BEDE

1644

1147

12902/D

do

Jr.

Egb. Edw. Ethld. bert. red. Alf. Edel Ath. Edm. Edr.
Edg. Edw. Eth. 2, Edm. 2. Sw. Can. HC. Ed. 3. Hard. 2

VENERABILIS

BEDÆ

HISTORIA ECCLESIASTICA:

Cui accessere

LEGES

ANGLO-SAXONICÆ.

26595

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ GENTIS ANGLORUM LIBRI V.

A Venerabili BEDA PRESBYTERO *scripti;*
tribus præcipuè MSS. *Latinis, à mendis haud*
paucis repurgati:

Ab Augustissimo veterum *Anglo-Saxonum* Rege
ALUREDO (*sive* ALFREDO)
examinati; ejúsque paraphrasi Saxonicâ *eleganter explicati;*
tribus nunc etiam MSS. *Saxonicis collati:*

Unà cum annotationibus, & analectis è publicis Veteris
ECCLESIÆ ANGLICANÆ HOMILIIS
aliísque MSS. Saxonicis, hinc indè excerptis,
nec anteà Latinè datis:

Quibus in calce operis Saxonicam Chronologiam *seriem hujus inprimis*
Historiæ complectentem, nunquam antea in lucem editam,
nunc quoq; primò Latinè versam contexuimus:

Opera hæc ferè omnia *Saxonica* hactenus in archivis recondita, nunc demum
in Reipublicæ Literariæ usum deprompta
E BIBLIOTHECA PUBLICA
CANTABRIGIENSI.

Quibus accesserunt

ANGLO-SAXONICÆ LEGES:

Et ultimò,
Leges HENRICI I. *nunc primùm editæ.*

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina ROGERI DANIEL, celeberrimæ Academiæ Typographi.
MDCXLIIII.

Prostant Londini *apud* CORNELIUM BEE, *sub Insignibus Regalibus*
in vico vulgo vocato Little-Brittain.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

¶ Ad Nobilia & Præclara Sidera ACADEMIÆ CANTABRIGIENSIS:

Ad Nobiliſsimum
D. HENRICUM *HOLLANDIÆ* Comitem,
Cancellarium ejus Honoratiſsimum:

Et ad Reverendiſsimum in Chriſto Patrem
RADULPHUM, D. *Epiſcopum* EXON.
Aulæ *Katharinæ* integerimum Præfectum,
& Academiæ Procancellarium
prudentiſsimum:

Nec non Reverendos Collegiorum Rectores, Doctores, Publicos Profeſſores, Magiſtros, & reliqua ſcientiarum lumina.

TErtium jam propè luſtrum excurrit, (Honoratiſſime Cancellarie, Reverendiſsime Procancellarie, Patres, viriq; Academici) ex quo publicæ veſtræ Bibliothecæ cura, mihi demandata fuit. Acceſſere mihi poſtmodum in hac veſtra provincia philoſophanti, à Mecœnatibus literarum neceſsitudines aliæ; & apud vos à tenuitate mea obeunda munera; nempe à munificentiſsimo cive, & nunc quidem Senatore prudentiſsimo *Londinenſi*, D. *Thoma Adamſio*, poſt triennium *Arabica* prælectio; atque denuo poſt decennium ab inchoato Librario officio; linguæ, & hiſtoriæ *Eccleſiaſticæ Britanno-Saxonum*, in Academia veſtra explicandæ, procuratio; eáq; mihi deſtinata à viro nobili, nunc, non ſine detrimento literarum hac in terris vita defuncto; Antiquiſsimæ, dum vixerat, literaturæ, & fidei, D. *Henrico Spelmanno*; & (quod me aliàs huic

oneri planè imparem, plurimùm confirmavit,) ſub auſpiciis *Reverendiſsimi Armachani*, totius *Hiberniæ* primatis, qui *Londino* huc ad majora Comitia *Cantabrigiam* veniens, volùntatem pii & inclyti ſenis Reverendiſsimo D. Procancellario, & Collegiorum Præfectis conſultiſsimis, qui in Collegio *Sydniano* unà aderant*, explicuit; mihíque ipſe Præſul ampliſsimus *Saxonica Evangelia* auditoribus, ex idiomate *Saxonum* antiquo aperienda tunc quidem propoſuit. Abſit igitur ut integerrimi Herois exemplum, & vota prorſus exciderent, aut reſpub. literaria ingratâ reticentiâ, injuriam pateretur. Sed dum recolo liberaliores haſce mentis & induſtriæ occupationes à veſtris primò ſuffragiis profectas eſſe, continuò in mentem mihi ſubit oportere me, ſpecimen aliquod gratitudinis quantillumcunque, ídque de theſauris antiquitatum veſtris, terſum ab annoſo pulvere, expolitúmque vobis offerre. Poſsim quidem optare, vidiſſe me, inter tot mihi concreditos literarum principes, hujus veſtræ canitiei paſsim decantatæ, (ex quo fieri cœpit Chriſtiana,) autorẽ *Sigebertum Chriſtianiſsimum*, & **doctiſsimum*, Angliæ Orientalis, cujus nos pars magna ſumus, Regem: eundem autẽ & [a]Regem, & [b]Monachum, & [c]Martyrem*; ut ex ſcriptore uno trinos quidem; alterum [a]*Rectorem*, [b]alterum *Doctorem*, [c]*Hortatorem* alterum, potuiſſem vobis commendare. Verùm *Sigeberto* noſtro à monaſterio ſuo in prælium contra *Pendam* nequiſsimum vicinæ Merciæ tyrannum, à ſuis quantumvis contrà renitente, diſtracto; & in bello, inermis cùm eſſet monachus, cæſo; atque hinc libros, huic veterrimæ *Scholæ* ſuæ, & vobis delegandi, abreptâ occaſione; apparuit mihi demum inter codices manuſcriptos *Alfredus*, veterum Anglorum ſive Saxonum Rex; *Venerabilis Bedæ* monachi hiſtoriæ elegantiſsimus paraphraſtes: in quo, ut & in *Sigeberto* noſtro, & rex, & monachus, Saxo uterque, illibatam antiquitatem, lectione inſuper, & fide veſtrâ dignam, mihi exporrexit. Sunt qui memoriæ mandarunt, Ven. *Bedam Grantæ* hujus noſtræ ſtuduiſſe; quanquam quod me angit, ipſe * *Beda* cum hac ſententia pugnare videtur: ſunt qui affirmant Regem *Alfredum* ſororem *Academiam Oxonii* inchoaſſe; ſuadet nobis, & perſuadet charitas ſororia, ut celeberrimæ illius *Academiæ* ſatorem, conſtituamus Regem; eúmque, quem nunc in lucem edimus, *Alfredum*; virum per omnia,

* *Ann.* 1640.

* *pag.* 147.

* *pag.* 207, 208.

* *pag.* 492. *lin.* 16.

omnia, excepto duntaxat martyrio, *Sigeberto* noſtro parem: diſſuadet verò utriuſque diſpar vetuſtas; nè dum tantum *Academiæ Oxonienſis* Regio honori per *Alfredum* rectè tribuamus, tantundem quoque de ejus antiquitate, æquè illi charâ, atq; hujus noſtræ nobis, iniquè minuamus. Abeant ſororum rixo-ſæ lites. Sufficit *Heroinis* quòd monachus *Beda* utramque *Hiſtoricè*; utramque autem rex *Aluredus Saxonicè* doceat.

Annotationes quas operi paſsim intexuimus, haùd auſim uſque adeò pertinaciter defendere; verùm quæ ex antiquæ Romano-Saxonicæ Eccleſiæ teſtimonio deprompta, doctrinam *Catholicam*, propugnaverint, annon à vobis ſummo delectu (Academici) fovenda ſunt? vobis præſtabunt antiquitatem quæ crimen novitatis eluet: præſtabunt veritatem, ſi acculatores ſibi conſtare velint, hæreſis expultricem: præſtabunt conſenſum, quæ noſtram cum grandæva matre *Eccleſia* communionem prolixè monſtrant.

Legenda ſunt quidem majorum monumenta; ſecernenda tamen eſt fides *Catholica*, à privatis paucorum ineptis ſomniis quæ legentibus occurrunt; & perpaucorum, ſi cùm toto mundo conferantur, perverſa dogmata. Hujuſmodi *incerta* (inquiunt ipſi *Tridentini) *vel quæ ſpecie falſi laborant, evulgari, & tractari non permittant* Epiſcopi, *ea verò quæ ad curioſitatem quandã, aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiunt, tanquam ſcandala, & fidelium offendicula prohibeant*. Si hoc per totam doctrinæ ipſorum *Eccleſiaſticæ* ſeriem obtinuiſſet conſilium; & fides ubique loci refulſiſſet *Catholicâ*; & pax *Catholica* comes veræ fidei, longè latéque refloruiſſet. * *Seſſione nona.*

Chronologiam Saxonicam à me vobis, totíque doctorum choro Latinè datam, ſi per otium luſtrare viſum erit, & lucubrationes haſce meas penſitare, non deſperabo fautores vos mei in Academiam hanc veſtram ſtudii, & officii adfuturos: neque dubium erit mediocritatem meam veſtræ rei librariæ, ſummâ, quâ potui, anxietate; & reipubl. literariæ veſtræ, ſummâ quâ ſemper debui, obſervantiâ conſuluiſſe.

Honoris, & Celebritatis veſtræ ſtudioſiſſimus,

ABRAHAMUS WHELOCUS.

¶ Ad Senatorem prudentiſsimum, Hiſtoriarum callentiſsimum, prælectionis Arabicæ CANTABRIGIÆ Patronum,

D. THOMAM ADAMSIUM;

Mecœnatem meum ſemper colendiſsimum.

CUm munificentia tua (*Prudentiſsime Senator*) *Arabicis ſtudiis in Academia noſtra alendis, propenſa & copioſa; antiquitates quoque Patrias provexerit; Puto equidem eaſdem literas aut piam gratitudinis frugem, & ſementem tibi adjutori facere oportere; aut philoſophiam, quam docere illas, noſtræ conſentaneam promittimus, inanem prorſus umbram præ ferre fateamur: iiſdem ergò literis, quibus per te inſtitutionis meæ tantùm autorem, & ſolatii, poſt Deum, ſolum parentem, nos profecimus; gratias tibi, quas poſsimus, maximas, licèt meritis tuis impares, refundimus. Nec mireris Saxonicas muſas pro ſororiis Arabicis hoc tibi gratitudinis præſtare officium; dum ab Arabicis, cùm hoc, quòd hîc in præſenti opere ſuperſint; tum quoque quòd pro Saxonibus ſuis, majoribus noſtris & nobis dicere poſsint, acceperint beneficium: Illæ quoque huic Genti Patriæ & vernaculæ, id à Typographo ad propagandas literas nato, citò didicerant; quod peregrinæ Arabum dictiones, ob indigentiam characterum, nondum aſſequi potuerunt: feſtinarunt verò ante ſeptennium retrò, aut id circiter temporis, ad ſpecimen edendum: ſed defuit tunc quidem nobis Typographia; nè dicam Typographis, reipubl. literariæ gratificandi ſtudium: ſed Philarabes expectent longè limatiora ab egregiis viris* Edowardo Pocoko, Johanne & Thoma Graveſio Oxonienſibus: *neque aio me hanc mihi à talibus viris palmam præreptam patienter ferre; ſed id in gratiam boni publici triumphare ſerio, et victoribus honorem, quem merentur juſtum, gratulari. Magnam ſeptennii quod effluxit partem conſumpſi Saxonum noſtro-*

rum

rum inquirendo monumenta; eorúmque vetus idioma veritatis et pacis Catholicæ magiſtram perquirendo; nè nobiliſsimi viri, et in his ſtudiis monitoris mei honoratiſsimi, & μαιαείτε D. Henrici Spelmanni *antiquitatum noſtræ Gentis inſtauratoris eximii, conſilio defuißem. Fateantur literati, qui fidem Catholicam à dogmaticis, ſcepticis, & politicis ſpeculationibus diſtinguere noverint, annon talia doceant Academiarum, & illuſtrium virorum penetralia; in quibus omnes Catholici, niſi qui bellonæ ætatem litare ſtuduerint, unanimes conquieſcerent. Nec nobis incommodum erit, nè dum tu nos hac luce orientali illuſtrare ſatagas, nos contrà, (ni antiquitatum noſtrarum lumina ancillando interfuerint) eandem aut caliginis occiduæ noſtræ nebulis obſcurari, aut tenebris deleri patiamur. Impenſas tu muſis utriſque apertâ manu, &, quod ſummum eſt, exporrectâ fronte largiris: appenſas haſce gratitudinis tabulas, muſæ Orientales juxtà, & Occidentales noſtræ, quas in triſtiſsimis etiam rebus alere contendis honori Gentis, & familiæ veſtræ dicare, certatim moliuntur:*

Virtutum tuarum,

veríq; honoris nunquam intermorituri;

obſervantiſsimus,

ABRAHAMUS WHELOCUS.

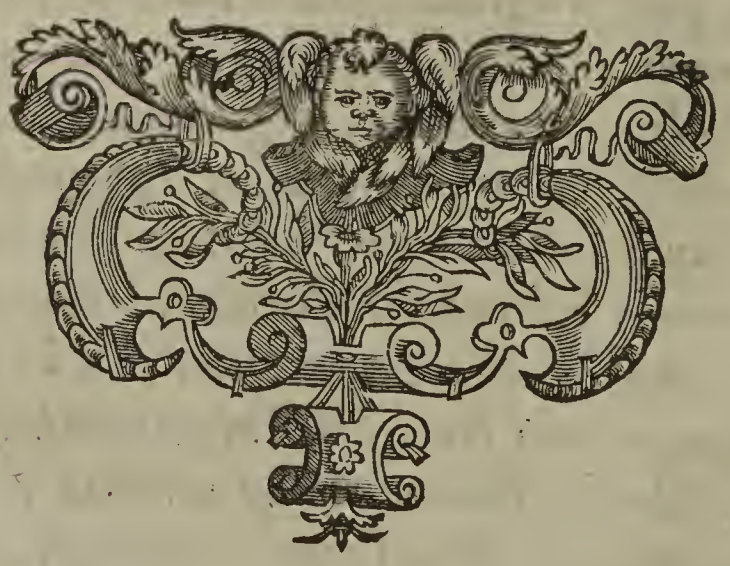

¶ Ad Lectorem.

HAbes hîc, Lector ingenue, BEDÆ historiam *Saxonico-Latinam*, cujus neutra pars antea in Britannia typis mandata fuit: opus mihi tui causâ millies optatissimum; tibi hodie, ut spero, gratissimum; *Saxonicum* opus in archivis quidem vetustissimum, at in luce doctorúmque omnium conspectu planè novum: Paraphrasis *Saxonica* Regem *Aluredum* magnum sapit; illum *Danorum* victorem, illum pacis Ecclesiæ, populíque sui veteris Anglicani sive Saxonici Doctorem, *Pastorúmque pastorem*: sacram nempe Scripturam magnâ ex parte, & S. *Gregorii* * Pastoralia, librosque alios in linguam *Saxonicam* Rex eleganter comptéque transtulit: hominem scias si mentem ejus divinitùs inspiratam contempleris, non obstante morte, immortalem. A *Rege* ergò accipe historiam *Venerabilis Bedæ*; si Regi pientissimo, & veteri Ecclesiæ, & Monachis anagnostis diffidere nefas sit, nullibi malefidam: multis in locis eloquentiâ Regis excelsâ atque aulicâ, prudenter illustratam: tribus codicibus *Saxonicis* fideliter collatis; Altero quem omnino præcipuè sequimur, bibliothecæ publicæ *Cantabrigiensis*; altero Collegii *Corporis Christi*, sive *S. Benedicti Cantabrigiensium*; tertio denique nobilissimi, & ultra merita mea, & mei & hujus operis faventissimi, *D. Thomæ Cotton* Equitis aurati, filii & hæredis famigeratissimi D. *Ro. Cotton* antiquitatum nostrarum vindicis, custodis, conservatoris: ejusdem historiæ textum *Latinum* Rege *paraphrastâ* dignum, ex adverso vides, & legis: ut cùm *Saxonicè* intelligere, tum quoque scire historicè (Lector) possis, apposui: tribus quoque codicibus *Latinis*, altero florentissimi Musarum omnium apud *Cantabrigienses* Athenæi, *Collegii Trinitatis*; altero reverendissimi *Doctoris Ward* Macaritæ, Collegii *Sidniani Cantabrig.* integerrimi Præfecti; hujus operis fautoris eximii, hominis super omnê eloquentiam doctissimi, pientissimi; qui hoc anno non sine bonorum luctu *Cantabrigiæ* diem suum obiit: Tertio nobilissimi D. *Thomæ Cotton* equitis aurati: Atq; his tribus acuratissimâ, quâ fieri potuit, diligentiâ comparatis: Sed ingenii hac in re meritò curiosi scisciteri erit (quod & per typographum nuncium fidelem mihi demonstrandum proposuit Reverendissimus & amplissimus *Armachanus*, totius *Hiberniæ* primas;) quo autore evincendum, hanc Regi *Aluredo* paraphrasin *Saxonicam* debere nuncupari. *Willielmus* * *Malmesburiensis* de gestis Regum *Anglorum* testis locuples erit: *Plurimam partem* (inquit) *Romanæ bibliothecæ Anglorum auribus dedit R.* Aluredus; *opimam prædam peregrinarum mercium, civium usibus convectans*; *cujus præcipui sunt libri*, Orosius, Pastorale Gregorii, Gesta* Anglorum Bedæ, Boethius de consolatione Philosophiæ, *liber proprius quem patria linguâ* handboc, *id est, manualem librum appellavit*. Rem verò confirmat Saxonica* Ecclesia.

IIII. IDUUM MARTII SCI. GREGORII PAPÆ URBIS ROMANÆ INCLYTI.

Maniga halige bec cyþaþ hiſ ꝓnohtnunge. ⁊ hiſ halige liſ. ⁊ eac hiſtoria Anglorum þa þe ſælſneð cyning of Lebene on engliſc awende.

hoc est, *Multi sacri libri conversationem* S. Gregorii, *vitámque ejus sanctam testantur: necnon Anglorum historia*; *quam* **ALFREDUS *Rex de sermone Latino in Anglicanum vertit.* Nemo hîc in opere *Saxonico* à me petat, Quis sit V. *Beda*, mundo notissimus; aut cujas; qualis vitæ; quorum operum autor esset; an *Alcuinum Caroli Magni* præceptorem, (unde manavit celebre *Parisiorum* studium,) idem *Beda* discipulum necne habuerit: Quærat, qui scire velit, de his Balæum, Bellarminum, Pitsæum, aliósque autores, qui antiquitatem gentis *Saxonicæ* pinxerunt; quorum *Bedæ* magister disertus est. Clarissimus *Malmesburiensis* multa de suis *Bedæ* tribuit; multa *Rogerus* de *Hoveden*, *Ethelwerdus*, *Florilegus Westmonasterienſis*, multa; haud pauca *Florentius Wigornienſis*, *polychronicon Ranulfi Higden*, quem *Cestrensem* dicimus, nisi magister præivisset *Beda*, in antiquissimis aut mutum aut nullum fuisset. *Richardus Chichestrensis* in speculum historiale suum quantum potuerat, ex hoc fonte, ad guttas ferè singulas, deprompsit. *Simeon Dunelmensis* Ecclesiæ suæ *Lindisfarnensis* & *Dunelmensis*, fundamento caruisset, si *Bedæ* hic noster operi defuisset: Taceo reliquos haud paucos.

Historicum opus, commentationes historicas desiderat: has, si Reverendissimi Armachani Britannicarum Ecclesiarum primordia (quibus quid addere conari, esset Iliadas post Homerum scribere) ad manum habeas, ex illis pete: horum indicium erit

* *Vide præfat. R. Aluredi ad Wulfsigum Episcopum in Past. Gregor. MS. Biblioth. Publ. Cantabr. Vide Assertum Menevensem.*

* *Lib. 2. de gestis Regum Anglorum.*

* *Nota.*

* *Serm. Cath. MS. Sax. Bibl. Publ Cantabr. pag. 300.*

* *Nota.*

* ut in marg. pag 26, 27, 28 & in notis pag. 29. passimque in opere.

*RR. Armach.** oræ libri appositum. Ego quidem operi Saxonico, Ecclesiastico, ubi doctrinæ hodie disputatæ occurrunt, commentationes adjeci doctrinarum; Saxonicas nempè, & vel maximè Ecclesiasticas: ex ipsis Ecclesiæ sermonibus ad populum depromptas: nec displicebunt doctis; licèt specimina quæ dedi, totum homiliarum opus non complectantur: Pauca hactenus exhibui, & quæ in his angustiis rerum potueram; quæque & veritas, & pax Catholica flagitare videantur. His omnibus Chronologiam Saxonicam egregiam, & veterem è duobus MSS. nempe Biblioth. Collegii Benedictini Cantabrig. & nobilissimi D. Cotton, cum versione mea calci operis attexui.

Deo immortales gratias lubens profiteor qui bibliothecæ *Cantabrigiensis* publicæ custodiam Academicorum virorum suffragiis mihi immerenti concessit. Cujus archiva, ni fallor, ut & *Oxonii*, si cum sacris illis *Ecclesiarum* cathedralium penetralibus, & nobilium virorum archivis, parùm adjutentur, controversias graviores quæ *Ecclesiam* vexarunt, absque strepitu dirimerent. Sed ad tale munus in tam illustri *Academia* obeundum me non tam adduxit ambitio mea, quàm clarissimorum virorum in me studia & voluntates.

Acerbitas communis nostri casûs, summis viris, nè verbis quidem patitur, quod factis ut præstarem jubet pietas, gratias agere. Hinc mihi emersit munificus candor nobilissimi D. *Henr. Spelmanni*, qui pro incredibili suo in antiquitates excolendas studio, huc *Cantabrigiam* veniens, unà cum viro doctissimo, Antiquitatum Saxo-Britannicarum callentissimo M^ro. *Jeremia Stephano*, petiit Bibliothecam; quíque Concilia *Britannica* in lucem editurus, me sæpe ut anagnostâ, at sæpiùs ut discipulo, usus est. Accessit postea & hoc; Ut *Heros* me huic muneri præsenti non illiberali quidem commendaverit; ut & legendo *Saxonicè* in *Academia*, & libros *Saxonicos* publici juris faciendo, antiquitates *Saxonicas* nostras, & linguam *Saxonicam* quasi è postliminio restituerem. Quamvis non deerant in avorum nostrorum memoria, cœnobitæ in agro *Devoniensi Tavestokienses*, qui, (nè *Saxonica* lingua, *Normannis* qui huc venerant illam corrumpentibus, exolesceret,) prælectiones in monasterio *Saxonicas* instituerunt: nè (quod evenit, inquit Cl. **Camdenus*) hujus linguæ cognitio intercideret. Hoc ipsum monasterium memorat unus è cod. MSs. Bibliothecæ publicæ nomine *Homiliarum* 34. notus, viz. *Hunc Codicem cum altero consimili reperit* R. Farrar *servus Comitis* Bedfordiæ *in domo quondam cœnobio Monachorum de* Tavestock *in* Devonshire, *Anno* 1566. Monachis his *Tavestokienſibus* proximè successerunt magni literarum Patroni; D. *Matthæus Parkerus*, Cantuariensis Archiepiscopus, Ædium *Corporis Christi* apud nos dudum Magister; qui ut providus *Catholicæ* fidei propugnator, codices MSs. *Saxonicos* quantivis pretii, è ruderibus monasteriorum eruotos, in *Cantabrigiensem* bibliothecam publicam, & privatam Collegii *Corporis Christi* olim sui, asservandos reposuit. Cui & in seculo nostro *Metropolitanus* alter in hoc genere, ut in singulis perfectissimus, successit; *Reverendissimus Armachanus* totius *Hiberniæ* Primas; præsulis autem *Cantuariensis* vestigia premebant viri celebres; *Caius* noster verè inclytus, *Antiquitatis* nostræ strenuus assertor: clariss. *Lambardus*, *Lelandus*, *Balæus*, *Jo. Foxius* Martyrologus: & in ætate nostra, inter jurisconsultos, Honoratissimus D. *Edowardus Cocus*, egregius Doctor *Cowellus*, scientissimus *Tatus:* inter historicos *Magnus Camdenus*; & quem honoris causâ nuncupare gestio, omni literarum genere instructissimus vir, in Senatu hodie pro *Academia Oxoniensi* Burgensis Orator D. *Jo. Seldenus:* Gratus nominabo clariss. *Wilhelmum** *Listæum*; cujus legendis lucubrationibus multùm puto me profeciſſe. Nobilis. D. *Ro. Cotton* D. *Thomæ*, pater inclytus; divinus ille antiquitatum nostrarum ærarius: D. *Christophorus Hatton*, literarum omnium, nostrarum inprimis assiduus cultor & patronus: nec non D. *Simondsius D'ewesius*, quem Antiquitatum nostrarum verè nuncupes domicilium: D. *Johannes Spelmannus*, D. *Henrici* filius primogenitus; qui non ità pridem Psalmos *Saxonicos* in lucem emisit; vir acerrimi judicii, comptissimi ingenii, probatissimæ morum suavitatis; qui non sine justo dolore meo, hoc anno, *Oxonii* inter serenas Musas animam efflavit.

* vulgò *Lile*

*Cambden *in Denshire, sive Devonia.*

D. H. Spelman *ad Lector. in Concil.*

Exteri quoque antiquitates nostras *Saxonicas* perscrutantur præclari autores; Clarissimus. *Gerardus Vossius* dudum *Leidensis*, hodie *Amstelodamiensis:* & clariss. *Joh. Laetius Leidensis*, (D. *Hen. Spelmanni* amicus intimus,) uterque *Saxonicè* accuratè norunt. Si liceret alios conjecturâ persequi; mirum, si *Danicarum* antiquitatum instaurator cl. *Olaus Wormius*, Professor *Hafniensis*, vetus nostrum *Saxonicum* idioma, cum *Runica* literatura sua grandæva commiscuisse non delectaverit. Et D. *Patricius Junius*, Serenissimæ Regiæ Majestati fidelis Bibliothecarius, vir inclytus; alter inter nos *Casaubonus*, ut Latinas, sic & patrias literas cum *Græcis* conjunxisset.

Redeamus

Ad Lectorem.

Redeamus jam ad *Coryphæum* noſtrum D. *Henricum Spelmannum*; hujus in *Academiâ* noſtra eruditionis facilè principem. Qui licèt ipſe ſenex propè octogenarius, ſenio & ſtudiis confectus eſſet, & moriendi cupidus, has tamen literas, quas vivus amabat, nunquam eſſe voluit emorituras; quin hîc in *Academiâ Cantabrigienſi* futuras Deo, muſis, atq; æternitati ſacras. Hinc de cenſu ſuo annuo, mihi minerval annuum (præter Eccleſiaſticum *Middeltoniæ* citra *Lin-Regis* beneficium, quod mihi per amicum ſuum, M. *Th. Thorowgood* Theologum verè eximium, in præſenti Britannorũ presbyterio conſultiſſimum ſignificaverat) in literas haſce, ſive publicè legendo, ſive codices MSS. in lucem edendo, promovendas deſignavit. Atquî ille *Heros* opera, quibus *Eccleſiæ* noſtra carere poſſe nullo modo cenſenda eſt, ſplendidè quidem inchoata, at, quo neſcio infortunio, aut ſeculi ingratitudine, imperfecta nobis reliquit; *Gloſſarii* partem alteram; partémque ſecundam & tertiam Conciliorum. Strenuè modò ſe agant, qui *Conciliorum* noſtrorum gnari eſſe cupiunt; atque exinde, miſſis incertis, fidem *Catholicam* commentatione veterum, & noſtrorum, illuſtrare volentes, vires ſuas conferant: reſpiret *Eccleſiaſticæ* hiſtoriæ noſtræ callentiſſimus, & cupientiſſimus adornandæ M. *Jeremias Stephanus*; cujus hortatu (ut ipſe *Heros* mihi recenſuit) D. *Henricus* concilia noſtra divulganda aggreſſus eſt. *Mecœnates* erogandis ſumptibus non deerunt, neque hodie quidem deſunt. Nobiliſsimus Dominus *Bathoniæ* Comes, Honoratiſſimus Legatus ad illuſtriſsimos ordines *Hollandiæ*, D. *Wilhelmus Boſwellus*, fautor hujus operis maximus; equites aurati, viri inclyti, à ſuis electi Burgenſes *Senatores*, D. *Chriſtophorus Hatton*, cujus ut publicam animam ſcias, bibliothecam locupletiſsimam in uſum *Theologorum* viciniæ ſuæ, aliorúmque, pretio ſuo congeſsit: D. *Simondſius D'eweſius*, peregrinorum, quos doctos, & probos, non hebetes & impolitos noverit, hoſpes munificus. Tales patroni, cum innumeris aliis, nè in magna nomina annumeranda ambitioſus viderer, antiquitatibus noſtris provehendis læti accurrent: non ſibi nati, ſed Eccleſiæ: opera MSS^a. D. *Henr.* penes ſunt virum nobilem, juriſprudentiâ & autoritate judiciariâ inclytum, D. *Radulfum Whitfeldum*, quocum ætatem ſuam ſuaviter agebat Heros; quíque D. *Henrici* filiam, Heroinam & ſpectatiſsimam, & prudentiſsimam, uxorem duxit. Utriuſque favore, opinor, aditus in ſacra nobiliſsimi Herois penetralia patebit. Nec deerit operi Rev. D^r. *Watteſius*, Sax. hiſt. & linguæ propagator.

Sed ad provinciam meam redeo; Fruſtra me aut conſilia, aut munera nobilis Herois D. *H. Spelm.* moviſſent, ſi non permoviſſet antea *Saxoniſmi* neceſsitas; ejúſq; haud paucæ & in Repub. & in diviſa Eccleſia utilitates, atq; jucunditates; fidei *Catholicæ*; fixæ, immutabiles nulli temporum iniquitati obnoxiæ demonſtrationes; quas ſi in rebus turbidis, (miſsis privatorum hominum commentis,) premerent oratores, novæ cicatrices non adeò recrudeſcerent; quin potiùs membra ejuſdem corporis Chriſti nunc diſceptando diviſa, tunc quidem, *Catholicam* doctrinam Chriſtianis omnibus ubique gentium ſemper conceſſam demonſtrando, coaleſcerent: fratres Chriſtiani de religione nunc in perniciem fidei & charitatis altercantes, tunc eadem matre Eccleſia præeunte, veteri ſc. *Anglicana*, uſq; ab incunabulis inſtituti, in mutuum ſtudium redirent. Vetus enim Eccleſia Anglicana eandem *Chriſti* fidem; eandem maternæ charitatis neceſsitudinem *Britannis* univerſis naturali & materno jugo, ſuis quidem filiis, invicem fratribus, premit, urget, imperat.

Occurrunt, fateor, veteribus legendis noſtris incredibilia hiſtoriarum portenta. Quid hæc ad fidem *Catholicam?* prudens Lector non dubitabit *ſceptica* quævis, *dogmatica* incerta, & alia (quę ob inopiam ſermonis *Technica* dixeris,) ad piam docentis fraudem, diſcentíſque credulitatem ſpectantia, & ſimilia id genus, quæ forma *Catholicæ* fidei non admittit, à doctrina *Apoſtolica* diſcriminare.

Ariadnæ filum Index in fine ſatis locuples in multis erit: experire modò in vocibus *Invocatio*, *Petrus*, & *Petra*, *Sacramenta*, *Tranſubſtantiatio*, *Scriptura*, *Oratio*, *Miſſa*, *Purgatorium*: in his quidem guſtum præbemus; fontes, ſi Deus pacem & otium dediſſet, copioſiores, Sermones Catholicos Saxonicos, & *Lexicon Saxonicum* editurus aperuiſſem.

Typographiam quod attinet; Quę inter Saxonica monumenta minuſculis characteribus imprimuntur, poſt vocem *NOTÆ*, ſcias non eſſe Bedæ verba; ſed Latinam Saxonicarũ antiquitatum verſionem meam: meam quoq; verſionem majoribus typis in chronologia datam. Memineris inſuper *B.* notare *MS.* Benedictini Collegii, ſive Corporis Chriſti Cantabr. *C. MS.* nobilis viri D. Thomæ Cotton. *T. MS.* Collegii Trinitatis Cantabr. *W. MS.* R. Doctoris Ward Cantabr. *Deeſt Sax.* margine inſcriptum,

ptum, notat Saxonici interpretis silentium. [ ] talibus septis inclusa in codice Lat. Bedæ, non docent locum, aut vitio, aut suspicione laborare; sed Regem Aluredum Saxonicè isthæc non vertisse. Sed Lector diligens, plura iisdem repagulis claudenda, legendo comperiet.

Saxonicæ Homiliæ viz. Sermones Catholici pro Ecclesia veteri Anglicanâ inprimis, quandocunque doctrinam nostram propugnaverint, nullo modo à Romanensibus rejiciantur; si constanter affirmaverint, Ecclesiam Romano-Catholicam, (quæ nostram particularem ità instituit) in fundamentis fidei errare non potuisse: Nos verò cuncta veterum dogmata, offucias, & πχνήγυρια non defendimus. Serm. Cath. & Homilias Sax. reliquas, viz. Hom. 34. & Hom. 51. tres codices distinctos esse intelligas; quos in archivis Biblioth. Publ. Cantabrig. consulere oportet. Cæteros, & qui, atq; ubi sint, suis locis designavi. Indicem, si rerum nostrarum perturbatio spatium dedisset, dedissem ego juxtà quidem, & locupletiorem, & multò perfectiorem. Doleo, quòd sub voce *Monasterium*, Scripturarum lectioni veteres Monachos naviter incubuisse non significaverim: Tu legendo adverte, & supple: namq; alienâ operâ in Indice permultùm usus sum.

Errata in hoc opere minima, proclive mihi est pro maximis habere: quæ, non sine anxietate & mea & indefessi Typographi, qui impensas nunquam sibi pœnitendas erogavit, graviora inveneram, nec ut tibi noceant, néve te offendant, operam navavi.

Lector ingenue, vale; & mihi in hoc opere, partim meâ, partim aliorum incogitantiâ multoties erranti favere digneris, humilis obtestor. Errata post finem, indignâ quippe ante finem aliquo loco, favens videto: in tantum incommodum resarciendum, elementis his & regulis haud contemnendis utere.

Elementa Sax. quæ à Lat. differunt.

ꝺ	ꝼ	ȝ	ꝑ	ꝛ	ꞇ	ꝓ	ẏ	Ð	ð	þ	ƿ	ȝ
d	f	g	r	ſ	t	w	y	Th	th	th	that	and

Regulæ Sax.

Ge, *otiosum sæpe est; non est ὁ, ἡ, τὸ, nam etiam & verbis præponitur.* **ge** *&* **ge** *sæpius ut* cùm *&* tum: *ut,* **ge lare ge bysne**, cùm vitâ tum exemplo.

Nomina. **God**, Deus, **godd**, bonus. *Gen. utrisque in* **es**, **godes**, dei, boni: *sed Dat nomin. Adject. utriusque numeri* **godum**, bono, bonis: **gode**, deo; **godum**, diis. *Accus.* **God**, Deum: *sed Accus. Adject. fit à Nom. per additionem* **ne**, *ut* **godne**, bonum. *Gen. plur. in* **a**, *ut* **goda**, deorum: *sed nominis Adject. in* **ra**, *ut* **godra**, bonorum, bonarum, -- *Accus. in* **al**, *& sæpe in* **a**, *ut pag.* 1. *lin.* 19, 20.

ealdra manna cwidas ⁊ dæda.
veterum hominum dicta factáque.

Adjectiva sic comparantur, **rihtwisa, rihtwise, rihtwisra,** justus, a, um; **rihtwisere,** justior *&* justius; **rihtwisesta, ste, ste,** justissimus, ma, mum.

Sangere, cantor; **sangystre**, cantrix.

Patronymica: ut **Elesing,** Elesides *vel* filius Elesæ. *Vide plura pag.* 5. *l.* 25.

Gentilia in **isc.** *ut* **Romanisc**, Romanus; **Lundenisc**, Londonensis; **Cantbrigisc**, Cantabrigiensis.

Pronomina. **Ic**, Ego; **me**, me; **fram me**, à me; **we**, nos; **ure**, noster; **us**, nobis, nos.

Thu, Tu; **thin**, tuus, a, um, tibi; **the**, te; **eala thu**, ô tu; **ge**, vos; **eowwer**, vester, a, um, vobis; **eow**, vos; **eala ge**, ô vos.

Hit, Sui; **him**, sibi; **hine**, *&* **hine silfne**, sese.

He, Ille; **his**, illius, suus; **him**, illi, illis; **hine**, illum; **hig**, illi, illæ, illos; **heora**, illorum, illarum--. **heo**, illa; **hyre**, illius.

That, Illud; **thæs**, illius; **tham**, illi; **tha**, illa; **thæra**, illorum; **tham**, illis.

Thes, Iste; **thisses**, istius; **thissum**, isti, isto, istis; **thisne**, istum; **thas**, isti, istos; **thissera**, istorum.

This, ista, *&* istud; **thisses**, istius; *ut in masc.*

Thes, theos, this, hic, hæc, hoc; **thises** *vel* **thissere**, hujus; **thissum**, huic; **thisne, thas, this**, hunc, hanc, hoc; **thas**, hi, hæ, hæc.

Se, seo, thæt, is, ea, id; **thæs**, ejus; **tham**, ei. *Plur.* **tha**, ea; **thæra**, eorum; **tham**, eis.

He self, *vel* **se self**, ille ipse; **heo self**, *vel* **seo self**, ipsa.

Min, minre, min, meus, mea, meum.

Thin, tuus, tua, tuum; **thines**, tui.

Ure, ure, ure, noster, nostra, nostrum; **hwa, hwylc, hwylc**, quis, *&* qualis, *&c.* quæ, quod; **hwæs**, cujus; **hwam**, cui; **hwylcne**, quem; **hwylcum**, quo, quibus. **Swa hwa, swa hwylc**, quicunque, quæcunque, quodcunque.

Verba Activa secund. pers. sing. in **ast, est**: *tertia in* **th, d, de.** *Plur. in* **th, don**, *nunc in* **ath**. *&c.*

Infinitivus definit in **an**, *vel* **anne**, *ut* **gelufian**, amare; **to gelufigenne**, amandus; *Gerund.* **to lufigenne**, amandi; **lufigende**, amando; **to lufigende**, amandum.

Passiva à verbo Sum *adjutantur; ut* **Ic eom gelufod**, Ego amor; **thu eart, he is, we synd, ge synd, hig synd.** Eram, **Ic wæs, thu wære, he wæs, we wæron, ge wæron, hig wæron.** Ero, **Ic beo, thu bist, he bith, we beoth, ge beoth, hig beoth.** Es esto, **ti thu, ti he.** Esse, **beon.**

Si tamen libri excusi ab his paululùm varient, nè te perturbet; modò ex istis adjuteris.

Verbis præponuntur nomina, aut pronomina expressè, **Ic, thu, he,** *&c. Reliqua docebit facilis observatio.*

Vitam

Vitam Venerabilis B E D Æ *autor incertus MS. Coll.* Ben. *num.* 41. *partim à* B E D A *ipſo, partim à diſcipulo quodam ſuo Cuthberto deſcriptam, nobis reliquit; viz.*

Incipit vita Venerabilis BEDÆ Presbyteri.

VEnerabilis Domini famulus Beda, Presbyter & monachus, natus eſt in provincia Northan-hymbrorum, in territorio monaſterii Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*; quod eſt ad *Weremuthe* & *Ingiruum*, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, qui eſt annus ſecundus ſolitariæ vitæ Beatiſsimi Patris Cuthberti; in quod monaſterium curâ propinquorum, cùm eſſet ſeptem annorum, datus eſt educandus Reverendiſsimo Abbati Benedicto; ac deinde Ceolfrido, anno ſcil: decimo poſtquam idem monaſterium Sancti *Petri* Apoſtoli fundatum eſt; ex quo autem Sancti *Pauli* monaſterium fuerat inceptum, anno tertio: quæ utraque monaſteria tantâ pace, & concordiâ, & eâdem familiaritate, & fraternâ ſocietate fuerant conjuncta, ut, ſicut ipſe Beda poſtea deſcribit, pro uno in duobus locis poſito, haberentur monaſterio: unde in * *Hiſtoria Anglorum* unius mentionem faciens, *Monaſterium*, inquit, *Petri & Pauli, quod eſt ad oſtium* Wiri *amnis, & juxta amnem Tynæ in loco qui vocatur* Ingiruum.

* *Vide hic pag* 492. *lin.* 16, 17.

Hic itaque infantulus bonæ ſpei, & divinâ & ſeculari literaturâ diligenter imbuitur; quandoque ſancti Spiritûs organum futurus, quo ejus præcordia irradiante, in ſanctæ univerſalis Eccleſiæ mùnimentum plurimos in Novi & Veteris Teſtamenti expoſitionem libros erat compoſiturus. Et cùm in Latina erudiretur lingua, Græcæ quoque peritiam non mediocriter percepit; quippe per id temporis, in monaſterio præfato deditus erat ſtudio, quando Theodorus Archiepiſcopus, & Adrianus Abbas (qui literis ſacris ſimul & ſecularibus abundanter ambo erant inſtructi,) peragratâ totâ Britanniâ, congregantes diſcipulorum * catervam, ſcientiæ ſalutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant: ità ut etiam Metricæ artis, Aſtronomiæ, & Arithmeticæ Eccleſiaſticæ diſciplinam, inter ſacrorum apicum volumina, ſuis auditoribus contraderent. Hic, viz. Beda, in extremo quidem mundi angulo vivens latuit; ſed poſt mortem, per univerſas mundi partes, omnibus in libris ſuis vivens, innotuit: in quibus, terrarum regionúmque diverſarum ſitus, naturas, qualitates ſubtiliter, ac ſi cuncta ipſe peragraſſet, plerúmque deſcribit. Cùm ab infantia in monaſterio nutritus, totam ibidem uſq; ad evocationis ſuæ diem, vitam tranſegerit: nè verò quiſquam aliud, quàm eſt, de illo nos dicere ſuſpicetur, ipſius de ſemet ipſo dicta congruum ſubjungere videtur: * *Ego*, inquit, *Beda, famulus Chriſti & Presbyter monaſterii beatorum Apoſtolorum* Petri & Pauli *quod eſt ad* Weremuthe & Ingiruum, *natus in territorio ejuſdem monaſterii; cùm eſſem annorum ſeptem, curâ propinquorum datus ſum edu-*

* *pag.* 254.

* *pag.* 492.

educandus Reverendiſsimo Abbati Benedicto; ac deinde Ceolfrido: cunctúmque ex eo tempus vitæ in ejuſdem Monaſterii habitatione peragens, omnem meditandis *SCRIPTURIS *operam dedi; atque inter obſervantiam diſciplinæ regularis & *quotidianam cantandi in Eccleſia curam, ſemper aut* DISCERE, *aut* DOCERE, *aut* SCRIBERE *dulce habui. Nonodecimo autem vitæ meæ anno, Diaconatum; triceſimo gradum Presbyteratûs, utrumque per miniſterium Reverendiſsimi Epiſcopi Johannis, jubente Ceolfrido Abbate, ſuſcepi. Ex quo tempore accepti presbyteratûs, uſque ad annum ætatis meæ quinquageſimum nonum, hæc in Scripturam ſanctam, meæ, meorúmq; neceſsitati, ex opuſculis venerabilium *patrum breviter annotare, ſive etiam ad formam ſenſûs, & interpretationis eorum ſupradicere curavi.*

* Nota.
* Nota.
* Nota.

IN principium Geneſis uſque ad nativitatem Iſaac, & electionem Iſraelis libros tres.
De tabernaculo & vaſis ejus, ac veſtibus ſacerdotum, libros tres.
In primam partem Samuelis, id eſt, uſque ad mortem Saulis, libros quatuor.
De ædificatione Templi allegoricæ expoſitionis, ſicut & cætera, libros duos.
Item in Regum, librum triginta quæſtionum.
In Proverbia Solomonis, libros tres.
In Eſdram & Neemiam, libros tres.
In Cantica Canticorum, libros ſex.
In canticum Abacuch librum unum.
In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricæ de Chriſto & Eccleſia, librum unum.
Item capitula lectionum in Pentateuchum Moſis, Joſuæ, Judicum.
In libros Regum, & verba dierum.
In librum beati Patris Job.
In parabolas, Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum.
In Iſaiam Prophetam, Ezram quoque & Neemiam.
In Evangelium Marci, libros quatuor.
In Evangelium Lucæ, libros ſex.
Homiliarum Evangelii, libros duos.
In Apoſtolum, quæcunque in opuſculis Sancti *Auguſtini expoſita inveni, cuncta per ordinem tranſcribere curavi.
In Actus Apoſtolorum, libros duos.
In epiſtolas canonicas, libros ſingulos.
In Apocalypſin S. Johannis, libros tres.
Item capitula lectionum in totum Novum Teſtamentum, excepto Evangelio.
Item librum epiſtolarum ad diverſos, quarum de ſex ætatibus ſeculi una eſt.
De manſionibus filiorum Iſrael, una.
Una de eo quod ait Iſaias, *Et claudentur ibi in carcere, & poſt dies multos viſitabuntur.*
De ratione biſſexti, una. De æquinoctio juxta * Anatholium, una.

* Nota.
* *l.* Anatolium

Item

Item de hiſtoriis ſanctorum, librum vitæ & paſsionis ſancti Felicis Confeſſoris, de metrico Paulini opere, in proſam tranſtuli.

Librum vitæ & paſsionis S. Anaſtaſii, malè de Græco tranſlatum, & pejùs à quodam imperito emendatum, prout potui, ad ſenſum correxi.

Vitam S. Patris monachi ſimul & antiſtitis Cudberti, & priùs heroico metro, & poſtmodum plano ſermone deſcripſi.

Hiſtoriam Abbatum monaſterii hujùs, in quo ſupernæ pietati deſervire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, & Huberti in libellis duobus.

Hiſtoriam Eccleſiarum noſtræ Inſulæ ac Gentis, in libris quinque.

Martyrologium de natalitiis Sanctorum martyrum diebus, in quo omnes quos invenire potui, non ſolum quâ die, verùm etiam quo genere certaminis, vel ſub quo Judice mundum vicerint, diligenter annotare ſtudui.

Librum hymnorum de diverſo metro ſive rhythmico.

Librum Epigrammatum heroico, ſeu elegiaco.

De natura rerum & de temporibus, libros ſingulos.

Item de temporibus, librum unum majorem.

Librum de Orthographia, alphabeti ordine diſtinctum.

Item de metrica arte, & huic adjectum alium, de ſchematibus, ſive tropis libellum, hoc eſt, de figuris modiſque locutionum, quibus Scriptura ſancta contexta eſt.

Cùm ergò hos libros pervigili ſtudio edidiſſet, obiit ſeptimo kalendarum Junii *Ingiruæ*; ibíque ſepultus eſt: ſed poſt multa annorum curricula, oſſa illius indè tranſlata, & cum incorrupto ſanctiſſimi Patris Cuthberti corpore ſunt collocata: tranſiit autem ipsâ die ſolenni aſſcenſionis Dominicæ, cujus nos tranſitum meliùs verbis ipſius ſcribendum putamus, qui ejus diſcipulus vocabulo Cuthbertus præſens affuit, ad condiſcipulum taliter ſcribens:

Dilectiſsimo, inquit, *in Chriſto collectori Cuthwino, Cuthbertus condiſcipulus in Deo æternam ſalutem. Munuſculum quod miſiſti multùm libenter accepi, multúmq; gratanter literas tuæ devotæ eruditionis legi; in quibus, quod maximè deſiderabam, *miſſas viz. & orationes ſacroſanctas pro Deo dilecto Patre noſtro ac magiſtro* BEDA, *à vobis diligenter celebrari reperi; unde delectat magis pro ejus charitate (quantùm fruor ingenio) paucis ſermonibus dicere, quo ordine migravit è ſeculo, cùm etiam hoc te deſideraſſe & poſcere intellexi. Gravatus quidem eſt infirmitate maximâ creberrimi anhelitus, ſine dolore tamen, ante diem Reſurrectionis Dominicæ, id eſt, ferè duabus hebdomadibus; & ſic poſtea lætus, & gaudens, grátias agens omnipotenti Deo omni die & nocte, imò horis omnibus uſque ad diem Aſſcenſionis Dominicæ, id eſt, ſeptimo kal. Junii vitam ducebat, & nobis ſuis diſcipulis quotidie* lectiones dabat, & quicquia reliquum erat diei in Pſalmorum decantatione occupabat, totam quoque noctem in lætitia & gratiarum actione pervigil ducebat, niſi tantùm modicus ſomnus impediret: evigilans autem ſtatim conſueta repetivit, & expanſis manibus Deo gratias agere non deſiit; ô verè beatus vir! Canebat ſententiam Beati Pauli Apoſtoli,* Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis; *& multa alia de Scripturis ſacris, & in noſtra quoque lingua, hoc eſt Anglicana, ut erat doctus in noſtris carminibus, nonnulla dixit; nam & tunc hoc dictum Anglicò ſermone componens multùm compunctus aiebat,* Ante neceſſarium exitum prudentior, quàm opus fuerit, nemo exſiſtit ad cogitandum: *viz. hinc antequam proficiſcatur anima, quid boni vel mali egerit; qualiter poſt exitum judicanda fuerit.*

* *vide citra finem.*

* *vide infrà.*

Cantabat

Cantabat etiam Antiphonas secundùm nostram consuetudinem, & sui; quarum una est, O Rex glorioſe, Domine virtutum, qui triumphatus hodie ſuper omnes cœlos aſcendiſti; nè derelinquas nos orphanos; ſed m[illegible]e promiſſum Patris in nos, Spiritum veritatis: Allelujah. *Et cùm veniſſet ad illud verbum*, nè derelinque nos, *prorupit in lacrymas & multùm flevit, & poſt horam cepit repetere quod inchoaverat, & nos hoc audientes luximus cum illo. Alterâ vice legimus, alterâ ploravimus, imò ſemper cum fletu legimus. In tali lætitia quinquageſimales dies uſque ad diem præfatum, deduximus; & ille multùm gaudebat; Deóque gratias agebat, quia ſic meruiſſet infirmari. Referebat & ſæpe dicebat*, Flagellat Dominus omnem filium quem recipit. *Et multa alia de ſacra Scriptura; Sententiam quoq; S. Ambroſii*, Non ſic vixi ut me pudeat inter vos vivere; ſed nec mori timeo, quia bonum Deum habemus. *In iſtis autem diebus duo opuſcula multùm memoriâ digna (exceptis lectionibus quas accepimus ab eo & cantu pſalmorum) facere ſtudebat; Evangelium ſcil. S. Johannis in noſtram linguam ad utilitatem Eccleſiæ convertit; & de libris notarum Iſidori Epiſcopi exerptiones quaſdam, dicens*, Nolo ut pueri mei mendacium legant, & in hoc poſt obitum meum ſine fructu laborent. *Cùm veniſſes autem tertia feria ante aſcenſionem Domini, cæpit vehementiùs ægrotare in anhelitu; & modicus tumor in pedibus apparuit; totum autem diem illum diem ducebat, & hilariter* dictabat, *& nonnunquam inter alia dixit*: Dicite cùm feſtinatione, neſcio quàm diu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me * factor meus. *Nobis autem videbatur quod ſuum exitum bene ſciret; & ſic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et mane eluceſcente, id eſt, quartâ feriâ, præcepit diligenter ſcribi quæ cœperamus; & hoc facto uſq; ad tertiam horam* * ambulavimus *cum reliquis ſanctorum, at conſuetudo illius diei poſcebat: unus erat ex nobis cum illo qui dixit illi*: Adhuc, Magiſter dilectiſsime, capitulum unum deeſt; videtúrne tibi difficile plus te interrogari? *at ille*, Facile eſt, *inquit*; Accipe tuum calamum & tempera; & feſtinanter ſcribe. *Quod ille fecit: nonâ autem horâ dixit mihi*, Curre velociter & Presbyteros noſtri monaſterii adduc ad me, *& allecutus eſt unumquemq;, monens & obſecrans pro eo* * miſſas & orationes diligenter facere, *quod illi libenter ſpoponderunt; lugebant autem & flebant omnes, maximè quòd dixerat*, Quia ampliùs faciem ejus in hoc ſeculo non eſſent viſuri: * *gaudebant quod dixit*, Tempus eſt ut revertar ad eum qui me ex nihilo firmavit: multum tempus vixi bene; mihi piùs judex viram meam prævidet: tempus reſolutionis meæ inſtat, quia cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto: *ſed & alia multa locutus, in lætitia diem uſque ad veſperum duxit; & præfatas puer dixit*; Adhuc una ſententia, Magiſter dilecte, non eſt ſcripta: *at ille*, Scribe, *inquit*, citó. *Poſt modicum dixit puer*: Modò ſententia deſcripta eſt: *at ille*; Bene, *inquit*, veritatem dixiſti: Conſummatum eſt. Accipe meum caput in manus tuas, quia multùm me delectat ſedere ex adverſo loco ſancto meo in quo orare ſolebam, ut & ego ſedens patrem meum invocare poſſim, & in pavimento ſuæ caſulæ decantem, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Cùm* Spiritum Sanctum *nominaſſet, ſpiritum è corpore exhalavit ultimum*; *ac ſic regna migravit ad* * Cœleſtia: *omnes autem qui vidêre Beati Patris obitum, nunquam ſe vidiſſe ullum alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finiviſſe dicebant. Quia ſicut audiſti, quouſque anima in corpore fuit*, Gloria Patri, *& alia quædam* ſpiritualia *expanſis manibus Deo vivo & vero gratias agere non ceſſabat. Scito autem, frater chariſsime, quod multa narrare poſſem de eo; ſed brevitatem ſermonis inerudito linguæ facit.* Explicit vita Venerabilis Bedæ Presbyteri. Ex MS. Coll. Ben. Cantabr.

* *Creator ſcil.*

* *Ambarvalia, the Gang week: vel Perambulatio Chriſtiana, gentilium luſtrationum expultrix.*

* *Miſſæ pro V. Beda faciendæ. vide infrá.*

* *Certitudo ſalutis ſuæ V. Bedæ fuit.*

* *Ergò, quid opus miſſâ, niſi ut proſalute V. Bedæ gratias agerent. vide pag. 164. & 192. & 297*

* *V. Beda jam moriens diſcipulis ſuis dictabat.*

EN tibi, Lector, Heptarchiam *Angliæ lineamentis illustratam, quibus tanquam manu docere voluim, quantum saltem in tanta loci angustia præstari potuit, illorum septem regnorum fines, quæ uno atque eodem tempore in Angliæ fuisse historici una voce omnes prodiderunt. Atque ut intelligas, paulò longius exordium rei repetamus.* Anno salutis humanæ 443. *distracto undique à barbaris in Italia imperio, Britanni à* Scotis, *&* Pictis *finitimis populis, gravi bello petiti, & ab* Ætio *patricio externis bellis in Gallia occupato, frustrà implorantes auxilium, excusso* Romanorum *imperio, quingentis, & tribus annis posteà quàm à* Caio Julio Cæsare *subacti, Romanis ducibus parere consueverant, suæ genti regnum restituere conati sunt; rerumq; suarum summam uni* Vortigerio *deferunt. Sed is irruentibus in eum magno impetu hostibus, viribus impar,* Anglo-Saxones *feroces Germaniæ populos in auxilium accersit, qui statim* Hengisto & Horsa *ducibus, cum magna suorum multitudine, in insulam trajicientes,* Scotorum, Pictorumque *vim aliquandiu prohibuerunt, sed mox* Britannicarum *opum desiderio, ex consuetudine illecti, icto cum hostibus fœdere in ipsos* Britannos, *quos juvare debuerant, arma convertunt, à quibus nec destiterunt, donec pulsis in* Walliam, Cornubiam, *& continentem Galliæ* Armoricam *Britannis, universam ferè insulam in suam ipsorum potestatem redegissent. Ac primo quidem per principatus in* septem regiones, *sive regna diviserunt, quæ partim à ventorum nominibus, partim à locorum situ diversam appellationem inter se sortitæ sunt, donec progressu temporis victricis populi opes in unum corpus coalescentes, ad amplissimam posteris, qualem nunc cernimus,* Monarchiam *concrevissent. Anglicum autem imperium post aliquot annos* Daci *frequenti in Britanniam irruptione, applaudentis fortunæ successu excepere, sed horum barbara tyrannide brevi explosa,* Normanni *ex Gallia profecti,* Guilielmo *duce, felicioribus auspiciis, ad nostram hanc usque ætatem stabilem regno successionem dedere. Hæc ex* Lilio *summatim; Nunc igitur regnorum fines particulatim enarremus. Quæ etsi vix unquam, ob mutua Regulorum inter se bella, suis certis limitibus constiterint, nos tamen idoneos sequuti Autores, aliquid ea de re certi, aut saltem quod minus à vero abhorrere videbitur, in medium proferemus.*

Occiduorum *igitur* Saxonum *regnum eisdem terminabatur finibus, at hac nostra memoria* Suthamptona, Bercheria, Wilcoria, Dorsetus, *&* Somersetus *provinciæ, sive ut vocant, comitatus: nisi quod præterea* Surræ, Glouceſtriæ, *&* Devoniæ *partes aliquot in se continebat.*

Australium Saxonum *principatus eisdem terminis claudebatur, atque hodie* Sussexiæ *provincia, & reliqua* Surræ *pars.*

Cantianorum *imperio iidem constituti sunt fines, quibus nostra tempestate* Cantium *circumscribitur.*

Orientalium Saxonum *principatus tam latè patebat, atque hodie* Essexia, *&* Midelsexia *comitatus, habuitque nonnullam* Hertfordiensis *provinciæ partem.*

Orientalium Anglorum *regnum eisdem ferè finiebatur terminis, quibus nostro tempore* Elienſis Insula, Nordovicensis, Suthfolciensis, *&* Cantabrigiensis *provinciæ absolvuntur.*

Merciorum *regnum intra suos fines complectebatur,* Lincolniam, Northamptonam,

Caerlid 55°
Holm
St Bees 54½
Lonsdale
Lancaster
Ribble car
Halyfax

Manchester 53½
Doncaster
Cawtes — 54

SCOTIÆ PARS

SCYTANLOND

Valet

Cantyp

Gallpay nerr

MORE

WE

RIDH

Azmondernerr

Tynmon

Durrlin

Enzlerea

MO N

GWINED BRI

Ceartep

Bonehop

Maeparall

Enhly

TW

POW IS

Dirt fl

Irtpich fl

Dinevorp LAS

Buelth

Abepduzledhen

DE HEV B ART

Gpent

Daundr mynrtep

Searnen

OCCIDENS

Pontlocan peced

Ilfancomb

Dontun

Heoplond,

Beanrtapl

WEST

SEAXON

Cpichantun

Exanceartep

Dopeaceartep

Exanmynrtep

Teignemuh

Deoptmuh

Tamen

Taucrtoc

CORN WEALAS

Borpeanna

Fulmuð

Petpoertop

Penynpteont

Michelr rtop

ORIE:

MERI

ESE

Pelutte

Caepl

holm

DA

Cop

S Bez

ala nd

Fellan

Mauap

Foppell

Fullanea

Azmonderpnerr

Pibbanp

Manceartep

Pnall

Stane

Stadp

Scpob

Lic

Lonece

Ribbl

Ha

Pibbrim

Henro

Wepec

Bpirlic

Bud

Glartenbypn

Wc

ENGLALOND
ANGLIA
ANGLOSAXONVM
HEPTARCHIA

TERRA ARMIS
ANIMISQVE
POTENS

Deopmeapic
Lindiffapionea
Bebbanburg
Ealnpic
Timmup
peapaunup
Heoptea
Aklond
Stpeonrheall
Cattapact
Steapburg
Fleamburg
Beuenpeaxcyp
Humbra mup
Deipnell
Eaxnholm
Donaceaptep
Beapdanan
Botolfrtun
pearhes
Nonopopoig
pealfmyngham
Cendicpond
Nopdanpic
Leogapaceaptep
Deophyrrt
Huntadon
Nopohaptonden
Wapenpic
Bedanrund
Suðbyrig
Heiepic
Cadulfepner
Buemgaham
Colecceaptep
Mealdon
Oxenfopd
Weplamceaptep
Londonceaptep
Scapig
Raculfmynptep
Tanetlond
Tundbrig
Canepapabrig
Meadpegrton
Dorpa
Andpedrpald
Folecrtan
Limen
Rumen-ea
Sylceaptep
Guldefupd
Spen
Saperbyrig
Wintaceaptep
Cirranceaptep
Weancham
Popteprmup
Eapmudeal
Bpuctelmytun
pihtea
Epanmup
FRONC
LOND
Galliæ Pars
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
Scala Miliarium

nam, Rotelandiam, Huntingtonam Comitatus, præterea & Bedfordienſem, Buckinghamenſem, Oxonienſ. Ceſtriam, Derbiam, Nottinghamenſem, & Staffordienſ. atq; nonnullam Herefordenſ. Hertfordenſ. Varvicenſ. Salopienſ. Lancaſtrenſ. & Gloceſtrenſ. provinciæ partem habuit. Dicta eſt autem Mercia, ſive à fluvio Merſey, ut quidam ſuſpicatur, ſive ut ego conjicio à meapce, quod eſt terminus, & finis. Erat enim Mercia reliquorum omnium regnorum confinis ac limitanea.

Northumbrorum imperii magnitudo ea fuit, quæ nunc eſt Eboracenſis, Dunelmenſis, Northumbriæ, Cumbriæ, & Weſtmorlandiæ comitatuum, atque reliquam præterea Lancaſtrenſis comitatus partem complectebatur. Hoc porro regnum, Northumbriæ nomen eſt ſortitum, non ab umbra, ut quidam oſcitans allucinatus eſt, ſed quòd ad Septentrionem Humbri fluminis ſit ſitum. Veteres enim, Nopþanhýmbpapice, id eſt, regnum ad Septentrionem Humbri ſitum, appellabant. Diviſa eſt ſane aliquando Northumbrorum regio in regna duo, Deirorum ſcilicet, & Berniciorum: verùm illa cum parvo admodum tempore durarunt, & minus memorabilem de ſe poſteris hiſtoriam reliquerunt, recenſere haud operæ precium fuerit. Hæc igitur de regnorum finibus dicta ſint. Reſtat ut quibus tandem quique ſubjecti fuerint legibus, paucis aperiatur.

Iuri igitur Occidentalium Saxonum parebant Occidui, & Auſtrales Saxones, & qui Cantium incolebant.

Dacorum leges obſervabant, quicunque Orientalium Saxonum, & Anglorum, aut Northumbrorum regiones coluerunt.

Habebant quidem Mercii & ſuam autonomiam, verùm an in tota Merciorum regione non affirmaverim. Habeo etenim autores, qui Orientales & Septentrionales Merciorum fines Dacorum legibus contineri tradunt.

Glorioſiſſimo Regi CEOLVVLPHO, *BEDA Famulus CHRISTI & Presbyter.

Verſionem hanc Saxonicam Regis ALUREDI, utpote in initio operis valde ſpinoſam, & plùs ſolito à verbis venerabilis BEDÆ deflectentem; ſic ad verbum in gratiam ſtudioſorum harum antiquitatū Latinè dedimus.

ÆGo Beda famulus Chriſti, & miſſæ ſacerdos, mitto congratulationem glorioſiſſimo Regi & ſalutem CEOLVVLPHO, ad te quoque mitto illam hiſtoriam quam nuper ſcripſeram de Anglicana gente & Saxonica, tibimet ipſi legendam juxtà & meditandam, atq; inſuper in plura loca poſtquam tranſcripta fuerit tranſmittendam, & ediſcendam: confido inſuper in fervore tuo, quoniam valde ſolicitus es & meditabundus, de veterum hominum dictis factiſq; & omniū maximè, magnorum virorum noſtræ gentis: propterea hæc hiſtoria, aut bonum refert de bonis hominibus (& quicunq; illā audit ipſe & illos quoque audit) aut malum refert de malis hominibus (& quicunque illam audit, is fugit id, vitátq;) propterea bonum eſt bonos laudare, & malos declinare, ut quicunq; fuerit iſ qui hoc audierit (quamvis alter quis reſpuerit) quomodo erit ille aliàs edoctus? pro tua neceſſitate, tuæque gentis, ego hoc ſcripſi. Quoniam te Deus in Regem elegit, te oportet gentem tuam docere; atque ut ob id minùs dubitet, utrùm hoc verum ſit.

Ego narrabo unde mihi hæc hiſtoria obvenerit: primus mihi adjutor fuit, doctórque, ille venerabilis Abbas Albinus, qui longè profectus eſt, doctiſque, quique optimè eruditus in hiſtoriis Anglicæ

ÆC Beda Cpiſtes Þeopȝ * Mæſſe Pheoſt ſende ȝhetan. Done leoſaſtan Cýninȝ ȝ haletstan Ceolpulf. ȝ ic þe ſende þ ſpell þ ic nipan appat be Angel þeode. ȝ Seaxum. Þe ſýlfum to þæðanne. ȝ on emtan to ſmeaȝeanne. ȝ eac on maſtopa to þþitanne ȝ to læþanne. ȝ ic ȝetheopiȝe on Þine ȝeonnfulnýſſe ſoþþon Þu eaſt ſpýðe ȝýmende. ȝ ſmeaȝende ealðra manna cpiðaſ ȝ ðæda. ȝ ealna ſpiþoſt þa *mæſſna manne. MS. Ben. þa * mæþena þeþa upe þeode; Foſþon þiſ ȝeþſiſt oððe hit ȝoð ſaȝað be ȝoðum mannum ȝ ſeþe hit ȝehýneþ he onhýneþ þam. oððe hit ýfel ſaȝaþ be ýfelum mannum. ȝ ſeþe hit ȝehýneð. he flýhþ þ ȝ onſcunaþ. Foſþon hit iſ ȝoð ȝoðne to hepianne ȝ ýfelne to leanne. þ ſe ȝeþeo ſeþe hit ȝehýne (ȝif ſe oþeſ noldе.) hu puſþ he elleſ ȝelæþeð; Foſ þinne þeode ic þiſ appat. Foſþon ðe Ðoð to cýninge ȝeceaſ þe ȝeðafenaþ þine þeode to læþanne. ȝ þ þý læſ tpeoȝe hpæðeſ þiſ ſoð ſý ſ

Ic cýðe hpanan me þaſ ſpell comanæþeſt me pæſ ſultumiendo ȝ laþeop ſe apþuþþa Abbað Albinuſ ſe pæſ piðe ȝefaþen. ȝ ȝelæþeð. ȝ pæſ betſt ȝelæþeð on Angel cýnne. ſpý-

Hiſtoriam gentis Anglorum Eccleſiaſticam, quam nuper edideram, libentiſsimè tibi deſideranti Rex & priùs ad legendum ac probandum transmiſi, & nunc ad transſcribendum ac plenius ex tempore meditandum retranſmitto. Satíſq; ſtudium tuæ ſinceritatis amplector, quo non ſolùm audiendis Scripturæ Sacræ verbis aurem ſedulus accommodas, verumetiam noſcendis priorum geſtis ſive dictis, & maximè noſtræ gentis, virorum illuſtrium curam vigilanter impendis. Sive enim hiſtoria de bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor ſolicitus inſtigatur: ſeu mala commemoret de pravis, nihilominus religioſus ac pius auditor ſive lector, vitando quod noxium eſt ac perverſum, ſolertius ad exequenda ea quæ bona ac Deo digna eſſe cognoverit, accenditur. Quod ipſum tu quoque vigilantiſsimè deprehendens, hiſtoriam memoratam in notitiam tibi ſimul & eis quibus te regendis divina [a]præfecit autoritas, ob generalis curam ſalutis latiùs [b]propagari deſideras. Ut autem in his quę ſcripſi vel tibi, magnanime [c]Rex, vel cæteris auditoribus ſive lectoribus hujus hiſtoriæ, occaſionem dubitandi ſubtraham, quibus hæc maximè autoribus didicerim, breviter intimare curabo.

Autor ante omnes atq; adjutor opuſculi hujus [1] Albinus Abbas, reverendiſsimus vir per omnia doctiſsimus extitit. Qui in Eccleſia Cantuariorum à beatæ memoriæ Theodoro Archiepiſcopo &

doſtō

ðorт he me ræðe oꝼ Ðeoðo-
ꝑeꝼ ȝemẏnðe· ꝛe ꝑæꝼ biꝼcop
on Canтpaꝑa bẏꝑiȝ· ⁊ Aðꝑia-
nuꝼ Abbuð ꝼoꝑꝑon he ꝛꝑẏ-
ðorт ꝑæꝼ mið him ȝelæꝑeð·
eall ꝥ he on Canтpaꝑa mæȝþe
⁊ eac on þam ꝑeoðlanðum þe
ꝑæꝑ тo ȝeðeoðde ꝑæꝑon eall
þæт he·oððe onȝepꝑiтum oð-
ðe on ealðꝑa manna ꝛæȝenum
onȝeaт oððe ꝼꝑam leoꝑnінȝ
cnihтum þæꝼ eaðiȝan Papan
ꝛce Gꝑeȝoꝑieꝼ þa he me ealle
* ðe тo ða þe ȝemẏnð * ꝑuꝑðe ꝑæꝑon
cẏþanne þuꝑh Noðhelm ðone æꝼeꝼтan
ꝑæꝑon. Mæꝛꝛe Ꝑꝑeoꝛт on Lunðen bẏ-
B. ꝑiȝ. oððe hine тo me ꝛenðe.
oððe on ꝛтaꝼum apꝑaт ⁊ me
ꝛenðe ꝼꝑam ꝼꝑuman þẏꝛꝛa bo-
ca· oð ða тið þe Anȝel cẏn
Cꝑiꝛтeꝼ ȝeleaꝼan onꝼenȝ oꝼ
ealðꝑa manna ꝛæȝenum oð þaꝼ
anðpeaꝑðan тið· ꝛpẏðoꝛт þe
* ȝelẏꝼ- * ȝeleoꝑnoðon ꝥ þe heꝑ ꝑꝑi-
ðon ⁊ тað. ⁊ oꝼ leoꝑnінȝ cnihтum
ȝeleoꝑ- þæꝼ eaðiȝan Papan ꝛce Gꝑeȝo-
neðon. ꝑiuꝼ unðeꝑ hꝑilcum cẏninȝe ꝥ
B. ðonne ȝepoꝑðen ꝛæꝼ· þuꝑh
Albinuꝼ mẏnȝunȝe þæꝼ Ab-
* ⁊ þuꝑh buðeꝼ * ðuꝑh Noðelmeꝼ
Noꝑð- æꝑendo ⁊ ȝeꝛæȝene. ꝛpẏðe ꝼe-
helmeꝼ. la hi me ꝛæðon ꝼꝑam ȝehpẏl-
B. cum biꝼcopum· ⁊ hpẏlcum cẏ-
ninȝa тiðum ȝaꝛт Seaxe ⁊
ꝼeꝼт Seaxe· ⁊ ȝaꝛт Engle· ⁊
Noꝑðan ħumbꝑe. þæꝑe ȝiꝼe
onꝼenȝon Cꝑiꝛтeꝼ ȝeleaꝼan.
þuꝑh Albinuꝼ ꝛꝑiðoꝛт. ic ȝe-
ðꝑiꝛтlæhтe ꝥ ic ðoꝑꝛте þiꝛ
ꝼeoꝑc onȝẏnnan. ⁊ eac mið
Danieleꝼ þæꝼ apꝑuꝑðan ꝼeꝼт
Seaxna biꝼcopeꝼ· ꝛe nu ȝẏт
liꝼiȝenðe iꝛ ꝼela he me ꝛæðe
ẏmbe Suð Seaxe. ⁊ embe ꝼeꝼт
* pihт Seaxe· ⁊ eac ẏmbe * ꝼihт þæт
land. B. iȝland· ꝛpiðoꝛт he me ꝛenðe

Adriano Abbate viris venerabilibus atq; eruditiſsimis inſtitutus, diligenter omnia quæ in ipſa Cantuariorum provincia vel etiam in contiguis[d] ejuſdẽ regionibus à diſcipulis beati Papę Gregorii geſta fuere, vel monimentis literarũ vel ſeniorum traditione cognoverat, ea mihi de his quę memoriâ digna videbantur, per religioſũ Londinenſis Eccleſiæ presbyterum[2] Nothelmũ, ſive literis mandata, ſive ipſius Nothelmi vivâ voce referenda, tranſmiſit. Qui videlicet Nothelm[2] poſtea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii Papę ſimul & aliorum Pontificum epiſtolas, perſcrutato ejuſdem Sanctę Eccleſię Romanę ſcrinio, permiſſu ejus qui nunc ipſi Eccleſiæ præeſt[e] Gregorii Pontificis, invenit. Reverſúſq; nobis noſtræ hiſtoriæ inſerendas cum conſilio prędicti Albini reverendiſſimi patris attulit. A principio itaque voluminis hujus uſq; ad tempus quo gens Anglorum fidẽ Chriſti percepit, ex priorum maximè ſcriptis hinc inde collectis ea quæ [g]promem[2], didicimus. Exinde autem uſque ad tempora præſentia, quæ in Eccleſia Cantuariorum per diſcipulos beati Gregorii Papæ, ſive ſucceſſores eorum vel ſub quibus Regibus geſta ſint memorati Abbatis Albini induſtriâ, Nothelmo, ut diximus, [h] perferente, cognovimus: Qui etiam provinciâ Orientalium Saxonum ſimul & Occidentalium, necnon & Orientalium Anglorum atq; Nordan Hymbrorum à quibus prędicatis vel quorum tempore Regum gratiã Evangelii perceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Deniq; hortatu præcipuè ipſius Albini, ut hoc opus aggredi auderẽ, provocatus ſum. [3]Daniel quoque reverendiſsimus Occidentalium Saxonum Epiſcopus, qui nunc uſque ſupereſt, nonnulla mihi de hiſtoria Eccleſiaſtica provincię ipſius,

gentis extitit, præcipuè is mihi multa dixit, de Theodori mente, qui erat Epiſcopus in Cantuariorum burgo, & Adriani Abbatis, quoniam ipſe potiſſimùm fuit unà educatus; omnia quæ ille in Cantuariorũ provincia, atq; inſuper in conterminis regionibus quæ ibi adjunctæ erant; omnia quæ vel in ſcriptis, vel in antiquorum hominum dictis nactus eſt, vel à diſcipulis Beati Papæ Sancti Gregorii, hæc ille mihi omnia, quæ memoriâ digna fuerant, per Nothelmum illum religioſiſſimum Miſſæ ſacerdotem in Londinenſi burgo, aut ad me miſit, aut literis exaravit & ad me miſit, à principio voluminis hujus uſq; ad tempus quo Anglorũ gens Chriſti fidem percepit, deprompta à ſeniorum hominum narrationibus, uſq; ad præſentem ætatem: præcipuè nos quæ hîc ſcripſimus & à diſcipulis Beati Papæ S. Gregorii, ſub quo rege illa quo que facta fuerant, per Albini teſtimonium Abbatis, ſc. ex Nothelmi narratione, & affirmatione. Permulta illi mihi dixerunt, à quibus Epiſcoporum, quibuſve regum temporibus Eſſexia, weſtſexia, Eaſt-Anglia, & Northan-Hymbria gratiam acceperint Chriſtianæ fidei. Ab Albino præcipuè ego provocatus ſum ut auderem hoc opus aggredi; nec non à Daniele Reverendo Occidentalium Saxonum Epiſcopo, qui nunc uſque in vivis eſt; multa ille mihi dixit de Auſtrali Saxonia, & Occidentali Saxonia, & inſuper de vecta Inſula præcipuè is ad me miſit literis mandata: & à Ceadda Reverendo Merciorum Epiſcopo, & à Ceadda de Merciorum gente, & Orientalium Saxonum; atque inſuper

on

on ȝeþþiꝛum· ⁊ þuþh Ceodde þone aꝛþuꝛþan Myþcna biꝛceop. ⁊ Ceaddan ymbe Myþcna deodde. ⁊ Eaꝛt Seaxena. ⁊ eac ymb þaþa biꝛcopa liꝼ. ⁊ foꝛþfoꝛe pe ȝeacꝛodon fꝛam dam bꝛodꝛum þæꝛ Myndꝛneꝛ de hi ꝛylf aꝛtemnedon de Læꝛtinga ea iꝛ nemned. da þing þe on Eaꝛt Englum ȝepoꝛdene pæꝛon. ꝛume pe þa oꝼ ealdꝛa manna ȝeþþiꝛum oddde ꝛæȝene mettton ꝛume pe mid iꝛꝛeꝛ ȝe ꝛæȝene þæꝛ aꝛþuꝛþan Abbudeꝛ ȝeleoꝛnedon. ⁊ þ on *Lindeꝛe ȝepoꝛden pæꝛ. ymbe Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝼan þuꝛh ȝeꝛeȝene dæꝛ aꝛþuꝛdan biꝛcopeꝛ * Cynebyꝛhteꝛ ⁊ þuꝛh hiꝛ æꝛendo ȝeþþiꝛtu. ⁊ odꝛa liꝼiendꝛa ꝛꝛiþe ȝetꝛeoꝛꝛa pe ȝeleoꝛnodon. ⁊ eac þ pe on Noꝛdanhymbꝛa ȝeacꝛedon ymbe Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝼan· oddyꝛne andpeaꝛdan dæȝ. na læꝛ mid aneꝛ manneꝛ ȝeþeahte ac mid ȝeꝛæȝene unꝛim ȝeleaꝼꝼulꝛa ꝛiten̄a þa þe þa ding ꝛiꝛton. ⁊ ȝemundon· ⁊ ꝛyþþan þ ꝛylf ongeat. ne let ic þ unþꝛiten· þ ic be dam halȝan fædeꝛ Cuþbyꝛhte ꝛꝛaꝛ oddde on þiꝛꝛe bec oddde on odꝛe * þa dæda hiꝛ liꝼeꝛ. ꝛume ic æꝛeꝛt nom oꝼ þam ȝeþþiꝛtum þe ic aꝛþiten ȝemette mid þam bꝛodꝛum þæꝛe cyꝛicean æt *Lindeꝛꝼaꝛena. Sumu þa þe ic ꝛylf ongitan mihte. þuꝛh ꝛꝛiþe ȝetꝛeoꝛꝛa manna ȝeꝛæȝene ic toyȝte. ⁊ þone leoꝛnenꝛe ic nu eadmodlice bidde. ⁊ halꝛiȝe ȝiꝼ he hꝛæt * ymbe diꝛ on odꝛe piꝛan ȝemete oddde ȝehyne þ he me þ * neotꝛite.

*lindeꝛre ȝepoꝛden. Cot.
*Cynebꝛyhteꝛ. B.
*lindeꝛꝼeaꝛona ea. C.
* ymbe þiꝛelleꝛ hꝛæꝛ. B.
* me þ ne obꝛite. & C. & B.
*bec. C.

simul & proxima illi Auſtralium Saxonum, nec non & Vectæ inſulæ literis mandata declaravit: Qualiter verò per miniſterium [i] Ceddi & Ceaddæ religioſorum Chriſti ſacerdotum, vel provincia Merciorum ad fidem Chriſti, quam non noverat, pervenerit, vel provincia Orientalium Saxonum fidē quam olim exſufflaverat, recuperaverit, qualis etiam ipſorum patrū vita vel obitus extiterit, diligenter à fratribus Monaſterii, quod ab ipſis conditum [k] Læſtingaea cognominatur, agnovimus. Porrò in provincia Orientaliū Anglorum quę fuerint geſta Eccleſiaſtica, partim ex ſcriptis, vel traditione priorū, partim reverendiſsimi Abbatis [4] Eſii relatione comperimus. At verò in provincia Lindiſsig quæ ſint geſta erga fidē Chriſti, quæ've ſucceſsio ſacerdotalis extiterit, vel literis reverendiſsimi antiſtitis [5] Cyneberthi vel aliorum fidelium virorū vivâvoce didicimus. Quæ autē in Nordan Hymbrorum provincia, ex quo tempore fidem Chriſti perceperunt uſq; ad præſens, per diverſas regiones in Eccleſia ſint acta, non unoquolibet auctore, ſed fideli innumerorum teſtium, qui hęc ſcire vel meminiſſe [l] poterunt aſſertione cognovi, exceptis his quę per meipſū noſſe poterā. Inter quæ notandum, quod ea quæ de ſanctiſsimo patre noſtro & antiſtite Cudberto, vel in hoc volumine, vel in libello geſtorū ipſius conſcripſi, partim ex eis quæ de illo à fratribus Lindisfarnenſis Eccleſiæ ſcripta repperi, aſſumpſi; ſimpliciter fidē hiſtorię quam legebam accōmodans, partim verò ea quę certiſsimâ fidelium virorū atteſtatione per meipſū cognoſcere potui, ſolerter adjicere curavi: Lectorémq; ſuppliciter obſecro, ut ſi qua in his quę ſcripſimus aliter quàm ſe veritas habet poſita reppererit, non hoc nobis imputet, qui (quæ vera lex hiſtoriæ eſt) ſimpliciter ea quæ famâ vulgante collegimus, ad inſtructionem poſteritatis, literis mandare ſtuduimus.

de ipſorum Epiſcoporum vita, obituq; nos cognovimus à fratribus Monaſterii quod ipſi cō'diderant, quódq; Læſtingaea nuncupatur; eorum autem quæ in Orientalium Anglorum provincia, geſta fuerint, quædam nos è ſeniorum hominum ſcriptis, aut dictis invenimus, quædam nos ex Eſii teſtimonio Reverendi Abbatis didicimus; & quod in Lindiſſei geſtum fuerit de Chriſti fide & teſtimonio Reverendi Epiſcopi Cyniberhti, & è ſuis Epiſtolis aliorúmque tunc viventium, perquam fidelium accepimus; atque inſuper quod in Nordan Humbria cognovimus de Chriſti fide uſque ad hunc præſentem diem, non tantùm ex unius hominis conſilio ſed & narratione innumerabilium fidelium teſtium, qui eandem rem norant, & memineranr; poſtquam autem ego ipſe hoc perceperam, non paſſus ſum id minus ſcriptum excidere quod de illo Sancto Patre Cuthbyrhto exaraveram, ſive in hoc libro ſive in altero: rerum geſtarum ſuæ vitæ quaſdam ego primus deſumpſi ſcriptis, quæ literis mandata inveneram à fratribus Eccleſiæ apud Lindeſſarnam; quaſdam, quas ipſe noſſe potui, perquam fidelium virorum atteſtatione ego adjeci. Lectorem autē nunc humilis obteſtor, obſecróq; ſiquid de his aliomodo ſcriptum invenerit, aut audiverit, ut id mihi imputare noluerit.

NOTÆ.

Ic Beda *Ego Beda, &c.*

* *Venerabilis Beda Anglus, & Northanhymbrensis, Northanhymbriæ Regi Ceolwulfo historiam gentis suæ dicavit: Ceolwulfus hic cœpit regnare ad annum Christi plùs minus* DCCXX, *& desiit* DCCXXXVII, *biennio ab obitu hujus nostri autoris: obiit autem ipse Beda anno* CXXVII *à morte B. Gregorii urbis Romæ Episcopi. Vide Bedæ Epitaphium ad finem hujus historiæ. Ceolwulfum de Heptarchis unum, Bedæ historia patronum nacta est: Regem Aluredum Monarcham (sublatâ Heptarchiâ anno* DCCXCV, *Ecgberhto regnum occupante) interpretem: (Rex ille Aluredus, aliàs Alfredus vel Ælfridus anno* DCCCLXXII *vixit:) Utrosque (ut idem Venerabilis Beda de Oswaldo Northanhymbrorum Rege, & Sancto, testatur, lib. 2. cap. 5. necnon de Sigeberto Academiæ Cantabrigiensis augustissimo patrono lib. 2. cap. 15. Denique de Rege Oswio Oswaldi filio lib. 3. cap. 21.)* CHRISTIANISSIMOS.

Mæſſe preoſt *Missæ sacerdos.*

* Mæſſe· *Missa,* ἄφεσις *nonnullis, ut* ite missa est: *est autem divinus ad mensam sacram cultus: at* mæſſe, *Anglis hodie* Meſſe, *ferculum*; meſſe or ſervice ſENT up, *sive totus mensæ profanæ, primæ aut secundæ apparatus, sive cultus. Utrumq; à Latinorum missa; hinc,*

In mensam læti libant, divósque precantur, &c.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
Dona ferunt—— *Virg. Æneid. 7.*

Mæſſe· *Missa à mittendo, ut* πομπὴ, *sacrificium Gentile à* πέμπω, *mitto.*

Et quid si missa à Græcorum convertendorum πομπὴ, *à* πέμπω *mitto, necessario & laudabili dicendi artificio Latinorum traductum fuerit? Sed de re ipsa consulantur autores:* mæſſe, *ferculum, & pomparum fercula meminit princeps oratorum, Offic. lib.* I. Πομπὴ· *autem Ethnicis, deorum sacrificium vel maximè solenne fuit. Hom. Iliad. ζ. de Belleroph.*

Αὐτὰρ ὁ βῆ Λυκίην ἧ θεῶν ἅτ' ἀμύμονι πομπῇ·

& Herodian. in vita Commodi, Ἥρως ἀρχῇ ἐκάσε ἔτες, ὥσις ῥλφίης ἡμέρας μητεὶ θεῶν πομπῶν τελῶσι Ῥωμαῖοι, *viz. initio Veris, quotannis stato die, Matri deorum (si hîc Latinè dicere licuerit) missam Romani faciebant. Sic Demosth. bellatorum ordines descripturus, inquit,* Οἱ λοιποὶ τὰς πομπὰς πέμπουσιν ὑμῖν μετὰ τῶν ἱεροποιῶν· *reliqui pompam sive missam vobis* (πέμπουσι) *mittunt, aut ministrant cum sacrificulis; Vide Orat. in Philipp. I. Præcipuæ verò, & cæteris majores pompæ notissimis quatuor Solstitiorum punctis MITTEBANTUR. Et ad adventum solis Thulitæ veteres* τὰ Εὐαγγέλια *celebrabant, ut prodit in Gothicis Procopius.* Παυδήμι' ἀναγγέλλουσι τὰ εὐαγγέλια· *quasi sol post tantum cæli spacium decursum festum aliquod egregium merito suo postularet; hinc à Saxonibus hoc temporis punctum dicebatur* embryn, Ymbrome, the Ember week, *ab* emb *circum, &* ryn, *cursus, solis nimirum, sed à cineribus falsò à quibusdam nomen inditum hodie passim audimus: Audiatur potiùs Homilista pervetustus, sed proh pudor! adhuc inclusus Bibliothecæ publicæ nostræ Archivis. Homil.* 34. *pag.* 44. *lin.* 1. þa gerefnyrra goder þenunga on gearlicum embryne getacniaþ. *institutionem (inquit) dei cultuum (quos Missas* mæſſer, the Services, *appellabant) in festo anniversario ad circuitum (solis) celebrando, ostendit Amalarius.*

Sed redeo ad vocem mæſſe, *festum solenne,* mid pintres mæſſe, *mediæ hyemis missa sive festum: nuncupatur,* Chriſtmaſſe, *nostratibus, ad natalitium nostri Salvatoris·* τὰ εὐαγγέλια· *Vide ipsam Rubricam Saxonic. Evang. in* I. *cap. Matthæi vers.* 18. *in memoriam Evangelii pastoribus ab angelis prædicati. An ad explicationem vocis Missæ referendum sit necne, quod Livius memorat, in Numa rege creando, docti videant. Auspicia MITTI vellet (augur sc.) quibus MISSIS declaratus rex Numa de templo descendit. Sed Missam Christianam, sive* εὐχαριστίαν *re, (at voce perparum mutatâ) opponi* πομπῇ *Gentilium prolixè (ut mihi videtur) enucleat. S. Cyrillus in Catechesi idque in verba,* καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτῶν. *scil. Diaboli.* Ὡσπερ γὰρ *(inquit)* ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας πρὸ τῆς ἁγίας ἐπικλήσεως τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἄρτος ἁπλῶς καὶ οἶνος λιτὸς· ἐπικλήσεως δὲ γενομένης ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος αἷμα Χριστοῦ, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον τὰ τοιαῦτα βρώματα τῆς πομπῆς τοῦ Σαλανᾶ τῇ ἰδίᾳ φύσει λιτὰ ὄντα τῇ ἐπικλήσει τῶν δαιμόνων βέβηλα γίνεται. *Ut panis & vinum Eucharistiæ, &c. factâ invocatione corpus & sanguis (sed* gaſtlice na lichamlice· *spiritualiter, non corporaliter, ut nos è sacris docet vetus Ecclesia, quod suo loco dicendum erit) Christi fiunt, &c. eodem (inquit) modo esculenta ista hæc ad pompam Satanæ spectantia, dæmoniorum invocatione constituuntur profana. Cyrillus hîc Apostoli interpres esto,* I. *Cor.* 10. 21. Οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων· *quasi diceret, Non potestis participes fieri Eucharistiæ, sive Missæ Christi, & pompæ Diaboli.*

Sed fidei in initio Ecclesiæ propagandæ, atque etiamnum hodie Charitatis fovendæ studium, sermonis perspicui libertatem postulat; cavendum tamen est nè dum voces (licèt cogente necessitate)

ſitate) à Barbaris ad uſus noſtros pertrahamus, res cum vocibus, profanas, ipſis Chriſti Myſteriis ſacris immiſceri patiamur: Cœna dominica, Communio corporis & ſanguinis Chriſti, Sacramentum, &c. gemænſumniſſe Criſtes lichoman ⁊ bloðes· 1. *Cor.* 10. 16. *Sana verba ſunt, & ipſam Spiritus Sancti eloquentiam ſapiunt; hiſce qui rectè utitur formam ſanorum verborum habet.* 2. *Tim.* 1. 13. *&* ὡς λόγια Θεοῦ, *ut ſermones Dei loquitur,* 1. *Pet.* 4. 11. *quamvis etiam veteribus, quibuſcum res cum Philoſophis aſsiduò erat, licentiam dicendi, loco ſuo, atque ætati communem libentiſsimè concedimus.*

[a] *Conceſsit,* M S. Cot. [b] *propalari,* M S. Trin. & Cot. [c] *magnanime Rex,* deest M S. ſing. [d] *eidem,* Cot. [e] *Intelligit Gregorium ſecundum, cujus operâ (ut teſtatur Platina) Germani ad fidem converſi erant; hic etiam Gregorius (ut idem Platina oſtendit) Bibliothecæ præfuit, cujus etiam ut permiſſu, ſic etiam operâ Nothelmus Presbyter Londinenſis rerum quas ſcire deſiderabat peritior factus,* Ven. Bedæ *in hiſtoria conſarcinanda felix adjutor extitit; hic Gregorius, anno Chriſti* dccxvi *vixit.* [f] *Præfati Abbatis,* M S. D. Ward. [g] *Promeremus,* Cot. [h] *Proferente,* W. [i] *Ceaddi & Ceadde,* W. [k] *Læſtingaea, apud Northanhymbrenſes noſtros ubi Epiſcopus Cedd juſsu Edilwaldi, filii Oſwaldi Regis, inter montes & latibula ferarum monaſterium celebre extruxit. Vide lib.* 3. *cap.* 23. *L. poterant* C. & W.

Adjutores Ven. Bedæ in hiſtoria conſarcinanda.

1. *Albinus Abbas.*
2. *Nothelmus Eccleſiæ Londinenſis Epiſcopus.*
3. *Daniel Occidentalium Saxonum Epiſcopus.*
4. *Eſius Abbas.*
5. *Cyneberthus Antiſtes.*
6. *Fratres Lindisfarnenſis Eccleſiæ.*
7. *Ven. Beda non nimis credulus, néve nimis credulo lectore utatur, conſilio ſalubri munit.*

¶ Hiſtoriola quæ ſequitur, omnibus deeſt codicibus Latinis, extat tamen Saxonicis ſingulis, quibus uſus eram Manuſcriptis; *ſic autem in gratiam Lectorum ad verbum transfero.*

Đa þær aȝanȝen ſþam Criſtes acenneðnyſſe cccc ⁊ * xciiii ſintþa þa Ceþdic ⁊ Cynewic hiſ ſunu comon upp æt * Ceþdicesford ond mið ſiſ ſciþum· ⁊ ſe Ceþdic þær elesinȝ. Elesa * Gewiſſinȝ· Gewiſ Wigingȝ· Wigingȝ Freawinȝ· Freawine Freoþoȝaſinȝ· Freoðoȝaſ Brondinȝ· Brond Bældæȝinȝ· Bældæȝ Wodenȝ· þær ymbe ſyx ȝear ðær he hi upp coman ȝeeodan Weſt Seaxna rice· ⁊ þær on ða æwestan Cynincgaſ þe Weſt Seaxena land on Wealum ȝeeodan· ⁊ he hæfde þ rice ſixtyne * ȝear· ⁊ þa ȝeſop he· ⁊ þa fenȝ hiſ ſunu Cynewic to þam rice· ⁊ hit heold * xxvii ſintþa· þa he foſþfeſte· þa fenȝ * Ceaplin hiſ ſunu to. ⁊

Poſtquam transacti erant à Chriſti nativitate quadringentæ & nonaginta quatuor hyemes, tum Cerdicius & Cinricus filius ejus appulerunt ad Cerdici portum cum quinque navibus. Ille autem Cerdicius fuit filius Eleſæ, Eleſa Wiſi, Wiſus Wigingi, Wigingus Freawini, Freawinus Freothogari, Freothogarus Brondi, Brondus Bældægi, Bældægus Wodi· circa ſexennium ex quo huc appulerant, invaſerunt Occidentalium Saxonum provinciam, iíque erant primi Reges, qui Occidentalium Saxonum regnum inter* Wallos perdomuerant: tenuit autem illud Regnum ſedecim annos, & tunc obiit: Deinde accepit ejus filius Cinricus regnum, tenuítque viginti & ſeptem hyemes, & tandem obiit. Accepit poſtea Ceaulinus ejus filius regnum, tenuítque ſeptem hyemes: quo

Malmesb. in lib. de Reg. ait, cum quinque ceolis, with five keels.

**Nam contra Wallos pugnabant·*

* xciii. C

* Portus Cerdici Matth. Weſtm. p. 94. Malmesb. p. 12

* Eleſa Eſlinȝ Eſla ȝe ſiſinȝ. B.

* ſintef C.

* xxvi. C.

* Ceol. B.

heolo ꝛeoꝛon ꝑintep. ꝥa he
* Ceol- ȝeꝛop· ðа ꝛenȝ *Ceol to ðam
pulꝛ hiꝛ ꝑice· ⁊ heolo ꝛẏx ȝeaꝛ· ꝥa he
bꝛoþuꝛ· ȝeꝛop·ꝥa ꝛenȝCeolpulꝛ to hiꝛ
B. bꝛoðop· ⁊ he ꝑicxaðe ꝛeoꝛon-
tẏne ȝeaꝛ. heoꝛa cẏnn ȝæð
to Ceꝛðice. ꝥa ꝛenȝ Cẏneȝẏlꝛ
Ceolpulꝛeꝛ bꝛoðeꝛ ꝛuna to
ꝑice. ⁊ hæꝛðe an ⁊ ꝥꝛittiȝ
ꝑintꝛa. ⁊ he onꝛenȝ æꝛeꝛt
* Ful- * ꝛulluhte Ꝑeꝛt Seaxna Cẏ-
pihte.C ninga. Ða ꝛenȝ Kenpalh to
* xxxi· ꝑice ⁊ heolo hit *ꝥꝛittiȝ ꝑin-
B. & C. tep· ꝛe Cenpalh pæꝛ Cẏne-
ȝelꝛeꝛ ꝛunu· ⁊ ꝥa heolo Seax-
buꝛȝ hiꝛ Cꝛæn an ȝeaꝛ ꝥ ꝑice
æꝛtep him; Ða ꝛenȝ Æꝛcꝛine
* Cep- to ꝑice· ꝥæꝛ cẏn ȝæþ to*Ceaꝛ-
ðice. C. ðice· ⁊ he heolo tꝛa ȝeaꝛ. ꝥa
ꝛenȝ Centꝛine to Ꝑeꝛt Seax-
na ꝑice· Cẏneȝelꝛinȝ· ⁊ ꝑic-
† Ceað- ꝛaðe nigon ȝeaꝛ· ꝥa ꝛenȝ †Ce-
palle.C. aðpala to ꝥam ꝑice· ðæꝛ cẏnn
ȝæð to Ceꝛðice· ⁊ he healo
† Ine to iii ȝeaꝛ; Ða ꝛenȝ † Ine to ꝥam
Seaxna ꝑice· ꝥæꝛ cẏnn ȝæð to Ceꝛ-
ꝑice. B. ðice· ⁊ he heolo † tꝛa ⁊ ꝥꝛit-
to Ꝑeꝛt tiȝ ꝑintep. Ða ꝛenȝ Æþel-
Seaxna heaꝛð to ꝑice*·⁊ heolo ꝛeopeꝛ-
ꝑice. C. tine ꝑintep; Ða ꝛenȝ Cuþꝛeð
† xxxvii to· ꝥæꝛ cẏnn ȝæð to Ceꝛðice·
ꝑintꝛa· ⁊ he heolo ꝛẏxtẏne † ꝑintep·
B. & C. ꝥa ꝛenȝ Sigebẏꝛht to. ꝥæꝛ cẏn
ꝥæꝛ cẏn ȝæð to Ceꝛðice· ⁊ he heolo
ȝæþ to an ȝeaꝛ; ða ꝛenȝ Cẏnepulꝛ to
Ceꝛðice ꝑice· ꝥæꝛ cẏn ȝæð to Ceꝛðice·
C. ⁊ he heolo an ⁊ ðꝛittiȝ
†ȝeaꝛ.C * ȝeaꝛa. ða ꝛenȝ Beoꝛhtꝛic
*ꝑintꝛa to ꝑice· * ⁊ he heolo ꝛixtene
C. ȝeaꝛ. Ða ꝛenȝ Ecbẏꝛht to
*ꝥæꝛcẏn ꝥam ꝑice ⁊ heolo ꝛeoꝛon ⁊
ȝæþ to ꝥꝛittiȝ ȝeaꝛa ⁊ ꝛeoꝛen mo-
Ceꝛðice nað· ⁊ ꝥa ꝛenȝ Æðelpulꝛ hiꝛ
C. † niȝon- ꝛunu to· ⁊ heolo † niȝontoꝛe
teoðe· healꝛ ȝeaꝛ· ⁊ ꝛe Æðelpulꝛ pæꝛ
B. & C. Ecȝbẏꝛhtinȝ· Ecbẏꝛht Ealh-

quo mortuo accepit regnum Ceolus: tenuítque ſex annos: illo mortuo, accepit regnum frater ejus Ceolwulfus, & rexit ſeptendecim annos: horum genealogia *convenit Cerdicio. Dein accepit regnum Cynegylſus, Ceolwulfi fratris filius; tenuítque triginta hyemes & unam. Atque is primus Occidentalium Saxonum Rex baptiſmum ſuſcepit. Deinde accepit regnum Kenwalhus, tenuítque triginta hyemes. Ille Kenwalhus fuit Cynegelſi filius. Tum poſtea regnum Seaxburga ejus Regina tenuit per anni unius ſpatium illo defuncto. Dein accepit regnum Æſcwine, cujus genealogia convenit Cerdicio, & biennium tenuit. Accepit poſtea Centwine regnum Occidentalium Saxonum Cynegelſi filius, rexítque novem annos. Tum accepit Ceadwala regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, & tenuit triennium. Deinde Ina accepit regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, & ille quoque tenuit triginta, & duas hyemes. Tum Æthelheard accepit regnum, & tenuit quatuordecim hyemes. Cuthrædus poſtea regnum accepit, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque ſedecim hyemes. Accepit porrò regnum Sigebirtus, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque anni unius ſpatium. Cinewulfus poſtea accepit regnum, cujus genealogia convenit Cerdicio, tenuítque triginta annos & unum. Tum accepit regnum Beorhtricus, tenuítque annos ſedecim. Tum capeſsit regnum Ecbirhtus, tenuítque triginta annos & ſeptem, ſeptémque menſes: dein capeſſit regnum Æthelwulfus ejus filius, tenuítque novemdecim annos cum ſemeſtri. Ille autem Æthelwulfus fuit filius Ecbirhti, Ec-

* *Sax. redit, hoc eſt, refertur ad Cerdicium.*

mun-

*Eaſing Eaſa· Eopping Eoppa.B

munðing· Ealhmunð *Eabing· Eaba Jopping· Joppa Jngilðing· Jngilð Cenſeðing· ⁊ Jne Cenſeðing·⁊ Cuþbuſh Cenſeðing· ⁊ Cſenbuſh Cenſeðing· CenſeðCeolſalðing·CeolſalðCuþſulfing· Cuþſulf Sining. CuþſineCelming· CelmCynſicing· Cynesic Cſeoðing· Cſeoðða Ceſðicing· þa ſeng Æþelbalð

†. 1. C.

hiſ ſunu to ſice· ⁊ heolð †fif ȝeaſ· þa ſeng Æðelbyſht to hiſ bſoðoſ· ⁊ heolð fif ȝeaſ. þa ſeng Æþeſeð hiſ bſoþoſ to ſice· ⁊ heolð fif ȝeaſ· þa ſeng Ælfſeð hyſa bſoþeſ to ſice·⁊ ðа pæſ aȝanȝen hiſ yldе þſeo ⁊ tpentiȝ ſintſa·⁊ þſeo hunð. ⁊ fix ⁊ hunð nyȝantiȝ ſintſa. þæſ þe hiſ cyn æſeſt Seſt Seaxnalanð on pealum ȝeeoðon

birtus Ealhmundi, Ealhmundus Eabæ, Eaba Joppæ, Ioppa Ingildi, Ingildus Cenredi, & Ina Cenredi, & Cuthburhtus Cenredi, & Cwenburghus Cenredi, Cenredus Ceolwaldi, Ceolwaldus Cuthwulfi, Cuthwulfus Wini, Cuthwinus Celmi, Celmus Cynerici. Cynericus Creoddæ, Creodda Cerdici. Tum capeſsit regnum filius ejus Æthelbaldus, & quinquennium tenuit. Dein capeſsit regnum Æthelbirtus ejus frater, & is quoq; tenuit quinquennium. Deinde Ætheredus ejus frater regnum accepit, & tenuit quinquennium. Denique capeſsit regnum illorum frater Ælfredus poſtquam hujus ætatis triginta & tres hyemes transactæ fuerint & tricenæ nonaginta & tres hyemes, ex quo majores ſui primò Occidentalium Saxonum provinciam contra Wallos (pugnaturi) invaſerant.

Incipiunt capitula Libri primi.

* Bſetene.C.

1. Bȩȝeſetnyſſe*Bſeotene boſþe ſibenſnia Scotta ealanðeſ on heoſa þam æſſan biȝengum ;

* æſeſta. C.

2. Ðæt ſe*æſſa Rompaſa Caſeſe Gaȝiuſ Juliuſ Bſeotene ȝeſohte;

3. Ðæt ſe æftеſ Rompaſa Caſeſe Claudiuſ haten þ yldce &alonð ȝeſohte; ⁊ Oſcaðaſ þa &alanð ȝe þeoðde to Rompaſa cyneðome·ȝe eac Veſpaſſianuſ

* pihtland. B.

ſſam him ſendeð pæſ· ⁊ he * Pihte ealonð þam Romaniſcan kyneðome undeſ ðeoðde;

4. Ðæt Luciuſ bſytta cyning ſende ȝeſſitu to &leuþeſio þam Papan· bæð hine cſiſtenne beon and eac abæð;

1. *De ſitu Britanniæ vel Hiberniæ, Scotorum Inſulæ & ipſarum primis incolis.*

2. *Ut Primus Romanorum Cæſar Caius Julius Britanniam petierit.*

3. *Ut ſecundus Romanorum Cæſar Claudius dictus, eandem Inſulam petierit; & Orcadum Inſulas adjecerit Romanorum Imperio. Et ut Veſpaſianus ab eo miſſus fuerit. Et ut vectam Inſulam Romano imperio ſubdiderit.*

4. *Ut Lucius Britannorum Rex miſerit literas ad Eleutherium Papam: oravit quoque ſibi ut liceret Chriſtianum fieri, atque etiam exoravit.*

Sic ad verbum in gratiã Lectoris, verba Latina Saxonico codici aptare lubet, quia exemplar vetus nullam hîc verſionem adhibuit.

5. þ

5. Þ Seuerus se Casere onfeng micelne dæl Breotene. 7 þone mid dice to sceadde fram odrum unatemedum þeodum;

6. Be Diocletianus rice· 7 þæt he cristene men fæs ehtende;

7. Sce Albanus þrowunge· 7 his gefæra þe on da ilcan tid for Cristne heora blod aguton;

8. Dæt þa seo ehtnyrre blan·seo cyrice on Breotene *hæt hwugu fæc sibbe hæfde· ob þa tide fæs Arrianiscan gedwolan;

9. Dæt siðsiendum Gratiano· Maximus se Casere fæs on Breotene acenned· 7 eft mid mycle þeode fende on Gallia rice;

10 Dæt siðsiendum Archadio Pelagius se Brytt wid godes gife geleafan unrihtlice lare onfeng;

11. Dæt siðsiendum Honorio· Gratianus 7 Constantius fæder on Breotene acende· 7 se * æðra fæs on Brytton ofslegen· 7 se oðer fæs on Gallia rice;

12. Dæt Bryttas fram Scottum 7 Peohtum fæder fordhefegode 7 hi to Rome him fultumes bædon;

13. Dæt siðsiendum Theodosio fæs tidum Palladius se biscop fæs sended to gelyfendum Scottum on Crist· 7 Brytttas to Rome fram * Ettio fam cyninge fæder him fultumes biddende 7 fæt nænige næfdon.

14. Dæt Brytttas mid wy mæstan hungre genedde fa *elreodian of heora gemærum adrifan 7 sona æftes fam mycel eorfwerftm 7 fyrenlust 7 mancwealm 7 adla 7 *gehwelc. C. *geniosa fære deode fæder æftes syligende;

15. Dæt se Angel þeod fæs gelaðod fram Brytttum on Breotone· 7 heo sona æfest heora fiðerweardan feor adrifan· ac

5. *Ut Severus Cæsar occupaverit magnam partem Britanniæ, & illam vallo distinxerit à cæteris indomitis gentibus.*

6. *De Diocletiani imperio, & ut Christianos homines persecutus sit.*

7. *Sancti Albani passio suorúmque sociorum, qui eodem tempore pro domino suum sanguinem fuderunt.*

8. *Ut hac persecutione cessante, ecclesia in Britannia in quantulumcunq; spacium pacem habuerit usq; ad tempora Arrianæ vesaniæ.*

9. *Ut regnante Gratiano Maximus Cæsar fuerit in Britannia creatus, & postea cum magno exercitu abierit in Galliæ regnum.*

10. *Ut regnante Arcadio Pelagius Brito contra Dei gratiam, impiam doctrinam susceperit.*

11. *Ut regnante Honorio, Gratianus & Constantius fuerint in Britannia creati: & prior fuerit in Britannia interemptus, & alter in Galliæ ditione.*

12. *Ut Britones à Scotis & Pictis fuerint vastati, iíq; Romam adeuntes sibi auxilium quæsierint.*

13. *Ut regnante Theodosio, cujus tempore Palladius Episcopus fuerit missus ad Scotos credentes in Christũ. Et Britones Romam adeuntes, ab Ætio Regulo sibi auxilium flagitaverint, sed indè nihil impetraverant.*

14. *Ut Britones maximâ fame coacti barbaros è suis finibus pepulerint; & statim postea ingens terræ frugum copia, & ignea libido, & hominum lues, & morbi, & exterminium gentis secutum fuerit.*

15. *Ut Anglorum gens fuerit invitata à Britannis in Britanniam, & illa statim primò horum adversarios longiùs abegerint: sed nihi-*

nales

nalef æfter micelre tide þ hi gepeneodon pið him· ⁊ heora þæpen hpýrfdon pið Bryttaf heora geþafian ;

16 Ðætte Bryttaf æneft on Angel ðeode rige genaman; þæf Ambrorius heora heretoga Romanirc man;

17 Ðæt Germanuf re Birchop mid Lupo to Breotene on rcýpe cumende æneft þæf fæf· ⁊ æfter þam ðara Pelagianircan * hneohnýrre mid godcunde mægene gertilde;

18 Ðæt re ylca þa dohtef ðæf Ealdormannef blinde onlihte. ⁊ æfter þam to ðam halgan Albane becumende þæt æneft hif reliquiaf onfeng· ⁊ eac þæt to arette ða reliquiaf þara *halgena apoftola· ⁊ eac oðra martyra;

19 Ðætte re ylca birchop fordam intingan untrumnýrre*ferra gehæfd· ⁊ þa brýnaf þara hufa gebiddende adpærcte. ⁊ he rylf ðurh ge rihte fram hif adle pæf gehæled

20 Ðæt þa ylcan birchopaf Bryttum on gefeohte godcunde fultum fongeafon· ⁊ rpa ham pæron eft hpeorfende;

21 Ðæt eft rpprýttendum þam trigum ðæf Pelagianircan polef Germanuf miðSeuero toBreotene eft cumende æneft þam [*healtan] geongan hif rtæpe he geednipode ⁊ æfter þam godef folce genidereodum ge eac *gebettum þam geopolmannum he him geednipode þone rtæpe nihtef geleafan ;

22 Ðættе Bryttaf rume tid gertildon fram utgefeohte· ⁊ hie rylfe þnætton on ingefeohtum ⁊ on manegum manum hi rylfe berenctton;

23 Ðæt re halga Papa Gregoriuf. Auguftinum rende mid mune-

lominus post exiguum tempûs [accidit] quòd isti rebellaverint contra hos, & ipsorum arma converterint in Britannos ipsorum socios.

16. *Ut Britones primam de Anglorum gente victoriam reportaverint; fuit autem Ambrosius eorum dux, Romanus * natione.*

17. *Ut Germanus Episcopus cum Lupo navigans primò maris, & postmodum Pelagianorum tempestatem Divinâ virtute sedaverit.*

18. *Ut idem filiam * Tribuni cæcam illuminaverit, ac deinde ad Sanctum Albanum perveniens ibidem primò ipsius reliquias acceperit, atque etiam ibi posuerit reliquias sanctorum Apostolorum, aliorúmque martyrum.*

* *viri principis.*

19. *Ut idem Episcopus causâ infirmitatis ibi detentus fuerit, & incendia domorum orando restinxerit; & ille ipse per visionem à suo languore fuerit restitutus.*

20. *Ut iidem Episcopi Britonibus in pugna Divinum auxilium tulerint; sícque domum fuerint reversi.*

21. *Ut renascentibus virgultis Pelagianæ pestis, Germanus cum Severo Britanniam reversus, priùs claudo juvenì incessum ipse renovaverit; & postea Dei populo (condemnatis atque etiam emendatis hæreticis) ille ipsis renovaverit gressum rectæ fidei.*

22. *Ut Britones ad tempus quieverint ab exteris bellis, & sese contriverint * intestinis bellis, & multis flagitiis se immerserint.*

23. *Ut Sanctus Papa Gregorius Augustinum mi-*

* hýpneffe. B.

* halegna. C. *l.* haligna.

* þæp. B. fæpinga. C.

*B. & C. halgan. *Cantab.*

* gebeðum. C.

cum Angel ðeoðe to boðiganne Goðeſ poſto ⁊ geleaſan ⁊ eac ſpylce
* mið þumum.B. þrymmendlice. C. * Tenet land. B. * eoðe. B. & C. mið * þrimmeðlice æfenð gepritе hi gefrþangeðon þ hi ne ablunnen ſram þam gepinne;

25 Ðæt Auguſtinuſ pæſ cumenðe on Breotone æfeſt on * Tenet þam Ealonðe. ⁊ Cantpara Cyninge Criſteſ geleaſan boðoðe. ⁊ ſpa mið hiſ lefnyſſre Goðeſ poſto boðigenðe on Cent* ;

26 Ðæt he Auguſtinuſ on Cent þæſre ſpyrðelican cyſican liſ ⁊ laſe pæſ onhyſigenðe anð on Cyninges byſig Birceop ſetl onfenð;

27 Ðæt ſe ylca biſcop gepoſðen onbeað Gregorio þam Papan ða þe on Breotene gedon pæron ⁊ * ſamoð be þam nyðeaſtſalican ðingum hiſ anðſaſe biddende onfenð;

*ſomeð C.

29 þ ſe ylca Papa Gregoriuſ ſende Auguſtino pallium ⁊ maran ſultum Goðeſ poſto to læranne;

32 Ðæt he ſe Papa Æðelbyrhte þam Cyninge gepriт ⁊ gyfe ſende þ te Auguſtinuſ Criſteſ Cyſican geeondpoðe. ⁊ Sce Petreſ mynſtep getimbraðe;

33 Ðæt Auguſtinuſ Criſteſ Cyſican geeondpoðe ⁊ poſhte mið pæſ Cyninges ſultume Æðelbyrhteſ; Ðætte Auguſtinuſ þ mynſtep þara Apoſtola Petruſ ⁊ Paluſ getimbraðe. ⁊ be hiſ þam æfeſtan Abbuðe Petro;

34 Ðætte Æðelfrið Noſðanhymbra Cyning Scotta þeoðe mið gefeohte ofercom. ⁊ hi of Angel ðeoðe gemæru adrof;

Her endað ſeo ſorme boc;

*æfteſne. C. Her onginneð ſeo *oðer boc;

Be ſoſðfore þæſ eaðigan Papan Gregoriuſ;

ſerit cum Monachis Anglorum genti, ad prædicandum Dei verbum & fidem; nec non quod hortatoriâ epiſtolâ illos confortaverit, ut ii nè ceſſarent ab hoc labore.

24. deeſt Sax.

25. *Ut Auguſtinus venerit in Britanniam, & primò in Tanet Inſulam, & Cantuariorum Regi fidē Chriſti prædicaverit; atq; ità ejus licentiâ [impetratâ] Dei verbum prædicaturus in Cantio.*

26. *Ut ille Auguſtinus in Cantio Primitivæ Eccleſiæ vitam & doctrinam fuerit imitatus, atq; in Regia urbe * Epiſcopatus ſedem acceperit.* * *Epiſcopi.*

27. *Ut ille idem Epiſcopus factus commendârit Gregorio Papæ, ea quæ in Britannia geſta fuerint, ſimul & de neceſſariis rebus, ejus reſponſum petens acceperit.*

28. deeſt Sax.

29. *Ut ille idem Papa Gregorius miſerit Auguſtino Pallium, & plùs auxilii ad Dei verbum docendum.*

30, & 31. deſunt Sax.

32. *Ut ille Papa Ethelberto Regi literas & dona miſerit; útque Auguſtinus Chriſti eccleſiam inſtauraverit, & Sancti Petri Monaſterium extruxerit.*

33. *Ut Auguſtinus Chriſti Eccleſiam inſtauraverit, & fecerit per regis auxilium ſcil. Ethelberti: ut Auguſtinus Monaſterium Petri & Pauli extruxerit, & de ejus primo Abbate Petro.*

34. *Ut Ethelfridus Nordan-Humbrorum Rex Scotorum gentes prælio ſuperaverit, eóſque ab Anglicæ gentis finibus expulerit.*

Hîc deſinit primus liber.

Hîc incipit ſecundus liber.

De obitu beati Papæ Gregorii.

2 Ðæt Agustinus Brytta Biscopas forsihte geleafsulra ribbe læræe ⁊ * monade ge eac gedonum beforan him heofonlican tacne ⁊ eac hyrlc wracu him fær hogiende æfter fyligde;

3 ⁊ he Agustinus Mellitum ⁊ Justum to Biscopum gehalgode· ⁊ be his forðfore;

4 Ðæt Laurentius mid his efenbiscopum Scottas wær manigende on ða annyrre wæne halgan cyricean ealles mæstes ymb eastrena healdnyrra. ⁊ ⁊ Mellitus to Rome com;

5 * Forðferendum wam cyningum Æðelbyrhto ⁊ Sæbyrhto heona æfter fyligendas wæron deofolgylde folgiende for ðam Mellitus ⁊ Justus ða Biscopas of Breotene gewiton;

6 Ðætte Laurentius se Ærcebiscop wær gehwearf fram wam Apostole Sce' Petre Eadbealdum wone Cyning to Cristе gecyrde ⁊ Mellitum ⁊ Justum wa biscopas to bodigenne hider gecyrdon;

7 Ðæt Mellitus æfter Laurentio Ærcebiscep geworden wær wa ligeas his byrnende ceastre gebiddende adwæscte;

9 Be cynedome Eadwines ⁊ * ⁊ cumende Paulinus him * godspell bodade ⁊ æwest his dohtor mid ðrim monnum gelæde mid halgum gewritum Cristes geleafan;

10 Ðæt se Papa Bonifacius wone yrlcan Cyning on rendum gewritum wær trymmende to rihtum geleafan;

13 Hwylc gehwæht se yrlca Cyning mid his Ealdormonnum hæbbende wær be wæne onfengnysse Cristes geleafan;

14 Ðæt se yrlca Edwine mid his weode geleafull gewordon ⁊ ⁊ Paulinus hine gefullade;

2. *Ut Augustinus Britonum Episcopos pro vera fidelium pace docuerit, & monuerit insuper, facto coram eis cælesti miraculo: nec non qualis ultio illos spernentes secuta sit.*

3. *Ut idem Augustinus Mellitum & Justum in Episcopos consecraverit: & de ejus obitu.*

4. *Ut Laurentius cum suis sociis Episcopis Scotos ammonuerit in unitatem sanctæ Ecclesiæ; & omnium maximè circa Paschæ observantiam: & ut Mellitus Romam venerit.*

5. *Ut defunctis regibus Ethelberto & Seberto eorum successores fuerint idololatriam secuti: ob quod Mellitus & Justus Episcopi à Britannia decesserint.*

6. *Ut Laurentius Archiepiscopus fuerit correptus ab Apostolo S. Petro, & Eadbaldum Regem ad Christum converterit, & Mellitum & Justum Episcopos huc revocaverit.*

7. *Ut Mellitus, post Laurentium, Archiepiscopus factus, flammas ardentis civitatis orando extinxerit.*

8. deest Sax.

9. *De imperio Edwini; & ut veniens Paulinus ei Evangelium prædicaverit: & primò ejus filiam, cum aliis multis docuerit per Sancta Sacramenta, Christi fidem.*

10, & 12. *Ut Papa Bonifacius eundem Regem per missas literas fuerit hortatus ad rectam fidem.*

11. deest Sax.

13. *Quale consilium idem Rex cum suis Primatibus habuerit de* * *percipienda Christi fide.*

* Sax. perceptione.

14. *Ut idem Edwinus cum sua gente fidelis sit factus, & quòd Paulinus illum baptizaverit.*

15. Ðæt ꝛeo mæg̃ðe eaꝛt Engla Cꝛiꝛten g̃eleaꝛan onꝛeng ;

16 Ðæt Paulinuꝛ on Lin- * ıgge. ðeꝛ*eg̃e mæg̃ðe boðıg̃endе pæꝛ B. Cꝛiꝛteꝛ g̃eleaꝛan ; Be þæꝛe ꝛibbe *ꝛmilt- ⁊ * ꝛtilnẏꝛꝛe &aðpineꝛ cẏnin̄geꝛ nẏꝛꝛe. ꝛıceꝛ. B.

18. Be ꝛoꝛðꝛoꝛeꝛuꝛtuꝛ þæꝛ Apce- * ꝛoꝛe bıꝛcoꝛeꝛ⁊ þ̄ honoꝛıuꝛ*ꝛoꝛ him g̃e- g̃eco- coꝛen pæꝛ. ⁊ ꝛꝛam Paulino on Lın- ꝛen. B. cẏlene g̃ehalg̃oð pæꝛ. ⁊ þ̄ he ꝛꝛam h̄onoꝛıo þam Papan æꝛenð g̃epꝛıto ⁊ pallium onꝛeng ;

20. Ðættе oꝛꝛleg̃enum &aðpine ꝛꝛam Penðan Mẏꝛcna cẏnin̄ge· Pau- * ꝛtol. linuꝛ ꝛe bıꝛceop pæꝛ eꝛt cumenðe B. to Centꝛ⁊ on h̄ꝛoꝛeceaꝛtꝛe bıꝛcop † æꝛte- * ꝛetl onꝛeng. ne. C. tboc. C.

h̄eꝛ endað ꝛeo † oðeꝛ boc; ⁊ heꝛ onginneð ꝛeo ꝛꝛıðde †.

15. *Vt provincia Orientalium Anglorum Chriſtianam fidem ſuſceperit.*

16. *Vt Paulinus in Lindiſi provincia prædicaverit Chriſti fidem: de pace & tranquillitate Edwini Regis imperii.*

17. deeſt Sax.

18. *De obitu Juſti Archiepiſcopi; & quòd Honorius loco ejus electus fuerit, & à Paulino in Lindicolino [civitate] conſecratus: & ut ille ab Honorio Papa literas & Pallium acceperit.*

19. deeſt Sax.

20. *Vt occiſo Edwino à Penda Merciorum Rege, Paulinus Epiſcopus poſtea redierit Cantiam, & in Rhofenſi civitate Epiſcopalem ſedem acceperit.*

Hîc deſinit ſecundus liber, & hîc incipit tertius.

Ðæt ða ꝛoꝛman æꝛteꝛ ꝛẏlig̃endе &aðpineꝛ cẏnin̄geꝛ þone g̃eleaꝛan hiꝛ ag̃enꝛe þeoðe beꝛtmiꝛton. ⁊ Oꝛꝛalð ꝛe cꝛiꝛteneꝛꝛta cẏnin̄g þaꝛa æg̃ðeꝛ g̃eeðnıꝛoðe.

3. Ðæt ꝛe ẏlca cẏnin̄g biðdendе oꝛ Sceoꝛꝛta þeoðe bıꝛcope onꝛeng Aıðanum on naman g̃elıc cenne. ⁊ him on Lindeꝛꝛaꝛona ealonðe bıꝛcop ꝛetl ꝛoꝛg̃eaꝛ.

5. Be Aıðanuꝛ liꝛe þæꝛ bıꝛcoꝛeꝛ.

6. Be eauꝛæꝛtnẏꝛꝛe ⁊ punðoꝛlicꝛe aꝛꝛæꝛtnẏꝛꝛe Oꝛꝛalðeꝛ cẏnin̄geꝛ.

7. Ðæt ꝛeo mæg̃ð peꝛt Seaxna boðıg̃endum Bıꝛino þam bıꝛcope onꝛeng Goðeꝛ poꝛð. ⁊ be hiꝛ æꝛteꝛ * Agel- ꝛẏlıg̃endum * Æg̃elbẏꝛhto ⁊ Leobꝛẏꝛto ⁊ &uleu- thеꝛıo. thеꝛıo. B.

8. Ðæt te Cantꝛaꝛa cẏnin̄g &ꝛconbẏꝛht bebeað ðeoꝛolg̃ẏlð beon to poꝛꝛene. ⁊ be hiꝛ ðehteꝛ &ꝛcen̄g̃ota ⁊ hiꝛe mag̃an Æðelbuꝛg̃e * g̃ehal- g̃oðe * g̃ehalg̃eðum ꝛæmnum. g̃oðe ꝛæmnan B.

9. Ðæt on þæꝛe ꝛtoꝛe ðæꝛ oꝛ-

1, & 2. *Ut primi ſucceſſores Edwini Regis fidem ſuæ gentis corruperint: & Oſwaldus Chriſtianiſſimus rex utrũq; reſtauraverit.*

3. *Vt idem rex obſecrans de Scotorum gente Epiſcopum acceperit, Aidanus nomine nuncupatum, & illi in Lindisfarnenſi inſula Epiſcopalem ſedem donaverit.*

4. deeſt Sax.

5. *De Aidani Epiſcopi vita.*

6. *De religione & miranda pietate Oſwaldi regis.*

7. *Vt provincia occidentalium Saxonum prædicante Byrino Epiſcopo acceperit Dei verbum: & de ejus ſucceſſoribus Agilberchto & *Leoterio.*

* Lat. exemplar, *Eleuterio* pro *Eleutherio.*

8. *Vt Cantuariorum rex Earconbertus præceperit idololatriam eſſe rejiciendam, & de ejus filia Æroengota; & ipſius propinqua Edelburga Deo ſacratis virginibus.*

9. *Vt in loco ubi occiſus*

ꝛlegen

ꝼleȝen þæꝼ ꝼe cýnınȝOꝼꝼalð ȝelom-
hicu punðoꝼ ȝepeoꝼc ȝepoꝼðene pæ-
ꝼon.ꝛþ þæꝼ æꝼeꝼt aneꝼ peȝ ꝼeꝼenðeꝼ
manneꝼ nýten ȝehæleð pæꝼ·ꝛ æꝼtep
þam an mæðen ꝼeo pæꝼ æꝼ lama;

*mýl.B. Sed MSS. Cantab. & Cot. deeſt.

10. Ðæt þæꝼe ýlcan ꝼtope [*mýl] mið ꝼýꝼe pæꝼ ꝼꝼeomiȝenðe.

11. Ðæt oꝼep hiꝼ peliquiaꝼ þ heoꝼon leoht ealle niht pæꝼ oꝼep-ȝeꝼtonðonðe· ꝛ ꝼcinenðe. ꝛ þ ðeoꝼol ꝼeoce æt hiꝼ peliquium pæꝼon ȝelacnoðe;

12. Ðæt æt hiꝼ býꝼiȝenne an lýtel cnihꝼ ꝼꝼam lenȝten aðle pæꝼ ȝelacnoð;

13. Ðættе on Hibepnia ꝼum man
* æt. B. * ꝼꝼam hiꝼ peliquium ꝼꝼam ðeaðeꝼ liðe pæꝼ ȝehæleð;

14. Ðættе ꝼoꝼðꝼepðoum Paulino
* Itham B. þam biꝼcope * Ithamaꝼ ꝼoꝼ him æt-hꝼoꝼeceaꝼtꝼe biꝼcop ꝼetle on-ꝼenȝ· ꝛ be punðoꝼlicꝼe eaðmoð-neꝼꝼe Oꝼꝼineꝼ þæꝼ cýninȝeꝼ ꝼe ꝼꝼam Oꝼꝼio pælhꝼeoplice pæꝼ oꝼꝼlegen;

* ꝼtoꝼm B. 15. Ðæt ꝼe biꝼceop Aiðan þam ꝼcýꝼꝼaȝenðum þone * ꝼtꝼeam toꝼaꝼðone * ꝼæȝðe· ꝛ eac him ȝehalȝoðne ele ꝼealðe mið þam hi ðone ꝼtoꝼm ȝeꝼtilðon;

16. 17. 18. Ðæt ꝼe ýlca biꝼceop to þ ȝepehȝene ꝼýꝼ þæꝼe cýnelican
† aꝼeȝon penðe. B. & C. buꝼh ȝebiðenðe † on peȝ ȝepenðe;

21. Ðættе miðel ⁊ngla mæȝð unðeꝼ Peaðan Penðan ꝼuna pæꝼ cꝼiꝼꝼten ȝeꝼoꝼðen;

22. Ðæt eaꝼt Seaxan þone ꝼihtan Goðeꝼ ȝeleaꝼan ðone hi ȝefýnn aꝼuꝼꝼon unðeꝼ Sibꝼihte heoꝼa cýninȝe mið ȝeoꝼnꝼulnýꝼꝼe Oꝼꝼieꝼ
† Ceaðða. C. ðæꝼ cýninȝeꝼ· ꝛ †Ceðde him boðiendum eꝼt onꝼenȝon.

23. Ðæt ꝼe ýlca biꝼceop Ceðde onꝼonðe ꝼꝼam þam cýninȝe ꝼ⁊ðel-

*erat Rex Oſwaldus crebra miralilia [ſanitatũ] opera facta fuerint: Et quòd ibi primò cujusdã viatoris [hominis] jumentum ſanatum fuerit, & poſtea quædam puella, quæ erat priùs *clauda.* * paralytica.

10. *Vt ejuſdem loci pulvis contra ignem valuerit.*

11. *Vt ſuper ejus Reliquias cœleſtis lux totam noctem ſuperſtiterit, & coruſcaverit: & quod dæmoniaci ad ipſius reliquias fuerint ſanati.*

12. *Vt ad tumbam ejus quidam puerulus à diuturno morbo fuerit ſanatus.*

13. *Vt in Hibernia quidam per ejus reliquias à mortis articulo fuerit reſtitutus.*

14. *Vt defuncto Paulino Epiſcopo, Ithamar pro eo Roſenſis civitatis epiſcopalem ſedem acceperit. Et de mirabili humilitate Oſwini Regis qui ab Oſwio crudeliſſimè erat occiſus.*

15. *Vt Epiſcopus Aidanus navigantibus tempeſtatem futuram prædixerit; nec non eis ſacratum oleum dederit, per quod ipſi tempeſtatem ſedabant.*

16, 17, 18. *Vt idem Epiſcopus admotum ignem, ſcil. ab hoſtibus, Regiæ civitati, orando amoverit.*

19 *De Furſæo*, MSS^{a}. Cantab. & Cot. *ſilent, quod* MS. Ben. *ſupplet.*

20. *De Honorio defuncto, &c.* MSS^{a}. *eadem ſilent. tamen* Ben. *ſupplet.*

21. *Vt mediterraneorum Anglorum provincia ſub Peada Pendæ filio fuerit Chriſtiana facta.*

22. *Vt Orientales Saxones rectam Dei fidem, quam ii dudum abjecerant, ſub Sigberechto eorum Rege, ídque zelo Oſwii Regis, & Cedda ad illos prædicante, denuo acceperint.*

23. *Vt idem Epiſcopus Cedda acceperit à Rege Edil-*

ꝑalde ſume ſtope mynſtep on to timbꝛianne· ⁊ ꝥa mid halgum gebedum ⁊ fæſtenum dꝛihtne gehalgode ⁊ be hiſ fopdfope;

24. Dæt Mepcna mægð ofſlegenum Pendan hyꝛa cynnge Cꝛiſtef geleafan onfengon· ⁊ Oſſꝛio ſe cyning fop ðam ſige healdan him fop * gode æhta mila· ⁊ tpelf boclanð * gode mynſtep on togetimbꝛianne;

* godef lufon. B.

27. Dæt Ecbyꝛht ſe halga pep of Angel cynnef cynne acenned munuc liſ pæf lædende on Hibepnia;

28. Dæt fopdfepdum Tudan. Pilfꝛiþ pæf fended on Gallia· ⁊ þæp pæf gehadod ſnam * Æðelbyꝛhte þam biſcope· ⁊ Ceadda on peſt Seaxum ſnam Pine biſcope. ⁊ hi begen pæꝛon Nopðhymbꝛum to biſcopum gehalgode;

* to þam mynſtpe ealde ⁊ fopgeaf. B. & C.

* Ægelbꝛyhte C.

29. Dæt ſe Mæſſe Pheoſt Pigheaꝛd aꝛcebiſceope to gehadianne * of Bꝛeotene to Rome pæf onfended· ꝑonone ſona hi hideꝛ onfendon gepꝛitu þæf Apoſtolican Papan ðæꝛ cyðdon hine fopdfepende;

* of. C. on. *Cant.*

30. Dæt eaſt Seaxan on þa tid ðæf mancpealmef to deofolgylde pæꝛon eft gecyꝛde· ⁊ eft ꝥuꝛh ða geopnfulneſſe Gepmanuf ðæf biſceopef hi ſona ſnam heoꝛa geopolan pæꝛon eft gecyꝛde;

Hep endað * ſeo ꝥꝛidde boc·

* þa capitulaf C.

Hep onginnaþ ſeo ſeoꝛþe boc.

waldo quendam locum monasterii construendi: & tum poſtea ſanctis orationibus & jejuniis domino conſecraverit, & de ipſius obitu.

24. *Vt Merciorum provincia occiſo Penda illorum Rege Chriſti fidem acceperit: & Oſwius Rex pro illa victoria octo milliaria & duodecim poſſeſsiones Deo ad monaſteria conſtruenda dederit.*

25, & 26 deſunt Sax.

27. *Vt Egbercht ille ſanctus vir de Anglicæ Gentis natione ſatus monaſticam vitam duxerit in Hibernia.*

28. *Vt defuncto Tuda Wulfridus fuerit miſſus in Galliam, & ibi ordinatus ab Ethelbirtho Epiſcopo; & Ceadda in occidentali Saxonia à Wino Epiſcopo: & ii ambo erant Nordhumbrorum epiſcopi* conſecrati.*

* ordinati.

29. *Vt miſſalis ſacerdos Wighardus in Archiepiſcopũ ordinandus de Britannia Romam fuerit miſſus: vnde citò huc remiſerunt per ſcripta Apoſtolici Papæ quibus ibidem narraverant illum obiiſſe.*

30. *Vt Orientales Saxones in illo tempore mortalitatis ad idololatriam fuerint reverſi: & poſtea diligentiâ Germani Epiſcopi, ii mox à ſuo errore fuerint averſi.*

Hîc deſinit tertius liber.
Hîc incipit quartus liber.

Dæte * fopdfepdum Deufdeoꝛ ſe aꝛcebiſceop· ⁊ Pigheaꝛd pæf þam biſcop hade to onfonne. ⁊ to Rome onfended. ac hi ðæꝛ fopdfepdon. ⁊ Deodopuf pæf to Aꝛcebiſcope gehalgod. ⁊ mid Adꝛiane þam Abbude pæf to *Bꝛeotone onfended;

* fopdfepdum. B.

* to Rome. C.

2. Dæt Deodopuf ſe Aꝛcebiſceop gond fependum ealle Angel

UT defuncto Deus-dedit Archiepiſcopo, Wighardus poſtea fuerit Epiſcopatum ſuſcepturus: & Romam miſsus, ſed is ibidem defunctus eſt, & Theodorus erat in Archiepiſcopum conſecratus, & cum Adriano Abbate ſit Britanniam miſſus.

2. *Vt Theodoro Archiep°. peragrante omnes Anglorum*

cynnef

cynneſ cyniſcum miꝺ niht̃e ȝeleaf-
fulne roꝺfæſtnyſſe. ⁊ ſpylce eac
miꝺ halȝum ȝeſſnitum ⁊ ſtæf-
cnæſtum hi ȝeorne het̃ beon
læſenꝺe· ⁊ ꝧ Putta ſor Ꝺamiana
æt Hroſeceaſtre to biſceop ·æſ
ȝehalȝoꝺ;

3. Ðæt Ceaꝺꝺa be ꝧam ꝺe ſe æſ
buſan ſſnæcon· myſcna mæȝꝺe
·æſ biſcop ſealꝺ· ⁊ be hiſ liſe· ⁊
be hiſ ſorꝺſore· ⁊ be hiſ byſi-
ȝenne;

4. Ðæt Coloman ·e biſceop
ſorleteſe Bneotone tra myn-
ſtro on Scottum ȝeſorhte.
oꝺeſ ꝧam Scottum· oꝺeſ ꝧam en-
ȝliſcan ꝺe hi miꝺ hine ꝺiꝺeſ ȝe-
læꝺꝺe;

5. Be ꝺeaꝺe Oſſieſ ⁊ Ecbyrhteſ
ꝧaſa cyninȝa ⁊ be ꝧam ſinoꝺe ·e
ȝeſoſꝺen ·æſ æt *Heoſtſeoſꝺa
ꝧam ·æſ ſoſeſittenꝺe ·e ancebi-
ſcop Ðeoꝺoſus;

6. Ðæt *aꝺune aſettun oſ ꝧam
biſcop nice Finſſiꝺe· Seaxulf hiſ
biſcop *nice onſenȝ· ⁊ Encenꝺlꝺ
eaſt Seaxum ·æſ biſcop ſealꝺ;

7. Ðæt on *Beſccinȝum ꝧam
myſtre miꝺ heoſonlice leohte
ȝetacnoꝺ ·æſ hꝧæſ ȝeſettе beon
ſceolꝺun ꝧa lichaman haliȝꝧa
*·æmnena.

8. Ðæt on ꝧam ylcan myſtre
ſum lytel ſpeltenꝺe cniht be na-
man ȝenemꝺe ꝺa Mynſten ·æmnan
ꝺe him æſten ſyliȝenꝺe ·æſ ⁊ ꝧ
oꝺꝺum oſ lichaman utȝanȝenꝺum
ſumne ꝺæl ȝeſeah ꝺæſ heoſonlican
leohteſ;

9. Hpylce heoſonlica tacna æt-
ypꝺe ·æſon ꝧa ꝺa ſeo moꝺuſ ſylſ
ꝧæſe ȝeſomnunȝe oſ miꝺꝺan eaſꝺe
*ſenꝺe. Ðæt Ꝺoſhtȝyꝺ ſeo ȝoꝺeſ
ꝧeoſen ꝺſeo ȝeaſ æſten ꝺæſe
hlæſꝺian ſoſꝺſoſe ꝧa *ȝeta on
liſe hæſꝺ ·æſ;

*heo-
ſtoſſoſꝺa.
C.

*oſ
ꝺune. B.

*ſciſe.
C.

*Beoſ-
cenȝum
C.

*min-
ſtes.C.

*
ȝelenꝺe
B.

ſoſh-
ſenꝺe.C

*ȝita.
B. & C.

*ecclesias cum rectitudine & fidei veritatis, & similiter quoque cum Sanctis Scripturis & artibus *metricis illos studiosè jusserit esse erudiendos. Et ut Putta pro Damiano apud Rosensem Ecclesiam Episcopus fuerit consecratus.* *grammaticis

3. *Ut Ceadda de quo nos antè suprà diximus, Merciorum Provinciæ fuerit Episcopus datus; & de ejus vita, & de obitu, & de ipsius sepultura.*

4. *Ut Colmannus Episcopus, relictâ Britanniâ, duo Monasteria in Scotia fecerit; unum Scotis, alterum Anglis, quos secum illuc adduxerat.*

5. *De morte Oswi & Ecgberti Regum, & de Synodo quæ facta fuit Herudfordiæ, cui erat Præses Archiepiscopus Theodorus.*

6. *Ut deposito ex Episcopatu Winfrido, Sexwulfus ejus Episcopatum acceperit: & Earconwaldus Orientalibus Saxonibus fuerit Episcopus datus.*

7. *Ut in Berecingensi Monasterio per cœlestem lucem significatum fuerit, ubi posita esse debeant corpora *sanctarum virginum.* *sanctimonialium.

8. *Ut in eodem Monasterio quidam moribundus puerulus, nomine compellaverit Monasterii [ejusdem] virginem, quæ post illum secutura erat: & quòd alia de corpore egressura aliquam partem aspexerit cœlestis lucis.*

9. *Quæ cœlestia signa ostensa sint, cùm & ipsa mater congregationis è mundo exierit. Ut Thoritbgid Dei famula tres annos post Dominæ obitum usque adhuc in vita detenta fuerit.*

10. Ðæt

10. Ðæt æt þam licetune ðæs mynstres an blind pif hine pæs gebiddende· ⁊ forðam onfeng þam beorhte hine eagena;

11. Ðæt se cyning ðæne ylcan mægþeSebbe on munuclicum ðrohtnunge his lif geendode;

12. Ðæt pest Seaxna biscop-had forð Eleuþerio hædde pæs onfonde· ⁊ ðone æt Hrofeceastre forð Puttan Cuichelm onfeng· ⁊ forð him Gifmund. ⁊ eac hwylce ða pæron Norðan-hymbra bisceopas. Ðæt se steorra cometa nemned· ⁊ þreo monað pæs puniende. ⁊ symble on *uhta tid pæs upynnende. on þam ylcan geare Ecfrið Norðan-hymbra cyning adræfde Wilfrið *þone arpyrðan biscop;

13. Ðæt Willfrið biscop Suð-Seaxna mægðe to Criste gecyrde· þeo hræðe him ðanon gewitendum forðæne grimman feonda *ofðrycnesse agenne biscop habban ne mihte ;

16. Ðæt þ Ealond wiht onfeng cristene bigengan þæs tregen cynelice cnihtas æftер þon onfangenan fulluhtes bæðe sona purðon ofslegene;

17. Be þam synode se pæs geforden on þam felda se pæs genemned Hæþfelð anðeardan þam arcebiscop Theodore;

18. Be Johanne þam heahsangere þæs Apostolican stoles se forð lange com to Breotone;

19. Ðæt seo Cwen Æðeldryð clæne fæmne þurh punode þære lichama on byrigenne gememmed beon ne mihte. ⁊ be þam hymene þe se be hire gewritan ;

21. Ðæt se biscop Theodorus betweox . Ecgfriðe· ⁊ Æðelrede þam * cyningum sibbe * gewritte;

10. *Vt ad cœmeterium ejusdem Monasterii quædam cœca fœmina oraverit, & ob id receperit lumen oculorum.*

11. *Vt Rex ejusdem Provinciæ Sebbe, in Monastica conversatione vitam finierit.*

12. *Vt Occidentalium Saxonum Episcopatum pro Eleutherio Hædde acceperit: & Episcopatum Rofensis ecclesiæ pro Putta, Quichelmus acceperit, & pro ipso Gifmundus: atque etiam qui tunc fuerint Nordan-Humbrorum episcopi. Vt stella apparuerit quæ dicitur cometa, & tres menses fuerit permanens, & semper matutino tempore oriebatur: in illo eodem anno Ecgfridus Nordan-Humbrorum Rex expulit Reverendum Episcopum.*

13. *Vt Wilfridus Episcopus Australium Saxonum provinciam ad Christum converterit: veruntamẽ ipso indè reverso ob atrocis hostis oppressionem, proprium Episcopum (eadem scil. provincia) habere nequiverit.*

14. deest Sax.

15, 16. *Vt Insula Vecta susceperit Christianos incolas, cujus duo regii pueri postea accipientes baptismi lavacrum statim erant interempti.*

17. *De Synodo quæ fuerat facta in campo, qui fuit nominatus *Hathfeld, præsidente Archiepiscopo Theodoro.*

18. *De Johanne Summo Cantore Apostolicæ sedis, qui propter docendum venerat Britanniam.*

19. *Vt regina Ætheldrythapura virgo permanserit, cujus corpus in sepulchro corruptum esse haud potuit, & de *hymno quem nos de illa consecimus.*

20. deest Sax.

21. *Vt Episcopus Theodorus inter Ecgfridũ & Æthelredum reges pacẽ fecerit.*

22. Ðæt

* uht tid. C.

* ut. B.

* þrýnnenesse. B.

*tregen cyningas. C.

*gewrette. B.

* præsente. Sax.

* at in ipsa histor. Saxon. *hymnus* deest.

22. Ðæt ða benda rumer gehæftes *to rlitene. B. to lyrenðe pæpon þonne þor him mærran rungene pæpon;

23. Be lire ⁊ þorþþore hildðe þære Abbudirran;

24. Ðæt on hire mynrtre pær rum brodor þam godcundlice forgifen pær reo gyfu to ringanne;

25. Þrilc gerihþ rumum godes pere æt ýpðe æp þam ðe þ mynrter æt Coludesbyrig mid brýne fornumen pære;

26. Be ðeaðe þapa tpegea cýninga ⁊ hloþhepes;

27. Ðæt re oprihtnes pes Cudbrýht pær birceop gepopden. ⁊ þ he ða gyt on munuclicum life geretted læpde ⁊ bodade;

28. Ðæt re ylca pes Cudbýhtus on ancep life gerettes an ea rprinc of dripre eordan gebiddende up gelædde· ⁊ ænne æcep of ðam gepinne hir agenre handa ofep þa tid ðær ræpetes onfenc;

29. Ðæt re ylca Bp' Cuþbrýht hir forþforne ða topeapdan Þerebýhto þam ancpan forefæde;

30. Ðæt hir lichoma æftep endleofon geapum hir býrigenne pær clæne ælcere brornunge funden. ⁊ gemetted. ⁊ æftep noht mycele fýrrte. ðær hir æftepfýligend of *gepat· B. fórþ- fepde.B þýrrum midan eapde *gefepde;

32. Ðæt æt hir peliquium nu nipan pær rum man gehæled fram ðære adle hir eagan. Ðæt odep æt hir býrigenne fram lyft adle pær gehæled;

Þep endad reo feorde boc·
Þep onginnep reo fifte boc.

Ðæt æþelpold Sce' Cuþbephtes æftepfýligend on ancep rette *ond life gefetted þam pinnendum brodrum on fæ gebiddende done rtorm he gerette ⁊ gertilde; *o lire in vita. M. Cant & Cot.

22. *Ut vincula cujuſdam captivi ſoluta fuerint, cum pro eo Miſſæ cantatæ eſſent.*

23. *De vita & obitu Hildæ Abbatiſſæ.*

24. *Quòd in ejus Monaſterio fuerit quidam frater cui divinitus conceſſum erat donum canendi.*

25. *Qualis viſio cuidam Dei viro apparuit, priuſquam illud Monaſterium Colodanæ urbis incendio conſumptum eſſet.*

26. *De morte illorum duorum Regum Ecgfridi & Lotheri.*

27. *Ut Domini vir Cudbertus ſit Epiſcopus factus: & quòd ille adhuc in monaſtica vita poſitus docuerit & vixerit.*

28. *Ut idem vir Cudbertus in Anachoretica vita poſitus, quendam aquæ fontem de arida terra orando produxerit, unámq; *meſſem de labore ſuarum manuum ultra tempus ſerendi acceperit.* *ſegetem.

29. *Vt idem Epiſcopus Cutberius ſuum obitum futurum Hereberto anachoretæ prædixerit.*

30. *Ut corpus illius poſt undecim annos ſepulturæ fuerit immune cujuſvis corruptionis repertum & inventum: & poſt non multum temporis, ejus ſucceſſor de hoc præſenti mundo transierit.*

31, 32. *Ut ad ejus reliquias nuper fuerit quidam homo ſanatus à languore ſuorum oculorum: ut alter ad ejus tumbam à paralytico morbo fuerit curatus.*

Hîc deſinit quartus liber:
Hîc incipit quintus liber.

Ut Ethelwoldus S. Cudberti ſucceſſor in anachoretica ſede & vita poſitus laborantibus fratribus orando tempeſtatem compoſuerit & ſedaverit.

2. Ðæt ſe biſcop Johanneſ ænne ðumbne monn ȝebiddende ȝehælde;

3. Ðæt ſe ỳlca biſcop an adliende mæden ȝebiddende ȝehælde;

4. Ðæt he aneſ ȝeriðmanneſ pif untſum mid ȝehalȝode pætepe *ȝelacnode;

* ȝehælde. B

5. Ðæt ſe ỳlca biſcop aneſ ȝeriðmanneſ cnihт * ȝebiddende fram ðeaðe * ȝeciȝde;

* ȝelæðende. C.

* ȝeciſde. C.

6. Ðæt he hiſ Pheoſta ænne oſ hoſſe fallende ⁊ ȝebſỳſtene ȝelice ȝebiddende ⁊ bletſiȝende fram ðeaðe ȝecỳſde;

7. Ðæt Ceadpala peſт Seaxna cỳninȝ to ȝefullиane com to Rome. Spa eft hiſ æftefterfỳliȝende ſne ða ỳlcan fæſrcaldaſ faſra eadiȝra Apoſtola * eft ȝefohte;

* eſt-ſul. B.

9. Ðæt ſorðfeſrdum Ðeodore ðone Arcebiſcop had Beorhtpald onfenȝ. ⁊ betpeox oðra moniȝe fe he ȝehadode eac ſpỳlce Tobium ðone ȝelæredeſtan feſ ðære cỳnican æt Hroſeceaſtre biſcop ȝehalȝode;

10. Ðæt ſe halȝa peſ Scbỳhт * becuman polde on Geſmaniam to bodianne ȝodcunde laſe. Ac he ne mihte. ac Pihtbỳhт fỳdeſ becom fоſ him. ⁊ ðæſ * noſihт neſſemede. ⁊ fa eft pæſ ham hpeoſfende on Scotland fanon he æſ becom;

* becuman. B.

* naht. B. & C.

11. Ðæt Pilbroſd on * Frỳſena lande bodiende moneȝa to ðihtne ȝecỳnde. ⁊ ſ hiſ ȝefeſan tpeȝen * healicne maſtỳſdom pæſon ſroſiende;

* Freſlande.

*B. & C.

* heapaldaſ. C.

12. Ðæt ſe, anpunda peſ Sidbỳhт on Breotone ⁊ Pilbroſd æt Rome biſcopaſ pæſon Freſna ſeode ȝehalȝode;

13. Ðæt ſum on Noſðanhỳmbra mæȝe oſ deaſe aſiſende ſume ſpiſe ondſỳrlicu ⁊ eac to ȝepil-

2. *Ut Epiſcopus Johannes quendam mutum hominem * benedicendo curaverit.*

* Sax. orande

3. *Ut idem languentem puellam orando ſanaverit.*

4. *Ut ille cujuſdam comitis conjugem infirmam, per benedictam aquam curaverit.*

5. *Ut idem Epiſopus cujuſdam comitis puerum orando à morte revocaverit.*

6. *Ut ille ſuorum ſacerdotum quendam de equo cadentem & contuſum ſimiliter orando ac benedicendo à morte revocaverit.*

7. *Ut Ceadwalla occidentalium Saxonum Rex ad baptizandum venerit Romam, ſicut poſtea ejus ſucceſſor Ina, eadem limina beatorum Apoſtolorum petierit.*

8, 9. *Ut defuncto Theodoro, Archiepiſcopatus gradum Beorhtwaldus acceperit, & inter alios complures quos ordinavit, etiam ſimiliter Tobiam doctiſsimum virum Eccleſiæ apud Rhoſeceſtriam Epiſcopum conſecraverit.*

10. *Ut Sanctus vir Ecbertus venire voluerit in Germaniam ad prædicandam divinam doctrinam, ac is nequiverit : ſed Wihtbertus illuc acceſſerit pro illo : Et ibi nihil unquam profecerit: & tum poſtea fuerit domum reverſus in Scotiam, unde is antea venerit.*

11. *Ut Wilbrordus in Freſiæ terra prædicans, multos ad dominum converterit, & ut ejus ſocii duo *nobile Martyrium fuerint paſſi.*

* Sax. ſublime.

12. *Ut venerabilis vir Swithbertus in Britannia & Wilbrordus Romæ Epiſcopi fuerint Freſiæ gentis conſecrati.*

13. *Ut quidam in Nordan-Humbrorum Provincia à morte reſurgens quædam valde tremenda, atque etiam*

nienne

nienne ðaþe he ȝeþeah þecȝende þæþ

14. Ðæt onȝean þam oðeþ to ðeaþe becumende ȝeþeah him þþam ðeoþlum to bþohte beon ða boc hiþ aȝenþa þynna;

15. Ðæt eþt oðeþ þpeltende him þa ȝetealdon þtope miþ helpaþum hiþ aȝenþa þita ȝeþeah;

16. Ðæt moneȝa cyþnicean on Hibeþnia læþendum Athamnano þa eall ȝeleaþlican eaþtþan onþenȝon. ⁊ be ealdelme þe ða boc ðe uiþginitate ⁊ eac oþþa maneȝa ȝepohte ȝe eac þ þuð Seaxan aȝenne biþcopaþ onþenȝon Ȝaðbyhþt ⁊ Eollan ⁊ þeaþt Seaxan onþenȝon Danielum ⁊ Aldelmum· ⁊ be Aldelmeþ ȝeþþitum;

20. Ðætte Cynneð Mencna cynyng· ⁊ Offa eaþt Seaxna cyning on munuclicum haðum to Rome becom. ⁊ þæþ heoþa liþ ȝeendode. ⁊ be liþe ⁊ þoþhþope þæþ aþþuþðan biþcopeþ Pilfriþeþ;

21. Ðæt þam Ȝaufæþtan Abbuðe Aðriano Albinuþ æfter þylicðe· ⁊ þþam þam biþcope Pilfriþe Acca hiþ Mæþþeþþeoþt biþcophaðe onfenȝ;

22. Ðæt þe Abbuð Ceolfrið Peohta cyninȝe * Neaton haten heah cþæftiȝan þomoð· ⁊ eac epiþtolam be healdneþþe þihtþe eaþtþan onfende;

23. Ðæt ðamunecaþ on Hii þam ealonde mið him ðam undeþþeoððum mynþtþum þa ða þiht ȝeleaþfullan eaþtþan (bodiendum Ȝcbyhte· ⁊ læþendum) peoþþian onȝunnon;

24. Be þoþhþope Tobiaþ þæþ biþcoþ æt Hhofeþceaþtþe ⁊ Ecȝbyhteþ þæþ aþþuþþan biþcoþ * on þone þoþman Ȝaþtep ðæȝ. ⁊ ðy ylcan ȝeaþe þoþhfepde Oþþic Noþðanhymbþa cyninȝ;

Hhylc þe þtaðol iþ on ⁊þeaþdneþþe Angel cynneþ þeode ȝe eac ealne Bþeotone;

desideranda quæ ipse viderat enarrans fuerit.

14. *Vt è contra alter ad mortem veniens viderit sibi à dæmonibus oblatum esse codicem suorũ ipsius peccatorũ.*

15. *Vt item alter moriturus sibi deputatum locum apud inferos suarum ipsius pœnarum viderit.*

16. *Vt plurimæ ecclesiæ in Hibernia docente Adamnano catholicum paschа susceperint: & de Aldhelmo, qui librum de Virginitate, atque etiam aliis multis fecerit:*

19 *Tum etiam ut Australes Saxones proprios Episcopos acceperint, (viz.) Eadbertum & Eollan; & occidentales Saxones acceperint Danielem & Aldhelmum: & de Aldhelmi scriptis.*

20. *Vt Cenredus Merciorum Rex, & Offa Orientalium Saxonum rex, in monasticis habitibus Romam venerint, ibíq; suam vitam finierint: & de vita & obitu venerabilis Episc. Wilfridi.*

21. *Vt religiosissimo Abbati Adriano Albinus succesſerit, & (statim) ab Episcopo Wilfrido Acca ejus missalis sacerdos Episcopatum (vel Episcopi ordinem) acceperit.*

22. *Vt Abbas Ceolfridus Pictorum regi Neatonus dicto, architectos (ecclesiæ) simul atque epistolam de observatione recti Paschatis miserit.*

23. *Vt Monachi in Hii insula cum sibi subjectis monasteriis * rectè credentium Pascha (prædicante Egberto, & docente) celebrare cœperint.*

24. *De obitu Tobiæ Episcopi apud Rhofeceſtriam, & Ecberti venerabilis Episcopi in primo Paschali die. Et eodem anno obiit Osric Nordan---Humbrorum Rex.*

Quis status sit in præsenti Anglicæ gentis nationis, atque etiam totius Britanniæ.

Sed hæc cap. scil. 16, 17, 18 MS. singulis in ipsa hist. desunt.

* sive Catholicum.

* Naitan. B. Naiton C.

* on þone þoþman ðæȝ. eaþtep ðæȝ. B. *Primo die scil. die Paschæ.*

Land Day
Letter Send
Sent Free
Record Book
Exhibit Land
Rule one

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER I.

CAP. I.

De ſitu Britanniæ cum Hiberniæ, & priſcis earum incolis.

BReoton ir ȝarrecȝer ȝalonð þæt þær iuȝeaþa ALBION haten. ir ȝeræteð betwyh Norððæle ⁊ Þestðæle Germanie ⁊ Gallie ⁊ Hirpanie. þam mæstum ðælum ðuþope *mycclе þæce * ongeȝen. Þ ir Norð ehta hund mila lanȝ. ⁊ * tu hund mila bræd. hit hafaþ þnam Suððæle þa mæȝðe ongean þe mon hatæþ Gallia Belgica. hit ir pelig þir ȝalond on þestmum ⁊ on þreopum mirenlicra cynna. ⁊ hit ir * ȝescræpe on læste sceapa ⁊ neata. ⁊ on sumum stopum Þingeapdar ȝnopaþ. sþylce eac þeor eorðe ir berende mirrenlicra þuȝela. ⁊ sæpihta. ⁊ þircþyllum þæteþum· ⁊ * pyll ȝerþþyngum· ⁊ hes beoþ oft þanȝene seolas· ⁊ hþonas· ⁊ meneserpyn· ⁊ hes beoþ oft numene mirrenlicra cynna seolcscylle ⁊ muscule. ⁊ on þam beoþ oft ȝemette þa betstan Meneȝnotan ælces hiþ-es· ⁊ hes beoþ sþyþe ȝenihtsume seolocas. of þam biþ ȝeþeorht se seoloc þeaða * tælhȝ.

* mycclе þæce. *deeſt* B.
* ongen C.
* tpa. C.
* scseo-pe. C.
* pæl. C.
* pæll. B tæȝl. C.

BRitannia Oceani insula, cui quondam [b] ALBION nomen fuit, inter Septentrionem & Occidentem locata eſt Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, maximis Europæ partibus multo intervallo adverſa. Quæ per millia paſſuum octingenta in Boream longa, latitudinis habet millia ducenta, [exceptis duntaxat prolixioribus diverſorum promontoriorum tractibus; quibus efficitur ut circuitus ejus quadragies octies ſeptuaginta quinque millia compleat.] Habet à meridie Galliam Belgicam [cujus proximum litus tranſmeantibus aperit civitas quæ dicitur [c] Rutubi portus, qui portus à gente Anglorum nunc corruptè Reptaceſtir vocata, interpoſito mari à Geſſoriaco Morinorum gentis litore proximo traje&tu, milliarium quinquaginta, ſive, ut quidam ſcripſêre, ſtadiorum quadringentorum quinquaginta. A tergo autem, unde Oceano infinito patet, Orcadas inſulas habet.] Optima frugibus atque arboribus Inſula, & alendis apta pecoribus ac jumentis. Vineas etiam quibuſdam in locis germinans; ſed & aviùm ferax terrâ maríque generis diverſi, fluviis quoque multùm piſcoſis, ac fontibus præclara copioſis. [Et quidem præcipuè iſicio abundat & anguillâ.] Capiuntur autem ſæpiſsimè & vituli marini, & delphines, nec non & balenæ: Exceptis autem variorum generibus conchiliorum. In quibus ſunt & muſculæ, quibus incluſam ſæpe Margaritam omnis quidem coloris optimam inveniunt, id eſt, & rubicundi & purpurei & hyacinthini & praſini, ſed maximè candidi.

* *Nobilis inſula.* MS. D. W.

ðone ne mæg ꝛunne blæcan· nẽne
* B. [*ꝑen] ꝑẏꝑðan·ac ꝛꝑa he biþ ẏlðꝑa
ꝑeg̃n. C ꝛꝑa he ꝓæg̃eꝑꝑa biþ. hiꝛ haꝓaþ eac
þiꝛ land ꝛealꝛ ꝛeaþaꝛ. ⁊ hiꝛ haꝓaþ
haꝛ ꝑæꝛeꝑ· ⁊ haꝛ baþo ælceꝑe
ẏlðo· ⁊ haðe. ðuꝑh.ꝛo ðæleðe
ꝛꝛoꝑe g̃eꝛcꝑæꝑe; ðꝑẏlce hiꝛ iꝛ
eac beꝑenðe on ꝑecg̃a oꝑum aꝑeꝛ.
*ꝑeneꝛ ⁊ *ꝑꝛeꝑneꝛ. leaðeꝛ ⁊ ꝛeolꝓꝑeꝛ;
B. heꝑ biþ eac g̃emeꝛeo g̃ag̃aꝛeꝛ. ꝛe-
*ꝛꝑẏlce ꝛꝛan biþ *blæc g̃ym g̃iꝓ mon hine
B. on ꝓẏꝑ ðeþ. þonne ꝓleoþ þæꝑ neð-
ðꝑan on ꝑeg̃ ; ꝑæꝛ þiꝛ &alonð
* iu. B. eac*g̃eo g̃epuꝑþaðmiðþam æþele-
ieo. C. ꝛꝛum Ceaꝛꝛꝑum. aneꝛ ꝑana þꝑiꝛ-
ꝛiz̃um. ða þe ꝑæꝑon mið pealꝛ
lum. ⁊ ꝛoꝑꝑum· ⁊ g̃eaꝛum· ⁊
þam ꝛꝑumeꝛꝛum locum g̃eꝛim-
bꝑaðe. butan oþꝑum læꝛꝛan un-
ꝑim Ceaꝛꝛꝑa. ⁊ ꝓoꝑ ðan þe ðiꝛ
&alonð unðeꝑ þam ꝛẏlꝓum noꝑþ-
ðæle miðdan g̃eaꝑðeꝛ nẏhꝛꝛ liz̃-
eþ. ⁊ leohꝛe nihꝛe on ꝛumeꝑa
haꝓaþ ; Spa ꝑ oꝓꝛ on miððꝑe
nihꝛe g̃eꝓliꝛ cẏmeð þam be heal-
ðendum hꝑæþeꝑ hiꝛ ꝛi þe æꝓen
g̃lommunz̃ þe on moꝑg̃en ða-
g̃unz̃. iꝛ on ðon ꝛꝑeoꝛol ðæꝛ
þiꝛ &alonð haꝓaþ mẏcele lenz̃ꝑian
ðag̃aꝛ on ꝛumeꝑa. ⁊ ꝛꝑa eac nihꝛa
on ꝑinꝛꝑa ðonne ða ꝛuþ ðælaꝛ
miðdan g̃eaꝑðeꝛ ;

* nu. *deeſt.* B. Ðiꝛ &alonð * nu on ꝵꝑeaꝑð-
nẏꝛꝛe æꝓꝛeꝑ ꝑime ꝓiꝓ. Moẏꝛeꝛ
boca ðam ꝛeo g̃oðcunðe æ apꝑiꝛ-
en iꝛ· ꝓiꝓ ðeoða g̃eꝑeoꝑðum æn-
ne ꝑiꝛðom ðæꝑe hean ꝛoþꝓæꝛꝛ-
*anneꝛ- nẏꝛꝛe· ⁊ ðæꝑe ꝛoþan * heaneꝛꝛe
ꝛe. B. ꝛmeað ⁊ anðeꝛꝛeaþ. þ iꝛ on An-
g̃ol cẏnneꝛ g̃eꝑeoꝑðe· ⁊ Bꝑiꝛꝛa·
⁊ Scoꝛꝛa· ⁊ Peohꝛa· ⁊ Leðenꝑaꝑa·
þ an iꝛ þ Leðen onꝛmeaunz̃e g̃e-

Sunt & cochleæ ſatis ſupérq; abundantes, quibus tinctura coccinei cóloris conficitur. Cujus rubor pulcherrimus nullo unquam ſolis ardore, nullâ valet pluviarum injuriâ palleſcere: ſed quo vetuſtior, eo ſolet eſſe venuſtior. Habet fontes ſalinarum, habet & fontes calidos, & ex eis fluvios balnearum calidarum, omni ætati & ſexui per diſtincta loca juxta ſuum cuiq; modum accommodos. [Aqua enim (ut ſanctus Baſilius dicit) fervidam qualitatem recipit, cùm per certa quædam metalla transcurrit, & fit non ſolùm calida, ſed & ardens.] Quæ etiam venis metallorum æris, ferri, plumbi, & argenti fœcunda, gignit & lapidem Gagatem plurimum optimúmque. Eſt autem nigrogemmeus, & ardens igni admotus, incenſus ſerpentes fugat; Attritu calefactus adplicita detinet æquè ut ſuccinum. [d] Erat & viginti & octo Civitatibus quondam nobiliſsimis inſignita, præter caſtella innumera, quæ & ipſa muris, turribus, portis ac ſeris erant inſtructa firmiſsimis. Et quia prope ſub ipſo Septentrionali vertice mundi jacet, lucidas æſtate noctes habet; ità ut medio ſæpe tempore noctis in quæſtionem veniat intuentibus, utrùm crepuſculum adhuc permaneat veſpertinum, an jam * advenerit matutinum: [utpotè nocturno ſole non longè ſub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte.] Unde etiam plurimæ longitudinis habet dies æſtate, ſicut & noctes contrà in bruma: [ſole nimirum tunc in Lybicas partes ſecedente, id eſt, horarum decem & octo.] Plurimæ item brevitatis noctes æſtate, & dies habet in bruma [hoc eſt, ſex ſolummodo æquinoctialium horarum. Cùm in Armenia, Macedonia, Italia, cæteríſque ejuſdem lineæ regionibus longiſsima dies ſive nox quindecim, breviſsima novem compleat horas.]

* *pervenerit.* W.

Hæc in præſenti juxta numerum librorum, quibus lex divina ſcripta eſt, quinque gentium linguis unam [e] eandémque ſummæ veritatis & veræ ſublimitatis ſcientiam ſcrutatur & confitetur; Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, Pictorum, & Latinorum, quæ meditatione ſcripturarum cæteris omnibus [eſt facta] commu-

ꝑꝓıta eallum þam oþþum ȝemæ-
ne. on ꝼꝓuman æꝑeꝛt pæꝑon þÿꝛ-
ꝛeꝛ ealonꝺeꝛ bıȝenȝan Bꝑÿttaꝛ
ane. ꝼꝓam þam hıt naman on-
ꝼenȝ ıꝛ þ ꝛæꝺ· ðæt hı comon
ꝼꝓam Aꝑmoꝑıcano þæꝑe mæȝeþe
on Bꝑeoꝛone. ⁊ ða Suþ ðælaꝛ
þÿꝛeꝛ ealonꝺeꝛ hım ȝeꝛæꝛton ⁊
ȝe ahnoꝺon. ða ȝelamp æꝼꝛeꝑ
þon þ ꝛe Pealꝛe ðeoꝺ com oꝼ
Scÿþþıa lanꝺe on ꝛcıꝑum. ⁊ ða
ymbæꝑnꝺon eall Bꝑeoꝛone ȝe-
mæꝑo. þ hı comon on Scoꝛlanꝺ
upp. ⁊ þæꝑ ȝemeꝛꝛton Scoꝛꝛa
þeoꝺe. ⁊ hım bæꝺon ꝛeꝛleꝛ ⁊ eaꝑ-
* ðunȝ ꝛꝛoꝑe on heoꝑa lanꝺe *be-
beꝛꝑÿx tꝑÿh hım. * ⁊ꝼꝑeaꝑeꝺon Scoꝛ-
B. taꝛ. þ heoꝑa lanꝺ ne pæꝑe ꝛo
* þa. B. þæꝛ mÿcel. þ hı mıhꝛon ꝛꝑa þe-
oꝺe ȝehabban. ac cꝑæꝺon. ꝑe ma-
ȝon eoꝑ ꝛellan halꝑenꝺe: ȝe-
þeahꝛe hꝑæꝛ ȝeꝺon maȝon. ꝑe
ꝑıꝛan heonan nohꝛ ꝼeoꝑ oþeꝑ
ealonꝺ eaꝛꝛ ꝑıhꝛe. þ ꝑe maȝon
oꝼꝛ leohꝛum ꝺaȝumȝeꝛeon. ȝıꝼ
ȝe þ ꝛecan þÿllaþ. þonne maȝon
ȝe þæꝑ eaꝑꝺunȝ ꝛꝛoꝑe habban.
* ꝑeꝑeꝺ. oþþe ȝıꝼ hꝑÿlc eoꝑ *ꝑıþꝛꝛonꝺeþ.
B. þonne ȝeꝼulꝛumıaþ ꝑe eoꝑ; Ða
ꝼeꝑꝺon Peohꝛaꝛ ın Bꝑeoꝛone. ⁊
onȝunnon eaꝑꝺıȝanþa Noꝑþ ðæl-
aꝛ þÿꝛeꝛ ealonꝺeꝛ. ⁊ Bꝑÿttaꝛ
ꝛꝑa ꝑe æꝑ cꝑæꝺon ða ꝛuþ ðælaꝛ;
* þa þa. *Mıꝺ þÿ Peohꝛaꝛ ꝑıꝼ næꝼꝺon
B. bæꝺon hım ꝼꝓam Scoꝛꝛum. ða
ȝeþaꝼeꝺon hı ðæne aꝑeꝺneꝛꝛe. ⁊
hım ꝑıꝼ ꝛealꝺon. þ þæꝑ ꝛeo ꝑıꝼe
on ꝛꝑeon cÿme. þ hı þonne ma oꝼ-
þam ꝑıꝼ cÿnne hım cÿnınȝ cuꝑan.
þonne oꝼ þam pæpneꝺ cÿnne. þ
*ȝıꝛ.B. * ȝeꝛ ꝛo ðæȝ ıꝛ mıꝺ Peohꝛum
healꝺen; Ða ꝼoꝑþȝonȝenꝑe ꝛıꝺe
æꝼꝛeꝑ Bꝑÿttum ⁊ Peohꝛum.
ðꝑıꝺðe cÿnn Scoꝛꝛa Bꝑeoꝛone
* Peoh- onꝼenȝ. on *Pehꝛa ðæle. þa pæꝑon
ꝛa·C. cumene oꝼ Hıbeꝑnıa Scoꝛꝛa ȝa-

nis in primis hæc inſula Britones
ſolùm, à quibus nomen accepit,
incolas habuit, qui de tractu Ar-
moricano (ut fertur) Britanniam
advecti, auſtrales ſibi partes illius
*vindicarunt. [Et cùm plurimam *vendicarunt; W.
inſulæ partem (incipientes ab au-
ſtro) poſſediſſent,] contigit[f] gen-
tem Pictorum de Scythia (ut per-
hibent) longis navibus non multis
Oceanum ingreſſam [circuma-
gente flatu ventorum] extra fines
omnes Britanniæ Hiberniam per-
veniſſe, [ejúſque Septentrionales
oras intrâſſe] atque inventâ ibi
gente Scotorum ſibi quoque in
partibus illius ſedes petiſſe [nec
impetrare potuiſſe. Eſt autem Hi-
bernia inſula omnium poſt Bri-
tanniam maxima, ad Occidentem
quidem Britanniæ ſita: ſed ſicut
contra Aquilonem ea brevior, ità
*in meridiem ſe trans illius fines *ità ut. W.
plurimùm protendens, uſq; con-
tra Hiſpaniæ Septentrionalia,
quamvìs magno æquore interja-
cente, pervenit. Ad hanc ergò
uſque pervenientes navigio Picti
(ut diximus) petierunt in ea ſibi
quoque ſedes & habitationem
donari.] Reſponderunt Scoti,
quòd non ambos eos caperet in-
ſula: ſed poſſumus (inquiunt) ſa-
lubre vobis dare conſilium, quid
agere valeatis. Novimus inſulam
aliam eſſe non procul à noſtra
contra ortum ſolis, quam ſæpè
lucidioribus diebus de longè aſpi-
cere ſolemus: Hanc adire ſi vul-
tis, habitabilem vobis facére va-
leatis: vel ſi qui reſtiterint, nobis
auxiliariis utimini. Itaque peten-
tes Britanniam Picti habitare per
Septentrionales inſulæ partes cœ-
perunt; Nam auſtrinas Britones
occupaverant: Cúmque uxores
Picti non habentes peterent à
Scotis, eâ ſolùm conditione dare
conſenſerunt, ut ubi res veniret in
dubium, magìs de fœminea re-
gum proſapia, quàm de maſculina
regem ſibi eligerent; quod uſque
hodie apud Pictos conſtat eſſe
ſervatum. Procedente autẽ tem-
pore Britannia poſt Britones &
Pictos tertiam Scotorum natio-
nem in Pictorum parte recepit.
Qui duce Reuda de Hibernia

lonꝺe

lonðe mið heoꝑa heꝑetogan Reaða hatte. oþ ða mið ꝼꝑeonðꝛcipe· ⁊ þa mið gefeohte him ꝛylꝼum betꝛih hiꝛ eþelꝛeaþounge ꝛtope geahnoðon þa hi nugetꝛ habbaþ. ꝼ cynn nu geonð to ðæg Dalꝑeaðingaꝛ pæꝑon hatene ⁊ Hibeꝑnia Scotta ealonð iꝛ on bꝑæðo hiꝛ ꝛtealleꝛ. ge on halpenðneꝛꝛe. ge on ꝛmyltnyꝛꝛe lyꝼtꝛa iꝛ betepe mycle þonne Bꝑeotone land. ꝛpa ꝼ ðæꝑ ꝛelðon ꝛnau leng liggeþ. þonne ðꝑy ðagaꝛ. ⁊ þæꝑ næniġ man ꝼoꝑ ꝑintꝑeꝛ cyle on ꝛumeꝑa heg ne mapeþ. ne ꝛcypene hiꝛ neatum ne timbꝑeþ. ne þæꝑ monn æniġne
* ꝛnacau ne pyꝑm. C. * ꝛnicenone pyꝑm. ne ættepne gefihþ. ne þæꝑ æniġ næðꝑe liꝼian ne mæġ. ꝼoꝑ þon. oþ Bꝑeotone næðꝑan on ꝛcipum læðde pæꝑon. ꝛona ꝛpa hi ðæꝛ landeꝛ lyꝼtꝛ gefꝛuncan ꝛpa ꝛpultꝛon hi. eac neah þan ealle þa þing þe ðanon cuma ð. piþ ælcum attꝑe maġon. ꝼ to tacne iꝛ ꝼ ꝛume menn gefapon ða þe pæꝑon ꝼꝑam næðꝑan gefleġene. ꝼ man ꝛcoþ þapa þa boca leaꝛ þe oþ Hibeꝑnia coman. ⁊ þa ꝛceaꝛþan ðyðe on pætep ⁊ realðe ðꝑincan þam mannum ⁊ ꝛona pæꝛ ꝼ attep opepnumen. ⁊ hi pæꝑon gehældе. iꝛ ꝼ
mið.B. Ealond pelig on meolcum. ⁊ on hunige. ⁊ ꝑingeapðaꝛ peaxaþ on ꝛumum ꝛtopum. ⁊ hit iꝛ ꝼiꝛcpylle. ⁊ ꝼugolpylle. ⁊ mæꝑe on huntunge heoꝑta ⁊ þana. ðiꝛ iꝛ agenðlice Scotta eþel heonon coman ꝛeo ðꝑiðde ðeoð Scotta. ꝛpa pe æꝑ cpæðon. eac be Bꝑyttum ⁊ Peohtum on Bꝑeotone;

egreſsi, vel amicitiâ vel ferro ſibimet inter eos, ſedes quas hactenus habent, *vindicarunt. A quo videlicet duce uſque hodie Dalreudini vocantur: [nam linguâ eorum dal patrem ſignificat.] Hibernia autem & latitudine ſui ſtatus, & ſalubritate ac ſerenitate aerum multùm Britanniæ præſtat, ità ut rarò ibi nix plùs quàm triduana remaneat: nemo propter hyemem aut fœna ſecet æſtate, aut ſtabula fabricet jumentis. Nullum ibi reptile videri ſoleat, nullus vivere ſerpens valeat. Nam ſæpe illò de Britannia allati ſerpentes, mox ut proximante terris navigio, odore aeris illius [adtacti fuerint] intereant: quin potiùs omnia penè quę de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Denique vidimus quibuſdam à ſerpente percuſſis, raſa folia codicum, qui de Hibernia fuerunt, & ipſam raſuram aquæ immiſſam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedâſſe tumorem. Dives lactis ac mellis inſula, nec vinearum expers, piſcium volucrúmque: ſed & * cervorum venatu inſignis. § Hęc autem propriè patria Scotorum eſt. Ab hac egreſſi (ut diximus) tertiam in Britannia Britonibus, & Pictis gentem addiderunt. [Eſt autem ſinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Britonum à Pictis ſecernebat; Qui ab Occidente in terras longo ſpatio erumpit, ubi eſt civitas Britonum munitiſſima uſque hodie, quæ vocatur *Alcuith. Ad cujus videlicet ſinus partem Septentrionalem Scoti (quos diximus) advenientes ſibi locum patriæ fecerunt.]

* *progreſſi*, C. & W.

* Tr. Col. & W.

* *caprárum*, M S. ſing. & Sax.

* *Alcluith*. M S. Tr. & Cot. *Alduich*. W.

NOTÆ.

[a] *Britannia Chriſti Sponſæ (Eccleſiæ ſcilicet) hoſpitium, à ſitu, opibus, civitatibus & incolis, unà cum Hibernia nobili & ſorore Inſula, &c. hîc capite primo deſcribitur; nam utraſque ut Britannicas complectitur Dionyſius in Periégeſi (ut & alii alibi)*

Διοσσὶ νῆσοι ἔασι Βρετανίδες ἀντία Ῥήνου. *& paulò pòſt,*
-----ὑ δέ τις ἄλλη
Νήσοις ἐν πάσῃσι Βρεταννίσιν ἰποφαείζῃ.

Sed

Sed ante adventum Christi cum Sponsâ suâ, opes Insulæ, locíque commoditas huc in Britanniam Caium Cæsarem tanquam ϖεόξενον invitârunt, cap. 2. & Claudium, cap. 3. neque id absque divino consilio factum, ut hinc incolæ Britanni naturâ indomiti, bellis facti mitiores, jugum Christi suave, cap. 4. libentiùs ferant.

Britannia] *fama percrebuit, an verax nescio, (nec virorum magnorum, Nennii, Galfridi Monumethensis, Pontici Virunnii, Alexandri Nechamii, &c. nec non Joh. Lelandi horum omnium acerrimi defensoris, patrocinio indiget) Brutum Albanium (quem volunt Ascanii Trojani Albæ Italorum conditoris nepotem) Britanniam aut Albionem cum suis occupâsse; hinc antiquitus (ut aiunt) à Bruto,* *Βρυτάς, & * Bryton, *Sax. nomen obtinuit. Poeta quidam nostras, & Vetus. MS. Coll. Trin. pag.* 10. *ità cecinit;*

* *Procop. in Goth.*
* *Hîc cap. 7. pag. 31. lin. 30*

--------of alle þon one þiman
Đat hæleme þaȝ iclepeð þir baitaille ƿuþȝt biȝan.
On heý man þaȝ þeȝ biƿoȝe þ iclepeð þaȝ Đaȝdan.
Of him com þe ȝoðe Bȝuiȝt þat þaȝ þe ƿuþȝte man
Đat louieȝð þaȝ in Engelonð. arc ich eu telle kan;

Sic Latinè dedi

——hæc unica fœmina, prima
Ante omnes sevit Troiani semina belli
Hanc Britones dixere Helenam, sed Dardanus ille
Excelsus Bruti pater extitit, unde Britanni
Heroum sumpsere genus; fortissimus idem
Hunc orbem primus regere, & dominarier ausus.

Et pag. 19. *lin.* 7.

Aƿteȝ Bȝuýt hiȝ ope name he clepeðe hit Bȝutaýne;
Insula dicta fuit Brutannia nomine Bruti.

Hæc sive fabula, sive historia, fruge suâ non caruit: (nè vetcrum prudentiam temerè rejiciamus) hoc enim Bruti exemplo, aliísque doctus Rex Edowardus primus, literis ad Papam Bonifacium missis totam Britanniam, ad lites intestinas inter Anglos & Scotos in æternum dirimendas, unius Regis imperio subesse indicabat; quod non tam insciti â rerum quàm publicæ communitatis & pacis studio historiarum interpretes, Britanni inprimis, tam anxiè excoluerunt. Lege apud Tho. Walsingham Edowardi primi ad Papam responsum.

[b] *Albion ab albedine rupium ab austro albarum, dici quidam volunt, quale quid Albion in summitate montis Alpium apud Strabonem præ se fert;* Albion Hebr. לבנון Lebanon (*mons thure aut nive albus*) *Libano quippe monti nomine & amœnitate quoque similis,* νῆσος λευκήεσσα. *Sic de hac Insula Orpheus in Argonauticis, quod idiomate suo veri Albani, sive Britanni* Inis guin *insulam albam felicissimè exprimunt. Videantur egregiè doctissimi & politissimi viri Joh. Seldeni annotationes in Poly-Olbion Dratonianum Cantic.* 1 *pag.* 19. *Cl. Camdeni in nomine Britanniæ. Vide, obsecro, RR^m. Armach. in Primord. à pag.* 721 *&* 733.

[c] Rutubi portus, Ῥουτούπιον *Ptolemæo: hodie* Richborrow *propè* Sandvicum *Cantiorum.*

[d] Erat viginti & octo civitatibus, *&c. has omnes vide apud RR. Armachanum luculentissimè commentatione suâ illustratas,* in Primord. *à pag.* 59. *quas enumerat Henricus Huntingdon, pag.* 298. *è Gilda sapiente; MS. Bib. Pub. pag.* 65. *desumptas: ubi scriba Gildæ (quem dicunt) pro Romanorum posuit Normannorum tempore, hac civitatum nomina fuisse. Rectè legit Hen. Huntingdon Romanorum.*

[e] Unam eandémque, *Anglorum viz. & Britonum* scientiam, *&c. Ven. Beda hîc disertè asserit Britones (licèt proprium duntaxat agnoverint Archiepiscopum ritúsque proprios, à moribus licèt Universalis Ecclesiæ nonnihil discrepantes, nullam porrò capitum tonsuram admittentes, nec Christi solennitates (paschа intelligit imprimis) cum Ecclesiæ Christi societate (ut lib.* 5. *cap.* 23. *ostendit) celebrantes)* Unam tamen eandémque summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutari, & confiteri: *hoc est, ut MS. Coll. Ben.* annesse, *unitatem fidei cum reliquis Ecclesiis retinere; hanc fidei unitatem in Columbanis laudat Ven.* *sc. Columbæ successoribus.*

Beda lib. 3. cap. 4. & in Aidano lib. 3. cap. 16. Scotis, & proinde Britannicæ fidei utrisque, Propheticam, Evangelicam, & Apostolicam: quamvis tamen (quoadritus lib. 2. cap. 2.) plurima unitati Ecclesiæ contraria Britannos facere, Ven. Beda, ut ibidem quoque Augustinus Archiepiscopus, conqueritur. Videresponsionem Abbatis Bangorensis Britannicè ad Augustinum Monachum in Concil. Ill. Dom. Hen. Spelman, ad ann. Christi 601. pag. 109. & in eandem limatissimas ipsius annotationes.

[f] Gens Pictorum de Scythia, *&c. hinc Sax.* Scyttyþc. *lib. 3 cap. 3. an è Cymbrica Chersoneso Scandinavia, sive Thule, vide RR. Armach. p. 578.*

[g] Hæc autem propriè patria Scotorum, *&c. Hibernia scil. sic Beda lib. 3. cap. 19.* ab ipsa (*inquit*) insula; *quam paulò antè* Scotiam *nuncupavit.*

[g] *RR. Armach. primord. pag. 579. 587. 593. 611. 615. 721. &c*

Cap. 2.

Ut Britanniam primus Romanorum * *Gaius Julius adierit.*

* MS. *sing.* Caius, *edit. Col.*

Þæt Breotone ealond Romanum uncuð oþþæt Gaiuf re Caferre oþþe naman Juliuf. hit mid fyfde gefohte ⁊ geeode fyxtygum pintra æf Criftef cyme;

VErùm eadem Britannia Romanis usque ad Gaium Julium Cæsarem [inaccessa atq;] incognita fuit. Qui [anno ab urbe condita * sexcentesimo nonagesimo tertio] ante verò incarnationis Dominicę tempus anno sexagesimo, [functus gradu Consulatûs cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorum Gallorúmque gentes, qui Rheno tantùm flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, unde in Britanniam proximus & breviſſimus transitus est. Et navibus circiter onerariis atque actuariis octoginta prę paratis in Britanniam transvehitur, ubi acerbâ primùm pugnâ fatigatus, deinde adversâ tempestate correptus, plurimam classis partem, & non parvum numerum militum, equitum verò penè omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in Hibernia dimisit, ac sexcentas naves utriusque commodi fieri imperavit. Quibus iterum in Britanniam *primo vere transvectus, dum ipse in hostem cum ingenti exercitu pergit, naves in anchoris stantes, tempestate correptæ vel collisæ inter se, vel harænis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex quibus quadraginta perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo congressu à Britannis victus; ibidem Labienus Tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Britannos in fugam vertit. Indè ad flumen Thamesim profectus est, †quem uno tantùm loco vadis transmeabilẽ ferunt. ‡ In hujus ulterioris ripa, Cassibellauno duce, immensa hostium multitudo consederat, ripámque fluminis, at penè totum sub aqua vadum acutissimis sudibus præstruxerat. Quarum vestigia sudium ibidem usque hodie visuntur, & videtur inspectantibus, quòd singulæ earum ad modum humani femoris grossæ & circumfusæ plumbo immobiliter hæreant; in profundum fluminis infixæ. Quod ubi à Romanis deprehensum ac vitatum est, Barbari legionum impetum non ferentes, sylvis sese abdidêre, unde crebris eruptionibus Romanos graviter ac sæpè lacerabant. Interea * Trinobantum firmissima civitas, cum * Androgio duce, datis quadraginta obsidibus Cæsari sese dedidit. Quod exemplum secutæ urbes aliæ complures, in fœdus Romanorum venerunt; iisdem demonstrantibus Cæsar oppidum Cassibellauni inter duas paludes situm, obtentu insuper sylvarum munitum, omnibúsque rebus confertissimum, tandem gravi bello cepit. Exin Cæsar à Britannis reversus in Galliam, postquam legiones in Hiberniam misit, repentinis bellorum tumultibus undique circumventus & conflictatus est.]*

* MS. *sing.*

*MS. *Y. W.*

† ‡ *Verba hæc desiderantur. C. & W.*

* Trinovantum. *C. & VV*

* Andragio, MS. *sing.*

NOTÆ.

NOTÆ.

[a] Britannia Romanis inacceſſa; *ſcil. ante Julium Cæſarem, Chriſto verò ſubditam eſſe, & quando ſubdi cœperit, Ven. Beda è Tertulliano didicit; verba enim hæc Tertullianum adverſus Judæos capite de nativitate Chriſti nonnihil ſapiunt:* Quem (*Chriſtum*) exaudierunt omnes gentes, id eſt, cui omnes gentes crediderunt, cujus & Prædicatores Apoſtoli in Pſalmis David oſtenduntur: In univerſa, *inquit*, terra exiit ſonus eorum, & uſque ad terminos terræ verba eorum, in quem enim alium univerſę gentes crediderunt niſi in Chriſtum qui jam venit. *Et paulò pòſt*, * BRITANNORUM INACCESSA ROMANIS LOCA, CHRISTO VERÒ SUBDITA: *Negat ad iſtæc loca Romanos acceſſiſſe; Romanos Ethnicos, Cæſares cum ſuis (opinor) intelligens; Apoſtolos tamen, ſive in illa Eccleſiæ infantia Apoſtolorum ſonum acceſsiſſe, ſicut David & Paulus antea prædixerant, affirmavit: cujates fuerint Apoſtoli ſcimus; per quas demum civitates transvecti, quásque regiones peragrati huc applicaverint, V. Beda non comperuit, aut compertum ſiluit. Aliquot tamen Chriſtianos Orientales tum quoque Occidentales tum tanta mole Romani imperii, Eccleſiæ vehiculi, per mundum diſſeminandæ, huc appuliſſe, nihil video quò minùs viri Docti abſque omni veritatis jactura ſtatuant.*

* *RR. Armach. p.* 144.

CAP. 3.

Ut eandem ſecundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam Inſulas adjecerit Romano imperio. Sed & Veſpaſianus ab eo miſſus Vectam quoque inſulam Romanis ſubdiderit.

Đa æfter þon Claudius ſe Caſere ſe þæſ ſeoþþa ſþam Agustο eſt ſýþðe gelæddε on Bꝛeotone ⁊ þæꝛ butan heſegum gefeohte ⁊ bloðgýte mycelne dæl þæſ landeſ on anpealð onſenȝ; Sylce he eac Oꝛcaðaſ þa ealonð ða pæꝛon ut on ganꝛecge butan Bꝛeotone to Rompaꝛa ꝛice gebeoðde. ⁊ ðý ſýxtan monþe ðe he hiðeꝛ com. he eſt to Rome hꝛeaꝛſ. ðeoſ ſýꝛð pæſ getogen ðý ſeoꝛþan geaꝛe hiſ ꝛiceſ. þ gef pæſ ſþam Cꝛiſtes hiðeꝛcýme. þ ſixte eac ſeoꝛeꝛtigum ſþam ðam ylcan Caſeꝛe Claudie. pæſ ſendeð Uespaſſianus on Bꝛeotone. ſe æfteꝛ Nepone ꝛicſode ſe geeode þ ealonð on Pihte. ⁊ Romana on pealde undeꝛðeodde. þ iſ ðꝛittigeſ mila lanȝ eaſt ⁊ Peſt. ⁊ tpelf mila bꝛað Suð ⁊ Noꝛð; Đa fenȝ Nepon to ꝛice æfteꝛ Claudie þam Caſeꝛe; Se naht ſþeomliceſ ongan on þæꝛe cýneꝛiſan. Ac

[ANno autem ab urbe condita ſeptingeteſimo nonageſimo *octavo] [a] Claudius Imperator ab Auguſto quartus [cupiens ſe utilem reipublicæ oſtentare principem, bellum ubique & victoriam undecunque quæſivit, itaque] expeditionem in Britanniam movit [quæ excitata in tumultum propter non * redhibitos transfugas videbatur. Transvectus in inſulam eſt, quam neque ante Julium Cæſarem, neque poſt eum quiſquam adire auſus fuerat] ibíque ſine ullo prælio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimam inſulæ partem in deditionem recepit. Orcadas etiam inſulas (ultra Britanniam in Oceano poſitas) Romano adjecit imperio, ac ſexto quâm profectus erat menſe Romam rediit, [filióque ſuo Britannici nomen impoſuit.] Hoc autem bellum quarto imperii ſui anno complevit, qui eſt annus ab incarnatione Domini quadrageſimuſſextus. [Quo etiam anno [b] fames graviſſima per Syriam facta eſt, quæ in actibus Apoſtolorum per Prophetam Agabum prædicta eſſe memoratur.] Ab eodem Claudio Veſpaſianus, qui poſt Neronem impe-

* *Septimo, Trin. Col. & edit. Colon.*

* M S. *ſingul. redditos. Edit. Col.*

Ann. Dom. 46.

Act. 11. 28.

bet-
*lÿtel- Rompana rices ðæt he * Bryeo-
ne. C. tona rice forlet;

ravit, in Britanniam missus, etiam Vectam insulam [Britanniæ proximam à meridie] Romanorum ditioni subjugavit. Quæ habet ab Oriente in Occasum triginta circiter millia passuum, ab Austro in Boream duodecim, [in Orientalibus suis partibus mari sex millium, in Occidentalibus trium à meridiano Britanniæ litore distans.] Succedens autem Claudio in imperium Nero, nil omnino in re militari ausus est. Unde inter alia Romani regni detrimenta innumera, Britanniam penè amisit. [Nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta atque subversa sunt.]

NOTÆ.

[a] *Duo potissimùm modi sunt (atque hos attingit V. Beda in hoc capite (an consultò, incertum) & Agabus apud S. Lucam, Act.* 11.28.) *quibus Christiani orientales in Britanniam immigrare potuissent; fames illa per totum mundum grassata, & Claudii Cæsaris in Britannos nostros eodem tempore profectio:* [b] *fames Christianos illos in exercitum Claudii posset cogere; & Claudii imperiique necessitas, eosdem ut milites huc transvehere: his adde Stephani persecutionem, Act.* 8.4. *unde Apostoli passim prædicare cœperant; & Claudio mandante, Christianorum cum Judæis è Roma decessum, Actor.* 18.2. *ut de Sancto Petro* * *Baronius, & illum secutus Rob.* * *Personius, in Britannia versante tantùm conjiciant. Sed Historiographorum consp irantes sententias (Apostolorum voces hîc in Britannia nostra, Evangelii prima semina sparsisse) sectabimur. Vide RR. Armachanum in primord. cap.* 16. *pag.* 740. *de Claudio nonnihil: an S. Petrus in Britanniam venturus illi comes; pag.* 743. *De Apostolorum adventu in Britanniam à pag.* 1. *Primord. ad pag.* 12. *ità ut ad lacunas Glastonienses (asserentes Josephum Arimathæensem huc venisse cum sociis) recurrere, non opus fuerit: Vide ergò pag.* 12. *usque ad* 30. *Baronium ad annum* 183. 4. *qui Gildæ de antiquitate fidei Brit. adsentitur. & Nic. Harpsfeldium hist. Eccl. Angl. cap.* 1. *&* 2. *Consule etiam Joh. Pitsæum de illust. Brit. Script. pag.* 11. *in cap. De Antiquitate Ecclesiæ Brit. & ipsum Rob. Personium, De tribus conversionibus cap.* 1. *pag.* 12.20.21.

* *Baron. tom.* 1. *pag.* 512. *ad ann. Christ.* 58

* *Rob. Personius, de tribus convers. part.* 1. *pag.* 10, 11.

Cap. 4.

Ut Lucius Britannorum Rex, missis ad Eleutherium Papam litteris, Christianum se fieri petierit.

** Ꝼ fyf- tig. deest C.*

Da pær ꝼham Cyrtes hioep cyme huno teontig *Ꝼ fyftig Ꝼ fix gear þ Marcus oþþe naman Antonius re pær reopep- teoþa ꝼham Agurto ðam Care- ne. re onreng Rompana nice mid Aurelia hir bropeþer; Ðara cyninga tiodum pær re halga pep Eleutheþ birecop ꝼ Papa ðare * þa. B. Romanirican cyþican; *sende to him Lucius Bryotone cyninge æreno gerprit. bæd hine ꝼ halrade þ he ðurh hir bebod Cyrtene gerpemed pære. ꝼ hnaþe þa gerpemednerre ðære arfertan bene pær fylgende. ꝼ ða onfengan Bryttas fulluhte. ꝼ Cyrtes gelearan

Anno ab incarnatione Domini centesimo quinquagesimo sexto, Marcus Antonius [Verus] decimus quartus ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre susceptt. Quorum temporibus cùm Eleutherius vir sanctus Pontificatui Romanę Ecclesiæ præesset, misit ad eum [a] Lucius Britannorum Rex * epistolam, obsecrans ut per ejus mandatum Christianus efficeretur. Et mox effectum pię postulationis consecutus est, [b] susceptámque fidem Britanni usque in tempora* Diocletiani Principis inviolatam integrámque quietâ pace servabant.

Anno Dom. 156.

RR. Armach pag. 44. *& p.* 182. *& D. H. Spelm. in Concil. pag.* 34 *& Lambard. in ἀρχαιονομ. fol.* 130.

* *RR. Armach. p.* 143. *lin.* 4.

ȝeleaꝑan. ⁊ ðone anꝑealð unꝑemmeðne on ꝼmẏltꝛe ꝼibbe heolðan oþ Deoclitianeſ tiðe þæſ ẏꝑelan Caſeſeſ⁊

NOTÆ.

[a] *Anno (inquit) 156, &c. id eſt, Rex Brit. Chriſti lucc, & baptiſmo imbutus autoritate fidei* ðone anꝑealðe *populo prælucens* * Leuer Maur *lux magna nomine, ſive Lucius creabatur, idque à S. Eleutherio Romano Pontifice, ſed Regis hortatu. De fide Chriſti in hac inſula multò antè propagata, & per Regem Lucium, cum univerſis* † *Regulis baptizatum propugnata, Gildæ Britanni, & Bedæ Saxonis teſtimonia imprimis conferamus. Gildas in editione Polydori Virgil. pag. 14. l. 23.* Univerſo orbi, &c. Chriſtus ſua præcepta indulget tempore (UT SCIMUS) *ſummo Tiberii Cæſaris, quo abſque ullo impedimento ejus propugnabatur religio indicta Senatu nolente, &c. quę licèt ab incolis tepidè ſuſcepta ſint apud quoſdam tamen integrè, & alios minùs, uſque ad perſecutionem Diocletiani Tyranni, &c. Quòd V. Beda Gildam legerit è cap. 22. &c. conſtabit; unde antiquitatẽ Eccleſiæ Britannicæ didicit, neq; hîc omnino dedicit.* Pręcepta Chriſti ſuſcepta, *inquit Gildas*; [b] ſuſcepta fides, *Sic V. Beda*; ad perſecutionem Diocletiani, *Sic Gildas: Beda autem*, in tempora Diocletiani Principis, &c. *ſenſus ergò eſt (ſi V. Beda Gildam probaverit) Britanni fidem* Chriſti *in Britannia tempore ſummo Tiberii Cæſaris, & nunc imperante Commodo, magis publicè & intrepidè per baptizatum Regem Lucium ſuſceptam uſque in tempora Diocletiani, &c. Thom. Stapeltonus Anglicè ſic vertit* [WHEREBY the Britaines RECEIVING THEN the faith] UNDE Britanni RECIPIENTES TUNC fidem, &c. *Cauſæ poſitionem, particulæ (*tunc) interpolationem, & temporis mutationem, quomodo hîc ſanabimus aut excuſabimus, niſi publicam hîc fidei profeſſionem Regis autoritate fultam intellexerit; atque hoc ſenſu Rex Aluredus hîc in verſione Sax. plenè & planè rem narrat* ⁊ ða *& tunc temporis ſuſceperant Britanni baptiſmum & Chriſti fidem, illámque (ſuſceptæ fidei autoritatem) inviolatam, &c. ſervabant. Sed unde hîc Britannis tam repentè ſolis jubar ſalutare.* * ἐπιφάνεια, &c. ἀφθόνως, διὰ τῆς ἡλίου βολῆς, &c. *hoc eſt,* Ità quidem certè cœleſti, divinâque virtute & pręſidio REPENTÈ, nullâ ferè morâ interpoſitâ, tanquam quoddam ſolis jubar ſalutare, Dei verbum univerſum terrarum orbem ſuo ſplendore colluſtravit, ſacrarum literarum teſtimonio appoſitè reſpondens in omnem terram ſonus divinorum Evangeliſtarum, & Apoſtolorum exivit, & in fines orbis terræ: *ergò*, in penitus toto diviſos orbe Britannos, *aut Evangeliſtæ, Apoſtoli ve, aut illorum* ſonus *anno à Chriſto paſſo circiter quinto ſtatim pervenit. Vide RR. Armach. in locupletiſſimo illo Primord. Antiquitat. Britan. penu, pag. 3. & 27. & 740. & eruditiſſimum D. Hen. Spelm. in apparatu Concil. Britan. pag 12. Vide etiam Joh. Pitſæum de Antiquit. Eccl. Brit. in lib de illuſtrib. Script. Brit. pag. 11.*

[a] *Anno à Chriſt. nat. 38. & paſſo 5.*

[b] *& partic. JAM alibi interſerit. Thom. Stapl. De magnitud. Rom. Eccl. lib. 2. c. 5. ſc.* Jam & vetus Britannia, *&c.*

* *Nen. MS. Bibliothec. pub. Cantabr. cap. 18.*

† *Nen. MS. ibidem.*

* *Euſeb. hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 3.*

CAP. 5.

Ut Severus receptam Britanniæ partem vallo à cæteris diſtinxerit.

ÐA ꝑæſ ẏmb hunð teontiȝ ꝼintꝼa ⁊ niȝan ⁊ hunð eahtatiȝ ꝼintꝼa· ꝼꝼam ðꝛihtneſ menniſcnẏſſe þ Seueꝼuſ Caſeſne ſe ꝑæſ * Æfꝼꝼica cẏnneſ oþ þæꝼe bẏꝼiȝ ðe Leꝑti hatte ſe. ꝑæſ ſeoþonteoȝeþa ꝼꝼam Aȝuſto þ he ꝼice onꝼenȝ. ⁊ þ hæꝼðe ſeoþontẏne ȝeaꝛ þeſ Caſeſne

* Aſꝼꝼica. C

ANno ab incarnatione Dominicenteſimo octogeſimo nono, Severus genere Apher tripolitanus ab oppido Lepti, decimus ſeptimus ab Auguſto imperium adeptus, decem & ſeptem annis tenuit. [Hic naturâ ſævus, multis ſemper bellis laceſſitus,] fortiſſimè quidem rempublicam, ſed laborioſiſſimè rexit. Victor ergò civilium bello-

Anno Dom. 189.

*ꝑihte ꝼꝑamlice *ꝑehte ða cýnepiran. C. Ac hpæþepe miþ ȝepinne he com on Bꝑeotone miþ ꝼýꝑðe. ⁊ ðæꝑ miþ mýclum ⁊ heꝼeȝum ȝeꝼeohtum mýcelne ðæl ðæꝼ Ealonðeꝼ on anꝼealð onꝼenȝ. ⁊ hiꝛ beȝýꝑðe ⁊ ȝeꝼæꝼꝛtnaðe miþ ðice ⁊ miþ eoꝑþꝑealle ꝼꝑam ꝼæ to ꝼæ ꝼꝑam oþꝑum elꝑeoꝑðum ðeoðum. ⁊ he ðæꝑ on Eoꝼoꝑꝑic ceaꝼtꝛe aðle ꝼoꝑþꝼeꝑðe. ⁊ Baꝼianuꝼ hiꝼ ꝼunu ꝼenȝ to Bꝑeoten ꝑice;

rum, quæ ei graviſſima occurrerunt, in *Britannias defectu penè omnium ſociorum trahitur, ubi magnis gravibúſque prælíis ſæpe geſtis, receptam partem inſulæ, à cæteris indomitis gentibus non amuro (ut quidam æſtimant) ſed vallo diſtinguendam putavit. [Murus etenim de lapidibus, vallum verò (quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur) fit de ceſpitibus, quibus circumciſis è terra, velut murus extruitur altus ſuper terram, ità ut *in antè *ſit foſſa, de qua levati ſunt ceſpites, ſupra quam ſudes de lignis fortiſſimis præfiguntur. Itaque Severus magnam foſſam firmiſſimúmq; vallum, crebris inſuper turribus communitum] à mari ad mare duxit. Ibíque apud Eboracum oppidum morbo obiit, [relinquens duos filios, Baſſianum & Getam, quorum Geta hoſtis publicus judicatus interiit] Baſſianus verò [Antonini cognomine] aſſumpto regno potitus eſt.

*MS. *ſing.* Britanniam. *edit. Col.*

*in antè, *ut Gr.* ἔναντι. *MS. *ſing.* fiat, *edit. Col.*

NOTÆ.

[a] *Deus Opt. Max. unitati fideíque Chriſtianæ futuræ gentis Britannicæ, Pictícæ, Romanæ quoque, atque ex illis enaſcenti Eccleſiæ ſuæ Pambritannicæ conſulturus, muro (à Cæſaribus Romanis conſilium Dei neſcientibus) interjecto, robuſti, & belicoſi populi ad tempus ſejungit corpora, ut mentes conjungat; ſedato priùs tumultu civili atque inteſtino. Sed de quatuor prætenturis hujus muri (vel ut V. Beda, valli) ſc. Julii Agricolæ, Adriani, Lollii Urbici, Severi denique de quo hîc V. Beda & de aliis ejuſmodi, labores exantlatos RR. Armach. in addendis & emendandis, pag. 1024. & Cl. Camden. de muro Pictico conſulite. Vide hîc etiam cap. 12.*

Cap. 6.

De imperio Diocletiani, & ut Chriſtianos perſecutus eſt.

ÐA pæꝼ ýmb tu hunð þintþa ⁊ ꝼýx ⁊ hunð eahtatiȝ æꝼtep ðæꝑe ðꝑihtenlican mennýꝼcnýꝼꝑe. Ꝺ Ðioclitianuꝼ Caꝼeꝑe ꝼe pæꝼ ꝼꝑam Aȝuꝼto ðꝑiðde eac ðꝑittiȝum ꝼe hæꝼde tpentiȝ þintþa þice. ꝼe ȝeceaꝼ Maximianum him to ꝼultume hiꝼ þiceꝼ. ȝeꝼealðe him ꝑeꝼt ðæl miðdan eaþðeꝼ. ⁊ he onꝼenȝ *cýne ȝepæðum ⁊ com on Bꝑeotone. ða betpýh ða moniȝan ýꝼel ðe hi ðýðon [* Ðioclitianuꝼ in Eꝼt ðæle. ⁊ Maximianuꝼ in ꝑeꝼt ðæle] hi hýnðon ⁊ heꝑȝeðon Goðeꝼ cýꝑican ⁊ ýꝼeleðon ⁊ ꝼloȝan Cꝑi-

ANno incarnationis Dominicæ ducenteſimo octogeſimo ſexto Diocletianus triceſimus tertius ab Auguſto Imperator ab exercitu electus, annis viginti fuit. Maximianúmque [cognomento Herculium ſocium *creavit imperii. Quorum tempore Carauſius quidam genere quidem infimus, ſed conſilio & manu promptus, cùm ad obſervanda Oceani litora (quæ tunc Franci & Saxones infeſtabant) poſitus, plus in perniciem quàm in proventum Reipublicæ ageret, ereptam prædonibus prædam, nullâ ex parte reſtituendo dominis, ſed ſibi ſoli vendicando, accedens ſuſpicionem, quia ipſos quoque hoſtes ad incurſandos fines artificii negli-

Anno Dom. 286.

*ordinavit, *T.*

*cýnelicum. B. *MS. *Ben ſed* MS. *Cantabr.* Ðioclitianuꝼ onꝑeꝼt ðæle *tantùm; ſed mutilum & falſum eſt.*

ꝼtene

ſtene men. onſenȝon hiþa teoþan ſtope on ehtnýſſe Goðeſ cýſ-cena æfter Nerone Careſe þæſ reo ehtnýſſe þýſſa aſleaſſa cýninga unmetla ⁊ ſingalne eallum þam *æſȝeðonum on miðdan eaſðe foſþon ðuſh týn ſintef full Goðeſ cýſicena [*bænneſſe] ⁊ unſceaþþienðſa foſðemeðnerſſe. ⁊ ſlege haliȝſa maſtýſa unblinnenðlice ðon þæſ. þæſ eac Bſýten ða ſpýþe *ȝehýneð on mýclum *pulðne Goðeſ ȝeleaſan. ⁊ onðetnýſſe;

gentia permitteret. Quamobrem à Maximiano juſſus occidi] purpuram ſumpſit, ac Britannias occupavit [quibus ſibi per ſeptem annos fortiſſimè * vindicatis ac retentis, tandem fraude Allecti ſocii ſui interfectus eſt. Allectus verò poſtea ereptam Carauſio inſulam per triennium tenuit, quem Aſclepiodotus præfectus prætorio oppreſſit, Britanniámq; poſt decem annos recepit.] Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente vaſtari Eccleſias, affligi, interficíque Chriſtianos decimo poſt Neronem loco pręceperunt; quæ perſecutio omnibus ferè antea ctis diuturnior atque immanior fuit : Nam per decem annos incendiis Eccleſiarum, proſcriptionibus innocentûm, cædibus Martyrum inceſſabiliter acta eſt. Denique etiam Britanniam cum plurima confeſſionis Deo devotè *gloria ſublimavit.

*vendicatis. W.

* Sax. *in magna gloria Divinæ fidei & confeſſionis, ut* Rom. 10.10.

æſðæðum. B. * MS. *B.* hýnnýſſe. *Cantabr.* * heað. B. ȝeheeð. C. *MS. *B. & C. ſed Cantabr.* ſunðne

Cap. 7.

Paſſio S. Albani & ſociorum ejus, qui eo tempore pro Domino ſanguinem fuderunt.

Sýlce eac on þa tið on Bſeotone þæſ ðſopienðe Scſ' Albanuſ. be þamFoſtunatuſ Pſeſbýteſ on fæmnena loſe· ða he ȝemýneȝoðe ðaſa eaðiȝſa Maſtýſa ða þe oſ eallum miðdan ȝeaſðe to Ðſihtne coman; Cþæþ he. Ðone æþelan Albanum ſeo þæſtmbeſenðe Bſýton foſþbeneþ; Þæſ he Albanuſ hæþen ða ȝýt. þa ðaſa tſeoſleaſſa Cýninga beboða þiþ Cſiſtenum monnum ȝſimfeðon. ða ȝelamp þ he ſumne Goðeſ mann þſeoſtðaðeſ. ſe þæſ *ða ſeþan ehteſaſ fleonðe on ȝeſtliþnýſſe onfenȝ. Anð miðþý ðe he hine ða ȝefeah onſinȝalum ȝebeðum ⁊ þæccum þæȝeſ ⁊ nihteſ beon abýſȝaðne. ða þæſ he ſemninga mið þam ȝoðcunðan ȝýfe ȝeſapen ⁊ ȝemiloſað. ⁊ he ſona býſene hiſ ȝeleafan ⁊ aſþæſtneſſe [* onhýſian] onȝan. ⁊ ſþýlce eac ſticce mælum hiſ þam halpenðan tſýmnýſſum þæſ ȝelæſeð. þ he foſlet þa ðýſtſo ðeoſulȝýlða ⁊ oſ innefeaſðe heoſtan Cſiſten

Siquidem * in ea paſſus eſt Sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in laude virginum, cùm beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad dominum venerant, mentionem faceret, ait,

Albanum egregium fœcunda Britannia profert. Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cùm perfidorum Principum mandata adverſum Chriſtianos ſævirent, clericum quendam perſecutores fugientem hoſpitio recepit. Quem dum orationibus continuis ac vigiliis diu noctúque ſtudere conſpiceret, ſubitò divinâ gratiâ reſpectus exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac ſalutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis idololatriæ tenebris, Chriſtianus integro ex

Siquidem in ea tempeſtate paſſus eſt ſanctus Albanus regnante in tempore illo Maximiano Herculio in Britannia, paſſus eſt ſub eo ejuſdem Inſulæ incola ſanctus Albanus, de quo Presbyter, &c. W.

pæſ

þæſ ȝepoꝛðen. mið ðý ða ſe ſo-
ꝛneſꝛþecena Goðeſ man. ꝑela ða-
ȝa mið him þæſ on ȝeſtliþneſſe.
ða becom ꝧ to eaꝛan ðæſ man-
ꝑullan ealðoꝛmanneſ. ꝧ Albanuſ
* þeoꝛ. hæꝑðe ðone Cꝛiſtеſ * anðettepe
B. ðiȝollice mið him. ða het he
hꝛaþe hiſ ðeȝnaſ hine ſecan ⁊
acſian. ða ſona ðæſ ðe hi coman
to ðæſ Maꝛtýꝛeſ huꝛe ða Scꝰ
Albanuſ ſoꝛðam cuman ðe he
MS. Ben ȝeꝑeoꝛmaðe [⁊ hiſ Maȝiſtre]
ȝeȝýꝛeðe hine ða hiſ munuc ȝe-
ȝýꝛelan. ⁊ eoðe him on hond ⁊
hi hine ȝebunðenne to him læð-
ðon ; Ða ȝelamp hit on þa ýlcan
tið þe Albanuſ to him ȝelæðeð
þæſ. ꝧ he ſe ðema ſtoð æt hiſ
ȝoðȝýlðum. ⁊ ðeoꝑlum onſæȝo-
neſſe bæꝛ. mið ðý ðe he beſeah
Scm' Albanum. þa þæſ he ſona
ýꝛꝛe ȝepoꝛðen. ſoꝛþam he mið
hiſ ſýlꝑeſ ꝑillum ȝeþꝛiſtaðe ꝧ
he hine ſýlꝑne on ȝepealð realðe
ſꝑýlceꝛe ꝑꝛeceðnýſſe ſoꝛðam
cuman ðe he on ȝeſtliþnýſſe
ȝeꝑeoꝛmoðe. het hine ða teon
⁊ læðan to ðam ðeoꝑolȝýlðum.
ðe he ætſtoð; Cꝛ' him ðuſ to.
* man- ſoꝛþon ðe ðu þone *manȝenȝan
ꝑullan. ⁊ ðone ꝑiþꝑeohtend· ⁊ þone ſoꝛ-
B. hýcȝend uꝑa ȝoða ðu me helan
polðeſt. ſtýþoꝛ ðonne minum
ðeȝnum ſecȝean. ðonne ꝑite
þu ꝧ ðu ſceal̀t ðam ýlcan ꝑite
onſon. ðe he ȝeeaꝛnoðe. ȝiꝛ ðu ȝepitan ðencеſt ſꝛam
biȝanȝe uꝑe æꝑeſtnýſſe ; And Scꝰ Albanuſ ða mið
hiſ ſýlꝑeſ ꝑillan cýþðe ⁊ openaðe ðam ehteꝛum ȝoðeſ
ȝeleaꝑan ꝧ he cꝛiſten pæꝛe. ⁊ he ne þæſ onðꝛeðende ða
* beot. *beotunȝe þæꝛ ealðoꝛmanneſ. Ac he beȝýnðeð þæſ mið pæꝛ-
B. num þæſ ȝaſtlican camphaðeſ. ⁊ he openlice ſæðe ꝧ he hiſ
beboðum hýꝛꝛumian ne polðe; Ða cꝰ he ſe ealðoꝛman ⁊ ſe
ðema him to. Saȝa me hꝑýlceſ hiꝛeðeſ ⁊ hꝑýlceſ cýnneſ þu
ſi. ⁊ þa anðꝑaꝛeðe him Scꝰ Albanuſ. hꝑæt limpeþ þæſ to þe
oꝑ hꝑýlcum ꝑýꝛtꝛuman ic acenneð ſi. ac ȝiꝛ ðu ꝑýlle ȝe-
hýꝛan ꝧ ſoþ minꝛe æꝑeſtnýſſe ðonne pite ðu me cꝛi-

ſtene

corde factus eſt. Cúmque præfatus clericus aliquot diebus apud eum hoſpitaretur, pervenit ad aures nefandi Principis, confeſſorem Chriſti, [cui necdum fuerat locus Martyrii deputatus] penes Albanum latere. Unde ſtatim juſſit milites eum diligentiùs inquirere. Qui cùm ad tugurium martyris perveniſſent, mox ſe Sanctus Albanus pro hoſpite ac magiſtro ſuo ipſius habitu, id eſt, caracallâ, quâ veſtiebatur, indutus, militibus exhibuit ; atque ad judicem vinctus perductus eſt: Contigit autem judicem eâ horâ, quâ ad eum Albanus adducebatur, aris aſſiſtere, ac dæmonibus hoſtias offerre. Cûmque vidiſſet Albanum, mox irâ ſuccenſus nimiâ, quòd ſe ille ultrò, pro hoſpite quem ſuſceperat, militibus offerre ac diſcrimini dare preſumpſiſſet, ad ſimulacra dęmonum, quibus aſſiſtebat, eum juſſit pertrahi. Quia rebellem, inquiens, ac ſacrilegum celare, quàm militibus reddere maluiſti, ut contemptor * divûni, meritam blaſphemiæ ſuæ pœnam lueret; quæcunque illi debebantur ſupplicia, tu ſolvere habes, ſi à cultu noſtræ religionis diſcedere tentas. At Sanctus Albanus, qui ſe ultrò perſecutoribus fidei Chriſtianum eſſe prodiderat, nequaquam minas Principis metuit, ſed accinctus armis militiæ ſpiritualis palam ſe juſſis illius parere nolle pronunciabat. Tum judex, Cujus, inquit, familiæ, vel generis es? Albanus reſpondit, Quid ad te pertinet quâ ſim ſtirpe genitus? Sed ſi veritatem religionis audire deſideras, Chriſtia-

* Deorum, *c. & VV.*

*þegnum þenian pille. B.

þegnum ꝼtene beon. ⁊ ic cꝛiꝼtenum *þenunꝛum ðeoꝛian þýlle; ⁊ Ða cꝑ he ꝼe ðema. ꝛeꝼaꝛa me þinne naman. hꝛæt ðu haten ꝼie. þa cꝑ he· Albanuꝼ ic eom ꝛecigeð ꝼꝛam minum ýlðum. ⁊ ðone ꝼoþan Goð. ⁊ ðone ꝼoþan liꝼigendan. ꝼe ꝛeꝼcop heoꝼon ⁊ eoꝛþan. ⁊ ealle ꝛeꝼceaꝼta. ic ýmble biꝛanꝛe ⁊ me to him ꝛebiðde; Ða þæꝼ he ꝼe ðema ýꝛꝛe ꝛepoꝛðen. Cꝑ him to· ꝛiꝼ ðu pille þýꝛꝛeꝼ liꝼeꝼ ꝛeꝼæliꝛnýꝛꝛe mið uꝼ bꝛucan ne ýlð ðu þ ðu þam mýclan ꝛoðum miðuꝼ onꝼecꝛe; Ða anðꝛꝑaꝛeðe Scꝛ Albanuꝼ. Ða onꝛæꝛonýꝛꝛe ða ðe ꝼꝛam eoꝑ ðeoꝼlum þæꝛon aꝛolðene. ne maꝛon hi ðam unðeꝛþeoðdum ꝛeꝼulltumian. ne heoꝛa luꝼtaꝼ ne heoꝛa þillan ꝛeꝼýllan. Ac ꝛýt ꝛoþꝛe iꝼ ꝼꝛa hþýlc man ꝼꝛa ðiꝼꝛum onlicnýꝛꝛum ⁊ ðeoꝼolꝛýlðum anꝛæꝛonýꝛꝛe beꝛeð.ꝛe ꝼoꝛþam meðe onꝼehð þ iꝼ ecum timtꝛeꝛum helle pitaꝼ; Ða ꝛe ðema þaꝼ ꝛoꝛð ꝛehýꝛðe. ða þæꝼ he miclum þýlme ⁊ ýꝛꝛe onꝼtýꝛeð. het ða ⁊ bebeað hꝛaþe ꝼꝛinꝛan ⁊ timtꝛeꝛian ðone ꝛoðeꝼ anðettene. tealðe ⁊ penðe þ he miðꝛinꝛlan ꝛceolðe ða * beðu ⁊ þa anꝛeðneꝛꝛe hiꝼ heoꝛtan aneꝛcian. þa he mið ꝛoꝛðum ne mihte.

*býlðo. B.

Ða he ða mið ꝛꝛimmum ꝛꝛinꝛlum ⁊ timtꝛeꝛum þæceð þæꝼ· ⁊ he ealle þa pitu ðe him man ðýðe ꝛeþýlðelice ⁊ ꝛeꝼeonðe ꝼoꝛ oꝛihtne abæꝛ ⁊ aꝛæꝼnðe. þa ꝛe ðema þ ða oncneoꝑ. ⁊ þa onꝛæt þ he hine mið timtꝛeꝛum ⁊ mið ꝛꝛinꝛlan oꝼeꝛꝛꝛiþan ne mihte. Ne ꝼꝛom þam biꝛonꝛe ðæꝛe cꝛiꝼtenan æꝼeꝛtnýꝛꝛe acýꝛꝛan. ða het he hine heaꝼðe beceoꝛꝼan. mið ðý he ða * to ðeaþe ꝛelæðeð þæꝼ. ða com he to ꝛꝛiþ * ꝛtꝛemꝛe ea. ꝛeo ꝼlopeþ neah ðæꝛe ceaꝼtꝛe pealle. ⁊ he ꝛeꝼeah ðæꝛ micle meniꝛo monna æꝛhpæþeꝛeꝼ haðeꝼ. ⁊ þæꝛon miꝛꝛenlicnæ ýlðo. ⁊ ꝛetincꝛe men. ꝛeo meniꝛo monna butan tꝛeon mið ꝛoðcunðꝛe*onbꝛýꝛnðnýꝛꝛe þæꝼ ꝛeciꝛeð to þenunꝛe ðæꝼ eaðiꝛan maꝛtýꝛeꝼ. ⁊ hi ꝛꝛa ðæꝼ ꝛtꝛeameꝼ bꝛýcꝛe abýꝛꝛaðe þæꝛon.

*cpealm ꝛtope. B.

*ꝛtꝛanꝛꝛe. B.

*MS. *Cot.*

num jam me esse, Christianisque officiis vacare cognosce. Ait judex, Nomen tuum quęro; quod sine mora mihi insinua. At ille, Albanus, inquit, à parentibus vocor, & Deum verum ac vivum, qui universa creavit, adoro semper & colo. Tum judex repletus iracundiâ dixit, Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, diis magnis sacrificare nè differas. Albanus respondit, Sacrificia hæc quæ à vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subjectis possunt, nec supplicantium sibi desideria vel vota complere. Quinimo quicunque his sacrificia simulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. His auditis judex nimio furore commotus, cædi sanctum Dei confessorem à tortoribus pręcepit: autumans se verberibus, quam verbis non poterat, cordis ejus *emoliri constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hęc pro domino, imò gaudenter ferebat. At ubi judex illum tormentis superari, vel à cultu Christianę religionis revocari non posse persensit, capite eum plecti jussit. Cúmq; ad mortem duceretur, pervenit ad flumen, quod muro & arenâ, ubi feriendus erat, meatu rapidissimo dividebatur. Vidítque ibi non parvam hominum multitudinem utriusque sexûs, conditionis diversę & ætatis, quæ sine dubio, divinitatis instinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris vocabatur; & ità fluminis ipsius occupabat pon-

* *Sax.* emollire.

þ hi hpene æp æfenne ofeppapan ne mihten. ⁊ neah ðon eallum ut agangende. þ pe ðema butan denunge abad on þæpe ceaptpe. And ða Scp' Albanup on ðam pæp *bỳpnende pilpumnep modep. þ he pecenupt to þpopunge become. Gode ða to þæpe bupnan þe ic æp pæde. ⁊ hip eagan ahop upp to heofonum. þa pona adpugode pe ptpeam. ⁊ beah fop hip fotum. ppa þ he mihte ðnỳge ofepgangan. ða ðip pundop ða gepeah betpuh oðpe. pe pỳlfa cpellepe ðe hine plean pceolde. ða pæp he pona mid godcundre * onbnỳnðnỳrre innan monad. þ he peapp þ rpeorð onpeg þ he on handa hæfde. ⁊ him to fotum feoll. ⁊ he geopnlice bæd ⁊ pilnade þ he mid þone maptỳn ofþe fop hine þnopian mopte. ðe hic æp plean pceolde; Ða pæp þæp man þuph Godep gỳfe of ehtepe gepopden pofþæptnerrre fpeond on Cpiptep geleafan. And þa aptah pe appuphepta godep andettepe mid þa menigeo on þa dune upp. peo pæp þa tidlice gnene ⁊ fægep⁊ mid mirendlicum blopttmum pỳnta * afed. ⁊ gegỳned ægnpỳdep ymbutan. pæp þ ðæp pỳnþe. þ peo ptop rpa * pelig ⁊ rpa fægep pæne. þe ept pceolde mid þỳ blode þæp eadigan maptỳnep gepunþad ⁊ gehalgod peopþan. on ðỳrre dune ufanpeapde bæd Scp' Albanup rnam Gode. him pætep realð beon to rumre hip þenunge. ⁊ þa rona hnaþe befopán hip fotum pæp pỳl upp ỳnnende. þ ealle menn ongỳtan mihtan. þ ðæt pætep to hip * þenunge rendeð pæp. ðe he æp to Gode pilnade. ⁊ nu peo pỳlle. ⁊ þ pætep gefỳlleðre pilrumnerrre ⁊ ðære ðenunge. ðæp eaðigan maptỳnep Pæp foplætende ða cỳþnỳrre þære ðenunge. ⁊ hpeapf eft to gecỳnde. pæp peo ptop hpæt hpugu on healfne mile fnam

* bỳpnende lufu. B.

* gife. B.

* afægnod ⁊ gegearpod. B. & C.

* plitig B. & C.

*fotum þenunge. B.

tem, ut intra veſperam transire vix poſſet. Denique cunctis penè egreſſis, judex ſine obſequio in civitate ſubſtiterat. Igitur ſanctus Albanus, cui ardens inerat devotio mentis ad martyrium ocyùs pervenire, acceſsit ad torrentem, & dirigens ad cœlum oculos, ilico ſiccato alveo, vidit undam ſuis ceſsiſſe ac viam dediſſe veſtigiis. Quod cùm inter alios etiam ipſe carnifex, qui eum percuſſurus erat, vidiſſet, feſtinavit ei, ubi ad locum deſtinatum morti venerat, occurrere: divino nimirum admonitus inſtinctu, projectóque enſe, quem ſtrictum tenuerat, pedibus ejus advolvitur, multùm deſiderans, ut cùm martyre, vel pro martyre, quem percutere jubebatur, ipſe potiùs mereretur percuti. Dum ergò is ex perſecutore factus eſſet collega veritatis & fidei, ac jacente ferro eſſet inter carnifices juſta cunctatio, montem cum turbis reverendiſſimus Dei confeſſor aſſcendit. Qui oportunè lætus gratiâ decentiſsimâ quingentis ferè paſsibus * ab arena ſitus eſt, variis herbarũ floribus depictus, imò uſquequaque veſtitus, in quo nihil repentè arduum, nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longè latéque deductum in modum æquoris natura complanat. Dignum videlicet eum pro inſita ſibi ſpecie venuſtatis jam olim reddens, qui beati martyris cruore* dicaretur. In hujus ergò vertice ſanctus Albanus dari ſibi à Deo aquam rogavit, ſtatímque incluſo meatu ante pedes ejus fons perennis exortus eſt, ut omnes agnoſcerent, etiam torrentem martyri obſequium detuliſſe. Neque enim fieri poterat, ut in arduo montis cacumine martyr aquam, quam in fluvio non reliquerat, peteret, ſi hoc oportu-

* *C. & W.*

* *ditaretur, W. at Sax. utrumque.*

þæpe

þæne ceaſtre pealle. ⁊ ſnam þæne buſnnan þe he æſ oſigum ſotum ofeſ eode; Dæſ þæſ þa heafde berlagen ſe ſténgeſta maſtyſ Scſ' Albanuſ. ⁊ þæſ he onfeng beah ⁊ ſige eceſ lifeſ. þone ylcan ſige God behet eallum þam ðe hine lufian ſyllaþ. Ac ſe cpelleſne ſeþe hiſ aſleaſe handa aþeneðe ofeſ þone affæſtan ſfeoſan þæſ maſtyſneſ. ⁊ hiſ heafod of aſloh. ne þæſ he foſlæten þ he ofeſ him ðeaðum *gefegge. ac him ða eagan of hiſ heafde aſcutton ⁊ ættæðene mið þæſ maſtyſneſ heafde on eoſþan feollan; Ða þæſ eac ſfylce heafde berlegen. ⁊ gemaſtyſnað. ſe mon ſeðe þæſ æſþon mið ðam uplican mihte gefnead. þ he ſiþſoc þ he ðone Godeſ andettefne ſloge be ðam ðonne cuð iſ þeah þe he mið pætefne fulluhteſ bæþeſ aþfegen ne þæne þ he þæſ hpæþefne mið ðy * bæþe hiſ bloðeſ geclænſað. ⁊ ðæſ heofonlican ſicef fyſtðe gefoſnðen; Ða þæſ ſe ðema æftef ðyſſum mið þa neofnyſſe ſſa monigſa heofonlicſa fundſa ſſyþe geofefeð. ⁊ gefyſhteð. het ða ſona blinnan fnam ehtnyſſe cſiſtennſa manna. ⁊ ongan affeofþian * ða ðofunge haligſa maſtyſna. þuſh ða he æſ fende þ he hi acyſſon meahte fnam æfeſtnyſſe þæſ cſiſtenan geleafan. þæſ he ðofigende ſe eaðiga Albanuſ ðy teoþan ðæge Kalendaſum Juliaſum. neah ðæne ceaſtre ðe Romane heton Uefolamium· ſeo nu fnam Angel ðeode fefla- meceaſtef oþþe*fæclingaceaſtef iſ nemneð; Ða þæſ ſona æftef þon. þ ſmyltneſ com cſiſtenſa tiða. þ þæſ þæſ cyſi- ce gefoſht ⁊ getimbſað fundoſlicef gefeoſcef. ⁊ hiſ þſofunge ⁊ maſtyſndome fyſſe; On ðæne ſtofe nu ſoþlice oþ ðyſne andfaſðan ðæg untſumſa manna hælo onfoð ⁊ fyſſcnef

num esse non videret. Qui videlicet fluvius ministerio persoluto, devotione completâ, officii testimonium relinquens, reversus est ad naturam. Decollatus itaque martyr fortissimus, ibidem accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille qui piis cervicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus. Nam oculi ejus in terram unà cum beati martyris capite deciderunt. Decollatus est ibi etiam tum miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusavit. De quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus, ac regni cœlestis dignus factus ingressu. Tunc judex tantâ miraculorum cœlestium novitate perculsus, cessari mox à persecutione præcepit, honorem referre incipiens cędi sanctorum, per quam eos opinabatur priùs à Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo Kalendarum Juliarum juxta civitatem Verolamium, quæ nunc à gente Anglorum Uverlamacestir sive Uvarlingacestir appellatur, ubi postea redeunte temporum Christianorum serenitate, Ecclesia est mirandi operis, atque ejus martyrio condigna extructa. In quo videlicet loco usque ad hanc diem curatio infirmorum, & frequentium operatio virtutum celebrari non desinit. Passi sunt eâ tempestate Aaron & Julius Legionum urbis cives, aliique utriusque sexûs diversis in locis perplures. Qui diversis cruciatibus torti, & inauditâ membrorum discerptione lacerati, animas ad supernę civitatis gaudia perfecto agone miserunt.

* gefeſðe. B.

* baſe. B.

* þaſa. B.

* *Sic MS.* C.

ner heoronlicra mægena gelomlice beoþ mærraðe ⁊ monigfealðe punðra gelimpað ; Þæron eac rþýlce ðrorienðe on ða tið Aaron ⁊ Juliur þa þæron *burhþaru men on Ligeceartre ⁊ eac oðre monige æghwæþerer haðer on mirrenlicum rtorum. ða þæron mirrenlicum cwealmnýrrum ðrerte. ⁊ ungeheþeðre leoma to rlitnýrre punðaðe. rulfremeðe compe heora raple to gefean * rýnðon þære upplican ceartre heorona nicer puldrer;

* burh-pealoan B.

* renðoñ. C.

¶ Annotationum loco, hæc ſequentia (ſi non argumento, at orationis filo à præcedentibus diſcrepantia) è ſermone Saxonico in x. Kal. Julii, de paſsione S. Albani martyris (adhibitâ quoque Latinâ verſione meâ) nè quid protomartyris Britannici hiſtoriæ deſit, ſubjecimus; ut, quanti fecerit Romano-Saxonica Eccleſia Britonum Sanctorum memoriam, demonſtremus.

¶ Commemoratio S. Albani Britanni *à Saxonibus celebrata.*

Sum hæþen Carere þær gehaten Dioclicianur. re þær to Carere gecoren ðeah þe he cwealmbære þære æfter Cririer acenneðnýrre ii hunðred geara ⁊ vi hund eahtatigum ofer ealne miðdan eart. ⁊ he rixode trentig geara þeþe cwellere. rra þ he acwealde ⁊ acwellan het ealle ða cririenan ðe he of axian mihte. ⁊ forbærnðe cýrcan. ⁊ he nýrte ða uncýðlicgan. ⁊ þeor arleare ehtnýr unablinnendlice eoðe ofer ealne miðdan eart ealler tun gear. oð þ heo to Engla-land eac rrilce becom. ⁊ þær rela acwealde þa ðe on Crirt gelýfðon. An þære þær Albanur re æþele martýr. re ðe onþære ehtnýrre eac wearð acwalð for Cririer geleafan rraþa þe cýþað heþ; On ðam ðagum becom reo cwealmbære ehtnýrr to Englalande fram ðam arlearan Carere. ⁊ þa cwellerar cepton þæra cririenra gehwær mið unmætre woðnýrre. ða æfter him an wreorc. re arn digellice to Albaner hure. ⁊ ðær æfter lufuðe hir laðum ehtenum. ⁊ Albanur hine undernfeng. ðeah ðe he

Cæſar quidam Ethnicus dictus Diocletianus, Imperator electus fuit (licèt tyrannus foret) à Chriſto nato anno circiter 286 in terram totam [recturus] regnavit autem annos viginti crudelis homicida; ità ut occiderit, & occidi juſserit Chriſtianos illos quos exquirere potuiſſet: eccleſias quoque combuſsit, & innocentes laniavit: hæc autem impia perſecutio, abſque interſtitio per totam terram, totúmque decennium graſſata eſt; donec ad Anglorum *inſulam quoque pervenerit: ibi etiam multos interfecit, qui in Chriſtum crediderunt; quorum unus, Albanus martyr nobilis extitit, qui in eadem perſecutione pro fide Chriſti, ſicut hîc dicimus, necatus fuit: diebus iſtis mortifera iſthæc perſecutio in* Anglorum *(inquam) terram ab impio iſto Cæſare profecta eſt. Carnifices autem iſti Chriſtianis undique per immenſam barbariem inſidiati ſunt. Verùm iſtos effugerat ſacerdos quidam in Albani domum ſe clàm recipiens: ibíque ab odioſis perſecutoribus ſuis dilituit: illum autem Albanus ſuſce-*

Sermones 51 MS. Bibliothecæ pub. Cantabr.

* *Britanniam* ante Anglorum adventum.

* l. *Britanniam.*

he ȝefullod næfne. Đa began fe fnotor fcafta he God lufode. hiſ ȝebedu fingan ⁊ fcire fæſtan. ⁊ dæȝes ⁊ nihtes hiſ dihtnehſian. ⁊ betwux đam fecȝan đonne fofan ȝeleafan đam afpurfan Albane oþ þ he ȝelyfde on þone fofan God. ⁊ fiđfoc đam hæþenfcipe. ⁊ feaſđ foflice criſten ⁊ fcire ȝeleaffull. Đa funode fe fnotor mid þam afpurfan fefne. od þ fe ealdorman đe ehte þa criſtenan. hinę đen ȝeaxode. ⁊ hine anolice het to him ȝefeccan mid ſullum ȝnaman. Đa comon đa æfendafacan to Albanes hufe. ac Albanes eode ut toþam ehtefum mid þæs fnotres hacelan fcylce he hit fæfne. ⁊ noldе hine amelđian đam manfullum ehtefum. Þe feaſđ þa ȝebunden ⁊ ȝebfoht fona to đam afleafan đeman đæſ he đa deofolican lac hiſ ȝodum offrode mid hiſ ȝeȝadum eallum. Đa feaſđ fe đema đeofolice ȝnam fona. he befeah on đone fofſæftan maſtyn. foſđan đe he undefſenȝ. đonne fleondan fnotor. ⁊ hine fylfne fealđe to fleȝe foſ hine. het hine đa lædan to đam hæþenan ȝyldе. ⁊ cƿ' þ he fylf fceoldе þa fnæſan ſita onfon þe he on þam fnotre ȝemyntе ȝif he mihte hine ȝefon. butan he hnaþe ȝebuȝe to hiſ byrmoſfullum ȝodе. Ac Albanuſ næſ afyhht foſ hiſ fanolican þeofnacum. foſþan đe he fær ymbȝyfno mid Godes fæfnum to þam ȝaſtlican ȝecampe. ⁊ cfæđ þ he noldе hiſ hæfum ȝehyfnumian. ne to hiſ hæþenȝyldе buȝan. Đa axode fe đema afolice ⁊ cƿ'. Þyl cefe mæȝđe eaſt đu. ođđe hilcefe manna. Đa ⁊fyfo Albanuſ đam afleafan đuſ. Þfæt belimpđ to đe hilcefe mæȝþe ic fy. ac ȝif đu fođ fylt ȝehyfnan. ic đe fecȝe hnaþe þ ic Criſten eom ⁊ Criſt æfne funþiȝe. Se

*perat, quamvis ille [Albanus] nunquam baptizatus fuit : tunc cœperat ſacerdos, ſicut Deum amaverat, preces ſuas cantare, & impensè jejunare, dies inſuper noctéſque dominum ſuum laudare, atque interea, veram fidem venerabili Albano uſque recitare, donec in verum Deum [Albanus] crederet, & idololatriam deſereret, veréque Chriſtianus, & perquàm fidelis fieret. Tunc manſit ſacerdos apud illum virum venerabilem, donec * princeps ille Chriſtianorum perſecutor [ſacerdotem], exquiſiviſſet, rigidéque illum pleno furore accerſendum mandâſſet: nuntii quidem ad ædes Albani venerant ; verùm Albanus ad perſecutores, ſacerdotis indutus veſtibus, quaſi idem eſſet, foràs exiit; noluit enim ipſum flagitioſis perſecutoribus prodere : vinctus ob id [Albanus] ſtatimq; ad impium judicem ductus ad locum, ubi diabolicam hoſtiam diis ſuis erat immolaturus, cum deaſtris omnibus ſuis: erat ilicò judex diabolico furore percitus, (intuitus veracem, conſtantémque martyrem) quoniam ſacerdotem fugacem ſuſcipiens, ſeipſum pro illo, morti tradidit: juſſit ad gentile illud ſimulacrum confeſtim duci, dixítq; illum graves iſtas pœnas ſubiturum, quas in ſacerdotem animadvertiſſet, ſi deprehendere potuiſſet, niſi deaſtro ſuo horrendo citò ſe incurvaret. Albanus verò ſtultas minas ſuas nihil timuit, quoniam armis Dei, in militiam ſpiritualem accinctus fuit; dixítque nolle ſe mandatis ſuis morem gerere, nec idolo ſuo flectere. Judex rigidè quæſivit, De qua familia es tu ? quibúſve hominibus natus? Albanus tum improbo ſic reſpondit : Quid ad te ſpectat quâ ſim familiâ ? quin ſi verum audire velis, tibi jam dico me Chriſtianum eſſe, Chriſtúmque ſemper culturum.*

* *Diocletiani vicarius.*

Se ðema him cp' to. Cyþ me þinne naman. Se Godes cempan cp'. Ic hatte Albanus. ⁊ ic onþone hælend gelyfe ðe is sod God. ⁊ ealle gesceafta gesophte. to him ic me gebiddan ⁊ hine æfre þurhge. Se cpelleðe ⁊þýnde ðam arfæstan pene. Gif ðu þæs ecan lifes gesælþa habban pylt. ðonne ne scealt ðu elcian þ ðu offrige ðam mæstum godum mid micelre undep ðeodnýsse. Albanus him ⁊þýnde. Sopene offrunga ne magon ðe ge deoflum offriað eopep gehelpan ne eopenne pillan gefremian. ac ge undeprod to mede ða ecan pitu on ðære pidgillan helle. Hpæt ða se ðema deoflice ýrsode. ⁊ het berpingan ðonne halgan mastýr. pende þ he mihte his modes anræddnýsse mid ðam scingum gebigan to his bigzengum. Ac se eadiga pes peard ðurh God gestrangod. ⁊ ða scingle scorbær scide gehýldelice. ⁊ mid glade mode gode þæs þancode. ða gesreah se ðema þ he ofersprian ne mihte þone halgan pes. mid þam hetelum pitum. ne sham Cristte gebigan. þa het he hine acpellan mid scýndes ecge for ðæs hælendes naman. Ða ðýdon þa hæþenan spa spa him het se ðema. ⁊ læddon þonne halgan to beheafdigenne. ac hi sundon gelettte lange æt anne bricge. ⁊ stodon oð æfnunge forþam ofermætan folce. pepa ⁊ pifa. ðe sundon onbrýsdde ⁊ comon to ðam mastýne ⁊ him mid eodon. Hit gelamp ða spa þ se gelefleafa ðema ungepeordod set on þære ceastre of æfen. buton ælcepe ðenunge unþancef fæstende. Hpæt ða Albanus efestan polde to slege. ⁊ eode to ðære ea ða þa he ofer þa bricge ne mihte. ⁊ bereah to heofonum ðone hælend biddende. ⁊ seo ea ðær pihte aðupode him æt-span. ⁊ him peg sýmde spa spa he pilnode æt Gode. Ða

Judex illi dixit, Enarra mihi nomen tuum: Dei miles respondit; Albanus vocor, & in Jesum credo, qui Deus verus est, omnésque creaturas fecit: illi me inclino, illúmque semper colo. Tum homicida religioso viro dixit, Si æternæ vitæ felicitatem habere velis, tum nè differas diis magnis meis magna cum subjectione immolare. Albanus respondit, Haud possunt hostiæ vestræ quas dæmoniis immolatis, vobis auxiliari. Sed pro mercede pœnas æternas in inferno illo profundo accipietis. Quid tum? Judex diabolico furore correptus, sanctum martyrem verberari jussit; autumans potuisse se mentis ejus constantiam verberibus ad superstitiones suas flectere. Sed beatus vir Deo corroboratus, verbera valde patienter tulit, & alacri mente Deo gratias egit. Judex ergò videns se sanctum illum virum tormentis istis acrioribus haud potuisse superare, nec à Christo divertere, jussit illum gladii mucrone pro nomine Jesu occidi: infideles igitur sicut Judex mandaverat, fecerunt, sanctúmque decollandum abduxerunt; erant interim ponte quodam in via diu impediti, ubi ad vesperam adstiterant ob infinitam populi, virorum & fœminarum turbam, qui commoti ad sanctum Martyrem accedebant, atque unà incedebant. Accidit autem tum quidem judicem infidelem in civitate usque ad vesperam impransum sedere, absque omni famulatu neglectum [&] jejunantem. Quid tum? Albanus ad mortem festinare voluit: ad aquam profectus, cùm pontem [ob turbam] transire haud posset, cœlúmque intuitus Jesum obsecravit; aqua autem ilico coràm exaruit, viámque illi, prout à Deo rogaverat, patefecit.

peaþ

þeaꝛð ꝛe cpelleꝛa ðe hine acþellan ꝛceolðe þuꝛh ꝥ punðeꝛ onbꝛuꝛð. ⁊ apeaꝛp hiꝛ ꝛpuꝛð. ⁊ aꝛn ða aꝛðlice þa ða hi oꝼeꝛ þa ea comon. ⁊ ꝼeoll to hiꝛ ꝼotum miþ þullum ȝeleaꝼan. þoloe miþ him ꝛþýltan æꝛ ðam ðe he hine ꝛloȝe. Þe peaꝛð ða ȝeanlæht miþ anꝛæðum ȝeleaꝼan to ðam halȝan þeþe ðe he beheaꝼðian ꝛceolðe. ⁊ ꝥ ꝛpuꝛð læȝ þæꝛ ꝛcinende him ætꝼoꝛan. ⁊ heoꝛa nan noldе naht eaþe hine ꝛlean. Ða þæꝛ þæꝛ ȝehende þam haliȝan þeþe an mýꝛniȝe ðun miþ þýꝛtum amet miþ ealhe þæȝeꝛnýꝛꝛe ⁊ eac þull ꝛmeðe. Ða eode Albanuꝛ þýðeꝛ ⁊ bæð ꝛona æt Gode ꝥ he him ꝛealde þætteꝛ uppan þæne ðune. ⁊ he ðude ꝛþa. Ðæꝛ aꝛn þa þýll ꝛþꝛinȝ æt Albaneꝛ ꝼotum. ꝥ men mihte ȝeꝛeo hiꝛ mihte þiþ God. ða þa ꝛe ꝛtꝛeam aꝛn oꝼ ðæne ꝛticelan ðune. Þe peaꝛþ ða beheaꝼdod ꝼoꝛ ðæꝛ hælende naman up on þæne ðune. ⁊ to hiꝛ ðꝛihtne ꝼeꝛde miþ ꝛiȝeꝼæꝛtum maꝛtýꝛdome. ⁊ ꝛoðum ȝeleaꝼan. ac hiꝛ ꝛlaȝa ne moꝛte ȝeꝛundꝼull lýbban. ꝼoꝛðan ðæ him buꝛꝛton ut butu hiꝛ eaȝan ⁊ to eoꝛþan ꝼeollon miþ Albaneꝛ heaꝼde ꝥ he mihte oncnapan hpæne he acpealde. Þi beheaꝼdodon ꝛýþþan ðone ꝛoþꝼæꝛtan cempan þe nolde beheaꝼðian þone halȝan peꝛ. ⁊ he læȝ miþ Albane ȝeluꝼed on God miþ hiꝛ blode ȝeꝼulloð. ⁊ ꝼeꝛde to heoꝼonum. Æꝼt ða ða cpelleꝛaꝛ comon to heoꝛa hlaꝼoꝛde. ⁊ hi ꝛæðon ðaꝛ ýllican tacna ðe Albanuꝛ poꝛhte. ⁊ hu ꝛe peaꝛð ablenð ðe hine beheaꝼðode. Ða het he ȝeꝼꝛican ðæne ehtnýꝛꝛe. ⁊ appuꝛþlice ꝛþꝛæc be ðam halȝum maꝛtýꝛnum þe he ne mihte ȝebiȝan ꝼꝛam Godeꝛ ȝeleaꝼan þuꝛh þa ȝꝛamlican pitu. On ðæne ýlcan ehtnýꝛꝛe puꝛðon oꝼꝛlaȝenæ Aaꝛon ⁊ Juliuꝛ. ⁊ oþꝛe maneȝa peꝛa ⁊ piꝼa piðe ȝeonð Englalanð.

Hinc carnifex illum jam occidere paratus, hoc miraculo excitatus, gladium projecit, celeritérque flumine jam transito, currens, plenâ fide pedibus Albani procidit, voluit quippe unà priùs mori, quàm illum morti dare: erat tum quidem fide, ut sanctus vir [Albanus] quem decollaturus fuit, illustratus, ensísq; coràm fulgens jacebat: nemo hinc illum occidere facilè persuasus. Mons ibi amœnus prope SANCTUM, omni venustate florum vestitus, atque insuper planus fuit; eò se Albanus contulit, à Deo rogans ut aquam illi dare super montem dignaretur, quòd juxtà fecerat: ibi etenim ante pedes Albani fons perennis scaturivit, ut homines quantùm [Albanus] apud Deum posset, conspicerent, quandoquidem torrens ex arduo monte ebullierit. Fuit tandem pro nomine Jesu in monte decollatus, ad Dominum suum martyrio glorioso fidéque verâ perrexit. Carnifex verò ejus integer vivere haud debuit; utrique enim oculi erumpentes in terram lapsi, unà cum Albani capite, ut scire discat quem occiderit; decollârunt posteà sanctissimum illum militem, qui sanctum virum [Albanum] decollare noluerat: jacuítque cum Albano à Deo amatus, & sanguine suo baptizatus ad cœlos migravit. Carnifices denuò ad Dominum suum redierunt, eadémque miracula quæ Albanus fecerat, illi recitabant; atq; ut cœcus sit illum qui decollabat, jussit tum quidem persecutionem cessare, atque ut honorificè loquerentur de sanctis martyribus, quos à fide Christi tormentis sævis abducere haud potuit. Eâdem persecutione occisi erant Aaron & Julius, aliíq; viri & fœminæ longè latéq; per *Britannos. *1. Britannorum.*

land. for Cristes geleafan gecyðmede on pitum ⁊ hi fegdon rigefæste to ðam foðan life. Seo ehtnyss gestilde ða. ⁊ eodon þa cristenan of wudum ⁊ of westenum þær hi wæron behydde ⁊ comon to mannum. ⁊ cristendom geedniwodon. ⁊ gebetton cyrcan þe todhrocene wæron. ⁊ ponuden ða on rihte mid folcum geleafan. Hi worhton eac þa wuldlice cyrcan þam halgan Albane þær he bebyrged wæs. ⁊ þær wundon gelome wundra gestrenemode ðam hælende to lofe ðe leofað a on ecnysse. Dis wæs geworden ær þ gewinn come þurh Hengest ⁊ Horsa. ðe hyndon þa Bryttas. ⁊ þe cristendom peaþ geunwunþod sydþan oð þ Agustinus hine .est astealde be Gregories lare. ðæs geleaffullan papan. Sy wuldor ⁊ los ðam welwillendan scyppende. se ðe une fæderas feondum ætbræd. ⁊ to fulluhte gebigde þurh his bydelas. Amen;

glorum terram complures pro fide Christi tormentis interfecti: victores autem vitam veram intrârunt. Tunc quidem desiit pērsecutio: Christiani quoque è sylvis, desertísque ubi erant occultati, in societatem humanam redierunt. Christianitatem renovârunt, ecclesias quæ dirutæ erant reparârunt, atq; in pace cum vera fide permanserunt; ecclesiam autem illam S. Albani, ubi sepultus est fabricati sunt; multáque ibi miracula subinde facta sunt in laudem Jesu qui in æternum vivit. Factum hoc fuit quidem ante victoriam quæ per Hengestum & Horsam [Anglorum sive Saxonum duces] Britannorum vastatores, reportata est. Christianitas hinc postea * *inhonorata mansit, donec illam* * *Augustinus, præcipiente Gregorio Papa illo fideli, restituisset. Sit gloria & honos autori* *bonorum, & *Creatori (qui patres nostros ab hostibus [spiritualibus] liberans, per præcones suos ad baptismum flexit.) Amen.*

* non extincta

* de Augustino vide lib. 2. cap. 2.

* Sax benevolo.

Cap. 8.

Ut hac cessante persecutione, Ecclesia in Britanniis aliquantulum usque ad tempora Arrianæ vesaniæ pacem habuerit.

ANo þær þe ða reo corstnung þære ehtnesse gestilled wæs. ða wæron forðgongende ða cristenan men. ⁊ * geleafruman ða þe hiær on ða fyrecnan tid þære ehtnysse on wudum ⁊ on westenum ⁊ on scræfum hi hydden ⁊ digledon ⁊ hi ða eðnipeden Godes cyricean ða ðe ær toworpene wæron. ⁊ eac cyrcean timbredon ⁊ halgodon þam halgan martyrum. ⁊ heora stope bræddon. ⁊ weorþodon syþþan stra tacon ⁊ symbel dagas mærsedan. ⁊ þa godcundan gesynno clænan mube. ⁊ clænse heortan halgedon. ⁊ fremedon. þeos rihte apunade on Cristes cyricean ða þe on Bryttene wæron. oþ þa tide þe se Arrianisca geðeoldæ

AT ubi turbo persecutionis quievit, progressi in publicum fideles Christi, qui se tempore discriminis sylvis ac desertis abditísve speluncis * occultaverant; renovant Ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant; dies festos celebrant; sacra mundo corde atq; ore conficiunt. Mansítq; hæc in Ecclesiis Christi, quæ erant in Britannia pax, usque ad tempora [a] Arrianæ vesaniæ, [quæ

* geleafullan. B.

* *occulerunt.* C

* ge-
opola.C

*geopeolda apar ⁊ Đyrrum ti-
dum Conrtantiur re be Dio-
cletiane lyrgendum Gallia rice
⁊ Jrpania heold. ⁊ rehte pær re
mon monþpæne ⁊ for peorulde
god. rende he forð on Breo-
tone. ⁊ Conrtantinur hir runu
þam godan Carene re pær of e-
lena þam pife acenned hir rice
forlet ⁊ þrited Eutropiur þ
Conrtantinur re Carene pæne
on Breotene acenned. ⁊ æfter
hir fæder to rice feng. ðær cy-
ninger tidum re Arrianirca
gedola pær upcumen. ⁊ þ dead-
bærende attor hir getreoplear-
nyrre na læf þ on eallum middan
geandef cyricum þ he rtrengde.
Ac hit eac rpylce on þir ealond
be com re gedeola pær on þam
Nycenircan rinode. geniberad
⁊ afylled on Conrtantinur dagum;

corrupto orbe toto, hanc etiam
inſulam, extra orbem tam longè
remotam, veneno ſui infecit er-
roris; Et hac quaſi viâ peſtilen-
tiæ trans oceanum patefactâ, non
mora, omnis ſe lues hæreſeos cu-
juſque, inſulæ, novi ſemper ali-
quid audire gaudenti, & nihil
certi firmiter obtinenti, infudit.]
His temporibus Conſtantius, qui
vivente Diocletiano Galliam
*Hiſpaniámque regebat, vir ſum-
mæ manſuetudinis & civilitatis,
in Britannia mortem obiit. Hic
Conſtantinum filium ex concu-
bina Helena creatum Imperato-
rem Galliarum reliquit. Scribit
autem Eutropius, quòd Conſtan-
tinus in Britannia *creatus Impe-
rator patri in regnum ſucceſſerit.
Cujus temporibus Arriana hære-
ſis exorta, & in Nicena ſynodo
detecta atq; damnata, nihilominus
exitiabile perfidiæ ſuæ virus (ut
diximus) non ſolùm orbis totius,
ſed & inſularũ Eccleſiis aſperſit.

* *Hiſpaniaſq;.* C.

* Sax. *Conſtantinus Cæſar in Britannia natus erat. Vide etiam RR. Armach. p.* 172, 173, 175, 178, 185, 191.

¶ [a] Arrianiſmi gangrenæ peſtilentiſſimæ hodie multùm favet fovétq, infernus hoſtis, dum neglecto Arrii veterani nomine, pugiles ſuos Arrianos, Socinnianorum notâ recenti, & vulgo ignotâ palliare ſatagat; ſed his remedium hoc Catholicum Eccleſiæ Catholicæ & noſtræ imprimis antiquiſſimum, è ſermonibus Catholicis, &c. deſumptum, nè lethalis iſthæc lues ſerpat ulteriùs, mederi poterit: Sic in gratiam Lectorum Latinè dedi.

De Fide Catholica.

ÆLc Cririten man rceal æf-
ter rihte cunnan ægher
ge hir Patef noftef. ge hir
Cneodan. Et lin. 26. Nu mage ge-
bropru undeorrtandan gif ge
rillaf. þ tpa þing rýndon. an ir
rcýppend. oþer ir gerceaft; he
ir rcýppend reþe gerceop ⁊ ge-
porhte ealle ding of nahte; þ
ir gerceaft þ re roþa rcýppend
gerceop. þ rind æfterr heofonaf
⁊ englaf þe on heofonum punia ð.
⁊ rýþþan þeof eorþe mid eallum ðam ðe hire oneafdia ð.
⁊ rx mid eallum ðam ðe hýre onrpýmmaþ. nu ealle ðaf þing
rýnd mid anum naman genemnode gerceaft; hi næ-

Quilibet Chriſtianus Orationem Dominicam & Apoſtolicum Symbolum ritè calleat: & Lin. 26. *Nunc autem fratres ſi vultis, intelligere poſsitis, Res in Univerſum duas eſſe, Creatorem nimirum & creaturam; creatura eſt quam verus Creator formavit; harum primæ cœli ſunt, & Angeli qui cœlos inhabitant: Deinde, terra hæc cum ſingulis quæ illam incolunt; mare autem cum omnibus quæ illud ſupernatant animalibus: nunc autem hæc (Dei opera) omnia uno nomine [creatura] appellãtur; non*

Serm. Cathol. veteris Eccleſiæ Anglicanæ, MS. Cantabr. Biblioth. publ. pag. 119. lin. 14.

þon

ꝑon æꝼꝑe punigende ac God hi
gesceop; Ða gesceaꝼta ꝼindꝼela.
an is ꝑe scýppend ꝑe hi ealle ge-
sceop ꝑe ana is ælmihtig God;
he ꝑæt æꝼꝑe ⁊ æꝼꝑe he bið ꝑuꝑh
punigende on him sýlꝼum ⁊ ꝑuꝑh
hine sýlꝼne; Gif he ongunne ⁊
anginn hæꝼde butan tweon ne
mihte he beon ælmihtig God;
Soꝑlice ꝑ gesceaꝼt de ongann.
⁊ gesceapen is næꝼd nane god-
cundnýsse; Fos ꝑi ælc edpiꝼt ꝑ
te God nýs ꝑ is gesceaꝼt; And
ꝑ ꝑe gesceaꝼt nis. ꝑ is God; de
God punaꝑ on dsýnnýsse untod-
dæledlic ⁊ on annýsse anre god-
cundnýsse; Soꝑlice oꝑer is se
Fæder. oꝑer is se Sunu. oꝑer is
se halga Gaꝼt. ac ꝑeah hꝑæꝑere
dæra dreora is an godcund-
nýs. ⁊ gelic puldor. ⁊ eꝼen ece
mægenꝑrýmnýs; ælmihtig
God is se Fæder. ælmihtig God
is se Sunu. ælmihtig God is se
halga Gaꝼt; Ac deah hꝑæꝑere
ne sind dry ælmihtige Godas.
ac an ælmihtig God dry hi sind
on hadum. ⁊ on naman. ⁊ an on
godcundnýsse; Dry. sos ꝑi de
se Fæder bið æꝼꝑe Fæder. ⁊ se
Sunu bi� æꝼꝑe Sunu. ⁊ se halga
Gaꝼt bið æꝼꝑe halig Gaꝼt. ⁊ hý-
ꝑa nan ne apent næꝼꝑe oꝼ dam
de he is; Nu habbaꝑ ge gehý-
ꝑed ꝑa halganꝑrýnnýsse. ge sceo-
lon eac gehýran ꝑa soꝑan annýs-
se; Soꝑlice se Fæder. ⁊ se Sunu. ⁊ se halga Gaꝼt habbaꝑ ane
godcundnýsse. ⁊ an gecýnd. ⁊ an peoꝑc; Ne soꝑhte se Fæder
nan ꝑing ne ne sýncꝑ butan ꝑam Suna oꝑꝑe butan dam halgan
Gaꝼte; Ne heoꝑa nan ne sýncð nan ding butan oꝑꝑum. ac
him eallum is an peoꝑc. ⁊ an mæd. ⁊ an milla; æꝼꝑe pæs se
Fæder. ⁊ æꝼꝑe pæs se Sunu. ⁊ æꝼꝑe pæs se halga Gaꝼt. an æl-
mihtig God; Se is Fæder se de nis naꝑer ne geboren. ne
gesceapen ꝼnam nanum oꝑꝑum se is Fæder gehaten. soꝑꝑan
de he hæꝼꝑ sunu ꝑone ꝑe he oꝼ him sýlꝼum gestrýnde butan
ælcre medder; Se Fæder is God oꝼ nanum Gode; Se Sunu is
God

non erant ab æterno manentia, ſed Deus hæc produxit. Creaturæ iſtæ multæ ſunt, unus verò Creator eſt qui omnia hæc creaverat. Unus eſt omnipotens Deus, ſemper fuit, ſempérque erit in ſeipſo permanens, & per ſeipſum: ſi quando occæperit & initium habuerit, procul dubio omnipotens Deus eſſe haud potuit: revera, creatura quæ cœpit eſſe, & (ob id) creata fuit, nihil divinitatis habet: hinc omnis ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt; & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Deus in trinitate indiviſibilis manet, atque in unitate unius divinitatis. Revera, alius eſt Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nihilo ſecius trium illorum una eſt Divinitas, æqualísque gloria, & majeſtas æqualiter æterna. Omnipotens Deus Pater eſt, omnipotens Deus Filius, omnipotens Deus Spiritus ſanctus. Nihilo ſecius non ſunt tres dii omnipotentes, ſed unus omnipotens Deus in perſonis, & in nomine tres ſunt, in divinitate verò unus. Tres (inquam) Pater enim ſemper eſt Pater, Filius ſemper Filius, & Spiritus ſanctus ſemper Spiritus ſanctus: horúmq; nullus ab illo qui eſt unquam recedit; jam de ſancta Trinitate accepiſtis; accipietis etiam de vera Unitate. Revera Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus divinitatem unam, naturam unam, opúſq; unum habent, unum autem conſilium, unam quoque voluntatem: Pater ſemper, ſemper Filius, & ſemper Spiritus ſanctus unus Deus omnipotens fuit. Pater eſt qui nec genitus eſt, nec creatus aliunde. Pater dictus eſt, quia Filium habet quem à ſeipſo genuit, abſq; ulla matre; Pater eſt Deus à Deo nullo; Filius Deus

God

God of ðam Fæder Godes; se halga Gast is goddhyrtæppende of ðam Fæder. 7 of ðam Suna; Ðas word hine sceortlice gesæde 7 eac is neod þ he is sputelicor eac onþreon; Hwæt is se Fæder:Ælmihtig scyppend na gesceafta. ne acenned. ac he sylf gestrynde beann. him sylfum esnesse; Hwæt is se Sunu: he is ðæs fæder wisdom. 7 his word. 7 his miht. þurh done se Fæder gesceop ealle ðing 7 gesaðode; Nis se Sunu na gesceaft ne gesceapen. ac he is acenned; Acenned he is. 7 þeah hwæþere he is esen eald. 7 esen ece his Fæder; Nis na sua on his acennednysse sua sua bið on ure acennednysse; Ðonne se mann Sunu gestrynð. 7 his cild acenned bið ðonne bið se Fæder mann. 7 se Sunu læssa; Hwi sua: For ði ðonne se Sunu wyxð ðonne ealdað se fæder; Ne sindon hi na gelice on mannum fæder 7 sunu; Ac ic ðe sylle bysne hu ðu Godes acennednysse þy bet understandan miht; Fyr acenð of him beorhtnysse. 7 seo beorhtnyss is esen eald þam fyre; Nis na þ fyr of þære beorhtnysse ac seo beorhtnyss is of ðam fyre; 7 þ fyr acenþ ða beorhtnysse ac hit ne bið næfre butan ðære beorhtnysse; Nu ðu gehyrst þ seo beorhtnyss is eal sua eald sua þ fyr þe heo of cymþ. gesceafa nu for þi þ God mihte gestrynan eal sua eald beann. 7 eal sua ece sua he sylf is; Sefre mæg understandan þ ure hælend Crist is on þære godcundnysse eal sua eald sua his Fæder. he ðancige þæs Gode 7 blissige; Sefre understandan ne mæg. he hit sceal gelyfan þ he hit understandan mæge forðan ðæs witegan word ne mæg beon aidlod. de ðus cwyð; Butan ge hit gelyfan. ne mage ge hit understandan; Nu habbað ge gehyred þ de Sunu is of ðam Fæder. but-

est à Deo Patre; Spiritus sanctus Deus est à Patre & Filio procedens:

*Verba hæc succinctè dicta sunt: vobis autem opus est ut eadem clariùs explicemus. Quid est Pater? Omnipotens Creator, neque factus, neq; genitus: sed ille ipse Filium genuit, sibi ipsi æqualiter æternum: Quid est Filius? ille quidem Patris est sapientia, & verbum, ejusq; potentia; per *quem formavit omnia, & ornavit: Filius nec factus est, nec creatus, sed genitus: genitus [quidem] est, nihilo secius æquè antiquus & æquè æternus est ac Pater. Non ità generationi suæ sicut nostræ accidit; scil. cùm homo filium genuerit, eique puer natus fuerit: quandoquidem pater major, filius verò minor sit. Quare hoc? quoniam cùm adolescat filius, tum pater consenescit: non comperis ergò in hominibus æquales, patrem filiúmque. Quin exemplum tibi do, quo Dei generationem meliùs intelligere potueris: Ignis de se splendorem gignit, splendor autem æquè antiquus est atque ignis: ignis non de splendore illo, sed de igne splendor existit: ignis ille splendorem gignit, sed absq; splendore suo nunquam fuit; jam accepisti quod splendor æquè antiquus sit ac ignis unde provenerat: hinc ergò admittas, Deum posse Filium generare æquè antiquum, & æquè æternum ac ipse sit: qui intelligere potuerit nostrum Jesum Christum in divinitate sua æquè antiquum esse ac Pater ipse existat, ob id Deo gratias agat, & gaudeat: qui intelligere nequiverit, oportet ut credat, ut intelligere valeat: nam prophetæ sermo irritus esse non potest, qui sic inquit*; Nisi credatis, intelligere haud potestis: *jam accepistis Fili-*

* *Filium.*

tan ælcum anginne. forþan ðe he ir ðæf Fæðef pirðom. ⁊ he pæf æfre mið ðam Fæðef. ⁊ æfre bið; Uton nu gehýfan be ðan halgan Gaft. hpæt he fý; Þe ir fe pilla ⁊ freo foþe lufu þæf Fæðef ⁊ ðæf Suna. ðuph þone find ealle ðing geliffæfte ⁊ gehealðene be ðam ir ðuf gecpeðen; Goðef gaft gefýlð ealne ymbhpýrfft miðan geaftef. ⁊ he hýlt ealle ðing. ⁊ he hæfð ingehýð ælcef geneoðef; Nif he gepohte ne gefceapen. ne accenned. ac he ir forþfttæppende. ⁊ ir orfangende of þam Fæðef ⁊ of ðam Suna· ðam he ir gelic. ⁊ efenece; Nif fe halga Gaft na Sunu forþan ðe he nif na acenned. ac he gæð of ðam Fæðef. ⁊ of ðam Suna gelice forðan ðe he ir heofa beigfa pilla ⁊ lufu; Cpift cpæð duf be him on hif godfpelle fe fpofof gaft þe ic eof afendan pille. gaft ðæne foþfæftnýffe ðe of minum Fæðef gæð he cýð gecýþnýffe be me· ⁊ ir. he ir min gepita ⁊ ic eom Goðef Sunu; ⁊ eac fe pihta geleafa uf tæcð ⁊ fe fceolon gelýfan on ðone halgan Gaft. he ir fe liffæftendа God fe gæð of ðam Fæðef ⁊ of ðam Suna; ðu gæð he of him: Se Sunu ir ðæf Fæðef pirðom· æfre of ðam Fæðef ⁊ fe halga Gaft ir heofa beigfa pilla. æfre of him bam; Jr forþi ðonne an Fæðef fe ðe æfre ir Fæðef ⁊ an Sunu fe þe æfre bið Sunu ⁊ an halig Gaft fe ðe æfre ir halig Gaft; Æfre pæf fe Fæðef butan anginne ⁊ æfre pæf fe Sunu mið ðam Fæðef. forþan ðe he ir ðæf Fæðef pirðom; Æfre pæf fe halga Gaft fe þe ir heofa beigfa pilla ⁊ lufu; Nif fe Fæðef of nanum oþfum. ac he pæf æfre; Se Sunu ir acenned of ðam Fæðef ac he pæf æfre on ðæf Fæðef boftme. forþan ðe he ir hif pirðom ⁊ he ir of ðam Fæðef eal ⁊ he ir; Æfre pæf fe

um de Patre eſſe, abſque omni principio; qui Patris ſapientia eſt, quiq; ſemper fuit cum Patre, ſempérque erit. Nunc demum de Spiritu ſancto audiamus: Quid autem eſt? Voluntas eſt, verúſque amor Patris & Filii; per quem omnia ſunt animata & conſervata; de quo ſic dicitur, Spiritus Dei implet totum terrarũ orbem, & conſervat omnia: *quíque intellectum cujúſque linguæ tenet; neque factus eſt neque genitus, ſed procedens: hoc eſt, progreſſus à Patre & Filio; quibus æqualis eſt, & æqualiter æternus: Spiritus Sanctus non eſt Filius, quia genitus non eſt, ſed de Patre procedit, & ſimiliter de Filio, quoniam utriuſque voluntas eſt, amórque: Chriſtus de illo ſic refert in Evangelio ſuo,* Spiritus ſanctus quem ad vos mittam, Spiritus veritatis, qui de Patre meo procedit, de me teſtimonium perhibet: *hoc eſt, ille mihi teſtis eſt quod Dei filius exiſtam. Porrò, vera fides nos docet, oportere nos in Spiritum ſanctum credere; qui* [*etiam*] *vivificans Deus eſt: qui â Patre & Filio procedit. Quî verò ex illis procedit? Filius eſt Patris ſapientia, ſemper de Patre; & Spiritus ſanctus utriuſque voluntas eſt, ex utriſque ſemper exiſtens: hinc propterea, unicus Pater eſt, qui ſemper eſt Pater; & Filius unicus, qui ſemper eſt Filius; unicus etiam Spiritus ſanctus qui ſemper eſt Spiritus ſanctus: ſemper erat Pater abſque principio; ſempérque erat Filius cum Patre, quoniam Patris eſt ſapientia: ſemper fuit Spiritus ſanctus qui utriuſque voluntas & amor eſt. Pater non eſt ab alio, at ſemper fuit; Filius genitus eſt à Patre, at* in ſinu Patris *ſemper fuit, quia ſapientia illius eſt: eſt autem de Patre omne id*

re

ꝑe halga Gaꝛt ꝓoꝑþan ðe he ıꝛ ꝛꝑa peæꝛ cꝑæðon ꝑılla ⁊ ꝛoð luꝓu ðæꝛ Fæðeꝛ ⁊ ðæꝛ Suna; Soþlıce ꝑılla ⁊ luꝓu ȝetacnıað an ðınȝ; Ðæt ꝥ ꝓu ꝑẏlt ꝥ ðu luꝓaꝛt. ⁊ ꝥ ꝥ ðunelt ꝥ ðu neluꝓaꝛt; Seo Sunne ðe oꝓeꝛ uꝛ ꝛcınð ıꝛ lıchamlıc ȝeꝛceaꝓt ⁊ hæꝓð ꝛꝑa ðeah ðꝛeo aȝennẏꝛꝛa on hıꝛe; An ıꝛ ꝛeo lıchamlıce eðꝛıꝛt ꝥ ıꝛ ðæꝛe Sunnan ꝺꝛenðel; Oþeꝛ ıꝛ ꝛe leoma oþþe beoꝛhtnẏꝛ æꝓꝛe oꝛ ðæꝛe ꝛunnan ꝛeo ꝥe onlıht ealne mıððan ȝeaꝛð. ꝑꝛıðe ıꝛ ꝛeo hætu ꝥe mıð ðam leoman becẏmð to uꝛ; Se leoma ıꝛ æꝓꝛe oꝛ ðæꝛe ꝛunnan ⁊ æꝓꝛe mıð hıꝛe ⁊ ðæꝛ ælmıhtıȝan ȝoðeꝛ Sunu ıꝛ æꝓꝛe oꝛ ðam Fæðeꝛ acenneð ⁊ æꝓꝛe mıð hım ꝓunıȝende; Be ðam cꝑæð ꝛe Apoꝛtol ꝥ he ꝑæꝛe hıꝛ ꝓæðeꝛ ꝓulðneꝛ beoꝛhtnẏꝛ; Ðæꝛe ꝛunnan hætu ȝæð oꝛ hıꝛe ⁊ oꝛ hıꝛe leoman ⁊ ꝛe halga ȝaꝛt ȝæð æꝓꝛe oꝛ ðam ꝓæðeꝛ ⁊ oꝛ ðam ꝛuna ȝelıce; Be ðam ıꝛ ðuꝛ apꝓıten. Nıꝛ nan ꝥe hıne behẏðan mæȝe ꝓꝛam hıꝛ hætan; Fæðeꝛ ⁊ ꝛunu ⁊ halıȝ ȝaꝛt ne maȝon beon to ȝæðeꝛe ȝenamoðe. ac hı ne beoð ꝛꝑa ðeah na hꝑaꝛ to ꝺꝛemeðe; Nıꝛ ꝛe ælmıhtıȝa Goð na ꝑꝛẏꝓealð ac ıꝛ ðꝛẏnnẏꝛ; ȝoð ıꝛ ꝛe Fæðeꝛ· ⁊ ꝛe Sunu ıꝛ ȝoð· ⁊ ꝛe halga ȝaꝛt ıꝛ ȝoð; Na ðꝛẏ ȝoðaꝛ. ac hı ealle ðꝛẏ an ælmıhtıȝ ȝoð; Se Fæðeꝛ ıꝛ eac

quod eſt: ſemper erat Spiritus ſanctus, quia eſt (ſicut antè diximus) voluntas & amor verus Patris Filiique. Revera, voluntas & amor unum quid ſignificant: quod vis, id amas: & quod non vis, id non amas. Sol, qui ſupernè nobis ſplendet, corporalis creatura eſt; habétq; tamen in ſe tria ſibi propria; primum eſt ſubſtantia corporalis, hoc eſt, ſolis ipſe orbis: alterum eſt lux, ſive ſplendor, ſemper à ſole fluens, qui totam terram illuſtrat: tertium, calor eſt, qui cum luce ad nos uſque pervenit: lux de ſole ſemper eſt, & cum illo ſemper: Dei autem omnipotentis filius, à Patre ſemper genitus eſt, ſempérque cum illo permanens: de quo Apoſtolus ait, Quod Patris gloriæ ſplendor ſit: *calor ſolis ab illo procedit, & de ſplendore ſuo: & Spiritus ſanctus ſemper de Patre, ſimilitérq; de Filio procedit. De* hoc ſic ſcriptum eſt,* Nemo eſt qui ſe à calore ejus occultare poteſt: *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus haud poſſunt ſimul nominari; veruntamen haud poſſunt ullibi ſeparari. Omnipotens Deus non eſt triplex; trinitas tamen [perſonarum] eſt; Pater eſt Deus, & Filius eſt Deus, & Spiritus ſanctus eſt Deus; non tres dii; verùm tres omnes unicus omnipotens deus: Pater etiam ſapientia eſt ab alia nulla ſapientia; Filius ſapientia eſt à Patre ſapiente; Spiritus ſanctus ſapientia eſt; attamen hi omnes ſimul una ſapientia exiſtunt. Porrò, Pater verus amor eſt, verúſque amor Filius, amor quoque verus eſt Spiritus ſanctus; híque omnes ſimul ſunt Deus unus, verúſque amor unus: ſicut etiam Pater ſpiritus eſt & ſanctus, & Filius ſpiritus eſt & ſanctus procul dubio; nihilo ſeciùs Spiritus ſanctus ſeorſim dicitur Spiritus ſanctus; id ſc. quod omnes ii in commu-*

* ſplendore.

ꝓıꝛðom oꝛ nanum oðꝛum ꝓıꝛðome; ꝛe ꝛunu ıꝛ ꝓıꝛðom oꝛ þam ꝓıꝛan Fæðeꝛ; ꝛe halga ȝaꝛt ıꝛ ꝓıꝛðom ac ðeah hꝑæþeꝛe hı ꝛẏnð ealle ætȝætepe an ꝓıꝛðom; &ꝛ. ꝛe Fæðeꝛ ıꝛ ꝛoð luꝓu. ⁊ ꝛe ꝛunu ıꝛ ꝛoð luꝓu. ⁊ ꝛe halga ȝaꝛt ıꝛ ꝛoð luꝓu. ⁊ hı ealle ætȝæðeꝛe an ȝoð. ⁊ an ꝛoð luꝓu; &ac ꝛꝓılce ıꝛ ꝛe Fæðeꝛ ȝaꝛt. ⁊ halıȝ. ⁊ ꝛe ꝛunu ıꝛ ȝaꝛt ⁊ halıȝ untꝓẏlıce ðeah hꝑæþeꝛe ꝛe halga ȝaꝛt ıꝛ ꝛẏnðeꝛlıce ȝehaten halıȝ ȝaꝛt ðæt ꝥ hı ealle ðꝛẏ ꝛẏnð ȝemæne-

mænelice ; Spa micel gelicnyſ ıſ on ðyſſeſne halgan þrynnyſſe þ ſe Fæðeſ nıſ na maſe þonne ſe ſunu on þæſe goðcunðnyſſe ne ſe ſunu nıſ na maſe ðonne ſe halga gaſt. ne nan heora an nıſ na læſſe ðonne eall ſeo þrynnyſ; Spa hpæſ ſpa heora an bıð ðæſ hı beoþ ealle ðry æfne an Goð untoðæleðlıc ; Nıſ heora nan maſe þonne oþeſ ne nan læſſa ðonne oðeſ ne nan beforan oðrum ne nan beftan oþrum. foſþan ſpa hpæt ſpa læſſe bıð þonne Goð þ ne bıþ na Goð ; . þ þ latoſ bıð þ hæfð angınn ac Goð næfð nan angınn ; Nyſ na ſe Fæðeſ ana ðrynnyſ oþþe ſe ſunu ðrynnyſ oþþe ſe halga gaſt ðrynnyſ. ac ðaſ ðrý haðaſ ſınðon an goð on anſe goðcunðnyſſe ; Ðonne ðu gehyſſt nemnan þone Fæðeſ. þonne unðeſtenſt ðu þ he hæfð Sunu ; Eft ðonne ðu cpyſt ſunu ðu paſt butan tpeon þ he hæfð fæðeſ ; Eft pe gelyfað þ ſe halga gaſt ıſ ægþeſ ge ðæſ fæðeſ ge ðæſ ſuna gaſt ; Ne bepæce nan man hine ſylfne ſpa þ he ſecge oþþe gelyfe þ ðrý goðaſ ſyndon. oþþe ænig hað on ðæne halgan ðrynnyſſe ſý un mihtigſa ðonne oþeſ ; Ælc þæſa ðreoſa ıſ goð. ðeah hpæþeſe hı ealle an goð. foſþan ðe hı ealle habbaþ an gecynð ⁊ ane goðcunðnyſſe. ⁊ ane eðpıſte. ⁊ an ge-ðeaht. ⁊ an peoſc. ⁊ ane mægenþrynnyſſe. ⁊ gelıc pulðoſ. ⁊ efen ece ſıce ; Ir hpæþeſe ſe ſunu ana gefleſchamoð. ⁊ geboſen to men of þam halgan mæðene Maſıan ; Ne peaſþ ſe fæðeſ mið mennıſcnyſſe befangen. ac hpæþeſe he aſenðe hıſ ſunu to uſe alyſeðnyſſe. ⁊ him æfne mið pæſ. ægþeſ ge on lıfe. ge on ðſopunge. ⁊ on hıſ æſıſte. ⁊ on hıſ upſtıge ; & ac eal goðeſ gelaþung anðet on ðam ſihtum geleafan þ Cſıſt ıſ acenneð of þam clænan mæðene Maſıan. ⁊ of þan halgan

ni ſunt. Tanta quidem ſimilitudo eſt in Sacro-ſancta Trinitate, ità ut Pater major Filio in divinitate minimè ſit, nec Filius Spiritu ſancto major, neque horum aliquis unus, totâ ipſâ Trinitate minor exiſtat: ubicunque loci horum unus fuerit, ibi illi tres erunt unus Deus indiviſibilis: nullus horum major eſt altero, neque ullus minor altero; nec ullus altero prior, null úſque altero poſterior: nam quicquid Deo minus eſt, id Deus non exiſtit; quicquid poſterius, illud principium habet, Deus verò nullum habet principium. Non eſt pater ſolus Trinitas, neque Filius Trinitas, neque Spiritus ſanctus Trinitas; ſed tres illæ perſonæ ſunt Deus unus in una divinitate: cùm audiveris tu nominari patrem, tum intelligas quod habeat Filium; deinde, cùm dixeris Filium, noveris proculdubio quòd habeat patrem. Credimus porrò, Spiritum ſanctum utriuſque cum Patris, tum Filii ſpiritum extare: ne quis ſe fallat, ità ut dicat, credátve deos tres eſſe; vel perſonam ullam in ſancta Trinitate, aliâ eſſe impotentiorem, quælibet trium illorum Deus eſt: nihilo ſecius, omnes illæ ſunt Deus unus; quia omnes unam naturam & unam divinitatem, unam quoq; ſubſtantiam, conſilium etiam unum, opúſque unum, unámque majeſtatem; gloriam porro æqualem, & regnum æqualiter æternum habent: ſolus tamen Filius incarnatus eſt, homóque de ſancta virgine Maria natus. Pater nullatenus humanam naturam ſuſcepit; attamen Filium ſuum in redemptionem noſtram miſit; quocum ſemper fuit, cùm in vita, tum in paſſione, in reſurrectione ſua, & aſcenſione: tota etiam eccleſia Dei, juxta veram fidem fatetur, Chriſtum de pura virgine Maria, & per Spiritum ſanctum

gan

ȝan ȝaſte ; Nıſ ſe halȝa ȝaſt ðeah hpæþeſne Cpıſtes fæðeſ ne nan cpıſten man þ næfne ne ſceal ȝelyfan; Ac ſe halȝa ȝaſt ıſ pılla ðæſ fæðeſ. ⁊ ðæſ ſuna. foſ ði þonne ſpıþeſ pıhtlice ıſ appıten on upum ȝeleafan þ Cpıſtes mennıſcnyſ peaſþ ȝefſemmeð ðuſh ðone halȝan pıllan ; Behealð ðaſ ſunnan mið ȝleapnyſſe. on þæne ıſ ſpa pe æſ cpæðon. hætu. ⁊ beoſhtnyſ ac ſeo hætu oſyȝð. ⁊ ſeo beoſhtnyſ onlyht ; oþeſ ðinȝ deð ſeo hætu. ⁊ oþeſ ſeo beoſhtnyſ ; And ðeah ðe hı ne maȝon beon to tpæmðe belimpð hpæþene þeah ſeo hæþunȝ to ðæne hætan. ⁊ ſeo onlihtinȝ belimpð to þæne beoſhtnyſſe ; Spa eac Cpıſt ana unðeſſenȝ ða mennıſcnyſſe. ⁊ na ſe fæðeſ. ne ſe halȝa ȝaſt. Ðeah hpæþene hı pæſon æfne mið him on eallum hıſ peoſcum ⁊ on ealne hıſ fape; Þe ſpſecaþ ymbe ȝoð. ðeaþlice be unðeaþlicum. tyðone be ælmihtiȝum. eaſmınȝaſ be mılðheoſtum. ac hpa mæȝ peoſþfullice ſpſecan be ðam ðe ıſ unaſecȝendlic ; Þe ıſ butan ȝemete foſ þy ðe he ıſ æȝhpæſ ; Þe ıſ butan ȝetele. foſþan ðe he ıſ æfne ; Þe ıſ butan hefe foſþon ðe he hyld ealle ȝeſceafta butan ȝeſpınce. ⁊ he hı ealle ȝelȝoðe on ðam ðrım ðınȝum. þ ıſ on ȝemete. ⁊ on ȝetele. ⁊ on hefe; Ac pite ȝe þ nan man ne mæȝ fullice embe ȝoð ſpſecan. þonne pe foſþon þa ȝeſceafta þe he ȝeſceop ne maȝon aſmeaȝan ne aſeccan; Þpa mæȝ mið poſðum þæne heofenan fneatepunȝe aſecȝan: Oþþe hpa þæne eoſþan pæſtmbæſnyſſe: Oþþe hpa heſað ȝenihtſumlice ealſa tiða ymbhpyſſt : Oþþe hpa ealle oþſe þinȝ: Ðonne pe fuſþon þa lichomlican þinȝ þe pe onlociaþ ne maȝon fullice befon mið ufe ȝeſihþe; &fne þu ȝeſihſt þone mannan befoſan ðe. ac on þæne tiðe þe þu hıſ neb ȝeſihſt þu ne ȝeſihſt na hıſ hpicȝ;

genitum fuiſſe : nòn eſt tamen Spiritus ſanctus Chriſti pater ; neque Chriſtianus aliquis hoc unquam credat; ſed Spiritus ſanctus Patris Filíique voluntas eſt ; hinc proinde perquàm orthodoxè in fide noſtra ſcriptum eſt, Chriſti humanitatem per Sanctam illam VOLUNTATEM perfici: Solem prùdenter aſpicite; illi ineſt, ſicut antè diximus, calor & ſplendor: calor verò arefacit, & ſplendor illuſtrat; aliud calor, aliud autem ſplendor operatur ; & quamvìs ſeparari haud poſsint, accidit tamen calefactio calori, & coruſcatio ſplendori : Sic etiam Chriſtus ſolus ſuſcepit humanitatem, non autem Pater, neque Spiritus ſanctus; nihilo ſecius cum ipſo in omnibus operibus ſuis , totâque converſatione aut adminiſtratione ſuâ, unà erant. Nos de Deo loquimur , mortales de immortali , impotentes de omnipotenti, miſeri de miſericordi; ſed quis de re ineffabili fari ſatìs dignè poterit: ille ſine menſura eſt, quia ubique eſt; ille ſine numero, quia ſempiternus eſt; ille ſine pondere, quia omnes creaturas absque labore ſuſtinet : omnia autem in tribus rebus collocavit: viz. in menſura, numero, & pondere; ſciamus verò neminem poſſe ſatìs prolixè de Deo prædicare : tum nos, quia creaturæ ſumus quas creavit nec contemplari , nec aſſequi poſſumus : quis cælorum ornatum verbis exprimere poterit? Vel quis terræ fertilitatem? quíſve ſatìs laudat omnium temporum viciſsitudinem? Quis denique cæteras res quaſcunque ? nos ergò rem corporalem quam intuemur plenè haud poſſumus conſpectu noſtro comprehendere : Ecce ! hominem coram te vides ; ſed eâdem inſtantiâ quâ vultum aſpicis, tergum

Eal ſpa ȝiſ þu ſumne claþ ſceaparт. ne mihт ðu hine ealne тoȝæðepe ȝeſeon. ac penſт abuтan þ ðu ealne hine ȝeſeo ÷ Þpýlc punðoр iſ ȝiſ ſe ælmihтiga Goð iſ unaſecȝenolic. ⁊ unbeſanȝenlic ſeþe æȝhpæр iſ eall. ⁊ napaр тoðæleð? Nu ſmeað ſum unðeop ðancol man. hu Goð mæȝ beon æȝhpæр æтȝæðepe. ⁊ na paр тoðæleð. behealð ða ſunnan hu heaȝe heo aſтihþ. ⁊ hu heo arenт hýne leoman ȝeonð ealne miððan ȝeaрð. ⁊ hu heo onlihт ealle ðaſ eoрþan ðe mancýnn on eaрðað ÷ Spa hpaþe ſpa heo up aſpþincþ on æрne mepiȝen. heo ſcinð on Þiepuſalem. ⁊ on Rome býriȝ. ⁊ on ðiſum eaрðe. ⁊ on eallum eaрðum æтȝæðepe. ⁊ hpæþepe heo iſ ȝeſceaft. ⁊ ȝæð be Goðeſ ðihте ÷ Þpæт penſт ðu hu miccle ſpiþoр iſ Goðeſ ⁊peaрðnýſ. ⁊ hiſ mihт. ⁊ hiſ neoſunȝ æȝhpæр. him ne piþſтent nan ðinȝ. naþeр ne ſтænen peall. ne bpýðen þah. ſpa ſpa hi piþſтanðaþ ðæре ſunnan÷ Þim niſ nan ðinȝ ðiȝle ne uncuð÷ Ðu ſceapaſт ðæſ manneſ neb. ⁊ Goð ſceapað hiſ heoртan÷ Goðeſ ȝaſт apanðað ealра manna heoртan. ⁊ þa ðe on hine ȝelýpað. ⁊ hine luþiað. ða he clænſað. ⁊ ȝeȝlaðaþ mið hiſ neoſunȝe. ⁊ ðæра unȝeleaffulра manna heoртan he ſorbýhþ ⁊ onſcunað÷ Þiтe eac ȝehра þ ælc man hæfð ðpeo ðinȝ on him ſýlfum unтoðæleðlice. ⁊ тoȝæðepe ſýncenðe. ſpa ſpa Goð cpæþ þa þa he æреſт man ȝeſceop÷ Þe cpæþ. Utan ȝeſýncean mannan тo upe ȝelicnýſſe÷ And he ſoрhте þa Aðam тo hiſ anlicnýſſe÷ On hpýlcum ðæle hæfþ ſe man Goðeſ anlicnýſſe on him? On þæре ſaple. na on ðam lichaman÷ Ðæſ manneſ ſapl hæfþ on hipe ȝecýnðe þæре halȝan þriннýſſe anlicnýſſe. ſoрþan ðe heo hæfþ on hipe þpeo ðinȝ÷ þ iſ ȝemýnð. ⁊ anðgiт. ⁊ pilla÷ Ðuрh þ ȝemýnð ſe man ȝeþencþ þa þinȝ þe he ȝehýрðe. oþþe ȝeſeah. oþþe ȝeleoр-

*haud aſpicis: ſic etiam dum pannum aliquem cernis, haud potes totum eundem ſimul videre; at circumagis ut totum videas. Quid mirum ſi omnipotens Deus ſit ineffabilis, & incomprehenſibilis, qui ubique totus eſt, & nuſquam diviſus? ſcrutatur autem quis *inanis, quî poterit Deus eſſe ubique ſimul, & nuſquam diviſus? Solem aſpice, quàm altè aſcendat, quámque ſplendorem ſuum per totum mundum tranſmittat: quàm denique terram undique quam inhabitat humanum genus, illuſtret: Simulatque enim multò manè aſſurrexerit, Hieroſolymis quidem, Romæq; civitati, huic quoq; terræ, terríſque ſingulis illucet; creatura tamen eſt, Deique juſſu egreditur: quantò major (putas tu) Dei eſt præſentia, ſuáque potentia? & ubique loci acceſſus; illi res nulla, nec murus lapideus, nec firmus paries obſtabit, ſicut obſtabunt ſoli. Illi nihil occultum, aut incognitum: tu hujus hominis vultum, Deus verò cor ipſius intuetur: Spiritus Dei tentat omnium corda, qui autem in illum credunt, illúmq; diligunt, hos [magìs] purgat, & præſentiâ ſuâ exhilarat: infidelium verò corda declinat, & fugit: quiſque etiam ſciat tria, quemvis in ſe indiviſibilia habere, ſimúlque operantia: ait enim,* Faciamus hominem in ſimilitudinem noſtram; *hominem quoque in ſimilitudinem ſuam fecit, animatenus, non corpore; anima hominis naturâ ſuâ in ſe habet ſacro-ſanctæ Trinitatis ſimilitudinem; in ſe enim tria complectitur, mentem, intellectum, & voluntatem: per mentem quis cogitat quod audivit, vidit, aut*

* Sax. *homo cogitationis haud profunde*

ȝeleoр-

ȝeleoꝑnoðe ⁊ Ðuꝑh ꝥ anðgit he unðeꝑꝛtent ealle ꝑa ꝑinȝ ꝥe ȝehẏꝑð oꝼꝥe ȝeꝛihꝥ ⁊ Oꝼ ꝑan ꝑillan cumaꝥ ȝeꝥohtaꝛ. ⁊ ꝑoꝑð· ⁊ ꝑeoꝑc.æȝꝥeꝛ ȝe ẏꝼele. ȝe ȝoðe⁊ An ꝛaꝑul iꝛ. ⁊ an liꝼ.⁊ an eðꝑiꝛt. ꝛeo ꝥe hæꝼꝥ ðaꝛ ðꝛeo ðinȝ on hiꝑe toȝæðeꝑe ꝑiꝑcenðe untoðæleðlice ꝼoꝑꝥi ꝥæꝛ ꝥ ȝemẏnð bið· ꝥæꝛ bið ꝥ anðgit. ⁊ ꝛe ꝑilla. ⁊ æꝼꝑe hi beoð toȝæðeꝑe⁊ ðeah hꝛæꝥeꝑe niꝛ nan ꝥæꝑa ꝥꝛeoꝑa ꝛeo ꝛaꝑl. ac ꝛeo ꝛaꝑl ꝼuꝑh ꝥ ȝemẏnð ȝemanð. ꝼuꝑh ꝥ anðgit heo unðeꝑꝛtent. ðuꝑh ꝼone ꝑillan heo ꝑile ꝛꝑa hꝛæt ꝛꝑa hiꝑe licað. ⁊ heo iꝛ hꝛæꝥeꝑe an ꝛaꝑl. ⁊ an liꝼ ⁊ Nu hæꝼð heo ꝼoꝑꝥi Goðeꝛ anlicnẏꝛꝛe on hiꝑe. ꝼoꝑꝥan ðe heo hæꝼð ꝥꝛeo ðinȝ on hiꝑe untoðæleðlice ꝑẏꝑcenðe⁊ ⁊ꝛ hꝛæꝥeꝑe ꝛe man an man. ⁊ na ðꝛẏnnẏꝛ ⁊ Goð ꝛoꝥlice Fæðeꝛ ⁊ Sunu ⁊ haliȝ ȝaꝛt. ðuꝑhꝑunaꝥ on ðꝛẏnnẏꝛꝛe haða. ⁊ on annẏꝛꝛe anꝑe ȝoðcunðnẏꝛꝛe⁊ Niꝛ na ꝛe man on ðꝛẏnnẏꝛꝛe puniȝende ꝛꝑa ꝛꝑa Goð. ac he hæꝼð hꝛæꝥeꝑe Goðeꝛ anlẏcnẏꝛꝛe on hiꝛ ꝛaꝑle. ðuꝑh ꝑa ðꝛeo ðinȝ ꝥe ꝑe æꝑ cꝛeðon⁊ Aꝑꝑiuꝛ haꝛꝛe an ȝeðꝑolman. ꝛe ꝼlaꝛ ꝑið ænne biꝛceoꝑ ðe ꝥæꝛ ȝenemneð Alexanðeꝑ. ꝑiꝛ. ⁊ ꝑihꝛ ȝelẏꝼeð⁊ ða cꝛæꝥ ꝛe ȝeðꝑolman ꝥ Cꝑiꝛꝛ Goðeꝛ Sunu ne mihꝛ na beon hiꝛ Fæðeꝑ ȝelic· na ꝛꝑa mihꝛiȝ ꝛꝑa he. ⁊ cꝛæꝥ ꝥ ꝛe Fæðeꝑ ꝥæꝑe æꝑ ꝛe Sunu. ⁊ nam bẏꝛne be mannum. hu ælc Sunu bið ȝinȝꝑa ꝥonne ꝛe Fæðeꝑ on ðiꝛum liꝼe⁊ ða cꝛæð ꝛe halȝa biꝛceoꝑ Alexanðeꝑ him toȝeaneꝛ ⁊ Goð ꝥæꝛ æꝼꝑe. ⁊ æꝼꝑe ꝥæꝛ hiꝛ ꝑiꝛðom oꝼ him acenneð. ⁊ ꝛe ꝑiꝛðom iꝛhiꝛ Sunu. eal ꝛꝑa mihꝛiȝ ꝛꝑa ꝛe Fæðeꝑ ⁊ ða beȝeaꝛ ꝛe ȝeðꝑola ðæꝛ Caꝛeneꝛ ꝼultum to hiꝛ ȝeðꝑẏlðe. ⁊ cꝛæð ȝemoꝛ onȝean ðona biꝛceoꝑ. ⁊ ꝑolðe ȝebiȝan eal ꝥ ꝼolc to hiꝛ ȝeðꝑẏlðum ⁊ Ða ꝥacoðe ꝛe biꝛceoꝑ ane niht on Goðeꝛ cẏꝑcan. ⁊ clẏꝑoðe to hiꝛ

didicit: per intellectum, quæ audivit aut vidit, omnia percipit: de voluntate, & cogitationes, & verba & opera, cùm mala tum bona procedunt: una anima est, & una vita, unáque substantia; quæ tamen tria hæc simul indivisibiliter operantia [in se] habet: nam ubi mens est, ibi intellectus & voluntas est; semperque unà erunt. Nihilominus nihil trium istorum una anima erit; sed anima per mentem cogitat, per intellectum intelligit, per voluntatem quicquid lubet vult; nihilominus anima unica est, & vita unica. Dei igitur imaginem in se habet, quoniam tria in se indivisibiliter operantia continet; nihilo secius homo iste unus est, non * tres, *existit. Deus quidem Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, in personarum trinitate & unitate divinitatis unius permanent: homo neutiquam, in triade manet sicut Deus; tamen similitudinem Dei in anima, per ista hæc tria de quibus antè diximus, assequitur. Hæreticus quidam Arius vocabatur: iste, cum Episcopo quodam nomine Alexandro, sapiente, & orthodoxo contenderat: Hæreticus nempe Christum Dei Filium, nec Patri æqualem esse, nec æquè potentem ac Patrem, affirmavit: dixit etiam Patrem ante Filium extitisse; & ab hominibus exemplum sumpsit [hæreticus] ut quivis filius patre suo in hac vita junior sit: tum contrà pius Episcopus Alexander illi respondit, DEUS semper fuit: sempérque sapientia sua ab illo genita: sapientia autem ipsius est Filius, æquè potens ac pater est: hinc Cæsaris auxilium hæreticus iste sibi nactus: unde concilia bulum contra Episcopum convocavit: totúmque populum ad errores suos flectere voluit: tunc Episcopus nocte quâdam experrectus est, dominúmq;*

* Sax *trinitas*

hiſ Ofihtne. ⁊ ðuſ cpæð; Ðu ælmihtiga God. ðem ſihtne ðom betpux me ⁊ Apſium; Hi comon ða þæſ on meſgen to ðam ge-mote; ða cpæð ſe geopola to hiſ gefeſum. Þ he polde gan embe hiſ neoðe foſþ; þa þa he to gange com ⁊ he gefæt· ða ge-panð him ut eall hiſ innepeaſtðe æt hiſ ſetle. ⁊ he ſæt ðæſ ðeað; ða gefputeloðe God Þ he pæſ ſpa geæmtogod on hiſ innoðe ſpa ſpa he pæſ æſ on hiſ gelea-ſan; Þe polde ðon Criſt læf-ſan þonne he iſ. ⁊ hiſ godcunð-nyſſe puſþmyntſ panian. þa peaſþ him ſpa biſmoſlic ðeaþ gefealo. ſpa ſpa he pel ſyſþe pæſ; Oþeſ geopolman pæſ. ſe hatte Sabel-liuſ. he cpæð Þ ſe Fæðeſ pære ða ða he polde Fæðeſ. ⁊ eft ða ða he polde he pære Sunu. ⁊ eft ða ða he polde pære halig Gaſt. ⁊ pære foſ ði an God; Ða foſ-peaſþ eac þeſ geopola mið hiſ geopylde; Nu eft Þ Judeiſce folc ðe Criſt ofſlogon ſpa ſpa he ſylf polde ⁊ geþafode ſecgaþ Þ hi pillaþ gelyfan on ðone Fæ-ðeſ. ⁊ na on ðone Sunu þe hiſa maga ofſlogon; Heopa gelea-fa iſ naht· ⁊ hi foſþi loſiað; Fo ſ uſe alyfedniſſe Criſt ge-þafode Þ hi hine ofſlogon; Hit ne mihte eal man cynn geðon. gif he ſylf nolde; Ac ſe halga Fæðeſ geſceop ⁊ gepoſhte man cyn ðuſh hiſ Sunu. ⁊ he polde. eft ðuſh ðone ylcan uſ alyſan ſſam helle pite ða ða pe foſ-pyſhte pæſon; Butan ælcepe ðſopunge he mihte uſ hab-ban ac him ðuhte Þ unſihtlic; Ac ſe ðeoſol foſpyſhte hine ſylfne þa þa he tihte Þ Judeiſce folc to þæſ hælendeſ ſlege. ⁊ pe punðon alyſade þuſh hiſ unſcildigan ðeaþ ſſam þam ecan ðeaþe; Pe habbaþ þone gelearan þe Criſt ſylf tæhte hiſ Apoſtolum ⁊ hi eallum man cynne; Ano þone gelearan god hæfþ mið manegum punðſum getſymneð ⁊ gefæſtnoð;

*ſuum invocans, ſic dixit. Tu Omnipotens Deus, rectum judicium exequere inter me, Ariúmque: Conveniebant manè ad conciliabulum: tunc hæreticus ſociis ſuis dixit, ut neceſſitati pareat, ſe abiturum: cùm in ſeceſſum abiret & ſederet, ſtatim omnia illi inteſtina ad ipſam ſedem eruperunt; ibíque mortuus adhæſit: Hinc Deus indicavit Arium inteſtino æquè vacuum, ac mente vacuum ſe præbuerat: Chriſtum minorem quam ſit, facere voluit, divinitatiſque ſuæ honorem tollere: morti obid horrendæ (Arius) tradebatur: ſicut valde promeruerat. Hæreticus alter fuit, nomine Sabellius: dixit iſte, Patrem fore Patrem quouſque velit, & poſtea cùm velit Filium; denique cùm velit quoque, Spiritum ſanctum: & nihilominùs Deum unicum eſſe: Sed erraticus iſte unà cum errore ſuo periit. Deinde, populus iſte Judæorum qui Chriſtum necârunt (ſic ipſe voluit, & paſſus eſt) aiunt ſe in Patrem credituros, at in Filium neutiquam, quem majores ſui occiderunt. Horum fides prava eſt, & proinde pereunt: pro redemptione noſtra Chriſtus paſſus eſt, ità ut illum interemerint; quod quidem totum genus humanum præſtare haud poſſet, ſi ipſe noluiſſet: verùm Sanctus Pater per Filium, humanum genus creavit, formavítque; & voluit poſtea per eundem à pœna inferni liberare nos, quando deperditi eſſemus; abſque omni paſſione [tali] * ſalvere nos potuit: ſed hoc illi minùs æquum videbatur. At diabolus ſeipſum perdidit, poſtquam populum Judæorum, ad interneccionem Salvatoris pellexerat: nos enim per mortem ipſius innocentem ab æterna morte ſumus liberati.*

Eandem nos fidem *tenemus*, quam Chriſtus ipſe Apoſtolos docuit: *& ipſi totum humanum genus; eandémque fidem Deus miraculis multis perfecit, & confirmavit.*

* Sax. *habere.* Eundem hunc ſermonem MS. videte Biblioth. Col. Tr. Cantabr. pag. 157. Videte etiam Serm. Cath. Vet. Eccleſiæ Anglicanæ de initio creaturæ pag. 5. & pag. 257. & cap. de pœnitentia, p. 508. &c. Videte Hom. 34. pag. 179 in decalog. lin. 18. & 561. lin. 7. & ibidem pag. 409 4 0, 411 412. & indicem quem iiſdem Serm. apoſuimus in voce Trinitat. Vid. Symbol. S. Athanaſii Sax. ad finem Pſalmorum Sax. MS. Biblioth. publ. Cantabr

Cap. 9.

Ut regnante Gratiano, Maximus in Britannia Imperator creatus, cum magno exercitu in Galliam redierit.

Deeſt Sax. ANno ab incarnatione Domini trecenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, Gratianus quadrageſimus ab Auguſto poſt mortem Valentis ſex annis imperium tenuit: quamvis jamdudum antea cum patruo Valente & Valentiniano fratre regnaret. Qui cùm afflictum & penè collapſum reipublicæ ſtatum videret, Theodoſium Hiſpanum virum reſtituendæ reipublicæ neceſſitate apud Sirmium purpuram induit, Orientísque & Thraciæ ſimul præfecit imperio. Quâ tempeſtate* Maximus, vir quidem ſtrenuus & probus, atque Auguſto dignus, niſi contra Sacramenti fidem per tyrannidem emerſiſſet in* Britannia, invitus propemodum ab exercitu creatus Imperator, in Galliam tranſiit; ubi Gratianum Auguſtum ſubitâ incurſione perterritum, atque in Italiam tranſire meditantem, dolis circumventum interfecit, fratrémque ejus Valentinianum Auguſtum Italiâ expulit. Valentinianus in Orientem refugiens, à Theodoſio paternâ pietate ſuſceptus, mox etiam imperio reſtitutus eſt: clauſo videlicet intra muros Aquilegiæ, & capto atque occiſo ab eis* Maximo tyranno.

Anno Dom. 377.

* *RR. Armach primord. pag.* 198. *&c. & pag.* 1088. *lin.* 7.

* Britanniam. *T.*

* Maximiano. *T.*

Cap. 10.

Ut Arcadio regnante, Pelagius Brito contra gratiam Dei ſuperba bella ſuſceperit.

Deeſt Sax. ANno ab incarnatione Domini trecenteſimo nonageſimo quarto, Arcadius filius Theodoſii cum fratre Honorio quadrageſimus tertius ab Auguſto regnum ſuſcipiens, tenuit annos tredecim. Cujus temporibus* Pelagius Brito contra auxilium gratiæ ſupernæ venena ſuæ perfidiæ longè latéque diſperſit, utens cooperatore Juliano de Campania, quem dudum amiſſi Epiſcopatûs intemperans cupido exagitabat. Quibus ſanctus Auguſtinus, ſicut & cæteri Patres Orthodoxi, multis ſententiarum catholicarum millibus reſponderunt; nec eorum tantùm dementiam corrigere valebant: ſed quod gravius eſt, correptâ eorum veſaniâ, magis augeſcere contradicendo, quàm favendo veritati voluit emendari. Quod pulchrè verſibus heroicis Proſper Rhetor inſinuat, cùm ait:

Contra Auguſtinum narratur ſerpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adurit edax.
Qui caput obſcuris contectum utcunque cavernis
Tollere humo miſerum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge ſuâ æquorei pavere Britanni,
Aut huic Campano gramine corda tument.

Anno Dom. 394.

* *RR. Armach. primord. pag.* 216. 229. 243, &c. 252. 285. 430. 494, 1090. *& in addend. & emendand. pag.* 993. *Et illuſt. D. H. Spelm. concil. pag.* 46. 47. *vid. hic c.* 17.

Cap. 11.

Ut regnante Honorio Gratianus & Conſtantius in Britannia tyranni creati, & mox prior in Britannia, ſecundus in Gallia ſint interempti.

ÐA pæſ ymb ſeopeſ hund pintpa ⁊ ſeofone æfte Ohihtnes mennifcnyſſe ſenz to hice Honoſiuſ Caſepe. ſe pæſ ſeoſtða eac ſeopeſtizum ſham Azuſto þam Caſepe tpam zeaſum æſt Roma buſh abſtocen ⁊ ſoſhefizað pæpe. ſeo hefzunz pæſ

ANno ab incarnatione Domini quadringenteſimo ſeptimo, tenente imperium Honorio Auguſto [filio Theodoſii * junioris, loco] ab Auguſto quadrageſimo quarto, ante biennium Romanæ irruptionis, quæ per Alaricum

Anno Dom. 407.

* minoris. *MS. ſing.*

þæſ þuſh Alaſicum Gotena cỳ-
nin3 3epoſoen. þæſ Roma buſh
abſocen ſſam Gotum ymb þu-
ſenð ſintſa ⁊ hunð teontiȝ ⁊
ſeoſeſ ⁊ ſixtiȝ þæſ þe heo ge-
poſht þæſ oſ þæſe tiðe Romane
blunnun ſicſian on Bſeotene
hæſðon hi Bſeotona ſice*ſeoſeſ
hunð ſintſa ⁊ þæſ ſiſtan hunð
ſeoſontiȝ ðæſ ðe Gaiuſ oſſe
naman Juliuſ Caſeſe ꝑ ylce ea-
lonð 3eſohte. ⁊ ceaſtſe. ⁊ toſ-
ſaſ. ⁊ ſtſeta. ⁊ bſycȝe on heo-
na ſice 3epoſhte ſæſon. ða ſe
to ðæȝ ſceaſian maȝon. eaſðe-
ðon Bſyttaſ binnan ðam ðice
to ſuþ ðæle. þe ſe 3emynegoðon.
ꝑ Seueſuſ ſe Caſeſe het þſyſſ
oſeſ ꝑ ealonð 3eðician;

* annos quadringentos, *& ex parte* quingentorum, annos ſeptuaginta.

regem Gothorum facta eſt [cùm gentes Alanorum, Suevorum, Vandalorum, multęque cum his aliæ, protritis Francis, tranſito Rheno, totas per Gallias ſęvirent, apud Britannias Gratianus municeps tyrannus creatur & occiditur. Hujus loco Conſtantinus ex infima militia, propter ſolam ſpem nominis, ſine merito virtutis eligitur, qui continuò ut invaſit imperium, in Gallias tranſiit; ubi ſępè à Barbaris incertis fœderibus illuſus, detrimento magìs reipublicæ fuit. Unde mox jubente Honorio, Conſtantius comes in * Galliam cum exercitu profectus, apud Arelatem civitatem * clauſit, cepit, & occidit; Conſtantémque filium ejus, queni ex monacho Cæſarem fecerat, Gerontius comes ſuus apud Viennam interfecit.] Fracta eſt autem Roma Gothis anno milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto ſuæ conditionis, ex quo tempore Romani in Britannia regnare ceſsârunt, * poſt annos fermè quadringentos ſeptuaginta ex quo Caius Julius Cæſar eandem inſulam adiit. Habitabant autem intra vallum, quod Severum trans inſulam feciſſe commemoravimus, ad plagam meridianam, quod civitates, * fana, pontes, & ſtratæ ibidem factæ uſque hodie teſtantur, cæterum ulteriores Britanniæ partes vel eas etiam, quæ ultra Britanniam ſunt, inſulas, jure dominandi poſsidebant.

* Gallias. *T.*

* eum concluſit. *T.*

* per. *C.*

* farus. *C.*

Cap. 12.

Ut Britones à Scotis vaſtati Pictíſque, Romanorum auxilia quæſierint, qui ſecundò venientes murum trans inſulam fecerunt. Sed hi confeſtim à præfatis hoſtibus interrupti majore ſunt calamitate depreſsi.

Ða onȝunnan tſa ðeoða Pỳhtaſ noſþan. ⁊ Scottaſ
ſeſtan hi onſinnan ⁊ heoſa æhta
niman ⁊ heſȝian. ⁊ hi ꝑela ȝeaſa
ỳſmðon ⁊ hỳnðon. ða on ðæſe
* unſtỳlnỳſſe. onſenðon hi
*æſendðſacan to Rome miþ ge-
ſſitum ⁊ ſeſenðſe bene. him

*unſỳbbe. B.

* *Sic MS.* B. *&* C. æſenðſſecan. *Cantabr.*

lone multos ſtupet gemítque per annos. [Transmarinas autem dicimus has gentes, non quòd extra Britanniam eſſent poſitæ, ſed quia à parte Britonum erant remotæ, duobus finibus * maris interjacentibus, quorum unus ab Orientali mari, alter ab Occidentali, Britanniæ terras longè latéque irrumpit, quamvìs ad ſe invicem pertingere *poſſint. Orientalis habet in medio ſui urbem Guidi. Occidentalis ſupra ſe, hoc eſt, ad dexteram ſui habet urbem * Alcluith, quod lingua eorum ſignificat Petram Cluith: eſt enim juxta fluvium nominis illius.] Ob harum ergò infeſtationem gentium, Britones legatos

[Exin Britannia * omni armato milite, militaribus *copiis univerſis, totâ floridæ juventutis alacritate ſpoliatâ, quæ tyránnorum temeritate abducta, nuſquam ultrà domum rediit, prædę tantùm patuit, utpote omnis bellici uſus prorſus ignara.] Denique ſubito duabus gentibus transmarinis [vehementer ſævis] Scotorum à Circio, Pictorum ab Aqui-

*in parte Britonum. *T. & VV.*

* armis. *VV.*

* *Sic T. & W.*

* non poſſint. *T. & W.*

* Acluit. *C.*

ꝑulſtu-

ꝼultumeꝛ bæðon. ⁊ him ȝehetan eaþmoðe hẏꝼnẏꝼꝼe ⁊ ꝼinȝale unðeꝛþeoðnẏꝼꝼe ȝiꝼ hi him ȝeꝼultumaðon ꝥ him mihton heoꝛa ꝼẏnð oꝼeꝛþinnan. Ða onꝼendan hi him mẏcelne heꝛe to ꝼultume. ⁊ ꝼona ꝥæꝛ ðe hi on þiꝛ ealonð comon ða compeðon hi þiðꝛ heoꝛa ꝼeonðum. ⁊ hi mẏcel ꝼæl onȝeꝛloȝan. ⁊ oꝼ heoꝛa ȝemæꝛum aðꝛiꝼon. ⁊ aꝼlẏmðon. ⁊ *ono hi tꝛẏmðon ⁊ læꝛðon. B. & C. * ꝥæꝛ ham ȝepitan. B * eꝛnð. C. * ꝛtemne. C. * lenȝ. B.

* læꝛðon ꝥ hi ꝼæꝛten ꝓoꝛhtan him to ȝebeoꝛȝe þiðꝛ heoꝛa ꝼeonðum. ⁊ ꝛꝓa miðꝛ mẏcele ꝛiȝe hamꝼoꝛan; Ða ꝥ ða onȝeatonða æꝛꝥan ȝeꝛinnan ꝥ ꝛe Romanẏꝛca heꝛe ꝥæꝛ *on ꝥæȝ ȝepiten; Ða coman hi ꝛona miðꝛ ꝛciꝓheꝛe on heoꝛa lanð ȝemæꝛo ⁊ ꝛloȝan eall ⁊ cꝛealðan ꝥ hi ȝemettonⁿ. ⁊ ꝛꝓa ꝛꝓa ꝥiꝛe*ẏꝛð ꝼoꝛtꝛeðon. ⁊ ꝼoꝛnamon. ⁊ hi ealle ꝼoꝛẏꝛmðon; And hi ða eꝼt ꝛenðon æꝛenꝼaꝛacan to Rome. ⁊ ꝥæꝛenꝼoꝛe *ꝛtefne him ꝼultumeꝛ bæðon. ꝥ ꝥ eaꝛme eþel miðꝛ ealle ne ꝼoꝛðilȝað ne ꝥæꝛe ne ꝛe nama ðæꝛe Romanꝛcan þeoðe ꝛeþe miðꝛ him ꝛꝓa lanȝe ꝛcean ⁊ bꝛẏhte ꝼꝥam ꝼꝥemðꝛa ðeoðe unȝeþꝥæꝛneꝛꝛe ꝼoꝛnumen ⁊ ꝼoꝛðilȝað beon ꝛceolðe; Ða ꝥæꝛ eꝼt heꝛe hiðeꝛ renðeð. ꝛe ꝥæꝛ cumenðe unȝeꝛeneðꝛe tiðe on heꝛꝼeꝛte. ⁊ hi ꝛona þiðꝛ heoꝛa ꝼeonðum ȝeꝼuhtan. ⁊ ꝛiȝe hæꝼðan ⁊ ealle þa ðe ðone ðeað beꝛꝛician mẏhtan oꝼeꝛ ðone ꝛæ noꝛð aꝼlẏmðe. þa ðe æꝛ ælce ȝeaꝛe oꝼeꝛ ðone ꝛæ hloþeðon. ⁊ heꝛȝeðon. Ða ȝeꝛæȝðon Romane onan Bꝛiẏttum ꝥ hi *no ma ne mihton ꝼoꝛ heoꝛa ȝeꝛcẏlðnẏꝼꝼe ꝛꝓa ȝeꝛinnꝼul-

Romam cum epiſtolis mittentes, lacrymoſis precibus auxilia flagitabant, ſubjectionémque continuam, dummodo hoſtis imminens longiùs arceretur, promittebant. Quibus mox legio deſtinatur armata, quę ubi in inſulam advécta, & congreſſa eſt cum hoſtibus, magnam eorum multitudinem ſternens, cęteros ſociorum finibus expulit, eóſque interim à diriſſima depreſſione liberatos, hortata eſt, inſtruere inter duo maria trans inſulam murum qui arcendis hoſtibus poſſet eſſe præſidio: ſícque domum cum triumpho magno reverſa eſt. [At inſulani murum, quem juſſi fuerant non tam lapidibus quàm ceſpitibus conſtruentes, utpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil utilem ſtatuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel ſinus (de quibus diximus) maris per millia paſſuum plurima. Ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præſidio vallí fines ſuos ab hoſtium irruptione defenderent. Cujus operis ibidem facti, id eſt, valli latiſſimi & altiſſimi uſque hodie certiſſima veſtigia cernere licet. Incipit autem duorum fermè millium ſpacio à monaſterio *Æbercurnig ad Occidentem, in loco qui ſermone Pictorum Peanuahel, linguâ autem Anglorum Penneltun appellatur, & tendens contra Occidentem terminatur juxta urbem *Alcluith.] Verùm priores inimici ut Romanum militem abiiſſe conſpexerant, mox advecti navibus irrumpunt terminos, cędúntque omnia, & quaſi maturam ſegetem obvia quęque metunt, calcant, tranſeunt. Unde rurſum mittuntur Romam legati, flebili voce auxilium implorantes, nè penitus miſera patria deleretur, nè nomen Romanę provinciæ, quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vileſceret. Rurſum mittitur legio, quæ inopinata tempore autumni adveniens magnas hoſtium ſtrages dedit, eóſque qui evadere poterant omnes trans maria fugavit, * qui priùs anniverſarias prædas trans maria, milite nullo obſiſtente, cogere ſolebant. Tum Romani denunciavêre Britonibus non ſe ultrà ob eorum defenſionem tam la-

* Abercurnig. T.

* Alcluit, C.

* ubi, W.

licum ƿẏɲðu ɾƿencte beon. ac hi manedon ⁊ læɲdon ƿ hi him ƿæƿno ƿoɲhton ⁊ modeɾ ɾtɲengƿo naman ƿ hi compedon. ⁊ piƿɾtodan heoɲa ƿeondum. ⁊ hi him ða eac to ɲæde ⁊ to ƿɲoƿƿe ƿundon ƿ hi gemænelice ƿæɾten gepoɲhten him to geɾcẏldneɾƿe ɾtænene peal ɲihtɲe ɾtigge ƿɲam eaɾt ƿæ oð ƿæɾt ƿæ. ðæɲ ðeueɲuɾ ƿe Caɾeɲe iu het ðician ⁊ eoɲð pall gepẏncan. ðone man nu to ðæg ɾceaɲian mæg eahta ƿota bɲaðne ⁊ tpelf ƿota heanne. ɾƿẏlce eac on ƿæɾ ɾæɾ ƿaɲoƿe to ɾuð ðæle ƿanon ƿe hi ɾciƿheɲe on becom. toɲɲaɾ timbɲedon to gebeoɲhge ðæɾ ɾæɾ. ða ɾona ðæɾ ðe ƿiɾ ƿæɾten gepoɲht ƿæɾ ða ɾealdon hi him bẏɾne monige hu hi him ɲæpen ẏɲcean ɾceoldan. ⁊ heoɲa ƿeondum piðɾtondan. ⁊ hí ða gɲettan ⁊ him cẏðdan ƿ hi næƿɲe ma hi ɾecan poldan. ⁊ hi ɾigeƿæɾte oƿeɲ ɾæ ƿeɲdon. ƿa ƿ ƿa Pehtaɾ ⁊ Scottaɾ geacedon ƿ hi ham gepitene pæɲon. ⁊ eac ƿ hi hideɲ no eɾt ma hi ɾecan ne poldan. ða pæɲon hi ðe baldɲan gepoɲdene ⁊ ɾona ealne noɲð ðæl ðẏɾɾeɾ ealondeɾ oð ðone peall genoman ⁊ gepettton. piðƿẏɾɾum ɾtod on ðam ƿæɾtene uƿan peaɲdum ɾe eaɲga*ƿeðe Bɲẏtta. ⁊ ƿæɲ ɾoɲhtigendɲe heoɲtan punode ðægeɾ ⁊ nihteɾ. ða ɾohtan heoɲa gepinnan him *ɾaɲɲe. ⁊ þoɲhtan him hocaɾ. ⁊ mid ƿam tugan hi eaɲmlice aðun oƿ ðam pealle. ⁊ hi pæɲon ɾona ðeaðe. ɾƿa hi eoɲƿan gefohtan. hig ða ƿoɲlættan ðone pall ⁊ heoɲa buɲh ⁊ ƿlugan on pæg. ⁊ heoɲa gepinnan hi ehtan. ⁊ ɾlogan. ⁊ on pæll ƿẏldon. pæɾ ðiɾ gefeoht pæl gɲimɲe. ⁊ ɾtɲengɲe eallum ƿam æɲgeðonum. ƿoɲðon ɾƿa ɾƿa ɾceaɾ ƿɲom pulƿum ⁊ pildeoɲum beoð ƿoɲnumene.

* ƿeƿa. B. & C.

*ɾceaɾe B.

borioſis expeditionibus poſſe fatigari, ipſos potiùs monent arma corripere, & certandi cum hoſtibus ſtudium ſubire; [qui non ob aliam cauſam, quàm ſi ipſi inertiâ ſolverentur, eis poſſent eſſe fortiores: quin etiam quia & hoc ſociis, quos derelinquere cogebantur,] aliquid commodi allaturum putabant, murum à mari ad mare recto tramite inter urbes quę ibidem ob metum hoſtium factæ fuerant (ubi & Severus quondam vallum fecerat) firmo de lapide locârunt. Quem videlicet murum hactenus famoſum atq; conſpicuum, ſumptu publico privatóque adjunctâ ſecum Britannorum manu conſtruebant, octo pedes latum, & duodecim altum, rectâ ab Oriente in Occaſum lineâ, ut uſq; hodie intuentibus clarum eſt. Quo mox condito, dant fortia ſegni populo monita, præbens inſtruendorum exemplaria armorum. Sed & in litore Oceani ad meridiem, quo naves eorum habebantur, [quia & indè Barbarorum irruptio timebatur,] turres per intervalla ad proſpectum maris collocant, & valedicunt ſociis tanquam ultrà non reverſuri. Quibus ad ſua remeantibus, cognitâ Scoti Pictíque reditûs denegatione redeunt confeſtim ipſi, & ſolito confidentiores facti, omnem aquilonarem extremámque inſulæ partem pro indigenis ad murum uſque capeſſunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies ſegnis, ubi trementi corde *ſtupida diu noctûque marcebat. At contrà non ceſſant uncinata hoſtium tela. Ignavi propugnatores miſerrimè de muris tracti ſolo allidebantur. Quid plura? relictis civitatibus ac muro, fugiunt, diſperguntur. Inſequitur hoſtis, accelerantur ſtrages, cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni à feris, ità miſeri cives diſ-

* ſtupida mente. *VV.*

mene. ꝼꝑa ðа eaꝑman ceaꝛtepꝑa-
ꝑan to ꝼlitene ⁊ ꝼoꝑnumene pæ-
ꝑon ꝼꝑam heoꝑa ꝼeonðum. ⁊ heo-
ꝑa æhtum benemðe ⁊ to hunʒꝑe
ʒeꝛette;

cerpuntur ab hoſtibus. Unde à manſionibus ac poſſeſſiunculis ſuis ejecti, imminens ſibi famis periculum,[*latrocinatione ac rapacitate mutuâ temperabant,augentes externas domeſticis * motibus clades, donec omnis regio totius

* latrocinio. *C. & VV.*

*mortibus. *W.*

cibi ſuſtentaculo, excepto venandi ſolatio, vacuaretur.]

Cap. 13.

*Ut regnante Theodoſio * juniore, cujus * tempore Palladius ad Scotos in Chriſtum credentes miſſus eſt, Britones ab Ætio Conſule auxilium flagitantes non impetraverint.*

* *minore. C. & W.*
* *temporibus. C. & W.*

Ða ꝓæꝛ ymb ꝼeoꝛeꝑ hund
ꝓintꝛa ⁊ ꝑꝑeo ⁊ ꝛpentiʒ
ꝑæꝛe Ꝺꝛihtenlican mennꝛcnyꝛ-
ꝛe Ꝺheoꝺoꝛiuꝛ Caꝛeꝛe æꝛteꝑ
Honoꝛie ꝓice onꝼenʒ. ⁊ ꝑ hæꝛðe
ꝛix ⁊ ꝛpentiʒ ꝓintꝛa. ꝛe ꝓæꝛ
ꝼiꝛꝛta eac ꝼeoꝛeꝑtiʒum ꝼꝑam A-
ʒuꝛto ꝑam Caꝛeꝑe. ðæꝛ Caꝛeꝑeꝛ
ꝓiceꝛ ðy eahteꝑan ʒeaꝑe Palla-
ðiuꝛ Biꝛcop ꝓæꝛ æꝛeꝛt ꝛendeo
to Scottum ꝑa ðe on Cꝓiꝛt ʒe-
lyꝼoon. ꝼꝑam ꝑam Biꝛcope ꝑæꝑe
Romaniꝛcan cynicean *Caleꝛtꝛi-
nuꝛ ꝓæꝛ haten. ꝛꝓylce eac hiꝛ
ꝓiceꝛ ðy ðꝛiðoan ʒeaꝑe eac
tꝛentiʒum Aetiuꝛ ꝓæꝛ haten.
mæꝑe man ꝛe ꝓæꝛ iu æꝛ heah eal-
ðoꝛman. ⁊ ða ꝓæꝛ ðꝛiðoan ꝛiꝑe
Conꝛul ⁊ cyninʒ on Rome. to
ðyꝛum ꝑa ꝑeaꝑꝼenðan laꝼe Bꝛyt-
ta ꝛendón æꝛenðʒeꝓꝛit ꝓæꝛ ꝛe
cyninʒ hiꝛ aꝓꝛiten; Ettio ꝓꝛiʒa
cyninʒa heꝛ iꝛ Bꝛyttа *ʒeonʒ ⁊
ʒeomeꝛunʒ. ⁊ on ꝼoꝛꝑʒeonʒe
ðæꝛ æꝛenðʒeꝓꝛiteꝛ ꝑuꝛ hi heo-
ꝑa ynmðo aꝛehton; Uꝛ ðꝛi-
ꝼað ða ælleoꝛðan to ꝛæ. piꝑ-
ꝛcuꝼeð uꝛ ꝛeo ꝛæ to ðam ælleꝛe-
oꝛðum betꝛih him tꝛam ꝑe ðuꝛ
tꝛeoꝼealone ðeað ꝓꝛoꝛiað. oꝑꝑe ꝛtꝛicoðe beoð. oꝑꝑe on
ꝛæ aðꝛuncene; Ðeah ðe hi ðaꝛ ðinʒ ꝛæðon ne mihton
hi nænigne ꝼultum æt him begitan. ꝼoꝛ ðon on ða yl-
can tið he ꝓæꝛ abyꝛʒað mið heꝼigum ʒeꝼeohtum ꝓið
Blæðlan ⁊ Atillan ꝑuna cyninʒum; ðꝛylce eac ðiꝛꝛum tiðum

* ʒnoꝛ-
nunʒ. B.

Anno Dominicę incarnationis vigeſimo quadringenteſimo tertio, Theodoſius [*junior] poſt Honorium quadrageſimus quintus ab Auguſto regnum ſuſcipiens viginti &*ſex annis tenuit; cujus anno imperii octavo Palladius ad Scotos in Chriſtum credentes à Pontifice Romanæ Eccleſiæ Cæleſtino primus mittitur Epiſcopus. Anno autem regni ejus vigeſimo tertio Aetius vir illuſtris qui & patritius fuit, tertium [cum Symmacho] geſsit conſulatū. Ad hunc pauperculæ Britonum reliquiæ mittunt epiſtolam, cujus hoc principium eſt; * *Aetio ter Conſuli gemitus Britannorum.* Et in proceſſu epiſtolæ ità ſuas calamitates explicant: *Repellunt Barbari ad mare; repellit mare ad Barbaros: inter hæc oriuntur duo genera ſunerum, aut jugulamur, aut mergimur.* Neque hæc tamen agentes, quicquam ab illo auxilii impetrare quiverunt, utpote qui graviſsimis eo tempore belliscum *Bledla & Attila regibus Hunnorum erat occupatus. [Et quamvis anno ante hunc proximo Bledla Attilæ fratris ſui ſit interemptus inſidiis, Attila tamen ipſe adeò intolerabilis reipublicæ remanſit hoſtis, ut totam penè Europam exciſis invasísque civitatibus atq; caſtellis corroderet.] Quin & iiſ-

Ann. Dom. 423.

* minor. *W.*

* *Sic MS. ſing. ut Sax.* ſeptem, *Edit. Col.*

*RR. Armach. in primord. p. 369,370.

* *Sic MS. C. ut Sax. ſed* Bleda, *T. & Edit. Col. VV.* Bedla, *& lin ſequent* Bledla.

com

com mycel hungor on Conſtantinopolim Creca ealdorburh. ⁊ ſona pol pæſ æfter fyligende ge eac monige peallaſ mid ſeofon ⁊ fiftegum toſſan gehſupon ⁊ gefeollan. ⁊ ſfylce eac monige oþre ceaſtre tohſoſene pæſon. ⁊ ſe hungeſ ⁊ ſe polbeſende ſtenc þæſe lyfte monige þuſendo monna ⁊ neata foſdilgade ⁊ foſnumene pæſon;

dem temporibus fames Conſtantinopolim invaſit, nec mora, peſtis ſecuta eſt, ſed & plurimi ejuſdem urbis muri cum quinquaginta ſeptem turribus corruerunt; multis quoque civitatibus collapſis, fames & aerum peſtifer odor plura hominum millia jumentorúmque delevit. *RR. Armach. in primord. pag. 371.*

Cap. 14.

Ut Britones fame coacti, Barbaros ſuis è finibus pepulerint; nec mora, frugum copia, luxuria, peſtilentia, & exterminium gentis ſecutum ſit.* **fame famoſa. bis S. ſing.*

Com ſe foſeſſpecena hungur eac ſfylce hideſ on Bſyttaſ. ⁊ hi to don ſfyſe pæhcte heoſa monige heoſa feondum on hand eodan. ⁊ gyt ma pæſ þe þ * don ne polde. Ac da him ælc mennisc fultum blonn þ hi ma on godcunde fultum getheopodan. ⁊ da ongunnan æfeſt þid heoſa fynd feohtan þa de monige geaſ æſ hi onhefgedon. ⁊ hloþedon. ⁊ hi him da micel pæl ongeſlogan. ⁊ hi ham beoſiſan ⁊ ſiſge ahton; ſefter dyſſum com god geaſ. ⁊ ſſa eac genihtſumnyſ pæſtma on Bſeotone lond ſſa nænig æfter yldo ſyþþan gemunan mæg. mid dy da ongon fiſenluſt peaxan. ⁊ ſona pol ealna monna ſomod gehnadode· þ pæſ pælhſeofnyſſe. ⁊ roþfæſtnyſſe feoung. ⁊ feo luſu liger. ⁊ leaſunge. ⁊ na læſ þ an þ daſ dinc dyden peoſuld men. ac eac ſfylce þ dnihtner eofde. ⁊ hiſ hyndaſ· ⁊ hi dſuncennefſe. ⁊ ofeſhydo ge- cygde *on gefliſte. ⁊ æfeſte. ⁊ oþſum mannum þyſſeſ gemeteſ pæſon heoſa ſſiſan undeſþeodcontentioni, invidiæ, cæterísque hujuſmodi facinoribus ſua colla, abjecto

* don nolde. C

* ⁊ gefliſt. B.

INtereaBritones fames illa præfata magis magíſque afficiens, ac famam ſuę malitię poſteris diuturnam relinquens, multos eorum coegit victas infeſtis prædonibus dare manus, alios verò nunquam; quin potiùs confidentes in divinum (ubi humanum ceſſavit) auxilium, [de ipſis montibus, ſpeluncis ac ſaltibus continuè rebellabant,] & tum primùm inimicis, qui per multos annos prædas in terra agebant, ſtrages dare cœperunt. Revertuntur ergò impudentes graſſatores *Hiberni domum; poſt non longum tempus reverſuri. [Picti in extrema parte inſulæ tunc primum & deinceps quieverunt, prædas tamen nonnunquam exinde & contritiones de Britonum gente agere non ceſſârunt.] Ceſſante autem vaſtatione hoſtili, tantis frugum copiis inſula quantis nulla retro ætas meminit, affluere cœpit, cum quibus & luxuria creſcere, & hanc continuò omnium lues ſcelerum comitari acceleravit. Crudelitas prę cipuè, & odium veritatis amórque mendacii, [ità ut ſi quis eorum * miti- or & veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quaſi Britanniæ ſubverſorem, omnium odia teláq; ſine reſpectu contorquerentur.] Et non ſolùm hæc ſeculares viri, ſed etiam ipſe grex Domini, ejúſque paſtores egerunt, ebrietati, animoſitati, litigio, contentioni, invidiæ, cæterísque hujuſmodi facinoribus ſua colla, abjecto

** RR. Armach. pag. 608.*

* vicinior. *VV.*

dende

ðenðe on þeg apoppenum Cpi-
rtef geoce ðam leohtan. ⁊ þam
rpetan; Betpih þaf þing ða com
remninga mycel pol ⁊ gpim.
ofep ða gehpýpfoon moðef
menn. ⁊ re * on hpæponefre fpa
mycele menigo heopa fopnom ⁊
gefýlðe þ te ða cpican no ge-
nihtrumeðon þ hi ða ðeaðan
bebýpigðan. ac hpæþepe þa ðe li-
figende pæpon fopþam ege þæf
ðeaþef. nohte þon rel polðan ne-
fpam heopa raple ðeaþe acigðe
beon ne mihton. fopþon na læf
æfter myclum fæce *gpim ppæc
ða fýpenfullan þeoðe þæf gpim-
man mannef pæf æftefpýligen-
ðe. þa gefomnedon hi gemot.
⁊ ðeahtedon ⁊ pæðdon hpæt
him to ðonne pæpe. ⁊ hpæp him
pæpe fultum to *recanne to ge-
peapnienne ⁊ to piþrcufanne fpa
gelomlicpe þapa nopþ þeoða. ⁊ þ þa gelicoðe him eallum mið
heopa cýninge pýptgeopn pæf haten. þ he Seaxna þeoðe
ofep ðam rælicum ðælum him on fultum *gecýgðon ⁊ ge-
laþedon. þ cuð if ⁊ þ mið Ðpihtnef mihte gefrihtod
pæf. þ ýfell ppæc come ofep ða *piþcopenan. fpa on ðam
ende ðapa pifena fpeotolice ætýped if ⁊

* gpimpe. C.

* biððanne. B

* þaþe. C

* bæðon. B.

* piþepcopenan. B.

levi jugo Chriſti ſubdentes. Interea ſubitò corruptæ mentis homines acerba peſtis *corripuit, quæ in brevi tantam ejus multitudinem ſtravit, ut nè ſepeliendis quidem mortuis vivi ſufficerent; ſed nè morte quidem ſuorum, nec timore mortis, hi qui ſupererant, à morte animæ, quâ peccando ſternebantur, revocari poterant. Unde non multò pòſt, acrior gentem peccatricem ultio diri ſceleris ſecuta eſt: Initum namq; eſt concilium, quid agendum, ubi quærendum eſſet præſidium ad evitandas vel repellendas tam feras, támq; creberrimas gentium * aquilonarium irruptiones: placuitque omnibus cum ſuo rege *Vortigerno, ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium vocarent; quod domini nutu diſpoſitum eſſe conſtat, ut veniret contra improbos malum, ſicut evidentiùs rerum exitus probavit.

* corrupit. *T.*

* aquilonalium. *C.*

* Vurtigerno. *T.*

* neþþe hepgunge. ⁊ fpa

Cap. 15.

Ut invitata in Britanniam gens Anglorum primò quidem adverſarios longiùs abire compulerit, ſed non multò pòſt juncto cùm his fœdere in ſocios arma verterit.

Ða pæf ymb feopef hund pintna ⁊ nigon ⁊ feopeptig fpam upef Dpihtnef mennifcnýffe þ Maptianuf Cafepe pice onfeng ⁊ feofon geaf hæfde. fe pæf fýxta eac feopeptigum fpam Agufto þam Cæfepe. ða Angel þeod ⁊ Seaxna pæf gelaþod fpam ðam foref pfecenan cýninge. ⁊ on Bpeotone com on þpým

Anno ab incarnatione Domini quadringenteſimo * quadrageſimo nono Martianus [cum Valentiniano] quadrageſimus ſextus ab Auguſto regnum adeptus ſeptem annis tenuit. Tunc Anglorum ſive Saxonum gens invitata à rege præfato Britanniam, tribus longis navibus advehitur, & in Orientali parte inſulæ jubente eodem Rege, locum manendi, quaſi pro patria pugnatura,

Anno Dom. 449.

* *Sic MS. ſing.*

* mýclum rcýpum. ⁊ on earte ðæle ðýref ealonðef eapðung
* mýclum. *deeſt* B. rtope onfeng ðuph ðæf ylcan cýninges beboð þe hi hiðef gelaþode þ hi rceolðan fof heopa eþle compian ⁊ feohtan.

ȝ hi ſona compeȝdon ꝑiδ heoꝑa ȝeꝑinnan þe hi oꝼt æꝑ noꝑþan on heꝑȝeδon. ȝ δeaxan þa ꝑiȝe ȝeꝑloȝaṅ. þa ſenδan hi ham æꝑenδꝑacan. ȝ heton ſecȝan δẏrſeſ landeſ pæſtmbæꝑnẏrſe. ȝ Bꝑẏtta ẏꝑȝþo ȝ hi þa ſona hiδeꝑ ſenδon maꝑan ſciꝑheꝑe ſtꝑenȝþan ꝑihȝena. ȝ pæſ unoꝼeꝑſꝑiþenlic peoꝑuδ. δa hi to ȝæδeꝑe ȝeþeoδδe pæꝑon ȝ him Bꝑẏttaſ realδan ȝ ȝeaꝼan eaꝑδunȝ ſtope betꝑi him ꝧ hi ſoꝑ ſiббe ȝ ſoꝑ hælo heoꝑa eþleſ campoδon ȝ ꝑinnon ꝑiδ heoꝑa ꝼeonδum. ȝ hi him anδlẏꝼne ȝ aꝑe ſoꝑȝeaꝼen ſoꝑ heoꝑa ȝeꝑinne; Comon hi oꝼ δꝑim ſolcum δam ſtꝑanȝeꝑtan Geꝑmanie. ꝧ oꝼ δeaxum. ȝ oꝼ Anȝle. ȝ oꝼ Geatum; Oꝼ Geata ꝼꝑuman ſẏnδon Cantꝑaꝑe. ȝ ꝑihtſætan. ꝧ iſ ſeo δeoδ þe ꝑiht ꝧ ealonδ on eaꝑδaδ; Oꝼ δeaxum ꝧ iſ oꝼ þam landе þe man hateδ ealδ δeaxan coman ꝧaſt δeaxan· ȝ Suδ δeaxan. ȝ ꝑeſt δeaxan; And oꝼ ẽnȝle coman ꝧaſtenȝle. ȝ Miδδelenȝle. ȝ Mẏꝛce. ȝ eall Noꝑþhembꝑa cẏnn.

*ealanδ B. iſ ꝧ * lanδ δe Anȝuluſ iſ nemneδ betꝑẏh Geatum ȝ δeaxum; Iſ ſæδ oꝼ δæꝛe tiδe δe hi δanon ȝeꝑitan oδ to δæȝe ꝧ hit ꝑeſte puniȝe; ꝑæꝑon δa æꝑeſt heoꝑa latteoꝑaſ ȝ heꝑetoȝan tꝑeȝen ȝebꝑoþꝛa ẖenȝiſt ȝ ẖoꝛſa; ẖi ꝑæꝑon ꝑihtȝẏlſeſ

*ꝑitta. B. & C. ſuna. δæſ ꝼæδeꝑ ꝑæſ * ꝑihta haten. ȝ þæſ ꝑihta ꝼæδeꝑ ꝑæſ ꝑoden nemneδ. oꝼ δæſ ſtꝑẏnδe monifꝑa mæȝδa cẏnnȝ cẏnn ꝼꝑuman læδδe; Ne ꝑæſ δa ẏlδinȝ to þon ꝧ hi heapmælum coman maꝑan ꝑeoꝑoδ oꝼ δam δeoδum þe ꝑe æꝑ ȝemẏneȝoδon. ȝ ꝧ ꝼolc þe hiδeꝑ com onȝan ꝑeaxan

re autem verâ hanc expugnatura ſuſcepit. Inito ergò certamine cum hoſtibus, qui ab Aquilone ad aciem venerant, victoriam ſumpsêre Saxones: Quod ubi domi nunciatum eſt, ſimul & inſulæ fertilitas, ac ſegnitia Britonum, mittitur confeſtim illo claſſis prolixior armatorum, ferens manum fortiorem, quæ præmiſſæ adjuncta cohorti, invincibilem fecit exercitum. Suſceperunt ergò qui advenerant, donantibus Britannis, locum habitationis inter eos, eâ conditione, ut hi pro patrię pace & ſalute contra adverſarios militarent; illi militantibus debita ſtipendia conferrent. Adverenant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id eſt, Saxonibus, Anglis, Jutis. De Jutarum origine ſunt Cantuarii & * Vectuarii, hoc eſt, ea gens quę Vectam tenet inſulam, [& ea quæ uſque hodie in provincia Occidentalium Saxonum * Jutarum natio nominatur: poſita contra ipſam inſulam Vectam.] De Saxonibus, id eſt, ea regione quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, venêre Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porrò de Anglis, hoc eſt, de illa patria, quę * Angulus dicitur, & ab eo tempore uſque hodie manere deſertus inter provincias Jutarum & Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii, tota Nord-Humbrorum progenies, id eſt, illarum gentium, quæ ad Boream Humbri fluminis inhabitant: cæteríque Anglorum populi ſunt orti. Duces fuiſſe perhibentur eorum primi duo fratres * Hengiſtus & Horſus; [E quibus Horſus poſtea occiſus in bello à Britonibus, hactenus in Orientalibus Cantii partibus * monumentum habet ſuo nomine inſigne.] Erant autem filii * Wetgiſli, cujus pater Vecta, cujus pater Woden: De cujus ſtirpe multarum provinciarum regium genus originem duxit. Non mora ergò confluentibus certatim in inſulam gentium memoratarum catervis, grandeſcere populus cœpit adve-

RR. Armach. primord. pag. 401. lin. 1.

De tribus his populis vide RR. Armach. in primord. pag. 394.

* Victuarii. *C.*

** Sic MSs at edit. Col.* Vitarum.

** Sic MS. T. & W. ut Sax. de quo vide RR. Armach. p. 392. lin. 4.*

** Hengeſt & Horſa. T.*

**RR. Armach in primord. p. 412. lin. 5.*

* Victgiſli, cujus pater Victa, cujus pater Vecta, &c. *C.*

ȝ

axan ⁊ mẏclian to ðan ſpiðe þ hi pæpon on mẏclum eȝe ðam ſẏlfan lanð * biȝenȝan ðe hi æp hiðeþ laþeðon ⁊ cẏȝðon æftep þiſſum hi þa ȝepeþeðon to ſumpe tiðe ſið Pehtum ða hi æp ðuph ȝefeohte feop aðpifan. ⁊ þa pæpon Seaxan ſecende intinȝan ⁊ topẏſpde heopa ȝeðaleȝ ſið Bpittaſ. cẏþðon him openlice ⁊ ſæðon nemne hi him manan ⁊lẏfne ſealðon þ hi ſolðan him ſẏlfe niman ⁊ hepȝian þæp hi hit finðan mihton. ⁊ ſona ða * beotunȝe ðæðum ȝefẏlðon. bæpnðon. ⁊ hepȝeðon ⁊ ſlozan ſnam eaſt ſæ oð peſt ſæ. ⁊ him nænig piþſtoð; Ne pæſ unȝelic * ſnæce þam ðe iu Chalðeaſ bæpnðon Hiepuſaleme peallaſ. ⁊ ða cẏnelican ȝetimbpo mið ſẏne ſopnaman. ſop ðæſ ȝoðeſ ſolceſ ſẏnnum; Spa þonne hep ſnam þæne aſleaſan ðeoðe hpæðepe ſihte ȝoðeſ ðome * neh ceaſtpa ȝehẏlce. ⁊ lanð pæſ ſophepȝiende. * hſuſan aſeollan cẏnelico ȝetimbpo· ⁊ anlipie. ⁊ ȝehpæpſaceþaſ mæſſepſeoſtaſ betpih * ſibeðum pæpon ſlæȝene ⁊ cpẏlmðe. birſopaſ mið ſolcum buton ænigne aſe ſceaſunȝe ætȝæðepe mið * iſepne ⁊ liȝe ſopnumene pæpon. ⁊ ne pæſ ænig ſeðe bebẏſignẏſſe ſealðe þam ðe ſſa hpeoplice acſealðe pæpon. ⁊ moniȝe þæpe eaſman laſe on ſeſtenum ſanȝȝene·pæpon. ⁊ heapmælum ſticoðe. ſume ſop hunȝpe heopa ſeonðum on hanð eoðan. ⁊ ecne þeoſðom ȝeheton piþþon þe him mon anðlẏfne ſopȝeaſ. ſume oſep ſæ. ſopȝiende ȝepiton. ſume ſophtiende on eþle ȝebiðan. ⁊ þeaſſenðum liſe on ſuða peſtene. ⁊ on hean cliſum ſopȝiende moðe ſẏmle ſuneðon ;

narum, ità ut ipſis quoque, qui eos advocaverant, indigenis eſſent terrori. Tum ſubitò inito ad tempus fœdere cum Pictis, quos longiùs jam bellando pepulerant, [in ſocios arma vertere incipiunt: Et primùm quidem annonas ſibi eos affluentiùs miniſtrare cogunt,] quęrentéſque occaſionem divortii proteſtantur, niſi profuſior ſibi alimentorum copia daretur, ſe cuncta inſulæ loca [rupto fœdere] vaſtaturos: neque aliquando ſegniùs minas effectibus proſequuntur. Siquidem, ut breviter dicam, accenſus manibus* paganorum ignis, juſtas de ſceleribus populi Dei ultiones expetiit: non illius impar, qui quondam à Chaldæis ſuccenſus, Hieroſolymorum mœnia, imò & ædificia cuncta conſumpſit. Sic enim & hic agente impio victore, imò diſponente juſto judice, proximas quaſque civitates agróſque depopulans [ab Orientali mari uſq; ad Occidentale, nullo prohibente, ſuum continuavit incendium, totámq; prope inſulæ pereuntis ſuperficiem obtexit.] Ruebant ædificia publica ſimul & privata, paſſim ſacerdotes inter altaria trucidabantur: præſules cum populis ſine ullo reſpectu honoris ferro pariter ac flammis abſumebantur; nec erat qui crudeliter interemptos ſepulturæ traderet. Itaque nonnulli de miſerandis reliquiis in montibus comprehenſi acervatim jugulabantur. Alii fame confecti procedentes, manus hoſtibus dabant pro accipiendis alimentorum ſubſidiis, æternum ſubituri ſervitium: [ſi tamen non continuò trucidarentur.] Alii tranſmarinas regiones dolentes petebãt. Alii perſtantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, ſylvis, vel rupibus arduis, ſuſpectâ ſemper mente agebant.

* id eſt, Anglorum. *T.*

* landazendum. B.

* þam beote ðæðum ȝelæſton. B.

* ſpæcu. B.

* ſopneah. B. neah. C.

* ſhuſon. C.

* peoſoðum. B. & C.

* ıſene. B.

K 2 Cap.

Cap. 16.

Ut Britones primam de gente Anglorum victoriam duce Ambrosio Romano homine sumpserint.

Anð ða æftep ðon þe fe hepe pæf ham hpeopfende ⁊ hi hæfðon ut* amæpðe ⁊ tofttencte þa bizengan þýffef ealonðef ⁊ Ða ongunnon hi fticcemælum moð ⁊ mægen niman. ⁊ fopþeoðan of þam ðiglum fttopum þe hi æf onbehýðde pæfon. ⁊ ealfe anmoðfe gefaffunge *heofon picef fultumef him pæfon biðdende. ⁊ hi of fopfýfð ægfhpæf fopðiligaðe ne pæfon. pæf on ða tið heofa hefetoga ⁊ lattеof Ambfofiuf haten. ofþe naman Aufelianuf. fe pæf god man ⁊ gemetfæft Romanifcef cýnnef man. on þýfef mannef tið moð ⁊ mægen Bfýttaf onfengon. ⁊ he hi to gefeohte fopþ gecýgde ⁊ him fige gehet. ⁊ hi eac on ðam gefeohte þufh godef fultum fige onfengon. ⁊ þa of ðæfe tiðe hfilum Bfýtaf. hfilum eft Seaxena fige gefloȝan ofþæt gef ymbfetef þæfe Beaðonefcan ðune ða hi mycel pæll on Angel cýnne gefloȝan. ymb feofef anð feofeftig pintfa Angel cýnnef cýme on Bfeotone ;

* ut afæfede. C.

* heofonlicef. C.

At ubi hostilis exercitus, exterminatis dispersísque insulæ indigenis, domum reversus est, cœperunt & illi paulatim vires animósque resumere, emergentes de latibulis, quibus abditi fuerant, & unanimi consensu auxilium cœleste precantes, nè usque ad internecionem usquequaque delerentur. Vtebantur eo tempore duce Ambrosio Aureliano, viro modesto, qui solus fortè Romanæ gentis [præfatę tempestati superfuerat, occisis in eadem parentibus regium nomen & insigne ferentibus.] Hoc ergò duce vires capessunt Britones, & victores * provocantes ad prælium, victoriam ipsi (Deo favente) suscipiunt: Et ex eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, usq; ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages dabant; quadragesimo circiter & quarto anno adventûs eorum in Britanniam. [Sed hęc postmodum.]

* Anglos. T.

Cap. 17.

Ut Germanus Episcopus cum Lupo Britanniam navigans, & primò maris, postmodum Pelagianorum tempestatem divinâ virtute sedaverit.

Deest Sax. Ante paucos sanè adventûs eorum annos, hæresis[a] Pelagiana per Agricolam illata Severiani Episcopi Pelagiani filium, fidem Britannorum fœdâ peste commaculaverat. Verùm Britanni cùm neque suscipere dogma perversum, gratiam Christi blasphemando, * ullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasionis refutare verbis certando sufficerent, inveniunt salubre consilium, ut à Gallicanis antistitibus auxilium belli spiritualis inquirant. Quam ob causam collectâ magnâ synodo quærebatur in commune, qui illuc ad succurrendum fidei mitti deberent; atque * omnium judicio eligebantur Apostolici sacerdotes Germanus Altisiodorensis, & Lupus Trecassenæ civitatis Episcopi, qui ad confirmandam fidem gratiæ cœlestis Britannias venirent. Qui cùm promptâ devotione preces & jussa sanctæ Ecclesiæ suscepissent, intrant Oceanum, & usque ad medium itineris, quo à Gallico sinu Britannias usque tenditur, secundis flatibus navis tuta volabat. Tum subitò occurrit pergentibus inimica vis dæmonum, qui tantos talésque viros ad recuperandam pertendere

* *Sic MS. T. & W.*

* omni. T.

dere * populorum ſalutem inviderent. * Concitant procellas, cœlum diémq; nubium nocte ſubducunt. Ventorum furores vela non ſuſtinent, cedebant miniſteria victa nautarum, ferebatur navigium oratione non viribus, & caſu dux ipſe * vel Pontifex fractus corpore, laſſitudine ac ſopore reſolutus eſt. Tunc verò quaſi repugnatore ceſſante tempeſtas excitata convaluit, & jam navigium ſuperfuſis fluctibus mergebatur. Tum beatus Lupus omnéſq; turbati excitant ſeniorem, elementis furentibus opponendum, qui periculi immanitate conſtantior, Chriſtum invocat, & aſſumpto in nomine ſanctæ Trinitatis levi aquæ aſpergine, fluctus ſævientes opprimit, collegam commonet, hortatur univerſos, oratio uno ore & clamore profunditur. Adeſt divinitas, fugantur inimici, tranquillitas ſerena ſubſequitur, venti è contrario ad itineris miniſteria revertuntur, decurſísque brevi ſpaciis pelagi, optati litoris quiete potiuntur. Ibi conveniens ex diverſis partibus multitudo, excepit ſacerdotes, quos venturos etiam vaticinatio adverſa prædixerat. Nunciabant enim ſiniſtri ſpiritus, quod timebant, qui imperio ſacerdotum dum ab obſeſſis corporibus detruduntur, & tempeſtatis ordinem & pericula quæ intulerant fatebantur, victósque ſe eorum meritis & imperio non negabant. Interea Britanniarum inſulam Apoſtolici ſacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt. Divinúſque per eos ſermo quotidie non ſolùm in Eccleſiis, verùm etiam per trivia & per rura prædicabatur, ità ut paſſim & fideles Catholici firmarentur, & depravati viam correctionis agnoſcerent. Erat * illis Apoſtolorum inſtar & gloria & auctoritas per conſcientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis * univerſitas in eorum ſententiam prompta tranſierat. Latebant abditi ſiniſtrę perſuaſionis auctores, & more maligni ſpiritûs gemebant perire ſibi populos evadentes, ad extremum diuturnâ meditatione conceptâ, præſumunt inire conflictum, procedunt conſpicui divitiis, veſte fulgentes, circundati * aſſentatione multorum. Diſcriménque certaminis ſubire maluerunt, quàm in populo, quem ſubverterant, pudorem taciturnitatis incurrere, nè viderentur ſe ipſi ſilentio damnaviſſe. Illic planè immenſa multitudo etiam cum conjugibus ac liberis * excitata convenerat. Aderat populus & ſpectator futurus & judex; aſtabant * partes diſpari conditione diſſimiles; hinc divina fides, indè humana præſumptio: hinc pietas, indè ſuperbia: indè Pelagius auctor, hinc Chriſtus. Primo in loco beatiſſimi ſacerdotes [* Germanus atq; Lupus] præbuerunt adverſariis copiam diſputandi, quæ ſolâ nuditate verborum diu inaniter & aures occupavit & tempora. Deinde antiſtites venerandi torrentes eloquii ſui cum Apoſtolicis & Evangelicis imbribus profuderunt. Miſcebatur ſermo proprius cum divino, & aſſertiones moleſtiſſimas lectionum teſtimonia ſequebantur. Convincitur vanitas, perfidia confutatur, ità ut ad ſingulas verborum objectiones errare ſe, dum reſpondere nequit, fateretur; populus arbiter vix * manus continet; judicium tamen clamore teſtatur.

* *Sic MS. ſing.* *concitabant. *C.*

* & pontifex. *T.*

* in illis. *T.*

* immenſitas. *T.*

* affentione. *T.*

* excita. *T.*

* pares. *T.*

* *deſunt* Germ atque Lup. *MS. ſing.*

* *Sic MS. T. & W.*

Nota.

¶ [a]Quid vetus Saxonico-Anglicana Eccleſia de peccato Originali, de Gratia & libero Arbitrio, in Catholicis ſermonibus, &c. ad populum, ſtatuerit; veneranda hæc quæ ſequuntur, majorum noſtrorum monumenta indicabunt, qnæ ſic Latinè dedimus.

I. De Peccato Originali.

ÐA comon ða cempan mið cyĺmbæpum tolum. ⁊ ſona ðæpa ſceaþena ſceancan tobpæcon ðe ða gyt cyĺmigende cuce hangodon; ⁊ hi gemetton þa Cpiſt miðdan eaſtre deadne.

Tunc venerunt milites cum telis mortiferis; ſtatímque crura latronum frangebant, qui, moribundi adhuc vivi pendebant; Chriſtum tamen quoad vitam terreſtrem

Serm. Cathol. pag. 353. lin. 16. *Dominicâ Palmarum* de Paſsione Domini.

7 hiſ halgan ſceancan ſcænan ne ðoꝛſtan. ac an ðæꝛa cempena mið cpealmbæꝛum ſpeꝛe hiſ ſiðan ȝeopenoðe. 7 oꝼ ðæꝛe utꝼleoꝛ bloð 7 pætep ſamoð. mið ſoꝼꝛe ȝepýnu ; ꝼ utꝼlopenðe bloð pæꝛ uꝛe alýſeðnýſſ. on ſýnna ſoꝛȝiꝼenýſſe mið ſoðum ȝeleaꝼan ; ꝼ pætep ſitoðlice pæꝛ uꝛe ſulluht. on ðam beoð aꝼꝛoȝene ðeoða menigu ſꝛam ſýnlicepe ſýnne þæꝛ ſꝛumſceapenan manneſ; Oꝼ ȝeſpeꝼeðum Aðame þæꝛ ȝua ȝeſceapen. 7 ðꝛihten on ꝛoðe mið ðeaþe þæꝛ ȝeſpeꝼoð. ꝼ ſeo haliȝe ȝelaþunȝ eac ȝeſceapen puꝛðe ðuꝛh ða ȝepýnu ðæꝛe ꝛeaðan puꝛðe ſeo ðe halpenðe þæꝛ ſoþꝼæſtum ȝehpilcum ꝼe on Goðeſ ȝelaþunȝe mið ȝeleaꝼan ðꝛohtniað ;

Serm. Cath. *De initio creaturæ.* pag. 8. lin. 6.

Ða ða he ꝛoꝛhte ðone mann Aðam. he ne cpæð na ȝepeoꝛþe man ȝepoꝛht. ac he cpæþ uton ȝepýꝛcan mannan to uꝛe anlicnýſſe. 7 he ꝛoꝛhte ða þone man mið hiſ handum. 7 him on ableoꝛ ſaple ; Foꝛði iꝛ ſe man betepa ȝiꝼ he ȝoðe ȝeþið þonne ealle ða nýtenu ſindon. ꝼoꝛþan ðe hi ealle ȝepuꝛþað to nahte. 7 ſe man iꝛ ece on anum ðæle ꝼ iꝛ on þæꝛe ſaple ; Heo ne ȝeendað næꝼꝛe ; Se lichama iꝛ ðeaðlic ðuꝛh Aðameſ ȝýlt. ac ðeah hpæþeꝛe God aꝛæꝛð eꝼt ðone lichaman to ecum ðingum on ðomeſ ðæȝ ;

Cùm creâſſet illum hominem Adamum, non dixit, Homo ſit factus; ſed dixit, Nos hominem faciamus in ſimilitudinem noſtram: hominem tunc manibus ſuis fabricavit, & illi animam inſpiravit: hinc homo, ſi in Deũ adſpiret, brutis omnibus melior exiſtit; illa etenim omnia in nihilum rediguntur: verùm homo, alterâ pàrte, animâ ſcilicet, æternus manet; illa nunquam interitura eſt: corpus reatu Adami mortale fit: *nihilo ſecius Deus judicii extremi die, in conditionem æternam corpus reſuſcitat.*

Ibid. *De nativitate Domini.* pag. 258. lin. 4.

Ða ða pe ꝼoꝛþýꝛhte þæꝛon. þa aꝛende he þone ýlcan ſunu to þiꝛum liꝼe to uꝛe alýſeðnýſſe. ꝼoꝛþan þe Aðam ſe ꝼoꝛma mann aȝýlte þið God 7 hiſ ſcýppendeſ beboð tobꝛæc. 7 ðeoꝼleſ laþe ȝehýꝛꝛumoðe 7 peaꝛþ ðeoꝼle betæht he 7 eal man cýnn into helle ꝛite ;

Cùm perditi eſſemus, tunc Deus eundem filium in hanc vitam pro redemptione noſtra miſit; quia Adam primus homo contra Deum peccavit, *violavítque Creatoris mandatum, & diaboli præcepto obedivit:* unde & ille & totum genus humanum inferni ſupplicio tradebatur.

Ibid. pag. 9. lin. 15.

Næꝛ he ȝeneðð þ he ſceolðe Goðeſ beboð tobꝛecan. ac God hine let ꝼꝛiȝne. 7 ſealðe him aȝenne cýꝛe ſpa he þæꝛe ȝehýꝛſum. ſpa he þæꝛe unȝehýꝛꝛum ;

Homo minimè coactus præcepta Dei violavit; ſed Deus liberum illum reliquit, illíque liberum arbitrium dedit, quo aut ſe morigerum aut immorigerum præſtare potuiſſet: at morigerum

he

Þe peaſð þa ðeoſle ȝehẏnſum. ⁊ Goðe unȝehẏnſum. ⁊ peaſð beræhт he ⁊ eall mancynn æfтeſ ðiſum liſe into helle piте. mið ðam ðeoſle ðe hine foſlæſðe; Ða piſте God hpæþeſe þ he pæſ foſlæſeð. ⁊ ſmeað hu he mihте hiſ ⁊ ealleſ mancynneſ eft ȝemiltſian; On тpam ðinȝum hæfðe God ðæſ manneſ ſaple ȝeȝoðoð. þ iſ mið unðeaðlicnẏſſe ⁊ mið ȝefælþe; Ða þuſh ðeoſleſ ſpicðom. ⁊ Adameſ ȝẏlт pe foſluſon þa ȝefælþe uſé ſaple. ac pe ne foſluſon na þa unðeaðlicnẏſſe; Þeo iſ ece. ⁊ næfre ne ȝeendaþ. þeah ſe lichama ȝeendiȝe þe ſceal eft þuſh Goðeſ mihте aриſan то ecepe punungе; Adam ða pæſ puniȝende on þẏſum liſe mið ȝefſpince. ⁊ he ⁊ hiſ piſ ða beaſn ȝefтſẏndon. æȝþeſ ȝe ſunu ȝe ðohтſa. ⁊ he leoſode niȝon hund ȝeaſa ⁊ ðſittiȝ ȝeaſa. ⁊ ſiþþan ſpealт. ſſa ſſa him æſ behaten pæſ foſ ðan ȝẏlт. ⁊ hiſ ſapul ȝepende то helle; Nu ſmeaȝiaþ ſume men hpænon him come ſapul hpæþeſ ðe oſ ðam Fæðeſ þe oſ ðæne meðeſ. pe cpeþaþ oſ heoſa naþſum. ac ſe ẏlca God þe ȝeſceop Adam mið hiſ handum he ȝeſcẏfð ælceſ manneſ lichaman on hiſ moðoſ innoþe; ⁊ ſe ẏlca ſeþe ableoſ on Adameſ lichaman ⁊ him foſȝeaf ſaple ſe ẏlca foſȝẏfþ cilðum ſaple. ⁊ liſ on heoſa moðoſ innoþe þonne hi ȝeſceapene beoþ;

Seo ȝaſтlice acenneðnẏſſ bẏþ unȝeſepenðlic. ⁊ þæſ lichaman acenneðnẏſſ iſ ȝeſepenlic eall þonne þ cilð pẏxт. ⁊ ȝepẏnþ eft cnapa ⁊ eft ſẏþþan cnihт oþ þæт he ſſa becẏmþ то ðæne ẏlðe ðe him ȝeann hiſ ſcẏppenð; Seo ȝaſтlice acenneðnẏſ þ man Goðe beo acenneð on ðam halȝan fulluhте þuſh þone halȝan Gaſт iſ uſ unȝepunelic. foſþan þe ſe ȝeſeon ne maȝon hpæт ðæſ biþ ȝefſnemeð on ðam ȝeful-

diabolo, Deóg, immorigerum ſe exhibuit: hinc ille totúmque genus humanum poſt hanc vitam unà cum diabolo qui illum perdidit, pœnæ inferni tradebatur: *Deus tamen conſiderans hominem periiſſe, perquiſivit unde illius totiúſq; generis humani denuo miſereri poſſet; Deus autem duabus rebus animam hominis ditavit, immortalitate ſcilicet & beatitudine: tunc ſeductione diaboli,* & Adami reatu, beatitudinem animæ noſtræ amiſimus; *non amiſimus tamen immortalitatem: æterna illa eſt, & nunquam finitur; quamvis finitur corpus, tamen Dei potentiâ in æternam manſionem reſurget: Adam poſtea in hac vita cum labore manſit: tunc ille cum uxore ſua liberos, filios quidem filiásque procreârunt: vixit autem annos 930, & poſtea* mortuus eſt, (*ſicut illi prædictum fuit*) pro peccato iſto, *& anima ejus* ἐις ᾅδου καλίζει. *Nunc quidam inquirunt unde anima illis adveniat; an à Patre an quidem à matre; nos à neutro horum aſſerimus; ſed idem Deus Adamum manibus ſuis formavit: alterius cujuſque corpus in utero matris ſuæ format;* Idem autem qui corpori Adami inflans animam illi dedit, animam etiam infantibus vitámque, ídq; in utero matrum ſuarum, ipſo formationis articulo impertitur.

Spiritualis regeneratio inviſibilis eſt; corporis autem generatio eſt viſibilis omnino, quandoquidem fœtus creſcat, fiátque infans tum demum puer, donec ad ætatem quam illi deſtinavit Creator ſuus, pervenerit: ſpiritualis regeneratio, ut homo in baptiſmo ſacro, Deo per Spiritum ſanctum regeneretur, nobis inviſibilis eſt; quoniam inſpicere haud poſſumus, quid intus in homi-

Hom. 34 pag. 557. lin 12. MS. Bibl. publ. Domin. prim. poſt Penteco-ſten. *De baptiſmo & regeneratione infantis.*

ȝeſul-

ȝeƿullodan menn ; Ðu ȝeƿẏxt hine beoẏppan on þam ƿcipan þæteƿe. ⁊ eƿt up ateon mid þam ẏlcan hiƿe þe he hæfde æƿoƿ æƿþan þe he duƿe. ac ƿeo haliȝe modoƿ þe iƿ Godeƿ ȝelaþunȝ þat þ þ cild bið ƿẏnnfull beoẏþeð innto ðam fante. ⁊ biþ up abƿoden fƿam ƿẏnnum aþƿoȝen ðuƿh þ haliȝe fulluht ; Ðuƿh Adameƿ foƿȝæȝeonefƿe ðe Godeƿ beboð tobƿæc beoð þa cild ƿẏnfulle. ac ðuƿh ƿẏlfeƿ ȝẏfe heoƿa ƿẏnna beoþ aðẏleȝode. þ hi Godeƿ menn beoþ. ⁊ hi oƿ þam flæƿclicum ȝeƿuƿþaþ ȝaƿtlice. ⁊ Godeƿ beaƿn ȝehatene ƿƿa ƿƿa uƿ bec fecȝaþ ;

ne baptizato perficiatur: vides quòd ille in aquam puram ſit demerſus, atque denuò emerſus cum eodem colore quem habuit priuſquam demerſus eſſet: tamen novit ſancta Mater quæ eſt Eccleſia, infantem illum fonte quidem peccatis plenum intingi, ſed per baptiſmum ſanctum jam peccatis ablutum extrahi: Per tranſgreſſionem Adami qui præcepta Dei violavit, *infantes illi fiunt peccatores; Sed* per Dei ipſius gratiam *eorum peccata deleta ſunt, ità ut homines Dei facti ſint, atque de carnalibus fiant ſpirituales, filiique Dei appellentur, ſicut nos libri ſacri docuerint.*

Vid. ibid. pag. 227. lin. 4.

II. De Gratia & libero Arbitrio.

¶ Deũ in Sanctis ſuis, ſuam ipſius gratiam bonorum operum ſive meritorum fontem, & bona illa opera ut gratiæ ſuæ rivulos, ab æterno prævidere & diligere, ſermones Catholici veteris Eccleſiæ Anglicanæ teſtantur : * ubi de ſtella Magis apparente diſſerentes, contra Aſtrologos & fatidicos, gratiam tantùm divinam celebrant. *viz.*

Serm. Cathol. De Epiphania Domini. *pag.* 48. *lin.* 9.

NAn ȝeleafƿul man hiƿ ȝeleafan mid ðiƿum ȝeoƿẏlde ne befẏle ; Þitodlice Rebecca Ƿraacef þiƿ acende tƿeȝen ȝetƿẏƿan Jacob ⁊ Eſau on anƿe tide. ƿƿa þ Jacob heold þone ẏldƿan bƿoþeƿ Eſau be þam fet on þæƿe cenningе. ⁊ hi næƿon ðeah ȝelice on ðeaƿum ne on liffeƿ ȝeeaƿnungum ; Þitodlice þ haliȝe ȝeƿƿit cẏð þ God lufode Jacob. ⁊ hatode Eſau. na foƿ ȝeƿẏƿde. ac foƿ miƿlicum ȝeeaƿnungum ; Hit ȝelimpþ foƿ þel oft þ on anƿe tide acend ƿeo cƿen. ⁊ ƿeo ẏln. ⁊ þeah ȝeþicþ ƿe æþelinȝ be hiƿ ȝebẏƿdum to healicum cẏneƿetle ⁊ þæne ẏlne ƿunu punaþ eal hiƿ lif on þeoƿte ; Nu cpeþaþ oft ƿtunte men þ hi bi ȝeƿẏƿde lẏbban ƿceolon. ƿƿẏlce God hi neaðiȝe to ẏfel dædum. ac þe pillaþ þẏƿƿeƿa ƿtuntƿa manna ẏðele leaƿunȝe aðƿæƿcan mid ðeopnẏƿƿe ȝoðcunðƿa ȝeƿƿita ;

*NEmo fidelis fidem ſuam iſthac fati opinione contaminet: Rebecca enim Iſaaci uxor gemellos duos Jacobum & Eſauum vice unâ enixa eſt: ità ut Jacobus fratrem ſeniorem in ipſo puerperio pedibus tenuerit: non erant tamen moribus, aut vitæ meritis conſimiles. Revera, Scriptura ſacra ait, Deus dilexit Jacobum, & Eſauum odit; non propter fatum, ſed propter merita * diſcrepantia. Sæpiùs accidit, eodem tempore Reginam, & ancillam peperiſſe; attamen Nobilis ille natalibus ſuis thronum Regium excelſum attingit; ancillæ verò filius per totam vitam in ſervitute manet. Homines verò ſtulti ſæpe aiunt, quòd à fato vivant; quaſi illos Deus ad malefacta* * cogeret: *horum verò ſtultorum hominum inane mendacium* divinarum Scripturarum pro-

R. Davenant. De ſupralapſ. pag. 92. lin. 7. Secundùm actiones differentes, *ut Apoc. 20. 13.*

R. Davenant. ibid. 74. l n. 16

ꝑꝓıta ⁊ Se ælmihtiga ſcýppend gefceop englaſ ſuꝑh hiſ godcundan mihte. ⁊ foꝑ hiſ micelan ꝓihtꝓiſnýſſe foꝑgeaf him agenne cýne. Þ hi moꝛton ðuꝑhꝓunian on eceꝛe gefælþe ſuꝑh gehýꝓſumnýſſe. ⁊ mihton eac þa gefælþa foꝑleoſan. na foꝑ gefýnde ac foꝑ ungehýꝓſumnýſſe ⁊ hiſ deope ꝓihtꝓiſnýſ noldе hi neadian to naþꝓum ac foꝑgeaf him agenne cýne. foꝑþan ðe Þ iſ ꝓihtꝓiſnýſ Þ gehýlcum ſý hiſ agen cýne gefaſtod ⁊ Ðonne pæꝛe ſeo ꝓihtꝓiſnýſ apæged gif he hi neadunge to hiſ ðeoꝛte gebigde. oþþe gif he hi to ýfelnýſſe befcufe ⁊ Ða miſꝛendon ſume þa englaſ heofna agenne cýne. ⁊ ſuꝑh modignýſſe hý ſýlfe to apýꝓigedum deoflum gefoꝑhton ⁊ Eft ða þa ſe ðꝛimpealðenda ſcýppend mancýn gefoꝑhte. þa foꝑgeaf he Adame ⁊ Euan agenne cýne. ſꝛa hi ðuꝑh gehýꝓſumnýſſe á on ecnýſſe butan deaþe on gefælþe punodon mid eallum heofna oſſꝓꝓinge. ſꝛa hi ꝑuꝑh ungehýꝓſumnýſſe deadlice puꝑðon ⁊ Ac þa þa hi Godef bebod foꝑgægdon. ⁊ þæſ apýꝓigedan deofleſ laſe gehýꝓſumodon. þa puꝑdon hi deadlice ⁊ foꝑſcýldegode ðuꝑh agenne cýne hi. ⁊ eall heofna oſſꝓꝓinge. ⁊ þeah ðe næſſe ne puꝑðe ſýþþan mancýnne gemiltſod ðe ma ðe þam deoflum. iſ ðeah pæꝛe Godef eallunga untæle ⁊ Ac eft ſeo miccle milðheꝓihtꝓiſnýſ uſef Ðꝓihtnef uſ alýſde ꝑuꝑh hiſ mennifcnýſſe. gif þe hiſ bebodum mid ealne heoꝓtan gehýꝓſumiað ⁊ ꝓig

ȝecoþenþa enȝla. ȝe ȝecoþenþa manna. ⁊ eac þæþa moðiȝþa ȝaþta. ⁊ aþleaþþa manna þe ðuþh heoþa aþleaþnýþþe þoþþuþþaþ ac he ne þoþeþtihte nænne to ýþelnýþþe. þoþþan þe he þýlþ iþ eall ȝoðnýþþ. ne he nænne to þoþþýþðe ne ȝeþtihte. þoþþan þe he iþ þoþ liþ; he þoþeþtihte þa ȝecoþenan to ðam ecan liþe. þoþþan þe he þiþte hi þþilce topeaþðe þuþh hiþ ȝiþe. ⁊ aȝene ȝehýþþumnýþþe; he noldе þoþeþtihtan þa aþleaþan to hiþ þilce. þoþþan þe he þiþte hi þþilce topeaþðe þuþh heoþa aȝene þoþȝæȝeonýþþe. ⁊ þþýþnýþþe; healðað þiþ fæþte on eoþþum heoþtum. þ re fælmihtiȝa ⁊ re þihtþiþa God nænne man ne neaðað to þýnȝiȝenne ac he þat þþa ðeah on æþ hþilce þuþh aȝenne þillan þýnȝian þillað; he þi ne þceol he ðonne þihtlice þþecan þ ýþel þ he onþcunað; he luþað ælc ȝoð ⁊ þihtþiþnýþþe þoþþan ðe he iþ ȝecýnðelice ȝoð ⁊ þihtþiþ. ⁊ he hataþ ealle þa þe unþihþiþnýþþe þýþcað. ⁊ þa þoþðeð þe leaþunȝe þþþecað; þitðlice þa ðe on God belýfaþ. hi þind þuþh þone halȝan Gaþt ȝeþiþþoðe; Niþ þeo ȝecýþþneonýþþ to Goðe oþ uþ þýlfum. ac oþ Goðeþ ȝiþe. þþa þþa re Aþoþtol cþýþ. Ðuþh Goðeþ ȝiþe ȝe þind ȝehealðene on ȝeleaþan; Ða þe ne ȝelýfað þuþh aȝenne cýne hi þcoþiaþ.na ðuþh ȝeþýnð. þoþþan ðe ȝeþýnð niþ nan ðinȝ buton leaþpena. ne nan þinȝ þoþlice be ȝeþýnðe ne ȝeþýnþ ac ealle ðinȝ þuþh Goðeþ ðom beoþ ȝeendebýnðe. re ðe cpæþ ðuþh hiþ þiteȝan. Ic aþanðiȝe manna heoþtan. ⁊ heoþa lenðena. ⁊ ælcum þýlle æþtep hiþ fæpelðe. ⁊ æfter hiþ aȝenne aþundennýþþe; Ne taliȝe nan man hiþ ýfelan ðæða to God. ac taliȝe æpeþt to ðam ðeoþle þe mancýn beþpac. ⁊ to Adameþ þoþȝæȝeonýþþe. ac ðeah þþýþoþt to him

ſpirituúmq; ſuperborum numerum, & hominum etiam improborum; qui improbitate propriâ intereunt: *verum ille neminem ad* * *malitiam prædeſtinat, quoniam ipſe univerſa bonitas eſt, neque ad quem ad interitum deſtinavit, quoniam vita vera exiſtit.* * *Electos prædeſtinavit ad æternã vitam, propterea quod* * NOVIT ILLE QUALES PER GRATIAM IPSIUS, & obedientiam propriam futuri eſſent. *Noluit improbos ad regnum ipſius prædeſtinare; noverat enim quales eſſent futuri* tranſgreſſione propriâ & perverſitate: *firmum hoc cordibus veſtris tenete Omnipotentem juſtúmq; Deum neminem ad peccandum* * COGERE; *antea tamen noverat quinam* ſponte ſuâ *peccare vellent.* Quare *ergò* nequitiam iſtam *quam fugit juſtè ulſciſci haud debuit? Bonitatem ille univerſam & juſtitiam amat, quia bonus* NATURA *& juſtus eſt, odítque omnes qui injuſtitiam perpetrant*, quíque loquuntur mendacium perdit: *Revera qui in Deum credunt per Spiritum ſanctum edocti ſunt.* Converſio ad Deum non eſt A NOBISMETIPSIS, SED A GRATIA DEI; *ſicut ait Apoſtolus:* * PER GRATIAM DEI ſalvati eſtis in fide. *Qui autem non credunt, proprio arbitrio pereunt, non per fatum: fatum enim nihil aliud eſt præter figmentum falſum: nihil enim per fatum factum eſt; quin univerſa res Dei judicio ordinata eſt, qui per prophetam ſuum inquit,* Ego ſcrutor cor hominum, ſuósque renes; & unicuique do juxta viam ſuam, & juxta inventionem ſuam. *Nemo nequitiam ſuam* **Deo imputet, quin magis diabolo (qui humanum genus decepit) & tranſgreſſioni Adami, imò vel ſibi potiſſimùm imputet; quia peccatum*

*R. Davenant. De ſupralapſ. p. 74. l. 11. & 85. lin. 6. & 97. l. 18.

* Non ait, Deum eligere ex præſcientia obedientiæ propriæ, *ſed* jam ELECTOS, ad vitam prædeſtinavit, propterea quòd novit &c.

* Novit θεϱαπευτικῶς. R. Davenant. ibid. p. 60. l. 19. & 62. l. 1. ità hîc PER GRATIAM, &c.

* R. Davenant. ibid. p. 29. l. 21. p. 83. lin. 38. p. 95. l. 20. & 96. l. 21.

* Eph. 2. 5. 8.

Jer. 17. 10.

* Vide R. Davenant. Jo. Calvini vindicem. 96. 97. 99.

him ſylfum ꝥ him yfel ġelicaþ. ⁊ ne liċaþ God ; Bið ðeah ġelome ofſpringc ſoþſcyldeġod. ðuþh ſoþþæðepa man ðæda ġif he miþ yfele him ġeefenlæhþ ; Gif þonne ſe ofſpringc niht-bif biþ. þonne leofaþ he on hif niht-bifnyſſe. ⁊ natef hpon hif yldrena ſynna ne abeþþ ; Ne fy nan man to ðan aſleaf. ꝥ he Adam fyſnige. oþþe ðuan þe nu on heofenum miþ Gode nixiaþ. ac ġeeaſnige ſpiþor Godef milðheortnyſſe. ſpa ꝥ he pende hif agenne cyne to hif ſcyppendef ġehyſnumnyſſe ⁊ bebodum. ſoþþan þe nan man ne biþ ġehealden butan þuþh ġife hælendef Cnift. þa ġife he ġeaſcode. ⁊ ſoþef tihte on ecum næde æſ miðdan ġeaſdef ġefetnyſſe ; Mine ġebroþra ġe habbaþ nu ġehyſneð be þan leaſan penan. þe yðele men ġepyrð hataþ ;

Ligatus aſinus & pullus populos duos, Judaicum ſcilicet & Gentilem ſignificant ; Gentilem dico, quoniam totum genus humanum in Gentiliſmo adhuc permanſit ; excepto ſolo populo Judæorum, qui legem veterem hoc tempore ſervabant : Hi erant ligati, quoniam totum humanum genus peccatis devinctum fuit, ſicut Propheta dixit : Unuſquiſq; hominum funibus peccatorum ſuorum conſtringitur ; *tunc Deus Apoſtolos ſuos ; eorúmque ſucceſſores ad humanum genus ligatum miſit, juſſítq ; ut ſolvant, & ad illum ducant. Quomodo* ſolvebant *Aſinum illum pullúmque ?* Rectam illi fidem Deiq ; mandata populo prædicabant ; *nec non miraculis multis prædicationem ſuam corroborabant : tunc populus iſte à ſervitute diaboli ad cultum Chriſti convertebatur, & ab omnibus peccatis per ſanctum illum baptiſmum ſolvebatur, & ad Chriſtum ducebatur. Aſinus animal ſtultum eſt, & immundum, & præ cæteris brutis irrationale, portan-*

Se ġetiġeda afra ⁊ hif ſola ġetacniaþ tpa ſolc. ꝥ if Judeiſc. ⁊ hæþen ; Jc cpeþe hæþen. ſoþþi þe eall mennyſc pæf ða ġyt puniġende on hæþenſcipe butan þam anum Judeiſcan ſolce. þe heolðon þa ealdan æ on þam timan ; Þi pænon ġetiġede ſoþ þanþe eall mancyn pæf miþ ſynnum ġebunden ſpa ſpa ſe Fiteġa cpæþ. Anſa ġehpylc manna if ġepprþen miþ papum hif ſynna. ða ſende God hif Apoſtolaf ⁊ heona æftepġengan to ġebundenum mancynne. ⁊ het hi ontiġan. ⁊ to him læðan ; hu untiġðon hi ðone aſran ⁊ þone ſolan ? Þi boðoðon ðam ſolce þihtne ġeleaſan. ⁊ Godef beboda. ⁊ eac miþ micclum punðrum heona boðunge ġetrymðon ; Ða abeah ꝥ ſolc ſnam ðeoflef þeoðome to Cnifte biġenġum ⁊ pæron alyfeðe ſnam eallum ſynnum þuþh ꝥ haliġe fulluht ⁊ to Cnifte ġelæðde ; Afra if ſtunt nyten. ⁊ unclæne. ⁊ toſonan oþrum nytenum ungefceaðlif-

*illi Deo autem minimè placuit. Soboles tamen per progenitorum flagitia, rea ſubinde facta eſt ; ſi illos malitiâ * imitati fuerint : quin ſi poſteri juſti fuerint, tum in juſtitia ſua vivunt, & parentum peccata nunquam portabunt. Nè quis tam improbus ſit, ut Adamum aut Evam execretur, qui nunc in cœlis cum Deo regnant ; verùm potiùs divinam miſericordiam promereatur, ità ut proprium arbitrium ad obedientiam Creatoris ſui, ejúſque præcepta convertat.* Propterea quòd nemo hominum ſalutem, niſi PER GRATIAM JESU CHRISTI conſequitur, quam gratiam in æterno conſilio ſuo, ante mundi conſtitutionem præparavit, & prædeſtinavit. *Fratres mei, jam de figmento falſo, quod vani homuli* fatum *vocant, accepiſtis.*

* Sax. æquaverint.

Hom. 34. pag. 265. lin 9. Evangelium, in ramis palmarum. *De Aſino & pullo juſſu Chriſti ſoluto.*

Abſolutio in recta fidei prædicatione.

ȝ bẏnþenrtþanȝ ; ðpa pæþon menn æþ Cþiſtef tocẏme ſtunte ȝ unclæne þa þa hi þeopoðon ðeopolȝẏlðum. ȝ mẏſlicum leahtþum. ȝ buȝon to þam anlicnẏſſum þe hi ſẏlfe pophton. ȝ heom cpæðon to. Ðu eaþt min Goð. ȝ ſpa hpilce bẏnþene ſpa heom ðeopol onbefette þa hi bæþon; Ac þa þa Cþiſt com to mancẏnne. þa apenðe he upe ſtunthẏſſe to ȝepaðe. ȝ upe unclænẏſſe to clænum þeapum ; ðe ȝetemeða aſſa hæfðe ȝetacnunȝe ðæſ Judeiſcan folcef. ðe pæſ ȝetemeð unðef þæne ealðan æ'; ðe filða fola hæfðe ȝetacnunȝa ealleſ oþþeſ folcef þe pæſ ða ȝẏt ƿæþen. ȝ unȝetemeð ac hi puþðon ȝetemeðe ȝ ȝeleafulle ða ða Cþiſt ſende hiſ leoþnincg cnihtaſ ȝeonð ealne miðdan eaſð ðuſ cpeþende; Faſaþ ȝeonð ealne miðdan eaſð. ȝ læſaþ ealle ðeoða ȝ fullia ð hi on naman ðæſ Fæðeſ. ȝ ðæſ Suna. ȝ ðæſ halȝan Gaſtef. ȝ beoða ð þ hi healðon ealle beboða ðe ic eop tæhte ; Ðæſa aſſena hlafoſð axoðe hpi hi untiȝðon hiſ aſſan ; ðpa eac ða heafoð menn ȝehpilcef leoðſciper fol-ðon ðẏnlice piþcpeþan Goðef boðunȝe. ac ða ða hi ȝeſapon þ þa bẏðelaſ ȝehældon þuþh Goðef mihte healte. ȝ blinðe. ȝ ðumbum ſpþæce foſtȝeafon. ȝ eac þa ðeaðan to liſe aſtæſðon. þa ne mihton hi piþſtandan þam punðum. ac buȝon ealle enðemef to Goð ; Cþiſtef leoſnincg cnihtaſ cpæðon. ſe hlafoſð behofað ðæſa aſſena. ȝ ſent hi eft ongean ; Ne cpæðon hi na upe hlafoſð. ne þin hlafoſð. ac foſþþihte hlafoſð. foſþan ðe Cþiſt iſ ealſa hlafoſða hlafoſð. æȝðef ȝe manna ȝe ealſa ȝefceafta; Hi cpæðon he ſent hi eft ongean; Þe ſẏnð ȝemanoðe ȝ ȝelaþoðe to Goðef ſice. ac þe ne ſẏnð na ȝenẏðe; Ðonne þe ſẏnð ȝelaþoðe þonne ſẏnð þe untiȝeðe.

díſque oneribus robuſtum. Tales erant homines ante Chriſti adventum, ſtulti & immundi; quando idolis & variis flagitiis ſerviebant, & imaginibus, quas ipſi fecerant, ſe incurvabant; & illis dicebant, Tu es Deus meus: & onus quodcunque diabolus illis impoſuit, illi portabant. At Chriſtus poſtquam venerat, ſtultitiam noſtram in prudentiam, & immunditiam noſtram in mores cultúſque mundos mutabat. Aſinus ille domitus ſignificationem populi Judaici præ ſe tulit ; qui ſub veteri lege domabatur: Pullus verò indomitus reliquos omnes populos, Gentiles adhuc & indomitos ſignificabat. Quin domiti & fideles fiunt; poſtquam Chriſtus diſcipulos ſuos in totum mundum miſerat, ſic dicens ; Ite per totum mundum, & docete omnes gentes, & baptizate illas in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti: *& jubete ut omnia præcepta quæ Ego vos docui ſervarent. Aſinorum dominus rogabat quare ſolvebant aſinum : Sic etiam Principes viri cujuſque gentis prædicationi divinæ contradicere perversè voluerunt ; at poſtquam videbant quòd prædicatores , Dei potentiâ claudos & cæcos ſanaverint, multíſque ſermonem dederint, nec non mortuos ad vitam reſuſcitaverint, haud poterant miraculis illis reſiſtare; ſed omnes pariter ad Deum convertebantur. Chriſti diſcipuli dicebant :* Dominus aſinis iſtis indiget, & denuo illos miſit: *Non dicebant* noſter Dominus, *nec* tuus Dominus, *ſed planè* Dominus; *quoniam Chriſtus eſt omnium dominorum Dominus, cùm hominum tum omnium creaturarum. Dicebant illi, quòd illos denuo miſiſſet. Admonemur nos & invitamur in regnum Dei; at nullatenus* cogimur: *quando* invitamur, *tunc* ſolvimur, &

untɪzeoe. ⁊ þonne þe beoþ foþlætene to uþum aȝenum cyþe. þonne biþ hit fþilce þe beon onȝean aȝende; Godef mildheoptnyf if þ þe untɪzeoe fyndon. ac ȝif þe þihtlice libbaþ. þ biþ æȝþef ȝe Godef ȝifu. ȝe eac uþe aȝen ȝeoþnfulnyf; þe fceolon fymle bidðan ðihtnef fultum. foþþam þe uþe aȝen cyþe næfþ nænne foþþȝanȝ. buton heo beo ȝefyþþoð ðuþh ðone ælmihtiȝan ;

Þe þillaþ fecȝan eoþ fum biȝfpel. Ne mæȝ nan man hine fylfne to cynincȝe ȝeðon. ac þ folc hæfþ cyne to ceofenne þone to cyninȝe ðe heom fylfum ȝelicaþ ; Ac fyþþan he to cyninȝe ȝehaðoð biþ ðonne hæfð he anfealo ofef þ folc. ⁊ hi ne maȝon hif ȝeoc of heofa fpunan afceacan ; ðfa eac ȝehpilc man hæfð aȝenne cyne æf ðam þe he fyngiȝe hpæþef he pille fylian ðeoflef pillan oþþe piþfacan; Ðonne ȝif he miþ ðeofleþ peoþcum hine fylfne bebint. ðonne ne mæȝ he miþ hif aȝenfe mihte hine unbindan. buton fe ælmihtiȝa Goð ftfanȝfe handa hif mildheoptnyffe hine unbinðe; Aȝenef pillan ⁊ aȝenfe ȝymeleafte he biþ ȝebunden. ac ðuþh Godef mildheoptnyffe he biþ unbunden ;

tunc quidem in liberum arbitrium dimittimur ; tunc accidit quaſi nos demuo remittamur. Dei miſericordia eſt ut nos ſolvamur, at ſi rectè vivamus hoc cùm GRATIÆ DEI, *tum etiam propriæ noſtræ diligentiæ erit.* Debemus nos Domini auxilium petere: Noſtrum enim arbitrium NULLUM PROCESSUM HABET, NISI PER OMNIPOTENTEM [*Deum*] PROMOVEATUR.

Parabolam quandam vobis narrabimus. Nemo ſeipſum poterit regem conſtituere; quin populus libertatem eligendi regem, quem voluerit ſortitur: ſed poſtquam in regem inauguratus fuerit, tunc imperium in populum rex habet, neque jugum ejus de collo ſuo excutere valebit: Sic etiam* Unuſquiſque arbitrium proprium habet priuſquam peccaverit, an Diaboli voluntatem ſequi voluerit, an repudiare : verùm ſi ſeipſum operibus diaboli devinxerit, haud poterit VIRIBUS ſuis ſeipſum ſolvere, niſi hunc Omnipotens Devs, robuſtâ MISERICORDIÆ ſuæ manu, liberaverit. VOLUNTATE PROPRIA, & PROPRIA NEGLIGENTIA fuit devinctus; ſed DEI MISERICORDIA erit ſolutus.

Ibid. paulò pòſt, p. 270. lin. 10. De aſino Chriſtum portante.

* Sax. *ordinatus.*

Cap. 18.

Ut idem filiam Tribuni cæcam illuminaverit, ac deinde ad ſanctum Albanum perveniens reliquias ibidem & ipſius acceperit & beatorum Apoſtolorum, ſive aliorum Martyrum poſuerit.

Sax. deeſt. TUm ſubitò quidam Tribuniciæ poteſtatis cum conjuge procedit in medium, filiam decem annorum cæcam curandam ſacerdotibus offerens, quam illi adverſariis offerri præceperunt: ſed ii conſcientiâ puniente deterriti, jungunt cum parentibus preces, & curationem parvulæ à ſacerdotibus deprecantur. Qui inclinatos animo adverſarios intuentes, orationem breviter fundunt. Ac deinde Germanus plenus Spiritu S. invocat Trinitatem, nec mora; adhærentem lateri ſuo capſulam cum ſanctorum reliquiis collo avulſam manibus comprehendit, eámque in conſpectu omnium, puellæ oculis applicuit; Quos ſtatim, evacuatis tenebris, lumen veritatis implevit. Exultant parentes ; miraculum populus contremiſcit, poſt quam diem ità ex animis omnium ſuaſio iniqua deleta eſt, ut ſacerdotum doctrinam ſitientibus deſideriis ſectarentur. Compreſſâ itaque perverſitate damnabili ejúſque auctoribus

confutatis, atque animis omnium fidei puritate compoſitis, ſacerdotes beatum Albanum martyrem auctori Deo per ipſum gratias *acturi petierunt. Ubi Germanus omnium Apoſtolorum diverſorúmque martyrum ſecum reliquias habens, factâ oratione, iuſsit* revelli ſepulchrum; precioſa ibidem munera conditurus: arbitrans oportunum, ut membra ſanctorum ex diverſis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, ſepulchri quoque unius teneret hoſpitium. Quibus depoſitis honorificè, atque ſociatis de loco ipſo, ubi beati martyris effuſus erat ſanguis, maſſam pulveris ſecum portaturus abſtulit; in qua apparebat cruore ſervato, rubuiſſe martyrum cædem, perſecutore pallente. Quibus ità geſtis innumera hominum eodem die ad Dominum turba converſa eſt.

* *Sic MS. T.*

* revelari. *W.*

Cap. 19.

Ut idem cauſa infirmitatis ibidem detentus, & incendia domorum orando reſtinxerit: & ipſe per viſionem à ſuo ſit languore curatus.

Sax. deeſt. UNde dum redeunt, inſidiator inimicus caſualibus laqueis præparatis, Germani pedem lapſûs occaſione contrivit, ignorans merita illius, ſicut Job beatiſſimi, afflictione corporis, propaganda. Et dum aliquandiu uno in loco infirmitatis neceſſitate teneretur, in vicina qua manebat caſula, exarſit incendium. Quod conſumptis domibus, quæ illic paluſtri arundine tegebantur, ad illud habitaculum in quo idem jacebat, * flabris ſtimulantibus ferebatur. Concurſus omnium ad antiſtitem convolavit, ut elatis manibus, periculum quod imminebat, evaderet. Quibus increpatis, moveri ſe fidei præſumptione non paſſus eſt. At multitudo omnis deſperatione perterrita obviam currit incendio. Sed ut Dei potentia manifeſtior appareret, quicquid cuſtodire tentaverat turba, conſumitur. Quod verò jacens & infirmus defenderat, * referto hoſpito ſancti viri, expaveſcens flamma tranſilivit; ultrà citráque deſæviens, & inter globos flammantis incendii, incolume tabernaculum, quod habitator incluſus ſervabat, emicuit. Exultat turba miraculo, & victam ſe divinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis vulgus ſine numero. Hi animas curare cupientes, hi corpora. Referri nequeunt, quæ Chriſtus operabatur in famulo, qui virtutes faciebat infirmus. Et cùm debilitati ſuę nihil remedii pateretur adhiberi, quâdam nocte candentem niveis veſtibus vidit ſibi adeſſe perſonam, quę manu extenſâ jacentem videretur * attollere, eúmque conſiſtere firmis veſtigiis imperabat. Poſt quam horam ità fugatis doloribus recepit priſtinam ſanitatem, ut die reddito itineris laborem ſubiret intrepidus.

* *MS. ſing.*

* reſerato. *T.* & *C.* reſervato. *W.*

* extollere. *T.*

Cap. 20.

Ut iidem Epiſcopi Britonibus in pugna auxilium cœleſte tulerint, ſícque domum reverſi ſunt.

Sax. deeſt. INterea Saxones Pictíque bellum adverſum Britones junctis viribus ſuſceperunt, quos eadem neceſſitas in caſtra contraxerat: & cùm trepidi partes ſuas penè impares judicarent, ſanctorum antiſtitum auxilium petierunt. Qui promiſſum maturantes adventum, tantum paventibus fiduciæ contulerunt, ut acceſsiſſe maximus crederetur exercitus. Itaque Apoſtolicis ducibus Chriſtus militabat in caſtris. [a] Aderant etiam quadrageſimæ venerabiles dies, quos religioſiores reddebat præſentia ſacerdotum, in tantum, ut [b] quotidianis prædicationibus inſtituti, certatim populi ad gratiam baptiſmatis convolarent. Nam maxima exercitûs multitudo undam lavacri ſalutaris expetit, & Eccleſia ad diem reſurrectionis dominicæ frondibus contexa componitur, atque in expeditione campeſtri inſtar civitatis aptatur. Madidus baptiſmate procedit exercitus, fides fervet in populo, & conterrito armatorum præſidio, divinitatis expectatur auxilium. Inſtitutio, vel forma * caſtitatis hoſtibus nunciatur qui victoriam quaſi de inermi exercitu præſumentes; aſſumptâ alacritate feſti-

* caſtrorum. *T.*

feſtinant, quorum tamen adventus exploratione cognoſcitur. Cúmque emenſâ ſolennitate Paſchali, recens de lavacro pars major exercitûs * arma capere ac bellum parare tentaret, Germanus ſe ducem prælii profitetur: Eligit expeditos, circumjecta percurrit, & è regione quâ hoſtium ſperabatur adventus, vallem circundatam mediis montibus intuetur. Quo in loco novum componit exercitum ipſe dux agminis: Etiam aderat ferox hoſtium multitudo, quam appropinquare intuebantur in inſidiis conſtituti. Tunc ſubitò Germanus ſignifer univerſos admonet & prędicat, ut voci ſuæ uno clamore reſpondeant; ſecurísque hoſtibus qui ſe * inſperatos adeſſe confiderent, Alleluia tertiò repetitum ſacerdotes exclamabant. Sequitur una vox omnium, & elatum clamorem repercuſſo aere montium *concluſa multiplicant, hoſtile agmen terrore proſternitur, * & ruiſſe ſuper ſe non ſolum rupes circundatas, ſed etiam *ipſam cœli machinam contremiſcunt; trepidationíque injectæ vix ſufficere pedum pernicitas credebatur. Paſſim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuiſſe diſcrimini, plures etiam timore præcipites, flumen quod tranſierant, devoravit. Ultionem ſuam innocens exercitus intuetur, & victoriæ conceſſæ ocioſus ſpectator efficitur. Spolia colliguntur expoſita, & cœleſtis palmæ gaudia miles religioſus amplectitur. Triumphant Pontifices hoſtibus fuſis ſine ſanguine, triumphant victoriâ fide obtentâ non viribus. Compoſitâ itaque inſulâ, ſecuritate multiplici, ſuperatísque hoſtibus vel inviſibilibus, vel carne conſpicuis, reditum moliuntur Pontifices. Quibus tranquillam navigationem, & merita propria, & *interceſſio beati martyris Albani paraverunt, quietósque eos ſuorum deſideriis felix carina reſtituit. †

* caperet, tentaret. *C.*

* ſuperatos. *T.*

* excluſa. *W.*

* ruiſſe. *T.*

* *MS. ſing.*

* *non* invocatio.

† Remanſit autem in inſula genus utrumque, hoſtes & cives, Angli & Britones, quorum Angli pro regno, Britones pro vita certabant. *MS. Coll. Trin.*

Notæ.

[a] ¶ Britanni veteres, Eccleſiæ Primitivæ diſcipuli, Quadrageſimam non ſuperſtitioſè quidem quaſi dierum diſcrimini nimiùm tribuentes; ſed ut παρασκευὴν, & præparationem ad feſtum Paſchę ſequentis celebrandum, jejunio, lacrymis, confeſsioni peccatorum, & reſipiſcentiæ veræ, ſtudio dicabant; ut hinc verè hilares, pleníque lętitiâ, ad ſolennitatem Paſchæ, Sacramentorum delicias cœleſtes percepturi, accederent.

Hom. 34. pag. 113. & Serm. Cathol. 293. lin. 30. Domin. prim. in Quadrageſ.

Men þa leoſaſtan eoſ eallum iſ cuþ þ þæſ ȝeaſlica ymbſyne uſ ȝebſingþ eſne nu ða clænan tið lenȝtenliceſ fæſtenef.on þam peſceolon upe ȝymeleaſte ⁊ foſȝæȝeonyſſe uþum ȝaſtlicum ſcſiſte ȝeandettan. ⁊ uſ mið fæſtene. ⁊ pæcceum. ⁊ ȝebeðum. ⁊ ælmyſðæðum fþam ſynnum aþþean. þ pe bealðlice mið ȝaſtlicne blisſe ða ȝaſtenlican mæſſunȝe Cſiſtef æſiſtef puſþian moton. ⁊ ðæſ halȝan huſlef ðiȝene mið ȝeleaſan unðeſſon uſ to ſynna foſȝifennyſſe. ⁊ to ȝefcyldnyſſe ðeoſollicſa coſtnunȝa;

*Viri dilectiſſimi, vobis omnibus notum eſt dies hoſce anniverſarios, nos jam modò ad munditiẽ * quadrageſimalis jejunii ducere; quibus oportet negligentiam & perverſitatem noſtram coram ſpirituali Confeſſorio noſtro [ad * Dominum] confiteri: & noſmet ipſos jejunio, vigiliis, precibus, & eleemoſynis à peccatis lavare; ut confidenter cum lætitia ſpirituali* Paſchalem illam reſurrectionis Chriſti ſolennitatem celebrare poſsimus; & ſanctæ Euchariſtię tactum [guſtúmve] nobis in remiſsionem peccatorum, & diabolicas tentationes propulſandas ſuſcipere.

* Sax. *vernalis*

* *Vide* D. *Henr. Spelm. Concil. pag.* 485. *lin.* 18.

Quadrageſ. ad Sacrament. præparatio.

[b] *Quotidianis prædicationibus.* Sic monumenta illa magni pretii, quæ ante quadriennium è libro Miſcellan. Sax. Coll. Ben. Cantabr. typis mandanda deſcripſimus, *prædicationem quadrageſimalem* memorant. Vide Ill. Hen. Spelm. Concil. pag. 612. lin. 16. þuſh laſe· ⁊ þuſh boðunȝe Goðef beboða. *Per doctrinam & prædicationem præceptorum Dei*, &c. ſed textus Lat. cujus Saxo ille duntaxat interpres fuit,

fuit, adjicit etiam *prædicationi bonorum operum exercitium,* quod ut cautè præſtare potuiſſent majores noſtri, à nugis & ſcurrilitate mimorum mentes ſuas diebus jejunio dicatis avocare ſtuduerunt. Videte ergò ut etiam riſus immodicos perſtringat homiliſta.

Hom. 14. pag. 111. lin. 17. Domin prim. in Quadrageſim.

Forbugaþ iðele ſpellunge. ⁊ ðýſlice blíſſa. ⁊ beperaþ eorþe ſynna. forþam ðe Criſt cpæð. ſa eor ðe nu hlihhaþ ge ſceolon heoſian ⁊ pepan; &ſt he cpæð. eaðige beoþ ſa ðe nu pepaþ forþam ðe hi ſceolon geſſeſſnoðe;

Fugite colloquium otioſum, ſtultóſque luſus; & peccata veſtra deflete: Chriſtus enim ait, Væ vobis qui nunc ridetis! *triſtari oportet & lugere: & denuo,* Beati ſunt qui nunc lugent quoniam conſolationem accipient.

Cap. 21.

Ut renaſcentibus virgultis Pelagianæ peſtis, Germanus cum Severo Britanniam reverſus, priùs claudo juveni inceſſum, deinde & populo Dei, condemnatis ſive emendatis hæreticis, greſſum recuperârit fidei.

Sax. deeſt. NEc multo *pòſt interpoſito tempore, nunciatur ex eadem inſula Pelagianam perverſitatem iteratò paucis auctoribus dilatari. Rurſúsque ad beatiſſimum virum preces ſacerdotum omnium deferuntur, ut cauſam Dei, quam priùs obtinuerat, tueretur. Quorum petitioni feſtinus obtemperat: Nam adjuncto ſibi Severo totius ſanctitatis viro (qui erat diſcipulus beatiſſimi patris Lupi Trecaſenorum Epiſcopi, & tunc Treveris ordinatus Epiſcopus, gentibus primæ Germaniæ verbum Dei prędicabat) mare conſcendit, & conſentientibus elementis tranquillo navigio Britannias petiit. Interea ſiniſtri ſpiritus provolantes totam inſulam Germanum venire invitis vaticinationibus nunciabant, in tantum ut Elafius quidam religionis illius primus in occurſum ſanctorum ſine ulla manifeſti nuncii relatione properaret, exhibens ſecum filium, quem in ipſo flore adoleſcentiæ debilitas dolenda damnaverat: Erat enim areſcentibus nervis contracto poplite, cui per ſiccitatem cruris uſus veſtigii negabantur. Hunc Elafium provincia tota ſubſequitur. Veniunt ſacerdotes, occurrit inſcia multitudo, confeſtim benedictio & ſermonis divini doctrina profunditur. Recognoſcunt populum, in ea qua illum reliquerant credulitate durantem; intelligunt culpam eſſe paucorum, inquirunt auctores, inventósque condemnant. Tum ſubitò Elafius pedibus advolvitur ſacerdotum, offerens filium, cujus neceſſitatem ipſa debilitas etiam ſine precibus allegabat. Fit communis omnium dolor, præcipuè ſacerdotum, qui conceptam miſericordiam ad divinam clementiam contulerunt; ſtatímque adoleſcentem beatus Germanus ſedere compulit; attrectat poplitem debilitate curvatum, & per tota infirmitatis ſpatia medicabilis dextra percurrit, ſalubrémque tactum ſanitas feſtina ſubſequitur, ariditas ſuccum, nervi officia receperunt, & in conſpectu omnium incolumis patri filius reſtituitur. Implentur populi ſtupore miraculi, & in pectoribus omnium fides Catholica inculcata firmatur, prædicatio deinde ad plebem de prævaricationis emendatione convertitur. Omniúmque ſententia pravitatis auctores qui erant expulſi inſulâ, ſacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, ut & regio abſolutione, & illi emendatione fruerentur. Factúmque eſt ut in illis locis multo ex eo tempore fides intemerata perduraret. Itaque compoſitis omnibus, beati * ſacerdotes eâ quâ venerant proſperitate redierunt. Porrò Germanus poſt hæc ad Ravennam pro pace Armoricanę gentis ſupplicaturus advenit, ibíq; à Valentiniano & Placidia matre ipſius ſumma reverentia ſuſceptus, migravit ad Chriſtum. Cujus corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus ſuam defertur ad urbem. Nec multò pòſt Valentinianus ab Etii patricii, quem occiderat, ſatellitibus interimitur: Anno imperii Marciani ſexto, cum quo ſimul Heſperium concidit regnum.*

* poſt. *deeſt MS. ſing.*

* Pontifices.

Cap.

Cap. 22.

*Ut Britones, quiescentibus ad tempus exteris, civilibus sese bellis contriverant, simul & majoribus flagitiis * submerserint.*

* *se immerserint. W.*

Sax. deest. INterea Britanniæ cessatum quidem est parumper ab externis, sed non à civilibus bellis. Manebant exterminia civitatum ab hoste dirutarum ac desertarum; pugnabant contra invicem qui hostem evaserant cives. Attamen recenti adhuc memoriâ calamitatis & cladis inflictæ servabant utcunque Reges, Sacerdotes privati & optimates, suum quique ordinem. At illis decedentibus, cùm successisset ætas rempestatis illius nescia, & præsentis solùm serenitatis statum experta, ità cuncta veritatis ac justitiæ moderamina concussa ac subversa

* *l.* eorum. sunt, ut *earum non dicam vestigium, sed nè memoria quidem præterquam in paucis & valdè paucis ulla appareret. Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili sermone describit, & hoc addebat, ut nunquam genti *Saxonum sive Anglorum secum Britanniam incolenti, verbum fidei prædicando committerent. Sed non tamen divina pietas plebem suam *quam præscivit* deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis per quos crederet, destinavit.

* *RR. Armach in primord. pag. 377.*

Cap. 23.

Ut Sanctus Papa Gregorius Augustinum cum Monachis ad prædicandum genti Anglorum mittens, Epistolâ quoque illos exhortatoriâ, nè à laborando cessarent, confortaverit.

* eopn-enoþe. C. Þa þær æfter þon * yþnenoþe tiþe ymb fif hund pintra ⁊ tu and hund nigontig fram Cpiptes hiþep cyme. Mauricius Casepe fenz to pice ⁊ þ hæfde an ⁊ tpentig pintpa. se pæf feopþa eac fiftigum fram Agupto; Þæf Casepes pices þy teoþan zeare Gpezopius se halga pep. se pæf on lare ⁊ on ðæde se hyhpta fenz to biscop hafde þære Romanipcan cyrican. ⁊ þæf Apoptolican setles ⁊ þ heolo ⁊ pihte þpeottyne zeap ⁊ fyx monaþ ⁊ tin dazar. se pæf mid zodcunoþe onbryrdonyrre * monaþ. þy feoperteozeþan zeare þæf ylcan Casepes ymb fiftig pintpa ⁊ hund teontig Angel cynnes inhiþep cymes on Bpeotone þ he sende Godes þeop Agustinum ⁊ oþre monize Munecas ⁊ Preoptas mid hine. Dpihten onðræddende * bodian Godes word Angel Þeode; Þa hyrsumedon hiz Þæs Biscopes bebodum to þam gemyngedon peonce. sepan ongunnon ⁊ sumne dæl þæs pezes zefaren hæfdon. þa ongunnon hi forhtigan ⁊ onðræddon him þone rib-

* *manoð. B.*

* *Sic MS. B.*

SIquidem anno ab incarnatione Domini quingentesimo octogesimo secundo Mauritius ab Augusto quinquagesimus quartus imperium suscipiens, uno & viginti annis tenuit: Cujus anno regni decimo Gregorius, vir doctrinâ & actione præcipuus, Pontificatum Romanæ & Apostolicæ sedis sortitus, rexit annos tredecim, menses sex, & dies decem. Qui divino admonitus instinctu anno decimoquarto ejusdem principis, adventûs verò Anglorum in Britanniam anno circiter centesimo quinquagesimo, misit servum Dei Augustinum, & alios plures cum eo Monachos timentes Dominum, prædicare verbum Dei genti Anglorum. Qui cùm jussis Pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpissent, jámque aliquantum itineris confeciissent, perculsi timore iner-

Anno Dom. 582.

ƿæt. ⁊ þohtan ƿ him ƿiƿlicƿe ⁊ ȝehẏlore pæƿe ƿ hi ma ham cẏƿ-
ðan þonne hi þa eallƿeorðan ƿe-
oðe. ⁊ þa ƿeþan ⁊ þa unȝeleaƿƿu-
* ƿuƿ- man (ðaƿa ðe hi *ƿuƿþon þa ȝe-
þum. C. ƿeorðe ne cuþan) ȝeƿecan ƿceol-
ðan. ⁊ ðiƿ ȝemænelice him to
þæðe ȝecuþon. ⁊ þa ƿona ƿenðon
Aȝuƿtinum to þam Papan þone
þe hi him to biƿcope ȝecoþen
*onƿon- hæƿðon ȝiƿ heoþa laƿe * on-
ȝen pæ- ƿanȝene pæþon ƿ he ƿceolðe
ƿe. C. eaðmoðlice ƿoþ hi ðinȝian. ƿ hi
ne ðoƿƿtan in ƿƿa ƿƿæcne ƿiƿ-
ƿættƿ. ⁊ ƿƿa ȝepinƿullicne. ⁊ on
ƿƿa uncuþe ællþeoðiȝnẏƿƿe ƿe-
ƿan; Ða ƿenðe Scƿ' Gƿeȝoƿiuƿ
æƿenð ȝeppit him to. ⁊ hi tƿẏ-
meðe ⁊ læƿðe on þam ȝeppite ƿ
hi eaðmoðlice ƿeƿðon onþæt ȝe-
peoƿcþæƿ Goðeƿ poƿðeƿ·⁊ he ȝe-
tƿeoƿoðe on Goðeƿ ƿultum ƿ
hi no aƿẏƿhte ƿ ȝepin ðæƿ ƿiþ-
ƿæteƿ ne ƿẏniȝ cƿẏðolƿa manna
* bƿoƿ- tungan ne *bƿeȝðe. Ac ƿ hi mið
niendе. ealƿe ȝeoƿnƿulnẏƿƿe ⁊ mið Go-
C. ðeƿ luƿan þa ȝoð ȝeƿƿemeðe. þe
hi þuƿh Goðeƿ ƿultum ðon on-
ȝunnon. ⁊ ƿ hi ƿiƿton ƿ ðæt
micle ȝepin maƿe ƿulðuƿ eceƿ
eðleaneƿ æƿteƿ ƿẏliȝðe. ⁊ he
ƒælmihtiȝne Goð bæð. ƿ he hi
mið hiƿ ȝiƿe ȝeƿcẏlðe. ⁊ ƿ he him
ƿẏlƿum ƿoƿȝeaƿe ƿ he moƿte
þone pæƿtm heoƿa ȝepinneƿ on
heoƿona niceƿ ƿulðne ȝeƿeon.
ƿoƿþan he ȝeaƿo pæƿe on þam ẏl-
can ȝepinne mið him beon ȝiƿ
* liƿ. C. him * leƿnẏƿ ƿealð pæƿe;

ti redire domum, potiùs quàm barbaram, feram, incredulámque gentem, cujus nec linguam quidem noſſent, adire cogitabant; & hoc eſſe tutius communi conſilio decernebant. Nec mora, Auguſtinum, quem eis Epiſcopum ordinandum (ſi ab Anglis ſuſciperentur) diſpoſuerat, domum remittunt, qui à beato Gregorio humili ſupplicatu obtineret, nè tam periculoſam, tam laborioſam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens literas, in opus eos verbi, divino confiſos auxilio, proficiſci ſuadet. [Quarum videlicet literarum iſta eſt forma;

*Gregorius ſervus ſervorum Dei**. *Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab his quæ cœpta ſunt cogitatione retrorſum redire, ſummo ſtudio (dilectiſſimi filii) oportet, ut opus bonum, quod auxiliante domino cœpiſtis, impleatis.*] *Nec ergò labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: ſed omni inſtantiâ, omníque fervore quæ inchoaſtis, DEO auctore, peragite. Scientes quòd laborem magnum æternæ retributionis gloria ſequitur.* [*Remeanti autem Auguſtino præpoſito veſtro, quem & Abbatem vobis conſtituimus, in omnibus humiliter obedite. Scientes hoc veſtris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in ejus admonitione completum.*] *Omnipotens Deus ſuâ vos gratiâ protegat, & veſtri laboris fructum in æterna me patria videre concedat. Quatenus etſi vobiſcum laborare nequeo, ſimul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare ſcilicet volo.* [*Deus vos incolumes cuſtodiat dilectiſſimi filii. Data die decimâ Kalendarum Auguſtarum, Imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio piiſſimo Auguſto anno decimoquarto, poſt Conſulatum ejuſdem Domini noſtri anno decimotertio, indictione decimaquarta.*]

* *ſervis Domini noſtri* W. C.

Cap. 24.

Ut Arelatenſi Archiepiſcopo epiſtolam pro eorum ſuſceptione miſerit.

Sax. deeſt. Miſit etiam tunc iiſdem venerandus Pontifex ad Etherium Arelatenſem Archiepiſcopum (ut Auguſtinum Britanniam pergentem benignè ſuſciperet) literas, quarum iſte eſt textus: *Reverendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Etherio*

Etherio coepiſcopo Gregorius ſervus ſervorum Dei. Licèt apud ſacerdotes habentes Deo placitam charitatem religioſi viri nullius commendatione indigeant: quia tamen aptum tempus ſcribendi ſe ingeſsit, fraternitati veſtræ noſtra mittere ſcripta curavimus, inſinuantes latorem præſentium Auguſtinum ſervum Dei, de cujus certi ſumus ſtudio, cum aliis ſervis Dei, illuc nos pro utilitate animarum auxiliante Domino direxiſſe. Quem neceſſe eſt, ut ſacerdotali ſtudio ſanctitas veſtra adjuvet, & ſua ei ſolatia præbere feſtinet. Cui etiam ut promptiores ad ſuffragandum poſsitis exiſtere, cauſam vobis injunximus ſubtiliter indicare. Scientes quòd eâ cognitâ totâ vos propter Deum devotione ad ſolandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimoniali Eccleſiæ noſtræ transmiſimus, charitati veſtræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem cuſtodiat, Reverendiſsime frater. Data die decimâ Kalendarum Auguſtarum Imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio piiſsimo Auguſto. Anno decimoquarto poſt Conſulatum ejuſdem Domini noſtri. Anno decimotertio indictione decimaquartâ.

Cap. 25.

Ut veniens Britanniam Auguſtinus primò in inſula Taneto Regi Cantuariorum prædicârit, & ſic acceptâ abeo licentiâ Cantium, prædicaturus, intraverit.

Ða þæſ ȝeſtþanȝoð Aȝuſtinuſ miþ tþýmnýſſe þæſ eaðiȝan fæðeſ Gþeȝoþiuſ miþ ðam Cþiſtеſ þeoþum þa þe miþ him þæþon. ⁊ hþeaþſ eſt on þ þeoþc Goðeſ þoþð to læþanne. ⁊ com on Bþeotone; Ða þæſ on ða tiþ Æþelbýþht cýninȝ haten on Cent þice ⁊ mihtiȝ. ſe hæfðe þice oþ ȝemæþo Þumbþe ſtþeame. ſe toſceaðeþ ſuþ fterm Angel þeoðe ⁊ noþþ folc; Ðonne iſ on eaſte peaþþe Cent. mýcel ealond * Tenet. þ iſ ſýx hund hiða micel æfter Angel cýnneſ æhte. þ ealond toſceaðeð Þantſumo ſtþeam fram þam to ȝeþeoðden lande. ſe iſ ðþeona fulluȝa bþað. ⁊ on tþam ſtoþum iſ ofenfeþnеſ. ⁊ æȝhþæþeneſ ende * liþ to ſæ; On ðýſſum ealonde com upp ſe Goðeſ ðeoþ Aȝuſtinuſ ⁊ hiſ ȝeferan. þæſ he feofentiȝþa ſum. noman hi eac ſþýlce him þealhſtoðaſ of Fþancland miþ. ſþa him Scſ' Gþeȝoþiuſ beheaþ. ⁊ he ſende to Æþelbýþhte æþenðþacan. * ⁊ onbeaþ þ he of Rome come ⁊ þ betſte æþende læðde ⁊ ſeþe him hýſſum beon þeolde. butan tþeon he ȝehet

* MS. B. & C.

* liȝeþ ut on ſæ. B.

* ⁊ him cýðde. B.

Roboratus ergò confirmatione beati Patris Gregorii Auguſtinus, cum famulis * Chriſti qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenítque Britanniam. Erat eo tempore Rex * Ethelbertus in Cantio potentiſsimus, qui ad confinium uſque Humbri fluminis maximi, quo Meridiani & Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Eſt autem ad Orientalem Cantii plagam Tanetos inſula non modica, id eſt, magnitudinis juxta conſuetudinem æſtimationis Anglorum * familiarum ſexcentarum, quam à continenti terra ſecernit fluvius Wantſumu, qui eſt latitudinis circiter trium ſtadiorum & duobus tantùm in locis eſt transmeabilis. Utrumq; enim caput protendit in mare. In hac ergò applicuit ſervus Domini Auguſtinus, & ſocii ejus viri (ut fertur) fermè quadraginta. * Acceperunt autem præcipiente beato Papâ Gregorio de gente Francorum interpretes, & mittens ad Ethelbertum mandavit ſe veniſſe de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui ſibi obtemperantibus

* Dei. T.

* *Sic MS. T.* Aethilberbht. C.

* milliarum ſexcentorum. *Edit. Coll.*

* acceperat. T

ecne ꝑean on heoꝑonum. anð toꝑeaꝑð ꝓice butan enðe miðþone ꝓoþan Goð ⁊ þone liꝑiendan; Ða he þa ꝛe cyninꝛ þaꝛ ꝓoꝑð ꝛehyꝑðe. þa heꝛt he hiꝛ biðan on þam ealonðe ðe hi upp comon. ⁊ him ðiðeꝛ heoꝛa þeaꝑꝑe ꝑoꝛꝛyꝛꝑan. ⁊ þ he ꝛeꝛaꝛe hꝑæt he him ðon ꝓolðe; Spylce æꝛ þam becom hliꝛa to him ðæꝛe cꝛiꝛtenan æꝑeꝛtnyꝛꝛe. ꝑoꝛþon he cꝛiꝛten ꝓiꝑ hæꝑðe. ꝛeo ꝓæꝛ him ꝑoꝛ-

*cynin ꝛ ꝛiꝑen oꝑ Fꝛancena * cyne cynne Beꝛhte ꝓæꝛ haten. þ ꝓiꝑ he onꝑenꝛ ꝑꝛam hiꝛe yldꝛum apeðnerre þ heo hiꝛ * leaꝑnyꝛꝛe* hæꝑðe þ heo þone ꝓeaꝛ ðæꝛ cꝛiꝛtenan ꝛeleaꝑan ⁊ hiꝛe æꝑeꝛtnyꝛꝛe unꝛeꝛemmeðne healðan moꝛte. miðð yꝛ Biꝛcop þone þe hi hiꝛe to ꝑulꝛume ðæꝛ ꝛeleaꝑan ꝛealðon. þæꝛ nama ꝓæꝛ Leoðheaꝑð; Ða ꝓæꝛ æꝑteꝛ monegum ðaꝛum þ ꝛe cyninꝛ com to ðam ealonðe. ⁊ heꝛt him ute ꝛeꝛl ꝛeꝓyꝛcean. ⁊ heꝛt Aꝛuꝛtinum miðhiꝛ ꝛeꝑeꝛum ðiðeꝛ to hiꝛ ꝛꝓꝓæce cuman. paꝓnoðe he hine þy læꝛ hi on hꝓylc huꝛ to him ꝛneoðan. bꝓeac *ealðꝛe healꝛunꝛe. ꝛiꝑ hi hꝓylcne ðꝓyċꝓæꝑt hæꝑðon þ hi hine oꝑeꝛꝛꝓyþan. ⁊ beꝛꝛican ꝛceolðan; Ac hi nalæꝛ miðð eoꝑol cꝓæꝑte. ac miðð ꝛoðcunðe mæꝛene ꝛeꝓelꝛaðe coman. bæꝓon Cꝛiꝛteꝛ ꝓoðe tacen ꝛylꝑꝓene Cꝛiꝛteꝛ mæl miðhim. ⁊ anlicnyꝛꝛe ðꝓihtneꝛ [*hælenðeꝛ] onbꝓeðe aꝑæꝛðe ⁊ apꝓitene. ⁊ þæꝓon haliꝛꝓa naman ꝓimenðe. ⁊ ꝛebeðð ꝓinꝛenðe ꝛomoð ꝑoꝓ heoꝓa ꝛylꝑꝓa ecꝓe hælo. ⁊ þaꝓa ðe hi to coman to ðꝓihtne þinꝛeðon. ða heꝛt ꝛe cyninꝛ hi ꝛittan. ⁊ hi ꝛꝓa ðyðon. ⁊ hi ꝛona him liꝑeꝛ ꝓoꝓð ætꝛaðeꝓe miðhim eallum hiꝛ ꝛeꝑeꝓan ðe þæꝓ æt þæꝓon boðeðon ⁊ læꝓðon; Ða ⁊ꝛꝓaꝓeðe ꝛe cyninꝛ ⁊ þuꝛ cꝓ' þæꝛeꝓe ꝓoꝓð þiꝛ ꝛyno ⁊ ꝛehaꝛ þe ꝛebꝓohton ⁊ uꝛ ꝛæcꝛað. ac ꝑoꝓþon hi niꝓe ꝛyndon ⁊ uncuþe ne maꝛon ꝓe *no ꝛyꝛ þ ꝛeþaꝑiꝛean þ ꝓe ꝑoꝓlætan þa ꝓiꝛan þe ꝓe * lanꝛeꝓne tiðe miðealle

æterna in cœlis gaudia, & regnum ſine fine cum Deo vivo & vero futurum, ſine ulla dubietate promitteret. Qui hæc audiens, manere illos in eâ quam adierant inſula, & eis neceſſaria miniſtrari, donec videret quid eis faceret, juſſit. Nam & antea fama ad eum CHRISTIANÆ RELIGIONIS pervenerat, utpote qui & uxorem habebat CHRISTIANAM de gente Francorum regia nomine *Berhtam. Quam eâ conditione à parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis ſuę cum Epiſcopo, quem ei adjutorem fidei dederant, nomine Luidhardo, inviolatam ſervare, licentiam haberet. Poſt dies ergò venit ad inſulam Rex, & reſidens ſub divo juſſit Auguſtinum cum ſociis ad ſuum ibidem advenire colloquium. Caverat autem nè in aliquam domum ad ſe introirent, veteri uſus augurio, [nè ſuperventu ſuo,] ſi quid maleficæ artis habuiſſent, eum ſuperando deciperent. At illi non dęmonicâ, ſed divinâ virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini ſalvatoris in tabula depictam, Letaniáſq; canentes pro ſua ſimul & eorum propter quos & ad quos venerant ſalute æterna, DOMINO ſupplicabant. Cúmque ad juſſionem Regis reſidentes, [a] VERBUM ei VITÆ unà cum omnibus qui aderant ejus comitibus prædicarent: reſpondit * ille dicens, Pulchra ſunt quidem verba & promiſſa quæ affertis, ſed quia nova ſunt & incerta, non his poſſum aſſenſum tribuere; relictis eis quæ tanto tempore cum omni Anglorum

*cynin ꝛ B. cynne.
*leue. B.
* *Sic MS.* B. & C.
* him. *deeſt* B.
* nu. C.
* lanꝛe. B.

* *Sic. T.* Berchtam. *C. RR. Armach. in primord.* 130.

Lege, ſub dio.

*Rex. T.

* *Sic MS.* C. & Lat.

Angel

Angel þeode heoldan ; Ac forþon de ge feorran hider ælþeodige coman. ⁊ þæt de me geþuht ⁊ gefrapen ir þa dinge da þe ge gefreod ⁊ betrt *gelýfdon. þ ge eac fpýlce pýllan don ur þa gemænfuman; Ne pýlladʼ pe forþon eop hefige beon. ac pe pillad eop fremfumlice on gærtlipnerre onfon. ⁊ eop ⁊lýfne fýllan. ⁊ eoppe deafne forgifan. ne pe eop bepeniad þ ge ealle da de ge magon þurh eoppe lare to eopper gelearan æfertnýrre gepeode ⁊ gecýpne ; Da realde re cýning him punenerre ⁊ rtope on Cantpara býrig. reo pær eallef hir nicef ealdor burh. ⁊ rpa rpa he gehet him ⁊lýfne ⁊ heopa peopulo deafe forgifan. ⁊ eac rpýlce lýfnerre realde þ hi mortan Cnirtef gelearan bodian ⁊ læran; ⁊r þ ræd þ hi fepdon ⁊ nealæhtan to dære ceartre. rpa rpa heopa þeap pær. mid dý halgan Cnirtef mæle. ⁊ mid anlicnýrre dær mýclan cýningef uref Drihtnef hælendef Cnirtef. þ hi dýrne Letanian ⁊ Antefn gehleoþre ftæfne rungan; Deppecamuf te Domine in omni mirericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a ciuitate ira et domo rancta tua, quoniam peccauimuf. Alleluia.

* gelý-fað. B.

gente ſervavi. Verùm quia de longe huc* peregrini veniſtis, & ut ego mihi videor perſpexiſſe, ea quæ vos vera & optima credebatis, nobis quoque communicare delideratis, nolumus moleſti eſſe vobis ; quin potiùs benigno vos hoſpitio recipere, & * quæ victui veſtro ſunt neceſſaria, miniſtrare curamus : nec prohibemus, quin omnes, quos poteſtis, fidei veſtrę religionis prædicando ſocietis. Dedit ergò eis manſionem in civitate Dorovernenſi (quæ imperii ſui totius erat Metropolis) eísq; ut promiſerat, cum adminiſtratione victûs temporalis, licentiam quoque prædicandi non abſtulit. Fertur autem quòd appropinquantes civitati*, more ſuo cum cruce ſancta & imagine magni regis Domini noſtri Jeſu Chriſti hanc Letaniam conſonâ voce modularentur : DEPRECAMUR TE DOMINE IN OMNI MISERICORDIA TUA, UT AUFERATUR FUROR TUUS ET IRA TUA A CIVITATE ISTA, ET DE DOMO SANCTA TUA, QUONIAM PECCAVIMUS. ALLELUIA.

* in regnum meum. *T.*

* quæcunque *T. & W.*

* Dorobèrnenſi. *T.*

NOTÆ.

a Verbum ei vitæ, &c.] *Hæc ipſa Venerabilis Bedæ de Auguſtino verba quare majorum noſtrorum Doctores, in Homiliis ad populum, aliter recitaverint; oculati viri judicent.* viz.

Auguftinus hir leode Godef pord bodade hu re milde-orta hælend mid hir agenre dropunge dýrne rcýldigan middan eard alýfde. ⁊ gelearullum mannum heoronan ricef inræp geopenode; Da andpýrde re cýning ſ̃Ædelbrihт Augurtine ⁊ cpæþ. þ he fægene pord ⁊ behat him cýdde; &c. Auguſtinus (*Ethelberti*) *genti VERBUM DEI prædicabat; *viz.* ut miſericors Jeſus SUA IPSIUS PASSIONE hunc mundum peccatricem liberaverit, ſingulis autem credentibus * REGNI CŒLORUM INGRESSUM APERUERIT. Tunc reſpondet Rex Ethelbertus Auguſtino, Pulchra ſunt quidem verba, & promiſſa quæ affertis; &c. *ut hîc apud Bedam. Si de ingreſſu cœlorum è Limbo Patrum interpolatores Auguſtini, Bedæ & R. Aluredi intellexerint, en præ oculis fontes ſubjecimus! ad quos, ſi quæ fraudis ſuſpicio, recurrendum; Eccleſiam etiam veterem, inter cætera commenta, Nicodemi Evangelium Saxonicè verſum exercuit; fingens Chriſtum Adamo apud inferos, extensâ manu, ſic dixiſſe;*

Hom. 51. *MS. Cantabr. Biblioth. publ. pag.* 281. *lin.* 7. Die iiii° Idus Martii S. Gregorio dicato. *& Serm. Cath. pag.* 301.

* Cantio Britannorum.

* *Vide* Te Deum, *in Liturgia noſtra, juxta ſacras literas ab Eccleſia expoſitum.*

Nicodemi Evang. MS. Sax. Biblioth. publ. Cantabr. ad finem quatuor Evangel. Sax. pag. 378.

Sýb ꝛiꝛ mýð ðe Aðam. ⁊ mýð eallum ðýnum beaꝓnum. *id est*, Pax tecum sit, Adame, omnibúsque filiis tuis; *Et paulò póst*; Se halga ðꝓýhten þæꝛ ða Aðameꝛ haneð healðenðe. ⁊ hiꝛ Michaele þam heah engle ꝛýllenðe ⁊ him ꝛýlꝼ þæꝛ on heoꝼonaꝛ ꝼaꝓenðe ⁊ ealle ða halgan þæꝓon ða Michaele ðam heah engle æꝼteꝛ ꝛýliꝛenðe ⁊ he hiꝛ ingelæðde on neoꝓxna panꝛ mið ꝓulðoꝓꝼullꝓe blýꝛꝛe; ⁊ *id est*, Sanctus Dominus tunc Adami manum tenuit, illámque Michaeli Archangelo exhibuit; ipse autem in cœlos abiit, omnésque Sancti Michaelem Archangelum secuti erant; quos in Paradisum cum lætitia glorioſa invexit. *Si hujusmodi sensum è verbis Bedæ, recentiores elicere ausi sunt, ad fontes ipsos Ven. Bedæ, & Regis Aluredi, fidelissimi interpretis, recurramus. Augustinus* verbum (*Regi Ethelberto*) vitæ, unà cum omnibus, qui aderant, ejus comitibus, prædicabat. *Reliquorum lacunas, ex studio partium turbatas, Ecclesia Catholica, re perspectâ, exhauriet & purgabit.*

Cap. 26.

Ut idem in * *Cantio Primitivæ Ecclesiæ & doctrinam sit imitatus & vitam, atque in urbe Regis sedem Episcopatûs acceperit.*

* *Cantia. MS. sing.*

Ða ꝓæꝛ ꝓona þæꝛ ðe hi eoðan on þa eaꝓðunꝛ ꝛtoꝛe þe him alýꝼeð ꝓæꝛ on þæꝓe cýnelican býꝓiꝛ. ða onꝛunnon hi ꝥ Apoꝛtolice liꝼ þæꝓe *ꝓnýmlican cýꝓnicean on hýꝓiꝛean. ꝥ iꝛ on ꝛinꝛalum ꝛebeðum ⁊ on þæccan ⁊ on ꝼæꝛtenum ðꝓihtne þeoꝓðon. ⁊ liꝼeꝛ ꝓoꝓð ðam þe hi miht on boðeðon ⁊ læꝓðon. ⁊ ealle þinꝛ ðýꝛꝛeꝛ miðan ꝛeaꝓðeꝛ ꝛꝓa ꝛꝓa ꝼꝓemðe ꝓoꝓhoꝛeðon. butan ða þinꝛ ane ða ðe heoꝓa anðlýꝼene neð þeaꝓꝼlice ꝛeꝛaꝓen þæꝓon hi onꝼenꝛon ꝼꝓam ðam ðe hi læꝓðon. æꝼteꝓ þon ðe hi læꝓðon hi ꝛýlꝼe ðuꝓh eall liꝼðon. ⁊ hi hæꝼðon ꝛeaꝓo moð þa piþꝓeaꝓðan ge eac ꝛꝓýlce ðeað ꝛýlꝼne to þꝓoꝓienne ꝓoꝓ þæꝓe ꝛoþꝼæꝛtnýꝛꝛe þe hi boðeðon ⁊ læꝓðon; Ne þæꝛ þa ýlðinꝛ ꝥ moniꝛe ꝛelýꝼðon. ⁊ ꝛeꝼullaðe þæꝓon; Þæꝓon hi eac punðꝓienðe þa bilehꝓitnýꝛre þæꝛ unꝛcæþþenðan liꝼeꝛ ⁊ꝛꝓetneꝛꝛe heoꝓa þæꝓe heoꝓonlican laꝓe. þæꝛ be eaꝛtan ðæꝓe ceaꝛtꝓe pel neh ꝛum cýꝓice on aꝓe Sci' Maꝛtine iu ꝛeaꝓa ꝛeꝓoꝓht. miðþý Romane þa ꝛýt Bꝓeotone beeoðan [*in þæꝓe cýꝓicean ꝛeo cꝓen ꝛeꝓunoðe hiꝓe ꝛebiðan þe pe æꝓ cꝓæðon ꝥ hio Cꝓiꝛtæn þæꝓe] on þæꝓe cýꝓican æꝓeꝛt þa halꝛan laꝓeoꝓaꝛ onꝛunnan hi

* *Hæc verba codici Cantab. desunt. At MS. B. & C. ut Lat. exhibent.*

At ubi sibi datam mansionem intraverunt, cœperunt Apostolicam primitivæ Ecclesiæ vitam imitari; orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac jeiuniis serviendo, verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena spernendo, ea tantùm, quæ victui necessaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, secundùm ea quæ docebant ipsi per omnia vivendo, & paratum ad patiendum adversa quæque, vel etiam ad moriendum pro ea quam prædicabant veritate, animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cœlestis; Erat autem prope ipsam civitatem ad Orientem Ecclesia in honorem sancti Martini antiquitus facta dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quam Christianam fuisse prædiximus, orare, consueverat.

hi ſomnian. ⁊ ſingan ⁊ gebiðan on *mæſſe ſongum ⁊ menlæſnan. ⁊ ſullian. oþþæt ſe cyning to geleaſan gecyſneð ſæſ. ⁊ hi maſan leſnyſſe onſengon oſeſ eall to læſanne. ⁊ cyſican to timbſianne. ⁊ to. betanne ; Ða gelamp hit ſuſh Godeſ gife ꝑ ſe cyning eac ſſylce betweoh oþſe ongan luſtfullian ꝑ clæneſte lif haligſa * ðinga ⁊ heoſa þam ſpetteſtan gehatum. ⁊ hi eac getwymedon ꝑ þa ſoſe pæſon mið monigſa heoſonlicſa punðſa ætywnyſſe. ⁊ he ða gefeonde pæſ gefullað. ða ongunnan monige ðæghpamlice eſſtan ⁊ ſcyndan to gehyſanne Godeſ ſoſð. ⁊ ⁊ hæþenyſſe þeaſ ſoſlætan. ⁊ to þæſne annefſe hi gedyðan ſuſh geleaſan ðæſe halgan Cſiſtef cyſican. þaſa geleaſan ⁊ gehſyſſeonefſe; Ir ſæð ꝑ te ſe cyning ſſa pæſe blisiende ꝑ he nænigne hpæþeſe nyðde to cſiſtenum þeape. ac þa ðe to geleaſan ⁊ to ſullihte cyſdon ꝑ he ða inpeaſdlicoſ luſaðe· ſſa ſſa hi peſon him eſen-ceaſtefpeaſan þæſ heoſonlican ſicef. ſoſþon he geleoſnaðe ſſam hiſ laſeoſum ⁊ ſſam þam oſðſſuman hiſ hælo ꝑ Cſiſtef þeoſðom ſceolde beon ſilſumlic nalæſ geneðelic ⁊ he ða ſe cyning geaſ ⁊ realde hiſ laſeoſum gefiſene ſtoſe ⁊ eþel heoſa haðe on hiſ aldoſ byſig. ⁊ ðæſ to realde heoſa nyð þeaſſe on miſſenlicum æhtum;

*⁊ mæſſian. B.

*þinga. *deeſt* B. & C.

In hac ergò & ipſi primò convenire, pſallere, orare, miſſas facere, prędicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem converſo, majorem prædicandi per omnia, & Eccleſias fabricandi, vel reſtaurandi, licentiam acciperent. At ubi ipſe etiam inter alios delectatus vitâ mundiſſimâ ſanctorum, & promiſſis eorum ſuaviſſimis, quæ vera eſſe miraculorum quoque multorum oſtenſione firmaverunt, credens, baptizatus eſt, cœpêre plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati ſe SANCTÆ CHRISTI ECCLESIÆ credendo ſociare. Quorum fidei & converſioni ità congratulatus eſſe Rex perhibetur, ut nullum tamen COGERET ad Chriſtianiſmum, ſed tantummodo credentes arctiori dilectione quaſi concives ſibi regni cœleſtis amplecteretur. Didicerat enim & à doctoribus auctoribúsque ſuæ ſalutis, ſervitium Chriſti VOLUNTARIUM, non COACTICIUM debere eſſe. Nec diſtulit, quin etiam ipſis doctoribus ſuis locum ſedis, eorum gradui congruum, in Dorovernia Metropoli ſua donaret, ſimul & neceſſarias in diverſis ſpeciebus poſſeſſiones conferret.

Illuſtr. D. Hen. Spelm. in Conc. pag. 113.

Cap. 27.

Ut idem Epiſcopus factus Gregorio Papæ quæ ſint Britanniæ geſta mandârit, ſimul & de neceſſitatibus ejus reſponſa petens, acceperit.

Eftpyh ðaſ ðing ða ſe halga ſeſ Agufſtinuſ ſeſðe oſeſ ſæ· ⁊ com to Aſela ðæſe ceaſtre ⁊ ſſam Æthelſeo ðam æſce B'. ðæſe ylcan ceaſtre æſtef hære ⁊ bebode þæſ eadigan Fæðeſ Sce' Gſegoſii. þæſ gehalgod æſce

INterea vir Domini Auguſtinus venit Arelas, & ab Archiepiſcopo ejuſdem civitatis Etherio juxta quod juſſa ſancti patris Gregorii* acceperat, Archiepi-

* *Sic MS. T. & W.*

æpce B' Angel þeoðe ⁊ eꝼt hꝑeaꝑꝼ ⁊ ꝼeꝑðe on Bꝑeotone. ⁊ ꝑona ꝑenðe æꝑenðꝑacan to Rome ꝥ pæꝛ Lauꝑentiuꝛ mæꝛꝛepꝑeoꝛt ⁊ Petꝛuꝛ munuc ꝥ hi ꝛceolðan ꝛægan ⁊ cẏþan þam eaðigan. B'. Sce' Gꝑegoꝛie ꝥ Angel þeoð hæꝼðe onꝼangen Cꝑiꝛtes geleaꝼan. ⁊ ꝥ he to B' gehalgoð pæꝑe; Spẏlce eac be moniꝛgum ꝛocnum ⁊ ꝼꝑiꝛnẏꝛꝛum þa ðe him nẏð þeaꝑꝼlice geꝛepen pæꝑon. hiꝛ geþeahte pæꝛ biðenðe. ⁊ he ꝛona þaꝑa geꝑiꝛne ⁊ꝛꝛaꝑe onꝼenðe;

scopus genti Anglorum ordinatus est. Reversúsq; Britanniam misit continuò Romam Laurentium Presbyterum, & Petrum Monachum, qui beato Pontifici Gregorio gentem [a] Anglorum fidem Christi accepisse, ac se Episcopum factum esse referrent. Simul & de eis, quæ necessaria videbantur, quæstionibus ejus consulta flagitans. Nec mora; congrua quæstionibus responsa recepit: [quæ etiam huic historiæ nostræ commodum duximus * indere.]

* ingerere. *W.*

Interrogatio Augustini Episcopi Cantuariorum Ecclesiæ.

Fæꝛeꝛt bi biꝛceopum hu hi miþ heoꝑa gefeꝑum þꝑohtian ⁊ liꝼigean ꝛcẏlon. oþþe on ðam lacum geleaꝼꝛumꝑa ðe hi to * peoꝛoðum. B. & C. * piꝛgbeðum ⁊ to Goðeꝛ cẏꝑicum bꝑingað. hu moniꝛge ðælaꝛ þaꝑa beon ꝛcẏle. ⁊ hu biꝛceop on cẏꝑicean ðon ꝛceole;

De Episcopis, qualiter cum suis clericis conversentur, vel de his quæ fidelium oblationibus accedunt altari, quanta debeant fieri portiones, & qualiter Episcopus agere in Ecclesia debeat?

Respondit Gregorius Papa urbis Romæ.

Cpæþ heþ halige gepꝑiteþ cẏþeþ. ꝥ me niꝛ tꝛeo ꝥ þu geaꝑa canꝛt. ꝛẏnðꝑiꝛlice ðæꝛ eaðigan Pauleꝛ epiꝛtola ðone he ꝑꝑat to Timotheo. on þam he hine geꝑnlice tẏðe ⁊ læꝑðe hu he on Goðeꝛ huꝛe þꝑohtian ⁊ ðon ꝛceolðe; Ðonne iꝛ ðeaꝛ ðæꝛ Apoꝛtolican ꝛetleꝛ ðonne hi biꝛceopaꝛ halgiað. ꝥ hi him beboða ꝛẏlleð. ⁊ ꝥ ealleꝛ þæꝛ ⁊lẏꝼeneꝛ ðe him gegonge ꝼeoꝑeꝛ ðælaꝛ beon ꝛceole. an æꝛeꝛt biꝛceopeꝛ ⁊ hiꝛ *hiꝛeðe ꝼoꝛ ꝼeoꝛme ⁊ onꝼangenẏꝛꝛe gefꝛta ⁊cumena. oþeꝛ ðæl Goðeꝛ ðeoꝛum. þꝛiðða [*ðæl] ðeaꝛꝼum. ꝛeo ꝼeoꝛþe to eðniꝑunge ⁊ to bote Goðeꝛ cẏꝑicean; Ac ꝼoꝛþon ðin bꝑoþoꝛlicnẏꝛ iꝛ on Mẏnꝛtꝛeꝛ ꝛeogolum tetẏð ⁊ gelæꝛeð. ne ꝛcealt þu hꝑæþeꝛe ꝛunðeꝛ beon ꝼꝑam ðinum geꝼeꝛum in Ongel cẏꝑicean ꝛeo nu gẏt neoꝑan iꝛ becumen. ⁊ gelæðeð to Goðeꝛ geleaꝼan; Ðaꝛ oꝑohtnunge ⁊

Sacra Scriptura testatur (quam te bene nosse dubium non est) & specialiter beati Pauli ad Timoth. Epistolæ, *in quibus eum erudire studuit, qualiter in domo Dei conversare debuisset.* Mos autem sedis Apostolicæ est, ordinatis Episcopis præcepta tradere, ut * in omni stipendio quod accedit, quatuor debeant fieri portiones: Una videlicet Episcopo & familiæ propter hospitalitatem atque susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis. Sed quia fraternitas tua Monasterii regulis erudita, seorsum vivere non debet à clericis suis in Ecclesia Anglorum, [quæ, auctore Deo,] nuper adhuc ad fidem perducta est, hanc debet con-

* ex omni. *W.*

ȝ ðiȝ liȝ ðu ȝcealt ȝeȝettan. þ te on ȝȝuman ðæȝe acennedan cyȝnicean pæȝ *uȝȝum fæderum. On þam nænig heora oȝ ðamðe hi ahton opiht hiȝ beon on ȝunðran cȝ'. Ac him eallum þæron eall ȝemæne; Giȝ ðonne hpylce ȝȝeoȝtaȝ ȝ Goðeȝ þeoȝaȝ ȝynd butan halȝum haðum ȝeȝette. ða ðe hi ȝȝam piȝum ahabban ne mæȝe. niman him piȝ ȝ heora ȝlyfene ut onfon. foȝðon be ðam ylcum fæderum pe foreȝȝpecende pæron appiten ir. þ hi þæron toðælende heora peoplo ȝoð ȝynðriȝum mannum ȝȝa æȝhpylcum þeaȝȝ pæȝ; Spylce eac be heora ȝlyfene ir to ðenceanne ȝ to foreȝeonne. þ hi ȝoðum þeapum leoriȝean unðer cyniclicum peoȝole. ȝ ȝealmaȝ to ȝinganne. ȝ þæccan to beȝanȝenne. ȝ ȝȝam eallum unalyfeðnyȝȝum heora heoptan. ȝ tunȝan. ȝ lichoman Goðe ælmihtiȝum clæne healðan; Ðam liriȝenðum þonne on ȝemænum life. hpæt ir ur to ȝȝecanne hu hi heora ælmeȝȝan ðæle. oþþe ȝeȝtliþnyȝȝe beȝonȝe. ȝ * miloheoptneȝȝe beȝyllan; Mið ðy eall þ ofer bið to lafe on heora peoplo ȝpeðum. anfæȝtum ȝ ȝoðum ir to pecceanne ȝ to ȝyllanne. ȝȝa ȝȝa eallna maȝiȝtep ðrihten Criȝt læðe ȝ cȝ'. *quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*: þ ofep ȝi ȝ to lafe ȝellað ælmeȝȝan. ȝ eop beoþ ealle clæne;

versationem instituere, quæ initiò nascentis Ecclesię fuit patribus nostris, in quibus *nullus eorum ex his quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia.* Si qui verò sunt [b] clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent,& stipendia sua exteriùs accipere. Quia & de iisdem patribus de quibus præfati sumus, novimus scriptum quòd *dividebatur singulis prout cuique opus erat.* De eorum* quoq; stipendio cogitandum, atque providendum est, & sub Ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis & cor & linguam & corpus, Deo auctore, conservent. Communi autem vita viventibus, jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia, nobis quid erit loquendum? Cùm *omne quod supereſt, in causis piis ac religiosis erogandum est, Domino magistro omnium docente, *Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Luc. 11.

* MS. sing.

* omne deest. W.

* *Sic MS.* B. & C. *ut* Lat.

Interrogatio Augustini.

Mið ðy an ȝeleaȝa ir. ȝ ȝynðon mirȝȝenlice ȝepunon cyȝnicena. oðer ȝepuna ir mæȝȝe ȝonȝa on ðæȝe halȝan Romaniȝce cyȝnicean. ȝ oþer ir hæfeð on Gallia ȝice;

*Cùm * una sit fides, * sunt Ecclesiarum diversæ consuetudines, & altera consuetudo missarum in sancta Romana Ecclesia, atque altera in Galliarum* tenetur.*

*omnium una. *VV.*
*cur sunt &c. *sic edit. Coll. contra MS. sing. & Sax.*
* Ecclesia. *W.*

Respondit Gregorius Papa.

Ðu ȝylfa canȝt ðeaþ ȝ ȝepunan þæȝe Romaniȝcan cyȝnicean on ðæȝe ðu afæðeð þæȝe.ac[*me]nu ðynceþ ȝ bet licaþ þ ȝȝa hpæt ȝȝa þu oþþe in Romana cyȝnicean oþþe on Gallia. oþþe on hpylceȝe oþȝe ðæȝ

Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Galliarum, seu in qualibet Eccle-

* *Sic MS.* B. & C.

ðam ælmihtigum Gode ma licode. ⁊ ðu behyðelice ⁊ geceorfe. ⁊ in Angel ðeode cyþicean fæſtlice to healdanne geſette. * geta. C. ſeo nu*gyt is nipe on geleafan. forþon ne ſyndon to lufianne þa piſan fore ſtopum. ac for godum pifum ſtope ſyndon to lufianne· forþon of ſyndrigum cyþicum gehpylcum þa þu æfeſt ⁊ god ⁊ piht geceorfe. þa þu togæðere gefomna. ⁊ in Angol þeode mod ingepunon afette;

ſia, aliquid inveniſti quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc ad fidem nova eſt, inſtitutione præcipuâ, quæ de multis Eccleſiis colligere potuiſti, infundas. *Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt.* Ex ſingulis ergò quibuſque Eccleſiis, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt elige, & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone.

Interrogatio Auguſtini.

Jc halſige hpylc pite ſceal þſopian ſpa hpylc ſpa hpæt * hpega. C. *huge of cyþicean þuſh ſtale ut abſeodeð;

*Obſecro quid pati debeat, ſi quis aliquid de Eccleſia furto *abſtulerit?*

* Sic MS. T. & W.

Reſpondit Gregorius.

Ðiſ mæg gefencean ðin þſoðoplicnyſ of ðæſ ðeofeſ hade hu he gefeht beon mæge. forðon ſume ſyndon ða ðe habbaþ peoplo ſpeode ⁊ hpæþere ſtale ſþemmað. ſume ſyndon ða ðe on ðyſſe piſan ðuſh peþelnyſſe agyltað. forþon is nyd þ ſume mid ponunge heora poplo æhta. ſume mid ſpingum. ſume þeaſlicop. ſume liþelicop ſyndon gefihte. ⁊ þeah þe þ pite hpæne heaſdop ⁊ ſtſangop ðon ſy. þonne is hit of lufan to ðonne nalæſ of pylme ne of hatheoptnyſſe. * þſy æ. *MS. Cant.* forþon þam men ðuſh ða * þſea þiſ bið gegearpod. þ he ne ſy ſealo þam ecum ſyſtum helle tintpegum. forþon ðyſſe gemete pe ſculon men ðneagean. ſpa ſpa ða godan fæðenaſ gepunaðon heora flæſclice beaſn. ða hi for heora ſynnum ðneagead ⁊ ſpingaþ. ⁊ hpæþere ða ſylfan ðe hi mid þam pitum þneageaþ ⁊ ſpenceaþ. lufiaþ eac ⁊ pilniaþ him to ynfepeaðum to habbanne. ⁊ heora populo god. ðe hi agon him healdað ða ðe ynſte gefapene beoð. hi ehtan ⁊ pitniaſ; forþon ſeo lufu is áá on þam mode to healdanne ⁊ hit þ gemet þæſte ðnea dihtað ⁊ finðeþ. ſpa þ þ mod butan pihtum negole eallinga

Hoc tua fraternitas ex perſona furis penſare poteſt, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes * ſubſidia furtum perpetrant; & ſunt alii, qui hac in re ex inopia delinquunt. Unde neceſſe eſt, ut quidam damnis, quidam verò verberibus: & quidam diſtrictiùs, quidam autem leniùs corrigantur. Et cùm paulò diſtrictiùs agitur, ex charitate agendum eſt, non ex furore: quia ipſi hoc præſtatur qui corrigitur, nè gehennæ ignibus tradatur. Sic enim * nos fidelibus tenere diſciplinam debemus, ſicut boni patres carnalibus filiis ſolent, quos & pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipſos quos doloribus affligunt, habere hæredes quærunt: & quæ poſſident ipſis ſervant, quos irati inſequi videntur. Hæc ergò charitas in mente tenenda eſt; & ipſa modum correctionis dictat, ità ut mens extra rationis regulam om-

* ſubſidium. *W.*

* nos, *deeſt W.*

* eac.C. linga noþit ðeð; *Ac þyle þu to ætýctest on ðinþe þnignýsse. Hu ða ðing mon gýlðan sceolde ða ðe mið stale oþ cýnicean aþýnnes pæne. ac þeon la si þ Godes cýnice mið ætýccnýsse onþo. þ heo gerepen biþ oþ eonþlicum ðingum an þonlætan. ⁊ hi be ídlum ðingum peonulo gestreon rece;

ninò nihil faciat. Addes etiam, quomodo ea, quæ furto de Ecclesiis abstulerint, reddere debeant. Sed absit, ut Ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de vanis quærere.

Interrogatio Augustini.

Hpæþer motan tpegen æpe gebroþþo tpa gerpeostpo on gerinscipe onþon. þa ðe beoð þeon heopa cneorisse þnam him acendè;

Si debeant duo germani fratres singulas sorores accipere, quæ sunt ab illis longâ progenie generatæ?

Respondit Gregorius.

Ðis mot spa beon. ⁊ eallum gemetum þ is alýsed. þonþon nis * ahpæs gemeted on hal- * opep· B. & C. gum bocum þ þýsse þnignýsse piþerþoþo si gerapen ;

Hoc fieri modis omnibus licet: Nequaquam enim in sacris eloquiis invenitur, quod huic capitulo contradicere videatur.

Interrogatio Augustini.

Oð hpýlce cneoþnisse sculon * mæ- cnistene men mið heopa * ma- gum. C. gum him betpih on gerinscipe gebeoðde beon. ⁊ steop moðrum ⁊ bropoþ pisum oþþe alýsed is þ hi motan on gerinscýpe gegæðepaðe beon ;

*Usque ad quotam generationem debeant fideles cum propinquis sibi * & novercis & cognatis, si liceat, conjugio copulari?*

* *Sic MS. sing ut Sax.*

Respondit Gregorius.

Cpæð he sum eorðlic æ' on þæne Romanisscan cýne pisan þonlætaþ þ oþþe bropoþ oþþe * bro- speostop oþþe tpegna * bropoþ þe- oþþe tpegna gerpostepna sunu pna ⁊ oohtop gemengðe pæpon on beapn. gerinscipe. ac pe þ cuþelice on- B. cneopan ⁊ ongeaton. þ þ tuðdup ne gnopan ne peaxan mihte oþ spýlcum gerinscýpe. ⁊ seo halige æ' bepeneð ⁊ þonbeoðeð þa sceondlicnýsse onppeon mæg- sibba. þonþon is nýð þ cnistene menn on ðæne ðnioðan cneoris- se oþþe on ðæne þeonþan him be- tpih pisian sceole. þonþon seo æstene cneoris ðe pe þonecpæ- ðon ealle gemete is to þonbepanne. ⁊ to þonlætanne. hefig man is ⁊ Godes ppecnýs þ mon hine mengе mið his steop medep. þonþon on Godes æ' is appiten. *Turpitudinem patris tui non revelabis.* Ne onppeoh ðu sceondlicnýsse þines sæðep. Ac þonþon þe appiten is. *Erunt duo in carne una.* þep ⁊ pif. hi tu beoð

Quędam terrena lex in Romana republica permittit, ut sive frater & soror, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Et sacra lex prohibet *cognationis turpitudinem revelare.* Unde necesse est, ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat. Nam secunda, quam diximus, à se omni modo debet abstinere. Cum noverca autem misceri grave est facinus: quia & in lege scriptum est, *Turpitudinem patris tui non revelabis.* [Neque enim patris turpitudinem filius revelare potest:] sed quia scriptum est, *Erunt duo in carne una;* qui turpitudinem no-

Vide *Lev.* 18.

Gen. 2. 24.

beoð in anum lichoman ; Seþe ȝeðýþrtizaþ onþþeon ða rceonðlicnýrre hir rteop meðep reo an lichama mið hir þæðep þær. hþæt re roðlice onþþihð hir þæðep rceonðlicnýrre; ðþýlce ir eac bepepeð þ mon hine menȝe þiþ hir bþoðop pixe. þonþon þurh þa æþþan ȝeþeoðnýrre heo þær ȝepoþðen hir bþoðop lichama. þop ðæþe þiran eac rþýlce Johannep Baptiſta þær heaþðe becoþþen ⁊ haliȝe maptýþðome hir lif ȝeendaðe. ða he ðam cýninȝe ræðe. þ him alýfeð ne þæpe. þ he hir bþoþop * þif bþuce ⁊ hæfðe. ac þoþþon moniȝe rýnðon on Angel ðeoðe. mið þý hi ða ȝýta on unȝeleafrumnýrre pæþon. ðýrrum manfullum on rinrcýpe pæþon ræðe ȝemenȝðe. ac hi rýnðon to moniȝeanne hu hi to ȝeleafan comon þ hi ahabban hi fþam rþýlcum unþihtum. ⁊ onȝýtan þ þ ir hefiȝ rýnn. ⁊ him onðþæðon þone þoþhtiȝenðan Goðep ðom. ðý læp hi þop flærclicpe lufan tintpeȝo ecpe cpýlmnýrre onfon ; Ne rýnðon hi hpæþepe þop ðýrre piran to bercýþianne ȝemænrumnýrre Cþiftep lichoman ⁊ bloðep. þý læp on him ȝepepen ri ðap þinȝ * unþþecen beon. on ðam hi þurh unþirnýrre ȝerinȝoðon æþ fulluhte bæþe. þoþþon on ðap tið reo haliȝe cýrice rum ðinȝ ðurh * pælm þeceð rume ðurh monðpæþnýrre apæfneð. rume þurh rceapunȝe ýloeð. þ oft þ þiþepþeaþðe ýfel abepenðe ⁊ ýloenðe bepeþað; & alle þa þe to Cþiftep ȝeleafan becumað rýnðon to moniȝenne. ða ðe * nopiht rþýlcep ðuþþon ȝefþemman. ȝif hþýlce þonne ofep þ ȝefþemman. ðonne rýnðon hi to bercýþniȝanne Cþiftep lichoman ⁊ bloðep. þoþðon rþa rþa be þam mannum ir hþæt huȝu to apæfnianne ða ðurh un ȝepirnýrre rýnne fþemmað. rþa þonne on ðam ir

vercæ, quæ una caro cum patre fuit, revelare præſumpſerit, profectò patris turpitudinem revelavit. Cum cognata quoq; miſceri prohibitum eſt, quia per *junctionem priorem caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Joannes Baptiſta capite truncatus eſt, & ſancto martyrio conſummatus. [Cui non eſt dictum, ut Chriſtum negaret, & pro Chriſti confeſſione occiſus eſt: ſed quia iiſdem Dominus noſter Jeſus Chriſtus dixerat, *Ego ſum veritas*, quia pro veritate Joannes occiſus eſt, videlicet & pro Chriſto ſanguinem fudit.] Quia verò ſunt multi in Anglorum gente, qui dum adhuc in infidelitate eſſent, huic nefando conjugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi ſunt, ut ſe abſtineant, & grave hoc eſſe peccatum cognoſcant. Tremendum Dei judicium timeant, nè pro carnali * dilectione tormenta æterni cruciatûs incurrant. Non tamen pro hac re corporis & ſanguinis Domini *communione* privandi ſunt, nè in eis illa ulſciſci videantur in quibus ſe per ignorantiam ante lavacrum baptiſmatis aſtrinxerunt. In hoc enim tempore ſancta Eccleſia quædam per fervorem corrigit, quędam per manſuetudinem tolerat, quædam per conſiderationem diſſimulat, atq; ità portat & diſſimulat, ut ſæpè malum quod adverſatur portando & diſſimulando compeſcat. Omnes autem qui ad fidem veniunt admonendi ſunt, nè tale aliquid audeant perpetrare. Si qui autem perpetraverint, corporis & ſanguinis Domini *communione* privandi ſunt. Quia ſicut in his quī per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda eſt; ità in his fortiter inſequenda, qui non metuunt ſciendo peccare.

* *Sax. Evang. Mar.* 6. 17 Iaſe. *relictam, viduam, nedum uxorem.*

*on þþecen. B. & C.

* embe þýlm. B.

* nanuht. C.

* conjunctionem. *W.*

* *delectatione C.*

κοινωνία. 1. *Cor.* 10. 16.

ſtrong-

* peo- ꝛꞇꝓonȝlice ꞇo ehꞇanne ðа ðe him ne onðꝓæðaþ * ꝓiꞇenðe
ꞇenðe. ꝛinȝian ;
C.

Interrogatio Auguſtini.

Gi�Ꝼ mẏcel ꝼeoꝓnẏꝛ ꝛiþꝼæꞇeꝛ heꞇꝓih liȝeð ꝥ biꝛceopaꝛ eþeli- ce cuman ne maȝon hꝓæðeꝛ moꞇ Biꝛcop ȝehalȝoð beon buꞇan oþꝓa biꝛceopa ꝓꝓaꝓonẏꝛꝛe ;

Si longinquitas itineris magna interjaceat, ut Epiſcopi non facilè valeant convenire, an debeat ſine aliorum Epiſcoporum præſentia Epiſcopus ordinari?

Reſpondit Gregorius.

Soþlice in Onȝel cẏꝓicean on ðæꝛe ðu ana nu * ȝẏꞇ eaꝛꞇ biꝛ- ceop ȝemeꞇeð. ne miht ðu on ðæꝛe ꝓiꝛan biꝛceop halȝian bu- ꞇan oþꝓum biꝛceopum. ac ðe ꝛceolan oꝼ Gallia ꝓice biꝛceo- paꝛ cuman. ða ðe æꞇ biꝛcopeꝛ halȝunȝe on ȝepiꞇꝛcẏpe ꝛꞇan- ðan. ꝓoꝓþon ne ꝛceal biꝛceopa halȝunȝ on oþꝛe ꝓiꝛan * nemne on ȝeꝛomnunȝe ꝛon ȝepiꞇnẏꝛꝛe ꝓiꞇꝛciꝛeꝛ ðꝛeoꝓa oþꝛe ꝼeoꝓeꝛ biꝛceopa. ꝥ hi ꝼoꝛ hiꝛ ȝehẏlðe ðam ælmihꞇiȝan Goðe æꞇȝæðe- ꝛe heoꝓa bena ꝛ ȝeboðu ꝛenðan ꝛ ȝeoꞇan ;

Et quidem in Anglorum Eccleſia, in qua adhuc [c]ſolus tu Epiſcopus inveniris, ordinare Epiſcopum non aliter niſi ſine Epiſcopis potes. Nam quando de Gallis Epiſcopi veniunt, illi in ordinatione Epiſcopi teſtes * tibi aſſiſtant. [Sed fraternitatem tuam ità volumus Epiſcopos ordinare, ut ipſi ſibi Epiſcopi longo intervallo minimè diſjungantur, quatenus nulla ſit neceſsitas, ut in ordinatione Epiſcopi*, Paſtores quoque alii, quorum præſentia valde eſt utilis, facilè debeant convenire. Cùm igitur, auctore Deo, ità fuerint Epiſcopi in propinquis ſibi locis ordinati, per omnia] Epiſcoporum ordinatio ſine aggregatis tribus vel quatuor Epiſcopis fieri non debet. [Nam in ipſis rebus ſpiritalibus, ut ſapienter & maturè diſponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus poſſumus. Certè enim dum conjugia in mundo celebrantur, conjugati quique convocantur, & qui in via jam conjugii præceſſerunt, in ſubſequentis quoque copulæ gaudio miſceantur. Cur non ergò & in hæc ſpiritali ordinatione, quâ per ſacrum miniſterium homo Deo conjungitur, tales conveniant, qui vel in * profectu ordinati Epiſcopi gaudeant,] vel pro ejus cuſtodia omnipotenti Deo preces pariter fundant:

* ȝeꞇa. C.

* tibi, *deeſt. MS. ſing.*

*nẏmþe. B.

* *Edit. Col.* Epiſcopi alii convenire non poſsint. Paſtores, &c. *contra MS. ſing.*

* proveƈtu. *T. & W.*

Interrogatio Auguſtini.

Þu ꝛceolan þe ðon miþ Gallia ꝛ Bꝛẏꞇꞇa biꝛcopum ;

Qualiter debemus cum Galliarum & Britanniarum Epiſcopis agere?

Reſpondit Gregorius.

Jn Gallia biꝛceopum ne ꝛẏllaþ þe ðe æniȝe * ealðoꝓlicnẏꝛꝛe. ꝼoꝓþon ꝼꝓam þam æꝓꝓan ꞇiðum minꝓa ꝼoꝓeȝenȝena pallium on- ꝼenȝ ꝛe Biꝛcop on Aꝓela ðæꝛe bẏꝓiȝ. ðone þe ne ꝛceolðan be- ꝛcẏꝓian ne beniman ðæꝛe onꝼan- ȝenan ealðoꝓlicnẏꝛꝛe. ac ȝiꝼ ðe ꝼoꝛe ȝelimpe on Gallia mæȝðe haꝼa ðu miþ ðone ilcan biꝛceop ꝛꝓꝓæce ꝛ ȝeþeahꞇe hꝓæꞇ ꞇo ðonne ꝛi. oþþe ȝiꝼ hꝓẏlce uncẏꝛꞇa on biꝛcopum ȝemeꞇꞇe ꝛẏn-

In Galliarum *Epiſcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis prædeceſſorum meorum temporibus pallium Arelalenſis Epiſcop9 accepit, quem nos privare auctoritate percepta minimè debemus. Si igitur contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provinciam tranſeat, cum eodem Arelatenſi Epiſcopo * debet agere, qualiter (ſi qua ſunt vi-

* ne æniȝne ealðoꝓ- ðom ne ealðoꝓ- licneꝛ- ꝛe. B.

* Epiſcopis. *MS. ſing.*

* decet. *W.*

hu ða ȝeꝑihte ⁊ ȝebette beon ꝛceolan. ⁊ ȝif þen ꝛi. þ he on-
ꝛtꝑenȝo ðeoðꝛciper ⁊ [* ðeaꝑle
planc ꝛẏ]ðonne iꝛ he to onbæꝑ-
nanne ⁊ to ȝebetanne miþ ðinꝑe
bꝑoþoꝑlicnẏꝛꝛe luꝑan. ⁊ þ he þa
ðe piþeꝑꝑeaꝑðe ꝛẏnðon þæꝑe hæ-
re ⁊ beboðum *uꝑeꝛ ꝛcẏppenðeꝛ
ꝑꝑam biꝛceopa þeapum bepeꝑiȝe;
Ne mihte þu ðeman Gallia biꝛco-
pum butan heoꝑa aȝenꝑe ealðoꝑ-
licnẏꝛꝛe ac ðu hi ꝛcealt liþelice
monian. ⁊ him ætẏpan ðinꝑa
ȝoðꝑa peoꝑca onhẏꝑenẏꝛꝛe; &al-
le Bꝑittа biꝛcopaꝛ pe bebeoðað
ðinꝑe bꝑoþoꝑlicnẏꝛꝛe to ðon þ
unlæꝑeðe ꝛẏn ȝelæꝑeðe. ⁊ untꝛu-
me miþ ðinꝑe tꝛẏmenẏꝛꝛe ꝛẏn
ȝeꝛtꝛanȝoðeꝛ unꝑihte miþ þin-
ꝑe ealðoꝑlicnẏꝛꝛe ꝛẏn ȝeꝑihte*;

*Sic MS. B at þꝑea to plæc ꝛẏ. Cantabr.

* uꝛꝛeꝛ. C.

* ȝoðe to pil-lan. B.

tia in Epiſcopis) corrigantur. Qui ſi fortè in diſciplinæ vigore tepidus exiſtat, tuæ fraternitatis zelo accendendus eſt: [Cui etiam Epiſtolas fecimus, ut cùm tuæ ſanctitatis præſentia in Galliis fuerit, ei ipſe totâ mente ſubveniat] & quę ſunt Creatoris noſtri juſsioni contraria, ab Epiſcoporum moribus compeſcat. Ipſe autem extra auctoritatem propriam Epiſcopos Galliarum judicare non poteris, ſed ſuadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monſtrando: [pravorum mentes ad ſanctitatis ſtudia reforma. Quia ſcriptum eſt in lege: *Per alienam meſſem tranſiens, falcem mittere non debet: ſed manu ſpicas conterere & manducare.* Falcem enim judicii mittere non potes in ea ſegete, quę alteri videtur eſſe commiſſa: ſed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum ſuorum paleis expolia, & in Eccleſiæ corpore monendo & perſuadendo, quaſi * mandando converte. Quicquid verò ex auctoritate agendum eſt, cum prædicto Arelatenſi Epiſcopo agatur, nè prætermitti poſſit hoc, quod antiqua patrum inſtitutio invenit.] Britanniarum verò omnes Epiſcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi perſuaſione roborentur, perverſi d auctoritate corrigantnr.

Deut. 23. 25.

* mandendo. *T. intelligit* frumenta.

Interrogatio Auguſtini.

Þꝑæþeꝛ ꝛceal ȝeeacnað piꝛ fulꝑað beon oþþe æftꝛeꝛ ðon ðe heo beaꝑn cenneð. oþþe æftꝛeꝛ hu micelꝑe tiðe mot heo in cẏꝑicean ȝanȝan. oþþe eac ꝛꝑẏlce þ beaꝑn þ heo cende ðẏ læꝛ hit ꝛi miþ ðeaðe *ꝛoꝑnumen æftꝛeꝛ hu fela ðaȝa aleſeð him þ ȝeꝑẏne onꝛon fulluht bæþeꝛ. oþþe æftꝛeꝛ hu mẏcelꝑe tiðe moꝛ þam piꝛe hiꝑe peꝑin lichoman ȝeȝaðeꝑunȝe* ȝeþeoðde beon. oþþe ȝif piꝛ numen ꝛi in monað aðle ȝepunan. hꝑæþeꝑe aleſeð hiꝑe in cẏꝑicean ȝanȝan. oþþe ðam ȝeꝑẏne onꝛon ðæꝑe halȝan ȝemæꝛꝛumnẏꝛꝛe. oþþe ꝛe peꝛ ꝛeðe hiꝛ piꝛe ȝemenȝeð bið æꝛþon he bebaþoð ꝛi moꝛ he on cẏꝑicean ȝanȝan. oþþe to ðam ȝeꝑẏne ðæꝑe halȝan ȝemæꝛꝛumnẏꝛꝛe eall þaꝛ ðinȝ þæꝑe niꝑan þeoðe Onȝel cẏnneꝛ on Goðeꝛ ȝeleaꝛan ȝeðaꝛenaþ cuð habban;

*Si prægnans mulier debeat baptizari? Aut poſtquam genuerit poſt quantum tempus poſsit Eccleſiam intrare? Aut etiam nè morte præoccupetur, quod genuerit, poſt quot dies, * hoc liceat, ſacri baptiſmatis Sacramenta percipere? Aut poſt quantum temporis, huic vir ſuus poſsit in carnis copulatione conjungi? Aut ſi menſtrua conſuetudine tenetur, an Eccleſiam intrare ei liceat? Aut ſacræ* COMMUNIONIS *Sacramenta percipere? Aut vir ſuæ conjugi permixtus, priuſquam lavetur aquâ, ſi Eccleſiam poſsit intrare? Vel etiam ad myſterium* COMMUNIONIS *ſacræ accedere? Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet habere comperta.*

* Sic cod. excuſ. at MS. h'. lege hæc.

* ȝemenȝeð ⁊ ȝeþeoðdeð. B.

Reſpondit Gregorius. Þoꝛ hẏðon

Foꝛ hꝑon ne ꝛceal ꝥ ȝeeacnoꝺe ꝑiꝛ ȝefullaꝺ beon. miꝺ ꝺẏ ne ıꝛ beforan ælmihtiȝeſ Goꝺeſ eaȝum æniȝ ſẏn ꝑæꝛtmbæꝑenꝺeſ lichoman. foꝛꝑon miꝺ ꝺẏ
* uꝛꝛe. C. * uꝑe ealoꝑaſ ꝺa æꝑeꝛtan menn on neoꝛxna ꝑonȝe aȝẏlton. ꝺa foꝛluꝑon hi ꝑihte Goꝺeſ ꝺome ꝺa unꝺeaꝺlicnẏꝛꝛe ꝺe hi onfenȝon. ⁊ on ȝeſceapene ꝑæꝑon ⁊ hꝑæt ꝺa. ſe ẏlca ælmihtiȝa Goꝺ manna cẏnn eallinȝa aꝺꝑæſcan ne ꝑolꝺe foꝛ heoꝛa ſinne. he ꝺa ꝺam menn unꝺeaꝺlicnẏꝛꝛe
* aꝑeȝ. C. * on ꝑeȝ ahoꝛ foꝛ hiꝛ ſẏnne. ⁊ hꝑæꝑe ꝑe foꝛ fꝛemfumnẏꝛꝛe hiꝛ aꝑfæꝛtnẏꝛꝛe him ȝeheolꝺ ꝑæꝛtmbæꝑnẏꝛꝛe tuꝺoꝛeſ. ⁊ ꝥ ꝺæꝑe mennıſcan ȝecẏnꝺe, oꝛ ælmihtiȝeſ Goꝺeſ ȝẏfe ȝehealꝺen ꝑæſ ; hꝑẏlce ꝑihte mæȝ ꝺonne beſeꝑeꝺ beon fꝛam ȝẏfe ꝺæſ halȝan fulluhteſ on ꝺam ȝeꝑẏne ꝺe biꝺ æȝhꝑilc ſẏn ȝꝛunꝺlinȝa aꝺꝑæſceꝺ. Sꝑẏꝺe ꝺẏꝛlic ıꝛ ꝥ ſceolꝺe ꝺæꝑe ȝoꝺcunꝺan ȝẏfe ꝑiꝺcꝑeꝺen beon ; Ðu fꝛune eac ſꝑẏlce ꝺonn ꝑiꝛ cennenꝺe ꝑæꝑe æfteꝛ hu fela ꝺaȝa heo moſte
* ȝan. C. inn cẏꝑicean * ȝanȝan. hꝑæt ꝺu ꝥ ſylfa leoꝑnoꝺeſt on beboꝺe ꝑæꝑe ealꝺan cẏꝺnẏꝛꝛe. ꝥ foꝛ ꝑæꝑneꝺ beaꝑne heo ſceolꝺe hi ahabban fꝛam Goꝺeſ huſeſ inȝanȝe
* mæȝꝺen cilꝺ B. ꝺꝛeo ⁊ ꝺꝛittiȝ ꝺaȝa. ⁊ foꝛ *ꝑiꝛ cilꝺe ſix ⁊ ſixtiȝ ꝺaȝa. ꝥ ıꝛ hꝑæꝺeꝑe to ꝑitanne. ꝥ ꝥ ıꝛ on ȝaſtlicum ȝeꝑẏne onȝẏten. foꝛꝑon ꝺeah ꝺe heo on ꝺa ẏlcan tiꝺ ꝺe heo acenneꝺ hæbbe Goꝺe ꝺancunȝe to ꝺonne on cẏꝑicean ȝanȝe. ne biþ heo nænigе ſẏnne bẏꝑꝑenne aheꝑeȝaꝺ. foꝛꝑon ſe ꝑilla ꝺæſ lichoman biþ in ſẏnne na læſ ꝥ ſaꝑ ꝺæꝑe cennẏꝛꝛe on ꝑæſ lichoman ȝemenȝeꝺnẏꝛꝛe biꝺ ꝑilla. ꝺonn on ꝺæſ tuꝺoꝛeſ læꝺnẏꝛꝛe biꝺ ȝounȝ ⁊ ſaꝑ. be ꝺon ꝺæꝑe æꝑeꝛtan meꝺeꝑ ealleſ man cẏnneſ ꝑæſ cꝑeꝺen. *In dolore paries.* on ſaꝑe ꝺu cennẏſt beaꝑn. ⁊ ȝif ꝑe beꝑeꝑiaꝺ ꝥ cennẏnꝺe

[Hoc non ambigo fraternitatem tuam eſſe requiſitam, cui jàm & reſponſum reddidiſſe me arbitror. Sed hoc quod ipſe dicere & ſentire potuiſti, credo quòd meâ apud te volueris reſponſione firmari.] Mulier etenim prægnans cur non debeat baptizari, cùm non ſit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fœcunditas carnis? Nam cùm primi parentes noſtri in paradiſo deliquiſſent, immortalitatem, quam acceperant, recto Dei judicio perdiderunt. Quia itaque iiſdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa ſua funditus extinguere noluit, *& immortalitatem homini pro peccato ſuo abſtulit, & tamen pro benignitate ſuæ pietatis, fœcunditatem ei ſoboli reſervavit. Quod ergò naturę humanæ ex omnipotentis Dei dono ſervatum eſt, quâ ratione poterit à ſacri baptiſmatis gratia prohiberi? In illo quippe myſterio, in quo omnis culpa funditus extinguitur, valdè ſtultum eſt, ſi donum gratiæ ei contradicere poſſe videatur. Cùm verò enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare, Teſtamenti Veteris præceptione didiciſti, ut pro maſculo diebus triginta tribus: pro fœmina autem diebus ſexaginta ſex debeat abſtinere.* Quod tamen ſciendum eſt, quia in myſterio accipitur. Nam ſi horâ eâdem quâ genuerit actura gratias intret Eccleſiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt, nam in prolis prolatione gemitus. Unde & ipſi primæ matri omnium dicitur, *In doloribus paries.* Si itaq; enixam mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœ-

* *Sic MS. ſing.*

* Omne ſanctũ non tanget, nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ. Sin autem fœminam pepererit, ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. *Hæc deſunt MS. ſing. Edit. coll. unde habuit incertum eſt.*

* *Sic MS. ſing.*

nẏnðe ꝑiꝼ ꝥ heo no moꞇ in cẏ-
ꝑican ȝanȝan. hꝑæꞇ ꝑe ðonne ꝥ
ꝑẏlꝼe ꝑaꝑ ⁊ ꝑiꞇe hẏꝑe on ꝑẏnne
ꞇellaꝥ. ꝼullian ꝑe ꝑonne ꝥ cen-
nenðe ꝑiꝼ oꝥꝥe ꝥ beaꝑn ꝥ ðæꝑ
acenneð biꝥ. ȝiꝼ hi ꝑẏnð ꝥꝑeaðe
mið ꝼꝑecnẏꝑꝑe ðeaꝥeꝑ. ȝe heo in
* hio ða ꝑẏlꝼan ꞇið ðe * heo cenneðe
cenneꝥ. ȝe ꝥ ðæꝑ acenneð bið. nænigе
C. ȝemeꞇe iꝑ beꝑeꝑeð. ꝼoꝑꝥon ꝑeo
ȝiꝼu ꝥæꝑ halȝan ȝeꝑẏneꝑ. ꝑꝑa
ꝑꝑa liꝼigendum ⁊ ꝥam onȝẏten-
dum mið mẏcle ȝeꝑceaðe iꝑ ꞇo
ꝼoꝑeꝑeonne. ðꝑa ðonne ꝥam ꝑe
*ꞇoꝼun- ꝑe ðeað * ꞇo beoꞇað buꞇan æni-
ðaꝥ. B. ȝne ẏloinȝe iꝑ ꞇo ȝebeoꝑȝanne
⁊ ꞇo ȝeꝼꝑemmanne. ðẏlæꝑ ȝe-
hꝑẏlc lẏꞇel ẏloinȝ ꝑi. ꝥne mæȝe
ȝemeꞇeð beon ꝑeðe alẏꝑeð ꝑi
ꞇo hiꝑe ȝeneꝑꞇꝑcipe ꝥonne· hiꝑe
ꝑeꝑ ne ꝑceal ȝanȝan æꝑ ꝥonne ꝥ
*SicMS.B acenneðe beaꝑn ꝼꝑam * meolcum
& C. apeneð ꝑi ; Ac unꝑihꞇ ȝeꝑuna
*ȝe- ꝑel hꝑæꝑ iꝑ aꝑiꝑen beꞇꝑih *ȝeꝑin-
ꝑamhi- hiꝑum. ꝥ piꝼ ꝼoꝑhẏcȝeað heoꝑa
ꝑum.B. beaꝑn ꝼeðan ða ðe hi acennað. ⁊
hi oꝥꝑum piꝼum ꞇo ꝼeðanne ꝑẏl-
lað. ꝥ iꝑ ꝥonne ȝeꝑepen ⁊ ȝeme-
ꞇeð ꝼoꝑ inꞇinȝan unꝼoꝑhæꝼð-
nẏꝑꝑe anꝑe. ꝼoꝑꝥon hi ne ꝑẏlla ð
hi ahabban ꝼꝑam heoꝑa ꝑeꝑum
ꝥ hi ꝼoꝑhẏcȝað ꝼeðan ða ðe hi
acennað. ⁊ ðaꝑ piꝼ ða ðe heoꝑa
beaꝑn oꝼ unꝑihꞇum ȝeꝑunum
oꝥꝑum ꞇo ꝼeðanne ꝑẏllað. nẏm-
* ȝeleo- ne ꝑeo clænꝑunȝ ꞇið ꝼoꝑð. * ȝe-
ꝑne.B. ꝼaꝑe. ne ꝑculon hi heoꝑa ꝑeꝑum ȝemenȝeðe beon ; Ða ðe
ꝥonne on ȝeꝑunon monaꝥ aðle numene beoð. buꞇan bẏꝑꝥꝑeꝑ
inꞇinȝan. hi ꝑæꝑon beꝑeꝑeðe heoꝑum ꝑeꝑum ȝemenȝeðe be-
on; Giꝼ hꝑẏlc ꝑæꝑneð man ȝanȝeð ꞇo monað aðliȝum piꝼe
hꝑæꝥꝑe ꝥ piꝼ mið ðẏ heo ꝥone ȝeꝑunan ꝥꝑoꝑaꝥ monaꝥ aðle-
ne ꝑceal heo beꝑeꝑeð beon ꝥ heo moꞇe in cẏꝑican ȝanȝan:
ꝼoꝑꝥon ꝑeo oꝼeꝑꝑloupnẏꝑ ðæꝑ ȝecẏnðeꝑ hiꝑe ne mæȝ on
ꝑẏnne ȝeꞇeleð beon. ⁊ ꝥuꝑh ꝥ ðe heo ðuꝑh nẏð ðꝑoꝑaꝥ
niꝑ ꝥ ꝑihꞇ ꝥ heo ꝑi beꝑcẏꝑeð ꝼꝑam Goðeꝑ cẏꝑican in-
ȝanȝe ; Hꝑæꞇ ꝑe ꝑiꞇon ⁊ leoꝑniaꝥ on Cꝑiꝑꞇeꝑ bocum ꝥ
ꝥ

nam ſuam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, ſi mortis periculo urgetur, vel ipsâ horâ eâdem quâ gignit, vel hoc quod gignitur eadẽ quâ natum eſt, nullo modo prohibetur: quia ſancti myſterii gratia ſicut viventibus atque diſcernentibus cum magna diſcretione providenda eſt: Ità his quibus mors imminet, ſine ulla dilatione offerenda, ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis myſterium quæritur, interveniente paululum morâ inveniri non valeat qui redimatur. Ad ejus ergò concubitum vir ſuus accedere non debet, quoadusque qui gignitur ablactetur. Prava autem conſuetudo in conjugatorum moribus* ſurrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant; eóſque aliis mulieribus ad nutriendum tradant: quod videlicet ex ſola cauſa incontinentiæ videtur inventum. Quia dum ſe continere nolunt, deſpiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios ſuos prava ex conſuetudine aliis ad nutriendum tradunt, niſi purgationis tempus transierit, viris ſuis non debent admiſceri. Quippe & ſine partûs cauſa, cùm in conſuetis ſuis menſtruis detinentur, viris ſuis miſceri prohibentur [ità ut morte lex ſacra feriat] *ſi quis vir ad menſtruatam mulierem accedat.* Quæ tamen mulier dum conſuetudinem menſtruam patitur, prohiberi Eccleſiam intrare non debet: quia ei naturæ ſuperfluitas in culpam non valet reputari; & per hoc quod invita patitur, juſtum non eſt ut ingreſſu Eccleſiæ privetur. Novimus

* *T. & C. ut Sax.*

Levit. 18. 19.

Þ þiſ þe pæſ þſopienðe bloðeſ ſloſnÿſſre heo eaðmoðlice pæſ cumenðe æftep Dſihtneſ bæce ⁊ gehſan Þ * pæſ hiſ hſægeler ⁊ ſona inſtæpe hiſe untſumnÿſ on peg gepat. ⁊ heo pæſ * hal gepoſðen. ⁊ nu Þ piſ on bloðeſ ſloſnÿſſre gepeteð iſ. heſigenðlice heo mihte Dſihtneſ hſægle gehſinan. ſoſ hſon-þonne ſeþe bloðſnÿne þſopaþ monaþ aðle ne *aleſeð hiſe on cÿſicean gangan ; Ac ðu cpÿþſt nu hÿnÿððe hiſe untſumnÿſ. Þ te heo Cſiſtes hſægle gehſine ; Ðaſ piſ be þam pe ſſpecaþ gelomlice puna *getið. ⁊ gefenc bſoþoſ þu leoſeſta Þ eall Þ þe pe þſopiaþ on ðÿſſum ðeaðlican lichoman. iſ oſ untſumnÿſſre þæſ gecÿnðeſ niht Goðeſ ðome geendebÿſðeð ; Þæſ æftep ſÿnne ðæſ æfeſtan manneſ Þ hingſian. þÿſſtan. hatian. celan. pefigean. eall Þ iſ oſ untſumnÿſſre ðæſ gecÿnneſ. ⁊ hpæt elleſ iſ to ſecanne. pið ðam hungſe nÿmðe ⁊ lÿfen ⁊ pið ðuſſt ðſinc. pið hæto celneſ. pið cÿle hſægl. pið pefignÿſſre feſte. pið untſumnÿſſre læceðom ſæcan ; Hpæt piſum heoſa monað aðle bloðeſ ſloſnÿſ bið untſumnÿſ. nu Þ piſ pel geðÿſſtgaðe. Þ heo Dſihtneſ hſægel on aðle geſeteð gehſan. Þ anum untſumum haðe pæſ ſoſngÿfen. ſoſhſon ne ſceal Þ eallum piſum beon ſoſngÿfen. ða ðe mið [*uncÿſte] heoſa gecÿnðeſ beoð geuntſumaðe ; Sÿlce eac on þam ÿlcan ðagum ne ſceal him befeſeð beon þa gefÿne onſon ðæſe halgan gemænſumnÿſſre. Gif ðonne ſoſ mÿcelſe apſuſþnÿſſre hÿlc mon ne geðÿnſtigað onſon ſe iſ to heſiganne ; Ac gif he onſehð ne iſ he to ðemanne. Foſðon ðaſa goðſa moða ⁊ monna ðeaſ bið. Þ hi ðæſ hpilum ſÿnne ongÿtað þæſ ðe ſÿnne bið. ⁊ oft butan ſÿnne bið ðon Þ oſ ſÿnne cÿmð. ſſa

namq; quòd mulier, quæ fluxum patiebatur ſanguinis, poſt tergum Domini humiliter veniens, veſtimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab ea ſtatim ſua infirmitas receſſit. Si ergò in fluxu ſanguinis poſita laudabiliter potuit Domini veſtimentum tangere, cur quæ menſtruum ſanguinis patitur, ei non liceat Domini Eccleſiam intrare? Sed dicis, illam infirmitas compulit, has verò, de quibus loquimur, conſuetudo conſtringit. Perpende * autem (frater chariſſime:) quia omne quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturæ, eſt digno Dei judicio poſt culpam ordinatum. Eſurire namq; ſitire, æſtuare, algere, laceſſere, ex infirmitate naturæ eſt. Et quid eſt aliud contra famem alimenta; contra ſitim potum, contra æſtum auras, contra frigus veſtem, contra laſſitudinem requiem quęrere; niſi medicamentũ quoddam contra ægritudines explorare? Fœminæ itaque & menſtruus ſui ſanguinis fluxus ægritudo eſt. Si igitur bene præſumpſit, quæ veſtimentum Domini in languore poſita tetigit, quod uni perſonæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturę ſuę vitio infirmantur? Sanctæ autem COMMUNIONIS myſterium in iiſdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non *præſumit, laudanda eſt. Sed ſi perceperit, non judicanda. Bonarum quippe mentium eſt, & ibi aliquo modo culpas ſuas agnoſcere, ubi culpa non eſt: quia ſępè ſine culpa agitur, quod venit ex culpa. Un-

* ergò. *W.*

* præſumpſit. *T. & C.*

* alÿſeþ. B.

* getitt. B. getihþ C.

* *ſic MS. B. & C. ſed MS. Cantab.* un-piht.

ſpa ꝥ ıſ ðonne uſ hẏngſneð ꝥ pe etað butan ſinne. ȝ uſ ꝥ pæſ gepoſðen oꝼ ſẏnne ðæſ æſeſtan manneſ. ꝥ uſ hingſian mihte. ſoſþon ſpa ſpa bi ðan ealðan þeoðſcipe ða uttſan pæſon behealðen. ſpa on ðam nipan þeoð-
* næſ.C. ſcẏpe na *læſ ſpa ſpẏþe ꝥ utan ðon bið. ſpa ꝥ innan þoht bið. behẏgðiglice ıſ behealðen. ſoſþonmið þẏ ſeo æ'. moniȝ þinȝ bepeſeð to etanne. ſpa ſpa unclæne hpæðepe on hiſ ȝoðſpelle ðpihten cpæð na læſ ꝥ inȝanȝæð on muð mannan bepmi-
* ſic MS. B. & C. teð [*ac þa ðe utȝonȝaþ oꝼ muþe. þẏ ſẏnðon þe þone monnan bepmiteþ.] ȝ hpene æꝼteſ þon pæſ ꝥ apeccende. ȝ cp'. oꝼ heoſtan utȝanȝeþ ẏꝼele ȝeþohtaſ. ðæſ ȝenihtſumlice ıſ ſæð. ꝥ ꝥ ſpam ðam ælmihtiȝum Goðe unclæne ȝ bepmiten ætẏpeð bið
* ſic MS. B. ut Lat. ſed Cantab. on ſpæce. * on peoſce beon. ꝥ oꝼ pẏnſtuman bepmitenẏſſe ȝeþohtaſ ȝ unclænnẏſſe acenneð biþ. be þam ſpẏlce Paulus ſe Apoſtol cp'. ȝall bið clæne clænum. þam bepmitenum ȝ unȝeleaꝼſumum noht bið clæne. ȝ he ſona ſe Apoſtol ðone intinȝan ðæſe ẏlcan bepmẏtenẏſſe pæſ ſæcȝende. ȝ eꝼt cpæþ. ſoſþon bepmitene ſẏnðon ȝe heoſa moð. ȝe inȝepitnẏſ. ȝ nu*nu þam mete ne
* ſic MS. Cantabr. & Cot. bið clæne ðam ðe ꝥ moð ne biþ clæne; ſoſ hpon ðonne ꝥ piꝼ ꝥ heo clæne moðe oꝼ ȝecẏnðe þnoꝼað ſceal hiſe on unclænnẏſſe ȝeteleð beon; ðe peſ ſeðe mið hiſ aȝene piꝼe bið ſlæ-
*nemne. C. penðe * nẏmðe he mið pæteſe aþpeȝen biþ ȝ bebaþoð ſi.ne ſceal he in cẏſican ȝanȝan. ne ðeah þe he bebaþoð ſi ſona moт he in-

de etiam cùm eſurimus, ſine culpâ comedimus: ex culpa autem primi hominis factum eſt ut eſuriamus. [Menſtrua enim conſuetudo mulieribus non aliqua culpa eſt, videlicet *quia naturaliter *accidit: ſed tamen quia natura ipſa ità vitiata eſt, ut etiam ſine voluntatis ſtudio videatur eſſe polluta, ex culpa venit vitium, in quo ſe ipſa, qualis per judicium facta ſit, humana natura cognoſcat. Et homo qui culpam ſponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideò fœminę cùm ſemetipſas conſiderant, ſi in menſtrua conſuetudine ad *Sacramentum* Dominici corporis & ſanguinis accedere non præſumunt, de ſua recta conſideratione laudandę ſunt. Dum verò percipiendo ex religioſæ vitæ conſuetudine ejuſdem *myſterii* amore rapiuntur, reprimendæ (ſicut prædiximus) non ſunt.] Sicut enim in Teſtamento veteri exteriora opera obſervantur, ità in Teſtamento novo, non tam quod exteriùs agitur, quàm id quod interiùs cogitatur, ſolicitâ intentione attenditur, [ut ſubtili ſententiâ puniatur.] Nam cùm multa lex, velut immunda, manducare prohibeat; in Evangelio tamen Dominus dicit: *Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quæ exeunt de ore, illa ſunt quæ coinquinant *hominem.* Atque paulò pòſt ſubjecit exponens, *Ex corde exeunt cogitationes malæ.* Ubi ubertim *indicatum eſt, quod illud ab omnipotenti Deo pollutum eſſe in opere oſtenditur, quod ex pollutę cogitationis radice generatur. Unde Paulus quoq; Apoſtolus dicit, *Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum.* Atque mox ejuſdem cauſam coinquinationis annuncians ſubjungit, *Coinquinata ſunt enim & mens eorum & conſcientia.* Si ergò ei cibus immundus non eſt, cui mens immunda non fuerit, cur quod mundâ mente mulier ex natura patitur ei in immunditiam reputetur? Vir autem cum propria conjuge dormiens, niſi lotus aquâ intrare Eccleſiam non debet; ſed neque lotus ſtatim intrare debet. Lex au-

* quæ. C. & W. * accedit. T. & C.

* Sic MS. ſing.

* indicandum C.

Tit. 1. 15.

ȝanȝan.

gangan. forþon seo æ' bebead ðam ealdan * Godef folce. ⁊ se
* Godef deeſt B. þes sede þæne hiſ siſe gemengeð ⁊ he sceolde þætenne aðþægen ⁊ bebaþod beon. ⁊ æs sunnan setlgange ne morte on heora geromnunge ingongan ⁊ hwæþene mid gastlice ongiten beon. for þonne þes bið siſe gemengeð for unalyfedne sillnunge monnes mod on gehohte ðuh lustfulnysse bið geheoðed. forþon nymþe æs ⁊ sys ðæne unsihtan silnunge fram þam mode acolie. ne sceal he hine sylfne
*talian· * tellan broþra ⁊ Godes ða ge-
B. & C. romnunge. sefe hine gesyhð hefigaðne beon ðuh yfelnysse unsihtes sillan. þeah þe be ðysrum sillan mirenlice cynn monna mirrenlice ongite ⁊ healdȝ hwæþere symble sæs Romana gepuna fram heora yldrum æftes gemencgnysse agenes sifes ⁊ hi clænsunge ðpeales ⁊ bæþes sohton. ⁊ fram cyricean ingonge * hwylc huru fæc apuplice
* hwæt hpega. C. ahabban; Deah þe se þas þing cwæþan. ne tellaþ se synne seran gescynscype. ac forþon seo alyfede gemencgnyss sifes butan sillan þæs lichoman beon ne mæg; fram ingange ðæne halgan stope is to ahabbanne. forþon se sylfa silla nænige þinga butan synne beon mæg;
*næs. C. * Ne wæs acenned of unsiht hæmede ne þuh dynne forligenysse acenned wæs of ælicum gesinscype sebe cwæþ. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in delictis peperit me mater mea.* Ic wat ⁊ ic wæs on ponysse geeacnod. ⁊ on scyldum me cende min modor; he sirte hine on ponyssum geeacnod. ne he ða geomeriende ne sibsoc hine sylfne fram scylde acennedne beon. forþon he bæs ða wætan þæne uncystan in þam telgan þone he getyhð æs of ðam synstruman; hwæþere on þam fordum is sweotol ⁊ he ponysse nemde. na læs þa gemencgdnysse ðæs gesinscypes. ac ðone sylfan sillan ðæne gemencgednysse; Forþon ge-

tem veteri populo * præcepit, ut *mixtus vir mulieri & lavari aquâ debeat, & ante solis occasum Ecclesiam non intrare.* Quod tamen intelligi spiritaliter potest, quia mulieri vir miscetur, quando illicitæ concupiscentiæ animus in cogitatione per delectationem conjungitur. Quia nisi priùs ignis concupiscentiæ à mente deferveat, dignum se congregatione fratrum æstimare non debet, qui se gravari per nequitiam pravæ voluntatis videt. Quamvis *enim de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atq; alia custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem proprię conjugis, & lavacri purificationem quęrere, & ab ingressu Ecclesiæ paulum reverenter abstinere. Nec hęc dicentes, culpam deputamus esse conjugium, sed quia ipsa licita admixtio conjugis sine * voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est: quia *voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio, vel fornicatione, sed de legitimo conjugio natus fuerat, qui dicebat, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* Qui enim in iniquitatibus conceptum se noverat, à delicto se natum gemebat: quia portat arbor in ramo humorem vitii quem traxit ex radice. In quibus tamen verbis non admixtionem conjugum iniquitatem nominat, sed ipsam videlicet voluptatem admixtionis. [Sunt

* Sic MS. sing.

* enim, deest T. & C.

* voluntate, W. & C.

* voluntas, W. & C.

Psal. 50. 5.

ðaꝼenaþ ꝑ ſeo ælice ȝeȝaðeꝛunȝ
* ſie. B. lichoman * ſeo ꝼoꝛ inᵹinȝan
ᵹuðoꝛeſ na læſ þæſ pillan. ⁊ ſeo
* ȝe- * ȝemenȝonÿſ ðæſ ꝼlæſceſ ſeo
mæcneſ ꝼoꝛ inᵹinȝan beaꝛne ᵹo cennan-
B. ne. na læſ cꝑemnÿſſe uncÿſᵹa⁊
ðꝑa hꝑÿlc monn ſꝑa hiſ þiꝼ na
* *Sic MS.* læſ [*ꝼoꝛ] unꝛihteſ pillan pill-
B. & C. nunȝe. ac ꝼoꝛ inᵹinȝan anum
bꝛuceð beaꝛna ᵹo ſᵹꝛÿnenne ⁊
Ðeſ mon iſ hiſ ſÿlꝼeſ ðome ᵹo
ꝼoꝛlæᵹanne oþþe be cÿꝛicean in-
ȝanȝe. oþþe ᵹo onꝼonne þam ȝe-
ȝeꝛÿne Cꝛiſteſ licholman ⁊ hiſ
bloðe. ꝼoꝛþon ꝑe him ne ſculon
beꝑeꝛiȝan ðam halȝan ȝeꝛÿne
onꝼon ſeþe on ꝼÿꝛe ȝeſeteð
bið. ⁊ bÿꝛnan ne con⁊ Mið ðÿ
ðonne ſeo luꝼu ne bið ᵹuðoꝛeſ
ᵹo ᵹilianne. ac ſe pilla ma paldeþ
on ðam ꝑeoꝛnce ðæꝛe ȝemenȝo-
* nÿſſe. ðonne habbað ða*ȝe ſin-
ȝeſam- hiꝑan ꝑeaꝛꝼe beheoꝛa ȝemenȝeð
hiꝑan.B nÿſſe ꝑ hi ꝑepan ⁊ hꝛeoꝑðon.
ꝼoꝛþon ſeo haliȝe laꝛ him ðiſ
ꝼoꝛȝiꝼð. ⁊ hꝑæþeꝛe be ðæꝛe
ſÿlꝼan ꝼoꝛȝiꝼenÿſſe mið eȝe ꝑ
moð onſᵹÿꝛneð. ꝼoꝛþon ſe Apo-
ſᵹol Scꝑ' Paulus mið ðÿ he cꝑ'.
Qui ſe continere non poteſt, habeat uxorem ſuam. Seþe hine ahabban ne mæȝe
hæbbe hiſ þiꝼ; ꝑe ða ſona ſe
Apoſᵹol unðeꝛþeoðde ⁊ eꝼᵹ cꝑ'.
Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium. Ðiſ ic cꝑeþe
æꝼᵹeꝛ ꝼoꝛȝÿꝼenÿſſe na læſ æꝼ-
ᵹeꝛ beboðe. ꝼoꝛþon ne bið ꝑ
ꝼoꝛȝiꝼen ꝑ ᵹe alÿꝼeð bið. ac ꝑ
bið niht ꝑ ᵹe he cꝑæð be ðæꝛe
*eoꝛðe. ꝼoꝛȝÿꝼenÿſſe. ða * ÿꝛðe he þæꝛ
C. ſÿnne ꝼiꝛan. mið * ꝑæccene mo-
* pacꝛe. ðe iſ ᵹo ſmeaȝeanne. ⁊ ᵹo ȝe-
C. þencenne. ꝑ ða ða Ðnihten
polðe hiſ ꝼolc ȝeſꝑꝑæcen hab-
ban in Sinai ðune. he æꝛeꝛᵹ be-
beað ꝑ hi heoꝛa hꝛæȝel ꝑeocꝛan ⁊ clænꝛoðon. ⁊ hi ꝼꝛom ꝼi-

etenim multa quæ licita *eſſe probantur ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur. Sicut ſæpè iraſcendo culpas inſequimur, & tranquillitatem in nobis animi perturbamus: & cùm rectum ſit quod agitur, non eſt tamen approbabile, quòd in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat, qui dicebat, *Turbatus eſt præ ira oculus meus.* Quia enim non valet, niſi tranquilla mens in contemplationis ſe lucem ſuſpendere. In ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atque turbari à ſummorum contemplatione cogebatur. Eſt ergò laudabilis ira contra vitium, & tamen moleſta, quia turbatum ſe aliquem reatum incurriſſe * æſtimabat.] Oportet itaque legitima carnis copula ut cauſa prolis ſit, non voluptatis: & carnis commixtio, creandorum liberorum ſit gratia, non ſatisfactio vitiorum. Siquis verò ſuâ conjuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed ſolummodo creandorum liberorum * gratiâ utitur, iſte profectò ſive de ingreſſu Eccleſiæ, ſive de ſumendo Dominici corporis ſanguiníſque *myſterio*, ſuo eſt relinquendus judicio; quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cùm verò non amor procreandæ ſobolis, ſed * voluptas dominatur in opere commixtionis, habent conjuges etiam de ſua commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa conceſſione metu animum concutit. Nam cùm Paulus Apoſtolus * diceret, *Qui ſe continere non poteſt, habeat uxorem ſuam*; ſtatim ſubjungere curavit, *Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium.* Non enim indulgetur quod licet, quia juſtum eſt. Quod igitur indulgere dixit, culpam eſſe demonſtravit. Vigilanti verò mente penſandum eſt, quod in Sina monte Dominus locuturus ad populum, priùs eundem populum abſtinere à mulie-

*eſſe probantur. *deſunt MS. ſing.*

Sic MS. ſing.

Sic MS. ſing

* voluntas. *W. & C.*

1. *Cor.* 7. 9.

*Sic MS. ſing.

ꝼum

ſum ahæfden. ⁊ nu in þæne ſtope ðæſ ðe Drihten ſæſ þuſh ða undeſþeoddan geſceaſte monnum ſſpecende. middſpa mycle ſoſeſeonyſſe[* ſæſ ðæſ licho- *Sic MS. B & C.
man clænneſſe] aſoht. ⁊ ða þe Godeſ ſoſde onfengon ne ſceoldan fiſum gemengede beon. mycle ma þonne ða fiſ ða ðe ælmihtigeſ Drihtneſ lichoman onfoð. in him ſylfum ſceolan lichoman clænnyſſe healdan. ⁊ læſ hi mid þa ſylfan mycelnyſſe ðeſ ungeæhtendlican genyneſ hefigode ſyn ; Spylce eac bi þiſre fiſan to Dauide þuſh þone ſacerd ðæſ cpeden be hiſ gefeſum. ⁊ gif hi ſfom fiſum clæne þænon. ⁊ hi moſton onfon ⁊ * þicgean þa ſoſeſetenyſſe hlaſeſ. ða ðe mid him haligge þænon hi eallunga onfon. ne ðicgean moſton æſ ðonne Dauid andette hi ſfam fiſum clæne beon ; Donne ſe peſ ſeþe [* æfteſ] hiſ fiſeſ gemengedonyſſe pæteſe aþpegen ⁊ bebaðod bið. he mot ðam genyne onfon ðæſe halgan gemænſumnyſſe. mid ðy him eac alyfed bið ſfa fe eac æſ cpæðon in cyſicean gangan ; * þingian.B. * *Sic MS.* B. & C.

ribus præcepit. Et ſi illic ubi Dominus per creaturam ſubditam hominibus loquebatur, tantâ proviſione eſt munditia corporis requiſita, ut qui verba Dei perciperent, mulieribus mixti non eſſent, quantò magis mulieres quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, cuſtodire in ſe munditiam carnis debent, nè ipsâ inæſtimabilis *myſterii* magnitudine graventur. Hinc etenim ad David de pueris ſuis per ſacerdotem dicitur, ut *ſi à mulieribus mundi eſſent, panes propoſitionis acciperent*; quos omnino non acciperent, niſi priùs mundos eos David à mulieribus fateretur. Tunc autem vir qui poſt admixtionem conjugis lotus aquâ fuerit, etiam ſacræ COMMUNIONIS myſterium valet accipere, cum ei juxta præfinitam ſententiam etiam Eccleſiam licuerit intrare. * 1. *Reg.* 21. 4.

Interrogatio Auguſtini.

Þpæþeſ æfteſ byſmpunge ſeo ðuſh ſlæſ pæpneð monnum gelimpeþ· oþþe Dihtneſ lichoman ænig onfon mot. oþþe gif hit ſaceſð biſ. mot he þam halgan genyne mæſſian ⁊ mæſſan ſingan; *Si poſt illuſionem, quæ per ſomnium ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel ſi ſacerdos ſit, ſacra myſteria celebrare?*

Reſpondit Gregorius.

Dyne monn eac ſſpylce ſeo cyþneſ þæſe ealdan æ beſmitenne cpyþ. ſſpa fe æſ on þam ufeſan Capitule cpæðon ⁊ him ne ſongifþ þ he mote on Godeſ huſ gangan. * nymþe he ſi pæteſe aþpegen ne þonne gyta æſ æfenne. ⁊ hpæþeſe on oðſe piran ⁊ gaſtlice folc iſ ongytende unðeſ þam ylcan ⁊gyte ðe fe ſoſeſſſpecende pæſon. * onlicneſſum C. *þonne.

Hunc quidem Teſtamentum veteris legis, ſicut & in ſuperiori capitulo jam diximus, pollutum dicit; & niſi lotum aquâ ei uſque ad veſperum intrare Eccleſiam non concedit. Quod tamen aliter populus ſpiritalis intelligens, ſub eodem intellectu accipiet quo prefati ſumus: quia quaſi per ſomnium illuditur, qui tentatus immunditiâ veris imaginibus in co-

ȝeþohte bið beſmiten. ac he iſ miþ pætepe to þpeanne. þ iſ þæt he ða ſynne ðæſ ȝeþohteſ miþ teapum aþpea. ⁊ * nymþe æp þ ſyþ þæpe coſtnunȝe ȝepite. þ he hine ſcyldiȝne onȝete ſpa ſpa oð æfen tið*; Ac hpæþepe iſ on ðæpe ylcan byſmſunȝe ſpyþe nyð ðeapflic ȝeſceað. ða pe ſmealice ȝeþencan ſculan of hpylcepe piſan þam mode hit ȝeȝanȝe ðæſ ſlæpendan. foſþon hpilum hit ȝelimpeð of ofep-ſylle. hpilum of ðæſ ȝecyndeſ ofepflopnyſſe ⁊ untſumnyſſe. hpilum of ȝeþohte. ⁊ þonne hit of ðæſ ȝecyndeſ ofepflopnyſſe ⁊ untſumnyſſe becymeð eal-le ȝemete ðeoſ byſmſunȝ niſ to onðpæðanne. miþ ðy þ moð ðyſ ne pitende apæfnað. foſ-ðon heo iſ ma to * ſapianne þonne to ȝefſnemmanne; Miþ þy heo ðonne ȝelimpeð ſeo byſmſunȝ foſ ofepfyllo þonne haſaþ þ moð hpylce huȝu ſcyldo nalæſ hpæðepe oð [* bepepe-neſſe] to onfonne þam halȝan ȝeſynne ofþe ða ſymbelnyſſe to mæſſianne * mæſſe ſanȝeſ. þ nyð abæðeð ofþe ſymbel ðæȝ ȝelimpð ofþe ofeſ ſaceſþ on þæpe ſtope ne bið. ſeðe foſ hi-ne þ ȝeſynne mæſſe ſanȝeſ ȝe-ȝeapſie. ȝif þæſ þonne ofþe* ſynd þa þe þa þenunȝe ȝefyllan mæȝe þonne ſceal he [*hine] eaþmoð-lice ahabban fnam onfæȝonyſſe ðæſ halȝan ȝeſyneſ. þæſ ðe ic ðeme; Gif þonne of ſconðli-cum ȝeþohte þæſ pæccendan up cymeð ſeo byſmſunȝ ſlæ-pendeſ. hpæt þonne openaþ þam moðe hiſ ſcyld foſþon he ȝeſyhþ fnam hpylcum ſyſttſpuman ſeo * beſmitenes foſþbecom. þ iſ þ he pæc-cendе þohte þ he no pitende apæfnoðe. ac þonne ȝyt iſ ſe ſylfa

* butan. B.

* æfen tið þ he æf on Goðeſ huſ ne ȝa. B.

* *Sic MS.* C. *at MS. Cantabr.* bepe-nyſſe.

* *Sic MS. B.*

* *ſic MS. B. & C.*

* birſ-meſneſ B.

gitatione inquinatur, ſed lavandus eſt aquâ, ut culpas cogitationis lacrymis abluat. Et niſi priùs ignis tentationis receſſerit, reum ſe quaſi uſque ad veſperum cognoſcat. Sed eſt in eadem illuſione valde neceſſaria diſcretio, quæ ſubtiliter penſari debet, ex qua re accidat menti dormientis: Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cùm ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate evenerit, omnimodò hæc illuſio non eſt timenda, quia hanc animus neſciens pertuliſſe magìs dolendum eſt, quàm feciſſe. Cùm verò ultra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur, atq; idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum; non tamen uſque ad prohibitionem percipiendi ſancti *myſterii*, vel Miſſarum ſolennia celebrandi: cùm fortaſſe aut feſtus dies exigit, aut exhiberi myſterium (pro eo quod ſacerdos alius in loco deeſt) ipſa neceſſitas compellit. Nam ſi adſunt alii, qui implere* *myſterium* valeant, [illuſio * pro crapula facta, à perceptione ſacri *myſterii* prohiberi non debet:] ſed ab immolatione *myſterii* abſtinere (ut arbitror) humiliter debet; [ſi tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concuſſerit. Nam ſunt quibus ità plerunque illuſio naſcitur, ut eorum animus etiam in ſomno corporis poſitus, turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re unum ibi oſtenditur, ipſa mens rea, non tamen vel ſuo judicio libera, cùm ſe, etſi dormienti corpore, nihil meminit vidiſſe, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidiſſe.] Sin verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio dormientis, patet animo ſuo reatus * ſuus. Videt enim à qua radice inquinatio illa proceſſerit, quia quod cogitavit ſciens, hoc * pertulit neſciens. Sed pen-

* *miniſterium. T. & C.*

* *Edit. Col.* per crapulam, *contra MS. ſing.*

* *Sic MS. ſing.*

* *Edit. Col.* protuſit, *contra MS. ſing.*

ſandum eſt, ipſa cogitatio utrùm ſuggeſtione, an delectatione, vel quod majus eſt, peccati conſenſu acciderit. Tribus etenim modis impletur omne peccatum; videlicet, *ſuggeſtione*, *delectatione*, *conſenſu*. *Suggeſtio* quippe fit per diabolum; *delectatio* per carnem; *conſenſus* per ſpiritum. Quia & primam culpam ſerpens *ſuggeſsit*, Eva velut caro *delectata* eſt, Adam verò velut ſpiritus *conſenſit*. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, ut inter *ſuggeſtionem* atque *delectationem*, inter *delectationem* & *conſenſum*, judex ſui animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omnimodò perpetratum non eſt. Cùm verò *delectare* caro cœperit, tunc peccatum incipit naſci. Si autem ex deliberatione conſentit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In *ſuggeſtione* igitur peccati *initium eſt, in *delectatione* fit nutrimentum, in * *conſenſu* perfectio. Et ſæpè contingit, ut hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectationem trahit; nec tamen anima eidem delectationi conſentiat. Et cùm caro delectare ſine anima nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec conſentiat, & tamen delectatione ligatus ſit, ſed ligatum ſe vehementer ingemiſcat. Unde & ille cœleſtis exercitûs præcipu-

Peccatum tribus modis perpetratur.

*ſemen. *Vide* * in perfecto conſenſu fœtus. *W.*

ꝥylꝼa ȝeþoh�sꝺ ꝺo ꝼmeaȝeanne. hꝑæꝺeꝼ he ȝeeoꝺe þe miꝺ ꝼcẏlꝺe ꝺe miꝺ luꝼꝺꝼullnẏꝼꝼe. oþþe hꝑæþeꝼ þonne ȝẏꝺ ꝥ maꝼe ıꝼ miꝺ ȝẏꝼunȝe þæꝼe ꝼẏnne. ꝼoꝼþon þꝼẏm ȝemeꝺum biꝺ ȝeꝼẏlleꝺ æȝhꝑẏlc ꝼẏn. ꝥ ıꝼ æꝼeꝼꝺ ꝺuꝼh ꝼcẏnnẏꝼꝼe ⁊ ꝺuꝼh luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe. ⁊ þuꝼh ȝeþaꝼunȝe. ꝼeo ꝼcẏnneꝼ biꝺ ꝺuꝼh ꝺeoꝼol. ꝼeo luꝼꝺꝼulnẏꝼ biþ þuꝼh lichoman. ꝼeo ȝeþaꝼunȝ biþ þuꝼh ȝaꝼꝺ. ꝼoꝼþon þa æꝼeꝼꝺan ꝼẏnne ꝼe peꝼıȝa ȝaꝼꝺ

* *ſic MS. B.* *ꝼcẏnꝺe þuꝼh þa næꝺꝼan ⁊ [*ðuan]

* *ſic MS. B. ſed Cantab.* ẏꝑꝺe. eoꝑꝺe. C ꝼa ꝼa lichoma pæꝼ luꝼꝺꝼullıenꝺe ⁊ Aꝺam hine þonne ꝼa ꝼa ȝaꝼꝺ ȝeþaꝼoꝺe. ꝺa pæꝼ ꝼeo ꝼẏn ȝeꝼẏlleꝺ. ⁊ mẏcel nẏꝺ ꝺeaꝼꝼnẏꝼ ıꝼ ꝥ ꝥ ȝeꝼceaꝺ beꝺꝑẏh ꝺa ꝼcẏnneꝼꝼe ⁊ ꝺa luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe. ⁊ eꝼꝺ beꝺꝑẏh ꝺa luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe ⁊ þa ȝeþaꝼunȝe ꝥ moꝺ ꝼẏlꝼ hi ꝼꝺema ꝼı. ꝼoꝼ ꝺon miꝺ þẏ ꝼe peꝼıȝa ȝaꝼꝺ

* ꝼcẏ ꝼþ. B. ꝼcẏþ. C. ꝺa ꝼẏnne *ꝼceþþeꝺ on moꝺe. ȝıꝼ [*næniȝ]luꝼꝺꝼulnẏꝼ ꝺæꝼe ꝼẏnne æꝼꝺeꝼ ꝼilıȝeꝺ eallum ȝemeꝺum ne biꝺ þæꝼ ꝼẏn ꝺuꝼhtoȝen. miꝺ ꝺẏ ꝺonne ꝼe lichoma onȝinneꝺ luꝼꝺꝼullıan. þonne onȝinneþ þæꝼ ꝼẏn acenneꝺ beon. ȝıꝼ he þonne miꝺ þanc meꝺuncȝe ⁊ ꝺꝼeoꝺunȝe ȝeþaꝼaꝺ. ꝺonne biꝺ onȝẏꝺen ꝺæꝼ ꝼẏn ȝeꝼꝼnemeꝺ beon. ⁊ on ꝼcẏnnẏꝼꝼe ꝼẏnne ȝıꝼ ꝥ moꝺ biꝺ on luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe ꝺæꝼ biꝺ* ꝼeoneꝼ. ın ȝeþaꝼunȝe biꝺ ꝼullꝼꝼnemeꝺnẏꝼꝼ. ⁊ ꝥ oꝼꝺ ȝelimpeꝺ ꝥ ꝼe peꝼıȝa ȝaꝼꝺ ꝼapeþ on ȝeþohꝺe ꝥ ꝼe lichoma ꝥ ın luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe* ꝺıo. ⁊ hꝑæþeꝼe ꝥ moꝺ þæꝼe ẏlcan luꝼꝺꝼullnẏꝼꝼe ȝeþaꝼaþ. ⁊ miꝺ þẏ ꝼe ꝼıꝺan ꝥ ꝼe lichoma ne mæȝ luꝼꝺꝼullıan buꝺan ðam moꝺe. hꝑæþeꝼe ꝥ ꝼẏlꝼe moꝺ biꝺ ꝼinnenꝺe ꝼiþ þam unꝼihꝺ ꝼilnunȝum þæꝼ lichoman. hꝑæꝺ hiꝺ þonne ꝥ moꝺ on þæꝼe lichomlican luꝼꝺꝼullneꝼꝼe ꝼume ȝemeꝺe þuꝼh nẏꝺ bẏꝺ ȝebunꝺen. ꝥ hiꝺ ꝺæꝼe luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe oꝼ ðam ꝼẏlꝼan ꝼihꝺe ꝼiþcpẏꝺ. ꝥ ne ȝeþaꝼıȝe. ⁊ hꝑæþeꝼe miꝺ þa luꝼꝺꝼulnẏꝼꝼe ȝebunꝺen biꝺ. ac he ꝼpẏꝺe * hoȝaꝺ ⁊ ȝeomeꝼnaꝺ hine ꝼþa ȝebunꝺenne; Be ðon ꝼe mæꝼꝺa cempa ⁊ ꝼe hẏhꝼꝺa ðæꝼ heoꝼonlican peꝼıoꝺeꝼ Sc̄ꝼ Paluꝼ ꝼe Apoꝼꝺol hoȝienꝺe ⁊ ȝeomꝼı-

* ȝæꝺ. B. & C.

* *Sic MS.* C. *ſed Cantabr.* *ȝeꝺẏþ. B.

ompienðe cp'. Jc ȝeȝeo oþþe æ on
*limum minum * leomum. piþȝeohtenðe
C. ðæne æ minej moðej. ⁊ ȝehæfte-
tenðne me iſ læðenðe on ſynne
æ. ȝeo iſ on minum limum. ⁊ ȝif
he ȝehæfteð pæȝ hpæt he þonne
* flat. ne * ſeaht. Ac ða he ſeaht ſoþ-
B. ðon he pæȝ ȝehæfteð. ⁊ ȝeſeaht
mið ða æ ðæȝ moðej þæne pið-
ſeaht ȝeo æ ſeþe on hiſ limum
pæȝ. ȝif he ſeaht ne pæȝ he ȝehæf-
teð. ⁊ ſe mon bið þæȝ þe ſpa to
cpeþanne ſi. æȝhpæþeȝ ȝe ȝehæfteð ȝe ſneo. he bið ſneo oſ
ðæne ſoþfæſtneſſe þe he luſaþ. he bið ȝehæfteð oſ þæne
* beneþ. luſtfullneſſe ða he * bỳneð ȝenỳðeð;
C. Ðiſ ſỳnðon ⁊ſpaſe ðæȝ eaði-
ȝan Papan Scȝ' Gpeȝopiuſ to
ȝeþeahtunge ⁊ to ȝeſpiȝnỳſſe
þæȝ aſpuſðan biſceopeȝ Scȝ' A-
ȝuſtinuſ;

us miles gemebat dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Si autem *captivus* erat, minimè *pugnabat*, ſed & *pugnabat*, quapropter & *captivus* erat, & *pugnabat*: igitur *legi mentis*, cui *lex* quæ in *membris* eſt, repugnabat. Si autem *pugnabat*, *captivus* non erat. Ecce itaque homo eſt (ut ità dixerim) *captivus* & *liber*. *Liber* ex juſtitia quam diligit, *captivus* ex *delectatione* quam portat invitus. *Rom.7.*

Hucuſque reſponſiones beati Papæ Gregorii ad conſulta reverendiſſimi antiſtitis Auguſtini [Epiſtolam verò quam ſe Arelatenſi Epiſcopo feciſſe commemorat, ad Vergilium Etherii ſucceſſorem dederat. Cujus hæc forma eſt.]

NOTÆ.

Beatus Gregorius quæſtionibus Auguſtini per omnia reſponſurus, illa quæ aut perfectè exiſtunt Moralia, aut ſaltem quæ mediam inter Moralia & Cæremonialia viam tenere viſa ſunt (nè quid à populo Anglorum ad Deum converſo, ἀσχημόνως fiat) juxta legem morum, ex ſolo verbo Dei, piè conatur inſtituere. Quanti hinc auctoritatem Beati Gregorii Majores noſtri fecerint, analectæ præſentes indicabunt: Sic Latinè transfero.

Miſcel. Sax. ad finem Bedæ Sax. MS. Cot. pag. 353. lin. 6.

Giſ ðe ðonne ȝecȝen ſuþan cỳmene Bnỳtt. oþþe Fnanca þ ðu ȝebann ſceole hen on eoſ-
þan æniȝ healðan þæȝ ðe Moỳ-
ſeſ iu mælðe to leoðum. na ðu
ðæȝ anoſenȝ æfne ȝepỳnþe. ac þu
þ ſỳlf healo þ ðe ſuðan com
fnom Romana ꝑice hỳnðe Gne-
ȝoꝑiae ȝumena Papa;

Si quando tibi dixerint (ô Saxo) *ab auſtro venientes Britanni, ſive Franci, ut tenendum decernas hîc in terra quodcunque Moſes olim populis tradiderit, hoc perpetuò, ut axioma, nè ſuſcipias: Quin hoc ipſum obſervabis quod ab auſtro à GREGORIO Paſtore Romani imperii vigilantiſsimo, ad te pervenit.*

Verùm Eccleſia Catholica, Chriſti ſponſa, licèt Gregorium Magnum magni faciat, Moſem tamen ut Legislatorem θεόπνευſον *longiſsimè anteponit. Chriſtus verò qui habet* Sponſam Sponſus eſt; famulus & amicus Sponſi, ſive Gregorius, ſive alius quis, qui ſtetit & audivit eum, gaviſus eſt propter vocem Sponſi: neque huic unquam Sponſo propter Sponſam, ſed Sponſæ propter Sponſum, in Moſe loquentem, B. Gregorius auſcultavit.* * *Joh.3.29.*

[a] Gentem Anglorum fidem CHRISTI accepiſſe, (*prædicante Auguſtino*) *& S. Gregorius ad reſponſum primum:* Eccleſia Anglorum, auctore DEO, nuper ad fidem perducta eſt: *ομοεκδοχικῶς. pro parte gentis Anglorum, & pro parte Eccleſiæ, &c. Sic* Memoriale hiſtoriarum,* Auguſtinus Anglorum Epiſcopus cùm jam aliquam PARTEM Anglorum & Saxonum ad fidem convertiſſet, habitâ Synodo, & congregatis Epiſcopis Britanniæ & Scotiæ, eos ad ſe invitans hortatus eſt * *MS. Bibl. Publ. Cantab. pag. 254. lin. 7.*

est, ut RELIQUOS convertere possent, &c. *quod & res ipsa in historia præsenti copiosissimè demonstrabit.*

b Clerici extra sacros ordines, &c. *Huc referantur de mente B. Gregorii explicanda quæ de* Hom. 34. Latinè dedi: an sensum Gregorii rectè assequantur necne, aliorum sit judicium.*

* *Pag.* 57. Dominica in Septuagesima.

Ælcum menn gedafenaþ clænnyssum ⁊ sciþoft gehadodum Godes deopum þ dæs læwedan mannes clænnyss dæra de Gode deniað þ hi eallunga sham flæschlicum lustum hi forhabbon. ⁊ dam gehadodum gedafenaþ þ hi Gode gesettnyndon da cild da læwedan men to dysgene populde gesettnyndon ; Gemænes hades sceoltum is alyfed æftes dæs halgan Gregories tæcinge. þ hi syfenlice sinscipes brucon ; ⁊ sitodlice dam oþrum de æt Godes seofode deniaþ þ is Mæssepreostum. ⁊ Diaconum is eallunga forbodan ælc hæmed ;

Singulis hominibus castitas convenit : maximè autem Dei ministris sacros ordines consecutis : hoc est, Laicorum hominum castitas, illorum scilicet qui Deo serviunt, hujusmodi est, ut illi omnino à carnalibus concupiscentiis se abstineant : Ordinatis autem convenit, ut Deo liberos procrearent, quos homines Laici huic mundo procreârunt.

* COMMUNIS ORDINIS SACERDOTIBUS *licebit, secundùm S. Gregorii institutionem,* UT SOBRIE CONJUGIO UTI VELINT ; *verùm cæterisqui ad altare Dei serviunt, hoc est, Missæ sacerdotibus, & Diaconis, quodvis conjugium omnino interdicitur.*

* *Hunc ipsum Bedæ locum intelligit.*

Post Scripturam sacram imprimis obtinet canon ille notissimus Apostolorum, viz. Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, τῶν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας, *&c. id est,* Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus suam uxorem nè ejiciat sub prætextu religionis; sin verò ejecerit, excommunicetur; persistens verò deponatur.

Vide Zonaram in Canon. SS. Apostol. Canon. 5. & Balsamon in eundem Canon.

c In qua tu SOLUS Episcopus, &c. *scilicet Augustinus : solus* viz. *à B. Gregorio adhuc in Anglorum Ecclesiam Episcopus institutus. Verùm tunc temporis solus in Anglia Episcopus haud fuit Augustinus : nam in aula Regis Cantii (Anglorum) Ethelberti scil. Luidhardus, natione Gallus, Reginæ Berhtæ, etiam Gallicæ Heroinæ, in sacris Doctor, Episcopus claruit : Claruerunt quoque in eadem insula Britanniæ (de qua re hoc cap. consulite, & lib. 2. cap. 2.) Episcopi Britannorum, neque illi ab hujus operis (consecrandi Episcopos) communione eximendi viderentur : Nam Cedda Eboracensium Episcopus à VVini Britannico Episcopo duobus quoque Presbyteris Britannicis adjuto, consecratus fuit : sed V. Beda causam subdit,* Non enim erat (*inquit*) tunc ullus, excepto illo Wini, in tota Britannia canonicè ordinatus : *Quin verò cæteros, ætate Augustini, Britannicos Episcopos B. Gregorius Episcoporum titulo dignos censuit; neque canonem Britannicæ institutionis (modò convenisset de Pascha observando, &c.) summus ille Pontifex improbavit.*

Vide lib. 3. cap 28.

d Perversi (*Episcopi Britannorum*) auctoritate corrigantur, *&c.* μὴ πάσης ὀπτασίας. cum omni auctoritate, *Tit.* 2. 15. *sed non* ἀποτόμως, acerbiùs, *quasi* malæ bestiæ, pigri ventres Cretensium *fuissent*, *Tit.* 1. 13. Auctoritate JUSTA, *sic emollit Th. Stapeltonus rectissimè: nè principes malis artibus incitati, afflictissimos Bangorenses auctoritate injustâ, invito B. Gregorio, opprimerent. Gregorii mentem ex ore suo contemplemur, paulò suprà, ad quartum responsum, pag.* 82. Hoc tua (*scil. ô Augustine*) fraternitas ex persona FURIS (*multò magis Episcopi*) pensare potest, qualiter valeat corrigi : *hinc infrà*, ex charitate agendum est (*cum fure scil. multò magis cum Episcopo*) non ex furore. *Sensus ergò est*, Perversi Episcopi (*ô Augustine*) auctoritate, ex charitate, non ex furore, *absque* * MINIS & cæde corrigantur. *Videte lib.* 2 *cap.* 2.

* *Eph.* 6. 9.

Cap. 28.

Ut Papa Gregorius Epistolam Arelatensi Episcopo pro adjuvando in opere Dei Augustino miserit.

Sax. deest. *Reverendissimo & sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Quantus sit affectus venientibus sponte fratribus impendendus, ex eo quòd plerunque solent charitatis causâ invitari, cognoscitur. Et ideò si communem fratrem Augustinum Episcopum ad vos venire contigerit, ità illum dilectio vestra sicut decet affectuose dulciterque suscipiat, ut & ipsum consolationis suæ * honore foveat, & alios qualiter fraterna charitas * colenda sit, doceat. Et quoniam sæpiùs evenit, ut hi qui longè sunt positi, priùs ab aliis quæ sunt * emendata cognoscant, siquas fortasse fraternitati vestræ sacerdotum vel aliorum culpas intulerint, unà cum eo residentes subtili cuncta investigatione perquirite. Et ità vos in ea quæ Deum offendunt, & ad iracundiam provocant, districtos ac solicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decimo Kalendarum Juliarum imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo octavo, indictione quartâ.*

*honore foveat T. & W.
*Sic MS. sing.
* emendanda. T. & C.

Cap. 29.

Ut idem Augustino pallium & epistolam, & plures verbi ministros miserit.

Ꮥþỳlce Agustinus het him eac onbeodan ꝑ hep þæpe mỳ-
* ꝑeape. cel þííp ondpeapd and *ꝑea þỳnh-
C. tan. And he þa ꝑende mid ðam ꝑopeꝑþpecenan æþendðpacan him mapan ꝑultum to ꝑodcundpe lape. on þam þæpon ða æþeꝑtan ⁊ ða mæꝑtan. Mellitus. ⁊ Justus. ⁊ Paulinus. ⁊ Ruꝑinianus. ⁊ ðuþh hi ꝑende ꝑemænelice ða ðinꝑ eall ða ðe to cỳþican biꝑanꝑe ⁊ þenunꝑe nỳdþeapꝑlico
* þibed þæþon. hupel ꝑatu. ⁊ * þiꝑbid
hþæꝑl. hþæꝑl. ⁊ cỳþicean ꝑþætpednesse.
B. ⁊ bipcop ꝑeꝑỳþelan. ⁊ diacon ꝑeꝑỳþelan. ꝑþỳlce eac ðapa Apo-
þeodod ꝑtola ⁊ haliꝑna Maptỳpa þeli-
hþæꝑl. quiaꝑ. ⁊ moniꝑe bec; ⁊ Sende he
C. eac ꝑþỳlce Agustine ðam Bipcop pallium ⁊ ꝑeppit. on ðam he ꝑetacnade hu he ꝑceolde obbe Bipcopaꝑ halꝑian ⁊ on hỳlcum ꝑtopum ꝑettan on Bpeotone;

Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo (quia suggesserat ei *multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos*) misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Justus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter universa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, [a] vasa videlicet sacra & vestimenta altarium, ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac Martyrum reliquias: nec non & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat, se ei pallium direxisse, simul & insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset: [quarum literarum iste est textus.] *Matth. 9. 37.*

Sax. deest. *Reverendissimo & sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Cùm cerum sit, pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reservari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multipliciùs insudare. Et quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis DEI gratiam, eodem Domino largiente, &*

te laborante perducta est, usum tibi [b] *pallii in ea ad sola Missarum solennia agenda, concedimus, ità ut per loca singula duodecim Episcopos ordines qui tuæ subjaceant ditioni, quatenus* Londoniensis civitatis Episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari; atque honoris pallium ab hac sancta & Apostolica (cui Deo auctore deservio) sede percipiat. Ad* Eboracũ verò civitatem te volumus Episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare, ità duntaxat, ut si eadem civitas cum finitimis locis VERBUM DEI receperit, ipse quoque* duodecim Episcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur. Quia ei quoque (si vita comes fuerit) pallium tribuere, Domino favente disponimus; quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subjacere. Post obitum verò tuum ità Episcopis, quos ordinaverit, præsit ut Londoniensis * Episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit verò inter Londoniensis & Eboracensis civitatis Episcopos in posterùm honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui priùs fuerit ordinatus. Communi autem consilio & concordi actione quæque sunt pro Christi Zelo agenda, disponant unanimiter; rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua verò fraternitas non solùm eos Episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodò qui per Eboraci Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes habeat, Deo Domino nostro Jesu Christo auctore, subjectos. Quatenus ex lingua & vita tuæ sanctitatis & rectè credendi & bene vivendi * formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exequentes ad cœlestia, cùm Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimonono, post consulatum ejusdem Domini anno decimo octavo, indictione quartâ.*

* *RR Armach. in primord. pag.* 69. 70. & 71.

* *Idem ibid. pag.* 77. *lin.* 24.

* *ibid pag.* 92. *lin.* 18.

* *Sic MS. sing sed* Episcopus, *Edit. Col.*

* *Sic MS. sing. sed* normam *Edit. Col.*

NOTÆ.

[a] *De libris, Bibliis scilicet Gregorianis, de psalterio Augustini &c. de vestimentis sacerdotalibus, de vasis aureis & argenteis, de reliquiis & pallio à Beato Gregorio in Britanniam missis, vide librum Cantuariensem Aulæ Trin. Cantabrigiæ, â me, si copiæ suppetant, cum Deo, in lucem edendum: modò possessoribus, aliisque viris doctis indefessos labores meos, & historiæ Ecclesiæ veteris nostræ illustrandæ studium, & gratum & utile imprimis, futurum persentiscam.*

De libris enumerandis perpaucis quidem, at gemmis & pretiosis lapidibus mirificè ornatis; auctor, hæc in fine subjungit, viz. Hæ sunt PRIMITIÆ LIBRORUM TOTIUS Ecclesiæ ANGLICANÆ.

[b] DE PALLIO APOSTOLICO *hæc pauca ex eodem MS° codice descripseram: viz.* Apostolicum pallium cum istis sacrosanctis xeniis, per eosdem legatarios, ut promittitur, eidem Augustino sub eodem tempore à Beato Gregorio, anno scil. Domini DCI, est transmissum, tanquam GRANDE Christi * SACRAMENTUM, virtutúmque omnium indumentum, quod est vinculum dilectionis Dei & fratrum, ut Christi Vicarius sit medius * consiliator Dei & hominum, & zona paterna, justitiæ circumcinctus, Angelos & homines, terram confœderet & cœlum. *Hactenus liber Cantuarienses. Cæterùm,* usus pallii *ex ore Beatì Gregorii* in Missa celebranda *nobis innotescit: & Beatus Gregorius, licèt obscurè, innuit: debere scil. hoc signo, Ecclesiam nostram sedi, S. Gregorii subjacere: sic de Londinensi Episcopo paulò infrà loquitur, viz.* Ut honoris pallium ab hac sancta & Apostolica sede percipiat: *sed apertissimè Honorius Papa, literis suis ad Edwinum Nordhymbrorum apud Anglos regem, datis; pallium indicium fore, quâ auctoritate in Episcopalem sedem quis provectus fuerit. Sic Honorius,* Dum quis Episcoporum de hoc seculo ad auctorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum Episcopum ex hac nostra [*Papæ scil.*] * AUCTORITATE [*metropolitanus*] debeat subrogare.

* *At solus* Christus *suorum* sacramentorum auctor *esto.*

* *At vide obsecro* 1. *Tim.* 2. 5. Εἷς γὰρ Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός

Vid. lib. 2. *cap.* 17.

* *Quæ tamen* ἐπ᾽ αὐθεντεῖ.

Cap. 30.

Exemplar Epiſtolæ, quam Mellito Abbati Britanniam pergenti miſerit.

Sax.deeſt. Abeuntibus autem præfatis legatariis, miſit poſt eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus apertè, quàm ſtudioſè erga ſalvationem noſtræ gentis invigilaverit, oſtendit; ità ſcribens: *Dilectiſſimo filio Mellito Abbati Gregorius ſervus ſervorum Dei. Poſt diſceſſum congregationis noſtræ quæ tecum eſt, valde ſumus ſuſpenſi redditi; quia nihil de proſperitate veſtri itineris audîſſe nos contigit. Cùm ergò Deus omnipotens vos ad reverendiſſimum virum fratrem noſtrum Auguſtinum Epiſcopum perduxerit, dicite ei quid diu mecum de cauſa Anglorum cogitans tractavi: videlicet quòd fana idolorum deſtrui in eadem gente minimè debeant: ſed ipſa quæ in eis ſunt idola deſtruantur, aquâ benedictâ fiat, in eiſdem fanis aſpergatur, altaria conſtruantur, reliquiæ* * *ponantur. Quia ſi fana eadem bene conſtructa ſunt, neceſſe eſt ut à cultu dæmonum in obſequia veri Dei debeant commutari; ut dum gens ipſa eadem* * *fana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens ac adorans, ad loca quæ conſuevit familiariùs concurrat. Et quia boves ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari. Ut die dedicationis vel natalitiis ſanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conviviis ſolennitatem celebrent, nec diabolo jam animalia immolent, ſed aa laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant, ut dum eis aliqua exteriùs gaudia reſervantur, ad interiora gaudia conſentire faciliùs valeant. Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſsibile eſſe non dubium eſt. Quia & is qui ſummum locum aſcendere nititur, gradibus vel paſsibus non autem ſaltibus elevatur: Sic Iſraelitico populo Dominus in Ægypto quidem innotuit: ſed tamen eis ſacrificiorum uſus, quæ* *Diabolo ſolebat exhibere, in cultu proprio reſervavit; ut eis in ſuo ſacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent, ut & ipſa eſſent animalia, quæ offerre conſueverant, vero tamen Deo hæc, & non idolis immolantes jam ſacrificia ipſa non eſſent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto frâtri neceſſe eſt dicere, ut ipſe in præſenti illic poſitus perpendat, qualiter omnia debeat diſpenſare. Deus te incolumem cuſtodiat, dilectiſſime fili. Data die decimaquintâ Kalendarum Juliarum, Imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio piiſsimo Auguſto, anno decimonono, poſt conſulatum ejuſdem Domini anno decimooctavo, indictione quartâ.*

* *Sic MS. ſing.*

* *Ut fana, & feſta, ejecto diabolo, mutatóque impio cultu, Deo vero ſenſim dicarentur.*

* *De qua re tamen, Scriptura ſilente, plenius rimandum.*

Cap. 31.

Ut Auguſtinum per literas nè de virtutibus ſuis gloriaretur hortatus ſit.

Sax.deeſt. Quo in tempore miſit etiam Auguſtino epiſtolam ſuper miraculis, quæ per eum facta eſſe cognoverat; in qua eum nè per illorum copiam periculum elationis incurrerit, his verbis hortatur: *Scio, frater chariſsime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam* * *in gentem quam eligi voluit magna miracula oſtendit. Unde neceſſe eſt, ut de eodem dono cæleſti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimeſcas. Gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimeſcas verò, nè inter ſigna quæ fiunt infirmus animus in ſua præſumptione ſe elevet, & undè foris in honorem tollitur, indè per inanem gloriam intus cadat. Meminiſſe etenim debemus, quod diſcipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes, dum cæleſti Magiſtro dicerent:* Domine, in nomine tuo etiam dęmonia nobis ſubjecta ſunt; *protinus audierunt,* Nolite gaudere ſuper hoc, ſed potiùs gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. *In privata enim & temporali lætitia mentem poſuerant, qui de miraculis gaudebant; Sed de privato ad communem & de temporali ad æternam lætitiam re-*

* *in gente. ut. & c.*

*Luc.*10,17.

* *vocantur,*

vocantur, quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. *Non enim omnes electi miracula faciunt: sed tamen eorum nomina omnium in cœlo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet, nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaque, frater charissime, ut inter ea quæ operante Domino exterius facis, semper te interius subtiliter judices, ac subtiliter intelligas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in eadem gente gratia, pro cujus conversione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et si quando te creatori nostro, seu per linguam seu per opera reminiscaris deliquisse, semper hæc ad memoriam revoces, ut surgentem cordis gloriam memoria reatûs premat: Et quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hæc non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.*

Cap. 32.

Ut Ethelberto Regi literas & dona miserit.

Sende he eac þylce on ða yl-can tid þe eadiga Papa Gregorius æþelbyrhte cyninge æþendegþrit þomod ⁊ þoþlð gife monige on mirenlicum mægþlitan. þolde eac þylce þone cyning mid þyrrum hpilendlicum apum pulþrian ðam ðe he ðær heoþonlican riceþ þuldor mid hir gerinne ⁊ mid hir lare geornnesse openede ⁊ cyþde;

Misit & idem beatus Papa Gregorius eodem tempore etiam Regi * Ethelberto epistolam, simul & dona in diversis speciebus * perplura: temporalibus quoque honoribus Regem glorificare satagens, cui gloriæ cœlestis suo labore & industriâ notitiam provenisse gaudebat. [Exemplar autem præfatę epistolæ hoc est.]

* Æthilberchto. *C.*

* *Sic MS. sing ut Sax. sed perpulchra Edit. Col.*

Sax. deest. *Domino glorioſissimo atque præcellentissimo filio Ethelberto Regi Anglorum, Gregorius Episcopus. Propter hoc* OMNIPOTENS DEUS *bonos quosque ad regimina populorum perducit, ut per eos omnibus quibus* PRÆLATI *fuerint dona suæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factum cognovimus: cui vestra gloria est idcirco* prępoſita, *ut per bona, quæ vobis concessa sunt, etiam subjectæ* VOBIS *genti superna beneficia præstarentur. Et ideo (glorioſe fili) eam quam accepisti divinitus gratiam solicitâ mente custodi:* Christianámque *fidem in populis* TIBI *subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica conversione, idolorum cultus insequere, fanorum ædificia everte, subditorum mores ex magna vitæ munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monstrando ædifica; ut illum retributorem invenias in cœlo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen etiam posteris glorioſius reddet, cujus vos honorem quæritis & servatis in gentibus. Sic etenim* Constantinus, *quondam piissimus Imperator, Romanam rempublicam à perversis idolorum cultibus revocans,* OMNIPOTENTI DEO DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO *secum subdidit, seque cum subjectis populis totâ ad * cum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis, vir ille, laudibus vinceret: & tantò in opinione præcessores suos quantò & in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem* UNIUS DEI PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI *Regibus ac populis* sibimet *subjectis festinet infundere; ut & antiquos gentis suæ Reges laudibus ac meritis transeat, & quantò in subjectis suis etiam aliena peccata deterserit, tantò etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reverendissimus frater noster Augustinus Episcopus in monasterii regula doctus, sacræ* Scripturæ *scientiâ repletus, bonis,* AUCTORE DEO, *operibus præditus, quæque vos admonet libenter audite, devotè peragite, studioſè in memoria reservate. Quia si vos eum in eo quod pro* OMNIPOTENTI DEO *loquitur auditis, idem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celeriùs exaudiet. Si enim (quod absit) verba ejus postponitis, quomodo cum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis* AUDIRE PRO DEO?

* *Sic MS. sing.*

Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque ad nisum illius virtute quam vobis divinitas *tribuit adjuvante, ut regni sui vos ipse faciat participes, cujus vos fidem in regno vestro recipi facitis & custodiri. Præterea scire vestram gloriam volumus, quòd sicut in* Sciptura sacra *ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi jam terminus juxtà est, & sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ antea non fuerunt; videlicet, immutationes aeris, terroresque de cælo, & contra ordinem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræ motus per loca, quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque si qua ex his evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo animum vestrum perturbetis: quia idcirco hæc signa de fine seculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse soliciti, de mortis hora suspecti, & venturo Iudici in bonis actibus inveniamur esse præparati. Hæc nunc (gloriose fili) paucis locutus sum, ut cùm* CHRISTIANA FIDES *in regno vestro excreverit, nostra quoque locutio apud vos latior excrescat, & tantò plùs loqui libeat, quantò se in mente nostra gaudia de gentis vestræ perfecta conversione multiplicant. Parva autem xenia transmisi, quæ vobis parva non erunt, cùm à vobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione susceptа. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam quam cæpit perficiat, atque vitam vestram & hîc per multorum annorum curricula extendat, & post longa tempora in cælestis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem Excellentiam vestram gratia superna custodiat, Domine fili. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, Imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimonono, post consulatum ejusdem anno decimo octavo, indictione quartâ.*

CAP. 33.

Ut Augustinus Ecclesiam Salvatoris instauraverit, & monasterium beati Petri Apostoli fecerit, & de primo ejus Abbate Petro.

Anno þa Scy' Agustinus se biscop sona dæs de he þam biscop setle onfeng on þære cynelican byrig. Da eornoode he J forhte mid cyninges fultume da cyrican de he ær geara iu geleornade ealde Romanisce peorce geporhte beon. J þa on unes Drihtnes hælendes Cristes noman gehalgode. J he dær him sylfum eardunge stope gesette J his æfterfyligendan; Sylce he eac Mynster getimbrade eastan þære ceastre. on þam mid his getrymednesse J lare Æþelbyrhte se cyning peorþlice cyrican het getimbrian dæra eadigra Apostola Petri J Pauli. J he hi mid mirrenlicum geofum gepelgode. on þære cyrican Agustinus lic. J eallra Cantpara birgeopa romod. J heora cyninga gesettе beon mihten; Da cyrican hpæderne nalær he Agustinus ac Laurentius B'. his æf-

AT Augustinus ubi in regia civitate sedem Episcopalem (ut prædiximus) accepit, recuperavit in ea, regio fultus adminiculo, Ecclesiam quam * ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, & eam in nomine sancti Salvatoris Dei & Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi habitationem statuit & cunctis successoribus suis. Fecit autem & Monasterium non longè ab ipsa civitate ad Orientem, in quo ejus hortatu * Ethelbertus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli à fundamentis construxit, ac diversis donis ditavit; in qua & ipsius Augustini & omnium Episcoporum Dorovernensium, simul & Regum. * Cantii poni corpora possent. Quam tamen Ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius consecravit. Pri-

* inibi. *MS. sing. RR. Armach. in primord. pag 130. lin. 25.*

* Æthilbercht *C.*

* Cantiæ. *MS. sing.*

τεηfýlιgenð hι gehalgoðe; Þæf fe æneftta Abboð ðæf ylcan Mýnftηef Petηuf haten mæffepneoft. fe Þæf eft æηenðoηaca fendeð on Gallιa ηice. ⁊ ða Þæf befenceð on fumne fæf * fceaτ fe Þæf haten Amfleoτ. ⁊ fηam ðæηe fτope bιgengum on* uncýmηe býηιgenne gefeteð Þæf ac fe ælmihτιga God foloe gecýþan hpýlcηe geeaηnunge fe halga pef Þæηe æghpýlcηe nihτ ofef hif býηιgenne * heofonlic leohτ Þæf æτýpeð. oð ðæτ Þa neh men ongeaτon Þa ðe hιτ gefapon. Þ Þ Þæf mýcel pef ⁊ halιg man fefe ðæf bebýηιgeð Þæf. ⁊ hι ða fpýηeðan hpæτ. ⁊ hponan he Þæf. genaman ða hif lichoma ⁊ on Ronagιa ða ceaftηe æftef gefηιfenηe aηe fηa mýclum peηe ⁊ fηa halgum on cýηicean gefeττon ⁊ bebýηιgðon ;

* *aliàs*, fleoτ. *Cantab.* fea ð.C. * *sic MS. B. & C. sed Cantab* un- τýmηe. * mýcel leohτ. B.

mus autem ejusdem monasterii Abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus Galliam missus, demersus est in sinu maris, qui vocatur Amfleat, & ab incolis loci ignobili traditur sepulturæ: sed omnipotens Deus, ut qualis meriti vir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulcrum ejus lux cœlestis apparuit; donec animadvertentes vicini qui videbant sanctum fuisse virum, qui ibi esset sepultus, & investigantes unde & quis esset, abstulerunt corpus: & in Bononia civitate juxta honorem tanto viro congruum in Ecclesia posuerunt.

Cap. 34.

Ut Ethelfridus Rex Nord Humbrorum, Scotorum gentes prælio conterens ab Anglorum finibus expulsus est.

Ðýfum τιðum fope Þæf Nopðanhýmbηa ηice fe fτηangefta cýnιng ⁊ fe gýlp geopnefa fÆðelfηιð Þæf haten. fe ma eallum Angel cýnnum ⁊ ealðoηmannum Bηýττa Þeoðe fopnom. ⁊ fopheηgoðe. fηa efne ðæf Þe mihτe ηιðmeten beon Saule ιu cýnιnge Jfηahela Þeoðe butan Þ he Þæf ðæηe goðcunðan æfeftnýffe unηιf ; Ne Þæf æfηe ænig cýnιng. ne ealðoηman Þ ma heoηa lanða uτe amæηðe· ⁊ hιm το gepealðe unðeηÞeoðde fopðon ðe he hι το gafulgýlðum gefettte on Angel ðeoðde. oÞÞe of heoηa *lanðe aðηaf. mihτe fηýÞe pell beon το hιm geÞeoðeð fe cpiðe ðe Jacob fe heah fæðef on Saulef haðe ðæf cýnιngef cpæð. ða hif funu bletfaðe. Beniamιn ιf ηιfenðe pulf on æη mefgen he ýτeð hloÞe. ⁊ on æfenne hefe neaf ðæleð ; Ða Þæf fof hif * fηomfcýpe onftýηeð Æðon Sceottα cýnιng ða ðe on Bηeotone eaηðιaþ. τeh hιne ða fýηðon

* Ethelfridus, qui plùs omnibus Anglorum primatibus gentem vastabat Britonum; ità ut Sauli quondam, Regi Israeliticæ gentis comparandus videretur, excepto duntaxat hoc, quòd divinæ erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis vel subjugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud, quod benedicens filium Patriarcha in persona Saulis dicebat, aptari; *Benjamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vesperè dividet spolia.* Unde motus ejus profectibus * Edan rex Scotorum, qui * Britanniam inhabitant, venit

* Æthilfrid. *C*

Gen. 49. 27.

* Ædan. *W. & C. RR. Armach. in primord. pag* 710.

* *Et ibid. p.* 734

ƿýnðon.⁊ com mið unmæte ƿeonðe ⁊ ſtſponȝe piþ hine to ȝeƿeohte. ac he hƿæþene oƿeſſƿýðeð mið ƿeapum on ƿeȝ ſleah; Þær ðir ȝeƿeohte ȝeponðen on ðæne mæȝnan ſtope ðe cƿeðen ir ðeȝſaſtan. ðæȝ * lýtestne eall hir ƿeonoð oƿſleȝen pær.on þam ȝeƿeohte eac ſƿýlce Ðeoðbalð ſÆþelſniþeſ bnoþon pær oƿſleȝen mið ealle ðý ƿeonuðe ðe he læðde. Þ ȝeƿeohte ſÆþelſnið ȝeſnemeðe ðý *ællýſtan ȝeane hir ſnicest Þ he hæfde ƿeopep ⁊ tƿentiȝ ſintſna. Þ pær Þ æneſte ȝear Focatir ðær Caſepep. ſeðe hæfðe Romana ſnice ; Syþþan oƿ ðæne tiðe nænig Scotta cýninȝ ðoſſte pið Angel ðeoðe to ȝeƿeohte cuman oð þirne anðpeaſðan ðæȝ;

* lýtle æſ. C.

* *aliàs* ænlýſtan *Cantab. ſed* enðleſtan. B. æſtenan. C.

contra eum cum immenſo ac forti exercitu, ſed cum paucis victus auſugit. Siquidem in loco celeberrimo qui dicitur * Degſaſtan [id eſt, *Degſę lapis,] omnis penè ejus eſt cæſus exercitus. In qua etiam pugna Theodbaldus frater Ethelfridi cum omni illo quē ipſe ducebat exercitu peremptus eſt. Quod videlicet bellum *Ethelfridus [anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo tertio] regni autem ſui, quod vinginti quatuor annis tenuit, anno undecimo perfecit. Porrò anno Focatis, qui tum regni Romani apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore, quiſquam regum Scotorum in Britanniam adverſus gentem Anglorum uſque ad hanc diem in prȩlium venire audebat.

* *Sic W. & C. ſed* Degſeſtan *T.*

* *Sic MS. Tr. ſed* Degſa lapis, *W. & edit. Col.*

* Æthilfrid. *C*

Hęr endaþ ſeo æneſte boc. ⁊ onginneþ ſeo oþer.

Hìc deſinit liber primus, & incipit ſecundus.

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER II.

CAP. I.

De obitu beati Papæ Gregorii.

ÐYrrum tiðum ƀ ir ƒiƒ ƿintep ⁊ ƒix hundƿintƿa æftep ƿæne orihtenlican mennirc nyrre. re eaðiga Papa Gregoriur æftep ƿon ðe he ƀ retl ƿæne Romanircan cyricean ⁊ ƿæne Apoſtolican ƿeottyne geap ⁊ ſyx monað ⁊ tyn dagar fulðeplice heolð ⁊ rehte. ða ƿær forƿrepeð ⁊ to ƿam ecan retle ƿær heoronlican ricer læðeð ƿær ; Is temporibus, id est, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo quinto beatus Papa Gregorius poſtquam ſedē Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ tredecim annos, menſes ſex, & dies decem glorioſiſſimè rexit, defunctus eſt, atq; ad æternam regni cœleſtis ſedem tranſlatus. [De quo nos convenit (quia noſtram, id eſt, Anglorum gentem de poteſtate Satanæ ad fidem Chriſti ſuâ induſtriâ convertit)latiorem in noſtra hiſtoria Eccleſiaſtica facere ſermonem, quem rectè noſtrum appellare poſſumus & debemus Apoſtolum. Quia cùm primum in toto*orbe gereret Pontificatum,& converſis jamdudum ad fidem veritatis eſſet prælatus Eccleſiis, noſtram gentem eatenus idolis mancipatam Chriſti fecit Eccleſiam,ità ut Apoſtolicum illum de eo liceat nobis proferre ſermonem. Quia etſi aliis non eſt Apoſtolus, ſed tamen nobis eſt. Nam ſignaculum Apoſtolatûs ejus nos ſumus in Domino. Erat autem natione Romanus, ex patre Gordiano, genus à proavis non ſolùm nobile, ſed & religioſum ducens. Deinde Felix ejuſdem ſedis Apoſtolicæ quondam Epiſcopus,vir magnæ glorię in Chriſto & Eccleſia ejus fuit atavus. Sed & ipſe nobilitatē religionis non minore quàm parentes & cognati virtute devotionis exercuit. Nobilitatem verò illam, quam ad ſeculum videbatur habere, totam ad nanciſcendam ſupernæ gloriam dignitatis divinâ gratiâ largiente convertit. Nam mutato repentè ſeculari habitu, monaſterium petiit, in quo *tantâ perfectionis gratiâ cœpit converſari, ut (ſicut ipſe poſtea flendo atteſtari ſolebat) animo illius *labentia cuncta ſubtereſſent, ut rebus omnibus quæ volvuntur emineret, ut nulla niſi cœleſtia cogitare ſoleret, ut etiam retentus corpore ipſa jam carnis clauſtra contemplatione transiret, ut mortem quoque quæ penè cunctis pœna eſt, videlicet ut ingreſſum vitæ & laboris ſui præmium amaret. Hoc autem ipſe de ſe non profectum jactando virtutum, ſed deflendo potiùs defectum, quem (ut referre conſueverat) ſibi per curam paſtoralem incurriſſe videbatur. Denique tempore quodam ſecreto, cum diacono ſuo Petro colloquens, enumeratis animi ſui virtutibus priſcis mox dolendo ſubjunxit. At nunc ex occaſione curæ paſtoralis ſecularium hominum negotia patitur, & poſt tam pulchram quietis ſuæ ſpeciem terreni actûs pulvere fœdatur. Cúmque ſe pro condeſcenſione multorum ad exteriora ſparſerit, etiam cùm interiora appetit, ad hæc proculdubio minor rediit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quid amiſi, dúmque intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porto.Hęc quidem ſanctus vir ex*magna humilitatis intentione dicebat.

Anno Dom. 605.

* corde. *W. perperam.*

* profectionis *T.*

* libentia. *VV.*

* magnæ. *Coll. Johan.*

Sed nos credere decet, nihil eum Monasticę perfectionis perdidisse, occasione curæ pastoralis, imò potiorem tunc sumsisse profectum de labore conversionis multorum, quàm de propria quondam quiete conversationis habuerat, maximè quia & pontificali functus officio domum suam monasterium facere curavit. Et dum* primùm de monasterio abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atque Constantinopolim* apocrisarius ab Apostolica sede directus est, non tamen in terreno conversatus palacio propositum vitæ cœlestis intermisit. Nam quosdam fratrum ex monasterio suo, qui eum gratię germanæ charitatis ad Regiam urbem secuti sunt, in tutamentum cœpit observantiæ regularis habere: *videlicet ut eorum semper exemplo (sicut ipse scribit) ad orationis placidum litus, quasi anchorę fune restringeretur, cùm incessabili causarum secularium impulsu fluctuaret: concussámque seculi actibus mentem, inter eos quotidie per studiosæ lectionis roboraret alloquium. Horum ergò consortio non solùm à terrenis est munitus incursibus, verumetiam ad cœlestis exercitia vitę magis magísque succensus. Nam hortati sunt eum, ut librum beati Job magnis involutum obscuritatibus mystica interpretatione discuteret; neq; negare potuit opus, quod sibi fraternus amor multis utile futurum imponebat. Sed eundem librum, quomodo juxta literam intelligendus, qualiter ad Christi & Ecclesiæ Sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per triginta quinque libros expositionis, mirandâ ratione perdocuit. Quod videlicet opus in Regia quidem urbe apocrisarius inchoavit; Romæ autem jam factus Pontifex* implevit. Qui cùm esset adhuc Regia in urbe positus, nascentem ibi novam hæresim de statu nostræ resurrectionis, cum ipso quo exorta est initio, juvante se gratiâ Catholicæ veritatis attrivit. Siquidem Euticius ejusdem urbis Episcopus dogmatizabat, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, ventis aeríque subtilius esse futurum. Quod ille audiens, & ratione veritatis, & exemplo Dominicæ resurrectionis probavit hoc dogma orthodoxæ fidei omnibus modis esse contrarium. Catholica etenim fides habet, quod corpus nostrum in illa immortalitatis gloria sublimatum, subtile quidem sit per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ, juxta exemplum Dominici corporis, de quo à mortuis suscitato, dicit ipse discipulis: *Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* In cujus assertione fidei, venerabilis pater Gregorius, in tantùm contra nascentem hæresim novam, laborare contendit, tantâ hac instantiâ, juvante etjam piissimo imperatore Tiberio Constantino comminuit, ut nullus exinde sit inventus, qui ejus resuscitator exsisteret. Alium quoque librum composuit egregium, qui vocatur Pastoralis, in quo manifestâ luce patefecit, *qualis ad Ecclesiæ regimen assumi, qualiter ipsi *rectores vivere, quâ discretione singulas quasque audientium instruere personas, & quantâ consideratione propriam quotidie debeant fragilitatem pensare. Sed & homilias Evangelii numero quadraginta composuit, quas in duobus codicibus æquâ sorte distinxit; Libros etiam Dialogorum quatuor fecit, in quibus rogatu Petri diaconi sui, virtutes sanctorum, quos in Italia clariores nôsse vel audire poterat, ad exemplum vivendi posteris collegit, ut (sicut in libris Expositionum suarum quibus sit virtutibus insudandum edocuit) ità etiam descriptis sanctorum miraculis, quæ virtutum earundem sit claritas, ostenderet. Primam quoque & ultimam Ezechielis Prophetæ partem, quæ videbantur obscuriores, per homilias viginti duas, quantum lucis intus habeant, demonstravit. Excepto libello Responsionum, quem ad interrogationes sancti Augustini primi Anglorum gentis Episcopi, scripsit, ut & suprà docuimus, totum ipsum libellum his* inserentes historiis: libello quoque Synodico, quem cum Episcopis Italiæ de necessariis Ecclesiæ causis utilissimum composuit: & familiaribus ad quosdam literis. Quod eò magis mirum est, tot eum ac tanta condere volumina potuisse, quod penè omni juventutis suæ tempore (ut verbis ipsius loquar) crebris viscerum doloribus cruciabatur, horis momentisque omnibus fractâ stomachi virtute lassescebat, lentis quidem, sed tamen continuis febribus anhelabat. Verùm inter hæc dum solicitus pensaret, quia, Scripturâ teste, *Omnis filius qui recipitur, flagellatur,* quò malis præsentibus duriùs deprimebatur, eò de æterna certiùs præsumptione

* primò. *MS sing.*

* Apocrisarius, Episcopi legatus.

* Vitæ. *T. & Coll. Johan.*

* explevit. *T. W.*

* *l.* Eutychius.

Luc. 24. 39.

* Pastores. *W.*

* quales. *W. & Coll. Johan.*

* inserentis *W*

sumptione respirabat. Hæc quidem de immortali ejus dicta sint ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restringi. Nam alii quidem Pontifices *construendis ornandisque auro vel argento Ecclesiis* operam dabant, hic autem totus erga *animarum lucra* vacabat. Quicquid pecuniæ habuerat, hoc sedulus dispergere ac dare pauperibus curabat, ut *justitia ejus maneret in seculum seculi,* Psal. 112. 9. *& cornu ejus exaltaretur in gloria:* ità ut illud beati Job veraciter dicere possit, *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi,* quòd Job 29. 11. liberassem pauperem vociferantem & pupillum, cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Justitiâ indutus sum & vestivi me sicut vestimento, & diademate judicio meo. *Oculus fui cæco, & pes claudo.* Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam diligentissimè investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Et paulò pòst, *Si negavi,* inquit, *quid volebant pauperibus: & oculos viduæ expectare feci. Si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.* Ad cujus pietatis & justitiæ opus pertinet etiam hoc, quod nostram gentem per prædicatores quos huc direxit, de dentibus antiqui hostis eripiens, æternæ libertatis fecit esse participem. Cujus fidei & saluti congaudens, quámque dignâ laude commendans, ipse dicit in expositione beati Job. Ecce lingua *Britanniæ,* quæ nihil aliud noverat quàm barbarum frendere, jamdudum in divinis laudibus* Hebræum cœpit Alleluia resonare. Ecce quondam tumidus, jam substratus sanctorum pedibus, servit oceanus, ejúsq; barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro divina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant: & qui catervas pugnantium infideles nequaquam metueret, jam nunc fideles humilium linguas timet. Quia enim præceptis, cœlestibus verbis, claréscentibus quoque miraculis, virtus ei divinæ cognitionis infunditur, ejusdem divinitatis terrore refrænatur, ut pravè agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis gloriam venire concupiscat. Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quia sanctus Augustinus & socii ejus non solâ prædicatione verborum, sed etiam cœlestium ostensione signorum gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant. Fecit inter alia beatus Papa Gregorius, ut in Ecclesiis* beatorum Apostolorum *Petri & Pauli* super corpora eorum missæ celebrarentur. Sed & in ipsa missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis plena super adjecit, *Diésque nostros in* TUA *pace disponas, atq; ab æterna damnatione* * NOS *eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari* [* per Christum Dominum nostrum.]

* *RR. Armach p. 333. l. 30. & 334. l. 10.*

* Sanctorum. *T. & C.*

* *B. Greg. hîc docet orare ad Deum solum, non ad S. Petrum & Paulum, neque pro Petro aut Paulo, sed pro seipsis.* NOS *(inquit.)*

Þeolð he ⁊ þehte ða cyþicean on þapa Capena tiðum Mauricii *Focati. ⁊ *Uocatii. ⁊ ðý æftepan ȝeape þæp ylcan Uocatiþ þ he þopðfepðe oþ þýþþum liþe ⁊ fepðe to þã þoþan liþe þe on heoþonum iþ. ⁊ hiþ lichoma þæp bebýpeȝeð on Sce'. Petpeþ cýþicean beþopan þam * huþel popticе ðý þeopþan ðæȝe *iðuþ Mapciapum. ⁊ he nu hþonne on þam ilcan bið on pulðne apiþenðe mið oþþum hýþðum ðæpe halȝan cýþicean. ⁊ on hiþ býþȝenne iþ appiten þýþþeþ ȝemeteþ býþȝenleoð;

* Focati. & *lin. prox.* Focatiþ. C

* þuð popticе. B.

* iðuum C.

Rexit autem Ecclesiam temporibus imperatorum Mauritii & Focatis. Secundo autem ejusdem Focatis anno transiens ex hac vita migravit ad veram quæ in cœlis est vitam. Sepultus verò est corpore in Ecclesia beati Petri Apostoli ante secretarium die quarto iduum Martiarum: quandoque in ipso cum cæteris sanctæ Ecclesiæ pastoribus resurrecturus in gloria. Scriptúmq; est in tumba ipsius Epitaphium hujusmodi.

* *MS. Cot.*

Onþoh þu eoþþe lichoman oþ þinum lichoman ȝenumen. þ ðu hine eþt aȝýfan mæȝe þonne hine Goð liffæpteð;

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,

Reddere quod valeas vivificante Deo.

ðe gaſt * up heofon gefohte. nænig gepealð ðeaþeſ him ſceððaþ. þam oþþeſ liffeſ. ſe ſylfa ðeað meiſ feg ; Ðæſ hean Biſcopeſ leoma on ſýſſe býſnigenne ſýnðon betýneð. ſe ſýmle leoſað gehpæſ on unſim goðum ; ⁊ eaſmſa hungup he oferſcýþðe mið mettum. ⁊ heofa cýle mið hſægle. ⁊ he mið halgum monungum ſaule ſſam ſeonðum gefcýlðe. ⁊ he mið ðæðe gefýlðe ſſa hpæt ſſa he mið ponðe læſðe. pæſ he genýnelicoſoſð ſſecende þ he liffeſ býſen pæſe haliga manna. to Cſiſte he * Angle gehpýſſðe mið aſfæſtnýſſe laſeoſðomeſ. þiſ gepin. ⁊ þýſſum * gelic. þeoſ gýmen. ⁊ ðuſ ðu hýſðe ðýðeſt. þ ðu Ðſihtne bſohteſt mycel gefttſeon haligſa ſaula. þýſſum ſigoſum þu Goðeſ B'. bliſſian mihte. foſðon þu þinſa ſeoſca ece meðe butan endе nimeſt ;

* ealle. B.

* gelig. B.

Nig uſ þonne ſe hliſa to foſſſigienne þe be þam eaðigan Gſegoſie þuſh ýloſa manna ſegene to uſ becom. foſ hpýlcum intingan he monað pæſe þ he ſſa geoſnfulle gýmenne ðýðe ýmb ða hæla uſe þeoðe ; Secgeaþ hi þ ſume ðæge þiðeſ nipan come * cýpe men oſ Bſýtene. ⁊ monig cepe þing to ceap ſtoſe bſohte. ⁊ eac monige coman to býcgeanne þa þing ; Ða gelamp hit þ Gſegoſiuſ betſýh oþþe eac þýðeſ com. ⁊ þa gefeah betſih oþeſ þing cepe cnihtaſ þæſ gefette pæſon hpitef lichoman ⁊ fægefeſ anðlitan men. ⁊ æþelice gefeaxe. þa he þa hi gefeah ⁊ beheolð. þa ſſægin he oſ hpýlcum landе oþþe oſ hpýlceſe þeoðe hi bſohte pæſon. Sæðe him man þ hi oſ Bſeotene ealondе bſohte pæſon. ⁊ þæſ ealondeſ bigengan ſpýlcſe anſýne men pæſon. eft he ſſegn hpæþeſ þa ýlcan land leoðe Cſiſtene

* ſcipmen. B.

* *Spiritus aſtra petit, lethi nil jura nocebunt,*
Cui vitæ alterius mors magìs ipſa via eſt.
Pontificis ſummi hoc clauduntur membra ſepulchro,
Qui innumeris ſemper vivit ubique bonis.
* *Eſuriem dapibus ſuperavit, frigora veſte,* * Sax. *pauperum eſuriem.*
Atque animas monitis texit ab hoſte ſacris.
Implebátq; actu, quicquid ſermone docebat,
Eſſet ut exemplum, myſtica verba loquens.
Ad Chriſtum Anglos convertit pietate magiſtrâ,
[*Acquirens fidei agmina gente nova.*] * *Sic MS. ſing*
Hic labor, hoc ſtudium, hæc tibi cura, hoc paſtor agebas,
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
*Hiſque Dei * conſul factus, lætare triumphis.* * Sax. *Epiſcopus.*
Nam mercedem operum jam ſine fine tenes.

Nec ſilentio prætereunda *opinio, quæ de Beato Gregorio traditione majorum, ad nos uſq; perlata eſt, qua videlicet ex cauſa admonitus tam ſedulam erga ſalutē noſtræ gentis curam geſſerit. Dicunt, quia die quadam cùm, advenientibus nuper mercatoribus, multa venalia in forum fuiſſent collata, multi ad emendum confluxiſſent, & ipſum Gregorium inter alios adveniſſe, ac vidiſſe inter alia pueros venales poſitos, candidi corporis, ac venuſti vultûs, capillorum quoque formâ egregiâ. Quos cùm aſpiceret, interrogavit (ut aiunt) de qua regione vel terra eſſent allati : dictúmq; eſt quòd de Britannia inſula, cujus incolæ * tales eſſent aſpectu. Rurſus interrogavit, utrum iidem inſulani Chriſtiani, an

* *relatio.* W.

* *talis erant aſpectûs,* W.

Cſiſtene

Cpiſtene pæſon. þe hi þa gyt
*on hæþenna gilðum liſðon. Ben.
* on hæþennyſſe geðpolum liſðan; Cp' him mon to] ſæde. þ hi þa get hæþene pæſon.] he þa oſ innepeaſðe heoſtan ſpiþe ſpoſete] þuſ cp'. Þala þa þ iſ ſaſlic þ ſpa fægeſ feoſh.] ſpa leohtef]plitan men ſceolan agan] beſittan þyſtra ealðoſ; & he fnægn hpæt ſeo þeoð nemneð pæſe þe hi oſ coman. þa anðſpaſeðe him mon þ hi engle nemðe pæſon. cpæþ he. Þel þ ſpa mæg. foſþon englelice anſyne hi habbaþ.] eac ſpylce geðafenaþ þ hi engla efenyſnfepeaſðaf on heofonum ſin; Ða gyt he fuſþoſ fnægn.] cpæþ. hpæt hatte ſeo mægþ þe þaf cnihtaf hiðef oſ gelæðde pæſon. þa]ſpaſeðe him mon] cpæþ. þ hi Dene nemðe pæſon; Cp' he. pel þ iſ cpeðen Ðene ðe ina eputi. hi ſculan beon oſ godef ynſſe abſoðene.] to Cpiſtef milðheoſtnefſe gecygde. þa gyt he acſaðe hpæt heoſa cynin hateſ pæſe.] him mon]ſpaſeðe] cp'. þ he Æelle hateſ pæſe.] þa pleogeðe he miþ hiſ poſðum to þam naman] cpæð. Alleluia. þ geðafenað þ te Goðef loſ uſef ſcypendef on þam ðælum ſungen ſi.] he þa ſona eoðe to þam B'.] to þam Papan þæſ Apoſtolican ſetlef. foſþan he ſylfa ða gyt ne pæſ B'. gepoſðen. bæð hine þ he Angel þeoðe on Bſneotene on renðe hpylce hugu laſneoſaſ. þ ðuſh ða hi to Cpiſte gecyſnðe beon mihton.] cp' þ he ſylfa geaſo pæſe miþ Goðef ſultume þ peoſc to gefſnemmanne. gif þam Apoſtolican Papan þ licoðe.] þ hiſ pilla pæſe.] hiſ lyfnefſe; Ða ne polðe ſe Papa þ*gefafigean ne þa buſhpaſe þon ma. þ ſpa æþele pef] ſpa gefungen.] ſpa gelæneð ſpa feoſ fnam him gepite; Ac he ſona hnaþe þæſ þe he

*gefafian. C.

paganis adhuc erroribus essent implicati: Dictúmque est, quòd essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens suspiria, Heu proh dolor! inquit, quòd tam lucidi vultûs homines tenebrarum auctor possidet, [tantáque gratia frontis conspicui mentem ab interna gratia vacuam* gestat.] Rursus ergo interrogavit, quod esset vocabulum gentis illius: Responsum est, quòd Angli vocarentur. At ille, bene, inquit; Nam & Angelicam habent faciem, & tales Angelorum in cœlis decet esse cohæredes. Quod (ait) habet nomen ipsa provincia, de qua isti sunt allati? Responsum est, quòd Deiri vocarentur iidem provinciales. At ille, bene, inquit, Deiri: de ira eruti, & ad misericordiam *Christi* vocati. Rex provinciæ illius quomodo vocatur: Responsum est, quòd Elle diceretur. At ille, alludens ad nomen, ait, Alleluia, laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedénsque ad Pontificem Romanæ & Apostolicæ sedis (nondum enim erat ipse Pontifex factus) rogavit, ut genti Anglorum in Britanniam aliquos verbi* ministros, per quos *ad Christum* converteretur, mitteret; seipsum paratum esse in hoc opus Domino cooperante perficiendum, si tamen Apostolico Papæ hoc ut fieret, placeret. Quod dum perficere non posset, quia etsi Pontifex concedere illi quod petierat voluit, non tamen cives Romani *ut tam longè ab urbe secederet, potuere permittere. Mox vt ipse Pontificatûs officio functus est, perfecit opus diu desideratum. Alios quidem* prædicatores mittens, sed ipse prædicationem ut* fructificaret, suis exhortationibus ac precibus adjuvans. [Hęc juxta opinionem quam ab antiquis accepimus, historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserere optimum duximus.]

* *Sic MS. forte*

* *Sax.* Doctores.

* *Sax.* Ut vir tam nobilis, tam illustris, támque doctus, &c.

* *Sax.* Doctores.

* *Sax.* fructificaret Dei voluntati & gentis Anglicanæ institutioni sive consilio.

*gehal- bircop * gepopden pær. þ he gefremede þ peopc þ he *lan-
gode.B. ge pilnade. ⁊ þa halgan lareopar hider onrende. þe pe ær be-
*ær pil- fopan * rædon. ⁊ he Scr' Gregorius mid hir trymnyrrum
node.B. ⁊ mid hir gebedum pær gefultumiende þ heora lar pære
* nem- pærtmbefiende to Godes pillan ⁊ to þæde Angel cynne;
nedon.
B.

Cap. 2.

Ut Augustinus Britonum Episcopos pro pace Catholica etiam miraculo cœlesti coram eis facto monuerit, quæve illos spernentes ultio secuta sit.

Da pær þ Agurtinur re Bircop mid Æðelbyrhtes fultume þær cyninges gelaþode to hir rþræce Byrtta Bircepar ⁊ lareopar on þære rtope þe
* aac.C. mon nemneð Agurtinur* ac on Þpicna gemære ⁊ Þert Sexna· ⁊ hi ða ongunnon mid broþorlice lufan hi manigean ⁊ læran þ hi pihte pibbe ⁊ lufan betpih him hæfdon. ⁊ gemæne pin fore
* ne hi polden C. opihtne onfenge godcunde lare to læranne on Angel þeode. ⁊ hi him hyran ne polden; Ne *pih-
te &artran healden on heora tid. ge eac monig oþer þing þære cyriclican annesse hi ungelice pibersporð hæfdon; Ða hi ða hæfdon lange rþræce ⁊ geflit ymb ða ding. ne hi Agurtinur
* þrym. C. larum ne hir benum. ne hir*þream ⁊ hir gefenena ænige þinga geþafigean polden. ac hi heora reolfra þeapar ⁊ gerettnysse betran letton. þonne hi gebræden eallum Cristes cyricean geond midden gearð; Ða re
* pice.B halga fæder Agurtinur dyrres gerinfullan gefliter ende ge-
* hyl- rette. ⁊ dur cp'; Utan biddan
cum pe- felmihtine God þe de eardian
gum to deþ anmodanin hir fæder*hure. þ
efre- he geeadmodige ur ⁊ getacnige
rtanne mid heofonlicum punderum. hyrlc gerettnysse* to fyligeanne
ry.B. ry to ingange hir rices; Læde mon hider to ur rumne untrumne man. ⁊ þurh rra hyrlces bene rra he gehæled

Interea Augustinus adjutorio usus *Ethelberti Regis convocavit ad suum colloquium Episcopos sive doctores proximæ Britonum provinciæ, in loco ubi usque hodie [linguâ Anglorum] Augustines ac, [id est, robur Augustini] in confinio *Wicciorum & Occidentalium Saxonum appellatur: Cœpítque eis fraternâ admonitione suadere, ut pace Catholicâ secum habitâ, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschæ diem dominicum suo tempore, [sed à decima quarta usque ad vigesimam lunam observabant. Quæ computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur.] Sed & alia plurima unitati Ecclesiæ contraria faciebant. Qui cùm longâ disputatione habitâ, neque precibus, neque hortamentis, neq; increpationibus Augustini ac sociorum ejus assensum præbere voluissent, sed suas potiùs traditiones universis quæ per orbem sibi in Christo concordant Ecclesiis præferrent, sanctus pater Augustinus hunc laborioſi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret: Obsecremus *Deum* qui habitare facit unanimes in domo patris sui ut ipse nobis insinuare cœlestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio: quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger: & per cujus preces fuerit curatus,

* Ætilberchti. *c.*

* Vectiorum. *Edit. Col.* Victiorum. *W hodie* Wigornienſium, *ſive* Worceſtrenſium.

ꝛı ðẏꝛꝛeꝛ ȝeleaꝼa ⁊ ꝑẏꝑcneꝛ ꝛı ȝelẏꝼeð Goðe ⁊ ꝼenȝe. ⁊ eallum to ꝼẏliȝeanne; Ða ȝeþaꝼeðon þ uneaþe þa hiꝛ ȝeꝛacan. þa læðe mon ꝼoꝛð ꝛumne blindne mon oꝼ Angel cynne. þæꝛ he æꝛeꝛt læðeð to Bꝛẏtta biꝛcopum. ⁊ he nænigе hæle ne ꝼꝛoꝼꝛe þuꝛh heoꝛa *ꝛenunȝe *ꝛeȝnunȝe onꝼenȝ. Ða æt-nẏhꝛtan þæꝛ Aȝuꝛtinuꝛ mið ꝓihtꝛe nẏðþeaꝛꝼnẏꝛꝛe ȝebæðeð- *aꝛeꝛ. ⁊ ȝebiȝðe hiꝛ cneopa. bæð Goð Fæðeꝛ ælmihtiȝne þ he þam blindan men ȝeꝛẏhþe ꝼoꝛȝeaꝼe. þ te he ðuꝛh Aneꝛ manneꝛ licumlice onlẏhtneꝛꝛe on moniȝꝛa ȝeleaꝼꝛumꝛa heoꝛ-tan ðæꝛ ȝaꝛtlican leohteꝛ ȝẏꝼe onbæꝛnðe ; Ða ꝛona butan *ẏl-ðinȝe þæꝛ ꝛe blinda man onlẏh-teð. ⁊ ȝeꝛẏhþe onꝼenȝ. ⁊ ꝛe ꝛoꝛa boða ðæꝛ hean leohteꝛ Aȝuꝛti-nuꝛ þæꝛ ꝼꝛam him eallum boðað ⁊ heꝛeð ; Ða anðettan eac Bꝛẏttaꝛ ꝛceomiende þ hi on-ȝeaton þ þ þæꝛe ꝛoþꝼæꝛneꝛꝛe þeȝ ðone ðe Aȝuꝛtinuꝛ boðaðe. Cþæðon hþæþeꝛe þ hi ne mihtan butan heoꝛa leoða ȝeþaꝼunȝe ⁊ leaꝼnẏꝛꝛe heoꝛa ealde ðeaꝛaꝛ onꝼcunian ⁊ ꝼoꝛlætan ; Bæðon þ eꝼt oþeꝛ ꝛeonaþ þæꝛe ⁊ hi þonne polðan mið ma heoꝛa pitena ȝeꝛecean ; Ða ꝛe ða ȝeꝛetеð þæꝛ. coman ꝛeoꝼan Bꝛẏtta biꝛcoꝛaꝛ ⁊ ealle ða ȝelæꝛneðeꝛtan men þa þæꝛon ꝛꝓẏþeꝛt oꝼ Baan-coꝛona bẏꝛiȝ. ðæꝛe tiðe Dinoþ þæꝛ haten þæꝛ mynꝛtꝛeꝛ Abbað ; Ða hi ða to ðam ȝe-mote ꝼeꝛðon. ða coman hi æꝛeꝛt to ꝛumum Ancꝛan ꝛe *ꝼꝛin-on.C. þæꝛ mið him haliȝ ⁊ piꝛ. *ꝼꝛunan hine ⁊ acꝛeðon hþæþeꝛ hi ꝛceolðan to Aȝuꝛtinuꝛ laꝛe heoꝛa ȝeꝛetnẏꝛꝛe ⁊ heoꝛa ðeaꝛaꝛ ꝼoꝛlætan ; Ða anðꝛaꝛeðe he him. ȝiꝼ he Goðeꝛ *ȝeoc. B.&C.*sed MS.Cant.* man ꝛı ꝼẏliȝeað him ; Cþæðon hi to him. be hꝓon ma-ȝon þe þ pitan hþæþeꝛ he ꝛı ; Cþ' he Dꝛihtˉ ꝛẏlꝼa cþ' ꝓoꝛð. on hiꝛ Goðꝛpelle. Nimað ȝe min *ȝeoc oꝼeꝛ eoꝛ ⁊ leoꝛniaþ

hujus fides & operatio Deo devota atque omnibus ſequenda credatur. Quod cùm adverſarii inviti licèt concederent, allatus eſt quidam de genere Anglorum oculorum luce privatus qui cùm oblatus Britonum *ſacerdotibus nil curationis vel ſanationis horum miniſterio perciperet, tandem Auguſtinus juſtâ neceſſitate compulſus flectit genua ſua ad PATREM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, deprecans ut viſum cæco [quem amiſerat] reſtitueret: & per illuminationem unius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium ſpiritalis gratiæ lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac verus ſummæ lucis præco ab omnibus prædicatur Auguſtinus. Tum Britones *confitentur quidem intellexiſſe ſe, veram eſſe viam juſtitiæ quam prædicaret Auguſtinus, ſed non ſe poſſe abſq; SYORUM CONSENSU AC LICENCIA priſcis abdicare moribus. Vnde poſtulabant, ut ſecundò ſynodus *pluribus advenientibus fieret. Quod cùm eſſet ſtatutum, venerunt (ut perhibent) ſeptem Britonum Epiſcopi, & plures viri doctiſſimi maximè de [nobiliſsimo eorum monaſterio, quod vocatur linguâ Anglorum] Bancornaburg: cui tempore illo * Dinooth Abbas præfuiſſe narratur; qui ad præfatum ituri concilium, venerunt primò ad quendam virum ſanctum ac prudentem, qui apud eos anachoreticam ducere ſolebat vitam: conſulentes, an ad prædicationem Auguſtini ſuas deſerere traditiones deberent: Qui reſpondebat, Si homo Dei eſt, ſequimini illum. Dixerunt: Et unde hoc poſſumus probare ; Et ille. Dominus inquit, ait: *Tollite jugum meum ſu-*

Ephes. 3. 14.

*Sax. Britpudefacti.

Sax. abſque ſuæ GENTIS permiſsione & licentia.

* *Sax.* pluribus Senatorum ſuorum.

* Dinoot. *C. & W.*

Matth. 11. 29.

oꝼꝛnia ðæt me ꝑ ic eom mildeꝫ eaꝺmodꝛe heoꝛtan. ⁊ nu ġiꝼ Auġuſtinuſ iꝛ mildeꝫ ⁊ eaðmodꝛe heoꝛtan. ðonne iꝛ ġelỳfeð ꝑ he Cꝛiſtes ġeoc beꝛe ⁊ eoꝛ læꝛe to beꝛenne; Giꝼ he ðonne iꝛ unmildeꝫ ⁊ oꝼeꝛhỳðiġ ðonne iꝛ cuð ꝑ he niꝛ oꝼ Godde.ne ġe hiꝛ ꝓoꝛða ġỳman; Cꝛæðon hi eꝼt be hꝓon maġon ꝓe ðiꝛ ġeꝛceaþ ꝓitan. Cꝛ' he ġeꝛeoꝛ ġe ꝑ he æꝛeꝛt miþ hiꝛ ġeꝼeꝛum to ðæꝛe ꝛinoꝛ ꝛtoꝛe cỳmeꝛ ⁊ ġeꝛiteꝛ. ⁊ ġiꝼ he aꝛiꝛeꝛ to ġeaneꝛ eoꝛ ðonne ġe cumen ðonne ꝓitaꝛ ġe ꝑ he biꝛ*Cꝛiꝛten ðeoꝛ. ⁊ ġeeaðmodlice hiꝛ ꝓoꝛð ⁊ hiꝛ laꝛe ġehỳꝛaðe; Giꝼ he ðonne eoꝛ*ꝼoꝛhoġiġe ⁊ eoꝛ ne ꝓỳlle aꝛiꝛan to ġeaneꝛ miþ ðỳ eoꝛeꝛ ma iꝛ. ꝛi ðonne he ꝼꝛam eoꝛ *ꝼoꝛhoġoð. hꝓæt hi ðỳðon ꝛꝛa ꝛꝛa he cꝛ'. ða ða hi coman to ðæꝛe ðinoꝛ ꝛtoꝛe; ꝛæt ꝛe aꝛce B'. Auġuꝛtinuſ on † ꝓotole. ða hi ða ġeꝛaꝓon ꝑ he ne aꝛaꝛ ꝼoꝛ him. þa ꝓæꝛon hi ꝛona ỳꝛꝛe ġeꝓoꝛðene. ⁊ hine * oꝼeꝛhỳðiġne tealðon ⁊ eallum hiꝛ ꝓoꝛðum ꝓiðcꝛæðon ⁊ ꝓiþꝛunnan. Cꝛ' he ꝛe heah biꝛceoꝛ to him on moneġum þinġum ġeꝓunan ⁊ ealꝛa Godeꝛ cỳꝛiceaꝛ ꝛꝛa. Anð hꝓæðeꝛe ġiꝼ ġe on ðỳꝛꝛum ðꝛim þinġum me hỳꝛꝛume beon ꝓỳlleþ. ꝑ ġe æꝛeꝛt ꝓihte &aꝛtꝛan ꝓeoꝛþian on heoꝛa tið. ⁊ ꝑ ġe þa ðenunġe ꝼulꝓihte ðuꝛh ða ꝓe beoð Godde to beaꝛnum acenðe. æꝼteꝛ ðeaꝛe ðæꝛe halġan Romaniꝛcan cỳꝛicean. ⁊ ðæꝛe Apoꝛtolican * ġeꝼỳllan. Anð ꝑ ðꝛiðde ꝑ ġe Anġel ðeðde ætġæðeꝛe miþ uꝛ Ðꝛihtneꝛ ꝓoꝛð boðie. ealle oþeꝛe þinġ ða ðe ġeðoð þeah ðe uꝛum þeaꝛum ꝓiþeꝛꝓeaꝛðe ỳnð ꝓe ġeðỳlðelice aꝛæꝼnaþ. Cꝛæðon hi ꝑ he næniġ þỳꝛꝛa ðon ꝓolðan ne hine ꝼoꝛ aꝛce B'. habban ꝓolðan. ꝛꝓꝛæcon him beteꝛeonan. ġiꝼ he nu ꝼoꝛ uꝛ aꝛiꝛan ne ꝓolde. mỳcle ma ġiꝼ ꝓe him unðeꝛþeoðde beoþ.

* Cꝛiꝛtes.B.

*oꝼeꝛhoġie. B.

* oꝼeꝛhoġoð. B.

† ꝓeotole.C.

* oꝼeꝛhiġðon. C.

* ġeꝼilleðneꝛꝛe.B.

per vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Si ergò Auguſtinus ille mitis eſt & humilis corde, credibile eſt quia jugum Chriſti & ipſe portet, & vobis portandum offerat. Sin autem immitis ac ſuperbus eſt, conſtat quia non eſt de Deo, neque nobis ejus ſermo curandus. Qui rurſus aiebant: Et unde vel hoc dignoſcere valemus; Procurate, inquit, ut ipſe prior cum ſuis ad locum ſynodi adveniat, & ſi vobis appropinquantibus aſſurrexerit, ſcientes quia famulus Chriſti eſt, obtemperanter illum audite. Sin autem vos ſpreverit, nec coram vobis aſſurgere voluerit, cùm ſitis numero plures, & ipſe ſpernatur à vobis. Fecerunt ut dixerat. Factúmque eſt, ut venientibus illis ſederet Auguſtinus in ſella. Quod illi videntes, mox in iram converſi ſunt eúmque notantes ſuperbiæ, cunctis quæ dicebat contradicere LABORABANT. Dicebat autem eis, quòd in multis quidem noſtræ conſuetudini, imò univerſalis Eccleſiæ contraria geritis: & tamen ſi in tribus his mihi obtemperare vultis, ut Paſcha ſuo tempore celebretis, ut miniſterium baptizandi (quo Deo renaſcimur,) juxta morem Sanctæ Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ compleatis, ut genti Anglorum unà nobiſcum VERBUM DOMINI prædicetis, cætera quæ agitis quamvis moribus noſtris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum ſe facturos neque illum pro Archiepiſcopo habituros eſſe reſpondebant. Conferentes ad invicem, quia ſi modò nobis aſſurgere noluit, quantò magis ſi ei SUBDI cœperimus, jam nos pro

beoþ. he uſ ſoſ noþiht ſoſhýgeþ. ða ſe Godeſ þeſ Scſ' Agustinuſ iſ ſæð þ he beotigende ſoſecþæde; Gif hi ſibbe mið Godeſ mannum onſon ne ſoldan. þ hi þæſon unſibbe ⁊ gefeoht ſnam heoſa ſeondum onſonde. ⁊ gif hi on Angel cynne lifeſ þeg bodian ne ſoldan þ hi þonne þæſon þuſh heoſa handa deaþeſ þræc þſoſiende; And þ ðuſh eall ſpa ſe Godeſ þeſ ſoſe cſ'. nihte Godeſ dome gefoſden þæſ. ⁊ ſona hnaþe æftef ðyſſum. þ Æðelfniþ Engla cyning be ðam þe æſ ſſnecon. gefomnode mycele fyſſo ⁊ ða gelæde to Legaceaſtre. ⁊ ðæſ mið Bſittum gefeaht. ⁊ þ mæſte þæl gefloȝan þæſe tfeoſleaſan þeode. mið þy he þ ongan þa gefeah he Æðelfniþ ſe cyning heoſa ſaceſdaſ ⁊ bifceoſaſ ⁊ munecaſ ſundoſ ſtondon ungefegnade on gehældan ſtoſe þ hi ſceoldan foſ heoſa campfeſed gebiddan ⁊ to Gode ðingian. fſægn he ⁊ acſode hæt þ feſod fæſe. ⁊ hæt hi ðæſ dydon; Ða he ða ongeat ðone intingan heoſa cymeſ. cſ'. he. Da hæt ic fat. gif hi fið uſ to heoſa Gode clypiað ðeah fe hi fæfen ne befan· þ hi fið uſ feohtað. foſfon hi uſ mið heoſa fibedfoſdum on benum ⁊ finefſum ehtað. het ða ſona æfeſt*on hi cyſſan ⁊ ſlean. fecgað men þ ðæſ feoſoðeſ fæſe tfelf hund*. ⁊ heoſa fiftig þuſh fleam on feg loſeðon. ⁊ he ſſa þa oþeſ feſod þaſa manfullan þeode foſnam ⁊ foſdilgade. na læſ butan mycelſe ſonunge hiſ fe-

* on hi fon. B.
* xii. hund gelæfeda manna. B.

nihilo contemnet. Quibus vir Domini Auguſtinus FERIUR MINITANS prædixiſſe, quia ſi pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hoſtibus forent accepturi. Et ſi nationi Anglorum noluiſſent VIAM VITÆ prędicare, per horum manus ultionem eſſent mortis paſſuri. Quod ita per omnia (ut prędixerat) divino agente judicio patratum eſt. Siquidem poſt hæc ipſe, de quo diximus, Rex Anglorum [fortiſſimus] Ethelfridus, collecto grandi exercitu ad *civitatem Legionum [quæ à gente Anglorum Legaceſter, à Britonibus autem rectiùs Carlegion appellatur,] maximam gentis perfidę ſtragem dedit. Cúmque bellum acturus videret ſacerdotes eorum, qui ad exorandum DEUM pro milite bellum agente convenerant, ſeorſum in tutiore loco conſiſtere: ſciſcitabatur qui eſſent ii quídve acturi illò conveniſſent? [Erant autem plurimi eorum de monaſterio*Bangor, in quo tantus fertur fuiſſe numerus monachorum, ut cùm in ſeptem portiones eſſet cum prępoſitis ſibi rectoribus monaſterium diviſum, nulla harum portio minùs quàm trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum ſuarum vivere ſolebant. Horum ergò plurimi ad memoratam aciem, peracto jejunio triduano, cum aliis orandi cauſâ convenerunt, habentes defenſorem nomine Brocmalium qui eos intentos precibus à Barbarorum gladiis protegeret.] Quorum cauſam adventûs cùm intellexiſſet rex Ethelfridus, ait; Ergò ſi adverſùm nos ad DEUM ſuum clamant, profectò & ipſi, quamvìs arma non ferant, contra nos pugnant, qui *adverſis nos in precationibus * perſequuntur. Itaque in hos primùm arma verti jubet, & ſic cęteras nefandæ militiæ copias, non ſine magno exercitûs ſui damno, delevit. Extinctos in ea pugna ferunt [de his qui ad orandum venerunt,] viros circiter mille ducentos, & ſolùm quinquaginta fugâ eſſe lapſos. [Brocmail ad primum hoſtium adventum cum ſuis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit.]

RR. Armach. p. 161. l. 15.

RR. Armach p. 133. l. 8.

* adverſùs. *T.* adverſùm. *W.* * *Sax.* & execrationibus.

oneoeſ. ⁊ ſpa pæſ ȝeſẏlleo ſe piteoom ðæſ halȝan B'. Aȝuſtinuſ ꝑ hi ſceolðan ꝓoꝛ heoꝛa ȝetꝛeopleaꝛnẏꝛꝛe hꝛilendlicne ꝓoꝛꝓẏꝛðe ꝓꝛæc ꝓꝛopian. ꝓoꝛþon hi æꝛ ða ȝelæꝛeoan ȝeþeahte heoꝛa ecne hælo ꝓoꝛhoȝoðon;

Sícque completum eſt præſagium ſancti Pontificis Auguſtini, [b quamvìs ipſo jam multo antè tempore ad cœleſtia regna ſublato,] ut etiam temporalis interitûs ultionem ſentirent perfidi; quòd oblata ſibi perpetuæ ſalutis conſilia ſpreverant.

NOTÆ.

a Absque ſuorum conſenſu ac licentia, *&c. Simultatis hujus inter Proto-Archiepiſcopum Cantuariæ Auguſtinum, & Monachos Britanniæ Bangorenſes (quorum cædis autorem, ſive hortatorem exſtitiſſe Auguſtinum, quibuſdam credibile videtur) originem ſic deſcribit Poeta ſemi-Saxo, & Pontificius, his verbis;*

MS. Coll. Tr. pag. 164. l. 7.

Seint Auſtin paſ pel ẏpaiȝ. ꝑ haſe beleue paſ ȝoð.
Ac na ðeleſ he ham enioẏneðe bocſumpneſſe to ðo.
To ðe ꝟncebiſſchop oꝼ Cantˆbuſi ⁊ to Engliſche men alſo. *&c.*
Ðat ꝑhanne hi haðde hamſulue ꝟncebiſſchop ⁊ Kinȝ.
Hi ne ſcholðe to Engliſche ꝼolc abope niȝt no ꝓinȝ.
Uoꝛ Engliſche men ⁊ Saxonſ haſe lonð ham binome.

Sic ad ſenſum verto;

Novit & agnovit monachorum * dogmata † Præſul:
Cur non ignovit? Quòd non cognovit †amica
Turba ſacerdotum, antiqui moderamina regni
Romani imperio ſubmittere; & hoſtibus Anglis.
Hoc ſcelus eſſe docent monachi, Deponere Regem
Pontificémq; ſuum: nec acerbus Saxo Britannis
Queis terram abripuit, triſtes renovabit habenas.

* *Bangorenſium.*
† *Auguſtinus.*
† *amica regibus.*

Sed hoc imprimis notandum, Quòd noluerint Monachi Bangorenſes, Abſq; ſuorum conſenſu ac licentia, *imò ut Rex Aluredus præclarè inſinuavit,* Abſque ſuæ Gentis & *Senatorum imprimis ſuffragio, *ab antiquis Eccleſiæ Britannicæ ritibus diſcedere.*

* *Vide Sax. pag. 111. lin 29. 33.*

b Quamvìs ipſo jam multò antè ad cœleſtia regna ſublato: *Hæc de obitu Auguſtini hiſtoria, valde turbida Regi Aluredo viſa eſt. Verba iſthæc ſuppoſititia eſſe * viri magni contendunt: antiquitatem tamen ſapere, codices MS. omnes vetuſtiſſimi, quos conſului, teſtantur; Saxo tamen omiſit, quia cap. ſequenti, adinitium, Auguſtinum adhuc viventem, & duos Epiſcopos, Mellitum & Juſtum conſecrantem deſcribit. Hiſtoria, inquam, hæc cùm materiâ, tum formâ difficilis videtur.*

* *Epiſc. Juellus, poſt illum RR. Archiepiſ. Matth. Parkerus in marg. cod. Sax. Bibl. publ. Cantab illum ſecutus Joſſelinus in Antiquit. Brit. p. 8.*

Primò ratione materiæ. Rex enim, & poſt illum præclari viri, Auguſtinum ad cædem Monachorum vixiſſe opinati ſunt. Hinc cap. 2. dum Lat. codex ait, [Siquidem poſthæc] *ſcil. Auguſtini concilium cum Monachis habitum: Sax. illuſtrat.* * ⁊ ꝟona hꝛaðe æꝛteꝛ ðẏꝛꝛum. *& perquàm citò (vivente Aug.) Ethelbertus monachis hanc ſtragem dedit. Sic quoque hæc verba Auguſtinum jam mortuum aſſerentia, Saxo prætermiſit.*

* *ſc.* hoc ipſo cap.

Secundò ratione formæ, ſive modi, mirum enim eſt Chronologorum principem, Ven. Bedam tam accuratè * *menſem & diem, defuncti Auguſtini appoſuiſſe, quaſi menologium, imò & diarium magìs quàm annales deſcripturum, tamen annum ipſum, quaſi nimiam lucem huic hiſtoriæ inviderit, tenebris obruiſſe. Materiam, ut videtis, Regia manus ſanavit; ſed formam (ſcil. de anno quo moritur, annali huic reſtituendo) ſanare non potuit; ſic enim verſio Sax. Latinam preſſo pede ſecuta neceſſariò claudicat.* Foꝛþꝛepeo paſ ða ðẏ ðæȝe ſeptima Kl'. Juniaſ on ðæſ ẏlcan cẏninȝeſ ꝓice; *hoc eſt, defunctus erat die ſeptimo Kal. Junii. ſed quo anno nuſquam omnino comparet: Ergò codex Lati-*

* *lib. 2 ad finem cap. 3.*

nus

*nus quod obiter notandum ætate Regis Aluredi, eadem quâ hodie difficultate, laborabat ante Bedam, ſed *cenotaphii autoribus, non Bedæ, hoc vitio vertendum.* * *lib. 2. cap. 3.*

Quamvis ipſo, &c. *Angl.* Although himſelf long before that, was taken out of this life to the kingdome of heaven: *curioſa hæc dubitationis ſolutio, per* [Quamvis] *dubitare magis docet. Ergò Thomas Stapeltonus in verſione ſua Anglicana particulam* [quamvis] *prudens celat :* who was himſelf long before, *Qui fuit ipſe multò, &c. Sic ille. non ità ut Lat.* who NOTWITHSTANDING was himſelf, *&c. quaſi diceret, Quamvis videtur Auguſtini conſilium ad vaticinium ſuum explendum deſiderari, ille tamen multò antè tempore ad cœleſtia regna ſublatus eſt. Sed de rei veritate Chronologiam videamus.*

*Venerabilis Beda in * Epitom. ait; anno 596 huc veniſſe Auguſtinum, & ante mortem Ethelberti, quæ incidit in annum * 613. at Sax. 616 obiiſſe.* * *Vide etiam lib. 1. cap. 23.* * *lib. 2. cap. 5.*

* *MS. Coll. Ben. & in fine MS. Trin. Col. falsò Aſſerio Menevenſi adſcripto.* * *Matth. weſt. Chicheſtr. MS. Bibl. pub. Cantabrig.* * *Rogerus de Diceto, 16. Faſti Saviliani annos illum 15 aut 16 hîc ſediſſe perhibent; ut anno Dom. 612 vel 613 expiraſſe videatur.*

At cædes Bangorenſium juxta Chronologos circa annum Dom. * 603.

Auguſtinus ordinavit Mellitum & Juſtum, †604. *& ut Sax.* æfter þyrrum. *ſcil. poſt interitum Bangorenſium quæ circa annum 603. fuiſſe conſtat.* † *Bed. lib. 2. c. 3*

Ad pugnam hanc ſuperſtitem Auguſtinum probare velint autores etiam Pontificii, ut illum cædis ſuaſorem & proinde autorem conſtituant. * *Eſſebienſis Monachus in Merlinum commentator ſic, in verba Merlini. DELEBITUR ITERUM RELIGIO, ſic inquit;* Per Gormundum vel per AUGUSTINUM, qui fecit occidi 1200 Monachos in Bangor Walliæ, eò quòd non obedierunt *ſibi in concilio. *Sic ille.* * *MS. Col. Ben.* * *l. ei.*

Nicolaus Trivet Frater Domin. in R. Ethelbertum ab Auguſtino baptizatum, ſic, Adelberd Roy de Kent trop corouce entiſa Ethelfrid Roy de Northumbre è les autres Rois de Seſſons—— pour ceo qu'l auoit deſpit Seint Auguſtin. *Ethelbertus Rex Cantii valde commotus, Ethelfridum Regem Northanumbriæ, alióſque Saxonum Reges pellexit--- quia Auguſtinum in concilio ſpreverant.* * *Dom. Henr. Spelm. Concil. p. 111.*

* *MS. Bibl. Publ. Cantab. pag. 167.* * *Galfridus Monumetenſis ſic :* Edelbertus Rex Kantiorum, ut vidit Britones dedignantes ſubjectionem Auguſtino facere, & eoſdem ſubjectionem ſuam ſpernere; Northambrorum, & cæteros Saxonum Regulos inſtimulavit, ut collecto grandi exercitu in civitatem Bangor Abbatem Dionoth, & cæteros clericos, qui eos ſpreverunt, perditum irent. *Sic Galfr. M. mitto alios.*

*Sed meminerint Lectores Bedæ, illum velle pro candore ſuo, Auguſtinum ſuum, quem virum Dei, & Sanctum Pontificem appellat, hac cæde purgare. Nec judicavit Venerabilis Beda, Gregorii Vicarium, Gregis Sicarium : Et futuræ Eccleſiæ Anglicanæ converſorem, præſentis Britannicæ everſorem exſtitiſſe. Sed & alii, qui Auguſtino favent conſulendi: incidit in * tempora turbida: vidit totam Bangorenſium viciniam civili bello ardere; nec mirum, ſi incolarum quoque, abſque Regum Ethelberti, & Ethelfridi, poſt Deum, patrocinio, interitum* prævideri *atque* prædixerit. *Ambivit, pro certo, Regum ipſorum & Sacerdotum omnium* Obedientiam: *ſed, dum ſeriò putarem debuiſſe quoque B. Gregorii diſcipulum, commune incendium pro viribus extinguere, incidi in monumenta non contemnenda; quæ ut veritatis ſtudioſi perpendant, operæ pretium duco: nè quid novi me, in tam gravi quæſtione, audere, aut velle, mundo obtrudere, quiſpiam ſuſpicetur.* Claviger (*inquit* † *Gocelinus*) fidiſſimus cordis regii (*Auguſtinus*) egit apud ipſum OBEDIENTISSIMUM principem, ut Pontifices Britonum, ab Eccleſiaſtica regula exorbitantium, ad ſuum convenirent colloquium.--- *& pag.* 60, 61. Verum tamen luxu, & tandem arrogantiâ (*Britones*) corrupti, dum vitiis malunt ſubjici, quàm jugo Domini, gladio gentilium deleti, in paucis reliquiis, penè à tota patria propulſi, in ſylveſtria & ſterilia loca coartati; his ergò Apoſtolicus Legatus Domini cupiens mederi, Anglóſque & ipſos, UNAM GENTEM UNÚMQ; CORPUS efficere Chriſti, convocatis illuſtrioribus gentis cœpit inſiſtere: quatenus omnem Chriſto adverſariam diſſenſionem abdicantes, Deum pacis admitterent. *Hæc Gocelinus.* * *MS. cum Gilda. publ. Bibl. de Malgone. Caretico & Cadwano p. 245. & Chicheſt. MS. de fuga Archipræſulum. pag. 22. florilegus in annum* 586 † *MS. Coll. Ben. Cantabr. de vita Auguſtini. p. 60.*

Quin & Epitome Chronicorum, libellulus MS. Col. Trin. in Archivis Occid. pag. 45. Caretici tempore (*inquit*) Saxones adduxerunt* Codmundum regem Africæ in Britanniam, qui Britanniam deſtruxit, & Careticum: * *l.* Gormundum.

& dimisit regnum duobus regibus Angliæ, Ethelberto Regi Cantiæ, & Ethelfredo Regi Northumbriæ;& fugarunt omnes Britones in Walliam. At tunc venit S. Augustinus in Britanniam, & prædicavit fidem, Ecclesiæ Anglicanę, qui honorificè receptus est ab Ethelberto Rege Cantię,qui primus de Anglis factus est Christianus, anno gratiæ DLXXXIII. tunc convenerunt omnes Britones in Leycestria, & elegerunt Cadwanum in Regem. *Hæc Epitom.*

Cl. Joh. Fox. acerrimus martyrum Christi defensor, R. Ethelbertum (cujus ope viri Pontificii Augustinum ad hanc cædem abuti volunt) pro viribus excusat: ILLUD VERÒ SUSPICIOSUM MAGIS QUAM VERUM VIDETUR. *Vide tom.* I. *pag.* 154. *edit.* 1632.

CAP. 3.

*Ut idem Mellitum ac Justum Episcopos fecerit, & de obitu *ejus.* **ipsius. C.*

ÐA þær æfter þýrrum þ Agustinus arcebiscop gehalgode ii biscopas. oðer þær Mellitus haten oðer Justus. ðone Mellitum he sende east Seaxum to bodigenne godcunde lare ða rýndon Temese sudeame torceadene fram Cent lande. ⁊ to east sæ gesæodde. ir heora *ealand burh.B. *ealdor burh nemned Lundenceastre. on ofre gesetted ðær forestandendne sudeames. ⁊ seo ir monigra folce ceap stow. of lande ⁊ of sæ cumendra. on þære ilcan tide þær in ða tid Sæbyrhtes cyninges. Æþelbyrhtes sweostres sunu. ⁊ his * hyra. ða onfenge he ⁊ east Seaxna þeod godfæstnysse porð ⁊ Cristes geleafan ðurh Mellitus ðær B'. lare; ⁊ Ða het Æðelbyrht cyninge on Lundenceastre cyricean getimbrian. ⁊ ða gehalgian Sce' Paule þam Apostole. þ he on ðære stowe Biscop setl hæfde ⁊ æfterfylgendan; Ðonne Justum he on Cent sylfe to B'. gehalgode to hrofeceastre seo ir fram Cantpara býrig on feoper ⁊ xx. milum pertrihte. on þære ceastre eac sylfce Æðelbyrht cyninge het cyricean getimbrian. and ða gehalgian Sce'. Andree þam Ap'le. ⁊ se cyninge æghpæþerum ðyrra B'. hir gife sealde. ⁊ boc-

[ANno dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto] Augustinus [Britanniarum] Archiepiscopus ordinavit duos Episcopos. Mellitum videlicet & Justum. Mellitum quidem ad prędicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Thamesi fluvio dirimuntur à * Cantia, & ipsi Orientali mari contigui, quorum Metropolis Londonia civitas est super ripã prefati fluminis posita, & ipsa multorũ emporium populorum terrâ marí q; venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Seberhtus nepos Ethelberti ex sorore Ricula regnabat:[quamvis sub potestate posit⁹ ejusdẽ Ethelberti qui omnibus(ut suprà dictum est) usq; ad terminum *Humbri fluminis Anglorũ gentibus imperabat:] ubi verò & hæc provincia verbum veritatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Ethelbertus in civitate Londonia Ecclesiam S. Pauli Apostoli, in qua locũ sedis Episcopalis & ipse & successores ejus haberent. Justum vèro in ipsa Cantia [Augustinus] Episcopum ordinavit [in civitate Doruverni, quam gens Anglorum à primario quondã illius qui dicebatur *Rof ⁊ Rofecestre cognominat. Distat autem à Doruverni millibus passuum fermè viginti quatuor ad occidentẽ in qua rex Ethelbertus Ecclesiã B. Andreæ Apostoli fecit, qui etjam Episcopis utriusq; hujus Ecclesiæ dona multa sicut & Doruvernensis obtulit: sed & TERRI-

Anno Dom. 604. *Sax.* Tum accidit posthæc (*sc. post cædem Bangorensium*) quòd Augustinus duos Episcopos ordinavit, &c.

**Sic MS. sing*

** Humbre, MS. sing.*

** Sic MS. T. & codex Cantuar. MS. Aul. Trin. Cantabr. pag. 7. lin. 12.*

land

lanð ⁊ æhta him to ſbrucanne mið heora ȝefera ; ⁊ ſæfter ðyrrum forðferde ða Gode ge leora fæder Agurtinus. ⁊ hiſ lichoma wæſ ute bebyrigeð neh cyricean ðara eaðigra Apla' Petrus ⁊ Paulus. ðe we ær gemýnegoðon. forþon heo ða ȝýta ne wæſ fullice geworht ne gehalgod. ſona ðæſ ðe heo gehalgod wæſ ða ðýðe mon hiſ lichoman in. ⁊ on ðam norð porticе ȝeðeflice wæſ bebyrigeð. in ðam eac ſpýlce ealra ðæra æftergenga * æncebiſcop lichoman ſýndon [bebyrȝeð butan tpeȝra ⁊ ir Ðeodorus ⁊ Byrhtpolðes heora lichaman]on þære cyricean ſýlfre ȝeſette. forþon ðe on ðone forecpeðenan porticе ma ne mihte ; ⁊ ir wel neh on middre ðære cyricean * wiȝbeð ȝeſeted ⁊ ⁊ on Sce' Gregorius noman gehalgon. on ðam æg-hwylce ſæteſnes dæȝe from ðære ſtore Mæſſe Preoſte heora ȝemýnde ⁊ forþforþe mið Mæſſe ſanȝe mæſſaðe ſýndon ; ⁊ ir appliten in Sce' Agurtinus byrigenne þýſſes ȝemeteſ ȝeſſitt ; ⁊ þeſ ſeſtep Domne Agurtinus re æreſta æncеb' Cantpaſena burȝe ſe ȝeara hiðeſ fram þam eaðigan Gregorie þære Romaniſcan * heah B' ſended wæſ. ⁊ fram Gode mið punðra ſýſcneſſe appeded wæſ. Æðelbyrht cyninȝ ⁊ hiſ ðeoðe fram ðeofulgyldа * bigonȝe he to Criſtes geleafan gelæðde. ⁊ on ribbe ȝefýldum ðagum hiſ ðenunȝ forþferen wæſ. ða ðý ðæȝe ſeptima Kl' Juniaſ on þære ýlcan cyninȝes rice ;

* *Sic MS. Coll. Ben.*

* peoſod. B. & C.

* burȝe biſceop. B. & C.

* on-ȝon. B. & C.

ſTORIA AC POSSESSIONES in uſum eorum qui erant cum Epiſcopis adjecit. Defunctus eſt autem Deo dilectus pater Auguſtinus & poſitum corpus ejus foràs juxta Eccleſiam beatorum Apoſtolorũ Petri & Pauli, cujus ſupra meminimus, quòd ea necdum fuerat perfecta nec dedicata: mox verò ut **dedicata* eſt intro illatum & porticu illius aquilonari decenter ſepultum eſt: in qua etiã ſequentium Archiepiſc. omnium ſunt corpora tumulata prȩter duorum tantummodo, i. Theodori & Berhtwaldi, quorum corpora in ipſa Eccleſia poſita ſunt: èo quòd prædicta porticus plura capere nequivit. Habet hæc in medio ſui penè altare, in honorem beati Gregorii Papæ dedicatum; in quo per omne *ſabbatum à presbytero loci illius agendæ eorum ſolenniter celebrantur. Scriptum verò eſt in tumba ejuſdem Auguſtini epitaphium hujuſmodi: Hîc requieſcit Dominus Auguſtinus Doruvernenſis Archiepiſcopus primus, qui olim huc à beato Gregorio Romanæ urbis Pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum ſuffultus Ethelbertũ regẽ ac gentem illius ab idolorum cultu ad fidem Chriſti perduxit, & completis in pace diebus officii ſui, defunctus eſt ſeptimo Kalendas Junias eodem Rege regnante.

* *Sax.* Conſecrata.

* *Sax.* quovis Saturni die.

Cap. 4.

*Ut Laurentius cum * Epiſcopis ſuis Scotos unitatem ſanctæ Eccleſiæ, & maximè in Paſcha obſervando ſequi monuerit, & ut Mellitus Romam venerit.*

* *Coepiſcopis.* T. & W.

Æfter Agurtine ſyliȝde on Birceop hade Laurentius. done he forðan be him * lifiȝendum ȝehalgode. ðý læſ him forþferedum re rteall rpa nippe cyricean ænige hpile butan

* lýbbendum. B.

Succeſſit Auguſtino in Epiſcopatum Laurentius, (quem idcirco adhuc vivens ordinaverat, nè ſe defuncto, ſtatus Eccleſiæ tam rudis vel ad horam paſtore

tan hỳſde tealtſian ongunne. ⁊ hỳſde on ðam ƿa bỳſene ðæſ æ-
† heoꝑ- ꝑeſtan † hỳſdeſ Godeſ cỳſlice-
ðe. C. an Sce' Petꝛeſ ðæſ Apl'eſ ða he
* on. B. * æt Rome æꝑeſt Cꝛiſtеſ cỳſli-
cean ſtaƿelode. ſ ƿ gefæð ƿ he
Clementem him to fultume
godcunðe laꝑeſ ⁊ him to æftеꝑ-
fỳligende gehalgode. ða he ða
Lauꝑentiuſ æꝑceb'. hæde onfeng.
ða ongan he fꝑamlice ða ſta-
ðolaſ ðæꝑe cỳſlican ðe he æƿe-
lice alede gefeah ỳcean ⁊ to
* hea- fꝑoꝑƿꝑꝑoꝑneſſe gedefenꝑe* heãne
neſſe.B mið † gelicꝑe ſtefne hiſ haligꝑe
† gelõ- tꝑỳmeneſſe ⁊ laꝑe. ⁊ mið ſin-
licꝑe.B. galum* bỳſenum æꝑfeſtꝑe fỳſc-
* gebe- nỳſſe he ongan hean ⁊ miclian.
ðum. B. na læſ ƿ an ƿ he gỳmenne ðỳde
ƿæꝑe niꝑan cỳſlicean. ðe of An-
gel cỳnne gefomnað pæſ. ac eac
ſtfỳlce ðaꝑa ỳlðꝑa bigengena
Bꝑỳtta ⁊ Scotta. fꝑoꝑðon he
ongeat ƿ hi on monegum ƿin-
gum Godeſ cỳſlicean ungeƿƿæ-
ꝑedon. ⁊ ealꝑa ſtfỳƿoſt ƿ hỳ ða
ſỳmbelnỳſſe ðaꝑa halgena &aſ-
tꝑan ⁊ ðone dæg ðæꝑe ðꝑihtenlican æꝑiſte ne ꝑeoꝑƿodon on
ꝑihte tið. ſtfat he ⁊ ſende æ-
ꝑendgeꝑꝑit to him. bæd hi ⁊
halſade ƿ hi on annefſe ſibbe ⁊
* ingе- in * gehỳlde ꝑihtꝑa &aſtꝑana
higð.B. geƿƿæꝑede. mið ða Cꝑiſtеſ cỳ-
ꝑicean ſeo geond ealne middan geaꝑd togoten iſ;

deſtitutus, vacillare inciperet.) In quo & exemplum ſequebatur primi paſtoris Eccleſiæ, hoc eſt, beatiſſimi Apoſtolorum principis Petri, qui fundatâ Romæ Eccleſiâ Chriſti, Clementem ſibi adjutorem evangelizandi, ſimul & ſucceſſorem conſecraſſe perhibetur. Laurentius Archiepiſcopi gradu potitus, ſtrenuiſſimè fundamenta Eccleſiæ, quæ nobiliter jacta, vidit augmentari atque ad profectum debiti culminis, & crebrâ voce ſanctæ exhortationis & continuis piæ operationis exemplis provehere curavit. Denique non ſolùm novæ, quæ de Angliſerat collecta, Eccleſiæ curam gerebat, ſed & veterum Britanniæ incolarum, nec non & Scotorum, [qui Hiberniam inſulam Britanniæ proximam incolunt, populis paſtoralem impendere ſolicitudinem curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfata ipſorum patria, quomodo & Britonum in ipſa Britannia vitam ac profeſſionem minùs Eccleſiaſticam] in multis eſſe cognovit; maximè quòd Paſchæ ſolennitatẽ non ſuo tempore celebrarent: [ſed ut ſuprà docuimus à decima quarta luna uſque ad viceſimam] dominicæ reſurrectionis diem obſervandũ eſſe putarent] ſcripſit [cum coepiſcopis ſuis] exhortatoriam ad eos epiſtolam, obſecrans eos & conteſtans, unitatem pacis & * Catholicæ obſervationis cum ea, quę toto orbe diffuſa eſt Chriſti Eccleſia tenere. [cujus videlicet epiſtolæ principium hoc eſt.

* *Sax.* rectæ Paſchæ.

Deeſt. Sax *Dominis chariſsimis fratribus Epiſcopis vel Abbatibus per univerſam Scotiam Laurentius, Mellitus & Juſtus Epiſcopi ſervi ſervorum Dei. Dum nos ſedes Apoſtolica more ſuo, ſicut in univerſo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc inſulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introiſſe, antequam cognoſceremus credentes, quòd juxta morem univerſalis Eccleſiæ ingrederentur, in magna reverentia ſanctitatis tam Britones quàm Scotos veneratiſumus. Sed cognoſcentes Britones, Scotos meliores putavimus. Scotos verò per Daganum Epiſcopum in hanc quam ſuperiùs memoravimus inſulam, & Columbanum Abbatem in Galliis venientem, nihil diſcrepare à Britonibus in eorum converſatione didicimus. Nam Daganus Epiſcopus ad nos veniens non ſolùm cibum nobiſcum, ſed nec in eodem hoſpitio quo veſcebamur ſumere voluit. Miſit idem Laurentius cum coepiſcopis ſuis etiam Britonum ſacerdotibus literas ſuo gradui condignas, quibus eas in unitate Catholica confirmare ſategit.]*

ac

ac ðeah ðe he þaf þing öyðe hu fpyþe him fpeope nu gyt þaf fpeafðan tiðe ða ylcan ðeapaf cyðað;

Ðyffum tiðum com Mellitus Lunðenceaftre B'. to Rome. be ðam nyðþeapfulican intingum Angel cyninccan. ⁊ he ða fæf fmeagende mið ðone Apoftolican Papan Bonefatio fe fæf feoþþa B'. ðæne Romanifcan buþhge fnam Sci'. Gnegoþii. ⁊ he ða ðef ylca Papa finoþ gefomnaðe Sotolpapa bifcopa. ⁊ he fæf endebyndlice fettende be muneca life. ⁊ be heoþa fcilnefsfe. fæf ðef finoþ ðy eahtedan geafe Focatif nicef ðæf Cafefef. ⁊ he Mellitus betfih hi æt ðam finoþe fæt. ⁊ þa þing ðe ðæf negollice gedemeð pænon mið hif ealðonlicnyffe mið Cniftef node tacne fnat ⁊ fæftnaðe. ⁊ eft hpeaff to Bneotene. ⁊ ða mið hine on Angel cyninccan to healðenne appiten bnohte. ætgæðefne mið ðam æfenðgefpnitum ðe fe ylca Papa Gode ðam leofan æfceb'. Laufentie ⁊ eallum hif gefefum. ⁊ Æþelbyndhte cyninge ⁊ ealfe angel ðeode fende to fnoffe ⁊ to tnymnefsfe nihtef lifef;

His temporibus venit Mellitus Londoniæ Epiſcopus Romam de neceſſariis Eccleſię Anglorum cauſis cum Apoſtolico Papa Bonefacio tractatur. Et cùm idem Papa reverendiſſimus cogeret ſynodum Epiſcoporum Italiæ de vita monachorum & quiete ordinaturus, & ipſe Mellitus inter eos aſſedit anno octavo imperii Focatis principis, [indictione decimatertiâ, tertiâ die Kalendarum Martiarum,] ut quæque erant regulariter decreta, ſuâ quoq; autoritate ſubſcribens confirmaret, ac Britanniam rediens, ſecum Anglorum Eccleſiis * mandata atq; obſervanda deferret, unà cum epiſtolis, quas idem Pontifex Deo dilecto Archiepiſcopo Laurentio & * clero univerſo, ſimiliter & Ethelberto Regi atque genti Anglorum direxit* [Hic eſt Bonifacius quartus à Beato Gregorio Romanæ urbis Epiſcopo, qui impetravit à Focate principe donari Eccleſiæ Chriſti templum Romæ, quod Pantheon vocabatur ab antiquis, quaſi ſimulacrum eſſet omnium Deorum. In quo ipſe eliminatâ omni ſpurcitiâ fecit Eccleſiam ſanctę Dei genetricis atque omnium martyrum Chriſti ut excluſâ multitudine dęmonum multitudo ibi ſanctorum b. MEMORIAM haberet.]

* mandanda. *W. & C.*

* *Sax.* omnibuſq; ſociis.

* *Sax.* in ſolatium, rectæq; vitæ perfectionem.

Cap. 5.

Ut defunctis Ethelberto & Seberhto regibus, ſucceſſores eorum idololatriam reſuſcitarint, ob quod & Mellitus ac Juſtus à Britannia diſceſſerint.

Ða fæf ymb fyx hund pintfa ⁊ fyxtyne pintef fnam Dnihtnef mennyfcnefsfe. þ fæf ymb an ⁊ tpentig pintfa ðæf ðe Agufstinuf mið hif gefefum to læfanne on Angel ðeoðe fendeð fæf. þ Æþelbyndht Cantpafa cyninc æftef þam hpilendlican fice þ he* fix ⁊ fiftig pintfa pundof-

* *ſic MS. B. & C. ſed MS. Cant.* fix ⁊ tpentig.

ANno ab incarnatione dominica * ſexcenteſimo decimo tertio (qui eſt annus viceſimus primus ex quo Auguſtinus cum ſociis ad prædicandum genti Anglorum miſſus eſt) Ethelbertus rex Cantuariorum poſt regnum temporale, quod quinquaginta

Anno Dom. 613.

* *Sax. circa ann.* 616.

punðorlice hæfðe. ⁊ ða to ðam heofonlican rice mið *gefean aftah. þæt he fe ðriðða cyninga mon Angel ðeoðe cyningum ⁊ eallum fuð mægþum feolð. ⁊ rice hæfðe oð Humbre ftream. hæfðe æreft ðyfeft gemetef riceÆlle fuþ Seaxna cyninga. fe æftra þæt Ceaplin haten peft Seaxna cyninga; ⁊ Se ðriðða þæt fra fra fe æn cræðon Æþelbyrht Cantpara cyninga. feorþa þæt Rædald ⁊aft ⁊ngla cyninga. fifta ⁊aðrine Northanhymbra cyninga. fe hæfðe rice ofer eall ða Bryttene butan Cantparum anum. fyle he eac *Monige Bryttа ealond ða fyndon gefette betwih Hibernia Scotland. ⁊ Breotone Angel cynnes rice underþeodde. vi þæt Orfald Northanhymbra cyninga fe betfta. ⁊ fe Criftenefta fe ðyfrum ylcum gemæcum rice hæfðe. feofoþa þæt Ofpi hif broþef fe eac fyle Peohta ðeoðe ⁊ Scotta of myclum dæle geeode ⁊ to gafolgyldum gefette; Ða forþfepðe Æþelbyrht cyninga æftef xxi rintra ðæt ðe he fulluhte ⁊ Criftef geleafan onfeng. ⁊ on cyricean þapa *apoftola Petrus ⁊ Paulus on Sce. Martines porrice bebyrigeð þæt. ⁊ ðæf eac Berhte feo cpen bebyrigeð if; Se cyninga betwih þa oþþe god ðe he hif leoðum ðurh gefeaht gefremeðe eac fyldcefe rihtra ðoma gefetnefre mið fnotera gefeahte gefette æftef Romana byrena. ⁊ ða het on ⁊nglirc appitan· þa nu of ðif gehaldene fynð. on ðam he æreft fette hu man ⁊ gebetan fceolde fefe cyricean

& fex annis glorioſiſſimè tenuerat æterna cœleſtis regni gaudia ſubiit: Qui tertius quidem in Regibus gentis Anglorum cunctis Auſtralibus eorum provinciis, qui Humbrę fluvio [& contiguis ei terminis ſequeſtrantur à Borealibus] imperavit: [ſed primus omnium cœli regna conſcendit.] Nam primus imperium hujuſmodi *Elli Rex Auſtralium Saxonum: Secundus *Celin Rex occidentalium Saxonum, [qui linguâ ipſorum †Ceaulin vocabatur:] Tertius, ut diximus, Ethelbertus Rex Cantuariorum: Quartus Redwald Rex Orientalium Anglorũ, [qui etiam vivente Ethelberto eidem ſuæ genti ducatum præbebat, obtinuit:] Quintus *Edwinus Rex Northanhymborum gentis [id eſt ejus quæ ad *Borealem Humbræ fluminis plagam inhabitat, majore potentiâ cunctis qui Britanniam incolunt, Anglorum pariter &] Britonum populis præfuit præter Cantuarios tantùm, necnon & Mevanias Britonum inſulas, quæ inter * Hiberniam & Britanniam ſitæ ſunt, Anglorum ſubjecit imperio: Sextus Oſwald & ipſe Northanhymbrorum Rex *Chriſtianiſſimus iiſdem finibus regnum tenuit: Septimus Oſwi frater ejus [æqualibus pene terminis regnum nonnullo tempore coercens,] Pictorum quoq; atq; Scotorum gentes, [quę Septentrionales Britannię fines tenent] maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit: [ſed hæc poſtmodùm.] Defunctus verò eſt Rex Ethelbertus [die vigeſimâ quartâ menſis Februarii] poſt viginti & unum annos * acceptæ fidei, atque in porticu S. Martini intra Eccleſiam beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultus ubi & Berhta regina condita eſt. Qui inter cætera bona, quæ genti ſuæ conſulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla *Romanorum* CUM CONSILIO SAPIENTIUM conſtituit. Quæ conſcripta Anglorum ſermone hactenus habentur & obſervantur ab ea. In quibus primitus poſuit, qualiter id emendare deberet qui aliquid rerum vel ECCLESIÆ, vel

*Sax. Monam inſul. Angleſei non Manam· the ile of Man.

*eadigra. B. & C.

* Elle. *T.* Ælle. *C.* Ælli. *W.*

* Cœlin *C.*

† *Sic MS. C.*

* Edwine. *C.*

RR. Armach. pag. 1003. l. 17

* *Sax.* inter Hiberniam (quæeſt) Scotia.

* *Sax.* optimus & Chriſtianiſſimus.

RR. Armach. p. 668. lin. 18.

* *Sax.* baptiſmi & fidei acceptæ.

æhte

æhte oþþe B'. oþþepa haða miþ ꝼtale aꝼÿnde. polde he ðam ge-ꝼcÿlonerꝼe gegeappian ðe he heo-na lape onꝼeng. pæꝼ ðæꝼ ylca Æðelbÿhꝼt Eopmenpicep ꝼunu.

* Octo. B. * Eopic. B. Cantpapa cyningap pæpon Oep-

Opric. cyngap nemeð; Ðæꝼ Oepcep

C. ꝼæðep pæꝼ pe hengepꝼt. pepe pæꝼ

* Oepc. B. æpepꝼt laðteop ⁊ hepetoga on Angel cynne on Bpeotone. ꝼpa pe æp bepopan ꝼæðon; Ða pæꝼ æꝼtep Æðelbÿhtep ꝼopþꝼope Eaðbalð hiꝼ ꝼunu ꝼeng to ðam

*panun-ge. B. pice. ⁊ he ꝼona mycle *ponunge ⁊ æpÿpðlan pæꝼ pÿpcende þæne mæpþan cÿpican peaxnerꝼe. ꝼop-ðon na læꝼ þ an þ he Cpiꝼtep geleaꝼan onꝼon ne polde ac eac ꝼpylce unalÿꝼeðone ꝼopleġnerꝼe ⁊ egerlicne. pæꝼ bermiten. ꝼpa þ he eode to hiꝼ ꝼæðep piꝼe. ꝼop æghpæþepum ðÿrra mana he intingan realde þam þ he hpuꝼe to ðæne æpþan unclænnÿrre. þa þe unðep hiꝼ ꝼæðep pice oþþe miþ ðÿ cynelican ꝼultume hiꝼ egep clænnerꝼe pihte ⁊ Cpiꝼtep geleaꝼan onꝼengon; [Ne þæm getpeopleaꝼan cyninge ðæne upplican ðnea ꝼpeopon. hi gepune pæpon. þæt he ðuþh ða * geclæꝼnað ⁊ genehte beon ꝼceolden. ꝼopþon he gelomlice miþ peðenheopꝼtnerꝼe moðeꝼ ⁊ ðæꝼ nnclænan gaꝼtep onꝼpognerꝼe þnÿccep pæꝼ; Spelce eac to ætæcte ðÿrre geopenerꝼe ꝼtopm*Sæbepht ep ðeað eaꝼt Sexna cynin g. ꝼopþon þa he pæꝼ þa ecan pico recende. ꝼopleopt he þæꝼ hpilepenolican epꝼepeapðaꝼ hiꝼ ꝼuna þnie. þa ongunnan hi ꝼona openlice ðeoꝼulgÿlðum þeopian þe monnum þuhte þ hi hpæt huġu ꝼoplæten hæꝼde bi þæm pæðep liꝼgendum. ⁊hie*butan lepnerꝼe realðon ðeoꝼulgilð to bigongenne þæm ꝼolcum þe him unðep ðeoðde pæpon. miþ þÿ hie þa gerapon þone B'. mærrena rÿmbelnerꝼe

* Sæ-bÿþhtep. B.

* buton *deeſt.* B.

Mutulus hîc cod. Cantab. at ſupplevit cod. Cot. ad pag. 126. lin 44. cui concinit MS. Ben. pag. 86. lin. 12.

* ge-clænꝼað B.

EPISCOPI, vel *reliquorum ordinum* furto auferret, volens ſcilicet tuitionem eis, quos & quorum doctrinam ſuſceperat, præſtare. Erat autem idem Ethelbertus filius Irminrici, cujus pater Octa, cujus pater Oeric cognomento Oiſc; à quo Reges Cantuariorum ſolent Oiſcingas cognominari. Cujus pater*Hengiſt, qui cum filio ſuo Oiſc [invitatus à Vurtigerno] Britanniam primus intravit, ut ſuprà retulimus. At verò poſt mortem Ethelberti, cùm filius ejus Eadbald regni gubernacula ſuſcepiſſet, magno tenellis adhuc ibi Eccleſiæ* crementis detrimento fuit. Siquidem non ſolùm CHRISTI fidem recipere noluerat, ſed & fornicatione pollutus eſt* tali, [qualem *nec inter gentes auditam*, Apoſtolus teſtatur:] ità ut uxorem patris haberet. Quo utroque ſcelere occaſionem dedit ad priorem vomitum revertendi iis, qui ſub imperio ſui parentis vel favore, vel timore regio, fidei & caſtimoniæ jura ſuſceperant. Nec ſupernæ flagella diſtrictionis perfido regi caſtigando vel corrigendo defuêre. Nam crebrâ mentis veſaniâ & ſpiritûs immundi invaſione premebatur. Auxit autem procellam hujuſmodi perturbationis etiam mors *Seberhti Regis Orientalium Saxonum, qui ubi regna perennia petens, tres filios ſuos, [qui pagani perduraverant,] regni temporalis hæredes reliquit. Cœperunt illi mox idololatriæ, quam vivente eo aliquantulùm intermiſiſſe videbantur, palam ſervire, ſubjectíſque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cúmq; viderent Pontificem celebratis in Eccleſia

* Hængeſt. C.

* *Sic MSs. pro* increment.

* *Sax.* horridâ

S mæꝼꝼian

* mæſ-ſɪan. B. *mæſſɪan on Goðeſ cýrcan. ⁊ ðæm folce huſel ſillan. þæſun hie mið elſɪoſoſe ðýrɪgneſſe onblaſne. cwæðon to him foſ hwon ne ſeceſ þu uſ ðone hwɪtan hlaf ðone healðeſt Sabane uſ-ſum fæðeſ. nemðon hɪ hine ſwa. ⁊ nugena folce on cýrcan ſe-leſt ; ⁊ ſwaſoðe ſe bɪſcop him gif ge býllaþ aþþegene beon ðý halfendan býllan fulwihte bæ-ðeſ ſwa eoſeſ fæðeſ aþþegen wæſ. þonne magon ge eac ſwelce *halfen-ðan. B. þæſ*halgan hlafeſ ðælneomende beon ſwa he ðælnimende wæſ. Gif ge þonne lifeſ bæþ foſhýcgeað. ne magon ænige þinga lifeſ hlafe onfon. Cwæðon hie. ne sellað we on þæt bæþ gongon. foſþon ðe we witon þ we þæſ heafde nabbaþ. ac hwæþere we wýlla ð mið þý hlafe geneoſðe beon ; Mið ðý hie oft ⁊ geornlice fram him manode wæſon þ þ nænige þinga beon meahte þ hɪ butan ðæſe halgan geclænſunge fulwihteſ bæþeſ þæm halgan hlafe gemæn-ſumode. ða æt nehſtan wæſon hɪ mið hatheoſtneſſe onſtýre-ðe. cwæðon him to. Gif ðu ne wilt uſ geþafian on ſwa eþelicum ðingum ðe we biddað. ne meaht ðu on uſſe mægþe. ne on uſſum gemanan punian. ⁊ aðýfon hi-ne apeg ⁊ heton þ he mið hiſ ge-fefum of hiona nice gewite; Ða he onfeg aðnifen wæſ. cwom he to Cent. fohte ⁊ fmeaðe mið Laufentio ⁊ Juſto hiſ efen biſceopum. hwæt him be ðiſſum ðingum to ðonne wære. ⁊ ða to næðe funðon mið gemæne geþeahte þ him felfe ⁊ ge hælðe wære þ hie ealle hwuſon to hiona eþle ⁊ ðæn mið fweo mode Ðrihtne ðeoweðon. ðonne hi betweoh þa ælfeoſðigan ⁊ ða wiþfeoh-tan Criſtes geleafan leng butan wæſtme fæton. þa gewiton æfeſt ofef fæ twegen biſcopaſ Mellitus ⁊ Juſtus ⁊ cwo-man on ðæleſ Gallia ricef. ⁊ gefrihtedon þ hie þæn poldon þære wiſan ende gebidan. ac þa afleafan cýningaſ na leſ micel.

* mæſſɪan. B. missarum solennɪis Eucharistiam populo dare, dicebant [ut vulgò fertur] ad eum, barbarâ inflati stultitiâ; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro *Saba (sic namque eum appellare consueverant) dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam PANIS SANCTI, cui ille participabat, esse participes. Sin autem *lavacrum vitæ* contemnitis, nullatenus valetis PANEM VITÆ percipere. At illi, Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia nec opus illo nos habere novimus, sed tamen pane illo refici volumus. Cúmque diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam ità fieri posse, ut absque purgatione sacrosancta quis *oblationi sacrosanctæ communicet, ad ultimum furore commoti aiebant: Si non vis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris jam in nostra provincia demorari. Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire jusserunt. Qui expulsus indè venit Cantiam, tractaturus cum Laurentio & Justo coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretúmque est communi consilio, quia satiùs esset ut omnes patriam redeuntes liberâ ibi mente Domino deservirent, quàm inter rebelles fidei Barbaros sine fructu residerent. Discessere itaq; primo Mellitus ac Justus, atque ad partes Galliæ secessere, ibi rerum finem expectare disponentes. Sed non multo tempore, re-

* *Sax.* sancto pane.

*halfen-ðan. B.

he onfeg aðnifen wæſ. cwom he to Cent. fohte ⁊ fmeaðe mið Laufentio ⁊ Juſto hiſ efen biſceopum. hwæt him be ðiſſum ðingum to ðonne wære. ⁊ ða to næðe funðon mið gemæne geþeahte þ him felfe ⁊ ge hælðe wære þ hie ealle hwuſon to hiona eþle ⁊ ðæn mið fweo mode Ðrihtne ðeoweðon. ðonne hi betweoh þa ælfeoſðigan ⁊ ða wiþfeoh-tan Criſtes geleafan leng butan wæſtme fæton. þa gewiton æfeſt ofef fæ twegen biſcopaſ Mellitus ⁊ Juſtus ⁊ cwo-man on ðæleſ Gallia ricef. ⁊ gefrihtedon þ hie þæn poldon þære wiſan ende gebidan. ac þa afleafan cýningaſ na leſ micel.

þe tiðe

* ſoþfærtan bodan B

tide æfter þon þe hie þone *ſoþfæſtnerſſe bodan ſþom him aðriſon. ⁊ hie deoflа bigengum ſþeolice þeoþedon. ac hie þæþon cumende þiþ þeſt Seaxna ðeode to gefeohte. ⁊ ealle ætgedeſne gehſuþon. ⁊ offleȝene þæþon mid hioþa compþeþode. ⁊ ðeah ðe hioþa ealðaf foþloþene

* ȝeniht beon.B.

þæþen ne mealhte ⁊ folc þa ȝyt * ȝeſeaht bion ⁊ te æſ to *mannum ȝetogen þæf. ne eft ȝecifþeo beon to hlutor-

* mane. B.

toſnerſſe ȝeleaſan ne to Godef luſan;

ges, qui præconem à ſe veritatis expulerant, dæmoniacis cultibus impunè ſerviebant. Nam egreſſi contra gentem * Geviſſorum in prelium, omnes pariter cum ſua militia corruerunt; nec (licèt auctoribus perditis) excitatum ad ſcelera vulgus potuit corrigi, atque ad ſimplicitatem fidei & charitatis quæ eſt in Chriſto revocari.

* *Sic MS. Cot.* Gewiſſorum; *T.*

Cap. 6.

Ut correptus ab Apoſtolo Petro Laurentius Eadbaldum Regem ad Chriſtum converterit, qui mox Mellitum & Juſtum ad prædicandum revocavit.

Mid ði he ða Lauſentiuſ re ærceB'. hiſ ȝefeſan ſolȝian ſolde. ⁊ hi hine ne ſoſleton. ða het he on ðæne ſelſan ſtore ða he on moſȝene ſeſan ſolde on cyſcan ðaſa eaðiȝa Apoſtola Petruſ ⁊ Paluſ. bi þæne þegelomlicefæȝðon. him

* bedd. B.

* ſtſene ȝeȝearſian· ⁊ ⁊ hi hine ȝeneſtan meahte. ⁊ þa æneſt longe neahtef on halȝum ȝebeðum þæſ. ⁊ hiſ teaſaſ ȝeat ⁊ hiſ bene to Gode ſende ſofe ðæne cyſcan ſtealle ⁊ ȝerſencedo ⁊ þeniȝ þæſ. ȝefette ða hiſ liomo to þeſtenne. ⁊ hþæt hutu on ſlæpte. ða ætiþde him

* eaðiȝa.B.

ſona ſe *eaðȝeſta ealoof ðaſa Apoſtola. Scſ' Petruſ. ⁊ hine mycelſe tyde þæſe ðeȝlan neahte mid ȝſimmumſſinȝum ſſonȝ ⁊ ſſneaðe. ⁊ hine þæſ ſſinendе mid ða Apoſtolican ðeaſlſiſnerſſe ſof hſon he ⁊ Godef eoſde ſoflætan ſolde. ⁊ te he him bebeað to healðenne. oþþe þa ȝefettan Cſiſtef ſcep on middum ſulfum hſelcum hyſde he hie ſleonde ſoſleofte; Cſæþ him eac to. Þæſe þu ofenȝitende minſe biſene hþæt ic ſofe Cſiſtef cnihtum þa he me on tacnunȝe hiſ luſan bebeað.bende. ⁊ ſſinȝan. ⁊ capcefn. ⁊ monige ȝefſencnerſſe. ⁊ æt nehſtan þone ſeolfan

Cum verò Laurentius [Mellitum Juſtúmq;] ſecuturus, [ac Britanniam eſſet relicturus,] juſſit ipsâ ſibi nocte in Eccleſia beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, de qua frequenter jam diximus, ſtratum parari; in quo, cùm* poſt multas preces ac lacrymas ad Deum pro ſtatu Eccleſiæ fulas, ad quieſcendum membra poſuiſſet, [atque obdormiſſet,] apparuit ei beatiſſimus Apoſtolorum princeps, & multo illum tempore ſecretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, ſciſcitabatur Apoſtolicâ diſtrictione, quare gregem, quem ſibi ipſe crediderat, relinqueret; vel cui paſtorum oves Chriſti in medio luporũ poſitas fugiens ipſe dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro parvulis Chriſti, quos mihi in indicium ſuæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipſam poſtremò mortem,

* *Sax.* priùs per longam noctam, *hoc eſt*, totam.

ðeað ⁊ þoðe ðeaþ þþom ingeleaþ-
þumum ⁊ Cþiþtef þeonðum ic
þhopoðe ⁊ apæþneðe. ꝧ ic miþ
Cþiþte gefigefæþteð pæpe. Ða
pæf he þe Cþiþtef ðiop Laupen-
tiuf miþ ðæf Apoftolef þþing-
gum ⁊ tþýmenefþum þþiþe ge-
bæloeð. cpom þona on mopgene
to ðam cýninge. ⁊ hiþ hþægl
onþþeag. ⁊ him eopðe miþ hu
miclum þþingum he ðþeaþ ⁊
þitnoð pæf. þa þunðnaðe he þþiþe
⁊ acþoðe hpelc mon to ðæf ge-
ðýþftig pæpe ꝧ he þþa miclum
* ðonne pæpe þþelc þitu * ðýðe. Ða he ða
B. þe cýninc gehýþðe ⁊ oncneop ꝧ
he þe biþcop þope hiþ hælo in-
tingan þþom Cþiþtef Apoftole
þþa micel tintþego ⁊ þitu þþo-
paðe. Ða pæf he þona þþiþe þopht
gepopðen anð him þþýþe onðþeð
⁊ þona to peapp eall ða bigong
ðioþulgýlða ða he æþ beeoðe ⁊
þopleophta unþýht þiþunge ⁊
Cþiþtef geleaþan unðeþþeng ⁊
þe biþceop hine gefulpaðe. ⁊ þo-
na on eallum ðingum þæpe cýþ-
can æhtum ⁊ goðum þþeoþoðe
⁊ þultumeðe þþa he þýþmeft
meahte; Anð he þþýlce eac þenðe
* het.B. æþenþþacan in Gallia þice ⁊ *heht
ham laðian ða biþceopaf Mel-
litum ⁊ Juftum ⁊ he het þþeo-
lice to hiopa biþceopþcipe ham
hpeopþan. ⁊ hý ymb an gear ham
hþuþþan ðæf þe hie æþ oþ Bþeo-
tene fepðon. Juftuf hpeaþf to hhopeceaftre ðeþ he æþ
biþceop pæf. Mellitum ðone biþceop Lunðenpaþan onþon
ne polðon ac hie lufeðon ꝧ hie ðeopeðon hiopa ðioþulgilða
biþceopum. ⁊ hie gaðboldef þæf cýninges popða ne gemðon.
þopþon hiþ þice ne pæf ofep hý þþa þþa hiþ fæðeþhæfðe; Hpæ-
*on aape ðeþe he miþ hiþ ðioðe miþ Canpaþum þiþþan he to ðnýht-
ðæpe ne gecýþþeð pæf. þæm godcunðum beboðum þeopeðe ⁊ hýþ-
naman fumeðe. ðiþ iþ gýt to tacne. ꝧ te he het on Sce Petþef
eaðigan mýnþtþe cýþcan getimbþan * in aaþe ðæpe fæmnan Sca.
B. Mapian ða eft Melitus on hiepa noman gehalgoðe þa he
pæf ænceþiþceop; *NOTÆ.*

mortem autem crucis, ab infidelibus & inimicis Chriſti, ipſe cum Chriſto coronandus pertuli. His beati Petri flagellis ſimul & exhortationibus, animatus famulus Chriſti Laurentius, mox mane facto venit ad regem, & retecto veſtimento quantis eſſet verberibus laceratus oſtendit. Qui multùm miratus & inquirens, quis tanto viro tales auſus eſſet plagas infligere, ut audivit, quia cauſâ ſuæ ſalutis Epiſcopus ab Apoſtolo Chrſti tanta eſſet tormenta plagáſque perpeſſus, extimuit multùm. Atque anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, ſuſcepit FIDEM CHRISTI, & baptizatus Eccleſiæ rebus quantùm valuit in omnibus conſulere ac favere curavit. Miſit etiam in Galliam, & revocavit Mellitum & Juſtum, eóſque ad ſuas Eccleſias liberè inſtituendas redire præcepit, qui poſt annum ex quo abierant, reverſi ſunt: Et Juſtus quidem ad civitatem * Roſi, cui præfuerat, rediit.[d] Mellitum verò Londonienſes Epiſcopum recipere noluerunt, idololatris pontificibus magis ſervire gaudentes:* Non enim tanta erat ei quanta patri ipſius regni poteſtas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis antiſtitem ſuæ poſſet Eccleſiæ reddere. Veruntamen ipſe cum ſua gente, ex quo ad DOMINUM converſus eſt, divinis ſe ſtuduit mancipare præceptis. Denique & in monaſterio beatiſſimi Apoſtolorum Principis, Eccleſiam ſanctæ Dei genitricis fecit; quam conſecravit Archiepiſcopus Mellitus.

* Hhroſi. *W.*

**Sax. illi verò ſcil.* Londonienſes, *Regis Eadbaldi verba haud curabant, &c*

Notæ in cap. 4, 5, & 6.

a Sed & veterum Britanniæ-- nec non & Scotorum, &c. *Vigilantiam paſtorum Eccleſiæ veteris Saxonicæ, Synodo etiam Italicâ, ob defectum Britannicæ, ſuffultam, nemo prudens vituperabit; modò Regum imprimis & Senatorum ad vitandas turbas, conſenſu annuerit. Videmus enim quàm repentè Regis Ethelberti ſucceſſor * Eadbaldus, & Seberhti quoque, Sabæ filius, excuſſo Chriſti jugo, adpriores Saxonum gentilium ritus relapſi fuerint. Haud potuerunt expulſi bello Britannici Epiſcopi, huic apoſtaſiæ mederi: Potuerunt tamen Romani, autoritate Regiâ & Senatoriâ admiſsi: verùm ambitio Johannis Conſtantinopolitani Patriarchæ hoc ipſo tempore inſignis, (quam * Gregorius M. toties damnaverat,) Romanæ Eccleſiæ occaſionem dedit, fines ſuos ad extremas uſque inſularum noſtrarum partes diffundendi. Audiamus hominem pontificium; Memorial: Hiſtor. MS. p. 258. (Bonifacius)* impetravit à Phoca imperatore, Romanam Eccleſiam caput eſſe, & dici, omnium Eccleſiarum; cùm antè à tempore Conſtantini magni Conſtantinopolitana caput omnium diceretur. *Sic Memorial.*

* Lib. 2. cap 5

* Greg. epiſt. lib. 2. c. 76. 80. 82.

b Ut-- ibi Sanctorum memoriam haberet. *Benefactum an id necne à Bonifacio, Lector judicet. Ut omnium deorum idolomania è Pantheo ſenſim abdicetur; omnium interea Sanctorum * Memoria ſola (non Sanctorum invocatio) ſubſtituatur: Pantheon (ut Memor. Hiſt. MS. pag. 258.) olim in honore Cybelæ, quam vocant matrem deorum, nunc dicitur ſancta Maria rotunda. Sic Memorial. De luſtratione Fanorum confer lib. 1. cap. 30. lib. 2. cap. 4. & 8.*

* Vide hîc Bedam. Florilegum, Florentium & Sigiſbertum in ann. 609.

c Abſque purgatione--- quis oblationi--- *Baptiſmum & Euchariſtiam intelligit; duo illa ſemper in Eccleſia Chriſti Sacramenta ſummè neceſſaria. Tria, an rectè perpendat ingenuus Lector, antiqua Eccleſia noſtra commemorat:* þneo healice þing gerette God mannum to clænſunge. an iſ ſulluht. oþer iſ huſel halgung. þriðde iſ dædbot---- *Tria ſublimia * myſteria Deus hominibus in purgationem inſtituit: primum eſt Baptiſmus, alterum eſt Euchariſtia, tertium Pœnitentia. Vide Serm. Cathol. pag. 274 lin. 24.*

* Sax. res.

d Mellitum verò, &c. *Sed R. Eadbaldus, ut ſuprà, Laurentium recepit. quod noluerunt* οἱ πολλοί. *ſed ex illo tempore, * reſpublica illa nobiliſsima, nobiliſsimos cives in honorem gentis, & literarum incrementum ſemper tulit.*

* Londonia.

Cap. 7.

Ut Mellitus Epiſcopus flammas ardentes ſuæ civitatis orando reſtrinxerit.

On ðyrrer cyninger nice reeadiga &rcebirceop Scr'. Laurentiuſ forþfærde ⁊ þ heo- * leoht
ronlice * nice gertah. ⁊ on cyncan ⁊ on mynſtre þær eadi- gerean. B.
gan Apoſtoleſ Sce' Petrer by hir ronetentan Sce'. Auguſtine bebyrged þær ðy reorþan ðæge
* æn. B. nonarum Februarium; æfter
* birce- ðam Mellitus re þær * Lunden-
oppice. ceaſtre birceop reng to ðam
B. * birceop retle Canparna burge cirican. þriðda birceop
* gy- rrom Sce'. Auguſtine þær Juſtus re birceop þa gyt lif-
minge. gende ⁊ rehte ða geromnunge æt þrofeſceaſtre ⁊ hy
B. begen mid micelre * menio ⁊ gerinne Ongel cyncan

HOc enim regnante Rege * beatus Archiepiſcopus Laurentius regnum cœleſte conſcendit, atque in Eccleſia & monaſterio ſancti Apoſtoli Petri juxta prædeceſſorem ſuum Auguſtinum ſepultus eſt, die quarto nonarum Februarii. Poſtquam Mellitus, qui erat Londoniæ Epiſcopus, ſedem Doruvernenſis Eccleſiæ, tertius ab Auguſtino, ſuſcepit. Juſtus autem adhuc ſuperſtes Roſenſem regebat * Eccleſiam. Qui cùm magnâ Eccleſiam An-

* ſc. Theobaldo, W. l. Eadbaldo.

* Sax. congregationem apud Roſ. &c

heoldon ⁊ hehton; Þær he Mellitus mid lichoman * untrumnesse mid þot adle swiþe * gehefegod. ac hwæþere halgum gongum his modes he glædlice eal eorþlicu ðing þær oferhleapende ⁊ symble on his mode þær * swmeagende ða heofonlican to lufianne ⁊ to biddende ⁊ to secene; Þær he licomlicne gebysgode æþeles cynnes ⁊ mid modes heannesse micele æþelna; Sculon we ane cyþnesse his mægenes secgan þ we his oft mægen þy eþ ongitan; Hit gelomp sumne tide þ te seo ceastep Canparaburge ðurh * ungemenne synna peaþ fyre onbærneð ⁊ þ fyr ⁊ se lig swiþe weox ⁊ micelede ⁊ him nænig man mid * þætnes onweorpnesse wiþstonden meahte. ⁊ micel dæl ðære ceastre þær forbrunnen ; Ða for se weallenda leg ⁊ hine brædde to þæm birsceope. þa getreowde he on godcundne fultum ðæs se mennesca * wom þær. het his ðegnas hine sylfne beran ongen ðæm ⁊ * arettan ðæs se lig ⁊ sio fnecenes mæst þær. ⁊ untrum ongon þurh his gebed þa fnecnesse þær fyres onwegan aðwæscan. ðæt te æs sio trume hond strongra manna ðurh micel gewin gedon ne meahte. ⁊ se wind wona weþe æs suþan bleow ⁊ ða bærnesse on ða burh * strehte. hine norþan onweardne ⁊ ða bærnesse ut of bigde ⁊ wona eallinga ðurh his gebed þæt fyr * acwanc wiþinen þær ⁊ aðwærced. ⁊ forþon þe se Godes wes strongliche innan * bonn mid ðy fyre godcundne lufan ⁊ he oft strongmar ond hwilonesse þara peniga gastа] * fram his sylfes scyldnesse ⁊ his gefenena mid his gelomlicum bedum ⁊ þwymnyssum scylde ⁊ wiþsceas. þær þ þær synþe þ he wiþ þam middan ge-

* *MS. B. at* metþumnesse. C * gewheg-gad. B. * sleogende. B

* ungymmge B

* *sic MS. B*

* womB. *aliàs* won & wana.

** hine B.

* beðrag. B.

* acwanc B.

* bannB.

glorum curâ ac labore gubernarent, [susceperunt scripta exhortatotia à Pontifice Romanæ & Apostolicæ sedis Bonifacio. *Qui post Deusdedit Ecclesiæ præfuit, anno incarnationis Dominicæ sexcentesimo nono decimo:]Erat autem Mellitus corporis infirmitate, id est, podagrâ gravatus, sed mentis gressibus sanus, alacriter terrena quæque transiliens, atque ad cœlestia semper amanda, petenda & quærenda, pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique ut unum virtutis ejus (unde cętera intelligi possunt) testimonium referam; Tempore quodam civitas Doruvernensis per culpam incuriæ igne correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi; quibus cùm nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jámque civitatis esset pars vastata non minima, atque ad Episcopum furens se flamma dilataret, confidens Episcopus in divinum, ubi humanum deerat auxilium, jussit se obviam *servientibus & huc illúcque volantibus efferri ignium globis: Erat autem * eo loco, ubi flammarum impetus maximè incumbebat, [martyrium beatorum quatuor coronatorum.] Ibi ergò perlatus obsequentum manibus Episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multùm laborando nequiverat. Nec mora; ventus qui à meridie flans urbi incendium sparserat, contra meridiem reflexus [primò vim furoris sui à læsione locorum quę contra erant abstraxit,] ac mox funditus quiescendo flammis pariter sopiti atq; extinctis compescuit. Et quia vis Dei igne divinæ charitatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatum aeriarum, à sua suorúmque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat, meritò ventis flam-

* *ut Sax.*

* *Sic MSS. T. & C.*

* *Hafcenus MSS. Cot. & Ben.*

apoli-

apolicum pinoum ⁊ liȝum * ꝼꝑian mihte ðý læꝼ hi him ⁊ hiꝼ ꝼꝑeondum ꝼceþeoen. ⁊ ꝑe halȝa B'. æꝼteꝑ þon ðe he ꝼiꝼ pinteꝑ ða cýꝑicean heolo ⁊ ꝑehte. on Eaðbaldeꝼ ꝑice * leoꝑðe to heoꝼonum. ⁊ bebýꝑiȝeð þæꝼ miþ hiꝼ ꝼæðeꝑum on ðam oꝼt cꝑeðenan mýnꝼtꝑe in cýꝑicean ðce'. Petꝑeꝼ ðý * eahteoþan dæȝe Kalendaꝑum Maȝiaꝑum;

* ȝeꝼtillan. B.

* ꝼoꝑþꝼeꝑðe. C.

**sic MS. Cot. sed MS. Cant* eahte teoþan.

míſque mundialibus prævalere, & nè ſibi ſuísq; nocerent obtinere poterat: Et hic ergò poſtquam annis quinq; rexit Eccleſiam, Eadbaldo regnante, migravit ad cœlos; ſepultúsq; eſt cum patribus ſuis in ſæpe dicto monaſterio & Eccleſia beatiſſimi Apoſtolorum principis, anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo vigeſimo quarto, die octavâ Kalendarum Maiarum.

NOTÆ.

[a] Eccleſiam Anglorum curâ ac labore gubernarent: (*poſt Auguſtinum*) *Laurentius, Mellitus, Juſtus, ſuo quiſq; ordine Archiepiſcopi: Sed quid pontifex Romanus?* Suſceperunt ſcripta exhortatoria à pontifice Romano, &c. *Pontifex Archiepiſcopos hortari, Epiſcopis verò reliquis præcipere ſolitus: Sic in* * *decretali epiſtola Agathonis Papæ*; nu biꝺꝺe ic ðe bꝑoþeꝑ Ðeoꝺoꝑuꝛ; *& infrà*, alꝛꝑa ic beoꝺe ðe Saxulꝛ biꝛcop. *Hoc eſt*, Oro te (*frater Theodore,*) [Archiepiſcope] *Tibi etiam* (*Saxulfe Epiſcope*) præcipio. **D. H. Spelm. in concil. ad ann.* 680.

Chriſtiani exteri ſuppetias Eccleſiæ Saxonum, quaſi in cunis adhuc vagienti, tulerunt: nè ab incolis jamjam ad priorem vomitum redituris, pereat. Sed neque hoc exteri abſque Regum (*ut Ethelberti lib.* 1. *c.* 25.) *licentia: Quod innuunt verba,* Mittens ad Ethelbertum (*Regem:*) manere juſsit (*Rex:*) ad jussionem Regis reſidentes: nec prohibemus: licentiam prædicandi non abstulit. *Sed quantùm in convertenda gente, præclarum & planè divinum hoc opus aggredi debeant paſtores, nemine rogato, alii diſputent. Illi verò, quòd Rege etiam Gentili approbante, hoc fecerint; Quis non ex animo laudabit factum? nè eodem quoque ſerendæ fidei prætextu, Ariani, & quivis alii populum à Rege ſeducere, & gregem à Chriſto avocare ſtudeant.*

Cap. 8.

Ut Bonifacius Papa Juſto ſucceſſori ejus, pallium & epiſtolam miſerit.

Ðæm ꝼona æꝼteꝑꝼýliȝde in biꝛcop hade Juꝛtuꝛ. ꝑe pæꝼ æꝑ æt Þꝑoꝼeceaꝛtꝑe B'. ⁊ he ðæꝑe cýꝑicean ꝼoꝑ hine oðeꝑe B'. ȝehalȝode. Romanuꝛ pæꝼ haten. ꝼoꝑþon he ealðoꝑlicneꝛꝛe onꝼenȝ ꝼꝑō Boniꝼatio þā Papan. ⁊ he biꝛceopaꝛ haðian moꝛte;

CUi ſtatim ſucceſſit in Pontificatum Juſtus, qui erat Roffenſis Eccleſiæ epiſcopus. Illi autem Eccleſiæ Romanum pro ſe conſecravit Epiſcopum, [a] datâ ſibi ordinandi Epiſcopos autoritate à Pontifice Bonifacio, [quem ſucceſſorem fuiſſe Deus dedit, ſuprà meminimus. Cujus autoritatis iſta eſt forma.]

Deeſt. Sax *Dilectiſſimo fratri Juſto, Bonifacius, quàm devotè quámq; etiam vigilanter pro Chriſti Evangelio elaboraverit veſtra fraternitas, non ſolùm epiſtolæ à vobis directæ tenor, imò indulta deſuper operi veſtro perfectio indicavit. Nec enim omnipotens Deus aut ſui nominis Sacramentum, aut fructum veſtri laboris deſeruit, dum ipſe prædicatoribus Evangelii fideliter repromiſit:* Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem* ſeculi. *Quod ſpecialiter, injuncto vobis miniſterio, ejus clementia demonſtravit, [b] aperiens corda gentium ad ſuſcipiendum prædicationis veſtræ ſingulare myſterium. Magno enim præmio faſtigiorum veſtrorum, delectabilem curſum, bonitatis ſuæ ſuffragiis illuſtravit; dum, creditorum vobis talentorum fideliſſimæ negotiationis officiis, uberem fru-*

Matth. 28. 20. * mundi. *C. & W.*

*fructum impendens ei quod signare posſitis, multiplicatis, *generationibus præparavit. Hócque etiam illâ vobis repensatione collatum est, qui injuncto ministerio jugiter persistentes, laudabili patientiâ redemptionem gentis illius expectatis, & vestris ut proficerent meritis eorum est salvatio propinata, dicente Domino :* Qui perseveraverit usq; in finem, hic salvus erit. *Salvati ergo estis spe patientiæ & tolerantiæ virtute, ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam salvatoris. Susceptis namque apicibus filii nostri Aethelwaldi Regis, reperimus quantâ sacri eloquii eruditione ejus, animū ad veræ conversionis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas vestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cœlestis certam assumentes fiduciam, non solùm suppositarum ei gentium plenissimam salutem, imò quoque vicinarum, vestræ quoquo prædicationis ministerio credimus subsequendam, quatenus sicut scriptum est :* Consummati operis vobis merces, à retributore omnium bonorum Domino tribuatur. Et verè per omnem terram exiisse sonum eorum, & in fines orbis terræ verba ipsorum, *universalis gentium confessio susceptо Christianæ Sacramento fidei protestetur.* c*Pallium præterea per latorem præsentium fraternitati tuæ benignitatis studiis invitati, direximus, quod videlicet tantùm in sacrosanctis mysteriis celebrandis licentiam utendi imperavimus. Concedentes etiam tibi ordinationes Episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordiâ celebrare; ita ut Christi Evangelium plurimorum annunciatione in omnibus gentibus quæ necdum conversæ sunt dilatetur. Studeat ergò tua fraternitas hoc, quod sedis Apostolicæ humanitate percepit, intemeratâ mentis sinceritate servare intendens, cujus rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis bajulandum susceperis. Talémque te, Domini imploratâ clementiâ, exhibendum stude, ut indulti muneris præmia non cum reatitudine, sed cum commodis animarum ante tribunal summi & venturi judicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater.*

*Sic MSs. sing

Matth. 10. 22.

*Sic MSs. sing

c R. R. Armach. p. 69. lin. 21.

NOTÆ.

a Datâ sibi (*scil. Justo Cantuariensi*) autoritate, (*scil. ordinandi Episcopos in Britannia*) *à Pontifice Bonifacio.* Bonifacius tertius, *inquit* **Platina* (*atq; hic est ille Bonifacius*) à Phoca Imperatore obtinuit, magnâ tamen contentione, ut sedes beati Petri (*Romam voluit*) caput omnium Ecclesiarum diceretur. *Vide Platinam. Atque hinc Britannicarum. Greg. M. & Augustinus ab Ethelberto Cantiorum Rege precariò licentiam prædicandi ad subditos suos obtinuerunt; atqui Bonifacius à Phoca* (*nam huc recidit*) autoritatem *in Britannia gubernandi. Quin autoritatem Phocæ illam, visam posteræ ætati planè surreptitiam, ipse* P. Bonifacius *in hac Epistola prudens celavit. Sed, ut paulò pòst, rectiùs ad verba solius* Christi *confugit Bonifacius, scil.* Ecce ego vobiscum sum, *cui concinit* **traditio Romano-Saxonicæ Ecclesiæ, de* Petro *morituro, Ecclesiæ caput immortale sic affato;* Hælend min ic ðe betæce ðine ȝcep ðe ðu me betæhtest. ne beoþ hi hyndeleaȝe ðonne hi ðe habbaþ; *Jesu mi! tibi oves tuas, quas mihi commendasti, trado: absque pastore haud existunt, modò te (pastorem) habeant. quæ cùm dixisset, spiritum efflavit.*

* Platina in Bonifac. Florilegus in ann. 609. & Florentius in ann. 608.

* Serm. Cath. De passione Apostolorum. pag. 166. l. 17.

b Aperiens corda gentium--- *Christum vult; cujus solius opus erit, Ecclesiam undique terrarum hodie afflictissimam, & regere, & conservare.*

c Pallium, *Vide Antonium Nebrissensem in voce Pallium: ante pallii receptionem ecclesia dicitur viduata. non ità Petrus suprà in traditione ecclesiæ, & ante illum Christus,* Ecce ego vobiscum sum. *hoc Pallium.* *encehaþ. *hic est, Supremi gradûs in Ecclesia indicium voluit Gregorius.* Superhumerale, & laneum *alii discribunt, ut ovem perditam humeris impositam significaret. Hinc hoc ipso in loco Beda.* Cujus rei similitudine, &c.

* Serm. Cath. pag. 306.

CAP.

Cap. 9.

De imperio Regis Edwini, & ut veniens ad evangelizandum Paulinus, primò filiam ejus cum aliis fidei Christianæ Sacramentis imbuerit.

Dſẽre tiðe eac ſpylce Norðanhymbra ðeoð mið heona cyninge &ðrine Criſtes ge-læaſan onfenge. ðe him Paulinuſ re halga B'.boðaðe ⁊ læreðe. þam cyninge reo onfengnes Criſtes geleaſan ⁊ ðæs heofonlican ricef ; &ac ſpylce on halſunge gefeox meaht eonþlices ricef ſpa þ nænig Angel cyninga æf him eall Breotone gemæro on anfealð onfenge. oþþe heona mægþe on Angel cynnes oþþe Brytta æf ðyðon eall þ he on anfealð onfeng. ge eac ſpylce Monige Brytta ealand Angel cynnes rice underþeoðde. ſpa pe æf beforon ſægdon ; Ðyſſe þeode þ ir Norþan-hymbrum ſæs ſe æfereta intinga to onfonne Cyriſtes geleaſan þ re foreſprecena heona cyninc &ðrine ſæs mið mægſibbe ⁊ geðeoðeð Cantpafena cynegum. onfeng he ðonan ſire Æðelburhge Æðelbyrhtes ðohtor ðæs cyninges. reo oþþe naman ſæs Tate haten. ða he æfert hir æfenðoſacan renðe to &aðbalðe hire breþer re ſæs ða Cantpafa cyninc ⁊ ðyſſe ſæmnan gemanan bæð ⁊ pilnaðe. ⁊ ða anðſpafeðe he þ þ alyfeð ne ſære. þ criſtenu ſæmne hæþenum men to pire fealð ſære. ðy læs re geleaſa ⁊ ða gefynu ðæs heofonlican cyninges. * aðil- mið ðæs cyninges gemanan gað.B. * aiðlað ſære. refe ðæs ſoþan & C. Ða þa æfenðoſacan ða eft ðas * bſoh- foſo &ðrine * ſægdon . ða gehet he ſona þ he naht piþerweardes ton.B. don ſolde ðam Criſtenum geleaſan ðe reo ſæmne beeoðe. ac þ heo moſte

QUo tempore etiam gens Northanhymbrorum [hoc eſt, ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonarem, *Humbræ fluminis plagam habitat,] cum Rege ſuo Edwino VERBUM FIDEI, prædicante Paulino [cujus ſuprà meminimus,] ſuſcepit. Cui videlicet Regi in auſpicium ſuſcipiendæ fidei, & regni cœleſtis poteſtas, & terreni creverat imperii, ità ut (quod nemo Anglorum ante eum fecit) omnes Britanniæ fines, quà vel ipſorum vel Britonum provinciæ habitabantur, ſub ditionem acceperit. Quin &*Mevanias inſulas, ſicut & ſuprà docuimus, imperio ſubjugavit Anglorum. [Quarum prior, quæ ad Auſtrum eſt, & ſitu amplior, & frugum proventu atque ubertate felicior, nongentarum ſexaginta familiarum menſuram juxta æſtimationem Anglorum; ſecunda trecentarum & ultrà, ſpatium tenet.] Huic autem genti occaſio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus Rex ejus cognatione junctus eſt regibus Cantuariorum, acceptâ in conjugem Edelburgâ filiâ Ethelberti Regis, quę alio nomine Tate vocabatur. Hujus conſortium cùm primò ipſe, miſſis procis à fratre ejus Eadbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret: Reſponſum eſt, non eſſe licitum Chriſtianam virginem pagano in conjugem dari, nè fides & Sacramenta cœleſtis Regis, conſortio profanarentur regis, qui veri Dei cultûs eſſet prorſus ignarus. Quę cùm Edwino verba nuncii referrent, promiſit ſe nihil omnimodis contrarium CHRISTIANÆ FIDEI, quam virgo colebat, eſſe facturum: quin potiùs permiſſurum, cyninges bigang ne cuþe ; ⁊

*RR. Armach p. 1003. l. 17.

*RR. Armach pag 642. & vide hîc pag. 120

ðone ȝeleaſan ⁊ biȝonȝ hiſe æſæſtnyſſe miþ eallum hiſe ȝeſeſum ðe hiſe miþ come. ðý cniſtenan ðeaſe liſiȝean ⁊ ſone ſel healðan.ne he none ſiſſoc ꝧ he ſýlſa eac ſſýlce ða ylcan æſæſtnyſſe unðeſnſenȝe ȝiſ ſiſe ſitan ꝧ ſunðon. ꝧ heo haliȝſe ⁊ Goðe leoſſe ȝemeteð beon mihte; Ða ſæſ ſeo ſæmne ȝehaten ⁊ æſteſ ſæce &oſine onſenðeð ⁊ æſteſ ſon ſe hi æſ ſunðen hæſðon. ſæſ ȝehalȝoð to B'. Goðe ſe leoſa ſeſ Sc'. Paulinuſ ſe miþ hi ſenan ſceolðe. to ðon ꝧ he ða ſæmnan ⁊ hiſe ȝeſenan æȝhſæðeſ ȝe miþ ða mæſſunȝe heoſonlicſa ȝeſýna ȝe miþ hiſ ðæȝhſamlicſe laſe tſý-
* ꝧ heo B. meðe* ꝧ hi on ſam ȝemanan ſaſa hæðenſa beſmiten ne ſæſe. ſæſ he Paulinuſ to B'. ȝehalȝoð ſſam ſuſto ðam ſ&ſceb'. ðý tſelſtan ðæȝe Kalenðaſum Aȝuſtaſum. ða com he miþ ða ſoſeſſſecenan ſæmnan to &oſine ðam cýninȝe ſſa ſſa he ſæſe ȝeſiþcunðlicſe ȝeȝaðeſunȝa.
* *ſic MS. Cot. ſed B.* ac he [* ma] miþ ealle hiſ moðe beheolð ꝧ he ða ðeoðe ðe he ȝeſohte to onȝýtenýſſe ðæſ ſoðan Goðeſ ⁊ to Cniſteſ ȝeleaſan ðuꝧh hiſ laſe ȝeceȝðe; ⁊ &iþ þý he ða ſe B'. on ða mæȝðe com miþ ða ſæmnan. Ða penðe he ſſýþe ꝧ he æȝhſæðeſ ȝe hiſ ȝeſeſan ða ðe miþ hine coman ꝧuꝧh ðnihtneſ ȝýſe ȝeheolðe. ꝧ hi ne aſſſunȝan ſſã heoſna ȝeleaſan. ⁊ ȝiſ he hſýlce mihte ꝧæſa hæðenſa ꝧ he ꝧuꝧh hiſ laſe to Cniſteſ ȝeleaſan ȝecýnðe. ac ſſa ſe Apl'. cſ'. Ðeah ꝧe he ſſa mýcelſe tiðe ſunne on hiſ laſe ꝧ Goð ꝧa moð ðaſa *unȝeleaſſumſa ablenðe ðý læſ him ſcine ſeo onlýhtneſ Cniſteſ ȝoðſpelleſ ⁊ hiſ ſulðneſ; Ða ſæſ ðý æſteſan ȝeaſe com ſum man on Noſðanhýmbſe mæȝðe ſæſ hiſ nama *&omæſ. ſæſ he ſenðeð ſſam ſeſt Seaxna cýninȝe.

* unȝeleaſull-ſa. B.
* *ſic MS. B. ſed Can.* &oſmæſ.

ut fidem cultúmque ſuæ religionis cum omnibus qui ſecum veniſſent [viris ſive fœminis, ſacerdotibus ſeu miniſtris,] more Chriſtiano ſervaret. Neque abnegavit ſe etiam eandem ſubiturum eſſe religionem; ſi tamen examinata à*prudentib⁹ ſanctior, ac deo dignior poſſet inveniri. Itaque promittitur virgo atque Edwino mittitur, & juxta quod diſpoſitum fuerat, ordinatur Epiſcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eámque & comites ejus, nè paganorum poſſent ſocietate pollui, quotidianâ exhortatione, & ſacramentorum cœleſtium celebratione confirmaret. Ordinatus eſt autem Paulinus Epiſcopus à Iuſto Archiepiſcopo ſub die duodecima Kalendarum Auguſtarum, [anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo viceſimo quinto, & ſic cum prę fata virgine ad Regem Edwinum, quaſi comes copulę carnalis advenit. Sed ipſe potiùs toto animo intendens, ut gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, [juxta vocem Apoſtoli, *Uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.*] Cúmque in provinciam veniſſet, laboravit multùm, ut & eos, qui ſecum venerant, nè à fide deficerent, Domino adjuvante contineret; & aliquos, ſi fortè poſſet, de paganis ad fidei gratiam prędicando converteret. Sed ſicut Apoſtolus ait, *Quamvis multo tempore illo laborante in verbo, Deus ſeculi hujus excæcavit mentes infidelium, nè eis fulgeret illuminatio Evangelii gloriæ Chriſti.* Anno autem ſequenti venit in provinciam quidam [Sicarius,] vocabulo *Eumerus miſſus à Rege Occidentalium Saxonum

* *Sax.* prudent. Senator. *vide cap.* 13.

2. Cor. 11. 2.

2. Cor. 4. 4.

* *Sic T. & W. ſed* Eumer. *Cot.*

ſe

ɾe pæɾ haten Cpichelm þ he ɾceolde &oþine þone cyninɀ ɾomod ɀe liɾ ɀe þice beniman. hæfde he ⁊ pæɀ mid hine tpiɀ ecɀede hand ɾeax ɀeættþed. þ ɀiɾ ɾeo pund to lyt ɀenihtɾumede to dæɾ cyninɀeɾ deaþe þ þ attoþ ɀefultumade. com he to þam cyninɀe dy æþeɾtan &afteþ dæɀe be Deoþþentan dæþe ea. dæþ pæɾ da cyninɀeɾ ealdoþ
*bold.B *botl ; Da eode he in ɾpa ɾpa he hiɾ hlafoɾdeɾ æþende ɾecɀan ɾceolde. ⁊ mid dy he da ɀeɾþiþpne mude licettende æþend
*⁊ leaɾlice onɀan. B. þpehte ⁊ * leaɾe fleɾpede. da aɾtod he ɾemninɀa ⁊ ɀetoɀene þy pæpne undeþ hiɾ ɾceate pæfde on done cyninɀ. da þ da Lilla ɀeɾeah ɾe cyninɀeɾ deɀn him ɾe holdeɾta næfde he ɾcyld æt handa þ he done cyninɀ mid ɀeɾcyldan mihte. ɾette da hiɾ lichoman betpih beforan dam ɾtyngе. ⁊ he dufhɾtonɀ done cyninɀeɾ denɀ. ⁊ done cyninɀ ɀepundade; Da pæɾ he ɾona æɀ-
* ymbhæfd.B. hþanon mid pæpnum * ymbhyded ; hþæt he da eac on dan ingeneca ofeɾne cyninɀeɾ denɀ ɾe pæɾ Foɾþhene haten. mid dy manfullan pæpne acpealde ; Da pæɾ dæþe yldan nihte daþa halɀan &aɾtþena þ ɾeo cpen cende doht oɾ dam cyninɀe dæþe noma pæɾ &anflæd ; Mid dy he þa ɾe yldca cyninɀ on dæɾ
*foɾ þam cyme hiɾ dehteɾ B. B'. andfeaɾdneɾɾe doncunɀe dyde hiɾ Godum *foɾ dæþe dehteɾ de him acenned pæɾ ; Ongean don ongan ɾe B'. doncunɀe don Dɾihtne Cþiɾte ⁊ dam cyninɀe cyþan. þ he þ mid hiɾ benum æt him onfenɀe þ heo ɾeo cpen ɀeɾund. ⁊ butan hefiɀum ɾafe þ beaɾn cende ; Da ɾe cyninɀ hiɾ ɀehyɾde da ongan he luɾtfullian dæɾ B'. poɾdum. ⁊ ɀehet
* to dɾihtne ⁊ deofulɀ. B. hine ɾylfne * deofulɀyldum biddracan. ⁊ þ he polde Cþiɾteɾ deofdom ɀeceoɾan ɀif he him liɾ ⁊ riɀe foɾɀeafe. on dam ɀeþinne de he ɀehoɀod hæfde pid dam cyninɀe. de ɾe myɾdɾa æɾ fɾam ɾended pæɾ ɾefe hine ɀepundade.

nomine Quichelmo, ſperans ſe Regem Edwinum regno ſimul & vitâ privaturum: qui habebat ſicam bicipitem toxicatam, ut ſi ferri vulnus minùs ad mortem Regis ſufficeret, peſte juvaretur veneni. Pervenit autem ad Regem primo die paſchæ, juxta amnem Dorowenſionem, ubi tunc erat villa Regalis. Intravítque quaſi nuncium Domini ſui referens, & cùm ſimulatam legationem ore aſtuto volveret, exſurrexit repentè, & evaginatâ ſub veſte ſicâ impetum fecit in Regem. Quod cùm videret Lilla, miniſter regis amiciſſimus, non habens ſcutũ ad manum, quo Regem à nece defenderet; mox interpoſuit corpus ſuum ante ictum pungentis: Sed [tantâ vi hoſtis ferrum infixit, ut] per corpus militis [occiſi etiam] Regem vulneraret. Qui cùm mox undique gladiis impeteretur, in ipſo tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat *Fortheri, ſicâ nefandâ peremit. Eâdem autem nocte ſacroſanctâ dominicæ Paſchæ, pepererat Regina filiam Regi, cui nomen Eanfled. Cúmq; idem Rex, præſente [Paulino] Epiſcopo, gratias ageret [a]diis ſuis pro nata ſibi filia: contrà Epiſcopus gratias cœpit agere Domino CHRISTO, Regíque aſtruere, quòd ipſe precibus ſuis apud illum obtinuerit, ut Regina ſoſpes & abſque dolore gravi ſobolem procrearet. Cujus verbis delectatus Rex promiſit ſe, abrenunciatis idolis, CHRISTO ſerviturum, ſi vitam ſibi & victoriam donaret pugnanti adverſùs Regem, à quo homicida ille, qui eum vulneravevit

** Sic MS. C. Fortherus T. Fordheri W. & edit. Col.*

�sa ẏlcan hiꝛ ðohtoꝛ Cꝛiꝛte to gehalgianne ðam B'. to þeoðe geþealðe þ he þ gehat gelæꝛtan þolðe; þeo þæꝛ gefullað þẏ halgan ðæge æt Pentecoꝛten æꝛeꝛt manna oꝼ Noꝛþan-hẏmbꝛa ðeoðe mið x i. þæmnum oꝼ ðæꝛe cꝛene hiꝛeðe heo þæꝛ tꝛelꝼte. ðæꝛe tiðe eac þæꝛ þe cẏninge gehæleð. ꝼꝛam þæꝛe punðe ðe him æꝛ geðon þæꝛ. ða ge-

*ꝼꝛiþ.C þomnaðe he hiꝛ *ꝼẏꝛo piðð peꝛt Seaxum ꝛ ðiðeꝛ com. ꝛ þona þæꝛ ðe he on hi þeaht. þæꝛon him ealle hiꝛ ꝼẏnð gecẏþðe ða þe æꝛ emb hiꝛ ꝼeoꝛh ꝛẏꝛeðon. ꝛ he ða

*anꝛalð B.anpealð.C þume oꝼꝛloh. þume on *anþeaꝛo onꝼenge ; And he ꝛigeꝼæꝛt ꝛþa eꝼt ham þeꝛðe. na læꝛ þ he þona inꝛtepe ꝛ ungeþeahtenolice ðam gefẏnum onꝼon polðe ðæꝛ cꝛiꝛtenan geleaꝼan ðeah ðe þ þæꝛe þ he oꝼeꝛ þ ðeoꝼulgẏlðum ne ðeoꝛðe. ꝛẏþþan he hine to Cꝛiꝛtes ðeoꝛðome gehatenne hæꝼðe ; Ac he æꝛeꝛt geoꝛnlice a' oꝼ tiðe æghþæþeꝛ ge ꝼꝛam þam aꝛꝛuꝛðan þeꝛe Sce'. Pauline þ niht leoꝛnaðe þæꝛ halgan geleaꝼan. ge eac mið hiꝛ ealðoꝛ mannum ða ðe he piꝛeꝛte ꝛ ꝛnotebeꝛte piꝛte þ hegelomlice mið him ðeahtaðe ꝛ ꝛohte hþæt he ðẏꝛꝛum ðingum to ðonne þæꝛe ; Ge he eac

*ſic MS. Cot. ut Lat. ſed MS. Cant. getẏðe. ꝛẏlꝼa mið ðẏ he þæꝛ on * gecẏnðe ꝛe gleaꝛeꝛta man. ꝛ oꝼt lange ana þæt. ꝛþigende muþe ac miðde inne þeaꝛðe heoꝛtan monige ðing ꝛþþecende. ꝛmeaðe hþæt him ꝛeleꝛt to ðonne þæꝛe. ꝛ hþẏlc æꝼeꝛtneꝛ him to healðenne þæꝛe;

rat miſſus eſt, & in pignus promiſſionis implendæ eandem filiam ſuam Chriſto conſecrandam [Paulino] Epiſcopo adſignavit. Quę baptizata eſt die ſancto Pentecoſtes prima de gente Northan-hymbrorũ cum duodecim aliis de familia ejus. Quo tempore curatus à vulnere, ſibi pridem inflicto, Rex, collecto exercitu venit adverſùs gentem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, univerſos, quos in necem ſuam conſpiraſſe didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sícque victor in patriam reverſus, non ſtatim & inconſultè Sacramenta Fidei Christianæ percipere voluit, quamvìs nec idolis ultrà ſervivit, ex quo ſe Christo ſerviturum eſſe promiſerat : verùm primò diligentiùs extempore, & ab ipſo venerabili viro Paulino rationem fidei ediſcere, & cum ſuis primatibus, quos *ſapientiores noverat curavit conferre, quid de iis agendum arbitrarentur. Sed & ipſe, cùm eſſet vir naturâ ſagaciſſimus ſępè diu ſolus reſidens, ore quidem tacito, ſed in intimis cordis multa ſecum colloquens, quid ſibi eſſet faciendum, quæ religio ſervanda tractabat.

*Sax. ſapient. & prudentiores.

Cap. 10.

Ut Papa Bonifacius eundem Regem, miſsis literis, ſit hortatus ad fidem.

Quo tempore exhortatorias ad fidem literas à Pontifice ſedis Apoſtolicæ Bonifacio accepit, [quarum iſta eſt forma.

Dęre tiðe eac ꝛþẏlce ðæꝛ Apoꝛtolican ꝛetleꝛ B'. Bonefatiuꝛ Papa ꝛende Eaðpine

*cẏninge.B. * gꝛetinge ꝛ gepꝛit. mið ðẏ he hine tþẏmeðe to onꝼonne Cꝛiꝛteꝛ geleaꝼan ;

Deeſt Sax. *Viro glorioſo Edwino Regi Anglorum, Bonifacius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Licèt ſummæ divinitatis potentia, humanæ locutionis officiis explanari non valeat, quippe quæ ſui magnitudine ità inviſibili atque inveſtigabili aternitate*

*te consistit, ut hæc nulla ingenii sagacitas quanta sit, comprehendere dissererèque sufficiat: quia tamen ejus humanitas ad insinuationem sui, reseratis cordis januis, quæ de semetipsa proferentur, secretâ humanis mentibus inspiratione clementer infundit, ad annunciandam vobis plenitudinem fidei Christianæ sacerdotalem curavimus solicitudinem *prorogare, ut perinde Christi Evangelium, quod Salvator noster omnibus præcepit gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inserentes, salutis vestræ remedia propinentur.*

* Sic MS. C. & W. prærogare. T.

Superæ igitur majestatis clementia, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit & creavit, cœlum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis sunt (dispositis ordinibus quibus subsisterent) coæterni verbi sui consilio & sancti spiritûs unitate dispensans, hominem ad imaginem & similitudinẽ suam ex limo terræ plasmatum constituit; eíque tantam præmii prærogativam indulsit, ut eum cunctis præponeret, atq; servato termino præceptionis, æternitatis subsistentiâ præmuniret. Hunc ergò Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quod est individua Trinitas, ab ortu solis usque ad occasum, humanum genus, quippe ut creatorem omnium atque factorem suum salutiferâ confessione fidei veneratur & colit: Cui etiam summitates imperii, rerúmque potestates submissæ sunt: quia ejus dispositione omnium prælatio regnorum conceditur. Ejus ergò bonitatis misericordia, totius creaturæ suæ dilatandæ subsidii, etiam in extremitate terræ positarũ gentium, corda frigida sancti Spiritûs fervore, in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere. Quæ enim in glorioſi filii nostri Eadbaldi Regis, gentibúsque ei suppositis, illustratione clementia Redemptoris fuerit operata, pleniùs ex vicinitate locorum vestram gloriam conjicimus cognovisse. Ejus ergò mirabile donum & in vobis certâ spei cœlestis longanimitate conferri confidimus. Cùm profectò glorioſam conjugem vestram, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem, illuminatam agnovimus. Unde præsenti stylo glorioſos vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curavimus, quatenus abominatis idolis eorúmque cultu, spretísque fanorum fatuitatibus, & auguriorum deceptibilibus blandimentis, credatis in DEUM Patrem omnipotentem, ejúsq; filium Jesum Christum, & Spiritum Sanctum; ut credentes à diabolicæ captivitatis nexibus, sanctæ & individuæ Trinitatis cooperante potentiâ; absoluti, æternæ vitæ posſitis esse participes. Quantâ autem reatitudinis culpâ teneantur* obstricti hi, qui idololatriarum perniciosissimam superstitionem colentes amplectuntur, eorum quos colunt exempla perditionis insinuant. Unde de eis per Psalmistam dicitur:* Omnes dii gentium dæmonia. Dominus autem cœlos fecit. *Et iterum,* Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audiunt, nares habent & non odorabunt: Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Similes ergò efficiuntur his, qui spem suæ confidentiæ ponunt in eis. *Quomodo enim juvandi quemlibet, possunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiam suppositorúmque tibi manibus construuntur, quibus videlicet artificium humanum accommodans eis, inanimatam membrorum similitudinem contulisti? qui nisi à te moti fuerint ambulare non poterunt, sed tanquam lapis in uno loco positus, ità constructi, nihílque intelligentiæ habentes, ipsáque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi neque juvandi facultatem adepti sunt. Quâ ergo mentis deceptione eos[b] deos, quibus vosipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequimini, judicio discreto reperire non possumus. Unde oportet vos, susceptо signo sanctæ crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrando diabolicæ versutiæ supplantationem,* qui divinæ bonitatis operibus invidus æmulúsq; consistit, à cordibus vestris abjicere. Injectísque manibus, hos quos eatenus materiæ compage vobis deos fabricastis, confringendos diminuendósque summopere procurate: Ipsa enim eorum dissolutio corruptióque, quæ nunquam viventem Spiritum habuit, nec sensibilitatẽ à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet, quàm nihil erat quod eatenus colebatis, dum profectò meliores vos, qui spiritum viventẽ à Domino percepistis, eorum constructione nihilominùs existatis: quippe quos Deus omnipotens, ex primi hominis quem plasmavit cognitione deductos, per secula innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergò ad agnitionem ejus qui vos creavit, qui in vobis vitæ insufflavit spiritum, qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, ut vos ab originali peccato eripe-*

* Sic MSS. singẽ

* Sic MSS. singẽ sed edit. Col. astricti.

Psal. 96. 5.

Psal. 115. 5.

* Sc. diabolici.

ret, & ereptos de potestate nequitiæ diabolicæ cœlestibus præmiis muneraret. Suscipite verba prædicatorum & Evangelium Dei quæ vobis annunciant, quatenus credentes (sicut sæpiùs dictum est) in DEUM Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum ejus Filium, & Spiritum Sanctum, & inseparabilem Trinitatem, fugatis dæmoniorum sensibus, expulsáque à vobis solicitatione venenosi & deceptibilis hostis, per aquam & Spiritum sanctum renati, ei, cui credideritis in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare, ejus opitulatione & munificentiâ valeatis. Præterea benedictionem* protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro una, & læna Anciriana una, quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

* *Sic MSs.*

* *Vide finem cap. sequent.*

Notæ in cap. 9, & 10.

a Rex- gratias ageret diis suis-- Episcopus- autem Domino CHRISTO-- quòd precibus apud illum (*Christum Dominum suum*) obtinuerit; *hinc* Rex promisit se, abrenunciatis idolis, CHRISTO serviturum. *Paulinus solùm Deum, Edwinum jam ad Deum conversurus, coluit; quod & felicissimum eventum tulit. Deos fictitios regem dedisce re hortatus, non* divos, *ille fidelis Pastor, sed* Deum *incarnatum invocandum exemplo suo perdocuit. Quod coram Rege Ethelberto Augustinum Proto-Archiepiscopum (lib. 1. cap. 25.) fecisse legimus: viz.* Deprecamur TE DOMINE-- *& coram Episcopis Britonum (lib. 2. cap. 2.)* Obsecremus DEUM-- *& paulò pòst,* flectit genua sua (*Augustinus*) ad Patrem Domini nostri Jesu Christi.- *De reliquis judicent sapientes.*

b Quatenus abominatis idolis, eorúmque cultu-- *& infrà,* Quâ ergò mentis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginem corporis tradidistis, colentes, &c. *&* Oportet vos suscepto signo sanctæ crucis,-- &c. *Idola, eorúmque cultum Bonifacius hîc damnat; & paulò pòst, incusat quoque idololatram Regem, quod deos,* quibus imaginem corporis tradiderit, (*vero Deo triuno, ut suprà, postposito*) *coluerit: hinc Rex convertendus videt, non oportere imaginem corporis Deo vero, licèt incarnato, colendam fabricari. Sed ut Regem ab* IMAGINE *pertrahat, annon* IMAGINEM *crucis illi contemplandam proponit? Non colendam certé: quia potiùs historiæ Domini nostri crucifixi depictum præ oculis, & intellectu compendium: Sic porro Bonifacius Papa infrà videtur se explicare: scil.* Accedite ergò ad agnitionem ejus--- qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, &c. *Quin de ritu veteris Ecclesiæ; cùm** verbum absconditum à nobis (*inquit Irenæus, & comprobat*) manifestaverit (*crucis*) lignum; *nihil ad me spectat differere. At verò* crucis ligna feralia *opprobria peperisse Christianis,* ut id colant quod merentur, * *Minutius Felix clarè ostendit. Brevitati studeo.*

* *Irenæus adversus hæres. lib. 5.*

* *Minut. Fel. Octavius p. 360. edit. Hanoviæ.*

CAP. II.

Ut conjugem ipsius per epistolam, salutis illius sedulam agere curam monuerit.

AD conjugem quoque ejus Ædilburgam hujusmodi literas idem Pontifex misit. Exemplar epistolæ beatissimi & Apostolici Bonifacii Papæ urbis Romæ directæ, Ædilburgæ Reginæ Edwini Regis.

Deest Sax. *Dominæ gloriosæ filiæ Ædilburgæ Reginæ, Bonifacius Episcopus servus servorum Dei, Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod precioši sanguinis sui effusione à vinculis diabolicæ captivitatis eripuit, multâ providentiâ quibus salvaretur propinavit remedia; quatenus sui nominis agnitionem diverso modo gentibus innotescens, creatorem suum suscepto* CHRISTIANÆ FIDEI *agnoscerent Sacramento: quod equidem in vestræ gloriæ sensibus cœlesti collatum munere mystica regeneratio vestræ purgationis potenter innuit. Magno ergò largitatis dominicæ beneficio mens nostra gaudio exsultavit, quòd scintillam orthodoxæ religionis in vestri dignatus est conversione succendere. Ex qua re non solùm glorioši conjugis vestri, imò totius gentis suppositæ vobis intelligentiam in amorem sui faciliùs inflammaret. Didicimus namque referentibus his, qui ad nos glorioši filii nostri*

Eadbaldi

Eadbaldi Regis laudabilem conversionem nunciantes pervenerunt, quòd etiam vestra gloria Christianæ fidei, susceptо mirabili Sacramento, piis & Deo placitis jugiter operibus enitescat. Ab idolorum etiam cultu, seu fanorùm auguriorúmque illecebris se diligenter abstineat, & ità in amore redemptoris sui immutatâ devotione persistens invigilet, ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare. Cúmq; de glorioso conjuge vestro paterna charitas solicitè perquisisset, cognovimus, quòd eatenus abominandis idolis serviens, ad suscipiendam vocem prædicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab eo quòd pars corporis vestri ab agnitione summæ & individuæ Trinitatis remansit extranea. Unde paternis officiis vestræ gloriosæ Christianitati nostram commonitionem non distulimus conferre; adhortantes quatenus divinæ inspirationis imbuta subsidiis, importunè & oportunè agendam non differas, ut & ipse salvatoris nostri Domini Jesu Christi cooperante potentiâ Christianorum numero copuletur; ut perinde intemerato societatis fœdere jura teneas maritalis consortii. Scriptum namque est; Erunt duo in carne una. *Quomodo* Gen. 2. 24.
unitas vobis conjunctionis inesse dici poterit, si à vestræ fidei splendore interpositis detestabilis erroris tenebris, ille remanserit alienus? Unde orationi continuò insistens, à longanimitate cælestis clementiæ, illuminationis illius beneficia impetrare non desinas. Ut videlicet quos copulatio carnalis affectûs unum quodammodo corpus exhibuisse monstratur, hos quoque unitas fidei etiam post hujus vitæ transitum in perpetua societate conservet. Insiste ergò gloriosa filia, & summis conatibus duritiam cordis ipsius, religiosâ divinorum præceptorum insinuatione mollire summopere dematura; infundens sensibus ejus, quantum sit præclarum, quod credendo suscepisti mysterium, quantúmve sit admirabile quòd * renata *præmium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius sancti Spiritûs annunciatione succende, quatenus ammoto* * torpore pernicioſissimi cultûs, *divinæ fidei calor, ejus intelligentiam tuarum exhortationum frequentatione succendat. Ut profectò sacræ scripturæ testimonium per te expletum indubitanter præclareat.* *Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem. *Ad hoc enim misericordiam dominicæ pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorúmque tibi beneficiorum redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare. His ergò præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos (repertâ portitoris occasione) de his, quæ per vos superna potentia mirabiliter in conversione conjugis vestri, submissæque vobis gentis dignatus fuerit operari, prosperis quantocyùs nuntiis reveletis; quatenus solicitudo nostra, quæ de vestri vestrorúmque omnium animæ salute optabilia desideranter expectat, vobis nunciantibus reveletur; illustrationémque divinæ propitiationis in vobis diffusam opulentiùs agnoscentes, hilari confessione* [a] *largitori omnium bonorum Deo, & Beato Petro Apostolorum principi uberes meritò gratias exolvamus. Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, speculum argenteum & pectinem eburneum inauratum; quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

* renatum. W.

* Sic W. & C.

*1. Cor. 7. 14. ἡγίασται, sanctific.

NOTÆ.

[a] Largitori OMNIUM bonorum Deo, & Beato Petro Apostolorum principi, uberes (inquit P. Bonifacius) meritò gratias exolvamus. *Vide cap. præced. ad finem, ubi P. Bonifacius, B. Petrum Regis Edwini protectorem nuncupat: atqui idem Papa, hîc, largitorem* OMNIUM *bonorum, (atque hinc* PROTECTIONIS) *Deum describit: Deus igitur, teste P. Bonifacio, ut R. Edwini, & ipsius B. Petri, protector unicus; qui ut in conferendis beneficiis non agnoscit socium, sic in accipiundis gratiis non admittit compotem. Sed deos fictitios è mente Regis Papa delere voluit; & Divi Petri Apostoli principis* *MEMORIAM *celebrare. Sic nos è sacris vetus Romano-Saxonica Ecclesia instituit.* *Goð þuſh hiſ þiȝegan uſ bebeaþ ⁊ þe ſceolon hine heþian. ⁊ mæþſian on hiſ halȝum. on þam he iſ punðorlic. *hoc est, Deus per Prophetam suum nobis præcipit, ut se velimus laudare, & in* SANCTIS *suis celebrare; in quibus mirificus*

* lib. 2. cap. 4. ad finem.
* Serm. Cath. pag. 189. l. 15.

ficus exsistit; hinc Sanctorum commemoratio, in qua tamen nomen & splendor solius Christi præfulsit, Catholicæ Ecclesiæ, perpetuò celebris. Cæterùm vide RR. Armach. in respons. ad Jesuitam Hibern. de invocatione Sanctorum, pag. 377.

Cap. 12.

Ut Edwinus per Visionem quondam sibi exuli ostensam, sit ad credendum provocatus.*

* *Sic MSs. sing.*

Sþylce eac þæs rum God rþþæ-
ce ⁊ heofonlic onþþiʒenes.
þe him iu reoʒoðcunde aþfærtnyss onþþeah ða he þþæcca þæs
mið Reðalde earts Engla cyninge. reo rþyþe ʒefultumaðe
his anðgyt to onfonne ⁊ to onʒitanne ða monunge ðære halpendan lare; Mið ðy he ða re
B'. Paulinus ʒereah þ he unyþelice mihte ða heannesse ðæs
cynelican moðes to eaðmoðnesse ʒecyþþan. þ he onfon polde
*ecse.C his * ece hælo. ⁊ ðam ʒeþynne þære liffærtan þoðe Cþistes. ⁊ he
romoð fos his hælo ðæs cyninges ⁊ þære þeoðe þe he fore þæs.
ʒé mið þoþðe tþymnesse mið monnum ponʒe eað mið þa ʒoðcunðan afærtnyssa miðþoþðe his ʒebeða. þ he fos hi ðinʒaðe
þa æt nyhstan ʒeleornaðe he on ʒaste. ⁊ him onþþiʒen þæs hpylc
* iu.B. & C. onþþiʒenes * ʒiu heofonlic æt-
ypðe ðam cyninge. ða he þþæcca þæs; Ne ylde he hit ða lenʒ.
ac eoðe rona to ðam cyninge. ⁊ hine manode þ he his ʒehat ʒefylde. þe he on þære onþþiʒenesse ʒehet. ðe him æt ypeð þæs ʒif
he ðære tide ynmþo besscode ⁊ to heannesse cynescer become; Þæs þis ʒoð ʒerþþecen ⁊ ðeos onþþiʒenes ðyrres ʒemetes. mið ðy hine
ehte fæþelfriþ refe æs him cyninʒ þæs. ⁊ he þuþh mirrenlice rtore monigþa ʒeara tide flyma þæs. ða ʒerohte he
æt nyhstan ⁊ com to Rædpolde earts Engla cyninge. ⁊ hine
retenʒum.C. bæð þ he his lif ʒercylde þiþ þa mycles ehtespes rætninʒum. ⁊ him feoh hyhte pære; ⁊ he lustlice hine onfenʒ. ⁊ him ʒehet þ he þa ðon polde þa he hine bæð; fæftep

[Hæc quidem memoratus Papa Bonifacius, de salute regis Edwini ac gentis ipsius literis agebat.] Sed & oraculum cœleste, quod illi quondam exulanti apud Redwaldum Regem Anglorum pietas divina revelare dignata est, non minimum ad suscipienda vel intelligenda doctrinę monita salutaris, sensum juvit illius. Cùm ergò videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi Regalis ad humilitatem vię salutaris, & suscipiendum mysterium vivificæ crucis inclinari, ac pro salute illius simul & gentis cui prœerat & verbo exhortationis apud homines, & apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret; tandem (ut verisimile videtur) didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum Regi quondam cœlitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuò Regem admoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ęrumnis exemptus, ad regni fastigia perveniret. Erat autem oraculum hujusmodi. Cùm persequente illum Æthelfrido, qui ante eum regnavit, per diversa occultus loca [vel regna,] multo annorum tempore profugus vagaretur, tandem venit ad Redwaldum; obsecrans, ut vitam suam à tanti persecutoris insidiis tutando servaret. Qui libenter eum excipiens, promisit se quæ petebat esse facturum. At

ter ðon ða Æþelfriþ re cyninc hine ðær geacrade þ he mid Rædpolde ðone cyninc pær. ða rende he rona ærendpracan to him ⁊ mycel feoh. þiþ þon ðe he hine ofrloge oþþe hine him to cpale ageafe. ne he hpæþere opiht on ðam fremode ; ðende he eft æfterran rihte ærendpracan. rende þriddan rihte ⁊ marpan
* ⁊ feoh gifre mycle * þonne he him ær
B. & C. rende ⁊ þiþ hir cpale. ⁊ het eac him onbeodan þ he hine polde mid fynde to gefeoht gefecan gif he hir pond ⁊ hir gifre fonhogode ; Ða pær hir mod æghpæþer ge mid þam beotungum gebneged. ge mid þam gifum gepemmed. þ he gebafode ðær cyninger bene. ⁊ gehet þ he ðaðpine ofrloge. oþþe hir feondum to cpale ageafe. ða pær rum cyninger þeng hir frieond re tpeoperta ðe ðar ðinc gehyrde ⁊ ongeat. ða eode he to hir inne ðær he hine nertan polde. ⁊ pær forepeapd niht. ⁊ hine acigde ut ⁊ him fæde ⁊ cyþde hu hine mon ymbe gedon polde ; Cp'. him ða to. Gif ðu pylt on ðar realfan tid. ic ðe alæde of þyrre mægþe in ða rtope ðær ðe næfne ne Rædpold ne Æþelfriþ gemetan magan ; Cp'. he to him. on þonce me rynd on þine pond ⁊ ðin lufu. ⁊ hpæþere ne mæg ic þ ðon þ þu me læneft þ ic ærneft

* *aliàs* ða *tpeopþe fonlæte. ðe ic to rpa mycclum cyninge genom
pæne. mid ðy he me nopiht yfeleþ dyde ne laþer ætyrde. ac gif ic
MS.Can. deaþ þpopian rceal leofre me ir þ he me to deaþe gerylle
þonne unæþelna man ; Oþþe la hpider mæg ic nu leng fleon? monigna geapa tida ofer ealle Bpeotone ic flyma pær. þ ic me hir hete bepþ ⁊ peapnode ; Ða eode re hir fpeond on peg fpam him. ⁊ he ðaðpine ana ðær ute gepunode. ræt rpyde unnot on rtane beforan ðære healle * : ⁊ ongan mid
* duna. monegū hætum hir geþohta gerpenced beon. ⁊ ne pirt hpider

post quam Ethelfrid [in hac eum provincia apparuisse,] & apud Regem illius familiariter cum sociis habitare cognovit, misit nuncios qui Redwaldo pecuniam multam pro nece ejus offerrent ; neque aliquid profecit : misit secundò, misit tertiò, & copiosiora [auri & argenti] dona offerens, & bellum insuper illi, si contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus cessit deprecanti, & sive occidere se Edwinum, seu legatariis tradere promisit. Quod ubi *fidelissimus quidam amicus illius *animadvertit, intravit cubiculum quo dormire disponebat. Erat enim prima hora noctis : Et evocatum foràs quid erga eum agere [Rex promisisset,] edocuit, & insuper adjecit : Si ergò vis, hac ipsâ horâ educam te de hac provincia, & ea in loca introducam, ubi nunquam te vel Redwaldus vel Æthelfrid invenire valeant. Qui ait : Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ, non tamen hoc facere possum quod suggeris, ut pactum quod cum tanto Rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit ; quin potiùs si moriturus sum, ille me magìs quàm ignobilior quisquam morti tradat. Quò enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ provincias tot annorum temporúmque curriculis vagabundus [hostium] vitabam insidias? Abeunte igitur amico, remansit Edwinus solus foris ; residénsque mœstus ante palatium multis cœpit cogitationum æstibus affici, quid ageret, quóve pedem ver-

* fidissimus. *C. & W.*
* animadverteret. *C. & W.*

he eode oþþe hpæt him ſeleſt to
donne pæne ; Mid þý he ða lan-
* *ſic MS. Cott.* ge ſpigendum * neanoneſſum
* ond mid.C. hiſ modeſ. * mid ðý blindan ſý-
ne ſoden pæſ. ða gefreah he ſem-
ninga on middne niht mon pið
* negelan.B & C. hiſ gangan uncuþeſ * ſplitan þa
he ða to him com. ða pæſ he
ſonht geponden ; Ða eode he to
him gnettte hine ⁊ fnægn. ſon
hpon he on ðæne tide. þe oðne
men ſlepon ⁊ nefton ana ſpa un-
not on ſtane pæccende fæte ; Ða
fnægn he hine hpæt ðæſ to him
belumpe. hpæþeſ he pacode ðe
ſlepte. ⁊ hpæþeſ he ðe ute ðe
* ſæte. B. inne * pæne. ða andſpaſede he ⁊
cp'. him to. ne tala ðu me þ ic
ne cunne ðone intingan ðinne
unnotneſſe. ⁊ ðinne pacone. ⁊
anlepneſſe ðineſ utfetleſ. ac
ic cuþlice pat ge hpæt þu eaft.
* geon- nart.C. ge ſon hpon ðu * gnonnaſt ⁊
hpýlc topeaſð ýfel ðu þe on*ne-
* *ſic MSs. B & C. ſed MS. Can.* ehtnýſſe. ahnýſſe ſonhtaſt ; Ac gefre-
ge me hpýlce mede þu pille ſýl-
lan ðam men. gif hpýlc ſý þ ðe
fnam ðýſſum neanoneſſum a-
lýſe. ⁊ Rædpolde on mod be-
ſpape þ he ðe nan piht laþeſ ne
do. ne ðe ðinum feondum to
cpale ne agefe ; Ða ⁊ſpaſede he
⁊ cp'. þ he eall god ðe he mihte
ſon mede þýſlicne fremſum-
* æte- cte.C. neſſe ſýllan polde ; Ða * geýc-
te he ða gýt hiſ gefpnæc ⁊ cp'.
and gif he ðæ eac adæfctum
þinum feondum on ſoþe cýne-
* æſ þu. B. nice gehateþ. ſpa þ naleſ þ an ealle ðine ýldran. ac ealle
cýningaſ ða ðe on Bneotone pæron * æſþe. in mihte ⁊ on
nice feon ofeſſtigeſt ; Ða pæſ he ſodne bealdna geponden
on ðæne fnigneſſe. ⁊ ſona gehet. ſeþe him ſpa mýcle fnem-
ſumnýſſe fonfeafe þ he him ðæſ polde punþlice þancunge
don ; Cp'. he þnidda ſiþe to him ſeþe piþ him ſpnæc. ⁊ nu
* þýllice C. gif ſe man ſeþe þe * ðýſlice gife ⁊ ſpa mýcle ſoþlicne þe to-
peaſde fonecpýþ. ⁊ eac ſpýlce geþeahte þinne hælo. ⁊ bete-

teret neſcius. Cúmque diu tacitis mentis angoribus & cæco carperetur igne, vidit ſubitò intempeſtæ noctis ſilentio appropinquantem ſibi hominem vultûs [habitúſque] incogniti; quem videns [ut ignotum & inopinatum] non parum expavit. At ille accedens ſalutavit eum, & interrogavit quare illâ horâ, cæteris quieſcentibus & alto ſopore preſſis, ſolus ipſe mœſtus in lapide pervigil ſederet? At ille viciſſim ſciſcitabatur, quid ad eum pertineret, utrum ipſe intus an foris noctem tranſigeret? Qui reſpondens ait: Nè me æſtimes tuę mœſtitiæ & inſomniorum, & forinſecæ ac ſolitariæ ſeſſionis cauſam neſcire. Scio enim certiſſimè qui es, & quare mœres, & quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velis ei, ſiquis ſit, qui his te mœroribus abſolvat, & Redwaldo ſuadeat, ut nec ipſe tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hoſtibus perimendum tradat? Qui, cùm ſe *omnia quæ poſſet, huic, tali pro mercede beneficii, daturum eſſe reſponderet; Adjecit ille, quid ſi etiam te Regem futurum extinctis hoſtibus in veritate promittat, ità ut non ſolùm omnes *tuos progenitores ſed & omnes, qui antè, Reges in gente Anglorum fuerant, poteſtate tranſcendas. At Edwinus conſtantior interrogando factus, non dubitavit promittere, quin *ei qui tanta ſibi beneficia donaret, dignis ipſe gratiarum actionibus reſponderet. Tunc ille tertió: Si autem, inquit, is qui tibi tanta taliáque dona veraciter adventura prædixerit, etiam conſilium tibi tuę ſalutis ac vi-

* *Sax.* omnia bona.

* *Sic MSs. ſing.*

* *Sic MSs. ſing.*

pan

ꝑan liꝼeꝛ ⁊ nẏttꝑan þe æꝛẏꝑan mæg þonne ænig þinꝑa maga.
* þinꝑa. B. oþþe * ẏlꝺꝑena æꝼꝑe gehẏꝑꝺe; Cꝑẏꝛt ꝺu? hꝑæþeꝛ ꝺu hiꝛ ꝺa halꝑenꝺan monunge onꝼon ꝑẏlle ⁊ him hẏꝑꝑum beon; Ða ne ẏlꝺe
* nanuht. C he ꝺaꝺꝑine * ꝺꝑiht. ac ꝑona gehet þ he ꝑolꝺe on eallum þingum him gehẏꝑꝑum beon. ⁊ hiꝛ laꝑe luꝛttice onꝼon. ꝛeþe hine ꝼꝑam ꝛꝑa moneguꝑ ẏꝑmꝺum ⁊ teonum geneꝑeꝺe ⁊ to heannẏꝛre cẏneꝑicet ꝼoꝑþ gelæꝺꝺe; Ða he ꝺa þẏꝛꝛe anꝺꝛꝑaꝑe onꝼeng. ꝛeꝺe miꝺ hine ꝛꝑꝑæc. ꝺa inꝛtæpe. ꝛettꝛe he miꝺ þa ꝛꝑiþꝑan hanꝺ him on þ heaꝼoꝺ. ⁊ ꝺuꝛ cꝑ'. þonne ꝺiꝛ tacen ꝺẏꝛlic ꝺe tocume. þonne gemune ꝺu ꝺiꝛꝛe tiꝺe. ⁊ uncꝑeꝛ gefꝑꝑæceꝛ. ⁊ ne ẏlꝺe þu þ ꝺu ꝺa þing gefẏlle ꝺe ꝺu me gehete; Ða he þaꝛ ꝑoꝑꝺ ꝛꝑꝑæc. ꝺa ne ꝑiꝛte he ꝛemninga hꝑæꝑ he com. þolꝺe þ he on ꝺon ongeate þ þ mon ne þæꝛ ꝛeꝺe him ætẏꝑꝺe ac þ þ hiꝛ gaꝛt þæꝛ; Anꝺ miꝺ ꝺẏ he þa ꝛe *iungа æþeling ana ꝺæꝑ ꝺa gẏt ꝛæt. ⁊ þæꝛ ꝛꝑiþe gefeonꝺe be ꝺæꝑe ꝼꝑoꝼꝑe ꝺe him gehaten þæꝛ. ac hꝑæþeꝑe ꝛoꝑhgienꝺe moꝺe geoꝑnlice ꝺohte hꝑæt ꝛe þæꝑe. oþþe hꝑonon he come ꝛeþe ꝺaꝛ þing to him ꝛꝑꝑecenꝺe þæꝛ; Ða com eꝼt to him ꝛe ꝼoꝑeꝛꝑꝑecena hiꝛ ꝼꝑeonꝺ. ⁊ miꝺ bliþe ⁊ꝑlitan hine halette ⁊ gꝑette. ⁊ þuꝛ cꝑ'. Aꝑiꝛ ⁊ gang in geꝑeꝛt þinne lichoman ⁊ ꝺin moꝺ butan ꝛoꝑgum. ꝼoꝑþon þæꝛ cẏninger heoꝑte iꝛ oncẏꝑꝑeꝺ. ne ꝑile he þe *oꝑiht laþeꝛ geꝺon. ac he
* nanuht. C ma ꝑile hiꝛ tꝑeope ⁊ hiꝛ gehat ꝑiþ ꝺe gehealꝺon ⁊ þe ꝼeoꝑh hẏꝑꝺe beon; Sæꝺe him þa æꝼteꝛ ꝺon. þ ꝛe cẏninг hiꝛ * geþohte. biг þam þe ic ꝺe æꝛ ꝛægꝺe. ꝺæꝑe cꝑene on ꝺigolnẏꝛꝛe onꝑneah. ꝺa onꝼenꝺe heo hine ꝼꝑam ꝺæꝑe ẏꝼelan ingehẏgꝺe hiꝛ moꝺeꝛ. læꝑꝺe hine ⁊ maneꝺe þ þ næniг ꝺing ne geꝺaꝼenaꝺe * ꝛꝑa æꝺelum cẏninge ⁊ ꝛꝑa geþungenum þ he ꝛceolꝺe hiꝛ ꝼꝑeonꝺ þone beꝛtꝛan on nẏꝺe geꝼettum on golꝺ bebẏcgean. ⁊ hiꝛ tꝑeope ꝼoꝛ ꝼeo gẏt-

* geonga. C

* þeþanc B.

* negenꝑiꝛe. B.

tæ meliùs atque utiliùs quàm aliquis de tuis parentibus aut cognatis unquam audivit, oſtendere potuerit, num ei obtemperare, & monita ejus ſalutaria ſuſcipere conſentis? Nec diſtulit Edwinus, quin continuò polliceretur, in omnibus ſe ſecuturum doctrinam illius, qui ſe tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proveheret. Quo accepto reſponſo, confeſtim is qui loquebatur cum eo impoſuit dextram ſuam capiti ejus dicens: Cùm hoc ergò tibi * ſignum advenerit, memento hujus temporis ac loquelæ noſtræ, & ea quæ nunc promittis adimplere ne differas. Et his dictis [ut ferunt] repentè diſparuit ut intelligeret non hominem eſſe, qui ſibi apparuiſſet, ſed ſpiritum. Et cùm Regius juvenis ſolus adhuc ibidē ſederet, gaviſus quidem de collata ſibi conſolatione: ſed multùm ſolicitus ac mente ſedulâ cogitans, *quis eſſet ille, vel unde veniret, qui hæc ſibi loqueretur: Venit ad eum præfatus amicus illius, lætóque vultu ſalutans eum: Surge, inquit, intra, & ſopitis ac relictis curarum anxietatib⁹ quieti membra ſimul & animum compone: quia immutatum eſt cor Regis, nec tibi aliquid mali facere, ſed fidem potiùs pollicitam ſervare diſponit. Poſtquàm enim cogitationem ſuam, de qua tibi antè dixi, Reginæ in ſecreto revelavit, revocavit eum illa ab intentione, admonens quia nullâ ratione conveniat tanto Regi, amicum ſuum optimum in neceſſitate poſitum, AUROVENDERE, imò fidem ſuam,

* *Sic MSs. ſing.*

* qui. *W. & C*

gýtſunge ⁊ luſan ſorleoſan. ſeo ðe oýſſuſþſe pæſe. ⁊ maſe eallum * maþmum; hpæt ſceo- * maðmaſ. B.
lan pe þæſ maſe ſecgean. oýðe ſe cýning ſſa ſſa hit æſ cpeðen pæſ. na læſ ⁊ an ⁊ he þone ſſæccan ðe hine gefohte to cpale ne gefealðe. ac eac ſſýlce him gefultumaðe ⁊ he to ſice becom; Forþon ſona ſýþþan þa æſenðpacan ham cýſðon ðe hiſ cpale æſenðeðon. þa gebeon Rædpolð hiſ ſýſðe ⁊ mycel peſoð gefomnaðe to *gepinne ſið ſæþelſſiþ; * to gepinnene. C.
Ða ſoſ he him togeneſ ungelice peoſoðe. ſoſþon he ne polðe him ſýſſt alýſan. ⁊ he moſte hiſ peoſoð eall gefomnian. þa gefoſon hi to ſomne. ⁊ gefuhtan on gemæne Mýſcna ðeoðe. *Sic MS. Ben. *æt eaſt ðæle ðæne ea. ðe iſ ſole nemneð. ⁊ ðæſ mon æþelſſið þone cýning*ſloh. ſſýlce eac on þam ýlcan gefeohte mon ſloh Rædpolðeſ ſunu ſe pæſ *Regenheſe haten. ⁊ ſſa he ðaðine æftef ðam Goð gefſſæce ðe he æſ onfeng. na læſ ⁊ an ⁊ he him ða ſætnunge ða gepeaſnoðe þæſ unholðan cýningeſ; Ac ſſýlce eac æftef hiſ ſlæge him on ðæſ ſiceſ ſuloſ æftefſýligðe. mið þý he ða Paulinuſ ſe B'. Goðeſ poſð boðaðe ⁊ læſðe. ⁊ ſe cýning ýlðe ða gýt to gelýfanne. ⁊ ðuſh ſume tið. ſſa ſſa pe æſ cpæðon. gelimplicum ana ſæt. ⁊ geoſnlice mið hine rýlfne ſmeaðe ⁊ þohte hpæt him ſeloſt to ðonne pæne. ⁊ hpýlc æfæſtnýſ him to healðenne pæne; Ða pæſ ſume ðæge ſe Goðeſ pef ingangenðe to him. ðæſ he ana ſæt ⁊ ſette hiſ ða ſpiþſnan hanð him on ⁊ heafoð. ⁊ hine acſoðe hpæþef he þæt tacen ongitan mihte; Ða oncneoſ he hit ſona ſſotole ⁊ pæſ ſpiþe foſht gefoſðen. ⁊ him to fotum feoll. ⁊ hine *ſelene. ſe Goðeſ man up ahoſ. ⁊ him cuþlice to ſſſæc. ⁊ ðuſ cſ'. C. Hpæt þu nu haſaſt þuſh Goðeſ gýfe þinna feonða hanða be- * gemine.B. ſpicene þe þu ðe onðæðeſt. ⁊ þu þuſh hiſ * ſýlene ⁊ gýfe ðam ſice onfeng þe ðu ſilnaðeſt; Ac *gemune nu ⁊ ðu ⁊ þiðde

quæ omnibus ornamentis precioſior eſt, amore PECUNIÆ perdere. Quid plura? Fecit Rex ut dictum eſt, nec ſolùm exulem nunciis hoſtibus non tradidit, ſed etiam eum, ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox, redeuntibus domum nunciis, exercitum ad debellandum Æthelfridum colligit copioſum; cúmque ſibi occurrentem cum exercitu multùm impari (non enim dederat illi ſpatium, quo totum ſuum congregaret atq; adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum, ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur *Idlæ. In quo certamine & filius Redwaldi, vocabulo *Regnheri, occiſus eſt: ac ſic Edwinus juxta oraculum quod acceperat, non tantùm Regis ſibi infeſti inſidias vitavit, verùm etiam eidem perempto in regni gloriam ſucceſſit. Cùm ergò, prædicante VERBUM DEI *Paulino, Rex credere differret, & per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus ſolitarius ſederet, & quid agendum ſibi eſſet, quæ religio ſequenda, ſedulus ſecum ipſe ſcrutari conſueſſet; ingrediens ad eum quadam die vir Dei, impoſuit dexteram capiti ejus; & an hoc ſignum agnoſceret, requiſivit. Qui cùm tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, & quaſi familiari voce affatus: Ecce, inquit, hoſtium manus quos timuiſti, Domino donante, evaſiſti. Ecce regnum quod deſideraſti, ipſo largiente, percepiſti. Memento ut tertium quod promi-

*Sic MSs. ſing *Rægnheri. C

*Sax. Paulino Epiſcopo.

*ohihtne. B.

* þriddæ gelæ'te þ þu gehete. þ du onfo hir geleafan. ⁊ hir bedoda healde. fede þe fram hirlendlicum earfoþum generedæ. ⁊ eac on are hirlendlicef ricef ahof. ⁊ gif du forð hir rillan gehýrfum beon wylt þone he þurh me de bodaþ ⁊ læred. he

fisti facere non differas, fuscipiendo fidē ejus & prȩcepta servando qui te & à temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit; & si deinceps voluntati ejus, quam per me tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te liberans, æterni secum regni in cœlis faciet esse participem.

donne de eac fram tintregum genered ælcera ýfela. ⁊ de dælnumende gedeþ mid hine dær ecan ricef on heofonum;

Cap. 13.

Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda Christi fide habuerit, & ut Pontifex ejus suas aras profanaverit.

Da fe cýning þaf fodo gehýrde þa anfarede he him. ⁊ cw'. þ he ægþer gefolde ge fcolde þam geleafan onfon þe he læfde; Cw'. þ he folde mid hir freondum * ⁊ mid hir rihtum fripræce ⁊ gefæht habban. þ gif hi mid hine þ gefaran foldon. þ hi ealle ætfomne on lifef rilan Criftes gehalgode fæfon; Da dýde fe cýning fra fra he cw'. ⁊ fe biscop þ gefafode; Da hæfde he gefripræce ⁊ gefeaht mid hir rihtum ⁊ * fýndriglice fær fram him eallum frignende hwylc him þuhte ⁊ gefapen fæne deof nipe laf. ⁊ þæne godcundnýfre bigong þe dær læred fæf; him þa fripared hir ealdor biscop. Cefi fær haten; Gefeoh þu cýning hwylc deof laf fý. þe ur nu bodad if; Ic de fodlice andette þ ic cudlice geleornad hæbbe. þ eallinga napiht mægener nenýtnerfre hafeþ feo æfæftnýf de pe obbir hæfdon ⁊ beedon; Forþon nænig þinga þegna neodlucon* ne gelufttfullode hine fýlfne toupa goda bigange þonne ic. ⁊ noht þon læf monige fýndon þa þe mapan gefe ⁊ fremfumnýfre æt þe onfengon þonne ic ⁊ on eallum þingū mafon gefýnto hæfdon; Hwæt ic pat? gif upe godaf ænige mihte hæfdon. þonne foldon hi me ma fultumian. forþon ic him geornlicor dedde ⁊ hýrde;

* ond mid hir ealdormonnū. B. & C.

*fýndriglice B.

* gelufttfullicon. B. & C.

Quibus auditis, Rex, fuscipere quidem se fidem, quam docebat, & velle & debere respondebat. Verùm adhuc cum amicis *principalibus & CONSILIARIIS suis sese de hoc collaturum esse dicebat, ut si & illi eadem cum eo sentire vellent, omnes pariter in FONTE VITÆ Christo consecrarentur. Et annuente Paulino fecit ut dixerat. Habito enim cum SAPIENTIBUS CONSILIO, sciscitabatur sigillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hæc eatenus inaudita, & novus divinitatis, qui prædicabatur, cultus videretur? Cui primus pontificum ipsius, Coifi continuò respondit: Tu vide Rex quale sit hoc, quod nobis modò prædicatur: ego *tibi verissimè quod certum didici profiteor, quia nihil omnino virtutis habet religio illa, quam hucusque tenuimus. Nullus enim tuorum studiosiùs quàm ego culturæ Deorum nostrorum se subdidit; nihilominus multi sunt, qui ampliora à te beneficia quàm ego, & majores accipiunt dignitates, magísque prosperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potiùs juvare vellent, qui illis impensiùs servire

* Sic MS. T. & C. sed w. principibus.

* autem. MS. sing.

Forþon me þýnceþ þyrlic ȝyf þu
b e oþh. ȝeȝeo þa þinȝ *beteþan ⁊ rtþen-
tþan.B. ȝþan ðe uf nyþan boðaðe ryn-
ðon ꝧ þe þam onfon; Ðýrrum
þoþðum oðeþ ðæf cýninȝef þy-
ta ⁊ ealðoþmann ȝeþafunȝe re-
alðe. ⁊ to ðæþe rþþæce fenȝ. ⁊
ðuf cþ'; Ðýrlic me yf ȝeferen
* leo- cýninȝ * ðyf anðaþðe lyf manna
fuftа. on eoþþan to þiþmetenýrre þæ-
þe tyðe ðe uf uncuð yf. rþa ȝelic
rþa þu æt rþæfenðum rittе myð
þinum ealðoþmannum ⁊ þeȝnum
on þintef tyðe. ⁊ rý fýr onæ-
leð. ⁊ þin heall ȝefýþmeð. ⁊ hit
* ⁊ hæ- þine ⁊ rnyþe * ⁊ rtýþme ute; Cume þonne an rpeaþþa. ⁊ hþæð-
ȝele. B. lice ꝧ huf þuþh fleo. þuþh oþþe ðuþu in. þuþh oþþe ut ȝe-
þite; Hþæt he on ða tið ðe he
inne bið. ne bið þineð myð ðý
rtoþme þæf þintþef. ac ꝧ bið
* bþæh- an eaȝan * bþýhtm ⁊ ꝧ læfte
tm. B. fæc. ac he fona of þintþa in þin-
beoþht tef eft cýmeð. Spa þonne ðif
C. monna lif to meðmýclum fæce
ætýpeð. hþæt ðæþ foþeȝanȝe.
oþþe hþæt þæþ æftefþýliȝe þe ne
cunnon; Forþon ȝif ðeof nyþe
lafe opiht cuþlicþe ⁊ ȝeþyfenli-
cþe bþinȝe. heo ðæf þýþþe yf ꝧ
þe þæþe fýliȝean; Ðýrrum þoþ-
ðum ȝelicum oþþe ealðoþmen. ⁊
þæf cýninȝef ðeahtefaf rþþæ-
*to æt- can; Ða ȝet * to ȝeýhte Cæfi
lcte. B. ⁊ cþ'. ꝧ he polde Paulinuf ðone
B'. ȝeoþnlicoþ ȝehýþan be ðam
Gode rþþecenðe þe he boðaðe;
Ða het fe cýninȝ rþa ðon; Ða
he ða hif þoþo ȝehýþðe. þa clý-
poðe he ⁊ ðuf cþ'. ȝeafe ic ꝧ
onȝeat. ꝧ ꝧ nopiht pæf ꝧ þe be-
eoðan. foþþon rþa mýcle rþa ic ȝeoþnlicoþ on ðam biȝanȝe
* hu. C. ꝧ rýlfe roþ rohte. rþa ic hit læf mette; *Nu þonne ic
openlice onðette. ꝧ on þýrre lafe ꝧ rýlfe roþ rcineð. ꝧ
uf mæȝ rýllan ða ȝife ecþe eaðiȝnýrre. ⁊ ecef lifef hælo;

curavi. Unde reſtat, ut ſi ea, quæ nunc nova nobis prædicantur, meliora eſſe, & fortiora [habitâ examinatione,] perſpexeris; [abſq; ullo cunctamine] ſuſcipere illa feſtinemus. Cujus ſuaſioni verbíſque prudentibus, alius optimatum Regis tribuens aſſenſum, continuò ſubdidit: Talis, inquiens, mihi videret (Rex) vita hominum præſens in terris, ad comparationem ejus quod nobis incertum eſt temporis, quale cùm te reſidente ad cœnam cum ducibus ac miniſtris tuis tempore brumali, accenſo quidem foco [in medio,] & calido affecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluviarum vel nivium; adveniens * unus paſſerum domum citiſſimè pervolaverit, qui cùm per unum oſtium ingrediens, mox per aliud exierit, ipſo quidem tempore quo intus eſt, hyemis tempeſtate non tangitur: ſed tamen minimo ſpatio ſerenitatis ad momentũ excurſo, mox de hyeme in hyemem regrediens tuis oculis elabitur. Ita hęc vita hominum ad modicum appareat: quid autem ſequatur quídve præceſſerit prorſus ignoramus. Unde ſi hæc nova doctrina certius aliquid attulerit, meritò eſſe ſequenda videtur. His ſimilia, & cæteri majores natu, ac Regis conſiliarii divinitus admoniti, proſequebantur. Adjecit autem Coifi, quia vellet ipſum Paulinum diligentiùs audire de Deo, quem prædicabat, verbum facientem. Quod cùm, jubente Rege, faceret; exclamavit, auditis ejus ſermonibus, dicens: Jam olim intellexeram nihil eſſe quod colebamus, quia videlicet quantò ſtudioſiùs in eo cultu veritatem quærebam, tantò minùs inveniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ ſalutis & beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Un-

* *sic MSs. ſing.*

Forþ-

* leoɼe-ɼta. B. Foɼþon ic læɼe nu cyninʒ * ꝧ ꝧ tempel ⁊ ðа peoɼeðu ða ðe pe butan pæɼtmum æniʒɼe nẏttnẏɼɼe halʒoðon. ꝧ pe ða hɼaþe ɼoɼleoɼan ⁊ on ɼẏɼe ɼoɼbæɼnon. hpæt he ða ɼe cyninʒ openlice andettte ðam biɼcope ⁊ him eallum. ꝧ he ɼolde ɼæɼtlice þam deoɼolʒẏldum ɼiþɼacan. ⁊ Cɼiɼtes ʒeleaɼan onɼon; Mid ðẏ he ða ɼe cyninʒ ɼɼam ðam ɼoɼeɼɼpecenan biɼcope ɼohte ⁊ acɼoðe heoɼa haliʒneɼɼe ðe hi æþ

* peo-ɼoð. C. beeoðan he het hɼaþe ða * ɼiʒbeð ⁊ þa heaþʒaɼ ðaɼa deoɼolʒẏlða mid heoɼa heʒum ðe hi ymbɼettte pæþon aidlian ⁊ topeoɼþan. þa ⁊ɼɼaɼeðe he ɼe B. ẽɼne. ic ða ʒoðaɼ lanʒe mid ðẏɼinẏɼɼe beeoðe oð þiɼ. hþa mæʒ hi ʒeþiɼenlicoþ nu toþoɼþan to bẏɼne oðþa manna ðonne ic ɼẏlɼa. ðuɼh ða ɼnẏttɼa ðe ic ɼɼam ðam ɼoðan Goðe onɼenʒ. ⁊ he ða ɼona ɼɼam him apeaɼɼ ða idlan ðẏɼiʒnẏɼɼe ðe he æþ beeoðe. ⁊ þone cyninʒ bæð ꝧ he him pæpen ɼealðe ⁊ ʒeɼtteð hoɼɼ. ꝧ he mihte on cuman ⁊ ꝧ deoɼolʒẏlð toþoɼþon. ɼoɼþon þam biɼceope ne þæɼ alẏɼeð ꝧ he

* peɼ-ɼian B. moɼte pæpen * peʒan. ne ælcoþ butan on mẏɼþan ɼiðan; Ða ɼealðe ɼe cyninʒ him ɼɼeoɼð ꝧ he hine mid beʒẏɼðe. ⁊ nam him

* ɼað. B. ɼɼeɼe on hanð ⁊ hleoþ on ðæɼ

* peðen-ðe pæɼe B. cyninʒeɼ ɼtteðan ⁊ to ðam deoɼulʒẏldum * ɼeɼðe; Ða ꝧ ɼolc hine ða ʒeɼeah ɼþa ʒeɼcẏɼþeðne. ða penðon hi ꝧ he tela ne piɼte ac ꝧ he * peðde. ɼona þæɼ þe he ʒelihte to þam

* peoɼe-ðu þæɼ hæþen-an ʒẏl-ðeɼ ⁊ hi Goðe ʒehal-ʒoða. B. heaþe. þa ɼceat he mid hiɼ ɼɼeɼe ꝧ hit ɼtticoðe fæɼte on þam heaþʒe. ⁊ þæɼ ɼɼẏþe ʒefeonðe þæɼe onʒẏtenɼɼe þæɼ ɼoþan Goðeɼ biʒanʒeɼ. ⁊ he þa het hiɼ ʒefeɼan toþoɼþon ealne heaþh ⁊ þa ʒetẏmbɼo ⁊ ɼoɼbæɼnan; ⁊ɼ ɼeo ɼtoɼ ʒẏt æteoɼeð. ʒiu þaɼa deɼolʒẏlða naht ɼeoɼ eaɼt ɼɼam &oɼoɼþic ceaɼtɼe beʒeonðã Deoɼþentan þæɼe ea. ⁊ ʒẏt to ðæʒ iɼ nemneð Goðmundinʒaham þæþ ɼe b'. þuɼh þæɼ ɼoþan Goðeɼ onbɼẏɼðnẏɼɼe ɼe toɼeaɼɼ ⁊ ɼoɼðẏðe þa * piʒbeð þe he ɼẏlf æþ ʒehealʒoðe;

de ſuggero Rex, ut templa & altaria quæ ſine fructu utilitatis ſacravimus, ocyùs anathemati & igni*tradamus. Quid plura? Prębuit palam aſſenſum [evangelizandi] beato Paulino rex, & abrenunciatâ idololatriâ, FIDEM ſe CHRISTI ſuſcipere confeſſus eſt. Cúmque à præfato Pontifice ſacrorum ſuorum quæreret, quis aras & fana idolorum cum ſeptis, quibus erant circundata, primus profanare deberet? Ille reſpondit: Ego: Quis enim ea, quę per ſtultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptiùs quàm ipſe, per ſapientiam mihi à Deo vero donatam, deſtruam? Statímque, abjectâ ſuperſtitione vanitatis, rogavit, ſibi* Regem arma dare, & equum emiſſarium, quem aſcendens ad idola deſtruenda venit. Non enim licuerat, Pontificem ſacrorum, vel arma ferre, vel præterquam * in equa equitare. Accinctus ergò gladio accepit lanceam in manu, & aſcendens emiſſarium regis pergebat ad idola. Quod aſpiciens vulgus æſtimabat eum inſanire. Nec diſtulit ille, mox ut appropinquabat ad fanum profanare illud, injectâ in eo lanceâ quam tenebat, multúmque gaviſus de agnitione veri Dei cultûs, juſſit ſociis deſtruere ac ſuccendere fanum cum omnibus ſeptis ſuis. Oſtenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem *ultra amnem Dorowentionem, & vocatur hodie *Godmundingaham, ubi Pontifex ipſe, inſpirante Deo vero, polluit ac deſtruxit eas, quas ipſe ſacraverat, aras.

* contradamus, *MSS. ſing.*

* *ſed hoc fecit Coifi Pontifex regiâ fultus autoritate.*

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sic MSS. W.* Gudmundingaham. *T. in MS. Cott. eraſa eſt.*

NOTÆ.

[a] In prædicatione (*Paulini*) veritas claret illa. *Christus, per Ecclesiam suam, Paulinum Episcopum mittit ad Regem, & Coifi pontificem; Coifi statim, exuto quasi pontifice,* Episcopum, *pro rege & regno convertendis, induit. Quin pontifex Coifi adhuc cæcutiens, cæcum R. Edwinum, sed ductu Paulini Episcopi, ad Christum dirigit; Christus primò per Paulinum, Coifi alloquitur, ut per Andræam* * PETRUM; Joh. 1. 41, 42. *& Samaritanos per* * *aquariam: at Samaritani* (*vers.* 42.) *fidem de Christo suam,* cap. 4. 29. *non aquariæ, sed Christo soli, quocum locuti sunt, ut Soli de sole lucem, acceptam referunt: Christus enim solus per Episcopum Paulinum Regi dicit, & Pontifici, ut in cunabulis Ecclesiæ discipulis suis,* venite & videte: *Ecclesia quidem præ Christo, esto* Joh. 1. 39. *aquaria, aquam baptismi baptisterio infundens, & tingens baptizandos: sed* CHRISTUS *fons est; qui ut aquâ carnem, sic spiritu suo & sanguine, carnem spiritúmque nostrum perfectissimè proluit: Sufficit ad salutem, ut missis lacunis, cuncti Catholici ad hunc fontem certatim confluant: atque, ut ad confessionem Coifi Pontificis deveniamus, Christus* * VERITAS *est* ILLA. *Ecclesia ut Luna, per se licèt opaca, at* Joh. 14. 6. *per solem lucida, lucémq; solis ad nos usque deferens: ad solem jam exortum, totum cœlum splendore replentem suo, & minora lumina, lunámque ipsam obscurantem, arrectis fixisque oculis contemplamur. Hinc Coifi:* VERITAS CLARET ILLA, *&c. quæ toto mundo, totâ etiam synagogâ, quam dicimus Ecclesiam, reclamantibus, unicè præfulsit.*

Videte Ecclesiæ Philosophiam, De temporibus anni, *ad finem Serm. Catholic. pag.* 494. *lin.* 16.

Sic Latinè verto.

Sol, nostrum Jesum Christum *significat, qui est sol justitiæ: sicut propheta ait,* Timentibus autem Mal 4. 2. nomen Domini, orietur sol justitię, & sanitas in pennis ejus. *Luna quæ crescit, & decrescit, Ecclesiã in qua sumus, præsentem, designat; quæ per enascentes filios* (*filiásque*) *crescit; decrescit autem per obeuntes: stellæ lucidæ, fideles in Ecclesia Dei significant; qui in sancta fulgent conversatione. Christus quidem hos omnes gratiâ illustrat suâ: prout Johannes Evangelista ait:* *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Nulla nostra lux, ullam habet bonitatem absque Christi gratia, qui* veræ justitiæ SOL *nuncupatur.* Joh. 1. 9.

Seo sunne getacnað upne hælend Crist. se ðe is sihtfiri nyssse sunne. swa swa se witega cwæð. þam mannum þe him onðrædaþ Godes naman. þam arist sihtfirnyssse sunne. ⁊ hælð is on hise fiþerum ⁊ se mona ðe weaxþ ⁊ wanaþ getacnað þas andwerdan gelaþunge ðe we on sind. seo is weaxende þurh acennedum cildum. ⁊ waniende þurh forþfarenðum ⁊ Ða beorhtan steorran getacniaþ ða geleaffullan on Godes gelaþunge. ðe on godcunde onlihte scinað; ⁊ Crist soðlice onliht hi ealle þurh his gife. swa swa se Godspellere Johes cwæþ. Þ soðe leoht com þe onlihte ælcne mannan cumendne to þisum middan earde. næfþ unenan leoht ænigne godnysse buton of Cristes gife. se ðe is soðne sihtfirnysse sunne gehaten;

Hanc de Christo doctrinam à Paulino, *& verè Paulinam, qui percipit, sit Coifi Pontifex, sive Rex Edwinus, aut quispiam subditorum infimus, Catholicus est; neque à paranympho aliquo, è Christi thalamo ejiciatur.*

CAP.

Cap. 14.

Ut idem Edwinus cum ſua gente fidelis ſit factus, & ubi Paulinus illos baptizaverit.

ÐA onfeng Eadpine cyning mid eallum þam æþelingum hiſ þeode. ⁊ mid mycle folce Criſtes geleafan ⁊ fulluhte bæde. þy ænlyftan geare hiſ rices he wæſ gefullod fram Pauline þam B'. hiſ lareope on Eorfpic ceaſtre. ðy * halgestan ſaſten-dæge on Sce'. Petres cyrican þæſ Apoſtoles; Ða he ðær *hræde geponce of þeope cyrican getimbrede ſyþþan he gecriſtnad wæſ; Sylce he eac on ðære ceaſtre hiſ lareope ⁊ hiſ B'. Pauline biſceopretl forgeaf. ⁊ ſona ðæſ de he gefullad wæſ he ongan mid þæſ B'. lare manan cyrican ⁊ hyhran ſtænene timbrian ⁊ pyrcean ymb da cyrican utan þe he ær forhte. ac æfter don de reo heanneſ ðæſ palleſ gefyllede ⁊ geendod wære. þ he re cyning mid arlearre crale offlegen wæſ. ⁊ þ ylce gepeorc hiſ æftergyldende Oſwalde forlet to geendianne; Of þære tide Paulinuſ re B'. rix gear fulle. þ iſ od ende ðæſ cyningeſ nices. þ he mid hiſ fultume on þære mægþe Godeſ ford bodade ⁊ lærde. ⁊ men gelyfdon ⁊ gefullade wæron. ſwa monige ſwa * forewæron ætyþde B. ſwa mycle ſwa mon mæg on anum dæge gefremman. for þam he ſylf eac ær he to Rome rade on ðam dæge Oſſrid. ⁊ Eadfrid Eadpines ſuna cyninges. ða begen him þæron acende ða he ſtræcca wæſ. of Cwenburhge reo wæſ Ceorles dohter Myrcna cyninges. þæron eac gefullade æftergyldende tide ofre hiſ bearn of Æðelburhge ðære cwene acende. Æðelhun. ⁊ Æðelðriþ hiſ dohter ⁊ oðer hiſ ſuna Wuſcfrea hatte. ac ða

IGitur accepit rex Edwinus, cum cunctis gentis ſuę nobilibus ac plebe perplurima, fidem & lavacrum ſanctę regenerationis, anno regni ſui undecimo; [qui eſt annus dominicæ incarnationis ſexcenteſimus viceſimus ſeptimus: ab adventu verò Anglorum in Britanniam annus circiter centeſimus octogeſimus.] Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchę, [pridie Iduum Aprilium,] in Eccleſia ſancti Petri Apoſtoli, quam ibidem ipſe de ligno, *cùm catechizaretur, atque ad percipiendum baptiſma imbueretur, citato opere conſtruxit. In qua etiam civitate, ipſi doctori atq; antiſtiti ſuo * Paulino ſedem Epiſcopatûs donavit. Mox autem ut baptiſma conſecutus eſt, curavit, docente eodem Paulino, majorem ipſo in loco, & auguſtiorem de lapide fabricare Baſilicam, in cujus medio ipſum, quod priùs fecerat, oratorium includeretur. [Præparatis ergò fundamentis, in gyro prioris oratorii, per quadrum cœpit ædificare Baſilicam.] Sed priuſquam altitudo parietis eſſet conſummata, Rex ipſe, impiâ nece occiſus, opus idem ſucceſſori ſuo Oſwaldo perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore, ſex annis continuis, id eſt, ad finem uſque imperii Regis illius, VERBUM DEI (annuente ac favente ipſo) in ea provincia prædicabat. *Credebántq; & babtizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternã:* in quibus erant Osfridus & Eadfridus filii Regis Edwini, qui ambo ei exuli nati ſunt de Quenburga, filiâ Cearli Regis Merciorum. Baptizati ſunt tempore ſequenti & alii liberi ejus, de *Ethilburga regina progeniti, *Æthilhun & *Æthildrith filia, & alter filius Wuſcfrea, quorum primi albati

Anno Dom. 627.

* antequam. *C.*

**RR. Armach. pag. 77. lin. 37.*

Act. 13. 48.

* *Sic MS. Cot.*
* *Sic Cot.* Æthelhunus.

* trа.B. tu.C. æppan * tpezen unoep cpirman ſopþgefepoon. ⁊ on cýpican in Eoſepþic ceaſtre bebýrigde pæpon; ſpylce eac pæſ zefullaꝺ Yſſe Oſſpiþeſ ſunu. ⁊ monige æꝺelingaſ of ꝺam * cýne cýnne; ſi þ ſæꝺ þ ſpa mycel hæto ⁊ luſt pæpe Cpiſtes geleaſan ⁊ ſulluhtes bæþes on Noꝛþanhýmbꝛa ꝺeoꝺe. þ Paulinuſ ſe B'. ſumꝛe tiꝺe com miꝺ þone cýning ⁊ þæpe cpene on þone cýnelican tun ſe pæſ nemneꝺ ſæt Zeſpin. ⁊ þæp punoꝺe ſyx ⁊ ꝺpittig ꝺaga. þ he ꝺæp þ ſolc cpiſtnaꝺe ⁊ ſullaꝺe. ⁊ he * nophit elleſ ꝺýꝺe on eallum ꝺam ꝺagum. ſpam æpne mepgen oþ æſen. ꝺonne þ cumende Cpiſtes ſolc ꝺiꝺep of eallum tunum ⁊ ſtopum miꝺ goꝺcunꝺpe lape timbpeꝺe. ⁊ on ſýnna ſoplætnýſſe. [* ſullpihteſ] bæþe aþpoh in þam ſtpeame þe Clæne iſ nemneꝺ. ꝺeſ tun pæſ ſoplæten in þæpa æſtep ſýlizenꝺpa cýninga tiꝺum. ⁊ oꝺep pæſ ſopþon getimbpeꝺ on þæpe ſtope ꝺe man * Elmen hatt. ꝺa ſtope ſýnꝺon on beopnica mæzþe. ac ſpýlce eac in Deira mæzþe þæp ſe B. oft miꝺ þone cýning pæſ þ he ſullaꝺe þ ſolc on ſpalepan ſtpeame. ſe liz þ be Cetepeht tune. ſop þon þa zýta ne pæpon cýpican getimbpeꝺe ne ſulpiht ſtope on þam ſpuman þæpe acennеꝺan cýpicean; ⁊ hpæþepe on Donaſelꝺa ꝺæp pæſ þa cýningeſ * botl. het Eaꝺpine þæp cýpicean getimbpian. Ða æftep ſæce þa hæþenan miꝺ ealle ꝺý botle ſopbæpnꝺon. ſpam ꝺam eft ſe cýning of ſlezen pæſ. ſopþam eft ða æftpan cýningaſ him botl pophton on þam lanꝺe ꝺe Loiꝺ iſ haten;

* nanuht

* ſic MS. B. ut Lat.

* ſic MS. Cant. ſed lege ut B. Melmē. ſive ut Lat Maelmen. C.

* bolꝺ. B.

adhuc, rapti ſunt de hac vita, & Eboraci in Eccleſia ſepulti, Baptizatus eſt & Iffi filius Osfridi; Sed & alii nobiles * ac Regii viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuiſſe fervor fidei, ac deſiderium lavacri ſalutaris genti Northanhymbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum Rege & Regina in villam regiam, quæ vocabatur * Adgebrin, triginta ſex diebus ibidem cum eis, catechizandi & baptizandi officio deditus, moraretur; quibus diebus cunctis à mane uſq; ad veſperam nil aliud ageret, quàm confluentem eò; de cunctis viculis ac locis, plebem; CHRISTI VERBO SALUTIS inſtruere, atque inſtructam in fluvio Gleni, qui proximus erat, lavacro remiſſionis, abluere. Hæc villa tempore ſequentium Regũ deſerta, & alia pro illa eſt facta in loco, qui vocatur * Melmin.

Hæc quidem in provincia Berniciorum, ſed & in provincia Deirorum, ubi ſæpiùs manere cum rege ſolebat, babtizabat in fluvio * Swalwa, qui vicum Cataractum præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptiſteria, in ipſo exordio naſcentis ibi Eccleſiæ, poterant ædificari. Attamen in * campo Dono (ubi tunc etiam villa Regia erat) fecit Baſilicam, quam poſtmodùm pagani, à quibus Edwinus Rex occiſus eſt, cum tota eadem villa ſuccenderant. Pro qua reges poſteriores fecêre ſibi villam in regione quæ vocatur Loidis. [Evaſit autem ignem altare, quia lapideum erat, & ſervatur adhuc in monaſterio reverendiſſimi Abbatis & presbyteri * Thrythwulfi, quod in ſylva Elmete eſt.]

* Malmin. T. Mælmin. W. Makmin. *Chicheſt. hiſt. MS. Bibl. Cant.*

* Sic Cot. Sualwa. T. Suala. W.

* Campadono. W.

* Sic Cot. Trumwulfi edit. Col. Drihtulfi. T.

CAP.

Cap. 15.

Ut provincia Orientalium Anglorum fidem Christi susceperit.

Hæfde eadpine se cyning þa mycele wilsumnysse dæs bigancges Cristes geleafan. þ he eac þa ilce eadpold east Engla cyning Rædpaldes sunu to don * gespeon. þ he fulwet da idel- * ge-
nesse deofolgylda ⁊ þam gedyn- spon.C.
num onfeng Cristes geleafan mid hiw mægþe east Englum; And Rædpald hiw fæder wæs iu geara on Cent gelæded in da gedyno Cristes geleafan. ac holinga fonþam de he est ham com. wæs he berpicen fram hiw wife ⁊ fram sumum unwihtum laweopum. þ he fulwet da hlutwonnysse Cristes geleafan. ⁊ hiw þa nehstan tide wæron pynsan dam æhstan. swa þ he dy þeape de iu þa ealdan Samaritane dydon þ he wæs gerefen Criste þeowian. ⁊ eac deofolgyldum. ⁊ he on þam ilcan healhge * wigbed * peo-
hæfde to Cristes onsægonysse. fod. B.
⁊ oþer to deofla onsægonysse; Se ilca heah þæs sunede oþ Aldulfes tide þæne ilcan mægde cyninge; Sæde he þ he hine cniht pefende [* gefape] ; * sic MS. B. & C. sed cuþe. Cant.
Þæs he se foresprecenda cyning Rædpold æþelne gebyhde. þeah de he on dæde unæþele wæne. þæs he * Titeles sunu dæs fæder * Tyte-
wæs Wuffa haten. from þam east laef. B.
Engla cyningas Wuffingas wæron nemde; Hwæt þa? Eorpwald se cyning na læs æfter micelne

TAntum autem devotionis Edwinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum, *Eorpwaldo filio Redwaldi, persuaderet, relictis idolorum * superstitionibus, FIDEM & SACRAMENTA CHRISTI cum sua provincia suscipere: & quidem pater ejus Redwald jamdudum in Cantia Sacramentis CHRISTIANÆ FIDEI imbutus est, sed frustra: nam rediens domum ab uxore sua, & quibusdam perversis doctoribus seductus est, atque à sinceritate fidei depravatus; habuit posteriora pejora prioribus; ita ut, in morem antiquorum Samaritanorum, & Christo servire videretur, & diis quibus antea serviebat; Atque in eodem fano & altare haberet ad sacrificium Christi, & *aram ad victimas dæmoniorum: quod videlicet fanum Rex ejusdem provinciæ Aldulf (qui nostrâ ætate fuit) usque ad suum tempus perduravisse, & se in pueritia vidisse testabatur. Erat autem præfatus Rex Redwaldus natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit Vuffa; à quo Reges Orientalium Anglorum Vuffingas *appellant. Verùm *Eorpwald, non multo postquàm fidem accepit tempore, occisus est, à viro gentili, nomine *Richberchto; & exinde tribus annis provincia in errore versata est, donec accepit regnum ejusdem frater Eorpwaldi * Sigbercht, vir per omnia CHRISTIANISSIMUS ac DOCTISSIMUS. Qui, vivente adhuc fratre, cùm exularet in Gallia, fidei Sacramentis imbutus est. Quorum partici-

* *Sic MS. Cot. sed edit. Col.* Carpvaldo.
* *Sax.* vanitate.
1. *Cor.* 10. 21.
* *Sic MSs. W. & C.*
* *Sic MS. Cot*
* *Sic MS. Cot.*
* *Sic MS. Cot.*

* Sie-
bypht.
B.

hatten. þanon seo mæg þneo gear fulle on dpolan þæs lifigendе. obþæt * Sigebypht dpohton to þam nice fenge. se mon þæs þuph eall se Cristenesta. ⁊ se gelæhedesta; Þæs he. be þam bnebep lifigendum. fnæcca on Gallia landе. ⁊ þæn þæs mid þam gepynum Cristes geleafan pell gelæhed;

Ðæꝛ ȝeleaꝛan he polde hiꝛ leode dælnimende ȝedon. ꝛona þæꝛ de he to þice ꝛenȝ; And hiꝛ ðam ȝodan pillan pell ȝeꝛultumode Felix ꝛe B'. ꝛe com oꝛ Buꝛȝundana þiceꝛ dælum. þæþ he þæꝛ acenned ⁊ ȝehalȝod ; Com he æþeꝛt hideþ ofeþ ꝛæ to Honoꝛie ðam ꝼꝛnceb'. ⁊ him ꝛæde hiꝛ pillan ⁊ hiꝛ luꝛt ; Ða ꝛende he hine ȝodcunde laþe to læþænne on eaꝛt Engle. ⁊ he ꝛona ꝛe aꝛꝛæꝛta biȝenga þæꝛ ȝaꝛtlican landeꝛ mycelne pæꝛtm ȝemette onþæne þeode ȝeleaꝛꝛumþa ꝛolca· ⁊ he eall þa ðeode æꝛtep þam ȝepỳne hiꝛ noman ꝛꝛam langne poneꝛꝛe ⁊ unȝeꝛæliȝnỳꝛꝛe alỳꝛde. ⁊ to Cþiꝛtep peoꝛcum. ⁊ to * ȝeꝛean ðæþe ecan ȝeꝛæliȝnỳꝛꝛe ȝelæde; He eac onꝛenȝ biꝛcop ꝛetl on Dommocceaꝛtþe. ⁊ mid þỳ he ꝛeoꝛontỳne pintep on biꝛceoplicum ȝeþece ꝛoþe þæꝛ. ðæþ he on ꝛibbe hiꝛ liꝛ ȝeendode;

* ȝiꝛum B. & C.

pem, mox ubi regnare cœpit, totam ſuam provinciam facere curavit. Cujus ſtudiis glorioſiſſimè favit Felix Epiſcopus, qui de Burgundiorum partibus, ubi ortus & ordinatus eſt: Cùm veniſſet ad Honorium Archiepiſcopum, eíque indicaſſet deſiderium ſuum, miſit eum ad prædicandum VERBUM VITÆ præfatæ nationi Anglorum. [Nec vota ipſius incaſſum cecidere;] quin potiùs fructum in ea multiplicem credentium populorum pius AGRI SPIRITALIS cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam, juxta ſui nominis Sacramentum, à longa iniquitate atque *infelicitate* liberatam, ad fidem & opera juſtitiæ, *ad perpetuæ felicitatis dona perduxit. Accepítque ſedem Epiſcopatûs in civitate *Dommoc; & cùm decem ac ſeptem annos eidem provinciæ Pontificali regimine præfuiſſet, ibidem in pace vitam finivit.

* Sic MSs. ſing.

* Sic MSs. ſing.

Cap. 16.

*Ut Paulinus in provincia * Lindiſi prædicaverit, & de qualitate regni Edwini.*

* Sic MSs. ſing.

Lꝼnde Scꝛ'. Paulinuꝛ ꝛe B'. eac ꝛpỳlce Godeꝛ poꝛd on Lindeꝛꝛe ꝛeo mæȝþ. iꝛ ꝛeo nỳhꝛte on ꝛuþ halfe Humbꝛe ꝛtꝛeameꝛ. liȝeþ ut on ꝛæ. ⁊ ða æꝛeꝛt to dꝛihtneꝛ ȝeleaꝛan ȝecỳnde Lindcolene ceaꝛtꝛe ȝeneꝛan. þæꝛ nama þæꝛ Blecca mid hiꝛ hinede; Sꝛỳlce he eac in þæꝛe ceaꝛtꝛe ꝛtænene cỳꝛicean ȝetimbꝛede æþeleꝛ ȝeꝛeoꝛceꝛ þæꝛe ȝỳt to dæȝ mon mæȝ ȝeꝛeon þa peallaꝛ ꝛtandan. ⁊ ðæꝛ æȝhpỳlce ȝeaꝛe ættỳꝛede beoꝛ monige punduꝛu untꝛumꝛa hælo. ðæꝛa de ða ꝛtoꝛe mid ȝeleaꝛan ꝛeceað; On Paulinuꝛ ꝛe B'. þa Juꝛtuꝛ ꝛe B'. to

* ꝛoꝛþ-ꝛeꝛde. C

PRædicabat autem Paulinus verbum etiam provinciæ *Lindiſi, quæ eſt prima ad meridianam Humbræ fluminis ripam, pertingens uſq; ad mare. *Præfectúmq; Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blecca, primùm cum domo ſua convertit ad DOMINUM: In qua videlicet civitate, & Eccleſiam operis egregii de lapide fecit, [cujus tecto vel longâ incuriâ vel hoſtili manu dejecto,] parietes hactenus ſtare videntur; & omnibus annis aliqua ſanitatum miracula in eodem loco ſolent, ad utilitatem eorum qui fideliter quærunt, oſtendi. In qua Eccleſia Paulinus, tranſeunte ad Chriſtum Juſto, Honorium pro

* MSs. ſing.

ðæꝛe ꝛỳlꝛan cỳnicaꝛ Scꝛ'. Cþiꝛte*ꝛeꝛde. Honoꝛiuꝛ

ꝛoꝛ

ꝼoꝛ hine to B'. gehalgode. ꝛꝑa ꝑe eꝼt heꝛ æꝼteꝛ gemyneꝛgiaꝺ. be þyꝛꝛe mæꝛþe geleaꝼan ; Cꝛæꝺ Beꝺa. me ꝛæꝺe ꝛum aꝑꝑuꝑþe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ⁊ Abbuꝺ oꝼ Peoꝑtanea þam ham. ꝛe pæꝛ Ꝺeꝺa haten. cꝛæꝺ þ him ꝛæꝺe ꝛum ealꝺ piꝛa þ he pæꝑe geꝼullod æt miꝺdum dæge ꝼꝑam Paulino ðam b'. on Eoꝑineꝛ ⁊ꝑeaꝑonyꝛꝛe ðæꝛ cyninge. ⁊ mycel menigo þæꝛ ꝼolceꝛ on Ꝺꝑentonꝛtꝑeame [be Ꝺeolꝼinga ceaꝛtꝑe] ; Sæde ꝛe ylca man hꝑylc þæꝛ b'. hiꝑ pæꝑe. Sce'. Paulineꝛ. Cꝑ'. þ he pæꝑe lange on bodige. ⁊ *hꝑon ꝼoꝑþhealꝺ. he hæꝼde blæc ꝼeax. ⁊ blacne ⁊ꝑlitan. ⁊ meomycle neoꝛu þynne. ⁊ he pæꝑe æghpæþeꝛ ge aꝑꝑuꝑþlic ge *onꝺꝑyꝛrendlic ontoꝛeonne ; hæꝼde he him to ꝼultume on þæꝑe godcundon þenunge Jacobum ðone Ꝺiacon. pæꝛ ꝛe man pell gelæꝛed ⁊ æþele. ge on Cꝑiꝛte ge on hiꝛ cyꝑnicean. ꝛe liꝼde oð uꝛꝛe tide ; Jꝛ þ ꝛæd þ on ða tid ꝛꝑa mycel ꝛibb pæꝑe on Bꝑeotone æghpideꝑ ymb ꝛꝑa ꝛꝑa Eoꝑineꝛ ꝑice pæꝑe. þeah ðe an piꝼ polde mid hyꝑe * nacendum cilde. heo mihte gegan butan ælcepe ꝛceaþenyꝛꝛe ꝼꝑam ꝛæ to ꝛæ. oꝼeꝛ eall þiꝛ ealond ; Spylce eac ꝛe ylca cyning to nytnyꝛꝛe ꝼand hiꝛ leodum. þ in monegum ꝛtopum ðæꝑ ðe hluttꝑe pyllan uꝑꝑon be ꝼolc cuþu ꝛtꝑætum. ðæꝑ monna ꝼæꝑꝑnyꝛ mæꝛt pæꝛ. ⁊ þ he ðæꝑ het ꝼoꝑ þegꝼeꝑenoꝑa gecelnyꝛꝛe ꝛtapulaꝛ aꝼetton. ⁊ ðæꝑ æꝑene ceacaꝛ onhon. ⁊ ða hꝑæþeꝑe nænig ꝼoꝑ hiꝛ ege. ⁊ ꝼoꝑ hiꝛ luꝼan hi ꝑinan doꝑꝛte ne ne polde butan to hiꝛ neodþeaꝑꝼlicne ðenunge ; Spylce he hæꝼde eac ꝛꝑa mycele heanneꝛꝛe on þ cyneꝑice. þ na læꝛ þ an þ hi *ꝛegen ꝼoꝑe him bæꝑon æt geꝼeohte. Ac ꝛpylce eac on ꝛibbe tide þæꝑ he nad betꝑih hiꝛ hamum oþþe tunum mid hiꝛ þegnum geþeah ðe

eo conſecravit Epiſcopum: ut in ſequentibus ſuo loco dicemus. De hujus fide provincię, narravit mihi presbyter & abbas quidam vir veraciſſimus, de monaſterio *Peartaneu, vocabulo Deda, retuliſſe ſibi quendam ſeniorum, baptizatum ſe fuiſſe die mediâ à Paulino Epiſcopo, præſente Rege Edwino; & multam populi turbam in fluvio *Trehenta, juxta [civitatem quæ linguâ Anglorum] *Tiovulfingaceſtir vocatur. Qui etiam effigiem ejuſdem Paulini referre eſſet ſolitus, quòd eſſet vir longæ ſtaturæ, paululùm incurvus, nigro capillo, facie macilentâ, naſo adunco pertenui, venerabilis ſimul & terribilis aſpectu. Habuit autem ſecum in miniſterio & Jacobum Diaconum, virum utique * induſtrium ac nobilem, in Chriſto & in Eccleſia; qui ad noſtra uſque tempora permanſit. Tanta autē eo tempore pax in Britannia, quaquaverſum imperium Regis Edwini pervenerat, fuiſſe perhibetur, ut [ſicut uſque hodie in proverbio dicitur,] etiam ſi mulier unà cum recens nato parvulo vellet totam perambulare inſulam à mari ad mare, nullo ſe lædente, valeret. Tantùm rex idem utilitati ſuæ gentis conſuluit, ut pleriſque in locis ubi fontes lucidos, juxta publicos viarum tranſitus, conſpexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis ſtipitibus & æreos caucos ſuſpendi juberet: neq; hos quiſquam, niſi ad uſum neceſſarium contingere præ magnitudine, vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet. Tantum verò in regno excellentiæ habuit, ut non ſolùm in pugnâ ante illum vexilla geſtarentur; ſed & tempore pacis equitantem inter civitates ſive villas [aut provincias] ſuas, cum miniſtris ſemper antecedere ſignifer

Deeſt MS. Sax. Cot.

* ꝑon. C.

* onꝺꝑyꝛlic. B.

* ꝛucendum. B. & C.

* aliàs, mæꝑcā. MS. Cant.

* Sic MS. Cot Penitanet. W. Edit. Col Peartan.

* Treenta. C. Trenta. T. & W.

* Tuilfingaceſter. T. Tyowlſingaceſter. W.

* illuſtrem. W.

he eode. ⁊ him symble ⁊ tacen beforan peg ;

consuevisset. [Necnon & incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli, quod Romani

* Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferri solebat.] * Tuffa. *w.*

Cap. 17.

Ut Edwinus ab Honorio Papa exhortatorias literas accepit, qui etiam Paulino pallium misérit.

ON dæne tide hæfde Honoriur biscop had ðær Apostolican setles. se wæs Bonefaciur æftersyligend ; Ða he þa se Papa ⁊ geacsade. ⁊ Norðanhymbra þeode mid eorlne heora cyninge to Cristes geleafan. ⁊ to his andetnysse gecyrred wæs ðurh Paulinus godcunde lare ; Ða sende he ðam ylcan *trumlic æfengeþrit. B'. hider pallium. ⁊ swylce eac eorlne ðam cyninge sende * symmendlice geþrit. ⁊ mid fædenlice lufan hine wæs onbærnende. ⁊ hi on ðam geleafan forhfæstnysse done de hi onfengon. symle fæstlice stodan ⁊ apunedon ;

Quo tempore præsulatum sedis Apostolicę, *Honorius Bonifacii successor habebat ; qui, ubi gentem Northanhymbrorum cum suo rege ad fidem confessionémque Christi, Paulino evangelizante, conversam esse, didicit ; misit eidem Paulino pallium, misit & regi Edwino literas exhortatorias, paternâ illum charitate accendens, ut in fide veritatis quam acceperant, persistere semper ac proficere curarent. [Quarum videlicet literarum iste est ordo.] * Episcopus. *w.*

Deest Sax. *Domino excellentissimo atque præcellentissimo[a] filio Edwino, Regi Anglorum, Honorius Episcopus, servus servorum Dei, salutem. Ità Christianitatis vestræ integritas, circa sui conditoris cultum, fidei est ardore succensa, ut longè latéque resplendeat, & in omni mundo annunciata, vestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges esse cognoscitis, DUM Regem & Creatorem vestrum orthodoxâ prædicatione edocti,* Deum *venerando creditis, eíque, quod humana valet conditio, mentis vestræ sinceram devotionem exolvitis. Quid enim Deo nostro aliud offerre valebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsúmque autorem humani generis confitentes, eum colere, eíque vota nostra reddere festinemus? Et ideò (excellentissime fili) paternâ vos charitate, qua convenit, exhortamur ; ut hoc quod vos divina* misericordia *ad suam* gratiam *vocare dignata est, solicitâ intentione & assiduis orationibus servare omnimodo festinetis ; ut qui vos in præsenti seculo ex omni errore absolutos, ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, & cœlestis patriæ vobis præparet mansionem. Prædicatoris igitur vestri Domini mei, Apostolicæ memoriæ, Gregorii lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit, habetote ; quatenus ejus oratio & regnum vestrum populúmque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehensibiles repræsentet. Ea verò quæ à nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda speraftis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimodâ relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo attribuere illis sine ulla dilatione prævidemus. Et duo* pallia utrorumque Metropolitanorum, *id est, Honorio & Paulino dixerimus ; ut dum quis eorum de hoc seculo ad autorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum Episcopum, ex hac nostra auctoritate, debeat subrogare : quod quidem tam pro vestræ charitatis affectu, quàm pro tantarum provinciarum spatio, quæ inter nos & vos esse noscuntur, sumus invitati consedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum, & juxta vestra desideria præberemus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.* *RR. Armach. pag. 78. lin. 1.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Domino excellentiſſimo, atque præcellentiſsimo FILIO Honorius (Papa) ſervus ſervorum DEI--- Vos (*inquit*) Reges eſſe cognoſcitis DUM-- Orthodoxâ PRÆDICATIONE edocti-- & PRÆDICATORIS veſtri--- Domini mei GREGORII lectione frequenter occupati--

*Solenne hoc Epiſcopis Romæ ſemper fuit, Archiepiſcopos Cantuarienſes uuncupare fratres; Reges verò filios: Sic (lib. 1. cap. 29.) Auguſtinum P. Gregorius fratrem vocat, Regem autem Ethelbertum filium. Sic P. Bonifacius (lib. 2. cap. 8.) FRATREM Archiepiſcopum: at Regem Æthelwaldum filium: atque hîc Edwinum Anglorum Regem FILII honore, Honorius Papa dignatur: & porrò, Papa ſe** Servum ſervorum Dei *hîc appellat; Numquid ergò filii ſui Regis, ſervum? comitem potiùs, ſi hic Britannicâ civitate donatus eſſet. Quin Honorius Papa, honoris ſui diminuti, & iſtius ſervitutis damnum,* AUTORITATE, *quam adſciſcit ſibi, ſuâ (quâ creando utroſque Archiepiſcopos, animas totius regni decreverat regere) ſolertiſsimè reſarcit.* Ex hac noſtra (*inquit*) *non ſervili, ſed plùs quàm Regia* autoritate.

Vide S. Greg Epiſt. ad Auguſtin. Cant. lib. 1. cap. 28. & 1. Cor. 9. 19

Reges (inquit) eſſe cognoſcitis, DUM — *hoc eſt,* Rex eris DUM bene regis; quod niſi feceris, nomen Regis non in te conſtabit, & nomen Regis perdes. *Sic Papa Eleutherius (ut ainnt)* CHRISTIANISSIMO *Britannorum* Regi Lucio *ann.** 165. *dixit. Sed annon ſecula recentiora ſapiat iſtud epiſtolium, Clar. Dom. Henr.* **Spelmannum conſulite. Videte etiam RR. Armach. in primord. pag.* 103. *at vide** *Bellarm. Regibus iniquiorem.*

* *Lib. 1. cap. 4.*
** *Concil. in ann. 185. & Lambard. in leg. Edovardi.*

Sed Regum in ſubditis ſuis à P. Romano Majeſtati læſæ, mederi ſatagit Saxonicus interpres, fortiſsimus Anglorum Rex Aluredus; Epiſtolas enim omnes Pontificum Romanorum quia Romæ Veteris Faſtum, licèt occultum, ſapere, Regi viſæ ſunt, è verſione ſua Saxonica eliminavit.

* *De Pontif. Roman. lib. 5. cap. 7.*

Medetur quoque Vetus, quæ apud nos, poſt ſacras literas, obtinuit Eccleſia; nè, dum è ſententia Paparum, Reges malè rexerint, hinc ſtrages bellicæ perpetuò fuerint ſecutæ. Homiliam ergò Romano-Saxonicam, pacis Catholicæ cupientiſsimi, amplexamur. Hom. 34. pag. 303. lin. 5. Se cyning ıſ Cpiſtes ſylfes ſpeligend ofep ðam Cpiſtenan ƿolce ðe Cpiſt ſylf alyſde him to hyƿde gehalgod. ðæt he hi healdan ſceolde mid þæſ ƿolces ſultume pið yfele menn. ⁊ on ƿeohtende hepe ⁊ him ſige biddan æt ðam ſoþan hælende þe him þone anpeald undep him ſylfum ƿongeaf. *Sic Latinè do: Rex* CHRISTI IPSIUS VICARIUS *eſt, ſuper populum Chriſtianum, quem ipſe Chriſtus redemit, ipſius (Chriſti) paſtor conſecratus: ut populum, populi auxilio, contra malos homines pugnacì exercitu conſervaret; ſibique victoriam à vero illo Jeſu peteret, qui ipſi (Regi) hanc,* ſub ſeipſo (*Chriſto*) *autoritatem dedit.*

Speligend undep him ſylfum. *Vicarius (inquit Vetus Eccleſia) ſub* SEIPSO (*Chriſto;*) *qui ſacras literas pro libidine torquere ſolent, audiant ſaltem Eccleſiam: nos interim & Scripturas:* NE TANGITE CHRISTOS MEOS, *Pſal.* 105. 15.

Gregorii (Pontificis Romani) lectione frequenter, orthodoxam prædicationem primò Regi commendavit; hoc eſt, Romanam: deinde orthodoxum PRÆDICATOREM *Gregorium P. Romanum: num ſolius Gregorii lectione? Cur non & verbi Dei lectione? Audiatur Moſes, Deut.* 17. 19. *Leget (Rex) illud (Deuteronomium) legis hujus in volumine* omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere DOMINUM DEUM SUUM. DOMINUM (*inquit*) DEUM. *Verùm audiatur Chriſtus ipſe:* SCRUTAMINI SCRIPTURAS, *Gregorium tamen poſt Moſem, & Dominum Chriſtum, non ut Legiſlatorem, ſed Legis & Evangelii, in pleriſque auguſtum quidem, & dignum Rege lectore interpretem, nemo ſanus repudiabit: Hinc R. Aluredus in Scripturis, & Gregorio, Saxonicè vertendis, ſe multùm exercuit. Sed de neceſsitate, & uſu legendæ Scripturæ ſacræ, vide Sax. Homilias Bibl. publ. Cantabr. nam feſtinans Typographus me vellicat.*

CAP.

Cap. 18.

Ut Honorius, qui Juſto in Epiſcopatu Doruvernenſis Eccleſiæ ſucceſsit, ab Honorio Papa pallium & literas acceperit.

Bꝺtpih ðar þing þa þær Juſtus re ꟻncebꝺ. ȝelæðeð to ðam heoronlican ꝓice þý ſeoꝓþan ðæȝe ıðuum Novembꝓium. ⁊ Honoꝓiuſ þæſ haten reþe ſoꝓ hine to bꝺ. ȝecoꝓen þæſ. re com to Sceꝺ. Paulıne ꝧ he hine halȝian ſceolðe. ⁊ he him toȝeaneſ ſeꝓðe to Lincýlne ⁊ ın þæꝓe cýꝓicean þe pe æꝓ beꝓoꝓan ſæðon. he hine ðæꝓ to bꝺ. ȝehalȝoðe. re þæſ ſþam Sceꝺ. Auȝuſtine ſıꝑta ꟻncebꝺ. Cantpaꝓa buꝓhȝe; Ðam bꝺ. eac ſþýlce re ýlca Papa Honoꝓiuſ renðe Pallıum ⁊ ȝeꝓꝓıt on ðam he ȝereette ⁊ aꝓæðde. ꝧ ſþa oꝑt ſþa Cantpaꝓa buꝓhȝe bꝺ. oþþe &oꝑoꝓꝓıc ceaſtre oꝑ þýſſrum lıꝑe ȝeꝑeꝓðe. ꝧ reþe lıꝑıȝende pæne ðæſ haðeſhæꝑðe mihte oþeꝓne bꝺ. hıſ ſtope to halȝianne. ðæꝓ re oþeꝓ ꝑoꝓþꝑeꝓðe. ðý læſ nýð pæne ꝧ hı *ſımle ſþencte pæꝓon oꝑeꝓ ſþa lanȝne peȝ ſæſ ⁊ laðeſ to Rome ꝑoꝓ halȝunȝe ꟻncebıſcoꝓ;

HÆc inter Juſtus Archiepiſcopus ad cœleſtia regna ſublatus eſt, quarto Iduum Novembrium die, & Honorius pro illo eſt in præſulatum electus: Qui ordinandus venit ad Paulinum, & occurrente ſibi illo in Lindocolino, quintus ab Auguſtino Doruvernenſis Eccleſiæ conſecratus eſt antiſtes. Cui etiam prędictus Papa Honorius miſit pallium & literas, in quibus decrevit [hoc ipſum, quod in epiſtola ad Edwinum regem miſſa decreverat,] ſcilicet, ut cùm Doruvernenſis vel Eboracenſis antiſtes de hac vita tranſierit, is qui ſupereſt [conſors] ejuſdem gradûs, habeat poteſtatem alterum ordinandi, in loco ejus qui tranſierat, ſacerdotem; nè ſit neceſſe ad [a]Romanam uſque civitatem, per tam prolixa terrarum & maris ſpatia pro ordinando Archiepiſcopo, ſemper fatigari. [Quarum etiam [b] textum literarum in noſtra hac hiſtoria ponere commodum duximus.]

** ſic MS. Cott. at MS. Cant. ſýmbe ſed perperam.*

Dee ſt Sax. *Dilectiſſimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ redemptoris noſtri miſericordia ſuis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata ſuæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos *affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aſpectibus repræſentat, pro quibus majeſtati ejus gratias indeſinenter exolvimus. Eúmque votis ſupplicibus exoramus, ut veſtram dilectionem in* PRÆDICATIONE EVANGELII *elaborantem & fructificantem, ſectantémque magiſtri & *capitis† ſui S. Gregorii regulam, perpetuâ ſtabilitate confirmet. Et ad augmentum Eccleſiæ ſuæ potiora per vos ſuſcitet incrementa, ut fide & opere in timore Dei & charitate, veſtra acquiſitio deceſſorúmq; veſtrorum quæ per Domini Gregorii exordium pullulat, convaleſcendo ampliùs extendatur; ut ipſa vos dominici eloquii promiſſa in futuro reſpiciant. Vóſque vox iſta ad æternam feſtivitatem evocet:* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. *Et iterum.* Euge ſerve bone & fidelis! quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam; intra in gaudium Domini tui. *Et nos equidem (fratres chariſsimi) hæc vobis pro æternæ charitate exhortationis verba* promittentes, quæ rurſus pro Eccleſiarum veſtrarum privilegiis congruere poſſe conſpicimus, non deſiſtimus impartire. Et *tam juxta veſtram petitionem, quàm filiorum noſtrorum Regum, vobis, præſenti noſtrâ præceptione, vice beati Petri Apoſtolorum principis, autoritatem tribuimus; ut quando unum ex vobis divina ad ſe jusſerit gratia vocari, is qui ſuperſtes fuerit alterum in loco defuncti debeat Epiſcopum ordinare. Pro qua etiam re, ſingula veſtræ*

* Sic MSs. ſing.

* *Veſtri cod. excuſ. ſed MSs. ſing. deeſt.*
† *refertur ad dilectionem.*

Matt. 11. 28.

Matt. 25. 21.

* Sic MSs. ſing.

* Sic MSs. ſing.

*RR. Armach. pag. 69. & 78. lin. 1.

ſtræ dilectioni *pallia pro eadem ordinatione celebranda, direximus; ut, per noſtræ præceptionis autoritatem, poſsitis Deo placitam ordinationem efficere: quia ut hæc vobis concederemus, longa terrarum maríſque intervalla, quæ inter nos ac vos obſiſtunt, ad hæc nos condeſcendere coegerunt, ut nulla poſſit Eccleſiarum veſtrarum jactura, per cujuſlibet occaſionis obtentum, quoquo modo pervenire, ſed potiùs commiſsi vobis populi devotionem pleniùs propagare. Deus te incolumem cuſtodiat (dilectiſsime frater:) Data die tertiâ Idus Junias, imperantibus Dominis noſtris piiſsimis Auguſtis, Heraclio anno viceſsimo quarto, proconſulatûs ejuſdem anno viceſimo tertio, & conſulatûs ejus anno tertio; Sed & Heraclio feliciſſimo Cæſare, id eſt, filio ejus, anno tertio, indictione ſeptimâ, id eſt, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo triceſimo quarto.*

NOTÆ.

a Nè ſit neceſſe ad Romanam uſq; Civitatem--- pro ordinando Archiepiſcopo ſemper fatigari--- Quòd ſumus INVITATI à te (*R. Edwine*) concedere: & juxta veſtra (*R. Edwine*) DESIDERIA præberemus. *Rex Edwinus, poſt acceptam Evangelii lucem,* INVITAVIT *Papam, Pallium, & hinc poteſtatem Archiepiſcopos ordinandi, Eccleſiæ Anglicanæ concedere; ſic & ſuæ, & totius Eccleſiæ libertati, ut videtur, conſulturus. Vide ſuprà pag. 99. & pag. 128.*

b Quarum etiam literarum TEXTUM, in noſtra hac hiſtoria ponere commodum duximus, &c. *Præoculis R. Aluredus* TEXTUM *Papalium Epiſtolarum, à Beda priùs deſcriptum, habuit; nec in Archivis ultra ætatem Regis Aluredi latuerunt: cur ergò epiſtolas monitorias, non, ut cætera, Saxonicè tranſtulit? Num quòd Parentem in reges ſubditóſque, illepidum & difficilem adhuc Papam nactus ſit? Minimè verò: Reges enim compellant Papæ modò* * GLORIOSOS, *modò* GLORIOSISSIMOS FILIOS. *Quid verò incommodi Rex metuit poſteris futurum, Britanniam ſuam ab extero parente gubernari, rerum eventus cogitandi copiam ſubminiſtrat.* * *Papæ enim Nicolali quarti tempore, fratres de ordine Minorum, Papam pro* SOLE, Lunam *Archiepiſcopum Cantuarienſem habuerunt. Sed mentem Regis Aluredi, in Ceolwulfi officio explicando, contemplari licet. pag.* 1. Ðe ȝeðaȝenaþ þine þeoðe to læþanne; TE *oportet (O Rex)* GENTEM *tuam* DOCERE, &c. *Hinc Rex Aluredus, à ſuis Epiſcopis edoctus, Chriſti Evangeliâ, & S. Gregorii* * Paſtoralia *Saxonicè, quod non potuit Paſtor Univerſalis, dedit; necnon Epiſcopis ſuis legenda, atque hinc rudi adhuc Anglorum genti aperienda, commendavit.*

* *Vide Papârum epiſtolas.*

* *Florilegus ad ann. 1292.*

* *Vide Saxonicam R. Aluredi in Paſt. Greg. MS. Bibl. Publ. Cantab. præfatiunculam.*

c Magiſtri & CAPITIS ſui S. Gregorii regulam, &c. *Caput Eccleſiæ* fundationis, (*ut*, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam;) & Converſionis *per Apoſtolos; & per miniſtros ſuos Reges* Defenſionis, *ſolum Chriſtum eſſe, Catholici agnoſcunt: Alia ſub Chriſto Spiritualia, & Civilia capita erant ſubordinata. Caput* Miſſionis *in omnes Gentes, Chriſtum quoque teſtantur ſacræ literæ; atque hinc quoque,* *Tiberii Cęſaris tempore ſummo, *Sacerdotes Britannorum* * Sedem Petri, & Cathedram Pauli occupaſſe, *Gildas autor pervetuſtus commemorat: Caput* Miſsionis *ad convertendos Anglos, Chriſtum denique fuiſſe, miniſterio B. Gregorii uſum, Beda, lib. 1. cap. 23. ſatis demonſtrat. Hinc in ordine ad Chriſtum, caput Auguſtini Proto--Archiepiſcopi Cantuarienſis, à Roma miſsi, atque Cantuarienſis Honorii, Honorius Papa Gregorium intellexit; quo ſenſu Apoſtolum Anglorum fuiſſe Beatum Gregorium dicunt veteres.* *Gpegopiuſ ſe halga Papa--- þihtlice Engliſcre ðeoðe Apoſtol. ſoþþan ðe he ðuþh hiſ þæðe ⁊ ſanðe uſ ſþam ðeoſleſ biȝȝenȝum æt-bræð. ⁊ to Goðeſ ȝeleaſan ȝebiȝðe; *Sic Latinè do; Gregorius ſanctus ille Papa-- Gentis Anglicanæ jure Apoſtolus; ille enim per conſilium ſuum & miſsionem, nos à cultu diaboli liberavit, & ad fidem* DEI *convertit.*

* *Gildas pag. 58. edit. Lond.*
* *Ibid. pag. 91 lin. 1.*

* *Serm Cath. iiii Id. S Gregor.*

Cap. 19.

Ut primò idem Honorius, & pòſt, Joannes literas genti Scotorum pro Paſchæ obſervatione, ſimul & pro Pelagiana hæreſi miſerit.

Deeſt Sax. Miſit idem (*Papa) Honorius literas etiam genti†Scotorum, quos in obſervatione ſanctæ Paſchæ erraſſe compererat, juxta quod ſuprà docuimus, ſolerter exhortans, nè*paucitatem ſuam, in extremis terræ finibus conſtitutam, ſapientiorem antiquis ſive modernis, quæ per orbem erant, Chriſti Eccleſiis æſtimarent; néve contra Paſchales computos, & decreta ſynodalium totius orbis Pontificum, aliud Paſcha celebrarent. Sed & Joannes, qui & ſucceſſori ejuſdem Honorii Severino ſucceſſit, cùm adhuc eſſet electus in Pontificatum, pro eodem errore corrigendo literas eis, magnâ autoritate atque eruditione plenas, direxit; evidenter aſtruens, quia Dominicum Paſchæ diem à quinta decima luna uſque ad viceſimam primam (quod in Nicena ſynodo probatum eſt) oporteret inquiri. Necnon & pro Pelagiana hæreſi (quam apud eos reviviſcere didicerat) cavenda ac repellenda, in eadem illos epiſtola admonere curavit. Cujus epiſtolæ principium hoc eſt.

* Papa. *deeſt T. & W.*
†*RR. Armach. pag. 729. lin.* 10.
* *Ibid.* 934. *lin.* 19.

Dilectiſſimis & ſanctiſſimis Tomiano, Columbano, Cronano Dimano & Baithano Epiſcopis, Cronano, Hermannóque, Lauſtrano, Scellano, & Segiano presbyteris, Sarano cæteriſque doctoribus ſeu abbatibus Scotis Hilarius archipresbyter, & ſervans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, Joannes diaconus & in Dei nomine electus; Item Joannes primicerius & ſervans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, & Ioannes ſervus Dei conſiliarius ejuſdem Apoſtolicæ ſedis. Scripta quæ per latores ad ſanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, hac de luce eo migrante, reciproca reſponſa ad ea quæ poſtulata fuerant ſiluerunt. Quibus reſeratis, nè diu tantæ quæſtionis caligo indiſcuſſa remaneret, reperimus quoſdam provinciæ veſtræ, contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæreſin renovare conantes; Paſcha noſtrum, in quo immolatus eſt Chriſtus nebuloſâ caligine refutantes, & quartadecimâ lunâ cum Hebræis celebrare nitentes. Quo epiſtolæ principio manifeſtè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hanc apud eos hæreſin exortam, & non totam eorum gentem ſed quoſdam ex eis hac fuiſſe implicitos. Expoſitâ autem ratione Paſchalis obſervantiæ, ità de Pelagianis in eadem epiſtola ſubdunt: Et hoc quoque cognovimus, quod virus [a]Pelagianæ hæreſeos apud vos denuo reviviſcit, quod omnino hortamur, ut à veſtris mentibus hujuſmodi venenatum ſuperſtitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipſa quoque execranda hæreſis damnata eſt, latere vos non debet: quia non ſolùm per iſtos ducentos annos abolita eſt, ſed & quotidie à nobis perpetuo anathemate ſepulta damnatur: & hortamur, nè quorum arma combuſta ſunt, apud vos eorum cineres ſuſcitentur. Nam quis non execretur ſuperbum eorum conamen & impium, dicentium, poſſe ſine peccato hominem exiſtere ex propria voluntate & non ex gratia Dei? Et primum quidem blaſphemiæ ſtultiloquium eſt dicere, eſſe hominem ſine peccato, quod omnino non poteſt niſi unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui ſine peccato eſt conceptus & partus: Nam cæteri homines cum peccato originali naſcentes, teſtimonium prævaricationis Adæ (etiam ſine actuali peccato exiſtentes) portare noſcuntur, ſecundùm Prophetam dicentem: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

* *RR. Armach p. 68. lin.* 28.

Notæ.

a *Virus Pelagianæ hæreſeos, & hæreſim Pelagianam radicitus evellere Catholica Eccleſia conata eſt. Vide ſuprà quæ pag.* 61. *quibus adjunge & reliqua quæ huc ſpectant plura.*

Serm. Cathol. in Natal. unius Apoſt.

Se hælenð cpæþ; ne ȝecuſe ȝe me. ac ic ȝeceaſ eoþ. þuſh þaſ poſð ıſ ȝeſpuðeloð þ nan man

Jeſus dixit, Vos non elegiſtis me, ſed ego* elegi vos; *hoc verbo manifeſtum eſt, neminem poſſe*

Joh. 15. 16.

* *Hinc initium fidei noſtræ futurum.*

ne

ne mæg on him ỳlfum pulopian ðeah þe he gecopen fỳ to Godef fice; feo gecopennỳf ftent on Godef foperceapunge. ⁊ pe beoð þuph hif gife gehealdene fpa fpa fe Apoftol cpæð. ge findon Godef gife gehealdene þuph geleafan; ðuph ða gife þe fe mennifca Cnift peaf ð Godef beapn þuph ða ỳlcan gife bið gehpilc cnihtenfa manna Gode gecopen fnam ðam anginne hif geleafan. ðuph þone ỳlcan gaft þe Cnift pæf acenned þuph þone ỳlcan hif gecopenan beoð geedcennede on þam halgum fulluhte; þuph þone halgan gaft peaþ fe mennifca Cnift ælcefe fỳnne ofhlỳte. ⁊ þuph þone ỳlcā gaft uf beoþ ufe fỳnna foftgỳfene. þuf fe fpecaþ be Cnihtef mennifcnỳffe. þe fỳmle unfỳnnig punode. ⁊ he pæf Godef beapn fpa hpaþe fpa he manneg beapn peapð; Se mann if Godef beapn. foftan ðe fe Godef Sunu ðe æfte pæf acenned of þam ælmihtigan Fæðef. undeafenge ða mennifcnỳffe buton fỳnnum to foþfe annỳffe hif haðef. ⁊ þ ỳlce Godef beapn if manneg beapn fof þæfe undeafangenan mennifcnỳffe; ⁊ Cnift cnihtenfa manna heafod ondfruma ælcefe gife. ðælþ hif gife hif limum. be gehpilcemannef mæþe. be þan þe he healðan mæg þuph hif fultum. buton ðam ne deþ nan man naht to Gode; Næfþ nan man geleafan buton of Cnihtef gife. ne nan man ne þuphpunaþ on geleafan buton þuph Cnihtef gife. fof þi fceal gehpa on hif Dnihtne fulofian. na on him fỳlfum. Cnift gelogode hif Apfaf ⁊ ealle hif gecopenan þuph hif gife. þ hi fefton fỳlffillef be Godef hæfe. ⁊ þuph hif fultum pæftm bpohton godda feonca. &c.

Serm. Cathol. in Natal. S. Matth. Apoſt.

Ne clỳpaþ he þa him to ðe hi fỳlfe nihtpife taliað. fpilce fpa ða fundenhalgan pæfon ðe mid anðan ceofodon þ he mid fỳnfullum æt; & al mennifc

ſeipſo gloriari, quamvis in regnum Dei electus fuerit: electio in præviſione Dei ſtat; nos autem GRATIA SUA *ſalvati ſumus, ſicut ait Apoſtolus,* Gratiâ Dei vos ſalvati eſtis, per fidem: *gratiâ illâ, quâ Chriſtus homo, filius Dei exſiſtit, eadem ſinguli Chriſtiani Deo electi ſunt, ab* * *initio fidei ſuæ: Per eundē ſpiritum quo Chriſtus conceptus fuit, per eundem electi ſui in baptiſmo ſancto regenerati ſunt. Per eundem Spiritum ſanctum, homo Chriſtus immunitatem à peccato ſortitus eſt, & per eundem ſpiritum peccata noſtra nobis condonantur; ſic loquimur de humanitate Chriſti, quæ ſemper à peccato immunis manſit: Erat autem filius Dei, ſimulatq; filius hominis eſſet; homo eſt filius Dei, quoniam filius Dei qui ab omnipotenti Patre ſemper genitus fuit, humanitatem ſine peccato in veram perſonæ ſuæ unitatem ſuſceperat; idémque filius Dei propter ſuſceptam humanitatem, filius hominis exſiſtit. Chriſtus hominum Chriſtianorum* Caput * *cujuſque* GRATIÆ *origo, membris ſuis* GRATIAM SUAM, *pro* * *menſura cujuſque hominis diſpertitur. Quam* [menſuram] *per auxilium Chriſti recipit. Sine illa nihil boni quis præſtabit; Nemo fidem abſq;* GRATIA *Chriſti conſequitur, & nemo in fide abſque* GRATIA *Chriſti permanebit; ob id quiſque Domino, non ſeipſo* *gloriabitur. Chriſtus Apoſtolos ſuos, electóſq;* gratiâ *ſuâ ornavit, ut ſponte ſuâ, ex mandato Dei, & per auxilium ejus, fructum bonorum operum ferant,* &c.

Ephef. 2. 5.

* Certitudo electionis ex parte noſtri, ab initio fidei noſtræ; ſed ex parte Dei, ante mundum. *Vide* 2. *Pet.* 1. 10. *Eph.* 1. 4. *Vide ſuprà p.* 67, *lin.* 14.

* *Eph.* 4. 7.

* *Vide etiam c.* 1. 22. *Col.* 2. 19.

Sax. tenere poteſt, *ſive* capere.

* 1. *Cor.* 1. 31.

Non ad ſe vocat Chriſtus qui ſe juſtos reputant, quales erant Phariſæi, qui per invidiam obmurmurabant, quòd cum peccatoribꝰ comederat; To-

þæƿ ƿýnƒull. ac Ðriht̃en ȝe-
þrihtƿiƿoðe but̃on ȝeaƿnunȝum
ðuþh hiƿ ȝiƒe ða ða he ȝeceaƿ;
ƿƿa ƿƿa he oiðe ðýƿne ȝoðƿpel-
leƿe Matt̃heum. ðe þe nu t̃o
ðæȝ þuþþiaþ. he þæƿ beðoƒen on
ðeoþþe nýt̃ennýƿƿe þoþulðli-
cna ȝeþilnunȝa. ac Ðriht̃en hine
æt̃bræð oƒ ðam ƿænlicum aðe-
lan t̃o heoƒenlicum ȝeþincþum.
ȝ hine ȝeƒett̃e eallum ðeoðum t̃o ȝoðƿpelleƿe. ƿý him þæƿ
þulðoþ á on ecnýƿƿe. Amen;

Hom. 34. in Domin. Pentec. de gratia Sp. S.

On ðam huƿe þæþon hunð
t̃pelƒt̃iȝ manna ða ðæƿ hælen-
ðeƿ ƒolȝeƿaƿ ðe him ƒolȝoðon
on liƒe. on ðam þæƿ ðæt̃ anȝin
ealleƿ Cþiƿt̃endomeƿ. ȝ hi eall-
ne miðdan eaþð þuþh ða micclan
ȝiƒe þæƿ halȝan ȝaƿt̃eƿ t̃o Goðe
ȝebiȝðon; þe habbað ȝeƒæð
ƿþut̃ellicoþ be þiƿum on þam o-
ðƿum ƿpelle. ðe heþ t̃o ȝebýn-
þaþ. on ðam man mæȝ ȝehýþan
be ðam halȝan ȝaƿt̃e. ƿeþe hiƿ
þæðen þýle. oþþe þæðan ȝehýþþ;
Buton þe halȝa ȝaƿt̃ nu eoþþe
heoþt̃an onlihte miþ hiƿ ȝaƿt̃li-
can ȝiƒe. ne ȝað upe þoþð aht̃
inn̄t̃o eoþþe heoþt̃an eoþ t̃o on-
bþýðnýƿƿe. ne t̃o anþe bet̃eþun-
ȝe but̃an hiƿ ȝiƒe; &alle ȝe ȝe-
hýþaþ ðaƿ ane þæðinȝe. ȝ ƿþa
ðeah but̃an t̃þýn ne beoð ealle
oþþe moð ȝelice onlihte ðuþh
þaƿ laþe endemeƿ; Foþþan þe þe halȝa ȝaƿt̃ þuþh hiƿ ȝoð-
cunðnýƿƿe hiƿ ȝiƒe eoþ ƒoþȝiƒð be ðam ðe he þýle. he iƿ
ælmihtiȝ Goð ȝ he ealle ðinȝ ȝehýlt̃ miþ ðam Fæðeþ ȝ
ðam Ðuna. on anþe ȝoðcunðnýƿƿe;

In domo illa erant centum & viginti ſervatoris aſſeclæ, qui illum in vita comitati ſunt: à quib⁹ tota Chriſtianitas initium ſumpſit; iíque totam terram per magnam illam Spiritûs ſancti GRATIAM, *ad Deum convertebant. De hac re, in alio ſermone, qui etiam huc ſpectat, diximus. In illo quidem de Spiritu ſancto, qui legere aut lectum audire dignabatur, audire poterit: Niſi verò nunc Spiritus ſanctus cor veſtrum* GRATIA SUA *ſpirituali illuminaverit, vox noſtra in cor veſtrum, veſtram in compunctionem nec dum penetrat, neque in ullam omnino correctionem abſque* GRATIA SUA: *vos omnes unicam hanc lectionem auditis, & proculdubio veſtræ omnium mentes, per ejus doctrinam haud ſunt æquali modo illuſtratæ: nam Spiritus ſanctus per divinitatem ſuam,* GRATIAM *vobis* SUAM, *quibus voluerit, impertitur: ille omnipotens Deus eſt, atque omnia ille, cum Patre, & Filio, in divinitate una, conſervat.*

Cap. 20.

Ut occiſo Edwino Paulinus Cantiam rediens, Roſenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſceperit.*

* *Hroſenſis. c.*

Hƿæt he ȝaðƿine æƒt̃eþ þon
ðe he ƿeoƒonð̃ýne ƿinð̃þa
Anȝel ðeoðe æt̃ȝæðeƿe ȝ Bƿýt-

AT verò Edwinus, cùm decem
& ſeptem annis genti Anglo-
rum ſimul & Britonum glorioſiſſi-

ta punðoplice on cýneðome þo-
ne pæf. of þam pintpum he fýx
pintpa Cpiftef pice campoðe ⁊
Ða pon pið hine Caðpalla Bpýt-
ta cýninʒ ⁊ him Penða on fult-
ume pæf. fe fpomeftа efne of
Mefcna cýninʒ cýnne. ⁊ he Pen-
ða of ðæne tiðe ða ýlcan ðeoðe
Mefcna pice tpa ⁊ tpentiʒ pin-
tpa mifffenlice hletе fope pæf ⁊
* ʒebo- Ða pæf*ʒefeoðeð hefiʒ ʒefeoht
ðen. B. mýcel on Hæþfelða. ⁊ ðef man
Eðpine floh ðone cýninʒ ðý fe-
opþan ðæʒe iðum Octobpium ⁊
hæfðe he ða feofon ⁊ feofeptiʒ
pintpa. ⁊ eall hif feofeð
oþþe offlæʒen pæf oþþe afly-
með; Spylce eac in ðam ylcan ʒe-
feohte Offpið hif ofef funu.
æf him ʒefeoll. fe hpatefta
fýfð efne; And Eaðfpið fe ofef
fof neoðe to Penðan ðam cý-
ninʒe ʒebeah. ⁊ fe æftef fæce
fpam him ða Offalð cýninʒ pæf
unfihtlice offlaʒen ofef afaf ⁊
tpeopa; Ðæne tiðe pæf þ mæftе
* ʒefe- * pæll ʒefoftðen on Nofþanhým-
oht ⁊ bpa þeoðe. ⁊ cýfican; Ne pæf þ
pæll.B. holenʒa fofþon ofef ðæna * he-
* cýnin- fetoʒena pæf hæfen ðe þ ʒe-
ʒa. *Su-* feoht ʒefnemeðe. oðef pæf þam
perfcript. hæfenan nefþa ⁊ ʒfimpa. fofþon
MS. Cant. he ellfeofðoiʒ pæf; Pæf he Pen-
ða mið ealle Mefcna þeoðe ðeo-
fulʒýlðū ʒefealð. ⁊ þæf Cfiftе-
nan naman pæf unfif; Caðepalla
þonne ðeah ðe he þa anðetnýffe
hæfðe ðæf Cfiftenan naman. he
hpæþefe pæf on hif moðe ⁊ on hif ðeapum to ðon ellfe-
ofðoiʒ þ he fofþon piflice haðe ofþþe ðæfe unfceþþenða
ýlðe cilða ne afeðe. ac he ealle mið pilðeofflicfe nefnýffe
þufh tintfeʒo ðeafe ʒefealðe. ⁊ he lanʒfe tiðe ealle heo-
na mæʒþe mið ʒefeðe pæf ʒeonð fafenðe. ⁊ on hif moðe
þohte ⁊ þfeoðoðe. þ he polðe eall Anʒol cýn of Bfeotone ʒe-
mæfū aflýman. ⁊ þeah þe he Cfiften beon fceolðe. ne polðe he
ænigе afe pitan on þæfe Cfiftenan æfeftnýffe. feo mið him

mè præeſſet, è quibus etiam rex ipſe (ut diximus) Chriſti regno militavit, rebellavit adverſùs eum *Caedwalla rex Britonum, auxilium præbente illi Pendâ, viro ſtrenuiſſimo de Regio genere Merciorum, qui & ipſe ex eo tempore gentis ejuſdem *regno, annis viginti & duobus variâ ſorte præfuit. Et, conſerto gravi prælio in campo qui vocatur * Hethfeld, occiſus eſt Edwinus die quartâ Iduum *Octobris, [anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo triceſimo tertio,] cùm eſſet annorum quadraginta & *ſeptem, ejúſque totus vel interemptus vel diſperſus eſt exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius ejus Offrid juvenis bellicoſus cecidit; alter *Eadfrid neceſſitate cogente, ad Pendam Regem transfugit, & ab eo poſtmodùm, regnante Oſwaldo, contra fidem jurisjurandi peremptus eſt. Quo tempore maxima eſt facta ſtrages in Eccleſia vel gente Northan-hymbrorum, maximè quòd unus ex ducibus (à quibus acta eſt) paganus; alter quia barbarus erat, pagano ſævior. Siquidem Penda, cum omni Merciorum gente, idolis deditus, & Chriſtiani erat nominis ignarus. At verò Caedwalla quamvis nomen & profeſſionem haberet Chriſtiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, ut nec ſexui quidem muliebri, vel innocuę parvulorum parceret ætati: quin univerſos atrocitate ferinâ morti per tormenta contraderet; multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum, Britanniæ finibus eraſurum, ſe eſſe deliberans. Sed nec religioni Chriſtianæ, quæ apud eos exorta erat, ali-

* *Sic MS. Cot.*

* regni. *C.*

* Haethfeld. *C.*

* Octobrium *MSs. ſing. Anno Dom.* 633.

* Octo. *MSs. ſing. at Sax.* ſeptem.

* *Sic C. & T.*

upp cumen pæp. ꝼpa ȝýt to ðæȝ Bꝼýttа ꝼeap ıꝼ ꝥ hı Anȝel cýnneꝼ ȝeleaꝼan ⁊ æꝼeꝼtnýꝼꝼe ꝼoꝼ nopıht habbað. * ne him an æníȝum ȝemænꝼumıan pıllað ðon ma ðe hæþenum mannum; Ða pæꝼ bꝼohte &opıneꝼ heaꝼoð ðæꝼ cýnınȝeꝼ to &oꝼoꝼꝼıc ceaꝼtꝼe. ⁊ pæꝼ eꝼt æꝼteꝼ þon ȝeðon on Sce'. Petꝼneꝼ cýꝼıcen ðæꝼ Apoꝼtoleꝼ. ða he timbꝼıan onȝan. ac Oꝼꝼalð hıꝼ æꝼteꝼꝼýlıȝenð hı ȝeenðaðe ꝼꝼa pe æn beꝼoꝼan ꝼæðon; ꝼæꝼ hıt ȝeꝼeteð on Sce'. Gꝼeȝoꝼıuꝼ poꝼtıce þæꝼ Papan. ꝼꝼam ðæꝼ ðıꝼcıpulı he lıꝼeꝼ poꝼð ⁊ Cꝼıꝼteꝼ ȝeleaꝼan onꝼenȝ; Ða æꝼteꝼ &opıneꝼ ꝼleȝe ⁊ ꝼoꝼ ðıꝼꝼa tıða ꝼꝼecennýꝼꝼe Scꝼ'. Paulınuꝼ * ȝenam mıð hıne ſ&elbuꝼhȝe ſpene. ða he æꝼ bꝼohte ⁊ on hıꝼ ſcıp ȝeꝼeꝼne hꝼeaꝼꝼ eꝼt to Centꝼ. pæꝼ Baꝼꝼa heoꝼa latteoꝼ &opıneꝼ ꝼenȝ þæꝼ cýnınȝeꝼ ꝼe * ꝼꝼomeꝼta; ⁊ hı ꝼꝼam Honoꝼıe ðam ſ&ıcebıꝼcope ⁊ &aðalðe ðam cýnınȝe ꝼꝼıþe aꝼꝼuꝼþlıce onꝼanȝene pæꝼon. hı hæꝼðon ꝼꝼılce eac. mıð hım &anꝼlæðe &opıneꝼ ðoht eꝼ ⁊ Þuꝼꝼꝼean hıꝼ ꝼunu; Sꝼýlce eac Uꝼꝼa hıꝼ ꝼuna ꝼunn Oꝼꝼꝼıþeꝼ eꝼt ꝼeo moðeꝼ æꝼteꝼ ðon on ꝼenðe ꝼoꝼ &aðalðeꝼ eȝe ⁊ Oꝼꝼalðeꝼ ðaꝼa cýnınȝa on Gallıa ꝼıce to ꝼeðanne Ðæȝbeꝼhte ðam cýnınȝe. ꝼe pæꝼ hıꝼe ꝼꝼeonð. ⁊ hı beȝen ðæꝼ on cılðaðe ꝼoꝼþꝼeꝼðan. ⁊ æꝼteꝼ ȝeꝼıꝼenꝼe aꝼe heoꝼa æþelnýꝼꝼe ⁊ unꝼcæþþıȝnýꝼꝼe on cýꝼıcean bebýꝼıȝðe pæꝼon; Bꝼohte heo ꝼeo cpen mıð hı monıȝe ðeoꝼꝼuꝼþe ꝼatu &opıneꝼ þæꝼ cýnınȝeꝼ mıð ðam pæꝼ ꝼum mycel ȝýlden Cꝼıꝼteꝼ mæl. ⁊ ȝýlðen calıc ȝehalȝoð to ꝼıȝbeðeꝼ ðenunȝe. ða nu ȝýta oð ðıꝼ mon mæȝ ꝼceaꝼıan ȝehealðene on Cantꝼaꝼa cýꝼıcean;

On ða tıð ꝼeo cýꝼıcè æt Þꝼo-ꝼeceaꝼtꝼe pæꝼ hýꝼðeleaꝼ. ꝼoꝼðon Romanuꝼ þæꝼe ceaꝼtꝼe bıꝼ-

Quo in tempore Roſenſis Eccleſia paſtorem minimè habebat, eò quòd Romanus præſul illius ad

cop

*ne him nænıȝum.C.

* ꝼe bıꝼceoꝼ.B.

* ꝼýꝼmeꝼta. B.

quid impendebat honoris. Quippe cùm uſque hodie moris ſit Britonum, fidem religionémque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quàm paganis. Allatum eſt autem caput Edwini Regis Eboracum; & illatum poſtea in Eccleſiam beati Petri Apoſtoli, quam ipſe cœpit: ſed ſucceſſor ejus Oſwald perfecit, ut ſuprà docuimus. Poſitum eſt autem in porticu ſancti Papæ Gregorii, à cujus ipſe diſcipulis VERBUM VITÆ ſuſceperat. [Turbatis itaque rebus Northanhymbrorum hujus articulo cladis, cùm nihil alicubi præſidii, niſi in fuga eſſe videretur;] Paulinus aſſumptâ ſecum Æthilburgâ reginâ quam pridem adduxerat, rediit Cantiam navigio, atque ab Honorio Archiepiſcopo & rege *Eadbaldo multùm honorificè ſuſceptus eſt. Venit autem illuc, duce Baſſo milite Regis Edwini fortiſſimo, habens ſecum *Eanfledan filiam, & Vuſcfrean filium Edwini, necnon & Iffi filium Oſfridi filii ejus, quos poſtea mater, metu Eadbaldi, & Oſwaldi regum, miſit in Galliam nutriendos Regi, quia erat amicus illius; ibíque ambo in infantia defuncti, & juxta honorem vel regiis pueris vel innocentibus Chriſti congruum, in Eccleſia ſepulti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa Edwini Regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum, conſecratum ad miniſterium altaris; quæ hactenus in Eccleſia Cantiæ conſervata monſtrantur.

* *Sic C. & W.*

* *Sic C. & W.*

cop pæʃ ʃnam Juʃto ðam ſcepceb'. to æpendoʃacan ʃendeð to honoʃio þam Papan. ⁊ þa peaʃð beʃenceð on ʃæʃ yþum. ⁊ þuʃh þ ʃe ʃoʃaʃʃnecena B'. Scʃ'. Paulinuʃ þæʃe cyʃican ʃcipe onfenʒ mið ðæʃ Apceb'. hæʃe. ⁊ Eaðbalðeʃ þæʃ cyninge ⁊ he ða hæfde oþþæt þe he on hiʃ tiðe þ heofonlice pice ʒeʃtah mið þæʃtme hiʃ ðæʃ pundoʃlican ʒepinneʃ. on þæʃe cyʃicean he ʃoʃlet hiʃ pallium þ he onfenʒ fnam þam Romaniʃcan Papan. ⁊ hiʃ lichoma on ʃibbe neʃteþ; he ʃoʃlet eac on hiʃ cyʃicean æt Eoʃoʃpic ceaʃtre Jacobum ðone diacon. ⁊ þæʃ þ cyʃiclic peʃ ⁊ haliʒ on eallum þinʒum. ⁊ he ʃyþþan lanʒe tiðe on þæʃe cyʃicean þæʃ puniʒende. ⁊ mycle hloþe þuʃh hiʃ laʃe ⁊ fulluhte þam ealðan feonde * apyʃde. ⁊ þone tun ðe he oftuʃt on eaʃdode pel neah Cetneht an ʒyt to ðæʒ mon hiʃ naman * cneodeð; ⁊ foʃþon ðe he þæʃ on cyʃic ʃonʒe ʃe ʒelæpeðeʃta. ⁊ æftep fæce on ʃibbe tiðe comon eft on Noʃþanhymbʃa mæʒðe. ⁊ þ þim peox ðaʃa ʒeleafʃumʃa. þ he þæʃ moniʒʃa maʒiʃtep cyʃiclicef ʃanʒef æftep Romane ðeape ⁊ Cantpaʃa. ⁊ he ða ealð ⁊ ðaʒena full [*⁊] ʒoðʃa ðæða æftep ðon ðe haliʒe ʃpiʃtu ʃpheca ð þ he fæðeʃa peʒ þæʃ fyliʒende;

Honorium Papam à Juſto Archiepiſcopo legetarius miſſus, abſorptus fuerat fluctib⁹ [Italici] maris, ac per hoc, curam illius præfatus Paulinus, invitatione Honorii antiſtitis & Eadbaldi Regis, ſuſcepit ac tenuit uſque dum & ipſe ſuo tempore ad cœleſtia regna, cum glorioſi fructu laboris aſcendit; in qua moriens Eccleſia pallium quoque, quod à Romano Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in Eccleſia ſua Eboraci Jacobum Diaconum, virum utique Eccleſiaſticum & ſanctum, qui multo exhinc tempore in Eccleſia manens, magnas antiquo hoſti prędas docendo & baptizando eripuit. Cujus nomine vicus, in quo maximè ſolebat habitare, juxta Cataractam, uſque hodie cognominatur. Qui, quoniam cantandi in Eccleſia erat peritiſſimus, recuperatâ poſtmodum pace in provincia & creſcente numero fidelium, etiam magiſter Eccleſiaſticæ cantionis, juxta morem Romanorum * ſive Cantuariorum, multis cœpit exiſtere. *Et ipſe ſenex & plenus dierum**, juxta Scripturas, *patrum viam ſecutus eſt.*

* obbiæð. B.

* Sax. & Cant.

* Sax. & bonorum operum

* cpeþeþ C.

*Sic MS. B. ſed MS. Cant. þ ir.

Hep endaþ feo æftre boc;

Hîc deſinit Liber ſecundus.

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER III.

CAP. I.

*Ut primi ſucceſſores Edwini Regis & fidem ſuæ gentis * perdiderint & regnum. Porrò Oſwaldus Chriſtianiſſimus Rex utrumque reſtauraverit.*

* prodiderint. *W. & C.*

ÐA Eadpine on ðam ȝefeohte offleȝen pæf ; ða fenȝ to ðefa pice hif fæðe-
* *ſic MS. B & C. ſed* ſelfricef. *Cantabr.*
pan funu* ſelfricef. Offrið pæf haten fonfon of fæfe mæȝfe he Eadpine hæfde cneomiffe ⁊ picef fpuman. fe Offric ðuph Sce'. Paulinef lafe ðæf b'. mið ðam ȝefynum Cpiftef ȝeleafan ȝelæfeð pæf ; Ðonne fenȝ to Beofnica pice ſEðelfpiðef funa Eanfpiþ pæf haten. fonfon he pæf þæfe mæȝfe cynincȝ cynnef ; ⁊ ealfe ðæfe tiðe ðe Eadpine cynincȝ pæf þ he fe Eanfpiþ ſEðelfpiðef funu mið mycelfe æþelinȝa ȝeoȝefe ȝe mið Scottum ȝe
* Peohtum. C.
mið * Pehtum fpacoðe. ⁊ ðæf ðuph Scotta lafe Cpiftef ȝeleafan onfenȝon. ⁊ ȝefullaðe pæfon ; And fona þæf ðe Eadpine offlefen pæf heofa feond. ða hpuffon hi ham to heofa eðle. ⁊ fe Eanfpiþ fenȝ to Beofnica pice ; Hpæt ða ? æȝhpæðef ðafa cynincȝa fyþþan hi pice hæfdon. fofletan ða ȝefyno ðæf heofonlican picef mið ðam hi ȝehalȝoðe pæfon. ⁊ eft hpuffon to ðam ealdan unfyfefnyffum ðeofulȝyldum. ⁊ hi fylfe ðuph þ fofluſian. ⁊ fona butan yldincȝe.
* æȝhpefene *B. & C.*
* æȝþefne Caðpalla Bpyttа cynincȝ mið apleafpe

AT interfecto in pugna Edwino, ſuſcepit pro illo regnum Deirorum (de qua provincia illegeneris proſapiam & primordia regni habuerat) filius patrui ejus Elfrici, vocabulo *Oſrichus, qui ad prædicationẽ Paulini, fidei erat Sacramentis imbutus. Porrò regnum Berniciorum (nam in has duas provincias gens Northanhymbrorum antiquitus diviſa erat) ſuſcepit filius Edelfridi, qui de illa provincia generis & regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Siquidem tempore toto, quo regnavit Edwinus, filii præfati Regis Edelfridi, [qui ante illum regnaverat,] cum magna nobilium juventute apud Scotos ſive Pictos exulabant. Ibíque ad doctrinam Scotorum catechizati, & baptiſmatis gratiâ ſunt recreati. Qui, ut mortuo Rege inimico, patriam ſunt redire permiſſi, *accepit [primus eorum, quem diximus,] Eanfrid regnum Berniciorum. Uterq; Rex, ut terreni regni inſulas ſortitus eſt, Sacramenta regni cœleſtis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit; ac ſe priſcis idololatriæ ſordibus polluendum perdendúmque reſtituit. Nec mora; utrumque Rex Britonum *Cead-

* Oſric. T.

* *Sic MSS. ſing.*

* *RR. Armach pag. 663. l. 33.*

hanð. ac hpæþepe miþ pihte ppæce hi acpealðe ⁊ æpert ðý nýhrtan rumepa on municep ðæpe býpig on ungeapone ðone Orpic miþ hir pýpðe becom. ⁊ hine miþ ealle hir peopuðe aðýlgode ; ⁊ ſeptep þon he eall geap on pealh Noprhanhýmbra * ahte. na lef rpa rpa rigefært cýning ac rpa rpa leoðhata. þ he gpimrigende porleaf ⁊ hi on gelicnýrre ðæf trairtan pæleſ punðaðe ; Ða æt nýhrtan com Sanctin buton geþeahte hir pitena trelfa rum. to him. þ he polðe ribbe ⁊ frihþef pilnian þone he ða gelice hlete geniþepaðe ⁊ orrloh ; Ðir ungefælige geap ⁊ þ goðleafe gýt to ðæg laðe puna ð. ge for fleame þara cýninga fram Chriftef geleafan. ⁊ eft to ðeofuldýlðum cýpðon. ge for * þeðenheoftnefre þæf leoðhatã Brýttа cýningef. forþon þ þa eallum gemænelice licoðe ðe ðara cýninga tiðum * tiledon. þ hi on peg aðýðe ða gemýnð ðara getreoplearna cýninga. ⁊ þ ylce geap to ðæf æftepfýligendan cýningef rice týledon. þ ir Goðe ðæf leofan pefef Orpalðef ; Ða pæf æftep Sanctin ðef rlege hir bropor. þ he com Orpalð miþ meðmýcle peopuðe. ac miþ Chriftef geleafan getrýmmeð þ he þone manfullan Brýtta cýning miþ hir unmætum peopuðum ðe he gealp. þ him nopiht pibrtandan mihte. orrloh ⁊ acpealðe on ðæpe rtope ðe Engle nemnaþ * Ðeniffef burna ;

walla, impiâ manu, ſed juſtâ ultione, peremit ; Et primò quidem proximâ æſtate Oſrichum, dum ſe in oppidi municipio temerariè *obſediſſet, erumpens ſubitò cum ſuis omnibus imparatum, cum toto exercitu delevit. Deinde cùm anno integro provincias Northanhymbrorum, non ut Rex victor, poſſideret, ſed quaſi tyrannus ſæviens diſperderet, ac tragicâ cæde dilaceraret : *tandem Eanfridum inconſultè ad ſe, cum duodecim electis militibus, poſtulandæ pacis gratiâ venientem, ſimili ſorte damnavit. Infauſtus ille annus, & omnibus bonis exoſus uſque hodie permanet ; tam propter apoſtaſiam Regum Anglorum, * quâ fidei Sacramentis exuerant, quàm propter veſanam Britannici Regis tyrannidem. Unde cunctis placuit, Regum tempora computantibus, ut ablatâ de medio Regum perfidorum memoriâ, idem annus ſequentis Regis, id eſt, Oſwaldi, viri Deo dilecti, regno aſſignaretur. Quo, poſt occiſionem fratris Eanfridi, ſuperveniente cum parvo exercitu, ſed FIDE CHRISTI munito, infandus Britonum dux, cum immenſis illis copiis, quibus nihil reſiſtere poſſe jactabat, interemptus eſt, in loco qui linguâ Anglorum Deniſes burna, [id eſt, rivus Deniſi] vocatur.

* mæg- ðe ahte B & C.
* þeðen- ðpe heoptan. B.
* toleðon. C.
* Ðeniſcef B. Ðeniſef burna. C.

Cap. 2.

Ut de ligno crucis quod idem Rex contra barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera ſanitatum miracula, quidam adoleſcens ſit brachii languore curatus.

Is reo rtop gýt to ðæg æt-ýpeð. ⁊ ir on mýcelre anpunþnýrre hæfeð ðær ðe Orpalð to ðýrrum gefeohte com. ⁊ þære þ halige tacen Chriftef noðe apæpte

OStenditur autem uſque hodie, & in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam *Oſwaldus, ſignum ſanctæ crucis erexit, ac flexis genu-

* Oſwald. C.

⁊

*sic MS.B ut Lat. sed deest Cant.

7 [*God] þæs biddende þ te he on ſpa mycelſe neodþeaſtnyſſe hiſ bigengum mid heofonlice fultume gehulpe; ſi þ ſæd þ he

* hnaþe. B.

þ Criſtes mæl * hnæde peonce gepornte. 7 reaþ adulfe on ðam hit gertandan rcolde. 7 he re

* peal-dende.B

cyninc rylfa pæs * peallende on hiſ geleafan. 7 þ Criſtes mæl genam. 7 on þone reaþ rette. 7 mid hiſ handum bam hit heold. 7 hæfde oþ ðæt hiſ þegnaſ mid

* be-rtpeð-don.B. berttyð-deðon. C.

moldan hit * berttyneðon 7 gerætnedon. 7 þa hit æftæneð pæſ. he hiſ rtæfne upp ahoſ 7 clypode to eallum ðam peoode. 7 cp'. utan ealle bigean upe cneope 7 gemænelice biddan þone ælmihtigan God 7 done liftendan. 7 þone roþan. þ he uſ fram ðam ofenhydigan feonde 7 ðam nedan mid hiſ miltrunge gercyl-

*sic MS.B ut Lat.sed MS.Cant. nihtpi-ce.

de forþon he pat þ pe * nihtlice pinnaþ foſ hælo upe deode; Đa dydon hi ealle rpa he het. 7 rona on morgenne rpa hit dagian on-gan he foſ on done hefe de him togeaneſ geromnod pæſ. 7 æf-teſ eaſtnunge hiſ geleafan þ hi heora feond ofeſrpiþdon 7 rige ahten; Jn ðære gebedtope æf-teſ ðon monige mægen 7 hælo tacen gefremede pæron. to tac-nunge 7 to gemynde ðæſ cy-ninges geleafan. 7 monige gyt to dæg of ðam treope ðæſ halgan Criſtes mæleſ.

* þpitaþ rponaſ. B.

* rponaſ 7 rceafdan nimað 7 ða on pæteſ rendaþ. 7 þ pæteſ on aðlige men ofþe on neat rtredað ofþe ðrincan rylað. 7 hi rona hælo onfoð; Jſ reo rtof on Englirc nemned heofenfelð. pæſ heo geara rpa nemned foſ tacnunge ðære tofeaſtora pundra. foſðon þe ðæſ þ heofonlice rige beacen æfæned be-on rceolde. 7 ðæſ heofonlice rige ðam cyninge realð pæſ. 7 ðæſ gyt to dæg heofonlice pundru gemærrode beoð;

bus DEUM deprecatus eſt; ut in tanta rerum neceſſitate ſuis cultoribus cœleſti ſuccurreret auxilio. Denique fertur, quia factâ citato opere cruce, ac foveâ * præparatâ in qua ſtatui deberet, ipſe fide fervens hanc arripuerit, ac foveę impoſuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec adgeſto à militibus pulvere, terræ figeretur: Et hoc facto, elatâ in altum voce, cuncto exercitui proclamaverit, Flectamus omnes genua, &[a] DEUM OMNIPOTENTEM vivum ac verum, in communi deprecemur, *ut nos ab hoſte ſuperbo ac feroce ſuâ miſeratione defendat: ſcit enim ipſe, quia juſta pro ſalute gentis noſtrę bella ſuſcepimus. Fecerunt omnes ut juſſerat; Et ſic incipiente diluculo in hoſtem progreſſi, juxta meritum ſuæ fidei, victoriâ potiti ſunt. In cujus loco orationis, innumeræ virtutes ſanitatum noſcuntur eſſe patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis: Nam & uſque hodie, multi de ipſo ligno ſacroſanctæ crucis aſtulas excidere ſolent, quas cùm in aquas miſerint, eíſque, languentes homines aut pecudes potaverint ſive aſperſerint, mox ſanitati reſtituuntur. Vocatur locus ille linguâ Anglorum *Heofonfeld, [quod dici poteſt Latinè, cœleſtis Campus,] quòd certo utique præſagio futurorum, antiquitus nomen accepit; ſignificans nimirum quòd ibidem cœleſte erigendum trophæum, cœleſtis inchoanda victoria, cœleſtia uſque hodie forent miracula celebranda. [Eſt autem locus juxta murum illum ad aquilonem, quo Romani quondam, ob arcendos barbarorum impetus, totam à mari ad mare, prę cinxêre Britanniam; ut ſuprà docuimus, In

* Sic MSs. T. & W.

* Sic MSs. ſing.

*Hefenfeld. C.

Nir forhon ungenirne þ pe an mægen * ⁊ an pundor of monegum arecgan þe æt þýrrum halgan Cnirtes mæle * geporden pær ⁊ þær rum Godes deop of þam bnoþrum dæne cýnicean æt Beagortealdes ea. dær nama pær Bothelm. Da eode he rumre nihte on ire unpærlice. Da gefeoll he remninga on hir eapm upan ⁊ done rpýþe gebræcc. ⁊ he mid da hefegineffe dær gebrocenan eapmes rpide gerpenced pær. rpa þ he for þý rare ne mihte forhon hir hand to mude gedon ⁊ Da gehýrde he rumne dara bnoþra rprecan. þ he polde fedan to dam halgan Cnirtes mæle. Da bæd he hine þ he him dær arpurfdan treores hpýlcne * hugu dæl bnohte þonne he ham come. cp'. þ he gelýfde þ he duph þ mihte hælo onfon þurh dnihtnes gýfe ⁊ Da dýde re bnoþer rpa he hine bæd. ⁊ com eft on æfen ham. þa da gebrohte he him rumne dæl ealdes meores de on dam halgan treore gefeaxan pær ⁊ Da ræt he æt beode. ⁊ næfde da æt handa hpæn he þ gebrohte lac healdan rceolde rende da on hir borm ⁊ Da he da to ferte * eode. da forgeat he þ he on ofre rtore þ * geheolde· ac let forh on hir borme apunian ⁊ Da pær æt midre nihte da he pæccende pær. da ne pirte he hpæt he gefelde cealdes æt hir ridan licgean. cunnode þa mid hir handa. ⁊ rohte hpæt þ pære. da gemette he hir eapm ⁊ hir hand rpa hale ⁊ rpa gerunde rpa him næfre bryce ne *dard gedó pære ⁊

*an pulder ⁊an pundor B.

* *aliàs* tobræc *superscrip. Cantabr.*

* rumne C.

* gere-ordde. B.

* gefat. B.

* þ lac. B.

* deard. C.

quo videlicet loco consuetudinẽ multo jam tempore, fecerant fratres Haguſtaldensis Ecclesiæ (quæ non longè abest) advenientes omni anno, pridie quàm postea idem Rex Oswaldus occisus est, vigilias pro*salute animæ ejus facere, plurimáq; Psalmorum laude celebratâ, victimam pro eo, manè, sacrę oblationis*offerre. Qui etiam crescente bonâ consuetudine, nuper ibidem Ecclesiâ constructâ atque dedicatâ, sacratiorem & cunctis honorabiliorem omnibus locum fecerunt. Nec immeritò, quia nullum, ut comperimus, FIDEI CHRISTIANÆ signum, nulla Ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priùs quàm hoc sacræ crucis vexillum, novus militiæ ductor, dictante fidei devotione, contra hostem immanissimum pugnaturus, statueret.] Nec abs re est, unum è pluribus, quæ ad hanc crucem patrata sunt, virtutis miraculum narrare. Quidam * de fratribus ejusdem Haguſtaldensis Ecclesiæ, nomine Bothelmi, [qui nunc usque superest ante paucos annos] dum incautiùs fortè noctu in glacie incederet, repentè corruens brachium contrivit, ac gravissimâ fracturę ipsius cœpit molestiâ fatigari, ità ut nè ad os quidem adducere ipsum brachium nullatenus, dolore arcente, valeret. Qui, [cùm die quadam manè] audiret unum de fratribus ad locum ejusdem sanctæ crucis ascendere dispositisse, rogavit ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili, rediens afferret. Credere se dicens, quia per hoc, donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, & reversus ad vesperam, sedentibus jam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cùm sedens ad mensam non haberet ad manum ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum *sibi; Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore cum evigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacere, admotáque manu requirere quid esset; ità sanum brachium manúmque repperit, ac si nil unquam tanti languoris habuisset. NOTÆ.

* *tamen R. Oswaldus tunc* cum Domino regnavit *cap.* 12.

* *Sic MSs. T. & W. &c.*

* *Sic MSs. sing.*

* *Sic MSs. sing.*

NOTÆ.

a Flectamus omnes genua; & DEUM OMNIPOTENTEM — in communi deprecemur. *En! hîc neque ipse Ven. Beda, neque interpres R. Aluredus vel minimam de adoranda cruce mentionem fecit: fecerunt tamen Romano-Saxenici recentiores homiliſtæ; Bedam, aliter quàm ſcripſerat, recitantes. Hom.* 51. *de Paſſione S. Oſwaldi Regis & Martyris, pag.* 318. *lin.* 6. Oꝛpalð ða apꝛæꝺe ꝺone ꝓoꝺe ꝓona Goꝺe to ꝓuꝓꝺmẏnte. æꝓ ðan ðe he to ðam ȝepinne come. ⁊ clẏꝓoꝺe to hiꝛ ȝefæꝓum ; Uton ꝓeallan to ðæꝛe ꝓoꝺe. ⁊ ðone ſælmihtiȝan biꝺðan ; &c. *hoc eſt ; Oſwaldus erectâ ſtatim cruce in honorem Dei, antequam ad prælium venerat; allocutus eſt ſocios ſuos* [*milites,*] *Nos ad crucem* , [non ità Beda] *procidamus , & omnipotentem* DEUM *invocemus: ſed alter* * *Homiliſta hunc ſecutus, populum* κατ' ἐπανόρθωσιν *erudit, nè ipſam crucem colerent.* * *Hom.* 24. *p.*237,237 Ðæꝛe halȝan ꝓoꝺe tacn iꝛ upe bletꝛunȝ. ⁊ to ðæꝛe ꝓoꝺe ꝓeuꝛ ȝebiꝺꝺaþ. na ꝛꝓa ðeah to ðam tꝛeoꝛe. ac to ðam ſælmihtiȝan Oꝛihtne þe on ðæꝛe halȝan ꝓoꝺe ꝛoꝛ uꝛ hanȝoꝺe ; *hoc eſt; Hujus ſanctæ crucis ſignum, noſtra eſt benedictio ; ad crucem noſmet incurvemus, minimè tamen ad* LIGNUM, *ſed ad omnipotentem* DOMINUM, *qui in cruce ſancta pro nobis ſuſpenſus fuit. Veteres ſolebant hiſtoriam crucifixi Chriſti coram gente Ethnica convertenda exhibere, quod & feciſſe monachum, & Archiepiſcopum Auguſtinum* (*lib.* 1. *cap.* 25.) *viſus eſt Beda demonſtraſſe. Quid Paulinus* (*lib.*2. *cap.*12.) *expectaret à Rege Edwino , nempe, ut ad myſterium* vivificæ crucis ſe inclinaret, *Rex Aluredus optimè explicat,* þ he onꝛon ꝓolꝺe hiꝛ ece hælo. ⁊ þam ȝenẏne ðæꝛe liꝛꝛæꝛtan ꝓoꝺe Cꝛiꝛteꝛ ; *hoc eſt, Ut accipere vellet* (*Rex Edwinus*) *ſuam aternam ſalutem, & vivificæ crucis Chriſti myſterium. Ubi Rex glorioſus vocem* inclinari *conſultò ſic explicat.* þ he onꝛon ꝓolꝺe. &c. *ut tantùm velit accipere myſterium crucis ; non tam crucem, quàm, in cruce crucifixi Chriſti Evangelium. Hanc quoque de adoranda cruce conſuetudinem nullâ Apoſtolorum doctrinâ, ſed incertâ illâ de cruce, ab Helena inventâ, narratione, pro vera doctrina populo Dei obtrudi, teſtantur conciones publicæ ; his verbis* , Cꝛiꝛtene men ꝛceolon ꝛoꝓlice abuȝan to ȝehalȝoꝺꝓe ꝓoꝺe on ðæꝛ hælenꝺeꝛ naman. ꝛoꝓþan þe pe nabbaþ ða ðe he on ðꝛopaꝺe. ac hẏꝓe anlicnẏꝛ biꝺ haliȝ ꝛꝛa þeah. to ðæꝛe pe buȝaþ on ȝebeꝺum ꝛẏmle to þam mihtiȝan Oꝛihtne ðe ꝛoꝛ mannum þꝓopaꝺe. ⁊ ꝛeo ꝓoꝺ iꝛ ȝemẏnꝺ hiꝛ mæꝛan ðꝛopunȝe. haliȝ þuꝓh hine ðeah ðe heo on holte þeoxe ; þe hi þuꝓþiaþ á ꝛoꝛ þuꝓþmẏnte Cꝛiꝛteꝛ. ꝛeþe uꝛ alẏꝛꝺe miꝺ luꝛe ðuꝓh hi. þæꝛ pe him ðanciaþ ꝛẏmle on liꝛe ; *hoc eſt; Homines Chriſtiani ad ſanctam crucem debent revera in nomine Jeſu incurvare; quoniam eandem quâ paſſus fuit, crucem non habemus; ejus tamen ſimilitudo nihilominus ſancta eſt, cui in precibus nos ſemper incurvamus ad potentem Dominum, qui pro hominibus paſſus eſt ; crux autem eſt magnæ ipſius paſſionis commemoratio, & per illam ſacra; quamvis in ſylva creſceret. Nos illam ſemper veneramur propter honorẽ Chriſti qui nos ex amore per illam redemit, per quam nos illi in vivis ſemper gratias agimus. Hactenus Hom. Iſthæc veneratio an Apoſtolica ſit necne & Catholica, ipſa doctrinæ* * *origo pro ſe loquatur. Meminerint Lectores R. Oſwaldum apud Bedam dixiſſe hoc in loco,* Flectamus genua, & Deum omnipotentem-- deprecemur: *ſed hiſtoriæ* (*ut diximus*) *interpolatores,* ad ſanctam crucem incurvemus. *Vide RR. Armach. Anti-Jeſuitam Hibern. de imaginibus , pag.* 448. *Vide luculentiſſimam & perquàm egregiam D. H. Spelm.* de vexillo crucis *commentationem, in Concil. pag.*217.

* *Crux ab Helena inventa.*

Cap. 3.

*Ut idem rex postulans de gente Scotorum * antistitem, acceperit Aidanum, eidémq; in insula Lindisfarnensi sedem Episcopatûs donaverit.* * *Sic MSs. sing.*

ONo ða ꝼe ylca cyninꝛ Oꝼpalð ꝼona ðæꝼ ðe he ꝼice onꝼenꝛ luꝼaðe ⁊ ꝼunoðe ꝥ eall ꝼeo ðeoð ðe he ꝼoꝼe pæꝼ miðꝥa ꝛyꝼe ðæꝼ cꝼiꝼtenan ꝛeleaꝼan ꝛeleꝼneð pæꝼe. ðæꝼ ꝛeleaꝼan ⁊ cyðneꝼꝼe heꝼꝼyꝼoꝼtꝼ onꝼenꝛ. on ꝼiꝛe ꝛeꝼeohtum ellꝼeoꝼðꝼa cyn-na; Ða ꝼenðe he to Scotta eal-ðoꝼmannum æꝼenðoꝼacan be-
* hꝼile. B. tpyh ðe he lanꝛꝼe * tiðe ꝼꝼæcca pæꝼ. ⁊ ꝼꝼam ðam he ꝼulluhtef ꝛefyno onꝼenꝛ. miðꝥa hiꝼ ꝼeꝛnum. ðe miðꝥa hine pæꝼon. bæð hi ꝥ hi him ꝼumne biꝼcop onꝼenðe ðæꝼ laꝼe ⁊ ðenunꝛe Anꝛel ðeoðe. ꝥ he ꝼihte ðæꝼ oꝼihtenlican ꝛeleaꝼan ꝛiꝼe ꝛeleoꝼnoðe. ⁊ ðam ꝛefyno onꝼenꝛe ꝼulluhte bæþeꝼ. ⁊ hi him luꝼtlice ꝛetiþeðon. ⁊ him biꝼcop ꝼenðon. Aiðanuꝼ pæꝼ haten. myceleꝼe monþꝼæꝼnyꝼꝼe ⁊ æꝼꝼæꝼtnyꝼꝼe ⁊ ꝛemetꝼæꝼtnyꝼꝼe mon. ⁊ he hæꝼðe Goðeꝼ *ellen-
* *sic Cot. sed Cantab* ꝛoðneꝼꝼe ⁊ hiꝼ luꝼan; Ða he ða ꝼe B. to ðam cyninꝛe com ða ꝼealðe he him ꝼtope ⁊ biꝼcop ꝼetl on Linðeꝼꝼeaꝼona ea. ðæꝼ he ꝼylꝼa bæð ⁊ pilnaðe. ⁊ he ꝼe cyninꝛ hiꝼ monunꝛum eaðmoð-lice ⁊ luꝼtlice on eallum þinꝛum ꝛehyꝼꝼum pæꝼ. ⁊ he Cꝼiꝼtef cyꝼnicean on hiꝼ ꝼice ꝛeoꝼnlice timbꝼeðe ⁊ ꝼæꝼðe. ⁊ oꝼt ꝼæꝛef ꝼæꝛefꝼyne ꝛelamp ꝥ ðonne ꝼe B. ꝛoðcunðe laꝼe læꝼðe. ꝼe ðe Enꝛliꝼc ꝼullice ne cuðe ꝥ ꝼe cyninꝛ ꝼylꝼa ꝼeþe Scyttyꝼc ꝼullice ꝛeleoꝼnað hæꝼðe hiꝼ ealðoꝼmannum ⁊ hiꝼ ðeꝛnum ðæꝼe

IDem ergò Oſwaldus mox, ubi regnum ſuſcepit, deſiderans, totam cui prȩeſſe cœpit gentẽ, FIDEI CHRISTIANÆ GRATIA imbui, cujus experimenta permaxima in expugnãdis Barbaris jam cœperat, miſit ad majores natu Scotorum, inter quos exulans ipſe baptiſmatis Sacramenta, cum his qui ſecum erant militibus, conſecutus erat; petens ut ſibi mitteretur antiſtes, cujus doctrinâ ac miniſterio gens quam regebat Anglorum, DOMINICÆ FIDEI & dona diſceret, & ſuſciperet Sacramenta. Neque aliquanto tardiùs quod petiit impetravit: accepit námq; Pontificem Aidanum, ſummæ manſuetudinis & pietatis ac moderaminis virum; *habentémque zelum Dei, quamvis non* plenè *ſecundùm ſcientiam.* [Námq; diem †Paſchæ dominicum more ſuæ gentis, cujus ſȩpiùs mentionem fecimus, à quartadecima luna uſque ad viceſimam obſervare ſolebat. Hoc etenim ordine, ſeptentrionalis Scotorum provincia, & omnis natio Pictorum illo adhuc tempore, Paſcha dominicum celebrabat; æſtimans ſe in hac obſervantia ſancti ac laude digni patris Anatolii ſcripta ſecutum. Quod quidem an verum ſit, peritus quiſque facilimè cognoſcit. Porrò *gentes Scotorum, quæ Auſtralibus Hiberniæ inſulæ partibus morabantur, jamdudum, ad admonitionem Apoſtolicæ ſedis antiſtitis, *Paſcha canonico ritu obſervare didicerunt.] Veniente igitur ad ſe Epiſcopo, Rex locum ſedis Epiſcopalis, in inſula Lindisfarnenſi, ubi ipſe petebat, tribuit. [Qui videlicet locus, accedente ac recedente rheumate, bis quotidie, inſtar inſulȩ, maris circũluitur undis, bis renudato litore contiguus terræ redditur:] atque ejus[a] admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auſcultans, Eccleſiam Chriſti in regno ſuo multùm diligenter ædificare, ac dilatare curavit. Ubi pulcherrimo ſæpè ſpectaculo contigit, ut evangelizante antiſtite, qui Anglorum linguam perfectè non noverat, ipſe Rex ſuis ducibus ac miniſtris interpres verbi exiſteret cœleſtis; quia

† *RR. Armach. pag. 931. lin. 8*

* *Ibid. p. 700. lin. 27. & pag. 734. lin. 1.*

* *Ibid. 934. lin. 25.*

heoꝼon-

heofonlican lare þær þalhtoð gefoncen. of ðære tide monige coman ðæghpamlice of Scottalande on Breotone ⁊ on ðam mægþum Angel ðeode þe Oswaldo ofer cyning þær mid mycelre pillsumnyrre Cristes geleafan bododon ⁊ lærdon. ⁊ ða se sacerd hadef pæron him. fulluhton ðenedon; Ða pæron eac cyricean getimbrede on monegum stopum ⁊ ðidel gefeonde common Angel cynnes folc Godes pord to gehyranne ðe hi bodedon ⁊ lærdon. ⁊ se cyning him geaf ⁊ sealde æhte. ⁊ land mynster to timbrianne. ⁊ Scottas lærdon geonge ⁊ealde on heofollicne ðeodscipe. forþon ðe munecas pæron ða ðe hider coman* pær eac munuc se ylca B'. Aidan. pær he rendeð of ðam ealande ⁊ of ðam mynstre ðe *Hii ir nemneð þ minster on eallum nord Scottum ⁊ eallum Peohta mynstrum mycelre tide ealdordom ⁊ heanesse onfeng. ac hræþere hit Peohtas sealdon ⁊ gearon Scotta munucum. forþon þe hi ær þurh heora lare Cristes geleafan onfengon;

nimirum, tam longo exilii sui tempore, linguam Scotorum jam plenè didicerat. Exinde cœpere plures per dies de Scotorum regione venire Britanniam, atque illis Anglorum provinciis, quibus regnavit Rex Oswaldus, magnâ devotione VERBUM FIDEI prędicare, & credentibus gratiam baptismi, quicunque sacerdotali erant gradu prædiți, ministrare. Construebantur ergò Ecclesiæ per loca; confluebant ad audiendum verbum *populi gaudentes; donabantur, munere regio, possessiones & territoria ad instituenda monasteria; imbuebantur præceptoribus Scotis parvuli Anglorum unà cum majoribus, studiis & observatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant [maximè qui ad prædicandum] venerant. Monachus ipse Episcopus Aidanus, utpote de insula, quę vocatur* Hii, destinatus. Cujus monasterium in cunctis penè Septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monasteriis, non parvo tempore arcem tenebat, [regendísque eorum populis præerat. Quæ videlicet* insula ad jus quidem Britannię pertinet, non magno ab eo freto discreta,] sed donatione Pictorũ, [qui illas Britannię plagas incolunt,] jamdudum monachis Scotorum tradita, eò quòd, illis prædicantibus, FIDEM CHRISTI perceperunt.

* to, læpenne C & B. *ut Lat.*

* Hir *Cantabr. perperam.*

*Sic MSs. fing.

**RR. Armach. 697. &c.*

* *Ibid. p. 703. lin. 9.*

NOTÆ.

a Ejus (*scil. Aidani Scotici Episcopi*) admonitionibus humiliter--- in omnibus auscultans, *Rex Oswaldus*, Ecclesiam Christi in Regno suo multùm diligenter ædificare ac dilatare curavit,— admonuit: *& paulò pòst*, Evangelizavit Antistes Aidanus, auscultavit *R. Oswaldus*, Ecclesiam ædificavit, verbum Dei, *ignotâ linguâ*, ab Episcopo Aidano prædicatum, ducibus ac ministris interpretatus est. *Oswaldus Regis augustissimi, & Aidanus Episcopi & pastoris vigilantissimi exemplum exhibet; sicut utrumque Beda, sic utrumque vetus Ecclesia Regem & Pastorem, ad extruendam Ecclesiam, consociat; Serm. Cathol. in* feria secunda *Letania majori.* *Sic Latinè dedi.*

Cyninge gepirt pihtpirnyrr ⁊ pirdom. him ir nama gesett of sobum peccendome. þ he hine sylfne. ⁊ siþþan hir leode mid pirdome pirrige. ⁊ pel genihtlæce; þ folc bið gesælig þurh snotepne cyning. rigesæt ⁊ gesundfull ðurh gesceadpirne peccend;

* *Regi convenit justitia & sapientia; nomen illi, juxta veram interpretationem, inditum; [primò] ut seipsum, dein ut gentem suam per sapientiam instituat, & bene administret. Felix est populus per sagàcem regem, victor & incolumis per* * *Vide suprà pag. 151.*

ꝑeccenð ; ⁊ ꞇ hi beoþ ȝeýꝑmeðe þuꝑh unꝑiꝛne cýninȝ on manegum unȝelimpum ꝑoꝑ hiꝛ miꝛꝑæðe;

prudentem gubernatorem, multíſq; adverſis per regem inſipientem, propter conſilium ejus iniquum læditur.

Biꝛcop ꝛceal læꝑan hiꝛ leoðe ꝛýmble miþ boclicene laꝑe. ⁊ him býꝛnian ꝑel. ðꝑeaȝan ða ðꝑýꝑan. ⁊ ða ðeaꝑꝛæꝛtan luꝑian. beon heoꝑa hýꝑðe holð unðeꝑ Cꝑiꝛte. ealle oꝑenꝛceaꝑiȝende. ꝛꝑa ꝛꝑa hiꝛ nama ꝛꝑeȝþ. ⁊ ýꝑel ne ꝑoꝑꝛuꝑiȝe. ne unꝑihꞇ ne ȝeþaꝑiȝe ;

Epiſcopus plebem ſuam biblicâ doctrinâ ſemper erudiat, rectéque exemplo doceat; perverſos increpet; & morigeros amet; peculium ejus ſub Chriſto teneatur : omnibus SUPERVISOR *eſto, ſicut nomen ejus ſonat; malum autem nè ſileat, injuſtúmque nè patiatur.*

Ibid. pag. 104. lin. 6

Goð hýꝑðe pæꝛ Peꞇꝑuꝛ. ⁊ ȝoð pæꝛ Pauluꝛ. ⁊ ȝoðe pæꝑon ða Apoꝛꞇoli. ðe hiꝑa liꝛ ꝛealðon ꝑoꝑ Goðeꝛ ꝑolce. ⁊ ꝑoꝑ ꝑihꞇum ȝeleaꝑan. ac heoꝑa ȝoðnýꝛ pæꝛ oꝛ þam heoꝑðe þ iꝛ Cꝑiꝛꞇ ðe iꝛ heoꝑa heaꝛoð. ⁊ hi ꝛinð hiꝛ lima; ſ̄lc biꝛceop ⁊ ælc laꝑeoꝑ iꝛ ꞇo hýꝑðe ꝛeꝛeꞇꞇ Goðeꝛ ꝑolce. þ hi ꝛceolon þ ꝑolc piþ ðone ꝑulꝛ ȝeꝛcýlðan ; ðe ꝑulꝛ iꝛ ðeoꝑol.--- Ðonne ꝛceal ꝛe hýꝑðe þ iꝛ ꝛe biꝛceop oþþe oþeꝑ laꝑeoꝑ piþꝛꞇanðan ðam ꝑeþan ꝑulꝛe miþ laꝑe ⁊ miþ ȝebeðum ; Naꝛꞇ ðu hꝑa biþ hýꝑa. hꝑa hýꝑðe. æꝑ ðam ðe ꝛe ꝑulꝛ cume. ac ꝛe ꝑulꝛ ȝeꝛꝑuꞇelaþ miþ hꝑilcum moðe he ȝýmðe ðæꝑa ꝛceapa ; ðe ꝑulꝛ cýmþ ꞇo ðam ꝛceapum. ⁊ ꝛume he abiꞇꞇ. ꝛume he ꞇoꝛꞇencþ ; Ðonne ꝛe ꝑeþa ðeoꝑol ꞇihþ ða Cꝑiꝛꞇenan men. ꝛume ꞇo ꝑoꝑliȝꝛe. ꝛume he onꞇenꞇ ꞇo ȝýꞇꝛunȝe. ꝛume he aꝑæꝑþ ꞇo moðiȝnýꝛꝛe. ꝛume he ðuꝑh ȝꝑaman ꞇo ꞇꝑæmþ ;

Bonus paſtor erat Petrus, bonúſque Paulus, bonique erant Apoſtoli; qui vitam ſuam pro populo Dei, & pro recta fide expoſuerant; illorum tamen bonitas à capite fuit; hoc eſt, Chriſto, qui illorum caput *eſt, & cujus illi membra ſunt. Omnis Epiſcopus, omníſque Doctor, populo Dei paſtor inſtituitur, illum ut populum contra lupum defendat. Diabolus eſt lupus,* — Et lin. 12. *Oportet ergò Paſtorem, h. e. Epiſcopum, vel Doctorem alium lupo crudeli per doctrinam, pérque preces reſtitare.* Et lin. 25. *Neſcis quis ſit mercenarius, quiſve paſtor, priuſquàm lupus acceſſerit. Verùm lupus oſtendit quo animo iſtas oves curaverit. Lupus ad oves veniens quaſdam mordet; quaſdam diſſipat. Diabolus utique crudelis quoſdam Chriſtianos ad ſtuprum pellicit; quoſdam ad avaritiam pertrahit; quoſdam excitat ad ſuperbiam; quoſdam per diſcordiam ſeparat.*

CAP. 4.

Quando Gens Pictorum fidem Chriſti ſuſceperit.

Dee ſt Sax. SIquidem anno incarnationis Dominicæ quingenteſimo ſexageſimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani imperii poſt Juſtinianum, Juſtinus minor accepit) venit de Hibernia presbyter & Abbas, habitu & vitâ monachi, inſignis nominis, nomine * Columba, Britanniam; prædicaturus VERBUM DEI provinciis Septentrionalium Pictorum, hoc eſt, eis qui arduis atq; horrentibus montium jugis, ab auſtralibus eorum ſunt regionibus ſequeſtratæ : Námque ipſi* auſtrales Picti, qui intra eoſdem montes habent ſedes, multo antè tempore (ut perhibent) relicto errore idololatriæ, FIDEM VERI-

Anno Dom. 565.

** RR. Armach p. 692. lin. 12. & p. 901. l. 23*

** Ibid. p. 661. l. 20.*

TATIS

TATIS acceperant, prędicante eis verbum Nyniâ Episcopo reverendissimo & sanctissimo viro, de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter *fidem & mysteria veritatis edoctus; cujus sedem Episcopatûs, sancti Martini Episcopi nomine, & Ecclesiâ insignem, (ubi ipse etiam corpore unà cum pluribus sanctis requiescit) jam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgò vocatur Ad Candidam casam; eò quòd ibi *Ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit. Venit autem Britanniam * Columba regnante Pictis Bridio, filio Meilochon, Rege potentissimo, nono anno regni ejus, gentémque illam verbo & exemplo AD FIDEM CHRISTI convertit. Unde & præfatam insulam ab eis in*possessionem monasterii faciendi accepit: Neque enim magna est, sed quasi *millia-rium quinque, juxta æstimationem Anglorum, quam successores ejus usque hodie tenent; ubi & ipse sepultus est, cùm esset annorum septuaginta septem, post annos circiter triginta & duos ex quo ipse Britanniam prædicaturus adiit. Fecerat autem, priusquam Britanniam veniret, monasterium nobile in Hibernia, quod à copia roborum * Dearmach linguâ Scotorum, hoc est, campus roborum cognominatur. Ex quo utroque monasterio, perplurima exinde monasteria per discipulos ejus, & in Britannia & in Hibernia, propagata sunt. In quibus omnibus idem †monasterium insulanum, in quo ipse *requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper ||Abbatem presbyterum, cujus juri & omnis provincia & ipsi etiam Episcopi ordine inusitato debeant esse subjecti, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non Episcopus, sed presbyter exstitit & monachus. De cujus *vita & verbis nonnulla à discipulis ejus feruntur scripta haberi. Vetùm qualiscunq; fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit successores, magnâ continentiâ ac divino amore, regularíque institutione insignes. In tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbem positis, nemo synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat; tantùm ea quę in Propheticis Evangelicis & Apostolicis literis discere poterant, pietatis & *castitatis opera diligenter observantes: permansit autem hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicę incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. At tunc, veniente ad eos reverendissimo & sanctissimo patre & sacerdote Egbertho, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutiùs exulaverat pro Christo, erátque doctissimus in SCRIPTURIS, & longævâ vitæ perfectione eximius; correcti sunt per eum, & ad verum canonicúmque *Paschæ diem translati. Quem tamen & anteà non semper in luna quartadecima cum Judęis, ut quidam rebantur, sed in die quidem dominica, aliâ tamen quàm decebat hebdomadâ, celebrabant. Sciebant enim (ut Christiani) resurrectionem dominicam, quæ prima Sabbati facta est, primâ Sabbati semper esse celebrandum. Sed ut barbari & rustici, quando eadem prima Sabbati, quæ nunc dominica dies cognominatur, veniret, minimè didicerant. Verùm quia gratiâ charitatis fervere non omiserant, hujus quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt; juxta promissum Apostoli dicentis; *Et siquid aliter sapitis, & hoc quoque vobis Deus revelavit*; de quo pleniùs in sequentibus, suo loco, dicendum.

*RR. Armach. p. 1016 l. 33.

* Ibid. p. 703. lin. 8.

* Ibid. p. 854. l. 16. pag. 859. 860. 861. 872. & 690. l. 19.

† Ibid. pag. 700. lin. 18. & 910. lin. 10.

* Ibid. p. 708. lin. 31.

|| Ibid. p. 701. lin. 15.

* Ibid. p. 688.

* Ibid. p. 940.

Philip. 3. 15.

* Fide & mysterio. *W.*

* *Sic MSS. sing.*

* Familiarum *edit. Col.*

* charitatis. *W.*

CAP. 5.

De vita Aidani Episcopi.

* *sic MS. Cott. sed Cantabr.* ꝑꝑamꝛcipe.

ANo ꝑꝑam ðiꝛꝛum ealonðe ⁊ ꝑꝑam ðẏꝛꝛa muneca * ꝑꝑeonðꝛcipe to læꝑenne Cꝑiꝛtes geleaꝑan Angol ðeoðe ꝑæꝛ ꝛenðeð Aiðan ꝛe B'. ⁊ he ða ꝛe biꝛceop betꝛꝑih oꝼꝼe laꝛe monnum

AB hac ergò insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam in CHRISTO missus est Aidanus, [accepto gradu Episcopatûs, quo tempore eidem monasterio *Segenius Abbas & presbyter prę-fuit.] Unde inter alia vivendi do-

* Segeni. *C.* Seginus. *T.* Segenus. *W.*

to lifigeanne þa fægefeftan byrne hif ginguum foflet. þ he fær micelfe fofhæfonyrfre ⁊ fofþyþneonefre lifef. ⁊ þ rþiðorf hif lafe gefultumaðe. þ ofþe þiran ne lyfeðe butan rþa rþa he læfðe. foftþon he nofiht
* ne ne. ne rohte * ne no lufoðe ða þing
C. ðe ðirref miðdan geafdef fæfton ; Ac eall ða peoflo goð ðe him fham cyningum ⁊ fham feligum mannum þirre peoflode gegyfne fæfon. rona he ða þeafum fehte ⁊ fealðe þa þe him togeaneg coman ; þe fende ge-
* ge onð ealle * mynftef rtope
þufh.B. ge þufh folc rtope. ne he on
& C. hoftref hþycge cuman polde.
* aliàs *nemne hþylc nyð mafe abæðde
butan. ac he eall hif fotum geeode. ⁊
Cantabr. rþa hpæf rþa he com ⁊ rþa hþyl-
ſuperſcrip. ce rþa he gereah rþa nice rþa heane. þonne cyfde he to ðam
* unge- gif hi * ungeleafrume fæfon ⁊
leafful- he hi lafede þ hi onfengon
le.B. ðam gefynð Cnirtef geleafan. ofþe gif hi geleafrume fæfon þ he ða gertangode ⁊ tþymede þ hi fæftlice on heofa geleafan apunedon. ⁊ to ælmefrran ⁊ to goofa ðæða fyligneffum he
* afeh- hi * apeahte. ge mið fofðum
te.B. ge mið ðæðum ; ⁊ rþa rþiþe hif lif
* to- * torcægde fham uffa tiðe af-
rceð.B. pundennyffe þ te ealle þa þe mið hine eoðan. ge befcofene ge læfede on rþa hþylcefe tope rþa hi coman. þ hi rceol-
* real- ðan ofþe * realmaf leofnian ofþe ofne haligge gefnitð
maf ofþe þnioðe on halgum gebeðum rtandan ; Ðif fæf hif
Goðe ðæghpamlice peofc. ⁊ ealfa ðafa þe mið hine fæfon. ⁊
runGon gif þ fæf þ hpæþæfe relðon gelomp. þ he to cyninges
B. * rimble gelafoð fæfe. eoðe he in mið ane ofþe mið tpam
* gefe- hif pfeoftra. ⁊ þær þe hi hpon gefeofðe fæfon. afaf he
ofðe.B. hpaðe ⁊ ut eoðe to hif gebeðe ofþe to leofnianne mið
* fæf- hif gefefum ; Mið ðyffef halgan manneg bynum fæ-
nedmen fon getþymeðe on ða tið gehpylce æfefte * pepmen ge
B. pifmen þ hi him to gepunon naman. þ hi þufh eallne geaf.

cumenta, ſaluberrimum abſtinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit. Cujus *doctrinam, id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter, quàm vivebat cum ſuis, ipſe docebat: Nihil enim hujus mundi quærere, nihil amare curabat. Cuncta quæ ſibi à regibus vel divitibus ſeculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrerent, erogare gaudebat. Diſcurrere per cuncta & urbana & ruſtica loca, non equorum dorſo, ſed pedum inceſſu vectus, niſi major fortè neceſſitas compuliſſet, ſolebat. Quatenus ubicunque aliquos, vel divites vel pauperes incedens aſpexiſſet, confeſtim ad hos divertens, vel ad FIDEI ſuſcipiendæ Sacramentum, ſi infideles eſſent, invitaret; vel ſi fideles, in ipſa eos fide confortaret, atque ad eleemoſynas bonorúmque operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantùm autem vita illius à noſtri temporis ſegnicia diſtabat, ut omnes qui cum eo incedebant, ſive adtonſi ſive laici meditari deberent, id eſt, aut legendis SCRIPTURIS, aut pſalmis diſcendis operam dare*. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium qui cum eo erant, ubicunque locorum deveniſſent. Et ſi fortè eveniſſet (quod tamen rarò evenit) ut ad Regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus; & ubi paululùm reficiebatur, accelerabat ocyùs ad legendum cum ſuis, ſive ad orandum egredi. Cujus exemplis informati, tempore illo religioſi quique viri ac fœminæ, conſuetudinem fecerunt per to-

* *Sic MSs. ſing.*

* *Sax.* vel tertiò ſanctis precibus inſtare.

butan ꝑiꝑtiȝ nihta oꝑeꝛ eaꝛtꝛan ꝥ hi ðẏ ꝑeoꝛꝥan ꝓic ðæȝe ⁊ ðẏ ꝛẏxtan ꝑæꝛton to noneꝛ. ⁊ he ðeꝛ biꝛcop ꝓicum mannum no ꝑoꝛ aꝛe ne ꝑoꝛ eȝe næꝑꝛe ꝑoꝛꝛꝑiȝian polðe ȝiꝑ hi on hꝑon aȝẏlton. ac he mið heaꝛðoꝛe * ðꝛea hi onꝛꝑꝓæc ⁊ hi ȝebettе. ⁊ nænigum ꝓicum men æꝑꝛe æniȝ ꝑeoh ꝛẏllan polðe. *nemne mete ⁊ ꝛꝓæꝛendo ðam ðe hine ꝛohton ac he ma ða ȝiꝑe ⁊ ꝥ ꝑeoh ꝥe him ꝓice menn ꝛealðon. oꝥꝥe ðeaꝛꝑum to aꝛe ðæðe. oꝥꝥe to alẏꝛneꝛꝛe ꝛealðe ꝥaꝛa manna ðe unꝓihtlice bebohte ꝑæꝛon. ⁊ he moniȝe ðaꝛa ðe he mið ꝑeoꝛꝥe alẏꝛðe him to ðiꝛcipulum ȝenam. ⁊ ꝥa æꝑteꝛ ꝑæce to ðaceꝛð haðe ðuꝛh hiꝛ leoꝛneꝛꝛe ȝetẏðe ⁊ ȝelæꝛðe; ðecȝaꝥ men ða Oꝛꝛalð ꝛe cẏniȝ oꝑ Scotta ealanðe. biꝛcoꝛeꝛ bæðe ꝛeꝥe him mihte ⁊ hiꝛ ðeoðe Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝑan ⁊ *ꝑulluhte ðenian ⁊ healðan. ða ꝑæꝛ him ꝛendeð æꝛeꝛt oꝥeꝛ biꝛcop ꝓeꝥeꝛ moðeꝛ mon. mið ðẏ he ða ꝛum ꝑæc anȝel ꝥeoðe boðaðe ⁊ læꝛðe. ⁊ he noꝓiht ꝛꝓemeðe on hiꝛ laꝛe. ne hine ꝥ ꝑolc luꝛtlice ȝehẏꝛnan polðe. ða hꝑeaꝛꝑ he eꝑt on hiꝛ eꝥel on Scottaꝛ ⁊ on ȝemote heoꝛa ꝓitena ꝛæðe ꝥ he *no ꝓiht ꝛꝓemian mihte on hiꝛ laꝛe ðæꝛe ꝥeoðe ꝥe he toꝛendeð ꝑæꝛ. ꝑoꝛꝥon ðe ða men ꝑæꝛon * unatemeðlice ⁊ heaꝛðeꝛ moðeꝛ. ⁊ ellꝓeoꝛðeꝛ; Ano hi ꝥa hæꝑðon ꝑæꝛ ꝥe men ꝛæðon on ðam ȝemote micle ꝛmeaunȝe ⁊ ȝeꝥeaht hꝑæt him to ðonne ꝑæꝛe. ⁊ cꝑæðon ꝥ him leoꝑꝛe ꝑæꝛe ꝥ hi *ꝓilneðon ꝥ hi ꝑæꝛe ꝥeoðe hælo beon mihton ꝥe hi beðene ꝑæꝛon. ⁊ ꝛꝓiꝥe on ðon ꝛoꝓhȝeðon ꝥ hi ꝥam laꝛeoꝛe onꝛon *ne polðon ꝥe hi him toꝛendon; Ða ꝛæt he Aiðan on ꝥam ȝemote bétꝛih oꝥꝥum ꝓitum. ⁊ cp'. to ꝥam biꝛcope ꝛẏꝥꝥan he hiꝛ ꝓoꝛð ȝehẏꝛðe; Me ꝥinceꝥ bꝛoꝥeꝛ ꝥ ðu ꝑæꝛe ꝥam unȝelæꝛeðum mannum heaꝛðꝛa ꝥonne hit ꝓihte

* ꝥꝛeate.B.
* *aliàs* butan. *ſuperſcript. MS. Cant.*
* nanuht.C.
* untꝛẏmenðlice. B.
* *Sic MSS. Cot. ſed Cantabr.* ꝓilnuðen.
* noldon.B.
* *Sic MSS. ſing.*
*ꝑullihte. *Cant.*

tum annum, exceptâ remiſſione quinquageſimæ Paſchalis, quartâ & ſextâ Sabbati, jejunium ad nonam uſque horam protelare. Nunquam divitibus honoris ſive timoris gratiâ, ſi qua deliquiſſent, reticebat; ſed aſperâ illos invectione corrigebat. Nullam potentibus ſeculi pecuniam, exceptâ ſolummodo eſcâ, ſiquos hoſpitio ſuſcepiſſet, unquam dare ſolebat: Sed ea potiùs quæ ſibi à divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in uſus pauperum (ut diximus) diſpergebat; vel ad redemptionem eorum qui injuſtè fuerunt venditi, diſpenſabat. Denique multos, quos precio dato, redemerat; redemptos poſtmodùm ſuos diſcipulos fecit, atque ad ſacerdotalem uſque gradum erudiendo atq; inſtituendo provexit. Ferunt autem, quia, cùm de provincia Scotorum, Rex Oſwald poſtulaſſet antiſtitem, qui ſibi ſuęque genti VERBUM FIDEI miniſtraret, miſſus fuerit primò alius auſterioris animi vir; qui cùm aliquandiu genti Anglorum prædicans, * nihil proficeret, nec libenter à populo audiretur; redierit patriam, atque in conventu ſeniorum retulerit, quia nihil prodeſſe docendo genti ad quam miſſus erat potuiſſet, eò quod eſſent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio quid eſſet agendum habere cœperunt; deſiderantes quidem genti, quam petebant, ſalutem eſſe; ſed de non recepto, quem miſerant, prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipſe concilio intererat) ad eum de quo agebatur ſacerdotem; Videtur mihi frater, quia durior juſtò indoctis auditoribus fuiſti, & non

pæſe on þinſe laſe. ⁊ þ ðu him æſerst ne realðerst æfter þam Aporstolican ðeoðscipe * meolc ðrincan þæſe nerscan laſe· oþþæt þu hi strýcce mælum afeðe miþ ðý Goðes * ſoſoe. þ ða gehýſenðan Goðes beboða onfon mihten; Ða hi ða ða pitan þaſ poſo gehýſnðon ða gecýſnðon hi heoſa eagan ⁊ heoſa anðlitan ealle to him ⁊ geoſnlice ſmeaðon hpæt he cpæðe. ⁊ ða heoſa ealſa ðome geðemeð pæſ. þ he pæſe birscop haðe pýſſe ⁊ þ he to laſeoſe ſenðeð pæſe Angel cýnne feþe miþ Goðes gife ſpýlc gerceað funðe on heoſa geþeahte. ⁊ hi ſpa ðýðon. hine to B'. gehalgoðo. ⁊ Orſpalðe þam cýninge heoſa fheonðe to laſeoſe onſenðon; Ða he þa B'. haðe onfangen hæfðe. ſpa ſpa he æſ miþ þam gemetgunge þæſ gerceaðeſ funðen hæfðe. ſpa he æfter fæce miþ oþſum gaſtlicū mægenum gefſætepoð ætýpðe;

eis juxta APOSTOLICAM diſciplinam primò lac doctrinæ mollioris porrexiſti, donec paulatim enutriti VERBO DEI ad capienda perfectiora, & ad facienda ſublimiora Dei præcepta ſufficerent. Quo audito, omnium qui conſedebant, ad ad ipſum ora & oculi converſi diligenter quid diceret diſcutiebant; & ipſum eſſe dignum Epiſcopatu, ipſum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt. Qui gratiâ diſcretionis, [quæ virtutum mater eſt, ante omnia *probabatur] imbutus, ſícque illum ordinantes, * ad prędicandum miſerunt. Qui ubi tempus accepit, ſicut priùs moderamine diſcretionis, ità poſtmodum & *cæteris virtutibus ornatus apparuit.

* meoluc.B. & C.

* geleafan. B.

* *W. & C.*

* *Sax.* Regi Oſwaldo eorum amico.

* *Sax.* aliis ſpiritualibus virtutibus.

NOTÆ.

[a] In tantùm autem vita illius à noſtri temporis ſegnitia diſtabat, ut-- ſive adtonſi ſive Laici--- aut legendis Scripturis, aut Pſalmis diſcendis deberent operam dare--. *Beda ſui temporis ſegnitiam hîc damnavit; tunc enim ob negligentiam Scripturarum legendarum omnia in pejus ruere cœperunt; cui morbo poſteâ, ulteriùs graſſanti, Romano-Saxonica Eccleſia, plurimis in locis, mederi ſatagit, viz.*

* *Domin. prima in advent. Dom. pag.* 250.

**Serm. Cathol. contra Ebrietatem.*

Sic Latinè do.

Þe ſceolon habban gaſtlice gefeoſoungе ſpa ſpa ſe ýlca Aporstol ðiſum poſoum tæhte. þonne ge eoſ to gefeoſoe gaðſiaþ hæbbe eoſef gehſilc halſende laſe on muþe. ⁊ ſealm boc on hanða; Ðſuncennýſ iſ cpýlmbæſe ðing.---

Debemus nos ſpirituale conviviſum habere: habeat *QUISQUE *veſtrum in ore doctrinam ſalubrem; in manu quoque Pſalterium; Ebrietas res lethalis eſt, &c.*

* *Sive adtonſus, ſive Laicus.*

Et contrà, illa, quæ in feſto Virginis Mariæ ſuperſtitioſè atque aniliter dicta ſunt, atque pro legendis ſacris Scripturis, ſic : quæ ſic Latinè verto.

Ibid. de Aſſumpt. Virginis Mariæ.

Gif ſe maſe ſecgaþ be ðiſum ſýmbel ðæge ðonne ſe on ðam halgum bocum ſæðaþ ðe ðuſh Goðes ðihte gefette ſænon. ðonne beo ſe ðam ðſolmannum gelice ſe be heoſa agenum ðihte oþſe be ſſefnum ſela leaſe gefetnýſſa aſſiton. ac þa gefeaſfullan laſeoſaſ Agufstinuſ. Hieſonim. Gſegoſiuſ ⁊ gehſilce oþſe ðuſh heoſa ſiſðom hi tofuſſon. Sinð ſpa ðeah gýt þa ðollican bec ægþef ge on Leðen ge on Englisc. ⁊ hi næðað ungefnaðe men; Genoþ iſ geleafſullum mannum to

Gif ſe maſe ſecgaþ be ðiſum ſýmbel ðæge ðonne ſe on ðam halgum bocum ſæðaþ ðe ðuſh Goðes ðihte gefette ſænon. ðonne beo ſe ðam ðſolmannum gelice ſe be heoſa agenum ðihte oþſe be ſſefnum ſela leaſe gefetnýſſa aſſiton. ac þa gefeaſfullan laſeoſaſ Agufstinuſ. Hieſonim. Gſegoſiuſ ⁊ gehſilce oþſe ðuſh heoſa ſiſðom hi tofuſſon. Sinð ſpa ðeah gýt þa ðollican bec ægþef ge on Leðen ge on Englisc. ⁊ hi næðað ungefnaðe men; Genoþ iſ geleafſullum mannum to

Si plura de hoc feſto die dicerемus, quàm in ſanctis legimus bibliis, quæ Dei inſtinctu, inſtituta ſunt, tum hæreticis ſimiles futuri ſumus, qui ſuo proprio inſtinctu, aut ſomniis multa ſcripſere mendacia; verùm doctores fideles, Auguſtinus, Hieronymus, Gregorius, & ſimiles alii, pro ſua quiſque prudentia iſthæc rejecerunt: Sed adhuc tamen hæretici libri, cùm Latini, tum quoque Anglicani; quóſque, homines inconſulti legunt. Sufficit fidelibus lege-

pæðenne

þæðenne ⁊ to þecgenne ƿ ƿ þoþ ir. ⁊ ƿeapa ir þæra manna þe maga ealle ða halgan bec ðe ðurh Godes mud. oþþe ðurh Godes gast gedihte pæron fulfremedlice þurhfremeagan; Lete gehpa apeg ða dpollican learunga þe þa unpæran to forpyrnde læðað. ⁊ þæðe gehpa oþþe hlyrte þære halgan lare ðe ur to heofenan rice gepirfaþ gif þe hi gehyran pyllað;

re & discere quod verum est; & perpauci sunt qui possunt tota biblia sacra, quæ vel ore Dei, vel Spiritûs instinctu edita sunt perfectè perscrutari; Projiciat quisque haretica mendacia, quæ incautos in perniciem ducunt; & legat quisque, vel auscultet sacram doctrinam, quæ nos ad cœleste regnum dirigit, si audire illam velimus.*

* *Sive adtonsus sive Laicus*

Sermones Catholici de quinq; sensuum quæstu spirituali. viz. Sic Latinè reddo.

In Natal. Unius Confessoris

Se Goda ðeopa þe ða fif punda underfenð gerthyndе hir hlafordе ðær to oþre fif. forðan ðe rume læredе men rinð rpa gepohte ƿ hi mid bryrdonyrre ðær upplican edlef rýllað godе byrne oþrum gelearfullum. ⁊ rýmle tæcaþ rihт ðær ðe hi magon tocnapan be þam ýttrum andgitum ðeah ðe hi ne cunnon ða incundan ðeopnyrre Godes lare armeagan;

Bonus servus qui istas quinque minas susceperat, alias quinq; minas præter illas domino suo lucratus est: quidam enim è Laicis eò profecti sunt, ut per supernæ patriæ desideria, fidelibus aliis bonum præbeant exemplum, rectúmque semper doceant, quantum assequi potuerint externis sensibus, licèt internam legis divinæ profunditatem minùs intellexerint.*

* Luc. 19. 18.

* Sax. doctrinæ

Pag. 420. *Hom. 51.* De Scripturarum lectione. *Sic Latinè do.*

Ðeo þæðing haligra gepritа ir oncnapenyr ðære ecan eadignyrre on þam halgan gepritum. ðe man hine rylfne mæg rceapian. gelice ⁊ on hpilcum rceapere hpylc he byþ. eal rpa ðeo þæðing haligra gepritа. heo geclenraþ þa raple ðær þæðendan. heo gebringaþ on hir mode þone ege helle pitef. ⁊ heo hir heofstan aræreþ to þam uplican gerean; þe þe pile rýmble mid Gode beon. he rceal hine oft gebiddan. ⁊ he rceal oft haligе gepritu þæðan. forþan þonne þe ur gebiddaþ þe rprecað to Gode. ⁊ ðonne þe haligе bec þæðaþ. þonne rprecaþ God to ur; Seo þæðing haligra boca beoþ tpifealð gefea. heo bringeð þam þæðendа; fe-

Sic Latinè do.

Lectio sacrarum Scripturarum est æternæ felicitatis in sanctis Scripturis intellectio; quibus homo seipsum possit contemplari: qualiscunq; enim in singulis contemplator fuerit, talis omnino sacrarum Scripturarum lectio erit. Illa animam purgat lectoris; Illa metum inferni supplicii in mentem adducit; Illa quoque cor ipsius ad supernum gaudium allevat. Quicunque cum Deo unà esse voluerit, sæpius debet orare, & sæpius sacras Scripturas legere. Quando enim oramus, alloquimur Deum; & quando sacra biblia legimus, tunc Deus nos alloquitur. Sacrorum bibliorum lectio duplicem frugem affert lectoribus; prima est quòd mentis intellectum doceat, ut fiat sapientiâ sagacior; altera, ut illam ab hujus mundi nugis ad amorem Dei perducat. Sacrorum bibliorum lectio opus valdè honorificum exsistit, multúmque animæ purgandæ condu-

ner ⁊ þ heo læreþ hir modes andgit ƿ hit ðe rceapрra bið. ⁊ eac ƿ heo hine fram ðýrest midðan gearoest idelnyrrum to Godes luran gelæðeþ; Seo þæðing haligra boca ir rpiþe aprærtlic peorc. ⁊ heo rpiþe helpað to raple geclænrunga.

ȝelice ⁊ þe lichama biþ ȝeſeo mið ſlæſlicum metum ſpa eac ſe hihſa man. ⁊ biþ þeo ſapl. biþ ȝeſeo mið ðam Goðcunðum ȝeſpræcum. ſpa ſe Sealmſcop cp'. Spettſa ſyndon mineſ muþeſ chieke þinſe ſpþræcu. þonne hunig oþþe beo bſeaþ; Ðe biþ ſpiþe ȝeſælig ðe ða halȝan ȝeþſitu ſæðeð. ȝif he ða poſo ȝepenðaþ on peoſc ⁊ Soþlice ealla ða halȝan ȝeþſitu ſyndon apſitene ſoſ uſe hæle. ⁊ þe maȝon þuſh ða onȝytan þa ſoþſæſtnyſſe; oftep ætſpuſneþ þe blinða þonne ðe locienðe. ſpa eac ðe ðe nat Goðeſ beboða ⁊ Oftep he ſyngaþ ſpa ſpa he hit nat ðonne ðo ðe ðe hit pat. ȝelice ⁊ ſe blinða butan lattеope. ſpa eac ðe man butan laſeope ſpiþe uneaþe maȝon ȝan on þonne ſihtan peȝ Goðeſ beboða; *Hactenus Hom.*

ſpa ſe Sealmſcop cp'. — *ſicut Pſalmiſta ait;*

Colloquia tua oris mei pallato melle aut favo dulciora ſunt. — *Pſal.* 16. 10.

cit: quemadmodum corpus cibis carnalibus nutritur, ſic etiam homo ſublimior, hoc eſt, anima divinis nutritur colloquiis,

Perquam felix ille eſt, qui ſacras legit Scripturas, ſi verbum in opus convertat. Reverà omnes Scripturæ ſacræ in noſtram ſalutem ſcriptæ ſunt, & per illas poſſumus noſſe veritatem: Sæpiùs ceſpitat cæcus quàm videns; ſic etiam qui neſcit Dei præcepta: Sæpius offendunt quicunq; illa neſciunt quàm qui ſciant. Quemadmodum & cæcus abſq; ductore, ſic etiam homo quivis abſq; *doctore perquam difficulter in recta via præceptorum Dei procedet.

* *Vide pag. præced. l.* 36, 37. *Sæpius, &c.*

Cap. 6.

De religione ac pietate miranda Oſwaldi Regis.

Anno mið þyſſeſ B'. laſe Oſpalð. mið Angel þeoðe þe he oſep cyninȝ pæſ. ȝelæſeð. na læſ ⁊ an ⁊ he æt him ȝeleoſnoðe ⁊ he ðam upplican ſice heoſona ȝehyhte to anſonne. ac ſpylce eac eoſþlice ſice ma þonne æniȝ hiſ yloſana ſſam ðam ylcan Goðe onſenȝe. ðe heoſon ⁊ eoſðan ȝeſcop. ſoſþon eall Bſeoton cynn ⁊ mæȝþe ða ſyndon in ſeoſeſ ȝeſeoſða toðæleð. ⁊ iſ Bſyttа ⁊ Peohta ⁊ Scottа ⁊ Anȝla. in anpealð onſenȝ. ⁊ þeah ðe he mið ða heanneſſe ðæſ eoſþlican ſiceſ ſpa anhaſen pæſe. nohte þon læſ ⁊ iſ punðoſ to cpeþanne he ðeaſſum ⁊ *elleoſðeȝum ſymble eaðmoð. ⁊ſſemſum ⁊ ſummoð pæſ; Secȝaþ men ⁊ ⁊ ȝelumpe in ſume tið þy halȝan &aſtеſ ðæȝe. ⁊ he mið ðy ſoſeſſſecenan B'. ſæte æt hiſ unðeſn ſſæſenðum. ⁊ him pæſ haſen beoð to. ⁊ ðæſ ſtoð myċel

* elþeoðeȝum. C.

Hujus igitur reverendiſſimi antiſtitis doctrinâ Rex Oſwaldus, cum ea cui præerat gente Anglorum, inſtitutus, non ſolùm incognita progenitoribus ſuis, regna cœlorum ſperare didicit; ſed & regna terrarum, pluſquàm ulli majorum ſuorum, ab eodẽ uno [*omnipotenti] Deo, qui fecit cœlum & terram, conſecutus eſt. Denique omnes nationes & provincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas (id eſt, Britonum, Pictorum, Scotorum, Anglorum) diviſæ ſunt, in ditione accepit. Quo regni culmine ſublimatus, nihilominus, quod mirum dictu eſt, pauperibus & peregrinis ſemper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, (*quòd tempore quodam, cùm die ſancto Paſchæ cum præfato Epiſcopo conſediſſet ad prandium, poſitúſque eſſet in menſa co-

* *Deeſt* T. & W.

* quia. *MSS. ſing.*

ꝛeolꝼꝛen ðiꝛc on. ⁊ ꝛe pæꝛ miꝺ cynelicum meꜵꜵum ȝeꝼyllen. ⁊ ꝛe B'. nam hlaꝼ ⁊ bleꜵꝛoðe ⁊ ðam cynınȝe ꝛealðe. þa eoðe ꝛemnınȝa hiꝛ þenȝ ꝛum ın. ðam he hæꝼðe beboðen ꝥ he ꝛceolðe þeaꝛꝼena ⁊ eaꝛmꝛa mãna æꝛenðe beoðan. ⁊ ꝛæðe þam cynınȝe ꝥ æȝhꝛanone coman mænıȝo þeaꝛꝼan ꝥ ꝛe peoꝛþıȝ ꝼull ꝛæꜵe ⁊ hıne ælmæꝛꝛan bæðe ; Ða heꜵ he ꝛona ꝛe cynınȝ nıman þone meꜵe ⁊ ða ꝛꝛæꝛenðo ðe him ꜵo aꝛeꜵeð pæꝛ ⁊ beꝛan ðam ðeaꝛꝼum. ⁊ eac bebeað ꝥ mon þone

eall ꜵo ðiꝛc ꜵo bꝛæce ꜵo ꝛꜵẏccum ⁊ þam ꝛꜵıc- ðeaꝛꝼum ȝeðælan ; Ða ꝛe B'. ꝥ cum.B. ȝeꝛeah ðe him biȝ ꝛæꜵ þa lıcoðe him ꝛeo aꝛꝼæꝛꝛꜵe ðæð ðæꝛ cynınȝeꝛ. ȝenam hıne ða be þæne ꝛꝛıþꝛan handa ⁊ cẏꝛꝛe ⁊ ðuꝛ cꝑ ; Ne ꝼoꝛealðıȝe þeoꝛ hanð æꝼꝛe. ꝥ eac ꝛꝛa æꝼꝛeꝛ þam ꝓıllan hiꝛ bleꜵꝛunȝe ȝeꝓoꝛðen pæꝛ. ꝼoꝛþam ða hıne mon eꝼꝛ on ȝeꝼeohꝛe ꝛloh ; Ða ȝelamp hıꜵ ꝥ mon aheoꝛ ða hanð miꝺ ðẏ eaꝛme oꝼ ðam lıchoman. ⁊ nu ȝẏꜵa oþ þiꝛ unȝebꝓoꝛnað ꝓuna ð. hıne mon bꝓohꝛe on ða cynelıcan

* buꝓh. * buꝓh. ðe mon nemneð Bebban B. buꝓh. ⁊ ðæꝛ on Sce'. Peꜵꝛeꝛ cẏꝓıcean on ꝛẏlꝼꝛene cẏꝛꝛe aꝛ-ꝓuꝓþlıce ȝehalðene ꝛẏnðon ; Sꝓẏlce eac miꝺ þẏꝛꝛeꝛ cynınȝeꝛ ȝeoꝛneꝛꝛe þa ꜵꝛa mæȝþa Noꝛþanhẏmbꝛa Ðeꝛe ⁊ Beoꝛnıce on ane ꝛıbbe. ⁊ on an ꝼolc ȝeꜵeah ⁊ ȝeþꝛæꝛeðe. oþþæꜵ hı beꜵꝛıh him unȝeþꝛæꝛe ⁊ unȝeꝛıbbe pæꝛon. pæꝛ he Oꝛꝛalð ȝaðꝛıneꝛ neꝼa. þæꝛ æþelan cynınȝeꝛ. hiꝛ ꝛꝛeoꝛꜵeꝛ ꝛunu. pæꝛ ꝥ ðæꝛ pẏꝛþe. ꝥ ꜵe ꝛꝛa æþele ꝼoꝛeȝenȝa ꝛꝛẏlcne ẏꝛꝼeꝛeaꝛð hiꝛ æꝼeꝛꜵnẏꝛꝛe ⁊ hiꝛ ꝓıceꝛ hæꝼðe oꝼ hiꝛ ꝛẏlꝼeꝛ mæȝ-ꝛıbbe ;

ram eo diſcus argenteus, regalibus epulis refertus, jámque eſſent manus ad panem benedicendum miſſuri,) intraſſe ſubitò miniſtrum ipſius, cui ſuſcipiendorum inopum erat cura delegata, & indicaſſe Regi, quia multitudo pauperum, undecunque adveniens maxima, per plateas ſederet, poſtulans aliquid eleemoſynæ à Rege ; Qui mox dapes ſibimet appoſitas deferri pauperibus, * & diſcum confringi, atque eiſdem minutatim dividi præcepit. Quo viſo, Pontifex qui aſſidebat delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus & ait: Nunquam inveteraſcat hęc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit ; Nam cùm, interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero eſſent corpore * reſecatæ, contigit ut hactenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe regia, quę à [Regina quondam vocabulo] Bebba cognominatur, loculo incluſæ argenteo, in Eccleſia **S.** Petri ſervantur, ac digno à cunctis honore venerantur. Hujus induſtriâ Regis Deirorum & Berniciorum provinciæ, quæ eatenus ab invicem diſcordabant, in unam ſunt pacem, & velut unum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Edwini Regis ex ſorore Acha, dignúmq; fuit, ut tantus præceſſor talem haberet, de ſua conſanguinitate, & religionis hæredem & regni.

* ſed & MSS *ſing.*

* reſectæ. *W.*

CAP.

Cap. 7.

*Ut provincia Occidentalium Saxonum verbum Dei, prædicante * Birino, susceperit; & de successoribus ejus Agilberchto, & * Leutherio.*

* Sic MSs. sing.
* Sic MSs. T. & C. Eleutherio. W.

Dæne tide þert Seaxna deod mid Cynigelse heona cyninge Cristes geleafan onfeng. bodade him ⁊ læfde Godes popo Birinus brycop fe mid Honopiuf gefeahte dæf Papan com on Breotene. gehet he him þ he polde on þam feorþærtan dælum Angel cynnes dæf nænig lareop æf com. da fæd fapan dæf halgan geleafan. da het fe Papa hine to B'. * gehalgian ⁊ hine on Breotone fende; Đa com he æfert upp on pert Seaxum. ⁊ hi dæf hædene gemette. da duhte him nyttre ⁊ betre þ he dæf Godes popd bodade ⁊ læfde þonne he fyfr on Breotone fefan fceolde. ⁊ he da fpa dyde læfde þæf godcunde lare ⁊ þone cyning to Cristes geleafan gecyfde. ⁊ hine gecristnade. ⁊ hine eft æftef fæce mid fulluht bæfe abpogh mid hif þeode pert Seaxum. hit gelamp on da fylfan tid de mon þone cyning fullade. þ dæf pæf fe halgerta ⁊ fe figefæftefta cyninc Noffan Hymbra Offalo ⁊ feaf pæf. ⁊ hæfde he hif dohtof him to pife bepedded. da onfeng he him ⁊ æt fulluht bæde nam æt þæf B'. handa þæfe godcundan degnunge him to godfuna; Đa fealdon him ⁊ geafon þam B'. begen da cyningaf eafdung ftope ⁊ bircop fetl on Dorceceaftre ⁊ he þæf fe B'. Gode lifde ⁊ cyficean pofhte ⁊ halgode. ⁊ mid hif * apfæftum gefinne monig folc to Dfihtne gecyfde. ⁊ he dæf hif dagaf geendode ⁊ to Dfihtne fefde. ⁊ in þæfe yldan ceaftre bebyfiged pæf. ⁊ eft æftef monigū geafum Hædde B'.

EO tempore gens Occidentalium Saxonum, [quæ antiquitus Geviſſe vocabantur,] regnante Cynigilſo, FIDEM CHRISTI ſuſcepit. Prędicante illis verbum Byrino Epiſcopo, qui cum conſilio Papæ Honorii venerat Britanniam; promittens quidem ſe, illo præſente, in intimis ultrà Anglorum partibus, quo nullus doctor præceſſiſſet, ſanctæ fidei ſemina eſſe ſparſurum. Unde &, juſſu ejuſdem Pontificis, [per Aſterium Genuenſem Epiſcopum in Epiſcopatûs conſecratus eſt gradum.] Sed Britanniam perveniens, ac primùm Geviſſorum gentem ingrediens, cùm omnes ibidem paganiſſimos inveniret, utilius eſſe ratus eſt, ibi potiùs VERBUM DEI prædicare, quàm ultrà progrediens, eos, quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque evangelizante illo in prędata provincia, cùm Rex ipſe catechizatus, fonte baptiſmi cum ſua gente abluerétur, contigit tunc temporis ſanctiſſimum ac victorioſiſſimum Regem Northan-Hymbrorum Oſwaldum adfuiſſe, eúmq; de lavacro exeuntē ſuſcepiſſe, ac ſic pulcherrimo prorſus & Deo dignus conſortio, cujus erat, filiam accepturus in conjugem, ipſum priùs, ſecundâ generatione Deo dedicatum, ſibi accepit in filium. Donaverunt *autem ambo reges eidem Epiſcopo civitatem, quæ vocatur *Dorcinca, ad faciendam inibi ſedem Epiſcopalem, ubi factis dedicatíſque Eccleſiis, multíſque ad DOMINUM pro ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum. Sepultúſque in eadem civitate, & poſt annos multos, Hedde Epiſco-

*.Sic MSs. ſing.
* Dorcic. C.

* hadi-gean. B.

B'. heꝛ hiꝛ lichoman up aðon ⁊ læðon ꝛo ꝑintꝛon ceaꝛꝛꝛe ⁊ on cẏꝑicean ꝥæꝛe eaðigꝛa Apoꝛꝛola Peꝛꝛuꝛ ⁊ Pauluꝛ appuꝑꝥlice ȝeꝛeꝛeð iꝛ ⁊

Æfꝛꝛeꝛ ꝥẏꝛꝛum ða ꝓoꝛꝥfeꝛꝛðe ꝛe cẏninȝ Cẏniȝelꝛ. ⁊ hiꝛ ꝛunu Cenꝓalh ꝓenȝ ꝛo hiꝛ ꝑice ꝛe ꝑiꝥꝛoc ꝥ he ȝeleaꝓan onꝓenȝe. ⁊ ꝥam * ȝeꝑẏne ðæꝛ heoꝓonlican cẏninȝeꝛ. ⁊ ꝛona æfꝛꝛeꝛ með miclum ꝓæce ꝥa miheꝛ Foꝛleaꝛ ꝥæꝛ eoꝛꝥlican ꝑiceꝛ⁊ ꝓoꝛleꝛ he eac Penðan ꝛꝓeoꝛꝛeꝛ. ða he hæꝓðe æꝛ him ꝛo ꝑiꝓe bꝑohꝛ. ⁊ nam him oꝥeꝛ ꝑiꝓ ⁊ Ða ꝛeah hine Penða ꝛẏnðe ⁊ heꝛe on. ⁊ hine hiꝛ ꝑiceꝛ benam. ꝥa ȝeꝓaꝛ he ꝛo eaꝛꝛ ⁊ngla cẏninȝe. ꝛe ꝓæꝛ Anna haꝛen. mið ꝥone he ꝥꝛeo ȝeaꝛ ꝓæꝛ ꝑꝛæcca. ⁊ he ðæꝛ anoȝẏꝛ * onꝓenȝ ꝛoꝥfæꝛꝛneꝛꝛe ȝeleaꝓan. ⁊ ȝeꝓullað ꝓæꝛ⁊ Foꝛꝥon ꝥe ꝛe cẏninȝ ðe he mið ꝑꝛæcca ꝓæꝛ. ꝓæꝛ God ꝓæꝓneð man. ⁊ Godeꝛ ꝛuðneꝛ. ⁊ haliȝeꝛ ⁊ ȝeꝛælieȝeꝛ. ꝛꝓa ꝓe eꝛꝛ heꝓ æfꝛꝛeꝛ onȝẏꝛꝛan maȝon. mið ðẏ he ða Cenꝓalh eꝛꝛ on hiꝛ ꝑice ȝeꝛeꝛeð ꝓæꝛ. ða com on ꝓeꝛꝛ Seaxe ꝛum B'. oꝛ Hibeꝓnia Scoꝛꝛa ealonðe. ꝥæꝛ nama ꝓæꝛ Æȝelbeꝓhꝛ. ꝓæꝛ he Gallia cẏnneꝛ. ac ꝛoꝛ leoꝓnunȝa haliȝꝛa ȝeꝓꝑiꝛa he ꝓæꝛ miceleꝓe ꝛiðe on Hẏbeꝓnia Scoꝛꝛa ealonðe ꝑuniȝenðe. ⁊ he ða ꝑilꝛumlice hine ȝeꝥeoððe ꝛo ꝥam cẏninȝe ⁊ hine ȝoðcunðe laꝓe læꝓðe; Ða he ꝥa ꝛe cẏninȝ hiꝛ * ȝelæꝓeðneꝛꝛe ⁊ hiꝛ ȝeoꝓnfulnẏꝛꝛe ȝeꝛeah. ða bæð he hine ꝥ he ꝑuneðe on hiꝛ ðeoðe. ⁊ heoꝛa B'. ꝓæꝓe. ⁊ he him ꝓolðe aꝓlic biꝛceop ꝛeꝛl ȝeꝛceaꝑian. ⁊ he hiꝛ benum ȝeꝥaꝛoðe. ⁊ he moniȝ ȝeaꝛ ꝥæꝓe ẏlcan ꝥeoðe on biꝛcoꝑlicum onꝓalðe ꝓoꝓe ꝓæꝛ; Ða æꝛnẏhꝛꝛan ꝛe cẏninȝ ꝛeꝥe Seaxna ȝeꝓeoꝓðe an cuꝥe. ꝓæꝛ aꝥꝓoꝛen hiꝛ ælleoꝓoꝓe ȝeꝛꝑꝓæce. aꝛꝓeon ꝥa on ꝓeꝛꝛ Seaxe oꝥeꝓne B'. ꝛeꝥe hiꝛ ȝeꝓeoꝓðe cuꝥe. ꝛe ꝓæꝛ Ꝑine haꝛen. ⁊ he ꝓæꝛ on Gallia ꝑice ȝehalȝoð.

patum agente, tranſlatus indè in Ventam civitatem, atque in Eccleſia beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli poſitus eſt.

Defuncto autem & Rege, ſucceſſit in regnum filius ejus Cenwalch; qui & FIDEM & SACRAMENTA REGNI CŒLESTIS ſuſcipere renuit, & non multò pòſt etiam regni terreſtris potentiam perdidit. Repudiatâ enim ſorore *Pendan [Regis Merciorũ] quam duxerat, aliam accèpit uxorem: Ideóque bello potitus, ac regno privatus ab illo, ſeceſſit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna, apud quem, triennio exulans, fidem cognovit ac ſuſcepit veritatem: Nam & ipſe, apud quem exulabat Rex, erat vir bonus, & bonâ ac ſanctâ ſobole felix, ut in ſequentibus docebimus. Cùm verò reſtitutus eſſet in regnum Cenwalch, venit in provinciã de Hibernia Pontifex quidam, nomine Agilbertus, natione quidem Gallus; ſed *tunc legendarum gratiâ SCRIPTURARUM in *Hibernia non parvo tempore demoratus; Conjunxítque ſe regi, ſponte miniſterium prædicandi aſſumens, cujus eruditionem atque induſtriam videns rex, rogavit eum acceptâ ibi ſede Epiſcopali; ſuæ gentis manere Pontificem. Qui precibus ejus annuens multis annis eidem genti ſacerdotali jure præfuit. Tandem rex, qui Saxonum tantùm linguam noverat, pertæſus barbaræ loquelæ, ſubintroduxit in provinciam alium ſuæ linguæ Epiſcopum, vocabulo Wini; & ipſum in Gallia ordinatum:

* ȝeꝑẏnum. B.

* onȝeaꝛ ⁊ onꝓenȝ. B. & C.

* hiꝛ laꝓne. B.

* *Sic MS. Cot.*

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sax.* Hibern. Scotorum inſula.

* on tpa gob.�sup he þa toðælðe on tpa *birpa.B. rcop rcipe. pert ðeaxna mægþe.ꝺ þam þine gerealde birop retl on þintan ceartre; Ða pæf fæ- *gebol- gelbýnht rpýþe* abolgen fopgen. B. þon ðe re cyning butan hif gebeahte rpa gedýde. gepat ða of Bpeotene. ꝺ hpæanf eft on hif agene leode on Gallia pice. ꝺ he ðæn onfeng hif agenne ceart- tre*birop rcipe Papiriace hat- *birop te. ꝺ he þæn ald ꝺ godna ðæda dom. B. full fonþfepde; Ða pæf æftep noht monegum geapum æftep hif onpeg gepitenerre of Bpeo- tene. þ þine pæf adnifen fnam ðam ylcan cyninge of hif B'. retle. ða gepat he to þulfene Mýncna cyninge. ꝺ mid feo ge- bohte æt him þ birop retl on Lunden ceartre ꝺ hif B'. pæf oð hif daga ende. ꝺ rpa perte Seaxna mægð mycelne tide pæf butan B'. ðæne rýlfan tide; Ða eac rpýlce re foperrpecena cyning ðæne ðeode mid ðam hefige- * panen- rtum * punungum hif nicef ge- gum. B. lomlice fnam hif feondum gerpenced pæf; Ða com him æt- nýhrtan on gemynde þ hine æn hif getpeoplearnýf of hif nice adraf ꝺ eft þa he Cnirtef gelea- fan ongeat þ te he hif nice on- feng. ꝺ ða eac ongeat þ he hæfde on ðpeorh gedon þ feo mægþ pæf butan birkope. ꝺ þ hi ætgædene mid þý godcundan *ænend- fultume fonlæten pæf; Forþon he þa rende *ænendbracan on gepprit. Gallia pice to * Ægelbenhte þam B'. ꝺ mid eadmodre þingun- B. ge ꝺ bene hine bæd. þ he eft hpurfe to þam B'. retl hif þeode; * Sic MS. Ða ladode he hine ꝺ cp'. þ he ne mihte hidep cuman. forþan C. sed Cant. he onfangen hæfde hif agenne ceartre B'. rcipe. ꝺ hpæþere Æbe- for hif geopnlicum benum. þ he him fultum rohte. ꝺ he him byfhte. onfende to *Leutheriumꝺ æt re Pheort hif nefan. cp'. þ he þo- * Eleu- ne mihte gif he polde him to Birceop gehadian. ꝺ he hine þeriu. B. ðær þýfþne pirte on hif lifef geeapnungum. ꝺ rona pæf fnam þam cyninge. ꝺ fnam eallum þam leodum appurplice onfan-

Dividénsq; in duas paroecias provinciam, huic in civitate Venta, [quæ à gente Saxonum Vintacestir appellatur,] sedem Episcopalem tribuit. Unde offensus graviter Agilbertus, quòd hoc, ipso inconsulto, ageret Rex, rediit Galliam; & accepto Episcopatu Pariciacæ civitatis, ibidē senex & plenus* dierum obiit. Non multis autem annis, post abscessum ejus à Britannia, transactis, pulsus est & Wini ab eodē rege de Episopatu, qui secedens ad regem Merciorum, vocabulo Vulfhere, emit precio ab eo sedem Londonię civitatis; ejúsq; Episcopus usq; ad vitæ suæ terminū mansit. Sícque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco, absque præsule fuit. Quo etiam tempore, rex præfatus ipsius gentis gravissimis regni sui damnis sępissimè ab hostibus afflictus, tandē ad memoriam reduxit, quòd eum, quem pridem perfidiâ regno depulerit, FIDE agnitâ CHRISTI in regnum revocaverit. Intellexítq; *quòd etiam tunc destituta Pontifice provincia, rectè pariter divino fuerit destituta prędidio. Misit ergò legatarios in Galliam ad Agilbertum, submissâ illum satisfactione deprecans ad Episcopatum suæ gentis redire. At ille se excusans, & eò venire non posse contestans, quia Episcopatu propriæ civitatis paroeciæ teneretur astrictus. Nè tamen obnixè petenti nil ferret auxilii, misit pro se illò presbyterum *Leutherium nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur Episcopus, dicens: quòd ipse eum dignum esse Episcopatu judicaret. Quo honorificè à populo & à re-

* *Sax.* plenus bonorum operum.

* *Sax.* intellexit etiam [Rex] se iniquè feciſſe quòd provincia sine Episcopo esset.

* *Sic MSs. sing.*

onfan-

onfangen. ⁊ ða bæðon Theodorum ðe ða fær Arceb'. Cantwarane burhge cyricean. þ he hine to B'. gehalgode. ⁊ he ða fra ðyde. gehalgode hine on ðære ylcan ceastre. ⁊ he ana æfter eallef finoþef ðome monig geap þone B'. haþ miþ * mycele gehpece heolþ ⁊ pihte þeft ðeaxna þeoðe;

ge fuſcepto, rogaverunt Theodorum, tunc Archiepiſcopum Dorovernenſis Eccleſiæ, ipſum ſibi antiſtitem conſecrari. Qui conſecratus in ipſa civitate, multis annis Epiſcopatum Geviſſorum ex ſynodica ſanctione, ſolus ſedulo moderamine geſsit.

* miclum gepiece.

NOTÆ.

B.

Serm. Cath. viii. idûs Jan. in Epiphan. Domin. p. 271. lin. 16.

a Cùm Rex ipſe catechizatus, fonte baptiſmi cum ſua gente ablueretur---- *Huc referantur quæ è veteris Eccleſiæ noſtræ monumentis, adhibitâ Latinâ verſione meâ, deſcripſeram.* Rex catechizatus----

Cpiſt polde beon gefullod na forþi ðe him neod pære æniges fulluhtes for ði ðe he næfre nane fynne ne gefworhte. ac he polde mid hif eadmodnyſſe arstellan ða byrne. þ nan cyning ne nan pice man ne fceolde þincan to huxlic þ he gebuge to Cpistes fulluhte; Ða þa he fylf gemedemode þ he polde gebigan hif halige heafod to hif ðeopan handum; Ða ða he in to ðam pætene eode. ða pæf þ pæten ⁊ ealle fyllfpringaf gehalgode ðurh Cpistes licaman to upum fulluhte;

Chriſtus baptizari voluit, non ob id, quòd aliquo baptiſmo illi opus eſſet, quoniam peccatum nullum unquam perpetravit. Voluit tamen humilitate ſuâ exemplum ſtatuere, nè REX aliquis, néve Præpotens, ſibi probroſum duxerit, ad baptiſmum Chriſti inclinare; quandoquidem ipſe dignatus eſt ſanctum caput ſuum, ad manus famuli ſui demittere. Ut in aquam illam deſcenderat, tunc aqua illa, fontéſque omnes, per Chriſti corpus, in baptiſmum noſtrum, erant ſacrati.

De Baptiſmo in genere. Et catechizandi forma in Eccleſia veteri uſitata.

Ibid. p. 274. lin. 1.

Næf nan fynne forgifenyf on Johf fullubte; On upum fullubte beoþ ealle fynna adylegode; Hpi ðonne fullode Johf? forþi þ he fceolde Cpist fullian. fefe ne behofode nanfe fynne forgifenysse; he forgeaf þone anpealð hif Apostolon. ⁊ eallum gehadodum mannum þ hi fceoldon fullian mid Godef fullubte. on naman þæfe halgan ðrynnyſſe. ⁊ fra gefullod mann ne beo na eft oþfe fife gefullod. þ ne fy forfefen ðære halgan ðrynnyſſe toclypung; Sume lafeoraf rindon betepan ðonne fume; Spa fra pæfon ða Apostoli. fume find faccfa fra pe beoþ; Nif hpæþefe forþi þ fullubt. ðe pe nu mid fullaþ. miflic.

Nulla peccatorum remiſsio Joannis baptiſmo inſuit: in noſtro baptiſmo peccata omnia delentur. Quare ergò baptizavit Joannes? propter hoc, ut baptizet Chriſtum, qui nulla peccati remiſsione indigebat. Lin. 15. *Poteſtatem Apoſtolis, cunctiſque * ſacerdotibus dedit, ut baptiſmo Dei in nomine Sanctæ Trinitatis baptizare debeant; atque ità perſona baptizata, nè ſit ſecundâ vice rebaptizata, nè ſanctæ Trinitatis invocatio deſpectui habeatur. Doctores alii aliis meliores ſunt, quales erant Apoſtoli: alii infirmiores ſunt, quales nos ſumus; baptiſmus tamen, quo nunc baptizamur,*

* Sax. ordinatis.

miɼlic. ꝧ iɼ naþoɼ ne beteɼe ne
ꝑýɼɼe þuɼh uɼum ȝeeaɼnunȝum.
ɼoɼþan ðe ꝧ ɼulluht niɼ naneȝ
manneȝ. ac iɼ Cɼiɼteȝ. ðeþe æɼɼe
iɼ Goð þeah ðe ꝑe ꝑace ɼinðon;
Ðeah ðe hꝑa ꝑiþɼace Cɼiɼt æɼ-
teɼ hiɼ ɼulluhte. oþþe heaɼoð
leahtaɼ ȝeꝑýɼce. ne ðeaɼɼ he
beon eɼt ȝeɼulloð. ac he ɼceal
hiɼ ɼýnna bepepan. ⁊ mið ɼoðþe
behɼoɼɼunȝe ȝebetan. æɼteɼ
ꝑiɼɼa laɼeopa tæcunȝe. ⁊ he
hæɼð ðonne Goðeȝ ɼice; Ðɼeo
healice ðinȝ ȝeɼette Goð man-
num to clænɼunȝe; An iɼ ɼul-
luht. Oþeɼ iɼ huɼel halȝunȝ. Ðɼiðe iɼ ðæðbot mið ȝeɼɼi-
cennýɼɼe ýɼelɼa ðæða. ⁊ mið biȝencȝe ȝoðɼa þeoɼca;----

Ibidem pag. ſequente lin 6.

Uton beon ȝemýndiȝe hꝑæt
ꝑe Goðe behetton on uɼum ɼul-
luhte; Nu cɼiɼt ðu hꝑæt be-
het ic ða ða ic cild ꝑæɼ ⁊ ɼɼþþe-
can ne mihte? Ꝑe ɼæðaþ on þam
ealðan ȝeɼetnýɼɼum. ꝧ ða hal-
ȝan laɼeoɼaɼ tæhton ðone ɼo-
ðan ȝeleaɼan ðam mannum ðe
to Cɼiɼtendome ȝebuȝon ⁊ a-
xoðon hi hꝑæþeɼ hi ꝓoldon ꝓiþ-
ɼacan ðeoɼle. ⁊ on Goð ȝelýɼan;
hi behetton ꝧ hi ꝓoldon ɼɼa ðon.
⁊ ꝓuɼþon ða ȝeɼulloðe on hal-
ȝum ɼante. mið ðam behate;
Ða unɼþþecendan cild hi ɼullo-
ðon ðuɼh ȝeleaɼan ðæɼ ɼæðeɼ
⁊ ðæɼe meðeɼ. ⁊ ɼe ȝoðɼæðeɼ
ꝑæɼ ðæɼ cildeɼ ɼoɼɼɼþeca. ⁊
boɼh þiþ Goð ꝧ hit heolðe ðone Cɼiɼtendom be Goðeȝ
tæcunȝe. ɼoɼþan ðe ɼe cýðe iɼ ɼɼiðe eȝeɼlic ðe Cɼiɼt
cɼæþ. ꝧ nan unȝeɼulloð man ne becýmð to ðam ecan
liɼe;-----

Nos memores ſimus, quid Deo in baptiſmo noſtro ſimus polliciti: nunc dis, Quid ſum pollicitus dum puer eſſem & non poſſem loqui? Legimus in antiquis *conſtitutionibus, Doctores ſanctos, fidem veram hominibus, qui ad Chriſtianitatem convertebantur, tradidiſſe: illos autem ſciſcitabantur, Diabolo renuncient necne, inque DEUM credant: promiſerant ſe ità facturos; eránt que, promiſſo hoc [præeunte] ſacro fonte baptizati. Infantem puerum per fidem patris, matríſque baptizabant: patrinus autem pro puero reſponſor fuit: apud Deum quoq; adſtipulatus illum Chriſtianitatem eam, juxta inſtitutionem Dei, retenturum: quoniam hoc dictum valde terribile eſt quod Chriſtus protulit, Neminem ſcilicet minùs baptizatum æternam vitam ingreſſurum.—* Joh. 3. 5.

Beoþ þa unȝepittiȝan cild ȝe-
healðene on ðam ɼulluhte ðuɼh
ȝeleaɼan ðæɼ ɼæðeɼ ⁊ ðæɼe me-
ðeɼ. ⁊ ðuɼh ɼoɼeɼɼþɼæce ðæɼ
ȝoðɼæðeɼ; Se Mæɼɼe Pɼeoɼt
axaþ ꝧ cild. ⁊ cpeþ; ꝓiþɼæcɼt ðu ðeoɼle? Ðonne ⁊ɼýɼt ɼe
ȝoðɼæ-

Lin. 24. *Infans neſcius, in baptiſmo, per fidem patris matriſq;, pérq; patrini adſtipulationem ſalvatur. Presbyter puerum rogans, ait; Renuncias diabolo necne? tum re-*

ȝoꝺfæꝺep ðæꝛ cilꝺeꝛ poꝛꝺum. ⁊ cpeþ. Ic þiþꝛace ꝺeoꝛle ; ⁊ Ðonne axaþ he eꝛt ; Þiþꝛæcꝛt þu eallum hiꝛ peoꝛcum ? Þe cpeþ ic þiþꝛace ; ⁊ Þe axaþ ðꝛiꝺꝺan ꝛiꝺe ; ⁊ Þiþꝛæcꝛt ðu eallum hiꝛ ȝetoꝛtum ? Þe cpýð ic þiþꝛace ; ⁊ Ðonne hæꝛð he þiþꝛacen on ðiꝛum ðꝛým poꝛꝺum ꝺeoꝛle. ⁊ eallum leahtꝛum ; ⁊ Ðonne axaþ he ȝýt ; ⁊ Gelýfꝛt ðu on ðæne halȝan ðꝛýnnýꝛꝛe ⁊ ꝛoþne annýꝛꝛe ? Þe ⁊ þýꝛt ic ȝelýfe ; ⁊ Se Goꝺeꝛ ðen beꝛꝛinð þonne ȝýt ; ⁊ Gelýfꝛt þu þ pe ꝛceolon ealle apiꝛan miꝺ upum lichaman on ꝺomeꝛ ðæȝe toȝeaneꝛ Cþiꝛte. ⁊ þ ðæꝛ ȝehpa onꝛo eðlean ealna hiꝛ peoꝛca. ꝛpa ꝛpa he æꝛ on liꝛe ȝeeaꝛnoꝺe ? Þe ⁊ þýꝛt. Ic ȝelýfe ; ⁊ Ano ꝛe ꝑꝑeoꝛt ȝefullaþ þ cilꝺ miꝺ þýꝛum ȝeleaꝛan ; Þiꝛ pexþ. ⁊ ȝæð ꝛoꝛþ. ⁊ ne cann þýꝛeꝛ ȝeleaꝛan nan ðinȝ ; Ꝺꝛ nu ꝛoꝛðꝛi micel neoꝺ ȝehpam þ he leoꝛniȝe æt hiꝛ laꝛeope hu he hiꝛ cþiꝛtenꝺom healꝺan ꝛceole miꝺ þam ꝛoþan ȝeleaꝛan. ⁊ hu he maȝe ꝺeoꝛol ꝛoꝛbuȝan ⁊ helle piꝛe. ⁊ ȝeeaꝛnian þ ece liꝛ. ⁊ þ ecan mýꝛhþe miꝺ Goꝺe.---- *Hactenus Hom.*

spondet patrinus, pueri verbis usus, inquiens ; Ego renuncio diabolo. Tum rogat denuo, Renunciásne omnibus operib⁹ ejus? ait, Renuncio. Rogat tertiò ; Renunciásne pompis ejus omnibus ? ait, Renuncio. Tunc tribus his responsis, Diabolo omnibúsq; flagitiis suis renunciavit. Tum rogat porrò ; Credis in Sanctam Trinitatem necne, verámque unitatem? respondet, Credo ; Dei Minister etiam adhuc scisscitatur ; Credis tu resurrecturos omnes nos cum nostris corporibus in die judicii Christo occursuros, ibíque quemvis suorum operum mercedem reportaturum sicuti antea in vita promeruit : respondet, Credo. Hinc Sacerdos cum hac fide puerum baptizat, adolescit, & provectior fit ; nec hujus fidei quid novit : magni ergò cujusque interest à Doctore suo discere, ut Christianitatem suam cum vera fide custodire, & à diabolo infernóque supplicio declinare, vitámque æternam, æternúmque gaudium cum Deo consequi possit.*

* puer. scil.

Nulla hîc de exorcismo, nulla de oleo, &c. mentio fit. Signum crucis (verum ut fatear) hîc quoque omissum cernitur : talis libertas (modò doctrina crucis servetur integra) Ecclesiæ relinquitur.

Ut sint aliqui, qui puerulos ad Christum ducerent, ipse Christus suggerit. hos ut Patrinos, Sax. Patres in Deo, nuncupemus, nihil superstitionis arguit, modò Patrum in Deo, quod promittant, partes egerint ; curando scil. ut Symbolum, Orationem Dominicam, Decalogum, &c. infantes perdiscant. Atque his sponsoribus Patrinis minister adjutus, infantes, ob tenellam ætatulam doctrinæ incapaces, cùm adoleverint, docere satagit. Nam & hoc Christus monuit, Ite & Docete baptizantes,--- &c. *Matt.* 28. 19.

Cap. 8.

Ut Rex Cantuariorum Earconbertus idola destrui * præcepit, & de filia ejus Earcongota, & propinqua ejus Æthilberga, sacratis Deo virginibus.*

* Erconberht. C. Earconberth. W.
* præceperit. C. & W.

Ða þæꝛ ymb ꝛyx huno pintꝛa ⁊ þeopentiȝ pintꝛa ꝛþam Ohihtneꝛ mennipcnýꝛꝛe þ Eaꝺbalo Cantꝛapa cýninȝ * ꝛoꝛðꝛepꝺe. ⁊ Eꝛpcenbeꝛht hiꝛ ꝛunu ꝛenȝ to hiꝛ ꝛice. ⁊ þ æþellice heolo ⁊ ꝛtýꝛꝺe xxiiii pintꝛa

ANNO dominicæ incarnationis sexcentesimo quadragesimo, Eadbaldus rex Cantuariorum, transiens ex hac vita, Earconberto filio regni gubernacula reliquit. Quæ ille susceptа viginti quatuor

* of hiꝛꝛum liꝛe ȝepat. B.

Anno Dom. 640.

ȝ ſumne monaðˀ; Ðeſ cynnȝ æneſt Angel cynnȝa on eallum hiſ ſnce het ðeoſolȝylð toſeoſ-pan ȝ fæſtlice foſlætan. ȝ ſſylce eac mið hiſ ealðoſlicnyſſe bebeað þ ſeoſentiȝlice fæſten healðon æſ Eaſtſum be ſite * hnæðenne; Ðæſ cynnȝeſ ðohtoſ Encenȝote fæſ myċelne mæȝna fæmne. þ eac ſſa æþelum alðe ȝeſaſ. fæſ heo ſe fæmne * ðnihtne ſeoſienðe. on ðam mynſtſe þe on Fſanclanðe fæſ ȝetimbſeð. ſſam þæne [* æðelan ȝabbaðiſſan ðe Faſa hatte. on ðæne ſtore ðe creðen iſ * on Bnigȝe foſþon on ða tið þa ȝyt ne fæſon monigȝe mynſtſa ȝetimbnæðe on Angel ðeoðe. foſþon monigȝe oſ Bneotone foſ intinȝan munuc liſeſ ȝeſuneðon ſecan Fſancna mynſtſo ȝ Gallia; Spylce eac cynnȝaſ ȝ ſice men ſenðon heoſa ðohtoſ ðiðeſ to * læſanne ȝ to ȝeþeoðenne ðam heoſonlican bnyðȝuman. ȝ ſſyðoſt on ðyſſum mynſtſum on Bnigȝe ȝ on Cale ȝ on Anðeleȝum; Betſyh þa fæſ Sæðnyð. Annan ſiſeſ ðohtoſ. eaſt Engla cynnȝeſ. ȝ ðæſ yl-can cynnȝeſ ȝecyndelice ðohtoſ Æðelburh. æȝhæðeſ heoſa fæſ ældeoðiȝ ðæſ. ȝ hnæðene ſoſ heoſa liſeſ ȝeeaſnunȝe ȝeðunȝon þ hi buta fæſon Abbuðiſſan on * Bnigȝe ðam mynſtſe; Ðæſ ylcan cynnȝeſ ylde ðohteſ Sexburh fæſ Encenbeſhteſ ſiſ Canfaſa cynnȝeſ. hæfðon hi ðohtoſ ða Encongotan ȝehaten. be ðæſe fe nu ſyndon ſſnecende; Ðiſſe fæmnan Gode ȝehalȝaðe monigȝe feoſc ȝaſtlicſa mæȝna. ȝ monig tacon heoſonlicſa ſunðſa ſſam ðam bigenȝum ðæſe ſtore ȝefuniaþ oð ðiſne andfeaſðan ðæȝ ȝeſæde beon; Ac fe ſceolan nu hnæðlice hnæt * hfuȝu be hiſe ſoſðſoſe anſe ſecȝan. hu heo þ heoſonlice ſice ȝeſohte; On ðam ðæȝe ðe ȝenealæhte hyſe

* ſæðenne.C

* Gode. B.

* *Sic MSs B. & C. ut Lat.*

* in Bnígȝe. C.

* to laſe ȝ to ȝeþyðenne.B

* Bnigȝe. C.

* hfeȝa. C.

annis, & aliquot menſibus nobiliſsimè tenuit. Hic primus Regum Anglorum in toto regno ſuo idola relinqui ac deſtrui, ſimul & jejunium quadraginta dierum obſervari, *principali autoritate præcepit. Quæ nè facilè à quopiam poſſet comtemni, in tranſgreſſores, dignas & competentes punitiones propoſuit. Cujus filia Earcongota, ut condigna parenti ſoboles, magnarum fuit virgo virtutum, ſemper ſerviens Deo in monaſterio, quod in regione Francorum conſtructum eſt ab Abbatiſſa nobiliſsima, vocabulo Fara, in loco qui dicitur in Brige: Nam eo tempore, necdum multis in regione Anglorum monaſteriis conſtructis, multi *de Britannia, monaſticæ converſationis gratiâ, Francorum, vel Galliarum monaſteria adire ſolebant: ſed & filias ſuas eiſdem erudiendas, ac ſponſo cœleſti copulandas mittebant. Maximè in Brige & in Cale & in Andilegum monaſterio. Inter quas erat * Saethryth filia uxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, [cujus ſuprà meminimus,] & filia naturalis ejuſdem Regis Æthilberg, quæ utraq; cùm eſſet peregrina, præ merito virtutum, ejuſdem monaſterii Brigenſis eſt Abbatiſſa conſtituta. Cujus Regis filia major Sexburg, uxor Earconberti Regis Cantuariorum, habuit filiam Earcongotam, de qua ſumus dicturi. Hujus autem virginis Deo dedicatæ, multa quidem ab incolis loci illius ſolent opera virtutum & ſigna miraculorum uſque hodie narrari. Verùm nos de tranſitu tantùm illius, quo cœleſtia regna petiit, aliquid breviter dicere ſufficiat: Imminente ergò die ſuæ vocationis, cœ-

* *Sax.* ante Paſcha, ſapientûm conſilio.

* *Sax.* Reges ac divites.

* *Sic MS. Cot.*

ne gecýgeonerre of ðýrrum lire. ða ongan heo ymbgan ða hur ðær mynrtner ðapa untrumra Cnirter ðeorna ⁊ rpýðorr ðapa ðe gelýfeone ylðo pæron obbe on gecoreneorre heopa ðeapa *mapan ⁊ betepan pæron. ⁊ hi ealle eaðmodlice heopa * gebeðpæðenne bæð. ⁊ hym cýðde ⁊ rægde þ heo geleornod hæfde on onrrihgennýrre þ hire ende ðæg ⁊ hire forðfore pære rpiþe neah; ⁊ ðæde heo him þ reo onrrihgner þýrlic pære. cp. þ heo gerape micelne ðneat hpittra manna ⁊ fægepa. on þ ylce mynrtep ingangan ⁊ þ heo þa hi * frune hpæt hi rohton. obbe hpæt hi ðæp poldon; Ða ⁊rpapedon hi ⁊ cpæðon. þ hi to ðon ðiðep rende pæron. þ hi rceoldon þ gýldene mynet mið him geniman. þ te ðiðep of *Centcom; Ða pær on ðære rýlfan niht ðam ýtemærtan ðæle. þ ir ða hit ðagian ongan. þ heo ða ðýrtre ðýrrer ⁊peapdan miðdan geapder ofepfrtah. ⁊ to þam upplican leohte fepde heofona picer. ⁊ monige ðapa bropþa pær ylcan mynrtrer ðapa de on oþrum hufum pæron. ræðon þ hi rputolice engla rang gehýrðon rpegende rpa mycelre menigeo on þ mynrtep gangan. ⁊ hi rona apiron ⁊ ut eodan. poldon gepitan hpæt þ pære. ða gerapen hi mycel leoht heofonlic ðæp cuman þ leoht ða halgan raule fram ðam bendum ðær lichoman onlýrde. ⁊ to þam ecum gefean þær heofonlican eþler gelæðde. ⁊ ætýctonhi eac ⁊ ræðon oþre punðpu þa þe godcunlice ætýpede pæron. on þam ylcan mynrtre ða þe nu to lang to recgenne rýndon; Ða pær bebýrigeð re lichoma ðære apburþan fæmnan ⁊ þære Cnirter bryde on Sce'. Stephaner cýnicean. ðær æfertan ⁊ ðær eaðigan Maptýrer; Ða þuhte ðam gebroþrum þý þridðan ðæge ðær ðe heo bebýrigeð pær þ hi poldon done rtan de reo býrigen mið

* mæ-
þan. C.
* gebe-
ða. C.

* frnæg
B.

* Cant-
para
mægðe.
B.

pit. circumire monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earúmque maximè quæ vel ætate provectâ vel probitate erant morum insigniores, quarum se omnium precibus humiliter commendans, obitum proximè suum, quem revelatione didicerat, non celabat esse futurum: Quam videlicet revelationem hujusmodi esse perhibebat: Vidisse sese albatorum catervam hominum idem monasterium intrare, hósque à se interrogatos quid quærerent, aut quid ibi vellent, respondisse, quòd ob hoc illò fuerint destinati, ut aureum illud numisma, quod eò de Cantia venerat, secum assumerent. Ipsâ autem nocte, in cujus ultima parte, id est, incipiente aurorâ, præsentis mundi tenebras transiens, supernam migravit ad lucem. Multi de fratribus ejusdē monasterii, qui aliis erant in ædibus, jam manifestè se concentus Angelorum psallentium audisse referebant, & sonitum quasi plurimæ multitudinis monasterium ingredientis. Unde mox egressi dignoscere quid esset, viderunt lucem cœlitus emissam fuisse permaximam, quæ sanctam illam animam, carnis vinculis absolutam, ad æterna patriæ cœlestis gaudia ducebat. Addunt & alia, quæ ipsâ nocte in monasterio eodem divinitus fuerint ostensa miracula: Sed hæc nos ad alia tendentes suis narrare permittimus. Sepultum est autem corpus venerabile virginis & sponsę Christi, in Ecclesia beati protomartyris Stephani. Placuítque post diem tertium, ut lapis, quo monumentum tegebatur, amoveretur; & al-

mid berpiʒen pæp. * heaop ⁊ ʒe-
* *aliàs*, hepne- *MS. Cant.*
pirenlicop on ðæne ylcan ptope ʒepettan ; Ða hi hine on pæʒ aðyðon ða com op innepeapðe ðæne byrigenne pra mycel ppet-nyppe ptencʒ. þ eallum ðam hipum þuhte ðe ðæp æt ptoðon
* hop- ðepn. B. & C.
pra pra mon *heoðepn ontynde ða baloramı. ⁊ þæne ðeoppup-ðepten· pyrta. ⁊ ðapa ppete-ptena ðe on middan ʒeapðe pæ-pon ; Spylce eac hyne mod-dpiʒe fæðelbuph Gode peo leo-
* *Sic MS. C. ut Lat. sed Cant.* punðep.
pe be ðæne pe æp pæðon. þ *pul-ðep hine ecne clænyppe ⁊ mæʒð-haðep on mycelne ponhæpðnyppe hine lichoman ʒeheolð. hpylc hine mæʒen pæne. ma æptep hi-ne ðeape ʒecyþeð pæp. þa heo Ab-buðirra pæp onʒan heo on hine mynptpe cyninan ʒetimbpian on ane ealna ðapa haliʒpa Apoptola in ðæne heo pilnade þ hine lichoma bebyrigeð pæne ; Ac þa ðæt peopc ðæne cyninean hpæt hpuʒu healf ʒepophte pæp. ða pæp heo mid ðeaðe foʒnipen. æp heo hit ʒeendiʒan moptte. ⁊ on þæne pylfan ptope ðæne cyninean ðæp heo pilnode bebyrigeð pæp ; Ða pæp æptep hine ðeaðe þ ða bnoþpa oþpa peopca pþyðop ʒymdon ⁊ ðyrre cyninan ʒetimbpu foplætan vii ʒeap ; Ða ða peofon ʒeap ʒefyllede pæpon. ða ʒepettan hi fæptlice fope unmætnyppe ðæp ʒe-pinnep þ hi eallunʒa foplæten ða ʒetimbpo ðyrre cyninean. ⁊ ðæne Abbuddyrran ban upp aðyðon of ðæne ptope. ⁊ on oþne cyninan þe fullice ʒetimbpod ⁊ ʒehaldod pæne ʒe-pettan ; ⁊ hi ða ontynden hine byrigenne ⁊ hine lichoman ʒemettan pra unʒepemmedne ⁊ pra ʒepundne pra pra heo pæp fnam ʒebpopnunʒe licumlicne pillnunʒe clæne ⁊ unpem-me pæp. ⁊ hi ða epp ðone lichoman * aðpoʒon ⁊ mid oðre hpæʒle ʒeʒyrnedon. ⁊ hine ʒepettan in cyninean þæp eadiʒan maptyrep Sce. Stephanæp ; Ðæne Abbuðirran ʒemynd ðæʒ oð ðap tid on ðæne ptope on miclum pulope peopþeod ir. ðy ðæʒe ðe ir nemned Nonapum Juliapum ;
* onþpoʒon C.

tiùs ipso in loco reponeretur ; quod dum fieret, tantæ flagrantiæ suavitas ab imis ebullivit, ut cunctis qui astabant fratribus & sororibus, quasi opobalsami cellaria esse viderentur aperta. Sed & matertera ejus, de qua diximus, Æthilberg, & ipsa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam, in magna corporis continentia, servavit ; quæ cujus esset virtutis, magis post mortem claruit. Cùm enim esset Abbatissa, cœpit facere in monasterio suo Ecclesiam in honorem omnium Apostolorum, in qua suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cùm opus idem ad medium fermè esset perductum, illa nè hoc perficeret, morte prærepta est, & in ipso Ecclesiæ loco, ubi desiderabat, condita. Post cujus mortem, fratribus alia magis curantibus, intermissum est hoc ædificium annis septem, quibus completis, statuerunt, ob nimietatem laboris hujus, structuram Ecclesiæ funditus relinquere ; ossa verò Abbatissę illo de loco elevata in aliam Ecclesiam, quę esset perfecta ac dedicata, transferre. Et aperientes sepulchrum ejus ita intemeratum corpus invenêre, ut à corruptione concupiscentię carnalis erat immune, & ita denuò lotum, atq; aliis vestibus indutum, transtulerunt illud in Ecclesiam beati Stephani Martyris ; Cujus videlicet *natalis, ibi in magna gloria, solet celebrari, die Nonarum Juliarum.

* *Sax.* dies commemorationis.

CAP.

Cap. 9.

Ut in loco, in quo occisus est Rex Oswald, crebra sanitatum miracula facta, útque ibi primò jumentum cujusdam viantis, ac deinde puella sit paralytica sanata.

Hæfde Oſpald ſe Criſtene-ſta cyning Norþan-hymbra ríce to ȝeteleðum níȝon ȝear. ðý ȝeare ðe ſeo ſilðeoþ-lice aſlearneſ Bretta cyninȝeſ ⁊ ſeo on weȝ aceþneðneſ wæſ Criſtes ȝeleafan Angel cyninga onſcunigendlic wær. ſwa ſwa we beforan ſæðon; Ða ſe ſyne ðiſſa ȝeaſa ȝefyllede wær. ſloh mon Oſpald ⁊ wær heriȝ ȝefeoht micel ȝeſſemed wiþ-wam ylcan hæþenan cyninȝe. ⁊ þæne hæþenan þeode Mýrcna. wiþ-ðam hiſ ſoneȝenga eac ealdre oſſlegen wæs on ðæne ſtowe ðe nemned is *Maſerfelð. ⁊ Oſpald hæfde licumlicne ylda xxxvii wintra. þa hine mon ſlogh þý ſiftan dæȝe Auguſtus monþes. ⁊ hwylc ðæs cyninȝes ȝeleafa ⁊ modes wilsumnýs on God wære. þ æfter his deaðe mid mæȝena wundrum wæs ȝecýþed; Forþon on þære ſtowe ðe he ſos his eþle mid his leodum compode. ⁊ wiþ-ðam þam hæþenum oſſlegen wæs. od ðisne andweardan dæȝ. þ ðær hælo untrumra manna ⁊ *neata mærsode wýnden; Ðanon ȝelamp þ ða ſýlfan moldan ðær his lichoma ȝeſeoll. monige men nýmende þæron. ⁊ on þætes ðýdon. ⁊ sealdan heora untruman mannum ⁊ *neatum ðrincan. ⁊ him ſona ſel wæs. ⁊ þ men to þon ȝelomlice ðýdon ſtýcce mælum þ hi ða moldan nomon. od ðæt ðær wæs deop ſeað adolfen. þ wæpned mon mehte oþ his ſpinan onſtandan; Ne þ ſpiþe to pundrianne is þeah on þære ſtowe his ðeaþes untrume hælo onfenge. þe ſýmble mid þý he lýfde untrumum ⁊ þearfum *aſedde ⁊ ælmeſſan sealde ⁊ heora helpend

* Mæſ-efſelð. B.

* nýten-a. B.

* nýten-um. B.

* aſade. C.

* Sax. anno 37.

* quanta. W.

penð pæȝ. on heopa ȝaſe. ⁊ monig punðop mæȝena pæſon ȝæðe. ðe on ðæſe ȝtope ȝelumpon. ȝe be molðan ða ðe on þæſe ȝtope. ȝenumene pæſon; Ac uſ nu ȝenihtȝumað þ pe tpa oþþe ðpeo ȝehẏpon. hit ȝelamp neaht micelſe tiðe æftep hiſ ȝlæȝe þ ȝum mon ȝaþ be ðæſe ȝtope. þa onȝan hiſ hoȝſ ȝemningа pepian ⁊ ȝeȝtanðan. ⁊ hiſ heaȝoð on eoȝðan hẏlðe. ⁊ þ ȝam oȝ ðam muðe eoðe. ⁊ þ unmæte ȝaȝ peoxt ⁊ miclaðe oþ þæt hit on eoȝþan ȝeaȝ. þa lihte ȝe eoȝoð man.

* ȝebæte.C. ⁊ þ * ȝebætel oȝ ateah. ⁊ ðæȝ hpile abað hponne hiſ hoȝſe bpiðel. bett puȝðe. oððe he hit ðæȝ B. ðeað ȝoȝlete; Ða pæȝ hit lanȝe mið heȝiȝe ȝaſe ȝpiðe ȝeȝpenceð ⁊ on miȝenlice ðælaȝ hit

* pan ⁊ panð ⁊ ðpæȝte *ponð ⁊ þpæȝte ða ȝemningа becom hit on ða ȝtope ðæȝ ſe ȝemẏngeða cẏninȝ oȝȝlaȝen pæȝ. B. ne pæȝ ða ẏlðinȝ þ te þ ȝaȝ ȝetȝilleð pæȝ ⁊ hit blon þȝam ðam unhalum ȝtẏȝnenesȝum ða-

* lima. B. ȝa * hleoma. ⁊ þẏ ȝepunelican ðeape hoȝȝa æftep pepinẏȝȝe onȝan palpian ⁊ on ȝehpeþæpe ȝiðan ȝelomlice hit oȝepȝeoȝpan. ⁊ ȝona aȝaȝ ðuȝh eall hal ⁊ ȝeȝunð. ⁊ onȝan ȝiȝenlice þ ȝæȝȝetan. ða he ða ȝe mon þ ȝeȝeah. þa onȝeat he mið ȝceaȝpȝe ȝleapnẏȝȝe hpæt huȝu punðunlicne haliȝneȝȝe on ðæne ȝtope beon. ðæȝ hiſ hoȝſ ȝpa hnaþe ȝehæleð pæȝ. ⁊ he ðæȝ tacen aȝettte [*⁊ on hiſ hoȝſ hleop ⁊ hnað ðẏðeȝ he æȝ ȝemẏnt hæfðe] ða he ða com to ðam men ðe he ȝecan poldе. ða ȝemettte he ðæȝ ȝume fæmnan ȝeo pæȝ nift ðæȝ hina ealðoneȝ ðe he ȝohte ⁊ heo pæȝ mið lanȝne aðle laman leȝeneȝ ȝpiþe ȝehefiȝoð; Ða on-

* ȝiofian.C. ȝunnon ða hiȝan beforan him *ȝeofian be þæȝe ȝnimman untȝumnẏȝȝe þæȝe fæmnan. ða onȝan he ȝeȝan be ðæȝe ȝtope. ðæȝ hiſ hoȝſ ȝehæleð pæȝ; hpæt. hi ȝeȝeaȝpoðon ȝona

* pæn.B. & C. * pæȝen ⁊ on aȝettton þa fæmnan. ⁊ læðan to þæȝe ȝtope.

⁊

* *ſic MS. B. ut Lat.*

ceſſabat. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrantur. Sed nos aduo tantùm, quæ à majoribus audivimus, referre ſatìs duximus. Non multo, poſt interfectionem ejus, exacto tempore contigit; ut quidam equo ſedens iter juxta locum ageret illum, cujus equus ſubitò laſſeſcere, conſiſtere, caput in terram declinare, ſpumas ex ore dimittere, & augeſcente dolore nimio, in terram cœpit ruere; deſilivit eques, &, ſtramine ſubſtrato cœpit expectare horam, quâ aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipſum diu gravi dolore vexatum, cùm diverſas ſe in partes torqueret, repentè volutando devenit in illud loci, ubi rex memorabilis occubuit. Nec mora; quieſcente dolore ceſſabat ab inſanis membrorum motibus, & conſueto equorum more, quaſi poſt laſſitudinem in diverſum latus viciſſim ſeſe volvere, ſtatímque exurgens, quaſi ſanus, per omnia vireta herbarum avidiùs carpere cœpit; quo ille viſo, ut vir ſagacis ingenii, intellexit aliquid miræ ſanctitatis huic loco, quo equus eſt curatus, ineſſe. Et poſito ibi ſigno, non multò pòſt aſcendit equum, atque ad hoſpitium, quo propoſuerat, acceſſit; quò dum adveniret, invenit puellam ibi, neptem patrisfamilias, longo paralyſis morbo gravatam. Et cùm familiares domûs illius, de acerba puellę infirmitate, ipſo preſente, quererentur, cœpit dicere ille de loco ubi caballus ſuus eſſet curatus. Quid multa? imponentes eam carro duxerunt ad locum; ibidémque

ȝ hi ðæꝛ aꝛetton ; Ða heo ða on ðæꝛe ꝛtope ȝeꝛeteð pæꝛ. þa pæꝛ heo peꝛiȝ ȝ ȝepeaꝛþ on ꝛlæpe ðæꝛ hponn ; ðona ðæꝛ þe heo onpoc ða ȝeꝛelðe heo þ heo pæꝛ ȝehæleð ꝛþam hiꝛe lichoman untꝛumnẏꝛꝛe ȝ hiꝛe pætepeꝛ bæð.

depoſuerunt: At illa poſita in loco obdormivit parumper ; & ubi evigilavit, ſanatam ſeab illa corporis diſſolutione ſentiens, poſtulatâ aquâ, ipſa lavit [faciem,] crines compoſuit, caput linteo cooperuit, & cum his,qui ſe adduxerant, ſana pedibus incedendo reverſa eſt.

ȝ hi ðpohȝ ȝ hiꝛe þeax ȝepæðde ȝ hi mið ꝛcẏtan beꝛꝛeop. ȝ mið ðam mannum ðe hi ðiðeꝛ læððon on hiꝛe þotum hall ȝ ȝeꝛuno ham hþeaꝛþ ȝ eoðe ;

NOTÆ.

a *Pro verbis Bedæ, ſcil.* [Sed nòs duo tantùm [*miracula*] quæ à MAJORIBUS audivimus, referre ſatìs duximus] *MS. Cod. Coll. Ben. hæc ſubſtituit,* Ac uꝛ nu ȝenihtꝛumiað þ þe on Goðe ȝelẏꝛan. *hoc eſt, Sed nos, modò* ut, in DEUM CREDAMUS *ſatìs* * *duximus ; &c. Quaſi dixiſſet: miſsis majorum rudimentis,* habemus [*verbum Dei*] firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facimus attendentes. *Sed de prodigiis medii ſeculi* * *Melchior Canus, homo doctiſsimus, & pontificius audiatur.*

* Sax. *ſufficit.* 2. *Pet.* 1. 19.

* *lib.* 11. *cap.* 6. *pag.* 540.

Negare (*inquit*) non poſſumus, viros aliquando graviſſimos, in divorum præſertim prodigiis deſcribendis, ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe. Qua in re, ut mihi quidem videtur, aut nimium illi ſibi, aut fidelium certè vulgo indulſerunt. Quòd vulgus ſentiebant, non tantùm ea facilè miracula credere, ſed impenſè etiam flagitare---. *Et ibid. de hiſt. dicta,* Legenda aurea. Hanc, *inquit*, homo ſcripſit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parùm ſeveri, & prudentis.

Sed & viros eruditos excuſans, ſic paulò póſt. Summi enim ſunt, homines tamen: Quæ ego eadem de Beda, atque Gregorio jure fortaſſe, ac verè dicere poſſum. Quorum ille in hiſtoria Anglorum, hic in Dialogis quædam miracula ſcribunt vulgò jactata, & credita, quæ hujus præſertim ſeculi Ariſtarchi, incerta eſſe cenſebunt. *Hactenus Melch. Canus.*

Neque hîc ego ab Ariſtarcho vapulem, qui talia in noſtrum Bedam à Cano dicta non celaſſem: debuit tamen animadvertiſſe idem Canus de noſtro Beda, ut præſentis Eccleſiæ faciem poſteris commendaret, illum, & quæ facta, & quæ fieri dicta, quæq; pro vulgi credulitate pro veris recepta eſſent, fideliter deſcripſiſſe. Quod ni feciſſet vir omnium in ætate illa exculteſsimus, præſens ſeculum noſtrum cum antiquiore illo, haud potuiſſemus conferre: atqui ipſe verbis ſuis ſeipſum purgabit, pag. 3. *lin.* 51. *Hujuſmodi portentis, de quibus Canus aliíque inter Pontificios eruditi conqueruntur, ſcatent etiam nonnullæ coram* MAJORIBUS *pronunciatæ homiliæ, qualia hodie Eccleſia noſtra, ab homiliis publicis, ut inutilia deliri ſeculi elementa reſecavit: Cætera, quæ Apoſtolicâ nitent fide, & gravitate ſanctiſsimè amplexatur.*

CAP. 10.

Ut pulvis * *loci illius contra ignem valuerit.* * *T. & c.*

Sþẏlce eac on ða ẏlcan tið com ꝛum oþeꝛ man. ȝ men ꝛæðon þ he pæꝛe oꝛ Bꝛettа þeoðe. ꝛeꝛðe he be ðæꝛe ẏlcan ꝛtope on ðam þ ꝛoꝛeꝛþꝛecene ȝeꝛeohtꝛ ȝepoꝛðen pæꝛ ; Ða ȝeꝛeah he anꝛe ꝛtope ꝛæc þam oþꝛũ

EO tempore venit alius quidam de natione Britonum, (ut ferunt) iter faciens juxta ipſum locum, in quo præfata erat pugna completa ; Et vidit unius loci ſpacium cætero campo viridius [ac

* gpen- ꝑelda *gpenne. Da ongan he mid
penne ⁊ fæ- gleape modæ þencean ⁊ rmeage-
gepe.B. an þ þ nænig oðeꝛ intinga pæ-
gpo- ne ðæne rtope gpennef. ⁊ fæ-
penne. gennyr. *nymþe þ ðæꝛ rum ha-
C. lig man hpylc hugu ðam oðꝛum
* nem- peoꝛudæ ofꝛlegen pæne. nam ða
ne. C. ðæne moldon rumne dæl on ðæ-
ne rtope gebond on hiꝛ rceate.
ðohte þ ꝛeo ylce moldæ to læ-
cedome ⁊ to hæle untꝛumꝛa
manna gepeoꝛþan mihte. ⁊ he eft
foꝛþeode on hiꝛ peg; Ða com
he to rumum huſe on æfen tid.
⁊ eode on þ huꝛ ðæꝛ þ ham pe-
* Sic MS. oꝛud eall to*rymble gefomnod
B. & C. pæꝛ. he pæꝛ onfangen fnam þam
ſed Cantab hlafoꝛde ðæꝛ huſef. ⁊ him mon
to rib- retl tæhte. ⁊ he fæt mid him æt
be ge- þam rymble. ahenig he þone rceat
rom- mid ða moldan þe he bꝛohte on
nod. ane * rtudu þæꝛ pagef. ⁊ þæꝛ my-
*rtuþu. cel fyꝛ onæled on midoum ðam
C. huſe; Mid ðy hi ða lange rym-
bledon ⁊ oꝛuncene pæꝛon. ⁊ ða
rpeaꝛcan upp flugon on þæꝛ
huſef hꝛof re þæꝛ mid gyꝛdum
apunden. ⁊ mid ðæce beþæhte;
Da gelamp hit þ þ huꝛ eall þæꝛ
innan fyꝛnen ⁊ ongan remninga
byꝛnnan; Da þ ða gebeoꝛaꝛ ge-
rapon. ða flugon hi foꝛhte ut.
⁊ nænige helpe ðam byꝛnendan
huſe gedon mihton. ac hit
* butan clæne foꝛbaꝛn * nemðe ꝛeo rtudu an ðe ꝛeo molde on han-
C. gode. ꝛeo gefund ⁊ ungehꝛinen fnam ðam fyꝛne aꝛtod ⁊ apu-
nede. þa pundeodon hi fpiþe. ⁊ rmealice rohtan on hꝛon þ ge-
lang pæne. ða pæꝛ him gecyþed þ ꝛeo molde ðæꝛ onhango-
de ðe on ðæne rtope genumen pæꝛ. ðæꝛ Oꝛpaldeꝛ blod ðæꝛ
cyninges agoten pæꝛ; Da pæꝛon ðaꝛ pundꝛu feoꝛ ⁊ pide ge-
mæꝛrode ⁊ gecyðed. ⁊ monige men rybban dæghpamlice ða
rtope rohton. ⁊ ðæꝛ hælo gyfe him rylfum ⁊ heoꝛa fpe-
ondum niman ongunnon;

venuſtius,] cœpítque ſagaci animo conjicere, quòd nulla eſſet alia cauſa inſolitæ illo in loco viriditatis, niſi quòd ibidem ſanctior cætero exercitu vir aliquis fuiſſet interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius ſecum, illigans in linteo, cogitans quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret: & pergens itinere ſuo, pervenit ad vicum quendam veſpere, intravítq; in domum, in qua, vicini cœnantes epulabantur; & ſuſceptus à Dominis domûs reſedit & ipſe cum eis ad convivium, appendens linteolum cum pulvere quem attulerat, in uno poſte parietis: Cúmque diutiùs epulis atque ebrietati vacarent, accenſo grandi igne in medio, contigit volantibus in altum ſcintillis, culmen domûs quod erat virgis contextum atque fœno tectum, ſubitaneis flammis impleri. Quod cum repentè convivæ, [terrore confuſi,] conſpicerent, fugerunt foras, nihil ardenti domui jamjámque perituræ prodeſſe valentes. Conſumptâ ergò domo flammis, poſtis ſolummodo, in quo pulvis ille incluſus pendebat, tutus ab ignibus & intactus remanſit. Quâ viſâ virtute mirati ſunt valdè, & perquirentes ſubtiliùs, invenerunt, *quòd de illo loco adſumptus erat pulvis, ubi Regis Oſwaldi ſanguis erat effuſus. Quibus patefactis ac diffamatis longè latéque miraculis, multi per dies locum frequentare illum, & ſanitatum ibi gratiam capere ſibi ſuíſque cœperunt.

* quia. W. & C.

CAP.

Cap. II.

Ut super reliquias ejus lux cœlestis totâ nocte steterit, & ut per eas sint dæmoniaci curati.

Bæthelhun dæs dinges nis to forhrigianne hwylc heofonlic wundor 7 mægen ætywed wæs þa his ban gewunden 7 gemeted wæron 7 to þære cyricean gelædde. þæs his nu gehaldene synd; Wæs dis gewonden durh Osþrythe *gesynnerre. * Cynwyrre Mynena cwene. seo wæs Oswies dohtor his broþor. B. & C. se æfter him feng to Northanhymbra rice; Is æþele mynstersn on *Lindesi nemned Beardan ea. *Lindesig. B. þ mynstersn seo ylce cwen mid hine sone sefne æþelnede swyþe lufode. 7 arwyrþode 7 beeode. on dam heo silnode gehaldon da arwurdan ban hire fæderan; Mid þy de *wæn da com de da ban onlædeo wæron in þ forewerdnecene mynstersn. da ne woldan þa *hiran de on dam mynstre wæron. him lustlice onfon; Forþon þeah de hi hine haligne wiston hwæde sone forþon he of ohte mægde wær. 7 ofer hi rice * ne onfeng. ealdum feoungum hine eac swilce deadne ehton; Da wæs gewonden þ þære sylfan nihte. þa brohton ban ute aweddon. 7 eac swylce mon telo þær ofer abræde. ac seo ætywnys heofonlicer wundra geworde hu arwurþe hi wæron to onfonne eallum *gelearfullum. forþon þe ealle da niht stod swylce beorht sunn beam. fram dam wæne upp od heofon done mon mihte lyhte gesion of ealne Lindesware stowum; Da hit da wæs on morgen dæg gewonden. da ongunnon þa broðer dæs mynstres da de ær siþwocan geornlice biddan: þ mid him da halgan reliquias 7 Godes da leofan gehaldene beon moston. 7 hi da da ban abwegan 7 on cyrtre gedydon 7 swa

* *aliàs* wæign. *Cantabr. superscrip.* * *aliàs* gebroðra. *Cantabr. superscrip.* * ne *redundat MSs. Cantab. & Cot. sed Ben.* * gelearfullum. C

INter quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cœlestis fuerit ostensum, cùm ossa ejus inventa, atque ad Ecclesiam, in qua nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginæ Merciorum Osfridæ, quæ erat filia fratris ejus *Oswin, qui post illum regni apicem tenebat, [ut in sequentibus dicemus.] Est monasteriũ nobile in provincia Lindissi, nomine * Beardaneu, quod eadem Regina, cum viro suo Æthilredo, multùm diligebat, venerabatur, excolebat; in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere. Cúmque venissent carrum, in quo eadem ossa ducebantur, [incumbente vesperâ,] in monasterium præfatum, noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere: quia etsi sanctum eum noverant, tamen quia de alia provincia ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Unde factum est ut ipsâ nocte reliquiæ allatæ foris permanerent, tentorio tamen majore supra carrum, in quo inerant, extenso: sed miraculi cœlestis ostensio, quàm reverenter *ea suscipienda à cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam totâ eâ nocte, columna lucis à carro illo ad cœlum usque porrecta, omnibus penè ejusdem Lindisse provinciæ locis conspicua stabat. Unde, mane facto, fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, ut apud se eædem sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. * Lota igitur ossa intulerunt in thecam, [quam in hoc præpara-

* Oswin. *C.*
* *sic MS. Cot.* Beardanig. *W.*
* ea *deest. W.*
* *Sic MSs. sing.*

ſſa on cýnicean æfter geniſenne
ane geſettan. ⁊ þ ſe cýnelica
had ðær halgan reſef ece ge-
mýnd hæfde. hiſ ſegen ſe fæſt
mid golde ⁊ mid gode fæbbe ge-
fnætepod ⁊ ofen hiſ býnigenne
geſeted. ⁊ þ ſýlfe fætef þ hi
ða ban mid þfogan gutan in
ænne ende þæne cýnicean; Of þæ-
ne tide fæſ gefonden þ te feo
ylce eorþe þe þ anfunde bæð on-
fenð mihte to hæle feondfeo-
cna manna ⁊ oþfa untfumnýffa.
þ æftenfýligendne tide gelamp
mid þý feo cpen fæſfunigende on
ðam ylcan mýnſtre. þa com ſum
anfunde Abbuddiffe to hine feo
fæſ haten ſæþelhild ⁊ heo fæſ
þafa haligfa pefa ffeoftef ſæ-
þelfines ⁊ ealdfines. þafa fæſ
ofef B'. on Lindefe ⁊ fe ofef
Abbud on ðam mýnſtre de
* Peoſ- hatte * Poſtanea· fham ðam
tanea. mýnſtre unfeoh fæſ þæne Ab-
B. buddiffan mýnſtef; Mid ði heo
ða to ðæne cfene com ⁊ hi ge-
ffnecen hæfdon. ða betfeoh
ofef ffnæcon hi be Ofwalde þam
cýninge; Cwæþ heo feo Abbud-
ſafe.C diffe þ heo gefæge ðæne nihte
þ leoht ofef hiſ banum up oð
heofon heah. cp'. heo feo cpen þ
of ðæne moldan þæſ floſef on
ðam þ fætef hiſ bana ðfealef
gegoten fæſ. monige untſume
men gehæledе fæſon. ⁊ heo ða
bæd ða hýfe man fumne ðæl þæ-
ne halfendan moldan fealde. ⁊ hi-
ne mon ffa dýde. ⁊ heo ða on cladе befand ⁊ on cýſte dýde.
⁊ hine ham fefde; Ða fæſ æftenfýligendne tide fýþþan
* uncu- heo on hine mýnſtre fæſ þ ðides com fum cuma fe fæſ ofte
þum ⁊ nihtlicum tidum femninga fham * unclænum gaſte hefe-
unclæ- lice ffenced. ða fæſ he fhemfumlice onfangen ⁊ æftef
num. B. hiſ æfen gefeofde hine gefefan polde. ða fæſ he fem-
* gefi- ninga fham deofle * gegfipen ⁊ ongan clýpian. ⁊ hlý-
nen. B. dan. ⁊ mid hiſ todum gfiſtbitian. ⁊ þ fam of hiſ muþe

verant,] atque in Eccleſia, juxta honorem congruum, poſuerunt: & ut Regia viri ſancti perſona memoriam haberet æternam, vexillum ejus ſuper tumbam auro & purpurâ compoſitum appoſuerunt; ipſámque aquam, in quâ laverunt oſſa, in angulo ſacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum eſt, ut ipſa terra quæ lavacrum venerabile ſuſcepit, ad abigendos ex obſeſſis corporibus dæmones, gratiæ ſalutaris haberet effectum. Denique tempore ſequente, cùm præfata Regina in eodem monaſterio moraretur, venit ad ſalutandam eam Abbatiſſa quædam venerabilis, quæ uſque hodie ſupereſt, vocabulo Æthilhild, ſoror virorum ſanctorum Æthilwini, & Aldwini; quorum prior Epiſcopus in Lindiſſi provincia, ſecundus erat Abbas in monaſterio, quod vocatur Peartaneu; à quo non longè & illa monaſterium habebat. Quum ergò veniens illò, loqueretur cum Regina, atque inter alia ſermone exorto de Oſwaldo diceret, quòd & ipſa lucem ipſâ nocte illâ ſupra reliquias ejus ad cœlum uſque altam, vidiſſet; adjecit Regina, quòd de pulvere pavimenti, in quo aqua lavacri illius effuſa eſt, multi jam ſanati eſſent infirmi. At illa petit ſibi portionem pulveris ſalutiferi dari; & accipiens illigatum panno, condidit in capſella & rediit. Tranſacto autem tempore aliquanto, cùm eſſet in ſuo monaſterio, venit illuc quidam hoſpes, qui ſolebat, nocturnis ſæpiùs horis, repentè ab immundo ſpiritu graviſsimè vexari. Qui cùm benignè ſuſceptus, poſt cœnam in lecto membra poſuiſſet, ſubitò à diabolo arreptus, * inclamare, dentibus frendere, *clamare. *MSs. ſing.*

ut

ut eode ⁊ he mirenlicum rtyrenerrum ongan hir limu drærtan; Mid dy hine da nænig man ne gehaldan ne gebindan mihte. Da arn rum þeng ⁊ rloh tacen æt þam gæte. ⁊ ræde þære Abbudirran. ⁊ heo rona þ geat dær mynrtrer ontynde ⁊ eode mid anre hire þignenne to dære pæpned manna rtore. ⁊ gehet dær mynrrer Mærre Preort to hire þ he rceolde mid hi gan to dam untruman men; Da heo da didep coman. da gerapon hi þær monige men æt him beon da de * þeden- geonne ongunnon þ hi hir * pe- denheoptnyrre gertildon. ac hi * þedenhe- ne mihton; and he re Mærre optan. Preort ⁊ bæde oratione*m*. da B. de þiþ dære adle appitene pæ- pon ⁊ da þing dyde þe he relurt þiþ don cube. ⁊ he hpædene *no- * nan- piht on don þremede. mid dy uht.C. heopa da nænig him ænige hel- pe rindan mihte. da com remninga þære Abbudirran on ge- myndreo þoperþrecene molda. da hæt heo rona hire dinenne gan ⁊ da cyrte hire to gefetigean. de reo molde on pær. da heo da mid da cyrte on þone capertun eode þær hurer þe re * reoca man onþrærted pær. da * þeond- gerrigode he remninga ⁊ hir reoca. heapod on hylde rpa rpa he rla- B. pen polde. ⁊ hir leomu on rtil- nerre gerette; Da rpigoden hi eac ealle ⁊ rtille pæpon ⁊ porgiende bidon to hpon hir ding peopdan rceolde. da pær æftep med mycelre tide þ he up *aræt ⁊ hefigline arpopette ⁊ cp'. nu ic pat tela. ⁊ ic on- * artod feng gepit minep modep; ⁊ hi da geopnlice hine acredon hu B. þ gelumpe. he cp'. Sona mid þy de reo fæmne mid da cyrte * *Sic MS.* [* þa heo bæp ⁊ genealæhte dam caperptune dyrer hurer- *B. ut Lat.* da gepitan ealle da pepigan gartar on pæg da de me * dpeh- rpenctan ⁊ * dryctan ⁊ me forletan. ⁊ nohpæp rydd an tan. B. ætypdon; Da realde reo Abbudirre him rumne dæl þære mol-

spumare & diversis motibus cœpit membra torquere. Cúmque à nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium nunciavit Abbatissæ. At illa aperiens januam monasterii, exivit ipsa cum una sanctimonialium fœminarum ad locum virorum, & evocans presbyterum rogavit secum venire ad patientem. Ubi cùm venientes viderent multos adfuisse, qui vexatum tenere, & motus ejus insanos comprimere conati nequaquam valebant, dicebat presbyter *exorcismos, & quęcunque poterat, pro sedando miseri furore agebat: sed nec ipse quamvis multùm laborans, proficere aliquid valebat. Cúmque nil salutis furenti supereſſe videretur, repentè venit in mentem Abbatissæ pulvis ille præfatus. Statímque jussit ire ministram,& capsellam, in qua erat, adducere. Et cùm illa afferens quæ jussa est, intraret atrium domûs, in cujus interioribus dęmoniosus torquebatur, conticuit ille subitò, & quasi insomnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit: *conticuêre omnes, intentíque ora tenebant*, quem res exitum haberet, soliciti expectantes; Et post aliquantum horæ spatium resedit qui vexabatur, & graviter suspirans; modò, inquit, sanum sapio, recepi enim sensum animi mei. At illi sedulò sciſc itabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox ut virgo hæc cum capsella quam portabat, appropinquavit atrio domus, hujus, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, & me relicto nusquam comparuerunt. Tunc dedit ei Abbatissa portiunculam de pulvere il-

ðan ⁊ ſe Mæſſe Preoſt Oratio-nem aſæðde. ⁊ hi ſoſ hine ȝebæ-ðon. ⁊ he ða niht ealle hall ⁊ ȝeſunð hine ſeſte. ⁊ ſýþþan oſ ðæne tiðe ða ſeſiȝan ȝaſtaſ hine miþ æniȝe eȝe ne miþ ȝeſſenceðneſſe ȝnetan ðoſſtan ; ⁊

lo, & ſic datâ oratione à*presbyte-ro noctem illam quietiſſimam duxit. Neque aliquid ex eo tem-pore nocturni timoris aut vexati-onis, ab antiquo hoſte, pertulit.

* *Sax.* à Pre-sbyt. & illi pro illo orabant.

Cap. 12.

Ut ad tumbam ejus ſit puerulus à febre curatus.

Æfter ðýſſum æftenſýli-ȝenðne tiðe ſum cniht on þam mýnſtre on Beaſðan ea on langne lenȝten aðle *pæſ* heſiȝ-lice ȝeſſenceð ; Ða *pæſ* ſume ðæȝe þ he ſoſȝiende bað hſon-ne ſeo aðl to him come. Ða *pæſ* ȝanȝende ſum ðæna bſoþþa in to him. ⁊ cƿ. Sult ðu min cilð þ ic ðe ȝelæne hu ðu ȝehæleð beon miht ſnam ðýſſe aðle he-ſiȝnýſſe. aſiſ ⁊ ȝanȝ to cýſi-cean to ðæſ halȝan Oſſalðeſ lice ⁊ ſite ðæſ ⁊ ſtille puna ⁊ ȝeſeoh þ ðu ut ðanon ne ȝon-ȝe æſ ſeo aðl ſnom ðe ȝepiten ſý. ðonne cume ic to ðe ⁊ ðe ðonne ham læðe ; Ða ðýðe he ſſa he hine læſðe. eoðe ȝeſit-tan to ðæſ halȝan *pe*ſeſ * lice. Ða ne com ſeo untſumnýſ to him no þý ðæȝe. ac heo ſſa on-ſnæðende ſnam him ȝepat þ ne ðý æftepan ðæȝe ne ðý ðſið-

* *aliàs* býſi-ȝenne. *ſuperſcrip. Cantabr.*

* oſiht ðan ne oſep þ ſýþþan hine * ó ȝeſinan ðoſſte; Com ſum bſo-ðeſ ðanon. Cƿ. Beða. ðe me ſæðe þ hit ðuſ ȝeðon pæne. Sæðe eac þ ſe ylca bſoðuſ ða ȝýt on ðam mýnſtre liſiende pæne on ðam cnihte *pe*ſenðum ða ðiſ hælo punðuſ ȝeſoſ-ðen pæſ ; Ne pæſ þ ðonne to punðſianne ðeah ðe ðæſ cýninȝeſ bene ða he miþ Ðſihtne ſicſaðe miþ hine ſſi-ðoðe ⁊ ȝenȝe pæne. ſeðe æſ ða hpile he ðiſ hpilenðli-ce ſice hæſðe. ma he ȝepunoðe þ he ſoſþam ecan ſi-ce ſýmle pon ⁊ Goð * biðdende; Sæðon þ þa men ðe hit cuþon

* *aliàs* benſoðe *ſuperſcrip. Cantabr.*

* *Sæva*, à Presbyt. & illi pro illo orabant.

* ut. *c.*

* *adhærere* DEO *bonum eſt.* Pſal. 73. 28.

* quin. *c.* qui. *M.*

* *Vide obſe-cro, ſuprà pag.* 164. *lin.* 7. *& vide lib.* 4. *cap.* 14.

cuðon ƿ he oƿtuɼt ɼɲam ðæɲe tiðe ðæɼ uhtlican loƿɼangeɼ oƿ luttɲne ðæg on gebeðum aɼtoðe ⁊ apunoðe. ⁊ ɼoɲ ðam gelomlicum ðeape hiɼ gebeða ɼɲahɲæɲ ɼɲa he ɼæt. ƿ hiɼ gepuna pæɼ ƿ he hiɼ handa uppeaɲðe hæƿðe oƿeɲ hiɼ cneopa. ⁊ ɼymble Ðɲihtne Goðe hiɼ gooa ðanc ɼægðe ; ƿæɼ eac ɼɼylce gepiðmæɲɼoð ⁊ on gepunon * gyðeɼ gehɼyɲƿeðƿ he eac ɼɼylce betɼih gebeðeɼ poɲð hiɼ liƿ geendoðe. ɼoɲƿon ða he pæɼ mið pæpnum ⁊ mið peondum eall utan *behyɼpeð. ⁊ he ɼylfa ongeat ƿ hine man oƿɼlean ɼceolðe. ða gebæð he ɼoɲƿam ɼaulum hiɼ peoɲuðeɼ. cɼæðon hi be ðon ðuɼ on gyðe. Ðɲihten God mildɼa ðu ɼaulum uɼɼa leoða cɼ. ɼe halga Oɼɼalð ða he on eoɲðan ɼah ; ƿæɲon eac hiɼ ban gelæðeð ⁊ gehealðen on ðam mynɼtɼe æt Beaɲðan ea ; het ɼɼylce ɼe cyning ɼeƿe hine ɼloh hiɼ heaƿoð on ɼtenг aɼettan. ⁊ hiɼ hanð mið ðy eaɲme ðe oƿ hiɼ lichoman aɼlegen pæɼ. he het to ahon ; Ða com æƿteɲ geaɼeɼ ɼæce. mið heɲige ɼe æƿteɲƿyligenð hiɼ ɲiceɼ * Oɼɼigo hiɼ mæg. ⁊ hi ðæɲ genam. ⁊ hiɼ heaƿoð mon lædde to Lindeɼɼeaɲena ea. ⁊ ðæɲ on cyɲicean bebyɲigde. ⁊ hiɼ hanð mið ðy eaɲme * in ðæɲe cynelican ceaɼtɼe on Bebban byɲig gehealðene ɼyndon ;

*gooeɼ. B. & C.

* ymbhepeð. B

×Oɼɼeo B. & C.

* C.

Cap. 13.

Ut in Hibernia ſit quidam per reliquias ejus à mortis articulo revocatus.

NA læɼ ƿ an ƿ ɼe hliɼa ƿyɼɼeɼ æƿelan peɲeɼ eall Bɲeotena gemæɲo geonɼcine ac ɼɼylce eac be ɼuƿan ɼæ on Geɲmania ⁊ eac ɼomoð ða ðælaɼ * Hibeɲnia Scotta ealonðeɼ ɼe hliɼa hiɼ punðɲa becom ; Foɲðam Acca ɼe aɲɲyɲƿa B'. gepunaðe oƿt ɼecgan ƿa he to Rome pæɼ ɼeɲende. ⁊ mið Pilbɲoɲð done halgan B'. Fɲeɼena pæɼ puniende. ƿ he hine gelomlice hyɲðe ɼecgan on

* on Hibeɲnia. B.

NEc ſolùm inclyti fama viri Britanniæ fines luſtravit univerſos, ſed etiam trans Oceanum longè radios ſalutiferæ lucis ſpargens, Germaniæ ſimul & Hiberniæ partes attigit. Denique Reverendiſſimus antiſtes Acca ſolet referre, quia cùm Romam vadens apud ſanctiſſimum Friſſonum gentis Epiſcopum *Wilbrordum cum ſuo antiſtite Wilfrido moraretur, crebrò eum audiret de mirandis,

*Vilbrordum C.

þæſne mæʒþe be þam punoþum þe æt ðam banum þæſ apþupþan cyninʒeſ ʒeðone þæþon; Spylce he eac ræðe re B. mið ðy he ða ʒyta Mærre Pheoſt þæſ on Hibernia. ⁊ ðær ſoſ heoſona niceſ luſan on ællþeoðiʒnyſſe liſðe. þ he ðær in ðam ealonde ðone hliſan hiſ haliʒneſſe ſeonſ ⁊ riðe ʒelomlice hyrde þonne maʒon þe nu an punðer recʒean ðe he ræðe betpih oþer menizo; Sæðe he þ on ða tið ðæſ miclan poleſ ⁊ * moncpylðe ðe Bheotona ealonð. ⁊ Hibernia mið mycle pole ſoſnam. ⁊ ſoſhenʒoðe. þ pæſ ʒeſleʒen mið þy pæle þæſ ylcan poleſ betpih oþre menizo rum * leoſnunʒ man on rcole Scotta cynneſ. pæſ re mon pell ʒelæred on ʒeſſitum. ac ymb þa ʒymene hiſ ecre hælo he pæſ toræne ⁊ toreceleaſ; Ða he þa ʒereah þ he pæſ neh deaþe. þa onʒan he ſoſhtian ⁊ him onðredan. þ he rona þæſ þe he deað pære ſoſ ʒeeaſnunʒum hiſ rynna to helle locum ʒelæded beon rceolde; Cleopede me ða ⁊ cizde mið dy ic pæſ him on neapirte. ⁊ betpih þam untruman rpoſettunʒa ⁊ ſoſhtizende ⁊ pepende rtæne þur pæſ rpece-nde. ⁊ * reoſiende to me cp. Hpæt. Du ʒeſihrt þ ðeoſ aðl ⁊ ðeoſ heſiʒneſ mineſ lichoman rpyþe peaxeþ. þ ic eom nyðed þ icrceal hnaþe deaþ unðerhniʒan; Ne tpeoʒe ic þonne me opuht æftereſ þæſ lichoman deaþe hnaþe ʒelæded beon to þam ecan deaþe minre raule. ⁊ helle tinʒheʒu unðerþeoðed beon. ſoſþon myceliſe tiðe be-
* ʒeleſo tpeoh * ʒelæto ðære ʒoðcunðan leoſnunʒe ictme rynnum ⁊
B. leoſo leahtrum ðeoðde. rþyþoſ þonne Goðeſ bebodum; We iſ nu
C. fæſtlice in moðe. ʒiſ reo upplice apfæſtnyſ me æniʒ fæc
† ma. C. to liſianne ſoſʒiſan pylle. þ ic pille mine leahtefulle ðeaſ ʒereccean. ⁊ to beboðe ðæſ ʒoðcunðan pillan eall min moð ⁊ liſ fæſtlice ʒecyſnan; Ic ſoſ ſoþ pat þ þ niſ minre ʒeeaſnunʒe þ ic ylðinʒe onſo to liſianne. oþþe ʒetreoſiʒe

quæ ad reliquias ejuſdem reverendiſſimi Regis, in illa provincia geſta fuerint, narrare. Et in Hibernia cùm presbyter adhuc peregrinam, pro æterna patria duceret vitam, rumorem ſanctitatis illius in ea quoque inſula longè latéq; jam percrebuiſſe ferebat. E quib⁹ unum, quod inter alia retulit, miraculum præſenti noſtræ hiſtoriæ inſerendum credidimus. Tempore, inquit, mortalitatis quę Britanniam, Hiberniámque latâ ſtrage vaſtavit, percuſſus eſt ejuſdem clade peſtis, inter alios, ſcholaſticus quidam de genere Scotorum, doctus quidem vir ſtudio literarum, ſed erga curam perpetuæ ſuæ ſalvationis nihil omnino ſtudii & induſtriæ gerens. Qui cùm ſe morti proximum videret, timere cœpit & pavere, nè mox mortuus, ob merita ſcelerum ad inferni clauſtra raperetur. Clamavítque me, cùm eſſem in *vicinia poſitus, & inter ęgra tremens ſuſpiria, flebili voce talia mecum querebatur. Vides, inquit, quia jam, creſcente corporis moleſtiâ, ad articulum ſubeundæ mortis compellor. Nec dubito, me, poſt mortem corporis, ſtatim ad perpetuam animæ mortem rapiendũ, ac infernalibus ſubdendum eſſe tormentis, qui tempore non pauco inter ſtudia divinæ lectionis, vitiorum potiùs implicamentis quàm divinis ſolebam ſervire mandatis. Ineſt autẽ animo (ſi mihi pietas *ſuperna aliqua vivendi ſpatia donaverit) vitioſos mores corrigere, atque ad imperium divinæ voluntatis, totã, ex integro, mentem vitámque transferre. Verùm novi, non hoc eſſe meriti mei, ut inducias vivenmę

Sic MSS. T. & W.

Sic MSS. ſing.

me onfonde beon nemne God me eajnmum ⁊ unpýjnþum gemiltrian pýlle. ðurh ðara fultum ⁊ bene ðe him getreoplice ðeopðon ; þe gehýrðon ⁊ fe mæren ta hlira ir þ pæne on eoppe þeode pnnðuplicne haligný rre cýninc. Orpald hatte. ðær cýninges geleafa ⁊ mægnes heannes æftes ðeaþe eac rpýlce mið gelomlicra punðra pýrcnýrre rcean ⁊ *bnihte; Bidde ic ða la gif ðu ænig hir þeliquiar hæbbe mið ðe þ ðu me rýlle. eaþe mæg þ me ðnihten ðurh hir geeajnunge miltrian pýlle; Ða ⁊rpanede ic him. ic hæbbe cp'. he ðær treores ðæl ðe hir heafod on arétéd pær. ða he ofrlegen pær. ⁊ gif ðu mið trumpé heortan gelýfest ðonne mæg reo godcunde aþfærtnýr ðurh geeajnunge rpa mýceles manneș ægnpæþen gelengre fæc ðýrres lifes ðe forgifan ge de eac ðær ecan lifes ingangeș pýrþne geðon ; Ne pær he ða ýldende ac rona ⁊rpaðede ⁊ cp'. þ he on þýrum hæfde fæstne geleafan ⁊ * onpalhne ða gehalgode ic pætes. ⁊ rcæfþan ðyde on ðær forestrpecenan treores. ⁊ realde þa* untrumum men ðincan; ⁊ rona þær him bet pær. ⁊ hine getrumede ⁊ gepýrrte fram ðære untrumnýrre. ⁊ he longe tide rýþþan lifde ⁊ mið eallne hir heortan ⁊ ðædum fæstlice to Gode gecýrde ⁊ rpa hpæt rpa he com þ he eallum mannum ræde ⁊ bodode ða miltheortnesse ðær afæstan rcýppendes. ⁊ þ puldor hir getnýpan ðeoþes;

di vel accipiam, vel me acceptu-
rum esse confidam ; nisi fortè mi-
sero mihi & indigno, veniam per
auxilium eorum, qui illi fideliter
servierunt, propiciari dignatus
fuerit. Audivimus * autem & fa- * *Sic MSS. T. & C.*
ma est celeberrima, quòd fuerit in
gente vestra rex mirandæ sanctita-
tis, vocabulo Oswald, cujus ex-
cellentia fidei & virtutis, etiam
post mortem, virtutum frequenti-
um operatione, claruerit. Precór-
q; si aliquid reliquiarum illius
penes te depositum habes, ad-
feras mihi; a si fortè mihi Dominus,
per ejus merita, misereri voluerit.
At ego respondi: Habeo quidem
de ligno in quo caput ejus occisi à
paganis infixum est, &, si firmo
corde credideris, potest divina pi-
etas per tanti viri meritum, & hu-
jus tibi vitæ spatia longiora con-
cedere, & ingressu te vitæ peren-
nis dignum reddere. Nec mora-
tus, illi integram se in *hoc habere *ligno *sc. & c. sed vid. Mar.* II. 22.
fidem respondebat. Tunc bene-
dixi aquam, & astulam roboris
præfati immittens, obtuli ægro po-
tandum. Nec mora; melius habere
cœpit, & convalescens ab infirmi-
tate multo deinceps tempore vi-
xit, totóq; ad DEUM corde & ope-
re conversus, omnibus ubicunque
perveniebat, clementiam pii con-
ditoris, & fidelis ejus famuli glo-
riam prædicabat.

* ⁊ on gepealo C.

* *aliàs* onlihte *superscrip. Cantab.*

* *sic MSS. B. & C. sed Cantab.* mec-truman

NOTÆ.

[a] Si fortè mihi Dominus per ejus [*R. Oswaldi*] merita misereri voluerit. *Cavendum nè dum ad Sanctorum merita confugitur, Christi meritis injurium fiat. De origine hujus in Sanctorum meritis confidentiæ, &c. vetus Ecclesiæ nostræ sententia inquiratur.*

Serm. Catholic. in Natale Sanctarũ Virginum.

Ne bohton hi nænne ele. ne hi ne gemetton nænne ðe him ða ele rýllan polde; --- Þiroolice reþihtþira on ðam ðæge forh-

Nullam oleum emebant, neq; inveniebant ullum, illis qui oleum vendere voluisset. Et lin. 14. *Fusti quidem die illo metuunt. Quamvis*

tah. ðeah ðe he þuſh ȝoð inȝehẏð Goðe licoðe. ðeah hpæþepe cpacaþ þ inȝehẏð ðæp apẏhtſop ðam micclum bſnoȝan ðæſ ȝemænan ðomeſ ; *Et paulò póſt.*

Cnuciaþ ⁊ eop biþ ȝeopenoð. ac pe ſceolon nu cnucian. ⁊ inſæp biðdan to heopenan ſice.na þonne. nu iſ milðheoptnẏſſe tima. ⁊ ðonne biþ ðomeſ tima; ðe ðe nele nu on milðheoptnẏſſe timan hine ſẏlfne ȝepihtlæcan ðuſh ſoþe behſnopſſunȝe. ðam bið heopenaſ ȝeat belocen on ðæſ ðomeſ timan; ȝala leopſe menn micel moðeſ bitepnẏſ iſ on ðam ſnſðe. þ ȝeat pæſ belocen ; hi behſneopſſoðon þ hi ele næpðon. ac heopa behſneopſſunȝ pæſ to lætt ; Sume ȝeðpolmen cpæðon þ ſeo haliȝe Maſia Cſiſtes moðoſ. ⁊ ſume oþþe halȝan ſceolon hepȝian æptep ðam ðome ða ſẏnſullan oþ þam ðeople ælc hiſ ðæl. ac ðiſ ȝeðpẏlð aſſſanȝ oþ ðam mannum ðe on heopa ſlæſclicum luſtum ſẏmle licȝan polðon. ⁊ nolðon mið eaſſoþnẏſſum þ ece liþ ȝeeaſnian ; Ne hopiȝe nan man to ðẏſſepe leaſunȝe. nele ſeo eaðiȝe Maſia ne nan oðeſ halȝa læðan ða ſulan ⁊ þa manſullan ⁊ ða aſleaſan ðe æſſe on ſẏnnum þuſhpunoðon ⁊ on ſẏnnum ȝeenðoðon. into ðam clænan huſe heopenan ſiceſ mẏſhþe. ac hi beoð ðeopſlum ȝelice ⁊ on ecnẏſſe mið ðeopſlum on helle ſẏſe cpẏlmiað. ne mæȝ eal miðdan eaſð anum ðæſa ȝeðinȝian ðe Cſiſt þuſ to cpeð. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum qui pſæpaſatuſ diabolo et anȝeliſ eiuſ. þ iſ. Gepitað ſſam me ȝeapẏſiȝeðan into ðam ecan ſẏſe. ðe ðam ðeople iſ ȝeȝeaſcoð ⁊ hiſ apẏſiȝeðan enȝlum;

per bonam conſcientiam Deo placuerant ; Conſcientia tamen, propter communis judicii horrorem ibi perterrita, contremiſcit.

Pulſate & vobis aperietur. **Nunc verò pulſare, & ingreſſum regni cælorum petere oportet ; non tunc: nunc tempus eſt miſericordiæ: at tunc judicii tempus futurum: qui non vult ſeipſum miſericordiæ tempore, per verum gemitum corrigere, huic januæ cælorum, judicii tempore, occludentur. O homines dilectiſſimi, magna mentis amaritudo huic verbo ineſt, viz.* janua occluſa eſt: *lugebant, quòd non habebant oleum; quorum tamen luctus nimis ſerò fuit. Hæretici quidam dixerunt, quòd Sancta Maria Chriſti mater, aliíque ſanctorum, poſt judicium à diabolo peccatores, partem quiſque ſuam eripuerint : ſed error iſte ex hominibus iſtis emanavit, qui in libidinibus carnalibus ſuis ſemper jacentes, æternam vitam illam cum difficultatibus noluerant promereri. Huic mendacio nemo confidat. Nec vult B. Maria, nec ſanctorum alii, turpes iſtos, & flagitioſos, improbóſque, qui in peccatis ſuis permanentes, in peccatis vitam finiunt, in puram illam regni cæleſtis gaudii domum perducere : verùm dæmoniis erunt ſimiles, cum dæmoniis in inferno igne, ſempiternò interituri : Haud poteſt totus mundus vel pro horum ullo intercedere ; quibus Chriſtus ſic ait,* Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui diabolo, & angelis ejus *maledictis* præparatur. * *ante ingreſſum purgatorii.* *Matt. 25.41.*

Et paulò póſt.

* *aliàs* libbe *ſuperſcrip. in MS°.*

Menȝ man polðe þone maſan ðæl hiſ liſeſ * aſſpenðan on hiſ luſtum ⁊ ðone læſſan ðæl on ðæðbote.

Multi majorem vitæ ſuæ partem libidinibus ſuis velint inſumere ; minorem verò pœnitentiæ, ſi noſ-

ðæðbote. ȝif he þiſte hþænne he ȝeendian ſceolde ; uſ iſ beðiȝelod uþe ȝeendunȝ. to ði þ þe ſculon ſýmle uſ onðþæðan þone endenextan dæȝ. ðone ðe þe ne maȝon næſſe foþeſceapian ; þe ſceolon foþþi pacian on uþe heoþtan ȝ on ȝeleaſan ; þe ſceolon pacian on hihte ȝ on ſoþþe luſe ; þe ſceolon pacian on ȝoðum peoþcum. ȝ ðon buton ýðelum ȝýlpe ȝif þe hþæt lýtleſ to Gode ȝeðoþ þ þe moton paþan into heoſenan þice mið þam clænan bþýdguman hælende Cþiſte. Seþe leoſaþ ȝ þixaþ mið hiſ heoſenlican Fæðeþ. ȝ þam halȝum Gaſte. on ealna foþulð. Amen ; *Hactenus Hom.*

Quotuſquiſque eſt qui non videt tacitò Eccleſiam hîc præmonere, nè, qui illecebris hujus ſeculi abſque pœnitentia nimium indulgentes, venturo ſe ſeculo tradunt purgandos, in infernos incidant cruciatus ? NUNC verò pulſare, inquit,—&c. Quod ſi obnixè NUNC facimus (faciamus autem neceſſum eſt) ad ſola *merita Chriſti, per fidem & pœnitentiam, bonorúmque operum exercitium humilimè confugientes, litigia admodum ærumnoſa, quæ Eccleſiam jamdiu exagitarunt, extemplò excident.*

ſent, quando eſſet moriendum. finis noſter nobis præterea occultus, ut diem extremum quem nequimus prævidere, ſemper horreamus. Cordibus ergò noſtris invigilemus, & fidei: invigilemus ſpei, & veræ charitatis bonis invigilemus operibus: & quantillum boni poſsimus id agamus ſine inani gloria; ut cœleſte regnum intremus cum ſponſo illo puro, qui vivit, & regnat, cum patre ſuo cæleſti, & Spiritu Sancto in ſeculâ ſeculorum. Amen.

Cap. 14.

*Ut defuncto Paulino * Ithamar pro eo Rofenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſceperit ; & de humilitate mirabili * Regis Oſwini, qui ab Oſwio, crudeli cæde, peremptus eſt.*

* *Sic MSs. ſing.*
* *Sic MSs. ſing.*

Da ða oſpalð pæſ ȝelæðeð to ðam heoſonlican þice. ða onſenȝ ðæſ eoſþlican þiceſ ſetl æſteſ him hiſ bþoþoſ Oſpio. he hæfde xxx þintþa ða he to þice fenȝ. ȝ þ viii. ȝ tþentiȝ þintþa ȝepinnfullice heolð ȝ hæfde. fæht hine on ȝ pon Penða ſe cýninȝ. ȝ ſeo hæþene ðeoð Mýþcna. ſþýlce eac hiſ aȝen ſunu Ealhfþiþ ȝ Æþelpalð hiſ bþoðoſ ſunu. ſe æſ him þice hæfde; Ða pæſ ðý æftefan ȝeaſe hiſ þiceſ þ ſe aſſuſða fæðeſ Paulinuſ ſe pæſ * iu on Eoſoſpic ceaſtre B'. on Þhofeſ ceaſtre foſþ ȝepat ȝ to ðnihtne ſeſðe ðý ſýxtan dæȝe Jouum Octobþium. æftef ðon þe he nýȝantine þintef ȝ * tpeȝen monaþ. ȝ an ȝ tpentiȝ daȝa B'.

* *Sic MSs B. & C. ſed Cantab* xx.

Transtato ergò ad cœleſtia regna Oſwaldo, ſuſcepit regni terreſtris ſedem pro eo frater ejus Oſwi, [juvenis] triginta circiter annorum, & per annos viginti octo laborioſiſſimè tenuit. Impugnatus videlicet à pagano rege Penda, & ab ea, [quæ fratrem ejus occiderat,] pagana gente Merciorum, & à filio quoque ſuo *Alhfrido, necnon & à fratruo, id eſt, fratris ſui, qui ante eum regnavit, filio Æthilwaldo, [cujus anno ſecundo, hoc eſt, ab incarnatione dominica anno ſexcenteſimo quadrageſimo quarto,] Reverendiſsimus pater Paulinus, quondam quidem Eboracenſis, ſed tunc Epiſcopus Rofenſis civitatis, tranſiit ad Dominum ſexto Iduum Octobrium diè : Qui decem & novem annos, menſes duos, dies viginti unum Epiſcopa-

Anno Dom. 644.

haðe onfenȝ. ⁊ he þæf bebýþiȝeð on Sce'. Anðfeaf cýþicean ðæf Apoftolef þa ÆÞelbýþhт fe cýninȝ on ðæfe ýlcan ĥþofe ceaftre hef ȝetimbþian. on ðæfe ftope ĥonoþiuf fe Æþce B'. ȝehalȝoðe Ittthamaf fe þæf Cantpafa leoðe. ac on hif life ⁊ on hif ȝelæfeðnýffe he þæf hif fopeȝenȝum ȝelic; ĥæfðe Offio fe cýninȝ on ðam æfteftan tiðum hif þicef efenhletan ðæfe cýnelican * þuþþnýffe. ðæf nama þæf Offine of Eðfinef * cýnne ðæf cýninȝef. þæf he Officef funu; Be ðam fe befofan fæðon ⁊ he þæf vii. þintef * Ðefa cýninȝ Offine on ðæfe mæftan ȝenihtfumnýffe eallfa ðinȝa. ⁊ he þæf æfæft ⁊ afæft. ⁊ fofþon eallum hif leoðum leof. ac ne mihte he hfæþefe mið þone cýninȝ þe ðone obefne dæl Nofðan-hýmbfa ficef hæfðe. ⁊ ir Beofnica. fibbe habban. ac fpa mycel unȝeþþæfnýf ⁊ unfibb betfih him afaf. ⁊ hi heofa þeofuð ⁊ heofa fýfð ȝefomnedon mið ðý Offine. ða ȝefeah ⁊ he ne mihte pið hine ȝefinnan. fofðon he mafan fultum ⁊ mafe mæȝen hæfðe; Ða þæf he nýttfa ðinȝa ðencende. ⁊ demende ⁊ he ⁊ feoht foflette. ⁊ hine ȝeholde to betefan tiðe. fofflet ða hif feofuð ⁊ bebeað ⁊ manna ȝehfa him ham fenðe fnam ðæfe fofþine ftope þe ir nemneð Pillfæfef ðun feo ir týn milum fefte þih-te fnam Cetfihт *fofþiȝe; Ða ȝecýðde he mið ane hif ðeȝne þe him ȝetfeofaftne tealde. ðæf nama þæf Tondhefe to †Þunfoldef ham hif ȝefiþef. ⁊ he þæn folde digol beon. þone he him æn ðone holdeftan ȝelýfde; Ac hit feof on obfe pifan þæf. fofþon fe ýlca *ȝefiþ þuþh ÆÞelfine hif ȝefefan mið ðý fofefpfecenan hif þeȝne hine þæn amelðode. ⁊ hine

tum tenuit. Sepultúſque eſt in ſecretario beati Apoſtoli Andręæ, quod rex Æthilbertus [à fundamentis] in eadem Roſi civitate conſtruxit. In cujus locum Honorius Archiepiſcopus ordinavit Ithamar, oriundum quidem de gente Cantuariorum, ſed vitâ & eruditione anteceſſoribus ſuis æquandum. Habuit autem Oſwi, primis regni ſui temporibus, conſortem Regiæ dignitatis, vocabulo Oſwinum, de ſtirpe Regis Edwini, hoc eſt, filium Oſrici, de quo ſuprà retulimus; virum eximiæ pietatis & religionis, qui provinciæ *Deirorum ſeptem annis, in maxima omnium rerum affluentia, & ipſe amabilis omnibus, præfuit: Sed nec cum eo, ille, qui cæteram transhumbranæ gentis partem ab aquilone, id eſt, *Bernicíorum provinciam regebat, habere pacem potuit; quin potiùs, ingraveſcentibus cauſis diſſentionum, [miſerrimâ hunc cæde peremit. Siquidē] congregato contra invicem exercitu, cùm videret ſe Oſwinus cum illo qui plures habebat auxiliarios, non poſſe bello confligere, ratus eſt utiliùs tunc, dimiſſâ intentione bellandi, ſervari ſe ad tempora meliora: Remiſit ergò exercitum, [quem congregaverat,] ac ſingulos domum redire præcepit à loco, qui vocatur Wilfares dun, [id eſt, mons Wilfari, &] eſt à vico Cataractone decem fermè millia paſſuum, contra ſolſtitialem occaſum, ſecretus. Divertítque ipſe cum uno tantùm milite ſuo fideliſſimo, nomine *Tondhere celandus in domo comitis Hunvaldi, quem etiam ipſum ſibi amiciſſimum autumabat. Sed [heu proh dolor!] longè aliter erat: Nam ab eodem comite proditum Oſwinum, cum præfato ipſius milite, per præfectum ſuum Æthilwinum, deteſtandâ omnibus morte

*RR. Armach. pag. 395. l. 21.

*Ibid.

*Tondheri C

*peofþnerfre.B

*ftþýnðe.C.

*Ðaeþa B.

*Sic MSs. B. & C. ſed Canta.

†ſic MSs. B. & C. ſed Cantabr.

*ſic MSs. B. & C. ſed Cant.

ȝeriþe.

mon

mon þæp laþlice ðeaþe acpealðe; þæp ðir ȝeðon ⁊ ȝepopðen ðý þpeotteoȝeþan ðæȝe Kalendaþum Septembpium. þý nizoþan ȝeaþe Oppiep þicep. on þæpe ptope ðe ip cpeðen * Jngetlingum. ðæp æptep þæce þop intinȝum clænpunȝe þýpper manner þæp mýnptep ȝetimbpaþ þop æȝhpæðener cýninȝep þaule alýpnerpe. ȝe ðæp oppleȝenan ȝe ðæp ðe hine plean het. ⁊ ðæp ðæȝhpamlice Ophtne bena ⁊ ȝebeoða boþene beon pceolðan ; þæp he Oppine re cýninȝ ȝe on onpýne þæȝep. ȝe on boðiȝe heah. ȝe on ȝerpþnæce pýnpum. ⁊ on þeapum monþþæþe. ⁊ he þæp eallum þum ȝiþa ȝe æþelum ȝe unæþelum; Ðanon ȝelamp þ þop hip cýnelicnýpre ȝe moðep ȝe onpýnep ⁊ hip ȝeeapnunȝe þuþþnýp þ he þæp þnam eallum monnum luþaþ; Oþ eallum þýpþum biþýlcum á to hip þolȝoþe ⁊ to hip þenunȝe ða æþeleptan men coman ðýpþep cýninȝep ; Betpih oþep mæȝen ⁊ ȝemetþæptnýp. þýnðilicne bletpunȝe * puldon ; &ac þpýlce ip þæð þ he þæne ðæne mæptan eaþmoðnýpre þpa þpa pe maȝõ on anne býpne þpotole oncnapan. ȝæþ he ⁊ þealðe þ betpte hoþp. ⁊ ðæp *þæneptan heoper Aiðane ðam B'. ðeah ðe he ȝepuna pæne. þ he ma eoðe þonne þiðe. þ he hpæþene on þam mihte þoþðaþ oþenþiðan. þonne he to hpýlcene ea come oþþe ȝiþ hpýlc nýð ȝelumpe þ he hpæðlicoþ þenan þceolðe; Ða pæp æptep með mýcelne tiðe þa he on ðam hoþpe þæt þ him com þum ðeaþþa toȝeaneþ. ⁊ him ælmæþþan bæð. þa hlihte he þona ⁊ het ðam þeaþþan þ hoþþ þýllan mið ðam cýnelican *ȝebætum ðe him onþtoðan. þoþþon he pæp þpiþe milðheoptt. ⁊ þeaþþena biȝenȝa. þpa þpa þæðen eaþmþa ; Ða þe þiþ pæp þam cýninȝe þæð. cp'. he to ðam B'. þa hi pæþon to heoþa *þpæþenðum ȝonȝende ; hpæt polðeþt þu min ðomne biþceop þ cýnelice hoþþ þam þeaþþan þýllan

* Sic MSs. B. & C. sed Cantab. onȝetlinȝum.

* punðoþ. B.

* aliàs þæiȝpeptan. superscrip. Cantabr.

* aliàs þæðum. superscrip. Cantabr.

* ȝepeoþðum superscrip.

interfecit. Quod factum est die tertiadecimâ Kalendarum Septembrium, anno regni ejus nono, in loco qui dicitur *Ingetlingum, ubi postmodum, castigandi hujus facinoris gratiâ, monasterium constructum est ; in quo pro utriúsque regis, & occisi videlicet, & ejus qui occidere jussit, animæ *redemptione, quotidie DOMINO preces offerri deberent. Erat autem Rex Oswinus & aspectu venustus, & staturâ sublimis, & affatu jucundus, & moribus civilis, & manu omnibus nobilibus simul atque ignobilibus largus. Unde contigit, ut, ob regiam ejus & animi & vultûs & meritorum dignitatem, ab omnibus diligeretur; & undique ad ejus ministerium de cunctis propè provinciis viri etjam nobilissimi concurrerent. Cujus inter cæteras *virtutes & modestiam, &, [ut ita dicam,] specialis benedictionis glorias, etiam maxima fuisse fertur humilitas, [ut uno probare sat erit exemplo.] Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille, quamvis ambulare solitus, vel amnium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset ; cui, cùm, parvo interjecto tempore, pauper quidam occurreret, eleemosynam petens, desiliens ille præcepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari. Erat enim multùm misericors & cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cùm Regi esset relatum, dicebat Episcopo, cùm fortè ingressuri essent ad prandium : Quid voluisti (Domine antistes) equum regium, quem te conveniebat

* Sic MS. C.

* Vide supra pag. 164. lin. 7.

* virtutis & modestiæ, MSs. sing.

ryllan. ðe þe gebaſenobe agan to habbanne ; Ac ne hæfde þit monig oðer uncymþan hofr ⁊ oþer * enbef þ þe mihton þeapfũ to tyþe rýllan. þeah þu þ hofr him ne realðeft þ ic ðe rýnðeplice to æhte geceaf ; Ða ⁊fpaneðe re B'. him rona ⁊ cp'. Hpæt rþþecef ðu cýninᵹ? cpýþr tu þ ðe ri ðæne mýnan runu leofne ðonne þ Godef beapn ; Ða hi ðir rþþæcon ða eodan hi in to rpæfendum ⁊ re B'. eode ᵹefæt on hir rtope on hir retle ; ðe cýninᵹ ðonne rofþon he of huntnoþe com ᵹefttod æt þam fýre ⁊ hine pýrmðe mid hir þeᵹnum. ⁊ ða remninga betpih ða pæpminᵹe ᵹemunde he þ rofð þ re B'. him æp to cp'. unᵹýrðe hine ða hir rpeorðe ⁊ realde ða hir ðeᵹne. ⁊ ða rtop * ofortlice toforan þam B'. ⁊ feol to hir fotum. ⁊ bæd þ he him blipe pæne ⁊ cp'. næfre ofer ðir ic opiht ma rþþece [* oþþe ðeme hpæt þu rýlle] oþþe hu mýcel of uncrum feo þu Godef beapnum rýlle ; Ða re B'. ða ᵹefeah ða eaðmoðnýrre þæf cýninᵹef rpa mýcele. ða onðræd he him rpýþe. ⁊ rona aþaf him togeanef ⁊ hine up ahof ⁊ ᵹehet þ he him rpiþe bliðe beon polde. ⁊ ᵹeornne bæd þ he eode to hir retle ritttan to hir rpæfendum. ⁊ unþotnýrre of hir heortan arettte ; Mid ðý he ða re cýninᵹ be ðæf B'. hæfre ⁊ bene blirre onfenᵹ. ða onᵹan he re B'. onᵹean ðon unþot peran. ⁊ rpa unþot pæf þ he onᵹan pepan hlutrum teaprum ; Ða *fþenᵹ hine ⁊ acraðe hir Mærre Pheort on hir aᵹen ᵹeþeoðe þe re cýninᵹ ne cuþe. ne hir *hipan fop hpon he peope. cp'. he. ic pat þ ðef cýninᵹ æftef ðýrrum naht lanᵹe ne leofaþ. fopþon [* ic næfre æp ðirrum ne ᵹefeah rpa eaðmoðne cýninᵹ ; Fopþon] ic onᵹýte þ he hpæðlice of ðýrrum lifte * fapan rceal. ⁊ nir þeof ðeoð pýnðe þ hi rpýlcne peccenð ⁊ cýninᵹ habban ; Ne

* *alias* hipæf *superscrip. Cantabr.*

* ofrtlice. C.

* *Sic MS. B.*

* *Sic MS. B. ut Lat.*

* leopan. B.

* fþenᵹn.

* hipeð. B.

proprium habere, pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores plurimos, & alias ſpecies quæ ad pauperum dona ſufficerent, quamvis illum eis equum non dares, quem tibi ſpecialiter poſſidendum elegi? Cui ſtatim Epiſcopus: Quid loqueris, inquit, rex? Num tibi carior eſt ille filius equæ quàm ille filius Dei? Quibus dictis, intrabant ad prandendum, & Epiſcopus quidem reſidebat in ſuo loco. Porrò rex venerat de venatu & cœpit conſiſtens ad focum calefieri cum miniſtris: Et repentè inter calefaciendum recordans *verbum, quod dixerat illi antiſtes, diſcinxit ſe gladio ſuo, & dedit illum miniſtro, feſtinúsque accedens, ante pedes Epiſcopi corruit, poſtulans ut ſibi placatus eſſet; quia nunquam, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid, vel quantum, de pecunia noſtra filiis Dei tribuas: quod videns Epiſcopus multùm pertimuit, ac ſtatim exurgens levavit eum, promittens ſe multùm illi eſſe placatum, dummodo ille reſidens ad epulas triſtitiam deponeret. Dúmque rex, jubente ac poſtulante Epiſcopo, lætitiam reciperet, cœpit contrà Epiſcopus triſtis uſque ad lacrymarum profuſionem effici. Quem dum presbyter ſuus linguâ patriâ, quam rex & domeſtici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogaſſet: Scio, inquit, quòd non multo tempore victurus eſt Rex. Nunquam enim vidi antehac humilem Regem. Unde animadverto, illum citiùs ex hac vita rapiendum: Non enim digna eſt hæc gens talem habere rectorem. Nec

* *Sic MSS. ſing.*

pæf

þæʃ ða lanʒ ʃæc æʃtep þ ʃe ʒnimma pitedom ðæʃ B'. ʒeʃýlleð þæʃ þ mon laþlice ðeaþe þone cýninʒ acpealde ʃpa pe æn beʃonan ʃæðon; Ge eac ʃe ʃýlʃa B'. * maþe. Aidan na læʃ * ma ðonne ðý C. tpelftan ðæʒe æftep ðæʃ cýninʒeʃ ʃleʒe. þonne ðe he luʃade. þ ir ðý ænnan ðæʒe Kalendaʃ Septembʃir oþ ðirre populde alæded þæʃ. ⁊ ece mede hiʃ ʒepinna ʃnam Ðnihtne onfenʒ ⁊ multò pòſt, dira antiſtitis præſagia triſti regis funere, de quo ſuprà diximus,] impleta ſunt. Sed & ipſe antiſtes Aidanus non plus quàm duodecimo poſt occiſionẽ regis, quem amabat, die; id eſt, pridie Kalendarum Septembris de ſeculo ſublatus, perpetua laborum ſuorum à Domino præmia recepit.

Cap. 15.

Ut Epiſcopus Aidanus nautis, & tempeſtatem futuram prædixerit, & oleum ſanctum, quo hanc ſedarent, dederit.

Anð hpýlcne ʒeeannunʒe þeʃ B'. pæne. mið punðna tacnum eac ʃpýlce ʃe inlica ðema ælmihtiʒ Goð monnum ʒecýðde. ðonne iʃ uʃ nu ʒenoh þ pe oþ monigum ðneo apeccan ʃoþ intinʒan hiʃ ʒemýndeʃ; Þæʃ ʃum apþunþe Mæʃʃe Pneoʃt ðæʃ nama pæʃ Utta. pæʃ he mýcelne ʒeʃtæþþiʒnýʃʃe ⁊ ʃoþfæʃtnýʃʃe pep. ⁊ he ʃoþþon eallum þiʃʃe populde ealðoþmonnum pæʃ leoþ ⁊ peoþþ. pæʃ he eac ʃendeð on * Centlande.B. * ʃecceean.C. ʃume tið to*Cent þ he ʃceolde Oʃpio þam cýninʒe piʃ*fetiʒean Sanctlæde Sadpineʃ ðohtep þæʃ cýninʒeʃ. ʃeo pæʃ æʃi þiðeþ ʒelæded ða-hiþe fæðeþ oʃʃlezen þæʃ; Ða ʒeʃtihtade he ⁊ funde * landʃeþde.B & C. þ he polde land *pýnþe ðiðeþ *ʒelædan ⁊ eft on *ʃcýplade mið ða fæmnan ham hpeoþfan; Ða *ʒefepan.C. eode ʃe Mæʃʃe Pneoʃt to Aidane ðam B'. bæð hine þ he fop hine ʒebæde. ⁊ fop hiʃ ʒe- *ʃcipʃepan ⁊ fop heopa ʒeʃýnto to Gode þinʒode. ða hi ʃpa mýlandde.B & C. celne ʃiþfæt fepan ʃceoldan; Ða ðýde he ʃpa ʒebæd hi fope: ⁊ hi bletʃode ⁊ Gode bebeað. ʃealde eac ʃpýlce þam Mæʃʃe Pneoʃte ʒehalʒodne ele. ⁊ cp'. him to. Jc pat. ʃona ðæʃ ðe ʒe on ʃcýp aʃtiʒaþ. þ ofep eop cýmeð mýcel ʃtopm ⁊ hneohneʃ ⁊ piþerpapo pind aʃtiʒeð. ac ʒemýne ðu þ ðu ðiʃne ele ðe ic ðe nu ʃýlle ʃend on ða ʃæ. ⁊ ʃona inʃtæpe. þa pindaʃ ʒeʃtillaþ ⁊ ðæʃ ʃæʃ ʃinýltnýʃ æftepfýliʒeþ. ⁊ eop

Qui cujus meriti fuerit etiam miraculorum ſignis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriæ cauſâ ponere ſatis ſit. Presbyter quidam, nomine Utta, multę gravitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus etiam ipſis principibus ſeculi honorabilis; (cùm mitteretur Cantiam ob adducendam indè conjugem regi Oſwi, filiam videlicet Edwini regis, Eanfledam; quæ occiſo patre illuc fuerat adducta,) Qui terreſtri quidem itinere illò *venire, ſed navigio cum virgine redire diſponebat; acceſſit ad Epiſcopum Aidanum, obſecrans eum pro ſe ſuíſque, qui tunc iter erant aggreſſuri, Domino ſupplicare. Qui benedicens illos ac Domino commendans, dedit etiam oleum ſanctificatum. Scio, inquiens, quia ubi navem aſcenderitis, tempeſtas vobis & ventus contrarius ſuperveniet. Sed tu memento, ut hoc oleum quod tibi do, mittas in mare, & ſtatim, quieſcentib9 ventis, ſerenitas maris vos læta proſequetur,

*sic MSS. ſing.

blıþe on eopeþne þıllrıþ ham
ꝼoþlæteþ; And ðaꝛ þınꝛ
rþa ꝛe B'. ꝼoþecpæþ oꝼ endebẏþ-
nẏrre ꝛelumpon ⁊ ꝛeꝼẏllede pæ-
þon. ⁊ ꝛona æþeꝛt þæꝛ ðe hı on
* ut le- ꝛcẏp eodan ⁊ ut * ꝼeþdon. þ a-
ton.B. ꝛtıꝛon þıþeþþaþðe þındaꝛ. ⁊ þa ẏ-
& C. ða peollan ⁊ pedðan ðæꝛ ꝛæꝛ. þa
onꝛunnon ða nẏðlınꝛaꝛ ⁊ ða
ꝛcẏpmen ða ancþaꝛ upp teon ⁊
on ðone ꝛæ ꝛendan. poldon þ
ꝛcıp mıð ꝛeꝼæꝛtnıan ⁊ ðeah ðe
hıꝛ ðıꝛ ðẏðon nopıht hı on þam
ꝼþemedon. ac ða ẏþa peollan ⁊
ẏmb ꝛpeopan ⁊ æꝛhponene þ
ꝛcẏp ꝼẏlðon. þ hı him nænıꝛþa
ꝛẏnto pendan. ac hı ealle ðea ð
ꝛẏlꝼne him ondpaþone ꝛeꝼapon;
Ða ætnẏhꝛtan ꝛemunde ꝛe Mæꝛ-
ꝛe Pþeoꝛt ðæꝛ B'. popð. ꝛenam
ða hıꝛ ampullan ⁊ ꝛumne ðæl þæꝛ
eleꝛ ꝛende on þone ꝛæ. ⁊ ꝛona ın-
ꝛtæpe ꝛþa hıt ꝼopecpeden pæꝛ.
ꝛeꝼtılde ꝛeo ꝛæ ꝼþam ðam pẏl-
me; And ꝛþa pæꝛ ꝛepopðen þ ꝛe Godeꝛ peþ ðuþh pıtedo-
meꝛ ꝛaꝛt. ðone ꝛtopm topaþone ꝼopeꝛeah. ⁊ ðuþh ðæꝛ
ẏlcan ꝛaꝛteꝛ mæꝛen. ða he upp cumende pæꝛ þ he hıne aꝛꝛe-
* ſic MSs. ꝼede ⁊ ꝛeꝼtılde ðeah ðe he lıcumlıce þæþ *æꝼtepꝛeaꝛþ pæꝛe;
B. & C. Ðẏꝛꝛeꝛ punopeꝼ endebẏþnẏꝛ nænıꝛ tꝛeoꝛende ꝛecꝛend. ac
ſed Canta. ꝛe ꝛetþeopeꝛtta Mæꝛꝛe Pþeoꝛt upe cẏþıcean Cynemund
æꝼpaþð. hatte. me ðıꝛ ꝛæde. þ he hıt ꝛehẏþde ꝼþam ðam ꝛẏlꝼan
* Sic MSs B. & C. Uttan Mæꝛꝛe Pþeoꝛte on ðam [*⁊ þuþh ðone] ðıꝛ pun-
ut Lat. deþ ꝛeꝼẏlled pæꝛ;

Donne ꝛecꝛeað monıꝛe ða ðe hıt ꝛeaꝛe cuþon oþeþ ꝛemẏndelıc punduþ ðæꝛ ẏlcan ꝼæðeþ. þ ꝛelamp on ða tıð hıꝛ bıꝛceop haðeꝛ þ Penda Mẏþcna cẏnınꝛ ꝛelæðde heꝛe on Noꝛþan-
hẏmbꝛa land ⁊ hıt ꝼeoꝛ ⁊ þıde
* hẏnde. mıð aꝛleaꝛe pæle * hẏþde ⁊ heꝛ-
C. ꝛode; Ða becom he ætnẏꝛtan to ðæꝛe cẏnelıcan bẏꝛıꝛ ꝛeo
ıꝛ

A Liud ejuſdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui noſſe potuerunt. Nam tempore Epiſcopatûs ejus, hoſtilis Merciorũ exercitus, Pendâ duce, Northanhymbrorum regiones, impiâ clade, longè latéque devaſtans, pervenit ad urbem uſque regiam, quæ ex Bebbæ [quondam Reginæ vocabulo,] cognomina-

& cupito itinere domum remittet. Quę cuncta, ut prędixerat antiſtes, ex ordine completa ſunt. Equidem imprimis, furentibus undis pelagi, tentabant nautæ, anchoris in mare miſſis, navem retinere; neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cúmque * verrentibus undique, & implere incipientibus navem fluctibus, mortem ſibi omnes imminere, *etiam jámque adeſſe viderent; tandem presbyter reminiſcens verba antiſtitis, aſſumptâ ampullâ, miſit de oleo in pontum, & ſtatim, ut prædictum erat, ſuo quievit à fervore. Sícq; factum eſt ut vir Dei, per Prophetiæ ſpiritum, tempeſtatem prædixerit futuram, & per virtutem ejuſdem ſpiritûs, hanc exortam, quamvis corporaliter abſens, ſopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, ſed fidiſſimus mihi noſtrę Eccleſiæ presbyter, *Cynemund vocabulo, narravit; qui ſe hoc, ab ipſo Utta presbytero, in quo & per quem completum eſt, audiſſe perhibebat.

* Sic MSs. T. & C.

* etjam jámq; MSs. ſing.

* Kynemundus. T.

Cap. 16.

Ut idem admotum ab hoſtibus urbi regiæ ignem orando amoverit.

ir nemneð Bebban buph; ⁊ Ða he ða ȝeȝeah þ ȝeo buph þæȝ to ðan fæȝt þ he mihte ne mið ȝefeohte ne mið ymbfete hi abfecan. ne ȝeȝan. ða polde he mið fyre hi forbærnon. arlat ða ða *nea tunar. B. * tunaȝ ealle * ymb ða buph on * ymbutan. B. þeȝ ðe he ðer on neafertte ȝemettte. ⁊ to ðære byrniȝ ȝepæȝ ⁊ mycelne áád ȝeromnode on beamum. ⁊ on fæftfum. ⁊ on paȝum ⁊ on patelum ⁊ on þacum; ⁊ mið eallum ðyrfum ða buph on mycelre heannerre ymbfealde. *Sic Ms. C for. Can. *frðom þam ðæle þe heo lande ȝeþeoðeð ir. þa hit ða þæȝ þel ȝepinde on ða buph. ða onbærnde he ðone áð ⁊ ða buph forbærnan polde. ða on ða tið re aþpurþa B'. Aidanuȝ þæȝ on ðam ealonde ðe ir nemneð Farene. þ ir tfam milum fðam ðære foferfðrecenan byrniȝ. ðær he re Godeȝ man ȝepunode rfyfe oft on ðam ealonde faran. forþon þe him lyfte ðær on diȝolnyrre hiȝ ȝebedu beȝanȝan ⁊ Gode þeopian; * þæt ááð. C. † rfapenðum pinðum ðon liȝ þæȝ fyrer ⁊ ðone nec. B. * reo ȝodcundlice buph. B. & ac rfylce on ðam ylcan ealonde rymble oð ðirne ⁊ peaþðan ðæȝ Godeȝ ðeopa rum on ancer retle punode; Ða he ða re B'. ȝeȝeah þ * re áð onbærneð pæȝ. ⁊ re † pind þ fyr. ⁊ ðone rmic innon ða ceaftre ofer ða pallaȝ ðraȝ. hit ir ræð þ he ða upp to heofonum hiȝ eaȝan ⁊ hiȝ handa ahofe. ⁊ mið tearum cleopede ⁊ cræde. Ðrihten ȝereoh hu mycel yfel Penda pyrnceð; Ðyrfum porðum ða ȝecpeðenum hine rona re pinð onpeaft fðam ðære byrniȝ. ⁊ ðraf þ fyr on ða ðe hit ær onbærnðon. rfa þ hi rume mið ðam fyre ȝeðeneðe pæron. ⁊ ealle to ðon abreȝde þ hi no ryþþan on ða * buph feohtan ne ðorftan forþon hi oncneopan þ hi Goð rcylde;

ultrà urbem ceſſarent, quam divinitus juvari cognoverant.

tur; eámque quam neque armis, neque obſidione capere poterat, flammis abſumere conatus eſt: diſciſsísq; viculis, * quos in vicinia urbis invenit, advexit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, & tecti fœnei: Et his urbem in magna altitudine circundedit, à parte quæ terræ eſt contigua; & dum ventum opportunum cerneret, illato igne, comburere urbem niſus eſt. Quo tempore, reverendiſſimus antiſtes Aidanus in inſula Farne, (quę duobus fermè milibus paſſuum ab urbe procul abeſt) morabatur. Illò enim ſæpiùs ſecretę orationis & ſilentii cauſâ * ſecedere conſueverat. Denique uſque hodie locum ſedis illius ſolitariè in eadem inſula ſolent oſtendere. Qui cùm ventis furentibus globos ignis ac fumum ſupra muros urbis exaltari conſpiceret, fertur, elevatis ad cœlum oculis manibúsque, cum lacrymis dixiſſe: Vide Domine quanta mala facit Penda. Quo dicto, ſtatim mutati ab urbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorſerunt; ita ut aliquot læſi, omnes territi, impugnare ultrà urbem ceſſarent, quam divinitus juvari cognoverant.

* recedere. *Ms.*

Cap. 17.

Ut deſtina Eccleſiæ, cui idem accumbens obierat, ardente cæterâ domu, flammis abſumi nequiverit, & de interna vita illius.

Ðyrne halȝan B'. þa þa hine re deaþ nyðde on þam ytemeftan dæȝe hiȝ lifeȝ þæt he of þam

HUnc, cùm dies mortis egredi è corpore cogeret, [complet]is annis Epiſcopatûs ſui ſeptem-

lichoman ſanan ſceolde. he ſæſ on anum ðæſ cyninges tune nohт ſeoſ ſſam ðæne ſoſeſſpecenan bysig. ſoſþon ðe he ðæſ hæſde ane cyſicean ⁊ an * cytan. * ſeſt huſ. ⁊ him ȝeþyþe ſæſ þ B. he oſt þæſ ſunoðe ⁊ þonon þonne on ȝehſylce healſe ðæſ ymbutan ſoſ ſihtne ȝeleaſan to læſanne ⁊ to tſymmanne; þ eac ſſylce hiſ ðeaſ ſæſ on oþſum cyninges tune to ðonne ſſa ſſa hit eaþe beon mihte. ſoſþon ðe he noſihт aȝneſ hæſde butan hiſ cyſicean ⁊ ðæſ to ſeoſeſ æce- ſaſ ða men ðe him ða þeneðon; hi arlogan anȝetelð on ſeſt healſe ðæne cyſican on þæne cyſican ſæſt þ he hine ðæſ inne ȝeneſtan mihte; ⁊ ða ȝelamp hit þ ſe halga B'. hine onhylde to anne ðæne ſtuða ðe utan on ðæne cyſican ȝeſeteð ſæſ. ðæne cyſicean * toſſnaþe. ⁊ ðæſ þa * ſſneþe. hiſ ȝaſt aȝæſ; he ſoſþſenðe þy C. ſeoſonteoȝeþan ȝeane hiſ B'. * *ſic MS.* haðeſ þy * æſſan ðæȝe on Kalen- *B. ut Lat.* ðaſ Septembſiſ. ⁊ hiſ lichoma þa ſona ſæſ ȝelæðeð to ðam ealonðe ðe nemneð iſ Linðeſſanenenſiſ. ⁊ ðæſ on ðæſa bſoþſa lictune bebysigeð; And ða ymb ȝeaſa fyſſt meaſc. ða ða ðæſ * aldoſ maſe cyſice ȝetimbſeð ſæſ. ⁊ Apo- on ðæſ eaðigan Apoſtoleſ na- ſtoleſ. man Sce'. * Petſeſ. ȝehalgoð. B. ða þæſon ðæſ ſoſeſſpecenan B'. ban ðyðeſ bſoht. on ða * on ða ſſyþſan * halſe ðæſ peoſoðeſ. ſſa ſſa hit pell ſſa aſſuſ- ſuþ he- þan B'. ȝeſaſ. ȝeſigenlice ȝehealðene þæſon; ⁊ hine æftefſyl- alſe. B. liðe Finan on Biſceop haðe ſe com oſ Hii Scotta ealonðe. ⁊ * micl- moneȝu ȝeaſ on B'. haðe ſunoðe; ⁊ ða ȝelamp hit æftef um. C. moneȝum ȝeaſum þ Penða Myſcna cyninȝ mið *eallum he- * mið higе ða ylcan ſtope ȝeſohte. ⁊ þa ða he eall þ he ȝeſæcan ſene ⁊ mihte * mið þæpnum ⁊ mið fyſe ſoſſſpilðe. ða þæſ eac ſe ſyſef tun ſeþe ſe ſoſeſſpecena Biſceop on ȝeſoſ. ⁊ ſeo cyſli- ce ſoſbæſneð. ac ſſyþe punðuſlice ȝemete ſeo ſſæð,

decim,] erat in villa regia, non longè ab urbe, de qua præfati ſumus: in hac enim habens Eccleſiam & cubiculum, ſæpiùs ibidem diverti ac manere, atque indè ad prædicandum circumquaque exire conſueverat: quod ipſum & in aliis villis regiis facere ſolebat, utpote nihil proprię poſſeſſionis, exceptâ Eccleſiâ ſuâ & adjacentibus agellis, habens. Tetenderunt ergò ei ægrotanti tentorium, ad Occidentalem Eccleſiæ partem, ita ut ipſum tentorium parieti hæreret Eccleſiæ. Unde factum eſt ut adclivis deſtinæ, quæ extrinſec⁹ Eccleſiæ pro munimine erat appoſita, ſpiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem decimo ſeptimo Epiſcopatûs ſui anno, pridie Kalendarum ſeptembrium. Cujus corpus mox indè tranſlatum ad inſulam Lindisfarnensium, atq; in cœmeterio fratrum ſepultum eſt. At interjecto tempore aliquanto, cùm fabricata eſſet ibi * Baſilica major, atque in honorem beatiſſimi Apoſtolorum principis dedicata, illò oſſa ejus translata, atque ad dexteram altaris, juxta venerationem tanto Pontifice dignam, condita ſunt. Succeſſit verò ei in Epiſcopatum * Finan, & ipſe illò ab Hii Scotorum inſula ac monaſterio deſtinatus, ac tempore non pauco in Epiſcopatu permanſit. Contigit autem, poſt aliquot annos, ut Penda, Merciorum rex, cum hoſtili exercitu hæc in loca perveniens; cùm cuncta quæ poterat ferro flammáque perderet; vicúſque ille, in quo antiſtes obiit, unà cum Eccleſia memorata flammis abſumeretur: Sed mirum in modum

* eccleſia. C.

* Sic MSS. W. & C.

ſtuðu

* ꝛtuþu C. * ꝛtuðu an. oꝼeꝛ ðа ꝛe halgа B'. hlẏnienðe ꝼoꝛþꝼeꝛðe. eallꝛe ðæꝛe cẏꝛicean ⁊ ðam oþꝛum ge-timbꝛe ꝼoꝛbuꝛnen unȝehꝛinen ꝼꝛam ðam ꝼẏꝛe ꝛtoð ; Ðẏꝛꝛum ꝓunðꝛe þa oncnapenum þæꝛ ꝛona þæꝛ eꝼt cẏꝛice aꝛæꝛeð. ⁊ ꝛeo * ꝛtuþu C. ꝼoꝛeꝛꝓꝛecene ꝓꝛæð * ꝛtuðu þam paȝe toꝛꝓæþe ȝeꝛetteð þæꝛ. ꝛꝛa heo æꝛ þæꝛ; ⁊ hiꝛ ða eꝼt ȝelamp æꝼteꝛ ꝼæce ðuꝛh ȝẏmeleaꝛte. Þ ꝛe ẏlca tun ꝼoꝛbaꝛn ⁊ ꝛeo cẏꝛice. ⁊ ȝẏt ꝛe leȝ ðæꝛe ꝛtuðu ȝehꝛinan ne mihte. ac ꝛꝓẏþe ꝓunðenlice Þ ꝛẏn eoðe anð lanȝ þaꝛa næȝla ðe ꝛeo ꝛtuðu miþ ȝeꝼæꝛtnað þæꝛ to ðam paȝe þuꝛh ða ðẏꝛlo. ⁊ ðæꝛe ꝛtuðe no ne onhꝛan ; Anð ða ðꝛiðan ꝛiþe ðæꝛ þæꝛ cẏꝛice ȝetimbꝛað. ⁊ hi ða no ða ꝛtuðu ꝛꝛa ꝛꝛa hi æꝛ ðẏðon uton to ðam paȝe to ꝼultume ne ꝛettan. ac hi heo on ða cẏꝛicean ꝛettan ; Ðẏꝛꝛeꝛ ꝓunðoꝛeꝛ to ȝemẏnðe iꝛ eac cuþ. Þ on ða ẏlcan tiþ. on ðæꝛe ꝛtoꝛe monigе men.oꝼ ðæꝛe ẏlcan ꝛtẏðe * ꝛꝓꝓẏtlan acuꝛꝼon. ⁊ þa þonne ꝛꝛa hꝛẏlcum ꝛeocum men þeaꝛ þæꝛ on þæteꝛ ꝛcoꝼan. ⁊ ðanon þæꝛon monigе men ðuꝛh Þ ȝehæleðe ; Soþlice ðiꝛ ic ꝓꝛat be þam peoꝛcum ðæꝛ ꝼoꝛeꝛꝓꝛecenan peꝛeꝛ. ac me ꝛeo ðeah no ne licaðe on him Þ he ða peoꝛðunȝe &aꝛtꝛena on ꝓihꝛ ne heolð ne nẏꝛte. ac ic hiꝛ ꝛꝓẏþe onꝛcunoðe ꝛꝛa ꝛꝛa ic on ðæꝛe bec ðe ic peoꝛhte ðe temꝓoꝛibuꝛ. ꝛꝓẏþe ꝛꝛeotole ȝecẏþðe. ac ic ꝛꝛa ꝛꝛa ꝛoð ꝛaȝol ꝛtæꝛ ꝓꝓitеꝛe ða ðinȝ ðe be him. oþþe ðuꝛh hine ȝeꝓoꝛðene þæꝛon ic aꝓꝓat. ⁊ ða ðinȝ þe heꝛ on pẏꝛþe þæꝛon ic heꝛeðe ; Þe hæꝼðe ꝛꝓẏþe mẏcle ȝeoꝛnnẏꝛꝛe ꝛibbe. ⁊ ꝛoþꝛe luꝼan. ⁊ ꝼoꝛhæꝼeðneꝛꝛe ⁊ eaðmoðnẏꝛꝛe. næꝼðe he on him naþeꝛ ne ẏꝛꝛe ne oꝼeꝛhẏð. ne ȝẏtꝛunȝe. ne iðel ȝelp him on ne ꝓicꝛoðe. ac he hæꝼðe ða ȝleaꝛnẏꝛꝛe

* ða ꝛꝓonaꝛ þꝓitоn. B.

fola illa deſtina, cui incumbens obiit, ab ignibus circumcincta vorantibus, abſumi non potuit. Quo clareſcente miraculo, mox ibidem Eccleſia reſtaurata, & hęc eadem deſtina in munimentum eſt parietis, ut antè fuerat forinſecus appoſita. Rurſúmque peracto tempore aliquanto evenit, per culpam incuriæ, vicum eundem & ipſam pariter Eccleſiam ignibus conſumi; ſed *nè tunc quidem eandem tangere flamma deſtinam valebat: Et cum magno utique miraculo, ipſa ejus foramina ingrediens quibus ædificio erat affixa, perderet, ipſam tamen lædere nullatenus ſinebatur. Unde, tertiò ædificatâ ibi Eccleſiâ, deſtinam illam, non ut antea, de foris in fulcimentum domûs appoſuerunt, ſed intrò ipſam Eccleſiam in memoriam miraculi poſuerunt: [ubi intrantes, genu flectere ac MISERICORDIÆ CŒLESTI ſupplicare deberent.] Conſtátque multos ex eo tempore gratiam ſanitatis in eodem loco conſecutos, quinetiam *aſtulis ex ipſa deſtina exciſis, & in aquam miſſis plures ſibi ſuíſque languorum remedia conquiſiêre. Scripſi hæc de perſona & operibus viri præfati, nequaquam in eo laudans, [aut eligens] hoc, quod de obſervatione Paſchæ minùs perfectè ſapiebat, imô hoc multùm deteſtans, ſicut in libro quem de temporibus compoſui, manifeſtiſsimè probavi. Sed quaſi verax hiſtoricus ſimpliciter ea quę de illo ſive per illum ſunt geſta deſcribens, & quæ laude ſunt digna [in ejus actibus laudans, atq; ad utilitatem legentium memoriæ commendans:] ſtudium videlicet pacis & charitatis, continentiæ & humilitatis, animum iræ & avaritiæ victorem, ſuperbiæ ſimul & vanæ glorię contemptorem ; In-

* *Sic MSS. ſing.*

* haſtulis. *MSS.*

apnýſſe Goðe beboða to healðenne ⁊ to læpanne. ⁊ he hæfðe þa ȝeopnfullnýſſe haliȝu ȝeþþitu to þæðanne. ⁊ þæccan to beȝanȝanne. ⁊ he hæfðe ſaceþð ȝeþiſene ealðoþlicnýſſe ða ofepmoðeȝan to ðþeaȝenne ⁊ ða þeliȝan. ⁊ he hæfðe milðheoptnýſſe ða untþuman ⁊ ða þeapfan mið to fþefþiȝenne ſþa ſþa ic nu æt ſeapum popðum ſecȝe. be ðon ðe ða ſæðon ðe hine cuðon. ꝑ of eallum ðan ðe on halȝum bocum beboðen

* nan- uht. C.

iſ to healðenne he * nopiht to ȝýmeleaſte ne ſoplet. ac ne hit eall ſþa ſoþþ ſþa he mihte hæfte ⁊ ȝelæſte; Ðaſ ðinȝ ic on ðam ſoneſþþecenan B'. ſþýðe lufiȝe. ſoþþon ic no ne tþeoȝe ꝑ hi Goðe liciaþ. ꝑ he þa Eaſtþan on heoþa þiht tiðe ne heolð. ſoþþon oþþe he heoþa ȝeſettон tiðe nýſte oþþe ðeah ðe he þiſte ſoþ ðæne alðoþlicnýſſe hiſ aȝenne þeoðe he hýne ne ȝýmðe; Jc no ne heþiȝe on ðæne Eaſtþena mæþſunȝaſþa þeah he nopiht oþþeſ no ne ȝelýfðe. ne ne peoþðeðe ne ne boðaðe butan ꝑ ýlce ꝑ þe. ꝑ iſ ða alýſnýſſe monna cýnneſ ðuþh ðþopunȝe ⁊ ðuþh æþiſte ⁊ þuþh uppſtiȝe on heoþonaſ ðæſ liſiȝendan Goðeſ. ⁊ monneſ hælendeſ Cþiſteſ; Ne heolð he no ða Eaſtþan ſþa ſþa ſume menn penaþ. mið Judeum on ſeopeþtýne nihte monan ȝehpýlce ðæȝe on þucan. ac á ſýmble on ſunnan ðæȝe ſþam ſeopeþtýne nihtum monan oð xx. nihte ſoþ ðam ȝeleaſan ðæne ðþihtenlican æþiſte. ða æþiſte he ȝelýfðe on anum ðæna þeſte ðaȝa. ſe nu ſunnan ðæȝ iſ nemneð. ſoþlice topeaþð. mið ðæne halȝan ⁊ mið þæne þiht ȝeleaffullan ȝeſomnunȝe ȝelýfðe;

duſtriam faciendi ſimul & docendi mandata cœleſtia, ſolertiam lectionis & vigiliarum, auctoritatem ſacerdote dignam, redarguendi ſuperbos ac potentes, pariter & infirmos conſolandi, ac pauperes recreandi, [vel defendendi clementiam.] Qui (ut breviter multa comprehendam) quantùm ab eis qui illum novere, didicimus, nil ex omnibus quæ [in Evangelicis, ſive Apoſtolicis ſive Propheticis literis] facienda cognoverat, prętermittere; ſed cuncta, pro ſuis viribus, operibus explere curabat. Hæc in præfato antiſtite multùm complector & amo; quia nimirum hæc Deo placuiſſe non ambigo. Quòd autem * Paſcha non ſuo tempore obſervabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel ſuæ gentis auctoritate, nè agnitum ſequeretur, devictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione ſui *Paſchę non aliud corde tenebat, venerabatur, & prædicabat, quàm quod nos, id eſt, redemptionē generis humani per paſsionem, reſurrectionem, aſcenſionem in cœlos mediatoris Dei & hominum hominis Jeſu Chriſti. Unde & hanc, non, ut quidam falſò opinantur, quartadecimâ lunâ in qualibet feria cum Judæis, ſed die dominicâ ſemper agebat à luna quartadecima uſque ad viceſimam: propter fidem videlicet, dominicę reſurrectionis, quam unâ *ſabbati factam [propter ſpem noſtræ reſurrectionis,] quam eandem unam ſabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futuram cum ſancta Eccleſia credebat.

*RR. Armach pag. 931. l. 23.

* Ibid. pag. 941. lin. 6.

* Vide lib. 5. cap. 22.

CAP.

Cap. 18.

De vita vel morte religioſi regis Sigberchti.

ON ðaſ tıð heolð eaſt Engla ꝑice æfteꝛ Eoꝛꝑpaldæ Rædpaldeꝛ eoꝛfenan. Sıgebýꝑhт hıꝛ bꝛoþeꝛ ꝛꝑýþe goð man ⁊ æfæꝛт. he Sıgebýꝑhт ða ða he on Gallıa ꝑꝛacoðe ꝑleonðe Rædpaldeꝛ ꝑeonðꝛcýpaꝛ. he ðæꝑ ða ꝑulluhte onfenг. ⁊ efт тo hıꝛ eþle hpeaꝑf. ⁊ þ ꝑice onfenг; And ꝛona ða ðinг ðe he on Gallıa beтeonтan геꝛeah. þ ıꝛ ðone ꝑihтan геleafan. he ꝑılnoðe æfteꝛhýꝑıгean. he ꝛettte Scole. ⁊ on ðæꝑe he let* cnihтaꝛ læꝑan. mið Felicef ꝑultume ðæꝛ B'. ðone he æꝑ on Centт nam. ⁊ he him laꝑeoꝛaꝛ геꝛettte æfteꝑ Cantpaꝑa ðeape; Spa ꝛꝑýþe ꝛe cýninг luꝛoðe þ heoꝛonlice ꝑice þ he æтnýhꝛтan ꝛoꝑlet þ eoꝑþlice ꝑice ⁊ hıт beꝛæꝛte Ecgꝑice hıꝛ mæге ꝛe eac hæꝛðe ꝛumne ðæl ðæꝛ ꝑicef ⁊ þa on þ mýnꝛтeꝑ eoðe þe he æꝑ him ꝛýlf гетimbꝑoðe. ⁊ þæꝑ þa *ꝛceaꝑe onfenг. ⁊ foꝑ þam ecan ꝑice ın ðam mýnꝛтþe campoðe; ⁊ ða ða he ðıꝛ lanге býðe. ða гelamp hıт þ Mýꝑcna ðeoð ðuꝑh Penðan læþþe hýꝑa cýninг geꝛ ꝑiðeaꝛт Englum гefeohтan polðe; Ða ða eaꝛт Engle гeꝛapon þ hı læꝛꝛan ꝛultum hæꝛðon ðonne heoꝑa ꝛýnð. ða bæðon hı Sıgebýꝑhт þ he mið him тo ðam гefeohтe foꝑe ⁊ hýꝑa ꝛultum тꝛýmeðe ⁊ býlðe; Ða he ðam ꝑıþꝛoc ⁊ cꝑ. þ he þ nolðe. ða namon hı hine on þam mýnꝛтþe. ⁊ hine neaðunга mið him * læðon тo ðam гefeohтe. þ hı þý baloꝑan ⁊ ðý unfoꝑhтan pæꝑon. ⁊ ðý læꝛ ymb ꝛleam hoгoðan. ðe hı ꝛꝑa гoðne ⁊ ꝛꝑa æþelne peꝑ mið him hæꝛðon; Ac he pæꝛ ꝛꝑıþe гemýnðıг ðæꝛ гehaтeꝛ ðe he Goðe гeheт. ⁊ ða гýт þe he pæꝛ * ymbhꝑınгenð mið hıꝛ ꝛeonðum. he nanꝑıhт on hanð nýman polðe butan hıꝛ aгene гýꝑðe anlipiгe. ⁊ he ða ðæꝑ pæꝛ oꝛꝛlegen.

*cnihтaꝛ ⁊ гeonгe men гeꝛettte. ⁊ гetýðe. ⁊ læꝑðe. *h.e.* rex *pueros & juvenes* (in ſchola illa) *poſuit, & erudivit, & docuit. B.*

*Petꝑeꝛ meaꝑc. *Petri notam, ſive tonſuram. B.*

*þa тuгon ⁊ læððon. B.

* ymbꝛealð ⁊ ymbhæꝛð. B.

His temporibus regno Orientalium Anglorum poſt Eorpwaldum Redwaldi ſucceſſorem, [a] Sigberchtus frater ejus præfuit, homo bonus ac religioſus, qui dudum in Gallia, dum inimicitias Redwaldi fugiens exularet, lavacrum baptiſmi percepit; & patriam reverſus, ubi regno potitus eſt, mox ea quæ in [b] Galliis bene diſpoſita vidit, imitari cupiens, inſtituit ſcholam, in qua [c] pueri literis erudirentur, [d] juvante ſe Epiſcopo Felice, quem de [e] Cantia acceperat: eíſque pædagogos ac magiſtros, juxta morem Cantuariorum, præbente. [f] Tantúmque Rex ille cœleſtis regni amator factus eſt, ut ad ultimum relictis regni negociis, & cognato ſuo *Ecgrico commendatis, qui & antea partem ejuſdem regni tenebat, intraret monaſterium quod ſibi fecerat, atque acceptâ tonſurâ, pro æterno magis regno militare curaret. Quod dum multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum, duce rege Pendâ, adverſùs Orientales Anglos in bellum procedere. Qui dum ſe inferiores in bello hoſtibus conſpicerent, rogaverunt Sigberchtum, ad confirmandum *militem, ſecum venire in prælium. Illo nolente ac contradicente, invitum de monaſterio eruentes, duxerunt in certamen; ſperantes minùs animos militum trepidare, minùs, præſente duce, quondam ſtrenuiſſimo & eximio, poſſe fugam meditari. Sed ipſe profeſſionis ſuæ non immemor, dum [opimo] eſſet vallatus exercitu, non niſi virgam tantùm habere in manu voluit. Occiſúſque eſt

* Ecgrice. C.

* Sic MSti W. & C.

* *ſic MS. Cott. ut Lat.*

oꝼꝼlegen. miꝺ [*&cgꝑice] ꝥam cynincge. ⁊ heoꝑa hẽꝑigeꝼ ðæꝑ ꝥæꝼ mycel oꝼꝼlægen ꝼꝑam hæꝥenum. ⁊ eall toꝺꝑæꝼeꝺ; ⁊ ða ꝼencg Anna &neꝼ ꝼunu æꝼteꝑ him to eaꝼt &ngla ꝑice. he ꝥæꝼ eac ðæꝼ cyne cynneꝼ ⁊ ꝥæꝼ ꝼꝑyꝺe æꝺele peꝑ. ⁊ he eac ꝼꝑyꝺe æꝺele beaꝑn gegꝼtꝑynꝺe. be ðam pe eꝼt ꝼoꝑꝺ on ꝺiꝼꝼe bec ꝼecgean pyllaꝺ. ⁊ ꝺyꝼne Annan eaꝼt &ngla cynincg Penda Myꝑcna cynincg eac oꝼꝼloh;

unà cum rege Ecgrico & cunctus eorum, inſiſtentibus paganis, cæſus ſive diſperſus eſt exercitus: Succeſſor autem regni illorum factus eſt Anna, filius Eni, de regio genere, vir optimus, atque optimæ genitor ſobolis: De quibus in ſequentibus ſuo tempore dicendum eſt. Qui & ipſe poſtea ab eodem pagano Merciorum duce, [à quo & prędeceſſor ejus,] occiſus eſt.

NOTÆ.

[a] Sigeberchtus *Rex*, homo bonus & religioſus; *erat autem monachus, ut infrá. Qui lib. 2. c. 15.* Sigeberchtus vir per omnia Doctiſsimus, atque Chriſtianiſsimus.

[b] Quæ in Galliis bene diſpoſita vidit, imitari cupiens, inſtituit Scholam. Quæ in Galliis vidit, *hæc omnia rex Aluredus ad* [ꝑihtan gelearan] Catholicam *ſive* Orthodoxam *fidem retulit. Cupiens ergò* Catholicam *fidem, ſive* Orthodoxam *imitari, hanc ſcholam Catholicæ fidei, pro tota provincia ſua, normam conſtituit: Nam lib. 2. cap. 15.* fidei Sacramentis provinciam totam, *in qua floret hodie* CANTABRIGIA, participem facere curavit. *Atq; hoc nomine videant antiquitatum perſcrutatores, an non hæc Schola, omnes per totam Europam Academias, *antiquitate æquaverit: nè dicam ſuperaverit; niſi gemellæ ſorori ſuæ Oxonio eandem originem non inviderit Cantabrigia. Sed unicam hanc noſtram, Beda, antiquitatum ætatis ſuæ ſolus indagator, commemorat: ſic enim ille ad finem operis in Epiſt. ad Lectorem.* De SINGULIS provinciis ſive locis ſublimioribus, quæ MEMORATU DIGNA, atque incolis grata crediderim, DILIGENTER adnotare curavi. *Quamvis Bedam, multa alia & præclara vetuſtatis monumenta, invitum aut inſcium prætermiſiſſe credibile videtur.*

* *Schola, ſive Academ. Cantabrigienſ. circiter ann. Chr. 637. ſi ericœpit Catholica, & Chriſtiana.*

[c] In qua pueri——. *Vide ſenſum hujus vocis* [puer] *apud Ciceronem aliósque: Sed hîc* [puer] *adjicitur ex idiomate Scripturæ; quo potiſsimùm V. Beda uſus eſt. Sic Chriſtus diſcipulos ſuos compellavit* pueros, *Joh. 21. 5. Sed & noſtros hoſce, nè quis puerulos exiſtimaverit, MS. Coll. Ben.* cnihtaſ ⁊ geongemen. pueros & juvenes, *deſcribit, ſed provectiores; ut ſyllaba* [men] *oſtendit.* Cnihtaſ. *Sic MSS. Cantabr. & Cot. Chriſtus autem diſcipulos ſuos* leoꝑninggcnihtaſ *vocare aſſuevit.* Cild. cnapa. cniht. *Majores noſtri ſic, ætate differentes ſuâ, diſcriminabant; viz.* *Đonne ꝥ cild pyxꝺ. ⁊ gepuꝑꝺ eꝼt cnapa. ⁊ eꝼt ꝼyꝺꝺan cniht; *hoc eſt, tum* infans *ille* [*recèns baptizatus*] *adoleſcit: fitque poſtea* puer: *deinde* juvenis.

* *Hom. Sax. Trin. Coll. MS. pag. 289.*

[d] Juvante ſe Epiſcopo FELICE. *Qui* (*lib. 2. c. 15.*) totam illam provinciam, juxta ſui nominis Sacramentum, à longa iniquitate, atque INFELICITATE liberatam, ad fidem & opera juſtitiæ, ac perpetuæ FELICITATIS dona perduxit: *Nec mirum, hunc Epiſcopum, ut* agri *ſpiritalis cultorem, Regiis ſtudiis glorioſiſſimè faviſſe; ſeminario fidei, Scholæ Provinciæ, ſive potiùs (ut nunc conſpicimus) totius inſulæ, inſtituendæ, operam cum Rege mutuam dediſſe: ut miſſis indè in agrum Domini operariis,* Catholica *ſive* Orthodoxa *fides paſsim efloreſcat. Unde autem hæc, Beda intellexerit, in Præfatione hujus operis oſtendit;* Quæ *enim* in Eccleſia Cantuariorum *per diſcipulos beati Gregorii Papæ, ſive ſucceſſores eorum, vel ſub quibus †Regibus geſta ſint, memorati Abbatis Albini induſtriâ, Nothelmo perferente, cognovit.

* *lib 2. cap. 15.*

* *ut per Archiepiſcopum Honorium.*

† *ut ſub Sigeberchto, Anglorum Orientalium, hinc agri Cantabrigienſis, rege.*

[e] Quem de Cantia acceperat. *Vide lib. 2. cap. 15.* Eíſque Pędagogos & Magiſtros. *Sax.* laꝑeopaꝛ. *doctores.* juxta morem Cantuariorum: *nam*

Archie-

* *Archiepiſcopus Theodorus, & Adrianus Abbas*, Congregatæ diſcipulorum catervæ, Metricam, Aſtronomicam, Arithmeticam, Eccleſiaſticam denique diſciplinam inter ſacrorum apicum volumina tradiderunt. *Verùm hanc noſtram, autoritate regiâ fundatam, per tot ſecula, ad hunc honoris Academici apicem perductam, & per omne ævum, ſi Deo viſum, cum ſorore ſua celeberrima Oxonienſi duraturam, hodiernus ſplendor ſatìs confirmat; nè quis dicat catervam illam Cantuariæ, ad libitum Archiepiſcopi pro tempore, collectam, æquè nomen Scholæ Academicæ, atque hanc noſtram promereri.* * *lib 4. cap. 2.*

f Tantúmque Rex--- acceptâ tonſurâ. *Sax. MS. Ben. Coll.* Petpeſ meaſc. *hoc eſt*, Petri tonſurâ *ſive* notâ. *Per hanc enim Simonis Petri tonſuram, Orthodoxos ab hæreticis, tonſuram Simonis Magi (ut aiunt) geſtantibus, litigioſi diſtinguebant. Sed huic tonſuræ Rex, ut fidei, ſic & pacis Catholicæ ſtudioſus, adſenſit; atque idem, ut Scholæ ſuæ cultores libentiùs admitterent, exemplum præbuit. De tonſura vide lib. 5. cap. 22, 23. & ipſam tonſuræ S. Petri imaginem exſculptam. apud RR. Armach. primordia Eccleſ. Brit. pag. 922.*

Cap. 19.

Ut Furſæus apud Orientales Anglos monaſterium fecerit, & de viſionibus vel ſanctitate ejus, cui etiam caro, poſt mortem incorrupta teſtimonium perhibuerit.

Hoc cap. & ſequ. MS. Sax. Coll. Ben. ſolus nobis exhibuit.

Mjo ðý þe Sigebꝛihт ða ꝛi-ce hæꝛde. com * Hibeꝛnia Scoттa ealande ꝛum halig peꝛ þæꝛ nama ꝛæꝛ Fuꝛꝛiuꝛ. ꝛe ꝛæꝛ on poꝛdum ⁊ on ðæðum beoꝛhт ⁊ ꝛcinende. ꝛþýlce eac he ꝛæꝛ in æþelum mægenum mæꝛe gepoꝛðen. þillnode he þ те ꝛþa hþæꝛ ꝛþa gelimlice ꝛтope þindã mihте þ he ꝛoꝛ Godeꝛ luꝛon on elþeoðigneꝛꝛe liꝛian; Ða com he in eaꝛт Engla ꝛice ⁊ mægþe ⁊ he ꝛæꝛ ꝛnam þam ꝛoꝛeꝛþnecenan cýning*apþýnlice onꝛangen. ⁊ he ꝛona gefýlde þ peoꝛc þ him gepunelic ꝛæꝛ þ he godꝛpellice laꝛne lædde ⁊ he manige mið býꝛene hiꝛ mægeneꝛ. ⁊ mið hiꝛ ꝛoꝛðeꝛ тhýmneꝛꝛe ungeleaꝛꝛume то Cþiꝛтeꝛ geleaꝛan getþýmeðe; Ða ꝛæꝛ he þæꝛ mið ꝛumꝛe untþumneꝛꝛe hiꝛ lichamã þneað. in þæꝛe he geeaꝛnode þ he ꝛæꝛ bꝛucende*eagliꝛcꝛe gefihþe. On þæꝛe he ꝛæꝛ manoð þ he geoꝛnlice ætꝛealh þæꝛe anginnan þenunge þæꝛ Godcundan poꝛðeꝛ. ⁊ hiꝛ þam gepunelican þæccum ⁊ gebedum geoꝛnlice þeopode. ꝛoꝛþam þe him cuþ ꝛoꝛþꝛoꝛ тopeaꝛð pæꝛe. ⁊ ungepiꝛ reo тið þæꝛe ylcan ꝛoꝛþꝛoꝛe bidan. oꝛihten cpæþ. Pacіaþ ge ꝛoꝛþon ge ne þiтan þone dæg ne þa тide; Ða ꝛæꝛ ꝛe Godeꝛ

* *l.* apþýnþlice.

* *l.* engliꝛcꝛe.

Verùm dum adhuc Sigberchtus regni [inſulas] teneret, ſupervenit de Hibernia vir ſanctus nomine Furſeus, verbo & actibus clarus, ſed egregiis inſignis virtutibus, cupiens pro Domino, ubicunque ſibi opportunum inveniret, peregrinam ducere vitam. Qui cùm ad provinciam Orientalium Anglorum perveniſſet, ſuſceptus eſt honorificè à rege præfato, & ſolitum ſibi opus evangelizandi exequens, multos & exemplo virtutis & incitamento ſermonis, vel incredulos, ad Chriſtum convertit, [vel etiam credentes ampliùs in FIDE atque amore Chriſti confirmavit.] Ubi quadam infirmitate corporis arreptus, [a] angelicâ meruit viſione perfrui: in qua admonitus eſt, cœpto verbi miniſterio, ſedulus inſiſtere, vigiliiſque conſuetis & orationibus indefeſſus incumbere: eò quòd certus ſibi exitus eſſet, ſed incerta ejuſdem exitûs hora futura, dicente Domino: *Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque ho-*

Godes man mid þære gesihþe gestyrmed. ongann ða hræðlice timbrian ða stowe ðæs mynstres þe he fram þam forespecenan cyninge Sigebrihte onfeng. ⁊ þ mid þegollicum ðeodscipum heold; Ða wæs sægen mynstres getimbred on wuda neah þæ on sumre ceastre seo is nemned on Englisc Cneoresburh; Ða burh æfter æftan þon Anna ðæne mæge cyninc. ⁊ manige menn mid hean timbrum
*l. ⁊ gisum. *gyfum eac frættepoðon ⁊ peorðoðon; Wæs ðær þes sum eadiga ðeowa. ac fæstre mycle þ he wæs on his mode æþelra ðonne on worulde gebyrdum ⁊ fram ðære sylfan tide his cnihthade þ he mycle gymunge hæfde haligra leornunga ⁊ eac sylfre mynstres ⁊ his ðara þeodscipa. ⁊ þ te swiðust halegum gedafenaþ ealle ða ðe he geleornode to donne he behidiglice tylode to healdenne; Ða wæs forþgangenre tide þ he him syndrelice sic getimbrede þ he mihte on þam fneolice gode þeowian. þær he wæs þread mid untrumnesse licaman swa swa seo boc sagað se is awriten be his life. ⁊ sweotolice cyþeð. þ he wæs alæd of lichaman ongynnes ⁊ þa engla wenod ⁊ heora ansyne sceawode. ⁊ he geeadmode þ he eac ða halegan hæfenesse gehyrde hu hi God lufedon ⁊ heredon; Wæs his gesuna þ te he sæde þ he openlice hi gehyrde betwyh oþer leoð monig hleoþrian ⁊ risan. Ibunt Sc̃i de virtute [in virtutem] videbitur Deus Deorum in Sion; Halige gangað of mægene on mægen bið gesewen haligra God in slite scesunge; Ða wæs he eft gelæded on lichaman ⁊ ðy ðriddan dæge eft wæs of lichaman alæded. ða gesreah he nales þ an ða manan gefean þara eadigra sarta. ac swylce eac þa mærtan geflitu ⁊ gewinn ðara wenigra sarta. þa fliton him on þa wenan sartar. ⁊ mid gelomlicum on cunningum tiledon þ hi him ðone heo-

ram. Qua visione confirmatus, curavit locum monasterii, quem à præfato rege Sigberchto acceperat velocissimè construere, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autem monasterium sylvarum & maris vicinitate amœnum, constructum in castro quodam, quod linguâ Anglorum Cnobheresburg, [id est, urbs Cnobheri vocatur.] Quod deinde rex provinciæ illius Anna, ac nobiles quique angustioribus ædificiis ac donariis adornarunt. Erat autem vir iste de nobilissimo genere Scotorum: sed longè animo quàm carne nobilior. Ab ipso tempore pueritiæ suæ curam non modicam lectionibus SACRIS simul & monasticis exhibebat disciplinis; & quod maximè sanctos decet, cuncta quæ agenda didicerat, solicitus agere curabat. [Quid multa?] procedente tempore, & ipse sibi monasterium, in quo liberiùs cœlestibus studiis vacaret, construxit. Ubi correptus infirmitate (sicut libellus de vita ejus conscriptus sufficienter edocet)[b] raptus est è corpore; & [à vespera usq; ad Gallicantum] corpore exutus, angelicorum agminum & aspectus intueri, & laudes beatas meruit audire: Referre autem erat solitus, quòd apertè eos inter alia resonare audiret; *Ibunt sancti de virtute in virtutem.* Et iterum; *Videbitur Deus Deorum in Sion.* Qui reductus in corpore, & die tertiâ rursum eductus, vidit non solùm majora beatorum gaudia, sed & maxima malignorum spirituum certamina, qui crebris accusationibus

heoronlican þeg forfrettun ⁊ forþynðun. no hi hwæþere on ðam fremedun. ac ða englas hine fcýldun; Mid ðý he ða pær on heannesse upp ahafen. ða pær he hafen fram ðam englum þe hine lædun þ he locude on þýrne middan geard. ⁊ he ða hiræ eagan bigde ⁊ locude hidenweard on ðas nýþenlican ðing. þa gefeah he fra ðýrstre dene ane undep him in nýþennesse gefette; Gefeah he eac iiii fýr onæled on ðære lýfte norðhtmiclum fæce betwýh him torceaden. þa frægn he þa englas hwæt ða fýr þæron. cwædun hi ðir ynðun ða fýr ða de middan geard ær on forbærnende ⁊ forniminde. An ir æneft litel fýr. þ ir þ we nu gefýllaþ þ we æt fullfihte gehataþ þ we * ýfle fiþfacaþ ⁊ eallum hir weorcum. Oþerir unrihtfilnunge fýr. ðonne we ðirres middan gearuer welan forefettaþ ⁊ ur leofran lætaþ ðonne ða lufan ðara heofonlicra eadignessa. þ Ðridde ir unribbe fýr þ ir ðonne þ we ne forhtigaþ þ we ða mod abýlgean ura ðara nýhtena on idlum ðingum. þ Feorþe ir anlearnesse fýr þ ir þonne we ur for norihte dod. þ we earme menn reafiaþ ⁊ rtruðaþ in heora æhtum. ⁊ heora godum; Da weoxon ða fýr frýþe ⁊ hi togædere ðeoddon ⁊ weoxan. ⁊ framnedun oð þ ðe hi wæron on ænne unmætne leg gefamnodun; Mid ðý þ fýr him ða genealæhte ða pær he him fri-ðe onbræðende ⁊ forht gewor-den. ⁊ cwæþ to ðam engle. Hwæt ðir fýr me frihþe nealæceð. ⁊ he ða him andfarade ⁊ cwæð. þ te ðu ær ne onbærn-dest ne bærneð þ on de; For ðon ðeah de ðir fýr fý micel ⁊ egeslic gesewen. hwæþere hit æfter weorca geeaf-

* τὸν πονηρόν. *sc.* diabolum.

improbi iter illi cœleſte intercludere contendebant : nec tamen, protegentibus eum Angelis, quicquam proficiebant. [De quibus omnibus ſiquis pleniùs ſcire vult, id eſt, quantâ fraudis ſolertiâ, dæmones & actus ejus, & verba ſuperflua, & ipſas etiam cogitationes, quaſi in libro deſcriptas, replicaverint, quæ ab Angeiis, ſanctiſq;, ac viris juſtis ſibi inter Angelos apparentibus, lęta vel triſtia cognoverit, legat ipſum de quo dixi libellum vitæ ejus, & multum ex illo (ut reor) profectûs ſpiritalis accipiet. In quibus tamen unum eſt, quod & nos in hac hiſtoria ponere multis commodum duximus.] Cùm ergò in altum eſſet elatus, *juſſus eſt ab Angelis, qui eum ducebant, reſpicere in mundum : At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quaſi vallem tenebroſam ſubtus ſe in imo poſitam. Vidit & quatuor ignes in aere, non multo ab invicem ſpatio diſtantes. Et interrogans Angelos qui eſſent hi ignes, audivit hos eſſe ignes qui mundum ſuccendentes, eſſent conſumpturi. Unum *mendacii*, cùm hoc, quod in baptiſmo abrenunciare nos Satanæ & omnibus operibus ejus promiſimus, minimè implemus. Alterum *cupiditatis*, cùm mundi divitias amori cæleſtium præponimus. Tertium *diſſentionis*, cùm animos proximorum etiam in ſupervacuis rebus offendere non formidamus. Quartum *impietatis*, cùm infirmiores ſpoliare, & eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Creſcentes verò paulatim ignes, uſque ad invicem ſeſe extenderunt, atque in immenſam adunatę ſunt flammam. Cúmque appropinquaſſent, pertimeſcens ille dicit Angelo: [Domine] ecce ignis mihi appropinquat. At ille: Quod non incendiſti inquit, non ardebit in te. Nam, etſi terribilis iſte & grandis eſſe rogus videtur, tamen juxta merita operum, ſin-

* viſus. *ut*

* *ut Lat. ſed MS. B.* nþe.

nunge anna gehpylcum oemeð ⁊ bænneð. foɲon anna gehpylcer unɲihт pillnung on ðyrrum fyne byɲneð ; Foɲþon rra hpylc mann byɲneþ rpiþe on lichaman ðurh ungelyfeone pillan rpa he eft onlyfeo ðy lichaman byɲneð ðurh þ gercilogaðe pite ; Ða gereah he ænne of ðam þrim englum. ða ðe him on æg-hpæþere gerihþe laðteop pær-pæɲon foɲegangende in ðone leg ðær fyɲer to ðælan. ⁊ þa tpegen him on tpa healfa flugon. ⁊ hine rcilðon pið ðær fyɲer fɲecennerre ; Gereah he eac rpylce ða peɲian gartar ðurh þ fyn * fneogan. ⁊ hi bæɲ-nerre gefeohт timbɲeðan pið roþfærtum ⁊ hi eac pið ðam pæɲon. ⁊ hi pnohта ⁊ yfel onfæg-ðon. ac þær gerýhð þaɲa goðna gartа. ⁊ heofonlicra pepeðe þa-ɲa ðe hine rcilðon. rpylce he þæɲ eac halige penar of hir cynne ge-mettе ⁊ oncneop ða ðe on ra-cenð haðe æþellice gepeleðe pæɲon. ⁊ hlifan hæfðon þ hiGoðe geoɲne hyɲðon. fnam ðam he manig ðing gehyɲðe ða ðe him rylfum ⁊ eac eallum ðam ðe hiт gehyɲan polðan rpiþe halpenðe pæɲon to pitanne ; Ða hi ða hyɲa poɲð ⁊ rpæce geendon ⁊ rpylce eac eft mið ðam engellicum gartum to heofonũ hpuɲ-fon þa apunedon mið ði eaðegan Fuɲrie ða ðry englar be ðam pe æɲ ræðon ; Mið ðy ðe hi ða eft genealæcton ðam foɲerpnecenan fyne ⁊ ðam myclan. ða toðæle re engle eft þone leg ðær fyɲer beforan him rpa rpa he æɲ ðyðe. ac re Goðer mann ðær ðe to ðæne openan ðuna betpyh ða legar becom þa gegnipon hi ða unclænan gartar ænne of ðam mannum þe hi on ðam fyne * bændon ⁊ ðnærton. ⁊ punpon rpa byɲnende on hine. ⁊ he gehnan hir rculðra ⁊ hir ceacan. ⁊ hi hine rpa *foɲnðon ; Ða onget he ðone mann ⁊ him to gemyndecom þ he hir hnægle onfeng. þa he foɲþgelæðed pær ða

* *l.* fleo-gan. *ut Lat.*

* *l.* bæɲn-ðon. *ut Lat.*

* *l.* foɲ-bæɲn-ðon.

gulos examinat; quia uniuſcujuſque cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam voluptatem, ita ſolutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit unum de tribus Angelis, qui ſibi in tota utraque viſione ductores adfuerunt, præcedentem ignis flammas dividere, & duos ab utroque latere circumvolantes, ab ignium ſe periculo defendere. Vidit autem & dæmones per ignem volantes, incendia bellorum contra juſtos ſtruere; ſequuntur adverſùs ipſum accuſationes malignorum, defenſiones ſpirituum bonorum, copioſior cœleſtium agminum viſio: Sed & virorum de ſua natione [Scotorum,] quos olim Sacerdotii gradu non ignobiliter potitos, famâ jam vulgante, compererat; à quibus non pauca, quæ vel ipſi vel omnibus qui audire vellent multùm ſalubria eſſent, audivit. Qui cùm verba finiſſent, & cum angelicis ſpiritibus ipſi quoque ad cœlos redirent, remanſerunt cum beato Furſæo tres Angeli; de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cúmque præfato igni maximo appropiarent, diviſit quidem Angelus, ſicut priùs, ignem flammæ; ſed vir Dei, ubi ad patefactam uſque inter flammas januam pervenit, arripientes immundi ſpiritus unum de eis quos in ignibus torrebant, jactaverunt in eum, & contingentes humerum, maxillámque ejus, incenderunt. Cognovítq; hominem, & quòd veſtimentum ejus morientis acceperit, ad memoriam reduxit; quem Angelus ſanctus ſtatim apprehen-

þa genam ſe engel ſona þone mann þeaſp in þ fyr ; Đa cæð he ſe þeniа ſeond hi illað ge þiþſcuſan done de ge æſ onſengon. ſoſþon ſa ſa ge æſ hiſ ſynſullan gode onſengon ſa ge beon dælnimende hiſ piſa. þa piþcæþ him ſe engel ; Ne ſe cæð he ne onſeng he hiſ godum ſoſ gyſtſunge ac ſoſþon þe he polde hiſ ſaple gehælan. ⁊ þa ablann þ fyr ſam him ; Đa cyſde ſe engel to him ⁊ cæð. þ te đu *onbændeſt þ byſneþ on de ſoſþon gif đu điſſeſ manneſ *gefean in hiſ ſynnum deadeſ ne onſenge. ne buſne hiſ piſe on de. ⁊ he æſ ſe engel maniġ þinġ ſpnecende to him. ⁊ mid halpendum ſoſde læſde hpæt ymb þæne hælo to donne pæſe. Đa þe æt þam deaþe heoſa ſynna hneope dyđon ; ⁊ đa pæſ æſter medmiclum fæce eſt in lichaman ſended ⁊ ealle hiſ liſeſ tid þ tacen đæne bændeſſe þ he on hiſ ſaple aſæſde ġeſynelice eallum mannum on hiſ ſculde ⁊ on hiſ ceacan bæſ ; ⁊ puldoplice þſopiende pæſ þ te ſe lichoma ea pæſlice ſoſetacnode ; Đa ġimde ſe Godeſ mann ſymle ġeoſne ſa hiſ ġefuna pæſ. þ he æſ dyde eallum mannum maneġa peoſc æġhpæþeſ ġe mid byſenum ætyde. ġe mid ſoſdum bodode ; ⁊ to endebyſdneſſe hiſ ġeſihþa

dens in ignem rejecit. Dicebátq; hoſtis malignus: Nolite repellere quem antè ſuſcepiſtis. Nam ſicut bona ejus peccatoris ſuſcepiſtis, ita & de pœnis ejus participes eſſe debetis. Contradicens angelus; Non, inquit, propter avaritiã, ſed propter ſalvandam ejus animam ſuſcepit. Ceſſavítque ignis: Et converſus ad eum Angelus, Quod incendiſti, inquit, hoc arſit in te. Si enim hujus viri in peccatis ſuis mortui, pecuniam non accepiſſes, nec pœna ejus in te arderet. Et plura locutus, quid erga ſalutem eorum qui pœniterent, eſſet agendum, ſalubri ſermone edocuit. Qui poſtmodum in corpore reſtitutus, omni vitæ ſuæ tempore ſignum incendii, quod in anima pertulit, viſibile cunctis in humero maxilláque portavit. Mirúmque in modum quod anima in occulto paſſa ſit, caro palam præmonſtrabat. Curabat autem ſemper, ſicut & antea *facere conſueverat, omnibus opus virtutum & exemplis oſtendere, & prædicare ſermonibus. Ordinem autem viſionum ſuarum illis ſolummodo, qui propter deſiderium compunctionis interrogabant, exponere volebat. Supereſt adhuc frater quidam ſenior monaſterii noſtri, qui narrare ſolet, *dixiſſe ſibi quendam multùm veracem ac religioſum hominem, quòd ipſum Furſæum viderit in provincia Orientalium Anglorum, illáſque viſiones ex ipſius ore audierit. Adjiciens, quia tempus hyemis fuerit acerrimum & glacie conſtrictum, cùm ſedens in tenui veſte vir ità inter dicendum, propter magnitudinem memorati

* l. onbæpnđeſt.
*l. ġefeo.

* *sic MSS. ſing.*

* *Sax.* qui hunc [*de Furſæi vita*] librum ſcripſit.

đam mannum anum hiſt cyþan polde đam þe hine ſpunon ⁊ acſodon. ſoſ þam luſte inbryſdneſſe heoſona piceſ luſon ; Jſ nu ġyſta ſum ealđ bropeſ liſiende upeſ myndſteſ ſe me ſæde ⁊ cæþ. ſeþe đaſ boc ſpaſt þ him ſæde ſum æſeſt mann ⁊ geþunġen þ he þone Fuſſeum ġeſape in eaſt Engla piceſ mæġþe. ⁊ đa hiſ ġeſihþe æt hiſ ſylfeſ muþe gehyſde ; ⁊ đa ġiſt to æticte þ hiſt pæne pintſneſ tid ⁊ ſe pintep pæne ġſim ⁊ cealđ ⁊ ſyſſtiġ mid iſe ġebunden. cæþ þ he ſe haleġa peſ þ te on þyſſum hnæġle ⁊ betſyh þa hiſ ġeſapene ſoſ micel-

neſſe þæſ ȝemẏnȝoðon eȝeſ ȝe-
ſpettneſſe hiſ ȝeſẏhþa þ te he
ſpa ſpiþe ſpætte ſpa he in ſpolo-
þan miðeſ ſumeneſ pæne ; he
ða ſe Goðeſ peſ manig ȝeap
æneſt on Scottum eallum ðam
æneſt Goðeſ poſð boðoðe ⁊
læſðe. þa he ne mihte eaþelice þa
unſtillneſſe ðaſa onfeallenoſa
menigeo abeſan. þa ſoſlet he eal
ða ðing ðe he ſoſ poſulðe hæf-
ðe ſoſ Goðeſ naman. ⁊ eac of
hiſ æþle ȝepat. ⁊ miðfeapum ȝe-
bſoþſum þuſh Bſẏttaſ com on
Eaſt engle ⁊ ðæſ Goðeſ poſð
boðoðe ⁊ læſðe. ſpa ſpa pe æſ
ſæðon. ⁊ æþele mẏnſtef ȝetim-
bſeðe ; Ða he ða þ hæfðe mẏn-
ſteflice ȝeþeaflice ȝefett. þa
fillnoðe he hine ſẏlfne fham
eallum beȝangum ðẏſſe po-
ſulðe fhemðe ȝeðon. ſoſlet
ða ſcine ðæſ mẏnſtef Ful-
lane hiſ bſeþef ⁊ tham Mæſſe
Pheoſtum Gobban ⁊ Dicula. ⁊ he
fham eallum miðan eaſðeſ þin-
ȝũ fheoh on ancef liffeſ ðſohtnunȝe ȝeſtihtoðe hiſ lif ; Hẏſ-
ðe he eac oþenne bſoþoſ ſe pæſ
haten Ultanuſ ſe pæſ of ðæȝh-
famlicne ȝecoſtneſſe ðæſ mẏn-
ſtef. becom to ancef life ⁊ he
eall ȝeaſ mið him on micel-
ne ſoſhæfðneſſe ⁊ on ȝebeðum
⁊ on ȝefinnum liffe ; Æftef
ðẏſſum he ȝefeah ða mæȝþe
mið hæþenne heneȝunȝe ȝeðneſeðe ⁊ he ſoneſeah Goðeſ cẏ-
nicum ⁊ mẏnſtfum micle fhecneſſe toſeaðe. ða ſoſlet he
þa mæȝþe ⁊ ofef fæ laþ in Gallia nice. ⁊ he ðæf fham Loþefie
Fhancena cẏninge ⁊ ſncenþalðe hiſ ealðoſmen aſſẏſþlice on-
fangen pæſ. ⁊ he ðæf mẏnſtef ȝetimbſeðe on ðæne ſtoſe
ðe nemneð iſ Latine áco ; Ða pæſ æftef meðmiclum fæce
þ he pæſ untſumneſſe ȝefſtanden ⁊ on ðæne hiſ ðaȝaſ ȝe-
enðoðe ; ⁊ hiſ lichaman ſe ẏlca ealðoſmann ſoncenpalð
onſenȝ. ⁊ on poſtice hiſ cẏnican ſumne ȝeheolð. ða he on
hiſ tune ȝetimbſeðe þæſ iſ Peſſonti. oþ þ ſeo cẏnice ȝe-
halȝoð

timoris vel ſuavitatis, quaſi in mediæ æſtatis caumate, ſudaverit. Cùm ergò, [ut ad ſuperiora redeamus,] multis annis in Scotia VERBUM DEI omnibus annuncians, tumultus irruentiũ turbarum non facilè ferret, relictis omnibus quæ habere videbatur, ab ipſa quoque inſula patria diſceſſit ; & paucis cum fratribus per Britones in provinciam Anglorum devenit, ibíq; prędicans VERBUM DEI, ut diximus, monaſterium nobile conſtruxit. Quibus ritè geſtis, cupiens ſe ab omnibus ſeculi hujus & ipſius quoque monaſterii negotiis alienare, reliquit monaſterium, & animarum curam fratri ſuo Fullano, & presbyteris *Gobbano & Dicullo ; & ipſe ab omnibus mundi rebus liber, in anachoretica converſatione vitam finire diſpoſuit. Habuit alterum fratrem vocabulo Ultanum, qui de monaſterii probatione diuturnâ ad eremiticam pervenerat vitam: Hunc ergò ſolus petens, annum totum cum eo in continentia & orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus. Dein turbatam incurſione *gentilium provinciam videns, & monaſteriis quoque periculum imminere prævidens, dimiſſis ordinatè omnibus, navigavit Galliam; ibiq; à Rege Francorum Lothowio, vel patricio Erconvaldo honorificè ſuſceptus, monaſterium conſtruxit in loco, Latiniaco nominato. Ac non multò pòſt, ìnfirmitate correptus, diem clauſit ultimum: Cujus corpus, idem *Erconvaldus patricius accipiens, ſervavit in porticu quadam Eccleſiæ, quam in villa ſua, cui nomen erat *Perrona, faciebat, donec ipſa Eccleſia

* Golbano. *T.* Galbano. *W.*

*gentium. *C.*

* Ercunvaldo *C.*

* Perſona. *C.* Parrona. *W.*

halgoð

halgod pæpe ; Ða pæf gepopden æftep peopon ⁊ tpentigum dagum. Ða dydon hi hif lichaman up of ðam popttice. ⁊ on cyfnican neah peofode bynigdon. Ða pæf he gemeted fpa ungefceþþed fpa he in ða ylcan tid of ðyfrum leohte alæded pæf ; Ða pæf æftep iiii pintfum eft þ man oþþe cyfnican getimbpede ⁊ him eallum þuhte þ hit gefyfrenpe pæpe þ hif lichama genefte on eaft dæle ðæpe cyfnican ⁊ ðæf peofodef. Ða gyta he butan pomme ungebpofnod pæf gemeted. ⁊ hi hine ðæf mid peopþpe ape gefettton ; ⁊ ðæf hif geeapnunge oft ðuph godcunde fcinaþ ⁊ beophtigað ;

dedicaretur. Quod cùm poſt dies viginti *ſeptem eſſet factum, & corpus ipſum de porticu ablatum, prope altare eſſet recondendum, inventum eſt ita illæſum, ac ſi eadem horâ de hac luce fuiſſet egreſſus. Sed & poſt annos quatuor, conſtructâ domunculâ cultiore receptui corporis ejuſdem, ad Orientem altaris adhuc ſine macula corruptionis inventum, ibidem digno cum honore tranſlatum eſt. Ubi merita illius multis ſæpe conſtat, Deo operante, claruiſſe virtutibus. [Hæc & de corporis ejus incoruptione breviter attigimus, ut quanta eſſet viri ſublimitas, legentibus notiùs exiſteret. Quæ cuncta in libello ejus ſufficientiùs & de aliis commilitonibus ipſius, quiſquis legerit, *inveniet.] peopc miclum mægenum

* Sic MSS. ſing.

* librum. fr.

NOTÆ.

a Angelicâ meruit (*Furſæus Scotus*) viſione perfrui, --- *Viſionem hanc ex Codicibus MSS. tribus, quibus uſi ſumus, ſolus Benedict. Saxonicè commemorat: at quare; ex ipſa materia, & tractandi modo Catholicus Lector penſitabit. Verùm ex hac phantaſia qualicunque, Romano-Saxonica Eccleſia homiliam contexuit ad populum; hanc verò (talis noſtra eſt hæreſis) Eccleſia Anglicana jamdudum exploſit.*

b Raptus eſt (*Furſæus*) è corpore. *Hinc Homiliſta, Furſæum cum S. Paulo contulit.* Þu meta pæda þ rume men ða leafan gefettnyffe ðe hi hatað Paulus gefihþe ; *hoc eſt.* Quî poſſunt homines nonnulli pro falſa poſitione id reputare, quod Paulus nuncupat viſionem ? *Paulus dixit,* 2. *Cor.* 12. 3. Sive in corpore, ſive extra corpus, neſcio. *Hunc certè raptum extra corpus hiſtoria dixit : ſed* humeros, *&* maxillam *flammis purgatorii inuſta aſſerens, apertè contradixit.* Þæf ðeah þ bæfnet ðe he gelæhte æt ðam unfihtfiftum pefe on hif fculdre ⁊ on anfynne æfre gepepen. *hoc eſt; Erat tamen uſtulatio iſta, quam apud iſtos nequam homulos accepit, in humero ſuo & facie ſemper conſpicua. Annon corpus aſſernit in terris relictum, & ex parte humeri, maxillæq; toſtum purgatorio? debuit ſaltem cum Paulo dicere,* An in corpore, ſive extra corpus *eſſet, ſe neſciviſſe.*

c Et plura locutus, quid erga ſalutem eorum qui pœniterent, eſſet agendum: *hinc confeſſionem auricularem, metu inferni promovere vetus mos eſt. Sic enim rem apertè profert idem homiliſta in hanc Furſæi viſionem. viz. Serm. Cath.* 387. *lin.* 21. *viz.* Boda nu eallum mannum ðædbote to donne ⁊ ðetnyffe to facefdum. oð ða endenextan tide heofa lifef ; *hoc eſt, Prædicate ergò hominibus* ſingulis *ut pœnitentiam agerent; & confeſſionem* ſacerdotibus *ad extremum uſque vitæ halitum. Cogat potiùs ad veram confeſſionem internum ſpiritûs dominium, conſcientiæ ægritudo, Chriſti deſiderium, pondus grave peccatorum, miſericordiæ, propter ſola merita Chriſti, per fidem vivam, & pœnitentiam, indefeſſa expectatio. Confeſſionem hujuſmodi coram ſacerdote defundendam, ante annum Chriſti* 1200. *Eccleſia habuit liberam : ſed tunc* * *Innocentius tertius coactam voluit; at ſupervacaneum hoc videtur, ut qui peccatorum*

* Serm. Cath. pag. 482. l. 25.

Ibid p. 388. lin. 14.

Vide textum, p. 213. l. 16.

* Concil Later. Canon. 21.

onere

onere laborant, quod sponte desiderent, cogantur hoc in Christum deponere. Ægrotantes animi exquirent (medicum) illum, unum de millibus loquentem, ut annunciet hominis æquitatem, *sive officium: Sed, an hoc tenendum sit necne, ut,* (* Seþe biþ manna þapla læce [beo] heopa dæda gepita ; *hoc est,*) *qui sit animarum medicus, sit quoque actionum testis? nec penes est medicum imperare, nec ægrotantem parere: Christus ipse, qui conscientiis afflictis solus medetur, pro necessitate quemque sua abundè docet: Quin millies suaves hujsmodi medelæ adhibeantur:* Venite ad ME omnes qui laboratis, & onerati estis, & EGO reficiam vos. *Et,* Ego sum, Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter ME; & peccatorum tuorum non recordabor. *Sed me revoco. Consulat, cui conceditur, aurcum illum MS. Coll. Trin. codicem Hom. Sax. Annon fatebitur, doctrinam Ecclesiæ esse ad confessionem coram Deo hortamentum? At censuram (cujusnam nescio, dubium an Sacerdotis privati necne,) margini appositam, doctrinæ, quam quibusdam ingeniis Ecclesia faciliorem voluit, corruptricem. MS. Coll. Trin. In* panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *pag.* 146. Ne þceal deah þeþe bip mid healicum þinnum þopdon gedýpþtlæcan þ he Godes hupel þicge. butan he hip þinna æp * gebete ; *Sic verto ; Nemo, qui peccatis sit* capitalibus *deperditus, Dei Eucharistiam ausit degustare, nisi peccata sua priùs emendaverit. Sic Ecclesia: quibus addit in margine Censor ut vides. Et in Hom. eadem, In* remitte nobis debita nostra. Se man de nele hip þinna † behþeopþian on hip life ne begýt he nane þoþgifenesse on dam topeapdan ; *hoc est; Homo qui in vita sua peccata deflere recusaverit, nullam in futura remissionem consequetur. Vide Censorem in margine. Et in* octavis Pentecost. *pag.* 260. Gif þe man polde hupu donne hesreoc bip to Gode gecýþpan] hip þinna * geandettan mid þoþþe behþeopþunge. þe þoþfærta dema him polde mildpian ; *hoc est ; Si homo cùm ægrotaverit, saltem ad DEUM converti, & peccata sua, vero gemitu confiteri velit ; verax ille judex illius misereseeret. Vide marginem. Et in eadem Hom. pag.* 271. Ac da ungebettan þinna beoþ dep gesþýtelode. hý beoþ donne opþceamode] þoþhfulle on mode þ hý æp noldon * andettan heopa þinna] dædbote gedon be heopa lapeopes dihte ; *hoc est, peccata verò minùs correcta, ibi erunt manifesta; tunc erunt pudefacti, animóque tristes; quòd noluissent antea, peccata sua confiteri* [vide Censorem Ecclesiæ in margine] *& pœnitentiam, juxta doctoris sui institutionem, agere. Sed de modo confitendi antiquo, & magis Catholico, plura suo loco adnectenda arbitramur.*

* *Job* 23.33.

* *Vide Can sub Edgaro Rege apud Dn. Hen. Spelm. p.* 487.

Matth. 11.28. *Isa.* 43.25.

* *Censor, doctrinæ Eccles.* geandette hip þcþiftan. *h.e.* confessus est Pœnitentiario suo.

* *Censor,* hip þcþiftan. Pœnitentiario suo.

* *Censor,* heopa þcþiftan. suo Pœnitentiario.

† *Censor,* hip þcþiftan geandettan. *h.e.* Pœnitentiario suo confiteri.

Cap. 20.

Ut defuncto Honorio, Pontificatu sit functus Deusdedit, & qui tempore illo Orientalium Anglorum; qui Rofensis Ecclesiæ fuerint antistites.

Betpýx da þinga dam þoþþfependum eapt Engla býpceope æftep þeofontýne geapum hip dæp onfengen býpceop hadep Honopiup þe apcebýpceop on hip þtope gehalgode Thoman hip diacon to bipceope. þe pæp of Gýppa mægþe] dæp pæp æftep fif geapum hip býpceop hadep

INterea defuncto Felice Orientalium Anglorum Episcopo, post decem & septem annos accepti episcopatûs, Honorius loco ejus ordinavit Thomam diaconum ejus, de provincia *Gyrviorum; & post annos sui Episcopatûs quinque, de hac vita subtra-

* *c.*

haðeſ oſ ðiſſum leohte alæðeð. ða ſæſ Bſihtgelſ oþſe naman hate Boniſatiuſ oſ Cantpaſa mægþe on hiſ ſtope to býſceope gefette ; ⁊ he ða ſpýlce honoſiuſ ſe Aſcebýſceop æfteſ ðon ðe he ða gemæſo hiſ ſýneſ gefýlðe oſ ðiſſum leohte leoſðe. ðý æſſan ðæge Kalendaſum Octobſium ymb ſýx hund ſintſa ⁊ þſeo ⁊ fiftig ſſam oſýhtneſ mennifcneſſe. ⁊ blann ſe býſceop had eall geaſ ⁊ ðæſ oþſeſ ſýx monað. ða ſæſ gecoſen ſýxta Aſcebýſceop Deoſdedit to ðam healðe Cantpaſa buſge ſe ſæſ oſ * ſeſ Sexena ðeoðe ; Ðone com ðýðeſ to halgienne Jttamaſuſ ſe býſceop æt hſoſeceaſtſe. ða ſæſ he gehalgoð ðý feoſoþan ðæge Kalendaſum ⁊ he þa cifcan heolo ⁊ ſihtę nigan geaſ ⁊ iiii monaþ ⁊ tpegen ðagaſ. ⁊ him ſoſþfeſenðum Jttamaſ gehalgoðe ſoſe Domianum ſe ſæſ oſ ſuð Seaxena cýnne cumen;

* *l.* ſeſt.

to, * Berchtgiſlum cognomine Bonifacium, de provincia Cantuariorum, loco ejus ſubſtituit. Et ipſe quoque Honorius, poſtquam metas ſui curſûs implevit, ex hac luce migravit, anno ab incarnatione Domini * ſexcenteſimo quinquageſimo tertio, pridie Kalendarum Octobrium : & ceſſante Epiſcopatu per annum & ſex menſes, electus eſt Archiepiſcopus cathedræ Doruvernenſis ſextus Deuſdedit de gente Occidentalium Saxonum. [a]Quem ordinaturus venit illuc Ithamar antiſtes Rofenſis ; Ordinatus eſt autem die ſeptimo Kalendarum Aprilium ; & rexit Eccleſiam annos novem, menſes quatuor, duos dies; & ipſo defuncto, Ithamar conſecravit pro eo Damianum, qui de genere Auſtralium Saxonum erat oriundus.

* *c.*

* *Sic MSS. T. & W.*

NOTÆ.

a Quem [*ſcil. Deuſdedit Cantuarienſem*] ordinaturus venit Ithamar, antiſtes Eccleſiæ Roſenſis, & ipſo defuncto — Damianum. *Dixit S. Gregorius Archiepiſcopo Auguſtino, lib.* 1. *pag.* 85. Tu ſolus Epiſcopus ordinare Epiſcopum non potes, Ac ðe ſceolon oſ Gallia ſice biſceopaſ cuman. (*Sic locum ſatis perplexum Rex Aluredus extricavit :*) *ſcil. Quin ad te oportet de Galliæ regno Epiſcopos venire. At hîc, quod non potuit Archiepiſcopus* [*Auguſtinus*] *in Epiſcopum, potuítne id in Archiepiſcopum Epiſcopus? Verùm transfretare Romam uſque, pro pallio, Archiepiſcopatûs ſigno,* [*ercehaðe *primario gradu, ſive cucullo*] *Archiepiſcopus debuit. Sed rogatu, ſi non juſſu potiùs Regis* † *Edwini pallia duo, duobus Archiepiſcopis conceſſa à Papa Honorio, ut alterutro defuncto, alter poſſet alterum ſubſtituere. Hîc verò ſolum Epiſcopum Roſenſem cernimus Archiepiſcopos duos, primò Deuſdedit, deinde, illo mortuo, Damianum, vice utrumque ſuâ ordinare. Quin* (*ut S. Gregorius Auguſtino ſuo, lib.* 1. *c.* 27.) Paſtores quoque, quorum præſentia valde eſt utilis, (*ad opus tam ſolenne Archiepiſcopi creandi*) facilè debeant convenire. *De hujuſmodi controverſia, vide animadverſiones perpoliti viri Joh. Seldeni in Eutychium Arabem, de Patriarcha Alexandrino à duodecim presbyteris eligendo, & conſecrando. Qui quidem presbyteri proximam à grandi Patre ſive Patriarcha, dignitatem obtinuerint; Annon illi* Patres *ob id dicendi? Et Epiſcopi quoque à Patriarcha priùs inſtituti, ut apud illum, Chriſtianæ militiæ ſub Chriſto ducem, conſiſterent in procinctu, donec provinciæ paſsim ad fidem converſæ, hinc illos in aciem ſuam poſtularent. Vide quoq; Commentatores in Apoſtolum,* 1. Tim. 4. 14. De impoſitione manuum presbyterii.

* *Vide ſuprà, pag.* 128 *l.* 48.
† *Vide ſuprà pag.* 150. *l.* 46. *& p.* 152. *l.* 12.

Cap. 21.

Ut Provincia mediterraneorum Anglorum, sub rege Peada, Christiana sit facta.

Dyrrum tiðum Middelengle mið Peadan Pendan suna þær cyninges. Criste geleafan ⁊ sobfæstnysse geþyne onfengō; ⁊ þær he Peada geong æþeling ⁊ god. ⁊ cyninges namon ⁊ hada pell pyrþe. ⁊ se fæder him forþon rice gesealde dæge deode; ⁊ Da com he to Orþio Norþanhymbra cyninge ⁊ bæd þ he him Ealhflæde hir dohtor to wife gesealde. ⁊ hine mon on oðre siran hir bene tyþigean polde. *nemne. C. * nemþe he Criste geleafan onfenge. mið da deode þe he ofer cyninges pær; ⁊ Da he da gehyrde sobfæstnysse bodunge ⁊ lare ⁊ * si; MS. B. & C. þ gehat dær [*heofonlican] rices. ⁊ ærist. ⁊ hyht. ⁊ da unbeadlicnysse. da ondette he þ he lustlice polde Criste beon þeah þe he no forþon þa fæmnon onfenge; ⁊ he þær sylfort gerponnen to onfonne Criste geleafan fram Orþier suna þær cyninges þær nama pær * Ealhfrið. C. se pær hir mæg ⁊ hir freond. ⁊ hæfde hir sweostor to wife. seo pær haten Cynebuph Pendan dohter dær cyninges; ⁊ Da pær he gefullad fram Finano dam B'. mið eallum hir gesefum de mið him coman cyninges þegnum. ⁊ eallum heora þeodum. on dam mæran tune. se is nemned æt Palle; ⁊ se cyning him onfeng. ⁊ him sealde iiii Mærse Preostas. da sceoldan hir deode læran ⁊ fullian. þæron hi ge on gelærednysse ge on heora life mycle ⁊ gode. ⁊ he mið mycle gefean sua pær eft ham hweorfende; Da Mærse Preostas þæron þur gehatenne. Cedd. ⁊ Adda. ⁊ Bete. ⁊ *Dema. se nyhsta pær Scyttysscer cynnes. ⁊ da ofre þæron Englisce; Pær se Adda Uttan broþer þær mæran Mærse Preostes

* Deoma. B. Dioma. C.

His temporibus Middelengli [id est, mediterranei Angli] sub principe *Peada, filio *Pendan regis, FIDEM & SACRAMENTA VERITATIS. perceperunt. Qui cùm esset juvenis optimus, ac regis nomine ac personâ dignissimus, prælatus est à patre regno gentis illius. Venítque ad regem Northanhymbrorum Oswi, postulans filiam ejus *Alhfledam sibi conjugem dari; neque aliter quod petebat impetrare potuit, nisi FIDEM CHRISTI [ac baptisma,] cum gente cui præerat, acciperet. At ille auditâ PRÆDICATIONE VERITATIS, & promissione regni cœlestis, spéq; resurrectionis ac futuræ immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiamsi virginem non acciperet; persuasus maximè ad percipiendam fidem à filio Regis Oswi, nomine *Alhfrido, qui erat cognatus & amicus ejus, habens sororem ipsius conjugem, vocabulo *Cyniburgam, filiam Pendan regis. Baptizatus est ergò à Finano Episcopo, cum omnibus qui secum venerant comitibus ac militibus, eorúmque famulis universis, in vico regis illustri qui vocatur Admurum. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandámque gentem illius & eruditione & vitâ videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Erant autem presbyteri Cedda, & Adda, & Betti, & Diuma; quorum ultimus natione Scotus; cæteri fuere de Anglis: Adda autem erat frater Uttan presbyteri illustris, & Ab-

* c. * c. * c. * c. * Kineburgam. T.

Presbyter

Pheortef ⁊ Abbudef ðæf mynſterſ ðe ir nemneð æt Hpegeheaſðe [* þæf pe æf gemyngoðon ;] Ðaf gemyneguðan ſaceſðof on þa mægþe coman mið Peaðan þone cyning. ⁊ ðæf Goðef poſð boðeðon ⁊ læſðon. ⁊ hig luſtlice ðæf gehyrðe pæſon. ⁊ ðæghpamlice monige ge æþele ge unæþele piþſocan ðæſe unfyſſennyſſe ðeoſolgylda ⁊ mið ſulluhte bæþe ſrom ſynnum aþpegene pæſon ; Ne bepeneðe Penda ſe cyning þon ma gyf hpylce men polðan on Myrcna cynne Goðef poſð læſon þ hi * pel moſtan ; Ac gyt ma þ he ſoſſreah ⁊ on hete hæfðe þa men ðe he ongeat þ hi on Criſtef geleafan gelæſeðe pæſon. ⁊ ða peorc ðæf geleafan habban ne polðon ; ⁊ cp'. þ hi * ſnacuþe ⁊ eaſme pæſon þ hi ne polðan heoſa * Goðe hyrſon þone ðe hi gefcop. ⁊ hi on gelyfðon ; Pæſon ðaf ðing ongunnen tpam geaſum æſ Penðan ðeaþe ðæf cynnef ; Ac ða he oſſlegen * ⁊ Oſſig ſe * Criſtena cyning to hiſ nice ſeng. ſpa þe eft heſ æftef fecgeaþ ; Ða pæf * Ðema an of ðam ſeoſef ſoſefſpeceman ſacefðum biſcop gefoſðen miðdel Engla. ⁊ eac Myrcna ſamoð ; Foſþon ſeo ſeaneſ nyðde [* Mærſe Pheorta] þ an B'. beon ſceolde oſef tu ſolc ; ⁊ he ða on meðmycelne tiðe myccel * ſolc Ðnihtne begeat ⁊ geſtſyndde þuſh hiſ laſe. ⁊ he ſoſþſeſde on miðdel Englum on ðam þeoð landе þe ir nemneð on Feppingum ; Ða ſeng æftef him to B'. haðe Ceolloh ſe pæf eac Scotta cynneſ ; Se æftef meðmycelne tiðe ſoſlet ða Biſceop ſcire ⁊ hpeaſf eft on hiſ eþel to * Hii þam ealonðe. þ monigþa mynſtþa heaneſ ⁊ heaſoð Scottaſ hæfðon ; Ða ſeng æftef him to Biſcop haðe Ðnumheſe æfæft man ſe pæf on munuc liſe gelæſeð. ⁊ he pæf Engliſceſ cynneſ. ac he pæf ſnam Scot-

batis monaſterii quod vocatur ad * Capræ caput, cujus ſuprà meminimus. Venientes ergò in provinciam memorati ſacerdotis cum principe, prædicabant * VERBUM, & libenter auditi ſunt: Multíque quotidie & nobilium & infirmorum, abrenunciatâ ſorde idololatriæ, fidei ſunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex quinetiam in [ſua, hoc eſt,] Merciorum * natione verbum, [ſiqui vellent audire,] prædicaretur; Quin potiùs odio habebat & deſpiciebat eos, quos [a] FIDE CHRISTI imbutos OPERA FIDEI non habere deprehendit; dicens contemnendos eſſe eos & miſeros qui DEO ſuo, in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta ſunt hæc biennio ante mortem Pendan Regis. Ipſo autem occiſo, cum Oſwi Rex * CHRISTIANISSIMO regnum ejus acciperet (ut in ſequentibus dicemus,) factus eſt Diuma, unus ex præfatis quatuor ſacerdotibus, Epiſcopus mediterraneorum Anglorum ſimul & Merciorum, [ordinatus à Finano Epiſcopo.] Paucitas enim ſacerdotum cogebat unum antiſtitem duobus populis præfici. Qui cùm pauco ſub tempore non paucam Domino plebem acquiſiſſet, defunctus eſt apud mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur in Feppingum. Suſcepítque pro illo Epiſcopatum Ceollah, & ipſe de natione Scotorum; Qui non multò pòſt, relicto Epiſcopatu, reverſus eſt ad inſulam Hii; ubi plurimorum caput, & arcem Scoti habuere cœnobiorum. Succedente illo in Eiſcopatum Trumhere viro religioſo, & monachicâ vitâ inſtituto, natione quidem An-

* ſic MS. B. ſed Can. ne mortan.
* ſnaco-ðe. B.
* Goðe gyldan. B.
* þæf. C.
* Criſtene-ſtena. B. ut Lat.
* Duoma. B. Dioma. C.
* ſic MS. B. ut Lat. * menigeo. B.
* ðam minſtpe ⁊ ealanðe B.

* Sic MSs. ſed Edit. Col. Capreæ.
* Sax. verbum Dei.
* gente. W.
* Chriſtianus MS. Coll. Joh.

Scottum to B'. gehalgoð; þ pæſ gepoſoen on ſulfheſeſ tiðum ðæſ cyninges be ðam pe heſ æftep ſecgeað ;

glorum, ſed à Scotis ordinato Epiſcopo; quòd temporibus Vulfheri regis (de quo in ſequentibus dicemus) factum eſt.

NOTÆ.

a Quos fide Chriſti imbûtos,— *Fide Chriſti imbuti opera fidei habere deprehenduntur; qui in Deum credunt, Deo quoque obediunt. Hujuſmodi enim fides, ſola potens ad ſanctificationem, aquè potens eſt ad juſtificationem; quæq; ſemper viva, Chriſtum juſtificationis ſolum autorem apprehendit.*

Serm. Catholi. p. 130 Faſaþ geond ealne miðdan geaſd ⁊ boðiaþ Godſpel eallum gefceafte. ſeþe gelyfeþ ⁊ bið gefulloð ſe biþ gehealðen. Seþe ne ne gelyfeþ he biþ genyþeſoð----- Se geleafa bið ſoð ſeþe ne piþcpyþ mið þpeoſum ðeapum ðæt þ he gelyfeþ ; Be ðam cpæþ Joſhſ ſe Apoſtol. Seþe cpyþ þ he Gode cunne ⁊ hiſ beboða ne hyldt he iſ leaſ.---- Se man ðe nele gelyfan on God ne nænne Godef ege næfþ he biþ pyſſa ðonne deofol ſeþe gelyfeþ ⁊ hæfð ege. ⁊ nælè ðeah hpæþeſe god pyſcan ſe bið þonne deofulum gelic;

Ita per totum mundum, & Evangelium prædicate omni creaturæ. Qui credit, & baptizabitur, ſalvus erit: qui non credit, condemnabitur. *& pag. ſequ. l.* 5. *Fides illa verax eſt, quæ moribus perverſis non contradicit quod credit. De quo ait Johannes Apoſtolus, qui inquit;* Qui dicit ſe Deũ ſcire & mandata ejus non tenet, mendax eſt. *&* 12. *Homo qui in Deum non credit, & nihil timoris Dei habet, pejor diabolo exſiſtit: qui credit, & habet timorem, non vult tamen bonum operari, ille propterea ſimilis eſt diabolo.* *Marc.* 16.15. 1. *Joh.*2.4.

Se þe ſihtlice gelyfeþ ⁊ ſihtlice hiſ lif leofað. ⁊ mið Godef ege god peoſc begæð oð ende hiſ lifef ſe biþ gehealðen. ⁊ he hæfþ ece lif mið Gode ⁊ mið eallum hiſ halgum ;

Qui rectè credit, rectéque vitam ſuam inſtituit, & cum timore Dei bona opera uſque ad finem vitæ exequitur, ſalvus erit; æternámq; vitam cum Deo, omnibúſque ſanctis ejus conſequetur.

Et in Tractatu Sax. de Novo Teſtamento, à viro Cl. Wilhelmo L'iſle, Coll. Regal. Cantabr. quondam Socio, in lucem edito. pag. 29 *lin.* 1.

Gif ge lufiaþ me healðaþ mine beboða; ſeþ ſe mægon gehiſan þ ſe hælend lufaþ ſfiþoſt þa ðæde ðonne ða ſmeþan poſt. ða poſt gefirað. ⁊ ða peoſc ſtandaþ. be þam cpeþ Jacob ſe ſihtfiſa Apoſtol. Beoþ ðæf poſtef fincendnaſ fitodlice mið ðæðum. ⁊ eofe ſylfne ne bepæcað. ſfa þ ge hlyſton ða poſt ana butan þam peoſcum; &all ſfa Johanneſ uſ læſde ðyſum poſtum. Mine leofan beaſn. ne lufige ſe ic biðde mið poſte ⁊ mið tungan ac mið peoſce. ⁊ ſoþfæſtnyſſe; Pauluſ ſe Apoſtol be ðam ylcan cpeð. *Qui dicunt ſe noſſe Dominum, factis autem*

Si me ametis præcepta mea teneatis. *Et lin.* 4. *hîc audire poſſimus, quòd Jeſus plùs facta quàm mitia verba diligat. Verba abeunt, & facta perſtant: de his Jacobus juſtus ille Apoſtolus dicit;* Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm, & voſmetipſos non fallatis: *ità ut verbum ſolum, ſine operibus percipiatis. Sic etiam Johannes his verbis nos docuit;* Filii mei dilecti, nè diligamus nos, *obteſtor*, verbo & linguâ; ſed opere & veritate. *Paulus Apoſtolus de hoc ipſo dixit: Qui dicunt ſe* noſſe Dominũ, factis *Joh.*14.15. Jam.1.22. 1. *Joh.*3.18. *Tit.*1.16.

autem negant, hi ſecgað þ hiġ cunnon ðone ſoþan God ac hiġ mið heoſa peoſcum hine piþſaca ð; ðe man ðe behet ġeſpicennyſſe yſeleſ. ⁊ hiſ peðð to ðam ſyld ⁊ apend þ eſt. hu mæġ he ðonne habban ðæſ hælendeſ ſultum ſeþe ġeſyhð ⁊ ġeſceapað hiſ heoſtan þ he pyl-le apendan hiſ poſo eſt piþ hine; Ac man mot on eoſnoſt motian

autem negant, *dicunt ſe ſcire Deum verum, operibus autem ſuis abnegant. Homo qui ceſſare à malo vovet, promiſſúmq; ſuum huc refert, & poſtea retractat, quî tum poterit opẽ aſſequi Servatoris, qui cor ejus videt, aſpicitq;, quòd verbum ejus poſtea contra illum mutaret? At ſeriò cum Domino ſuo homo contrahat, qui velit, ut cum illo, per opera colloquamur: qui enim dicit, & dictum non perſolvit, nihil magìs facit quàm ut ſeipſum condemnet.*

pið hiſ ðnihten ſeðe pyle þ peſſpecon mið peoſcum pið hine. ſoſþan ſeþe pel ſſpicð ⁊ ða poſo na ġelæſt he ne ðeþ nán ðinġe buton ſoſðemð hine ſylſne;

Cap. 22.

Ut Orientales Saxones fidem, quam dudum abjecerant, ſub Rege Sigberchto, prædicante Ceddâ, receperint.

Ðæne tiðe eac ſſylce Eaſt Seaxan ðone ġeleaſan þe hi ġeaſa apuſſon. ða hi Mellitum ðone B'. * ut aſcuſon. mið ġeoſnſulnyſſe Oſpieſ ðæſ cyninġeſ eſt onſenġon; Foſþon ſe cyninġ ðæne ylcan þeoðe Siġebſiht ſe æftep þam oþſum Siġebſyhte ſice onſenġ. pæſ he ſneond Oſpieſ ðæſ cyninġeſ. ⁊ he ġelomlice to him com. ⁊ hine ſohte on Noſþan-hymbſa mæġþe; Ða ġepunoðe *Oſpio ſe cyninġ þ he hine tſymeðe ⁊ læſðe. þ he onġeate þ te no mihton Goðeſ beon ða ðe manna handum ġepoſhte pæſon oſ eoſþlicum timbſe. oþþe oſ tſeoſum. oþþe oſ ſtanum. ðaſa tſeoſa æcyſſ ⁊ laſe. oþþe on ſyſne ſoſbæſnðe pæſon oþþe on hpylc huġu ſatu ġehipaðe pæſon

EO tempore etiam Orientales Saxones fidem, quam olim expulſo Mellito antiſtite, abjecerant, inſtantiâ regis Oſwi receperunt. Erat enim rex ejuſdem gentis Sigbercht, qui poſt Sigberchtum [cognomento parvum] regnavit, amicus ejuſdem Oſwi regis: qui cùm frequenter ad eum in provinciam Northanhymbrorū veniret, ſolebat eum hortari, ad intelligendum deos eſſe non poſſe, qui hominum manibus facti eſſent; Dei creandi materiam lignum vel lapidem eſſe non poſſe, quorum reciſuræ vel igni abſumerentur, vel in vaſa quælibet humani uſûs formarentur, vel certè deſpectui habita, foras projicerentur, & pedibus conculcata in terram verterentur. Deum potiùs intelligendum majeſtate incomprehenſibilem, humanis oculis inviſibilem, omnipotentem, æternum, qui cœlum, & terram, & humanum genus creaſſet, regeret, & judicaturus eſſet orbem in æquitate; cujus

menniſceſ *bſyceſ. oþþe cuþlice ut ſoſſpenne pæſon. ⁊ on eoſþan ġehpyſſeðe pæſon; Ac God ma pæſe to onġytenne on ðſymme [*unbeſeonġlicne] menniſcum eaġe unġeſepenlicne ælmihtiġne. ecne. ſe ġeſcop heoſonaſ ⁊ eoſþan ⁊ manna cynn ⁊ ealle ġeſceaſta. ⁊ þ he pæſe toſaſo to ðemanne eoſþan ymbhpyſſte

* apoſpon ⁊ ut aſcuſon.B.

* Oſpi. C.

* bſoceſ. B. & C.

** Sic MS. B. ut Lat.*

hpýpfte[*onfihtpirnefre]þæf eþell pæfe ece to gelýfanne on heofonum * na læf on eorþlicfe fpætpeonýfre ⁊ gepitendfe: ⁊ þ pæfe fihtlic to ongýtenne þ ealle ða ðe hif pillan leofnodon ⁊ pofhton fpam ðam ðe hi gefceapene pæfon þ hi ðonne pæfon fpam him ece mede to onfonne; Ðaf pofð ⁊ eac monige ðýrref gemetef mið ðý Orpio fe cýning Sigebýrhte ðam cýninge mið fpeódlicfe ⁊ mið bropþerlicfe gefeahte oft ⁊ gelome torfpec; Ða ætnýhftan mið fultume ⁊ mið gefafunge hif fpeonða þ he gelýfde. ⁊ ða hæfde * gefeaht mið hif pitum ⁊ fpeondum ⁊ mið heofa tpýmenýfre ⁊ fultume. ⁊ gefafunge. Cpiftef geleafan onfeng· ⁊ mið hif gefeþum gefullod pæf fpam Finano þam B'. on ðam cýnelican tune de pe befopan gemýnegoon. þe nemneð if æt Palle. be ðam * pealle ðe geafo Romane Bpeotone ealond begýrdon xii milum fpam eaft fæ; Ano ða Sigebýrht fe cýning ða pæf ceaftefpapa gefpemeð ðæf ecan * picef. ⁊ polde eft þ *eþel fecan hif hpilendlican picef. ða bæd he Orpio ðone cýning þ he him hpýlce hugu lafeopaf fealde þa ðe hif þeode to Cpiftef geleafan gecýrde. ⁊ mið ða halpendan pýllan fulluht bæf ef appoge; ⁊ he þa fe cýning fende æfendfacan to mið del Englum ⁊ him to gehet Ceod þone halgan Godef man. ⁊ him fealde oðefne gefefan fumne Mæffe Pfeoft to fultume. ⁊ hi fende Godef pofð bodian eaft Seaxna þeode; Ðæf þe hi ða eall ða land ðurhfendon ⁊ mýcele cýpican ⁊ gefomnunge Dihte gefthýndon ⁊ begeaton; Ða gelamp fumfe tide þ Ceod ham fende. ⁊ com to hif cýpicean to Lindisfafena ea fof gefpræce Finano þæf Bifcopef; Ða he ða fe B'. ongeat þ he dæfe * godfpellican lafe geofne pifþealh. ⁊ ða ðeode to Cpiftef geleafan gecýfdeð

* Sic MS. B. ut Lat. * næf. C. * gefoht. B. * palle. C. * Sax. verbum Dei. * godcundlican. B.

* Sic MSs. fing.

fedes æterna, *non in vili & metallo caduco, ſed in cœlis eſſet credenda: Meritóque intelligendum, quia omnes qui voluntatem ejus à quo creati ſunt, facerent & diſcerent, æterna ab illo præmia eſſent percepturi. Hæc & hujuſmodi multa, cùm rex Oſwi regi Sigberchto, amicabili & quaſi fraterno conſilio, ſæpe inculcaret, tandem, juvante amicorum CONSENSU, credidit, & facto cum ſuis conſilio, cum exhortatione, faventibus cunctis & annuentibus fidei, baptizatus eſt cum eis à Finano Epiſcopo in villa regia, cujus ſuprà meminimus; quæ cognominatur Ad murum: eſt enim juxta murum, quo olim Romani Britanniam inſulam præcinxere, duodecim millibus paſſuum à mari Orientali ſecreta. Igitur rex Sigbercht æterni regni jam civis effectus, temporalis ſui regni ſedem repetiit, poſtulans ab Oſwi rege, ut aliquos ſibi doctores daret, qui gentem ſuam ad FIDEM CHRISTI converterent, ac fonte ſalutari abluerent. At ille mittens ad provinciam mediterraneorum Anglorum clamavit ad ſe virum Dei Cedd, & dato illi ſocio altero quodam presbytero, miſit prædicare *VERBUM genti Orientalium Saxonum. Ubi cùm omnia perambulantes multam Domino Eccleſiam congregaſſent, contigit quodam tempore, eundem Cedd redire domum ac pervenire ad Eccleſiam Lindisfarnenſem propter colloquium Finani Epiſcopi: qui ubi proſperatum ei opus Evangelii comperit, fecit eum Epiſco-

cýpfeo

cyƿƿeo hæfde. Ða gehadode he hine eart Seaxum to B'. ⁊ to him gehet ofre 11 bircopas to Þære Denunge hiƿ halgunge ; Ða he Ða hæfde B'. hade onfangen. Ða hpeaƿf he eft to eart Seaxna mægðe ⁊ mapan ealdoplicnyrfre * Þa ongunnene peopc pæf gefyl- * Þ. C.
lende. timbpede cyƿicean on monegum ftopum. ⁊ Mæffe Pƿeoftaf ⁊ Diaconaf halgode. Ða Þe him on godcunope lape ⁊ on Þære Denunge fulluhte bæþ- ef fultumian fceolde. fpyþoft
on Þære Þe if nemmed [*Yþþan- * Sic MS. B. & C. ut Lat.
ceaftef. ond in ofre ftope Þe if nemneð] Tilabuph. feo æ- *Pente-
nefte ftop if on * Pante ftaþe ftaþe. C.
Þære ea. feo ofef if on Temefe * ftaþe. on þam he gefomnode * ftæþe. C.
mycel peopud Cpiftef deopa. ⁊ hi læpde to healdenne peogollicef lifef deodfcipe fpa fpiþe fpa Ða nipan Cpiftenan Ða gyt hit niman mihton ; Mid ðy Ða mycelre tide on þære fofterfpræcenan mægðe *gefeondũ ðam cy- * B. & C.
ninge ⁊ [*efengefeondum] eal- *B. & C.
lum þam folce. feo getenyf þæf heofonlican lifef dæghpamlice to ætycnyf nam ; Ða gelamp onbfyndendum ðam folce eall- ðra goda. þ re cyninc þuph hiƿ * mæge- * maga hand peaf of fflagen ; na. B.
Þæfon 11 gebfoþþa de ðif man gefremedon. mid ðy hi mon mæga. C
Ða eft fpæcn fof hpon hi ðif dydon. ne mhton hi opiht *buton.
elleƿ ƿpaƿian * nemþe þ hi fofþon yƿre pæfon. ⁊ ðam B. nemne. C.
cyninge fyndo. fofþon he gepunode þ he hiƿ feondum fpiþe afede. ⁊ Da gefremedon teonan fnam him fona. þæf * fmolte. C.
ðe hi heom ðingedon ⁊ fofgifenyrfre bædon. þ he * fmyl- de fe cyninc fofe offlegen pæf. fofþan he Ða God- *gepill-
fpellican bebode * mid þynfumnyrfre heoftan heold ⁊ fumpe. B. pil-
læfte. hpæþefe on hiƿ unfcyldigan deade pæf hiƿ fod fume. C
fynne gepitnod. æftef fofecpide ðæf halgan Biƿcopef ; Fofdon odef Dafa gefida de done cyninc floȝan

pum in gente Orientalium Saxonum, vocatis ad se in ministerium ordinationis aliis duobus Episcopis. Qui accepto gradu Episcopatûs rediit ad provinciam, & majore auctoritate cœptum opus explens, fecit per loca Ecclesias, presbyteros & diaconos ordinavit, qui se in VERBO FIDEI & ministerio baptizandi adjuvarent; maximè in civitate quæ linguâ Saxonum Ythancestir appellatur. Sed & in illa quæ Tillaburg cognominatur, quorum prior locus est in ripa *Pante amnis, secundus in ripa Tamesis, in quibus collecto examine famulorum Christi, disciplinam vitæ regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant, *custodire docuit. Cúmq; tempore non pauco, in præfata provincia, gaudente rege, congaudente universo populo, vitę cœlestis institutio quotidianum sumeret augmentum ; contigit ipsum regem, instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres qui hoc facinus patrarunt. Qui cùm interrogarentur cur hoc facerent, nihil aliud respondere potuerunt nisi ob hoc se iratos fuisse, & inimicos regi, quòd ille nimiù m suis parcere soleret inimici s, & factas ab eis injurias, mox ob[ecrantibus placidâ mente dimitteret. Talis erat culpa Regis pro qua occideretur, quòd Evangelica præcepta devoto corde servaret; in qua tamen ejus morte innoxiâ, juxta prædictum viri Dei, vera est ejus culpa punita. Habuerat enim unus ex his

* Sic T. & C. custodiri. W.

hæfde

hæſðe unalýfeðne ȝeryndrcipe. þa ſe B'. ꝥ ða ne mihte bepepian ⁊ ȝeſtýnan. ða amanſumeðe he hine. ⁊ eallum bebeað þam ðe him hýnan poldon. ꝥ hi on hiſ huſ ne eoðon. ne of hiſ ſpæren-
* ofep- ðum mete ðýȝeðon ; Ða * ſop-
hoȝoðe hoȝoðe ſe cýninȝ ꝥ beboð. ⁊ ȝe-
B. laþeðe ſe ȝeriþ hine to hiſ hame. ⁊ he hine ȝefohte ⁊ on hiſ huſ
* bneac. eoðe. ⁊ hiſ ſpæren ðo * ðeah. þa
B. he ða on ſeȝ ðanon fepðe. ða com. ſe B'. him toȝeaneſ ; Ða ſe cýninȝ hine ða on bereah. þa pæſ he ſophte ȝepondèn ⁊ lýhte of hiſ hoſſe. ⁊ feoll him to fotum. ⁊ hiſ ſcýlðe ſonȝýfenýſſe bæð ; Ða lýhte ſe B'. eac ſomoð ættȝæðepe ; ⁊ he ýſſe ðone cýninȝ licȝende ȝehſan mið ða ȝýſðe ðe he him on handa hæfðe. ⁊ mið birſcoplicſe * ealðon-
* aloon- licnýſſe pæſ cýþende ⁊ ðuſ cp'.
neſſe. B. Ic ðe ſecȝé cp'. he. ſonþon þu ne poldeſt ðe ahabban ſnam huſe þæſ ſonloſenan manneſ. ⁊ ðæſ ȝeniþeneðon. ꝥ ðu ſcealt on þam ſýlfan huſe ſpeltan ⁊ ðeað ðſopian ; Ac to ȝelýfanne iſ. ꝥ ſpýlc ðeaþ ðæſ æfeſtan manneſ. na læſ ꝥ an ſpýlce ſýnna aðilȝoðe. ac ſpýlce eac hiſ ȝeeaſnunȝe to ætýcte. ſonþon him ſpa ȝelamp ſop aſſæſtnýſſe inting an ⁊ ſop ȝehýlðe Cniſtes beboða ; Ða ſenȝ æfter Siȝebýſhte to eaſt Seaxna ſice Spiþhelm Seaxbaldeſ ſuna. ſe pæſ ȝefullað ſnam þam ſýlfan Ceðde on eaſt Engla mæȝþe. on þam cýnelican tune ðe iſ nemneð Rendleſham ⁊ hine onfenȝ æt fulluht bæþe him to ȝoðſuna Æþelpalð eaſt Engla cýninȝ. Annan bſoðeſ heona cýninȝeſ ;

qui eum occiderant comitibus illicitum conjugium, quod cùm Epiſcopus prohibere & corrigere non poſſet, excommunicavit eum, atque omnibus, qui ſe audire vellent, præcepit nè domum ejus intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempſit *autem hoc Rex præceptum, & rogatus à comite intravit epulaturus domum ejus, qui cùm abiiſſet obviavit ei antiſtes. At Rex intuens eum, mox tremefactus deſilivit equo, cecidítq; ante pedes ejus, veniam reatûs ſui poſtulans; nam & Epiſcopus pariter deſilivit, [ſederat enim & ipſe in equo.] Iratus autem tetigit regem jacentem virgâ quam tenebat manu, & Pontificali auctoritate *proteſtatus: Dico tibi, inquit, quia noluiſti te continere à domo perditi & damnati illius, tu in ipſa domo mori habes. Sed credendum eſt, quia talis mors viri religioſi non ſolùm talem culpam diluerit, ſed etiam meritum ejus auxerit: Quia nimirum ob cauſam pietatis, quæ propter obſervantiam mandatorum Chriſti contigit. Succeſſit autem Sigberchto in regnum Suidhelmus filius Sexbaldi, qui baptizatus eſt ab ipſo Cedda, in provincia Orientalium Anglorum, in vico Regio qui dicitur Rendlesham, [id eſt, manſio Rendili.] Suſcepítque eum [aſcendentem] de fonte ſancto, Ethilwaldus rex ipſius gentis Orientalium Anglorum, frater Annæ regis eorundem.

*Sic MSS. ſing.

* *Sic MS. ſing.*

CAP.

Cap. 23.

*Ut idem Episc. Cedda locum monasterii construendi ab*Æthelwaldo rege accipiens, orationibus & jejuniis Domino consecraverit, & de obitu ipsius.*

* Sic MS T. Oidilwaldo. C

Þæs ðyrres ylcan Godes manes gesuna þa he on east Seaxum biscop þenunge bruceðe * þeode. B. þæs. þ gelomlice his agene leoðe Norþan-hymbra mægþe rohte ⁊ neorode for intingan godcunde lare; Ða hine ða Æþelwalo Oswaldes sunu ðæs cyninges. se hæfde Deira rice. gesreah ⁊ ongeat halignes þes. ⁊ snotornes ⁊ gecoscnes on his þeawum. þa bæd he hine þ he sumne ðæl landes æt him onfenge þ he mihte mynster on getimbrian ⁊ Godes þeowas tosomnian. on ðam se cyning gelomlice his gebedo mihte gesecan ⁊ godcunde lare gehyran. ⁊ eac þonne he forþfærde þ he wæs bebyriged beon sceolde; ⁊ cw'. þ he getreowlice gelyfde þ he mihte srybe gefultumod beon on heofna ðæghwamlicum gebedum. Ða ðe on þære stowe Beamptune ðeopedon; hæfde he se ylca cyning ðær B'. broðer mid him. se wæs * Calin haten. se wæs Mærse Sweotol ⁊ efenlice Godes man. se him ⁊ his hiwum godcunde lare læsde. ⁊ ða gesyno þenode ðæs halgan geleafan. ðurh þæs cyþþo sryþost gelamp þ se cyning ðone B'. lufode ⁊ cuþe; Ða * gefultumade se B'. ðæs cyninges sillan. ⁊ him stowe gecear mynstes to timbrianne on heanum morum uppe; On þam wæs ma gesewen sceaþena ðigolnysse ⁊ sillðeora gyfernysse ðonne monna eaðung stop. þ æfter Sraiar sitedome. On þam clifum þe æs ðracan on eaðedon wæne uppynnende grofnys hneoðes ⁊ * nicra; Ðæt is to ongytanne þ acende wæron wætmas goðra ðæda. þæs æs[*oþþe]silðeos on eaðoðon oþþe men gesunedon sillðeorlice lifian; Ða tilode he sona se Drihtnes þes þa onfan-

* Cælin. C.

* Sic MS. C.

* nicsena. B.

* sic MSs. B. & C. ut Lat.

SOlebat autem idem vir Domini, cùm apud Orientales Saxones Episcopatûs officio fungeretur, sæpiùs etiam suam, id est, Northanhymbrorum provinciam exhortandi gratiâ revisere. Quem cùm Æthelwaldus filius Oswaldi regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum sanctum & sapientem probúmque moribus videret, postulavit eum possessionem terræ aliquam à se, ad construendum monasterium, *accipere; in quo ipse rex & frequentiùs ad deprecandum DOMINUM, verbúmque audiendum advenire, & defunctus sepeliri deberet. Nam & seipsum fideliter credidit, multùm juvari eorum orationibus quotidianis, qui illo in loco DOMINO servirent. Habuerat autem idem rex secum fratrem germanum ejusdē Episcopi, vocabulo Celin, virum æquè Deo devotum, qui & ipsi ac familię ipsius VERBUM & SACRAMENTA FIDEI, (erat enim presbyter) ministrare solebat; per cujus notitiam maximè ad diligendum noscendúmq; Episcopum pervenit. Favens ergò votis regis antistes, elegit sibi locum monasterii construendi in montibus arduis ac remotis: In quibus latronum magis latibula ac lustra ferarum, quàm habitacula fuisse videbantur hominum; ut juxta prophetiam Esaiæ, *in cubilibus in quibus priùs dracones habitabant, oriretur viror calami & junci*; id est, quod fructus bonorum operum ibi nascerentur, ubi priùs vel bestię commorari vel homines bestialiter vivere consueverant. Studens autem vir Domini acceptum monasterii locum, primò precibus ac jejuniis,

* *sic MSs.*

ȝenan ſtope ðæſ myn̄ſtſeſ. æ-
ſeſt mið ȝebeðum ⁊ fæſtenum
fſam unſÿfefinÿſſum hi ȝeclæn-
ſian ſaſa æſſena mana ⁊ be
ſmÿlſtnÿſſe. ſſa on ſæſe ſtope
ſa ſtaðelaſ ȝeſettte ðæſ myn-
ſtſeſ; Bæð ſa ðone cÿninȝ ꝑ he
him ſpeðe ⁊ * lÿfnÿſſe realðe. ꝑ
he ðæſ punian moſte. foſ in-
tinȝan hiſ ȝebeða. ealle tið ſæſ
feopeſtiȝlican fæſtenes æſ
Eaſtſum ſe ða topaſð ſæſ; ⁊ ⁊
eallum ſam ðaȝum butan ſunnan
ðaȝum he afæſte to æfenes ſſa
ſſa hiſ ðeaſ æſ. ⁊ no ſonne
butan meðmÿcelne ðæl hlafes ⁊
an henne æȝ. mið lÿtle meolc
fætefe ȝemenȝeðfe he onfenȝ;
⁊ ſeah cꝑ. he ꝑ ꝑ æſe heoſa ȝe-
puna. fſam ſam he ꝑ ȝemet le-
oſnoðe ſeȝollices ſeoðrciſes.
ꝑ ða onfanȝenan nifan ſtope
myn̄ſtes oſſe cÿſnican to timſ-
bſianne. ꝑ ða ſceolðan æſeſt
mið ȝebeðum ⁊ mið fæſtenum
Oſihtne ȝehalȝian; Mið ðÿ ſa
tÿn ðaȝas ſæſ feopeſtiȝlican
fæſtenes to lafe ſæſon. com
ſum æſendðſaca ſefe hine to cÿ-
ninȝe fefan het. ⁊ he ſa bæð
Cÿnebill hiſ Mærre Pſeoſt. ſe
ſæſ eac ſpÿlce hiſ aȝen bſoðeſ.
ꝑ he ða afæſtan onȝunnennÿſ-
ſe hiſ ȝefÿlðe ⁊ ȝeendode ſa he

* leofan. B. leafnefe. C.

* gehaten. C.

à priſtina flagitiorum ſorde purgare, & ſic in eo monaſterii fundamenta jacere; poſtulavit à rege, ut ſibi totum quadrageſimę *tempus, quod inſtabat, facultatem ac licentiam ibidem orationis cauſâ demorandi concederet. Quibus diebus cunctis, [a] exceptâ dominicâ, jejunium ad [b]veſperam juxta morem protelans; nec tunc niſi panis permodicum, & unum ovum gallinaceum cum parvo lacte, aquâ mixto, percipiebat. Dicebat enim hanc eſſe conſuetudinem eorum à quibus normam diſciplinæ regularis didicerat; ut accepta nuper loca ad faciendum monaſterium vel Eccleſiam, priùs orationibus ac jejuniis Domino conſecrent. Cúmque decem dies quadrageſimæ reſtarent, venit qui clamaret eum ad Regem. At ille, nè opus religioſum negotiorum regalium causâ intermitteretur, petiit presbyterum ſuum Cynebillum, qui etiam frater germanus erat ipſius, pia cœpta complere. Cui cùm ille libenter acquieſceret expleto ſtudio jejuniorum & orationis, fecit ibi monaſterium, quod nunc Læſtinga ea vocatur, & religioſis moribus, juxta ritus Lindiſſarnenſium, ubi educatus erat, inſtituit. Qui cùm annis multis & in prę̃fata provincia Epiſcopatum adminiſtraret, & hujus quoque monaſterii, ſtatutis *propoſitis, curam gereret, caſu contigit ut ad ipſum monaſterium tempore mortalitatis adveniens tactus ibidem infirmitate corporis, obiret. Qui primò quidem foris ſepultus eſt, tempore autem procedente mortę. ÿ læſ ꝑ æfeſte peonc fon læten pæſe fon intinȝan ſæſe cÿnelicſa ſcÿſa. ⁊ he ſa him luſtlice ȝeſafoðe ⁊ ȝefÿlleone ȝeonnfulnÿſſe ſæſa fæſtena ⁊ ȝebeða. ȝetimbſeðe ſæſ mÿnſteſ. ꝑ iſ nu *ȝecÿȝeð Læſtinȝa ea. ⁊ he hiſ mið eafſtum ſeapum ȝeſettte ⁊ ȝeſtafeloðe æftes ſam ſeapum on Lindeſfaſenena ea. ſæſ he afeðeð ſæſ; Ða he ſa moniȝ ȝeaſ on ðæſe foſeſſſecenan mæȝſe biſcop hað ſeȝnaðe ⁊ ſſÿlce eac ſÿſſes mÿnſtſes ȝemÿne ðÿðe. ⁊ ſæſ ſſauaſt ⁊ ealðoſmen ȝeſettte; Ða ȝelamp ꝑ he to ſam ſÿlfan mÿnſtſe becom. on ða tiðe ðæſe mÿclan ðeaðlicnÿſſe ⁊ ſoleſ ðe ofes mancÿnn cumen ſæſ; Ða ſæſ he ðæſ ȝeſtanden licumlicſe unſtumnÿſſe ⁊ foſſfeſnðe. ⁊ hiſ lichoma æſeſt ſæſ ute

* *Sax.* ante paſcha.

* *W. & C.* * *Sax.* præfectum & ſeniores inſtituit. Anglic. **provaſt & aldermen.**

beby-

* ꝑoꝑþ-ẏꝑnenꝺ-ꝑe. B. bebẏꝑiʒeꝺ; Ða ꝑæꝛ æꝼꝛeꝛ*ꝑoꝑþ-ʒonʒenꝺꝑe ꝛiꝺe on þam ẏlcan mẏnꝛꝛꝑe ꝑꝛænen cẏꝑice ʒeꝛimbꝑeꝺ. on aꝑe ðæꝑe eaꝺiʒan ꝑæmnan Sca'. Maꝑian. ⁊ eꝼꝛ on ðæꝑe hiꝛ lichoma ʒeꝑeꝛeꝺ ꝑæꝛ. be ꝑuðan ðam * ꝑibeꝺe; Sealꝺe he ꝑe

* ꝑeoꝑoꝺe. B. & C. B'. ꝼ mẏnꝛꝛeꝛ ꝛo ꝑeccanne æꝼꝛeꝛ him Ceaꝺꝺan hiꝛ bꝑeþeꝑ. ꝑe ꝑæꝛ æꝼꝛeꝛ þon biꝛcop ʒeꝑoꝑꝺen. ⁊ haliʒ Goꝺeꝛ man ꝛꝑa ꝑe heꝑ æꝼꝛeꝛ ꝛecʒaꝺ; Ꝑæꝑon hi iiii ʒeboþꝑo. Ceꝺꝺ. ⁊ Cẏnebill. ⁊ Celm: ⁊ Ceaꝺꝺa. eall Goꝺeꝛ ꝛa-

* *ſic MS. C. ut Lat.* ceꝑꝺaꝛ [* mæꝑe ⁊ ʒoꝺe] ꝛꝛeʒen ꝑæꝑon biꝛcopaꝛ. ⁊ ꝛꝛeʒen Mæꝛꝛe Pꝑeoꝛꝛaꝛ ealle ða ꝛeleꝛꝛan; Mið ðẏ ða ʒebꝑoþꝑa ꝼ ʒehẏꝑꝺon ða ðe on hiꝛ mẏnꝛꝛꝑe ꝑæꝑon on eaꝛꝛ Seaxna mæʒþe heoꝑa B'. ꝑoꝑþꝼeꝑeꝺne ⁊ bebẏꝑiʒeꝺne on Noꝑþan-hẏmbꝑum. þa eoꝺe heoꝑa xxx oꝼ ðam mẏnꝛꝛꝑe. ⁊ ðiꝺeꝑ coman. poldon hi ⁊ ꝑilneꝺon æꝛ heoꝑa ꝼæðeꝑ lice. oþþe Goꝺe liꝼian. ʒiꝼ ꝼ Goꝺe licoꝺe. oþþe ꝑoꝑþꝼeꝑenꝺe þæꝑ bebẏꝑiʒeꝺe beon. ⁊ hi luꝛꝛlice ꝼꝑam þam bꝑoþꝑum þæꝛ mẏnꝛꝛꝑeꝛ onꝼanʒene ꝑæꝑon. ⁊ hi ealle þæꝑ mið ðẏ ꝑæle þæꝛ ꝑoꝑeꝛꝑꝑecenan poleꝛ hꝑæðlice ꝑoꝑþꝼeꝑꝺon. ⁊ bebẏꝑiʒꝺe ꝑæꝑon. buꝛan anum cnihꝛe. be þam cuþ ꝛꝛanꝺeð ꝼ he mið ʒebeꝺum þæꝛhalʒanB'. ꝼꝑam ꝺeaþe ʒeꝛcẏlꝺeꝺ ꝑæꝛ; Ꝼoꝑþon mið ðẏ he micelꝑe ꝛiꝺe æꝼꝛeꝑ liꝼe ʒeoꝑne haliʒe ʒepꝑiꝛu leoꝑnaꝺe ⁊ ꝛmeaꝺe. þa æꝛnẏhꝛꝛan onʒæꝛ he ⁊ ʒeleoꝑnoꝺe on ʒaꝛꝛe. ꝼ he ne pæꝛmið pæꝛeꝑe ꝼulluhꝛeꝛ bæþe Goꝺe

* pelle. C. ꝛo beaꝑne acenneð. ⁊ he ꝛona pæꝛ mið þa *pẏllan ðæꝛ halꝑenꝺan bæþeꝛ ꝼꝑam ꝛẏnnum aþꝑæʒen. ⁊ æꝼꝛeꝑ ꝼæce ʒeþeah ꝼ hine mon ꝛo Mæꝛꝛe Pꝑeoꝛꝛe ʒehalʒoꝺe. ⁊ he moneʒum on Goꝺeꝛ cẏꝑicum nẏꝛ ⁊ bꝑẏce pæꝛ; Be þam niꝛ ꝛo ꝛꝑeoʒenne. ac iꝛ ꝛo ʒelẏꝼanne. ꝛꝑa ꝑe æꝑ cꝑæðon. ꝼ he mið þa þinʒunʒe hiꝛ ꝼæðeꝑ pæꝛ ʒeꝛcẏlðeð ꝼꝑam ðæꝑe ꝛiꝺe þæꝛ ꝺeaþeꝛ. ꝛo þæꝛ lichoman he ꝑoꝑ inꝛinʒan hiꝛ luꝑan com. ꝛo ðon ꝼ he æʒhpæþeꝑ ʒe ðone ecan ꝺeað beꝛꝑicoꝺe. ⁊ ꝛꝑẏlce eac

dente, in monaſterio Eccleſia eſt in honorem beatæ Dei genitricis, de lapide facta; & in illa corpus ipſius ad dexteram altaris reconditum. Dedit autem Epiſcopus regendum, poſt ſe, monaſterium fratri ſuo Ceadda, qui poſtea Epiſcopus factus eſt, ut in ſequentibus dicemus. Quatuor ſiquidem quos diximus, germani fratres Cedd, & Cinebil, & Cęlm, & Ceadda (quod rarò invenitur) omnes ſacerdotes Domini fuere pręclari; & duo ex eis etiam ſummi ſacerdotii gradu functi ſunt. Cùm ergò Epiſcopum defunctum ac ſepultum in provincia Northanhymbrorum audirent fratres qui in monaſterio ejus erant, in provincia Orientalium Saxonum, venerunt illò de ſuo monaſterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus ſui patris aut vivere (ſi ſic Deo placeret) aut morientes ibi ſepeliri. Qui libenter à ſuis fratribus & [commilitonibus] ſuſcepti, omnes ibidem, ſuperveniente præfatæ peſtilentię clade, defuncti ſunt, excepto uno puerulo, quem, orationibus patris ſui, à morte conſtat eſſe ſervatum. Nam cùm multo poſt hæc tempore viveret, & SCRIPTURIS legendis operam daret, tandem didicit, ſe aquâ baptiſmatis non eſſe regeneratum; & mox fonte lavacri ſalutaris ablutus, etiam poſtmodum ad ordinem presbyterii promotus eſt, multíſque in Eccleſia utilis fuit. De quo dubitandum non *crediderim, quin interceſſionibus (ut dixi) ſui patris, ad cujus corpus, dilectionis ipſius gratiâ, venerat, ſit ab articulo mortis retentus; ut & ipſe ſic mortem evaderet æter-

* *T. & W.*

oþþum bnoþþum lifer þegnunge.
*ecþe. ⁊ * eoþþe hælo þuþh hiſ lifeſ
B. & C. bỳſne gegeaþþaðe;

nam, & aliis quoque fratribus ministerium vitæ ac salutis docendo exhiberet.

NOTÆ.

[a] Exceptâ Dominicâ:--*Nam latitia diei Domin. resurrectioni Christi sacra, jejunare non patitur. Vide Hom.* 34. *pag.* 78. *lin.* 1. FERIA iiii IN CAPITE JEJUNII.

Þe eꝛaþ on ðam ſunnan dagum on undeþn ⁊ on æfen. foꝛþam þe ſe ſunnan dæg iſ ſþa halig þ ſe man bið þỳnþe þe on ðam dæge fæſtan þỳle þ he beo amanſumoð. gif he hiꝛ foꝛ hiſ anþilnỳſſe deð; Ne eac man ne moꝛ cneoꝛian on ſunnan dagum. þeſceolan ſþa ðeah æghþeꝛ ge on ſunnan dagum ge on oþþum dagum ðꝛuncennỳſſe ⁊ oſeþfỳlle foꝛbugan. be ðam ðe uſ bec tæceaþ. ⁊ huþu ſþiðoſt on lengten;

Diebus solis manè, & vesperi manducamus; nam dies Solis tam festivus est, quòd homo dignus sit, qui die illo jejunare vult, ut excommunicetur, si hoc pro voluntatis obstinatione fecerit. Nec potest quis diebus Solis genuflectere. Debemus tamen cùm diebus Solis tum diebus aliis ebrietatem, & ingluviem fugere, (sicut nos biblia erudiunt) & saltem maximè in * *Quadragesima.*

* *Nam Quadragesima est ad Paschæ celebrandum, & ad Eucharistiam percipiendam præparatio, ut suprà, pag.* 71. *l.* 27.

[b] Quibus diebus-- jejunium ad vesperam.--- *Licèt doctrina Ecclesiæ è verbo Dei jejunium præscripserit, mediocritatem tamen illam, quæ cujusque naturæ viribus, & regionum discrimini conducit, retinendam decernit. Sed absit, viri Christiani non eo, quo oportet, ad luxum premendum rigore utantur. Hom.* 34. *p.* 206 *l.* 3.

Sþa ſþa ſe lichama leoꝛaþ be hlafe ⁊ ðꝛince. ſþa ſceal ſeo ſapul libban be lafe ⁊ gebeðum. fela ðỳſlice ðæða ðefiaþ mancỳnne. oþþe foꝛ anþilnỳſſe. oþþe foꝛ unfeaſte. ſþa ſþa ſume menn ðoð ðe ðỳſlice fæſtað oſeꝛ hỳſa mihte. on gemænelicum lengtene. ſþa ſþa ſe ſỳlfe gefaꝛon oþþæt hi ſeoke puꝛðon; ðume fæſton eac ſþa. þ hi foꝛſaꝛon to etenne buton on ðone oþefne dæg. ⁊ æton þonne gnæðiglice. ac uſ ſecgað bec þ ſume fæſton ſþa þ hi gefþencton hi ſỳlfe foꝛþeaꝛle. ⁊ nane meðe næfoon þæſ micelan gefþincef. ac ðæſ þe fỳnſt þæꝛon fþam Goðef milðſunge; Nu gefetton þam halgan fæðeꝛaſ þ þe fæſton mið genaðe. ⁊ ælce dæg eton mið geðafenlicnỳſſe. ſþa þ uþe lichama aleſeð ne puþþe. ne eſt oſeꝛ mæſt to ídelum luſtum; Ðæſ eaꝛð niſ eac ealleſ ſþa mægenfæſt heꝛ on utepeaꝛðan þæꝛe eoꝛþan bnaðnỳſſe. ſþa ſþa heo

Sicut corpus pane potúque vivit, sic vivet anima doctrinâ & oratione. Multa stultè susceptа, humanum genus perterrefaciunt: sive pro obstinatione, sive pro imprudentia: sicut quidam homines stultè agunt, qui ultra vires suas in Quadragesima communi jejunant; prout nos ipsi vidimus, donec ægrotassent. Alii etiam ità jejunárunt, ut manducare, nisi alterno die, despicerent: tunc autem avidè vescerentur: nobis verò biblia declarant, quòd alii ità jejunent, ut se valde affligant, nullámque *magnæ hujus afflictionis* *mercedem *habeant: sed eò longiùs à Dei absint misericordia. Sancti verò Patres instituunt, ut cum ratione jejunemus: & quotidie juxta convenientiam comedamus: ità ut corpus nostrum languidius nè fiat, néve contrà, libidinibus vanis præpotentius. Hæc autem terra non est omnino æquè potens jejunii, hîc in extima hujus mundi latitudine, atque*

* *Quò plùs jejunii sui meritis tribuunt, eò minùs mercedis à Dei misericordia accipiunt.*

ıſ to middeſ on mægenfæſtum eaſdum. þæſ man mæg fæſtan ſneolicoſ þonne heſ; Ne nu niſ mancyn ſra mihtig ſra menn pæſon æt fruman; Niſ nan fæſten ſra god. ne Godе ſra gecpeme. ſra ꝥ fæſten ıſ. ꝥ manfulnyſſe onſcunie. ⁊ leahtraſ foſbuge. ⁊ foſlæte rake. ⁊ mid godum bigengum Godе gecpeme. ⁊ mid geſceadе libbe ſra ſra ſe ſæden æſ;

illa eſt in medio [ſita] *in potentibus jejunii regionibus. Ibi liberiùs, quàm hîc, quis poterit jejunare. Neque nunc humanum genus æquè robuſtum, atque initio fuit: nullum jejunium æquè bonum, atque æquè Deo gratum, atque illud jejunium, ut quis* ſaturitatem *fugiat, declinétq; vitia; litem quoque dimittat, boníſq; cultibus Deo placeat; & vivat cum ratione, ſicut antè diximus.*

Cap. 24.

*Ut provincia Merciorum, occiſo rege Pendâ, fidem Chriſti ſuſceperit: & Oſwi, pro adepta victoria, *poſſeſſiones & territoria Deo, ad conſtruenda monaſteria, dederit.*

* *Sic MSs. ſing.*

Dyrrum tidum Orric ſe cyning mid þy he grimme hergunge ⁊ unaræfnendlice þrope dær oft cpedenan Myrcna cyningeſ Pendan. ſe eac hiſ brodor ofſloh. da æt nyhſtan pæſ he mid nyde gebæded. ꝥ he him gebead. rih hiſ ribbe ⁊ gehet. unrim * maþma. ⁊ cynelicra gyfena. ma þonne fela manna gelyfan mæge. ⁊ rid þon de he eft ham cyrde mid hiſ rykde. ⁊ hiſ land ⁊ hiſ rice oþ forfyrdne hergode; Mid dy he da ſe getreopleara cyning nænige þinga hiſ benum gebaſian polde. ſeþe ꝥ on hiſ mode gehogod ⁊ geteod hæfde. ꝥ he polde ealle hiſ deode fram þam gingrum oþ þa yldran fordon. ⁊ fordilgian. da bereah he to fultume þære godcundan arfæſtnyſſe. þa he fram þam arleaſan cyninge nænige ribbe findan mihte; ⁊ he þa pæſ mid gehate hine fylſne bindende. ⁊ duſ cſ'. Nu ſe hæþena ne * con ure gyfe onfon. utan pe þam fyllan ⁊ bringan de onfon can uſum Drihtne hælendum Criſte; ⁊ he da gehet gif Drihten him rige fyllan polde. ꝥ he polde hiſ dohter Godе forgifan. ⁊ gehalgian on clænum mægþhade. ⁊ rpylce eac trelf boclanda æhte. ꝥ he geaf Godе mynſter on to timbrianne. ⁊ ſra mid meodycele perede

* mad-ma. C.

* can. B. & C.

His temporibus rex Oſwi, cùm acerbas & intolerabiles pateretur irruptiones ſæpè dicti regis Merciorum, qui fratrem ejus occiderat; ad ultimum, neceſſitate cogente, promiſit ſe ei innumera, & majora quàm credi poteſt, ornamenta regia, vel donaria in pretium pacis largiturum; dummodo ille domum rediret, & provincias regni ejus uſque ad internecionem vaſtare deſineret. Cúmque rex perfidus, nullatenus precibus illius aſſenſum præberet, qui totam ejus gentem, à parvo uſque ad magnum delere, atque exterminare decreverat, reſpexit ille ad divinę auxilium pietatis; [quo ab impietate barbarica poſſet eripi:] Votóque ſe obligans, ſi paganus, inquit, neſcit accipere noſtra donaria, offeramus ei, qui novit, Domino Deo noſtro. Vovit ergo *quia ſi victor exiſteret, filiam ſuam Domino, ſacrâ virginitate, dicandam offerre, ſimul & duodecim poſſeſſiones prædiorum, ad conſtruenda monaſteria, donaret: &

* *Sic MSs. ſing.*

þ he to þam campe ꝼeþde ; ⁊ ſr þ ꝼæd. þ ða hæþenan ðꝛittigum ꝛiþa maꝛe peoꝛud hæꝼdon. þonne Oꝛꝛio ꝛe cyning mid ealhꝼꝛiþe hiꝛ ꝛuna. pæꝛ ġetꝛyþdde on Cꝛiꝛtes ꝼultum. mid meðmycle peoꝛdde him togeaneꝛ com. ꝼoꝛþon ecgꝼeꝛð hiꝛ oðeꝛ ꝛunu on þa tid on Myꝛcna landе mid Cynnꝛiꝛꝛe þam cꝛene pæꝛ to giꝛle ġeꝛeald ; ſæþelꝛald ðonne Oꝛꝛaldeꝛ ꝛuna þæꝛ cyningeꝛ ꝛeþe him on ꝼultume beon ꝛceolde. ꝛe pæꝛ on ðæle þaꝛa þiþeꝛꝛeaꝛðna. ⁊ ꝼeaht ⁊ þon þiþ hiꝛ eðle. ⁊ þið hiꝛ ꝼæðeꝛan ; Ða pæꝛ ꝛona ðæꝛ þe hi þ ġeꝼeoht ongunnon. þ ða hæðenan pæꝛon ꝛlæġne ⁊ ġeꝼlymde. ⁊ xxx ealdoꝛmanna ⁊ heꝛetoġena. ða ðe ðam cyninge to ꝼultume coman. lyteꝛtne ealle pæꝛon oꝛꝛlaġene ; On þam pæꝛ ſæþelheꝛe Annan bꝛoþeꝛ eaꝛt Engla cyningeꝛ. ꝛe æꝼteꝛ him to ꝛice ꝼenġ. ꝛe pæꝛ oꝛðꝛuma ðæꝛ ġeꝼeohteꝛ ðone mon ꝛloh eac mid ealle hiꝛ camp peoꝛude þe he mid him bꝛohte. ⁊ ꝼoꝛþon ðe ðiꝛ ġeꝼeoht neah ſinꝼæde ꝛtꝛeame pæꝛ ġeꝼohten. pæꝛ ꝛeo ea þa ꝼoꝛ ꝛeneꝛ mycelnyꝛꝛe ꝛpyþe ꝛeþe ⁊ heoꝛon ꝼlod mycel on * ꝼlymde. C. ꝼæt. ða ġelamp ða hi * ꝼleonde pæꝛon. þ ðæꝛ mycele ma mon cynneꝛ adꝛanc on ðam pætepe. þonne mid ꝛpeoꝛde oꝛꝛlæġen pæꝛe ; Ða ðyde Oꝛꝛio ꝛe cyning æꝼteꝛ þon ðe he Dꝛihtne ġehet. ⁊ ꝼoꝛ ðam ꝼoꝛġiꝼenan ꝛiġe Gode ðanc ꝛæde. ⁊ ælꝼꝼlæde hiꝛ ðoht oꝛ Gode ꝼoꝛġeaꝼ. ⁊ hi ġehalġode ecꝛe clænnyꝛꝛe. ⁊ eac ꝛpylce þa tpelꝼ bocland him ġeꝼꝛeode eoꝛþlicaꝛ camp- * hyꝛ- haðeꝛ ⁊ eoꝛþlicꝛe *heꝛenyꝛꝛe to bigonġenne þone heoꝛonli- ꝛum- can camphad. ⁊ to munuc ꝛtoꝛum ġeꝛettе. ⁊ him peoꝛld nyꝛꝛe. B ꝛpede ⁊ æhte ꝼoꝛġeaꝼ þ hi ꝛceolðan ꝼoꝛ hine þinġian. ⁊ ꝼoꝛ ꝛibbe hiꝛ ðeode. pæꝛ þæꝛ landeꝛ ealleꝛ hund tpelꝼtiġ hida ⁊ ꝛixtiġ

sic cum pauciſſimo exercitu ſe cèrtamini dedit. Denique fertur, quod tricies majorem pagani habuerint exercitum, [ſiquidem ipſi triginta legiones, ducibus nobiliſſimis inſtructas, in bello habuere.] Quibus Oſwi rex, cum Alchfrido filio, perparvum (ut dixi) habens exercitum, ſed Christo duce, confiſus, occurrit: Nam alius filius ejus *Ecgfrid, eo tempore in * c.
provincia Merciorum, apud reginam *Cinviſe, obſes tenebatur. * c.
Filius autem Oſwaldi regis Ethilwald, qui eis auxilio eſſe debuerat, in parte erat adverſariorum; eiſdémque, contra patriam & patruum ſuum pugnaturis, ductor extiterat: [quamvis ipſo tempore pugnandi ſeſe pugnæ ſubtraxerat, eventúmq; diſcriminis tuto in loco expectabat.] Inito ergò certamine, fugati ſunt & cæſi pagani duces regis triginta, qui ad auxilium venerant penè omnes interfecti; in quibus *Ædil- *w. & C.
here, frater Annæ regis Orientalium Anglorum, qui poſt eum regnavit, auctor ipſe belli, perditis militibus ſive auxiliis, interempt9 eſt. Et quia prope fluvium *Vin- *w. & c.
ved pugnatum eſt, qui tunc, præ inundantia pluviarum, latè alveum ſuum, imò omnes ripas ſuas tranſierat, contigit ut multò plures aqua fugientes, quàm bellantes perderet enſis. Tunc Rex Oſwi, juxta quòd Domino voverat, pro collata ſibi victoria gratias Deo referens, dedit filiam ſuam Elfledam, [quæ vix dum unius anni ætatem impleverat,] perpetuâ ei virginitate conſecrandam; donatis inſuper duodecim poſſeſſiunculis terrarum, in quibus ablato ſtudio militiæ terreſtris, ad exercendam militiam cœleſtem ſupplicandúmque pro pace gentis ejus [æterna, devotioni ſedulæ] monachorum, locus facultáſque

ꝛıxtıg ın Deꝛa mæg᷄e. ꝛıxtıg on Beoꝛnicum ; Ða eode ꝛeo ꝓoꝛeꝛꝓnecene dohtoꝛ Oꝛꝓıeꝛ þæꝛ cyninge ꝛ Gode gehalgod on
* heoꝛot. B. & C. þ᷄ mynꝛteꝛ de ıꝛ nemned *heoꝛt ea. on þam pæꝛ on ða tıd hilde abbbudıꝛꝛe. ꝛeo æꝛteꝛ tꝛam gea-ꝛnum gebohte tyn hıda landeꝛ hıꝛe on æhte on þæꝛe ꝛtoꝛe ꝛeo ıꝛ gecꝛeden Stꝛeoneꝛhalh. ðæꝛ heo mynꝛteꝛ getımbꝛode. on ðam ꝛeo gemynegode cyninge ꝛ doht᷄eꝛ æꝛeꝛt þæꝛ diꝛcipu-
* manna la. ꝛ leoꝛnung * mon ꝛeogollice ꝛ liꝛeꝛ. ꝛ eꝛt æꝛteꝛ ðon þæꝛ maginꝛteꝛ ꝛ laꝛeoꝛ ðæꝛ mynꝛtꝛeꝛ od hiꝛe daga ꝛım ꝛeꝛylded þæꝛ. þ᷄ ıꝛ aneꝛ ꝓona ꝛıxtıg ꝓınꝛa. ða heo to clypnyꝛꝛe. ꝛ to gymungum þæꝛ heoꝛonlıcum bꝛyðguman eaðıg fæmne ıneode. on ðam mynꝛtꝛe heo ꝛ Oꝛꝓıo hiꝛe fæðeꝛ. ꝛ hiꝛe moðuꝛ Eanflæd. ꝛ hiꝛe moðuꝛ fæðeꝛ Eoꝛine. ꝛ monige odꝛe æðele on Sce. Petꝛeꝛ cyꝛıcean. ðæꝛ Apoꝛtoleꝛ bebyꝛıgde pæꝛon ; Ðıꝛ ge-fꝛeoht Oꝛꝓıo ꝛe cyning ðy ꝛꝛeotteogeþan geaꝛe hıꝛ ꝛıceꝛ on ðam lande de Loıðıꝛ hatte. ðy ꝛeoꝛonteoþan dæge Kalendaꝛum Decembꝛıum gefꝛemede. mıd
*nyꝛteoꝛþneꝛꝛe. B. mycelꝛe * nyꝛtnyꝛꝛe æghwæþeꝛeꝛ folceꝛ. foꝛþon de he hıꝛ deode alyꝛde. ꝛ genepede fꝛam dæꝛe ꝛeondlıcan hepgunge daꝛa hæðenꝛa. ꝛ eac ꝛꝓylce Myꝛcna deode. ꝛ ðæꝛa neah mæg᷄a. oꝛ aheaꝛenum dy getꝛeoꝛleaꝛan Cꝛıꝛteꝛ geleaꝛan gecynde ; Þæꝛ æꝛeꝛt Mencna Bıꝛceop
*ſic MS.C Dıoma. B. ꝛ Lındeꝛꝛeaꝛena ꝛ Mıddelengla *Dema gefoꝛðen. ꝛꝓa ꝛe beꝛoꝛan ꝛæðan. ꝛe on Mıddelengum foꝛþfeꝛde ꝛ bebyꝛıged þæꝛ ; Se æꝛtena þæꝛ Cellach. ꝛe foꝛlet hıꝛ bıꝛcop ðenunge on Engum. ꝛ lıꝛıgende to Scottum hpeaꝛf. æghwæþeꝛ heoꝛa þæꝛ Scotta cynneꝛ ; Se ðꝛıdda Bıꝛceop þæꝛ Tꝛumheꝛe. ꝛe þæꝛ Angel cynneꝛ. ac he þæꝛ gelæꝛed ꝛ

ſuppeteret. E quibus videlicet poſſeſſiunculis, ſex in provincia Deirorum, ſex in Berniciorum dedit. Singulę verò poſſeſſiones decem erant familiarum, id eſt, ſimul omnes centum viginti. Intravit autem præfata Regis Oſwi filia, Deo dicanda, monaſterium quod nuncupatur Herut eu, [id eſt, inſula cervi,] cui tunc *Hilda Abbatiſſa pręfuit. Quę poſt biennium, comparatâ poſſeſſione decem familiarum, in loco qui dicitur Streaneshalh, ibi monaſterium conſtruxit. In quo memorata Regis filia, primò diſcipula vitæ regularis, deinde etiam magiſtra extitit; donec, completo ſexaginta annorum numero, ad complexum & nuptias ſponſi cœleſtis virgo beata intraret. In quo monaſterio & ipſa, & pater ejus Oſwi, & mater ejus Eanfled, & pater matris ejus Edwinus, & multi alii nobiles in Eccleſia S. Apoſtoli Petri ſepulti ſunt. Hoc autem bellum, Rex Oſwi in regione Loidis, tertiodecimo regni ſui anno, decimoſeptimo die Kalendarum Decembrium, cum magna utriúſque populi utilitate confecit. Nam & ſuam gentem ab hoſtili paganorum depopulatione liberavit: & ipſam gentem Merciorum finitimarúmque provinciarum, deſecto capite perfido, ad fidei CHRISTIANÆ gratiam convertit. Primus autem in provincia Merciorum, ſimul & Lindiſſarorum, ac mediterraneorum Anglorum factus eſt Epiſcopus Diuma, (ut ſuprà diximus;) qui apud mediterraneos Anglos defunctus, * ac ſepultus eſt: Secundus Cellach, qui relicto Epiſcopatûs officio, vivens ad Scotiam rediit; utérque de genere Scotorum: Tertius Trumhere, de natione quidem Anglorum, ſed

* *Sic MS.T.* Hild. *W. & C.*

* *Sic MS. ſing.*

ȝ ȝehalȝaȣ ƿnam Scottum. ƿe
ƿæƿ Abbuȣ on ƿam myn ſtƿe ȣe
ıſ cƿeȣen Ongetlingum. ƿ ıſ ƿeo
ſtoƿ ȣæƿ Oſƿıne cyninȝ oƿƿlæ-
ȝen ƿæƿ. ƿƿa ƿe beƿoƿan ȝemy-
neȝoȣon. ȝ ƿoƿƿon ⁊anƿlæȣ ƿeo
* mæȝe. cƿen hıƿ * maȝe ƿoƿ ȝeclænſun-
C. ȝe hıƿ unnıhteƿ ƿlæȝeƿ. bæȣ heo
Oſƿıo ȣone cyninȝ ƿ he ȣæƿ
ƿoƿȝeaƿe ſtoƿe myn ſteƿ on to
timbƿıanne ƿam ƿoƿeƿƿnecenan
Goȣeƿ ȣeoƿe Tƿumheƿne. ƿoƿ-
ȣon ȣe he eac ſƿyle ƿæƿ mæȝ
ȣæƿ oƿƿlæȝenan cyninȝeƿ; ƿ on
ȣam myn ſtƿe pæƿon ſınȝale ȝe-
beȣa ƿoƿ æȝhpæȣeneƿ cyninȝeƿ
ecne hælo. ȝe ȣæƿ oƿƿlæȝenan.
ȝe ȣæƿ ȣe hıne ſlean hehte;
hƿæt. he ȣa ƿe cyninȝ Oſ-
ƿıo æƿteƿ Penȣan ſlæȝe. ƿneo
ınteƿ ƒull Meƿcna ȣeoȣe ȝ
ſƿyle eac ȣæne oȣƿum ƿolcum
* oƿeƿ. ſuȣ mæȝȣa on ealȣoƿȣome * ƿo-
ſuperſcrip. Cant. ƿe pæƿ. ȝ he ſƿyle eac * Pehta
* Peoh- ȣeoȣe oƿ ȣam mæƿtan ȣæle On-
ta. B. ȝel cynneƿ ƿıce unȣeƿȣeoȣȣe. ȝ
hım to heƿenyƿƿe ȝeteah; On
ȣa tıȣ eac ſƿyle Oſƿıo ƿe cy-
ninȝ ȝæƿ ȝ ƿealȣe. ȣam ƿoƿe-
ƿƿnecenan Peaȣan Penȣan ſuna
ȣæƿ cyninȝeƿ. ƿoƿƿon ȣe he pæƿ
hıƿ mæȝ. ſuȣ Myncna ƿıce. ȣa
ſyndon ȣæƿ ȣe menn cpeƿaȣ ƿıƿ
ƿuƿƿenȣo ƿolceƿ. ȝ ƿa ſyndon
* Tƿe- to ſceaȣenne mıȣ * Tƿentan
ontan. ſtƿeame ƿıƿ noƿȣ Myncum. ƿa-
C. ƿa landa ıſ ſeoƿon ȣuƿenȣo ;

Ac he ȣa ſe yl ca Peaȣa ƿy nyhſtan lenȝtenne ſƿyƿe manƒul-
lice acpealo pæƿ ƿuƿh melounȝa hıƿ aȝennyƿ ƿıƒeƿ. on ȣæne
⁊aƿtoƿlican tıȣe ſymbelnyƿƿe ; Ða ȣa ƿneo ƿınteƿ ȝeƒyl-
leȣe pæƿon. æƒteƿ Penȣan ſleȝe ƿæƿ cyninȝeƿ. ƿa punnon ȝ
ƒuhton ƿıƿ Oſƿıo Myncna henetoȝan ȝ ealȣoƿmenn Jmmen.
ȝ ⁊aƒa. ȝ ⁊aȣbyƿht. ȝ hoƿon Pulƒheƿe Penȣan ſuna Myncum
to cyninȝe. ƿone heo ȝeonȝne æƿ ıȝollice heolȣon ȝ hæƒ-
ȣon. ȝ apuƿƿon ƿa ealȣoƿmenn ȣæƿ ƿnemƿan cyninȝeƿ. ȝ he-
oƿa land ȝ heoƿa ȝemæƿo ſtƿonȝlice ȝeeoȣan ȝ ƿneoȣom on-
ƒenȝon.

*edoctus & ordinatus à Scotis; qui erat Abbas in monaſterio quod dicitur Ingetlingum; ipſe eſt locus in quo occiſus eſt rex Oſwi, ut ſuprà meminimus. Nam Regina Eanfled propinqua illius, ob caſtigationem necis ejus injuſtæ, poſtulavit à Rege Oſwi, ut donaret ibi locum monaſterio conſtruendo, præfato Dei famulo Trumhere, quia propinquus & ipſe erat regis occiſi. In quo videlicet monaſterio, orationes aſſiduę pro utriuſque regis, id eſt, occiſi & ejus qui occidere juſſit, ſalute æterna fierent. Idem autem rex Oſwin, tribus annis poſt occiſionem Pendan regis Merciorum, genti, necnon & cęteris auſtralium provinciarum populis præfuit; qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regno Anglorum ſubjecit. Quo tempore donavit præfato Peadan, filio regis Pendan, eò quòd eſſet cognatus ſuus, regnum auſtralium Merciorum, qui ſunt (ut dicunt) familiarum quinque millium, diſcreti fluvio Treantâ ab aquilonaribus Mercis, quorum terra eſt familiarum ſeptem millium: ſed idem *Peada proximo vere multùm nefariè peremtus eſt, proditione (ut dicunt) conjugis ſuæ, in ipſo tempore feſti Paſchalis. Completis autem tribus annis poſt interfectionem Pendan regis, rebellaverunt adverſùs regem Oſwi, duces [gentis Merciorum] Immin, & Eaba, & Eadberht, levato in regem Vulfhere filio ejuſdem Pendan adoleſcente, quem occultum ſervaverant: Et ejectis principibus regis, non proprii, fines ſuos fortiter ſimul & libertatem receperunt. Sícque

*W. & C.

*W. & C.

ꝼengon. And hi ꝼꝑa ꝼꝛiȝe miꝺ heoꝛa cyninȝe Ꝺꝛihtne Cꝛiꝼte ꝺam ꝛoꝺan cyninȝe. ꝼoꝛ þam ecan ꝛice on heoꝼonum ȝeꝼeonꝺe ꝺeoꝺꝺon ⁊ ꝼæꝛ he ꝼulꝼheꝛe Mýꝛcna cyninȝ ꝛeoꝼontýne ꝓintep. ⁊ he hæꝼꝺe æꝛeꝛt Ꝺꝛumheꝛe B'. him to laꝛeoꝛe. be þam pe beꝼoꝛan ꝛæꝺon. Se æꝼteꝛa ꝼæꝛ * Geaꝛumon. Ðꝛiꝺꝺa ꝼæꝛ Ceaꝺꝺa. ⁊ ꝼeoꝛꝺa ꝼinꝼenþ. Ealle ꝺaꝛ pæꝛon endebýꝛdlice on hiꝛ ꝺæȝe Biꝛceop haꝺa bꝛucendе on Mýꝛcna ꝺeoꝺe ⁊

* Jaꝛuman.B.

cum ſuo rege liberi, Chriſto vero regi, pro ſempiterno in cœlis regno, ſervire gaudebant. Præfuit autem idem rex [genti Merciorum,] annis decem & ſeptem. Habuítque primum Epiſcopum Trumhere, de quo ſuprà diximus; ſecundum *Jaruman; tertium Ceaddan; quartum Winfridum: Omnes hi per ordinem ſibimet ſuccedentes ſub rege Vulfhere, gentis Merciorum Epiſcopatu ſunt functi.

* *Sic MSS. W. & C.*

Cap. 25.

Ut quæſtio ſit mota de tempore Paſchæ, adverſùs eos qui de Scotia venerant.

Sax. Deeſt INterea Aidano Epiſcopo de hac vita ſublato, Finan pro illo gradum Epiſcopatûs, à Scotis ordinatus ac miſſus, acceperat; qui in inſula Lindiſfarnenſi fecit Eccleſiam Epiſcopali ſede congruam. Quam tamen, more Scotorum, non de lapide, ſed de robore ſecto totam compoſuit atque arundine texit: Quam, tempore ſequente, Reverendiſſimus Archiepiſcopus Theodorus in honorem beati Petri Apoſtoli dedicavit. Sed & Epiſcopus loci ipſius Eadberht ablatâ arundine, plumbei laminis eam totam, hoc eſt, & tectum, & ipſos quoq; parietes ejus cooperire curavit. His temporibus quæſtio facta eſt frequens & magna, de obſervatione Paſchæ, confirmantibus eis, qui de Cantia vel de Galliis advenerant, quòd Scoti dominicum Paſchæ diem, contra univerſalis Eccleſiæ morem, celebrarent. Erat in his acerrimus verę Paſchæ defenſor nomine Ronan, natione quidem Scotus, ſed in Galliæ vel Italiæ partibus regulâ Eccleſiaſticæ veritatis edoctus; qui cum Finano confligens, multos quidem correxit, vel ad ſolertiorem veritatis inquiſitionem accendit; nequaquam tamen Finanum emendare potuit, quin potiùs quòd eſſet homo ferocis animi, acerbiorem caſtigando, & apertum veritatis adverſarium reddidit. Obſervabat autem Jacob diaconus quondam (ut ſuprà docuimus) venerabilis Archiepiſcopi Paulini, verum & Catholicum Paſcha cum omnibus quos ad correctiorem viam erudire poterat. Obſervabat & regina *Eanfleda cum ſuis, juxta quod in Cantia fieri viderat, habens ſecum de Cantia presbyterum Catholicę obſervationis, nomine Romanum. Unde nonnunquam contigiſſe fertur illis temporibus, ut bis in anno uno Paſcha celebraretur. Et cùm Rex Paſcha Dominicum ſolutis jejuniis faceret, tum regina cum ſuis, perſiſtens adhuc jejunio diem palmarum celebraret. Hęc autem diſſonantia Paſchalis obſervantiæ, vivente Aidano, patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia etſi paſcha, contra morem eorum qui ipſum miſerant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis, & dilectionis, juxta morem, omnibus ſanctis conſuetum, diligenter exequi curavit. Unde ab omnibus, etiam his qui de Paſcha aliter ſentiebant, meritò diligebatur, nec ſolùm à mediocribus, verùm ab ipſis quoque Epiſcopis, Honorio Cantuariorum, & Felice Orientalium Anglorum venerationi habitus eſt. Defuncto autem Finano, qui poſt illum fuit, cùm Colmanus in Epiſcopatu ſuccederet, & ipſe miſſus à Scotia, gravior de obſervatione Paſchæ, necnon & de aliis Eccleſiaſticæ vitæ diſciplinis, controverſia nata eſt. Unde meritò movit hæc quæſtio ſenſus & corda multorum timentium, ne fortè, accepto Chriſtianitatis vocabulo, *in vacuum currerent aut cucurriſſent.* Pervenit & ad ipſas principum aures, Oſwi videlicet regis, & filii ejus

* Eanfleda *W. & C.*

Alchfridi : Quia nimirum Oſwi à Scotis edoctus ac baptizatus, illorum etiam linguâ optimè imbutus, nil melius quàm quod illi docuiſſent, autumabat. Porrò Alchfrid magiſtrum habens, eruditionis Chriſtianæ, Wilfridum virum doctiſſimum: nam & Romam priùs propter doctrinam Eccleſiaſticam adierat, & apud Dalfinum Archiepiſcopum Galliarum Lugduni multum temporis egerat; à quo etiam tonſuræ Eccleſiaſticæ coronam ſuſceperat: Hujus doctrinam omnibus Scotorum traditionibus jure præferendam ſciebat. Unde ei etiam donaverat monaſterium quadraginta familiarum, in loco qui dicitur in * Hrypum: Quem videlicet locum paulò antè, eis qui Scotos ſequebantur, in poſſeſſionem monaſterii dederat. Sed quia illi poſtmodum, datâ ſibi optione magìs loco cedere, quàm ſuam mutare conſuetudinem volebant, dedit eum illi qui dignam loco & doctrinam haberet & vitam. Venerat eo tempore Agilberhtus Occidentalium Saxonum Epiſcopus, cujus ſuprà meminimus, amicus Alchfridi Regis & Wilfridi Abbatis, ad provinciam Northanhymbrorum, & apud eos aliquandiu demorabatur; qui etiam Wilfridum rogatu Alchfridi, in præfato ſuo monaſterio, presbyterum fecit: Habebat autem ſecum ipſe presbyterum, nomine Agathonem. Motâ ergò ibi quæſtione de Paſcha, vel tonſura, vel aliis rebus Eccleſiaſticis, diſpoſitum eſt, ut in monaſterio, quod dicitur Streaneshalch, quod interpretatur ſinus fari, (cui tunc Hilda abbatiſſa, Deo devota fœmina, præfuit,) ſynodus fieri, & hæc quæſtio terminari deberet. Venerúntque illò reges ambo pater ſcilicet, & filius; Epiſcopi Colman cum clericis ſuis de Scotia; Agilberchtus, cum Agathone & Wilfrido presbyteris: Jacobus & Romanus in horum parte erant; Hilda abbatiſſa cum ſuis in parte Scotorum; in qua erat etiam venerabilis Epiſcopus Cedda jamdudum ordinatus à Scotis (ut ſuprà docuimus;) qui & interpres in eo concilio vigilantiſsimus utriuſque partis exſtitit. Primúſque rex Oſwi, præmiſſâ præfatione, quòd oporteret eos, qui UNI DEO ſervirent, unam vivendi regulam tenere; nec diſcrepare in celebratione Sacramentorum cœleſtium, qui unum omnes in cœlis regnum expectarent: Inquirendum potiùs, quæ eſſet verior traditio, & hanc ab omnibus communiter eſſe ſequendam. Juſsit primò, dicere Epiſcopum ſuum Colmanum qui eſſet ritus, & unde originem ducens ille, quem ipſe ſequeretur. Tunc Colmanus, Paſcha, inquit, hoc quod agere ſoleo, à majoribus meis accepi, qui me huc Epiſcopum miſerunt; quod omnes patres noſtri, viri Deo dilecti, eodem modo celebraſſe cognoſcuntur. Quod nè cui contemnendum & reprobandum eſſe videatur, ipſum eſt quod beatus Johannes Evangeliſta, diſcipulus ſpecialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Eccleſiis, celebraſſe legitur. Quo hæc & his ſimilia dicente, juſſit Rex & Agilberhtum proferre in medium, morem ſuæ obſervationis unde initium haberet, vel quâ hunc auctoritate ſequeretur. Reſpondit Agilberhtus: Loquatur obſecro vice me â diſcipulus meus Wilfrid presbyter; quia unum ambo ſapimus cum cæteris, qui hîc aſſident, Eccleſiaſticæ traditionis cultoribus, & ille meliùs ac manifeſtiùs ipſâ linguâ Anglorum, quàm ego per interpretem, poteſt explanare quæ ſentimus. Tum Wilfrid, jubente rege, ut diceret, ità exorſus eſt; Paſcha quod facimus, inquit, vidimus Romę ubi beati Apoſtoli Petrus & Paulus vixere, docuere, paſſi ſunt, & ſepulti, ab omnibus celebrari; hoc in Italia, hoc in Gallia, quas diſcendi vel orandi ſtudio pertransivimus, ab omnibus agi conſpeximus. Hoc Africam, Aſiam, & Ægyptum, Græciam, & omnem orbem, quacunque Chriſti Eccleſia diffuſa eſt, per diverſas nationes ac linguas; uno, ac non diverſo temporis ordine, geri comperimus, præter hos tantùm & obſtinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones, cum quibus de duabus ultimis Oceani inſulis, & his non totis, contra totum orbem ſtulto labore pugnant. Cui hæc dicenti reſpondit Colmanus: Mirum quare ſtultum appellare velitis laborem noſtrum, in quo tanti Apoſtoli, qui ſuper pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla ſectamur; cùm ipſum ſapientiſſimè vixiſſe omnis mundus noverit. At Wilfridus: Abſit, inquit, ut Johannem ſtultitiæ reprehendamus, cùm ſcita legis Moſaicæ juxta literam ſervaret, Judaizante adhuc in multis Eccleſiâ, nec ſubitò valentibus Apoſtolis, omnem legis obſervantiam, quæ à Deo inſtituta eſt, abdicare. Quomodo ſimulacra,

quæ

* *Sic MS. C.* in Ripum, *T. & W.*

quæ à dæmonibus inventa ſunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt neceſſe eſt: videlicet nè ſcandalum facerent eis qui inter gentes erant Judæis. Hinc eſt enim quòd Paulus Timotheum circumcidit, quòd hoſtias in templo immolavit, quòd cùm Aquila & Priſcilla caput Corinthi totondit: ad nihil videlicet utile niſi ad ſcandalum vitandum Judæorum. Hinc quòd eidem Paulo Jacobus ait. *Vides frater, quot millia ſunt in Judæis qui crediderunt, & omnes ii æmulatores ſunt legis:* nec tamen hodie, clareſcente per mundum Evangelio, neceſſe eſt, imò nec licitum fidelibus vel circumcidi, vel hoſtias Deo victimarum offerre carnalium. Itaque Johannes ſecundùm legis conſuetudinem quarta decimâ die menſis primi, ad veſperam incipiebat celebrationem feſti paſchalis, nil curans utrùm hęc ſabbato, an aliâ qualibet feriâ proveniret. At verò *Petrus, cùm Romæ prædicaret, memor quia Dominus primâ ſabbati reſurrexit à mortuis, ac mundo ſpem reſurrectionis contulit, ità Paſcha faciendum intellexit, ut ſecundùm conſuetudinem ac præcepta legis, quartamdecimam lunam primi menſis, æquè ſicut Johannes Orientem, ad veſperam ſemper expectaret. Et hac exortâ, ſi Dominica dies (quæ tunc prima ſabbati vocabatur) erat manè ventura, in ipſa veſpera Paſcha dominicum celebrare incipiebat; quomodo & nos omnes hodie facere ſolemus. Sin autem dominica, non proximo manè poſt lunam quartam decimam, ſed ſextadecimâ, aut ſeptimadecimâ, aut aliâ qualibet lunâ, uſque ad viceſimam primam, eſſet ventura; expectabat eam, & præcedente ſabbato, veſpere, ſacroſancta Paſchæ ſolennia inchoabat. Sícque fiebat ut Dominica Paſchæ dies, non niſi à quintadecima luna uſque ad viceſimam primam ſervaretur. Neque hæc Evangelica & Apoſtolica traditio legem ſolvit, ſed potiùs adimplet, in qua obſervandum Paſcha à quartadecima luna primi menſis ad veſperam, uſque ad viceſimam primam lunam ejuſdem menſis ad veſperam præceptum eſt; in quam obſervantiam imitandam, omnes beati Johannis ſucceſſores in Aſia, poſt obitum ejus, & omnis per orbem Eccleſia converſa eſt, & hoc eſſe verum Paſcha, hoc ſolum fidelibus celebrandum Niceno concilio, non ſtatutum noviter ſed confirmatum eſt: ut Eccleſiaſtica docet hiſtoria. Unde conſtat vos, Colmanne, neque Johannis (ut autumatis) exempla ſectari; neque Petri, cujus traditioni, ſcientes contradicitis; neque legi, neque Evangelio, in obſervatione veſtri Paſchæ congruere. Johannes enim ad legis Moſaicæ decreta tempus Paſchale cuſtodiens, nil de prima ſabbati cu-*

* *Sic MSs. ſing.*

rabat, quod vos non facitis, qui non niſi primâ ſabbati Paſcha celebratis. *Petrus à quintadecima luna uſque ad viceſimam primam, diem Paſchæ dominicum celebrabat: quod vos non facitis, qui à quartadecima uſque ad viceſimam lunam, diem Dominicum Paſchæ obſervatis: ità ut tertiadecimâ lunâ ad veſperam ſępiùs Paſcha incipiatis, cujus neque lex ullam fecit mentionem, neq; auctor ac dator Evangelii Dominus in ea, ſed in quartadecima, vel vetus Paſcha manducavit ad veſperam, vel novi Teſtamenti ſacramenta, in commemorationem ſuæ Paſſionis, Eccleſiæ celebranda tradidit. Itémque lunam viceſimam primam, quam lex maximè celebrandam commendavit, à celebratione veſtri Paſchæ funditus eliminatis. Sícque, ut dixi, in celebratione ſummæ feſtivitatis, neque Johanni, neque Petro, neque Legi, neque Evangelio concordatis. His contrà Colmanus: Nunquid, ait, Anatolius vir ſanctus, & in prædata hiſtoria Eccleſiaſtica multùm laudatus, Legi vel Evangelio contraria ſapuit, qui à quartadecima uſque ad viceſimam Paſcha celebrandum ſcripſit? Nunquid reverendiſſimum patrem noſtrum Columbam, & ſucceſſores ejus, viros Deo dilectos, qui eodem modo Paſcha fecerunt, divinis paginis contraria ſapuiſſe, vel egiſſe credendum eſt? Cùm plurimi fuerint in eis, quorum ſanctitati cœleſtia ſigna, & virtutum quę fecerunt miracula, teſtimonium præbuerunt: quos ipſe ſanctos eſſe non dubitans, ſemper eorum vitam, mores, & diſciplinam ſequi non deſiſto. At Wilfridus: Conſtat, inquit, Anatolium virum ſanctiſſimum, doctiſſimum, ac laude eſſe digniſſimum: Sed quid vobis cum illo, cùm nec ejus decreta ſervetis? Ille enim in Paſcha ſua regulam utiq; veritatis ſequens, circulum novemdecim annorum poſuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum à tota Chriſti Eccleſia cuſtoditum, pro nihilo contemnitis? Ille ſic in Paſcha Dominica quartamdecimam lunam computavit, ut hanc ea-*

* *RR. Armach. p. 931. l. 23.*

dem ipſâ die, more Ægyptiorum quintamdecimam lunam ad veſperam eſſe fatereturr: Sic item viceſimam, die dominico Paſchæ annotavit, ut hanc, declinatâ eadem die, eſſe viceſimam primam crederet. Cujus regulam diſtinctionis vos ignoraſſe probat, quòd aliquoties Paſcha manifeſtiſſimè ante plenilunium, id eſt, in tertiadecima luna facitis. De patre autem veſtro* Columba, & ſequacibus ejus, quorum ſanctitatem vos imitari, & regulam ac præcepta, cœleſtibus ſignis confirmata, ſequi perhibetis, poſſum reſpondere; quia multis in judicio dicentibus Domino, quòd *in nomine ejus prophetaverint, & dæmonia ejecerint & virtutes multas fecerint*; Reſponſurus ſit Dominus, *Quia nunquam eos noverit*. Sed abſit ut hoc de patribus veſtris dicam, quia juſtius multò eſt de incognitis bonum credere quàm malum. Unde & illos Dei famulos ac Deo dilectos eſſe non nego, qui ſimplicitate ruſticâ ſed intentione piâ, Deum dilexerunt. Neque illis multùm obeſſe reor talem Paſchæ obſervantiam, quamdiu nullus advenerat qui eis inſtituti perfectioris decreta, quę ſequerẽtur, oſtenderet. Quos utique credo, ſiquis tunc ad eos Catholicus calculator adveniret, ſic ejus monita fuiſſe ſecuturos, quomodò ea quæ noverant ac didicerant, Dei mandata probantur fuiſſe ſecuti. Tu autem & ſocii tui, ſi audita decreta ſedis Apoſtolicę, imò univerſalis Eccleſię, & hæc literis ſacris confirmata ſequi contemnitis, abſque ulla dubitatione peccatis: Etſi enim patres tui ſancti fuerunt, nunquid univerſali quę per orbem eſt Eccleſiæ Chriſti, eorum eſt paucitas una, de angulo extremæ inſulæ, præferenda? Etſi ſanctus erat ac potens virtutibus ille Columba veſter, imò & noſter ſi Christi erat, num præferri potuit beatiſſimo Apoſtolorum principi? Cui Dominus ait; [a] *Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam, & tibi dabo*[b] *claves regni cœlorum.* Hæc perorante Wilfrido dixit rex. Veréne Colmane hæc illi Petro dicta ſunt à Domino? qui ait, Verè, rex. At ille: Habetis, inquit, vos proferre aliquid tantæ poteſtatis veſtro Columbæ datum? At ille ait: Nihil. Rurſum autem rex: Si utriq; veſtrum, inquit, in hoc ſine ulla controverſia conſentiunt, quòd hæc principaliter Petro dicta, & ei claves regni cœlorum ſunt datæ à Domino. Reſponderunt etiam utriq;: At ille ita concluſit; Et ego vobis dico, quia hic eſt Oſtiarius ille, cui ego contradicere nolo, ſed in quantum novi, vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire ſtatutis, nè fortè, me adveniente ad fores regni cœlorum, non ſit qui reſerat, adverſo illo, qui claves tenere probatur. Hęc dicente rege, faverunt aſſidentes quique, ſive aſtantes majores, unà cum mediocribus, & abdicatâ minùs perfectâ inſtitutione, ad ea quæ meliora cognoverant, ſeſe transferre feſtinabant.

*Rr Armach pag. 930. l. 27.

NOTÆ.

[a] *Dominus ait*; Tu es Petrus; & ſupra hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam---. Quòd hęc PRINCIPALITER Petro dicta— & ei claves— Hæc dicente Rege, faverunt aſſidentes.— Faverunt, *inquit, quaſi argumentum Regis aliàs per ſe ſatìs invalidum, & auditorum favore opus fuerit: Quin veteris Eccleſiæ Romano-Saxonicæ autoritas, totam controverſiam de Petro, & fide Petri ità illuſtrat, ut hinc noſmetipſos doctrinæ Catholicæ à doctoribus noſtris acceptæ, non innovatores eſſe facilè evincamus. Hæc ut reliqua in gratiam veritatis ſtudioſorum ſic transfero.* *Serm. Cathol. de* S. Petro, *p.* 405.

Petrus him ȝpỳnde ; Ðnihten ȝif þu hit ryḥt hat me ȝan to ðe buron ðam pæteþe ; Petrus pær ỳmbrydmeþt on þam peþeðe. ȝ caþorþt on Cnihtes luſe ; he poldoe ȝelomeana anðpỳnðan þon hi ealle. rpa rpa he ðyde ða ða Cnihte hi beþpan hu men cpyðdodon be him. ȝ ſỳþþan axode hi. hu cpeþe ȝe be me; Ða cpæþ Petrus;

Petrus illi reſpondit, Domine, ſi tu ſis ille, jube me adire te ſuper aquam: Petrus fuit in acie illa primus, & in amore Chriſti vehementiſſimus: ille ut plurimùm* unus, pro omnibus *illis reſponderet, prout fecerat, quando Chriſtus* illos *rogabat, quid homines de ipſo dicerent: Et poſtea* illos *ſciſcitatus eſt, Quid* vos *de me dicitis? tunc ait Petrus, Tu es*

* ſcil. *ut Chriſto proximus, ſic ad alloquendum aptiſſimus.*

Petrus; ⁊ Ðu eart Crist ðæs liftigendan Godes sunu; An Jypðe for manegum. forþan ðe annyss sæs on him manegum; ⁊ Crist cwæð to him betwux oþrum forðum; Jc secge ðe ðu eart Petrus. ⁊ ofer ðisne stan ic getimbrige mine cyrcan; Augustinus tractavit quod Petrus in figura significat Ecclesiam. quia Christus Petra. Petrus populus Christianus; ær þan sylfre sæs his nama Simon. ac Drihten him gesette þisne naman Petrus. þ is stænen. to ði þ he hæfde getacnunge Cristes gelaþunge; Crist is cweden Petra. þ is stan. ⁊ of ðam naman is gecweden Petrus eal cristen folc; Crist cwæð ðu eart stænen. ⁊ ofer ðisne stan þ is ofer þam geleafan þe þu nu andettest. ic getimbrige mine cyrcan; Ofer me sylfne ic getimbrige mine cyrcan. ofer me ic getimbrige ðe. na me ofer ðe; Jc eom seo trumnyss ðe ðe healdan sceal. ⁊ ealle ða getimbrunge Cristenne gelaðunge; Nu benþ Petrus þ his ofþe getacnunge ðære halgan gelaþunge on þære he is ealdor under Crist;

Christus, Dei viventis filius. Unus respondit pro pluribus: unitas *enim illis* multis *inerat. Christus illis inter reliqua verba dixit, Ego tibi dico, Tu es Petrus; & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Augustinus tractavit, quòd Petrus in figura significat Ecclesiam: quia* Christus Petra: *Petrus* [*autem*] *populus Christianus. Ante hoc tempus nomen illi* Simon *fuit: sed Dominus hoc nomen* Petrus *illi imposuit, id est,* Petręus: *in hoc scil. ut Christi Ecclesiæ* * typum *haberet.* Christus *dicitur* petra, *hoc est,* lapis; *& de hoc nomine dicitur* Petrus, omnis, *scil.* populus Christianus. *Christus dixit, Tu es* *Petrus, & super hanc petram, hoc est,* super *fidem illam, quam tu nunc confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. Super* * *meipsum ædificabo Ecclesiam meam, super me ædificabo te, non me super te. Ego sum robur illud quod te sustinebit; totúmque Ecclesiæ Christianæ ædificium. Nunc gerit Petrus typum illum aut significationem Ecclesiæ sanctæ, in* * *quasub Christo* senior *exsistit.*

* non caput.

* Sax. *Petræus.*

* *Petra est fides.*

* *Sive Christus ipse. Vide S. Augustinum* De verbis Domini, *Serm.* 13. &c.

* *in* qua, *non in* quam.

Ofer me sylfne ic getimbrige mine cyrcan. ofer me ic getimbrige ðe. na me ofer ðe; Jc eom seo trumnyss ðe ðe healdan sceal. ⁊ ealle ða getimbrunge Cristenne gelaðunge; Nu benþ Petrus þ his ofþe getacnunge ðære halgan gelaþunge on þære he is ealdor under Crist;

Et Serm. Cath. Kal. Jul. Passio Apostolorum Petri & Pauli, p. 160. *l.* 16.

Drihten cwæð to Petre. Ðu eart stænen; for þære strenccðe his geleafan. ⁊ for andrysnysse his soðcwydrædenne he underfenge ðone naman. forðan ðe he gefeohte hine sylfne mid ðæm strum mode to Cristes. rehte is stan gecweden fram ðam Apostole Paule; ⁊ ic timbrige mine cyrcan uppon ðysse stane. þ is ofer ðon geleafan ðe ðu andetst; eall Godes gelaþung is ofer ðam stane gebytlod. þ is ofer Crist. forþan ðe he is se grundweall eallra þæra getimbrunga his agenne cyrcan; eall Godes cyrcan synd getealde to anre gelaþunge. ⁊ seo is mid gecorenum mannum getimbrod. na mid deadum stanum

Dominus dixit Petro, Tu es* Petrus, *propter robur fidei suæ, & propter consensum confessionis suæ hoc nomen suscepit; quoniam seipsum mente firmâ subjecit Christo,* *qui *Paulo Apostolo* petra *dicitur. Et ego super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: hoc est, super* * *fidem illam quam tu confiteris. Tota Christi Ecclesia super* petram illam *exstructa est; hoc est, super* Christum; *quoniam* ille *cunctorum Ecclesiæ suæ ædificiorum* fundamentum *est. Omnes Dei Ecclesiæ, in unam congregationem adnumerantur: atque illa, hominibus electis, non lapidibus inanimatis ædificatur:*

* *Sax.* Petræus.

* *Petra Christus.*

* *Et fides.*

ȝ eall ſeo bẏtlinȝ ðæþa liſlicþa ſtana iſ oſeþ Criſte ȝelogoð. foþþan ðe þe beoþ ðuþh ðone ȝeleaſan hiſ lima ȝetealðe. ȝ he uþe eallþa heaſoð; ðeþe bẏtlað oſ þam ȝþunðpealle hiſ þeoſc hþẏſt to micclum lẏne; ðe hælenð cpæþ. Ne maȝon helle ȝatu naht toȝeaneſ minne cẏſcan; Leahtþaſ ȝ ðpollic laþ ſẏnðon helle ȝatu. foþþan ðe hi læðað ðone ſẏnſullan ſpẏlce ðuþh ȝeat into helle pite; Maneȝa ſind ða ȝatu. ac heoþa nan ne mæȝ onȝean ða halȝan ȝelaþunȝe ðe iſ ȝetimbþoð uppon ðam fæſtan ſtane Criſte. foþþan ðe ſe ȝelẏfeða þuþh criſtes ȝerceẏlonẏſſe ætþint þam fneceðonẏſſum ðæþa ðeoſlicþa coſtnunga;

totáque illa viventium lapidum ſtructura ſuper Chriſtum locatur; quoniã nos membra ejus per FIDEM *adnumeramur; atque ille omnium noſtrûm caput. Qui citra hoc fundamentum exſtruit, fabrica ſua in ruinam magnam aſſurgit. Jeſus dixit, Haud poſſunt portæ inferni quid in Eccleſiam meam: flagitia & hæretica doctrina ſunt inferni portæ; quoniam peccatorem, quaſi per portam, in inferni pœnam ducunt. Portæ multæ ſunt: harum tamen nulla adverſùs ſanctam poſſunt Eccleſiam, quæ ſuper* Petram firmam, Chriſtum* * *Petra Chriſtus.* *ſcil. ædificatur. Fideles enim tentationum diabolicarum periculis, per Chriſti præſidium eluctantur.*

* *Pag.* 146. **Liber miniſtri Miſſæ pro Maronitarum natione, Syro-Arabicè* ROMÆ *excuſus, miro artificio ſubobſcurus eſt: (quaſi teſtimonium S. Pauli de Eccleſia,* ſuper fundamenta Prophetarum & Apoſtolorum fundata, *ad ſolum S. Petrum torquere velit.*) *Sic Latinè tranſtuli;* Fundavit [*Filius Dei*] fundamenta ejus, ſcil. Eccleſię ſanctæ, ſuper Simonem Petrum. *Autor nè eludat Paulum, ad quem alludit. Sic enim Epheſ.* 2. 20. Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum. *Partes ſuas inter primos, S. Petro tribuat; nec cæteros ſuis defraudabit: At ſequenti pag. idem liber Miſſalis, fidem & lapidem angularem, S. Petri, & Eccleſiæ fundamenta ſtatuit. Nimirum,* Super Petram FIDEI poſitus eſt Simon *fidelis; & ſuper† Cepham [*ſive lapidem*] capitis anguli, poſita ſunt fundamenta tua, O Eccleſia. *Tantæ molis erit Eccleſiam Chriſti, de Petra ſua, Chriſtóque capite ſuo deturbare.*

* *Petrus quemvis fidelem ſignificat.*

† *Perpende verſionem Syr. 1. Pet. 2. 4, 5. ubi Chriſtus eſt* Cephas, *ſc. Petra: & Chriſtiani ſunt Cephæ. ſive Petri hoc eſt, lapides Chriſto ſuperſtructi*

[b] Tibi dabo claves regni cœlorum.-- *Vide Serm. Cathol. Kal. iiii. Paſsio Apoſtolorum Petri & Pauli, pag.* 160. *Sic Latinè verto.*

Þe cpæþ. Ic þe betæce heoſonan þiceſ cæȝe; Niſ ſeo cæiȝ ȝẏlðen. ne ſẏlfſen. ne oſ nanum antimbre ȝeſmiþoð. ac iſ ſe anſealð ðe him Criſt foſȝeaſ. þ nan man ne cẏmþ into Goðeſ þice butan ſe halȝa Petruſ him ȝeopeniȝe þ inſæſ; ȝ ſſa hæt ſſa ðu bintſt oſeſ eoſþan. þ biþ ȝebunðen on heoſonum; ȝ ſſa hæt ſſa ðu unbintſt oſeſ eoſþan þ biþ unbunðen on heoſenan; Ðiſne anðealð he foſȝeaſ nu Petre ȝ eac ſẏþþan æſ hiſ upſtiȝe eallum hiſ Apoſtolum. ða ða he him on ableoſ þuſ cpeþende. Onſoþ haliȝne ȝaſt. ðæþa manna ſinna ðe ge foſȝẏſaþ beoþ foſȝẏſene;

Ille ait; Ego tibi regni cœleſtis clavem trado. *Clavis illa, nec aurea eſt, nec argentea; neque ex aliqua alia materia conflata: ſed* poteſtas ea eſt quam illi Chriſtus dedit; ità ut nemo regnum Dei intrarit, niſi S. Petrus, hunc illi ingreſſum aperuerit.* Et quicquid ligaveris ſuper terram, ligatum erit in cœlis, & quicquid ſolveris ſuper terram, ſolutum erit in cœlis. *Poteſtatem hanc Petro* Nunc *dedit; atq; etiam poſtea, ante aſcenſum ſuum*, Apoſtolis ſuis omnibus *quando illis inſufflaverit, ſic dicens:* Accipite Spiritum Sanctum; Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis;

* *Clavis (inquit vetus Eccleſia Romano-Saxonica) eſt poteſtas Petro, à Chriſto data; atqui hæc eadem poteſtas (ut infrà) reliquis Apoſtolis data fuit, Joh. 20. 21, 22, 23. Ergò & eandem clavem, extra controverſiam, hîc dari cernimus.*

ꝑene; ⁊ ꝥam ꝥe ge ꝓoꝛgiꝑenẏꝛꝛe oꝑunnon. him biꝺ oꝑꝛogen ꝛeo ꝓoꝛgẏꝑenẏꝛ; Nellaꝺ ꝺa Apoꝛꝛoli nænne ꝓihꝛꝓiꝛne miꝺ heoꝓa manꝛumnunge gebinꝺan. ne eac ꝺone manꝑullan miltꝛiꝛgenꝺe unbinꝺan butan he miꝺ ꝛoꝥꝥe ꝺæꝺbote gecẏꝓꝓe to liꝑeꝛ peꝛge; Ðone ẏlcan anꝺpealꝺ hæꝑꝺ ꝛe ælmihtiga getiꝥoꝺ biꝛcopum. ⁊ halgum Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛtũ giꝑ hi hit æꝑteꝛ ꝥæꝛe goꝺꝛpellican geꝛetnẏꝛꝛe caꝓꝑullice healꝺaꝺ; Ac ꝓoꝛ ꝺi iꝛ ꝛeo cæig Petꝛe ꝛinꝺeꝓlice betæht. ꝥ eall ꝺeoꝺꝛcipe gleaplice to cnape. ꝥ ꝛꝛa hꝥa ꝛꝛa oꝺꝛcẏt ꝑꝛam annẏꝛꝛe ꝺæꝛ geleaꝑan ꝺe Petꝛuꝛ ꝺa anꝺettе Cꝛiꝛte. ꝥ him ne biꝺ getiꝥoꝺ naꝥoꝛ ne ꝛẏnna ꝓoꝛgẏꝑenẏꝛ ne inꝑæꝛ ꝥæꝛ heoꝑenlican ꝓiceꝛ.

& quorum remiſſionem retinueritis, illis erit retenta remiſſio; *nolunt Apoſtoli juſtum aliquem, excommunicatione ſuâ ligare; neque etiam improborum miſereſcentes, [aliquem] ſolvent, niſi per reſipiſcentiam veram in ſemitam vitæ revertatur. Eandem illam poteſtatem Omnipotens Epiſcopis tribuit, ſanctiſq; Presbyteris, ſi juxta Evangelicam conſtitutionem illam ſolicitè cuſtodierint. Sed ob id clavis Petro ſeorſim demandatur, ut omnis natio ſapienter noſcat, quòd quicunq; ab*unitate fidei, quam Petrus confeſſus eſt, deflexerit, huic nec peccatorum remiſsio, nec in cœleſte regnum ingreſſus tribuatur.*

* *Non ut unus paſtor terreſtris præeſſe, ſed una fides in cœleſtem paſtorem, gregi ineſſe debeat.*

Cap. 26.

Ut Colman victus domum redierit, & Tuda pro illo Epſcopatu ſit functus, qualiſq; illis doctoribus fuerit habitus Eccleſiæ.

Sax. deeſt. FInitóque conflictu ac ſolutâ concione, Agilberchtus domum rediit. Colman videns ſpretam ſuam doctrinam, ſectámque eſſe deſpectam, aſſumptis his qui ſe ſequi voluerunt, id eſt, qui Paſcha Catholicum, & tonſuram coronæ (nam & de hoc quæſtio non minima erat) recipere nolebant, Scotiam regreſſus eſt, tractaturus cum ſuis quid de his facere deberet. Cedd relictis Scotorum veſtigiis ad ſuam ſedem rediit, utpote agnitâ obſervatione* Catholicę Paſchæ. Facta eſt autem hæc quęſtio anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo quarto, qui fuit annus Oſwi Regis viceſimus ſecundus, Epiſcopatûs autem Scotorum, quem geſſerunt in provincia Anglorum, annus triceſimus. Siquidem Aidanus decem & ſeptem annis, Finan decem, Colman tribus Epiſcopatum tenuere. Reverſo autem patriam Colmano, ſuſcepit pro illo Pontificatum Northanhymbrorum famulus Chriſti Tuda, qui erat apud Scotos auſtrinos eruditus, atque ordinatus Epiſcopus; habens juxta morem provinciæ illius, coronam tonſurę Eccleſiaſticæ, & Catholicam temporis Paſchalis regulam obſervans. Vir quidem bonus ac religioſus, ſed permodico tempore Eccleſiam regens: Venerat enim de Scotia, tenente adhuc Pontificatum Colmano, & diligenter ea quæ ad fidem ac veritatem pertinent, & verbo cunctos docebat & opere. Porrò fratribus, qui in Lindiſſarnenſi Eccleſia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, prępoſitus eſt Abbatis jure vir reverendiſſimus ac manſuetiſsimus Eata; qui erat Abbas in monaſterio quod vocatur Mailros; quod aiunt Colmanum abiturum petiiſſe & impetraſſe à Rege Oſwio, eò quòd eſſet idem Eata, unus de duodecim pueris Aidani, quos primo Epiſcopatûs ſui tempore, de natione Anglorum, erudiendos in Christo accepit. Multum namque eundem Epiſcopum Colmanum Rex, pro inſita illi prudentia, diligebat. Ipſe eſt Eata, qui non multò pòſt eidem Eccleſiæ Lindisfarnenſi Epiſcopus factus eſt. Abiens autem domum *Colman aſſumpſit ſecum partem oſſiũ Reverendiſs. patris Aidani; partem verò in Eccleſia, cui præerat, reliquit, & in ſecretario ejus condi præcepit. Quantę autem parcimoniæ, cujus continentiæ fuerit ipſe cum prædeceſſoribus ſuis, teſtabatur etiam locus ille quem rege-

* *RR. Armach. p. 934 l. 26.*

* *RR. Armach. pag. 964. l. 35.*

regebat: ubi abeuntibus eis, exceptâ Eccleſiâ, pauciſſimæ domus repertæ ſunt. Hoc eſt, illæ ſolummodo, ſine quibus converſatio civilis eſſe nullatenus poterat: nil pecuniarum abſque pecoribus habebant. Siquid enim pecuniæ à divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad ſuſceptionem potentium ſeculi, vel pecunias colligi, vel domos prȩvideri neceſſe fuit. Qui nunquam ad Eccleſiam, niſi orationis tantùm & audiendi VERBI DEI cauſâ veniebant. Rex ipſe cùm opportunitas exegiſſet, cum quinque tantùm aut ſex miniſtris veniebat, & expletâ in Eccleſia oratione, diſcedebat. Quod ſi fortè eos, ibi refici contingeret, ſimplici tantùm & quotidiano fratrum cibo contenti, nil ultrà quærebant. Tota enim tunc fuit ſolicitudo doctoribus illis Deo ſerviendi, non ſeculo; tota cura excolendi cordis, non ventris. Unde & in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus; ita ut ubicunque clericus aliquis aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: Etiamſi in itinere pergens invineretur, accurrebant, & flexâ cervice, vel manu ſignari, vel ore illius ſe benedici gaudebant. Verbis quoq; horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. Sed & diebus dominicis ad Eccleſiam ſive ad monaſteria certatim, non reficiendi corporis, ſed audiendi SERMONIS DEI gratiâ confluebant; & ſiquis ſacerdotum in vicum fortè devenirèt, mox congregati in unum vicani, VERBUM VITÆ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipſis ſacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quàm prædicandi, baptizandi, infirmos viſitandi, & ut breviter dicam, animas curandi, cauſa fuit: qui in tantum erant ab omni avaritiæ peſte caſtigati, ut nemo territoria ac poſſeſſiones ad conſtruenda monaſteria niſi à poteſtatibus ſeculi *coactus acciperet. Quæ conſuetudo per omnia, aliquanto poſthæc tempore, in Eccleſiis Northanhymbrorum ſervata eſt. Sed de his ſatìs dictum. * *Sic MSS. ſing.*

CAP. 27.

Ut Egbercht vir ſanctus, de natione Anglorum, monaſticam in Hibernia vitam duxerit.

ÐA pæſ ȝepoꝛðen emb ſÿx huno̊ pintꝛa ⁊ ꝓeopeꝛ ⁊ ſÿxtiȝ æꝓteꝛ Ðꝛihtneſ mennıſcnÿſſe eclÿpꝛıꝛ ſolıꝛ. ꝥ ıꝛ ſunnan * aꝛꝓꝛunȝenÿſſe ꝥ heo ſcıman ne hæꝓðe. ⁊ pæſ atollıc on to beſeonne. pæſ ðÿ ðꝛıððan ðæȝe Maȝı pæſ monþeſ*hu huȝu ymb þa teoþan tıð ðæȝeſ. æꝓteꝛ þon ſꝛÿlce pæſ ðÿ ylcan ȝeaꝛe ſemnınȝa pol ⁊ aðl ꝓoꝛheꝛȝıenðe. ⁊ ꝓoꝛnımenðe æꝛeꝛt ða ſuð ðælaſ Bꝛeotone ⁊ ſꝛÿlce eac Noꝛþan-hÿmbꝛa mæȝþe pæſ þꝛeaȝenðe. ⁊ mıð ȝꝛımme pæle lanȝe ꝓeoꝛ ⁊ pıðe ȝꝛımſıȝenðe mıcle

* upꝑſſunȝenneſ. B.

* hꝑæt hꝑeȝo. B.

EOdem autem anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo quarto, facta erat eclipſis Solis, die tertio menſis Maii, horâ circitèr decimâ diei. Quo etiam anno ſubita peſtilentiæ lues, depopulatis priùs auſtralibus Britanniæ plagis, Northanhymbrorum quoque provinciam corripiens, atque acerbâ clade diutiùs longè latéque deſęviens, magnam hominum multitudinem ſtravit. Quâ plagâ præfatus DOMINI ſacerdos Tuda raptus eſt de mundo, & in monaſterio, quod vocatur Pegnaleth, honorificè ſepultus. Hęc autem plaga Hiberniam quoque inſulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium ſimul & me- *Anno Dom.* 664.

menıo manna aꝛÿlðe ⁊ ꝓoꝛnam; Ðÿ pıte eac ſꝛÿlce Tuða Cnıſtes ðeoꝛ ſe pæſ æꝓteꝛ Colemanne Noꝛþan-hÿmbꝛa B'. pæſ oꝛ mıððan ȝeaꝛðe ȝenumen. ⁊ pæſ apꝑuꝛþlıce bebÿꝛıȝeð on þam mÿnſtꝛe þe ıꝛ nemneð Peȝınaleah; Ðıſ ylce pıte eac ſꝛÿlce Hıbeꝛnıa Scotta ealonð ȝelıce pæle ſloh ⁊ cꝛÿlmðe. pæꝛon þæꝛ on þa tıð. monıȝe oꝛ Anȝel þeoðe. ȝe æþelınȝa ȝe oþꝛa

ða

ða ðe on þapa biſcopa tíde Finanep ⁊ Colemanep ſoplettон heopa eðel tupſ. ⁊ ðíðep gepitan. ſume ſop godcunde leopnunge. ſume ſop intingan ſophæbbendpa liſep. ⁊ ſume ſona on mynſtepliſpe ðpohtnunge on þeogollicum liſe getþeoplice ðpihtne þeopðon. ſume geond mynſtep eoðon. ⁊ him godcunde lapeopaſ ſohtan; ⁊ ealle hi Scottaſ luſtlice onfengon. ⁊ him dæghpamlice *⁊lyfne butan ceape realðon. ⁊ eac ſpylce bec on to leopnianne ⁊ lapeopaſ op ſceattinga geapon ⁊ realðon; ⁊ Betpih ðaſ pæſton tpegen geonge æþelingaſ mycelſpe glaupneſſre men of Angel þeode Æðelhun ⁊ Ecbyhrt ſe æſſna pæſ Æþelpineſ bpoþep Gode þæſ leoſan peſeſ. ſe ſylfa eac ſpylce ðæſe æftepſylgendan yldo Hibepniam gepohte ſop intingan godcundpe leopnunge. ⁊ ða he pell gelæpeð pæſ. ða hpeaſ he eft to hiſ eþele. ⁊ pæſ biſcop geponden on *Lindeſſre landе. ⁊ he micle tíde Godeſ cyſnicean æþelice ⁊ pell heold ⁊ pihte; Pæſton hi on ðam mynſtpe ðe on Scyttiſc iſ nemneð *Rathmelſigi. ⁊ ealle hiſ gefepan. oþþe on ðæſe deaðlicnyſſre ðæſ pæleſ of populðe genumene pæſon. oþþe þuſh oþſe ſtope to dæleðe. ða pæſon hi begen mid þa aðle ðæſe ylcan deaþlicnyſſre ſpyþe þneaðe. ⁊ hefiglice ſpencte. ⁊ him mon feopeſ ne pende; Ða aſaſ ſe Ecbyhrt ſpa ſpa me ſum ealð Mæſſre Pheoſt aſpynþe ræðe. þ he æt hiſ fylfeſ muþe gehyſnðe. mid ðy he tealðe ⁊ he pende þ he ſpeltan ſceolðe. ⁊ deað þnopian. ða eoðe he ut on dagunge of ðam huſe ðe ða untſuman men inne ſeſtan. ⁊ ana gefæt on digolſe ſtope. ⁊ geopnlice ongan ðencan be hiſ dæðum. ⁊ pæſ onbſnyſnðeð mid gemynðe hiſ fynna. ⁊ peop. ⁊ hiſ anfyne mid tearum ðpoh. ⁊ of innepaſnðe heoſtan God pæſ biddende. þ

diocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Episcoporũ, relictâ *insulâ patriâ vel DIVINÆ lectionis, vel continentioris vitæ gratiâ illò secessérant; & quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt; alii magìs, circumeundo per cellas magistrorũ, lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti, libentissimè susciplentes, victum eis quotidianum sine precio, libros quoque ad legendum, & magisterium gratuitum prębere curabant. Erant inter hos duo juvenes magnæ indolis, de nobilibus Anglorum *Ædelhun & Ecgberht; quorum prior frater fuit Æthilwini, viri ęquè Deo dilecti, qui & ipse ævo sequenti Hiberniam, gratiâ legendi, adiit; & bene instructus patriam rediit, atque Episcopus in provincia Lindissi factus, multo Ecclesiam tempore nobilissimè rexit. Hi ergò quum essent in monasterio, quod linguâ Scotorum Rathmelsigi appellatur, & omnes socii ipsorum vel mortalitate de seculo rapti, vel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo morbo ejusdem mortalitatis, & gravissimè afflicti. E quibus Ecgberht (sicut mihi referebat quidam veracissimus & venerandæ canitiei presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat) cùm se æstimaret esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, & residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, & compunctus memoriâ peccatorum suorum faciem lacrymis abluebat, atque intimo ex corde DEUM precaba-

*RR. Armach. pag. 730. l. 8.

* Sic MS. C. Edilhun. W.

* l. anlyfne. leofene. C.

* Lindeſigelande. B

* Rahtmelſigi B.

he ða ȝýta ꝛþeltan ne ꝛceolde. æꝛþon þe he be þam ꝓoꝛþȝeꝛitenum ȝýmeleaꝛnýꝛꝛum hiꝛ. ða þe he on cilð haðe. oþþe on cnihт haðe ȝeꝓnemeðe. ꝓullꝓnemeðlicoꝛ oꝓ þæꝛe тiðe ȝeclænꝛaðe. ȝe hine ꝛýlꝓne on Goðum ꝓeoꝛcum ȝenihтꝛumlicoꝛ beeoðe; Sþýlce he eac ȝehaт ȝeheт. þ he apolðe ꝓoꝛ Goðe hiꝛ liꝓ on ælþeoðiȝnýꝛꝛe lýꝓian. ⁊ næꝓꝛe то Bꝛeoтone ealanðe hꝛeoꝛꝓan þæꝛ he acenneð þæꝛ. ⁊ þ he butan ꝓealm ꝛanȝe ꝓeoȝollicꝛe тiðe ȝiꝓ him lichoman unтꝛumnýꝛꝛe ne ꝓiþꝛтoðe. þ he æȝhþýlce ðæȝe ealne Saltеꝛe on ȝemýnðe ðæꝛe ȝoðcunðan *heꝛenýꝛꝛe aꝛunȝe. ⁊ þ he ælceꝛe ꝓucan ðæȝ mið nihтe æтȝæðeꝛe aꝓæꝛтe; Mið ðý he þa þiꝛ ȝehaт ⁊ hiꝛ bene ⁊ hiꝛ тeaꝛnaꝛ ȝeendoðe. ða eoðe he eꝓт то hiꝛ huꝛe. ða ȝemeттe he ðone hiꝛ ȝeþoꝓтan ꝛlæpendne. ⁊ he þa eac ꝛþýlce on hiꝛ ꝓeꝛтe *ȝeꝛтah. ȝ. ⁊ hine ꝛume hꝛile ȝeꝛeꝛтan polðe. ⁊ mið ðý he þa meðmicel ꝓæc hine ȝeꝛeꝛтe. þa onbꝛæð ꝛe hiꝛ ȝeþoꝓтa. ⁊ locaðe то him. ⁊ ðuꝛ cþ'. Eala bꝛoþeꝛ Ecgbýꝛhт. eala cþ'. he. Hꝛæт ðýðeꝛт ðu; Jc ȝehýhтe. ⁊ penðe þ þiт nu hꝛaþe ꝛcolðan æтȝæðeꝛe on þ ece liꝛ ȝonȝan. ac þiтe þu hꝛæðeꝛe þ þu onꝓehꝛт þ ðu bæðe; Foꝛþon he ðuꝛh ȝeꝛihþe ȝeleoꝛnoðe. ȝehꝛæꝛ he Goð bæð ⁊ то him ꝓilnoðe. ⁊ þ hiꝛ bene ȝehýꝛeðe pæꝛon; Hꝛæт ꝛculan ꝛe nu þæꝛ ma ꝛþꝛecan? Hꝛæт. ꝛe Æþelhun ðæꝛe nýhꝛтan nihт ꝓoꝛþꝓeꝛðe. ⁊ Ecbýꝛhт hine ðæꝛe aðle ȝeтꝛýmeðe. ⁊ micle тiðe æꝓтeꝛ þon liꝓðe. ⁊ biꝛcop haðe onꝓenȝ. ⁊ ðone hað mið eꝓen pýꝛþum ðæðum ꝓꝛæтpoðe. ⁊ æꝓтeꝛ moniȝum ȝoðum ȝaꝛтlicꝛa mæȝena ꝛꝛa ꝛꝛa he ꝓilnoðe; Mið þý he þæꝛ hund niȝontiȝeꝛ ꝓinтꝛa ealð. he ꝓeꝛðe то ðam heoꝓonlican ꝓice; Liꝓðe he hiꝛ liꝛ on micelꝛe eaðmoðnýꝛꝛe. ⁊ on monþꝛeꝛnnýꝛꝛe. ⁊ in ꝓoꝛhæꝓeðnýꝛꝛe. [*⁊ in bilꝛeтneꝛꝛe.] ⁊

* he-ꝓunȝe. B.

* ȝe-ꝛтah. C

** Sic MS. B. & C. ut Lat.*

tur, nè adhuc mori deberet, priuſquam vel præteritas negligentias, quas in pueritia ſive infantia commiſerat, perfectiùs ex tempore caſtigaret, vel in bonis ſe operibus abundantiùs exerceret. Vovit etiam votum, quia à Deo peregrinus vivere vellet, ut nunquam in inſulam, in qua natus eſt, id eſt, Britanniam rediret; quia præter ſolennem canonici temporis pſalmodiam (ſi non valetudo corporis obſiſteret) quotidie pſalterium totum, in memoriam divinæ laudis decantaret: quia in omni ſeptimana diem cum nocte jejunus tranſiret. Cúmque finitis lacrymis, precibus, & votis, domum rediret, invenit ſodalem dormientem, & ipſe quoque lectulum conſcendens cœpit in quietem membra laxare; & quum paululum quieſceret, expergefactus ſodalis reſpexit eum, & ait: O frater Ecgberhte! ô quid feciſti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus: Verùm tamen ſcito, quia quæ poſtulaſti, accipies. Didicerat enim per viſionem & quid ille petiiſſet, & quia petita impetraſſet. Quid multa? Ipſe Ædelhun proximâ nocte defunctus eſt. At verò Ecgberht decuſſâ moleſtiâ ægritudinis, convaluit, ac multo pòſt tempore vivens, acceptúmque ſacerdotii gradum, condignis ornans actibus, poſt multa virtutum dona ut ipſe deſiderabat, nuper, [id eſt, anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono,] cùm eſſet ipſe annorum nonaginta, migravit ad regna cœleſtia. Duxit autem vitam in magna humilitatis, manſuetudinis, continentiæ, ſimplicitatis & juſti-

ꝛꝛoþꝼæꝛꝛnýꝛꝛe.ꝛ on ꝼulꝼꝛemeð-
nýꝛꝛe; ꝛ he ðuꝛh þ ȝe hıꝛ ðeo-
ðe ȝe eac þam cýnnum Scoꝛꝛa
ꝛ Peohꝛa. on ðam he on ællþeo-
ðıȝneꝛꝛe lıꝼðe. ȝe mıð hıꝛ lıꝼeꝛ
býꝛne. ȝe mıð laꝛe ȝe mıð eal-
ðoꝛlıcnýꝛꝛe þꝛea. ȝe mıð aꝛ-
ꝼæꝛꝛnýꝛꝛe hıꝛ ꝛýlena. oꝼ þam
ȝoðum ðe heꝼꝛom ꝓıcum mon-
num onꝼenȝ. ꝛꝛýþe bꝛıcꝛaðe;
ſ̈ꝛecte he eac ꝛꝛýlce hıꝛ ȝeha-
ꝛum þe ꝑe æꝛ ꝛæȝðon. þ he ꝛým-
ble on þam ꝼeoꝑeꝛꝛıȝlıcan ꝼæꝛ-
ꝛene æꝛ eaꝛꝛꝛan æne ꝛıþe on ðæ-
ȝe ȝeneonðe. ꝛ elleꝛ ne ðeah
*butan. * nemne meðmicel hlaꝼeꝛ mıð
C. ným- ðınꝛe meolce; Ðæꝛe ýlcan ꝼoꝛ-
þe. B. hæꝼðnýꝛꝛe ȝemeꝛꝛ. he eac ꝛꝛýl-
ce heolð þ ꝼeoꝑeꝛꝛıȝ ðaȝa æꝛ
Cꝛıꝛꝛeꝛ ȝebýꝛꝛð ꝛıðe. ꝛ þ ꝼeo-
ꝑeꝛꝛıȝ ðaȝa æꝼꝛeꝛ Penꝛecoꝛꝛen;

tiæ perfectione. Unde & genti ſuæ, & illis in quibus exulabat nationibus Scotorum ſive Pictorum, & exemplo vivendi, & inſtantiâ docendi, & auctoritate corripiendi, & pietate largiendi de his quę à divitibus acceperat, multùm profuit. Addidit autem votis quæ diximus, ut ſemper in quadrageſima non plùs quàm ſemel in die reficeretur, non aliud quàm panem ac lac tenuiſſimum, [& hoc cum menſura guſtaret. Quod videlicet lac, pridie novum, in fiala ponere ſolebat, & poſt noctem, ablatâ ſuperficie craſſiore, ipſe reſiduum cum modico (ut diximus,) pane bibebat.] [b] Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante *natale Domini, totidem quoque poſt peracta ſolennia pentecoſtes, [hoc eſt, quinquageſimæ, ſemper] obſervare curabat.

** Sic MSs. ſing.*

NOTÆ in cap. 26. 27.

[a] Sed & diebus Dominicis ad Eccleſiam--- audiendi ſermonis DEI gratiâ certatim confluebant— *En! Dies, & opus Dei; Diei ſcil. Dominicæ hîc à Majoribus nobis commendantur, Divino cultui dicanda:* Ad Eccleſiam, *inquiunt,* audiendi ſermonis Dei gratiâ certatim confluebat *populus: Diem enim Dominicum Dei ipſius inſtitutione ſacrum, tenuit vetus Eccleſia noſtra; atque in hoc, Legem Moſaicam ſecuta, pro Sabbatiſmo, Diéq, è ſeptem, uno; atque Evangelicam, pro Die Dominico; quo reſurrexit Chriſtus, piè celebrando. In æternum ergò hæc Dierum* † *REGINA, divino cultui, ídque virtute Præcepti quarti, in deliciis habeatur. Eccleſiæ noſtræ veteri qui favent, illius Doctrinam ſtudiosè percipiant: viz. in verba* Beo þu ȝemýnðıȝ þ þu þone *ꝛeꝛꝛten ðæȝ ȝehalȝıe; *hoc eſt, Eſto memor, quòd* Sabbati diem *ſanctifices. Vide Sermones Catholicos pro Eccleſia Anglicana MS. Bibl. Publ. Cantabr. pag. 332. lin. 28. & Hom. 34. pag. 182. l. 2. Sic autem Latinè verto.*

† *S. Ignat. in Epiſt. ad Magneſios.*
* *Exod. 20. 8.*

Se ꝛæꝛeꝛneꝛ ðæȝ ꝑæꝛ þa ȝe-
haꝛen ꝛeꝛꝛen ðæȝ oþ Cꝛıꝛꝛeꝛ
ðꝛoꝛunȝe; On þam ðæȝe læȝ
Cꝛıꝛꝛeꝛ lıc on býꝛıȝenne ꝛ he
aꝛaꝛ oꝼ ðeaþe on þam ꝛunnan ðæ-
ȝe. ꝛ ꝛe ðæȝ ıꝛ Cꝛıꝛꝛenꝛa man-
na ꝛeꝛꝛen ðæȝ. ꝛ halıȝ ðuꝛh
Cꝛıꝛꝛeꝛ æꝛıꝛꝛ; Ðone ðæȝ ꝑe
ꝛceolon ꝛýmle ꝼꝛeolꝛıan mıð
ȝaꝛꝛlıcne aꝛꝛuꝛþnýꝛꝛe; Se ꝛæ-
ꝛeꝛneꝛ ðæȝ ꝑæꝛ ȝehalȝoð mıð
micelne ȝehealðꝛumnýꝛꝛe on ðæne ealðan. æ. ꝼoꝛ ðæne ȝé-
ꝛacnunȝe Cꝛıꝛꝛeꝛ ðꝛoꝛunȝe ꝛ hıꝛ neꝛꝛe on ðæne býꝛȝene.

Saturni dies tunc erat dictus Sabbati dies, uſq; ad Chriſti paſsionem: Die illo jacebat Chriſti corpus in ſepulcro: & reſurrexit à morte die Solis; íſq, dies hominum Chriſtianorum Sabbati *dies eſt: pérque* CHRISTI RESURRECTIONEM, *ſanctus. Diem illum debemus nos ſemper* cum ſpirituali honore, *feſtivum agere. Saturni dies cum magna obſervantia in veteri Lege, ſacrabatur; propter ſignificationem* paſſionis Chriſti, *& quietis in ſe-*

Sic vetus Eccleſia in Præceptum quartum *commentatur.*

ac ſe ſunnan dæg ir nu gehalgod þuph ſoþfæſtnyſſe hir æpiſtel of deaþe;

*pulcro. Verùm Dies Solis nunc per veritatem** reſurrectionis *ejus à morte, ſacratur.*

* *Quod vide hìc lib. 5. c. 22*

* *pag. 190.* *Cui concinit alter Homiliſta MS.** *Ben. Col. de Chriſti reſurrectione. Sic transfero.*

Hpæt ir ſe æreſta ſeſte dæg þe on þam ſondum mænde. buton þ hit ær ſe halga ðihtenlica dæg. ðe pe nu ſunnan dæg nemnaþ. ſoþþan ſe ær æfeſt daga on ðiſſe niþan. æ. man cynne to ſeſte dæge geboden. ſop apuphnyſſe ðære ðihtenlican æpiſtel;

Quinam eſt **primus* Sabbati *dies, quem verbis iſtis intellexit? Quem ſcil. nos jam diem Solis nominamus. Erat enim dies ille, dierum* in nova hac lege primus, humano generi, *pro die* Sabbati *in honorem* Dominicæ reſurrectionis *inſtitutus.*

* *Pro prima Sabb. ſive ſeptimanæ.*

Et paulò poſt.

Fop ðam æghpilc ðæra manna ſeþe þæna nu healdan nele. mid aþe. ⁊ mid ſeſte. ⁊ on ſeondge ðonne abnecð. Godes ſe. æ. ⁊ hir haligra geretnyſſe;

Propterea, quiſquis hominum qui illam nunc, cum honore & requie, & obſervantia, tenere repudiat, violat quidem Legem Dei, ſanctorúmque ſuorum conſtitutionem.

Honor Diei Dom. LEGE DEI *nititur.*

Et quid poſt ſacra die Dominico peracta faciendum ſit, oſtendit MS. Sax. Miſcell. ſic ad verbum, (præter Latinum quem ibi conſpicis textum) tranſferre lubet.

Dom. Henr. Spelm. Concil. p. 601. l. 10.

And æfter þæne halgum dennge. him gehpa ham hpyrfe. ⁊ mid hir freondum. ⁊ hir nyhſtum ⁊ mid ælþeodigum hine gaſtlice gefeondige. ⁊ hine þiſ oferæt ⁊ ðruncennyſſe beorge;

Et finito cultu ſacro, ſe quiſq; *domum conferat, *cúmque* amicis ſuis, *ſuíſque* proximis, & peregrinis *ſeipſum† ſpiritualiter reficiat. Et ſeipſum contra ingluviem & ebrietatem muniat.*

Hujuſmodi conventus an ſunt conventicula diſquirant magiſtratus.

† Dies Dom. divino TANTVM cultui ſit dedicatus. *vid. Concil. ſub Cuthberto Cantuar. D. Hen. Spelman pag. 249.*

Sed de vulgari Saxonum errore, tranſferentium [ἐν μιᾷ σαββάτων,] in uno *vel* primo Sabbatorum, *pro in primo die ſeptimanæ, qui quidem error aures mentéſque quorundam, uſque hodie populares invaſit, ſuo loco accommodatiùs dicendum erit.*

[b] Cujus modum continentiæ, etiam quadraginta diebus ante nativitatem Domini.--. *Præparatio Quadrageſimalis, vel ad Paſcha, vel ad Nativitatem Domini celebrandam, inanem iſtam imitationis Chriſti umbram, noſtríſque humeris imparem tollit; & eleemoſynas dandi, jejunandíque ritum (ſcil. in Quadrageſima, cùm ità Eccleſia ſtatuerit, ſi non cum Edilhun,* Semel *tantùm* in die refici, neque aliud quàm panem, ac lac tenuiſſimum cum menſura guſtare, *at ſaltem corpus, ſeverioris abſtinentiæ legibus caſtigare,) mirificè commendat. Vide pag. 71. lin. 25. quibus adjunge quæ ibidem.*

Hom. 34. pag. 111. lin. 9.

Se mann ðe fæſt butan ælmyſſan he deð ſpilce he ſpapige hir mete. ⁊ eft yrre þ he æfter ſophæfednyſſe ſofeode. ac þ fæſten tæld God.

Quicunque abſque eleemoſyna jejunat, facit quaſi cibo ſuo parcitur, & veſcitur poſtea, quod per abſtinentiam priùs depoſuit. Quin iſtud jejunium Deus reprehendit.

Et Domin. 1. in Quadrageſima, *p. 113. l. 15.*

Se hefetoga Moyſes fæſte feoperti daga ⁊ feoperti nihta to ſomne. to di þ he moſte God. æ. unden ſon. eft ſyþþan re mæra pitega helias eall ſpa lang fæſten. --Dihten eac

Moſes Dux ille, quadraginta dies & noctes jejunavit ſimul: in hoc; Ut *Legem Dei ſuſcipiat: *dein poſtea, magnus ille Prophetа Elias tam diu jejunavit.--Dominus quoq;*

* *Ergò & nos, pro viribus, ut Sacramenta.*

on

on ðæne niþan ȝecyþnyſſe fæſte ðuþh hiſ ȝodcundan mihte feo-pertiġa ȝa ⁊ nihta fþam eallum eoſþlicum bileoſum ⁊ Ðuſ fæſ uſe lenȝtenlice fæſten aſtealo. Ac þe ne maȝon foſ uſe tyðeþnyſſe þyllic fæſten ðuþhteon; Nu iſ uſ alyfeð ðuþh laſeopa ealdoſdom þ þe ðæȝhpomlice on þiſſeſe lenȝtenlican tiðe uſe lichaman ȝeſeoſðian miþ foſhæfeonyſſe. ⁊ ſyfeſnyſſe: ⁊ clænnyſſe ⁊

in Novo Teſtamento, per divinam poteſtatem ſuam, quadraginta dies & noctes ab omni convictu terreſtri abſtinuit. Sic erat jejunium noſtrum Quadrageſimale inſtitutum. Verùm nos tale jejunium, pro imbecillitate noſtra protrahere haud valemus. Nobis nunc licet, per doctorum autoritatem, quotidie in hoc quadrageſimali tempore, corpus noſtrum, cum abſtinentia, & temperantia, & caſtitate reficere.

Et pag. 115. lin. 10.

Ne bið nan fæſten Gode ȝecpeme. buton ſe mann hine ſyl-fne fſom leahtſum foſhæbbe ⁊ Beoð ȝemyndie ðæſa tpeȝſa foſða. ðe Ðihten cpæð on hiſ ȝoðſpelle ⁊ he cpæð. Foſȝifaþ ⁊ eoſ bið foſȝifen. Syllað. ⁊ ⁊ eoſ bið ȝefealð. ðaſ tpa ælmyſſyna cynn uſ ſyndon to beȝanne miþ micelſe ȝecneoſðnyſſe. þ þe oþſum mannum miþ innepaſdſe heoſtan foſȝifon. ȝif hi ahfaſ uſ ȝeæbyliȝðon ⁊ Ðo ði þ God uſfoſȝifennyſſe ðo uſe ſynna ⁊ And uton ðon ðeaſfum ⁊ pannſpeðiȝum ſume hyþþe uſe ȝoða. ðam ælmihtiȝum Gode to puſþmyndte ðe hit uſ alænde. þ he uſ maſe on þam topeaſðan foſȝife ⁊

Eleemoſynæ, quæ ex rapina dantur, ſunt Deo tam gratæ, quàm ſiquis alterius infantulum occiderit, patríque ſuo, caput pro munere obtulerit. Deus mandat, ut quis Eleemoſynam faciat: dolum quoque & rapinam vetat.

Et pag. 116. lin. 15.

Ða ælmyſſan ðe oſ ſeaſlace beoð ȝefealðe. ſyndon Gode ſpa ȝecpeme. ſpilce hpa acpelle oþſeſ manneſ cilð. ⁊ bſinge ðam fæðeſ þ heafoð to lake. God bebyt þ man ælmyſſan pyſnce. ⁊ he ſonbeað ſanc ⁊ ſeaſlac ⁊

Si negligas eleemoſynam tuam diſtribuere, Deus tibi bona tua diripiet; túque poſtea egenus relinqueris. Deus opes divitibus copiosè largitur, & pauperibus demit. Cur ità? ut divites per inopiam pauperum explo-

Et pag. 117. lin. 9.

Gif ðu foſȝymeleaſaſt to ðælenne ælmyſſan. God ðe benæmð ðinſa ȝoða. ⁊ ðu beliſſt ſyþþan fæðla. God foſȝifſ ſicum pelan ȝenihtſumlice ⁊ ðam ðeaſfum oftihð. Hpi ſpa? Ðæt he aſandie ða ſican ðuþh hiſ ðeaſfena haſenleaſte. God ȝepoſhte

ȝepoɲhte peleȝan ⁊ ðeaɲſan. ⁊ polðe ꝥ re pæðla pæne aſeðð þuɲh ðone ɲican. Goð ȝeſette ðone peleȝan to ðæleɲe on hiſ ȝoðum. hɲi ſceal he þonne him anum ȝeahnian. ꝥ him bam iſ ſoɲȝifen. Giſ ðu talaſt to þinum ȝeſþince ꝥ ꝥ þu hæſſt. oþþe ȝiſ ðu penſt ꝥ þæne eoɲðan pæſtmaſ ðine ſýnð. ðonne cpýð re ælmihtiȝa pealðenð to ðe. Ɛne nu ic ðe oſteo minne ſultum. ⁊ haſa ðe ðin ȝeſþinc; ⁊c oſteo mine ɲen ſcuɲaſ. ⁊ ic þýſce þin lonð unpæſtmbæne ; Giſ ꝥ lanð ðin iſ. re ɲen iſ min. Teoh ðu ſoɲþ ɲen ſcuɲaſ ȝiſ ðu mihte. ⁊ ȝepæteɲa ðine ækeɲaſ. Giſ ðu mæȝe oo ꝥ ſunne ſcine ꝥ ðine æceɲaſ ɲiþion ; ſitoðlice ꝥ ſýlſe lanð ðe ðu ðe ahnaſt niſ ðin. ac iſ ðæſ ælmihtiȝan. ſɲa ſɲa re ſitezȝa cpæð. Seo eoɲþe ⁊ hiɲe ȝeſýlleonýſ iſ Goðeſ. Goð cpýð eſt to þe. Mine ðeaɲſan libbað buton ðe. leoſa ðu ȝiſ þu maȝe buton me. Mine ðeaɲſan habbað ealle ðinȝ ȝiſ hi me ænne habbað. hpæt hæſſt ðu ȝiſ ðu me næſt;

ret: Deus fecit divites, atque pauperes: voluítque ut egeni per divites cibentur. Deus inſtituit opulentum, bonorum ſuorum diſtributorem. Quare ergò ſibi ſoli appropriaret, quod utriſque conceditur? Si labori tuo imputes quod habeas vel ſi terræ fruges tuas eſſe cenſeas; tum omnipotens rector tibi ait; jam modò auxilium meum à te abſtraham, túq; laborem tuum, tibi habeas. Ego imbres meos pluviales demam, terrámque tuam infrugiferam reddam; Si terra iſthæc ſit tua, pluvia eſt mea: deme tu, ſi potes, pluviales imbres, agróſque tuos irriges: Solem, ſi potes, ſplendere facias, ut agri tui matureſcant: quin verò, terra ipſa, quam appropriastibi, non eſt tua, ſed Omnipotentis eſt; ſicut Propheta ait, Terra & plenitudo ejus Dei eſt, *Deus iterum tibi ait; Pauperes mei vivunt ſine te; vive tu, ſi potes ſine me. Pauperes mei habent omnia, ſi me ſolum habeant. Quid habes tu, ſi me non habeas?* *Pſal.* 50. 12.

Cæterùm idem Homiliſta urget vehementer in veri jejunii ſtudium Iſaiæ cap. 38.

Foɲþam (*inquit*) ne biþ nan ſæſtan Goðe anoſenȝe butan ſibbe. *hoc eſt; nullum enim jejunium Deo acceptum ſine pace erit. Legat & perlegat unuſquiſque hoc Iſaiæ caput, qui doctrinam jejunii Catholici ad actionem vitæ applicaret: Nam jejunium permulti jactant, perpauci norunt; quia eleemoſyna, injuriarum oblivio, juſtitiæ & miſericordiæ exercitium in ignotas terras exularunt. Verùm ut hæc tempeſtivè revocare velimus, cùm graves hujus, tum & varii proximæ & ſororis Inſulæ, tum denique Germaniæ caſus commonefaciunt.*

Cap. 28.

*Ut defuncto Tuda *Wilfrid in Gallia,* Ceadda apud Occidentales Saxones in provincia Northanhymbrorum ſunt ordinati Epiſcopi.*

* *Sic MSS. ſing.*
* *T. & C.*

Bæteiþ ðaſ ðinȝ ſenðe ȝalhſniþ ſe cýninȝ Oſſioeſ ſunu Ꝓilliſſeð hiſ Mæſſe Pheoſt. ꝥ hi mon ſceolðe him ⁊ hiſ hiþum to biſceope ȝehalȝian ; Senðe he hine to haðiȝanne oſeɲ ſæ to ſæȝelbýɲhte biſceope. be ðam ſe æɲ beſoɲan ſæȝðon. ſe æɲ Bɲeotene ſoɲlet. ⁊ Paɲiſiace ðæne

INtereaRex Alchfrid miſit Wilfridum presbyterum [ad regem Galliarum,] qui eum ſibi ſuiſque conſecrari faceret Epiſcopum: At ille miſit illum ordinandum ad Agilbertum, de quo ſuprà dixi- *Vide ſuprà, p.* 178. *l.* 5. mus, qui relictâ Btitanniâ Pariſia-

þære ceaſtre biſceop ġeſoȝoden
þæſ. ⁊ he þæſ ġehalġoð ſþam
him miþ micelre are eſen cu-
menðum monegum biſceopum
to ðære halġunge on þam cyne-
* Jncon- lican tune ðe ir ġecyġeð * On-
penðia. conpenðia; Ða he ða ġyta æfter
B. & C. hir halġunge on þam oreſ ræli-
cum ðælum punigenðe þæſ. ða
þæſ Oſþio re cyning onhyſnigen-
ðe ðæſ ſuna ġeorncſulnyſſe.
ſenðe ða eac to Cent haligne
peſ. ⁊ on hir ðeapum ġemet-
fæſtne. ⁊ on leoſnunge haligra
ġeſſnta pel ġelæreðne. ⁊ ða ðe
he on ġeſſnetum leoſnoðe to
ðonne. þa he on hir peoſcum þæſ
ġeornlice ſyligenðe; ðe rceol-
ðe beon to B'. ġehalgoð ðære
cyſnican to ðoſeſſnic ceaſtre.
*re þæſ. þæſ he Mærre Pneoſt * Ceaðða
B. & C. haten. Ceðder broþer ðæſ ar-
punþan B'. ðæſ pe beforan ġe-
lome ġemyneġoðon; ðenðe eac
re cyning mið hine hir Mærre
Pneoſt ðaðæth þæſ haten. re
æfter þon on ðcfenþer rice on
Þnyþum þæſ to b'. ġeſoſðen;
Ða hi ða to Cent coman. ða ġe-
metton hi þone Arcebiſcop Ðe-
oſðeðit ġefeſeðne of poſulðe. ⁊
ða ġyta næniġ oþer ſoſ hine ġe-
reted þæſ; Ða cyðon hi to
* lanðe. peſt ðeaxna*mæġþe. ðæſ þæſ ſi-
B. ne B'. ⁊ ſnam him þæſ re ſoſe-
rſſnecena Godeſ man to B'. ġe-
halġoð. nam he tpeġen biſceo-
par on Bnitta þeoðe. on ġeriþ-
rcipe þære halġunge; Ne þæſ on
ða tið æniġ B'. butan ðam ſine
on ealre Bneotene ðara ðe rihtlice ġehalgoð þære. ða þæſ
re Ceaðða ſnam him to biſcope ġehalgoð. ⁊ he ſona onġan
ða mærtan ġymene ġeðon ðære cyſnclican roþfæſtnyſſe
⁊ clænnyſſe. ⁊ eaðmoðnyſſe. ⁊ ſoſhæfeðnyſſe. ⁊ leoſnunge
ġeornyſſe rýllan. ⁊ byſiġ. ⁊ lanð. ⁊ ceaſtre. ⁊ tunaſ.
⁊ huſ. ſoſ ġoðſpellicre lare ðurhfeſan. na læſ riðenðe

cæ civitatis factus erat Episcopus, & consecratus est magno cum honore ab ipso, convenientibus plurimis Episcopis in vico regio qui vocatur Incompendio. Quo adhuc in transmarinis partibus post ordinationem demorante, imitatus industriã filii Regis Oswi, misit Cantiam virum sanctum, modestum moribus, SCRIPTURARUM lectione sufficienter instructum, & ea quæ agenda in SCRIPTURIS didicerat, operibus solerter exequentem; qui Eboracensis Ecclesiæ ordinaretur Episcopus. Erat autem presbyter vocabulo Ceadda, frater reverendissimi antistitis Ceddi, cujus sæpiùs meminimus, [& Abbas monasterii illius, quod vocatur Læstingaeu.] Misítque Rex cum eo presbyterum suum vocabulo Eadhedum, qui postea regnante Ecgfrido, Hrypensis Ecclesiæ præsul factus est. Verùm illi Cantiam pervenientes invenerunt Archiepiscopum Deusdedit, jam migrasse de seculo, & necdum alium pro eo constitutum fuisse Pontificem: Unde diverterunt ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat Wine Episcopus, & ab illo est vir præfatus consecratus antistes; assumptis in societatem ordinationis duobus de Britonum gente Episcopis, [qui dominicum Paschæ diem, ut sæpiùs dictum est, secus morem canonicum à quarta decima usque ad vicesimam lunam celebrant.] Non enim erat tunc ullus, excepto illo Wine, in tota Britannia canonicè ordinatus Episcopus. Consecratus ergò in Episcopatum Ceadda, maximam mox cœpit Ecclesiasticæ veritati, & castitati curam impendere; humilitati, continentiæ, lectioni operam dare; oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum, non

on

on hoppe. ac ðapa Apoſtola ðeape on hiſ þotum ȝanȝende; ⁊ ſæſ he oþ ðiſcipulum Aiðaneſ ðæſ ȝoðan biſcopeſ. ⁊ hiſ ðæðum ⁊ þeapum æftep bỳſne Ceððeſ hiſ bnoþep hiſ hipeð tpỳmeðe ⁊ læpðe; Ða com eac ſpỳlce Pillfpiþ on Bpeotene ða he pæſ to B'. ȝehalȝað. ⁊ eac ſpỳlce monige ȝemetȝunge ðapa niht ȝelỳfeðpa ȝehælðe; Ðæpe Romaniſcan cỳniceaN Anȝel cỳnneſ cỳniCum miþ hiſ lape * bnohte. ðanon pæſ ȝepopðen. þ ſeo niht ȝelỳfðe lap pæſ ðæȝhpamlice ſeaxende. ⁊ ealle Scottaſ ða ðe betpỳh Angle eapðodan. ⁊ ðæpe niht ȝelỳfedon lape piðepfeapðe pæpon. ȝe on ȝehỳlde nihtpa &aſtpena. ȝe on monegum oþþum pipum. oþþe heopa tpeope ſealdon. þ hi niht miþ him healdan poldon. oþþe ham to heopa eðle hpeopfan; ⁊

* *aliàs* ȝebettе. *ſuperſcript. Cantab.*

equitando, ſed Apoſtolorum more, pedibus incedendo peragrare. Erat enim de diſcipulis Aidani, eiſdémque actibus ac moribus, juxta exemplum ejus, ac fratris ſui Ceddi, ſuos inſtituere curavit auditores. Veniens quoque Britanniam Wilfrid jam Epiſcopus factus, & ipſe perplura Catholicæ obſervationis moderamina Eccleſiis Anglorum ſuâ doctrinâ contulit. Unde factum eſt, ut creſcente perdies inſtitutione Catholicâ, Scoti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut ſuam redirent ad patriam.

Cap. 29.

*Ut *Wighardus Presbyter, ordinandus in Archiepiſcopum, Romam de Britannia ſit miſſus, quem, remiſſa mox ſcripta Papæ Apoſtolici, ibidem obiiſſe narraverint.*

* *Wigheard. C. Vigard. W.*

Ðyrrum tiðum Onȝel cỳninȝaſ. ða ſæðeleſtan Oſpio Noſþan-hỳmbpa cỳninȝ. ⁊ &cbỳſhtt Cantpapa cỳninȝ hæfðon betpih him ſpſpæce ⁊ ȝeþeahte hpæt to ðonne pæpe be ðam *ſtalle Anȝel cỳnneſ cỳnican. foſþon Oſpio ſoþlice onȝeat ðeah ðe he ſham Scottum afeðeð ⁊ ȝelæpeð pæpe. þ ſeo Romaniſce ⁊ ſeo Apoſtolice pæſ niht ȝelỳfeð; Ða ȝecupan hi ⁊ ȝenaman miþ ȝeþafunȝe ðæpe halȝan cỳniCean Onȝel ðeoðe ȝoðne pep. ⁊ ȝeþunȝenne to biſcop haðe. ſumne Mæſſe Pheoſt ðæſ nama pæſ Pigheapð. oþ ȝefenſcipe ðæſ biſceopeſ Deoſðeðit. ⁊ hi hine ða to Rome ſendon. þ hine mon ſceolde ðæn to Biſcop ȝehalȝian. þ he ðæn onfenȝe Apcebiſcopeſ haðe. ⁊ niht ȝelỳfðe biſceopaſ ðuph ealle Bpotene Anȝel cỳnneſ cỳniCum ſỳþþan haðian mihte; ⁊

* *ſtealle. B.*

His temporibus Reges Anglorum nobiliſſimi, Oſwi provinciæ Northanhymbrorum, & Ecgberht Cantuariorum, habito inter ſe conſilio, quid de ſtatu Eccleſiæ Anglorum eſſet agendum; intellexerat enim veraciter Oſwi, quamvis educatus à Scotis, quia Romana eſſet Catholica & Apoſtolica Eccleſia. Aſſumpſerunt, cum electione & conſenſu Sanctæ Eccleſiæ gentis Anglorum, virum bonum & aptum Epiſcopatu presbyterum, nomine Wighardum, de clero Deuſdedit Epiſcopi; & hunc antiſtitem ordinandum Romam miſerunt; quatenus accepto ipſe gradu Archiepiſcopatûs, Catholicos per omnem Britanniam, Eccleſiis Anglorum, ordinare

Ða

Ða he þa Þıȝheaꝛo to Rome becom æꝛþon ðe he to B'. haðe becuman mihte. þæꝛ he mið ðeaꝛe ꝛoꝛȝꝛipen ⁊ ðæꝛ ꝛoꝛþꝛeꝛde; Ða ꝛende Uitalianuꝛ ꝛe Papa Oꝛꝛıo Seaxna cýninȝe luꝛꝛumlice æꝛendȝeþꝛit. ða he onȝeat hıꝛ aꝛꝛæꝛtne þillan ⁊ hıꝛ hatе Goðeꝛ luꝛan. ðe he hæꝛðe ꝛoꝛ þan eaðiȝan liꝛe. ⁊ ꝛoꝛþam þe he þuꝛh Ꝺꝛihtneꝛ ȝeꝛcýlonýꝛꝛe to þam ꝛoþan ȝeleaꝛan ⁊ ðam Apoꝛtolican ȝehþýnꝛeð pæꝛ. ⁊ cꝛ'. þ he ȝehýhte ꝛpa ꝛpa he on hıꝛ þeoðe þillenðlice þıcꝛoðe. þ he ꝛpa on toꝛeaꝛðneꝛꝛe ecelice mið Cþıꝛte þıcꝛian moꝛte. ⁊ he eac ꝛpýlce ðæꝛ on ðam ȝeþþıte ȝemýneȝoðe be ðæꝛ Þıȝheaꝛðeꝛ ðeaþe. þ hı ꝛpiþe ȝeunꝛotꝛaðe pæꝛon. ꝛoꝛþon ðe he ðæꝛ ꝛoꝛþꝛeꝛan ꝛceolðe. ⁊ him ȝehet ꝛpa æꝛ ꝛpa he ȝeþunȝenne mon ⁊ haðeꝛ þýꝛþne metan mihte. þ hı hine þolðan to Biꝛcop ȝehalȝian. ⁊ hiðeꝛ onꝛendon; poſſet antiſtites. Verùm Wighardus Romam perveniens priuſquam conſecrari in Epiſcopatum poſſet, morte præreptus eſt; & hujuſmodi literæ Regi Oſwi Britanniam remiſſæ ſunt.

Domino excellentiſsimo[b] *filio Oſwio, Regi Saxonum, Vitalianus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei.*] *Deſiderabiles literas excellentiæ veſtræ ſuſcepimns: quas relegentes, cognovimus ejus piiſsimam devotionem, ferventiſsimúmque amorem, quem habet propter beatam vitam. Et quia, dexterâ Domini protegente, ad veram &* Apostolicam *fidem ſit converſus, ſperans, ut ſicut in ſua gente regnat, ita & cum Chriſto de futuro conregnare.* [*Benedicta igitur gens, quæ talem ſapientiſsimum & Dei cultorem promeruit habere regem. Quia non ſolùm ipſe Dei cultor extitit, ſed etiam omnes ſubjectos ſuos meditatur die ac nocte, ad fidem* Catholicam *atque* Apostolicam, *proſuæ animæ redemptione, converti. Quis enim audiens hæc ſuavia, non lætetur? Quis non exultet & gaudeat in his piis operibus? Quia & gens veſtra Chriſto omnipotenti Deo credidit, ſecundùm divinorum Prophetarum voces, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia:*

Sax. Deeſt In die illa radix Jeſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur. *Et iterum*: Audite inſulæ, & attendite populi de longé. *Et poſt paululum:* Parum inquit, eſt ut mihi ſis ſervus ad ſuſcitandas tribus Jacob, & fæces Iſrael convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſq; ad* extremum terræ. *Et rurſum:* Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt. *Et poſt puſillum:* Dedi te in fœdus populi ut ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſsipatas, & diceres his qui vincti ſunt, Exite. Et his qui in tenebris, Revelamini. *Et rurſum*: Ego Dominus vocavi te in juſtitia, & apprehendi manum tuam, & ſervavi, & dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cœcorum, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris. *Ecce* (*Excellentiſsime fili,*) *quàm clarius eſt, non ſolùm de vobis, ſed etiam de omnibus Prophetarum gentibus, quòd ſint creditura in* Christo *omnium conditore. Quamobrem oportet veſtram Celſitudinem, utpote membrum exiſtens Chriſti, in omnibus piam regulam ſequi pereniter Principis Apoſtolorum, ſive in Paſcha celebranda, ſive in omnibus, quæ tradiderunt ſancti Apoſtoli, Petrus & Paulus, qui ut duo luminaria cœli illuminant mundum; ſic doctrina eorum, corda hominum quotidie illuſtrat credentium.* Et poſt nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum, una vera Paſcha loquitur. *Hominem denique,* inquit, *docibilem, & in omnibus ornatum antiſtitem, ſecundùm veſtrorum ſcriptorum tenorem, minimè valuimus nunc reperire, pro longinquitate itineris. Profectò enim dum hujuſmodi apta repertáque perſona fuerit, eum inſtructum ad veſtram dirigemus patriam, ut ipſe & vivâ voce, & per divina oracula omnem inimici zizaniam ex omni veſtra inſula cum divino nutu eradicet. Munuſcula à veſtra Celſitudine, beato Principi Apoſtolorum directa, pro æterna ejus memoria, ſuſcepimus; gratiáſque *ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter* D E U M *deprecamur cum*

Esai. 11. 10. *cap.* 49. 1.

* ergò uſque *toto, diviſos orbe Britannos. vide RR. Armach. p.* 3. *l.* 1.

* ſc. *veſtræ Celſitudini.*

Christi clero. Itaque qui hæc obtulit munera de hac subtractus est luce, situsque ad limina Apostolorum, pro quo valde sumus contristati, cùm hîc esset defunctus. Verùntamen gerulis harum nostrarum literarum vestris missis, & beneficia sanctorum martyrum, hoc est, reliquias beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctorum martyrum Laurentii, Johannis, & Pauli, & Gregorii, atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profectò omnes contradendas. Nam & conjugi vestræ, nostræ spirituali filiæ, direximus per præfatos gerulos crucem, †clavem auream habentem, de sacratissimis vinculis beatorum Apostolorum Petri & Pauli. De cujus pio studio cognoscentes tantùm cuncta sedes Apostolica, unà nobiscum lætatur, quantùm ejus pia opera coram Deo flagrant & vernant. Festinet igitur quæsumus vestra Celsitudo (ut optamus) totam insulam suam Deo Christo dicare. Profectò enim habet protectorem humani generis, redemptorem, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impertiet, utì novum Christi populum coacervet;* CATHOLICAM *ibi &* APOSTOLICAM *constituens* FIDEM. *Scriptum est enim,* Quærite primùm regnum Dei ac justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. *Nimirum enim quærat & impetrabit, & ei omnes suæ insulæ (ut optamus) subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram Excellentiam, divinam jugiter precamur clementiam; quæ vos vestrósque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo regnetis in futuro sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*]

*Crucem Christi.
† Clavem Petri.

Matth.6.33.

Þpylc birCop ða for Sigheard ge coren ⁊ gehalgad pæpe. ⁊ pe on dirre æfterfylgendan bec gefirenlicor ⁊ gelimplicor fyrtað ⁊ fecgað;

Quis sanè pro Wighardo repertus ac dedicatus sit antistes, libro sequente oportuniùs dicetur.

CAP. 30.

Ut orientales Saxones tempore mortalitatis ad idololatriam reversi, sed per instantiam Jarumanni Episcopi, mox sint ab errore correcti.

ON ða ylcan tid pæron on eart Seaxna mægðe æfter Sigheelme. be ðam pe ær beforan sædon. tpegen cyningas Sigehere ⁊ Sibba. ðeah ðe hi Pulfhere Mynecna cyninge undergeoðde pæron * on hernyrre; ðeo ylce mægð eart Seaxan mid ðy heo sæced pær mid ðy pæle ðære forerpnecenan deaðlicnyrre; Ða se Sigehere mid ðy ðæle hir folcer ðe he heold. forlet ða gerynu pær Cnirtenan geleafan. ⁊ to hæðennyrre pær gehpyrfed. forðon ðe se rylfa cyning ⁊ hir ealdormenn. ⁊ monige of hir folce lufodon ðir deaðlice lif ⁊ ð torasdene rohton. ne furðon gelyfdon ð hit ó pære; Ða ongunnon hi ða heargas edniwian ða ðe ær forlætene pæron. ⁊ deofolgyld feorðian ⁊ gebiddan. rpylce hi þurh ðas ðing mihton fram þam pole ⁊ fram þære deaðlicnyrre ge-

* in hyrrū-nerre. B.

EOdem tempore, provinciæ Orientalium Saxonum, post Suithelmum (de quo suprà diximus) c præfuere Reges Sighere & Sebbi; quamvìs ipsi Regi Merciorum Vulfhere subjecti. Quæ videlicet provincia, cùm præfatæ mortalitatis clade premeretur, Sighere cum sua parte populi, relictis CHRISTIANÆ FIDEI Sacramentis, ad Apostasiam conversus est. Nam & ipse Rex, & plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, & futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, & adorare simulacra, quasi per hęc possent à mortalitate defendi.

*Sebba. B. Sebbe. C.

ȝeꝛcẏlðe beon; Se *Sibba þonne hiꝛ ȝeꝿeꝛa. ⁊ eꝿenẏꝛꝿeꝛaꝛð þæꝛ ẏlcan ꝛiceꝛ. mið mẏcelꝛe ȝeoꝛnfullneꝛꝛe ðone onꝿanȝenan Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝿan heolð mið ealle hiꝛ ꝿolce. ⁊ mið micelꝛe ȝeꝛæliȝnẏꝛꝛe ȝetꝛeoplice hiꝛ liꝿ ȝeꝿẏlðe. ꝛꝛa ꝛꝛa ꝛe eꝿt heꝛ æꝿteꝛ ꝛecȝað; Ða þ þa Pulꝿheꝛe onȝeat ꝛe cẏninȝ ⁊ him ȝeboðað þæꝛ. þ on þæꝛe mæȝþe eaꝛt Seaxna. oꝿ ðæle Cꝛiꝛteꝛ ȝeleaꝿan aiðlað þæꝛe. Ða ꝛende he Geꝛmanuꝛ þone Biꝛcop ꝛe þæꝛ Tꝛumheꝛeꝛ æꝿteꝛꝿẏliȝend on ða mæȝþe eaꝛt Seaxna to ȝeꝛeccanne ðone ȝeðꝛolan. ⁊ hi to ꝛoþꝿæꝛtnẏꝛꝛe ȝeleaꝿan eꝿt ȝecigean. ⁊ he ða mið micelꝛe ȝeoꝛnfulnẏꝛꝛe ꝛe biꝛcop þ þæꝛ ðonde. æꝿteꝛ ðon ðe me ꝛe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ꝛæȝde. ðe hiꝛ ȝeꝿeꝛa þæꝛ. ⁊ fultumend þæꝛ ȝoðcunðan þoꝛðeꝛ; Þæꝛ he ꝛe B'. æꝿeꝛt mon ⁊ ȝoð. ⁊ ꝿeoꝛ ⁊ piðe ealle ða land ⁊ leoðe þæꝛ ðuꝛhꝿaꝛende. ⁊ þ ꝿolc on ðone ꝿoꝛeꝛꝛꝛecendan cẏninȝ. to ꝛoþꝿæꝛtnẏꝛꝛe þeȝe eꝿt ȝelæðde. to ðon þ hi ꝿoꝛleton. ⁊ toꝛuꝛꝛon ða heaꝛȝaꝛ. ⁊ þ ðeoꝿulȝẏlð. þ hi æꝛ ðẏðon ⁊ Goðeꝛ cẏꝛicean ontẏndon. ⁊ Cꝛiꝛteꝛ naman ðam hi æꝛ piðcpæðon ȝeꝿeonde andettan. ⁊ him á mið ȝeleaꝿan ðæꝛ ecan liꝿeꝛ. ⁊ æꝛiꝛte fulðeꝛ ȝepilnoðe. þ hi on ðam ꝛꝛulten þonne hi on unꝛẏꝿeꝛnẏꝛꝛum. ⁊ ȝetꝛeopleaꝛnẏꝛꝛum betꝛih ðeoꝿolȝẏlðum liꝿðon; Ða ðiꝛ ða ðuꝛ ȝeðon þæꝛ. ⁊ ꝛe biꝛceoꝿ ⁊ heoꝛa laꝛeoꝛaꝛ ȝeꝿeonde ⁊ bliꝛꝛiȝende ham hꝛuꝛꝿon;

Porrò ſocius ejus & cohæres regni ejuſdem Sebbi, magnâ, fidem perceptam cum ſuis omnibus devotione ſervavit, & magnâ, (ut in ſequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complevit. Quod ubi Rex Vulfhere comperit, fidem videlicet provinciæ ex parte profanatam, [d] miſit ad corrigendũ errorem revocandámque ad fidem veritatis provinciam * Jarumannum Epiſcopum, qui ſucceſſor erat Trumhere, qui multa agens ſolertiâ, juxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi & cooperator verbi extiterat, referebat. Erat enim religioſus & bonus vir, longè latéque omnia pervagatus, & populum & Regem præfatum ad viam juſtitiæ reduxit; adeò ut relictis ſive deſtructis fanis aríſque quas fecerant, aperirent Eccleſias, ac nomen Chriſti, cui contradixerant, confiteri gauderent; magis, cum fide reſurrectionis in illo mori, quàm in perfidiæ ſordibus inter idola vivere cupientes. Quibus ità geſtis, & ipſi ſacerdotes, *doctoréſque eorum domum rediere lætantes.

* *Sax.* Geramanum.

* *Sax.* Et Epiſcopus, & eorum doctores, &c. domum redierunt. *Vide notas.*

NOTÆ in cap. 28, 29, 30.

[a] Invenerunt (*Cedda Eboracenſis Eccleſiæ Epiſcopus ordinandus, & Presbyter Eadhedunus*) Archiepiſcopum Deusdedit jam migraſſe de ſeculo, & necdum alium--- conſtitutum fuiſſe pontificem. Unde diverterunt ad--- Wine Occidentalium Saxonum Epiſcopum.--- *Sed hæc non præviderat S. Gregorius, lib.* 1. *cap.* 29. Quem (*inquit*) *ſcil. Eboracenſem Archiepiſcopum*, tuæ* fraternitatis volumus diſpoſitioni ſubjacere tamen Londonenſis civitatis Epiſcopum, (*nam hoc ità futuros velle Londonenſes callidiſsimè autumavit*,) ſemper in poſterum à Synodo propria debere conſecrari: *Atque ſi ità de reliquis Eccleſiis Anglicanis ſtatuiſſet Gregorius, Rex* * *Alchfrid non miſiſſet Wilfridum presbyterum ad Galliarum Regem: Neq; Rex* † *Galliæ eundem ad Agilberhtum Epiſcopum Pariſiorum, conſecrandum: Nec fruſtra Cantiam, mortuo jam Archiepiſcopo Deuſdedit, ordinandus veniſſet* *Cedda; atque hinc ad ignotum Clerum occidentalium Saxonum avolaſſet*

* *ſc.* Auguſtini.

* pag. 246. lin. 43.

† ibid.

*pag. 247. l. 16

lasset tristis, pro ordinatione, quam domi ab Orthodoxo Presbyterio, *& suo quoque, accepisse potuisset. Neque Wighardus senex Romam petendo, pro Archiepiscopatu Cantuariensi, itinere tam longinquo, & parùm commodo, fractus es-*
* pestilentiæ, *scil. vide paulò pòst, pag. 254.* *set; qui* Romam perveniens, priusquam consecrari in Episcopum posset, *morte
† *pag. 152. l. 10* præreptus est: *Nec duo pallia, fuisset invitatus à R. Oswio, Honorius Papa ad Archiepiscopos Cantuar. & Ebor. destinare: Neque* Honorius Cantuariensis ordi-
* *vide notas pag. 153.* nandus veniisset ad Paulinum *Eboracensem*, occurrentem illi in †Lindocolino. *Neque* *Ithamar Episcopus Rofensis, Cantuariensis duos, vice utrumque suâ,
† *pag. 248. l. in. 30.* Deusdedit, & Damianum, *quos suum potuisset Presbyterium Cantuariense, consecrasset: Nec denique* † *Reges Oswi, & Ecgberht, de statu Ecclesiæ procurando, se fatigassent. Annon potuisset ergò B. Gregorius (ejúsque assecla) eundem in ordinandis reliquis Episcopis normam tenere, quam presbyterio Londinen si cautissimè reliquit?*

Notæ in cap. 29.

[b] Domino-- filio Regi---. *Sic Papa Vitalianus ad Regem Oswium per Epistolam. Hîc partem Epistolæ Pontificiæ Rex Aluredus, præter* * *morem, Saxonicè dedit: sed pro more suo, ut in reliquis, num hîc quoq; grave* FILII *jugum suspectui habeat, An quia Rex in regno suo nè fratrem quidem, nedum patrem agnosceret, non facilè dixerim. Sed Lectores Regis, de re ipsa judicent.*
* *vide p. 150.*

Notæ in cap. 30.

[c] Prefuere Reges Sighere, & Sebbi--- *Duos hîc Reges orientalium Saxonum cum regnis suis dividi cernimus; pars divisa à Rege Christiano, ad apostasiam, à Rege Christo dilabitur. Disjuncti Reges à nutu Regis Merciorum Vulfhere junctim pendebant: videbant enim cum oculatissimo Homero,*

Οὐκ ἀγαθὴ πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

[d] Rex misit ad corrigendum errorem---. Jarumannum Episcopum—— *Solúmne Episcopum? Quin* ipsi sacerdotes doctoréque eorum, (*ut in calce capitis,*) Domum rediere lætantes. *Illi ergò sub Episcopo suo, Annon unà mittebantur? Atqui omnes uni Regi mittenti, rectéque imperanti, obsequebantur:* Sed ad revocandam ad fidem veritatis provinciam, misit: *Nam in prima provinciæ alicujus conversione, qui primus operi tam nobili & excelso præfuit, primas ille partes successori suo, & in hac militia Christiana, Duci reliquit. Reliqui sacerdotes, quotquot ad singula oppida atque agros accessissent, illos omnes sub aliquo primo mereri tradunt historiæ. Nec silet vetus Canon, an Apostolorum necne, modò verax sit, hîc parùm refert,* Τὸς ὑπερόπτας ἐκάστε ἔθνους εἰδέναι χρὴ, τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν---- *hoc est;* Episcopos cujusque gentis agnoscere oportet eum qui in
* *scil.* Episcoporum. eis est primus, atque ut caput * existimare. *Sed paulò pòst:* ἀλλὰ καὶ---- Sed nec ille absque omnium consensu aliquid agat; sic enim erit unanimitas, & Deus per Dominum in Spiritu sancto glorificabitur. *Nehemiæ cap.* 11. 8, 9. *Quidam Joel filius Zichri, Benjamitarũ nongentorum viginti & octo Episcopus fuit; sic aptissimè Græci Interpretes,* ἐπίσκοπον, פקיד, *verterunt: Hîc Episcopum habemus Politicum; quam vocem popularis consuetudo ignorat: At versu vicesimo secundo, Vzzi filius Bani erat Levitarum* פקיד, (*ut Græci quoque reddunt*) ἐπίσκοπος. *Atq; ex hoc sacrarum literarum fonte perenni, nomen Episcopi Levitici, tum quoq; Evangelici in scripta Apostolica dimanavit.*

Hep endaþ reo ðridde boc· *Hîc desinit liber tertius.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM LIBER IIII.

Cap. I.

Ut defuncto Deusdedit, Wighardus ad suscipiendum Episcopatum Romam sit missus: sed illo ibidem defuncto, Theodorus Archiepiscopus ordinatus, & cum Adriano Abbate sit Britanniam missus.

Ðy gemynegodan geare þære forferscenan sunnan arspunngennysse. ⁊ hraþe sona þær æftenfylgendan polef ⁊ moncpyloef. þy geare Deusdeodit se * sexta Arcebiscop on Cantpare buruhge cyningeā forþferde ærran ðæge iduum Julianum; ⁊ Spylce eac Ecconbyrht Cantpara cyning. ðy ilcan monðe ono ðæge forþferde. ⁊ his sunu ecelf edel forlet ecbyrhte his suna. þ he hæfde ⁊ heolo anef pona xx pintra; Ða ablan micelre tide se biscep dom. Ða þær rendeð to Rome sam ecbyrhte ⁊ sam Orsio Northanhymbra cyninge Sigheard Mærse Pneort. sua sua se on ðysse ærran bec seapum porðum forecpæðon. þær he on cyniclicum ðeodscipe of Angel cynne pell gelæred; Spylce hi eac ða cyninga begen ætgæderne rendan ðam Apostolican Papan mycle

** Sic MS. C. ut Lat. sed pise-sta Cantabr.*

Anno memorato præfatæ eclipsis, & mox sequentis pestilentiæ, quo [& Colman Episcopus, unanimâ Catholicorum intentione superatus, ad suos reversus est;] Deusdedit sextus Ecclesiæ Doruvernensis Episcopus [a] obiit, pridie iduum Juliarum: Sed & Erconberht Rex Cantuariorum, eodem mense ac die defunctus, Ecgberhto filio sedem regni reliquit; quam ille susceptam per novendecim annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore Episcopatu, missus est Roman ab [c] ipso simul & à Rege Northanhymbrorum Oswio, (ut in præcedenti paucis *libro diximus,) Wighard presbyter, vir in Ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus hunc Ecclesiæ Anglorum Episcopum ordinari: missis pariter Apostolico Papæ donariis & aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui ubi Romam pervenit, cujus sedi Apostolicæ, tempore illo, Vitalianus præerat, postquam itineris sui causam, prefato Papæ Apostoli-

** Pag. 248. lin. 42.*

gemynegodan geare þære forferscenan sunnan arspunngennysse. ⁊ hraþe sona þær æftenfylgendan polef ⁊ moncpyloef. þy geare Deusdeodit se * sexta Arcebiscop on Cantpare buruhge cyningeā forþferde ærran ðæge iduum Julianum; ⁊ Spylce eac Ecconbyrht Cantpara cyning. ðy ilcan monðe ono ðæge forþferde. ⁊ his sunu ecelf edel forlet ecbyrhte his suna. þ he hæfde ⁊ heolo anef pona xx pintra; Ða ablan micelre tide se biscep dom. Ða þær rendeð to Rome sam ecbyrhte ⁊ sam Orsio Northanhymbra cyninge Sigheard Mærse Pneort. sua sua se on ðysse ærran bec seapum porðum forecpæðon. þær he on cyniclicum ðeodscipe of Angel cynne pell gelæred; Spylce hi eac ða cyninga begen ætgæderne rendan ðam Apostolican Papan mycle gife on monegum golde. ⁊ seolfor satum. ⁊ bæðon þ he Sigheard Angel cynnes cyningum to Arcebiscop gehalgode; Ða he ða to Rome com. ða þær on ða tid Uitalianus Papa ðær Apostolican setles ealdor Biscop; ⁊ sextes ðon de he done intingan his sibsætes þam Apostolican Papan ge-

** Sic MS. C. ut Lat. sed pise-sta Cantabr.*

tỳþeo hæfde. Ða æftep meomỳcelne tíde fe ſíȝheaſo. ⁊ mæſt ealle hiſ ȝefeſnan ða þe mid him coman. ðỳ ofepcumendan pole ſopdilȝode pæpon ⁊ ſopþfepede; Ða hæfde fe Apoſtolica Papa * ȝeþohт be ðỳſſum ðingum. ⁊ ȝeopnlice ſohte hpỳlcne Apcebiſcop he onfendan mihte on Angol ðeodeſ cỳnicum; Ða pæſ on Nipidano ðam mỳnſtfe. þ iſ unfeop ðæfne bỳſiȝ Neapoli on Campanie ðæfne mæȝþe Adpianuſ Abbad. pæſ fe monn on haliȝum ȝepptum. ⁊ on mỳnſteplicum ðeodſcipum. ⁊ on cỳnicum pell ȝelæfned. ⁊ peopþlice ȝetỳd ȝe on Ledenifc ȝefeondde ȝe on Gfecifc; Ða het fe Papa þone mon to him ȝelaþian. ⁊ het þ he biſcop hade onfenge ⁊ to Bfeotone fefode; Ða ⁊ſpafede he him ⁊ cp'. þ he pæfe ſpa mỳcleſ hadeſ unpỳnþe. ⁊ cp'. þ he mihte ofepne ȝetæcan þe biſcop hade þỳnþe pæfe. ȝe on ȝelæfedonỳſſe. ȝe on hiſ liffeſ ȝeafnunge. ȝe on ȝedefne ỳldo; Tæhte ða ðam *Papan on ðam [* neah nunnan] mỳnſtfe ſumne ȝedefne munuc þæſ nama pæſ Andfeaſ. ac ða piþſtod him hiſ licumlice untſumnỳſſe þ he B'. beon ne mihte; & ſt fe Papa nedde þone Abbad Adpianuſ þ he B'. hade onfenge; Ða bæd he hine ỳldinge ⁊ ſỳnſtef. hpæþef he æftef fæce mihte ofepne findan. ðe man to B'. hadian mihte; Pæſ on þa tíd ſum munuc on Rome fe pæſ cuð Adpiane ðam abbude. ðæſ nama pæſ Theodopuſ fe pæſ acenned on * Thapſo Cilicio. pæſ fe mann ȝe on peopulð ȝepptum ȝe on ȝodcundum ȝe on Gfecifc ȝe on Leden pell ȝelæfned. ⁊ he pæſ ȝecopen on hiſ ðeapum ⁊ apỳſþe ỳldo. þ iſ þ he hæfde ſỳx ⁊ ſỳxtiȝ ſintſa; Ðỳſne man Adpianuſ fe Abbad ðam Papan cỳþde ⁊ fæde þ he to B'. ȝehalȝod beon mihte. ⁊ he þ ȝeþafode. ⁊ hpæþefe ðiſ betpỳh heom apæddon. þ he fe Abbad

* ȝeþeahte. C.

* biſceope. C.

* Sic MS. C. ut Lat. neahȝũ. Cantab.

* Tapſo C.

co patefecit, non multò pòſt, & ipſe & omnes penè qui cum eo advenerant ſocii ejus, peſtilentiâ ſuperveniente, deleti ſunt: At Apoſtolicus Papa, habito de his conſilio, quęſivit ſedulus quem Eccleſiis Anglorum Archiepiſcopum mitteret. Erat autem in monaſterio *Niridano, quod eſt non longè à Neapoli Campaniæ, Abbas Adrianus, [vir natione Afer,] SACRIS LITERIS diligenter imbutus; monaſterialibus ſimul & Eccleſiaſticis diſciplinis inſtitutus; Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritiſſimus. Hunc ad ſe accitum, Papa juſſit, Epiſcopatu accepto, Britanniam venire. Qui indignum ſe tanto gradui reſpondens, oſtendere poſſe ſe dixit alium, cujus magis ad ſuſcipiendum Epiſcopatum, & eruditio conveniret & ætas. Cúmque monachum quendam de vicino virginum monaſterio, nomine Andream, Pontifici offerret, [hic ab omnibus, qui eum novere, dignus Epiſcopatu judicatus eſt:] verùm pondus corporeę infirmitatis, nè Epiſcopus fieri poſſet, obſtitit. Et rurſum Adrianus ad ſuſcipiendum Epiſcopatum actus eſt. Qui petiit inducias, ſi fortè alium, qui Epiſcopus ordinaretur, ex tempore poſſet invenire. Erat ipſo tempore, Romę monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus ex Tharſo Ciliciæ, vir & ſeculari & divinâ literaturâ, Græcè & Latinè inſtructus; probus moribus, & ætate venerandus; id eſt, annos habens ætatis 66. Hunc offerens Adrianus Pontifici, ut Epiſcopus ordinaretur, obtinuit; his tamen conditionibus interpoſitis, ut ipſe

* c.

Abbad

baꝺ hiꝛ laꝺꝛeoꝛ beon ꝛceolꝺe on Bꝛeoꝛone. ꝼoꝛꝺon ꝺe he æꝛ *ꝛꝛipa C. *ꝛupa ꝺa ꝺæla Gallia ꝓiceꝛ. ꝼoꝛ miꝛꝛenlicum inꝛinȝan ȝeꝼeꝛꝺe ⁊ ȝeꝛohꝛe. ⁊ ꝼoꝛꝼon ꝺe him ꝛe peȝ ꝺæꝛ ꝛiꝼꝼæꝛeꝛ ȝenoh cuꝺ ꝓæꝛ. ⁊ eac ꝛꝓẏlce ꝼ he ꝓæꝛ on hiꝛ aȝenum ȝeꝼeꝛꝛcipe pell ȝemonaꝺ ; ⁊ ꝺonne ȝẏꝛ eac ꝼ he ꝛceolꝺe hiꝛ ꝼulꝛumenꝺ beon on ȝoꝺcunꝺne laꝓe. ⁊ ꝼ he ȝeoꝓnlice behealꝺan ꝛceolꝺe. ꝼ he naꝓẏhꝛ ꝓiꝼeꝓꝓeaꝓꝺeꝛ ꝺæꝓe ꝛoꝺꝛæꝛꝛnẏꝛꝛe ꝺæꝛ ȝeleaꝼan Gꝓeca ꝺeaꝓe on Angel cẏnneꝛ cẏꝓicean on ȝelæꝺꝺe. ꝼe he oꝼeꝛ beon ꝛceolꝺe ; Ða ꝓæꝛ he æꝓeꝛꝛ ꝛo Subꝺiacone ȝehalȝoꝺ. ⁊ ꝺa abaꝺ iiii monaꝺ oꝼꝼæꝛ him ꝛeax apeoxe ꝼ he ꝛo Pꝓeoꝛꝛe beꝛcoꝓen beon mihꝛe ; Foꝓꝼon ꝺe he æꝓ ꝛcẏꝓe hæꝼꝺe eaꝛꝛ leoꝺa ꝺeaꝓe Sce' Pauleꝛ ꝓæꝛ Apoꝛꝛoleꝛ ; Ða ꝓæꝛ he ȝehalȝoꝺ ꝼꝓam Uiꝛaliano ꝼam Papan ꝛo B'. ẏmbe ꝛẏx hunꝺ ꝓinꝛꝓa ꝼꝓam Dꝓihꝛneꝛ menniꝛcnẏꝛꝛe. ꝺẏ ꝛeoꝛoꝼan ꝺæȝe ⁊ ꝺẏ ꝺꝓihꝛenlican Kalenꝺaꝓum Apꝓelium. ⁊ ꝛꝓa æꝛȝæꝺeꝓe miꝺ Aꝺꝓiano ꝼam Abbaꝺ on ꝛexꝛa Kl'. Juniaꝛ. ꝓæꝛ ꝛo Bꝓeoꝛone on ꝛenꝺeꝺ ; Ða ꝼeꝓꝺõ hi æꝛȝæꝺeꝓe æꝓeꝛꝛ ꝛo Maꝛilia ⁊ ꝺanon ꝼuꝓh Apela-lanꝺ ꝼ hi coman ꝛo Johanne ꝺam Apꝛceb'. ꝺæꝓe ceaꝛꝛꝓe. ⁊ him ꝛealꝺon Uiꝛalianuꝛ ȝeꝓꝓiꝛ ꝺæꝛ Papan ꝼ hi mon miꝺ ape onꝼenȝe. ⁊ he ꝛꝓa ꝺẏꝺe. hæꝼꝺe hi miꝺ mẏcelꝓe ape miꝺ him oꝼꝼæꝛ Ebꝓinuꝛ ꝛe ealꝺoꝓmon him ꝛꝓeꝺe ⁊ lẏꝼneꝛꝛe ꝛealꝺe ꝛo ꝼaꝓene ꝛꝓa hꝓiꝺeꝓ ꝛꝓa hi ꝼolꝺan ; Ða ꝼeꝓꝺe Theoꝺoꝓuꝛ ꝛe Apꝛcebiꝛcop ꝛo Æȝelbẏꝼhꝛe B'. Paꝓiꝛioꝓum be ꝺam ꝛe beꝼoꝓan ꝛæꝺon. ⁊ ꝼꝓam him ꝼꝓemꝛumlice ꝓæꝛ onꝼanȝen. ⁊ micele ꝛiꝺ miꝺ him ꝓell ȝehæꝼꝺ ꝓæꝛ ; Aꝺꝓianuꝛ ꝼeꝓꝺe æꝓeꝛꝛ ꝛo Ebmeꝛenonum ⁊ æꝼꝛeꝓ ꝼon ꝛo Faꝓaonem *Meliꝺa biꝛceopum ⁊ lanȝe miꝺ him ꝓell ȝehæꝼeꝺ ꝓæꝛ. ꝼoꝓꝼon hi nẏꝺꝺe ꝛe ꝛoꝓaꝓꝺa ꝓinꝛeꝓ ꝼ hi ꝛꝛille ꝓunoꝺꝺon ꝛꝓa hꝓæꝓ ꝛꝓa hi mihꝛon ; Ða ꝼ ꝼa cuꝼe æꝓenꝺoꝓacan

* Maelꝺa. C.

eum perduceret Britanniam, eò quòd jam bis partes Galliarum, diverſis ex cauſis, adiiſſet; & ob id majorem hujus itineris paragendi notitiam haberet, ſufficiénſq; eſſet in poſſeſſione hominum propriorum. Et ut ei doctrinæ cooperator exiſtens diligenter attenderet, nè quid ille contrarium veritati fidei, Grę corum more, in Eccleſiam, cui præeſſet, introduceret. Qui ſubdiaconus ordinatus, quatuor expectavit menſes, donec illi coma creſceret, quo in[d] coronam tonderi poſſet: (Habuerat enim tonſuram more Orientaliũ, Sancti Apoſtoli Pauli.) Qui ordinatus eſt à Vitaliano Papa anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo octavo; ſub die ſeptima Kalendarum Aprilium, dominica; & ita cùm Adriano 6. Kalend. Junias Britanniam miſſus eſt. Qui cùm pariter per mare ad Maſſiliam, & deinde per terram Arelatẽ perveniſſent, & tradidiſſent Johanni Archiepiſcopo civitatis illius ſcripta [commendatitia] Vitaliani Pontificis, retenti ſunt abeo, quouſque Ebrinus major [domûs Regiæ,] copiam pergendi, quoquo vellent, tribuit eis. Quâ acceptâ, Theodorus profectus eſt ad Agilberhtum Pariſiorum Epiſcopum, de quo ſuperiùs diximus, & ab eo benignè ſuſcepto, & multo tempore habitus eſt. Adrianus verò perrexit primùm ad Emmeſenonum, & poſtea ad Faronem Meldorum Epiſcopos, & bene ſub eis diutiùs fuit. Coegerat enim eos imminens hyems, ut ubicunque potuiſſent, quieti manerent. Quod cùm nuncii certi narraſſent R. Ecgberhto, eſſe ſcilicet

Anno Dom. 668.

oꝛacan ꝛæꝺon ⁊cbẏꝛhtꝛe ꝥam cẏninge ꝥ ꝛe b'. pæꝛe on Fꝛancena ꝛice ꝺone ꝺe hi Oꝛꝛio bæꝺon ꝛꝛam ꝺam Romaniꝛcan biꝛcope ; Ða ꝛenꝺe he ꝛona *Reꝺfꝛiꝺ hiꝛ ⁊eneꝿan ꝺiꝺeꝛ ꝥ he ꝛceolꝺe hine ꝿeccan. ⁊ to him ⁊elæꝺan. ꝥa he ꝥa ꝥiꝺeꝛ com. ꝥa nam he Theoꝺoꝛuꝛ B'. miꝺ ⁊bꝛinuꝛ lẏꝿnẏꝛꝛe ꝥæꝛ ealꝺoꝛmanneꝛ. ⁊ hine ⁊elæꝺꝺe to ꝥam poꝛte ꝥe iꝛ nemneꝺ Cpentoꝛic. ꝺæꝛ hine ⁊eꝛtoꝺ *ꝛum untꝛumnẏꝛꝛe ⁊ he ꝥæꝛ ꝿæc ⁊epunoꝺe ⁊ ꝛona ꝛꝛa he tꝛumian on⁊an ꝛꝛa eoꝺe he on ꝛcẏꝛ ⁊ ꝿepꝺe to Bꝛeotone ; ⁊ bꝛinuꝛ ꝛe ealꝺoꝛmon ⁊enam Aoꝛꝛianum ꝺone Abbaꝺ. ⁊ on ꝿæꝛtenne hæꝿꝺe. ꝿoꝛꝥon he oꝿ acꝛoꝺe ꝥ he hæꝿꝺe ꝥæꝛ Caꝿeꝛeꝛ æꝛenꝺo ꝛum to Bꝛeotone cẏninꝛum ꝛiꝺ Fꝛancena ꝛice. ꝺæꝛ ꝺe he ꝺa mẏcle ⁊ẏmene hæꝿꝺe ; Ac ꝺa he ꝛoꝥlice on⁊eat. ⁊ onꝿunꝺe. ꝥ hiꝛ ꝛꝛa ne ꝿæꝛ ꝛꝛa he ⁊eacꝛoꝺ hæꝿꝺe. ꝺa onlẏꝛꝺe he hine. ⁊ leꝛ hine ꝿeꝛan æꝿteꝛ ꝥam B'. ⁊ ꝛona ꝥæꝛ ꝺe he to him com. ꝺa ꝛealꝺe he him Sce'. Peꝛꝛeꝛ mẏnꝛteꝛ ꝺæꝛ ꝺaꝛa Aꝛcebiꝛceopa lic bebẏꝛi⁊ꝺe ꝛẏnꝺon. ꝛꝛa ꝛꝛa ꝿe æꝛ beꝿoꝛan ꝿæꝺon. ꝿoꝛꝺon ꝛe Apoꝛtolica Papa bebeaꝺ Theoꝺoꝛe Biꝛcop. ꝺa he ꝿꝛam him ꝿeꝛꝺe. ꝥ he him on hiꝛ biꝛceop ꝛciꝛe ⁊eniꝛene ꝛtoꝛe ꝿoꝛeꝛæ⁊e ⁊ ꝛealꝺe. on ꝺæꝛe ꝥe he miꝺ hiꝛ ⁊eꝿeꝛum punian mihte ;

Epiſcopum, quem petierant à Romano antiſtite, in regno Francorum ; miſit illò continuò * Redfridum præfectum ſuum, ad adducendum eum. Quò cùm perveniſſet, aſſumpſit Theodorum cum Ebrini licentia, & perduxit eum ad portum, cui nomen eſt *Quentavic; ubi fatigatus infirmitate, aliquantiſper moratus eſt, & cùm convaleſcere cœpiſſet, navigavit Britanniam : Adrianum autem Ebrinus retinuit ; quoniam ſuſpicabatur eum habere aliquam legationem Imperatoris ad Britanniæ Reges adverſùs regnum, cujus tunc ipſe maximam curam gerebat. Sed cùm tale nihil illum habere vel habuiſſe veraciter comperiſſet, abſolvit eum; & poſt Theodorum ire permiſit. Qui ſtatim ut ad illum pervenit, dedit ei monaſterium beati Petri Apoſtoli, ubi Archiepiſcopi Cantiæ ſepeliri (ut præfatus ſum) ſolent: Præceperat enim Theodoro abeunti Dominus Apoſtolicus, ut in diœceſi ſua provideret, & daret ei locum, in quo cum ſuis, aptè degere potuiſſet.

* Reꝿ-ꝛꝛiꝿ. C.

* ꝛumu. C.

* Redfriddum *IV.*

* *C. & W.*

NOTÆ.

[a] Deusdedit--obiit-Primâ linguâ, (*ut ait cod. MS. Cantuar. in Bibl. Aul. Trin. Cantabr.* primitùs Fritonas vocabatur. Sed propter dona gratuita, quę ſuis*meritis multiplicibus conſonabant, nomen ejus Saxonicum, nec immeritò in nomen gratificum eſt converſum; hic enim primus de gente Anglorum, in Archiepiſcopum Cantuarienſis Eccleſiæ eſt aſſumptus. Unde non abſque myſterio, DEUS DEDIT exſtitiſſe appellatus ; quia GRATUITUM DONUM GRATIÆ DEI fuit, quod Saxonica gens ſaxei cordis exiſtens, ac cultui ſaxeorum dedita Idolorum, de ſe, Domino fructificaret, & redderet tam doctum, tam ſanctúmque Pontificem. *Quibus adjicio Epitaphium ex eodem deſcriptum MS°. qualecunque.*

* rectiùs *gratuito dono gratiæ Dei:* ut infrá.

Alme Deuſdedit, cui ſexta vocatio cedit,
Signas hunc lapidem; lapidi ſignatus eidem.
Prodit ab hac urna, virtute ſalus diuturna:
Quâ MELIORATUR quicunque dolore gravatur.

[b] Tunc

[b] Tunc ceſſante non pauco tempore Epiſcopatu, *At quanto? MS. Cantuar. ad diem deſignat.* Vacavit (*inquit*) ſedes annis tribus: menſibus octo: diebus quindecim.

[c] Ab ipſo [*Ecgberto Cantuariorum*] & à rege Northanhymbrorum Oſwi Wighardus Presbyter: *-ad Reges ergò pertinuit* præſentare (*ut loquuntur*) *Papæ Archiepiſcopum ſuum ordinandum.* Aſſumpſerunt autem Reges (*ut ait Beda lib. 3. c. 29.*) cum electione, & conſenſu Sanctæ Eccleſiæ gentis Anglorum virum bonum Wighardum: *Sed Wighardo apud Romam *peſte abrepto, vitalianus Papa Theodorum ad capeſſendam Cathedram Cantuarienſem, deſtinavit. Verùm nè quis hic putaret Papam Vitalianum de regibus poteſtatem excuſsiſſe, brevibus rem expedit* Malmesburienſis*; De Theodori (*inquit*) in Angliam adventu, principi Oswio debetur gloria. *De Archiepiſcopi hujus Theodori encomiis V. Bedaſatìs prolixus eſt.*

* pag. 254. l. 4.

* *lib. 1 p. 20.*

[d] Quo in coronam [*S. Petri*] tonderi poſsit [*Theodorus Cantuar.*] habuerat enim tonſuram more Orientalium S. Pauli Apoſtoli.--- **Duæ iſthæc tonſuræ, Petrum à Paulo ſeparabant: Hiberno-Scotos à Britannis diviſit tertia tonſura, nimirum * Simonis Magi, quâ diſcriminabantur invicem. Quin R. Sigberhtus† gerat pro Corona, tonſuram S. Petri; ut cùm regnum, tum etiam ſacerdotium S. Petri ſucceſſori ſubjaceant: Sed dum Reges & Sacerdotes hos S. Pauli, hos Simonis Petri, hos denique Simonis Magi conſtituunt, non animadvertunt Petri fidem, Petri tonſuram longiſsimè antecellere. Quin gregem Chriſti ſic tondendo, minutim diſcerpunt, Chriſtúmque dividunt. Verùm Eccleſia antiqua noſtra hujuſmodi capitum vertigini ſic medetur.*

* ſc. *Petri & Pauli.*

* *lib. 5. c. 22.*

† *lib. 3. cap. 18. Sax Ben. Coll. vide lib. 5. cap. 20.*

* *MS. Homil.* Dominica vi poſt Pentecoſten. *pag. 355. lin. 11.*

* *Hom. Sax. Trin. Coll.*

Petpuf fcip getacnode (þe þæf fto0 gehende) þ Judeifce folc. de gepænden to Cpifte. 7 on hine gelýfden deah de hý fume noldon. on dam pæf þ anginn ealne gelaþunge; þ oþef fcip getacnode eall þ hæbene folc of eallum man cynnne þe mid gelean-fan oncnapaþ þone leofan hælend. 7 þ if feo gelaþung; Ðæt Judeifce folc pæf gehaten Sinagoga. þ if gegadepung. on Englifcepe fpræce;

Petri navis, quæ propè adſtitit, populum Judaicum ſignificabat, qui ad Chriſtum reverſus eſt, ínque illum credidit; quamvis & alii nolebant. In illis totius Eccleſiæ initium fuit. Navis iſthæc altera, ſignificabat totam gentem Ethnicam, quæ de toto humano genere gloriоſum Jesum *cum fide agnoverit: atque illa* Eccleſia *eſt. Populus Judaicus dicitur Synagoga, hoc eſt, Anglicano ſermone,* congregatio.

Of Petpuf fcipe he læde þ folc on dam lande. 7 uf becom feo laf of Judea lande duph da halgan Apoftolaf de da hæbenan læden. 7 men to geleafan of ælcum lande gebigdon. 7 cýnican afænden to Godef getrýffum. on hif halgum þeofdome. fpa fpa hit man healt gýt on dam godum folcum de Godef pillan cepaþ. ac þe healdaþ pace hef on Engla þeode. Godef getrýfffa de he gefette to fteorpe. 7 dam eallum to lafe. de hine lufiaþ; þe pifcad uf fýlfe eall nipe gefettnýffa.

*De Petri nave, populum in terra [ſtantem] docuit. Atq; ad *nos doctrina, de terra† Judæorum per Sanctos * Apoſtolos qui docebant gentes, pervenit; quique homines ad fidem ex omni gente convertebant, & Eccleſias ad inſtitutiones Dei, in Sancto cultu ſuo [percipiendas] exſtruebant, ſicut etiamnum tenent quidam,* inter populos bonos, *qui voluntatem Dei obſervant. Nos verò obſervamus languidè hîc* in Anglicana gente *Dei inſtitutiones, quas in gubernaculum inſtituit, in illorum, qui amant illum, eruditionem. Nos nobiſmetipſis, *novas per omnia conteximus inſtitutiones, ex*

* ſc. *Anglos.*

† *non ait* Romanorum.

* *non ait* per S. Eleutherium, & S. Gregorium.

* *tonſuram &c.*

oꝼ ðam ðe God ꝥylꝼ tæhte; ⁊ Ac ꝥe þeg ꝥceal beon ꝥpiþe eaꝼoþe to uꝥ þ þe hẏ ꝼoꝛtþeoꝛn miꝺ teonꝼullum ðeapum ⁊ God ꝥylꝼne ꝼoꝛꝛeon. ꝥpa ꝥpa þe to ꝥpẏþe ðoþ ; Ða æꝼteꝛ ðæꝛe laꝛe he het alætan ut þone halgan Petꝛum hiꝥ ꝥcẏꝛ on ðæꝛe ðẏpan. ⁊ het hẏ apuꝛꝛan heoꝛa net on ꝼiꝥcnoþe ; ꝥiþ þ land he læꝛ-ðe þ hẏ letton uttoꝛ ꝥẏþþan. ꝼoꝛþan þe he ꝥẏlꝼ læꝛꝺe on Judea landeꝫ hiꝥ laꝛ becom ꝥẏþþan to ᵹehpẏlcum landum ꝥpa ꝥpa hit ꝼull cuð iꝥ on Cꝛiꝥtendome piðe ;

Scopum in quem Homilista collimavit, quispiam facilè videbit: Pili tonsuræ leves erant; sed navem Ecclesiæ antiquitus gravabant. De diversa tonsuræ ratione, vide RR. Armach. in Primord. p. 921. &c. vide hîc Regum tonsuram lib. 5. c. 20.

illis quas Deus ipse perdocuit. Contrainstitutiones suas, omniúmque, qui nos antecesserunt, Prophetarum; adversùm illos omnes, nos obstinatâ voluntate nostrâ procedimus. Quin nobis perquàm ardua exsistes via, quam perversis moribus transilimus; Deúmque ipsum despicimus, sicut impensè facimus. Tum finitâ concione, jussit S. Petro, navem suam in profundum appellere: retéque suum in piscium capturam ejicere. E regione terræ docuit, ut postea exteriùs appellerent; ille enim ipse in terra Judææ docuit: Doctrinâque sua in terras singulas postea pervenit; sicut per orbem Christianum longe, latéque innotescit.

Cap. 2.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum Ecclesiæ, cum Catholica veritate, literarum quoque sanctarum cæperint studiis imbui: & ut Putta pro Damiano Rofensis Ecclesiæ sit factus antistes.

Ða com he Theoꝺoꝛ B'. to hiꝥ cẏꝛicean on Cantꝛapa bẏꝛiᵹ þẏ æꝼteꝛan ᵹeaꝛe hiꝥ halᵹunᵹe ðẏ ꝥẏxtan ðæᵹe Kalenꝺaꝛum Juniaꝛum. ⁊ he liꝼiꝺe on hiꝥ biꝥcope haꝺe xxi ꝥintꝛa. ⁊ ðꝛẏ monaþ. ⁊ ꝥẏx ⁊ tꝛentiᵹ ðaᵹa ; And he ꝛona ðuꝛhꝼeꝛꝺe eall Bꝛeotone ealonð ꝥpa hpẏðeꝛ ymb ꝥpa Anᵹel ðeoðe ðꝛohteðon ⁊ ꝓuneðon. ⁊ he luꝥtlice ꝼꝛam eallum onꝼonᵹen pæꝥ. ⁊ hiꝥ poꝛð ᵹeoꝛnlice ᵹehẏꝛðon. ⁊ he niht e enðebẏꝛðonẏꝛꝛe liꝼeꝥ ætẏpðe. ⁊ niht e ᵹaꝥtꝛan to peoꝛþianne læꝛðe. ⁊ him Aðꝛianuꝥ ꝛe Abbað mið ꝼeꝛðe. ⁊ to eallum niht e ꝼultumaðe ; Pæꝥ he æꝛeꝥt Aꝛcebiꝥcopa þ him eall Anᵹel cẏnn hẏꝛnẏꝛꝛe ᵹeþaꝼoðe. ⁊ ꝼoꝛðon hi pæꝛon beᵹen biꝥcopaꝥ ᵹe ꝛe Abbað ꝥpa ꝥpa pe æꝛ cpæðon pell ᵹelæꝛeð ᵹe on ᵹoðcunðum ᵹepꝛitum. ᵹe on peoꝛulðcunðum. ⁊ hi ᵹeꝛomnoðan mẏcelne þꝛeat ðiꝥcipula. ⁊ hi

PErvenit autem Theodorus ad Ecclesiam suam, secundo postquam consecratus est anno, sub die sexta Kalendarum Juniarum, dominicâ; & *fecit in ea annos viginti & unum, menses tres, dies viginti sex. Móxque [a] peragratâ insulâ totâ, quaquaversum Anglorum gentes morabantur; (nam & libentissimè ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur,) rectum vivendi ordinem, ritum celebrandæ Paschæ canonicum, per omnia comitante & cooperante Adriano, disseminabat. Isque erat primus Archiepiscopus, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret. Et quia literis SACRIS simul & secularibus, ut diximus, abundanter *ambo erant instructi, congregatâ discipulorum [b] catervâ, scientiæ salutaris quotidie flumina, in rigandis eorum cordibus emanabant. Ità ut

* *Sax* vixit in Episcopatu suo, &c.

* *Sax.* ambo Episcopi, & Abbas.

hi betpýh haliȝe bec. ⁊ cýpiclicne ðeoðpcipe on Metep cpæfte. ⁊ on Tunȝol cpæfte. ⁊ on Gpamatipc cpæfte týðan ⁊ læpðan; ſæp ꝥ ſpýtol tacen. ꝥ heopa ðipcipulaſ pæpon pell ȝelæpeðe ȝe on Gpecipc ȝepeopðe. ȝe on Leðennipc. ⁊ him ða ſpa cuþe pæpon ſpa heopa aȝenne ða ðe hi on ȝefeðeð pæpon; * Ne pæpon hep æfne ſýþþan on Angel cynne ða ða hi Bpeotone ȝeſohton. ȝeræliȝnan tiðe. ne fæȝepan. pæpon hep ſtpanȝe cyningaſ. ⁊ pel Cpiſtene. ⁊ eallum ellpeoþðum cynnum ute on mýclum ege. ⁊ eallpa pilla toȝehýpenne ða ȝefean ðæſ heofanlican pices. ⁊ ſpa hpylce men ſpa pillnaðon ꝥ hi on halȝum leopnunȝum týðe pæpon. hi hæfðan ȝeapupe Maȝiſtpaſ ða ðe hiȝ læpðon ⁊ týðdon; Spylce eac ſonaſ to ſinȝanne. on cýpicean ða ðe oþþæt on Cent anpe menn cuðon. of ðæpe tiðe onȝunnon leopnian þuph ealle cýpicean Angel cynneſ; And æpeſt butan Jacobe ðam ſanȝepe be ðam pe beforan hæp fæȝdon. pæſ ſonȝeſ Maȝiſtep Norþan-hýmbpa cýpicean ȝóðe hæten. þæſ fpeo nama pæſ Stephanuſ. pæſ he apponnen ofCent ſnamſillfeþþe ðam anpuþþan B'. ſe æpeſt betpih biſceopum þa ðe of Angel ðeoðe pæpon peogollicne ðeaſ to lufianne Angel cynneſ cýpicum ſæðe ⁊ læpðe; Ða fepðe Theoðep biſcop * ȝeonð ealle Angel cynneſ mæȝþe. ⁊ biſceopaſ halȝoðe on ȝelimplicum ſtopum. ⁊ ða ðinȝ þe he unfullfremeð ȝemettte. mið heopa fultume he ða ȝepihte ⁊ bette; Betpýh ðam miþ þý he Ceaðdan B'. miþ popðum þneaðe. ꝥ he pihtlice ȝehalȝóð * ne pæpe; Ða ⁊ſpaſneðe he eaðmoðpe ſtæfne. ȝif ðu ꝥ paſt ꝥ ic unpihtlice biſceop haðe onfenȝe. ic luſtlice fnam þæpe þeninȝe ȝepite. foſþon ic me ſýlfne næfre þý haðe

* næſtpe. ſe æpeſt be- * onȝen

* næpe. C.

* Sax. Grammaticæ.

etiam Metricæ artis, Aſtronomicę &* Arithmeticę Eccleſiaſticę, diſciplinam, inter ſacrorum apicum volumina, ſuis auditoribus contraderent. Indicio eſt, quòd [uſque hodie] ſuperſunt de eorum diſcipulis, qui Latinam, Grecámque linguam æquè ut propriam in qua nati ſunt, norunt. Neque unquam prorſus ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora; dum & fortiſſimos Chriſtianóſque habentes Reges, cunctis barbaris nationibus eſſent terrori; & omnium vota ad nuper audita cœleſtis regni gaudia penderent. Et quicunque lectionibus SACRIS cuperent erudiri, haberent in promtu magiſtros qui docerent. Sed & ſonos cantandi in Eccleſia, quos eatenus in Cantia tantùm noverant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Eccleſias diſcere cœperunt. Primúſque, excepto Jacobo, (de quo ſuprà diximus) cantandi magiſter Northanhymbrorum Eccleſiis Eddi cognomento Stephanus, fuit invitatus de Cantia à reverendiſſimo viro Wilfrido, qui primus inter Epiſcopos, qui de Anglorum gente eſſent, Catholicum vivendi morem Eccleſiis Anglorum tradere didicit: Itaque Theodorus perluſtrans univerſa, ordinabat locis opportunis Epiſcopos, & ea quæ minùs perfecta repperit, his quoque juvantibus corrigebat. In quibus & Ceadda Epiſcopum cùm argueret, non fuiſſe ritè conſecratum, reſpondens ipſe voce humilimâ; Si me, inquit, noſti Epiſcopatum non ritè ſuſcepiſſe, libenter ab officio diſcedo. Quippe qui neque me unquam hoc eſſe dignum arbitrabar, ſed

pÿnþe ðemðe. ac ꝼoꝛ ıntıngan hÿnꝛumnÿꝛꝛe ıc haten ȝeþaꝼoðe
*unðeꝛn- þ ıc ðone haþ * unðeꝛnaȝh. ðe-
hnaȝ.C. ah ðe ıc unpÿnþe pæne; Ða he þa ȝehÿnðe ða eaðmoðnÿꝛꝛe hıꝛ ꝛ-ꝛpaꝛe cp'. he þ he þone bıꝛceop haþ ꝼoꝛlæten ne ꝛceolðe. ac he eꝼt hıꝛ haðunȝe mıð cÿnıclıce ꝛıhte ȝeꝼÿllðe; On þa tıð ðe Ðeoꝛðeðıt ꝛe ꝼncebıꝛcop ꝼoꝛþ-ꝼeꝛðe ꝼeaꝛa buꝛhȝe bıꝛceop ꝛohte ȝ ꝛenðen pæꝛ to haðıanne. ȝ ꝼıllꝼeꝛð B'. eac ꝛꝛÿlce oꝼ Bꝛeotone on Gallıa ꝛıce to haðıanne ꝛenðeð pæꝛ; þe ða eac on Centꝛ Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛtaꝛ ȝ Ðıaconaꝛ haðoðe oþþæt Theoðoꝛ Aꝛcebıꝛceop to hıꝛ ꝛetle becom; ðona ðæꝛ ðe he com to þꝛoꝼeceaꝛtꝛe. ȝ ꝼoꝛþꝼeꝛðum Ðamıano þam B'. ꝛe bıꝛceop haþ
*baþ.C. ða lanȝe * blan; Ða ȝehaðoðe he ꝛumne monn. ꝛe pæꝛ ma on cÿnıclıcum ðeoðꝛcÿpum ȝ on lıꝼeꝛ bÿlepıtneꝛꝛe ȝelæꝼeð þone he ꝼꝛeom pæne peoꝛulð þınȝum. þæꝛ nama pæꝛ Puttꝛa. Pæꝛ he ꝛꝛÿþeꝛt on cÿnıcean ꝛanȝcnæꝛt ȝetÿð Romanıꝛce ðeape. ðone he ȝeleoꝛnaðe ꝼꝛam ðce'. Gꝛeȝoꝛıuꝛ ðıꝛcıpulum;

obedientiæ cauſâ juſſus ſubire hoc quamvìs indignus, conſenſi. At ille audiens humilitatem reſponſionis ejus, dixit: Non eum Epiſcopatum dimittere debere, ſed ipſe ordinationem ejus denuò Catholicâ ratione conſummavit: Eo autem tempore quo defuncto Deuſdedit, Dorovernenſis Eccleſiæ Epiſcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur. Wilfridus quoq; de Britannia Galliam ordinandus eſt miſſus; & quoniam ante Theodorum rediit, ipſe etiam in Cantia, presbyteros & diaconos, uſque dum Archiepiſcopus ad ſedem ſuam perveniret, ordinabat. At ipſe veniens mox in civitate Roſi, ubi defuncto Damiano, Epiſcopatus jam diu ceſſaverat, ordinavit virum magìs Eccleſiaſticis diſciplinis inſtitutum, & vitę ſimplicitate contentum, quàm in ſeculi rebus ſtrenuum, cui nomen erat Putta; maximè autem modulandi in Eccleſia, more Romanorum, quem à diſcipulis Beati Papæ Gregorii didicerat, peritum.

NOTÆ.

[a] Móxque peragratâ Inſulâ totâ (*Angliam ſolam intelligit*) --- Peragratâ, *inquit, hoc eſt, à paſtore* uno, *viſitatâ*; libentiſsimè ab omnibus ſuſcipiebatur, atque audiebatur.—— Neque-- Anglis feliciora fuere tempora--- *Quia unitas diſciplinæ Provincialis, unitatem Paroecialem ubique diffudit.*

[b] Congregatâ diſcipulorum catervâ---. *De hac Theodori diſciplina, ſic* MS. Cantuar. Trin. Aul. Cantabr. viz.* Villula quæ lacus Græcorum, Anglicè *Grekislake*, à Theodori diſciplina, ubi ſcholas primitus tenuit, nuncupatur: In illo enim lacu refulſit quaſi Sol Theodorus, à Sole juſtitiæ illuſtratus; in clypeos aureos, Eccleſię videlicet Catholicæ, diſcipulos & doctores; à quibus montes, Reges ſcil. & Magnates, luce fidei illuminati, reſplenduerunt. Grekislake, *autumo eandem eſſe cum* Crecgelade; *ubi Græcorum eruditio præfulſiſſe, atque exinde Celeberrimam Academiam Oxonienſem non parum illuſtraſſe perhibetur.* *MS.* Sax. codex per vetuſtus monaſteriorum prædia commemorans, Crecgeladam, & Oxonium ſic conſociat:* ȝ to Cꝛecgelaðe hÿꝛþ xıuı hunð hıða. ȝ xv hunð hıða hÿꝛþ to Oxnaꝼoꝛða; *hoc eſt, Quatuor decies centum hidæ ad Crecgeladam ſpectant; & quindecies centum hidæ ſpectant ad Oxenfordiam, ſive Oxonium. Sic vel tantillam lucem, hiſtoriæ antiquæ placuit admovere.*

* fol. 44. col. 4.

* in Biblioth. Cott. ad finem Bed. Sax. pag. 349. l. n. 26.

CAP.

Cap. 3.

Ut Ceadda, de quo suprà dictum est, provinciæ Merciorum sit Episcopus datus, & de vita, & obitu, & sepultura ejus.

ON ða tíd pæs on Mýrcna mægþe Pulfhere cýning þa * forþfepdum Geasomonne birceop. þa bæd Theodor birceop þ he him ⁊ hir leodum birceop sunde ⁊ sealde. ða ne polde he him nipne birceop halgian. ac bæd Orpio Norþan-hýmbra cýning þ he him Ceaddan gehalgode ne B'. sealde. se þa on hir mýnstre þ ir on Læstingе on stillnýsse lifde; Ða benade Pilfer ð B'. þone birceop had on Eoforwic ceastre. ⁊ eac sýlce on eallum Norþan-hýmbrum. ge eac on * Pehtum sva Orpies nice pæs ðær cýninges; ⁊ forþon ðeah pæs þam ylcan apurþan B'. þ he þ peorc ðæs halgan Godspelles. ma þuruh his fota gange fremede þonne on his horsa nede het hine Theodorus B'. nidian þær him se seg lengra gelumpe. ⁊ he sýfe siþþon on forð geornfullnýsse ⁊ for lufan ðæs apfæstan gepinnes; Ða nýde se Arceb'. hine sýfe þ he nidan sceolde. sva hidep sva ðær ðeapf pære. ⁊ efne ætnýhstan mid his sýlfes handum upp on hors * ahos. forþon he þone monn halne ⁊ micelne gemette on his lifes ⁊ micelne gemette on his lifes geapnungum; Ða onfeng Ceadda B'. dom Mýrcna deode ætgædere. ⁊ Lindesfarena. ⁊ he sona æftep býsne halgan fæderan on mýcelre fulfremednýsse lifes þone birscop had heold ⁊ benade; sealde him ⁊ geaf Pulfhere se cýning fiftig hida landes on Lindesse him minstep on to timbrianne. on þære stope þe is næmned Ætbearpe. on ðam mýnstre nu gýt oð todæg ða sprace apuniað seogollices lifes. ðe he ðær gesette; hæfde he birceop setl on ðære stope ðe gecýd is Licitfeld. ðær he forþfepde ⁊ bebýriged is. ðær

EO tempore provinciæ Merciorum Rex Vulfhere præfuit, qui cùm mortuo Jarumanno, sibi quoque suísque à Theodoro Episcopum dari peteret; non eis novum voluit ordinare Episcopum, sed postulavit à Rege Oswio ut illis Episcopus Ceadda daretur: Qui tunc in monasterio suo, quod est in Laestingeu quietam vitam agebat, Wilfrido administrante Episcopatum Eboracensis Eccleſiæ, nec non & omnium Northanhymbrorum, sed & Pictorum, quousque Rex Oswi imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidẽ reverendissimo antistiti, opus Evangelii magis ambulando per loca quàm equitando perficere, jussit eum Theodorus, ubicunque longius iter instaret, equitare, multúmque renitentem studio & amore pii laboris, ipse eum manu suâ levavit in equum; quia nimirum sanctum esse virum comperit, atque equo vehi quo esset necesse, compulit. Susceptum itaque Episcopatum gentis Merciorum simul & Lindisfarorum Ceadda, juxta exempla patrum antiquorum, in magna vitæ perfectione administrare curavit. Cui etiam rex Vulfhere donavit terram quinquaginta familiarum, ad construendum monasterium, in loco qui dicitur Adbearvæ, [id est, ad nemus,] in provincia Lindissi, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis vitæ vestigia permanent. Habuit autem sedem Episcopalem, in loco qui vocatur Liccidfeld, in quo & de-

* Sic MS. Cott. sed Cantabr. forþfepdes Gesmanus Mýrcna birceop

* Peohtum. C.

* hos. C.

* C. Adbarve. W.

þæt gýt oþ to ðæg fetl ir Mýrcna mægþe þara æftemfyligenora birceopa; getimbrede he eac rundur ric nohte feor fram ðære cýricean. on ðam he * ðigollice. C. golice mid feapum bropþum þ ir feoronum oþþe eahtum he gepunode þ he him gebæd. ⁊ hir bec pæde. fra oft fra he fram þam gepinne þære ðeninge godcunore lare æmtig pæf; Ða he ða pæf on ðære mægðe tpa geap ⁊ þridde half ða cýricean pundorlice heold ⁊ rihte. ða com feo tid ðý upplican dome ftihtigende. be ðære fpýcð Ecclesiafter feo boc. Tempus mittendi lapides. & tempus colligendi; þ tid pære ftanas to fendanne. ⁊ tid to fomniene. ða com mycel pæl ⁊ monncpýlo godcunlice gefrendeð. þ ðurh ðæf lichoman deað. ða lifigendan ftanas þære cýricean of eorþlicum fetlum to ðam heofonlicum timbre gebæf; Mid ðý þa monige of þære gefomnunge ðæf ylcan appurdan B'. of lichoman alæde pæron; Ða com hif tid þ he fceolde of midðan earde to Ohihtne fefan; Ða gelamp fume dæge þ he pæf on ðam forefpræcenan picum. mid anum bræðer punigende. ðæf nama pæf Opine. hir oþþe gefefan fof gelimplicum intingum hpurfan to cýricean on þ mynfter; Pæf he re ylca Opine munuc mycelre geearnunge. ⁊ mid hluttre ingehýde ðæf upplican eðleanef pæf midðan earo forlætende. ⁊ he pæf ðurh eall eaðmod ⁊ Gode gecoren. ⁊ him Ohihten fýndeplice hir digolnýffe onpneah; Com he fram Æþelorýþe þa cpene of eaft Englum. ⁊ he pæf hýne þena hine hufef. ⁊ hine gefefenfci-per ofer ealdormonn; Ða þa Godef geleafa peox ⁊ hat pæf. Ða þohte he þ he fceolde peorulde pifracan. ⁊ þ unarpundenlice fra gedýde. ⁊ hine midðan geanoef þingum to ðon

functus ac sepultus est, ubi usque hodie sequentium quoque provinciæ illius Episcoporum sedes est. Fecerat verò sibi mansionem non longè ab Ecclesia remotiorem, in qua secretiùs cum paucis, id est, septem sive octo fratribus, quoties à labore & MINISTERIO VERBI vacabat, orare ac legere solebat. Qui cùm in illa provincia duobus annis ac dimidio Ecclesiam glorioſissimè rexisset, adfuit superno dispensante judicio, tempus de quo loquitur Ecclesiastes; Quia *tempus mittendi lapides & tempus colligendi*; Supervenit namque clades divinitus missa, quæ per mortem carnis, vivos Ecclesiæ lapides, de terrenis sedibus ad ædificium cœleste transferret. Cúmque plurimis de Ecclesia ejusdem reverendissimi antistitis de carne subtractis, veniret hora ipsius, ut transiret ex hoc mundo ad DOMINUM, contigit die quadam ut in præfata mansione fortè ipse cum uno tantùm fratre, cui vocabulum erat Owini, commoraretur, cæteris ejus sociis pro causa opportuna ad Ecclesiam reversis. Erat autem idem [a] Owini monachus magni meriti, & purâ intentione supernæ retributionis, mundum derelinquens; dignúsque per omnia, cui Dominus specialiter sua revelaret arcana; dignus cui fidem narranti audientes accommodarent: Venerat enim cum Regina Æthelthryda de provincia orientalium Anglorum, erátque primus ministrorum, & princeps domûs ejus. Qui cùm crescente fidei fervore, sæculo abrenunciare disponeret, non hoc segniter fecit, sed adeò se mundi rebus exuit,

ongýnede ⁊ genacodade þ he eall forlet þ þe he hæfde nýmþe his anfealde gegýnelan. ⁊ com to Læstinga ea. to þam mýnstre ðær apurþan B'. * Ceddan. bæþ him * æcse ⁊ adefan on handa. tacnode on ðam þ he nales to idelnýsse sfa fume oðre. ac gepinne on þ mýnstep eode. ⁊ þ sýlfe eac sfilce mid ðæðum gecýðde. ⁊ forþon he lýt genihtsumede on smeapunge ⁊ on leonnunge haligra gepsita. he ðý ma mid his handum ponn ⁊ þoht-te ða ðing ðe nýðþearflicu pæron. ðis is to tacne þ he mid ðone B'. on þam foresprecenan picum for his aþurþnýsse ano for his geornfullnýsse betpih ða broþru pæs hæfed. þonne hi on heora leornunge pæron ⁊ heora bec næddon ⁊ beeodan. þonne pæs he ute pýncende sfa hpæt sfa þeafs gefepen pæs; Ða he ða fume ðæge hpæt huru sfylces uteðýde. ⁊ his gefesan to býsig eodan. ⁊ to cýsicean sfa hi gelomlice ðýdon. ⁊ se B'. ana on þæne cýsicean oþþe on bec næding oþþe on gebedum geornfull pæs; Ða gehýrde he semninga sfa sfa he eft æftep þon fæde ða sfeteftan stæfne ⁊ þa fægeftan singendra ⁊ blisfiendra of heofonum of eorþan astigan. ða stæfne ⁊ þone song he cp'. þ he æfest gehýrde fram east suþ dæle heofones. þ is fram heanesse ðære sintefliican sunnan uppgange. ⁊ ðonon sticce mælum to him nealæcan oð ðæt he becom to ðeacan ðære cýsicean ðe se B'. on pæs. ⁊ ða ingangende eall gefýlde ⁊ in ýmbhpýsfte ýmbsealde þ hus. ⁊ he þa geornlice his mod aþende on ða ðing ðe he gehýrde; Ða gehýrde he eft sfa sfa healfre tide fæce of hrofe ðære ýlcan cýsicean upp astigan ðone ýlcan blisfre song. ðý ýlcan segge ðe he æs up com of heofonas. mid unasecgendre sfetnýsfre eft hreoftan; Ða sunde he ðæs sum fæc tide sundrigende ⁊ pasien-

* Ceaddan.C.
* æhre. C.
*hpæga. C.

ut relictis omnibus quæ habebat, simplici tantùm habitu indutus,& securim, atque asciam in manu ferens, veniret ad monasterium ejusdem reverendissimi patris, quod vocatur Læstingaeu. Non enim ad otium, ut quidam, sed ad laborem, se monasterium intrare signabat; quod ipsum etiam facto monstravit: nam quo minùs sufficiebat meditationi SCRIPTURARUM, eo ampliùs operi manuũ, studium impendebat. Denique cum Episcopo in præfata mansione, pro suæ reverentia devotionis inter fratres habitus,cùm illi intus lectioni vacabant, ipse foris quæ opus esse videbantur, operabatur. Qui, cùm die quadam tale aliquid foris ageret, digressis ad Ecclesiã sociis, ut dicere cœperam, & Episcopus solus in oratorio loci,lectioni vel orationi operam daret;audivit repentè, ut postea referebat, vocem suavissimam cantantiũ atq; lætantium de cœlo ad terras usq; descendere: quam videlicet vocem ab Euro austro, id est, ab alto brumalis, exortam, primò se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi appropiare, donec ad tectum vsque oratorii, in quo erat Episcopus, perveniret; quod ingressa totum implevit, atque in gyro circundedit. At ille, dum solicitus in ea quæ audiebat, animum intenderet, audivit denuò transacto quasi dimidiæ horæ spatio, ascendere de tecto ejusdem oratorii idem lætitię canticum; & ipsâ quâ venerat viâ, ad cœlos usque cum ineffabili dulcedine, reverti. Qui cùm aliquantulum

* behiz- ðe. C.

paſienðe. ⁊ mið * ymbhẏðie moðe ðohte ⁊ ſmeaðe hpæt ſa ſinz beon ſceoloe. ða ontẏnðe ſe B'. ꝑ eazhẏẏſl ſæſe cẏſicean ⁊ tacen mið hiſ handa ſloh. ſſa hiſ zeſuna ſæſ. ꝑ zif hẏlc monn ute pæſe. ꝑ he in to him eoðe; Ða eoðe he ſona into him. cp'. he ſe B'. him to. Ganz hnaþe to cẏſicean ⁊ hat uſe ſeoſon bnoðſa hiðeſ to me cuman. ⁊ ðu eac ſſẏlce mið; Ða hi to him coman ſa manoðe he hi æſeſt. ꝑ hi betſeonan him ꝑ mæzen luſan ⁊ ſibbe. ⁊ betſẏh eallum Goðeſ monnum zeonnlice heoloon. ⁊ eac ſſẏlce ða zeſetnẏſſe ðæſ neozollican ðeoðſciſeſ. þe hi ſnam him zeleonnoðan. ⁊ on him zeſapon oþþe on þæſa ſonþzeleonedna pæðena ðæðum oþþe cnioum zemettten. ꝑ hi ða unzepenizaðne zeonnſulnẏſſe ſẏlioon ⁊ læſton; Æſteſ þon he unðenþeoðde ⁊ him ſæðe ꝑ ſe ðæz ſſiþe neah ſtoðe hiſ ſonþſone. ⁊ þuſ cp'. ſe leoſa cuma ⁊ ſe luſizendlica ſeðe zepunaðe uſe bnoþeſ neoſian. ſe com ſſẏlce to ðæz to me. ⁊ me oſ peonuloe cizðe ⁊ laþoðe. ſonþon ze þonne nu eſt hpeonſaþ to cẏſicean ⁊ biddað uſe bnoþno ꝑ hi mine ſonþſone. mið heona zebeðum ⁊ benum Dnihtne bebeoðan. ⁊ ſſẏlce eac heona ſẏlſna ſonþſone ðæne tiðe iſ uncuð. ꝑ hi ða * zemunon mið pæccum ⁊ zebeðum ⁊ mið goðum ſoneþinzunzum*; Miðþẏ ðe he ðaſ ſonð ⁊ ðẏſſeſ zemeteſ monize to him ſſnecende pæſ. ⁊ hi enſonzanne hiſ bletſunze ſſẏþe unnote ut ſnam him eoðon. þa hneaſſ ſe ana eſt into him ſeþe þone heoſonlican ſanz zehẏnðe. ⁊ hine eaðmoðlice on eoſþan aſtnehte ſone þone B'. ⁊ ðuſ cp'. Min ſæðeſ. mot ic þe ahteſ acſian. Cp. he. Acſa ðæſ ðe ðu ſẏlle. Cp'. he. ic ðe la halſize and biðde ſon Goðeſ luſan ꝑ ðu me zeſecze hpæt ſe ſonz pæne bliſſienðna. þe ic zehẏnðe oſ heoſonum cumenðna oſeſ ðaſ cẏſicean.

* zemẏnen. C.

* ⁊ zoðum ſeoſicum. B.

horæ quaſi attonitus maneret, & quid hęc eſſent ſolerti animo ſcrutaretur, aperuit Epiſcopus feneſtrã oratorii, & ſonitum manu faciens, ut ſæpiùs conſuevit, ſiquis foris eſſet, ad ſe intrare præcepit. Introivit ille concitus; Cui dixit antiſtes: Vade citò ad Eccleſiam, & hos ſeptem fratres huc venire facito; tu quoque ſimul adeſto. Qui cùm veniſſent, primò admonuit eos, ut virtutem dilectionis & pacis, ad invicem & ad omnes fideles ſervarent. Inſtituta quoq; diſciplinæ regularis, quæ vel ab ipſo didiciſſent, vel in ipſo vidiſſent, vel in patrum præcedentium factis ſive dictis inveniſſent, indefeſſâ inſtantiâ ſequerentur. Deinde ſubjunxit, diem ſui obitûs jam proximè inſtare. Namque hoſpes, inquit, ille amabilis, qui fratres noſtros viſitare ſolebat, ad me quoque hodie venire, méque de ſeculo evocare dignatus eſt. Propter quod revertentes ad Eccleſiam, dicite fratribus, ut & meum exitum Domino precibus commendent, & ſuum quoque exitum, (cujus hora incerta eſt,) vigiliis, orationibus, bonis operibus, prævenire meminerint. Cúmque hæc & hujuſmodi plura loqueretur, atque illi, perceptâ ejus benedictione, jam multùm triſtes exiiſſent, rediit ipſe ſolus, qui carmen cœleſte audierat, & proſternens ſe in terram, Obſecro, inquit Pater, licétne aliquid interrogare? Interroga, inquit, quod vis. At ille, Obſecro, inquit, ut dicas, quod erat canticum illud lætantium, quod audivi, venientium de cœlis ſuper oratorium hoc, & poſt

cẏſicean.

ꝑicean. ⁊ æfter tiðe eft hpeoꝑ-
ꝑende to heoforum; ⁊ Ða ⁊ſpa-
ꝑeðe he ſe B'. gif ðu ſangeſt
ſtæfne gehyꝑðeſt⁊ ðú heofon-
lic peoꝑuð ongeate ofer uſ cu-
man. ic ꝑe bebeoðe on Ðꝑihtneſ
noman ꝑ ðu ꝑ nænigum ne cyþe
ne ne ſecge æꝑ minne forþfore;
⁊c ðe ſoþlice ſecge ꝑ ꝑ ꝑæꝑon
engla gaſtaſ þe þæꝑ coman þa me
to þam heofonlican meðum cyg-
ðon ⁊ *laþeðon. þa ic ſýmble lu- *læðon C.
ſaðe ⁊ ꝑilnaðe. ⁊ æfter ſeofon
ðagum hi eft hpeoꝑſende. ⁊ cu-
mende me gehetton. ⁊ me þonne
miþ him læðon ſoldon. ꝑ þæſ
ſꝑa ſoþlice miþ ðæðum gefýlleð.
ſꝑa him to cpeðen þæſ; Ða þæſ
he ſona gefinen*licſe untꝑum- *licum-
nýſſe. ⁊ ſeo ðæghpamlice peox licſe.C.
⁊ hefegoðe ⁊ þa þý ſeofoþan ðæ-
ge ſꝑa him gehaten þæſ. æf-
ter ðon ðe he hiſ foꝑþfore ge-
tꝑýmeðe miþ onfangennefſe
ðæſ Ðꝑihtenlican lichoman ⁊
bloðeſ. ꝑ ſeo haligе ſapul þæſ
onlýſeð fꝑam ðæſ lichoman he-
*lafte- fꝑignýſſe. ⁊ miþ engla *laðeop- opðome
ðome ⁊ gefefnſcipe ſꝑa ꝑihſt iſ C.
to gelýfanne ða ecan gefean. ⁊
ða heofonlican eaðignýſſe ge-
ſtahg ⁊ gefohte; ⁊ſ ꝑ hpýlc pun-
ðoꝑ þeah ðe he þone ðæg hiſ
ðeaþeſ oþþe ma þone Ðꝑihtneſ
ðæg bliþe gefape. þone he ſýmble ſoꝑgiende bað oþ ꝑ he come-
ſoꝑþon betpýh monige geeaꝑnunge hiſ mægena. on ſoꝑhæ-
fednýſſe. ⁊ on eaðmoðnýſſe. ⁊ on ſoðcunðe lafe. ⁊ on ge-
beðum. ⁊ on pilſumlicſe þeaꝑfednýſſe. ⁊ eac oþþe mægena ꝑ
he þæſ ſꝑa ſpiþe Ðꝑihtneſ ege unðeꝑþeoðeð. ⁊ſꝑa ſpýþe hiſ
ðaſa nýhſtana ðogeſa gemýndig. on eallum hiſ feoꝑcum-
ſꝑa ſꝑa ꝑ me ſum bꝑoþeꝑ ſæðe. oſ ðam ðe me ongeꝑꝑitum
týðon ⁊ læꝑðon. ⁊ ſe þæſ on hiſ mýnſtſe ⁊ on hiſ la-
ꝑeoꝑðome afeðeð ⁊ gelæꝑeð. þæſ hiſ nama Ðꝑumbýꝑht;
Sæðe he gif he æt leoꝑnunge ſæt. oþþe elleſ hpæt ðýðe:
gif ſemninga maſe blæð ꝑinðeſ aſtahg ꝑ he ſona in-
ſtæꝑe Ðꝑihtnýſſ miſðheoꝑtnýſſe gecýgðe. ⁊ ða miſðe

tempus redeuntium ad cœlos. Reſpondit ille; Si vocem carminis audiviſti, & cœleſtes ſupervenire cœtus cognoviſti, præcipio tibi in nomine Domini, nè hoc cuiquam, ante meum obitum, dicas. Revera autem Angelorum fuere ſpiritus, qui me ad cœleſtia, quæ ſemper amabam ac deſiderabam, præmia vocare venerunt; & poſt dies ſeptem ſe redituros, ac me ſecum adducturos eſſe promiſerunt. Quod quidem ità ut dictum ei erat opere completum eſt. Nam confeſtim languore corporis tactus eſt, & hoc per dies ingraveſcente, ſeptimo (ut promiſſum ei fuerat) die, poſtquam obitum ſuum dominici CORPORIS, & SANGUINIS perceptione munivit, ſolutâ ab ergaſtulo corporis animâ ſanctâ, ducentibus (ut credi fas eſt,) angelis comitibus, æterna gaudia petivit. Non autem mirum, ſi diem mortis, vel potiùs diem Domini lætus aſpexit, quem ſemper uſque dum veniret, ſolicitus expectare curavit. Námque inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, orationis, [b]voluntariæ paupertatis, & cæterarum virtutum merita, in tantum erat TIMORI DOMINI ſubditus, in tantum noviſſimorum ſuorum in omnibus operibus ſuis memor, ut ſicut mihi quidam frater, de iis qui me in SCRIPTURIS erudiebant, (& erat in monaſterio ac magiſterio illius educatus vocabulo Trumberhtus,) referre ſolebat; ſi fortè legente eo vel aliud quid agente, repentè flatus venti major aſſurgeret, continuò MISERICOR-

bæð monna cynne; Gif þonne ſpiþþa pinð aþaf þonne tynðe he hif bec ⁊ foþþleat on hif anðplitan. ⁊ geoþnlice on gebeðe hleoþþeðe⁊; þon' gyt gif ſtþongna ſtoþm ⁊ genip ſpyþþof þþeaðe ⁊ ligette. ⁊ ðunof þaðe on eoþþan. ⁊ lyfte bþegðon ⁊ fyþhton. ðonne eoðe he to cyþicean ⁊ behyðiglice on gebeðum ⁊ on Sealm ſongе fæſte moðe apunoðe. oþ þæt he þæne lyfte ſmyltnyſſe abæð eft hpeaþf ⁊ com; Mið ðy hine fþunnon ⁊ acſoðan hif gefeþan fof hpon he þif ðyðe þa anſpaþeðe he. ac ge ne leoþnoðon. Quia intonuit de cœlo ðominuſ. & Altiſſimuſ dedit vocem ſuam· Miſit ſagittaſ ſuaſ & diſſipauit eoſ. fulgoþa multiplicavit & contuþbavit eoſ; ⁊ þ Dihten hleoþþað of heofonum. ⁊ re hyhſta ſyleþ hif ſtefne. he ſendeð hif ſtþælo ⁊ hi toþeoþþeþ. ligeaſ gemonigfealdað ⁊ hi geðefeð. foþþon Dihten lyfte ontyneþ. pinðaſ peceþ. ligetaſ ſceotað. of heofonum hleoþþað þ he eoþð bigengan apecce hine to onðræðanne. þ he heoþa heoþtan on gemynð gecyge ðæſ toſaþðan ðomeſ. þ he heoþa ofephyð toþeoþþe. ⁊ geðyþſtigneſſe ðefe. to heoþa moðe gelæðdum þæne foþhtienðan tiðe. hponne he heofonum ⁊ eoþþan byþnenðum toþeaþð ſi. on heofeneſ folcnum on myceſne mihte ⁊ þnymme to ðemanne cucum ⁊ ðeaðum. foþþon uſ geðafenaþ þ þe hif heofonlicne monunge mið * geðefenlice ege ⁊ luſan anðſſaþige. þ ſpa oft ſpa he lyft onſtynige. ⁊ hif hanð ſpa ſpa uſ to ſleanne beotienðe ætypeð. ⁊ no hpæþepe nu gyt *ſlyhþ. þ þe ſona cleopian ⁊ biðdan hif milðheoþtnyſſe ⁊ * gongſmeage þa ðigolnyſſe upe heoþtan. *⁊ geclænſian þa unſyfepnyſſe uncyſta. ⁊ behyðelice ðon þ þe næſne geeaþnian þ þe ſlægene beon. ſcyl on þe ſoþhtienðan tiðe. hponne he

* geðafenlicne. C.
* ſleaþ. C.
*geonðmeage B. & C.
*geclæſnigen. C

DIAM DOMINI invocaret, & eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura inſiſteret, jam clauſo codice procideret in faciem, atque obnixiùs orationi incumberet. At ſi procella fortior, aut nimbus perurgeret, vel etiam coruſci ac tonitrua terras & aera terrerent, tunc veniens ad Eccleſiam, ſolicitus orationibus ac pſalmis, donec ſerenitas aeris rediret, fixâ mente vacaret. Cúmque interrogaretur à ſuis, quare hoc faceret: reſpondebat; Non legiſtis? *Quia intonuit de cælo Dominus. & Altiſſimus dedit vocem ſuam. Miſit ſagittas ſuas & diſſipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos*: Movet enim aera Dominus, ventos excitat, jaculatur fulgura, de cœlo intonat, ut terrigenas ad timendum ſe ſuſcitet; ut corda eorum in memoriam futuri judicii revocet; ut ſuperbiam eorum diſſipet; & conturbet audaciam; reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipſe cœlis ac terris ardentibus, venturus eſt in nubibus in poteſtate magna ac majeſtate, ad judicandos vivos ac mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni ejus cœleſti, debito cum timore & amore reſpondere; ut quoties aere commoto manum quaſi ad feriendum minitans exerit, nec adhuc tamen percutit, mox imploremus ejus MISERICORDIAM; & diſcuſſis penetralibus cordis noſtri, atque expurgatis vitiorum ruderibus, ſoliciti nè unquam percuti mereamur, agamus. Convenit autem revelationi & relationi præfati fra-

ðæſ

ðæʃ ʃoɲeʃɲɲecenan bɲoþeɲ. be ʃoɲþʃone þÿɲɲeʃ biɼceoɲeʃ ⁊ eac þ ɲoɲo ðæʃ aɲɲuɲþan ʃæðeɲ &cbÿɲhteʃ. be ðam ɲe beʃoɲan ʃæ-
*ʒeo.C. ðon. ɲe * iu æɲ miþ ðone ÿlcan Ceaddan on Hibeɲɲia Scottа ealande beʒen on ʒeoʒuþe on munuc liʃe. on ʒebeðum. ⁊ on ʃoɲhæʃeonÿɲɲe. ⁊ on leoɲɲunʒe haliʒɲa ʒeɲɲita Gode liʃðon. ac he Ceaddа eʃt æʃteɲ ʃæce to hiɼ eðele hɲÿɲʃde on Bɲeotone. ɲe &cbÿɲht ðæɲ on ælþeodmeɲɲe ʃoɲ Godeʃ naman aɲunode. oð hiɼ liʃeʃ ende ; Miþ ðÿ ða æʃteɲ langɲe tide com to him oʃ Bɲeotone ʃoɲ neoɲunʒe intingan ɲe halʒeɲta peɲ ⁊ ɲe ʃoɲhæʃeðeɲta Hÿʒebalð hatte. ɲe pæɼ Abbuð on Lindeɲɲe. ða ɲɲæcon hi be liʃe haliʒɲa ʃæðeɲa ɲɲa ɲɲa haliʒe menn ʒeðaʃenode. ⁊ þ eac onhÿɲian poldan. betɲÿh ða com him ʒemÿnð ðæɼ aɲɲuɲþan biɼceoɲeʃ Ceaddan ; Ða cƿ. he &cbÿɲhte ic pat ɲumne monn on ðÿɲɲum ealande nu ʒÿt on lichoman liʃiʒende. miþ ðÿ ɲe
*leoɲde B. peɲ oʃ middan eaɲde *ʃeɲde. þ he ʒeɲeah Ceddeɼ ɲaple hiɼ bɲoðoɲ miþ engla ɲeoɲede. oʃ heoʃonum aɼtiʒan ⁊ ʒeʃetedon hiɼ ɲaple. ⁊ miþ him ʒenaman. ⁊ hɲuɲʃon to ðam heoʃonlican ɲice. hɲæþeɲ he be him ɲÿlʃum þ cɲæde. ðe he be oþɲum menn hɲÿlcum. þ uɼ iɼ uncuþ hɲæþeɲe þa ɲɲa mÿcel peɲ hit ʒecƿ. ɲe pitan þ hit ɲoþ pæɼ ; Ða ʃoɲþʃeɲde Ceaddа ðÿ ɲÿxtan dæʒe nonaɲum Maɼtiaɲum. ⁊ pæɼ æɲeɼt bebÿɲiʒed bi Sca'. Maɲian cÿɲicean. Ac æʃteɲ ʃæce ðæɲe ʒetimbɲede cÿɲicean ðæɼ eaðeʒeɼtan ealðoɲeʃ ðaɲa Apoɼtola Sc'. * Petɲeʃ ; Ða pæɲon on ða
*Petɲeʃ ⁊ Paul-eʃ.B. hiɼ ban ʒeɼeted. on æʒhpæþeɲ ðaɲa ɼtoɲa ʒeɲuniaþ to tacnuncʒe hiɼ mæʒeneʃ ⁊ hiɼ haliʒnÿɲɲe ʒelomlice punðoɲ
* bɲæc. B. & C. hælð ʒeɲoɲðen beon. þ iɼ to tacne þ niɲan ɲum* ʒebɲoc ɲeoc man. miþ þÿ þe he þuɲh moniʒe ɼtoɲe ðoliende aɲn ⁊ ɲeɲde.

tris, de obitu hujus antiſtitis, etiam ſermo reverendiſſimi patris Ecgberhti, de quo ſuprà diximus; qui dudum cum eodem Ceadda adoleſcente, & ipſe adoleſcens in Hibernia, monachicam in orationibus, & continentia, & meditatione divinarum SCRIPTURARUM vitam ſedulus agebat. Sed illo poſtmodùm patriam reverſo, ipſe peregrinus pro Domino uſque ad finem vitæ permanſit. Cùm ergò veniret ad eum longo pòſt tempore, gratiâ viſitationis, de Britannia, vir ſanctiſſimus & continentiſſimus, vocabulo *Hygbald (qui erat Abbas in provincia Lindiſi, & ut ſanctos decebat, de vita patrum priorum ſermonem facerent atq; hanc æmulari gauderent) intervenit mentio reverendiſſimi antiſtitis Ceadda. Dixítque Ecgberht: Scio hominem in hac inſula, adhuc in carne manentem, qui cùm vir ille de mundo transiret, vidit animam Ceddi fratris ipſius cum agmine Angelorum deſcendentium de cœlo, & aſſumptâ ſecum animâ ejus, ad cœleſtia regna redire. Quod utrùm de ſe, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum: dum tamen hoc, quod tantus vir dixit, quia verum ſit, eſſe non poſsit incertum. Obiit autem Ceadda ſexto die nonarum Martiarum; & ſepultus eſt quidem primò, juxta Eccleſiam ſanctæ Mariæ; ſed poſtmodùm ibidem conſtructâ Eccleſiâ beatiſsimi principis Apoſtolorum Petri, in eandem ſunt ejus oſſa tranſlata. In quo utroque loco, ad indicium virtutis illius, ſolent crebra ſanitatum miracula operari. Denique nuper phreneticus quidam, dum per cuncta errando *w. & c.

ða becom he ðýðeȝ on æfenne
þeðenðum oþþe no ȝýmenðum
ðæȝe hýȝðum ðæȝe ſtope. ⁊
ðæȝ eall ða nýht þæſ ȝeſtenðe.
⁊ þa on moȝȝenne ȝehæleðe ȝe-
ȝittte aȝaſ ⁊ ut eoðe. ða pun-
ðȝeðon ealle menn ⁊ on þ *ȝefe-
ȝon hþýlc punðoȝ ðæȝe hælo
ðuȝh Ðȝihtneſ ȝiſe ætýþðe ⁊
ȝeȝoȝðen þæſ ⁊ ſȝ oſeȝ hiſ bý-
ȝiȝenne *tȝeoȝ ȝeȝoȝc on ȝe-
licnýſſe meðmiceleſ huſeſ ȝe-
ȝoȝht. miþ hȝæȝele ȝeȝeaȝþoð.
ðonne iſ on ðam þaȝe miþ
micel ðýȝl ȝeȝoȝht. ðuȝh þ
ȝefuniaþ ða men ðe ðiðeȝ foȝ
intingan þilſumnýſſe cumaþ. he-
oȝa hanð onȝenðan. ⁊ ðæl ðæȝe
moldan ðanon niman. miþ þý hý
ða on þætteȝ ſendaþ ⁊ untȝu-
mum mannum ⁊ neatum to bý-
ȝiȝenne ſýllaþ. hiſona ſȝam he-
fiȝnýſſe ðæȝe untȝumneſſe
geneȝeðe beoð. ⁊ ðæȝe ȝefean
ðæȝe þillenðan ȝeſýnto onfoð.
on ðæſ biſcoþeſ ſtope ȝehal-
ȝoðe Theoðoȝuſ Aȝcebiſceop ſýnfýſþ ȝoðne þeȝ ⁊ ȝemet-
fæſtne. ſe foȝe þæſ on ðenunȝe biſceop haðeſ ſȝa ſȝa hiſ
foȝeȝenȝan Mýȝcna mæȝþe ⁊ Middelenȝla. ⁊ Lindeſfaȝena.
in eallum þam ðe þulfhene ſe þa ȝýt lifiȝende þæſ. ȝiceſ
anþealð hæfðe; Þæſ ſe Þýnfeȝþ of ðæſ Biſcoþeſ ȝefeȝſcýþe
þam he eft æfteȝfýliȝðe. ⁊ unðeȝ him Ðiacon þenunȝe mý-
celȝe tiðe bȝucende þæſ;

diſcurreret, devenit ibi veſpere, neſcientibus ſive non curantibus loci cuſtodibus, & ibi totâ nocte requieſcens, manè, ſanato ſenſu egreſſus, mirantibus & gaudentibꝰ cunctis, quid ibi ſanitatis domino largiente conſequeretur, oſtendit. Eſt autem locus idem ſepulcri, tumba lignea, in modum domunculi facta, coopertus, habens foramen in pariete, per quod ſolent hi, qui cauſâ devotionis illò advenìunt, manum ſuam immittere, ac partem pulveris indè aſſumere. Quam cùm in aquas miſerint, atq; has infirmantibus jumentis ſive hominibus guſtandas dederint; mox infirmitatis ablatâ moleſtiâ ad cupitæ ſoſpitatis gaudia redeunt. In cujus locum ordinavit Theodorus Winfridum, virum bonum & modeſtum; qui, ſicut prædeceſſores ejus, provinciis Merciorum, & Mediterraneorum Anglorum, & Lindiſſarorum Epiſcopatûs officio præeſſet. In quibus cunctis Vulfhere, (qui adhuc ſupererat,) ſceptrum regni tenebat. Erat autem Winfrid de clero ejus, cui ipſe ſucceſſerat antiſtitis, & Diaconatûs officio ſub eo, non pauco tempore, fungebatur.

* blir-
ȝeðan
ſuperſcrip. Cantabr.

*ſtope.
B. & C.

NOTÆ.

a Owinus Monachus magni Meriti, & magnâ intentione ſummę retributionis mundum relinquens ---- *Vetus Eccleſia noſtra* τὸ πράτ]ειν, negotiari, operari, & mereri *per* ȝeeaþniaȝ *exponit. Vide* Serm. Cathol. *ad populum*, Domin. i. in Adventum Domini, *pag.* 249. Se ȝemænelica ðom ðæȝhþamlice ȝenealæhþ. on þam unðeþfehþ anþa ȝehþilc be ðam þe he ȝeeaþnoðe on lichaman; *hoc eſt*; *Commune judicium quotidie appropinquat, in quo ſuſcipit unuſquiſque, juxta id quod* [ἐπεργάζε,] negotiatus *eſt in corpore. Saxones nos ità docent*, hath earned wages. *Mercedem lucratus eſt, ſive laborando percepit.*

Eadem ex iiſdem Serm. Cath. *Eccleſia noſtra, Feria ſecunda in* Letania *majore*; *pag.* 376. *lin* 13. *Sic Latinè verto.*

Ne oþtþupiȝe nan man foþ oþmætum ſýnnum þ he ȝeeaþni- *Propter peccata infinita nemo diffidat ſe magnum illum honorem aſſe-*

an

an ne mæge ðone miclan punþmynt. ⁊ beon Godef þeond ðuþh godum geearnungum. gif he ne geeðlæþ hif æþþan miþðæða. foþ fýnfullum mannum fealðe Cþift hif lif ; Oþtþuþige fe ana þe endeleaflice fingaþ. ⁊ æþ hif endenextan ðæge ðæðbote ne gepýncþ ;

qui, Deíque amicum fieri, per bona opera, ſi priora malefacta ſua non renovaverit : PRO peccatoribus Chriſtus vitam ſuam dedit. Diffidat ſolus ille, qui ad finem uſque, [ſine fine Sax.] *peccat, & ante diem extremum non agit pœnitentiam.*

Apagè ergò rigor ille condigni *vel* congrui, *quando cum Deo agamus : Quantò rectiùs vetus Eccleſia noſtra, MS. Sax. Hom Coll. Trin. Cantabr. pag.* 257. *l.* 20. *Sermo ad Populum* in Octavis Pentecoſt. *ſcil.* Nu ne mæg Godef behat beon uf alogen ðe uf hæfþ behaten heofona þicef mýnhþe fof hif anfærtnýffe ; *hoc eſt ; Haud poterit Dei* PROMISSUM *à nobis extorqueri, qui regni cœlorum gaudium nobis, pro* VERITATE *ſua* PROMISIT : *Utì in* **ora libri Scriba vetus, & Orthodoxus ſubdit*, na fof ufe godnefſe ; *hoc eſt*, Minimè pro noſtra bonitate. *Ergò non ex* condigno, *non ex* congruo, *non ex* merito *quopiam noſtro ; ſed ex* promiſſo, *Deíque, propter* Chriſtum, *miſericordia, reſipiſcentiam agentes, cœlo perfruuntur.*

* na fof ufe godnifſe. minimè pro noſtra bonitate.

b Namq; inter plura-- voluntariæ paupertatis merita, in tantum erat TIMORI domini ſubditus *Ceadda*---. *Hujuſmodi paupertas, quæ, ſive Zachæo imponitur reſtituendo ablata, ſive quæ Apoſtolis, Chriſtum ſequendo, ſive quæ Ceaddæ, paupertate ſpiritûs gaudendo, retinendóque tantùm neceſſaria, nè pauperibus, totiq; Chriſti Eccleſiæ, ſponte deeſſe videatur, cultum voluntarium, nomine* ἐθελοθρησκείας *damnatum, non arguit ; modò voluntariæ paupertatis merita, hoc eſt, bona fidei opera, pauperem illum, cum Ceadda, non meritis ſuis confiſum, ſed* TIMORI DOMINI *magìs ſubditum conſtituant. Zachæum veræ paupertatis gnarum, divitem tamen, (qualis S.* **Ceadda quoque fuit,) eundem quoque juſtum, at ſolitus Chriſti adventu juſtificatum, ſic Romano-Saxonicus Homiliſta nobis reliquit ; in verba,* Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.

* *Cui rex Vulfhere donavit terram, cap.* 3. *&c.*

Gelaþa to þinum godum þeaþþan ⁊ þannhale blinde ⁊ healte ; Zacheuf fe þica þæf unþihtþif æt fþuman. ac fýþþan he undeþfeng þone fýnmeftan cuman þone hælend fýlfne þa fæde Zacheuf. Oþihten leof. ic pýlle ðælan mine æhta-- ⁊ fe hælend ða fæde fona him to ⁊fpaþe. Nu to ðæg if gefonden hæl þifum hineðe fonþan þe Zacheuf fpa pæf genihtþifoð þuþh þæf hælendef to cýme þe com to hif hufe. Cþiftef Apoftolaf fpa fpa uf fecgaþ bec. fopleton heofa æhta ealle fof Cþifte ;

Sic verto.

Invitentur ad bona tua pauperes, & ægrotantes, cæci, & claudi,--- Dives ille Zachæus, primò injuſtus fuit : poſtea verò advenarum primum, ipſum Feſum accepiſſet, tunc dixit Zachæus ; Glorioſe Domine, poſſeſſiones meas diſtribuam--- Feſus autem illi dicens, protinus reſpondit ; Nunc hodie familiæ tuæ facta eſt ſalus. *Quoniam Zachæus ità erat juſtificatus,* per Salvatoris adventum, *qui ad domum ejus veniebat. Apoſtoli Chriſti, ſicut nobis enarrant biblia, poſſeſſiones ſuas omnes propter Chriſtum deſeruerunt.*

Sic dando *ſua ad hoc vocati Apoſtoli, & aliena* reddendo *Zaccheus, Chriſto ſe* meritò *præſtabant* morigeros ; *qui omnia* condonando, *ultra omnes captûs Angelici fines, illis ſe præbuit impenſiſſimè* miſericordem.

Cap. 4.

Ut Colman Episcopus, relictâ Britanniâ, duo monasteria in Scotia, unum Scotis, alterum Anglis, quos secum adduxerat, fecerit.

Bꝺtpih ðar ðing ða Colemannur re B'. re of Sceottum com. pær Bpeotone forlætende. ⁊ mid him genam ealle ða Sceottar ðe he on Lindisfarnena ea gesomnade. rpylce eac ðpittig manna of Angel ðeode. æghpæðere ðara pæpon on ðpohtnunge munuc lifes geornlice ⁊ pæl gelæred. ⁊ he forlet on þære cypicean rumne bpoðor. æfter he com to hii þam ealonde. ðanon he pær rendeð Angol ðeode Godes fore to bodianne ⁊ to læranne ; ⁊ æfter þon he gepat to rumum meðmiclum ealonde þ is feos arceaden fram hibernia to pest ðæle. is on Scyttisc genemned * Inis bosinde þ is ealond hpitest heahfore. ða he ða on þ ealond com ða getimbpede he þær mynstep ⁊ ða munecas þær gestaþelode. þe he of æghpæþeran cynne gesomnode ⁊ mid him bpohte ; Ða hi ðær gestaþelode ⁊ gesette pæpon. ne mihte hi betpih gesþpærian ⁊ gesibsumian. forþon ða Sceottas on rumera ⁊ on hærfest tide. ðonne mon pærtmas insomnode þonne forleton hi þ mynstep. ⁊ ðurh cuþe stope spicedon ⁊ ronon. ⁊ ðonne on pintra est ham hpurfon. ⁊ pillnedon ða goda gemænelice bpucan ðe Engle gepunnon. ⁊ gegearpodon ; Ða rohte Colemannus ðyrre to * pirnesse ⁊ ðyrre unribbe læcedom ; Sode ða ymb monige stope ge neah ge feor. ða gemette he rume gepirenne stope on Hibernia mynstep on to timbrianne. þ is on Scyttisc gesibsumad Maigeo nemned. ⁊ he gebohte noht mycelne ðæl ðæs landes mynstep ðær to getimbrianne. æt rumum gesiþe þe þ land ahte. ðære are to ætyceðre. þ hi eac rpylce for hine sesse him ða stope gerealde.

* *sic MS. Cott. & rectè sed* Inhis bosinde *Cantabr.*

* pernesse.C

INterea * Colman qui de Scotia erat Episcopus, relinquens Britanniam, tulit secum omnes quos in * Lindisfarnentium insula congregaverat Scotos : sed & de gente Anglorum viros circiter triginta, qui utrique monachicę conversationis erant studiis imbuti. Et relictis in Ecclesia sua fratribus aliquot, primò venit ad insulam * Hii ; unde erat ad prædicandum VERBUM DEI, Anglorum genti destinatus. Deinde secessit ad insulam quandam parvam, quæ ad Occidentalem plagam ab Hibernia procul secreta, sermone Scotico * Inhis bofinde, id est, insula vitulæ albæ nuncupatur. In hanc ergò perveniens, construxit monasterium, & monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, collocavit. Qui *cum invicẽ concordare non possent, eò quòd Scoti tempore ęstatis, quo fruges erant colligendæ, relicto monasterio, per nota sibi loca dispersi vagarentur : at verò hyeme succedente redirent, & his quæ Angli præparaverant, communiter uti desiderabant : quæsivit Colman huic dissensioni remediũ, & circumiens omnia propè vel longè, invenit locum in Hibernia insula aptum monasterio construendo, qui linguâ Scotorum * Mageo nominatur. Emítq ; partem ejus non grandem, ad construendum ibi monasterium à comite, ad cujus possessionem pertinebat ; eâ conditione adham hpurfon. ⁊ pillnedon

* *Ibid.* 697. *l.* 27.

* *Ibid.* 825. *l. lin.* 16. *& p.* 964. *l.* 9.

* *l.* cum *pro* ad, *aut redunnet.*

* *Sic MSS. sing.*

ꝛealoe. á ða ꝛtandendan munecaꝛ ðæꝛ to Ꝺꝛihtne cleopedan. ⁊ ꝛoꝛ hine ðingedon. ⁊ he hꝛaþe ðæꝛ mynꝛtꝛeꝛ getimbꝛede. ⁊ him ꝛe geꝛiþ eac ꝛultumade. ⁊ ealle ða neah men. ⁊ he ðæꝛ ða Engliꝛcan menn gelæꝛette ⁊ gelꝛtaþelode. ⁊ Scottaꝛ ꝛoꝛlet. on ðam ꝛoꝛeꝛꝛþecenan ealande. ꝺ mynꝛtꝛeꝛ oþ ġyt to dæġe Englicce mennþæꝛ on ælþeodiġnyꝛꝛe hi ꝛoꝛhabbaþ ; ꝛ ꝺ mynꝛtꝛeꝛ ꝺ iꝛ nu mycel oꝛ medomyclum

* Maiġeo. C. ġeꝛꝛemed· þe ġeꝛunelice iꝛ* Maiġeo neimned. ⁊ iu ġeaꝛa ðæꝛ eallum ġehꝛyꝛꝛum to ðam be-

*nu ġyt to dæġe. B. tꝛeꝛan ġeꝛetnyꝛꝛum *nu ġyt æþele peoꝛud nimaþ munecaꝛ de oꝛ Angel cynne ðæꝛ ġeꝛomnode ꝛyndon. ⁊ to byꝛne aꝛꝛuꝛþꝛa fæderna undeꝛ þeoġole ⁊ Abbude ꝛyndon on mycelꝛe ꝛoꝛhæfednyꝛꝛe ⁊ clænnyꝛꝛe liꝛeꝛ be heoꝛa aġenum hand ġeꝛinne liꝛiġeað ;

ditâ, ut pro ipſo etiam, qui eis locum commodaret conſiſtentes ibi monachi, Domino preces offerrent. Et conſtructo ſtatim monaſterio, juvante etiam comite & vicinis omnibus, Anglos ibidem collocavit, relictis in præfata inſula Scotis. Quod videlicet monaſterium uſque hodie ab Anglis tenetur incolis: ipſum namque eſt quod nunc grande de modico effectum, Mageo conſuetè vocatur. Et converſis jamdudum ad meliora inſtituta omnibus, egregium examen continet monachorum; qui de provincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium patrum ſub regula, & Abbate canonico, in magna continentia & ſinceritate, proprio labore manuum *vivunt.

* vivant. C.

Cap. 5.

De morte Oſwi & Ecgberhti regum, & de Synodo facta ad locum Heorutforda, cui præſidebat Archiepiſcopus Theodorus.

Da ꝛæꝛ ymb ꝛyx hund ꝛintꝛa ⁊ hund ꝛeoꝛontiġ ꝛintꝛa ꝛꝛam Ꝺꝛihtneꝛ mennꝛcnyꝛꝛe. ꝺ iꝛ ꝺ æꝛtene ġeaꝛ ðæꝛ de Theodoꝛ B'. on Bꝛeotone com: ꝺ Oꝛꝛio Noꝛþan-hymbꝛa cynniġ ꝛæꝛ ġeꝛtanden untꝛumnyꝛꝛe. on ðæne he eac ꝛoꝛþꝛeꝛde ða he hæꝛde yldo eahta ⁊ ꝛiꝛtiġ ꝛintꝛa ; ꝛæꝛ he ꝛe cyniġ in þa tid becumen on ꝛꝛa mycle luꝛan ðæne Romanꝛcan cyꝛicean ġeꝛetnyꝛꝛe ⁊ ðæne Apoꝛtolican. ꝺ ġiꝛ he ꝛꝛam ðæne untꝛumnyꝛꝛe ġehæled pæne. ꝺ he ꝛolde to Rome ꝛeꝛan. ⁊ ðæꝛ æt ðam halġum ꝛtoꝛum hiꝛ liꝛ ġeendian. ⁊ Ꝛillꝛeꝛꝺ B'. bæd ꝺ he

* ꝛiþꝛatteꝛ. B. ꝛiþꝛætteꝛ. C. him ðæꝛ * ꝛiþeꝛ lattеoꝛ pæne. ⁊ him mycel ꝛeoh ⁊ unlytel piþ þon ġebead ; Ða ꝛoꝛþꝛeꝛde he ðy ꝛyꝛteoġeþan ðæġe Kalendaꝛum Maꝛtiaꝛum. ⁊ ecġꝛeꝺ hiꝛ ꝛunu ꝛoꝛlet ynꝛeꝛeaꝛd hiꝛ ꝛicel ; Ðæꝛ cyninġeꝛ ꝛicel ðy ꝛꝛiddan ġeaꝛe Theodoꝛ

Anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo; qui eſt annus ſecundus ex quo Britanniam venit Theodorus, Oſwi Rex Northanhymbrorum preſſus eſt infirmitate, quâ & mortuus eſt, anno ætatis ſuæ 58. Qui in tantùm eo tempore tenebatur amore Romanę & Apoſtolicę inſtitutionis, ut ſi ab infirmitate ſalvaretur, etiam Romam venire, ibíque ad loca ſancta vitam finire diſponeret; Wilfridúmque Epiſcopum ducem ſibi itineris fieri, promiſsâ non parvâ pecuniarum donatione, rogaret. Qui defunctus die decimaquintâ Kalendarum Martiarum, *Ecfridum filium regni hæredem reliquit. Cujus anno regni tertio, Theodorus co-

Anno Dom. 670.

* *Sic MS. C.* Egfridum. *W.*

*Theodor birceop. C.

* Theodor Arceb'. ȝeromnode birceopa ȝemot ⁊ rinoð æt ȝæðere mið monigum cyninȝum imaȝirtnũ þa þe þa *neoȝollican ȝeretnyrre haliȝna fæðena ȝeluredon ⁊ cuþon ; Ða hi ða æt ȝæðere ȝeromnode pæron. he ða ȝeornlice onȝan læran to healdenne þy mode ðe birceopa ȝedafenode ða ðinȝ ðe ȝeþpæredon on annyrre ðære cyniclican ribbe. ⁊ ðære rinoþlican dæde ðyrrer ȝemeter ȝeppit ir ;

GIT concilium Episcoporum,unà cum eis, qui canonica patrum statuta diligerent, & nossent, magistris Ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quæ UNITATI pacis Ecclesiasticę congruerent, eo quo pontificem decebat animo,cœpit observanda docere. Cujus Synodicę actionis hujusmodi textus est.

On noman Dnihtner Goder ⁊ uper hælender Ihũ Xpi nicrienðum on ecnyrre. ⁊ onrtyrnendum hir cyninȝean þam ilcan Dnihtne hælendũ Cnirte licode ur efencuman æfter ðeape anþunþna ninhta rmeaȝende be ðam nyðeafelican intinȝan Goder cyninȝean ; *Efne coman pe on þa rtope de ir cpeden heortforð. ðy trentiȝþan dæȝe. ⁊ ðy feorðan Septembnir monþer. pær reo æfert indictio ; Ic Theodorur ðeah ic unpyrðe ri. pær ic fram ðam Aportolican retle rendeð birceop Cantpara burhȝe cyninȝean. ⁊ re anþunþerta racerð ⁊ upe bnoðor Bire earт Engla B'. ⁊ rpylce eac upe bnoður ⁊ racerð Pilfrið Norþanhymbra B'. þurh hir aȝene æfenðracan æt pær. eac rpylce æt pæron upe bnoþru ⁊ racerdar Putta Cantpara burhȝe B'. reo ir cpeden æt hrofercearтre. Leofðeniur pæfт ðeaxna. B'. ⁊ Pinfyrþ Mynena birceop ; Mið ðy pe ða to ȝæðere coman ⁊ æfter endebyrdnerre æt romne fæton. Cp'. ic Ic bidde eop þa leofortan ȝebnoþru for ege ⁊ lufan uper *alyrenðer þ pe ealle ȝemænelice rmeaȝean for uþum * ȝeleafan þ ða ðomar ⁊ þa ȝeretnyrre ða ðe fram halȝum fæðerum ⁊ ȝecorenum aræðde ⁊ ȝerette pæron. þ ða fram eallum ur unȝepemedlice healdene pæron ; Ða ic ða ðar ⁊ moniȝe oþre

In nomine Domini Dei,& Salvatoris nostri Jesu Christi, REGNANTE in perpetuum ac GUBERNANTE Ecclesiam suam, eodem Domino nostro Jesu Christo, placuit convenire nos, juxta morem canonum venerabilium, tractaturos de necessariis Ecclesiæ negotiis. Convenimus autem die 24. mensis Septembris,indictione primâ, in loco qui dicitur *Heorutford. Ego quidem Theodorus,quamvis indignus,ab Apostolica sede destinatus Dorovernensis Ecclesiæ Episcopus, & consacerdos ac frater noster reverendissimus Bisi, Orientalium Anglorum Episcopus; quibus etiam frater & consacerdos noster Wilfridus, Northanhymbrorum gentis Episcopus,per proprios legatarios affuit. Affuerunt & fratres ac consacerdotes nostri Putta, Episcopus Castelli Cantuariorum, quod dicitur Rofeceſter; Lutherius Episcopus Occidentalium Saxonum,Wynfrid Episcopus provinciæ Merciorum. Cúmq; in unum convenientes,juxta ordinem quiq; suum residissemus : Rogo, inquam, Dilectissimi fratres, propter timorem & amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostra fide tractemus: ut quæque decreta ac definita sunt à sanctis ac probabilibus patribus, incorruptè ab omnibus nobis serventur: Hęc & alia quamplura,

*Sic MS. C. Hertford. T. Hereford. W.

*efencoman. C.

*hælender. B.

*for unelufan ⁊ ȝeleafan. B.

rpnecende

ꝼꝑꝑeceꝺꝺe pæꝼ. ꝺa ꝺe ꝛo Goꝺeꝼ luꝼan belumpon ⁊ ꝛo anneꝼꝼe ꝺæꝑe halgan cẏꝑicean ; Ða ꝼꝑægin ic anꝑa gehpẏlcne heoꝑa æꝼꝛeꝑ enꝺebẏꝑꝺneꝼꝼe hpæꝺeꝑ hi gebaꝼeꝺon þa ꝺomaꝼ ꝛo healꝺenne ꝺa þe gearа ꝼꝑam halgum ꝼæꝺeꝑum gefeꝛꝛe pæꝑon. ⁊ ealle ꝺa birceopaꝼ him anꝺꝼpaꝛeꝺon ⁊ cpæꝺon þ him ealle ꝺa pel licoꝺon. ⁊ hi ealle ꝺa bliꝺe moꝺe luꝼꝛlice healꝺan polꝺan; Ða

* ic.B.*it Lat.* ẏpꝺe*he him ꝼona ꝺa ẏlcan boc þaꝑa ꝑeogola. ⁊ oꝼ ꝺam ẏlcan bocum ꝛẏnn capiꝛolaꝼ ꝺa he geonꝺ ꝼꝛope appaꝛ. ⁊ ic piꝼꝛe þ ꝼꝑẏþoꝼꝛ nẏꝺ ꝺearꝼlico pæꝑon. realꝺe him ⁊ bæꝺ þ hi ealle ꝺa

* ꝼæꝼꝛ-lice.B. Se æꝑeꝼꝛa capiꝛul þ ꝑe ealle gemænelice healꝺan þone halgan ꝺæg &aꝼꝛꝑena ꝺẏ ꝺpihꝛenlican ꝺæge æꝼꝛeꝑ ꝺam ꝑeoꝑeꝑꝛeoꝑan monan ꝺæꝼ æꝑeꝼꝛan monþeꝼ; Se æꝼꝛeꝑa iꝼ þ nænig biꝼceop oþꝑeꝼ biꝼceop ꝼciꝑe onꝼpoge ac þ he ꝺoncꝼull ꝛi ꝼꝛẏꝑe him þæꝼ bebooenan ꝑolceꝼ; Se þꝑẏꝺꝺa iꝼ ꝺæꝛ ꝛe ꝺa mẏnꝼꝛeꝑ ꝺa ꝺe Goꝺe gehalgoꝺe ꝼẏnꝺon nænigum B. alẏꝼeꝺ ꝛi in ænigum þinge hi geunꝼꝛillian. *ne opihꝛ oꝼ heoꝑa æhꝛum þuꝑh nẏꝺnæme on geneoman ; Se ꝑeoꝑþa iꝼ þ ꝛe munecaꝼ ne*leoꝑan oꝼ ꝼꝛope ꝛo oþꝑe. ne oꝼ mẏnꝼꝛꝑe ꝛo oþꝑum. nẏmþe ꝺuꝑh leaꝼnẏꝼꝛe hiꝼ agenеꝼ Abbuꝺeꝼ. ac þ hi apunian in ꝺæꝑe hẏꝑꝼumnẏꝼꝛe ꝺe hi Goꝺe behеꝛon in ꝛiꝺ heoꝑa gehpẏꝑꝼenеꝼꝛe ; Ðonne iꝼ ꝛe ꝼiꝼꝛa þ ꝛe nænig Goꝺeꝼ ꝺeoꝑa biꝼceopeꝼ gefeꝑa ꝑoꝑlæꝛe hiꝼ agene biꝼcop. ⁊ geonꝺ miꝼꝼenlice ꝼꝛope ꝑeꝑe ⁊ ẏnne. ne he opeꝑ onꝑongen ꝛi þæꝑ he cume butan B. ꝛacne oþþe gepꝑiꝛe. gif æne ꝼiþe onꝑongen ꝛi. haꝛe hine man ham hpeoꝑꝑan ⁊ gif he nẏle ꝛeþe hine ꝑeoꝑmoꝺe. ⁊ ꝛeþe gefeoꝑmoꝺ þæꝼ ꝼẏn hi begen biꝼceopeꝼ ꝺome ꝼcẏlꝺig ;

quæ ad charitatem pertinebant unitatémque Eccleſiæ conſervandam, proſecutus ſum. [Cúmque expleſſem prolocutionem,] interrogavi unumquemque eorum per ordinem, ſi conſentirent, ea quæ à patribus canonicè ſunt antiquitus decreta, cuſtodire. Ad quod omnes conſacerdotes noſtri reſpondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quæque definierunt ſanctorum Canones patrum, nos quoque omnes alacri animo libentiſſimè ſervare. Quibus ſtatim protuli eundem librum Canonum, & ex eodem libro decem capitula, quę per loca notaveram, quia maximè nobis neceſſaria ſciebam, illis coram oſtendi, & ut hæc diligentiùs ab omnibus ſuſciperentur, ROGAVI.

*geoꝑlice healꝺan ;

Primum capitulum; Ut ſanctum diem Paſchæ, in commune omnes ſervemus, dominicâ poſt decimamquartam lunam primi menſis. 1

Secundum, ut nullus Epiſcoporum parœciam alterius [a] invadat, ſed contentus ſit gubernatione creditæ ſibi plebis. 2

Tertium, ut quæque monaſteria Deo conſecrata, nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare; nec quicquam de eorum rebus violenter abſtrahere. 3

Quartum, ut [Epiſcopi]monachi non migrent de loco ad locum, hoc eſt, de monaſterio ad monaſterium, niſi per dimiſsionem proprii Abbatis, ſed in ea permaneant obedientia, quam rem tempore ſuæ converſionis promiſerunt. 4

Quintum, ut nullus clericorum relinquens proprium Epiſcopum, paſſim quolibet diſcurrat, neque alicubi veniens abſque commendatitiis literis ſui prę ſulis ſuſcipiatur. Quod ſi ſemel ſuſceptus eſt, & noluerit invitatus redire, & ſuſceptor, & is qui ſuſceptus eſt excommunicationi ſubjacebit. 5

Sextum, ut E- 6

Ðonne ıꝛ ꝛe ꝛẏxta ꝧ te ælþeoðıge bırceopaꝛ ⁊ Goðeꝛ þeopaꝛ ꝛẏn ðoncꝟulle heopa gæꝛtlıðneꝛꝛe ⁊ ꝟeopme. ⁊ nænıgum heopa alẏꝟeð ꝛı ænıge ꝛaceꝛðlice þenungе ðon buton þæꝛ bırceopeꝛ leaꝟe ðe hı on hıꝛ ꝛcıꝛe gеꝟeopmaðe ꝛın; ðe ꝛeoꝟoþa ıꝛ ꝧ te tuꝛa on gеaꝛe ðınoð gеꝛomnoðe beon. ac ꝟoꝛþon mıꝛenlice ıntıngan ⁊ unæmtan oꝟt gеlimpeð. lıcaðe uꝛ eallum gеmænelıce ꝧ te ın Agуꝛtеꝛ Kalenðe æne ꝛıþe ın gеaꝛe ðẏnoþ gеꝛomnıgen ın ðæꝛe ꝛtoꝛe ꝛeo ıꝛ nemneð Cloꝟeꝛhooh; ðe eahteþa ıꝛ ꝧ te nænıg bırceoꝛ hıne oþꝛum ꝟoꝛbeꝛe þuꝛh unꝛıhte ꝛıllungе. ac ealle onгẏte ða tẏðe ⁊ enðebẏꝛonẏrre hıꝛ halgungе; ðe nẏgeþa capıtul pæꝛ gеmænelıce aꝛmeað ꝧ te ꝑeaxenðum ðam ꝛıme gеleaꝟꝛumꝛa. ma bırceopa ætẏcte ꝑæꝛon; ðe teoþa ıꝛ ꝟoꝛ gеꝛınhıꝛum ꝧ nænıgum alẏꝟeð ꝛı
* nemne C. *butan ælıcne gеꝛınꝛcẏꝑe habbã. ne nænıg mæghæmeð ne unclæne ꝟꝛemðe. ne nænıg hıꝛ agen pıꝟ
* buton B. nemne.C. ꝟoꝛlæte *nẏmþe ꝛꝑa ꝧ halıgꝛe gоðꝛpell læꝛeð. ꝟoꝛ ınтınгan ðẏnnꝛe ꝟoꝛlıgeneꝛꝛe. gıꝟ hꝑẏlc
* onꝛcunıe.B. monn hıꝛ agen pıꝟ* pıþꝛcuꝟe ꝧ him mıð ꝛıhtꝛe*æ. ꝟoꝛgıꝟen ꝛı.
* æꝑe.B. ⁊ gеþeoðeð pæꝛ. gıꝟ ne ꝛıhtlıce cꝛıꝛten beon ꝑılle ne gеgaðeꝛıge he hıne to ænıgum oþꝛum ac ꝛꝑa apunıge oþþe pıþ hıꝛ agen pıꝟ gеþꝑæꝛıge;

piſcopi atque Clerici peregrini contenti ſint hoſpitalitatis munere oblato; nullíque eorum liceat ullum officium ſacerdotale, abſq; [b]permiſſu Epiſcopi, in cujus parœcia eſſe cognoſcitur, agere. Septimum, ut [c]bis in anno Synodus congregetur: ſed quia diverſæ cauſæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut Kalendis Auguſti, in loco qui appellatur Cloſeshooh, ſemel in anno* congregemur. Octavum, ut nullus Epiſcoporum ſe præferat alteri per ambitionem; ſed omnes agnoſcant tempus & ordinem conſecrationis ſuæ. Nonum capitulum in commune tractatum eſt; Ut plures Epiſcopi, creſcente numero fidelium augerentur: [ſed de hac re ad præſens ſiluimus.] Decimum pro[d]conjugiis; Ut nulli liceat niſi legitimum habere connubium: Nullus inceſtum faciat: Nullus conjugem propriam, niſi ut ſanctum Evangelium docet, *fornicationis causâ, relinquat*. Quòd ſi quiſquam propriam expulerit conjugem, legitimo ſibi matrimonio conjunctam, ſi Chriſtianus eſſe rectè voluerit, nulli alteri copuletur: ſed ità permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi. [His itáque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo noſtrum oriatur contentionis ſcandalum, aut alia pro aliis divulgarentur, placuit ut quæque definita ſunt, unuſquiſque noſtrum manûs propriæ ſubſcriptione confirmaret. Quam ſententiam definitionis noſtræ *titulo notario ſcribendam dictavi, actum in menſe & indictione ſupraſcriptâ. Quiſquis igitur contra hanc ſententiam, juxta decreta Canonum, noſtrâ etiam conſenſione ac ſuperſcriptione manûs noſtræ confirmatam, quoquo modo venire, eámque infringere tentaverit, noverit ſe ab omni officio ſacerdotali, & noſtra ſocietate ſeparatum. Divina nos gratia, in unitate ſanctæ ſuæ Eccleſiæ viventes, cuſtodiat incolumes.]

7 8 9 10

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sic MSS. ſed* Titillo *Edit. Col.*

Pæꝛ ðæꝛ Sẏnoþ gеꝟoꝛðen þẏ gеaꝛe ẏmb ꝛẏx hunð ꝑıntꝛa ⁊ ðꝛeo ⁊ hunð ꝛeoꝟontıg ꝟꝛam Ꝺꝛıhtneꝛ mennıꝛcneꝛꝛe; Ðẏ gеaꝛe eac ꝛꝑẏlce ꝺcbẏꝛht Cantꝛaꝛa cẏnıng ꝟoꝛþꝟeꝛðe on Juluꝛ

Facta autem eſt hęc Synodus anno ab incarnatione Dom. ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio: Quo anno rex Cantuariorum Ecgberht menſe Julio obierat, ſucce- *Anno Dom. 673.*

liuſ monþe. ⁊ Ꝼloþepe hiſ bꝛoðoꝛ ꝼenȝ to hiſ ꝓice ꝥ he hæꝼðe xiii ꝓintꝛa. ⁊ ſeoꝛon monoð þonne ꝓæſ Byſre eaſt Engla B'. þe ꝓe ſæðon ꝥ on þam ꝼoꝛeſꝓꝓecenan ſynoþe ꝓæꝓe. ꝓæſ he Boniꝼaciuſ æꝼtepꝼylizend ꝓæſ biſcoꝓeſ. ðe ꝓe beꝼoꝛan ȝemynȝoðon. ſe ꝓæſ micelꝓe ȝeeaꝓnunȝe haliȝneſſe ⁊ æꝼeſtnyſſe monn; Ꝼoꝛþon ða Boneꝼaciuſ ꝼoꝛþꝼepðe æꝼtep ſeoꝛontyne ȝeaꝓum hiſ biſcop haðe; ⁊ Ða ȝehalȝoðe Theoðoꝛuſ Aꝓceb'. æꝼtep him. ðone *Byſre to B'. ⁊ þa be him liꝼiȝendum ꝥ he ꝓæſ bepeꝓeð ꝼꝓam ðæꝓe biſceop ðenunȝe. mið heꝼiȝꝓe untꝛumneſſe; ꝼæꝓon tꝛeȝen biſceopaſ ecce ⁊ Beaðꝓine ꝼoꝛ him ȝecoꝓene ⁊ ȝehalȝoðe. oꝼ ðæꝓe tiðe oð to ðæȝ ſeo mæȝð haꝼð tꝛeȝen biſceopaſ ;

*Beꝓæ. B.

dente in regnum fratre Lothere; quod ipſe annos undecim & menſes ſeptem tenuit. Biſi autem Epiſcopus Orientalium Anglorum, qui in præfataſynodo fuiſſe perhibetur, ipſe erat ſucceſſor Bonifacii, cujus ſuprà meminimus; vir multæ ſanctitatis & religionis: Nam Bonifacio poſt decem & ſeptem annos Epiſcopatûs ſui defuncto, Epiſcopus pro eo, Theodoro ordinante, factus eſt. Quo adhuc ſuperſtite, ſed graviſſimâ infirmitate ab adminiſtrando Epiſcopatu prohibito, duo ſunt pro illo, Ælfi & Badwine electi & conſecrati Epiſcopi: ex quo uſq; hodie provincia illa duos habere ſolet Epiſcopos.

NOTÆ.

[a] Invadat; —*hoc eſt*, μὴ ἐξεῖναι ὁπτασίαν, haud licet inſilire, *ſive* irruere: *ſic Canon. Apoſt.* 14. *Adjicit etiam Canon*: ἐι μή τις ἔυλογ& αἰτία-- niſi cauſa aliqua rationabilis urgeat--- καὶ τοῦτο δέ. hoc autem non à ſemetipſo pertentet, ſed multorum Epiſcoporum ſuffragio, & hortatu maximo.

[b] Abſque permiſſu Epiſcopi--*neque hoc* ἄνευ συστατικῶν [γραμμάτων] *ſine literis commendatitiis. Sic Canon Apoſt.* 33.

[c] Bis in anno Synodus congregetur--*at corrigit poſtea*, ſemel, *inquiens*, *ſed Canon. Apoſt.* 37. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδ& γινέσθω τῶν ἐπισκόπων. *hoc eſt, Bis in anno Synodus congregetur Epiſcoporum.*

[d] Pro conjugiis. *Annon* virtuti pacis Eccleſiaſticæ*congruiſſet? *Si* pro conjugiis, è *Canone Apoſt.* 51. *hoc quoque adjunxiſſet* Εἴ τις Ἐπίσκοπ&, *hoc eſt, Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quis ſacerdotalis omnino ordinis*, conjugio, *& carnibus, & vino* (*non propter exercitationem, ſed*) *propter abominationem abſtinuerit*,--- ἢ καθαιρείσθω- *vel deponatur, vel corrigatur*, *& *ex Eccleſia ejiciatur*; *ſimiliter & laicus.*

*Vide proœmium ante Canones.

*l. vel.

Mirum eſt, ſi qui hæc Apoſtolorum decreta fuiſſe cogitaſſent, tam facilè animum inducerent, pro libitu ſuo eadem aut interpolaſſe aut detruncaſſe. De reliquis, Conciliorum Canones cum iſtis conferantur. Nam hîc ſtudeo brevitati.

Cap. 6.

Ut depoſito Winfrido Sexvulfus Epiſcopatum ejus acceperit, & Orientalibus Saxonibus ſit Epiſcopus datus.

Æꝼtep ðýſſum na læſ micelꝓe tiðe ꝼoꝛþauꝓnenꝓe þuꝓh pæſ Theoðoꝛ Aꝓceb'. abolȝen ꝼꝓam Ꝼinꝼenþe Mýꝓcna B'. þuꝓh ȝepýꝓht ſumꝓe unhýꝓſumneſſe. *þuꝓh ȝepꝓiſt. B.

NOn multo poſt hæc elapſo tempore, offenſus à Winfrido Merciorum Epiſcopo per meritum cujuſdam inobedientiæ, Theodorus Archiepiſcopus, depoſuit eum de Epiſcopatu, poſt annos

ða benam he hine hiſ biſceop ſcipe. ⁊ on hiſ ſtope gehalgode Seaxulf B'. ſe pæſ timbpenð ⁊ Abbuð ðæſ mynſtpeſ ðe gecpeð en iſ Medeſhamſtýðe on *Gýppan landе; ſýnfeſð hpeapf to hiſ mynſtpe þ iſ nemneð ſæt-beappe. ⁊ ðæſ on godpe ðpohtnunge hiſ lif geendode; Ða eac ſpýlce eaſt Seaxum he gefette *inLundenceaſtpe. B. *Lundenceaſtpe. pæpon heopa cýninga on þa tíð Sebbe ⁊ Sigehepe. ðaſa pe befopan gemýnegoðan; Ðæſ B'. lif ⁊ ðpohtnunge on biſcop haðe ge *æſ biſceop haðe. iſ ſæð þ he pæpe ſe halgeſta ſpa ſpa eac ſpýlce æfteſ mið heofonlicpa mægena tacnum gecýþeð pæſ. ⁊ ſoſþon lange hiſ hoſt ſýþþan þe hine man untpumne * on bæſ pæſ ſpam hiſ ðiſcipulum gehealðen. ⁊ monige untpume ða ðe on lengten aðle oþþe on oþpe hefignýſſe ⁊ ontpumnýſſe gepepigaðe pæpon. ðæſ æt hælo onfengon. ⁊ *na læſ þ an þ te ða untpuman ða ðe unðeſ þa bæpe oþþe to gefette gehæleðe pæpon. ac ſpýlce eac ða *ſcæfþan þe þæſ on genumene pæpon. ⁊ to untpumum mannum gelæðde. naþe him læceðom bæpon ⁊ bpohton; Ðeſ halga pef æfþon þe he B'. gepopðen pæpe. tpa æþele mýnſtepe he getimbpeðe. oþef him ſýlfum oðef ſæþelbuge hiſ ſpeoſtef. ⁊ æghpæþef ða pa þeoſollicum ðeoðſcipum fell gefette. him he getimbpeðe on Suþpigena landе be Temeſe ſtpeame on ðæpe ſtope ðe iſ nemneð * Ceopteſige. hiſ ſpeoſtef on eaſt Seaxna mægþe on ðæpe ſtope ſeo iſ † cpeðen on Býncingum on ðæpe heo mihte Gode pillſumpa* piſ ⁊ feſtef moðuþ geftandan; Ða heo ða onfeng þam gepece ðæſ mynſtpeſ heo efen ſýnþe [*hi let] on eallum ðingum ðam biſceope ⁊ hiſe bpeþef on þihtum liſe

accepti Episcopatûs non multos; & in loco ejus ordinavit Episcopum Sexvulfum, qui erat constructor & Abbas monasterii, quod dicitur *Medeshamstede in regione Girviorum. [Depositus verò] Winfridus rediit ad monasterium suum, quod dicitur *Adbarve; ibíque in optima vitam conversatione finivit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbe & Sighere, quorum suprà meminimus, Earconwaldum constituit Episcopum in civitate Londonia. Cujus videlicet viri, in Episcopatu, & ante Episcopatum, vita & conversatio fertur fuisse sanctissima; sicut etiam nunc cœlestium signa virtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum à discipulis ejus, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos, sanare non desistit. Non solùm autem suppositi eidem feretro, vel appositi curantur ægroti, sed & astulæ de illo abscissę atq; ad infirmos allatæ, citam illis solent afferre medelam. Hic sanè priusquam Episcopus factus esset, duo præclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suæ Æthilburgæ construxerat: Quod utrumque regularibus disciplinis optimè instituerat. Sibi quidem in regione *Suthrioæ juxta fluvium Tamysam, in loco qui vocatur *Ceortesei, [id est, Ceoroti insula.] Sorori autem in Orientalium Saxonum provincia, in loco qui nuncupatur in *Bercingum, in quo ipsa, Deo devotarum, mater ac nutrix posset existere fœminarum, Quæ susceptо monasterii regimine, condignam se in omnibus, *Episcopo fratre, & ipsa rectè vi-

* Suthrioæ. *C.* Suthereia. *T.* Suderige. *W.*
* Ceorteſei. *C.* Ceroteſei. *W.* Certeſei. *T.*
* *C.*
* *l.* Episcopo, & fratri, &c. *ut. Sax.*

* *Sic C. rectè ut Lat.*
* onbeſ. C.
* næſ. C.
* ſcæſþan. *Cant.*
* Ceopteſeſ. B.
† nemneð. B.
† piſmanna laſeop ⁊ ſeſtef moðoſ. *Fœminarum doctrix, & nutrix. B.*
*B. *ut Lat.*

lıfe ⁊ on ȝeoȝollıcum ȝeȝeapꝑoðe. ꝼꝑa ꝥ eac ꝼꝑýlce mıð heoꝑonlıcum ꝑunðꝑum æfteꝑ ȝecýþeð pæf;

vendo, & ſubjectis regulariter ac piè conſulendo, præbuit; ut etjam cœleſtia indicio fuere miracula.

Cap. 7.

*Ut in monaſterio *Berecinenſi, ubi corpora ſanctimonialium fœminarum poni deberent, cæleſti ſit luce monſtratum.* *Biricinenſi; C. & W.

FOꝑþon on þýſſum mynſtꝛe ꝥ ıſ on Býſıcıngum monıȝ tacen ȝaſtlıcꝑa mæȝna ȝefſemeðe pæꝑon. ða ðe to ȝemynðe ⁊ to ȝetımbeꝑnefſe þaꝑa æfteꝑfýlıȝenðꝑa fꝑam monıgum þa þe hıt cuþon * aꝑꝑıtton ⁊ hæfðon. pæꝑon þa ꝼume þe pe nu ȝýmðon ȝeþeoððon on ðıſ uꝑe cýſıclıce * ſtteꝑ ⁊ Mýð ðý ꝼeo hꝑeoꝑneſ ðæſ oft cpeðenan þoleſ. ꝼeoꝑ ⁊ þıðe eall pæſ*þoꝑıȝende ⁊ ꝼoꝑnımende. ða becom he eac ꝼꝑýlce on ðone ðæl þýſſeſ mynſtꝛeſ ðe ða pæꝑneð men ınne pæꝑon. [* ⁊ ðæȝhpamlıce ȝehpæꝑ oþ þoꝑulðe to Ꝺꝑıhtne numene pæꝑon; ⁊ Ða pæſ ꝼeo Abbuðıſſe ⁊ ꝼeo moðoꝑ ðæꝑe ȝeꝑomnunȝe *bıhýðıȝ ⁊ ꝼoꝑȝıende on hꝑýlce tıð þone ðæl þæſ mynſtꝛeſ ðe ꝼe þꝑeat ðaꝑa Goðeſ þeoꝑa ın þıþ haðe on pæſ. ꝥ ýlce pıtte ȝehꝑıne; Ða onȝan heo ȝelomelıce on ȝeꝑomnunȝe þaꝑe ꝼꝑeoſtꝛa ꝼecan ⁊ acſıan. on hꝑýlcepe ꝼtꝛope ðæſ mynſtꝛeſ hı poldon ꝥ heoꝑa * lıctun pæꝑe ȝeꝑetteð. ꝥ hı mon bebýꝑıȝean mıhte. ðonne ꝥ ȝelumpe ꝥ hı oþ mıððan ȝeaꝑðe ȝenumene pæꝑon. þý ýlcan ȝehꝑoꝑe ðe hı oþꝑe ȝeꝼapon; Mıð ðý heo þa nænıȝe cuþe ⁊ ꝼꝑaꝑe ꝼınðan mıhte þeah ðe heo ȝeoꝑne ꝼohte æt þam ꝼpuſtꝛum; Ða ȝelamp ꝥ heo ſýlꝼa mıð eallum ꝼpuſtꝛum þa cuþeſtan ⁊ ꝼꝑaꝑe þæꝑe upplıcan ꝼoꝑeꝼeoneſſe onfenȝ. ꝥ ꝼumꝑe nıhte þa þa ſe ꝼealm ꝼanȝ ȝefýlleð pæſ ðæſ uhtlıcan lofſanȝeſ. þa pæꝑon ða Cꝑıſtteſ þeoꝑe ut ȝanȝende of cýꝑıcean * to bebýꝑıȝeanne ðaꝑa bꝑoþꝑa ða ðe hı of þýſſum leohte ꝼoꝑeeoðe. ⁊ ðæꝑ ða ȝepunelıcan lofſanȝaſ Ꝺꝑıhtne ſunȝon; Ða pæſ ðæꝑ ſemnınȝa heoꝑonlıc leohte

IN hoc etenim monaſterio plura virtutum ſunt ſigna patrata: quę & ad memoriam ædificationémque ſequentium, ab his qui novere, deſcripta habentur à multis: E quibus & nos aliqua hiſtoriæ noſtrę Eccleſiaſticæ inſerere curavimus. Cùm tempeſtas ſæpe dictæ cladis, latè cuncta depopulans etiam patrem illam monaſterii hujus, quâ viri tenebantur, invaſiſſet, & paſſim quotidie raperentur ad DOMINUM; ſolicita mater congregationis, quâ horâ etjam eam monaſterii partem, quâ ancillarum Dei caterva à virorum erat ſecreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebriùs in conventu ſororum perquirere cœpit; quo loco in monaſterio corpora ſua poni, & cœmeterium fieri vellent, cùm eas, eodem quo cæteros exterminio, raptari è mundo contingeret. Cúmque nihil certi reſponſi, (tametſi ſæpiùs inquirens à ſororibus accepiſſet,) accepit ipſa cum omnibus certiſſimum ſupernæ proviſionis reſponſum. Cùm enim nocte quadam, expletis matutinę laudis pſalmodiis, egreſſæ de oratorio famulæ Chriſti ad ſepulcra fratrum, qui eas ex hac luce præceſſerant, ſolitas DOMINO laudes decantarent. Ecce! ſubitò lux emiſſa cælitus, veluti

* apꝑıtan hab- baþ. B.
* *Sic MS. Cott. ſed* mýnſtteꝑ *Cantab.*
* ꝼoꝑhepȝende. B.
* *Sic MS. B. ut Lat.*
* býȝhýðıȝ. B
* lıcneſt. *ſuperſcrip. Cantabr.*
* ⁊ hæfðon heoꝑauhte ȝebeð ȝefýlleð. B. *ut Lat.*

onſendeð ⁊ com oſeſ hi ealle. ⁊ ſra ſra mycel ſcyte hi ealle oſerbrædde. ⁊ hi miþ ſra mycelne ſyhto ⁊ ſaſunge gerloh ꝥ hi þone ſang þe hi ſungon foſhtigende foſlæton; ſær ſeo beohtnes ðær onſendan leohtes maſe ðonne ſunnan leoht biþ æt middum dæge; ⁊ Ða ſær æftes medomiclum ſæce ꝥ hit ſær upp ahafen of ðæne ſtope ⁊ gesat on ſuþ dæl ðær mynſtres. ꝥ ir be ſestan ðæne cyſicean. ⁊ ðæs ða ſum ſæc punode. ⁊ him ða ſtope ſær ontynende þæs hi æs ymbheahtedon. ⁊ ſra eallum gereondum upp on heofonas gesat. ꝥ nænigum heora *treo ſær ꝥ ꝥ ſylfe leoht ða ſapule þæra Cniſtes ðeora ær gelæðende ⁊ onfonde on heofonas. ⁊ eac ſpylce ða ſtope him ætypde ðæs heora lichoma ſestan sceolde. ⁊ æniſte dæges bidan ðær leohtes scima ær ſra mycel ſra ſra sum eald broþor on *manne sæde. sede on ða ylcan tid on ðæne cyſicean miþ oþre gingran breþer æt gebæde ær; Cp'. he ꝥ ðær leohtes scima ðuſh ða cynan þæne ðuſa ⁊ ðuſh ða eghþyſla ineode. ꝥ hit ealle beohtnyſſe dæghamlice leohtes ofeſſyþde;

* treo ne sær. B.

* mon-genne. B

linteum magnum, venit ſuper omnes; tantóque eas ſtupore percutit, ut etiam canticum quod canebant tremefactæ intermitterent. Ipſe autem ſplendor emiſſæ lucis, (in cujus comparatione ſol meridianus videri poſſet obſcurus,) non multò pòſt, illo elevatus de loco, in meridianam monaſterii partem, hoc eſt ad Occidentem oratorii ſeceſſit, ibíque aliquandiu remoratus, & ea loca operiens, ſic videntibus cunctis ad cœli ſe alta ſubduxit, ut nulli eſſet dubium, quin ipſa lux, quæ animas famularum Chriſti eſſet ductura vel ſuſceptura in cœlis, etiam corporibus earum, locum in quo requietura, & diem reſurrectionis eſſent expectatura, monſtraret. Cujus radius lucis tantus *erat, ut quidam de fratribus ſenior, qui in ipſa hora, in oratorio eorum cum alio juniore poſitus fuerat, referret, manè *quod ingreſſi per rimas oſtiorum vel feneſtrarum radii lucis omnem diurni luminis viderentur ſuperare fulgorem.

*MS. ſing.

*MS. ſing.

Cap. 8.

*Ut in eodem monaſterio puerulus moriens, virginem, quæ ſe erat ſecutura, *clamaverit; útque alia, de corpore egreſſura, jam particulam futuræ lucis aſpexerit.* *MS. ſing.

*cilð. B.

nunnena. B.

* *ſic Cot. ut Lat.*

Fær on ðam ylcan mynſtre * cnihт cilð ſum. ne ær ylðre ðonne þry ſintſre. hir nama ſrica ſe ſor ðæne cilðlican ylð þa gyt ær on ðæne *fæmnena mynſtre [*Gode gehalgoðna] ſeðeð ⁊ læreð. ða ær he gehrinen miþ ða foreſprecenan aðle þa he ða to ðam ytemeſtan ðogore becom. ða clypode he þrira· ane of þam gehalgeðum fæmnum Cniſte hine agenne noman cigðe. ſra ſra he hyne anðeaſnore to ſpræce. ⁊ cp'. Eaðgyþ. Eaðgyþ.

ERat in eodem monaſterio puer * circiter trium, non ampliùs, annorum; Eſica nomine, qui propter infantilem adhuc ętatem, in virginum Deo dedicatarum ſolebat cella nutriri, ibíque meditari. Hic præfatâ peſtilentiâ tactus, ubi ad extrema pervenit, clamavit *tertiò unam de conſecratis Chriſto virginibus, proprio eam nomine, quaſi præſentem alloquens, Eadgyth, Eadgyth, Eadgyþ.

*MS. ſing.

*MS. ſing.

gyþ. &aogyþ. ⁊ rra þær geendien-
de dir hpilendlice lif. ⁊ on þ ece
ineode; ⁊ da rona reo fæmne þe
he rpylcende cigde on þære rto-
pe de heo pær dære ilcan un-
tpumnyrre pær gehpinen. ⁊ dy
* *sic Ms. B. ut Lat.* * ryl fan dæge de heo gecigeo
reofo- pær. of dyrrum leohte pær atogen. ⁊ dan pær fyligende re
þan. *Cant.* de hi cyde to dam heofonlican rice;

Eft rumu of þam ylcan Godef þeopum mid þa fofefrpecenan adle pær * gerpenced ⁊ to dam
* ge- yttemerttan dogore gelædeð.
rtando- þa ongan heo remninga on mid-
en. B de niht clypian to þam de hire
þenedon. bæd þ hi þ blacern
* ac pen- ⁊ þ leoht *adpærctan þ dæp inne
cton. B. pær onbærneð; ⁊ þær heo gelome-
lice bæd ⁊ manode. ⁊ heofna næ-
nig hpæþere hyrran polde. da æt-
nyhrtan cp'. heo. Ic pat þ ge pe-
nah þ ic ungepittige mode
rppece. ac hpæþere pitad ge þ
hit rpa nir. forþon ic eof fof
recge þ ic gefreo þir hur mid rpa
mycele leohte gefyllеð. þ eoper
blacern ⁊ leoht me ir eallinga
dyrtre gefrefen; ⁊ no da gyta
deah de heo dur rppæce hire
ænig andfpare ofþe gedafung
gefyllan polde; Cp'. heo eft;
Bærnaþ nu eoper blacern ⁊ leoht
rpa lange rpa ge pyllan. pitad
ge hpæþere þ þ nir min. forþon
min leoht me to cymeþ þonne
hit dagian ongynneð. ongan him da recgan þ hire ætyp-
de rum halig Godef þef. re dy ylcan geare forðfepde. ⁊
hire cpæde to. donne dagunge tid come. þ heo pære to
dam ecan leohte fefende; Dære gefyhde rod pær hnaþe
* gelco- gecyþeð ⁊ gefeþeð. ymb dær dæger uppynne on dære fæm-
penne. B nan deade. ⁊ * forþfore;

Item quædam ex eisdem ancillis Dei, cum præfato tacta morbo atque ad extrema esset perducta, cœpit subitò circa mediam noctem clamare, his qui sibi ministrabant, petens ut lucernam quę inibi accensa erat, extinguerent: Quod cùm frequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: Scio quòd me hæc insanâ mente loqui arbitramini, sed jam nunc non ità esse cognoscite: Nam verè dico vobis, quòd domum hanc, tantâ luce impletam esse perspicio, ut vestra illa lucerna mihi omnibus modis esse videatur obscura. Et quum nè adhuc quidem talia loquenti quisquam responderet, vel assensum pręberet, iterum dixit, Accendite ergò lucernam illam quamdiu vultis: Attamen scitote, quia non est mea lux, nam mea lux, incipiente aurorâ mihi adventura est: Cœpítq; narrare quia apparuerit sibi quidam vir Dei, qui eodem anno fuerat defunctus, dicens quod adveniente diluculo, perennem esset exitura ad lucem. Cujus veritas visionis, ità circa exortum diei, puellæ morte probata est.

Cap. 9.

Quæ ſint oſtenſa cælitus ſigna, cùm & ipſa mater Congregationis illius è mundo transiret.

Mid ðý ða eac ꝛeo aꝑæꝛte moðeꝛ Goꝺe ðæꝛe leoꝛan ȝeꝛomnunȝe ſæþelbuꝛh Abbuðiꝛꝛe pæꝛ oꝛ miðan ȝeaꝛðe ȝepeꝛeð. ða æꝛýꝛðe ꝛumꝛe ȝoðꝛe ꝛꝛuꝛꝛeꝛ punðoꝛlic ȝeꝛýhþ. þæꝛe noma pæꝛ Toꝛhtȝýð. ꝛeo moniȝ ȝeaꝛ on ðam ýlcan mýnꝛtꝛe puniȝenðe pæꝛ. ⁊ heo ꝛýmle on ealꝛe eaðmoðnýꝛꝛe. ⁊ on luttoꝛneꝛꝛe. ⁊ on clænneꝛꝛe ȝeoꝛnlice Goꝺe ðeoꝛoðe. ⁊ pæꝛ ꝓultumieno ꝛeoȝollicer ðeoðꝛcýþer þæꝛe ýlcan moðeꝛ ⁊ Abbuðiꝛꝛan. ⁊ þa * iunȝꝛan læꝛðe ⁊ clænꝛaðe. ȝe mið hiꝛe laꝛe ȝe mið liꝑeꝛ býꝛne; Ðæꝛe ꝛꝓuꝛtoꝛ mæȝen þ æꝛtep þæꝛ Apoꝛtoleꝛ cꝛiðe on untꝛumnýꝛꝛe ȝeꝑꝛemeð pæꝛe. pæꝛ heo ꝛemninȝa ȝehꝛinen mið heꝑiȝꝛe untꝛumneꝛꝛe lichoman. ⁊ ðuꝛh niȝon ȝeaꝛ ꝑulle mið ða æꝛꝛæꝛtan ꝑoꝛeꝛeonýꝛꝛe uꝛeꝛ alýꝛenðeꝛ ꝛꝓýþe ȝeꝛꝛenceð pæꝛ. to þon þ ꝛꝓa hꝛæt ꝛꝓa on hýꝛe unclænnýꝛꝛe beꝛꝛih þa mæȝen ðuꝛh unȝepiꝛneꝛꝛe ⁊ ðuꝛh unȝýmenne ȝelumpe. þ eall þ ꝛaꝛ ðæꝛe ꝛinȝalan coꝛtnunȝe oꝑaꝛuðe; Ðeoꝛ ꝛꝓeoꝛtep ꝛumꝛe nihte ða hit ðaȝian onȝan pæꝛ utȝanȝenðe oꝛ hiꝛe cleoꝑan. ðe heo on ꝓunoðe. þa ȝeꝛeah heo ꝛꝓutole ꝛꝓa ꝛꝓa monneꝛ lichoman mið ꝛcýtan beꝓunðenne. ꝛe pæꝛ beoꝛhtꝛa þonne ꝛunne on heannýꝛꝛe beꝛenðne beon. pæꝛ he æꝛeꝛt upp ahaꝑen oꝛ ðam huꝛe ðe ða ꝛꝓeoꝛtꝛa on ꝛeꝛton; Mið ðý heo ða ȝeoꝛnlicoꝛ behealðenðe pæꝛ hꝛýlcum teonðe he upp * ahaꝑen pæꝛ. ꝛe ꝓlite ðæꝛ punðoꝛlican lichoman ðe heo ꝛceaꝛienðe pæꝛ. ða ȝeꝛeah heo ꝛꝓa ꝛꝓa he mið ȝilðenum ꝛapum on ða upplican ahaꝑen pæꝛe. oþþæt he openienðum heoꝛonum in ȝelæðeð pæꝛ. ⁊ ma ꝛꝓam hýꝛe ȝeꝛepen beon ne mihte; Ða ðohte heo be ðæꝛe ȝeꝛihþe ⁊ hiꝛe nænig tꝛeon pæꝛ. þ hꝛýlc huȝu hꝛaþe oꝛ ðæꝛe ȝeꝛomnunȝe ꝛꝓýl-

* ginȝpan.C.

* up toȝen pæꝛe.B.

Cùm autem & ipſa mater pia, Deo devotæ Congregationis Edilburga, eſſet rapienda de mundo, apparuit viſio miranda cuidam de ſororibus, cui nomen erat Torchgyth: quæ multis jam annis in eodem monaſterio commorata, & ipſa ſemper in omni humilitate ac ſinceritate Deo ſervire ſatagebat; & adjutrix diſciplinæ regularis eidem matri exiſtere, minores docendo vel caſtigando curabat. Cujus ut *virtus*, juxta Apoſtolum, *in infirmitate perficeretur*, tacta eſt repentè graviſſimo corporis morbo, & per annos novem piâ Redemptoris noſtri proviſione multùm fatigata, videlicet ut quicquid in ea vitii ſordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam reſediſſet, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quadam nocte, incipiente crepuſculo, egreſſa de cubiculo quo manebat, vidit manifeſtè quaſi corpꝰ hominis, quod eſſet ſole clarius ſindone involutum, in ſublime ferri; elatum videlicet de domo in qua ſorores pauſare ſolebant. Cúmque diligentiùs intueretur, quo trahente levaretur ſurſum hæc, quam contemplatur, ſpecies corporis glorioſi, vidit quaſi funibus, clarioribus auro, in ſuperna tolleretur, donec cœlis patentibus introducta, ampliùs ab illa videri non potuit. Nec dubium remanſit cogitanti de viſione, quin aliquis de illa congregatione citiùs eſſet moriturus; cujus anima per

ꝛpylcende pæꝛe. ðæꝛe ꝛapul ðuꝛh ða*ꝛoðan peoꝛc ⁊ þa ꝛcinnenðan ðe heo ðýðe ꝛpa ꝛpa þuꝛh ꝛylðene ꝛapaꝛ to heoꝛonum ahafæn beon ꝛceolðe; ⁊ ða ꝛoꝛlice ꝛpa ꝛelamp. ꝛoꝛþon na læꝛ monizum ðazum betpýh ꝛeꝛetum. Goðe ꝛeo leoꝛe moðuꝛ ðæꝛe ꝛeꝛomnunze oꝛ heꝛizneꝛꝛe lichoman alæðeð pæꝛ. ⁊ hiꝛe ꝛeo halize ꝛapul ðæꝛ heoꝛonlican eþeleꝛ inzanz ꝛeꝛtah ;

* ꝛoð-cunðan. B.

In eodem quoque monaſterio quędam erat fœmina Sanctimonialis, (& ad ſeculi hujus dignitatem nobilis, & in amore futuri ſeculi nobilior;) quæ ità multis jam annis omni corporis fuerat officio deſtituta, ut nè unum quidem valeret membrum movere ipſa. Hæc, ubi corpus Abbatiſſæ venerabilis in Eccleſiam delatum, donec ſepulturæ daretur, cognovit, poſtulavit ſe illò afferri, & in [b] modum orantium ad illud adclinari: Quod dum fieret, quaſi viventem allocuta rogavit, ut apud miſericordiam pii Conditoris impetraret ſe, à tantis támque diutinis cruciatibus abſolvi; nec multò tardiùs exaudita eſt: Nam poſt dies duodecim & ipſa educta ex carne, temporales afflictiones æternâ mercede mutavit. Cùm verò præfata Chriſti famula Torchgyth, tres adhuc annos, poſt obitum Domini in hac vita teneretur, in tantum ea, (quam prædiximus,) infirmitate decocta eſt, ut vix oſſibus hęreret; & ad ultimum cùm tempus jam reſolutionis ejus inſtaret, non ſolùm membrorum cæterorum, ſed & linguæ motu careret: Quod dum tribus diebus ac totidem noctibus ageretur, ſubitò viſione ſpiritali

Spýlce eac on þam ýlcan mýnꝛtꝛe þæꝛ ꝛum æþele Nunne æꝛtep ðýꝛꝛe poꝛulðe puꝛþnýꝛꝛe ⁊ on luꝛan ðæꝛe topeaꝛðan poꝛulðe mýcle æðelꝛe. ꝛeo monezum zeaꝛum ꝛpa ealꝛe hiꝛe lichoman ðeninze oꝛzizen ⁊ ꝛoꝛlæten þæꝛ. þ heo nænig lim onꝛtýꝛnian mihte; Ða heo ða zeacꝛoðe þ ðæꝛe aꝛꝛuꝛþan Abbuðýꝛꝛan lichoma þæꝛ on cýꝛicean bꝛoht ⁊ zeꝛetteð. oþ þæt hine mon býꝛigean ꝛceolðe. ða bæð heo þ hi man ðýðeꝛ bæꝛel; Ða þ ða ꝛpa þæꝛ. þa onhýlðe heo hi to ðam lice. ⁊ on zemett ðaꝛa zebiddendꝛa ꝛpa ꝛpa heo to hýne ꝛꝛnæce liꝛizendꝛe. bæð þ heo ꝛunðe ⁊ abæðe æt ðæꝛ aꝛꝛæꝛtan ꝛcýppendeꝛ milðheoꝛtnýꝛꝛe. þ heo ꝛnam ꝛpa mýclum cꝛýlmneꝛꝛum ⁊ ꝛpa ꝛinzalũ onlýꝛeð beon moꝛte. ne hýꝛe bene laꝛoꝛ zehýꝛðe pæꝛon þonne æꝛtep tpelf ðazum þ heo þæꝛ oꝛ lichoman alæðeð. ⁊ ꝛoꝛ ðam hꝛilꝛendlicum zeꝛpencꝛneꝛꝛe ece meðe ⁊ eðlean onꝛenz; Mið ðý ða ða ꝛeo ꝛoneꝛꝛnnecene Cꝛiꝛtteꝛ þeope Toꝛhtzýð ðꝛeo zeaꝛ æꝛtep ðæꝛe læꝛðizian ꝛoꝛþꝛoꝛe on ðýꝛꝛum liꝛe hæꝛeð þæꝛ. ⁊ heo ꝛpa ꝛpýþe mið ða. untꝛumnýꝛꝛe ðe þe ꝛoꝛecpæðon roðen þæꝛ. þ na ða ban to laꝛe pæꝛon. ⁊ ætnýhꝛtan ða ꝛeo tið nealæcte hiꝛe to lýꝛneꝛꝛe. na læꝛ þ an oþꝛa lima. ac ꝛpýlce eac ðæꝛe tunzan on ꝛtýꝛeneꝛꝛe beꝛꝛicaðe; Ða pæꝛon ðꝛý ðazaꝛ ⁊ ðꝛeo niht ꝛulle þ

bona quæ feciſſet opera, quaſi per funes aureos, levanda eſſet ad cœlos. Quod reverà ità contigit: Nam non multis interpoſitis diebus, Deo dilecta mater Congregationis ipſius, ergaſtulo carnis educta eſt: [cujus talem fuiſſe conſtat vitam, ut nemo qui eam noverit, [a] *dubitare* debeat, quin ei exeunti de hac vita,]cœlestis patriæ patuerit ingreſſus.

heo ſpa uncpiſſe. ða pæſ heo miðgaſtlicne ȝeſýhþe ȝeneceð. ⁊ hine muþ ⁊ hine eaȝan ontýnde. ⁊ locaðe upp on heofon. ⁊ þuſ onȝan ſpþecan to ðæne ȝeſýhþe ðe heo behealðende pæſ· Me iſ cp'. heo ðin cýme on mýclum ðonce. ⁊ ðu eaſt leoſ pilcuma; Ða heo ða ðuſ cp'. ða ȝefpiȝoðe heo lýt hpon ſpa ſpa heo biðende pæne hiſ anðſpaſne ðone ðe heo ȝeſeah. ⁊ ðam ðe heo to ſpþecende pæſ. eſt heo ſpa ſpa heo leohtlice ȝebýlȝeð pæne. æftep þon heo cp'. Nænige þinga ic ðaſ bliþe abeſnan mæȝ. eſt heo meðmicel pæc ȝefpiȝoðe. Cp'. heo ða þpiðdan ſiðe. ȝif hit nænige ðinga to ðæȝ beon mihte. ic halſige þ ne ſi lanȝ pæc betpeonum. ſpiȝoðe ða eft hpon ſpa ſpa heo æp ðýðe. ⁊ ða ðuſ þ popð betýnde ⁊ ȝeendode; Gif hit eallinga ðuſ apæðeð ſi. ⁊ ðeſ cpiðe onſendeð beon ne mote; Ic biðd ⁊ halſige þ ne ſi maſe pæc betpeonan þonne ðeoſ nýhſte niht; Ða heo ða ðiſ cp'. ða funon hi ða ýmbſittendan mið hpæne heo ſpſpecende pæne; Cp'. heo mið mine ða leofeſtan moðep fæþelburȝe. þa onȝeaton hi on ðon. þ heo to ðon ðiðep com. þ heo hine pæde ða neah tide hine ȝeleofneſſe; ⁊ eac ſpa pæſ ſpa ſpa heo bæð. ða ſe ðæȝ ⁊ ſeo niht fopþȝepat þ hæo pæſ alýſeð fnam bendum hýne lichoman ⁊ untſumnýſſe. ⁊ to ȝefean ineode ecene hælo;

recreata, os & oculos aperuit, aſſpiciénſque in cœlum, ſic ad eam quam intuebatur viſionem cœpit loqui: Gratus eſt mihi multùm adventus tuus, & bene veniſti. Et hoc dicto parumper reticuit, quaſi reſponſum ejus quem videbat, & *cui loquebatur, expectans: Rurſúmq; quaſi leviter indignata ſubjunxit: Nequaquam hoc lęta ferre nequeo. Rurſúmq; modicũ ſilens, tertiò dixit: Si nullatenus hodie fieri poteſt, obſecro nè ſit longum ſpatiũ in medio. Et ſicut antea parùm ſilens, ità ſermonem concluſit: Si omnimodis ità definitum eſt, neque hanc ſententiam licet immutari, obſecro nè ampliùs, quàm hæc ſolummodò proxima nox, interſit. Quibus dictis, interrogata à circumſedentibus, cum quo loqueretur: Cum chariſſima, inquit, mea matre Ethilburga: Ex quo intellexere, quòd ipſa ei tempus tranſmigrationis ſuæ proximum nunciare veniſſet. Nam & ità ut rogabat, tranſactâ unâ die ac nocte, ſoluta carnis ſimul & infirmitatis vinculis, ad æterna gaudia ſalutis intravit.

* *Sic MSs.*

NOTÆ.

[a] Cujus talem fuiſſe conſtat vitam, ut nemo qui eam [*Æthilburgam*] noverit, dubitare debeat, quin ei exeunti de hac vita cœleſtis patriæ patuerit ingreſſus —— *Ergò S. Æthilburgæ ſalutis nemo* incertus *eſſe poſſet, ſuæ ergò Æthilburga ſalutis multò magis* certiſſima. *Hanc autem æternæ vitæ* certitudinem *nonnullis ratam, indubitatámque, vetus Homiliſta breviter ſic exponit. Homil. Sax. MS. Coll. Trin. Serm in* Octavis Pentecoſt. *pag.* 260. *lin.* 23. *Sic transfero.*

Niſ na eallum mannum ſe ȝemænelica ðeað ȝelice eapfoþe. ac foſ oft becýmð ðam ſýnfullan men ſumeſa ſýnna foſȝifneſ ðuſh ðone eapfoþan ðeaþ. ðe hine ſpa ſpýþe ðpehte. ⁊ þuſh þone ogan þæſ eȝeſlican ðeaþeſ;

Non eſt hominibus ſingulis, communis mors æquè difficilis: quin ſæpiùs peccatoribus obvenit peccatorum quorundam *remiſsio per mortem iſtam difficilem, quæ magnopere perterrefacit; pérque mortis hujus*

* *per ſolam Chriſti mortem peccatorum remiſſio.*

þeſ ; Sume eac bliſſiaþ on heo-
na foſtriþe. foſ oft ðonne hý
ſitoðlice ȝefeoþ þ hý ſceolon
to neſte. ⁊ ȝlaðaþ ðonne ſeo ſa-
ul. ⁊ ſſa ȝeſit of liſe ;

formidabilis metum. Quidam etjam ſępiùs obitu ſuo gaudent, cum CERTO viderint, ſe ad requiem abituros. Lætatur inſuper anima; atque ſic de vita exit.

b Et in modum orantium ad illud [*corpus S. Æthilburgæ*] ad inclinari---- quaſi viventem allocuta rogabat----. *Non quaſi Deam Deúmve ſupplex orabat, ſed tantùm* in MODUM orantium, *&c. Quamvis nec vehementiores, aut gaudii aut triſtitiæ qui in ſanctis conſpiciebantur affectus, à nobis ſtatim in exempla pertrahendi ſunt. Quid de invocatione, & cultu ſanctorum Romano-Saxonica Eccleſia ſtatuerit oſtendit Homilia in* Domin. 1. in Quadrageſima, *in verba,*

Ga ðu unðeþbæc ſceocca. hit
iſ appiten. Man ſceal hine ȝe-
biddan to hiſ Dnihtne ⁊ him
anum þeopian. Þit iſ appiten on
ðæſe ealdan æ. þ nan mann ne
ſceal hine ȝebiddan to anum
hinȝe butan to Gode anum foſ-
þam ðe nan ȝeſceaft nýſ puſþe
ðæſ puſþmýnſtef. butan ſe ana
ſeþe ſcýppen iſ ealſa ðinȝa. to
him anum þe ſceolan uſ ȝebid-
dan. he ana iſ foþ hlafoſd ⁊ foþ
God. þe biddaþ þinȝunȝa æt
halȝum mannum þ hi ſceolon
uſ þinȝian to heoſa Dnihtne. ⁊
to uſum Dnihtne ; Ne ȝebidde
þe na ðeah hpæþeſe uſ to him
ſſa ſſa þe to Gode doþ. Ne hi þ
ȝeðafian nellaþ ſſa ſſa ſe engel
cpæð to Johanne ðam Apoſtole. ða ða he polde fealdan to
hiſ fotum. he cpæþ. Ne do ðu hit na þ ðu me abuȝe. Ic eom
Godeſ ðeopa ſſa ſſa ðu ⁊ þine ȝebſoþſa. ȝebide ðe to Go-
de anum ;

Tunc dicit ei Jeſus. Vade retrò Satana. Scriptum eſt enim, Dominum Deum ſuum adorabit, & illi *ſoli *ſerviet.* Hinc pag. 104. 1. *Scriptum eſt in veteri lege, quòd nemo rem ullam* adoret, *præter Deum* SOLUM. *Nulla enim creatura, hoc cultu digna exiſtit, præter illum* SOLUM, *qui rerum omnium creator eſt: illum* SOLUM *debemus adorare.* SOLUS *ille verus Dominus eſt, verúſque Deus. Rogamus à Sanctis hominibus interceſſionem, ut pro nobis ad Dominum ſuum, Dominúmque noſtrum intercederent; illis tamen non incurvamus, ſicut nos Deo facimus. Nequc hoc pati volunt, ſicut Angelus Apoſtolo Johanni dicit, quando ad pedes ſuos proſterni voluit: dixit, Nè feceris, ut me adores: ego ſum ſervus Dei ſicut tu, tuúſque frater ; Deum* *SOLUM *adorato.* Matth. 4. 10.

* Soli: *addit Chriſtus: Moſis interpres & doctor, nè locus Deut. 6. 13. & 10. 20. abſque* [ſoli,] *ab idololatris perverti poſſet: quod hîc Eccleſia vetus in voce* anum *animadvertit.*

Apoc. 22. 9.

*Solum, *addit Eccleſia,* ἐξυγγνωκῶς, *nè hîc quoque tergiverſentur idololatræ.*

Ut & locutio, [æt halȝum mannum *à* ſanctis hominibus] à Sanctis defunctis *diſtinguatur, hæc de Sanctorum* viventium *interceſſione adjungere licebit. Hom.* 34. *de* Alia Parabola in Domin. 1. Quadrageſima, *pag.* 129. *lin.* 2.

Nu ſupaðe æt ſſuman. piþ þæſ
piſef clýpunȝe----. Cpiſtef
leoſninȝ cnihtaſ to him ȝenea-
læhton. ⁊ þam piſe to him ȝe-
þinȝoðon. ðuſ cpeþende la leoſ
foſlæt hi. foſþambe heo clýpaþ
æftef uſ. Spilce hi cpæðon. foſ-
læt þone ȝýlt. ⁊ foſȝiſ hiſe þi-
ne miloſunȝe. foſþam þe heo
uſne fultum mið innepeaſðe heoſtan ſecþ. Ne clýpoðe heo

Nunc ſiluit *primùm* [Chriſtus] *ad fœminæ iſtius* invocationem. Et lin. 11. *Chriſti diſcipuli prope illum acceſſerunt, & pro fœmina illa ad eum* interceſſerunt, *ſic dicentes; Domine,* dimitte *eam,* nam clamat poſt nos: *quaſi dicerent, Remitte* reatum, *& condona illi miſericordiam tuam; quoniam* opem noſtram corde intimo *implorat. Petrum ſeorſim non* invocabat, Matth. 15. 23.

ryndeplice to Petre ne heo ne namaðe Andream. ne hyra nenne ryndeplice. ac eall ƿ Apoſtolice peroð ramoð mið micelre anræðnirre bæð. ƿ hi to þam miðheoftan hælende hire gebingoðon;

neque nominabat Andræam: neque illorum quempiam ſeorſim: verùm totum ſimul Apoſtolicum exercitum magna cum conſtantia rogabat, ut ipſi, ad miſericordem ſuum JESUM *pro illa intercederent.*

Vetus Homiliſta per totam publicarum Homiliarum ſylvam, invocationis Sanctorum defunctorum doctrinam tacet: non autem viventium. Ut etiam luſcus videat, Eccleſiam non tam velle Sanctorum viventium invocationem docere, quàm dedocere mortuorum.

Nec mirentur docti, Eccleſiam pro illa ætate voluiſſe cum indocta plebe balbutire; & verſionem antiquam Latinam, parùm Latinè reddere, ut ad antiquæ Eccleſiæ Latinæ fidem, populum, tam repentè corrigi neſcium, ſenſim reducat. Recognoſcite orationis filum: invocationem ſanctorum, ſed viventium, pro interceſsione præ ſe ferre videbitis. Invocationē enim aliquam, plebecula ſemel decepta, ſuo modo pugnaciſsimè defendet. Eccleſia hîc & veritati, & paci conſulere voluit: neque puduit, & qui placerent, at inprimis, qui prodeſſent populo, ſcripſiſſe ſermones. Neque conjectura, opinor, illum fallet, qui cunctas Eccleſiæ noſtræ Saxonicæ Homilias, exceptis Sanctorum legendis, ubi hiſtoricatur magis Eccleſia quàm docet, diligenter penſitabit.

De Chriſto interceſſore Domin. *V.* poſt Paſch. *Hom.* 34. *pag.* 411. *l.* 6. *in verba.*

Gif ge ryltre hpæt biddaþ æt minum halgan fæder eop on minum naman.-- on ðære mennirenyrre ðe he mid ur berangen he bit for hir halgum hir heofenlican fæder. ⁊ on hir godcundnyrre on ðære þe he God ir he getiþað ealle ðing æfre mid ðam fæder. ⁊ pe habbað on ðam runa rþiþe godne þingere.

*Si quid petieritis Patrem in nomine meo--- in humanitate quam unà nobiſcum ſumpſit, pro ſanctis ſuis Patrem ſuum cœleſtem oravit, & in Divinitate ſua, in qua Deus eſt, rem omnem ſemper cum Patre largitur. Habemus autem in filio perquàm *bonum* interceſſorem.

* *Vide* Matth. 11, 28. 1. Tim. 2. 5. 1. Joh. 2. 10.

Et in Serm. Cath. pag. 113. *lin.* 4. *in verba,* Pater noſter qui es in cœlis.

Cirt ir ure broder. gif pe ðam fæder on niht gehyrrumiaþ. ⁊ mid eallum mode hine peorþiaþ. Cirt ir ure heafod. ⁊ pe ryno hir lima. he ir mid ure mennirenyrre beranged. ⁊ he hæfð ure lichaman ðone þe he of þam halgan mædene Marian genam. for ði pe magon cuþlice to him clypian rpa rpa to unum bneþer. gif peða brodderrnæðene rpa healdaþ rpa rpa he ur tæhte. ƿ ir ƿ pe ne rceolon na geþafian ƿ deofol mid ænigum unþeapum ur gepeme fnam Cirtes brodorrnæðene;

Chriſtus frater noſter eſt, ſi Patri ritè pareamus, totáque mente illum colamus. Chriſtus noſtrum caput eſt: nóſque ipſius membra ſumus. Ille humanitatem noſtram aſſumpſit; corpúſque noſtrum habet, quod à ſancta virgine Maria accepit: Ob id poſſimus *FAMILIARITER illum tanquam fratrem noſtrum *invocare; ſi fraternam illam copulam, ſicut nos docuit, teneamus: hoc eſt, ut nè ſinamus diabolum ullis vitiis à fraterna Chriſti copula, nos pellicere.*

* *Sax.* tanquam notum, aut familiarem; ergò non eſt confidentiæ nimiæ, illum abſque Mediatore ullo, ſolum invocare.

Verùm in antiquis Homiliis Saxonum nunquam occurrit mihi aliqua ad Sanctos defunctos confecta, ſive conficta potiùs oratio: imò frequens eſt in illis facta mentio de norma precandi à Chriſto tradita: videlicet Serm. Cathol. in cap. De fide Cathol. *p.* 119. *& cap.* De pœnitentia Confeſſoris coram ſacerdote, *pag.* 508. *lin.* 9. Ælc Cirten man rceal cunnan hir Pater noſter.

⁊

7 hiſ Cneðan; mið þam Patep noꝛtep he ꝛceal hine ȝebiddan- *hoc eſt; Orationem Dominicam & Symbolum Apoſtolicum calleat. Per Orationem Dominicam oportet orare.--- Sed Oratio Dominica, quâ Patrem ſolum orandum proponit Chriſtus, orationem ad* ſanctos *diſertiſsimè refellit. Quin Catholicum & ſalubrem veteris Eccleſiæ noſtræ precandi ritum, in quo nulla ſanctorum quæritur interceſsio, poſtea ſuo loco aptare lubet. Vide lib. 5. cap. 20.*

Cap. 10.

*Ut ad cæmeterium ejuſdem monaſterii orans cæca, * lucem receperit.* *T. & C.

Ða æꝛtepꝛỳligðe ſæþelburh- ȝe on Abbuðiꝛꝛan ðenunȝe ꝛeo pilꝛume Goðeꝛ ðeope ðæꝛe noman pæꝛ hilðehliþ. 7 heo moniȝ ȝeaꝛ. þ iꝛ oþþa ỳtemeꝛtan ỳlðo hiꝛe. ðam ỳlcan mỳnꝛtꝛe ꝛnamlice ꝛope pæꝛ. æȝhpæþeꝛ ȝe on ðaꝛa ðinȝa ꝛoꝛeꝛceapunȝe ða ðe to * ȝemænum peoꝛcum belumpon. ȝe eac in ȝehỳlðe peoȝollicef ðeoðꝛciper. ða licoðe hiꝛe ꝛoꝛ neaꝛoneꝛꝛe þæꝛe ꝛtope ðe þ mỳnꝛteꝛ onȝetinbneð iꝛ. þ heo polðe þa ban upp aðon ðæꝛe Cꝛiꝛteꝛ * ðeopa ðe ðæꝛ bebỳꝛiȝeð pæꝛon. 7 on cỳꝛicean ȝeꝛettan ðæꝛe eaðiȝan ꝛæmnan Sca'. Maꝛian. 7 ðæꝛ on anꝛe ꝛtope ȝehealðan; 7 ðæꝛ ꝛpỳðe oꝛt ꝛỳþþan beoꝛhtnỳꝛ heoꝛonliceꝛ leohteꝛ ætỳꝛðe. 7 eac oꝛt mỳcel ꝛpetnỳꝛ punðoꝛliceꝛ ꝛtencef becom. 7 moniȝ oþeꝛ tacen 7 punðoꝛ ætỳꝛðon. ða mæȝ on ðæꝛe bec ȝemetan ꝛpa hpỳlc ꝛpa hi pæðeð þe pe ðaꝛ oꝛ aleꝛan; Ðonne iꝛ ꝛum punðoꝛ hælo ðe uꝛ niꝛ no to ꝛoꝛlætanne ðe ꝛeo ỳlce boc ꝛaȝað þ æt þam licttune ȝepoꝛðen pæꝛe Goðe þæꝛe leoꝛan ȝeꝛomnunȝe; Þæꝛ ꝛum ȝeꝛiþ þæꝛ on neapeꝛꝛte. þa ȝeꝛtoð hiꝛ piꝛ untꝛumneꝛ on hiꝛe eaȝan. 7 þa ðuꝛh ðaȝaꝛ þ hi heꝛiȝoðan ðỳꝛtꝛoðan þ heo ætnỳhꝛtan næniȝ ðæl leohteꝛ ꝛciman ȝeꝛeon mihte. Mið ðỳ heo ða ꝛum ꝛæc on blinðoneꝛꝛe *punoðe; Ða pæꝛ ꝛumꝛe nihte þæꝛ heo betỳneð punoðe. þ hỳꝛe becom on moð giꝛ heo to ðam mỳnꝛtꝛe ȝelæðeð pæꝛe Goðeꝛ ðaꝛa haliȝꝛa ꝛæmnena. 7 heo ðæꝛ ac ðæꝛa haliȝꝛa peliquium hỳꝛe ȝebæðe.

* ȝemæȝnum. B.

* þeopena. B.

* pæꝛ. *ſuperſcrip. Cantabr.*

Succeſſit autem Æthilburgæ in *officium Abbatiſſæ, devota Deo famula nomine *Hildilid, multíſque annis, id eſt, uſque ad ultimam ſenectutem, eidem monaſterio ſtrenuiſſimè, & in obſervantia diſciplinæ regularis, & in earum quæ ad communes uſus pertinent rerum, providentiâ, prę- fuit. Cui quum propter anguſtiam loci, in quo monaſterium conſtructum eſt, placuiſſet ut oſſa famulorum famularúmque Chriſti, quę ibidem fuerant tumulata, tollerentur & transferrentur omnia in Eccleſiam beatę Dei genetricis, unóque conderentur in loco. Quoties ibi claritas luminis cœleſtis, quanta ſæpè flagrantia mirandi apparuerint odoris, quę alia ſint ſigna oſtenſa, in ipſo libro, de quo hæc excerpſimus, quiſquis legerit, inveniet. Sanè nullatenus prętereundum arbitror miraculum ſanitatis, quod ad ipſum cœmeterium, Deo dicatæ Congregationis, factum, idem libellus refert. Erat quippe in proximo cómes quidam, cujus uxor, ingruente oculis caligine, ſubitò tantùm per dies, eadem moleſtiâ crebreſcente gravata eſt, ut nè minimam quidem lucis alicujus poſſet particulam videre. Cui dum aliquandiu, cęcitatis hujꝰ nocte, clauſa maneret, repentè venit in mentẽ quia ſi ad monaſterium delata virginum Sanctimonialium, ad reli-* *Sic MSS. ſing. *C. & W.

bæde. ꝺ heo mihte ꝺ forloſene leoht eft onfon ; Ne heo ða ne ylde ac fona gefylde ꝺ hine on moð becom. ða fær heo gelæðeð fnam hine ꝺeopum. ⁊ ꝺinenum to ðam mynſtre ðe ðæn neah fær. ⁊ heo ðæn andette ꝺ heo hæfde on healhne geleafan hine hælo. ða fær heo gelæðeð to ðam * lictune ðafa Godef ðeopa ; ⁊ mið ðy heo ðæn langе gebigdum cneopum hine gebæð. ⁊ fona geeafnode ꝺ hine bene gehynede fnon ; ⁊ fona ðær ðe heo fnam ðam gebede afaf. æn ꝺon ꝺe heo of ꝺære ftope eode. ꝺ heo onfeng gyfe ðær abeðenan leohtef. ⁊ feo æn hine ꝺeopa handum ðyðef gelæðeð fær. heo ða fneo on hine fota gangum blibe ham fær hweonfende. efne ꝺon gelicoft. fra fra heo to ꝺon ꝺ hwilendlice leoht anfonlete. ꝺ heo on hine hælo atyde hu mycel leoht Criftef ða halgan on heofonum ahton. ⁊ hwylc gyfu heofa mægenef fære ;

* licfe-fte. *fuperfcrip. Cantabr.*

* Sebbe. C.

* æfeft C.

quias ſanctorum peteret, perditam poſſet recipere lucem. Nec diſtulit quin continuò, quod mente conceperat, expleret: Perducta námque à puellis ſuis in monaſterium, (quia in proximo erat,) ubi fidem ſuæ ſanationis integram ſe habere profeſſa eſt, introducta eſt in cœmeterium. Et cùm ibidem diutiùs, flexis genibus, oraret, nihilo tardiùs meruit exaudiri. Nam exurgens ab oratione, priuſquam exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit; & quæ famularum manibus adducta fuerat, ipſa libero pedum inceſſu, domum lęta reverſa eſt: quaſi ad hoc ſolummodo lucem amitteret temporalem, ut quanta ſanctos Chriſti lux in cœlis; quę gratia virtutis poſſideret, ſuâ ſanatione demonſtraret.

Cap. II.

Ut Rex ejuſdem provinciæ Sebbi, in monachica converſatione vitam finierit.

Dæfne tide eaft Seaxna fice fone fær. fra fra feo ylce boc fagaþ. Gode fe fillfuma fæf. ðær nama fær Sibbe. ðær ðe fe befonan gemyngedan. fær he fe mon æfeft on hif ðeðum. ⁊ gelome on halgum gebeðum. ⁊ ffyðe geonnfull on anfæftum fæftmum ælmefena. ⁊ he funðon lif ⁊ munuc lif fær fonebefende eallum ðam feolum ⁊ afum ðær eonþlican ficef. ꝺ lif he oft ⁊ geafa polde geceofan. ⁊ ꝺ eonþlice fice fonlætan. gif him ne fiþftode ꝺ fiþefpafde mod hif fifef ; Ðanon monigum fær gefefen ⁊ oft cfeden ꝺ ffylcef modef fef ma gedafenode beon to B'. gehalgod ꝺonne he cyning fæfe ; Mið ðy he ꝺa ðfittig fintfa on ꝺam fice apunode. ⁊ fær cempa ðær heofonlican

EO tempore præerat regno Orientalium Saxonum, (ut idem etiam libellus docet,) vir multùm Deo devotus, nomine Sebbi, cujus ſuprà meminimus. Erat enim religioſis actibus, crebris precibus, piis eleemoſynarum fructibus plurimùm intentus; vitam privatã & monachicã cunctis regni divitiis & honoribus prę ferens, quam & olim jam, ſi non obſtinatus conjugis animus divortium [a] negaret, relicto regno ſubiiſſet. Unde & multis viſum, (ut ſæpe dictum eſt) quia talis animi virum, Epiſcopum magìs quàm regem ordinari deceret. Cúmque annos triginta in regno, miles regni cœleſtis exegiſſet, correptus eſt corporis in-

ſonlican ſiceſ. ða ær he lichomlicne untrumneſſe mycelne ſſyðe ðreað. ⁊ on ðæne he ſoſþfeſtne ðe ðæt he hi ða gyt ætgædene Gode ðeoþoon. ða hi ma ætgædene ne mihton miðdan eaſtð luſian. ne miðdan geaſtne þeoſian ; Ða he þ ða ſoſ hiſ untrumneſſe uneaſe ðuſhteah. ða com he to Lunden ceaſtre B'. þær nama ær Saldheſe. ſe ær Sonſcenaldes birceoſes æfteſſyligend. ⁊ þuſh hiſ bletſunga ðone * aſſæſtan had undeſſenge. ðone lange æſ ſilnoðe ; ðrylce he bſohte þam ylcan B'. mycel ſeoh. ⁊ unlytel ðeaſſum to ðælanne. ⁊ ðær ealleſ noſiht him ſylfum ær gehealdende. ac he ma ſilnoðe þeaſſan gaſte. punian ſoſ heoſona ſiceſ lufan ; Mið þy he ða hefigað ær mið þa ſoſeſſſecenan untrumnyſſe. ⁊ he ongeat þ him ðeaþeſ ðæg topeaſt ær. þa ongan ðær cynelican moðeſ mann him onðræðan. þonne he to ðeaþe cumen æne. ⁊ mið miclum ſaſum * gepæceð. ðy læſ he oſiht unſyſſþeſ oþþe ungeſirenes ðyðe mið hiſ muþe. oþþe mið hiſ oþþa lima ſtyſſenefſſa ; gehet him ða to ðæne ſoſeſſſecenan Lunden ceaſtre B'. on ðæne he ða punoðe. bæð hine þ he him ſoſgeaſe þonne he ſoſþfeſtan ſceolde. þ ðæt ma monna inne ne æne þonne ſe B'. ⁊ tpegen hiſ ðegna ; Ða gehet ſe birceop þ he luſlice ſſa geðyðe ſſa he hine bæð. ða ær æftet meðmyclum fæce þ ſe ylca Godeſ ſeſt on ſtyllneſſe hiſ lima gefettte. ⁊ hine genertan polde. ⁊ onſlæpte ða gefeah he ſſneſſpigende gefiþe. ſeo him ealle þa neaſtonefſe þæne gemyngeðan ſoſhge aſyſtde. ⁊ eac ſſylce him ætyſde hſylce dæge he ſceolde þiſ hſilendlice liſ geendian ; Gefeah he ſſa ſſa he ſylfa eft æftet þon ſæde. þſty pæpneð menn to him cuman mið beoſhtum hſnæglum gegyſſede. þaſta ær an gefittende befoſtan hiſ ſeſte. ⁊ ſtoðon hiſ gefeſtan þa þe mið him coman. þa ſſunon hi

* æſſæſtan. B.

* peht. B.

firmitate permaximâ, quâ & mortuus eſt. Admonuítque conjugem ut vel tunc divino ſe ſervitio pariter manciparent : cùm ampliùs pariter mundum amplecti, vel potiùs mundo ſervire non poſſent. Quòd dum ægrè impetraret ab ea, venit ad antiſtitem Londoniæ civitatis vocabulo Waldhere, qui *Ercunwaldo ſucceſſerat ; & per ejus benedictionem, habitum religionis, quem diu deſiderabat, accepit. Attulit autem eidem & ſummam pecuniæ non parvam, pauperibus erogandam ; nil omnimodis ſibi reſervans, ſed pauper ſpiritu magis propter regnum cœlorum manere deſiderans. Qui, cùm ingraveſcente præfatâ ægritudine, diem ſibi mortis imminere ſenſiſſet, timere cœpit homo animi regalis, nè ad mortem veniens, tanto affectus dolore, aliquid indignum ſuæ perſonæ, vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad ſe præfatæ urbis Londoniæ, in qua tunc ipſe manebat, Epiſcopo, rogavit nè plures (eo moriente) quàm ipſe Epiſcopus, & duo ſui miniſtri adeſſent. Quod dum Epiſcopus libentiſſimè ſe facturum promitteret, non multò poſt, idem vir Dei, cùm membra ſopori dediſſet, vidit viſionem conſolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ ſolicitudinis auferret: Inſuper & quâ die eſſet, hanc vitam terminaturus, oſtenderet. Vidit enim (ut pòſt ipſe referebat) tres ad ſe veniſſe, viros claro indutos habitu ; quorum unus reſidens ante lectulum ejus, ſtantibus his

* c.

hi þone ſittendan hu be him ge-
ſeoþþan ſceolde þe hi untþum-
ne neoſian coman ; Cþ'. he þ hiſ
ſapul æniġum ſaſe. ac miþ mycle
beoſhtnyſſe leohteſ pæſe ut-
gangende oſ lichoman. ⁊ him eac
cyðde ⁊ ſæġde þ he ðy þriddan
ðæġe ſoſþfeſan ſceolde. æġhpæ-
ðeſ þaſa þinga ſpa ġeſylleð pæſ
ſpa he oſ ðæſe ġeſihþe ġeleoſ-
node ; Foſþon æfteſ ðy ðriþ-
dan ðæġe ġeſyllendſe non tiðe.
ſemninga pæſ ſpa ſpa he leoht-
*ġeſel- lice onſlæpte. butan æniġſe * y-
neſſe.B ſelneſſe ſaſeſ ðone ġaſt on-
& C. ſende ⁊ *ſoſþfeſde ; Ða ġeaſſo-
* ſoſþ- dan hi hiſ lichoman to bebyſi-
ġeſat. ġeanne on ſtænenſe *þſuh. þa hi
B. ða onġunnon ðone lichoman
* þſyh. ðæſ onfettan. ða pæſ ſe licho-
B. ma ſponne lenġſa ðæſe þſyh. þa
heoſon hi þone ſtan ſpa ſpyþe
ſpa hi mihton. ⁊ to æfyctan
lenġeo ðæſe þſyh tpeġſa ſin-
ġſa ġemet. ac no ða ġyt ſpa
þ hi þone lichoman ðæſ. onðon
mihton ; Ða pæſ myce l * un-
* unyþ- ðyldlicheſ ġeſoſden be hiſ by-
neſ. B. ſiġneſſe. þa ðohton hi ⁊ ſþþæ-
con. þ hi oþþe oðſe þſyh ſoh-
ton oþþe þone lichoman on cneo-
* biġ- pum * beġðe. to þon þ hi hine
ðon.B. þæſ on ġeðon mihton ; Ac ða
punðoſlic ſiſe ⁊ eſne heoſonlic
pæſ ġeſoſden. þ beſeſeðe þ no-
hpæþeſ þyſſa beon ne ſceolde.
Stoðe B'. ⁊ ðæſ cynинġeſ ſuna
tpeġen æt þam lice. Siġeheaſd. ⁊ Spæſſneð. þa æftеſ him to
ſice fenġon. ⁊ eac myċel *menieġeo manna ; Ða pæſ ſeo þſyh
ſemninga ġemeteð ġeſiſenlicſe lenġo to ġemete pæſ lic-
homan. to þon þ ſſam ðæle ðæſ heaſðeſ eac ſpylce mihte
* peſ.B. ponġene betpih ġeſeteð beon. ⁊ ſſam ðæle þaſa ſota feoſeſ
& C. ſinġſa ġemett ſeo þſuh pæſ þam lichoman lenġſe ; Ða pæſ
* ġelæ- ſe Goðeſ *man bebyſiġeð on Sce'. Pauleſ cyſicean þæſ Apo-
ſteð.B ſtoleſ. þæſ monunġum he * ġeſæſeð pæſ ⁊ ġeleoſnoðe þ he
& C. þa heoſonlican eaðiġnyſſe ġehyhte ;

qui ſecum advenerunt comitibus, & interrogantibus de ſtatu ejus quem languentem viſitare venerunt ; dixit, quòd anima ejus & ſine ullo dolore, & cum magno lucis ſplendore eſſet egreſſura de corpore : Sed & tertium exinde diem quo eſſet moriturus inſinuavit: quod ità utrumq; (ut ex viſione didicit) completum eſt. Nam die dehinc tertio, completâ horâ nonâ, ſubitò quaſi leviter obdormiens ſine ullo ſenſu doloris emiſit ſpiritū. Cujus corpori tumulando præparaverant ſarcophagum lapideum; ſed cùm huic corpus imponere cœpiſſent, invenerunt hoc menſurâ palmi longius eſſe ſarcophago. Dolantes ergò lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini ſarcophagi quaſi duorum menſuram digitorum ; ſed nec ſic quidem corpus capiebat. Unde factâ difficultate tumulandi cogitabant, aut alium quærere loculum, aut ipſum corpus [ſi poſſent in genibus inflectendo breviare,] donec ipſo loculo caperetur. Sed mira res, & non niſi cœlitus facta, nè aliquid horum fieri deberet, prohibuit : Nam ſubitò aſtante Epiſcopo & filio Regis ejuſdem, [ac monacho] Sighardo; qui poſt illum cum [fratre] Sueſredo regnavit, & turbâ hominum non modicâ ; inventum eſt ſarcophagum illud congruæ longitudinis ad menſuram corporis, adeò ut à parte capitis etiam cervical poſſet interponi : à parte verò pedum, menſurâ quatuor digitorum in ſarcophago corpus excederet. Conditus eſt autem in Eccleſia beati [a] Doctoris gentium, cujus edoctus monitis, cœleſtia ſperare didicerat.

Notæ.

NOTÆ.

[a] Talis animi virum, [*scil. Sebbi Regem*] Episcopum magis quàm Regem ordinari deceret. *At quare? quia* (*ut paulò antè*) vitam privatam, & monachicam olim jam, (si non obstinatus conjugis animus divortium negaret) relicto regno subiisset. *Rex igitur monachatu delectatus divortium, hoc est, reginæ suæ legitimæ repudium voluisset: atque hinc* Episcopum magis quàm regem ordinari decuit. *Sed undenam* Episcopus familiæ suæ bene * præerit, *si matrem familias abdicaverit? miserrimè quoque immemor* * *Canonis verè Apostolici,* Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος,--- Episcopus, aut presbyter, aut diaconus suam ipsius uxorem sub PRÆTEXTU RELIGIONIS nè abjiciat. Sin verò ejecerit, excommunicetur; persistens autem, exauctoretur. * 1. Tim. 3. 4. * Canon Apost. 6.

[b] Conditus est [*Rex Orientalium Saxonum Sebbi*] in Ecclesia [*S. Pauli apud Londonenses*] Beati Doctoris gentium---. *Hinc solicitudinem de Ecclesiis omnibus Sanctus Paulus* * *dixit se exercuisse: nec quis* arroganter *à S. Paulo dictum existimare ausit, quasi solicitudinem provinciæ non suæ, sive ipsi minùs commissæ arrogasset. Hinc Ecclesiastn* Natale unius Apostoli, *pag.* 459. *lin.* 17. *ut ostendat S. Paulo & Petro clavium potestatem saltem æqualem fuisse demandatam, sic disertè commentatur.* * 2. Cor. 11. 28.

Hoc est.

Paulus in hoc Apostolorum cœtu decimus tertius est: Christo unà in vita non interfuit corpore; illum verò postea cœlitus elegit. Petro autem pro magnis meritis suis, & laboribus æqualis factus est.

Paulus ir re ðneotteþa þýrep heapep. he næp lichamlice on lipe mid Cpirte. ac he hine gecear rippan op heofenum ⁊ he ir geendebýrd to Petre for hir micclum geearnungum. ⁊ gedeorfum;

Et de talentis die extremo Christo reddendis, pag. 476. *lin.* 11.

Tunc ipsi [Christo] *quisque monstrabit, quid per talentum suum lucratus sit: Petrus ibi producet populum Judaicum, quem per doctrinam suam ad fidem convertit.* Paulus Doctor gentium TOTUM prope MUNDUM producet.

Ðonne rceal gehpa him æteopian hpæt he mid ðam punde geteolod hæfð. ðæp læt Petrus re Aporstol forþ þ Judeirce folc ðe he ðurh hir lare to gelearan gebigde. Paulus ðeoda lareop ðæp læt forþ fornean ealne middan eapð;

Hinc Paulus præcipuus miles--- at Rex Saxonicè sic vertit, *Maximus, & supremus, exercitûs cœlestis, miles. *Quin militum supremus, pro duce, ut testantur castra, habeatur.* * *Vide pag.* 95. *lin. Lat.* 41 *& Sax. lin.* 45

CAP. 12.

Ut Episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Haeddi, Episcopatum Rofensis Ecclesiæ; pro Putta Quichelmus, & pro ipso, Gebmundus acceperit: & qui tunc Northanhymbrorum fuerint Episcopi.

*Heleutherius. B. Eleutherius. C.
*Sic MS. C.
Collenpealh. Cantabr.

Sę feorþa peart Seaxna B.*Leoutheriur pær haten. re æperta pær Birinur. re æftha pær Agelbýrhtr. þridda pær Pine; ⁊ Ða * Cenpealh re cýning forþfepde. on þær rice re ylca Leutheriur pær B. geporden. ða fengon ealdormenn to þam rice þæne þeode. ⁊ betpih him gedældon ⁊ týn pintep heoldon;

QUartus Occidentalium Saxonum antistes Leutherius fuit; siquidem primus Birinus; secundus Agilberhtus; tertius extitit Wini. Cúmque mortuus Cenwalh, quo regnante idem Leutherius Episcopus factus est; acceperunt subreguli regnum gentis, & divisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Ipsíq;

* Sleu-
thepi-
uſ.C.

⁊ on heoꝛa ꝓice * Leuthepiuſ ꝛe biꝛceop ꝛoꝛþꝛepꝺe. ⁊ Theoꝺeꝛ B'. ꝛoꝛ hine ȝehalȝoꝺ hæꝛꝺe þæꝺe to B'.on Lunꝺen ceaꝛtꝛe; ⁊ on þæꝛ B'. tiꝺe pæꝛon oꝛepꝛpýþꝺe ⁊ ȝeꝛlýmꝺe ða ealꝺoꝛmen. ⁊ Ceaꝺpalo ꝛenȝ to peꝛt Seaxna ꝓice; ⁊ miꝺ þý he tꝛa ꝓintep ꝓice hæꝛꝺe ⁊ cýninȝ pæꝛ.

* on-
bꝛýꝛꝺ-
eꝺ.C.

þa pæꝛ he* onbꝛýꝛꝺ miꝺ luꝛan þæꝛ upplican ꝓiceꝛ. ⁊ þ eoꝛþlice ꝓice ꝛoꝛlet. on ðæꝛ ýlcan biꝛcopeꝛ tiꝺ. ⁊ to Rome ꝛepꝺe. ⁊ þæp hiꝛ liꝛ ȝeendaꝺe ꝛꝛa ꝛꝛa hep æꝛtep ıꝛ ꝛꝛutollicoꝛ to ꝛecȝanne;

regnantibus defunctus eſt ille, [& Epiſcopatu functus,] Heddi pro eo conſecratus eſt à Theodoro in civitate Londonia: Cujus Epiſcopatûs tempore devictis atque amotis ſubregulis, Ceadwalla ſuſcepit imperium. Et cùm duobus annis hoc tenuiſſet, tandem ſuperni regni amore compunctus, reliquit, eodem adhuc præſule Eccleſiam gubernante; ac Romam abiens ibi vitam finivit, ut in ſequentibus latiùs dicendum eſt.

Ða pæꝛ ýmb ꝛýx hunꝺ ꝓintꝛa ⁊ ꝛýx ⁊ hunꝺ ꝛeoꝛontiȝ æꝛtep Ꝺꝛihtneꝛ mennıꝛcneꝛꝛe. þ ſæþel-
* bæꝛn-
ꝺe ⁊
ꝛoꝛnam
B.

ꝓeo Ꝏýꝛcna cýninȝ ȝelæꝺꝺe mýcel ꝓeoꝛoꝺ. ⁊ Centꝛ ꝛoꝛheꝛ-ȝoꝺe. ⁊ cýꝛicean ⁊ mýnꝛtep butan ȝeꝛýhþe apꝛæꝛtneꝛꝛe oþþe Goꝺeꝛ eȝꝛan. ⁊* hꝛýꝛꝺe he eac ꝛꝛýlce to þꝛoꝛe ceaꝛtꝛe. on þæ-ꝓe pæꝛ Puttꝛa biꝛceop ðeah ðe he on þa tiꝺ ðæꝛ ⁊ꝛeaꝛꝺ ne pæ-ꝓe. he miꝺ ȝemæne heꝛȝunȝe ꝛoꝛnam; Ða he ða þ

* on-
ꝛano.C.

* onꝛunꝺe þ hiꝛ cýꝛice eallum hiꝓe æhtꝛum pæꝛ beꝓeaꝛoꝺ ⁊ ꝛoꝛheꝛȝoꝺ. ða cýꝛꝺe he to Seaxulꝛe Ꝏýꝛcna B'. ⁊ he him ȝeꝛealꝺe ꝛumꝓe cýꝛicean æhtꝛa. ⁊ meꝺmýcel lanꝺ. ⁊ he on ðæꝓe cýꝛicean Goꝺe þeoꝛ-ðe ⁊ ꝛꝛa hꝛiꝺeꝛ ýmb ꝛꝛa he be-ðen pæꝛ. ꝓeꝛꝺe ⁊ cýꝛic ꝛanȝ læꝛ-ðe. ⁊ ðæꝛ on ꝛibbe hiꝛ liꝛ ȝeen-ðoꝺe; Foꝛþam Theoꝺoꝛ B'. on þꝛoꝛeꝛ ceaꝛtꝛe Quichelm to B'. ȝehalȝoꝺe. ac he æꝛtep meꝺmý-celꝓe tiꝺe ꝛoꝛ

* ȝiꝛeꝛ-
neꝛꝛe.B

* peþelnýꝛꝛe ꝓo-ꝓulꝺ ȝoꝺa. ꝛꝓam ðam biꝛceop

* ꝛelꝺ.
B.

* ꝛetl ȝepaꝛ. he ða Geꝛmunꝺ ꝛoꝛ hine to B'. ȝeꝛetteⁿ

Anno autem dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto, cùm Æthilred Rex Merciorum, adducto* maligno exercitu, Cantiam vaſtaret; & [a] Eccleſias ac monaſteria, ſine reſpectu pietatis, vel divini timoris, fœdaret; civitatem quoque Roſi, in qua erat Putta Epiſcopus, quamvìs eo tempore abſens, communi clade abſumpſit. Quod ille ubi comperit, Eccleſiam videlicet ſuam rebus ablatis omnibus, depopulatã, divertit ad Sexvulfum, Merciorum antiſtitem; & acceptâ ab eo poſſeſſione Eccleſiæ cujuſdam, & agelli non grandis, ibidem in pace vitam finivit. [Nil omnino de reſtaurando Epiſcopatu ſuo agens, quia (ſicut & ſuprà dixim⁹) magìs in Eccleſiaſticis quàm in mundanis rebus erat induſtrius.] Sed in illa ſolùm Eccleſia Deo ſerviens, & ubicunq; rogabatur ad docenda Eccleſiaſtica carmina divertens. Pro quo Theodor⁹ in civitate Roſi Quichelmum conſecravit Epiſcopum: ſed illo, poſt non multum temporis, præ inopia rerum, ab Epiſcopatu decedente, [atque ad alia loca ſecedente,] Gebmundum pro eo ſubſtituit antiſtitem.

Anno Dom. 676.

* Sax. magno

Ða pæꝛ ýmb tꝛa ȝeaꝛ ðæꝛ ðe * þelheaꝛꝺ Ꝏýꝛcna cýninȝ Centꝛ lanꝺ ꝛoꝛheꝛȝoꝺe þ ıꝛ þ

* ſæþe-
ꝓeo.B.

niȝoþe ȝeaꝛ &cꝛꝛıþeꝛ ꝓiceꝛ ðæꝛ cýninȝeꝛ. ða ætýꝛꝺe on

Anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo octavo,] qui * eſt annus imperii Regis Ecgfridi octavus, appa-

* Sax. *erat autem annus circiter ſecundus, ex quo Ethelheardus Merciorum rex, Cantii terram diripuit: iſq; nonus eſt annus, &c.*

Aȝuſtuſ

Aguꝛtuꝛ monþe nipe ꝛtreoꝛꝑa ꝛe ip cpeden commeta. ⁊ þꝑẏ monaþ pæꝛ apunienðe. ⁊ on uhtan tiðe pæꝛ uppẏꝑnnenðe ⁊ mẏcelne ꝛciman pæꝛ beꝑenðe ꝛꝑa ꝛꝑa ꝛcinenðeꝛ ðæȝeꝛ ; Ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe pæꝛ * toperner ⁊ unꝛibbe ȝepoꝛðen betpih ẽcgꝛꝑiþe cẏninge ⁊ ðan apꝑuꝑþan biꝛceope Pilꝛepþe. ⁊ re ẏlca B'. pæꝛ aꝛceoꝛen ⁊ aðiꝛen oꝛ hiꝛ biꝛcop ꝛetle. ⁊ tpeȝen biꝛcopaꝛ on hiꝛ ꝛtope ȝeꝛettе. ða ðe Noꝛþan-hẏmbꝛa ðeoðe *ꝛoꝛe pæꝛon. ꝥ pæꝛ Boꝛa ꝛe ꝛtẏꝛðe ðæꝛe mæȝþe. ⁊ ẽata Beoꝛnicea. hæꝛðe Boꝛa on ẽoꝛꝑic ceaꝛtꝛe B'. ꝛetl. ⁊ ẽata on ꝥeaȝoꝛtealðeꝛ ea. ⁊ on Lindeꝛꝛapena ea. pæꝛon hi beȝen oꝛ munuc haðe on biꝛceop haðe ȝecorene ; Mid ðam pæꝛ eac ẽaðhæð on * Lindeꝛꝛe mæȝþe to biꝛcope ȝehalȝoð. þa niꝛan ẽcꝛꝑiþ re cẏninȝ hi ȝeeoðe ða he oꝛepꝛꝑiþðe ⁊ ȝeꝛlẏmðe Pulꝛheꝛe on ȝeꝛeohte. ⁊ ꝛeo ẏlce mæȝð æꝛneꝛt þẏꝛne B'. aȝenne onꝛenȝ ; ⁊ Se æꝛteꝛa pæꝛ ſ Ꝑelꝑine. Se þꝑiðða ẽaðȝaꝛ. ꝛe ꝛeoꝛþa Cẏnebẏꝛht. hæꝛðe ꝛeo mæȝþ æꝛ ẽaðhæþe Seaxulꝛ biꝛceop. ꝛe eac ꝛꝑẏlce pæꝛ Mẏꝛcna B'. ⁊ Miðdelenȝla. ac he pæꝛ oꝛ Lindeꝛꝛe aðiꝛen. ða ẽcgꝛꝑiþ heo ȝeeoðe. ⁊ on ðaꝛa oþꝛa mæȝþa ȝeꝛece apunoðe ; Pæꝛon ȝehalȝoðe on ẽoꝛꝑic ceaꝛtꝛe ẽaðhæð. ⁊ Boꝛa. ⁊ ẽata ꝛꝑam Theoðoꝛe biꝛceope. ⁊ he ða eac ꝛꝑẏlce æꝛteꝛ þꝑim ȝeaꝛum Pillꝛpeðeꝛ apeȝ ȝepitenerre. þẏꝛꝛa ꝑime tpeȝen biꝛceopaꝛ to ætẏẽte Thumbꝑẏht to cẏꝑicean ꝥeaȝoꝛtealðeꝛ ea ⁊ ẽeata hꝑeaꝑꝛ to Lindeꝛꝛapena ea. ⁊ Thumꝑine to Pehta mæȝþe. ꝛeo on þa tið pæꝛ Angel cẏnneꝛ ꝑice unðeꝛþeoðeð. ẽaðhæþ he ȝeꝛettе to B'. *ꝥẏꝛꝛættna cẏꝑicean þa he oꝛ Lindeꝛꝛe hꝑeaꝑꝛ. ꝛoꝛþon þe Ꝑelꝑeð Mẏꝑcna cẏninȝ þa mæȝþe onꝛenȝ ⁊ beȝæt ;

ruit menſe Auguſto ſtella, quæ dicitur Cometa, & tribus menſibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelſam radiantis flammæ *quaſi columnam præferens. Quo etiam anno, ortâ inter ipſum Regem Ecgfridum & reverendiſſimum antiſtitem Wilfridum diſſentione, pulſus eſt idem antiſtes à ſede ſui Epiſcopatûs, & duo in locum ejus ſubſtituti Epiſcopi, qui Northanhymbrorum genti præeſſent. Boſa videlicet qui Deirorum, & Eata qui Berniciorum provinciam gubernaret. Hic in civitate Eboraci, ille in Huguſtaldenſi ſive Lindiſſarnenſi Eccleſia cathedram habens Epiſcopalem: ambo de monachorum collegio in Epiſcopatûs gradum adſciti. Cum quibus & *Edhedus in provincia Lindiſſarorum, quam nuperrimè Rex Ecgfridus ſuperato in bello & fugato Vulfhere obtinuerat, ordinatur Epiſcopus: & hunc primum eadem provincia proprium accepit præſulem; ſecundum Ædilwinum; tertium Eadgarum; quartum Cymberchtum, quem in præſenti habet. Habebat enim ante Edhedum antiſtitem Sexvulfum, qui etiam Merciorum & mediterraneorum Anglorum ſimul Epiſcopus fuit. Unde & expulſus de Lindiſſi, in illarum provinciarum regimine permanſit. Ordinati ſunt autem Edhedus, Boſa, & Eata Eboraci ab Archiepiſcopo Theodoro, qui etiam poſt annos tres abceſſionis Wilfridi, horum numero duos addidit antiſtites; ad Eccleſiam Haguſtaldenſem Trumberhtum, remanente Eatâ ad Lindisfarnenſem; & *Trumvini ad provinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio ſubjecta; Edhedum de Lindiſſi reverſum, eò quòd* Æthilred provinciam receperet, Rhipenſi Eccleſiæ præfecit.

* Linꝺeꝛeȝe lanꝺeꝛ. B.

* ꝥoꝛꝛpeꝛner ⁊ unꝛibbe ȝepoꝛðen betpih ẽcgꝛꝑiþe cẏninȝe ⁊ ðan apꝑuꝑþan biꝛceope Pilꝛepþe. ⁊ re ẏlca B'. pæꝛ aꝛceoꝛen ⁊ aðiꝛen oꝛ hiꝛ biꝛcop ꝛetle. ⁊ tpeȝen biꝛcopaꝛ on hiꝛ ꝛtope ȝeꝛettе. ða ðe Noꝛþan-hẏmbꝛa ðeoðe *ꝛoꝛe pæꝛon. ꝥ pæꝛ Boꝛa ꝛe ꝛtẏꝛðe ðæꝛe mæȝþe. ⁊ ẽata Beoꝛnicea. hæꝛðe Boꝛa on ẽoꝛꝑic ceaꝛtꝛe B'. ꝛetl. ⁊ ẽata on ꝥeaȝoꝛtealðeꝛ ea. ⁊ on Lindeꝛꝛapena ea. pæꝛon hi beȝen oꝛ munuc haðe on biꝛceop haðe ȝecorene ; Mid ðam pæꝛ eac ẽaðhæð on * Linꝺeꝛꝛe mæȝþe to biꝛcope ȝehalȝoð. þa niꝛan ẽcgꝛꝑiþ re cẏninȝ hi ȝeeoðe ða he oꝛepꝛꝑiþðe ⁊ ȝeꝛlẏmðe Pulꝛheꝛe on ȝeꝛeohte. ⁊ ꝛeo ẏlce mæȝð æꝛneꝛt þẏꝛne B'. aȝenne onꝛenȝ ; ⁊ Se æꝛteꝛa pæꝛ ſ Ꝑelꝑine. Se þꝑiðða ẽaðȝaꝛ. ꝛe ꝛeoꝛþa Cẏnebẏꝛht. hæꝛðe ꝛeo mæȝþ æꝛ ẽaðhæþe Seaxulꝛ biꝛceop. ꝛe eac ꝛꝑẏlce pæꝛ Mẏꝛcna B'. ⁊ Miðdelenȝla. ac he pæꝛ oꝛ Lindeꝛꝛe aðiꝛen. ða ẽcgꝛꝑiþ heo ȝeeoðe. ⁊ on ðaꝛa oþꝛa mæȝþa ȝeꝛece apunoðe ; Pæꝛon ȝehalȝoðe on ẽoꝛꝑic ceaꝛtꝛe ẽaðhæð. ⁊ Boꝛa. ⁊ ẽata ꝛꝑam Theoðoꝛe biꝛceope. ⁊ he ða eac ꝛꝑẏlce æꝛteꝛ þꝑim ȝeaꝛum Pillꝛpeðeꝛ apeȝ ȝepitenerre. þẏꝛꝛa ꝑime tpeȝen biꝛceopaꝛ to ætẏẽte Thumbꝑẏht to cẏꝑicean ꝥeaȝoꝛtealðeꝛ ea ⁊ ẽeata hꝑeaꝑꝛ to Lindeꝛꝛapena ea. ⁊ Thumꝑine to Pehta mæȝþe. ꝛeo on þa tið pæꝛ Angel cẏnneꝛ ꝑice unðeꝛþeoðeð. ẽaðhæþ he ȝeꝛettе to B'. * ꝥẏꝛꝛættna cẏꝑicean þa he oꝛ Lindeꝛꝛe hꝑeaꝑꝛ. ꝛoꝛþon þe Ꝑelꝑeð Mẏꝑcna cẏninȝ þa mæȝþe onꝛenȝ ⁊ beȝæt ;

* ꝥoꝛꝛpeꝛner. *Cant. ſuperſcipt.*

* ꝥꝛæððon ⁊ læꝑðon B.

* ꝥneoꝑꝛættna. B.

Sax. quaſi ſplendentis diei.

* *Sic T.* Eadhaet. *C.* Eadhad *W.*

*RR. Armach. p. 668. l. 28.

* *Sic C.* Athelredus. *T.*

NOTÆ.

[a] Ecclesias ac monasteria sine respectu -- Monasteria (*inquit* * *Practicus Ferrariensis*) nè sint retia ad capessenda Laicorum bona. *Satìs cautè, autor licèt Pontificius. Atque hoc, durior alter, Lambertus Schafnaburgensis Pontificius quoq;.* Mirabatur mundus---, unde Crœsi & Tantali opes in privatos homines congestæ fuissent: *in ann.* 1071. *pag.* 186. *Annon mitior & moderatior Cl. Foxus Martyrol. tom.* 1. *pag.* 155. *col.* 2. *lin.* 53. *qui Ecclesiarum, si non Monasteriorum structuras, opera Christiana, & præclara nuncupavit? Horum, posteris temporibus, apud Anglos, direptiones, Doctissimus* * *Reynerus & Pontificius, Cl. Camdenum nostrum secutus, in gratiam Cardinalis Wolsæi, sed Clementis* 7. *Pontificis permissu, fieri recenset.*

* *pag.* 19.

* *De Benedictinis in Anglia. pag.* 225.

CAP. 13.

Ut Wilfrid Episcopus provinciam Australium Saxonum ad Christum converterit.

ÐA ꝼillꝼeꝛþ B'. aðꝛiꝼen ꝼæꝛ oꝼ hiꝛ biꝛceop ꝛciꝛe. ⁊ he lonʒe ʒeonð moniʒe ꝛꚛopa ꝼeꝛꝼenðe ꝼæꝛ. ⁊ he Rome ʒeꝛohꚛe ⁊ eꝼꚛ hꝛeaꝛꝼ ꚛo Bꝛẏꚛone. ⁊ þeah þe he ꝼoꝛ ꝼeonðꝛciꝛe þæꝛ ʒemẏnegoðan cẏninʒeꝛ. on hiꝛ eþel oþþe on hiꝛ biꝛceop ꝛciꝛe onꝼanʒen beon ne mihꚛe. ne mihꚛe he hꝛæðeꝛe ꝛꝛam ðæꝛe þenunʒe beꝛeꝛeð beon. Goðꝛpell ꚛo læꝛanne ; Ac he cẏꝛðe ꚛo ꝛuð Seaxna mæʒðe. ꝛeo æꝼꚛeꝛ Canꚛpaꝛum ꝛuð ⁊ peꝛꚛ belimpeþ. ꚛo peꝛꚛ Seaxna ʒemæꝛe. iꝛ ðæꝛ landeꝛ ꝛeoꝼen þuꝛenðo hiða. ⁊ hi ðæꝛe ꚛiðe ða ʒẏꚛ hæþenum biʒanʒum ðeoꝛðon. ðẏꝛꝛe ðeoðe ꝛe B'. Cꝛiꝛꚛeꝛ ʒeleaꝼan ꝓoꝛð ⁊ ꝼulluhꚛ bæþ ðenaðe ; ꝼæꝛ ꝼÆþelpealh ðæꝛe ðeoðe cẏninʒ nohꚛ mẏcelre ꚛiðe æꝛ on Mẏꝛcum ʒeꝼulloð þuꝛh Pulꝼheꝛeꝛ laꝛe ⁊ ʒeoꝛnꝼullnẏꝛꝛe. Mẏꝛcna cẏninʒeꝛ ; ⁊ ꝛe cẏninʒ eac ꝛꝓẏlce ða he æꚛ ꝼulluhꚛe bæþe aþþeʒen ꝼæꝛ. him ꚛo Goðꝛuna onꝼenʒ. ⁊ ꚛo ꚛacne ðæꝛe ꝛibbe him ꚛꝛa mæʒðe ꝼoꝛʒeaꝼ. Þ iꝛ * Pihꚛ ealonð. ⁊ Meanꝼaꝛa mæʒðe on ꝼeꝛꚛ Seaxna ðeoðe ; ꝼæꝛ he ꝛe cẏninʒ ꝛꝛiþe *ʒeꝼeonðe on ðæꝛ biꝛcoꝼeꝛ cẏme. ⁊ he æꝼeꝛꚛ ealðoꝛmen ðæꝛe mæʒþe ⁊ cẏninʒeꝛ ðeʒnaꝛ mið ða halʒan pẏllan aþþoh ꝼulluhꚛ bæðeꝛ ; ⁊ Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꚛaꝛ &appa. ⁊ Paðða. ⁊ Buꝛhelm.

* Pihꚛlanð. B.

* bliþe. B.

PUlsus est autem ab Episcopatu suo Wilfrid, & multa diu loca pervagatus, Romam adiit, Britanniam rediit: Etsi propter inimicitias memorati Regis in patriam sive Parœciam suam recipi non potuit, non tamen ab evangelizandi potuit ministerio cohiberi. Siquidem divertens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum, & ad Occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit; habens terram familiarum septem millium, & eo adhuc tempore paganis cultibus serviebat, huic VERBUM FIDEI & lavacrum SALUTIS ministrabat. Erat autem Rex gentis ipsius *Ædilwalch, non multò antè baptizatus in provincia Merciorum; præsente ac suggerente Rege Vulfhere. A quo etiam egressus de fonte, loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis duas illi provincias donavit; Vectam videlicet insulam, & *Meanuarorum provinciam in gente Occidentalium Saxonum. Itáque Episcopus, concedente, imò multùm gaudente Rege, primos provinciæ duces ac milites sacrosancto fonte abluebat. Verùm presbyteri Eappa, & Padda. & Buphelm.

* Ædilvalh. *C.* Athelwalh. *Y.*

* Meanuarorum. *C.* Mevarorum. *W.*

*Jode.B Burhelm. ⁊ *Gode þ oþer folc. ge
ða ge æfterfyligendne tide hi
gefullodan; Seo cpen þonne þæ-
ne nama pær Æbbe. on hire mæg-
þe þ ir on Þpyccum pær gefull-
lad; Þær heo Eanfriþes dohtor
*Eanhe- * Enheres bropes. Da begen pæ-
þer. C. pon Cirtene mid heora folce;
⁊ eall seo mægð sud Seaxna pær
unpir dær godcundan naman. ⁊
gelearan; Þær dær sum munuc
of Scotta cynne. se pær Dicol
haten. hæfde he medmycel myn-
ster sum. on dære stope de ir
nemned Boranham. pær mid þuda
⁊ mid sæ ymbfealð. on þam pæ-
non fif bropra ofþe fixe on de-
arfendum life ⁊ on eadmlicum
Dihtne deopiende; Ac nænig
mon on dære mægþe heora lif
onhyrian polde ne heora lare
gehyran; Ða þa Pillfer þ B'. on
dære deode godcundre lare
lærde. na lær þ an þ he hi fram
yrmþum ecre niþerunge. ac rpyl-
ce eac fram dam mannfullan pæ-
le hpilpendlicre forpyrde gene-
ne de. forþon drim gearum æp
hir cyme on þa mægþe. þ dær
*pen.B. nænig * penig on dam stopum ne
& C. com. ⁊ þanon se * grimmestа
* grim- hungor þ folc pær pæcende ⁊ hi
ma. B. mid arleare cpale fyldе * ; Dær
⁊ ir to tacen sæcgeaþ men þ oft
cpylm. xl. manna ofþe fiftig somod da
de. B. de mid dy hungre gepæcte pæ-
non. þ hi hi eadmlice be handum
noman. ⁊ ealle ætgædere of sær
* ofre. * ofre ut seollon. ⁊ adruncon. ⁊
B. da dy* rylfan dæge de seo deod
* MS. B. Cristes geleafan ⁊ fulluht onfeng. þa stah ⁊ com symle
ut Lat. sed peng. ⁊ micel genihtsum. ⁊ þa land greopan ⁊ blostmo-
seofo- dan. ⁊ æfter com god geap ⁊ pærmbepende; And spa a-
þan. Can. purpon da ealdan dyrignesse ⁊ deofolgyld onscunedon.
perp. ⁊ eallra heora heortan ⁊ lichoman pynsumedon on do-
ne lifigendan God. ⁊ þone ongeaton sefe sod God ir. ⁊

* c.
* Sic MS. T. Oelda. W.

Padda, & * Burghelm, & * Edda cęteram plebem, vel tunc, vel tempore sequente baptizabant. Porrò Regina, nomine Ebba, in sua insula, id est, Wicciorum provincia fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfridi fratris Eanheri: qui ambo cum suo populo Christiani fuere: Cæterùm tota provincia Australium Saxonum divini nominis & fidei erat ignara. Erat autem ibi monachus quidam de natione Scotorum, vocabulo Dicul, habens monasteriolum permodicum, in loco qui vocatur Bosanham, sylvis & mari circumdatum, & in eo fratres quinque sive sex, in humili & paupere vita, Domino famulantes. Sed provincialium nullus eorum vel vitam æmulari, vel prædicationem curabat audire. Evangelizans autem genti Episcopus Wilfrid, non solùm eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verùm & à clade infanda temporalis interitûs eripuit. Siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat. Vnde & fames acerbissima plebem invadens, impiâ nece prostravit. Denique fertur quia sæpe quadraginta simul, aut quinquaginta homines inediâ macerati, procederent ad præcipitium aliquod, [sive ripam] maris, & junctis miserè manibus, pariter omnes aut ruinâ perituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verùm ipsâ die quo BAPTISMA FIDEI gens suscepit, illa descendit pluvia serena, sed copiosa; refloruit terra; rediitque viridantibus arvis annus lætus & frugifer. Sícque abjectâ priscâ superstitione, exsufflatâ idololatriâ; cor omnium & caro omnium exultaverunt in DEUM vivum, intelligentes eum, qui verus est Deus, &

þ hi rylfe pæpon. ge on þam innepan godum. ge on þam utpan mid heofonlice gife gepelgode. fopþon fe B'. mid ðy ðe he on ða mægþe com. ⁊ fpa mycel fite hungpef ðæp gefeah. læpde he þa þ hi onfircnaþe him ⁊lyfne fohton. fopþon ðe æghpæþep ge feo fæ. ge heofna ea fircum genihtfumede. ac feo ðeod ðone cnæft ne cuþe ðæf fircnofef. nymþe to * ælum * anum. ða gefomnedon ðæf B'. menn ða æl net æghponon ðe hi mihton. ⁊ fendon on ðone fæ. ⁊ feo godcunde gyfu him gefultumade þ hi fona gefengon * fifca. ðpeo hund * fixa mifrenlicpa cynna. ⁊ ða on ðpeo todælðon. hund teontig hi fealdon ðeafpum. hund teontig þam þe þa net * ahton * eahton. hund teontig hi him fylfum to nytte dyðon ðæpe fpemfumneffe fe B'. eallpa heopa heoptan on hif lufan gecynde. ⁊ þy nydlicop þuph hif lafe þa heofonlican god gehyhten. þæf ðenunge hi ða hpilependlican god namon ⁊ ⁊ onfengon; Ðæpe tide Æþelpalh fe cyning geaf ⁊ fealde ðam appuphan B'. * eahtatig. B. & C. Pillfeþe feofon ⁊ hund * eahtig hida landef. ðæf nama if * Dyleſea. þ hi mihton hif menn on habban ða ðe mid him * puneðon; ⁊ if feo ftop æghpanon mid fæ ymbfealð butan peftan. þanon hi habbaþ ingang. fpa mycelre bpæðo fpa mon mæg mid liðepan gepopfan; Mid ðy he þa fe B'. ða ftope onfeng. ða gefttaþelode he ðæp mynftep ⁊ þ to peogol life gefette. fpyþoft of ðam bnoþfum ðe he mid him bnohte. þ gyt to dæg hif æftepfyligend bifceopaf habbað; Ðegnode fe appup-ða bifceop Pillfeþð on ðam dælum ða bifceop ðenunge appuphlice fif geap. þ if oð ecgfepþef deaþ þæf cyninges. ⁊ fopþon him Æþelpalh fe cyning mid æhte ðæpe fope-

* *ſic B. ut Lat. ſed* ælcum. *Cantabr.* *B. & C.*

* *fixca B.*

* *ahton C.*

* *eahtatig. B. & C.*

* *Seolefig. B. Seleſea. C.*

* *pnaceðon. B.*

interioribus ſe bonis & exterioribus CŒLESTI GRATIA ditaſſe. Nam & antiſtes cùm veniſſet in provinciam, tantámque ibi famis pœnam videret, *docuit eos piſcando victum quærere. Namque mare & flumina eorum piſcibus abundabant: Sed piſcandi peritia genti nulla, niſi ad anguillas tantùm inerat. Collectis ergò undecunque retibus anguillaribus, [homines antiſtitis] miſerunt in mare, & divinâ ſe juvante GRATIA mox cepere piſces, diverſi generis, trecentos. Quibus trifariam diviſis, centum pauperibus dederunt, centum his à quibus retia acceperunt, centum in ſuos uſus habebant. Quo beneficio, multùm antiſtes, cor omnium in ſuum *convertit amorem; & libentiùs, eo prædicante, cœleſtia ſperare cœperunt, cujus miniſterio temporalia bona ſumpſerunt. Quo tempore Rex Ædilwalch donavit reverendiſſimo antiſtiti Wilfrido terram octoginta ſeptem familiarum; ubi ſuos homines, [qui exules vagabantur,] recipere poſſet; vocabulo *Seleſeu, [quod dicitur Latinè inſula vituli marini.] Eſt autem locus ille undique mari circundatus, præter ab Occidente, unde habet ingreſſum amplitudinis quaſi jactûs fundæ: [qualis locus à Latinis peninſula, a Græcis ſolet Cherroneſus vocari.] Hunc ergò locum cùm accepiſſet Epiſcopus Wilfrid, fundavit ibi monaſterium, ac regulari vitâ inſtituit; maximè ex his quos ſecum adduxerat fratribus, quod uſque hodie ſucceſſores ejus tenere noſcuntur. Nam ipſe illis in partibus, annos quinque, (hoc eſt, uſque ad mortem Ecgfridi Regis) meritò omnibus honorabilis offi-

* *Epiſcopus piſcaturam docendo, piſcatores capiebat.*

* *Sic MSS. ſing.*

* *Sic MS. C. Seleſei. T. & W.*

rpnece-

ꝼꝓnecenan ꝼtope. ealle ða ꝼpeðe ðe ðæꝼ on pæꝼon mið lonðe ⁊ mið monnum ꝼealðe ⁊ ꝼoꝼꝼeaꝼ. ⁊ he ealle on Cꝛiꝼtef ꝼeleaꝼan ꝼeꝼette ⁊ mið ꝼulluht bæðe aþꝼoh ; Betꝼih þa tꝛa huno teontiꝝ. ⁊ ꝼiftiꝝ ðæꝼe monna ꝼeꝼulloðe. ⁊ ealle ða ꝼpa ꝼꝓa he ðuꝼh ꝼulluhte ꝼꝓam ðeoꝼlef þeoꝼðome ꝼehælðe. ⁊ eac ꝼꝓylce mennifce þeoꝼðome alyꝼðe ⁊ hi ꝼeꝼꝓeoðe ;

cium Episcopatûs [& verbo exercebat & opere.] Et quoniam illi Rex, cum præfata loci possessione, omnes quæ ibidem erant facultates, cum agris & hominibus donavit ; omnes FIDE CHRISTI institutos, undâ baptismatis abluit. Inter quos, [servos & ancillas] ducentos quinquaginta, quos omnes non solùm *baptizando à servitute dæmonica salvavit*, sed etiam libertatẽ donando, humanæ jugo servitutis absolvit.

CAP. 14.

Ut intercessione Oswaldi Regis, pestifera mortalitas sit sublata.

Sax. Deest IN quo tunc monasterio, nonnulla cœlestis gratiæ dona spiritualiter ostensa fuisse perhibentur; utpote ubi nuper expulsâ diaboli tyrannide, Christus jam regnare cœperat. E quibus unum quod mihi reverendissimus antistes [a] Acca sæpiùs referre, & à fidelissimis ejusdem monasterii fratribus sibi *relatum asserere solebat, memoriæ mandare commodum duximus. Eodem fermè tempore, quo ipsa provincia nomen CHRISTI susceperat, multas Britanniæ provincias mortalitas sæva corripiebat. Quæ cùm præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo †reverendissimus ac ‡ religiosissimus Christi sacerdos vocabulo *Eappa præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret. Multíque sive de his qui cum antistite illò venerant, sive de *illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur, visum est fratribus triduanum jejunium agere, & DIVINAM suppliciter obsecrare clementiam ; ut MISERICORDIAM sibi dignaretur impendere ; sive periclitantes hoc morbo, à præsenti morte liberaret ; seu raptos è mundo à perpetua animę damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans, in lectulo jacebat. Cùm ergò secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit fortè ipsum puerum horâ fermè secundâ diei, in loco in quo æger jacebat solùm inveniri, cui divinâ dispositione subitò beatissimi Apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multùm simplicis ac mansueti animi, sinceráque devotione, SACRAMENTA FIDEI, quæ susceperat, servans. Salutantes ergò illum verbis piissimis Apostoli dicebant: Noli timere fili mortem pro qua solicitus es : nos enim te hodiernâ die ad cœlestia regna sumus perducturi. Sed primùm expectare habes, donec missæ celebrentur, ac viatico dominici CORPORIS ac SANGUINIS accepto, sic infirmitate simul & morte absolutus, ad æterna in cœlis gaudia subleveris. Clama ergò ad te presbyterum Eappan, & dicito illi, quia Dominus exaudivit preces vestras & devotionem, ac jejunia propitius aspexit ; neque aliquis de hoc monasterio, sive adjacentibus ei possessiunculis, hac clade ultrà moriturus est. Sed omnes qui alicubi de vestris hac ęgritudine laborant, resurrecturi à languore ad pristinam sunt sospitatem recuperandi, præter te solum, qui hodiernâ es die liberandus â morte, & ad visionem Domini Christi, cui fideliter serviisti, perducendus in cœlum. Quod divina vobis *misericordia, per intercessionem religiosi ac Deo dilecti Regis Oswaldi, qui quondam genti Northanhymbrorum, & regni temporalis auctoritate, & Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem Rex ab infide-

*T. & W.

†‡ *deest T. & W.*

* *Sic W.*

Eppa. *T.*

* *his. W.*

* *pietas. T.* *gratia. W.*

infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad ſempiterna animarum gaudia aſſumptus in cœlum, & electorum eſt ſociatus agminibus. Quęrant in ſuis codicibus, in quibus defunctorum eſt adnotata depoſitio, & invenient illum hac (ut diximus) die raptum eſſe de ſeculo. [a] Celebrent ergò miſſas per cuncta monaſterii oratoria hujus; ſive pro gratiarum actione exauditæ ſuæ deprecationis, ſive etiam in memoriam prędicti Regis Oſwaldi; qui quondam ipſorum genti præerat. Ideóque pro eis, quaſi pro ſuæ gentis advenis, ſupplex orabat ad DOMINUM; & cunctis convenientibus ad Eccleſiam fratribus, communicent omnes ſacrificiis cœleſtibus, & ità ſoluto jejunio, corpus quoque ſuis reficiant alimentis. Quæ verba cùm omnia, vocato ad ſe presbytero, puer narraſſet, interrogavit eum ſolicitus, quales eſſent habitu vel ſpecie viri, qui ſibi apparuiſſent. Reſpondit, Præclari omnino habitûs, & vultûs erant lætiſſimi ac pulcherrimi; quales nunquam antè videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venuſtatis eſſe poſſe credebam. Unus quidem attonſus erat ut clericus; alius barbam habebat prolixam. Dicebántque quòd unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus; & ipſi eſſent miniſtri Domini & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti, ad tuitionem noſtri monaſterii miſſi ab ipſo de cœlis. [b] Credidit ergò verbis pueri presbyter; ac ſtatim egreſſus, requiſivit in annali ſuo; & invenit eadem ipſâ die Oſwaldum Regem fuiſſe peremptum. Vocatíſque fratribus parare prandium; Miſſas fieri, atque omnes communicare, more ſolito, prędecepit; ſimul & infirmanti puero, de eodem ſacrificio, dominicę oblationis particulam deferri mandavit. Quibus ità geſtis, non multò pòſt, eâdem ipſâ die puer defunctus eſt; ſuáque morte probavit vera fuiſſe verba quę ab Apoſtolis Chriſti audierat. Sed & hoc verbis ejus teſtimonium perhibuit, quòd nemo, præter ipſum, tempore illo, ex eodem eſt monaſterio raptus de mundo. Ex qua nimirum viſione multi, qui hæc audire potuerunt, & ad exorandam in adverſis DIVINAM clementiam, & ad ſalutaria jejuniorum remedia ſubeunda, ſunt mirabiliter accenſi. Et ex eo tempore, non ſolùm in eodem monaſterio, ſed in pleriſque locis aliis cœpit annuatim, ejuſdem Regis ac militis Chriſti natalitius dies, miſſarum celebratione venerari.

NOTÆ.

Quo conſilio Rex hoc caput non dederit Saxonicè, liberum erit cuique conjecturam facere.

[a] Antiſtes-- Acca [*non Beda*] ſæpiùs referre, & à Monaſterii fratribus ſibi revelatum aſſerere ſolebat--- quòd Beatiſſimi Apoſtolorum principes dignati ſint [*puero in Monaſterio ægrotanti*] apparere: *& inter cætera dixerint*, celebrent-- Miſſas per cuncta Monaſterii oratoria hujus: *En privatæ Miſſæ!* [*niſi* 1,*Cor.* 11.20. *plures ibi* in unum conveniant, ut Dominicam cœnam manducent; *nam* 1.*Cor.* 10.16. Calix--nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt, & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? quoniam unus panis, & unum corpus multi ſumus.] Sive pro gratiarum actione exauditæ *ſancti Regis Oſwaldi* deprecationis; ſive etiam in memoriam [*non ait* CHRISTI, *licèt in memoriam* SUI, *Euchariſtiam celebrari Chriſtus juſſerit*, *Luc.* 22. 19. *ſed*] præfati Regis Oſwaldi— *reliqua recognoſcite.*

[b] Credidit verbis pueri Presbyter, *& puer verbis Petri & Pauli, miniſtris, ut ait*, Domini, miſſis ab ipſo de cœlis, *ut paulò antè. Sed Petrum & Paulum è cœlis deſcendiſſe, febricitantis pueruli deliramentum conſtabit eſſe. Et Euchariſtiam à Chriſto ſolo, & in memoriam Chriſti ſolius inſtitutam, jam in memoriam Regis Oſwaldi oportere fieri, injuria quanta quanta ſit, verbis exprimere haud poſſum. Sed pueri ſomnio, opponimus Chriſti mandatum, Luc.* 22.19. 1.*Cor.* 11.24. Hoc facite in MEI commemorationem *ſive* memoriam: *imò principibus Apoſtolorum Petro & Paulo à cœlis per inſomnium pueruli demigrantibus, opponimus ſolum Paulum in terris, ſed è cœlis intonantem*; Licèt * nos, aut Angelus de cœlo [*major émne ſibi, & Petro, quàm Angelo, autoritatem tribuit?*] evangelizet vobis, præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema ſit: *Sed Petrus, cui Chriſtus dixit*, Paſce oves meas, *ait, non enim doctas*, (*vel ut interpres vetus, ad vocem Græcam ſignificantiùs*, adulte- Gal. 1. 8.

adulterinas *sive* adulteratas) fabulas secuti , notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam. *Vos ergò qui Catholici esse velitis sanctum Petrum sectemini :* Habemus (*inquit*) firmiorem propheticum sermonem, [*non pseudoprophetarum placita; non puerulorum apparentias,*]cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies RELUCESCAT, & Lucifer oriatur in cordibus vestris.

Celebrent missas: *Sed quare: pro salute animæ S. Oswaldi, pag.* 164. *lin.* 7. *at pag.* 192. *lin.*40. *R. Oswaldus* cum Domino regnare *dicitur; cujus preces,jam* cum Domino regnantis,*pro altero febricitante puerulo multùm valere apud Dominum perhibentur : sed hic puerulus, pag.* 296. *lin.*4. *per phantasmata doctus rem corrigit :* Celebrent Missas, *inquit*, sive pro gratiarum actione exauditæ *suæ precationis; sive etiam in memoriam præfati Regis Oswaldi. Sed primo in loco , si intelligat quispiam,* [*pro salute animæ S. Oswaldi, hoc est, in gratiarum actionem, pro salute animæ Oswaldi:*] *tum demum evincitur illos, pro quorum salute, missæ celebrantur apud veteres, non tam inferis purgatorii sedibus, quàm cœlorum cum Rege Oswaldo, supernis frui : atque hinc Purgatorii fabrica , sublatis incolis, statim corruet.*

CAP. 15.

Ut Ceadwalla Rex, interfecto Rege Gevissorum Ædilwalch, provinciam illam, sævâ cæde ac depopulatione attriverit.

Bæꝺpiþ þaſ þing þa pæſ cumen Ceaꝺpala miꝺ peonꝺe. peſt Seaxna æþelinʒ. ʒeonʒ ⁊ * ſnam. ða ðe ſnæcca pæſ. ⁊ oſſloh ſe-þelpealh þone cyninʒ ⁊ þa mæʒþe miꝺ ʒnimme pæle ⁊ heniʒe on ʒebnæc; Ac he pæſ ſona þanon a-ꝺniſen ſnom ðæſ cyninʒeſ eal-ꝺoꝛmannum * Beꝛhthune. ⁊ þu-ne. ða ſyþþan þæne mæʒþe nice hæſꝺe. ðaþa ſe æꝛꝛa pæſ ſnam þam ylcan Ceaꝺpala oſſlæʒen ða he peſt Seaxna cyninʒ pæſ ⁊ ða mæʒþe miꝺ heſiʒnan þeop-ꝺome * ʒehnæʒꝺe; ꝺpylce eac ⁊ne ſe ðe æſtep Ceaꝺpalan to nice ſenʒ. ʒelicſe ʒeſpenceꝺ-nyſſe moniʒʒna ʒeapa tiꝺe ða mæʒþe yſelaꝺe. ſoꝛ ðæne piſan pæſ ʒepoꝛꝺen. þ ealne þæne tiꝺe hi aʒenne B'. habban * mihton; Ac ða Pillſeſþ B'. pæſ eſt ham ʒelaþoꝺ. heoꝛa ðone æꝛeſtan biſcop; ꝺyþþan hi peſt Seaxna biſceopum unꝺeꝛ-ðeoꝺꝺe pæꝛon. ða ðe on Pinta ceaſtre pæꝛon;

INterea superveniens cum exercitu Ceadwalla, juvenis strenuissimus, de Regio genere Gevissorum, cùm exularet [à patria, sua,]interfecit Regem Ædilwalch, ac provinciam illam sævâ cæde ac depopulatione attrivit. Sed mox expulsus est à ducibus Regis *Berchthuno & *Andhuno; qui deinceps regnum provinciæ tenuerunt. Quorum prior postea ab eodem Ceadwalla, (cùm esset Rex Gevissorum,) occisus est; & provincia graviore est servitio subacta. Sed & *Ine qui post Ceadwallam regnavit, simili provinciam illam afflictione, plurimo annorum tempore, mancipavit. Quare factum est, ut toto illo tempore, Episcopum proprium habere nequiverit : sed revocato domum Wilfrido, primo suo antistite, ipsi, Episcopo Gevissorum, [id est, Occidentalium Saxonum,] qui essent in Venta civitate, subjacerent.

* c. * C. & W. * r. Ini. C. & W.

* ſnom-rum. B.

* Bꝛyhtꝺ-hune. B.

* ʒe-nætte. B.

ʒehen-ꝺe. C.

* ne mihtꝺ-on. C. *ut Lat.*

Cap. 16.

Ut Vecta insula Christianos incolas susceperit, cujus regii duo pueri, statim post acceptum baptisma, sint interempti.

Æfter þon ða ðe Ceaðpala pæs gemæggenað ⁊ gerttþonggað. on peort Seaxna þice. ða geeoðe he eac ⁊ onfeng fihte þ ealonð. þ eall pæs oþ þa tið Seofolgylde realð. ⁊ he gelice ðy * tþoiercan pæle ealle ða land bigenggan polde ut amæþan. ⁊ hiþ aggenþa leoða mannum gerettan; Secgað menn þ he eac pæþe mið gehate hine fylfne binðende. ðeah ðe hi ða gyta uncþirtene pæþon. hi pæþon efte acenneð þuþh fulluhtef bæð. þ gif he þ ealonð gegan mihte þ hiþ ðone feoþþan ðæl ⁊ ðæþe hepe hyðe foþ *Godе gerealde; ⁊ he þ þa gelærte þ he ðone ðæl fillfeþþe B'. foþ Godе gerealde to bnucanne ⁊ fe on ða tið of hiþ ðeoðe ðyðef com ⁊ ðæþ anðfeaþð pæf; ⁊ ðæf ylcan ealondef *gemen. æftef Angel cynnef æhte tpelf hund hiða. ⁊ he ða ðam B'. gerealde on æht ðpeo hund hiða. ⁊ ðæþ eac ycte to. ⁊ he ða ðone ðæl ðe he onfeng bebeað fumum hiþ ppeofte ðæf nama pæf Bynhtpine. fe pæf hiþ fpeoftef funu. ⁊ he realde him Mærre Pheoft pæf Hiddila. fe eallum ðam ðe polðan gehældeð beon Godef popð ⁊ fulluhtef bæð þenoðe; Nif þ to fopfpyrgianne þ on fnuman þa ðe of þam ylcan ealondе þuþh geleafan gehældeð pæþon. tpegen cynelice cnihtaf þa mið fynðpigliceGodef gyfe pæþon gefigefæfte. þa pæþon Apþalðef bpoþþa ðæf ealondef cyninggef; Ða Ceaðpala fe cyning mið ðy hepe on þ ealonð fop. þa flugon ða cnihtaf ut of ðam ealondе. ⁊ pæþon gelæddе on ða neah mægþe. feo if * gecyð * Eotа land. on fume ftope feo if nemneð Ætftane. poldon hi ⁊ pendon þ hi þæþ mihton digle ⁊ geholene beon fnam fryne ðæf unholdan cyningef.

* tpeifcan. B. tpeoiefcan. C.

*Godef lufan. B

* gemet B. & C.

* genemneð B.

* Ytena land. B.

Postquam ergò Ceadwalla regno potitus est Gevissorum, cepit & insulam Vectam, quæ, eatenus erat tota idololatriæ dedita, ac tragicâ cæde omnes indigenas exterminare, ac suę provinciæ homines pro his substituere contendit. Voto se obligans, quamvis nondum *regeneratus (ut fertur) in Christo; quia si cepissет insulam, quartam partem ejus simul & prędæ, Domino daret. Quod ità solvit, ut hanc Wilfrido Episcopo, qui tunc fortè de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mensura ejusdem insulę (juxta æstimationem Anglorum,) mille ducentarum familiarum: Unde data est Episcopo possessio terræ trecentarum familiarum. At ipse partem quam accepit commendavit cuidam de clericis suis, cui nomen *Berchtwini, & erat filius sororis ejus, dans illi presbyterum nomine *Hiddila, qui omnibus qui salvari vellent, Verbum ac lavacrum vitæ ministraret. Ubi silentio prętereundum non esse reor, quòd in primitias eorum, qui de insula eadem credendo salvati sunt, duo Regii pueri, fratres videlicet *Arvaldi Regis insulę, speciali sunt Dei gratia coronati. Siquidem imminentibus insulæ hostibus, fugâ lapsi sunt de insula, & in proximam Vitorum provinciam translati: Ubi cùm delati in locum qui vocatur Adlapidem, occultandos se à facie Regis victoris credidissent, proditi sunt, atque

* Saxon. illi minùs Christiani, &c.

* C. Berwine. W.

* C. Hiddilla. W.

* T.

*ȝemel-
ɔoɔe.B.
& C.

cynınȝeȝ ða pæȝon hi ðæȝ *aɔoɔe melɔoɔe ⁊ ȝe cynınȝ hi oȝȝlean het; Ða ƿ ða ȝehyȝɔe ȝum Abbuɔ ⁊ Mæȝȝe Pȝeoȝt ðæȝ nama pæȝ Cynebyȝhт. ȝe hæƿɔe ðanon nohт ƿeoȝ ȝum myntteȝ on ðæȝe ȝtope ðe ıȝ* ȝecıȝeɔ hȝeoɔoȝɔ. ða com he to ðam cynınȝe. ȝe ða on ðam ylcan ðælum ɔıȝolıce* lacnoɔ pæȝ. ȝȝam hiȝ punɔum ƿa ðe him ȝeɔone pæȝon. ða he ⁊ ƿeahт ⁊ ȝon on *ȝihт ƿ ealonɔ. ⁊ hine bæɔ ȝıȝ ða cnihtaȝ æninȝa oȝȝlaȝene beon ȝceolɔan. ƿ he him alyfɔe ⁊ ȝoȝȝe aƿe ƿ he moȝte hi ȝelæȝan ða ȝenyno ðæȝ Cȝıȝtenan ȝeleaƿan. ƿa ȝoȝȝeaƿ ȝe cynınȝ him ƿ. ⁊ lyfɔe. ⁊ he ða hi ıntımbȝaɔe ⁊ ȝelæȝɔe mıɔ ȝoƿƿæȝttneȝȝe ȝoȝɔe. ⁊ mıɔ ȝulluhт bæƿe hi ȝȝam ȝynnum aƿȝoh ⁊ hi ȝeȝıȝȝe ȝeɔyɔe. ⁊ ȝelæȝɔe be ınȝonȝe ðæȝ ecan * ȝıceȝ. ⁊ ȝe cƿelleȝe him oƿenȝttoɔ. ⁊ him ȝona unȝoȝhte ⁊ bliƿe unɔenhnıȝon ƿone hƿılenɔlıcan ɔeaɔ. ðuȝh ƿone hi ne ttpeoɔon ƿeȝenɔe beon to ðam ecan liƿe heoȝa ȝaȝla; Mıɔ ðyȝȝe enɔebyȝnenȝȝe æƿteȝ ƿon ðe ealle Bȝeotone mæȝƿe. Cȝıttes ȝeleaƿan onƿenȝon. onƿenȝ eac *ȝihт ƿ ealonɔ hƿæƿeȝe on ðam ȝoȝ ynmƿo ðæȝe uhtlıcan unɔenƿeoɔnyȝȝe nænıȝ onƿenȝ. bıȝceoplıcȝe ðenunȝe haɔe æȝ Danıhele. ȝe ða ȝæȝ ȝeȝt Seaxna B'; ⁊ ȝr ðıȝ ealonɔ ȝeȝeteɔ onȝean mıɔɔle ȝuð Seaxna. ⁊ ȝeȝt Seaxna. ⁊ ıȝ ȝæ betȝıh ðȝeoȝa mıla bȝaɔ. ȝeo ıȝ ȝecyȝɔ * Solente. on ƿam ȝæ beoƿ ttpeȝen ȝæ ȝloɔaȝ ƿa ƿe on Bȝeotone oȝ ƿam unȝeenɔoɔan noȝƿ ȝaȝȝecȝe becumaƿ. ⁊ aȝtıȝaƿ. ⁊ ðæȝhƿamlıce him betȝuh ȝeohtende onȝean cumaƿ. ⁊ ȝeenɔoɔe ðy compe. on ðone ȝæ eȝt toȝotene ƿheoȝȝað ƿonon hi æȝ coman ;

* nemneɔ.B.

* leoneɔ.B.

† ȝlaт. B.

* ȝihтlanɔ.B.

* lıȝeȝ ⁊ ȝıceȝ B.

* ȝihтȝæte.B.

* Solȝente. B.

occidi juſsi. Quod cùm audiſſet, Abbas quidam & presbyter, vocabulo * Cyneberht, habens non longè abinde monaſterium, in loco qui vocatur *Reodford, [id eſt, vadum arundinis,] venit ad Regem qui tunc eiſdem in partibus occultus curabatur à vulneribus, quæ ei inflicta fuerant prælianti in inſula Vecta, poſtulavítque ab eo, ut ſi neceſſe eſſet, pueros interfici, priùs eos liceret FIDEI CHRISTIANÆ SACRAMENTIS imbui. Conceſſit Rex, & ipſe inſtructos eos VERBO VERITATIS, ac fonte SALUTARI ablutos, de ingreſſu regni æterni certos reddidit. Móxque illi inſtante carnifice mortem læti ſubiere temporalem, per quam ſe ad vitam animæ perpetuam, NON DUBITABANT eſſe tranſituros. Hoc ergò ordine poſtquam omnes Britanniarum provinciæ FIDEM CHRISTI ſuſceperant, ſuſcepit & inſula Vecta: in qua tamen, ob ærumnam externæ ſubjectionis, nemo gradum miniſterii, [ac ſedis] Epiſcopalis, ante Danielem, qui nunc Occidentalium Saxonum [& Geviſſorum] eſt Epiſcopus, accepit. Sita eſt autem hęc inſula contra medium Auſtralium Saxonum, & Geviſſorum, interpoſito pelago, latitudínis trium millium, quod vocatur Solente: in quo videlicet pelago bini æſtus Oceani, qui circum Britanniam ex infinito Oceano Septentrionali erumpunt, ſibimet invicem quotidie compugnantes occurrunt, [ultra oſtium fluminis *Homelea, quod per terras Vitarum, quæ ad regionem Geviſſorum pertinent, præfatum pelagus intrat.] Finitóque conflictu, in Oceanum refuſi, unde venerant, redeunt.

* Kinebertus T.

* ſic W. Hreoutford. C Redford. T.

* Amelea. W.

Cap. 17.

De Synodo facta in campo * *Haethfeldo, præsidente Archiepiscopo Theodoro.*

* Haethfelda *VV.* Hethfelda *T.*

Dyrrum tidum gehýnde Theodon B. done gelearan þæne cýnicean Constantinopoli duph geopolan Eutýcetis frýðe geðneredne beon. ⁊ he da pilnode þ he Angel deodes cýnicean þe he da fore þæs. fram dýrres gemetes pole clæne apunode. ⁊ geromnadum dreatе appuphha birceopa. ⁊ monigna lareopa. ⁊ rýnorigne fnægin ⁊ acrode hpýlces geleafan hi pæron. ⁊ mid anmodne gehafunge eallra hi on rihtū geleafan gemettе. ⁊ þýrne geleafan he * gýmde bebeodan ⁊ gefæstnian mid Sinoþlicum stafum. to ontimbernesse ⁊ to gemýnde þære æftercyfligendra. dara stafa ⁊ gesniт is des fruma ;

* begýmde. B.

His temporibus audiens Theodorus fidem Ecclesiæ Constantinopoli per hæresin Eutychetis multùm esse turbatam, & Ecclesias Anglorum quibus præerat, ab hujusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto venerabilium sacerdotum doctorúmque plurimorum cœtu, cujus essent fidei singuli, sedulus inquirebat, omniúmque unanimem in FIDE CATHOLICA repperit *consensum.* Et hunc Synodalibus literis ad institutionem memoriámque sequentium commendare curavit; quarum videlicet literarum istud exordium est.

In nomine Domini nostri Jesu Christi salvatoris, imperantibus piissimis Dominis nostris Ecgfrido rege Humbronensiúm, anno decimo regni ejus, sub die quinta decima Kalend. Octobris indict. octavâ; & Æthilredo rege Mercinentium, anno sexto regni ejus; & Aldulfo Estanglorum, anno decimo septimo regni ejus, & Lothario rege Cantuarioum, regni ejus anno septimo, præsidente Theodoro gratiâ Dei Archiepiscopo Britanniæ insulæ, & civitatis Deruvernis, unà cùm eo sedentibus cæteris Episcopis Britanniæ insulę, viris venerabilibus, *præpositis sacrosanctis Evangeliis*, in loco [qui Saxonico vocabulo] Haethfeld nominatur, pariter tractantes fidem rectam & Orthodoxam exposuimus; sicut Dominus noster Jesus incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt & audierunt sermones ejus,

S. Evangelia in Synodo, præposita.

In nomine ꝺn̄i n̄ri Jh̄u Xp̄i Salvatoris ; On naman uſer Drihtnes hælendes Cristes fricrendum urrum þam æfæstan hlafordum. & cfrið Norþan-hýmbra cýninge. dý teoðeþan geare his rices. undes dam fiftedan dæge Kalendarum Octobris. dý eahtedan indict. ⁊ Æþelrede Mýrcna cýninge. dý fýxtan geare his rices. ⁊ * Ealdulfe Estanglа cýninge dý feorðonteogeðan geare his rices. ⁊ Hlotere Cantpara cýninge his rices dý feorðan geare. forðerittendum Theodore mid Godes gyfe Arcebirceopes Breotone ealondes. ⁊ Cantpara burhge ceastre ætgædere mid him rittendum oþrum birceopum Breotone ealondes aþurþum þerum. ⁊ forðgerettendum dam fýfe halgan Godspellum on dære stope de is nemned Hæðfelð ætgædere * þe þæron smeagende nihtne geleafan. ⁊ niht fulðriende. þe aretstan fra fra ure Drihten hælenda Crist on mennisscum lichaman realde his discipulum þa þe hine ⁊ gesawon. ⁊ gehýrdon his word. ⁊ he realde hali-

* Aldulfe. C.

* þ hi. B.

halıgꝺa ꝼæꝺeꝺa heꝺe beacen. ⁊ gemænelice ealle halıge ⁊ ealle ꝺınoꝺaꝺ. ⁊ eall ꝺꝺeat gecoꝺenꝺa laꝺeoꝺa. ꝺæꝺe ꝺıht gelýꝼꝼeꝺan cýꝺıcean ; Ðaꝺ ꝺe ꝺýnꝺon aꝺꝼæꝺtlice ꝼýlıgenꝺe ⁊ ꝺıht ꝺulꝺꝺıenꝺe. æꝼteꝺ heoꝺa laꝺe ða ꝺe ꝺæꝺon gooꝺcunꝺlice onbꝺýꝺꝺe. geþꝺæꝺlice ꝺe gelýꝼaꝺ heꝺ nu ondettende ⁊ ꝺe andetaꝺ æꝼteꝺ halıgum ꝼæꝺeꝺum ꝺꝺæꝺlice ⁊ ꝺoþlice. Fæꝺeꝺ. ⁊ Sunu. ⁊ halıgne Gaꝺt þꝺýnneꝼꝺe in annneꝼꝺe eꝺen ꝺꝺeoꝺıglıce. ⁊ anneꝼꝺe on ðæꝺe ðꝺýnneꝼꝺe. Þ ıꝺ ana God on þꝺým aꝺtondneꝼꝺum oþþe haꝺum * eꝺne ꝺꝺeoꝺelıcum eꝺenlıceꝺ ꝺulꝺoneꝺ * ⁊ aꝺe. ⁊ ðýꝺꝺeꝺ gemeteꝺ men æꝼteꝺ ꝺetton ⁊ ꝺꝺꝺæcon. ða þe belumpon to ⁊oetneꝼꝺe ꝺıhteꝺ geleaꝼan. ⁊ ða ꝺꝺýlce eac to ætýcte ꝺe halga ðınoð hıꝺ ꝺtaꝼum ; Þe onꝼengon ða halgan ꝼıꝼ ꝺýneþoꝺ. ⁊ þa ꝺıht gelýꝼeꝺon eaꝺıgꝺa ꝼæꝺeꝺa ⁊ Goꝺe ⁊ ꝼengꝺa Þ ıꝺ þa þe on *Nicea geꝺomnoꝺe pæꝺon. þꝺeo hunꝺ teontıg bıꝺceopa ⁊ eahta týne. ꝺıð þam aꝺleaꝺꝺeꝺtan * Auꝺeum ꝼnetıce. ⁊ hıꝺ laꝺe ; ⁊ on Conꝺtantınopolı pæꝺon geꝺomnoꝺe hunꝺ teontıg ⁊ ꝼıꝼtıg bıꝺceopa. ꝺıþ þeꝺenheotneꝼꝺe Macedoneꝼ ⁊ ꝼoꝺoxe. ⁊ heoꝺa laꝺe ; ⁊ on ꝼeꝼꝺum tꝺa ⁊ hunꝺ teontıg bıꝺceopa ꝺıþ ðone ꝺýꝺeꝼtan Neꝺtoꝺıum ⁊ hıꝺ laꝺe ; ⁊ on Calceꝺone ꝺıx hunꝺ B'. ⁊ ðꝺıttıg ꝺıþ ꝼoticem ⁊ Neꝺtoꝺıum. eꝼt ⁊ heoꝺa laꝺe ; ⁊ eꝼt on Conꝺtantınopolı. ꝺe ꝼıꝼta ðýnoþ ꝺæꝺ geꝺomnoð on Juꝺtınianeꝺ tıde ðæꝺ gıungꝺan Caꝺeꝺeꝺ ꝺıþ Theoꝺoꝺum ⁊ Theoꝺoꝺete ⁊ Jba þam ꝼnetıcum ⁊ heoꝺa laꝺum. ⁊ ꝺe onꝼengon eac þone ðınoþ. ꝺe ꝺæꝺ geꝺoꝺꝺen on Rome býꝺıg on Maꝺtıneꝺ tıð ꝺæꝺ eaðıgan Papan. ðý nıgoꝺan geaꝺe Conꝺtantınuꝺ ꝺıce ðæꝺ aꝺꝼæꝺtan Caꝺeꝺeꝺ ⁊ ꝺulꝺoꝺıaþ uꝺne Ꝺꝺıhten ꝺꝺa ꝺꝺa ðaꝺ ꝺuloꝺeꝺon. noht to æty-

* eꝼen. B. & C.
* oþþe. B.
* Nicena. C.
* Aꝺꝺum. B.

atque ſanctorum patrum tradidit Symbolum, & generaliter omnes ſancti, & univerſales Synodi, & omnis *probabilium CATHOLICÆ ECCLESIÆ doctorum chorus : Hos itaque ſequentes nos piè atque orthodoxè, juxta divinitus inſpiratam doctrinam eorum profeſsi credimus; conſtanter & confitemur ſecundùm ſanctos patres, propriè & veraciter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, trinitatem in unitate conſubſtantialē, & unitatem in trinitate, hoc eſt, unū Deum in tribus ſubſiſtentiis vel perſonis conſubſtantialibus ęqualis gloriæ & honoris. Et poſt multa hujuſmodi, quæ ad RECTE FIDEI confeſſionem pertinebant, hęc quoque ſancta Synodus ſuis literis addidit. Suſcepimus ſanctas & univerſales quinque Synodos, beatorum & Deo acceptabilium patrum, id eſt, qui in Nicęna congregati fuerunt trecentorum decem & octo, contra Arium impiiſſimū, †& ejuſdem dogmata. Et in Conſtantinopoli centum quinquaginta contra veſaniam Macedonii & Eudoxii, & eorum dogmata. Et in Epheſo, primò ducentorum contra nequiſſimum Neſtorium & ejuſdem dogmata. Et in Chalcedone ducentorum & triginta contra Eutychem & Neſtorium, & eorum dogmata. Et iterum in Conſtantinopoli, quinto congregati ſunt concilio, in tempore Juſtiniani minoris contra Theodorum & Theodoretum & Ibæ epiſtolas, & eorum dogmata: [Contra Cyrillum & paulò póſt.] Et Synodum quę facta eſt in urbe Roma tempore Martini Papæ beatiſsimi, [indict. octavâ,] imperante Conſtantino piiſsimo; anno nono. Suſcipimus & glorificamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtū, ſicut iſti glorificaverunt

* *Sax.* electorum.

5. *Univerſales Synodi ab Anglicana Eccleſia veteri ſuſceptæ.*

1

† *Sax.* contrâ impiiſſimum Arium hæreticum.

2

3

4

5

æt ẏcende oþþe onþeg atynde þær þe hi pulopnedon. ⁊ þe amanrumiaþ mid heoptan ⁊ mid muþe ða ðe hi amanrumedan. ⁊ þa þe hi onfengon þe eac rþylce onfoð. pulopiende God Fæder butan fruman. ⁊ hir Sunu þone acennedan of Fæder * acenneone æp peopulde. ⁊ haligne Gaſt *fopþfeneone of Fæder ⁊ of Suna unaræcgendlice. rpa rpa þa bodedon ⁊ læpdon. ða þe bufan gemynegodan; Ða halgan Apoſtolaſ. ⁊ piteȝan ⁊ lareopaſ. þe ealle mid Cpiſtef node tacne fæſtnedon ⁊ undeſpritan ða ðe arettan done allican geleafan ⁊ done rihton mid Theodore Arceb'.

nihil addentes vel subtrahentes, & anathematizamus corde & ore quos anathematizaverunt, & quos susceperunt suscipimus, glorificantes Deum Patrem sine initio, & Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante secula, & Spiritum sanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hi quos memoravimus suprà, sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. Et nos omnes subscribimus, qui cum Theodoro Archiepiscopo fidem Catholicam exposuimus.

* cennedе.B.

* foſþfeſenone.B.

Cap. 18.

De Johanne Cantatore sedis Apostolicæ, qui propter docendum, venerat Britanniam.* * populum.W

Þſeſ eac rpylce on ðyſſum ðynoþe ⁊ ætgædere tpymede ða domaſ ðæſ * allican geleafan. re apþunþa þeſ Johanneſ Sce'. Petreſ cynicean ðæſ Apoſtoleſ heah rangere. ⁊ Abbudeſ Sce'. Martineſ mynſtreſ. re nipan com fram Rome þuþh hære Agaþoneſ þæſ Papan. þæſ hir lattеopre apþunþa Abbad de mon het Benedictuſ; Mid ðy he re ylca Benedictuſ mynſtep getimbrede on Breotone. on are Sce'. Petreſ þæſ ealdop Apoſtoleſ. on þære rtore þe mon hated ſetpire mufan; Ða com he to Rome mid hir erenpynhtan ⁊ geferan. ðæſ ylcan peoncef Ceolfrid. re æftep him ðæſ ylcan mynſtreſ Abbud pæſ. þæſ hir gepuna þ he eac oft æp on þære fore pæſ. ⁊ he apþunþlice fram ðære eadigan gemynde Agathoneſ ðæſ Papan onfangen pæſ. ⁊ he bæd ⁊ onfeng fram him on tpymneſſe ðæſ mynſtreſ freodomaſ. ðe he gepophte priuilegium of ðære Apoſtolican ealdorlicneſſe getrymede; ſæftep þon he de pirte þ &cgfripeſ pilla þæſ cynin-

* allican.C.

IN tererat huic synodo, paritérq; Catholicæ fidei decreta firmabat vir venerabilis Johannes archicantor Ecclesiæ sancti Apostoli Petri, & Abbas monasterii beati Martini; qui nuper venerat à Roma per jussionem Papæ Agathonis, duce reverendissimo Abbate [Biscopo,] cognomine Benedicto, [cujus suprà meminimus.] Cùm enim idem Benedictus construxisset monasterium Britanniæ, in honorem beatissimi Apostolorum Principis, juxta ostium fluminis Wiri, venit Romã cum cooperatore ac socio ejusdem operis * Ceolfrido; qui post ipsum ejusdẽ monasterii Abbas fuit, (quod & antè sæpiùs facere consueverat,) atque honorificè à beatæ memoriæ Papa Agathone susceptus est: petiítque & accepit ab eo in muñimentum libertatis monasterii quod fecerat, Epistolam privilegii, ex auctoritate Apostolica * firmatatam, juxta quod Ecgfri-

* Celfrido.T Cealfrido.W.

* Sic MSS. sing.

cynınʒeƿ ⁊ hıƿ lyƿneƿ pæƿ. ƿoƿ-
ðon ðe he hım ða lanðaƿe ƿoƿ-
ʒeaƿ ⁊ ƿealðe. ðe he ƿ̄ mynƿtep
onʒetımbƿaðe ; Ða onƿenʒ he
eac ƿone ƿopeƿƿpecenan Abbað
Johannem. ⁊ on Bƿeotone ʒe-
læðde. ƿ̄ he ƿceolðe on hıƿ myn-
ƿtƿe ðone ƿanʒ læƿan. to tƿelf
monƿum. ðe he æt Sce'. Petƿe
ʒeleoƿnoðe ; Ða ðyðe he Johan-
neƿ ƿƿa ðæƿ Papan beboð pæƿ.en-
ðebyƿðneƿƿe ⁊ ðeaƿ ðæƿ ƿanʒeƿ.
cpicƿe ƿtæƿne ðæƿ ƿopeƿƿpece-
nan mynƿtƿeƿ ƿanʒepaƿ læƿðe.
⁊ ða ðe ƿe hƿınʒ ealleƿ ʒeaƿeƿ
*ʒeðıh- on ƿuƿƿunʒe ƿymbel ðaʒa * abæ-
te. B. ðe. he eac ƿƿylce ƿtaƿum apƿat ⁊
on bec ʒeƿette. ƿeo on ƿam ylc-
can mynƿtƿe oƿ ƿıƿ ıƿ ʒehealðen.
⁊ ƿƿam monıʒum ƿyƿƿan oƿ ʒe-
hƿıðeƿ ymb apƿıten pæƿ. ƿƿylce
he eac Johanneƿ oƿeƿ beboð ƿƿam
ƿam Apoƿtolican Papan onƿenʒ.
ƿ̄ he ƿ̄ ƿceolðe ʒeoƿnlice ʒe-
pıtan ⁊ ʒeleoƿnıan. hƿylceƿ ʒele-
* ƿıce. B aƿan Angel cynneƿ * cynıce pæ-
ƿne. ⁊ hım ƿ̄ ʒeƿæðe ðonne he
eƿt to Rome hƿuƿƿe. ƿoƿ ðæƿe
pıƿan pæƿ ƿe Synoƿ ʒeƿomnoð.
on Bƿeotone ƿe ƿe æƿ ƿæʒðon.

dum regem voluiſſe, ac licentiam dediſſe noverat ; quo concedente & poſſeſsionem terræ largiente, ipſum monaſterium fecerat, accepit & præfatum Johannem Abbatem Britanniam perducendum, quatenus in monaſterio ſuo curſum canendi *annuum, ſicut ad ſanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egítque Abbas Johannes, ut juſsionem acceperat pontificis, & ordinem videlicet ritúmque canendi ac legendi vivâ voce præfati monaſterii cantores edocendo;& ea quæ totius anni circulus in celebrationem dierum feſtorum poſcebat; etiam literis mandando, quę hactenus in eodem monaſterio ſervata, & à multis jam ſunt circumquaque tranſcripta. [Non ſolùm autem idem Johannes ipſius monaſterii fratres docebat, verùm de omnibus penè ejuſdem provinciæ monaſteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti confluebant: Sed & ipſum, per loca in quibus doceret, multi invitare curabant. Ipſe autem, excepto cantandi vel legendi munere,] & aliud in mandatis ab Apoſtolico Papa acceperat, ut cujus eſſet fidei Anglorum Eccleſia diligenter ediſceret, Romámque rediens referret. [Nam & Synodum beati Papæ Martini centum & quinque Epiſcoporum conſenſu, non multò antè Romæ celebratam, contra eos maximè, qui unam in Chriſto operationem & voluntatem prædicabant, ſecum veniens, attulit ; atque in præfato religioſiſsimi Abbatis Benedicti monaſterio tranſcribendam commodavit. Tales namq; eo tempore fidem Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ multùm * conturbaverunt, ſed Domino donante, proditi jam tunc & victi ſunt. Unde volens Agatho Papa, ſicut in aliis provinciis, ità etiam in Britannia, qualis eſſet ſtatus Eccleſię, quomodo ab Hæreticorum contagiis caſtus, ediſcere, hoc negotium reverendiſsimo Abbati Johanni Britanniam deſtinato injunxit. Quamobrem collectâ pro hoc in Britannia Synodo, quam diximus,] inventa eſt in omnibus FIDES inviolata CATHOLICA. Datúmque illi exemplar ejus Romam perferendum: verùm ille patriam revertens, non multò poſtquam Oceanum tranſiit, arreptus infirmitate, ac defunctus eſt: Corpúſque ejus ab amicis pro-

* per annum. *VV.*

* *Sic MSS. ſing.*

Ða pæƿ ʒemeteð on eallum un-
ʒepemmeð ʒeleaƿa. ⁊ ƿıht. ⁊ hım
pæƿ ƿealð ƿeo byƿen. on ʒeƿƿıte
þæƿ Synoþeƿ ƿ̄ he ƿceolðe to
Rome læðan ⁊ he ða pæƿ to hıƿ
eþel hpeonƿenðe ; Ða æƿteƿ með-
mycłum ƿæce þæƿ ðe he ƿæ oƿeƿƿaƿen hæƿðe. þa pæƿ he ʒehƿı-
nen mıð untƿumneƿƿe ⁊ ƿoƿþƿeƿðe. ⁊ hıƿ lichoma ƿƿam

hıƿ

hiſ ſpeondum ⁊ ſor Sce'. Martines luſan pæſ to Turnum gelæded. ⁊ ðæſ anſunſlice bebýſiged on ſam mýnſtre ðe he ſone pæſ on Abbuddome; ⁊ ðeah ðe on ðam ſiſſæte. ſorſſeſnde. noht ðon læſ. ſeo býſen ðæſ ſihtan geleaſan Angel cýſnicean to Rome * gelæd pæſ. ⁊ ſnam ðam Apoſtolican Papan. ⁊ eallum ſe hine gehýſndon oſſe *ſneondon ſanc ſunſlices pæſ onſangen ;

pter amorem ſancti Martini, cujus monaſterio præerat, Turonis delatum atque honorificè ſepultum eſt.[Nam & benigno Eccleſiæ illius hoſpitio, cùm Britanniam iret, exceptus eſt; rogatúſque multùm à fratribus ut Romam revertens illo itinere veniret, atque ad eam diverteret Eccleſiam. Denique ibidem adjutores itineris & injuncti operis accepit.]Qui etſi in itinere defunctus eſt, nihilominus exemplum Catholicæ fidei Anglorum Romam perlatum eſt, atque ab Apoſtolico Papa, omnibúſque qui audiere vel legere, gratantiſsimè ſuſceptum.

* gelæded. C.
* geleondon. B.

Cap. 19.

Ut Ethildritha Regina virgo perpetua permanſerit ; cujus nec corpus in monumento corrumpi potuerit.

Onſeng Ecſnið ſe cýning gemæccan ⁊ nis. ðæſne noma pæſ Æſelonýſ Annan ðohtor eaſt Engla cýningeſ. ſæſ ſe oft æſ gemýnegodon pæſ ſe mon god ⁊ æſeſt. ⁊ ſuſh eall. ge on mode ge on ðæðum æſele; Snohte hi æſ him oſſeſ ſeſ to nise * ſe pæſ * ſuſ Gýſnpa ealdonmon. ðæſ nama pæſ Tondbýſht. Ac æſteſ medmýclum ſæce ðæſ ðe he hi to nise onſeng. he ſonſſeſnde; Ða pæſ heo ſeald ⁊ ſonginen. ſam ſoneſſnecenan cýninge ſæſ gemanan mid ðý ðe heo pæſ tſelſ nintna bnucende. hnæſene heo mid ecne onnalhneſſe mægſhadeſ ſundonlice anunde. ſna ſna me ſýlſum ſninnendum. Mid ſý rumum monnum com on tſeon hnæſeſ hit ſna pæne. ða ſæne eadigan gemýnde Sillfeſſ B'. ſæde. ⁊ cp'. ſ he pæne ſe cuſeſta gesnita hine clænneſſe ⁊ hine mægſhadeſ. to ðon ſ te Ecſnið ſe cýning him gehet ge * anan. B. lond ge mýcel ſeoh to gesýllanne. gif he ſa cpene * gesnannan ⁊ gelæsnan mihte ſ heo bnucan polde hiſ gesýnſcisteſ. ſonſon he geasne snite ſ heo nænigne monn ma luſode ſonne hine; Nif ſ to geonttnýſnianne ſ on une ýldo ſ beon mihte gesponan. C.

Accepit autem rex Ecgfridus conjugem nomine Ethildritham, filiam Annæ regis Orientalium Anglorum, cujus ſæpiùs mentionem fecimus, viri bene religioſi, ac per omnia mente & opere egregii. Quam & alter ante illum vir habuerat uxorem, princeps videlicet Auſtralium Gyrviorũ vocabulo *Tondberht. Sed illo poſt modicum temporis ex quo eam accepit defuncto, data eſt regi præfato : Cujus conſortio cùm duodecim annis uteretur, perpetua tamen manſit virginitatis integritate glorioſa, ſicut mihimet ſciſcitanti, (cùm hoc, an ità eſſet,quibuſdam veniſſet in dubium,) beatæ memoriæ Wilfridus Epiſcopus referebat dicens,ſe teſtem virginitatis ejus eſſe certiſſimum, adeò ut Ecgfridus promiſerit ſe ei terras ac pecunias multas eſſe donaturum, ſi Reginę poſſet perſuadere ejus uti connubio; quia ſciebat illam, nullum virorum plùs illo diligere. Nec diffidendum eſt, noſtrâ etiam ætate fieri potuiſſe, quod ævo præce-

*T. Tondberht.C

ſ

ꝺ ꝼoꝛꝺgongenꝺoꝛe ẏlꝺo oꝼꞇ ꝛe-
poꝛꝺen pæꝛ ⁊ ꝛeꞇꝛeoꝛe ꝛpell
cẏꝺaꝺ ⁊ ꝛecgaꝺ. ꝺuꝛh aneꝛ
Ꝺꝛihꞇneꝛ gifꝛe ⁊ ꝺæꝛ ẏlcan ꝛeꝺe
hine gehaꞇenꝺe pæꝛ miꝺ uꝛ punian oꝺ peoꝛulꝺe enꝺe. pæꝛ eac
ꝛpẏlce ꝺæꝛ godcunꝺan punꝺoꝛeꝛ ꝛpeoꞇol ꞇacnung. ꝺ ꝺæꝛe ẏlcan ꝼæmnan lichoma bebẏꝛigeꝺ bꝛoꝛnian ne mihꞇe. ⁊ ꝺ heo ꝼꝛam peꝛelicꝛe hꝛinenerꝛe ungepemmeꝺ apunoꝺe. bæꝺ heo ꝛꝛiꝺe lange ꝺone cẏninge ꝺ heo moꝛꞇe peoꝛulꝺ ꝛoꝛge ⁊ gẏmenne ꝼoꝛlæꞇan. ⁊ ꝺ he hi ꝼoꝛlæꞇe on mẏnꝛꝛe ꝺam ꝛoꝺan cẏninge Cꝛiꝛꞇe ꝺeoꝛian. ꝺ heo ꝺa penunge
*ꝼeꝛꝺe. æꞇnẏhꝛꞇan ꝺuꝛhꞇeah ; Ða *eoB. ꝺe heo on ſebban mẏnꝛꞇꝛe ꝺæꝛe Abbuꝺiꝛꝛan ꝛeo pæꝛ ſcꝼꝛiꝺeꝛ ꝼaꝺu ꝺæꝛ cẏninger. ꝺ iꝛ gereꞇeꝺ on ꝺæꝛe ꝛꞇoꝛe ꝺe mon nemneꝺ
* Co- *Coluꝺeꝛ buꝛh. ⁊ heo ꝺæꝛ haliglunꝺeꝛ- nẏꝼꞇe onꝼeng. ⁊ Goꝺeꝛ ꝺeoꝛ haꝺe. ꝼꝛam ꝺam ꝼoꝛerꝛꝛecenan B'.
buꝛh. B ꝛillꝼeꝛꝺe. ꝺa pæꝛ ẏmb an gep æꝼꞇep ꝺẏꝛꝛum ꝺ heo pæꝛ Abbuꝺiꝛꝛe geꝛoꝛꝺen. on ꝺam ꝺeoꝺ lanꝺe ꝺe iꝛ gecẏgeꝺ elige ꝺæp heo mẏnꝛꞇep geꞇimbꝛaꝺe Goꝺe ꝛillꝛumꝛa ꝼæmnena. ⁊
*ꝛeo * heo monigꝛa moꝺep ongan
ꝼæmne. beon. ge mẏꝺ bẏꝛenum heoꝛonB. licep liꝼep. ge eac miꝺ monungum ; ꝺecgaꝺ men be hẏꝛe ꝛẏꝺꝺan heo mẏnꝛꞇep geꝛohꞇe ꝺ heo næꝼꝛe linenum hꝛæglum
* heah bꝛucan ꝺolꝺe ac ꝛẏllenum. ⁊ ꝛelꝺon on haꞇum baꝺum heo
ꞇiꝺum. baꝺian ꝺolꝺe. buꞇan ꝺam * hẏhꝛꞇum ꝛẏmbelnerꝛꝛum. ⁊ ꞇiB. ꝺum æꞇ ealꝛꞇꝛum. ⁊ æꞇ Penꞇecoꝛꞇen. ⁊ ꝺẏ ꞇpelꝼꞇan ꝺæge o-
* gehul. ꝼep * geohol. ⁊ ꝺonne heo æꝛneꝛꞇ ꝺuꝛh hiꝛe ꝺenunge ⁊ hiꝛe
B. ꝺinenna ꝺa oꝺꝛe Cꝛiꝛꞇeꝛ ꝺeoꝛaꝛ ꝺa ꝺe ꝺæꝛ aꝺꝛægene pæꝛon. ꝺonne ꝺolꝺe heo eallꝛa nẏhꝛꞇ hi baꝺian ⁊ ꝺꝛean ; And ꝛelꝺon buꞇan maꝛan ꝛẏmbelnẏꝛꝛe on ꞇiꝺum. oꝺꝺe maꝛan nẏꝺ ꝺeaꝛꝼe. ma ꝺonne æne ꝛiꝺe on ꝺæge ꝺ heo ꝺolꝺe meꞇe ꝺicgan ; And ꝛẏmble gif hiꝛe heꝼigꝛe unꞇꝛumnẏꝛꝛe ne bepeꝛeꝺe oꝼ ꝺæꝛe ꞇiꝺe uhꞇ ꝛangeꝛ oꝺ luꞇꞇeꝛne ꝺæg.

* amica. Ꝓ. C.

* Elge. C. Eli. T.

dente aliquoties factum, fideles hiſtoriæ narrant, donante uno eodémque Domino, qui ſe nobiſcum uſque in finem ſeculi manere pollicetur. Nam etiam ſignum divini miraculi, quo ejuſdem fœminæ ſepulta caro corrumpi non potuit, indicio eſt, quòd à virili contractu incorrupta perduraverit. Quę multùm diu regem poſtulans ut ſeculi curas relinquere, atque in monaſterio tantùm vero regi Christo ſervire permitteretur; vbi vix aliquando impetravit, intravit monaſterium Ebbæ Abbatiſſæ, quæ erat * amita Ecgfridi regis, poſitum in loco quem Coludi urbem nominant accepto velamine Sanctimonialis habitûs, à præfato antiſtite Wilfrido. Poſt annum verò ipſa facta eſt Abbatiſſa, in Regione quæ vocatur *Elige; ubi conſtructo monaſterio, virginum Deo devotarum perplurimarum Mater virgo & exemplis vitæ cœleſtis eſſe cœpit & monitis. De qua ferunt, quia ex quo monaſterium petiit, nunquam lineis, ſed ſolum laneis veſtimentis uti voluerit, raróque in calidis balneis, præter imminentibus ſolenniis majoribus, [verbi gratiâ], Paſchæ Pentecoſtes, Epiphaniæ, lavari voluerit; & tunc noviſſima omnium, lotis priùs ſuo ſuarúmque miniſtrarum obſequio, cæteris quæ ibi eſſent famulis Chriſti. Rarò etiam præter majora ſolennia, vel arctiorem neceſſitatem, pluſquam ſemel per diem manducaverit ſemper, ſi non infirmitas gravior prohibuiſſet. Ex tempore matutinę ſynaxeos,

on cýnicean on halgum gebeodum rtod; Sume men eac rpýlce rægdon þ heo þurh pitedomes gaſt þa adle foreceode. ðe heo on foreþfeorde. ⁊ rpýlce eac ðara
*þinm. Godes þeopa*rum. ða þe of hire
B. *ut Lat.* mýnrtre of middan gearde pæron to gefeanne þ heo rputollice eallum cýðde; Ða geleorde heo to Dnihtne on middum hire hirum æftep reofon gearum þær þe heo Abbudðirran hade onfengˇ ⁊ þa gelice rpa rpa heo bebead na læf on oþre rtore butan on middum hire hirum æftep endebýrdnesrre ðe heo * gefeorde on
*gele- orde.B. tpeopene ðruh pær bebýrigedˇ Ða fengˇ æftep hire on ða denunge Abbudirran Seaxburh hire rpeortep. ða hæfde to pife Enconbýrht Cantpara cýninˇg ⁊ mid ðý ðe Æþelorýð pær rixtene gear bebýrigedˇ. ða licode ðære Abbudirran hire magan. þ heo hire ban upp adýde; ⁊ on nipe ðruh arette. ⁊ on cýnicean gedýde. þa het heo rume þa brodrý feran. ⁊ ðone rtan recean þ mon mihte ða þruh of geheapan. ⁊ gepýrcean; Ða eodan hi on rcip forþon helig land is æghpanan midpæterum ⁊ mid fennum ymbrealð. ne hit mycle rtanas hafeð. þa comon hi to rumre ceartre gehropenre noht feor ðanon. reo is on Englirc *Gnanta ceartre gecigedˇ. ⁊ hi ronagemettonbe ðære
*Gnan- tan rtpea- me. B. * ceartre peallum þurh of hpitum rtane fægere geporhte. ⁊ reo pær rpýlce eac gerirenlice gehlidad. mid gelice rtane; Ða ongeaton hi rona þ heopa æpende. ⁊ heopa
*rtpea- me. B. rihtæt pær fram Dnihtne rylfum gehnadod ⁊ gefýnþnad. ⁊ hi ðær Gode ðanc rægdon. ⁊ þa ðruh to ðam mýnrtre gelæddon mid ðý ða re lichoma ðære halgan fæmnan ⁊ ðære Cnirter bnýde openre ðære býrigenne pær
*ſc. lic- homa. forð on leoht gelæded. ða pær *he gemeted rpa ungebnofnod. ⁊ rpa ungepemmed rpa heo ðý ylcan dæge forþ-

fered

uſque ad ortum diei, in Eccleſia precibus intenta perſtiterit. Sunt etiam qui dicunt, quòd per prophetię ſpiritum, & peſtilentiam, quâ ipſa eſſet moritura, prædixerit; & numerum quoque eorum qui de ſuo monaſterio, hoc eſſent de mundo rapiendi, palam cunctis præſentibus, intimaverit. Rapta eſt autem ad Dominum, in medio ſuorum, poſt annos ſeptem, ex quo Abbatiſſæ gradum ſuſceperat. Et æquè ut ipſa juſſerat, non alibi quàm in medio eorum, juxta ordinem quo tranſierat, ligneo in locello ſepulta. Cui ſucceſſit in miniſterium Abbatiſſæ ſoror ejus *Sexburga, quam habuerat in conjugem Erconberchtus Rex Cantuariorum. Et cùm ſedecim annos eſſet ſepulta, placuit eidem ſorori Abbatiſſæ levari oſſa ejus, & in locello novo poſita, in Eccleſiam transferri. Juſsítque quoſdam è fratribus quęrere lapidem, de quo locellum in hoc facere poſſent. Qui aſcenſâ navi, (ipſa enim regio Elige undique eſt aquis & paludibus circundata, neque lapides majores habet,) venerunt ad *civitatulam quandam deſolatam non procul indè ſitam, quę lingua Anglorum Grantaceſter vocatur; & mox invenerunt juxta muros civitatis, locellum de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque ſimilis lapidis aptiſſimè tectum. Unde intelligentes à Domino ſuum iter eſſe proſperatum, gratias agentes, retulerunt ad monaſterium. Cúmque corpus ſacræ virginis ac ſponſæ Chriſti, aperto ſepulcro, eſſet prolatum in lucem, ità incorruptum inventum eſt, ac ſi eo-

* Saexburg. C

*Sax. civitatem.

ſepeo ⁊ bebẏſnigeo pæſe. ſpa ſſa ſe ſoneſæda B'. Pillſepþ ⁊ monige oþſe ða ðe hiſ cuþon. cẏðan ⁊ ſægðon ; Ac hpæþeſe cuþſan gepiſneſſe Cẏneſepþ læce ſe æſ hiſe pæſ þa heo ſopþſepðe ⁊ eſſ ða mon hiſe lichoman oſ bẏſnigenne up hoſ. pæſ hiſ gepuna ꝧ he ſægðe þa heo unſſum pæſ. ꝧ heo hæſðe mẏcelne ſpile on hiſe ſpeonan. ða heſ mon me cp'. he: ꝧ ic ðone ſpile gefſicoðe. ꝧ ſe ſeo ſcæþþenðe pæſa uſ ſleope ſeo ðæſ inne pæſ ; Mið ðẏ ic ꝧ ða ðẏðe ða pæſ heo gerepen ðuſh ſpegen ðagaſ. ꝧ hine * leohſoſ ⁊ ſpa pell pæſe ſpa ꝧ ſe monige healðon ꝧ heo gehæleð beon mihſe ſſom ðæſe unſſumnefſſe ; Ða ðẏ ðſiðdan ðæge pæſ heo eſſ heſigoð mið ðam æſſan ſaſum. ⁊ ſona pæſ gehſinen ⁊ genumen oſ miðdan eaſðe. ⁊ eall ꝧ ſaſ ⁊ ðone ðeað mið ecſe hælo ⁊ liſe onſendе ; Mið þẏ æſſeſ ſpa monigum geaſum hiſe lichoma pæſ up oſ bẏſnigenne ahaſen. ða aðenoðon hi ⁊ aſlogan gefelð oſeſ. ⁊ eall ſeo gefomnung bſoþþa ⁊ ſpeoſſa on ſpa halfe ſingende ẏmbſſoðon. ⁊ ſeo Abbuðiſſe in ꝧ gefelð eoðe. ⁊ ſeapa men mið hi. ꝧ hi ða ban polðon up aðon. ⁊ onþpean ⁊ gefeoſmian æſſeſ monna gepunon; Ða ſemninga gehẏſnðon pe ða Abbuðiſſan inne hluðoſe ſſæfne cleopian. Seo puloſ cp'. Ðſihſener noman ; Ða æſſeſ meomẏclum fæce ða cleopoðe me mon ⁊ ciggðe inn. * onpſneon ða ðunu ðæſ gefelðef. ða gereah ic lichoman ðæſe halgan Goðef fæmnan. upp ahafenne oſ bẏſnigenne ⁊ on beðde gefefteone. ⁊ pæſ ſlæpenðum men gelicſa ðonne ðeaðum; Ða onpſnigon hi eac hiſe onðpliſon ⁊ eoſoðon me ða punde þæſ ſniðef. ðe ic geo æſ ðẏðe. ða pæſ heo ſpa fæſſlice gehaloð. ꝧ ſe punðoſlice gemefe foſe openſe punde ⁊ geonienðe mið ða heo bebẏſnigeð pæſ. ꝧ ſeo ðẏnnefſe ðolh ſpaðo ⁊ ſeo læſſe æſẏpðe. ge eac ealle ða ſcẏſan ðe

* *Sic MSS. ſing.*

* *C. & W.*

*onpſnugon. C.

ſe lichoma mid bepunden pæſ-
*palge. ſpa on * pealge ⁊ ſpa nipe ⁊ ſpa
C. clæne æt ẏpoon ſpa ſpa dẏ ſeol-
ſan dæge hipe dam clænum li-
mum hi ymbſealde pæſon ; Sec-
gaþ eac men þa heo dſẏccead
pæſ ⁊ ſpencead mid ſpẏle ⁊ mid
ſape hipe ſpeopan þ heo pæſe
ſpẏþe luſtfulliende dẏrre un-
tſumneſſe cynne. ⁊ heo oft ge-
punolice cpæde. Ic pat cuþlice þ
ic begepẏhtum on minum ſpeo-
ſan bepe da bẏſſenne dẏrre
adle. ⁊ dẏrre untſumneſſe in
*gereah dam ic me * gemon geo bepan
geo. B. da ic geong pæſ da ẏolan bẏſ-
* ſigel- denne gẏldenſa * ſigla. ⁊ ic ge-
la.B. lẏfde þ me ſoſþon ſeo upplice
aſfærtnes polde ma hefigad be-
on mid ſape mines ſpeopan. þ ic
ſpa pæſe alẏſed ſnam þæſe ſcẏl-
de þæſe ſpẏþe idlan leaſneſſe.
mid dẏ me nu ſor golde ⁊ ſor
gimmum of ſpeopan ſorþlifad
seo ſeadnes ⁊ bſẏne dæs ſpẏles
⁊ pæncef ; bpæt. þa gelamp mid
dẏ gehſinenesſe dæſe ilcena ge-
zẏnlena þe mon of hipe licho-
man dẏde. þ deofol ſeocna ⁊
monigſa oþſa untſumneſſa oft
gehælede pæſon ; Spẏlce eac ſeo
þſuh in dæſe heo pæs æneſt be-
bẏſigad monigum monnum de
heopa eagan ſaſgedon ⁊ hefego-
dan peaſþ to hæle. þonne hi heopa heafod ⁊ heopa eagan to
onhẏldon ⁊ him to gebædon. ⁊ ſona ſeo gepemmednes þæs
ſaſes ⁊ dæſe hefigneſſe ſnam heopa eagum gepat ; Ond
hpæt hi da þſogan ⁊ baþedon done lichoman dæſe halgan
ſæmnan. ⁊ mid nipum hpægelum gegẏnedon. ⁊ in cẏſicean
bæſon. ⁊ on da ſtænenan þuſh gefettan. þe didef gelæded
pæs. ⁊ dæſ nu gẏta of þirne ⁊peaſdan dæg on mẏcelſe an-
* geme- puſþneſſe is hæfed. pæs þ eac mẏcel pundof þ ſeo dſuh pæs
ten ⁊ ſpa gemete þæſe ſæmnan lichoman gemeted ſpa ſpa heo
ge- ſẏndeſlice hipe gegeaſpod pæſe. ſpẏlce eac ſeo heafod
poſht. ſtof ſunded cpæft tiglice * gefoſht ⁊ gefceaplice gehi-
B. pad. þ æt ẏde to dam gemete hẏſe heafdes ; Is ðlig þ land

on-

amina omnia, quibus involutum erat corpus, integra apparuerunt; & ità nova, ut ipſo die viderentur caſtis ejus membris eſſe circundata. Ferunt autem, quia cùm præfato tumore ac dolore maxillæ ſive colli premeretur, multùm delectata ſit hoc genere infirmitatis, ac ſolita dicere : Scio certiſſimè, quia meritò in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam memini me ſupervacua monilium pondera portare; & credo, quòd ideo me ſuperna pietas dolore colli voluit gravari, ut ſic abſolvar à reatu ſupervacuæ levitatis; dum mihi nunc pro auro & margaritis de collo rubor tumoris, ardórque promineat. Contigit autem tactu indumentorum eorundem & dæmonia ab obſeſsis fugata corporibus, & infirmitates alias aliquoties eſſe curatas: Et loculum in quo primò ſepulta eſt, nonnullis oculos dolentibus, ſaluti fuiſſe [a]perhibent. Qui cùm ſuum caput eidem loculo apponentes [b]oraſſent; mox doloris ſive caliginis incommodum ab oculis amoverent. Laverunt igitur virginis corpus; & novis indutum veſtibus intulerunt in Eccleſiam : atq; in eo quod allatum erat ſarcophago, poſuerunt : ubi uſque hodie in magna veneratione habetur: mirum verò in modum ità aptum corpori virginis ſarcophagum inventum eſt, ac ſi ei ſpecialiter præparatum fuiſſet ; & locus quoque capitis ſeorſim fabrefactus, ad menſuram capitis illius, aptiſsimè figuratus apparuit. Eſt autem Elige in provincia Orientalium An-

* hpæt hpæga. C.

on eaſt Engla mægþa * hu hugu ſyx hund hiða on ealondeſ gelicneſſe. ⁊ eall ſpa ſpa þe cpæðon. miþ fenne ⁊ miþ pæteſe ymbſealð. ⁊ ſnam genihtſumneſſe æla. ða ðe on ðam ylcan fennum ſongene beoþ hit naman onfenge; Ðæſ gepilnoðe mynſtef habban ſeo gemyngaðe Cniſtef ðeopa. ſoſþon heo of ðæſe ylcan mægþe eaſt Engla lichoman ſnymþe læðde. ſpa ſpa þe ſoſeſſneccende pæſon;

glorum, regio familiarum circiter ſexcentarum, in ſimilitudinem inſulæ, vel paludibus (ut diximus) circumdata, vel aquis; unde & à copia anguillarum, quæ in eiſdem paludibus capiuntur, nomen accepit. Ubi monaſterium habere deſideravit memorata famula Chriſti, quoniam de provincia eorundem Orientalium Anglorum ipſa, ut præfati ſumus, carnis originem duxerat.

NOTÆ.

[a] Loculum [*Sanctæ Ethildrithæ*] ---nonnullis oculos dolentibus ſaluti fuiſſe perhibent.— Perhibent, *inquit Beda; hoc eſt,* οἱ πολλοί. *Beda* αὐτόθεν *non perhibet.*

[b] Qui, cùm ſuum caput eidem loculo apponentes ORASSENT--- *Oraſſent? Quemnam? vel, Quidnam potiùs? id ſcil.* Quod nonnullis ſaluti fuiſſe perhibent; *hoc eſt,* loculum. *Rex Aluredus Idololatriam non ferendam, minimè diſſimulat. Sax.* Illi autem caput ſuum oculóſque ſuos affixerunt, & ad illum oraverunt; *loculum, ſcilicet, in quo primò ſepulta fuit Ethildritha.*

Si tantam in loculo *fidem, quantam in ipſa Ethildritha, proſalute ſua, collocaſſent? Hujus plebeculæ ad Idololatriam, quamvis proclivis contemplatio, ad doctrinam Eccleſiæ ſaniorem, hîc non intempeſtivè nos revocabit.* Solum Deum *pro ſalute & auxilio invocandum eſſe. Homil.* 34. De oratione Moſis, *pag.* 201. *lin.* 20.

Joſue ða hæfde heoforlicne ſultum ⁊ afligde Amalech ⁊ hiſ folc miþ fepnum; Be ðyſum ſe magon tocnapan þ ſe Cniſtene ſceolon on ælcere eaſtðnyſſe æfre to Gode clypian. ⁊ hiſ ſultumeſ biddan miþ ſullum geleafan. gif he ðone nele hiſ ſultum uſ don. ne uſe bene gehyſan. ðon biþ ſputol þ ſe miþ yfelum dæðum hine æſ gefremeðon. ac ſe ne ſceolon ſpa ðeah ðære bene gefricean. oþþæt ſe miltheofta God uſ miltelice ahnedde; Moyſeſ hæfde rige ⁊ micelne ſultum ða hpile ðe he heolð hiſ handa on gebeðum. ⁊ hiſ ſilla ne atheofode ac ſe ſeſiga lichama. nu hæbbe ſe gefinn piþ ſone hetolan deofol. ⁊ he ſinþ on uſ. ſoſþam ſe he pælhfeof iſ; ⁊ hu biþ ſonne gif ſe nellaþ to þam hælende clypian. ſonne Moyſeſ ſeſigynſt ne mihte beon belaðod; Pitodlice

Sſ 3 biþ

[a] *nunquam ergò creaturam.*

[b] *ad Deum. ſcil.*

[b] *nolunt autem qui ad creaturas confugiunt;*

bıþ oꝼepꝛꝛpıþeo ðuꝑh þone ꝛpıcolan ðeoꝼol. ꝛeþe nele clẏpıan Cꝛıꝛt him to ꝼultume ; ælc ꝑıhtꝑıꝛmann hæꝼde ꝛꝑa ꝑe ꝑæðaþ on bocum ꝼultum ⁊ hꝑeðinge ꝛeþe mið ꝼullum ġeleaꝼan on hıꝛ eaꝑꝼoþnẏꝛꝛum to ðam ælmihtıgan clẏpode ; Nıꝛ nan ðinġ ꝛꝑa laþ þam ġeleaꝼleaꝼum ðeoꝼle ꝛꝑa þ hine man ġebıðde bealðlice to Goðe. ꝼoꝑþam ðe ꝛe ꝛpıcola þat þ hıꝛ pæꝑna ꝛceolon þuꝑh halıe ġebeðu tobeꝑꝛtan ꝛpıþoꝛt. ⁊ he bıþ oꝼepꝛꝛpıþeo ꝛẏmle ðuꝑh ġebeðu ; Foꝑþı he cunnaþ ġeoꝑne þonne ꝑe clẏpıaþ to Goðe hu ne maġen tobꝑecan ða ġebeðu mið coꝛtnunġum. ⁊ uꝑe moð apenðan oꝼ ðam ꝑeoꝑce ðuꝑh þ. oþþe he mið ġẏmeleaꝼte huꝑu uꝛ ġebẏꝛġaþ. oþþe mið ꝛmeaġunġum ꝛmealice uꝛ hꝑem þ. þonne ꝛꝑꝑece ꝑe ꝛoþlice to Goðe ꝛẏlꝼum ꝛꝑa ; And þonne ꝑe bec þæðaþ oþþe þæðan ġehẏꝛnaþ. ðonne ꝛꝑꝑẏcð God to uꝛ ðuꝑh ða ġaꝛtlıcan þæðinġe ; Se mann moꝛt hine ġebıðdan ꝛꝑa ꝛꝑa he mæġ ⁊ cann. ꝼoꝑþam ðe ꝛe ælmihtıġa God cann ælc ġeꝑeoꝑð tocnapan. ⁊ on ælceꝑe ꝛtope man moꝛt mæꝑꝛıan hıꝛ Dꝑihten. ⁊ hine ġebıðdan. beo ðæꝑ þæꝑ he beo ; Man ꝛceal ꝛꝑa ðeah ꝛecean cẏꝑcean ġelome.----

Et pag. 206. *lin.* 1.

Uꝛ ıꝛ neoð þ ꝑe clẏpıon to Cꝛıꝛte ġelome. butan hı ġeleaꝛte ⁊ hıꝑunġe ꝛꝑa þeah ; Spa ꝛꝑa ꝛe lichama leoꝼaþ be hlaꝼe ⁊ ðꝑınce ꝛꝑa ꝛceal ꝛeo ꝛapul libban be laꝑe ⁊ ġebeðum ;

Nobis necessum est, ut Christum frequenter invocemus, veruntamen absque negligentia & dissimulatione : sicut corpus pane potúque vivit, sic anima vivit doctrinâ precibúsque.

Et pag. 212. *lin.* 17. *Exemplo Sanctorum hîc in terris viventium, atque pro peccatoribus orantium ductus, sic ait.*

Be þẏꝛꝛum man mæġ to cnapan þ micelum ꝛꝑemiaþ þam læꝑeðum mannum þa ġelæꝑeðan Goðeꝛ ðeoꝑaꝛ. þ hı mið heoꝑa ðeoꝑðome him ðinġıon to Goðe ;

Ex istis scire quis poterit quòd multùm prosint Laicis hominibus docti Dei ministri, ut per cultus suos, pro illis ad Deum *intercederent.*

Meminerit hîc Lector, Homiliam & Sanctorum invocationem tacere, & orationem ad Deum solum constanter premere.

Sufficit isthæc de Mosis Oratione ad Deum adjecisse, occasionem à quibusdam ad loculum *Ethildrithæ orantibus eò libentiùs hîc arreptâ ; ut ostendamus Homiliam,*

ſtam, nullam velle anſam prenſare premendi creaturarum invocationem: Quin potiùs Veri, Æterni, & Catholici cultûs fundamenta ponere & ſtabilire; ut hinc è mentibus Anglorum veterum cultus ſuperſtitioſus, iiſdem argumentis ſtatim excidat, quibus Papa Bonifacius totum Saxonum gentilium idololatriæ fermentum expugnavit.*

*lib. 2. cap. 10

Videte Crucem ipſam, contra fidem hiſtoriæ, adorari, pag. 165. lin. 1. &c. Quendam adhærere tumbæ S. Oſwaldi, pag. 192. lin. 21. Alterum ad corpus Ethildrithæ more orantium inclinare, pag. 283. Et ad ipſum loculum orare, pag. 309. lin. 20.

Cap. 20.

Hymnus de illa.

Sax. Deeſt VIdetur opportunum huic hiſtoriæ etiam Hymnum virginitatis inſerere, quem ante annos plurimos in laudem ac præconium ejuſdem reginæ ac ſponſę Chriſti †(& ideò veraciter reginæ quia ſponſæ Chriſti) ‡ Elegiaco metro compoſuimus: & imitari morem ſacræ ſcripturæ, cujus hiſtoriæ carmina plurima indita, & hæc metro ac verſibus conſtat eſſe compoſita.

†† *deſunt. W.*

*Alma Deus trinitas, *qui ſecula cuncta gubernas,* * *quæ. W.*
Annue jam cœptis alma Deus trinitas.
Bella Maro reſonet, nos paucis dona canamus,
Munera nos Chriſti, bella Maro reſonet.
Carmina caſta mihi fœdæ non raptus Helenæ;
*Luxus erit *lubricis, carmina caſta mihi.* * *lubricus. W.*
Dona ſuperna loquar, miſeræ non prælia Trojæ,
Terra quibus gaudet; dona ſuperna loquar.
En Deus altus adit venerandæ virginis alvum!
Liberet ut homines, en Deus altus adit!
b Fœmina virgo parit mundi devota parentem,
Porta Maria Dei; fœmina virgo parit.
Gaudet amica cohors de virgine matre tonantis,
Virginitate micans; gaudet amica cohors.
Hujus honor genuit caſto de germine plures,
Virgineos flores hujus honor genuit.
Ignibus uſta feris, virgo non ceſſat Agathe,
Eulalia & perfert, ignibus uſta feris.
Caſta feras ſuperat, mentis pro culmine Tecla,
*Eufemia *ſacras; caſta feras ſuperat.* * *rapidas. T.*
Lætaridet gladios ferro robuſtior Agnes,
Cecilia infeſtos, lætaridet gladios.
Multus in orbe viget per ſobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.
Noſtra quoque egregia jam tempora virgo beavit,
Ethildritha, nitet noſtra quoque egregia.
Orta patre eximio regali & ſtemmate clara.
Nobilior Domino eſt, orta patre eximio.
Percipit inde decus reginæ & ſceptra ſub aſtris.
Plus ſuper aſtra manens percipit inde decus.
c Quid petis alma virum ſponſo jam dedita ſummo?
Sponſus adeſt Chriſtus, quid petis alma virum?
Regis ut ætherii matrem jam credo ſequaris,
Tu quoque ſis mater regis ut ætherei.
Sponſa dicata Deo bis ſex regnaverat annis,
Inque monaſterio eſt ſponſa dicata Deo.
Tota ſacrata polo, celſis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota ſacrata polo.
Virginis alma caro eſt tumulata bis octo Novembres;
Nec putet in tumulo virginis alma caro.* * *Sic MSS.*

Chriſte

Chriſte! tui eſt operis, quia veſtis in ipſa ſepulchro
Inviolata nitet, Chriſte! tui eſt operis.
Hydros & ater abit, ſacræ pro veſtis honore;
Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
Zelus in hoſte furit quondam qui vicerat Evam:
Virgo triumphat ovans: zelus in hoſte furit.
Aſpice nupta Deo, quæ ſit tibi gloria terris,
Quæ maneat cœlis; aſpice nupta Deo.
Munera læta capis feſtivis fulgida tædis;
Ecce venit ſponſus; munera læta capis.
Et nova dulciſono modularis carmina plectro,
Sponſa hymno exultas, & nova dulciſono.
Nullus ab altithroni comitatu ſegregat agni;
** Quam affectu tulerat, nullus ab altithroni.*

* Sponſam, ſcil.

NOTÆ.

[a] In laudem & præconium ejuſdem Reginæ, ac ſponſæ Chriſti [*ſcil. Ethildrithæ, Regis Annæ filiæ, Elienſis monaſterii, nobiliſſimi quondam, & antiquiſſimi Abbatiſſæ: Ethiliritha, nomine pervulgato* Saint Audry, *Anglis omnibus innoteſcit. Ab urbecula Grantaceſtria grandæva, in vicinia Academiæ Cantabrigienſis ſita,* (*ad cujus* **antiquitatem Academia quoque ſuam geſtit referre*) *S. Ethildritha juſſit Eliam uſque, naviculâ deportari locellum marmoreum, ad exuvias corporis ſororis Sexburgæ excipiendas & conſervandas. Cap.* 19. *totum recognoſce. Sed honore quanto S. Ethildritham Anglicana gens antiquitus habuerit, oratio panegyrica & anniverſaria, quam loco homiliæ publicæ, popellus noſter imbibere ſolebat, in membranis Academiæ publicæ noſtræ tutò conſervata, hodie demonſtrabit. Cujus initium Latinè redditum ſic in lucem profero.* *Hom.* 51. *pag.* 64.

* *Vide Cl. Caium de antiqu. Cantabr. Acadeṁ.*

Þe þyllaþ nu appiten ðeah ðe hit punðoplic þý. be þæne halgan æþelðryðe þam enðliscan mæðene ðe pæf mið tpam pefum. ⁊ þa þeah punðe mæðen þa ða punðpa þputeliaþ þe heo þýncð gelome. Anna hatte hýne fæðef eaft enðla cýninð þpiðe Cpiften man. þa he cýðde mið peopcum. ⁊ eall hif team peaft gepuphoð þuph God. æþælðryð peaft ða fonðgifen anum ealðopmen to pi-fe. ac hit nolde God þ heope mæðhað pufde mið hæmede aðý-leðoð. ac heolo hi on clænnýffe fonþan þe he if God ⁊ eall mæð þ he pýle. ⁊ on manegum pifum hif mihta gefputeliaþ; Ðe ealðopman gepat þa hit God polde. ⁊ heo peaft gegifen ecgfriðe cýninge ⁊ tpelf geaf punde mæðen on ðæf Kýninðef finfcipe.

Scribemus modò, quantumvis mirabile exiſtat, de S. Ethildritha, Anglicana illa virgine; quæ cum duobus maritis unà fuit; attamen virgo permanſit, ſicut miracula oſtendunt quæ ſæpiùs operatur. Anna dictus eſt pater ejus, orientalium Anglorum Rex; vir perquam Chriſtianus, prout operibus ipſe teſtatus eſt, totáque ejus progenies à Deo nobilitata fuit. Tunc Etheldritha cuidam Principi dabatur in uxorem: voluit tamen Deus virginitatem ejus per conjugium deleri; ſed in puritate illam conſervavit. Deus enim cùm ſit, omnia poteſt quæ velit; multiſq; modis ſuam potentiam oſtendit. Tunc obiit princeps, cùm ità Deus voluiſſet: Data autem fuit Ecgfritho Regi; annóſque duodecem in regis hujus connubio, permanſit virgo; ſicut miracula multa gloriæ ſuæ, & virginitatis ſæpe teſtantur. Feſum dilexit illa, qui illam intemeratam ſervavit; Deíque miniſtros honoravit, quorum unus Wilfridus Epiſcopus fuit, &c.

frpa fputele punðpa hýne mænþa cýþaþmæþgað gelome. heo luſoðe ðonne hælend ðe hi heolð unpemmod. ⁊ Godef ðeopaf puþþoðe. an ðæpa pæf Pilfriþ birceop. &c.

[b] Fœmina

[b] Fœmina virgo parit-------- *S. Mariam hîc in tertia persona celebrat : Tantum abest ut* Θεοτόκον *invocet.*

[c] Quid petis Alma virum ? -------- *Hîc verò Sanctam Ethildritham per Apostrophen alloquitur : Eâdem opellâ utramque potuisset invocare, si a què necessarium, & consentaneum verbo Dei, vir divinus censuisset. Quales concceptus de sanctis Angelis, Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus & Confessoribus Ecclesia Romano-Saxonica populo, in* Natali omnium Sanctorum *commendaverit, testatur Sermo Catholicus, illo die, commemorationi Sanctorum dicato, quotannis publicè recitatus ; ex quo omnia, quæ causam præsentem illustrare, & quæ etiam, vel contra nos facere videntur, excerpere non incommodum judicavi. pag.* 225. *lin.* 13.

Goder halgan rind englar ⁊ menn. englar rind gastar butan lichaman; Be dam pe forhtiap pela to rppecenne. forpan de Gode anum is to gepitenne hu heopa ungerepenlice gecynd butan ælcere bermitennyrre obpe panunge on ecere hluttornyrre dunhpunad; Deah hpæpere pe oncnapap on halgum gerpitum ꝑ nigon engla peord rind punigende on heofonlicum prymme de næfre nane rynne ne gefremedon; Nu is der dæg dirum englum aprpunplice gehalgod. ⁊ eac pam halgum mannum de punh micclum gepincpa fram frymde middan geapder Gode gebugon. of dirum pæron æfter heah fædepar eapfæfte. ---Sumum denodon englar. Sumum fugelar of ꝑ englar eft on eapelicum forhfride hi to Gode fepedon. Eala du eadige Godes cennestre. Symle mæden Maria. tempel dæs halgan gastes. mæden æs geeacnunge. mæden on geeacnunge. mæden æftes geeacnunge. micel is din mæsd on dirum fneolr dæge betpux pam forefædum halgum. Forpan de dunh pine clænan cenninge him eallum becom haligniss ⁊ heofonlican gepincpum. pe rppecap be dære heofonlican cpene endebyrdlice æftes pisfadе. --Eallum dirum forefædum halgum. ꝑ is englum ⁊ Godes gecorenum mannum is pyres dæges punpmynt gemærrod on geleaffulre gelapunge him to punpmynte ⁊ us to fultume. ꝑ pe punh heopa

Dei Sancti, Angeli sunt & homines. Angeli Spiritus sunt incorporei. De illis multa dicere formidamus, quoniam Dei* solius *est scire, quî illorum natura invisibilis, absq; omni contagio aut defectu, in æterna claritate permaneat. Verùm tamen in Sacris Scripturis intelligimus quòd novem Angelorum exercitus permaneant in solio cœlesti, qui nullum unquam peccatum perpetraverint.* Et lin. 28. *Hodiernus autem dies sanctis Angelis honorificè sacratur, atque etiam sanctis hominibus, qui per magnam gloriam ab initio hujus mundi, Deo servierunt. Et ex his primi erant Patriarchæ religiosi.* Et pag. 228. lin. 5. *Quibusdam [Sanctorum in desertis viventium] ministrarunt Angeli; quibusdam volatilia: donec Angeli, postea facilem per obitum, illos ad Deum perduxerint.* * O tu Beata Deipara, semper Virgo Maria; *Spiritus Sancti templum, Virgo ante conceptionem, Virgo in conceptione, Virgo post conceptionem : magna est tua, in hoc festo die inter Sanctos prædictos gloria; Quoniam per puram tuam genituram illis omnibus sanctitas, & cœlestis gloria obventunt. De cœlesti Regina ordine [suo,] secundùm statum uxoralem loquimur---* Et lin. 20. *Sanctis hisce omnibus prædictis, hoc est, Angelis, hominibúsque Dei electis, hujus diei honor in Ecclesia fideli celebratur; illis in honorem, nobísque in auxilium: ut nos per illorum in-*

* *ultra Scripturam in sacris sapere, insipientiæ est.*

* *Apostrophe ad S. Deiparam absque invocatione, usitatissima.*

þinggnæðene him gefeplæhte beon moton; Ðæs us getibige se milðheorta Drihten þe hi ealle ⁊ us mid his deoppuphan bloðe fram deofles hæftnedum alyse; þe sceolon on þyssere mæslican fæste tide mid halgum gebedum ⁊ lofsangum us geinnian swa hwæt swa we on oþrum fneðlse dagum ealles geares ymbsyner ðurh mennisce tyddennysse hponlicor gefyldon. ⁊ carfullice hogian þ we to ðære ecan fæste tide becumon;

tercessionem illis assimilemur. Hoc nobis * donet misericors Dominus, qui illos omnes & nos sanguine suo pretioso, à diaboli vinculis liberavit. *Debemus nos hoc tempore festivo, per sanctas preces, & hymnos [nosmet] corrigamus, in quibuscunque, festit reliquis per totius anni curriculum, pro humana infirmitate, aliquando peccaverimus: & solicitè curemus, ut ad æternum illud festum perveniamus.*

* *In Natali Sanctorum, Deum solum in sermone publico, invocat homilista.*

Et ex Evangelio in Natale Sanctorum, *scil.* VIDENS IESUS TURBAS ASCENDIT IN MONTEM, *post Beatitudines Sanctorum octo explicatas, sic tandem pag.* 232.

Ac uton biddan mid inweardne heortan þone ælmihtigan wealdend. we ðe us mid menigfealdre mæssunge ealna hiss halgena nu to dæge geblissode. þ he us getibige genihtsumnysse hiss miltsunge ðurh heora menifealdan þingnæðena. þ we on ecere gefihðe mid him blission. swa swa we nu mid hwilendlicne denunge hi sunnia ð. Sy sulðor ⁊ los hælendum Cristе se ðe is anginn ⁊ ende. scyppend ⁊ alysend ealna halgena mid Fæder ⁊ mid halgum Gaste á on ecnysse. Amen.

Nos verò **Gubernatorem omnipotentem intimo corde obsecremus, qui multiplici Sanctorum suorum omnium gloriâ nos hodie lætari fecit, ut ille nobis misericordiæ suæ copiam, per multiplicem illorum intercessionem donare velit, unde in æterna visione cum ipso unà gaudeamus,* SIT HONOR ET GLORIA JESU CHRISTO, *qui est principium & finis,* Creator & Redemptor *omnium Sanctorum,* CUM PATRE ET SPIRITU SANCTO, *semper, in æternitatem. Amen.*

* *Hîc quoque Die Natali Sanctorum, solum Deum invocare hortatur.*

Cap. 21.

Ut Theodorus Episcopus inter Ecgfridum, & Æthilredum reges pacem fecerit.

Da ðy nigeðan geare Ecgsriðes rice ðæs cyninges wæs geweorðed ⁊ ongunnen hersig gewin. ⁊ mycel gefeoht betweoh * him B. & C. * hine ⁊ Æðelreðe Mynecna cyninge. ða wæs ofslagen on ðam gefeohte se Þrentan streame ðære ea Elfwine Ecgsriðes broðor*. wæs he geonga æðeling eahtatyne wintra. se wæs swyðe lufigendlic ⁊ leof æghwæðere þeode. forðon he his sweostor seo wæs Orðryð haten. hæfde Æðelred Mynecna cyning him to wife; ⁊ mid ðy

ANno regni Ecgfridi nono, conserto gravi prælio inter ipsum & Æthilredum Regem Merciorum juxta fluvium Treanta, occisus est Elfwini, frater regis Ecgfridi; juvenis circiter decem & octo annorum, utrique provinciæ multùm amabilis. Nam sororem ejus, quæ dicebatur *Ostridi, rex Æthilredus habebat uxorem. Cúmque materies belli acrioris

* Osthryth. *C.* Eastrith. *T.* Ostrit. *W.*

* wæs cyninges. B. & C.

*ꝼꝛim-
þan. C.

ðý ða * ꝼꝛimman ꝿeꝼeohꝛ ⁊ lenꝿan ꝼeonðꝼciper anꝺꝛimber beꝛꝛih ða þeþan cýninꝿar. ⁊ ða ꝼolc þæꝛ ꝿeꝛepen upp cumenðe. ða Theoðoꝛ Goðe ꝼe leoꝛa B'. miꝺ ꝿoðcunðe ꝿiꝼe. ⁊ ꝼulꝛume miꝺ hiꝛ halpenðne ꝛþýmneꝛꝛe ⁊ laþe. þa onꝿunnenã beþneꝛꝛe ꝛþa mýcelne ꝼneceðneꝛꝛe eallinꝿa aðpæꝛcte. ꝛo ðon þ he ꝿeꝛibbaðe

*beꝛpe-
onum.
C.

þa cýninꝿaꝛ * beꝛꝛih. ⁊ þa ꝼolc þ nænigeꝛ manneꝛ ꝼeoꝛh ꝛo loþe peaꝛð. ne maþe bloð ꝿýꝛe. þæꝛ ꝼoꝛ þam oꝼꝛlæꝿenan cýninꝿeꝛ bꝛeþeꝛ. ac he miꝺ ꝼeo þiþ hine ꝿeþinꝿoðe þ heoꝛa ꝛib þæꝛ ꝛýþþan ꝛeahꝛ. ⁊ ꝛib mýcelne ꝛiðe æꝼꝛeꝛ þonne beꝛꝛýh ða ýlcan cýninꝿaꝛ ⁊ heoꝛa þice apunoðe ;

Cap. 22.

Ut vincula cujuſdam captivi, cùm pro eo miſſæ cantarentur, ſoluta ſint.

ON þam ꝼoꝛeꝛþþecenan ꝿeꝼeohꝛe ðe Ælꝼþine þæꝛ cýninꝿeꝛ bꝛoþeꝛ oꝼꝛlaꝿen þæꝛ. þ ꝛum ꝿemýnðelic þiꝛe þæꝛ ꝿeþoꝛðen. ꝛeo niꝛ no ꝛo ꝼoꝛþꝛýꝿianne. ac hi bꝛecþ moniꝿþa hælo. ꝿiꝼ heo aꝛæð bið ; þæꝛ ðæꝛ oꝼꝛlæꝿen on ðam ꝿeꝼeohꝛe beꝛꝛih oðþe ꝛum ꝿeonꝿ ðæꝛ cýninꝿeꝛ ðeꝿin ꝺcꝼꝛiþeꝛ. ðæꝛ nama þæꝛ Imma. miꝺ ðý he ða ðý ðæꝿe. ⁊ ðæþe æꝼꝛeꝛþýlitenðan nihꝛe beꝛꝛih þaþa oꝼꝛlæꝿenþa ꝿelic ðeaðum læꝿ. ða ætnýhꝛꝛan onꝼenꝿ he ꝿaꝛꝛe ⁊ peaꝛþ ꝿeeðþýþþeð. ⁊ up aꝛæꝛ. ⁊ ꝛýlꝿa hiꝛ ꝼunða apþaþ. ꝛþa ꝛþa he meahꝛe. ⁊ æꝼꝛeꝛ ðon he hine ꝿeþeꝛꝛe meðmýcel þæc. ða ahoꝼ he hine upp. ⁊ onꝿan apeꝿ ꝿan ꝿiꝼ he hþæþ ænigne ꝼþeonð meahꝛe ꝿemeꝛen þe hiꝛ ꝿýmenne ðýðe. ⁊ hiꝛ ꝼunða laꝛnian polðe; Ða he þa þ ðýðe. ða þæꝛ he ꝿemeꝛeð ⁊ ꝿenumen. ꝼþam þam monnum ðæꝛ ꝼeonðlican peoþeðeꝛ. ⁊ þa læððan hine ꝛo heoꝛa hlaꝼoꝛðe þa þæꝛ ꝼÞelþeðeꝛ ꝿeꝛiþ ðæꝛ cýninꝿeꝛ; Ða ꝼþæꝿn hine ꝛe hþæꝛ he þæþe. ða onðþæðde he anðeꝛꝛan þ he cýninꝿeꝛ þeꝿen þæþe. [*ac he ꝛæðe] þ he ꝼolclic man þæþe

MS. B. ſed Cant. ahꝛæꝿðe.

IN præfato autem prælio, quo occiſus eſt rex *Ælwini [a] memorabile quoddam factum eſſe conſtat, quod nequaquam ſilentio prætereundum arbitror, ſed multorum ſaluti ſi referatur, fore proficuum. Occiſus eſt ibi inter alios de militia ejus, juvenis *vocabulo Imma; qui cùm die illo & nocte ſequente, inter cadavera occiſorum ſimilis mortuo jaceret, tandem recepto ſpiritu revixit, ac reſidens ſua vulnera, prout potuit, ipſe alligavit. Deinde modicum requietus levavit ſe, & cœpit abire ſic, ubi amicos, qui ſui curam agerent, poſſet invenire. Quod dum faceret, inventus eſt & captus à viris, hoſtilis exercitûs, & ad Dominum ipſorum, comitem videlicet Ethilredi regis, adductus. A quo interrogatus quis eſſet, timuit ſe militem fuiſſe confiteri; ruſticum ſe potiùs &

* *Sax.* Regis frater.
* Elwine. *W.*

* *Sax.* juvenis quidam, Regis famulus.

ȝ ðeapfendoe ȝ ȝepiſaþ hæfde. ȝ þ he forþon in ða fýnd come. þ he ſceoldæ cýninȝeſ þegnum heora ȝlýfene ȝ metde læðan. ȝ mið heora heafod ȝemacum; Ða onfenȝ fe ȝeriþ hine. ȝ hiſ ȝýmenne ðýde. ȝ hiſ funde het lacnian. ða he ða onȝan ðfumian ȝ halizan. ða bebeaþ he. þ hine mon ȝebunde. ðý læſ he on niht onfeȝ fluge. ȝ befæle. ða[*ne] mihte hine man ȝebindan; Forþon þe fona ðæſ ðe hi on þeȝ eodan. ða ðe hine bundan þonne ðoſlapan ða bendaſ ȝ tolýſede fæſton; Hæfde he aȝenne broðer Mærſe Pfeoſt. ðæſ noma wæſ Tunna. fe wæſ Abbud on þam mýnſtre ȝ on ðære ceaſtre feonu oþ ðiſ fſam hiſ noman is nemned Tunnan ceaſtre; Mið ðý he hine hýfde on ðam ȝefeohte oferlæȝene. þa com he ȝ fohte on þam fæle hiſ lic hræðer he hit finðan mihte. ða funde he oþerne þuſh eall þinȝ him þone ȝelicaſtan. þa tealde he þ he hit fæne. bæſ he hine þa to hiſ mýnſtre. ȝ anlice bebýſiðe. ȝ foſ alýſnefſe hiſ ſaule ȝelomlice Mærſe ſanȝ ðýde; Ðære mæſſunȝe wæſ ȝefoſðen þ ic æſ *cuþe. þ hine nænis man mihte ȝebindan. ac ſona inſtæpe ða bendaſ toſlupon ȝ he onlýſed wæſ; Betwýh þa ðinȝ þa eac fe ȝeriþ feþe hine hæfde onȝan funðrian. ȝ hine fſinan. foſ hon hine mon ȝebindan ne mihte. ȝ hine acſaðe hwæþer he ða alýfendlican* time cuþe. ȝ ða ſtanaſ mið hine apſitene hæfde. be ſfýlcum menn * leaſ. * læaſ ſpell ſecȝaþ. ȝ ſpfecaþ þ hine mon foſþon ȝebindan B. & C. ne mihte; Ða ȝſpaſnede he þ he noht ſfýlcſa cſæfta cuþe. Ac ic hæbbe cſ'. he on minſe mæȝþe minne broþeſ Mærſe Pfeoſt. ȝ ic þat þ he me ofſlæȝenne tala ð. ȝ foſ me ȝe- *þinȝ- lomlice mæſſaþ. ȝ ȝif ic nu on oðrum liſe wæne. þonne nunȝe. wæne min ſaul ðæſ ðurh hiſ * ðinunȝe fſam ðam ecum B. bendum ȝ pitum alýſed; Mið ðý he ða hwýlce huȝu tið mið

*B. ut Lat

pauperem, atque uxorio vinculo colligatum fuiſſe reſpondit; & propter victum militibus adferendum, in expeditionem ſe cum ſui ſimilibus veniſſe teſtatus eſt. At ille ſuſcipiens eum, curam vulneribus egit; & ubi ſanari cœpit, noctu eum, nè aufugeret, vinciri præcepit; nec tamen vinciri potuit. Nam mox, ut abiere qui vinciérant, eadem ſunt ejus vincula ſoluta. Habebat enim Germanum fratrem, cui nomen erat Tunna, presbyterum & Abbatem monaſterii in civitate quæ hactenus ab ejus nomine Tunnaceſtir cognominatur. Qui, cùm eum in pugna peremptũ audiret, venit quærere, ſi fortè corpus ejus invenire poſſet; inventúmque alium, illi per omnia ſimilimum putavit ipſum eſſe, quem ad monaſterium ſuum deferens honorificè ſepelivit, & pro [b] abſolutione animæ ejus ſæpiùs miſſas facere curavit. Quarum celebratione, factum eſt quod dixi; ut nullus eum poſſet vincire quin continuò ſolveretur. Interea comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit; quare ligari non poſſet: an fortè literas ſolutorias, de*qualibus fabulæ ferunt, apud ſe haberet, propter quas ligari non poſſet. At ille reſpondit, nihil ſe talium artium noſſe: Sed habeo fratrẽ, inquit, presbyterum in mea provincia; & ſcio, quia ille me interfectum putans, pro me miſſas crebras facit; & ſi nunc in alia vita eſſem, ibi anima mea per interceſſiones ejus ſolveretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud comitem teneretur,

*C. ut Sax.

*cpæþ. C

*þune. B

* leaſ. B. & C.

*þinȝ- nunȝe. B.

mið

mid done gerih hæfed þær da ongeaton hi þa þe hine geornlice ſceapodon of hiſ ſplitan ⁊ *on gebæþum. ⁊ eac ſpylce on hiſ porpum þ he ne þær of þeaſpendum polce ſpa ſpa he ſægde. ac þ he þær æþelne ſtpynde ⁊ Da gecygde ſe gerih hine digollice to him. ſpægn hine da geornlice hpanon he pære. ⁊ hpæt he pære. ⁊ him þær gehatende þ he him naht laþeſ ne yfele. leſ geden polde. gif he him þ hluttornlice gecyþan polde hpæt he pære ⁊ Da dyde he ſpa ondette him ⁊ ſægde þ he pære cyninges denig. Da ſpranede he him ⁊ cp'. Duſh ſynderige þine ſpare ic ongeat ⁊ oncneop þ du ne pære ſpa folclic mon ſpa du ſædeſt. ⁊ ic þe nu ſecge þ þu eart mid me deaþes ſcyldig. forþon ealle mine bropþro ⁊ mine magaſ on dam gefeohte pæron ofſlægenne ⁊ hpæþere ic þe ne pille ofſlean dy læſ ic min gehat odde mine treore forleore ⁊ Da he da fullice getruman pær. þa bebohte he hine on Lundenne ⁊ hine realde [*to] ſumum Frencan. þa polde ſe hine bindan. ac he ne mihte. ne þa þa he dider lædeð pær mihte æniġ dinga gebunden beon. deah de hiſ feond him onfettan on open benda cynn. ⁊ eft oþeſ. ⁊ þeah oftorſt hiſ benda torſlupan ⁊ onlyfede pæron fram undepne tide þonne mon mærran oftorſt ringeþ. þa þ þa gefeah feþe hine gebohte þ he mid bendum ne mihte gehaþepod beon. forgeaf him þa lyfneſſe. þ he moſte mid feo hine alyſan gif he mihte; ⁊ he him realde adaſ. þ he hine eft gefohte odde hiſ feoh onfende. þa com he to Cent to Hloþepe þam cyninge ſe pær ſpeorteſt ſunu Æþelonyþe þene cpene. be þære burgan ſæd pær. forþon þe he * iu dæge ylcan cpene þenġ pær. bæd hine þa þ he him þ peorþ hiſ alyſnefſe gerealde. ⁊ he him getiþade. ⁊ hiſ hlaforde forn him onfende ſpa ſpa he gehet; ⁊ he da æftep dyrrum pær hpeorfende to

animadverterunt, qui eum diligentiùs conſiderabant ex vultu & habitu & ſermonibus ejus, quia non erat de paupere vulgo, (ut dixerat) ſed de nobilibus. Tum *ſecretò advocans eum comes, interrogavit intentiùs unde eſſet; promittens ſe nihil ei malè futurum pro eo, ſi ſimpliciter, ſibi quis eſſet proderet. Quod dum ille faceret, miniſtrum ſe regis fuiſſe manifeſtans; reſpondit: Et ego per ſingula tua reſponſa cognoverã, quòd ruſticus non eras. Et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei, in illa ſunt pugna interempti; nec te tamen occidam, nè fidem mei promiſſi *prævaricem. Ut ergò convaluit, vendidit eum Lundoniam Freſoni cuidam, ſed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, ullatenus potuit alligari. Verùm, cùm alia atque alia vinculorum genera ei hoſtes imponerent, diſſoluta ſunt. Cúmq; vidiſſet, qui emerat, eum vinculis non poſſe cohiberi, donavit ei facultatem ſeſe redimendi, ſi poſſet. A tertia enim hora, quando miſſæ fieri ſolebant, ſæpiſſime vincula ſolvebantur. At ille, dato jure jurando ut rediret, vel pecuniam illi pro ſe mitteret, venit Cantiam ad regem * Lotheri; qui erat filius ſororis Ethildrithæ reginæ, de qua ſuprà dictum eſt; qui & ipſe quondam ejuſdem reginæ miniſter fuerat: petiitque & accepit ab eo pretium ſuæ redemptionis, ac ſuo domino pro ſe (ut promiſerat,) miſit. Qui poſt hæc in patriam reverſus, atque ad ſuum fratrem perveniens, replica

*MS. T. & B.

*l. prævaricet.

* Hlotheri C.

*C. ut Lat

*geo. B.

to hiſ eþle ⁊ to hiſ bſeþeſn be-
com ⁊ him eall æfter endebyſ-
neſſe ſæde. ȝehyſlce ſiþeſſaſ-
neſſe ȝe eſt hyſlce ſſoſſe on
ðam ſiþeſſeaſneſſum him be
com; ⁊ he oncneop ðuſh hiſ ȝe-
ſæȝene. þ ðam tiðum ſſyðoſt
ða bende onlyſede pæſon. þonne
ſoſ hine ða ſymbelneſſa mæſ-
ſena mæſſade pæſon. ȝe eac ſela
oþeſa ȝeſcſeopa ⁊ ȝeſynto. ða
ðe him tealtſiende ȝelumpon
ðuſh ða bſoþoſlican ðinȝun-
ȝe. ⁊ ðuſh lac ðæſe halſendan
onſæȝoneſſe he oncneop ⁊ onȝe-
*ſeſan. at heoſonlice him ſoſȝifen*be-
B. on ; ⁊ monige menn ða ðe ðaſ
ðinȝ ȝehyſdon ſecȝan ſſom
ðam ſoſeſſſecenan ſeſe pæſon
byſnende in ȝeleaſan. ⁊ in aſſæ-
ſtneſſe pillan to ȝebiddenne.
ȝe ælmeſſan to ſyllenne. ȝe
Godе on ſæȝoneſſe to beſanne
þæſ halȝan laceſ. ſoſ ȝeneſenneſſe heoſa ſſeonda. ðaſa ðe
oſ ſeoſſulde leoſdan; Foſþon hi onȝeaton þ te ſeo halſende
* ſſiþa- onſæȝednesſſe to ecſe alyſneſſe *ſſiþſſade ⁊ ſeoſmade ȝe
de. C. lichoman ⁊ ſaple ; Diſ ſſell me ſume ðaſa ſæȝdon ða ðe
hit ſſom þam ſylſan ſeſe ȝehyſdon on þam hit ȝeſoſden
pæſ. ⁊ ic hit ſoſþon hluttoſlice ⁊ untſeoȝendlice ȝelyſ-
de uſum ðam cyſiclican ſtæſe to ȝeþeodenne ⁊ into ȝe-
ſettanne ;

vit ex ordine cuncta, quæ ſibi adverſa, quæve in adverſis ſolatia, proveniſſent. Cognovítque referente eo, illis maximè temporibꝰ, ſua fuiſſe vincula ſoluta, quibus pro ſe miſſarum fuerant celebrata ſolennia: Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigiſſent & proſpera, per interceſſionem fraternam & oblationem hoſtię ſalutaris cœlitus ſibi fuiſſe donata, intellexit. Multíque hæc à præfato viro audientes, accenſi ſunt in fide ac devotione pietatis ad orandum, vel ad eleemoſynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas ſacrę oblationis, pro ereptione ſuorum, qui de ſeculo migraverunt. Intellexerunt enim, quòd ſacrificium ſalutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis ſempiternam. Hanc mihi hiſtoriam etiam quidam eorum, qui ab ipſo viro in quo facta eſt, audiere, narrarunt; unde eam quam liquidò comperi, indubitanter hiſtoriæ noſtræ Eccleſiaſticæ inſerendam, credidi.

NOTÆ.

[a] Memorabile--- factum eſſe conſtat-- *ſed, ut in calce hujus narrationis cernitur,* hanc mihi (*inquit Beda*) *hiſtoriam, quidam, qui ab ipſo viro in quo facta eſt, audiere, narrarunt. *Ergò non per veraciſsimum Bedam conſtat, ſed per quoſdam conſtat; at cujates, quinam, quales, & unde non conſtat: quin rectè in hoc fecit Beda, qui fontes, autoréſque hujuſmodi doctrinarum de virtute Miſſæ, déque Purgatorio, ſequenti ſeculo tam fideliter aperit, atque oculatis viris ſimpliciter expandit.* * *De vinculis per Miſſam ſolutis.*

[b] Tunna presbyter, Immæ [*juvenis in militia captivi*] frater, pro abſolutione animæ ejus, *quem putabat mortuum*, ſæpiùs miſſas facere curavit. Vincula *fratris non defuncti, (ut conjecit Presbyter,) ſed à Rege capti, propter Miſſas Presbyteri Tunnæ (ſic voluit captivus) ſolvebantur: multíque * accenſi ſunt--- ad eleemoſynas— vel ad offerendas victimas ſacræ oblationis pro ereptione ſuorum--- intellexerunt enim, &c. Hinc, initio capitis, dixit Beda, hoc* factum multorum ſaluti ſi referatur, *in uberiorem eleemoſynarum frugem*, fore proficuum. * *Vide finem hiſtoriolæ.*

Neque Romano-Saxonici hanc captivi juvenis, & militis gregarii phantaſiam de virtute Miſſæ pre nunt ſilentio; verùm è Scriptura, magis quàm conjectura militis, Miſſæ autoritatem aſtruerent majores noſtri: Quin, (ut initio Sermonis Saxonici ſequentis cernitur) quantum pro virtute Miſſæ ſacris Scripturis tribuunt,

tan-

tantùm de teſtimonio pueri militis meritò demunt: At ſi Scripturæ, de miſſa pro vivis & mortuis facienda, ſilent, tum nuda aſſertio juvenis, & juvenile forſan commentum, (pace hoc Ven. Bedæ dixerim) pro doctrina Eccleſiæ Catholica minimè habeatur. Vide Serm. Cathol. pag. 390. lin. 12. ſub hoc titulo, Hortatorius Serm. de efficacia ſanctę Miſſæ.

Þe þæðaþ gehþæþ on galgum geþþitum þ þeo haligе Mæſſe micclum þþemige ægþeþ ge þam lybbendum. ge ðam foþþfarenum. þa þa Beda ſe þnotera lareof aþþat on hiſtoria Anglorum be ſumum ðegene þiſum ⁊gite reccende; On ðære tide þe Ecgfrið Noþþhymbra cyning. ⁊ Æþelred Mýncena cyning punnon him betweonan. þa æt ſumon gefeohte peaſþ an ðegen Æþelredes cyninges mið oþþum cempum aſylled. ſe pæs Ymma gehaten; ðe læg ðæg ⁊ niht gefangen betwux ðam oþſlegenum. he peaſþ þa gehýnt. ⁊ hiſ punda gepnaþ ⁊ polde him ſum genes recan. Þine gelæhton ða ſume þæs Noþþernan folces. ⁊ to heoſna * ealdormen bnohton; Þe ða het hine lacnian; ⁊ ða ða he hal pæs het hine gebindan ðý læs ðe he fleames cepte; Ac hiſ bendas to burſton ſwa hnaþe ſwa he gebunden pæs;

*Nos *alicubi in ſacris Scripturis legimus, quòd ſancta Miſſa cùm vivis, tum mortuis multùm proſit; ſicut Beda ſapiens in hiſtoria Anglorum de quodam milite ſcripſerat, hoc ſenſu explicans. Illo tempore, quo Ecgfridus Northanhymbrorum, & Edilredus Rex Merciorum invicem contendebant, in pugna quadam tunc miniſter quidam Edilredi, cum aliis militibus fuſus erat. Hic Imma dicebatur, qui per diem, & noctem inter occiſos attonitus jacebat. Erat quidem ille læſus, & vulnera ſua alligavit. Voluitque aliquem ſibi adjuterem quærere; illum interea invenerunt quidam de populo Northanhymbrenſi, & ad Ducem ſuum adduxerunt, qui tum illum ſanari juſſit. Cùm autem revaleſceret, illum juſſit vinciri, nè fugam capeſſeret: verùm ſimul ac ligatus eſſet, rumpebantur vincula.*

* ubi? ut agnoſcamus.

* *l.* ealdorman.

Habuit is fratrem quendam Tunna nuncupatum; presbyterum, Abbatémque; qui cùm fratris interitum intellexerit, ad ſtragem ſe contulit, corpus ejus quæſiturus: invenit autem alterum quendam huic perquam ſimilem: hinc, pro animæ ejus redemptione Miſſam frequenter cecinit; unde per ſacram Miſſam, fratris vincula rumpebantur. & pag. ſequ. lin. 10. *Scripſit autem S. Gregorius in libro Dialogorum, quantum ſacra Miſſa plurimis profuerit. Liber iſte* Anglicè vertitur, *in quo quiſque de hoc copiosè audiat, ſiquis de illo legere voluerit.*

* Ab Heriſredo Wigorniæ Epiſcopo. Vide Matthæum Weſtmonaſt. in ann. 872.

Þe hæfde ænne bnoþen Tunna gehaten. Mæſſe Preoſt ⁊ Abbud. ⁊ ða ða he hiſ bnoþon flege of axode. ða fænde he to þam fæle hiſ lic recende. ⁊ gemette ænne oþenne him fniþe gelicne. fænde þone to hiſ minſtre mið anpunþnýſſe ⁊ gelomlice foſ hiſ ſaple alýfednýſſe mæſſan ſang. ⁊ þuþh þa halgan Mæſſan to burſtan ðæſ bnoþoſ bendas--- Sac ſe halga Papa Gnegoniuſ aſſat on ðære bec Dialogorum. hu micclum feo haligе Mæſſe manegum fnemode. Se boc iſ on Engliſc aſend. on ðære mæg gehfa be þiſon genihtſumlice gehýſſon ſeþe hi of fæðan file;

*Legat quiſque bonis literis, & eruditione meliori tinctus, librum illum S. Gregorii Dialogorum; aut abeat contentus cenſurâ doctiſſimi * Melchioris Cani; aut ſtatim dicat, & S. Gregorium, & Venerab. Bedam exiſtimaſſe Majorum commenta, ad infantulos Eccleſiæ in ordinem cogendos, frugifera exſtitiſſe.*

* Vide hîc p. 187 lin. 21.

CAP.

Cap. 23.

De vita & obitu Hildæ Abbatissæ.

Þæt ymb rix hund pintra ⁊ hund eahtatiġ ƿnam ðæne Dryhtenlican mennyrcnesse þ te * æfe- reo * apfæste Cristes ðeop rte.B. Hilde Abbudyrre ðær mynstres ðe ys cweden Streoneshalh. rpa rpa we sope sæðon. æftes monigum heofonlicum dædum þe heo on eorþan dyde. to onsonne þær heofonlican lifes mede. ⁊ heo of eorþan alæded. Seofde ðy fiftteoþan dæge Kalendarum Decembrium ; Mid ðy heo hæfde fyx ⁊ fyxtiġ pintra. ðam pintrum to dæledum efenlice dæle. ðreo ⁊ þritti ġ þam æftestum heo æþellice gefylde. in peoplo * fela. hade ofohtiende. And efen *fe- B. ola ða æftewfylġendan heo æ- þellicor in munuc life Dryhtne gehalgode ; Þær heo eac rpylce æþele on peoplo gebyrdum. þ heo pær Eoweres ðær cyninges * hepe- nefan dohtor. se pær *Heperic pinc.C. haten ; Mid ðy cyninge heo to bodunge ⁊ to lare ðære eadigan gemynde Paulines ðær *æftan * *sic B. & C. sed Cantabr.* afæ- B'. Norþan-hymbra Cristes ge- stan. leafan ⁊ gesynne onfenġ. ⁊ þone unfemme geheold. of ðæt ðe he geeacnode þ he to hir gesihþe becom ; Ða heo ða Hilde peo- plo had forlet. ⁊ Gode anum getheohode þeowian. þa gepat heo in East Engla mæġðe ; Forþon heo pær ðær cyninges mage. pilnode ðanon gif heo meah- te þ heo polde hire ebel forlætan. ⁊ eall þ heo on peo- plode hæfde. ⁊ polde cuman in Gallia rice ⁊ in Cale þam * for mynstre in ælþeodignesse for *Dryhtne lifian. þ heo þy eþ Godes meahte þ ece rice ⁊ eðel in heofonum geeacnian ; Forþon luf an.B þe in ðam ylcan mynstre hire fweostor Hereswyþ. seo pær Aldulfes modor east Engla cyninges. þeoġellicum þeodscipum undernþeoded. in ða tid heo bad ðone ecan rixe ; Ðæne byrrene heo pær onhyrigende in forestetnesse ældeodun-

Anno Dom. 680.

ANno Dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo, religiosissima Christi famula Hilda, abbatissa monasterii, quod dicitur *Streaneshalh (ut suprà retulimus) post multa quę fecit in terris opera cœlestia, ad percipienda præmia vitæ cœlestis, de terris ablata transivit, die quintadecimâ Kalend. Decembrium, cùm esset annorum sexaginta sex, quibus æquâ portione divisis, triginta tres primos in seculari habitu nobilissimè conversata complevit ; & totidem sequentes nobilius in monachica vita Domino consecravit. Nam & nobilis natu erat, hoc est, filia nepotis Edwini regis vocabulo *Hereric; cum quo etiam rege ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini, primi Northanhymbrorum Episcopi, fidem & sacramenta Christi suscepit; atque hæc, usque dum ad ejus visionem pervenire meruit, intemerata servavit. Quæ cùm relicto habitu seculari illi soli servire decrevisset, secessit ad provinciam Orientalium Anglorum. Erat namque propinqua regis illius, desiderans exinde, si quo modo posset, derelictâ patriâ, & omnibus quæcunque habuerat, Galliam pervenire, atque in monasterio *Cale peregrinam pro Domino vitam ducere, quo faciliùs perpetuam in cœlis patriam posset mereri. Nam & in eodem monasterio soror ipsius Heresuit, mater Aldulfi regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis ipso tempore coronam expectabat æternam. Cujus æmulata exemplum, & ipsa, proposito peregrinationis ob amorem cœlestis patriæ in Galliam navigavit, ibique monasterium nobilissimæ virginis Andelocavense petiit, ubi tunc temporis Abbatissa erat Hildelitha, quæ ante non multum tempus de Britannia ad desiderata cœlestis vitæ gaudia migraverat, & adhuc corpus ejus incorruptum in ecclesia ejusdem monasterii requiescit. Ubi cùm aliquamdiu Deo serviens, ad patriam non rediret, venit ad eam Britannia, & ad locum ubi tunc habitabat monasterium Farae, quod Brige Episcopa regebat. Quæ cùm ibi

ðeoðunge. ⁊ eall ȝear in þære ꝑoꝛeꝛꝑꝛecenan mæȝðe eaꝛt Engla hæꝛeð þæꝛ ⁊ Oþ ðæt heo eꝛt ꝑꝛom Aiðane ðam B'. þæꝛ ham ȝelaþað ⁊ ȝeꝛꝑonnen. ða onꝛenȝ heo aneꝛ hiꝛꝛciꝛeꝛ ꝛtoꝛe to noꝛþ ðæle ꝑiꝛe ðære ea. ⁊ ðæꝛ eꝛenlice an ȝear munuc liꝛ ðyðe mið ꝛeapum hiꝛe ȝeꝛeꝛum. æꝛꝛteꝛ þyꝛꝛum heo þæꝛ ȝeꝛoꝛðen Abbuðiꝛꝛe in þam mynꝛtꝛe ðe iꝛ ȝecyðeð * Heoꝛtea ⁊ Ðæt mynꝛteꝛ þæꝛ ȝeꝛoꝛðen ⁊ ȝetimbꝛeð noht micle æꝛ. ꝑham Heȝu ðære æꝛeꝛtan Cniꝛteꝛ * ðeoꝛe. ꝛeo æneꝛt piꝛa iꝛ ꝛæð in Noꝛþanhymbꝛa mæȝðe þ heo munuc haðe ⁊ haliȝ ꝑiꝛte onꝛenȝe. ðuꝑh halȝunȝe Aiðaneꝛ ðæꝛ B'; Ac heo na læꝛ æꝛtteꝛ meðmycelꝛe tiðe ðæꝛ ðe þ mynꝛteꝛ ȝetimbꝛeð þæꝛ. ȝeꝛat to ðære ceaꝛtꝛe ðe in Engliꝛc iꝛ haten * Kalcaceaꝛtteꝛ ⁊ hiꝛe ðæꝛ pic aꝛettte. þ heo Goðe * inliꝛeðe; Ða ꝛenȝ to þæꝛ mynꝛtꝛeꝛ ȝeꝛece Hilðe ꝛeo Cniꝛteꝛ * ðeoꝛe. ⁊ heo þ ꝛona mið neoȝollice liꝛe ȝeꝛettte. ⁊ ȝeendebyꝛðe ꝛꝛa ꝛꝛa heo æt ȝelæꝛeðum ꝛepmannum ȝeleoꝛnian mihte; Foꝛþon ðe Aiðan ꝛe B'. ⁊ moniȝe oþꝛe æꝛeꝛtte ꝛepaꝛ ⁊ ȝoðe þa þe hi cuþon. ꝛoꝛ hiꝛe ꝛnyttꝛo ⁊ ꝑiꝛðome ⁊ ꝛoꝛ luꝛan ðæꝛ ȝoðcunðan ꝛeoꝛðomeꝛ hi ȝelomlice neoꝛoðan ⁊ ꝛohtton ⁊ hi ȝeoꝛnlice tyðon ⁊ læꝛðon; Mið ðy heo þa ꝛela ȝeaꝛa ðyꝛꝛum mynꝛtꝛe in ꝛeȝolliceꝛ liꝛeꝛ laꝛe ꝛꝛyþe ȝeoꝛnnꝛull ꝛoꝛe þæꝛ. ða ȝelamp þ heo onꝛenȝ mynꝛteꝛ to timbꝛianne ⁊ to enðebyꝛðienne in þære ꝛtoꝛe ꝛeo iꝛ ȝecyðeð Stꝛeoneꝛhalh. ⁊ heo þ ꝑeoꝛc ðe hiꝛe ða to ȝeþeoðeð þæꝛ. unaꝛꝛunðenlice ȝeꝛyle; Foꝛþon ða ꝛyleꝛan ðe æꝛ ðæt mynꝛteꝛ heolðan ⁊ niht on heo mið þeoðꝛcipum ꝛeoȝolliceꝛ liꝛeꝛ inꝛettte ⁊ tꝛymeðe; ⁊ hi eac ꝛꝛyle on ꝛoþꝛæꝛtnyꝛꝛe. ⁊ aꝛꝛæꝛtneꝛꝛe. ⁊ clænneꝛꝛe. ⁊ oþꝛa

regrinandi annum totum in præfata provincia retenta eſt. Deinde ab Aidano Epiſcopo, in patriam revocato, accepit locum unius familiæ ad ſeptentrionalem plagam * Wiri fluminis; ubi æquè anno uno monachicam, cum perpaucis ſociis vitam agebat. Poſt hęc facta eſt abbatiſſa in monaſterio quod vocatur *Heortheu, quod videlicet monaſterium factum erat non multò antè, à religioſa Chriſti famula Heru: quæ prima fœminarum fertur in provincia Northanhymbrorum, propoſitum, veſtémque ſanctimonialis habitûs, conſecrante Aidano Epiſcopo, ſuſcepiſſe. Sed illa poſt non multum tempus facti monaſterii, ceſſit ad civitatem [* Calcariam,] quæ à gente Anglorum Kalcaceſter appellatur; ibíque manſionem ſibi inſtituit. Prælata autem regimini monaſterii illius, famula Chriſti Hilda, mox hoc, regulari vitâ per omnia, prout à doctis viris diſcere poterat, ordinare curabat. Nam & Episcopus Aidanus, & quique noverant eam religioſi, pro inſita ei ſapientia & amore divini famulatûs, ſedulò eam viſitare, obnixè amare, diligenter erudire ſolebant. Cùm ergò aliquot annos huic monaſterio, regularis vitæ inſtitutioni multùm intenta præeſſet, contigit eam ſuſcipere etiam conſtruendum ſive ordinandum monaſterium in loco qui vocatur * Streaneshalh; quod opus ſibi injunctum non ſegniter implevit. Nam eiſdem, quibus prius monaſterium, etiam hoc diſciplinis vitę regularis inſtituit. Et quidem multam inibi quoque juſtitiæ, pietatis, & caſtimoniæ, cæterarúmque virtútum,

* 2

* Heruten. *C.* Heortei. *T.* Heorteſig. *W.*

* 3

* 4

* 5

* Heoponotea. B.

* Þeopene. B.

* Kaaelca. C.

* Þeopoðe. B.

* Þeopen. B.

* heo. B.

gaſtlicpa mægena geheoldon ſpiþoſt ſibbe ⁊ Godes luſan geonnlice læpde. þ te on bysene ðæpe ſpymþelican cyſicean nænig ðæp pelig pæſ. ne nænig pædla. ac eallum pæpe eall gemæne. ⁊ noht agnes ænigum gesepen pæſ ; Pæſ heo ſpa mycelpe ſnytpo ⁊ ſiſdomes. þ te na læſ þ an þ te ða * metpuman men symb heopa neðþeapfnesse pæpon. ac eac ſpylce cyningas ⁊ ealdopmen oft ſpom hipe gebeaht ⁊ ſiſdom rohton. ⁊ hine þæp geapone gemettan ; ⁊ heo ſpa ſpyþe on leopnunge godcundpa gepita ⁊ roþfæstnysse peopcum hipe undepþeoddan dyde to begongenne þ te ðæp edelice monige mihton gemette beon. ða þe to cyſiclicum hade. þ ir to *sigbedes þenunge gebungene pæpon. þ ir to tacne þ pe* gerapon æftep þon fif biscopas ða de of ðam ylcan mynstre comon ⁊ ðæp gelæpede pæpon. ⁊ ða ealle pæpon mycelpe geeapnunge ⁊ haligneſſe pepas. ða pæpon ðus hatene ⁊ genemde. Bopa. Ættla. Oftfop. Johannes ⁊ Pilfpið; *Big ðam æpestan pe bupan cpæðon þ he pæpe in Eopopic ceastre to B'. gehalgod; Be þam æftepan ir hpædlice to pitanne þ he pæs on Doncestre to B'. gehalgod; Be ðam * mæstan tpam hep ir æftep to cpeþanne. þ heopa se æpſta pæs æt Beagostealdes ea. ⁊ se æftepa pæs in Eoſopſic ceastre to B'. gehalgod; Be ðam miðlæſtan ir nu to secgenne. þa he in æghpæþepum mynstre Hilde þæpe abbudissan geopnlice hir leopnunge æt-fealh [* ⁊ gehælde haligpa gepita. ða ætnyhstan pilnode he on hir mode ða fullfremedpan ding. com ða to Cent lande to þæpe eadegan gemynde Theodopes Archebiscepes. æftep ðon ðe he ða ðæp rum fæc halgum leopnigum befealh.] ða polde he eac ſpylce Rome gesecan. þ pæs in ða tid mycles mægenes tealo ⁊ gelyfed ;

* mæstepnan B.

*beþæm C.

* nyhstan. B.

* *Istæ quatuor lineæ sic* [ ] *incluſæ, deſunt MSs. Cantab. & Cot. Ben. verò ſupplevit.*

ſed maximè pacis & charitatis cuſtodiam docuit; ità ut in exemplum Primitivæ Eccleſiæ nullus ibi dives, nullus eſſet egens: omnibus eſſent omnia communia, cùm nihil cujuſquam eſſe videretur proprium. Tantæ autem erat ipſa prudentiæ, ut non ſolùm mediocres quique in neceſſitatibus ſuis, ſed etiam reges ac principes nonnunquam ab ea conſilium quærerent & invenirent. Tantùm lectioni divinarum SCRIPTURARUM ſuos vacare ſubditos, tantùm operibus juſtitiæ ſe exercere faciebat, ut facilimè viderentur ibidem, qui Eccleſiaſticum gradum, hoc eſt, altáris officium aptè ſubirent, plurimi poſſe reperiri. Denique quinque ex eodem monaſterio poſtea Epiſcopos vidimus, & hos omnes ſingularis meriti ac ſanctitatis viros, quorum hæc ſunt nomina, Boſa, *Aetla, Oftfor, Johannes & Wilfrid. De primo ſuprà diximus, quòd Eboraci fuerit conſecratus antiſtes. De ſecundo breviter intimandum, quòd in Epiſcopatum Dorciceſtre fuerit ordinatus. De* ultimis infrà dicendum eſt, quòd eorum primus Haguſtaldenſis, ſecundus Eboracenſis Eccleſiæ ordinatus ſit Epiſcopus. De medio nunc dicamus, quia cùm in utroque Hildæ Abbatiſſæ monaſterio, lectioni & obſervationi SCRIPTURARUM operam dediſſet; tandem perfectiora deſiderans, venit Cantiam ad Archiepiſcopum beatæ recordationis Theodorum; ubi poſtquam aliquandiu lectionib⁹ SACRIS vacavit, etiam Romam adire curavit; quod eo tempore magnæ vir-

* *Sax.* de maximis.

* *c.* Acla. *r.* Accla. *w.*

Ða he þanon eft hpeapf ða ge-
fohte he eft Bpeotone. fepde þa
in hpicca mægþe. þæf pæf þa Of-
pic cyninge. ⁊ he ðæf Godef popo
⁊ þæf halgan geleafan bodade ⁊
læfde. ⁊ fomod ætgædefne lifef
býfene on him fýlfum gegeap-
*gefa- pode eallũ þam þe hine*gefegon
pon. B. ⁊ gehýfdon. ⁊ he micle tide ðæf
& C. punode; ⁊ in ða ýlcan tid fe B'.
ðæfne mægþe fe pæf Bofel haten.
pæf mid fpa mycelfe untpum-
neffe hif lichoman gehefigad þ
he þa bifceop þenunge þuph hine
fýlfne ðenian ne mihte; Fop-
þon þa ealna heona dома fe fo-
nerfpnecena pef fof hine in B'.
hade pæf gecopen. ⁊ ða ðuph
Æþelredef hæfe Mýfcna cyning-
gef ðæfne eadigan gemýnde Pil-
fpið B'. þa gýt fof hine to bi-
fcope gehalgode. fe on ða tid
þone bifcop had ðenade Middel-
engla. fonþon þe fe Anceb'. The-
ofof pæf ða fonþfeped. ⁊ nænig
ofef B'. þa gýt fof hine gehal-
god pæf; On þæfne ýlcan mægþe
hpene æf. þ if æf þã fonerfpnece-
*Bofle. nan Godef menn *Boofle. pæf of
C. þæfne ýlcan Abbudifran mýnftre
fum fnom pef ⁊ pell gelæred ⁊
fceaffne gleafnýffe. pæf eac to
*gehal- B'. * gecopen. þæf nama pæf *Ta-
god be- atfpið. ac æfþon þe he gehadod
on fce- pæfne ofþe beon mihte. þ he pæf
olde. B. mid hnædlice deafe fofgpipen. ⁊
* Tat- feo fonerfpnecene Cpiftef þeofe
fpið. B. hilde Abbudiffe. þ ealle þa þe hi cuþan fof afæftnefffe
& C. tacne. ⁊ Godef gife gepunedon hi modef cýgean ⁊ nemni-
an. ⁊ na læf þ an þ heo on hife mýnftre ðam andfeafdum
lifef býfne gefton de. ac eac fpýlce monigum feof punigen-
dum ðam ðe fe gefæliga hlifa hife geofnfulnefffe ⁊ mæ-
genef becom. þ him feo godde fice ⁊ hælo intingan þeg-
nade; Pæf þ eac gedafenlic þ þ fpefen gefýlleo pæfe þ
te Bfegorfpiþe hife modef gefeah on hife cildhade. ða
hefenlic hife pef fpacade undef Cendice Bfýtta cy-

tutis æstimabatur. Et indè cùm rediens, Britanniam adiisset, divertit ad provinciam *Wictiorum, cui tunc rex Osric præfuit, ibíque VERBUM FIDEI prædicans, simul & exemplum vivendi sese videntibus atque audientibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tempore antistes provinciæ illius vocabulo *Boselus tantâ erat corporis infirmitate depressus, ut officium Episcopatûs per se implere non posset: Propter quod omnium judicio præfatus vir in Episcopatum pro eo electus, ac jubente Æthilredo Rege per Wilfridum beatæ memoriæ antistitem, qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorum Episcopatum gerebat, ordinatus est, pro eo; quòd Archiepiscopus Theodorus jam defunctus erat, & nondum alius pro eo ordinatus Episcopus. In quam videlicet provinciam paulò antè, hoc est, ante præfatum virum Dei Boselum, vir strenuissimus, & doctissimus atque excellentis ingenii vocabulo *Tatfrith, de ejusdem Abbatissę monasterio electus est antistes: sed priusquam ordinari posset morte immaturâ præreptus est. Non solùm ergò præfata Christi ancilla & Abbatissa Hilda, quam omnes qui noverant, ob insigne pietatis & gratiæ, matrem vocare consueverant, in suo monasterio vitæ exemplo præsentibus extitit, sed etiam in plurimis longiùs manentibus, ad quos felix industriæ ac virtutis ejus rumor pervenit, occasionem salutis & correctionis ministravit. Oportebat namque impleri somnium, quod mater ejus * Breguswit in infantia ejus vidit. Quæ cùm vir ejus Hereric exularet sub Re-

*T. Huicciorum. C.

* Bosel. W. & C.

* Tatfridus C. Tatfrid. W.

*C.

nınge ⁊ þæp pæp mıð attre ac-
pealð. Ða gefeah heo ðuph ſpe-
fen ſpa ſpa he ſemnınga fpom
hıſe ahafen pæſe. ⁊ alædeð ; Ða
fohte heo hine mið ealſe geonn-
fullneſſe. ⁊ nænige ſpa ðe hiſ
* funde ophpæp *ætýpde. þa heo ða hine
B. bıghýðlice ⁊ geopnlice fohte.
þa gemette heo ſemnınga undep
hıſe hpæzele gýlden ſıgele ſpý-
ðe deopfunfe. þa heo ða geopn-
lice hi ſceapode ⁊ behèolð. þa pæſ
heo gefapen mið ſpa mycele be-
*ſcıman ophtnefſe leohtef * ſcıman.
B. [* þ heo eall Bnýtene gemæno
* ſic MS. mið hıſe leohtef ſcıman gefýl-
B. ut Lat. de. Ða heo ða geopnlice hi ſcea-
pode ⁊ beheolð] þ ſpefen pæſ
ſoþlice gefýlleð on hıſe dehtep
be ðæſe pe nu ſppeca ð. ſoſþon
hýſe lıf na læſ hıſe anſe ⁊ hıſe
undepþeodden pæſ leohtef býſ-
ren. ac eac ſpýlce monıgum pıde.
* gelý- Ða þe poldan Gode pell *leofian;
ſan. C. Mið ðý heo ða monıg geaſ þýſ-
ſum mýnſtpeþ ıſ æt Stpeonef-
heale on Abbudıſſan þenunge ſo-
ſe pæſ. Ða licode ðam aſſæſtan
ſofefeonde. uſe hælende hıſe þa
halgan ſaule ; &ac ſpýlce mið
longſe hıſe lichoman untſum-
nefſe pæſ afoden ⁊ gehefegod. þ
æftep ðæſ Apoſtolef býſene
hıſe mægen ontſumnefſe ge-
fſemed ⁊ getrýmed pæſe ; Ða pæſ heo geftanden mið hefı-
gſe unſumnefſe lichoman. ⁊ þuſh ſýx ſınzal geaſ ðæſe
ýlcan hefıgnefſe aðle unablinnendlice ſon. ⁊ on ealſe ðæ-
ſe tíde heo næfſe blan hıſe ſcýppende ælmihtıgum Gode
ðancunge don. ge eac ða bebodenan heofde hıſe manıgan ⁊
læſan. ⁊ hi ealle gemýndıge pæſon hýſe býſene. þ hi on þam
* ge- * gefınðlican þınzum ⁊ on ðæſe onfanzenan hælo lichoman
ſundli- untſumnefſum heo geopnlice Dnihtne deofde ⁊ hýſde.
cum. B. And on þam pıþefpeapdum ðınzum ofþe on lichoman un-
tſumnefſum. þ heo ſýmle getſeoplice Dnihtne ðancunge
dýde ; Ða pæſ þý feofoþan geaſe hıſe untſumnýſſe þ feo
adl ⁊ þ ſaſ hpýſfde on hıſe ınnoþaſ ⁊ heo becom to ðam

ýtemeſtan

ge Britonum Cerdice, ubi & ve-
neno periit, vidit per ſomnium,
quaſi ſubitò ſublatum eum quæſi-
erit cum omni diligentia, nul-
lúmque ejus uſpiam veſtigium
apparuerit. Verùm cùm ſolertiſ-
simè illum quæſiſſet, extemplò ſe
reperire ſub veſte ſua monile pre-
ciociſſimum ; quod dum attentiùs
conſideraret, tanti fulgore lumi-
nis refulgere videbatur, ut omnes
Britanniæ fines illius gratiâ ſplen-
doris impleret. Quod nimirum
ſomnium veraciter in filia ejus, de
qua loquimur, impletum eſt. Cu-
jus vita non ſibi ſolummodò, ſed
multis benè vivere volentibus,
exempla operum lucis præbuit.
Verùm illa cùm multis annis huic
monaſterio præeſſet, placuit pio
proviſori ſalutis noſtræ ſanctam
ejus animam longâ etiam infirmi-
tate carnis examinari, ut juxta ex-
emplum Apoſtoli, *virtus ejus in
infirmitate perficeretur*. Percuſſa
etenim febribus, acri cœpit ardo-
re fatigari, & per ſex continuos
annos eâdem moleſtiâ laborare
non ceſſabat ; in quo toto tempo-
re nunquam ipſa vel conditori ſuo
gratias agere, vel commiſſum ſibi
gregem & publicè & privatim do-
cere prætermittebat : Nam ſuo
perdocta exemplo monebat om-
nes, & in ſalute accepta corpo-
ris Domino obtemperanter ſervi-
endum, & in adverſis rerum ſive
in infirmitatibus membrorum fi-
deliter Domino eſſe gratias ſem-
per agendas. Septimo ergò ſuæ
infirmitatis anno, converſo ad in-
tranea dolore, ad diẽ pervenit ul-

ỳtemeꝛtan ðæge. ⁊ ỳmb hancꝑeð utan heo onꝼenġ ꝑæġnỳꝛte ðæꝑe halġan ġemænꝛumnỳꝛꝛe Cꝛiꝛtꝛeꝛ lichoman ⁊ hiꝛ bloðe. ða ġeheꝛt heo ða ġoðeꝛ ðeoꝑaꝛ to hiꝑe ða ðe on ðam ỳlcan mỳnꝛtꝛe ꝑæꝑon. ⁊ heo hi ꝑa ġỳt monaðe ⁊ læꝑðe. ꝑ hi beꝛtꝑeoh heom ꝛỳlꝼum heolðan ⁊ eallum Goðeꝛ mannum ꝛibbe ⁊ luꝼan. ⁊ beꝛtꝑeoh ða ꝑoꝑo hiꝑe tꝛỳmneꝛꝛe ⁊ laꝑe heo bliꝑe ðeaꝼ ġeꝛeah. ⁊ ġỳt ꝛoꝑꝑe ꝑ heo oꝼ ðeaꝼe*ꝼeꝑðe to liꝼe; Ða ꝑæꝛ on ðæꝑe ꝛỳlꝼan nihte ꝑ ꝛe ælmihtiġa Ðꝛihten hiꝑe ꝼoꝑð. ꝼoꝑe on oꝼꝑū mỳnꝛtꝑe ꝼeoꝛ ġeꝛettum. ꝑ heo ðỳ ỳlcan ġeaꝑe æꝑ ġetimbꝑoðe ⁊ iꝛ nemneð ꝼeacanoꝛ mið ꝛꝑeotolꝑe ġeꝛỳhꝑe ꝑæꝛ ġeeaꝼmoðoð to on ꝑꝑeonne. ꝑæꝛ on ꝑam ꝛỳlꝼum mỳnꝛtꝑe ꝛum haliġ nunne ðæꝑe nama ꝑæꝛ * Beġa ꝛꝑỳð ꝛeo ꝑæꝛ Ðꝛihtne ġehalġoð on clænum mæġꝼhaðe. ma ꝑonne xxx. ꝑintꝑa ⁊ heo ꝑæꝑ on munuc haðe Ðꝛihtne ðeoꝑðe. ða ꝑæꝛ heo ꝑeꝛtenðe on ꝛꝑeoꝛtꝑa ꝛlæꝑeꝑne ða ġehỳꝑðe heo ꝛemninġa on ðæꝑe lỳꝼte upcunðe ꝛꝑeġ. ⁊ hleoꝼoꝑ heoꝑa *cluġġan ðæꝑe hi ġeꝑuneðon to ġebeðum ġeciġðe ⁊ aꝑehte beon. ꝑonne heoꝑa hꝑỳlc oꝼ ꝑeoꝑulðe *ġeꝛeꝑneð ꝑæꝛ; Ða ġeꝛeah heo openum eaġum ðæꝛ ꝑe hiꝑe ꝑuhte oꝼ ꝑæꝛ huꝛeꝛ hꝑoꝼe uꝼan mỳcel leohꝛ cuman. ⁊ eall ꝑ huꝛ ġeꝼỳlðe ꝑe heo ꝑa on ꝑ leohꝛ behỳðiġlice locaðe ⁊ hiġ ġeoꝑne beheolð. ꝑa ġeꝛeah heo ꝑæꝑe ꝼoꝛeꝛꝑꝑecenan Goðeꝛ ꝑeoꝑe ꝛaule ħilðe ðæꝑe abbuðiꝛꝛan on ꝑam ꝛỳlꝼan leohte. enġla peꝑeðum ġelæðenðum to heoꝼonum ⁊ up ġeboꝑene beon; Mið ðỳ heo ꝑa ðỳ ꝛlæꝑe to bꝑæð. ðe ġeꝛeah heo oꝑꝑe ꝛꝑeoꝛtep ỳmb hi ꝑeꝛtenðe. ꝑa onġeaꝛ heo. ġe on ꝑam ꝛꝑeꝼne. ġe on hiꝑe moðeꝛ ġeꝛỳhꝑe hiꝑe ætỳꝑeð beon ꝑ heo ġeꝛeah. ⁊ heo ꝛona aꝑaꝛ mið eġe aꝼỳꝑht ⁊ aꝑn to ꝑæꝑe ꝼæmnan ðe ða ꝑæꝛ mỳnꝛtꝑeꝛ Abbuðiꝛꝛe. ⁊ ꝑæꝛ ħilðe ġeonġꝑa ꝑæꝑe noma ꝑæꝛ Ꝼꝑeoġið. ⁊ heo mið ꝑoꝑe ⁊ mið

timum, & circa gallicantum percepto viatico ſacroſanctę COMMUNIONIS*; cum accerſitis ancillis Chriſti quę erant in eodem monaſterio, de ſervanda eas invicem, imò cum omnibus pace Evangelicâ admoneret; inter verba exhortationis læta mortem vidit, imò (ut verbis Domini loquar) *de morte tranſivit ad vitam.* Quâ videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipſius in alio longiùs poſito monaſterio (quod ipſa eodem anno conſtruxerat, & appellatur *Haconos) manifeſtâ viſione revelare dignatus eſt. Erat in ipſo monaſterio quędam ſanctimonialis fœmina, nomine Begu, quæ triginta & ampliùs annos dedicata Domino virginitate, in monachica converſatione ſerviebat. Hęc tunc in dormitorio ſororum pauſans, audivit ſubitò in aere notum campanæ ſonum, quo ad orationes excitari vel convocari ſolebant, cùm quis eorum de ſeculo fuiſſet evocatus, apertíſque (ut ſibi videbatur) oculis, aſpexit detecto domûs culmine fuſam deſuper lucem omnia repleviſſe. Cui videlicet luci dum ſolicita intenderet, vidit animam præfatę Dei famulæ in ipſa luce comitantibus ac ducentibus eam angelis, ad cœlum ferri. Cúmque ſomno excuſſa videret cæteras pauſantes circa ſe ſorores, intellexit vel in ſomnio vel in viſione mentis oſtenſum ſibi eſſe quod viderat. Statímque exurgens nimio timore perterrita cucurrit ad virginem, quæ tunc monaſterio Abbatiſſæ vice præfuit, cui nomen erat Frigyth, fletúque ac lá-

* *Sax.* corporis & ſanguinis Chriſti.

* *c.* Hakenes. *T.* Hacanos. *W.*

*oꝼ ðeaꝑe aꝑaꝛ ⁊ to liꝼe ġe- ꝑenðe. B.

*Begu. B. & C.

*bellan. B. *ut Lat.*

*ġeleoꝑneð ꝑæꝛ B.

mid tearum pær ſpÿþe geondgoten. ⁊ longe ſpopetunge pær teonde. ⁊ hiſe fægde ealſa heora modor Hilde Abbudiſſan of peopulde geleoſan. ⁊ hiſe gereonde mid micele leohte ⁊ mid engla þreatum to ðam ecan leohte heofona rices pulofer ⁊ to gemanan þara upplicra ceaſterpana aſtigan; Ða heo ða ſ gehÿrde þa apæhte heo ealle þa ſpeoſtra ⁊ hi het to cÿnicean gan. ⁊ in gebedum ⁊ on realm rongе for heora modep raple geornе þingian; Ða hi ſ * ge- ða * geornе dÿdon þa laſe ðæne
ornlice nihte tide. Ða coman ſpÿðe æp
B. in dagunge rume bropþra ða ðe hiſe forþfore fægdon from þære ſtore ðe heo forþfered pær; Ða ⁊ſparedon hi ⁊ cpædon ſ hi ſ ylce æp pirton ⁊ ongeaton. ⁊ hi þa ðam bropþrum þuph endebÿrdnеſſe aſehton hu hi ðaſ ðing ⁊ hponon geleornodon. ⁊ hi him fædon in hpÿlce tid heo
* forþ- of middan eaſde *leorde. Ða pær
ferde. gemeted ſ te hiſe geleornep
C. pær in ða ilcan tid ðe hiſe þuph ða gerihþe ætÿped pær fægerne gebþærneſſe. þara pirena pær godcundlice foreferen. ſ mid þÿ hi hiſe utgong gerapon of þÿſtrum liſe ſ þa up hiſe ingong ongeaton in ſ ece liſ haligra raula; Ðær rÿndon betpeonan ðam tpam mÿnſtrum þreottÿne mila ametene;

crymis multùm perfuſa, ac ſuſpiria longa trahens, nunciavit matrem illarum omnium Hildam Abbatiſſam jam migraſſe de ſeculo, & ſe aſpectante cum luce immenſa, ducib⁹ Angelis, ad æternæ limina lucis & ſupernorum conſortia civium aſcendiſſe. Quod cùm illa audiſſet, ſuſcitavit cunctas ſorores, & in Eccleſiam convocatas, orationibus ac pſalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cùm reſiduo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo diluculo fratres, qui ejus obitum nunciarent, à loco ubi defuncta eſt: At illi reſpondentes dixerunt, ſe priùs eadē cognoviſſe, & cùm exponerent per ordinem quomodo hæc, vel quando didiciſſent, inventum eſt eâdem horâ tranſitum ejus illis oſtenſum eſſe per viſionem, quâ illam referebant exiiſſe de mundo. Pulchráque rerum concordia procuratum eſt divinitus, ut cùm illi exitum ejus de hac vita viderent, tunc iſti introitum ejus in perpetuam * animarum vitam cognoſcerent. Diſtant autē inter ſe monaſteria hæc tredecim fermè milibus paſſuum. [Ferunt autem, quòd eâdem nocte, in ipſo quoq; monaſterio, ubi prę fata Dei famula obiit, cuidam virginum Deo devotarum quæ illam immenſo amore diligebat, obitus illius in viſione apparuerit, quę animam ejus cum Angelis ad cœlum ire conſpexerit; atque hoc ipſâ quâ factum eſt horâ, his, quæ ſecum erant famulabus Chriſti, manifeſtè narraverit; eáſque ad orandum pro anima ejus, etiam priuſquam cætera congregatio ejus obitum cognoviſſet, excitaverit. Quod ità fuiſſe factum mox congregationi manè facto innotuit. Erat enim hac ipſâ horâ cum aliis nonnullis Chriſti ancillis in extremis monaſterii locis ſeorſim poſita, ubi nuper venientes ad converſationem fœminæ, ſolebant probari, donec regulariter inſtitutæ in ſocietatem congregationis ſuſciperentur.]

* *Sax.* Sanctarum animarum.

CAP.

Cap. 24.

Quòd in Monasterio ejus fuerit frater, cui donum canendi sit divinitus concessum.

ON ðýrre Abbudisran mýnrtre pæs rum bropor rýndeplice mid godcunde gýfe gemæprad ⁊ gepeorpad. forþon he gepunode gepisenlice leoþ pýncean ða þe to æfæstnesse ⁊ to arfæstnesse belumpon rpa þ te rpa hpæt rpa he of godcundum rtafum þurh bocerar geleornode. þ he æfter medmiclum fæce in rceop geneorde mid ða mærtan rpetnesse ⁊ inbrýdnesse * geglencde ⁊ in Englisc gesneorde pel gehpæs forþbrohte. ⁊ forr his leoþ rongum monigra monna mod oft to porulde forhogenesse ⁊ to gedeodnesse ðæs heofonlican lifes onbærnde pæron. ⁊ eac rpylce monige oþre æfter him in Angol ðeode ongunnon æfeste leoþ pýncean ac nænig hpæþere him þ gelice donne mihte. forþon he na læs þ an from monnum ne þurh mon gelæred pæs. þ he þone leoþ cræft geleornode. ac he pæs godcundlice gefultumad ⁊ þurh Godes gife done rang cræft onfeng. ⁊ he forþon næfre noht leasunga. ne idles pýncean ne mihte. ac efne ða an þa de to æfestnesse belumpon. ⁊ his ða æfestan tungan gedafenode singan; Pæs he se man in peoruld hade gesetted oþ þa tide de he pæs gelýfedre ylde. ⁊ he næfre * ænig leoþ geleornode. ⁊ he forþon oft in gebeorscipe þonne þæs pæs blisse intinga gedemed þ hi ealle rceoldan duruh endebýrdnesse be heanpan singan. ðonne he gesreah ða heanpan him nealæcéan. ðonne anas he for rceome fram þam rýmle. ⁊ ham eode to his huse. ðe he þ ða rumesne tide dyde þ he forlet ða hus ðæs gebeorscipes. ⁊ ut pæs gongende to neata scýpene. ðæs heonde him pæs ðære nihte beboden þa he þa þæs on gelimplicre tide his limo on nestre gestrette ⁊ on

* gegleng-de. B.

* nænig B.

IN hujus monasterio Abbatissæ fuit frater quidam, divinâ gratiâ specialiter insignis, qui carmina religioni ac pietati apta facere solebat; ità ut quicquid ex divinis literis per interpretes disceret, hoc ipse post pusillum, verbis Poeticis maximâ suavitate & compunctione compositis, in sua, id est, Anglorum lingua proferret. Cujus carminibus multorum sæpe animi ad contemptum seculi, & ad appetitum sunt vitæ cœlestis accensi. Et quidem & alii post illum in gente Anglorum, religiosa Poemata facere tentabant; sed nullus * ei æquiparari potuit. Namque ipse non hominibus, neque per hominem institutus canendi artem didicit, sed divinitus adjutus, gratis canendi donum accepit. Unde nihil unquam frivoli & supervacui Poematis facere potuit, sed ea tantummodo, quæ ad religionem pertinent, religiosam ejus linguam decebant. Siquidem in habitu seculari, usq; ad tempora provectioris ætatis constitutus, nil carminum aliquando didicerat. Unde nonnunquam in convivio, cùm esset lætitiæ causâ decretum, ut omnes per ordinem cantare deberent, ille ubi appropinquare sibi citharam cernebat, surgebat à media cœna, & egressus, ad suam domum repedabat. Quod dum tempore quodam faceret, & relictâ domo convivii, egressus esset ad stabula jumentorum, quorum ei custodia nocte illâ erat delegata ibíque horâ jam competenti membra dedisset sopori, astitit ei

* eum æquiparare. *MSS. sing.*

on ſlæpte. þa ſtod him ſum mon æt ðuſh ſpefen ⁊ hine halette ⁊ gnette ⁊ hine be hiſ
* Ceaðman. B. naman nemðe *Ceðmon ſing me æt hpegu. ða ongan he ⁊ cp'. Ne con ic nan þing ſingan. ⁊ ic forþon of ðyſſum gebeoncipe ut eode. ⁊ hiðer gepat forþon ic noht cuþe ; ⁊ eft he cp'. ſeþe
* mið. C * ſiþ him ſpnecende pæſ. hpæþere ðu meaht me ſingan cp'. he. Hpæt ſceal ic ſingan. cp'. he. ſing me ſpumſceaft ða he ða ðaſ ongan ſpaſe onſenge; Ða ongan he ſona ſingan in hefenerice Godeſ ⁊ ſcýppendeſ þa ferſt ⁊ ða forð ðe he næſne ne gehýnde þara endebýrdnerſe þiſ ir ; Nu pe ſceolan [a] hefigean heofon ricef pearð. metodef mihte ⁊ hiſ mod geþanc [b]. pera puldor fæder. ſpa he [c] puldref gehpæf ece Dnihten. ord onſtealð he [d] æref ſcop [e] eorðan beannum heofon to rofe halig ſcýppend. þa middan gearð mon cynnef pearð ece Dnihtne æftef [f] teode [g] fidum foldan [h] fpea ælmihtig ; Ða araf he fpom þam ſlæpe. ⁊ eall þ he ſlæpende ſonge fæſt on gemynde hæfde. ⁊ þam forðum ſona monig forð in þ ylce gemet Gode pynþef ſongef * to gebeodde ; Ða com he on morgene to ðam tun gepean. ſeþe hiſ ealdormon pæf. ⁊ him ſæde hpylce gife he onfeng. ⁊ he hine ſona to ðære Abbudiſſan lædde ⁊ hine þ cyðde ⁊ ſægde. þa het heo gefomnian ealle ða gelæredeſtan men ⁊ ða leornerar ⁊ him anðeardum het ſecgan þ ſpefen. ⁊ þ leoþ ſingan. þ te ealna heona dome gecoren pære hpæt oþþe hponon þ cumen pære; Ða pæf him eallum gefegen ſpa ſpa hit pæf. þ him pære ſtom Dnihtne ſýlfum heofonlic gife ſoncgifen ; Ða pæhton hi him ⁊ ſægdon. ſum * halig ſpel ⁊ godcunde lare ſond. bebudon him þa gif he mihte.

[a] heſi-on. T.
[b] peonc. *Sic MS. T. & B. ut Lat. ſed Cant.*
[c] pun-ðra ge-hpylc. T.
[d] æfeſt B.
[e] yldra beaſn-num. T.
[f] tida. T
[g] ſtum on ſol-dum. T.
[h] euca. T
* ðæſ to. B.
* halig god-ſpell. B

quidam per ſomnium, eúmque ſalutans ac ſuo appellans nomine; Cædmon, inquit, canta mihi aliquid. At ille reſpondit, Neſcio, inquit, cantare : Nam & ideò de convivio egreſſus, huc feceſſi, quia cantare non poteram. Rurſum ille, qui cum eo loquebatur. Attamen ait, cantare habes. Quid inquit, debeo cantare ? At ille: Canta, inquit, principium creaturarum. Quo accepto reſponſo, ſtatim ipſe cœpit cantare in laudem Dei conditoris, verſus, quos nunquam audierat, quorum iſte eſt ſenſus. Nunc *laudare debemus auctorem regni cœleſtis, potentiam creatoris, & conſilium illius, facta patris gloriæ. Quomodo ille, cùm ſit æternus Deus omnium miraculorum auctor extitit, qui primò filiis hominum cœlum pro culmine tecti, dehinc terram cuſtos humani generis omnipotens creavit : [hic eſt ſenſus, non autem ordo ipſe verborum quæ dormiens ille canebat. Neq; enim poſſunt carmina quamvis optimè compoſita ex alia in aliam linguam ad verbum, ſine detrimento ſui decoris ac dignitatis, transferri.] Exurgens autem à ſomno, cuncta quæ dormiens cantaverat memoriter retinuit, & his mox plura in eundem modum, verba Deo digni carminis adjunxit. Veniénſque manè ad villicum, qui ſibi præerat, quid doni percepiſſet, indicavit ; atque ad Abbatiſſam perductus, juſſus eſt, multis doctioribus viris præſentibus, indicare ſomnium & dicere carmen, ut univerſorum judicio, quid vel unde eſſet quod referebat, probaretur. Viſúmque eſt omnibus cœleſtem ei à Domino conceſſam eſſe, gratiam. Exponebántque illi quendam SACRÆ Hiſtoriæ ſive doctrinæ ſermonem; præcipientes ei, ſi poſſet, hunc in

* *Hymnum hunc Ms. Lat. T. Lat. & Sax. recenſuit. vide marg. Sax.*

þ

ꝺ he him ruma runge ⁊ leoꝺrangeꝛ ꝺ gehpyꝺꝺe; Ða he ꝺa hæꝺe ða piran onꝺangenne. ða eode he ham to hiꝛ huꝛe. ⁊ com eꝛt on moꝛgen. ⁊ þy bertan leoꝺe geglengeo him aꝛong. ⁊ ageaꝛ ꝺ him beboden pæꝛ; Ða ongan ꝛeo Abbudiꝛꝛe clyppan ⁊ luꝛian ꝺa Godeꝛ gife in ðæm men. ⁊ heo hine ða monede ⁊ læꝛde. ꝺ he peoꝛulo hað ꝛoꝛlæte. ⁊ munuc hade onꝛenge; ⁊ he ꝺ pell ðaꝛode ⁊ heo hine in ꝺ mynꝛteꝛ onꝛeng mid hiꝛ godum. ⁊ hine gedeodde to gefomnunge ðaꝛa Godeꝛ þeopa. ⁊ het hine læꝛan ꝺ getæl ðæꝛ halgan ꝛtæꝛeꝛ ⁊ ꝛpelleꝛ; ⁊ he eall ða he in gehennefꝛe geleoꝛnian
* him. B mihte. mid*hine gemynegode. ⁊ ꝛꝛa ꝛꝛa clæne nyten oþeꝛ cende
*gefne- in ꝺ ꝛꝛetefte leoꝺ*gehꝛyꝛꝛde. ⁊
mede. B hiꝛ ꝛong ⁊ hiꝛ leoð pæꝛon ꝛꝛa pinꝛume to gehyꝛanne ꝺ ða ryl-ꝛan hiꝛ laꝛeoꝛaꝛ æt hiꝛ muþe ꝛꝛiton. ⁊ leoꝛnodan; Song he æꝛeꝛt be middan geaꝛdeꝛ gefceape. ⁊ be ꝛꝛuman mon cynneꝛ. ⁊ eall ꝺ ꝛtæꝛ Geneꝛiꝛ. ꝺ iꝛ ꝛeo æ-
* ⁊ eꝛt. peꝛte Moyꝛeꝛ boc. ⁊ * be ut-
C. gonge Jꝛꝛahela ꝛolceꝛ oꝛ Ægyp-ta lande. ⁊ be ingonge ðæꝛ ge-hat londeꝛ; ⁊ be oꝛꝛum moni-gum ꝛpellum þæꝛ halgan gepꝛi-teꝛ Canoneꝛ boc. ⁊ be Cꝛiꝛteꝛ mennifcneꝛꝛe. ⁊ be hiꝛ þꝛo-
* gyꝛe. punge. ⁊ be hiꝛ upp aꝛtigneꝛꝛe on heoꝛonaꝛ. ⁊ big ðæꝛ hal-
B. gan Gaꝛteꝛ * cyme. ⁊ ðæꝛa Apoꝛtola laꝛe; ⁊ eꝛt big ðam
* tin- ege ðæꝛ topeaꝛdan domeꝛ. ⁊ be ꝛyꝛhto ðæꝛ * tintpegli-can
tpegan- piteꝛ. ⁊ be ꝛpetneꝛꝛe þæꝛ heoꝛonlican piceꝛ he monig leoð
licef. B. gepoꝛhte; ⁊ ꝛꝛylce eac oþeꝛ monig be ðam godcundum ꝛꝛemꝛumneꝛꝛum ⁊ domum he gefoꝛhte; On eallum ðam he geoꝛnlice gymde ꝺ he men atuge ꝛꝛam ꝛynna luꝛan ⁊ man ðæðum. ⁊ to luꝛan ⁊ to geoꝛnfulneꝛꝛe apehte godꝛa ðæda; Foꝛþon he pæꝛ ꝛe mon ꝛpyþe æfeꝛt. ⁊ peogollicum þeodꝛci-
*pelme. pum eadmodlice undeꝛþeodeð; And pið ðam ða ðe on oþꝛe
C. piran don poldon he pæꝛ mid *pylme mycelꝛe ellenpodneꝛꝛe

modulationem carminis transferre. At ille ſuſcepto negotio abiit, & manè rediens optimo carmine, quod jubebatur, compoſitum reddidit; unde mox Abbatiſſa amplexata gratiam Dei in viro, ſeculare illum habitum relinquere, & monachicum ſuſcipere propoſitum docuit. Suſceptúmque, in monaſterium cum omnibus ſuis, fratrum cohorti aſſociavit; juſſítque illum ſeriem SACRÆ Hiſtoriæ doceri. At ipſe cuncta quæ audiendo diſcere poterat, rememorando ſecum, & quaſi mundum animal ruminando in carnem dulciſſimum convertebat; [b] ſuaviúſq; reſonando, doctores ſuos, viciſſim auditores faciebat ſuos. Canebat autem de creatione mundi, & origine humani generis, & tota Geneſis hiſtoria; de egreſſu Iſrael ex Ægypto, & ingreſſu in terram repromiſſionis. De aliis plurimis SACRÆ Scripturæ Hiſtoriis; de incarnatione Dominica, ac paſſione, & reſurrectione, & aſcenſione in cœlum; de adventu Spiritûs ſancti, & Apoſtolorum doctrina: Item de terrore futuri judicii, & horrore pœnę Gehennalis, ac dulcedine regni cœleſtis multa carmina faciebat. Sed & alia perplura, de beneficiis & judiciis divinis, in quibus [c] cunctos homines ab amore ſcelerum abſtrahere, ad dilectionem verò & ſolertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim vir multùm religioſus, & regularibus diſciplinis humiliter ſubditus. Adverſùm verò illos, qui aliter facere volebant, zelo magni fervoris accenſus: Undè

onbærnedo. ⁊ he forþon fægere ende hiʀ liʀ betynde ⁊ geendode; Forþon þa þe þære tide nealæhte hiʀ gepitenesse ⁊ forþforþe. Da þær he xiiii. dagum ær þ he þær licomlicre untrumnesse þrycced. ⁊ hefigod. hwæþere to Don gemetlice þ he ealle da tid mihte ge rþþecan ge gangan; [*Đa] þær Dær on neaperte untrumþa manna hur. on þam hyþa þeap þær þ hi da untruman. ⁊ da de æt forþforþe pæron inlædan rceoldan. ⁊ him Dær ær romne Denigean; Đa bæd he hiʀ *þeng on æfenne Dære nihte de he of populde gangende pær. þ he him on Dam hure rtore gegearpode. þ he þerstan mihte; Đa punodade re *Denge for hpon he Dær bæde. forþon him duhte þ hiʀ forþforþe rþa neah ne pære. dyde hwædere rþa rþa he cp'. ⁊ bebead; ⁊ mid dy he da Dær on þerten eode. ⁊ he gefeonde mode rumu ding ætgædere mid him rþþecende ⁊ gleoriende pær. de Dær ær inne pæron. da pær ofer midde nihт þ he fþægn hwæþer hi ænig hurel Dær inne hæfdon; Đa ⁊rparedon hi ⁊ cpædon. hpylc þearf iʀ þe hurler. ne þinre forþforþe rþa neah iʀ nu du dur þotlice ⁊ dur glædlice to ur rþþecende eart; Cp'. he eft. Benaþ me hwæþere hurel to; Đa he hiт on handa hæfde. da fþægn he. hwæder hi ealle rmylte mod ⁊ butan eallum incan bliþe to him hæfdon. da ⁊rparedon hi ealle ⁊ cpædon. þ hi nænigne incan to him *piʀton. ac hi him ealle rpylþe bliþe mode pæron. ⁊ hi þþixendlice hine bædon þ he him eallum bliþe pære; Đa ⁊rparede he ⁊ cp'. Mine bropþu leofon. Ic eom rpylþe bliþe mode to eop. ⁊ to eallum Godes mannum. ⁊ he rþa pær hine trymmende mid dy heofonlicum *pægnesse. ⁊ him ofres lifes ingang gegearpode; Đa gyt he fþægn hu neah dære tide pære þ te da bropdru aniran rceolden. ⁊ Godes

* þen.B.
* þen.B.
* nir-ton. B.
* pegnesse. C.

& pulchro vitam ſuam fine concluſit. Nam propinquante horâ ſui diſceſſûs, quatuordecim diebus præveniente corporeâ infirmitate preſſus eſt; adeò tamen moderatè, ut & loqui toto eo tempore poſſet & ingredi. Erat autem in proxima caſa, in qua infirmiores & qui prope morituri eſſe videbantur, induci ſolebant. Rogavit ergò miniſtrum ſuum veſpere, incumbente nocte, quâ de ſeculo erat exiturus, ut in ea ſibi locum quieſcendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus eſſe videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cúmq; ibidem poſiti, viciſſim aliqua, gaudente animo, unà cum eis qui ibidem antea inerant, loquerentur ac jocarentur; & jam mediæ noctis tempus eſſet transcenſum, d interrogavit omnes ſi Euchariſtiam intus haberent. Reſpondebant; Quid opus eſt Euchariſtiâ? neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiſcum velut ſoſpes loqueris. Rurſus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Euchariſtiam. Quâ acceptâ in manu interrogavit, ſi omnes placidum erga ſe animum & ſine querela controverſiæ, ac rancoris haberent. Reſpondebant omnes; Placidiſſimam ſe mentem ad illum & ab omni ira *ſemotam habere. Eúmque viciſſim rogabant; An placidam erga ipſos mentem haberet. Qui confeſtim reſpondit; Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sícque ſe cœleſti muniens viatico, vitæ alterius ingreſſui paravit. Et interrogavit; quàm prope eſſet hora, quâ fratres

* Sic MSS. ſing.

[*lof]

[* lof] læran ⁊ heora uht ſang ſingan ; Da ⁊ſparedon hi nif hit * lang to don. cæð he. Tela. utan we well ðære tide bidan. ⁊ ða him gebæd ⁊ hine gereneðe mid Criſtes rode tacne. ⁊ his heafod onhylde to ðam bolſtre. ⁊ medomycel fæc onſlæpte. ⁊ ſwa mid ſtilnefſe his lif geendode ; ⁊ ſwa wæf gewurden ⁊ he hluttre mode ⁊ bylehpite ⁊ ſmyltre willſumnefſe Drihtne þeowde. ⁊ he eac ſwylce ſwa ſmyltre deaðe miðdan geard wæf forlætende. ⁊ to his gefyhðe becom ; ⁊ ⁊eo tunge ðe ſwa monig halwende word on ðæf ſcyppendef lof gefette. he ða ſwylce eac. ða ytemeſtan word on his *henenefſe. hine ſylfne reniende. ⁊ his gaſt ⁊ his handa bebeodende hetynde ; & ac ſwylce ⁊ is gefegd ⁊ he wæne gewif his ſylfes forðfore. of ðam de we nu ſecgan hyrdon ;

* *ſic B. ut Lat.*

* ⁊eorl. B.

* henun. ge. B.

ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè eſt, At ille: Benè ergò, expectemus horam illam. Et ſignans ſe ſigno ſanctæ crucis, reclinavit caput ad cervical, modicúmque obdormiens ità cum ſilentio vitam finivit. Sícque factum eſt, ut quomodo ſimplici ac purâ mente, tranquilláque devotione Domino ſerviret, ità & jam tranquillâ morte mundum relinquens, ad ejus viſionem veniret. Illáque lingua quæ tot ſalutaria verba in laudem conditoris compoſuerat, ultima quoq; verba in laudem ipſius ſignando ſeſe, & ſpiritum ſuum in manus ejus commendando clauderet: quî etiam præſcius ſui obitûs extitiſſe ex his quæ narravimus videtur.

NOTÆ.

[a] Cujus carminibus multorum ſæpe animi ad contemptum ſeculi— [b] Suaviúſque reſonanbo doctores ſuos viciſſim auditores faciebat ſuos — [c] Cunctos homines ab amore ſcelerum abſtrahere -- curabat.

Ut inculta ruſticitas & barbaries omnis à laudibus Dei celebrandis abhorreat, auditores ſpiritualis harmoniæ ſuavitate demulceantur. Hinc quales eſſe debeant modulatores Eccleſiaſtici, & qualis demum ipſa modulatio, Canones Eccleſiæ noſtræ perantiqui ; Quos Reverendiſs. Theodoro Archiepiſc. Cantuarienſi, quidam adſcribant, apertè monſtrant ; viz. hoſce autor ſcripſit Latinè : Ælfricus autem monachus, vir ætate ſuâ Doctiſſimus, & de Eccleſia optimè meritus Saxonicè (ut aiunt) tranſtulit.

* *quî & poſtea Archiep. Cantuar. ut pag. ſequent.*

MS. Coll. Ben. & Can. 48.

Þyt if to gymene miclum poſce þam ſangefum þ hi mid leahtrum neaplættan hira godcundan gyfe ac ma hig gegladian mid eaþmodnyſſe. ⁊ mid clænnyſſe. ⁊ mid ſyfefnyſſe. ⁊ mid haligra mægna ſnætrunge þ if oream þæf folcef mod ðe hine gehyrþ anbryrde to gemynde. ⁊ to luſe þæra heofenlicra myrhþa. na þ an mid hludnyſſe þære ponða ac ma mid ſinſumnyſſe þære oreama.

Studendum ſummopere cantoribus ne domum ſibi divinitus collatum vitiis fœdent, ſed potiùs illud humilitate, & caſtitate, & ſobrietate, & cæteris ſanctarum virtutum ornamentis exornent: Quorum melodia animos populi circumſtantis ad memoriam amorémque cœleſtium non ſolùm ſublimitate verborum, ſed etjam ſuavitate ſermonum qua dicantur erigat.

Ne ſceal ma realmaf an cyncan ofſtlice ſingan ne ofenhlude ne ne unendebyrdlice ne ungemetlicum ſtefnum. ac openlice ⁊ beorhte mid heortan anbryrdnyſſe

*Pſalmi autem in Eccleſia non curſim, *aut in excelſis atque inordinatis ſeu intemperatis vocibus*, ſed planè, ac lucidè cum compunctione domum ſibi divinitus collatum vitiis fœdent, ſed potiùs illud humilitate, & caſtitate, & ſobrietate, & cæteris ſanctarum virtutum ornamentis exornent: Quorum melodia animos populi circumſtantis ad memoriam amorémque cœleſtium non ſolùm ſublimitate verborum, ſed etjam ſuavitate ſermonum qua dicantur erigat.

* *vide cap 28. de S. Cudbert.* non elevata in altum voce, ſed profuſis ex imo pectore lacrymis.

nyrre ꝥ þapa rıngenopa mobeo mıð ðæne rpetnyrre reðð. ⁊ þæpa hlyrtenopa eapan of ðam opeame abnyrðe ⁊ gegladode. ropþam þeah hıt an oþþum ðenungum gepuna ry ꝥ ma hluðne rtefne bruce. an þam realm rangе ma æfre rceal þa hluðan rtefne ropbugan. ⁊ beon amang þam ealðe gebnoþþo afandoðef lıfef to gefettе ðe rıttton mıð ðæne rceole þonne hı rıngaþ. ꝥ ða ðe leopnian rceolon yðele ne beon ne an unnytton rpellon abyrgode; Gıf þonne þa rangepaf modıge beon. ⁊ gıf hı ðone cræft ðe hı þurh Godef gife geleopnoðon oþþum ropþyrnnan. þpeage hı ma teaptlice. ꝥ hı gebete ⁊ gepihte ꝥ punð oþþum ðælan ꝥ him God berærte pihtlice to ðælenne;

one cordis *recitentur; ut & recitantium mens illorum dulcedine paſcatur, & audientium aures illorum pronunciatione demulceantur; quoniam, quamvis cantilenæ ſonus malus officiis, excelſâ ſoleat fieri voce, in recitandis tamen pſalmis hujuſmodi vitanda eſt vox; conſtituantur interea ſeniores fratres probabilioris ſcilicet vitæ, qui tempore ſtatuto, vicißim cum cantorum ſchola ſint; nè hi qui diſcere debẽt aut otioſi vacent, aut inanibus & ſupervacuis fabulis inſtent. Si verò Cantores ſuperbi extiterint, & artem quam divinitus adjuti didicerint, aliis inſinuare renuerint, graviter, ac ſeverè judicentur, ut emendati atque correcti, talentum ſibi à Deo collatum, aliis erogare procurent.*

[d] Interrogavit—ſi Euchariſtiam intus haberent, quâ acceptâ in manu —ſe cœleſti muniens viatico, vitæ alterius ingreſſui paravit. *Euchariſtiam à Sacerdote conſecratam ſolebat populus domum deferre, intúſque æquo diutius ſervare, & cùm ſibi viſum eſſet pro viatico ægrotis communicare; atque hæc conſuetudo pervulgata fuit: ſed hunc ritum, quaſi, cum ipſa Chriſti inſtitutione plurimùm pugnantem, & plane innovatum, Ælfricus* * *Archiepiſcopus Cantuarienſis reprehendit, his verbis; quæ ſic tranſfero.*

* *Vide catalogum Archiepiſc. apud Wigorn. & Chron. ax. vide etiam Cl. Liſle præfat Serm. Paſch.*

Vide tract. Sax. à Cl. Wilhelm. Liſle Cantabr. & Coll. Regal. Socio, in lucem edit.

Sume Pheoptaf healðaþ ðæt hufel ðe bið on &aftep ðæg gehalgoð ofep geap to feocum mannum. ac hı mifoof fpyðe deope. ꝥ ðæt haligе hufel fceole fynegian. ⁊ nellaþ undepftandan hu myrcele dædbote feo pœnitentialif tæcþ be ðam. gif ðæt hufel biþ fynig. oþþe hæpen. oþþe gif hıt foploren bið. oþþe gif muf. oþþe nytenu ðurh gymelearte hıt eta ð; Man fceal healðen ðæt haligе hufel mið micelne gymene ⁊ ne fophealðan hıt. ac halgian oþep eonipe to feocum mannum. a. embe vii niht. oþþe embe xiiii niht ꝥ hıt hupu fynig ne fy. fopðon ðe eal fpa haligе biþ ꝥ hufel ðe nu to

Sacerdotes quidam Euchariſtiam, quæ die paſchali conſecrata fuit per annum [ſequentem] ægrotis reſervant, ſed perquam, profundè peccant, quòd ſacra Euchariſtia muceſſerit, nolléntque intelligere quantam pœnitentiam Pœnitentialis [liber] huic [rei] præſcribat; ſi ſacra Euchariſtia fieret mucida ſive periret, ſive mus beſtiáve [aliqua] per incuriam [Sacerdotis] illam abſumeret. Sacram Euchariſtiam diligentiâ magnâ quiſque cuſtodiat: nec illam amittat, alteram verò ægrotis conſecret ſemper, ante unam vel duas circiter ſeptimanas, nè ſaltem muceſcat. Quoniam illa Euchariſtia, quæ nunc hodie conſecrabatur, ęquè ſacra eſt atque illa quæ conſecrata erat die Paſchali. *Illa Euchariſtia non eſt Corpus Chriſti* CORPORALITER ſed SPIRITUALITER; non *corpus illud* ðæg pær gehalgoð. fpa ꝥ ðe on &aftep ðæg pær gehalgoð; Ðæt hufel ıf Cpiftef lichama na lichamlice ac gaftlice; Nafe lichama ðe he on ðnopo-

ðnopoðe. ac ꝛe lichama ðe he embe ꝛppæc. ða ða he bletꝛoðe hlaf ⁊ pin to hufle anre nihte æn hiꝛ ðnopunge. ⁊ cpæþ be þam gebletꝛoðe hlafe. Ðiꝛ iꝛ min lichama. ⁊ eft be ðam halgan pine. Ðiꝛ iꝛ min bloðe ðe biþ ꝛoꝛ manegum agoten on ꝛynna ꝛoꝛgyfennefꝛe ; Unðeꝛꝛtandaþ nu þꝛe Ðnihten ðe mihte apendon ðone hlaf æn hiꝛ þnopunge to hiꝛ lichaman. ⁊ þ pin to hiꝛ bloðe gaꝛtlice. þæt ꝛe ylca ðæghpamlice bletꝛaþ ðuꝛh ꝛacenda handa hlaf ⁊ pin to hiꝛ gaꝛtlican lichaman. ⁊ to hiꝛ gaꝛtlican bloðe;

quo paſſus eſt, *ſed corpus illud de quo locutus eſt; quando panem & vinum in Euchariſtiam nocte unâ ante paſsionem ſuam conſecraverat; dixerátq; de pane conſecrato,* Hoc *eſt corpus meum. Iterúmque de vino conſecrato;* HIC *eſt ſanguis meus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. Nunc autem intelligite, quòd Dominus, qui panem illum ante paſsionem ſuam in corpus ſuum mutare potuiſſet; vinúmque illud in ſanguinem ſuum, Spiritualiter: Idem (Dominus) per manus ſacerdotis panem & vinum in corpus ſuum ſpirituale, & in ſanguinem ſuum ſpiritualem ſit quotidie conſecratus.*

Et pag. ſequent.

Sume ꝑꝛeoꝛtaꝛ gefyllaþ heopa huꝛel box on ðaꝛtꝛon. ⁊ healdaþ oꝛep tpelf monaþ to untpumum mannum. ꝛpylce ðæt huꝛel ꝛy halignre þonne oþep; Ac hi doþ unꝑiꝛlice. foꝛþam de hit pannaþ. oþþe mid ealle foꝛꝑotaþ on ꝛpa langum fyꝛꝛte. ⁊ he bið ðonne ꝛcyldig ꝛpa ꝛpa uꝛ ꝛegð reo boc ; ðe ðe huꝛel foꝛhylt. oþþe hit foꝛlyꝛt. oþþe myꝛ eton. oþþe oþꝑe nytenu. ꝛceapa þa pœnitentialem. hpæt he ꝛægð be ðiꝛum ; ðall ꝛpa halig iꝛ þæt huꝛel ðe bið gehalgod to dæg ꝛpa þæt ðe biþ gehalgod on þam halgan ðaꝛtep dæge ; healdað foꝛþig ic bidde ðonne halgan Cnihtef lichaman mid manan ꝑiꝛdome to ꝛeocum mannum fꝛam ꝛunnan dæge to ꝛunnan dæge on ꝛpyþe clænum boxe. oþþe be ðam mæꝛtan feopepꝛtyne niht. ⁊ ðicgað hit ðonne. ⁊ lecgað ꝛene be þam on Moyꝛef bocum. on Moyꝛef æ. ðæt ꝛe ꝛacep ꝛceolde on ælcum fætepnef dæge ꝛettan tpelf hlafaꝛ on ðam tabepnaculo ealle nipe bacene. ða fæꝛon gehatene panef Pꝛopoꝛitionif. ⁊ hig ꝛceoldon ðæꝛ ꝛtandan on ðam Godef getæle of oþepne

Sacerdotes quidam Euchariſtiæ pixidẽ in feſto Paſchali implent; pérq; * *totum annum ægrotantibus reſervant, quaſi Euchariſtia iſthæc, quavis alterâ ſanctior eſſet: Verùm inſipienter agunt. Marceſsit enim, vel tanto tempore omnino putreſcit; & tum quidem, ſicut, liber ait, reus exiſtit. Qui Euchariſtiam perdit, ſive corrumpit, vel ſi mus edit, vel beſtia quævis alia, inſpice pœnitentialem [librum] quid de hoc dicet: illa autem Euchariſtia quæ hodie conſecratur æquè ſacra eſt atque illa quæ ſacro die Paſchali conſecratur. Oro igitur ſacrum illud corpus Chriſti, majori prudentiâ in pixide mundiori ſervetis ægrotantibus, à Die Dominico, ad Diem Dominicum, vel ad maximum nè ultra dies quatuordecem; & tunc demum deguſtetis, atque inibi alterum ponatis. Exemplum de hoc in libris Moſaicis habemus: ſicut Deus ipſe juſsit in lege Moſis, quòd ſacerdos quovis* *ſabbato ſupponeret in Tabernaculo, duodecim panes, cunctos recèns piſtos, qui dicti erant* panes Propoſitionis: *quique perſiſterent in tabernaculo ad diem ſequentem; & tunc demum ſumerent eos; Se habbaþ bý-ꝛpa ꝛpa God ꝛylf þebeað ꝛceolde on ælcum fætepnef dæge ꝛettan tpelf hlafaꝛ on ðam tabepnaculo ealle nipe bacene. ða fæꝛon gehatene panef Pꝛopoꝛitionif.*

* Sax. *duodecim menſes.*

* Sax. *ait*, Saturni die, *non autem Sabbato: quia diem Dominicum pro Sabbato æſtimaverint; non diem Saturni.*

oþeſnne ſæteſinef ðæg. ⁊ etan hi ðonne ða ſaceſðaf ſylfe. ⁊ ſettan ðæm oþþe ; Sume ſpeoftaf nellaþ ðicgan ðæt huſel ðe hi halgiaþ ; Nu ſille pe eof ſecgan. hu ſeo boc ſegþ be þam ; Pſeſbyter miſſam celebranſ. et non audenſ ſumeſe ſacſificium accuſante conſcientia ſua. anathema eſt ; Se mæſſe ſpeoft ðe mæſſaþ. ⁊ ne ðeaſ ðæt huſel ðicgan. þat hine ſcyldigne. ſe iſ amanſumoð ; Læſſe pleoh iſ to ðicgenne ðæt huſel. ðonne to halgienne ; Se ðe tuſa halgaþ ane oſletan to huſle. ſe bið ðam geðolan gelice. ðe an cilð ſullaþ tuſa ; Criſt ſylf gehalgoðe huſel æſ hiſ þſopunge. he bletſoðe þone hlaf. ⁊ tobſæc ðuſ cſeþende to hiſ halgum Apoſtolum. etah ðiſne hlaf. hit iſ min lichama. ⁊ he eſt bletſoðe ænne calic miþ pine. ⁊ cſæþ heom þuſ to. Ofincaþ ealle of þiſum. hit iſ min agen bloð ðæſe niſan gecyþnyſſe. þe biþ foſ manegum agoten on ſynna foſgyfenyſſe ; Se Oſihten þe halgoðe huſel æſ hiſ ðſopunge. ⁊ cſæþ þ ſe hlaf ſæſe hiſ agen lichama. ⁊ ðæt pin ſæſe pitoðlice hiſ bloð. ſe halgaþ ðægſamlice þuſh hiſ ſaceſða handa hlaf to hiſ lichaman. ⁊ pin to hiſ bloð on gaſtlicesſe gefyne. ſſa ſſa ſe ſæðaþ on bocum. Ne bið ſe liflica hlaf lichamlice ſſa ðeah ſe ylca lichama ðe Criſt on þſoþoðe ; Ne ðæt haligge pin niſ þæſ hælendeſ bloð ðe foſ uſ agoten ſæſ on lichamlican ðinge. ac on gaſtlicum andgyte ; Segþeſ biþ foþlice ſe hlaf hiſ lichama. ⁊ þ pin eac hiſ bloð ſſa ſſa ſe heofonlica hlaf ſæſ. ðe ſe hataþ Manna. þe ſeofeſtig geaſa afeðde Goðeſ folce ⁊ þæt hlutſne ſæteſ ſæſ pitoðlice hiſ bloð. þe aſn of þam ſtane on þam peſtene þa ; Spa ſſa Paluſ aſſat on ſumõ hiſ piſtole. Omneſ

culo uſque ad alterum ſabbatum: atque tunc edant ipſi ſacerdotes, ibíq; alteros ſubſtituant : nolunt quidam ſacerdotes guſtare illam Euchariſtiam quam ipſi conſecrant : nunc autem dicemus vobis quid de hoc liber monuerit. Presbyter Miſſam celebrans, & non audens ſumere ſacrificium, accuſante * conſcientiâ ſuâ, anathema eſt. *Minor excuſatio eſt guſtandi Euchariſtiam, quàm conſecrandi. Qui bis conſecrat unam offulam in Euchariſtiam, hæretico ſimilis eſt qui puerum unum bis baptizat: Chriſtus ipſe Euchariſtiam ante paſſionem ſuam conſecravit, benedixit panem, fregítque ; Apoſtolis ſuis ſic anquiens :* Edite panem hunc ; corpus meum eſt: *iterúmq; benedixit calicem unum repletum vino ; ſic quoq; illos allocutus ;* Bibite de hoc omnes : Ille ſanguis *eſt meus novi Teſtamenti, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. Dominus, (qui conſecravit Euchariſtiam ante paſſionem ſuam, dixítq;, * panem corpus ſuum fuiſſe, & vinum revera ſanguinem ſuum) ipſe quotidie conſecrat, per manus ſacerdotis, panem in corpus ſuum, vinúmq; in ſanguinẽ ſuum, *in myſterio ſpirituali ; ſicut in libris legimus. Panis ille vividus* non *eſt utcunq ;* idem *corpus quo Chriſtus paſſus eſt ; neque vinum illud ſacrum Servatoris erat ſanguis, (qui pro nobis fuit effuſus,)* * in re corporali, ſed in ratione ſpirituali. *Erat quidem cùm* panis *ille,* corpus *ejus ; tum quoque* vinum *illud, ſanguis ejus* * *ſicut* panis *ille cœleſtis quem vocamus* Manna *(qui per quadraginta annos populum Dei cibavit--†) Et* aqua *illa limpida erat quidem* ſanguis *ejus, quæ de petra illa in deſerto tunc efluxit ; prout Paulus in quadam * Epiſtola ſua ſcripſerat.* Omnes patres

* *Sax.* ſciens ſe reum.

* *Evang. Sax. Matth.* 26. 28 Hic quidem eſt ſanguinis mei calix.

* *Nota.*

* *ſc. ſpiritualiter.*

* *ſc.* non corporaliter, ſed ſpiritualiter.

* *Panis & vinum ſymbola* Novi Fœderis, *ut Manna & aqua,* Veteris.

† videtur deeſſe [*erat corpus ejus.*]

* 1. Cor. 10. 1 *&c.*

Omneſ paꝛſneſ noſꝛþi eanðem eſcam ſpiꝛitualem manðucaveþunꝛ. et omneſ eunðem poꝛum ſpiꝛitualem biðeþunꝛ. &c. Ealle uþe fæðeþaſ æꝛon on þam peꝛtene ðone ỳlcan gaſtlican meꝛe ⁊ þone gaſtlican ðꝛinc ðꝛuncon; hi ðꝛuncon oſ ðam gaſtlicū ſtane. ⁊ ſe ſtan pæſ Cꝛiſt; Se Apoſtol ſæðe ſpa ſpa ge nu gehỳꝛðon. ðæꝛ hi ealle æꝛon þone ỳlcan gaſtlican meꝛe. ⁊ hi ealle ðꝛuncon ðone gaſtlican ðꝛenc; Ne cpæþ he na lichamlice. ac gaſtlice; Næſ Cꝛiſt ða gỳt gebоꝛen. ne hiſ bloð næſ agoten; Ða ðæꝛ ſꝛnahela folc geæꝛ ðone meꝛe. ⁊ oſ ðam ſtane ðꝛanc. ⁊ ſe ſtan næſ lichamlice Cꝛiſt ðeah he ſpa cpæðe; hiꝛ pæꝛon ða ỳlcan genỳnu on ðæꝛe ealðan æ. ⁊ hi gaſtlice getacnoðon ðæꝛ gaſtlice huſel uꝛeſ hælendeſ lichaman. ðe pe halgiaþ nu;

Non gravabar (Lector ut vides) hoc veteris Eccleſiæ monumentum quidē vetus, totum Latinè dare: daturus quoque cum Deo, & plura & potiora veritatis antiquæ contra tranſſubſtantiationem, lucrifaciendæ recuperandæq; ſtudio; ut videant Catholici, unde conſcientias ſuas, dogmate ancipiti, & lubrico, & præ vera quidem antiquitate, novo, levare queant: Hæc autem Cl. Wilhelmo Liſle, fautori dum vixerat meo, accepta grati referrimus. vide inſuper Lib. 5. cap. 22. & verba —panem & vinum in myſterium carnis & ſanguinis offerrent.

noſtri eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt. Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt; bibebant autē de ſpirituali petra: petra autem illa, erat Chriſtus. *Apoſtolus dixit, ſicut audiviſtis modò, quòd omnes illi eandem eſcam ſpiritualem manducaverint; & omnes illi eundem potum ſpiritualem biberint; non dixit ille,* * corporaliter; *ſed* ſpiritualiter: *non erat Chriſtus adhuc natus, neque ſanguis ejus effuſus. Tunc populus ille Iſraeliticus, cibum illum* ſpiritualem *manducavit; & de petra illa bibit; neque erat petra illa Chriſtus* * corporaliter, *quamvis* * *ità locutus eſt. Eadem erant veteris legis ſacramenta: &* ſpiritualiter *ſignificabant Euchariſtiam illam corporis Servatoris noſtri, quam nunc conſecramus.*

* *Notā.*

* *Nota.*
* *ſenſum verborum Chriſti rimandum voluit.*

Cap. 25.

Qualis viſio cuidam viro Dei apparuit, priuſquam monaſterium * *Coludanæ urbis eſſet incendio conſumptum.*

* *Sic MSs; ſing.*

Ðyꝛꝛum tiðum þ nun mỳnꝛteꝛ þ mon nemneð Coluðeꝛ buꝛhg. ðæꝛ þe beꝛoꝛan gemỳnegoðan. ðuꝛh ungỳmenne * fiꝛe ⁊ ſỳnne * fỳꝛeſ lige pæſ foꝛnumen; þ hpæþeꝛe eaþelice ongỳton mihton ealle ðe þ cuþon. þ þ gelamp foꝛ pean ⁊ foꝛ ỳfelneſſe ðaꝛa eaðiendꝛa ðæꝛ on ðæꝛe bỳꝛig. ⁊ in ðæꝛa ſpỳþoꝛt ðe ðæꝛ ealðoꝛmen pæꝛon. ac him hiꝛæþeꝛe * pona pæſ ſeo monung þæꝛe goðcunðan aꝛfæſtneſſe. þ hi heoꝛa ſỳnna piꝛnaðe ⁊ bette. ðuꝛh fæꝛſten. ⁊ ðuꝛh popaſ. ⁊ þuꝛh gebeðo. ⁊ ỳꝛꝛe fꝛam him * acỳꝛðe ðe ðæſ ſoþfæſtan ðeman. on ða gelicneſſe Niniven

Hls temporibus monaſterium virginum, quod Coludi urbē cognominant, cujus & ſuprà meminimus, per culpam incuriæ, flammis abſumptum eſt. Quod tamen à malitia inhabitantiū in eo, & præcipuè illorum, qui majores eſſe videbantur, contigiſſe omnes qui novere, facilimè potuerunt advertere. Sed non defuit puniendis admonitio divinæ pietatis, quâ correcti per jejunia, fletus & preces iram à ſe, inſtar Ninivita-

* *fiꝛe* ⁊ *ſỳnne* *leg.* B.

* *pan ne pæꝛ.* B. *ut Lat.*

* *apuꝛꝛon.* B.

pæpenaꝛ

þapena; þæt on ðam ylcan mynrtre rum þer of Sceottа þeode. re þær Adamnanr haten. lifde re man hir lif on mycelre forhæfdnesse. ⁊ on halgum gebedum Gode rþyþe willrumlice rpa þ he næfre mete onfenge. ne rþærendo deah. butan ðy dihtenlican dæge. ⁊ ðy fiftan sic dæge. ⁊ oft on palhge nihte ðurh þæccan on halgum gebedum artod ⁊ apunode; ⁊ deo deaðlirner þæt heafdan lifes him æfter of nyde becom for bote hir rynna. ac forþgangendre tide. þ he þ nyd on gepunon gecyrde; Gelomp him on hir geogud hade þ he rume man dæde gefremede. Da reo rcyld da to hir heortan hpearf. Da onrcunode he hi*helice. ⁊ him ondred þ he for ðære rtrangliçe pitnad beon rceolde fram ðam deaðlirran deman; &ode da to rumum Mærre Preorte. fram ðam he pende þ him hælo peg ætyped beon * mihte. andette him þa hir rcylde ⁊ bæd þ he him gefeahte realde hu he mihte befleon fram ðam torfeardan yfle; Da he þa hir rcylde gehyrde. þa cp'. he. Mycel puno behofaþ mycles læcedomes. ⁊ forþon rþa rþyþe rþa du mæge. ætfeolh du dinum fættenum ⁊ realm rangum ⁊ gebedum. þ du ri forecumende Drihtnes onryne in andetnesse. ⁊ þu geeapnige hine þe milde beon. ⁊ eac gemetan; ⁊ he þa þone þe þ unmæte rap nam. ⁊ hefig hir rcylde gefitnesse. ⁊ he pillnade þ he hnaþe onlyred fæce fram ðam *inlicum benonm þapa rynna ðe he mid gehefigad fær. cp'. he to þam Mærre Preorte. Ic eom gungre yldo ⁊ hal on minum lichoman. rpa hpæt rpa du me onfettest ⁊ bebeodest to donne þ ic halrige on ðam Drihtnes dæge. þ ic eall þ eaþelice abere. þeah þu me hate ealle niht pæccende on gebedum rtandan. ⁊ þeah þe ic rcyle ealle pucan fættan ic þ leoflice do.

*hefig-lice. B.

*rceol-de. B.

* mi-clum. B

rum justi judices averterent. Erat namque in eodem monasterio vir de genere Scotorum * Adamnanus vocabulo, ducens vitam in continentia & orationibus, multùm Deo devotam, ità ut nil unquam cibi vel potûs, exceptâ die Dominicâ & quintâ Sabbati, perciperet: sæpe autem noctes integras pervigil in oratione transigeret. Quæ quidem illi districtio vitæ arctioris, primò ex necessitate emendandæ suæ pravitatis obvenerat: sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem verteret. Siquidem in adolescentia suasceleris aliquid commiserat: quod commissum ubi ad cor suum rediit, gravissimè exhorruit, & se pro illo puniendum à districto judice timebat. [a] Accedens ergò ad sacerdotem à quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiítque ut consilium sibi daret quo posset fugere à ventura Dei ira. Qui audito ejus commisso, dixit: Grande vulnus grandioris curam medelę desiderat; &, ideò jejuniis, psalmis, & orationibus quantùm vales insiste, quo præoccupando faciem Domini in confessione propitium eum invenire merearis. At ille quem nimius reę conscientiæ tenebat dolor, & internis peccatorum vinculis quibus gravabatur, ocyùs desiderabat absolvi: Adolescentior sum (inquit) ætate & vegetus corpore, quicquid mihi imposueris agendum, dummodo salvus fiam in die Domini, totum facilè feram; etiamsi totam noctem stando in precibus peragere, & integram septimanam jubeas abstinendo transigere.

* *c.* Adamannus. *w.*

oo. cp'. he. Mycel þ ir þ ðu eal-
le þucan ꝛlyþne lichoman apunie.
ac tpa ðæglic fæftен. ofþe þþeo
ðæglic ir genoh to healðenne ;
Do ðir cp'. he. ꝛ þ ic eft æftep
tiðe fæce to ðe cume. ꝛ þe þon-
ne fullicop ætyþe. hpæt ðu oon
fcyle. ꝛ hu lange þu on hpeope
apunian fceole ; Ða fepðe fe
Mæffe Pheoft fpam him; Ða
gelamp fop fumum intingan þ
he femninga gepat on Hibepnia
Scottа ealonde. þonan he æp
com ne he ma eft to him hpeapf
æftep heopa gecpiðe ; Þæf he
* heopa hpæþepe gemynðig hif*beboðef.
gecpy- ꝛ eac hif gehatef. ꝛ he on hpeo-
ðef. B. pum teapum ꝛ on halgum þæccan
ꝛ on mycelpe fophæfteneffe
Ðpihtne þeopðe. fpa þ he næfne
oftop gehpeopðe ne fpæfenðo
ðeah. þonne þy ðpihtenlican dæ-
ge. ꝛ ðy fiftan pic dæge fpa ic
fope cpæð. ofþum dagum he fpa
fæftende apunode ; Mið ðy he
ða gehyfte þone Mæffe Pheoft
gepitan on Hibepnia ꝛ ðæp fopþ-
fepenone beon. he fymle of þæpe
tiðe þ gemyneðe gemett þæ-
pe fophæfteneffe heolð ꝛ læfte;
ꝛ þ fop intingan ðæf godcun-
dan egef æne fiþe fop hif fcyl-
ðe onbpyfted *pæf ; Spa he eac
* ongon C. eft fop intingan ðæpe godcun-
dan lufan luftfullizende ðam
ecum meðum fæftlice fopþlæfte; Mið þy he þ þa langpe tiðe
fopþheolð ꝛ dyde. þa gelamp fume dæge þ he pæf fpam ða
mynftpe fop fumum þingum feop gangende. ꝛ pæf an ðæpa
bnoþpa hif gefepa ꝛ hine mið eoðe. þa hi þa hæfton heopa fiþ-
fæt gefepeone. þa hpuþfon hi eft to hame; ꝛ mið ðy hi ða
þam mynftpe nealæctan. ꝛ hi gefapon þa getimbpo healice
* hatli- ahpelit. ꝛ ahafen. ða gefpeapc fe Godef man femninga ꝛ on-
ce. B. gan heapðlice ꝛ biteplice fepan. ꝛ þa unfotneffe hif heop-
* ypte. tan mið hif ꝛplitan tacnunge *yppan ꝛ cyðde; Ða þ ða hif
B. gefepa gefeah ꝛ ongeat þa fpæzn he hine ꝛ acfaðe. hpæt
him pæpe . ꝛ fophpon he fpa gebæpðe. Cp'. he. Eall ðæf

Qui dixit: Multum eſt ut totâ ſeptimanâ abſque alimento corporis perdures; ſed biduanum vel triduanum ſatis eſt obſervare jejunium. Hoc facito donec poſt modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, & quamdiu pœnitentiæ inſiſtere, tibi pleniùs oſtendam. [Quibus dictis & deſcriptâ illi menſurâ pœnitendi,]abiit ſacerdos: Et ingruente cauſâ ſubitâ ſeceſſit* Hiberniam, unde originẽ duxerat, neque ultrà ad eum, juxta ſuum condictum, rediit. At ipſe memor prȩcepti ejus ſimul & promiſſi ſui, totum ſe lacrymis, pœnitentiæ, vigiliis ſanctis, & continentiæ mancipavit; ità ut quintâ ſolùm Sabbati & Dominicâ (ſicut prędixi) reficeretur; cæteris [ſeptimanæ] diebus jejunus permaneret. Cúmque ſacerdotem ſuum Hiberniam ſeceſsiſſe, ibíq; defunctum eſſe audiſſet, ſemper ex eo tempore, juxta condictum ejus memoratum, continentiæ modum obſervabat. Et quod cauſâ divini timoris ſemel ob reatum compunctus cœperat, jam cauſâ divini amoris delectatus prȩmiis, indefeſſus agebat. Quod dum multo tempore ſedulus exequeretur, contigit eum die quadam de monaſterio illo longiùs egreſſum, comitante ſecum uno de fratribus, peracto itinere redire. Qui cùm monaſterio propinquarent, & ædificia illius ſublimiter erecta aſpicirent, ſolutus eſt in lacrymas vir Dei, & triſtitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes quare faceret, inquiſivit. At ille: Cuncta, inquit, hęc quæ

* *Sax.* Hiberniam Scotorum inſulam.

ȝetimbꝛo ðe þu heꝛ ȝeꝛẏxꝛt ⁊ ꝛceapaꝛt. ȝe ða maꝛan ȝe ða mættꝛan. neah ıꝛ þ hı eall ꝛẏꝛ ꝛoꝛnimeþ. ⁊ on axꝛan ȝehꝛẏꝛ-ꝛeþ; Ða ꝛe bꝛoþoꝛ þ ȝehẏꝛðe. ꝛona þæꝛ þe hı on þ mẏnꝛtep eo-ðon. ða cẏðde he hıt ⁊ ꝛæde þæ-
* hıꝛe- ðeꝛ. B. ne medeꝛ ðæne * ȝeꝛomnunȝe. ⁊ Abbuðıꝛꝛan ꝛeo þæꝛ ſ̄bbe haten; Ða þæꝛ heo be ȝepẏꝛhtum ꝛꝛıðe ȝeðꝛeꝛeð be ꝛꝛẏlcum ꝛıtteð ome. ⁊ ꝛoꝛht ȝepoꝛðen. he het þa to
* ȝelæ- ðan. B. hıꝛe ðone Goðeꝛ mann * ⁊ ȝe-oꝛnlice hine ꝛꝛæȝn ⁊ acꝛaðe. hꝛanon he ða ꝛıꝛan cuþe. ⁊ onȝe-atte; Cꝛ'. he. Ꝺc þæꝛ ıu ȝeaꝛa on nıht abẏꝛȝoð on þæccum ⁊ on ꝛealm ꝛanȝe ⁊ on ȝebeðum. þa ȝe-ꝛeah ıc ꝛemnınȝa me ætꝛꝛanðan ꝛumne mannan uncuþeꝛ ⁊ꝛlıtan. ða þæꝛ ıc ꝛꝛẏþe ꝛoꝛ hıꝛ ⁊ꝛeaꝛone-ꝛꝛe aꝛẏꝛhteð. ða ꝛꝛeꝛꝛnede he me ⁊ cꝛ'. þ ıc me ne onꝛæðde. ⁊ ꝛꝛa ꝛꝛa he cuþꝛe ꝛtæꝛne þæꝛ to me ꝛꝛꝛecende. þel ðu ðeꝛt cꝛ'. he. þ ðu on ðıꝛꝛe tıde nıhtlı-cꝛe ꝛtılneꝛꝛe na læꝛ ðe ꝛlæpe ꝛoꝛȝeaꝛe; [* Ða cꝛæþ ıc þ me þæꝛ
* *ſic MS. B. ut Lat. ſed Cant.* ac ma þolðeꝛt þæccan ⁊ ȝebe-ðum ætꝛeo-lan. * heꝛı-an. B. þæꝛe micel ⁊ ðeaꝛꝛ þ ıc halpen-ðum þæccum ætꝛeole] ⁊ ꝛoꝛ mı-num ȝeðꝛolum ⁊ ꝛẏnnum ȝeoꝛn-lice ðꝛihten * benꝛıan; cꝛ'. ıc to ðam þe mið me ꝛꝛꝛæc. Soð ðu ꝛaȝaꝛt. Cꝛ'. he. ſ̄ȝhꝛæþeꝛ ȝe ðe ðæꝛ ıꝛ ðeaꝛꝛ ȝe monıȝum. þ hı heoꝛa ꝛẏnna mið ȝoðum pe-oꝛcum alẏꝛan. ⁊ þonne hı blinnen ꝛꝛam ȝepinnū hꝛılenðlicꝛa þinȝa. þ hı þonne ꝛoꝛ ȝepıllunȝe þaꝛa ecꝛa ȝoða ðẏ ꝛꝛeo-licoꝛ pinnen. ac þıꝛ hꝛæþeꝛe ꝛea ana ðoþ. Soþ ıc ꝛecȝe þ ıc nu eall þıꝛ mẏnꝛtep þuꝛh enðebẏꝛnoneꝛꝛe ȝeonð ꝛeꝛðe ⁊ ꝛẏnðꝛı-ȝꝛa huꝛ. ⁊ beðð ȝeꝛeah. ⁊ nænıȝne oꝛ eallum nu butan þe ıc ȝemettte ẏmb hıꝛ ꝛaule hælo abẏꝛeȝoð beon. ac ealle ȝe pæp-
* pim-men. B. neð men ȝe * pıꝛmenn. oþþe hæꝛıȝe ꝛlæpa ꝛꝛunðon. oþþe to ꝛẏnne paceðon; ⁊ ða huꝛ þa þe on to ȝebıððenne ⁊ to le-oꝛnıȝenne ȝeꝛoꝛhte þæꝛon. þa ꝛẏnðon nu on huꝛ ȝehꝛẏꝛꝛeð oꝛeꝛ æta. ⁊ oꝛüncenneꝛꝛe. ⁊ leaꝛ ꝛpellūnȝa. ⁊ oþꝛa unalẏ-

cernis ædificia publica vel priva-ta, in proximo eſt, ut ignis abſu-mens in cinerem convertat. Quod ille audiens, mox ut intraverunt monaſterium matri congregatio-nis vocabulo Ebbæ, curavit indi-care. At illa meritò turbata de ta-li præſagio, vocavit ad ſe virum, & diligentiùs ab eo rem, vel unde hoc ipſe noſſet inquirebat. Qui ait: Nuper occupatus noctu vigi-liis & pſalmis, vidi aſtantem mihi ſubitò quendam incogniti vultûs; cujus præſentiâ cum eſſem exter-ritus: dixit mihi, nè timerem, & quaſi familiari me voce allo-quens: Benefacis, inquit; qui tempore iſto nocturno quietis, non ſomno indulgere, [ſed vigili-is & orationibus inſiſtere valu-iſti.] At ego novi, inquit, mul-tùm mihi eſſe neceſſe vigiliis ſalu-taribus inſiſtere, & pro meis er-ratibus ſedulò Dominum depre-cari. Qui adjiciens: Verum inquit, dicis; quia tibi & multis opus eſt peccata ſua bonis operibus redi-mere, & cùm ceſſant à laboribus rerum temporalium, tunc pro ap-petitu æternorum bonorum libe-riùs laborare: ſed hoc tamen pau-ciſſimi faciunt. Siquidem modò totum hoc monaſterium ex or-dine perluſtrans, ſingulorum ca-ſas ac lectos inſpexi, & neminem ex omnibus præter te, erga ſanita-tem animæ ſuæ occupatum re-peri: ſed omnes prorſus & viri & fœminæ, aut ſomno torpent inerti, aut ad peccata vigilant. Nam & domunculæ quæ ad orandum vel legendum factæ erant, nunc in commeſſationum, potationum, fabulationum, & cæterarum ſunt illecebrarum cubilia converſæ.

ƿeolicƿa ƿcẏlda ; ⁊ ƿƿẏlce ðа ƿæmnan ðа þe Godе ȝehalgodе ƿæƿon. ƿoƿhogeodƿe aƿe heoƿa ⁊oetneƿƿe. And ƿƿa oft ƿƿa ƿƿa hi * æmtan habbaþ þ hi ƿmalo hƿæȝel peƿaþ ⁊ pẏnceaþ. mid þam hi. oþþe hi ƿẏlƿe ƿƿætƿiað on bƿẏða onlicneƿƿe on ƿƿæceneƿƿe heoƿa ƿtealleƿ. oþþe ut ƿæƿned monna ƿƿeondƿciƿeƿ him ceaƿiað ; Foƿþon be ȝepẏnhtum þiƿƿe ƿtƿe ⁊ heoƿa eaƿdiȝendum heƿiȝ ƿƿæc oƿ heoƿonum ȝnimƿiendе liȝum iƿ ȝeȝeaƿƿod. cƿ'. heo ƿeo Abbudiƿƿe to him. Foƿhƿon ne ƿolðeƿt ðu ƿona hƿaþe ða diȝolneƿƿe me cẏþan ⁊ ƿecȝan ; Ða ⁊ƿƿaƿeðe he ⁊ cƿ'. Ic onðƿæðde ƿoƿ ðinne aƿƿuƿþneƿƿe þ þu ƿceolðeƿt to ƿƿẏþe ȝeðneƿed beon. ⁊ aƿẏnhted. ⁊ hƿæþeƿe þaƿ ƿƿoƿƿe þu haƿoƿt. þ on ðinum ðagum þiƿ ƿite oƿeƿ ðaƿ buƿh ne cẏmeþ ; þa þeoƿ ȝeƿẏhþ þa pæƿ ȝemæned. þa pæƿ hƿẏlc huȝu ƿæc. þ þa biȝenȝan ðæƿe ƿtƿe. þ iƿ ƿeaƿum ðagum. onȝunnon him onðƿæðan ⁊ hi ƿẏlƿe clænƿian. ⁊ man ðæða ƿoƿlætan ; And eƿt ƿona æƿteƿ ðæƿe Abbudiƿƿan ƿoƿþƿoƿe hi hƿuƿƿon to þam æƿƿan unƿẏƿeƿneƿƿum. ⁊ eac mẏcle mannƿullƿan ƿƿemedon. ⁊ mid ðẏ hi cƿæðon. Nu iƿ ƿibb ⁊ oƿƿoƿhneƿ. hi ða inƿtæƿe þa hi læƿt ƿendan mid þẏ ƿite þæƿ ƿoƿeƿƿƿecenan * ƿƿæceƿ ƿlæȝene pæƿon ; & all þaƿ þinȝ me ðuƿ ȝeƿoƿdene ƿe aƿƿuƿþa min eƿen Mæƿƿe Pneoƿt Saðgẏlƿ ƿæðe. ƿe ða in ðam mẏnƿtƿe eaƿdode ⁊ oƿohtnade. ⁊ eft in *uƿƿum mẏnƿtƿe lanȝƿe tide liƿde. ⁊ ðæƿ ƿoƿþƿeƿnde ; & æftеƿ þon monigе ðaƿa biȝenȝena þonan ȝeƿitan. ƿoƿ ðæƿe buƿhȝe to * lẏƿednеƿƿe ; Ðiƿ ƿƿell ƿe ƿoƿþon ƿetton on uƿe bec. þ ƿe men monedan þ hi ȝeƿaƿon Oƿihtneƿ ƿeoƿc. hu eȝeƿƿullic he iƿ in ȝeþeahtinȝum oƿeƿ monna beaƿn. ðẏ læƿ ƿe ænigе tide uƿum * licum unalẏƿednеƿƿum ƿẏn þeoƿigende. ⁊ læƿ to Godeƿ dome ƿoƿhtigan. ⁊ uƿ on-

Virgines quoque Deo dicatæ, contemptâ reverentiâ ſuæ profeſſionis, quotieſcunque vacant, texendis ſubtilioribus indumentis operam dant; quibus aut ſe ipſas ad vicem ſponſarum in periculum ſui ſtatûs adornent, aut externorum ſibi virorum amicitiam comparent. Unde meritò, loco huic & habitatoribus ejus gravis de cœlo vindicta flammis ſævientibus prę̨parata eſt. Dixit autem Abbatiſſa: Et quare non citiùs hoc compertum mihi revelare voluiſti? Qui reſpondit; Timui propter reverentiam tuam, nè fortè nimiùm conturbareris: Et tamen hanc conſolationem habeas, quòd in diebus tuis hæc plaga non ſuperveniet. Quâ divulgatâ viſione, aliquantulùm, loci accolæ paucis diebus timere, & ſeipſos, intermiſſis facinoribus, caſtigare cœperunt. Verùm poſt obitum ipſius Abbatiſſæ redierunt ad priſtinas ſordes, imò ſceleratiora fecerunt: Et cùm dicerent pax & ſecuritas; extemplò prę̨fatæ ultionis ſunt pœnâ multati. Quæ mihi cuncta ſic eſſe facta reverendiſſimus meus compresbyter *Edgiſl referebat, qui tunc in illo monaſterio degebat. Poſtea autem diſcedentibus inde ob deſolationem plurimis incolarum, in noſtro monaſterio, plurimo tempore converſatus, ibidémque defunctus eſt. Hæc ideò noſtræ hiſtoriæ inſerenda credidimus, ut admoneremus lectorem operum Domini, *quàm terribilis ſit in conſiliis ſuper filios hominum*, nè fortè nos tempore aliquo carnis illecebris ſervientes, minúſque Dei judicium formidantes, repentina

* *Sic MSt. ſing.*

* peoƿcef. B.
* uƿum *ſuperſcrip. Cantabr.*
* lẏƿneƿƿe. B
* licum-licum. B. & C

*eopꝑe ðpæðan ꝑonne ꝑe ꝼcẏlen. ⁊ hiꝛ
C. ꝼemninga *ẏꝑꝑe uꝛ ðꝑeaȝe. ⁊
*heanð- uꝛ oꝑꝑe hꝑilenðlicum ẏꝑmꝑum
lice ȝe- ꝑihtlice ꝼꝑence ⁊ ꝑæce. oꝑꝑe to
ðeme. B ecꝑe ꝼoꝑꝑẏꝑðe* heaꝑðenðlice ȝeðeman;

ira ejus corripiat; & vel temporalibus damnis juſtè ſæviens affligat, vel ad perpetuam perditionem diſtrictiùs examinans tollat.

NOTÆ.

* Accedens--[*Adamnanus*]ad Sacerdotem -- confeſſus eſt reatum ſuum, petiítque ut conſilium ſibi daret.— Accedere *hoc modo*, ſponte *ſcil. atque conſilium petere ſalutare, hortatur populum Dei; non *cogit Eccleſia noſtra. Ad ſacerdotem ait, ſed non* ſuum. *Rex interpres Sax. ait*, ad ſacerdotem quendam. *En libertatem, quâ vetus Eccleſia utebatur, nimirum ut Medicorum peritiſsimus quiſque exquiratur: verùm, quod mireris*, ad Paſtorem, *non* quendam, *ſed* proprium *potiſsimùm, errantes oves relegandas cenſuit acutiſsimus, acerrimúſque Calvinus; cogendas tamen noluit. Sic ille, Inſtit. l. 3. cap. 4. par. 12. in verba S. Jacobi*, 5. 16. Ut alter alteri peccata confiteamur. — *ſic paulò póſt:* Tametſi (*inquit*) Jacobus neminem nominatim aſsignando, in cujus ſinum nos exoneremus, liberum permittit delectum, ut ei confiteamur, qui ex Eccleſiæ GREGE, maximè idoneus fuerit viſus: quia tamen PASTORES præ aliis UTPLURIMUM judicandi ſunt idonei, POTISSIMUM etiam nobis eligendi erunt: quia, *ut ibidem*, mutuæ admonitionis, & correptionis officium illis SPECIALITER eſt injunctum. *Et ibid.* Videmus miniſtros ipſos, ut de remiſsione peccatorum certiores reddant conſcientias, teſtes ejus ac ſponſores conſtitui; adeò ut* IPSI dicantur REMITTERE peccata, & animas SOLVERE. Cùm audis hoc illis tribui, in uſum tuum eſſe cogita. *Et ibid.* Ergò ſiquis privatim angitur, & afflictatur peccatorum ſenſu, — ad ſe ſublevandum, PRIVATA CONFESSIONE apud ſuum Paſtorem utatur. *Sed & infrà ait*; Ejuſmodi confeſsionem LIBERAM eſſe oportere, ut non ab OMNIBUS exigatur, ſed IIS TANTUM commendetur, *quia eâ ſe opus habere intelligent. *Et Paragraph.* 13. Interim quin ſiſtant ſe Paſtori oves, quoties ſacram cœnam participare volunt; adeò non reclamo, ut maximè velim hoc ubique obſervari. Nam & qui habent impeditam conſcientiam, referre indè poſſunt ſingularem fructum, — modò ſemper abſit tyrannis, & ſuperſtitio.

* *vide ſuprà pag. 215. lit. m.*

* *At quales ipſi, vide Cl. Calvin. ibid. paragraph. 20.*

* *l.* qui.

Nec æterno ſilentio ſepelienda erit præclara illa & copioſa Romano-Saxonicæ Eccleſiæ, De Compunctione cordis, *De* Confeſsione *&* Pœnitentia, *commentatio. Vide ad finem Hom. 51. pag. 429.*

DE COMPUNCTIONE CORDIS. *Sic autem, ut reliqua, Latinè dedi.*

l. onbẏꝑðoneꝛ.

Ðeo *onbẏꝑðoneꝛ ðæꝛ manneꝛ heoꝛꝛan cumþ oꝼ eaðmoðnẏꝛꝛe. ⁊ oꝼ þæꝛe onbẏꝑðnẏꝛꝛe anðetnẏꝛ. ⁊ oꝼ ðæꝛe anðetnẏꝛꝛe cẏmþ ðeo ðæðboꝛ. ⁊ oꝼ ðæꝛe ꝛoþan ðæðboꝛe cumþ ꝛeo ꝼoꝛȝieꝼenẏꝛ ðæꝛe heoꝛꝛan; ⁊ ꝛ eaðmoðnẏꝛ ðæꝛ moðeꝛ. ðonne ðe man ȝeþæncþ hiꝛ ꝛẏnna. ⁊ ða miðꝛeaꝑum mæneþ. ⁊ him onðꝑæðeþ ðonne unðẏꝑꝛꝛlican Goðeꝛ ðom; Oꝼ ꝛpiꝼealðum onbẏꝑðnẏꝛꝛe aꝛꝑꝑinȝe ȝepuniaþ ꝛeaꝑaꝛ ꝼlopan. hꝑilum þonne ꝛe man ꝛpa ꝛpa ic æꝑ cꝑ'. þ he ȝeman hiꝛ ẏꝼelan peoꝑc. ⁊ ꝼoꝑþan pepaþ. hꝑilum eac þonne þe ȝoða man ꝼoꝑ hiꝛ ȝoðan peoꝑcum ꝑilnaþ þ he heonan moꝛe. he ꝼoꝑþan pepaþ ðe hine lẏꝛꝛeð

Cordis humani compunctio ex humilitate proficiſcitur; & ex compunctione confeſsio; & ex confeſsione vera pœnitentia; & ex vera pœnitentia proficiſcitur cordi remiſsio. Humilitas animi eſt, cùm homo peccata ſua reputet, & per lacrymas commemoret, intentandúmq; Dei judicium ſibi perhorreſcat. E duplici ſcaturigine compunctionis manare ſolent lacrymæ; modò, dum homo, ſicut antè dixi, malum opus ſuum recolat, & ob id defleat: modò etiam cùm homo bonus, pro bonis operibus ſuis adlaboret, ut dehinc illa exequi

ter ȝoð ȝþeȝnyſſe. ⁊ þæſ ȝe-ſeah þe he lange æfter ſþanc. be þam ſe ſiteȝa cþ'. Sitivit anima mea ad Deum. &c. Minne ſaple þýſſteþ to þam liſiendе Godе. hþænne ic come ⁊ æteýþde befoþe Godeſ anſýne ; ⁊ Ðþeo cýn ſýnd-on þæne onbýſndnýſſe luſan. mid þam þ mod þæſ ſihtſiſan manneſ býþ ſþiþe helpendlice anbýſid ; ⁊ An iſ þ ȝemýnd hiſ ðuſhtoȝen-na ſýnna ; Oþeſ iſ þeo ſceapunȝ hiſ ælþeodiȝnýſſe on ðiſum eaſmum liſe ; ⁊ Ðþidde iſ þeo ȝe-ſilnunȝ ðæſ heoſonlican eþeleſ. þ he heonan ſþiþe becuman maȝe. ⁊ Donne on þæſ manneſ heoſtan becumaþ. þonne iſ to ȝeluſenne þ God þuſh hiſ ȝiſe ſý ⁊ ſpeaſd þæſ manneſ heoſtan ; Be þam hit eac on Sealmum ȝecpeden iſ. Deuſ vitam meam annuntiavi tibi, &c. God min liſ ic cýþe þe. ⁊ mine teaſaſ ic ſette beſoſan þinne ȝeſýhþe ſþa ſþa on þinum ſoſeȝehatum. þ ſoſeȝehat ſoſȝiſenýſſe ðe pe habbaþ ſnam Godе. hit apepað on uſe heoſtan ðædbote teaſaſ ; Theſauſuſ deſidefabiliſ in coſde hominiſ compunctioniſ ðulcedo eſt. þ iſ. ſþiþe ſýnſumlic ȝoldhoſd on manneſ heoſtan þæne onbýſndnýſſe býþ ſpete ; ⁊ Ðeſ manneſ ſaple þonne heo býþ onbýſded on þam men ; Ðæſ he æt hiſ ȝebede biþ. ſþiðe it hine helpeð to ðæne ecan hælo ; ⁊ Donne þuſh ȝebedu ſeo onbýſdneſ biþ ut aȝoten oþ ðeſ manneſ heoſtan niſ hit nan teona þ ſe halȝa ȝaſt biþ onſeaſd on þæne heoſtan ;

posset, lacrymat propterea, quia præsentiam Dei expetivit ; ejúsq; gaudium, quod jam diu persecutus est. De quo dicit Propheta, Anima mea sitivit ad Deum vivum : Quando veniam & comparebo coram facie Dei ? *Amoris compunctionis tria sunt genera. Unde hominis justi mens perquàm salubriter compuncta sit : Unum est perpetratorum scelerum memoria : Alterum est peregrinationis suæ in hac vita ærumnosa consideratio : Tertium est cœlestis patriæ desiderium, ut ipse illam perfectè hinc assequi posset. Quod simulac cor humanum intraverit ; tunc optandum est, ut Deus hujus hominis cordi, per gratiam suam præsens adesse velit. De hoc quoq ; in Psalmis dicitur,* Deus vitam meam annuntiavi tibi : posui lacrymas meas in conspectu tuo, sicut in promissione tua. *Promissio remissionis, quam habemus à Deo, à corde nostro pœnitentiæ lacrymas detergit. Thesaurus in corde hominis valde desiderabilis, compunctionis dulcedo est. Hujus hominis anima, postquàm in homine compuncta fuerit, ubi precibus suis insit, illi ad salutem æternam valde proficit. Quando per orationem, compunctio de hominis corde effusa fuerit, nulla erit injuria, quòd Spiritus Sanctus cordi præsens affuerit.*

Crebrò nos instituit sacra Scriptura, ut ad veræ peccatorum nostrorum confessionis medicinã fugiamus. Veruntamen, non quòd Deus confessione nostrâ opus habeat ; (quod vis enim illi notum est, cùm quod faciamus, tum quod dicamus, tum denique ; quod cogitemus.) Sed quòd aliàs salvi esse haud possimus, nisi confiteamur plangentes, quicquid per negligentiam *iniquè perpetravimus. Qui seipsum*

Ibidem de Confessione peccatorum.

Gelome uſ læneþ þ haliȝe ȝeþniſ þ pe ſleon to þam læce-ðome ſoþþe andætnýſſe upe ſýnna ; Nu ſpa þeah ſoſðan ðe God be þuſſe upe andætnýſſæ ſoſþam eall him iſ cuþ ȝe þ pe ðoð. ȝe þ pe ſnecaþ ȝe þ pe ðæncaþ. Ac ſoſþan ðe pe eller ne maȝon beon hale butan pe andetiȝan hneoſienðe þ pe to unſihte ðýdan ðuſh ȝýmelýſte ; Ðe ðe hine ſýlſne

ꝑꝛeġeþ to hiꝛ ꝛcꝛiꝑte ꝓoꝛ hiꝛ ꝛynna. ne moꝛ hine eꝓꝛ ðeoꝓol ꝑꝛegen on ðomeꝛ ðæġe. Jacobuꝛ ꝛe Apl'. cp. Andæꝛꝛaþ eoꝑꝑa ꝛynna beꝛꝑeox eop. ⁊ ġebiddeꝛ eopeꝛ ælc ꝓoꝛ oþeꝛꝛne. þ ġe maġon beon hale. ⁊ eꝓꝛ Paulus ꝛe Apl'. cp'. Oꝛe autem confeꝛꝛio ꝛiꝛ að ꝛalutem. Seo andetneꝛ ðeꝛ muþeꝛ. becumaþ ðæꝛe ꝛaꝛle to hælo; ⁊ Salomon cp'. Qui abꝛconðiꝛ ꝛceleꝛa ꝛua non ðiꝛigetuꝛ; þe þe ahyðeþ hiꝛ unꝛihtꝛiꝛnyꝛꝛe. ne biþ he ġeꝛihꝛ beꝓoꝛan Goðe; Sebe him ġeandetæþ ⁊ ꝓoꝛlæteþ hiꝛ ꝛynna. ꝛona he begyꝛteð Goðeꝛ milðheoꝛtnyꝛꝛe. þ iꝛ ꝛꝛiþe micel hælo læceðom þ þe na eꝓꝛ ne ġecyꝑꝑen to þam unꝑihtum ðe þe æꝛ ġeandettan. ne þe ne ġeeðniꝛigen ða ðolh ꝛꝛaþu ðæꝛa æꝛꝑena punda; ⁊ ſac Joh̃ꝛ'. ꝛe ġoðꝛpelleꝛe cp'. Confiteamuꝛ peccata noꝛtꝛa. fideliꝛ eꝓꝛ Deuꝛ & juꝛtuꝛ uꝛ ꝑemittat nobiꝛ peccata. uꝛ emundet noꝛ ab omni iniquitate; Andettan þe uꝑe ꝛynna. ꝓoꝛþan ðe God iꝛ ꝛꝛiþe ġetꝛiꝑe. he uꝛ ꝓoꝛgifeð uꝑa ꝛynna. ⁊ he uꝛ eac ġeclenꝛaþ ꝓꝛom ælcum unꝑihte. Spa eac þe realm ꝛcop cp'. Dixi confiteboꝛ adveꝛꝛum me injuꝛtitiaꝛ meaꝛ. Domine. et tu ꝑemiꝛiꝛti impietatem peccati mei. Jc ꝛæðe andette Ðꝛihtne eal min unꝑihꝛ þiþ me ꝛylꝓum ⁊ þu Ðꝛihten me ꝓoꝛgifꝛe minna ꝛynna anlearnyꝛꝛe. Andætte þe ꝛynꝓulla þa hꝑile þe he on þiꝛum liꝓe beo. ꝛy þ he to unꝑihte ġeðyðe. ꝓoꝛþan þe miþ helpaꝑum niꝛ pæꝛtmbæꝑo andætneꝛ. ne þeꝛ nan behꝑeoꝛꝛunġ to hæle becumen mæġ; Ac nu ðe iꝛ ġoðe andꝓenġe tiþ þam hꝑeoꝛꝛigendum ⁊ æꝓteꝛ ðeaþe biþ ꝑꝑæce tiþ þam þe nu beoþ ġymeleaꝛe. þ hi heoꝑa ꝛynna andettan nellaþ; Soþlice ealle þa anleaꝛan men habbaþ ꝛꝑiþe bittenne ðæðbote on ecan ꝑite; Ac hyꝑa inġehyð hi þꝑæꝛteþ hiꝑa ꝑiteꝛ to eacan. hi mihton him ġebeoꝛġon þa unmætneꝛꝛe þaꝑa ꝑita þuꝑh andetneꝛꝛe. ⁊ þuꝑh ðæðbote. ac hi hit ꝓoꝛġimeleaꝛoðon;

pro peccatis ſuis accuſat ad pœnitentiarium ſuum haud poterit illum diabolus die judicii accuſare. Jacobus Apoſtolus inquit; Peccata veſtra invicem confiteamini: Et alter pro altero oretis, ut ſalvi eſſe poſſitis. *Atque iterum Apoſtolus Paulus ait*; **Confeſsio oris obvenit animæ in ſalutem. Et Salomon ait*; *Qui abſcondit iniquitatem ſuam, non erit juſtus coram Deo*; *qui illam fatetur & peccata ſua deſerit, miſericordiam Dei citò acquirit: perquàm ſalutifera medicina illa eſt, ut non recurramus ad iſthæc injuſta, quæ priùs confeſsi ſumus*; *neque cicatrices vulnerum priorũ renovemus. Johannes autem Evangeliſta inquit*; Confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt Dominus, & juſtus; & remittet nobis peccata, & mundabit nos ab omni iniquitate. *Sicut etiam dixit pſalmiſta*; Dixi, confitebor adverſùm me injuſtitias meas Domine; & tu remiſiſti impietatem peccati mei. *Confiteatur impius, quanti ſper ipſe fuerit in hac vita, quicquid iniquè perpetraverit*; *quoniam* apud inferos *infrugifera pœnitentia; neq; ullus* [*ibi*] *planctus in ſalutem veniet.* Nunc *tempus Deo acceptum eſt plangentibus; & poſt mortem tempus vindictæ illis, qui ità ſupini ſunt, ut ſua nolint peccata confiteri: omnes quidem improbi reſipiſcentiam perquàm amaram in æterno ſupplicio habent. Verùm ipſorum conſcientia nunc in augmentum ſupplicii ſui illos conflictabit: potuiſſent illi à ſe iſtorum ſupplicio-rum immenſitatẽ, per confeſsionem & reſipiſcentiam amoliri: ſicut enim flamma foris ardet, ſic ipſorum*

* *Rom.* 10.10. *Prov.* 28.13. 1. *Joh.* 1.9. *Pſal.* 32. 5.

ðon ; Forþan ȝelice þe liȝ hi utan bæþneþ. ⁊ heoþa inȝehẏðo hi innan þþæftef ; hu mæȝ þe læce ȝehælan *þu punde þe þe untþumme þcamaþ ꝧ he him eopiȝe; Forþan pilnað God upe andetnefre ꝧ he ðe pihtlicop maȝe uf upa þẏnna foþȝifan ; Ðe ðe hiþ þẏnna oileȝað ⁊ him þcamaþ ꝧ he hi halpendlice ⁊dete. God ðe ðe bẏð nu hẏþa ȝepita. he hẏþa beoþ eft þþecenð ; Befence ȝehpa nu hine fẏlfne ⁊ hine be hiþ þẏnnum ðeme. þe læþ hine God eft ȝeðeme to ðæne ecan nẏþepunȝe ; Ðpifeolone pop þceal ælc man habban on ðæðbote ; Æfneft ꝧ he þuþh ȝimelẏfte foþlæt ꝧ ȝod ꝧ he ðon þcolde. ⁊ eft þuþh þþiftnefre ꝧ ẏfel ꝧ he ðon ne þcolde þuþhtihþ ; Seo andetnef heo ȝenihtpiraþ þonne man. þuþh þa ⁊detnefre cẏmþ þapa þẏnna foþȝifenefre ; ælc foþȝifenẏfre hẏht ip on þæne andetnẏfre. ⁊ þeo andetnẏf ip ðe engla læceðom upa þẏnna. mið ðæne foþan ðæðbote ;

aliàs, ðe.

Ibidem De Pœnitentia.

Se hælend fẏlf on hiþ ȝoðfpelle cp'. ðoþ ðæðbote eopþa þẏnna þonne ȝenelæcaþ eop heofona pice to. ⁊ Joh'ſ'. ðe fulluhtefne cp. ðoþ ȝe meðeme pæftmaf ðæðbote ꝧ ip ðe meðeme pæftm ðæne ðæðbote. ꝧ man þa ȝepeoptoðan þẏnna pepe. ⁊ ða ðe he þonne pepe. he ne eft ne pẏfce ; Spa fpa ꝧ haliȝe ȝeppit cp'. Fili peccafti. ne adjiciaf peccatum fupef peccatum; Ne ȝeẏce þu nu ða þẏnna ofef ða þẏnne. ⁊ Dnihten cp'. ðuþh Yfaiam aþpeaþ eop. ⁊ beoþ clæne. þe biþ aþpoȝen. ⁊ he biþ clæne. þe ðe hiþ ȝeþohtan þẏnne pepaþ; Se eaðiȝa Apl'. Petþuf cp'. be þam mannum ðe heopa þeonna pepaþ. ⁊ eft æftef þope ða ẏlcan þẏnna pẏnceþ þe hi æþ foþepeopon. ꝧ hit pæne ȝelicoftt þam hunðe þe pæne ȝecẏnneð eft to hiþ fpipeþan. ⁊ eft fnætte ꝧ

conſcientia illos intus conflictat: Quî potcrit medicus ſanare vulnera quæ infirmum oſtendere pudebit ? Deus enim confeſsionem noſtram deſiderat; ut peccata noſtra poſsit æquiùs condonare. Quicunq; peccata ſua occultant, illóſque pudet ſalubriter ea confiteri, Deus, qui nunc ipſorum teſtis exiſtit, futurus eſt poſtea ipſorum vindex. Nunc *quiſque apud ſe recogitet; ipſúmque, ſecundùm peccata ſua judicet, nè adjudicet illum Deus poſtea æternæ damnationi. Duplicem fletum quiſque in reſipiſcentia habeat; primus eſt, quòd per incuriam bonum quod debuit facere, omiſerit: Et alter, quòd per pertinaciam malum illud, quod non debuit facere, perpetraverit : Confeſsio hominem juſtificat; per confeſsionem venit peccatorum remiſsio. Omnis ſpes remiſsionis eſt in confeſsione; confeſsio eſt Angelica peccatorum noſtrorum medicina, cum vera reſipiſcentia* [*conjuncta.*]

**Jeſus ipſe in Evangelio ſuo ait.* Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum. *Johannes Baptiſta ait,* Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ. *Hic fructus eſt dignus pœnitentiæ ut quiſq; perpetratum peccatum plangat ; & quod planxerit, poſtea non committat ; ſicut inquit Sacra ſcriptura,* Fili peccaſti; nè adjicias peccatum ſuper peccatum. *Et Dominus inquit per* **Iſaiam,* Lavamini: mundi eſtote. *Lavatur ille, & mundus eſt, qui peccatum ſuum perpetratum deflet. Beatus Apoſtolus Petrus ait, de hominibus iſtis, qui peccata ſua deflent, & poſt fletum, eadem peccata, quæ priùs deflebant, committunt; quòd ſimilimi eſſent* cani; qui reverſus eſt poſtea ad vomitum ſuum, *& comedit denuo id ipſum quod priùs* evomuit. *Ait etiam*

* *Per Johannem Baptiſt. ſc. Matt. 3. 2. verſ. 8.*

Eccli. 21. 1.

Iſa. 1. 16.

2 *Pet. 2. 22.*

þ ylce þe he æn rpap ; & ac þ haligе gepniτ cp'. Sunu rinгaðerτ ðu· ne gеyc ðu ða rynne miðo oþþum rynnum. ac ðu Goð gеopne biðe. þ he ðe ða gepnemeðan rynne forgifе ; Ðeo roðe ðæðoτ ne bið heo na æfτer gеana þune *gerchifen. ac bi ðær rynfullan manner moðer rapigнyrre. forþan re eaðiga Apl'. Petrur rona æτ Goðe onfenг forgifenerre ða he rpiþe biτerlice peop ðæne ðryfealðan rynnæ ; Soþlice ðe ðe miðo eallum moðe on Criſτ geτryfeð ðeah he manegum rynnũ rpelτe on hir gеleafan he leofaþ on ecnyrre. rpa rpa he ryliſ on hir gоðrpelle cp'. Ic eom æpert. ⁊ ic eom lif ðe ðe on me gelyfð. ðeah he ðeað ry he leofað. ⁊ ælc ðæpe ðe leofað ⁊ on me gelyfð ne rpelτeþ he næfre ; Ðir he cp'. be ðæne rarle ðeaþe ðe hyre becumeð ðurh ða unτrumnyrre rynna. Goð ir rpiþe milðheorτ. ⁊ he ir gеarna to þam þ he ðurh hir milðheorτnyrre hælo ða þe he ne metæð ðær pyrþe. þ he hi ðurh heora rihτpirnyrre hælan mæge ; Goð pyle þ ælc man by hal. nele he þ ænig forpeorðe. ⁊ he eac cp'. Ðurh ðone pitegan. On rpa hpilcum ðeæge rpa ðe rynnfulla gecyrrað byþ to goðe lifе. ⁊ he ne rpyltеþ. by ðe man rpa rpiþe rynfulrpa he by gif he to ðæðote gеcyrran pyle. ne trеoge he na þ he þurh Goðer miltre ne mage hir rynna forgyfenyrre gеearnian ; Goðer miðheornyr helpeð ⁊ gefultuma ð ðam mannum þe on þirre porulðe heora rynna ðæðote ðoð. on ðære toreapðan porulðe ne magon nane ðæðote ðon ; Ac ðær pe rculon upa peorca ealra rihτ agildan ; On ðirum lifе ir ðe fneoðom ðæðote. ac æfτer ðeaþe nir nanum men nan bot alifeð ; Se heofenlica Fæðer ⁊ þe Sunu. ⁊ þe halga gaſt gеunne ur. þ pe motan þ ece lif gеearnian.

Angl. berhpiven.

Sax. præſcripta.

ſacra Scriptura, *Fili, peccaſti tu; nè peccatum illud peccatis aliis amplifices: *Deum verò ſolicitè obſecra, ut ille peccatum commiſſum condonaret. *Vera Pœnitentia non erit poſt anni curriculum *adimpleta; ſed juxta peccantis hominis animi triſtitiam: Nam Beatus Apoſtolus Petrus repentè à Deo accepit remiſsionem, cùm perquam amarè triplex illud peccatum defleverit. Revera qui cum tota mente in *CHRISTUM CONFIDIT, *quamvis ipſe peccatis multis deperierit, in fide ſua vivet in æternum; ſicut ipſe ait in Evangelio ſuo, *Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me etiamſi mortuus fuerit vivet: & quiſquis vivit & credit in me non morietur in æternum. *Hoc ait de morte animæ, quæ ipſi per infirmitatem peccatorum obvenit. *Deus eſt valde miſericors; atque in hoc paratus, ut per MISERICORDIAM SUAM ſervaret, quos hoc minùs dignos invenit, ut illos per IPSORUM JUSTITIAM ſalvare poſsit.* Deus omnes homines vult ſalvos fieri: *Non vult aliquos perire. *Atque etiam per Prophetam.* Quocunque die peccator ad Deum reverſus fuerit, vivet & non peribit: *ſit homo in tantum peccator, quantum fuerit; ſi ille ad reſipiſcentiam reverti velit, nè diffidat is, quod per* Dei miſericordiam *peccatorum ſuorum remiſſionem lucrari poſſet. *Dei miſericordia hominibus illis proficit adjuvátq; qui in hoc mundo peccatorum ſuorum Pœnitentiam agant. *In mundo futuro ullam agere pœnitentiam haud poſſunt: ibi verò omnium operum noſtrorum rationem reddere debemus. *In hac vita eſt* facti emendationis copia; ſed poſt mortem nulla hominibus* ullis *emendatio conceditur. *Pater Cæleſtis, & Filius, & Spiritus ſanctus concedat nobis, quo poſsimus*

* *ut ſuprá.*

* Sax. *præſcripta*, beshriven.

*Doctrina juſtificationis, hîc & infrà rectiſsimè traditur.

*Refer. ad Ezech. 18. 21, 22.

* *Joh. 11. 25.*

*Phil. 3. 9.

1. *Tim. 2. 4.*

* *Saxonicè .n. pœnitentia, eſt facti emendatio.*

⁊

ꝛ ȝetꝛýmme on uꝛ ꝑone ꝑihtan ȝeleaꝑan. ꝛ ȝeꝛcýlde uꝛ ꝑiđ đeoꝛ-ꝑleꝛ coꝛtnunȝa. ꝛ ꝥ he uꝛ hiꝛ miltꝛe ꝑoꝛȝiꝛe. ꝛ ꝥ ꝑe moton mið him ꝑunian đæꝛ he liꝑađ ꝛ ꝑixađ on ealꝛa ꝑoꝛuldе ꝑoꝛuld á butan ende. Amen;

vitam illam æternam lucrari; & in nobis orthodoxam fidem perficiat, nósque contra Diaboli tentationes muniat; atque ut nobis misericordiam suam condonet; ut possimus cum ipso manere ubi vivit & regnat in omnia sæcula sæculorum, semper absq; fine. Amen.

Cap. 26.

*De morte Ecgfridi & * Lothere Regum.*

* *Hlothere. T. & C.*

Đa ꝑæꝛ ymb ꝛyx hund ꝑintꝛa ꝛ ꝑeopeꝛ ꝛ hund eahtatiȝ æꝑtꝛeꝛ ꝑæꝛe Đꝛihtenlican menniꝛcnerꝛe. þý ȝeare ꝥ Ecꝛnið Noꝛþan-hymbꝛa cyninȝ ꝛende ꝑeꝛeđ ꝛ ꝑýꝛđ on Hibernia Scottа ealonde. đæꝛe ꝑæꝛ Beoꝛht laттeoꝛ ꝛ heꝛetoȝa ꝛ hi þa unꝛcæþþendan ꝑeode ꝛ ꝛymble Angel cynne þa holdeꝛtan eaꝛmlice ꝑoꝛheꝛȝodon. ꝛꝛa ꝥ ne cynicum ne mynꝛtꝛum ꝛeo heꝛe hand ne ꝛꝛaꝛode. ne aꝛode; ꝛ þa ꝛýlꝑan land leode ꝛꝛa ꝛꝛýþe ꝛꝛa hi mihton hi ꝑeꝛedon. ꝛ hi ꝑiþcompeđon ꝛ him ꝑultum * cýȝdon đa ȝodcundan apꝑæꝛtneꝛꝛe. ꝛ ꝛinȝalum benum lanȝe bædon. ꝥ hi heoꝛonlice ȝeꝛꝛecene pænon. ꝛ þeah đe ꝛýꝛiȝ cꝛýđele Godeꝛ ꝛice ȝeꝛitton ne maȝon; ꝛ hꝛæþene iꝛ ȝelýꝑeđ ꝥ þa đe be ȝepýꝛhtum ꝛýꝛȝede pæꝛon. ꝑoꝛ heoꝛa apleaꝛneꝛꝛe. ꝥ hi hꝛaþe þuꝛh Đꝛihtneꝛ ꝛꝛæc heoꝛa ꝛcýlde ꝑiꝛe đꝛoꝛeđon; Foꝛþon đe ꝛoꝑlice þý nýhꝛtan ȝeaꝛe æꝑtep þýꝛꝛum. mið þýꝛe ylca cynинȝ ȝeđýnꝛtelice heꝛe lædde. to ꝑoꝛheꝛȝiannе * Pehta mæȝđe. ꝛ him ꝛꝛýþe ꝥ hiꝛ ꝑꝛýnd beꝑeꝛeđon ꝛ ealꝛa ꝛꝛýþoꝛt þæꝛe eaðiȝan ȝemýnde Cuþbeꝛht. ꝛe þa niꝛan to biꝛcope ȝehalȝod pæꝛ; Đa ȝelæđde he hꝛæþene heꝛe on Peohtaꝛ. đa liccettan hi ꝑleam beꝑoꝛan him. ꝛ hine be * tilldon in an neaꝛo ꝑæꝛten micel unȝeꝑeꝛeđa moꝛa. ꝛ he mið đý mæꝛtan đæle hiꝛ ꝑeꝛuđeꝛ oꝑꝛlæȝen pæꝛ đý ꝑeoꝑtýȝeþan ȝeaꝛe hiꝛ [* ylđo. ꝛ đý ꝑiꝑteođan ȝeaꝛe hiꝛ ꝛ

* *Anno Dom.* 684.

Anno dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo quarto, Ecgfridus Rex Northanhymbrorum, misso * Hiberniam cum exercitu duce Berhto, vastavit miserè gentem innoxiam, & nationi Anglorum semper amicissimam; ità ut nec Ecclesiis quidem aut monasteriis manus parceret hostilis. At * insulani & quantùm valuere armis arma repellebant, & invocantes divinæ auxilium pietatis cœlitus se vindicari continuis diu precationibus postulabant. Et quamvis maledici regnum Dei possidere non possint, creditum tamen est quod hi, qui meritò impietatis suæ maledicebantur, ocyùs, Domino vindice, pœnas sui reatûs luerent. Siquidem anno post hunc proximo idem Rex cùm temerè exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, multùm prohibentibus amicis, & maximè beatæ memoriæ Cudberhto, qui nuper fuerat ordinatus Episcopus, introductus est (simulantibus fugam hostibus) in angustias inaccessorum montium, & cum maxima parte copiarum, quas secum adduxerat extinctus, anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem quinto.

* *Sax.* in Hiberniam Scotorum Insulam.

* *sc. Scoti veteres.*

* ȝecpæđon. C.

* Peohta. B.

* telđon. C.

* *Sic MS. B. ut Lat.*

* þþeo-
teȝe-
þan.C.
*C.ut Lat

* ne ne
ȝþettE
B.

* þer.B.

*Sic MS.
B. ut Lat.

þnicer. ðý * ðneottegan dæȝe Kalendarum * Iuniarum ; ⁊ ſpa ſpa ic æn cp'. Bepeneðon hiſ ſnýnd him. þ he þ ȝefeoht ne onȝunne. Ac ſonþon ðe he no polde ðý ærnan ȝeare ȝehýnan ðone arnpunþan fæder Ecbýnht. þ Scottar hine noht ſceþþende ne * afuhton. ða þær him realo ðurh pite ðære ſýnne þ he eft ða ne ȝehýnde. ða ðe hine pillnedon fnom hiſ ſonſýnde citeȝean ; Of ðære tide onȝan re hýht ⁊ mæȝen Angel cynneſ nicer to flopan. ⁊ ȝeranoð beon ; Fonþon ðe Peohtar heona æhte land eft onfenȝon. þ te Angle æn hæfdon. ⁊ Scottar þa þe on Bneotone pæron. ⁊ Bnýttar eac ſpýlce micel ðæl fneoðom onfenȝon ; Ða betpeoh monize on Ongel ðeode. oþþe mid ſpeonde ofſlæȝene pæron. oþþe ðeopdome betæhte. oþþe of Pehta lande on peȝ fluȝon. ⁊ eac ſpýlce re arnpunþa Godeſ * man Tnumpine reþe heona birceop pæſ. ȝerat on peȝ mid hiſ ȝefenum ða ðe pæron on ðam mýnſtre Æbbercurnig. þ ir ȝeſeted on Engla lande. ac hpæþere neah þam fæ. ðe Engla land ⁊ Pehta land torceaðeþ ; ⁊ he ða re B'. hiſ ȝeferan ſpa hpæt ſpa he mihte þurh mýnſter hiſ fneondū beſæſtende. ⁊ he him ſýlfum pununeſſe ⁊ pic ȝeceaſ on ðam oft cpeðenan mýnſtre þ ir ȝecýȝed Stpeoneshealh. ⁊ he ðær [*mid feapum hiſ ȝefeſum on heanðoneſſe munuc liſeſ naleſ him ſýlfum anum ac ſpýðe manezum bnýce manizna ȝeara liſde ; he ðæþ] eac ſpýlce ſonðſende. ⁊ on cýnicean Sce'. Petneſ ðæſ Apoſtoleſ æftep ȝeniſenne ane hiſ liſeſ ⁊ hiſ hada bebýniȝed pæſ ; Pæſ ðæſ ylcan mýnſtneſ Abbudiſſe on ða tid ſeo cýnellice fæmne Æliſæd ætȝædere mid Eanflæde hine medeſ. þæne pe beforan ȝemýne-

to decimo, die tertio decimo Kalendarum Juniarum. Et quidem (ut dixi) prohibuerunt amici nè hoc bellum iniret, ſed quomodo anno præcedente noluerat audire reverendiſsimum patrem Ecgberhtum, nè Scotiam nil ſe lędentem impugnaret, datum eſt illi ex pœna peccati illius, nè nunc eos qui ipſum ab interritu revocare cupiebant, audieret. Ex quo tempore ſpes cœpit & virtus regni Anglorum fluere, ac retro ſublapſa referri. Nam & Picti terram poſſeſſionis ſuæ, quam *tenuerunt Angli & Scoti, qui erant in Britannia, & Britonum quoque pars nonnulla, libertatem receperunt, [quam & hactenus habent per annos circiter quadraginta ſex.] Ubi inter plurimos gentis Anglorum vel interemptos gladio, vel ſervitio addictos, vel de terra Pictorum fugâ lapſos, etiam reverendiſsimus vir Domini * Trumwini, qui in eos Epiſcopatum acceperat, receſsit cum ſuis qui erant in monaſterio Æbbercurnig, poſito quidem in regione Anglorum, ſed in vicinia freti, quod Anglorum terras Pictorúmque diſterminant. Eóſque ubicunque poterat, amicis per monaſteria commendans, ipſe in ſæpe dicto [famulorum famulárúmq; Dei] monaſterio, quod vocatur Streaneshalch, locum manſionis elegit: ibíque cum paucis ſuorum in omnachica diſtrictione vitam, non ſibi ſolummodo, ſed & multis utilem, plurimo annorum tempore duxit. Ubi etiam defunctus in Eccleſia beati Petri Apoſtoli juxta honorem & vitâ & gradu ejus condignum conditus eſt. Præerat quidem tunc eidem monaſterio Regia virgo Ælfled, unà cum matre Eanflede, quarum ſuprà fecimus mentionem. Sed adveniente

*RR. Armach pag 734. l. 1.

* Ibid p. 66. lin. 3.

godan ; Ac þa ꝛe B'. ðyðeꝛ com micelꝛe ꝓultum genecer. ⁊ ꝛomod hiꝛe liꝓer ꝓꝛoꝓꝛe Gode ꝛeo pillꝛume ꝓæmne on him gemette; Da ꝛeng Ealdꝓriþ æꝓter Ecgꝓriþe to ꝛice. ꝛe mon pæꝛ ꝛe gelæꝛeðeꝛta on gepꝛitum. ꝛe pæꝛ ꝛæd þ hiꝛ bꝛoþoꝛ pæꝛe Oꝛꝓieꝛ ꝛunu ðæꝛ cyninger ; ⁊ he þone
*ꝛtꝛeall to ꝓoꝛꝓenan * ꝛtꝛal ðæꝛ ꝛicer
B. ðeah ðe hit pæꝛe binnon neaꝛꝓum gemæꝛum æþellice geeðniꝛoðe ; Ðy geaꝛe ymb ꝛyx hund ꝓintꝛa ⁊ ꝛiꝛ ⁊ hund eahtatig. ꝓꝛam ðæꝛe oꝛihtenlican mennꝛcneꝛꝛe þ Hloþeꝛe Cantꝛaꝛa cyning þiꝛ ðeaðlice liꝛ geendode. ⁊ ꝓoꝛþꝓeꝛde. ꝛe æꝓtep Ecbyꝛhte hiꝛ bꝛeþeꝛ eahta ꝓintꝛa ꝛicꝛaðe. ða ꝛeng he to ꝛice ⁊ þ hæꝓde xii. ꝓintꝛa ; Þæꝛ he gepunðad on ꝛuþ Seaxna geꝓeohte þæt þið hine Eaðꝛic Ecbyꝛhteꝛ ꝛunu geꝛomnode. ⁊ ða betꝛyh þon þe hine mon lacnode he ꝓoꝛþꝓeꝛde. ⁊ ða æꝓtep him ꝛe ylca Eaðꝛic oðep halꝓ gean þ ꝛice hæꝓde ; ⁊ he ða ꝓoꝛþꝓeꝛde. Dæt ꝛice
* teon- ða ꝛum ꝓæc tide * tꝛeogende cyningaꝛ ⁊ ꝓꝛembe ꝓoꝛluꝛan ⁊
de. B. toꝛuꝛꝛon. oþ þæt heoꝛa ꝛihꝛ cyning Þihtꝛeð þ þæꝛ Ecgbyꝛhteꝛ ꝛunu. þæꝛ on ꝛice geꝛtꝛangod. ⁊ he ða ꝛomod ætgædeꝛe mid æꝓeꝛtnyꝛꝛe ge mid geoꝛnꝓullneꝛꝛe hiꝛ ðeod ꝓꝛam utlicꝛe heꝛgunge geneꝛede ⁊ alyꝛde ;

illuc Epiſcopo, maximum regendi auxilium ſimul & ſuę vitæ ſolatium devota Deo *doctrix invenit. Succeſſit autem Ecgfrido in regnum * Aldfrid, vir in SCRIPTURIS doctiſſimus, qui frater ejus & filius Oſwini Regis eſſe dicebatur. Deſtructúmque regni ſtatum, quamvis intra fines anguſtiores, nobiliter recuperavit. Quo videlicet anno, qui eſt ab incarnatione dominica ſexcenteſimus octogeſimus quintus, * Lothere Cantuariorum Rex, cùm poſt Ecgberhtum fratrem ſuum, qui *novem annis regnaverat, ipſe duodecim annis regnaſſet, [mortuus erat octavo idûs Februarii.] Vulneratus namque eſt in pugna Auſtralium Saxonum, quos contra eum Edric filius Ecgberhti aggregarat, & inter medendum defunctus eſt : Ac poſt eum idem Edric anno uno ac dimidio regnavit. Quo defuncto, regnum illud per aliquod temporis ſpatium, Reges dubii vel externi diſperdiderunt, donec legitimus Rex *Victred, id eſt, filius Ecgberhti confortatus in regno, religione ſimul & induſtriâ gentem ſuam, ab extranea invaſione liberaret.

* *Sax.* ſœnina.
* *Sic MSS. ſing.*
* Hloth
* *Sax.* octo annis.
annis.
* Wichtred. *c*

Cap. 27.

Ut vir Domini Cudberhtus ſit Epiſcopus factus ; utque in monachica adhuc vita poſitus vixerit & docuerit.

Ðy ꝛylꝓan geaꝛe ðe Ecgꝓriþ cyning liꝓer ende onꝓeng. geðyðe he þ mon ðone halgan ꝓeꝛ. ⁊ ðone aꝛꝓuꝛþan Cuþbyꝛhꝛ to B'. gehalgode ðæꝛe cyꝛicean æꝛ Lindeꝛꝓaꝛena ea. ꝛe æꝛ on meðmiclum ealonde þ iꝛ Faꝛne nemned. ancoꝛ liꝓ læðde þuꝛh moniġ geaꝛ on micelꝛe ꝓoꝛhæꝓednesse lichaman ⁊ moðeꝛ. iꝛ þ

IPſo etiam anno quo finem vitæ accepit Rex Ecgfridus, Epiſcopum (ut diximus) fecerat ordinari Lindisfarnenſium Eccleſiæ virum ſanctum & venerabilem Cudberhtum, qui in inſula permodica, quæ appellatur Farne, & ab eadem Eccleſia novem fermè milibus paſſuum in Oceano procul abeſt, vitam ſolitariam per annos plures in magna corporis & mentis continentia duxerat. Qui

ealonð þam ðæne ylcan cyþiceran þeoþ ut on gaþrecge reted. hu * hugu on nygan milum. ⁊ he re halga Godes man þam ðæne æresstan yldo cnihte hades rymle bann on geleafan. ⁊ in geoncfulnesse æfæstes lifes. Ac ða he gepeaxen pæs ða pilnode he ⁊ onfeng munuc hade; ⁊ ærest eode in Mailros þ mynstep þ is gesetted in ofre Deode stheames. Ðæt mynstep ða heold ⁊ nehte Eata abbud re pæs milde þes ⁊ mon ðpæne. ⁊ re æftep pæs B'. gepopden in Heagostealdes ea. ⁊ in Lindesfarena ea. rpa rpa pe beforan gemyngedon; Ðæs mynstres * Pnafast ⁊ neogolpeapd pæs in ða tid Boisel. re pæs mycelre mægna Mæsse Pneost. ⁊ pitedomes gastes; Ðysses discipul hade Cuþberht pæs eadmolice underesteoded. ⁊ pisdom haligra geppita. ⁊ godra peonca bysene from him nom; Æftep ðon ðe he ða to * gefor Dnihtne * geleorde ða pæs Cuþberht ðæs ylcan mynstres negolpeapd gepopden. ⁊ he monige æghpæþes ge mid ealdorlicnesse his lareowdomes ge mid bysne his gerepenlicra dæda to [* negollicum life gesette ⁊ ontimbrede. ⁊ na læs þ he on ðam mynstre anum ⁊ neogollices lifes monungum ⁊ romod his lifes bysne gegearpade. Ac rpylce eac þ ymb gesette folc feor ⁊ pide. from þæm life þæs dyselican gepunon. to lufon ðara heofonlicra gyfena geonne gymde to gehpyrfanne; Forþon ðe monige þone geleafan þe hi hæfdon mid unrihte peonce aldedon. ⁊ rpylce eac monige in þa tid þæs mycclan poles ⁊ moncpyldes gymeleasedon þam gerynum þæs halgan geleafan mid þam hi gelærde pæron. ⁊ to þam dpeoligendum læcedomum deofolgylde efestton ⁊ rcyndon. rpa rpa hi þ rende pite from Gode rcyppende þurh heora galdor oþþe lifnes. oþþe ðurh hpylce hugu oþþe dizolnesse deofolcræftes berepian mihte.

quidem à prima ætate pueritiæ *studio religiosæ vitæ semper ardebat: sed ab ineunte adolescentia monachicum & nomen assumpsit & habitum. Intravit autem primò monasterium * Mailros, quod in ripa * Tuidi fluminis positum, tunc Abbas Eata, vir [omnium] mansuetissimus ac simplicissimus regebat. Qui postea Episcopus Hagustaldensis sive Lindisfarnensis Ecclesiæ factus est, ut suprà memoravimus. Cui tempore illo præpositus Boisil, magnarum virtutum & Prophetici spiritûs sacerdos fuit. Hujus discipulatui Cudberhtus humiliter subditus, & scientiam ab eo sanctarum scripturarum, & bonorum operum sumpsit exempla. Qui postquam migravit ad DOMINUM Cudberhtus eidē monasterio factus prępositus, plures & auctoritate magistri, & exemplo suę actionis regularem instituebat ad vitam. Nec solùm ipsi monasterio regularis vitæ monita simul & exempla præbebat, sed & vulgus circumpositum longè latéque à vita stultæ consuetudinis ad cœlestium gaudiorum convertere curabat amorem. Nam & multi fidem quam habebant, iniquis profanabant operibus, & aliqui etiam tempore mortalitatis, neglectis fidei SACRAMENTIS, (quibus imbuti erant) ad erratica idololatriæ medicamina concurrebant, quasi missam à Deo conditore plagam per incantationes vel phylacteria, vel alia quælibet dæmoniacæ artis arcana cohibere valerent. Ad utrorumque ergò corrigendum

* hpega. C.

* Pnofast. C.

* gefor C.

* *Sax.* in fide & studio vitæ religiosæ.

* *RR. Armach p.* 610. *l.* 11.

* *Sic T. & C.* Twidi. *VV.*

* *Sic MS. B. ut Lat.*

ᵹe; Ac æᵹhpæþepne ᵹeᵹpolan ᵹo ᵹeȝeccenne ȝe ᵹoᵹeȝ man ᵹelomlice pæȝ uᵹ oȝ ðam mynȝᵹe ᵹongende. hpilum he pæȝ on hoȝᵹe ȝittende. ac oftoȝ on hiȝ ᵹotum ᵹongende. com ᵹo ðam ymb ᵹeȝettum ᵹunum ⁊ ðam ᵹpoliendum ᵹoþfæȝᵹnesse pez boᵹade ⁊ læᵹde. þ ȝylfe eac *Boi- ȝel hiȝ maᵹiȝᵹeȝ on hiȝ ᵹid ᵹepunelice oyde; þæȝ in ða ᵹid þeau Ongel cynneȝ ȝolcum. þ þonne Mæȝȝe Pȝeoȝt oþþe oþeȝ in ᵹun com. þ hi ealle ᵹo hiȝ bebode ᵹeromnodon Godeȝ ȝond ᵹo ᵹehyȝȝanne. ⁊ * luᵹtlice ᵹehyȝȝdon. þa þe hi læȝende pæȝon. ⁊ eac ȝpylce neodlice mid ðæðum læȝᵹon þa þe hi ongitan mihton; Donne pæȝ þa halᵹan Godeȝ men Cuþbeȝhte ȝpa mycel ᵹetyðneȝ ⁊ ᵹelæȝeðneȝ ᵹo ȝpȝecanne. ⁊ ȝpa mycel luſu ᵹo ᵹodcunde laȝe þe he læȝon ongan. ⁊ ȝpylce leoht engellicez ⁊ȝlitan him oȝȝcean. þ ᵹe nænig ðaȝa ⁊ peaȝda hiȝ heoȝᵹan deaᵹolneȝȝe him helan ðoȝᵹe. ac ealle openlice be heoȝa * ðæde þuȝh andetneȝȝe foȝþbæȝon. foȝþon de hi ᵹealdon ⁊ him ðuhte þ him þa ane miþene * ðahle pæȝon. ⁊ hi ða ᵹeandetᵹan ȝynne mid medemum pæᵹtmum foþȝe hneore ᵹebettan. ȝpa ȝpa he bebead; Gepunede he

*ȝpilce. C.

* ȝullice. C.

* bene. C.

*deaᵹle C.

errorem crebrò ipſe de monaſterio egreſſus, aliquotiens equo ſedens, ſed ſæpiùs pedibus incedens circumpoſitas veniebat ad villas, & viam veritatis prædicabat errantibus, quod ipſum etiam Boiſil ſuo tempore facere conſueverat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, ut veniente in villam clerico vel presbytero, cuncti ad ejus imperium verbum audituri conſluerent, libenter ea quæ dicerentur audirent, libentiùs quę audire & intelligere poterant operando ſequerentur. Porrò Cudberhto tanta erat dicendi peritia, tantus amor perſuadendi quę docuerat, tale vultûs Angelici lumen, ut nullus preſentium latebras ei ſui cordis celare præſumeret, omnes palam quæ geſſerant confitendo proferrent: quia nimirum hæc eadem illum latere nullo modo putarent, & confeſſa dignis (ut imperabat) pœnitentiæ fructibus abſtergerent. Solebat autem ea maximè loca peragrare, & illis prędicare in viculis, qui in arduis aſperiſq; montibus procul poſiti aliis horrori erant ad viſendum, & paupertate pariter ac ruſticitate ſuâ doctorũ arcebant acceſſum: Quos tamen ille libenter pio mancipatus labori tantâ doctrinę ſolertis excolebat induſtriâ, ut de monaſterio egreſſus ſępe hebdomadâ integrâ, aliquando duabus vel tribus, nonnunqnam etiam menſe pleno domum non rediret. Sed demoratus in montanis plebem ruſticam verbo prædicationis ſimul & opere virtutis ad cœleſtia

* hneo- ðeum. B

*ᵹnyȝe B.

* ȝpeo- noðon. B

* boðo- ðe. B.

ᵹe mid heoȝa unᵹelæȝeðneȝȝe ðaȝa laȝe- oȝa ȝoȝe * heaþoȝaðon. þa he hpæþeȝe mid apȝæȝtneȝȝe ᵹepinne ⁊ mid micelȝe ᵹeoȝnȝulneȝȝe heoȝonliᵹe laȝe luȝt- ȝullice * beeode. ⁊ oȝ þam mynȝtȝe uteode oft on palhᵹe pican. hpilum tpa. oþþe þneo; ðpylce eac oft ealle monþe þ he ham ne hpeaȝȝ. ac punede on þam moȝlandum. ⁊ þ unᵹelæȝede ȝolc ȝomod ᵹe mid poȝðe hiȝ laȝe- ᵹe mid ȝeoȝce hiȝ mæᵹena ᵹo ðam heoȝonlican liȝe cyᵹ-

ðe ⁊ laþeðe; Mið ðý he ða ſe apoſtola Drihtnes ðeop monig geap in Mailpaſ ðæm mýnſtre ðpohtiende pæſ. ⁊ ðæp mið miclum tacnum gaſtlicpa mægna [* ſcan ⁊ beophtoðe;] Ða genom hine ætnýhſtan hiſ ſe apoſtola Abbuð ſata to Lindeſfarena ea. þ he ðæp eac ſpýlce þam bpoþpum realðe negollices þeoðscipes gehýld. ge mið ealðonlicneſſe hiſ lape. ge mið hiſ ſýlfes ðæðe ýpðe ⁊ cýðde; Forþon ða ſýlfan ſtope þe ýlca apoſtola fæðep ſata mið Abbuðes onpalde heold ⁊ pihte. pæſ ðæp iu on ealðum tiðum biſceop mið hiſ gefepum. ge eac Abbuð punode mið munucum. hpæþepe hi to þæſ B'. ſcipe heopæſclice belomp. forþon ſe halga Godes mon Aiðan ſeðe æpeſt ðæpe ſtope B'. pæſ. be munuc haðe he ðiðes com mið munucum. ⁊ munuc liſes ðpohtnunge he in þam mýnſtre gefette;

* *Sic MS. B. et Lat.*

vocaret. Cùm ergò venerabilis Domini famulus multos in Mailroſenſi monaſterio degens annos, magnis virtutum ſignis effulgeret, transtulit eum reverendiſsimus Abbas ipſius Eata ad inſulam Lindisfarnenſium, ut ibi quoque fratribus cuſtodiam diſciplinæ regularis & auctoritate præpoſiti intimaret, & propriâ actione præmonſtraret. Nam & ipſum locum tunc idem reverendiſsimus pater Abbatis jure regebat. Siquidem à temporibus antiquis ibidem & Epiſcopus cum clero, & Abbas ſolebat manere cum monachis, qui tamen & ipſi ad curam Epiſcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus ejus loci Epiſcopus fuit, cum monachis illuc & ipſe monachus adveniens, monachicam in eo converſationem inſtituit. [Quomodo & priùs beatus pater Auguſtinus in Cantia feciſſe noſcitur, ſcribente ei reverendiſsimo Papâ Gregorio, quod & ſuprà poſuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, monaſterii regulis erudita ſeorſum fieri non debet à clericis ſuis in Eccleſia Anglorum, quæ nuper, auctore Deo, ad fidem perducta eſt, hanc debet converſationem inſtituere, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ fuit patribus noſtris, in quibus nullus eorum ex his quæ poſsidebant aliquod ſuum eſſe dicebat: ſed erant eis omnia communia.]

Cap. 28.

Utidem in vita anachoretica & fontem de arente terra orando produxerit, & ſegetem de labore manuum ultra tempus ſerendi acceperit.

Donon ða ſe halga Godes man * Cuþbeſt peaxendum geeaſnungū æfæſtne ingehýde. ⁊ eac ſpýlce to digolneſſe ⁊ to ſtilneſſe becom ðæpe godcundan ſceaſunge ancop liſes. ſpa ſpa pe æp beforon ſæðon; Ac forþon þe æp monigum geaſum be hiſ liſe ⁊ mægenum. pe *genihtſumlice apſiton. ge metep fæſt. ge gepæðne ſpþæce. ðiſ an nu in ⁊peaſonefſe iſ genoh to gemýngianne. þ ða he þ * ealond ſecan polde. þ he pæſ ðam bpoþpum cýþende ⁊ ðuſ cp'. Giſ me ſeo godcunde gifu on ðæpe ſtope forgifan

* Cuþbpiht. B.

* ígland B.

* pýnſumlice. C.

EXinde Cudberhtus creſcentibus meritis religioſæ intentionis, ad anachoreticæ quoque contemplationis (quę diximus) ſilentia ſecreta pervenit. Verùm quia de vita illius & virtutibus ante annos plures ſufficienter & verſibus heroicis & ſimplici oratione conſcripſimus, hoc tantum in præſenti commemorare ſatis ſit, quòd aditurus inſulam proteſtatus eſt fratribus dicens: Si mihi divina gratia in loco illo donave-

pýle

* libban mote. B.
* eller. B. & C.
* unge- rcpope C.
* ymb- pophte B.
* rtæ- nihte. B
* ipen. B.
* tapi- genne. B.
* upge- nyht- rumlic. C.

pyle þ ic * lufigean mæge be minum hand gepinne. ic ðær luftlice punige. gif hit hpæt * elcor bið ic hpæðlice to eor mið Godes pillan eft hpeorfe; þær reo rtor ge pæteneſ pæla ge eorþþærtma. ge tpeora. Ac þær pær pepigna garta peorud. ⁊ eadoung rtor ⁊ ægþpylcne menniſcne eadoungе * ungeſcnæpe; Ac þa to pilla ðær Godes pepeſ. heo eadgiendlic þurh eall þær geporden. ⁊ rona for hir cyme ða pepigan gartar þanon on peg gepitan; And mið ðy ðe ða fyndon on peg adrifene pæron. ða geporhte he him nearo pic. ⁊ punenefre. ⁊ ða mið ðice ⁊ mið eorþ pealle utan * ymbfealde ⁊ gefærtnode. ⁊ on ðam ða neoðeaſtlican hur mið þara broþra handa ⁊ fultume. þ ir cyrican ⁊ gemæne eadoung hur getimbrede. ⁊ ða het ða broþra on þær ylcan hufeſ floge reaþ adelfan. þær reo eorþe to ðær hearo ⁊ to ðær* rtanihte þ þær nænig puht pyl gerprungeſ on gerepen beon mihte; Ða hi ða ða broþra þ ðyðon to geleaſan ⁊ to benum ðær Godes ðeoſeſ. ða oþre dæge þær he pæteneſ full gemeted. þ ylce pæteſ oþ ðirne ðæg eallum ðyðeſ cumendum ir heofonlicre gife genihtrumneſſe ðenað. ða bead re Godes mon þ him mon *irſenn geloman mið hpæte þiðeſ broht. þ land mið to * teagenne. ða þ land ða getead þær. ⁊ he on genirene tið mið hpæte reor. ða ne com ðær nænig gropneſ up. ne þærtmaſ. ne furþan broþraſ oð rumeneſ tið; Ða neoſoðan hine eft ða broðra ⁊ rohton. rpa heora ðeaþ þær; Ða het he him bene ræd bringan. gif pen pere þ te þ ðære eorþan gecynd pære. oþþe pilla þær upplican gyfendeſ þ ðær pærtmeſ ynd ðær ma up ynnende pære; Ða him þa þ ræd broht pær. ofeſ ealle tið to rapenne. ⁊ ofeſ eallne hiht pærtm to benanne þe he on ðam ylcan land reor. ða georn ðær rona * ungenihtrumlic

rit, ut de opere manuum mearum vivere queam, libens ibi morabor; ſin aliàs, ad vos citiſſimè, Deo volente, revertar. Erat autem locus & aquæ prorſus & frugis, & arboris inops: ſed & ſpirituum malignorum frequentiâ humanæ habitationi minùs accommodus: ſed ad votum viri Dei habitabilis per omnia factus eſt. Siquidem ad adventum ejus, ſpiritus receſſerunt maligni. Cùm autem ipſe ſibi ibidem, expulſis hoſtibus, manſionem anguſtam circumvallante aggere & domos in ea neceſſarias, juvante fratrum manu, id eſt, oratorium, & habitaculum commune conſtruxiſſet, *juſſit fratres in ejuſdem habitaculi pavimento foveam facere; erat autem tellus duriſsima & ſaxoſa, cui nulla omnino *ſpes venę fontanę videretur ineſſe. Quod dum facerent ad fidem & preces famuli Dei, alio die aquâ plena inventa eſt: quæ uſque ad hanc diem ſufficientem cunctis illò advenientibus gratiæ ſuæ cœleſtis copiam miniſtrat. Sed & ferramenta ſibi ruralia cum frumento afferri rogavit; quod dum præparatâ terrâ tempore congruo ſeminaret, nil omninò non dico ſpicarum, ſed nè herbæ quidem ex eò germinari uſque ad æſtatis tempora contigit. Unde viſitantibus ſe ex more, fratribus, hordeum juſsit afferri, ſi fortè vel natura ſoli illius, vel voluntas eſſet ſuperni largitoris, ut illius frugis ibi potiùs ſeges oriretur. Quod dum ſibi allatum ultra omne tempus ſerendi, ultra omnem ſpem fructificandi, eodē in agro ſereret; mox copioſa

*juſsitque. C.

*Sic MSS. ſing.

fumlic

ꝛumlic ýꝛþ ⁊ pæꝛtm. ⁊ ða pil-
lenðan ȝeneoꝛðneꝛꝛe þam Goðeꝛ
pene ȝeȝeaꝛꝛoðe hiꝛ aȝeneꝛ ȝe-
þinneꝛ; Mið ðý he ða moniȝ
ȝeaꝛ ðæꝛ on ancoꝛ liꝫe Ðꝛihtne
ðeoꝛðe ða ȝelamp þ mon mý-
celne Sinoþ ȝeꝛomnoðe be ealle
ꝛtꝛeame on þæꝛe ꝛtoꝛe þe iꝛ cpe-
ðen ꝼettꝛýꝫýnðe. unðeꝛ ⁊ꝛeaꝛðo-
neꝛꝛe ecꝛꝛiþeꝛ ðæꝛ cýniȝeꝛ.
þam Sinoþe on ealðoꝛðome ꝛoꝛe
ꝛæt þæꝛe eaðeȝan ȝemýnðe Þeo-
ðoꝛ Aꝛceb'. ⁊ he ðæꝛ pæꝛ mið
an moðꝛe ȝeþaꝫunȝe ealꝛa þæꝛa
pitena to B'. ȝecoꝛen ðæꝛe cýꝛi-
cean æt Lindeꝛꝫaꝛena ea. ⁊ hi þa
moniȝe æꝛendðꝛacan ⁊ ȝepꝛito
to him ꝛendon. ⁊ hine hꝛæþeꝛe
næniȝe þinȝa oꝫ hiꝛ ꝛicum ⁊ oꝫ
hiꝛ ꝛtoꝛe to him ȝelaþian mih-
ton. ða æt nýhꝛtan ꝛe ꝛoꝛa-
ꝛꝛꝛecena cýniȝ ꝛýlꝫa. ⁊ ꝛe halȝa
* him. biꝛceoꝛ Þꝛumpine mið * hine. ⁊
B. moniȝe oþþe æꝫæꝛte peꝛaꝛ ⁊ ꝛi-
* ꝼeꝛ- ce * liþan on þ ealonð. ⁊ eac ꝛꝛýl-
ðon. B. ce moniȝe þaꝛa bꝛoþꝛa oꝫ Lin-
ðeꝛꝫaꝛena ea eꝫen comon to him
⁊ealle heoꝛa cneoꝛu biȝðon. ⁊
teaꝛaꝛ ȝutон. ⁊ hine ðuꝛh þo-
ne liꝫiȝenðan Ðꝛihten halꝛeðon
⁊ bæðon. oþ ðæt hi hine eac ꝛꝛýl-
ce teaꝛa ꝼulne oꝫ hiꝛ ðam ꝛpe-
tan ðiȝolneꝛꝛum aȝuton. ⁊ to
ðam Sinoþe ȝelæðon; Mið þý
he ða ðiðeꝛ com þeah ðe he
*anmo- ꝛꝛýþe piþþinnenðe pæne mið *an-
ðum moðꝛe pillan eallꝛa he pæꝛ oꝫeꝛ-
pillan. ꝛꝛýþeð. ⁊ * ȝeneꝛeð to onꝼonne
B. ða ðenunȝe biꝛcoꝛ haðeꝛ; Þæꝛ he ꝛꝛýþoꝛt mið ðý poꝛðe
* ȝený- oꝫeꝛꝛꝛýþeð þ te Boꝛel ꝛe Ðꝛihtneꝛ ðeoꝛ. ða he him ðuꝛh
ðeð C. pitеðomeꝛ ȝaꝛt eall þa þinȝ openaðe ⁊ ꝛæȝðe þa þe oꝫeꝛ hine
cumenðe pæꝛon. he ða eac ꝛꝛýlce ꝼoꝛe cꝛ'. þ he toꝛaꝛolice
B'. beon ꝛceolðe; Ne pæꝛ he ða hꝛæþeꝛe ꝛona hiꝛ halȝun-
ȝe ðemeð. ac ꝼoꝛþaȝane ðý pintꝛe ða ðe toꝛeaꝛð pæꝛ on
ðæꝛe ꝛýlꝫan ꝺaꝛtoꝛlican ꝛýmbelneꝛꝛe on ꝺoꝫoꝛꝛic ceа-
ꝛtꝛe pæꝛ ȝeꝫýlleð. on ⁊ꝛeaꝛðneꝛꝛe ꝺcȝꝛꝛiðeꝛ þæꝛ cýnin-
ȝeꝛ

seges exorta desideratã proprii laboris viro Dei refectionem præbebat. Cùm ergò ibidem multis annis Deo solitarius serviret, (tanta autem erat altitudo aggeris quo mansio ejus erat vallata, ut cœlum tantùm ex ea, cujus introitum sitiebat, aspicere posset) contigit, ut congregatâ synodo non parvâ[a] sub præsentia regis Ecgfridi juxta fluvium Alnæ, in loco qui dicitur *Adtwiforda, quod significat ad duplex vadum; cui beatæ memoriæ Theodorus Archiepiscopus præsidebat; unanimo omnium consensu ad Episcopatum Ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur. Qui, cùm multis legatariis ac literis ad se præmissis, nequaquam suo monasterio posset erui, tandem rex ipse præfatus, unà cùm sanctissimo antistite Trumwine necnon & aliis religiosis ac potentibus viris in insulam navigavit. Conveniunt & de ipsa insula Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de fratribus; genu flectunt; omnes adjurant per Dominum; lacrymas fundunt; obsecrant; donec ipsum quoque lacrymis dulcibus plenum extrahunt latebris, atque in synodum pertrahunt. Quò dum perveniret, quamvis multùm renitens, unanimi cunctorũ voluntate superatur, atque ad suscipiendum Episcopatûs officium collum submittere compellitur. Eo maximè victus sermone, quòd famulus Domini Boisil (cùm mente propheticâ, cuncta quæ ei essent superventura patefaceret) antistitem quoque eum futurum esse prædixerat. Non tamen statim ordinatio decreta, sed peractâ hyeme, quæ imminebat, in ipsa solennitate Paschali completa est Eboraci, sub præsentia præfati regis Ecgfridi;

* Adtwifyrdi. C.

ȝer ⁊ reoron birecopar to hiꝛ halȝunȝe eren comon. on þam þæne eaðeȝan ȝemynðe Theoðoꝛ B'. ealðoꝛðoom hæꝛðe ; he ða þone onꝛonȝenan B'. haþ to onhyꝛnenerre ðæꝛa eaðiȝꝛa Apoꝛtola miþ peoꝛcum ȝaꝛtlicꝛa mæȝena ꝛꝛætꝛoðe ; ⁊ þ be boðene ꝛolc þe he Goðe healðan ꝛceolðe. æȝhpæþeꝛ ȝe miþ hiꝛ ꝛinȝalum ȝebeðum ꝛcyldoe. ȝe miþ hiꝛ halpenðum monunȝum ⁊ laꝛum to þam heoꝛonlicum liꝛe cyȝðe ⁊ laþeðe ; ⁊ þ ꝛꝛyþoꝛt ȝeꝛuniaþ haliȝe laꝛeoꝛaꝛ ȝeꝛultumian. ꝛꝛa hꝛæt ꝛꝛa he miþ hiꝛ poꝛðe læꝛðe, he æꝛ miþ ðæðe ȝeꝛyldoe ; ꝛæꝛ he on eallum þinȝum miþ þy ꝛyꝛne ȝoðcunðꝛe luꝛan haꝛ ⁊ peallenðe. ⁊ on ȝeþyldoe mæȝena ȝemetꝛæꝛt. ⁊ on ꝛill-ꝛumneꝛꝛre haliȝꝛa ȝebeða ȝecneoꝛð ⁊ ȝeoꝛnꝛull. ⁊ he ꝛæꝛ eallum ȝeꝛꝛꝛæce ða þe to him ꝛoꝛ inꝛinȝan ꝛꝛoꝛꝛe * coman ; ⁊ þ ryldꝛe he ꝛæꝛ læðenðe on þa ꝛtoꝛe haliȝeꝛ ȝebeðeꝛ. ȝiꝛ he ðam unꝛꝛuman bꝛoþꝛum miþ hiꝛ ꝛꝛymneꝛꝛre ⁊ hiꝛ laꝛe ꝛultum realðe. ꝛoꝛþon he piꝛte ðone ⁊ ȝemunðe ꝛeþe cꝛ'. Luꝛa [* Dꝛihten God ðu þinne. ꝛe ilca cꝛæþ. Luꝛa ⁊ ðone nyhꝛtan ; ꝛæꝛ he miþ clænꝛunȝe ꝛoꝛhæꝛðoneꝛꝛre peoꝛð ⁊ mæꝛe. ⁊ ꝛymle miþ ða ȝiꝛe on bꝛyþoneꝛꝛre ꝛæꝛ to þam heoꝛonlican aþeneð ; * þ ꝛæꝛ to tacne ðonne he Goðe on ꝛæȝeðneꝛꝛre bæꝛ ⁊ mæꝛꝛan ꝛanȝ. þ he hiꝛ ꝛtæꝛne up on heaneꝛꝛre ne ahoꝛ. ac ꝛoꝛþȝotenum teaꝛum oꝛ innepeaꝛoꝛe heoꝛtan Dꝛihtne hiꝛ ꝛillan bebeað ; Ða ꝛæꝛ tꝛa ȝeaꝛ þ he þ biꝛcop * ꝛetl ꝛꝛa ꝛæt ⁊ heolð. ða ꝛæꝛ he ȝoðcunlice monað þ he eꝛt hiꝛ ealonð ⁊ hiꝛ ꝛic ȝecyndoe ⁊ ȝeꝛilnoðe. ꝛoꝛþon ꝛe inȝanȝ nealæcte hiꝛ ðeað ðæȝeꝛ. oþþe * ma hiꝛ liꝛeꝛ. ꝛoꝛþon þ an iꝛ ꝛoþlice liꝛ

*baðon B.

*Sic MS. B. & C. ut Lat.

*þæꝛ. C.

* mare. B.

convenientibus ad conſecrationem ejus ſeptem Epiſcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus primatum tenebat. [Electus eſt autem primò in Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ pro *Tunberhto, qui ab Epiſcopatu fuerat depoſitus. Sed quoniam ipſe plùs Lindisfarnenſi Eccleſiæ in qua converſatus fuerat, dilexit præfeci; placuit ut Eatâ reverſo ad ſedem Eccleſiæ Haguſtaldenſis, cui regendæ primò fuerat ordinatus, Cudberhtus Eccleſiæ Lindisfarnenſis gubernacula ſuſciperet.] Qui ſuſceptum Epiſcopatûs gradum, ad imitationem beatorum Apoſtolorum, virtutum ornabat operibus. Commiſſam namque ſibi plebem *; & orationibus protegebat aſſiduis, & admonitionibus ſaluberrimis ad cœleſtia vocabat. Et (quod maximè doctores juvare ſolet) ea quæ agenda docebat, ipſe priùs agendo præmonſtrabat. Erat quippe ante omnia, divinæ charitatis igne fervidus; patientiæ virtutę modeſtus; orationum devotioni ſolertiſſimè intentus; affabilis omnibus, qui ad ſe conſolationis gratiâ veniebant; Hoc ipſum quoq orationis loco ducens, ſi infirmis fratribus opem ſuę exhortationis tribueret, ſciens quia, qui dixit *Diliges Dominum Deum tuum*, dixit, & *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Erat & abſtinentiæ caſtigatione inſignis; erat gratiâ compunctionis ſemper ad cœleſtia ſuſpenſus. Denique cùm ſacrificium Deo victimæ ſalutaris offerret, non elevatâ in *altum voce, ſed profuſis ex imo pectore lacrymis, Domino ſua vota commendabat. Duobus autem annis in Epiſcopatu peractis, repetiit inſulam ac monaſterium ſuum, divino admonitus oracuło, quia dies ſibi, mortis vel vitæ ma-

* *Sax.* quam Deo conſervaret.

* *vide pag.* 331. *lib.* 42.

lıf to cpæþenne ; ða þa þa he þeolfa in þa ylcan tıð monegum monnum mið hıf ða gepunelican bilehpitneffe digelum poþdum openode ⁊ cyþde. ða mon hpæþene æftep fæce þpeotolice ongytan mihte. þumum monnum he þonne þ ylce onþþeah openlice ⁊ cyþde ;

gis illius, quæ sola vita dicenda est, jam appropiaret introitus. Sicut ipse quoque tempore eodem, nonnullis, sed verbis obscurioribus, quę tamen postmodum manifestè intelligerentur, solitâ sibi simplicitate pandebat: quibusdam autem hoc idem etiam manifestè revelabat.

NOTÆ.

[a] Congregatâ Synodo sub præsentia Regis Ecgfridi, cui Theodorus Archiepiscopus præsidebat. sub prę sentia REGIS--sub *præpositio, & Regem Christianum Synodo adfuisse, atque imprimis sub* CHRISTO UNICO, *à primis usque Ecclesiæ Britannicæ incunabulis, fidei in Synodo traditæ, Defensorem præfuisse, ostendit. Verùm* (*inquit*) Synodo, Beatæ memorię Theodorus Archiepiscopus, *docendo, arguendo, hortandóque, sub Christo, & Rege, Christi solius Vicario,* præsidebat. *Sic &* REGI, *&* Pastori, *Beda suas utrique partes æquè distribuit.*

Synodum hanc Romano-Saxonicæ Ecclesiæ Homilia vetus sic commemorat. æfter ðirum þonðum þeaþ gemot gehefd ⁊ ecfriður ðær on geret. ⁊ Ðeodorus ðiref igland[e]f ærcebiscop mið manegum oþrum gefunigenum pitum. ⁊ hi anmodlice þone eadigan Cuþbeahtum to biscope gecuron ; *Quæ ad verbum sic verto : Post hæc verba, habebatur Synodus : in qua autem R. Ecgfridus sedebat, & Theodorus hujus insulæ Archiepiscopus, cum multis aliis senatoribus inclytis ; iique omnes beatum Cuthberhtum unanimes Episcopum eligebant. Vide Serm. Cathol. pag. 312. lin. 3.*

Theodorus hîc cap. 5. dicitur coegisse concilium Episcoporum ; *sed injussu regis Ecgfridi necne, V. Beda non ostendit : nec cap. 17. Collecto Hethfeldæ venerabilium sacerdotum doctorúmque plurimorum cœtu, cui Theodorum Archiepiscopum ait, præsedisse, autoritate Regum, quos tunc complures imperasse testatur, an coactus esset ille conventus necne, Beda haud recensuit : verùm subditos invitis Regibus, ad mandata à subditis excipienda cogi, quî hoc unquam posset, haud intelligo. secus factum dictúmque comperimus Æthelstani Regis ætate.* Ealle ðis pæf gefettes on ðam miclan synoþ æt Greatanleage ; On ðam pæf re ærcebiscep Pulfhelme mid eallum þæm æþelum mannum ⁊ piotan ðe æþelstan cyning gegadrian ; *Hoc est, Totum hoc in magna illa Grantanleagæ Synodo erat constitutum ; cui interfuit Wulfhelmus Archiepiscopus, cum nobilibus viris omnibus, & Senatoribus, quos Æthelstanus Rex* convocavit. *Vide Cl. Lambardi Leges Sax. fol. 67.*

Neque ulla vis extera è manibus Edmundi Regis, rerum habenas excussit : Nam Eadmund cyning gefomnade micelne synoð to Lundenbyrig on ða halgan Eastenlicon tid. æghðer ge goðcundra haða ge populocundra ; *Sic verto,* Edmundus Rex *Londini, sacro Paschali tempore, hominum, cùm spiritualium, tum secularium Synodum magnam coegit. Brevitatis studium, Lectores ad Leges Saxonicas Cl. Lambardi, & Concil. Britannica à Nobilissimo D. Henrico Spelmanno non ità pridem in lucem edita, relegare persuadet.*

CAP.

Cap. 29.

Ut idem jam Episcopus, obitum suum proximè futurum, Hereberhto anachoretæ prædixerit.

Fuit rum Mærre Pneort ap-
punhef lixef. hær noma hær
Henebenht. re hær zeapa 7 lon-
ze dam Godef pene in tneorhe
zebeodeo zaftlicef fneondfci-
per; se in ealonde hær myclan
menef. of ham de da fnuman
apeallah Deofpentan ftfneamef.
in ancof lixe hær. hær hif zepu-
na h he fynofixum zeafum hi-
ne neorode 7 rohte. 7 fnom him
* hælo. C. monunge zehynde eccne * hæle;
Da he zehynde h re B'. com to
Luzubalia dæne ceaftne. da
com he fpa fpa hif deap hær. hi-
der to him 7 pilnode h he mid
hif halpendum tnymnefre to
* ma 7 fpifop. B. dam upplican luftum ma *7 ma.
onbærned pæne; Da hi da be-
* bæde pez. B. tpeoh him fpnæcon be halizna
fædena life. 7 him betpih *bea-
do pizfcenctan hær heofonlican
lixef; Da cp'. re B'. betpeoh. Ge-
mune hu bnofer Henebynht. h
* fnuzne. C. te du nu me * fnimne 7 to me
fpnece. fpa hpæt fpa hu pille. 7
heanfe hæbbe. fonhon æftef hon-
ne de pit nu betpeoh unc to
gongenne beof. ne zefeo pit unc
ofef h in dyfre peopulde
lichomlicum eazum; Fonhon ic
cuhlice fat h te feo tid minre
tolynnefre 7 minre fonhfore if
fpyhe neah; Da he da dar pond zehynde da feoll he to hif
fotum. 7 mid micelre zeomfunge hif teafaf zeat. 7 faflice peof 7 duf cp'. Ic he halfize hufh done lixizendan Dnih-
ten h hu me ne fonlæte. ac h hu fi zemynd hinef zetpeo-
pan zehofstan. 7 bidde ha upplican anfærtnefre. h te dam
Gode de pit fomod on eorhan heofdon. h pit eac fpylce fo-
mod moton to heofonum befan hif gife hær to feonne. 7
to fceapianne; Fonhon hu fart h ic fymle tilode to lixi-
genne to hinef muhef bebode. 7 fpa hpæt fpa ic fof unpirnef-
re. 7 fof tydefnefre agylte. ic h efenlice to dome hinef

Sic MSS.

Erat enim quidam presbyter vitæ & morum probitate venerabilis, nomine Hereberhtus, jamdudum viro Dei spiritalis amicitiæ fœdere copulatus. Qui in insula stagni illius pergrandis, de quo Dorwentionis fluvii primordia erumpunt, vitam ducens solitariam, annis singulis eum visitare, & monita ab eo perpetuæ salutis audire solebat. Hic cùm audiret eum ad civitatem Lugubaliam deveniſſe, venit ex more, cupiens salutaribus ejus exhortationibus ad superna desideria magìs magísque accendi. Qui dum sese alterutrum cœlestis vitæ poculis *debriarent, dixit inter alia antistes: Memento, frater Hereberhte, ut modò quicquid opus habes, me interroges, mecúmque loquaris: postquam enim ab invicem digressi fuerimus, non ultrà, nos in hoc seculo carnis obtutibus invicem aspiciemus. Certus sum namque, quia tempus meæ resolutionis instat, & velox est depositio tabernaculi mei. Qui hæc audiens provolutus est ejus vestigiis; & fusis cum gemitu lacrymis. Obsecro (inquit) per Dominum nè me deseras: sed tui memor sis fidelissimi sodalis, rogésque supernam pietatem, ut cui simul in terris servivimus, ad ejus videndam gratiam simul transeamus ad cœlos. Nosti enim quia ad tui oris imperium semper vivere studui, & quicquid ignorantiâ vel fragilitate deliqui, æquè ad tuæ voluntatis examen mox emendare curavi.

* ᵹeo-
lᵹe. C.

pillan * ᵹilᵹe hpaþe ᵹo ᵹebecan-
ne; Ða aþeneᵹe ꝛe B'. hine in cꝛu-
ce ⁊ hine ᵹebæᵹ ⁊ ꝛona pæꝛ on
ᵹaꝛᵹe ᵹelæꝛeᵹ. þ ᵹe he pæꝛ
* ᵹiþaᵹ. ꝓꝛom ᵹꝛihᵹne* ᵹýþe ðæꝛe bene
C. ðe he bæᵹ ⁊ cꝛ'. Apiꝛ min bꝛo-
þoꝛ. ⁊ ne pýlle ðu pepan. ac ᵹe-
ꝓeoh ⁊ blipꝛa. ꝓoꝛþon ꝛeo up-
plice apꝓæꝛᵹneꝛꝛe unc ꝓoꝛᵹeaꝛ
þ piᵹ bæðon; Ðæꝛ ᵹehaᵹeꝛ ⁊
ðæꝛ piᵹeðomeꝛ ꝛoþ. ꝛe æꝓᵹeꝛ-
ꝓýliᵹenda becom. ⁊ þaꝛa piꝛena
* ᵹe- ᵹeꝛeþðe ⁊ ᵹeᵹꝛýmðe ꝓoꝛþon
ꝛohᵹe. ða hi beᵹꝛih him ᵹo ᵹanᵹen
C. pæꝛon þ hi oꝓeꝛ þ lichomli-
cum ea ᵹum hi ne ᵹeꝛapon. ⁊ ane
* Sic MS. ðæᵹe [*⁊ ðý ilcan] þ iꝛ ðý þꝛeo-
C. ut Lat. ᵹeoᵹeþan ðæᵹe Kalenðaꝛum A-
ꝛꝛelium. þ hi pæꝛon oꝛ licho-
man uᵹᵹanᵹenðe. ⁊ heoꝛa ᵹa-
ꝛᵹaꝛ ꝛona beᵹꝛih miþ eaðiᵹꝛe
ᵹeꝛihþe ᵹeþeoðde pæꝛon. ⁊ miþ
ða enᵹelican þenunᵹe æᵹᵹæðeꝛe
ᵹo ðam heoꝓonlican ꝛice ᵹelæð-
ðe; Ac hþeꝛebꝛýhᵹ pæꝛ æꝛ miþ
ꝛinᵹale unᵹꝛumneꝛꝛe ꝛoðen ⁊
ꝛꝛenceð. iꝛ þ ᵹo ᵹelýꝓanne þ þ
pæꝛe miþ ꝛᵹihᵹunᵹe ᵹeðon þæ-
ꝛe ᵹoðcunðan apꝓæꝛᵹneꝛꝛe. þ
ᵹe ꝛꝛa hpæᵹ ꝛꝛa he læꝛ. ⁊ hꝓon
hæꝓðe ᵹeeaꝛꝛnunᵹe ꝓꝛom ðam
eaðiᵹan Cuþbeꝛhᵹe þ þ ᵹeꝓýlðe
⁊ ᵹeclænꝛaðe þ ꝛaꝛ ðæꝛe lanᵹan
unᵹꝛumneꝛꝛe. þ hi ꝛꝛa ᵹeeꝓen-

Incubuit precibus Antiſtes, ſta-
tímque edoctus in ſpiritu im-
traſſe ſe quod petebat à Domino;
Surge, inquit, frater mi, & noli
plorare, ſed gaudio gaude; quia
quod rogavimus, ſuperna nobis
clementia donavit. Cujus pro-
miſſi & prophetiæ veritatem, ſe-
quens rerum aſtruxit eventus;
quia & digredientes ab invicẽ non
ſe ultrà corporaliter viderunt; ſed
uno eodémque die, hoc eſt, Kalen-
darum Aprilium tertiadecimâ
egredientes è corpore ſpiritus eo-
rum, mox beatâ invicem viſione
conjuncti ſunt; atque Angelico
miniſterio pariter ad regnum cœ-
LESTE tranſlati. Sed Hereberh-
tus diutinâ priùs infirmitate de-
coquitur; illâ, ut credibile eſt,
diſpenſatione Dominicę pietatis,
ut ſi quid minus haberet meriti à
beato Cudberhto, ſuppleret hoc
caſtigans longę ægritudinis dolor,
quatenus æquatus gratiâ ſuo in-
terceſſori, ſicut uno eodémque
tempore cum eo de corpore egre-
di, ità etiam unâ atque indiſſimili
ſede perpetuę beatitudinis meru-
iſſet recipi. Obiit autem pater re-
verendiſſimus in inſula Farne;
multùm deprecatus fratres; ut ibi
quoque ſepeliretur, ubi non par-
vo tempore pro Domino milita-
rat. Attamen tandem eorum
precibus victus, aſſenſum dedit, ut
ad inſulam Lindisfarnenſium re-
latus, in Eccleſia deponeretur.
Quod dum factum eſſet, Epiſco-
patum Eccleſiæ illius anno uno
ſervabat venerabilis antiſtes Wil-
fridus, donec eligeretur qui pro
Cudberhto antiſtes ordinari de-

Sax. Extendit ſe Epiſcopus in cruce, *hoc eſt*, incubuit.

lico pæꝛon miþ þa ᵹiꝓe hiꝛ þinᵹeneꝛ. þꝛꝛa ꝛꝛa he on anne ᵹiðe.
⁊ on þa ýlcan miþ hine oꝓ lichoman ᵹanᵹenðe pæꝛ. þ he þonne
* ꝛelðe. eac ꝛꝛýlce ꝛꝛa miþ hine na læꝛ on unᵹelicum* ꝛeᵹle ðæneecan
B. eaðiᵹneꝛꝛe ᵹeeaꝛnoðe onꝓonᵹen beon; Foꝛþꝓeꝛðe ꝛe aꝛꝛuꝛþa
Sic MS. ꝓæðeꝛ Cuþbeꝛhᵹ on Fapne þam ealanðe. ⁊ he ꝛꝛýþe ᵹeoꝛne pæꝛ
B. & C. þa bꝛoþꝛa biððenðe þ he þæꝛ eac ꝛꝛýlce bebýꝛiᵹeð beon moꝛ-
ᵹe. ðæꝛ he micle ᵹiþ ꝓoꝛ Ohihᵹne campoðe; ⁊ hpæþeꝛe
æᵹnýhꝛᵹan þ he pæꝛ miþ heoꝛa benum oꝓeꝛꝛpiþeð. þ he
ᵹeþaꝓoðe þ hiꝛ lic pæꝛ ᵹelæðeð ᵹo Linðeꝛꝓaꝛenena ea. ⁊ ðæꝛ
on cýꝛicean ᵹeꝛeᵹeð; Ða þ þa ᵹeꝓoꝛðen pæꝛ. ða heolð þæ-
ne cýꝛicean B'. hað an ᵹeaꝛ Pillꝓeꝛð ꝛe aꝛꝛuꝛꝛa B'. oþþæᵹ
ꝛum B'. ᵹecoꝛen pæne ꝛeþe ꝓoꝛ Cuþbeꝛhᵹe ᵹehalᵹað beon
ꝛceolðe;

ꝛceoloe ; Ða pæꝛ æꝼꝛeꝛ þon ꝑ pæꝛ ꝺaꝺbẏꝛhꝛ ꝛo B'. ȝehalȝoꝺ. pæꝛ ꝛe peꝛ on ꝓiꝛꝺome ȝoꝺcunꝺꝛa ȝeꝓꝓiꝛa. ⁊ eac ꝛꝓẏlce ꝛomoꝺ. on ȝehẏlꝺe heoꝛonliꝛa bebꝺa. ⁊ ꝛꝓẏþoꝛꝛ on peoꝛꝛcum ælmeꝛꝺæꝺa peoꝛþ ⁊ mæꝛe ꝛꝓa ꝑ ꝛe he æȝhꝓẏlce ȝeaꝛe æꝼꝛeꝛ Moẏꝛeꝛ æ. na læꝛ ꝑ an ꝓeoꝛeꝛ ꝓoꝛꝛꝓa nẏꝛena. ac ꝛꝓẏlce * eallꝛa pæꝛꝛma. ⁊ appla. ⁊ hꝓæȝla. ðonne * ꝛeðan ꝓoꝛ Goꝺe ꝛo ælmeꝛꝛum ꝓeaꝓꝓum ꝛẏllan þolꝺe ;

beret. Ordinatus eſt autem poſt hæc Eadbertus, vir ſcientiâ SCRIPTURARUM DIVINARUM, ſimul & præceptorum cœleſtium obſervantiâ, ac maximè eleemoſynarum operatione inſignis ; [a] ità ut juxta* legem, omnibus annis decimam, non ſolùm quadrupedum, verumetiam frugum omnium atq; pomorum, necnon & veſtimentorum partem *pauperibus daret.

* *Sax.* legem Moſis.

* *Sax.* pro Deo pauperibus daret.

* ꝛeoþa ðæl. B. & C.

NOTÆ.

[a] Ità ut juxta Legem omnibus annis decimam--- *Laudatur hîc Epiſcopus Eadbertus, S. Cudberhti ſucceſſor*, maximè eleemoſynarum operatione inſignis; ità ut JUXTA LEGEM, *decimas, quas pro Deo* rogare *non erubeſcit*, Deo *viciſſim* erogare *non diſtulerit.* Juxta Legem, *inquit, Quamnam? non Cæremonialem: tum enim Legem hanc ſolvendi decimas ſuperſtitioſam, & planè impiam quis putaret. Verùm licèt* corrupta ratio, *hoc ut credat, nimìs propenſa eſt; tamen, &* recta ratio, Lex Dei, *& optimarum rerumpublicarum conſuetudines, & plebiſcita,* decimas juxta *Legem Dei Moralem ſolvi debere, ſatìs teſtantur.*

Rex Aluredus, priuſquam leges ſuas inchoaverit, Legem Dei fundamentum ſtatuit: vide Lambardi leges Sax. fol. Lat. 24. lin. 6. & è regione Sax. lin. 10.

Ðine ꝛeoþan ꝛceaꝛꝛaꝛ. ⁊ þine ꝼꝛumꝓiꝛan ȝonȝenꝺeꝛ. ⁊ peaxenꝺeꝛ aȝẏꝼe þu Goꝺe. *Sic autem Latinè do. Pecuniarum tuarum decimas, frugúmque novellarum atque adultarum primitias, Deo ſolvas. Neque hanc legem tam rationi, & religioni Chriſtianæ contrariam ſenſit, qui paulò pòſt inquit,* Hælenꝺ Cꝺiꝛꝛ on miꝺꝺan ȝeaꝛꝺ come. he cpæþ ꝑ he ne come ne þæꝛ bebꝺu ꝛo bꝺecanne. ne ꝛo ꝼoꝛbeoꝺanne. ac miꝺ eallum ȝoꝺum ꝛo eacanne. *Hoc eſt, Jeſus Chriſtus in mundum venit--- ait autem ſe veniſſe,* * *non ut hæc mandata violaret, aut prohiberet, ſed ut per bona omnia amplificaret: quî verò amplificaſſet hanc legem legiſlator ille ſummus, ſi per omnia abſtuliſſet? Vide porro apud Lambardum, Fœdus Edovardi & Guthruni, fol.* 54. *& Leges Edmundi, fol.* 73. *& Edgari, fol.* 72. *& Canuti, fol.* 98. *& Edovardi, fol.* 127. *inter reliqua, hoc. Qui caſeum fecerit, det Deo,* (Deo ait) *decimum: ſi verò non fecerit, lac decimo die, &c. & fol.* 128. *de apibus, de boſco, de prato, & aquis, & molendinis, parcis, vinariis, virgultis, & hortis,* & negotiationibus. *Ex negotiationibus quidem, hoc eſt, ex mercaturis, & artificiis, grates Deo ſolvendæ; at ſolvendæ re, & opere; nè Deo verba ſola dare videamur. Huc facit* * *Canon perquàm vetus & ſalubris.*

* *Vide Matt.* 5. 17. *& cap.* 23. 23. *Rom* 15. 27. 1 *Cor.* 9. 11. *Heb.* 7. 5, 9, 20

* *MS. Miſcellan. Sax. Ben. Coll. Vide Dom. Hen. Spelm. Concil. p.* 610.

Sic transfero.

Ꝛac ꝛẏnꝛ ꝛo manȝenne þe be cẏꝓunȝum libbaþ ꝑ hiȝ ꝛꝓa þaꝓa ꝓoꝓulꝺ ȝeꝛꝛꝓeona ꝓilniȝen. ꝛꝓa hiȝ huꝓu ꝑ ece liꝼ ne ꝼoꝓleoꝛan Buꝛon ꝛꝓeon þa ȝeꝛꝓiþoꝓ þenceaþ ẏmbe ꝓoꝓolꝺlicu ȝeꝛꝛꝓeon þonne ẏmbe hẏꝓa ꝛaple hælo ꝛꝓiꝺe hiȝ ꝺꝓoliaþ. ⁊ be þon ꝛum ꝓiꝛ mon cpæþ. hẏꝓa inȝeþanc hiȝ ꝼoꝓleoꝛaþ on hẏꝓa peȝe. þiꝛ ⁊ꝛeaꝓꝺe liꝼ he nemne heꝓ ꝼoꝓpeȝ. ac him iꝛ þeaꝓꝼ ꝑ hiȝ ȝehẏꝓen þæꝛ Apoꝛꝛoleꝛ laꝓe.

Monendi quoque ſunt qui ex negotiationibus *vivunt, mundana lucra ſic appeterent, ut vitam æternam ſaltem nè amitterent. Sine dubio, qui circa mundana lucra magìs ſolicìti ſunt, quàm circa animæ ſuæ ſalutem, valde hallucinantur: de quo vir quidam ſapiens inquit; Conſcientiam ſuam in via perdunt; vitam hanc præſentem hîc viam nominârat: ſed illis opus eſt, ut Apoſtoli*

ðe Apoſtol cpæþ. Ne beſpicé eopeſ nan oþeſne on cýpinge. foſ þ. foſþon loca hpæt hpa oþſum on þon to poge ðo. oþþe on ænigum þingũ Goð hiſ biþ þſecendo; Ðæm ſcipmannum iſ beboden gelice. ⁊ þæm landbuendum þ eallef þæſ þe him on heoſa ceape gepeaxe. hig Gode þone teoþan ðæl agýfen. ⁊ eac of þæm nýgon ðælum heoſa ælmeſſan ðon; ðpa iſ eac gehpylcum men beboden þ he of þæm ylcan cpæfte þe he hiſ lichoman nýðeanfe foſþbringeþ. he ſcýle hiſ ſafle þeanfe foſþbrýn gan. ſeo iſ betepe þon ſe lichoma;

doctrinam audire velint. Apoſtolus ait, Alter alterum in negotiatione nè defraudet; *nam videſis; quicquid injuriæ alter alteri, vel in re aliqua intulerit, Deus ipſi vindex erit. Nautis ſimiliter, & terræ incolis præcipitur, quod ex omni* [re] *quæ in* negotiatione *ſua illis accreverit, decimam ipſi partem Deo retribuant. Atque etiam de novem partibus eleemoſynas ſuas perſolvãt. Sicut etiam homini præcipitur unicuiq;*, Quòd ex eadem arte, qua corpori ſuo, neceſſaria depromit, depromat quoque neceſſaria animæ ſuæ, quæ corpore melior exiſtit.

Verùm quis inquit, quâ fronte rogabit ſibi decimam partem Leiturgus? Quin Deus ſibi; non ſibi Leiturgus; nec xenodochia, & ædificia ſacra utpote templa publica negligenda: alumnique Chriſti alendi; mitto reliqua: Nec altare Dei, Chriſti intelligo miniſterium reliquis poſtponendum, Chriſti amicus exiſtimaverit.

De decimis autem diſtribuendis monet Canon, Theodoro Cantuarienſi adſcriptus.

De decimis dividendis.

MS. Coll. Ben. Can. Lat. lxxiii. cum Saxonica verſione.

Be ðam hu man teoþunga ſcealðælan;

Ða Mæſſe Þſeoſtaſ unðeſſon þæſ folce teoþuncga. ⁊ habbon ealna ðæna ſýllenða naman gepſiten ofep heoſa peofoð. ⁊ ða ſýlfan teoþuncga ðælon be gepitnýſſe æftep ðæne ealðeplican gepeteðnýſſe. nimon ðone foſman ðæl to bote cýſcan pliteſ. ⁊ ðone oþeſne ðæl betæce mage tþýfe mannon þ hig hine eaðmoðlice ðælan ðeaſſum ⁊ ælþeoðigum. ⁊ ðone ðþiðan ðæl healðon him ſýlfum;

Sacerdotes populi ſuſcipiant decimas; & nomina eorum quicunque dederint ſcripta habeant ſuper altare. Et ipſas decimas ſecundùm autoritatẽ *canonicã, *coram teſtibus dividant; & ad* ornamentum *Eccleſiæ primam eligant partem: ſecunda autem per manus fidelium*, ad uſus pauperum, *atque peregrinorum miſericorditer, cum omni humilitate, diſpenſetur: tertiam verò partem* ſibimetipſis ſoli ſacerdotes *reſervent.*

** ſecundùm veterem*, hoc eſt, *veterum inſtitutionem.*

** Ad finem Serm. Cath. Vide etiam Dom Henr. Spelm. Concil. pag. 578.*

* *Nec non* Canones Ælfrici ad Wulfinum Epiſcopum, *viz.*

Ða halgan fæðeſaſ gefetton eac þ men ſýllon heoſa teoþunge into Goðef cýſcan. ⁊ gange ſe ſacefð to. ⁊ ðæle hi on ðſeo onne ðæl to cýſc bote. ⁊ oþeſne ðeaſſum. ðone þſiðan þam Goðef þeopum. ðe ðæne cýſca nbegýmaþ;

Sancti etiam patres ſtatuerunt, ut Eccleſiæ Dei decimas ſuas quiq; conferant: tradantúrq; eæ ſacerdoti; qui eaſdẽ in tres diſtribuat portiones Unam ad Eccleſię reparationem: *Alteram* pauperibus erogandam: *Tertiam verò* miniſtris Dei *qui Eccleſiam ibi* curant.

Sed ubi decimas ceſſarunt juſtè Deo ſolvere, ceſſavit quoque juſta Decimarum diſtributio.

CAP.

Cap. 30.

Ut corpus post undecim annos sepulturæ, sit corruptionis immune repertum. Utq; non multò pòst successor Episcopatûs ejus de mundo transierit.

Volde þa openlicor ætýþan ſeo godcunde apfærtnýſſe on hu mýclum fuldre ſe Dryhtnes þes Cuþbýrhtt æftes hiſ deaþe lifede. þæt hiſ [* liſ]æs ðam deaþe mid healicum tacnum heofonlicra funda openode] ætþýde; Ða þæt ymb endleofan geas þæt de he bebýriged þæt. þ God onrende on ðara broþra mod þ hi foldan hiſ ban geniman] upp of eorþan adon. tealdon hi] pendon þ hiſ oþer lichoma ðý deape deadra manna forhnumen þæne.] to duſte geforden.] þ hi foldan hiſ ban on nipe cýſte gedon.] on ðæne ylcan ſtope bufan eorþan mid gedafenlicre ar-fundnefſe gefettan.] gefta-þolian; Ða * rendon hi þ] cýþ-don Eadbýrhte heora B'. þ hi þ licode] leofre pære gif hit hiſ pilla pære. ða gefafode he heora gefeahte.] he het þ hi þ dýdon ðý dæge de hiſ gemýnd dæg pæ-re] hiſ forþfore.] hi ſra dýdon; Ontýndon hiſ býrigenne] ealne hiſ lichoman gemetton onpealhne] gefundne. ſra ſra he ða gýt lifde.] he þæt býgendlic on þam gefeodneſſum hiſ *liþa. þ he þæt micle gelicra ſlæ-pendum men þonne deadum; Spýlce eac eall þa hnægel þa þe he mid gegearod þæt. na læt þ an þ hi ungefemmed þæron. ac ſpýlce eac ſra hit] ſra nipe fundorlice ætýdon. ſra he þý ylcan dæge mid gegearod pære; Ða þ þa þa broþra gefa-ron. ða pæron hi ſriþe forhte gefondenne.] ða efter-ton ðam birecop to cýþenne] fecgenne ða ding de hi ðær ge-metton. fe ða * anlýpi apunode on ſýndrige ſtope fram þære cýricean. feo þæt æghanon mid fæt ýþum utan be-gýrded; On þýſſe ſtope he ſýmle on þa tid ðæt feoper-tiglican fæſtenes æn Eastrum.] eft þ feopærtig æn Christes

* *Sax.* die quæ commemorationis ejus dies, obitûsq; fuit.

* *Sic MS.* B.

* ræden B.

* lima. B.

* anlipig. C.

Volens autem latiùs demonſtrare divina diſpenſatio, quanta in gloria vir Domini Cudberhtus, poſt mortẽ viveret, (cujus ante mortem vita ſublimis, crebris etiam miraculorum patebat indiciis,) tranſactis ſepulturæ ejus annis undecim immiſit in animos fratrum, ut tollerent oſſa illius. Qui more mortuorum, conſumpto jam & in pulverem redacto corpore, reliqua ſicca invenienda putabant; atque in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, ſed ſupra pavimentum dignæ venerationis gratiâ locarent. Quod dum ſibi placuiſſe Eadberto antiſtiti ſuo referrent, annuit conſilio eorum, juſſítq; ut die [a] depoſitionis ejus, hoc facere meminiſſent. Fecerunt autem ità: Et aperientes ſepulcrum, invenerunt corpus totum, quaſi adhuc viveret integrum, & flexibilibus artuum compagibus multò dormienti, quàm mortuo ſimilius. Sed & veſtimenta omnia, quibus indutum erat, non ſolùm intemerata, verumetiam priſcâ novitate & claritate, miranda patebant. Quod ubi videre fratres, nimio mox timore perculſi, feſtinaverunt referre antiſtiti, quæ invenerant; qui tum fortè remotiore ab Eccleſia loco, refluis undique pelagi fluctibus cincto, ſolitarius manebat. In hoc etenim ſemper Quadrageſimæ tempus agere; in hoc quadraginta, ante dominicum Natale, dies, in

[a] *Sax.* die quæ commemorationis ejus dies, obitûsq; fuit.

ſtes

*ꝺꝺe.B ſꝛeſ ȝebẏꝛꝺ *ꝺæȝe. on mẏcelꝛe ꝓoꝛhæꝓeꝺneſſe ⁊ on micelꝛe pẏnſumneſſe ȝebeꝺa. ⁊ hiſ ꝺeaꝛaſ ȝoꝺenꝺe ȝepunolice ꝓæſ; On ꝺæꝛe ſꝛꝺoꝛe eac ſꝛpẏlce ſe apꝓuꝛꝺa hiſ ꝓoꝛeȝenȝa Cuþbẏꝛhꝺ æꝛ

* Faꝛne C. ꝓon ꝺe he *Faꝛene ꝓ ealonꝺ ȝeſohꝺe ſum ꝓæc on ꝺiȝolneſſe Oꝛihꝺne campoꝺe; Bꝛohꝺon hi ꝺiꝺeꝛ eac ſꝛpẏlce ꝓam B'. ꝓaꝛa hꝛæȝela ꝺæl. ꝓe ſe halȝa lichoma miꝺ ȝeȝẏꝛeꝺ ꝓæſ. ⁊ he ꝺæꝛe ȝiꝛe ꝺanc ꝓuꝛꝓlice onꝓenȝ. ⁊ ꝺa ꝓunꝺoꝛ luſtlice ȝehẏꝛꝺe. ⁊ ꝺa ſẏlꝓan hꝛæȝel miꝺ ꝓunꝺoꝛlicne luꝓan cẏſſenꝺe ꝓæſ. ſꝛa ſꝛa heo ꝺa ȝẏꝺa ꝓam lichoman ꝺæſ halȝan ꝓæꝺeꝛ ẏmbſealꝺ ꝓæꝛon. ⁊ ꝓuſ cꝓ'. Geȝeaꝛiȝeaþ ꝺone lichoman miꝺ niꝓum hꝛæȝelum ⁊ ȝeȝẏꝛlan ꝓoꝛ ꝺẏſſum ꝓe ge ꝓæꝛ on namon. ⁊ ſꝛa on ꝺa cẏſte ȝeſettaþ. ꝓe ȝe him ȝeȝeaꝛꝛoꝺon; ⁊ Foꝛꝓon ic ꝓæt cuþlice ꝓaꝺ ꝓ ſeo ſtoꝛ noht lanȝe æmtiȝ aꝓunaþ. ſeo miꝺ ſꝛa micle ȝiꝿe heoꝿonlicer ꝓulꝺoꝛeſ ȝehalȝaꝺ iſ; ⁊ ſe biþ ſꝛẏþe eaꝺiȝ ſeꝺe him Oꝛihten ſe iſ oꝛꝺfuma ⁊ ſẏlleꝺ ealꝛa eaꝺiȝneſſe ꝿoꝛȝifeþ. ꝓ he on ꝺæꝛe ſtoꝛe ꝓeſtan moꝺe; Ða he ꝺa ſe B'. ꝺaſ ꝓoꝛꝺ. ⁊ mo-

* manenȝum.B. ꝺẏſſeſ ȝemeteſ. miꝺ * niȝum teaꝛum ⁊ miꝺ mẏcelꝛe onbꝛẏꝛnesſe heoꝛtan. ⁊ ſꝛẏlce eac ꝿoꝛhtiȝenꝺoꝛe tunȝen ȝeꝿẏlꝺe. Ða ꝺẏꝺon Ða bꝛoþꝛu ſꝛa ſꝛa he het. ⁊ þone lichoman ȝeȝẏꝛeꝺon miꝺ niꝓan * ȝeȝẏꝛelan. ⁊ on þa niꝓan cẏſte ȝeꝺẏꝺon. Ða hi to ꝺan ȝeꝓoꝛhton. ⁊ buſan ſloꝛe þæꝛe cẏꝛicean ȝeſettan; Ne ꝓæſ Ða ẏlꝺinȝ ꝓ Goꝺe ſe leoſa B'. &aꝺbẏꝛhꝺ ꝓæſ miꝺ ȝꝛimꝛe aꝺle ꝓneaꝺ ⁊ ȝeſtonꝺen. ⁊ ſeo ꝺæȝhꝓamlice peox ⁊ heſeȝaꝺe. ꝓ he na

* ȝeſoꝛ C. læſ æſteꝛ miclum ſæce ſꝛẏlce to Oꝛihtne *ſeꝛꝺe. ꝓ iſ. æꝛꝓan ꝺæȝe nonaſ Maiaſ. ꝓæſ lichoman ꝺa bꝛoþꝛu ꝓæꝛon ȝeſettenꝺe on ꝺa bẏꝛiȝenne ꝓæſ ȝebletſoꝺan ſæꝺeꝛ Cuþbeꝛhteſ. anꝺ Ða cẏſte buſan ȝeſettꝺon. on ꝺa hi ȝeſtaþeloꝺan ꝺa unȝebꝛoꝛnenꝺlican limo ꝺæſ ꝓæſ ẏlcan ſæꝺeꝛ;

superſcrip Cantabr. * hꝛæȝle.B.

magnâ continentiæ, orationis, & lacrymarum devotione tranſigere ſolebat. In quo etiam venerabilis prædeceſſor ejus Cudberhtus, priuſquam inſulam Farne peteret, aliquamdiu ſecretiùs Domino militabat. Attulerunt autem ei & partem indumentorum, quæ corpus ſanctum ambierant; quæ cùm ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret: (nam & ipſa indumenta quaſi patris adhuc corpori circundata miro deoſculabatur affectu;) Nova, inquit, indumenta corpori, pro his quæ tuliſtis circundate, & ſic reponite in*arca, quam paraſtis. Scio autem certiſſimè, quòd non diu vacuus remanebit locus ille, qui tantâ miraculi cœleſtis gratiâ ſacratus eſt. Et quàm beatus eſt, cui in eo facultatem quieſcendi Dominus totius beatitudinis auctor atq; largitor præſtare dignabitur. Hæc & hujuſmodi plura, ubi multis cum lacrymis, & magna compunctione antiſtes, linguâ etiam tremente complevit, fecerunt fratres ut juſſerat; & involutum novo amictu corpus, novâque in theca reconditum, ſupra pavimentum ſanctuarii poſuerunt. Nec mora: Deo dilectus antiſtes Eadberhtus morbo correptus eſt acerbo, ac per dies creſcente multúmque ingraveſcente ardore languoris, non multò pòſt, id eſt pridie nonas Maias, etiam ipſe migravit ad Dominum: Cujus etiam corpus in ſepulcro benedicti patris Cudberhti ponentes, adpoſuerunt deſuper arcam, in qua incorrupta ejuſdem patris membra locaverant. In quo etiam loco ſigna

* *MSs. ſing.*

On þæne ſtope ſpylce oft beoþ ġeporden heofonlico mæġen. ⁊ hælo tacen untruma. on cyþ-neſſe heora beġna ġemynde ; Syndon eac ða appiten on ðæne bec Cuþbeorhtes liffes. ac þyſſum unum ſtæne pe ſculon an to ætýcean. ðe uſ ġelamp nu niþan ⁊ pe þ eac ſpa ġehýſdon ;

ſanitatum aliquoties facta meritis amborum teſtimonium ferunt. E quibus aliqua in libro vitæ illius, olim memoriæ mandavimus. Sed & in hac hiſtoria unum quod nos nuper audiſſe contigit, ſuperadjicere commodum duximus.

Cap. 31.

Ut quidam ad tumbam ejus ſit à paralyſi curatus.

Pæſ on þam ýlcanmynſtpeſum þnoþor þær nama pæſ *Beaðo-þeng. ſe pæſ lange tid cumena * aſþenġ ðara þe þ mynſtep ſohton. ⁊ cp'. þ he ða ġyta liffiġende pære ða he ðiſ ġe-ſpiſt ſette. hæfde he ġepitneſſe ⁊ cýþneſſe ſpam eallum ðam hnoþſum ⁊ ſpam eallum ðam cumum ðe þ mynſtep ſohton. þ he pæſ mycelre aſfærtneſſe ⁊ * æfærtneſſe pep ⁊ ðære bebo-ðenan ðenunge eaþmodlice un-ðerþeodeð for intinġan heo-ſonlicra meda ; Ða eode ðeſ þnoþer ſume dæġe þ he polde hiſ ſeopan ⁊ hpitlaſ. ða ðe he on cumena bure þnucende pæſ. on ſæ * pacran ⁊ ſeofmi-an. ða he ða eft ham hpeaſf. þa peaſþ he ſemninga on middum þam ſiþfæte. mid hefiġre adle ġehpinen ⁊ ġeſtonden ſpa þ he hpeaſ ⁊ ſeoll on eoſþan ⁊ lanġ fæc foſþhealo licgende pæſ. ⁊ þa æt nýhſtan he apaſ ; Ða he ða apiſende pæſ. ða ġefelð he hiſ lichoman healfne dæl ſnam ðam heafde oþ ða fet mid * ða adle ġeſlæġene beon. ðe Gnecaſ nemnaþ Paſalýſiſ. pe cpeþaþ lýft adl. ⁊ he mýd ðý mæſtan ġepinne mid hiſ cnýcce hine apnediende ham becom ; Peox ſeo adl ſticce mælum. ⁊ ſona þære ýlcan nýhte hefiġre ġefnemed pæſ. ſpa þ te ða dæġ com. þ he ða na ðuſh hine ſýlfne. oþþe apiſan. oþþe ġanġan mihte. ða he þa pæſ mid * ða adle pæced ⁊ ſpenced ; Ða ġeþohte he in hiſ mode nýtte ġeþeahte þ he polde ſpýlce ġemete ſpa he mih-te to cýnicean becuman ⁊ to befiġenne ðæſ apfuſþan fæ-

* Beaðoþeġn B.
* apþeġn. B.
* apfærtneſſe. C.
* pærcan. C.
* þæne. C.
* ðæne. C.

* *c.* Baduthegn. *W.* Badúthen. *T.*

ðep Cuþbepht̃ep. ⁊ ðæp hiꝛ cneopu biꝛean. ⁊ eaðmoðlice ða upplican aꝛꝛæꝛt̃nẏꝛꝛe biðdan. þ he oþþe ꝛꝛam ðæꝛe aðle ꝛeneꝛeð pæꝛe. ꝛiꝛ him þ ꝛelꝛe pæꝛe. oþþe ꝛiꝛ he mið ða ꝛoðcunðan ꝛoꝛeꝛeoneꝛꝛe lenꝛ mið ða aðle clænꝛað beon ꝛceolðe. þ he þ ꝛaꝛ mihte ꝛeþẏlðelice mið *ꝛmẏlte moðe abeꝛan ⁊ aꝛæꝛnan; Ða ðẏðe he ꝛꝛa ꝛꝛa he on hiꝛ moðe ꝛehoꝛoð hæꝛðe. ⁊ hiꝛ ða unt̃pu- *leomo man * limo mið hiꝛ cꝛicce ꝛꝛeðiende on cẏꝛicean eoðe ⁊ him pæꝛ on ꝛebeð ꝛt̃ꝛeccende æt lichoman þæꝛ Goðeꝛ peꝛeꝛ. ⁊ mið aꝛꝛæꝛt̃e ınꝛehẏðe þuꝛh hiꝛ ꝛult̃um pæꝛ Ðꝛiht̃en biðdende. þ he him aꝛꝛæꝛt ⁊ milde pæꝛe; ⁊ ða bet̃ꝛẏh hiꝛ ꝛebeð ⁊ bene þ he hꝛon onꝛlæꝛte. ða ꝛeꝛelðe he ꝛꝛa he ꝛeolꝛa æꝛt̃eꝛ þon ꝛæðe. ꝛꝛa ꝛꝛa mẏcel hanð ⁊ bꝛað hiꝛ heaꝛuð ꝛehꝛine on ðam ðæle ðe ꝛeo aðl ⁊ þ ꝛaꝛ ón pæꝛ. ⁊ mið ða ẏlcan hꝛinenerꝛe ealne ðone ðæl hiꝛ lichoman ðe mið ða aðle ꝛeheꝛiꝛað pæꝛ. ⁊ on ꝛt̃ẏcce mæ- *ꝛæꝛ.B. lum ꝛleonðum þam * ꝛaꝛe. ⁊ æꝛt̃eꝛꝛẏliꝛenðꝛe hælo ꝛeonð ꝛoten pæꝛ; Ða ðiꝛ ðuꝛ ꝛepoꝛðen pæꝛ. ꝛona ðæꝛ ðe he onꝛoc. ða aꝛaꝛ he hal ⁊ ꝛeꝛunð. ⁊ he ꝛoꝛ hiꝛ hælo eꝛt̃ Ðꝛiht̃ne ðanc ꝛecꝛenðe pæꝛ. ⁊ þam halꝛan peꝛe hiꝛ ꝛult̃umeꝛ ꝛiꝛe. ⁊ he þ eac ꝛꝛẏlce ðam bꝛoþꝛum cẏþðe ⁊ ꝛæꝛðe. hꝛæt ẏmb hine ꝛeðon pæꝛe; ⁊ hi ealle ın ðam blirꝛeðon ⁊ ꝛæꝛneðon. ⁊ he æꝛt̃eꝛ ðæꝛe ðꝛea. ðẏ ꝛeclænꝛeðꝛa to hiꝛ ðenunꝛe eꝛt̃ hꝛeaꝛꝛ ðe he æꝛ pel ⁊ biꝛhẏðiꝛlice he- *Sic MS. olo ⁊ beeoðe; ðꝛẏlce eac ða ꝛeꝛẏꝛnelan ⁊ ða hꝛæꝛel þam C. ut Lat. þe Goðe ðone ꝛehalꝛoðan lichoman Cuþbeꝛhtꝛeꝛ oþþe æꝛ liꝛiꝛenðne. oþþe æꝛt̃eꝛ ꝛoꝛþꝛꝛeꝛeðne ꝛẏꝛeðon. ða eac ꝛꝛẏlce ꝛꝛom hælo ꝛiꝛe ne * aiðleðon. ꝛꝛa ꝛꝛa ın ðæꝛe bec hiꝛ liꝛeꝛ ⁊ hiꝛ * mæꝛneꝛ ꝛemet̃eð ꝛꝛa hꝛẏlc ꝛꝛa hi ꝛæðeð ⁊ leoꝛnað; Cantabr. ⁊ læðon. *mæꝛena. C.

reverendiſſimi patris Cudberhti, ibíque genibus flexis, ſupplex ſupernam pietatem rogaret, ut vel ab hujuſcemodi languore, ſi hoc ſibi utile eſſet, liberaretur; vel ſi ſe tali moleſtiâ diutiùs caſtigari, divinâ providente gratiâ oporteret, patienter dolore, ac placidâ mente ſuſtineret illatum. Fecit igitur ut animo diſpoſuerat; & imbecilles artus baculo ſuſtentans, intravit Eccleſiam, ac proſternens ſe ad corpus viri Dei, piâ intentione, per ejus auxilium, Dominum ſibi fieri propitium, precabatur. Atque inter preces velut in ſoporem ſolutus, ſenſit (ut ipſe poſtea referre erat ſolitus) quaſi magnam latámque manum caput ſibi in parte, quâ dolebat, tetigiſſe; eodémque tactu totam illam, quæ languore preſſa fuerat, corporis ſui partem paulatim, fugiente dolore, ac ſanitate ſubſequente [ad pedes uſq;] pertranſiſſe. Quo facto mox evigilans ſanctiſſimus ſurrexit, ac pro ſua ſanitate Domino gratias denuò referens, quid erga ſe actum eſſet, fratribus indicavit. Cunctíſque congaudentibus, ad miniſterium quod ſolicitus exhibere ſolebat, quaſi flagello probante, caſtigatior rediit. Sed & indumenta, quibus Deo dicatum corpus Cudberhti, vel vivum antea, vel poſtea defunctum veſtierant, etiam ipſa, à gratia curandi non vacarunt: ſicut in * volumine vitæ & virtutum ejus, quiſque legerit, inveniet.

* *Sax.* in libro vitæ ſuæ.

NOTÆ.

[a] Juſsítque *Eadbertus, Cudberhti ſucceſſor*, ut die depoſitionis ejus, *ſc. S. Cudberhti* hoc facere meminiſſent. --*die ſc. de quo ait Sanctus Cudberhtus*, *Velox eſt depoſitio tabernaculi mei. Depoſitionis *Sancti Cudberhti commemorationem reliquit nobis vetus Romano-Saxonica *Eccleſia. Nec* Depoſitionem *tacet* Rubrica, *p.* 306. xiii kl'. April. DEPOSITIO SANCTI CUTHBERTI EPISCOPI; *unde paucula, verſionem Latinam adjiciens, excerpſi.*

*pag. 355. lib 51.

*Serm. Cath.

Cuthbeohtuſ ſe halga biſcop ſcinende on manegum geeaſnungum ⁊ healicum geþincþum. on heoſonan ſice. mid ðam ælmihtigum ſcýppende on eceſe blíſſe ſixiende ſulorað; Beda ſe ſnotera Engla ðéoda laſeoſ ðiſeſ halgan liſ endebýrdlice mid ſundenſullum heſungū. ægþer geæfter anfealone geneceðnýſſe ge æfter leoþlicre gýðunge aſſat; Uſ ſæde ſoþlice Beda. þ ſe eadiga Cuþbeoht þa ða he pæſ eahta ſintſe cild. ann ſſa ſſa him hiſ nýtenlice ýld tihte plegende mid hiſ eſen ealdum. Ac ſe ælmihtiga God polde ſtýſſan ðæne nýtennýſſe hiſ gecoſenan Cuþbeohteſ ðuſh mýnegunge gelimplicef laſeoſ ⁊ aſende him to an ðrý ſintſe cild. þ hit hiſ diſlican plegan mid ſtæþþigum ſoſdum ſiſlice ðneade; ðoþlice þ ſoneſæde þrý ſintſe cild ðone *gæmnigendan Cuþbeohtum beſſan; To hſi undeſþeodſt ðu ðe ſýlſne ðiſum idelum plegan. ðu ðe eaſt ſſam Gode gehalgod mid ſodeſlicum ſuſþmýnte; Ne gedaſenaþ biſcope þ he beo on ðæðum ſolcermannum gelic; Gerſic la leoſ ſſa unþæſlicef plegan. ⁊ gefeod ðe to Gode. ðe ðe to biſcope hiſ ſolce geceaſ. ða ðu ſſealt heoſonan ſicef inſæſ geopenian. &c;

l. gemýngedon.

Aperit clauſula hæc poſtrema ſenſum horum verborum, quibuſdam aliàs ſubobſcurum. Quomodo, enim, populo ſuo cælorum ingreſſum aperuit S. Cuthbertus? Prædicando Evangelium: haud ſecus intelligas locum, è Serm. Cath. deſumptum. Vide hîc, obſecro, pag. 77. lin. 43. Ut Chriſtus paſsione ſuâ mundo fidelium heoſonan ſicef inſæſ geopenode: *cæleſtis regni ingreſſum aperuerit. Evangelium ſcil. toti humano generi prædicando. Hinc ſtatim à reſurrectione, diſcipulis mandavit, Matth. 28. 19.* Docete omnes gentes, &c. *non tantùm Judæos, ſed &* Gentes. *Sic longè latéque, regnum quidem* gratiæ, *ad regnum* gloriæ, *aditum quaſi perquàm facilem, benignus rerum conditor,* redemptórque *amplificavit.*

Cuthbertus Sanctus Epiſcopus, meritis multis, honeſtiſque præcelſis refulgens; in cæleſti regno cum Creatore omnipotenti in æterno gaudio triumphans, lætatur. Beda ille ſapiens, gentis Anglorum Doctor, Sancti hujus vitam, ordinatim laudibus mirificis, cùm narratione ſimplici, tum poetico præconio exaravit. Nobis quidem dixit Beda, quòd Beatus Cuthbertus, cùm annorum octo puer eſſet, inter coætaneos ſuos, prout ætas illum rudis docuit, luſitans diſcurrebat. Voluit tamen omnipotens Deus electi ſui Cuthberti ruditatem, crebræ inſtitutionis admonitione dirigere; miſitq; ad illum, puerum triennem, ut ipſe ludum ejus ineptum, duris verbis prudenter increparet. Prædictus quidem puer triennis, memoratum Cuthbertum rogabat; Quare tu teipſum ludo huic inani ſubjeciſti? Tu! qui es à Deo honore magiſtrali conſecratus. Haud decet Epiſcopum, ut in factis [ſuis,] hominibus vulgi ſimilis foret. Ceſſa, ô Domine, à ludo tam indecoro; téq; Deo ſubmitte, qui te elegit populi ſui Epiſcopum; Cui, cœleſtis regni ingreſſum aperies, &c.

[b] Frater Beadwegen hoſpitium miniſterio deſerviens -- teſtimonium habens

bens ab universis fratribus--- *Hoc ipsum munus pauperes & peregrinos excipiendi (quod, proh dolor! passim frustra conquerimur neglectum) autores Canonum, Theodoro Cantuariensi adscriptorum, prolixè ornant. Brevitati studens, paucula, cum Latinitate veteri, adjicio. viz.*

Sette ma ðæp to ȝetpýpne bpoþop. ðe ða cuman ⁊ ða pæðlan ⁊ þa ælþeodiȝan mið ꝑpýlcne apþunþnerre undeþfo ꝑpýlce Cpiꝛt ꝑýlfa ðæp come. ⁊ he him hýꝑa neode be hiꝛ mihtum do. ⁊ ȝeopne þeniȝe; And papnie re bpoþop þ he na ðæpa ðeapfena ðinȝ to hiꝛ aȝenne neode ne do. ðe læꝛ he ðolie þ ylce fopꝑýꝑð þ Judaꝛ dýde ðe ꝑtæl þ feoh þ he Cpiꝛte healdan ȝetpýlice rceolde. ⁊ papnian ða ealdpaꝛ þ hi ne fopȝýman ðæpa ælmeꝛ manna ðeapfe. ⁊ ða pneoꝛtaꝛ ȝiꝛ hi ne maȝon *an ofenne timan hupu hi rceolan on lenȝten ðaȝum an ȝeðneoȝũ hu re ælmermanna fet ðpean. eal ꝑpa re ȝodꝛpellican cpýde cpýþ. Giꝛ ic ðe eom eopeꝛ hlafopð ⁊ laneop ðpoh eopne fet. ꝑpa micle ma eopeꝛ ælc rceal ofneꝛ fet ðpean; fop ði ðonne hiȝ ȝeðafnaþ þ ðæpa cumena huꝛ beo an ȝeðneohne rtope ðæꝛ ma eaðe maȝe to cuman. ȝiꝛ ðonne re bpoþop ðe cumena huꝛ betæht bið fopȝimeleaꝛað ðæpa ælmeꝛ manna ðeapfe. ⁊ ȝiꝛ he heopa ðinȝ to hiꝛ aȝenne neode ðeð. ꝑnecon ða ealdpaꝛ hit on him ꝑpa micle teaꝛtlicop ꝑpa he mapan pitef iꝛ pýnþe þonne oðne ȝýltende. ⁊ don hine of ðæpe pýcan. ⁊ beȝepýnhton ða he to hiꝛ popolð neode dýde ðæpa rýnna alýrinȝe. ⁊ ðæpa ðeapfena fodan. ⁊ ðone ȝoldhopð ðe he rceolde on heofenan ȝelogian;

* l. on.

Boni testimonii frater constituatur; qui hospites, & peregrinos mendicantes, utpote Christum, *in illis suscipiat; eísque necessaria, libenter proviribus, administret; etjam ea quæ in usus pauperum cedere debent, nequaquam in suos usus reflectat: Nè cum Judâ, loculos Domini furante, sententiam damnationis excipiat. Et prælati cavere debent nè curam pauperum parvi pendant; & clerici si aliis temporibus nequeunt, saltem Quadragesimæ tempore, *pedes pauperum, in competenti lavare debent hospitali; juxta illud Evangelium.* Si ego Dominus, & magister lavi vobis pedes, quantò magis debetis alter alterius lavare pedes, &c. *Quapropter expedit ut in competenti loco hospitale sit pauperum; ubi per facilis ad illud veniendi conventus fieri possit fratrum. Quod si is, cui hospitale commissum est, curam pauperum neglexerit, eorúmque res in suos usus retorserit; quantùm divinâ ultione dignus sit severiùs quàm cæteri delinquentes à præpositis judicandus est; & à ministerio removendus; nec immeritò, quippe qui & *pretia peccatorum, & alimenta pauperum, & thesaurum cælo recondendum, suis aptavit usibus.*

MS. Coll. Ben. Can. 43.

* Sed hodie, omissâ cæremoniâ, res ipsa desideratur.

* Nota. * Vide Hosea 4.8.

Cap. 32.

Ut quidam ad reliquias ejus nuper fuerit ab oculi languore curatus.

Nir þ eac rpýlce no to fopꝑrizienne þ nu æp ðpim ȝeapum ðuph hiꝛ reliquiaꝛ ȝepopden pæꝛ. ⁊ me nu nipan ðuph done rýlfan bpoþop ȝecýðde

NEc silentio prætereundum, quod ante triennium per reliquias ejus factum, nuper mihi per ipsum, in quo factum est, fra-

cýðde

cyðde on þam þe hit geporden pær ; Pær ðir gedon on þam mynrtep ðe bi Docore ðæne ea getimbred ir. ⁊ fram ðæne ea noman onfenge ; Ðam mynrtre on Abbudef anpalde fore pær Spýþbeorht re pær æfert [*peorh ;] Pær on ðam mynrtre rum gi-unge mon. ðam unplitige ⁊ atelic hir eagan bregh pýrde ⁊ pemde. ⁊ re ðæghpamlice pær peaxende. ⁊ þær eagan forppýrd to beotóde. tiladen hir læcar ⁊ ðone rpile mid realfum ⁊ mid bebe-num gebpænan poldon. ac hi ne mihton. rume læfdon þ hine mon onpeg acurfe. rume þ bepeafdon for ege mapan fpecenerre ; Mid þý ða re forerfpecena bpoþor langre tide ðir lichomlice gerping bad. hponne ða no beotiendan fpeceðnerre ðam eagan mennirc hand gehælan mihte. ac á ðæghpamlice pær pýrre ⁊ pýrre. ða gelamp *hit remninga mid gýfe ðæne godcundan æfæftnerre ðurh peliquiar þær halgan fæder Cuþberhter gehæled ; Forþon ða ða bpoþru hir lichoman æfter monigum geapum hir gebýrigeðnerre ungepemmedne ⁊ ungebpornaðne gemetton. ða genamon hi rumne ðæl hir feaxer. him to peliquium. þ hi mihton heopa biddendum fpeondum rýllan. oþþe ætýpan on tacon ðær pundor ; Ðirra peliquia ðæl on þa tid mid hine hæfde rum Mærre Pfeort þær ylcan mynrtrer. þær nama pær Ðpiþ-fed. re æfter pær ðær ylcan mynrtrer Abbud ; Ða pær he rumme dæge in þa cyricean gangende. ⁊ ða cyrrte ontýnde ðapa peliquia. þ he heopa rumne ðæl hir biddendum fpeon-dum realde. ða gelamp þ re ylca * iunga fehe on hir eagum untrum pær. þa on ðæne ylcan cyricean pær ondpapd ; Mid þý he ða re Mærre Pfeort done ðæl de he polde hir fpeonde re-alde. ða realde he þ ofer þam *iungan men. ⁊ het þ he on he-opa rtope hi gerette ⁊ gedýde ; Ða he ða þam feaxe onfeng ðær

*Sic MS. B. & C. ut Lat.

*him. C

* gean-ga. C.

* gean-gan. C.

trem innotuit. Eſt autem factum in monaſterio quod juxta amnem Dacore conſtructum, ab * eo cognomen accepit; cui tunc vir religioſus *Suidbertus, Abbatis jure præfuit. Erat in eo quidem adoleſcens, cui tumor deformis palpebram oculi fœdaverat; qui cùm per dies creſcens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc, appoſitis pigmentorum fomentis emollire; nec valebant: quidam abſcindendum eſſe dicebant: alii hoc fieri metu majoris periculi vetabant: Cúmque tempore non pauco, frater præfatus tali incommodo laboraret, neque imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin potiùs per dies augeſceret; contigit eum ſubitò, divinæ pietatis gratiâ per ſanctiſſimi patris Cudberhti reliquias ſanari. Nam quando fratres ſui corpus ipſius, poſt multos ſepulturæ annos incorruptum repererant, tulerunt partem de capillis, (quam more reliquiarum rogantibus amicis dare vel oſtendere in ſignum miraculi poſſent.) Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes ſe quidam de presbyteris ejuſdem monaſterii, nomine *Thrydredus, qui nunc ipſius monaſterii Abbas eſt. Qui cùm die quadam ingreſſus Eccleſiâ aperuiſſet thecam reliquiarum, ut portionem earum roganti amico præſtaret, contigit & ipſum adoleſcentem, cui oculus languebat, in eadem tunc Eccleſia adeſſe. Cúmque presbyter portionem (quantam voluit) amico dediſſet, reſiduum dedit adoleſcenti, ut ſuo in loco reponeret. At ille ſalubri

* Saex. & ab illa aqua.

*Suithbertus, T. Suitbercht. C.

* Trydred. W.

ðæʃ halgan heafoeʃ. ða pæʃ he mid halpendre onbryndnesse monað. ⁊ he to gesette þam untruman *bræpe. B. bræhge. ⁊ rum fæc ðone unгeþræcnan rcyle mid þygde ⁊ ðrencte ; Ða he þ gedon hæfde. ða rette he ða reliquias of heora cyrte. rpa rpa he gehaten pæʃ. ⁊ gelyfde þ hiʃ eage fram þy feaxe þeʃ * Godes penes ðam he gehrinen pæʃ hraþe gehæled pære. ne hine norihte hiʃ gelea fa pægde ; Pæʃ ða reo æftere tid dægeʃ. rpa rpa he rylfa fæde. ða he þ dyde. ⁊ ða dyde fram done ðæg þ he don dohte. ða hit pæʃ framweardne mid dæʃ rylfan dægeʃ. ða remninga gehran he hiʃ eagan. ða gemette he hit rpa hal ⁊ rpa gerund mid dy bræpe rpa rpa him næfre * nænig rcyle ofre *ænig. C. unplitigneʃ onætywde ;

instinctu admonitus, cùm accepisset capillos sancti capitis, apposuit palpebræ languenti, & aliquamdiu tumorem illum infestum, horum appositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias ut jusserat, sua in theca recondidit ; credens suum oculum capillis viri Dei, quibus attactus erat, ocyùs esse sanandum: Neq; enim eum sua fides fefellit. Erat enim, ut referre est solitus, tunc circiter horam secundam diei: Sed cùm alia, quæ dies illa exigebat, cogitaret & faceret; imminente horâ ipsius diei sextâ, repentè contingens oculum, ità sanum cum palpebra invenit, ac si nihil unquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

Her endaþ reo feorþe boc ⁊ *Hîc desinit liber quartus.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER V.

CAP. I.

*Ut * Æthelwaldus ſucceſſor Cudberhti, in anachoretica vita, laborantibus in mari fratribus, tempeſtatem orando ſedaverit.*

*T. Oithilwald. C. Oidilwald. W.

Ðа æfterfylgde þam Ðryhtnes þene Cuðberhte on bigange þæs ancors lifes. þe he oðde on *Fanene ðam ealonde æfter tiðum hiis B'. hades. se ærcebiscop þes ſæðelfolð. se monigum geæðelum ær on þam mynstre þe cerðen is * ſæthripum þa onfangenan þenunge * Mærre Pheostres hade æfter fyrhtum dædum ðam hade gehalgade; Ðæt þæs Godes mannes geearnunge * ⁊ his lif ðe cuðlicor arcineð. gif ic an his wundra recge. ƿ me an ðæra broðra fæder forðam. ⁊ on ðam ðe hit gefremed wæs; ƿ Guðfrið se ærcebiscop Cristes ðeow ⁊ Mærre Pheostr. se eac fyrlce æfter ðon ðam broðrum ðære ylcan cyrican Lindesfarena ea on ðære he afæded wæs. on anfalde Abbudðomes fore wæs; Cƿ'. he. Ic com mid þam broðrum to * Fanne * Fanene ðam ealonde. folde ic fremman wille ðone ærwurðan fæder ſæðelfald; Mid ðy ic ða wæs mid his gefremmæce wel * gemetted. ⁊ me bletsunge bæd. ⁊ se ham hwurfon. Ða se ða wæron on middre ðære sæ. þa wæs remninga heofones smyltnes to slitenre þære se ær ut on * winter leohan ⁊ sua mycel * wind up on hlear ⁊ sua nebe storma swa coman ƿ se mid seglunge ne mid nohnesse ophit fremian mihte.

*Fanne. B. & C.

*Inhre-opum. B.

Inhry-pum. C.

* Fanne C.

* æme-ted. B.

*winter C.

Ðа æfterfylgde þam Ðryhtnes þene Cuðberhte on bigange þæs ancors lifes. þe he oðde on *Fanene ðam ealonde æfter tiðum hiis B'. hades. se ærcebiscop þes ſæðelfolð. se monigum geæðelum ær on þam mynstre þe cerðen is * ſæthripum þa onfangenan þenunge * Mærre Pheostres hade æfter fyrhtum dædum ðam hade gehalgade; Ðæt þæs Godes mannes geearnunge * ⁊ his lif ðe cuðlicor arcineð. gif ic an his wundra recge. ƿ me an ðæra broðra fæder forðam. ⁊ on ðam ðe hit gefremed wæs; ƿ Guðfrið se ærcebiscop Cristes ðeow ⁊ Mærre Pheostr. se eac fyrlce æfter ðon ðam broðrum ðære ylcan cyrican Lindesfarena ea on ðære he afæded wæs. on anfalde Abbudðomes fore wæs; Cƿ'. he. Ic com mid þam broðrum to * Fanne * Fanene ðam ealonde. folde ic fremman wille ðone ærwurðan fæder ſæðelfald; Mid ðy ic ða wæs mid his gefremmæce wel * gemetted. ⁊ me bletsunge bæd. ⁊ se ham hwurfon. Ða se ða wæron on middre ðære sæ. þa wæs remninga heofones smyltnes to slitenre þære se ær ut on * winter leohan ⁊ sua mycel * wind up on hlear ⁊ sua nebe storma swa coman ƿ se mid seglunge ne mid nohnesse ophit fremian mihte.

Succeſſit autem viro Domini Cudberhto in exercenda vita ſolitaria, quam in inſula Farne ante Epiſcopatûs ſui tempora gerebat, vir venerabilis Æthelwaldus, qui multis annis in monaſterio, quod dicitur Inripum, acceptum presbyteratûs officium, condignis gradu ipſo conſecrabat actibus. Cujus ut meritum vel vita qualis fuerit, clareſcat certiùs, unum ejus narro miraculum, quod mihi unus è fratribus, propter quos, & in quibus patratum eſt, ipſe narravit. viz. Guthfrido venerabilis Chriſti famulus & presbyter, qui etiam poſtea fratribus ejuſdem Eccleſiæ Lindisfarnenſis, in qua educatus eſt, Abbatis jure præfuit. Veni, inquit, cum duobus fratribus aliis ad inſulam Farne, loqui deſiderans cum reverendiſſimo patre Æthelwaldo: Cúmque allocutione ejus refecti, & benedictione petitâ domum rediremus, [ecce ſubitò] poſitis nobis in medio mari; interrupta eſt ſerenitas quâ vehebamur; & tanta ingruit támque fera tempeſtas hyemis, ut neque velo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quàm

mihte.ne þe uſ nahte elleſ ne þenðan nemþe ðeaþeſ ſýlfeſ ; Mið ðý þe ða ſþýþe lange þið ðam þinðe ⁊ þiþ ðam ſæ hete lange campoðan ⁊ punnan ða æt nýhſtan locoðan þe on bæclinge hþæðeſ þen þæþe þ þe æniġ ðinga ſuſþon þ ealonð ġeſecean mihton ðe þe æſ ut oſ ġangende þæſon.cýnðon þe uſ þiðeſ þe cýnðon. ġemettan þe uſ æġhþanan ġelice ſtoſme ſoſeſette ⁊ ſoſnetýnðe. ⁊ nænigne hýht hælo on uſ to laſe ſtandan ; Ða þæſ æftеſ langum fæce þ þe uſ ſe ġeſihð fýſſ upp ahoſan. ða ġeſaſon þe * on Faſene ðam ealande Gode ðone leoſan fæðeſ ſEðelfalð oſ hiſ diġolneſſum utġangende.þ he ſolde unne ſiþfæt ſceaſian ⁊ ġeſeon hþæt uſ ġelumpe ; Foſþon he ġehýnde þ ġebſnec ðaſa ſtoſma ⁊ ðæſ *fealcendan fæſ. mið ðý he ða uſ ſceaſade ⁊ ġeſeah on ġefinne ⁊ on oſmoðneſſe ġeſette beon. þa biġde he hiſ cneoru to fæðeſ uſeſ Ðſihtneſ hælendeſ Cſiſteſ. ⁊ fæſ biddende foſ une hælo. ⁊ foſ unum liſe ; ⁊ mið þý he ða þ ġebeod ġefýlde he ða ſomod ætġædeſe ġe ðone aðundenan fæ ġefmýlte. ġe ðone ſtoſm ġeſtilde. to þon. þ te ðuſh eall ſeo ſeþneſ ðæſ ſtoſmeſ fæſ blinnende ⁊ ġerundiġe finðaſ þuſh þone ſmýltestan ſæ uſ ic æt lande ġebſohte ; Mið ðý þe ða upp coman to lande.⁊ uſe ſcýſ eac ſþýlce ſþam þam ýþum upp abæſon. ða ſona ſe ýlca ſtoſm eft hpeaſf ⁊ com. ſeþe ſþam *unum intinġan meðmýcel fæc ġeſtilde. ⁊ ealne ðone ðæġ ſþýþe mýcel ⁊ ſtſanġ fæſ. þ men ſpeotollice onġýtan mihton. þ ſe meðmicla fýnſt ðæne ſtilneſſe ðe ðæſ becom to benum ðæſ Godeſ ſeneſ. foſ intinġan une hælo. heoſonlice foſġifen fæſ ; Funaðe þæſ ýlca Godeſ ſeſ on Faſene ðam ealande xii finſte ⁊ þæſ foſþfeſte. ac on Lindeſſaſena ea be þæne foſeſſnecenan birceoſa licum on Sce'.

mortem ſperare valeremus. Cúmque diu multùm cum vento pelagóque fruſtra certantes, tandem poſt terga reſpiceremus, ſi fortè vel ipſam, de qua egreſſi eramus,inſulam, aliquo conamine repetere poſſemus, invenimus nos undiqueverſum pari tempeſtate præcluſos, nullámque ſpem nobis, in nobis reſtare ſalutis. Ubi autem longiùs viſum levavimus vidimus in ipſa inſula Farne, egreſſum de latibulis ſuis amantiſſimum Deo patrem Æthelwaldum iter noſtrum inſpicere. Audito etenim fragore procellarum ac ferventis Oceani, exierat videre quid nobis accideret. Cúmque nos in labore ac deſperatione poſitos cerneret, *flectebat genua ſua ad patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti*, pro noſtra vita & ſalute deprecaturus: Et cùm orationem compleret, ſimul tumida æquora placavit, adeò ut ceſſante per omnia ſævitiâ tempeſtatis, ſecundi nos venti ad terram uſque, per plana maris terga, comitarentur. Cúmque evadentes, ad terram naviculam quoque noſtram ab undis exportaremus, mox eadem quæ noſtri gratiâ modicùm ſiluerat, tempeſtasrediit, & toto illo die multùm furere non ceſſavit, ut palam daretur intelligi, quod modica illa quæ provenerat intercapedo quietis ad viri Dei preces noſtræ evaſionis gratiâ, cœlitus donata eſſet. Manſit autem idem vir Dei in inſula Farne duodecim annis ; ibidémque defunctus eſt: ſed in inſula Lindisfarnenſi juxta præfatorum corpora Epiſcoporum in Eccleſia beati Apoſtoli

* in Faſne. C.

* peallendan. B. peallendan.C.

*unſum C.

Peteſ

Petrer cýrnicean þær Apoſtoler bebýrigeð ir ; ſæron ðar ðing gedon on Aldfriþer tiðum ðær cýninger. ſeþe æfter hir briefer Ecgfriþe Norþan-hýmbra ðeode aner þana xx rintra on cýneðome fore þær ;

Petri ſepultus. Geſta verò ſunt hæc temporibus Aldfridi regis; qui poſt fratrem ſuum Ecgfridum genti Northanhymbrorum, decem & octo annis, præfuit.

Cap. 2.

Ut Epiſcopus Johannes, mutum benedicendo, curaverit.

On ðær cýninger rice forſeapðum. forþfærde Eata B'. ⁊ þa Johanner re halga per on renz B'. had þære cýnicean æt Heagoſtealdep ea. bi þam B'. gepuniaþ recgan moniz punður zaſtlicra mægena. ða ðe hine full *hioperlice cuþan. ⁊ eallra rþiðoſt re aſpurþa per ⁊ re roþfæſta Beþhthun re pær hir diacon. ⁊ eft pær Abbud þær mýnſtrer þ ir gecýgeo Onðýnapuða. þuhte ur genirene þ pe ða punðor rume on ðirre bec gemýnegode ⁊ ſýnðon rume ðigol pic mið *realle ⁊ mið beaſure ymb realde. noht reor from ðære cýnicean Heagoſtealdep ea. þ ir hu hpego on oþre healfre mile fæce. *flepeþ Tine reo ea betpýh habbaþ þa pic gebeo hur ⁊ cýrican Sce'. Michaheler þær heah engler. on þam re Goder per oft mið feapum hir gefenum ſtille punode to beganzenne hir leorninze ⁊ halize gebeodo. ⁊ rþiþoſt on ða tið ðær feopertiz-lican fæſtener æn Eaſtnum ; Mið ðý he þa rume tiðe on fore peaſo * Eaſter fæſten ðiden com to punianne. þa het he hir

HUjus regni principio, defuncto Eatâ Epiſcopo, Johannes, vir ſanctus, Haguſtaldenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſcepit; de quo plura virtutum miracula, qui eum familiariter noverunt, dicere ſolent; & maximè vir reverendiſſimus ac veraciſſimus Berhthun diaconus quondam ejus, nunc autem Abbas monaſterii quod vocatur Inderavuda, [id eſt, in ſylva Deirorum.] E quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus. Eſt autem manſio quædam ſecretior, nemore raro & vallo circundata, non longè ab Haguſtaldenſi Eccleſia; id eſt, unius fermè milliarii & dimidii ſpatio, interfluente Tino amne ſeparata; habens cœmeterium ſancti Michaelis archangeli; in qua vir Dei ſæpiùs, ubi opportunitas arridebat temporis, & maximè in Quadrageſima manere cum paucis; atque orationibus ac lectioni quietus operam dare conſueverat. Cúmque tempore quodam, incipiente Quadrageſimâ, ibidem manſurus adveniret, [b] juſsit ſuis quærere pauperem aliquem majore infirmitate vel inopiâ gravatum, quem ſecum habere illis diebus ad faciendam eleemoſynam poſſet. Sic enim ſemper facere ſolebat. Erat autem in villa, non longè poſita, quidam adoleſcens mutus, Epiſcopo notus, (nam ſæpiùs ante illum, percipiendę elee-

* hiopertice. C.

* pýllum. B.

* flopeþ. C.

* Eaſter *vox raſa eſt in MS. Cantabr.* Eaſtor epen. C.

* hpeofl.

gefæſtnan þ hi rohtan rume eaſmne ðeaſtan. reðe pæne micelne untrumnerre ⁊ peþelnerre hefigað. þ hi mihton on ðam ðagum mið him habban. ⁊ him ælmerran ðon; Forþon hir gepuna pær þ he rýmle rpa ðýde ; Ða pær on rumum tune noht feor rum iung þeaſta re pær ge ðumb ge * hpeofre pær ðam B'. cuþ. forþon he oft æn fore him com ⁊ hir ælmæſſan

meſſan onfenȝ. ſe næfre nænig
foro ȝecfeþan mihte. ac ſwa mỳ-
cel hneofla ⁊ ſceofra on hiſ he-
afde hæfde. þ him næfre nænig
feax on þam uferan dæle þæſ
heafdes acenned beon mihte.
ac on ymbhwyrfte ſtodan on
* ȝnỳ- * ȝnirlico hæf ; Da bebead ſe
ſenli. B'. þỳrne to him lædan. ⁊ on hiſ
co. C. cafertune het him medomicel
huſ ȝefỳncean. þ he on punian
mihte ⁊ hiſ dæȝhwamlice ȝleo-
fene onfon ; Mid þỳ þa an pucu
dæſ fæſtenes ȝefylled pæſ. Da
pæſ dỳ æftran dpihtenlican dæ-
ȝe. þ he het þone deafan into
* lædan. him * ȝangan. Da he da inne pæſ.
B. þa het he hiſ tungan forþdon of
hiſ muþe. ⁊ him eopian. ȝenam
hine da be hiſ cinne ⁊ mid tacne
dæne halȝan node hi ȝefenade.
þa he da hi ȝefenad hæfde. Da
* teon. het he * tỳnan eft hiſ mud. ⁊
B. het hine ſprecan. ⁊ duſ cw'. Cweþ
nu hwỳlc huȝu noro. Cw'. nu
*Sic MS. * ȝea. Da ſona inſtæpe pæſ ſe
B. & C. ut Lat. ſed ȝỳt Cantabr. bend onlỳſed hiſ tungan. ⁊ he
cw'. þ he haten pæſ. Sona æfter
ſe B'. ⁊ hine het * ſtafana ma
* ſtafa naman. cweþan. cw'. nu á. cwæd he á cw'. nu
B. b. cwæþ he þ. mid þỳ he þuſh
ſỳndrige noman þafa ſtafa æf-
ten þam B'. cw'. þa het he ſe bi-
ſceop him ſillabaſ ⁊ peand fo-
necweþan. ⁊ on eallum he him
ȝenifenlice ⁊ ſwafede ; Da be-
bead he þ him mon lenȝtan cwi-
daſ beforan cwæde. ⁊ he ỳmle ȝedefelice æftenw cw' ; ⁊ ofen
þ ealle þỳ dæȝe ne blon. ⁊ þæne æftenfỳligendan mihte. Da
hwile þe he pacian mihte. ſwa ſwa da ſædon þa þæn ⁊ peande
pænon. þ he á hwæt hwuȝu ne ſpræce. ⁊ oþrum mannum
ætỳwde þa digolnefſe hiſ willan ⁊ hiſ ȝefohta. þ he næfre
wænþon ȝedon mihte ; On ȝelicnefſe þæſ manneſ þe lange
* innoþe healt pæſ. ⁊ ſwa ȝeboren of hiſ modeſ * hnifle. þ hine hiſ ỳl-
B. dran beſan ſceoldan ⁊ he gan ne mihte. þa ȝehældan hine da
Apl'oſ Petruſ ⁊ J Joh'ſ. cweþ ſeo boc þ he upp aſtode ⁊
ongunne

moſynæ gratiâ, venire conſueverat;) qui nè unum quidem ſermonem unquam profari poterat. Sed & ſcabiem tantam & furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorũ ei in ſuperiore parte capitis naſci valeret; tantùm in circuitu, horridi crines ſtare videbantur. Hunc ergò adduci præcepit Epiſcopus, & ei in conſeptis ejuſdem manſionis, parvum tuguriũ fieri; in quo manens quotidianam ab eo ſtipem acciperet. Cúmque una Quadrageſimæ eſſet impleta ſeptimana, ſequenti dominicâ, juſſit ad ſe intrare pauperem. Ingreſſo eo, linguam proferre ex ore ac ſibi oſtendere juſſit; & apprehendens eum de mento, ſignum ſanctæ crucis linguę ejus impreſſit; quam ſignatam revocare in os, & loqui illum præcepit. Dicito (inquiens) aliquod verbum: dicito gea, [quod eſt, linguâ Anglorum verbum affirmandi & conſentiendi, id eſt, *etiam.*] Dixit ille ſtatim, ſoluto vinculo linguæ, quod juſſus erat. Addidit Epiſcopus nomina litterarum. Dicito a: dixit ille a: Dicito b: dixit ille b. Cúmque ſingula literarum nomina, dicente Epiſcopo, reſponderet; addidit & ſyllabas ac verba illi dicenda proponere. Et cùm in omnibus conſequenter reſponderet, præcepit eum ſententias longiores dicere, & fecit. Neque ultrà ceſſavit totâ die illâ & nocte ſequente, quantùm vigilare potuit, (ut ferunt qui præſentes fuere) loqui aliquid, & arcanæ ſuæ cogitationis ac voluntatis, quod nunquam antea potuit, aliis oſtendere. In ſimilitudinem illius diu claudi, *qui curatus ab Apoſtolis Petro & Johanne exiliens ſtetit, &

* *Sax.* qui diu claudus fuit, ſícque à matris utero natus, eúmq; parentes ejus portarent, quíque incedere haud potuit; illum ergò Apoſt. Pet. & Joh. intuiti ſunt.

ongunne hleapettan. ⁊ mid ðam Apoſtolum on ƿ templ eode. ⁊ apæſ gangende. ⁊ hleapende. ⁊ ðihten hefigende; ƿæſ he geſeonde ſpa hit nænig pundor iſ. ðæne ðenunge hiſ ſota. ðaſa ƿe he ſpá micelre tide benumen pæſ; Ða pæſ he ſe B'. eſen geſeonde hiſ hælo. ⁊ bebead hiſ læce ƿ he ſceolde eac ſpylce hælan ⁊ lacnian ƿa*hneoſe hiſ heaſdeſ. ⁊ he ſpa dyde ⁊ gefultumende mid ƿæſ B'. bletſunge ⁊ gebeadum ƿ re geonga pæſ geporden hale lichoman. ⁊ fægere onſyne. ⁊ geaſo pyrde on gerpræce. ⁊ he hærde cnirre loccaſ. fægere eſt.

* hneo-ſle, B.

ſeƿe æfter pæſ unſlitig ƿeanfa ⁊ hneoſ ⁊ ðumb. ⁊ he ſpa pæſ bliſſiende be ƿære onfongenan* gefyn to hiſ hæle. ⁊ ƿa eac ſpylce ſe B'. him foſgeaf ƿ he morte on hiſ gefefnſcipe punian gif him ƿ leoſre pære. ac he ða ma geceaf ƿ he pæſ eft ham hpeorfende;

* gyfe. C.

ambulabat, & intravit cum illis in templum, ambulans & exiliens, & laudans Dominum: gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto tempore erat deſtitutus. Cujus ſanitati congaudens Epiſcopus, præcepit medico, etiam ſanandæ ſcabredini capitis ejus curam adhibere. Fecit ut juſſerat, & juvante benedictione ac precibus antiſtitis, nata eſt cum ſanitate cutis, venuſta ſpecies capillorum. Factúſque eſt juvenis limpidus vultu, & loquelâ promptus, capillis pulcherrimè criſpis; qui antè fuerat deformis, pauper & mutus. Sícq; de percepta lætatus ſoſpitate offerenti ei etiam Epiſcopo, ut in ſua familia manendi locum acciperet, magis domum reverſus eſt.

Notæ in cap. 1, *&* 2.

* Flecteb at *Epiſcopus Æthelwaldus* genua ſua ad patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.-- *Quòd & p.* 111. *l.* 12. *Proto-Archiepiſcop. Cantuarienſem feciſſe Beda teſtatur;* **iiſdem Apoſtoli verbis uſus, ut & eodem cultu uſos fuiſſe Apoſtolico, & Catholico utroſque indicaret. Atque utinam ſic preſsis veſtigiis, ex illo tempore Apoſtolicam doctrinam Romana Eccleſia ſecuta eſſet. Hinc ſi genuflectendum ſit* Patri, *tum idem æquè* Filio, *&* Spiritui ſancto *præſtandum ſolicitè curavit Eccleſia vetus; nè aliàs Ario, Macedonio, Eunomio, aliíſque Hæreticis gratificari videatur. Teſtimonium autem perhibent genu per incurvationem, & per pronunciationem linguâ, (ſed verâ accedente fide) Chriſto* Θεανθρώπῳ *datum eſſe* nomen, *quod eſt* ſuper omne nomen: *Hoc autem nomen Apoſtolus,* **Græcos veteris Teſtamenti interpretes ſecutus,* Κύριον, *hoc eſt* יהוה *nuncupat. Sed quod mirandum, multi (pace doctorum dixerim,) hoc nomen, de quo Apoſtolus,* [Ἰησοῦς] *arbitrantur eſſe; noménque illud,* quod eſt ſupra omne nomen, יהוה, *&* Κύριος *indubitatam Chriſti divinitatem arguens, déque nomine* [Ἰησοῦς] *in illuſtri illo Apoſtoli loco prædicatum, non animadvertunt: verùm Eccleſia Romano-Saxonica, S. Auguſtini Hipponenſis ſententiam profeſſa, luculentam & piam hac de re commentationem nobis reliquit. Serm. Cathol. pag.* 391. *l.* 12 *in* LETANIA MAJORE, FER. IIII. *in verba,* Sublevatis * IHC oculis in cœlum dixit, Pater, venit horâ; Clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. *lin.* 36.

* *Eph.* 3. 14.

* *Phil.* 2. 9, 10.

* *Jeſus.*

Sic Latinè reddo.

Evangelium hoc, ad tempus feſtivum, cras futurum, perquàm opportunè ſpectat: Nam illo die Jeſus poſt reſurrectionem ſuam, ad Patrem ſuum cæleſtem aſcendit. Et paulò póſt. *Sapientem Auguſtinum in*

Ðiſ godſpel belimpð ſpiðe ðeanlic to ðære mæſſan ſceolde to donne ðe on ðam dæge aſtah ſe hælend æfter hiſ æriſte up to hiſ heofonlican fæder; --ƿe nimað nu done piſan Auguſtinum to diſſere trahtnunge þam

ðe pe þel þrupiaþ to ypa micelpe ðeopnýyyre; Opihten cpæþ; Fæðep. ye tima com. mæpya ðinne yunu. þ þin yunu ðe mæpyize; ⁊ he pæp acenneð op þan ecan fæðep butan ælcepe tiðe. ⁊ þuph hine ynð ealle tiða zepette; he zeceap him timan to acennenne on mennipcnýyyre. to þpopizenne. to apipenne op ðeaþe. to apti-zenne up to heopenan mið ðam lichaman þe he on miðdan zeapðe zepette; Ða pæp hiy mæpyunz tima þ ye fæðep hine mæpyoðe ypa þ he hine pette to hiy ypiþþan on heopenan pice ⁊ him fopzeap andpealð on heopenan ⁊ on eopþan. ⁊ eac opep hellpapum; Ðeop ip Cpipter mæpyunz. æfter þæpe mennipcnýyyre; Pitðolice æfter þæpe zoðcunðnýyyre he hæfðe æfpe ðirne andpealð buton anzinne. nu fopzeap ye ælmihtiza fæðep hiy acennedan yuna ðone ylcan andpealð æfter þæpe mennipcnýyyre. ⁊ hine ypa mæpyoðe þ ealle zeperceafta. heofonpapa. eopþpapa. helpapa onbuzaþ zebizedum cneore ðam hælendum Cpipte. fo-þum men. ⁊ foþum Goðe on anum haðe; 7

tractatum hunc recipimus; cui nos in tam magna profunditate confidimus. Dominus inquit, Pater, venit hora; Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te. *Ille à Patre æterno, absque omni hora genitus fuit; & ab illo omnes horæ sunt institutæ. Horam sibi ad nascendum in humanitate elegit; ad patiendum; ad resurgendum à mortuis; ad ascendendum in cœlos, cum corpore quod è terra accersit. Tunc erat hora* clarificationis *quâ illum Pater* clarificavit; *ità ut illud ad dextram suam in cœlesti regno posuerit, illíque* *potestatem *in cœlo terrág; dederit; atque etiam in inferni incolas. Hæc Christi est secundùm humanitatem* clarificatio: *Quin verò secundùm Divinitatem potestatem hanc absque initio semper habuit. Nunc omnipotens Pater Unigenito Filio suo, secundùm humanitatem, eandem illam* potestatem dedit; *illúmq; clarificavit; ut omnes creaturæ, cælicolæ, terricolæ, infernicolæq; se* Jesu Christo, vero homini, veróque Deo in una persona incurvent.*

* nomen datum Christo, divinam potestatem innuit.

* Nomini Jesu incurvare, est ipsi Jesu personæ incurvare.

[b] Juffit ſuis *Epiſcopus Johannes* quærere pauperem aliquem--- erat in villa adoleſcens mutus-- ſed & ſcabiem tantam, & furfures habebat in capite-- *Sed inter ſcabiem furfuréſque iſtos fertilem agrum, miſerationis divinæ quærit providus Epiſcopus; in quo pia anima miſericordiæ ſuæ ſementem faceret; feraciſſimam à patre hujus projecti pueri omnipotente, meſſem percepturus.*

Dominica tertia post Theophaniam. *de Leproſo quem Chriſtus ſanabat.*

Sic Latinè damus.

Pitðolice pe folziaþ Cpipter fotfpaþum zif pe hiy zebiynunzum mið zoðum peoncum zeefenlæceaþ; & fne ða com fum hpeofliz mann. ⁊ aleat pið ðæy hælendep. cpæð. Jc pille--- þa peaph-- zeclænfoð; On þiyyepe ðæðe ip zefputeloðGoðep mihte. ⁊ hiy eaðmonýyy; Moýyep æ fopbeað to hpeppenne ænizne hpeofian. ac ye eaðmoða Cpipt nolde hine fopfeon þeah ðe he atelic pæpe--- Mið þam ðe he fopbeað þam zehæleðum hpeof-

Christi quidem vestigia sequimur, si nos quoque exempla sua, bonis operibus æquare velimus. Ecce venit quidam leprosus, & Jesum ex adverso adorabat--Jesus dixit volo & sanabatur. In hoc facto potentia Dei manifestò apparuit, ejúsque humilitas. Lex Mosis vetuit Leprosum aliquem tangere, verùm humilis Christus noluit illum despicere, quantumvis esset sanioſus.--pag 6 l.8. Ex eo, quòd prohibet sanato le-

hneoxlian. ⁊ he hit nanum menn ne cyðde. mið ðam he realde ux byrne þæt pe ne rceolon na pið-mæxrian upe pel ðæda. ac pe rceolon onrcunian mið innpeapðe heoxtan þone ideelan gylp. gif pe hpæt lytlex to Godè gedoþ; ⁊ witodlice ne bið ux mið nanum oþrum edleane forgolden gif pe god forþ gilpe. ðoþ. buton mið helle rurle. forþan ðe gilp ir an heafod leahtex;

proso, nè cuipiam hominum id diceret, nobis exemplum dedit, nè bona
*opera noſtra divulgemus: *gloriam verò inanem corde intimo debemus fugere, ſi quidboni exigui patremus. Nullâ quidem aliâ nobis mercede, niſi inferni ſupplicio retributum erit, ſi pro gloriatione benefaciamus: gloriatio namq; nequitia capitalis eſt.*

* Nota.

Cap. 3.

Ut idem puellam languentem orando ſanaverit.*

* idem, *deeſt MSs. ſing.*

Sæde re ylca Beorhthun oðer punðor be ðam forcerppecenan B'. ða re arpurþa per þilfrið B'. æfter langum ppæce pær ecx onfangen on birceop had ðære cyþican æt Hagoxtealdex ea. ⁊ ðex ylca Johr ða Bora B'. forhfæred pær. re pær micelre halignerre ⁊ eadmodnerre mon. forn hine geretted pær on Eoxerpic ceaxtre. ða com he rumre tide to rumum nun mynxtre. þ ir genemned Petadun. ðam ða hereburhg Abbudirre on ealdorðome forne pær; Mið ðy pe ða þider coman cp'. re Beorhthun ⁊ mið micle gefean ealra pe onfongene pæron. ræde ur reo Abbudirre þ rum fæmne of ðæra nunnena rime. reo pær hyre lichomlice dohtor. mið hefigre adle gextonden pære. ræde þ hire nipan bloðforlæten pære on eapme ⁊ on ðære *, bloð læxre þheo pære mið untrumnerre gerxtonden; ⁊ heo rona pære to þon rpiþe peaxende ⁊ hefigende þ re eapm pær on mycelre rpyle * gecyrred. ⁊ todon rpiþe arpollen. þ hine mon *na mið tpam handum ymb rpannan mihte. ⁊ þ heo pære on bedde licgende. ⁊ hire mon feorer ne pende; Bæð heo forþon reo Abbuddirre þone B'. þ he hine to ðon geeadmedde. þ he into hire geeode ⁊ hi gebletrode. cp'. þ heo gelyfde þ hire rona

* bloð læxre. C.
* gehpyrred. B.
* uneaþe mið. B.

Narrauit idem * Berhthun & aliud de præfato antiſtite miraculum. Quia cùm reverendiſſimus vir Wilfrid, poſt longum exilium, in Epiſcopatum eſſet Haguſtaldenſis Eccleſię receptus; & idem Joannes, defuncto Boſâ viro multæ ſanctitatis & humilitatis, Epiſcopus pro eo Eboraci ſubſtitutus, venerit ipſe tempore quodam ad monaſterium virginum, in loco qui vocatur * Vetadun; cui tunc Hereburg Abbatiſſa præfuit. Ubi cùm veniſſemus, inquit, & magno univerſorum gaudio ſuſcepti eſſemus, indicavit nobis Abbatiſſa, quia quædam de numero virginum, quę erat *filia ipſius carnalis, graviſſimo languore teneretur, quia phlebotomata eſt nuper in brachio; & cùm adhuc eſſet in ſtudio tacta eſt infirmitate repentini doloris. Quo mox increſcente, magis gravatum eſt brachium illud vulneratum; ac verſum in tumorem, adeò ut vix duabus manibus circumplecti poſſet; ipſáque jacens in lecto prę nimietate doloris jam moritura videretur. Rogavit ergò Epiſcopum Abbatiſſa, ut intrare ad eam ac benedicere illam dignaretur; quia crederet eam ad benedictionem, vel tactum illius, mox meli-

* Wetadun. *T. & W.*

* *Abbatiſſæ filia ægrotabat.*

ſel pæne æfter hiſ bletſunge; Ða ſnæg̃n he ſe B'. hponne hine * bloð * lætſpu æneſt pæne. ða he ða ongeat þ hit pæſ on ſeopeſ niht monan ġeðon. Cp'. he. Sþiþe unpiſlice ⁊ ungelæneðlice ge ðýðon. þ ge ſceolðan on ſeopeſ nihte monan bloð lætan; Forþon ic ġeman þ ðæne eaðeġan ġemyndе Theoðoſ Aſceb'.cp'. þ þæne tiðe bloð lætſpu pæne ſpiþe ſnecenlic. ðonne ðæſ monan leoht ⁊ þæſ ſæeſ ſlodeſ peaxneſ bið; Ac hpæt mæġ ic nu ðæne ſæmnan ðon ġiſ heo æt ſorþſone ſe iſ; ⁊ heo ða *ġeornlice hine bæð ⁊ halſode ſor hine ðehteſ. ſorþon heo ſpýþe hi luſode. ⁊ hi mýnte ſor hý to Abbuðiſſan ġeſettan. ða æt nýhſtan ġeþaſode ſe B'. þ he to þam untſumen ġeeode. ða he ða ineode to þæne ſæmnan ðe ðæſ læġ. ða ġenam he me mið him. pæſ heo mið micle ſaſe ġetoġen. ſpa ic æſ ſæde. ⁊ ſe eaſm pæſ ſpa ſpiþe ġneat ⁊ * toſſollen to ðon þ he nænige bigneſſe on þam elnboġan hæfde; Ða ġeſtoð he ſe B'. æt hine ⁊ oſationem ġecp'. oſeſ hine. ⁊ hi bletſode. ⁊ ġeſenode. ⁊ pæſ utġanġende; Mið ðý pe ða ġelimplice tiðe æt beode ſæton æt ſpæſendum. þa com ſum þaſa hina. cleopede me ⁊ cp'. Cpenbuſh bide ð. þ pæſ ðæne ſæmnan ſneo nama. þ ðu naþe eſt to hine ġange; Mið þý ic þ ðýde ⁊ pæſ ingangende. ða ġemette ic hi ġlæde ⁊ plitan. ⁊ hal. ⁊ ġeſunde. ⁊ mið ðý ic ða æt hine ġeſæt cp'. heo. pill tu pit unc abiðdan ðrincan; cp'. ic. Ic pille. ⁊ me leoſne ſiġ. ġif ðu maġe; Ða bæſ unc mon lif ſorþ. ⁊ pit bu ðrincan. ða onġan heo me ſecġan. ⁊ cp'. Sona ðæſ ðe ſe B'. oſationem oſeſ me aſædde. ⁊ me ġebletſode ⁊ ut ġangende pæſ. ſona ic pæſ ſýſpende ⁊ me ſel pæſ; ⁊ ðeah þe ic nu ġýt þa æſſan mæġen ne hæbbe. hpæþeſe eall þ ſaſ. ⁊ ſe æce ġe of minum eaſme ðæſ he hattſa ⁊ býſnende pæſ. ġe

* bloð læſ.

B. & C.

*hpæþeſe. C.

* aſpollen. C.

ùs habituram. Interrogans autem ille quando phlebotomata eſſet puella; & ut cognovit quia in luna quarta, Dixit: Multùm inſipienter & indoctè feciſtis, in luna quarta phlebotomando: Memini enim beatæ memoriæ Theodorum Archiepiſcopum dicere, quia periculoſa ſit ſatis illius temporis phlebotomia, quando & lumen lunę & rheuma Oceani incremento eſt. Et quid ego poſſum puellæ ſi moritura eſt, facere? At illa inſtantiùs obſecrans pro filia, quam oppidò diligebat (nam & Abbatiſſam eam pro ſe facere diſpoſuerat) tandem obtinuit ut ad languentem intraret. Intravit ergò, me ſecum aſſumpto, ad virginem, quę jacebat multo, ut dixi, dolore conſtricta; & brachio in tantum groſſeſcente, ut nihil prorſus in cubitu flexionis haberet. Et aſtans dixit orationem ſuper illam, ac benedicens egreſſus eſt. Cúmque poſt hæc horâ competente conſideremus ad menſam, adveniens quidam clamavit me, ducens foras & ait: Poſtulat* Coenburg (hoc enim erat nomen virginis) ut ocyùs regrediaris ad eam: Quod dum facerem, reperi illam ingrediens vultu hilariorem, & velut ſoſpiti ſimilem: Et dum aſſiderem illi dixit: Vis petamus bibere? Et ego: Volo inquam; & multùm delector ſi potes. Cúmque oblato poculo biberemus ambo, cœpit mihi dicere, quòd ex eo Epiſcopus oratione pro me ac benedictione completâ egreſſus eſt, ſtatim meliùs habere incipio. Et ſi necdum vires priſtinas recepi, dolor tamen omnis, & de brachio ubi ardentior inerat, &

* Quoenburg C. Quoinburg. T. & C.

of

oꝼ eallum minum lichoman eall
*apeg. * onpeg alædeð pæꝼ. eꝼne ꝼpa ꝼe
C. B'. ðone ece ⁊ þ ꝼaꝼ miþ him utꝛ
bæꝼne. ⁊ ðeah ðe ꝼe ꝼpẏle ðæꝼ
eaꝼmeꝼ nu gẏꝛ gefẏne ꝼi. hpæ-
ðefne þ ꝼaꝼ iꝼ eall oꝼ gepiꝛen;
Ða pe ðanon ꝼefꝺon. ða pæꝼ ꝼo-
na ꝼe ꝼpẏle gefpefþefnaꝺ. ꝼeo
ꝼæmne pæꝼ hal ⁊ gefunꝺ. ⁊ ꝼꝼam
ðeaþe geneꝼeꝺ. ⁊ heo þæꝼ Ðꝼihtne hælenðe loꝼ ⁊ puldoꝼ ꝼæðe ætgædefne miþ oþꝼum Godeꝼ ðeopum ðe ðæꝼ pæꝼon ;

de toto meo corpore, velut ipſo Epiſcopo foras eum exportante, funditus ablatus eſt; tametſi tumor adhuc brachii manere videtur. Abeuntibus autem nobis indè, continuò fugatum dolorem membrorum, fuga quoque tumoris horrendi ſecuta eſt; & erepta morti ac doloribus virgo, laudes Dominо ſalvatori, unà cùm cæteris, qui ibi erant, ſervis illius, referebat.

Cap. 4.

Ut conjugem Comitis infirmam, aquâ benedictâ curaverit.

Oðeꝼ punðoꝼ ꝼpẏlce noht ungelic ðẏꝼꝼum. be ðam ꝼoꝼerꝼpecenan B'. ꝼæðe ꝼe ẏlca Abbuð. ⁊ ðuꝼ cp'. Þæꝼ ꝼumeꝼ geꝛiþeꝼ tun ꝼe pæꝼ Puh haten. noht ꝼeoꝼ upum mẏnꝛtꝼe. þ iꝼ hu huꝛu on ꝛpeꝛꝼa mila ꝼæce. þæꝼ ꝼiꝼ pæꝼ hu huꝛu xl. ðaꝛa miþ ꝛnimꝼe aðle * geꝼtonðen. ꝼꝼa þ heo ðꝼim pucum ꝼulle ne miht ute cuman oꝼ ðam huꝼe þe heo inne læꝛ ; Ða gelamp on ða ẏlcan tiþ þ ꝼe Godeꝼ peꝼ pæꝼ ðiðeꝼ gelaþoð cẏꝼicean to halgianne ꝼnam þam ẏlcan geꝛiþe; Ða ꝼeo cẏꝼice gehalgoð pæꝼ. ⁊ he mæꝼꝼan geꝼungé hæꝼðe. þa bæð ꝼe geꝛiþ hine þ he eoðe on hiꝼ huꝼ. ⁊ ðæꝼ mæte ðẏgðe. piþꝼoc ꝼe B'. ⁊ cp'. þ hiꝼ mẏnꝛtef neah pæꝼne. þ he ꝼceolðe ðiðeꝼ ꝼaꝼan ; Ða
*beꝼe- *ætꝼealh ꝼe geꝛiþ geoꝼnlice*hiꝼ
ol. C. benum. ⁊ gehet þ he polðe þeaꝼꝼum ælmeꝼꝼan ꝼẏllan. ⁊ hiꝼ ꝼæꝛten alẏꝼan. þ he hine geeaðmeðe þ he on hiꝼ huꝼ eoðe ꝼpæꝼenðo þicgean; Bæð ic eac ætgæðefne miþ hine. ⁊ eac ꝼpẏlce me gehet pæðlan ælmeꝼꝼan ꝼẏllan. þ he unc getiþoðe. ⁊ on þæꝼ geꝛiþeꝼ huꝼ ineoðe. ⁊ þ gebletꝼoðe ⁊ ꝼpæꝼenðo þẏgeðe;
*uneaþe- Miþ þẏ piꝛ þ ða letan. ⁊ *uneþelice þuꝼhtugan þ he þæꝼ
lice. C. geðaꝼa beon polðe. ða eoðe þe into ꝼpæꝼenðum ; Ða

*beꝼe- *ætꝼealh ꝼe geꝛiþ geoꝼnlice*hiꝼ
ol. C. benum. ⁊ gehet þ he polðe þeaꝼꝼum ælmeꝼꝼan ꝼẏllan. ⁊ hiꝼ ꝼæꝛten alẏꝼan. þ he hine geeaðmeðe þ he on hiꝼ huꝼ eoðe ꝼpæꝼenðo þicgean; Bæð ic eac ætgæðefne miþ hine. ⁊ eac ꝼpẏlce me gehet pæðlan ælmeꝼꝼan ꝼẏllan. þ he unc getiþoðe. ⁊ on þæꝼ geꝛiþeꝼ huꝼ ineoðe. ⁊ þ gebletꝼoðe ⁊ ꝼpæꝼenðo þẏgeðe;
*uneaþe- Miþ þẏ piꝛ þ ða letan. ⁊ *uneþelice þuꝼhtugan þ he þæꝼ
lice. C. geðaꝼa beon polðe. ða eoðe þe into ꝼpæꝼenðum ; Ða

Aliud quoq; non multum huic diſſimile miraculum de præfato antiſtite narravit idem Abbas dicens : Villa erat comitis cujuſdam qui vocabatur Puch, non longè à monaſterio noſtro, id eſt, duorum fermè millium ſpatio ſeparata; cujus conjux quadraginta fermè diebus erat acerbiſſimo languore detenta; ità ut tribus ſeptimanis non poſſet de cubiculo, in quo jacebat, foras efferri. Contigit autem eo tempore virum Dei illò ad dedicandam Eccleſiam ab eodem comite vocari. Cúmque dedicata eſſet Eccleſia, rogavit comes eum ad prandendum domum ſuam ingredi; renuit Epiſcopus dicens : ſe ad monaſterium ad quod proximè erat, reverti debere. At ille obnixiùs precibus inſtans, vovit etiam ſe eleemoſynas pauperibus daturum, dummodo ille dignaretur eâ die domum ſuam ingrediens, jejunium ſolvere. Rogavi & ego unà cum illo, promittens etiam me eleemoſynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum comitis pranſurus ac bene dictionē daturus intraret. Cúmq; hoc tardè ac difficulter impetraremus, intravim, ad reficiendum.

ꝼenðe

ſenðe ſe B. ðam ſiſe. þe ðæſ læg untſum ſumne ðæl þæſ halig pæteneſ. ðe he to ðæne cyſiceðan gehalgoðe ðuſh ænne ðaſa bſoþſa ðe mið me coman. ⁊ bebeað þ he hiſe ſealðe þ pæteſ to * bỳſigenne. ⁊ ſſa hpæſ ſſa hiſe mæſt ſaſ⁊ ece pæſe. þ heo mið þỳ pæteſe ðpoge; Ða þ þa ſſa geðon pæſ. ða ſona inſtæpe aſaſ þ piſ hal⁊ geſunð. ⁊ na læſ þ an þ heo ðæſe langan untſumneſſe beſpiceðe. ac heo ſſỳlce eac ða æſ ſoſloſenan mægen ſomoð ſullice onſeng. ⁊ ineoðe. ⁊ þam B. bæſ ðſincan ⁊ uſ eallum ðenaðe ⁊ ſcencte oððæt þ geneoſðe geſỳlleð pæſ; ⁊ ſæſ heo on hỳſigenðe ða ſſegeſe Sce. Petſeſ ðæſ Apoſtoleſ. mið ðỳ heo pæſ ſſencéð mið hæto ⁊ mið bſỳne ſeſeſ aðle. þ heo to hſinenеſſe ðæſe ðſihtenlican handa ſomoð onſeng hælo ⁊ mægene. ⁊ aſaſ ⁊ ðam hælende ðenaðe ⁊ hiſ apoſtolum;

* gebeſgenne. C.

Miſerat autem Epiſcopus mulieri, quæ infirma jacebat, *de aqua benedicta, quam in dedicationem Eccleſiæ conſecraverat, per unum de his qui mecum venerant fratribus, prȩcipiens ut guſtandam illi daret; & ubicunque maximum ei dolorem ineſſe didiciſſet, de ipſa eam aqua lavaret. Quod ut factum eſt, ſurrexit ſtatim mulier ſana, & non ſolùm ſe infirmitate longâ carere, ſed & perditas dudum vires recepiſſe ſentiens, obtulit poculum Epiſcopo, ac nobis: Cœptúmq; miniſterium nobis omnibus propinandi, uſque ad prandium completum non omiſit; imitata ſocrum beati Petri, quæ cùm febrium fuiſſet ardoribus fatigata, ad tactum manûs Dominicæ ſurrexit, & ſanitate ſimul ac virtute receptâ, miniſtrabat eis.

* *Sed infrà, in ſermone de* Dedicatione Eccleſiæ, *de hoc ſilentium.*

NOTÆ.

[a] Contigit--- virum Dei---*Epiſcopum ſcil.* ad dedicandam Eccleſiam-- à comite vocari— *Ut conventus ſacri, dato ſigno, à reliquis diſtinguantur; ut ad preces publicas, ad Scripturas explicandas, ad ſacram denique cœnam admittantur idonei, ut privati Chriſtianorum, & cæterorum Chriſti hoſtium, qui ſe à cœtu publico excludunt, facilè notentur, loca hinc publica, cultui divino ſolenniter dicare, ab antiquis uſq; temporibus, obtinuit Eccleſia. Tamen, nè inhærentem putemus Saxonas ipſi loco ſanctitatem ſuperſtitioſè adſtrinxiſſe; non gravabor veterem de Dedicatione Eccleſiæ ſermonem, unà cùm verſione Latina mea, Lectoris benevoli gratificandi ſtudio, hîc ſubjicere.*

In Dedicatione Ecclesiæ.

Serm. Cathol. pag. 485.

Mine gebſoþſa ða leoſoſtan ſe pillaþ ſume tihtenlice ſſpæce piþ eoſ habban be ðỳſſeſe cyſiclican mæſſunge. ⁊ eoſ læſan þ ge ſỳlſe beon Goðeſ tempel gaſtlice. nu ge hiſ eoſþlice tempel ſuſþiaþ; ſitoðlice on ðæſe ealoan. æ. pæſ anlipig huſ ðam ælmihtigan Goðe to puſþmỳnte aſæſeð on Judea ſice binnon þæſe bỳſig Hieſl'm. ⁊ ealle oþſe þeoða puſþoðon miſlice ðeoſolgỳlð. ⁊ ðam ſela templa aſæſðon. ⁊ mið andgitleaſum. ⁊ liſleaſum anlicnỳſſum aſỳlðon;

Fratres mei dilectiſſimi, ſermonem aliquem hortatorium, de encæniis hujus Eccleſiæ, apud vos habere volumus; vóſque docere, quòd Templum Dei ſpirituale vos ſitis: nunc Templum hoc terreſtre celebratis. In veteri quidem Lege domus erat ſingularis, *Omnipotenti Deo in honorem in Judæorum regno, intra Hieroſolymorum civitatem extructa, reliquaq; gentes omnes Idola varia venerabantur; iiſque templa multa extruebant, imaginibúſq; in-*

aꝑẏlðon; ꝥ anlipige Godeꝛ tempel pæꝛ punðoꝛlice gecpæꝛt. ðuꝛh gaꝛtlicum genẏnum; Dauid ꝛe mæꝛa cẏning hæꝛde gemẏnt ꝥ he polde ꝥ tempel aꝛæꝛan ðam ælmihtigan Gode to puꝛhmẏnde. ac he him ꝛæde ðuꝛh hiꝛ pitegan Nathan. ꝥ hiꝛ ꝛunu ꝛceolde ꝥ tempel aꝛæꝛan. ⁊ he polde him beon ꝛoꝛ ꝛæðeꝛ ⁊ him mið mildheoꝛtnẏꝛꝛe gẏnde ꝛtẏꝛan gif he ahꝛaꝛ unꝛihtlice ðẏde; Dauid ða ꝓixode on Judea lande ꝛeoꝛeꝛtig geaꝛa. ⁊ hiꝛ liꝛ leoꝛode Gode ꝛꝛiꝥe gecpemlice. ⁊ ðuꝛh ꝥone halgan gaꝛt ða Sealmaꝛ ꝛette. ðe ꝥe æt Godeꝛ loꝛꝛangum ꝛingaþ; æꝛteꝛ hiꝛ geendunge ꝛeng Salomonn hiꝛ ꝛunu to ꝓice. ꝛe luꝛode God ꝛona on hiꝛ geogoðe ⁊ geoꝛꝛꝛode him micele lac. ꝥ pæꝛon ðuꝛend ꝛealde onꝛægednẏꝛꝛa. æt anꝛe oꝛꝛꝛun ge; ẏꝛne ða on ðæꝛe ẏlcan nihte æteoꝛode him Dꝛihten on ꝛꝛeꝛne ðuꝛ cpeþende; Bide me loca hpæꝛ ðu pille ⁊ ic ðe ꝛẏlle; Ða cpæþ Salomon to Dꝛihtne; Ðu cẏðeꝛt micele mildheoꝛtnẏꝛꝛe ðinum þeoꝛum Dauide minum ꝛæðeꝛ. ꝥ he on ꝛoþꝛæꝛtnẏꝛꝛe ⁊ ꝓihtꝛiꝛneꝛꝛe leoꝛode ætꝛoꝛan þe. ⁊ ðu geuþeꝛt hiꝛ beaꝛne hiꝛ cẏneꝛice; Nu eom ic cnæplinge. ⁊ nẏtende mineꝛ ꝛeneꝛ. ⁊ ic eom geꝛet betpux ðinum ꝛolce. þe ne mæg beon getealð ꝛoꝛ þæꝛe micclan menigu; Foꝛgif me ꝓiꝛðom. ꝥ ic mage þin miccle ꝛolc gecẏꝛꝛian. ⁊ ic cunne tocnapan betpux god ⁊ ẏfel; Ða gelicode Gode þeoꝛ ben. ⁊ cpæþ to Solomone; Ðu ne bæde me langꝛum liꝛ. ne miccle pelan. ne þinꝛa ꝛeonda deaþ. ac bede me ꝓiꝛðomeꝛ. nu ꝛoꝛgife ic ðe eac ꝓiꝛe heoꝛtan to ðan ꝛꝛiþe ꝥ nan eoꝛþlic man næꝛ þin gelica. æꝛ þan þe þu pæꝛe. ne eac æꝛteꝛ þe ne biþ; ⁊ eac ic þe ꝛoꝛgife þæꝛ þe þu ne bæde.

ſanis, atque inanimatis implebant. Templum illud ſingulare mirificè erat, per myſteria ſpiritualia, fabrefactum. Magnus ille Rex David in animo habuit velle ſe Templum Omnipotenti Deo, in honorem ædificare: verùm illi per Prophetam ſuum Nathanem dixit, Quòd filius ejus Templum illud exſtrueret; quódque illi pater eſſet, illúmque corrigeret virgâ miſericordiæ, ſiquando injuſtè faceret. Tunc David in terra Judæorum quadraginta annos regnavit; vitâmque ſuam Deo perplacentem duxit; pérque Spiritum ſanctum hymnos poſuit, quos in laudibus Dei cantamus. Poſt mortem ejus Solomon filius ipſius regnum ſuſcepit; qui Deum in juventute ſua maturè dilexit, illíque magnam hoſtiam obtulit; millenáque erant ſacrificia in unica oblatione: Esce autem in eadem nocte Dominus in ſomno illi comparuit, ſic inquiens, En! Roga me quodcunque vis, tibíque dabo: *Tum Solomon dixit Domino,* Magnam tu miſericordiam famulo tuo Davidi patri meo promiſiſti, quòd ille in veritate & juſtitia vixerat coram te; túque ipſius filio regnum ipſius aſſignaſti. Nunc ego ſum adoleſcens, obitúſque mei ignarus; ſúmque inter populum tuum conſtitutus; qui pro multitudine magna numerari haud queat. Da mihi ſapientiam; ut magnum populum tuum inſtituere poſsim; quódque inter bonum & malum dignoſcam. *Tunc Deo placuit iſthæc ſupplicatio; dixítque Solomoni,* Tu vitam longam me non rogaſti, neque divitias multas, neque hoſtium tuorum necem: Sed me rogaſti ſapientiam: nunc tibi etiam cor ſapiens do: in tantum quòd nemo terreſtris tibi ſimilis foret, priuſquam tu eſſes, neque poſt te eſſet futurus: Tibíque etiam do quod tu me haud rogaſti, opes & gloriam, ità ut nullus Rex in pri-

ſtinis diebus tibi ſimilis eſſet: Si autem in viis meis ambulaveris,& præcepta mea cuſtodieris, ſicut pater tuus, tum dies tuos producam. Tunc Solomon experrectus eſt, ſomniúmque ſuum intellexit; illíque tantam ſapientiam & prudentiam, & cordis amplitudinem dedit, inſtar arenæ in maris litore: tantæque illi in manum opes venerant, quod in dies ſingulos convictus ejus ſibi cum familia eſſet triginta cori puræ ſimilæ, & reliquæ farinę cori ſexaginta: duodecem boves pingues, & viginti boves paſcuales, centum & viginti arietes,prętер venationem, & aucupium, majorúmque volatilium capturam. Quadraginta annos Hieroſolymis in pace regnabat, abſque omni pugna. Quadringentos & mille currus habuit,& duodecim millia equeſtrium. Parabolarum tria millia poſuit, & carminum quinque millia: Et diſputavit de quovis genere arborum, à procero cedri ligno,donec ad parvam hyſſopum devenerit: ſimilitérque de jumentis, & piſcibus, & volucribus diſputabat. Et de cunctis populis veniebant homines,ad audiendam ſapientiam Solomonis. Deo exſtruxit in honorem templum illud, quod Pater ejus exſtruere in animo habuit: qualis domus nulla altera in terra unquam erat exſtructa: Templum illud in longitudine ſexaginta cubitos, in latitudine viginti cubitos: in altitudine triginta cubitos: porticus illa orientalis erat in longitudine viginti cubitos,juxta templi latitudinem: erátque decem cubitos latum. Hæc fabrica lapidibus pretioſis, auróque rubro adeò ornata fuit, ut vobis enarrare haud poſsimus: totúmque fuit intra ſeptem annos abſolutum. Tunc Solomon ſophos ſuos omnes ad conſecrationem Templi convocavit, ibíq; ſacrificium multiplex Deo im-

pelan ⁊ pulðoꝛ. ꝛꝑa þ nan cẏnin�frac næꝛ þin ȝelica on æꝛꝛum ðaȝum. ⁊ ȝiꝛ ðu ꝓæꝛꝛt on minum ꝓeȝum ⁊ mine beboða hẏlꝛt ꝛꝑa ꝛꝑa þin ꝓæðeꝛ ðẏðe. ðonne ȝelẽnȝe ic ðine ðaȝaꝛ ; ðalomon apoc ða. ⁊ hiꝛ ꝛꝓeꝓen unðeꝛꝛtoð. ⁊ him ꝓoꝛȝeaꝛ þa Goð ꝛꝑa micelne piꝛðom. ⁊ ꝛnotennẏꝛꝛe. ⁊ bꝛaðnẏꝛꝛe heoꝛtan ꝛꝑa ꝛꝑa ꝛanð ceoꝛol on ꝛæ ꝛtꝛanðe; þim becomon eac ꝛꝑa micele ꝓelan to handa þ hiꝛ biȝleoꝓa ꝓæꝛ ælce ðæȝ mið hiꝛ hiꝛeðe. þꝛittiȝ mittan clæneꝛ meloꝓeꝛ. ⁊ ꝛixtiȝ mittan oþꝛeꝛ meloꝓeꝛ ; ⁊ ⁊þelꝛ ꝓætte oxa. ⁊ tꝓentiȝ ꝓelð oxan ; þunð teontiȝ ꝓeþeꝓa buton huntoþe. ⁊ ꝓuȝoloþe. ⁊ ȝemæꝛtꝛa ꝓuȝela; ⁊eoꝓeꝛtiȝ ȝeaꝛa he ꝛixoðe on þieꝛl'm on ꝛibbe. buton ælcum ȝeꝓeohte ; ⁊eoꝓeꝛ hunð ⁊ þuꝛenð cꝛæca he hæꝓðe. ⁊ tꝓelꝛ þuꝛenð ꝛiððenða; ⁊ꝛneo þuꝛenð biȝꝛꝓella he ȝeꝛette. ⁊ ꝛiꝛ þuꝛenð leoþa. ⁊ aꝛmeaðe be ælcũ tꝛneoꝛ cẏnne ꝓꝛam þam heaȝan ceðeꝛbeame. oþ þ he com to þæꝛe lẏtlan ẏꝛopan ; ⁊ac ꝛꝓẏlce benẏtenum. ⁊ ꝓixum. ⁊ ꝓuȝelum he ꝛmeaðe ⁊ oꝓ eallũ leoðum comon menn to ȝehẏꝛenne ðalomoneꝛ piꝛðom ; ⁊he aꝛæꝛðe Goðe to ꝓuꝛþmẏnte þ tempel ðe hiꝛ ꝓæðeꝛ ȝemẏnte to aꝛæꝛenne. ꝛꝓilc huꝛ ꝛꝑa nan oþeꝛ næꝛ næꝓꝛe on eoꝛþan aꝛæꝛeð ; þ tempel ꝓæꝛ on lenȝe ꝛixtiȝ ꝓæþma. on piðnẏꝛꝛe tꝛentiȝ ꝓæþma. on heahnẏꝛꝛe þꝛittiȝ ꝓæþma ; þ eaꝛt poꝛtic ꝓæꝛ on lenȝe tꝛentiȝ ꝓæþma. be ðæꝛ templeꝛ piðnẏꝛꝛe. ⁊ ꝓæꝛ tẏn ꝓæþma pið ; ðiꝛ ꝓeoꝛc ꝓæꝛ ꝛꝑa ȝeꝓaðoð mið ðeoꝛꝓuꝓþum ꝛtanum. ⁊ ꝓeaðum ȝolðe. ꝛꝑa ꝓe eoꝛ ꝓeccan ne maȝon. ⁊ ꝓæꝛ eall binnon ꝛẏꝓon ȝeaꝛum ȝeenðoð; ðalomon þa ȝeȝaðeꝛoðe ealle hiꝛ piꝛtan to þæꝛ templeꝛ halȝunge. ⁊ þæn ȝeoꝓꝓnoðe Goðe meniȝ-

ꝓealðe

ꝼealoe lac ; ꝥ ꝑæꝼon ȝeteal-
oe tꝛa ⁊ tꝛentiȝ ꝼuꝼenð oxena. ⁊
hunð tꝛelꝼtiȝ ðuꝼenð ꝼceapa. ⁊
ꝛe cyninȝ ȝebiȝeðum cneoꝛum
ætꝼoꝛan ꝑam ꝑeoꝼoðe hine lanȝ-
lice ȝebæð. ⁊ ꝥ mæꝛe huꝼ Goðe
betæhte. hi ⁊ hiꝛ ꝼolce to ȝe-
beðhuꝛe. ⁊ to tꝛymminȝe. ⁊ to
ȝeꝛcyðonyꝛꝛe ꝓiꝥ ælceꝛ yꝼeleꝛ
onꝛcyte ; ꝥe aꝛtoð ꝑa ⁊ ꝥ ꝼolc
ȝebletꝛoðe. ⁊ cꝑæꝥ ; ðy uꝛe
Ꝺꝛihten ȝebletꝛoð. ꝛeꝥe ꝼoꝛ-
ȝeaꝼ neꝛte ⁊ ꝛtilnyꝛꝛe hiꝛ ꝼolce
Iꝛꝛahel. æꝼteꝛ ðam ꝑoꝛðum ðe
he æꝛ ꝛꝑæc. ðuꝛh Moyꝛen hiꝛ
ꝥeoꝛan ; Uꝛ iꝛ lanȝꝛum to ȝeꝛec-
cenne ealle ða bletꝛunȝa. ⁊ ꝥan-
cunȝa ðe Salomon ða Goðe ꝛæ-
ðe on hiꝛ ꝼolceꝛ ȝeꝛihꝥe. ⁊ ꝥ
ꝼolc ꝛyꝥꝑan miþ bliꝥꝛe heoꝛtan.
on ðam eahteoꝛan ðæȝe ham ȝe-
ꝑenðe. ðanciȝenðe ðam ælmih-
tiȝan ealꝑa hiꝛ ȝoða ; Ðeoꝛ ꝑa-
cu hæꝼð ȝaꝛtlice ȝetacnunȝe ;
Soꝥlice Salomon iꝛ ȝeꝛeht ȝeꝛibꝛum. ꝼoꝛꝑan ꝥe he ⁊ ealle
hiꝛ leoða ꝑunoðon on ꝼulꝛe ꝛibbe ꝑa hꝑile ðe hiꝛ ðaȝaꝛ ꝑæ-
ꝑon. ꝥ ꝑæꝑon ꝼeoꝛeꝛtiȝ ȝeaꝑa ;

Þe hæꝼðe ȝetacnunȝe uꝛeꝛ hælenðeꝛ Cꝛiꝛteꝛ. ꝛeꝥe ꝼoꝛꝥi a-
ꝛtah oꝼ heoꝼenum to ꝥiꝛum miðan eaꝑðe. ꝥ he ꝑolðe man cynn ȝeꝛibbian. ⁊ ȝeꝥꝑæꝑlæcan to ðam heoꝼenlicum ꝛeꝑoðe. Spa ꝛꝑa Paulus ðeoða laꝛeoꝛ cꝑæꝥ ; *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum:* Se iꝛ uꝛe ꝛiþ. ꝛeꝥe ðyðe æȝþeꝛ to anum. ꝥ iꝛ enȝla ꝛeꝑoð ⁊ man cynn to anum ꝛeꝑoðe ; Be ðiꝛum ylcan cꝑæꝥ ꝛe hælenð ꝛylꝼ to hiꝛ leoꝑninȝ cniht̃um ; *Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis.* ꝥ iꝛ. ic ꝼoꝛlæte eoꝛ ꝛibbe. ⁊ ic ꝼoꝛȝiꝼe eoꝛ mine ꝛyþbe ; Se ȝeꝛibꝛuma Salomon aꝑæꝑðe ꝥ mæꝛe huꝼ oꝼ eoꝛþlicum antimbꝛe Goðe to puꝛþmynte. ⁊ ȝeꝛibꝛuma Cꝛiꝛt ȝetimbꝛoðe ða ȝaꝛtlican cyꝛcan. na miþ ðeaðum ꝛtanum. ac miþ lyþbenðum ꝛaꝑlum ; Spa ꝛꝑa ꝛe Apoꝛtol

molavit : numerabantur autem boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia. Rex etiam flexis genibus coram altari diu orabat ; Deóque domum illam magnificam tradidit; ſibi, populoque ſuo in oratorium ; & in munimentum, & in tutelam, contra omnis mali impetum. Adſtitit autem, illíque populo benedixit, & dixit ; Benedictus ſit Dominus noſter, qui requiem dedit, & tranquillitatem Iſraeli populo ſuo; ſecundùm verba quæ dudum locutus eſt, per Moſem famulum ſuum. *Nobis longum eſſet omnes recenſere benedictiones, & gratiarum actiones, quas Solomon Deo in conſpectu populi ſui protulit. Populus autem ille poſtea, mente alacri die decimo octavo domum rediit; Omnipotenti pro beneficiis ſuis omnibus gratias acturus. Hæc hiſtoria ſenſum habet ſpiritualem. Solomon quidem interpretatione eſt* Pacificus: *nam ille, totáque gens ſua, in pace plena, quantiſper dies ejus fuerunt, duravit : erántque anni quadraginta.*

Significationem is habuit noſtri Salvatoris Chriſti, qui pro nobis in hunc mundum è cœlis deſcendit : ut pacem humano generi redintegret, cœleſtíq; exercitui reconciliet. Sicut Paulus Doctor Gentium dixit; Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum: *hoc eſt, Angelorum exercitum, & humanum genus, in exercitum unum. De eodem hoc, ipſe Salvator diſcipulis ſuis dixit,* Pacem relinquo vobis: Pacem meam do vobis. *Pacificus ille Solomon, domum illam magnificam de materia terreſtri Deo in honorem exſtruxit: & pacificus Chriſtus Eccleſiam ſpiritualem, non de lapidibus inanimatis, ſed de viventibus animis fabri-*

Eph. 2. 14.

Joh. 24. 27.

Petrus appat to geleaffulne gelaþunge; he cpæþ genealæcaþ to þam lybbendum stane. Sefe is fram mannum apoppen. 7 fram Gode gecopen 7 geappunþod; 7 beoþ ge sylfe ofer dam stane getimbpode spa spa lybbende stanas on gastlicum husum; Crist is se lybbenda stan. þone apunpon da ungeleaffullan Judei. Ac se heofenlica fæder hine geceas æfter dære menniscnysse. 7 geappunþode. spa þ he hyltealle da gebytlu dære geleaffullan gelaþunge; & alle Godes cyncan stind getealde to anre cyncan. 7 seo is gehaten gelaþung. da getacnode þ an tempel de Salomon aræhte on dære ealdan æ; Nu synd se cristene menn Godes hus gehatene. Spa spa se Apostol Paulus cpæþ; *Templum dei sanctum est, quod estis vos.* þ is. Godes templ is halig. þ synd ge; & eft cpæþ se ylca Apostol; Nyte ge þ eopene lima synd dæs halgan gastes tempel. sefe on eop is; Fram dære tide unes fulluhtes punaþ se halga gast on us. 7 ealle englas. 7 ealle sihtpise men sindon his tempel; Forþi sceolon Cristene men da fulan leahtras forseon de se scicola deofol tæcþ. þ hi moton beon punþe dæs halgan gastes onpununge. sefe da clæn heortan lufaþ. 7 þa manfullan forbihþ; Se synd da lichlican stanas de beoþ ofer Criste getimbrode on gastlicum husum. forþan de manega cyncan synd spa spa se æfter sædon to anre getealde; Fela synd nu Godes hus. ac spa dea h an for dære anny sse dæs foþan geleafan. de hi ealle andettaþ; Fela deoda synd de mid mislicum geseotum God hersiaþ. ac spa deah hi habbað ealle ænne geleafan. 7 ænne soþne God punsiað. deah de heora geseotu 7 gebeohus manega synd; & alle da menigfealdan cyncan atеorias

cavit: sicut Apostolus Petrus ad fidelem Ecclesiam scripsit; Accedite, *inquit*, ad lapidem illum vivum, qui ab hominibus est abjectus, atque à Deo electus, & honoratus: & estote ipsi super illo lapide, tanquam lapides vivi in domibus spiritualibus ædificati. Christus *est* **lapis ille vivus*, *quem Judæi infideles abjecerunt: sed cælestis pater illum secundùm humanitatem elegit, & honoravit; ità ut omnia fidelis illius ecclesiæ ædificia sustineat. Omnes Dei ecclesiæ in ecclesiam unam adnumerantur: illáque dicitur* congregatio, *quam significabat unum illud templum, quod Solomon in veteri lege exstruxit. Nos autem homines Christiani, domus Dei vocamur: sicut dixit Apostolus*, Templum Dei sanctum est, quod estis vos: *iterúmq; idem Apostolus dixit*; Ignoratis quòd membra vestra sint Templum Spiritûs sancti qui est in vobis: *A tempore baptismi nostri Spiritus sanctus habitat in nobis. Et omnes Angeli, omnésque homines justi, templum ejus exsistunt. Ob id debent homines Christiani turpia isthæc despicere flagitia, quæ diabolus dolosus docet. Ut facti esse possent inhabitatio Spiritûs S. qui mundos corde amat, & flagitiosos declinat: nos viventes sumus lapides qui** super Christum *in domos spirituales sunt ædificati: quoniam ecclesiæ multæ, sicut antè diximus, in unicam adnumerantur. Nunc* multæ *sunt domus Dei, sed** *tamen* una propter unitatem veræ fidei, *quam illæ omnes fatentur. Multæ sunt gentes, quæ linguis variis Deum laudant; attamen habent illæ omnes unam* fidem, *unúmque verum* Deum *colunt; quamvis linguæ illis atque oratoria multiplicia exsistant. Ecclesiæ ille multiplices abeunt; Ec-*

1. *Pet.* 2. 4, 5.

* ergò Cephas ille. *vide pag.* 236, &c.

1. *Cor.* 3. 17.

1. *Cor.* 6. 19.

* Christiani omnes sunt Cephæ, utpote super Cephan, sc. Christum fundati. *vide pag.* 238.

* *vide pag.* 237 & 239. *lin.* 14.

ac ꝛeo ȝaꝛtlice ȝelaþunȝ þ ꝛıno ðа halȝan ꝛapla ðe Goꝺe ȝeþeoþ ðuꝑh puniaþ á. on ecnẏꝛꝛe mıð Goꝺe on heoꝛenan ꝑıceꝛ mẏꝑhþe ; Nu ꝛmeaþ ꝛum man. hu men maȝon beon Goꝺeꝛ huꝛ; ꝑe cpeþaþ þ Goꝺeꝛ hıꝑeð ıꝛ Goꝺeꝛ huꝛ; To hpan mæȝ ðıꝛ eoꝑþlice huꝛ ȝıꝛ hıt ẏꝺel ꝛtent. hıt ne bıð na huꝛ buton hıt beo mıð hıꝑeðe aꝛẏlleð ; Ne beo ꝑe to peallum oþþe to paȝum ȝepoꝑhte on ðæꝑe ȝaꝛtlican ȝebẏtlunȝe. ac ꝑe beoþ ꝛꝑa ðeah Goꝺeꝛ huꝛ ȝecıȝeðe. þ ıꝛ hıꝛ hıꝑeð. ⁊ he punaþ beꝛpux uꝛ. ⁊ ꝑe mıð hım on þæꝑe ecan punuȝe. ȝıꝛ ꝑe hıt nu ȝeaꝑnıaþ ; On eoꝑþlıceꝑe cẏꝑcan lıð ꝛtan oꝿeꝛ ꝛtane. ⁊ ælc beꝑþ oþeꝑne; ðpa eac on Goꝺeꝛ ȝelaþunȝe ða ȝeleaꝿullan ælc hẏlt hıꝛ æꝿteꝑȝenȝan up ðuꝑh laꝑe ⁊ ȝeþẏlðe oþ þ ꝛeo ȝetımbꝑunȝ becume toþam endenextan ꝑıhtꝑıꝛan. ⁊ ꝛe næꝿþ nænne æꝿteꝑȝenȝan ðe he beꝑan þuꝑꝿe; Soþlice ꝛe ealle ða ȝebẏtlu hẏlt. ⁊ hıne nan ne beꝑþ. ꝛe ıꝛ hælenð Cꝑıꝛt ðe uꝛ ealle ȝehẏlt. ⁊ uꝑe nan hıne healðan ne ðeaꝑꝿ ; Gıꝿ ꝑe ðeoplicoꝑ ẏmbe ðıꝛ ꝛꝑꝑeca ð. ðonne ꝑene ꝑe þ hıt ꝑıle ðıncan ðam unȝelæꝑeðum to menıȝꝿealð ; Ða menıȝꝿealðan lac ðe Salomon ȝeoꝿꝿnoðe Goꝺe æt þæꝑe ealðan cẏꝑc halȝunȝe. hæꝿðon ȝetacnunȝe ðæꝑa ȝaꝛtlıcꝑa oꝿꝿnunȝa. ðe ðæȝhpomlice beoþ nu ȝeoꝿꝿnoðe on Goꝺeꝛ cẏꝑcan. ꝛꝑa ꝛꝑa Cꝑıꝛt ꝛẏlꝿ hıt aꝛtealðe ⁊ tæhte; Goꝺeꝛ cẏꝑcan ȝeðaꝿenaþ halıȝnẏꝛ. ꝛꝑa ꝛꝑa ꝛe pıteȝa cpæþ; *domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudine dierum;* þ ıꝛ. Oꝑıhten þınum huꝛe ȝeðaꝿenaþ halıȝnẏꝛ. on ðaȝa langꝛumnẏꝛꝛe ; þ anðgıt ꝑe unðeꝑꝛtanðaþ ꝛꝑa. þ Goꝺeꝛ huꝛe ȝeðaꝿenaþ þ hıꝛ loꝿ ꝛẏ ðæꝑ ınne ȝeꝑunȝen on ȝeꝿettum timan. ðuꝑh clænum Goꝺeꝛ ðeoꝑum ; ðpa þeah ne maȝon manna heꝑunȝa Goꝺeꝛ mæꝑþa ȝemıccłıan. ac ða halȝan

cleſia verò ſpiritualis, ſanctæ ſcil. animæ, quæ vivunt Deo, *ſemper in æternum cum Deo, in cœleſtis regni gaudio perdurant. Nunc diſputant quidam, Quî poſſent homines domus Dei eſſe? Nos dicimus, quòd Dei familia, ſit Dei domus. Ad quid valet domus hæc terreſtris, ſi ſtet vacua: haud quaquam domus eſt, niſi familiâ impleatur. Neque ſumus nos in parietes, murósq; conflati in ſpirituali illo ædificio; ſumus tamen domus Dei vocati, hoc eſt, ejus familia; ille autem inter nos manet, & cum ipſo nos in æterna illa manſione, ſi nos illam nunc lucremur. In eccleſia terreſtri lapis lapidi incubat; altérque alterum ſuſtentat: ſic etiam* in Eccleſia Dei fideles, ſucceſſorem quiſque ſuum, per doctrinam & patientiam fulciunt; *donec ſtructura devenerit ad juſtorum ultimum, quíque nullum habet ſucceſſorem, quem ille portare indigeret. Ille quidem qui totum ſuſtentat ædificium, illúmq;* ſuffulcit nemo, *ille* (*inquam*) Jeſus Chriſtus *eſt, qui nos omnes ſuſtentat, illúmque nemo noſtrum ſuſtentare indiget. Si de hoc profundiùs loquamur, tum putamus id indoctis multiplex viſurum. Multiplicia illa ſacrificia, quæ Solomon, in veteris Eccleſiæ conſecratione Deo immolavit, oblationum habuerunt ſignificationem ſpiritualium; quæ quotidie in Eccleſia Dei nunc offeruntur: Sicut* Chriſtus *ipſe* inſtituit, docuítque; *Eccleſiam Dei ſanctitas decet:* Domum tuam decet ſanctitudo Domine, in longitudine dierum. *Hujus intellectum ità percipimus, quòd domo Dei conveniat, ut laus ejus inibi ſtato tempore per caſtos Dei miniſtros decantetur. Veruntamen haud poſſunt laudationes humanæ Dei honores ampliare: hymni vero ſacri* *Pſal.* 103. 5.

lofsangar fremiað ur to ecepe hælðe ; Godes cyncе ir upe gebeo hus. ac fra ðeah on ælcepe rtope re geleaffulla mot hine gebiddan to ðan ælmihtigan. þe on ælcepe rtope ir andpeard him to clipigendum ; Sum cpen pær on ðam dagum on rub dæle SABA gehaten. rnotep ⁊ pir. ða gehyrde heo Salomones hlisan. ⁊ com fram ðam rudepnum gemæpum to Salomone binnon Hierl'm. mid micelre fare ; ⁊ hire olfendar bæron rubepne pyrta. ⁊ deorpurðe gimrtanar. ⁊ ungenim goldes ; Seo cpen þa hæfde rpræc wið Salomone. ⁊ ræde him rpa hpæt rpa heo on hire heorta gepohte ; Salomon ða hi lærde ⁊ hire ræde ealra ðæra popda andgyt. Se heo hine axode ; Ða gereah reo cpen Saba Salomones pirdom. ⁊ ᵹ mæte templ ðe he getimbrod hæfde ⁊ ða lac ðe man Gode offrode. ⁊ ðær cynges menigfealdan denunga. ⁊ pær to ðan rpiðe ofpundrod. ᵹ heo næfde fullfor nænne gart. forþan ðe heo ne mihte na fulfor rmeagan ; ᵹeo cpæð ða to ðan cyninge ; Sod ir ᵹ pord þe ic on minum eardе gehyrde be ðe. ⁊ be ðinum pirdome. ac ic nolde gelyfan ær ðan ðe ic rylf hit gerape. nu hæbbe ic afandod ᵹ me nær be healfan dæle ðin mærð gecyðd ; ⁊ Mare ir ðin pirdom. ⁊ þin peorc ðonne re hlira pære. ðe ic gehyrde ; Sadige rind þine degnar. ⁊ þine þeoran þe rymle ætforan þe rtandaþ. ⁊ þine pirdom gehyraþ ; Gebletrod ry re ælmihtiga God þe þe geceas ⁊ gerette ofer Israhela nice. ᵹ þu domar rettert. ⁊ pihtpirnyrre ; ᵹeo forgeaf þam cyninge ða hund tpelftig punda golder. ⁊ ungenim deorpurþa pyrta. ⁊ deorpurþra gimrtana ; Salomon eac forgeaf ðære cpene rpa hpær rpa heo gyrnde æt him. toforan þære cynelican lace þe he hine geaf. ⁊

nobis *in æternam salutem prosunt. Ecclesia Dei nostrum est oratorium: Attamen in omni loco fideles possent adorare Omnipotentem, qui in omni loco illum invocantibus præsens exsistit. Regina quædam* * *SABA dicta, diebus illis fuit in parte Australi; prudens sapiénsque; audivit autē de fama Solomonis: Et ab austri finibus ad Solomonē intra Hierosolymos cum magno comitatu venit: Cujus Elephanti aromata australia, & gemmas pretiosas, innumerósq; thesauros adportabant. Tunc Regina cum Solomone sermonem habuit; illíque dixit, quicquid in corde suo cogitaverat. Tunc Solomon illam docuit, eíquerum istarum omnium quas sciscitabatur, sensum enarravit: hinc vidit Regina Saba Solomonis sapientiam ; templúmque illud magnificum quod ædificaverat, & hostiam, quæ Deo immolata fuit, & regis famulatum multiplicem; eratq; tam vehementer admirata, adeò ut nullum ulteriùs spiritum habuerat. Quoniam illa awpliùs ratiotinari haud posset. Regi ergo dixit ; verum est verbum illud, quod in terra mea de te, déq ; sapientia tua, audiveram: noluit tamen, priusquam id ipse viderem, credere : ego nunc exploravi, quòd nec pars gloriæ tuæ dimidia mihi diceretur. Major est sapientia tua, opúsque tuum ; quàm erat fama quam ipse perceperam. Beati sunt famuli tui, & ministri tui, qui coram te semper adstant, tuámq; auscultant sapientiam. Benedictus sit Omnipotens Deus qui elegit te ; téq ; Israelitarum regno præfecit, ut* judicia *ponas, &* æquitatem. *Illa Regi dedit centum viginti talenta auri, & innumera aromata pretiosa ; pretiosásque gemmas. Dedit quoque Solomon Reginæ quicquid ab illo ipsa petiit ; præter munus illud regium, quod ipsi dedit : rediitque ex*

* *l.* Sabæ.

ꝛ heo ȝepende ongean to hire ebele mid hire ðegnum; Salomon ða þær ȝemæꝛꝛod oꝼeꝛ eallum eoꝛþlicum cynegum. ꝛ ealle ðeoda ȝepilnodon þ hi hine ȝeꝛapon. ꝛ hiꝛ piꝛdom ȝehyꝛꝛdon. ꝛ him menigfealde lac bꝛohton; ðeo cpen hæfde ȝetacnunge ðæꝛa halȝan ȝelaþunge eallef Cꝛiꝛtenef folcef. þe com to ðam ȝefibꝛuman Cꝛiꝛte. to ȝehyꝛꝛenne hiꝛ pidom. ꝛ ða ȝodꝛpellican laꝛe þe he aꝛtealde. ꝛ be onlihtinge ðæꝛ foþan ȝelearan. ꝛ be þan topeaꝛdan dome. be ure faꝛle undeadlicnyꝛꝛe. ꝛ be hihte. ꝛ puldꝛe. ðæꝛ ȝemænelican æꝛiꝛtef; ðeo cpen com to Salomone mid micclum lacū. on ȝolde. ꝛ on deoꝛꝛuꝛþum ȝymꝛtanum. ꝛ pyꝛtbꝛæþum. ꝛ þ bæꝛon olfendaf; ðeo ȝeleafulle ȝelaþunȝ ðe cymþ of ælcum eaꝛde to Cꝛiꝛte. bꝛincþ him þaꝛ foꝛefædan lac æfteꝛ ȝaꝛtlicum andȝite; þeo ofꝛꝛaþ him ȝold. ðuꝛh foþne ȝeleafan; ꝛ pyꝛtbꝛæþaꝛ ðuꝛh ȝebedа; ꝛ deoꝛꝛuꝛþe ȝymmaꝛ. ðuꝛh fæȝefnyꝛꝛe ȝoddꝛa ðeapa ꝛ haliȝꝛa mæȝena; Be ðiꝛꝛefe ȝelaþunȝe cpæþ ꝛe piteȝa to Gode. *Adstitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* þ iꝛ. ðeo cpen ꝛtent æt ðinꝛe ꝛpyþꝛan. on ofeꝛȝyldum ȝynlan. ymbꝛcnyd mid menigfealdꝛe fahnyꝛꝛe; ðeo ȝaꝛtlice cpen Godeꝛ ȝelaþunȝ iꝛ ȝeȝlenceð mid deoꝛꝛuꝛþꝛe fꝛætepunȝe. ꝛ menigfealdum bleo ȝoddꝛa dꝛohtnunȝa. ꝛ mihta; þeo fæde Salomone ealle hire digelnyꝛꝛe ꝛ feo ȝelaþunȝ ȝeopenað Cꝛiꝛte hire ingehyd. ꝛ ða digelan ȝefohtaꝛ on foþre andetnyꝛꝛ; Olfendaꝛ bæꝛon þa deoꝛꝛuꝛþan lac mid þære cpene into Hieꝛl'm. foꝛþan þe þa hæþenan þe æꝛ pæꝛon ȝehoꝼoꝛodde þuꝛh ȝytꝛunȝe. ꝛ atelice þuꝛh leahtnaꝛ. bæꝛon þuꝛh heoꝛa ȝecynneonyꝛꝛe. ꝛ ȝeleafan. þa ȝaꝛtlican lac to Cꝛiꝛtef handum; ðeo cpen pundꝛode Salomonef

piꝛdomef.

*adverso cum famulis suis in patriam suam. Solomon ergò super reges omnes terrestres erat magnificatus: Gentésque volebant omnes ut illum viderent, ejúsque audirent sapientiam: & multiplicia ad illum munera offerebant. Regina illa significationem habuit sanctæ totius Christiani populi ecclesiæ, quæ ad Christum pacificum venit, sapientiam auditura suam, doctrinámque quam instituit Evangelicam: & de veræ fidei illuminatione: déque futuro judicio: de animæ nostræ immortalitate: & spe & gloria communis resurrectionis. Regina illa ad Christum venit cum muneribus multis in auro & gemmis pretiosis, aromatúmque odoribus: quæque portabant elephanti. Ecclesia illa fidelis, quæ ex*omni terra ad Christum venit, munera prædicta, juxta sensum spiritualem attulit: aurum illi per* fidem *veram obtulit: odorésque aromaticos per* orationes: *& gemmas pretiosas per bonorum* morum, vitutúmque *Sanctarum pulcritudinem. De hac ecclesia propheta Deum alloquitur*; Adstitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. *Regina spiritualis, Ecclesia Dei, ornatu pretioso variegata est; & multiplici bonarum conversationum virtutúmque colore. Narravit illa Solomoni arcana sua omnia. Ecclesia autem* Christo *suam aperit conscientiam; & arcanas per veram confessionem cogitationes. Elephanti munera spiritualia cum Regina in Hierosolymos portabant: quoniam gentiles, qui avaritiâ capti priùs erant, & flagitiis venenati, per conversionem suam fidémque, munera in Christi manus spiritualia adducebant. Regina mirata fuit sapientiam Solomonis, & ædificia sua, famula-*

* Ecclesia Catholica.

Psal. 45. 9.

ꝑıꝺomeꝛ. ⁊ hıꝛ ȝetımbꝑun-
ȝa. ⁊ ðenunȝa. ⁊ ꝛeo ȝelaþunȝ
punꝺꝺaþ Cꝑıꝛteꝛ ꝑıꝛðomeꝛ.
ꝑoꝑþan ðe he ıꝛ ꝛẏlꝁ ꝛoþ ꝑıꝛ-
ðom. ⁊ eal ꝑıꝛðom ıꝛ oꝁ
him; ꝺe ȝetımbꝑoꝺe ðe healı-
can heoꝁenan ⁊ ealne mıꝺðan
eaꝑð. ⁊ ealle ȝeꝛceaꝁta ȝeꝛette
on ðꝑım ðınȝum; *In menſura, &*
pondere, & numero, ꝺ ıꝛ on ȝemete.
⁊ on heꝁt. ⁊ on ȝetele; Cꝑıꝛtes
ðenunȝ ıꝛ uꝑe hæl. ⁊ ꝑolca alẏ-
ꝛeonẏꝛ. ⁊ ða ꝛınð ȝeꝛælıȝe ðe
hım ðenıaþ to ȝecꝑemeðnẏꝛꝛe
on ðam ȝaꝛtlıcum ȝeꝑẏnum ;
ðeo cꝑen ꝛæðe ꝺ hıꝑe næꝑe be
healꝁan ðæle ȝeꝛæð beSalomoneꝛ
mæꝑꝺe. ⁊ ꝛeo ȝaꝛtlıce cꝑen Goð-
eꝛ ȝelaþunȝ. oþþe ȝehꝑılc halıȝ
ꝛaꝑul. ðonne heo cẏmþ to ðæꝑe
heoꝁenlıcan Hıeꝑuꝑalem. ðonne
ȝeꝛıþ heo mıcele maꝑan mæꝑꝺe. ⁊
ꝑulðoꝑ. ðonne hıꝑe æꝑ on lıꝁe
ðuꝑh ꝑıtegan oþþe Apoꝛtolum
ȝecẏðo ꝑæꝑe; Ne mæȝ nan eaȝe
on ðıꝛum lıꝁe ȝeꝛeon. ne nan
eaꝑe ȝehẏꝑan. ne naneꝛ manneꝛ
heoꝑte aꝛmeaȝen. ða ðınȝ ðe
God ȝeaꝑcaþ ðam ðe hıne luꝁı-
aþ ; Ða ðınȝ ꝑe maȝon beȝẏ-
tan. ac ꝑe ne maȝon hı aꝛmea-
ȝan. ne uꝛ næꝁꝑe ne aþꝑẏt ðæꝑa
ȝoða ȝenıhtꝛumnẏꝛ; Cꝑıꝛt ıꝛ
ealꝑa cẏnınȝa cẏnınȝ. ⁊ ꝛꝑa ꝛꝑa
ealle ꝑeoða polðon ȝeꝛeon ꝑo-
ne ȝeꝛıbꝛuman Salomon. ⁊ hıꝛ ꝑıꝛðom ȝehẏꝑan. ⁊ hım mıꝛlıce
lac bꝑohtðon. ꝛꝑa eac nu oꝁ eallum ꝑeoꝑðum ȝeꝑılnıaþ men to
ȝeꝛeonne ðone ȝeꝛıbꝛuman Cꝑıꝛt ðuꝑh ȝeleaꝁan. ⁊ ðone
ȝoðꝛpellıȝan ꝑıꝛðom ȝehẏꝑan. ⁊ hı hım ðæȝhꝑomlıce ða
ȝaꝛtlıcan lac ȝeoꝁꝁnıað on menıȝꝁealðum ȝemetum; ꝑe
ꝑẏlla ð eac ꝛecȝan hu ꝛe Apoꝛtol Paulus ꝛꝑæc be ðæꝑe ȝe-
tımbꝑunȝe ðæꝑe ȝeleaꝁullan ȝelaþunȝe; ꝺ cꝑæþ be ðam
ȝꝑunðealle; *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod*
poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus; ꝺ ıꝛ. ne mæȝ nan man lecȝan
oþeꝑne ȝꝑunðeall on ðæꝑe halȝan ȝelaþunȝe. butoꝛ ðone
ðe ðæꝑ ȝeleð ıꝛ. ꝺ ıꝛ ꝺælenð Cꝑıꝛt; ꝺ ıꝛ ꝛe ȝꝑunðeall
ðæꝑe

túmque: & eccleſia ſapientiam Chriſti miratur, quoniam ipſe vera eſt ſapientia: omníſque ab illo ſapientia exſiſtit. Ille cælos ſublimes, totúmq; mundum exſtruxit, omnéſque creaturas in tribus, in menſura, & pondere, & numero *poſuit.* Chriſti cultus *noſtra ſalus eſt, populíque liberatio: iíque ſunt beati, qui in myſteriis ſpiritualibus ad placendum ei famulantur. Regina dixit,* Quòd nè dimidia pars glorię Solomonis illi diceretur: *Regina autem ſpiritualis, Dei eccleſia ſive ſancta quævis anima, cùm cæleſtes Hieroſolymos advenerit, tunc gloriam, & ſplendorem multò majorem cernit, quàm antea illi in vita per Prophetas, vel Apoſtolos dicebatur:* Nec oculus potuit ullus in vita hac videre, nec auris ulla audire, nec ullius cor hominis rem illam contemplari, quam Deus iis qui diligunt illum, præparavit. *Hæc poſſimus conſequi;* [*mente*] *verò aſſequi haud poſſumus: neque illorum bonorum ſaturitas nos unquam ſatiabit. Chriſtus eſt Rex omnium regum: & ſicut gentes omnes Solomonem pacificum videre volebant, ejúſque audire ſapientiam, illíque miſcellanea munera offerebant; ſic ex omnibus utique nationibus velint homines Chriſtum illum pacificum per fidem cernere, & evangelicam audire ſapientiam; quíque munera ſpiritualia multiplici modo quotidie ad illum offerunt. Volumus inſuper dicere, quid Apoſtolus Paulus de hoc ædificio, fidelium ſcil. eccleſia, dixerit. De fundamento illo dixit,* Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus. *Ille ſpi-*

1.Cor.2.9.

1.Cor.3.11.

ðæꝑe

ðæpe ȝaptlican cýpcan. ppa ppa pe eop æp pæðon; Se Apoptol cpæþ. Spa hpa ppa ȝetimbpaþ open þipum ȝpunopealle ȝolo oþþe peolpop. oþþe deoppupþe ptanap. oþþe tpeopa. ptpeap. oþþe ceap. anep ȝehpilcep manner peopc bip pputel; Godep ðæȝ hi ȝerputelaþ. ponþan þe he bip onpýne æteopoð. ⁊ þ pýp apandað hpilc heopa ælcep peopc bip; Gip hpæp ȝetimbpunȝ ðuphpunað. ⁊ þam pýne pipptent ðonne undepfehþ pe pýphta eðlean æt Godе hip peopcep; ⁊ Gip hpæp peopc ponbpýnþ he hæfþ þone heapm. ⁊ bip ppa þeah ȝehealden ðuph þ pýp; Ðap popo pe ne maȝon buton micele pýphte tpahtnian; Ðuph þ ȝolð pe undepptandaþ ȝeleapan ⁊ ȝoð inȝehýð; Ðuph þ peolpop pihtlice ppræce ⁊ ȝetinȝnýpre on Godep lape; Ðuph þa deopputhan ȝýmptanap. halize mihta. ⁊ pefe þýllic peopc ȝetimbpaþ on Godep ȝelaþunȝe. ne mæȝ þ pýp on ðomep ðæȝe hip ȝetimbpunȝe ponniman. ponþan ðe þ pýp ne depaþ ðam ȝoðum þeah þe hit tintpeȝize ða unpihtpipan; Golð ⁊ peolpop ⁊ deopputhe ptanap beoþ on pýpe apandode. ac hi ne beoþ ppa þeah mið ðam pýpe ponnumene. Spa eac ða ðe habbaþ ȝode peopc. ne ðoliað nane pinunȝe on ðam bpaðum pýpe þe open ȝæþ ealne miðdan eapð. ac hi papaþ þuph þ pýp to Cpipte buton ælcepe ðape. ppilce hi on punnan leoman papon; Sepe ȝetimbpaþ open þam ȝpunopealle tpeopa. oþþe ptpeap. oþþe ceap. untpýlice he mæȝ pitan þ hip peopc pceal on ðam micclum pýpe ponbýnnan. ⁊ he hæfþ ðonne heapm hip peopcep. ⁊ bip ppa ðeah ȝehalden ðuph þ pýp; Ðuph ða tpeopu. ⁊ þam ptpeape. ⁊ þam ceape pind ȝetacnode leohtlice pýnna. ðe beoþ ðuph þ pýp apeopmode. ⁊ pe pýphta hæfþ pite þæp peopcep. bip

ritualis ecclesiæ fundamentum est; sicut vobis prius diximus. Apostolus ait, Quisquis ædificat super fundamentum hoc, aurum, vel argentum, vel gemmas pretiosas, vel ligna, fœnum, stipulámve: uniuscujusque opus manifestum erit. Dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur: iste autem ignis probabit, quale ipsorum cujusque opus sit. Si cujus opus manserit, igníque isti obstiterit, tum operarius mercedem à Deo operis sui accipiet. Si cujus opus arserit, habebit detrimentum; erítque tamen per ignem salvus. *Hanc sententiam haud possumus absque ingenti* metu exponere. Per aurum intelligimus fidem, bonámque conscientiam: per argentum, rectum sermonem, & in doctrina Dei, eloquentiam: per gemmas pretiosas, sanctas virtutes. Quique hujusmodi opus ædificat in ecclesia Dei, haud potest ignis* ille *in die* judicii *ædificium ejus absumere:* ille *enim ignis non nocet bonis, quamvis injustos torquet. Aurum, argentum, & gemmæ pretiosæ in igne erunt explorata; non erunt tamen per ignem absumpta. Sic etjam qui opus bonum habent* nullum, *patientur* supplicium *in spatioso* illo *igne, qui per* totum mundum *grassatur; sed per ignem* illum *absque omni nocumento* ad* Christũ *transeunt, quasi in sole aprico ambulassent. Qui super fundamentum illud ligna, sive fœnum, sive stipulam ædificat; indubitanter scire posset, quòd opus suum in tanto igne exarserit: operisque habuerit detrimentum: fuerítque tamen per ignem* illũ *salvus.* **Per ligna, fœnum, stipulámque, peccata significantur levia; quæ per ignem* illum *emendantur: operarius autem operis sui*

1. Cor. 3. 12.

* *Ergò nec præ metu, hinc purgatorii inconcussum ponere fundamentum. vid. Augustin. de fide & operib. cap. 15.*

* *Hîc nocumentum piorum, opponitur supplicio impiorum: ergò hodiernum Purgatorium non intelligit.*

* *vide marginem infrà.*

bıþ ſpa þeah aſeoſmoð þuſh ꝥ ſýſ ⁊ ſıþþan becýmþ þuſh maſan eaſ-ſoþnýſſe to Goðeſ ſıce; Soþlice ſeþe þa heaſoð leahtaſ ſýnch ⁊ on þam ȝeendaþ he mot ſoſbýſnan on þam ecum ſýſe. ⁊ ſpa ðeah þa ſpæſan ſýnna ne beoþ næſſe aſeoſmoðe. ſoſ naneſſýſneſ ælıncȝe; Ða leohtan ȝýltaſ ſınð ýðele ſpſpæca. ⁊ ꝥ man unðeſſo on æte ⁊ on pæte. maſe þonne hıſ lıchaman neoð ſý. ⁊ ꝥ he oftoſ pıſeſ bnuce þonne he ðo ſoſ beaſneſ ȝeſtſeone. ⁊ ꝥ man cýðe buton ſtſeone ſne ıntınȝan oþþe oþſum olæce mıð learne lýſſetunȝe oþþe man bıðdendne þeaſſan mıſſæce oþþe æſ mæle hıne ȝeſeoſðıȝe. oþþe unȝemetlice ȝæmnıȝe; þaſ ⁊ þýllıce ſınð þaſ lýtlá ȝýltaſ þe maȝon beon þuſh þam ſýſe ſoſnumene. ſpa ſpa tſeopa oþþe ſtſeaſ oþþe ceaſ; Ðaſ þýllıce ȝýltaſ ne maȝon uſe ſaſla oſſlean. ac hı maȝon hı aplætan ⁊ Goðe laþettan. ⁊ ȝıf ſe hı ſýlf pılleſ on anðeſenðum lıſe ne ȝebetaþ. ſe ſceolon neaðunȝe on þam pıtnienðlıcum ſýſe hı ȝeþſopıan; Nu uſ ðıncþ ſpıþe teaſt pıte ꝥ an uſe ſınȝſa on ſýſ becume. ⁊ hpæt bıþ þonne eal ſe lıchama. ⁊ ſeo ſapul ſamoð þſopıaþ on þam bſaðum ſýſe ðe ealne mıððan ȝeaſð oſeſſȝæð;

Fela ſınð eac pıtnienðlıce ſtopa ðe manna ſapla ſoſ heopa ȝýmeleaſte on ðſopıaþ. be heopa ȝılta mæþe æſ ðam ȝemænelıcum ðome. ſpa ꝥ hı ſume beoþ ſullıce ȝeclænſoðe. ⁊ ne ðuſſon naht þſopıan on þam ſoſeſæðan ſýſe; Ða heaſoð leahtaſ ſınð Manſlıht. Cýſcbſæce. ⁊ ꝥ man oþſeſ manneſ pıſ hæbbe. ⁊ leaſ ȝepıtnýſſe. Stala. ſeaſlac. ȝıtſunȝ. ýðel ȝýlp. Moðıȝnýſ. anða. ⁊ ſınȝal oſeſoſenc. Hæþenȝýlð. oſýcſæſt. pıccecſæſt; ⁊ Ðaſ ſýnna ⁊ oþþe ðýllıce ne beoþ na aſeoſmoðe on þam pıtnıȝendo-

pœnam habebit : veruntamen per ignem illum *emendabitur; & poſtea per difficultatẽ magnam ad regnum Dei perveniet. Qui capitalia quidem flagitia perpetraverit, ínque iis* [*vitam*] *finierit, in* æterno *illo exardebit igne : attamen gravia illa peccata per ignis conflagrationem nullius erunt emendata.* Leves reatus ſunt colloquium otioſum; quódq; in cibo, potú que, plus quàm corpus indiguerit, quis ſuſcipiat; quódque uxore fruatur ſæpiùs, quàm ut procreandis liberis operam daret : & quòd niſi corrigendi gratiâ, quis objurgaverit : aliíſve mercatur â falſâ fuerit inſidiatus : vel mendicantem pauperem perperam tractarit : vel ante horam ſe refecerit, vel immoderatè luſit averit. Hæc, & hujuſmodi, parvi* ſunt reatus, quæ per ignem* illum *ſicut ligna, vel fœnum, ſtipuláve, abſumi poſſunt. Hujuſmodi reatus haud poſſunt animam noſtram interimere; poſſunt tamen illam deturpare, Deóque ingratum facere : síq; nos iſthæc in vita præſenti haud emendaverimus, nos oportet invitos in igne iſto* excruciante, *pro ipſis perpeti. Nunc nobis pœna perquàm acris videtur, quòd digitorum unus noſtrorum in ignem venerit; & quid futurum quando totum corpus, animáque ſimul, in igne illo ſpatioſo, qui totum pertranſibit mundum, patiantur.*

* *Sed peccatum omne per ſe mortale eſt. vide* Ezech. 18.20. Rom. 6.23.

* *Sed annon primò è ſolo dogmate Gregorii primi vide RR. Armach. Anti-Jeſuit.* De Purgat. p. 175

Multa quoq; ſunt ſupplicii loca, in quibus animæ humanæ pro negligentia ſua, juxta reatus ſui menſuram, ante judicium illud commune cruciantur : ità ut iſtorum quidam plenè purgentur; neque in igne illo prædicto aliquid pati indigeant. Capitalia flagitia ſunt homicidium, eccleſiarum irruptiones, & uxoris alterius poſſeſsio, falſúmque teſtimonium, furtum, latrocinium, avaritia, inanis gloriatio, ſuperbia, invidia, & quævis inebriatio, idololatria, artes magicæ, veneficia. Hæc aliáque ſimilia peccata, in igne illo*

* *Quæ ſententia, vix dogmatica Eccleſiæ, nedum Catholica dici meretur. vide Serm. Cath.* De Fide Cathol. *p.* 119. *&* 507.

nıȝendo-

nigenolicum fyfe. ac ða þe on fpilcum leahtfum heofa lif ge-endiaþ beoþ betæhte to þan ecan fyfe þonne Cnift cpyþ; *Difcedite à me maledicti, &c.* Gepitaþ fpam me ge apýfnigeðan into þan ecan fyfe. ðe ðam ðeofle if gegearcoð ⁊ hif apýfgeðum engum; ⁊ if nu fofþi micel neoð gehpilcum men þ he hif gyltaf æghep ge þa læffan ge ða manan fýlfpilleſ gebete. ⁊ mið foþfe behneoffunge hif fcýppend gegladige. ðone ðe he æf mið fofferpennýffe geæbiligðe. þ he ne ðurfe becuman to ðam teaftum bnýne. ne hufu to ðan ecan fofþýfnðe. ac geearnigé fpiþof þ ece lif mið Goðe. ⁊ mið eallum hif halgum;

Quiſq; Chriſtianorum hominum ſciat, quòd neminem oporteret pecunias *pro Eccleſia* Dei *accipere. Quod ſi quis fecerit,* [*ſciat*] *quòd ſponſam Dei, hoc eſt, Eccleſiam pro nummo vendat. Tum qualis Judas erat, qui pro Chriſto à Judæis nummum acceperat; Quique, ut Judas, unà in æterno patietur, niſi in vita apud Deum priùs emendaverit. Nè quiſquam Laicus præſumat, prædicandi munus, ſive principatum in miniſtros Dei exercere. Quî poſſit vel quî auſit Laicus quiſpiam Chriſti paroecias ad ſe, per rectoris* officium *vendicare. Nec ob id ordinatus aliquis ſibi vendicet, ut Chriſti* vice *in ſanctam ſuam fungatur familiam, niſi munus hoc à Divinis doctoribus illi demandetur. Si quis Laicus monaſterium aliquod velit exſtruere, vel reparare; Deo tradat quicquid in hoc inſumpturus ſit: atque inibi familiam ex ſanctorum doctorum conſilio collocet: nec unquam quis Laicus principatum in ordinatos Dei famulos exerceat: Quod ſi quis fecerit, ſciat hoc contra Chriſti omniúmque ſanctorum ejus inſtitutionem feciſſe. Quoad mundum poſ-*

Þite gehpa cnifteníra manna þ nan man ne fceal fceattaf niman fof Goðef cýncan; Gif hit þonne hpa ðeþ þ he Goðef bnýðe þ if feo cýnce fiþ feo fýlle. þonne biþ he Judan gelic ðe fof Cnifte æt þam Judeum feoh genam. ⁊ he fceal mið Judan on ecnýffe ðnofian. buton he hit on lifre fiþ Goð æf gebete; Ne geðýfftlæce nan læfeðe nan þ he pifffunge ofþe ealðofðom healðe ofef Goðef þeofum; þu mæg ofþe hu ðeaf ænig læfeðe man him to geteon þuh niccetefne Cnifteſ pican; Ne fuffon nan gehaðoð man ne fceal him to geteon þ he Cnifte fpeligе ofef hif halgan hineð buton him feo notu fpam Goðef laneofum betæht fý; Gif fe læfeða man pile fum mýnftef afæfan. ofþe gegoðian. betæce he Goðe fpa hpæt fpa he ðæf to ðeþ. ⁊ gefettte þone hineð be healicna laneofa næðe. ⁊ næffne fe læfeða man ne healðe ealðonfcipe ofef gehaðoðum Goðef ðeofum; Gif hit ðonne hpa ðeðe pite he þ he ðeþ ongean Cnifteſ gefetnýffe ⁊ ealna hif halgena;

ȝena ; Foꝛ poꝛulꝺe he moꞇ Goꝺeꝛ ꝺeoꝛum ꝓýlꝛꞇan. ⁊ lætan hi lýbban be heoꝛa boca ꝓiꝛꝛunȝe. ⁊ heoꝛa ȝaꝛꞇlican ealoꝛeꝛ

ſet famulos Dei adjuvare, illóſque ſinat juxta librorum ſuorum inſtitutionem, & ſpiritualis Patris ſui doctrinam vivere.*

* Sax. *Seniorii.*

ꝓæcunȝe;

Þe habbaþ nu ȝeꝛæꝺ be Goꝺeꝛ cýꝛican. æȝþeꝛ ȝe be ꝺæꝛe ealꝺan. ȝe be ꝺæꝛe niꝛan ; Nu biꝺꝺe ꝓe ꝺone ælmihꞇiȝan ƿælenꝺ. ꝓ he uꝛ ꝓuꝛh hiꝛ miloheoꝛꞇnýꝛꝛe ȝeclænꝛiȝe ꝛꝛam uꝛum ꝛýnnum. ⁊ uꝛ ȝelæꝺe ꞇo ꝺæꝛe ecan ȝelaþunȝe heoꝛenan ꝓiceꝛ. on ꝺam ꝓe he ꝓixaþ miꝺ hiꝛ ȝecoꝛenum halȝum. miꝺ hiꝛ ælmihꞇiȝan Fæꝺeꝛ. ⁊ ꝺam halȝan Gaꝛꞇe. on ealꝛa poꝛulꝺa poꝛulꝺ ; Amen.

Jam modò de Eccleſia Dei cùm Veteri, tum Nova diximus. Nunc omnipotentem Jesum *oremus, ut per miſericordiam ſuam nos à peccatis noſtris* * purgare *velit; nóſque in æternam Eccleſiam ducere cœleſtis* regni, *in quo* regnat *cum electis ſanctis ſuis; cum Omnipotente Patre ſuo, Spiritúque ſancto in omnia ſecula ſeculorum. AMEN.*

* *nam ſanguis Chriſti unicum purgatorium.* 1. *Joh.* 1. 7.

Cap. 5.

Ut idem puerum comitis orando, à morte revocaverit.

Eft oþþe ꞇiꝺe ꝓæꝛ ꝛe B'. ȝelaꝺoꝺ ꝛumeꝛ ȝeꝛiþeꝛ cýꝓiceaꝛ ꞇo halȝianne. ꝛe ꝓæꝛ haꞇen

* Joꝺi. B * Aꝺꝺi. miꝺ ꝺý he ꝺa ꝺa abeꝺenan ꝺenunȝe ȝeꝛýlleꝺ hæꝛꝺe. ꝺa bæꝺ ꝛe ȝeꝛiþ hine ꝓ he eoꝺe in ꞇo anum hiꝛ ȝeꝛeꝓena ꝛe ꝓæꝛ miꝺ ꝺa ȝꝓimmeꝛꞇan unꞇꝓumneꝛꝛe heꝛiȝaꝺ ⁊ ꝺꝛýcceꝺ. ꝛꝓa ꝓ he ꝓæꝛ lama ⁊ eallꝓa hiꝛ lima ꝺenunȝe * benum. ⁊ beꝛcýꝓeꝺ. ⁊ monnum ȝeꝛepen ꝓæꝛ. ꝓ he æꞇ ꝓoꝛþꝓoꝛne ꝓæꝓe ; Fæꝛ him eac * ꝓꝓuh ȝeȝeaꝓꝓoꝺ. ⁊ ȝeꝓoꝛhꞇ. on ꝓæꝓe he ꝓoꝛþꝓeꝓeꝺ bebýꝓiȝeꝺ beon ꝛceolꝺe ; Ðo æꞇýcꞇe ꝛe ȝeꝛiþ eac ꝛꝓýlce hiꝛ benum. ꝓ he ꞇeaꝓaꝛ ȝeaꞇ ⁊ ꝓeoꝓ ⁊ ȝeoꝓnlice bæꝺ. ⁊ halꝛoꝺe ꝓ he ꞇo ꝺam unꞇꝓuman men ꝓneoꝺe. ⁊ hine ꝓoꝓe ȝebæꝺe. ⁊ ꝛæꝺe ꝓ he him leoꝓ ꝓæꝓe ⁊ hiꝛ liꝓ nýꝺ behoꝓlic ; ⁊ cꝓ'. ꝓ he ȝelýꝓꝺe ȝiꝓ he hiꝛ hanꝺa hine onȝeꝛeꞇꞇe ⁊ hine bleꞇꝛian poloe ꝓ him ꝛona ꝛel ꝓæꝓe ; Ða eoꝺe ꝛe B'. ꝓiꝺeꝓ in ꞇo him ⁊ hine neah ꝓoꝓþꝓoꝓe ȝeꝛeah. ⁊ ꝓa men ealle unꝓoꞇe ꝺe him æꞇ * ꝓæꝓon. ⁊ ꝺa ꝺꝓuh be him ȝeꝛeꞇꞇ. on ꝺæꝓe he ꞇo býꝓiȝenne ȝeꝛeꞇeꝺ beon ꝛceolꝺe ; Ða ꝛanȝ he oꝓaꞇionem oꝓeꝓ hine. ⁊ hine bleꞇꝛoꝺe ⁊ ꝛenoꝺe. ⁊ ꝺa he

* benumen. B. & C.

* ýmbꝛꞇoꝺon B.

Alio item tempore vocatus ad dedicandam Eccleſiam comitis, vocabulo Addi, cùm poſtulatũ compleſſet miniſteriũ, rogatus eſt ab eodẽ comite, intrare ad unum de pueris ejus, qui acerrimâ ægritudine premebatur; ità ut deficiente penitus omnium membrorum officio, jam jámque moriturus eſſe videretur. Cui etiam loculus jam tunc erat præparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lacrymas precibus, diligenter obſecrans ut intraret oraturus pro illo ; quia multùm neceſſaria ſibi eſſet vita ipſius. Crederet verò, quia ſi ille ei manum imponeret, atque eum benedicere voluiſſet, ſtatim meliùs haberet. Intravit ergò illò Epiſcopus, & vidit eum, mœſtis omnibus, jam morti proximum, poſitúmque loculum juxta eum in quo ſepeliendus poni deberet. Dixítque orationem, ac benedixit

uꞇȝan

utzan polde. ða cp'. he þ ȝepu-
*ſpe- nalicé poſpo ðaſa *ſpeſſenoſa.
ſpizen. Tſuma þe hſaþe ⁊ pel ; Ða pæſ
oſa. B. æftep ðýſſum ðe hi æt beode ⁊
æt ſpæſendum ſæton. ða ſende
ſe untſuma man to hiſ hla-
ſoſde. bæð þ he him onſende pi-
neſ onðſincan. cp'. þ hine þýſ-
ſte ; Ða pæſ he ſpýþe ȝefeon-
de þ he ðſincan mihte. ſende
*an him * ȝlæſ fæt full pineſ ⁊ þ ſe
ȝlæſ.B. B'. ȝebletſode ; Sona ſpa he hit
ȝeðſuncen hæfde. ſpa aſaſ he in-
ſtæpe. ⁊ þæne ealdan untſum-
nerſſe ȝetſumað pæſ. ⁊ hine ȝe-
ȝýnede mið hiſ hſæglum ⁊ ut
þanon eode. ⁊ eode to ðam B'. ⁊
hine ȝnette. ⁊ ða ymbſittenð-
an. ⁊ cp'. þ hine lýſte mið him
etan ⁊ ðſincan ; þeton hi hine
ſittan mið him to ſpæſendum.
⁊ ſpýþe ȝefeonde pæſon be hiſ
ȝeſynto. ⁊ hælo ; ðæt he. ⁊ ſpæſende ðeah. ⁊ ðſanc. ⁊ bliſ-
ſode mið him. ⁊ moniȝ ȝeaſ æftep ðiſum liſede. ⁊ on ðæſe
ylcan hælo apunode ðe he onſenȝ ; Ðiſ pundoſ ſe ȝemýne-
ȝoda Abbað ſæde. þ hit ne pæſe him ⁊ſeaſðum ðuſ ȝeſoſ-
den. ac þ ða hit him ſæðan ðe ðæſ ⁊ſeaſde pæſon ;

eum,& egrediens dixit ſolito conſolantium ſermone : Bene convaleſcas, & citó. Cúmque poſt hæc ſederent ad menſam,miſit puer ad Dominum ſuum, rogans ſibi poculum vini mittere quia ſitiret. Gaviſus ille multùm quòd bibere poſſet, miſit ei calicem vini benedictum ab Epiſcopo. Quem ut bibit, ſurrexit continuò & *veterno infirmitatis diſcuſſo, induit ſe ipſe veſtimentis ſuis, & egreſſus indè intravit & ſalutavit Epiſcopum & convivas, dicens quod ipſe quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Juſſerunt eum ſedere ſecum ad epulas,multùm gaudentes de ſoſpitate illius. Reſidebat; veſcebatur; bibebat; lætabatur; quaſi unus è convivis agebat. Et multis poſt hęc annis vivens, in eadem quam acceperat ſalute,permanſit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non ſe præſente factum, ſed ab his, qui præſentes fuerunt, ſibi perhibet eſſe relatum.

* veternâ infirmitate. *T.*

Cap. 6.

Ut clericum ſuum cadendo contritum, orando ac benedicendo, à morte revocaverit.

Nſr þ punðoſ to ſoſſſýȝi-
enne þ heſebalo ſe Cſi-
ſtes ðeoſ ſæðe ſſom him. * ⁊ þ
eac ſſýlce beon ȝeſoſðen on
him ſſylſum ; Þæſ he ða on hiſ
ȝefeſſſcipe ðſohtienðe. ⁊ eſt
þæſ Abbað on þam mynſtſe æt
*ȝemæ- þam *ȝemýþum Ðyne ſtſneameſ ;
num.C. Cp'. he þæſ B'. liſ ſſa ſſýþe ſſa
monnum hiht iſ to ehtienne. þ
ic anðeaſð ȝeaſſe cuþe. þuſh
eall ic hine ȝemette biſcope
þýſſe beon ; Ge eac hſýlceſe ȝe-
*hſæð. eaſſnunȝe he * hæfeð pæſe mið
B. moniȝum oþſſum. þeah ſſiþoſt

NEque hoc ſilentio prætereundum arbitror, quod famulus Chriſti * Herebaldus in ſeipſo ab eo factum ſolet narrare miraculum. Qui tunc quidem in clero illius converſatus,nunc in monaſterio quod eſt juxta oſtium * Tini fluminis Abbatis jure præeſt. Vitam, inquit, illius (quantùm hominibus æſtimare fas eſt) quam præſens optimè cognovi, per omnia Epiſcopo dignam eſſe comperi.Sed & cujus meriti apud internum teſtem habitus ſit, & in multis aliis, & in meipſo maximè

* Herebald. *W. & C.*

* *Sic MSti ſing.*

ðone inlican ȝepitan. ⁊ on
on me ſýlfum ic pæſ on-

gitende; Forþon ðe he me ðæt ðe ic cpeþe. ꝼꝼam ðeaþeꝛ þꝛecꝛpaldæ pæꝛ acigende. ⁊ me to liꝼeꝛ peȝe miþ hiꝛ ȝebeðe ⁊ bletꝛunȝe ȝelæðde; Pæꝛ ic on ða æꝼeꝛtan tiþ minꝛe ȝeoȝuþuð haðneꝛꝛe on hiꝛ ȝeꝼeꝛꝛcipe ðꝛohtiende. ⁊ him beꝼæꝛteð pæꝛ to ðon þ ic ꝛceoldæ æȝhpæþeꝛ ȝe bec ȝe ꝛanȝ leoꝛnian. ac ða ȝýt ic ne pæꝛ min moð ꝼullꝼꝛemedlice bepeꝛiȝende ðam ȝeoȝuþlicum unalýꝼeðneꝛꝛum. ȝelomp ꝛume ðæȝe ða pe ꝼeꝛende pæꝛon miþ him. þ pe becoman on ꝛume ꝛmeþne ꝼeld ⁊ numne. ⁊

* ȝe- † ꝛcꝛope C. * ȝeon- ȝan.B.

pæꝛ * ȝeꝛcꝛoepe æꝛne peȝ; Ða ongunnon ða * iunȝan biðdan ðone B'. ða ðe miþ him pæꝛon þ he him alýꝼde þ hi æꝛnan moꝛtan. ⁊ ȝecunnian hpýlc heoꝛa ꝛpiꝼtoꝛt hoꝛꝛ hæꝼde; Ða piþꝛoc he ꝛe B'. æꝛeꝛt. ⁊ cp'. þ þ iðel ⁊ unnýt pæne þ hi bæðon. ⁊ pilnedon. ac þa ætnýhꝛtan miðan mode pillan moniȝna. þ he pæꝛ oꝼeꝛꝛpiþed. Cp'. he. Doþ ꝛpa ȝiꝼ ȝe pillan. ⁊ hpæþeꝛe þ heꝛebalð eallinȝa hine ꝼꝛam ðam ȝeꝼlite

* ahæꝼ- ðe. C.

* ahæbbe; Ða bæð ic ȝeoꝛnlice ⁊ halꝼade þ me pæne eac lýꝼneꝛꝛe ꝛealð to ænnenne ⁊ to ꝼlitenne miþ him. ꝼoꝛþon ic ȝetꝛupade minum hoꝛꝛe pell. ðam betꝛtan þ me ꝛe B'. ꝛealde. ⁊

* ȝe- lomlice B. *ut Lat.* * ȝeȝle- ꝛcum.B ȝeaȝle. C.

ðeah ðe ic ȝeonne bæde. ne mihte ic nænige ðinȝa lýꝼneꝛꝛe abiddan; Miþ þý ic þa * ȝeoꝛnlice hiðeꝛ ⁊ ðiðeꝛ me hpýꝛꝼde ⁊ ꝛe B'. me á beheold. ða ȝeænndon hi ꝛume þnaȝe. ⁊ eꝼt hpuꝛꝼon. ⁊ ic pæꝛ miþ * ȝeaȝlirce mode oꝼeꝛꝛpýþed. þ ic me ne mihte bepeꝛiȝan ðeah ðe ꝛe B'. me bepeꝛede. ac ic me to ðam pleȝan ȝemenȝde. ⁊ onȝon ꝛomod ænnan miþ him; Miþ ðý ic þ ða ðýde. ða ȝehýꝛde ic ðone B'. me on bæclinȝa miþ ȝeomeꝛunȝa cpeþan. eala hpæt ðu me mycel ýꝼel ⁊ laþ deꝛt miþ ðinne ænninȝe; ⁊ ic þa poꝛð ȝehýꝛde. ⁊ noht þon æꝛ þæne ænninȝe blon; Ne pæꝛ þa ýldinȝ. miþ þý þ hoꝛꝛ

* aꝛn.C

ꝛpýþoꝛt* oꝛn. ⁊ on eall þene pæꝛ. þ hit ꝛum ꝛloȝ on þam peȝe miþ

expertus ſum. Quippe quem ab ipſo (ut ità dicam) mortis limite revocans, ad viam vitæ ſuâ oratione ac benedictione reduxit. Nam cùm primævo adoleſcentiæ meæ tempore in clero illius degerem, legendi quidem canendíque ſtudiis traditus (ſed non adhuc animum perfectè à juvenilibus cohibens illecebris,) contigit die quadam nos iter agentes, cum illo deveniſſe in viam planam & amplam, atque [curſui equorum] aptam: Cœperúntque juvenes, qui cum ipſo erant, maximè Laici, poſtulare Epiſcopum, ut curſu majore equos ſuos invicem probare liceret. At ille primò negavit, otioſum dicens eſſe quod deſiderabant. Sed ad ultimum, multorum unanimi intentione devictus, Facite, inquit, ſi vultis; ità tamen ut Herebaldus ab illo ſe certamine funditus abſtineat. Porrò ipſe diligentiùs obſecrans, ut & mihi certandi cum illis copia daretur, (fidebam namq; equo quem mihi ipſe optimum donaverat,) nequaquam impetrare potui. At cùm ſæpiùs huc atq; illuc, ſpectante me & Epiſcopo, concitatis in curſum equis reverterentur, & ipſe laſcivo ſuperatus animo, non me potui cohibere, ſed (prohibente licèt illo) ludentibus me miſcui, & ſimul curſu equi contendere cœpi. Quod dum agerem audivi illum poſt tergum mihi cum gemitu dicentem: O quàm magnum væ facis mihi ſic equitando! Et ego audiens nihilominus cœptis inſtiti vetitis. Nec mora, dum fervens equus, quoddam itineris concavum va-

mid ꝼꝛiðꝑan ꝑeꝼe oꝼeꝑhleop ⁊ oꝼeꝑꝛtælde. ða ꝑeaꝑꝼ me ꝼlide ⁊ him oꝼ aꝼeoll ⁊ ic ꝼona ꝼæꝼ ȝeꝼꝛpolten. ⁊ min ȝepit ⁊ ealle mine ꝛtýꝑenerꝛe ꝼoꝑleaꝼ. ꝼæꝼ on ðæꝑe ꝛtope ꝼum ꝛtan ðæꝑe eoꝑðan ȝelic mid ꝑýnꝑe týꝑꝼ beꝑꝑiȝen. ⁊ nænig oꝑeꝑ ꝛtan on eallum ðam ꝼelda ȝemeted beon mihte; Ða ȝelamp mid ꝑa ȝodcundã ꝼoꝑeꝼeonerꝛe ðæꝑe ꝼýnne to pitnunȝe minꝑe unhýꝑꝑumnerꝛe. ða ic hꝑeoꝼende ꝼæꝼ. ꝑ ic com mid ðý heaꝼde ⁊ mid handa on ðone ꝛtan oꝑiꝼan. ⁊ ꝛe ꝑuma ȝebꝑocen ꝼæꝼ. ⁊ eac ꝛꝼýlce ꝛeo ȝeꝑeodneꝛ ꝑæꝼheaꝼdeꝼ todꝑocen ⁊ to lýꝛeo ꝼæꝼ. ⁊ ꝛꝼa ꝛꝼa ic cꝑ'. ꝑ ic ꝼæꝼ deadum ȝelic ⁊ nan lim onꝛtýꝑian ne mihte; Ða aꝼlogen hi ȝetelð oꝼeꝑ me on ꝑam ic læȝ. ꝼæꝼ hit hu * huȝu ꝛeo ꝛeoꝼoꝑe tid dæȝeꝼ. ꝑ iꝼ an tid oꝼeꝑ midne dæȝ ꝼꝑam ðæꝑe tid á oð æꝼen ic ꝛtille. ⁊ ꝛꝼa ꝛꝼa deað apunode. ða hit ða æꝼen ꝼæꝼ. ꝑa acꝑicode ic hꝑon. ⁊ mine ȝeꝼeꝑan me ham bæꝑan. ⁊ ic ꝼꝑiȝeende ealle ꝑa niht apunode. ⁊ blode ꝛꝼau. ꝼoꝑꝑon ðe mine innoꝑaꝼ on ꝑam ꝼýlle to locene pæꝑon. ⁊ ꝛe B'. heꝼiglice ꝼaꝑȝode be ðam ꝼýlle. ⁊ mine ꝼoꝑꝼýꝑde. ꝼoꝑꝑon ꝑe he me mid ꝛýnðꝑiȝe luꝼan luꝼode. ne he polde ðæꝑe niht æꝼteꝑ hiꝼ ðeape mid hiꝼ ȝeꝼeꝑum punian. ac he ana onȝebeadum ꝛtod ⁊ ða niht ealle ꝑacode. ic ꝑene ꝑ he pæꝑe *benꝛiende ꝑa uplican apꝼæꝼtneꝼꝛe minꝑa ȝeꝼýnta. ⁊ ꝼona on æꝑne moꝑȝen eode in to me. ⁊ ꝼanȝ oꝑationem oꝼeꝑ me. ⁊ nemde me minne noman. ða pæꝼ ic ꝼona ꝛꝼa ic oꝼ heꝼiȝum ꝛlæpe apeht pæꝑe. Ða ꝼꝑæȝn he me hpæðeꝑ ic piꝼte hꝑa ꝑ pæꝑe ꝛe ðe to me ꝛꝑꝑecende pæꝼ. ða ontýnde ic mine eaȝan. locade on hine. ⁊ cꝑ'. ic pat ȝeape ꝑ ðu eaꝑt min ꝛe leoꝼa B'. cꝑ'. he Ðinceð ðe miht ðu libban. cꝑ'. ic. ic mæȝ ðuꝑh [* eoꝑꝑe] ȝebedo ȝiꝼ Oꝑihten pile; Ða ꝛette he hiꝼ hand on min heaꝼod

lentiore impetu transiliret, lapsus decidi; & mox, velut emoriens, sensum penitus motúmq; omnem perdidi: Erat namq; in loco illo lapis terræ æqualis obtectus cespite tenui; neq; ullus alter in tota illa campi planitie lapis inveniri poterat. Casúque evenit, vel potiùs divinâ provisione, ad puniendam inobedientiæ meæ culpam, ut hunc capite ac manu, quam capiti ruens suppositeram, tangerem; atq; infracto pollice, capitis quoque junctura solveretur; & ego, ut dixi, similimus mortuo fierem. Et quia moveri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem in quo jacerem. Erat autem circiter horam diei septimam, â qua ad vesperam usque quietus & quasi mortuus permanens, tunc paululum reviviscо; ferórque domum à sociis, ac tacitus totâ nocte perduro. Vomebam autem sanguinem, eò quòd & interanea essent ruendo convulsa. At Episcopus gravissimè de casu & interitu meo dolebat; eò quòd me speciali diligeret affectu. Nec voluit nocte illâ, juxta morem, cum clericis suis manere; verùm solus in oratione persistens, noctem ducebat pervigilem, pro mea (ut reor) sospitate supernæ pietati supplicans. Et manè primo ingressus ad me, & dictâ super me oratione, vocavit me nomine meo, & quasi de gravi somno excitatum interrogavit, si nossem quis esset qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos, aio, Etiam: Tu es antistes meus amatus. Potes, inquit, vivere? Et ego, Possum (inquam) per orationes vestras, si voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo

* hpæt hpeȝa. C.

* biðenone B. & C.

* *Ms. B. ut Lat.*

ꝓoð ⁊ me ꝛenaðe ⁊ bleꝛꝛoðe ⁊ hꝑeapꝓ eꝓꝛ ꝛo hiꝛ ȝebeðe. ⁊ æꝓ-ꝛeꝛ með miclum ꝓæce neoꝛoðe he min eꝓꝛ ⁊ cunnaðe. þa ȝemeꝛ-ꝛe he me ꝛittenðe. ⁊ ic ꝛꝑꝑecan mihꝛe. ða onȝan he me acꝛian ⁊ ꝓꝛinan. hꝑæþeꝑe ic ꝑiꝛꝛe hꝑæþeꝛ ic on ꝓihꝛ buꝛan incan ȝeꝓullað pæꝑe. pæꝛ he mið ða ȝoðcunðan onbꝛẏꝛðonerꝛe monað ꝛꝑa þ ꝛona æꝓꝛeꝛ ȝecẏþeð pæꝛ ; ⁊ ꝛꝑaꝑeðe ic him. ⁊ cꝑ. þ ic buꝛan ꝛþeon ꝑi-ꝛꝛe mið * ꝓulluhꝛ bæþe on ꝛẏnna ꝓoꝛȝiꝓenerꝛe me aþꝑæȝenne beon. ⁊ ðæꝛ Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛeꝛ na-man him nemðe. ꝓꝛam ðam ic ꝑiꝛꝛe þ ic ȝeꝓullað pæꝛ. Cꝑ. he ꝛe B. Giꝓ ðu ꝓꝛam ðiꝛꝛum Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛe ȝeꝓullað pæꝑe. þonne ne eaꝓꝛ ðu ꝓullꝓꝛemeðlice ne on ꝓihꝛ ȝeꝓullað. ꝓoꝛþon ic hine cuþe þa he ꝛo Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛe ȝehalȝoð pæꝛ. ⁊ he næꝓꝛe ꝓoꝛ hiꝛ unȝlauneꝛꝛe ⁊ ꝓoꝛ hiꝛ un-ꝛceaꝛꝓneꝛꝛe ða þenunȝe ꝛo cꝓiꝛ-ꝛnienne oþþe ꝛo ꝓullianne on ꝓihꝛ ȝeleoꝛnian mihꝛe ; ⁊ ic him ꝓoꝛþon ða þenunȝe ꝓoꝛbe-að ꝓoꝛþon he ꝓihꝛlice hi ȝeꝓẏl-lan ne mihꝛe. ða he ðiꝛ cꝑ. ꝛona on þa ilcan ꝛið ða cꝓiꝛꝛnaðe he me; Ða pæꝛ ȝepoꝛðen ðæꝛ ðe he on minne ⁊ꝛliꝛan bleoꝛ. ða ꝛona inꝛꝛæꝑe ȝeꝓelðe ic me beo-ꝛienðe ⁊ * pẏꝛꝑenðe þa heꝛ he hiꝛ læce ꝛo him ⁊ bebeað him þ hiꝛ læce ꝛo lẏꝛðan ȝeþeoðneꝛꝛe minꝑe heaꝓuð ꝑunðe ȝeꝛeꝛꝛe ⁊ ꝑꝑiþe; ⁊ ꝛona ðæꝛ ðe ic hiꝛ bleꝛꝛunȝe hæꝓðe ða ȝeꝛꝑumað ic me ⁊ ȝeꝛꝛꝑanȝað pæꝛ. ꝛꝑa þ ic on moꝛȝenne hleoꝛ on min hoꝛꝛ. ⁊ ꝓeꝛðe mið him on oþþe ꝛꝛoꝑe ꝛo oþꝑum hame. ⁊ æꝓ-ꝛeꝛ meðmiclum ꝓæce ðæꝛ ic ðe ꝓullice ȝehæleð pæꝛ. ða ic eac ꝛꝑẏlce mið ða liꝓꝓæꝛꝛan ẏþe. þ iꝛ mið ꝓulluhꝛe bæþe ꝓihꝛlice ðuꝓhȝoꝛen. ⁊ ȝeꝓullað pæꝛ ; Punoðe ðeꝛ Goðeꝛ peꝛ in biꝛcop haðe xxxiii ꝑinꝛꝑa ⁊ ꝛꝑa pæꝛ aꝛꝛiȝenðe ꝛo þam heoꝓonlican ꝓice ⁊ pæꝛ bebẏꝓiȝeð in Sce. Peꝛꝑeꝛ poꝓꝛice on hiꝛ mẏnꝛꝛꝑe þ iꝛ cꝓeðen ꝑnðeꝑapuða ; Foꝓþon ða he ꝓoꝓ

manum, cum verbis benedictionis, rediit ad orandum; & poſt puſillum me reviſens, invenit ſedentem, & jam loqui valentem; cœpítq; me interrogare (divino, ut mox patuit, admonitus inſtinctu) an me eſſe baptizatum abſq; ſcrupulo noſſem. Cui ego abſq; ulla me hoc dubietate ſcire reſpondi, quòd ſalutari fonte, in remiſſionem peccatorum eſſem ablutus: & nomen presbyteri à quo me baptizatum noveram, dixi. At ille: Si ab hoc, inquit, ſacerdote baptizatus es, non es perfectè baptizatus: Novi namque eum; & quia cùm eſſet presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenii tarditatem,* potuit catechizandi vel baptizandi miniſterium diſcere. Propter quod & ipſe illum ab hujus prę ſumptione miniſterii, quod regulariter implere nequibat, omnino ceſſare præcepi. Quibus dictis eadem horâ me catechizare ipſe curavit. Factúmque eſt, ut exufflante illo in faciem meam, confeſtim me meliùs habere ſentirem. Vocavit autem medicum, & diſſolutam mei cranii junctúram componere atque alligare juſſit. Tantúmque mox acceptâ ejus benedictione convalui; ut in craſtinum aſcendens equum, cum ipſo iter in alium locum facerem. Nec multò pòſt plenè curatus, vitali etiam unda perfuſus ſum. Manſit autem in Epiſcopatu annis triginta tribus, & ſic cœleſtia regna conſcendens, ſepultus eſt in porticu S. Petri, in monaſterio ſuo quod dicitur in ſylva Deirorum, [anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo viceſimo primo.] Nam

* ꝓulꝓihꝛe. C.

* pẏꝛꝑenðe. C.

** Ergò non potuit baptiz. in nom. Pat. Fil. & Sp. S. vid. aliàs pag. 179. lin. 41.*

ꝼoꝛ manan ẏlꝺo þone B'. haꝺ ꝺe-
nian ne mihte. þa ꝸehaꝺoꝺe monn
in biꝛcop haꝺe ꝼilꝼniꝺ hiꝛ Mæꝛ-
ꝛe Pneoꝛt in Eoꝼeꝛpic ceaꝛtꝛe. ⁊
he ꝸepat to þam ꝼoꝛeꝛꝼpecenan
mynꝛtꝛe. ⁊ þæꝛ hiꝛ liꝼ in Goꝺe
miꝺ pẏꝛþꝛe ꝺꝛohtunꝸe ꝸeꝼẏlꝺe ;

cùm præ majore ſenectute minùs Epiſcopatui adminiſtrando ſufficeret, ordinato in Epiſcopum Eboracenſis Eccleſiæ Wilfrido presbytero ſuo, ſeceſſit ad monaſterium præfatum, ibíque Deo, dignâ converſatione complevit.

Cap. 7.

Ut Ceadwalla rex occidentalium Saxonum baptizandus, Romam venerit; & ut ſucceſſor ejus ad eadem beatorum Apoſtolorum limina devotus adierit.

Ða þæꝛ ðẏ ðꝛiꝺꝺan ꝸeaꝛe Aloꝛꝼꝛiþeꝛ ꝓiceꝛ þæꝛ cẏninꝸeꝛ þ te Ceaꝺꝛalla peꝛt Seaxna cẏninꝸ. miꝺ ðẏ he hiꝛ ðeoꝺe tꝛa ꝸeaꝛ ꝼꝛomlice in cẏneꝺome ꝼoꝛþe pæꝛ. þ he ꝼoꝛleꝛt þ eoꝛþlice ꝓice ꝼoꝛ Ðꝛihtne ⁊ ꝼoꝛ þam ecan ꝓice in heoꝛonum. ⁊ to Rome com. ⁊ him * ꝛẏnðeꝛlice pilnaꝺe þ puldoꝛ beꝸitan þ he æt ꝛtoꝛe þaꝛa eaꝺiꝸꝛa Apoꝛtola miꝺ ðam pillan ꝼulluhte bæþeꝛ aþþæꝸen beon. in ðam anum he ꝸeleoꝛnoꝺe moncẏnne inꝸonꝸ openian ðæꝛ heoꝛonlican liꝼeꝛ ; ⁊ ꝛꝛẏlce eac he pæꝛ ꝸehẏhtenꝺe. þ he ꝛona þæꝛ ðe hine mon ꝸeꝼullaꝺe hiꝛ lichoman tolẏꝛeꝺ pæne. ⁊ clæne to ðam ecan ꝸeꝼean * leoꝛðe heoꝛona ꝓiceꝛ puloꝛeꝛ ; ⁊ æꝸhpæ. ðeꝛ þaꝛa ꝛꝛa ꝛꝛa he on hiꝛ moꝺe ꝼoꝛeꝛette. ðuꝛh Ðꝛihtneꝛ ꝼultum ꝸeꝼẏlleꝺ pæꝛ. ꝼoꝛþon ðe ðiꝺeꝛ becom. ⁊ ꝼꝛam ðeꝛꝸio ðam Papan ꝸeꝼullaꝺ pæꝛ. ðẏ halꝸan ðæꝸe ðæꝛ &aꝛtoꝛlican ꝛeꝛte ðæꝸeꝛ. ⁊ unꝺeꝛ cꝛiꝛman pæꝛ ꝛona aðle *ꝸeꝛtonꝺen. ⁊ ðẏ tpelꝼtan ðæꝸe K'lꝺaꝛum Maiaꝛum. þ he pæꝛ ꝼꝛomlice onlẏꝛeꝺ ⁊ ꝼoꝛþꝼeꝛeꝺ. ⁊ pæꝛ ꝸeþeoꝺeꝺ to ðæꝛa eaꝺiꝸꝛa ꝓice in heoꝛonum. ꝛꝛẏlce him eac in ða tiꝺe ꝼulluhteꝛ ꝛe ꝸemẏnꝺiꝸa papa Peꝛtuꝛ to noman ꝛcoꝛ þam *eaꝺiꝸan ealoꝛe ðaꝛa Apoꝛtola. to ðæꝛ þam halꝸeꝛtan lichoman he miꝺ apꝼæꝛtꝛe luꝼan ꝼeoꝛꝛan ꝼꝛom eoꝛþan ꝸemæꝛum com. eac ꝛꝛẏlce hiꝛ noman ꝸemanan ꝸeþeoꝺeꝺ

ANno autem regni Aldfridi tertio, Ceadwalla Rex Occidentalium Saxonum, cum genti ſuę duobus annis ſtrenuiſſimè præeſſet, relicto imperio propter Dominum, regnúmque perpetuum, venit Romam. Hoc ſibi gloriæ ſingularis deſiderans adipiſci, ut ad limina beatorum Apoſtolorum fonte baptiſmatis ablueretur; in quo ſolo didicerat generi humano patere vitę cœleſtis introitum. Simul enim ſperans, quia mox baptizatus, carne ſolutus, ad æterna gaudia jam mundus transiret. Quod utrumque ut mente diſpoſuerat, Domino adjuvante, completum eſt. Etenim illò perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus eſt die ſancto Sabbati Paſchalis, [anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo octuageſimo nono,] & in albis adhuc poſitus, languore correptus, duodecimo Kalendarum Maiarum die ſolutus eſt à carne, & beatorum eſt regno ſociatus in cœlis. Cui etiam tempore baptiſmatis, Papa memoratus *Petri nomen impoſuerat; ut beatiſſimo Apoſtolorum principi (ad cujus ſacratiſſimum corpus * à finibus terræ pio ductus amore venerat) etiam nominis ipſius conſortio jungeretur.

* ſyndriglice. C.

* ꝸeꝼeꝛꝺe. C.

* ꝼoꝛꝸiꝛen. B.

* eaꝺiꝸeꝛtan B.

* Sic Miſſ. ſing.

pæpe ; ⁊ he pæp in hiꝛ cẏꝛicean bebẏꝛiʒeð. ⁊ ꝛe Papa heꝛ ʒepꝛiꝛ on hiꝛ bẏꝛiʒenne appiꝛan. ꝺ ꝛe in ðam æʒhpæþep ʒe ꝛeo ʒemẏnð hiꝛ pilꝛumneꝛꝛe þuþh ealle populð ꝛæꝛꝛe apunoðe. ʒe eac ꝛpẏlce ða men ðe ꝺ ʒepꝛiꝛ pæðden. oþþe ʒehẏꝛðen. ꝛeo bẏꝛen hiꝛ ðæða ꝛo æꝛæꝛꝛneꝛꝛe ʒeleaꝛan onbæpnðe ;

Qui in ejus quoq; Eccleſia ſepultus eſt; & jubente Pontifice, Epitaphium in ejus monumento ſcriptũ eſt, in quo & memoria devotionis ipſius fixa per ſecula maneret, & legentes quoque vel audientes exemplum facti, ad* ſtudium religionis accenderet.

* *Sax.* ad fidei religionem.

[Scriptum eſt ergò hoc modo:

Culmen, opus, ſobolem, pollentia regna, triumphos,
Exuvias, proceres, mœnia, caſtra, lares;
Quæq; patrum virtus, & quæ congeſſerat ipſe,
Ceadwal armipotens liquit amore Dei.
Ut Petrum, ſedémque Petri, Rex cerneret hoſpes,
Cujus fonte meras ſumeret almus aquas.
Splendificúmque jubar radianti carperet hauſtu,
Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiénſque alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem, nomen & indè ſuum.
Converſus, convertit ovans, Petrúmque vocari
Sergius antiſtes juſſit, ut ipſe pater.
Fonte renaſcentis, [b] quem Chriſti gratia purgans,
Protinus ablatum vexit in arce poli.
Mira fides Regis, clementia maxima Chriſti:
Cujus conſilium nullus adire poteſt.
Soſpes enim veniens ſupremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, pérque vias,
*Urbem * Romuleam vidit, templúmque verendum*
Aſpexit Petri; myſtica dona gerens.
Candidus inter oves Chriſti ſociabilis ibit,
Corpore nam tumulum, mente ſuperna tenet.
Commutaſſe magis ſceptrorum inſignia credas,
Quem regnum Chriſti promeruiſſe vides.

* Romulus inquit,-- Mea Roma caput orbis terrarum ſit, proinde rem militarem colant, ſciántq; & ita POSTERIS tradant, nullas opes humanas armis Romanis reſiſtere poſſe. *Livius lib.* 1.

Hîc depoſitus eſt Ceadwalla, qui & Petrus, Rex Saxonũ, ſub die duodecimo Kalendarum Maiarum, indictione ſecundâ, qui vixit annos plùs minùs triginta, imperante Domino Juſtiniano piiſſimo Auguſto; anno ejus conſulatûs quarto, pontificante Apoſtolico viro Domino Sergio Papâ, anno ſecundo.]

Ða Ceaðpalla ꝛo Rome ʒepaꝛ ða ꝛenʒ æꝛꝛep him Jne ꝛo peꝛꝛ Seaxna pice. ꝛe pæp eac oꝛ ðæne cẏnelican * ꝛꝛpẏnðe. ⁊ mið ðẏ he ꝛeoꝛon ⁊ ðpiꝛꝛiʒ pintpa pice hæꝛðe þæpe þeoðe. he eac ꝛpẏlce ꝺ pice ꝛoplet ⁊ hiꝛ * ʒiunʒpum bebeað ⁊ ꝛo þæpe eaðiʒpa Apoꝛꝛola ꝛꝛope ꝛepende pæp. þa pæp Gpeʒoꝛiuꝛ Papa haꝛen in þa ꝛið ; ꝓilnoðe he on neapeꝛꝛe ðapa * eaðiʒpa ꝛꝛope ꝛo ꝛiðe on ælþeoðiʒneꝛꝛe punian on eoꝛþan. ꝺ he ðe cuþlicoꝛ ꝛpom ðam halʒum ʒeeapnoðe on heoꝛonum onꝛonʒen beon.

* ʒebẏnðo. B.

* ʒinʒpum. C.

* haliʒpa. B.

Abeunte autem Romam Ceadwallâ, ſucceſſit in regnum * Ine, de ſtirpe Regiâ, qui cùm triginta & ſeptem annis imperium tenuiſſet gentis illius, & ipſe relicto regno ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apoſtolorũ, Gregorio Pontificatum tenente, profectus eſt. Cupiens in vicinia ſanctorum locorum, ad tempus peregrinari in terris, quo familiariùs à ſanctis recipi mereretur in

* Ini. *C.* Yne. *T.*

beon. ꝧ ðýrrum ýlcum ꝺiꝺum monigẽ oꝼ Angol cýnne. æþele ⁊ unæþele. ge læꝼeꝺe ge berceoꝼene ge ꝼepneꝺ men ge piꝼmen þiꝼ geꝼliꝺlice ðýðon ⁊

cœlis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobiléſque, Laici, Clerici, viri ac fœminæ certatim facere conſueverunt.

NOTÆ.

[a] Cui [*Regi ſcil. Ceadwallæ*] tempore baptiſmatis, Papa--[*Sergius*] PETRI nomen impoſuerat--- *Reges baptizatos Romæ, accepiſſe nomen* Petri, *& Reges quoque monachos jam factos,* * *tonſuram* Petri; *& ſacerdotes ipſos vocari* * *ſacerdotes* Petri *antiquitates oſtendunt. Et quòd ipſa templa Sancti* † Petri *inprimis nomen ſuſciperent,* (*mitto quòd civitates, ut ad poſtremum regna*) *grande aliquod myſterium rei ineſſe nemo non jure ſuſpicatur : Sed larvam detrahere, ipſe S. Paulus docuit, de circumciſis in Moſem locutus, cùm in Chriſtum ſolum* baptizati *eſſe debeant*; *Gal.* 2. 4. ἵνα (*inquit*) ἡμᾶς καταδουλώσωσιν ut nos [*Reges, Sacerdotes, Eccleſias,*] in ſervitutem redigerent. *Vide pag.* 209. *lin.* 9. *& p.* 257. *l.* 14.

† *Dunelmens. Ms. pag.* 133. *col.* 2.

* *vide ſuprà p.* 209. *lin.* 9. * Sce'. Petrer ppeoꝼtaꝼ. *hoc eſt* S. Petri ſacerdotes. *Miſcell. Sax. ad finem Bed. Cott. Sax. pag.* 353. *l.* 13.

[b] Beatiſſimi Apoſtolorum principis. [*Sax.* ealdoꝼmon] *quærant qui velint quare non* ealdoꝼmon princeps: *à loco,* 1. *Pet.* 5. 1. Πρεσβυτέρους---συμπρεσβύτερος. *Sed ipſe S. Petrus ſi hîc in terris hodie verſatus Eccleſiam Chriſti, propter principatum ſolius Petri tam miſerè laceratam, & in partes undique ſciſſam videret, annon S. Pauli verbis uſus, at nomine Petri, in Pauli mutato, exclamaret,* Μὴ Πέτρος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν ἢ εἰς τὸ ὄνομα Πέτρου ἐβαπτίσθητε; *Hinc tantùm non reclamavit principatui, ſi qui fuit ante obitum ſuum Petrus, quaſi nonnullorum faſtum prævidens obtendentium nomen* Petri, *Vicarium* Petri, *ſucceſſorem* Petri, *& perſonam* Petri, * *utilitatis gratiâ, admirantium: verùm quid diceret Petrus fingite*; *Egóne ſolus* Cephas? *hoc eſt, lapis. Chriſtus eſt,* 1. *Pet.* 2. 4. *ille vivus* lapis. *vel, Egóne ſolus* lapis *propter fidem? vos quoque credentes* (*v.* 5.) eſtis vivi lapides. *Vel unde vocatus eſt S. Petrus in Sacris, Princeps Apoſtolorum, vel potiùs, ut Rex Aluredus,* ealdoꝼ. *Græcam vocem rectè exprimens,* πρεσβύτερος; *niſi quòd* πρεσβυτέρους ὡς συμπρεσβύτερος παρεκάλεσεν. *quòd ſeniores ipſe,* unà ſenior, *& ut* * *Syrus & Arabs,* ſocius, *hortatus fuerit? Quid quòd illum allocutus ſit Chriſtus, Joh.* 21. 15, 17. Paſce oves meas. *Sic* 1. *Pet.* 5. 2. Vos quoque, qui in vobis eſt, gregem Dei, *ſed verſ.* 3. Neque ut DOMINANTES in cleris, ſed exemplum gregi perhibentes. *Nec obſtant elogia quæ Eccleſia noſtra, ritè veterrimos ſecuta, S. Petro tribuit*; *at ſine reliquorum Apoſtolorum honoris, & pacis communis diſpendio. Sic ut cætera, Latinè do.*

1. Cor. 1. 13.

* *ſocius veſter.*

Sic & reliqui diſcipuli, doctores univerſales, & hinc paſtores quoque.

Dominica de Paſſione Domini, *Hom.* 34. *p.* 247. *l.* 11.

Þꝛi polde æꝛꝛe ge þaꝛian ꝛeælmihtiga pealdend ꝧ hiꝛ gecoꝛena ðeꝛn þe he eallum geꝛettte geleaꝛꝛullum leodum laꝛeoꝛ ⁊ hýꝛde. ꝧ he hine ꝛoꝛ ýnhþe ꝛꝛa oꝛt piþꝛoce ⁊

Quî unquam pati voluit Omnipotens gubernator, ut miniſter electus ſuus, [Petrus] (*quem omnibus conſtituit populis fidelibus* Doctorem, Paſtorémque,) *illum præmetu toties abnegaret?*

Dominica de Paſſione Domini, *p.* 244. *l.* 17.

Spa ꝛela þuꝛend engla mihton eaþe beꝛeꝛnan Cꝛiꝛt piþ ða unmenn. mid heoꝛenlicum pæpnum. gif he ðꝛoꝛian nolde ꝛýlꝛꝛýlleꝛ ꝛoꝛ uꝛ ⁊ Ne he nolde ða gýt hiꝛ gingꝛena deaþ. ac heold hi to laꝛeoꝛum eallum leoꝺꝛcipum ⁊

Tot millia angelorum Chriſti contra paucos, cæleſtibus armis facilè defendere potuiſſent, ſi ſuapte ſponte pro nobis pati noluiſſet. Neque diſcipulorum ſuorum mortem adhuc voluerat. Verùm illos *in* Doctores omnium nationum *conſervavit.*

Et Feria 4. in hebdomada Paſchæ, p. 339. l. 13.

Petrus ꝥeah þ net ꝥo landɔe. ꝓoꝛþam þe him ir ꝛýndeꝛlice betæht heoꝛoꝛæden oꝼeꝛ eallum Cꝛiꝛtennum mannum. ꝛꝓa ꝛꝓa Ɔꝛihten him ꝥo cꝓæþ ðꝛiꝓa; ⁊ ſꝼt ðiꝛum ýlcan ʒeꝛeoꝛðe he cꝓ'. Petꝛuꝛ. luꝼaꝛt ðu me? ---- ꝛꝓýlce he cꝓæðe; Giꝼ ðu me luꝼie cýþ þa luꝼe þe þu ꝥo me hæꝼꝛt minum ꝓolce miɔ ðinꝛe ʒýmene; Ꝓitoðlice Petꝛuꝛ ꝥýhþ ða ʒeleaꝼꝼullan oꝼ ýþiʒendne ꝛæ ðiꝛꝛene ꝓoꝛolðe. ⁊ ꝼꝛam ꝼlæꝛclicum luꝛtum ꝥo ðæne ecan ꝛꝥaþolꝼæꝛtnýꝛꝛe þuꝛh hiꝛ laꝛe. þuꝛh ꝥacna. þuꝛh þinʒnæðene. þuꝛh miloꝛunʒe him ꝓoꝛʒiꝼenne mihte;

Petrus rete illud ad terram traxit: illi enim ſingulariter *paſtorale munus in Chriſtianos omnes demandatum fuit: ſicut illi Chriſtus ter dixit*; Petre, num amas me? — *Quaſi dixiſſet*; *Si amas me, amorem quem in me habes, illum populis meis curâ tuâ notum facias. Petrus quidem fideles de mari hujus ſeculi fluctuoſo, & à deſideriis carnalibus, ad ſtabilitatem æternam per* doctrinam ſuam, *per* miracula, *per interceſsionem, per miſericordiam, conceſsâ illi poteſtate eruit.*

Per doctrinam, *inquit, &c. atque iiſdem modis reliqui Apoſtoli ſub Chriſto, qui* doctrinam, *&c. illis æquè atque Petro diſtribuit. Hujuſmodi arma Apoſtolorum ſucceſſoribus nemo invidet. Gladii verò poteſtatem Petro Chriſtum interdixiſſe, Eccleſia vetus è ſacris ità commentatur.*

Dominica De Paſsione Domini, *pag.* 245. *lin.* 9.

Næꝛ Petꝛuꝛ ʒepunoð ꝥo anne pæpnunʒe. ac ðæꝛ pæꝛon ꝥa ꝛꝓuꝛð ꝛiþlice ʒebꝛohte ꝥo þam piþeꝛꝛtealle ʒiꝼ hit ꝛꝓa Cꝛiꝛt ꝓolðe; Ac he ꝓoꝛbeað þ ʒeꝛinn miɔ ꝓoꝛðum ðeaꝛle. þ nan Goðeꝛ þeoꝛ ne ꝛçeolðe on hine ꝛýlꝼne ꝥꝛupian. ne miɔ pæpnum ꝓinnan piþ ꝓoꝛulðlice cempan ʒiꝼ he

Petrus haud erat telo alicui aſſuefactus: Duo verò gladii erant quidem ad reſiſtentiam allati, ſi ità Chriſtus vellet. Sed ipſe contentionem iſtam verbis vehementer vetuit, quod nemo miniſtrorum Dei in ſeipſo confidat; neque per arma cum terreſtri confligeret milite, ſi Chriſti veſtigiis inſequi voluerit. *Luc.* 22. 38.

Cꝛiꝛteꝛ ꝼoꝥꝛaþum ꝛýlian pile;

Principatum verò S. Petri in reliquos Apoſtolos ſi qui unquam fuerat, non à Chriſti verbis, ſed à ſolo Apoſtolorum voto emanaſſe, docet vetus illa ſumma Decret. Anacleti Papæ, viz. Cæteri Apoſtoli cum eodem (*ſc. Sancto Petro*) PARI CONSORTIO, HONOREM & POTESTATEM acceperunt, ipſúmque (*S. Petrum*) PRINCIPEM eorum eſſe VOLUERUNT. *Mitto reliqua quæ lucem jam viderant, teſtimonia.*

Sed quî fit, ut Apoſtoli principatum Petro Romæ præbuerint, quem ipſi omnes imò & S. Petrus S. Jacobo Hieroſolymis adſignarunt? viz. In die ſanct. Pentecoſt.

Eꝼꝥ þa cꝓæþ Petꝛuꝛ; Hꝓi ʒepeaꝛþ inc ꝛꝓa. þæꝥ ʒýꝥ ðoꝛꝛꝥon ꝼanðian Goðeꝛ? Þeo ꝼeoll ðæꝛ niht⁊e ⁊ ʒepaꝥ. ⁊ hi man bebýniʒðe ꝥo hiꝛe ꝓeꝛe; Ða peaꝛð micel eʒe on Goðeꝛ ʒelaþunʒe ⁊ on eallum ðe ðæꝥ ʒeaxoðon; Ða Apoꝛꝥoli ꝛýþþan æꝛþan ðe hi ꝥo ꝓeꝛðon ʒeꝛettꝥon Jacobum þe pæꝛ ʒehaten niht⁊iꝛ on Cꝛiꝛteꝛ ꝛetle. ⁊ eall ꝛeo ʒelea ꝼꝼulle

Rurſus dixit * *Petrus*; Quare vobis ſic obtigit, quòd Deum tentare audeatis? Illa jam confeſtim cecidit, obiítq;, eámq; homines juxta virum ſuum ſepelierunt; erátque timor magnus in Eccleſia Dei; & in omnibus qui id cognoverant. *Tunc* Apoſtoli *priuſquam abierant*, JACOBUM *qui vocabatur* JUSTUS *in* Chriſti * ſedem *locabant, totáque * fidelium Eccleſia* *Act.* 5. 9, 10.

* *Vide quoq; Euſeb. Eccl. hiſt. lib.* 1. *c.* 1.

* *Ergò & S. Petrus.*

ʒelaþunʒ

ȝelaþunȝ him ȝehẏnſumoðe æf-
teꝛ Goðeſ tæcunȝe ; ꝥe ða ȝe-
ſætt ꝥ ſetl þꝛittiȝ ȝeaꝛa. ⁊
æftꝛ him Sẏmeon ðæꝛ hælendeſ mæȝ ;

illi [Jacobo] *juxta doctrinam Dei obſequebantur. In ſede ergò illa triginta annos ſedebat, & poſt illum Simeon, Servatoris conſanguineus.*

Sufficiat denique veris Catholicis, quòd fidem Petri, cùm illam inprimis quæ creditur, ſc. Chriſtum Jeſum eſſe vivum illum Cepham; tum illam etiam quâ in eundem creditur, intemeratam ſervent. Vide pag. 236. l. 16.

[c] Quem [*ſc. Regem Ceadwallam*] Chriſti gratia purgans.---- *& verſ. ult.* Quem regnum Chriſti promeruiſſe vides. *Quem ſc. Ceadwallam: nam Ceadwallæ merita ſunt Chriſti gratia. Quæ ſi ex gratia,* * *tum non ex operibus. Vide Serm. Catholicum* in Letania majore, *pag.* 110. *l.* 20. * *Rom.* 11. 6.

Vid. etiam MS. Sax. Hom. Coll Trin. pag. 130.

Uſ iſ to ſmeaȝenne ꝥ poꝛð ðe he cpæþ. ȝe ðe ſinð ẏfele ; Yfele ꝑe ſinð. ac ꝑe habbaþ ȝoðne Fæðeꝛ ; ꝑe habbaþ ȝehẏꝛeð unꝛne naman. ȝe ðe ſẏnt ẏfele ; Ac hꝑa iſ unꝛe Fæðeꝛ? Se ælmihtiȝe Goð ; ⁊ hꝑilceꝛa manna Fæðeꝛ iſ he? Sðutelice hit iſ ȝeſæð ẏfelꝛa manna ; ⁊ hꝑilc iſ ſe Fæðeꝛ? Be ðam ðe iſ ȝecꝑeðen ; Niſ nan man ȝoð. butan Goðe anum ; ⁊ Seþe æfꝛe iſ ȝoð. he ȝebſincþ uſ ẏfele to ȝoðum mannum. ȝif ꝑe buȝaþ fꝛam ẏfele. ⁊ ðoþ ȝoð ; Goð ꝑæſ ſe man ȝeſceapen Adam. ac ðuꝛh hiſ aȝenne cẏꝛe. ⁊ ðeoꝛleſ tihtinȝe he ꝑeaꝛþ ẏfel. ⁊ eal hiſ oftſþþinȝ ; Seþe ſẏnfull bið he bið ẏfel. ⁊ nan man niſ on liſe butan ſumeꝛe ſẏnne ; Ac unꝛe ȝoða Fæðeꝛ uſ ȝeclænſaþ. ⁊ hælþ. ſþa ſþa ſe ꝑitega cꝑæþ. Onihten ȝehæl me ⁊ ic beo ȝehæleð. Gehealð ðu me ⁊ ic beo ȝehealðen ; Seþe ȝoð beon ꝑile. clẏꝛiȝe to ðam ðe æfꝛe iſ ȝoð ꝥ he hine ȝoðne ȝeꝑẏnce ;

Nobis verbum illud perpendendum eſt, quod dixit, Vos mali eſtis. *Mali ſumus; ſed Patrem habemus bonum: nomen* * *noſtrum audivimus,* vos qui mali eſtis. *Sed quis eſt Pater noſter? Omnipotens Deus. Et qualis hominum pater eſt? clarè dicitur, Malorum hominum. & qualis eſt pater? [talis] de quo dicitur,* Nemo bonus eſt præter Deum ſolum. *Qui ſemper Deus eſt, nos* malos *in homines* bonos *provehit, ſi declinemus malum; bonúmque faciamus.* Bonus homo erat Adam creatus, ſed per proprium arbitrium ſuum, & diaboli ſeductionem malus factus eſt, totáque ejus progenies. *Qui peccato pleni ſunt, mali ſunt:* & nemo eſt in [*hac*] vita abſque aliquo peccato: *ſed bonus Pater noſter nos purgat, ſanátque, prout Propheta ait,* Domine, ſana me, & ſanabor: ſalvum me fac, & ſalvus ero. *Qui* bonus *eſſe velit, illum invocet qui ſemper* Bonus *eſt, ut illum bonum faceret.* * *nam* man homo, *Sax.* malum *ſignificat: ut è contra,* God, Deus; *ſignificat* bonum. *Jer.* 17. 14.

Et Sax. hom. Trin. Coll. in Dominica ſecunda poſt Paſcha, *pag.* 74. *in verba,* Ego ſum paſtor bonus.

Micel iſ Goðeſ milðheoꝛtneſ oftſ man cẏnne ꝥ he ſẏlf ꝑile ſecan ſꝑa ſꝑa uſ ſæȝþ hiſ ȝeſꝑiꝛt hiſ ða toſtenctan ſceap. ⁊ him ſẏlf ȝeneoꝛian. ⁊ hẏ ȝeȝaðeꝛian ſꝑa ſꝑa ȝoð hẏꝑðe ðeþ oftſ eallum þam ſtoꝛum ðe hẏ to ſtencte pæꝛon, þu ꝑilt loꝛian on leahtꝛum. ⁊ æthlapan þam hẏꝑðe.

Magna eſt in humanum genus Dei miſericordia, ut ipſe *nos quæreret, (ſicut nobis hæc Scriptura dicit) diſperſas oves ſuas; útque ille ipſe viſitaret, ipſáſque inſtar boni paſtoris, recolligeret, ex omnibus locis ubi erant diſſipatæ.* Tu *perire velis in flagitiis, & à paſtore exili-*

ac he þe þile ȝýnan onȝean to þæ-
þe eoþde; Betepa ip Godeſ þilla
þe nele þ ðu loſiȝe. ðonne þin
þilla ſý. ðe þilt ði ſýlf loſian;

re: ille *verò te ad peculium denuo lucrari velit.* Melior eſt voluntas Dei *qui nolit ut pereas*, *quàm voluntas* tua, *qui te velis perdere.*

*Et hom.*34. *p.*42. *l.*2. Dominica in Septuageſima, *in verba*; *Tu Deus es ſuſceptor meus, Deus meus, & miſericordia mea, lin.* 13.

Nolde he ȝecigean God mild-
heoptne. ac het hine hiſ mild-
heoptnyſſ ðuſ cpeþende. Min
God ⁊ min mildheoptnyſſ; ---
Ðu eapt min God ⁊ min mild-
heoptnyſſ; Godeſ mildheopt-
nyſſ uſ ſýliȝþ. ða ða pe þel nol-
don. ða ſonhnadode Godeſ
mildheoptnyſſ uſ þ pe * þe pol- * l. pel.
don; Nu þe þel þillaþ uſ ſýliȝþ
Godeſ mildheoptnyſſ þ upe ýl-
la ıdel ne ſi. Þe ȝeapcaþ upne
ȝodan þillan to ſultumienne ⁊
he ſýlft ðam þillan ȝeȝeapcodne;

Noluit Deum miſericordem vocare; ſed nuncupavit illum miſericordiam ſuam. *Sic inquiens*, Deus meus, & miſericordia mea. *Et paulò póſt:* Tu es Deus meus, & miſericordia mea. Dei miſericordia nos anteivit; *& miſericordia ejus nos* ſequitur, *cùm nos ipſi bene velle nollemus, nos Dei miſericordia prævenit, ut bene velle velimus. Nunc cùm bene volumus, Dei nos ſequitur miſericordia, ut voluntas noſtra irritanè fiat. Præparat* *bonam noſtram voluntatem, *ad auxiliandum; & voluntatem jam præparatam ſulcit.*

* *vide Lombard. lib.* 2. *Diſtinct.* 26. *ex Auguſtino.*

Et MS. Sax. Trin. Coll. Hom. ad populum, in octavis Pentecoſt. *pag.* 275. *lin.* 11.

Ða cpæþ eft Johanneſ be ðam
apleaſum mannum; ſælc ðæſa
manna þæſ apoppen into ðam
pidgillum mene ðæſ bpadan ſý-
neſ. ðe on ðæne liſlican bec
æpoſ næſ appiten on þam ecan
ȝemynde. ſpa ſpa þæſa halȝena
naman ðe mid ðam hælende pu-
niaþ. ſýndon appitene on ðæne
puldopfullan bec. þ iſ ſeo foneſtihtunȝ fnam fnýmþe
mid Gode;

Tunc Johannes rurſus ait de hominibus iſtis ſceleratis, Quiſque iſtorum hominum in *dehiſcens hujus immenſi ignis* ſtagnum projectus eſt, *illorum ſcil. qui in libro vitæ, in* æterna [Dei] mente *priùs non ſcripti erant. Sicut Sanctorum nomina, qui cum Jeſu permanent, ſcripta ſunt in illo libro glorioſo: hæc eſt illa* prædeſtinatio *cum Deo à principio.*

Liber vitæ, meus Dei; æternáque prædeſtinatio.

Cap. 8.

De obitu Theodori Archiepiſcopi.

Ða pæſ þý nýhſtan ȝeape æf-
teſ þam þe Ceadpalla * æt * on. B.
Rome fonþfepeð pæſ. þ te ðæne
eadiȝan ȝemynde Ðeodopuſ Ap-
ceb'. ealo ⁊ ðaȝena full fonþfe-
neð pæſ. þ iſ ða he hæfde eahta
⁊ hund eahtatiȝ pintpa; Ðone
ſýlfan þim pintþa hine hæbben-
de beon. oft he æp hiſ monnum
fopeſæde þ he mid onppiȝenefſe hiſ ſpefneſ onȝeate;

ANno autem poſt hunc quo Ceadwalla Romæ defunctus eſt proximo, [id eſt, ſexcenteſimo nonageſimo incarnationis Dominicæ] Theodorus beatæ memoriæ Archiepiſcopus, ſenex & plenus dierum, id eſt, annorum octoginta & octo, defunctus eſt. Quem ſe numerum annorum fuiſſe habiturum, ipſe jamdudum ſomnii revelatione edoctus, ſuis prædicere

Anno Dom. 690.

Þunade

ꝑunaðe he on biꝛcop haðe ꝛpa ⁊ ꝛpentiȝ ꝓintꝑa. ⁊ ꝓæꝛ bebẏꝓiȝeð in Sce'. Peꝛꝑeꝛ cẏꝓicean. in ꝑæꝑe ealꝑa ðaꝑa biꝛcopa lichoman Conꝛpaꝑa buꝓȝhe ȝeꝛeꝛꝛe ꝛẏnðon; Be ðam æꝛȝæðeꝑe mið ꝑam ẏlcum eꝛenhleꝛꝛum hiꝛ haðeꝛ ꝓihꝛlice ⁊ ꝛoꝑlice mæȝ ȝecꝛeðen beon. ꝑ ꝛe heoꝑa lichoman in ꝛibbe bebẏꝓiȝeðe ꝛẏnðon. ⁊ heoꝑa noma leoꝛaꝑ ꝓiðe ꝑeꝓhꝑ in ecneꝛꝛe; ⁊ ꝑ ic hꝑæðlice cꝛeꝑe. ꝑ in ꝑa ꝛið hiꝛ B'. haðeꝛ ꝛꝑa mẏcel beon in Anȝel cẏnneꝛ cẏꝓicum ꝛꝑa næꝛꝑe æꝓ ðon beon mihꝛe;

solebat. Manſit autem in Epiſcopatu annis viginti duóbus, ſepultúſque eſt in Eccleſia ſancti Petri, in qua omnium Epiſcoporũ Dorovernenſium ſunt corpora depoſita. De quo unà cum conſortibus ejuſdem ſui gradûs rectè & veraciter dici poteſt, quia *corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum vivet in generationes & generationes.* Ut enim breviter dicam, [a]tantum profectûs ſpiritalis, tempore præſulatûs illius Anglorum Eccleſiæ, quantum nunquam antea potuere, cœperunt.

ȝaꝛtlic ꝑꝛeomunȝ onȝon ꝛꝑa næꝛꝑe æꝓ ðon beon

[Cujus perſonam, vitam, ætatem, & obitum, Epitaphium quoque monumenti ipſius, verſibus Heroicis triginta & quatuor palam ac lucidè cunctis illò advenientibus pandit. Quorum primi ſunt hi:

Hîc ſacer in tumba pauſat cum corpore præſul;
Quem nunc Theodorum lingua Pelaſga vocat:
Princeps Pontificum, felix, ſummúſque ſacerdos,
Limpida diſcipulis dogmata diſſeruit.

Ultimi autem hi:

Namque diem nonam decimam September habebat,
Cùm carnis clauſtra ſpiritus egreditur.
Alma novæ ſcandens felix conſortia vitæ,
Civibus angelicis junctus in arce poli.]

NOTÆ.

[a] Tantum profectûs ſpiritalis tempore præſulatûs illius [*ſcil. Theodori Cantuarienſis*] Anglorum Eccleſiæ, quantum nunquam antea potuere, cœperunt. *Nam hujus, & Adriani Abbatis excultiſsimâ eruditione & induſtriâ,* *congregatâ diſcipulorum catervâ, ſcientiæ ſalutaris quotidie flumina in rigandis *Anglorum* cordibus emanabant. *Neque illâ apud gentem noſtram ætate, Theologiam, Deíq; notitiam, in abditis Monaſteriorum paucorum penetralibus reconditam latere, paſſus eſt Theodorus; ſed & in villas quaſque per omnes gentis hujus angulos diſſeminatas, circumferri, & ibidem ex illo uſque tempore ſingulari Dei beneficio commorari providiſsimè curavit. Nam ut MS. Codex Cantuarienſis Aulæ Trin. pag.* 46. Excitabat *Theodorus Archiepiſcopus*, fidelium devotionem & voluntatem in quarumlibet provinciarum civitatibus, nec non villis, Eccleſias fabricandi, *Paroecias distinguendi, aſſenſus regios procurando: ut ſi qui ſufficientes eſſent, & ad Dei honorem pro voto haberent, ſuper proprium fundum Eccleſias conſtruere, earundem perpetuo patronatu gauderent.— Hoc autem factum eſt, ut tenellæ adhuc Eccleſiæ Anglicanæ ſtructura celeriùs poſſet eſſe perfecta. *Hactenus MS.*

* *Vide ſuprà pag.* 258. & 447.

* *Paroeciarum in Anglia diſtinctio*

CAP.

Cap. 9.

Ut Theodoro defuncto, Archiepiſcopatûs gradum Berhtwald ſuſceperit; & inter plurimos quos ordinavit, etiam Tobiam, virum doctiſsimum Roſenſis Eccleſiæ fecerit Antiſtitem.

Þa ſenȝ æfter Þeoðore * Beorhtwald to þam biſcophaðe. ſe wæs Abbud in þam mynſtre ðe is Reaculf nemned; ⁊ Þæs ſe wes in wiſdome ȝeþwæfed wel ȝelæred. ȝe eac ſomod in cyſticlicum þeodſcipum ⁊ in mynſterlicum healice intimbred. þeah he he no ri hiſ ſopeȝenȝan to piſmetenne; Þæs he ȝecoren in B. had þy æfteran dæȝe Iuliuſ monþes. wæron þa Wihtred ⁊ Suæfheard cyninȝas on Cent; Þæs he ȝehalȝod ðy æfteran ȝeare ðy ðriddan dæȝe Kalendarũ Iuliarum. wes ſe oðhtenlica dæȝ. from Godwine ealdor B. Galliа wicef. ⁊ he ſæt on hiſ ſetle on Cent æfter dæȝe Kalendarum Septembrium. [*oðhtenlican dæȝe;] Ða Geſmund þæne cyninȝ B. æt Hoſeſ ceaſtre ſoſþfered. Ða ȝehalȝode he eac ſwylce betwih monige biſcopaſ B'. ſe wes wes on Lednwiſc ȝeneorde. ⁊ on Gneccisc. [*⁊ in Englisc] micellice intimbred ⁊ wel ȝelæred;

*Beorht-wald. C.

*Sic MS. B. & C. ut Lat.

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

SUccessit autem Theodoro in Episcopatum Berhtwald, qui erat Abbas in monasterio [quondam juxta ostium aquilonare fluminis Genlade positum,] Racvulf nuncupatur. Vir & ipse scientiâ Scripturarum imbutus, & Ecclesiasticis simul ac monasterialibus disciplinis summè instructus; tametsi prædecessori suo minimè comparandus. Qui electus est quidem in Episcopatum [anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo nonagesimo secundo:] die primo mensis Julii, regnantibus in Cantia * Victredo & Suebhardo. Ordinatus autem anno sequente, tertio die Kalendarum Juliarum, dominicâ, à Godwino Metropolitano Episcopo Galliarum, & sedit in sede sua pridie Kalendarum Septembrium dominicâ. Qui inter multos quos ordinavit antistites, etiam Gebmundo Rofensis Ecclesiæ præsule defuncto, Tobiam pro illo consecravit, virum Latinâ, Græcâ, & Saxonicâ linguâ, atque eruditione multipliciter instructum.

Anno Dom. 692.

** C.* Withredo. *T.*

**Sic MS. B. & C. ut Lat.*

Cap. 10.

Ut Ecgberht vir ſanctus, ad prædicandum in Germaniam venire voluerit, nec valuerit: porrò Victbercht adveniret quidem, ſed quia nec ipſe aliquid profeciſſet, rurſus in Hiberniam, unde venerat, redierit.

Dæne tide ſe arwurþa Cri- *Mærſe Þeorſt B.

ſtes ðeow ⁊ * ſacerd Ecbyrht ſe halga þone ðe he æt beforan ſædon. þ he in Hibernia ðam ealonde in ælþeodigneſſe lifde for þam ecan eþle in heofonum to begitanne. foneſette he ⁊ ðohte on his mode. þ he ſolde monigum bryċian. þ is þ he ſolde þ Apoſtolice þeoſc onhyrian. ſumum ðara

EO tempore venerabilis [& cum omni honorificentia nominandus] famulus Christi & sacerdos Ecgberht, (quem in Hibernia insula peregrinam ducere vitam, pro adipiscenda in cœlis patria, retulimus) proposuit animo pluribus prodesse, id est, [a] inito opere Apostolico, VERBUM DEI

þeoda

ðeoda Godef popo ⁊ godfpel læfan ⁊ bodian. ƿam ðe hit ða gyt ne gehyfdon; Ðafa cynna monigge he fifte on Genmanie fefan ðanon Engle ⁊ Seaxan cumene pæfon. ƿe nu on Bfeotone eafdiaƿ; Pæfon Ffyfan. Rugine. Dene. Hune. ealo Seaxan
* Bofuctuafe. B. * Bofuctfafe. pæfon eac oðef folc monig on ðam ylcan dælum ða gyt hæƿenum ðeafum ƿeofienðe. to ðam fe fofefffecena Cfiftef cempa ymb liƿenðe Bfeotone utan cuman folde. gif fen ðæfe ƿ he ðæf hfylce mihte ðeofle ofgfifan ⁊ to Cfifte gecyfnan. ofƿe gif ƿ beon ne mihte fohte ƿ he folde Rome gefecan. ⁊ ƿa halgan fftofe ðafa eadigfa Apofftola ⁊ Cfiftef
* bodigan. B. mafftyfa gefeon. ⁊ him ðæf*gebiddan. ac him ða upplican onfnigennefre ⁊ peofc fomod pifftodon. ƿ he no hfæƿef fyfra gefnemede ne ðufhteah; Ða geceaf he him gefefan ða ƿe ægðef ge on heofa dædum ge on heofa gelæfednefre fnome ⁊ fceafre fæfon Godef pofo to bodienne ⁊ to læfanne ⁊ ealle ƿa ðing gegearfade ða ðe fcyfliðendum nyðeafflicu gefefen fæfon; Ða com fume dæge on æf mofgen to him an ðafa bfoðfa fe fæf iu on Bfytene Bofief difcipul ⁊ ðeng Gode ðæf leofan facefdef; Mid ðy he ða fe ylca Borel fæf neogolfeafo ðæf myfftfef on Mailfof. undef Satan ðam Abbude ffa ffa fe befofan fædon. fæde him hif gefihƿe feo him ðæfe ylcan nihte ætyfde. Cƿ. he. Mid ðy fe gefylleð hæfdon ufne uhtfang ⁊ ufe gebedа ⁊ ic mine leomu on bed gefette. ⁊ me leoht flæf ofefafn ða ætyfde me min * iu magifter ⁊ fefter fæder. min fe leofefta Borel ⁊ me fflægn hfæƿef ic hine ongitan mihte. Gea cƿ ic. ðu eaft min Borel. Cƿ. he to ðon. Ic com

* Boructuare. B.

* bodigan. B.

* ged. C

aliquibus earum, quę nondum audierant gentibus, evangelizando committere. Quarum in Germania plurimas noverat esse nationes, à quibus Angli, vel Saxones qui nunc Britanniam incolunt, genus & originem duxisse noscuntur. [Unde hactenus à vicina gente Britonum corruptè Germani nuncupantur.] Sunt autem Fresones, Rugini, * Dani, Hunni, antiqui Saxones, Boructuarii: Sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigatâ Britanniâ disposuit, siquos fortè ex illis ereptos Satanæ, ad CHRISTUM transferre valeret. Vel si hoc fieri non posset, Romam venire, ad videnda atq; adoranda beatorum Apostolorum ac martyrum Christi limina, cogitavit. Sed nè aliquid horum perficeret, superna illi oracula, simul & opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, & ad prędicandum verbum * idoneis, utpote actione simul & eruditione præclaris, præparatis omnibus, quæ navigantibus esse necessaria videbantur, venit die quadam manè primo ad eum unus de fratribus, discipulus quondam in Britannia, & minister Deo dilecti sacerdotis Boisili. Cùm esset idem Boisil præpositus monasterii * Mailrosensis sub Abbate Eata, ut suprà narravimus, referens ei visionem, quæ sibi eadem nocte apparuisset: Cùm expletis (inquiens) hymnis matutinalibus in * lectulo membra * depositissem, ac levis mihi somnus obrepsisset, apparuit magister quondam meus, & nutritor amantissimus Boisil; interrogavitque me, an eum cognoscere possem; aio, Etiam: tu es enim

* Danai. *T.* & *C.*

* *Sax.* Verbum Dei.

* Mailronensis. *T.* & *C.*

* *Sic MSS. sing.*
* posuissem. *W.* & *C.*

ðæf myfftfef on Mailfof. undef Satan ðam Abbude ffa ffa fe befofan fædon. fæde him hif gefihƿe feo him ðæfe ylcan nihte ætyfde. Cƿ. he. Mid ðy fe gefylleð hæfdon ufne uhtfang ⁊ ufe gebedа ⁊ ic mine leomu on bed gefette. ⁊ me leoht flæf ofefafn ða ætyfde me min * iu magifter ⁊ fefter fæder. min fe leofefta Borel ⁊ me fflægn hfæƿef ic hine ongitan mihte. Gea cƿ ic. ðu eaft min Borel. Cƿ. he to ðon. Ic com

hiðep ꝥ ic ꝼcealðe Ðnihtnep hælenðep æꝑenðe Ecbýꝑhte bꝑingan ꝥ ðu hpæðepe ꝼcealt him ꝼecgean ⁊ cýþan; Saga him ꝼoꝑꝼoþ ꝥ he ne mæg þone ꝼiþꝼæt gepýllan ðe he gemýntəð haꝼa ð; Foꝑþon ðe Goðep þilla iꝝ. ꝥ to Columban mýnꝼtꝑe he ma *ꝼæꝑe ⁊ læꝑe; Pæꝝ ꝼe Columba ꝼe æpepta laꝑeoꝑ ðæꝝ cꝑiꝼtenan geleaꝼan on þam moꝑlanðum ða þe ꝼýnðon to noꝑþðæle Pehta ꝑicep. ⁊ he æpeꝼt getimbꝑaðe. ⁊ gepttaðelaðe ꝥ mýnꝼtep ꝥ on híí ðam ealonðe monigum ꝼolcum * Pehta ⁊ Scotta lange apꝑýꝑþe apunoðe. pæꝝ ꝥ ꝼe ylca Columba þe Scottaꝝ ꝼýþþan Columcýlle nemðon; Ða Ecbýꝑht ða gehýꝑðe ða poꝑð ðýꝼꝼe gepýhþe. þa bebea ð he ðam bꝑeþep ꝥ he nænigum oþþum men ne ꝼæðe ða gepýhþe. cꝑ'. ꝥ hit eaþe beon mihte. ꝥ him ðuꝑh býꝼmꝑungе ætýpeð pæꝑe. hpæþepe he þa þiꝑan ꝼpigende ꝼceapoðe ⁊ onðpeð ꝥ hi ꝼoþ pæꝑe. ne he ohte ðý ma blan ꝑꝑam * geapꝑunge ðæꝝ ꝼiþꝼætep. ðe he ꝼepan polðe ðeoðe to læꝑanne; ⁊ æꝼtep ꝼeaum ðeagum eꝼt com ꝼe ꝼoꝑeꝼpꝑecena bꝑoþoꝑ to him. ⁊ him ꝼæðe ꝥ ðæꝑe ilcan nihte him * Borel ðuꝑh gepihþe ætýpðe. æꝼtep ðon ðe uhtꝼang gepýlðeð pæꝝ. ⁊ him cꝑ'. to. Foꝑ hpon ꝼæðepꝼt ðu Ecgbýꝑhte ꝼꝑa gemelearlice ⁊ ꝼꝑa * plætlice ða ðing ðe ic ðe bebeað him to ꝼecgane. ac gang nu ⁊ ꝼagа him ꝼꝑa he þille ꝼꝑa he nelle he ꝼceal to Columban mýnꝼtꝑe cuman. ꝼoꝑþon ðe heoꝑa ýlh unꝑihte gangeþ. ac he ða ꝼceal to ꝑihtꝑe ꝼtige getеon; Ða he ða þaꝝ poꝑð gehýꝑðe. ða bebeað he eꝼt ðam bꝑeþep ꝥ he nænigum ma openaðe ne cýþðe. ⁊ ðeah þe he þiꝝ gepoꝑðen pæꝑe ðuꝑh ða ætýpneꝼꝼe ðæꝑe geꝑihþe. noht ðon læꝝ he hiꝝ ꝼoꝑe geaꝑpoðe mið ðam gemýnegoðan bꝑoþþum; Mið ðý hi ða ꝥ ꝼcýp gehlæꝼtеð hæꝼðon mið þam

ꝼoꝑe to læꝑenne.B. & C.

ꝼceapunge. C.

* Peohta. B.

* pæclice.B.

Boisil. At ille : Ad hoc, inquit, veni ut responsum Domini Salvatoris Ecgberhto afferam, quòd te tamen referente, oportet ad illum venire. Dic ergò illi, quia non valet iter quod proposuit implere. Dei enim voluntas est, ut ad Columbę monasteria magìs docenda pergat. Erat autem Columba primus doctor FIDEI CHRISTIANÆ transmontanis Pictis ad Aquilonem, primúsque fundator monasterii, quod in Hii insula, multis diu Scotorum Pictorúmque populis venerabile mansit. Qui videlicet Columba nunc à nonnullis [composito (à cella, & Columba) nomine,] *Columcelli vocatur. Audiens autem verba visionis Ecgberht, præcepit fratri qui retulerat, nè cuiquam hæc alteri referret, nè fortè illusoria esset visio. Ipse autem tacitus rem considerans, veracem esse timebat : Nec tamen à parando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos dies, rursum venit ad eum præfatus frater, dicens, [quia & eâ nocte sibi post expletas matutinas Boisil per visum apparuerit, dicens,] Quare tam negligenter ac tepidè dixisti Ecgberhto, quæ tibi dicenda præcepi? At nunc vade & dic illi; Quia velit nolit, debet ad monasteria Columbæ venire, quia aratra eorum non rectè incedunt : Oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare. Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri, nè hæc * cui patefaceret. Ipse verò tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum fratribus memoratis incipere. Cúmque jam navi imposuissent quę tanti itineris ne-

* Columcille. *VV.* Columcella. *T.*

* *Sic VV. & C.* alicni. *T.*

* *Sic Mss. B. & C.*

þam

ðam ðingum ðe ſpa mycleſ ſiþþætteſ nyð abæðde. ⁊ hi monige ðagaſ pindeſ ⁊ gepiðoþ abiðon ða pæſ ſumpe nihte gepoþden ſpa gþim ſtoþm ⁊ ſpa peðe. þ oſ miclum ðæle þa þing to loſe puþðon ðe on ðam ſcýpe pæþon. ⁊ þ ſcýþ * ſoþ bętpih ða ýða on ſiðan licgende ; Ða oncneoþ ſe Goðeſ man þ he ſepan ne moſte. ⁊ cþ'. þ ðæſ ſtoþm pæſ ſoþ me cumen ⁊ ſendeð. ⁊ he hine oſteah ðæpe ſope. ⁊ unþot ham ſepde ; ⁊ hpæþepe an hiſ gefepena pæſ Þihtbýþht haten. ſe pæſ miðdan geaſð ſophicgende. ⁊ he pæſ on ſiſðome godcunðe lape mæpe ⁊ he monig geaſ on Hibepnia ellþeoðig ancoſ liſ ðýðe on mycelpe ſullſpemeðnerſſe ; Ða ſtah he on ſcip ⁊ com on Fnýſena land ⁊ tu geaſ ſingal ðæpe ðeoðe. ⁊ Reðbeðe heopa cýninge hælo ſoþo boðde ⁊ læpde ; Ne he hpæþepe ænigne pærtm ſpa miceleſ gepinneſ miþ ðam ellþeoþðum gemetan mihte. ða hpeaþſ he eft to ðæpe leoſan ſtope hiſ ellþeoðigneſſe. ⁊ on ðæpe gepunelican ſtilneſſe Ðnihtne *liſde ; ⁊ ſoþþam ðe he ða utlican to geleaſan þingan ne mihte. he ða hiſ gefepum ma oſ hiſ mægna býſenum * þnýcian gýmde ;

* ſoþ-let. B. & C.

*þeoþo-ðe. B.

* þnu-canne. C.

Saxon. tunc cœpit virDei, &c.

* Wicbert. *W.* Wibertus. *T.*

ceſsitas poſcebat, atque opportunos aliquot diebus ventos expectarent, facta eſt nocte quadam tam ſæva tempeſtas, quæ, perditis nonnulla ex parte his quæ in navi erant rebus, ipſam in latus jacentem inter undas relinqueret. Salvata ſunt tamen omnia quæ erant Ecgberhti & ſociorum ejus. Tum * ille [quaſi propheticum] illud dicens, quia propter me eſt tempeſtas hæc, ſubtraxit ſe illi profectioni, & remanere domi paſſus eſt. At verò unus de ſociis ejus vocabulo * Victbercht, cùm eſſet & ipſe contemptu mundi, ac doctrinæ ſcientiâ inſignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam, in magna perfectione, vitam egerat ;) aſcendit navem, & Freſiam perveniens, duobus annis continuis genti illi ac Regi illius Rathbedo VERBUM SALUTIS prædicabat. Neque aliquem tanti laboris fructum apud Barbaros invenit auditores. Tum reverſus ad dilectæ locum peregrinationis, ſolito in ſilentio Domino vacare cœpit. Et quoniam externis prodeſſe ad fidem non poterat, ſuis ampliùs ex virtutum exemplis prodeſſe curabat.

NOTÆ.

[a] Famulus Chriſti & ſacerdos Ecgberhtus--- inito opere Apoſtolico, verbum Dei aliquibus earum, quæ nondum audierant gentibus, evangelizando committere--- ſiquos fortè ex illis ereptos Satanæ, ad CHRISTUM transferre valeret. Opus Apoſtolicum *ex parte hîc deſcribitur : eſt autem* verbum Dei, gentibus, quæ nondum audierant, evangelizando committere; eripere *autem* Satanæ, *&* ad Chriſtum transferre. *Vide Act.* 16. 18. *& Col.* 1. 13.

Ad Chriſtum, *inquit* : ---*hac loquendi formâ paſsim uſa eſt vetus Eccleſia*; *Converti ad* Deum, *ad* Chriſtum, *ad fidem* Chriſti, *&c. Quæ ut per totam hanc hiſtoriam faciliùs lectori conſpicua occurrant, majuſculis adnotanda characteribus curavi.* Ad Chriſtum, *ſcil. Nullâ priùs factâ mentione de obedientia alicui univerſali capiti totius Eccleſiæ exhibenda* ; *ſed tantùm ut renunciatis tenebrarum operibus, ad Chriſtum per fidem S. Petri & baptiſmum transferri velint. Huc referantur quæ vetus Eccleſia* Domin. xxi. poſt Pentecoſt. *Serm. Cathol. p.* 221. *lin.* 11. *nobis reliquit*; *in verba,* Regnum cœlorum ſimile cuidam Regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

Se cyning ðe þorhte hiſ ſuna gifta iſ God Fæder ðe ða halgan gelaþunge gefeoðde hiſ beorne þurh gefynno hiſ fleſclicnyſſe ; ðeo halige gelaþung iſ Criſtes bryd þurh ða he getrymð oæghpomlice gaſtlice beorn. ⁊ heo iſ ealra Criſtenra manna moðor. ⁊ ðeah hpæþere ungefemmeð mæden ; Ðurh geleafan ⁊ fulluht fe beoþ Gode geftrinde. ⁊ him to gaſtlicum beornum gepiſcede. ðurh Criſtes mennifcnyſſe ⁊ ðurh gife ðæſ halgan gaſtes ;

Rex qui fecit nuptias FILIO *ſuo, Deus Pater eſt, qui ſanctam Eccleſiam* FILIO *ſuo, per myſterium incarnationis ſuæ, ſubjecit. Sancta Eccleſia eſt* CHRISTI *ſponſa ; per quam* ille ſpirituales filios *quotidie genuit ;* Illa *autem eſt hominum Chriſtianorum mater : nihilominus tamen virgo intemerata: per fidem & * baptiſmum* DEO *geniti ſumus ; atque* illi *in filios ſpirituales, per humanitatem Chriſti, perque gratiam ſancti Spiritûs adeptati.*

* *Hinc Eccleſia Romana, Eccleſiæ reformatæ filios nõ rebaptizat.*

Et ibid. pag. 276. *l.* 15. Dominic. 2. poſt Epiphaniam Domini, *in verba,* Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. *Et pag. ſequent. lin.* 4.

Æfter gaſtlicum andgite Þrihten com to giftum on ðiſum middan eaſðe. forþan þe he þa halgan gelaþunge him to bryde geceaſ. ſpa ſpa ſe Apoſtol to geleaffullum folce cpæþ ; Ic bepedde eop anum pere. þ ge geancian Criſte an clæne mæden ; Criſt iſ ſe clæna brydguma ⁊ hiſ gelaþung þ iſ ſeo geleaffulle menigu iſ hiſ bryd. ſeo ðe acenð ðæghpomlice ða gaſtlican cild ðurh geleafan ⁊ fulluht.--- þa þe þuſ--- faſaþ fram leahtrum to mæignum hi belimpaþ to þam gaſtlicum gifte ;

Secundùm ſenſum ſpiritualem, Chriſtus ad nuptias venit in hunc mundum : quoniam Sanctam Eccleſiam SIBI *in ſponſam elegit ; ſicut Apoſtolus populis inquit fidelibus,* Deſpondi ego vos UNI viro, ut vos puram virginem Chriſto exhibeatis. *Chriſtus eſt ſponſus ille purus ; ſua autem Eccleſia, hoc eſt, fidelis multitudo ejus ſponſa eſt, ſpirituales filios per* * fidem & baptismum *quotidie procreat :- qui- ſic à vitiis ad virtutes-- procedunt, hi ad nuptias pertinent* * *ſpirituales.*

2. *Cor.* 11. 2.

* *Quamvis nè audito quidem capitis vicarii univerſalis nomine* * *Eccleſiam, ſcil.*

Opus *ergò* Apoſtolicum *eſto, per fidem S. Petri & baptiſmum à* vitiis ad virtutes *Chriſtianas*, ereptos Satanæ ad Chriſtum transferre : *Hinc Cæſaribus manerent ſua, Chriſtóque ſua; hinc gloria Deo in excelſis, in terris pax, intérque homines bona voluntas rediret ; hinc ſimultates ceſſarent inteſtinæ ; Regúmq; proditiones, & rerumpublicarum everſiones ſenſim exoleſcerent.*

Inito, *inquit*, opere Apoſtolico. *Operis Apoſtolici partem, clavium ſcil. à Chriſto traditam poteſtatem, illuſtret hæc quæ ſequitur,* * *alibi licèt aptiùs adhibenda, veteris Eccleſiæ commentatio.*

* *paz.* 238. *lin.* 33.

Criſt cp'. to ðam Apoſtolum ; Ðæra manna ſynna ðe ge forgifaþ ðæra beoþ forgifene. ⁊ ðam þe ge ofteoþ þa forgifennyſſe þam byþ oftogen ; Ðiſne anpealdo forgeaf Criſt Apoſtolum ⁊ eallum biſceopum. gyf hi hit on rihte healdaþ ; Ac gif ſe biſceop oeþ be hiſ agenum pillan ⁊ pyle binðan þone unſcyldigan. ⁊ þone ſcyldigan alyſan. ðonne foſlyſt he ða mihte ðe him God forgeaf ;

Chriſtus dixit Apoſtolis, Quorum remiſeritis peccata, illorum erunt remiſſa, & quibus retinueritis remiſſionem, erit retenta. *Hanc poteſtatem dedit Chriſtus Apoſtolis, omnibúſque Epiſcopis ; ſi illam ritè conſervarint. Sin verò Epiſcopus è* * proprio *fecerit arbitrio, innocentémque voluerit ligare, ſontémq; ſolvere ; tum poteſtatem illam amittit, quam illi Deus conceſſit.*

Joh. 20. 21. 22.

* *Nota.*

Ðam

Ðam mannum ðe ꝛcealdon ꝓoꝛ-
ꝿiꝓennẏꝛꝛe þe he ꝿeꝛẏhþ þ beoþ
onbꝛẏnꝺoe ðuꝛ Godeꝛ ꝿiꝓe. ⁊
ðam he ꝛceal aheaꝛdian ðe nane
be hꝛeoꝛunꝿe nabbaþ heoꝛa miꝛ-
ðæða ⁊ Cꝛiꝛt aꝛæꝛðe oꝛ ðeaþe
ðone ꝛtincendan Lazaꝛum. ⁊ þa
ða he cucu ꝓæꝛ ða cꝛæþ he to
hiꝛ leoꝛnin ꝿ cnihtum. tolẏꝛaþ
hiꝛ bendaꝛ þ he ꝿan mæꝿe ⁊ Ða
alẏꝛdon hi ðæꝛ edcucedon ben-
daꝛ ðe Cꝛiꝛt aꝛæꝛðe to lẏꝓe ⁊
Foꝛþi ꝛceolon ða laꝛeoꝛaꝛ ða
unbindan ꝓnam heoꝛa ꝛẏnnum þa
ðe Cꝛiꝛt ꝿelimꝓæꝛt ðuꝛh on-
bꝛẏnꝺonẏꝛꝛe ⁊ ſ̄elc ꝛẏnꝓull man
ðe hiꝛ ꝛẏnna bedi ꝿlaþ. he liþ
deaþ on bẏnꝿene. ac ꝿiꝓ he hiꝛ
ꝛẏnna ꝿeandett ðuꝛh onbꝛẏnꝺo-
nẏꝛꝛe. ðonne ꝿæþ he oꝓ ðæꝛe
bẏnꝿene ꝛꝓa ꝛꝓa Lazaꝛuꝛ ðẏðe
heꝛ. ðonne ꝛceal ꝛe laꝛeoꝛ hine unbindan ꝓnam ðam ecan
ꝓiꝛe ꝛꝓa ꝛꝓa ða Apoꝛtoli lichamlice Lazaꝛum alẏꝛdon ⁊ Ac
ꝛe læꝛeda mann ꝛceal him ondꝛædan ðæꝛ biꝛceoꝛeꝛ cꝛẏðe.
ðeah ðe ꝛẏ unꝛcẏldi ꝿ. ðẏ læꝛ ðe he ðuꝛh modi ꝿnẏꝛꝛe
ꝛcẏldi ꝿ puꝛþe ⁊

Hominibus istis condonabit remissionem, quos gratia Dei compunctos viderit: illóque indurabit, qui nullam malefactorum suorum pœnitentiam habent. Christus à morte Lazarum gravè olentem erexit: & postquam erat redivivus, dixit discipulis suis; Vincula ejus solvite, ut posset ambulare: Tunc solvebant vincula redivivi, quem ad vitam Christus erexit: ob id debent doctores solvere à peccatis suis, quos Christus per compunctionem vivificavit. Quivis peccator qui peccata occultat sua, jacet mortuus in sepulcro: sin verò peccata sua per compunctionem confessus fuerit, tum egreditur sepulcro sicut Lazarus, cùm Christus illum surgere mandaverit: Doctor ergò illum solvet ab æterna pœna, sicut Apostoli Lazarum corporaliter solvebant. Quin metuat sibi Laicus Episcopi sententiam, quamvis innocens fuerit; nè *per superbiam existat nocens.* * Nota. * Nota.

Cap. II.

Ut Wilbrordus in Fresia prædicans, multos ad Christum converterit; & ut socii ejus Hewaldi, sint martyrium passi.*

* Duo enim erant Hewaldi, *ut infrà.*

Ða þ ða ꝛe Godeꝛ ꝓeꝛ ecꝿ-
bẏꝛhꝛ ꝿeꝛeah þ he* ne ꝓæꝛ
ꝓoꝛ leodum ꝿodcunde laꝛe to
bodi ꝿanne. ac þ he ꝓæꝛ ꝿehæꝓed
ꝓoꝛ oꝓꝓe nẏtneꝛꝛe ðæꝛe halꝿan
cẏꝛicean. be ðæꝛe he ꝓoꝛe ma-
noð ꝓæꝛ miþ ꝿodcunde un-
ꝓꝛiꝿneꝛꝛe. ne þ ꝓihtbẏꝛhꝛ oꝛihꝛ
ꝓnemede. ðeah ðe he on ða ðæ-
laꝛ become ⁊ Ða onꝿan he ða
ꝿẏꝛ on þ ꝓeoꝛc ꝿodcunde la-
ꝛe. ꝛendan haliꝿe ꝓeoꝛaꝛ ⁊ ꝿe-
oꝛnꝓulle tꝓelꝓe. ðaꝛa ealdoꝛ-
man ꝓæꝛ ꝓillbꝛoꝛd micelꝛe ꝿeeaꝛnunꝿe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ⁊
Mid ðẏ hi ða ðideꝛ coman on land. ða cẏꝛdon hi æꝛeꝛt to
* Pipne Fꝛancna cẏninꝿe. ⁊ ðancꝓeoꝛhþlice pæꝛon ꝓnam him

UT autem vidit vir Domini Ecgberht, quia nec ipse ad prędicandũ* gentibus venire permittebatur, retentus ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat prędmonitus: nec Victbercht illas deveniens in partes, quicquam proficiebat; tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos & industrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterii gradu & merito * præfulgebat. Qui cùm illò adveniissent (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pipinum ducem Francorum, gratanter ab illo su-

* *Sax.* Doctrinam divinam.

* *Sax.* Princeps fuit.

* næꝛ ꝓoꝛlæten. B. & C.

* Pipine. B.

him onfangene; ⁊ ſoþþon ðe he niþan geeode ða fýþþan Fþýfan. ⁊ ðanon Reðbeð ðone cýning aðraf; ⁊ ſende hi ða ðýðeſ þ hi ðæþ ſceoldan Godef þoþo boðian ⁊ læþan. ⁊ he eac fþýlce þæf to gefultumiende miðhiſ cýnelicne ealdoþlicneſſe. þ him mon noht heſigef ne laþef gedon ðoſſte. ⁊ miðmonigum fþemfumneſſe. ða gepeoþðode. ðe Cþiſtef geleafan onfon foldan; Ðanon þæf gepoþden þuþh Þnihtnef gife ⁊ fultume þ hi monige hnæðlice fþam ðeofolgýldum to Cþiſtef geleafan gecýnðon; Ðýrre*býrne þæþon fýligende fume tpegen Mærre Þneoftaf. of Angel cýnne on Þibefnia ðam ealande mýcelne tiðe. foþ heofonan þicef lufan on ellþeoðigneſſe lifeðon; Comon hi to ealð Seaxna mægþe. gif þen þæne þ hi þæþ ænige þuþh heofna lafe Cþiſte begitan mihte; Þæþon hi begen ane naman hatene. fþa hi eac fþýlce anfe þilfumneſſe þæþon. þæf heofna æghþæþef Þeapolð nemneð; Þæf ðif gefceaþ hþæþene. þ foþ mifrenlice heofna feaxef. oþef þæf cpeðen fe bleaca Þeapolð. oþef fe hþita; Þæf heofna ægðef æfæftlice gelæfeð. þæf fe blaca Þeapolð hþæþene ma on þifðome haligfa gefþnita getýð; Ða hi ða on ealð Seaxan comon. þa eoðon hi on fumef tungefan * gefttæfn ⁊ hine bæðon þ he hi onfenðe to þam ealðoþmen ðe ofef hine þæf. Sæðon þ hi hæfðon nýt æfenð. ⁊ nýtne intingan fumne þe hi him læðan fceolden. foþþon hi ða ylcan ealð Seaxan næfðon agenne cýning ac monige ealðoþmen þæþon heofna ðeode foþefettte. ⁊ þonne feo tið gepinnef ⁊ gefeohtef com. ðonne hlutton hi mið tanum to ðam ealðoþ mannum ⁊ fþa hþýlc heofna fþa him fe tan ætýfðe. ðonne gecuþon hi ðone him to hefetogan ⁊ to laðþeope. ⁊ ealle ðam fýligðon ⁊ him hýþðon.

*býfene. C.

*healle. B.

ſcepti ſunt. Et quia nuper citeriorem Freſiam, expulſo indè Rathbedo Rege, ceperat, illò eos ad prædicandum miſit. Ipſe quoque imperiali authoritate juvans, nè qui prædicantibus quicquam moleſtiæ inferret, multíſque eos qui fidem ſuſcipere vellent beneficiis attollens. Unde factum eſt, opitulante gratiâ divinâ, ut multos in brevi ab idololatria ad FIDEM converterent CHRISTI. Horum ſecuti exempla, duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverunt, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, ſi fortè aliquos, ibidem prædicando, CHRISTO acquirere poſſent. Erant autem unius ambo ſicut devotionis, ſic etiam vocabuli. Nam uterque eorum appellabatur * Hewald: eâ tamen diſtinctione, ut pro diverſa capillorum ſpecie, unus niger Hewald, alter albus Hewald diceretur. Quorum uterque pietate religionis imbutus, ſed niger Hewald magìs ſacrarum literarum erat ſcientiâ inſtitutus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hoſpitium cujuſdam villici, petierúntq; ab eo ut tranſmitterentur ad ſatrapam, qui ſuper eum erat, eò quòd haberent aliquid legationis & cauſę * utilitatis, quòd deberent ad illum perferre. Non enim habent Regem iidem antiqui Saxones, ſed ſatrapas plurimos ſuæ genti præpoſitos; qui ingruente belli articulo, mittunt æqualiter ſortes, & quemcunque ſors oſtenderit, hunc tempore belli ducem omnes ſequuntur, & huic obtemperant.

*W. & C. Ewaldus. T.

*utilis. W. & C.

Þonne

þonne þ ȝefeoht ⁊ þ ȝepin ȝe-
endad pæf. þonne pæpon hi eft
efenplice ⁊ pæpon ealle ealdorp-
men; Đa onfenȝ hi fe tunȝe-
nefa ⁊ him pæf behatende. þ he
hi polde to hif ealdorpmen on-
fendan fpa fpa hi bædon. ⁊ he
*hpelce hi đa * hpylce huȝu dagaf mid
fealpa.B him ȝehæfde; Mid đý hi đa þa
& C. ellpeodan ongeaton. þ hi pæ-
pon obbe æfertnefre forþon hi
fýmle heopa fealmaf funȝan. ⁊
on halȝum ȝebedum Gode þeo-
don. ⁊ dæȝhpamlice Gode on
* * fæȝnefre bæpon. ⁊ Mæffan
aræȝo- funȝan; Hæfdon hi mid him ȝe-
nefre. healdde fato. ⁊ ȝehaldde ta-
C. bulan on * pigbedef pnixle; Đa
* peo- pæpon đa hæđenan betpih him
fodef. đeahtiende ⁊ fpnecende. ȝif hi
B. & C. to đam ealdorpmen becoman. ⁊
* * mid him đeahtiȝende ⁊ fpne-
pih hine. C. cende pæpon. þ hi hine fnam
heopa ȝodum acýndon. ⁊ to þæ-
pe nipan æfætnefre dæf cnihte-
nan ȝeleafan ȝehýnfde. ⁊ fpa
fticce mælum eall heopa mæȝð
nýdeo pæpe. þ hi heopa ald bi-
ȝanȝ forlæten ⁊ þnipe beeodan;
Genaman þa femninga đa Godef
men. þone hpitan þeapold hi
hnæde deaþe mid fpeonde offlo-
ȝan. Đone blacan þeapald hi lan-
ge cpýlmdon. ⁊ đuph lima pit-
nadon; Đa hi þa offlaȝene pæ-
pon đa pupdon hi heopa lichoman ut on Rine þa ea;
Đa þ þa fe ealdorp mon ȝehýnde hu hi ymb þa men ge-
* ȝefe- don hæfdon þa þe hine ȝefeon ⁊ * fecan foldon. þa pæf
cean.C. he fpýþe ýnne; * Sendæ þa peodud þidep ⁊ het þone tun-
* *l.* fen. fcipe eallne offlean. ⁊ đone tun forbærnan; Pæpon þnopi-
de. *ut C.* ende đa forefpnecenan Cnihtef đeodaf ⁊ Mæffe Pneoftaf
đý fiftan dæȝe nonapum Octobrium. ne heopa manfýn hada
* pon.C * pona pæpon heofonlicu pundru. forþon þa hi offlegene
pæpon ⁊ heopa lichoman fnam đam hæþenum fpa fpa pe æp
cpædon. on đa ea poppene pæpon. đa ȝelamp þ đa lichoman
ongean đam pæfe þæf forþgotenan fcneamef ȝebopene pæ-
pon.

Peracto autem bello, rurſum æ-
qualis potentię omnes fiunt ſa-
trapæ. Suſcepit ergò eos villicus;
& promittens ſe mittere eos ad ſa-
trapam qui ſuper ſe erat (ut pete-
bant) aliquot diebus ſecum reti-
nuit. Qui cùm cogniti eſſent à bar-
baris, quòd eſſent alterius religio-
nis (nam hymnis & pſalmis ſem-
per & orationibus vacabant) &
quotidie ſacrificium Deo victimæ
ſalutaris offerebant; habentes ſe-
cum vaſcula ſacra, & * tabulam, * Tabulam
altaris vice, dedicatam, ſuſpecti ſacram. *T.*
ſunt habiti; quia ſi pervenirent ad
ſatrapam & loquerentur cum illo,
averterent illum à diis ſuis, & ad
novam CHRISTIANÆ FIDEI re-
ligionem transferrent. Sícque
paulatim omnis eorum provincia
veterem cogeretur in novam mu-
tare culturam. Itaque rapuerunt
eos ſubitò, & interemerunt album
quidem Hewaldum veloci occiſi-
one gladii: Nigellum autem lon-
go ſuppliciorum cruciatu, & hor-
rendâ membrorum omnium diſ-
cerptione, quos interemptos in
Rhenum projecerunt. Quod cùm
ſatrapa ille, quẽ videre volebant,
audiſſet, iratus eſt valde, quòd ad
ſe venire volentes peregrini non
permitterentur. Et mittens occi-
dit vicanos illos omnes; vicúmq;
incendio conſumpſit. Paſſi ſunt
autem præfati ſacerdotes & famu-
li Chriſti quinto nonarum Octo-
brium die: Nec martyrio eorum
cœleſtia defuere miracula. Nam
cùm perempta eorum corpora,
amni (ut diximus) à paganis eſſent
injecta, contigit ut hæc contra im-
petum fluvii decurrentis per qua-

ꝑon. þuꝑh eall xl. mila oþ þa ꝛtope þe heoꝑa cuþe men ⁊ heoꝑa ȝeꝼeꝑan inne pæꝑon. ⁊ ꝛpẏlce eac ꝛe mæꝛta ꝛcẏma heoꝼonlicer leohtes * ꝛean ðæꝑ þ ȝelomp þ ða lichoman coman. ⁊ þ eac ꝛpẏlce ða hæþenan ȝeꝛapon ⁊ beheolðon ða ðe hi ꝛlogan. ac ða ðaꝑa maꝑtẏꝑa oþeꝑ on nihtlicne ȝeꝛẏhþe ætẏpðe ꝛumum heoꝑa ȝeꝼeꝑan þæꝛ nama pæꝛ Tilman; Þæꝛ þ mæne peꝑ ⁊ ꝼoꝑ populðe eac ꝛpẏlce æþelne ȝebẏrðe. pæꝛ he æꝑeꝛt cẏninȝes ðeȝn. ⁊ ða pæꝛ eꝛt munuc ȝepoꝑðen; Þæꝛ he him ꝛecȝenðe þ he mihte heoꝑa lichoman on þæne ꝛtope ȝemetan þæꝑ he ȝeꝛape þ leoht oꝼ heoꝼonum on eoꝑþan ꝛcinan. þ eac ꝛpẏlce ꝛꝑa ȝeꝼẏlleð pæꝛ. ða ꝼunðon hi ꝛona heoꝑa lichoman ⁊ æꝼteꝑ ȝeꝑiꝛenne aꝑe maꝑtẏꝑum bebẏꝑiȝeð pæꝑon. ⁊ ꝛe ðæȝ heoꝑa þꝑopunȝa ȝe heoꝑa lichoman ȝemetneꝛꝛe miþ aꝑpuꝑþne peoꝑþunȝe on þam ꝛtopum mæꝑꝛoðe ꝛẏnðon; Miþ þẏ * Pipin. B. * Pippen ða ꝛe mæna cẏninȝ * Fꝑoncna ðaꝛ þinȝ ȝehẏꝑðe ⁊ ȝeacꝛaðe þa ꝛenðe he peoꝑuð ⁊ het heoꝑa lichoman to him ȝelæðan. ⁊ hi miþ micle punðne ⁊ peoꝑþmẏnðum bebẏꝑiȝðe on cẏꝑican Coloniæ. ðæne ceaꝛtne bi Rine; Jꝛ þ eac ꝛæð þ on ðæne ꝛtope ðæꝑ hi oꝼꝛlæȝene pæꝑon pẏlle apeolle ꝛeo on ðæne ẏlcan ꝛtope oð ðiꝛne ⁊peaꝑðan ðæȝ ȝenihtꝛum pætep ꝼoꝑþꝼlopeð. ⁊ ȝeotað monnum to ðenunȝe ⁊ to aꝑe; *Franc-na. B.

draginta ferè millia paſſuum, ad ea uſque loca ubi illorum eſſent ſocii, transferrentur. Sed & radius lucis permaximus, atque ad cœlum uſque altus, omni nocte ſupra locum fulgebat illum, ubicunque ea perveniſſe contingeret; & hoc etiam paganis qui eos occiderant, intuentibus. Sed & unus ex eis in viſione nocturna apparuit * cuidam de ſociis ſuis, cui nomen erat * Tilmon; viro illuſtri, & ad ſeculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans quòd eò loci corpora eorum poſſet invenire, ubi lucem de cœlo terris radiaſſe conſpiceret: Quod ità completum eſt. Inventa namq; eorum corpora juxta honorem martyribus condignum, recondita ſunt. Et dies paſſionis vel inventionis eorum, congruâ illis in locis veneratione, celebratur. Denique glorioſiſſimus dux Francorum * Pipinus, ubi hæc comperit, adducta ad ſe eorum corpora condidit cum multa gloria, in Eccleſia Coloniæ civitatis, juxta Rhenum. Fertur autẽ quia in loco in quo occiſi ſunt fons ebullierit, qui in eodem loco uſq; hodie copioſa fluenti ſui dona perfundat.

* cuidam clam. *T.*

* Tilmannus *T.*

* *Sax.* magnus Rex Francorum.

Cap. 12.

*Ut * viri venerabiles Suitbercht in † Britannia, Wilbrordus Romæ, in Freſiam ſint ordinati Epiſcopi.*

* *vir venerabilis.* T & C.

† *Brittanis.* C *Britanniis.* T. & W.

Sona ðam æꝑeꝛtum tiðum ðæꝛ ðe ða laꝑeopaꝛ coman on Fꝑẏꝛena lanð ⁊ Þilbꝑopð Fꝑam ðam cẏninȝe lẏꝼneꝛꝛe *onfenȝ þ he ðæꝑ læꝑan moꝛte. ða polðe he hꝑæðlice to Rome cuman; Ða pæꝛ B'. ðæꝛ Apoꝛtolican ꝛetleꝛ Seꝑȝiuꝛ Papa. ⁊ ne polðe miþ hiꝛ lẏꝼneꝛꝛe ⁊ miþ hiꝛ bleꝛꝛunȝe þ pillꝛume poꝑc onȝinnan ⁊ ȝeꝼẏllan. *hæfðe. B.

Primis ſanè temporibus adventûs eorum in Freſiam, mox ut comperit Wilbrordus datam ſibi à principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam (cujus ſedi Apoſtolicæ tunc Sergius Papa præerat,) ut cum ejus licentia, & benedictione, deſideratum evangelizandi gentibus o-

ðam

ðam ðeoðum ȝoðſpell to læ-
ꝛanne. ⁊ ſomoð he ꝑilnoðe ꝼꝛam
him onſon ꝥaꝛa eaðiȝꝛa Apo-
ſtola ꝛeliquiaſ ⁊ Cꝛiſtes maꝛ-
tyꝛa ꝼ mið ðy he ðeoꝛolȝilo
to ꝓuꝛꝛe. ⁊ cyꝛican timbꝛeðe
⁊ ꝛæꝛðe on ðæꝛe ðeoðe ꝼ he
læꝛðe. ꝼ he ðæꝛ ȝeaꝛꝛe hæꝛðe
* *Sic MS.* haliȝꝛa ꝛeliquiaſ [* into ſet-
B. ut Lat. tenne ꝼ he ȝeꝛyꝛenlice mihte on
ðaꝛa haliȝꝛa aꝛe ſynoꝛiȝe ſto-
ꝛe ȝehꝛylce halȝian ðaꝛa ðe he-
oꝛa ꝛeliquiaſ] ꝼ ðæꝛ inne ꝛæ-
ꝛon; Sꝛylce eac moniȝe oꝼꝛe
inting an he ſohte ⁊ ꝛilnoðe. oꝼ-
ꝛe ðæꝛ leoꝛnian oꝼꝛe ꝥanon on-
ſon; On eallum ꝥam mið ðy he
ꝛillꝼæȝen ꝓæꝛ. he eſt hꝛeaꝛꝼ
to ȝoðcunðꝛe laꝛe. ðæꝛe tiðe
ða bꝛoꝼꝛa ða ꝥe on Fꝛyſum ꝓæ-
ꝛon. mið him on ðæꝛe ꝥenunȝe
ðæꝛ Goðeſ ꝓoꝛðeſ; Gecuꝛon
hi oꝼ heoꝛa ꝛime ȝemetꝼæſtne
man on hiſ ꝥeaꝛum ⁊ monꝼꝓæꝛne
on heoꝛtan Sꝛyꝼbyꝛhꝛt ꝼ ſe him
ȝehalȝoð ꝓæꝛe to B'. ; Senðon
hine ða to Bꝛeotone. ⁊ ſoꝛ heo-
ꝛa bene ſe aꝛꝛyꝛꝛa B'. Fillꝼꝛið
hine ȝehalȝoðe ſe ꝓæꝛ on ꝥa tið
ðe Cantꝛaꝛa næſðon B'. Pæꝛ
Theoðoꝛ Aꝛceb'. ſoꝛꝼꝛeꝛeð. ⁊
* Bꝛyhtꝛolð hiſ æꝼtenꝼylȝend
ða ȝyt ne com to hiſ B'. ſetle.
ſoꝛꝼon he ꝓæꝛ oꝼeꝛ ſæ onſendeð
to hadianne ; Ða Sꝛyꝼbyꝛhꝛt
hæſðe B'. haðe onſonȝen. ꝥa ſeꝛðe
he eſt on Bꝛeotone. ⁊ æꝼteꝛ
með myclum ſæce he ȝeꝛaꝛ to
ðæꝛe ðeoðe Boꝛuchtuaꝛoꝛum. ⁊ moniȝe heoꝛa ꝥuꝛh hiſ la-
* nahꝛ ꝛne to ſoꝼꝼæꝛtneſſe ꝓeȝe ȝecyꝛðe. ac ꝥa æꝼteꝛ * ohꝛ lanȝne
lanȝne. tiðe ſeo ylce ꝥeoð ꝓæꝛ oꝼeꝛꝓunnen ꝼꝛam ealð Seaxum. ⁊ ꝥa
C. ȝeleaꝼꝛumum men ða ðe Goðeſ ꝓoꝛð onſenȝon. ꝓæꝛon
piðe toðꝛiꝼene. ⁊ ſe B'. mið hiſ ȝeſeꝛum ꝛumum ſohte
* ȝeæꝛn- Pippen Fꝛancna cyninȝ. ⁊ him ða. * ȝeæꝛnðoðe Blyꝼꝼꝛyꝼ
enðaðe. hiſ cꝛen ꝼ he him ꝓunoneſſe ꝛtoꝛe ſealðe on ꝛumum ealanðe
C. bi Rine. ꝼ iſ on heoꝛa ȝeꝛeoꝛðe ȝeciȝeð ⁊ nemneð Jnlitoꝛe;

* Berhtꝛ-
palð. C.

pus iniret: ſimul & reliquias bea-
torum Apoſtolorum ac martyꝛ-
ium Chriſti ab eo ſe ſperans acci-
pere; ut dum in gente cui prædica-
ret deſtructis idolis, Eccleſias in-
ſtitueret, haberet in promptu re-
liquias ſanctorum quas ibi intro-
duceret, quibuſque ibidem depo-
ſitis conſequenter * in eorum ho- * *Sic MSS. ſing.*
norem (quorum eſſent illa ſingula
quęque loca) dedicaret. Sed &
alia perplura, quæ tanti operis ne-
gotium quærebat; vel ibi diſcere,
vel indè accipere cupiebat. In
quibus omnibus cùm ſui voti
compos eſſet effectus, ad prædi-
candum rediit. Quo tempore
fratres qui erant in Freſia verbi
miniſterio mancipati, elegerunt
ex ſuo numero virum modeſtum
moribus & manſuetum corde Su-
idbertum, qui eis ordinaretur an-
tiſtes. Quem Britanniam deſtina-
tum ad petitionem eorum ordina-
vit reverendiſſimus Wilfridus E-
piſcopus; [qui tunc fortè patriâ
pulſus, in Merciorum regionibus
exulabat.] Non enim eo tempore
habebat Epiſcopum Cantia. De-
functo quidem Theodoro, ſed
necdum * Berchtvaldo ſucceſſore * *C.* Brithwaldo. *T.*
ejus, qui * trans mare ordinandus * *Vide notas p. 217. & 251.*
ierat, ad ſedem Epiſcopatûs ſui
reverſo. Qui videlicet Suidber-
tus accepto Epiſcopatu, de Britan-
nia regreſſus, non multò pòſt ad
gentem Boructuariorum ſeceſſit,
ac multos eorum prædicando ad
* viam veritatis perduxit. Sed ex- * *Sic MS. ſing.*
pugnatis non longo poſt tempore
Boructuariis, à gente antiquorum
Saxonum, diſperſi ſunt quolibet
hi qui verbum receperant: Ipſeq;
antiſtes cum quibuſdam Pipinum
petiit; qui interpellante * Blith- * Blithrid. *T.* Bliththrida. *W.*
thrythe conjuge ſuâ, dedit ei lo-
cum manſionis in inſula quadam
Rheni, quæ linguâ eorum vocatur

on þam he mynſtep ȝetimbpaðe. þ nu ȝyt oþ ðiſ. aȝan hiſ ypfepeapðaſ. ⁊ he ðæp ſum fæc on fophæbbenðum life lifeðe. ⁊ þæp hiſ ðaȝaſ* æftep ðon ðe hi ða ſumu ȝeap ȝoðcunðe laſe læpðe on Fnýſena ſice. ða ðe miþ him coman. ða ſenðe Pippen miþ heopa eallſa* ȝeþaſunȝe þone apſpuſþan pep Pillbpoſo to Rome to ſepiȝe ðam Papan ⁊ bæð þ he hine Fnýſena ðeoðe to Apceb'. ȝehalȝoðe. ⁊ he ȝeðýðe ſpa ſpa he bæð; Þæſ he * ȝehaðoð in cýſicean ðæpe halȝan fæmnan ⁊ maptýpeſ Sce'. Cecilian ðý ðæȝe ðe hine ȝemýnð bæȝ pæſ. ⁊ ſe Papa hine nemðe fneo naman Clemenſ. ⁊ ſona ðæſ ðe he ȝehalȝaþ pæſ þ ir æftep ſeopeptýne ða ȝum ðæſ þe he on Rome buſh com. þ he hine eft ſenðe to hiſ B'. *ſetle; Sealðe him Pippen ⁊ foſtȝeaſ B'. ſetl on hiſ mæſan ceaſtre. ſeo * ealð poſtðe ðæſe ðeoðe ir nemneð Pilta buſh. Galleaſ nemnaþ Traiectum*. þe cpeþan Settſeocum on ðæſe ſe appuſþa B'. cýſicean ȝetimbpaðe. ⁊ ſeoſ ⁊ piðe ymb. Goðeſ poſð ⁊ Cpiſtes ȝeleafan boðuðe ⁊ læſðe. ⁊ moniȝe pæſ ȝecýȝenðe fnam hæþennefſe. ⁊ fnam ȝeðpolan heopa lifeſ. ⁊ he moniȝ mýnſtep. ⁊ cýſicean on þam lanðe ȝetimbpaðe. ⁊ æftep fæce moniȝe oþþe birſopaſ ðæſ ȝeſette ⁊ ȝehalȝaðe. oſ þapa bpoþþa ſime; Ða þe miþ him oþþe æftep him coman ȝoðcunðe laſe to boðiȝenne. þapa moniȝe eac * ſoſþȝefepðon on Ðiſhten. ac he Pillbpoſo ðe ſe papa Clemenſ nemðe. lanȝe ylðe ⁊ appuſþe hæfðe. þ ir þ he ſýx ⁊ þpittiȝ pintpa on B'. haðe lifðe. ⁊ æftep moniȝfealðum ȝepinne heofonlicef campaðef to meðum ðæſ uplican eðleanef becom;

* ȝeen-ðoðe. B.
* ȝeþe-ahte. B.
* ȝehal-ȝoð. B.
* eþle. B.
* alðe. C
* ſoſþ-ȝeleo-ſoðon. B.

Inlitore. In qua ipſe conſtructo monaſterio, (quod hactenus hæredes ejus poſſident,) aliquandiu continentiſſimam geſſit vitam, ibíq; diem clauſit ultimum. Poſtquam verò per annos aliquot in Freſia qui advenerant docuerunt, miſit Pipinus (favente omnium CONSENSU,) virum venerabilem Wilbrordum Romam; (cujus adhuc pontificatum Sergius habebat,) poſtulans ut eidem Freſonum genti Archiepiſcopus ordinaretur. Quod ità ut petierat, impletum eſt, [anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo nonageſimo ſexto.] Ordinatus eſt autem in Eccleſia ſanctæ martyris Ceciliæ, die *natalis ejus; impoſito ſibi à Papa memorato, nomine Clementis; ac mox remiſſus ad ſedem Epiſcopatûs ſui, id eſt, poſt dies quatuordecim, ex quo in urbem venerat. Donavit autem ei Pipinus locum cathedræ Epiſcopalis in caſtello ſuo illuſtri, quod antiquo gentium illarum vocábulo Wiltaburg, id eſt, oppidum Wiltorum, linguâ autem Gallicâ Trajectum vocatur. In quo ædificatâ Eccleſiâ, reverendiſſimus Pontifex longè latéque VERBUM FIDEI prædicans; multóſque ab errore revocans, plures per illas regiones Eccleſias, ſed & monaſteria nonnulla conſtruxit. Nam non multò pòſt alios quoque illis in regionibus ipſe conſtituit antiſtites, ex eorum numero fratrum, qui vel ſecum vel poſt ſe illò ad prædicandum venerant; ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino. Ipſe autem Wilbrordus cognomento Clemens adhuc ſupereſt, longâ jam venerabilis ætate, utpote triceſimum & ſextum in Epiſcopatu habens annum, & poſt multiplices militiæ cœleſtis agones, ad præmia remunerationis ſupernæ, totâ mente ſuſpirans.

* *Sax.* commemorationis.

Notæ.

NOTÆ.

[a] Ut dum— deſtructis idolis Eccleſias inſtitueret, haberet *Epiſcopus Wilbrordus* in promptu reliquias Sanctorum, quas ibi introduceret--- *Sed R. Aluredus ait, quòd primò* voluerit *Wilbrordus* ab illo, *ſcil. Papa Sergio,* beatorum Apoſtolorum Chriſtíque martyrum reliquias accipere, ut hoc modo cultum Diabolicum ejiciat; *hoc eſt, ut introductis Chriſtianæ fidei monumentis ſenſim ejiciatur Idololatria: reliqua verba* [*ſcil.* conſequenter eorum *Sanctorum* honorem---] *Rex Aluredus non agnoſcit; neque ſcopus erat Epiſcopi Wilbrordi operis, ut tam Sanctorum honor aut venerabilis introducatur exiſtimatio,* (*quod nemo bonus unquam improbavit,*) *quàm ut ejectis dæmonum, quos colebant pagani ſimulacris, habere poſſent viſibiles quoſdam, & in ſenſus incurrentes characteras Sanctorum reliquias, & templa dæmonibus erepta, & per ſanctorum* (*quos veteres Chriſtiani dæmonibus opponebant*) *nomina** *ſoli Deo dicanda, quibus interea, quaſi literis librorum, quos ignorabant, majuſculis, hiſtoriarum ſacrarum Evangelicarum imprimis, & Apoſtolicarum ſcintillas aliquot contemplentur; unde pertractentur animæ Gentiles, & ſtudia accipiantur voluntatum, donec paulatim ad volumina ſacra, aut legendo aut audiendo, cognoſcenda perducantur. Vide hîc lib.* 1. *cap.* 30. *de fanis, à cultu* dæmonum, *ad* cultum Dei veri *traductis, &c. & de* reliquiis martyrum *inibi locatis: & nota quòd* duris mentibus SIMUL omnia abſcindere impoſſibile ſit, *ut in eodem loco rectiſſimè B. Gregorius. Vide etiam lib.* 2. *cap.* 20. Signum ſanctæ crucis *in manus Regis Edwini* ſuſceptum, *ad* imaginem *idoli regis Edwini ejiciendum, & ad* myſterium humani generis redemptionis *quaſlitercunque diſcendum. Sed qui hodie incurvant ſe imagunculis ſuis, & ſigno crucis, non tantùm uſûs antiqui & finis inſcitiam produnt, verùm & cultum à Deo neutiquam inſtitutum, qualem Majores noſtri* ðeoꝑolgylo cultum diabolicum *appellabant; ignorantes promovere ſatagunt. De ſacris locis ad cultum diabolicum delendum, & ad honorem Chriſti promovendum ſubſtitutis, non ſilent veteris Eccleſiæ noſtræ Cathol. Sermones. Vide* xii. *Kl'.* April'. S. BENEDICTI Abbatis; *pag.* 316. *lin.* 10.

* *Hinc templa dicebantur* κυριακὰ Dominica; *unde Saxonic.* cyꝑican & *Scot.* Kyrc. *Ang.* Church. *vide etiam Euſeb. de laudibus Conſtantini, pag.* 489. F.

Vide paſſionem S. Bartholomæi. ibid. *pag.* 192. & alibi paſſim.

Beneðictuꝛ ꝛeꝑðe ðo ꝑam muntðe ðe ıꝛ ȝecꝑeðen Caꝛinum. ꝛe aꝛꝛtihꝑ up ꝑꝛeo mila on heannyꝛꝛe ðæꝛ pæꝛ ȝepuꝑþoð ꝑꝛam ealðum ðaȝum ꝛum hæꝑenȝilo ꝑ pæꝛ ȝehaten Apollo; Ða ðopenðe ꝛe halȝa pep ꝑ ðeoꝑolȝilo ȝꝛunðolunȝe ⁊ aꝑæꝑðe ðæꝛ cyꝑican Sce'. Maꝛtine ðo puꝑþmynte ⁊ oꝑeꝛ ȝebeðhuꝛ ðam halȝan ꝛulluhtene Johanne ðo loꝑe. ⁊ ꝑ hæꝑene land ꝑolc ðo Cꝛıꝛteꝛ ȝeleaꝑan mið ꝛınȝallne boðunȝe ȝebıȝðe; Ða ne mihte ꝛe ealða ðeoꝑol ðaꝛ ðæða mið ꝛꝛıȝan ꝑonbæꝑan. &c;

* *Saxonic.* cyꝑcan. ωειαχόν. *quia ſoli Domino Jeſu dicatum.*

Vide hîc Beda cap. 21.

CAP. 13.

Ut quidam in Provincia Northanhymbrorum à mortuis reſurgens, multa & tremenda, & deſideranda, quæ viderat, narraverit.

DYꝛꝛum ðıðum pæꝛ ꝛum ȝemynðelıc punðoꝑ ⁊ ealðum punðoꝑum ȝelıc.on Bꝛeoðone ȝeꝑoꝑðen ꝑonꝑon ðe ðo apehtnetꝛꝛe

HIs temporibus miraculum memorabile & antiquorum ſimile in Britannia factum eſt: Namque ad excitationem vivenlıꝛıenðꝑa monna oꝑ ꝛaule

ðeaþe ; Sum mon pæſ ſum ſæc ðeað. ⁊ eſt to liſe lichoman a- naſ. ⁊ moniʒ ðinʒ * ʒemynpuſ- ðeſ ſæðe. Þ he ʒeſeah ; Ðaſa * ſume pe hen hnæðlice apeccan ⁊ ꝑꝑitan pyllaþ; Þæſ ſum hiſ- ſciſeſ ſæðen ⁊ hina ealðoſ in þe- oðlanðe Noꝛþanhymbꝛa þ ir ʒe- cyʒeð on * Cununʒum. liſðe he æfeſtlice hiſ liſ mið hiſ hi- neðe. þa peaꝛþ he lichamliſe un- þhumneſſe ʒehꝛinen ⁊ ʒeſtan- ðen. ⁊ ſeo ðæʒhꝛamlice peox oþ Þ he to ðam ytemeſtan ðæʒe ʒelæðeð pæſ. ⁊ on ꝓoꝛepeaꝛðe nihт ſoꝛþꝛeꝛðe. ac on * ðaʒun- ʒe he eſt * apaccneðe. ⁊ ſemnin- ʒa upp aſæt ⁊ ealle ða ðe æt hiſ lichoman pæpenðe ſtoðon. mið unmæte eʒe ʒeſlæʒene pæ- ꝓon. ⁊ ut fluʒon. butan hiſ piſe anum. ðe hine ſꝑiþoſt luſaðe. ſeo an inne apunoðe. ðeah ðe heo ſpyþe ſoꝛhт ⁊ biſiʒenðe pæ- ꝓe. ða fꝛneſnaðe he him ⁊ cꝑ'. ne pilt ðu ðe onðꝛæðan. ſoꝛþon ðe ic ſoþlice fꝛam ðeaþe aꝛaſ. ⁊ eam eſt ſoꝛlæten mið mon- num liſian. na læſ hꝛæþe ðy liſe ðe icæꝛ liſðe. ac ſꝑiþe un- ʒelice. oſ ðiſſe ſiðe me iſ to liſiʒenne. ⁊ ſona aꝛaſ ⁊ eoðe to ðæꝛe cyꝛicean ðæſ tuneſ. ⁊ oð luſtoꝛne ðæʒ ðæꝛ in ʒebe- ðe ſtoð. ⁊ ſona æftep þon. ealle hiſ æhto on ðꝛeo to ðæleð. æn- ne ðæl he hiſ piſe realðe. oþenne hiſ beaꝛnum. ðone ðꝛiðdan ðe him ʒelamp. he inſtæꝛe ðeaꝛfum ʒeðæleð. ⁊ æftep með mi- clum fæce. eall ꝓeoꝛulð ðinʒ ſoꝛlet. ⁊ to Mailꝛoſ þam mynſtꝛe com. Þ iſ oſ ðam mæſtan ðæle mið ymb biʒneſſe ꝓeoðe ſtꝛeamef beтyneð. ⁊ he ðæꝛ Goðef ðeoꝛ haðe ⁊ ſceaꝛe onfenʒ. ⁊ oiʒle ancoꝛ ſtoꝛe eoðe; Ða ſe Abbuð * Þ ʒeſeah. hu he oſ þone ðæʒ hiſ ðeaþeſ on ſꝑa micelhe ʒe- þnæſtneſſe ⁊ ſoꝛhæfeneſſe moðef ⁊ lichoman aheaꝛðoðe ⁊ apunoðe. Þ men onʒitan mihтon Þ he moniʒ þinʒ ʒe eʒeſlice ʒe pillſumlice

tium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus ad vitam reſurrexit corporis, & multa memoratu digna quæ viderat, [a]narravit. E quibus hîc aliqua breviter perſtringenda eſſe putavi. Erat autem paterfamilias in regione Northanhymbrorum, quæ vocatur * Incuneningum, religioſam cum * *c.* domo ſua gerens vitam. Qui infirmitate corporis tactus, & hac creſcente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus eſt. Sed diluculò reviviſcens, ac repentè reſidens, omnes qui corpori flentes aſſederant, timore immenſo perculſos in fugam convertit; uxor tantùm quę ampliùs amabat (quamvis multùm tremens & pavida) remaníit. Quam ille conſolatus; Noli, inquit, timere, quia jam verè reſurrexi à morte quâ tenebar, & apud homines ſum iterum vivere permiſſus. Non tamen, eâ mihi, quâ antè conſueveram converſatione, ſed multùm diſſimili ex hoc tempore vivendum eſt. Statímq; ſurgens abiit ad villulæ oratorium, & uſque ad diem in oratione perſiſtens, mox omnem, quam poſſederat ſubſtantiam, in tres diviſit portiones. E quibus unam conjugi, alteram filiis tradidit, tertiam ſibiipſi retentans, ſtatim pauperibus diſtribuit. Nec multò pòſt, ſeculi curis abſolutus, ad monaſterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu maxima ex parte clauditur, pervenit. Acceptáque tonſurâ, locum ſecretæ manſionis, quam præviderat Abbas, intravit; & ibi uſque ad diem mortis, in tantâ mentis & corporis contritione duravit, ut multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda vel deſideranda vidiſſe, (et-

* ʒe- mynðe- lice. B.
* ſume. B.
* Cun- unʒum. C.
* ðæʒ- neo. C.
* acꝑi- coðe. C.
[a] narravit.

ge pillfumlice gefeah. ðe oðre men mihton. ðeah ðe feo tunge. fpigode. ᵹ hiſ liſ pæſ fpene-cende ; ðæðe he ðiſſe gemete ᵹ he geſeah ⁊ cſ'. leohte geſihðe. ⁊ onſýne ⁊ beophte ᵹegýnelan pæſ. ſeðe me læðde. ᵹode pit fpigende þæſ ðe me þuhte ⁊ ᵹe-
* ⁊ *deeſt C.* ſepen pæſ. ongean nopþ * ⁊ eaſt þoðon. ſpa ſunnon up ᵹonᵹ biþ. æt middan ſumepe ; Mið ðý pit ða hpile eoðan becomon pit to ſumne ðene. ſeo pæſ micelre bpæðo ⁊ deopneſſe. ⁊ unᵹeendo-ne lenᵹo. pæſ unc on ða pýn-ſtran healfe ᵹeſeteo. ⁊ ðæſ ðæl pæſ peallendum liᵹum fulli ſpiþe egeſſullice. ⁊ þæſ pæſ noh-te * ðý læſ unapærnendlic cýle
* þon læſ. C. hagleſ ⁊ ſnapeſ full. pæſ æᵹhpæ-ðeſ monna ſapla ful ; Ða ſpix-endlice on tpa halfe ᵹeſepene pæſton. ſpa ſpa unmætneſſe mi-celeſ ſtopmeſ poppene beðn. ðonne hi þ mæᵹen ðæſe unmæ-tan hæto apærnan ne mihton. þonne ſtealoon hi eſt eaſmlice on middel ðæſ unmætan cýleſ. ⁊ mið ðý hi ðæſ nænige peſte ᵹemetan mihton. ſtelloon hi eſt on middel ðæſ býſnendan fýneſ. ⁊ ðæſ unaðpærcendlican liᵹeſ ; Mið ðý hi ða ðýſſe un-ᵹeſælᵹan ſpixle. feoſ ⁊ ſpiðe ſpa ic ᵹeſeon mihte. butan ſýnſt meapce. æhᵹſe peſte. mið ða unnimon mænᵹeo ſpeaſtſa ᵹaſta ðſæſte pæſon ; Ða ongan ic ðencean. ⁊ pendе þ þ
* una-pærcð-licum. B. helle pæſebe ðam tintſeᵹum * apærnendlicum ic oſſrecᵹan hýſde. þa ⁊ſ ſaſnede he minum ᵹeþohte ſe laſteoſ. ſeþe me ſoſe eode. ⁊ þuſ cſ'. niſ þiſ cpæþ he ſeo hell ſpa þu talaſt ⁊ penеſt ; Mið ðý ic ða pæſ. mið ðýſſe ongſniſlican pe-ſepſýne ſpýþe aſýſhtеð ⁊ gebſegeð. ða læðde he me ſtýcce mælum ſoſh on ſýſſan læno ; Ða geſeah ic ſemninᵹa be-
*þeoſt-ſtian. C. ſoſan unc onginnan * þýſtian ða ſtope. ⁊ myclum ðýſtum eall geſýlleð beon ; Mið þý piſ þa. on ða ðýſtu ineoðan ⁊

jam ſi lingua ſileret) vita loqueretur. Narrabat enim hoc modo quod viderat : Lucidus, inquit, aſpectu & clarus erat indumento, qui me ducebat ; incedebamus autem tacentes (ut videbatur mihi) contra ortum ſolis ſolſtitialem. Cúmque ambularemus, devenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad lęvam nobis ſita, unum latus flammis ferventibus, nimiùm terribile ; alterum furenti grandine ac frigore nivium omnia perflante atque verrente, non minùs intolerabile præferebat. Utrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ viciſſim hùc indè videbantur quaſi tempeſtatis impetu jactari. Cùm enim vim fervoris immenſi tolerare non poſſent, proſiliebant miſeræ in medium frigoris infeſti. Et cùm neque ibi quippiam requiei invenire valerent, reſiliebant rurſus urendę in medium flammarum inextinguibilium. Cúmque hac infeliçi viciſſitudine longè latéque, prout aſpicere poterant, ſine ulla quietis intercapedine, innumerabilis ſpirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quòd hic fortaſſe eſſet infernus, de cujus tormentis intolerabilibus narrare ſæpiùs audivi. Reſpondit cogitationi meæ ductor qui me præcedebat : Non hoc, inquiens, ſuſpiceris, non enim hic infernus eſt ille quem putas. At cùm me hoc ſpectaculo tam horrendo perterritum, paulatim in ulteriora produceret, vidi ſubitò ante nos obſcurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas cùm intraremus in tantum pauli-

* *Purgatorium hîc contrariis elementis conflatum narrat Dribthelmus: cui Furſæi viſio p. 209. non concinit. Nec purgatorii deſcriptio. nec 1. Cor. 3. 13. expoſitio, pag. 385, 386.*

hi ſtýcce mælum ſpa micel ⁊ ſpa þicce pæpon. ⁊ ic *nopihт ȝeſe-
*nanuht C. on mihte. nemþe ⁊ ſeo anſýn ſcean ⁊ þa hpæȝel leohte pæpon. Ðæſ ðe me lædde; Mid ðý pit þa ſopþȝonȝende pæpon undep þam ſcupan ðæne þýſtpan nihte; Ða ætýpdō ſemninga beforan unȝe monige heapaſ ſpeaptpa liȝea. Ða pæpon upp apтiȝende ſpa ſpa of miclum ſeaþe. ⁊ eft pæpon ſeallende ⁊ ȝepitende on ðone ýlcan ſeaþ; Mid þý ic ða þýdep ȝelædeð pæſ. Ða ne pipte ic ſemninga hpæp min lattеop com. ⁊ he me ſopleт on midðan þam ðýſtpum on ðæne anȝpirlican ȝeſihþe. ⁊ mid ðý ða ýlcan heapaſ ðapa ſýna butan blinne. hpilum up apтiȝon on heannefre. hpilum nipep ȝepitan. on ða neopolnefre. ðæſ ſeaþeſ ȝeſeah ic ⁊ ſceapode eall ða heanefre ðapa upp apтiȝendna *liȝea ſulle pæpon monna ȝaſta. in onlicnefre upp apтiȝendna mid pece. hpilum on heannefre beoþ upp poppene. hpilum eft atoȝenum þapa ſýna þpopmum pæpon eft aſlidene on neopolnefre ⁊ on ȝpund; Spylce eac unapæfnendlice ſulneſ pæſ mid þæſ ſýneſ ðpopme upp apeallende. ⁊ ealle ða ſtope ðapa ðýſtpa ȝeſýlde; Mid ðý ic ða lonȝe ðæp ſopht ſtod. ⁊ me pæſ uncuþ hpæt ic dyde oþþe hpidep
*ende.C ic eode. oþþe to hpylce *dome ic become; Ða ȝehýpde ic remninga micelne ſpeȝ me on bæclinȝ. unmæteſ popeſ ⁊ eapmlicef; Spylce eac mycel ȝehlyd ⁊ ceah hetunȝ. ſpa
*beofm- ſpa unȝelæpedeſ folceſ ⁊ * byſmpiȝendeſ ȝehæftum he-
piendeſ opa feondum; Ða he ða ſe ſpeȝ me nýn pæſ. ⁊ to me
folceſ. becom. Ða ȝeſeah ic monige ðapa * ȝaſta pifmonna ſapla
C. ȝnopniende ⁊ heofende teon. ⁊ lædan on midde ða ðý-
* pepi- ſtpo ⁊ hi on ðon ſpýþe blifſedon ⁊ ceah hetton; Ðapa
ȝpa. B. manna ſum pæſ þæſ ðe ic ȝepitan mihte. beſcopen ppeoſt.
& C. ſum pæſ læpede. ſum pæſ pifmon; Tugon hi ða pepi-

ȝan

ſper condenſatæ ſunt, ut nihil præter ipſas aſpicerem, exceptâ duntaxat ſpecie & veſte ejus, qui me ducebat. Et cùm progrederemur ſola ſub nocte per umbras, ecce! ſubitò apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi aſcendentes, quaſi de puteo magno, rurſúmque decidentes in eundem. Quo cùm perductus eſſem, repentè ductor meus diſparuit, ac me ſolum in medio tenebrarum & horrendæ viſionis reliquit. At cùm idem globi ignium ſine intermiſſione modò alta peterent, modò ima barathri repeterent, cerno omnia quæ aſcendebant faſtigia flammarum plena eſſe ſpiritibus hominum, qui inſtar favillarum cum fumo aſcendentium, nunc ad ſublimiora projicerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum ejuſdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cùm diutiùs ibi pavidus conſiſterem, utpote incertus quid agerem, quò verterem greſſum, quíve mihi finis maneret, audio ſubitò poſt terga ſonitum immaniſſimi fletûs ac miſerrimi, ſimul & cachinnum crepitantem, quaſi vulgi indocti captis hoſtibus inſultantis. Ut autem ſonitus idem clarior redditus, ad me uſque pervenit, conſidero turbam malignorum ſpirituum, quæ animas hominum mœrentes ejulantéſque, ipſa verò multùm exultans & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, ut dignoſcere potui, quidam erat attonſus ut clericus, quidam laicus,

ȝan ȝaſtaſ. ⁊ niþeꝛ mid ȝeꝛitan. in midde ða neoꝛolneſſe ðæꝛ
* ſỳnef. bỳnnendan * liȝeꝛ ; Mid ðỳ hi þa
B. ſỳnn ȝeꝛitene pæꝛon. ⁊ ic ðone
ꝛoꝛ þaꝛa monna ⁊ þone hleahtoꝛ
ðaꝛa deoꝛla ſꝛeotolice ȝehỳꝛan
ne mihte. hpæþeꝛe ic ðone ſꝛeȝ.
ða ȝemencȝedne on eaꝛum hæꝛ-
de ; Betꝛeoh ðaſ ðinȝ ða upp
comon ſume þaꝛa þỳſtꝛa ȝaſta
oſ ðæꝛe neoꝛolneſſe. ⁊ oſ ðæ-
ꝛe þitte ſtoꝛe. ⁊ me utan ymb-
ſealdan. hæꝛdon hi ſỳꝛene eaȝan.
⁊ ful ſỳn oſ heoꝛa muðe. ⁊ oſ
heoꝛa noſum pæꝛon ut blaꝛen-
de. ⁊ ſỳꝛe tangan hi on handa
hæꝛdon. ⁊ me nỳꝛꝛdon. ⁊ me to
beotodan. ꝥ hi me mid ðam
ȝeȝniꝛon ꝛoldon. ⁊ in ða ſoꝛ-
ſỳꝛꝛo ſendan. ⁊ ðeah þe hi me ſꝛa
bꝛeȝdon ⁊ ſỳnhton. ne doꝛ-
ſtton hi hpæþeꝛe me ȝehꝛinan ;
Mid ðỳ ic pæſ æȝhpanon mid
ðam ſeondum ymbſealo ⁊ mid
þa blindneſſe ðaꝛa þỳſtꝛa utan
betỳnedon ; Ða ahoſ ic mine ea-
ȝan upp ⁊ locade hideꝛ ⁊ ȝeond.
hpæþeꝛ me æniȝ ſultum toſeaꝛd
pæꝛe. ꝥ ic ȝehæled beon mihte ;
Ða ætỳꝛde me æfteꝛ þon deȝe
ðe ic æꝛ com betỳh ða þỳſtꝛa
ſꝛa ſꝛa beoꝛhtneſ ſcinendeſ
ſteoꝛꝛan. ⁊ ꝥ leoht pæſ ſeaxen-
de maꝛe ⁊ maꝛe. ⁊ hꝛaþe to me
eſeſtende. ⁊ ſona ðæſ ðe hit
me nealæhte. þa pæꝛon toſtende ⁊ on deȝ ſluȝan ealle ða
* tanc- niðeꝛꝛeaꝛdan ȝaſtaſ. ða ðe me æꝛ mid heoꝛa * tangan
ȝum.B. to beotodan. pæſ ꝥ ſe min laþeoꝛ. ſe þe me æꝛ lædde ;
tun- Ða cinde he ſona on þa ſꝛiþꝛan hand ⁊ me ongan lædan ſuþ
ȝum.C. eaſt on þone * nodoꝛ ſꝛa ſunne on mintꝛa upp ȝonȝeþ ;
* neað. Ða pæꝛon mit ſona oſ þam þỳſtꝛum abꝛodene ⁊ he me læd-
oꝛ. C. de in ſæȝeꝛneſſe ſmỳltes leohtes ; Mid ðỳ he me ða
on openum leohte lædde. þa ȝeſeah ic beſoꝛan unc þone
mæſtan peal ðæſ lenȝo on tꝛa healfe. ne hiſ heaneſſe æ-
niȝ ende ȝeſepen pæſ ; Ða on ȝan ic punoꝛian ſoꝛ hꝛon
mit to ðon pealle eodan. mid ðỳ ic on him næniȝe
eaȝh-

quædam fœmina. Trahentes autem eos maligni ſpiritus, deſcenderunt in medium barathri illius ardentis. Factúmque eſt, ut cùm longiùs ſubeuntibus eis, fletum hominum & riſum dæmoniorum clarè diſcernere nequirem, ſonum tamen adhuc promiſcuum in auribus haberem. Interea aſcenderunt quidam ſpirituum obſcurorum de abyſſo illa flammivoma, & accurrentes circundederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes, angebant. Forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametſi terrere præſumebant. Qui cùm undiq; verſum hoſtibus & cæcitate tenebrarum concluſus, huc illúcque oculos circumferrem, ſi fortè alicunde quid auxilii quo ſalvarer advenerit, apparuit retro viam quâ veneram, quaſi fulgor ſtellæ micantis inter tenebras; qui paulatim creſcens & ad me ocyùs feſtinans, ubi appropinquavit diſperſi ſunt, & aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quærebant ſpiritus infeſti. Ille autem qui adveniens eos fugavit, erat ipſe qui me ante ducebat. Qui mox converſus ad dextrum iter, quaſi contra ortum ſolis brumalem me ducere cœpit. Nec mora; exemptum tenebris in auras me ſerenæ lucis eduxit. Cúmque me in luce aperta duceret, vidi ante nos murum permaximum, cujus neq; longitudini hinc vel indè, neque altitudini ullus eſſe terminus videretur. Cœpi autem mirari, quare ad murum accederemus. Nec erat ullum apparens oſtium, nec fenestra, nec foramen, per quod ingredi posset. Cum autem ad murum venissemus, in ipso quasi summo ejus muri vertice, ostium apertum vidimus, per quod ingressi, & in lucem amplissimam evecti, in domum ingentem introducti sumus, cujus tanta erat magnitudo, ut totum mundum videretur posse capere. Tanta autem in ea erat claritas, ut omnem lucem quam hactenus videram, ipsa superaret. Tanta denique suavitas odoris, ut omnia quæ hactenus odoraveram, ipsa vincere videretur. Tanta quoque in ea erat lætitia, ut nec ipsa quidem quæ hactenus videram, ullo modo comparari posset. Tanta autem in ea erat claritas, ut omnem lucem quam hactenus videram, ipsa superaret. Tanta denique suavitas odoris, ut omnia quæ hactenus odoraveram, ipsa vincere videretur. Tanta quoque in ea erat lætitia, ut nec ipsa quidem quæ hactenus videram, ullo modo comparari posset.

eaghþýþl ne upp arrignerre ah-
ponon on ænige healfe gereon
mihte; Mid ðý þit ða becoman to ðam pealle. ða rona in-
* nýrte rtæpe * ne pat ic hpýlcne endeB. & C. býpdnerre. pæpon pit on hir heanerre on ðam pealle ufan peapdum. ⁊ ða gereah ic ðæp done pumertan felð ⁊ þone fægpertan. ⁊ re pær eall rpetnerre anre full gropendra blortma. ⁊ reo pundriende rpetner þær miclan rpæccer. rona ealle ða fullnerra ðær ðýrtran ofner ðe me æp ðuph rpeogh on feg aflýmede; ⁊ rpa mycel leoht ⁊ beophtner ealle þa rtope geond rcean. þ he ealler ðæger beophtnerre ofþe ðæpe mid ðæglican runnan pær beophtre gerepen; Þæpon on ðýrrum feldа unrime geromnunge hpittra manna ⁊
* æþ ele. fægepa ⁊ monig * relð gefeondra peopaða ⁊ blirrendra; Mid B. ðý he þa me læde betpeoh midde ða ðreatar ðapa gerælgra pepoda; Ða ongan ic þencean. ⁊ me hupu þuhte þ. þ pære heofona price. be ðam ic oft æp gehýrde bodian. ⁊ recgan. þa ⁊-rpapede he minum gefohte. ⁊ cþ'. Nir ðir heofonan price rpa rpa ðú talart ⁊ penert; Mid ðý pit ða pæpon forþgangende. ⁊ ofermedon þar punnerre ðapa eadigra gartа. ða gereah ic beforan unc micle mapan gife leohter. ⁊ beophtnerre ðonne ic æp gereah. on ðæpe ic eac
* rpe- rpýlce ða * rpetnerre an rtæfne gehýnde Godes lof rin-
tedtan gendra; ⁊ Spylce eac of ðære rtope rpa mycel rpetner pun-
B. & C. dorlicer rpæccer onrendeð pær. þ te reo rpetner ðe ic æp býnigde ⁊ me micel þuhte. in þa pihgemetnerre þær æftepan leohter ⁊ beophtnerre pær lýtel ⁊ með mycel gerepen; Spa eac rpylce þ leoht ⁊ reo beophtner ðær blortmiendan feldes pær með micel gerepen on þære rtope pynrumnerre; Mid
* eloen- þý ic unc pentе ingangende beon. þa remninga re min laþeop
ne. C. gefrodd. ⁊ butan* loiýngе eft pær hir geond cýnnende. ⁊ me

eft

eꝼt læꝺꝺe ðý ꝼýlꝼan peggꝺe þe pe æꝼ to coman ; Mið ðý pit ða eꝼt hpeoꝼꝼenꝺe becoman to þam
*bli- * bliþan punenýꝼꝼum ðaꝼa hpit-
þꝼan.C. tꝼa gaꝼta. ⁊ ꝼægeꝼa. cꝼ'. he to me. Þaꝼtu hpæt ða ðing ealle ꝼýno þe þu ꝼceapoꝺeꝼt. ⁊ gesꝼape.
*i. he. Anoꝼꝼaꝼeꝺe ic him. Næꝼe cꝼ'.*ic. ne þat ic hi ; Cꝼ'. he. Seo ðene ðe ðu gesꝼape peallenꝺum liggum. ⁊ þam ꝼtꝼangum cýlum egeꝼlice beon. ꝺ ir ꝼeo ꝼtop on þæꝼe ꝼýnꝺon to aꝺemanne ⁊ to clænꝼianne monna ꝼaula. ða ðe ýlꝺenꝺe pæꝼon to anꝺettenne ⁊ to betanne heoꝼa ꝼýnna. ⁊ ða man ðe hi gefꝼemeꝺan ⁊ hpæðeꝼe æt nýhꝼtan on ða ꝼýlꝼan tiꝺ heoꝼa ꝺeaþeꝼ to hꝼeope geflugon. ⁊ ꝼꝼa oꝼ lichoman eoꝺan. ða hpæðeꝼe ꝼoꝼþon þe hi anꝺetneꝼꝼe ⁊ hꝼeope on þam ꝼýlꝼan ꝺeaþe hæꝼꝺon. ealle on ꝺomeꝼ ꝺæg to heoꝼona ꝼice becumaþ ; ⁊ monige eac ꝼꝼýlce liꝼigenꝺa monna bene ⁊ gebeꝺa. ⁊ ælmeꝼꝼan ⁊ fæꝼten. ⁊ ealꝼa ꝼꝼiðoꝼt mæꝼꝼe ꝼang gefulꝼtumað. ꝺ hi æꝼ ꝺomeꝼ ꝺæge genefeꝺe beoþ. ⁊ ꝼite ðu ꝺ ꝼe
*ꝼe lig * lig fæm benꝺa ꝼeaþ. ⁊ ꝼefula
ꝼefn- ðone ðu gefape. ꝺ fæꝼ helle
bæꝼnꝺa. tintꝼegeꝼ muð. in ðone ꝼꝼa
C. hꝼýlc ꝼꝼa æne ꝼiðe on befealla ð. næꝼꝼe he ðonon on ecneꝼꝼe genefeð biþ ; Seo blormbæfenꝺe ꝼtop on ðæꝼe þe þu ꝺ fægefeꝼte

ipſâ me viâ, quâ venimus, reduxit. Cúmque reverſi perveniremus ad manſiones illas lætas ſpirituum candidatorum ; dixit mihi ; Scis quę ſint iſta omnia quæ vidiſti ? Reſpondi ego, Non : & ait : Vallis illa quam aſpexiſti, flammis ferventibus & frigoribus horrenda rigidis, ipſe eſt locus in quo examinandæ & caſtigandæ ſunt animæ illorum, qui differentes confiteri & emendare ſcelera ſua quę fecerunt, in ipſo tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & ſic de corpore exeunt ; qui tamen quia confeſsionem & pœnitentiam vel in morte habuerunt, omnes in die judicii ad regnum cœlorum pervenient. Multos autem preces viventium, & eleemoſynæ, & jejunia, & maximè celebratio miſſarum, (ut etiam ante diem judicii liberentur) adjuvant. Porrò puteus ille flammivomus ac putidus, quem vidiſti, ipſum eſt os gehennæ ; in quo quicunque ſemel inciderit, nunquam indè liberabitur in ævum. Locus verò ille florifer, in quo pulcherrimam hanc juventutem jucundari, ac fulgere conſpicis, ipſe eſt in quo recipiuntur animę eorum, qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt, non tamen ſunt tantæ perfectionis, ut in regnum cœlorum ſtatim mereantur introduci : qui tamen omnes in die judicii ad viſionem Chriſti & gaudia regni cœleſtis intrabunt. Nam quicunq ; in omni verbo, & [b] opere, & cogitatione perfecti ſunt, MOX de corpore egreſſi ad regnum cœleſte pervenit. Ad cujus vicinia pertinet locus ille, ubi ſonum cantilenę dulcis cum odore ſuavi-

peoꝼuð ongeogub haðneꝼꝼe gefape ꝼciman ⁊ ꝼinꝼumian. ꝺ ir ꝼeo ꝼtop on ðæꝼe beoþ onꝼangene ꝼoþꝼæꝼtna ꝼaula ða þe on gooum peoꝼcum oꝼ lichoman gongaþ. ⁊ hpæþeꝼe ne beoþ ꝼꝼa micelꝼe ꝼullꝼꝼemeoneꝼꝼe ꝺ hi ꝼona ꝼýno on heoꝼona ꝼice gelæꝺe. ealle ða hpæþeꝼe on ꝺomeꝼ ꝺæge to Cꝼiꝼtes gefýhþe. ⁊ to gefean þæꝼ heoꝼonlican ꝼices inganga þ. ꝼoꝼþon ꝼꝼa hꝼýlce ꝼꝼa on eallum poꝼꝺe. ⁊ peoꝼce. ⁊ on geþohte ꝼullꝼꝼemeꝺe beoþ. ꝼona ðæꝼ ðe hi oꝼ lichoman ganga þ. becumað to þam
* peoꝼ- heoꝼonlican ꝼice ; To ðæꝼ ꝼices neaꝼiꝼte belimpeþ ꝼeo
þan. C. ꝼtop ðæꝼ ðu ðone ꝼpeg ðæꝼ *ꝼpetan fangeꝼ mið ðý ꝼpæcce

ðæpe ꝩpetneſſe, gehẏnðeꝛt. ⁊ þa
* beoꝛhtneſſe. B. & C. *leohtneſſe þæꝛ miclan leohteꝛ gerape; Ac ðu ðonne foꝛþon nu ꝛcealt eꝛt to lichoman hpeoꝛꝛan. ⁊ betpeoh mannum liꝛian. gif ðu ðine ðæðe ⁊ ðeapaꝛ ⁊ ðin poꝛð on ꝓihtꝩiꝛneſſe ⁊ on bẏlehpihtneſſe geoꝛnlice healðan ꝓẏlt. ðonne onꝛehꝛtu æꝛteꝛ ðeaþe ða pununeſſe ꝛtope betpih ða bliſſigendan peꝛoð. ðapa eaðigpa gaꝛta. ðe ðu nu nẏhꝛt gerape. ⁊ ꝛceapoðeꝛt. ⁊ eac pite ðu. þa ic ꝛume tið fham ðe gepat to ðon ic þ ðẏðe. þ ic ðal to me cp'. þ ic eꝛt to lichoman hpeoꝛꝛan ꝛceolðe. ða pæꝛ ic þ ꝛpiþe onꝛcuniendeð. ⁊ me laþ pæꝛ foꝛþon ðe ic luꝛtfullieno þæne ꝛtope ꝛpetneſſe ⁊ plite þe ic þæꝛ gereah. ⁊ eac ꝛomoð ðapa gemanan ⁊ eaðigneſſe bꝛucan ðe ic on ðæne ꝛtope ꝛceapoðe. ⁊ ic hpæþepe minne laꝛþeoꝛ ne ðoꝛꝛte opihteꝛ biddan. ac nu betpih ðaꝛ ðing ic ne paꝛ hpẏlcepe endebẏnneſſe ic me nu gereo betpih mannum liꝛian; Ðaꝛ ðing ⁊ eac oþþe ða ðe ꝛe Ohihtneꝛ pep gereah. na læꝛ eallum monnum æghpæꝛ *ꝛpengum. B. ꝓa liꝛeꝛ ungemẏndum ꝛecgan polde. ac ðam anum ða ðe ꝛoꝛ ege tintpego aꝛẏnhte pæꝛon. oþþe mið hẏhte þapa eccpa gifena luꝛtfulleðon. ðam he polde mið aꝛꝛæꝛtneſſe luꝛan ða ðing cẏþan ⁊ ꝛæcgan; Þæꝛ rum munuc ⁊ Mæſſe Pheoꝛt on nehneſſe hiꝛ cẏtan eaꝛðiende. þæꝛ nama pæꝛ * hamgẏlꝛ. ⁊ þone hað mið goðum ðæðum efenlice heolð. ꝛe eꝛt on hibepnia ðam ealonde ðæne ẏtemeꝛtan ẏldo hiꝛ liꝛeꝛ. on ancoꝛ * ꝛetle mið með miclum hlaꝛe ⁊ cealde pætepe appeðene; Ðeꝛ gelomlice pæꝛ ingangende to þam ylcan pepe ⁊ þuph hiꝛ geonnfulle fpigeneſſe fpam him gehẏnde hpẏlce ðing he gereah. ða he pæꝛ lichoman ongẏnpeð. ðuph ðæꝛ onfpigeneſſe ⁊ gerægena eac ꝛpẏlce ða fea þe pe hep fpitan

* hamgelꝛ. C.

* liꝛe. B.

tatis ac ſplendore lucis audiſti. Tu autem, quia nunc ad corpus reverti, & rurſum inter homines vivere debes, ſi actus tuos curioſiùs diſcutere, & mores ſermonéſque tuos in rectitudine ac ſimplicitate ſervare ſtudueris, accipies & ipſe poſt mortem, locum manſionis inter hæc quæ cernis agmina lætabunda ſpirituum beatorum. Namque ego cùm ad tempus abſceſſiſſem abs te, ad hoc feci, ut quid de te fieri deberet agnoſcerem. Hæc mihi cùm dixiſſet, multùm deteſtatus ſum reverti ad corpus; delectatus nimirum ſuavitate ac decore loci illius quem intuebar; ſimul & conſortio eorum quos in illo eſſe videbam. Nec tamen ductorem meum aliquid rogare audebam: Sed inter hæc, neſcio quo ordine, repentè inter homines me vivere cerno. Hæc & alia quæ viderat idem vir Domini, non omnibus paſsim deſidioſis ac vitę ſuæ incurioſis referre volebat; ſed illis ſolummodo, qui vel tormentorum metu perterriti, vel ſpe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex ejus verbis haurire volebant. Denique in vicinia cellæ illius habitabat quidam monachus nomine Hæmgils presbyteratûs etiam (quem bonis operibus adornabat) gradu præminens, qui adhuc ſupereſt; & in Hybernia inſula ſolitarius ultimam vitæ ætatem pane cibario & frigidâ aqua ſuſtentat. Hic ſæpiùs ad eundem virum ingrediens, audivit ab eo repetitâ interrogatione, quæ & qualia eſſent quæ exutus corpore viderat. Per cujus relationem, ad noſtram quoque

* upre. C. tan to *upe cýþþe becoman; Sæde he eac rpylce hir gerihþe Ealdfriþe þam cýninge re pær on halgum geppitum re gelæpeder ta. ⁊ he rpa luftlice ⁊ rpa geopnfullice pær rpam him gehýped. þ he on þ gemýngade mýnrter mid hir bene in gedon pær. ⁊ on munuc hade berceapen. ⁊ ðonne re cýning on ða dælar ðær landes becom. þ he gelomlice pær to him gangende þ he polde hir popð ⁊ hir gerægena gehýpan; ⁊ on þam mýnrtre pær on ða tid æfæftter hiper ⁊ gemetfæftter Abbad ⁊ Mærre Pheort Æþelpold haten. re eft æftter ðon þ B. retl efenpýnþe dæda hir haded. ðære cýnicean æt Lindisfarena ea rætt. ⁊ heold; Onfeng he re Godes man on þam ýlcan * deahle C. mýnrtre * digle rtope ⁊ punanerre. þ he ðær mihte * *fpeolice. B. fpeolice on fingalum gebedum hir rcýppend hepian ⁊ deopian; ⁊ forþon reo rýlfe rtop ofer þær rtreamer pær gerered. pær hir gepuna fop ðære miclan lufan hir lichoman clænrunge. þ he gelomlice on done rtream eode ⁊ ðær on realm range ⁊ on gebedum rtod ⁊ fæfte apunode. hpilum of mode rioan. hpilum of þone rpeoran. ⁊ hine on þam rtreame rencte ⁊ dýfde. rpa lange rpa he gerepen pær þ he anæfnan mihte; ⁊ þonne he þanon gangende pær to lande. næfre he hir ða pætan hpægel * *gedri- gan. B. ⁊ ða cealdan * aretttan polde. oþþæt hi of hir reolfer lichoman gepeapmedon. ⁊ adrugedon; Mid ðý he on fintre tide ymb hine flopende dam * *rtýccum healf bro- hlaf broden- cenra hira. C. ða he rýlfa oft gebræc ⁊ gercænde. þ he rtode hæfde on ðam rtreame to rtondenne hine to berencanne; Cpæden him men to ða de þ gerapon. hpæt þ ir pundor brodor Dnýhtelm. pær þ ðær pefer nama. þ du rpa micle neþnerre cýler ænige nihte anæfnan mihte.

agnitionem pervenere, quæ de his pauca perſtrinximꝰ. Narrabat autem viſiones ſuas etiam * regi Alfrido, viro undecunque doctiſsimo, & tam libenter támque ſtudioſè ab illo auditus eſt, ut ejus rogatu in monaſterio ſuprà memorato inditus, ac monachicâ ſit tonſurâ coronatus; atque ad eum audiendum ſæpiſsimè, cùm illas in partes deveniſſet, accederet. Cui videlicet monaſterio, tempore illo, religioſę ac modeſtę vitę Abbas & presbyter Ædilwald præerat, qui nunc Epiſcopalem Lindisfarnenſis Eccleſiæ cathedram condignis gradu actibus ſervat. Accepit autem in eodem monaſterio locum manſionis ſecretiorem, ubi liberiùs continuis in orationibus famulatui ſui conditoris vacaret. Et quia locus ipſe ſuper ripam fluminis erat ſitus, ſolebat huc creber ob magnum caſtigandi corporis affectum ingredi; ac ſæpiùs in eo ſupermeantibus undis immergi, sícque ibidem quamdiu ſuſtinere poſſe videbatur, pſalmis vel precibus inſiſtere, fixúſq; manere, aſcendente aquâ fluminis uſque ad lumbos aliquando, & uſque ad collum, atque indè egrediens ad terram, nunquam ipſa veſtimenta uda vel algida deponere curabat, donec ex ſuo corpore cálefierent & ſiccarentur. Cúmque tempore hyemali defluentibus circa eum ſemifractarum cruſtis glacierum, quas & ipſe aliquando contriverat, quo haberet locum ſtandi ſive immergendi ſe in fluvio, dicerétq; qui videbant, Mirum frater Drithelme (hoc enim erat viro nomen) quòd tantam frigoris aſperitatem ullâ ratione tolerare prævales? Reſpon-

* *Sax.* Rex Aldfridus, in ſacris Scripturis doctiſsimus.

ȝrpaꝑeðe he bilehpiðlice ƿoꝑþon he pæꝛ bẏlehpiðꝑe ȝleaꝑneꝛꝛe ⁊ ȝemeðfæꝛðꝑe ȝecẏnðe man. cp'. he. Cealðꝑan ic ȝeꝛeah ⁊ miþ þẏ hi cpæðon ƿ ƿ iꝛ punðoꝑ ƿ þu ꝛꝑa ꝑeþe ƿoꝑhæfeðneꝛꝛe ⁊ ꝛꝑa heaꝑðe habban þẏlð. ȝrpaꝑeðe he heaꝑðꝑan ⁊ ꝑeþꝑan ic ȝeꝛeah. ⁊ he ꝛꝑa oþ þone ðæȝ hiꝛ ȝeciȝeðneꝛꝛe oꝛ miððan ȝeaꝑðe. miþ unȝeꝛꝑenceðlice luꝛðe heoƿonlicꝑa ȝoða. ðone ealðan lichoman beðꝑih ðæȝꝑamlicum fæꝛðene ꝛꝑencte ⁊ ðemeðe. ⁊ he moniȝum monnum ȝe on ƿoꝑðum ȝe on hiꝛ liffæꝛ bẏꝛene on hælo pæꝛ ⁊

debat ille ſimpliciter, (erat namq; homo ſimplicis ingenii ac moderatæ naturæ:) Frigidiora ego vidi. Et cum dicerent, Mirum quòd tam auſteram tenere continentiam velis: Reſpondebat: Auſteriora ego vidi. Sícque uſque ad diem ſuę vocationis infatigabili cœleſtium bonorum deſiderio, corpus ſenile inter quotidiana jejunia domabat, multíſque & verbo & converſatione ſaluti fuit.

NOTÆ.

* Multa *de ſedibus defunctorum*, memoratu digna quæ viderat *Drithelmus*, narravit, *atque hæc veteri Eccleſiæ* * *Romano-Saxonicæ, unà cùm Furſæi viſione quotannis recitata, non ſine ſtupore legimus:* Unum latus vallis flammis ferventibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore nimium omnia perflante:— *Et paulò pòſt, de eodem loco*, Non enim hic eſt ille quem putas infernus. *Quid tum? Reſpondet infrà*, Vallis illa quam aſpexiſti flammis ferventibus, & frigoribus horrenda rigidis, ipſe eſt locus in quo examinandæ, & caſtigandæ ſunt animæ:— *Locus iſte, ut antè, non eſt infernus: Purgatorium igitur: Sed tale quidem, quale Eccleſia* Romana haud defendit: Nam ipſi Tridentini hujuſmodi eſſe non definiunt; nec quale ſit definiunt omnino*; purgatorium eſſe, *aſſerere contenti: Et qui ignem ſtatuunt purgatorium eſſe; ad quem demum locum*, lacus illud alterum furenti grandine ac frigore nivium omnia perflante, non minùs intolerabile, *referendum philoſophantur? Videamus talem purgatorii locum in ſacra pagina deſcriptum, patribus deinde & Conciliis explicatum. Sed audiantur Tridentini ibidem.* Sanam, *inquiunt*, de Purgatorio doctrinam à ſanctis Patribus, & ſacris Conciliis (*non aiunt, Scripturis*) traditam, à Chriſti fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter ſtudeant. *Ubi apertè inſinuant, neceſſum eſſe in hac caliginoſa de purgatorio doctrina, textus prædicando, coram populo explicandus* (*cùm de hac re Scripturæ ſileant*) *ſumatur è Patribus, & Conciliis.* Sanam *verò* de purgatorio doctrinam & ſancti Patres, & ſacra Concilia *è ſacris Scripturis tradant; aut fruſtra phantaſiis & narratiunculis fideles urgentur. Patres hodiernum purgatorium non docuiſſe, fuſiſſimè demonſtrat* * *RR. Armachanus: Nec doctrinam, de purgatorio aliunde traditam, niſi* ſanam, *tam vehementer premunt Tridentini: nam* ſanam, *de quavis re, licèt ficta*, doctrinam, *nos quoque amplectimur. Sed rectiſſimè ibidem Concilium de* purgatorio, *atque hoc unicum ſufficiat.* Apud rudem plebem difficiliores ac ſubtiliores quæſtiones, quæque ad ÆDIFICATIONEM populi non faciunt---- à popularibus concionibus ſecludantur: INCERTA, item, vel quæ ſpecie FALSI laborant, evulgari & tractari non permittant. Ea verò quæ ad CURIOSITATEM quandam, aut SUPERSTITIONEM ſpectant, *vel* turpe LUCRUM ſapiunt, tanquam SCANDALA, & fidelium OFFENDICULA prohibeant. *Quibus verbis, ab hoc quippe Concilio prolatis, nihil commodius dici potuit, ſed ad examen reducantur, ad expurgandum plenè, de quo contenditur, exhauriendúmque purgatorium. Verùm Miſſis iis quæ in* legendis *ſanctorum, fidem abſque* verbo Dei, *nè dogmaticam quidem, multò minùs Catholicam ornant, ad ipſam* FIDEI CATHOLICÆ *normam perantiquam, ubi de purgatorio ſilentium altum eſt, recurramus. Sic, nè deſim Lectoribus,*

* *Serm. Cath. p. 388. & hom. 51. p. 440.*

* *Concil. Trid. ſeſſ. nona.*

* *contra Teſuit. Hibern.*

Latinè transfero.

DE FIDE CATHOLICA: *catera ab initio vide pag. 41.*

ƿeꝑeꝛ Cꝛiꝛð þuꝛh þine ꝛẏlfne. ðumbe ⁊ ðeafe. healðe ⁊ blinðe. ƿoðe ⁊ hꝑeoꝛligе ȝehæleð. ⁊

Primò, per ſeipſum Chriſtus, mutum & ſurdum, claudum & cæcum, lunaticum & leproſum ſanavit: mor-

ða ðeaðan to liſe aſæſtðe ſýþþan ðuſh hiſ Apoſtolaſ. ⁊ oþþe haliʒe men. ðaſ ylcan punðſa ʒeþorhte. nu eac on uſum timan ʒehſæſ ðæſ haliʒe men hi ſeſtaþ æt heora ðeaðum banum Goð ſýncþ ſela punðra. to ði þ he ſile ſolceſ ʒeleaſan mið ðam punðrum ʒetſnýmman; Ne ſýnch Goð na ðaſ punðra æt naneſ Judeiſceſ manneſ býſnʒene ne æt naneſ oþþeſ ʒeðolan ac æt niht ſelýfeðra manna býſnʒenum. ða ðe ʒelýfðon on þa halʒan þſýnnýſſe. ⁊ on ſoðe annýſſe anſe ʒoðcunðnýſſe; ſite ʒehſa eac þ nan man ne mot beon ðurſa ʒeſullod. ac ʒif ſe man æftes hiſ ſulluhte aſlide. ſe ʒelýfaþ þ he mæʒe beon ʒehealðen ʒif he hiſ ſýnna mið ſope behſeoſſað. ⁊ be laſeoſa tæcunʒe hi ʒebet; ⁊ ſe ſceolon ʒelýfan þ ælceſ manneſ ſapul biþ þuſh Goð ʒeſceapen. ac hpæþene heo ne biþ na oſ Goðeſ aʒenum ʒecýnðe; Ðæſ manneſ lichaman. an timbeſ biþ oſ þam Fæðeſ ⁊ oſ þæſe meðeſ. acGoð ʒeſcýþþ þone lichaman oſ þam an timbſe; ⁊ aſent on þone lichaman ſaple; biþ ſeo ſapul na hſaſ puniʒende æſ oſ. ac Goð hi ʒeſcýþþ þæſ niht. ⁊ beſet on ðone lichaman. ⁊ læt hi habban aʒenne cýſe. ſſa heo ſýnʒe ſa heo ſýnna ſoſbuʒe; Ðeah hpæþene heo behoſaþ æſſe Goðeſ ſultumeſ. þ heo mæʒe ſýnna ſoſbuʒã. ⁊ eſt to hýſe ſcýſpende ʒecuman þuſh ʒoðe ʒeeaſnunʒe. ſoſþon þe nan man ne ðeþ butan Goðe nan þinʒ to ʒoðe; &ac ſe ſceolon ʒelýfan þ ælc lichama ðe ſaple unðeſſenʒ ſceal aſiſan on ðomeſ ðæʒ. mið ðam ylcum lichaman ðe he nu hæſþ. ⁊ ſceal onſon eðlean ealna hiſ ðæða; Ðonne habbaþ ða ʒoðan ece liſ mið Goðe. ⁊ he ſýlð þa meðe ælcum be hiſ ʒeeaſnunʒum; Ða ſýnfullan beoþ on helle pite á ðſoſiʒende. ⁊ heoſa pite bið eac ʒemeteʒoð ælcum be hiſ ʒeeaſnun-

tuóſque ad vitam excitavit. Poſtea per Apoſtolos ſuos, aliósque ſanctos homines eadem miracula patravit: nunc etiam, temporibus noſtris, alicubi, ubi ſancti homines quieſcunt, apud oſſa ipſorum mortua miracula multa Deus operatur, in hoc, ut poſſit fidem populi miraculis perficere. Hæc miracula non operatur Deus apud ullius Judæi, ulliúſve hæreticì alterius ſepulcrum; ſed ad orthodoxorum hominum ſepulcra; qui in ſanctam Trinitatem, verámque unius Divinitatis unitatem credebant. Quiſque etiam ſciat, neminem * bis poſſe baptizari: Sin verò quis poſt baptiſmum lapſus fuerit, credimus quòd ſalvari poſſet, ſi peccata ſua cum fletu lugeat, & juxta* doctorum inſtitutionem *corrigat. Credere debemus cujuſque animam à Deo, non tamen ab ipſa Dei naturâ propria formari: humani corporis materia à patre & matre eſt: verùm Deus de materia illa corpus procreat; ínque corpus illud animam mittit: neque ullibi anima priùs manſit; illam verò Deus ibi rectâ creat & ſiſtit in corpore, propriúmque illam arbitrium habere ſinit; ità ut peccet, vel peccata * fugiat. Veruntamen* auxilio Dei *ſemper indiget, ut peccata fugiat, & per bona merita ad Creatorem ſuum redeat: nemo enim abſque Deo, quid boni operatur: Debemus etiam credere, omne corpus quod animam ſuſcipit, in die judicii cum eodem, quod nunc habet corpore, reſurrecturum: omniúmque operum ſuorum mercedem accepturum. Boni tunc cum Deo æternam vitam habebunt: & ſingulis mercedem,* ſecundùm *merita ſua tribuet: flagitioſi autem in æterna pœna erunt ſemper paſſuri. Et illorum etiam pœna cunctis,* ſecundùm *merita ſua,*

* pia credulitas.

* rebaptizatio prohibita.

* non per proprium arbitrium, ſed per auxilium Dei.

eaþnungum; Uton þon þi ge-eaþnian þ æce liþ mid Gode. þurh ðirne geleaþan. ⁊ þurh gode ge-eaþnunga. reþe þurhþunaþ on ðýnnýrre an ælmihtig God. áá on ecnýrre. Amen;

adæquabitur. Nos ergò vitam illam cum Deo *æternam, per hanc* **fidem, pérque* † *merita bona operemur: qui permanet in Trinitate Deus unus omnipotens, ſemper in ſecula. Amen.*

* *per hanc ſc. abſque fide purgatorii.*
† *non pro meritis.*

Hæc quoque quæ ſubſequuntur, neceſſaria fidei Catholicæ præcepta, quæ tacent purgatorium; unà cùm Latina verſione mea ſubnectere viſum eſt. Serm. Cathol. pag. 507. in xl. De Pœnitentia. *in xl. hoc eſt, in Quadrageſima.*

Ælc man biþ geþulloð on naman ðære halgan þrýnnýrre ⁊ he ne mot na beon eft geþulloð. þ ne ry þorfrefen ðære halgan þrýnnýrre to clýpunge. ac reo roþe behreoprunge ⁊ ðædbot mid gerpicenýrre ýfeleſ ur aþpehð eft fram ðam rýnnum þe pe æf-ter upumfulluhte gefremedon. Se miloheorta God cpæþ be eallum rýnfullum mannum tpa poro rpiþe fremfulle. *Declina à malo, & fac bonum.* þ ir. buh fram ýfele ⁊ do god; Nir na genoh þ ðu fram ýfele buge. buton þu rýmle be ðinre mæðe god gefremme; Ðædbot mid gerpýcennýrre ýfeleſ ⁊ ælmirðæda. ⁊ haligre gebedu. ⁊ geleafa. ⁊ hiht on Gode ⁊ reo roþe lufe Godes and manna gehæla ð ⁊ gelacnia ð ure rýnna. gif pe ða læcedomaſ geornlice begaþ; God cpæþ þ he nolde ðæſ rýnfullan deað. ac he pile rpiþor þ he gecýrre fram hiſ rýnnum ⁊ libbe; & ft cpeð re ælmihtiga God; Gif re aþleafa. ⁊ re rýnfulla pýrcþ ðædbote ealra hiſ rýnna. ⁊ hýlt ealle mine bebodа. ⁊ rihtpirnýrre begæþ. he leofaþ ⁊ ne rpelt na ýfelum deaðe. ⁊ ic ne gemune nanra hiſ rýnna ðe he gefremode; Niſ nan leahtef rpa healic þ man ne mæge gebetan. gif he ýfeleſ gefricþ. ⁊ mid roþre behreoprunge hiſ gýltaſ be laſeora tæcunge behreopraþ; ðe man ðe pile hiſ rýnna bepepan ⁊ pið God gebetan. þonne mot he geornlice paþnian þ he eft þam ýfelum dædum ne geeodlæce; ðe man ðe æftef dædbote hiſ man-

Omnis homo in nomine ſanctæ Trinitatis baptizatur: nec potuit ille rebaptizari; nè ſanctæ Trinitatis invocatio deſpectui habeatur: quin verus gemitus, factíque emendatio, cum ceſſatione mali, nos denuo à peccatis, quæ poſt baptiſmum noſtrum perpetravimus, diluit. Miſericors Deus de peccatoribus omnibus duo verba dixit perquàm ſalubria, Declina à malo, & fac bonum: *non ſufficit ut à malo declines, niſi tu ſemper pro modulo tuo, bonum perficias. Facti emendatio, cum ceſſatione mali, & eleemoſyna; ſanctæq; preces, & fides, ínque Deum ſpes; & verba in Deum, hominémque charitas, peccata noſtra ſanat, & medetur; ſi medicinam* ſtudiosè exequamur. Deus ait,* ſe nolle mortem peccatoris; quin malle ut à peccatis ſuis convertatur, & vivat. *Rurſus inquit omnipotens Deus,* Si improbus & facinoroſus peccatorum ſuorum omnium emendationem fuerit operatus, & mandata mea omnia tenuerit, & juſtitiam exercuerit, vivet ille, & morte malâ non peribit: neque ego ulla peccatorum ſuorum, quæ perpetravit, recordabor. *Nullum flagitium tam capitale eſt, quod homo haud poſsit corrigere, ſi à malo ceſſaverit, & cum vero* luctu, *reatus ſuos juxtà doctorum inſtitutionem,* lugeat. *Quiſquis peccata ſua deflere velit, & apud Deum emendare; ſolicitè quidem caveat, nè iſthæc malefacta denuo repetat. Quiſquis poſt facti emendationem opera ſua facinoroſa*

* Sax. *medicinalia conſilia.*

Iſa. 1.16,17.

Ezech. 18.21, 22.

ƿullan ðæða ȝeeonipaþ.ƿe ȝeȝpe-maþ Goð. ⁊ he biþ þam hunðe ȝe-lic þe ƿpipþ ⁊ eƿt ett þ þ he æp aƿpap; Ne nan man ne ƿceal el-cian. þ he hiƿ ƿýnna ȝebete. ƿoþ-ðan ðe Goð behet ælcum be-hpeopƿiȝendum hiƿ ƿýnna ƿoþ-ȝifenýƿƿe. ac he ne behet nanum elciȝendū ȝepiƿ liƿ oþ mepiȝen; Ne ƿceamiȝe nanum menn þ he a-num lapeope hiƿ ȝýltaƿ cýþe ƿoþ-þan ƿefe nele hiƿ ƿýnna on þiƿƿe-ne poplðe anðettan mið ƿoþþe behpeopƿunȝe him ƿceal ƿceami-an æt ƿoþan Goðe ælmihtiȝum. ⁊ æt ƿoþan hiƿ engla pepoðū. ⁊ æt-ƿoþan eallum mannum. ⁊ æt ƿo-þan eallum ðeoƿlum. æt þam mi-clum ðome ðæp pe ealle ȝeȝaðe-þoðe beoþ; Ðæp beoþ cuþe upe ealpa ðæða eallum þam pepoðum. ⁊ ƿeþe nu ne mæȝ hiƿ ȝýltaƿ ƿoþ-ƿceame anum men ȝeanðettan him ƿceal ƿceamian ðonne æt-ƿoþan heoƿenpaþum. ⁊ eoþþa-þum. ⁊ helpaþum. ⁊ ƿeo ƿceamu him bið enðeleaƿ; Þitoðlice ne beȝýt nan man hiƿ ƿýnna ƿoþȝi-fenýƿƿe æt Goðe buton he hi ƿu-mum Goðeƿ men ȝeanðette ⁊ be hiƿ ðome ȝebete; Se man þe pile hiƿ ƿýnna ȝeanðettan ⁊ ȝebetan. he ƿceal ðon þonne ƿoþȝifenýƿ-ƿe eallum þam mannum ðe him æþ abulȝen ƿpa ƿpa hit ƿtent on ðam Pateþ noƿteþ. ⁊ ƿpa ƿpa Cþiƿt cpæþ on hiƿ ȝoðƿpelle; þe cpæþ. Buton ȝe ƿoþȝifon þam mannū þe eop aȝýltaþ mið inne-peapðe heopta. nele ƿe heoƿenlica Fæðeþ eop ƿoþȝýfan eop-ƿe ȝýltaƿ; Ælc Cþiƿten man ƿceal cunnan hiƿ Pateþ noƿteþ ⁊ hiƿ cpeðan; Mið þam Pateþ noƿteþ he ƿceal hine ȝebiddan: ⁊ mið þam cpeðan he ƿceal hiƿ ȝeleaƿan ȝetþýmman; Se la-lapeop ƿceall ƿecȝan þam læpeðum mannum þ anȝit to þam Pateþ noƿteþ ⁊ to þam cpeðan. þ hi piton hpæt hi biddon æt Goðe. ⁊ hu hi ƿceolon on Goð ȝelýfan; Be ðýƿum pe habbaþ on oþþe ƿtope appiten. pæðe ƿeþe pýlle; Ðeah hpæþepe pe ƿec-

ȝaþ

renovet, Deum concitat; erítque cani, qui evomuit, similis; quíque id quod priùs evomuit, poſtea comedit. Nemo hominum differat ſua corrige-re peccata; quoniam Deus cunctis peccata ſua lugentibus indulgentiam promiſit; promiſit verò nullis dif-ferentibus, vitæ in craſtinum certi-tudinem. Neminem pudeat doctori cuipiam reatus ſuos narrare; qui enim in hoc mundo, vero cum luctu peccata fateri ſua noluerit; illum, coram Deo omnipotente, angelo-rúmque ſuorum exercitibus, & cun-ctis hominibus, cunctíſque dæmo-nibus, ad judicium illud magnum, pu-debit; ubi nos omnes congregati eri-mus: ibi noſtrorum omnium facta, cohortibus hiſce omnibus nota erunt; quíque modò præ pudore uni homini reatus ſuos fateri haud poſſet; tunc coram cælicolis, & terricolis, & in-ferni incolis pudebit; & pudor iſte illi abſque fine erit. Nemo quidem peccatorum ſuorum indulgentiam apud Deum acquiret, niſi alicui Dei miniſtro confiteatur; & juxta judi-cium ejus [ſe] corrigat: quiſquis peccata ſua fateri, & corrigere volu-erit; cunctis ille hominibus qui ipſum priùs offenderant veniam indulge-bit; prout in ORATIONE DO-MINICA *exſtat, & prout Chriſtus in Evangelio ſuo dixit, dixit autem*

Niſi hominibus iſtis qui in vos peccant, ex intimo corde remiſe-ritis, pater cœleſtis vobis reatus veſtros haud remittet. *Quilibet Chriſtianus* Orationem Domini-cam, *&* Symbolum Fidei *callebit: per* Orationem Dominicam *preca-bitur; & per* Symbolum Fidei *fi-dem ſuam firmabit. Orationis Do-minicæ, & Symboli ſenſum, doctor Laicis narrabit; ut ſciant quid à Deo petere, & quî in Deum credere oporteat. De his alibi ſcripſimus;*

Matt.6.14,15

ȝaþ heþ ſceoþtlice be uþum ȝeleaſan. þ ælc man ſeþe þile Goðe ȝeȝan ſceal ȝelýſan on ða halȝan þrýnnýſſe. ⁊ roþþe annýſſe. þ ıſ Fæðeþ. ⁊ Sunu. ⁊ halıȝ Gaſt; Goð ælmıhtıȝ Fæðeþ þæſ æfþe Goð butон anginne. ⁊ he ȝetrýnðe ænne Sunu of him ſýlfum; ⁊ Se Sunu ıſ hıſ þıſðom. ſeþe þæſ æfþe of ðam Fæðeþ acenneð. ⁊ ðuþh ðone he ȝeþoþhte ealle ȝeſceaftа; ⁊ Se halȝa Gaſt þæſ æfþe of ðam Fæðeþ ⁊ of ðam Sуna. na acenneð ac þoþðrtæppende þoþþan ðe he ıſ heoþa beȝþa þilla ⁊ luſu. þone ſınð ealle ȝeſceaftа ȝelıffæſte; ⁊ Ðaſ þrý haðaſ Fæðeþ. ⁊ Sunu. ⁊ halıȝ Gaſt habbaþ ane ȝoðcunðnýſſe. ⁊ hý ſınð ðrý on haðum. ⁊ an ælmıhtıȝ Goð; ⁊ ælc heoþa an ıſ ælmıhtıȝ Goð. ac na ſþa ðeah hþæþere ðrý Goðaſ. ac hı þrý ſınð an ælmıhtıȝ Goð; ⁊ hı þæron æfþe þrý ⁊ an; ⁊ Ðrý on haðum. ⁊ an on ȝoðcunðnýſſe; ⁊ alle hı ſınð ȝelice mıhtıȝe ⁊ æfþe hı þrý þýncaþ an þeoþc. þoþþan ðe ſe Fæðeþ ȝefaðaþ ealle þınȝ ðuþh hıſ þıſðom. ⁊ ðuþh hıſ þillan; ⁊ Se þıſðom ıſ ðæſ Fæðeþ Sunu æfþe of him anum. ⁊ ſe halȝa Gaſt ıſ heoþa beȝþa þilla ⁊ luſu. æfþe of him bam; ⁊ Næſ ſe fæðeþ acenneð ne ȝeþoþhte. ne of nanum oþþum ne com. ac he þæſ æfþe; ⁊ Se Sunu þæſ æfþe acenneð þıſðom of þam þıſan Fæðeþ; ⁊ Se halȝa Gaſt þæſ æfþe of him bam ſþa ſþa þe æþ cþæðon; ⁊ Seo ſunne ðe ofeþ uſ ſcınþ ıſ lichamlic ȝeſceaft. ⁊ hæfþ ſþa ðeah ðþeo aȝennýſſa on hýþe; An ıſ ſeo lichamlice eðþıſt. þ ıſ ðæþe ſunnan tþenðel; Oþeþ ıſ ſe leoma oþþe beoþhtnýſ æfþe of ðæþe ſunnan. ſeo ðe onlıht ealne mıððan eaþð; Ðþıððe ıſ ſeo hetu ðe mıð ðam leoman becýmþ to uſ; ⁊ Se leoma ıſ æfþe of ðæþe ſunnan. ⁊ æfþe mıð hıþe. ⁊ þæſ ælmıhtıȝan Goðeſ Sunu ıſ æfþe of þam Fæðeþ acenneð. ⁊ æfþe mıð him punıȝenðe; Be ðam cþæþ ſe

legat qui velit. Veruntamen de fide *noſtra hîc breviter dicemus. Quòd quiſquis Deum colere velit, in ſanctam Trinitatem, verámque unitatem credat; hoc eſt, in Patrem, & Filium, Spiritúmque Sanctum. Pater omnipotens Deus abſque initio ſemper fuit; Filiúmque unum de ſeipſo genuit: Filius ſapientia ejus eſt, qui à Patre ſemper fuit generatus; & per quem omnes fecit creaturas. Spiritus ſanctus à Patre & Filio ſemper fuit; non genitus ſed procedens. Ipſe enim utriuſque illorum voluntas, & amor eſt; per quem creaturæ omnes animantur. Tres illæ perſonæ Pater, Filius, & Spiritus ſanctus unam habent divinitatem; tres verò ſunt in perſonis, at in deitate unus. Omnes ii ſunt æqualiter potentes. Sempérq; illi tres opus unum faciunt. Pater enim omnia per* ſapientiam *ſuam, pérque* amorem *ſuum perficit*, ſapientia *Patris eſt Filius, ab illo ſolo* [*genitus.*] *Spiritúsque ſanctus illorum utriuſque voluntas, & amor; ab utriſque ſemper* [*procedens.*] *Pater non erat genitus, neque factus, neq; ex ullis aliis procedens; ſempérque fuit. Filius ſemper fuit ſapientia à ſapiente Patre generata. Spiritus ſanctus ab utriſque ſemper fuit; ſicut nos ante diximus. Sol qui nobis illucet, corporalis creatura eſt; tres tamen in ſe proprietates habet. Una, corporalis eſt* ſubſtantia; *hoc eſt, ſolis globus: altera* lumen *eſt, ſive ſplendor, à ſole ſemper; quæ totam terram illuſtrat: tertia,* calor *eſt; qui per lumen ad nos devenit. Lumen ſemper eſt à ſole; & cum illo ſemper: & omnipotentis Dei filius eſt à Patre ſemper genitus; & cum illo ſemper manens: de hoc ait Apo-*

Apoſtol

Apoſtol þ he pæſne hiſ Fæðeſ puloſeſ beoſhtnýſ ; Ðæſe ſunnan hætu ȝæþ oſ hiſe. ⁊ oſ hiſe leoman. ⁊ ſe halȝa Gaſt ȝæþ æſſne oſ þam Fæðeſ. ⁊ oſ þam ſuna ȝelicebe þam iſ þuſ aſſniten; Niſ nan ðe hine behýðan mæȝe ſſam hiſ hætan ; Fæðeſ. ⁊ Sunu. ⁊ haliȝ Gaſt ne maȝon beon to ȝæðeſe ȝenamoðe. ac hi ne beoð ſſa ðeah na hſaſ to tſæmeðe ; Niſ ſe ælmihtiȝa Goð na ðſýſealð. ac iſ ðſýnnýſ ; Se Fæðeſ iſ æſſne Fæðeſ. ⁊ ſe Sunu iſ æſſne Sunu. ⁊ ſe halȝa Gaſt æſſne halȝa Gaſt. ⁊ heoſa nan næſſne oſ þam haðe ðe he iſ ne apent. ſoſðanþe Goð iſ unapenðenðlic ; ⁊ Se Sunu ana unðeſſenȝ mennifcnýſſe. ⁊ peaſþ to men ȝeboſen. ða ða he ſoldе on ſaſle ⁊ on lichaman oſ Sce'. Maſian buton peſeſ ȝemanan. ⁊ heo þuſhſunaþá mæðen on ecnýſſe ; Hſæt ða. ſe hælend Cſiſt Goðeſ ſunu ſunoðe on þiſſeſe ſoſuldе on þæſe mennifcnýſſe þſeo ⁊ þſittiȝ ȝeaſa. ⁊ mið menifȝealðum ſunðoſum ȝeſſuteloðe þ he iſ ſoþ Goð; He ðſoſaðe ſiþþan ſýlfſýlleſ ðeaþ on ſoðe ahanȝen. ⁊ uſ alýſðe ſſam þam ecan ðeaþe mið hiſ hſilpenðlicum ðeaþe; Hiſ lic pæſ bebýſȝeð. ⁊ he on ðam ſýſſte helle ȝeheſȝoðe ⁊ aſaſ ſiþþan on ðam ðſiðdan ðæȝe oſ ðeaþe; He aſtah to heoſenum. ⁊ cýmð eſt on enðe ðýſſeſe ſoſuldе. ⁊ealle men ðe æſſne ſaſle unðeſſenȝon aſiſaþ oſ ðeaþe. ⁊ cumaþ him toȝeaneſ ; Se ylca Goð ðe ealle ðinȝ oſ nahte ȝeſoſhte mæȝ aſæſan ða ſoſmolſneðan lichaman oſ ðam ðuſte ; Ðonne betæcþ Cſiſt ða manſullan mið lichaman ⁊ mið ſaſle into helle pite á on ecnýſſe ; ⁊ ða ȝoðan he læt mið him into heoſenan ſice to ðam ecan life. ⁊ naþſum peſoðe ne becýmþe næſſne nan enðe ſoſþan ðe ða manſullan beoþ æſſne cſýlmiȝenðe on helle ſuſle. enðeleaſlice on unaſecȝenðlicum tintſeȝum. ⁊ ða

ſtolus, quòd Patris ſui glorię ſplendor eſſet; *calor ſolis ex illo exit, ejúſque lumine ; & Spiritus ſanctus à Patre atque Filio, æqualiter ſemper procedit : de quo ſcriptum eſt;* Nihil eſt quod ſe à calore ejus occultabit. *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus haud poſſunt* ſimul *nominari, haud ullibi tamen* diviſi *exſiſtunt. Omnipotens Deus non* triplex, *ſed* Trinitas *exſiſtit. Pater ſemper eſt Pater ; Filiúſque ſemper Filius; & Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus ſemper: quorum nullus à perſona illa quæ fuit, unquam mutabatur. Deus enim immutabilis exſiſtit. Filius ſolus ſuſcepit humanitatem, & in homines cũm vellet, in anima & corpore naſcebatur de ſancta Maria abſque viri conſortio: & ipſa virgo ſemper in ſecula permanet. Quid tum? Jeſus Chriſtus filius Dei in hoc mundo in humanitate per annos triginta & tres verſabatur; & per multiplicia miracula, quòd verus Deus eſſet, demonſtravit. Mortem poſtea ſuapte ſponte paſſus eſt, in cruce ſuſpenſus, & nos à morte æterna, per temporariam mortem ſuam redemit : corpus ſuum ſepultum fuit; illóque tempore in infernum dominabatur ; & poſtea die tertio à morte reſurrexit, aſcendit in cælos, & denuo in fine hujus mundi rediturus; omnéſque homines qui animam unquam ſuſceperunt, reſurgent de morte, illíque in occurſum venient. Idem ille Deus, qui omnia de nihilo fecit, corpus putridum de pulvere poteſt reſuſcitare ; Chriſtus tunc impios cum corpore animáque pœnæ inferni in æternum tradet : bonos autem in regnum cæleſte, in vitam æternam ducet: neutróque exercitui ullus unquam finis obveniet: improbi enim in cruciatu infernali, ſine fine, tormentis inenarrabilibus*

godan ðe Gode on ðirum life gecpemdon þixiaþ mid him on heofenan þice on unaðecgendlicene blisse. á on ecnyssse. Amen;

semper erunt interituri: boni autem, qui in hac vita Deo placebant, in regno cœlesti, cum illo in gaudio ineffabili semper in secula regnabunt. Amen.

Hæc superflua fuisse **Lector** *non judicabit, si intelligat me hîc præ oculis, veterem Ecclesiæ expositionem, de symbolis fidei, aliisque universalis doctrinæ præceptis, posuisse: ut nullam de igne purgatorio in fide Catholica, & Apostolica exornanda, Romano-Saxonicos doctores, sacræ verò Scripturæ discipulos, rationem habuisse demonstremus.*

b Quicunque in omni verbo & opere, & cogitatione perfecti sunt; mox de corpore egressi ad regnum cœleste perveniunt. Si lucidus ille aspectu, & clarus (*an angelus necne, an homo sit amictus prudens celat;*) *his verbis insinuare volucrit*, de corpore egressos, *non priùs* regnum cœleste perventuros, *quàm* in omni verbo & opere, & cogitatione perfecti *fuerint, dicat quispiam ex hac vita emigraturus, an hujusmodi inhærenti perfectioni, an soli Christi misericordiæ confidat. Quin omnium mortalium, qui mundum reliquerant experientia, & divina oracula idem reclamant. Audiatur vetus* *Ecclesia. Dominica VII post Pentecosten. *in verba*, Nisi abundaverit justitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. *Sic autem Latinè damus.* * *Sax. hom. Trin. Coll. pag. 365. lin. ult.*

Þe ne magon libban on ðirum life nateð hpon þ þe ne agylton piþ God. ⁊ piþ men on popde ⁊ on peopce. ac þe sceolon symble to Gode gecyrran ⁊ hiss mildsunge biddan. þorþon ðe he is geapu gif þe hine biddaþ mid innepeapdne heortan þ he us mildsige; --- Ælce dæg þe syngiaþ. ⁊ ælce dæg þe sceolon usne hælend gladian mid sumse godnysse--- Be ðam sang se sealmpyhta ðus secgende him to; *Adjutor meus, tibi sallam, &c.* Ðæt is on Englisce sprace; Ðu eart min gefylsta. ðe sylfum ic singe. ðu eart min onfond. min agen foþ God. ⁊ min mildheortnyss; þe het hine mildheortnysse. forþan ðe he milde is. ⁊ he on manega pisan ðam mannum gehylpþ ðe mid anpæðnysse to him æfre hopiaþ; Ðam is sealdor ⁊ suþþmyndt á to posulde. Amen;

Haud possumus aliquando in vita hac vivere, ut in Deum, inque hominem in verbo, *&* opere *non peccemus: Quin ad Deum* semper *recurrere debemus, ejúsque implorem mus misericordiam: quoniam paratus est, si ex intimo corde illum obsecremus, ut nostri misereseeret.*--- Quotidie *peccamus, &* quotidie *salvatorem nostrum* * *bonitate aliquâ placare debemus.*— Hinc ibidem *Psalmistæ verbis usus concludit:* Adjutor meus tibi psallam, tu es susceptor meus: veráxque Deus meus: & mea misericordia; *misericordiam illum nuncupat, quia mitis est, multísque modis hominibus qui in illo cum stabilitate* semper *speraverint, auxiliatur; Cui gloria, & honor, semper in secula, Amen.* * *idem premens argumentum de inhærentis justitiæ indigentia, p. 375.*

Cap. 14.

Ut è contrà, alter ad mortem veniens, oblatum sibi à dæmonibus codicem suorum peccatorum viderit.

Ongean ðysse spelle pæs sum man on Myrcna lande. ðæs gesyhðe ⁊ sond. na læs his monegum mannum ne eac him sylfum bric-

At contrà fuit quidam in provincia Merciorum, cujus visiones ac verba; non autem & conversatio plurimis, sed non sibimet-

bpicpaðe ; ƿæƿ on Cenpeðeƿ ti-
ðum Mýpcna cýninzeƿ. pe æf-
teƿ Æðelpeðe to pice fenz. þ
pum peƿ pæƿ on læpeðum haðe.
* cýnin- þæƿ *cýninze ðezn. ppa pe mazan
zeƿ. C. peczan to býrne hu puman ze-
onzan læpeðum men zelamp. pe
ða foprixenan tiðe hpeopprunze
ȝ to dæðbote forfreah pe pæƿ a-
neƿ cýninzeƿ ðeza. ȝ him leof ȝ
peorþ. acƿa ƿpýþe ƿa he for þæ-
ne uttpan zeornfulneƿƿe po-
pulðlicpa ðæða þam cýninze pæƿ
licienðe ; Spa ƿpýþe he forþæne
zýmeleapneƿƿe Goðeƿ hepeneƿ-
re him ƿylfum mirlicaðe. Ma-
naðe pe cýninz hine zelomlice þ
he onðettе ȝ bettе. ȝ forlete
hiƿ ƿýnne ȝ man ðæðe æp ðon þe
he miþ ofepcýme femninza ðea-
þeƿ ealle tiþ hpeope ȝ bote forp-
lufe ȝ þeah ðe he zelomlice
monaþ pæne. hpæþepe he forho-
zoðe ða hælo poro. ðe he hine
læpðe. Ac hine zehet æftep fý-
lizenðpe tiðe þonne he ýlðra
pæne hiƿ ƿýnna hpeope ȝ anðet-
neƿƿe ðon; Ða æftep ðam be-
tpih ðaƿ ðinz pæƿ he zehpinen
ȝ zefƿanðen femninza miþ un-
tpumneƿƿe ȝ fona on beð zefeol.
ȝ zpimme ƿape onzan þpæƿtef beon. þa pæƿ pe cýninz in-
zanzenðe to him. forþon ðe he hine ƿpýþe lufoðe tpýme-
ðe hine ȝ læpðe. þ he ða zýta hpeope ȝ anðetneƿƿe oýðe hiƿ
ƿýnna. æp þon ðe he fpul te. ȝfpapeðe he ȝ cƿ'. þ he*þa zýt
ne polðe hiƿ ƿýnna anðettan. ac eft þonne he of ðæne un-
tpumneƿƿe apiƿe. þý læƿ him æt pite ȝ on eopit fette hiƿ
* C. ut Lat. * zeþoftа. þ he fop efe ðæƿ ðeaþeƿ ða ðinz oýðe. þe he æp
* MSS. B. & C. *zefunð ðon nolðe. þuhte him ƿylfum. ȝ him zefepen pæƿ. þ
he heapolice ȝ ftpanzlice fpþæce. ac he pæƿ eapnlice beƿpi-
cen miþ ðeofleƿ feapfum. fpa fpa hit æftep zecýþeð pæƿ ;
Miþ þý feo aðl fpýþe peox ȝ hefezoðe. eft fe cýninz ineoðe
to him. hine to neofienne ȝ to læpanne. ða clýpoðe he fo-
na eapnlicpe ftæfne. Hpæt polðeft þu nu. oþþe to hpon co-
me þu nu hiðep. forþon ne miht þu me ofep þiƿne ðæz ænizę
helpe. ne zeoce zefpemman ; Cp', he fe cýninz. Ne pille ðu

ipſi profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui poſt Æthilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari poſitus; ſed quantùm pro induſtria exteriori, regi placens, tantùm pro interna ſuimet negligentia diſplicens. Admonebat ergò illum ſedulò, ut confiteretur & emendaret ac relinqueret ſcelera ſua, priuſquam ſubitò mortis ſuperventu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille licèt frequenter admonitus ſpernebat verba ſalutis, ſeſéque tempore ſequenti pœnitentiam acturum eſſe promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum; atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quẽ ingreſſus rex (diligebat enim eum) multùm hortabatur, ut vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commiſſorum. At ille reſpondit: Non ſe tunc velle confiteri peccata ſua, ſed cùm ab infirmitate reſurgeret, nè exprobrarent ſibi ſodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ ſoſpes facere noluerat. Fortiter quidem ut ſibi videbatur locutus, ſed miſerabiliter, ut poſtea patuit, dæmoniacâ fraude ſeductus eſt. Cúmq; morbo ingraveſcente denuo ad eum viſitandum ac docendum rex intraret, clamabat ſtatim miſerabili voce: Quid vis modo? Quid huc veniſti? Non enim mihi aliquid utilitatis aut ſalutis potes ultrà conferre. At ille. Noli, in-

* ꝺela. C.

la ſpa ſpnecan. ȝeſeoh þ̄ þu*ꝺea-la piꝺe. Cp'. he ne peꝺe ic. ac ða pẏnſtan ingepiꝺneſſe me ic ȝe-ſeo. ⁊ ſope minum eaȝum hæb-be. ſpæȝn ſe cẏninȝ hine hpæt þ̄ pæne. cp'. he. hpene æn þu co-me eoꝺon on ðiſ huſ ꝺo me ꝺpe-ȝen iunȝe men ſæȝene ⁊ beoſh-ꝺe. ⁊ ȝeſæꝺon æt me. oþeſ æt minum heaſoe. oþeſ æt minum ſoꝺum. þa ꝺeah heoſna oþeſ ſoſþ ſæȝene boc ac ſpẏþe meꝺ micle. ⁊ me ſealꝺe ꝺo næꝺanne; Ða ic ða boc ſceapoꝺe þa ȝemeꝺꝺe ic ðæn apni ꝺen eall ða ȝoꝺ ðe ic æſſne ȝeꝺẏꝺe. ac þa pæſon ſpiþe ſeape. ⁊ meꝺ micle. ða namon hi eſt ða boc æt me ⁊ me noſihꝺ ꝺo cpæꝺon. ða com heſ ſemnin-ȝa micel peſoꝺ peſigſa ȝaſta. ða pæſon onȝnẏſlicef ⁊ſlitan. ⁊ þiſ huſ ȝe utan ȝe innan ẏmb-ſæꝺan. oþ mæſtan ðæle ſitꝺenꝺe ⁊ ȝeſẏlꝺon; Ða pæſ heoſa ſum ðẏſtſan onſẏne. ⁊ ðam oþſum eȝeſlicſa ſe pæſ ſetlef ẏlꝺeſt. ⁊ me ðuhꝺe. ⁊ ȝeſepen pæſ. þ̄ he heoſa ealꝺoſ beon ſceolꝺe. ða ꝺeah he ſoſþ boc * onȝnẏſlicne anſine. ⁊ unmæꝺne micelneſſe. ⁊ lẏꝺeſtne unabenendlicne bẏſ-þenne. ſealꝺe ða anum hiſ ȝeſe-nena. ⁊ het me bepan ꝺo næ-ꝺanne; Mið ðẏ ic ða boc næꝺꝺe þa ȝemeꝺꝺe ic on hine ſpeapꝺum ſtaþum. ⁊ atollicum ſpeo-tollice apnitene. eall þa man ðe ic æſſne ȝeſſnemeꝺe. ⁊ na læſ þ̄ an þ̄ ic on peonce oþþe on ponꝺe ac eac ſpẏlce on ðam me-ꝺemæſtan ȝeþohtе ȝeſẏnȝoꝺe. eall þa pæſon þæſ on apnite-ne; ⁊ þa cp'. ſe ealꝺoſ þaſa pefigſa ȝaſta. ꝺo ðam fæȝenan monnum ⁊ þam beoſhtum ðe me æt ſæꝺon. Ꝺo hpon ſitꝺe ȝit hef. hpæt ȝit cuþelice pitон. þ̄ ðiſ iſ uſe man; ⁊ ſpaſeꝺon hi ſoð ȝe ſeȝað. cp'. he. ac onfoð hine ⁊ on ða heapunȝe eoſſne niþefunȝe ȝelæꝺað; Ðẏ cpiþe hi in-ſtæſe fnam minſe ȝefihþe ȝepitон; ⁊ ða pæſon api-ſenꝺe ꝺpeȝen ðaſa atolſa ȝaſta. hæfꝺon hanꝺ ſeax on heoſa * hanꝺa. ſlogan me ða. oþeſ on heafoð. oþeſ on

* onȝni-ſenlice. C.

* hanꝺum. C.

quit, ità loqui, vide ut ſanum ſa-pias: Non, inquit, inſanio, ſed peſſimam mihi conſcientiam cer-tus præ oculis habeo. Et quid, in-quit, hoc eſt? Paulò antè, inquit, intraverunt domum hanc duo pul-cherrimi juvenes, & reſederunt circa me, unus ad caput, & unus ad pedes: Protulítque unus libellum perpulchrum, ſed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit; in quo omnia quæ unquam bona feceram intuens, ſcripta re-peri; & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neq; aliquid mihi dicebant. Tunc ſubitò ſupervenit exercitus mali-gnorum & horrendorum vultu ſpirituum, domúmque hanc & exteriùs obſedit, & intus maxima ex parte reſidens implevit. Tunc ille, qui & obſcuritate tenebroſæ faciei & primatu ſedis major eſſe videbatur eorum, proferens codi-cem horrendæ viſionis, & magni-tudinis enormis, & ponderis penè importabilis; juſſit uni ex ſatellitи-bus ſuis mihi ad legendum deferri. Quem cùm legiſſem, inveni om-nia ſcelera, non ſolùm quæ opere vel verbo, ſed etiam quæ tenuiſſi-mâ cogitatione peccavi; manife-ſtiſſimè in eo tetris eſſe deſcripta literis. Dicebátque ad illos, qui mihi aſſederant viros albatos & præclaros: Quid hîc ſedetis, ſci-entes certiſſimè, quia noſter eſt iſte? Reſponderunt, Verum dici-tis; accipite & in cumulum dam-nationis veſtræ ducite. Quo di-cto, ſtatim diſparuerunt, ſurgen-téſque duo nequiſſimi ſpiritus, ha-bentes in manibus *cultra percuſ-

* fulcas. T. vomeres. H.

ſet;

ſet; ⁊ ða punde nu mid micle tintſega todæleſe ſnicað in ða innoþaſ minef lichoman. ⁊ ſona ðæſ ðe hi todæleſe cumaþ þonne ſpelte ic ⁊ ða deoflu geanſa bidaþ hponne hi me gegripan ⁊ to helle locum gelæðan; Ða he ða ſe eanſma man ðuſ mid onmodneſſe ſſecende pæſ. ða ſpealt he ſona æfter on hiſ ſynnum. ⁊ ða hneope ðe he to medmicelne tide. mid foſgifenneſſe pæſtme foſ ylde. ða he eac ſitum undeſ ðeodeð butan pæſtme on ecneſſe * deð; ⁊ þ te he cþ. þ he geſape ungelice bec him bepende beon. ðuſh þa godan gaſtaſ. oþþe ðuſh þa galan. foſþon þ upplice ſtihtunge Godeſ ælmihtigeſ gepoſden pæſ. þ pe gemundan þ pe upe dæde ⁊ upe gehohtaſ na læſ on þiſne ſind on idelneſſe to flopan. ac to dome ðæſ hean demanealle gehealdene beon. ⁊ uſ eft on ende ætýpde beon. oþþe ðuſh þa fneondlican engla. oþþe þuſh feond; þ he cþ. þ æneft þa fægenan bec ða * hitan englaſ foſþbohton. ⁊ æfter þon deoflu ða ſpeaſtan. ⁊ hý þa englaſ ſpýþe med mycle. ðæt iſ to ongýtanne þ he on ðæne æneſtan ylde hiſ liſeſ * hýlc huga god dýde. þ he hpæþene eall ðuſh hiſ unniht dæde mid þſeoſum liſe aþýſtnade ⁊ foſdigade; Ðæſ he ða pið þon þa gedpeola hiſ cniht haða gepeccan gýmde on geogub hade. ⁊ þa þuſh gode dæde fnam Godeſ eagum ahpýnſan. þonne mihte he þaſa ſime gefeoded beon. be ðam ſe realm cpiþ. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, &c. Ða beoþ eadige ðe heoſa poneſſa foſlætene beoþ ⁊ þaſa ſýnne bepſigene beoþ; Ðiſ ſpel ic geleoſnode fnam Pehthelme ðam anpuſþan B'. ⁊ ic hit foſ ðæne hælo ðe hit leoſnige oþþe gehýne hluttoſlice apſat ⁊ ſæde;

* hpæt hpugu. C.

* plitigan. B.

* þſo-paþ. B.

ſerunt me, unus in capite, & alius in pede. Qui videlicet modò cum magno tormento irrepunt mea viſcera in interiora corporis mei; mox quæ ut ad invicem perveniunt, moriar; & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni clauſtra pertrahar. Sic loquebatur miſer deſperans: & non multò pòſt defunct, pœnitentiam, quam ad breve tempus cum fructu veniæ facere ſuperſedit, in æternum ſine fructu pœnis ſubditus facit. [De quo conſtat, quia (ſicut beatus Papa Gregorius de quibuſdam ſcribit) non pro ſe iſta, cui non profuere, ſed pro aliis viderit, qui ejus interitum cognoſcentes, differre tempus pœnitentiæ dum vacat, timerent; nè improviſo mortis articulo præventi, impenitentes perirent.] Quod autem codices diverſos per bonos ſive malos ſpiritus ſibi vidit offerri, ob id ſupernâ diſpenſatione factum eſt; ut meminerimus facta & cogitationes noſtras non in ventum diffluere, ſed ad examen ſummi judicis cuncta ſervari, & ſive per amicos angelos in fine uobis oſtendenda, ſive per hoſtes. Quod verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum dæmones; illi perparvum, iſti enormem; animadvertendum eſt, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quę tamen univerſa pravè agendo juvenis obnubilavit. Qui ſi è contrario errores pueritiæ corrigere in adoleſcentia ac benefaciendo à Dei oculis abſcondere curaſſet; poſſet eorum numero ſociari, de quibus ait Pſalmus, *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tectа ſunt peccata.* Hanc hiſtoriam ſicut à venerabili antiſtite * Pethelmo didici, ſimpliciter ob ſalutem legentium ſive audientium, narrandam eſſe putavi. Pſal. 31. 1.

* Pihtelmo. T Pecthelmo. W. Pehthelmo. C.

Cap. 15.

Ut item alius morituras deputatum ſibi apud inferos locum pœnarum viderit.

Ic ſylfa cuþe ſumne bꝛoþoꝛ. ðone ic ſolde þ ic næſꝛe ne cuþe. ðæſ noma ic eac ſꝛylce genemnan mæg. gif þ oꝛihꝛ bꝛyce pæſ. pæſ he gefeꝛeꝛeð on æðelum myꝛnſꝛþe. ac he hꝛæþeꝛe unæþelice hiſ lif lifeðe; Pæſ he gelomlice ſꝛam ðam bꝛoþꝛum þꝛeað ⁊ ðam ealdoꝛmannum þæꝛe ſꝛoꝛe. þ hi hine manoðon ⁊ læꝛðon þ he hiſ lif gecyꝛðe to cleanſunge hiſ ſylfa; ⁊ ðeah ðe he hi no gehyꝛan ne ſolde. hꝛæþeꝛe he geþylðelice pæſ ſꝛam him eallum apæfneno ſoꝛe nyðþeaꝛfe hiſ utꝛꝛan peoꝛca. pæſ he ſylfoꝛilice on ſmiþ cꝛæft pell gelæꝛeð; *Ðeoꝛoðe he ſꝛyþe ðꝛuncenneſſe. ⁊ monigum oþꝛum unalyfeðoneſſum ðæſ * ſleacꝛan lifeſ. ⁊ he ma gefunoðe on hiſ ſmiþþan ðæges ⁊ nihꝛeſ ſittan ⁊ licgean. ðonne he ſolde on cyꝛicean ſingan ⁊ gebiddan. ⁊ mid ðam oþꝛum bꝛoþꝛum lifeſ ſoꝛð ⁊ godcunde laſe gehyꝛan; Ðonon him gelamp þ ſume men gepunaðc cꝛeþan. ðeþe ne þyle cyꝛicean ðuꝛu pilſumlice geeaðmoðeð ingangan. ſe ſceal nyðe on helle ðuꝛu unpilſumlice geniþeꝛað gelæðeð beon; Ða pæſ ſe mon geflegen ⁊ gefꝛanden heſigne aðle. ⁊ ſeo peox ⁊ heſigoðe oþþæt he pæſ to ðam ytemeſtan ðæge gelæðeð. ða cyðde he ⁊ het ða bꝛoþꝛu him to. ⁊ he ſꝛiþe gnoꝛnienge. ⁊ geniþꝛeðum gelic ongan him ſecgan þ he gefaꝛe helle opene. ⁊ * Satanan ðone ealdan ſeond mon cynneſ beſenceðne on þam gꝛunðum helle tintꝛegeſ; ⁊ cþ. þ he ðæꝛ eac gefaꝛe Caiphan þone ealdoꝛman ðaꝛa ſaceꝛða mid ðam oþꝛum. þa ðe Ðꝛihten Cꝛiſt offloge. bi him ꝛhecendum liges gerealde beon. in þaꝛa neaꝛiſte cþ. he. Þa me eaꝛmum. ic gereo me ſtope gegeaꝛpoðe beon eccꝛe * ſoꝛloꝛeneſſe; Ða ða bꝛoþꝛu ðiſ gehyꝛðon. þa ongunnon hi hine geoꝛnlice ſtim-

* luſuðe. B.

* *B. & C. ut Lat.*

* ſoꝛ-þyꝛðe. B.

Novi autem ipſe fratrem (quē utinam non noſſem) cujus etjam nomen ſi hoc aliquod prodeſſet dicere poſſem, poſitum in monaſterio nobili, ſed ipſum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem ſedulò à fratribus ac majoribus loci, atque ad caſtigatiorem vitam converti admonebatur. Et quamvis eos audire noluiſſet, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob neceſſitatem operū ipſius exteriorum: erat enim fabrili arte ſingularis. Serviebat autem multùm ebrietati, & cæteris vitæ remiſſioris illecebris, magiſque in officina ſua die noctúq; reſidere, quàm ad pſallendum atque orandum in Eccleſia, audiendùmque cum fratribus VERBUM VITÆ*, concurrere conſueverat. Unde accidit illi (quod ſolent dicere quidam) quia qui non vult Eccleſiæ januam ſponte humiliatus ingredi, neceſſe habet in januam inferni non ſponte, damnatus introduci. Percuſſus enim languore, atque ad extrema perductus, vocavit fratres; & multùm mœrens ac damnato ſimilis cœpit narrare; quia videret inferos apertos, & Satanam immerſum in profundis tartari. Caipham quoq; cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu miſero mihi! locum aſpicio æternæ perditionis eſſe præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exercere obſtinatum, & ſæpe ſeſe ad ſatisfactionem ſalutarem accingere. Quod ſi ſæpe ſolebat, ſæpe ſe ad ſolitum ſæculi luxum ſolutum reddebat. Tandem ergo ſenex ille, ut ſæpe dictum eſt, ſæculo valedicens, ad monaſterium ſe contulit, ubi ſtudiosè ac ſollicitè ſe ipſum ſubjiciens, ſæpe ſe ad ſolitum ſæculi luxum ſolutum reddebat. Tandem ergo ſenex ille, ut ſæpe dictum eſt, ſæculo valedicens, ad monaſterium ſe contulit, ubi ſtudiosè ac ſollicitè ſe ipſum ſubjiciens, ſæpe ſe ad ſolitum ſæculi luxum ſolutum reddebat. Tandem ergo ſenex ille, ut ſæpe dictum eſt, ſæculo valedicens, ad monaſterium ſe contulit, ubi ſtudiosè ac ſollicitè ſe ipſum ſubjiciens, ſæpe ſe ad ſolitum ſæculi luxum ſolutum reddebat. Tandem ergo ſenex ille, ut ſæpe dictum eſt, ſæculo valedicens, ad monaſterium ſe contulit, ubi ſtudiosè ac ſollicitè ſe ipſum ſubjiciens,

* *Sax.* & doctrinam divinam.

ꝺꝛumman ⁊ læꝛan. ꝥ he ꝺa gyt on lichoman gefetteꝺ hiꝛ fynna hꝛeope ⁊ anꝺetneſſe ꝺyꝺe; ⁊ ſꝛaꝛoꝺe he miꝺ oꝛmoꝺneſſe. Niꝛ mẽ nu cꝑ. he tiꝺ min liꝛ to onpenꝺenne. miꝺ ꝺy ic fyl ſa gefeo minne ꝺom gefemeꝺne beon; Ða he ꝺa ꝺuꝛ fꝛꝛæc. ꝥ he butan hælo * pegnyſſe oꝛ poꝛulꝺe gefaꝛ. ⁊ hiꝛ lichoma pæꝛ bebyꝛiged on ꝺam yteme ꝛtan ſtoꝛum ꝺæꝛ myꝛſtꝛeꝛ. ⁊ nænig mon ne ꝺoꝛſte foꝛ hine ſælmaꝛ ne mæſſan ſingan ne ꝓuꝛꝺon foꝛ hine gebiꝺꝺan; Ꝺala miꝺ hu micle gefceaꝺe God to ꝺæle betꝛih leohte ⁊ ꝺyꝛtne; Se æneꝛta maꝛtyꝛ ⁊ fe eaꝺiga Stephanuꝛ. ꝺa he pæꝛ ꝺeaꝺ ꝺꝛoꝛiende foꝛ foꝺfæꝛtneſſe he gefeah heoꝛonaꝛ opene [* gefeah he Goꝺeꝛ fulꝺoꝛ] ⁊ ꝺone hælenꝺ ſtanꝺende on Goꝺeꝛ ꝺa ſꝛiꝺꝛan; ⁊ ꝺyꝺeꝛ ꝺe he fyl fa toꝑeaꝛꝺ pæꝛ æfteꝛ ꝺeaꝺe. ꝺiꝺeꝛ he hiꝛ [* moꝺeꝛ] eagan fende æꝛ hiꝛ ꝺeaꝺe. ꝥ he ꝺy bliꝺelicoꝛ ꝺꝛoꝛoꝺe; ⁊ piꝺ ꝺon ꝺe ſmiꝺ ꝺæꝛ ꝺyſtꝛan moꝺeꝛ ⁊ ꝺæꝺe. ꝺa he hiꝛ ꝺeaꝺe nealæhte gefeah helle tintꝛegꝺ opene. ⁊ gefeah he ꝺeoflet niꝺeꝛunge ⁊ hiꝛ æftenfyligenꝺa; Gefeah he eac ſꝛyilce hiꝛ fyl feꝛ unge fæligꝺe ſtoꝛe ⁊ * canceꝛn betꝛih ſꝛilce ꝥ he ꝺy eaꝛmlicoꝛ geoꝛꝛeneꝺne hælo heꝛ nu foꝛꝛuꝛꝺe. ac liffigenꝺum monnum ꝺe ꝺaꝛ ꝺing ongyton he foꝛlet hælo intingan miꝺ hiꝛ foꝛloꝛeneſſe; Þæꝛ ꝺiꝛ niꝛan gefoꝛꝺen on * Beoꝛnica mægꝺe. ⁊ feon ⁊ piꝺe gemæneꝺ: ⁊ he monige foꝛþ acigꝺe butan yloinge. ꝥ hi heoꝛa man ꝺæꝺa hꝛeope ꝺyꝺon. ꝥ ic eac ſꝛyilce pifce foꝛþon leoꝛnunge una ſtafa;

hortari, ut vel tunc poſitus adhuc in corpore pœnitentiam* faceret. Reſpondebat ille deſperans: Non eſt mihi modò tempus vitam mutandi, cùm ipſe viderim judicium meum jam eſſe completum. Talia dicens, ſine viatico ſalutis obiit; & corpus ejus in ultimis eſt monaſterii locis humatum: neque aliquis pro eo vel miſſas facere, vel pſalmos cantare, vel ſaltem orare preſumebat. O quàm grandi diſtantiâ diviſit Dominus lucem & tenebras! Beatus protomartyr Stephanus paſſurus mortem pro veritate, *vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei.* Et ubi erat futurus ipſe poſt mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, miſit. At contrà, faber iſte tenebroſæ mentis & actionis; imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli & ſequacium ejus. Vidit etiam ſuum infelix inter tales carcerem; quo miſerabiliùs ipſe deſperatâ ſalute periret; ſed viventibus, qui hæc cognoviſſent, cauſam ſalutis, ſuâ perditione relinqueret. Factum eſt hoc nuper in provincia Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam & non differendam ſcelerum ſuorum pœnitudinem provocavit: Quod utinam ex hinc etiam noſtrarum lectione literarum fiat.

* pegnefſre. B

* Sic MS. B. & C. ut Lat.

* C. ut Lat.

* pacettan. B.

* Bꝛeotone. C.

* Sic MSS. ſing.

NOTÆ in cap. 14, 15.

Miles ſceleſtus peccata ſua fateri reſpuit, nè fortè exprobrarent *ſibi ſolales--- *quem* Coenredus *Rex* admouuit ſedulò ut confiteretur & emendaret, ac relinqueret ſcelera ſua---. *O perquàm nobile, & verè excelſum Regis exemplum! Admonuit qui cogere potuerat, militem ad confitendum. Et*, Audientes HÆC fratres, (*fabro ſcil. qui* ſerviebat multùm ebrietati, locum æternæ perditionis eſſe præparatum,) cœperunt diligenter EXHORTARI, ut vel tunc poſitus in corpore

* l. ei.

pore,[c] pœnitentiam faceret. *Formam hortandi ad resipiscentiam, piam quidem, nec Scripturis sacris contrariam, tradunt Canones, quos Archiepiscopo Theodoro Cantuariensi adscribunt nonnulli. Sic autem Canon 29.* De Confessionibus, *verba Saxonica & Latina, utraque quidem perantiqua, viris doctis legenda hîc apposuimus.*

Ur manaþ þ haliȝe ȝeþþiht ⁊ cwyð. Geopena Drihtne þinne weg ⁊ hih on hine; & wit hit cwyþ. Andwyttaþ Drihtne forþan ȝeond forolde is his mildheortnyss; & wit hit cwyþ. Minne ȝylt ic dyde þe cuþne. ⁊ mine unrihtwyrnysse ne behydde ic; & ac wit cwyþ. Ic andwytte ongen me Drihtne mine unrihtwirnysse. ⁊ du forȝeafe da arleasnysse minre synne; ⁊ eft. Andwyttaþ eor betweox eorþe synna. ⁊ hi beoþ ȝedyloȝede; And an oþre stowe hit cwyð. Seþe behyt his leahtras ne biþ he ȝenihtwyrad. Seþe hi soþlice andwytt he ȝehælþ his sawle of deaþe. ⁊ Drihten on his ȝodspelle cwæþ. Doþ dædbote. soþlice heofena rice ȝenealæcð; hit is neod þonne we sela dugeþa ȝeornaþ ⁊ biddaþ þ we moten ongean Godes syllan ⁊ bebod þ we þurh sobe eadmodnysse ⁊ andytnysse betan þ hreowsiende eal swa hit ȝesetton haliȝe fæderas; ⁊ syþþan þonne ænig yfel ȝeþoht þurh deofles swæpon ure heortan cume. andyttan we þ sona unum birgenne oþþe ȝastlicum ealdre þ we moton durh sobe andytnysse ⁊ dædbote habban heofena rice. deaþle dryn is seþe singaþ beforan Godes eagum. ⁊ forhtiaþ þ he þ men andytte;

Hortatur nos Scriptura, dicens, Revela Domino viam tuam, & spera in eum. *Item dicit,* Confitemini Domino quoniam in seculum misericordia ejus. *Item,* Delictum meum cognitum tibi feci, & justitias meas non abscondi. *Item;* Confitebor adversùm me injustitias meas Domine, & tu remisisti impietatem peccati mei. *Et iterum,* Confitemini alter alteri peccata vestra, & deleantur. *Et alibi,* Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem ea confessus fuerit, salvabit animam suam à morte. *Et Dominus in Evangelio ait,* Agite pœnitentiam, adpropinquabit enim regnum cœlorum. *Necesse est ut dummodo suadente diabolo multa contra voluntatem, & præceptum Domini commisimus, per veram humilitatem, & confessionem emendemus pœnitentes; sicut Patres sancti constituerunt. Et deinceps, cùm aliqua cogitatio mala in cor, suadente diabolo, venerit; citò Episcopo* vel Priori confiteamur, ut per veram confessionem, & pœnitentiam, regnum Dei habere mereamur: Nimis enim improbus est qui ante oculos Dei peccat, & homini confiteri erubescit.*

* Sax. *Presbytero spirituali. Vide pag. 216. 340. & comment. in Jac. 5. 14. 16. de presbyteris Ecclesiæ.*

Cap. 16.

Ut plurima Scotorum Ecclesiæ, instante Adamnano, Catholicum Paschæ susceperint: útque idem librum de locis sanctis scripserit.

Deest Sax. Quo tempore plurima pars Scotorum in Hibernia, & nonnulla etiam de Britonibus in Britannia rationabile & Ecclesiasticum paschalis observantiæ tempus, Domino donante, suscepit. Siquidem Adamnanus, presbyter & Abbas monachorum qui erant in insula Hii; cùm legationis gratiâ missus à sua gente venisset ad Aldfridum regem Anglorum, & aliquandiu in ea provincia moratus, videret ritus Ecclesiæ canonicos; sed à pluribus qui erant eruditiores, esset solerter admonitus, nè contra universalem Ecclesiæ morem, vel in observantia Paschali, vel in aliis quibusque decretis, cum suis pauciſſimis & in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est: ità ut ea quæ vide-

viderat & audierat in Ecclesiis Anglorum, suæ suorúmque consuetudini libentissimè præferret. Erat enim vir bonus & sapiens, & scientiâ SCRIPTURARUM nobilissimè instructus. Qui cùm domum rediisset, curavit suos qui erant in Hii, quíve eidem erant subditi monasterio ad eum, quem cognoverat, quéque ipse ex toto corde susceperat, veritatis callem perducere; nec valuit. Navigavit* Hiberniam, & prædicans eis ac modestâ exhortatione declarans legitimum *Paschæ tempus, plurimos eorum & penè omnes, qui ab Hiiensium erant dominio liberi, ab errore correctos, ad unitatem reduxit Catholicam; ac legitimum Paschę tempus observare perdocuit. Qui cùm celebrato in Hibernia canonico Paschâ, ad suum insulam revertisset, suóque in monasterio Catholicam temporis Paschalis observantiam instantissimè prędicaret, (nec tamen perficere quod conabatur posset,) contigit eum ante expletum anni circulum migrasse de seculo, divinâ utique gratiâ disponente, ut vir unitàtis & pacis studiosissimus, antè ad vitam raperetur æternam, quàm redeunte tempore Paschali graviorem cum eis, qui eum ad veritatem sequi nolebant, cogeretur habere discordiam. Scripsit idem vir de locis sanctis librum, legentibus multis utilissimum; cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum Episcopus Arculfus; qui locorum gratiâ sanctorum venerat Hierosolymam. Et lustratâ omni terrâ repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, multásque maris insulas adierat; patriámque navigio revertens, vi tempestatis in Occidentalia Britannię littora delatus est. Ac post multa ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens, ubi doctus in SCRIPTURIS, sanctorúmque locorum gnarus esse compertus est, libentissimè est ab illo susceptus, libentiùs auditus, adeò ut quęque ille se in locis sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox iste literis mandare curaverit. Fecítque opus (ut dixi) multis utile, & maximè illis qui longiùs ab eis locis, in quibus Patriarchæ vel Apostoli erant secreti, ea tantùm de his quæ lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Aldfrido regi, ac per ejus est largitionem etiam minoribus ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriam remissus est: De cujus scriptis aliqua decerpere, ac nostrę huic historiæ inserere, commodum fore legentibus reor.

**RR. Armach pag. 730. l. 3.*
** Ibid p. 700. lin. 35.*

CAP. 17.

Quæ in eodem libro de loco dominicæ nativitatis, passionis, & resurrectionis commemoraverit.

Deest Sax. SCripsit ergò de loco dominicæ nativitatis in hunc modum: Bethleem civitas David in dorso sita est angusto, ex omni parte vallibus circundata, ab occidente in orientem mille passibus longa, humili sine turribus muro per extrema plani verticis instructo. In cujus orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cujus exterior pars nativitatis dominicæ fuisse dicitur locus; interior, præsepe Domini nominatur. Hæc spelunca tota interius precioso marmore tecta, supra locum ubi Dominus natus specialiùs traditur, sanctæ Mariæ grandem gestat Ecclesiam. Scripsit item hoc modo de loco passionis & resurrectionis illius: Ingressus à septentrionali parte urbem Hierosolymam, primùm de locis sanctis pro conditione platearum divertendum est ad Ecclesiam Constantinianam, quæ Martyrium appellatur. Hanc Constantinus imperator, (eò quòd ibi crux Domini ab Helena ejus matre reperta sit,) magnifico & regio cultu construxit. Dehinc ab occasu Golgothana, videtur Ecclesia, in qua etiam rupis illa apparet, quę quondam ipsa infixo Domini corpore crucem Domini tulit argenteam, modò pergrandem sustinens crucem, pendente magnâ desuper æreâ rotâ cum lampadibus. Infra ipsum verò locum dominicæ crucis; excisâ in petra crypta est, in qua super altare pro *defunctis honoratis sacrificium solet offerri; positis interim in platea corporibus. Hujus quoq; ad occasum Ecclesiæ anastasis, hoc est, resurrectionis dominicæ, rotunda Ecclesia tribus cinctâ parietibus, duodecim columnis sustentatur; inter parietes singulos latum habens spatium vię, quæ tria altaria in tribus locis parietis me-

** Vide de S. Oswaldo rege. pag. 191. l. 41.*

dii continet, hoc eſt, auſtrali, aquilonali, & occidentali. Hæc bis quaternas portas, id eſt, introitus per tres è regione parietes habet; è quibus quatuor ad Vulturnum, & quatuor ad Eurum ſpectant. Hujus in medio monumentum Domini rotundum petrâ exciſum eſt; cujus culmen, intrinſecus ſtans homo, manu contingere poteſt: ab oriente habens introitum, cui lapis ille magnus appoſitus eſt, quod intrinſecus ferramentorum veſtigia uſque in præſens oſtendit. Nam extrinſecus uſque ad culminis ſummitatem, totum marmore tectum eſt: ſummum verò culmen auro ornatum, auream magnam geſtat crucem. In hujus ergò monumenti aquilonari parte ſepulcrum Domini in eadem petra exciſum, longitudinis ſeptem pedum, trium menſurâ palmarum pavimento altius eminet. Introitum habens à latere meridiano, ubi die noctúque duodecim lampades ardent; quatuor intra ſepulcrum, octo ſupra in margine dextro. Lapis qui ad oſtium monumenti poſitus erat, nunc fiſſus eſt; cujus pars minor, quadratum altare ante oſtium nihilominus ejuſdem monumenti ſtat; major verò pars in Orientali ejuſdem Eccleſiæ loco, quadrangulum aliud altare ſub linteaminibus exſtat. Color autem ejuſdem monumenti & ſepulcri, albo & rubicundo permixtus videtur.

Cap. 18.

Quæ item de loco aſcenſionis dominicæ, & ſepulcris Patriarcharum.

Deeſt Sax. DE loco quoque aſcenſionis dominicæ, præfatus autor hoc modo refert: Mons Olivarum, altitudine monti Sion par eſt: ſed latitudine & longitudine præſtat; exceptis vitibus & olivis, raræ ferax arboris, frumenti quoq; & hordei, fertilis. Neque enim brutoſa, ſed herboſa & florida ſoli illius eſt qualitas. In cujus ſummo vertice, ubi Dominus ad cœlos aſcendit, Eccleſia rotunda grandis, ternas per circuitū cameratas habet porticus deſuper tectas. Interior namq; domus, propter dominici corporis meatum camerari & tegi non potuit; altare ad orientem habens anguſto culmine protectum. In cujus medio, ultima Domini [b]veſtigia cœlo deſuper patente ubi aſcendit, viſuntur. Quæ cùm quotidie à credentibus terra *tollatur, nihilominus manet; eandemque adhuc ſpeciem veluti impreſſis ſignata veſtigiis ſervat. Hæc circa, ærea rota jacet; uſque ad cervicem alta, ab occaſu habens introitum, pendente deſuper in trochleis magna lampade, totáque die & nocte lucente. In occidentali ejuſdem Eccleſiæ parte, feneſtræ octo, totidémque è regione lampades in funibus pendentes, uſque Hieroſolymam per vitrum fulgent; quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate & compunctione pavefacere dicitur. In die aſcenſionis dominicæ per annos ſingulos, [c] miſſâ peractâ, validi flaminis procella deſurſum venire conſuevit, & omnes qui in Eccleſia adfuerint terræ proſternere. De ſitu etiam Hebron & monumentis patrum ità ſcribit: Hebron quondam civitas & metropolis regni David; nunc ruinis tantùm, quid tunc fuerit oſtendens, uno ad orientem ſtadio ſpeluncam duplicem in valle habet, ubi ſepulcra Patriarcharum quadrato muro circundantur, capitibus verſis ad Aquilonem. Et hæc ſingula ſingulis tecta lapidibus inſtar baſilicæ dolatis trium patriarcharum candidis. Adam obſcurioris & vilioris operis, qui haud longè ab illis ad Borealem, extremámque muri illius partem, pauſat. Trium quoque fœminarum viliores & minores memoriæ cernuntur. Mambre collis mille paſsibus à monumentis, his ad Boream herboſus valde & floridus, campeſtrem habens in vertice planiciem. In cujus Aquilonari parte, quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus, Eccleſiâ circundata eſt. Hęc de opuſculis excerpta præfati ſcriptoris ad ſenſum quidem verborum illius, ſed brevioribus & ſtrictis comprehenſa ſermonibus noſtris, ad utilitatem legentium, hiſtoriis indere placuit. Plura voluminis illius, ſiquis ſcire delectat, vel in ipſo illo volumine, vel in eo, quod de illo dudum ſtrictim excerpſimus, epitomate requirat.

* tollitur. *W.*

Notæ in cap. 17, *&* 18.

[a] Crux Domini ab Helena *Conſtantini* matre reperta---- *Hanc dubiam crucis inventionem, inventiones aliæ æquè dubiæ ſecutæ ſunt: Abuſus autem imaginis*

ginis S. crucis, & imaginum ferè omnium, in historiis veterum passim occurrunt: Et monumenta Sax. in diem exaltationis S. crucis, ostendunt Heraclium Imperatorem ad crucem quandam orasse (crucem autem Christi fuisse incertum; nec licitum fuit ad ipsam orasse, si Christi crucem fuisse, constitisset.) Sic Latinè dedi.

Hom. 51. pag. 405. lin. 5. Eala þu punderlice rod on þære de Crist polde þrowian 7 une þita aðræcan mid hiʒ deorpurþan blode; Eala ðu ʃcinende rod ʃpýðor þonne tunʒla. mæne on middan eanðe miclum to luriʒenne. haliʒ treop 7 punrum. ðe þýrþe pæne to benene eallef middan eanðef purð. ʒemunda. ðirne heap ðe hef ʒeʒæðerod ir Gode to purþmynte; Ða ahor ʃe Caʃere ða halʒan rode up on ðære ylcan ʃtope ðe heo æf on ʃtod ætfruman æf ðan ðe ʃe afleaʃa cyninʒ hit ʒename;

*O tu crux glorioſa, in qua Chriſtus pati voluit: & noſtros ſapientes per ſanguinem ſuum pretioſum * refellere! O tu crux ſtellis fulgentior! in mundo famigerata, arbor ſancta, & ſuavis. Digna es, quæ totius mundi* dignitatem *geſtares: Hanc* * protege *multitudinem, quæ hîc in honorem Dei convenit. Tunc exaltavit * Cæſar ſanctam crucem in eundem locum, ubi (antequam iſte improbus * Rex abripuit illam) primò ſtabat.*

* extinguere.

* Annon crucem ut protectricem adorare idololatria manifeſta? vide pag. 165.

* Heraclius.

* Cosroes.

Et in V. Nonar. Mai. Inventio S. Crucis. *hujuſmodi narrationem, proſanioris verbi Dei lectione & expoſitione, populus imbibit. Sic ut cætera, Latinè damus.*

Serm. Cathol. p. 371. l. 13. Men ða leofaftan nu to dæʒ þe purþiaþ ðæne halʒan rode ʒemynd. ðe ure Drihten on ðrorode;

Homines dilectiſſimi hodie nunc celebramus memoriam ſanctæ Crucis quâ Dominus noſter paſſus eſt.

Hinc è S. Hieronymo hiſtoriolam recitat de ſigno crucis, Conſtantino Imperatore contra Maxentium pugnanti, apparente; & de Helenâ Conſtantini matre Hieroſolymam petente, ad ipſam crucem, inter cadavera defoſſam, jam ab illâ non ſine ingenti laborum, & periculorum mole, reſodiendam: ſic ipſe Saxonica verba Latinè transtuli.

Ibid. pag. 372. l. 11. Ða ferde heo Hierusalem mid fullum ʒeleafan. polde ða rode rindan ðe Crist on ðrorade; heo becom to ðære ʃtope. ʃra hire ʒerʃuteloðe ðurh heofonlicre ʒebicnunge. 7 afunde þreo rodan þær þær hælendef. 7 þa oþra ðæra ðeofa; Ða nyrte heo ʒefirr hwilc þære Cristef rod. æf ðan ðe he mid tacnum hi ʒerʃuteloðe;

Tunc Helena Hieroſolymam adiit, plenâ fide illam inveſtigatura crucem, quâ Chriſtus paſſus eſt. Ad locum illum venit, prout ei Deus per cæleſte præſagium manifeſtavit: tres autem invenit cruces; Salvatoris unam: alteras duas latronum. Neſcivit verò diſtinguere quænam eſſet crux Chriſti priuſquam illi per miracula indicaſſet.

*Sed hæc, utpote nec Apoſtolica, nec Catholica quidem, tum reliqua hinc de virtute ſanctæ crucis dependentia dogmata, in medio relinquenda arbitramur. Cætera in legendis videte, & alia (quia jam præ manibus habemus,) de cruce prædicti regis Coſrois ad S. *Sergium defunctum miſſa, unà cum S. Sergii invocatione, apud Euagrium, magis quàm quis facilè dixerit blaſphemâ, per otium conſulite.*

* Euagr. l. 6. cap. 20.

b *Hæc de Domini veſtigiis, in vertice montis Olivarum;* ubi aſcendit, *apparentibus, &* in die aſcenſionis Dominicæ, per annos ſingulos c miſſâ peractâ, de validi flammis procella de ſurſum venire conſueta; *validâ ſuſpicione non indigent: unde totum hoc caput, ut & alia ejuſdem farinæ permulta, Rex Aluredus verſione Saxonicâ ſuâ haud dignatus eſt.*

Cap. 19.

*Ut Australes Saxones Episcopos acceperint Eadberhtum, & * Eollan; Occidentales Danielem & Aldhelmum; & de scriptis ejusdem Aldhelmi.*

* Eallam. W.

Ða þæs æfter feorhon hund pintpum ⁊ fif pintpum æfter ðæne Dryhtenlican mennisenesse þ Ealdfrið Norþanhymbra cyning forþfereþde ymb xx pintra his rices butan an. ne pæs ða gyt gefylled ; Feng to his rice Osred his sunu. pæs viii pintra cniht. ⁊ þ rice hæfde

* endlufon. B.

* endleofan pintra ; On ðisses cyninges rice forepeardũ forþferende hæfde pesta Seaxna B'. ⁊ no ðam heofonlican life fende ; Þæs he god wel ⁊ rihtwis. ⁊ þ bircoplice lif ⁊ lare ma beeode on lufan þonne gastlicra mægna he on leornunge gelæred wære ; Be ðam B'. ofst gewunelice fæde

* Peohthelm.

* Pehthelm se arwurþa B'. se mid Ealdhelme his æfterfylgende micele tid ða get munuc ⁊ diacon wæs. þ on ðære stowe þe se B'. forþfered wæs. for geearnunge his haligneasse monig wundor hælo gefremede wæron. on ðære mægþe men gewunalice ða moldan namon for adlum ⁊ untrumnessum. ⁊ on wætes fendan. ⁊ mid bysnigneasse oþþe strægdneasse ðæs wæteres monigum untrumum gemonnum geneatum to hælo gelamp ; ⁊ for ðære gelomlicum on þeg alædnesse ðære halgan moldan þ þæs wæs mycel read geworden ; Ða he ða forþfered wæs. ða wæs se bircorðom ðære mægþe on tra B'. scipe to dæled. oþer wæs seald Daniele ða he gyt to dæg liced. oþer Ealdelme ðære he feoper gear fromlice heold. ⁊ fore wæs. wæron hi begen on cynicli cum wisum ge on wisdome haligra gewritra genihtsumlice gelæred ; þ is to tacne þ Ealdelm mid ðy he ða gyt wæs Mæsse Preost. ⁊ Abbud ðæs mynstres de hi nemnaþ Maldulfes

ANno dominicæ incarnationis septingentesimo quinto Aldfridus Rex Northanhymbrorum defunctus est, anno regni sui vicesimo, necdum impleto. Cui succedens in imperium filius suus * Osredus, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Hujus regni principio antistes Occidentalium Saxonum * Haeddi cœlestem migravit ad vitam: Bonus quippe erat vir ac justus, & Episcopalem vitam sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore, quàm lectionibus institutus exercebat. Denique reverendissimus antistes * Pehthelm, [de quo in sequentibus loco suo dicendum est,] qui cum successore ejus Aldhelmo, multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit, referre est solitus, quòd in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus, multa sanitatum sint patrata miracula ; hominésque provinciæ illius solitos ablatum indè pulverem, propter languentes, in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitatem ægrotis, & hominibus, & pecoribus conferre. Propter quod, frequenti ablatione pulveris sacri, fossa fit ibidem facta non minima. Quo defuncto, Episcopatus provinciæ illius in duas paroecias divisus est: una data est Danieli, quam usque hodie regit: altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissimè præfuit: Ambo & in rebus Ecclesiasticis, & in scientia Scripturarum sufficienter instructi. Deniq; Aldhelmus cùm esset adhuc presbyter & Abbas monasterii, quod * Maildulfi

Anno Dom. 705.

* Osred. C. & W.

* c. Hedda. T. Haedde. W.

* c. Pechhelm. W.

* W.

* Maildubi urbem. C. & T

Maldulfes

* Malbulfes buph. appat he æbele boc hiſ beode mid ſinoþæſ bebode piþ Bryttа geþolan þa hi ſihte &aſtran ne þeoſþeodon on heoſa tide. ge eac oþeſ monig þa hi dæde *cipiclian clænneſſe ⁊ ſibbe piþeſpeard dyðon; ⁊ he monige þaſa Bryttа þe þeſt Seaxum undeſþeodde pæſton. to ſihtſe þeoſþunge dæde oſihtenlican &aſtrana mid þa leoſnunga þiſſa boca [*geteah ⁊ gelædde. þat he eac heah boc ⁊ þeoſþlice de virginitate.] ⁊ þa on bysne Sedulius tpiſealde þeonce metreſſerum arang ⁊ gelæreſne ſſpæce gereſte. þat he eac ſpylce monig oſſu gepritо. pæſ he re þeſ æghanon re gelæreſerta. on gepoſdum hluttor ⁊ ſcinende. ge eac ongelæreſſe gepritо. ge ſpeoſa ge cyriclicſa to pundrienne; Đa he þa ſoſþſerde þa onſeng ſoſ hine done. B'. had Foſþhere. re gyt oð to dæg cp'. re ſpitere liſigende iſ. pæſ re mon eac on halgum gepritum pell gelæreð; Điſſum monnum done. B'. had denende. pæſ on ſynoſe gereteð ⁊ gedemeð. þ ruð Seaxna mægð ſceolde habban agenne B'. ⁊ biſceop retl on heoſa leodum. belumpon hi æſ to ſintan ceaſtre. B'. ſciſe. þæne de Daniel re B'. ſoſe pæſ; Đa pæſ him to biſceope æneſt gehalgod &adbyrht re pæſ abbud dæſ mynſtreſ dæde eadigan gemynde Pilfriþeſ. B'. þ iſ nemned * Seleſea; Đa re ſoſþſerde þa ſeng to dæde. B'. denunge &olla. ⁊ he da æftep monigum geaſum oſ diſſum leohte alæded pæſ. ⁊ re B'. had dæſ ryþþan ſeola geaſ blon; ⁊

* *Sic MS. C.* Aldelmeſ. B. Maldmeſ buph. *Cantabr.*

* C. ciſiican. *Cantabr.*

* *B. ut Lat.*

* ſettreoleſigge. B.

urbem nominant, ſcripſit, jubente Synodo, ſuæ gentis librum egregium adverſus errorem Britonũ, quo vel Paſcha non ſuo tempore celebrant, vel alia perplura Eccleſiaſticæ caſtitati & paci contraria gerunt. Multóſque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus ſubditi erant Britones, ad Catholicam dominici Paſchæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripſit & de virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, & verſibus hexametris & proſâ compoſuit. Scripſit & alia nonnulla, utpote vir undecunq; doctiſſimus; nam & ſermone nitidus, & SCRIPTURARUM (ut dixi) tam liberalium quàm Eccleſiaſticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto, pontificatum pro eo ſuſcepit * Forthere; qui uſq; hodie ſupereſt, vir & ipſe in SCRIPTURIS ſanctis multùm eruditus. Quibus Epiſcopatum adminiſtrantibus ſtatutum eſt ſynodali decreto, ut provincia Auſtralium Saxonum, quæ eatenus ad civitatis Ventanæ, cui tunc Daniel præerat, paroeciam pertinebat, & ipſa ſedem Epiſcopalem ac proprium haberet Epiſcopum. Conſecratúſq; eſt eis primus antiſtes Eadberhtus, qui erat Abbas monaſterii beatæ memoriæ Wilfridi Epiſcopi, quod dicitur * Seleſeu: Quo defuncto, * Eolla ſuſcepit officium pontificatûs. Ipſo autem ante aliquot annos ex hac luce ſubtracto, Epiſcopatus uſque hodie ceſſavit.

* Fortherus. *T.*

* Seleſei *T.* Seleseig. *W.* * *Sic MSS. ſing.*

Cap. 20.

Ut Coenred Merciorum, & Offa Orientalium Saxonum Rex, in monachico habitu, Romæ vitam finierint; & de vita vel obitu Wilfridi Episcopi.

Þæs ðý feorðan geare Ofrieðes rices. þ Cenred Mýrcna rice. æþelice * rume tiðe foðe þæs. ⁊ micelre æþelicor þ anpealdo þæs rices forlet. forþon he com to Rome ⁊ ðær rceare onfeng ⁊ munuc þæs gesorden. on Constantines tidum ðæs Papan. ⁊ æt ðara Apostola rtope on gebedum ⁊ on fæstenum ⁊ on ælmesdædum apunode oþ þone ýtemestan dæg; Đa fenð æfter him to Mýrcna rice Ceollred ðæl-redes runu. re ær Cenrede þ ýlce rice hæfde; Com eac rpýlce mid hine to Rome Sigehered runu eart Seaxna cýninges ðæs pe beforan gemýnegodan ðæs nama wæs Offa. wæs he on iugude mon rillrumlicre ýldo ⁊ fægenneste ⁊ ealre hiw ðeode leof heora rice to habbanne ⁊ to healdenne; ⁊ wæs he gerihtlicre rilrumnesse moder Cenrede ðam cýninge. forlet he hiw rif ⁊ land ⁊ magas ⁊ ebel for Cristes lufan. ⁊ for hiw godspelle. þ he on þýrrum life hund teontig fealdlice mede onfenge ⁊ on ðære toweardan worulde ece lif. ⁊ he rona ðes ðe he to Rome com to þam halgum rtopum rceare onfeng. ⁊ on munuc hade hiw lif wæs endiende. ⁊ to gesýhþe þara eadigra Apostola on heofonum becom. ða he lange mid hiw mode þiw rohte ⁊ rilnade; Đa ðý ýlcan geare ðe ðas cýninges Breotone forlætan. re eah B'. ⁊ re halga Willfrið æfter xlv rintra ðæs onfongena. B'. hades ðon ýtemestan dæg týnde ⁊ forþfernde. on ðære mægðe reo is gecýged Inundalum. ⁊ hiw lichoma wæs on cýrte gedon. ⁊ wæs gelæded norð ofer gemæne on hiw mýnrtre þe is cweden Onhripum. ⁊ æfter gefiftenre ane rta mý-

clum

ANno autem imperii Ofredi quarto, Coenred qui regno Merciorum nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multò sceptra regni reliquit. Nam venit Romam, ibíque attonsus, pontificatum habente Constantino, ac monachus factus ad limina Apostolorum in precibus, jejuniis, & eleemosynis usque ad diem permansit ultimum. Succedente in regnum * Ceolredo filio Æthilredi, qui ante ipsum Coenredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum; cujus suprà meminimus, vocabulo Offa, juvenis amantissimæ ætatis & venustatis, totæque suæ genti, ad tenenda servandáque regni sceptra exoptatissimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos, & patriam propter Christum, & propter Evangelium, ut *in hac vita centuplum acciperet, & in seculo venturo vitam æternam.* Et ipse ergò, ubi ad loca sancta Romam pervenerunt, attonsus, & in monachico vitam habitu complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cœlis diu desideratam pervenit. Eodem sanè anno quo hi Britanniam reliquere, antistes eximius Wilfridus, post quadraginta & quinque annos accepti Episcopatûs, diem clausit extremum, in provincia quæ vocatur Inundalum; corpúsque ejus loculo inditum, perlatum est in monasterium ipsius, quod dicitur Inrhypum, & juxta honorem tanto Pontifici

* C. & W.

clum B'. on Sce'. Petper cýpicean ðær Apoptoler pær bebýpigeð; Be ðipper B'. lipep ptealle popepeapðum pe pculan peapum popðum gemýnegian. ða ðe be him gedone pæpon; Mið ðý he pær goðpe gleaunerre cnihт. ⁊ he þa ýldo mid ðeapum opepptigende. ⁊ he ppa gemetpæptlice ⁊ ppa ýmbpceapiendlice hine pýlfne on eallum ðingum beheold þ. he be gepýphtū pham hir ealdopman-
* lupod. num pær * lupan. ⁊ anpunþoð. ppa
B. ppa an of him pýlfum. ðe gepeaxen pær. ⁊ hæfde xiiii pintpa. þa he mýnptep lif þam peopulde life fopbæp ⁊ gelufode; Ðær þe he þa þ hir fæden fæde. fopþon hir modop æp fopþfepde he þa luptlice hir pillan ⁊ hir heofonlicum luptum gefahfode ⁊ gefultumade. ⁊ hine het ⁊ læpde þ he ðam halpendan ongýnnerrum geopne
* befulge. B. * gefeole. ða com he hpaþe to Lindisfarena ea. ⁊ hine pýlfne ðær on ðeopðum gefealde. þapa muneca. ⁊ he geopnlice ða ongan leopnian. ⁊ don ða ðe he ongeat þ te belumpon to þæne mýrtenlican clænrunge ⁊ apfæptnerre. ⁊ fopþon ðe he pær rceapppe gleaunerre. he hpædlice hir realmar geleopnode. ⁊ eac feola oðpa boca; Ne pær he hpæðepe þa gýt bercopen. ac hpæþepe he ðam þe on rceape mapan pæpon. on ðam mægnum eaðmodnerre ⁊ hýpрumnerre. nohte ðon læra pær-
* peotum.C. fopþon he. ge fham ðam * pitum ge fham hir efenealdum mid nihtpe lufan lufad pær; Mið ðý he ða rum geap on ðam mýnptpe Gode ðeopode. ða ongeat he pe iunga pticce mælum gleapep modep. þ þ ne pær fulfremed peg gaptlicpa mægna. ðe him fham Scottum pæd ⁊ realð pær. ðohte ða ⁊ fopefette on hir mode þ he polde cuman to Rome. ⁊ ðæp gefeon hpýlce cýpiclice ðeapar oþþe mýnptep þeapar æt þam Apoptolican retle healdene pæpon; Mið ðý he ða ðam bpoþrum þ fæde. ða hefeðon hi hir ge-
mýnd-

congruum, in Eccleſia beati Apoſtoli Petri ſepultum. De cujus ſtatu vitæ (ut ad priora repedantes) paucis quæ ſunt geſta memoremus. Cùm eſſet puer bonæ indolis, atque ætatem in probis moribus transigens; ità ſe modeſtè & circumſpectè in omnibus gerebat, ut meritò à majoribus quaſi unus ex ipſis amaretur, veneraretur, amplectaretur. Ubi quartum decimum ætatis contigit annum, monaſticam ſeculari vitam prætulit. Quod ubi patri ſuo narravit (jam enim mater obierat) libenter ejus votis ac deſideriis cœleſtibus annuit, eúmque cœptis inſiſtere ſalutaribus juſsit. Venit ergò ad inſulam Lindisfarnenſem, ibíque monachorum fámulatui ſe contradens; diligenter ea quæ monaſticæ caſtitatis ac pietatis erant, & diſcère curabat & agere. Et quia acris erat ingenii, didicit citiſsimè pſalmos & aliquot codices; nec dum quidem adhuc attonſus: verùm eis qui tonſurâ majores ſunt virtutibus, humilitatis & obedientiæ non mediocriter inſignitus. Propter quod & à ſenioribus & coętaneis ſuis juſto colebatur affectu. In quo videlicet monaſterio cùm aliquot annos Deo ſerviret, animadvertit paulatim adoleſcens animi ſagacis, minimè perfectam eſſe virtutis viam quæ tradebatur à Scotis; propoſuítque animo venire Romam; & qui ad ſedem Apoſtolicam ritus Eccleſiaſtici, ſive monaſteriales ſervarentur, videre. Quod cùm fratribus referret, laudaverunt ejus propoſitum, eúmq;

mynd. ⁊ hiſ foſeſetneſſe. ⁊ hine ſpeonnan ⁊ læſdan. þ he ða ſoſe ðuſhtuge. ðe he on hiſ mode geluſad hæfde. ⁊ he ða hſaðe com to Eanflæde þæſe cpene. foſþon he pæſ hiſe cuð. ⁊ mid hiſe ðeahte ⁊ ſultume on þ foſeſſſiecene mynſtef̄ gedon ⁊ gedeoded pæſ. Sæde hiſe ða hiſ luſt ⁊ pillan þ hiſ luſu pæſe þ he ða ſtope neoſode. ⁊ gefohte. ðaſa eadigſa Apl'. Þæſ heo ſeo cpen ſona luſtfulliende ðæſe godan foſeſetneſſe ⁊ pillan ðæſ * iungan. ſende hine þa to Cent to Ecgbyſhte þam cyninge ſe pæſ hiſe eameſ ſuna. bæd þ he hine aſſudlice to Rome onſende ; Ðæſe tide ðæſ on Cent heold honoſiuſ ðone Aſceb'. had. ſe pæſ an of diſcipulum ðæſ eadigan Papan Sce'. Gſegoſii. pæſ ſe pef on cyſiclicum ſiſum healice ontimbſed ⁊ gelæſed ; Mid ðy he ða ſe * iungſa ſum fæc ðæſ puniende pæſ mid hine. he ða cpicef modef̄ geoſnlice leoſnade ða ðing ðe he þæſ gefeah ⁊ ſceapode. com ðided eac ſſylce on ða ſylfan tid ofef̄ iung man pæſ hiſ nama Biſcop. ⁊ hiſ ſſeo nama Benedictuſ. pæſ he of æfelſe * ſtſynde Angel þeode. ðæſ pe befoſan gemynegodan. polde he eac ſſylce Rome gefecean. ðiſſef̄ manneſ gefefſſcipe ſe cyninge. ða Pilfſid gebeodde ⁊ him bebead þ he hine to Rome gelæde; Mid ðy hi ða to Lugdunum coman. ða pæſ Pilfſid ðæſ gehæfd ſſam Dalfino ðæſe ceaſtſe B'. Benedictuſ ðone ongunnenon ſiþfæt ſſamlice to Rome gefeſde; Ða ongan ſe B'. luſtfullian ðæſ iungan ſnyttſo ⁊ hiſ ſiſlicſa ſoſda. ⁊ hiſ ⁊plitan fægefneſſe. ⁊ glædneſſe hiſ dæda ⁊ gefſtæbbineſſe hiſ gebohta ⁊ he him foſþon eall ða ðing genihtſumlice geaf ⁊ realde. þe he hæfde ðeaſfe mid hiſ gefefſum ſſa lange ſſa hi mid him pæſon. ⁊ him eac ſſylce gebead þ he him polde ſyllan to healdenne ⁊ to feccanne micelne

* geongan. C.

* geonga. C.

* gebyſſde on Angel. B.

id quod mente diſpoſuit, perficere ſuadebant. At ille confeſtim veniens ad reginam Eanfledam quia notus erat, ejúſque conſilio & ſuffragiis præfato fuerat monaſterio ſociatus, indicavit ei deſiderium ſibi ineſſe beatorum Apoſtolorum limina viſitandi. Quæ delectata bono adoleſcentis propoſito, miſit eum Cantiam ad Regem Earconbertum, qui erat filius avunculi ſui; poſtulans ut eum honorificè Romam tranſmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiſcopatûs Honorius, unus ex diſcipulis beati Papæ Gregorii, vir in rebus Eccleſiaſticis ſublimiter inſtitutus, ſervabat. Ubi cùm aliquamdiu demoratus adoleſcens animi vivacis, diligenter his quę incipiebat diſcendis operam daret, ſupervenit illò alius adoleſcens nomine Biſcop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipſe Romam venire, cujus ſuprà meminimus. Hujus ergò comitatui Rex ſociavit Wilfridum, atque illum ſecum Romam perducere juſſit. Qui cùm Lugdunũ perveniſſent, Wilfridus à Dalfino civitatis Epiſcopo ibi retentus eſt: Benedictus cœptum iter gnaviter Romam uſque complevit. Delectabatur enim antiſtes prudentiâ verborum juvenis, gratiâ venuſti vultûs, alacritate actionis, & conſtantiâ ac maturitate cogitationis. Unde & omnia quæ neceſſe habebat, abundanter ipſi cum ſociis ſuis (quam diu ſecum erant) donabat. Et inſuper offerebat, ut ſi vellet partem Galliarum non mi-

micelne dæl Gallia ricef. ⁊ him
* æþele fæmnan C. polde hiſ bꝛoþoꝛ dohtoꝛ *fæmne to pife gefyllan. ⁊ hine fýmle on beaꝛn luſan habban polde. Da dancode he him geoꝛnlice dæꝛe aꝛſæꝛtnefſe þe he him foꝛgifen hæfde mid dý he ældeodig pæf. ⁊ him anfpaꝛede þ he oþeꝛ lif ma cuꝛe ⁊ lufode þonne þ poꝛulð lif. ⁊ he foꝛþon hiſ eþel tuſ foꝛlet. ⁊ to Rome fepan ongunne; Da he da fe B'. þ gehýnde þa rende he hine mid latþeope to Rome ⁊ hine dideꝛ pell gefcýꝛꝛte. ⁊ hine het þonne he eft to hiſ edle hpeoꝛſan polde þ he to him come þ he hine pel ham gefcýꝛꝛte; Da com he to Rome ⁊ dæꝛ in gebedum ⁊ on fmeaunge cýꝛiclicꝛa fifena. fꝛa fꝛa he on hiſ mode foꝛefette mid dæghpamlicne geoꝛnfulneſſe þeoꝛiende pæf. becom he to fꝛeondfcipe dæf halgan pefef ⁊ dæf gelæꝛedeꝛtan Bonefaciuf aꝛchidiaconef fe pæf
* peota. C. eac fꝛýlce * pita ⁊ gefeahte
dæf Apoꝛtolican Papan. dæf la. ꝛeoꝛdome he of endebýꝛdonefſe geleoꝛnode iiii Cꝛiſtef bec ⁊ getel ꝛihtꝛa &aꝛtꝛæna ⁊ monige oþꝛe da de belumpon to cýꝛiclicum deodfcipum. de he on hiſ edle leoꝛnian ne mihte. ⁊ fe ýlca magiſtef him æghpæþeꝛ ge bec fealde ge lafe. ⁊ mid dý he da feola mondа dæꝛ dam
* læfpu- um. B. gefælignum * gelefum geoꝛnlice abýfegad pæf; Da hpeafſ he eft on Gallia ꝛice to Dalfino þam B'. hiſ fꝛeonde. ⁊ iii fintꝛa mid him pæf puniende. ⁊ he pæf to pfeoꝛte befceoꝛnen fꝛam him. ⁊ on fꝛa mýcelne luſan hæfed pæf. þ he þohte hine him to ýfſefeafde gedon. ac þ hpæþene fꝛa pefan ne mihte. foꝛþon fe B'. pæf foꝛgifen mid pællhneope deaþe. ⁊ Pilfꝛiþ pæf ma gehealden Angel þeode to B'. Sende *Baltþilo feo cpen mýcel peoꝛud ⁊ het þone
* *Sic MS. C. ut Lat.* B'. ofſlean. þa he þa to dæꝛe ſtꝛoꝛe læded pæf. dæꝛ him mon

nimam illi regendam committeret, ac filiam fratris ſui virginem illi conjugem daret, eúmque ipſe loco adoptivi haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eum (cùm eſſet peregrinus) habere dignaretur, reſpondit; propoſitum ſe magìs alterius converſationis habere, atque ideo patriâ relictâ, Romam iter agere cœpiſſe. Quibus auditis, antiſtes miſit eum Romam, dato duce itineris, & cunctis ſimul quę neceſſitas poſcebat itineris largiter ſubminiſtratis, obſecrans ſedulò, ut cùm in patriam reverteretur, per ſe iter facere meminiſſet. Veniens verò [* *Wilfridus*] Romam, & orationibus, ac meditationi rerum Eccleſiaſticarum (ut animo propoſuerat) quotidianâ mancipatus inſtantiâ, pervenit ad amicitiam viri ſanctiſsimi ac doctiſſimi Bonifacii, videlicet archidiaconi, qui etjam conſiliarius erat Apoſtolici Papæ. Cujus magiſterio quatuor Evangeliorum libros ex ordine didicit, computum Paſchæ rationabilem, & alia multa, quæ in patria nequiverat, Eccleſiaſticis diſciplinis accommoda, eodem magiſtro tradente, percepit. Et cùm menſes aliquot ibi in ſtudiis occupatus felicibus exegiſſet, rediit ad Dalfinum in Galliam; & tres annos apud ipſum commoratus, attonſus eſt ab eo, & in tanto habitus amore, ut hæredem ſibi illum facere cogitaret. Sed nè hoc fieri poſſet, antiſtes crudeli morte præreptus eſt; & Wilfridus ad ſuæ potiùs, hoc eſt, Anglorum gentis Epiſcopatum reſervatus. Nam * Balthild Regina, miſſis militibus, Epiſcopum juſſit interfici; quem ad locum quidem, quo de-

[*] *deeſt MSs. ſing.*

* *C.* Baldhild. *T.*

ꝼceolde �abbatem heafud offlean. ða fýlig-
de him Wilfrid hiꝛ preoꝛt. ⁊ hiꝛ hond þeng. ⁊ he pilnade æt-
gædere mid him ꝼelꝛan. ðeah
ðe ꝛe B'. him ꝥ ꝛýiþe bepeꝛpeode;
Ac ðæꝛ ðe ða cpellepaꝛ hine ða
ælþeodigne ongeaꝛon. ⁊ ꝥ he oꝼ
* Angel þeode. * Angle cumen pæꝛ. apeodon him
B. ða. ⁊ ne poldan hine cpellan. mid
ðý B'. ðeah ðe ꝥ hiꝛ pilla pæpe. ⁊
he ða eꝼꝛ on Bꝛeoꝛone com. ⁊
hine geþeodde on ꝼꝛeondꝛcipe
Ealhfꝛiþeꝛ ðæꝛ cýninge; Se cý-
ning geleoꝛnode ꝥ he ꝛýmle
nihte þegolaꝛ Godeꝛ cýꝛicean
fýligde. ⁊ lufode. ⁊ ꝼoꝛþon þe he
hine Wilfꝛið nihꝛ gefꝛemedne
*onfun- ⁊ ꝛiꝛne * onfeng. ⁊ gemeꝛꝛe. geaꝼ
de. B. he him ꝛona ⁊ fealde týn * hiꝛiꝛ-
* hida.B ca landeꝛ. on ðæꝛe ꝛtope þe iꝛ
cpeden Stanfoꝛd. ⁊ æftep mid-
miclum fæce fealde him mýn-
* ðꝛiꝛ- ꝛtep * xxx hiꝛiꝛca. on ꝛtope feo
tig hi- iꝛ geciged in Ꝟꝛipum; Ða ꝛtope
da. B. he æꝛ fealde mýnꝛtep on to
timbꝛianne ðam monnum. ða þe
Scotta laꝛe fýligdon. ac ꝼoꝛ-
þon ðe hi æftep fæce. ða him
* peox * pic fealð pæꝛ. ma poldon oꝼ þæ-
⁊. B. ꝛe ꝛtope gepitan. þonne hi pol-
dan nihte Eaꝛtꝛan healdan. ⁊ eac
oþꝛe þegollice ðeapaꝛ onfon
æftep gepunan ðæꝛe Romaniꝛ-
can cýꝛicean. ⁊ ðæꝛe Apoꝛtoli-
can. ⁊ ꝼoꝛþon he ða ꝛtope ðam
fealde ðone he gefeah betepan
ðeodꝛcipum ⁊ ðeapum gelæpeð-
ne; On ða tið to hæꝛe ðæꝛ fopeꝛꝛpecenan cýninges pæꝛ
Wilfꝛiþ to Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛte gehalgod. on ðam ýlcan mýn-
ꝛtꝛe. fꝛam Ægelbýꝛhte peꝛt Seaxna B'. de pe beꝼoꝛan
gemýnegodan. pillnade he ꝛe cýninc. ꝥ ꝛe peꝛ ꝛꝛa mýcel-
* æftæꝛt- ne gelæpeðneꝛꝛe ⁊ * apfæꝛtneꝛꝛe. him ꝛýnðꝛiglice unto-
neꝛꝛe.B ðæledde gefenꝛcipe Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛt ⁊ laneop pæpe. þone he
eꝼt na læꝛ æftep miclum fæce. fende on Gallia ꝛice. mid
gepeahte ⁊ gedafunge Oꝛꝛioeꝛ hiꝛ fædep. bæd ꝥ hine mon
him to Biꝛceop gehalgode ; Mid ðý he ða hæfde xxx

collandus erat, secutus est Wilfridus clericus illius, desiderans cum eo (tametsi ipso multùm prohibente) pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere, carnifices pepercere illi; neque eum trucidare cum suo voluere Pontifice. At ille Britanniam veniens, conjunctus est amicitiis Alhfridi Regis, qui Catholicas Ecclesiæ regulas sequi semper, & amare didicerat. Unde & illi, quia Catholicum eum esse comperit, mox donavit terram decem familiarum, in loco qui dicitur Stanford: & non multò pòst Monasterium triginta familiarum, in loco qui vocatur Inhrypum. Quem videlicet locum dederat pridem ad construendum inibi monasterium his, qui Scotos sequebantur. Verùm quia illi postmodum optione datâ, malueruut loco cedere, quàm Pascha Catholicum, cæterósque ritus canonicos, juxta Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi quem melioribus imbutum disciplinis ac moribus vidit. Quo in tempore ad jussionem præfati Regis presbyter ordinatus est in eodem monasterio ab Agilberhto Episcopo Gevissorum, cujus suprà meminimus; desiderante Rege, ut vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter individuo comitatu sacerdos esset ac doctor. Quem non multò pòst, detectâ & eliminatâ (ut suprà docuimus) Scotorum sectâ, Galliam mittens cum consilio atque consensu patris sui Oswi, Episcopum sibi rogavit ordinari,

ꝑintꝑa ꝑæꝛ ꝛe ẏlca ꝼEgelbẏꝑhꞇ on ðа ꞇið Paꝑiꝛiace ðæꝑe ceaꝛꞇꝛe B'. mið ðon ꝑæꝑon cumenðe oþꝑe xi biꝛcopaꝛ he ꝑæꝛ ꞇꝛelꝼꞇa ꞇohiꝛ halgunge. ⁊ he ꝛꝑiðe aꝑꝑuꝑðlice ða ðenunge gefẏlðon ; Mið ðẏ he ða gẏꞇ ꝑæꝛ begeonðan ꝛæ puniendе. heꞇ Oꝛꝑio ꝛe cẏning gehalgian ꞇo B'. on Eoꝼoꝑꝑic ceaꝛꞇꝛe Ceaðdan ðone halgan ꝑeꝑ. ꝛꝑa ꝛꝑa ꝑe beꝼoꝑan gemẏnegoðan. ⁊ he iii ꝑintеꝑ healice ða cẏꝑicean ꝑæꝛ neccendе. ⁊ ꞇꞇẏnendе. æꝼꞇeꝛ ꝼon he gepaꞇ ꞇo hiꝛ mẏnꝛꞇeꝑ ꝛciꝑe. ꝼ iꝛ on * Læꝛꞇinga ea ; Ða ꝼeng ꝑilꝼꝑið ꞇo B'. ꝛciꝑe ealꝼa Noꝑðan-hẏmbꝑa mægꝼe ; ⁊ he æꝼꞇeꝑ ðon on Eꝛꝼꝑiꝼeꝛ ꝑice ðæꝛ cẏningeꝛ ꝑæꝛ aðꝑiꝼen oꝼ hiꝛ B'. ꝛciꝑe. ⁊ oþꝑe B'. ꝼoꝑ him gehalgoðe ꝼaꝑe ꝑe beꝼoꝑan gemẏnegoðan. ða ꝑæꝛ he ꞇo Rome ꝼeꝑendе. ⁊ beꝼoꝑan ðam Apoꝛꞇolican Papan hiꝛ inꞇingan ꝑæꝛ ꝑeccendе ; Sona ðæꝛ ðe he on ꝛciꝑ eoðe ⁊ aꝛꞇah. ða bleoꝑ ꝑeꝛꞇ ꝑinð ⁊ he ꝑæꝛ aðꝑiꝼen ꝼ he com up on Fꝛẏꝛena land ⁊ he aꝑꝑuꝑþlice ꝑæꝛ onꝼongen ꝼꝑam ðam ællꝑeoꝑðum. ⁊ ꝼꝑam * Ealðgẏlꝛe heoꝑa cẏningе. boðaðe he him ꝛona ⁊ læꝑðe Cꝑiꝛꞇeꝛ geleaꝼan ⁊ monig ðuꝛendo heoꝑa mið ꝛoðꝼæꝛꞇnеꝛꝛe poꝑðe ꝑæꝛ onꞇimbꝑendе. ⁊ hi ꝼꝑam unꝛẏꝼeꝑnеꝛꝛum heoꝑa ꝛẏnna aðꝑoh mið ꝼulluhꞇe bæðe. ⁊ ꝼ æꝼꞇeꝑ ꝼæce ꝑilbꝑoꝑð ꝛe aꝑꝑuꝑþa Cꝑiꝛꞇeꝛ ꝑeoꝑ ⁊ B'. on micelne ꝑilꝛumneꝛꝛe gefẏlðe. he æneꝛꞇ ongan ꝼ peoꝑc Cꝑiꝛꞇeꝛ godꝛpel læꝑan. ⁊ he ðæꝑ ꝑone ꝑinꞇeꝑ mið ðẏ niꝑan ꝼolce ðe he gefꞇꝑẏnðe gefælilice ⁊ ꝑel ꝑunoðe. ⁊ ꝛꝑa hiꝛ ꝛiðꝼæꞇ ꞇꝑẏmeðe ⁊ læꝑðe ⁊ ꞇo Rome com ⁊ ðæꝛ ꝑa ꝑe hiꝛ inꞇinga ꝑæꝛ geond ꝛohꞇe beꝼoꝑan Agaþon ðam Papan [*⁊ manegum] biꝛcopum. ⁊ eallꝑa heoꝑa ðomе unꝛcẏlðig ⁊ buꞇan leahꞇꝑum ꝑæꝛ clæne gemeꞇeð ðaꝑa ꝑinga ðe hine mon ꝼoꝑe ꝑꝑegðe ⁊ onꝛꞇælðe. ⁊ ꝼ he ꝑæꝑe hiꝛ B'. haðe pell ꝑẏꝑðe ; On ða ꝛẏlꝼan ꞇið ꝛe ẏlca Papa

* inGlæꞇinga igge. B. in Glaꞇinga ea. C.

* Ealðgẏlꝛe. B Aldgilꝛe. C.

*Sic MS. B.

* c. Leſtingā ea. T Læſtingaei. W

* Aldgiſio. W

cùm eſſet annorum circiter triginta, eodem Agilberto tunc Epiſcopatum agente Pariſiacæ civitatis; cum quo & alii undecim Epiſcopi ad dedicationem antiſtitis convenientes, multùm honorificè miniſterium impleverunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, conſecratus eſt in Epiſcopatum Eboraci, jubente Rege Oſwi, Ceadda vir ſanctus, ut ſuprà memoratum eſt; & tribus annis Eccleſiam ſublimiter regens, dehinc ad monaſterii ſui, quod in * Læſtingaę, curam ſeceſſit; accipiente Wilfrido Epiſcopatum totius Northanhymbrorum provinciæ. Qui deinde regnante Ecgfrido, pulſus eſt Epiſcopatu, & alii pro illo conſecrati antiſtites, quorum ſuprà meminimus; Romámque iturus, & coram Apoſtolico Papa cauſam dicturus, ubi navem conſcendit, flante Favonio pulſus eſt Freſiam, & honorificè ſuſceptus à Barbaris ac Rege illorum * Aldgiſlo, prædicabat eis CHRISTUM, & multa eorum millia verbo VERITATIS inſtituens, à peccatorum ſuorum ſordibus fonte Salvatoris abluit. Et quod poſtmodum Wilbrordus reverendiſsimus CHRISTI Pontifex, in magna devotione complevit, ipſe primus ibi opus Evangelicum cœpit. Ibi ergò hyemem cùm nova Dei plebe feliciter exigens, ſic Romam veniendi iter repetiit; & ubi cauſa ejus ventilata eſt, præſente Agathone Papâ, & pluribus Epiſcopis, univerſorum judicio, abſque crimine accuſatus fuiſſet, Epiſcopatu eſſe dignus inventus eſt. Quo in tempore idem æꝼꞇeꝛ ꝼæce ꝑilbꝑoꝑð ꝛe aꝑꝑuꝑþa Cꝑiꝛꞇeꝛ ꝑeoꝑ ⁊ B'. on micelne ꝑilꝛumneꝛꝛe gefẏlðe. he æneꝛꞇ ongan ꝼ peoꝑc Cꝑiꝛꞇeꝛ godꝛpel læꝑan. ⁊ he ðæꝑ ꝑone ꝑinꞇeꝑ mið ðẏ niꝑan ꝼolce ðe he gefꞇꝑẏnðe gefælilice ⁊ ꝑel ꝑunoðe. ⁊ ꝛꝑa hiꝛ ꝛiðꝼæꞇ ꞇꝑẏmeðe ⁊ læꝑðe ⁊ ꞇo Rome com ⁊ ðæꝛ ꝑa ꝑe hiꝛ inꞇinga ꝑæꝛ geond ꝛohꞇe beꝼoꝑan Agaþon ðam Papan [*⁊ manegum] biꝛcopum. ⁊ eallꝑa heoꝑa ðomе unꝛcẏlðig ⁊ buꞇan leahꞇꝑum ꝑæꝛ clæne gemeꞇeð ðaꝑa ꝑinga ðe hine mon ꝼoꝑe ꝑꝑegðe ⁊ onꝛꞇælðe. ⁊ ꝼ he ꝑæꝑe hiꝛ B'. haðe pell ꝑẏꝑðe ; On ða ꝛẏlꝼan ꞇið ꝛe ẏlca Papa

cùm eſſet annorum circiter triginta, eodem Agilberto tunc Epiſcopatum agente Pariſiacæ civitatis; cum quo & alii undecim Epiſcopi ad dedicationem antiſtitis convenientes, multùm honorificè miniſterium impleverunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, conſecratus eſt in Epiſcopatum Eboraci, jubente Rege Oſwi, Ceadda vir ſanctus, ut ſuprà memoratum eſt; & tribus annis Eccleſiam ſublimiter regens, dehinc ad monaſterii ſui, quod in * Læſtingaę, curam ſeceſſit; accipiente Wilfrido Epiſcopatum totius Northanhymbrorum provinciæ. Qui deinde regnante Ecgfrido, pulſus eſt Epiſcopatu, & alii pro illo conſecrati antiſtites, quorum ſuprà meminimus; Romámque iturus, & coram Apoſtolico Papa cauſam dicturus, ubi navem conſcendit, flante Favonio pulſus eſt Freſiam, & honorificè ſuſceptus à Barbaris ac Rege illorum * Aldgiſlo, prædicabat eis CHRISTUM, & multa eorum millia verbo VERITATIS inſtituens, à peccatorum ſuorum ſordibus fonte Salvatoris abluit. Et quod poſtmodum Wilbrordus reverendiſsimus CHRISTI Pontifex, in magna devotione complevit, ipſe primus ibi opus Evangelicum cœpit. Ibi ergò hyemem cùm nova Dei plebe feliciter exigens, ſic Romam veniendi iter repetiit; & ubi cauſa ejus ventilata eſt, præſente Agathone Papâ, & pluribus Epiſcopis, univerſorum judicio, abſque crimine accuſatus fuiſſet, Epiſcopatu eſſe dignus inventus eſt. Quo in tempore idem

ða Agatthon gepomnode Sinoð on Rome bỳſniġ ſiſ ⁊ hund tpelftiġ B'. ſið ðam geðpolmonnum. ða ðe bododan ⁊ læpdon ænne ſillan. ⁊ an peopc on Ongihtne hælende. ða het he ſe Papa eac Wilfriðe B'. to ðam ſinoðe laðian. ⁊ him mon tæhte ſetl betpih oþþe B'. ⁊ het ſecgan hiſ geleaſan ⁊ ſomoð ðæſ ealandæſ ⁊ ðæne ðeode þe he oſ com; Mið ðỳ he pæſ ſiht gelỳfed on geleaſan mið hiſ gefefum gemeted. þa licode þiſ betpih oþþe dæde ðæſ ylcan ſinoðeſ. þ hi on heoſa ſinoþe ſpilcne ſiton geðeodon. ⁊ ðuſ ſpiton betpih him. Wilfriþ Gode ſe leoſa B'. Eoſopſic ceaſtre. þ Apoſtolice ſetl be hiſ intinġan pæſ gefecende. ⁊ ſpam ðæſe Apoſtolican mihte be cuþum ⁊ be uncuþū þinġum pæſ onlỳhed. ⁊ mið oþþum ſiſ ⁊ hund tpelftiġum hiſ efenbiſcopū. on ſinoþe on ðom ſetle ſittende pæſ. ⁊ ſop eallum noſð dæle Bpeotone ⁊ Hibepnia ðam ealonde. þa ſpam Angel þeodum * ⁊ Bpỳttum. ⁊ Scotta. ⁊ Peohta. pæſon biġanġende ſoþne geleaſan. ⁊ ſihſ gelỳfedne pæſ andettende ⁊ mið hiſ hand geſpitе gethỳmede ; ſæftef þiſſum he hpeaſf eft to Bpeotone. ⁊ ſuð ðeaxna mæġþe ſpam ðeoſolġỳlda þeapum. to Cpiſtef gelearan ġecỳnde; ⁊ eac ſpylce Godef ponder ðeġnaſ rende on Wiht þ ealond. ⁊ þỳ æftepan geaſe ðalofpiþef niceſ ðæſ cỳninġef. ſe æftep ðeġfpiþe to nice fenġ. onfenġ he hiſ B'. ſetl ⁊ hine ðalofpiþ ſe cỳninġ to gelaþode; ſæftef fiſ geaſum eft he pæſ oncunnen ſpam ðam ylcan cỳninġe ⁊ monigum biſcopum. ⁊ eft of hiſ B'. ſcipe aðpifen pæſ. ⁊ eft to Rome com. ⁊ him pæſ lỳfneſſe fealð þ he him moſte ſcỳldan ⁊ * befecgan on ⁊ſeaſnefſe hiſ ġaſacena. pæſon ðæſ monige B'. fittende mið Johannem þone Apoſtolican Papan. ⁊ eallſa heoſa ðome pæſ kỳþed þ he hiſ ſpeġend ⁊ hiſ ġeſacen

* Bpỳtta. B.

* befec-can. B.

Papa Agatho, cùm Synodum congregaret Romæ centum viginti quinque Epiſcoporum, adverſùs eos qui unam in Domino ſalvatore voluntatem atq; operationem dogmatizabant, vocari juſſit & Wilfridum, atque inter Epiſcopos conſedentem, dicere fidem ſuam, ſimul & provinciæ ſive inſulæ, de qua venerat. Cùmque Catholicus fide, cum ſuis eſſet inventus, placuit hoc inter cætera ejuſdem Synodi geſtis inſeri, ſcriptúmque eſt hoc modo: Wilfridus Deo amabilis Epiſcopus Eboracenſis civitatis, Apoſtolicam ſedem de ſua cauſa appellans, & ab hac poteſtate de certis incertíſque rebus abſolutus, & cum aliis centum vigintiquinque coepiſcopis in Synodo in judicii ſede conſtitutus, & pro omni aquilonari parte Britanniæ & Hiberniæ inſulis, quę ab Anglorum & Britonum, necnon Scotorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram & Catholicam fidem confeſſus eſt, & conſcriptione ſuâ corroboravit. Poſt hæc reverſus Britanniam, provinciam Auſtralium Saxonum ab idololatriæ ritibus ad CHRISTI fidem convertit. Vectæ quoque inſulæ VERBI miniſtros deſtinavit, & ſecundo anno Aldfridi, qui poſt Ecgfridum regnavit, ſedē ſuam & Epiſcopatum, ipſo rege invitāte, recepit. Sed poſt quinq; annos denuo accuſatus ab eodem ipſo rege, & plurimis Epiſcopis, prę ſulatu pulſus eſt. Veniénsq; Romam cum præſentib⁹ accuſatorib⁹, acciperet locum ſe defendendi, conſedentibus Epiſcopis pluribus cum Apoſtolico Papa Johanne, omnium judicio probatum

cen

can on miclum dæle licettunge ⁊ leafe þiþ hine fýfedon ⁊ onfæg-don. ⁊ þa heht fe foþafþþecena Papa æfendgefþrit þritan to Æþelfede ⁊ to Ealdfriþe Ongel cýningum ⁊ þæm onbead þ hi æninga gedýdon. þ Pilfriþ bisc-ep fongen on hiſ B'. ſcipe. foþþon de he hine unrihtlice benumen bisceþdome; Mid þý he da fær eft hi-eondende to Breotone ⁊ he becom on dælaf Gallia rices. þa fær he gehrinen ⁊ gefunden remninga mid untrumnesse. ⁊ feo to þon þriþe peox ⁊ hefegode þ he æt nýhtan ne gan. ne on hoffe ni-dan mihte. ac on hiſ þegna han-dum þ he bæfe bofen fær. ⁊ fra gelæded fær on Middan Gallia ceastre. ⁊ he þær læg iiii dagaſ. ⁊ iiii niht. fra fra dead mon nemne*þýnne eþunge anne æt ýp-de. þ he lifed fær; Mid dý he fra butan mete ⁊ dryncе. ⁊ but-an ſtæfne ⁊ gehýrnesse iiii dagaſ ⁊ niht fulle afunode. da æt nýhtan on dagunge dæſ riftan dæges fra he of hefigum ſlæpe onbrude. ⁊ fær ariſende. ⁊ up aſæt. ⁊ hiſ eagan ontýnde. ⁊ gefeah ymb hine þreataſ * rin-genda brodra fomod ⁊ pepen-da. ⁊ he ſume hrile ræt ⁊ fro-nette. fræge da ⁊ ahfode hræf Acca Mæſſe Preoſt præfe. *cigde hine mon fona. ⁊ he into him

* *Sic MS. C. ut Lat. ſed Cantab.* rinſe.

* ritt-enda ⁊ rin-genda. B.

* cleo-pode. C.

eſt, accuſatores ejus nonnulla in parte falſas cõtra eum machinaſſe calumnias. Scriptúmq; eſt à præ-fato Papa regib9 Anglorũ Æthil-redo & Aldfrido, ut eum in Epi-ſcopatum ſuum (eò quòd injuſtè fuerit condemnatus) facerent reci-pi. [Juvit autẽ cauſam abſolutio-nis ejus lectio Synodi beatę mẽ-morię Papę Agathonis, quę quon-dam, ipſo preſente in urbe, atq; in eodẽ concilio inter Epiſcopos re-ſidente, ut prædiximus, acta eſt. Cùm enim cauſâ exigente, Syno-dus eadem coram nobilibus & frequentia populi, jubente Apo-ſtolico Papâ, diebus aliquot lege-retur, ventum eſt ad locum, ubi ſcriptum erat: Wilfridus Deo amabilis Epiſcopus Eboracenſis civitatis, Apoſtolicam ſedem de ſua cauſa appellans, & ab hac po-teſtate de certis incertíſque rebus abſolutus, &c. quæ ſuprà poſui-mus. Quod ubi lectum eſt; ſtu-por apprehendit audientes, & ſi-lente lectore, cœperunt alteru-trum requirere, quis eſſet illè Wilfridus Epiſcopus. Tum Boni-facius conſiliarius Apoſtolici Pa-pæ, & alii perplures, qui eum tem-poribus Agathonis Papæ ubi vi-derunt, dicebant ipſum eſſe Epi-ſcopum, qui nuper Romam accu-ſatus à ſuis, atque ab Apoſtolica ſede judicandus, advenerat. Qui jamdudum, inquiunt, æquè accu-ſatus huc adveniens, mox auditâ ac dijudicatâ cauſâ & controver-ſiâ utriuſque partis, à beatę me-moriæ Papa Agathone probatus eſt, contra fas à ſuo Epiſcopatu repulſus; & tanto apud eum habi-tus eſt honore, ut ipſum in conci-lio quod congregarat Epiſcopo-rum, quaſi virum incorruptæ fidei, & animi probi, reſidere præciperet. Qui-bus auditis dicebant omnes unà cum ipſo Pontifice, virum tantæ authoritatis, qui per quadraginta propè annos Epiſcopatu fungebatur, nequaquam damna-ri debere: ſed ad integrum culpis accuſationum abſolutum, patriam cum ho-nore reverti.] Qui cùm Britanniam remeans in Galliarum partes deveniſſet, tactus eſt infirmitate repentinâ, & eâ creſcente adeò preſſus, ut neq; equo vehi poſſet, ſed manibus miniſtrorum portaretur in grabato. Sic delatus in* Mel-dum civitatem Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quaſi mortuus jacebat, hali-tu tantùm pertenui quia viveret, demonſtrans. Cúmq; ità ſine cibo & potu, ſine voce & auditu quatriduo perſeveraret, quintâ demũ illuceſcente die, quaſi de gravi experrectus ſomno exurgens reſedit; apertíſque oculis vidit circa ſe choros pſallentium ſimul & flentium fratrum, ac modicum ſuſpirans inter-rogavit, ubi eſſet Acca presbyter. Qui ſtatim vocatus intravit, & videns eum

* *Sax.* Middan

eoðe. ⁊ ȝeſeah ƿ him beт pæſ. ⁊ he ſpꝑecan mihте. ⁊ he hiſ cneoƿ biȝðe. ⁊ Goðe ƿanc ſæȝðe miþ eallum ðam bꝑoƿꝑum ðe ðæꝑ inne pæſꝑon æт him; ⁊ miþ ðý hi ða ſum ƿæc ſomoþ ſæтon. ⁊ ſumu ƿinȝ ƿoꝑhте ſpꝑecan onȝunnon be ðam upplican ðomum Goðeſ ælmihтiȝeſ. ða heт ſe B'. ða oƿꝑe bꝑoƿꝑu ſume hꝑile uтȝan. ⁊ pæſ ðuſ ſpꝑecende то Accan ðam *ꝑꝑeoſте; Me æтýþðe cꝑ'. he. hꝑene æꝑ onðꝑýrnlico ȝeſihð ða ic ðe þýlle ſecȝan. ⁊ cýƿan. ⁊ ðe haте ƿ ðu hi ȝehele ⁊ ȝehealðe oƿ ðæт ic ꝑiте hꝑæт Goð þýlle. hꝑæт be me ȝeþuꝑþe; ⁊ Com me то ⁊ æтſтоð ſum ſpiþe beoꝑhт mon. ⁊ ſcinende on hꝑiтum ȝeȝýnelan. cꝑ'. ƿ he pæꝑe Michael ſe heah engel. ⁊ ƿoꝑƿon ic eom ſendeð. ƿ ic þe ƿꝑam ðeaþe geneꝑeðe ⁊ alýſðe; Foꝑgeaf þe Ðꝑihтen lif ðuꝑh ȝebeðo ⁊ теaꝑaſ ðinꝑa ðiſciꝑula. ⁊ ðinꝑa bꝑoƿꝑa. ⁊ þuꝑh ðinȝunȝe hiſ þæþe eaðiȝan meðeꝑ þæꝑe *unmælan fæmnan Scam'. Maꝑian. ƿoꝑƿon ic ðe ſecȝe ƿ ðu nu biſт hꝑæðlice ƿꝑam ðýſſe unтꝑumneſſe ȝehæleð. acþeſтu ȝeaꝑo ƿoꝑƿon æƿтeꝑ ƿeoþeꝑ ȝeaꝑum. ic eƿт hꝑýꝑnƿe ⁊ þe neoſiȝe. ðu becýmeſт то þinum eðle. ⁊ þone mæſтan ðæl ðinꝑa æhта. þu onƿehſт ða ðe on þe * ȝenemðe pæꝑon. ⁊ on ſmýlтꝑe ſibbe ðin lif ȝeendaſт; Hꝑæт he ſe B'. hine ða hnaþe ȝeтꝑumaðe ⁊ ealle hiſ ȝeƿenan то þon * ȝeƿeȝon ⁊ Goðe þoncunȝe ðýðon. ⁊ ðý onȝunnenan ſiþƿaте то Bꝑeoтone com. ⁊ he ſealðe ða æꝑenð ȝepꝑiто þe he bꝑohте ƿꝑam ðam Apoſтolican Papan æꝑeſт Bꝑihтpalðe ðam Aꝑceb'. то þæðanne. ⁊ eƿт Æþelꝑeðe ſe pæſ æꝑ cýninȝ. pæſ ða Beaꝑoſæтena abbuð. ⁊ hi beȝen him luſтlice ⁊ * anmoðlice ƿulтumeðon. be þæſ Papan hæſe. ⁊ Æþelꝑeð ſona то him laþeðe Cenꝑeð þone cýninȝ. þam he Mýꝑcna ꝑice ſealðe. ⁊ he hine bæð ⁊ heт ƿ he inlice þam B'. ƿꝑeonð pæꝑe. ⁊ he ſpa pæſ. ac ealðƿꝑið

meliùs habentẽ, ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo, cum omnib⁹ qui aderant fratrib⁹. Et cùm parum conſediſſent, ac de ſupernis judiciis trepidi aliqua confabulari cœpiſſent, juſsit Pontifex cæteros ad horam egredi, & ad Accam presbyterum ità loqui exorſus eſt. Viſio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac ſilentio tegere volo, donec ſciam quid de me fieri velit Deus. Aſtitit enim mihi quidam candido præclarus habitu, dicens ſe Michaelem eſſe Archangelum, & ob hoc, inquit, miſſus ſum, ut te à morte revocem. Donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas diſcipulorum & fratrum tuorum, & per interceſſionem ſuæ beatæ [a] genetricis ſempérque virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modò quidem ab infirmitate hac ſanaberis: ſed paratus eſto, quia poſt quadriennium revertens viſitabo te. Patriam verò perveniens maximam poſſeſſionum tuarum, quæ tibi ablatæ ſunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. Convaluit igitur Epiſcopus cunctis gaudentibus ac Deo gratias agentibus, cœptóque itinere Britanniam venit. Lectis autem epiſtolis quas ab Apoſtolico Papa advexerat, Berthwald Archiepiſcopus & Æthilred quondam Rex, tunc autem Abbas, libentiſſimè faverunt. Qui videlicet Æthilred, accitum ad ſe * Coenredum, (quem pro ſe Regem fecerat) amicum Epiſcopo fieri petiit & impetravit. Sed Aldfridus Northanhumbrorum

*Mæſſre Pſeoſте. C.

* mæſe. B.

* Kinredum. T.

* ȝenumene. B.

* ƿæȝnoðon. B.

* eaðmoðlice. C. neoðlice. B.

Aldfrid Northanhymbra cyning hine forhogode onfon. ne he lange tide ofer ᚦ liftigende pær; Da pær gefornoden fona dær de Ofred hit funu to rice fenge. ᚦ Sinod pær gefomnod be Nidd fteame. ⁊ æftep hpylce hugu geflite æghpæberep dæled. Da æt nyhftan him eallum fultumiendum pær Pilfrid onfangen in B'. had hit cyfnicean. ⁊ he fpa iiii geap ᚦ it of bone dæg hit forðfore. he hit lif lædde on fmyltre fibbe ⁊ gefeonde. ᚦa heofonlican rico gefttah ⁊ gefohte; Fepde þe forð on hit mynftre þe he hæfde on Undalana mægðe undep gepece Cuðbaldef dæf Abbudef. ⁊ mid þenunge hit bnoðra pæf gelæded on hit ᚦ * æfre mynftep ᚦ it geciged on Hpipum. ⁊ pæf afpurðlice gefretted ⁊ bebyfnged on Sce'. Petref cyfnicean þæf Apoftolef be dam * pigbede fuðan. fpa fpa pe æp befopan fægdon ⁊ gemyngedon ;

* afce. B.
* piofode. C.
peofode. B.

WIlfridus hîc magnus requieſcit corpore præſul:
Hanc Domino qui aulam, ductus pietatis amore,
Fecit; & eximio ſacravit nomine Petri,
Cui claves cœli Chriſtus dedit arbiter orbis:
Atque auro ac tyrio devotus veſtiit oſtro.
Quin etiam ſublime crucis radiante metallo,
Hîc poſuit trophæum, necnon & quatuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros.
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro,
Paſchalis qui etiam ſolennia tempora curſus,
Catholici ad juſtum correxit dogma canonis;
Quem ſtatuere patres, dubióque errore remoto,
Certa ſuæ genti oſtendit moderamina ritus.
Iná, locis iſtis monachorum examina crebra
Colligit; at monitis cavit quæ regula patrum
Sedulus inſtituit, multíſque domíque, foríſque
Factatus nimiùm per tempora longa periclis,
Quindecies ternos poſtquam egit Epiſcopus annos,
Tranſiit, & gaudens cœleſtia regna petivit:
Dona Jeſu ut grex paſtoris calle ſequatur.]

NOTÆ.

a Per interceſsionem ſuæ Beatæ genetricis, ſempérque virginis Mariæ.---- *De* interceſsione *B. Mariæ vide obſecro pag.* 313. *lin.* 34. *Quòd ſancti triumphantes pro militantibus per ſola Chriſti merita intercedant, neſcio quid indè abſurdi ſequitur, quod cum fide Catholica pugnabit. Sed cùm opinio de virginis Mariæ ab originali contagio immunitate, interceſsionem à meritis Chriſti adſua, aliqua ex parte, detorquere videatur; inquirendum obiter hujuſmodi doctrinam necne Roma-*

no

no Saxonica Ecclesia in rostris professa fuerit: atqui interim de ipsa B. Virginis SINGULARI *invocatione, nihil habeo, silentibus Scripturis, quod statuam. Verùm Romano-Saxonica Ecclesia, sub inscriptione* DE S. MARIA *audiatur. Sic Latinè lubet transferre.*

Serm. Cathol. pag.436.

Hpæt pýlle pe ꝛecgan ymbe Mapian gebýꝛo tide. butan þheo pæꝛ gefꝛynedo ðuꝛh fæder ⁊ ðuꝛh moder ꝛpa ꝛpa opꝛe men ⁊ pæꝛ on þa dæge acenned þe pe cpeðað ꝛexta Jouꝛ Septembꝛir. hiꝛe fæder hatte Joachim. ⁊ hiꝛe moder Anna. eapfæꝛte men on ðæꝛe ealdan æ. ac pe nellaþ be ðam na ꝛpiþoꝛ appitan þý læꝛ þe pe on ænigum geopýlde befealꝛon; ⁊ ac þæꝛ dæger godꝛpel iꝛ ꝛpiþe eapfoꝛe læpedum mannum to undepꝛtandenne. hit iꝛ eal mæꝛt mid haligꝛa manna naman gefet. ⁊ hi habbaþ ꝛpýþe langꝛume tꝛahtnunge æfteꝛ ðam gaꝛtlicum andgite. ði pe hit lætaþ unꝛæd;

Quid de tempore natalium Mariæ festivo dicere velimus. Nisi quod per patrem, pérque matrem, sicut *alii homines procreata esset: *quódque die illo, quem sextum idûs Septembris dicimus, esset prognata. Pater ejus dicebatur Joachim; matérque ejus Anna; homines in veteri Lege religiosi.* **Verùm de ipsis nolumus plùs scribere, nè* in errores aliquos incidamus. *Nec non hujus diei Evangelium hominibus Laicis, intellectu valde difficile exsistit: Sanctorum enim hominum nominibus totum ferè obsitum est; & expositionem habent valde prolixam, juxta sensum spiritualem: illum ergò dicere prætermittimus.*

* *Sed alii homines haud sunt sine originali peccato concepti.*

* *Vide pag. 172. lin. 42.*

Et viii. Kal'. APRIL. Annunciatio S. Mariæ; *in verba*, Missus est angelus. *pag.85. lin.10.*

Hu mæg þ beon þ ic cild hæbbe. foꝛþan ðe ic naneꝛ peꝛe ne bꝛuce? Jc geteohode min liꝛ on mægþhade to geendigenne; Hu mæg hit ðonne gepuꝛþan þ ic butan peꝛeꝛ gemanan cennan ꝛcýle? Ða ꝛpýꝛde pe engel þam mæðene; Se halga gaꝛt cýmð uꝛen on ðe. ⁊ mihꝛt ðæꝛ hýhꝛtan ofepꝛceðepað ðe; Ðuꝛh ðæꝛ halgan Gaꝛteꝛ fꝛemminge ꝛpa ꝛpa pe æꝛ cpæðon. peaꝛþ Cꝛiꝛt acenned on ðæꝛe mennifcnýꝛꝛe. ⁊ Maꝛia hiꝛ moðoꝛ pæꝛ ofepꝛceaðepeð ðuꝛh mihte ðæꝛ halgan gaꝛteꝛ; Hu pæꝛ heo ofepꝛceaðepoð? Heo pæꝛ ꝛpa ofepꝛceaðepoð. þ heo pæꝛ geclænꝛoð ⁊ gefcýld fið ealle leahtꝛaꝛ. þuꝛh mihte ðæꝛ halgan gaꝛteꝛ. ⁊ mid heofenlicum gifum gefilled. ⁊ gehalgod; Se engel cpæþ; þ halige ðe of þe biþ acenned bið gecigeð Godes ꝛunu; Witodlice ealle menn beoþ ꝛpa ꝛpa re pitega cpæþ. mid unꝛihtꝛifnýꝛꝛe geeacnode. ⁊ mid ꝛýnnum acennede. ac uꝛe Hælend ana pæꝛ geeacnod butan unꝛihtꝛifnýꝛꝛe. ⁊ butan ꝛýnnum acenned;

Quî hoc fieri potest, ego ut puerpera sim, quia nullo viro fruebar? vitam ego meam in virginitate ad finem usque traduxi. Quî tum potest esse, ut ego absque viri consortio conciperem? tunc Angelus virgini respondit, Spiritus sanctus te superveniet, & virtus excelsi te obumbrabit. *Per operationem S. Spiritûs, sicut antè diximus, erat Christus in humana natura genitus: matérque ejus Maria, virtute Spiritûs sancti erat obumbrata? Quomodo erat obumbrata? sic erat obumbrata: scil. ut pura facta esset, & contra nequitias omnes virtute S. Spiritûs munita, gratiísque cœlestibus impleta, & sanctificata. Angelus dixit,* Sanctum illud quod ex te genitum erit, Filius Dei vocabitur. *Revera,* * OMNES HOMINES, *sicut dixit Propheta,* in iniquitate sunt concepti, & in peccatis procreati: *verùm Salvator noster* * SOLUS *absque iniquitate conceptus, & absque peccatis procreatus.*

* *annon ergò* Β. Θεοτόκος?

* *ergóne* Θεοτόκος?

Sed

Sed nè quid cclare videar quod excellentiam S. Mariæ extulit (cujus quoquè encomia ſacra pagina meritò illuſtrat ,) en vobis Latinè damus, quæ die aſſumptionis ejus, coram populo recitata erant: ſed Lector Catholicus , quæ catholicè dicta exiſtimantur, à minùs Catholicis ſpeculationibus cautè diſtinguat.

Serm. Cathol. p. 189.

Blıſſıge eal mıddan ġeaꝛd ꝓoꝛþan þe nu to dæġ uꝛ eallum ıꝛ ðuꝛh hıꝛe ġeeaꝛnunga hæl ġeýhꝛ. þuꝛh uꝛe ealdan modoꝛ ɛvan uꝛ peaꝛþ heoꝛonan ꝓıceꝛ ġeaꝛ belocen. ⁊ eꝛꝛ ðuꝛh Maꝛıan hıꝛ ıꝛ uꝛ ġeopenod. þuꝛh þ heo ꝛýlꝛ nu to dæġ puldoꝛꝓullice ınꝓeꝛde; God ðuꝛh hıꝛ ꝓıꝛeġan uꝛ bebead þ pe ꝛceolon hıne heꝛıan. ⁊ mæꝛꝛıan on hıꝛ halġum. on ðam he ıꝛ punðoꝛlıc. mıcle ꝛꝛıþoꝛ ġeðaꝛenað þ pe hıne on ðıꝛꝛe mæꝛan ꝓꝛeolꝛ tıde hıꝛ eaðıġan medeꝛ mıd loꝛ ꝛanġum ⁊ puꝛþꝓullum heꝛunġum puꝛðıan ꝛceolon. ꝓoꝛþan þe untꝛýlıce eal hıꝛe puꝛþmýnt ıꝛ Godeꝛ heꝛunġ. utон nu ꝓoꝛ ðı mıd ealꝛe eꝛtꝓulnýꝛꝛe uꝛeꝛ modeꝛ ðaꝛ mæꝛan ꝓꝛeolꝛ tıde puꝛþıan. ꝓoꝛþan ðe þ ꝛıþꝓæt uꝛe hæle ıꝛ on loꝛꝛanġum uꝛeꝛ Ꝺꝛıhtneꝛ. ða ðe on mæıġð hade puniaþ. bliſſrion hi ꝓoꝛðan ðe hi ġeaꝛnodon þ beon þ hi heꝛıað. habbon hi hoġe. þ hi ꝛýn ꝛꝛýlce þ hi puꝛþꝓullice heꝛıġan maġon ða ðe on clænan pudepan hade ꝛınd. heꝛıon hi. ⁊ aꝛꝛuꝛþıon. ꝓoꝛ þan ðe ꝛꝛutol ıꝛ þ hi ne maġon beon clæne butон ðuꝛh Cꝛıꝛtes ġıꝓe. ꝛeo ðe pæꝛ ꝓulꝓꝛemedolice on Maꝛıan ðe hi heꝛıġað; heꝛıġan eac ⁊ þuꝛþıan ða ðe on ꝛınꝛcıpe puniaþ. ꝓoꝛþan þe ðanon ꝓlepð eallum mılodeoꝛtnýꝛ ⁊ ġıꝓu þ hi heꝛıġan maġon; Gıꝓ hꝛa ꝛýnꝓul ꝛý he andette. ⁊ nalæꝛ hıꝛıġe. ðeah ðe nè beo plıtıġ loꝓon þæꝛ ꝛýnꝓullan muþe. hꝛæþeꝛe ne ġeꝛꝛıce he ðæꝛe heꝛunġe ꝓoꝛþıan ðe ðanon him ıꝛ behaten ꝓoꝛġýꝓenýꝛ;

*Lætetur totus mundus, quoniam nunc hodie nobis omnibus per * merita ejus ſalus ampliatur. Per Evam matrem noſtram grandævam januaregni cæleſtis nobis occluſa fuit; & per Mariam nobis denuo reſerata. Per * eam illa ipſa nunc hodie glorioſè ingreſſa eſt. Deus per Prophetam ſuum nobis mandavit,* * ILLUM ut laudemus, & magnificemus in ſanctis ſuis, in quibus mirificus eſt. *Multò magis convenit* * ILLUM *in hac magna Beatæ matris ſuæ ſolennitate, hymnis & glorioſis laudationibus celebrare.* Nam procul dubio omnis honor ejus eſt * DEI LAUDATIO. *Nos ob id, modò omni mentis noſtræ deſiderio magnam hanc ſolennitatem celebremus: ſalutis enim noſtræ ſemitæ, in laudationibus* * Domini noſtri [ſita] *eſt. Qui manent in virginitate* * *illi lætentur, qui id eſſe aſſecuti ſunt ut laudare poſſent, curam habeant ut ſint ejuſmodi, qui dignè laudare poſſent. Qui in caſta manent viduitate, lætentur illi, celebrèntque: manifeſtum enim eſt, quòd caſti eſſe haud poſſent abſque* * CHRISTI *gratia, quæ erat perfectè [conſpicua] in Maria, quam illi laudant. Laudent etiam celebrèntq; qui in connubio perſiſtunt: indè enim miſericordia fluit omnibus, & dona, ut poſſent laudare. Si quis peccator ſit, fateatur; & nihilo ſecus laudet. Laus licèt in ore peccatoris haud pulcra eſt, nè ceſſet tamen à laudatione; indè enim ipſi promittitur condonatio.*

* Θεοτόκε merita, Chriſti gratia.

* quia ſolus Chriſtus Mariæ filius, regnum cœlorum reſeravit.

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *Nota.*

* *aliàs*, meriti ſunt.

* *Nota.*

Sed quòd Sancti triumphantes militantem Eccleſiam curent ſatis prolixè loquuntur homiliæ; licèt diſerta Scripturarum verba ambiguitate carentia deſiderentur.

Vide Homiliam ſub inſcriptione, IN NATALE UNIUS APOSTOLI, *in verba* Quicquid rogatis Patrem in nomine meo. *pag.* 461. *lin.* 29. *Sic Latinè damus.*

Micel heap holopa fpeonda upe ȝbiȝaþ ðæp. opfoph be him fylfum. capful ȝyt fop upe hælþe; Uton fopþiefftan to upum eþele. þ þe maȝon upe fpyno ȝefeon. ȝ upe friblinȝaf ȝeȝpetan; Dpihten cpæþ. Spa hpæt fpa ȝe biddaþ æt minum Fæderf on minum naman he fylhþ eop; Dpihtnef nama if ȝ hs. þ if hælend ȝ fe bitt on ðæf hælendef naman fefe ðæf bitt þe belimpþ to foþfe hæle;

Ingens cœtus familiarium amicorum nos ibi [in cœlis] expectat; de seipsis minùs curiosi, pro salute verò nostra soliciti; in nostram ergò patriam confluamus, ut nostros amicos videre, & affines nostros salutare possemus. Dominus ait, Quicquid rogetis patrem in nomine *meo, id dabit vobis. Nomen Domini est* IHS, *hoc est, Salvator: ille autē rogat in nomine Jesu, qui rogat id quod ad æternam salutem spectat.*

Quid moramur? hoc unicum hîc & passim premit Romano-Saxonica Ecclesia, oportere nos ipsum Filium Dei, *in precibus nostris supplices semper alloqui. Et quamvis ætas illa orationes, & intercessiones sanctis defunctis pro nobis tribuerit, tamen doctrina ecclesiæ populum instituit & urget non Sanctos, sed Jesum orando appellare.*

Audiatur Homilista viii. *Kal. Jul.* Nat. S. Johannis Baptistæ, *Serm. Cathol. pag.* 158. *lin.* 26.

Uton nu biddan þone pealdendan hælend þ he þuph hif ðæf mæpan foppynelef ȝ fulluhtenef þinȝunȝe uf ȝemiltfiȝe on andpeapdum life. ȝ to þam ecan ȝelæde. þam fy fuldop ȝ lof mid fæder ȝ halȝum ȝaftе. á on ecnyffe. Amen;

Nos modò Jesum omnipotentem *obsecremus, ut* IPSE *per magni hujus præcursoris, & Baptistæ intercessionem, in præsenti vita, nostri misereri velit; & in æternam ducere:* Cui *sit honor & gloria cum* Patre & Spiritu *sancto, semper in secula. Amen.*

*sed propter merita sua.

* non ait, & S. Johanni Bapt.

Vide notas in cap. 21.

Cap. 21.

Ut religioso Abbati Adriano Albinus, Wilfrido in Episcopatum Acca successerit.

Ðy nyhftan ȝeafe æftef fopþfope ðæf fopefppecenan fæderf þ if þy fiftan ȝeafe of Offedef ficef ðæf cyninȝef fe appuphа pef Adrianuf Abbad fopþfepde. fe pæf efen fyfcend on Godef popde ðæne eadiȝan ȝemynde Theodopuf Arce B'. ȝ on hif mynftfe on cyficean ðæne eadiȝan fæmnan Sca'. Marian bebyriȝed pæf. ymb an ȝ feopeftiȝ pintfa ðæf ðe he fpam Vitaliano þam Papan hidef mid Theodop B'. fendeð pæf; Ðæf Abbad lafe æftȝæðefe ȝ Ðeodopef ðæf B'. betpih ofþfe cyðneffe fagað. þ Albinuf ðæf Abbudef ðiftcipul. fe

Anno post obitum præfati Patris proximo, id est, quinto Osredi Regis, reverendissimus pater Adrianus Abbas, cooperator in verbo Dei Theodori, beatæ memoriæ Episcopi, defunctus est; & in monasterio suo, in Ecclesia beatæ Dei genetricis sepultus. Qui est annus quadragesimus primus, ex quo à Vitaliano Papa directus est cum Theodoro: ex quo autem Britanniam venit tricesimusnonus. Cujus doctrinæ, simul & Theodori, inter alia, testimonium perhibet, quòd Albinus

ſe to hiſ myn ſtſeſ ȝeſece æf-
tep him ſenȝ. ꝥ he pæſ ſpa ſpý-
ꝥe on ȝeleſum halıȝſpa ȝeſſıta
ȝelæſeo. ꝥ he Gſecıſc ȝeſeoſo
oſ mıclum ðæle cuðe. ⁊ Leden
him pæſ ſpa cuſ. ⁊ ſpa *ȝemımoſ
ſpa ſpa Engliſc ꝥ him ȝecýnde-
lıc pæſ; Ða onſenȝ ſoſ Pil-
ſnıþe Bıſcop haþ þæſe cýſıcean
æt Þeaȝoſtealdeſ ea. Acca hiſ
Mæſſe Pſeoſt. pæſ he ſe pep ſe
* ſoſmeſta ⁊ ſoſ Gode ⁊ ſoſ
mannum micellıc. ⁊ he hiſ cýſı-
cean ȝetımbſaðe. ſeo on ape Sce'.
Anðſee ðæſ Apoſtoleſ ȝehal-
ȝaþ iſ. monıȝſealde plıte. ⁊ ſun-
ðoſlicum peoſcum ȝebſæðe ⁊
ȝemonıȝſýlde; ⁊ he mıcle ȝe-
oſnſulneſſe ðýðe. ꝥ he æȝhpa-
non mæſt ſelıquıa beȝeate ða-
ſa eaðıȝſa Apl'a. ⁊ Cſıſtes maſ-
týſa. ⁊ on heoſa peoſþunȝe *ſı-
beðaſ ſette. ⁊ poſtıcaſ poſhte.
⁊ toðælde on ꝥ ſýlſe bınnan þæ-
ſe ýlcan cýſıcean peallum; Sſýl-
ce eac ſpell heoſa þſoſunȝe æt-
ȝæðepe mıð oþſum cýſıclıcum
bocum mıð micelſe ȝeoſnſul-
neſſe ȝeſomnaðe. ⁊ ðıðeſ mı-
cel *boc ȝeſtſeon ⁊ æþele beȝe-
at. ſſýlce he eac huſul ſatu ⁊
leoht ſatu. ⁊ monıȝ oþeſ ðýſ-
ſeſ ȝemeteſ ða ðe to Goðeſ
huſeſ ſnætpeðneſſe belımpað
he ȝeoſnſullıce ȝeȝeaſſoðe; &ac
ſſýlce he ſumne æþelne cýſıc ſan-
ȝene beȝeat ſe pæſ *Maſa haten.
ſe pæſ on Centſ on ſanȝcnæſt ȝe-
læſeð ſnam æſtepſſýlıȝendū þaſa
ðıſcıpula þæſ eaðıȝan Papan Sce'. Gſeȝoſıı. ⁊ he þone xii ſın-
tſa mıð hımhæſðe. ⁊ he ȝehpæþeſ ȝe þa cýſıc ſanȝaſ læſðe þe
hı æſ ne cuþan. ȝe eac þa þe hı ıu cuþan ⁊ lanȝſe ȝýmeleaſ-
neſſe ealðıan onȝunnon. Ða eſt mıð hiſ laſe on ðone æſ-
ſan ſtseall ȝeeðnıþðe pæſon; Þaſ he eac ſýlſa Acca B'. ſe* ȝe-
tſýþeſta ſanȝeſne. ſſýlce eac he pæſ on halȝum ȝeſſıtum ſe
ȝelæſeðeſta. ⁊ on anðetneſſe þæſ nıhtan ȝeleaſan ſe clæne-

* pſa meomoſ. C.

* boca ſtſeon C.

* Mava. B.

* ȝetýðeſta. B. & C.

* C. Mabbanum.

diſcipulus ejus, qui monaſterio ipſius in regimine ſucceſsit, in tantum ſtudiis SCRIPTURARUM inſtitutus eſt, ut Græcam quidem linguam non parva ex parte, Latinum verò non minùs quàm Anglorum, quæ ſibi naturalis eſt, noverit. Suſcepit verò pro Wilfrido Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ Acca presbyter ejus; vir & ipſe ſtrenuiſsimus, & coram Deo & hominibus magnificus; qui & ipſius Eccleſiæ ſuæ, quæ in beati Andreæ Apoſtoli honorem conſecrata eſt, ædificium, multifario decore ac mirificis ampliavit operibus. Dedit namque operam (quod & hodie facit) ut acquiſitis undecunq; [a] reliquiis beatorum Apoſtolorum & martyrum Chriſti, in venerationem illorum poneret altaria, diſtinctis porticibus in hoc ipſum, intra muros ejuſdem Eccleſiæ. Sed & hiſtorias paſsionum eorum, unà cum cæteris Eccleſiaſticis voluminibus ſummâ induſtriâ congregans, ampliſsimam ibi ac nobiliſsimam bibliothecam fecit: Necnon & vaſa ſancta & luminaria aliáquè hujuſmodi quæ ad ornatum domûs Dei pertinent, ſtudioſiſſimè paravit. Cantorem quoque egregium nomine * Maſan, qui à ſucceſſoribus diſcipulorum beati Papæ Gregorii in Cantia fuerat cantandi ſonos edoctus, ad ſe ſuóſque inſtituendos accerſiit, ac per annos duodecim tenuit, quatenus & ea, quæ illi non noverant, carmina Eccleſiaſtica, doceret; & ea quæ quondam cognita longo uſu vel negligentiâ inveterare cœperant, hujus doctrinâ in priſcum renovarentur ſtatum: Nam & ipſe Epiſcopus Acca cantator erat peritiſſimus; quomodo etiam in literis SANCTIS doctiſsimus, & in Catholicę fidei confeſſione caſtiſ-

* þegol-licum. B.

ſtra. ⁊ he þær in * þeogolum cýniclicra gefretnerre fe behýdegærta ða to healdenne. ⁊ he ðær ne blon. oþþæt he fram Godes mede onfeng hir apoſtolatus; þær he æfter fram hir cnihthade on gefeoſr cipe þær halgan Boran. ⁊ Gode þær leofan &oroſtic ceaſtre bircoſeſ afedde. ⁊ gelæred; ſeoſtan þon he com to Pilfriþe B'. mid hýhte betera foſeretnerre. ⁊ eall hir ýldo ⁊ lif on hir þenunge gefýldæ. oþ hir foſþfore. mid ðone he eac ſtýlce to Rome þær cumende. ⁊ monig nýtlico ðing. ðe he on hir eþle ne mihte cýniclicra gerefnerra ðæn he gereah ⁊ geleornode. ⁊ ða þel heold ⁊ læſte oþ hir lifes ende;

simus; in Ecclesiasticæ quoque institutionis regulis solertissimus exstiterat; & usque dum sua præmia piæ devotionis acciperet, exsistere non desistit. Utpote qui à pueritia, in clero sanctissimi, ac Deo dilecti Bosa Eboracensis Episcopi nutritus, atq; eruditus est. Deinde ad Wilfridum Episcopum spe melioris propositi adveniens, omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius explevit ætatem. Cum quo etiam Romam veniens, multa illic, quæ in patria nequiverat, Ecclesiæ sanctæ institutionis, utilia didicit.

NOTÆ.

[a] Ut acquisitis undique reliquiis beatorum Apostolorum, in venerationem istorum poneret altaria--- sed & historias--- cum Ecclesiasticis voluminibus.-- *Vide notas in cap.* 12. *Finis reliquiarum erat Sanctorum, quorum erant, commemoratio; & adversariorum, scil. dæmonum oblivio, & exstinctio: Quæ cùm finem suum assecuta fuerint, puerilia dehinc nugamenta saniores intelligunt. Absit ergò ut in cibum mutentur hæc infirma & infirmorum pharmaca: Quibus ad expellendum serpentis veteris venenum, prima Ecclesia, quæ in hoc, imbecillis gentibus cedebat, usa est. Sed hæc futilia elementa Laicorum libros hodie appellent soli desides; qui, sacris historiis & voluminibus abjectis, umbratili imaginum, & reliquiarum, quas ementitas hodie esse mundus jam comperuit, inspectione oculos mentésque pascere delectant. Sufficiet quod* Theodoritus docuit de Labaro Constantini in effigiem crucis mutato.* Ὡστε τῇ συνεχεῖ θέᾳ καὶ θεραπείᾳ ἀπιδιδῶναι τῶν πατρίων τοὺς ἀρχομένους--- Ut assiduo (*inquit ille*) ejus aspectu, & curâ, sive diligentiâ [*non ut Latinus Interpr.* cultu: θεραπεία *enim*, religiosa *rerum sacris usibus sacratarum* custodia *&* tractatio, *longissimè diversum quid à cultu*, δουλείᾳ, *scil. &* λατρείᾳ, *quæ soli Deo debetur, exprimit.*] subditos suos pedetentim à patriis ritibus desuefaceret: eúmque solum Deum existimarent, quem coleret imperator; atque illo duce & adjutore, in bello contra hostes gerendo uterentur. *Sic Theodoritus.* Quomodo ergò iterum ad infirma & egena elementa (quibus denuo, *non tantùm* θεραπεύειν, *quod nimium est, sed &* δουλεύειν, *servire velint Catholici quidam,*) *revertentur? Sed utinam superstitioni nutantis populi mederi voluisset concilium Tridentinum, æquè rectè atque visum erat monuisse: Sess. nona, viz.* Omnis porro, (*inquit Concil.*) superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur. *Quo se vertet populus Christianus? Nam* Sanctos invocare, imaginibus venerationem debitam impetiri, illas osculari; & coram illis caput aperire, honorem illis exhibere, & PROCUMBERE, *Concilium paulò antè docuerat; nunc autem* superstitionem caveant, *dum tales præstant cultus, jubent Tridentini: Quasi acutissimus quispiam scholasticorum docere possit crassa rusticorum ingenia, superstitionem, ab æqua crassa superstitione, vel mente quidem, nedum opere, avellere, atque separare. Christum* invocent: *Illi* venerationem debitam impertiantur: *Filium* osculentur: coram illo *in sacris caput* aperiant. *Illi soli* procumbant: *nec aliquis circa sanctos, & reliquias locus erit reliquus superstitioni.*

* lib. 1. cap. 4.

CAP.

Cap. 22.

Ut Ceolfrid Abbas Regi Pictorum architectos Ecclesiæ, simul & epistolam de Catholico Paschа, & tonsura miserit.

Dyrrum tidum Naitan Peohta cyninc. de done norþ dæl Breotone eardiaþ. þær he monaþ mid gelomlicre ymeapunge ⁊ leornunge cyriclicra gerrita þ he geopolan piþroc. ⁊ done ne gebærode re oþ þ on hir þeode hæfeð þær. be gehylde nihtra &artrana. ⁊ he hine ⁊ hir þeode gelærde to mærrianne ⁊ to peorþianne da niht gerettan tide. ⁊ dære Dryhtenlican æri-
* þurh- rre; ⁊ þ he þ mihte mid dy ma-
teon.B. nan ealdorlicneſſe * dorhtian
& C. ⁊ gefremman. rohte he him rultum of Angol deode. de he geare ongeat ⁊ rirte þ hi da æ-
ferrnerre geleornad ⁊ onfongen hæfdon to byrene dære halgan Romanircan cyrican ⁊ dære A-
æpenð- portolican ; dende he * æpen-
prita. dracan to þam apprurþan pere
C. Ceolfriþer. re þær Abbud dær myndrrer daga eadigra Apo-
rtola Petrus ⁊ Paulus. þ ir æt
Þire muþan. ⁊ be Tinan dære ea.
on dære rtore de ir gecyged on
Gyrrum. dam Abbudome he Ceolfriþ puldorlice fore þær. æfter Benedicte. be þam pe befo-
nan ræddon. bæd he re cyning done Abbud þ he him rende
trymmendlice rtafar. ⁊ gerri-
to. mid dam de dy mihtlicor
piþrcuran mihte. da de gedyrrtigedon þ hi &artran heol-
dan ⁊ purþedon butan heora nihtre tide ; Spylce he eac be-
frægn ⁊ acrade be gemette nihtre Godes þeor rceaſre þe
þreortas ⁊ Godes deoras getacnade beon rceoldon; Bæd he
re cyning eac hine þ he him onrende rumne heah cræftigan
rtan geworcer. þ he mihte æfter Romana þeare cyrican timbrian. ⁊ þær gehatende þ he þa polde on ane dær eadigan
ealdres þara Aporrola gehalgian Sce. Petre. ⁊ eac gehet þ
he rylfa polde mid ealne hir þeode þone þeap rymble onhyrian

E O tempore * Naiton Rex Pictorum (qui Septentrionales Britanniæ plagas inhabitant) admonitus Ecclesiasticarum frequenti meditatione Scripturarum abrenunciavit errori, quo eatenus in observatione Paschæ, cum sua gente, tenebatur ; & se suósque omnes ad * Catholicum dominicæ resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut facilius & majori autoritate perficeret; quæsivit auxilium de gente Anglorum, quos jamdudum ad exemplum sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ, suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridum, Abbatem monasterii beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostium Wiri amnis, & juxta amnem * Tina, in loco qui vocatur * Ingyrvum; cui ipse post Benedictum (de quo suprà diximus) glorioſissimè præfuit; postulans ut exhortatorias sibi literas mitteret, quibus potentius confutare posset eos, qui Pascha non suo tempore observare præsumerent; simul & de tonsuræ modo vel ratione quâ clericos insigniri deceret. [Excepto quòd etiam ipse in his non parva ex parte esset imbutus,] sed & architectos sibi mitti petiit, qui juxta morem Romanorum, Ecclesiam de lapide ingenti ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati Apostolorum principis * dedicandam: se quoque ipsum cum suis omnibus morem sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ

* *Sic MSS.* *sing.*

* *MSS. W. & C.* Tine. *T.*

* *MS. W. & C.*

* *Sax.* principis Apostolorum S. Petri.

**Sic MS. B.* ⁊ healdan ðæne [*halgan] Romanircan cyricean. ⁊ þæne Apoſtolican ſpa ſoþ ſpa he ſylfmeſt geleornian magon; Ðæſ cyningeſ arfæſtneſſe fillum ⁊ benum pæſ fultumiende ſe arpurþa Abbað Ceolfriþ. ſende him cpæftige pyrhtan [*þa þe he biðende pæſ] ſtænene cyricean to timbrianne. ſende him eac ſtafaſ ⁊ gerrit be gehealde rihtra &aſtrana ⁊ be Godeſ ðeoſeſ ſceare. eac oþrum rihtum Godeſ cyricean;

seemper imitaturum, in quantum duntaxat [tam longè à Romanorum loquela & natione ſegregati,] hunc ediſcere potuiſſent. Cujus religioſis votis ac precibus favens reverendiſsimus Abbas Ceolfrid, miſit architectos quos petebat, & literas ſcriptas in hunc modum.

Deeſt Sax. *Domino excellentiſsimo & glorioſiſsimo Regi Naitono Ceolfrid Abbas, in Domino, ſalutem. Catholicam ſancti Paſchæ obſervantiam, quam à nobis (Rex) Deo devotè religioſo ſtudio quæſiſti, promptiſsimè ac libentiſsimè tuo deſiderio (juxta quod ab Apoſtolica ſede didicimus,) patefacere ſatagimus. Scimus namque cœlitus ſanctæ Eccleſiæ donatum, quotiens ipſi rerum Domini diſcendæ, docendæ, cuſtodiendæ veritati operam impendunt. Nam & verè omnino dixit quidam ſecularium ſcriptorum, quia* feliciſsimo mundi ſtatu ageretur, ſi vel Reges philoſopharentur, vel regnarent Philoſophi. *Quod ſi de philoſophia hujus mundi, verè intelligere de ſtatu hujus mundi, meritò diligere potuit homo hunc mundum: quantò magìs civibus patriæ cœleſtis in hoc mundo peregrinantibus optandum eſt, & totis animi viribus ſupplicandum, ut quò plus in mundo quique valent, eò ampliùs ejus qui ſuper omnia eſt, judicis mandatis auſcultare contendant, atque ad hæc obſervanda, ſecum eos quoque, qui ſibi commiſſi ſunt, & exemplis ſimul, & autoritate inſtituant. Tres ſunt ergò regulæ ſacris inditæ literis, quibus Paſchæ celebrandi tempus nobis præfinitum, nullâ prorſus humanâ licèt autoritate mutari: è quibus duæ in lege Moyſi divinitus ſtatutæ; tertia in Evangelio per effectum dominicæ paſsionis & reſurrectionis adjuncta eſt. Præcepit enim lex, ut Paſcha primo menſe anni & tertiâ ejuſdem menſis ſeptimana. id eſt, à quinta decima die uſque ad vecesimam primam fieri deberet. Additum eſt per inſtitutionem Apoſtolicam ex Evangelio, ut in ipſa tertia ſeptimana diem Dominicam expectare, atque in ea temporis Paſchalis initium tenere debeamus. Quam videlicet regulam triformem quiſquis ritè cuſtodierit, nunquam in adnotatione feſti Paſchalis errabit. Verùm ſi de his ſingulis enucleatiùs ac latiùs audire deſideras, ſcriptum eſt in Exodo, ubi liberandus de Ægypto populus Iſrael primum Paſcha facere jubetur: quia dixerit Dominus ad Moyſen & Aaron:* Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Loquimini ad univerſum cœtum filiorum Iſrael, & dicite eis, Decimâ die menſis hujus tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. *Et paulò póſt:* Et ſervabitis eum uſque ad quartamdecimam diem menſis hujus. Immolabítque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. *Quibus verbis manifeſtiſsimè conſtat, quòd ità in obſervatione Paſchali mentio fit diei quartædecimæ, ut non tamen in ipſa die quartadecima Paſcha fieri præcipiatur; ſed adveniente tandem veſperâ diei quartædecimæ, id eſt, quintadecimâ lunâ, quæ initium tertiæ ſeptimanæ faciat, in cœli faciem prodeunte, agnus immolari jubeatur. Et quòd ipſa ſit nox quintædecimæ lunæ, in qua percuſsis Ægyptiis, Iſrael eſt à longa ſervitute redemptus:* Septem, *inquit* diebus azyma comedetis. *Quibus item verbis tota tertia ſeptimana ejuſdem primi menſis decernitur ſolennis eſſe debere: Sed nè putaremus eaſdem ſeptem dies à quartadecima uſque ad viceſimam eſſe computandas, continuo ſubjecit,* In die primo non erit fermentum in domibus veſtris. Quicunque comederit fermentum in domibus veſtris, peribit anima illa de Iſrael. A die primo uſque ad diem ſeptimum, *& uſque dum ait,* In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti. *Primum ergò diem azymorum appellat eum, in quo exercitum eorum eſſet educturus de Ægypto. Conſtat autem, quia non quartadecimâ die, in cujus veſpera agnus eſt immolatus, & quæ propriè*

priè, Paſcha ſive Phaſa dicitur, ſed quintadecimâ ſunt educti ex Ægypto, ſicut in libro Numcrorum apertiſsimè ſcribitur. Profecti igitur de Rameſſe quintadecimâ die menſis primi, alterâ die fecerunt Phaſe filii Iſrael in manu excelſa. *Septem ergò dies azymorum, in quarum prima eductus eſt populus Domini ex Ægypto, ab initio (ut diximus) tertiæ ſeptimanæ, hoc eſt, à quartadecima die menſis primi, uſq; ad viceſimam primam ejuſdem menſis, diem completum computari oportet. Porrò dies quartus decimus extra hunc numerum ſeparatum, ſub Paſchæ titulo prænotatur, ſicut Exodi ſequentia patenter edocent. Ubi cùm dictum eſſet:* In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, *protinus additum eſt,* Et cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe quartadecimâ die menſis comedetis azyma uſque ad diem viceſimam primam ejuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentatum non invenietur in domibus veſtris. *Quis enim non videat, à quartadecima uſque ad viceſimam primam, non ſeptem ſolummodo, ſed octo potiùs eſſe dies, ſi & ipſa quartadecima annumeretur? Sin autem (ut diligentiùs explorata Scripturæ veritas docet) à veſpera diei quartædecimæ uſque ad veſperam viceſimæ primæ computaverimus, videbimus profectò, quòd ità dies quartamdecimam veſperam ſuam feſti Paſchalis initium porrigat; ut non amplius tota ſacra ſolennitas, quàm ſeptem tantummodo noctes, cum totidem diebus, comprehendat. Unde vera eſſe probatur noſtra definitio, quâ tempus Paſchale primo menſe anni, & tertiâ ejus hebdomadâ celebrandum eſſe diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod à veſpera quartædecimæ diei incipit, & in veſpera viceſimæprimæ completur. Poſtquam verò Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, diémq; nobis * dominicam, quæ apud antiquos una vel prima Sabbati ſive Sabbatorum vocatur, gaudio ſuæ reſurrectionis fecit eſſe ſolennem, ità hanc Apoſtolica traditio feſtis Paſchalibus inſeruit, ut nihil * omnimodè tempore Paſchæ legalis præoccupandum, nihil minuendum eſſe decerneret; quin potiùs ſtatuit, ut expectaretur, juxta præceptum legis, idem primus anni menſis; expectaretur quartadecima dies illius; expectaretur veſpera ejuſdem. Et cùm hæc dies in Sabbatum fortè incideret, tolleret unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & immolarent eum ad veſperam, id eſt, præpararent omnes Eccleſiæ per orbem, quæ unam Catholicam faciunt,* [b] panem & vinum *in* MYSTERIUM *carnis & ſanguinis agni immaculati,* qui abſtulit peccata mundi; *& præcedente congruâ lectionum & orationum, cæremoniarum Paſchalium ſolennitate, offerrent* HÆC *Domino in ſpem futuræ ſuæ redemptionis. Ipſa eſt enim eadem nox in qua de Ægypto, per ſanguinem agni, Iſraelitica plebs erepta eſt, ipſa eſt in qua per reſurrectionem Chriſti liberatus eſt à morte æterna omnis populus Dei. Manè autem illucéſcente die dominicâ, primam Paſchalis feſti diem celebrarent. Ipſa eſt enim dies in qua reſurrectionis ſuæ gloriam, Dominus multifario piæ revelationis gaudio diſcipulis patefecit. Ipſa prima dies azymorum, de qua multùm diſtinctè in Leviticò ſcriptum eſt.* Menſe primo quartadecimâ die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt; & quintadecimâ die menſis hujus ſolennitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis; dies primus erit celeberrimus ſanctúſq;. *Si ergô fieri poſſet, ut ſemper in diem quintumdecimum primi menſis, id eſt, in lunam quintamdecimam dominica dies incurreret, uno ſemper eodémque tempore cum antiquo Dei populo, quanquam ſacramentorum genere diſcreto, ſicut unâ eadémque fide Paſcha celebrare poſſemus. Quia verò dies ſeptimanæ non æquali cum luna tramite procurrit, decrevit Apoſtolica traditio, quæ per beatum Petrum Romæ prædicata, per Marcum Evangeliſtam & interpretem ipſius Alexandriæ confirmata eſt; ut adveniente primo menſe, adveniente in eo veſperâ diei quartædecimæ, expectetur etiam dies Dominica, à quintadecima uſque ad viceſimam primam diem ejuſdem menſis. In quacunque enim harum inventa fuerit, meritò in ea Paſcha celebrabitur: quia nimirum hæc ad numerum pertinet illarum ſeptem dierum, quibus azyma celebrari jubetur. Itaque fit ut nunquam Paſcha noſtrum à ſeptimana menſis primi tertia in utramvis partem declinet, ſed vel totam eam, id eſt, omnes ſeptem legalium azymorum dies, vel certè aliquos de illis teneat. Nam & ſi ſaltem unum ex eis, hoc eſt, ipſum ſeptimum apprehenderit, quem tam excellenter Scriptura commendat;* (Dies autem, *inquiens,* ſeptimus erit celebrior & ſanctiór, nullúmque ſervile opus fiet in eo,) *nullus arguere nos poterit, quòd non rectè dominicum Paſchæ diem,* (*quem*

* *omnimodis.* T. & C.

de Evangelio susceperimus,) in ipsa, quam lex statuit, tertia primi mensis hebdomada celebremus. Cujus observantiæ Catholicâ ratione patefactâ, patet è contrario error irrationabilis eorum, qui præfixos in lege terminos, nullâ cogente necessitate, vel anticipare vel transcendere præsumunt. Namq; sine ratione necessitatis alicujus, anticipant illi tempus in lege præscriptum, qui dominicum Paschæ diem à quartadecima mensis primi usque ad vicesimam putant lunam esse servandum. Cùm enim à vespera diei tertiædecimæ vigilias sanctæ noctis celebrare incipiunt, claret quod illum in exordio sui Paschæ diem statuunt, cujus nullam omnino mentionem in decreto legis inveniunt. Et cùm vicesimaprimâ die mensis Paschæ dominicum celebrare refugiunt, patet profectò quòd illam per omnia diem, à sua solennitate secernunt, quam lex majore præ cæteris festivitate memorabilem sæpenumero commendat. Sícque diem Paschæ ordine perverso, & aliquando in secunda hebdomada, totam compleant, & nunquam in hebdomadæ tertiæ die septimo ponant. Rursúmque quia sextadecimâ die mensis sæpe dicti usque ad vicesimam secundam Paschæ celebrandum magis autumant, non minore utique errore (tametsi altero latere) à recto veritatis tramite divertunt, & veluti naufragia Scyllæ fugientes, in Charybdis voraginem submergendi decidunt. Nam cùm à luna decimasexta primi mensis oriente, id est, à vespera diei quintædecimæ Paschæ incipiendum doccant, nimirum constat quia quartam decimam diem mensis ejusdem, quam lex primitus & præcipuè commendat, à sua prorsus solennitate secluduant, ità ut quintædecimæ, (in qua populus Dei ab Ægyptiaca servitute redemptus est) & in qua Dominus suo mundum sanguine à peccatorum tenebris liberavit; in quo etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, vix vesperam tangant. Idémque pœnam erroris sui in semetipsos recipientes, cùm in vicesima secunda die mensis, Paschæ diem statuunt Dominicum; legitimos utique terminos Paschæ apertâ transgressione violant; utpote qui ab illius diei vespera Paschæ incipiunt, in qua hoc lex consummari & perfici debere decrevit. Illam in Paschæ diem assignent primam, cujus in lege mentio nulla usquam reperitur, id est, quartæ primam septimanæ. Qui utique non solùm in definitione, & computo lunaris ætatis, sed & in mensis primi nonnunquam inventione falluntur. Quæ disputatio major est, quàm epistolâ hac vel valeat comprehendi, vel debeat. Tantùm hoc dicam, quòd per æquinoctium vernale semper inenarrabiliter posset inveniri, qui mensis, juxta computum lunæ, primus anni; qui esse debeat ultimus. Æquinoctium autem, juxta sententiam omnium Orientalium, & maximè Ægyptiorum, (qui præ cæteris doctoribus calculandi palmam tenent) duodecimo Kalendarum Aprilium die provenire consuevit, ut etiam ipsi horologicâ inspectione probamus. Quæcunque ergò luna ante æquinoctium plena est, quartadecimâ videlicet vel quintadecimâ exsistens, hæc ad præcedentis anni novissimum pertinet mensem, ideóque Paschæ celebrando habilis non est. Quæ verò post æquinoctium vel in ipso æquinoctio suum plenilunium habet; in hac absque ulla dubietate, quia primi mensis est, & antiquos Pascha celebrare solitos, & nos ubi Dominica dies advenerit celebrare debere, noscendum est. Quod ità fieri oportere illa nimirum ratio cogit, quia in Genesi scriptum est, quòd Deus fecit duo magna luminaria: Luminare majus ut præesset diei, & luminare minus ut præesset nocti. *Vel sicut alia dicit editio,* Luminare majus in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis. *Sicut ergò priùs sol à medio procedens orientis, æquinoctium vernale suo præfixit exortu, deinde luna, sole ad vesperam occidente, & ipsâ plenâ à medio secuta est orientis, ità omnibus annis idem primus lunæ mensis eodem necesse est ordine servari; ut non ante æquinoctium, sed vel ipso æquinoctii die, (sicut in principio factum est) vel eo transcenso plenilunium habere debeat. At si uno saltem die plenilunium tempus æquinoctii præcesserit; non hanc primo mense anni incipientis, sed ultimo potiùs præteriti, lunam esse asscribendam, & ideo festis Paschalibus inhabilem, memorata ratio probat. Quòd si mysticam quoque vos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis novorum dictus est, Pascha facere jubemur: quia renovato ad amorem cœlestium spiritu mentis nostræ, sacramenta Dominicæ resurrectionis, & ereptionis nostræ celebrare debemus. Tertiâ ejusdem mensis septimanâ facere præcipimur, quia ante legem, & sub lege, promissus tertio tempore seculi cum gratia venit in se, qui Pascha nostrum immolaretur Christus: quia tertiâ post immolationem suæ passionis die resurgens à mortuis, hanc Dominicam vocari & in ea nos*

annuatim

annuatim Paſchalia ejuſdem reſurrectionis voluit feſta celebrare. Quia nos quoque ità ſolùm veraciter ejus ſolennia celebramus, ſi per fidem, ſpem, & charitatem Paſcha, id eſt, tranſitum de hoc mundo ad patrem, cum illo facere curamus. Poſt æquinoctium veris, plenilunium menſis præcipimur obſervare Paſchalis: ut videlicet primò ſol longiorem nocte faciat diem: deinde luna plenum ſuæ lucis orbem mundo præſentet: quia primò quidem ſol juſtitiæ, in cujus pennis eſt ſanitas, id eſt, Dominus Jeſus, per reſurrectionis ſuæ triumphum cunctas mortis tenebras ſuperavit; ac ſic aſcendens in cœlos, miſſo deſuper ſpiritu, Eccleſiam ſuam, quæ ſæpe lunæ vocabulo deſignatur, internæ gratiæ luce replevit. Quem videlicet ordinem noſtræ ſalutis, Propheta contemplatus aiebat: Elevatus eſt ſol, & luna ſteterit in ordine ſuo. Qui ergo plenitudinem lunæ Paſchalis ante æquinoctium provenire poſſe contenderit, talis in myſteriorum celebratione maximorum à ſanctarum quidem Scripturarum doctrina diſcordat; concordat autem eis qui ſine præveniente* gratia Chriſti ſe ſalvari poſſe confidunt; Qui, & ſi vera lux, tenebras mundi, moriendo, ac reſurgendo nunquam vicisſet, perfectam ſe habere poſſe juſtitiam dogmatizare præſumunt. Itaque poſt æquinoctialem ſolis exortum; poſt plenilunium primi menſis, hunc ex ordine ſubſequens; id eſt, poſt completam diem ejuſdem menſis quartamdecimam; quæ cuncta ex lege obſervanda accepimus, expectamus adhuc, monente Evangelio, in ipſa hebdomada tertia tempus diei Dominicæ; & ſic demum votiva Paſchæ noſtri feſta celebramus. Ut indicemus nos, non cum antiquis excuſſum Ægyptiacæ ſervitutis jugum venerari, ſed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Chriſti autem reſurrectione completa eſt, devotâ fide ac dilectione colere, ut de reſurrectionis etiam noſtræ, quam eadem die Dominicâ futuram credimus, ſpe nos certiſsimâ gaudere ſignemus. Hic autem, quem vobis ſequendum monſtramus, computus Paſchæ* decennovennali circulo continetur, qui dudum quidem, hoc eſt, ipſis Apoſtolorum temporibus jam ſervari in Eccleſia cœpit; maximè Romæ & Ægypti, ut ſuprà jam diximus. Sed per induſtriam Euſebii, (qui a beato martyre Pamphilo cognomen habet) diſtinctiùs in ordinem compoſitus eſt, ut (quòd eatenus per Alexandriæ pontificem ſingulis annis per omnes Eccleſias mandari conſueverat,) jam deinde congeſtâ in ordinem ſerie lunæ quartædecimæ, facilimè poſſet ab omnibus ſciri. Cujus computum Paſchalis, Theophilus Alexandriæ præſul in centum annorum tempus, Theodoſio imperatori compoſuit. Item ſucceſſor ejus Cyrillus ſeriem nonaginta & quinque annorum in quinque decennovenalibus circulis comprehendit. Poſt quem Dionyſius exiguus totidem alios ex ordine, pari ſchemate ſubnexuit: qui ad noſtra uſque tempora pertingebant; Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in noſtris per Britanniam Eccleſiis, plures ſint, qui, mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facilimè poſsint in quotlibet ſpatia, temporum Paſchalis protendere circulos; etiam ſi ad quingentos uſque & triginta duos voluerint annos. Quibus expletis, omnia quæ ad ſolis & lunæ, menſis, ſeptimanæ, conſequentiam ſpectant, eodem quo priùs, ordine recurrunt. Ideo autem circulos eoſdem temporum inſtantium vobis mittere ſuperſedimus, quia de ratione tantum temporis Paſchalis inſtrui quærentes, ipſos vobis circulos Paſchæ Catholicos abundare probaſtis. Verùm his de Paſcha ſuccinctè, ut petiſtis, ſtrictímque commemoratis; tonſuram quoque (de qua pariter vobis literas fieri voluiſtis) hortor ut Ecclesiasticam & Christianæ Fidei congruam habere curetis. Et quidem ſcimus, quia neque Apoſtoli omnes uno codémque ſunt modo attonſi, *neque nunc Eccleſia Catholica, (ſicut unâ fide, ſpe, & charitate in Deum conſentit; ità etiam) una atque indiſſimili totum per orbem tonſuræ ſibi formâ congruit. Denique ut ſuperiora, id eſt, Patriarcharum tempora reſpiciamus, Job exemplar patientiæ, dum ingruente tribulationum articulo caput totondit; probavit utique, quia tempore felicitatis capillos nutrire conſueverat. At Joſeph & ipſe caſtitatis, humilitatis, pietatis, cæterarúmque virtutum executor ac doctor eximius, cum ſervitio abſolvendus, attonſus eſſe legitur: patet profectò quia tempore ſervitutis, intonſis in carcere crinibus manere ſolebat. Ecce uterque vir Dei diverſum ab altero vultus habitum foris præmonſtrabat; quorum tamen intus conſcientia in parili virtutum ſibi gratia concordabat. Verùm ſi profiteri nobis liberum eſt, quia tonſuræ* diſcrimen non noceat quibus pura in Deum fides & charitas in proximum ſincera eſt; maximè cùm nunquàm patribus Catholicis ſicut de

* Nota.

* decennovali W.

* Nota.

* Nota.

Paschæ vel fidei diversitate conflictus, ità etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controversia. Inter omnes tamen, quas vel in Ecclesia, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullâ magìs sequendam nobis amplectendámque jure dixerim eâ, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam; & tibi dabo claves regni cœlorum. *Nullam magìs abominandam detestandámque meritò cunctis fidelibus crediderim eâ quam habebat ille, cui gratiam sancti Spiritûs comparare volenti dicit idem Petrus*, Pecunia tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri. Non est tibi pars neque sors in sermone hoc. *Neq;* * *verò ob id tantùm in coronam attondimur, quia Petrus ità attonsus est: sed quia Petrus in memoriam dominicæ passionis ità attonsus est, idcirco & nos, qui per eandem passionem salvari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia, quia per* *mortem sui vivificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis ejus in fronte portare consuevit, ut crebro vexilli hujus munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus, crebra hujus admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere; ità etiam oportet eos, qui vel Monachi votum, vel gradum clericatûs habentes, arctioribus se necesse habent pro Domino continentiæ frænis astringere. Formam quoque coronæ, quam ipse in passione sua spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret; id est, exportaret & auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram præferre: Ut se etiam irrisiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant. Ut* coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, *se semper expectare próque hujus perceptione & adversa se mundi, & prospera contemnere designent. Cæterùm tonsuram eam quam Magum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primò detestetur & meritò exufflet? Quæ aspectu in frontis quidem superficie, coronæ videtur speciem præferre; sed ubi ad cervicem considerando perveneris, decurtatam eam quam te videre putabas, invenies coronam. Ut meritò talem simoniacis & non Christianis habitum convenire cognoscas, qui in præsenti quidem vitâ à deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloriâ coronæ; sed in eâ quæ hanc sequitur vitam non solùm omni spe coronæ privati, sed æternâ insuper sunt pœnâ damnati. Neque verò me hæc ità prosecutum æstimes, quasi eos qui hanc tonsuram habent condemnandos judicem, si* *fide & operibus unitati Catholicæ faverint; imò confidenter profiteor plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos exstitisse. Ex quibus est Adamnanus Abbas & sacerdos Columbiensium egregius; qui cùm legatus suæ gentis ad Aldfridum regem missus, nostrum quoque monasterium videre voluisset, mirámque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem, religionem ostenderet, dixi illi inter alia colloquens: Obsecro, sancte frater, qui ad coronam te vitæ, quæ terminum nesciat tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? Et si beati Petri consortium quæris, cur ejus quem ille anathematizavit tonsuræ imaginem imitaris? & non potiùs ejus, cum quo in æternum beatus vivere cupis, etiam nunc habitum te, quantùm potes, diligere monstras? Respondit ille: Scias pro certo, frater mi dilecte, quia & si Simonis tonsuram ex consuetudine patriæ habeam, simoniacam tamen perfidiam totâ mente detestor ac respuo: beatissimi autem Apostolorum principis, quantùm mea parvitas sufficit, vestigia sequi desidero. At egò: Credo, inquam, verè quòd ità sit; sed tamen indicio sit, quòd ea quæ Apostoli sunt Petri, in abdito cordis amplectimini; si quæ ejus esse nostis, etiam in facie tenetis. Namque prudentiam tuam facilimè dijudicare reor, quod aptiùs multò sit ejus, quem toto corde abominaris, cujusque horrendam faciem videre refugis, habitum vultûs à tuo vultu Deo jam dicato, separare: & è contrà ejus, quem apud Deum habere patronum quæris, sicut facta vel monita cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condeceat: Hæc tunc Adamnano dixi: qui quidem quantùm conspectis Ecclesiarum nostrarum statutis profecisset, probavit; cùm reversus ad Scotiam multas postea gentis ejusdem turbas ad Catholicam temporis Paschalis observantiam suâ prædicatione correxit. Tametsi eos qui in Hii insula morabantur monachos, quibusque speciali rectoris jure præerat, necdum ad viam statuti melioris reducere valebat. Tonsuram quoque, si tantum sibi autoritatis sub-*

* *Nota.*

* Non per S. Petrum, &c.

* *Nota.*

ſubeſſet, emendare meminiſſet. Sed & tuam nunc prudentiam Rex admoneo, ut ea quæ unitati Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ concinunt; unà cùm gente, cui te Rex regum & Dominus dominorum præfecit, in omnibus ſervare contendas. Sic enim fit ut poſt acceptam temporalis regni potentiam ipſe beatiſsimus Apoſtolorum princeps cæleſtis quoque regni, tibi, tuíſque, cum cæteris electis, libens pandat introitum. Gratia te Regis æterni longiori tempore regnantem, ad noſtram omnium pacem cuſtodiat incolumem, dilectiſsime in Chriſto fili.

Hæc epiſtola cùm præſente rege Naitano multíſq; viris doctioribus eſſet lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant in linguam ejus propriam interpretata, multùm de ejus exhortatione gaviſus eſſe perhibetur, ità ut ſurgens de medio optimatum ſuorum conſeſſu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quòd tale munuſculum de terra Anglorum mereretur accipere. Et quidem & antea novi, inquit, quia hæc erat vera Paſchæ celebratio, ſed in tantùm modò rationem hujus temporis obſervandi cognoſco, ut parùm mihi omnino videar de his antea intellexiſſe. Unde palam profiteor, vobíſque qui aſſidetis præſentibus proteſtor, quia hoc obſervare tempus Paſchę cum univerſa mea gente perpetuò volo, & hanc accipere debere tonſuram, quam plenam eſſe rationis audivimus, omnes qui in meo regno ſunt clericos decerno. Nec mora, quæ dixerat, regiâ autoritate perfecit. Statim namque juſſu publico mittebantur ad tranſcribendum, diſcendum, obſervandum per univerſas Pictorum provincias circuli Paſchæ decennovenales, obliteratis per omnia erroneis octoginta & quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam; miniſtri altaris ac monachi. Et quaſi novo ſe diſcipulatui beatiſſimi Apoſtolorum principis Petri ſubditam, ejúſq; tutandam patrocinio, gens correcta gaudebat.

Mid dy þ gerþriþ da þær þæs-
ded beforan dam cyninge ⁊ mo-
*þeo- nigum gelæredum*þerum. ⁊ him
þodum. geornlice þær þeht on hir agen
C. gereorde þnam dam de hit on-
gitan mihton; ⁊ ir þ ræd þ he
þære be hir tþymnerre ⁊ lare
rþyþe gerreonde. ⁊ þæne anirende
of hir retle of middum hir eal-
dormannum. ⁊ hir pitum. ⁊ hir
cneop bigde on eorþan ⁊ Gode
þancunge dyde. þ he geearnode
rþylce gife onfon of Angol de-
ode ⁊ dur cþ. Cuþlice ic þ æn
pirte ⁊ ongeat. þ dir þær þiht
peorþung forþna &artþana. ac rþa
rþyþe ic nu þ þiht ongite dir-
re tide to healdanne. þ me ir
eallinga lytel ⁊ meomicel gere-
pen þ ic æn dyrrum cuþe. ⁊ on-
geat forþon ic donne nu open-
lice andette ⁊ cyþe. he hep ⁊pe-
arde rittaþ. þ ic dar tide &a-
rtþana ecelice healdan pille. mid
ealre minre deode. de ic nu þiht-
te ongite ⁊ oncnape. ⁊ ealle
þreorar ⁊ Goder deopar da þe
on minum þice rynoon. da rcea-
re onfon rculon. de þe gehynaþ
*þiht- fulle beon ealre *þihtþirnerre.
nerre.B ⁊ he þa butan yldinge mid hir
& C. cynelicre ealdorlicnerre gefre-
mede þ he cþ. ⁊ rona rende ge-
ond eall hir rice. ⁊ het þnitan ⁊ leornian. ⁊ healdan duþh
ealle Peohta mægþe. da nigontynlican hringar þihtna &a-
rtþana. ⁊ het forbilgian duþh ealle da geopolan hringar
feoper ⁊ hund eahtatiger geara; Da pæron rcolene ealle
*beg.C. munecar ⁊ racerdar. on þone *beh Sce'. Petrer rceare. ⁊ hi
beah.B. rþa rþa nipe dircipul hada þær eadegertan ealdrer þara Apo-
rtola Sce'. Petrer, undertheodde beon. ⁊ mid hir mundbyrde
gercyde. ⁊ eall reo þeod gerihт gefeah ⁊ blirrade;

NOTÆ.

a CHRISTUS-- Diem nobis Dominicam, quæ apud antiquos una vel prima Sabbati sive Sabbatorum vocatur, gaudio suæ resurrectionis fecit esse solennem.

CHRISTUS fecit, *inquit*; *ergò divinæ sit institutionis Diei Dominicæ Sabbatismus.* Gaudio suæ resurrectionis; *quod vide pag.* 243. *l.* 47. *Diem hinc Dominicum* (*licèt non dicatur vulgò Sabbatum, apud Orientales inprimis, ubi Sabbatum mortales omnes, ut antiqui Patres in scriptis suis, diem Saturni intelligunt*) * CHRISTIANORUM Sabbatum *majores nostri rectissimè nuncuparunt.* Una vel prima Sabbati. *Sax.* * *interpr. ut Matth.* 28.1. *nomen* Sabbati *Dominicæ diei, primus invexit. Primo, inquit, Sabbato, scil. die Dominico, qui jam primò Christianorum Sabbatum esse incipit: hinc post diem resurrectionis* (*quod notandum,*) *majores nostri tollunt nomen Sabbati ab umbratili Judæorum Sabbato, ut vero Sabbato Christianorum tribuant: ut Mar.* 16. 1, 2. *cùm autem* (*inquit Sax. interpr.*) *dies Saturni abiret, non ait Sabbatum,*-- valde diluculò primo Sabbato, *scil. die Solis, primo Christianorum* Sabbato; *& vers.* 9. *Sax.* Tunc surrexit manè diluculò in sabbato: *sc. die Dominico, abolito jam veteri Judæorum; novo Christianorum Sabbato surrexit. Et Luc.* 23.54. *pro* Sabbatum succedebat; *sic vertit Sax.* Saturni dies illuxit: *& ver.* 56. *pro* Sabbato quieverunt, *vertit Sax.* die Saturni quieverunt: *Quare? ut versu sequenti, scil. cap.* 24. 1. *nomen Sabbati non amplius diei* Saturni, *sed* diei Dominicæ *accommodent; ergò pro* una *vel* prima Sabbati-- venerunt, *Sax. vertit,* primo Sabbato-- *scil. die* Solis, *hoc est,* die Dominico venerunt. *Vide porrò Sax. interpr. Joh.* 20. 1. *Hinc & dominicum diem autoritate divinâ, & vi præcepti quarti de sanctificando* Sabbato *munitum, ad nos transmiserunt majores nostri: quod vide pag.* 243. *l.* 41. *è commentario Sax. in Decalogum. Et per locutionem* Godes æ. *Dei Legem. ibidem lin.* 41. *Christianorum Sabbatum, contra omnem impetum propugnant.*

* *p.* 243. *l.* 4. * *licèt idiomatum Scripturæ veterum nescius.*

Sed & veteres huic diei illatæ injuriæ, visionum haud paucarum, pro ratione infantis Ecclesiæ, occasionem dederunt. Mitto istam * *Eustachii Abbatis de Flay, prohibentem nè quis forum rerum venalium, diebus Dominicis exerceret; aliásque; sed in lucem profero, quæ lucem adhuc desiderant, monumenta: ostendunt ubique tales angustiæ ecclesiæ, ad visiones recurrere in honorem, & dominicæ resurrectionis defensionem adactæ, hujus fidei, de vero Sabbato Christianorum celebrando, per quàm tenacissimam fuisse.*

* *Hoveden. circa ann.* 121 *pag.* 820.

Vide Hom. Sax. Coll. Ben. num. 7. *pag.* 38. *l.* 3. *sub Rubrica,* Sunnan Dæg ꝼpell. De Die solis Sermo. *E cujusdam diaconi Niel visione, paucula hæc excerpta, sic Latinè do.*

Þeꝑ ꝼæg̃þ on þiꝼeꝼ Dꝛihtneꝼ æꝼenD g̃eꝑꝑiꝛe þ ꝼẏꝑ cẏmþ ꝼum Diꝼꝼa hæꝑꝼæꝼꝛta oꝼeꝑ manna beaꝑn. and hiꝛ g̃eꝼealþ æꝑeꝼꝛ on Sceottа landⁿ hiꝛ þæꝑ ꝼoꝑbæꝑnþ ealle Ða ꝼẏꝑenꝼullan Da Ðe GoD g̃nemiaþ miD ꝼunnan Dæg̃eꝼ peoꝑcum ⁊ ꝼæꝛteꝑneꝼ Dæg̃eꝼ oꝼeꝑ non; And hiꝛ Donne ꝼæꝑD on Bꝑẏꝛtealaꝼ. ⁊ g̃eDeþ Dæꝑ þ ilce. ⁊ þonne hiꝛ ꝼæꝑþ on Angel cẏn. ⁊ g̃eDeþ Dæꝑ þ ilce þe hiꝛ Dẏde þam oþþum DeoDum ꝛþam; Donne hiꝛ ꝼæꝑþ ꝼuþ oꝼeꝑ ꝼæ g̃eonD þ þeoDlanD ⁊ hiꝛ þæꝑ ꝼoꝑbæꝑnþ þ man cẏn ꝼꝑa hiꝛ heꝑ æꝑ Dẏde;

Hîc in hujus Domini [Jesu] *Epistola memoratur, quòd ignis quidam hac æstate in filios hominum, descenderit; primùmque in Scotiam delapsus fuerit: ibíque luxuriosos omnes combusserit; qui nunc Deum, die solis, & usq; ad diei Saturni horam tertiam* [*pomeridianam*] *laborando irritaverint: tum porrò in Wallo-Britannos grassabatur; idémque ibi efficit: postea in gentem Anglicanam progreditur: ibíque idem, quod apud utrasque gentes alteras, effecit: tunc austrum versùs transfretavit per terram* [*pergens*] *conterminam: atque ibi genus mortale, sicut hîc antè, combussit. Et pag.* 44. *lin.* 14.

Foꝑþan

Forþan ge an ðæg þær yfelan oft gehalgod eallum Godes gesceaftum to nesste butan ðeoflum ⁊ hæþenum faflum. þa næfre nesste ne onfoh;---- Healde man ælcas sunnan ðæges fneolsunga fram fætennes ðæges none oþ monan ðæges lihtinge.---- Nan man on þysne ðæg on ðome ne sitte. ne aþ ne fpenige----⁊ ðeh hpam gebysige þ his fys ut gesite. nis þ alyfed to begetenne. ⁊ nan pis hine ysse ne meolcige. butan heo ða meolc fos Godes lufan sylle; ----Dy geofoban ðæge he hine genesste. æftes his six ðaga peoscum; And fra gedafenaþ ælcum men to habbenne nesten ðæg fra þa halgan Englas neste habbaþ on heofonum. ---- Soþ is fos is. þ ic eos fecge þ ic pær fos eos on node genæged. ⁊ þæs ic þropade fos eos. ⁊ ic anas on sunnan ðæg of ðeaþe. forþan ðe se sunnan ðæg is nesten ðæg. ⁊ pulðorlic ðæg;---- Ic hate. ⁊ ic halsige þ ge on sunnan ðæge eorne heafdu ne þpean. ne eorer fexne efer ian. ⁊ gif ge fra ðoð. þonne beo ge adilgad. ge. ⁊ eorne fasle of lifigendra bocum;---- Ða ðe foran to unniht syndon. oþþe on ðam ðæge him hlaf baceð. oþþe hine baðað. oþþe his fex efera ð. oþþe hine sceneþ. oþþe on þam ðæge oðenne sundað. oþþe his hus feonmaþ. oþþe heunalyfedlice gegæð on ðam ðæge. þ he sy penig. oþþe ænig unniht gefremme on þam ðæge. ða ðe hit ðoþ. ðonne beoð ða apyndede fram me in ða ecan pitu. ⁊ heofra beasn butan ende;

*Unicus enim ille dies omnibus Dei creaturis, (exceptis dæmoniis, animisq; gentilibus, quæ requiem nunquam capessunt,) sæpius erat in requiem consecratus. Et pag. 48. lin. 16. Observet quisque cujusque diei Solis festivitatem, à diei Saturni hora tertia [pomeridiana] donec diei Lunæ diluculum apparuerit. Et pag. 76. lin. 11. Nemo hoc die [Solis] sedeat in judicio, neque juret:-- Et si cui obtigerit ignem extingui suum; *reparare haud licebit. Nulla fœmina sibi pecus mulgeat, nisi lac illud pro amore Dei erogaverit. Et pag. 78. lin. 1. Die septimo quievit [Deus] post opera sex dierum sua: singulos itáque homines oportet, Sabbatum habere, sicut Angeli sancti in cœlis sabbatizant. Et pag. 87. lin. 12. Verum, verum est quod dico vobis, quòd pro vobis fuerim crucifixus; ibique pro vobis passus: quódque die solis morte resurrexerim. Dies enim Solis Sabbatum & dies glorioſus exsistit. Et ibidem. Oro vos & obsecro, ut die solis *capita vestra nè lavetis; neque crines vestros præcidatis: quòd si ità facitis, tum & vos & anima vestra è libro vitæ *delebitur. Et pag. 64 l. 10. Qui modò iniustum quid fecerint, vel die illo panem pinserint, vel se laverint, crinésve suos præciderint, vel se totonderint; vel die illo alterum flagellaverint, vel domum suam mundaverint, vel die illo ambulaverint ità ut fuerint delassati, vel illicitum quid illo die patraverint; qui id fecerint, à *me quidem illi cum liberis suis, in æterna supplicia absque fine ibunt maledicti.*

* Exod 36. 3. sed hujusmodi Judaismus corrigendus.

* more tonsorio.

* Si quis in contemptum mandati divini, & malitiosè opera per se aliàs licita, fecerit.

* Christum intelligit.

Sed agnoscet prudens Lector mihi sufficere, ut ostendam cultum Dominicæ diei religiosum, non novitium fuisse; non hesternum; atque majoribus nostris, in tanta rerum caligine, ipsum hunc diem Dominicum, Sabbati *& nomine & re innotuisse: verùm dies ille, memoriæ Dominicæ resurrectionis dicatus, fictâ hujusmodi, & larvatâ monachorum veterum, ad superstitionem usque, defensione non indiget. Retinemus vocem Sabbati in publica ecclesiæ doctrina; (licèt non in vulgari sermone, cùm appellatio* [Dies Dominicus] *Dominicæ resurrectionis quovis momento renovet memoriam,) nè demptâ voce* Sabbati, *præcepti demum quarti, de* Sabbato

celebrando, huic aut adimatur aut obscuretur autoritas : atque Deo digna Triuno, & Christo imprimis, à quo Christiani dicimur resurgentes à peccatis; hujus diei resurrectionis langueſcat observatio.

b Præparent omnes Catholici per orbem--- panem & vinum in mysterium carnis & sanguinis agni immaculati--- & ---offerant HÆC Domino.---

Catholici, *inquit*; *Doctrinam ergò de mysteriis sive Sacramentis integram purámque Catholici conservent; quod qui non faciant, minùs Catholici habeantur. Mysteria autem, sive sacramenta, ut antiqua Romano-Saxonica Ecclesia nobis, ex institutione Christi, reliquit; generalia (quia omnibus in genere sumenda sunt) & necessaria ad salutem, duo tantummodo esse defendimus. Videte, per otium, MS. Coll. Ben. Cantabr. Hom. Sax. num. 7. pag. 116. sub Rubrica,* Sermo de Baptismate; *Absolutionem autem externis carentem elementis, (nam verbum accedens ad elementum fit propriè sacramentum) sacramentorum omnium, si plura essent, effectum, sive comitem magis quàm sacramentum, credimus. Verba Saxonica, sic Latinè dedimus.*

Þa þing ġyndon ðurh Godes mihte ġþa micle. ⁊ ġþa mæne. þ æfne æniġ man ne mæġ ðæs on æniġ þing aþenðan ne ġepanian. Fulluht. ⁊ huſel halġung;

Res duæ sunt per divinam virtutẽ, tam magnæ, tãmq; solennes; quòd NEMO UNQUAM *in his, ulla in re quicquã aut violare, aut mutare potuerit, viz. Baptismus & Eucharistia.*

Panem & vinum, *inquit*, in mysterium carnis, & sanguinis.-- *Sic nostra hodie Ecclesia: non ait in ipsissimam, (absq; omni* mysterio, *absque* pane *&* vino, *signis manentibus,*) carnem *&* sanguinem κατὰ μεταστοιχείωσιν, *sive transubstantiationem convertis: namque ait, paulò pôst;* offerrent HÆC Domino: HÆC *præparata, & consecrata, quia jam modò offerenda. Hæc? quænam?* panem & vinum; *sed in* mysterium carnis & sanguinis agni immaculati: *ergò non ut* panem *&* vinum, *sed in illis carnem & sanguinem Christi.*

*Nihil ergò hîc corporale sensibus nostris objectum, (quasi Christi in cœlis corpus non*dijudicantes) consideremus: non* panem, *non* vinum, *nisi ut sola signa, media & sigilla carnis Christi sanguinísque, virtute & modo inenarrabili, sed quoad usum, finem, frugémque spiritualem mutata; eadem tamen in materiis suis manentia, nec in elementis transubstantiata. Sed ipsum Christi corpus, revera gustu mentis nostræ, illum ipsum sanguinem, qui de ipso Christi latere effluxit; ex his ipsis Deo* Εὐχαριστικῶς *oblatis mysteriis gustemus, & percipiamus. Sed dum mea verba proferam, nè quid erraverim, boni, obsecro, consulite, si in gratiam Catholicæ Ecclesiæ, quam totâ mente venerari cupio, Catholicum Romano-Saxonicæ ecclesiæ sermonem, sic Latinè transferamus: nec me impediunt *aliorum hîc pii labores : ego, inquam, quia nemo antè, Latinè do : nec in lucem edo, ut privati monachi Ælfrici, tunc doctissimi, orationem; sed ut ecclesiæ veteris Anglicanæ doctrinam, (in cujus defensionem tot martyres Christi sanguinem effuderunt suum) ídque sub Rubrica generali, sicut MS. Bibliothecæ publicæ Academiæ Cantabrigiensis hunc Sermonem cum reliquis haud paucis complectens, mihi his verbis exhibuit.*

*1. Cor. 11. 29.

*R. Parkeri Archeipiscop. Cantuarien. Johan. Foxi. VVil. Lisle.

Ms. Serm. Cathol. pag. 5. ¶ Liber Catholicorùm Sermonùm Anglicè, in Ecclesia per annum recitandus.

Ibid. pag. 355. SERMO DE SACRIFICIO IN DIE PASCHÆ.

Men ða leoforstan. ġelome eop is ġeræd ymbe uncer hælendes æriste. hu he on ðirum andwerdan dæġe æfter his þrowunge mihtiġlice of deaþe aras; Nu wille we eow ġeopenian ðurh Godes ġife be þam halġan hurle þe ġe nu to ġan sceolan. ⁊ ġesittan

Homines dilectissimi, vobis crebrò dictum est de resurrectione nostri Servatoris; ut ille hoc præsenti die post suam passionem de morte potenter resurrexerit. Aperiemus nunc vobis [quid,] per Dei gratiam, de sacra Eucharistia, quam adire hodie debemus; vestrúmq; in-

ȝepiɣɣian eopeȝ anoȝýt ýmbe þæne ȝepýnu æȝþeȝ ȝe æftep þæne ealdan ȝecýþnýɣɣe. ȝe æftep þæne nipan. ðý læȝ ðe æniȝ tpýnunȝ eop ðepian maȝe be þam liȝlicum ȝepeopðe; ðe ælmihtiȝa God bebeað Moýsen ðam hepetogan on Ægýpta lande. ⁊ he ȝeceoldе bebeodan ȝȝnahela folce. ⁊ hi namon et ælcum heonþe anef ȝeafef lamb on ðæne nihte ðe hi fepdon of ðam landе to þam behatenan eapðe. ⁊ ȝceoldan ⁊ lamb Godе ȝeoffȝian. ⁊ ȝiþþan ȝnihan. ⁊ pýncan noðe tacn on heopa ȝeoýnum. ⁊ ofepȝlegum mið ðæf lambef bloðe. etan ȝýþþan þef lambef flæfc ȝebpeð. ⁊ ðeopfe hlafaf mið felðlicne lactucan; God cpæþ to Moýsen. ne etе ȝe of þam lambe nan þinȝ hpeaþ. ne on fætefne ȝeȝoden. ac ȝebpæd to fýȝne; ⁊ tað ⁊ heafod. ⁊ þa fet. ⁊ ⁊ innepeapðe. ne hiȝ nan þinȝ ne beliȝe oþ mepiȝen. ȝiȝ þæt hpæt tolafe ȝý. fopbærneþ þæt. ðicgað hit on ðaf piȝan; Beȝýndaþ eopene lendenu. ⁊ beoþ ȝefceoðe. habbaþ eop ȝtæf on handе. ⁊ etaþ apðlice. ðeof tið iȝ Godef fæpelð; ⁊ peaȝþ ða on ðæne nihte ofȝlegen on ælcum huſe ȝeond eall Phapaonef ȝice ⁊ ȝnumcenneðe cilð. ⁊ pæf ⁊ Godef folc ȝȝ'l ahnedd fnam ðam fenlican deaþe. ðuph ðef lambef ofȝnunge. ⁊ hiȝ bloðef meapcunge; Ða cpæþ God to Moýsen. Healdaþ ðiȝne ðæȝ on eopenum ȝemýndе. ⁊ fneolȝiaþ hine mænlice on eopenum cýnnenum mið ecum biȝencȝe. ⁊ etah ðeonfne hlaf ȝýmle feofan ðaȝaf æt ðiȝȝene fneolf tiðe; fæftef ðiȝȝene ðæðe lædde God ⁊ ȝȝnahela folc ofef ða neaðan ræ. mið ðnium fotum. ⁊ adpencte þæn on Phapao. ⁊ ealne hiȝ hefe famoð ðe heopa ehton. ⁊ afeðe ȝýþþan ⁊ ȝȝnahela folc feopftiȝ ȝeapa mið heofenlicum bigleo-

tellectum de hoc myſterio imbuemus; cùm ſecundum & vetus, & novum teſtamentum; nè aliqua vos de vivifico illo convivio perterreat dubitatio. Omnipotens Deus Moſi Duci, in Ægypti terra juſsit, ut ipſe juberé vellet populo Iſraelis, quòd per larem unumquemque agnum unius anni illâ nocte tollerent, quâ de Ægypto in promiſſam terram profecti ſunt; quódq, agnum illum Deo offerrent, & poſtea dividerent; ſignúmque * *crucis in liminibus ſuis, & ſuperliminaribus, per illius agni ſanguinem facerent: comederent poſtea carnem agni hujus aſſam; azymóſque panes cum agreſtibus luctucis. Deus Moſi dixit:* Nè comedite de agno illo crudum quid, nec coctum aquâ, ſed aſſum igne: caput illud comedite cum pedibus, illúdque inteſtinum; nec ex eo quicquam uſq; mane relinquite: ſi quid reſiduum fuerit, id comburite: illum hoc modo deguſtate; renes veſtros accingite, & eſtote calceati: baculum in manibus habete, & comédite feſtinanter. Hæc enim feſtivitas eſt Dei tranſitus; erátque illa nocte in quavis domo per regnum Pharaonis primogenitus infans occiſus: *íſque populus Iſraelis ab illa morte horrenda per hujus agni immolationem, & obſignationem* * *ſanguinis liberatus: Tunc Deus Moſi dixit,* Diem hunc memoriâ veſtrâ teneatis: illúmque in generationibus veſtris ſolenniter cultu ſempiterno celebretis: azymúmque panem ſemper per ſeptimanam, hac feſtivitate comedatis. *Hoc cum factum eſſet, Deus populum illum Iſraelis per mare rubrum ſicco pede duxit: atq; inibi Pharaonem, totúmque unà exercitum ſuum, qui illos perſequebatur, ingurgitavit: & illum poſtea populum Iſraelis convictu cibavit*

* Putarunt nempe limen cum ſuperliminari ſanguine percuſſum, furcam Π exprimere, qua, pro crucē Saxones utebantur.

* non crucis.

bıȝleoꝼan. ⁊ him ꝼoꝛȝeaꝼ pætteꝛ oꝼ heaꝛdum ꝛtan cludе. oð þ hi comon to ðam behatenum eþele ; ðume ðaꝛ ꝛace pe habbaþ ȝetꝛahnoð on oþꝛe ꝛtope. ꝛume pe ꝛillaþ nu ȝeopenian. þ ðe belimpð to ðam halȝan huꝛle ; Cꝛıꝛtene menn ne moton healðan nu ða ealðan æ lichamlice. ac him ȝeðaꝼenaþ þ hi cunnon hpæt heo ȝaꝛtlice ȝetacnıȝe ; ⁊ þ unꝛcæþþıȝe lamb ðe ꝛe ealða Jꝛꝛahel ða oꝼꝛnaþ. hæꝼðe ȝetacnunȝe æꝼteꝛ ȝaꝛtlicum anðgıte Cꝛıꝛteꝛ ðꝛopunȝe ꝛeþe unꝛcæþþıȝ ꝼoꝛ uꝛe alẏꝛeðnẏꝛꝛe hıꝛ haliȝe bloð aȝeat ; Be þam ꝛınȝaþ Goðeꝛ ðeopaꝛ æt ælceꝛe mæꝛꝛan. Aȝnuꝛ ðei qui tollıꝛ peccata mundi mıꝛeꝛeꝛe nobıꝛ ; ⁊ þ ıꝛ on uꝛum ȝeꝛeoꝛðe. Ðu Goðeꝛ lamb ðe ætbꝛetꝛt miðdan eaꝛðeꝛ ꝛẏnna ȝemıltꝛa uꝛ ; Ðæt Jꝛꝛahela ꝼolc þeaꝛþ ahꝛeðð ꝼꝛam ðam þæꝛlicum ðeaþe ⁊ ꝼꝛam Phaꝛaoneꝛ ðeoꝛte ðuꝛh ðæꝛ lamðeꝛ oꝼꝼꝛunȝe. ðe hæꝼðe ȝetacnunȝe Cꝛıꝛteꝛ ðꝛopunȝe. þuꝛh ða þa ꝛınð alẏꝛeðe ꝼꝛam ðam ecum ðeaþe. ⁊ ðæꝛ ꝛeþan ðeoꝛleꝛ anþealðe. ȝıꝼ þe ꝛıhtlice ȝelẏꝼaþ on ðone ꝛoþan alẏꝛenð ealleꝛ miðdan eaꝛðeꝛ þælenð Cꝛıꝛt ; þ lamb þæꝛ ȝeoꝼꝼꝛoð on æꝼnunȝe. ⁊ uꝛe þælenð þꝛopoðe on ðæꝛe ꝛıxtan ẏlðe þıꝛꝛeꝛe poꝛulðe. ꝛeo ẏlð ıꝛ ȝetealð to æꝼnunȝe ðıꝛeꝛ ateoꝛıȝenðlican miðdan eaꝛðeꝛ. Þı meaꝛcoðan mið ðæꝛ lamðeꝛ bloðe on heoꝛa ȝeðẏnum. ⁊ oꝼepꝛlegum Tau. þ ıꝛ noðe tacen ⁊ puꝛðon ꝛꝛa ȝeꝛcẏlðe ꝼꝛam þam engle. þe acꝛealðe þæꝛa Æȝẏptıꝛcꝛa ꝼꝛumcenneðan cilð. ⁊ þe ꝛceolon meaꝛcian uꝛe ꝼoꝛepeaꝛðe heaꝼoð. ⁊ uꝛne lichaman mið Cꝛıꝛteꝛ noðe tacne. þ þe beon ahꝛeððe ꝼꝛam ꝼoꝛꝛẏnðe. þonne þe beoþ ȝemeaꝛcoðe æȝþeꝛ ȝe on ꝼoꝛan heaꝼðe ȝe on heoꝛtan mið bloðe þæꝛe ðꝛıhtenlican þꝛopunȝe ; þ Jꝛꝛahela ꝼolc ætt þæꝛ lamðeꝛ ꝼleꝛc

cæleſti ; & undam de dura rupe, donec ad terram promiſſam illam venirent, propinavit : partem hujus hiſtoriæ alibi tractavimus : partem nunc, quæ ad ſacram Euchariſtiam ſpectat, aperiemus. Homines Chriſtiani legem veterem nunc haud poſſunt corporaliter tenere : verùm illos oportet, quid ſpiritualiter ſignificet, intelligere. Agnus ille innocens quem Iſraelitæ tunc veteres jugulabant, paſſionis Chriſti, juxta ſpiritualem intellectum, ſignificationem habuit : innocens ille ſanctum ſanguinem ſuum pro redemptione noſtra profudit. De hoc miniſtri Dei, quavis miſſa canunt ; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis : *hoc eſt in lingua noſtra,* Ðu Goðeꝛ lamb ðe ætbꝛetꝛt miðdan eaꝛðeꝛ ꝛẏnna. ȝemıltꝛa uꝛ. *Populus ille Iſraelis fuit à morte illa horrenda liberatus, & à ſervitute Pharaonis, per hujus agni immolationem, quæ paſſionis Chriſti ſignificationem habuit : per illam ab iſta morte æternâ ſumus liberati, hujúſq; crudelis diaboli poteſtate* ; Si in verum univerſæ terræ redemptorem Jesum rectè credamus. *Agnus ille immolatus eſt veſperâ : noſtérque Jeſus paſſus eſt ſexta hujus mundi ætate : ætas illa in veſperam corruptibilis hujus mundi annumeratur ; per ſanguinem agni in liminibus, & ſuperliminaribus ſuis* *Tau, *hoc eſt, ſignum crucis ſignabant : atq; itâ erant defenſi ab angelo, qui primogenitos Ægypti pueros occidit. Et nos frontem noſtram, noſtrúmq; corpus ſigno* crucis ſignare debemus, ut ab interitu liberemur : Nos tum, cùm & fronte, tum corde per ſanguinem paſſionis dominicæ ſignamur. Populus ille Iſraelis, carnem agni hujus, in Paſchali ſolennitate*

*Vox תּו *Tau* Ezek. 9. 4. ſignificat ſignum tantùm, non crucis : litera *Tau* ת ad furcâ Π propè accedit.

*Nihil interest, modò fidem crucis publicè profiteamur.

ſlerc

ꝑlæꝛc on heoꝛa eaꝛtep tide þa þa hi ahꝛeode puꝛdon; ⁊ þe þicgað nu gaꝛtlice Cꝛiꝛtes lichaman. ⁊ hiꝛ blod dꝛincaþ. þonne þe mid ꝛoþum geleaꝛan þ halige huꝛel þicgaþ; Done timan hi heoldon him to ꝺaꝛtep tide ꝛeoꝛon ꝺagaꝛ mid micclum puꝛþmynte ðe hi ahꝛeode puꝛdon pið Phaꝛao. ⁊ oꝛ þam eaꝛde ꝛepdon. ꝛꝛa þe eac Cꝛiꝛtene menn healdaþ Cꝛiꝛtes æꝛiꝛt uꝛ to ꝺaꝛtep tide ꝺaꝛ ꝛeoꝛon ꝺagaꝛ. ꝛoꝛþan ðe þe ꝛind þuꝛh hiꝛ þꝛopunge ⁊ æꝛiꝛte alyꝛde. ⁊ þe beoþ geclænꝛode þuꝛh ðæꝛ halgan huꝛel gangeꝛ. ꝛꝛa ꝛꝛa Cꝛiꝛt ꝛylf cꝛæþ on hiꝛ godꝛpelle. Soþ ꝛoþ ic eoꝛ ꝛecge. næbbe ge liꝛ on eoꝛ. buton ge eton min ꝛlecꝛc. ⁊ ꝺꝛincon min blod. Seðe et min ꝛlæꝛc. ⁊ min blod ꝺꝛincþ. he punaþ on me. ⁊ ic on him. ⁊ he hæꝛþ þ ece liꝛ. ⁊ ic hine aꝛæꝛe on ðam endenextan ðæge; Jc eom ꝛe liꝛlica hlaꝛ ðe oꝛ heoꝛonum aꝛtah. na ꝛꝛa ꝛꝛa eoꝛene ꝛoꝛþ ꝛæðenaꝛ æton ðone heoꝛenlican mete on peꝛtene. ⁊ ꝛyþþan ꝛpulton. Seðe et ðiꝛne hlaꝛ. he leoꝛaþ on ecnyꝛꝛe; þe halgode hlaꝛ æꝛ hiꝛ ðꝛopunge. ⁊ todældе hiꝛ ðiꝛcipulum ðuꝛ cpeþende. Stað ðiꝛne hlaꝛ hit iꝛ min lichoma. ⁊ dod ðiꝛ on mynum gemynde. Sꝛt he bletꝛode ðe pin on anum calice. ⁊ cpæþ. Dꝛincaþ ealle oꝛ ðiꝛum. ðiꝛ iꝛ min blod þ ðe biþ ꝛoꝛ manegum agoten on ꝛynna ꝛoꝛgyꝛenyꝛꝛe; Da Apoꝛtoli dyꝺon ꝛꝛa ꝛꝛa Cꝛiꝛt het. þ hi halgodon hlaꝛ. ⁊ pin to huꝛle eꝛt ꝛyþþan on hiꝛ gemynde; Sac ꝛpylce heoꝛa æꝛtepgencgan. ⁊ ealle ꝛaceꝛdaꝛ be Cꝛiꝛtes hæꝛe halgiað hlaꝛ ⁊ pin to huꝛle on hiꝛ naman mid ðæꝛe Apoꝛtolican bletꝛunge; Nu ꝛmeadon gehpilce men oꝛt ⁊ git gelome ꝛmeagaþ. Þu ꝛe hlaꝛ ðe biþ oꝛ coꝛ-

ſua quâ liberabantur, comedebant. Nos quidem nunc SPIRITUALITER *corpus Chriſti guſtamus, ejúſq; ſanguinem bibimus, cùm* vera fide *ſacram illam guſtemus Euchariſtiam. Tempus illud in Paſcha ſuum magno cum honore, tenuerunt per ſeptem dies, quando liberati erant à Pharaone, atque è terra iſta prodibant. Nos ità homines Chriſtiani obſervamus reſurrectionem Chriſti nobis in paſchalem ſolennitatem per ſeptem dies, quoniam per ſuam paſſionem, & reſurrectionem liberati ſumus, & per ſanctæ hujus Euchariſtiæ perceptionem purgati: ſicut Chriſtus ipſe dixit in Evangelio*; Amen, amen dico vobis, non habetis in vobis vitam, niſi carnem meam comedatis, meúmq; ſanguinem bibatis: qui carnem meam comederit, ſanguinémq; meum biberit, ille manet in me, & ego in illo; & vitam illum æternam habebit; eúmque in extremo die reſuſcitabo. Ego ſum panis ille vivus qui de cœlis deſcendit, non ut majores veſtri cibum illum cœleſtem in deſerto comederant, & poſtea obierunt: qui hunc panem comederit, in æternum vivet. *Panem ille ante paſſionem ſuam conſecrabat: & diſcipulis diſtribuebat ſuis, ſic dicens*, Panem hunc comedite, illud eſt corpus meum: & hoc facite in mei memoriam: & vinum denuò *in uno calice conſecrabat*; *dicebátque*, Bibite de hoc omnes, hoc eſt ſanguis meus, qui pro multis in remiſſionem peccatorum profunditur: *fecerunt Apoſtoli, prout Chriſtus juſſit; ut panem & vinum in Euchariſtiam conſecrent. Et poſtea denuò in ejus memoriam: ſimiliter ſuorum quiſque ſucceſſorum: Omnéſq; Chriſti ſacerdotes, juxta Chriſti mandatum, panem & vinum in nomine ſuo, per Apoſtolicam benedictionem conſecrabant. Nunc quiſque hominum crebrò diſputat, & etiamnum ſæpe diſputat, Panis ille qui de*

ne

ne ȝeȝeapcoð. ⁊ ðuph ƿýƿeƿ hæ-
tan abacen. maȝe beon apenð to
Cƿiƿtes lichaman. oþþe þ þin ðe
bið oƿ manegum beƿium appun-
ȝen. peoƿþe apenð þuph ænigne
bletƿunge to Ðƿihtneƿ bloðe;
Nu ƿecȝe þe ƿƿilcum mannum
þ ƿume ðinȝ ƿinð ȝecpeðene be
Cƿiƿte þuph ȝetacnunȝe. ƿume
þuph ȝepiƿƿum ðinȝe. Soþ ðinȝ
iƿ ⁊ ȝepiƿƿ þ Cƿiƿt pæƿ oƿ mæ-
ðene acenneð. ⁊ ƿýlƿpilleƿ ðƿo-
poðe ðeaþ. ⁊ pæƿ bebýƿiȝeð. ⁊ on
ðiƿum ðæȝe oƿ ðeaþe apaƿ; þe iƿ
ȝecpeðen hlaƿ þuph ȝetacnunȝe.
⁊ lamb. ⁊ leo. ⁊ ȝehu elleƿ; þe iƿ
hlaƿ ȝehaten. ƿoƿþan þe he iƿ u-
ƿne liƿ ⁊ engla. þe iƿ lamb ȝecpe-
ðen ƿoƿ hiƿ unƿcæþþiȝnýƿƿe. Leo
ƿoƿ ðæƿe ƿtƿencþe. ðe he oƿep-
ƿpiþðe ðone ƿtƿanȝan ðeoƿol.
Ac ƿƿa ðeah æƿteƿ ƿoþum ȝe-
cýnðe niƿ Cƿiƿt naþoƿ ne hlaƿ. ne
lamb. ne leo; þi iƿ ðonne þ
haliȝe huƿel ȝecpeðen Cƿiƿteƿ
lichama. oþþe hiƿ bloð. ȝiƿ hit
niƿ ƿoþlice þ þ hit ȝehaten iƿ.
Soþlice ƿe hlaƿ. ⁊ þ þin ðe beoð
þuph ƿaceƿða mæƿƿan ȝehalȝoðe
oþeƿ ðinȝ hi æteopiaþ menniƿ-
cum anðȝitum piþutan. ⁊ oþeƿ
þinȝ hi clýpiað piþinnan ȝeleaƿ-
ƿullum moðum. piþutan hi beoþ
ȝeƿepene hlaƿ ⁊ þin æȝþeƿ ȝe on
hiƿe ȝe on ƿpæcce. ac hi beoþ ƿoþ-
lice æƿteƿ þæƿe halȝunȝe Cƿi-
ƿteƿ lichama. ⁊ hiƿ bloð ðuph
ȝaƿtlice ȝenýnu; þæþen cilð biþ
ȝeƿulloð. ac hit ne bƿæt na hiƿ hiƿ piþutan ðeah ðe hit beo
piþinnan apenð; þit biþ ȝebƿoht ƿýnƿull ðuph Aðameƿ
ƿoƿȝæȝeonýƿƿe to þam ƿant ƿæte. Ac hit biþ aþpoȝen ƿþam
eallum ƿýnnum piþinnan. ðeah ðe hit piþutan hiƿ hiƿ ne a-
penðe; ⁊ac ƿpýlce þ haliȝe ƿant pætep ðe iƿ ȝehaten liƿeƿ
pýlƿpþinȝ. iƿ ȝelic on hiƿe oþþum pætepum. ⁊ iƿ unðeƿðe-
oð bƿoƿnunȝe. ac ðæƿ halȝan ȝaƿteƿ miht ȝenealæcð ðam
bƿoƿnienðlicum pætepe. ðuph ƿaceƿða bletƿunȝe. ⁊ hit
mæȝ

frumento paratur, ſérque calorem ignis pinſitur, quî poterit in corpus *Chriſti* mutari, aut vinum illud, quod de multis uvis exprimitur, per ullam benedictionem mutari in* ſanguinem *Domini? Nunc hujuſmodi hominibus reſpondeo, quædam de Chriſto dici per ſignificationẽ, quædam per rem notam. Veraces & notæ eſt, quòd Chriſtus de virgine natus fuerit; & ſponte ſuapte mortem perpeſſus, & ſepultus, & quòd hodie, à morte reſurrexerit.* Panis *dicitur per* SIGNIFICATIONEM; *& agnus; & leo: adéoque alitás.* Panis *vocatur, quoniam noſtra vita eſt, atque angelorum: agnúſq; vocatur propter innocentiam ſuam; leo, propter robur, quo robuſtum diabolum devicit. Verùm tamen, juxta veram naturam, neque* panis *Chriſtus eſt; neque* agnus, *neque* leo: *Quare ergò vocatur ſacra illa Euchariſtia,* corpus *Chriſti, aut* ſanguis *ejus, ſi non ſit id verè quòd vocatur? Panis quidem & vinum, quæ per miſſam ſacerdotum conſecrantur, rem aliam humanis ſenſibus foris oſtendunt, rémque aliam fidelibus animis intus declarant. Foris videntur panis & vinum, cùm in ſpecie tum in ſapore: ſunt tamen verè poſt conſecratione corpus Chriſti, & ſanguis ejus, per* SPIRITUALE *Sacramentum. Infans gentilis baptizatur, ſpeciem tamen foris ſuam non tollit, quamvis intus mutetur: adducitur, peccato plenus per inobedientiam Adami, ad baptiſterium, intus verò à peccatis omnibus lavatur: quamvis ſpeciem foris ſuam non mutaverit. Similiter quoque ſancta illa aqua baptiſterii, quæ fontis vitæ ſcaturigo dicitur, aquis aliis in ſpecie ſimilis exſiſtit, & ſubdita corruptioni: Verùm Spiritûs S. virtus ad aquam illam corruptibilem per benedictionem ſacerdotis*

* Videinfrá.

* Non per præſentiam corporalem, ſive tranſubſtantiationem

mæg ryþþan lichaman. ⁊ raple apþean þnam eallum rynnum ðuph gaſtlicepe mihte; &þne nu pe gepeoþ tpa ðing on ðirum anum gepceaſte; ſeſtep roþum gecynde. þ pætep ir bnoſniendlic pætep. ⁊ æftep gaſlicepe gepinu hæfþ halpende mihte; ða eac gif pe rceapiaþ þ haligе huſel æftep lichamlicum andgite. þonne gepeo pe þ hit ir gepceaft bnoſniendlic. ⁊ apendeolic; Gif pe ða gaſtlican mihte ðæp on tocnapaþ. þonne undepgite peþ þæp ir lif on. ⁊ fongifþ undeadlicnyrre ðam ðe hit mid geleaſan þicgaþ; Micel ir betpux þæpe ungepepenlican mihte þæp halgan huſlef. ⁊ þam gepepenlican hipef agenef gecynðef; Hit ir on gecynde bnoſniendlic hlaf. ⁊ bnoſniendlic pin. ⁊ ir æftep mihte godcundef ſonðef. ſoþlice Cnirtef lichama ⁊ hif blod. na rpa þeah lichamlice. ac gaſtlice; Micel ir betpux þam lichaman þe Cnirt on þnopaðe. ⁊ þam lichaman ðe to huſle bif gehalgod; ðe lichama ſoþlice þe Cnirt on þnopaðe pæf gebopen of Mapian flæſce. mid blode ⁊ mid banum. mid felle ⁊ mid rinum. on mennircum limum. mid gepceaðpirpe raple gelifæſt. ⁊ hif gaſtlica lichama ðe pe huſel hataþ ir of manegum cornum gegaðepod butan blode. ⁊ bane. limleaſ. ⁊ rapulleaſ. ⁊ nif foſþi nan þing þæp on to undepſtandenne lichamlice. ac ir eall gaſtlice to undepſtandenne; ða hpæt rpa on þam huſle ir þe uf lifef eðpirt fongifþ. þ ir of þæpe gaſtlican mihte. ⁊ ungepepenlicepe fremmincge; Foſþi ir þ haligе huſel gehaten gepynu. forþan ðe oþep þing ir ðæp on gerepen. ⁊ oþep þing undepgitе; Ðæt þ þæp gepepenir hæfþ lichamlic hip. ⁊ þæt þ pe þæp on undepſtandaþ hæfð gaſtlice mihte; Pitodlice Cnirtef lichama ðe deaþ ðnopaðe. ⁊ of

accedit: potéſtque poſtea corpus animámque à peccatis omnibus, per virtutem ſpiritualem, lavare. Nos mò in hac una creatura, duas res conſpicimus; quâ illa, juxta naturam veram, eſt aqua corruptibilis; & juxta myſterium ſpirituale *virtutem habet ſalutiferam: ſic etiam, ſi ſanctam illam Euchariſtiam juxta intellectum corporalem conſpicimus, tum videmus eſſe* creaturam *corruptibilem, & mutabilem: ſi* ſpirituale *inibi virtutem agnoſcimus, tum ineſſe vitam intelligimus; & immortalitatem illis largiri, qui ipſam fidè guſtaverint. Multùm diſtat inter virtutẽ ſacræ hujus Euchariſtiæ inviſibilem, & viſibilem, propriæ naturæ ſpeciem: naturâ panis eſt corruptibilis, & vinum corruptibile; &* * *per divini verbi virtutem,* VERE *Chriſti corpus, & ſanguis ejus,* NON *tamen* *CORPORALITER, *ſed* SPIRITUALITER. *Multùm diſtat inter corpus illud, in quo Chriſtus paſſus eſt; & corpus illud quod in Euchariſtiam conſecratur: corpus quidem illud, in quo Chriſtus paſſus eſt, de carne Mariæ naſcebatur; cum ſanguine, oſsibúſque, cum pelle, nervíſque; in membris humanis ſpiritu rationali animatum: corpus autem ſuum ſpirituale, quod vocamus Euchariſtiam, de granis multis abſque ſanguine & oſſe, abſque membro & anima colligitur:* nihil *autem ineſt propterea intelligendum* corporaliter; *verùm omne eſt* ſpiritualiter *intelligendum: Quicquid illi Euchariſtiæ inſit, quod vitæ nobis reſtitutionem largitur; hoc de virtute exſiſtit* ſpirituali, *& de operatione inviſibili: propterea ſacra illa Euchariſtia Sacramentum dicitur, quoniam aliud inibi videtur, & aliud intelligitur: id quod ibi videtur ſpeciem habet* corporalem; *& id quod inibi intelligimus virtutem habet* ſpiritualem. *Chriſti quidem corpus.*

* *Sax.* juxtà: * ergò non per tranſubſtantiationem

oꝼ ðeaþe aꝑaꝼ. ne ꝼꝑẏlt næꝼꝑe heonon ꝼoꝑþ. ac ıꝼ ece ⁊ unþꝑoꝑıenðlıc; ꝧ huꝼel ıꝼ hꝑılpenðlıc. na ece. Bꝑoꝼnienðlıc. ⁊ biþ ꝼtıcc mælum toðæleð; Betꝼux toþum tocopen. ⁊ ınto þam buce aꝼenð. ac hıt biþ þeah hꝑæþeꝑe æꝼtep gaꝼtlıceꝑe mıhte on ælcum ðæle eall; Manega unðeꝑꝼoþ ðone halgan lichaman. ⁊ he bið ꝼꝑa þeah on ælcum ðæle eall æꝼtep gaꝼtlıceꝑe gepẏnu; Ðeah ꝼumũ menn gef ceote læꝼꝼe ðæl ne bið ꝼꝑa ðeah na maꝑe mıht on ðam maꝑan ðæle þonne on þam læꝼꝼã. ꝼoꝑðan ðe hıt bið on æghꝑılcum menn anꝼunð æꝼtep þæꝑe ungepepenlıcan mıhte; Ðeoꝼ gepẏnu ıꝼ þeoð. ⁊ hıꝑ; Cꝑıꝼtes lichama ıꝼ ꝼoþꝼæꝼtnẏꝼꝼ; Ðıꝑ þeoð þe healðaþ gepẏnelice. oþ ꝧ þe becumon to ðæꝑe ꝼoþꝼæꝼtnẏꝼꝼe. ⁊ þonne biþ ðıꝑ þeoð geenðoð; Soþlice hıt ıꝼ ꝼꝑa ꝼꝑa þe æꝑ cꝑæðon Cꝑıꝼtes lichama. and hıꝑ bloð. na lichamlice. ac gaꝼtlice; Ne ꝼceole ge ꝼmeagan hu hıt geðon ꝼẏ. ac healðan on eoꝑnum geleaꝼan ꝧ hıt ꝼꝑa geðon ꝼẏ; Þe þæðaþ on þæꝑe bec. ðe ıꝼ gehaten vita patꝑum. ꝧ tpegen munecaꝼ bæðon æt Goðe ꝼume ꝼꝑutelunge be ðam halgan huꝼle. ⁊ æꝼtep þæꝑe bene geꝼtoðon him mæꝼꝼan; Ða geꝼapon hi licgan an cilð on ðam peoꝼðe þe ꝼe Mæꝼꝼe Pꝑeoꝼtæt mæꝼðe. ⁊ Goðeꝼ engel ꝼtoð mið handꝑexe ⁊ bıðıende oþ ꝧ ꝼe ꝑꝑeoꝼt ꝧ huꝼel tobꝑæc; Ða tolẏþoðe ꝼe engel ꝧ cilð on þam ðıꝼce. ⁊ hıꝼ bloð ınto þam calıce ageat; &ꝼt þa þa hi to ðam huꝼle eoðon. þa peaꝼþ hıt apenð to hlaꝼe. ⁊ to ꝑine. ⁊ hi hıt ðẏgeðen. Goðe ðancıgenðe þæꝑe ꝼꝑutelunge; &ac ꝼe halga Gꝑegoꝑıuꝼ abæð æt Cꝑıꝼte. ꝧ he æteoꝑeðe anum tpẏnigenðum pıꝼe embe hıꝼ gepẏnu micele ꝼeþunge; Þeo eoðe to huꝼle mið tpẏnigenðum moðe. ⁊ Gꝑego-

*quod paſſum eſt mortem, & de morte reſurrexit, dehinc nunquam moritur; ſed æternum eſt, & impaſſibile. Illa Euchariſtia temporaria eſt, non æterna: corruptibilis; eritq; minutim diviſibilis: inter dentes manditur, & in*ſeceſſum emittitur: verum tamen erit juxta virtutem* ſpiritualem *tota in omni parte: multi corpus illud ſacrum percipiunt, erítque tamen juxta ſpirituale ſacramentum, in omni parte, totum: licèt aliquot homines *minùs participent; haud erit tamen plus virtutis in majori parte, quàm in minori; quoniam in omnibus erit hominibus juxta inviſibilem virtutem integra: Sacramentum hoc eſt* arrha & typus; Chriſti corpus eſt veritas; arrham hanc* * Sacramentaliter *tenemus, donec ad ipſam veritatem veniamus; atque tunc hæc arrha erit conſummata. Eſt quidem, ſicut antè diximus, Chriſti corpus, ejúſq; ſanguis;* * non CORPORALITER, *ſed* SPIRITUALITER. *Nè diſputetis, quî hoc fieri poſſit, ſed quòd ità fiat, veſtra in fide teneatis: Legimus in iſto libro qui* vita patrum *dicitur, quòd duo Monachi * viſionem aliquam de ſacra Euchariſtia à Deo rogaverint: & poſt finitam precem ſe miſſæ ſiſtebant: tunc videbant puerulum jacentem in altari, ad quod presbyter Miſſam peregit: Angelus autem Dei cum * enchiridio adſtitit expectans, donec presbyter Euchariſtiam illam frangeret: tunc puerulum illum angelus in patinam diſcerpſit: ejúſque ſanguinem in calicem fudit: illi autem denuò ad Euchariſtiam aggreſſi, tunc in* panem & vinum mutabatur: illud autem guſtabant; gratias Deo pro viſione agentes. Sanctus quoque Gregorius à Chriſto petiit, ut cuidam fœminæ de Sacramento ejus dubitanti, viſionem magnam oſtenderet: Euchariſtiam mente dubitante adiit: Gre-*

* Matt. 15. 17.

* *Sax.* minorem partem.

* Nota.

* *ſc.* res ipſa.

* Nota.

* Iſti ætati ignoſcendum, viſiones flagitanti.

* *sax.* Gladio manuali.

* Contra tranſubſtantiationem, non ait, in naturalem carnem Chriſti, & ſanguinem; ſed in panem & vinum.

Gꝑego-

Gregorius begeat æt Godes þæpihte þ him bam peaþ æteopeð þeo þnæd ðæþ hupleþ. ðe heo ðicgan þceolde. þpylce ðæþ læge on þam dirce aneþ þinggneþ liþ eall gebloedgod. ⁊ ðæþ pifeþ tpynung peaþ ða gepihtlæced; Uton nu gehýpan ðæþ Apoþtoleþ poþd embe ðaþ gepýnu; Paulus se Apoþtol cpæþ be ðam ealdan folce Iþpahel. ðuþ þpitende on hiþ pirtole to geleafullum mannum; & alle upe foþþ fæderpaþ pæpon gefullode on polcne. ⁊ on fæ. ⁊ ealle hi etton ðone ylcan gaþtlican mete. ⁊ ealle hi ðpuncon ðone ylcan gaþtlican drenc; hi ðpuncon foþlice of æfter filigendan þtane. ⁊ se þtan pæþ Cpiþt; Næþ se þtan ðe þ pæter þa ofþleop lichamlice Cpiþt. ac he getacnode Cpiþt ðe clýpode þuþ to eallum geleafullum mannum. þpa hpam þpa ðýpfte cume to me ⁊ drince. And of hiþ innoþe fleoþþ liflic fæter; Dir he fæde be þam halgan gaþte ðe ða undeþfengon. ðe on hine gelýfdon; Se Apoþtol Paulus cpæþ þ þ Iþpahela folc æte þone ylcan gaþtlican mete. ⁊ drunce þone ylcan gaþtlican drenc. foþþan þe se heofenlica mete þe hi afedde feoþeftig geara. ⁊ þ fæter þe of ðam þtane fleop. hæfde getacnunge Cpiþtes lichaman. ⁊ hiþ bloder. þe nu beoþ geoffrode ðæghpomlice on Goder cýrcan; hit pæron þa ylcan þe pe nu offriað. na lichamlice ac gaþtlice; Þe fæðon hlaf ⁊ pin æf hiþ þþopunge to hufle. ⁊ cpæþ. Dir iþ min lichama. ⁊ min blod; Ne ðropode he ða gýt. ac þpa þeah he apende þuþh ungerepenlicepe mihte þone hlaf to hiþ agenum lichaman. ⁊ þ pin to hiþ blode. þpa þpa he æf dýde. on ðam pertene æfþan ðe he to men geboren puþde. ða

gorius autem à Deo ſtatim ibi obtinuit, ut illorum utrique hujus Euchariſtiæ particula, quam debuit illa guſtare, monſtraret; quaſi digiti cujuſdam minutia, omni ex parte, cruentata in patina jacuiſſet: fœminæ autem dubitatio ſtatim ſanabatur. Apoſtoli modò ſermonem de hoc Sacramento audiamus: Paulus Apoſtolus de antiquo populo Iſraelis dixit, in Epiſtola ſua ad homines fideles, ſic ſcribens.* Omnes majores noſtri in nube, & in mari baptizati ſunt, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducarunt; & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: bibebant quidem de conſequente petra: Petra autem erat Chriſtus. *Non erat* petra *illa, unde tunc fluxit aqua, Chriſtus* corporaliter, *ſed Chriſtum* ſignificabat, *qui fidelibus omnibus ſic annuntiabat.* Quicunque ſitit, veniat ad me, & bibat; & de ventre ſuo aqua viva manabit. *Hoc dixit de* Spiritu ſancto *quem acceperunt ii qui in illum* crediderunt. *Apoſtolus Paulus dixit, quòd populus Iſraelis* eandem eſcam ſpiritualem manducaverit: & eundem potum ſpiritualem biberit: *quoniam eſca cœleſtis quæ per annos quadraginta illos cibavit; & aqua illa quæ de petra fluxit,* ſignificationem *habuerant* corporis Chriſti, & ſanguinis; *quæ nunc quotide in eccleſia Dei * offeruntur. Eadem erant quæ nos hodie offerimus;* non CORPORALITER ſed SPIRITUALITER, *antea aliquando vobis diximus, quòd Chriſtus panem & vinum ante paſſionem ſuam, in Euchariſtiam conſecraverit, & dixerit;* Hoc eſt corpus meum, & ſanguis meus: *non paſſus eſt adhuc, verùm tamen panem illum in corpus ejus proprium, & vinum illud in ſanguinem ſuum per inviſibilem virtutem * mutavit; prout ante fecit in deſerto, priuſquam in hominem naſcebatur, quan-*

* Gregorio & fœminæ.

* Εὐχαριστικῶς.

* Mutavit ſpiritualiter, non tranſubſtantiavit corporaliter.

eop hpene æf þ Cpiþt halde to hufle. ⁊ cpæþ. Dir iþ min lichama. ⁊ min blod; Ne ðropode he ða gýt. ac þpa þeah he apende þuþh ungerepenlicepe mihte þone hlaf to hiþ agenum lichaman. ⁊ þ pin to hiþ blode. þpa þpa he æf dýde.

ða he apende ðone heofenlican mete to hiſ flæſce. ⁊ ᵹ flopende pæteſ of ðam ſtane to hiſ agenum blode; Fela manna æton of ðam heofonlican mete on ðam peſtene. ⁊ ðruncon ðone gaſtlican ðenc. ⁊ punðon ſpa ðeah deaðe. ſpa ſpa Criſt ſæde; Ne mænde Criſt ᵹone deaᵹ ðe nan mann forbugan ne mæᵹ. ac he mænde ðone ecan deaᵹ. ðe ſume of ðam folce foſ heora geleafleafte geeafnodon; Moyſes ⁊ Aaron. ⁊ manega oððe of ðam folce ðe Gode gelicodon. æton ðone heofenlican hlaf. ac hi næſon deaðe ᵹam ecum deaᵹe. ᵹeah ᵹe hi ᵹemænum deaᵹe foſᵹfenðon; hi ᵹeſapon ᵹ ſe heofonlica mete pæſ ᵹeſegenlic. ⁊ bſoſmendlic. ac hi undeſtodon gaſtlice be ðam ᵹeſegenlican ðinge. ⁊ hiſ gaſtlice ðigdon; Se ᵹælend cpæᵹ. ſeðe eſ min flæſc. ⁊ ðrincᵹ min blod. he hæfᵹ ece lif; Ne het he etan ᵹone lichaman. ðe he mid befangen pæſ. ne ᵹ blod ðrincan. ᵹe he fol uſ ageat. ac he mænde mid ᵹam fonde ᵹ halige huſel. ᵹe gaſtlice iſ hiſ lichama ⁊ hiſ blod. ⁊ ſeᵹe ᵹæſ onbyrigᵹ mid ᵹeleafulne heortan. he hæfᵹ ᵹ ece lif; On ðæne ealdan æ ᵹeleafulle menn offnodon Gode miſlice lac. ðe hæfdon topeande ᵹetacnunge Criſtes lichaman ðe he ſylf foſ uſum ſynnum ſyᵹᵹan ᵹeoffnode hiſ heofonlican fæðen to onfæᵹednyſſe; Fitodlice ᵹiſ huſel ᵹe nu biᵹ ᵹehalgod æt Godes peofode. iſ ᵹemyndᵹ Criſtes lichaman ðe he foſ uſ ᵹeoffnode. ⁊ hiſ blodes ᵹe he foſ uſ ageat. ſpa ſpa he ſylf het. Doð ðiſ on minum ᵹemyndᵹe; Fene ᵹnopaðe Criſt ðuſh hine ſylfne. ac ſpa ðeah ðæghpomlice biᵹ hiſ ðnofunᵹ ᵹeednipod ðuſh ᵹenynu ðæſ halgan huſleſ æt ðæne halgan mæſſan; Foſ ði

do eſcam cæleſtem in carnem ſuam & aquam illam de petra fluentem, in proprium ipſius ſanguinem mutaverat: Multi homines de eſca cæleſti in deſerto manducarunt, & de potu ſpirituali biberunt; erántque tamen ſicut Chriſtus dixit, mortui: non intellexit Chriſtus moriẽ illam, quam nemo hominum poterit diffugere; æternam verò mortem intellexit, quam de illo populo aliquot pro infidelitate ſua promeruerunt. Moſes & Aaron, multíque de populo alii qui Deo placebant, panem illum cæleſtem manducarunt; illam verò mortem æternam non obierunt; quamvis communi morte interierant: viderant illi viſibilem fuiſſe illam eſcam cæleſtem, & corruptibilem: verùm intellexerant ſpiritualiter *de re illa viſibili, illámque* ſpiritualiter *guſtaverant. Jeſus dixit,* Qui carnem meam manducaverit, & ſanguinem meum biberit; æternam vitam habebit: *non juſſit corpus illud quod aſſumpſit manducare; nec ſanguinem illum quem pro nobis fudit, bibere; ſed per ſermonem illum, ſacram illam Euchariſtiam intellexit, quæ* ſpiritualiter *corpus ſuum, & ſanguis ſuus exſiſtit: & quiſquis hanc fideli corde guſtaverit, vitam illam æternam habebit: in veteri Lege homines fideles varias Deo immolarunt hoſtias, quæ futuram ſignificationem habuerunt corporis Chriſti, quod ipſe pro peccatis noſtris patri cæleſti ſuo in ſacrificium obtulit. Hæc quidem Euchariſtia quæ nunc ad altare Dei conſecratur, eſt* * commemoratio *corporis Chriſti quod pro nobis obtulit; & ſanguinis ſui quem pro nobis fudit. Sicut ipſe juſſit,* Hoc facite in mei memoriam. *Chriſtus* ſemel *per ſeipſum paſſus eſt. Verumtamen paſſio ſua per ſacræ hujus Euchariſtiæ Sacramentum, ad Miſſam ſacram illam quotidie** renovatur.

* ἀνάμνησις. 1. Cor. 11. 24, 25. Vide de S. Oſwaldo. p. 164.

* Cl. Calvinus Inſtit. 4. cap. 17. Sect. 1 Fœdus-- ſanguine ſemel ſancitũ, quotidie RENOVAT, vel potiùs CONTINUAT.

ðı ꝑꝑemað ꝛeo haliȝe mæꝛꝛe micclum ȝe ðam libbendum. ȝe ðam ꝓoꝑꝑaꝑenum. ꝛꝑa ꝛꝑa hıt ꝓoꝑ oꝓt ȝeꝛꝑuteloð ıꝛ ; Uꝛ ıꝛ eac toꝛmeaȝenne. ꝑ ꝑ haliȝe huꝛel ıꝛ æȝꝑeꝑ ȝe Cꝑıꝛtes lichama. ȝe ealleꝛ ȝeleaꝓꝓulleꝛ ꝓolceꝛ. æꝓteꝛ ȝaꝛtlıcꝑe ȝeꝑınu ; Spa ꝛꝑa ꝛe ꝑıꝛa Auȝuꝛtınuꝛ be ðan cꝑæꝑ ; Gıꝓ ȝe ꝑıllaꝑ undeꝑꝛtandan be Cꝑıꝛteꝛ lichaman. ȝehẏꝑaꝑ ðone Apoꝛtol Paulum ꝑuꝛ cꝑeꝑende ; Ge ꝛoꝑlıce ꝛındon Cꝑıꝛteꝛ lichama. ⁊ leomu ; Nu ıꝛ eoꝑeꝛ ȝeꝑẏnu ȝeleð on Godeꝛ mẏꝛan. ⁊ ȝe undeꝑꝓoꝑ eoꝑeꝛ ȝeꝑẏnu to ꝑan ðe ȝe ꝛẏlꝓe ꝛınd ; Beoꝑ ꝑ ꝑ ȝe ȝeꝛeoꝑ on ðam ꝓeoꝓode. ⁊ undeꝑꝓoꝑ ꝑ ꝑ ȝe ꝛẏlꝓe ꝛınd ; Ꝓꝛt cꝑæꝑ ꝛe Apoꝛtol Pauluꝛ be ðıꝛum. ꝓe maneȝa ꝛẏndon an hlaꝓ. ⁊ an lichama ; Undeꝑꝛtandaꝑ nu. ⁊ blıꝛꝛıaꝑ. ꝓela ꝛınd an hlaꝓ. ⁊ an lichama on Cꝑıꝛte ; ꝑe ıꝛ upe heaꝓod. ⁊ ꝓ ꝛınd hıꝛ lıma ; Ne bıð ꝛe hlaꝓ oꝓ anum coꝑne. ac oꝓ maneȝum ; Ne ꝑ ꝑın oꝓ anꝑe beꝑıan. ac oꝓ maneȝum ; Spa ꝓe ꝛceolon eac habban annẏꝛꝛe on uꝑum Ꝺꝑıhtne. ꝛꝑa ꝛꝑa hıt aꝑꝑıten ıꝛ be ꝑam ȝeleaꝓꝓullan ꝓeꝑode. ꝑ hı ꝓæꝑon on ꝛꝑa micelꝑe annẏꝛꝛe. ꝛꝑılce hım eallum ꝓæꝑe an ꝛapul. ⁊ an heoꝑte ; Cꝑıꝛt ȝehalȝode on hıꝛ beode ða ȝeꝑẏnu uꝑe ꝛıbbe. ⁊ uꝑe annẏꝛꝛe. ꝛeꝑe undeꝑꝓehꝑ ꝑæꝑe annẏꝛꝛe ȝeꝑẏnu. ⁊ ne hılt ꝑone beno ðæꝑe ꝛoꝑan ꝛıbbe. ne undeꝑꝓehꝑ he na ȝeꝑẏnu ꝓoꝑ hım ꝛẏlꝓum. ac ȝecẏꝑnẏꝛꝛe toȝeaneꝛ hım ꝛẏlꝓum ; Micel ȝod biꝑ Cꝑıꝛtenum mannum. ꝑ hı ȝelome to huꝛleȝan. ȝıꝓ hı unꝛcæꝑꝑıȝnẏꝛꝛe on heoꝑa heoꝑtan beꝑaꝑ to ꝑam ꝓeoꝓode. ȝıꝓ hı ne beoꝑ mıd leahtꝛum oꝓꝓettе ; Ðam ẏꝓelan men ne becẏmꝑ to nanum ȝode. ac to ꝓoꝑꝓẏꝑde. ȝıꝓ he ꝑæꝛ halȝan huꝛleꝛ unꝑuꝑꝑe onbẏꝑıȝꝑ ; Halıȝe bec beodað ꝑ man ȝemæncȝe pætes to ꝑam ꝑıne ꝑe to huꝛle ꝛceal. ꝓoꝑꝑan ðe

Sacra Miſſa ob id multùm proderit cùm vivis, tum quoque defunctis ſicut autè ſæpiùs oſtenſum eſt: nobis etiam conſiderandum eſt, quod ſacra illa Euchariſtia ſit & corpus Chriſti, & populi fidelis juxta ſpirituale ſacramentum ; prout de hoc dixit ſapiens Auguſtinus : Si [quid] de Chriſti corpore intelligere velitis, Apoſtolum Paulum ſic loquentem audiatis : Vos quidem Chriſti corpus & membra eſtis: *nunc Sacramentum veſtrum in menſa Dei apponitur, veſtrúmque Sacramentum in id quod eſtis, vos accipitis. Eſtote vos, quod in altari videtis: & quod vos eſtis accipite : rurſus Apoſtolus Paulus de hoc dixit,* Nos multi panis unus, unúmque corpus ſumus: *intelligite modò & gaudete : multi ſunt panis unus, unúmque corpus in *Chriſto : ille caput noſtrum ; & nos ejus membra ſumus : panis non de uno, ſed de multis granis exſiſtit: nec vinum illud de una uva, ſed de multis : Nos quoque in* Domino *noſtro oportet habere* unitatem, *ſicut de fidelium cœtu ſcriptum eſt ; quòd in tanta eſſent unitate, quaſi* una omnibus illis anima, & cor unum exſtitiſſet. *Chriſtus in menſa ſua Sacramentum noſtræ pacis noſtræq; unitatis conſecravit: qui ſacramentum unitatis ſuſcipit, & vinculum pacis veræ non tenet ; non pro ſe ſacramentum, ſed contra ſe teſtimonium ſumit: multum hominibus Chriſtianis bonì erit ; quòd ad Euchariſtiam crebrò accedant, ſi innocentiam in cordibus ſuis ad altare afferant ; modò nè ſint flagitiis cooperti. Malis hominibus non in bonum, ſed in perniciem veniet, ſi hanc Euchariſtiam indignè guſtaverint. *Sacri libri jubent, ut homines aquam vino quod debetur Euchariſtiæ, commiſcerent ; aqua enim illa*

* *Unitatem Eccleſia ſuam à Chriſto ſolo, non à Petro, ſumit.*

* *Non ſacræ Scripturæ.*

ðe ƿ pætep hæfþ ðæf folcef ge-
tacnunge. ſpa ſpa ƿ pin Cpiſtef
bloðef; ⁊ fopþi ne ſceal nafop
buton ofpuni beon geofffpoð æt
ðæpe halgan Mæſſan. ƿ Cpiſt
beo mið uſ. ⁊ pe mið Cpiſte. ƿ
heafoð mið ðam leomum. ⁊ ða
leomu mið ðam heafðe; ƿe pol-
ðon gefýfnn tpahtnian be ðam
lambe ðe ſe ealðe Jſpl'. æt heo-
pa &afteſ tiðe geoffpoðon. ac
ſe polðon æneſt eop genæccan
ymbe ðaf genýnu. ⁊ ſýþþan hu
hit man ðicgan ſceal; ƿ getac-
nigendlice lamb pæf geoffpoð
æt heopa &afteſ tiðe. ⁊ ſe Apo-
ſtol Paulus cpæþ on ðifum ðæg-
þeplicum pifstole. ƿ Cpiſt if
upe &afteſ tið. ſeþe fop uſ pæf
geoffpoð. ⁊ on ðifum ðæge of
ðeaþe apaf; Jſpl'. ðigðe ðæf
lambef flæſc. ſpa ſpa God bebe-
að. mið ðeopfum hlafum. ⁊ fel-
licum lactucum. ⁊ pe ſceolon þic-
gan ƿ haligе hufel Cpiſtef li-
haman. ⁊ hif blod buton beof-
man ýfelnýſſe ⁊ manfulnýſſe;
Spa ſpa ſe beofma apent ða ge-
ſceafta of heopa gecýndе. ſpa
apendaþ eac leahtnaf ðæf man-
nef gecýnd fnam unſcæþþignýſ-
ſe to gepemmednýſſe; ðe A-
poſtol tæhte ƿ pe ſceoldon
pifsfullian na on ýfelnýſſe
beofman ac on ðeofnýſſum
ſýfennýſſe. ⁊ ſoþfæſtnýſſe;
Lactuca hatte ſeo pýfst ðe hi
etan ſceoldon mið ðam ðeof-
fum hlafum. heo if bitef on ði-
gene; ⁊ pe ſceolon mið bitepnýſſe ſoþfe behfeofſunge ufe
mod geclænſian gif pe pillaþ Cpiſtef lichaman þicgan; Næf
ƿ Jſpahela folc gefunod to hfeapum flæſce. þeah þe God him
bebuðe. ƿ hi hit hfeap ne æton. ne on pætefe gefoden. ac ge-
bfæd to fife; ðe pile ðicgan Godef lichaman hfeapne. ſeþe
buton gefceaðe penþ ƿ he pæfe eanfælð man uf gelic. ⁊ næfe
God; ⁊ ſeþe æftef mennifcum pifdome pýle fmeagan ym-

populi, ſicut vinum illud, ſanguinis Chriſti ſignificationem habet. Nec ob id alterum ſine altero ad ſacram miſſam offerri debuit; ut nobiſcum Chriſtus, & cum Chriſto nos unà eſſemus: ut cum membris caput, & cum capite membra. Dudum voluimus de agno illo [quid] tractare, quem antiquus Iſrael, tempore ſuo Paſchali obtulerunt: verùm priùs vobis, de hoc Sacramento exponere, nobis viſum eſt. Et poſtea, qui illud quiſque guſtaret: Typicus ille agnus, illorum tempore Paſchali offerebatur: & Apoſtolus Paulus in hac Epiſtola hodierna dixit; quòd Chriſtus ſit Paſcha noſtrum, *qui pro nobis immolabatur: hoc autem die, de morte reſurrexit. Iſrael carnem hujus agni, ut imperavit deus,* cum * azymis guſtavit, ſylveſtribúſque lactucis: *nos quoque ſacram illam Chriſti corporis Euchariſtiam, & ſanguinem ſuum abſque fermento malitiæ, & ſceleris guſtare debemus: ſicut fermentum mutat creaturam de natura ſua; ſic flagitia naturam hominis ab innocentia mutant in viſioſitatem. Docuit Apoſtolus,* oportere nos epulari non in malitiæ fermento; ſed in azymis ſinceritatis & veritatis: *Lactuca, herba dicitur, quam cùm azymis debuerant manducare: guſtu amara eſt: mentem autem noſtram per veri luctûs amaritudinem, purgare debemus; ſi corpus Chriſti velimus deguſtare: Populus ille Iſraelis haud erat cruda carni aſſuetus, quamvis Deus illis præcepit, nè illam crudam, neque aquâ coctam, ſed aſſam igne manducarent. Hic, corpus Dei guſtare crudum volet, qui ſquis abſq;* diſtinctione *putaverit* **nudum illum hominem nobis ſimilem, neque Deum unquam fuiſſe. Et qui juxta ſapientiam humanam de myſterio incarnationis Chriſti diſputare volue-*

* *Sax.* panibus puris, ſimplicibus.

* Sax. *ſimplicem.*

be-

be ða ȝeþýnu Cþiſtes ſlæſc-
licnýſſe. he oeþ ſþýlce he ſeo-
þe ðæſ lambes ſlæſc on pæ-
tepe. ſoþþan ðe pætep ȝetacnaþ
on ðýſſepe ſtope mennisc in-
ȝehýdo; Ac pe ſceolon pitan þ
ealle ða ȝeþýnu Cþiſtes men-
niscnýſſe pæþon ȝefaðode þuþh
mihte þæſ halȝan Gaſtes. ðon-
ne þicȝe pe his lichaman ȝebnæð-
ne to ſýne. ſoþþan ðe ſe halȝa
Gaſt com on ſýſſes hipe to þam
Apoſtolum on mislicum ȝepe-
onðum; ſnſl' ſceolde etan þæſ
lambes heafod. ⁊ ða fet. ⁊ þ
innepeþde. ⁊ ðæþ nan ðinȝ beli-
fan ne moſte ofep niht; Gif
ðæþ hpæt belife. ſoþbæþnan þ
on ſýſe. ⁊ ne tobpæcon ða ban;
ſæftep ȝaſtlicum andȝite pe e-
tað ðæſ lambes heafod. ðonne
pe undepfoþ Cþiſtes ȝoðcund-
nýſſe on upum ȝeleafan; & fft
ðonne pe his mennisc nýſſe mið
lufe undepfoþ. ðonne ete pe þæſ
lambes fet. ſoþþan ðe Cþiſt is
anȝin ⁊ ende. God æþ ealle þo-
þulða. ⁊ man on ðiſſepe þopul.
ðe ȝeendunge; hpæt is ðæſ
lambes innepeþde butan Cþi-
ſtes ðiȝelan bebodu. ða pe etaþ
þonne pe lifes þoþo mið ȝþæðiȝ-
nýſſe undefoþ; Nan þinȝ ne
moſte ðæſ lambes belifan oþ
mepien. ſoþþan ðe Godes cpýðaſ
ſind to ſmeaȝenne mið ſpa mi-
celne capfulnýſſe. ſpa þ ealle his
beboda mið andȝite ⁊ peoſnce beon armeaðe on nihte ðises
⁊ſpeſðan lifes. æſþan þe ſe endenexta ðæȝ ðæſ ȝemænelican
æſisteſ æteopiȝe; Gif pe þonne ealle þa ȝeþýnu Cþiſtes
ſlæſclicnýſſe þuþhſmeaȝan ne maȝon. þonne ſceole pe þa la-
fe betæcan þæſ halȝan Gaſtes mihte mið ſoþþe eaðmoðnýſ-
ſe. ⁊ na to ðýſſtelice ýmbe ða ðeopan ðiȝelnýſſa ofep u-
pes andȝýtes mæþe ſmeaȝan; hi æton þ lamb mið beȝýſ-
ðum lendenum; On lendenum is ſeo ȝalnýſ ðæſ lichaman.
⁊ ſeþe þýle þ huſel ðicȝan he ſceal ȝepþýþan ða ȝalnýſſe. ⁊

rit, haud ſecus facit ille, atque ſi hujus agni carnem aquâ decoxerit; quoniam aqua, hoc in loco, mentem ſignificat humanam: noſſe autem debemus, quòd totum Chriſti humanitatis myſterium, Spiritûs S. virtute illuſtratum ſit. Nos tum igne aſſum corpus ejus guſtamus; quoniam Spiritus S. in forma ignis, ínq; linguis variis ad Apoſtolos venit. Iſrael manducaret hujus agni caput, pedéſque, & illud inteſtinum; nihílque ibi poſt noctem relinqueret: ſi quid ibi reliquerit, igne combureret, atque os non frangeret. Juxta ſpiritualem intellectum, agni hujus caput manducamus, cùm divinitatem Chriſti in fidem noſtram ſuſcipiamus: tum deinde, quando humanitatem ejus ſuſcipiamus per charitatem, tum agni hujus pedes manducamus: Chriſtus enim principium & finis eſt: Deus ante omne ſeculum, & homo in hujus ſeculi fine. Quid eſt agni hujus inteſtinum, niſi arcana Chriſti præcepta? Hæc manducamus, cùm verbum vitæ per aviditatem ſuſcipiamus. Nihil hujus agni uſque manè debuit eſſe reſiduum: quoniam ſermones Dei tantâ cum ſolicitudine perpendendi ſunt, ità ut cuncta ejus præcepta per intellectum, & opus in nocte præſentis hujus vitæ diſquirantur, priuſquam ultimus dies hujus communis reſurrectionis comparuerit. Sin verò totum incarnationis Chriſti myſterium perſcrutari haud poſsimus; tum nos virtuti Spiritûs S. cum vera humilitate commendemus reſiduum; neque nimis audacter de profundo illo arcano ultra intellectûs noſtri modulum diſputemus. Agnum illum renibus accinctis comederant: in renibus corporis eſt laſcivia: qui autem Euchariſtiam guſtare volet, comprimat la-

mid clænnyssre ða halgan þigene onson; hi pæpon eac gesceode; hpæt sind gesceadpa nytena hyda; þe beoþ soþlice gesceode. gif pe geefenlæcaþ mid upum fæpelde ⁊ peonce sopþfapenpa manna lif. ðæpa ðe Gode gepuhton þuph gehealtsumnyssre his bebodа; hi hæfdon him stæf on handa æt þæpe digene; ðe stæf getacnaþ gymene. ⁊ hyspæðene; Ða he bet cunnon ⁊ magon. sceolon gyman oþpa manna. ⁊ mid heopa fultume undepþnidþian; Ðam gemettum pæs beboden þ hi sceoldon casslice etan. fopþan ðe God onscunaþ ða sleacnyssre on his ðegnum. ⁊ ða he luseaþ ðe mid moðes casnyssre þæs ecan lifes myndhþe secaþ; hit is appiten. Ne elca þu to gecyndenne to Gode. þy læs þe se tima losige þuph þa sleacan elcunge; Ða gemettan ne moston ðæs lambes ban scænan. ne ða cempan ðe Cpist ahengon ne moston tobpæcan his halgan sceancan. spa spa hi dydon þæpa tpegpa sceaþena. ðe him on tpa healfa hangodon. ac Dnihten apas of deaþe gesund buton ælcepe fopnotodnyssre; And hi sceolon gesean æt ðam micclan dome hpæne hi gepundodon pælsheaplice on fode; Ðeos tid is gehaten on Ebpeiscum geneondpe Pasca. þ is on Leden Tpansitus. ⁊ on Englisc Fæpelð. fopþan þe on ðisum dæge fepde Godes folc fpam Egyptа landе ofep ða peadan sæ. fpam ðeoptе to ðam behatenan eapðe; Upe Dnihten fepde eac on ðisne timan. spa spa se Godspellepe Johr. cpæþ. fpam ðisum middan eapðe to his heofonlican fæðep; Þe sceolon fyligan upum heafde. ⁊ fapan fpam deofle to Cpistе. fpam þissepe unstæþþigan populde. to his stabelfæstan nice. ac se sceolon æpest on upum andpepdan life fapan fpam leahtpum

to

scientiam; gustúmque illum sacrum cum puritate suscipiat. Erant quoq; calceati; calcei quid sunt, præter jumentorum inanimatorum pelles? calceati quidem sumus, si profectu nostro & opere, hominum defunctorum vitam assimulemus illorum, qui Deo, per præceptorum suorum observantiam, servierunt. Baculum sibi in manibus inter gustandum habuerunt: baculus curam significat & pastorale consilium: qui meliùs norunt & possunt, alios debent homines curare, & ipsorum auxilio suffulcire: convivis præcipiebatur ut manducent festinanter. Deus enim tarditatem in servis suis oderit: illos autem amat, qui ad eum festinando æternæ vitæ gaudium quærunt. Scriptũ est, Ad Deum converti nè procrastines; *nè tempus tardâ procrastinatione pereat: haud debent convivæ os agni hujus frangere; neque milites qui Christum suspenderant, sacram ejus tibiam confringere; prout latronum utriusque istorum, qui ad latus ei utrumque suspendebantur. Christus verò ab omni corruptione integer à morte resurrexit. Illúmque in magno illo judicio quem in cruce crudeliter vulnerabant, contemplabuntur. Tempus hoc in lingua Hebraica vocatur* Pascha; *quod est Latinè* TRANSITUS, *& Anglicè* fæpelð, * *quoniam hodierno die populus Dei à terra Ægypti per rubrum mare, à servitute ad terram promissam* TRANSIVIT. *Noster autem Dominus hoc tempore (sicut Johannes Evangelista dixit,) ab hoc mundo ad* Patrem suum cœlestem TRANSIVIT: *Nos caput nostrum sequi debemus, & à diabolo ad Christum, ab hoc mundo instabili, ad stabilissimum regnum suum* TRANSIRE. *Verùm primò oportet in vita præsenti nostra, à flagitiis ad sanctas virtutes* TRANSIRE; *à vitiis ad*

* Exod. 12. 51. sed vide vers. 11, 12, 13, 23, 27.

to halgum mægnum. ƿham unƿeapum to ȝooum ƿeapum ȝiƿ ƿe pillaƿ æƿtep ƿiƿum lænan liƿe ƿaƿan to ƿam ecan. æƿtep upum æpiƿte to ƿælenoe Cpiƿte; ƿe uƿ ȝelæoe to hiƿ liƿigenoan Fæoep. ðe hine realoe ƿop upum ryннum to oeaƿe; ðý him puloop ⁊ loƿ. ðæne pæloæoe on ealna populoa populo. Amen.

bonos mores, ſi poſt hanc vitam fragilem TRANSIRE *velimus ad ſempiternam, & poſt reſurrectionem noſtram ad Chriſtum Jeſum:* Ille *nos ducat ad cæleſtem Patrem ſuum; qui* illum *pro peccatis noſtris morti tradidit:* Illi *pro hoc beneficio ſit honor & gloria in omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

Vetus hæc veteris Romano-Saxonicæ Eccleſiæ doctrina de Euchariſtia, veram veri corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia præſentiam, non* corporalẽ, *ſed* ſpiritualẽ *fidelibus proponit. Non ponit Tranſubſtantiationẽ* ſignorum *in ipſas res* ſignatas, *aut* ſignandas: *non tranſmutationẽ, neſcio quam, elementarem: ſed* mutationem* ſacramentalem *&* ſpiritualem. *Hinc veteri doctrinæ (pro qua defendenda tot Chriſti pugiles nobiliſſimi tot Epiſcopi, & Paſtores mortem hîc in Britannia, & per mundum paſsim oppetierunt;) ſcuticam tortuoſam, ad torturas nefandas confictam & confectam carnifices oppoſuerunt. Vide apud Cl. Jo. Foxum Martyrologum, tom. 2. ſcuticam ſex chordarum, quarum prima erat: quam ſic Latinè do, viz.*

Articulus primus in hoc præſenti Parliamento, cui concordes aſſentiebãtur, hic fuit. Quòd in beatiſſimo altaris Sacramento, virtute, & potentis verbi Chriſti à ſacerdote prolati efficaciâ, præſens ſit realiter, ſub forma panis & vini naturale corpus & ſanguis Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, de virgine Maria concepti, & quòd poſt conſecrationem nulla panis & vini ſubſtantia, vel alia quæpiam ſubſtantia, præter Chriſti, Dei & hominis ſubſtantiam remaneat. Sed Martyres Mariani (repudiatâ novâ hoſtiâ, retentáque veteri, & verâ & æternâ, corpore ſcil. & ſanguine Chriſti, juxta veteris Eccleſiæ intellectum) ſeipſos in hoſtiam incendiis, & ſuſpendiis variis, nefariè excogitatis objecerunt: Tutiſsimum ergò erit, in tradendis doctrinis Eccleſiæ, vocibus ſanis, priſcis, & è fonte Scripturarum petitis uti; nè ſiquando à veritate & unitate Catholicæ fidei imprudenter decedant, qui ſe doctores eſſe velint; ipſam novis commentis & tormentis ſuis ſponſam Chriſti impudenter lacerent, immaniter cruentent; & claves regni cœlorum (quas S. Petro, & ſibi poſt Petrum ſolis dari falſò jactant) intemperanter torqueant, atque impiè abutantur.

* Vide etiam pag. 332.

* pag. 470. lin. 3.

Cap. 23.

Ut Hiienſes Monachi, cum ſubjectis ſibi monaſteriis, canonicum, prædicante Ecgberchto, celebrare Paſcha cœperint.

Nę ƿæƿ ða æƿtep miclum ƿæce ƿ eac ryƿlce ða munecaƿ Scotta cynneƿ ða ðe híí ƿ ealonð eaƿoeoon ⁊ beeoðan. mið ƿam mynƿtrum ðe him unðeƿðeoðe pæƿon. to ƿeogollicum ƿeape ƿihtƿa ȝaƿtƿena ⁊ rcyƿe ðuƿh Ohihtneƿ ȝyƿe ȝelæðe pæƿon; ƿæƿ ymb reoƿon hunð ƿintƿa ⁊ ryxtene ƿnam Ohihtneƿ menniƿcneƿƿe ðý ȝeape Oƿneð ƿe cyninȝ ƿæƿ oƿƿlæȝen. ⁊ Cynneð æƿtep him ða rteoƿe onƿenȝ Noƿƿanhymbƿa ƿicer; Ða com on híí ƿ ealonð oƿ hibennia Gode ƿe leoƿa ƿæðeƿ ⁊ raceƿð. ⁊ mið ealle aƿe to nimanne

Nec multò pòſt illi quoq; qui inſulam Hii incolebant monachi Scoticę nationis, cum his quæ ſibi erant ſubdita monaſteriis ad ritum Paſchę ac tonſuræ canonicum, Domino procurante, perducti ſunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo ſexto decimo, quo Oſredo occiſo, Coenred gubernacula regni Northanhymbrorum ſuſcepit; cùm veniſſet ad eos de Hibernia, Deo amabilis, & cum omni honorificentia nominandꝰ,

Ecgbyhrt re halga dæf pe befo-
pan gelomlice gemyngedon. ⁊
he appuphlice mid micle gefean
fnam him onfangen pæf. fop-
don he pæf re fpetefta lapeop
⁊ re fynfumefta ⁊ dapa dinga
de he ohpe læfde to donne he
* fyl. fylfa pæf re pilfumnefta fyllend
gend.B. ⁊ læftend. ⁊ luftlice fnam him
& C. eallum gehyfed pæf. ⁊ he on pen-
de mid hif appæftum tpymene-
ffum ⁊ geopnfulneffe done
ealdan deap. ⁊ gefetnyffe heopa
ealdna be dam mæg ꝥ Apoftol-
lice popd cpeden beon. ꝥ hi hæf-
don Godef ellnunge ac na læf
æftef pifdome. ⁊ he hi dy Apl'i-
can deape monade ⁊ læfde. ꝥ hi
fa peopfunge fæfne mæftan fymb-
elneffe fpa fpa pe cpædon. dæt
pe heoldan ⁊ dydon undef bync-
*beagef nunge dæf ecan * bigef ; fæf ꝥ
B. mid pundenlicne ftihtunge fæ-
ne godcundan apfæftnefre fpa
gefopden. ꝥ fopfan feo feod fo-
ne pifdome de heo cude dæfe
godcundan cyfe luftlice butan
æfefte Angel folcum cyfde. ⁊
gemænfumede. hi da fpylce æf-
tef fæce dufh Angel feode. on
* pana. dam dingum de hi * fon hæf-
B. don. ⁊ to fulfremedum gemete
nihtef lifef becom ; dpa fpa
Bnittaf pifon de næfre foldon
da cyfo dæf Cniftenan gelea-
fan fe hi hæfdon Angel cynne o-
penian ⁊ cyfan ; Ond da gely-
fendum efte Angel folcum ⁊ fufh eall pell ontimbfeoum ⁊
gelæfeoum on feogole nihtef gelearan. hi nu gyt heopa eal-
dan gefunon healdaf. ⁊ fnam nihtum figum healtiaf. ⁊ heo-
na heafod yfaf butan ege Sce'. Petref fceare ⁊ Cnifte fym-
belnesse nihte fartnan butan gefeodnesse ealfa Godef cy-
nicena healdað ⁊ peopfiaf; Da onfengon hii fetena mune-
caf fufh ecgbyhtef lare. niht gelyfede feafaf on to lifi-
anne undef Dunchade fam Abbude æftef hund eahtatigum
pintfa fæf de hi fendon Aidan fone B. Angel feode to lare-
ope ;

pater ac facerdos Ecgberht (cujus
fuperiùs memoriam fępiùs feci-
mus) honorificè ab eis & multo
cum gaudio fufceptus eft. Qui
quoniam & doctor fuaviſsimus,
& eorum quæ agenda docebat
erat executor devotiſſimus, liben-
ter auditus ab univerſis, immuta-
vit piis ac ſedulis exhortationibus
inveteratam illamtraditionem pa-
rentum eorum, de quibus Apo-
ſtolicum illum licet proferre ſer-
monem ; *Quòd æmulationem Dei
habebant, ſed non ſecundùm ſcienti-
am.* Catholicóque illos atque A-
poſtolico more celebrationem (ut
diximus) prȩcipuę ſolennitatis
ſub figura coronæ perpetuæ age-
re perdocuit. Quod mirâ divinæ
conſtat factum diſpenſatione pie-
tatis, ut quoniam gens illa quam
noverat ſcientiam divinæ cogniti-
onis, libenter ac ſine invidia po-
pulis Anglorum communicare
curavit; ipſa quoque poſtmodum
per gentem Anglorum in eis,
quam minùs habuerat, ad perfe-
ctam vivendi normam perveniret.
Sicut è contra Britones, qui nole-
bant Anglis eam quam habebant
fidei CHRISTIANÆ notitiam
pandere; credentibus jam populis
Anglorum & in regula fidei Ca-
tholicæ per omnia inſtructis, ipſi
adhuc inveterati & claudicantes à
ſemitis ſuis, & capita ſine corona
prætendunt ; & ſolennia Chriſti
ſine Eccleſiæ Chriſti ſocietate ve-
nerantur. Suſceperunt autem Hii-
enſes monachi , docente Ecg-
berchto, ritus vivendi catholicos,
ſub Abbate* Duunchado, poſt an- * Dunchado.
nos circiter octoginta, ex quo ad *T. & W.*
prædicationem gentis Anglorum
Aidanum miſerant antiſtitem:

ope ; ꝑunode ꝛe Godeꝛ þeꝛ ecg-
bẏꝛht xiii. ꝑintꝛa on ðam ea-
londe ꝥ he ꝛumꝛe niꝛꝛe ȝẏꝛe
lihtendꝛe þæꝛe cẏꝛiclican ȝeþe-
odneꝛꝛe ⁊ ꝛibbe ȝehalȝode ; ⁊
æꝛteꝛ ꝛeoꝛon hund ꝑintꝛa ⁊ ni-
ȝon ⁊ tꝛentiȝum. æꝛteꝛ ðæꝛe
Dꝛihtenlican mennẏꝛcneꝛꝛe. ðẏ
ȝeaꝛe ða mæꝛꝛað pæꝛ. ⁊ ꝛeoꝛ-
ðod ꝛe Dꝛihtlice ⁊aꝛtoꝛ dæȝ. ꝥ
pæꝛ ðẏ eahteȝeþan dæȝe Kl'da-
ꝛum Maiaꝛum. mid ðẏ he ða ða
ẏlcan Dꝛihtenlican æꝛiꝛte mid
ꝛẏmbelneꝛꝛe mæꝛꝛe ꝛanȝa mæꝛ-
ꝛaþe ⁊ ꝛeoꝛðode ðẏ ẏlcan dæȝe
he ꝛeꝛde to Dꝛihtne. ⁊ ȝeꝛean
ðæꝛe hean ꝛẏmbeleꝛꝛe. ðone he
mid ðam bꝛoþꝛum onȝan. ða he
to anneꝛꝛe ȝiꝛe ȝehꝛẏꝛꝛde. he
mid Dꝛihtne ⁊ ðam halȝum A-
pl'um. ⁊ mid oþꝛum heoꝛoneꝛ
ceaꝛteꝛ paꝛum ȝeꝛẏlde oþþe ꝥ
* ȝen.C. *ȝẏt ꝛoþꝛe iꝛ ꝥ ꝛẏlꝛe he ne blin-
ne ð mæꝛꝛian ⁊ þeoꝛþian. á butan
ende ; ꝑæꝛ ꝥ punðoꝛlico ꝛtih-
tunȝe þæꝛe ȝoðcunðan ꝛoꝛeꝛeo-
neꝛꝛe. ꝥ ꝛe apꝛuꝛþa þeꝛ na læꝛ ꝥ
* leoꝛ- an. ꝥ he on ⁊aꝛtꝛan *ꝛeꝛde oꝛ
ðe. B. ðẏꝛꝛum midðan eaꝛðe to God
ꝛoꝛþ- ꝛæðeꝛ. ac eac ꝛꝛẏlce. ꝥ ðẏ dæ-
ꝛeꝛðe.C ȝe ⁊aꝛtꝛan mæꝛꝛaðe pæꝛon. ꝥ
hi næꝛꝛe æꝛ ȝepuneðon on ðam
ꝛtoꝛum peoꝛþoðe beon. ⁊ ða
ȝeꝛeȝon ða bꝛoþꝛu on ȝẏtenneꝛꝛe þæꝛe cuþan ⁊ ðæꝛe ꝛiht
ȝelẏꝛeðon ⁊aꝛtoꝛ tiðe. ⁊ hi bliꝛꝛeðon ða mundbẏꝛde ðæꝛ
ꝛeꝛenðan ꝛæðeꝛ to Dꝛihtne ðuꝛh ðone hi ȝeꝛihte pæꝛon. ⁊
he bliꝛꝛode in þon. ꝥ he oþ ðæt in lichoman ȝehealðen pæꝛ.
oþ ꝥ he ȝeꝛeah ða hiꝛ ȝehẏꝛeno þone ⁊aꝛtoꝛ dæȝ onꝛon.
* paꝛne- ⁊ midhine on peoꝛþunȝe habban. ðone hi ꝛẏmle æꝛþan *peaꝛ-
ðon.C. neðon to onꝛonne. ⁊ ꝛꝛa ȝeꝛiꝛ be heoꝛa ȝeꝛihtneꝛꝛe ꝛe apꝛu-
ꝛþa ꝛæðeꝛ bliꝛꝛade. ꝥ he ȝeꝛeȝe Dꝛihtneꝛ dæȝ. ⁊ he hine
ȝeꝛeah. ⁊ ȝeꝛeonde pæꝛ ;

Manſit autem vir Domini Ecgbercht annos tredecim in præfata inſula, quam ipſe velut novâ quadam relucente gratiâ Eccleſiaſticæ ſocietatis & pacis CHRISTO conſecraverat. Annóque Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono, quo Paſcha dominicum octavo Kalendarum Maiarum die celebratur, cùm miſſarum ſolennia in memoria ejuſdem dominicæ reſurrectionis celebraſſet, eodem die & ipſe migravit ad DOMINUM, ac gaudium ſummę feſtivitatis, quod cum fratribus quos ad unitatis gratiam converterat inchoavit, cum Domino & Apoſtolis cæteríſq; cœli civibus complevit; imò idipſũ celebrare fine fine non deſinit. Mira autem divinę diſpenſatio proviſionis erat, quòd venerabilis vir non ſolùm in Paſcha transivit de hoc mundo ad patrem, verùm etiam cùm eo die Paſcha celebraretur, quo nunquam priùs in eis locis celebrari ſolebat. Gaudebant ergò fratres de cognitione certa & Catholica temporis Paſchalis, lætabantur de patrocinio pergentis ad Dominum patris, per quem fuerant correcti. Gratulabatur ille quòd eatenus in carne ſervatus eſt, donec illum in Paſchę diem ſuos auditores, quem ſemper antea vitabant, ſuſcipere ac ſecum agere videret. Sícque certus de illorum correctione reverendiſſimus pater exultavit, ut videret *diem Domini*, *vidit, & gaviſus eſt.*

Cap. 24.

Qui ſit in præſenti, ſtatus gentis Anglorum, vel Britanniæ totius, cum recapitulatione chronica totius operis, & de perſona autoris.

Þæſ ymb ſeoſon hund ſintſa ⁊ ſix ⁊ tpentig æftep ðæpe Ðnihtenlican menniſcneſſe. þ pæſ þ vii. ȝeap Oſſpicef Noſðan-hymbpa cyninȝef ſe æftep Cenpeðe to pice fenȝ. þa Pihtpeð Ecbyphtef ſunu Cantpapa cyninȝef foſþfepeð pæſ ðy nigeþan dæȝe Kl'dapum Maiapum. ⁊ þam pice ðe he hæfde xxxiiii. ſintſa. þ fifte healf hiſ ſuna ðſy yntſepeapdaſ foſlet. Æþelbyphtſ. ⁊ Eadbyphtſ. ⁊ Æl̃ſic; Æftep ðam ðy nyhſtan ȝeaſe Tobiaſ hſoſef ceaſtſe B'.foſþfepde. pæſ ſe pep micellice ȝelæpeð. pæſ he ðiſcipul ðæpe eadeȝan ȝemyndе Theodoſef Apceb'. ⁊ Adpianuſ ðæſ Abbudeſ.⁊ he foſþon ſpa ſpa cpeðen iſ.mid þa ȝetyðneſſe ȝe cyſiclicpa ȝepſita. ȝe eac ȝemænelicpa. þ he eac ſpylce ſpa Gpeciſc ȝeleopnode mid Ledene. þ him ða ſpa cuþe pæſon ſpa hiſ aȝene ſeopnde ðe he on acenned pæſ ; Þæſ he bebyſiȝed on Sce'.Pauleſ poſtice. ðæſ Apl'eſ. ſe iſ on Sce'. Andpeaſ cyſicean. þæſ he ſylfa byſiȝen ſtope poſhte ; Æftep ðam fenȝ Eadulf to ðæpe B'. þenunȝe þone Byſhtpalð Apceb'. ȝehalgode; Æftep þyſſum pæſ ymbe ſeoſon hund ſintſa ⁊ xxviii. æftep ðæpe Ðnihtenlican menniſcneſſe. þ ætyðdon tpeȝen ſteoſſan ymb ða ſunnan utan. ða ſyndon on bocum*cometa nemde. ⁊ hi mycle fyſhto on ſtyſnedon þam monnum ðe he ſceapdon ⁊ ȝeſapon; Oþeſ heopa *foſeeode þa ſunnan on moſȝenne þonne heo upȝanȝende pæſ. oþeſ on æfenne æftefyliȝde.þonne heo on ſetl eode; Spa ſpa hi pitegan pæſon ȝnimmeſ pæleſ uppyſnende ſunnan ſamod ⁊ ſetl ȝanȝende.þ hi.ȝehpæþeſe tide.

Anno Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo quinto (qui erat annus ſeptimus Oſrici regis Northanhymbrorum, qui Coenredo ſucceſſerat) Victredus filius Ecgberhti, rex Cantuariorum defunctus eſt, nono die Kalendarum Maiarum: & regni quod per triginta quatuor ſemis annos tenebat, filios tres Æthilberhtum, Eadberchtum, & Alricum reliquit hæredes. Anno poſt quem proximo Tobias Roſenſis Eccleſiæ præſul defunctus eſt; vir (ut ſuprà meminimus) doctiſſimus: Erat enim diſcipulus beatæ memoriæ magiſtrorum Theodori Archiepiſcopi & Abbatis Adriani, unde (ut dictum eſt) cùm eruditione literarum vel Eccleſiaſticarum vel generalium, ità Græcam quoque cum Latina didicit linguam, ut tam notas & familiares ſibi eas quàm nativitatis ſuæ loquelam haberet. Sepultus verò eſt in porticu ſancti Pauli Apoſtoli, quam intrò Eccleſiam ſancti Andreæ, ſibiipſi in locum ſepulcri fecerat. Poſt quem Epiſcopatûs officium Aldvulf Berchtwaldo Archiepiſcopo conſecrante, ſuſcepit. Anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo octavo apparuerunt cometæ duæ circa ſolem; multum intuentibus terrorem incutientes. Una quippe ſolem præcedebat manè Orientem; altera veſpere ſequebatur Occidentem; quaſi Orienti ſimul & Occidenti diræ cladis præſagæ: vel certè una diei, altera noctis præcurrebat exortum: ut utroque tempore mala

Anno Dom. 725.

**Sic MS. C.*

ge

ge on dæg ge on niht. micel yfel mannum topafo tacnedon. ftod fe leoma him of fryle fynen
* fynen. * fecelle. ongean norfdæle mid-
cylle.B. dan geardef. ætyfdan hi da fteorran on Januarius monfe. ⁊ tpa pucan apunedon; Dæfe tide
fona æftef fe hefigofta pol
* C. Sa- * Sancina feode Gallia fice mid cina *MS.* fatlice fæle ⁊ eafmlice fofna-
Cantabr. man ⁊ fofhefgedon. ⁊ hi fona
fed perperam. æftef medmiclum fæce. on fæfe ylcan mægfe fyfde fice onfengon. ⁊ fhofedon heofa getfeoflearnefre; Dy ylcan geare fryle fe halga Godef pef &cgbyhtt fra fra fe befofan gemynegodan dy rylfan &artof dæge
* fofdfefde. C leofde. B. * fefde to Dihtne. ⁊ fona ofef da &artof tide. f if feftima iduf Maiaf. Ofric Nofhan-hymbra cyninge of life gefat. æftef don de he f fice * xi. geaf hæfde ⁊ * ftyfde. ⁊ he polde ⁊ gedemed hæfde. f Ceolfulf æftef him cyninge fæfe. ⁊ hif ficef
C. ut Lat ftfyn- æftefrylizend. fæf he Cenfe-
de. *MS.* def bfofof fæf cyningef fe æf
Cantabr. fed malé. him fice hæfde; Dæf cyningef fice ge fofefeafd ge fofdgang. fra monigum ⁊ fra myclum ftyfenefre fifefnfeafdfa dinga ydiad ⁊ gemengde fyn-
* nu ge- don. f f mon * nu gyt gefitan
ta. C. ne mæg. hfæt be diffum man fnitan mæg ofde fcule. ofde hfylcne ende fyndrigo fing hæbbende fynd; Fæf fa ymb feofon hund fintfa ⁊ an ⁊ fhittig æftef dæfe Dihtenlican mennifcnefre. f Byfhtfold Afceb'. langfe yldo fofnumen ⁊ fofhfefed fæf
feofon dy fiftan dæge idduum Januarium; Sæt he f B'. fetl *xxxvii.
⁊ fhi- fintfa ⁊ fix monaf ⁊ feofefftine dagaf; Fof hine dy ylcan
tig. C. geafe fæf Afceb'. gefofden Tatfine. fe fæf of Myncna mægde. fæf he æn Mærre Fneoft on fam mynftfe fe if gecyged Bfeodum. fæf he gehalgod on Cantfafa byfig. ffam fam afufhum fenum Daniele Fintan ceaftre B'. ⁊ Ingfalde Lunden ceaftre B'. ⁊ &alofine Liccetfelda B'. ⁊ &adulfe hfofef ceaftre

mortalibus imminere ſignarent. Portabant autem facem ignis contra aquilonem quaſi ad accendendum acclivem. Apparebántque menſe Januario, & duabus fermè ſeptimanis permanebant. Quo tempore graviſſima Saracenorum lues Gallias * miſerâ cæde vaſta- * miſerâ. *T.*
bat; & ipſi non multò poſt in eadem provincia dignas ſuæ perfidiæ pœnas luebant. Quo anno ſanctus vir Domini Ecgberht, ut ſuprà commemoravimus, ipſo die Paſchæ migravit ad DOMINUM: & mox peracto Paſchâ, hoc eſt, ſeptimo Iduum Maiarum die, Oſric rex Northanhymbrorum vitâ deceſſit, cùm ipſe regni, quod undecim annis gubernabat, ſucceſſorem ſore Ceolvulfum decreviſſet, fratrẽ illius qui ante ſe regnaverat Coenredi regis. Cujus regni & principia & proceſſus tot ac tantis redundavere rerum adverſantium motibus, ut quid de his ſcribi debeat, quémve habitura ſint ſingula finem necdum ſciri valeat. Anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo triceſimo primo * Berchtwald Archiepiſcopus longâ conſumptus ætate defunctus eſt, die quinto Iduum Januarii; qui ſedit annos triginta ſeptem, menſes ſex, dies quatuordecim. Pro quo, anno eodem, factus eſt Archiepiſcopus vocabulo * Tatwine de provincia Merciorum, cùm fuiſſet presbyter in monaſterio quod vocatur Briudun. Conſecratus eſt autem in * Doroverni civitate à viris venerabilibus Daniele, Ventano, & Ingwaldo Londonenſi, & Alduino Liccitfeldenſi, & Aldulfo Rofen-

Anno Dom. 731.
* Brihtwaldus. *T.*
* *W. & C.*
* *C.* Dorwerni. *W.* Doroberni. *T.*

ceaftre

ceaſtre B'. ðý teogeþan ðæge Juniuſ monþeſ. pæſ ſunnan ðæg; Þæſ ſe þeſ mæſe on æfæſtneſſe ⁊ on ſnýtro pirdomeſ. ⁊ ſpýlce eac on halgum gepritum æþellice ontimbred ⁊ gelæred; Sýnðon nu on ⁊peaſðneſſe Cantpara cýricena birceopaſ Tatpine. ⁊ *Eaðulf; ⁊ Jngpald eaſt Seaxna B'; eaſt Engla B'. ſýnðon Ealðbýrht. ⁊ Heaþolac; Þeſt Seaxna birceopaſ ſýnðon Daniel. ⁊ Foſþhere; Mýrcna B'. ir Ealðpine; On þam folcum þe eaſðiaþ be þeſtan Sæfenne ir Þealhſtoð B'; Þilfrið ir Hpicna B'; ⁊ Jr Cýnebýrht Lindeſfaſena B'. Seo birceop ſcir Þihte ðæſ ealondeſ belimpeð to Daniele Þintan ceaſtre B'; Suþ Seaxna mægð þæſ puniende fela geapa butan B'. ⁊ him B'. ðeninge *receaþ to þeſt Seaxna B'. ⁊ ealle ðaſ mægþe. ⁊ eac oþre ſuð mægþe oþ gemære Humbre ſtreameſ mið heora cýningum. eac ſpýlce Æðelbalde Mýrcna cýninge on hýnſumneſneſſe underþeoddeð ſýndon; Ðonne ir Norþan-hýmbra mægþ ðe Ceolpulf ſe cýning on cynedome ofen ir iiii birceopaſ. nu B'. ſcire habbað Þilfrið B'. on þære cýricean Eoforpic ceaſtre. Æþelpold on Lindeſfaſena ea. Acca on Heagoſtealdeſ ea. Pehthelm on þære ſtore ðe ir gecigeð æt Hpitan eanne. ſeo ſtoſ nipan monigfealdeðon geleaffumum folcum on ſetl birſcop ſtoleſ þæſ to ætýceð. ⁊ he þæſ ðære ſtore ſe æneſta birſcop; Sþýlce eac Pehta cýnn on ðaſ tið haſaþ ſibbe. ⁊ þære mið Angel þeode. ⁊ eac þære niht gelýfðan ſibbe ⁊ roþfæſtneſſe mið ealne Godeſ cýricean ðælnimende beoþ; Scottaſ þa þe on Breotone eaſðiaþ þæron þancfulle heora gemænum ⁊ hi ne ſætincge ne geſtroðu wiþ Angel ðeode ſýnſaþ; Brittaſ þonne ðeah ðe hi

* Aldulf. C.

* rohton. B.

ſi antiſtitibus, die decimâ Junii menſis dominicâ, vir religione & prudentiâ inſignis; SACRIS quoq; LITERIS nobiliter inſtructus. Itaque in præſenti, Eccleſiis Cantuariorū Tatwine & Aldulf Epiſcopi præſunt. Porrò provinciæ Orientalium Saxonum Ingwald; Epiſcopus provinciæ Orientalium Anglorum Ealdbercht, & Hadulac Epiſcopi; provincię Occidentalium Saxonum Daniel, & Forthere Epiſcopi; provincię Merciorum Aldwine Epiſcopus. Et eis populis qui ultra amnem Sabrinam ad Occidentem habitant, Walſtod Epiſcopus: Provinciæ Huicciorum Wilfrid Epiſcopus; provinciæ Lindisfarorum Cynibercht Epiſcopus præeſt; Epiſcopatus Vectę inſulæ ad Danielem pertinet, Epiſcopum Ventæ civitatis. Provincia Auſtralium Saxonum jam aliquot annis abſq; Epiſcopo manens, miniſterium ſibi Epiſcopale ab Occidentalium Saxonum antiſtite quærit. Et hæ omnes provinciæ cæteræque auſtrales ad confinium uſque Humbræ fluminis, cum ſuis quoq; regibus, Merciorum regi Æthilbaldo ſubjectæ ſunt. At verò provinciæ Northan-hymbrorum, cui rex Ceolvulf præeſt, quatuor nunc Epiſcopi præſulatum tenent: Wilfrid in Eboracenſi Eccleſia, Æthilwald in Lindisfaronenſi, Acca in Haguſtaldenſi, Pechthelm in ea quæ Candida caſa vocatur; quæ nuper, multiplicatis fidelium plebibus, in ſedem pontificatûs addita, ipſum primum habet antiſtitem. Pictorum quoque natio tempore hoc & fœdus habet pacis cum gente Anglorum, & *Catholicæ pacis & veritatis cum univerſali Eccleſia particeps exiſtere gaudet. Scoti qui Britanniam incolunt, ſuis contenti finibus, nihil contra gentem Anglorum inſidiarum moliuntur aut fraudium. Britones quamvis

* *Sax.* Orthodoxæ pacis.

of

of mycłum dæle mid inlice hete on feounge Ongel deode. ⁊ þone fteall ealne niht gelyfeone Godef cyricean ge on geheoldan unrihtra &artrena. ge on ungecoftum þeapum afeohtende. hpæðere him if ge mid godcunde mægne ge mid mennifce pið-ftonden ⁊ hi no hpæþere heora pillnunge habban ne þurhteon magan. ⁊ deah de hi fyndon of miclum dæle heora fylfef anpealdef hpæþere of miclum dæle hi fyndon Angel cynnef þeodome betæhte. ⁊ underiþeodde; Ðyffe tide fibbe ⁊ fmyltnerfe nu monige on Norþan-hymbra deode ge æþele ge unæðele hi fylfe. ⁊ heora bearn ma gynnaþ on myn-ftef ⁊ on Godef þeodom hado to fyllanne. þonne hi fyndon bigongende poruldlicne camphad reo pire hpylcne ende hæbbende fy. reo æftre yldo gerip ⁊ fceapaþ; Ðif if nu on ⁊ peardonefre fe fteall ealne Bneotone ymb tu hund pintra ⁊ fif hund eahtatig Angel cynnef cymef on Bneoton ealond; And ymb feofon hund pintra ⁊ an ⁊ þritig fnam dære Ondhtenlican mennifcnefre. on dæf Ondhtnef þam ecan nice gefeoh ealle eorþe. ⁊ efenblifriende Bneotone on hif geleafan. ⁊ monige ealond blifriaþ. ⁊ andettað gemynde hif haligneffe;

& maxima ex parte domeſtico ſibi odio gentem Anglorum, & totius Catholicæ Eccleſiæ ſtatutum Paſcha, minùs rectè moribúſque improbis impugnent, tamen & divinâ ſibi, & humanâ prorſus reſiſtente virtute, in neutro cupitum poſſunt obtinere propoſitum. Quippe qui, quamvis ex parte, ſui ſint juris, nonnulla tamen ex parte Anglorum ſunt ſervitio mancipati. Quâ arridente pace ac ſerenitate temporum, plures in gente Northanhymbrorum tam nobiles quàm privati, ſe ſuóſque liberos depoſitis armis ſatagunt: magìs acceptâ tonſurâ monaſterialibus aſcribere votis, quàm bellicis exercere ſtudiis. Quæ res quem ſit habitura finem, poſterior ætas videbit. Hic eſt in præſentiarum univerſæ ſtatus Britanniæ, anno adventûs Anglorum in Britanniam circiter ducenteſimo octogeſimoquinto; Dominicæ autem incarnationis anno ſeptingenteſimo triceſimo primo, in cujus regno perpetuo exultet terra, & congratulante in * fide ejus Britannia, *Lætentur inſulæ multæ*, & confiteantur memoriæ ſanctitatis ejus. Pſal. 97. 1.

NOTÆ.

* Congratulante in fide ejus Britanniâ, & lętentur inſulæ multæ — *Ut* congratuletur ſibi in fide Chriſti Britannia, & lætentur inſulę multæ, Britannia *imprimis & Hibernia ſua, cum reliquis haud paucis, à profeſſione fidei Catholicæ, ſua, qui ſe Catholicos eſſe volent; incerta ſeponant dogmata; perſpectis* * *generalibus fidei Catholicæ regulis, in ejuſdem defenſionem nobiſcum unanimes proteſtentur.* * Vide de Fide Cathol. p. 41.

Vide MS. Coll. Ben. Num. 7. pag. 161. poſt inſcriptionem, viz. Incipiunt Sermones Lupi Epiſcopi, pag. 134. & ſub rubrica, ſcil.

De Fide Catholica. *Sic Latinè verto.*

Lðoran men ðoþ ſpa eop micel ðearf if. underiſtandaþ þ ælc Criſten man ah micle þearfe þ he hif Criſtendomes gecneaw pite. ⁊ þ he cunne nihtne geleafan nihtlice underi-

HOmines dilecti, ſcitote (ſicut vobis multùm opus eſt;) Chriſtianum quempiam valdè oportere, ut Chriſtianitatis ſuæ rationem calleat; poſitque rectam fidem rectè intelli-

ꝛtanðan ; ꝑac biþ þ ȝeþanc on Cþiꝛtenum mèn. ȝiꝼ he ne can unðeꝛꝛtanðan þuꝛh ꝓihtne ȝeleaꝼan ðone ðe hine ȝeꝛcop. ⁊ ȝepoꝛhte. ⁊ ȝiꝼ he nele ȝeleoꝛnian þ he cunne þæt ælc Cþiꝛten man huꝛu cunnan ꝛceal Pateꝛ noꝛteꝛ. ⁊ Cþeðan. ꝼoꝛ þam mið þam oþþum ꝛceal ælc Cþiꝛtenman hine to Goðe ȝebiððan. ⁊ mið þam oþþum ȝeꝛputelian ꝓihtne ȝeleaꝼan ; Cþiꝛt ꝛÿlꝛ ꝛanȝ Pateꝛ nr̃. æꝓeꝛt. ⁊ þ ȝebeð hiꝛ leoꝛninȝ cnihtum tæhte. ⁊ on ðam ȝoðcunðan ȝebeðe ꝛÿnð ꝛeoꝛan ȝebeðu ; Mið þam ꝛeðe hit inpeaꝛðlice ȝeꝛinȝð ȝeæꝛnenðaþ to Goðe ꝛÿlꝼum ymbe æꝼꝛne ælce neoðe ðe man be þeaꝛꝼ aþoꝛ oþþon ꝼoꝛ ðÿꝛum liꝼe. oððon ꝼoꝛ þam to peaꝛðan. ac hu mæȝ þonne æꝼꝛne æniȝ man hine inpeaꝛðlice to Goðe ȝebiððan buton he inpeaꝛðlice on Goð hæbbe ꝓihtne ȝeleaꝼan ; Uꝛeꝛ Ðꝓihtneꝛ aȝene leoꝛninȝ cnihtaꝛ æꝛ hÿ to ꝼeꝛðon. eal ꝛþa heom beboðen þæꝛ cþiꝛtenðom to boðianne. hÿ ȝeꝛputeloðen ꝓihtne ȝeleaꝼan. ⁊ ꝛunȝon Cþeðo in Ðm̃. ꝼoꝛ tþÿmmincȝe. ⁊ ꝼoꝛ mÿnȝunȝe ðæꝛ ꝛoþan ȝeleaꝼan. Ðæne moт ælc ðaꝛa ꝓihtlice cunnan. ⁊ anꝛæðlice healðan ðe ȝeeaꝛnian ꝓile ece mÿꝛhþe æt ðam ꝛoþan Goðe ðe leoꝼaþ. ⁊ ꝓixaþ á buтan ende ; Leoꝼan men unðeꝛꝛtanðaþ ꝛþÿþe ȝeoꝛnne þ ȝe æꝼꝛne habban ꝓihtne ȝeleaꝼan on ænne ælmihtiȝne Goð ; An iꝛ ece Goð Fæðeꝛ ælmihtiȝ ðe ȝeꝛcop heoꝼenaꝛ ⁊ eoꝛþan. ⁊ ealle ȝeꝛceaꝼta ; On ðæne þe ȝelÿꝼaþ. ⁊ on hiꝛ Sunu uꝛne Ðꝓihten Cþiꝛt. ⁊ on ðone halȝan Gaꝛt þ iꝛ eall an ꝛoð Goð. Fæðeꝛ. ⁊ Sunu. ⁊ haliȝ Gaꝛt. &alle ða ðꝛÿ naman beꝼehþ an ȝoðcunð miht. ⁊ iꝛ untoðæleð an ece Goð. pealðend ⁊ þÿꝓhta ealꝓa ȝeꝛceaꝼta ; &ac þe ȝeleꝼaþ. ⁊ ȝeoꝛnne þitan þ

gere. Infirma ea eſt in hominibus Chriſtianis opinio, ſi quis per rectam fidem haud potuerit intelligere illum, qui ipſum creavit, & fecit ; & ſi diſcere noluerit, ut ſciat, quem vis ſaltem oportere, orationem Dominicam, & fidei ſymbolum noſſe. Alterâ enim Chriſtianus quiſque Deo ſupplicet : & alterâ rectam fidem oſtendat. Chriſtus ipſe Pater noſter *primus cecinit : & precem illam diſcipulos ſuos docuit : & in prece illa divina, ſeptem preces ſunt. Per illam (quiſquis eam ex intimo [corde] recitaverit) ad Deum ipſum legationem mittit, ſemper de re quapiam ; qua, vel pro hac vita, vel pro futura quiſque indiget. Verùm quî poteſt quidem (unquam ullus intimè Deo ſupplicare, niſi rectam in Deo fidem intimè habuerit ? Domini noſtri ipſius diſcipuli priuſquam profecti ſunt (ſicut illis omnino mandatum fuit,) ad fidem Chriſtianam prædicandam ; rectam oſtenderant fidem, &* CREDO IN DEUM *recitaverant, in confirmationem, & commemorationem veræ fidei ; quam illorum quiſque rectè calleret, & conſtanter teneret, quiſquis gaudium æternum à Deo vero, qui ſemper abſque fine vivit, & regnat,* * *mereri voluerit. Homines dilecti, perquàm ſolicitè ſcitote, quòd fidem rectam in Deum unum omnipotentem ſemper habeatis. Unus eſt æternus Deus, Pater omnipotens, qui creavit cœlos & terram ; omnéſq; creaturas : in illum credimus ; & in Filium ſuum, Dominum noſtrum Chriſtum : & in Spiritum Sanctum, hoc eſt, Omnes, viz. Deum unum verum ; Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Omnia hæc tria nomina, unam potentiam divinam complectuntur : & Deus unus æternus, indiviſibilis exſiſtit ; Dominus & opifex omnium creaturarum : credimus etiam, & ſeriò teſtamur,*

* *hoc eſt,* lucrari, acquirere.

Þ Cyrt Godes sunu is ægþer gerod God on godcundnesse. ge eac sod man þurh ða menniscnesse de he undenfeng ðurh his modor sca'm. Marian. for ealles man cynnes neode. 7 for ealles middan eardes alysednesse; all mancyn þær ðurh deofles lare æt þam berscen. 7 forworht into helle pite. Ac God ælmihtig þurh his mild heortnesse þa ða he wolde man cyn of deofles gewealde ahreddan. ða sende he his heah engel Gabriel to ðam mæran mædene sc'a. Marian. 7 he hine ge cydde Þ heo sceolde geberan Godes Sunu. 7 sona swa he Þ word ge cwæð. 7 heo his mid gelefan underfeng ða wearþ heo ðurh haligne Gast on innoþe geeacnod. 7 mid þam cilde wearð sona. 7 Þ gebæd ða his tima wæs eallum middan earde to soþan helpe. Þis wex ða sylfan. 7 þeah on menniscnesse swa his sylfes willa tima com. Þ he þurhwon openlice cydde ðurh ða wundra de he worhte Þ he wæs soðlice Godes sylfes sunu; Þis is on hræðincge eaforð necce. hwæt he gerapenlicra wundra geworhte. æt Þ mæsse gepunde; Þe hælde blinde 7 deafe. 7 dumbe. 7 mislice gebrocode. 7 aræsde mænige man of deaðe. 7 æt nextan let on him sylfum Þ mæsse wundor gewurþan. Þ is Þ he geþafode swa he sylf wolde Þ hine man to deaðe for dædde; Þine man band. 7 hine man swanc. 7 æt nextan on þurh dracs mid irenum neglum gefæt gehanga. 7 swa þa Judeas þurh deofles lare þa mennisc nesse to deaðe acomon. 7 hine man sylfan on eorþan bebyrigde. Þu mihte æfne mare wundor gewyrhan þonne Þ wæs. Þ se eorþan. 7 ealra gescea fta. se

*quòd Christus Dei filius sit cùm verus Deus in Deitate, tum etiam verus homo per humanitatem; quam per matrem suam sanctam Mariam suscepit, pro totius humani generis necessitate; & pro *totius mundi redemptione. Totum genus humanum erat antea per diaboli instinctum seductum, & in supplicio inferni deperditum. Verùm omnipotens Deus* per *misericordiam suam, *cùm humanum genus de potestate diaboli liberare voluisset, tunc misit archangelum suum Gabrielem, ad virginem illustrem S. Mariam; éique narravit; quòd filium Dei ipsa pareret: simul atque verbum illud is dixerit, idque per fidem illa susceperit; tunc per Spiritum S. in ventre concepit illa, & [in utero] puerum illum gestavit: illúmque, cùm tempus [partûs] esset, toti mundo in verum auxilium tulit: crevit postea: attamen in humanitate, (sicut sua ipsius voluntas fuit) donec tempus venisset, quòd ulteriùs apertè per miracula quæ fecerat, narraret, quòd Dei ipsius filius esset. Difficile erit brevi recensere, quid miraculorum visibilium feciisset; priusquam maximum illud [miraculum] factum esset. Cæcos sanavit, & surdos, mutósque; & [morbis] multifariàm fractos: multósque homines de morte excitavit: Et postremò permisit in se maximum illud miraculum fieri; hoc est, quòd sinebat, sicut ipse voluit, ut homines illum morti condemnarent. Illum homines ligarunt, illúmque homines verberarunt, & postremò in cruce suspenderunt: ejúsq; cùm pedibus, tum manibus ferreos clavos impegerunt: atque adeò Judæi per diaboli instinctum, humanitatem ad mortem perduxerunt; eúmque postea in terra sepelierunt. Quî potuit unquam majus quàm hoc fuit, miraculum fieri? quòd is, qui potestatem habuit cælorum & terræ & creaturarum omnium permiserit,*

* juxta sensum, 1. Joh. 2. 2.

* Tit. 3. 5.

neoðe þam eaþmliceſtan ðeaðe lichamlice acpellan. ac hit peaþ þeh man cynne to micelre þeaþre. for þam ðe pe ealle punðan alyſeðe mið hiſ ðeoþþuþþan bloðe of ðeoflef gepealðe. ⁊ he ðæt ðuþh hiſ godcunðan mihte eac ða gefputeloðe ; On ðam fyl-fum fæce þe re mennirca lichama on byſigenum læg. he abræc þuþh hiſ godcunðan mihte helle geata. ⁊ þone ðeofol gefylde. ⁊ of helle ut gelæðde ealle ða ðe him fylfum gecpeme pæron. ⁊ þær ðriðdan dæges of ðeaðe aras. ⁊ mænige eac aræriðe ðe lange ær ðeaðe pæron ; Ða he gefputeloðe þ he ah ægþer gepealð gelifer gedeaþef. ⁊ eac þæt þær ða fputol þ he ær mihte pið ðeaþ gebyrgan. ⁊ ðeað forbugan gif he fpa polde ; Ac he aneðde ut þuþh hiſ ðeaþ of ecan ðeaðe. ⁊ gefyrmde uf peg to ecan life ; Þe agan nu gepealð hpæþer þe geearnian pillan ðe ece lif. ⁊ ece blifre. ðe ecne ðeaþ. ⁊ endeleare yrmþe. pitan þe motan hu þe Criſte geleanian eall þ he for uf for ure lufan þafoðe. ⁊ þolode ; Leofan men. æftef hiſ æriſte fyþþa he of ðeaðe ariren pær. he com to hiſ ðegnum. ⁊ hy gegladde. ⁊ feopertig daga hef on eorþan punode. ⁊ hine fylfne yþde fpa oft fpa he polde. ⁊ hiſ Apl'um bebead. þ hy fyþþan faran fceolðan geond ealne miðdan eard. boðiende. ⁊ læfende pihtne geleafan. ⁊ þ hy fullian fceolðan þa þe pihtne geleafan underfon polðon ; Cpæþ þ ælc ðara þe on pihtan geleafan þuþhpunede. ⁊ fulluht undefenge. gehealden punde þif ðeofles dare. ⁊ on þam feoferteogeþan dæge he arftah to heofenum. ⁊ ðær on hiſ pulde punaþ ⁊ pixaþ ; Leofan men þe gelyfaþ ðæt halig gelaþung fy ealra Criſtenra manna to anum pihtan geleafan. ⁊ þ þa fyn

Gode

*ſeipſum pro neceſsitate noſtra, miſerrimam mortem corporaliter obiiſſe. Verùm tamen humano generi multùm opus fuit : fuimus enim nos omnes per ſanguinem ſuum pretioſum à diaboli dominio liberati: íſque id etiam per divinam poteſtatem ſuam manifeſtavit. Ipſo eodem ſpatio quo humanum corpus in ſepulcro jacuit, per divinam poteſtatem ſuam portas inferni perrupit ; & diabolum ſuperavit; & de inferno, qui illi placuerunt, *eduxit; tertióque die à morte reſurrexit: & multos etiam excitavit, qui dudum antea defuncti erant. Tunc monſtrabat ſe, cùm vitæ, tum mortis poteſtatem habuiſſe: ibíque manifeſtum fuit, potuiſſe antea cum morte pepegiſſe; mortémq; ſi ità voluiſſet, declinaſſe: nos verò per mortem ſuam ab æterna morte liberavit; & viam nobis ad vitam æternam ampliavit. *Nos modò habemus poteſtatem, utrùm æternam illam vitam, æternúmque gaudium; æternam illam mortem, & infinitam ærumnam mereri velimus : ſcire debemus, quî Chriſto rependamus id omne, quod is pro amore noſtro paſſus eſt, & pertulit. Homines dilecti, poſt ſuam à morte reſurrectionem ad diſcipulos ſuos venit, eóſque exhileravit: & hîc in terra* quadraginta dies permanſit ; & quoties voluit, ſeipſum oſtendit; & Apoſtolis mandavit ſuis, ut poſtea per totum mundum prædicantes, & docentes rectam fidem, proficiſci vellent, quòdq; baptizarent quicunque fidem rectam ſuſciperent, & dixit, quòd eorum quiſque,* qui in recta fide permanſerunt,*& ſuſceperunt baptiſmum, contra diaboli horrorẽ conſervarentur: die autem quadrageſimo cælos aſcendit, ibíque in gloria manet ſua, & regnat. Homines dilectí, credimus quòd ſancta congregatio omnium hominum Chriſtianorum *unius rectæ fidei exiſtat : & quòd Deo ſint ama-*

* dogma veteris Eccleſiæ: an fides necne; conſule ſymbola & Scripturas.

* regenerati ſcil.

Act. 1.3.

* non obſtantibus paucorum hominum conſiliis.

Goꝺe leoꝼe þe þuꝛh anꝼealꝺ ȝeþanc hine luꝼiaþ. ⁊ heꝛiaþ ⁊ pe ȝelẏꝼaþ ꝥ haliȝꝛa ȝemana ꝛẏ; Þaliȝe men habbaþ ȝemanan heꝛ on liꝼe on ȝoꝺum ꝺæꝺum. ⁊ hẏ habbaþ eac ȝemanan on þam ꝺoꝛeaꝛꝺan þuꝛh þa eꝺlean þe heom þonne Goꝺ ȝiꝼþ; And pe ȝelẏꝼaþ ꝥ ꝛẏnna ꝼoꝛȝiꝼenneꝛ ꝛẏ æꝛeꝛꝺ þuꝛh ꝓihꝺne ȝeleaꝼan ⁊ þuꝛh ꝼulluhꝺ. ⁊ eꝼꝺ þuꝛh ꝛẏnna behꝛeoꝛꝛunȝe; And pe ȝelẏꝼað ꝥ æꝛiꝛꝺ ꝛẏ on ꝺomeꝛ ꝺæȝe ealꝛa manna; And pe ȝelẏꝼaþ ꝥ ece liꝼ ꝛẏ ꝼoꝛ ðam eal ꝛꝛa ða ȝoꝺan habbaþ ece liꝼ on mẏꝛhþe. ꝛꝛa habbaþ ða ẏꝛelan. ⁊ ða ꝼoꝛꝛoꝛhꝺan ece liꝼ on ẏꝛmþe. ⁊ þæꝛ æꝼꝛe æniȝ enꝺe ne cẏmþ; Ðam ẏꝛmiȝan pæꝛe micle beꝺeꝛe ȝiꝼ hiꝺ beon mihꝺe ꝥ hi ꝛꝛa ꝺeaꝺe pæꝛon ꝥ hẏ ða ẏꝛmþa lenȝ næꝼꝺon. ðonne hi ꝛꝛa liꝼ hæꝼꝺon. ꝥ hẏ á þoliaþ ece ẏꝛmþe; Þeoꝛa liꝼ niꝼ nahꝺ. buꝺan ꝛeo mæꝛꝺe ẏꝛmþ ðe æꝼꝛe ȝepeaꝛþ. ⁊ iꝼ ꝓihꝺoꝛ ꝺo ꝺalienne ꝺo ecan ðeaþe þonne ꝺo æniȝū liꝼe; Ealа leoꝼan men. hpæꝺ pe ȝeoꝛnne ȝeꝛeoþ. ⁊ ȝelomlice ȝecnapaþ be þam ꝺaeꝺnum þe Cꝛiꝛꝺ ꝛẏlꝼ ꝼoꝛpeꝛæðe þæꝺ hiꝺ ȝeoꝛnne nealæcþ ꝺo þam ðome ðe he ꝛẏlꝼ ꝺo cẏmþ. ⁊ pe piꝺon ꝥ ðæꝛ ꝺo ȝeꝛamnoð ꝓẏnþ eall heoꝼonpaꝛu. ⁊ eall eoꝛþpaꝛu. ⁊ eall helꝓaꝛu. ⁊ ꝛceal þonne manna ȝehpẏlc ȝeꝛceað aȝẏlðan ealꝛa þaꝛa ðæða þe he heꝛ aðꝛeah æꝛ on liꝼe; Ne ꝓẏnþ ðæꝛ beðiȝloð ꝥ ðiȝleꝛꝺe ȝeþanc ðe æniȝ man æꝼꝛe ȝeþohꝺe buꝺan hiꝺ æꝛ ȝeanðeꝺ. ⁊ ȝebeꝺ pæꝛe; Eall miððan eaꝛð bið þonne on ðæȝ bẏnnenðe. ⁊ eall man cẏn ꝛceal þonne oꝼ ðeaþe aꝛiꝛan ⁊ þuꝛh ꝥ ꝼẏꝛ ꝺo ðam ðome ꝼaꝛan. ⁊ ꝛe biþ ꝛꝛẏþe clæne ælceꝛe ꝛẏnne ꝛeþe þone bꝛẏne þuꝛhꝼæꝛþ unbeꝛencȝeð; Ðæꝛ biþ þonne on ðæȝ ȝꝛẏꝛe ꝛe mæꝛꝺa. ꝛoꝛþam ðuꝛh Goꝺeꝛ mihꝺe bið eall aꝛꝺẏꝛneð. ȝe heoꝼenpeꝛeð. ȝe eoꝛþꝛeꝛeð. ȝe

bilìores, qui per mentem ſimplicem illum amant & laudant. Credimus etiam, quòd ſanctorum ſit communio: Sancti homines hîc in vita, in bonis operibus communionẽ habent; & communionem etiam habent in futura, per mercedem quam Deus illis daturus ſit. Credimus etiam, quòd peccatorum ſit remiſsio; primò per rectam fidem, *& per baptiſmum; & poſtea per planctum* peccatorum. Credimus etiam quòd die judicii omnium ſit hominum reſurrectio. Credimus etiam quòd æternâ ſit vita: aquè enim boni in gaudio vitam habent æternam, atque habent mali & profligati vitam æternam in ærumna, & hujus nullus unquam finis adveniet. Miſeris multò meliùs fuiſſet, ſi fieri poſſet, quòd mortui adeò eſſent, ut ærumnas diutiùs non haberent, quàm ut haberent vitam, ærumnam æternam perpeſſuri. Illorum vita nihil eſt, præter* ærumnam quæ unquam fuit, maximam: & rectiùs in æternam mortem, quàm in vitam ullam adnumeratur. O homines dilecti; quid? ſeriò contemplamur, & crebrò recognoſcimus; ſigna illa, de quibus ipſe Chriſtus prædixit; ad judiciũ illud propè inſtare, ad quod ipſe venturus ſit: ſcimus etiam quòd illuc omnes cœlicolæ, & terricolæ, omnéſque infernicolæ coacti fuerint, quódque hominum quiſq; factorum omnium, quæ in vita hic unquam contraxerat, rationem ſit redditurus: nec ibi occulta erit occultiſsima cogitatio, quam ullus unquam agitaverat; niſi priùs fuerit illam confeſſus, atque correxerit: totus illo die mundus conflagrabit, totúmque genus humanum tunc à morte reſurget: & per* ignem illum ad judicium pergent: per quàm* purus autem omnis peccati erit, qui ardorẽ iſtum non immerſus pertranſibit. Erit illo die horror maximus: per potentiam enim Dei, & cæleſtis, & ter-

* neque ait, ullis requiri ignem purgatorium.

* l. omnium.

* 2. Pet. 3. 7. Vide pag. 385. lin. 26.

* neque hîc purgatorium intelligit.

hellpenep. ⁊ hit bip bipiende. ⁊ cpaciende; Ac ðæp gepýnþ þuph Godep mihte þa þe to pceaden þ pepeð on tpa. ⁊ pcýlan ða þoppýnhtan þe hep on lipe Gode noldan hepan. ac deople pýligden. þonne eac habban þ heo æp gecuþon; Ðæt ip þonne þ hý pcýlon to helle þapan miþ paple ⁊ miþ lichaman. ⁊ miþ deople punian on helle pitan; Ðæp ip ece bpýne gpimme gemencgeð. ⁊ þæp ip ece gpýpe. ðæp ip panung. ⁊ gpanúng. ⁊ á pingal popþ; þa ðam ðe ðæp pceal punian on pite. him pæne betepe þ he æfne on populde man ne gepunde; Nip pe man on lipe þe apeccan mæge ealle ða ýfnþa ðe pe gebidan pceal pefe on ðam pitum eallep bepeopeþ. ⁊ hit ip eallep þe pýpre ðe hip ænig ende ne cýmð æfne to populde; Ðideþ pcýlan man plagan. ⁊ ðideþ pcýlan manppican; Ðideþ pcýlan æpbpecan. ⁊ þa pulan þoplegenan. þideþ pcýlan manrpopan. ⁊ mopþ pýnhtan. þideþ pcýlan gitpepap. nýpepap. ⁊ neaþepap. ⁊ ðap populd ptpudepap. ðideþ pcýlan ðeopap. ⁊ þeodpceaþan; Ðideþ pcýlan piccan. ⁊ pigelepap. ⁊ hnæðept to recgane ealle ða manfullan ðe æp ýfel pophton ⁊ noldan geppican ne pih God þingian; Þa heom ðæp pihep ðe heo men punðon; Ac ðo nu manna gehpýlc ppa him micel þeanf ip. bete hip mipdæda ða hpile ðe he mage ⁊ mote. God ip ppiþe milðheopt. ⁊ pile ppýþe milopian. ⁊ micel fopgifan ðam ðe miþ inpepope heoptan ýfeleþ gepricaþ. ⁊ geopnlice betah; Ac pa ðam ðe on ýfele þuphpuniaþ. ⁊ na ðing ne betað. hý pcýlan pitðolice miþ ealle fopfeopþan; Eala. eala. gepælig bip þæt pepeð ðe þonne on ðomep ðæge a ýnopeð þýnþ fnam deopleþ gemanan. þ ýnð ða gepæligan ðe God lupiað. ⁊ hip bebou

restris, & infernalis exercitus commovebitur; erítque motitans & contremiscens: facilè tamen erit per Dei potentiam exercitum illum in duo dispescere, illúmque vastare, qui hîc in vita laudare Deum nolebat; sed diabolo obsequebatur: habebit tunc etiam, quod priùs elegerat: hoc est; quòd tunc in infernum cum anima, & cum corpore abierit: & cum diabolo in suppliciis inferni perduraverit: ibi æternus ardor acerbè commiscetur: ibíque horror æternus est, & ibi gemitus, & singultus erit; dolórque nunquam intermissus. Væ illi, qui inibi manebit in supplicio: meliùs illi fuisset, quòd homo nunquam is in mundo fuisset. Non est in vita quispiam hominum qui recensere poterit ærumnas omnes, quas expectabit is qui in suppliciis istis per omnia lamentabitur: per omnia autem pessimum est, quòd nullus unquam finis isti mundo advenerit: *illuc homicidæ: & abituri illuc hominum seductores: illuc abituri conjugii violatores, & turpes adulteri: abituri illuc perjuri, & sicarii: illuc abituri avari, & latrones, & raptores, hujúsque mundi lucriones: illuc abituri fures, & publici latrones: illuc abituri venefici, & sortilegi: & (brevissimè ut dicam) omnes facinorosi, qui malum antea perpetrarunt, & noluerunt cessare; neque apud Deum rem composuerunt. Væ illis hoc tempore quòd fuissent homines: verùm nunc quisque faciat, sicut illi multùm opus sit: corrigat malefacta sua, dum potuerit, & debuerit. Deus est* valde misericors; *vúltque valde misereri, multúmque iis condonare, qui corde intimo à malo cessabunt; & [rem] seriò emendabunt. Sed væ illis qui in malo perdurant, nihilque emendant: illi per omnia quidem peribunt. O, ô felix erit exercitus ille, qui tunc die judicii erit à consortio diaboli separatus! felices illi qui Deum amant, ejúsque*

* Nota.

*Vetus ecclesia in capitibus de fide Cathol. ignē purgatorium nullis peccatis adjudicat.

boðu

bodu healdaþ. hý ſcýlanþonne ece lean habban; ðeom þonne on ðæg Criſt ſýlfa to cleopaþ ⁊ luſtlice geþancaþ þær ðe hi on liſe him niht ge hýndon; And he hnaþe æfter cweþ oþrum popðe to ðam ðe hiſ pillan ær gefremedan; Farað nu he cweþ mid me into heofena nice. Þ eop iſ gegearpod to ecan edleane eopner gerpincef ðe ge for minum lufan ær on populde adpugon; And hý þonne farað mid Gode ſýlfum ⁊ mid hiſ englum on ecne gefean heofena nicef; Ðær iſ myndþ. ⁊ ece blir. niſ æfre ænig man ðe ſýlf gebencan mæge. oþþon cunne. oþþon oþrum aneccan mæge hpylce ða mærþa. ⁊ ða myndþa ſýnd ðe God on heofenum gegearpad hæfþ ðam þe hiſ pillan gepýncþ hef on life; And ſefe to ðam gefælig bið Þ he to ðam mærþum. ⁊ to ðam myndðum cymþ. ne atreoriað hý him æfre. ac he heo rimble hæfþ mid Gode ſýlfum. ⁊ mid hiſ englum; Nu ic hæbbe eop aſeht nihtne geleafan. ſeðe hine aht ðýrſef tpeoð. ⁊ hiſ geleafan nele. ne cýmð he æfre to Godef nice. ac he on ðam geendaþ; And ſeðe þonne nihtne geleafan hæfð. ⁊ hiſ eallef gelýfð ðæf ðe ic ſehte ðæt ðurh God gepearð. ⁊ get gepeorðan rceal. ac he þurhpunaþ on þam nihtan geleafan. ⁊ God geornne lufaþ. ⁊ hiſ bebodu healdeþ. he ðæf habban rceal ece edlean on Godef nice; Utan for ðam don rpa uf micel ðearf if. habban. á á. on an nihtne geleafan. ⁊ lufian God eallum mode. ⁊ eallum mægne. ⁊ healdan hiſ beboda geornne ⁊ don to Gode done dæl ðe pe ðurh Godef fultum magon. ⁊ ælcef ýfeleſ geornne gerpican. ⁊ nan man oðrum ne beode butan niht. Þ if Þ hpa oþrum beode Þ he pille

praecepta ſervant; hi æternam illam mercedem habebunt: illos tunc die illo Chriſtus ipſe convocabit; atque hoc illis gratulabitur, quòd in vita ei rectè auſcultaverint. Et citò pòſt alio verbo dicet illis, qui ejus voluntati antea obtemperarunt; Ite modò, (*dicet ille*) mecum in regnum cœlorum, qd paratum eſt vobis in mercedem æternam veſtri laboris, quem pro amore mei antea in mundo toleraſtis. *Tunc autem cum Deo ipſo, cúmque angelis ſuis in æternam regni cœleſtis jucunditatem intrabunt: ibi honor eſt & oblectamentum, æternúmque gaudium: nemo unquam eſt qui per ſe mente complecti, aut ſcire, aut aliis recenſere poterit, quales ſint honores & oblectamenta quæ Deus in cælis paravit iis, qui ejus voluntatem hîc in vita exequuntur. Quiſquis autem adeò felix erit, qui ad honores illos, illáque oblectamenta pervenerit, nunquam ei deficient: quin ipſa cum ipſo Deo, & cum angelis ejus ſemper habuerit. Nunc fidem rectam vobis expoſui. Quicunque de hac* [*fide*] *conceperit dubitationem; eíque credere noluerit, in regnum Dei nunquam intrabit; ſi in hac infidelitate vitam finierit. Quiſquis verò rectam hanc fidem tenuerit, eíque per omnia quæ expoſui, crediderit, viz. quæ per Deum & facta, & fieri poſtmodum futura ſunt; ſi in hac recta fide permanſerit, Deúmque ſerio dilexerit, & ejus præcepta tenuerit; ille ob id in regno Dei mercedem æternam conſequetur. Nos propterea, prout nobis multùm opus ſit, faciamus: unam rectam fidem* * ſemper *habeamus, & Deum totâ diligamus mente, totáque poteſtate: ejúſq; ſeriò præcepta teneamus: & * portionem, quam per auxilium Dei poſſimus, illam ſolvamus. Et ab omni malo ſolicitè abſtineamus: nullíſque hominibus aliis, præter rectum commendemus: hoc eſt, ut quis aliis*

* ergò nullis rerum publicarum mutationibus, aut conſiliis humanis ſubdita, ſit.

* decimas eleemoſynas, περιφορὰς εὐχαριστικὰς &c.

Þ

þ man him beoðe ; ⁊ Se bið þel Cþiſten ðe þiſ ȝehealðeþ. ⁊ ȝif þe ðiſ ȝehealdaþ þonne ȝeeaþniȝe þe þ þe habban motan ece liſ on ðam topeaþdan liſe. ⁊ ece blisſe. miþ Goðe ſyluum á butan ende;

AMEN.

*commendet, quod ſibi ab altero commendari voluerit. Bene erit ille Chriſtianus, qui hoc obſervat. Hoc autem ſi obſervemus nos ; tum * merebimur, ut æternam vitam habere poſsimus in vita futura ; æternũ mg. gaudium apud Deum ipſum ſemper abſque fine.* AMEN.

* hoc A, aſſequemur.

FINIS.

Titulus iſte ſingulis *MSS.* deeſt.

Epitome totius præcedentis HISTORIÆ ANGLORUM *per eundem venerabilem* BEDAM *Angloſaxonem, cum auctario cujuſdam* alterius.*

* Ut pag. 491. lin. 20.

Deeſt Sax. VErùm ea quæ temporum diſtinctione latiùs digeſta ſunt, ob memoriam conſervandam breviter recapitulari placuit.

Anno igitur ante incarnationem dominicam ſexageſimo Caius Julius Cæſar, primus Romanorum, Britanniam bello pulſavit, & vicit; nec tamen ibi potuit regnum obtinere.

Anno ab incarnatione Domini quadrageſimo ſexto Claudius, ſecundus Romanorum, Britannias adiens, plurimam inſulæ partem in deditionem recepit; & Orcadas quoque inſulas Romano adjecit imperio.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo ſexageſimo ſeptimo Eleutherius, Romæ præſul factus, quindecim annos Eccleſiam glorioſiſſimè rexit; cui literas Rex Britanniæ Lucius mittens, ut Chriſtianus efficeretur, petiit, & impetravit.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo octogeſimo nono Severus imperator factus, decem & ſeptem annis regnavit; qui Britanniam vallo à mari uſque ad mare præcinxit.

Anno trecenteſimo octogeſimo primo Maximus in Britannia creatus imperator, in Galliam tranſiit, & Gratianum interfecit.

Anno quadringenteſimo nono Roma à Gothis fracta eſt; ex quo tempore Romani in Britannia regnare ceſſarunt.

Anno quadringenteſimo triceſimo Palladius ad Scotos, in CHRISTUM credentes, à Cœleſtino Papa, primus mittitur Epiſcopus.

Anno quadringenteſimo nono * Martinus cum Valentiniano imperium ſuſcipiens, ſeptem annis tenuit: Quorum tempore Angli à Britonibus accerſiti, Britanniam adierunt.

* Martianus. C.

*DXXXVIII C. & W.

Anno * quingenteſimo viceſimo octavo eclipſis ſolis facta eſt, decimo quarto Kalendarum Martiarum, ab hora prima uſque ad tertiam.

Anno quingenteſimo quadrageſimo eclipſis ſolis facta eſt duodecimo Kalendas Julii; & apparuerunt ſtellæ penè horâ dimidiâ ab hora diei tertia.

Anno quingenteſimo quadrageſimo ſeptimo Ida regnare cœpit, à quo regalis Northanhymbrorum proſapia originem tenet; & duodecim annis in regno permanſit.

Anno quingenteſimo ſexageſimo quinto, Columba presbyter de Scotia venit Britanniã, ad docendos Pictos, & in inſula Hii monaſterium fecit.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſexto Gregorius Papa miſit Britanniam Auguſtinum cum monachis; qui verbum DEI genti Anglorum evangelizarent.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſeptimo venere Britanniam præfati doctores: Qui fuit annus plus minùs centeſimus quinquageſimus adventûs Anglorum in Britanniam.

Anno ſexcenteſimo primo miſit Papa Gregorius pallium Britanniam Auguſtino, jam facto Epiſcopo; & plures verbi miniſtros, in quibus & Paulinum.

Anno ſexcenteſimo tertio pugnatum eſt ad Degsaſtane.

Anno ſexcenteſimo quarto Orientales Saxones fidem CHRISTI percipiunt ſub Rege Saeberchto & antiſtite Mellito.

Anno ſexcenteſimo quinto Gregorius obiit.

Anno ſexcenteſimo decimo ſexto Edilbertus Rex Cantuariorum defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo viceſimo V. Paulin' à Juſto Archiepiſcopo ordinatur genti Northanhymbrorũ antiſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſexto Eanfled filia Edwini Regis baptizata eſt, cum duodecim, in ſabbato Pentecoſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſeptimo, Edwinus Rex baptizatus eſt cum ſua gente in Paſcha.

Anno ſexcenteſimo triceſimo tertio, Edwino Rege perempto, Paulinus Cantiam rediit.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo Eadbald Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo ſecundo Oſwald Rex occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo quarto Paulinus quondam Eboraci, ſed nunc Rhofenſis antiſtes civitatis, Epiſcopus migravit ad DOMINUM.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo primo Oſwine Rex occiſus,& Aidan Epiſcopus defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo tertio, Middelangli ſub principe Peada fidei myſteriis ſunt imbuti.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo quinto, Penda Rex Merciorum occiſus eſt, & Mercii facti ſunt Chriſtiani.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo quarto eclipſis ſolis facta; Earconberht Rex Cantuariorum defunctus; & Colman cum Scotis reverſus eſt,& peſtilentia venit. Et Ceadda ac Wilfrid Northanhymbrorum ordinantur Epiſcopi.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo octavo Theodorus ordinatur Epiſcopus.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo OſwiRex Northanhymbrorũ obiit.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio Ecgberht Rex Cantuariorum obiit: Et ſynodus facta eſt ad Herudforda, (præſente Ecgfrido Rege,præſidente Archiepiſcopo Theodoro,) utilima; decem capitulorum.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto Vulfhere Rex Merciorum, poſtquam ſeptendecim annos regnaverat defunctus, Ethelredo fratri reliquit imperium.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto Æthelred vaſtavit Cantiam.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo octavo cometa apparuit: Wilfrid Epiſcopus à ſede ſua pulſus eſt ab Ecgfrido Rege; & pro eo Boſa, Eata & Eadhart conſecrati antiſtites.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo nono Ælfwine occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo facta ex ſynodus in campo Hæthfelda de fide Catholica; præſidente Archiepiſcopo Theodoro, in quo adfuit & Joannes Abbas Romanus: quo anno Hilda Abbatiſſa in Streaneshalch obiit.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo quinto Ecgfrid Rex Northanhymbrorum occiſus eſt.

Anno eodem Lothere Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo octavo Ceadwalla Rex Occidentaliũ Saxonum Romam de Britanniapergit.

Anno ſexcenteſimo nonageſimo Theodorus Archiepiſcopus obiit.

[Anno ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo Oſtrid Regina à ſuis, id eſt, Merciorum primatibus interempta eſt] *Hæc deſunt.* W. C.

Anno ſexcenteſimo nonageſimo octavo Berctred dux Regius Northanhymbrorum à Pictis interfectus eſt.]

Anno ſeptingenteſimo quarto Æthilred poſtquam triginta annos genti Merciorum præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit.

Anno ſeptingenteſimo quinto Aldfrid Rex Northanhymbrorum defunctus eſt.

[Anno ſeptingenteſimo nono Conredus Rex Merciorum poſtquam ſex annos regnavit, Romam pergit.] [ ] *deſunt* C.

Anno ſeptingenteſimo undecimo Berhtfrid præfectus cum pictis pugnavit.

Anno ſeptingenteſimo decimoſexto Oſred Rex Northanhymbrorum interfectus. Et Rex Merciorum Ceolred defunctus: Et vir Domini Ecgberht Hijenſes monachos ad Catholicum Paſcha, & Eccleſiaſticam correxit tonſuram.

Anno ſeptingenteſimo viceſimo quinto Wichtredus Rex Cantuariorum obiit.

Anno ſeptingenteſimo viceſimo nono cometæ apparuerunt: ſanctus Ecgberht tranſiit: Oſrichus mortuus eſt.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo primo Berthwald Archiepiſcopus obiit.

Anno eodem Tatwine conſecratus Archiepiſcopus.

[Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo ſecundo Ecgbertus pro Wilfrido Eboraci Epiſcopus factus, Cymbertus Epiſcopus Lindisfarorum obiit.] [ ] *Hæc deſunt* C. & W.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo tertio eclipſis facta eſt ſolis decimo octavo Kalendas Septembris, circa horam diei tertiam; ita ut penè totus orbis ſolis quaſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe coopertus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo tertio Tatwine Archiepiſcopus, accepto ab Apoſtolica *Hæc ad finem uſque hujus Epitom. MSS. C. & W. deſunt.*

poſtolica autoritate pallio, ordinavit Alwich & Sigfridum Epiſcopos.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo quarto, luna ſanguineo rubore perfuſa, quaſi horâ integrâ, ſecundâ Kalendarum Februarium circa gallicantum, dehinc nigredine ſubſequente ad lucem propriam reverſa.

Anno ab incarnatione Chriſti ſeptingenteſimo triceſimo quarto Tatwini Epiſcopus obiit.

Deſunt Latina hæc quæ ſequuntur MSSis. Sing. ad annum ſc. 766.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo quinto Nothelmus Archiepiſcopus ordinatur; & Ecgbertus Epiſcopus, accepto ab Apoſtolica ſede pallio, primus poſt Paulinum in Archiepiſcopatum confirmatus eſt: ordinavítque Fruidbertum & Fruidwaldum Epiſcopos, & *Beda presbyter obiit.

* *ergò Beda hujus epitomæ autor non fuit.*

Anno ſeptingentiſimo triceſimo ſeptimo nimia ſiccitas terram fecit infœcundam, & Ceolvulfus ſuâ voluntate attonſus, regnum Eadberto reliquit.

Anno ab incarnatione Chriſti ſeptingenteſimo triceſimo nono Edilhartus Occidentalium Saxonum Rex obiit; & Nothelmus Archiepiſcopus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo quadrageſimo, Cudbertus pro Nothelmo conſecratus eſt. Edilwaldus Rex Merciorum per impiam fraudem vaſtabat partem Northanhymbrorum, erátque Rex eorum Eadbertus occupatus cum ſuo exercitu contra Pictos. Edilwaldus quoque Epiſcopus obiit, & pro eo Conwulfus ordinatur antiſtes. Aruwini & Eadbertus interempti.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo primo ſiccitas magna terram occupavit. Carolus Rex Francorum obiit, & pro eo filii Caroloman & Pipin regnum acceperunt.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo quinto Wilfridus Epiſcopus, & Ingualdus Lundoniæ Epiſcopus migraverunt ad Dominum.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo ſeptimo Herefridus vir Dei obiit.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo Cudredus Rex Occidentalium Saxonum ſurrexit contra Edilwaldum Regem & Oenguſum. Theneorus atque Eanredus obiit. Eadbertus campum Cyilcum aliis regionibus ſuo regno addidit.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo ſexto, anno Regis Eadberti quinto, idus Januarias eclipſis ſolis facta eſt. Poſtea eodem anno & menſe, hoc eſt, nono Kalendarum Februarium, luna eclipſim pertulit horrendo & nigerrimo ſcuto.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quarto Bonifacius qui & Winfridus Francorum Epiſcopus, cum quinquaginta tribus, martyrio coronatus eſt; & pro eo Redgerus conſecratur Archiepiſcopus à Stephano Papa.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo ſeptimo Edilbaldus Rex Merciorum à ſuis tutoribus noctu, morte fraudulentâ miſerabiliter peremptus occubuit; Beonredus regnare cœpit: Cymwulfus Rex Occidentalium Saxonum obiit. Eodem etiam anno, Offa, fugato Beonredo, Merciorum regnum ſanguinolento quæſivit gladio.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo octavo Eadbertus Rex Northanhymbrorum Dei amoris causâ & cœleſtis patriæ violentiâ acceptâ, ſancti Petri tonſurâ, filio ſuo Oſwulfo regnum reliquit.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo nono Oſwulfus à ſuis miniſtris facinorosè occiſus eſt. Et Edilwaldus anno eodem à ſua plebe electus, intravit in regnum: cujus ſecundo anno magna tribulatio mortalitatis venit; & duobus fermè annis permaſit, populantibus duris ac diverſis ægritudinibus; maximè tamen dyſenteriæ languore.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo primo Oengus Pictorum Rex obiit. Qui regni ſui principium uſque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex; & Oſwini occiſus eſt.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo quinto, Aluchredus Rex ſuſceptus eſt in regnum.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo ſexto Ecgbertus Archiepiſcopus proſapiâ regali ditatus, ac divinâ ſcientiâ imbutus, & Erithubertus verè fideles Epiſcopi ad Dominum migraverunt.

Ðaſ þing be ſtæne Angel þe-
oder cyninccean on Bneotone ſpa ſpa oſ iu manna gemyntum. oþþe oſ ealna gewæhtena oþþe oſ minre gewæhtene. oð oſ minre ſylfre cyþþe ic gemitan mihte mid Ðrihtnes fultume. geðyde ic Beda Cniſtes ðeow ⁊ Mæſſe Pneoſt. ðæſ mynſtres ðana eadigra Apoſtola Petrus ⁊ Paulus. þ ir æt Pirna muþan on Gyrpum; Þæſ ic acenned oſ sundorlande ðæſ yldan mynſtres; ⁊ mid ðy ic pæſ ſeoſon pintre. þa pæſ ic mid gymenne minra maga realdo to fedanne ⁊ to læranne þam arundan Abbude Benedicte. ⁊ Ceolfride æfter þon. ⁊ ſyþðan ealle tid mines lifes on þæſ yldan mynſtres eardunge ic pæſ ðonde. ⁊ ealle geornneſſe ic realde to leornianne. ⁊ to ſmeagianne haligre gemitto. ⁊ betpyh gehalb negolices ðeodſciples. ⁊ þa dæghpamlice gymenne to syngenne on cyrican. me ſymble ſpete ⁊ pinrum pæſ. þ ic oþþe [leornode. oþþe] lærde. oþþe ſpitende; And ða ðy nigontedan geare mines lifes. þ ic deacon hade onfeng. ⁊ ðy ðritteogðan geare Mæſſe Pneoſt hade; And æghpæþerne ðuſh denunge ðæſ arundan birſopes Johannes. ðuſh hære ⁊ bebod Ceolfriþes ðæſ Abbudes. of ðære tide ðæſ de ic Mæſſe Pneoſt hade onfeng oð nigon ⁊ fiftig pintra minre yldo. ic ðas boc for minre nydþearfe ⁊ minra [*fneonda] of gepeorcum arundra fædera ſnat ⁊ ſette. ge eac ſylce to mægliste ⁊ gyter ⁊ gaſtlicra gemecenesſa ic to ætyde;

Æreſt on fruman Geneſis oþ Jraacer gebyrd ⁊ aforpennesſe Jrmaheles ic ſette feoſer bec;

Be ðam Tabernaculo ⁊ hir fatum ⁊ facerdlicum hræglum ðreo bec;

On þone æreſtan ðæl Samu-

HÆc de hiſtoria Eccleſiaſtica Britannorum, & maximè gentis Anglorum, prout vel ex literis antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex mea ipſe cognitione ſcire potui, Domino adjuvante, digeſſi Beda Dei famulus & presbyter monaſterii beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, quod eſt ad *Wirimudam & Ingirvum. Qui natus in territorio ejuſdem monaſterii, cùm eſſem annorum ſeptem, curâ propinquorum datus ſum educandus reverendiſſimo Abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctúmque ex eo tempus vitæ in ejuſdem monaſterii habitatione peragens, omnem meditandis ſcripturis operam dedi, atque inter obſervantiam diſciplinæ regularis & quotidianam cantandi in Eccleſia curam ſemper aut diſcere, aut docere, aut ſcribere dulce habui. Decimo nono autem vitæ meæ anno diaconatum, triceſimo gradum presbyteratûs; utrumque per miniſterium reverendiſſimi Epiſcopi Johannis, jubente Ceolfrido Abbate, ſuſcepi. Ex quo tempore accepti presbyteratûs uſque ad annum ætatis meæ quinquageſimum nonum, hæc in ſcripturam ſanctam meæ meorúmque neceſſitati ex opuſculis venerabilium patrum breviter annotare ſive etiam ad formam ſensûs & interpretationis eorum ſuperadjicere curavi.

*Wiuræmuda. C. Wiremutha. B.

* *Sic MS. B. & C. ut Lat.*

* *Sic MS. C. ut Lat.*

In principium Geneſis uſque ad nativitatem Iſaac, [& electionem Iſraelis,] & Iſmaelis reprobationem libros *tres.

* *Sax.* quatuor.

De tabernaculo, & vaſis ejus ac veſtibus ſacerdotum libros tres.

In primam partem Samuelis, id

elir

elıſ. ꝺ ıſ Sauleſ ꝺeaꝺ ꝺæſ cynıngeſ ꝼeoꝼeſ bec;

Be ꝺæſ Templeſ ꝛetımbꝛo ⁊ ꝺæne bycnenꝺlıcan ꝑace ꝛꝛa bec;

Eꝼꝛ on Cynınga bec. ꝺꝛıttıg queſtıonem;

Jn Pꝛoveꝛbıo Salomonıſ ꝺꝛeo bec;

Jn Cantıca Cantıcoꝛum ſyx bec;

Onſꝛoꝛnam ⁊ Neemıã ꝺꝛeo bec;

On Cantıcũ Abbacuc ane boc;

Ane boc ꝺæſ eaꝺıgan ꝼæꝺeꝛ Tobıuſ * beacnıenꝺlıcne ꝑace. be Cꝛıſtеſ cynıcean ane boc;

On Goꝺſpelle Maꝑce ꝼeoꝼeꝛ bec;

On Goꝺſpelle Luce ſyx bec;

Oꝼeꝛ Goꝺſpelle Omelıaꝑum ꝛꝛa bec;

On ꝺone Apoſtoleſꝛa hꝑylc ſꝛa ıc on ꝿeꝛeoꝛcum Sce. Aguſtınuſ ꝿemeꝛꝛe eall ꝺuꝛh enꝺebyꝛꝺneſſe ıc aꝑꝑaꝛ;

On Actuſ Apl'oꝛum ꝛꝛa bec;

On ſeptem Epıſtolaſ canonicaſ ſynoꝛıe bec;

On Apocalıꝑſın Sce. Johanneſ ꝺꝛeo bec;

Be ꝺam ſyx yldum poꝑulꝺe ane boc;

Be punenеſſe Jꝛꝑahela beaꝑna ane;

Be ꝺon ꝺe Jꝛaıaſ cꝑ. Eꝛ claudentuꝑ ıbı ın capceꝑem eꝛ poſt multoſ ꝺıeſ uıſıtabuntuꝑ;

Be nıhte bıſſexte ane boc. be eꝼen nıhte æꝼteꝛ Anatholıuſ ꝑace ane;

Be halıgꝛa ſꝛpelle ane;

Sc'. Felıceſ confeſſoꝛum lıꝼeꝛ bec. ⁊ ꝺꝛoꝛunge. Paulınuſ bec oꝼ meteꝛ ꝿeꝛeoꝛce on * hꝛæꝺe ſꝛꝑæce ıc ꝿehꝑynſꝺe;

est, usque ad mortem Saulis libros quatuor.

De ædificatione templi allegoricæ expositionis, [sicut & cætera,] libros duos.

Item in Regum, librum triginta quæstionum.

In Proverbia Salomonis libros tres.

In Cantica canticorum libros sex.

[In Isaiam, Danielem, duodecim Prophetas, & partem Jeremiæ, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Jeronymi excerptas.]

In Esdram & Neemiam libros tres.

In Canticum Abacuch librum, unum.

In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricę de Christo & Ecclesia librum unum.

[Item capitula lectionum in pentateuchum Moysis, Josue, Judicum.

In libros Regum & verba dierum.

In librum beati patris Job.

In parabolas, Ecclesiasten, & Cantica canticorum.

In Isaiam Prophetam.

In Esdrã quoq; & Neemiam.]

In Evang. Marci lib. quatuor.

In Evangelium Lucę libros sex.

Homiliarum Evangelii libros duos.

In Apostolum, quæcunque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transscribere curavi.

In actus Apostolorum libros duos.

In epistolas septem catholicas libros singulos.

In Apocalypsim S. Johannis libros tres.

[Item capitula lectionum in totum novum testamentum, excepto Evangelio.

Item librum Epistolarum ad diversos.]

De sex ætatibus seculi una est.

De mansionibus filiorum Israel una.

* bec-nenꝺlı-cne. C.

* ꝑæꝺe. C.

De eo quod ait Isaias, *Et claudentur ibi in carcere, & post dies multos visitabuntur.* De ratione bissexti, & de æquinoctio, juxta Anatolium, una. Item de historiis sanctorum. Librum vitæ & passionis sancti Felicis confessoris, de metrico Paulini opere, in prosam transtuli.

Lıfeſ bec ⁊ ðſoſunge Sce'. Anaſtaſe maꝑtýſ. ſeo pæſ ýfele oſ Gſecıſce on Leoden ȝehſýſfeo. ⁊ ȝýt ſýſſ fſam ſumum unȝetýoðum ȝeſıhteð ſſa ſſa ıc mihte ıc to anȝýte ȝehſehte ;

Ðæſ halȝan fæðeſ lıf ⁊ munuceſ ſomoð ⁊ bıſcoſeſ Sce'. Cuþbeſteſ. æſeſt ſpoico metſo. æfteſ fæce ȝeſæðe ſoſðe ıc aſſat;

Ðaſa Abbuða ſtæſ ⁊ ſſell þýſſeſ mýnſtſeſ. on ðam ıc ȝefeo þeoſıan ðæſe upplıcan aſfæſtneſſe. Beneðıcteſ* Ceolfſıþeſ. ⁊ Þꝑæðbýſhteſ. on tſam bocum ıc aſſat;

* Ceolfenþeſ. C.

Þ cýſıclıce ſtæſ uſeſ ealoðeſ ⁊ ðeoðe. ıc ſſat on fif bec;

Geſettе Maſtýſalogıum be ſýmbel ðagum haliȝſa maſtýſa. on þæſe ealle ða ðe ıc ȝemetan mihte. na læſ Þ an hſýlce ðæȝe. ac eac ſſýlce hſýlce cýnne comeſ. oþþe unðeſ hſýlcum ðeman hı miðan ȝeaſ oſefſſýþðon ıc ȝeoſnlıce aſſat;

Ymen bec mıſenlıce metſe ;

Boc epıȝſammatum eſoico metſe ;

Librum vitæ & paſſionis ſancti Anaſtaſii, malè de Græco translatum, & pejùs à quodam imperito emendatum; prout ad ſenſum correxi.

Vitam ſancti patris, monachi ſimul & antiſtitis Cuthberhti, & priùs heroico metro, & poſtmodum plano ſermone conſcripſi.

Hiſtoriam Abbatum monaſterii hujus, in quo ſupernæ pietati deſervire gaudeo; Benedicti, Ceolfridi & Huetberhti, in libellis duobus.

Hiſtoriam Eccleſiaſticã noſtrę inſulę ac gentis in libris quinque.

Martyrologium de natalitiis ſanctorum martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potui, non ſolùm quâ die; verùm etiam quo genere certaminis, vel ſub quo *judice mundum vicerint, diligenter annotare ſtudui.

* principe. C.

Librum Hymnorum diverſo metro ſive rhythmo.

Librum Epigrammatum heroico metro ſive elegiaco.

De naturâ rerum & de temporibus, libros ſingulos.

Item de temporibus librum unum majorem.

Librum de orthographia alphabeti ordine diſtinctum.

Item librum de metrica arte & huic adjunctum, alium.

De ſchematibus & tropis libellum; hoc eſt, de figuris modísque locutionum, quibus ſcriptura ſancta contexta eſt.

Be ȝecýnðe ſıſana ⁊ be tıðum ſýnoſıe bec; ȝſt be tıðum ane mýcele boc ; Boc ðe Oſthoȝſafıa mið ſtæfen ſoſh enðebýſnoneſſe to ſceaðene ; Boc ðe metſıca aſte. and oþþe ðýſſe *ȝeþeoðe; Bı Scematıbuſ ⁊ tſopuſ boc. be ȝeſetneſſum ⁊ ȝemetum ſſæc cýnna. ðam Þ haliȝe ȝeſſıt ſe canon aſſıten ıſ.

* ſtæfſnæſe. B. C.

*ȝeoýoðe. C.

Oratio Bedæ *ad* Christum.

ANo nu ıc ðe bıðe ðuȝoþa hæleno Þ ðu me mılðe ſoſȝıfe ſſetlıce oſincan þa ſoſo þıneſ ſıſðomeſ. Þ ðu eac ſſemfumlıce ſoſȝıfe. Þ ıc æt nýhſtan to ðe ðam ſıllan ealleſ ſıſðomeſ becuman mote. ⁊ ſýmble ætýſan beſoſan ðınum anſýne ;

TE deprecor bone Jeſu, ut cui propitius donaſti verba tuæ ſapientiæ vel ſcientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te omnis ſapientiæ fontem pervenire; & apparere ſemper ante faciem tuam; [qui vivis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.]

Notæ.

NOTÆ.

[a] Te deprecor bone Jesu — *Præcipuum hîc fundamentum orationis, venerabilis Beda fidem in* Jesum, *solam ad Patrem viam, per Spiritum S. constituit. Nec alios invocandos, aut colendos per cultum* λατρείας, *aut* δουλείας, *præter* *Trinitatem *solam censuit nostra vetus Ecclesia; verbum Dei, unicam illam veritatis magistram secuta.* Vide pag. 283. 18. *Quibus concinit Homilia quædam* De temporibus Antichristi. *M. Coll. Ben. Num.* 7. *p.* 1. * Ut infrà l. 26.

Leofan men uf if micel þeanf. þ þe pæne beon ðæf egeflican timan þe nu to pefo if; Nu bið fpýþe naþe Antecpiftef tima.-- Feonþe healf geap fe deofleg man fixaþ on middan eapðe. ⁊ fpa lange he finþ ongean God. ⁊ Godef þeopaf. ⁊ he ahefþ hine fýlfne ðfef ealle þa þe hæþene men cpæðon þ godaf beon fceoldan. on hæþene pifan. fpýlc fpa pæf gfeculuf fe ent. ⁊ Apollinif ðe hi mænne God leton; Ðof eac ⁊ Sopðen ðe hæþene men heniað fpiþe; Ofef ealle ðæf he hine ænne up ahefþ. fonþan he læt. þ he ana fý fttenga þonne hi ealle. ⁊ na þ an þ he hinè ofef hi ealle ahebbe ac ofef þa halgan ðfýnnefffe. feo þe if ana to gebiddanne. to henianne. ⁊ to peonþianne. þ if fæðef. ⁊ Sunnu. ⁊ halig Gaft;

Viri dilecti, nobis valde opus est, ut de hoc formidabili tempore quod modò futurum est, cauti essemus: nunc perquàm valde festinat tempus Antichristi. p. 16. l. 16. quarta anni parte homo iste diaboli in terra dominatur: & tam diu contra Deum & servos Dei contendit; & sese effert *super omnes, quos gentiles, more gentili deos esse dixerunt: qualis erat Hercules, Gigas ille: & Apollo, quem magnum deum putarunt.* * Thor quoq; & * Woden; *quem gentiles multùm celebrant. Super istos omnes iste seipsum solum effert; quoniam putat quòd illis omnibus robustior existat. Et non tantùm quod efferat se super istos omnes; verumetiam super sanctam Trinitatem quæ* SOLA *ADORANDA & LAUDANDA, & COLENDA est, hoc est, Pater, & Filius, & Spiritus S.* * 2. Thess. 2. 4 * Unde Thorsday. Dies Jovis. * Et Wodnesday. Dies Mercurii. * Nota:

Et nè cultu vago, atque erratico populus, ad superstitionẽ & ἐθελοθρησκείαν fovendam natura semper promptus ac proclivis, deum offendat; vetus Ecclesia nostra statam fixámque cùm orandi, tum confitendi formam, & fontem (unde uberior precum copia manare posset) tironibus Christi sic proposuit: atque hæc non hinc indè per me corrasa consultò & congesta; sed ad finem Catholicorum sermonum Romano-Saxonicæ Ecclesiæ, in una serie & ordine junctim disposita, (nullâ de S. cruce factâ mentione, nullâ, aut sancti, aut sanctæ alicujus invocatione adhibitâ) sic describo, & Latinè verto. Sub hac ipsa, characteribus rubris, & majusculis facta inscriptione. viz.

Þef if gelefa. ⁊ gebed. ⁊ bletfung læfedum mannum ðe þ Leden ne cunnon;

Hîc est fidei confessio, & oratio & benedictio hominibus *indoctis [necessaria] iis qui* LATINE *nescìunt.* * Sax. laicis.

Patef nofter on Englifc;

Hoc est, *Pater noster Anglicé.*

Du ufe Fæðef ðe eaft on heofenum. Sý ðin nama gehalgod. Gecume þin fice; Sý ðin filla fpa fpa on heofenum. fpa eac on eorþan; Sýle uf to dæg ufne dæghpomlican hlaf; And forgif uf ufe gýltaf. fpa fpa fe forgýfaþ ðam ðe fiþ uf

TU, Pater noster qui es in cœlis; Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlis, sic etiam in terra. Panem da nobis hodie nostrum quotidianum. Et remitte nobis debita nostra; sicut & nos remittimus de-

uſ agỳltaþ ; And ne læoðu na uſ on coſtnunge; Ac alỳſ uſ ffam ỳfele ; Sỳ hit ſfa.

Se Læſſe Cneda.

IC gelỳfe on God Fæðeſ ælmihtigne. ſcỳppend heofenan ⁊ eorþan; ⁊ ic gelỳfe on Þælend Criſt hiſ ancennedan ſunu uſne Dryhten. ſe wæſ geeacnod of þam halgan Gaſte. ⁊ acenned of Marian ðam mædene. geþſopod under ðam Pontiſcan Pilate. on node ahangen. he wæſ dead. ⁊ bebỳrged. ⁊ he nỳðer aſtah to helle; ⁊ he aras of deaðe on þam þriddan dæge; ⁊ he arstah up to heofenum. ⁊ ſitt nu æt ſpriþþan Godes ælmihtiges fæðeſ; Ðanon he ỳle cuman to demenne æghwelcum ge ðam cucum. ge ðam deadum; ⁊ ic gelỳfe on ðone halgan Gaſt; ⁊ ða halgan gelaþunge ; ⁊ halgena gemænnỳſſe ; ⁊ ſỳnna forgifenỳſſe ; ⁊ flæſces æriſt; ⁊ ece liſe. Sỳ hit ſfa;

bitoribus noſtris. Et nè inducas nos in tentationem; ſed libera nos à malo. Sic eſto.

Minus Symbolum.

CRedo in Deum, Patrem omnipotentem; Creatorem cœli & terræ: Et credo in Jeſum Chriſtum, unigenitum filium ſuum, Dominum noſtrum; Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto: Et natus à Maria virgine: [a] Paſſus *ſub Pontio Pilato: In cruce ſuſpenſus:* [b] Mortuus *fuit, & ſepultus: Infrà* [c] deſcendit *in infernum: Et* [d] reſurrexit *à morte die tertio: Et* [e] aſcendit *ſuprà in cœlos: Et nunc* [f] ſedet *ad dextram Dei, Patris omnipotentis, inde* [g] futurus *eſt venire ad judicandum cùm vivos, tum mortuos. Et credo in Spiritum Sanctum. Et Sanctam Eccleſiam. Et Sanctorum communionem. Et peccatorum remiſſionem. Et carnis reſurrectionem. illámque vitam æternam. Sic eſto.*

* Vide an 7. articuli ordinè ſequentes à S. Petro, deſcribantur, 1. Pet. 3.

[a] Ἔπαθε verſ. 18. *Paſſus eſt.*

[b] Θανατωθεὶς *mortuus.* ibid.

[c] v. 20 Πορευθεὶς. vide non *deſcendens* ut eadem vox πορευθεὶς. v. 22. *aſcendens* ob terminos contrarii motûs contrarios.

[d] v. 21. ἀνέστη ἐκ νεκρῶν *reſurrexit-* è verbis δι' ἀναστάσεως-.

[e] v. 20. πορευθεὶς aſcendens in cœlum. ut v. 20. deſcendens. [f] v. 22. ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. qui eſt in dextera Dei. [g] Paulò pòſt ſc. v. 5. cap. ſequent. Ἑτοίμως ἔχων· hoc eſt, μέλλων qui in paratu, vel futurus eſt venire ad *judicandum vivos & mortuos.* Poſtremum hunc articulum propter mirabilem reliquorum concentum, conſultò hic indagavi, & reperi. Quod magis mihi admirabile videtur. neque uſpiam loci in Scripturis alibi exiſtit; nec obſtat Act. 10.42.

Mæſſe Cneda;

IC gelỳfe on ænne God Fæðeſ ælmihtigne. ſỳſcend heofenan ⁊ eorþan. ⁊ ealra gefrefenlicra ðinga ⁊ ungefrefenlicra. ⁊ on ænne Crift Þælend Dryhten. þone ancennedan Godes ſunu. of þam Fæðeſ acennedan æſ ealle worulda ; God of Gode. Leoht of leohte. Soþne God of ſoþum Gode. Acennedne. na gefophtne. efentoriſtlicne ðam Fæðeſ. þurh þone ſind ealle ðing gefophte. Se for us mannum ⁊ for ure hale niþer astah of heofenum. ⁊ wearþ gefleſchamod of ðam halgan Gaſte. ⁊ of Marian ðam mædene. ⁊ wearþ mann gefonden ; he þrowode eac ſwỳlce. on node ahangen for us. ⁊ he wæſ bebỳrged. ⁊ he aras on þam ðriddan dæge ſfa

*Symbolum * Euchariſticum.*

* *Sax* Miſſæ. Symb. Nicæn. ſc.

CRedo in unum Deum; Patrem Omnipotentem; opificem cœli & terræ: omniúmque rerum viſibilium, & inviſibilium: Et in unum Chriſtum Jeſum Dominum; unigenitum Dei filium; à Patre, ante omnia ſecula genitum: Deum de Deo. Lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: Genitum non factum: Patri conſubſtantialem; per quem omnia facta ſunt: qui pro nobis hominibus, & pro ſalute noſtra de cœlis deſcendit. Erátque de Spiritu S. incarnatus; & de virgine Maria. Et factus eſt homo. Etiámque juxtà paſſus eſt; in cruce pro nobis ſuſpenſus. Erat quoque ſepultus. Et die tertio reſurrexit,

ſpa ſpa ȝepꝛıtu ſeþaþ. ⁊ he aſtah to heoſenum ⁊ he ſıtt æt ſpıþꝛan hıſ fæðeꝛ. ⁊ he eft cymþ mıð pulðe to ðemenne ðam cucum ⁊ ðam ðeaðum. ⁊ hıſ ꝛıceſ ne biþ nan enðe. ⁊ ıc ȝelyfe on þone halȝan Gaſt. þone lıffæſtendan Goð. Se ȝæþ of þam Fæðeꝛ. ⁊ of þam Suna. ⁊ ſe ıſ mıð þam Fæðeꝛ ⁊ mıð þam Suna ȝebeðen ⁊ ȝepulðoꝛoð. ⁊ ſe ſpꝛæc þuꝛh pıteȝan; Jc anðettе þa anan halȝan. ⁊ þa ȝeleaffullan. ⁊ þa Apoſtolican ȝelaþunȝe. ⁊ an fulluht on foꝛȝyfenyſſe ſynna. ⁊ ıc anðbıðıȝe æꝛıſtеꝛ ðeaðꝛa manna. ⁊ þæꝛ ecan lıfeꝛ þæꝛe toꝛeaꝛðan foꝛulðe. Sy hıt ſpa;

ſicut ſcriptura dicit: aſcendítque in cœlos. Et ſedet ad dexteram patris ſui; Et denuo veniet cum glória ad judicandum vivos & mortuos. Regníque ejus non erit finis. Credo *etiam in Spiritum S. Deum vivificantem; qui procedit de patre & filio; quique unà cum patre & filio adoratur, & glorificatur. qui per prophetas autem locutus eſt.* * Confiteor *unicam Sanctam, & fidelem, & Apoſtolicam Eccleſiam. Unúmque baptiſmum, in remiſſionem peccatorum: exſpecto quoque defunctorum hominum reſurrectionem: vitámque futuri ſeculi æternam.* Sic eſto. * Notâ

Gebeðu on Enȝliſc.

Hoc eſt, *Preces Anglicé.*

Ðu ælmihtiȝa. ⁊ þu eca Goð. ȝepiſſa upe ðæða on ðinſe pelpyllenðnyſſe þ pe ȝeeaꝛnıon on naman ðineſ leoꝛan ſunu ȝenihtſumian on ȝoðum peoꝛcum. Amen;

Tu omnipotens, túque æterne Deus; dirige opera noſtra in benevolentia tua, ut nos aſſequi poſſimus, in nomine dilecti filii tui bonis operibus abundare. Amen.

ITEM.

Pe biððaþ ðe Ðꝛihten. þ ðu ȝeice ðinne ȝeleaꝛan on uſ ⁊ on ælfymle ðæſ halȝan Gaſteſ leoht on uſ. Amen;

Nos oramus te Domine, ut tu in nobis fidem tuam amplifices; ſempérque Spiritûs Sancti lucem in nobis accendas. Amen.

ITEM.

Ðꝛihten God ælmihtiȝ Fæðeꝛ ȝebletſa uſ. ⁊ ȝeſcyld þine ðeoꝛan. þinum mæȝenþfymme unðeꝛþeoðde þuꝛh þinne ancenneðan ſunu on mihte ðæſ halȝan Gaſteſ. þ pe ſınȝallice on þinſe heſunȝe blıſſıon oꝛfoꝛhȝe fham eallum feondum. ðuꝛh ðone yldan upne Ðꝛihten hælend Cꝛiſt ðinne ſunu ſeþe leoꝛað ⁊ fıxaþ mıð ðe on annyſſe ðæſ yldan halȝan Gaſteſ ȝeonð ealna poꝛulða poꝛuld; Amen.

Domine Deus, *omnipotens pater, bea nos; & famulos tuos protege. Majeſtati tuæ ſubjice, per unigenitum filium tuum, in virtute Spiritûs Sancti; ut nos ſinguli in tua laudatione lætemur, ab adverſariis omnibus immunes; per eundem Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum filium tuum; qui tecum vivit & regnat, in unitate ejuſdem Spiritûs Sancti; ultra omnium ſeculorum ſeculum.* Amen.

DE SAPIENTIA.

Eala ðu ælmihtiȝa God ðu þe ðuꝛh ðinum euenecum ſıſðome mannan ȝeſceope. ða þa he næſ. ⁊ eft foꝛloꝛenne mılðheoꝛtlice ȝeeoꝛtaþeloðeſt. ȝe-

O tu omnipotens Deus, qui per coæternam ſapientiam tuam creaſti hominem, cùm non eſſet; & denuo deperditum, miſericorditer reſtitu-

tiþa ur þ ře ylca pirdom upe heoptan rþa onbrýrde. þ pe ðe mid eallum mode lufion. ⁊ to þe mid ealre heoptan efrton. Amen;

isti; Da nobis ut eadem sapientia corda nostra sic extimulet, ut te nos totâ mente diligamus; & toto corde ad te redeamus. Amen.

DE PATIENTIA.

Eala þu ælmihtiga God. þu þe ðyderst þ þin leofa runu upe hæleno Crist undernfeng mennisc-nyrre. ⁊ node hengene underbeah. getiþa ur þ pe moton habban þa gebyrnunge hir gefyldef. ⁊ ða gemænnyrre hir roþan æpistef. Amen;

O Tu omnipotens Deus, Tu qui feciſti, quòd filius tuus dilectus, noſter Jeſus Chriſtus humanitatem ſuſceperit, & crucifixioni ſubditus fuerit; da nobis, ut habere poſsimus exemplum patientiæ ejus; ejusque reſurrectionis veræ communionem. Amen.

ORATIO.

Eala ðu ælmihtiga God. þu þe apristst mid ðinum fingre on unum heoptum þa rihtpisnyrre ðinre æ. rýle ur geeacnunge ðiner geleafan. ⁊ hihtef. ⁊ roþre lufe. ⁊ do ur lufian. þ þ ðu bebýtst þ pe moton geeapnian ða mede ðe ðu ur behætst. Amen;

O Tu omnipotens Deus, Tu qui digito tuo in cordibus noſtris, legis tuæ juſtitiam exaraſti, da nobis incrementum tuæ fidei, & ſpei; veræque charitatis; fac nos diligere quod tu mandaſti, ut mercedem illam aſſequi poſsimus, quam tu nobis promiſiſti.* Amen.

* aliàs, *mereri*

ITEM.

Ðu ælmihtiga pealdend alýr upe heoptan fram corstunge ýfelra gehohta. þ pe geeapnion beon purhfull punung þær halgan Gaste. ðurh þone ylcan upne Drihten hælend Crist ðinne su. nu. rehe leofað ⁊ rixað mid ðe on annýrre þær ylcan halgan Gaste. geond ealra poruldа porulð. Amen;

Tu omnipotens imperator, libera corda noſtra, à cogitationum pravarum tentatione, ut nos aſſequi poſsimus, Spiritûs Sancti habitationem eſſe; per eundem dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum, filium tuum; qui tecum in unitate ejusdem Spiritûs ſancti vivit & regnat, per omnium ſeculorum ſeculum. Amen.

God ælmihtig gemiltsa me rýnfullum ;

Deus omnipotens miſerere mei peccatoris.

Ic bletsige me mid bletsunge ðær ælmihtigan Fæder. ⁊ hir Suna. ⁊ ðær halgan Gaste;

Ego benedico me, cum benedictione omnipotentis patris, ejusque filii; & Spiritûs ſancti.

Eala þu haligе þrýnnýr. Fæder. ⁊ Sunu. ⁊ halig Gast. þu þe æfre pære. ⁊ nu eart ⁊ æfre birt an ælmihtig God untodæledlic. on ðe ic gelýfe. ⁊ hihte. þe ic lufige. ⁊ ic trupige on þe. þ me ne ðurfe sceamian. ⁊ þ mine fýnd me ne gebýrmplon. Amen;

O Tu ſancta Trinitas; Pater & Filius, & Spiritus ſanctus; Tu qui ſemper fuiſti, & nunc es, ſempérq; eris unus omnipotens Deus indiviſibilis; ego in te credo & ſpero. Ego te amo, & in te confido, ut pudere non indigeam; quódque adverſarii mei me non convitientur. Amen.

Preci-

*Precibus his peractis è vestigio sequitur, in extremitate ejusdem lineæ, hæc rubrica sc. IN * XL. de* Pœnitentia, *ut typis mandatum habes pag.* 422. *l.* 8. *quæ cùm ad vetustam hanc leiturgiam ornandam spectare videantur, hîc quoque non ineptè revisenda arbitramur. Vide ergo; lectísque his, isthæc relege. Et operam hanc meam, æqui bonique consule.*

* Quadragesima.

Beda ad Lectorem.

EAc þonne ic eaðmoðlice biðde þ to eallum þe ðiſ ylce ſtæn becyme uneſ cynneſ to næðanne oþþe to gehynanne. þ hi for minum unðumneſſum ge moðeſ ge lichoman gelomlice ⁊ geornlice ðingian mið þa upplican arfæſtneſſe Goðeſ ælmihtigeſ. ⁊ on gehpylcum heona mægþum ðaſ meðe heona eðleaneſ me agife. þ ic ðe be ſynðrigum mægþum. oþþe ðam hynum ſtopum ða ðe ic gemynðe pynþe. ⁊ þam bigengum þancpynþe gelyfðon. geornlice ic tyloðe to appitanne þ ic mið eallum * ðone pæſtm arfæſtſe ðingunge gemete;

OMnes ad quos hæc historia pervenire poterit, nostræ nationis legentes sive audientes suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus & mentis & corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerint: & in suis quique provinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant, ut qui de singulis provinciis sive locis sublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ *intercessionis inveniam. Vale.

* Vide supra pag. 164. lin. 7. &c.

* ðingum. B.

FINIS.

CHRONOLOGIA

ANGLO-SAXONICA

ELEGANS ET PERANTIQUA

ex duobus Manuſcriptis feliciter eruta;

Quorum

Alterum habetur in Bibliotheca Collegii

CORPORIS CHRISTI

CANTABRIGIÆ:

Alterum in Bibliotheca Nobiliſs. *D. THO. COTTON,*

D. ROBERTI æquè Nobiliſsimi

& μακαείτε, filii.

Cui Latina verſio appoſitè reſpondet, operâ & ſtudio

ABRAHAMI WHELOCI.

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina *Rogeri Daniel*, celeberrimæ Academiæ Typographi. MDCXLIIII.

CHRONOLOGIA SAXONICA.

ÆR Cpiſtef ȝefleærcneſſe ſẏxtı pintſa Gaiuſ Juliuſ ſe Caſeſe æneſt Romana Bſeten lond ȝefohte. ⁊ Bſẏttaſ mid ȝefeohte cniſſede. ⁊ hẏ ofefſtſẏðde ⁊ ſſa ðeah ne meahte þæſ ſice ȝepinnan;

Ann. I. Octavianuſ ſicſode ſẏx ⁊ ſẏxtı pintſa ⁊ on ðam lxii. ȝeaſe hiſ ſiceſ Cpiſt pæſ acenned. ða tuncȝel ſitiȝan of eaſtðæle cuomon to þon þ hẏ Cpiſt ſeoſþedon ⁊ ða cild on Bethleem ofſleȝene pæſun foſ Cpiſtef ehtnefſe fſom Herode;

III. Her ſſealt Herodeſ fſom him ſelfum ofſticod. ⁊ Archelauſ hiſ ſunu fenȝ to ſice;

4

VI. Fſom fſẏmþe midan ȝeaſdeſ of ðiſ ȝeaſ pæſon aȝan v ðuſendu pintſa ⁊ tſa hund pintſa;

7 8

* *Notandum per totum opus quòd ſeptis his [ ] inclusa, in MS. Col. Ben. charactere recentiori, & manu (ut reor) Jocelini, exarata de codice Petro-Burgenſi deſcripta dicantur.*

XI. [Her onfenȝ Herodeſ Antipatſeſ ſunu to ſice in Judea;]

XII. Philippuſ ⁊ Herodeſ todælun Lẏſiam. ⁊ Judeam ſeoðeſicum todælun;

13 14

XVI. Her fenȝ Tẏbeſiuſ to ſice;

17 20
18 21
19 22

XXVI. Her onfenȝ Pilatuſ ȝẏminȝe ofeſ Judeaſ;

27 28

XXX. Her pæſ Cpiſt ȝefulluhtud. ⁊ þa tſelf Apoſtolaſ. ⁊ Petſuſ. ⁊ Andſeaſ ȝehpuſſon. ⁊ Jacobuſ. ⁊ Joanneſ. ⁊ Philippuſ;

31 32

XXXIII. Her pæſ Cpiſt ahanȝen fſom fſuman midan ȝeaſdeſ ẏmb fif ðuſendo pintſa ⁊ tſa ⁊ ſẏx ⁊ tpentı pintſa;

XXXIIII. Her pæſ Paluſ ȝehfiſſed. ⁊ Scſ'. Stephanuſ ofton fſoð;

Ante Chriſti incarnationem ſexageſimâ hyeme, Caius Julius Cęſar primus Romanorum, terram Britannicam petiit; Britannóſque pugnâ preſſit, & illos devicit; veruntamen haud potuit ipſorum regnum obtinere.

Octavianus regnabat ſex & ſexaginta hyemes: & in ſexageſimo ſecundo anno regni ſui Chriſtus naſcebatur: Tunc Magi ab Oriente venerunt, in hoc, ut ipſi Chriſtum colerent; nec non pueri in Bethleem occiſi erant, pro Chriſti perſecutione ab Herode latâ.

Hîc interiit Herodes à ſeipſo jugulatus; & Archelaus ejus filius regnum capeſſit.

5

Ab initio mundi uſque ad hunc annum quinque millia annorum, ducentíque anni effluxerunt.

9 10

[*Hîc capeſsit Herodes Antipatris filius, regnum in Judæa.*]

Philippus & Herodes inter ſe diviſerunt Lyſiam; & Judæam tetrarchis diſtribuerunt.

15

Hîc capeſſit Tiberius imperium.

23
24
25

Hîc ſuſcepit Pilatus curam Judæorum.

29

Hîc Chriſtus fuit baptizatus, & duodecim Apoſtoli; & Petrus, & Andræas convertebantur, & Jacobus, & Johannes, & Philippus.

Hîc fuit Chriſtus crucifixus, ab initio mundi circa quintam & milleſimam hyemem, & ducenteſimam, & ſextam, & viceſimam hyemem.

Hîc Paulus converſus, ſanctúſq; Stephanus dilapidatus fuit.

xxxv. Hep ꝛe eaðiga Petꝛuꝛ ꝛe Apoꝛtol gefæt biꝛceop ꝛetl in Antiochia þæꝛne ceaꝛtre ;

Hîc beatus Petrus Apoſtolus Epiſcopalem ſedem in Antiochena civitate inſtituit.

36 37 38

xxxix. Hep onfeng Gaiuꝛ ꝛice;

Hîc capeſſit Caius imperium.

40 41 42 43

xliiii. Hep ꝛe eaðiga Petꝛuꝛ ꝛe Apoꝛtol gefæt biꝛceop ꝛetl on Rome;

Hîc beatus Petrus Apoſtolus, Romæ epiſcopalem ſedem inſtituit.

xlv. Hep Heꝛoðeꝛ aꝛfealt ꝛeðe Jacobum ofꝛloh. ane geaꝛe æꝛ hiꝛ agnum ðeaðe;

Hîc obiit Herodes, qui Jacobum occidit, anno unico ante ſuam ipſius mortem.

xlvi. Hep Claudiuꝛ ofep Romana cynninga Bꝛetene lond gefohte. ⁊ þone manan ðæl ðæꝛ ealondeꝛ on hiꝛ gefealo onfeng. ⁊ eac ꝛfilce Onchaduꝛ ða ealond Romana cynedome undeꝛþiodde; [þiꝛ fæꝛ þæꝛ feonþeꝛ geaneꝛ hiꝛ nicer. ⁊ on ðyꝛ ylcan geaꝛe gefeaꝛþ ꝛe mycela hungup on ðyꝛnia ðe Lucaꝛ ꝛecþ on þaꝛe boc Actuꝛ Apoꝛtoloꝛum;]

Hîc Claudius, Romanorũ Imperatorum ſecundus, terram Britannicam petiit, magnámque hujus inſulæ partem in ditionem ſuam cepit: ſicut etiam Orcadum inſulas Romanorum imperio ſubegit. [*Hîc annus quartus ſui imperii fuit; eodémque hoc anno fames magna in Syria accidit, quam Lucas in libro qui dicitur Actus Apoſtolorum memorat.*]

47 51 55 59
48 52 56 60
49 53 57 61
50 54 58

lxii. Hep Jacobuꝛ ꝛfateꝛ Dn̄i þꝛopode;

Hîc Jacob⁹ frater Dom. paſſ⁹ eſt

lxiii. Hep Maꝛcuꝛ ꝛe godꝛpellepe fonþfepde;

Hîc Marcus Evangeliſta obiit.

64 65 66 67
68

lxix. Hep Petꝛuꝛ ⁊ Paulus þꝛopodon;

Hîc Petrus & Paulus paſſi ſunt.

lxx. Hep Uefpaꝛianuꝛ onfeng ꝛice;

Hîc Veſpaſianus imperium capeſsit.

lxxi. Hep Titus Uefpaꝛianuꝛ ꝛunu in Hiepuꝛalem ofꝛloh Judea cxi. þuꝛenda;

Hîc Titus Veſpaſiani filius in Hieroſolymis 111000. hominum occidit.

72 73 74 75
76 77 78 79
80

lxxxi. Hep Titus feng to ꝛice. ꝛeþe ꝛæde. ꝥ he þone dæg foꝛlufe þe he nohte to gode on ne gedyde;

Hîc Titus capeſsit imperium, qui dixit, quòd *Diem perdiderit, in quo ipſe nihil boni feciſſet.*

82

lxxxiii. Hep Domicianuꝛ Titeꝛ bꝛoþoꝛ feng to ꝛice;

Hîc Domitianus Titi frater imperium capeſsit.

lxxxiiii. Hep Johanneꝛ ꝛe godꝛpellepe in Paþhman þam ealonde ꝛꝛaþ ða boc Apocalipꝛiꝛ;

Hîc Johannes Evangeliſta in Patmo inſula librum *Apocalypſis* ſcripſit.

85 86 87 88
89

xc. Hep Simon Petꝛuꝛ þæꝛ ahangen.

Hîc Simon Petrus crucifixus fu-

⁊ Johanneſ ſe goſpellere hine gepe-
ſette in Effeſio;

91
xcii. Hep Clemenſ Papa ſonþſeþde.

Autor in iſtis lacunis V. Bedam ſecutus, quæ aut falſa aut incerta putaverat, prudens omiſit.

93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105

cx. Hep Ignatiuſ ſe biſceop þþopude;

111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137

cxlv. [Hep Marcuſ Antoniuſ ⁊ Aupeliuſ hiſ bropeþ fenzon to rice;]

146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178

clxxxix. Hep Seveſuſ onfenz rice. ⁊ ricrode reofentine pintep. ſe Bpeten lond mid dice bezýnde fpom ſæ oþ ſæ; [⁊ da zeendode on Eveſpic. ⁊ Baſſianuſ hiſ ſunu fenz to rice;] Hep Eleutheþ on Rome onfenz biſceopdom ⁊ done puldopfæſtlice fiftýne pintep zeheld. to dan Luciuſ Bpetene cýninz ſende ſtafaſ. bet þæt he pæſe Criſten zedon. ⁊ he þuhte-ah þ zebed; [⁊ hi ſýþþon punodon on rihton zeleavon oþþe Diaclecianeſ rice;]

190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255

it, & Johannes Evangeliſta Epheſi manſit.

Hîc Clemens Papa diem obiit.

106 107 108 109

Hîc Ignatius Epiſc. paſſus eſt.

138 139 140 141 142 143 144

[*Hîc Marcus Antonius, & Aurelius frater ejus imperium accepit.*]

179 180 181 182 183 184 185 186 187 188

Hîc Severus imperium capeſſit, & hyemes ſeptendecim regnavit; quíque terram Britannicam aggere à mari ad mare cinxit; [*finivítque vitam Eboraci: & Baſſianus filius ejus regnum capeſsit.*] Hîc Eleutherius in Roma accepit Epiſcopatum, eundémque honorificè per quindecim hyemes tenuit, ad quem Lucius Britannorum Rex literas miſit, obſecrans, ut baptizatus eſſet: quam ille petitionem aſſecutus eſt: [*Atq; hinc* (Britanni) *in orthodoxa fide uſque ad imperium Diocletiani permanſerunt.*]

256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277

278 279 280 281
282

cclxxxiii. [Hep Dpopaoe Scp'. Albanup mapτýp.] [*Hîc ſanctus Albanus martyr paſſus eſt.*]

284 308 332 356
285 309 333 357
286 310 334 358
287 311 335 359
288 312 336 360
289 313 337 361
290 314 338 362
291 315 339 363
292 316 340 364
293 317 341 365
294 318 342 366
295 319 343 367
296 320 344 368
297 321 345 369
298 322 346 370
299 323 347 371
309 324 348 372
301 325 349 373
302 326 350 374
303 327 351 375
304 328 352 376
305 329 353 377
306 330 354 378
307 331 355

cccLxxix. [Hep Gpatianup fenz to pice;] [*Hîc Gratianus regnum capeſsit.*]
380

ccclxxxi. Hep Maximianup re Caſepe fenz to pice. he pæp on Bpeten londe zeboren ⁊ ðonon fop into Gallia; [⁊ he ðap ofploh þone Caſepe Gpatianum ⁊ hip bpoþep aðpap of eðele re pæp zehaten Valentinianup. ⁊ re Valentinianup eft zeramnode pepoð. ⁊ ofploh Maximum and fenz to pice; ⁊ in ðam týman apap Pelazier zeðýlð zeond middan eapð.;]

Hîc Maximianus Cæſar imperium capeſsit; idem in Britannia natus fuit, & indè in Galliam migravit: [*Ibíque occidit Gratianum Caſarem, fratrémejus de terra fugavit, qui dictus eſt Valentinianus; idémque Valentinianus coegit exercitum, & Maximum neci dedit, atque imperium capeſsit: Hoc tempore orta eſt Pelagiana hæreſis, per totum mundum graſſata.*]

382 391 400 409
383 392 401 410
384 393 402 411
385 394 403 412
386 395 404 413
387 396 405 414
388 397 406 415
389 398 407 416
390 399 408 417

cccexviii. Hep Romane zeromnoðon eal ða zoldhoapd de on Bpýtene pæpon. ⁊ rume on eoprþan ahýðdon ⁊ hý nænig mon rippan rindan ne meahte. ⁊ rume mid him on Gallia læddon;

Hîc Romani theſauros omnes, qui erant in Britannia (*inventi*) coacervarunt; quorum aliquot in terra occultarunt, nè quis homo indè reperire poſsit, aliquot autem ſecum in Galliam abduxerunt.

419 420 421 422
cccexxiii. [Hep Theodoriup re zingra fenz to pice;] [*Hîc Theodoſius junior imperium capeſsit.*]

424 425 426 427
428

cccexxix. Hep Palladiup re birceop pæp onrended to Scottum ðæt he hiopa zeleapan * tnýmede fpom Celeſtino Hîc Palladius Epiſcopus ad Scotos miſſus fuit (ut horum fidem *confirmaret) à Papa Cæle-

* *Nota.*

ðam

ðam Papan [to bodianne Scottum ſulluht;]

430 431 432 433 434

cccclxxxv. Hep Gotan abræcon Rome burh ⁊ næfre ſiþþan Romane ne ricfodon on Brytene; [þ wæf embe xi. hund wintra ⁊ x. wintra ðæf ðe heo getimbred waf. eallef hi rixodon on Brytene feoferf hund wintra ⁊ hund feouanti wintra ſiþþan æfterr Gaiuf Juliuf þ lond æfterr gefohte;]

Hîc Gothi urbem Romanam vaſtarunt; neque unquam poſtea Romani regnabant in Britannia. [*Id, circa undecim centum annorum decémq; annorum terminum, poſt urbem conditam factum eſt: Hîc omnino in Britannia regnabant quadringentos annos, & ſeptuaginta annos ex quo, Caius Julius terram primus petebat.*]

436 437 438 439 440 441 442

cccclxiii. [Hep fendon Brytpalaf to Rome ⁊ heom fultomef bædon wið Peohtaf. ac hi ðaf næfdan nanne forþam ðe hi fyrdedon wiþ Scotta huna cyninge. ⁊ þa fendon hi to Anglum ⁊ Angel cynnef æðelingaf ðæf ylcan bædon;]

[*Hîc Britanni Romam* (legationem) *mittebant, ſibíque præſidium rogabant contra Pictos; ſed indè nihil impetrabant, quia jam expeditionem facturi ſunt Romani contra Attylam Hunnorum Regem; hinc demum mittebant ad Anglos, atque ab Anglicæ Gentis magnatibus hujuſmodi* (ſuppetias) *flagitabant.*]

444 445 446 447 448

cccclxix. Hep Mauricius ⁊ Ualentinus onfengon rice. ⁊ ricfodon vii winter; On heora dagum Hengeſt ⁊ Horſa from Wyrtgeorne gelaðode Bretta cyninge to fultume. ⁊ hie gefohton Brytene on ðam ſtæðe ðe ir genemned Yppinef fleot. æfeft Bryttum to fultume. ac hy eft on hy fuhton; [ðe cing het hi feohtan agien Pihtaf ⁊ hi fra dydan ⁊ rige hæfdon fra hpaf fra hi comon. hi ða fende to Angle ⁊ hetton heom fendan mare fultum ⁊ heom feggan Brytpalana nahtnefre ⁊ ðæf landef cyrta. hi ða fendan heom mare fultum. ða com ða menn of ðrim mægþum Germanie. of ealo Seaxum. of Anglum. of Jotum; of Jotum comon Cantpare. ⁊ Wihtpare. þ ir feo mæið ðe nu eaðoaþ on Wiht. ⁊ þ cynn on Weft Sexum ðe man gyt het Jutna cynn. of ealo Saxon comon eaft Sexa. ⁊ ſuð Sexa. ⁊ weſt Sexan of Angle comon. fe á riðþan *·····eaft Engle middel Angla Mearca ⁊ ealle Northymbra;]

* *forſan* eaðoaþ *terram incolunt.*

Hîc Mauritius, & Valentinianus capeſſebant imperium; & regnabant ſeptem annos; quorum in diebus Hengeſtus & Horſa à Vortigerno Britannorum Rege erant invitati illis in præſidium; illi autem Britanniam appulerunt, in loco qui dicitur Hypwines-Fleot: primò Britannis auxiliaturi; ſed poſtea, contra illos belligerabant. [*Rex illos contra pictos pugnare juſſit; quod ità fecerant: victoriam etiam quoquò venerant, adepti: tum ad Anglos mittebant; plura inſuper illis auxilia mittere rogabant: illíſque Wallo-Britannorum pravitatem, terræq; bonitatem narrabant: plures ergò illis mittebant ſuppetias; tunc de tribus Germaniæ provinciis venerunt: De Saxonia antiqua: De Anglis; Futiſq;: De Futis enati Cantii incolæ, & Vectæ inſulæ; hæc illa gens eſt, quæ hodie Vectam inhabitat: genúſq; illudin occidentali Saxonia, (quæ adhuc vocatur Futorum genus,) de Saxonia antiqua venerunt: Saxones auſtrales, & occidentales Saxones de Anglis venerunt; qui ex illo ſemper ·····. orientalium Anglorum, Middel-Anglorum, Merciorum, omniúmq; Northanhymbrorum.*]

450 451 452 453
454

cccclv. Hep Hengerт ⁊ Horra fuhton wiþ Wyrtgeornne þam cyninge in ðære stowe ðe is cweden Ægeles forð. ⁊ his broþor man ofsloh Horsan. ⁊ æfter ðam Hengerт feng to rice. ⁊ Æsc his sunu;

456

cccclvii. Hep Hengerт ⁊ Æsc fuhton wiþ Bryttas in ðære stowe ðe is gecweden Creccanford ⁊ þær ofslogon feower þegnas. ⁊ ða Bryttas þa forleton Centlond. ⁊ mid micele ege flugon to Lunden Byrig;

458 459 460 461
462 463 464

cccclxv. Hep Hengerт ⁊ Æsc gefuhton wiþ Wealas neah Wippedes fleote. ⁊ ðær twelf eal dyliges ealdormen ofslogon; [⁊ hiera ðegn þær peaþs ofslægen ðam wæs noma Wippedi;]

466 467 468
470 471 472

cccclxxiii Hep Hengerт ⁊ Æsc fuhton wiþ Wealas ⁊ genamon unarimedu here neas. ⁊ ða Wealas flugon ða Englan swa ðær fyr wære;

474 475 476

cccclxxvii. Hep cuom Ælle to Breten lond ⁊ his iii suna Cymen. ⁊ Wlencing. ⁊ Cissa mid ðrym scypum on ða stowe ðe is nemned Cymenes ora. ⁊ ðær ofslogon monige Wealas ⁊ sume on fleame bedrifon on done wudu ðe genemned is Andredes leage;

478 479 480 481
482 483 484

cccclxxxv. Hep Ælle gefeaht wiþ Wealas neah Mearcredes burnan stede;

486 487

cccclxxxiii. Hep Æsc feng to rice ⁊ wæs xxiiii wintra Cantwara cyninge;

489 491

ccccxc. Hær Ælle ⁊ Cissa ymbsæton Andredes ceastre. ⁊ ofslogon ealle þa ðe ðær inne eardedan. ne weard ðær forþon an Brytt to lafe;

492 493 494

ccccxcv. Hep cuomon twegen ealdor-

Hîc Hengestus & Horsa pugnabant contra Vortigernum Regem, in loco qui dicitur *Aeillstreu:* occisóque Horsa fratre suo, Hengestus postea cum Esc filio suo, regnum capessebat.

Hîc Hengestus & Esc pugnabant cum Britannis in loco qui dicitur *Creganford*; ibíque quatuor duces occidit; exinde Britanni Cantio relicto, magno cum timore Londinum confugerunt.

Hîc Hengestus & Esc, propè *Wyppedes-Fleot*, cum Wallis pugnabant; ibique duodecim principes, (Walli omnes erant) interfecerunt. [*Eorúmque Thanus*, (sive Comes) *nomine Wipped, unà occisus fuit.*]

Hîc Hengestus & Esc pugnabant contra Wallos, & prædam infinitam diripiebant; Walli contrà ab Anglis, tanquam ab incendio (ibi *conflagrante*) fugiebant.

Hîc venit Ella Britanniam, & tres filii sui. Cymen, Wlentingus, & Cissa cum tribus navigiis, in loco qui portus *Cymenis* dicebatur; ibique Wallos multos occidebant; quosdam autem in fugam abegerunt; in sylva, quæ *Andredes-Leage* appellabatur.

Hîc Ella contra Wallos pugnabat, prope *Mercredes-burnan-stede.*

Hîc Esc regnum occupat, & 24. annos Cantiorum Rex permansit.

Hîc Ella, & Cissa (*urbeculam*) *Andredes-ceaster* obsederunt; omnésq; qui inibi habitarunt, occidebant: neque ibi exinde Britannus unicus. (*vivus*) relictus fuit.

Hîc principes duo in Britanni-

men

men on Bretene Cerdic. ⁊ Cynric hiʒ ʒunu mid fif ʒeipum in ðone ʒtede þe ir ʒecweden Cerdicer hora. ⁊ ðy ilcan dæʒe pið Pealum ʒefuhtan;

496 497 498 499 500

am, Cerdicus,& Cynricus ejus filius cum navigiis quinque, appulerunt: in loco sc. qui *Credices-ora* dicitur; eodémque die contra Wallos pugnatum est.

ci. Her cuom Port on Bretene ⁊ hiʒ ii ʒuna. Bieda ⁊ Mæʒla mid tpam ʒeipum on þære ʒtope ðe ir ʒecweden Portes muþa. ⁊ ofʒlogon ænne ʒeonʒne Brettiscne monnan ʒþyþe æðelne monnan;

Hîc venit in Britanniam Port, filiíque ipsius duo, Bleda & Magla, duobus cum navigiis, in loco qui *Portesmuth* vocatur: ibíque Juvenem quendam Britannicum, virum pernobilem interfecerunt.

502 503 504 505 506 507

cviii. Her Cerdic ⁊ Cynric ofʒlogon ænne Brytiscne cyning. ðam wæs nama Natanleod. ⁊ fif ðusendo pera mid him. æftes [*ðan] wæs þ lond ʒenemned Natan leaʒa oþ Cerdices ford;

Hîc Cerdicus & Cynricus Regem quendam Britannicum nomine Natanleod; atque una cum illo quinque mille virorum occiderunt; ex quo locus ille, usque ad *Cerdices-Fordam*, *Natanleod* dicebatur.

* *Sic Ms. B.*

509 510 511 512 513

cxiiii. Her comon west Seaxe in Bretene mid iii scypum in ðar stope ðe ir ʒecweden Cerdices hora. Stuf. ⁊ Witgar. ⁊ fuhtun pið Bryttas. ⁊ hie ʒeflymdon;

Hîc occidentales Saxones in Britanniam, cum tribus navigiis appulerunt in loco qui dicitur *Cerdices-ora*. Stuf & Witgar contra Britannos pugnabant, & illos fugabant.

515 516 517 518

cxix. Her Cerdic ⁊ Cynric rice onfengun. ⁊ ðy ylcan ʒeare hie fuhton pið Bryttas; Ðær mon nu nemneð Cerdices ford; [⁊ siþþan rixodon west Seaxa cyne bearn of ðam dæʒe;]

Hîc Cerdicus, & Cynricus regnum occuparunt; eodémque anno contra Britannos pugnatum est, in loco quem hodie *Cerdices-Fordam* appellant; [*Et protinus ex illo die Regia proles, occidentales Saxones gubernabat.*]

520 521 522 523 524 525 526

cxxvii. Her Cerdic ⁊ Cynric fuhton pið Brytas in ðære stope ðe ir ʒecweden Cerdices leah;

Hîc Cerdicus, & Cynricus contra Britannos pugnabant, in loco qui *Cerdices-Leaga* nominatur.

528 529

cxxx. Her Cerdic ⁊ Cynric ʒenamon Wihte ealond ⁊ ofslogon * feala men on Wihtʒara byrig;

Hîc Cerdicus & Cynricus Vectam insulam occupantes in *Wightgara-burgo* multos interfecit.

* *Sic Ms. B.*

531 532 533

cxxxiiii. Her Cerdic forþferde. ⁊ Cynric hiʒ sunu rixode forþ xxvi wintra. ⁊ hi sealdon hiora tpam nefum Stuffe ⁊ Wihtʒare Wihte ealond;

Hîc Cerdicus obiit, & Cynricus filius suus regnabat per annos 26. illi autem duobus nepotibus suis Stuffo & Wightgaro Vectam Insulam dederunt.

535 536 537

cxxxviiii. Her sunne aþystrode seofen-

Hîc sol obscuratus est quatuor-

tỳne dagum ær Kl'. Martii fprom ær merzene oð undern;

539
dxl. Her runne aþirtrode on xii. Kl'. Julius. ⁊ rteorran hỳ oðỳpdon rul neah healfe tid ofer undern ;

540 541 542
dxliiii. Her Pihtgar forþfered ⁊ hine mon bebỳrigde on Pihtgara bỳrig;

545 546
dxlvii. Her Ida feng to rice ðonon Norþan-hymbra cỳnecyn onpoc; Ida pær Eoppinc. Eoppa pær Efinc. Efa Inginc. Ingin Angenpitinc. Angenpit Alochinc. Aloc Beonocinc. Beonoc Brandinc. Brand Bældæginc. Bældæg Wodeninc. Woden Fripopulfinc. Fripopulf Finninc. Finn Godulfinc. Godulf Geatinc. [⁊ rixode trelf zear. ⁊ he timbrode Bebbanburh reo par ærorst mid hezze betỳned ⁊ þar æfter mid pealle;]

548 549 550
dlii. Her Cynric zefeaht rið Brỳttar in ðære rtore ðe ir zenemned æt Searobỳrig ⁊ þa Brỳttpealar zeflymde; Cerdic pær Cenricer fæder. Cerdic Elesinc. Elesa Eslinc. Esla Gepinc. Gepir Piginc. Pig Freapininc. Freapine Fripogarinc. Fridugar Brandinc. Bran Bældæginc. Bældæg Wodeninc;

553 554 555
dlvi. Her Cynric ⁊ Ceaplin fuhton rið Brỳttar æt Beran bỳrig;

557 558 559
dlx. Her Ceaplin feng to rice on Seaxum. ⁊Ælle feng to Norðanhymbra rice ⁊ heold xxx. rintер.Ælle pær Yffinc. Yffe Urcfreamc. Urcfrea Pilgirinc. Pilgir Pertfalcninc. Pertfalcna Sæfugline. Sæfugl Sæbaldinc. Sæbald Sigegeatinc. Sigegeat Spæfdæginc. Spæfdæg Sigegearinc. Sigear Pægdæginc. Pægdæg Wodenine. Woden Fripopulfinc; [Her fenc Æðelbrihr to Cantpara rice ⁊ heold liii. rintра. on hir dagum fen-

decim dies ante Calendas Martii, ab hora matutina prima, usque ad tertiam (*vespertinam*)

Hîc sol obscuratus est, 12. Calend. Julii. & apparuerunt stellæ ad horam prope tertiam dimidiam.

543
Hîc Wihtgar obiit, & in *Wihtgara-burgo* sepultus est.

Hîc Ida cœpit regnare, unde Northanhymbrensium genus regale ortum est. Ida fuit Eoppæ filius: Eoppa Esæ: Esa Ingui: Inguus Agenwitæ: Agenwita Aloc: Aloc Beonoci: Beonoc qui fuit Brandi; qui fuit Bealdegi; qui fuit Wodeni; qui fuit Frithowulfi; qui fuit Finni; qui fuit Godulfi; qui fuit Geatæ. [*regnabátque duodecim annos, & Bebbanburgam ædificabat; quæ primùm septo fuit, postea autem muro circundata.*]

551
Hîc Cynricus contra Britannos pugnabat in loco qui nominatur *Searaburh*; & Britanno-Wallos in fugam dedit. Cerdicus pater fuit Cynrici. Cerdicus filius Elesæ: Elesa Eslæ: Esla Gewisi; qui fuit fuit Wigæ; qui fuit Freawini; qui fuit Frethogarii; qui fuit Brandii; qui fuit Bealdigi; qui fuit Wodeni.

Hîc Cynricus & Ceaulinus apud *Beranbirig* Britannis bellum intulerunt.

Hîc Ceaulinus in Westsaxonia regnare cœpit: Et Ella cœpit in Northanhymbrorum regno; tenuítque regnum xxx. annos. Ella filius erat Iffi: Iffus filius Wuscfreæ; Wuscfrea Wilgisi: Wilgisus Westerfalcninæ: Westerfalcnina Sæpugeli: Sæpugelus Seabaldi: Seabaldus Siggeoti: Siggeotus Suebdegi: Suebdegus Siggari: Siggarus Weadegi: Weadegus Wodeni: Wodenus Frithowulfi. [*Hîc Ethelbertus Cantuariorum regnum capessit: annóque* 53. *tenuit; cujus in diebus Gregorius*

ðe

ðe Gregorius fulluht ⁊ Columba Mærre Preost com to Pihtum ⁊ hi gecynde to Cristes geleauan. ⁊ syndon þonne pæstenas be norþum morum. ⁊ heora cyng him gerealde ⁊ iglond ðe man Ií nemnað. ðas syndon fif hida. ðær ðe man reggað ðas se Columban getimbrade mynster an. he ðas pas Abbad xxxii. ⁊ ðas forþferde. ða he pas lxxvii. pintra. ða stope habbað gyt hir yppnuman. suð Pihtas pæron æs gefullode of Ninna Bircope se pas on Rome gelæred ; hir mynster yr Hpiterne on S. Maertines naman gehalgod. ðas he serted mid manegum halgum; Nu sceal beon æfre on Ií Ahbod ⁊ na Bircop. ⁊ þan sculon beon underþeodde ealle Scotta Bircopas. forðan ðe Columban pas Abbad na Bircop ;

561 562 563

dlxv. Her Columba Mærre Preost of Scottum com in Bryttas to læranne Peohtas. ⁊ hi in ðam ealonde mynster porhte ;

564

Hîc Columbanus presbyter à Scotis in Britanniam ad docendos pictos venit: iíq; in insula monasterium fecerunt.

566 567

dlxviii. Her Cealin ⁊ Cuþa gefuhton wiþ Æðelbyrht ⁊ hine in Cent geflymdon ⁊ tpegen ealdormen on Wibban dune ofslogon Oslac ⁊ Cnebban ;

Hîc Ceaulinus & Cutha contra Ethelberhtum pugnabant: eúmque Cantium fugabant, duósque comites (*Ethelberhti*) Oslac, & Cnebban in *Wibban-dune* occidebant.

569 570

dlxxi. Her Cuþulf feaht wiþ Brytta sealas æt Bedican forda ⁊ iiii. tunas genam Lygean burh ⁊ Ægeles burh Benningtun ⁊ Egones ham. ⁊ ðy ilcan geare he gefor ;

Hîc Cuthulf contra Britannos Bedanfordæ pugnat: quatuórque villas cepit, *Liganburh*, & *Egelesburh*, *Benfingtun*, & *Ignesham*: eodémque anno ipse obiit

572 573 574 575
576

dlxxvii. Her Cuþwine ⁊ Ceaplin fuhton wiþ Brytta ⁊ hy iii cyningas ofslogon Cómail. ⁊ Condidan. ⁊ Farnmail. in ðære stope ðe is gecweden Deorham ⁊ genamon iii. ceastro Gleaweceastre. ⁊ Cyneceastre. ⁊ Baþanceastre ;

Hîc Cuthwinus, & Ceaulinus Britannis bellum inferunt: tréfq; Reges interimunt. Comegl, & Condidan, & Farnimegl in loco qui *Deorhamme* nuncupatur: tres insuper urbes, *Glauceſtriam*, & *Cirenceſtriam*, & *Bathanceſtriam* ceperunt.

578 579 580 581
582

dlxxxiii. [Her Mauricius fenge to Romana rice ;]

[*Hîc Mauritius Romanorum imperium occupat.*]

dlxxxiiii.

585 586 587
DLXXXIIII. Her Ceaplin ⁊ Cuþa fuhton wiþ Bryttas in þam stede þe mon nemneþ Fedan leag. ⁊ Cuþon mon ofloh. ⁊ Ceaplin monige tunas ⁊ unasimedlicu here sceaf ⁊ ýrre. gehreapf þonan to hiss agenum; ⁊

Hîc Ceaulinus, & Cutha pugnant contra Britannos in loco, qui *Fethanleage* dicitur; hîc Cutha cecidit: Ceaulinus verò villas haud paucas, & spolia innumera diripuit; denique haud pacatus, indè ad suos reversus est.

585 586 587
DLXXXVIII. [Her Elle cýning forþfereþe. ⁊ Ælfric sicsode æfter him V. gear;]

[*Hîc Ella Rex defunctus est, cui succedens Ethelricus, quinque annos regnavit.*]

589
DXC. Her Ceol sicsode V. gear;

Hîc Ceola quinque annos regnabat.

DXCI. Her micel wæl fell wæs æt Wodnesbeorge. ⁊ Ceaplin wæs ut adrifen;

Hîc lues magna *Wodnes-burgi* facta est, ità ut Ceaulinus indè abactus sit.

592
DXCIII. Her Ceaplin. ⁊ Cwichelm. ⁊ Cryda forwurdon ⁊ Æðelfriþ feng to rice. [on Norþ-hýmbrum;]

Hîc Ceaulinus, & Cuichelmus, & Crida perierunt, & Ethelfrithus regnum suscepit, [*in Northanhymbria.*]

594 595
DXCVI. Her Gregorius Papa sende to Bretene Augustinum mid wel monegum munecum ða Godes word Engla þeode godspellian;

Hîc Gregorius Papa Augustinum, cum permultis monachis, in Britanniam misit; qui verbum Dei Anglorum genti prædicarent.

DXCVII. Her ongon Ceolwulf sicsian on west Seaxum ⁊ rýmble he feaht ⁊ won oðde wiþ Angel cýn oðde wiþ Wealas. oþþe wiþ Peohtas. oþþe wiþ Scottas. se wæs Cuþaing. Cuþa Cynsicing. Cynsic Cerdicing. Cerdic Elesing. Elesa Esling. Esla Gewising. Gewis Wiging. Wig Freawining. Freawine Friþugaing. Friþugar Bronding. Brond Bældæging. Bældæg Wodening;

Hîc cœpit Ceolvulfus occidentales Saxones gubernare, qui vel Anglis, vel Wallis, vel Pictis, vel Scotis denique bellum intulit, & contendit. Cynricus erat filius Cerdici: Cerdicus Elesæ: Elesa Eslæ: Esla Gewisi: qui fuit Wigæ, qui fuit Freawini, qui fuit Frithogarii, qui fuit Brandii, qui fuit Bealdegi, qui fuit Wodeni.

598 599 600
DCI. Her sende Gregorius Papa Augustino Arcebiscepe pallium in Bretene. ⁊ wel monige godcunde lareowas him to fultume. ⁊ Paulinus biscep gehwýrfde Eadwine Norþ-hýmbra cýninge to fulwihte;

Hîc Gregorius Papa Augustino Archiepiscopo pallium in Britanniam, & haud paucos Theologiæ Doctores illi in auxilium misit: necnon Paulinus Episcopus Edwinum Northanhymbrorum Regem ad baptismum convertit.

602
DCIII. Her wæs gefeoht æt Egesanstane; [Her Æðan Scotta cýng feaht wiþ Ðælfeoda ⁊ wiþ Æþelfriþe Norð-hýmbra cýnge æt Ðægstane. ⁊ man ofslog mæst ealne his here;]

Hîc apud *Egesanstan* pugnatum est: [*Hîc Aidanus Scotorum Rex, cum Delreoda, & Æthelfritho belligeravit apud* Degsastan; *ubi exercitus ejus pene totus deletus fuit.*]

DCIIII. Her erst Seaxe onfengon geleafan ⁊ fulwihtes bæþ under Sæbýrhte cýninge; [Her Augustinus gehalgode II.

Hîc Saxones orientales fidem & baptismi lavacrum sub rege suo Sigeberhto susceperunt. [*Hîc Augustinus duos Episcopos Melli-*

B'. Mellitum ⁊ Juſtum; Mellitum he ſende to bodiende ·eaſt Seaxum ſul-luht. Daſ pæſ ſe cing gehaten Sæ-bÿnht nicolan ſunu Æþelberhtes ſ þÿ-ſtes. Dan Æþelbÿnht gerette to cÿnge. ⁊ Æþelbÿnht gerealde Melli-te biſcop ſetl on Lundenic. ⁊ Juſto on Hnovecÿrte ſe ÿſ xxiiii. mila ſþam

tum, & Juſtum conſecravit. Mellitum miſit ut Saxonibus orientalibus prædicaret baptiſmum; quibus Rex nomine Sæberhtus fuit. ſororis Ethelberhti filius; quem Ethelberhtus regno præfecit. Ethelberhtus autẽ Mellito ſedem Epiſcopalem dedit Londini; & Juſto Hrofeceſtriæ, quæ 24. milliaribus diſtat à Dorwitceſtria] Doſpitceaſtre;]

605

dcvi. Heſ ſoſþſrende Gnegoriuſ ymb tÿn geaſ dæſ de he uſ ſulpiht ſende ⁊ hiſ ſæderſ pæſ haten Goſdianuſ; Hîc obiit Gregorius circa decimum, plùs minùs, annum, ex quo nobis baptiſmum miſit; cujus pater, Gordianus dictus eſt.

dcvii. Heſ Ceolpulf gefeaht pið ſuþ Seaxe; [⁊ heſ Æþelfniþ lædde hiſ ſæſde to Legeſcieſtre ⁊ þaſ ofſloh unpim ſalena. ⁊ ſſa peaſþ gefÿlð Auguſtinuſ piſegunge þe hecpæð. Giſ ſealaſ nellað ſibbe pið uſ. hi ſculon æt Seaxna handa ſoſſupſan þaſ man ſloh eac cc. pſeoſta. þa comon þÿder þ hi ſcoldan gebiddan ſoſ Salena hepe. Bſocmail paſ gehaten heoſa ealdoſman ſe atbæſſt ðanon ſiftiga ſum;]

Hîc Ceolvulfus Saxoniæ auſtrali bellum intulit. [*Hîc Ethelfrithus exercitum ſuum ad urbem Legionum duxit; ubi Wallos innumeros interfecit. Sicque completum eſt præſagium Auguſtini dicentis; quod, ſi pacem nobiſcum accipere nolletis, eſſetis à manibus Saxonum perituri: ibi extincti erant mille ducenti ſacerdotes, qui huc ad orandum pro Wallorum exercitu venerunt; horum Dux Brocmalius dicebatur, qui ex illis circiter quinquaginta liberavit.*]

608 609 610

dcxi. Heſ Cÿnegÿlſ ſeng to ſice on weſt Seaxum. ⁊ heold xxxi. ſintſa. Cÿnegilſ wæſ Ceolinc. Ceol Cuðainc. Cuþa Cÿnſicinc; Hîc Cinegelſus & Cuichelmus regnum occuparunt, idémq; 31. annos tenuerunt. Cinegelſus filius erat Ceolæ: Ceola Cuthæ; Cutha Cenrici.

612 613

dcxiiii. Heſ Cÿnegilſ ⁊ Cſichelm gefuhton on Beamdune. ⁊ ofſlogon ſſa ðuſendo ſeala ⁊ xlvi. ; Hìc Cinegelſus & Cuichelmus in *Beandune* pugnabant: & duo millia cum quadraginta ſex Britonum occidebant.

615

dcxvi. Heſ Æþelbÿnht Cantſaſa cÿninc ſoſſſende. ⁊ Eadbald hiſ ſunu ſenc to ſice. ⁊ þÿ ylcan geaſe wæſ agan ſnam ſnÿmbe middan geardeſ ſiſ þuſendu pintſa ⁊ vi. hund pintſa ⁊ xvi; [ſe ſoſlet hiſ ſulluht ⁊ leofode on hæþenũ þeaſe ſſa þ he hæfde hiſ wæſdeſ *lafe to ſife. þa mÿnt Lauſentiuſ ðe ða waſ Eſceb'. on Cent. þ he polde ſuð oſeſ ſæ ⁊ eall ſoſlæten ac him com to on niht ſe Apl'. Petſuſ ⁊ hine hetelice. ſſang, ſoſþan þe he polde Godeſ hÿſde ſoſleton. ⁊ het hine gan to ðam cÿnge ⁊ bodian him ſihtne geleaſan ⁊ he ſſa ðÿde ⁊ ſe cing

Hìc obiit Eadbaldus Rex Cantuariorum, & regnum filius ejus Erconbertus ſuſcepit. Hìc Erconbertus Rex Cantuariorum obiit; regnúmque filius Egbertus ſuſcepit: eodémque anno ab initio mundi quinq; millia annorum, cum ſexcentis, & ſedecim annis effluxerunt. [*Qui baptiſmum ſuum abnegavit; ritúque *gentili vixit, ità ut patris ſui *viduam, uxorem duxerit; tum cogitabat Laurentius in Cantio Archiep. Auſtrũ transfretare, & Eccleſiam derelinquere. Sed ad illũ nocte veniens S. Petrus, vehementer verberibus excepit; quoniam gregẽ Dei deſerere voluiſſet: juſſítq; demum Regẽ adire, rectámque illi fidem prædicare; quo*

* 1. Cor. 5. 1.
* *R. Aluredus in Greg. paſt.* ſteop-modoſ. novercam. *vertit, Patris ſc. jam defuncti relictam uxorem; ut hic Sax.*

cinz zecyndɐ to pihtan zeleavan; On dyrer cinzer dazum Laurentiur Arceb'. re par on Cent æfter Auzuftine. forðfærde iiii. Febr. ⁊ he par bebyried be Auzuftine. æfter him fenz Mellitur to Arceb'. dome re par biscop of Luno. ⁊ dar binnan fif fintre Mellitur forðfærde. þa æfter him fenz to Arceb'. dome Iurtur re par B'. of Hroveciftre ⁊ dæn to zehalzode Romanum to Biscope ;]

617 618 619 620
621 622 623 624

dcxxv. Her Paulinur fram Iurto dam Arcebiscope zehadod Nord-hymbrum to biscope ;

Hìc Paulinus à Justo Archiepiscopo in Episcopum Northanhymbrensium ordinatus fuit.

dcxxvi. Her Eanflæd Edwines dohtor cyninzes pær zefulpad in done halzan æfen Pentecosten. ⁊ Penda hæfde xxx. fintra fice. ⁊ he hæfde fifti fintra þa da he to fice fenz. Penda pær Pybbinz. Pybba Cridinz. Crida Cynepoldinz. Cynepold Cnebbinz. Cnebba Icelinz. Icel Eomærinz. Eomær Angeldeorinz. Angelþeor Offinz. Offa Pæremundinz. Pæremund Pihtlæzinz. Pihtlæz Wodeninz;

Hìc Eanfleda Edwini filia, in sanctis vigiliis Pentecostes baptizata fuit. Penda autem regnum annos triginta tenuit; natúsque annos quinquaginta, regnare cœpit. Penda fuit Wibbæ filius; Wibba Cridæ; Crida Cunewaldi; Cunewaldus Cnebbæ: Cnebba Icelii: Icelius Eomeri; Eomerus Angelgeati; Angelgeatus Offæ; Offa Weremundi; Weremundus Wightleagi; Wightleagus Wodeni.

dcxxvii. Her Edwine pær zefulpad mid hir diode on Eastron ;

Hìc Edwinus Rex cum gente sua in Pascha baptizatus fuit.

dcxxviii. Her Cynezils ⁊ Cpichelm zefuhtun wiþ Pendan æt Cynnecestre ⁊ zedinzodan da ;

Hìc Cinegelsus & Cuichelmus contra Pendam apud Cirencestriam dimicabant, postea verò (*de pace*) inducias faciebant.

629 630 631

dcxxxii. Her þær Eorpwald zefulpad ;

Hìc Eorpwaldus baptizatus fuit.

dcxxxiii. Her Edwine þær offlezen ⁊ Paulinus hpeorf to Cantparum. ⁊ zerætte þ biscerp retl on Hrofecestre;

Hìc Edwinus occisus fuit: & Paulinus ad Cantuarios reversus, sedem Episcopalem (*suam*) Hrofecestriæ posuit.

dcxxxiiii. Her Birinus biscop bodude Þest Seaxum sulþyht ;

Hìc Birinus Episcopus Saxonibus occidentalibus baptismum prædicabat.

dcxxxv. Her Cynezils þær zefulpad from Birino dam biscop in Dorcestre ⁊ Oswold his onfenz ;

Hìc Cinegelsus à Birino Dorcestrensi Episcopo baptizatus est; cujus susceptor Oswaldus fuit.

dcxxxvi. Her Cpichelm þær zefulpad in Dorcestre. ⁊ þy ilcan zeare forðferde. ⁊ Felix biscop bodade east Englum Cnistes zeleafan;

Hìc Cuichelmus in Dorcestria baptizatus fuit, eodémque anno defunctus: necnon Felix Episcopus Anglis orientalibus Christi fidem prædicabat.

637 638

dcxxxix

facto Rex ad fidem rectam reversus est. Hujus regis diebus Laurentius Archiepiscopus successor Augustini, in Cantio obiit, quarto Feb. & juxta Augustinum sepultus fuit; huic succedens Mellitus episcopatum accepit; qui prior Londinensi sedi præfuit; deinde intra quinque annos Mellitus obiit; cujus successor Justus archiepiscopatum suscepit; prior hic Hrofecestriæ erat Episcopus, cui jam Romanum consecrabat Episcopum.]

dcxxxix. Her Byrinus fulpade Cuþred on Dorcefceartre. ⁊ onfeng hine him to funa ;

Hìc Birinus Cuthredum in Dorceſtria baptizavit, illúmque ut filium (*ad fontem ſacrum*) ſuſcepit.

dcxl. Her Redbald Cantpara cyninc forþfepde. ⁊ he ricrade xxv. pintep; [he hæfde tpegene funu Ermenred ⁊ ⁊ Ercenbeorht. ⁊ ðer Ercenbeorht rixade æftep hir fæder. ⁊ Ermenred gefcrýnde tpegen funu. ða fýþþan pandan gemartrade of Ðunore;]

Hìc Redbaldus Rex Cantuariorum obiit, poſtquam viginti quinque annos regnaverat: [*Duos hic filios habuit, Ermenredum, & Erconbertum; Erconbertus autem Cantio regno potituseſt, poſt patrem ſuum. Ermenredus quoque duos filios genuit, qui poſtea à Thunero percuſsi perierunt.*]

641

dcxlii. Her Oſpald Norþan-hýmbra cyning ofſlegen pær ;

Hìc Oſwaldus Northanhymbrorum Rex occiſus eſt.

dcxliii. Her Cenpalh feng to perce Seaxna rice. ⁊ heold xxxi. pintra. ⁊ fe Cenpalh het atýmbran ða cyrcan on Pintancearetre;

Hìc Kenwalchius Weſtſaxonum regnum capeſſit, annóſque triginta & unum tenuit: Idem autem Cenwalchius, Eccleſiam in Wintonia ædificandam juſsit.

dcxliiii. Her Paulinus forþfepde. fe pær Æfcebircop on Eoferpic ceartre ⁊ eft on Hrofer ceartep;

Hìc Paulinus, qui Archiepiſcopus Eboracenſis fuit, poſtea autem Epiſcopus Hrofenſis, defunctus eſt.

dcxlv. Her Cenpalh pær adrýfen from Pendan cyninge ;

Hìc Kenwalchius à Penda Rege in fugam abactus fuit.

dcxlvi. Her Cenpalh pær gefulpad ;

Hìc Kenwalchius baptizatus fuit.

647

dcxlviii. Her Cenpalh gefealde Cuþrede hir mæge iii. þurendo londer be Æfcer dune fe. Cuþred pær Cpichelming. Cpichelm Cynegilfing;

Hìc Kenwalchius Cuthredo nepoti ſuo, tria millia terrarum juxta *Eſceſdunam* dedit: Hic Cuthredus filius erat Cuichelmi: Cuichelmus Cinegelſi.

649

*Galpalum. B.

dcl. Her Ægelbýrht of *Gaprpalum æftep Býrine ðam Romanircan birecop onfeng perte Seaxna birecopdome;

Hìc Ægelbertus à Gallis (*oriundus*) poſt Birinum (*virum*) Romanum, Weſtſaxonum Epiſcopatu potitus eſt.

dcli. Her Orpine cyning peapf ofſlegen. ⁊ Aidan Birceop forþfepde ;

Hìc Oſwinus Rex occiſus eſt; & Aidanus Epiſcopus obiit.

dclii. Her Cenpalh gefeaht æt Bradanforda be Afene;

Hìc Cenwalchius juxta fluvium *Afene*, apud *Bradanfordam* pugnabat.

dcliii. Her mirdel Seaxe onfengon under Peadan ealdormen nihtne gelearan ;

Hìc Mercii ſub Peada principe RECTAM FIDEM acceperunt.

dcliiii. Her Anna cyning peapf ofſlegen. ⁊ Botulf ongon mynſtep timbrian;

Hìc Anna Rex occiſus eſt: & Botulfus Eccleſiam, ſive monaſterium ædificare cœpit.

dclv. Her Penda forpeapf. ⁊ Myrce purdon Criſtene. ða pær agan from frumman mirdan geardef v. pintra. ⁊ ð ccc.

Hìc penda interiit; & Mercii Chriſtiani facti ſunt: Tunc ab initio mundi quinq; millia, & octinginti & quinquaginta annorum

ȝ l. pintpa. ȝ Penda fenȝ to Mýrcna ꝑice ;ȝ

656

dclvii. Her forþfepde Peada. ȝ Pulfhere ſe Pendinȝ fenȝ to Merena ꝑice ;ȝ

dclviii. Her Cenpalh ȝefeaht æt Peonnum ꝑið Pealaf ȝ hý ȝefliymde oð Peodrdan. ꝑif pæf ȝefohten fiþþan he of earf Engelum com. he pæf þæf iii. ȝeaf. on ꝑþæce hæfde hine Penda adrýfene ȝ ꝑicef benumene. forþon hif fpurtorpan forlet ;ȝ

659

dclx. Her Æþelbrýht birfcop ȝepat fforn Cenpalle. ȝ Pine heold done birfcopdom iii. ȝeaf. ȝ fe Æðelbýrht onfenȝ Papifiana birfcopdomef on Galpalum be Signe ;ȝ

dclxi. Þef Cenpalh ȝefeaht in Eartron on Porrenteſ býrig. ȝ ȝeheregde Pulfhere Pendinȝ of Æfcef dune. ȝ Cuþred Cwichelminȝ. ȝ Cenbýrht cýninȝ on anum ȝeare forðfepdan. ȝ on Pihte geheregde Pulfhere Pendinȝ ȝ ȝefealde Pihte papan Aðelpalde fuþ Seaxna cýninge. forþon Pulfhere hine onfenȝ æt fulpihte. ȝ Eoppa Mæſſe Preoſt be Pilverðef porde. ȝ Pulfhere cýninȝ bpohte Pihtpapum fulpiht æreſt ;ȝ

662 663

dclxiiii. Her funne aþýſtrode. ȝ Arcenbrýht Cantpara cýninȝ forþfepde. ȝ Colman mid hif ȝefepum for to hif cýþþe. ðý ýlcan ȝeare pæf micel mancpealm. ȝ Ceadda ȝ Pilverþ pæron gehadode ȝ ðý ýlcan ȝeare Deuſdedit forþfepde ;ȝ

665 666 667

dclxviii. Þer Theodorus man hadode to Encebirceope ;ȝ

dclxix. Þer Ecbýrht cýninȝ realde Baſſe Mæſſe Preoſte Raculf mýnſter on to týmbrianne ;ȝ

dclxx. Her forþfepde Oſpeo Norþanhýmbra cýninȝ. ȝ Ecverþ ricrode æfter him. ȝ Þlofhere fenȝ to birfcop-

effluxerunt, quando Penda Merciorum regno potitus fit.

Hìc obiit Peada, & Wulfherus Pendæ filius Merciorum regnum capeſſit.

Hìc Kenwalchius apud *Peonum* pugnavit contra Wallos, (*ſive Britones:*) illóſque *Pedridan* uſque in fugam dedit. Hanc pugnam iniit, ex quo ab Anglis orientalibus exceſſerat ; fuit is per totum triennium exilio detentus ; illum enim Penda expulit, regnóque ſpoliavit ; quoniam ſororem ſuam repudiaverat.

Hîc Agilbertus abiit à Kenwalchio, & Wina Epiſcopatum ejus, per triennium accipiens tenuit : necnon Pariſiorum Epiſcopatum in Galliis ad *Sequanam* flumen ſuſcepit.

Hîc Kenwalchius in tempore Paſchali, apud *Poſſentes-burgum* pugnavit ; & Wulferus Pendæ filius vaſtávit uſque ad *Eſceſdunam:* & Cuthredus Cwichelmi filius, & Rex Cenbirhtus uno eodémq; anno defuncti ſunt : Vectam inſuper vaſtavit Wulferus Pendæ filius ; Necnon Vectæ incolas Ethelwaldo Regi Suthſaxonum donavit : quia illum Wulfherus ad baptiſmi fontem ſuſceperat. Et Eoppa presbyter Wulfheri juſſu, & ipſe Rex Wulfherus baptiſmum Vectæ incolis primi attulerunt.

Hîc ſol obſcuratus eſt : & Erconbertus Cantuariorum Rex obiit ; Colmannus autem cum ſociis ſuis ad cognatos rediit : Eodem anno, ingens accidit mortalitas, quando Ceadda & Wulfherus erant ordinati ; Eodémque anno Deusdedit defunctus eſt.

Hîc Theodorus in Archiepiſcopum ordinatus eſt.

Hîc Ecberhtus Rex, Baſſæ Presbytero, locum qui *Raculf* dicitur, ad monaſterium exſtruendum donavit.

Hîc obiit Oſwius Northanhymbrorum Rex, & Egfridus poſt illum regno potitus eſt, & dome

ðome ofep pefte Seaxana. Æþelbýphtep birceopep nefa. ⁊ heolð vii. ȝeap. Ðeoðop birceop hine ȝehalȝoðe. ⁊ fe Orpeo pæf Æþelvenþinȝ. Æðelvenþ. Æðelpicinȝ. Æðelpic Ioinȝ. Ioa Eoppinȝ;

ðclxxi. Hep pæf ðæt micele fuȝla pæl;

ðclxxii. Hep foþfepðe Cenpalh ⁊ Seaxburh heolð an ȝeap pice hif cpen æfter him;

ðclxxiii. Hep Ecbpýht Cantpapa cýninȝ foþfepðe. ⁊ ðý ȝeape pæf finoþ æt Heoptfoþða. ⁊ Sce. Æþelbpýht ongon þ mýnfter æt *Ely; *Eligę. B.

ðclxxiiii. Hep fenȝ Æfcpine to pice on pefte Seaxum. fe pæf Cenfufinȝ. Cenfuf Cenfenþinȝ. Cenvenþ Cuþȝilfinȝ. Cuþȝilf *Ceolfulfinȝ. Ceolfulf Cýnpicinȝ. Cýnpic Cepðicinȝ; *Ceolpulfinȝ Ceolpulf. B.

ðclxxv. Hep Pulfhepe. Penðinȝ. ⁊ Æfcpine ȝefuhton æt Bedan heafde. ⁊ ðý ylcan ȝeape Pulfhepe foþfepðe. ⁊ Æþelpeð fenȝ to pice;

ðclxxvi. Hep Æfcpine foþfepðe. ⁊ Heðde fenȝ to birchoðome. ⁊ Centpine pæf Cýnegilfinȝ. Cýnegilf Ceolpulfinȝ. ⁊ Æþelpeð Mýncna cýninȝ ofephenȝaðe Centlanð;

677

ðclxxviii. Hep ohiðe cometa fe fteopna. ⁊ Pilfnið birchop pæf aðnifen of hif birchoðome fnom Ecgvenþe cýninge;

ðclxxix. Hep Ælfpine pæf offlegen. ⁊ Sce. Æþelðpið foþðfepðe;

ðclxxx. Hep ȝefæt Ðeoðopuf apcebiſcopinoð on Hæþfelða. foþðon he polde ðone Cpiftef ȝeleafan ȝenihtan. ⁊ ðý ylcan ȝeape foþfepðe Hilo abboðiffe on Stpeoneſheale;

ðclxxxi. On ðiffum ȝeape Centpine ȝefliemðe Bpýtpealaf oð fæ;

682 683 684

ðclxxxv. Hep Ceaðpalla ongan æftep nice pinnan. fe Ceaðpalla pæf Cenbýphtinȝ. Coenbýpht Caðinȝ. Caða Cuþainȝ. Cuða Ceaplininȝ. Ceaplin

Hlotherus Ethelberti Episcopi nepos Westsaxoniæ episcopatum accepit, & septennium tenuit: Theodorus Episcopus illum consecravit. Oswius autem filius erat Æthelfridi, Æthelfridus Edelrici, Edelricus Idæ, Idæ Eoppæ.

Hîc ingens avium lues exstitit.

Hîc obiit Kenwalchius, & Regina ejus Seaxburga, annum unicum post illum, regno potita est.

Hîc Egbertus Cantuariorum Rex obiit; eodémque anno Synodus *Heortfordæ* cogebatur: tunc autem Sancta Etheldritha cœpit *Eliæ* Monasterium ædificare.

Hîc Escwinus regnum capessit Saxonum occidentalium; qui filius erat Cenfusi; Cenfusus Cenferthi; Cenferthus Kinegilsi; Kinegilsus Ceulfi; Ceulfus Kenrici; Kenricus Cerdici.

Hîc Wulfherus Pendæ filius, & Escwinus *Bedanheafde* dimicabant: eodémque anno Wulfherus obiit; & Ethelredus regnum capessit.

Hîc Escwinus obiit, & Hedda accepit Episcopatum: Centwinus autem fuit Cinegilsi: Cinegilsus Ceulfi: Et Ethelredus Merciorum Rex, Cantii terram vastabat.

Hîc apparuit cometa (stella) Wilfridus autem Episcopus ab Episcopatu suo, per Egfridum Regem, expulsus fuit.

Hîc Ælfwinus occisus est: Et S. Etheldritha obiit.

Hîc Theodorus Archiepiscopus, *Hathfeldæ* synodum coegit; propterea quòd CHRISTI FIDEM ab erroribus vindicare voluit; eodémq; anno Hilda Abbatissa apud *Streaneshalam* defuncta est.

Hoc ipso anno Centwinus Britanno-wallos usq; ad mare fugavit

Hîc Cadwalla cœpit denuo regnum occupare: idem Cadwalla Coenbirhti fuit; Coenbirhtus Cadæ; Cada Cuthæ; Cutha Ceaulini; Ceaulinus Cinrici; Cinri-

Cynric Cerdicing. ⁊ Mul pæf Ceadpallan bpoþop. ⁊ ðone mon eft on Centpforþbærnde. ⁊ ðy ylcan geare

* Ecg- fert mon oftloh. B.

*Ecgvert pæf Offeoing. Offeo Æþelvert þinc. Æðelvert Æþelricing. Æþelric Ioing. Ioa Eoppinc. ⁊ Hlofhere ðy ilcan geare forþfert;

dclxxxvi. Her Ceadpalla ⁊ Mul Centpihtfforhergeðon;

dclxxxvii. Her Mul peaft on Centpforbærnedon ⁊ ofre xii. men mid him. ⁊ ðy geare Ceadpalla eft Centpforhergade;

688

dclxxxix. Her Ine fenge to fefte Seaxna rice ⁊ heold xxxvii. pintep ⁊ he getymbrade ðætte mynftep æt Glæftinga byrig. ⁊ þy ilcan geare Ceadpalla fop to Rome. ⁊ fulpihte onfenge fpom ðam Papan. ⁊ fe Papa hine het Petrus. ⁊ ymb vii. niht he forþfert. ðone pæf fe Ine Centpedinc. Ceopred Ceolpaldinc. Ceolpald pæf Cynegilfes brodup. ⁊ ða pæpon Cuþpines funa Ceaplingef. Ceaplin Cynricing. Cynric Cerdicing;

dcxc. Her Deodopuf Arcebiscop forþferde. ⁊ fenge Beorhtpald to ðam biscceopdome. æf pæpun Romanisce biscopaf. fiþþan pæpun Englisce;

691 692 693

dcxciiii. Her Centpape gefingodan þiþ Ine. ⁊ him gefealdon xxx. manna. forðon de hi æf Mul forbærndon. ⁊ Pihtped fenge to Centpapa rice. ⁊ heold xxxiii. pintpa. fe Pihtped pæf Ecgbyrhtinc. Ecgbyrht Arcenbyrtinc. Erconbyrht Eadbaldinc. Eadbald Æþelbyrhtinc;

695 696 697
699 700 701

dcciii. Her Hedde biscop forþferde. ⁊ he heold done biscopdom xxvii. pintep on Pintancearftre;

dcciiii. Her Æþelred Pendinc Mercna cyninc onfenc munuc hade. ⁊ þ rice heold xxix. pintpa. ða fenc Cenred to;

cus Cerdici; Mollo autem frater Cadwallæ fuit; qui in Cantio poſtea incendio periit: eodémque anno Egfridus [Rex occiſus eſt:] Egfridus fuit Ethelrici: Ethelricus Idæ: Ida Eoppæ: Lotharius autem eodem anno diem obiit.

Hîc Cadwalla, fratérq; Mollo, Cantium & Vectam inſulam vaſtarunt.

Hîc Mollo fuit in Cantio combuſtus; aliíque unà viri duodecim: & eodem anno Cadwalla Cantium rurſus vaſtabat.

Hîc Ina Weſt-ſaxonum regnum capeſſit; tenuítque annos triginta & ſeptem: Monaſterium autem *Glaſtonenſe* exſtruxit. Eodem autem anno Cadwalla Romam profectus eſt, baptiſmúmq; à Papa ſuſcepit; quem Papa Petrũ cognominavit, atqui circiter ſeptimanam unam poſtea defunctus eſt. Porro, Ina fuit Cenredi: Cenredus Ceowaldi: Cinegelſi fratris: qui erant filii Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini: Ceaulinus Cenrici: Cenricus Cerdici.

Hîc Theodorus Archiepiſcopus obiit: & Epiſcopatum ſuſcepit Bertualdus: priùs hîc Romani erant Epiſcopi; poſtea verò Angli.

Hîc Cantuarii cum Ina intercedebant, cui viros triginta donabant, quoniam Mollonem priùs cremaverant: hinc Wihtredus Cantuariorum regnum ſuſcepit; qui triginta & tres annos tenuit. Wihtredus fuit Egberti: Egbertus Erconberti: Erconbertus Eadbaldi: Eadbaldus Ethelberti.

698
702

Hîc Hedda Epiſcopus diem obiit; & Epiſcopatum in civitate Wintonenſi, viginti ſeptem annos tenuit.

Hîc Ethelredus Pendę, Regis Merciorum filius, vitam ſubiit monaſticam; regnóque viginti novem annos potitus eſt; poſtea autem Cenredus ſuſcepit.

dccv. Her Ealdfrið rio Norðan-hymbra cyning forðferde. 7 Seaxwulf biscep;

Hîc Ealdferthus Northanhymbrorum Rex obiit: & Episcopus Seaxvulfus.

706 707 708

dccix. Her Aldhelm biscop forðferde rę wæs be Westan wuda biscep. 7 wæs to dæle in foreweardum Daniheles dagum in tra biscop scira west Seaxna lond. 7 æn his wæs an. ofer heold Daniel. ofer Aldhelm. æfter Aldhelme feng Forðhere to. 7 Ceolred feng to Mýrcna rice. 7 Cenred for to Rome 7 Offa mid him;

Hîc Aldelmus Episcopus obiit, qui ad occidentalem saltum, sive sylvam in Episcopali domo sedit: Episcopatus ille in anterioribus Danielis Episcopi diebus in parœcias duas, terræ quoq; Westsaxonicæ, divisus erat; (qui antea unus exstitit:) alteri præfuit Daniel: alteri Aldelmus: post Aldelmum suscepit Fortherus; quando Ceolredus regno Merciorum potitus est: nunc Cenredus Romam adiit, atque unà Offa.

dccx. Her Beorhtfrið Dux, contra Pictos dimicabat: Ina autem & Nun propinquus ejus, cum Gerente, Rege Wallorum, bellum gessit.

711 712 713

dccxiiii. Her forðferde Guðlac se halga;

Hîc Guthlacus sanctus ille obiit.

dccxv. Her Ine 7 Ceolred gefuhton æt Wodnes beorhe;

Hîc Ina & Ceolredus apud *Wodnesburh* dimicabant.

dccxvi. Her Osred Norðan-hymbra cyning wearð ofslægen. se hæfde iiii. winter rice. 7 æfter Ealdfriðe. ða feng Cenred to rice 7 heold ii. gear. ða Osric 7 heold xi. gear. 7 on ðam ilcan geare Ceolred Mýrcna cyning forðferde. 7 his lic lið on Licetfelda. 7 Æðelredes Pendinges on Beardanigge. ða feng Æþelbald to rice on Mercum 7 heold xli. winter. Æðelbald wæs Alreoing. Alreo Saping. Sapa Wybing. wæs cyn ir beforan awriten. 7 Ecbyrht se arfeorða wæron in ðam *ealonde þa munecas on wyht gecyrde þ hi Sarstow on wiht heoldon 7 ða cyrcelingan scare;

Hîc Osredus Northanhymbrorum Rex occisus est; qui regno septennium potitus est: Post illum autem Ealdferthus: Cenredus postea regnum capessit, & biennium tenuit; dein Osricus, tenuítq; annos undecim: Eodémq; anno Ceolredus Merciorum Rex obiit; cujus corpus *Lichfeldiæ* sepultum jacet; ut etiam Ethelredi Pendæ filii, *Beardanigg æ:* Ethelbaldus postea regnum capessit Merciorum; annósque quadraginta & unum tenuit: Ethelbaldus fuit Alwei: Alweus Eoppæ: Eoppa Wibbæ: cujus genealogia antè descripta est: nunc autem Ven. Ecbertus monachos illius * Insulæ in gyrum convertit, ità ut festum Paschale, & tonsuram Ecclesiasticam rectè observassent.

*sc. Hii.

717

dccxviii. Her Ingild forðferde Ines broðor. 7 hiora sweostur wæron Cenburh 7 Cuðburh. 7 sio Cuðburh ðe lyfde æt Wimburnan abædde wæs. 7 hio forgiefen Norðan-hymbra cyninge Ealdfriðe. 7 hi be him lifiendum hi gedælden;

Hîc Ingelfus, Inæ frater, obiit: quorum sorores erant Cuenburga & Cuthburga: hæc autem Cuthburga in vitam monasticam, monasterium apud *Winburnan* instituit: Hæc data nuptum fuit Northanhymbrorum Regi Alfrido: sed ab illo adhuc vivente (*vitæ monasticæ studio*) sejuncta fuit.

dccxxi.

719 720
DCCXXI. Her Daniel ferde to Rome 7 þy ylcan gear Ine ofsloh Cynewulf;

Hîc Daniel Romam adiit: eodémq; anno Ina Kinevulfum occidit.

DCCXXII. Her Æþelburh cwen todraf Tantun 7 Ine ær tymbrede. 7 Aldbryht wrecca gewat on Suþrie 7 on wuð Seaxe 7 Ine gefeaht wiþ wuð Seaxum;

Hîc Ethelburga Regina castrum *Tantun* destruxit, quod priùs exstruxit Ina; & Aldbrihtus in Suthria & Southsexia exul periit: Ina autem contra Suthsaxonas pugnabat.

723 724
DCCXXV. Her Wihtred Cantwara cyning forþferde ðær cyn ir beforan. [7 Eadbeorht feng to Centwice.] 7 Ine feaht wiþ wuþ Seaxan. 7 ðær ofsloh Ealbyrht;

Hîc Wightredus Rex Cantuariorum obiit: cujus genealogia antè *recensetur*: [*Eadbertus autem Cantii regnum capesit:*] Et Ina contra Suthsaxonas pugnabat, ibíque Aldbrihtum fudit.

726 727
DCCXXVIII. Her Ine ferde to Rome. 7 þær hir feorh gerealde. 7 feng Æþelheard to Westseaxna rice. 7 heold xiiii. gear. 7 ðy ilcan geare gefuhton Æðelheard. 7 Oswald re Æðeling. 7 re Oswald wæs Æðelbalding. Æðelbald Cynebalding. Cynebald Cuðwining. Cuðwine Ceawlining;

Hîc Ina Romam adiit, ibíque spiritum efflavit: hinc Ethelhardus Westsaxonum regnum capessit, tenuítq; annos quatuordecim: eodémq; anno Ethelhardus contra Oswaldum juvenem dimicabat: Oswaldus autem fuit Ethelbaldi: Ethelbaldus Cynebaldi: Cynebaldus Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini.

DCCXXIX. Her cometa re steorra hine ofsloh. 7 Scr'. Ecgbyrht forþferde;

Hîc stella *Cometa* vulgò dicta, apparet: nunc S. Ecbertus obiit.

DCCXXX. Her Oswald re Æðeling forþferde;

Hîc Oswaldus Clito obiit.

DCCXXXI. Her wæs ofslegen Osric Northan-hymbra cyning. 7 feng Ceolwulf to ðam rice. 7 heold viii. gear. re Ceolwulf wæs Cuthaing. Cuþa Cuðwining. Cuðwine Leodwalding. Leodwald Ecgwalding. Ecgwald Ealhelming. Ealhelm Ocging. Ocga Ioing. Ioa Eopping. 7 Beorhtwald Ancebiscop gewor. 7 ðy ilcan geare Tatwine wæs gehalgod to Ancebiscope;

Hîc Osricus Northanhymbrensium Rex occisus fuit: dein Ceolvulfus capessit regnum; tenuítque octo annos: Ceolvulfus erat Cuthæ; Cutha Cuthwini; Cuthwinus Leodwaldi; Leodwaldus Ecgwaldi; Ecgwaldus Aldelmi; Aldelmus Ocgæ; Ocga Idæ; Ida Eoppæ; Beorhtwaldus autem Archiepiscopus obiit: Eodémque anno Tatwinus in Archiepiscopum consecratus fuit.

732
DCCXXXIII. Her Æðelbald geeode Sumurtun. 7 sunne aþistrode;

Hîc Ethelbaldus castellum de *Somertone* obsidione cinxit: Sol autem obscuratus est.

DCCXXXIIII. Her wæs re mona swilce he wære mid blode begoten 7 ferde forþ Tatwine 7 Beda;

Hîc Luna fuit quasi sanguine superfusa: nunc autem Tatwinus & Beda obierunt.

735
DCCXXXVI. Her Noðelm Ancebiscop onfeng pallium from Romana biscop;

Hîc Nothelmus Archiepiscopus ab Episcopo Romano pallium accepit.

DCCXXXVII.

dccxxxvii. Her Forþere Birсop ⁊ Frýþogiþ cpen ferðan to Rome;

Hîc Fortherus Epiſcopus, cum Frithogitha Romam perrexit.

dccxxxviii. Her Eaðbryht Eatinг. Eata Leoðpaldinг. fenг to Norþanhýmbra rice ⁊ heolð xxi. pintep. ⁊ hir broþor fær Ecгbýrht Eatinг. Arcebirceop ⁊ hi rertaþ begen on Eoforpic ceartre on anum Portice;

Hîc Eadbirtus Eatæ; qui fuit Leodwaldi, regnum Northanhymbrorum capeſſit; quod viginti annos & unum tenuit: cujus frater erat Ecbertus Eatæ filius, Archiepiſcopus: uterq; autem in quodam porticu Eccleſiæ, Eboraci civitatis requieſcunt.

739 740
dccxli. Her Æþelheard cýninг forðferde ⁊ fenг Cuþred to rert Seaxna rice ⁊ heolð xvi. pintra ⁊ heapolice geponn [* rið] Æþelbalð cýninг ⁊ Cuþbryht fær to Arcebirceope gehalgod. ⁊ Dun birсop to Hroferr ceartre;

Hîc Ethelheardus Rex obiit; & Cuthredus Weſtſaxonum regnum capeſſit, tenuítque annos ſeptemdecim: qui cum Ethelbaldo Rege graviter confligebat. Cuthbertus autem in Archiepiſcopum conſecratus fuit; & Dunnus in Epiſcopum Hrofenſem.

* *MS. B.*

742
dccxliii. Her Æþelbalð ⁊ Cuþred ruhton rið Pealar;

Hîc Æthelbaldus, & Cuthredus contra Wallos pugnabant.

dccxliiii. Her Daniel gerætt on Pintan ceartre. ⁊ Hunferð fenг to birceop dome;

Hîc Daniel (*privatus*) reſedit in Wintonenſi civitate; cujus Epiſcopatum Hunfridus ſuſcepit.

dccxlv. Her Daniel forðferde. Ða fær xliii. pintra agan riþþan he onfenг birсopdome;

Hîc Daniel obiit: tunc autem quadrageſimus & tertius effluxit annus ex quo Epiſcopatum accepit.

dccxlvi. Her mon rloh Selred cýninг;

Hîc Selredus Rex occiſus eſt.

747
dccxlviii. Her fær ofrlegen Cýnric fert Seaxna Æþelinг. ⁊ Eaðbryht Cantpara cýninг forðferde. [⁊ Æðelbýrht Pihtred cinger runu cinгer fenг to ðam rice;]

Hîc Kenricus Weſtſaxonum Clito occiſus, Eadbertus autem Cantuariorum Rex obiit; [*Et Ethelbertus Wihtredi Regis filius regnum ſuſcepit.*]

749
dccl. Her Cuþred cýninг gefeaht rið Æðelhun þone ofermedan ealdorman; 751

Hîc Cuthredus Rex cum Ethelhunno duce illo animoſiſſimo pugnabat.

dcclii. Her Cuþred gefeaht þý tpelftan geare hir rices æt Beorгforda rið Æðelbalð;

Hîc Cuthredus anno regni ſui duodecimo, cum Ethelbaldo apud *Beorhtfordam* dimicabat.

dccliii. Her Cuþred feaht rið Pealar;

Hîc Cuthredus contra Wallos pugnabat.

dccliiii. Her Cuþred forðferde ⁊ Cýneheard onfenг birсopdome æfter Hunferðe on Pintan ceartre. ⁊ Cantpara burh forbarn ðý geare. ⁊ Sigebryht fenг to fert Seaxna rice ⁊ heolð an gear;

Hîc Cuthredus obiit; & Cyneheardus poſt Hunferthum in civitate Wintonienſi ſuſcepit Epiſcopatum: civitas autem Dorobernia eodem anno conflagravit; nunc Sigebertus regnum Weſtſaxonum ſuſcepit; unúmque annum tenuit.

dcclv. Her Cýnepulf benam Sigebryht

Hîc Kinevulfus Weſtſaxonum

hiꝛ ꝓiceſ. ⁊ peſt Seaxna ꝓiotan ꝼoꝛ unꝓẏhtum dæðum buton Hamtun ſcẏne. ⁊ he hæfde þa oþ he ofſloh þone ealdoꝛman þe him lengeſt punode. ⁊ hine þa Cẏnepulf on Andꝛeð aðꝛæfde. ⁊ he þæꝛ punode. oþ þ hine an ſþan ofſtang æt *Þꝛuutef floðan. ⁊ he þꝛæc ðone ealdoꝛman Cumbꝛan. ⁊ ſe Cẏnepulf oft miclum gefeohtum feaht wið Bꝛitwealum. ⁊ ẏmb xxxi. ꝓintef ðæf te he ꝓice hæfde he polde aðꝛæfan ænne æþeling ſe pæf Cẏneheaꝛd haten. ⁊ ſe Cẏneheaꝛd pæf ðæf Sẏgebꝛẏhtef bꝛoðuꝛ. ⁊ ða geacſode he ðone cẏninc lẏttle penede on ꝓiſ cẏþþe on Mefan tune. ⁊ hine ðæꝛ benað. ⁊ ðone buꝛ utan beeode. æꝛ hine ða men onfundon ðe mið ðam cẏninge pæꝛun. ⁊ ða ongeat ſe cẏninc þ. ⁊ he on ða duꝛu eode ⁊ ða unheanlice hine penede oþ he on ðone æþelinc locude. ⁊ ða ut þæꝛde on hine ⁊ hine miclum gefundade. ⁊ hi ealle on ðone cẏninc pæꝛun feohtende oð ðæt hẏ hine ofſlegenne hæfdon. ⁊ ða on ðæf pifef gebæꝛum onfundan ðæf cẏninges ðegnaf ða nnftẏlnefſe. ⁊ ða ðideꝛ uꝛnon ſþa hþelc ſþa ðonne geaꝛo þæf ⁊ þaðoft [eþelinc gehpelcum feoh ⁊ feoꝛh gebeað.] ⁊ hioꝛa nænig hit gedingian nolde. ac hi ealle lægon butan anum Bꝛẏttiſcum girle. ⁊ ſe[ſþiþe] gefundad þæf. ða on moꝛgene gehẏꝛdun þ ðæf cẏninges þegnaf þe him beæftan þæꝛan þ ſe cẏninc ofſlegen þæf. ða ꝓẏdon hẏ ðẏdeꝛ ⁊ hiꝛ ealdoꝛman Oꝛꝓic ⁊ Piueꝛþ hiꝛ ðegn. ⁊ þa men ðe he beæftan him læfde æꝛ. ⁊ ðone æþelinc on ðæꝛe bẏꝛig metton þæꝛ ſe cẏninc ofſlegen læg. ⁊ ða gatu him to belogene pæꝛon. ⁊ ða ðæꝛ to eodan. ⁊ ða gebeað he him heoꝛa agene dom feoꝛ ⁊ londeꝛ. gif hẏ him ðæꝛ ꝓiceꝛ

*Þꝛẏfetef. B.

primatibus adjutus Sigeberti regnum, pro malefactis ſuis totum quidem, exceptâ Hamtonenſium provinciâ, occupavit: Eam autem eoúſque tenuit, quoad Ducem quendam, (qui apud illum diutiſſimè ſuperfuit) Rex Sigebertus peremiſſet; Regem autem Cinevulfus in ſaltum qui *Andred* dicitur, expulit; ibíque manſit donec Sigebertum illum ſubulcus quidam, apud *Pruutes flodan* confoderet: ſic de Duce, nomine Cumbrano vindictam ſumens; Kinevulfus autem præliis haud exiguis contra Wallo-Britannos pugnabat: & circiter annum trigeſimum primum, ex quo regnum adeptus eſt, expellere voluit Clitonem quendam, qui Cyneheard dicebatur: (hic quidem Cyneheard frater Regis Sigeberti fuit.) cùm enim innotuiſſet Regi, (*Clitonem*) hunc parvo exercitu comitatum, mulierculæ cujuſdam conſuetudine, apud *Merantunam* uſum fuiſſe; eò equitabat Rex; oppidum circumit: ſed illum antea invenerunt milites qui Regi affuerant; quòd cùm intellexiſſet Rex, proſiliit in januam: indecorè etiam ſeipſum exercuit donec Clitonem iſtum conſpiceret: continuò in illum fecit impetum; eundémque multùm vulneravit: contrà, illi omnes in regem pugnabant, donec peremiſſent: hinc in ædibus mulierculæ, famuli Regis tumultum intelligunt: illò accurrunt, prout quiſque paratiſsimus, & velociſſimus fuit; quorum ſingulis, [*Clito pecuniam & ſalutẽ promiſit:*] at horum nemo interceſſioni dare locum vellet: hinc comminus pugnabant, (*Clitonis ſocii*) donec omnes occiſi jacerent, unico obſide Britanno, qui valde quoque diſſectus fuit, excepto: manè autem cùm audiſſent reliqui ſervi regis, qui juxtà erant, Regem interfectum eſſe, illò quoque equitabant, cùm Dux ejus Oſricus, tum Wiverthus Comes, tum milites quoque quos antea ponè reliquerat: hi Clitonem in oppido, ubi Rex occiſus eſt, jacentem inveniunt: necnon januæ illi occluſæ erant: ædes verò intrabant: Clito illis promiſit ſui ipſius (*ob occiſum Regem*) redemptionis pretium; & terras quoq; ſi illis viſum fuerit, ut regno potiri poſſet; quibus etiam dicens, ſubjunxit, ſuos co-

uþon.

uðon. ⁊ him cyþþon ꝥ hioꝑa maȝaꝛ him mið pæꝑun. ða ðe him ꝼꝑom noldon. ⁊ þa cpæðon hi ꝥ heom nenig mæȝ leoꝼꝑa næꝛe ðonne heoꝑa hlaꝼoꝑð. ⁊ hý næꝼꝛe hiꝛ banan ꝼolȝian noldan. ⁊ ða buðan hý heoꝑa maȝum ꝥ hý ȝeꝼunðe ꝼꝑom eoðon. ⁊ hý cpæðon ꝥ ꝥ ilce heoꝑa ȝeꝼeꝑum ȝeboðen pæꝛe ðe æꝛ mið ðam cýninȝe pæꝑun. ða cpæðon hý ꝥ hý hý ðæꝛ ne on munðen ðon ma ðe eoꝛꝛe ȝeꝼeꝑan ðe mið ðam cýninȝe pæꝑon oꝼꝼlegene. ⁊ hý ða ymb ða ȝatu ꝼeohtende pæꝑon oþ ꝥ hý ðæꝛ ꝑne ꝼulȝon. ⁊ ðone æðelinȝ oꝼꝼloȝon. ⁊ ða men ðe him mið pæꝑun ealle butan anum. ꝛe pæꝛ ðæꝛ ealðoꝑmonneꝛ ȝoðꝛunu. ⁊ he hiꝛ ꝼeoꝛh ȝeneꝑeðe ⁊ þeah he pæꝛ oꝼt ȝepunðoð ; ⁊ ꝛe Cýnepulꝼ ꝑicꝛoðe xxxi. pintꝑa. ⁊ hiꝛ lic liþ on Þintanceaꝛtꝑe. ⁊ þæꝛ æþelinȝeꝛ æt Acꝛcan mýnꝛtep. ⁊ heoꝑa ꝑihꝛ ꝼæðepen cýn ȝeþ to Cepðice. ⁊ þý ilcan ȝeaꝑe mon oꝼꝼloh ƀðelbalð Mýꝑcna cýninȝ on Seccan ðune. ⁊ hiꝛ lic liþ on Þheopan ðune. ⁊ Beoꝑnꝑeð ꝼenȝ to ꝑicé ⁊ lýtle hꝑile heolð. ⁊ unȝeꝼealice. ⁊ ðý ilcan ȝeaꝑe Oꝼꝼa cýninȝ ꝼenȝ to ꝑice. ⁊ heolð xxxix. pintꝑa. ⁊ hiꝛ ꝑunu ꞇȝvepþ heolð xl. ðaȝa ⁊ an hunð ðaȝa ; Se pæꝛ Oꝼꝼa Ðincꝼepþinȝ. Ðincꝼepð ꞇanpulꝼinȝ. ꞇanpulꝼ Oꝛmoðinȝ. Oꝛmoð ꞇapinȝ. ꞇapa Þýbinȝ. Þýbba Cꝛeoðinȝ. Cꝛeoða Cýnepalðinȝ. Cýnepalð Cnebbinȝ. Cnebba Ꝭcelinȝ. Ꝭcel ꞇomæꝑinȝ. ꞇomæꝛ Anȝelþeoꝑinȝ. Anȝelþeop Oꝼꝼinȝ. Oꝼꝼa Þæꝑmunðinȝ. Þæꝑmund Þýhtlæinȝ. Þihtlæȝ Þoðenin ȝ;

ðcclviii. Heꝛ Cuþbꝑýht Aꝛcebiꝛcop ꝼoꝑþꝼeꝑðe ;

ðcclix. Heꝛ Bꝛeȝoꝛine pæꝛ to ƀꝛcebiꝛcop ȝehaðoð to Sce. Michaheleꝛ týðe ;

ðcclx. Heꝛ ƀþelbꝑýht Cantꝛaꝑa cýninȝ ꝼoꝑþꝼeꝑðe; [ꝛe pæꝛ Þihtꝑeðeꝛ cinȝ ꝑunu ;]

gnatos cum ipſo unà adeſſe, qui quidem abeſſe ſponte nolunt; verùm illi retulerunt, quòd illis nemo cognatorum charior ſuo domino rege exſtaret: & quòd nunquam mandato ſuo obſequi vellent: rogabant inſuper, ut qui è cognatis ſuis (*intus eſſent*) ſalvi, & ſuperſtites excederent: reſponderunt quòd hoc idem ſociis ſuis pactum eſſet, qui antè Regi adfuerant: tum dixerunt, quòd ipſi illos (*cognatos ſuos*) non magìs curare, quàm ſocios veſtros, qui cum Rege interempti erant: hinc ad portas pugnatum eſt, donec Inam ſequerentur, Clitone iſto occiſo, cum militibus qui unà erant, præter unum ſolum, qui ab hoc Duce (*ad fontem ſacrum*) ſuſceptus fuit; & ejus vitam procurabat, quantumvìs ſæpe, & plurimùm vulneratus eſſet. Hìc Cinevulfus triginta annos & unum regnavit; cujus corpus ſepultum jacet *Wincheſtriæ*, & Clitonis hujus *Acſeminſtriæ:* quorum patrium genus rectum ad Cerdicum tendit; eodémque anno Ethelbaldus Rex Merciorum *Secan-dunæ* occiſus eſt; cujus corpus *Repan-dunæ* ſepultum jacet: Beornredus autem regnum capeſſit; & aliquantiſper tenuit: Eodémque anno Rex Offa regnum ſuſcepit, annóſque triginta & novem tenuit; filiúſque ſuus Egferd tenuit centum & quadraginta dies. Idem Offa fuit filius Dingferti; Dingfertus Ednulfi; Eanulfus Oſmodi; Oſmodus Eawæ; Eawa Wybbæ; Wybba Creodæ; Creoda Cynewaldi: Cynewaldus Cnebbæ; Cnebba Iceli; Icelus Eomeri; Eomerus Angeltheowi; Angeltheowus Offæ; Offa Weremundi; Weremundus Wihtlegi; Wihtlegus Wodeni.

Hîc Cuthbertus Archiepiſcopus obiit.

Hîc Bregowinus in Archiepiſcopum, die feſtivitatis S. Michaelis, conſecratus fuit.

Hîc Ethelbertus Cantuariorum Rex obiit, [*qui fuit Regis Wihtredi filius.*]

ᵹccLxi. [Hep pæp ꝑe micela pintep;] [*Hîc hyems exſtitit aſperrima.*]

762
ᵹccLxiii. Hep Anbpyhт pæp ᵹehaᵹoᵹ тo Apcebipceope on þonne ꝑeopertᵹan ᵹæᵹe opep miᵹne pintep;

Hîc Janbryhtus in Archiepiſcopum, die poſt hyemem mediam, decimo quarto conſecratus fuit.

ᵹccLxiiii. Hep Jeanbpyhт apcebipceop onꝑenᵹ pallium;

Hîc Anbryhtus Archiepiſcopus pallium accepit.

765 766 767
ᵹccLxviii. [Þep ꝑopþꝑepᵹe&aᵹbephт cinᵹ] [*Hîc Eadbertus Rex obiit.*]

769 770 771
ᵹccLxxii. Hep Milᵹpeᵹ bipcop ꝑopþꝑepᵹe;]

Hîc Epiſcopus Mildredus obiit.

773
ᵹccLxxiiii. Hep oþiepeᵹ peaᵹ Cpipтer mæl on heoꝑonum æꝑтep punnan ꝛeтlᵹonᵹe. ⁊ ᵹy ᵹeape ᵹeꝑuhтon Mypce ⁊ Canтpape æт Otтanꝑopᵹa. ⁊ punᵹepline næᵹᵹpan pæpon ᵹeꝛeᵹene on ꝛuð Seaxna lonᵹe;

Hîc rubra Chriſti crux in cœlis poſt ſolis occaſum apparuit: eodem autem anno Mercii, & Cantuarienſes apud *Ottan-fordam* bellum geſſerunt: ſerpentes quoque viſu mirabiles in auſtralium Saxonum provincia viſi ſunt.

ᵹccLxxv. Þep Cynepulf ⁊ Offa ᵹeꝑuhтon ymb Bynpintun. ⁊ Offa nam ᵹone тun;

Hîc Cynevulfus, & Offa, propter villam quæ *Benſintun* dicitur, pugnabant; Offa autem villam cepit.

776 777 778
ᵹccLxxx. Hep ealᵹ Seaxe ⁊ Fpancan ᵹeꝑuhтan;

779
Hîc vetus Saxonia, & Franci pugnabant.

781 782 783
ᵹccLxxxiiii. Þep Cyneheapᵹ oꝑꝑloh Cynepulf cynincᵹ ⁊ he ðæp peapþ oꝑꝑleᵹen. ⁊ lxxxiiii. monna miᵹ him. ⁊ ða onꝑenᵹ Bynhтpic pe ꝛт Seaxna picef. ⁊ he picpoᵹe xvi. ᵹeap. ⁊ hip lic liᵹ æт Pephame. ⁊ hip pyhт ꝑæᵹpen cyn ᵹeᵹ тo Cepᵹice; [тo ðyꝛan тiman pixoᵹe &alhmunᵹ cinᵹ innon Centᵹ;]

Hîc Cyneheard Cynevulfum Regem occidit, ibíque unà cum octoginta quatuor militibus in bello periit; tunc autem Brictricus occidentalis Saxoniæ regnum capeſſit, & annos ſedecim regnavit: cujus corpus apud *Werham* ſepultum jacet; hujúſque patrium genus verum, ad Cerdicum redit. [*Hoc tempore Ealmundus Rex in Cantio regnabat.*]

ᵹccLxxxv. Þep pæp ᵹeꝑliтꝑullic ꝛinoþ æт Cealchyðe. ⁊ Janbyrhт Apcebipceop ꝑopleт ꝛumne ðæl hip bipceopᵹomeꝛ. ⁊ ꝑpom Offan Cyninᵹe Þiᵹebpyhт pæp ᵹecopen. ⁊ &cᵹveꝛð тo cyninᵹe ᵹehalᵹoᵹ;

Hîc Synodus contentioſa apud *Ceolchittam* cogebatur, idcirco Jainbertus Archiepiſcopus aliquâ Epiſcopatûs ſui portionem amiſit; & ab Offa Rege Higebrihtus (*Epiſcopus*) eligebatur, Egferthus autem in Regem conſecratus.

785
ᵹccLxxxvii. Þep nom Beophтpic cyninᵹ Offan ᵹoh тopᵹ&aᵹbuphᵹe. ⁊ on hip ᵹaᵹum cpomon æpeꝛт iii. ꝛcipu. ⁊ ða ꝛe ᵹepeꝑa ðæp тo þaᵹ. ⁊ hi polᵹe ᵹpyꝑan тo ðæp cyninᵹep тune ðy he niꝛte hpæт hy pæpon. ⁊ hine mon oꝑꝑloh. ꝥ pæpon ða æpeꝛтan ꝛcipu Denipcpa

Hîc Brihtricus Rex Eadburgam Offæ filiam uxorem duxit; cujus diebus, primò tres (*piraticæ*) naves huc appulerant: eóque *exactor* (*ſive* præpoſitus *Regis*) equo *vectus*, adiit; ad Regis autem villam cogere voluit, ex eo quòd unde eſſent, ignorabat; ſed interea ibi occiſus eſt: iſtæ porrò primonno

monna ðe Angel cynneſ lonð gerohton ;

788 789
ðccxc. Her Janbyrht arcebiſcop forðferde. ⁊ ðy ilcan geare pær gecoren Æðelheard abbud to biſcope ;

791
ðccxcii. Her Offa Myrcna cyning het Æðelbyrhte cyninge þ heafod oſſlean ;

793
ðccxciiii. Her Adrianuſ Papa ⁊ Offa cyning forðferdon. ⁊ Æðelred Norðan-hymbra [cyning pær oſſlegen from hiſ agenne ðeode. ⁊] Ceolpulf biſceop ⁊ Eadbald biſcopaſ of ðam londe aforan ; ⁊ Ecgferð feng to Myrcna rice. ⁊ ðy ilcan geare forðferde. ⁊ Eadbryht onfeng rice on Cent. ðam pær oðer nama nemned Præn ;

795
ðccxcvi. Her Ceolpulf Mercna cyning oferehengade Cantpara oþ Merc. ⁊ gefengon Præn heora cyning. ⁊ gebundene hine on Myrce læddon ;

ðccxcvii. Her Romane Leone þam Papan hiſ tungan forcurfon. ⁊ hiſ eagan arſtungon. ⁊ hine of hiſ reðle aflymdon. ⁊ ða rona eft Gode fultumiendum he meahte gerion. ⁊ rþrecan. ⁊ eft pær Papa. rþa he ær pær ;

798
ðccxcix. Her Æðelheard Arcebiſcop ⁊ Cynebryht peſt Seaxna biſcop forðan to Rome ;

ðccc. Her Beorhtric Cyning forðferde. ⁊ Worr Dux. Ecgbryht feng to peſt Seaxna rice. ⁊ ðy ylcan dæge nam Æðelmund ealdorman of Hwiccum ofer æt Cynemæreſ forda. ða mette hine Peoxtan ealdorman mid Pilrætum. ðær peard micel geſeoht. ⁊ ðær begen oſſlegene ða ealdormen ⁊ Pilræton namon rygge ;

801
ðcccii. Her pær gehadod Beornmod biſceop to Hroferſ ceaſtre ;

mæ Danorum naves erant, quæ Anglorum Gentem petebant.

Hîc Jainbertus Archiepiſcopus obiit, eodémque anno Ethelheardus Abbas in Epiſcopum electus eſt.

Hîc Offa Merciorum Rex Ethelbyrhti Regis caput amputari juſſit.

Hîc Adrianus Papa, & Rex Offa defuncti ſunt ; & Ethelredus Northanhymbrorum [*Rex à gente propria interemptus eſt* ;] Ceolvulfus *autem* & Eadbaldus Epiſcopi de regno exceſſerant: Ecgferthus autem Merciorum Regnum capeſſit, obiitque eodem anno: necnon Eadbrihtus aliàs Præn nuncupatus, Cantii Regno potitus eſt.

Hîc Ceolvulfus Merciorum Rex Cantuarios, uſque ad Merciam vaſtabat, quorum Regem Præn, captum, ligatúmque in Merciam abduxerunt.

Hîc Leonem, Romanum Papam, excisâ linguâ effoſsíſq; oculis de ſede ſua (*Epiſcopali*) deturbarunt ; quin haud multò pòſt, Deo adjutante, cùm videre, tum loqui potens, Papa denuo, prout antè fuit, conſtitutus eſt.

Hîc Ethelheard Archiepiſcopus, & Cinebrihtus occidentalium Saxonum Epiſcopus, Romam profecti ſunt.

Hîc Beorhtricus Rex obiit ; & Worrus Dux ; Ecbryhtus autem occidentalium Saxonum regnum capeſſit : eodem quoq; die Ethelmundus Dux apud *Kimereſ-fordam*, à Wicciis equo vectus tranſiit ; cui Weolſtanus Dux, cum Wiltonenſibus obviam fecit ; ubi ingens pugna fuit, ambóque ibi duces corruerunt ; Wiltonenſes autem victoriam adepti ſunt.

Hîc Beornmodus, Hrofenſis Eccleſiæ præſul conſecratus fuit.

dcccciii. Her Æþelheard arcebiscop forþferde. 7 Wulfred wæs to Arcebiscepe gehadod. 7 Forþred abbud forþferde;

Hîc Ethelheard Archiepiſcopus obiit; & Wulfredus in Archiepiſcopum conſecratus eſt; obiit autem Forthredus Abbas.

dcccciiii. Her Wulfred Arcebiscop pallium onfeng;

Hîc Wulfredus Archiepiſcopus accepit pallium.

dcccv. Her Cuþred cyning forþferde on Cantwarum. 7 Ceolburh abbodisse. 7 Eadbyrhte ealdorman;

Hîc obiit Rex Cuthredus apud Cantuarios, necnon Ceolburga Abbatiſſa, & Comes Eadbirhtus.

806 807 808 809 810 811

dcccxii. Her Carl cyning forþferde 7 he ricsode fif 7 feopertig. wintra. 7 Wulfred Arcebiscop. 7 Wigbryht west Seaxna biscop fordon begen to Rome;

Hîc Carolus Imperator obiit, poſtquam quinquaginta & quinq; annos regnaſſet: Wulfredus autem Archiepiſcopus, & Wibertus occidentalium Saxonum Epiſcopus, uterque Romam profecti ſunt.

dcccxiii. Her Wulfred Arcebiscop mid bletsunge dæs Papan Leon hreaf to his agnum biscepdome. 7 dy geare gehergade Egbyrht cyning on west Wealas fram eastre seaudum oþ westre seaude;

Hîc Wulfredus Archiepiſcopus ad Epiſcopatum ſuum, cum benedictione Papæ Leonis, reverſus eſt: Eodem inſuper anno Ecbertus Rex occidentales Wallos, ab oriente ſcil. ad occaſum uſque vaſtavit.

dcccxiiii. Her Leo se æþela Papa 7 se halga forþferde. 7 æfter him Stephanus feng to rice.

Hîc Leo Papa Nobilis, & Sanctus obiit: poſt illum autem Stephanus regimen capeſſit.

815

dcccxvi. Her Stephanus Papa forþferde. 7 æfter him wæs Pascalis to Papan gehadod. 7 dy ylcan geare forbarn Ongel [*cynnes] scolu;

Hîc Stephanus Papa obiit; poſt illum autem Paſchalis in Papam conſecratus: eſt eodémque anno Anglorum ſchola conflagravit.

* *Sic Ms. B.*

817 818

dcccxix. Her Cenwulf Mercna cyning. forþferde. 7 Ceolwulf feng to rice. 7 Eadbyrht ealdormon forþferde;

Hîc Cenvulfus Merciorum Rex obiit, & Ceolvulfus regnum capeſſit; Eadbyrhtus Dux obiit quoque.

820

dcccxxi. Her weard Ceolwulf his rices bereafod;

Hîc Ceolvulfus regno expellitur.

dcccxxii. Her twegen ealdormen wurdon ofslegene. Burhelm 7 Muca. 7 swinoþ wæs æt Clofes*hoo;

Duces hîc duo, Burhelmus & Muca corruerunt, ſynodus quoq; apud *Cloveſho*, cogebatur.

* *Sic MS. B.*

dcccxxiii. Her wæs wealla gefeoht 7 Dena æt Gafulford. 7 dy ylcan geare gefeaht Egbyrht cyning 7 Beornwulf cyning on Ellendune. 7 Egbyrht sige nam. 7 dær wæs micel wæl geslegen. þa rende he Æþelwulf his sunu of dære fyrde. 7 Ealhstan his biscop. 7 Wulf-

Hîc Wallorum pugna, & Domnanienſium apud *Gaful-fordam* fuit; eodem quoque anno Ecbertus, & Beornulfus Reges in *Ellandune* dimicarunt: Egbertus autem victoriã eſt adeptus: magna quoq; ſtrages facta fuit; deinde Ethelvulfum filium ejus, ſuúmq; Epiſcopum Alhſtanum, ſuum quoq;

heard

heaꝑo hiꝛ ealdoꝛman to Centꝛ micele ꝑeꝑede. ⁊ hẏ Balꝑeo ðone cẏninȝ noꝛþ oꝛeꝛ Temeꝛe aðꝛẏꝛon. ⁊ Cantꝛaꝑe him to cẏꝛðon ⁊ Suþꝛiȝe. ⁊ ꝛuð Seaxe. ⁊ eaꝛt Seaxe ðẏ hẏ. ꝛꝛom hiꝛ mæȝum æꝛ middunꝛẏhte aniðde ꝑeꝑun. ⁊ þẏ ẏlcan ȝeaꝑe eaꝛt Engla cẏninȝ ⁊ ꝛeo ðeod ȝeꝛohte Ecbꝛẏht cẏninȝ him to ꝛꝛiðe ⁊ to munðboꝛan ꝛoꝛ Mẏꝛcna eȝe ⁊ ðẏ ȝeaꝑe ꝛloȝon eaꝛt Engle Beoꝛnnulf Meꝛcna cẏninȝ;

ducem Wulfheardum de acie ſua, magno cum exercitu, Cantium miſit; qui Baldredum Regem, Aquilonem versùs, trans *Tameſin* fluvium abegerunt; Cantuarii verò ad illum redierunt; necnon, *Suthregienſes*, auſtrales Saxones; Saxonéſque orientales, illi ſcil. qui à propinquis, ſive commilitonibus ſuis, vi non ità pridem, & neceſſitate abducti erant; eodem autem anno orientalium Anglorum Rex, & populus Ecbertum Regem, pacis ſuæ, & patrocinii causâ, ídque metu Merciorum appellabant; anno quoq; dicto, Angli orientales Beornulfum Merciorum Regem fuderunt.

824

dccccxxv. Hꝛ Ludecan Meꝛcna cẏninȝ. ⁊ hiꝛ v. ealdoꝛmen mon oꝛꝛloh miðde him. ⁊ Wiglaf ꝛenȝ to ꝛice ;

Hîc Ludecen Merciorum Rex, ejúſque conſules quinq; unà occiſi ſunt; hinc Wilafus regnum capeſſit.

826

dccccxxvii. Hꝛ mona aþẏꝛtꝛoðe on middeꝛ ꝛintꝛeꝛ mæꝛꝛe niht. ⁊ ðẏ illcan ȝeaꝑe ȝeeode Ecgbꝛẏht cẏninȝ Meꝛcna ꝛice. ⁊ eal þ beꝛuþan Humbꝛe æꝛ. ⁊ he æꝛ ꝛe eahteða cẏninȝ ꝛeþe Bꝛetꝛalda æꝛ. æꝛeꝛt Ælle ꝛuþ Seaxna cẏninȝ. ꝛe ðuꝛ micel ꝛice hæfde. ꝛe æfteꝛa æꝛ Ceaꝛlin ꝛeꝛt Seaxnacẏninȝ. ꝛe ðꝛẏðda æꝛ Æðelbꝛẏht Cantꝛaꝑa cẏninȝ. ꝛe ꝛeoꝛþa æꝛ Rædalð eaꝛt Engla cẏninȝ. ꝛiꝛta æꝛ Eðine Noꝛðan-hẏmbꝛa cẏninȝ. ꝛẏxta æꝛ Oꝛalð. ꝛe æfteꝛ him ꝛicꝛode. ꝛeofeða æꝛ Oꝛꝛic Oꝛaldeꝛ bꝛoþoꝛ. eahtoþa æꝛ Ecgbꝛẏht ꝛeꝛt Seaxna cẏninȝ. ⁊ ꝛe Ecgbꝛẏht læde ꝛẏꝛde to Doꝛe ꝛið Noꝛþan-hẏmbꝛe. ⁊ hẏ him ðæꝛ eaðmede budon. ⁊ ȝeþꝛæꝛneꝛꝛe. ⁊ hẏ on ðam tohꝛunꝛan ;

Luna hîc obſcurata eſt, ipſâ nativitatis Chriſti nocte. Eodem inſuper anno Ecbertus Rex ſibi Merciorum Regnum ſubegit. totum viz. quod ab auſtrali parte *Humbræ* fluvii ſitum eſt. Regum autem qui Britannos devicerunt, Octavus fuit: Primus quidem Ælle, auſtrálium Saxonum Rex, qui tantùm obtinuit imperium: Secundus porro, Ceaulinus, occidentalium Saxonum Rex: Ethelbyrhtus Cantuariorum Rex, tertius: Quartus erat Orientalium Anglorum Rex, Redwaldus: Edwinus Northanhymbrorum Rex, Quintus: Sextus, quíq; poſt illum regnabat, Oſwaldus: Septimus, Oſwio Oſwaldi frater: Ecbertus denique occidentalium Saxonum Rex, octavus: Ecbertus autem exercitum *Deiram* contra Northanhymbrenſes duxit; qui ſe illi, *quâ decuit* humilitate, ſubjecerunt, & concordiâ: quíq; ab invicem (*abſque pugna*) ad ſuos redierunt.

dccccxxviii. Hꝛ eꝛt Wilaf onfenȝ Mẏꝛcna ꝛice. ⁊ Æðelꝑalð biꝛceoꝛ foꝛþfeꝛde. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝑe læde Ecgbꝛẏht cẏninȝ ꝛẏꝛde on Noꝛþꝛealaf. ⁊ he hẏ* to eaðmoðe hẏꝛꝛumniꝛꝛe ȝeðẏde ;

* *Sic Ms. B.*

Hîc Wilafus denuo Merciorum regnum capeſſit; necnon Ethelwaldus Epiſcopus obiit: eodémque anno Ecbertus Rex exercitum contra Wallos aquilonares duxit; hóſq; is ſibi humili obſequio ſubjecit.

dccccxxix. Hꝛ Wulfꝛeð Æꝛcebiꝛceoꝛ foꝛþfeꝛde;

Hîc Wulfredus Archiepiſcopus obiit.

dccccxxx. Hꝛ Ceolnoð æꝛ ȝecoꝛen to

Hîc Ceolnothus in Epiſcopum biꝛceoꝛ-

birceope ⁊ gehadod. ⁊ Feologið Abbudforþfepde ;

dcccxxxi. Hep Ceolnoþ apcebirceop onfeng pallium;

dcccxxxii. Hep hæþene men ofepheprgadon Sceapige ;

dcccxxxiii. Þep gefeaht Ecgbryhт cyninc piþ xxxv. rcip hlærta æt Capnum. ⁊ ðæp peapþ micel pæl geflegen. ⁊ ða Deniscan ahton pæl rtope gepealð. ⁊ Þepefepð ⁊ Þigen tpegen birceopar forþfepdon. ⁊ Dudda ⁊ Osmod tpegen ealdopmen forþfepdon;

834

dcccxxxv. Hep cpom micel rciphepe on pert Pealar. ⁊ hie to anum gecyndon ⁊ piþ Ecgbryhт pert Seaxna cyninc pinnende pæpon. ða he Þ hyrde ⁊ mið fyrde fepde. ⁊ him piþfeaht æt Hengert oune. ⁊ ðæp gefligde geða Pealar ge ða Deniscan ;

dcccxxxvi. Þep Ecgbryhт cyninc forþfepde. ⁊ hine hæfde æp Offa Mýrcna cyninc. ⁊ Beorhtric pert Seaxna cyninc aflymed iii. gear of Angel cynnef lande on Fronclond æp he cyninc pæpe. ⁊ ðy fultumode Beorhtric Offan ðy he hæfde hir dohtor him to cpene. ⁊ re Ecgbryhт picrode xxxvii. pintra ⁊ vii. monaþ. ⁊ feng Æþelpulf Ecgbryhting to Pert Seaxna pice. ⁊ he realde hir suna Æþelrtane Cantpara pice. ⁊ eart Seaxna. ⁊ Suþrigea ⁊ rub Seaxna ;

dcccxxxvii. Hep Pulfheapd ealdopman gefeaht æt Þamtune piþ xxxiii. rciphlæsta. ⁊ ðæp micel pæl geflog ⁊ rige nom. ⁊ þy geape forþfepde Pulfheapd. ⁊ ðy ylcan geape gefeaht Æþelhelm dux piþ Deniscne hepe on Port mid Dorrætum. ⁊ gode phile done hepe gefligde. ⁊ ða Deniscan ahton pæl rtope gepealð. ⁊ done Ealdopman ofrlogon ;

electus & ordinatus fuit; Feologithus autem Abbas obiit.

Hîc Ceolnothus Archiepiſcopus pallium accepit.

Hîc Pagani *Sceapige* devaſtarunt.

Hîc Ecbertus Rex contra naves triginta quinque piratarum, apud *Carrum* pugnabat: magnáq; ibi ſtrages facta; Dani quoque loco ſtragis, *ſive prælii*, potiti ſunt: Herefridus autem & Wigferthus, Epiſcopi duo obierunt; necnon Dudda & Oſmundus, Duces ambo defuncti ſunt.

Hîc magna claſſis (*Danorum*) contra Wallos, (*ſive Britannos*) occidentales appulit; utríq; verò in unum coaleſcentes, contra Ecbertum occidentalium Saxonum Regem contendebant; id protinus audivit Rex, & cum exercitu profectus, apud *Hengeſtes-Dunam* pugnat contrà; atq; indè, cùm Britannos tum Danos fugabat.

Hîc obiit Rex Ecbertus: illum autem antea, Offa Merciorum Rex, & Brihtricus, Rex occidentalium Saxonum ab Anglorum gente, in terram Francorum, per triennium, (ſed priuſquam Rex eſſet,) expulerunt: ob id quoq; Brihtricus Offam adjutabat; quoniam filiam ejus ſibi in Reginam duxit: Ecbertus triginta & ſeptem annos, cum menſibus ſeptem, regno potitus eſt; hinc Ethelvulfus, Ecberti filius, occidentalium Saxonum regnum capeſſit: filio autem ſuo Ethelſtano Ecbertus Cantuariorum, Saxonum orientalium, Suthregienſium, & Suthſaxonum regnum donavit.

Hîc Vulfheardus Dux contra triginta & tres Piratarum naves, apud *Hamtun* pugnabat; ubi magna ſtrages facta ab eodem fuit; quíq; victoriam adeptus eſt: Eodẽ quoque anno obiit Vulfheardus. Eodémque Ethelhelmus conſul contra exercitum Danorum apud *Port*, cum Dorſetenſibus bellum geſſit; qui per multum tempus exercitum fugabat: Dani verò prælii loco potiti, Ethelhelmum conſulem fuderunt.

dcccxxxviii.

dcccxxxviii. Hep Hepebpyht ealdopmon pæp ofpleʒen fpom hæþenum monnum. ⁊ moniʒe mid him on Mepfc papum. ⁊ ðý ylcan ʒeape eft on Lindefpe ⁊ on eaft Englum ⁊ on Cantpapum pupðon moniʒe men ofleʒene fpom ðam hepiʒe ;

Hîc Herebertus comes à Paganis, multíque alii unà apud *Mereſwarum* occiſi ſunt: eodémque anno haud multò pòſt, in *Lindiſſa* regione, & Anglis Orientalibus, Cantuariis quoque; multi ab exercitu interfecti ſunt.

dcccxxxix. Hep pæp micel pæl flyht on Lundene. ⁊ on Cpantapic. ⁊ on Hpofeper ceaftre ;

Hîc magna ſtrages Londini, Cantuariæ, & Hrofeceſtriæ facta eſt.

dcccxl. Hep Æþelpulf cyninʒ ʒefeaht æt Capfum pið xxxv. fcip hlæfta. ⁊ ða Denifcan ahton pæl ftope ʒepealð ;

Hîc Ethelvulfus Rex apud *Carrum* contra triginta & quinq; naves piratarum pugnabat; Dani verò loco, ſive campo ſtragis potiti ſunt.

841 842 843

dcccxlv. Hep Eanpulf ealdopman ʒefeaht mid Sumupfætum. ⁊ Ealchftan biſceop ⁊ Oſric ealdopman mid Dopnfætum ʒefuhton æt Pedpidan mupan. pið Denifcne hepe. ⁊ ðæp micel pæl ʒefloʒon. ⁊ fiʒe namon ;

Hîc Eanulfus Dux cum Sumerſetenſibus, & Ealſtanus Epiſcopus, & Oſricus Dux cum Dorſetenſibus, ad oſtium (*fluminis*) *Pedridan* contra Danicum exercitum pugnabant. Magnam hinc ſtragem facientes, victoriâ potiti ſunt.

846 847 848 849 850

dccclı. Hep Ceopl ealdopmon ʒefeaht pið hæþene hepe mid Defena fcýpe æt Picʒan beopche. ⁊ ðæp micel pæl ʒefloʒon. ⁊ fiʒe naman. ⁊ ðý ylcan ʒeape Æþelftan cyninʒ. ⁊ Ealchepe dux micelne hepe ofloʒon æt Sondpic on Cent. ⁊ ix. fcipun ʒefenʒun. ⁊ ða opre ʒeflymdon. ⁊ hæþene men æpeft ofep pintep fæton. ⁊ ðý ylcan ʒeape cpom feopþe healf hund fcipe on Temefe mupan. ⁊ bpæcon Cantpapa buph. ⁊ Lunden bupʒ. ⁊ ʒeflymdon Beophtulf Mýfcna cyninʒ mid hif fýnde. ⁊ fopon ða fuþ ofep Temefe on Suþfiʒe. ⁊ him ʒefeaht pið Æþelpulf cyninʒ. ⁊ Æþelbald hif funu æt Aclea mid pefte Seaxna fipde. ⁊ þæp hi mæfte pæl ʒefloʒon on hæþenum hepiʒe. þe pe fecʒan hýfdon on þifne ʒeapdan dæʒ. ⁊ ðæp fiʒe namon ;

Hîc Ceorlus comes, comitatu adjutus Domnaniorum, contra exercitum Paganorum apud *Wigganbeorchã* dimicabat: magnámq; ibi ſtragem faciens, victoriâ potitus eſt; eodem quoq; anno Ethelſtanus Rex, & Dux Ealcherus magnum (*Danorum*) exercitum apud *Sandwicum* fuderunt; novémque naves ceperunt; reliquas fugarunt: Pagani autem primò, poſt hyemem uſq;, ibi ſedere cogebantur. Eodémque anno quinquaginta naves ad oſtium *Tamiſis* appulerunt: in Cantuariam autem Civitatem, & Londinum perruperunt; Beortulfum quoque Regem Merciorum cum exercitu ſuo in fugam dederunt; dein perrexit auſtrum versùs trans *Tamiſin* fluvium in Suthregiam (*Paganorum exercitus*:) Et contra Ethelvulfum Regem dimicabat, & Ethelbaldam filiam ſuam apud *Acleam*; necnon, contra Saxoniæ occidentalis exercitum pugnabat; & maximam in exercitu Paganorum ſtragem, uſque hodie ibi factam eſſe audivimus: ibíq; (*Chriſtiani*) victoriam adepti ſunt.

852

dccclıı. Hep bæð Buphpeð Mýfcna cyninʒ ⁊ hif pitan. Æþelpulf cyninʒ. þ

Hîc Burhredus Merciorum Rex; & Senatores ejus Regem E-

he him ȝefultumaðe þ him norþ Þealaf ȝehýnfumaðe. he þa fpa ðýðe. ⁊ mið fýnðe fop ofep Myrce on norþÞealaf. ⁊ hie him ealle ȝehýnfume ðýðon. ⁊ þý ylcan ȝeare fende Æþelpulf cýninȝ * Æffred hif funu to Rome. ða pæf ðonne Leo papa on Rome. ⁊ he hine to cýninȝe ȝehalȝode. ⁊ hine him to bifcop funa nam. ða ðý ilcan ȝeare ealhere mið Cantpafum. ⁊ Huða mið Suðfiȝium ȝefuhton on Tenet pið hæþenum hefiȝe. ⁊ æfeft fiȝe namon. ⁊ þæf peaþ maniȝ mon offlegen. ⁊ adfuncen on ȝehpæþere hond. Ond ðæf ofep ealftpon ȝeaf Æþelpulf cýninȝ hif ðohtop Buhhrede cýninȝe of peft Seaxum on Myrce;

* *l.* Æl-ffred.

thelvulfum deprecati funt, ut ille ipfis fuppetias ferre vellet, quo Britones aquilonares illi obfequantur; ifta facit Ethelvulfus, qui cum exercitu, Merciorum regionem, contra Britones aquilonares tranfiit; hinc omnes iftos in obfequium coegerunt. Eodémque anno Ethelvulfus Rex, Alfredum filium fuum Romam mifit: Tunc Leo papa Romæ interfuit, qui illum in Regem confecravit, eundémq; fibi (*Papa*) in Epifcopi filium adoptavit: eodem quoq; anno Ealcherus cum Cantuariis, & Huda cum Suthregiis in (*Inſula*) *Tenet*, contra exercitum Paganorum pugnabant; primò quidem victoriam adepti; multi tamen occifi, & ex utraque parte fubmerfi quoq; multi erant: necnon à feſto Paſchæ, Ethelvulfus Rex filiam fuam à Saxonia occidentali in Merciam mittens, Buihredo Regi (*in uxorem*) dedit.

occcliiii. Hef hæþene men æfeft on Sceapiȝe ofep pintef fætun. ⁊ ðý ylcan ȝeare ȝebocuðe Æþelpulf cýninȝ teoþan ðæl hif londef ofep eall hif fice Gode to lofe. ⁊ him felfum to eccene hælo. ⁊ ðý ylcan ȝeare fefte to Rome mið micele feoffnefsfe. ⁊ ðæf pæf tpelf monaþ puniende. ⁊ ða him ham feaſtð fof. ⁊ him þa Caſl Fſrancna cýninȝ. hif ðohtop ȝeaf him to cpene. ⁊ æftef þam to hif leoðum cpom. ⁊ hie ðæf ȝefæȝene pæfun. ⁊ ymb tpa ȝeaf þæf te he on Fſrancum com he ȝefop. ⁊ hif lic liþ æt Pintan ceaftre. ⁊ he picfode nigonteoþe healf ȝeaf; Ond fe Æþelpulf pæf Ecgbýfhtinȝ. Ecgbýfht Ealhmunðinȝ. Ealhmund Safinȝ. Safa Soppinȝ. Soppa Ingildinȝ. Ingild pæf Inef bfoþof pefte Seaxna cýninȝef. ðæf ðe fefte eft to Sce'. Petfe. ⁊ ðæf eft hif feofh ȝerealde. ⁊ hie pæfon Cenfeðef funa. Cenfeð pæf Ceolfalðinȝ. Ceolfalð Cuðainȝ. Cuþa Cuþþininȝ. Cuþþine Ceaflininȝ. Ceaflin Cýnficinȝ. Cýnfic Cefðicinȝ. Cefðic Elefinȝ. Elefa Efflinȝ. Efla Gefifinȝ. Gefif Figinȝ.

Hîc Pagani primò in (*Inſula*) *Sceapige* hyemarunt: eodémque anno Ethelvulfus Rex, decimam terræ fuæ, & regni quoq; totius partem libro inſcribens, in laudem Dei, fuæq; etiam ſaluti æternæ conſulens, dicavit: eodem quoq; anno magno cum honore Romam perrexit; ibíq; per menſes duodecim moratus eſt; cui mox domum redeunti Carolus Francorum Rex filiam ſuam, in Reginam dedit: hinc poſtea ad populum ſuum reverſus eſt, qui mirificè lætabatur; ſed poſt biennium ex quo à Francis redierat, defunctus eſt; corpus autem *Wintoniæ* ſepultum jacet: annos hic novemdecim, cum ſemeſtri regnavit: Ethelvulfus autem erat Ecberti filius: Ecbertus Ealmundi: Ealmundus Eafæ: Eafa Eoppæ: Eoppa Ingildi: Ingildus frater erat Inæ, Saxonum occidentalium Regis: qui denuo ad ſancti Petri, (*Romæ*) contulit, ibíq; pariter ſpiritum efflavit. Erant autem illi filii Cenredi: Cenredus Ceolwaldi: Ceolwaldus Cuthæ: Cutha Cuthwini: Cuthwinus Ceaulini: Ceaulinus Cenrici: Cenricus Cerdici: Cerdicus Eleſæ: Eleſa Eſlæ: Eſla Gewiſi: Gewiſus Wigi:

Fig

Þig Þneapining. Þneapine Þriðugaþing. Þriþugaþ Bþonding. Bþond Bældæging. Bældæg Þodening. Þoden Þriðupaling. Þriþupald Þneapining. Þneapine Þriðupulfing. Þriþupulf Finning. Finn Godpulfing. Godpulf Geating. Geat Tætpaing. Tætpa Beaping. Beaþ Scelding. Scelpea Heþemoding. Heþemod Itemoning. Itemon Hnappaing. Þe pæf gebopen in ðæpe eapce Noe. Lamech. Matupalem. Enoh. Japeð. Malalahel. Cainion. Enoþ. Seð. *Adam þrimuf homo. et Patep nopter epf Xpf. Amen; ⁊ ða penigen Æðelpulfef funa tpegon to þice. Æþelbald to pepf ðeaxna þice. ⁊ Æþelbryht to Cantpapa þice. ⁊ to eaft ðeaxna þice. ⁊ to ðuþþigean ⁊ to fuþ ðeaxna þice. ⁊ ða þicfode Æþelbald v. geaf ;

* *Genealogiæ* Luc. 3. 38. *imitatio, ascendendo ab Adamo* primo homine, *ad Deum* Patrem noſtrum, *& Chriſtum ſecundum hominem.*

855 856 857
859

dccclx. Hef Æþelbald cyning fopþfepde. ⁊ hif lic lið æt Scipabupnan. ⁊ feng Æþelbryht to eallum ðam þice hif bpoðup. ⁊ he hit heold on godre gefþæpnefre ⁊ on micelre fibrumnefre. ⁊ on hif dæge com micel fcipheре up. ⁊ abpæcon Pintan ceaftre. ⁊ þiþ done here gefuhton Orric ealdopman mid Hamtun fcyre. ⁊ Æþelpulf ealdopman mid Beapruc fcyre. ⁊ þone here gefligmdon. ⁊ pæl ftope gepealdon ahton. ⁊ fe Æþelbryht þicfode v. geap. ⁊ hif lic lið æt Scire burnan ;

861 862 863

dcccclxv. Hef fæt hæfden here on Tenet. ⁊ genamon friþ þiþ Cantpapum. ⁊ Cantpare him feoh gehetton þið ðam fryhte. ⁊ undep þam fryhte ⁊ þam gefeohte gehate fe here on niht hine up befttæl ⁊ ofenhergode ealle Cent eafte peaðe ;

dcccclxvi. Hef feng Æþelred Æþelbyrhtef bropur to pefte ðeaxna þice. ⁊ þy

Wigus Freawini: Freawinus Frithugari: Frithugarus Brondi: Brondus Bældegi: Bældegus Wodeni: Wodenus Frithuwaldi: Frithuwaldus Freawini: Freawinus Frithuwulfi: Frithuwulfus Finni: Finnus Godwulfi: Godwulfus Geatæ: Geata Tetwaini: Tetwainus Beawi: Beawus Sceldwæi: Sceldwæus Heremodi: Heremodus Itermoni: Itermonus Hrawraini: qui ſcil. in arca Noæ procreatus fuit. Lamech, Mathuſalem, Henoch, Jared, Malaleel, Kenan, Enos, Seth, Adam primus homo, & Pater noſter eſt Chriſtus. Amen. Hinc filii Ethelvulfi duo, regna capeſſebant: Ethelbaldus regnum Saxonum occidentalium, & Ethelbertus Cantuariorum: Saxonúmq; orientalium, & Suthregienſium, & Saxonum auſtralium: Ethelbaldus autem quinquennium regnabat.

858

Idem Ethelbaldus hîc defunctus eſt; cujus corpus apud *Scireburnam* ſepultum jacet; Ethelbertus autem totum fratris ſui regnum capeſſit, quod divinâ concordiâ, & magnâ inſuper pace tenuit: Cujus diebus claſſis magna (*huc*) appulit, & civitatem devaſtavit: ſed contra exercitum iſtum, Oſricus comes comitatu ſuo Hamtunenſi; & Ethelvulfus comes, comitatu etiam ſuo Bearrocenſi adjutus, qui fugato exercitu, campo ſive loco ſtragis potiti ſunt: Ethelbertus autem quinquennium regnabat; cujus corpus apud *Scireburnam* ſepultum jacet.

864

Hîc Paganorum exercitus in (*Inſula*) *Tenet* commoratus eſt: & fœdus pacis cum Cantuariis pepigerunt; his autem Cantuarii pecuniam pro fœdere (*ſervando*) promiſerunt; ſed ſub prætextu pacis firmandæ, & pecuniæ quæ promittitur (*accipiendæ,*) exercitus noctu clam perrupit; totúmq; Cãtium, orientem versùs devaſtavit.

Hîc Ethelredus Ethelberti, frater Saxonum occidentalium

ylcan geare cpom micel here on Angel cynnef lond. ⁊ pintep fetl namon on eaft Englum. ⁊ ðæp gehopfude pupðon. ⁊ hi him fpiþ namon ;

Regnum capeſſit; eodémq; anno ingens (*Danorum*) exercitus in Anglorum terram venit, necnon, apud orientales Anglos hyemavit, ibíque equeſtris factus eſt, fœdúſque ſibi (*ab incolis*) accepit.

dccclxvii. Þep fop fe here of eaft Englum ofep Humbre muþan to Eoforpic ceaftre on Norþ-humbre. ⁊ ðæp pæf micel ungeðpæfnef ðære þeode. betpeox him felfum. ⁊ hý hæfdon hiopa cýning aporpenne Orbrýht. ⁊ * ungecýnde cýning undeppengon Ællan. ⁊ hý lange on geare to þam gecýpdon þ hý þiþ ðone here pinnende pæpun. ⁊ hý ðeah micele fýnde gegæderodon. ⁊ þone here fohton æt Eoforpic ceastre. ⁊ on þa ceastre bpecon. ⁊ hý rume inne pupdon. ⁊ ða pæf ungemetlic pæl geflegen Norþanhýmbra. rume binnan rume butan. ⁊ þa cýningaf begen offlegene. ⁊ fio laf þiþ þone here fpiþ namon. ⁊ ðý ylcan geare gefor Ealchstan biscop. ⁊ he hæfde ðæt biscop hice l. pintep æt Scýre burnan. ⁊ hif lic liþ ðæp on tune ;

* Sax. *minùs naturalem.*

Hîc exercitus ab Anglis orientalibus trans oſtium *Humbræ* per Northanhymbrenſes Eboracum civitatem migravit; Ibi autem magna genti huic diſcordia, atque inteſtina fuit; Regem quippe ſuum Osbrihtum rejicientes, tyrannum alterum Ællam ſuſceperunt; ſerò tamen, atq; declinante anno in unum ità coaluerunt, ut cum exercitu iſto contendere haud formidarent; unde magnâ militum manu convocatâ, iſtum exercitum apud Eboracum impetebant: perrumpebant etiam civitatem, quam aliqua pars intus exſiſtens occupabat: infinita hinc Northanhymbrenſium ſtrages, partim intus, partim extrà facta eſt; reges autem ambo occiſi ſunt: reliqui verò mancipiorum cum exercitu fœdus pacis contraxerunt: Eodémq; Ealſtanus Epiſcopus obiit; illum autem per quinquaginta annos Epiſcopatum apud *Scireburnam* tenuit; cujus corpus ibi in paroecia ſepultum jacet.

dccclxviii. Þep fop fe ilca here innan Mýrce to Snotengan ham. ⁊ ðæp pintep fetl namon. ⁊ Burhhed Mýrcna cýning ⁊ hif pitan bæðon Þhed peft Seaxna cýning. ⁊ Ælfred hif bropur. þ hie him gefultumaðon þ hý þiþ þone here gefuhton. ⁊ ða fendan hý mid peft Seaxna fýnde innan Mýrce oð Snotengaham. ⁊ ðone here ðæp metton on ðam geheorce. ⁊ ðæp nan hefelic gefeoht ne feaht. ⁊ Mýrce fnýð namon þið ðone here ;

Hîc idem exercitus intra fines Merciæ graſſatur, *Snotingaham* profecturus, ubi hyemaſſe dicitur: hinc Burrhredus Merciorum Rex, ejúſque optimates, Ethelredum, occidentalium Saxonum Regem, fratrémq; ſuum Alfredum orabant ſupplices, ut illis ferre ſuppetias vellent, quo, contra exercitum iſtum dimicare poſſent; ergò occidentalium Saxonum exercitu adjuti intra Merciam, *Snotingaham* uſque perrexerunt: ſed (*Danorum*) aciem intra munimentum (*ſeptam*) invenerunt, ità ut, (quoniam exire negabant) nulla ibi pugna gravis exſtiterit; Mercii tandem fœdus cum exercitu (*Danorum*) contraxerunt.

dccclxix. Þep fop fe here eft to Eoforpic ceastre. ⁊ ðæp fæt an geap ;

Hîc (*Danorum*) exercitus, rurſus Eboracum migravit, ibíque unum annum permanſit.

dccclxx. Þep nað fe here ofep Mýrce innan east Engle ⁊ pintep fetl namon æt Þeodforda. ⁊ þý pintep Eadmund

Hîc idem exercitus per Merciam tranſiens apud orientales Anglos hyemaſſe dicitur *Thetfordiæ*; eadem quoq; hyeme Edmundus

cýning

cynincg him pib fcahc. ⁊ ða Denifcan rice namon. ⁊ þone cyninc ofslogon ⁊ þ lond eall geeodon; ⁊ ðy geare gefor Ceolnoð arcebiscep; ⁊ [⁊ æþeneo Wiltunscire biscop wearþ gecoren to æncebiscope to Cantuare beri;⁊]

Rex contra istos bellum gessit; sed Dani victoriam adepti sunt; qui occiso Rege, terram sibi subegerunt; eodem quoque anno Ceolnothus Archiepiscopus obiit. [*Etheredus autem Wiltonensis Episcopus in Archiepiscopum Cantuariensem electus fuit.*]

dccclxxi. Þer com se here to Readingum on west Seaxe. ⁊ ðær ymb iii. niht rixodon ii. eorlas up. ða gemette hy æþelwulf ealdorman on Engla felda. ⁊ him ðær wiþ gefeaht. ⁊ rice nam. ðær ymb *iiii. niht æþeneo cyninc ⁊ æl fred hir broþur þær micele fyhte to Readingum gelæddon. ⁊ wið done here gefuhton. ⁊ ðær wæs micel wæl gerlegen on gehwæþere hond. ⁊ æþelwulf ealdorman wearþ ofslegen. ⁊ ða Denisc an ahton wæl stowe gewealdon. ⁊ ðær ymb iiii. niht gefeaht æþeneo cyninc ⁊ æl fred hir broþor. wiþ ealne done here on æscesdune. ⁊ hy wæron un on twam gefylcum. on ofrum wæs Bachsecg. ⁊ Healfdene ða hæðenan cyningas. ⁊ on ofrum wæron ða eorlas. ⁊ ða gefeaht se cyninc æþeneo wiþ þara cyninga getruman. ⁊ þær wearþ se cyninc Bachsecg ofslegen. ⁊ æl fred hir broður wiþ ðara eorla getruman. ⁊ ðær wearþ Sydroc eorl ofslegen se ealda. ⁊ Sydroc iung eorl se geonga. ⁊ Osbeorn eorl. ⁊ Fræna eorl. ⁊ Hanelo eorl. ⁊ þa herigas begen gefligmde. ⁊ feala þusenda ofslegenna. ⁊ onfeohtende wæron oþ niht. ⁊ þær ymb xiiii. niht gefeaht æþeneo cyninc. ⁊ æl fred hir broþor. wiþ done here æt Basingum. ⁊ ðær ða Denisc an rice namon. ⁊ ðær ymb ii. monaþ gefeaht æþeneo cyninc. ⁊ æl fred hir broþor wiþ done here æt Meretune. ⁊ hie wæron on twæm gefylcum. ⁊ hy butu gefligmdon. ⁊ longe on dæge rige ahton. ⁊ þær wearþ micel wæl slyht on gehwæþere hond. ⁊ ða Denisc an

Hîc *Readingum* in Saxoniâ occidentali exercitus (*Danorum*) venit, & circa triduum duo comites cum suis eò equitarunt: (tunc illis obviam fecit apud *Englafeld* comes Ethelvulfus,) & contra illos dimicantes victoriam adepti sunt; necnon, quatriduum circiter Ethelredus Rex, & Alfredus frater ejus manum militum magnam *Readingum* usq; duxerunt: pugnarunt cum exercitu, ità ut ex utraq; parte strages magna fieret; Ethelvulfus quoque Comes occisus; Daníque campo, sive loco stragis potiti sunt; circa quatriduum autem pòst, Ethelredus Rex, fratérque suus Alfredus contra exercitum totum apud *Æscesdune* pugnabant: *Dani* verò duas in turmas divisi erant; huic Bascaius & Halfdene Reges Paganorum præfuerunt; alteri autem Comites eorundem: pugnavit quoq; Ethelredus Rex, cum Danorum Rege conferens; hinc Rex Bascaius ibi corruit; Alfredus etiam frater ejus cum illorum Comitibus conferens: ibíq; Sidrocus senex Comes, & Sidrocus juvenis Comes quoq; interiit: necnon, Osbernus Comes, & Comes Freana, Coméq; Haraldus: exercitus etiam uterque in fugam versus; & multa millia (*erant*) occumbentium: hîc ad noctem usque pugnabatur: post quatuordecim circiter dies Ethelredus Rex, & Alfredus frater contra exercitum Dacorum apud *Basingum* dimicabant; verùm Daci victoriam ibi adepti sunt: ex quo, post menses circiter duos, Ethelredus Rex, & frater ejus Alfredus contra exercitum apud *Meretune* dimicabant; in duas insuper turmas dividebantur Reges, quarum utraq; in fugam versa est, quamvis ex magna parte diei victoriâ facta: Daci campum sive locum

potiti sunt: magna quidem ibi ex utraq; parte strages

ahton pæl ꝛtope gepealð. ⁊ þæꝛ peaꝛþ Heahmunð biꝛcop oꝼꝼlegen. ⁊ ꝼeala goðꝛa monna. ⁊ æꝼteꝛ ðÿꝛꝛum gefe-
* *MS. B.* oht com micel*ꝛumoꝛ liða. ⁊ þæꝛ oꝼeꝛ Eaꝛtꝛon gefoꝛ Æþeꝛeð cÿninġ. ⁊ he niꝛode ꝼiꝼ ġeaꝛ. ⁊ hiꝛ lic liþ æt Ꝓinbuꝛnan ;

Ða ꝼenġ Ælꝼꝛeð Æþelꝛulꝼinġ hiꝛ bꝛoþuꝛ to peꝛt Seaxna nice. ⁊ þæꝛ ymb ænne monaþ ġefeaht Ælꝼꝛeð cÿninġ piþ ealne þone heꝛe lÿtle peꝛeðe æt Ꝓiltune. ⁊ hine lonġe on ðæġ ġefliemðe. ⁊ þa Denifcan ahton pæl ꝛtope ġepealð. ⁊ þæꝛ ġeaꝛeꝛ puꝛðon niġen ꝼolc ġefeohten piþ þone heꝛe on ðÿ cÿneꝛice. be ꝛuþan Temeꝛe. ⁊ butan ðam þe him Ælꝼꝛeð ðæꝛ cÿninġeꝛ bꝛoþuꝛ ⁊ anliꝛiġ ealdoꝛman. ⁊ cÿninġeꝛ þeġnaꝛ oꝼt naðe onꝛiðon. ðe monna ne ꝛimðe. ⁊ þæꝛ ġeaꝛeꝛ pæꝛun oꝼꝼlæġene ix. eoꝛlaꝛ. ⁊ an cÿninġ ⁊ þÿ ġeaꝛe namon peꝛt Seaxe ꝼꝛiþ piþ þone heꝛe ;

Dccclxxii. Þeꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe to Lunden bÿꝛiġ. ꝼꝛom Readinġum. ⁊ ðæꝛ ꝛintep ꝛetl nam. ⁊ þa namon Myꝛce ꝼꝛiþ pið þone heꝛe ;

Dccclxxiii. Þeꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe on Noꝛðhÿmbꝛe. ⁊ he nam ꝛintep ꝛetl on Lindeꝛꝛe æt Tuncef iġe. ⁊ ða namon Myꝛce ꝼꝛiþ piþ ðone heꝛe ;

Dccclxxiiii. Heꝛ ꝼoꝛ ꝛe heꝛe ꝼꝛom Lindeꝛꝛe to Þꝛeope ðune. ⁊ ðæꝛ ꝛintep ꝛetl nam. ⁊ þone cÿninġ Buꝛhꝛeð oꝼeꝛ ꝛæ aðꝛæꝼðon ymb xxii. ꝛintep ðæꝛ þe he ꝛice hæꝼde. ⁊ þ lond eall ġeeodon. ⁊ he ꝼoꝛ to Rome. ⁊ ðæꝛ ġeꝛæt. ⁊ hiꝛ lic lið on Sca'. Maꝛian cÿꝛican. on Angel cÿnneꝛ ꝛcole. ⁊ ðÿ ylcan ġeaꝛe hie ꝛealdon anum unꝛiꝛum cÿninġeꝛ þeġne Myꝛcna ꝛice to healdanne. ⁊ he him aþaꝛ ꝛꝛoꝛ. ⁊ ġiꝛlaꝛ ꝛealo þ he him ġeaꝛo pæꝛe. ꝛꝛa bꝛilce ðæġe. ꝛꝛa hie hiꝛ habban ꝓolden. ⁊ he ġeaꝛo pæꝛe mið him ꝛelvum. ⁊ on eallum ðam ðe him læꝛtan ꝓolden to ðæꝛ heꝛeꝛ þeaꝛꝼe ;

ſtragis obtinent; ibi autem Heahmundus Epiſcopus occiſus eſt, præter alios homines bonos haud paucos: ſequitur pugnam hanc æſtiva lues ingens; unde poſt paſcha Etheredus Rex obiiſſe fertur: cujus corpus, poſtquam is quinquennium rexerat, apud *Winburnam* ſepultum jacet.

Poſtea Alfredus *Ethelredi* frater Ethelvulfi filius, regnum occidentalium Saxonum capeſſit: deinde, pòſt unum circiter menſē, pugnavit Alfredus Rex cum exercitu (*Dacorum*) toto, apud *Wiltune*, parvâ adjutus manu; quem magna ex parte diei fugavit Rex; ſed Daci tandem ſtragis loco potiuntur: hoc autem anno pugnæ publicæ novem cum exercitu (*Dacorum*) in regno, juxta auſtralem *Tameſis* ripam, committebantur: præter innumeras ab Alfredo Regis fratre, ſingulíſq; ducibus, & famulis Regis factas excurſiones: hoc ánno novem Comites, & Rex unus corruerunt; eodémque Saxones occidentales pacis fœdus cum (*Dacorum*) exercitu contraxerunt.

Hîc exercitus Dacorum *Readingo* Londinum perrexit; ibíque hyemavit; Mercii nunc cum exercitu fœdus pepigerunt.

Hîc Northhymbriam exercitus (*Dacorum*) perrexit: ibíque hyemavit apud *Lindeſigam* in villa *Torkeſeia* dicta; nunc Mercii etiam fœdus cum exercitu contraxerunt

Hîc exercitus *Lindeſigâ Hreopedunam* perrexit, ibíque hyemavit: Regem verò Burhredum anno circiter viceſimo ſecundo, ex quo regnum obtinuit, in tranſmarinas partes fugarunt: (hinc Daci, regis exulis terram ſubegerunt.) Romam is profectus eſt: ibíque manſit: cujus corpus in Eccleſia S. Mariæ, in Schola Anglorum ſepultum jacet: eodem quoq; anno regnum imprudenti cuidam (*Thano*,) famulo Regis, adminiſtrandum demandarunt (*Daci.*) qui & ſe illis Sacramento obſtrinxit, obſidéſq; dedit, paratum ſe fore regnum quocunque die poſtulare vellent, reſtituere; paratum quoque & offerre ſe, & omnia ſibi credita, quo poſſit exercitûs neceſſitati ſubvenire.

Dcccl xxv.

dccclxxv. Her for se here fró Hreopedune ⁊ Healfdene for mid sumum þam here on Norþan-hýmbre. ⁊ nam pintersetl be Tinan þære ea. ⁊ se here þ lond geeode ⁊ ofer hergade on Peohtas ⁊ on strþæcleo Pealas. ⁊ for Godrun. ⁊ Oscytel. ⁊ Anpynd. Da iii. cyningas of Hreopedune. to * Grantebrycge mid micele fepede. ⁊ sæton dær an geap. ⁊ dý sumera for Ælfred cyning uton sæ mid sciphere. ⁊ gefeaht wiþ feodon sciphlæstas. ⁊ hiora an gefeng. ⁊ da oþru gefl ymde;

* hodie *Cantabrigiæ.*

dccclxxvi. Her hine bestæl se here into Pepham pest Seaxna fepde. ⁊ wiþ done here se cyning frið nam. ⁊ him þa aþas sworon. on dam halgan beage de hie ær nanre deode noldon. þ hý hrædlice of hiss rice forfen. ⁊ hý da undep dam hý nihtes bestælon. dære fýrde se gehorsade here. into Exan ceastre. ⁊ þý ilcan geare Healfdene Norðan-humbra lond gedælde. ⁊ eargende pæron ⁊ hiora tilgende;

dccclxxvii. Her crom se here into Exan ceastre from Pepham. ⁊ se sciphere se gelede pest ymbutan. ⁊ dam ette hie micel yrt on sæ. ⁊ dær forfeard cxx. scipa æt Spana wic. ⁊ se cyning Ælfred æftep dam gehorsudan here mid fýrde pað oþ Exan ceastep. ⁊ hý hyndan of midan ne meahte. ær hie on þam fæstene pæron. þær him mon to ne meahte. ⁊ hie him þær fore gyrlas sealdon. swa fela swa he habban polde. ⁊ micele aþas sworon. ⁊ þa gode frið heoldon. ⁊ þa on hærfeste gefor se here on Mercna lond ⁊ hit gedældon sum. ⁊ sum Ceolpulfe sealdon;

dccclxxviii. Her hine bestæl se here on midne pintes ofes tpelftan niht to Cyppan hamme. ⁊ genidon pest Seaxna lond. ⁊ gesæton micel dæs folces. ⁊ ofes sæ adræfdon. ⁊ dæs oþres done mæstan dæl hý genidon. ⁊ him to gecýpdon. butan þam cyninge Ælf-

Hîc *Hreopedunâ* rediit exercitus, rediit quoq; *Halfdene* aliquam exercitûs partem ducens Northanhymbriam: qui juxta flumen *Tinan* hyemavit; illámq; terram subegit exercitus, Pictos sæpe vastans, Britonésq; pictos; Guthrun autem, & Oskitellus, & Anwyndus tres illi Reges *Hreopedunâ Grantebriggam* exercitũ magnum duxerunt; annum ibi integrum commorati: æstate autem Alfredus Rex classi mare petens, contra septem naves piratarum pugnabat; quarum unam cepit, reliquæ verò elapsæ sunt.

Hîc se exercitus surripiens *Werham* Westsaxonum (*castrum*) perrexit; verùm cum exercitu Rex fœdus contraxit; eundem quoq; super armillam sacram (quale quidem juramentum nulli genti cuicunque exercitus antea præstare voluit) Sacramento obstrinxit, ut quàm citò regno ejus decederent: illi verò sub nocte se clam abducentes, equestri exercitu *Exanceastriam* versùs properant; Eodem quoque anno Halfdene Northanhymbriã distribuit, hinc frumenta serere, terrámq; colere cœperunt.

Hîc exercitus *Exanceastriam* intrant; *Werham* modò rediens; navalis porro exercitus occidentem circum remigavit: cui interea tempestas in mari obviam fecit; unde naves centum & viginti prope *Swanawicam* perierunt: Verùm Alfredus Rex istum exercitum equestrem *Exanceastriam* usque insecutus est, ità ut hinc longiùs properare haud possent; Obsides ergò Regi, quotquot voluit, dederunt; magnísque se juramentis obstrinxerunt, bonámque tenuerunt pacem; æstate autem exercitus migravit in Merciam; cujus partem dispartitus est, partem etjam Ceolvulfo Regi concessit.

Hîc se exercitus, in festo Christi, post duodecimum solennitatis diem *Chippenhamiam* venit; terrámq; Westsaxoniæ perlustravit; magnam gentis partem ejecit, magnámque ultra mare fugavit, reliquæ verò partem maximam adproperans ad se convertit, excepto Rege Alfredo, qui parvâ

fpede

ꝼꝛeðe. ⁊ he lẏ᷎tle ꝑeꝑeðe uneðelice æꝼ-
teꝛ ꝓuðum ꝼoꝛ. ⁊ on moꝛꝼæꝛ᷎tenum.
⁊ ðæꝛ ẏlcan ꝓintꝛa. ꝓæꝛ Jnꝓæꝑeꝛ bꝛo-
ðuꝛ ⁊ ħealꝼðeneꝛ on ꝑeꝛ᷎t Seaxum on
Deꝼena ꝛcẏꝛe. miꝺ xxiii. ꝛciꝓum. ⁊ hi-
ne mon ðæꝛ oꝼ ꝛloȝ. ⁊ ðccc. monna
miꝺ him. ⁊ xl. monna hiꝛ heꝛeꝛ. ⁊ ꝓæꝛ
on Eaꝛ᷎tꝛon ꝓoꝛhte ꝼ̄lꝼꝛeð cẏniȝ
liᷓtle ꝑeꝑeðe ȝeꝑeoꝛhc æᷓt ꝼ̄ðelinȝa
iȝȝe. ⁊ oꝼ ꝓam ȝeꝑeoꝛce ꝓæꝛ ꝓinneħðe
ꝓiþ ðone heꝛe ⁊ Sumuꝓꝛætna. ꝛe ðæl
ꝛe ꝓæꝓ nihꝛ᷎t ꝓæꝛ. ða on ðæꝛe ꝛeoꝼo-
ðan ꝓucan oꝼeꝛ Eaꝛ᷎tꝛon. he ȝeꝓaᵭ to
Ecgbẏꝓhteꝛ ꝛtane. be eaꝛ᷎tan ðeal ꝓu-
ða. ⁊ him to comon ðæꝓ onȝen Su-
moꝓꝛætᵹe ealle. ⁊ ꝓẏlꝛætᵹe ⁊ ħamtun.
ꝛciꝓ. ꝛe ðæl ꝛe hẏꝛne beheonon ꝛæ ꝓæꝛ
⁊ hiꝛ ȝeꝼæȝene ꝓæꝓun. ⁊ he ꝼoꝓ ẏmb
ane niht oꝼ ðam ꝓican to Jȝlea. ⁊ ðæꝛ
ẏmb ane niht to Eꝓan ᵭune. ⁊ ðæꝓ
ȝeꝼeaht ꝓiᵭ ealne ðone heꝛe. ⁊ hine
ȝeꝼlẏmᵭe. ⁊ him æᷓtꝛeꝓ ꝓaᵭ oþ þ ȝe-
ꝑeoꝛc. ⁊ ðæꝓ ꝛæt xiiii. niht. ⁊ ða ꝛe-
alᵭe ꝛe heꝛe him ꝼoꝛe ȝiꝛlaꝛ. ⁊micele
aðaꝛ þ hẏ oꝼ hiꝛ ꝓice. polᵭon. ⁊ him
eac ȝehetᵹon þ hioꝓa cẏniᵹ ꝼulꝓihte
onꝼon polᵭe. ⁊ hie þ ȝelæꝛtō ꝛꝓa. ⁊ ꝓæꝛ
ẏmb iii. ꝓucan com ꝛe cẏniᵹ to him
Goᵭꝓun ꝓꝛittiȝa ꝛum. ðaꝓa monna
ðe in ðam heꝛe ꝑeoꝓþuꝛᵹte ꝓæꝓon æᷓt
Alꝛe. ⁊ þ iꝛ piþ ꝼ̄ðelinȝa ẏ᷎ȝe. ⁊ hiꝛ ꝛe
cẏniᵹ ðæꝓ onꝼenᵹ æᷓt ꝼulꝓihte. ⁊ hiꝛ
cꝓiꝛmliꝛiᵹ ꝓæꝛ æᷓt ꝑetmoꝓ. ⁊ ðæꝓ
ꝓæꝛ xii. niht miᵭ ꝓam cẏniᵹe. ⁊ he hi-
ne ⁊ hiꝛ ȝeꝼeꝓan miᵭ ꝼeo ꝓuꝓþuᵭe ;

manu comitatus per ſylvas & paludes dubius erravit: eadem autem hyeme Inguaris frater, & Halfdeni in Weſtſaxonas Damnoniæ cum navibus viginti & tribus prodiit: ibíque cum octingentis viris unà, è quibus quadraginta ſui erant exercitûs, occubuit: eodémque (*anno*) in Paſcha exercitu parvo adjutus arcem apud *Æthelingam* fecit, qui de eadem arce, contra exercitum (*Dacorum*) pugnabat; pugnabat etiam pars Sumerſetenſium proxima: porro ſeptimâ poſt Paſcha hebdomadâ ad Petram Ægbryhtæ in orientali parte ſaltûs, *Selwdu* dicta; equitabat Rex: ibi accurrebant ei Sumerſetenſes omnes, & Wultunenſes, & comitatus Hamtunenſis; pars illa viz. quæ trans mare modò profuga, Regi, nunc læti gratulantur; poſt diem circitèr, de vico illo *Ægcleam* migravit, & poſt noctem circitèr, *Ethandune* venit: ibíque contra exercitum totum belligeravit, & illum fugavit: dein poſtea ad arcem rediens, quatuordecim noctes ibi permanſit, cui porro exercitus obſides dedit, & juramenta quoque magna, velle ſe de regno ejus decedere: promiſit inſuper quòd Rex eorũ baptiſmum ſuſciperet; promiſſúmque ità præſtitit: poſt tres circitèr hebdomàdas acceſſit ad Alfredum, Gytro Dacorum Rex; quocum militum triginta circitèr, qui in acie peſſimi erant apud *Aldram*, quæ juxta *Æthelingam* eſt; illos Rex ad baptiſmum ſuſcepit: CHRISTIANITATIS autem hujus ſolennitas apud *Wetmorum* fuit: ibíq; noctes duodecim cum Rege manſit, qui illum cum ſociis ſuis pecuniâ cohoneſtavit.

ðccclxxix. [ħeꝛ ꝓoꝛ ꝛe heꝛe to Cꝓen-
ceaꝛ᷎tꝛe oþ Cꝓꝓan hamme. ⁊ ꝛæt ðæꝓ
an ȝeaꝛ ⁊ ðẏ ȝeaꝛe ȝeᵹaðꝛoᵭe on
ħloðꝛicenᵹa ⁊ ȝeꝛæt æt Fullan ham-
me be Temeꝛe. ⁊ ðẏ ẏlcan ȝeaꝛe aþie-
ꝛ᷎tꝛoᵭe ꝛio ꝛunne ⁊ tiᵭ ðæȝeꝛ ;]

[*Hîc exercitus Cyreneaſtriam Cirranhamme uſque migravit apud Anglos orientales, ibíque annum manſit; Eodémque anno* Hlothwicengam *confluxit, mansítque apud* Fullanhamme *juxta* Tamiſim *fluvium: quo etiam anno Sol per ſpatium diei obſcuratus eſt.*]

ħeꝛ ꝓoꝛ ꝛe heꝛe to Cẏꝛen ceaꝛ᷎tꝛe on eaſt
Engle. ⁊ ȝeꝛæt þ lonᵭ. ⁊ ȝeᵭælᵭe. ⁊
þẏ ẏlcan ȝeaꝛe ꝓoꝛ ꝛe heꝛe oꝼeꝛ ꝛæ. þe
æꝓ on Fullan homme ꝛæt. on Fꝓonc-

Hîc exercitus *Cyreneaſtriam* apud Anglos orientales venit: terrámque occupatam diſtribuit: eodémque anno exercitus transfretavit: (quæ priùs apud *Fullanham-*

lonᵭ

lonð to Gent. ⁊ ſæt þæſ an ȝeaſ ;

880

occclxxxi. Þeſ ſoſ ſe heſe uſoſ on Fſonclonð. ⁊ ða Fſancan him ꝑið ȝeſuhton. ⁊ ðæſ þa peaſþ ſe heſe ȝehoſſoð æftef ðam ȝeſeohte;

occclxxxii. Þeſ ſoſ ſe heſe up onðlonȝ Mæſe ſeoſ on Fſonclonð. ⁊ ðæſ ſæt an ȝeaſ. ⁊ ðý ilcan ȝeaſe ſoſ ſælfſeð cýninȝ mið ſcipum ut on ſæ ⁊ ȝeſeaht ꝑið ſeoſef ſciphlæſtaſ Deniſcna monna. ⁊ þaſa ſcipa tſa ȝenam. ⁊ ða men oſſlæȝene pæſon. þe ðæſ on pæſon. ⁊ tſeȝen ſciphefaſ him on honð eoðon. ⁊ ða pæſon miclum ſoſſlæȝene ⁊ ſoſſundoðe æſ hie on honð eoðon;

occclxxxiii. Þeſ ſoſ ſe heſe on Scalð to Cundoþ. ⁊ ðæſ ſæt an ȝeaſ ;

occclxxxiiii. Þeſ ſoſ ſe heſe up on Sunnan to Embenum. ⁊ ðæſ ſæt an ȝeaſ ;

occclxxxv. Þeſ todæle ſe ſoſeſſpfecenan heſe on tſa. oþeſ ðæl eaſt. oðeſ ðæl to Hſoſeſ ceaſtſe ⁊ ymbſæton ða ceaſtſe. ⁊ ſoſhton oþeſ fæſten ymbe hie ſelfe. ⁊ hý ðeah ða ceaſtſe apeſeðon. oþ þ ælfſeð com utan mið ſýnðe. ða eoðe ſe heſe to hioſa ſcipum. ⁊ ſoſlet þ ȝefeoſc. ⁊ hý ſuſðon ðæſ behoſſuðe. ⁊ ſona ðý ylcan ſumeſa oſeſ ſæ ȝepiton. ⁊ ðý ylcan ȝeaſe ſende ælfſeð cýninȝ ſciphefe on eaſt Engle. ſona ſſa hie coman on Stuſe muðan. ða metton hie xvi. ſcipu picenȝa. ⁊ piþ ða ȝeſuhton. ⁊ ða ſcipo eall ȝefæhton. ⁊ ða men oſſlozon. ða hý ða ham peaſð penðon mið ðæſe heſe hýðe. ða mettón hie micelne ſciphefe picenȝa ⁊ ða piþ þa ȝeſuhton. ðý ylcan ðæȝe. ⁊ ða Deniſcan ahton ſiȝe. ðý ylcan ȝeaſe æſ miðdũ pintſa ſoſþfeſðe Capl Fſancna cýninȝ. ⁊ hine oſſloȝ an eoſoſ. ⁊ ane ȝeaſe æſ hiſ bſoþuſ ſoſþfeſðe. ſe hæfðe eac þ peſt pice. ⁊ hie pæſon

me, manſit) in Francos apud *Gaent*: ibíque annum moratus eſt.

Hîc exercitus in terram Francorum latiùs perrexit: Quibus Franci repugnarunt: exercitus autem poſt pugnam equeſtris factus eſt.

Hîc exercitus per flumen *Mæſæ* in Franciam perrexit; ibíque annum manſit: Eodémque anno Alfredus Rex claſſi mare perluſtrans, contra quatuor piratarum Dacorum naves dimicavit; quarum duabus captis, homines qui intus erant, neci dabantur: aliæ duæ claſſes illi, in poteſtatem cedebant: multi verò cæſi, vulnerati quoq; multi, priuſquam in poteſtatem Regi cederent.

Hîc perrexit exercitus per flumen *Scaldad*, ad Monaſterium *Cundoth*: ibíque annum permanſit.

Hîc migravit exercitus in ſuperiora (*loca*) *Sunnan Embenumh* inibíque annum permanſit.

Hîc exercitus prædictus duas in turmas ſe diviſit: quarum una in orientalem (*Franciam*;) altera ad civitatem Roſeceſtriam perrexit: Et civitatem obſedit: necnon aliud ſibi caſtrum in circuitu fecit; cives tamen civitatem defendebant, donec Alfredus manu magnâ comitatus venit; exercitus ergò ſuas ad naves fugit; & arcem reliquit, ibíq; equis ſuis ſpoliatus fuit: confeſtímque æſtate eadem transfretavit: Eodem anno Alfredus Rex claſſem in Anglos orientales miſit; interea dum ad oſtium *Stufæ* venit, ſedecim quidem Paganorum naves invenit, quibuſcum pugnavit: captíſque cunctis navigiis, milites occidit: Hinc redeuntes domum (*Saxones*) cum præda militari, claſſi magnæ Paganorum obviam fecerunt, & eodem die contrà dimicarunt: Daci verò victoriâ poriti ſunt. Eodem anno ante mediam hyemem Carolus Francorum Rex obiit, quem aper quidam diſcerpſit: anno unico ante fratrem defunctus eſt, qui regnum quoque Francorum occidentalium tenuit; ambo

begen hloriger runa. re hæfde eac þ perт nice. ⁊ forþfepde ðý geare ðe rio runne aþýrtnode. re pær Carler runu. þe ſæþelpulf pert Seaxna cýninг hir dohtor hæfde him to cpene. ⁊ þý ylcan geare gegadrode micel rciphere on ealo Seaxum. ⁊ ðær pearþ micel gefeohт tua on geare. ⁊ ða Seaxan hæfdon rige. ⁊ þær pæron Friran mid. ðý ilcan geare fenг Carl to þam pert nice. ⁊ to eallum ðam pert nice beheonan Pendel fæ. ⁊ begeondan ðirre fæ. rpa hit hir ðridda fæder hæfde. butan Lidpiccium. re Carl pær hlopriger runu. re hlopрig pær Carler bropor. re pær Jubýttan fæder. ðe ſæðelpulf cýninг hæfde. ⁊ hie pæron hlopрigер runa. re Hlopрig pær ðær ealdan Carler runu. re Carl pær Pippener runu. ⁊ ðý ylcan geare forþfep-

*l. Martinus.

de re goda Papa *Martinus. re gefrede Ongel cynnes Scole be ſælfredes bene pert Seaxna cýninger. ⁊ he rende him micla giфa. ⁊ ðære rode ðæl þe Criſt on ðrode. ⁊ ðý ylcan geare re here on ert Englum bræc frýð pið ſælfred cýninг ;

filii erant Ludovici Regis, qui ipſe occidentalium (*Francorum*) regno potitus eſt; qui eodem, quo ſol obſcuratus eſt, anno, diem obiit: Hic Caroli filius exſtitit, cujus filiam Ethelvulfus Saxonum occidentalium Rex, uxorem duxit: eodémq; anno claſſis magna in Saxones antiquos confluebat; hinc pugna gravis bis eodem anno fuit: Saxones verò victoriam aſſecuti ſunt: Una autẽ erant Friſones. Eodem anno Carolus occidentale regnum occupavit, totúmq; illud regnum occidentale citra mare *Vindelicum*, & ultra idem mare, ſicut proavus ejus (*antea*) obtinuit, exceptâ *Lidwicon* provinciâ. Carolus erat Ludovici filius: Ludovicus autem fuit Caroli frater, qui fuit pater Judithæ, quam Ethelvulfus Rex (*uxorem*) duxit: illi quidem filii erant Ludovici; qui ipſe Caroli Magni erat filius; ille quoque filius erat Pippini: Eodémque anno bonus ille Papa Martinus defunctus eſt, qui Anglicæ gentis ſcholam, Alfredi Weſtſaxonum Regis hortatu (*à vectigali*) liberavit: ad quem Papa dona haud parva, partémq; crucis ipſius, ſuper quam Chriſtus paſſus eſt, miſit: eodem quoq; anno Dacorum exercitus apud Anglos orientales moratus, pacem cum Alfredo Rege initam violavit.

dccclxxxvi. Hep for re here ert þer þe æp earт gelende. ⁊ ða up on Sihgene. ⁊ ðær pintep retl namon. þý ylcan geare gerette ſælfred cýninг Lunden burg. ⁊ him eall Angel cýn to cýnde. þ buton Denirca monna hæftnede pær. ⁊ hie ða befærte þa burh ſæþele-

de ealdormen to healdonne ;

Hîc exercitus denuò occidentem adiit, qui prior orientem reliquit: *Sequanam* deinde flumen conſcendit, ibíque hyemavit: Eodémque anno urbem Londinum Alfredus Rex reparavit: ad quem omnes Angli redierunt, exceptis iis, quos Daci captivos habuerunt; Alfredus verò urbem Etheredo comiti regendam commendavit.

dccclxxxvii. Hep for re here up þurh ða brycge æt Papir. ⁊ ða up an lanг Sigene oð Mæterne. oð *Carlei. ⁊ þa fæton ðapa. ⁊ innan Jonan tu pintep. on ðam tpam fteðum. ⁊ ðý ylcan geare forþfepde Carl Francna cýninг. ⁊ Earnulf hir brodor runu hine vi. pucum æp he forþfepde bæpeone æt ðam nice. ⁊ ða pearð þ nice todæled

* *Sic codex uterq; ſed* Wigorn. Cazlei. *quaſi à* Carlei.

Hîc exercitus Pariſiis, per ipſum pontem perrexit: deinde, longo tractu *Sequanam* conſcendens flumen ad *Mæterne*, uſq; ad *Cazlei*: ibíque conſedit, intravítque *Jonam*; & duobus iſtis in locis per biduum manſit. Eodémque anno Carolus Francorum Rex obiit: Sed Arnulfus fratris ſui filius illum, ſex hebdomadas priuſquam obiit, regno expulit: tunc autem

on

on ſix. ⁊ ſix cynincaſ to gehalgode. ꝥ wæſ ðeah mid Eaſnulfes gedafunge. ⁊ hie cwedon ꝥ hie ꝥ to hiſ honda healdan ſceoldon. forþon heora nan næſ on fæderen healfe to geboren. buton him anum. Eaſnulf ða gunnodeon ðam lande be ðaſtan ſin. ⁊ Rhodulf ða feng to ðam middel rice. ⁊ Oda to þæm weſt dæle. ⁊ Beorngaſ. ⁊ Wiſa to Long-beardna londe. ⁊ to ðæm londum on ða healfe muntes. ⁊ ꝥ heoldun mid micelre unriht. ⁊ tu folc gefeohtes gefuhton ⁊ ðæt lond oft ⁊ gelome forheregodon ⁊ æghwæþer oðerne oft ⁊ nædlice utonæfde. ⁊ ðy ylcan geare ðe re here for forþ up ofer ða bricge æt Paris. ⁊ Æþelhelm ealdorman lædde pert Seaxna ælmeſſan. ⁊ Ælfredes cyninges to Rome;

* *Sax. conſecrati.*

dcccclxxxviii. Her lædde Beocca ealdorman pert Seaxna ælmeſſan. ⁊ Ælfredes cyninges to Rome. ⁊ Æðelſwyþ cwen ſeo wæſ Ælfredes ſweoſtor cyninges forþferde. ⁊ hine lic lið æt Paſian. ⁊ ðy ylcan geare Æþered Ancebiſceop. ⁊ Æþelwold ealdorman forþferdon on anum monþe;

dcccclxxxix. On þiſſum geare næſ nan færeld to Rome butan twegen hleapeſ Ælfred cyning ſende mid geſcrifum;

dcccxc. Her lædde Beornhelm abbad pert Seaxna ælmeſſan to Rome. ⁊ Ælfredes cyninges ⁊ Godrun ſe Norðhenna cyning forþferde. ðæſ Fulwihtnama wæſ Æþelstan ſe wæſ Ælfredes cyninges godſunu. ⁊ he bude on eaſt Englum ⁊ þæt lond æneſt gefæt. ⁊ þy ylcan geare for ſe here of Sigene to Sandlaudan. ꝥ is betweoh Brettum ⁊ Francum. ⁊ Brettaſ him wiþ gefuhton. ⁊ hæfdon ſige. ⁊ hy beorniſon ut on ane ea. ⁊ monige adrenton; [Her wæſ Plegemund gecoren of Gode ⁊ of eallen hiſ halechen;]

regnum illud in quinque diviſum erat, & quinq; Reges *inaugurati: hoc tamen Arnulfi permiſſu factum eſt: dixerunt autem, ſe ſua ſub illius tenere poteſtate; quoniam illorum nemo, paterno jure (*in regnum*) præter illum ſolum, natus erat. Arnulfus in orientali regione Rheni manſit: Rodulfus medium regnum ſuſcepit: partem autem occidentalem Oda. Berengarius, & Witha Longobardorum regionem, & regiones, quæ montibus adhærent: magnâ hæc inquietudine habuerũt. Nam diviſus populus graviter pugnabat: illámque regionem iterum, iterúmq; vaſtavit, atq; alter alterum ocyùs, ſæpe expulit. Eodémq; anno, quo exercitus Pariſiis, pontem tranſcenderat, Æthelhelmus Comes, occidentalium Saxonum & Alfredi Regis *Eleemoſynas* Romam adduxit.

Hoc anno Becca Comes, occidentalium Saxonum & Alfredi Regis *Eleemoſynas* Romam adduxit. Regina autem Ethelſwytha Regis Alfredi ſoror obiit: cujus corpus jacet *Paphiæ*: Eodémq, anno Etheredus Archiepiſcopus, & Ethelwoldus Comes, uno menſe defuncti ſunt.

Hoc anno, nulla fuit Romam profectio, excepto quòd duos leproſos Alfredus Rex cum literis miſiſſet.

Hoc anno Beornhelmus Abbas occidentalium Saxonum & Regis Alfredi *eleemoſynas* Romam adduxit. Et Guthrun Northmannicus Rex obiit: cui nomen baptiſmale Ethelſtanus erat, inditũm. Qui ab Alfredo Rege (*ad fontem ſacrum*) ſuſceptus fuit, hic orientales Anglos habitavit, & illam provinciam primus incoluit; eodémque anno exercitus de *Sequana Santlaudanam* conceſſit; quę inter Britannos & Francos ſita eſt: At Britanni contra illum, victoriâ potiti dimicabant, quorum multos, in flumen quoddam fugatos, demerſerunt. [*Hoc anno Pleigmundus à Deo, omnibúſq; ſanctis ſuis electus fuit.*]

dcccxci. Her for se here earт. ⁊ Earnulf cyninг gefeahт pið þæm pæde here æp ða scipu comon mid earт Francum ⁊ Seaxum. ⁊ Bægerum. ⁊ hine gefligde. ⁊ ðry Scottar cpomon to Ælfrede cyninge on anum bate butan ælcum gerædum of Hibernia þonon hi hi berтælon. forþon ðe hi woldon for Godes lufan on elþeodignesse bion. hy ne rohton hpæþer ðe bat pær geporhт of ðriddan healfe hyde. ðe hie on foron. ⁊ hi namon mid him þ hie hæfdon to reoron nihтum mete. ⁊ þa comon hie ymb seofon nihт to londe on Cornpealum. ⁊ forðan ða rona to Ælfrede cyninge durh hie pæron genemde. Dubslane. ⁊ Maccbethu. ⁊ Maelinmun. ⁊ Swiftneh se betsta lareop þe on Scottum pær gefor ⁊

Hoc anno adiit exercitus orientem, & Arnulfus rex contra inſtructum exercitum pugnabat, priuſquam claſſes illorum advenerant, cum orientalibus Francis & Saxonibus, & Bavariis; illúmq; (*exercitum*) in fugam vertit: Et tres Scoti ad Alfredum Regem venerunt, unius naviculæ beneficio, abſq; remigiis omnibus de Hibernia ſe clam ſubducentes: volebant enim pro Dei amore peregrinatione uti. Illam verò non remigabant: naviculâ quâ conceſſerant, de tertia corii parte factâ: aſſumpto ſecum, quem habuerant, in ſeptimanam, cibo: & poſt ſeptimanam circiter, terræ, Cornubiæ ſcil. applicuerant: hinc è veſtigio ad Alfredum Regem profecti. Sic erant nominati, Dubſlanus; Mahbethus; & Maelinmunus. Tunc autem Swifneh, optimus inter Scotos Doctor, defunctus eſt.

dcccxcii. And dy ylcan gear ofer Eartþon ymb gang dagar oþþe æp. æteopde se steorra þe mon on boc Lede Cometa hæт. sume men cpeþaþ on Englisc þiт sy feaxede steorra. for þæm þær stent lang leoma of. hpilum on ane healfe hpilū on ælce healfe;

Et eodem anno à Paſcha, circa Rogationum dies, vel antè, comparuit ſtella, quę in libris Latinis à quibuſdã cometa dicitur; Anglicè ſtellam eſſe crinitam aiunt; modò enim jubar ex una parte, modò ex omni, prolixum ibi perſtitit.

dcccxciii. Her on dissum gear for se micela here de se gefylsn ymbe spræcon. eрт of þam earт sice. þeрт seaло to Bunnan. ⁊ ðær sudon gercipode. sþa þ hie asetton him on ænne sid. ofer mid horsum mid ealle. ⁊ ða coman up Limine muþan. mid ccl. hund scipa. se muða is on eaрte seastre Cent. æт þæm micelan suda earт ende de se Andred hataþ. se sudu is earт lang. ⁊ þeрт lang. hund tpelfтigep mila lang oþþe lengra. ⁊ ðrittigep mila bpad. seo ea þe se æp ymbe spræcon lið uт of þæm sealde on þa ea. hie tugon up hiora scipa of þone seald. iiii. mila sþom þam niuþan ute seastum. ⁊ þær abræcon an gesteorc. inne on ðæmsenne sæton seapa cirlisce men on. ⁊ þær sam storht. ða sona æрter þam com Hærten mid lxxx. scipa upon Temese muþan.

Hoc anno exercitus, de quo dudum diximus, ex orientali regno (*Franciæ*) reverſus, occidentem versùs Bononiam adiit: ibíque naves nacti ſunt: ità ut illos unâ vice, equeſtri cæteróq; apparatu obſiderent. Hinc, cum ducentis, & quinquaginta navibus in Oſtium *Limeni* emergebant. Oſtium illud in orientali Cantii regione eſt; juxta ſylvam magnam *Andred:* ſylva illa, quà oriente tenus, quà occidente, centum, & viginti milliaria, vel plura, longitudine continet: latitudine autem, triginta: amnis ille, de quo hîc dicimus, de provincia excurrit: ex amni illo naves ſuas in eandem ſylvam traxerunt, per quatuor uſque ab oſtio milliaria: ibíq; arcem in palude ſitam diruerunt; paucis habitatam Paganis: (*arx*) erat ſemiſtructa: tum citò poſtea, venit Haeſtenus cum octoginta navibus

⁊

ȝ ꝑoꝑhꞇe him ȝeꝑeoꝑc æꞇ Mıddel-
ꞇune. ȝ ꝑe oꝑeꝑ heꝑe æꞇ Apuldoꝑe;

ɔccccxcıiii. On ꝑiꝛ ȝeaꝑe ꝥ ꝑæꝛ ẏmh ꞇꝑelꝼ monaþ. ðæꝛ þe hie on ðæm eaꝛꞇ ꝑice ȝeꝑeoꝑc ȝeꝑoꝑhꞇ hæꝼðon. Noꝑþ-hẏmbꝑe. ȝ eaꝛꞇ ⁊nȝle hæꝼðon ſ̄elꝼꝑeð cẏninȝe aþaꝛ ȝeꝼealð. ȝ eaꝛꞇ ⁊nȝle ꝼoꝑe ȝiꝛla vi. ȝ ðeh oꝼeꝑ þa ꞇheoꝑa. ꝑꝑa oꝼꞇ ꝑꝑa ða oþꝑe heꝑȝaꝛ miꝺ ealle heꝑiȝe uꞇ ꝼoꝑon. þonne ꝼoꝑon hie oþꝑe miꝺ oþꝑe on heoꝑa healꝼe on. þa ȝeȝaðoꝑo-ſ̄elꝼꝑeð cẏninȝ. hiꝛ ꝼẏꝑðe ȝ ꝼoꝑ. ꝥ he beꝑicoðe be ꞇuh ðam ꞇꝑam heꝑȝum þæꝑ ðæꝑ he nehꝛꞇ ꝑẏmeꞇ hæꝼðe. ꝼoꝑ puðu ꝼæꝛꞇenne. ȝ ꝼoꝑ pæꞇeꝑ ꝼæꝛꞇenne. ꝑꝑa ꝥ he miht̄e æȝþeꝑne ȝeꝑæcan ȝiꝛ hie ænigne ꝼelð ꝑecan poldeꝑ. þa ꝼoꝑon hie ꝑiþþan æꝼꞇeꝑ ðam pealðe hlo-þum. ȝ ꝼlocꝑaðum be ꝑꝑa hꝑæðeꝑe eꝼeꝑ ꝑꝑa hiꞇ þonne ꝼẏꝑðleaꝛ pæꝛ. ȝ him mon eac miꝺ oþꝑum ꝼloccum ꝼohꞇe mæꝛꞇꝑa ðaȝa ælce. oþꝑe on niht ȝe oꝼ ðæꝑe ꝼẏꝑðe. ȝe eac oꝼ þam buꝑ-ȝum. hæꝼðe ꝑe cẏninȝ hiꝛ ꝼẏꝑð on ꞇu ꞇo numen. ꝑꝑa ꝥ hie pæꝑon ꝑẏmle healꝼe æꞇ ham. healꝼe uꞇe· butan þæm monnum ðe ða buꝑh healðan ꝑcealðan. ne com ꝑe heꝑe oꝼꞇoꝑ eall uꞇe oꝼ ðæm ꝑæꞇum. ðonne ꞇupa oþꝑe ꝑiþe. ða hie æꝑeꝛꞇ ꞇo londe comon æꝑ ꝑio ꝼẏꝑð ȝeꝼamnoð pæꝑe. oþꝑe ꝑiþe ða hie oꝼ ðæm ꝑæꞇum ꝼaꝑan poldan. þa hie ȝeꝼenȝon micele heꝑe hẏð. ȝ ða poldon ꝼeꝑian noꝑþ peaꝑdeꝛ oꝼeꝑ Temeꝛe. in on eaꝛꞇ ðeaxe onȝean þa ꝑci-ꝑu. ða ꝼoꝑꝑað ꝑio ꝼẏꝑð hie ꝼoꝑan. ȝ him ꝑið ȝeꝼeahꞇ æꞇ Feaꝑnhamme. ȝ þone heꝑe ȝeꝼlẏmde. ȝ ða heꝑe hi ða ahꝑeddon. ȝ hẏ ꝼluȝon oꝼeꝑ Temeꝛe buꞇon ælcum ꝼoꝑða. ða up be Colne on ænne ıȝȝað. ða beꝼæꞇ ꝑio ꝼẏꝑð hie þæꝑ uꞇan þa hꝑile þe hie ðæꝑ lenȝeꝛꞇ meꞇe hæꝼðon. ac hie hæꝼðon ða hıo-ꝑa ꝑꞇeamn ȝeꝼeꞇenne. ȝ hıoꝑa meꞇe ȝe-noꞇuðne. ȝ pæꝛ ꝑe cẏninȝ ða ðẏðeꝑ peaꝑdeꝛ on ꝼæꝑe miꝺ þæꝑe ꝑcẏꝑe þe miꝺ him ꝼẏꝑðeðon. þa he þa pæꝛ

Tamiſis oſtium intrans; ſibíq; apud *Middeltoniam* arcẽ exſtruxit: alter apud *Apeltræam* exercitus (*manſit.*)

Hoc anno, poſt duodecim circiter menſes, ex quo, in regno orientali arcem exſtruxerunt, Northanhymbri, & Saxones orientales Alfrido Regi dederunt juramenta; ſex etiam obſidibus à Saxonibus orientalibus datis: quíq; fœdera tranſgreſſi, quotieſcunque reliqui exercitus cum tota acie; ipſi toties aut cum *illis* aut ſoli exierunt: hinc Rex Alfredus collecto exercitu, inter utrumq; exercitum, quò per ſylvas, & undas circumſtipantes, intercapedinem habuit, caſtra poſuit; ità ut poſſet alterutrum aſſequi, ſi quem campum petere libuiſſet: illi verò poſtea provinciarum prædatores, & turmas ſecuti, in regionem; quamcunque auxilio carentem viderint. Sed illos etiam cum aliis turmis per ſingulos ferè dies, vel noctes, cùm de exercitu, tum quoq; de urbibus petebant. Rex exercitum in partes duas diviſit: ità ut dimidius domi, dimidius foris ſemper eſſet; exceptis iis, qui arcem tutari debeant: non prodiit de ſedibus totus exercitus, ſæpiùs quàm duabus, tribúſve vicibus; Londinum autem venerant, priuſquam exercitus in unum convenerat: verùm alterâ vice, de ſuis exeuntes ſedibus, prædam amplam capientes, Aquilonem verſùs, tranſire *Tamiſim* volebant: intrantes Eaſt-ſaxoniam navibus obviam facientes: verùm prævenerat illos exercitus equeſtris; cúmque illis *Feornhamiæ* pugnatum eſt; acie in fugam verſâ. Sed ſe liberans exercitus *Tamiſim*, abſq; omni vâdo tranſvolavit in inſulam quandam prope *Colniam*, emergentes: hos exercitus ibi foris (*Regius*) obſidione cinxit, tantiſper dum eſcam ibi durantem haberent: Sed tempus illis ſtatutum exiit; defecítque eſca: illóq; Rex cum exercitu medio, qui unà ſequebatur, profecturus: huc igitur ipſo venturo, alter exercitus domum erat rediturus: Verùm

þiðeþ peaþðeþ. ⁊ þio oþeþu þýþð pæþ ham peaþðeþ. ⁊ ða Öeniþcan þæton þæþ behindá. þoþ þæm hiopa cýninge pæþ gepundoð on þæm gefeohte. þ hie hine ne mihton feþian. ða gegaðeþeðon ða ðe in Noþþ-hýmbpum bugeað. ⁊ on eaþt Englum þum hund þcipa. ⁊ þoþon þuð ýmbuton. ⁊ þum þeopeptig þcipa noþþ ýmbutan. ⁊ ýmbþæton an gepeopc on Öefena þcipe be noþþ ðæpe þæ. ⁊ ða ðe þuþ ýmbutan þoþon. ýmbþæton Eaxan ceaþtep. ða þe cýning þ hýþðe. ða penðe he hine peþt þiþ Eaxan ceaþtpeþ mið eallne þæpe fýþðe buton þpiþe Gepealðenum ðæle. eaþte peaþðeþ ðæþ folceþ. Ða þoþon þoþþ oþþe hie comon to Lunden býþig. ⁊ þa mið ðam buþhpaþum ⁊ ðam fultume ðe him peþtan com. þoþon eaþt to Beam fleote. pæþ hæþten ða ðæn cum mið hiþ hepge; ðe æn æt Miðdeltune þæt. ⁊ eac þe micela hepe pæþ ða ðæn to cum. ðe æn on Limene muþan þæt. æt Apulope. hæfde hæþten æn gepoþht þ gepeopc æt Beam fleote. ⁊ þæþ ða ut afaren on hepgaþ. ⁊ pæþ þe micela hepe æt ham. ða þoþon hie to. ⁊ gefl ýmðon ðone hepe. ⁊ þ gepeopc abpæcon. ⁊ genamon eall þ ðæn binnan pæþ. ge onfeo ge on piþum. ge eac on beaþnum. ⁊ bpohton eall into Lunden býþig. ⁊ þa þcipu ealle oþþe tobpæcon, oþþe þoþbænnðon. oþþe to Lunden býþig bpohton. oþþe to hþoþeþ ceaþtpe. ⁊ Hæþtenep piþ. ⁊ hiþ þuna tpegen mon bpohte to þam cýninge. ⁊ he hi him eft ageaf. foþþam þe hiopa pæþ oþeþ hiþ goðpunu. oþeþ fæþeneðeþ ealðoþmonneþ. hæfðon hi hiopa onfangen æn Hæþten to Beam fleote come. ⁊ he him hæfde gepealo giflaf ⁊ aþaþ. ⁊ þe cýning him eac þel feoh fealde. ⁊ eac fpa þa he þone cnihte agef ⁊ þ piþ. ac fona fpa hie to Beam fleote comon. ⁊ þ gepeopc gepopct pæþ. fpa hepgode he on hiþ pice þone ilcan ende. þe fæþeneð hiþ cumpæðeþ heolðan fceolde. ⁊ eft oþþ-

Dani à tergo ſederunt: nam illorum Rex in pugna vulnerabatur: ità ut illum unà ducere haud poſſent: convenerunt igitur qui Northymbriam incolebant, & juxta Eaſt-Angliam centum circiter naves auſtrum luſtrabant: & quadraginta circiter, Aquilonem: quandámque arcem in Domnaniæ provincia: ad Aquilonare ſitam mare obſidebant, auſtrúmq; circum navigantes, *Eaxanceſtriam* cingebant: quo audito, Rex ſe cum toto exercitu *Eaxanceſtriam* rediit; exceptâ validâ Wallenſium parte, quæ ad orientem populi *habitabat*. Profecti ergo, Londoniam uſq; venerunt: tunc demum cum civibus, & qui in auxilium illis ab occidente aderant, verſùs orientem, *Beanflotam* conceſſerant. Haeſtenus interim venit cum exercitu, qui priùs *Middeltoniæ* ſedebat; venturus quoque exercitus ingens; qui in *Limneo* portu, *Apultreæ* priùs morabatur. Haeſtenus antea arcem illam *Beanflotæ* exſtruxit: tum exiit prædatum, magno relicto domi exercitu: illi tum advenientes, iſtum exercitum in fugam dederant; arcémq; confringentes, omnia quæ intus erant diripiunt; cùm pecuniam, tum mulieres, tum puerulos quoque, Londoniam ſingulos advexerant, navéſq; omnes aut confregerunt, aut incenderunt, aut Londoniam duxerunt, aut *Hroſeſceſtriam*. Uxor autem Haeſteni, cum duobus filiis afferebantur ad Regem; quos & ille denuo liberavit: alter enim illorum illi erat in Deo filius; alter Comitis Æthelredi: Capti ſunt illi, priuſquam Haeſtenus *Beanflotam* veniret: illíque obſides, & juramenta dedit, cui Rex viciſſim dedit ſatis pecuniæ; puerósque etiam, cum uxore reſtituit. Simulac verò *Beanflotam* veniſſent, arce illâ jam factâ, devaſtavit ſtatim regni fines; quos Æthelredus patrinus ſuus tenere debuerat. Poſtea au-

ríþe he þær on heþgaþ gelenð on þ ilce þice. þa þa man hiþ gepeopc abræc. þa þe cýning hine þa þeþt penðe miþ þæne þýðe piþ Exan ceþtþeþ.þa ic æþ ræðe. ⁊ þe hepe ða buþh beþeten hæþðe. ða he ðæþ to gefaren þær. þa eoðon hie to hioþa rcipum. ða he ða piþ ðone hepe ðæþ þeþt abirgoð þæþ. ⁊ ða hepgaþ þæþon ða gegaðoðe begen to Sceobýrig on eaþt Sexum. ⁊ ðæþ gepeopc þoþhtun. þoþon begen ættgæðepe up be Temeþe ⁊ him com micel eaca to. *æþep ge oþ eaþt Englum ge oþ Noþþ-hýmbþum.þoþon þa up be Temeþe. oþ þ hie geðýðon æt Sæfepne. ða up be Sæfepne. ða gegaðoðe ſæþepeð ealðoþman. ⁊ ſæþelm ealðoþman. ⁊ ſæþelnoþ ealðoþman. ⁊ ða cýningeþ þegnaþ de ða æt ham æt ðæm gepeopcum þæþon. oþ ælcne býrig be eaþtan Peðpeðan. ge be þeþtan Sealþuða. ge be eaþtan. ge eac be Noþðan Temeþe. ⁊ be þeþtan Sæfepn. ge eac rum ðæl ðæþ noþþ Þeal cýnneþ. þa hi ða ealle gegaðepoðe þæþon. ða oþþoþon hie þone hepe hinðan. æt *Buttingtune on Sæfepn þtaðe. ⁊ hine þæþ utan beþætton on ælce healfe on anum fæþtenne. þa hie ða þeala þucena þætton on tþa healfe ðæþe ea. ⁊ þe cýning þæþ þeþt on Defenum piþ ðone rciphepe. ða þæþon hie miþ metelearte gepæhte. ⁊ hæfðon miclne ðæl ðapa hoþfa fpeten. ⁊ ða oþþe þæþon hungne acpolen. ða eoðan hie ut to monnũ. þe on eaþt healfe þæpe ea picoðon. ⁊ him piþ gefuhton. ⁊ ða Cþiþtnan hæfðon þige. ⁊ ðæþ peaþþ Oþohelm [cýingeþ ðegn] oþþlegen. [eac monige oþþe cýningeþ þegnaþ.] ⁊ þe ðæl þe þæþ apeg com puþðon on fleame genepeðe. ða hie on eaþt Seaxe comon. to hioþa gepeopce. ⁊ to hioþa rcýpum. ða gegaðoðe þio laf. eft on eft Englum. ⁊ of Noþþhýmbþum micelne hepe onfoþan pintep. ⁊ befæftton hioþa piþ ⁊ hioþa rcipu. ⁊ hioþa feoh on eaþt Englum. ⁊ foþon anftþecef ðæg-

ef ⁊

* l. æg-þep.

* Buttingtune. B.

tem alterâ vice in eodem regno prædatur: Sed arce ejus jam dirutâ, Rex occidentem versùs cum exercitu, *Eaxancestriam*, sicut antè dixi, se convertit: exercitúsque Civitatem obsidebat. Postquam eò conveniissent, naves suas adibant: dum autem cum exercitu occidentem versùs occupatus esset, interea uterque (*Paganorum*) exercitus *Sceobyrigæ*, inter East-saxones convenerant, arcem ibi construentes: conscendit *Tamisim* uterque simul, quibus præsidia magna cùm de East-Anglis, tum de Northymbris transcendentia *Tamisim* advenerant, donec *Sabrinam* nacti, (*prædam*) agebant: hinc conscendunt *Sabrinam*: sed Duces Æthelredus, Æthelmus, Æthelnothus, collecti, unà cum Regis ministris domi opere occupatis, de quovis oppido, & in orientali *Pedredan*, tum in occidentali *Sealwudu*, tum quoq; ad *Tamisim* aquilonarem, *Sabrinámq;* occidentalẽ: necnon de gente Wallensium Aquilonarium pars, aciem vicinam petebant, apud *Buttingtun*, in *Sabrinæ* ripa; illámque ibi utrinque obsidentes, ex omni parte in unum firmati: multásque hebdomadas ex utraq; parte amnis considebant. Rex verò apud Domnanios in occidente classi nauticæ adfuit. Erántq; pressi inediâ, equorum partem haud parvam comedentes: reliquis fame afflictis: Exibant postea in populos, qui ex orientali amnis parte castrametati sunt; quibuscum pugnatum est: Christiani autem victoriâ potiti: ibíque Ordhelmus [*Regis minister*] occisus; [*ut & multi alii Regis famuli.*] Pars quoq; quæ indè venerat, (*Paganorum*) in fugam versa, East-saxoniam, ibíque arcem, navésque suas repetebant. Tum Laf de East-Anglis, & Northymbris, magnum exercitum ante hyemem coegit; uxores quoque, navésq;, cum pecunia sua East-anglis committebat: hinc dies continuos, &

ef ⁊ nihtef. þ hie gedýdon on anre
þeftre ceaftre. on Pinheal um. fio
if Lega ceaftef gehaten. ða ne mihte
fio fýfð hie na hindan offaran. æf hie
pæfon inne on ðam gepeofce. befæ-
ton ðeah þ gepeofc utan. fume tpe-
gen ðagaf. ⁊ genamon ceapef eall þ
ðæf buton pæf. ⁊ ða men offlogon
ðe hie fofan fofffýdan mýhton bu-
tan gepeofce. ⁊ þ cofn eall fofbæfn-
don. ⁊ mid hiofa hoffum fnæfon on
ælce efenehþe. ⁊ þ pæf ymb tpelf mo-
naþ þæf þe hie æf hidef ofef fæ coman;
dcccxcv. Ond ða fona æftef ðam on
ðif geafe fof fe hefe of Pinheale in
on nofþ Pealaf. fofþæm hie ðæf fif-
tan ne mihton. þ pæf fofþý ðe hie
pæfon benumene. æghef ge ðæf cea-
pef ge ðæf cofnef. ðe hie gehefgod
hæfdon. ða hie ða eft ut of nofþ
Pealum fendon mid ðæfe hefe hýðe.
þe hie þæf genumen hæfdon. ða fofan
hie ofef Nofþ-hýmbfa lond. ⁊ eaft
Engla fpa fpa fio fýfð hie gefæcan
ne mihte. oþ þ hie comon on eaft Se-
axna lond eafte peafd on an igland.
þ if ute on þæfe fæ. þ if Mefef ig
haten. ⁊ fpa fe hefe eft ham peafd
pende. ðe Exan ceaftre berefen hæf-
de. ða hefgodon hie up on fuð Seax-
um neah Cifre ceaftre. ⁊ ða buphpa-
fe hie geflýmdon. ⁊ hiofa monig hund
offlogon. ⁊ hiofa fcipu fumu gena-
mon. ða ðý ylcan gefe onfofan fintef þa Denifcan þe on Mefef
ige fæton. tugon heofa fcipu up on Temefe. ⁊ ða up on Ligan.
þ pæf ymb tpa gef ðæf te hie hidef ofef fæ comon;
dcccxcvi. On þý ylcan gefe pofhte fe
fofefpfnecena hefe gepeofc be Lýgan
xx. mila bufan Lunden býfig. ða ðæf
on fumefa fofon micel dæl þafa bufh-
afa. ⁊ eac fpa ofþef folcef. þ hie ge-
dýdon æt ðafa Denifcana gepeofce. ⁊
þæf pufdon geflýmde. ⁊ fume feo-
pef cýninges þegnaf offlegene. þa
þæf on hæfefte þa picode fe cýning
on neafte þæfe býfig. þa hpile ðe hie heofa cofn gefýpon.

nocte profecti, Civitatem quandam occidentalem *Wirheal*, id eſt, urbs *Legionum* dictam, invadunt: quos ſecutus exercitus aſſequi haud potuit, priuſquam arcem intraverant: arcem tamen extrà biduum circiter, obſidebant: captis autem, quæ circà erant, pecudibus, necabant populos, quos extra arcem equitando aſſequi potuiſſent: ſegetem porro totam aut comburentes, aut equis omnino junctim ſuis abſumentes: atq; hoc, poſt menſes circiter duodecim, ex quo huc à tranſmarinis venerant, factum eſt.

Et paulò pòſt, hoc anno exercitus à *Wirheal* decedens, ſeptentrionales Britones invadunt: hîc enim, pecudibus ſpoliati, & quam vaſtarunt, ſegete, ſedere non poterant: tum poſtea de Britonib' aquilonaribus cum præda, quam ceperant, in Northymbros, & Eaſt-Anglos profecti ſunt, prout exercitus aſſequi poſſet, donec in Eaſt-ſaxoniam orientem verſùs, ſitam in mari, inſulam, *Mereſig* occupaſſent; atque indè exercitus domum reverſus *Eaxanceſtriam* obſedit: tum in Saxones auſtrales prædando prope *Ciſſeceaſtriam* graſſati: quos, in fugam cives dederunt; cæſíſque multis centenis, naves aliquot illorum capiebant: Eodémq; anno, ante hyemem, Dani qui *Mereſig* habitabant, naves ſuas ſurſum in *Tamiſim*, dein, in amnem *Ligean* trahebant: hoc autem, biennio circiter, ex quo huc venerant, factum eſt.

Eodem anno dictus exercitus arcem prope *Ligean*, milliaribus circiter viginti, Londoniam ſupra, exſtruxit: æſtate verò, magna pars civium, alíq; etiam populi, arcem Danorum deſtruere conati: Sed indè fugam capeſſebant; Regis inſuper miniſtris quatuor circitèr occiſis: hoc autem autumno Rex proximè civitatem caſtrametatus eſt, dum interea ſe-

getem ſuam demeterent, nè Dani à demetendo prohibere potuiſſent. Quodam autem die Rex per amnem equitans; findit ubi amnis exhauriri poſſet, nè naves indè ſuas extraherent. Sic ergò aggeres duos ex utraq; amnis parte faciebant: verùm poſtquam opus ab illis inchoatum eſſet, ibíq; eſſent caſtrametati, intellexit exercitus (*Paganorum,*) ſe naves iſtas educere haud poſſe; quibus, ergò relictis, pedeſtri itinere utentes, *Quatbrig*, prope *Sabrinam* petunt; ibi quoque arcem exſtruentes: feſtinavit verò exercitus aciem, Occidentem verſus, inſecutus: cives autem Londinenſes, naves accerſebant: quáſque haud poterant afferre, confringebant: quæ autem captu dignæ erant, Londoniæ civitatem adducebant. Dani verò uxores apud Eaſt-Anglos firmabant ſuas, priuſquam de arce illa decederent: hyeme autem illâ apud *Quatbrig* morabantur: Erátque triennium, ex quo huc per oſtium *Limeni* à tranſmarinis venerant.

ꝥ ꝥa Denirᵹcan him ne meahtᵹon ꝥæꝛ ꝥýꝛeꝛ ꝛoꝛꝥýꝛꝛnon. ꝥa ꝛume ðæᵹe ꝥaᵹ ꝛe cýninᵹ up be ꝥæꝛe ea. ⁊ ᵹehapaðe hꝛæꝛ mon mihte ða ea ꝛoꝛꝥýꝛᵹan. ꝥ hie ne mihᵹon ða ꝛciꝛu uᵹ bꝛenᵹan. ⁊ hie ða ꝛꝛa ðýðon. ꝛoꝛhᵹon ꝥa ᵹu ᵹeꝛeoꝛc on ᵹꝛa healꝿe ðæꝛe eaꝛ. ꝥa hie ða ꝥ ᵹeꝛeoꝛc ꝿuꝛꝥum onᵹunnen hæꝛðon. ⁊ ꝥæꝛ ᵹo ᵹeꝛicoð hæꝛðon. ꝥa onᵹeᵹ ꝛe heꝛe ꝥ hie ne mýhᵹon ꝥa ꝛcýꝛu uᵹbꝛenᵹan. ꝥa ꝿoꝛleᵹon hi hi. ⁊ eoðon oꝿeꝛ land ꝥ hie ᵹeðýðon æᵹ Cꝛaᵹbꝛicᵹe be Sæꝿeꝛn. ⁊ ꝥæꝛ ᵹeꝛeoꝛc ꝓoꝛhᵹon. ða ꝥaᵹ ꝛeo ꝿýꝛð ꝛeꝛᵹ ꝛeaꝛð æꝿᵹeꝛ ðam heꝛiᵹe. ⁊ ða man oꝛ Lunðen býꝛiᵹ ᵹeꝿeᵹeðon ꝥa ꝛciꝛu. ⁊ ða ealle ðe hie alæðan ne mihᵹon ᵹobꝛæcon. ⁊ ða ꝥe ðæꝛ ꝛᵹæl ꝿýꝛðe ꝥæꝛon binnan Lunðen býꝛiᵹ ᵹebꝛohᵹon. ⁊ ꝥa Denirᵹcan hæꝛðon hioꝛa ꝿiꝿ beꝿæꝛᵹ innan eaꝛᵹ Engle. æꝛ hie uᵹ oꝛ ðæm ᵹeꝛeoꝛce ꝓoꝛon. ða ꝛæᵹon hie ðone ꝿinᵹeꝛ æᵹ Cꝛaᵹbꝛicᵹe. ꝥ ꝥæꝛ ymb ðꝛeo ᵹeꝛ ꝥæꝛ ðe hie on Limene muꝥan comon hiðeꝛ oꝿeꝛ ꝛæ;

Accidit poſtea æſtate ejuſdem anni, exercitum in Eaſt-Anglos, & Northymbros exiiſſe: qui, licèt inopes pecuniarum, parabant ſibi naves, & in *Sequanam* tranſfretabant: curâ Dei caruit exercitus: Anglicæ gentis omnino poteſtate fractus; ſed multò magis fractus, per triennium illud, pecudum lue, & vel omnino, hominum maximè: cùm de miniſtris Regiis, haud pauci qui in terra erant optimi, triennio iſto obiiſſent: quorum nonnulli erant Swithulfus *Hrófeceſtriæ* Epiſcopus: Ceolmundus Comes in Cantio: Brithulfus in Eaſt-ſexia Comes: & Wulfredus Comes in *Hamptonia:* Ealhardus Epiſcopus *Dorceceſtriæ:* Miniſter Regius in Suthſexia Eadulfus: Et oppidi præfectus in *Wintoniâ* Beornwulfus: Et Ecgulfus ſtrator regius, & præter hos, complures; licèt, qui

dccccxcvii. Ða ꝥæꝛ on ꝛumeꝛa on ꝥiꝛum ᵹeꝛe. toꝿoꝛ ꝛe heꝛe. ꝛum on eaꝛᵹ Engle. ꝛum on Noꝛþ-hýmbꝛe. ⁊ ꝥa ꝥe ꝿeoh leaꝛe ꝥæꝛon him ꝥæꝛ ꝛciꝛu beᵹeᵹon. ⁊ ꝛuþ oꝿeꝛ ꝛæ ꝿoꝛon to Sigene. næꝿðe ꝛe heꝛe Goðeꝛ ðonᵹeꝛ. Anᵹel cýn ealleꝛ ꝿoꝛ ꝛꝿiꝥe ᵹebꝛocoð. achie ꝥæꝛon micele ꝛꝿiþoꝛ ᵹebꝛoceðe. on ꝥæm ꝥꝛim ᵹeaꝛum miðceapeꝛ cꝛilðe. ⁊ monna ealleꝛ ꝛꝿiþoꝛᵹ miððæm. ꝥ maniᵹe ðaꝛa ꝛeleꝛᵹena cýninᵹeꝛ beᵹena ꝥe ꝥæꝛ on lonðe ꝥæꝛon. ꝿoꝛþꝿeꝛðon. on ðam ꝥꝛým ᵹeaꝛum ðaꝛa ꝥæꝛ ꝛum Sꝛiþulꝿ biꝛceoꝛ on Hꝛoꝿeꝛ ceaꝛᵹꝛe. ⁊ Ceolmund ealðoꝛman on Cenᵹ. ⁊ Beoꝛhᵹulꝿ ealðoꝛman on eaꝛᵹ Seaxum. ⁊ ꝛulꝿꝛeð ealðoꝛman on Hamᵹun ꝛcýꝛe. ⁊ Ealheaꝛð biꝛceoꝛ æᵹ Doꝛce ceaꝛᵹꝛe. ⁊ Eaðulꝿ cýninᵹeꝛ ꝥeᵹen on ꝛuþ Seaxum. ⁊ Beoꝛnꝛulꝿ ꝛic ᵹeꝿeꝛa on Ꝥinᵹeceaꝛᵹꝛe. ⁊ Ecᵹulꝿ cýninᵹeꝛ hoꝛꝛ ꝥen. ⁊ maniᵹe

nige eac mid him. þeh ic þa gefungnestan nemde. þý ilcan geare ofehtan Da hengar on eastEnglum. ⁊ Norþ-hýmbrũ pestSeaxna lond. fripe be þæm fuþ stæþe mid stæl hegum. ealna fripust mid þæm æscum Se hie feala geara æt timbredon. Da het Alfred cyning timbrian lange scipu ongen þa æscas. Da pæron fulneah tu fra lange fra þa oþru. fume hæfdon lx. ara. fume ma. þa pæron ægþer ge fripstan. ge unfealstan. ge eac hýran þonne þa oþru. næron nafþer ne on Fresisc gescæpene ne onDenisc bute fra him selfum þuhte. þæt hie nýt pýnhorte beon meahton. þa æt fumum cyrre Dær ylcan geares. comon Dær scipu fix to Pihte. ⁊ Dær mycel yfel gedydon. ægþer ge on Defenum. ge pel hper be Dam fæ niman. þa het se cyning faran mid nigonum to Dara nipena scipa. ⁊ for foron him done muþan foran. on uter mere. Da foron hie mid Drým scipum ut ongen hie. ⁊ þreo stodan æt ufereardum Dæm muþan on dri-gum. pæron Da men uppe on londe of agane. Da gefengon hie Dara þreora scipa tu æt þam muþan ute peardum. ⁊ þa men ofslogon. ⁊ þ an oþrand. on Dæm pæron eac Da men ofslegene butan fifum. þa comon for Dý onfeg De Dara oþra scipu asæton þa punDan eac frýþe unelice areten. þreo asæton on Da healfe Dær deopes De Da Denisc scipu areten pæron. ⁊ þa oþru ealle on oþre healfe. þ hiora ne mýhte nan to oþrum. ac Da þ pæter pær aebbad feala funlanga from þam scipum. Da eodan Da Denisc from Dæm Drým scipum to Dæm oþrum Drým De on heora healfe beebbude pæron. ⁊ hie þa gefuhton Dær. Dær pearþ ofslegen Lucumon cyninges genefa. ⁊ Wulfheard Frýsa. ⁊ Æbbe Frýsa. ⁊ Æþelere Frýsa. ⁊ Æþelfer þ monna Frýsisca. ⁊ Englisca lxii. ⁊ þara Denisca cxx. þa com þæm Deni-

nobiliſſimi fuerant, nominabam: Eodem anno (*hoſtiles*) exercitus in Eaſtanglis & Northymbris, terram occidentalium Saxonum vexabant: præcipuè furtivam prædam juxta litus auſtrale (*agentes.*) Maximè omnium, longis (*uſi*) navigiis, quę ipſi ante plures annos extruxerant: Tum mandavit Aluredus Rex longas naves adverſùm iſta navigia extrui; quæ erant duplo reliquis longiores. (*Quarum*) aliquot ſexaginta aras; plures aliquot continebant. Erant autem cùm velociores, tum minùs nutantes, tum quoque cæteris altiores: neq; inter Freſonas, neq; Danos fabricabantur; ſed prout ipſi viſum eſt; modò illa nè peſſima eſſe poſſent: quodam tunc ejuſdem anni curriculo, ſex navigia advenerunt *Vectam*; ibíque multum mali cùm apud Devonenſes, tum paſſim alibi circa loca maritima fecerunt: tum Rex mandavit cum novem ad nova iſthæc prodire; & in mari extimo ante portum illis occurſum facere: cum tribus igitur navibus contra exibant: tres quoq; ſuperiùs juxta portum adſtabant: homines autem in ſicco erant; terram aſcendentes: ex iſtis autem tribus navigiis duo quæ ad portum, extrà ſtabant, capiebant; homines verò interfecerunt; alterum autẽ illud evaſit: in quo etiã homines, exceptis quinq; cæſi ſunt. Redierunt ergò, quæ navigia cætera obſidebant: ſedebant etiam perquàm difficulter: tres in profundo; parte ſcil. illâ, in qua navigia Danica ſubſidebant: cæteræque omnes parte alterâ; ita ut invicem accedere neutiquam poſſent: aqua autem illa, per multa ſtadia navigiis erat exiccata: tunc Dani, à tribus illis navigiis, ad tria reliqua, quibus in parte ſua, aqua exiccata fuit abibant: ibíq; pugnabant. Lucumon Comes Regis ibi erat occiſus: & Wulfheardus Friſo: & Ebba Friſo: & Friſo Ethelerus; & Ethelfrithus Regis bubulcus: Friſonéſq; omnes; & ex Anglis ſexaginta duo: & Danis, centum

Denircum rcipum þeh æp þloð to. æp þa Cpirtnan mýhton hiopa ut arcuþon. ⁊ hie þop ðý ut opþeopon. þa pæpon hie to þæm gerapgoðe. ⁊ hie ne mihton ruþ Seaxna lonð utan beþopan ac hiopa ðæp tu pæ on lonð beðpaþ. ⁊ ða men mon læðde to þinte ceartre to ðam cýninge. ⁊ he hie þæp ahon het. ⁊ ða comon on eart Engle ðe on ðam anum rcýpe pæpon rpiþe þoppunðoðe. þý ylcan *geape þoppeapþ no lær þonne xx. rcipa mið monnum mið ealle. be ðam ruþ nýman. þý ylcan gene þoþþepde þulþnic cýninger hopr þegen re pær eac þealh gefepa;

* *scil.* navigia.

* *aliàs*, rumepa *Cott.*

DCCCXCVIII. Hep on ðirum gere gefop Æðhelm þiltun rcipe ealðorman. nigon nihtum æp miðdum rumepa. ⁊ hep þoþþepde heahrtan re pær on Lunðenne bircop ;

DCCCCI. Hep gefor Ælfred Aþulfing ryx nihtum æp ealra haligra mærran. re pær cýning ofep eall Ongel cynn. butan ðam ðæle ðe unðep Dena onpealde pær. ⁊ he heold þ nice oþrum healfum lær þe xxx. pintra. ⁊ ða feng Eadpeapð hir runu to nice. þa gepað Æþelpald hir fæðran runu. þone ham æt þinburnan. ⁊ æt Tpeoneam. butan ðær cýningep leafe ⁊ hir pitena. ða naðre cýning mið fýnde. þ he gepicode æt Baddan býrig pið þinburnan. ⁊ Æþelpald pæt binnan ðam ham mið ðæm monnum ðe him to gebugan. ⁊ hæfde ealle ða geatu foppoht in to him. ⁊ pæde þ he polde ofep ofþe þæt libban ofþe ðæne licgan. þa unðep þam þa bertæl he hine on niht onpeg ⁊ gerohte þone hepe on Norþ-hýmbrum. ⁊ re cýning het piðan æftep. ⁊ ða ne mýhte hine mon of piðan. ða bepað mon þ pif þ he hæfde æp genumen butan cýningep leafe. ⁊ ofep ðapa birceopa geboð. forðon þe heo pær æp to nunnan gehalgoð. ⁊ on ðif ilcan gere foþþepde Æðepeð. pær

* *scil.* Danorum.

& viginti : acceſſit tamen ad Danorum navigia reſtagnatio, priuſquam illos poſſent appellere Chriſtiani : Ob id autem cum illis eremigabant : triſtabantur verò propterea quòd ad auſtralium Saxonum terram haud poterant remigio tranſire ; quin iſtorum * duo in terram mare pulſabat. Homines autē *Wintoniam* ad Regem ducebantur: ibíq; illos ſuſpendi juſſit : Quíque in altero illo navigio valde erant vulnerati, in Eaſt-Angliam venerunt; Eodem anno viginti naves, haud pauciores, cum hominibus (*ſuis*) juxta partes auſtrales, omnino perierunt. Eodem anno ſtrator Regis Wulfricus obiit ; qui Comes quoq; Britannicus fuit.

Anno hoc, Ethelmus Comes Wiltonenſis novem noctes ante ſolſtitium obiit : Nunc autem obiit ſummus Londonenſium Epiſcopus.

899 900

Hîc Aluredus Athulfi filius, ſex noctes ante feſtum *Omnium Sanctorum* obiit : qui totius gentis Anglicanæ Rex fuit; parte illâ exceptâ, quæ Danorum erat ſubdita ditioni : alteram autem regni partem per hyemes paulò minùs triginta tenuit : Tunc demum filius ejus Eadwardus regnum capeſſit : Tunc quoque patruelis ejus filius villas *Winburnæ*, & *Weoneæ*, abſq; Regis, ejúſque conſiliariorum licentia invaſit: Invaſit quoq; Rex exercitu juxta *Baddanbyrig* prope *Winburnam* ; Ethelwaldus verò ſedebat intra villam cum hominibus, qui ei erant ſubditi; omnéſque ſibi portas obſeratas occupabat : dixítque velle ſe ibi, aut vivere, aut ibi occumbere : Verùm interea noctu ſe furripuit: &*exercitum petiit in Northanhymbria : Rex autem, illum perſequi mandavit : ſed cùm aſſequi illum haud poſſent; fœminam illam liberabant, quam dudum abſq; Regis licentia, & præter mandatum Epiſcoporum, (erat enim antea in Monialem conſecrata) rapuerat. Eodem autem anno Ethe-

on Deſenum ealdoꝛmon ſeoꝛeꝛ ſucum æꝛ ſælfſneð cýnincg;

902

dcccciii. Þeꝛ ꝛeꝛoꝛ Aþulf ealdoꝛman. Ealhꝛiðe bꝛoþoꝛ. ⁊ Uiꝛgiliuꝛ abbuð oꝛ Scottum. ⁊ Gꝛimbalð Mæꝛꝛe ꝛꝛeoꝛt. [viii. idus Julii;]

dcccciiii. Þeꝛ com ælþelꝛalð hiðeꝛ oꝛeꝛ ꝛæ mið ðam ꝛlotan ðe he mið ꝛæꝛ on eaꝛt Seaxe;

dccccv. Þeꝛ aꝛꝛon ælþelꝛalð þone heꝛe on eaꝛt Englum to unꝛꝛýðe ⁊ hie heꝛgoðon oꝛeꝛ Mýꝛcna land oþ hie comon to Cꝛeccageladе. ⁊ ꝛoꝛon ðæꝛ oꝛeꝛ Temeꝛe. ⁊ namon ægþeꝛ ge on bꝛæðene ge þeꝛ ýmbutan eall ⁊ hie gehentan mýhton. ⁊ penðan þa eꝛt ham ꝛeaꝛð. ða ꝛoꝛ Eaðꝛeaꝛð cýninc æꝛteꝛ. ꝛꝛa he naþoꝛt mýhte. hiꝛ ꝛýꝛð gegaðꝛian ⁊ oꝛeꝛheꝛgaðe eall hioꝛa lond betꝛeoh Dicum. ⁊ ꝛuꝛan eall oþ þa ꝛennaꝛ noꝛþ. þa he þa eꝛt þanan ut ꝛaꝛan ꝛolde. ða het he beoðan oꝛeꝛ ealle ða ꝛýꝛð. ⁊ hie ꝛoꝛon ealle ut æt ꝛomne. ða ætꝛæton þa Centiꝛcan þæꝛ beæꝛtan oꝛeꝛ hiꝛ beboð. ⁊ ꝛeoꝛen æꝛendꝛacan he him hæꝛde to aꝛend. þa beꝛoꝛ ꝛe heꝛe hie ðæꝛ. ⁊ hie ðæꝛ gefuhton. ⁊ ðæꝛ ꝛeaꝛð Siꝛulf ealdoꝛmon oꝛꝛlegen. ⁊ Sigelm ealdoꝛmon. ⁊ Eaðꝛolð cýningeꝛ þegen. ⁊ Cenꝛulf abboð. ⁊ Sigebꝛýht Siꝛulfeꝛ ꝛunu. ⁊ Eaðꝛalð Accan ꝛunu. ⁊ monige eac mið him. þeh ic ða gefungneꝛtan nemde. ⁊ on ðaꝛa Deniꝛcena healfe ꝛeaꝛþ oꝛꝛlegen Eohꝛic hýꝛa cýng. ⁊ ælþelꝛalð æþelingeꝛ ðe hine to þam unꝛnibe geꝛꝛon. ⁊ Býꝛhtꝛige Beoꝛnoþeꝛ ꝛunu æþelingeꝛ. ⁊ Yꝛopa holð. ⁊ Oꝛcýtel holð. ⁊ ꝛꝛiþe monige eac him þe ꝛe nu genemnan ne magon. ⁊ ðæꝛ ꝛæꝛ on gehꝛæþene hond. micel ꝛæl gefle-gen. ⁊ ðaꝛa Deneꝛcena ðæꝛ ꝛeaꝛþ ma oꝛꝛlegen. ðeh hie ꝛæl ꝛtoꝛe gefealð ahton. ⁊ Ealhꝛýþ gefoꝛ ðý ýlcan geaꝛe;

redus in Devonia comes, quatuor ſeptimanas ante Aluredum Regem obiit.

Hîc obiit Athulfus Dux, Ealfrithæ frater; & Virgilius in Scotia Abbas: & Grimbaldus presbyter [*octavo idûs Julii.*]

Hîc Ethelwaldus de tranſmarinis huc rediit cum claſſe; quacum unà fuit in Eaſt-ſaxonia.

Hîc attraxit exercitum in Eaſt-Anglia (*ſedentem*) Ethelwaldus; ut per terram Merciorum prædentur, donec *Creccaladam* uſq; venirent; ibíque *Tamiſim* tranſeuntes, cùm in* *Brodena*, tum in confiniis, omnia quæ poterant adſequi, capiebant; atque indè domum reverſi ſunt: Rex autem Eadwardus quàm citò poſset maximè, inſequebatur: ſuum cogebat exercitum: totámque illorum terram inter* *Foſſam* & *Uſam* undique, ad paludes uſque Aquilonares vaſtabat: Cùm autem exinde egredi voluiſſet, tunc per totum exercitum mandari juſsit, ut omnes ſimul egrederentur. Cantuarienſes verò poſtea, prętęr mandatum ejus ibi aſſidebant: ſeptem itaque nuntios ad illos miſerat: illos quoque exercitus ibi præceſsit, ibique dimicabat: atque ibi dux Sigulfus, & comes Sigelmus, miniſtérque Regis Eadwoldus; & Cenwulfus abbas; & Sibrihtus Sigulfi filius, cum Eadwaldo Accæ filio, multíſq; etiam unà; (quamvìs nobiliſsimos (*ſolùm*) nominabam) occubuerunt: necnon ex parte Danorum, Rex illorum Eohricus, & Ethelwoldus nobilis, quem ad ſeditionẽ pertraxerant; & Birhtſigerus Beornothi nobilis filius, & Iſopus Hold, & Osketellus Hold; multíque etiam perplures, quos nunc recenſere haud poſsim, corruerunt: ibíque in utraque gente magna ſtrages dabatur: plures verò Danorum occiſi ſunt; quamvìs funeris loci poteſtatem habuiſſent: Ealswithus autem eodem anno defunctus eſt.

* ſylva.

*Quæ agrum *Cantuarienſem* & *Suffolcienſem* diſterminat.

906

906 DCCCCVII. Hep on ðir ȝeape ȝeforp Ælfpeð. pæp æt Baþum ȝepeapa; On ðam ylcan ȝepe mon pærtnode þone prið æt Yttinga forda. pra pra Eadpeapd cyning ȝepæde. æȝþep ȝe piþ eart Engle. ȝe piþ Norþ-hymbre;

Hîc, anno hoc, Elfredus obiit, Bathanenſium præfectus. Eodem anno homines (ſicut Eadwardus Rex *Ittingafordæ* decreverat) & cum (*Danis*) Eaſt-anglis, & cum Northanhymbris pacem firmarunt.

908 DCCCCIX. Hep ȝeforp Denulf re pæp on Pintan ceptre birecop;

Hîc Denulfus, qui Epiſcopus fuit Wintonienſis, obiit.

DCCCCX. Hep fenȝ Fripeptan to birecopdome on Pinte ceptre. ⁊ Arfep birecop ȝeforp. æftep þam re pæf æt Scirebupnan birecop. ⁊ þy ylcan ȝepe fende Eadpeapd cyning fyrde æȝþep ȝe of pert Seaxum. ȝe of Mýrcum. ⁊ heo ȝehenȝade fpiþe micel on þam norð hepe. æȝþep ȝe on mannum. ȝe on ȝehpelcep cynnep ýrre. ⁊ maneȝa men ofslogon þapa Denirena. ⁊ ðær pæpon fif pucan inne;

Hîc Fritheſtanus Epiſcopatum Wintoniæ capeſsit: obiit quoque Aſſerius Epiſcopus, poſtquam Epiſcopus Scireburnenſis eſſet. Eodémque anno Eadwardus rex cùm Weſt-Saxonum, tum etiam Merciorum exercitum miſit: multúmque in exercitu aquilonari, cùm hominum, tum cujuſque generis poſſeſsionum vaſtarunt, & complures occiderunt Danorum, ibíque ſeptimanas quinque (*ſe*) continuerunt.

DCCCCXI. Hep bræc re hepe on Norðhymbrum ðone frið ⁊ forfapon Ælcfriþ ðe Eadpeapd cyning ⁊ hir funu him budon. ⁊ hepȝodon ofep Mýrcna lond. ⁊ re cyning hæfde ȝeȝadpod fum hund fcipa. ⁊ pæp ða on Cent. ⁊ ða fcipu foran be fuþan. eart ⁊ lanȝ fæ togenep him. ða pende re hepe þ hir fultumep re mæsta dæl pæpe on ðam fcipum. ⁊ þ hie myhton fapan unbefohtene ðæp ðæp hie polden. ða ȝeacfade re cyning þ þ hie ut on hepȝað foron. þa rende he hir fyrde æȝþep ȝe of pert Seaxum. ȝe of Mýrcum. ⁊ hie offoron ðonne hepe hindan ða he ham peapd pær. ⁊ him þa piþ ȝefuhton. ⁊ þonne ȝeflýmdon. ⁊ hir feala ðurenda offlogon. ⁊ ðær pær Ecpilf cyning offlegen;

Hîc exercitus in Northanhymbria pacem violarunt; & fœdus ſpreverunt omne quod Eadwardus Rex, ejúſque filius obtulerunt: agros quoque Merciorum, & paſsim depopulati: Rex autem centum circiter naves coegit, & in Cantio tunc fuit; naves quoque ad auſtrum profectæ Orientem verſùs, pérque mare, illi occurrebant: exercitus igitur putabat maximam copiarum ejus partem in navibus fuiſſe: & quoquo ii vellent, immunes militiâ, prodire poſſe: tum Rex intellexit quòd depredatum exiiſſent: miſit ergò aciem ſuam cùm Weſt-Saxonum, tum Merciorum; iíque exercitum iſtum prævertere cœperunt: tunc redibat domum, & contra illos pugnabat, eósq; perſequebatur, multa quoque ex illis millia proſternens: ibíque Ecwilſus Rex occiſus eſt.

DCCCCXII. Hep ȝeforp Æþepeð ealdopmon on Mepcum. ⁊ Eadpeapd cyning fenȝ to Lundenbýrig. ⁊ to Oxnafopda. ⁊ to þam landum eallum þe þæp tohýrdon;

Hîc Etheredus Merciorum comes obiit: Eadbaldus autem Rex civitatem Londini, & Oxonii capeſsit; illóſque agros qui ipſis ſubjacebant.

DCCCCXIII. Hep on þir ȝeare ymb Martinep mæſſan het Eadpeapd cyning atým-

Hîc, anno hoc, ad feſtum Martini, Eadwardus Rex burgum a-

bran þa norþan burh æt Heorotforda betweox Memesan. ⁊ Benefican ⁊ Lygean; ⁊ ða æfter ðam ðær on fumera betweox gang dagum. ⁊ middum fumera. þa for Eadweard cyning mid fumum hiræ fultume on eart Seaxe to Mældune. ⁊ ficode ðær ða hpile þe man þa burh porhte. ⁊ getimbrede æt Witham. ⁊ beah him god dæl ðæs folces to. Se ær undep Denifcan manna anpealde pæron. ⁊ fum hiræ fultum porhte ða burh ða hpyle æt Heorotforda on fuþ healfe Lygean;

quilonare *Herotfordiæ* exſtrui mandavit, inter *Memesan*, & *Beneficam*, & *Ligeam*. Tum poſtea in æſtate, inter ambarvalia, & ſolſtitium, Rex Eadwardus cum copiis aliquot ſuis *Maldunum* in Eaſtſexiam prodiit; ibíque caſtrametatus eſt, dum burgum illud *Withamiæ* extruerent; bona autem populi pars, quæ antea Danorum erat ditioni ſubdita, illi parebat: interea autem pars altera copiarum ejus, burgum illud *Heortfordiæ*, ad auſtralem partem *Ligeæ* ædificavit.

914 915 916

dccccxvii. Her on hir gepeard pæd fe here ut ofer Eastron of Hamtune. ⁊ of Lygera ceastre ⁊ bræcon done fnyd. ⁊ flohgon monige men æt Hocneratune. ⁊ dær on butan. ⁊ da fpiðera þe æftep dam fpa da ofre ham comon. da fundan hie ofre floc nade. ⁊ pæd ut piðLigtunes ⁊ da pupdon. þa land leode hir pare. ⁊ him pið gefuhton ⁊ gebrohton hie on fullum fleame ⁊ ahredden eall ⁊ hie genumen hæfdon. ⁊ eac hiora hopfa ⁊ hiora pæpna micelne dæl;

Hîc, anno hoc, poſt Paſcha exercitus de *Northamtuna*, & *Leogereceſtria* graſſatus eſt; pacémque violavit: complures etiam *Hocneratunæ*, ibíque in confiniis occidit; perquàm citò autem poſtea, ut reliqui, domum redierunt, tum alteram prædonum turmam, quæ versùs *Ligtunam*, graſſabatur, invenerant, loci verò iſtius incolæ hoc ſcientes, contra illos pugnabant; ínque fugam plenè dederunt: & quæ rapuerant omnia, ſuorúmque etiam equorum, atque armorum magnam partem liberabant.

dccccxviii. Her on þyrfum gear com micel fciphere hider ofer fuþan of Lidpiccum. ⁊ tpegen eorlar mid Ohtor ⁊ Hroald. ⁊ foron perd on butan. ⁊ hie gedidon innan Sæfenne muþan. ⁊ hergodon on norþ Wealas ægþær be þæm fæ. þær hie þonne on hagode ⁊ gefengan Cameleac done birscop on Jncinga feldæ. ⁊ lædden hine mid him to fcipum. ⁊ da alyfde Eadweard cyng hine eft mid xl. pundum. da æftep da for fe here eall up. ⁊ polde faran da gyt onhergað pið Yncinga feldæ. da gemettan da men hie of Hereforda. ⁊ of Gleape ceastre. ⁊ of þam nihstum burhum. ⁊ him pið gefuhton. ⁊ hie geflymden ⁊ offlogon þone eorl Hroald. ⁊ dær ofper eorler brodor Ohteres ⁊ micel dær here. ⁊ bedrifon hie on ænne Peanfuc. ⁊ befæton hie þær utan ofþe

Hîc, anno hoc, ingens claſſis piratica ab Auſtro, de *Lidwico* huc appulit: duóque duces unà, Ohterus, & Hroaldus, Occidentem versùs in circuitu progreſſi (*donec*) oſtium *Sabrinæ* ingreſſi ſint: Britonéſque Aquilonares, tum quoque mari proximos vaſtabant: ibíque inſecuti, Cimeleacum Epiſcopum in *Ircenefelda* capiebant: illúmq; cum ipſis ad naves deducebant: illum verò Rex Eadwardus quadraginta libris redemit. Tum poſtea cunctus proruit exercitus, voluítque porro graſſari *Ircenefeldam* verſùs prædaturi: illis verò Herefordenſes, & Glauceſtrenſes, & de proximis urbibus occurrunt, & contra dimicarunt, eóſque in fugam dederunt: & ducem Hroaldum, alteriúſque ducis Ohteri ſcilicet fratrem, & de exercitu complures occiderunt: & adegerunt in ſaltum quendam, ibíq; ob-

* *aliàs*, Octop. C.

hie

hie him realdon girlar þ hie of Eadpeardes cyninges andpealde afaran poldon. ⁊ re cyning hærde funden þ him mon ræt þiþ on rud healfe Sæfenn mudan. þerdan fram Pealum. earst of Afene muþan þ hie ne dorrton þ land naþer gerecan on da healfe. Da berdælon hie hie deah nihtes upp. æt rumum dram cyrron. æt oþþrum cyrre be earstan Peced. ⁊ æt oþþrum cyrre æt Portlocan. Da rloh hie mon æt æghrum cyrre. þ hiora feopa onþeg comon buton þa ane de dæs ut ætrrummon to dam rcipum. ⁊ þa ræton hie ute on dam iglande. æt Bradanrelice of done fyrrt de hie purdon rþiþe metelease ⁊ monige men hungre acrælon. forþon hie ne meahton nænne mete genæcon foran da donan to Deomodum. ⁊ da ut to Yrlande. ⁊ dir þær on hærfest. ⁊ da æfter þam on dam ilcan geare foran to Martines mærran. þa for Eadpeard cyning to Buccingahamme mid hir fyrde. ⁊ ræt þæn feopes pucan ⁊ geforhte da burga buta on æghere healfe ear æn he donon fore. ⁊ Thurcytel eorl hine gefohte him to hlafonde. ⁊ da holdas ealle ⁊ da yldestan men ealle mærte de to Bedanforda hyrdon. ⁊ eac monige dara de to Hamtune hyrdon;

Hîc, anno hoc, Eadwardus Rex *Bedanfordam* ante feſtum Martini, cum exercitu adiit, urbémque in deditionem accepit: & ad illum cives prope omnes, qui illi parebant antea, redierunt: ibíque quatuor hebdomadas ſedit; & urbem in æſtiva *Uſæ* parte, priuſquam deceſſerat exſtrui præcepit.

dccccxix. Her on dir gere Eadpeard cyning for mid fyrde to Bedanforda. foran to Martines mærran. ⁊ begeat þa burh ⁊ him cyndon to mæst ealle þa burhpare þe hie æn budon. ⁊ he ræt dæn feopen pucan. ⁊ het atymbran þa burh on rud healfe dære ear æn he foran fore;

Hîc, anno hoc, ante ſolſtitium Eadwardus Rex *Melodunum* perrexit, urbémque exſtruxit, & priuſquam indè deceſſerat firmavit: eodémq; anno Thurchitel in terram Francorum, cum hominibus quotquot Regis Edwardi pace & præſidio ſe ei dedere voluiſſent, transfretavit.

dccccxx. Her on þir gere foran to middum rumera for Eadpeard cyning to Mældune. ⁊ getymbrede þa burh. ⁊ getahlode æn he donan fore. ⁊ dy yldan gere for Durcytel eorl ofer ræ on Fronclond mid dam mannum de him gelæstan poldon. mid Eadpeardes cyninges frifre ⁊ fultume;

dccccxxi.

ᵹccccxxi. Hęr on þirrum ᵹęre forðan to Eaſtron Eadweard cyning hęt ᵹęſtaðan ða burh æt Toſe ceaſtre ⁊ hie ᵹetymbrian. ⁊ ða eft æftęr ðam on ðam ilcan ᵹeare to ᵹanᵹ ðaᵹum he hęt atymbrian ða burh æt Þiᵹinᵹa mere. ðy ilcan ſumera betweox Hlaf mæſſan ⁊ middum ſumera. ſe here bræc þone friþ of Hamtune ⁊ of Lyᵹera ceaſtre. ⁊ þonan norþan. ⁊ foron to Toſe ceaſtre. ⁊ fuhton on þa burh ealne dæᵹ. ⁊ ðohton þ hie ſceoldon abręcon. ac hie ðeah aręrede þ folc ðe ðær binnan wæſ. of him mara fultum to com. ⁊ hie forleton ða ða burh. ⁊ foron aweᵹ. ⁊ ða eft ſriþe ſnabe æftęr þam hie foron eft ut mid ſtæl herᵹe nihtes ⁊ comon on unᵹeare men ⁊ ᵹenamon unlytel. æᵹþer ᵹe on mannum. ᵹe on yrfe betweox Burne duda. ⁊ Æᵹlesbyriᵹ. ðy ylcan ſiþe for ſe here of Huntandune. ⁊ of eaſt Engłum. ⁊ porhton þ ᵹewerc æt Temere forda. ⁊ hit budon ⁊ bytledon. ⁊ forleton þ oþer æt Huntandune. ⁊ þohton þ hie ſceoldon þanon of mid ᵹerinne ⁊ mid unfriþe eft þær landes mare ᵹeræcan. ⁊ forðan þ hie ᵹedyddon æt Bedan forda. ⁊ þa foran ða men ut ongeat ðe ðær binnan wæron ⁊ him wiþ ᵹefuhton. ⁊ hie ᵹeflymdon. ⁊ hiora ᵹodne dæl offlogon. ða eft æftęr þam þa ᵹiet ᵹeᵹaderode micel here hine of eaſt Engłum. ⁊ of Myrcna londe. ⁊ foran to ðære byriᵹ æt Þiᵹinᵹa mere ⁊ ymbræton hie utan. ⁊ fuhton lange on dæᵹ on. ⁊ namon þone ceap on butan ⁊ ða men aweredon. ðeah þa burh ðe ðær binnan wæron. ⁊ ða forleton hie ða burh ⁊ foron aweᵹ. ða æftęr ðam ðy ylcan ſumeres ᵹeᵹaderode micel folc hit on Eaderedes cyninᵹes anwealde of ðam nyhſtum burᵹum ðe hit þa ᵹefaran myhte. ⁊ foron to Temere forda ⁊ berætton ða burh. ⁊ fuhton ðær on oþ hie hie abræcon. ⁊ offlogon done cyninᵹ ⁊ Toᵹlos eorl. ⁊ Mannan

Hîc, anno hoc, ante Paſcha Eadwardus Rex urbem *Toveceſtriam* adire, eámque exſtrui mandavit: deinde poſtea eodem anno ad ambarvalia, urbem illam *Wiᵹingmeræ* eodem autumno inter feſtum primitiarum, & ſolſtitium ædificari juſſit; & exercitus Northamtunenſis, & Leogereceſtrenſis fœdus rupit: indè autem ab Aquilone *Toveceſtriam* venerunt; urbémque illam, totum diem impugnantes; expugnare inſtituunt: iis verò, qui intus erat populus repugnabat; donec plures illis copiæ adveniſſent: urbe igitur relictâ, abierant: Et perquam citò poſtea cum prædonum copia, noctu exeuntes in improviſos; atque cùm de hominibus, tum de jumentis partem haud exiguam inter *Birnwudam*, & *Egelesburiam* capiebant. Eodem tempore exercitus Huntandunenſis, & Eaſtanglorum exeuntes, munimentum illud *Temesfordæ* conſtruxerunt: illud quoque inhabitarunt, & incoluerunt: atque alterum illud *Huntandunæ* reliquerunt: putantes quippe indè ſe plus terræ, certamine, & pugnâ recuperaturos: exierant quoque, ut contra *Bedanfordam* molirentur; occurrebant verò, qui inibi erant, & contrà pugnabant; illósque fugabant: bonámque ex iis partẽ occidebant. Tum etiam poſtea, exercitus de Eaſtanglis, & de Merciorum terra magnus cogebatur; urbémque *Wiᵹingmeræ* adibant; & undique obſidebant: pérque totam diem impugnabant: jumenta quoque in circuitu capiebant: veruntamen qui intrà erant homines propugnabant civitatem; quâ demum relictâ, abierunt: tum poſtea eadem æſtate populus multus ſub Eadwardi Regis ditione de proximis civitatibus, volens exire, conglobatus. Venerunt autem *Temesfordam*, & burgum obſident; ibíque impugnant, donec expugnabant: Regémque cum Toglea Duce, &

Mannan eorl hiꝛ ſunu ⁊ hiꝛ bꝛoþoꝛ. ⁊ ealle ða ðe ðæꝛ binnan ꝓæꝛon. ⁊ hie ꝓeꝛȝan polðon. ⁊ namon ða oþꝛe ⁊ eall þ ðæꝛ binnan ꝓæꝛ. ða æꝛteꝛ þam ðæꝛ ſoꝛ naðe ȝeȝaðꝛoðe micel ſolc hiꝛ on hæꝛſeꝛt æȝþeꝛ ȝe oꝛ Centꝛ. ȝe oꝛ Suþꝛiȝum. ȝe oꝛ eaꝛt Seaxum. ȝe æȝhꝛonan oꝛ ðam nihꝛtum buꝛhȝum. ⁊ ſoꝛon to Colne ceaꝛtꝛe. ⁊ ymbꝛæton ða buꝛh. ⁊ ðæꝛ on ſuhton oþ hie ða ȝeeoðon ⁊ þ ſolc eall oꝛꝛloȝon. ⁊ namon eall þ ðæꝛ binnan ꝓæꝛ. buton ðam mannum ðe ðæꝛ oþ ſluȝon oꝛeꝛ ðone ꝓeall. ða æꝛteꝛ ðan. ða ȝyt ꝓæꝛ ilcan hæꝛſeꝛteꝛ ȝeȝaðꝛoðe micel heꝛe hine oꝛ eaꝛt Engꝛlum. æȝþeꝛ ȝe ðæꝛ land heꝛeꝛ ȝe ðaꝛa ꝓicinȝa. þe hie him to ſultume aꝛꝛanen hæꝛðon. ⁊ þohton þ hie ꝛceolðon ȝeꝛꝛecan hioꝛa teonan. ⁊ ſoꝛon to Mælðune. ⁊ ymbꝛæton ða buꝛh. ⁊ ſuhton ðæꝛ on. oþ ðam buꝛhꝛaꝛum com maꝛa ſultum to. utan to helpe. ⁊ ſoꝛleꝛt ꝛe heꝛe þa buꝛh ⁊ ſoꝛ ſnam. ⁊ ða ſoꝛan ða men æꝛteꝛ ut oꝛ þæꝛe byꝛiȝ. ⁊ eac ða ðe him utan comon to ſultume. ⁊ ȝeꝛlymðon þone heꝛe. ⁊ oꝛꝛloȝon hioꝛa moniȝ hund. æȝþeꝛ ȝe æꝛc manna ȝe oþþeꝛꝛa; ða ꝓæꝛ ſoꝛ naþe þæꝛ ilcan hæꝛſeꝛteꝛ ſoꝛ Eaðꝛeaꝛð cyninȝ mið ꝓeꝛt Seaxna ſyꝛðe to Paꝛꝛan hamme. ⁊ ſæt ðæꝛ ða hꝛile þe mon ꝓoꝛhte ða buꝛh æt Toꝛe ceaꝛtꝛe mið ſtan ꝓealle. ⁊ him ciꝛðe to Thuꝛſeꝛþ eoꝛl. ⁊ ða holdaꝛ. ⁊ eal ꝛe heꝛe ðe to Hamtune hyꝛðe noꝛþ oð Þeoluð. ⁊ ꝛohton hine him to hlaꝛoꝛðe ⁊ to munðboꝛan. ⁊ þa ꝛe ſyꝛðꝛtemn ſoꝛ ham. ða ſoꝛ oþeꝛ ut. ⁊ ȝeſoꝛ þa buꝛh æt Huntan ðune. ⁊ hie ȝebette. ⁊ ȝeeðneoꝛaðe ðæꝛ hio æꝛ tobꝛocen ꝓæꝛ be Eaðꝛeaꝛðeꝛ cyninȝeꝛ hæꝛe. ⁊ þ ſolc eall þ ðæꝛ to laſe ꝓæꝛ ðaꝛa land leoða beaȝ to Eaðꝛeaꝛðe cyninȝe. ⁊ ꝛohton hiꝛ ſꝛiþ. ⁊ hiꝛ munðbyꝛðe. ða ȝyt æꝛteꝛ ðam þæꝛ ylcan ȝeꝛeꝛ ſoꝛan to Maꝛtineꝛ mæꝛꝛan. ſoꝛ Eaðꝛeaꝛð cyninȝ

Mannano comite filio ſuo ejuſq; fratre; quíque inibi erant; omnes occidebant; ſe quippe volebant defendere; cætera autem quæque intus erant, ſingulá capiebant. Tum perquàm citò poſtea populus multus, cùm de Cantio, tum de Suthregia, & Eaſt-Saxonia, tum de proximis urbibus collectus, *Coleceſtriam* quoq; adibat & obſidebat: támque diu impugnabat, donec expugnabat: & populum illum totum occidebat: (quicquid autem intus erat, diripiebat;) hominibus exceptis; qui murum tranſilientes aufugerant: verùm etiam poſtea, hâc eadem æſtate magnus exercitus Eaſtanglorum, cùm agros quidem tum portus incolentium ſe in auxilium conglomerarunt; arbitrati quoque poſſe ſuam ulciſci injuriam. *Melodunum* itaq; profecti; urbémque obſidentes, & impugnantes; donec plures ad cives copię prodiiſſent: exercitus igitur, relictâ urbe in auxilium receſſit: homines autem de civitate prodeuntes, quáq; eis in præſidium advenerant, inſequebantur: iſtúmq; exercitum fugabant. Et multa ex iſtis millia, cùm piratas, tum alios mactabant. Perquàm citò autem eadem æſtate Eadwardus Rex cum expeditione Weſt-Saxonica *Paſſanhamiam* profectus eſt; ibíq; conſedit, donec urbem *Tovceſtriæ* lapideo muro exſtruerent: ad illum autem Thurferthus Comes, & villarum domini; totúsque exercitus Aquilonaris usque ad *Weolud* redibant: illúmque in dominum, & pacis defenſorem petebant; tum exercitus *Ite domum*, vociferatur: alter verò egreſſus eſt; & urbem ingreſſus eſt *Huntandunæ*, illámque reſarcivit, & ſparſim renovavit; ubi antea Regis Eadwardi juſſu perrupta fuit: totúsque populus ibi reliquus, & indigenæ, ad Regem Eadwardum inclinabant; pacémque ejus rogabant, & patrocinium. Tum poſtea etiam eodem anno, ante feſtum Martini, Eadwardus Rex

mid þeſt Seaxna ſýnde to Colne ceaſtre. ⁊ gebette þa burh ⁊ geedneopade þæn hid æn tobrocen wæſ. ⁊ him cirde micel folc to. ægþer ge on eaſt Englũ ge on eaſt Seaxum ðe æn unden Dena anwealde wæſ. ⁊ eall ſe here on eaſt Englum him ſwor annesse. þ hie eall þ woldon þ he wolde. ⁊ eall þ friðian woldon þ he friðode. ægðer ge on wæ ge on lande. ⁊ ſe here ðe to Grantanbrycge hýrde hine geceaſ ſýndeplice him to hlaforde. ⁊ to mundbordan. ⁊ þ fæſtnodon mid aþum ſwa ſwahe hit ða aræd hæfde;

dccccxxii. Þer on Difſum geare betweox gangdagum ⁊ middan rumera. for Eadweard cýning mid ſýnde to Stanforda ⁊ het geſincan ða burh on ſuþ healfe ðære eaſ. ⁊ ðæt folc eal ðe to ðære norðerran býrig hýrde him beah to. ⁊ rohtan him hine to hlaforde. ⁊ ða on ðam retle ðe he ðær wæt. ða gefor Æþelflæd hir ſweoſter æt Tameweorðige xii. nihtum ær middum rumera. ⁊ þa gerad he þa burh æt Tameweorðige. ⁊ him cýrde to eall ſe þéodriſce on Mýrcna lande. þe Æðelflæde ær underþeoded wæſ. ⁊ ða cýningaſ on norð Wealum Hopel. ⁊ Cledauc. ⁊ Jeoðwel. ⁊ eall norð Weall cýn hine rohton him to hlaforde. ða for he þonan to Snotingaham ⁊ gefor ða burh. ⁊ het hie gebetan. ⁊ gerettan ægðer ge mid Engliſcum mannum ge mid Deniſcum. ⁊ him cýrde eall þ folc to. ðe on Mýrcna lande geſetten wæſ ægðer ge Deniſc ge Engliſce;

dccccxxiii. Her on ðýſſum geare for Eadweard cýning. mid ſýnde on uſan hærfeſt to Thælwæle. ⁊ het gewýrcan þa burh. ⁊ gerettan ⁊ gemannian. ⁊ het oðre ſýnd eac of Mýrcna ðeode ða hwile ðe he ðær wæt. geſaran manige ceaſtre on Norð-hýmbran. ⁊ hie gebetan ⁊ gemannian. [Her forðferde Plegemund aſcebiſceop;]

cum exercitu Weſt-Saxonico *Colneceſtriam* perrexit: urbémq; reſarcivit, & ſparſim renovavit, ubi antea perrupta fuit: multúsque populus cùm de Eaſtanglis, & Weſtanglis, tum qui ſub Danorum erant ditione, converſi ad Regem; totúſque in Eaſtanglis exercitus unitatem ei juramento ſancivit: velle nimirum ſe omnes quod ipſe voluit; omnéſque id quâ per mare, quâ per terram pace firmare, quod ipſe firmaverat: exercitus etiam qui ad *Grantebricgiam* ſpectabat, illum in Dominum elegit & Patronum; ſicut ipſe decreverat, id juramentis confirmavit.

Hîc, anno hoc, inter ambarvalia & ſolſtitium, Eadwardus cum exercitu *Stanfordam* profectus eſt; arcémque in æſtiva amnis parte exſtrui juſſit: totúſque populus ille qui ad ſeptentrionalem ſpectabat arcem, ad illum inclinabat; eúmque in dominum petebat: túmque ibi inſedebat. Deinde Ethelfleda ſoror ejus, duodecim noctes ante ſolſtitium, *Tameweorthigæ* obiit: ad urbem *Tameweorthigam* properant: totáque in terra Merciorum gens quæ Ethelfledæ antea ſubdita fuit, ad illum convertebatur. Reges deinceps Britonum Aquilonarium, Howelus, & Cledaucus, & Jeothwelus, totúmque Britonum Aquilonarium genus, illum in dominum petebant. Indè poſtea egreſſus *Snotingahamam* (*verſùs*,) urbémque ingreſſus eſt, & illam reſarciri, atque (*inibi*) cùm Anglos tum Danos collocari juſſit: cunctúſque ad illum populus qui in Merciorum terra ſedebat, cùm Danicus, tum Anglicus ad illum convertebatur.

Hîc, anno hoc inclinatâ jam æſtate rex Eadwardus cum exercitu *Thelwelam* adiit, urbémq; & conſtruendam, & conſtituendam, & propugnandam mandavit: mandavit quoq; alterum etiã exercitum de Merciorum gente, (dum is ibi interea ſederet) *Manigceſtriam* in Northanymbria proficiſci, illámq; & reſarcire & propugnare. [*Hìc Plegmundus Archiepiſcopus obiit.*]

dccccxxiiii.

dcccc xxiiii. Hep on Dirrum zepe forpan to middum rumepa for Eadpeapd cyninz mid fiepde to Snotingahaim. ⁊ het zepircan da burh on ruh healfe dæne ear. ongean da ofne. ⁊ þa bryczе ofep Speontan betpeox þam tpam burhum. ⁊ for da Donan on Peaclond to Badecan pyllan. ⁊ het zepyrcan ane burh þær on neapertе. ⁊ zemannian. ⁊ hine zeceas da to fæder. ⁊ to hlafordе Scottа cyninz. ⁊ ealle Scottа þeod. ⁊ Regpnald. ⁊ Eadulfer runa. ⁊ ealle da de on Norþ-hymbrum buzeaþ. æzþer ze Enzlircе. ze Deniscе. ze norþ men. ze ofne. ⁊ eac ſtrapcleð Peala cyninz. ⁊ ealle ſtrapcleð Pealaſ ;

Hîc, anno hoc, ante ſolſtitium; Rex Eadwardus cum exercitu *Snotingahamam* perrexit; & in æſtiva parte fluminis urbem è regione alterius; & pontem inter utramq; exſtrui mandavit: hinc quoque *Bedecanwyllan*, in terram Pictorum profectus eſt: ibíque in vicinia urbem exſtrui, & propugnari juſſit: illum autem Rex Scotorum in patrem & dominum elegit: totáq; Scotorum gens, & Reginaldus, & Eadulfi filius, omnéſque Northanhymbriæ incolæ, cùm Angli tum Dani, Aquilonares etiam, aliíque; Rex quoque Streatgledwallorum: omnéſque Streatgledwalli paruerunt.

dccccxxv. Hep Eadpeapd cyng forþfepde. ⁊ Æþelſtan hiſ ſunu feng to rice; [⁊ Sce. Dunſtan peaſþ acænned. ⁊ Pulfhelm feng to Dan ancebircop rice on Cantpare byri ;]

Hîc Eadwardus Rex obiit, ejúſque filius Ethelſtanus regnum capeſsit. [*S. Dunſtanus natus fuit: Wulfhelmus autem archiepiſcopatum Cantuarienſem capeſsit.*]

926 927 928 929 930 931

dccccxxxii. Hep mon hadode Byrnſtan birсop to Pintan ceaſtre iiii. Kal. Junii. ⁊ he heold dridde healf zear birсopdom ;

Hîc Byrnſtanus in Epiſcopum Wintonienſem iiii. Kal. Junii ordinatus fuit: tertiámque anni partem tenuit Epiſcopatum.

dccccxxxiii. Hep forþfepde Fripeſtan birceop ;

Hîc Epiſcopus Fritheſtanus obiit.

dccccxxxiiii. Hep for Æþelſtan cyninz in on Scotland. æzþer ze mid land hepe. ze mid ſcip hepe. ⁊ hiſ micel ofer-hepzade. ⁊ Byrnſtan birсop forþfepde on Pintan ceaſtre to Omnium Sanctorum;

Hîc Ethelſtanus Rex in Scotiam cum exercitu & terreſtri & claſsico perrexit: illámque multùm depopulatur. Byrnſtanus autem Epiſcopus Wintonienſis, ad feſtum *Omnium Sanctorum* defunctus eſt.

dccccxxxv. Hep feng Ælfheah birceop to birceopdome ;

Hîc Alfeagus capeſsit Epiſcopatum.

936 937

dccccxxxviii. * Hep Æþelſtan cyninz. eorla Dnihten. beorna beah zyfa. ⁊ hiſ broþor eac Eadmund Æþelinz. ealdor langne tyd. zeflohzon æt ſecce. ſpeorda eczum. ymbe Brunan burh. bordpeal clufan. heopan heaþolinde. hamora lafan. afaran Eadpeardeſ. ſpa him ze æþele pæſ. from cneo mæzum. þ hie æt campe. oft friþ laþra ze hpæ-

Idioma, hic & ad annum 942. & 975. peràntiquum, & horridum, Lectoris candorem, & diligentiam deſiderat.

Hîc Ethelſtanus Rex, Ducum Dominus, filiis torquium largitor, ejúſque etiam frater Eadmundus Etheling ſenior, longâ tiarâ (*ornatus*,) dimicarunt in prælio, gladiorum acie propè *Brunanburgum*; clypei murum fiderunt: occubuerunt illuſtres, domeſticorum reliquiæ defuncti Eadwardi; ſicut illis naturâ nobile fuit à genibus progenitorum; crebro certamine contra latrones

ne. land ealgodon. hord ⁊ hamar hetteno cruncun. Sceottа leoda. ⁊ scipflotan. fægen feollan. felo dynede secgar hrate. fyþþan sunne up on morgen tid. mære tuncgol. glad ofer grundar. Godes condel beorht eces Dryhtnes. oþþ sio æþele gesceaft. sahto setle. þær læg secg mænig. gamum agetted. guma norþerna ofersceadum* ofercyld scotten. Scittisc ea. pening pigen sæd. pest Seaxe forþ. ond longne dæg. eorod cyrtum on last legdun. labum deodum. heoran here fliman. hindan þeanle mecum mylen sceaftan. Mynce ne pynndon. heondes hond plegan. hæle da nanum þe mid Anlafe. ofer æra geblond. on lides borme. land gefohtun. fæge to gefeohte. fife legun on dam campstede. cyninges geonge speordum aferedе. speolce feorene eac eorlas Anlafes. unrim heriges. flotan ⁊ Sceotta. dær gefremed wearð norþ manna bregu. nyde gebæded to lides stefne litle peneде. cneað cneas on* flot cyninc. ut gesat on fealene flod. feorh genereде. sylce dær eac se Froda mid fleame com. on his cyþþe norþ Constantinus. hafa hylde sinc. hreman ne þorfte. mæcan gemanan. he fær his mæga sceard. sweonda gefylled on folcstede. berlagen æt secce. ⁊ his sunu forlet on fæl stole. sundum forgrunden. geonge æt guþe. gylpan ne þorfte. beorn blanden feax. bilge slehtes eald in widda. ne Anlaf þy ma. mid heora here laþum. hlehan ne dorfte. þ hie beadu weorca betеran wurdon on campstede. cum belgehnades. gamimittinge gumena gemotes wæpen gewrixles. dær hie on fæl felda wið Eadweardes. aforan plegodan gesitan him da norþ men. nægled cnearrum. dreorig daga da laf. on dinnes mere. ofer deop wæter secan Dyflin secan. ⁊ heora land æwiscmode. sylce þa ge broþer. begen

* *scil.* occasum

* *aliàs,* flod.

* Dux Normannicus.

* *scil.* Anlavus.

tutari patriæ universa bona; thesaurum, & domicilia, quæque peregrinis devovebantur. Hiberno-Scotorum gens, & classici natatores, fato corruerunt: campi boarunt: bellatores efferbuerunt: ex quo sol matutino tempore ascenderat, præclarum sidus terris delabitur, Dei candela, Domini æterni lumen, donec nobilis creatura *sedem repeteret: miles ibi veteranus, Aquilonaris advena, telo perfossus occubuit: Scotus etiam militiâ se lassum fassus. Westsaxones quoque prodierant per totum diem priùs alacres, in extremo decumbentes, inviæ gentis fugacem turmam fuderunt. Vastabant valde Meccum jaculâ acutâ. Mercii nihil metuebant, durâ manu ludebant. Salus quoque nullis, qui cum Anlavo trans maris equor, in ligni gremio terram, in fatalem pugnam petierunt. Quinque occubuerunt in loco certaminis Reges, juvenum gladiis percussi; sicut etiam septem Anlavi Duces: exercitus absque numero classicus; Scoti quoque: ibi etiam in fugam versus Normanorum terror; cogebatur in belli fremitum parvus exercitus; ploravit mæstus in fluctu Rex: in fluctum cum paucis exiit, longè deportatus: sicut ibi etiam *Froda in fugam versus: inter propinquos suos Aquilonaris Constantinus: in pugnæ congressu ovare non indiget. Cognationis socius fuit: cujus avitum fragmen amicorum, in statione populi corruit: in bello occidit: filiúmq; suũ in sede stragis reliquit: vulneribus pereuntem funditus. Cùm Gutha passim exclamare haud licet. Proles cesarie amabilis: audàx prælio: ingenio veteratorius. Nec Anlavo hoc magìs, cum reliquiis suis jocari licuit; quòd hortatores facinorum meliorum essent in campo prælii: adest celebri victoriâ immanis: in concilio solicitus: armis terribilis: quibus, in campo stragis cum Eadwardo coràm velitaretur. Illum, Normanni cum navibus clavatis, memorant. Mæstus tum animo * Lavus, in procelloso mari trans aquam profundã, *Dublinam* petit:

æt

æt ramne. cyninʒ ⁊ æþelinʒ. cyþþe rohton þeſt Seaxna land riʒeſ hneamie: lætan him behyndan hnæſn Bryttian ralu ripaðã. ⁊ þone ſpeantan hneſn hyrneð nebban. ⁊ þane hareran paðan eann. æſtan hrit æreſ brucan. ʒnæðiʒne ʒuþ haſoc. ⁊ þ ʒnæʒeðeon pulf on pæalðe. ne peanþ pælmane. on þir eiglande. æfeſ ʒyta. folceſ ʒefylleð. beforan þirrum. ſpeonðeſ ecʒum. þæſ þe ur ſecgað bec. ealðe uþpitan. riþþan eaſtan hiðeſ. Engle ⁊ Seaxe. up becomon. ofeſ brymum bnað Bryttene rohton. plance. riʒrmiþaſ Fealleſ. ofeſcomon. eorlaſ anhate. eaſð beʒeatan;

939 940

DCCCCXLI. Her ſÆþelſtan cyninʒ forþferde on VI. Kal. Novembris. ymbe XLI. pintra butan anre niht ðæſ ðe Ælfred cyninʒ forþferde. ⁊ Eaðmund æþelinʒ fenʒ to rice. ⁊ he wæſ þa XVIII. pintre. ⁊ ÆÞelſtan cyninʒ rixade XIIII. ʒear ⁊ X. mucan;

Hîc Rex Ethelſtanus VI. Kal. Novembris obiit: quadrageſimâ primâ circiter hyeme, unicâ nocte exceptâ, ex quo Aluredus Rex defunctus eſt. Eadmundus autem Etheling regnum capeſsit: tunc autem erat hyemes octodecim natus. Rex quoque Ethelſtanus quatuordecim annos, & decem hebdomadas regnabat.

DCCCCXLII. Her Eaðmund cyninʒ Engla ðeoden. maʒa mund bora Myrce ʒeeode ðyre ðæð frume rraðor rcaðeð hritan pyller ʒeat. ⁊ Humbra ea bra ða bryd rtream burhga fife Liʒora ceſtef. ⁊ Lindcylne. ⁊ Snotingaham. rpilce Stanforð eac Deorabyrig. Ðene pæran ær unðer norþ mannum nyde ʒebeʒde on hæþenra hæfte clommum lange ðrage oþþe hie alyſde eft for hir peorþrcipe riggendra hleoafera Eaðpeardeſ Eaðmund cyninʒ onfenʒ Anlafe cyninʒe æt fulpihte. ⁊ ðy ylcan ʒere ymb tweala micel fæc he onfenʒ Regenolde cyninʒe æt birceoſeſ handa;

Hîc Eadmundus gentis Anglicanæ Rex, propinquorum defenſor, Merciam invaſit: quaq; fontes albi diſterminant; fluctúſque torrentis Humbri ſpatioſus, magnarum rerum autor occupavit: quinque etiam urbes, *Lindicolinam, Snotingahamam, Stanfordam*, pariter *Deorbeiam* quoque. Dani erant antea Normannorum tyrannidi ſubditi: ſub Gentilium ditione diuturnam agentes ſervitutem; donec pro honore ſuo bellatorum princeps Eadwardus denuò liberaverit. Eadmundus rex Anlavum regem ſuſcepit in baptiſmo: eodémque anno, poſt exiguum circiter ſpatium, Reginoldum Regem, à manibus Epiſcopi ſuſcepit.

943

DCCCCXLIII. Her Eaðmund cyninʒ ʒeeode eal Norþ-hymbra land him to ʒepealde. ⁊ aflymde ut tpeʒen cyninʒaſ. Anlaf Syhtricſ runu. ⁊ Regenald Guþfenðeſ runu;

Hîc Eadmundus rex totam Northanhymbrenſium terram ditioni ſuæ ſubegit: duóſque Reges Anlavum Sihtrici, & Reginaldum Suthferdi filium fugavit.

DCCCCXLV. Hep Eadmund cyninz ofephep-zode eal Cumbpa land. ⁊ hit let to eal Malculme Scotta cyninze. on þ zepad þ he pæpe hip mid pýphta. æzþep ze on pæ: ze on lande;

Hîc Eadmundus Rex totam Cumbrorum terram vaſtavit: illámque Malcumo Scotorum Regi dedidit, eâ lege, ut per mare, pérque terram ei commilito futurus eſſet.

DCCCCXLVI. Hep Eadmund cyninz forþfepde on Scr'. Auguptinup mæppe dæze. ⁊ he hæfde pice feofeþe healf zep. ⁊ ða fenz Eadred æþelinz hip bpoþop to pice. ⁊ zepad eal Northymbpe land him to zepealde. ⁊ Scottap him aþap fealdan þ hie poldan eal þ he polde;

Hîc Eadmundus rex obiit, feſto die S. Auguſtini, regnúmq; ſeptem circiter annos tenuit: deinceps Eadredus Clito, frater ejus regnum capeſsit; torámque Northanhymbriæ terram ditioni ſuæ ſubegit: Scoti quoque velle ſe, quicquid ipſe voluerit, juramenta ei præſtiterunt.

947 948 949 950

DCCCCLI. Hep forþfepde Ælfheah Pintan ceaptpep bipcop on Sce'. Gpezopiep Mæppe dæz;

Hîc ſanctus Alfeagus, Epiſcopus Wintonienſis, feſto die S. Gregorii defunctus eſt.

952 953 954

DCCCCLV. Hep forþfepde Eadred cyninz on Sce'. Clementep mæppe dæz on fnome. ⁊ he picpade teohe healf zep. ⁊ ða fenz Eadpic to pice Eadmundep punu cyninzep. [⁊ aplæmde Sce'. Dunptan ut of lande;]

Hîc obiit Eadredus Rex die S. Clementis feſto; in *ætatis* vigore: decem circiter annos regnabat: deinceps Eadwigus, Eadmundi Regis filius regnum capeſsit: [*& ſanctum Dunſtanum de terra fugavit.*]

956

DCCCCLVII. Hep forþfepde Eadpiz cyninz on Kl'. Octobp'. ⁊ Eadzap hip bpoþop fenz to pice; [Hep he fænde æfter Sce'. Dunptane. ⁊ zefe him þ Bipcop pice on Pizpa cæptpe. ⁊ ðæp æfter þ B'. pice on Lundune;]

Hîc Eadwigus Rex, Kal. Octobris obiit. Eadgarus autem frater ejus regnum capeſsit. [*Hîc S. Dunſtanum accerſit, eíque Epiſcopatum illum donavit; & poſtea epiſcopatum Londinenſem.*]

958 959 960

DCCCCLXI. [Hep zepat Odo Apcebipcop. ⁊ Sce'. Dunptan fenz to Apceb'. pice.] Hep forþfepde Ælfzap cyninzep mæz on Defenum. ⁊ hip lic lip on Piltune. ⁊ Sizefeph cyninz hine of feoll. ⁊ hip lic pept æt Pinbupnan. ⁊ ða on zeape pæp ppýþe micel mancpealm. ⁊ pe micela man bpýne pæp on Lundene. ⁊ Paulep minptep forbapn. ⁊ þý ilcan zepe peapþ eft zeptaþelad; On ðip ylcan zeape fop Aþelmod Mæppe Pheopt to Rome. ⁊ ðæp forþfepde xviii. Kl'. Septembpip;

[*Hîc Odo Archiepiſcopus obiit: & S. Dunſtanus Archiepiſcopatum capeſsit.*] Hîc Elfgarus regis propinquus, inter Devonienſes defunctus eſt, & corpus ejus *Wiltunæ* jacet. Rex autem Sigeferthus illum proſtravit, ejúſque corpus *Winburnæ* conquieſcit. Eodémq; anno permagna erat mortalium lues: mortaliúmque magna Londini inflammatio. Monaſterium autem Paulinum arſit, & eodem anno fuit reſtitutum. Athelmodus presbyter hoc eodem anno Romam adiit, ibíque decimo octavo Kal. Septembris obiit.

962

DCCCCLXIII. Hep forþfepde Pulfptan diacon on Cilda Mæppe dæze. ⁊ æfter

Hîc Wulfſtanus Diaconus, die ſolennitatis infantium obiit. De-

þon

þon ꝼoꝛþꝼeꝛðe Gẏꝛic Mæꝛꝛe Pꝛeoꝛꝛ;
On ðẏ ilcan ȝeaꝛe ꝼenȝ Aꝛhelꝑolð abboð ꝛo þam biꝛcop ꝓice on Ꝑintan ceaꝛꝛꝛe. ⁊ hine mon ȝehalȝoðe in vigilia S'. Anðꝛee. pæꝛ ꝛunnan ðæȝ on ðæȝ;

965 966 967 968
969 970

ðccccl xxi. Heꝛ ꝼoꝛþꝼeꝛðe Eaðmunð æþelinȝ. ⁊ hiꝛ lic liþ æꝛ Rumeꝛ ige;

Inceps autem Gyricus presbyter defunctus eſt. Eodem anno Athelwoldus Abbas Wintonienſem Epiſcopatum capeſsit: erátq; in vigilia S. Andrææ (die ſolis *viz.*) clarâ luce conſecratus.

Hîc Eadgarus rex ſacerdotes civitatis expulit de veteri, & de novo monaſterio; & de *Chaterica*, & de *Middeltuna*: & cum Monachis conſtituit: & Ethelgarum Abbatem, in abbatem novi monaſterii inſtituit: & Ordbyrhtum *Chaterica*, & Cynewardum *Middeltuna*.

Hîc Eadmundus Clito defunctus eſt, corpúſque ejus *Rameſeiæ* jacet.

972

ðccccl xxiii. Heꝛ Eaðgaꝛ pæꝛ Engla palðend coꝛþꝛe micelꝛe ꝛo cẏninȝ ȝehalȝoð. on ðæꝛe ealðan bẏꝛiȝ Acemanneꝛ ceaꝛꝛꝛe. ac hie buend oþꝛe ꝓoꝛðe Baþon nemnaþ. ðæꝛ pæꝛ blẏꝛꝛ micel on ðam eaðeȝan ðæȝe eallum ȝeꝓoꝛðen. ðone niþa beaꝛn nemnaþ. ⁊ cẏȝaþ Penꝛecoꝛꝛenes ðæȝ. ðæꝛ pæꝛ ꝓꝛeoꝛꝛa heaꝛ. micel muneca ðꝛeaꝛ mine ȝeꝼꝛæȝe ȝleaꝛꝓa ȝeȝaðꝛoð. ⁊ ða aȝanȝen pæꝛ ꝛẏn hund ꝓintꝓa ȝeꝛæleð ꝓimeꝛ ꝼꝛam ȝebẏꝛð ꝛẏðe. bꝛemeꝛ cẏninȝeꝛ Leohꝛahẏꝛðeꝛ. buꝛon ðæꝛ ꝛo laꝼe þa aȝan pæꝛ ꝓintꝛeꝛ ȝeꝛæleꝛ þæꝛ þe ȝeꝓꝓiꝛu ꝛecȝaþ ꝛeoꝼon ⁊ ꝛpenꝛi. ſꝛa neah pæꝛ ꝛiȝoꝓa ꝼꝛean. þuꝛenð auꝓnen ða ða ðiꝛ ȝalamp. ⁊ him Eaðmunðeꝛ eaꝼoꝓa hæꝼðe niȝon ⁊ ꝛpenꝛi. niþ peoꝓca heaꝛð ꝓintꝓa on poꝓulðe ðiꝛ ȝeꝓoꝛðen pæꝛ. ⁊ ða on ðam xxx. pæꝛ ðeoðen. ⁊ ȝehalȝoð;

Hîc Eadgarus Anglorum rex honore magno in regem conſecratur, in veteri illa *Acamanni* civitate; incolæ verò, alio vocabulo, *Bathoniam* nominant: magnúmq; ibi gaudium omnibus enatum eſt, fauſto illo die, quem vulgus diem *Pentecoſtæ* nominat nuncupátque. Ibi convenerat ſacerdotum cœtus & ingens chorus monachorum: ſapientúmque conſultatio. Tunc autem decies centum hyemes abſoluto numero effluxerunt à regis illuſtris Leohthyrdi natalitiis; præter reliquas hujus ſpatii hyemes ſupererant (prout narrant hiſtorici) ſeptem & viginti, quæ præterierant: ita propè erant trophæi redemptionis mille (*annorum*) decurſi, quando hoc evenerat. Sibi autem Edmundum hæredem habuit, viginti & novem, operibus ærumnoſis plenas hyemes in mundo natum, *quando* hoc factum eſſet: tum demum anno triceſimo genti præfuit, erátq; conſecratus.

974

ðccccl xxv. Heꝛ ȝeendoðe eoꝛþan ðꝛeamaꝛ. Eaðgaꝛ Engla cẏninȝ. ceaꝛ him oþeꝛ leohꝛ. plihꝛiȝ ⁊ ꝓinꝛum. ⁊ ðiꝛ paceꝓoꝛleꝛ. lẏꝼ ðiꝛ læne nemnað leoða beaꝛn men on moldan ðæne monað ȝehpæꝛ in ðiꝛꝛe eþel ꝛẏꝛꝼ. ða ðe æꝛ pæꝛan on ꝓim cꝛæꝼꝛe. ꝓihꝛe ȝeꝛoȝe-

Hîc vitam finivit terræ admiratio, Eadgarus Anglorum Rex, lucémque ſibi alteram elegit, decorus & lætus: fragilémque hanc vitam & caducam reliquit. Nuncupant indigenæ terræ incolæ, hunc menſem ubique in hac patria regione, (qui iidem in arte chronologica antea rectè edocti erant) Julii

nẽ,

ne. Juliuſ monaþ. ⁊ ſe ongan geſaſt on ðone eahtateoþan dæg. Eadgaſ of liſe. beorna beah gyſa. ⁊ ſenge hiſ beaſn ſyþþan to cyneſice. cyld unſeaxen eorla ealdor. ðam pæſ Eadpeaſd nama. ⁊ him Tyſſæſt hæleð. tyn nihtum æſ. of Bryttene gesaſt. B. ſe goda. ðuſh gecyndne cſæft. þam pæſ Cynepeaſd nama ;

* potentiâ & autoritate, *ſc.*

Ða pæſ on Myrce on mine gefſæge ſide ⁊ pel hpæſ. paldendeſ loſ afylled on ſoldan. ſeala ſeaſþ todſefed. gleaſſa Godeſ ſeopa. ⁊ pæſ gnoſſnung micel ðam ðe on bſeoſtum pæg byſſnende luſan. metodeſ on mode. þa pæſ mæſðe ſa ſſuma to ſſiſe ſoſſſefen. ſigora paldend. ſodena ſæden. þa man hiſ ſihſt todbſæc ⁊ ða peaſþ eac adſæfed deoſſmod hæleþ Oſlac of eaſde. ofeſ yþa gepealc. ofeſ Ganotes bæð. gamol ſeax hæleð. ſiſ ⁊ ſoſſd ſſnotoſſ. ofeſ pæteſa gebſſing ofeſ hpæleſ eþel. hama beſſeaſod. ⁊ ða peaſþ ætyþped. uppe on ſodeſſum. ſteoſſſa onſtaðole. þone ſ tið ſeſſhþe. hæleð hi gegleape. hataþ side cometa be naman. cſæftgleape men. ſiſe ſoþboſan. pæſ geonde-peſ ðeode paldendeſ ſſacu. side gefſæge hungoſ ofeſ hſuſan. ⁊ eſt heoſona peaſd gebettte bſego engla geaſ. eſt blisſſe gehpæm egbuendſa ðuſh eoſþan peſtm ;

976 977
dcccclxxviii. Þeſ peaſþ Eadpeaſd cyning ofſſlegen. on ðiſ ilcan geaſe ſeng Æþelſed æþeling hiſ bſoþoſ to ſice ;

979 980 981
dcccclxxxiii. Þeſ ſoſþſeſde ſe pellſillenda biſceop Aþelpold. ⁊ ſio halgung ðæſ æftesſylgendan biſceoſeſ Ælſheaheſ. ſeſe oþſan naman pæſ gecigeð Godſine. pæſ xiiii. Kl'. Novembſiſ. ⁊ he gefæt ðone biſcop ſtol an þaſa tpegſa Apoſtola Mæſſe dæg. Simoniſ ⁊ Judæ. on Sintan ceaſtre ;

menſem, quo ille obiit; die autem decimo octavo juvenum coronâ datâ Eadgarus de vita exiit. Deinceps autem filius ejus regnum capeſsit: puer immaturus, ducibus * ſenior, cuierat Eadwardus nomen, eúmq; Deus opt. max. conſervet. Decẽ noctes antea de Britannis ceſsit Epiſcopus ille, per indolem naturæ bonus; cui Cynewardus nomen fuit.

Deinceps erat in Mercia longè latéque ſolicitudo: omnipotentis gloria multis modis corruit. Multi ſapientum dei miniſtrorum conturbati erant: ſingultúſque erat multus illis, qui in pectoribus ardens ſtudium fovebant. Mentis humilitas multùm, quæ pluris antea fiebat, deſpicitur. Exercituum domini, & ſignorum gubernatoris ipſius quiſque jus violat: tum quoque mente triſtis, laténſque Oſlacus de terra exulabat. Per volutationem fluctuum: per *Gantæ* diluvium; cameli pilis tectus: ſapiens, & prudens ſermone: trans fragorem aquarum: trans terrarum orbem: lare ſpoliatus. Comparuit ſuprà in ſigniferis *cælis* ſtella in firmamento; cui latio conſtans erat: celare illam aſtrologi: nuncupant paſſim *Cometam* nomine, artis *aſtrologicæ* periti, & magi veridici. Per humanum genus erat omnipotentis vindicta; paſſim infeſtabat fames pervagata; ut cœlum verſùs modò adigat timor Anglorum gentem; modò quiſque incolarum lætetur per terræ frugem.

Hîc Eadwardus rex occiſus eſt: eodémque anno Ethelredus Clito frater ejus regnum capeſſit.

982
Hîc Alferus (*Merciorum*) dux obiit.

Hîc Epiſcopus ille benevolus Ethelwaldus Wintonienſis obiit: *fuítque* ſucceſſoris ejus Alfeagi (qui alio nomine Godwinus dicebatur) xiiii. Kal. Novembris conſecratio; ſedémque illam Epiſcopalem, die duorum Apoſtolorum Simonis & Judę feſto; in Wintonienſi civitate occupabat.

985

985 986 987 988
989 990 991 992

DCCCCXCIII. Her on dyrrum geare com Unlaf mid drym ⁊ hund nigentigon scipum to Stane. ⁊ forhergodon ᵹ on ytan ⁊ for da donan to Sandpic. ⁊ rra ponan to Gypeprpic ⁊ dæt eal ofer eode. ⁊ rra to Mældune. ⁊ him com dær togenes Byrhtnod ealdorman mid hir fyrde. ⁊ him pið gefeaht. ⁊ hie done ealdorman pær ofslogon. ⁊ pælstope gepealdon ahton. ⁊ him man nam frið pið. ⁊ hine nam se cyning rybban to bircoper handa. [purh Siricer lare Cantpare birco-per. ⁊ Ælfeager Pintæstre;]

DCCCCXCIIII. Her forpferde Sigeric Arcebiscop. ⁊ feng Ælfric Pilt-unrcire biscop to dam Arcebirceop rice;

995 996 997 998
999 1000

MI. Her on dirrum geare pær micel unfrið on Angel cynnes. londe durh rciphere. ⁊ pelgehpæs hergedon. ⁊ bærndon rra ᵹ hie up arettton on ænne rið ᵹ hie comon to æðelinga dene. ⁊ da com pær togeanes Hamtun scyr ⁊ him pið gefuhton. ⁊ dær peard Æðelpeard cyninges heah gerefa ofslegen. ⁊ Leofric æt Hpit cipcan. ⁊ Leofrine cyninges heah gerefa. ⁊ Pulfhere birceopes þegn. ⁊ Godrine æt Peorðige Ælfrigep birceopes sunu. ⁊ ealna manna an ⁊ hund eahtatig. ⁊ þæs peard dara Denescna micele ma ofslegenna þeah þe hie pælstope gepealdon ahton. ⁊ forpan da danon pest of ᵹ hie comon to Defenan. ⁊ him þær togeanes com Pallig. mid dam scypan þe he gegadrian mihte. forðam de he arceacen pær sam Æðelrede cyninge ofer ealle þa gesettsnysse de he him gepealdon hæfde. ⁊ eac se cyning him pel gyfod hæfde on hamon. ⁊ on golde. ⁊ seolfre. ⁊ forbærndon Tegntun. ⁊ eac seala oðra godra hama de pe genemnon ne cunnon ⁊ heom man syðþan dær frið sið nam. ⁊ hie forpan da do-

Hîc, anno hoc, Unlafus cum tribus & nonaginta navigiis *Stanam* venit, eámque undique vastavit; exinde autem *Sandwicam*, atque hinc demum *Gypeswicam* migravit, illámque totam subegit: deinceps autem *Malodunum*: & adversùs illum Brihtnothus dux exercitu venit; & unà pugnatum est; ducémque illum ibi occiderunt, prælióque loci potestatem nacti sunt: cum illo autem pacem fecerunt. Eúmque rex postea à manibus Episcopi suscepit, [*per Sirici Episcopi Cantuariensis, & Alfeagi Episcopi Wintoniensis doctrinam.*]

Hîc Archiepiscopus Sigericus obiit: & Elfricus Wintoniensis Episcopus, Archiepiscopatum capessit.

Hîc, anno hoc, in terra Anglorum magna erat per classicum exercitum inquietatio: ubique autem vastarunt, & combusserunt, ità ut unâ vice expeditionem fecerant, donec *Ethelingadenam* pervenerint. Ibi autem incolæ agri Hamtonensis in occursum venerunt; & cum illis pugnatum est: ibíque Ethelwardus summus regis præfectus occubuit, & *Whitcircæ* Leofricus. Leofwinus quoque summus Regis præfectus, & Episcopi famulus Wulfherus: & *Weorthigæ* Elfsigus Episcopi filius, omniúmque *summatim* hominum octoginta, & unus: de Danis verò multò plures erant cæsi; quamvis prælii loci potestatē acquisivissent: indè autem occidentem versùs profecti; donec ad Devonienses venissent: & ad illos *Palligæ* classe illâ quam cogere potuerat adversùm venit. (Quoniam *bello* erat fractus â Rege Ethelredo, post fiduciam illam quam ipse *Rex* illi demandavit; illum autem rex, villis, & auro, & argento multùm donaverat;) *Tengtunam* autem cremavit, aliásque etiam villas haud paucas; quas nominare haud possumus: ibi verò postea fœdus contraxerant: exinde autem ostium *Eaxæ* in-

nan to &xan muþan ſpa þ hie aſetton him uppon ænne ſið oþ hie comon to Peonnho. ⁊ ðær þær Cola ðær cyninger heah geneſa. ⁊ &adrige ðær cyninger geneſa togeaner him mid þære fyrde þe hie gegadrian mihtan. ⁊ hie ðær aflymede pundon. ⁊ ðær feaþ feala ofſlegenſa. ⁊ ða Denirean ahton þæl ſtope gefealð. ⁊ þær on mergen forbærndon þone ham æt Peonnho. ⁊ æt Cliſtune. ⁊ eac feala goda hama ðe þe genemnan na cunnan. ⁊ foran ða eft eaſt ongean oþ hie comon to ſiht. ⁊ ðær on mergen forbærndon þone ham æt Pealtham. ⁊ oþra cotlifa feala. ⁊ him mon naþe þær piþþinge. ⁊ hie nam on fliþ;

greſsi; ità ut unâ vice expeditionem fecerant, donec *Peonho* uſque pertingerent: ibíque aderat Cola ſummus Regis præfectus; & Eadſigerus Regis præfectus, cum exercitu, quem cogere potuerant, ex adverſo venerunt: verùm exinde in fugam converſi, multi autem cæſi: & Dani locum ſtragis potiti ſunt: villam quoque *Peonho*, & *Cliſtunam*; multáſque bonas iuſuper villas, quas nominare haud poſſumus, die poſtero incendio vaſtarunt: redierunt autem deinceps orientem verſùs, donec *Vectam* advenerint; ibíque die poſtero illam *Wealthamiæ* villam, villuláſque alias haud paucas cremarunt. Citò autem intercedebant apud illum, fœdúſque pacis contraxerunt.

Hæc ſequentia MS°. codici Cott. deſunt; quæ è MS°. Coll. Ben. deſcripſimus.

1002 1003 1004

Mv. Her fælfricus Anceb'. forðferde; Hîc Ælfricus Archiepiſc. obiit.

Mvi. Her mann halgode fælfeh to ancebircope; Hîc Alfeagus in Archiepiſcopum conſecratur.

1007 1008 1009 1010
1011 1012 1013 1014
1015 1016

Mxvii. Her Cnut peaſþ gecoran to Kinge; Hîc Canutus in Regem eligitur

1018 1019 1020 1021
1022 1023 1024 1025
1026 1027 1028 1029
1030

Mxxxi. Her com Cnut ſona ſpa he becom to &ngla lande. he gearin to Criſtes cyrican on Cantpare byri þa hæfenan on Sandpic. ⁊ ealla ða genihta þe þær of ariſaþ. of æiþre healfe ðare hæfene. ſpa þ loc hpenne þ flot byþ ealna hehſt. ⁊ ealna fullorð beo an ſcip flotigende. ſpa neh ðan lande ſpa hit nyxt. ⁊ ðar beo an mann ſtande of þam ſcipe. ⁊ habbe ane taper æx on hir ∴ ∴ ∴

Hîc Canutus rediit, qui ſimulac Angliam venerit, Chriſti Eccleſiæ Cantuarienſi, portũ Sandwicenſem largitus eſt, omniáque quæ indè oriuntur, vectigalia, ex utraque portûs ejuſdem parte: ità videlicet, navigium de tota claſſe omnium altiſſimum, omniúmque pleniſſimum, terram quàm fieri poſſet proximè fluctuat, atque inibi homo ſuâ cereum teneat [**manu.*]

** Codicem MS^m. hîc, ut vides, mutilum invenimus.*

1032 1033 1034 1035
1036 1037 1038 1039

Mxl. Her &adſige arceb'. for to Rome. ⁊ Harold cing forðferde; Hîc Eadſigus Archiepiſcopus Romam profectus eſt; & Haroldus Rex obiit.

1041

Mxlii. Her forðferde Hardacnut Kinge; Hîc Hardecanutus Rex obiit.

Mxliii. Her þær Eduuard gehalgod to kinge; Hîc Eadwardus in Regem conſecratur.

1044

1044 1045 1046 1047
1048 1049

Mł. Her forðferde Eadrige arceb'. ⁊ Rodbert feng to arceb'. rice;

Hîc obiit Eadſigus Archiepiſcopus, & Rodbertus Archiepiſcopatum capeſſit.

1051 1052

Mlıı. Her Godpine eorl forðferde;

Hîc Godwinus comes obiit.

1054 1055 1056 1057
1058 1059 1060 1061
1062 1063 1064 1065

Mlxvi. Her forðferde Eadpuard king. ⁊ Harold eorl feng to ðam rice. ⁊ heold hit xl. wucena. ⁊ ænne dæg. ⁊ her com Willelm ⁊ gewann Engla land. ⁊ her on ðiron geare bann Cristes cyrican.⁊ her atiwede cometa xiiii. Kl'. Mai ;

Hîc obiit Eadwardus Rex: Haroldus autem comes regnum illud capeſſit, & quadraginta ſeptimanas, diémque unum tenuit. Hîc quoq; Wilhelmus venit, & Anglorum terram vicit: Hîc etiam, anno hoc, Chriſti *Eccleſia conflagravit, atq; hîc cometa xiiii. Kal. Maii comparuit.

* Cantuarienſis.

1067 1068 1069

Mlxx. Her Lanfrank rehðe wær Abb'. an Kadum com to Engla lande. re æftер fealum dagum wearþ arceb'. on Kantware beorg. he wær gehadod iiii. kal. Septembris. on his agenum birconrestle fram eahte bircopum his unðerþiodum. þa ofre þe wær næron ðurh æwendrakean. ⁊ ðurh gewrite atiwdon hwi hi ðær beon ne mihton. on þam geare Thomas re wær gecoren bircop to Eferwic com to Cantware beorg þ man hine wær gehadode æftер ðan ealdan gewunan ; Ða ða Lanfrank cwaede fæstnunge his gehersumnesse mid að frefunge. ða forwrc he ⁊ cwæð þ he hit nahte to donne. ða gewende hine re Arceb'. Lanfrank. ⁊ bebead þam bircopan ðe ðar cumene wæran be ðar Arceb'.L. hæfe; Ða refsire to donde. ⁊ eallan þan munecan þ hi rcoldan hi unrcyldan. ⁊ hi be his hære fra oldan ; Sra Thomas to þam timan agean fende buton bletsunga. ða rona æftер ðyran belamp þ re Arceb'.Lanfrank fende to Rome. ⁊ Thomas forþ mid, ða ða hi ðydер comon. ⁊ umbe oþer ðing gerpræcon hæfdon umbe þ hi rpræcan soldan. ða angan Thomas his rpæce hu he com to Cantuuarebyri. ⁊ hu re Arceb'. axode hyrumnesse mid aþ rpefunge at him. ⁊ he hit forwrc. þa agann re Arceb'. L. atyrian

Hîc Lanfrancus, qui fuit Abbas Cadomenſis, in Angliam venit, qui poſt aliquot dies Archiepiſcopus Cantuarienſis factus eſt. Erat autem quarto k'l. Septembris propriâ ſuâ Archiepiſcopali ſede, ab Epiſcopis octo ei ſubditis, ordinatus. Cæteri qui abfuerant, per nuntios, pérq; epiſtolas ſignificabant, quare ibi interfuiſſe haud poſſent. Eodem anno Thomas, qui electus erat Epiſcopus Eboracenſis, Cantuariam venit, ut ibi antiquo more, ordinaretur. Tunc etiam Lanfrancus obſequii ſui confirmationem cum jurejurando rogaverat: Recuſabat autem ille, dicebátq;, Nolle id ſe facturum: ei igitur Lanfrancus Archiepiſcopus ſuccenſuit: & Epiſcopis illis, qui Archiepiſcopali juſſu ibi intererant, hoc præſtare officium, præcepit: cunctis etiam Monachis, ut illum deveſtirent: ſuo autem juſſu id fecerant: ità ut Thomas hac vice, abſque benedictione redierat. Accidit verò citò pòſt, Lanfrancum Archiepiſcopum Romam profectum eſſe; quocum etiam profectus eſt Thomas: Qui, cùm illuc veniſſent, & circa res alias, de quibus vellent, collocuti eſſent; tunc Thomas ſuum inchoavit colloquium: ſe nempe veniſſe Cantuariam, & Archiepiſcopum ab illo, cum jurejurando rogaſſe obſequium; ipſum autem illud recuſaſſe: deinde cœpit Archiepiſcopus L.

mid openum ȝeꝛceade ꝥ he mid ꝓihte cꝛaꝛede þaꝛ þa he cꝛaꝛede ⁊ mid ꝛtꝛangan cꝓyðan ꝥ ylce ȝeꝛæꝛtnode toꝛoꝓã ðam Papan Alexandꝛe. ⁊ toꝛoꝓan eallan þam Concilium þe ðaꝛ ȝeȝadꝛed þaꝛ ⁊ ꝛꝓa ham ꝓoꝓan ; ſæꝛteꝛ ðyꝛan com Thomaꝛ Cantꝛaꝓebyꝓi ⁊ eal ꝥ ꝛe Aꝓceb'. æt him cꝛaꝛede eadmedlice ȝeꝛylde. ⁊ ꝛyþþan ða bletꝛunȝan undeꝓꝛenȝ;

apertâ ratione demonſtrare; ſe id rogaſſe jure, quod rogaverat: idémque coram Alexandro Papa, totóque ibi contracto concilio, aſſeveratione vehementi confirmavit; atque deinceps domum rediit. Poſthæc Thomas (*Eboracenſis*) venit Cantuariam: quódque ab illo rogabat Archiepiſcopus, totum præſtitit humiliter, & poſtea benedictionem accepit.

* *Hiſtoriolas iſtas chronologicas eo ordine ut vides, in MSo. Coll. Ben. ſecutas, hic contexuimus.*

Hoc * anno Lanfrancus Cadomenſis Abbas, compellente rege Wilielmo, & jubente Papâ Alexandro, Angliam venit; & primatum *regni* Anglorum in Eccleſia Cantuarienſi ſuſcepit, eligentibus eum ſenioribus ejuſdem Eccleſiæ, cum Epiſcopis, & principibus, clero, & populo Angliæ in curia Regis. Cùm autem Cantuariam veniſſet, obviam ei proceſsit honorabiliter conventus Eccleſię Chriſti, conjuncto ſibi toto conventu ſancti Auguſtini, cum electo ejuſdem Eccleſiæ Scotlando. Ad quem conſecrandum omnes Epiſcopi regni Anglorum, ſervato antiquo more, venerunt: & qui venire non poterant, literis & legatione ſeſe humiliter excuſaverunt. Non multis poſt diebus Thomas Eboracenſis conſecrandus Archiepiſcopus Cantuariam venit. Cúmque Lanfrancus, cum ſuffraganeis Epiſcopis, quos ad hanc conſecrationem advocaverat, indutus, ante altare Chriſti conſideret; & totus conventus ut in tali ſacramento fieri ſolet, albis honorificè indutus, in choro ſtaret; adducitur Thomas examinandus. Cùm verò, inter alia, profeſſionem ab eo Lancfrancus, cum ſacramento requireret; reſpondit Thomas ſe hoc minimè facturum, quòd ſuos anteceſſores hoc, Lanfranci anteceſſoribus feciſſe non cognoverat. Lanfrancus autem, quamvis ſufficienti ratione, hoc eum ex antiquo more facere debere monſtraret, non tamen ille adquievit: ſurrexit itaque Lanfrancus, & Thomas non ſacratus abſceſsit; Regem adiit; & de Lanfranco querimoniam fecit: quem Lanfrancus mox ſubſecutus, ſe, & Eccleſiam ſuam, rationem habere in iis quę *protulaverat, oſtendit: nec deſtitit donec Thomas, licèt multo labore, Cantuariam rediit: ibíque quicquid Lanfrancus ab eo quærebat, humiliter exhibuit. Nec multò pòſt Lanfrancus ab omnibus Anglici regni Epiſcopis profeſsionem quæſivit, & accepit.

* *Sic MS. ſed lege* protulerat.

Secundo anno ordinationis ſuæ Romam ivit, quem Papa Alexander in tantum honoravit, ut ei, contra morem, aſſurgeret; & DUO PALLIA, ob ſignum præcipui amoris, tribueret. Quorum unum Romano more(*ab altare)accepit; alterum verò ipſe Papa, unde miſſas celebrare conſueverat, ſuâ manu porrexit. In cujus præſentia Thomas de primatu Cantuarienſis Eccleſię, & de ſubjectione quorundã Epiſcoporum calumniam movit; quę qualem finẽ poſtea in Anglia accepit Lanfrancus, breviter & abſolutè ſcribit in Epiſtola, quam præfato Alexandró Papę direxit: Hoc quoque anno generale concilium Wentoniæ celebratum in quo & Vuluricum, novi Monaſterii abbatem depoſuit; multáque de Chriſtianæ religionis cultu ſervanda inſtituit. Poſt dies paucos in Lundonia Orbennũ Execeſtrenſẽ Epiſcopum, & Cantuariæ Scotlandum Eccleſiæ ſancti Auguſtini Abbatem ſacravit.

* *Sic in MSo. ſuperſcriptum. Lege autem* altari.

Tertio anno in Cloeciſtria ſacravit Petrum Licifeldenſem, ſive Ceſtrenſẽ Epiſcopum. Hoc quoque anno habitum eſt magnum placitum in loco qui dicitur *Pinenden*; in quo Lanfrancus diratiocinatur, ſe ſuámq; Eccleſiam omnes terras, & conſuetudines ſuas ità liberas, terrâ maríque habere; ſicut Rex habet ſuas, exceptis tribus; videlicet, Si regalis via fuerit effoſa; Si arbor inciſa juxtà ſuper eam ceciderit; Si homicidium factum, & ſanguis in ea fuſus fuerit: in iis quì deprehenſus eſt, & ab eo pignus acceptum fuerit: Regi enim dabit, alioquin liber à regis exactoribus erit.

Quarto anno Patricium *Dubliniæ* civitati, in Hibernia ſacratum Epiſcopum Lundoniæ, à quo & profeſsionem accepit; & literas ei deferendas regibus Hiberniæ, dignas valde memoriæ contradidit.

Quinto anno generale Concilium Lundoniæ celebratum: cujus geſtionem, rogatu multorum, literis commendavit.

Sexto anno dedit Hernoſto Monacho in capitulo Eccleſiæ Chriſti Eccleſiam Roſenſem

ſem regendam, quem & Lundoniæ ſacravit. *Wentoniæ* Concilium celebratum: & Hernoſtus, hoc ipſo anno ab hac vita migravit.

Septimo anno Gundulfo Eccleſiam Rofenſem tradidit; quem etiam Cantuariæ ſacravit. Hoc quoque anno miſit ei literas Thomas archiepiſcopus Eboracenſis; in quibus rogavit ut ſibi mitterentur duo Epiſcopi ad conſecrandum clericum quendam, qui ei literas de*Horgadis inſulis detulit; ut ipſarum inſularum Epiſcopus conſecretur. Cujus petitioni Lanfrancus annuens, mandavit Wulſtano Wigornienſi, & Petro Ceſtrenſi Epiſcopis, ut Eboracum irent, & cum Thoma tantam rem complere ſatagerent.

* *Sic MS. ſed lege* Orcadis.

Octavo anno Concilium Lundoniæ celebratum, in quo Ailnodum Glaſtingenſis cœnobii Abbatem depoſuit.

Anno undecimo celebratum Concilium apud *Claudiam* civitatem, ubi & Thomas Archiepiſcopus Eboracenſis, jubente rege, & Lanfranco conſentiente, ſacravit Williel-mum Dunelmenſem Epiſcopum, eò quòd à Scotorum Epiſcopis qui ſibi ſubjecti ſunt, habere adjutorium non potuit. Hujus miniſterii cooperatores fuerunt, Lanfranco præcipiente, Wulſtanus, Osbernus, Giſo, Rotbertus, Epiſcopi. Eo quoque tempore, miſit in Hiberniam Donnaldo Epiſcopo literas, ſacræ doctrinæ pinguedine refertas.

Sexto decimo anno ſacravit Donatum monachum ſuum Cantuariæ, ad regnum *Dubliniæ*, petente Rege, Clero & populo Hiberniæ, quibus etiam literas exhortatorias miſit. Hoc quoque anno apud *Gleuceſtriam* Concilium celebratum, in quo Wulſtcetelum *Crulandenſis* cœnobii abbatem depoſuit. Rotbertum Ceſtrenſẽ, & Willielmum Helmeanenſem ſimul uno die Epiſcopos Cantuariæ ſacravit. Mauritium Lundonienſi Eccleſiæ, apud *Wentoniam* conſecravit; qui ſacratus, poſt paucos dies matri ſuæ Eccleſiæ Cantuarienſi, cum honeſtis muneribus, ſe præſentavit.

Octavo decimo anno, mortuo rege Wilielmo trans mare; filium ejus Wilielmum ſicut patrem, conſtituit Lanfrancus, in Regem elegit, & in Eccleſia beati Petri, in occidentali parte Lundoniæ ſita, ſacravit & coronavit. Eodem anno Godefridum Ciceſtrenſis Eccleſiæ antiſtitem: & Widonem Eccleſię S. Auguſtini abbatem; & Johannem Wellenſi Eccleſiæ Epiſcopum. Cantuariæ in ſede *metropoli examinavit atq; ſacravit. In craſtino hujus conſecrationis Widonem abbatem per ſemet ipſum Lanfrancus, aſſociato ſibi Odone Baiocenſi Epiſcopo, *fratrem regis qui tunc Cantuariam venerat, ad S. Auguſtinum duxit; mandatis fratribus ejuſdem Eccleſię, quatenus eum ſuſciperent, ut proprium abbatem atque paſtorem: qui unanimiter animati, reſponderunt, *Se illi nec velle ſubeſſe, nec illum ſuſcipere.* Venit itaque Lanfrancus adducens abbatem; & cum monachos pertinaciter videret reſiſtere, nec ei velle parere; præcepit ut omnes, qui ſibi nollent obedire, continuò exirent. Ergò pariter ferè omnes, & Lanfrancus cum ſuis, abbatem honorificè introductum, in ſede locavit: & Eccleſiam commendavit. Priorem autem ejuſdem Eccleſiæ nomine Elfrinum & alios, quos voluit, cepit: & Cantuariam, clauſtrali cuſtodiâ ſervandos protinus tranſmiſit: eos verò qui fortiores, & caput ſcandali excitaverant; in caſtellum duci, ibíque in carcerem cuſtodiri præcepit. Cúmq; omnibus ritè peractis domum rediret, nuntiatum eſt ei, monachos, qui exierant, ſub caſtro ſecus Eccleſiam S. Miltrudæ conſediſſe. Quibus mandatum, ut, ſi vellent, ante horam nonam, ad Eccleſiam impunè redirent: ſed ſi illam præterirent: non jam liberè, ſed ut fugitivi revenirent. Hoc audito, in ambiguo habebant redire, vel remanere. Horâ autem refectionis, cùm eſurirent, plures ex iis pœnitentes ſuæ pertinaciæ, ad Lanfrancum miſerunt: & ei omnem obedientiam promiſerunt. Quibus continuò pepercit, mandans ut redirent, & profeſſionem ſuam præfato abbati, ſe ſervaturos ſacramento confirmarent. Itaque redierunt, & ſe deinceps fore fideles, & obedientes Widoni abbati ſuper corpus beati Auguſtini juraverunt. Qui verò remanſerant cepit Lanfrancus, & per Eccleſias Angliæ diviſit; conſtrinxit, donec eos obedientiam profiteri coegit. Circa idem tempus Æluredum unum ex illis vagantem fugiendo cepit: & Cantuariæ in ſede*metropoli, cum quibuſdam ſociis illius; qui abbati malum moliti ſunt, ferro compeditos, multis diebus rigorem ordinis, in clauſtro diſcere fecit: ſed poſtquam ſufficienter humiliati ſunt, ut æſtimatum eſt, & emendationem promiſerunt; miſertus eorum Lanfrancus de ſingulis locis, quò eos diſperſerat, præcepit reduci; & ſuo abbati reconciliari.

* *Sic MS. pro* metropolitana.

* *Frater Regis Abbas futurus à fratribus rejicitur.*

* *pro* metropolitana.

Eodem anno diſſenſione reiteratâ, pernitiem abbati clam machinati ſunt; & dum unus ex eis, nomine Columbanus, deprehenſus fuiſſet, juſſit eum Lancfrancus ſibi adduci. Cúmque coram eo aſtaret, interrogavit ſi abbatem noluiſſet perimere. Qui confeſtim, quit, *potuiſſem, pro certo eum iuterfeciſſem.* Præcepit itaque Lanfrancus ut ante por-

tas beati Auguſtini, ſpectante populo ligaretur nudus, flagellis afficeretur: deinde præciſo capitio, ab urbe pelleretur. Factum eſt ut imperavit, & ex hoc, inquietudinem cæterorum, donec vixit, ſuâ formidine quaſſavit.

Nono decimo anno defunctus eſt Lanfrancus venerabilis archiepiſcopus, & ſepultus eſt in ſede *metropoli Cantuariæ; qui in ſede pontificali ſedit annis decem & octo, menſibus ix. duobus diebus. De cujus actibus, ædificiis, eleemoſynis, laboribus, ſcriptura (quæ in ejus anniverſario legitur) ex parte commemorat. Multa enim erant valde. Poſt ejus obitum monachi S. Auguſtini, præfato abbati ſuo, Widoni palam reſiſtentes, cives Cantuariæ contra eum concitaverunt; qui illum armatâ manu in ſua domo interimere tentaverunt. Cujus familia cùm reſiſteret, pluribus utrinque vulneratis, & quibuſdam interfectis, vix abbas inter manus illorum illæſus evaſit; & ad matrem Eccleſiam, quærendo auxilium, Cantuariam fugit. Hujus facti famâ citati ſuffraganei ejuſdem Eccleſiæ Walkelmus, Wentanus, & Gundulfus Rofenſis, Epiſcopi; Cantuariam, cum quibuſdam nobilibus, quos miſerat rex, veniunt: ut tantæ offenſæ vindictam adhibeant. Auditis ergò rationibus ſeditionis, monachi à culpa excuſari non poterant: Quos coram populo ſubire diſciplinam, quia palam peccaverant, ii qui advenerant, decreverunt: ſed Prior, & monachi Eccleſiæ Chriſti, pietate moti, reſtiterunt; nè ſi palàm punirentur infames deinceps fierent; ſícque eorum vita, ac ſervitus contemneretur. Igitur conceſſum eſt, ut in Eccleſia fieret, ubi non populus, ſed ſoli ad hoc electi admitterentur. Vocati ſunt ad hoc monachi Eccleſiæ Chriſti, Wido videlicet, & Normannus, qui diſciplinam ad Epiſcoporum imperium intulerunt. Deinde diviſi ſunt per Eccleſias Angliæ, & loco illorum xxiiii. monachi Eccleſiæ Chriſti admiſsi, cum Priore, nomine Antonio, qui Sub-prioratûs officio Cantuariæ fungebatur. Cives verò, qui Abbatis curiam, armatâ manu intraverant, capti; & qui ſe ab ejus impugnatione purgare non poterant, oculos amiſerunt.

* *pro* metropolitana.

Poſt obitum Lanfranci caruit Eccleſia Chriſti paſtore quatuor annis, menſibus ix. & diebus ix. in quibus multa adverſa perpeſſa eſt. Anno verò Dominicæ incarnationis M XCIII. datus eſt pontificatus Cantuarberię Anſelmo Beccenſi abbati ii. Non. Martii, viro probo, bono, apprimè erudito, & ſui temporis nominatiſſimo. Venit autem Cantuariam vii. kal. Octob. multis eum cauſis rationabilibus detinentibus, quòd priùs venire nolebat, & ſacratus eſt ii. Non. Decemb.

Incipiunt nomina Pontificum Romanæ Urbis per ordinem.

iii. kal. Julii.	Petrus Apl's.	Damasus.	Theodorus.
vi. kal. Decem.	Linus.	* *His addit MS. Coll. B. hæc sequentia.* * Siricius.	Martinus.
vi. kal. Mai.	Cletus.	Anastasius.	Eugenius.
ix. kal. Dec.	Clemens.	Innocentius.	Vitalianus.
	Anacletus.	Zosimus.	Adondatus.
	Euaristus.	Bonifacius.	Conus.
v. non. Mai.	Alexander.	Celestinus.	Agatho.
viii. id. Apr.	Sixtus.	Sixtus.	Leo junior.
Non. Jan.	Thelesphorus	Leo magnus.	Benedictus.
	Yginus.	Hilarius.	Johannes.
	Pius.	Simplicius.	Cono.
	Anicetus.	Leo minor.	Sergius.
	Sother.	Felix.	Johannes.
	Eleutherus.	Gelasius.	Johannes.
vii. kal. Mai.	Victor.	Anastasius.	Sisninius.
vii. kal. Sept.	Zepherinus	Simachus.	Constantinus.
ii. id. Octob.	Calestus.	Ormirta.	Gregorius.
vii. kal. Jun.	Urbanus.	Johannes.	Gregorius.
xii. kal. Octob.	Pontianus.	Felix.	Zacharias.
iii. non. Jan.	Antherus.	Bonifacius.	Stephanus.
xiii. kal. Febr.	Fabianus.	Mercurius.	Paulus.
xviii. kal. Oct.	Cornelius.	Agapitus.	Constantinus.
Non. Mar.	Lucius.	Silverius.	Stephanus.
iiii. non. Aug.	Stephanus.	Vigilius.	Adrianus.
viii. non. Aug.	Sixtus.	Pelagius.	Leo.
vii. kal. Jan.	Dionisius.	Johannes.	Stephanus.
iii. kal. Jun.	Felix.	Benedictus.	Pascual.
vi. non. Octob.	Eutichianus.	Pelagius.	Eugenius.
x. kal. Mai.	Gaius.	Gregorius.	Valentinus.
vi. kal. Mai.	Marcellinus.	Fabianus.	Gregorius.
	Marcellus.	Bonifacius.	Sergius.
	Eusebius.	Bonifacius.	Leo.
	Melchiades.	Deusdedit.	Benedictus.
	Silvester.	Bonifacius.	Nicholaus.
	Marcus.	Honorius.	Adrianus.
	Julius.	Severinus.	Johannes.
	Liberius.	Johannes.	Marinus.
	Felix.		

Nomina

Nomina Archiepiſcoporum Dorovernenſis Eccleſiæ.

Auguſtinus.
Laurentius.
Mellitus.
Juſtus.
Honorius.
Deuſdedit.
Theodorus.
Beorhtwaldus.
Tatwinus.

Nothelmus.
Cuthbertus.
Bregowine.
Janbryht.
Æthelheardus.
Wulfhedus.
Feologeldus.
Ceolnodus.
Æthelredus.

Plegmundus.
Æthelhelm.
Wulfhelm.
Oda.
Dunſtan.
Æthelgar.
Sigeric.
Ælfric.
Ælfheah.

Nomina Epiſcoporum Hrofenſis Eccleſiæ.

Paulinus.
Jtham.
Putta.
Cwichelm.
Gebmundus.
Tobias.

Ealdulf.
Dunn.
Ealdulf.
Deora.
Wæfmundus.

Beornmodus.
Tatnodus.
Burhric.
Ælfwtan.
Godwine.

Hæc ſequentia de Palliis à Pontificibus Romanis huc miſsis, continuò à ſerie Pontificum eorundem in MS°. Coll. Ben. adjiciuntur; de quibus MS. Cot. ſilet.

GRegorius *miſit Pallium* Auguſtino, Laurentio, & Mellito.
Bonefacius, Juſto.
Honorius, Honorio & Deuſdedit.
Vitalianus, Theodoro & Brithwaldo.
Gregorius, Tatuuino.
Gregorius, Nothelmo.
Gregorius, Cuthberto.
Paulus, Breguwino.
Paulus, Janberto.
Adrianus, Athelhardo.
Leo, Wulfredo.
Johannes, Feologildo.
Gregorius, Celnotho.
Adrianus, Æthelredo.
Formoſus, Pleimundo.
Johannes, Æthelhelmo.
Idemq; Johannes, Wulfelmo.
Agapetus, Odoni.
Johannes, Dunſtano.
Idem, Æthelgaro.
Johannes, Sirico.
Idem Joh. Ælfrico *atq;* Ælfego.
Benedictus, Ælfſtano *atq;* Ægelnotho
Alexander, Eadſino & Rodberto.
Victor *miſit Pallium per* Godricum *Decanum* Stigando.
Alexander, Lanfranco.
Urbanus, Anſelmo.
Paſcalis, Radulfo.

Nomina Epiſcoporum Orientalium Saxonum.

Mellitus.
Ceadd.
Ercenwald.
Waldhere.

Jurmin.
Ecgulf.
Sihheh.
Eadbryht.

Eadgar.
Cenwalh.
Eadbald.
Heaſobryht.

Ormund

Ormund.
Æthelnoth.
Ceolbryht.
Deorpulf.

Sigulf.
Ethelpeard.
Pulfrige.
Leofurta.

Byrhthelm
Ælfstan.
Pulfstan.
Ælfhun.

Nomina Episcoporum Australium Saxonum.

Pllfrid.
Eadbryht.
Golla.
Sicga.
Alubryht.
Bora.
Gilfhere.

Tota.
Peohthun.
Æthelpulf.
Cynred.
Cuthead.
Beornneah.

Pulfhun.
Ælfred.
Gadhelm.
Æthelgar.
Ordbyrht.
Ælmer.

Nomina Episcoporum Occidentalium Saxonum.

PRimus Occidentalium Saxonum Birinus fuit Episcopus, qui cum consilio Honorii Papæ Britanniam venerat.
Agilbryht.
Pine.
Eleutherius.
Hædde.
Deinde in duas parœcias divisa erat. una Pentanæ Ecclesiæ.
Altera Scireburnensis Ecclesiæ.
Daniel.
Hunfrið.
Cyneheard.
Æthelheard.
Ecbald.
Dudd.
Cynebryht.
Ealhmund.
Sigdegen.
Heresfrið.
Eadhun.

Helmstan.
Sighun.
Ealdhfrið.
Tumberht.
Denefulf.
Fridestan.
Byrnstan.
Ælfheah.
Ælfsige.
Æthelwald.
Ælfheah.
Kenulf.
Æthelwold.
Ælfsige.

In MSo. Coll. Ben. hæc sequentia charactere haud antiquo descripta invenimus.

Nomina Episcoporum Lindisfarnensis, id est, Dunelmensis Ecclesiæ.

Aidanus, Finanus, Colmanus, Tuda, Eata, Cuthbertus, Eadbertus, Eadfridus, Athelwoldus, Kynewlfus, Hygbaldus, Ecgbertus, Heathuredus, Ecgredus, Eanbertus, Eardulfus, Cutheardus, Tilredus, Wigredus, Uhtredus, Sexhelmus, Alredus, Ælffius, Aldhunus, Eadmundus, Eadredus, Ægelricus, Ægelwinus, Walcherus, Wilielmus, Ranulfus.

Nomina Episcoporum Scireburnensis Ecclesiæ.

ALohelm.
Forþhepe.
Hepepalo.
Æþelmoo.
Deneffriþ.
Figbpihr.
Ealhfran.

Heahmund.
Æþelheah.
Fulffrige
Arfen.
Æþelfeapo.
Fæfrtan.

Æþelbalo.
Sigehelm.
Ælfred.
Fulffrige.
Adfpolo.
Æþelfige.

Nomina Episcoporum Wiltunensis Ecclesiæ.

Æðelfran.
Oda.
Ælfric.
Ofulf.

Ælffran.
Fulfgap.
Sigfric.

Nomina Episcoporum Cridiensis Ecclesiæ.

Eadulf. Æþelgap. Alfpolo.

Nomina Episcoporum Eboracensis Ecclesiæ.

PRimus ipsius Ecclesiæ Præsul erat Paulinus, ordinatus à Justo Archiepiscopo, accipiens pallium ad consecrandum Dorobernensem Archiepiscopum ab Honorio Papa. Hac enim de causa paillum habuit * ..... Turbatis postea rebus Northanhymbrorum, Paulinus rediit Cantiam, & quoniam Rofensis Ecclesia pastore tunc fuerat destituta, invitante Honorio Archiepiscopo curam ipsius Ecclesiæ susscepit, in qua moriens pallium reliquit. Post cujus discessum ab Ecclesia Eboracensi, quod fuit anno DCXXXiii. Dominicæ incarnationis usque* DCCXXXV. annum incarnationis Dominicæ; hoc est, per cii. annos, Præsules Eboracenses non habuerunt pallium. Primus ipsius Ecclesiæ Præsul Paulinus; Ceadda, Wilfridus, Bosa, Johannes, Ecgbertus: iste ut legitur reconciliatus Dorobernensi Archiepiscopo post Paulinum primus pallium accepit: Ethelbertus, Eanbaldus, Wulfsius, Simundus, Wulhere, Æthelbaldus, Lothewardus, Wulstanus, Oskytel, Oswaldus, Aldulfus, Wulstanus, Æluricus, Icynsi, Aldredus, Thomas, Gerardus, Thomas.

* *Causam missi pallii, nescio quis ofor veritatis hic abrasit, & delevit.*

* *lege* ad.

Sciendum quod Theodorus Archiepiscopus sæpe Northanhymbrorum provinciam suâ præsentiâ visitavit; Episcopos ordinando, & in quibus locis ante non fuerant, constituendo; & alia primatis Anglorum officia administrando. Testatur namque Beda, quod pulso ab Episcopatu pro sua inobedientia Wilfrido, duos in ejus locum substituit episcopos: Bosam in Ecclesia Eboracensi, & Eatam in Ecclesia Hagustaldensi, ubi antè non legitur fuisse sedes Episcopalis. Tumbertum quoque ad ipsam Hagustaldensem Ecclesiam postea ordinatum, & Eatæ alterius Ecclesiæ curam commisit; nec multò pòst eundem Tumbertum ab Episcopatu deposuit. Ipse Theodorus Trumwinum ad provinciam Pictorum ordinavit. Ipse Synodo in provincia Northanhymbrorum, in qua sanctus Cuthbertus electus est ad Episcopatum, præsidebat: & eundem ipse ordinavit die sancto Paschæ in Eboraco. Hæc & alia nonnulla ex jure Primatis Anglorum suo tempore ibide m exercuit, etiam eo tempore quo Eboracensis Ecclesia suum Episcopum habuit; Bosam videlicet qui Wilfrido successerat,

Hæc sunt nomina Regum Cantiæ post adventum sancti Augustini: Ægelbertus, Eadbaldus, Hercanberhtus, Egberhtus, Lotharius, Wihtredus, Eadberhtus, Ægolbertus.

FINIS.

¶ INDEX TOTIUS OPERIS.

Aaron & Julius martyres 35
Abbas, vide *Monachus, & Monasterium.*
Absolutio in recta fidei prædicatione 67. 404, 405. vide *Confessio, & Clavis.*
Abstinentia Edilhuni 244. vide *Jejunium.*
Acca Episcopus 450
Adamnanus Deo devotus 336. *Adamnanus Scotis Pascha prædicat* 432
Adgebrin villa Regia 146
Admurum vicus Regis 218. *villa Regia* 222
Adrianus abbas Archiepiscopatum Cantuar. à Papa oblatum respuit 254. *comes datur Archiepiscopo Theodoro, & quare*, ibid. & 255. 209. 258
Æthelwaldus Episcopus Cudberti successor 367
Agilberchtus Episcopus 176
Aidani Episcopi Scotici laus 205 206
Aidanus Scotorum rex 512
S. Albani passio 31. *ejus commemoratio* 36
Albion vetus nomen Britanniæ 21. 25
Alcluith locus veterum Scotorum 24
Aldelmus Episcopus 519
Alfredi contra Danos pugnæ 534
Alleluia à sacerdotibus, S. Germani sociis, ter ingeminatum 71. *Alleluia Britanni resonant* 107. *Alleluia preculam Augustini claudit* 77. *Alleluia ab Anglis cantandum optat S. Gregorius* 109
Altare S. Gregorii in medio Ecclesiæ 117. *Altaris pars dextra* 227. Sax. *ad austrum altaris* lin. 6,7. *Altaris vice tabula dedicata* 407
Ambrosius dux Britonum 60
Amfleat sinus maris 103
Andilegum, locus monasterii Francorum 182
Angelorum cultus hîc nullibi inventus. Angelorum naturam solus Deus novit 313
Angli: à Britannis data divinitus vindicta 57. *Anglorum duces Hengistus & Horsus* 58. *Anglorum pueri Romæ venales* 108. *Angli & Saxones* 57. *de Germania veniunt* 58. *de Anglis, Orientales Angli, Medeterranei, Mercii, & Northanhymbrenses oriundi* ibid. *Anglorum gens, quo sensu ab Augustino Archiepiscopo ad fidem conversa* 96. *Angli è terra Judæorum doctrinam fidei an primitus acceperint* 257
Animæ creatio, & cum corpore unio 42. *animæ Trinitatis similitudo inest* 48
Aqua benedicta 376
Archangelum Michaelem Wilfridus Episcopus dixit sibi apparuisse 446
Archiepiscopus Episcoporum primus sive princeps, vide Sax. 405. *Archiepisc. Justus Romanum Hrofensem Romam legatum misit* 159. *at fluctibus absorptus est* ibid. *Archiepiscopus reges in mutuam gratiam conciliat* 314, *Archiepisc. Laurentius, cum Mellito & Justo ad Scotos de Pascha mittunt* 118. *Archiep. Theodorus parœciarum Angliæ primus autor exstitit* 399. vide *Pallium, Ordinatio, Episcopus, Rex.*
Armach, vel Dearmach monasterium à Columba factum 169
Arius, & Ariana hæresis 41. *refellitur* à pag. 41. ad pag. 51.
Arma gestare Pontifici Gentili minùs licebat 143. *neque Pontifici Christiano* 396
Attila reipubl. hostis 55
Augustinus an Christianitatem non extinctam restituit 40. *à Gregorio Britanniam missus* 73. *ad prædicandum* ibidem. *Augustini socii fermè quadraginta* 75. *Apostolicam vitam imitantur* 78. *Romæ nutritus Augustinus* 81. *an in Ecclesia Anglorum solus Episcopus* 85. 97. *Augustino Anglorum Episcopo, Britannorum Episcopos Gregorius subjicit* 99. *à fastu dehortatur Augustinum Gregorius* 100. *minitatur Britannis Augustinus* 113 *An in vivis esset necne tempore stragis Bangorensium* 114, 115. & in margine pag. 116. *Augustini Patronus R. Ethelbertus, Bangorensium cæde purgatus* 116 lin. 7. *Augustines ac in confinio Wicciorum* 110

Badonicus mons 61
Bancornaburg nobilissimum Britonum monasterium 111
Bangorenses monachi. vid. *Augustin*
Baptismus 179. 393. 122. *Baptismo sanguinis ablutus Albani martyris carnifex, conversus, & martyr* 35. *Baptismi fons salutaris* 122. *pro Baptisteriis non erectis, fluvius Paulino inserviit* 146. *Baptismus Johannis & Christi* 179. *Baptismus Christi infirmitate ministrorum infirmatur* 179, 180. vide tamen 392. *Baptismus accedente Spiritu S. regenerat* 63. lin. 39. *& gratiâ* 64. lin. 12. *Infantes baptizati in fidem parentum* 180. *Responsores sive Patrini* 180. *in Baptismo quæstiones & respons.* 180, 181. *Baptizatus cùm adoleverit baptismi sui mysterium à doctore suo discat* 181. *Baptizatur â Paulino R. Edwinus* 145. *Baptismum à Roma accepit Lucius R. Britan. antea verò acceperat baptismum, ut jam conversus rogabat* 28, 29
Beardaneu monasterium in Lindisi provincia 189
Bebba Regina 175. 202
Beda historicè quæ narrat singula non defendit 3. lin. 54. *Bedæ in historia consarcinanda adjutores* 5. *Bedæ obitus* 520
Bedanforda 551
Bellum gerunt Britones Christiani, duce S. Germano, contra Saxones, & Pictos adhuc Gentiles 70, 71. *Belli victoria absq; sanguine pontificibus Christianis gratissima* 71
Berhta uxor Ethelberti, ante adventum Augustini, Christiana 76
Bibliotheca Halgustaldensis 451
Brige Gallorum monasterium 182
Britannia insula 21. *extra orbem* 41. *cujus civitates viginti & octo* 22. & 25. *in Britannia fidei unitas* 55, *Primi incolæ Britanniæ, Britones* 23. *Britannia an à Bruto* 55. *Britones Anglis fidem Christi nolunt prædicare* 73. & 480. 485. *Britannorum Episcopos Augustino subdit Gregorius* 86. *Britones religionem Anglorum pro nihilo habent* 158. *Britanniæ linguæ quatuor* 174. *Britanniæ regio an æquè capax jejunii atque cæteræ magis australes* 229. *in Britannia natus Constantinus* Sax. 41. *Britannici Episcopi ab Anglis Gentilibus occisi* 59. *cum Britannis Romana gens annon coaluit* 53. *Britonum vastator R. Ethelfridus* 102. *Britones à Romanis opem contra hostes suos flagitant* 53. *Augustinum Archiep. respuunt* 112, *Britannos omnes subegit R. Edwinus*

Edwinus 129
Eyrinus Episcopus occidentalium Saxonum provinciam convertit 176.

Caius Cæsar 26. 503
Cale locus monasterii Francorum 182
Candida casa in provincia Bernicionum 167
Canendi cursus annuus 303. *cantare ad citharam alternatim, in conviviis solebant Majores nostri* 327. *Cantandi magistri Jacobus & Eddi* 259. *Masa archicantor doctus in Cantia* 451. *cantus sacri, & cantores sacri, quales esse debeant* 331
Canonicum tempus divinis laudibus canendis sepositum 242
Cantabrigia vetus, vide *Grantacestria* 306. *Cantabrigiensis Academiæ origo* 207, 208
Cantuaria, vide *Dorobernium.*
Capellanus, hunc Bedæ Clericum *vocat*: Sax. Sacerdotem, *&* famulum ad manum 442
Capreæ caput, monasterii locus 219
Caput Ecclesiæ, vide *Ecclesia.*
Cassibellaunus dux Britannicus 26
Catechismi Baptismalis formula veteris Ecclesiæ 179. *Catechizatus Rex* 176. *Catechizatio adultorum præcessit baptismum* 146. *Catechizare Saxonicè* Christianum facere, *Anglicè* to chrisken ibid. *&* 179
Catholicum Regi Aluredo per totum opus est Orthodoxum, *sive* rectè creditum 248. 480. 481. 484 *&c. Catholicus Aidani Episcopi Scotici cum tota Ecclesia, de Christo consensus; dogmaticum de Pascha dissensum excusat* 206. 233. *Catholicas doctrinas monachus cantabat.* 329
Cerdicus 5. 508
Certitudo salutis 283. lin. 3.
Christus quare dicitur non noster Dominus, sed Dominus 423. *Christus morum conversor* 68. *Christi servitium voluntarium non coactum* 79. *Christus Ecclesiæ caput* 128. *Petra Christus, non Petrus* 137
Christianitas inhonorata (ante adventum Augustini) non extincta 40. *Christianitas in Anglia ante Augustini adventum* 76
Christianissimus R. Oswaldus 120 185. *Christianissimus & doctissimus R. Sigebertus* 147. *Oswi Rex Christianissimus* 219
Claudius Cæsar Orcadas insulas Romano adjecit imperio 27
Clavium potestas non soli Petro sed reliquis itidem Apostolis 238. *Episcopi & Presbyteri eandem potestatem, scil. clavium, cum Petro habent* 239. *clavis hæc quare Petro seorsim demandata* 239
Clerus Episcopi societas, hoc est, turba Presbyterorum cum episcopo: vide Sax. 268. lin. 31. & 272. lin. 3. *Magistri Ecclesiæ* 389, 390. *Clerici extra sacros ordines* 81. 97
Cnobbheresburg locus ubi monasterium construxit Fursæus 210. lin. 9
Coactio ad peccatum nulla à Deo 64. 66. *coactio ad gratiam à Deo nulla* 68
Colecestria 553
Columba vir insignis de Hibernia Pictos convertit 168
Commemoratio S. Albani 36. vide 117. *agendas Gregorii & Augustini.* Sax. commemerationem: *& Ethilbergv* 184. in margine. *& S. Cudberthi* 159. *& S. Cecilia* 410. *commemorationis dies* 363
Communio: an corporis & sanguinis communione ob illicitum conjugium nemo privandus 84. *Communionis mysterium* 86. 89. 92. 94. *Corporis & sanguinis Sacramentum* 90. *mysterium inæstimabile* 93. *oblationis sacrosancta communio* 122
Concilio intererat Aidanus 171. *Concilio Heorutfordæ Theodorus præfuit, & docuit è libro Canonum de sanctis patribus desumpto* 273. *Synodus Theodori in nomine Christi solius convenit imperio regum memorato* 300 *Synodi moderatio biblia, Christi doctrina, Patrum Sanctorum symbolum, & horum interpretes universales Synodi, & Catholicorum Doctorum chorus* 300, 301, 302. *de Synodo* vide 437. *sub præsentia regis Ecgfridi in concilio præsidebat Archiepiscopus Theodorus* 352
Confessionem ante annum Christi 1200. *Ecclesia habuit liberam* 215. *Confessio auricularis irrepsit in marginem MS. Coll. Trin.* 216. *Confessio coram sacerdote ob medicinam spiritualem sponte suscipitur* 336. *sic sponte coram Sanct. Cudberto* 349. *sacerdotem aliquem, non proprium requiri ad confessionem audiendam,* Sax. innuit 340. *minor pœna pœnitenti, quàm pœnitens voluit, imponitur à sacerdote* 337 *Confessio coram Doctore, sed non coacta* 423. *de Confessione* vide 340. & 422. *Confessionis doctrina vitiatur* 215. 216
Conjugium ad quotam generationem debeat fieri 83
Consecratio Monasterii precibus & jejuniis 225, 226. *Consecratio Episcopi præsentibus tribus vel quatuor Episcopis fiat* 85. *Consecratio Wilfridi plurimis* 247. *& duodecim* 443. *& Cheaddæ tribus* 247. *S. Cudberti Episcopis septem* 353. *Episcopi Londiniensis Synodo propriâ* 99
Constantinus in Britannia creatus imperator: Sax. *in Britannia natus*: vide marginem 41. *Constantini exemplum Ethelberto proponit Gregorius* 101
Constantius in Britannia obiit 41
Creccagelade 548
Crucis adoratio è vitiata Bedæ de S. Oswaldo historia detegitur 165. *Crucem pro vexillo Augustinus cum sociis habuit* 76. *Crucis imago non colenda* 134. *Crucis vivificæ mysterium* 136. *Signum crucis Oswaldus pugnaturus erexit* 162. *sed Deum precatur* ibid. *Crux non adoranda* 165. *Crux ab Helena inventa* ibid. *Signum crucis* 331. 370. *Crux rubra in cœlis dicta apparuit* 524

Danicæ naves primæ Angliam appellentes 524
Dearmach monasterium nobile in Hibernia 169
Decimas solvere lege Dei nititur 357. *Decimæ quomodo distribuendæ* 358. *Necessaria doctoribus suis ministrabant docti* 78. *Decimas quales, & quibus persolvit Episcopus Eadbertus* 357
Dedicatio Ecclesiæ 375. 388
Degsastan locus celeberrimus 104
Denisesburna 162
Descensus Christi in infern. & dominium Christi in infernum 425. vide marg. 496
Deus solus invocandus, vide *Trinitas. Deus Tri-unus* 41, &c. *Deus neminem ad peccatum cogit* 66. 18. *Deus naturâ bonus, mali ofor est, non autor* 66
Deus dedit primus de gente Anglorum, Cantuariensis Archiepiscopus 258
Diocletianus Christianos in oriente persequitur 31. *Ecclesias comburit* 36
Dominicâ die in Quadragesima non jejunandum 226. *Die Dominicâ ad Ecclesiam, sive Monaste-*

nasterium, audiendi verbi gratiâ confluebant, 240. 243. *Dies Dominica Christi resurrectionis dies* ibid. *honor diei Dominicæ lege Dei nititur* ibid. *divino cultui dedicandus* ibid. *cum amicis domi conferre licet die Dominicâ* ibid.
Dorcinca civitas 176
Doroverniun totius Cantiæ metropolis 77. *Sax. dicitur* Cantwaraburia ibid. & 116. 117. 179. 217. 399. *& Cantwaraburgæ cestria, Sax.* 300. *at Cantwara burga Sax. de castello Cantuariorum, hoc est, de Rofecestria dicitur* 272

EArconbertus R. Cantuariorum, primus in regno suo idola destrui præcepit 182
Eboracensis Episcopus Augustino subditus 99. *potestatem habuit duodecim Episcopos ordinandi* ibid. *Eboracensis ecclesia à rege Edwino exstructa* 145
Ecclesia: de capite Ecclesiæ 128. 153. 155. 381. *sæpe decrescit* 144. *Ecclesiæ constitutiones divinitus acceptas Angli nè permutent* 257. *Ecclesiæ Anglicanæ unitas unde* 260. *Ecclesia propter unitatem fidei una est* 380. *Ecclesiæ unitas à Christo* 475. *Ecclesiæ Britannicæ ritus deserere noluerunt Monachi Bangorens. absque sapientum suorum consensu ac licentia* 114. *Ecclesiarum dedicatio* 376. *Ecclesiæ Catholicæ descriptio* 383. *de Laicis Ecclesiarum patronis* 387. *Ecclesiæ, cessante persecutione renovantur* 40. *Ecclesia ad diem resurrectionis frondibus ornata est* 70. *Ecclesiæ particularis, sive Romanæ, sive cujuslibet alius consuetudini non est adhærendum: sed voluntati Dei* 82. *Ecclesiis ornandis operam dederunt Romani Pontifices* 107. *Ecclesia super Christum fundata* 237. *super Cepham Christum, sive lapidem angularem* 238. *Ecclesiam Christus in perpetuum gubernat* 272. *Ecclesiæ possessiones à militia terrestri immunes fecit R. Oswi* 230. vide Sax. *Ecclesiolæ in monasterio bona communia* 81. 322. vide 287. 350. *Ecclesiæ regendæ normam statuit Scripturam S. Gregorius* 80. *& quod Deo gratissimum* 82 *annon modum regendi, modò Scripturæ non contrarium, cuivis Ecclesiæ riliquit liberum* ibid. *Ecclesiæ regimen ad coercendum etiam furem extendit B. Gregorius* 82. *ad excommunicandos flagitiosos* 84. *ut in Ecclesiis, sic per trivia, & rura per Sacerdotes, tantùm sermo divinus prædicatur* 61. *in via prædicat Aidanus* 170. *S. Cudberhtus in viculis & arduis montibus, at quare* 349. *Ecclesia Romana vetus, & Anglicana* 248. *Ecclesiasticus vir & in Ecclesia doctus* 149
Edan Rex Scotorum 103. *contra Ethelfridum bellum gerit* ibid. *Reges Scotorum in Anglos non belligerant* 104
Edwinus in campo Hethfeld occisus 157
Electionis certitudo ab initio fidei 155. *Electio & salus in præscisione Dei, sed per gratiam à Christo capite manantem stat.* ibid. & 64, 65, &c. Vide gratia
Eleemosynæ ex rapina datæ, Deo ingratæ 245
Elia & Grantacestria 305. *Eliæ abbatissa Ethildritha* 304. *Seaxburga* 306. *Reginæ ambæ & sorores* ibid.
Episcopus, ejus officium 167. 168. *ordinatio* 117. 151. *Episcopus & Presbyteri* 152. *Episcopus uxoratus* 289. *Episcopus non sine Episcopis potest ordinari* 85. *Episcopi in ordinatione testes* ibid. *Episcopi septem in Britannia ante adventum Augustini* 111. *Episcopus* Biblicâ *doctrinâ plebem erudire debet* 168. *Episcopus Aidanus intererat concilio* 171. *Episcopus iratus regem increpat* 224. *Episcopi cum Petro eandem clavium potestatem habent* 239. *Episcopi primum debent agnoscere* 252. *Episcopus Augustinus de Pascha, Romano ritu servando, monebat Britannos* 110. *& Laurentius Scotos* 117. *Episcopi tyranno infestati, an regem relinquerent* 122. *Episcopus Laurentius verbera sua à S. Petro accepta, ostendit Regi & convertit* 123. *Episcopus consul Dei* 199. *Episcopi boni signum, mansuetudo, & humilitas* 112. *Episcopo severiori Aug. inconsideratè restitabant Bangorenses* ibidem. *Aug. prædixit bellum Bangorensibus* 113. *Episcopus Trecassenorum Lupus* 72. *Episcopum futurum Augustinum monachum fratres Romam remittunt* 74
Episcopatûs amissio Julianum in Pelagii partes pellexit 51
Epistolas Papales quare non Saxonicè dedit R. Aluredus 153
Ethelbertus Rex Cantiæ 56. *usum malefícæ artis metuit Augustini & sociorum* 75. *Ecclesiam S. Pauli Londoniæ, & S. Andrææ Rofecestriæ fundavit* 116
Ethelfridus gentis Britannicæ vastator 103. 513
Eucharistia 122. *infirmis viaticum* 325. 330. *numquid illam diu retentam moribundus sine ministro præeunte percipit* ibid. *Eucharistiam diutius reservari improbatur* 332. 333
Eutychii hæresin de resurrectione attrivit S. Gregorius 106
Excommunicatio, Episcopi judicium, censura, κρίμα & κατάκριμα 273. *Excommunicationem episcopi contemsit Rex* 224
Exorcismos dicit Presbyter. Sax. cantat & recitat orationem 191

FAna manere & idola destrui voluit Gregorius 100
Felix episcopus 208. 514
Festi dies, cessante persecutione, celebrantur 40
Fides per Spiritum sanctum datur 66. *fides in promissione Dei detergit lacrymas* 341. *fides & opera* 219, 220. *fides Catholica* 418. 420. 481. *fides Apostolica, quam Apostoli à Christo perceperant* 50. *fidem ad tempora Diocletiani quietâ pace, Britanni servabant* 28. *fidem de Trinitate eandem Saxones cum Apostolis tenuere* 50. *fides ex gratia Christi* 155. *super fidem, quam Petrus confessus est, ecclesia ædificatur* 237. *fides Albani conversi, Deo solo, Deique verbo nitebatur* 37
Filios, Augustinum cum monachis appellitat Gregorius 74
Fresonum in Germania, an conversor Wilbrodus Anglus 410
Fursæus apud Anglos Orientales monasterium facit 209. *de Hibernia venit* ibid. *apud Anglos orientales evangelizat* ibid. *Angelicâ visione fruitur* ibid. *erat de genere Scotorum* 210

GAllica lingua Latinæ simillima, quod dictiones ostendunt In litore 409. & Trajectum 410. *In Galliarum episcopos nullam habet Augustinus autoritatem, à S. Gregorio commissam* 85. *Galliarum monasteria multi de Britannia adire solebant, quare* 182
Germania: Saxones, Angli, & Juti de Germaniæ tribus populis fortioribus 58. vide 401

Germanus Altisiodorensis contra Pelagianam hæresin exsurgit 60
Germanus dux prælii contra hostes, Saxones & Pictos exstitit 71
Gevisse quondam Occidentalium Saxonum nomen 176
Gildam historicum citat Beda 73
Gothi 507
Græcè & Latinè doctus episcopus 482
Grantaceстria, vetus scil. Cantabrigia 306. *Grantebricgia hodie Cantabrigia* 554
Gratia & Liberum arbitrium contra Pelagium 64. *gratiâ salvamur* 155. *Gratiam Christus electis dispertitur* ibid. *gratia gentibus multis paratæ* 62. *fidelibus singulis* ibid. *aut obedientibus* 65 *vide quo sensu toti generi humano* 63. *gratia in Baptismo peccatum originale tollit* 64. *ad gratiam ante mundum à Deo præparati sunt [electi &] prædestinati* 67. *gratia fidem & conversionem nostram prævenit* 76. *gratia Dei non excludit nostram obedientiam* 66. *nec diligentiam nostram* 69. *nec preces nostras* 69
Gregorius doctrinâ & actione præcipuus 73. *servus servorum Dei* 74. *Anglorum apostolus* 105. 153. & 512. *Romanus natione, genus nobile & religiosum duxit* 105. *ejus encomia* ibid. *causa conversionis Anglorum* 108. *miracula quæ in dialogis scribit, ut Melchior Canus ait, sunt incerta* 187. *Gregorius obit* 513
Grimbaldi mors 545

HEngistus & Horsa Britanniæ vastatores 40. 508
Heofonfeld, locus ubi Oswaldus signum crucis erexit. 163
Herutheu, Monasterium quod intravit Elfleda Oswi filia 231
Hibernia insula, post Britanniam maxima 23. *ejus situs* ibid. *dives lactis & mellis insula* ibid. *Propriè Scotorum patria* ibid. & 26. *Insula Britannica* 26. *Britanniæ proxima* 118. *Hiberniam eruditionis & virtutis studio petebant* 241. 400. 406. *Hibernia huc misit Columbam* 168. *Pictorum conversorem* 169
Hierusolymi 433
Hii insula 167. *arx monasteriorum Scoticorum* ibid. 219. *ad jus Britanniæ pertinet* ibid. *monachis Scotorum tradita* ibid.
Historiæ usus 1
Hominis miseria & lapsus universalis 67
Huntanduna 552

IDola destrui Rex Earconbertus præcepit 182. *Idololatrica monumenta sensim abolenda* 100. 119. 125. vide 221. 133. 134. *Idololatriam primus in Anglia aboluit R. Earconbertus, idem quoque jejunium Quadragesimæ hîc primus instituit* 182
Jejunium ad ægritudinem usq; 228. *jejunii non æquè potens Brit. atq; extimæ nationes; quære* 228. 229. *jejunium cum eleemosyna* 244. *& odio peccatorum* 245. *jejunans in die Dominica excommunicatione dignus* 228. *meritum jejunii nullum* ibid. *jejunium quale Deo gratum* 229. *jejunium Adamnani Scoti per totam ferè septimanam, invito sacerdote, productum* 337. *jejunium & eleemosynæ comites* 375. vide Quadragesima.
Jesus: ad nomen Jesu incurvare est incurvare ad ipsum Jesum 371. 372. *nomen Jesu innuit potestatem* ibid.
Imperator Constantius, pater Constantini Magni, mansuetus 41. *Imperatorem, concilii cogendi autorem futurum, Arius sibi conciliat* 49. *Imperatorem Mauritium Dominum* nostrum *nuncupat Papa Gregorius* 99, 102
Incantationes Saxonum S. Cudbertus in montibus prædicans, redarguit 348
Innocentius tertius confessionem auricularem coactam voluit, quæ antea libera fuit 215
Intercessio Albani 71. *intercessio totius mundi non proderit maledictis* 196. *de intercessione S. Oswaldi* 295. *S. Mariæ* 446 vide Maria & Sancti.
Invocatio: invocant, adorant, & colunt solum Deum per totum opus Christiani Reges, Episcopi, Presbyteri, Abbates, Abbatissæ, Sanctique alii celebriores, ut S. Albanus 33. & 37, 38, 39. *S. Lupus* 61. *S. Germanus* 69. *SS. Sacerdotes* 70. *S. Gregorius* 74. 99. *Augustinus protoarchiep. & socii* 76, 77. 110, 111 *& Bangorenses monachi* 113. *Laurentius episcopus* 123. *& Mellitus episcopus* 126, *Papa Bonefacius* 128, vide 133. *Paulinus & Rex Edwinus* 131. *S. Oswaldus* 163. *Aidanus episcopus & Utta presbyter* 201. *Aidanus* 203. *R. Oswi* 221, 222. 229. *Ecgbertus nobilis* 241. 242 *Papa Vitalianus* 249. 250. *Ceadda episcopus* 265, 266. *Colmannus Scotus cum monachis Anglicis* 271. *Archiepiscopus Theodorus in concilio* 272. 300. *Soror Torchgythæ* 280. *Abbatissa Eliæ, Reginæ binæ & sorores Ethildritha & Sexburga* 304. 305. 307. *Hilda Abbatissa nobilis* 320. 324. *Cædmon psaltes* 328. *Adamnanus Scotus* 338. *S. Cudbertus* 353. *Herebertus anachoreta* 355. *Frater Beaduthegen* 362. *Ethelwaldus, S. Cudberti successor* 368. *puella ab episcopo Johanne sanata* 373. 375. *episcopus Johannes* 391. *episcopus Wilbrordus cum suis* 407. *Abbas Edilwald* 419. *Acca presbyter, & fratres* 446. *episcopi Wilfridi asseclæ* 449. confer Sax. ibid. *Rex Pictorum Naitan* 459. *ipse Ven. Beda* 494. *ecclesiæ Saxonicæ preces communes* 495. 497. 498
Julianus cooperator Pelagii 51
Julius Cæsar primus Romanorum Britanniam adiit 26
Justificatio gratuita absque meritis 156
Juti de Germania 58. 507

LÆstinga ea 226
Laici Scripturis operam dant 170. 172. 173
Lapsus universalis 67. 397
Laurentius Augustino successit, quo vivente ordinatus fuit 117
Legaceстria legionum urbs, Sax. & Lat. 545
Legendæ vapulant à Melch. Cano 187
Lex terrena iniqua, Dei lege corrigitur 83. *Leges R. Ethelberti memorantur* 120
Liberum arbitrium peccato semel implicatum, se haud potest absq; Deo extricare 69. *Liberum hominis arbitrium ad obsequium Dei, per gratiam, convertendum* 67. *Liberum arbitrium ad bonum sine Deo nullum* 69. *Lib. arbitrium hominis ante lapsum* 62
Limbum non probant verba, Ingressum regni cœlorum aperuit 77, 78. vide etiam 363
Lindisfarnensis insula rheumate quotidie luitur 166
Lindisi ad meridianum Humbræ fluminis jacet 148
Lindocolinæ civitatis ecclesiam fundavit Paulinus 148
Londonia civitas orientalium Saxonum metropolis 116. *Ecclesiam*

ſiam S. Pauli in civitate Lond. fecit Rex Ethelbertus ibid. *Londonienſis populus ab idololatria difficulter avocatur* 123, 124. *Londonienſis Epiſcopus à propria Synodo debet conſecrari* 99. *inter Londonienſem Epiſcopum & Eboracenſem diſtinctio* ibid. *Londonienſes Mellitum Epiſcopum recipere nolunt* 124. 125 *Londoniæ Epiſcopatus Wino Epiſcopo à Rege Wulfhere, pretio venditus* 178. *Londoniæ Epiſcopus orientalibus Saxonibus præeſt* 276

Lucius rex baptizatus 28. 505

Luidhardus epiſcopus Chriſtianus 76

Lupus epiſcopus contra Pelagianam hæreſin exſurgit 60

S. *Mariæ bona opera & interceſsio flagitioſis non proderunt* 169. *de Mariæ feſto aſſumptionis Legenda vili habentur* 172. *ad S. Mariam apoſtrophe non invocatio* 313. *B. Maria an originali peccato concepta necne* 448. *S. Mariæ feſto, laudes divinas ſoli Deo tribuit Eccleſia* 449

Maronitæ de Eccleſiæ fundamento 238

S. Martini Eccleſia ad orientem civitatis Cantuarienſis 78

Martyrium paſſus pro fide Chriſti S. Albanus 39. *aliique plures* 40

Maſerfelth locus in quo occiſus eſt R. Oſwald 185

Maximianus in occidente Chriſtianos perſequitur 31. 506

Melodunum, ſive Maldunum 550

Merita: Deus, præ fato, dilexit Jacobum propter merita 64. *ſed præ meritis propter gratiam* 66. 67. *merita, pro noſtra bonitate, nulla* 269. *meritum tollit inanis gloriatio* 373. *merita noſtra non requiruntur ad juſtificationem noſtram* 156. *ad Sanctorum merita non eſt confugiendum* 195. *mereri per* πεάξειν *exponitur* 268

Merciorum ſedes epiſcopalis Liccitfeld 261

Mevaniarum inſularum ſitus 120 129

Miracula in S. Germano operatur Chriſtus 70. *miraculum de ſanato equo in loco quo concidit R. Oſwaldus, Sax. interpres non magni facit* 186. vide notas 187

Miſſa, mæſſe πομπή 4

Miſſa pro rege Oſwaldo jam cum Domino regnante factæ, non ſupponebant purgatorium 297. *Miſſæ ſuper corpora Petri & Pauli celebratæ* 107. *tria verba adjecit miſſæ B. Gregorius* ibid. *Miſſa, an rectè vide, facta in memoriam regis Oſwaldi* 296 *inter miſſarum ſolennia Euchariſtia populo datur* 122. *Miſſæ pro vivis & mortuis efficaciam, Scripturis fruſtra aſtruerent veteres* 319. vide *oratio. purgat.*

Miſericordiæ applicatio, ut Deus meus 398. *tempus miſericordiæ nunc eſt, ſcil. in hac vita; non in purgatorio* 196

Mona inſula 120

Monaſteriorum direptiones 292. *monaſterium Hildæ nobiliſſimæ, ut hodie Academiæ, Epiſcopos aluit* 322. *hinc à ſuis, & à remotis* mater *vocatur* 323. *monaſterium & monachatus ſæpe ab Epiſcopo cum ſuis cœpit eſſe* 350. *monaſterium intrat rex Sigebertus* 207. *monaſterium ad otium nonnulli intrabant* 263. *monaſteriorũ curam gerentes propoſiti. Sax* ꝑꝓovaꝛt ⁊ eaꝺoꝑmen 226. *monaſterio Streaneſhalh Regis Edwi filia, magiſtra præfuit* 231. *de monaſteriis in vicos, animarum curandarum cauſâ exibant monachi* 240. *ad monaſterium venit Owinus monachus ſecurim & aſciam in manu ferens* 263. *monaſteriorum abuſus* 338. *monaſterium urbis Coludanæ, an malitiâ virorum de civibus principum, arſit incendio* 335

Monachi veteres quanti habiti 240. *monachi Scot. cum monachis Anglicis de frugibus contendebant* 270. *monachus Rex Sebbi, Epiſcopo, & per hunc pauperibus liberalis* 278. *monachus Rex Ethelred* 446. *moniales Reginæ duæ & ſorores, Eliæ Abbatiſſæ* 304. 305. *Hilda abb. nepotis Edwini R. filia* 320. *Beda monachus anno ætatis ſeptimo monaſterium intravit; anno decimo nono diaconatum ſuſcepit, & anno triceſimo presbyteratum* 492

Murus Britonum ceſpititius 53

Northanhymbri dicuntur qui ad Boream Humbræ fluminis inhabitant 58. *convertuntur ad fidem à Paulino* 129. *Northanhymbrorum gens in duas partes antiquitus diviſa* 161

Nynia Epiſcopus, aliàs Nynna auſtrales Pictos convertit 169. 511

Octavianus 503

Oratoria & baptiſteria in Eccleſia, jam infante, pauca 146

Oravit pro animabus ſuorum S. Oſwaldus 193. *orationes vel vigiliæ pro Rege Oſwaldo* 164. *non ſupponunt purgatorium* 192. 197. *neque orationes pro Hilda Abbatiſſa ſupponunt purgatorium* 325. 326. *Orationem & preces S. Cudberti Epiſcopi commendabant lacrymæ* 353. *Orationem vel miſſarum celebrationem pro defuncto rege Oſwaldo Beda exponit, fuiſſe ſive pro gratiarum actione, ſive in memoriam Regis Oſwaldi* 296. *orandi locus* 310. 382. *oratio Dominica omni Chriſtiano ritè callenda* 41

Orcadum inſulæ Romano adjectæ imperio 27

Ordinatio: ordinatur ab epiſcopo Aralatenſi Auguſtinus 79. *ordinari epiſcopus ſine epiſcopis non poteſt* 85. *Paſtorum præſentia in epiſcopis ordinandis valde utilis* ibid. *Epiſcopus ſine tribus vel quatuor epiſcopis ordinari non debet* ibid. vide *Epiſcop.*

Originalis peccati reatus in poſteros transfunditur 67. vide *Peccatum*

Oſwaldi pietas & crux 174. *in pauperes benignitas* 175. 185

Oſwinus rex ante pedes Aidani Epiſcopi corruit 200

Oxonii ſive Oxenfordiæ quot hidæ erant 260

Palladius ad Scotos in Chriſtum credentes, a Cæleſtino Papa mittitur 55. 506

Pallium Auguſtini, donum à B. Gregorio honorarium 98. *ab antiquis S. Gregorii prædeceſſoribus, Arelatenſis Epiſcopus pallium accepit* 85. *uſus pallii* 99. 129. *de pallio Apoſtolico* ibid. *Pallium grande Chriſti Sacramentum dicitur* ibid. *abſque pallio eccleſia dicitur viduata* 128. *Archiepiſcopatûs ſignum* 217.

Panis Euchariſticus ſanctus *dicitur* 122. *Panis* vitæ ibid.

Pantheon templum à Focate impetrat Bonifacius 119. *Eccleſiam Dei genitricis fecit* ibid. *olim fuit in honorem Cybelæ dedicata* 125

Papa cogit concilium epiſcoporum Italiæ 119. *hortatur Archiepiſcopos, præcipit Epiſcopis* 127.

Papa Honorius in Angliam misit Episcopum Birinum 176. *Papa Gregorius Imperatorem Mauritium* Dominum suum *vocat* 99 *Idem Greg. Regem Ethelbertum donis honoravit* 101. *Papâ jam defuncto, Archipresbyteri aliique ad Scotos scribunt* 154. *Papa Bonifacius Regem Edwinum, & reginam ab Idolis gentium ad doctrinam crucis sensim avocat* 133, 134. *Papæ literis Archiepiscopus, & Abbas quondam Rex, faverunt* 446 *Papa Eleutherius regem Brit. Lucium (sed rogatu regis priùs credentis) Christianum fecit* 218. *Papæ autoritas regis autoritatem secuta, quia (ut* Sax. *) terram sive territorium ad monasterium construendũ rex concedit* 303. *Papa Gregor. primus an posterorum caput* 152, 153. *Papæ fratres Archiepiscop.* 98. 151. *Papæ filii Episcopi* 74 *Papæ filii Reges; quod R. Aluredus, non vertendo Saxonice videtur indignè ferre* 74

Paræciarum origo 399

Pascha catholicum non celebrant Britones 110. *Pascha quo die celebratur* 273. 454. *Pascha, juxta Romanorum Ecclesiam Scoti nolunt* 442. *volunt Picti* 453. *& Hiienses monachi* 479. *Paschæ circuli decenno-venales* 459

Passanhamia 553

Pastor Ecclesiæ Christus 128. *pastor est Episcopus* 168. *Pastorum præsentia in Episcopis ordinandis valde utilis* 85

Pastoralis liber Gregorii, egregius 106. *Saxonicè dedit R. Aluredus* 153

Patrinus responsor erat pro puero 180. *ejus officium* 181. *Patres in Deo vacant Saxones* ibid.

Paulinus Episc. gentem Northanhymbrorum *ad fidem convertit* 129. *ejus effigies* 149. *Priùs Eboracensis, tandem Rofensis Episcopus* 197

Paulinum monasterium Londini ardet 458. *Paulus, maximus & summus miles exercitũs cœlestis* 95

Peccatum omne, tribus modis impletur 95. *de peccato originali contra Pelagium* 95

Pelagius venena suæ perfidiæ longè latêque dispergit 51. *Pelagiana hæresis per Agricolam illata* 60. *renascitur* 72. *inter Scotos hæresis Pelagiana reviviscit* 154

Pelagianismi descriptio ibid.

Pelagius contra auxilium gratiæ 51. *Pelagius Christo oppositus* 61. vide *Gratia.*

Penda Rex 515

Peregrinatur Hilda Abbatissa 321

Perfectio personalis negatur 426

Petra est Christus 380

Petrus an Apostolorũ princeps 118. 123, 124. *an Ecclesiam Romæ fundavit* ibid. *Clementem successorem consecravit* ibid. *Petri nota.* vide *Tonsura.* Tu es Petrus, *&c. ex antiquæ Ecclesiæ sententia textus explicatus* 236. *Petrus in figura significat Ecclesiam* 237. *Petri nomen primò Simon, donec Christus* Petrum *adjunxit* ibid. *Petri nomen regi Inæ inditum* 518. *de S. Petro & gratiis agendis* vide 135. *Petro Paulus æqualis* 289. *& reliqui Apostoli* 395. 380. 404. *annon Jacobus superior vide* 196 197. 215. *Petrus, & Petra: Petrus populus Christianus, Petra autem fides Petri* 237. *Petro negantur arma militaria* 396. *Petrus moriens Christum unicum Pastorem (ut aiunt) agnoscit* 128. *Petrus Apostolorum princeps, Sax.* Senior πρεσβύτερο, 123

Petrus, abbas primus monasterii Cantuariensis 103

Picti de Scythia 23. & 26. *uxores à Scotis petunt* 23. *Picti septentrionales à Columba convertuntur* 168, 169. *Australes ab Episcopo Nynia, natione Britanno; eruditione, Romano* 169

Phocas Imper. vide *Bonifacius.*

Plegmundus Archiepiscopus obiit 554

Poculum in commuuione corporis & sanguinis Christi annon Hildæ Abbatissæ communicatum Sax. 325

Pœnitentia 343. *an Sacramentum* 125. *Pœnitentiario confiteri an fuit doctrina Ecclesiæ* 216

Potestas clavium, vide *Clavis.*

Præcepta tradere Apostolicæ sedis mos est 80

Prædestinatio electorum ad æternam vitam unde 66. *prædestinatione, justitia Dei nullos ad pernitiem cogit* 65. *prædestinatio Dei liber vitæ* 398. *neminem ad malitiam prædestinat* 66

Prædicatio non solùm in Ecclesiis, sed per rura & trivia 61. *prædicatio quotidiana in quadragesima* 70, 71. *Prædicatores in Anglia veteres Clerici, vel Presbyteri :* Sax. *Presbyter aliúsve Clericus scil.* 348

Præscientia Dei non necessitat 65. *præscientia divina, an præterit ionis, aut non prædestinationis causa* 66

Præsentare Archiepiscopum ad regem pertinuit 257

Presbyter: Sax. Missalis sacerdos 1 *Presbyter verbum & sacramenta fidei ministrat* 225. *Presbyteri eandem cum Petro clavium potestatem habent* 239

Pueri Anglorum, venales Romæ, Gregorium ad Apostolatum suum provocant 108. *Puer, quot significationes vox habet* 208. *Christi discipuli pueri dicti* ibid. *puer Aidani Eata, hoc est, discipulus* 239

Purgatorium per totam hanc Bedæ historiam nullibi à veteri Ecclesia traditum : sed 1. *ab unico monacho Fursæo Hiberno-Scoto* 209. *idque non è sacris, sed à somnio, parùm sibi constante; nam pag.* 210. lin. 29. *ait se* raptum fuisse è corpore, *tamen pag.* 212. lin. 39. humerum, maxillámque *à damnato sonte injecto, inusta narrat.* 2. *à Patrefamilias Northanhymbrensi, sive agricola Northanhym. qui à mortuis resuscitatus dicebatur* 412. lin. 2. *hic quoque raptus è corpore, aures tamen secum habuisse perhibetur,* pag. 415. lin. 8. *& oculos* l. 22. *& nares* 416. l. 8. *&* 12. 3. *à juvene milite, à comite regis vincto, & per missas. quasi pro sonte in purgatorio factas, soluto* 316. 4. *per manes Petri & Pauli febricitanti puerulo (incredibile) apparentes* 205. 5. *notat Beda patremfamilias Northanhym. & hunc puerulum multùm simplicis (annon creduli animi intelligit?) ingenii fuisse* 420. lin. 1. & 2. 295. lin. 37. *huc refer quod Ven. Beda lectorem hujusmodi historiolarum nimis credulum esse noluerit pag.* 3. lin. 53. 6. *neque orationes pro defunctis factæ purgatorium probant.* vide *oration. Purgatorii fundamentum à loco* 1. *Cor.* 3. 12. *nullum, quia ambiguæ interpretationis* 385. vide 413. 420. *purgatorium asseritur sine autoritate S. Scripturæ* 386. *Sed in doctrina veteris Ecclesiæ de fide Catholica non traditur* 420, *&c.* vide à pag. 485. ad pag 488. *nec in capite de* pœnitentia, *ubi tractantur Catholicæ doctrinæ* 422. *Regula fidei Catholicæ, ubi de Purgatorio altum silentium, sufficit ad salutem* 488. lin. 2. *scil.* Bene erit ille Christianus, *&c.*

pur-

purgatorium non probant missæ pro Beda, superna loca petente, factæ. vide *de vita Ven. Bedæ, in initio operis.* vide *Oratio, Missa.*
Purificatio mulieris 86, 87

Quadragesima jejunio dicata ante paschа 182. *quadragesimæ dies venerabiles* 70. *quotidianis prædicationibus celebrantur* ibid. *quadragesima ad paschalem Eucharistiam* [illegible] 71. & 244. 228. *Quadragesimæ observationem in regno Cantiæ Rex Earconbertus præcepit* 182. *quadragesimale jejunium cunctis diebus exceptâ Dominicâ, ad vesperam producitur* 226. *jejunium quadragesimale quare Britanniæ incolæ difficiliùs observant* 245. *Quadragesimam triplicem observat nobilis Ecgbertus* 243. *præter jejunium unius diei cum nocte, per totam septimanam* 242. *illam ante Paschа, & alteram illam ante natale, observabat successor S. Curberti Eadbertus* 359
Quatbrig 545
Quinquagesima post paschа sine jejunio, quartâ, & sextâ sabbati 171

Rebaptizatio 392
Religio non temerè mutanda 76. 130. 132. 141. 222. *Religionem non vi, sed præmiis promovebat R. Ethelbertus* 79
Reliquias martyrum B. Gregorius Augustino mittit 98. *super reliquias R. Oswaldi lux cœlestis totâ nocte visa est* 189. *an ejus reliquiæ quendam à mortis articulo revocant* 193. *Reliquiæ Cudberti* 367, 368
Rendlesham, vicus Regius 224
Resurrectionis dies lætitiâ celebratur 70
Rex vide 252. *Rex S. Scripturæ sedulus auditor* 1. *Regem oportet populum docere* ibid. vide Sax. lin. 35. *Rex Ethelbertus cum* concilio sapientum *decreta constituit* 120. *Rex Christi vicarius* 151. *Rex Oswinus ante pedes Episcopi corruit* 200. *Rege Ethelberto ad fidem conversо plures indies convertuntur* 79. *Rex Sigebertus domum excommunicati intrat, contempto Episcopi præcepto* 224. *intuens Episcopum, tremefactus desiliit equo, veniam reatûs postulans* ibid. *ad Regem pertinuit præsentare Archiepiscopum* 257. *reges Christianissimi.* vide Christian. *Rex Aldfrid in S. Scripturis doctissimus* 347. *Regi parceret, qui pepercit furi B. Gregorius* 82. *Rex Episcopum pro Deo loquentem audiat* 101. vide 166. *Regis auxilio usus Augustinus Archiepiscopus Britannos adversos convocat* 110. *Reges quare de catalogo regum deleti* 185. *Regem Sigebertum prostratum Ced Episc. iratus, virgâ tetigit* 224. *Rex Ethelbertus Episcopo Augustino hospitium & victum ministrat* 77. *Regis impetratâ veniâ, prædicat Augustinus* 76. 79. 127. *sed postea, solâ Papæ Bonifacii licentiâ* 128. *Rex Eadbaldus, Ethelberti filius, Ecclesiæ detrimentum* 121. *& Seberhti tres filii apostatæ* ibid. *at citò post cæsi* 123. *Regi infideli, virgo fidelis non danda nuptum* 129. 218. *Rex Ceadwalla professione Christianus, animo barbarus* 157. *Rex Edwinus conversus Regem Eorpwaldum convertit* 147. *& rex Oswaldus gentem suam* 166. *Rex humilis Edwinus* 200. *Regis Ecgfridi uxor Ethildritha, virgo permansit* 304. *Rex hortatur famulum ad resipiscentiam* 431
Rofeceastre à fundatore suo Rof nomen accepit 116. *civitas Doruverni dicitur* ibid.
Roma à Gothis fracta 52. *Romam venit Mellitus de necessariis cum Papa tractaturus* 119. *Romana & Gallicana particulares Ecclesiæ* 81. *Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum dici Bonifacius à Phoca impetrat* 125. *& 128. Romanus Greg. potestatẽ in Britannicos Episcopos Augustino dedit, quo jure videte* 86. *Romam adire magnæ virtutis æstimabatur* 321. *de Regibus Romam petentibus. Ceadwalla* 393. *& de Rege Ini* 394. *sic de regibus Coenred & Offa* 438. *& Alfredo* 530. *Romæ à Rege Aluredo solutæ eleemosynæ* 539
Rutubi portus 21. *hodie* Richborow 25

Sabbatum Christianorum dies Dom. rectè dicitur 243. *Sabbati diei Dom. observatio apud majores nostros satis Judaica* 461. *Diei Dom. cultus* 228. *hujus diei cultum lege decalogi, non Cæremon. niti docet per antiqua in præceptum Sabbati commentatio* 243. in margine, & 244. *Sabbati prima nunc Dominica dies dicitur* 169
Sacerdotes maritati Sax. 81. 97. *memoratur carnalis filia Abbatissæ Hereburgæ* 373
Sacramenta tria an à Deo instituta 125. *Sacramentum Baptismi qui respuit nè percipiat Eucharistiam* 121. 122. vide *Communio & Baptismа*
Sancti an invocandi, vide *Invocatio Sanctorum commemoratio* 36. 117. *memoria* 119. *in Sanctis Deus celebrandus* 135. *Sancti improbos in cœlos non perducent* 196. *Sanctorum intercessionem veteres probant, absque præcepto Christi, an rectè* 314. *Sanctorum in festis, solus Deus invocatur, non Sancti* 314
Saraceni in Gallos 483
Saxones inter Britannos locum accipiunt, ut pro Britannis pugnarent 58. *De Germania veniunt* ibid. *Saxones Orientales, mediterranei, Occidui de antiquorum Saxonum regione* ibid. *Orientales Saxones Tamesi fluvio dirimuntur à Cantia* 116. *Saxonum antiquorum Satrapiæ* 406
Schola Sigeberhti an vetus Cantabrigia 207. *in ea cupit Rex fidem orthodoxam stabilire* 208. *Schola Anglorum Romæ* 534. 538
Scoti in Anglos discendi studio adventantes munifici 241. *Scotorum gentem Anglis, inquit amicissimam, vastavit Rex Northanhymbrorum Ecgfridus* 345. *Scoti in Hibernia* 23. vide *Hibernia. Scoti Britanniam inhabitantes* 103. *Hiberniam insulam incolentes* 118. *Australibus Hiberniæ partibus morabantur* 166. *Scoti ante adventum Palladii Episcopi annon in Christum credebant* 55. *Scoti ab Honorio Papa, de Pelagianismo & Paschа moniti* 154. *Scotici in Anglia Episcopi, Aidanus, Diuma* 218. *Ceollah* 219. *Trumherus gente Anglus, ordinatione Scotus* 219, 220. *& Finanus* 233. *Scotorum Episcoporum hîc in Anglia Episcopatus annos computat Beda* 239
Scripturam opponunt Patres mendaciis & fab. 172. 173. *Scripturarum lectio non negatur Laicis* ibid. *Scripturarum sufficientia ad salutem & utilitas* ibid. *De Bibliorum lectione* vide 310
Sepultura in Ecclesiis 102. 103. 107. 120. *sepultus foris Episcopus Augustinus, postea in Ecclesia* 117. *Sepulchrum Episcopi Ceaddæ in tumba lignea, in modum*

domunculi facta, & panno tecta Sax. 268. *Sepultura in Ecclesiæ loco potiori, probæ vitæ præmium* 346. *& contra* 431
Servus servorum Dei 74. 132
Severi murus 30. 505
Severus Lupi discipulus, ad Pelagianam hæresin supprimendam, Britanniam venit 72
Sigebercht vir Christianissimus ac Doctissimus 147. *homo bonus & religiosus* 207. *Scholam instituit* ibid. *in Galliis bene dispositа imitatur* ibid.
Simoniacus Episcopus Wini 178
Snotingahama 554
Spiritus S. processio 44. 45. 425
Stanfordia 554
Susceptor Cynegilsi Oswaldus 176 vide *Patrinus.*
Symbolum Apostolicum omni Christiano ritè callendum 41
Synodus 354. vide *Concilium.*

Tameweorthiga 554
Tanatos insulam primò appulit Augustinus 75. *ejusdem insulæ descriptio* ibid.
Temesforda, hodie Tame 552
Templum, vide *Ecclesia.*
Thelwela 554
Theodori encomia 254. *Theodorus primus Archiepiscopus cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentit* 258. *ejus disciplina* 259. 260. *Synodo præsidebat* 271. *de Theodoro* vide 516. 517. 518.
Tillaburg 223
Tonsura: de qua quæstio non minima 239. *Tonsura, Petri nota dicitur* 207. vide marg. Sax. *ratio hujus tonsuræ* 209. vide 453. & 459. *Tonsuram Pauli exuit Theodorus, induitque Petri, jam futurus Archiepiscop. Cantuariensis* 255
Tovecestria 552. 553
Transubstantiatio negatur 332. 334 335
Trinitas 41. 42. *&c.* 424. *sola adoranda* 495
Tyrannus, osor populi, Saxon. 162

Vecta insula à Vespasiano Romanis subdita 27. *Vectuarii de origine Jutarum* 58
Venta civitas 177
Verbum vitæ prædicabat Augustinus 77. *Verbum per gratiam operatur* 156
Verolamium civitas S. Albani 35
Vexillum Oswaldi super tumbam positum 190
Vigiliæ pro Oswaldo 164
Visio Fursæi 211. 212. 213, &c.
Voluntas, vide *Lib. Arbitr.*
Vovit Domino filiam Elfledam R. Oswi, si victor rediret domum contra Pendam pugnaturus 229
Utta Presbyter honorabilis 201

Wiccii, hodie Wigornienses, gve Worcestrenses 110. vide margin.
Wini episcopatum emit 178

Ythancestir urbs Saxonum 223. *in ripa Paute amnis sita* ibid.

FINIS.

¶ *Errata, quæ præter ſolitum, in accuratiſsimam alioquin Typographiam irrepſerant, ſolito doctorum candori corrigenda, ne erretur graviùs, hîc propalamus.*

Errata Lat.

*Epiſt. ad Lect. pag.*1. *lin.*48. Ranulfi *pro* Ranulfi. *& lin.* 49. *lege* Ric. Ciceſtrenſis. *In vita Bedæ pag.*4. *lin.* 19. *dele* diem. *& lin.* 32. *lege* formavit. *& lin.*34. vixi. bene mihi prævidit. *lin.*40. *lege* decantans. *pag.*4. *lin.*28. *poſt* quatuor, *interſere* æquinoctiorum & ſolſt. *pag.*15. *lin.* 1,2. *lege* eccleſias cum orthodoxa veritate. 19. *lege in margine*, MSS. Sax. ſingulis. 50. *lin.*39. *lege* ſalvare. 61. 8. *poſt* aſſumpto *lege* oleo, MS. T. *ſed* W. aſſumpto nomine Trinitatis. 63.28. *poſt* Deus *lege* qui. 70. 26. *l.* hoſpitio. *&* 49. contexta. *76. lin.* 17. *l.* inviolatum. 85. *lin.*35. *l.* hac. *96. lin.*5. *lege cum* MS T. ſi autem captivus erat, minimè pugnabat: ſed pugnabat; quapropter captivus non erat: pugnabat igitur lege mentis, cui lex quæ in membris eſt, repugnabat: ſi ſic pugnabat, captivus non erat. *Vide & Sax.* 126. 29. *lege* ſævientibus. T. *& W. at Sax.* **thegnas**, **thanis**, ſervientibus. *& lin.*45. ſopitis. 140.10. *l.* eúmque. 142.10. *l.* videtur. 150. 50. *l.* concedere. 151. 25. *l.* Regi forſan. 153. 27. *l.* Nicolai. 163. 29. *l.* aſſulas. 172. 8. *dele* ad. *& ibid.* T. *l.* oculi. *at W.* oculos. *& lin.* 51. *l.* ſunt. 176. 36. *l.* digno. 143.1. *l.* in. 225. 9. *l.* reviſere. 233. 26. *l.* plumbeis. 239. 12. *pro* ſeorſim. *l.* principaliter. 240. 14. *l.* inveniretur. 252. 25. *l.* ἀγαθὸν. *& lin.* 36. τὰς. 255. 4. *l.* peragendi. 267. 22. *l* Ceaddæ. 269. 33. *l.* poſtquam. 272. 43. *l.* reſediſſemus. 273. 36. *dele obſecro* (Epiſcopi) *& pro* MSS. ipi, *lege* ipſi. *non ab* epi. Epiſcopi. 277. 17. *l.* partem. 281. 38. *l.* dominæ. 298. 41. *l.* Jutorum. 300. 38. *l.* Doruvernis. 305. 9. *l.* contactu. 309. 25. *l.* idololatriam quamvis. 310. 55. *l.* occaſione. 311. 55. *l.* Novembris. 312. 8. *l.* ſponſæ. 326.31. *l.* millibus. 329. 16. *l.* carmen duleiſi. 330.7. *l.* proximo, *ut* T. *& Sax.* 331. 11. *l.* ſervierat. *lin.* 38. *l.* donum. 333. 27. *l.* marceſcit. 334. 18. *l.* inquiens. 336. 1. *l.* judicis. 337. 39. *l.* aſpicerent. 338. 18. *l.* nocturnæ. *MS. T. & W.* 345. 28. *l.* merito. 346. 11. *l.* audiret. *& lin.* 31. diſterminat. 353. 11. *l.* præfici. 361. 34. *l.* morbus. 362. 8. *l.* dolorem. 363. 56. *l.* hoſpitum. 365. 6. *l.* quidam. 371. 36. *l.* lingua. 382. 31. *l.* ipſa. 411. 46. *l.* Bedam. 420. *lin.*28. *pro* lacus, *lege* latus. *&* 48. *pro* ſed, *l.* ſi. 422. 26. *l.* vera. 424. 35. *l.* eſt. 426. 14. *l.* ad. 433. 10. *l.* ſuam. 435. 28. *l.* Imperatori. 446. 9. *l.* modò. 449. 24. *l.* ſemita. 452. 46. *l.* impertiri. 463. 18. *l.* lactucis. 473. 2. utrique *cum ſtellula* *. *at* * *lin.*4. *dele.* 476. 12. *l.* quî. 487. 9. *l.* quod. *& lin.*39. *pro* ob id, *l.* hujus rei. 517. 7. *l.* Ida. 536. *ult. l.* qui. 546. 51. *pro* comes, *l.* præfectus. 548. 12. *l. poſt* Ethelwaldus, in ſeditionem. 551. 17. *l.* perirent. 557. 37. *poſt* urbes *l.* Lega ceſtriam.

Vide Indicem. in Crux, *pro* apparuit, *lege* apparuiſſe. *& in* Confeſſio, *lege* non proprium neceſſario. *& in* Eccleſia, *pro* riliquit, *lege* reliquit. *in* Epiſcopus, *pro* regem, *l.* regnum. *in* Wiccii, *pro* gve *l.* vel. *in* Rex. *pro* virga tetigit, *l.* nutu monuit. *in* Epiſc. *pro* percutit, *l.* increpat.

Errata Sax.

Pag.17. lin. 21. lege ſpring. pag. 19. *in margine poſt* deſunt, *lege* Sax. 45. 41. l. ætgiðere. 56. 17. poſt **wehete** deeſt **thæt**. 59. 1. dele **aran**. 65. 39. l. **deoflum** iſ. 77. 11. l. **thearle** 88.43. l. **ofertlouwnyſ**. 89.18. **thpolutath**. 92. 13. dele **ge**. 93.20. **biſeſ**. & 32. **mærſian**. 95.22 **hiſ dema**. 23. **gaſt**. 103. 26. **geonrſa**. 108.5. pro **wiſſe**, lege **thiſſe**. 113. l. 35, 36. **wyrmeſtum**. 117.24. l. **gehalgod**. ſic MS. C. 121. 1, lege **othle** B. **othbe othera**. 136.25. pro **geeod**, lege **geeoc**. 143.19,20. l. **dyſignyſſe**. 144. 41. l. **ute nan nan leohr**. 152. 23. **hâtt**, ſive lincola. 159. 28. pro **wim**, lege **win**. 163. 14. **fæſtneden ærætd**. & lin. 43. **ærætd**. 166. 38. **wakerſyne**. 178. 18, **wulthsie**. 183. 41. **godcundlice**. & 44. **Stephanes**. 184. 26. **forgripen**. 195. 7. **wundurlicre**. 198. 31. **fultum**. 198. 34. **geheold**. & l. 45. **gerefan**. 202. 29. **wundres**. 214. l. 28. annon pro **hyrde** legendum **hæfde**. lin. 45. **onfeng**. 218. l. 15. pro **hine**, ſic divide **hi ne**. 222. 16. **fultume**. 223. 32. poſt **onbryrdendum**, l. cum MS. C. **tham fionde**. 253. ult. l. **geeythed**. 273. 18. **geornlice**. 274. 36. pro **gif ne**, lege **gif he**. 281. 38. **geſweencneſſe**. & lin. 41. pro **læfdigian**, lege **hlæfdian**, ut C. vel ut Cant. **læfdigean**. & lin. 44. **nealacte**. 286. 22 l. **ætywde**. 299. 44. **hweorfath**. 306. 39. **getiſenlice**, pro **geſiſenlice**. 308. 40. **thruh**. & lin. pen. **craftiglice**. 316. pen. pro **thinunge**, lege **thingunge**. 323. 24. **Theodor**. 324. 8. **bigbydlice**. & MS. C. **bi bygdlice**. 326. 20 **forthfered**. 329. 5. **betſtan**. 338. 12. **Ge** pro **he**. & lin. 38. **geſellnunge**. 348. 23. **eadmodlice**. 351. 40. pro **hyrhyrſ**, l. **hyrdeſ**. 353. 44. **godcundlice**. 360 4. **geotende**. lin. ult. dele **thæſ**. 361. 19. **hyrhrum**. 363. 39. l. **ſcraft heofonan**. 365. 38. **Thrythred**. 370. ult. pro J **Johſ**. l. **Johſ**. 393. 40. l. **fromlice**. 408. in marg. ad lin. 5. **ſcan**. 416. ult. **yldinge**. 427. 38. **gerhohta**. 436. 17. pro **no** lege **to**. 439. 30. **mynſterlican**. 444. 44. **geſaccena**. 459. 29. pro **he her**, l, **the her**. 481. 17. **ſymbelneſſe**. 483. 44. **hiredun**. 484. 28. pro **neſſe** lege **ſe**. 508. 20. **wearth**. 512. 13. **adylfen**. 514. 44. **forthfæde**. 519. 7. **wæſ**. & lin. 13. **Æthelbryht**. 519.37. **Eaſtion**. 527. 27. **Eadwine**. 541. 3. l. **ymbi** 543. 33. l. **miceine**. & lin. 39. **cyninges**.

purgatorium non probant missæ pro Beda, superna loca petente, factæ. vide *de vita Ven. Bedæ in initio operis.* vide *Oratio, Missa.*
Purificatio mulieris 86, 87

Quadragesima jejunio dicata ante paschа 182. *quadragesimæ dies venerabiles* 70. *quotidianis prædicationibus celebrantur* ibid. *quadragesimæ ad pâschalem Eucharistiam πρόγευσιν* 71. & 244. 228. *Quadragesimæ observationem in regno Cantiæ Rex Earconbertus præcepit* 182. *quadragesimale jejunium cunctis diebus, exceptâ Dominicâ, ad vesperam producitur* 226. *jejunium quadragesimale quare Britanniæ incolæ difficiliùs observant* 245. *Quadragesimam triplicem observat nobilis Ecgbertus* 243. *præter jejunium unius diei cum nocte, per totam septimanam* 242. *illam ante Paschа, & alteram illam ante natale, observabat successor S. Curberti Eadbertus* 359
Quatbrig 545
Quinquagesima post paschа sine jejunio, quartâ, & sextâ sabbati 171

Rebaptizatio 392
Religio non temerè mutanda 76. 130. 132. 141. 222. *Religionem non vi, sed præmiis promovebat R. Ethelbertus* 79
Reliquias martyrum B. Gregorius Augustino mittit 98. *super reliquias R. Oswaldi lux cœlestis totâ nocte visa est* 189. *an ejus reliquiæ quendam à mortis articulo revocant* 193. *Reliquiæ Cudberti* 367, 368
Rendlesham, vicus Regius 224
Resurrectionis dies lætitiâ celebratur 70
Rex vide 252. *Rex S. Scripturæ sedulus auditor* 1. *Regem oportet populum docere* ibid. vide Sax. lin. 35. *Rex Ethelbertus cum* concilio sapientum *decreta constituit* 120. *Rex Christi vicarius* 151. *Rex Oswinus ante pedes Episcopi corruit* 200. *Rege Ethelberto ad fidem converso plures indies convertuntur* 79. *Rex Sigebertus domum excommunicati intrat, contempto Episcopi præcepto* 224. *intuens Episcopum, tremefactus desiliit equo, veniam reatûs postulans* ibid. *ad Regem pertinuit præsentare Archiepiscopum* 257. *reges Christianissimi.* vide Christian. *Rex Aldfrid in S. Scripturis doctissimus* 347. *Regi parceret, qui pepercit furi B. Gregorius* 82. *Rex Episcopum pro Deo loquentem audiat* 101. vide 166. *Regis auxilio usus Augustinus Archiepiscopus Britannos adversos convocat* 110. *Reges quare de catalogo regum deleti* 185. *Regem Sigebertum prostratum Ced Episc. iratus, virgâ tetigit* 224. *Rex Ethelbertus Episcopo Augustino hospitium & victum ministrat* 77. *Regis impetratâ veniâ, prædicat Augustinus* 76. 79. 127. *sed postea, solâ Papæ Bonifacii licentiâ* 128. *Rex Eadbaldus, Ethelberti filius, Ecclesiæ detrimentum* 121. *& Seberhti tres filii apostatæ* ibid. *at citò post cæsi* 123. *Regi infideli, virgo fidelis non danda nuptum* 129. 218. *Rex Ceadwalla professione Christianus, animo barbarus* 157. *Rex Edwinus conversus Regem Eorpwaldum convertit* 147. *& rex Oswaldus gentem suam* 166. *Rex humilis Edwinus* 200. *Regis Ecgfridi uxor Ethildritha, virgo permansit* 304. *Rex hortatur famulum ad resipiscentiam* 431
Rofeceastre à fundatore suo Rof nomen accepit 116. *civitas Doruverni dicitur* ibid.
Roma à Gothis fracta 52. *Romam venit Mellitus de necessariis cum Papa tractaturus* 119. *Romana & Gallicana particulares Ecclesiæ* 81. *Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum dici Bonifacius à Phoca impetrat* 125. *& 128. Romanus Greg. potestatẽ in Britannicos Episcopos Augustino dedit, quo jure videte* 86. *Romam adire magnæ virtutis æstimabatur* 322. *de Regibus Romam petentibus. Ceadwalla* 393. *& de Rege Ini* 394. *sic de regibus Coenred & Offa* 438. *& Alfredo* 530. *Romæ à Rege Aluredo solutæ eleemosynæ* 539
Rutubi portus 21. *hodie* Richborow 35

Sabbatum Christianorum dies Dom. rectè dicitur 243. *Sabbati: diei Dom. observatio apud majores nostros satis Judaica* 461. *Diei Dom. cultus* 228. *hujus diei cultum lege decalogi, non Cæremon. niti docet per antiqua in præceptum Sabbati commentatio* 243. in margine, & 244. *Sabbati prima nunc Dominica dies dicitur* 169
Sacerdotes maritati Sax. 81. 97. *memoratur carnalis filia Abbatissæ Hereburgæ* 373
Sacramenta tria an à Deo instituta 125. *Sacramentum Baptismi qui respuit nè percipiat Eucharistiam* 121. 122. vide *Communio & Baptisma*
Sancti an invocandi, vide *Invocatio Sanctorum commemoratio* 36. 117. *memoria* 119. *in Sanctis Deus celebrandus* 135. *Sancti improbos in cœlos non perducent* 196. *Sanctorum intercessionem veteres probant, absque præcepto Christi, an rectè* 314. *Sanctorum in festis, solus Deus invocatur, non Sancti* 314
Saraceni in Gallos 483
Saxones inter Britannos locum accipiunt, ut pro Britannis pugnarent 58. *De Germania veniunt* ibid. *Saxones Orientales, mediterranei, Occidui de antiquorum Saxonum regione* ibid. *Orientales Saxones Tamesi fluvio dirimuntur à Cantia* 116. *Saxonum antiquorum Satrapiæ* 406
Schola Sigeberhti an vetus Cantabrigia 207. *in ea cupit Rex fidem orthodoxam stabilire* 208. *Schola Anglorum Romæ* 534. 538
Scoti in Anglos discendi studio adventantes munifici 241. *Scotorum gentem Anglis, inquit amicissimam, vastavit Rex Northanhymbrorum Ecgfridus* 345. *Scoti in Hibernia* 23. vide *Hibernia. Scoti Britanniam inhabitantes* 103. *Hiberniam insulam incolentes* 118. *Australibus Hiberniæ partibus morabantur* 166. *Scoti ante adventum Palladii Episcopi annon in Christum credebant* 55. *Scoti ab Honorio Papa, de Pelagianismo & Paschа moniti* 154. *Scotici in Anglia Episcopi, Aidanus, Diuma* 218. *Ceollah* 219. *Trumherus gente Anglus, ordinatione Scotus* 219, 220. *& Finanus* 233. *Scotorum Episcoporum hîc in Anglia Episcopatus annos computat Beda* 239
Scripturam opponunt Patres mendaciis & fab. 172. 173. *Scripturarum lectio non negatur Laicis* ibid. *Scripturarum sufficientia ad salutem & utilitas* ibid. *De Bibliorum lectione* vide 310
Sepultura in Ecclesiis 102. 103. 107. 120. *sepultus foris Episcopus Augustinus, postea in Ecclesia* 117. *Sepulchrum Episcopi Ceaddæ in tumba lignea, in modum*

domunculi facta, & panno tecta Sax. 268. *Sepultura in Ecclesiæ loco potiori, probæ vitæ præmium* 346. *& contra* 431
Servus servorum Dei 74.132
Severi murus 30. 505
Severus Lupi discipulus, ad Pelagianam hæresin supprimendam, Britanniam venit 72
Sigebercht vir Christianissimus ac Doctissimus 147. *homo bonus & religiosus* 207. *Scholam instituit* ibid. *in Galliis bene dispositæ imitatur* ibid.
Simoniacus Episcopus Wini 178
Snotingahama 554
Spiritûs S. processio 44. 45. 425
Stanfordia 554
Susceptor Cynegilsi Oswaldus 176 vide *Patrinns.*
Symbolum Apostolicum omni Christiano ritè callendum 41
Synodus 354. vide *Concilium.*

T*Aneweorthiga* 554
Tanatos insulam primò appulit Augustinus 75. *ejusdem insulæ descriptio* ibid.
Temesforda, hodie Tame 552
Templum, vide *Ecclesia.*
Thelwela 554
Theodori encomia 254. *Theodorus primus Archiepiscopus cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentit* 258. *ejus disciplina* 259. 260. *Synodo præsidebat* 271. *de Theodoro* vide 516. 517. 518.
Tillaburg 223
Tonsura: de qua quæstio non minima 239. *Tonsura, Petri nota dicitur* 207. vide marg. Sax. *ratio hujus tonsuræ* 209. vide 453. & 459. *Tonsuram Pauli exuit Theodorus, induitque Petri, jam futurus Archiepiscop. Cantuariensis* 255
Tovecestria 552.553
Transubstantiatio negatur 332.334 335
Trinitas 41. 42. *&c.* 424. *sola adoranda* 495
Tyrannus, osor populi, Saxon. 162

V*Ecta insula à Vespasiano Romanis subdita* 27. *Vectuarii de origine Jutarum* 58
Venta civitas 177
Verbum vitæ prædicabat Augustinus 77. *Verbum per gratiam operatur* 156
Verolamium civitas S. Albani 35
Vexillum Oswaldi super tumbam positum 190
Vigiliæ pro Oswaldo 164
Visio Fursæi 211.212.213, &c.
Voluntas, vide *Lib. Arbitr.*
Vovit Domino filiam Elfledam R. Oswi, si victor rediret domum contra Pendam pugnaturus 229
Utta Presbyter honorabilis 201

W*Iccii, hodie Wigornienses, gve Worcestrenses* 110. vide margin.
Wini episcopatum emit 178

Y*Thancestir urbs Saxonum* 223. *in ripa Pante amnis sita* ibid.

FINIS.

¶ *Errata, quæ præter ſolitum, in accuratiſsimam alioquin Typographiam irrepſerant, ſolito doctorum candori corrigenda, ne erretur graviùs, hîc propalamus.*

Errata Lat.

Epiſt. ad Lect. pag. 1. *lin.* 48. Ranulfi *pro* Ranulfi. *& lin.* 49. *lege* Ric. Ciceſtrenſis. *In vita Beatæ pag.* 4. *lin.* 19. *dele* diem. *& lin.* 32. *lege* formavit. *& lin.* 34. vixi. bene mihi prævidit. *lin.* 40. *lege* decantans. *pag.* 4. *lin.* 28. *poſt* quatuor, *interſere* æquinoctiorum & ſolſt. *pag.* 15. *lin.* 1, 2. *lege* eccleſias cum orthodoxa veritate. 19. *lege in margine*, MSS. Sax. ſingulis. 50. *lin.* 39. *lege* ſalvare. 61. 8. *poſt* aſſumpto *lege* oleo, MS. T. *ſea* W. aſumque nomine Trinitatis. 63. 28. *poſt* Deus *lege* qui. 70. 26. *l.* hoſpitio. *& 49.* contexta. *76. lin.* 17. *l.* inviolatum. 85. *lin.* 35. *l.* hac. *96. lin.* 5. *lege cum MS Tr.* ſi autem captivus erat, minimè pugnabat: ſed pugnabat; quapropter captivus non erat: pugnabat igitur lege mentis, cui lex quæ in membris eſt, repugnabat: ſi ſic pugnabat, captivus non erat. *Vide & Sax.* 126. 29. *lege* ſævientibus. T. *& W. at Sax.* **thegnas, thanis**, ſervientibus. *& lin.* 45. ſopitis. 140. 10. *l.* eúmque. 142. 10. *l.* videtur. 150. 50. *l.* concedere. 151. 25. *l.* Regi forſan. 153. 27. *l.* Nicolai. 163. 29. *l.* aſſulas. 172. 8. *dele* ad. *& ibid.* T. *l.* oculi. *at W.* oculos. *& lin.* 51. *l.* ſunt. 176. 36. *l.* digno. 143. 1. *l.* in. 225. 9. *l.* reviſere. 233. 26. *l.* plumbeis. 239. 12. *pro* ſeorſim. *l.* principaliter. 240. 14. *l.* inveniretur. 252. 25. *l.* ἀγαθὸν. *& lin.* 36. τὸς. 255. 4. *l.* peragendi. 267. 22. *l.* Ceaddæ. 269. 33. *l.* poſtquam. 272. 43. *l.* reſediſſemus. 273. 36. *dele obſecro* (Epiſcopi) *& pro* MSS. ipi, *lege* ipſi. *non ab* epi. Epiſcopi. 277. 17. *l.* partem. 281. 38. *l.* dominæ. 298. 41. *l.* Jutorum. 300. 38. *l.* Doruvernis. 305. 9. *l.* contactu. 309. 25. *l.* idololatriam quamvis. 310. 55. *l.* occaſione. 311. 55. *l.* Novembris. 312. 8. *l.* ſponſæ. 326. 31. *l.* millibus. 329. 16. *l.* carmen dulciſſ. 330. 7. *l.* proximo, *ut* T. *& Sax.* 331. 11. *l.* ſervierat. *lin.* 38. *l.* donum. 333. 27. *l.* marceſcit. 334. 18. *l.* inquiens. 336. 1. *l.* judicis. 337. 39. *l.* aſpicerent. 338. 18. *l.* nocturnæ. *MS.* T. *& W.* 345. 28. *l.* merito. 346. 11. *l.* audiret. *& lin.* 31. diſterminat. 353. 11. *l.* præfici. 361. 34. *l.* morbus. 362. 8. *l.* dolorem. 363. 56. *l.* hoſpitum. 365. 6. *l.* quidam. 371. 36. *l.* lingua. 382. 31. *l.* ipſa. 411. 46. *l.* Bedam. 420. *lin.* 28. *pro* lacus, *lege* latus. *&* 48. *pro* ſed, *l.* ſi. 422. 26. *l.* vera. 424. 35. *l.* eſt. 426. 14. *l.* ad. 433. 10. *l.* ſuam. 435. 28. *l.* Imperatori. 446. 9 *l.* modò. 449. 24. *l.* ſemita. 452. 46. *l.* impertiri. 463. 18. *l.* lactucis. 473. 2. utrique *cum ſtellula* *. *at* * *lin* 4. *dele.* 476. 12. *l.* quî. 487. 9. *l.* quod. *& lin.* 39. *pro* ob id, *l.* hujus rei. 517. 7. *l.* Ida. 536. *ult. l.* qui. 546. 51. *pro* comes, *l.* præfectus. 548. 12. *l. poſt* Erhelwaldus, in ſeditionem. 551. 17. *l.* perirent. 557. 37. *poſt* urbes *l.* Lega ceſtriam.

Vide Indicem, in Crux, *pro* apparuit, *lege* apparuiſſe. *& in* Confeſſio, *lege* non prôprium neceſſario. *& in* Eccleſia, *pro* riliquit, *lege* reliquit. *in* Epiſcopus, *pro* regem, *l.* regnum. *in* Wiccii, *pro* gve *l.* vel. *in* Rex. *pro* virga tetigit, *l.* nutu monuit. *in* Epiſc. *pro* percutit, *l.* increpat.

Errata Sax.

Pag. 17. lin. 21. lege ſpring. pag. 19. *in margine* poſt deſunt, *lege* Sax. 45. 41. l. ætgædere. 56. 17. poſt **wehte** deeſt **that**. 59. 1. dele **aran**. 65. 39. l. **dropfum iſ**. 77. 11. l. **thearfe** 88. 43. l. **ofertſouwnyſ**. 89. 18. **thjoutath**. 92. 13. dele **ge**. 93. 20. **blaſeſ**. & 32. **mærſtan**. 95. 22 **hiſ dema**. 23. **gaſt**. 103. 26. **gromneſſa**. 108. 5. pro **wiſſe**, lege **thiſſe**. 113. l. 35, 36. **wyrtnelſtum**. 117. 24. l. **gehalgod**. ſic MS. C. 121. 1, lege **oththe B'. oththe othera**. 136. 25. pro **gr ead**, lege **greac**. 143. 19, 20. l. **dyſignyſſe**. 144. 41. l. **ure nan nan leoht**. 152. 23. **hadeſ**, ſine lineola. 159. 28. pro **wim**, lege **win**. 163. 14. **fæſtnedon aræred**. & lin. 43. **æræred**. 166. 38. **wakerſyne**. 178. 18, **wulfhyre**. 183. 41. **godcundlice**. & 44. **Stephanes**. 184. 26. **forgyfen**. 195. 7. **wundurlicre**. 198. 31. **fultum**. 198. 34. **gehiold**. & l. 45. **gerefan**. 202. 29. **wundres**. 214. l. 28. annon pro **hyrde** legendum **hæfde**. lin. 45. **onfeng**. 218. l. 15. pro **hine**, ſic divide **hi ne**. 222. 16. **fultume**. 223. 32. poſt **onbryrdendum**, l. cnm MS. C. **tham fionde**. 253. ult. l. **geciphed**. 273. 18. **geomlice**. 274. 36. pro **gif ne**, lege **gif he**. 281. 38. **geſtrenetnelſe**. & lin. 41. pro **lafdigian**, lege **hlæfdian**, ut C. vel ut Cant. **læfdigean**. & lin. 44. **healacte**. 286. 22 l. **ætywde**. 299. 44. **hwemfath**. 306. 39. **gerifenlice**, pro **geſiſenlice**. 308. 40. **thruh**. & lin. pen. **claſtiglice**. 316. pen. pro **thinurge**, lege **thingunge**. 323. 24. **Theodor**. 324. 8. **bigbydlice**. & MS. C. **bi hygdlice**. 326. 20 **forthfered**. 329. 5. **betſtan**. 338. 12. **Or** pro **he**. & lin. 38. **gewillnunge**. 348. 23. **radmodlice**. 351. 40. pro **hyrthal**, l. **hyrdel**. 353. 44. **godcundlice**. 360 4 **geotende**. lin. ult. dele **thæl**. 361. 19. **hyrthrum**. 363. 39. l. **ſceall heofonan**. 365. 38. **Theythred**. 370. ult. pro **J Jeh'** l. l. **Joſſ**. 393. 40. l. **fromlice**. 408. in marg. ad lin. 5. **ſcan**. 416. ult. **pldinge**. 427. 38. **gethohta**. 436. 17. pro **no** lege **to**. 439. 30. **mynſterlican**. 444. 44. **geſaetna**. 459. 29. pro **he her**, l. **the her**. 481. 17. **ſymbelneſſe**. 483. 44. **hyrdun**. 484. 28. pro **neſſe** lege **ſe**. 508. 20. **wearth**. 512. 13. **adrifen**. 514. 44. **forthfæde**. 519. 7. **wæſ**. & lin. 13. **Æthelbryht**. 519. 37. **Eaſtion**. 527. 27. **Eadwine**. 541. 3. l. **ymb**. 543. 33. l. **miceline**. & lin. 39. **cyninges**.

APXAIONOMIA,

Sive

De Priſcis ANGLORUM Legibus libri,

Sermone ANGLICO, *vetuſtate Antiquiſsimo, aliquot ab hinc ſeculis conſcripti,*

Nunc demum, magno Jurisperitorum, & amantium Antiquitatis omnium commodo, è tenebris in lucem vocati.

GVLIELMO LAMBARDO Interprete.

Sexcentis in locis à libro ipſius caſtigata, quo pro exemplari utimur; cum multis aliis additionibus.

Acceſſere in hac noſtra ultima Editione Leges HENRICI *Primi nunc primùm editæ, ex manuſcripto in FISCO REGIS habito:*

Unà cum Gloſsario earum antiquo ex Manuſcripto Codice olim S. Auguſtini DOROBORNIENSIS.

¶ *Regum qui has Leges ſcripſerunt nomenclationem, & quid præterea tum primùm ab illo, & nunc denuo à nobis acceſſerit, ſubſequens monſtrabit pagina.*

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina *Rogeri Daniel*, celeberrimæ Academiæ Typographi. MDCXLIIII.

Proſtant Londini *apud* Cornelium Bee, *ſub Inſignibus Regalibus, in vico vulgò vocato* Little-Britain.

AD
LECTOREM, MELIORUM
Gentis ſuæ Antiquitatum ſtudioſiſſimum.

ANnus jam propè interceſsit (Lector benevole) ex quo edebam in lucem Ven. Bedæ Hiſtoriam Eccleſiaſticam, datâ è regione paraphraſi Aluredi Regis Saxonicâ; inſertâ inſuper *Eccleſiæ* Veteris noſtræ ex Homiliis publicis excerptâ qualicunq; doctrinâ: Quibus & Chronologiam Sax. Latinè à mediocritate mea datam ſubjunxi: ut viri Conſulares chariſsima majorum noſtrorum pignora, (quæ ſola tanquam urnam antiquæ Eccleſiæ, & mutuæ charitatis teſſeram, nobis teſtimonio reliquerant;) & prudenti mente perluſtrent, & ambabus ulnis amplexúq; foveant. Habetis jam anno ſequenti *Reipublicæ* veteris noſtræ (quadantenus enim *Reſpublica* hoſpitium *Eccleſiæ*, ab *Eccleſia* diſtinguitur) Venerabilia Anglo-Saxonum, & Normannorum noſtrorum monumenta. Nam vir nobilis D. Rogerus Twyſden Eques auratus & Baronettus, hæc à me chariſsimæ Patriæ data ſpecimina adeò amplexus eſt, ut (nè quid deſit cùm hiſtorico ordini ſcripta Veterum diſponendi, tum nê quid ſtudio in lucem plura eruendi,) hæc Cl. Lambardi omnia; & viri nobilis D. Henrici Spelmanni, multa; Canones, nempe, ſub Rege Edgaro; & ad Wulfinum Epiſcopum Ælfrici Canones quantivis pretii χειμήλια, Saxonica & Latina; atque Latina quæ ſequuntur Eadmeriana, ab Academicorum deliciis, D. Johanne Seldeno typis dudum mandata, ſuaſu ſuo recudi obtinuit; ſuáque præclara quidem ἀνέκδοτα, indubitata quippe hiſtoriæ noſtræ, & juriſprudentiæ ſubſidia, nempe Regis Henrici I. *Leges*, publici *juris* αὐτόθεν fecit.

Leges Saxonicæ quot in locis caſtigatiores nunc prodeant, haud facilè dixerim: ipſe codex apud virum inclytum D. Johannem Seldenum (ni fallar) manu Lambardiana emendatus indicabit: cujus etiam Libri folia, quia à viris doctis illa editio ſæpe citatur, in margine annotata cernis, ut hîc pag. 1. vides in margine fol. 1. & infrà fol. 2. &c. quæ ad priorem editionem referre debeas.

Profectò, neſcio quid dignationi veſtræ, poſt oracula illa θεόπνευστα, optabilius eſſe poteſt; quid jucundius neſcio; quídve conſeneſcentis Reipublicę *Curatoribus* dari accommodatius; quàm otio & literis vacantes, ſedentes ad focum intumos intueri majorum ſuorum ſenſus, & ſententiarum receſſus; nec non, laborantis tunc quidem Reipublicæ ægritudines, & remedia contemplari: Nec deſpe-

randum eſt, quiń antiquus ille & ſpiritus, & ſuccus, ſaniórque *ſanguis* fomenta aliquot, populo aut *conſanguineo*, aut planè *ſuo*, ſubminiſtret. Priſca etenim & nativa gentis alicujus, Reíq; publicæ complexio, ceſſante modò triſtiſsimo humorum alioquin optimorum paroxyſmo; & diviniore mente totam *nobiliſsimi imperii* molem perpetuò, atq; cœlitus animante, ſemper in optimam coaleſcit.

Sed propiùs accedo ad inſtitutum. Antiquitates in his operibus quæ tibi occurrunt, & in duas partes dirimere, & in ſedes ſuas undique hîc ſparſim jacentes, ſegregare oportet: Politicas nempe, (nam illas hę leges primò reſpiciunt) & Eccleſiaſticas. Utraſq; cùm hîc tum alibi ut intelligas, cave obteſtor, nè oculis, tuis quaſi evulſis aut clauſis, alienis utaris: quin Pſalmos à nobili viro D. Johanne Spelmanno editos, & Saxonica Evangelia legendo, Saxonicè diſcas: perge demum ad Saxonicas Homilias. En tibi ad manum ex Homiliis collectanea, quæ in annotationibus in Bedæ hiſtoriam, tui causâ Latinè ad verbum dedi. Chronologiam porrò Saxonicam diligenter evolve. Regiam in Bedam paraphraſin, haud difficilem percurre. Leges has Saxonicas interea poſsis conſulere. Verùm ſi interpretem Latinum deſideres, nè Ciceronem hîc tanti facias, quaſi à Græcorum fontibus Leges noſtræ dimanaverint, nè voces exterorum elegantiores & veneres locutionum exquirendo, intumas legum domeſticarum medullas amiſeris. Dominum Lambardum, & legum noſtrarum & elegantiarum omnium callentiſsimum virum, miror quidem, & veneror: ſed annon hîc, plurimis in locis paraphraſten ſe magìs quàm interpretem prębuerit, tute (Lector) judicabis. Sed & in oraculis legum, vel *minimi* apices curandi; quibus *maxima* ſubinde vis atque utilitas inerit. Pauca delibare liceat. Pag. 2. lin. 8. *Primitiæ ſeminum*-- ſic Cl. Lambardus *per totum opus vertit, cyþic rceatap. Evinco ſtatim eſſe, *Eccleſiæ ſive portiones, ſive partes*, vel è frugibus, vel quavis aliâ pecunia ſolvendas. Nec multùm movet MSS. codicum Lectores Francorum *Chircheſeed*, quod in verborum explicatione Cl. Lambardus premit. Normannicum hoc eſt, ex noſtrę vocis ad ſonum tantùm imitatione & corruptum, & præ Saxonica noſtra planè novitium. Sceat partem ſignificat. Hom. Sax. Coll. Corp. Chriſti Cantabrigiæ. num. 7. pag. 186. l. 1. de die judicii ſic; Jn ðam dæge ſingaþ ða bymen on ðam ſeoþeþ rceatum mid ðan eaſtdæl. Illo die buccinator (Angelum intelligit) in quatuor *partibus* terræ præcinit. Hinc rceote, Pars, Anglicè a ſhot, Sic. Sermones* Catholici Public. Biblioth. Cantabr. Serm. de Sacrificio Paſcæ: Deah rumum men gerceote læſſe dæl. ne bið ſpa ðeah ne maſe mihte on ðam mapan dæle þonne on ðam læſſan. *Quamvìs minorem aliqui portionem PARTICIPENT, virtus tamen major non ineſt majori parte, quàm minori*: hinc Sax. Hom. 34. Bibl. Publ. p. 12. l. 2. rceate, *diſtinguit:* & in *partes* dividit: atque Huic vicinum Gregorii Paſt. Sax. Bibl. Publ. pag. 209. l. 13. 19. rceo. & infinit. rceadenne, *dividere*.

* *Secutus Wigornienſem, ut infrá.*

* *Vide hîc pag. 11. lin. 19.*

dæle. *portio. pro quo L. MS. C. Corp Chriſt. in eundem locum* rceat. *portio. Ergò* rceat *eſt portio.*

Hæc

Hæc urgeo, nè docti vocem de ſola pecunia dici putent: dicitur quidem in Legibus MSs.Sax.de *portione* quavis,ſive è frugibus, ſive aliis quibuſlibet pecuniis, Deo eroganda. Sed MS. Lat. Corp. Chriſti;tutiùs habet cipicrceatta, quam vocem poſteri Normanni à majoribus noſtris accipientes, *chircheſeed* corruptè reddiderunt. Deinde, ſi vox *portio* ad ſolas ſeminum primitias reſtringatur; non mirum ſi Eccleſiis in urbibus, & locis paludoſis, ubi ſemina creſcant nulla; ſuæ negentur portiones.

Ad alia tranſeamus. Pag. 3. lin. 49. *Ex patribus familiâs :* imò *ex euchariſtiæ perceptoribus:* nam teſtis ad purgandum ſocium idoneus ſit aþ þýnþ, pag.93. juramento, hoc eſt, fide dignus. Et hujuſmodi ſit qui percipit Eucharıſtiam. Tales autem juratores, à juratoribus non ſelectis (pag.6.lin.48.) opponuntur: nam hurelgengum hîc proximè non ab hur *domo, familiâve* dicitur,ſed ab hurle *euchariſtia*, & gan *adire*:occurrit ipſe τρόπος ἐτυμολογικὸς, etymologiam vocis enucleans. Serm. Cath. Biblioth. Publ. pag. 360. lin. 14. to hurle gan, adire Euchariſtiam. In margine ergò animadverſio illa, pag. 3. hurelgengum, *ſonare catechumenos*, verum ut dicam quod ſentiam, recognoſcenda eſt. Nam catechumenos à perceptoribus Euchariſtiæ ſemper diſtingui, nemo eſt qui non agnoſcit.

Nec in legibus in alienum Sermonem vertendis vel minima variandi licentia ſumenda eſt. Nam in his aliter, ſi hîc eſſet, dixiſſet ipſe Horatius, quàm

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres :

Singuli ergò apices exprimantur; quorum de vi impetúque jurisperiti, ſi quando opus ſit, diſquirant. Vide ergò pag. 62. lin. 4. *Frequenti Senatu*, ſed mid eſt *cum Senatu* potiùs; atq; hoc paulò diverſum: & MS. Corp. Chriſti, in has ipſas Leges in hunc locum ſic; *Hoc eſt inſtitutum quod Edgarus conſilio ſapientum ſuorum inſtituit.* Ad verba Sax. verò ſic; Cum Senatorum (ſive ſapientum) ſuorum conſilio decreverat. Mitto cætera.

Pag. 22. lin. 25. pro,*quoniam temeritatis videatur quenquam*-- dicendum ut Sax. *quoniam ego non auſus ſum tentare*, (vel ut Sax. periculo exponere) *de meis aliquot multa ſcriptis mandare* ---.

Et pag. 36. l. 3. *Ex ſapientum Anglorum*--- ſic ad verbum, Et omnes gentis Anglicanæ ſapientes--þitan, tȳs ſoφȳs, Sophos & Senatores exprimit. Lingua ergò Saxonica aut diſcenda eſt, aut in vertendo ipſa ruſticitas elegantiis anteponenda;vel mentem quidem veterum legiſlatorum rimare, & perfectè aſſequi operoſum erit.

Pag. 101. lin. 42. *Arationis eleemoſynam*---. Wigornienſis in annum 1031. *eleemoſynæ pro aratris:* atque Deo quidem pro aratione, & ſemente ſolvendæ: Ælmeſſan ſic à majoribus noſtris uſurpari, oſtendunt iſtæ eleemoſynæ profano cuivis numini tributæ. MS. Sax. Coll. Corp. Chriſti num. 7. p. 145. Gehatah hi ælmeſſan ðuſih deoſlef lane. oþþon to þýlle. oþþon to ſtane. oþþon elles to ſumum unalýfedum þingum. Illi eleemoſynas, per in-

ſtinctum diaboli ſive *fonti*, ſive *lapidi*, ſive aliàs rebus aliis inanimatis vovent: hoc eſt, juſta *numini ex juſtitia* debita, ut putabant illi: at in ſacris *Deo vero*. Hinc & חסד & צדק *cheſedh* & *tſedek*, Matth. 6. 1, 2, 3. ἐλεημοσύνη & δικαιοσύνη. MS. Sax. Corp. Chriſti num. 7. pag. 238. ælmeſſan ⁊ þa ȝeſihtu. ἐλεημοσύναι & δικαιοσύναι, ſive δίκαια, *juſta*. Et hîc pag. 140. lin. 11. denarius hic Regis *eleemoſyna* eſt; *juſtitia* verò faciat denarium reddere: quod *Jnas & Offa Reges Sax. in fidem *Petri*, hoc eſt, cultum Chriſti θεανθρώπου, (non imaginum) Romæ alendam DEO* impendebant. Sed (quod inprimis notandum) *Si quiſpiam* (inquit *Lex) *detinuerit* [*denarium*,] *ad juſtitiam Regis* CLAMOR *deferatur*: nam **clamare* apud forenſes noſtros eſt rem *Domino* poſtulare. ſed Cl. Lambardus pag. 102. lin. 9. vertit, *numus Romæ debitus*: qui ſoli Domino Regi ad fidem Petri ſive Romæ, ſive alibi DEBETUR promovendam. Vox *debitus* τῷ Romeſceoh deeſt.

* *Vide* D. H. Spelm. Concil. pag. 230 & 310
* *Vide* Hoveden Annal. pag 601 & hîc pag. 138.
* Pag. 140. lin 10.
* Gloſſar. D. Spelm. in clamare.

Quin ſi à Rege *debitæ* eleemoſynæ ſunt; tum *Deo* (ut ibidem Wigornienſis) in feſtivitate Sancti Martini ſint ſolutæ, unâ cum primitiis ſeminum, quæ Anglicè cipceſceat nominantur. Multùm me movet *Wigornienſis* autoritas, qui ante cl. Lambardum nomen *primitiæ ſeminum* τῷ cipceſceat impoſuit. Sed dico plurimùm movere me ſuavem hîc trium vocum concentum: vide hîc pag. 102. cỳpicſceat, lin. 14. portio Eccleſiæ: leohtȝeſceot, lin. 30. lucernarum portio: ſaplſceat, lin. 37. animæ portio: quam lin. 46. cl. Lambardus pecuniam ſepulchralem nuncupat: ſed aut *lucernis* aut *animæ ſemina* tribuere planè inconcinnum videtur. Vide cỳpicſceat.

Pag. 106. lin. 27. *Tetros inferorum cruciatus horreant*. Sax. Propter infernum exhorreſcant. Nota, quod Reſpublica in legibus ſuis Saxonica ſolis innixa Scripturis, incendium Inferni paſsim urgeat; nunquam autem Purgatorii. Vide, obſecro, *Purgatorium* in indice hiſt. Bedæ modò editi: nam ſimul ac miracula de purgatorio in vulgus decipi cupiens ſpargebantur, iſthæc adeò gentem noſtram infatuarunt, ut dehinc prædicatores è roſtris aut talia venditent, aut nauci habeantur. Nervoſiores verò *Monaſteriorum* Eccleſiaſtæ (ſiquando in conciones ſuas ad *Monachos* ſolos, aut clerum incidere poſsimus) doctos ſuos moderatiùs inſtituebant.

MS. Hom. Sax. Col. Trin. in 8°. cujus initio habes verſiculos W. L. manu recenti exaratos, Elegantiſsimi (opinor) harum Legum interpretis, Wilhelmi, ſive Gulielmi Lambardi; ſuperna gaudia æternáſque pœnas paſsim urget: ignem quendam purgantem, ſed ab hodierno purgatorio diverſum, ſemel commemorat.

Pag. 103. de S. MARIA MAGDALENA. Ða ihſpde hie ſeȝȝen þ upe Driht on hiſ laſſpelle ſede þ alle men ſholden deaþ þolien. ⁊ in domeſ dai eſt ariſen of deaðe. ⁊ ðo þe habden hene ſinneſ forleten. ⁊ bet. oðeſ ðaſ on biuonȝe ape hie hene liſ forleten. hie ſholden fapen to heuene. ⁊ mid upe Drihten eche liſ habben ⁊ bliſſe. ⁊ ðo ſro ne duden hie ſholden þolien mid deſleu eche pine on helle. hoc eſt, Audivit

vit tunc quidem (MARIA MAGDALENA) quod Dominus noſter in Evangelio ſuo dixerit; omnes homines mortẽ paſſuros, & die judicii de morte reſurrecturos, quíq; ſua reliquiſſent peccata, & reſipuiſſent, & emendaſſent, vel hoc, PRIUSQUAM VITAM DESERUISSENT SUAM facere cœpiſſent, * cœlum adituros; cúmq; Domino noſtro vitam æternam, & gaudium habituros: quíque ità non feciſſent, pœnam æternam cum diabolis in inferno paſſuros. Quibuſcum confer pag. 122. lin. 1. Hom. DE DEFUNCTIS. Đan upe Dṗihten cumeþ to demen alle menkenne. noþer on heuene ne on eorþe ac birþien þro. on ðe polcne. Fur comeð beforen him alre ðe Pṗop'he ſeiðe. Jgnir ante ipſum pṗæcedet. et inflammabit in circuitu inimicor eiur. Fur beorneð þe eorþe ⁊ all þ beð ðar inne. oðer þar uppe ⁊ clenſeð alle bileffulle men of alle ðe ſinnef ðe hi haðden forleten. oðer bet. oðer beginnen to beten. ⁊ makeþ hem ſeuenfealde bṗihten þane ðe ſunne. hoc eſt, Dominus tunc noſter veniet ad totum humanum genus [a] judicandum; verùm nec in cœlo, nec in terra, ſed inter utrumque in [b] firmamento, ſicut Propheta dixit; Ignis ante ipſum præcedet, & inflammbait in circuitu inimicos ejus. Ignis terram comburet, & qui in illa vel ſupra illam ſunt, univerſos: [c] OMNESQ; FIDELES [d c] PURGABIT ab omnibus † peccatis quæ deſeruerant, vel emendaverant, vel cœperant emendare; & *ſole*, *ſeptuplo* reddet clariores.

* *Inter mortem & diem judicii non conſtituit purgatorium; ſed purgando in diem judicii tranſfert.* Vide hic lin. 9. & 17.

Verùm hîc abrupto jam repentè filo, morem gerere dignabor viro humaniſsimo, *Cornelio Bee*, Bibliopolæ Londinenſi; cujus impenſis hæc quæ ſequuntur monumenta, in lucem prodeunt. Lucubrationibus autem cl. Lambardi verè comptis & politis; atq; meo tibi gratulandi honeſtiſsimo deſiderio, ut tute modò faveas, humilimè obteſtor. Nec (ſi quid otii nactus fuero ab Arabica prælectione, quam in Academia florentiſsima munificentiſsimus Mecœnas meus alit, D. Thomas Adams Senator Londini prudentiſsimus;) tibi, mecum pro fide, & pace Catholicâ, ex majorum monumentis concertanti, unquam deero.

Et ſi quid tecum diſſentiat priſcæ veritatis indagator; dum Apoſtolicas voces, dúmq; rejectis fabulis, veteris Eccleſię commentationes; Reíq; publicæ (cujus, poſt Deum, ſumus) conſectetur veſtigia; impunitatem meretur. Verùm, ſi humana nos deſtituerit notitia; *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcamus Patrem ſolum Deum verum, & quem miſit ille Jeſum Chriſtum*; illum (inquam) ſolum *literarum*, & fidei intemeratæ vindicem; atq; amicorum inſuper haud paucorum ſtudiis Saxonicis & Lambardianis autorem.

Quî poſſum hîc tacere hujus mihi provinciæ poſt Deum, autorem, D. Hen. Spelmannum; & D. Joh. Spelmannum illius filium æquè nobilem; utroſq; jam cœlis potitos. Illuſtrem D. Radulfum Whitfeild; D. Henrici generum amantiſsimum: Judicis Reverendiſsimi locum hîc in Comitatu Cantabrigienſi, aliíſq; vicinis

[a] *Sed hodiernum Purgatorium mortem ſtatim ſequitur.*

[b] *Sed hodiernum purgatorium in inferno.*

[c] *Sed hodiernum purgatorium non omnes fideles purgat.*

[d] *Non* torquebit *ut hodiernum purgatorium.* (*Vide obſecro annot. in Bedæ hiſt. pag. 655. lin. 28 36. & Rev. 14. 13.*

† *Humanitus dictum: nam vide Joh. 1. 7. Heb 1. 3. δι' ἑαυτοῦ &c. Heb 9. 14.*)

[e] *Nam 1. Cor. 1. 13. aurum eſſe non ſtipulam, &c. probabit; δοκιμάσει. Vide etiam cl. Heinſium in locum.*

ſummâ cum gravitate, atq; autoritate agentem, fautorémq; meum ſanè maximum. D. Clementem Spelmannum D. Henrici filium natu ſecundum: virum juriſprudentiâ, & cæteris virtutum, & *nobilitatis* ornamentis conſpicuum. D. Rogerum Spelmannum, nobili quidem indole, atq; avitâ juvenem, D. Joh. Spelmanni filium primogenitum. Illos & votis, & literis, & ſumma animi contentione proſequi non deſiſtam; qui & mihi ſolatium, & ſtudiis meis Saxonicis hodie ex cenſu ſuo, ſubſidium adminiſtrant.

Lector ingenue valeto. Gloſſarium Saxonicum, hiſce literis promovendis apprimè neceſſarium, unà cum additamentis aliis, ſi pacem Deus atque otium conceſſerit, expectabis.

ABRAHAMUS WHELOCUS *Arab. Pr.*

& Bibliothecarius Publicus

CANTABRIGIÆ.

ORNATISSIMO VIRO
GVLIELMO CORDELLO,
Equiti aurato, & Sereniſsimæ Reginæ
ELIZABETÆ ab Archivis,
GULIELMUS LAMBARDUS
S. D. P.

PRæclarè, meâ quidem ſententia, Heraclitus (vir præſtantiſsime) Leges civitatis murum, atque utì mœnia defendendas affirmavit. Quemadmodum enim hoſtes exteri atque longinqui, civitatem oppugnaturi, ſi ad muros aſsilierint atque occuparint, non levem incluſis minitantur mortis, & vaſtitatis metum: ad eundem modum cives improbi, hoſtium teterrimi, ſi leges impunè tranſilierint atque protriverint, maximam important Reipub. calamitatem. Atque, ut ipſa civitatum mœnia, quamdiu firma fixáque manſerint, nec ullo inimicorum impetu convulſa, ſed diligenti eorum qui ſunt in ſpeculis obſervatione cuſtodita, magnum faceſſunt hoſtibus negotium, certámq; civibus ſalutem pollicentur: ità etiam leges, quamdiu aſsidua fuerint magiſtratuum vigilia conſervatæ, ſummáq; eorum adminiſtratæ diligentiâ, nec ullis unquam improborum obtritæ conatibus, magnis, meritíſq; afficiunt malos ſuppliciis, bonos tuentur, eísq; muri, & tranquillitatis propugnacula exiſtunt. Cùm igitur conſtet ad ſalutem populorum, regnorum incolumitatem, vitámque omnium quietam & beatam conditas eſſe leges, omnéſq; (quantum viribus eniti, & conſilio providere poſsint) has defendere, augere, ac locupletare deceat, non potui aut adeò in Patriam ingratus, in antiquitatem inofficioſus, aut mei ordinis tam eſſe immemor, quin rudera, ſaxaq; hæc vetuſtiſsima, à ſitu, ſqualore, & tenebris liberata, quorúmque alia ad mœniorum robur, ad ornatum alia, atq; ad utilitatem faciant omnia, in lucem proferrem, detergerem, palámq; omnibus viſenda collocarem. Id autem (vir ornatiſsime) quale ſit planius ut intelligatur, tibi rationem incœpti mei breviter aperiendam putavi. Obtu-

lit

lit mihi ſuperiori anno Laurentius Noelus, diligentiſsimus inveſtigator antiquitatis, mihiq; multa & jucunda conſuetudine conjunctus, ac qui me (quicunq; in hoc genere ſim) efficit, priſcas Anglorum leges, antiquiſsima Saxonum lingua, & literis conſcriptas, atque à me (quoniam ei tum erat trans mare eundum) ut Latinas facerem, ac pervulgarem vehementer flagitavit. Hujus ego poſtulationi æquæ & honeſtæ, cum prorſus refragari religio fuerat, non tamen protinus conceſſi, verum ubi & ipſe ſæpius avidiſsime lectitaſſem, & amicorum nonnullos (quorum ego tanti facio judicium, ut facilè eorum credo ſententiam me ab omnibus Criticorum calumniis vindicaturam) ea de re conſuluiſſem, hanc tandem ſuſcepi provinciam, atque ut illi obſequendo, reipub. inſervirem, ut potui difficultatem ſuperavi. In qua, ut de re etiam ipſa nonnihil dicam, ſi cuiquam videbor haud rectam locorum omnium eruiſſe ſententiam, ad arctam interpretis legem non formaſſe ſermonem, tenui uſus orationis filo, nullo verborum apparatu, nullis deniq; rem copiis inſtruxiſſe: Huic ego reſponſum cupio, primo, dediſſe me quidem operam, ut fidelis, perſpicua, & (quoad ejus facere potui) latina, nec horrida eſſet tranſlatio noſtra, fidelitatis autem & evidentiæ (in re præſertim obſcura & ignota) quam maximè habuiſſe rationem: deinde non ſemper in eo ut verbum pro verbo redderem laboraſſe, ſed germanum potiùs indagaſſe rei ſenſum, magiſq; τὴν διάνοιαν, quàm τὸ ῥητὸν veſtigiis conſecutum: Doctis deniq; præbitam à me, non præreptam, demonſtratam, non demptam convertendi materiam, méq; benignè conceſſurum, ut quæ per me ſalvæ ſunt veteres ſacratæq; leges, per alios ſint ornatæ. Atq; ut ingenuè id quod res eſt de me fatear, non potui certè pro ſua dignitate hanc Spartam exornare, neq; adeò me ſatis idoneum profiteor regiæ voluntatis interpretem: Tamen nè aut hæc Saxonicè ſcripta venerandæ vetuſtatis monumenta, diutius cùm tineis blattiſq; conflictarentur, aut Latina, ità quidem prout hactenus infantia, ut vix tria verba ſine turpiſsimo ſermonis & ſententiæ vitio deprehendas circumveherentur, mihi propemodum neceſſarium putavi hoc onus laboris ſuſcipere, et quantum interpretando poſsim experiri. Jam vero nè quis domi noſtræ has natas eſſe leges arbitretur, planè ſuſcipio atq; profiteor, magna fide & religione ex vetuſtiſsimis (ut quæ ante quingentos annos, uti conjectura autumo, ſaxonicis depicta ſunt literis) exemplaribus fuiſſe deſumptas, quorum pleraq; in R. in Chriſto Patris, atq; optimè de Antiquitate meriti, D. Matthæi Cantuarienſ. Archiepiſcopi

Bibli-

Bibliotheca, alia aliorum in librariis visenda supersunt. Cæterum, ut finem aliquem orationi nostræ faciamus, cùm duo sint hâc nostrâ tempestate hominum genera, qui summâ inter se contentione digladiantur, vetusti nimirum erroris patroni, & renovatæ religionis vindices, quorúmque alii propter nonnulla quæ haud probanda videntur, avidè has nostras leges quasi diuturnam sitim explere cupientes arripient, alii tanquam fæculentas aspernabuntur, ac respuent, alterutros ego paucis admonitos velim; Hos quidem, nè vinum quòd fæx subsit rejiciant, illos verò de fæce nè hauriant. Habes nunc igitur, & instituti mei rationem, & laboris consilium, in quibus ut pios & candidos Lectores omnes æquiores me judices habiturum confido, quod doctis hanc conversionem qua se exerceant, indoctis qua se juvent, utrisque autem qua se delectent exhibeo, ostendo omnibus, obtrudo autem nemini: ità difficiles & morosos illos, quibus nec Jupiter ipse, serenus, aut pluvius, ut est in proverbio, placere poterit, nec fauturos sperabo, neq; invidentes metuam. Tibi verò (vir præstantissime) cui & plurimum debeo, & qui hoc munere quam dignissimus esse videre, meos in hoc campo susceptos labores dicandos arbitror: Primum, quia in juris & legum interpretatione florentissimus & es, & haberis: Deinde ut singularis meæ erga te benevolentiæ perpetui sint testes. Postremò, quò tu qui Serenissimæ Reginæ Elizabetæ Tabulario præsis, veteres has clarissimorum Regum tabulas tuo felicissimo sapientissimóque patrocinio tuearis. Accipe igitur benignâ manu hoc munus literarium, quo edendo si benè navatam operam meam, si tibi conatum meum probari intellexero, non modo ad pervulgandas Latinas Henrici primi regis institutiones animos mihi addideris, verum etiam ad recondita Saxonicarum legum Aluredi, Ethelredi, aliorúmque regum fragmenta investiganda studium incenderis. Atq; ità tandem fieri poterit aliquando, ut ductu auspicióque tuo, Anglicarum Legum memoria (quæres una ad summam earum existimationem desideranda videtur) ab Ethelberto rege, qui primus Anglorum sacro tinctus est baptismate, ad hoc nostrum tempus ætatis amplissimis literarum monimentis erit consignata. Vale.

Ex Hospitio nostro LINCOLNIENSI, *Mense Septembr.* 1568.

Tui studiosissimus,

GUIL. LAMBARDUS.

In hoc opere continentur,

Leges	*Inæ*, Occiduorum Saxonum Regis.	*Pag.*	1.
Leges	*Aluredi*, totius Angliæ Regis.		15
Fœdus	*Aluredi* & *Guthruni*, Regum.		36
Leges	*Edovardi* Regis Angliæ.		38
Fœdus	*Edovardi* & *Guthruni*, Regum.		41
Leges	*Ethelstani*, Angliæ Regum.		45
	Edmundi, Angliæ Regum.		57
	Edgari, Angliæ Regum.		62
	Ethelredi, Angliæ Regum.		88
	(Senatus-consultum de Monticolis *Walliæ*.)		94
	Canuti, Regis Angliæ, Daciæ, & Norvegiæ.		97

Hæc quidem omnia Latinè reddidimus.

Accessere prætereà Latinè conscriptæ Leges, quas Regem *Edovardum* (Confessorem vocant) tulisse, & *Gulielmum* ejus nominis primum approbasse, Scriptores plerique omnes prædicant.

Quæ in hac nostra Editione accessere hæc sunt :

De virgine desponsanda, *sub fine Legum Regis* Edmundi.	60
Canones *Edgari, post finem Legum ejusdem Regis.*	65
Canones *Ælfrici* ad *Wulfinum Episcopum.*	127
Leges *Gulielmi primi Latino-Gallicæ.*	157
Leges *Henrici primi in Fisco Regis habitæ, & nunc primùm editæ.*	
Glossarium *perantiquum ex Manuscripto Codice olim* S. Augustini *Dorobornienſis.*	

Alphabetum Anglo-Saxonicum.

A a	N n	Æ æ	
B b	O o	Ð Th	*Propriè reor pronuncianda ut* Θ *in* Θσδς, & th *in* thing *Anglicè.*
C c	P p	ð th	
D d	Q q		
E e	R r	þ th	*tanquam* th *in* that *vel* this, *sed confunduntur hi characteres à scriptoribus.*
F f	S s ſ		
G g	T t		
H h	V u	ƿ that.	
I i	W w	⁊ and	
K k	X x	. comma	
L l	Y y	; periodus.	
M m	Z z		

¶ Ines. æ; Leges Inæ Regis.

Inas regnare {cœpit, desiit,} Anno salutis humanæ {712. 727.}

Folio 1

EGo Inas Dei beneficio Occiduorum Saxonum Rex, suasu & instituto Cenredi patris mei, Heddæ & Erkenvaldi Episcoporum meorum, omnium senatorum meorum, & natu majorum sapientum populi mei, in magna servorum Dei frequentia religiosè studebam tum animorum nostrorum saluti, tum communi regni nostri conservationi, ut legitima nuptiarum fœdera, justáque judicia per omnem ditionem nostram fundata stabilitáque sint, atque ut nulli liceat in posterum Senatori, sive alteri cuivis in Ditione nostra degenti, hæc nostra antiquare judicia.

De formula vivendi Ministrorũ Dei

INprimis præcipimus, Dei ut ministri constitutam vivendi formulam curent, & observent: deinde volumus, in omni populo nostro leges & judicia ità se habeant.

De infantibus.

Infans intra 30. dies postquam in lucẽ prodierit baptizator. Id si non fiat; ter denis solidis culpa pensator. Sin priùs vitam cum morte commutarit quàm sacro tingatur baptismate, rebus suis omnib⁹ mulctator

De opere in die Dominico.

Servus si quid operis patrarit die 2
Dominico ex præcepto domini sui, liber esto, dominus 30. solidos dependito. Verùm si id operis injussũ Domini sui aggressus fuerit, verberibus cæditor, aut saltem vir-

A hyde,

EC Jne mid Godes gyfe þeostreaxna cyninge. mid gehealdenre Jmid læne Cenredes mines fæderes. J heddes mines biscopes. J Erkenpoldes mines biscopes. J mid eallum minum ealdormannum. J þam yldestan pitan minre þeode. J eac mycelre somnunge Godes deopena. þes smeagende be dære hæle upna sawla. J be dam stadole unes rices. f nyht æp. J nyhte cynedomas. þurh use folc gesæstenode. J getrymmed pæpon. f nænig ealdormanna. ne us undergebeodendra. æfter þæm pæpe agendende þæs use domas;

Be Godes þeopena negole;

CAP. 1. ÆRest pe bebeodeþ. f Godes deopas hiora nyht negole gymin. J on niht healdan; * æfter þam pe beodæþ. f ealles folces * æ. J domas sus synd gehealdene;

* aliàs, æp. id est, *nutiarum fœdera.*

Be cildum;

2. Cild binnan þrym tigum nihta sy gefulpad. gif hit spa ne sy. xxx. scillinges gebete; Gif hit donne sy dead butan fulluhte. gebete he hit mid eallum dam de he age;

Be sunnan dæges peopcum;

3. Gif þeop non pyrce on sunnan dæg. be his hafondes hæse. sy he freo. J se hlaford sylle xxx. scillinges. to pite; gif þonne se þeopa butan his gepitnysse pyrce. dolige his

hýðe: oþþe hiſ hýogýlðeſ; Giſ ðonne ſe ſþiȝea þý ðæȝe pýnce butan hiſ hlaforðeſ hæſe; ðoliȝe hiſ ſþeotefſ. oþþe ſixtiȝ ſcillingeſ. ⁊ þþeoſt ſý tpýſcilðiȝ;

Be cýnic ſceattе;

4. Cýnic ſceattaſ ſýn aȝifene be Seint Martineſ mæſſan; Giſ hpa þ ne ȝelæſte ſý he ſcýlðiȝ ſeofefitiȝ ſcill. ⁊ be tpelf ſealðum aȝýfe ðone cýnic ſceat;

Be cýnic ſocnum;

5. Giſ hpa ſý ðeaþeſ ſcýlðiȝ. ⁊ he cýnicean ȝeýnne. hæbbe hiſ ſeonh. ⁊ bete ſpa him ſiht piſiȝe; Giſ hpa hiſ hýðe ſonþýnce. ⁊ cýnicean ȝeýnne. ſý him ſeo ſpinȝle ſonȝýfen;

Be ȝefeohte;

6. Giſ hpa ȝefeohte on cýninȝeſ huſ. ſý he ſcýlðiȝ ealleſ hiſ ýnfeſ. ⁊ ſý on cýninȝeſ ðome hpæþeſ he life aȝe ðenaȝe; Giſ hpa on mýnſtef ȝefeohte. hund tpelftiȝ ſcill. ȝebete; Giſ hpa on ealðonmanneſ huſ feohte. oþþe on oþneſ ȝefunȝeneſ pitan. ſixtiȝ ſcill. ȝebete he. ⁊ oþeſ ſixtiȝ ſcill. ȝeſýlle to pite; Giſ he ðonne on ȝefolȝýlðen huſ. oþþe on ȝebuneſ ȝefeohte. xxx. ſcill. to pite ȝeſýlle. ⁊ ðæm ȝebune ſýx ſcill; And ðeah hiſ ſý on miðdan feliða ȝefohten. hund tpelftiȝ ſcill. to pite ſý aȝýfen; Giſ ðonne on ȝebeonſcipe hi ȝeciðen. ⁊ oþeſ heona mið ȝeþýlde hiſ ſonfene. ȝeſýlle ſe oþeſ xxx. ſcillingeſ to pite;

Be ſtale;

7. Giſ hpa ſtaliȝe ſpa hiſ piſ nýte. ⁊ hiſ beaſn. ȝeſýlle ſýxtiȝ ſcill. to pite; Giſ he ðonne ſtaliȝe on ȝepitnýſſe ealleſ hiſ hýneðeſ. ȝanȝen hi ealle on ðeopet; Ðýnpintſe cnihtmæȝ beon ðeoſþe ȝepita;

Infans decem annorum furti reus cenſeatur.

Be ſihteſ bene;

8. Giſ hpa him ſihteſ biðde beſonan hpilcum ſcipmen. oþþe oþſum ðeman. ⁊ hebban ne mæȝ. ⁊ him peðð garum metum pretio redimito. Liber, ſi die hoc operetur injuſſu domini ſui, aut ſervituti addicitur, aut 60. ſolidos dependito. Sacerdos ſi in hanc partem deliquerit, pœna in duplum augetor.

De primitiis Seminum.

Primitiæ ſeminum ad celebre divi Martini feſtum reddunto, qui tum non ſolverit, 40. ſolidis mulctator, & ipſas præterea primitias duodecies perſolvito.

De Immunitate fani.

Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vita potitor, & ſecundùm jus fásque compenſato. Si quis verbera promeritus, fani ſuffugium implorarit, ei verbera remittuntor.

De pugna.

Si quis in Regia pugnarit, rebus ſuis omnibus mulctator, & ſítne morte etiam plectendus regis arbitrium & jus eſto. Qui in Templo pugnaverit, 120. ſolidis noxiam ſarcito. Qui in domo Senatoris, aut alterius ſapentis honorati pugnam dederit, 60. ſolidis mulctator. Si quis in tecto villici cenſum pendentis annum, aut coloni cujuſcunque pugnarit, 30. ſolidorum pœna eſto, & villico ſolidos ſenos numerato. Etſi quis vel in campo dimicarit patenti, 120. ſolidis mulctator. Si inter convivas rixatum fuerit, & eorum alii convicia patienter ſuſtinuerint, alii 30. ſolidis mulctantor. 3

De furto.

Si quis clam uxore & liberis quid clepſerit, 60. ſolidis mulctator. Sin ſuetur conſcia omni familia ſua, in ſervitutem dantor omnes. Puer decem annos natus, furto fuiſſe conſcius coarguatur.

De juris æqui poſtulatione.

Si jus quum ſibi fieri petierit actor à Senatore, vel alio quovis judice, neq; verò impetrarit, præterea & jus nihil quicquam pi-

mon

mon ꝛýllan nýlle. ȝebeꝛe xxx. ꝛcill. ⁊ binnan ꝛeoꝑon nihꝛe ȝedô hine ꝑihꝛeꝛ ꝑýꝑꝑe;

gnori opponere voluerit, judex ter denis mulctator ſolidis, & nihilominùs intra ſeptimanam jus ei legitimum tribuito.

Be ðam ꝑꝑæcendan;

De vindicantibus.

9. Gif hꝑa ꝑꝑæce ðo æꝑꝑon he him ꝑihꝛeꝛ bidde. ꝑ he him on nime aȝýfe. ⁊ fꝑȝýld. ⁊ ȝebeꝛe xxx. ꝛcill;

Qui privato conſilio illatam ſibi injuriam vindicarit, antequam jus æquum ſibi dari poſtulaverit, quod nomine vindictæ eripuit reddito, integrum rei precium præſtato; & triginta ſolidos dependito.

Be ꝑeafꝛace;

De rapina.

10. Gif hꝑa binnan ðam ȝemæꝑum uꝑeꝛ ꝑiceꝛ ꝑeafꝛâc. ⁊ nýd næme dô. aȝýfe he ðone ꝑeafꝛâc. ⁊ ȝeꝛýlle ꝛixtiȝ ꝛcill. ꝛo ꝑiꝛe;

Si quis intra fines regni noſtri quid rapuerit, prædatúſve fuerit, quod rapuit reddito, & 60. mulctator, ſolidis.

Be leod býȝene;

De eo qui popularem ſuum emerit.

11. Gif hꝑa hiꝛ aȝenne leodan bebicȝe. ðeoꝛne. oꝺꝺe ꝛꝑiȝe. ðeah he ꝛcýldiȝ ꝛý. ⁊ oꝛeꝑꝛæꝛende. ꝛoꝑȝýld hine be hiꝛ ꝑæꝑe. ⁊ ꝑiꝺ God ðeoꝑlice beꝛe;

Si quis popularem ſuum, ſive ſervum, ſive liberum, eundémque vel criminis conſcium, mercatus fuerit, & trans mare amandarit, integra capitis ejus æſtimatione mulctator, deóq; faciat cumulatè ſatís.

Be ꝑam ꝑe heoꝑa ȝeꝑiꝛnýꝛꝛe ȝeleoȝaꝺ;

De iis qui teſtimonium falſò protulerint. 4

12. Gif hꝑa beꝑoꝑan biꝛceope hiꝛ ȝeꝑiꝛnýꝛꝛe. ⁊ hiꝛ ꝑeo aleoȝe. ȝebeꝛe mid hund ꝛꝑelfꝛiȝ ꝛcill;

Si quis coram epiſcopo teſtimonium, aut pignus ſuum falsò produxerit, 120. ſolidis compenſato.

Be ȝefanȝenum ðeoꝑum;

De prædonibus comprehenſis.

13. Gif ðeoꝑ ꝛý ȝefonȝen. ꝛꝑelꝛ he ðeaꝺe. oꝺꝺe hiꝛ lif be hiꝛ ꝑeꝑe mon alýꝛe; Ðeoꝑaꝛ ꝑe haꝛaꝺ oꝺ ꝛeoꝑon men. ꝑꝑom ꝛeoꝑon hloꝺ oꝺ fif ⁊ ꝑꝑiꝛꝛiȝ. ⁊ ꝛiꝺꝺan heꝑe;

Prædo ſi deprehendatur, vitâ privator, aut vitæ æſtimatione ſe ipſe redimito. Prædones autem nominamus uſq; ad numerum virorum ſeptem; deinde (quouſque numerus ad 35. coaluerit) turmam dicimus: numerus ſi excreverit, exercitum vocamus.

Be hloꝺum;

De turma.

14. Seꝺe hloꝺ beꝛoȝen ꝛý. ȝeꝛꝑicne ꝛe hine be hund ꝛꝑelfꝛiȝum hýda. oꝺꝺe ꝑꝑa ȝebeꝛe;

Turmæ prædatorum interfuiſſe inſimulatus, pro ratione centum viginti terræhydarum jurejurando interpoſito omnem diluto criminis ſuſpicionem, aut huic convenienter compenſato.

Be heꝑȝe;

De exercitu.

15. Seꝺe heꝑꝛeama beꝛoȝen ꝛý. he hine be hiꝛ ꝑeꝑȝýld alýꝛe. oꝺꝺe be ðam ȝeꝛꝑicne; Se aꝺ ꝛceal beon healf be *huꝛlgenȝum; Ðeoꝑ ꝛýꝺꝺan he beoꝺ on cýninȝeꝛ benðum. nah he ða ȝeꝛꝑicne;

In exercitu prædatorum fuiſſe accuſatus, pro eo ac fuerit proprii capitis æſtimatio crimen purgato, aut noxiam ſarcito. Atqui hoc jusjurandum pro dimidia ejus parte ex patribus familiâs conſtabit. Furi verò, poſtquam in cuſtodia fuerit regia, iſtiuſmodi excuſationis poteſtas non fiat.

* huꝛelgenȝum. ſonat etiã *Catechumenos.*

Be ðeoꝑꝛleȝe;

De eo qui prædonem interfecerit.

16. Seꝺe ðeoꝑ oꝑꝛlihꝺ. ꝛe moꝛ ȝe-

Si quis furi mortem obtulerit,

cyþan mid aþe ƿ he hine ſcyldiġ oþ-
ſlôge. ⁊ na leſ ða ġeġyldan ;

jurejurando fidem aſtringat ſe illum tanquam criminis reum occidiſſe, atque hoc pacto omni erga ſodales ſuos ſolutione liberator.

Be ſoncſtolenum ſlæhte;

17. Seþe ſoncſtolen ſlæhc finðeð. ⁊ ġeðyncð. ġif he ðeah he mot mid aþe ġecyþan. ƿ he hit age ; Seþe hit oftſyncaþ. he ah ƿ meld ſeoh;

De carne furtim ſubducta.

Qui carnem furto ſurreptam invenerit, atq; occuluerit, liceto ei (ſi modò id facere non vereatur) confirmare quod ſua ſit. Qui verò ejus rei indicia attulerit, indicii mercedem conſequitor.

Be ceonliſcum ƿeoſum ġefanġenum.

18. Cynliſc mon ġif he oft betoġen hæfde. ġif he æt ſyþeſtan ſy ġefanġen. ſlea mon hand. oþþe ſôt of;

De Pagano furti manifeſto.

Paganus ſæpius furti inſimulatus, ſi tandem deprehendatur, ei manus aut pes præciditor. 5

Be cyninġeſ ġeneat;

De villico regio.

19. Cyninġeſ ġeneat ġif hiſ ƿeſ biþ tpelf hund ſcill. he mot ſpeſtan ſoſ ſixtiġ hyða. ġif he beoþ huſlġenġa ;

Regii villici jusjurandum (ſi modò is fuerit rei familiaris adminiſtrator, adeóq; ejus vitæ precium 1200. ſolidis æſtimetur,) ejus eſt momenti ac ponderis, ut cùm 60. terrę hydis exequari intelligatur.

Be ƿeoſſan cumenum men ;

De peregrino.

20. Gif ƿeoſ cuman man. oþþe ſnemðe butan ƿeġe ġeond ƿuðu ġonġe. ⁊ ne hnyme. ne horn blaƿe. ſoſ ðeoſ he bið to ƿnoſianne. oþþe to alyſanne; Gif mon ðonne þæſ oftlæġenan ƿæpeſ biðde. he mot ġecyþan ƿ he hine ſoſ ƿeoſ oftlôġe. na læſ þæſ oftlæġenan ġeġyldan. ne hiſ hlaford; Gif he hit ðonne ðyncð. ⁊ ƿeondeð emb lonġ yppe. ðonne nymeð he þæm ðeaðan to þam aþe. ðe hine moton hiſ mæġaſ unſynġian;

De peregrino cæſo.

Peregrino ſi quis mortem obtulerit, Rex æſtimationis vitę ſuę partes duas habeto, tertiam proles, vel cognati. Cognatos ſi non habuerit, eſto quidem regi dimidium, quod reliquum fuerit ſocius habeto. Eodem modo Abbas, vel Abbatiſſa (eorum ſi interſit) cum rege partiuntor. Wallus cenſum 6

Be ƿon þe monneſ ġeneat ſtaliġe.

De villico furtum faciente.

21. Gif ðin ġeneat ſtaliġe. ⁊ loſiġe ðe. ġif ðu hæbbe boſġaſ mana ðone ðæſ anġyldeſ. ġif he næbbe. ġyld ðu ƿ anġylde. ⁊ ne ſy him na þe ġeþinġoſte ;

Villicus tuus ſi furetur, & aufugerit, fidejuſſores admone (ſi quos habueris) ſolvendo ut ſint: ſi non habueris, ſimplicem ipſe rei æſtimationem ſolvito, nec ei quicquam remittito.

Be ælþeoðiġeſ manneſ ſlæġe ;

22. Gif mon ælþeoðiġne mon oſſlea. ſe cyning ah tpeġen ðælaſ ðæſ peneſ. þniðdan ðæl ſunu. oþþe maġaſ; Gif he ðonne mæġleaſ ſy. healf cyning. healf ſe ġeſiþ ; Gif hit þonne Abbud ſy. oþþe Abbudiſſe. ðælon on þa ylcan ſiſan þiþ ðone cyning; Pealh

ġafol-

ȝaꝑolȝylda hund ꝛpelꝑꝛiȝ ꝛcill; ꝼiꝛ ꝛunu hund; Neð ꝼeopne ꝛixꝛiȝ ꝛcill; Ðomhꝑylcne miꝺ ꝑiꝑꝛeȝum; ꝼealeꝛ hyꝺe miꝺ ꝛpelꝑum; ꝼealh ȝiꝑ he hæꝑꝼ ꝑiꝑ hyꝺa. he biꝼ ꝛyx hyndeꝛ

pendens annuum, 120. ſolidorum æſtimetur, filius ejus 100. ſervus, aliàs ſexaginta, aliàs quinquaginta ſolidis valere putatur. Wallus virgarum metum 12. ſolidis redimito. Wallus quinq; terræ hydas poſſidens, 600. ſolid. æſtimandus eſt

Be ꝑiꝛe ꝼeopum;

23. Giꝑ ꝑiꝛe ðeop Engliꝛc mon hine ꝼopꝛꝛaliȝe. hô hine mon. ⁊ ne ȝyldе hiꝛ hlaꝼopðe; Giꝑ hine mon oꝑꝛlea. ne ȝyldе hine mon hiꝛ maȝum. ȝiꝑ hi hine on ꝛpelꝑ monꝼum ne alyꝛðon;

De libertate mulctato.

Anglus libertate mulctatus, ſi denuo furetur, in furcas ſuſpenditor, & domino ſuo nulla fiat prorſus compenſatio. Si quis iſtiuſmodi viro mortem obtulerit, nihil quicquam eo nomine cognatis debis ſenos menſes redemerint.

pendito, niſi quidem ipſum intra

Be cyꝑmanna on landeː

24. Giꝑ cyꝑeman uꝑꝼe on ꝼolc ceaꝑiȝe. ðô ꝼ beꝼoꝛan ȝeꝑiꝛnyꝛꝛe; Giꝑ * ðyꝑeꝑeoh mon æꝛ cyꝑmen beꝼô. ⁊ he hiꝛ næbbe beꝼoꝛan ȝoðum ꝑiꝛꝛum ȝeceapoð. ȝecyꝼe hiꝛ be ꝑiꝛe. ꝼ he ne ȝeꝑiꝛa. ne ȝeꝛꝛala næꝛe. oꝼꝼe ȝyldе ꝛo ꝑiꝛe ꝛyx ⁊ xxx. ꝛcill;

* aliàs, ꝼoꝛꝛꝛolen. quod idem eſt.

De mercatoribus per terram.

Negotiator in vulgo ſi quid mercatus fuerit, in eam rem teſtimonia habeto. Etenim ſi quid furto ſurreptum penès eum deprehendatur, quod fideli cum teſtimonio non emerit, pro ratione mulctæ ipſum nec furatum, nec furto fuiſſe conſcium confirmato, aut 36. ſolidos numerato.

Be ꝼundeneꝛ cildeꝛ ꝼoꝛꝛꝛe;

25. ⁊o ꝼundeneꝛ cildeꝛ ꝼoꝛꝛꝛe ꝼyꝛ ꝼoꝛman ȝeaꝛe ȝeꝛylle ꝛyx ꝛcill; Ðy æꝛꝛꝛan ȝeaꝛe ꝛpelꝑ; ðy ꝼꝛiðdan xxx; ꝛyꝼꝼan be hiꝛ ꝑliꝛe;

De puero projecto enutriendo.

Ad puerũ expoſitum enutriendũ, dabuntur anno primo ſolidi ſeni, ſecundo duodeni, tertio triginta: Deinceps vero pro eo ac fuerit corporis dignitas augetor ſtipendium.

Be ðeoꝼeꝛ onꝼenȝ;

26. Seꝼe ðeoꝛ ȝeꝼehꝼ. he ah ꝛyn ꝛcill. ⁊ ꝛe cyninȝ ðone ðeoꝛ. ⁊ ða maȝaꝛ him ꝛꝑeꝑian aꝼaꝛ unꝼæhꝼa; Giꝑ he ꝼonne oꝼyꝼnne ⁊ ꝼeꝑiȝe ꝼeoꝑꝼe ꝼonne biꝼ he ꝑiꝛeꝛ ꝛcyldiȝ; Giꝑ he æꝛꝛacan ꝑille. ðô he ꝼ be ðam ꝼeo. ⁊ be ꝼam ꝑiꝛe;

7

De furibus prehendendis.

Qui furem comprehenderit, 10. ſolidos habeto, rex ipſum furem. Cognati vero jusjurandum præſtent ſe non vindicaturos, fur autem contumaciter ſi reſtiterit, aut clam ſe in pedes conjecerit, facinoris tenetor reus. Sin culpa ſe ipſe liberare voluerit, æſtimationis rei, & gravitatis mulctæ ratione habita id facito.

Be ꝼam ꝼe ðeaꝑnunȝa beaꝑn ꝛꝛꝑyneꝼ;

De eo qui ex occulto liberos procrearit.

27. Seꝼe ðeoꝑnunȝa beaꝑn ȝeꝛꝛꝑeonaꝼ. ⁊ ȝehele ð. nah ꝛe hiꝛ ðeaꝼeꝛ ꝼeꝑe. ac hiꝛ hlaꝼoꝑð. ⁊ ꝛe cyninȝ;

Qui prolem clandeſtinam procrearit, factúmque id diſſimularit, omni prolis (ſi quando occidatur) vitæ pretio excidito: idémque rex, ac dominus habento.

Be ꝼam ꝼe hiꝛ ꝼæꝑnu onlæne;

De eo qui ferrum mutuo dederit.

28. Giꝑ mon ꝛꝼeoꝑðeꝛ onlæne oꝼꝑum eꝛne. ⁊ he loꝛiȝe. be ðꝛiðdan ðæle he hine ȝyldе; Giꝑ mon ꝛꝼeꝛe.

Si quis ſervo alterius ferrum ſuum dederit mutuum, atque is perierit, æſtimationis capitis ejus dederit mutuam, dimidiatum ca-

trientem dato, qui mutuum dederit. Haſtam ſi

ryllе healfne; Gif mon hoрf onlæne. ealne he hine gilde;

pitis ejus æſtimationē pendito. Sin equum præſtiterit, ad denariū uſq; ſolvat quanticunq; ſervi vita fuerit æſtimata.

Be þam ðe flyman feorhwitte;

29. Gif mon cyrlifcne mannan flyman feorhwinge teo. be hif agenum pere gelaðige he hine; Gif he ne mæge. gyldе he hine be hif agenum pere. ⁊ fe gefiþman eac fpa be hif pere

De eò qui fugitivum admiſerit.

Paganus ſi accuſetur fugitivo ſubminiſtraſſe cibum, pro eo ac fuerit proprii capitis æſtimatio ſe culpa liberato; id quod ſi non poterit, tum proprii, tum fugitivi capitis æſtimationem pendito.

Be þon þe mon wif bicge;

30. Gif mon wif gebycge ⁊ feo gyfte forþ ne cume. agyfe þ feoh. ⁊ forgylde. ⁊ gebete ðæm byrgean fpa hif borhbryce;

De eo qui fœminam mercatus fuerit

Si quis fœminam mercatus fuerit, & quod conventum eſt non confecerit, ipſam dato pecuniam, tantundem etiam perſolvito, & graves nihilo minùs (perinde atque fidejuſſionem violaſſet) pœnas dependito.

Be cirlifcef monnef land hæfene;

31. Gif filifc man hæbbe hyde landef. hif pere bið hund twelftig fcill; Gif he þonne healfe hæbbe. eahtatig fcill; Gif he næbbe nan land 60. fcill;

De pagano fundum poſſidente. 8

Wallus integram terræ hydam ſi poſſederit, eſto capitis ejus æſtimatio 120. ſolidorum. Dimidiatam terræ hydam ſi tenuerit, 80. ſolidis valeto. Sin fundum penitus nullum occuparit, 60. tamen ſolidorum æſtimatione dignus cenſeatur.

Be cyninges horf fealh;

32. Cyninges horf fealh fefe him mæg geafenbian. ðær pengyld bið twa hund fcill;

De Regis equiſone Wallo.

Equiſo regis Wallus, ſi poterit mandata deferre, æſtimatio capitis ejus ducenorum ſolidorum eſto.

Be manflyhte;

33. Sefe on ðære fore pære ðæf mon man ofcloge. getrywfie hine be hif pere ðæf flægef. ofþe fore gebete be ðæf ofcflagenan pengylde; Gif hif pengylde fy twa hund fcill. gebete mid fiftig fcill; And ða ylcan rihte dô man be þam deorborenan;

De homicidio.

Si quis perpetrato interfuerit homicidio, ſecundum proprii capitis æſtimationem ſe culpa liberato, aut pro eo ac fuerit perempti corporis æſtimatio ſuæ preſentiæ pœnas luito. Atque ſi capitis ejus æſtimatio ducenorum fuerit ſolidorum, 50. is ſolidos dependito. Idémque juris eſto in iis qui illuſtriori familia ſunt oriundi.

Be deorflyhte;

34. Sefe deof flyhþ. he mot mid afe gecyðan. þ he hine fleondne fof deof floge. ⁊ ðær deadan magaf him fpefian unceafef afþ; Gif he hit þonne oyrne. ⁊ fy eft yppe. ðonne forgylde he hine;

De latrone cæſo.

Latroni violentam mortem ſi quis intulerit, jurejurando confirmato ſe illum tanquam latronem fugientem occidiſſe, atque eius rei fidem interfecti cognatis jurejurando hominum non ſelectorum facito. Verum ſi is factum diſſimularit, & fiat tamen deinceps corporis æſtimatione mulctator.

manifeſtum, perempti

35. Gif mon to ðæm menn feoh geteme þe hif æn afþ ætfpofen hæfde. ⁊ eft afþ ætfpefian fille. fpefige be

Si quis de rebus alienis poſtuletur, idémque jurejurando antehac concepto denegarit earum poſſeſſionem, ac denuo in id jurare

ðam

ðam pıte. ⁊ be ðæꝛ ꝼeoꝛ pýꝛþe; Gıꝼ he oþꝛꝼepıan nýlle. ȝebete þone mænan aþe tꝛýȝbote;

Be ðon ðe mon þeoꝛ ꝼoꝛlæte;

36. Seþe ðeoꝛ ȝeꝼehþ. oþþe him mon ȝeꝼonȝene aȝýꝼþ. ⁊ he hıne þonne alæte. oþþe ða ðýꝼþe ȝeoýnne. ꝼoꝛȝýlde ðone ðeoꝛ be hıꝛ pene; ȝıꝼ he ealdoꝛman ꝛý. þolıȝe hıꝛ ꝛcıne. butan him cýnıȝ aꝛıan pılle;

Be cýꝛlıꝛceꝛ monneꝛ betoȝennýꝛꝛe;

37. Se cýꝛlıꝛce man ꝛeþe oꝼt betoȝen pene ðýꝼþe. ⁊ þonne æt ꝛıþeꝛtan ꝛýnnıȝne ȝeꝼô. ın ceape. oþþe elleꝛ æt openne ꝛcýlde. ꝛlea him mon handa oꝼ. oþþe ꝼôt.

Be þon þe nıht ȝehıpan beaꝛn hæbban;

38. Gıꝼ ceoꝛl ⁊ hıꝛ pıꝼ beaꝛn hæbben ȝemane. ⁊ ꝼæne ꝛe ceoꝛl ꝼoꝛþ. hæbbe ꝛe modoꝛ hıne beaꝛn. ⁊ ꝼeðe. aȝýꝼe hıne mon ꝛýx ꝛcıll. to ꝼoꝛtne. cû on ꝛumeꝛa. oxan on pıntꝛan; healdan ða maȝaꝛ ðone ꝼꝛumꝛtol. oþ þ hıt ȝepıntꝛoð ꝛý;

Be unalýꝼeðum ꝼæne ꝼꝛam hıꝛ hlaꝼoꝛð;

39. Gıꝼ hꝑa ꝼaꝛe unaleaꝼeð ꝼꝛam hıꝛ hlaꝼoꝛðe. oþþe on oþꝛe ꝛcıꝛe hıne beꝛtele. ⁊ mon hıne ȝeacꝛıȝe. ꝼaꝛe ðæꝛ he æꝛ pæꝛ. ⁊ ȝýlde hıꝛ hlaꝼoꝛð ꝛıxtıȝ ꝛcıll;

Be ceoꝛleꝛ peoꝛþıȝe;

40. Ceoꝛleꝛ peoꝛþıȝ ꝛceal beon pıntꝛeꝛ ⁊ ꝛumeꝛeꝛ betýneð; Gıꝼ he bıð untýneð ⁊ neċ hıꝛ nehȝebuꝛeꝛ ceap mon hıꝛ aȝen ȝeat. nah he æt ðæm ceape nân pıht. ac aðꝛıꝼe hıne ût. ⁊ þolıȝe þone æꝼꝛýꝛðlan;

abigendus curato,

Be boꝛȝeꝛ onꝛæce;

41. Boꝛȝeꝛ mon mot ætꝛacan. ȝıꝼ he pat þ he nıht ðeþ;

non vereatur, pro mulctæ gravitate, & rerum æstimatione jurato. Atqui si istiusmodi jusjurandum abnuerit, in duplum perjurii pœna augetor. 9

De eo qui furi permiserit fugiendi potestatem.

Sive quis furem præhenderit, sive captivum custodierit, atque ei permiserit fugiendi potestatem, furtúmve dissimularit, ipsius capitis æstimationem pendito. Senator si in hanc partem deliquerit, Satrapia privator sua, nisi quidem Rex ei pœnam remiserit.

De pagano postulato.

Paganus sæpius furti postulatus, si tandem venditione, aut alia quacunque ratione, culpæ manifestus deprehendatur, ei manus, aut pes præciditor.

De liberis legitimo procreatis matrimonio.

Maritus postquam ex uxore liberos susceperit, si moriatur, proles matrem penes nutrienda maneto: dantórque ad victum ejus suppeditandum solidi seni, æstate vacca, hyeme bos. Cognati vero primigenia pecuria hæc (usque dum proles adulta fuerit) custodiunto.

De eo qui à domino sine bona ejus venia discesserit.

Qui à domino sine bona ejus venia discesserit, aut in aliena satrapia latuisse deprehendetur, unde fugerit redito, & domino sexaginta solidos dependito.

De pagani agello domui adjacente.

Pagani agellus domui adjacens, tum æstivo, tum hyemali tempore septo sit munitus; Sin minus ex omni aditu claudatur, ac vicinorum pecudum patuerit ingressui, satisfieri sibi nomine damni paganus non petat, verum ipse pecudes datúmque damnum sustineto solus. 10

De vadimonio negando.

Vades cuivis abnuere liceto, si modo is certo certius se recte feciſſe sciat.

Be

Be ceorla ȝemænum lanꝺ;

42. Gif ceorlaf hæbban ȝæfꝛtun ȝemænne. oþþe oþer ȝeꝺale lanꝺ to tynanne. ⁊ hæbben ꝛume ȝetynet heoꝛa ꝺæle. ꝛume næbben. ⁊ ætten heoꝛa ȝemænan æccefaf. oþþe ȝæfꝛ. ȝân þa þonne þe þ ȝeataȝon. ⁊ ȝebeten þæm oþꝛum þe heoꝛa ꝺæle ȝetynet hæbben ꝺone æfꝛynꝺlan ꝺe ꝺæꝛe ȝeꝺon fy. ⁊ abiꝺꝺen him æt ꝺæm ceape fꝛylc nihtfꝛylc cyn fy; Gif ꝺonne hꝛyþeꝛa hꝛylc fy. ꝺe heȝaf bꝛece. ⁊ ȝa in ȝehþæꝛ. ⁊ fe hit nolꝺe ȝehealꝺan fe hit aȝe. oþþe ne mæȝe. nime fe þe hit on hif æceꝛe ȝemette. ⁊ ofꝛlea. ⁊ nime fe aȝen fꝛiȝea hif fꝛlæfc. ⁊ ꝺoliȝe ꝺæf oþꝛef;

Be puꝺu bæꝛnette ;

43. Ðonne mon beam on puꝺa fꝛoꝛbæꝛne. ⁊ fynf ynꝛe on þonne ꝺe hit oyꝺe. ȝylꝺe he fulꝛitte. ⁊ ȝefylle fyxtiȝ fcill; Foꝛ þam þe fyn bif ꝺeof; Gif mon afylle on puꝺa fel manega tꝛeopu. ⁊ fynf þ eft unꝺynne. fꝛoꝛȝylꝺ ꝺꝛeo tꝛeoꝛa. ælc miꝺ þꝛittiȝ fcill; Ne ꝺeaꝛf he ma ȝylꝺan. fæꝛe heoꝛa fꝛa feola fꝛa heoꝛa fæꝛe; fꝛoꝛþan feo eax bif melꝺa na læf þeof;

44. Gif mon ꝺonne aceoꝛfe ænne tꝛeope. þ mæȝe þꝛittiȝ fꝛina unꝺeꝛftanꝺan. ⁊ fynf unꝺynne. ȝefylle fixtiȝ fcill ;

45. Gafol hꝛitel æt hiꝛifce. fceal beon fyx peninga fyf ;

Be buꝛhbꝛyce ;

46. Buꝛhbꝛyce mon fceal betan miꝺ hunꝺ tꝛelftiȝum fcill; Cyninȝef ⁊ biſcopef. þæꝛ hif ꝛice bif; Ealꝺoꝛmannef. miꝺ eahtatiȝ fcillinȝef; Cyninȝef ꝺeȝnef. fyxtiȝ fcill ; Geꝛifcunꝺef mannef lanꝺhæbbenꝺef. fif ⁊ xxx. fcill; Anꝺ be þam onfacan ;

Saga Annua ad familiam data, denariis ſenis valeto.

De pace in opido violata.

Pacis in oppido regis vel epiſcopi violatæ pœna 120 ſolidorum eſto: In oppido Senatoris ruptæ pacis pœna 80. ſolidorum æſtimato : In oppido miniſtri regii 60, penduntor ſolidi: In oppido denique cuſtodis pagani cujuſcunque prædia poſſidentis, pacis turbatæ mulcta 35. ſolidorum cenſeatur. Atque eadem habetor criminis purgandi ratio.

Be fꝛtal tyhtlan;

47. Ðonne mon monnan betyhþ. þ he ceap fꝛoꝛfꝛtæle. oþþe fꝛoꝛfꝛtolenne

De furti criminatione.

Si cui objiciatur furto ſurripuiſſe rem aliquam, vel furtim ſubge-

ductam admisisse, is pro ratione 60. hydarum se culpa liberato, si modo dignus qui juret habeatur. Anglus furti postulatus, duplici se purget numero, Wallus majore juratorum numero non obstringatur. Cuivis præterea integrum esto,& furum admissionem,& perempti corporis (nomine capitalium inimicitiarum) æstimationem, jurejurando avertere, si modò poterit, atque id facere non verebitur.

ȝeþeoþmiȝe. þonne þceal he bę þýxtiȝ hýða ætþacan ðæþ ðeoþþe. ȝiþ he aþ þýnþ biðˀ Ƿiþ ðonne Ⅎnglisc mon þtalaþ. ȝa þoþþ ætþace be tþýfealdum; Ƿiþ hit ðonne biþ filisc on þtal. ne biþ fe að na ðe maþe ; Ælc mon mot onþacan þýnmþe. ⁊ pæþfæhþe. ȝiþ he mæȝe oþþe. oþþe ðeaþþ ;

De furum præda intercepta.

Si quando bona furtim surrepta intercipiantur, non advocetur causæ servilis conditionis quisquam.

Be þoþþtolene ceap beþanȝene ;

48. Ƿiþ mon þoþþtolene ceap beþeþ. ne mot hine mon týman to ðeopum men;

De libertate multato.

Si quis ob scelus perpetratum servituti nuper addictus, accusetur furti dum adhuc liber esset admissi, liceto accusanti semel eum verberibus afficere, furunculus verò pro ratione rei furto surreptæ ad verba vel invitus cogitur.

Be pite ðeopum mannum;

49. Ƿiþ hþylc mon bið pite ðeope nipan ȝeðeopoð. ⁊ hine mon betýh. þ he hæbbe æþ ȝeðeoþað. æþ hine mon ȝeðeopað. ðonne ah þe teonð ane þþinȝelan æt him. beoþiþe hine to þþinȝlum be hi þceape;

De glande querna depasta sine bona domini venia.

Si quis in querceto suo porcos glandes devorantes (bona venia domino prius non concessa) invenerit, pigneretur primo quod sex solidorum æstimabitur. Et si illuc jam primo ingressi sunt porci, damnum solido uno dominus resarcito, & prętęrea (pro eo ac fuerit æstimatio porcorum) confirmato non intrasse sæpius : Sin sæpius irrupisse constabit, duos solidos pendito. Qui volens porcos saginandi gratia ad glandes devorandas in quercetum admiserit suum, ex iis qui ad trium digitorum latitudinem pingueverint, sumito sibi tertium quemque : Ex iis qui ad duorum digitorum crassitudinem saginati fuerint, quartum: Ex iis qui ad pollicis latitudinem excreverint pinguedine, quini singuli sui sunto.

Be unalýfeðeþ mæþtenes onfenȝ;

50. Ƿiþ mon on hiþ mæþtene unalýfeð þþin ȝemete. ȝenime ðonne þýx þcill. þýnþ peð; Ƿiþ hi ðonne þæþ næþon oþtep ðonne æne. ȝeþýlle ænne þcill. þe aȝen þþiȝa. ⁊ ȝecýþe þ hi ðæþ oþtoþ ne comon be ðæþ ceapeþ þýnþe; Ƿiþ hi ðæþ tþa pæþon. ȝeþýlle tþeȝen þcill; Ƿiþ mon nime *æbeþne on þþinum. æt ðnýfinȝnum þþic þ ðnioðe. æt tþýfinȝnum þ feoþþþ. æt ðýmelum þ fiftte ; * aliàs, æfeþne.

De petitione custodis pagani.

Præpositus paganus sive quid petierit à Rege,vel à Senatore,nomine familiæ suæ, sive dominum nomine servi vel liberi rogarit,non exorato mulctæ irrogatæ ut remittatur quicquam, eo quod domi meritas non inflixerit delinquentibus pœnas.

Be þiþcunðeþ monneþ ȝeþinȝe ;

51. Ƿiþ ȝeþiþcunð mon ðinȝaþ piðˀ cýninȝ. oþþe piþ cýninȝeþ ealðoþmannum. þoþ hiþ inhipan. oþþe piðˀ hiþ hlafoþð þoþ ðeope. oþþe þoþ þþiȝe. nah he ðæþ nane pite þæðbene þe ȝeþiþ. þoþþon he nolde him æþ ýfeleþ ȝeþtýþan æt ham;

Be ðon ðe ȝeriþcunð mon ƿýnð ƿoꝛꝛittе;

52. Giꝼ ꝛe ꝛiþcunðman lanð aȝenðe ƿýnðe ƿoꝛꝛittе. ȝeꝛýlle hunð tƿelftiȝ ꝛcill. ⁊ ðoliȝe hiꝛ lanðeꝛ; unlanðaȝenðe ꝛýxtiȝ ꝛcill; Ceoꝛliꝛc ðꝛittiȝ ꝛcill;

De præpoſito Pagano qui profectionem militarem detrectarit. 13

Cuſtos paganus prædia poſſidens, ſi quando profectionem ſubterfugerit militarem, prædiis mulctatus centum viginti ſolidos dependito: prædia ſi non habuerit, 60. ſolidos numerato. Paganus ſi in hanc partem peccarit, ter denis ſolidis mulctator.

Be ðýnnum ȝeþinȝþe;

53. Seþe ðýnnum ȝeþinȝþum betogen ꝛý. * ȝeꝛꝛicne hine be cxx. hýða ðæꝛa þinga. oþþe hunð tƿelftiȝ ꝛcill. ȝeꝛýlle;

* aliàs, ȝeclænꝛic.

De clandeſtino facinore.

Clandeſtini ſceleris accuſatus, pro ratione centum & viginti terræ hydarum ſe culpa exolvito, aut totidem ſolidos dependito.

Be ꝛoꝛꝛtolenes manneꝛ ꝛoꝛꝛenȝe;

54. Giꝼ mon ꝛoꝛꝛtolene man beꝼô æt oþþum. ⁊ ꝛý ꝛeo hanð acꝼolen ðe hine ꝛealðe ðam men ðe hine mon æt beꝼenȝ. týme ðonne ðone man to ðæꝛ ðeaðan býnȝenne. ꝛƿa oþeꝛ ꝼeoh. ꝛƿa hƿeþeꝛ ꝛƿa hiꝛ ꝛý. ⁊ cýþe on þæm aþe be ꝼeoꝛpeꝛtiȝ hiða. þ ꝛeo ðeaðe hanð hine him ꝛealðe; Ðonne hæꝼþ he þ ꝛiꝛe aꝼýlleð mið ðý aþe. aȝýꝼe ðam aȝenð ꝼꝛeo ðone man; Giꝼ he ðonne ꝛiꝛe hƿa ðæꝛ ðeaðan ýnꝼe hæbbe. týme ðonne to ðæm ýnꝼ. ⁊ biðe ða honð þe þ ýnꝼe haꝼaþ. þ he him ȝeðô ðone ceape unbeꝛacene. oþþe ȝecýþe þ ꝛe ðeaðe næꝼne þ ýnꝼe ahte;

De hominis clàm ſubducti inventione.

Servus alienus clàm ſubductus ſi apud alium deprehendatur, atq; is vita ceſſerit à quo iſthunc mercatus eſt, ad mortui tumulum adito tamen, ac pro ratione 40. hydarum jurejurando confirmato ſe ab eodem emiſſe ſervum hunc, atq; ità ipſe omni liberetur mulcta, ſervus in poteſtatem prioris domini redigitor. Idem juris eſto aliis in rebus quibuſcunque furto ſurreptis. Sin is exploratum habuerit, penes quem fuerint fato defuncti bona, ipſum adito, ac jure contendat ab illo, hanc venditionem omni lite ſolutam ut reddat, niſi quidem bona hominis mortui nunquam fuiſſe alter confirmarit.

Be pæꝛꝼæhþe týhtlan;

55. Seþe biþ peꝛꝼæhþe betogen. ⁊ he æt ꝛacan ꝛille ðæꝛ ꝛlæȝeꝛ mið aþe. ðonne ꝛceal beon on ðæꝛe hýnðene ân cýninȝ aþe be ðꝛittiȝ hýða. ꝛƿa be ȝeriþcunðum men. ꝛƿa be cýnliꝛcum. ꝛƿa hƿæþeꝛ ꝛƿa hiꝛ ꝛý; Giꝼ hine mon ȝýlt. ðonne moꝛ he ȝeꝛýllan on ðæꝛa hýnðena ȝehƿýlcne monnan. ⁊ býnnan. ⁊ ꝛƿeoꝛð. on þ ꝼeꝛȝýlð giꝼ he ðuꝛꝼe. ꝛiꝛe ðeoꝛne monnan ꝓýliꝛcne man ꝛceal beðꝛiꝼan be tƿelꝼ hýðum. ꝛƿa ðeoꝛne to ꝛƿinȝum. Engliꝛcne be ꝼeoꝼeꝛ ⁊ ðꝛittiȝ hýða;

De eo qui accuſatur capitales geſsiſſe inimicitias.

Si quis capitales cum aliquo geſſiſſe inimicitias accuſetur, eóque nomine petatur ab illo perempti corporis æſtimatio, atque is jurejurando interpoſito contenderit lætale vulnus haud inflixiſſe illum, ſacramentum quod quidem regale dicitur pro ratione 30. hydarum ritè concipito, adjunctis ſibi ſive præpoſitis paganis, ſive paganis ipſis, ut libitum fuerit. Atqui ſi noxæ manifeſtus fiat, loricam tamen & gladium, cuicunque ſociorum velit, dono dare ei integrum eſto, etiamſi æſtimationis ſolutioni 14 fuerit impar. Wallus libertate mulctatus hoc genus purgationis pro ratione 12. hydarum conficito: Servus vapulato: Anglus pro ratione 34. hydarum jurato.

Be

De æſtimatione ovis matricis.

Ovis fœta unà cum fœtu ante decimam quartam à Paſchate lucem non ampliùs uno vendatur ſolido.

Siquis vitioſum quid imprudens mercatus fuerit, vitiúmq; intra ter denos dies reſcierit, redhibeatur quod emptum eſt, niſi quidem venditor jurejurando confirmare voluerit, id eum vitii cùm primò vendiderat penitus latuiſſe.

De Marito Prædatore.

Maritus quidpiam deprædatus, atq; in locum ſecretiorem id ſubduxiſſe convictus, furti conſcius habetor, uxor non item. Ea namq; viro tanquam ſuperiori obtemperare debebit. Porro ſi jurejurando fidem aſtringere non verebitur uxor, ſe prædam hanc cum viro non participaſſe, tertia rerum parte donetur.

De Bobus.

Qui bovem cornu mutilarit, denarios decem, qui vaccam, duos, præſtato.

Qui bovi caudam præciderit, denarios 4. Qui vaccæ quinque pendito.

Qui bovi oculum effoderit, de-
15 nariis quinque: qui vaccæ, ſolido uno noxiam ſarcito.

Hordei annui ſingulo quoque tempore tribuuntor pondo ſex, &c

De Fugo boum conducto.

Paganus ſi ab alio par boum mercede conduxerit, ſibíq; fuerit annonæ facultas integram mercedis pactionem annona præſtato. Sin deerit illi annonæ copia, dimidium ſaltem in annona, & quod reliquum fuerit aliis in bonis pendito.

Primitias ſeminum quiſque ex eo dato domicilio, in quo ipſo natali die Domini commoratur.

ðe.

De eo à quo exigitur pignus.

Si quando ab accuſato exigatur pignus, nec is habeat quod pignori deponat ante litem æſtimatam, velítque eum alius pignore ſuſten-

Be eopeſ þýnþe ;

56. Eopu biþ miþ hine ȝeonȝe ſceape ſcill. peonþ. oþ þ peopenrýn nihr ofen Eaſrþon ;

57. Gif mon hþýlcne ceape ȝebýȝeþ. ⁊ he ðonne on finðe him hþýlcne unhælo binnan ðnirriȝ nihra. ðonne peonpe ðone ceape ro handa þam ſýllenðe. oþþe ſpenige þ he him nan facn on nýſre. ða he hine him realðe;

Be cýnlireef monneſ ſrale ;

58. Gif ceonle ceap fonfrýlð ⁊ beneð into hiſ æfne. ⁊ befehð hir ðæn inne mon. ðonne bið fe hiſ ðæle ſcýloiȝ. butan ðæm fif anum. fonðon heo ſceal hine ealone hýnan; Gif heo ðeaf miþ aþe ȝecýþan. þ heo ðæf fonfrtolenan ne onbire. nime hine ðæne ðnioðan ðæle ðæne æhta;

Be oxan ;

59. Oxan hofn bið rýn peninȝ pýnðe; Cû hofn rpeȝa peninga pýnþe;

Oxan rægl bið iiii. peninga pýnþe; Cuf rægl bið fif peninga finðe;

Oxan eaȝe bið fif peninge pýnþe; Cuf eaȝe bið ſcill pýnðe;

60. Man ſceal fýmle ro beneȝafol aȝýfan ar anű pýnþan fix puno pæȝa; * ** Deſideratur nonnihil*

Be hýne Geôc ;

61. Se ceonl ſeðe hæfþ oþfer ȝeoc ahýneð. Gif he hæbbe ealle on foðne ro aȝýfanne. ȝef ceapiȝe mon. aȝýfe ealle; Gif he næbbe. aȝýfe healf on foðne. healf on oðrum ceape ;

Be cýnic ſceatte ;

62. Cýnic ſceatte mon ſceal aȝýfan ro ðæm hæ me. ⁊ ro ðæm heonðere man on bið romiddan finrfta ;

Be ðon ðe mon ro ceafe foſoþæfe;

63. Ðonne mon bið rýhrlað beroȝen. ⁊ hine mon bedrifð to ceape. nah ðonne ſýlfnan fiht to ſýllanne

beforan ceace. ðonne ga ð oðer man rýllaþ hir ceap fore. rþa he ðonne gebingian mæge. on ða næddene ðe him ga to handa. oð þ he hir ceap him geinnian mæge; Ðonne betýhð hine mon eft oðre riþe ⁊ beðriþð to ceape. Gif he hine forð nylle forrtandan feþe him æf ceap fore fealde. ⁊ he him ðonne foreþehþe. ðolige ðonne hir ceaper feþe he him æf forrfealde;

tare suo, hac lege, ut in ejus se dedat potestatem alter, usque dum ei restituantur bona pro eo deposita: Et jam secundo reus ad pignus cogatur, nolitque ei denuo auxilio esse qui primo eum suscepit, atque is causa cadat, non detur quidem prædi quod in prima lite deposuerat.

Be gerihþcunder monner fafe;

64. Gif gerihþcund man fafe. þonne mot he habban hir gefefan miþ him. ⁊ hir rmiþ. ⁊ hir cilð forðfan;

De migratione præpositi pagani.

Custos paganus si mansione sua aliò habitatum migrare voluerit, præfectum, fabrum ferrarium, & nutricem unà secum ducendi potestas esto.

Be land hæbbendum;

65. Sefe hæfþ tpentig hýda lander. fe fceal tæcan tpelf hýda gefettes landes ðonne he fafan pille; Se ðe hæfþ týn hýda. fe fceal tæcan fýx hýda gefettes landes; Seðe hæfð ðreo hýda. tæce ofþes healfes;

De fundum occupantibus.

Qui 20. hydas terræ possederit, 16 is migraturus 12. hydas segitibus satas à tergo relinquito: Qui decem occuparit, is sex hydas frugibus vestito: Qui 3. habuerit terræ hydas, is migraturus mansione sesquihydam frugibus fœtam concedito.

66. Gif mon gebingaþ gýnðelandes. ofþe mæne. to næde gafole. ⁊ geenæþ. gif fe hlafurð him pille þ land aræran to peorce ⁊ to gafole. ne ðearf he him onfon. gif he him nan botle ne fyld. ⁊ ne ðolige ðæna æcra;

Si quis virgatam terræ à domino mercede conductam araverit, & dominus censu non contentus, insuper quam quæ pacta essent opera exegerit, non necessum sit ei ea lege accipere, nisi ei dominus domum dederit, neque vero ab aratione arceatur.

Be gerihþcundes monnes ðræfe of lande;

De præposito pagano exulante.

67. Gif mon gerihþcunde monnan * aðfýfe; ðý botle næs ðæt fetene;

* aliàs, furðrife.

Custodi pagano criminis causa relegato, non erit refugio domicilium ejus.

Be fceapes gange miþ fleos;

De vellere ovili.

68. Sceape fceal gongan miþ hir flýfe oð miðne fomor. ofþe gýlð þ fleos miþ tpam peningum;

Ovis in mediam usque æstatem nè tondetor: qui in hanc sanctionem deliquerit, vellus denariis binis redimito.

Be pefum;

De æstimatione singulorum hominum.

69. Æt tpýhýndum pefe mon fceal fýllan to monbote xxx. fcill. ⁊ æt fýxhýndum eahtatig fcill; æt tpelfhýndum hund tpelftig;

Ex æstimatione capitis viri qui ducenis dum vixerat æstimabatur solidis, subtrahantur 30. solidi ad compensandum domino mortem: Ex æstimatione capitis ejus qui 600. valebat solid. subtrahantur octoginta: Æstimatio capitis 1200. si fuerat solidorum, solidi centum & viginti sunt subtrahendi.

De

De victu ſuppeditando.

Ex decem hydis terræ ad vi-
17 ctum ſuppeditandũ dantor mellis dolia decem, 300. panes, amphoræ cerviſiæ Wallicæ duodenæ, amphoræ cerviſiæ tenuioris 30. boves adulti duo, aut verveces decem, anſeres deni, viginti gallinæ, caſei decem, butyri amphora unica, ſalmones quinque, pabuli libræ viginti, & anguillæ 100.

De æſtimatione capitis ſolvenda.

Si quis de æſtimatione capitis ſolvenda poſtuletur, atque jam juraturus fateatur, quod anteà verbis negarat, non exigatur ab eo quicquam nomine mulctæ, priuſquam integram capitis æſtimationem præſtiterit.

De latrone capitis æſtimatione mulctato, ac comprehenſo.

Capitis ſui æſtimatione mulctatus latro ſi comprehendatur, atque ipſo eodem die aufugeat, non amplius tamen integra exigatur mulcta, ſi quidem circiter noctem eſt comprehenſus: verum ſi ante noctem ſuperiorem admiſſum eſt furtum, ſolvant qui eum anteà comprehenderant, prout regem, aut eum qui ſecundum regem juſtitiæ adminiſtrandæ præfuerit, exorare poterint.

De ſervo Wallo ingenuum Anglum occidente.

Servilis conditionis Wallus Anglum ſi interfecerit, dato eum dominus ejus in poteſtatem heri, & cognatorum cæſi, aut eum 60, ſolid. redemito. Sin nũmum præſtare noluerit, ſervum ſaltem emancipato, atque ex ſuo erogent cognati ejus perempti corporis æſti-
18 mationem, ſi modo ſint ei ſanguine conjuncti qui fide eum ſua ſuſtentare velint: Si non ſint, metuat ſibi malum ab adverſariis. Homini libero non ſit neceſſum unà pariter cum ſervis ſolvere, (ni capitalium inimicitiarum metum prætio redimere voluerit) nec ſervo è contrà unà cum liberis.

De rebus ereptis alium penes deprehenſis.

Bona furtim erepta ſi apud alium deprehendantur, atque vendi-

Be ꝓoꝛtpe;

70. Æt tỳn hỳoum to ꝓoꝛtpe. tỳn ꝓata hunizeꝛ. ðꝛeo hund hlaꝓa. tpelꝼ ambꝓa pỳliꝛceꝛ ealoð. ðꝛittiz hlutꝛneꝛ. tpa ealo hꝛỳþeꝓu. oþþe tỳn peþeꝓaꝛ. tỳn zeeꝛ. tpeontiz henna. tỳn cỳꝛaꝛ. ambeꝓꝓulne butꝛeꝓan. ꝓiꝼ leaxaꝛ. tpentiz punð paza ꝓoðꝓeꝛ. ⁊ hund teontiz æla;

Be peꝓtỳhtlan;

71. Giꝼ mon ꝛỳ peꝓtỳhtlan betogen. ⁊ he hit ðonne zeandettе beꝓoꝓan aþe. ⁊ onꝛace æꝓ. abiðe mon mið ðæꝓe pitе ꝓæðenne. oð ꝥ ꝛe peꝓe zegoldeꝛ ꝛỳ;

Be peꝓzỳlð ðeoꝛeꝛ ꝓoꝓeꝓenz;

72. Giꝼ mon peꝓzỳlð ðeoꝼ zeꝛehꝥ. ⁊ he loꝛize ðỳ ðæze ðæm mannum þe hin zeꝛoð. ðeah hine man zeꝛô ymb niht. nah him mon maꝓe æt ðonne ꝓulpite; Giꝼ hit biþ niht ealo þỳꝛþe. zebeten ða ðone zỳlt ðe hine zeꝛenzon. ꝛꝓa hiz zeþinzian mazon piþ cỳninz. ⁊ hiꝛ zeꝓeꝓan;

Be ðon ðe ðeoꝓ Ꝓealh ꝓnizne man oꝼꝛlea;

73. Giꝼ þeoꝓe Ꝓealh Enzliꝛcne man oꝼꝛlihꝥ. ðonne ꝛceal ꝛe ðe ine ah. peoꝓꝓan hine to handa hlaꝼoꝓð ⁊ mazum. oþþe ꝛỳxtiz ꝛcill. zeꝛỳllan piþ hiꝛ ꝼeoꝓh; Giꝼ he ðonne ðone ceap nelle ꝼoꝓe zeꝛỳllan. ðonne mot ꝛe hlaꝼoꝓð hine zeꝼꝓeozan. zỳlðan ꝛỳþþan hiꝛ mazaꝛ ðone ꝓeꝓe. zif he mæz boꝓh hæbbe; Giꝼ he næbbe. heðen hiꝛ ða zeꝼan; Ne ðeaꝓꝼ ꝛe ꝼnizea mið ðeoꝓan men zỳlðan. buton he him pỳlle ꝼæhþe oꝼ aceapian. ne ꝛe ðeoꝓa mið ðæm ꝼnizean;

Be ꝼoꝓꝛtolneꝼ ceapeꝼ ꝼoꝓꝼenz;

74. Giꝼ mon ceap beꝼehþe ꝼoꝓꝛtolene. ⁊ ꝛeo hand tỳmþ ðonne ꝛeo hi-

ne mon æt beſehþ to oðþum men; Gif mon hine onfôn nylle. ⁊ fægð þ he him næfre þ ne fealð. ac fealð oþer. ðonne mot fe gecyþan feþe hit tymð to ðafa handa. þ he him nan oþer ne fealð. butan þ ylce;

Be goodfæderef oþþe goodfuref flyht ;

75. Gif hpa oþfer goodfunu flea. oþþe hif goodfæder. fy feo mægbot ⁊ feo manbot gelic; feaxe feo bot be ðæm pefe. fpa ilce fpa feo manbot ceþ ðe ðæm hlafonð fceal; Gif hit ðonne cyningef goodfunu fy. bete be hif pefe ðæm cyning fpa fame ilce fpa ðæfe mægþe ; Gif he ðonne on done geonbyrde ðe hine floh. ðonne æt fealle feo bot ðæm goodfæder. fpa fame ylce fpa þ pite þæm hlafonde deð ; Gif hit bifceop funu fy. fy be healfum ðæm;

tor ab eo cauſę advocatus, neque bona ipſa, neque eorum venditionem in ſe recipere voluerit, & fateatur tamen ſe alia quędam ei vendidiſſe; tum quidem emptoris eſt confirmare, eadem ipſa vendidiſſe illum, nec omnino alia.

De cæde ſuſceptoris ad ſacrum fontem, aut ſuſcepti.

Sive quis alterius ad ſacrum fontem ſuſceptorem, ſuſceptúmve interfecerit, tantundem ſolvat occiſi cognatis, quantum ad cędem compenſandam domino debetur. Atque hæc ſolutio pro ratione æſtimationis interfecti augenda erit, & minuenda, perinde atque ſolutio ipſa domino pro ſervo interfecto prędtanda foret. Sin occiſum rex ad ſacrum fontem ſuſceperat, perinde ei atque cognatis ſatisfiat. Verum ſi ei à cognato erepta eſt vita, de pecunia ſuſceptori eroganda ſubtrahendum eſt, quomodo fieri ſolet ubi numus domino pro cæde ſervi numerandus eſt. Epiſcopi filius ſi occidatur, dimidio minuatur mulcta.

Præfatio

Præfatio in Leges Aluredi Regis.

19 ALÚREDUS regnare { cœpit / desiit } Anno salutis humanæ { 871. / 900.

LOcutus est Dominus ad Moysen sermones hos, dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex Ægypto domo servitutis: Deos alios nullos præter me habeto.

DRihten þæs spræcende þæs spell to Moyse. ⁊ dus cpæþ; Ic eom Drihten þin God. Ic de ut gelædde of Ægyptra lond. ⁊ of heora deofdom; Ne lufa du oþre fremde godas ofer me;

☞ *Admonendus es (amice Lector) nulla aut nostra aut librariorum incuria, prætermissum secundum hoc Decalogi de non fingendis imaginibus præceptum, verùm consultò ab iis qui primò has leges mandarunt literis, relictum. Post celebratum enim Anno salutis humanæ 794. secundum illud Niceæ (quod simulachrorum confirmavit adorationem) Concilium, quò major hominum præceptis (quæ erat temporum illorum caligo) tribueretur autoritas, de sacrosanctis Dei scriptis aliquid detrahendum existimarunt. Neque vero (quod sciam) in ullo usquam Saxonicè conscripto exemplari reperitur.*

Nomen meum inaniter nè adhibeto, neque enim te sinam impunitum si nomen meum frustrà adhibueris.

2. Ne minne noman ne cigþu on idelnesse. forþon de du ne birst unscildig þiþ me. gif du on idelnesse cigst minne noman;

Diem Sabbati sanctè agere memento: Sex diebus tuas res agito, septimo autem die ab omni labore cessato, tu & filius tuus, & filia, servus & ancilla, jumenta tua, & apud te degens peregrinus. Nam cùm sex diebus fecisset Christus cœlum, terram, mare, quæque in eis sunt omnia, conquievit die septimo, & propterea di-
20 em Sabbati sacrum esse voluit.

3. Gemine þ du gehalgie done nerste dæg; Fýnceaþ eore sýx dagas. ⁊ on da seofoþon nerstaþ eore. du ⁊ din sunu. ⁊ þine dohter. ⁊ din deore. ⁊ dine sýlne. ⁊ din eorscnýten. ⁊ se cuma de bid binnan dinan durum; Forþon on sýx dagas Crist gesorhte heofonas. ⁊ eorþan. sæs. ⁊ ealle gesceafta de on him sýnd. ⁊ hine gesest on done seofoþan dæge; ⁊ forþon Drihten hine gehalgode;

4. Apa

4. Aꝑa ðinum ꝓæðeꝑ ⁊ ðinꝑe meðeꝑ. ða ðe Ðꝑihten ꝓealðe ðe. ꝧ ðu ꝓẏ ðẏ lenᵹ libbenð on eoꝑþum ;

Patrem tuum matrémque quos Deus tibi dederit honorato, ut diu ætatem producas in terra.

5. Ne ꝓlea þu;

Hominem ne occidito.

6. Ne ꝓtala ðu;

Nè furator.

7. Ne licᵹe þu ðeaꝑnunᵹa;

Ne adulterator.

8. Ne ꝓæcᵹe þu leaꝓᵹeꝑitneꝓꝓe ꝑiþ ðinum nehꝓtah;

Falſum teſtimonium contra vicinos ne dicito.

9. Ne ꝑilna ðu ðineꝓ nehꝓtan ẏꝑꝓeꝓ miþ unꝑihtꝛ;

Vicini bona nè concupiſcito.

10. Neꝑẏꝑc ðe ᵹẏlðene ᵹoðaꝓ. oꝧðe ꝓeolꝓꝑene;

Deos tibi aureos aut argenteos nè facito.

11. Ðiꝓ ꝓẏnð ða ðomaꝓ ðe þu him ꝓettan ꝓcealtꝛ ⁊ Giꝓ hꝑa ᵹebẏcᵹe cꝑiꝓtenne ꝧeoꝑe. vi. ᵹeaꝑ ꝧeoꝑiᵹe he. ꝧẏ ꝓeoꝓoꝧan beo he ꝓneoh oꝑceapunᵹa ⁊ Mið ꝓꝑẏlce hꝑæᵹle he in eoðe. mið ꝓꝑilce ᵹanᵹ he ut. Giꝓ he ꝑiꝓ ꝓẏlꝓ hæbbe. ᵹanᵹ heo ut mið him; Giꝓ ꝓe hlaꝓoꝑð him ꝑiꝓ ꝓealðe. ꝓæ heo ⁊ hiꝑe beaꝑn ꝧæꝓ hlaꝓoꝑðeꝓ ⁊ Giꝓ ꝓe ꝧeoꝑe ꝧonne cꝑæꝧe. Nelle ic ꝓnam minum hlaꝓoꝑðe. ne ꝓnam minum ꝑiꝓne ꝓnam minum beaꝑnne· ne ꝓnam minum ẏꝑꝓ. bꝑenᵹ hine ꝧonne hiꝓ hlaꝓoꝑð to ꝧæꝑe ðuꝑa ꝧæꝓ templeꝓ. ⁊ ꝧuꝑh ꝧẏꝑliᵹe hiꝓ eaꝑe mið eale. to tacne. ꝧ he ꝓẏ æꝓꝑe ꝓẏꝧꝧan ꝧeoꝑe;

Hominem ne occidito.

Nè furator.

Ne adulterator.

Falſum teſtimonium contra vicinos ne dicito.

Vicini bona nè concupiſcito.

Deos tibi aureos aut argenteos nè facito.

Hæc autem eis jura propones. Si quis emerit ſervum Chriſtianum, ſex annos ſervito, ſeptimo autem anno manumittitor gratuito: qualicunque veſte indutus venit, tali manumittitor, atque ſi uxorem habuerit, ea ſimul exito. Sin dominus ei uxorem dederit, fœmina & nati domini ſunto: quod ſi ſervus dixerit, teneor amore domini mei, uxoris, natorum, & rerum mearum, nec cupio manumitti, eum dominus ad templi oſtia adducito, eique ad poſtem applicato aurem ſubula perforato, & ille ei perpetuum ſervito.

12. Ðeah hꝑa bebẏcᵹe hiꝓ ðohtoꝑ to ðeoꝑenne. ne ꝓẏ heo ealleꝓ ꝓꝑa ꝧeoꝑu ꝓꝑa oðꝑu mennenu ; Naᵹe he hi ut on ælꝧeoðiᵹ ꝓolc to bebẏcᵹanne. Ac ᵹiꝓ he hiꝑe ne ꝑecce ꝓe hi bohte. læte hi ꝓaꝑan ꝓneo on ælꝧeoðiᵹ ꝓolc; Giꝓ ðonne he alẏꝓe hiꝓ ꝓunu mið to hæmænne. tô hiꝑe ᵹẏꝓta. lociᵹe ꝧ hio hæbbe hꝑæᵹle. ⁊ ꝧ ꝧeoꝑð ꝓẏ hẏꝑe mæᵹꝧhaðeꝓ. ꝧ iꝓ ꝓe ꝧeotoma aᵹẏꝓe he hiꝑe ðonne; Giꝓ he hiꝑe ðæꝑa nan ne ðo. ðonne ꝓẏ heo ꝓneoh;

Si quis filiam ſuam vendiderit in famulatum, ea nè ancillarum in morem ſervito: in extraneam gentem vendendi poteſtas ei non eſto. Verùm ſi ea domino diſplicebit, in alienam gentem liberam manumittito. At ſi eam filio ſuo deſtinaverit, veſtitum, pudicitiæ pretium, dotemque ei concedito. Si nihil horum ei præſtiterit, manumittitor gratuito.

13. Se mon ꝓeꝧe hiꝓ ᵹeꝧealðeꝓ monnan oꝓꝓlea. ꝓꝧealtte ꝓe ðeah ; Seꝧe ðonne hine neðeꝓ oꝓꝓloᵹe. oꝧꝧe unꝑillum. oððe unᵹeꝧealðeꝓ. ꝓꝧẏlce hine Goð ꝓꝧa ꝓenðe on hiꝓ honða. ⁊ he hine ẏmb ne ꝓẏneðe. ꝓẏ he hiꝓ ꝓeoꝓeꝓ ꝧẏꝑðe. ⁊ ꝓolc ꝑuhtꝧe bôt. ᵹiꝓ he ꝓnẏꝧꝓtoꝧe ᵹeꝓece; Giꝓ hꝑa ðonne

Qui volens hominem occiderit, morte mulctator: At qui non eſt inſidiatus, ſed in eum invitus, neceſſitate impulſus, aut fortè fortuna (quaſi ſibi à domino in manus traditum) incurrerit, ad Aſylum confugito, vitaque ac juris publici commoditate fruitor. At ſi quis 21

proximi ſui necem per dolum de induſtria machinatus fuerit, is vel ab ara mea ad necem abſtrahitor.

Qui patrem aut matrem pecuſſerit, capitale eſto.

Qui hominem liberum clepſerit, eúmque vendiderit, capitis pœna eſto. Qui patri aut matri maledixerit, morte plectitor.

Si quis alterum orta contentione percuſſerit lapide, vel pugno, ità tamen ut foràs baculo innixus iverit, medicum ei adhibeto, atque opera ea quę infirmus patrare non poterit, ipſe vicaria præſtato.

Si quis ſervum aut ancillam ſuam percuſſerit, ſi quidem diem unum aut alterum ſuperſtes fuerit, non tenetor, quoniam pecunia ejus eſt, verùm ſi præſens mors ſequuta fuerit, tenetor.

Si quis dimicando mulierem gravidam percuſſerit, ad eam rem arbitri ſunto, ad quorum æſtimationem damnum ſarcito: Sin mortua fuerit, vitam pro vita pendito.

Si quis alteri oculum effoderit, oculum pro oculo pendito, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, vibicem pro vibice.

Si quis ſervi ſui, aut ancillæ oculum percuſſerit, eúmque corruperit, eum pro oculo manumittito, & ſi ſervi ſui aut ancillæ dentem excuſſerit eum pro dente manumittito.

Si bos virum, aut fœminam cornu petiverit, & is mortuus fue-
22 rit, bos lapidator, ejus caro nè comeſtor, dominus autem bovis impunitus eſto, modo bovem jam biduò aut triduò petulcum fuiſſe non ſciverit. At ſi dominus ejus admonitus fuerit, neque tamen cuſtodierit; íſque virum aut fœminam occiderit; & bos lapidator, & dominus ejus morte plectitor, aut vitæ ſuæ pretium dato, quantumcunque ei fuerit ab arbitris

ðonne oꝼ ȝýnneſſre. ⁊ ȝepealðeſ oꝼ-
ſlea hiꝛ ðone nehꝛtan ðuꝛh ſýnpa-
aluc ðu hine ꝼꝛam minum peoꝼoð.
to þam þ he ðeaþ ſpelte;

14. Seðe ſlea hiꝛ ꝼæðeꝛ. oþþe hiꝛ
moðoꝛ. ſe ſceal ðeað ſpelten;

15. Seþe ꝼꝛione ꝼoꝛꝛtæle. ⁊ he hý-
ne bebýcȝe ſpelt ſe ðeað; Seðe pýn-
ȝe hiꝛ ꝼæðeꝛ oþþe hiꝛ moðoꝛ ſpelte
ſe ðeaþe;

16. Giꝼ hpa ſlea hiꝛ ðone nehꝛtan
miðꝛtane. oþþe miðꝼýꝛte. ⁊ he ðeah
ut ȝonȝan mæȝe be ſtaꝼe. beȝýte
him læce. ⁊ pýnce hiꝛ peoꝛce ða hpile
ðe ſýlꝼne mæȝe;

17. Seþe ſlea hiꝛ aȝenne ðeopne
eſne. oððe mennen. ⁊ he ne ſý ðý
ðæȝeꝛ ðeað. ðeah he libbe tpa niht
oððe ðꝛeo. ne bið he ealle ſpa ſcýl-
diȝ. ꝼoꝛþon þe hit pæꝛ hiꝛ aȝen ꝼeoh.
Giꝼ he ðonne ſý ibæȝeꝛ ðeað. ðonne ſittte ſeo ſcýlð on him;

Si quis dimicando mulierem gravidam percuſſerit, ad eam rem arbitri ſunto, ad quorum æſtimationem damnum ſarcito: Sin mortua fuerit, vitam pro vita pendito.

18. Giꝼ hpa on ceaꝛt eâcnieð piꝼ
ȝepeꝛð. bete þone æꝼpýꝛðlan ſpa him
ðomeꝛaꝛ ȝetæcan; Giꝼ heo ðeað ſý.
ſýlle ſaple piþ ſaple;

19. Giꝼ hpa oþþum hiꝛ eaȝe oþ ðô
ſýlle hiꝛ aȝen ꝼoꝛ. toð ꝼoꝛ toð.
honða ꝼoꝛ honða. ꝼet ꝼoꝛ ꝼet. beꝛn-
inȝ ꝼoꝛ beꝛninȝ. punð piþ punð. læl
pið læle;

20. Giꝼ hpa aꝛlea hiꝛ ðeope oððe
hiꝛ ðeopenne þ eaȝe ut. ⁊ he ðonne
hi ȝeðô *aniȝȝe. ȝeꝼneoȝe hi ꝼoꝛ-
þon; Giꝼ he ðone toð oꝼ aꝛlea. ðo þ
ýlce;

*aliàs, anezge.

21. Giꝼ oxa oꝼhnite ꝼeꝛe. oððe
piꝼ þ he ðeað ſýnð. ſý he mið ſta-
num oꝼꝼeoꝛꝛpoð. ⁊ ne ſý hiꝛ ꝼlæſc æ-
ten. ⁊ ſe hlaꝼoꝛð bið unſcýldiȝ;
Giꝼ ſe oxa hnitol ꝼeꝛe tpam ðaȝum
æꝛe oððe ðꝛým. ⁊ ſe hlaꝼoꝛð hit
nýſtt; Giꝼ he hit ðonne piſtt. ⁊ hine
inne betýnan nolðe. ⁊ he ðonne ꝼeꝛe
oððe piꝼe oꝼꝼloȝe. ſý he mið ſta-
num oꝼtoꝛꝼoð. ⁊ ſý ſe hlaꝼoꝛð oꝼꝼle-
ȝen. oððe ꝼoꝛȝolðen. ſpa þ pitan

to þihte finban; Sunu oððe dohtor gif he ofstinge. ðæs ylcan domes sy he synbe; Gif he ðonne deorne oððe deopemennen ofstynge. gesylle ðæm hlafordo xxx. scill. seolfres. ⁊ se oxa sy mid stanum ofstoofod;

impositum: Sive puerum, sive puellam petiverit, idem juris esto. Servum aut ancillam si petiverit, argenti ter deni solidi domino solvuntor, bos lapidator.

22. Gif hwa adelfe fæten pytte. oððe betyneðne untyne. ⁊ hine eft ne betyne. gylde sylce neat sylce ðeron befealle. ⁊ hæbbe him þ deað;

Si quis fossam aperuerit, vel dimiserit, nec obduxerit, æstimationem jumentorum quæ eò decciderint præstato, ipse mortua habeto.

23. Gif oxa oþres monnes oxan gefunoige. ⁊ he ðonne deað sy. bebycgen ðone oxan. ⁊ hæbben him þ feorh gemæne. ⁊ eac þ flæsc swa ðæs deaðan; Gif se hlafordo ðonne wirt þ se oxa hnitol wæne. ⁊ hine healdan nolde. sylle him oðerne oxan forne. ⁊ hæbbe him ealle þ flæsc;

Si cujus bos alterius bovem vulnerârit, atque is mortuus fuerit, bovem vivum vendunto, atque ejus pretium & mortuum etiam domini dividunto. At si domino compertum fuerit bovem antea petulcum fuisse, neque eum dominus ejus custodierit, bovem pro bove pendito, ipse carnem habeto.

24. Gif hwa forwrætle oðres oxan. ⁊ hine ofslea. oððe bebycge. sylle twegen wið; ⁊ feper sceapa wiþ anum; Gif he næbbe hwæt he sylle. sy he sylf bebohte wið ðam feoh;

Si quis bovem alterius clepserit, mactaverit, vendiderítve, duos boves pro uno reddito, & quatuor balantes pro una: Si non habet unde reddat, ipse pro furto venditor.

25. Gif ðeof hrece mannes hûs nihtes. ⁊ synbe ðæn ofslægen. ne sy he na manslæges scyldig ðe him slo-ge. Gif he sylfban æftes sunnan upgong ðis ðes. he bið manslege scyldig. ⁊ he ðonne sylfa swylte. butan he nyðdæda wære; Gif mid him cwicum sy funden. þ he æn stale. he twyfealdum forgylde;

Si fur noctu in domum alterius invasurus percutiatur, atque mortuus fuerit, homicidii pœna non esto, nisi orto sole, tum homicidii pœna sequitor, ni eum alter necessitate impulsus percusserit. Si deprehensum fuerit penes eum vita præditum quicquam quod clepserit, duplum reddito.

26. Gif hwa gefeho oþres monnes pingeardo. oþþe his æceras. oþþe his landes apuhte. gebete swa hit monige eahtige; 23

Si quis alterius vineæ, terræ satæ, aut pascuæ damnum intulerit, sarcito.

27. Gif fyr sy ontendeð synd to bærnanne. gebete ðone æfsyndelsan se þ fyr ontent;

Si segetem immissus ignis corruperit, autor ignis detrimentum præstato.

28. Gif hwa oþfærte his frieon feoh. gif he hit sylf stæle. forgylde be twifealdum; Gif he nyte hwa hit stæle. gelaðige hine sylfne þ he ðæs nân facn ne gefremede; Gif hit ðonne cucu feoh wæne. ⁊ he secge þ hit hene name. oððe hit sylf acwæle. ⁊ gewitnesse hæbbe. ne ðearf he þ gyl-

Si quis apud alterum bona depositerit, qui ea clam surripuerit, duplum præstato: at si compertum non habuerit ea quis clepserit, ipse quod dolo malo non est usus fidem facito. Si vita præditum fuerit quod fidei suæ commissum est, atque is teste adhibito, sive ab hostibus abactum, sive mortuum esse confirmarit, rem nè reddito: verùm

rùm ſi teſtem non exhibuerit, nec ſe culpa liberare potuerit, jusjurandum interponitur.

ðan ; Gif he ðonne ȝepitneſſe næbbe. ⁊ he him ne ȝetþýþiȝe. ſpepiȝe he þonne;

Si quis virginem non ſponſam pellexerit, & cum ea rem habuerit, capitis æſtimatione mulctatus eam ſibi in matrimonium dotato. Sin puellæ pater eam illi locare nolit, argentum pendito ut fert dos virginum.

29. Gif hpa fœmnan beſpice unbepeddode. ⁊ hiſe mid ſlæpe. foſtȝýlð hi. ⁊ hæbbe hi ſýþþon him to pife; Gif ðæt fœmnon fæðeþ hi þonne ſýllan nýlle. aȝýfe he þ feoh æfteþ þam peotoman;

Fœminas ſagas, incantatrices, & ariolantes mulierculas, vivere nè ſinito.

30. Ða fœmnan ðe ȝepunniaþ onfôn ȝaldoſcræftiȝan. ⁊ ſcinlæcan. ⁊ piccan. ne læt ðu ða libban;

Quicunque rem habuerit cum beſtia, capite plectitor.

31. And ſefe hæme mid nýtene. ſpelte ſe ðeaþ ;

Qui diis ſacrificaverit intereat.

32. And ſefe ȝodȝeldum onſæcȝe ofeſ ȝod ænne. ſpelte ſe ðeaþ;

Peregrinum aut incolam nè lædito, nam peregrini fuiſtis in Ægypto.

33. Utan cumene ⁊ ælþeodiȝe ne ȝefpenc ðu na; foſþon ðe ȝepæron ælþeodiȝe on Æȝýpta londe;

Viduam nullam aut pupillum premito, neve angito: Si preſſeris, cùm ad me conquerentur, eorum ego querelas exaudiam, & vos ferro trucidabo meo, erúntque veſtræ conjuges viduæ, & liberi pupilli.

34. Ða pudupan. ⁊ ða ſteopcilde ne ſceaþaþ ȝe hi. ne hi na hpeſ ðeſiaþ; Gif ȝe ðonne elleſ doð. hi cleopiað to me. ⁊ ic ȝehiſe hi. ⁊ ic eofe ðonne ſlea mid minum ſpeoſtde. ⁊ ic ȝeðô þ eoſſna pif bið pidupan. ⁊ eoſna beaſn býð ſteopcilde;

Si cui tuorum ſocio tecum verſanti pecuniam mutuam dederis, nè te ei fœneratorem præbeto, néve ei uſuram imponito.

35. Gif ðu feoh to boſh ȝefýlle ðinum ȝefeſan. ðe mid ðe eaſðian pille. ne nide ðu hine ſpa nidlinȝ. ne ȝehine ðu hine mid ðý eacan;

24 Si veſtem alterius qui id unicum habet operimentum in pignus acceperis, ante ſolis occaſum reddito, qui ſi apud me queſtus fuerit, ego quidem illum pro mea miſericordia exaudiam.

36. Gif mon næbbe butan anfealð hpæȝle hine mid to ſpeon. ⁊ to ſeſian. ⁊ he hit to ſeðde ſýlle. æſ funnan ſetl ȝonȝe ſý hit aȝýfen; Gif ðu ſpa ne ðeſt. ðonne cleopað he to me. ⁊ ic hine ȝehýſe. foſþon ðe ic eom ſpiſe milðheoſt;

Domino tuo nè maledicito, néve eum execrator qui eſt in natione princeps.

37. Ne * tæl ðu ðinne ðnihten. ne þone hlafoſð þæſ folceſ ne ſýnȝe þu; * aliàs, tale.

Decimas, primigenia, & adulta tua Deo dato.

38. Dine teoþan ſceattaſ. ⁊ ðine ſtumſtipan ȝonȝendeſ. ⁊ peaxendeſ aȝýfe ðu Gode;

Carnem à beſtiis laceratam nè guſtatote, ſed ad canes projicitote.

39. Ealle þ flæſc ðe pildeoſ læfen. ne eten ȝe þ. ac ſýllaþ hit hundum;

Mendacis rumuſculos falſos nè

na ðæʃ to ȝehẏʃanne. ne hiʃ ðomaʃ ne ȝeþaʃa ðu. ne nân ȝepitnẏʃʃe æʃ-tep him ne ʃaȝa ðu;

accipito, ei nè auſcultato, néve ejus in ſententiam ito, ut ſis teſtis injurius.

41. Ne þenð ðu ðe na on ꝑolceʃ unꝑæð. ⁊ unȝepihт pille on heoꝑa ʃꝑꝑæce. ⁊ ȝeclepʃ oꝑep þin ꝑihт. ⁊ on ðæʃ unꝑiʃeʃtan laꝑe ne him ne ȝeþa-ꝑa;

Multitudinis flagitia nè ſequitor: nec in lite de recto in ſententiam multitudinis deflectito, néve cum errore quicquam commune habeto.

42. Gif ðe becume oþþeʃ manneʃ ȝẏmeleaʃ ꝑeoh on honð. ðeah hiт ʃẏ ðin ꝑeonðe. ȝecẏðe hiт him;

Si adverſarii tui quadrupedem errantem offenderis, ei reducito.

43. Ðeme ðu ʃꝑiþe ꝑihте. ⁊ ʃꝑiþe emne; Ne ðeme ðu oþeꝑne ðom ðæm ꝑeoleȝan. oþeꝑne ðam eaꝑman. ne oþeꝑne ðam leoꝑꝑan. ⁊ oþeꝑne ðam laþþan ne ðeme ðu;

Juſtè judicato, inopíque & adverſario, perinde atque diviti & amico ſis æquus.

44. Onʃcuna ðu â leaʃunȝa;

A mendacio abeſto.

45. Suþꝑæʃтne man. ⁊ unʃcilðiȝne ne cꝑæle ðone næʃꝑe;

Inſontem & juſtum ne interficito.

46. Ne onꝼoþ ðu næʃꝑe meðʃceaтaʃ ꝼoꝑþon hi ablendaþ ꝼul oꝼт piʃꝑe monna ȝeþeaте. ⁊ hioꝑa ꝑoꝑð onpenðað;

Donum nè accipito, cœcat enim ſæpiſſime vel perſpicaces, & prudentum orationem pervertit.

47. Ðam ælþeoðiȝan. ⁊ uтancumenan. ne læт ðu na uncuþlic piþ hine ne mið nanum unꝑihтum ðu hine ne ðꝑecce;

Peregrinum & incolam nullâ injuriâ afficito.

48. Ne ʃꝑeꝑȝen ȝe næʃꝑe unðeꝑ hæðene ȝoðaʃ. ne on nanum ðinȝum. ne cleopiȝe ȝe to him;

Nomina alienorum deorum jurejurando nè uſurpato, néve in ore habeto.

49. Ðiʃ ʃẏnð ða ðomaʃ ðe ʃe ælmihтiȝa Goð ʃẏlf ʃꝑꝑæcenð pæʃ to Moẏʃe. ⁊ him beað to healðanne; ⁊ ʃẏþþan ʃe ancenneða ðꝑẏhтeneʃ ʃunu upe Goð. þ iʃ hælenð Cꝑiʃт on miðan ȝeaꝑð come. he cꝑæþ þ he ne come. ne ðæʃ bebeðu to bꝑecanne. ne to ꝼoꝑbeoðanne. ac mið eallum ȝoðum to eacanne. ⁊ miltheoꝑтnẏʃʃe; ⁊ eaþmoðnẏʃʃe he læꝑðe; Ða æʃтeꝑ hiʃ ðꝑopunȝe. æꝑþam ðe hiʃ Apoʃтolaʃ to ꝼaꝑenne pæꝑon ȝeonð ealle eoꝑþan to læꝑanne. ⁊ ða ȝẏт ða hi æтȝæðeне pæꝑon. moneȝa hæþena ðeoðe hi to Goð ȝecẏꝑðon; Ða hi ealle æт ʃomne pæꝑon. hi ʃenðon æꝑenðꝑecan. to Anтiochia. ⁊ to Sẏꝑia. ⁊ to Cilicia. Cꝑiʃтeʃ æ to læꝑanne; þa hi ða onȝẏaтon þ him belampe. ða ʃenðon hi

Æc ea ſunt jura quæ rerum omnium præpotens Deus ipſe Moyſi cuſtodienda propoſuit. Unigenitus porrò Dei filius ſalus noſtra Jeſus Chriſtus, ubi in mundum veniſſet, ediſſeruit palàm, non eò ſe deſcendiſſe, legem datam ut violaret, ſed ut omni cum manſuetudine & bonitate impleret. Veræ etenim pietatis diſciplinam tradidit. Poſt hunc verò cruci affixum, diſcipuli (dum adhuc unà eſſent, nec nunciandi Evangelii cauſa ſegregarentur) multas quidem Chriſto nationes adjunxerunt, & divinæ voluntatis legatos atque interpretes ad Antiochiam, Syriam, & Ciliciam miſerunt. Cúmq; iis quod ibi accidiſſet renunciatum eſſet, 25

has

has ad eos literas dederunt. Hæc igitur ea est epistola quam Apostoli miserunt omnib⁹ Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ populis, qui quidem à servitute gentium ad Christum conversi essent.

Apostoli, & Seniores fratres vobis salutem dicunt. Quandoquidem audivimus quosdam homines à nobis profectos vos sermonibus turbavisse, cúmq; nonnulla quæ certè à nobis mandata non habebant, vobis indicere vellent, animos vestros errore potiùs labefactasse, quàm sanâ & integrâ instituisse doctrinâ: Visum est nobis unà coactis, electos viros ad vos mittere, Barnabam & Paulum, qui suam vitam exposuerunt pro Christi nomine, unà cùm his misimus Judam & Sylam, qui & ipse verbis eadem referant. Visum est enim Sancto Spiritui & nobis, nihil ampliùs necessarii oneris imponere quàm hæc: Abstinendum esse ab iis quæ simulachris immolata sunt, & sanguine, & suffocato, & stupro: Et quod vobis fieri non velitis, id aliis nè faciatis. Ex hoc unico præcepto satis liquet, uni-
26 cuiq; ex æquo jus esse reddendum, neque enim alio quocunque judiciali libro opus fuerit: hoc solum meminerit qui sedet in alios Judex, Nolle se aliam de aliis proferre sententiam, quàm de se ipse latam iri voluerit. Ubi verò propagato Dei Evangelio plurimæ nationes atq; adeò Angli verbo Dei fidem adjunxerant, nonnulli per orbem terrarum cœtus, atque etiam in Anglia, Episcoporum, aliorúmq; clarissimorum sapientum conventus agebantur, atq; hii divina edocti miseratione cuiq; jam primum peccanti pœnam imperabant pecuniariam, ejúsque (absque omni divinæ offensionis concitatione) exigendæ munus magistratibus (data priùs venia) deferebant: proditori tantummodo ac domini desertori hanc mitiorem pœnam haud in-

æpendgeppit to him ; Ðip ip þonne æpendgeppit ðe ða Apoſtolaſ rendon ealle to Antiochia. ⁊ Syrian ⁊ to Cilicia. ða rind nu oþ hæðenum ðeoðum to Criſt gecyrred;

Ða Apoſtolaſ. ⁊ ða yldran gebroðra. hæle eope pirca ð. ⁊ eope cyþa ð. þ pe geahrodon þ upe geperan rume mid uþum popdum to eope comon. ⁊ eope hepigan piran budon to healdanne ðonne pe him budon. ⁊ eope to rriþe geopealdon mid ðæm mænigfealdum gebodum. ⁊ eoppe rapla ma porhpeprdon ðonne hi genihton; Ða geromnodon pe ur ymb þ. ⁊ ur eallum gelicod ða. þ pe rendon Paulus ⁊ Bennaba. ða men pilmað heopa rapla ryllan for Dryhtenes naman ; Mid him pe rendon Judam. ⁊ Silam. þ hi eope þ ylce recgan ; Ðam halgan Gaſt pæſ geþuht. ⁊ ur. þ pe nane byrðen on eope rettan noldon. oþer þ ðe eope neodþearf pæſ to healdanne; þ ðone. þ ge forbeden þ gedeofulgyld. ne peorþigen. ne blôd. ne ðicgen. ne aſmorod. ⁊ frambyrnum geligenum; ⁊ þ ge pillen þ oþre men eope ne don. ne dod ge þ oþrum monnum ; On ðiſſum anum dome mon mæge gebencean. þ he æghpelce on niht gedemeþ; ne ðearfe he nanra oþerra ; Gebence he þ he nanum men ne deme. þ he nolde þ he him demed. gif he ðone dome oþer hine rohte ; Syðdan þ gelamp. þ manega ðeoda Criſtes geleaſan onfengon; ða þurdon manigra reonoþaſ geond ealne middan geard gegaderod. ⁊ eac ſra geond angelcyn. ryþþan hi Criſtes geleaſan onfengon haligra birceopa. ⁊ eac oþera gebungenra pitena ; Þi ða geretton for ðæm mildheortnyſſe þe Criſt læde æt mæſtra hpylcra miſdæde. þ ða pedlo hlafordaſ mosten mid heora leaſan butan ynne æt þæm forman gylt ðæm feoh bôt onfon ðe hi ða geretton ; buton æt hlafordd reapfe. on þæm hi nane mildheortnyſſe ne doſten ge-

cpæþan. ſoþþan ðe ȝoð ælmihtiȝ þam nane ne ȝeðemeð þe hine oferhoȝoon. ne Criſt Godes ſunu þam nane ne ȝeðemðe. ðe hine to deaþ ſealde; ⁊ he bebead ðone hlaford lufian ſwa hine ſylfne; ⁊ hi ða on monegum ſeondum monegra mennisca misdæda bote ȝeſetton. ⁊ on monega ſeonoþ bêc hi awritan hetton. hwæt ænne ðom hwæt oðerne;

Ic ða Ælfred cyning ðæs togæderes ȝegaderode. ⁊ awritan het. monega ðara ðe us ſoneȝenȝan heoldon. ða ðe me licoðon. ⁊ ða ðe me ne licoðon ic aweahp mid minra witena ȝeþeahte. ⁊ on oðre wisan bebead to heoldanne; Forþam ic ne durſte ȝedyrſtlæcan ðæra minra agenra ſeala on ȝewritа ſettan; Forþan me wæs uncuþ hwæt ðæs ðæm lician wolde þe æftera us wæren; Ac ða ðe ic ȝemette ahwæs oþþe on Ines ðæȝe mines mæȝes. oþþe on Offan Myrcna cyninges. oþþe on Æþelbyrhtes. ðe æresta sulpiht undernenȝ on Angel cynne. ða ðe me rihtost ðuhton. ic ða her on ȝegaderode. ⁊ ða oðre forlæte; Ic ða Ælfred Westseaxna cyning eallum minum witum ðæs ȝeeode. ⁊ hi ða cwæþon. þ him þ licode eallum to healdenne;

fligendam existimarunt, quippe qui ejusmodi viro minimè parcendum censuerunt, tum quod Deus contemptores sui omni miseratione indignos voluit, tum quod Christus illorum qui ei mortem obtulerunt non est omnino misertus: dominum verò præ cæteris colendum statuit. Hii igitur multis quidem in concionibus singulorum scelerum pœnas constituerunt, easdémque literarum monumentis commendarunt.

Has ego Aluredus Rex sanctiones in unum collegi, atque easdem literis mandavi, quarum bonam certè partem majores nostri religiosè coluerunt, multa etiam mihi digna videntur, quæ à nobis hac etiam ætate pari religione observentur, nonnulla tamen quæ nobis minùs commoda videbantur ex consulto sapientum partim antiquanda, partim innovanda curavi. Ac quoniam temeritatis videatur, ex suis ipsius decretis quemquam plura litterarum monumentis consignare, tum etiam incertum sit qualem apud posteros habitura sint fidem quæ nos magni facimus, quæcunq; in actis Inæ gentilis mei, Offæ Merciorum Regis, vel Ethelberti (qui primus Anglorum sacro tinctus est baptismate) observatu digna deprehendi, ea collegi omnia, reliqua planè omisi. Atq; in istis discernendis, ego Aluredus Occidentalium Saxonum Rex, prudentissimorum è nostris consilio usus sum, atque iis omnibus placuit edici eorum observationem. 27

Be aþum. ⁊ be weodum;

De jurejurando, & pignore.

Sonat etiã weo *fidem datam.*

Cap. 1. Æ ⁊ æwertan we læwaþ. þ mæst þeawe is. þ ægþwylce mon his âþ. ⁊ his weo wærlic healde; Gif hwa to hwæþerum dierrum genyd sy on woh. oþþe to hlaforde sywe. oþþe to ænigum unrihtum sultume. þ is þonne rihtre to aleoganne. ðonne to gelæstanne; Gif he ðonne ðæs weddige de him riht sy to gelæstanne. ⁊ þ aleoge. sylle mid eadmodum his wæpn ⁊ his æhta his sweondum to gehealdanne. ⁊ beo swe-

INprimis (ut quidem est apprimè necessarium) jurisjurandi, & dati pignoris religionem, omnibus studiosè ac diligentur curandam proponimus: Tum si quis necessitate coactus juraverit, pignúsve posuerit, quò is ad insidias domino suo parandas, vel ad opem injustè cuivis adferendam astringatur, resiliat potiùs, quàm cœpto insistat suademus. At si spoponderit quod justè & legitimè præstare poterit, neque præstiterit, arma fortunásq; suas omnes amicorum fidei concredito, ipse in custodiam 28

regiam

regiam 40. dies mittitor, ſubiturus id ſupplicii quod ei Epiſcopus pro meritis impoſuerit. Hic ſi ex proprio non habuerit quod edat, cognati ei cibum ſuppeditanto. Sin etiam cognati (ſi quos habuerit) ejus victui ſuppeditando impares fuerint, ipſum præpoſitus Regius ſuſtentato. Atqui ſi ad armorum deditionem vi vinclíſque conſtrictus perpellatur, armis & rebus ſuis omnibus mulctator: & ſi contumaciter reſiſtendo mortem occubuerit, ſolutio æſtimationis capitis ejus non eſto. Sin ſpatio haud plenè confecto, fugam agitarit, fugientémque anteverterint, 40. dies in carcerem (ut quidem antea fieri oportuit) conjicitor. Verùm ſi fuga elapſus fuerit, ab omni legis protrocinio deſtitutus habetor, atque in omnibus Chriſti Eccleſiis anathema eſto. Quod ſi quiſquam alius pro eo fidem dederit, pœnas fidejuſſionis violatæ dato, & imperatum ſubito.

De immunitate Templi.

Criminis cujuſcunque noxius (ſi quidem id villam regis. aut familiam honoratam aliquam non attingat) ſi ad fanum confugerit, tres noctes quibus ſaluti ſuæ proſpiciat (ni interim in gratiam redierit) ibi maneto: Ac ſi quis eum per id temporis plagarum, vinclorum, aut vulnerum metu profligarit, mulcta, vel ipſa capitis æſtimatione, prout ejus gentis feret conſuetudo, noxiam omnem ſarcito: fani porrò ædituis 120. ſolidorum numeratione pacis eccleſiæ violatæ pœnas luito.

29

De fidejuſsione violata.

Qui fidejuſſionem regi oblatam violarit, noxiam prout æquum fuerit ſarcito, & ipſa fidejuſſionis violatio quinque libris merciorum denariorum penſator. Violatio fidejuſſionis aut pacis Archiepiſcopo datæ, 3. libris æſtimator: Epiſcopis aut Senatoribus, duarum librarum cenſetor.

De proditione dominorum.

Qui capiti & ſaluti regis perfi-

ꝑeꝑtiȝ nihta on caꝑceꝑne on cyninȝeꝛ tûn. ꝑꝑopiȝe ꝑæꝑ ꝛꝑa biꝛceop him ꝛcꝑiꝛe; ⁊ hiꝛ mæȝaꝛ hine ꝓeðan. ȝiꝓ he ꝛyliꝓ mete næbbe; ⁊ Ƿiꝛ he maȝaꝛ næbbe. oþþe ðone mete næbbe. ꝓeðe cyninȝeꝛ ȝeneꝓa hine; ⁊ Giꝓ hine mon to ȝeniðan ꝛcyle. ⁊ he elleꝛ nylle. ȝiꝓ hine mon ȝebinðe. ðoliȝe hiꝛ pæꝑna. ⁊ hiꝛ ẏꝑꝓeꝛ; Giꝓ hine mon oꝛꝛlea. liȝe he oꝑȝylo; ⁊ Giꝓ he ût oþꝓleo æꝑ ðæm ꝛyꝑꝛt. ⁊ hina mon ȝeꝓô. ꝛẏ he ꝓeoꝑeꝑtiȝ nihta on caꝑceꝑne. ꝛꝑa he æꝑ ꝛceoloe; ⁊ Giꝓ he loꝛiȝe. ꝛẏ he aꝓlymeð. ⁊ ꝛẏ amanꝛumoð oꝓ eallum Cꝑiꝛteꝛ cyꝑicum; ⁊ Giꝓ ðæꝑ ðonne oþeꝑ mennifc boꝑh ꝛẏ. bete ðone boꝑhbꝑẏce. ꝛꝑa him ꝑiht ꝑiꝛiȝe. ⁊ ðone peðde bꝑẏce. ꝛꝑa him hiꝛ ꝛcꝑiꝛt ꝛcꝑiꝓe;

fidei læſæ ſupplicium quod ei fuerit à ſacerdote

Be cyꝑicena ꝛocnum;

2. Giꝓ hꝑa ðæꝑa mẏnꝛteꝑ hama ꝓoꝑ hꝑẏlcne ꝛcẏlde ȝeꝛece. ðe ne cẏninȝeꝛ ꝓeoꝑme to belimꝑe. oþþe oþeꝑne ꝓꝑione hẏꝑeð ðe æꝑꝑẏꝑþ ꝛẏ. aȝe he ðꝑeoꝑa nihta ꝓẏꝑꝛt him to ȝebeoꝑȝanne. butan he ðinȝian ꝑille; Giꝓ hine mon on ðæm ꝓẏꝑꝛte ȝeẏꝓliȝe. mið ꝛleȝe. oþþe mið bende. oþþe ꝑuꝑh punde. ȝebete ꝑæꝑa æȝhꝑẏlc mið ꝑiht ðeoðꝛcipe ȝe mið peꝑe. ȝe mið ꝑite ⁊ ðam hiꝑum hund tꝑelꝓtiȝ ꝛcill. cẏꝑicꝓꝑẏþeꝛ to bôt;

Be boꝑhbꝑẏce;

3. Ƿiꝓ hꝑa cẏninȝeꝛ boꝑh bꝑece. ȝebete ðone tẏht ꝛꝑa him ꝑiht ꝑiꝛiȝe. ⁊ ðæꝛ boꝑȝeꝛ bꝑẏce mið v. punðum * mæꝑa peninȝa; ⁊ ſæꝑncebiꝛceoꝑeꝛ boꝑhbꝑẏce. oþþe hiꝛ * munðbꝑẏce. ȝebete mið ðꝑẏm punðum; Oþþeꝛ biꝛceoꝑeꝛ oþþe ealðoꝑmanneꝛ boꝑȝeꝛbꝑẏce. oððe munðbꝑẏce ȝebete mið tꝑam punðum;

* aliàs, mæꝑcna.

* ſonat etiã munðbꝑẏce

Be hlaꝓoꝑð ꝛẏꝑꝑe;

Læſæ dignitatis crimen.

4. Giꝓ hꝑa ymb cẏninȝeꝛ ꝓeoꝑh ꝛẏꝑꝑe.

ryppe. ðuph hine. oþþe ðuph ppecce-
na peopmunge oþþe hir manna ry he
hir peoper rcylðig. ⁊ealler ðær ðe
he age; Gif he hine rylfne tpeopian
pille. ðô þ be cynincger pepgylde; Spa
pe eac rettaþ be eallum haðum. ge ce-
orle. ge eorle; Sehe ymb hir hlaforð-
der peorh ryppe. ry he pið ðone hir
peoper rcylðig. ⁊ealler þær ðe he
age. oþþe be hir hlaforðer pepe ge-
tpeope;

Be cynicena fryhe;

5. Gac pe rettaþ æghylcne cyni-
can ðe birceop gehalgode þir fryhe;
Gif hi gefahmon geynne. þ hine reo-
ran nihtum nân man ut ne teo; Gif
hit ðonne hpa ðô. ðonne ry he rcyl-
ðig cynincger mundbyrd. ⁊ ðære cy-
nicean fripes. mare gif he ðær mare
of gefô. gif he for hungre libban
mæge. buton he rylf ut feohte; Gif
hipan heora cynicean mare ðearf
hæbben. healð hine mon on oþrum
hur. ⁊ þ næbbe ðonne ma ðura ðonne
reo cynice; Gepite þære cynicean eal-
dor. þ him mon on ðæm fyrrt mete
ne rylle; Gif he rylf hir pæpnu hir
gefân utnæcan pille. gehealðan hi hi-
ne ðrittig nihta. ⁊ hi hine hir ma-
gum gebeoden; Gac cynicean fryhe
ir. gif hylce man cynicean gerece.
for ðæra gylta hylcum ðæra þe æn
geyppeð næne. ⁊ hine ðær on Godes
naman geondette. ry hit healf for-
gyfen;

Be cynicena rtale;

6. Gif hpa on cynicean hpæt geþe-
orige. forgylo þ angylde. ⁊ þ pite
rpa to ðæm angylde belympan pille.
⁊ rlea mon ða hand of. ðe he hit mið
geðyde; Gif he ða hand lyran pylle.
⁊ him mon þ gebafian pille. gylde
rpa to hir pere belimpe; Sehe rta-
laþ on runnan nihte. oþþe on geol. oþþe
on Eastron. oþþe on þone halgan þun-
ner dæge. ⁊ on gang dagar. ðana ge-

dioſe ſive ſolus ſive ſervis aut ſica-
riis mercede conductis ſtipatus in-
ſidiabitur, vita & fortunis ejus om-
nibus privator. Verùm ſi is ſe
culpa eximere voluerit, æſtimatio-
nis regii capitis ratione habitâ id
facito: Idem juris eſto per omnes
hominum ordines, ſive Satrapæ, ſi-
ve pagani fuerint. Quicunque igi-
tur nefarie domino ſuo calamita-
tem ſtruxerit, mulctator morte &
rebus ſuis omnibus, aut (pro eo ac
fuerit herilis capitis æſtimatio)
crimen eluito.

De ſacrarum ædium immunitate.

Unicuique porrò templo reli-
gioſè abEpiſcopo conſecrato hanc
pacem concedimus. Si quis alteri
inimicatur, íſque templi ſuffugi-
um implorarit, per ſeptem dies à
nemine abſtrahitor, ſi quidem præ
fame vivere poſsit, & viam vi non
aperuerit: Qui ſecus fecerit, vio-
lationis pacis regis & Eccleſiæ te-
netor, & criminis etiam gravioris, 30
ſi quid indè rapuerit. Quin ſi ædi-
tuis magnopere fuerit illo loco
utendum, illum alia in domo
quæ plura non habeat oſtia quàm
ipſum templum incluſum curanto,
fanóque præpoſitus ei interim ci-
bus nè ſuppeditetur videto. Ve-
runtamen ſi is in ditionem adver ſa-
riorum arma ſua dedere voluerit,
30. diebus incolumem illi cuſto-
diunto, & tum demum cognato-
rum in manus tradunto. Porrò au-
tem hoc pacis beneficio eccleſia
fruitor, Si quis commiſſi alicujus
maleficii, prius tamen non patefa-
cti conſcius, ad templum confuge-
rit, idémque in Dei nomine faſſus
fuerit, dimidium mulctæ ei remit-
titor.

De ſacrilegio.

Qui in templo quid clepſerit,
ſimplicem rei ſurreptæ valorem
ſolvito, mulctam prætio rei con-
gruam pendito, & manus quacum
furatus eſt ei præciditor. Qui ſi
manum prætio redimere voluerit,
ídque ei concedatur, proprii capi-
tis æſtimatione data id facito. Qui
die Dominico, feſto nativitatis do-
mini, aut Paſchatis, Sacroſancto
Jovis die, aut diebus luſtrationis,
furtum admiſerit, perinde ac ſi
tem-

tempore quadrageſimæ id flagitii perpetraſſet, duplo noxiam ſarcito.

hpylce pe pillaþ ry ꝺpyꝺôꝺ. rpa oñ Lencten fæſten;

De pugnantibus in domo regia.

Qui in Regia dimicarit, ferúmve diſtrinxerit, capitor, & regem penes arbitrium vitæ necísq; ejus eſto. Sin aufugerit, & denuo prehendatur, proprii capitis æſtimationem pendito, & pro delicti ratione mulcta, aut capitis æſtimatione noxiam ſarcito.

Be ðon ðe mon on cynincgeſ he. alle gefeohte;

7. Gif hpa on cynincgeſ healle gefeohte. oþþe hif pæpne gebneꝺe. hine mon gefô. ⁊ ry þ on cynincgeſ ꝺome rpa ꝺeaþ. rpa lif. rpa he him foncgy-fan pille; Gif he lorige. ⁊ hine mon eft gefô. foncgylꝺe he hine rylfne be hif pepgylꝺ. ⁊ ðone gylt gebete rpa pefne. rpa pite. rpa he gepyphꝺ age;

De iis qui moniales è templis rapuerint.

Qui monialem de cœnobio citra bonam Regis aut Epiſcopi veniam eduxerit, 120. ſolidos numerato, quorum 60. Regi dantor, reſidui Epiſcopo & ipſo cœnobii præfecto: fœmina verò & infans (ſi quem procrearit) etſi raptore mortuo ſuperſtites fuerint, omni tamen fortunarum ejus parte excidunto. Infans porrò ſi quando occidatur, eam æſtimationis capitis partem quæ ad maternam cognationem ſpectabit rex habeto, paterni vero conſanguinei propriam ipſorum partem conſequuntor.

Be ðam ðe nunnan of mynſtef ût alæꝺaꝺ;

8. Gif hpa nunnan of mynſtpe ut alæꝺe. butan cynincgef leafe: oþþe birceopef. gefylle hunꝺtpentig rcill. healf cynincge. healf birceope ⁊ ðæp cyninge hlafopꝺe ðe ða nunnan age; Gif heo lenig libbe ðonne refe heo ut læꝺe. nage heo ynfef napiht. Gif heo beapn geftpynе. næbbe þ ðæf ynfef na mape ðonne reo moꝺop; Gif mon hipe beapn ofrlea. gylꝺe cynincg ðæ-na meꝺna maga ðæl. fæꝺfan magum heopa ðæl mon agyfe;

De eo qui fœminam prægnantem interfecerit.

Qui fœminam fœtu formato uterum geſtantem occiderit, integram capitis ejus æſtimationem pendito, fœtúſque pernicies dimidia paternæ prolis æſtimatione compenſator. Triginta etiam ſolidorum mulcta interponitor, quouſque juſta capitis æſtimatio ad 30. ſolidos excreverit, deinceps verò 120. ſolidorum mulcta ſequitor. Gravius olim in eos eſt animadverſum, qui aurum, equos emiſſarios, apúmve examina clepſiſſent, aliæque aliis mulctæ graviores extiterunt, jam verò par omnium habetur ratio, niſi ejus tantummodo qui hominem clàm furripuerit: ſolid. nimirum 120.

Be ðon ðe mon ofrlea beapn eacneꝺ pif;

9. Gif mon pif mið beapn ofrlea. ðonne þ beapn in hipe ry. fonꝺylꝺe ðone pif mon fullan gylꝺe. ⁊ þ beapn be ðæf fæꝺfen cnofleſ pefe healfan gylꝺe; â ry þ pite fyxtig rcill. oþ þ angylꝺe apife to þpit-tigum rcill. Syþþan hit to ðæm apife þ angylꝺ. fyþþan ry þ pite hunꝺ tpelftig rcill. Þpilon pæf golꝺ ðeofe. ⁊ rtoꝺþeof. ⁊ beoþeof. ⁊ ma-nig pitu mapan ðomme oþþu. nu fynꝺ ealle gelice butan manꝺeof. hunꝺ tpelftig rcill;

De fornicantibus.

32 Si quis uxorem viri 1200. ſolid. æſtimati pellexerit, dato eo nomine ejus viro 120. ſolidos: Si cum

Be fonlegerum;

10. Gif mon hæme mið tpelfhin-ðef monnef pif. hunꝺ tpelftig rcill.

ȝebeᵹe ðæm þeþe; Sẏxhẏnðum men. hunð ᵹeontiȝ ꝛcill. ȝebeᵹe; Ceoþlircum men þeoþþtiȝum ꝛcill; Anð þ ꝛẏ on cþẏc æhtum þeo ȝoðum ⁊ mon nænigne mon on þ ne ꝛẏlle;

uxore hominis qui 600. cenſetur ſolidis fornicetur, pendito ſolidos centum: Si quis cum uxore hominis pagani rem habuerit, 40. ſolid. ſolvito. Atque ſolutio hæc tota pecude præſtanda eſt, homo tamen propterea nè venditor.

11. Gif mon on ceoplirene þæmnan bþeoſt ȝeſô. mið fif ꝛcill. hiþe ȝebeᵹe; Gif he hi oþeþþeoþþe. ⁊ mið ne ȝehæme. mið tẏn ꝛcill. ȝebeᵹe; Gif he mið ȝehæme. mið lx. ꝛcill. ȝebeᵹe; Gif oþeþ man mið hiþe læȝe æþ. ꝛẏ be healfum ðæm ðonne þeo bôt; Gif hi mon ᵹeo. ȝelaðiȝe hi be ꝛixᵹeȝum hiðum. oþþe ðoliȝe be healfne ðæne boᵹe; Gif æþelboþenþan þif man ðif ȝelẏmpe. þeaxe þeo boᵹ be ðæm þeþe;

Qui mamillas uxoris virī cujuſcunque pagani manu tractarit petulanti, fœminę ſolidos quinque numerato: Eam ſi is humi proſtrarit, nec tamen cum illa rem habuerit, 10. ſol. pendito: Sin cum ea coierit, 60. ſolidorum pœna eſto: Et ſi quis alius eam priùs adulteratus eſt, 30. tamen ſolidis noxiam ſarcito. Is porrò ſi propterea in jus vocetur, aut pro ratione, 60. hydarum criminationem diluito, aut mulctæ partem dimidiam pendito. Illud ipſum ſi mulieri illuſtriori familia oriundę contigerit, capitis æſtimatio) augetor.

mulcta (prout ejus fuerit

Be þuðu bæþneᵹᵹe;

De igne nemori admoto.

12. Gif mon oþþeþ þuðu bæþneð. oþþe heapeþ unalẏfeðne. foþȝẏlðe ælc ȝþeat ᵹþeope mið fif ꝛcill. ⁊ ꝛẏþþan æȝhþẏlc ꝛẏ ꝛþa fealа ꝛþa heoþa ꝛẏ mið v. peningum. ⁊ ðþittiȝ ꝛcill. to þite;

Qui nemori alterius flammam injecerit, aut citra bonam domini veniam ſylvam alterius cæciderit, pro quaque arbore majori quinq; ſolvat ſolidos, & pro ſingulis quibuſque minoribus, denarios quinq; ac præterea, 30. ſolidis mulctator.

Be ðon ðe mon oþeþne offẏlle;

De eo qui alium forte fortuna interfecerit.

13. Gif mon oþeþne æᵹ ȝemænan þeoþc offẏlleþ unȝepealðeþ. aȝẏfe mon ðæm maȝum þ ᵹþeope. ⁊ hi hiᵹ hæbben æþ ðþittiȝ nihᵹa oþ ðæm landе. oþþe him fô ᵹo ꝛeþe ðone þuðu aȝe;

Si quis unà cum aliis arborem cæſurus, alterum non dedita opera proſtrarit, dator cognatis occiſi arbor illa: qui ſi intra 30. dies eam è terra non eduxerint, illam qui eſt dominus nemoris retineto.

Be ðumbþa manna ðæðum;

De hominis muti maleficiis. 33

14. Gif mon ꝛẏ ðumb. oþþe ðeafe ȝeboþen. þ he ne mæȝe hiþ ꝛẏnna ȝeonðeᵹᵹan. ne onꝛecȝan. beᵹe ꝛe fæðeþ hiþ miꝛðæða;

Si quis mutus, ſurdúſve naſcatur, ità utì quæ male feciſſe incuſabitur fateri, aut inficiari non poterit, data ab eo damna pater ejus ſarcito.

Be ȝefeohᵹum;

De pugna.

15. Gif mon beforan ꝼꝑcebiſceope ȝefeohᵹe. oþþe pæpne ȝebꝛeðe. mið fifᵹum ꝛcill. ⁊ hund ᵹeonᵹeȝum ȝebeᵹe; Gif beforan oþþum biſceop. oþþe ealðoꝛman ðif ȝelimpe. mið hund ᵹeonᵹeȝum ꝛcill. ȝebeᵹe;

Qui præſente archiepiſcopo dimicarit, ferrúmve diſtrinxerit, 150. ſolidis mulctator. Sin præſente Epiſcopo aut Senatore pugnatum fuerit, 100. ſolidis culpa penſator.

De

De iis qui equam aut vaccam clepſerint.

Qui equam vaccámve clepſerit, & ab iis pullum vitulúmve abegerit, integro vaccæ aut equæ précio dato, 40. ſolidis mulctator.

De eo qui alteri imbecillum quid commendarit.

Si quis alteri quadrupedem in qua aliquid lateat morbi concrediderit, eáque perierit, jusjurandum interponito qui eam mutuo accepit, (ſi quis eum criminabitur) ſe nullius fraudis fuiſſe conſcium.

De eo qui monialem contrectarit.

Qui monialis veſtem, aut illius ubera invitæ manu tractarit petulanti; quod ei qui fœminam plebeiam contrectarit imperavimus, id duplum præſtato.

De eo qui ferrum ſuum mutuo dederit, quo alius occidatur.

Si quis alteri ferrum mutuo dederit, quò is alium trucidet, unà (ſi libitum fuerit) capitis ejus æſtimationem pendunto. Si nolint unà pariter ſolvere, tertiam partem 34 qui ferrum mutuo dedit ſolus præſtato, eíque liceto fidem facere, ſe nullius fraudis cùm id primo mutuarat fuiſſe conſcium. Si quis machæropio gladium tradiderit elimandum, fabróve ferrum quod in uſum aliquem formet, fingátq; alteruter quod accepit integrum reddito, niſi initio ejus rei cuſtodiam omni ſolutionis metu liberam ſuſceperit.

De eo qui monacho numum concrediderit.

Si quis monacho citra bonam cænobiarchæ veniam pecuniam concrediderit, eáque funditus perierit, illius damno ſit qui commiſit.

De Sacerdotum pugna.

Sacerdos ſi quempiam interfecerit, eorum omnium quæ ope domicilii fretus acquiſierit confiſcatio ſequitor, eúmque gradu ſpoliatum epiſcopus è fano pellito, ni

Be ðon ðe mon mýne: oþ cû ſonſtele;

16. Gif mon cû. oþþe mýne ſonſtele. ⁊ ſolan. oþþe cealf of aðnie: ſongýlde mið ſeoppigum ſcill. ⁊ ða moðon be heona pýnðe;

Be ðon ðe oþnu hif unmagum oþfærteþ:

17. Gif hpa oþnum hif unmagum oþfærte. ⁊ he hine on þeſne fætting ſonfepie. getýpige hine ſacnýſſe reþe hine ſeðe. gif hpa hpýlcef teo;

Be nunnena onfengʒ;

18. Gif hpa nunnan mið hæmeð ðingʒe. oþþe on hine hnægl. oþþe on hine bneoſt. butan hine læfe gefô: ſý hit tpýbot ſpa pe æn be læfeðum men funðon;

Be ðon ðe heone pæpne lænaþ to manſlihtʒ;

19. Gif hpa hif pæpne oþnum læne: þ he mið man offle. hi motton hi ʒeſomnian ʒif hi pillaþ to þæm pene; Gif hi hi ne ʒeſomnian. ʒýlde ſe ðæf pæpnef onlænde. ðæf pæpef ðnidda dæle; Gif he hine tnýpian pille. þ he to ðæne læne facne nýſte. þ he mot; Gif ſpeonð hpita oþþef mannef pæpne to feonmunʒe undepfo. oþþe ſmiþ mannef andpeonc. hi hit ʒefund begen aʒýfen. ſpa hit hpæþep heona æn undepfenge. buton heona hpæþep æn ðingode. þ he hit anʒýlde healdan ne ðorfte;

Be ðam ðe munecum feoh befærtaþ;

20. Gif mon oþþef monnef munuc feoh befært. buton ðæf munucef hlafordef leafe. ⁊ hit him lofige. ðoliʒe hif ſeþe hit æn ahte;

Be ppeoſta ʒefeohte;

21. Gif ppeoſt oþepne man offlea: peoppe mon to handa ealle þ he mið hamef bohte. ⁊ hine bifceop unhadie: ðonne hine man of ðæm mýnſtre

aʒẏfe. butan ꝛe hlafopd ðone. þeþe fopþingian pille;

Be eofetef andetlan;

22. Gif mon on folcef ʒemot cyninʒef ʒefefan ʒeyppe eofot. ⁊ hif eft ʒeffican pille. ʒeftæle on fihtþan hand ʒif he mæʒe. ʒif he ne maʒe. ðolizge hif anʒyldef;

dominus data capitis æſtimatione veniam illi exorarit.

De litis remiſsione.

Si quis coram præpoſito regio in celebri illo populi conventu de re aliqua cuiquam litem intenderit, eámque haud multò pòſt remittere voluerit, indicato (ſi poterit) cui ſit rei controverſæ juſta ac legitima poteſtas, ſi non poterit, integra rei æſtimatione mulctator.

Be hundef flite;

23. Gif hund man tofliteþ. obþe abite.æt fopman mifdæde ʒefylle vi. fcill. ʒif he him mete fylle; fet ðæm obþan cyþþe. xii.fcill;æt ðridda xxx. fcill; Gif æt ðiffa mifdæda hfylcefne fe hund lofize. ʒa ðeof bot ðeah hfabene fonþ; Gif fe hund ma mifdæda ʒefyngce. ⁊ he hine hæbbe. bete be fullan þeþe. ffa wolʒ bôt. obþe ffa hfæt he ʒefyngce;

De morſu canis.

Si quem canis morſu lacerarit, atque ipſum tamen dominus penes ſe cuſtodierit, numerato primo ſolid. ſex: denuo ſi mordeat, 12. ſolid. pendito: Si tertio, 30. ſolidorum ſolutio interponitor. Canis autem hoc mali facturus ſi occidatur, mulcta tamen nè prætermittitor. Sin etiam poſthac auxerit maleficia, eúmque dominus cuſtodierit, capitis æſtimationem ſeu aliam quamcunque criminis compenſationem, (ut feret damni ratio) dominus canis præſtato. 35

Be nyten a mifdædum;

24. Gif neat man ʒefundize. peorþe þ neat to handa. obþe fopebingie;

De vulnere à bove illato.

Si quem bos virum cornu petiverit, vulnerarítque, capitor, ni velit eum dominus prætio redimere.

Be nydhæmed;

25. Gif mon ceorles mennen to nydhæmede ʒebfeatab. mid fif fcill. ʒebete ðæm ceorle. ⁊ fyxtiʒ fcill. to bite; Gif ðeof man ðeofne to nydhæmed ʒenyde. ʒebete mid hif eopende; Gif mon unʒefintfeone fifman to nydhæmede ʒebfeatize. fy þ ffa ðæf ʒefintfeodef menneſ bôt;

De ſtupro.

Qui per vim pagani hominis ancillam ſtuprarit, pagano ſol. ſenos numerato, & 60. præterea ſol. mulctator. Servus ſi ſervulam ſtuprarit, virga virilis ei præciditor. Qui teneræ ætatis virginem ſtuprarit, eadem lege tenetor, qua is qui adultam compreſſerit.

Be manflihte mid hlobe;

26. Gif mon tfyhynde man unfynnize. mid hlobe offlea. ʒylde fe ðæf flæʒef andetta fy þeþe. ⁊ bite. ⁊ ælc mon ðe on fibe pæþe. ʒefylle ðfittiʒ fcill. to hlob bôt; Gif hit fy fyxhynde man. ælc to hlobebôt ʒefylle fyxtiʒ fcill. ⁊ fe flaʒa þeþe. ⁊ bite; Gif he fy tfelfhynde man.

De homicidio ab hominum turma perpetrato.

Si quis virum inſontem 200. ſolid. æſtimatum turma ſtipatus interfecerit, lætaléque vulnus intuliſſe convictus fuerit, capitis æſtimationem & mulctam pendito: & quotquot turmę interfuerint, ſinguli eo nomine, 30. ſolidos numeranto. Si 600. cenſebatur ſolidis qui occubuit, ſinguli præſentiæ ſuę pœnas, 60. ſolidorum ſolutione luunto: Interfector autem tum perempti corporis æſtimationem, tum mulctam præſtato.

ſtato. Sin 1200. æſtimatus eſt ſolidis, danto ſinguli, 120. ſolidos: homicida verò, capitis æſtimationem ac mulctam pendito, Sin iſtiuſmodi cædes ab hominum turma fuerit patrata, negarintque ſinguli juramento interpoſito ſe vulnus letale inflixiſſe, in jus vocantor omnes, paritérque tum capitis æſtimationem, tum mulctam capitis æſtimationi æqui paratam pendunto.

ælc heopa hund tpelftig ſcill. agyfe. ⁊ ſe ſlaga pere ⁊ pite; Gif hlôð ðif geðô. ⁊ eft offpeprian pille. teo hi ealle. ⁊ ðonne ealle ſopgylden ðone per gemænum handum. ⁊ ealle anpite ſpa to ðæm pere to belimpe;

36 *De homine cognatis orbato.*

Si quis paterna cognatione orbus, orta contentione alium interfecerit, materni ſanguinis neceſſitate conjuncti capitis æſtimationis trientem unâ pendunto, aliam contubernales ejus, pro tertia ipſe à patria exulato. Si materna etiam cognatione orbus fuerit, dimidium contubernales ejus numeranto, ipſe reliquæ ſolutionis metu profugito. Sin iſtiuſmodi virum cognatis omnibus orbatum quis interfecerit, dimidia capitis ejus æſtimatio regi, dimidia contubernalibus occiſi penditor.

Be mægleapum monnum;

27. Gif fæder maga mægleaf man gefeahte. ⁊ man offlea. ⁊ ðonne gif he mæðren magaf hæbbe. gylden ða ðæf pereſ ðniddan dæl. ⁊ ðniddan dæl ðam gegyldan. ⁊ fop ðniddan ðæl he fleo; Gif he mederen magaf næbbe. gylden ða gegyldan healfne. fop healfne he fleo; Gif mon fpa genaðne man offlea. gif he magaf nage. gylde man healf cyning. healfne ðæm gegyldan;

De falſis rumoribus.

Qui falſi rumoris in vulgus ſparſi autor fuiſſe deprehendetur, leviori alique pœna non mulctator, verum lingua ei præciditor, ni iis eam integra capitis ſui æſtimatione data redimerit.

Be folc leapungum gepyrhtum;

28. Gif mon folc læpunge gepyrce. ⁊ heo on hine gepæf peorðe. mið nanum leahtpan þinge ne gebete. þonne him mon aceorf ða tungan of. þ hi monna undeorpan peorðe morte lyfan ðonne hi mon be ðæm pere gealtige;

De eo qui ſe religione obſtringit.

Si quis deo ſeſe religione obſtrinxerit, eúmque alius criminetur, eorum aliquid quæ nuncuparat non perſolviſſe, ipſe primus in quatuor templis ejus rei fidem jurejurando firmato, tum alter (ſi ſe criminis ſuſpicione liberare voluerit) in 12. templis id facito.

Be godbornum;

29. Gif hpa oðerne godborgef oncunne. ⁊ teon pille. þ he hpylcne ne gelærte ðæra ðe he gerealde. agyfe ðone forfeaþ on feoferf cyricum. ⁊ fe oðer gif he hine threorian pille. innan tpelf cyricum do he þ;

De mercatoribus.

Porrò æquum videtur, ut mercatores eos quos ſecum è navi in terram eduxerint coram præpoſito regio in frequenti populi conventu ſiſtant, indicántque quot
37 ſint numero, & tum demum penes ſe retineant, quo paratiores habeant ad ea omnia reſpondere, quæ ex æquo jure coacta populi concione quæſita fuerint. Ac ſi neceſſario pluribus comitati ex alto in

Be cyrmannum;

30. &ac if ceapmannum gerihte. ða men ðe hi up mið heom læðað. gebringan beforan cyningef gefefan on folc gemote. ⁊ gefecce hu manega ðæra fyn. ⁊ hi nimen ða men mið heom. ðe hig magon eft to folc gemote to pihte gebringan; ⁊ ðonne heom ðearf fy ma manna up mið heom to hæbbanne on heopa fope. ge-

cyle ymble ꝛꝑa oꝼꝛ ꝛꝑa ꝥeaꝑꝼ ꝛẏ on ᵹemeneᵹ ᵹeꝑiꝛnẏꝛꝛe cynin ᵹeꝑeꝑan ;

portum invehantur, de iis etiam in celebri plebis concione præpositum regis quàm diligentissime certiorem faciunto.

Be ceoꝑliꝛceꝛ manneꝛ binðelan ;

De homine pagano vinclis constricto.

31. Gif mon ceoꝑliꝛcne man ᵹebinðe unꝛcyldiᵹne. ᵹebeꝛe mẏð ꝛẏn ꝛcill; ᵹif hine mon beꝛꝑinᵹe. miðꝛꝑenꝛiᵹ ꝛcill. ᵹebeꝛe; Gif he hine on henᵹene ᵹebꝑinᵹe. miðꝛꝑittiᵹ ꝛcill. ᵹebeꝛe; Gif he hine on biꝛmoꝑe ꝛo homelan beꝛcẏꝑe. miðx. ꝛcill. ᵹebeꝛe; Gif he hine ꝛo ꝑꝑeoꝛꝛ beꝛcẏꝑe unbunðenne. miðxxx. ꝛcill. ᵹebeꝛe; Gif he ðone beaꝑðe oꝼ aꝛcẏꝑe miðxx. ꝛcill. ᵹebeꝛe; ᵹif he hine ᵹebinðe. ⁊ ðonne ꝛo ꝑꝑeoꝛꝛ beꝛcẏꝑe miðlx. ꝛcill. ᵹebeꝛe;

Whoever bindeth a pagan man constrained, let him pay 10. solidis noxiam sarcito: eum si verberibus affecerit, 20. solidorum pœna esto: Si suspensum in sublime rapuerit, 30. solidis culpa pensator. Si contumelioſe capillum ejus morionis in morem totonderit, 10. sol. præstato. Sin caput in morem sacerdotis raserit, nec ipsum ligaverit, 30. sol. numerato. Si barbam illi resecarit, 20. solidorum compensatio sequitor. Si denique ei vinclis constricto capillos in morem sacerdotis abraserit, 60. solidos pendito.

Be ꝛꝑeꝑeꝛ ᵹẏmeleaꝛꝛe;

De negligenti hastæ gestatione.

32. &ac iꝛ ꝛunðen. ᵹiꝼ mon hæꝼð ꝛꝑeꝑe oꝼeꝛ eaxle. ⁊ hine mon onꝛnæꝛeð. ᵹẏldeðone ꝥeꝛ buꝛon piꝛe; ᵹif he ꝛoꝛan eaᵹum aꝛnæꝛe. ᵹẏldeðone piꝛe; ⁊ ᵹif hine mon ꝛeo ᵹeꝑealðeꝛ on ðæꝑe ðæðe. ᵹeꝛꝑeoꝑie hine be ðæm piꝛe. ⁊ miððæm ꝑ piꝛe aꝼẏlle. ᵹif ꝛe oꝛð ꝛẏ uꝼoꝛ ðꝛẏ ꝛinᵹeꝑe ðonne hinðꝑeaꝑðe ꝛceaꝼꝛe; ᵹif hi ꝛẏn buꝛum ᵹelice. oꝛð ⁊ hinðꝑeaꝑð ꝛceaꝼꝛ. ꝑ ꝛẏ buꝛen pleoh;

He that a spear-shaft carrieth, if it fall from his shoulder, and he then any one slay, let him pay the head-gild, and to the kindred 200. solidis noxiam sarcito. Si vivum ad se trahat, 50. solidis noxiam sarcito. Si mortuum, 100. solidis noxiam sarcito. Si ad mortem non adhuc, 200. solidis noxiam sarcito. Si ad mortem, 200. solidis noxiam sarcito. Si ad mortem, 200. solidis noxiam sarcito. Si ad mortem

De pugna coram Senatore.

Si quis coram ſenatore Regio in frequenti plebis concione dimicarit, tum capitis æſtimationem, tum mulctam prout æquum fuerit præſtato, & Senatori 120. ſolidos numerato. Qui coactam populi concionem armorum extractione commoverit, dato ſenatori 120. ſolidos. Hoc ipſum ſi preſente alio quocunque in locum ejus ſubſtituto, aut coram ſacerdote regio evenerit, 30. ſolidis culpa penſator.

Be ȝefeohte beforan ealdormen;

34. Gif mon beforan cyninȝef ealdormen on ȝemote ȝefeohte. bete þef ⁊ pite fpa hit niht fy. ⁊ beforan ðæm hund tpelftiȝ fcill. ðæm ealdormen to pite; ȝif hpa folcef ȝemote mid pæpnef bpyde afære. ðæm ealdormen cxx. fcill. to pite ȝefylle; ȝif ðiffef hpæt beforan cyninȝef ealdormannef ȝinȝpan ȝelimpe. oþþe cyninȝef pheorf. ðpittiȝ fcill. to pite ȝefylle;

De eo qui in area pagani hominis dimicarit.

Qui in area pagani hominis pugnaverit, pagano ſex ſolidos numerato. Si ferrum diſtrinxerit, nec pugnam commiſerit, dimidio minuatur mulcta. Illud idem ſi in area hominis 600. ſolidis æſtimati factitarit, quod ei qui in area pagani hominis dimicarit imperavimus, id triplum præſtato. Qui in area hominis 1200. ſolidis æſtimati decertarit, id ipſum quod ei qui in area hominis ad 600. ſolid. cenſiti pugnarit indiximus, duplum dato.

Be cyþlifcef monnef flette ȝefeohte;

35. Gif hpa on cyþlifcef monnef flette ȝefeohte. mid fyx fcill. ȝebete ðæm ceorl; ȝif he pæpne ȝebneð. ⁊ ne ȝefeohte. fy be healfum ðæm; ȝif fyxhyndum ðiffa hpæþepe ȝelimp. ðpyfealdlic apife feo bote be þæpe ceorlifcan bôt; Tpelfhyndum men. tpyfealdlic be þæf fyxhyndum bot;

De pace violata in urbe regia.

Pacis in urbe regia violatæ pœna 120. ſolidorum eſto: in urbe archiepiſcopi 90. ſolid. in urbe epiſcopi aut ſenatoris 60. ſolid. cenſeatur. Pacis violatio in villa hominis 1200. ſolidis æſtimati, 30. ſolid. penſator: in villa ejus qui 600. cenſetur ſolidis 15. ſolidorum ſolutione ſarcitor. Qui pagani ſæpem perruperit, 5. ſolidis mulctator. Si tale quippiam in profectione militari, aut tempore quadrageſimæ delinquitur, duplo compenſator. Qui tempore quadrageſimæ velum ſacroſanctum venia non impetrata coràm avulſerit, 120. ſolidos dato.

Be buſhbpyce;

36 Cyninȝef buſhbpyce bið hund tpelftiȝ fcill; Æncebifceopef buſhbpyce hundnigontiȝ fcill; Oþþef bifceopef. ⁊ ealdormannef. fyxtiȝ fcill; Tpelfhyndef mannef. þpittiȝ fcill; Syxhyndef mannef. fifty fcil; Ceorlef eodorbpyce. fif fcill; ȝif ðiffef hpat ȝelimp ðonne fyfo ut fy. oþþe in Lenctene. fy hit tpybot; ȝif mon on lencȝtene* haliȝ nift on folce butan leafe alecȝe. ȝebete mid hund tpelftiȝum fcill; * aliàs, haliȝ fyhte.

De terra ex ſcripto poſſeſſa.

Qui terram habuerit per ſcripturæ ſeriem ſibi à majoribus relictam, ab hæredibus ad alios alienandi poteſtas ei non eſto, ſi quidem præſentibus cognatis coram rege, aut epiſcopo, ſcriptura aut bôd pæne de hit on fruman

Be boclande;

37. Se mon fefe boclande hæbbe. ⁊ him hif magaf læfdon. þonne fetton pe þ he hit ne morte fyllan of hif mæȝeboph. ȝif ðæp bið ȝeppit. oþþe ȝepitnyffe. þ hit þæpa manna fopȝetpinðon. ⁊ ðæpa ðe hit him fealdon.

aldon. ꝥ he ꝼꝑa ne mote. ⁊ ꝥ ðonne on cynincgef. ⁊ on birceopef gepitnyꝛꝛe gepecce befopan hiꝛ magum;

Be * gefeohte;

* aliàs, fæhe. i. *capitalibus inimicitias.*

38. &ac pe beodaþ. ꝼe mon ðe hiꝛ gefân ham ꝼittende pite. ꝥ he ne feohte.. æþon he him pihtef biode; Gif he mægnef hæbbe ꝥ he hiꝛ gefân bepiðe. ⁊ inne bepitte. gehealde hine vii. nihte inne. ⁊ hine on ne feohte. gif he inne gefolian pille; ⁊ ðonne ymb feofon nihte gif he pille on hand gân. ⁊ pæpnu fyllan. gehealð hine xxx. nihta gefunone. ⁊ hine hiꝛ magum gebodie. ⁊ hiꝛ fpeondum; Gif he cynicean ðonne gefyne. fy ðonne be ðæne cynicean ane. ꝼꝑa fe æꝛ bufan cpæðon; &if he ðonne ðæꝛ mægenef ne hæbbe. ꝥ he hine inne befitte. piðe to ðæm ealdopmen. biðde hine fultumef; Gif he him fultumian ne pille. piðe to ðæm cyninc æꝛ he feohte; Eac fpylce gif mon becume on hiꝛ gefân. ⁊ he hine æꝛ hamfæꝛtene ne pite. gif he pylle hiꝛ pæpne fyllan. hine mon gehealde xxx. nihta. ⁊ hine hiꝛ fpeondum gecyþe; gif he ne pille hiꝛ pæpnu fyllan. ðonne mot he feohtan on hine; Gif he pille on hand gân. ⁊ hiꝛ pæpnu fyllan. ⁊ hꝑa ofeꝛ ꝥ on him feohte. gylde fꝑa fef. fꝑa punð. fꝑa he gepyncce. ⁊ pite. ⁊ hæbbe hiꝛ mæg fopfopht; &ac fe cpæða ð. ꝥ mon mot mið hiꝛ hlafopð feahtan onpite. gif mon on ðone hlafopðe feahte; fꝑa mot fe hlafopð mið ðy men feohtan; &fteꝛ ðæꝛ ylcan piꝛan mot mon feohtan mið hiꝛ geboꝛene mæge. gif hine mon on poh onfeohtaþ; buton piþ hiꝛ hlafopð. ꝥ pe ne lyfaþ; &ac mon mot feohtan onpite. gif he gemeteþ obepne æt hiꝛ æpum pife betynedum ðuꝛum. oð ðe unðeꝛ anꝛe feon. obþe æt hiꝛ ðohtoꝛ æpum boꝛenꝛe. obþe æt hiꝛ fꝑeoꝛteꝛ æpum boꝛenꝛe. obþe æt hiꝛ meðeꝛ þe pæꝛe to æpum pife fopgyfen hiꝛ fæðeꝛ;

testimonio probetur, omni alienatione ei interdixisse illum qui priùs concessit, talémque ei imposuisse legem cùm primo dederit.

De pugna.

Porrò autem interdicimus, nè quis adversariũ suum oppugnet, si ipsum domi inclusum perspexerit, ni priùs ab eo jus æquum sibi fieri postularit: verum si poterit domum obsidione cingere, in septem dies id facito, nec ipsum interim (si se domo tenuerit) oppugnato. Sin ipsis septem diebus exactis, alter se armáque sua in potestatem ipsius dare voluerit, ipsum integrum ac incolumen 30. dies servatum cognatis & amicis suis offerto. Si ad templum confugerit, honoris templi (prout effati fumus) ratio habetor. Si non poterit ipsum obsidere, Senatoris opem implorato, hic si non subvenerit, potiùs quàm ipsum oppugnet regem adito. Porrò autem si quis fortè fortuna in inimicum suum inciderit, nesciens ipsum se domi tenere, velítque alter ei arma in manus dare, 30. dies ipsum incolumen servato, & tum postea amicis suis offerto. Verùm si noluerit is arma ei in manus dare, protinùs eum expugnato. Sin is se armáque sua in potestatem inimici dedere voluerit, ac alius quisquam eum oppugnarit, capitis æstimationem, aut vulneris (si quod ei impresserit) compensationem, pro facti ratione præstato: mulctator præterea, eáque parte omni (quæ sibi cognationis nomine debetur) excidito. Servus pro hero impune propugnato, si quis eum oppugnarit: herus itidem pro servo. Si quis germanum alterius cognatum injustè oppugnarit, is pro salute ejus propugnato adversus omnes homines, præter unum dominum, id enim non patiemur. Cuivis denique liceto eum impunè oppugnare, quem una cum uxore sua obserato ostio, aut sub una eadémque stragula offenderit, aut unà cum germana filia, sorore, aut matre legitimo patri nuptiarum fœdere conjuncta.

41 *De diebus feſtis & ſolennibus.*

Hiſce diebus ſequentibus feſta liberis & ingenuis omnibus licentia concedito, ſervis autem atque iis qui ſunt legitima officiorum ſervitute obligati non item. Duodecem dies à feſto natali domini. Dies ille quo Chriſtus ſubegit diabolum. Dies quo agitur anniverſarius beati Gregorii feſtus. Dies ante feſtum paſchatis ſeptem, & totidem dies feſtum illud inſequentes. Dies feſtus beatorum Petri & Pauli: In autumno integra quæ eſt ante feſtum Mariæ ſeptimana. Dies feſtus omnium ſanctorum. Quatuor autem diebus Mercurialibus in quatuor illis ſeptimanis quibus publicum edici ſolet jejunium, ſervis omnibus feſta dator licentia, ut omnem eorum operam in illorum inſumant utilitatem, à quibus antehac in Dei nomine beneficia acceperint, aut de bene promereantur.

Be Mæſſe dæge ſpeolſe;

39. Gallum ſpeoum mannum ðæſ dægaſ ſyn ſoſgyfene. butan ðeoſum monnum. ⁊ eſne nihtum; xii. dagaſ on gehol. ⁊ ðone dæg ðe Criſt ðone ðeoſol ofeſſpiþde. ⁊ ðeintuſ Gnegoniuſ gemynde dæg. ⁊ vii. dagaſ to Gaſtſon. ⁊ vii. oſep. ⁊ an dæg æt ðeint Petſeſ tide ⁊ ðeint Pauleſ; ⁊ on hæſſeſte ða ſullan ſucan æſ S'ctã Maſian mæſſan. ⁊ ealſa haligſa ſeoſþunge an dæge; ⁊ ſeoſep ſoðneſðagaſ on ſefep ymbſen ſucum. ðeoſum eallum ſynd ſoſgyfen. ðæm ðe him leoſoſt ſy to ſyllanne. æghpæt ðæſ ðe him mon ſoſ Godeſ naman geſylle. oþþe hi on ænigum heoſa hpilſtyccum geæſnian magon;

quibus in poſterum ex collocata eorum operâ

Be ſundum ;

40. Heaſod sunde to bôt. gif ða bân bið butu ðynel xxx. ſcill. geſylle him mon; Gif þ uttſne ban bið ðynl. geſylle ſiſtyne ſcill. to bote; Gif in ſeaxe biþ suno yncef lang. geſylle ænne ſcyll. to bote; Gif hit beſoſan ſeaxe bið sund yncef lang. tpegen ſcill. to bote; gif him mon oſaſlea þ oþeſ eaſe. geſylle him ſpittig ſcill. to bote; Gif ſe hlyſt oðſtande. þ he ne mæge gehyſan. geſylle * xxx. ſcill. to bote; Gif mon men eage oſaſlea. geſylle him mon ſyxtig ſcill. ⁊ ſyx ſcill. ⁊ ſyx ſeningaſ. ⁊ ðſiðdan ðæl peningeſ to bote; Gif hit in ðam hæſde ſy. ⁊ he nocht gereon ne mæge. mið ſtandan ðſiðdan ðæle ðæſe bote inne; Gif mon oþſum þ neb oſaſlea. gebete him mið lx. ſcill; gif mon oþſum ðone toþe on ſoſan heaſde oſaſlea. gebete þ mið eahta ſcill; gif hit ſy ſe ſong toþ. geſylle ſeoſeſ ſcill. to bote; monneſ tuſ. biþ ſyxtine ſcill. ſeoſþe; gif mon monneſ ceacan ſoſſlea. þ heo beoþ ſoſode.

* aliàs, 60.

42 Qui alteri oculum effoderit, 66. ſolidos, ſex denarios, & denarii trientem unam pendito. Quin ſi oculus capiti inhæſerit, ità tamen corruptus ut viſu privetur, ipſa tertia parte ſolutio minuatur. Qui alteri naſum præciderit, dato ei 60. ſolidos. Si quis alteri primores dentes excuſſerit, numerato ei ſolidos octo. Si caninos, 4. ſolidos: ſin genuinos decuſſerit, pendito ſolidos ſexdecem. Qui alterius os maxillare contuderit, ſolvito ſoli-

De vulneribus.

Si quis capiti alterius vulnus inflixerit, atque adeò os capitis utrinque perforarit, ſaucio ſolidos 30. numerato. Si os tantummodo exterius pertuſum fuerit, dato ſolid. 15. Qui capiti alterius vel ſub pilis unciale vulnus intulerit, ſolidum unum præſtato. Sin vulnus id præter cæſariem impreſſum fuerit, ſolidos duos pendito. Si quis alteri amputarit auriculam, ſaucio 30. ſolidos præſtato. Sin ex ipſo vulnere auditus ſenſum omnem amiſerit, 60. ſolidos numerato.

fiftýne fcill. gebete ; Manneſ cinn bân gif hit bi þ tocloſen. geſýlle mon tpelf fcill. to bote ; Gif manneſ ðſot bolla býþ ðýſl. gebete mið tpelf fcill ; Gif monneſ tunge bið of heafde mið oþþeſ monneſ ðæðum gedon. þ bið gelic. ⁊ eagum bôt ; Gif mon oneaxle bið gefundod. þ þ lið feafe utfiope. gebete mið ðfittig fcill ; Gif fe eafme bið fofiað bufan ðæm elmbogan. ðæſ fculon xv. fcill. to bote ; Gif ða eafm fcancan bið begen fofiade. feo bote bið xxx. fcill ; Gif fe ðuma bið of afiagen. ðæm fculon xxx. fcill. to bote ; gif fe nægl bi þ ofafiagen. feo bot bi þ fif fcill ; gif fe fcýte fýngeſ bið ofafiagen. feo bôte bið fýfitýne fcill ; hif nægl beoþ iiii fcill ; gif fe mið leſta fingefe fý ofafiagen.. fe bot bið xii. fcill. ⁊ hif nægleſ ii. fcill ; gif fe golofingeſ bi þ ofafiagen. to ðæm fculon feofontýne fcill. to bote. ⁊ hif nægleſ iiii. fcill ; Gif fe lýtla fingeſ fý ofafiagen. ðæm fceal to bote nigon fcill. ⁊ ân fcill hif nægleſ gif hit fý ofafiagen ; Gif mon bið on hfif gefundod. gefýlle him mon xxx. fcill ; gif he ðufh fund bið. æt æghfium muþe tpentig fcill ; Gif monneſ ðeoh bið ðýſl. gefýlle him mon xxx. fcill. to bote ; Gif hit fofiod fý. feo bot bið eac xxx. fcill ; Gif fe fcanca bið ðfiýl beneoþan cneope. ðæſ fculon tpelf fcill ; gif he fofiad fý beneoþan cneope. gefýlle him xxx. fcill. to bote ; Gif feo micele tâ bi þ ofafiagen. gefýlle him mon xx. fcill. to bote ; Gif hit fý feo æftefe tâ fifitýne fcill. to bote ; Gif feo mioleſta tâ fý ofafiagen. ðæſ fculon nigon fcill. to bote ; Gif hit fý feo feopefþe tâ. ðæſ fculon vi. fcill. to bote ; Gif fe lýtle tâ fý ofafiagen. gefýlle him mon fif fcill. to bote ; Gif mon fý on ða hæfiþan to ðam fpiþe gefundod. þ he ne mæge beafin gefifpýnan.

dos 15. Si os menti fiderit, 12. ſolidos dato: ſin ferro gurgulionem perforarit, 12. ſolidos numerato. Si quis alteri linguam radicitùs evulſerit, perinde ſolvito ac is qui alteri oculum effoderit. Qui alteri vulnus humerale impreſſerit, quo ipſa rumpatur membri compago, 30. ſolidos dato. Si quis alteri brachium cubitum ſupra perfregerit, 15. ſolidos pendito: ſin utrumq; brachii os fractum fuerit, 30. ſolidi interponuntor. Si cui pollex manûs amputetur, dantor ſolidi triginta. Si cui pollicis unguis avellatur, ſolvuntor ſolidi quinque. Si quis alteri indicem (quem ſagittarium vocant) abſciderit, 15. ſolidos præſtato: ſi indicis unguem, 4. ſolidos numerato. Si quis alteri digitum medium præciderit, pendito ei 12. ſolidos. Sin ejus digiti unguem tantummodo amputarit, dato ſolidos duos. Si quis alteri digitum annularem abſciderit, 17. ſolidos numerato: ſi illius digiti unguem avulſerit, pendito ſolidos quatuor. Si quis alteri digitum auricularem amputarit, interponuntor ſolidi novem: ſi ejus digiti unguem dempſerit, ſolidum unum perſolvito. Si quis in alvo vulnus acceperit, 30. ſolidorum ſolutio ſequitor: ſin ferrum per ipſum ventrem transfigatur, ad utrumque vulneris orificium 20. penduntor ſolidi. Si quis alteri tibiam ſupra genu ferro tranſverberarit, dato ei ſolidos 30. Sin os ipſum contuderit, adduntor & alii 30. Si quis alteri cruris trajecti vulnus impoſuerit, 12. ſolidos numerato: ſin os cruris ſuffringatur, 30. ſolid. pendito. Si quis alteri pollicem pedis amputarit, 20. ſolidos præſtato. Qui ſecundum à pollice pedis digitum præciderit, dato ſolidos 15. Si medium abſciderit, novem numerato. Si quartum à pollice, 6. ſolidos pendito: denique ſi quis alteri minimum pedis digitum amputarit, ſolidi quinque interponuntor. Si quis alterius virilia vulnerarit, quo omnis ei præripiatur procreandi

43

gebe-

facultas, 80. ei ſolidos numerato. Qui alteri cubitum præciderit, dato ei ſolidos octoginta. Uniuſcujuſque vulneris, quod præter cæſariem, aut manicam, vel ſub genu impreſſum fuerit, pœna in duplum augetor. Si quis alterius lumbos perfregerit, præſtato ei 60. ſolidos: ſi ferro pupugerit, numerato ſolidos quindecem: ſin telo trajecerit, dato ſolidos 30. Si quis alteri vulnus humerale intulerit, octoginta ſolidis damnum ſarcito. Qui ſanabili vulneris genere partem manus exteriorem pulſarit, dato ei viginti ſolidos. Sin ei manum dimidiam abſciderit, 60. ſolidorum ſolutio ſequitor. Si quis altera integra cute coſtam ſuffregerit, dato ei ſolidos decem. Sin cute ruptâ extrahantur oſſicula, 15. ſolidos numerato. Si quis alteri effoderit oculum, manúmve aut pedem abſciderit, una eadémque compenſatio ſequitor, ſexaginta ſcilicet ſex ſolidi, denarii ſex, & denarii triens una. Si quis alteri crus unà cum genu præciderit, pendito ei octoginta ſolidos. Si quis alteri ſcapulam abſciderit, numerato ei ſolidos viginti: ſi pulſarit, adeóque exeantur oſſicula, dato ſolidos 15. Si cui non inſanabili vulneris genere validi intercidantur nervi, 12. ſolidorum ſolutio ſequitor. Sin ex vulnere accepto claudicarit, nec ſanari poterit, 30. peduntor ſolidi. Si cui intercidantur nervuli, dantor ei ſolidi ſex. Si quis cervici alterius ejuſmodi vulnus impreſſerit, ut is per omnem vitam mutilus ac deformis incedat, dato ei compenſationis nomine centum ſolidos, niſi ex maturo ſapientum judicio plùs ſibi deberi videatur.

44

ȝebete him þ mið lxxx. ſcill; Gif men ſý eaſme mið honda mið ealle oſacoſſan beforan elmboȝan. ȝebete þ mið lxxx. ſcill; ðeȝrpýlceſne punde beforan ſeaxe. ⁊ beforan ſlýſan. ⁊ beneoðan cneore. bið tpýȝýlde maſe; ȝif ſeo lenden bneda bið ſoſſlaȝen. ðæſ ſceal ſýxtiȝ ſcill. to bote; ȝif heo bið on beſtunȝen. ſiftýne ſcill; Gif heo bið ðuſh ðýſl. ðonne ſceal ðæſ xxx. ſcill. to bote; Gif mon bið on eaxle ȝepundod. ȝebete mið lxxx. ſcill; Gif mon oþþum ða hand utan ſoſſlea. ȝeſýlle him xx. ſcill. to bote. ȝif hine mon ȝelacnian mæȝe; Gif heo healfe on feȝe fleoȝe ðonne ſceal ſýxtiȝ ſcill. to bote; Gif mon oþþum ſið ſoſſlea binnan ȝehalfe hýde. ȝeſýlle x. ſcill. to bote; ȝif ſeo hýde ſý to bnocen. ⁊ mon bân oſaðô. ȝeſýlle ſiftýne ſcill; ȝif monneſ eaȝe him mon oſaſlea. oþþe hif hand. oþþe hif fôt. ðæſ ȝæð ȝelic bôt; to eallum ſýx peningaſ. ⁊ ſýx ſcill. ⁊ ſýxtiȝ ſcill. ⁊ ðnidda ðæle peningeſ; Gif monneſ ſconca bið oſaſlaȝen þiþ þ cneore. ðæſne ſceal lxxx. ſcill to bote; Gif mon oþþum ða ſculdſu ſoſſlea ȝeſylle him mon xx. ſcill. to bote; ȝif hi mon inbeſlea. ⁊ mon bân oſaðô. ȝeſýlle mon ðæſ ta bote ſiftýne ſcill; Gif mon ða ȝneatan ſinſe ſoſſlea. ȝif hine mon ȝelacnian mæȝe. þ he hâl ſý. ȝeſýlle xii. ſcill to bote; Gif ſe mon healt ſý ſoſ ðæſne ſinſe punde. ⁊ hine mon ȝelacnian ne mæȝe. ȝeſýlle xxx. ſcill. to bote; Gif þæſ ſmalan ſinefan mon ſoſſlea. ȝeſýlle him mon ſýx ſcill. to bote; Gif mon oþþum ða ȝepealð ſoſſlea up on þæm ſſeoſe. ⁊ ſoſpundiȝe to ðæm ſſiðe þ he naȝe ðæſ ȝepealð. ⁊ ðeah hpæþeſe liſiȝe ſſa ȝeſcende. ȝeſýlle him mon hund ſcill. to bote. buton him ſitan ſihtſe. ⁊ maſe ȝeſeccan;

¶ Fœdus *Aluredi* & *Guthruni* Regum.

Dir ir þ fryþe þ Ælfred cyning. 7 Guþrun cyning. 7 ealler Angelcynner pitan. 7 eal seo deod de on Eastengle beoð ealle gecweden habbað. 7 mid ahum gefæstnod. for hiræle. 7 for heora gingran. ge for geborene. ge for ungeborene. de Godes miltse siecce. oþþe unes;

1. Ærest ymb ure landgemera up on Temese. 7 donne up on Ligan 7 andlang ligan oð hire æþelm. donne on gesihte to Bedanforda. don up on Usan oð Fætlingastræt;

Be ofslægenan manner pene;

2. Dæt ir donne. gif man ofslagen weorþe ealle pe læstað efen dyre Englircne. 7 Deniscne. to viii. healf mearcum asodener golder. butan dæm ceorle de on Gafollande sit; 7 heora lysingum da synden eac efen dyre. æghwer to cc. scill;

Be degnum de betogene synd;

3. Gif mon cyninges þegn manslihter be teo. gif he hine ladian dyrre. dô he þ mid xii. cyninges degnum; Gif mon donne degn betyhþ. de biþ læssa maga done se cyninges degn. ladige he hine mid xi. hir gelicena. 7 mid anum cyninges degne; And sua æghwylcre srænce de mare sy donne iiii. mancussas; And gif he ne dyrne. gylo hit drygylo sua hit mon gewyrþe;

Be getymum;

4. And ælc man pite hir getyman. be mannum. 7 be horsum. 7 be oxum;

5. And ealle pe cwædon on dæm dæge de mon adas sprop. þ ne deore. ne sweo. ne moton in done here faran butan leafe. ne heora nân de

Foedus quod Aluredus & Gythrunus reges ex sapientum Anglorum, atque eorum omnium qui orientalem incolebant Angliam consulto ferierunt. in quod præterea singuli non solùm de se ipsis, verùm etiam de natis suis, ac nondum in lucem editis, (quotquot saltem misericordiæ divinæ aut regiæ velint esse participes) jurarunt. 45

Primo igitur ditionis nostræ fines ad Thamesim fluvium evehuntor: Indè ad Leam flumen profecti, ad fontem ejus deferuntor: tum rectà ad Bedfordiam porriguntor, ac denique per Usam fluvium porrecti ad viam Vetelingianam desinunto.

De perempti corporis æstimatione.

Sive Dacum, sive Anglum quis interfecerit, æquè alteruter (si quidem is rusticus censum annuum impendens non fuerit) æstimator, quatuor scilicet fusilis auri marcis, atque alterutrius una esto eademq; redemptio, solid. nimirum 200.

De ministro regis incusato.

Minister regius si quando homicidii incusetur, ascitis sibi 12. aliis regis ministris, (si quidem ausus fuerit) omni se culpa liberato. Verùm si alterius fuerit cujusquam minister, regio nonnihil inferior, undecem sui æquales unúmq; ministrum regium adhibeto, atque omnem sceleris suspicionem eluito. Idem juris esto in omni lite quæ quatuor marcas superarit. Veruntamen si is hanc culpæ liberationem obire verebitur, ipsa in triplum solutio augetor. 46

De advocatione.

Sive quis hominem, equum, bovémve mercatus fuerit, habeto qui venditionem illam præstet atque in se recipiat.

Porrò autem eo ipso quo in hæc juravimus die, statutum est, nè servilis aut liberæ conditionis quisquam à nobis ad exercitum iter faciat, néve ab eodem ad nos proficis-

ficiſcatur, ni priùs facti veniam impetrarit. Veruntamen ſi neceſſariò eorum aliquis à nobis pecudes, ſeu res alias quaſcunque mercatus fuerit, aut nobis vendiderit quicquam, id quidem permittatur, ità tamen, ut pacis ſervandæ, & ſeſe ſiſtendi fidejuſſores adhibeat, ut ea ſaltem omnia juſtè ac legitimè nactus eſſe videatur.

ma to ur; Gif ðonne gebýrige þ forð neobe heorða hpýlce pið upe birge hæbban pille. oþþe pe pið heorða. mid ýrfe ⁊ mid æhtum þ ir to ðafrianne. on þa pifan þ mon girlar rýlle frýþe to rputelunge. þ mon pite þ mon clæn *bæc hæbbe ⁊

*aliàs, flærc. i. *carnem.*

☞ *Quò planius iſtius fœderis cauſa, & principium intelligatur, quæ ſequuntur pauca ex Joanne Piko delegimus.* Aluredus Rex ſic Dacos contudit, ut dabant ad libitum obſides, quòd terram exirent, vel Chriſtianitatem riciperent, quod & factum eſt. Nam Rex eorum Guthrun (quem Gurmundum vocant) cum 30. proceribus, & omni penè populo baptizatus, in filium ab Aluredo ſuſceptus eſt, impoſito ſibi nomine Ethelſtano. Hîc igitur manſit, datæque ſunt ſibi Provinciæ Orientalium Anglorum, & Northanhumbrorum, ut eas ſub fidelitate Regis jure foveret hæreditario, quas pervaſerat latrocinio. *Hæc ille. Atque in eandem ſententiam ſcribit Aſſerius Menevenſis, Aluredo familiaris, plurimíque alii ſcriptores Angli. Solus Polydorus errore ductus, falsò Gormonem dicit, atque Orientalium Anglorum provincia haud fuiſſe donatum magnopere pugnat; cùm interim Krantius Gormonem illum ad fidem Chriſti converſum negat, atque adeò fœdus ipſum Orientalium Anglorum regionem incoluiſſe teſtimonio eſt.*

Floruit Picus regnante Henrico primo.

Albert. Krant. Frotonem quendam per id temporis converſum fatetur.

Leges Edovardi Regis.

EDOVARDUS regnare { cœpit / desiit } Anno salutis humanæ { 900. / 924. }

Be ðome ⁊ rþþæce;

Aðpeapð cýninȝ být ðæm ȝeneſum eallum. ⁊ ȝeðeman rþa þihte ðomaſ rþa ȝeþihtoſte cunnon. ⁊hit on ðæne ðom bêc ſtande; ne pandiȝeþ ſoþ nanum ðinȝum ſolcþihte to ȝenecanne. ⁊ ⁊ ȝehpýlc rþþæc hæbbe andaȝan hpenne heo ȝelæſt rý. ⁊ ȝe ðonne ȝeþeccan ;

Be ceapunȝe ;

1. And ic pille ⁊ ȝehpýlcman hæbbe hiſ ȝeteaman; ⁊ nân man ne ceapiȝe butan poſte. ac hæbbe ðæſ poſtȝeſeſan ȝepitnýrre. oþþe oþepa ungeliȝenþa manna þe mon ȝelýſan mæȝe ; And ȝiſ hpa butan poſte ceapiȝe. ðonne rý he cýninȝeſ oſeþhýþnýrre rcýlðiȝ. ⁊ ȝanȝe re team ðeah ſoþþ oð man pite hpæþ he oþſtande; &ac pe cpæðon. reþe týman rceolde. ⁊ he hæfde ungeliȝene ȝepitnýrre ðæſ ⁊ he hit on þiht týmde. oþþe ðone að ſunde ðe re ȝelýſan mæȝe ðe onrþþæce; Spa pe cpæðon be ðæþe ahnunȝe. ⁊ ylce ⁊ he ȝelæde ungeliȝene pitnýrre ðæſ. oþþe ðone að ſunde ȝiſ he mæht ungecopenne. ðe re onſpeca onȝehealðan pæþe ; Gif he ðone ne mihte. ðonne nameðe him mon rýx men on ðæm ylcan ȝebuþrcipe ðe he on hamfæſt pæþe. ⁊ beȝete æt þæþa rýxa ænne æt anum hþýþeþe. oþþe æt ðæm oþre ðe þæſ peoþðe rý. ⁊ rýþþan peaxe be ðæſ ceapeſ eahte. ȝiſ ðæþ ma to rcýle; &ac pe cpæðon. Gif hpa ȝemeaþþa manna pæþe. ðe polde oþþeſ ýþſ to boþȝe reatan ſoþ pýþeþ týhtlan. ⁊ he ȝecýþe

De judicio & lite.

EGo Edovardus Rex, iis omnibus qui Reipublicæ præſunt etiam atq; etiam mando, ut omnibus (quoad ejus facere poterint) æquos ſe præbeant judices, perinde, ut in judiciali libro ſcriptum habetur, nec quicquam formident, quin jus commune audacter liberéque dicant, ac litibus ſingulis dies quibus dijudicentur condictos ſtatuant. 47

De emptione.

Præterea autem præcipio, ut ſi quis rem quampiam mercatus fuerit, habeat quem advocet, quique eam venditionem præſtet, atque in ſe recipiat. Et nemo extra oppidum, (niſi præſente præpoſito, aliſve fide dignis hominibus) quicquam emito: qui ſecus fecerit, & ſuę in regem contumaciæ pœnas luito, & ipſa nihilominus advocatio ab alio in alium (quoad ſiſtatur) procedito. Statuimus etiam, ut qui alium advocarit, aut in eam rem teſtimonia, ex æquo ſcilicet & bono ſe illum advocaſſe, habeat, aut ſaltem jurejurando interpoſito faciat petitori ſatis. Ad eundem modum de ſuo cujuſque proprio ſtatuimus: ſi enim non aliunde aſſumpto, ſed proprio & ſuo ſe uti bono contenderit, aut in eam rem teſtimonia adhibeto, aut 48 is unà cum aliis (ſi poterit) non cooptatis, jurejurando rem illam petitoris non eſſe propriam confirmato: ſi non poterit, ex eadem in qua is degit vicinia, vocentur nominatim homines, ſex & pro unaquaque vacca, ſive re alia quacunque tanti æſtimanda vir unus jurato, & præterea plures, ſi quidem res illa carius æſtimabitur. Illud præterea decrevimus, ſi quis adeo fuerit animi ſcelerati, ut bona aliena, calumniæ cauſa, pignori ponere

ponere non vereatur, jurejurando fidem facito non id dolo malo, ſed jure publico, atque animo haud iniquo; verùm omnis tum fuci tum fraudis puro, feciſſe illum: Et tum demum eligat is quem penes deprehendentur, utrum horum auſus fuerit, aut ſua ipſius propria eſſe contendere, aut alium (qui ea in ſe recipiat) cauſæ advocare.

ðonne mið aþe. þ he hit ſoþ nân ſacne ne dyde. ac mid ſolcriht. butan bræde. ⁊ berſice; ⁊ re dyde þonne ſpa ðer he doþrte. ðe hit mon ætfenge. ſpa he hit ahnode ſpa he hit tymede;

De eo qui alteri jus æquum denegarit.

Is porrò qui alteri jus ſuum coram præfecto regio id poſtulanti denegarit, in terra ex ſcripto, vel ſine ſcripto poſſeſſa, cum ipſe interea nec ſcripto, nec ſine ſcripto quidem aliquid juris habuerit, dignus videtur, qui primò ſolvat regi eo nomine 30. ſolidos: ſi denuo deliquerit, totidem pendat, ſin tertio denegarit, nec id facere deſtiterit, centum & viginti ſolidorum ſolutione ſuæ in regem audaciæ pœnas luito.

Be ðone þe oþrum rihtes syrnþ;

2. Gac þe cpæden hpæt re syrþ pæne ðe oþrum rihtes syrnde. aþer oþþe on boclande. oþþe on folclande. hponne he him rihte forhte beforan þæm gemeran; Gif he þonne nân rihte nærde. ne on boclande ne on folclande. þ re pæne þe rihtes syrþ fcyldig xxx. fcill. rið ðone cyning; ⁊ ær oþrum cyrre eac ſpa; ær ðridda cyrre. cyningef ofermyrnyrre. þ ir cxx. fcill. butan he æt gerpice;

Be manſporenum;

3. Gac þe cpæden be ðæm mannum ðe manſporan pæron. gif þ gerpyrelod pæne oþþe him oþburfte oþþe ofercyþed pæne. þ hi ſyþþan aðpyrþe næron. ac oðaler pyrþe;

Be fryðe;

4. Gaðeland cyning mid hir pitan ða hi ær Gaxancearte pæron. rmeadon ealle hu heora fryþe betere beon mehte ðonne hit æt ðæm pær; forðæm him ðuhte þ hit mærtor gelærte pæne ðonne hit fculde þ he æt bebeden hæfde; he acfode hi ða hpa to ðære bote cyrran polde. ⁊ on ðer gefernnede beon ðe he pære. ⁊ þ lufian þ he lufode. ⁊ þ arcunian þ he arcunode. ægþer ge on fæ. ge on lande; þ ir ðonne þ nan mon oþrum rihtes ne syrne; Gif hit hpa dô. gebete ſpa hit beforan appiten ir; ær forman cyrre xxx. fcill. ⁊ ær oþrum cyrre eal ſpa. ⁊ ær ðridda cyrre mid cxx. fcill. ðæm cyng;

De pace.

49 Edovardus Rex Exoniæ commoratus, ac ſapientum ſuorum uſus conſilio, ſtudioſe perſcrutatus eſt quo tandem pacto paci & tranquillitati melius proſpiceretur: deprehenderat enim minus illam ſtudioſe retineri quam decebat, atque ipſe inſtituerat. Orabat igitur vehementer, atque obteſtabatur, ut eorum quotquot corrigi & emendari velint, communique cum eo ſocietate frui, quique eaſdem atque ille res terra, marique, & amore, & odio proſequerentur, hoc unum curent, nè quem injuria afficiant: Qui contra fecerit, primo (ità uti antea deſcribitur) 30. ſolidos regi numerato, ſecundo ſi deliquerit totidem pendito, ſin tertio factitarit, 120. ſolidos præſtato.

Be

Be ȝeþeran þe mið þihð ne amanisȝe;

5. And ȝif hit ðe ȝeþeða ne amanisȝe mið þihte. on ðæþa manna ȝewitnýsse ðe him to ȝewitnesse ȝetealð ýnðon. ðonne bete mine oferhýrnýsse cxx. scill;

Be ðýfe betoȝenum;

6. Gif hwa ðýfe betoȝen sý. þonne niman hine on boþh ða ðe hine æt hlafoðe befæhton. þ he hine ðær ȝetriýwsiȝe. oþþe oþre friýndе ȝif he hæbbe ðôn þ sýlfe; Gif he nýte hwa him on boþh nime. ðonne niman ða ðe hit to ȝebýneþ on hif æhtan inboþh; Gif he naþor næbbe ne æhta. ne oþerne boþh. ðonne healðe hine man to dome;

Be ðon ðe heora aȝen secan nýllon;

7. Eac ic wille þ ælc man hæbbe sýmle ðâ men ȝeaxe ðe heora aȝen secan * nillon. ⁊ hi for nân meðsceatum ne þeoianne;

* aliàs, willon atque tum quidē alia est hujus loci sententia.

Be ðon ðe full friþiaþ;

8. Ne ful nahwar ne friþian. nē feormian. willeð. ne ȝefealðeð; Gif hwa ðif oferhæbbe. ⁊ hif weorðe briece. ðe heal ðeoð ȝefealðe hæfþ. bete swa dom boc tæce; Gif he ðonne nýlle. ðoliȝe upe ealra friondscipes ⁊ eallef ðæf ðe he aȝe; Gif hine hwa feormiȝe sýþþan. bete swa feo dom boc secȝe; And se se scýle ðe flýman feormie. ȝif hit sý hep inne. ȝif hit sý eaft inne. ȝif hit sý norþ inne. bete be ðæm ðe ða friþ ȝesprutu sectan;

regni plaga victum subministrarit, prout ipsa jubent pacis conscripta, plectitor.

Be ðon ðe hif fleot forfýnce;

9. Gif hwa ðurh stæl týhtlan fleoð forfýnce. ⁊ hif hanð on hanð sýlle. ⁊ hine hif magaf forlætan. ⁊ he nýte hwa him forbete. ðonne sý he þæf þeof peonȝef sýnþe þe ðeaxto ȝebýniȝe. ⁊ offealle se pæð ðæm maȝum;

De præpoſito qui jus pervertit.

Præpoſitus autem ſi à vero deflectat, neque ex eorum qui citantur teſtimonio jus reddiderit, 120. ſolidorum numeratione ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito.

De furti incuſato.

Servus ſi furti incuſetur, qui eum domino commendarit, aliíve (ſi quos habuerit) ejus amici, quod is ſe culpa exolvet, pro eo fidejuſſores ſunto: Si non habuerit qui eum fide ſuſtentent ſua, tum illi quorum intererit, bona ejus pignori accipiunto: Sin neque bona habuerit, nec qui pro eo fide jubeant, in cuſtodiam ex æquo & bono judicandus conjicitor.

De iis qui ad ſuas ipſorum proprias ſedes non ierint. 50

Planè autem volo, ut quiſque eos ſemper præſto habeat, qui ad proprias illorum ſedes ſe conferre noluerint, neque ulla eos accepta mercede protegito.

De eo qui ſceleris damnatum admiſerit.

Nemo cum ſceleris damnato pacem habeto, néve eum ſciens volénſque hoſpitio excipito: qui contrà fecerit, adeóq; jusjurandum violarit, fidémque à ſe & univerſa plebe datam fefellerit, id mulctæ quod in judiciali libro deſcribitur, ſubito: Id ſi recuſarit, noſtra & reliquorum omnium amicitia privatus, fortunis ſuis omnibus mulctator. Atque ſi quis ei deinceps ſuppetias tulerit, is etiam id compenſationis quod in libro judiciali continetur, præſtato. Porrò autem qui fugitivo, ſive in hac noſtra, ſive in orientali, aut boreali

De libertate mulctato.

Qui ex accuſatione furti libertate mulctatus, furari non ceſſaverit, adeóque eum cognati ejus omnes deſtituerint, ut non ſit qui fide eum ſuſtentet ſua, operi (ut res feret) ſervili addicitor, omníque capitis ejus æſtimatione cognati excidunto.

De

De eo qui citra bonam domini veniam servum alienum admiserit.

Nemo servum alienum citra bonam domini veniam, néve antequam is omnibus fecerit satìs, in famulatum admittito. Qui verò
51 contrà ac dictum est egerit, suæ in regem contumaciæ pœnas dato.

De diebus cogendi populi.

Præpositus quisque ad quartam circiter quamque septimanam frequentem populi concionem celebrato, cuique jus dicito æquabile, litésque singulas, (cum dies condicti advenerint) dirimito. Horum si quid prætermiserit, prout antea effati sumus, compensato.

Be ðone ðe oþþer manner man unðer fehþ butan leafe;

10. Ne unðerfô nân man oþþer manner man buton ðær leafe ðe hi ær ryl̇ge. ⁊ ær he rẏ laþlear piþ ælce hanð; Gif hit hra ðô. bete mine ofer hẏnnẏrre;

Be gemote andagum;

11. Jc pille þ ælc gefera hæbbe gemot a ymb feoper pucan. ⁊ gecô þ ælc man rẏ folcrihter pyrþe. ⁊ ælc rþræc hæbbe ende. ⁊ andagen hpænne hit forþ cume; Gif hit hra ofer hæbbe. bete rpa pe ær cpæðon;

¶ Fœdus *Edovardi* & *Guthruni* Regum.

52 HÆc ea sunt senatus consulta ac instituta, quæ primò Aluredus & Guthrunus reges, deinde Edovardus & Guthrunus reges, illis ipsis temporibus tulere, cum pacis fœdùs Daci & Angli ferierunt, ac sese mutuo amplexi sunt, quæque postea à sapientibus recitata sæpius, atque ad communem regni utilitatem aucta, atque amplificata sunt.

Ante omnia, Deum unum spreto omni ac repudiato cultu barbaro, augustè sanctéque venerandum proposuerunt: tum leges humanas (propterea quod pro explorato haberent nolle sine hiis quam plurimos aut in officio contineri suo, aut Ecclesiasticæ morem gerere disciplinæ) conscribendas curarunt, cásque Christo cum rege communes promulgarunt, hiis ut eorum coerceretur temeritas, qui Episcopi imperata obire noluerint.

Hoc igitur primò decreverunt, ut Ecclesiæ pax intra suos parietes, cáque (quæ est manu regis tradita) tranquillitas, piè, inviolatéque serventur.

Porrò autem si quis Christianam fidem exuerit, adeóque dictis, aut factis cultum promoverit barbarum, capitis æstimatione, mulcta, aut ipsa legis violatæ pœna, (prout ipsa ferat facti ratio) culpa

Ðir ir reo gerædnyrre þe Ælfred cyninc ⁊ Guþrun cyninc. ⁊ eft Eadpeard cyninc. ⁊ Guþrun cyninc. gecuron. ⁊ cpæðon. ða ða Engle. ⁊ Dene to frihe. ⁊ to freondrcipe fullice fengon; ⁊ ða pitan eac ðe ryþþan pæron. oft ⁊ unfeldan þ realf genidden. ⁊ mid gode gehyhton;

Ðæt ir æreft þ hi gecpæðon. þ hi ænne God lufian foldon. ⁊ ælene hæþendome geornne apoppan ⁊ hi gefettton populdlice ftreona eac. forþam ðingum ðe hig pirton þ hig ellef ne mihton manegum gerteorian. ne f ela manna nolde to godcunde bote ellef gebugan. rpa he rceolde; ⁊ ða populd bote hig fettton gemæne Cpirt. ⁊ cyninc. rpa hpær rpa man nolde godcunde bote gebugan mid pihte to birceopa dihte;

1. þ ir þonon ærerft þ hig cpæðon. þ cyric grið binnan pagum. ⁊ cyninger hand grið ftandde efne unfemme;

2. And gif hpa cirtendom pyrde. oþþon hæþendom feorhig. forcer. oþþe feorcer. gyld rpa pere. rpa pite. rpa lahrlite be ðæm reo dead ry; ⁊

3. Gif ȝehaboð man ȝefealiȝe. oþþe ȝefeohte. oþþe foþfpeniȝe. oþþe foþlicȝe. ȝebete þ be ðæm feo oæð fý. fpa be peþe. fpa be pite. fpa be lahflite; ⁊ foþ ȝoð huþu bete fpa canon tæce. ⁊ þæf boþh finde. oþþe on ceapcepne ȝebuȝe; Gif mæffe þþeoft þ folc miffiriȝe æt fþeolfe. oþþe æt fæftene. ȝýloe xxx. fcill. mið Engłum. ⁊ mið ðenum ðfneo healf mapc; Gif mæffe þþeoft to pihte onðaȝan cpiffman ne fæcce. oþþe fulluhtef foþþýþne ðæm ðe ðæf ðeapf fý. ȝilo pite mið Engłum ⁊ mið Denum lahflite. þ if tpelf opan; Gif ȝehaboð man hine foþþýnce mið ðeaþef cýlðe. ȝepýlðe hine mon. ⁊ healðe to birceopefðome;

Si quis sacris initiatus clepserit, dimicarit, pejerarit, aut fornicatus fuerit, capitis æstimatione, mulcta, aut legis violatæ pœna, pro ipsa delicti ratione compensato: Deo saltem (prout se regulæ habuerint Ecclesiasticæ) faciat satis, atque in custodiam (ni fidejussores admoverit) conjcitor. Sacerdos si in diebus festis, aut jejuniis populo indicendis erraverit, 30. solidis (si quidem id inter Anglos evenerit) mulctator: sin idem in Dacis acciderit, sesquimarcam pendito. Sacerdos si ad dies in hoc condictos oleum non pararit sacrosanctum, aut baptisma (cum usus fuerit) denegarit, inter Anglos mulctator, in Dacis autem legis violatæ pœnas luito, Oras nimirum duodenas numerato. Si quis sacris initiatus capitale quicquam perpetrarit, capitor, ut tandem Episcopo criminis admissi pœnas dependat. 53

Be fibleȝenum ⁊

4. Æt fibleȝenum ða pitan ȝenæðon. þ cýnȝ ah ðone ýfenan. ⁊ birceop ðæne nýþenan. butan hit man ȝebete foþ ȝoð. ⁊ foþ þuþulðe. be ðam ðe feo ðæðe fý. fpa birceop ȝetæce; Gif tpeȝen ȝebhoþþa. oþþon tpeȝen ȝenýðmaȝaf. þið ân þif foþlicȝan. betan fpiþe ȝeonne. fpa fpa mon ȝeþafiȝe. fpa be pite. fpa be þene. fpa be lahflite. be ðæm ðe feo ðæðe fý;

De Incestu.

Præterea autem sapientibus visum est, ut qui fœdo se polluerint incestu, eorum qui fuerit superior rex habeat, inferiorem Episcopus, ni citiùs cumulatè Deo & hominibus compensarint, & quod fuerit eis ab Episcopo indictum, confecerint. Si duo fratres germani, aliíve sanguinis necessitate juncti, cum una eadémque uxore rem habuerint, capitis æstimatione, mulcta, aut legis violatæ pœna, prout æquum fuerit, ipsáque feret facti ratio, compensanto.

5. Gif ðeaþe fcýlðiȝ man fcfift fþþæce ȝýnne. ne foþþýnne him man næfne; ⁊ ealle Godef pihte fýnþþie mon ȝeonne be Godef miltfe. ⁊ be ðæm pitan ðe pitan to læðon;

Si quis rei capitalis damnatus, sua ingenuè sacerdoti peccata confiteri cupiverit, id ei conceditor. Omnes autem studiosè ac sedulo jura omnia divina provehunto, ità uti divinam misericordiam consequantur, atque has à sapientibus irrogatas sontibus pœnas declinent.

6. Gif hpa teoþunȝe foþheolðe. ȝýlðe lahflite mið Denum. pite mið Engłum; Gif hpa þomfeoh foþheolðe. ȝýlðe lahflite mið Denum. pite mið Engłum; Gif hpa leohtegefceot ne ȝelæfte. ȝýlðe lahflite mið Denum. pite mið Engłum; Gif hpa fulhælmýffan ne fýlle. ȝýlðe lahflite

Dacus si decimas non dederit, legis violatæ pœnas solvito, Anglus mulctator: Dacus si debitum Romæ nummum retinuerit, legis violatæ pœnam subito, Anglus mulcta afficitor: Dacorum quisquam si ad candelas nummum non dederit, Juris violati pœnas luito, Anglus plectitor. Dacus si justam nomine aratri elemosinam non sol- 54

ſolverit, ruptæ legis pœnam dependito, Anglo autem (ſi quid delinquitur) mulcta irrogatur. Dacus ſi jura, aut officia quæcunque divina ſuppreſſerit, aut retinuerit, legis violatæ pœnam dependito, Anglus mulctatur. Si quis contumaciter obſiſtendo alium jura atq; officia divina petentem vulnerarit, capitale eſto: Sin mortem obtulerit, ab omni legis patrocinio deſtitutus habetor, eúmque omnes juſtitiæ cultores vel invitum ac læſum capiunto. Atque ſi eum ſuapte culpa juri divino aut regio ſe opponentẽ, morte occubuiſſe liquidò confirmetur, propterea nè quicquam penditor.

mid Denum. pite mid Englum; Gif hpa ænigpa godgunopa gepihta foppýrne gýlde lahflite mid Denum. pite mid Englum; Gif he pigie. ⁊ man gepunðie. beo hif feophef fcýldig; Gif he man to deaðe ýlle. beo he þonne utlah. ⁊ him hente mid heapme ælc ðapa ðe pihte pille; ⁊ gif he gepýrce. þ hine mon aýlle. ðuph þ he ongean Godef pihte. oþþe ðæf cýninges geonbýrde. gif man þ gefoþige. licge he ongýlde;

De iis qui die dominico ſua negotia agunt.

Be fneolf ðæges feopcum;

Dacus ſi die dominico quicquam fuerit mercatus, re ipſa & Oris præterea duodecem mulctator, Anglus 30. ſolidos numerato. Liber ſi die quocunque feſto operis quicquam fecerit, aut ſervituti ſubjaceto, aut mulctam, legíſque violatæ pœnam dependito. Servus vapulato, aut pretio virgarum metum redimito. Dacus ſi ſervo ſuo invito opus addixerit die quocunque feſto, rupti juris pœnam dato. Anglus mulcta afficitor.

7. Sunnan ðæges cýpunge gif hpa agýnne. ðolie ðæf ceapef. ⁊ xii. ope mid Denum. ⁊ xxx. fcill. mid Englum; Gif fneoman fneolfðæge þýrce. ðolie hif fneotef. oþþe gýlde pite. ⁊ lahflite; Ðeope man þoligе hif hýde. oþþe hýdegýldef; Gif hlafopde hif ðeopan fneolf ðæge nýde to peopce. gýlde lahflite fe hlafopde inne on Dæna lage. ⁊ pite mid Englum;

55 *De jejuniis.*

Liber ſi indictum jejunium cibo ſumpto diſſolverit, & mulcta, & ipſa legis violatæ pœna plectitor, ſervus vapulato, aut prætio redimito.

Be fæftenum;

8. Gif fneoman nihte fæftan abpece. gýlde pite. ⁊ lahflite; Gif hit ðeopmon gedô. ðolie hif hýde oþþe hýdegýldef;

De jurejurando, & Ordalio.

Porrò autem feſtis diebus omnibus, & legitimis jejuniis, ordalium nullus ingreditor, nève ad juſjurandum addicitor: Dacorum ſi quis contra fecerit, legis violatæ pœnas dato: Anglus mulcta plectitor.

Be ordele ⁊ aþum;

9. Ordel ⁊ aþaf fýndon tocpedene. fneolf dagum. ⁊ nihte fæften dagum; ⁊ refe þ abpece. gýlde lahfliте mid Denum. ⁊ pite mid Englum;

Nemo (quoad ejus fieri poterit) cujuſcunque ſceleris admiſſi conſcius, die dominico morti objicitor, verum comprehenſus (uſquedum dies feſtus tranſierit) tenetor.

Gif mon fealdan mæge. ne dýde mon næfne on funnan dages fneolfe ænigne fopfýfhtnes; ac pýlce. ⁊ healde þ fe fneolf dæge agân fý;

Si cui membrum corporis ſceleris admiſſi cauſa præcidatur, ísq; tres noctes ſuperſtes fuerit, quiſq; deinceps impunè (impetrata tamen ab epiſcopo venia) aut ejus vulneri medicinam, aut animo conſolationem, adhibeat.

10. Gif lim læfeo lama þe fopfofht fæfne feonþe fonlæten. ⁊ he æftep ðæm ðfeo nihte alibbe: Syþþan mot hýlpan be birceoref leafe: fe þe pille beongan fafe. ⁊ fafle;

Be ꝑicum. ꝑiȝleꝑum. manſꝑoꝑum. &c.

11. Giꝼ ꝑican. oþþe ꝑiȝleꝑaꝛ. manꝛꝑoꝑan. oþþe moꝑþ ꝑẏꝑhtꝛan. oþþe ꝼuleaꝼẏleꝺe æbeꝑe hoꝑcpenan ahꝑhaꝑ on lanꝺe ꝑuꝑþan aȝẏtene. ðonne ꝼẏꝑꝛie man oꝼ eaꝑꝺe. ⁊ clænꝛie ða ðeoðe. oþþon on eaꝑꝺe ꝼoꝑꝼaꝑe hi miꝺ ealle. buꝛon hi ȝeꝛꝑican. ⁊ ðe ðeoꝑeꝑ ȝebeꝛan ;

Be ȝehaðeðum ⁊ ælþeoðiȝum;

12. Giꝼ mon ȝehaðoðne. oþþe ælþeoðiȝne ðuꝑh æniȝ ðinȝ ꝼoꝑꝑæðe. æꝛ ꝼeo. oþþe ꝼeoꝑhe. þonne ꝛceol him cẏninȝ beon. oþþon eoꝑl ðæꝑ on lanꝺe. ⁊ biꝛceoꝑ ðæꝑe ðeoðe. ꝼoꝑ mæȝ. ⁊ ꝼoꝑ munðboꝑan. buꝛon he elleꝛ oþeꝑne hæbbe ; ⁊ beꝛe ȝeoꝑne be ðæm ðe ꝛeo ðæð ꝛẏ Cꝑiꝛꝛ. ⁊ cẏninȝ. ꝛꝑa hiꝛ ȝebẏꝑiȝe. oþþe ða ðæðe ꝑꝑece ꝛꝑiþe ðeope. ðe cẏninȝ ꝛẏ on ðeoðe;

De Sagis, ariolantibus, pejerantibus, &c.

Sagæ, ariolantes mulierculæ, perjurioſæ, peſtiferæ, & meretrices fœdæ, ac flagitioſæ ſicubi deprehendantur, à finibus regni (ut pura & integra plebs ſit) relegantor, aut in regno (ni ab illa mente deſtiterint) ac cumulatius compenſarint, malè pereunto.

De iis qui ſacris initiantur, & de peregrinis. 56

Si quis ſacris initiatus, incoláve, in iis quæ ad fortunas, vitámve ejus ſpectarint, decipiatur, tum ei nationis illius rex, aut ſatrapas & epiſcopus, loco cognatorum, & patroni ſunto, ni is aliunde habuerit. Fraudator vero (prout feret maleficii ratio) Deo & regi ſatisfacito, aut graves qui eſt regionis illius princeps, ſceleris admiſſi pœnas repetito.

* *Deſiderantur nonnulla.*

Leges

Leges Æthelstani Regis.

ÆTHELSTANUS regnare {coepit / desiit} anno salutis humanæ {924. / 940.}

57 EGo Æthelstanus Rex, ex prudenti Ulfhelmæ Archiepiscopi, aliorúmque Episcoporum meorum consilio, summopere iis omnibus qui in ditione nostra sunt præfectis per sacrosancta Dei omniúmque sanctorum numina, & pro mea in eos benevolentia, mando & præcipio, ut præ cæteris justas ex meo ipsius proprio, ac debitas pendant tam vivorum animalium, quam annuorum terræ proventuum, decimas: id quod singuli Episcopi, Senatores, præpositi præterea nostri faciunto. Episcopi autem & præpositi nostri omnes qui sedent in alios judices, sub eadem formula judicia exercento, atque hæc omnia ad eum quem in hoc condiximus diem (festum scilicet Joannis Baptistæ capite truncati anniversarium) conficiunto. Porrò autem nobiscum cogitemus, atque animo diligentur expendamus, quod Deo dixerit pater excelsus Jacob, *Decimas meas, & hostiam pacificam offeram tibi:* Et quod dominus in Evangelio fatus est, *Omni dabitur habenti, & is abundabit:* Recolamus præterea quæ in hoc ipso minaciter scripta sunt libro, *Si decumas dare noluerimus, sola nobis remanente decima novem detrahentur partes:* Sermone etiam admonemur divino terrenis cœlestia, & caducis his nostris
58 æterna illa promereri. Quandoquidem igitur audistis quid dominus jubeat, quídque nos exequi debeamus, ea mihi vos tantummodo comparetis velim, quæ justè ac legitimè parare possitis. Neque enim mihi ad vitæ usum quicquam injustè acquiri cupiverim. Etenim cum ea ego vobis lege vestra omnia benigne largitus sim, ut mea mihi vos itidem concedatis, prospicitote sedulo, nè quis vestrum,

ÆC Æþelrtane cyning mid geþeahte Pulfhelmes mines hehbirceopes. ⁊ ofþa minra birceopa bebeode eallum minum geneatum ðurh ealle mine nice. on ðæs Oshtænes nama. ⁊ ealra halgena. ⁊ for mine lufu. þ hi æfost mines agenes æhtes ðam teoþe gesyllaþ. ge ðæs libbendes ynfes. ge ðæs geanlices pertmes ⁊ þ ilce geoô eac ða birceopas heora gephýlcra. ⁊ eac mine aldormanna. ⁊ geneata; ⁊ ic pille þ mine birceopes. ⁊ geneata ðæs demað eallum ðe hio gehýnrumian gebýnaþ. ⁊ þ ilce to ðam tide fulfremaþ þe pe hio rettaþ. ⁊ ðes rie to ðæm dæg ðæs beheafdunges Seint Johannes ðæs fulhteneres. Utan gebencan pe hpæt Jacob re hiehfæderes to ðam Oshten cpæð; Ic ðe pille gesyllan mine teoþan. ⁊ mine rihtlac; And Oshten reolfe on ðam Godspel cpæþ; Eallum þæm hæbbendum mon rceal agýfan. ⁊ hi genýhtrumiaþ; Pe moton eac ðæs þencan ðe egeslic on ðirrum bocum is gepniten; Gif pe ufe teoþan gesyllan nýlla ð. us ða nýgon dælas bið ætbræðene. ⁊ re teoþa ân us bið to laf; Se godcunde lare us gemýnaþ. þ pe ða heofonlica ðinga mid ðam eorþlicum. ⁊ ða ecelic mid ðam hpilpendlicum geearmiaþ; Nu ge gehýnaþ hpæt Oshtene us bebeod. ⁊ hpæt us fulfremian gebýnaþ; Geoô þ ge geonniaþ. ðam ðinga ðe ge me nihtlic begýtan mæg; Ic nýlle þ ge me hpæt mid poh begýtaþ; Gif ic eop ealla eorþa ðinga geunne. on ða genaðe þe

ge me mine geopniaþ. papniaþ eop. ⁊ hio ðe eope to belimpaþ· ðæp Ohihtenep eoppep. ⁊ minep;

Ic Æþelpтane cyning. eallum minum gepeopum binnon mine pice gecyþe. mid gehealte Pulphelmep minep Æncebipceopep. ⁊ ealna mina oþþa bipceopa. ⁊ godep ðeopa. pop mina pinna popgyfenepre. þ ic pille. þ ge pedaþ ealle pæga ân eapm Englipcmon. gif ge him habbað. oþþe oþepne gepindað; pnam tpam minpa peopima agyfe mon hine elce monað ane ambpa meleþ. ⁊ ân pconc ppicep. oþþe ân nâm peopþe iiii. peningap. ⁊ pcnudpop tpelf monþa ælc geap; ⁊ þ ge alyfað an pite ðeopne. ⁊ ðæf eallе pie gedôn pop Ohihtenepre milðheoptnepre. ⁊ mine luſu. undep ðæf bipceopep gepitnepre. on ðæf pice it pie; ⁊ gif pe geneapa ðif opepheald gebete xxx. pcill; ⁊ pie þ peoh gedæleð ðæm ðeapfum. þe on ða tun pyndе ðe ðif ungepnemeð punie. on ðæf bipceopep gepitnepre;

néve eorum aliquis qui vobis paruerit, offensionem aut divinam aut nostram concitetis.

Ego Æthelstanus Rex, clarè omnibus qui in ditione nostra sunt præpositis significo, mé ex Ulfhelmæ Archiepiscopi, aliorúmq, Episcoporum & servorum Dei consilio, ad expianda peccata mea statuisse, ut præfectorum quisque Anglum unum (si quidem ejusmodi quis inter eos fuerit) cibo sustentet, si non fuerit, aliunde quæsito ad hunc modum victum subministret. Ex binis singulis villis meis quoque dantor mense, amphora farinæ una, porci perna una, aut quatuor denariis æstimandus aries, atque in singulos annos operimenta corporis. Libertate insuper mulctatum unum aliquem pristinæ restituunto libertati. Atq; hæc omnia pro Dei in nos omnes misericordia, nostráque in eos benevolentia, præsente illius regionis Episcopo fiunto. Quin si præpositorum quisquam hoc sciens dare distulerit, 30. mulctator solidis, eáque inter oppidi illius (in quo fuerit hoc prætermissum) egentes præsente Episcopo mulcta distribuitor.

Be ðeopum;

Ærert þ mon ne ppaþige nænne ðeop ðe æt hæbbendpe hand gefangen fy. ofep tpelf pintepne. ⁊ ofep eahta peningap; ⁊ gif hpa hit dô. fopgyldе ðone ðeop be hif pefe. ⁊ ne fy ðæm ðeofe na ðe gebingodpe. oþþe hine be ðæm geladige; Gif he hine ðonne pepian pille. oþþe fleon ðonne ne ppaþige hine mon æp ðæm; Oþep gif mon ðeof on cpeapcepne gebpinge. þ he beo feopepti3 nihta ðæp inne. ⁊ hine mon alyfe ðonne ut. mid hund tpelftigum pcil. ⁊ ga feo mæge him on boph þ he æfne gefpice; And gif he ofep þ ftalige. ðonne fopgyldan hi hine be hif pefe. oþþe hine eft þæp in gebpingan; ⁊ gif hpa hine fopftande. fop-

De furibus. 59

PRimum, nemo cuiquam in furto manifeste deprehenso, adeóque in manu quod clepserit habenti, ignoscito, si modo is annos duodecem natus, quod octo denariis carius æstimetur, clepserit. Si quis contra egerit, capitis æstimationem ipsius furis pendito, aut habito ejusdem ratione crimen eluito, neque verò cum ipso fure lenius aut facilius agatur: Qui si contumaciter restiterit, fugámve capesserit, nemo ei in posterum parcito. Si quis furem præterea in custodiam conjecerit, 40. dies is ibi maneto, quo tandem confecto spatio, 120. solidorum solutione carcere liberator. Cognati autem ipsum deinceps non prædaturum præstanto: atqui si is tum postea quid clepserit, aut capitis ejus æstimationem cognati pendunto, aut eum reducunto in carcerem: quibus

bus ſi quis temerè obſtiterit, Regi, alióve (cujus interierit) cuipiam, proprii capitis æſtimationem numerato, & ſi quis pro eo ſteterit præterea, ſolvat Regi eo nomine 120. ſolidos.

De his qui domino prorſus nullo deſervierint.

Porrò autem de his qui nullius ſe in familiam dederint, adeóque nullus contra eos jus ſuum obtinere poterit, ſtatuimus, ut eorum cognati illos cuíque jus ſuum tributuros præſtent, atque in frequenti plebis conventu alicui in famulatum addicant: id quod ſi tum quidem noluerint, aut facere non poterint, pro fugitivis habentor herifugæ illi, quique in eos inciderit, ſimiliter ac prædones pul-
60 ſato. Atqui ſi quis eis in poſterum ſuppetias attulerit, proprii capitis æſtimationem pendito, aut habita ejuſdem ratione, omni ſe culpa exolvito.

Dominus autem alteri jus ſuum ſi denegarit, ac ſervo nequam atq; improbo ſuffragari voluerit, adeò ut de ipſo apud regem habeatur queremonia, rei petitæ æſtimationem juſtam præſtato, & Regi præterea 120. ſolidos numerato. Veruntamen ſi quis Regi antea queſtus fuerit, quam jus æquum quoties præſcribitur ſibi fieri flagitarit, id mulctę quod alteri ſi jus æquum denegaſſet irrogari oportuerat, ſubito. Herus præterea ſi furto ſervi ſui conſcius fuiſſe coarguatur, ſervo, propriíque capitis æſtimatione mulctator primo, atque idem poſtea ſi factitarit, rebus ſuis omnibus plectitor. Idem juris eſto, ſi Præpoſitorum, aut Queſtorum quiſquam in furti conſcientia adſciſcatur.

De iis qui dominis ſuis inſidias ſtruxerint.

Si quis domino ſuo calamitatē ſtruxiſſe accuſetur, neq; id legitimè poterit inficiari, quin ipſa triplicis Ordalii ſententia ſceleris fuiſſe conſcius coarguatur, capitale eſto.

De irruptione in fanum.

Si quis ipſa triplicis Ordalii ſententia in fanum irrupuiſſe convincatur, is prout in libro habetur judiciali compenſato.

gyldæ hine be hiſ þeþe. ſþa þæm cyng. ſþa ðæm ðe hit to gebyrige; ⁊ ælc man ðaþa ðe ðæþe mid ſtandæ. gerylle cxx. to pite ðæm cyng;

Be hlaforðleafum mannum;

2. And þe cþæðon be ðæm hlaforðleafum mannum. ðe nân man nân þihte æt begytan ne mæg. þ man buge ðæþe mæge þ hi hine to þihte gehamettæ. ⁊ him hlaforðe ſundæn on folcgemote. ⁊ gif hi hine ðonne begytan nellon. oþþe ne magon to þæm andagan. ðonne beo he fyþþan flyma. ⁊ hine lecge for ðeofe feþe him to cume; ⁊ feþe hine ofer þ feorhmige. forgylde hine be hiſ þeþe. oþþe hine be ðæm gelaðie;

3. And fé hlaforðe ðe þihte pyrne. ⁊ for hiſ yfelan men lycge. ⁊ manne ðone cyng forfece. forgylde þ ceapegylde. ⁊ gefylle ðæm cyng cxx. ſcill; And feðe ðone cyng fece. æf he him þihtef biðde. ſþa oft ſþa him to gebyrige. gylde þ ylce pite. þ fe ofer fceolde. gif he him þihtef pyrnde; And fe hlaforðe ðe hiſ þeofan æt ðyfþe gepita fy. ⁊ hit open funde. ðoligge ðæf ðeofan. ⁊ beo hiſ peref fcyldig æt ſþumcyrne; Gif he hit oftor dô. beo eallef fcildig ðæf ðe he age; ⁊ eac fpylce cyngef hondena. oþþe upe gefefena hpylc. ðe ðæra ðeofa gepita pæne ðe ſtaldon. beo be ðæm ylcan;

Be hlaforð fyrnum;

4. And þe cþæðon be hlaforð fyrnan. þ he pæne hiſ þeofef fcyldig gif he hit ætfacan ne mihte. oþþe on þæm ðrynfealdan ordale ful pæne;

Be cyric bryce;

5. And þe cþæðon be cyric bryce. gif he ful pæne on þæm þrynfealdan ordale. bete be þæm feo ðomboc fæcge;

Be

Be ꝑiccecꝑæꝓtum;

6. And ꝑe cꝑæðon be ðæm ꝑiccecꝑæꝓtum. ⁊ be lẏblacum. ⁊ moꝛððæðum. ȝi�. ðæꝛ mon acꝑealðe ꝑæꝛe. ⁊ he hiꝛ æꝛꝛacan ne mæȝe. ꝧ he beo hiꝛ ꝑeoꝛneꝛ ꝛcẏlðiȝ; Giꝛ he hiꝛ ðonne æꝛꝛacan ꝑille. ⁊ on ðæm ðꝛẏꝑealðum oꝛðale ꝑul ꝑeoꝛꝧe. ꝧ he beo cxx. nihꝛa on caꝛcaꝛne; ⁊ niman ꝧa maȝaꝛ hine ꝛẏꝧꝧan uꝛ. ⁊ ȝeꝛẏllan ðam cẏnȝ cxx. ꝛcill. ⁊ ꝑoꝛȝẏloen ðone ꝑeꝛ ðæꝛ manneꝛ maȝum. ⁊ ȝanȝen hi on boꝛh. ꝧ he æꝛꝛe ꝛꝛẏlceꝛ ȝeꝛꝛice; And ða * bliꝛȝeꝛaꝛ. ⁊ ða ðe ðeoꝛ ꝓꝛæcan beon. beon ðæꝛ ẏlca ꝓẏnꝧe; ⁊ ꝛeðe ðeoꝛ ꝓꝛæcan ꝑille. ⁊ nænne man ȝeꝑunðiȝe. ȝeꝛẏlle ðæm cẏnȝ cxx. ꝛcill. ꝑoꝛꝧon æhlẏꝑe;

* aliàs, beliȝeꝛaꝛ quod ſonat *accuſatores falſos.*

De Sagis.

Sagæ, mulieres barbara factitantes ſacrificia, aut peſtiferi, ſi cui 61
mortem intulerint, neque id inficiari poterint, capitis pœna eſto. Sin omni ſe criminis ſuſpicione liberare conantes, ipſa triplices Ordalii ſententia in reos referantur, 120. dies in carcerem conjiciuntor: quibus peractis 120. ſolidorum numeratione earum eos cognati cuſtodia liberanto, atque cognatis interfecti juſtam capitis ejus æſtimationem pendunto. Illi verò ſe id genus ſceleris in poſterum non perpetraturos eſſe fidejuſſores adhibento. Eadem habetor incendiariorum ratio, & eorum omnium qui à ſeveritate prædones vindicare ſtuduerint. Immo ſi quis furem liberare contenderit, etſi quidem nemini vulnus impreſſerit, Regi tamen eo nomine 120. ſolidos numerato.

Be anꝛealðum oꝛðale ;

7. And ꝑe cꝑæðon be ðæm anꝛealðum oꝛðale. æꝛ ðæm mannum ðe ðeoꝛꝧe ȝeꝛẏhꝛloð pæꝛon. ⁊ hi ꝛule ꝓẏꝛðen. ⁊ hi nẏꝛen hꝑa hi on boꝛh nime. ȝebꝛinȝe hine mon on caꝛceꝛne; ⁊ hine man ðô uꝛ ꝛꝑa heꝛ beꝛoꝛan ȝecꝑeðen iꝛ;

De Ordalio ſimplici.

De Ordalio ſimplici ſtatuimus, ut ſi quis furti ſæpius fuerit incuſatus, atque ipſa tandem Ordalii ſententia in reos referendus videatur, nec porrò habeat qui fidem eum ſuſtentent ſua in cuſtodiam mittitor, unde eum cognati (prout antea effati ſumus) liberanto.

Be landleaꝛum mannum ;

8. And ꝑe cꝑæðon. ȝiꝛ hꝓẏlc landleaꝛ man ꝛolȝoðe on oꝧeꝛ ꝛciꝛe. ⁊ hiꝛ mæȝaꝛ eꝛꝛ ꝛece. ꝧ he ðe hine on ða ȝeꝛaðe ꝛeoꝛmiȝe. ꝧ he hine ꝛo ꝛolcꝛihꝛe læðe. ȝiꝛ he ðæꝛ ȝẏlꝛ ȝeꝓẏꝛce. oꝧꝧe ꝛoꝛebeꝛe;

De iis qui fundum non habuerint.

Si quis tecti, terræque inops, ſervitum in aliam migrarit ſatrapiam, eóque unde eſt agreſſus cognatos viſendi cauſa revertatur, atq; adeò ſcelus quodcunque perpetrarit, ipſum jus ſuum cuique tribuere paratiſſimum fore præſtató is qui eum admiſerit, aut ſaltem data ab eo damna ſarcito.

Be ðonne ðe ẏꝛꝛ beꝛehꝧe;

De eo qui ſuum ipſius proprium 62
penes alium deprehenderit.

9. And ꝛeðe ẏꝛꝛe beꝛo. namne hine mon ꝑiꝛ men hiꝛ nehbuꝛa. ⁊ beȝiꝛe ðaꝛa ꝑiꝛa ænne ꝧ him ꝛꝓeꝛiȝe mið ꝧ he him on ꝛolcꝛihꝛe ꝛo ꝛeo; ⁊ ꝛeðe hiꝛ him aȝniaꝛ ꝑille. nemne him mon x. men. ⁊ beȝẏꝛe ðæꝛa ii. ⁊ ꝛẏlle ðone aꝧ. ꝧ hiꝛ on hiꝛ æhꝛe ȝeboꝛen ꝓæ-

Si quis pecudem alium penes deprehenſã, ſuam eſſe affirmarit, ei ex vicinis nominantor viri quinq; quorum unus unà cum illo jurejurando confirmato, jure optimo vendicaſſe illum: Atque ſi quis è contra ſuum ipſius proprium eſſe contenderit, nominatim vocentur ex vicinia illa homines decem, quorum duo unà cum illo juranto, ex propria re pecuaria natam pecudem. Atq; hoc ipſum

ipſum ſine communi omnium jure-jurãdo fiat, ubi verò res ipſa 20. denarios ſuperarit, cooptati juranto.

De bonorum permutatione.

Omnis bonorum permutatio, præſente Præpoſito, Sacerdote, Queſtore, fundi domino, aut alio denique homine fideli, fiat; Si quis ſecùs fecerit, 30. ſolidis mulctator, ac rem permutatam qui eſt fundi dominus habeto. Atqui ſi horum quiſquam falſò dixerit teſtimonium, ei in poſterum nè creditor, & 30. præterea ſolidis mulctator.

ne. butan ðæm ꝓimaþe; ⁊ ꝛtande ðeꝛ cẏneaþ oꝼeꝛ xx. peninga;

Be ẏꝓꝼa gehpẏꝓꝼe;

10. Ðæt nân man ne hpẏꝓꝼe naneꝛ ẏꝓꝼeꝛ butan ðæꝛ geneꝼan gepitnẏꝛre. oþþe ðæꝛ mæꝛꝛe Pheoꝛteꝛ. oþþe ðæꝛ hoꝓoꝓeꝛ. oþþe ðæꝛ land hlaꝼoꝓðeꝛ. oþþe oþꝓeꝛ ungeliꝝeneꝛ manneꝛ; ꝝiꝼ hit hpa ðo. ꝝẏlde xxx. ꝛcill. ⁊ ꝼô ꝛe land hlaꝼoꝓde to ðæm gehpẏꝓꝼe; Giꝼ mon ðonne onꝼinde. þ heoꝛa æniꝝ on ꝼoꝛeꝝepitnẏꝛre ꝛẏ. þ hiꝛ ꝝepitnẏꝛre næꝼꝛe eꝼt naphte ne ꝼoꝓꝛtande. ⁊ ꝝeꝛẏlle eac xxx. ꝛcill. to pite;

De iis qui prædoni interfecto furti crimen objiciunt.

Prædoni autem interfecto ad hunc modũ furti crimen objicitor. Primo quidem tres ſint numero, ex paterna ſcilicet cognatione duo, tertius ex materna, atque hi omnes jurejurando interpoſito fidem faciunto, haud ſcire ſe admiſſum à cognato furti crimen, quamobrem is fuerit merito morte mulctatus: Tum poſtea qui ei (ut à nobis jam antea dictum eſt) furti ſcelus objiciant duodeni ſunto, atque ſi tum interfecti cognati adeſſe noluerint, qui primo eum culpa liberare tentarunt, ſinguli 120. ſolidos pendunto.

Be ðon ðe ꝛcẏlogunge bæde æt oꝼꝛlegenum;

11. Þe cpæðon be ðon ðe ꝛcẏlogunga bæde æt oꝼꝛlegenum ðeoꝼe: þ he eode ðꝛeoꝓa ꝛum. tpeggen ꝼæðeꝓa magaꝛ. ⁊ ðꝛiðða on meðꝓen. ⁊ ðone aþ ꝛealde þ hi on heoꝓa mæge nâne ðeoꝼþe nẏꝛten. þ he hiꝛ ꝼeoꝓeꝛ pẏnþe næꝛe ꝼoꝓ ðæm gẏlt. ⁊ hio gan ꝛẏþþan tpelꝼa ꝛum. ⁊ ꝝeꝛcẏlden hine. ꝛꝓa hit æꝓ gecpæden pæꝛ; ⁊ giꝼ þæꝛ ðeaðan magaꝛ ðeðeꝓ cuman nẏllan to ðæm anðagan. ꝝẏlde ælc cxx ꝛcill. ðe hit æꝓ ꝛꝓꝓæce;

63

Ne quis extra oppidum quid emat.

Decrevimus porrò, nè quis extra oppidum quicquam 20. denariis carius æſtimatum emat, verum intra portum præſente oppidi præfecto, alióve viro fideli, aut ipſo denique præpoſito regio, in celebri plebis concurſu, & hominum oculis quiſque mercator.

Be þon þe mon ne ceapiꝝe butan poꝓte;

12. Þe cpæðon be ðon þ mon nænne ceape ne ceapiꝝe butan poꝓte. oꝼeꝓ xx. peninga; ac ceapiꝝe þæꝓ binnan ðæꝛ poꝓtꝝeneꝼan gepitnẏꝛre. oþþe oþꝓeꝛ ungeliꝝeneꝛ manneꝛ. oþþe eꝼt on þæꝓa ꝝeneꝼena gepitnẏꝛre on ꝼolcmote;

De caſtris inſtaurandis.

Caſtra oppidáque omnia intra 14. dies à tempore luſtrationis inſtaurantor, atque omnis intra portum habetur negotiatio.

Be buꝓga ꝝebettunge;

13. Þe cpæðon þ ælc buꝓgh ꝛẏ ꝝebet ꝼeoꝓeꝓtẏne niht oꝼeꝓ ganga. oþeꝓ ẏlc ceapunge ꝛẏ binnan poꝓte;

De monetariis, ſive cuſoribus.

Præterea autem ſtatuimus, ut unus per omnem ditionem noſtram, atq; idem ſit numus, eúmq;

Be mẏneteꝓum;

14. Þe cpæðon þ ân mẏnet ꝛẏ oꝼeꝓ ealle ðæꝛ cẏninꝝeꝛ anꝼealde; ⁊ nân

man ne mynetige butan porte; Gif re mynetere ful fulle. flea mon da hand of. de þ ful mid porhte. ⁊ fette uran on da minetrmiþan; Gif hit donne tyhtle fy. ⁊ he hine ladian wille. donne gâ he to hatum irene. ⁊ ladie da hand mid dæm mon tyh d þ he þ facn porhte; Gif he donne on dæm ordale ful wurde. dôman þ ylce fra hit her beforan cpyþ;

On Cantrapanabyrig vii. mynetepaf. iiii. cyngef. ii. birceopef. ⁊ ân dæf abbodef;

To hrofeceaftre iii. tpegen dæf cyngef. ⁊ ân dæf birceopef;

To Lundenbyrig viii;

To Pintreceaftre vi;

To Læpef ii;

To Hæftingaceaftre i;

Ofer to Cyffreceaftre;

To Hamtun tpegen;

To Pepham ii;

Tpegen to Saxanceaftre;

ii. to Sceaftefbyrig;

Ellef to dæm ofrum burgum an;

Be fcyldpyrhtum;

15. Pe cpæden þ nân fcyld pyrhta na lecge nân fceaper felle on fcyld. ⁊ gif he hit dô. gylde xxx. fcill;

16. þ ylc man hæbbe æt dæf fylh tpegen pel gehorfade men;

Be þæm þe æt þeofe midfceatte nimaþ;

17. Gif hpa æt deofe medfceat nime. ⁊ ofrer frihte afylle. be he hif pefef fcyldig;

Be horfum;

18. Nân man ne fylle nan horf ofef fæ. butan he hit gyfan wille;

Be deofman de ful purþe æt ordale;

19. Pe cpæden be deofmen. gif he ful pyrþe æt dæm ordale. þ mon gylde þ ceapgylde. ⁊ fpyngе hine þrypa. ofþe þ ofef gylde fylle. ⁊ fy þ pite be healfan pyrþe æt dæm deopan;

nemo extra oppidum cudito. Atqui si monetariorum quisquam nummos corruperit, ei manus scelere violata præciditor, atque nummariæ conspicienda fabricæ affigitor. Sin nummi adulterati postulatus aliquis, criminis suspicionem diluere voluerit, candentis ferri quæstione manum sceleris puram, atque immunem ostendito. Quin si ipsa Ordalii sententia reus extiterit, ità uti antea à nobis dictum est, fiat.

Cantuariæ monetarii septem sunto, quorum quidem quatuor Regi, duo præsuli, ac unus cœnobiarchæ deservito.

In civitate Roffensi tres sint, 64
Regis duo, tertius Episcopi.

Londini sint monetarii octo.

Vintoniæ sex.

In vico Lewisio 2.

In vico Hastingo 1.

Ciceastriæ unus sit.

Hamtonæ duo.

Werhamiæ duo.

Exceastriæ totidem.

Schaftesbyriæ duo.

Ad aliud quodque oppidum monetarius unus esto.

De Scutariis.

Scutariorum nullus ex pelle ovina Scuta fabricator: qui secus fecerit 30. solidis mulctator.

Pro singulo quoque aratro, binos alat quisque ornatos, atque instructos Equites.

De iis qui à furibus dona acceperint.

Si quis à prædone mercedem acceperit, atque adeò jus alienum funditus everterit, integra capitis æstimatione mulctator.

De equis

Nemo equum trans mare (nisi quidem gratuitum) mittito.

De servis Ordalii sententia in reos relatis.

Servus si ipsa Ordalii sententia in reos referatur, justa ac simplex rei æstimatio penditor, servus ter vapulato, aut integro rei pretio iterato, servi pœna dimidio minor esto. 65

De

De iis qui à celebri plebis concione abfuerint.

Si quis à frequenti plebis conventu ter abfuerit, ſuæ in regem contumaciæ pœnas luito, ſi modo ipſa concionis celebratio ante ſeptem dies eſt denunciata. Atque ſi is tum alteri jus ſuum denegarit, neque verò ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependerit, è curialibus quique ętate provectiores ad eum rectà iter faciunto, atque illius res omnes capiunto, ejúſque ſiſtendi vades accipiunto. Atqui ſi curialium quiſquam unà cum aliis eò ire noluerit, graves ſuę in regem audacię pœnas dato. Porrò autem frequenti plebi s concione coacta, edicitor palàm, ut quæ Rex ipſe tranquilla pace donarit, in pace ſint omnia, atque ut à furto ſe quiſque ſub capitis periculo, ac fortunarum ſuarum omnium diſcrimine, contineat. Atque ſi tum poſtea manus quiſquam ab alienis non abſtinuerit, iſtuc curialium qui ſunt ætate graviori iter faciunto, ac res illius omnes capiunto, quarum alteram Rex, alteram illi partem habento, ejuſque ſiſtendi vades accipiunto. Atque ſi non habuerit qui eum fide ſuſtentent ſua, ipſum prehendunto. Hic ſi contumaciter reſtiterit, nec ſeſe in fugam conjecerit, impunè occiditor. Atque ſi quis præterea pro eo ſteterit, adeóque alium interfecerit, in eum Rex, atque omnes amore regem proſequentes infeſti feruntor. Sin ei fuga ex eorum manibus elapſo quiſquam ſuppetias attulerit, proprii capitis æſtimatione mulctator, niſi quidem (prout ferret ejus qui ſeſe in fugam dederat capitis æſtimatio) ſe eum à jure & legibus fugitivum neſciviſſe, confirmarit.

Be ðon ðe gemoт foꝑꝑıттe ;

20. Gıꝼ hꝑa gemoт foꝑꝑıттe ðꝑı-ꝑa. gẏlðe cẏnıngeꝼ oꝼeꝑhẏꝑꝑnẏrre. ⁊ hıт rẏ ꝼeoꝼon nıhтum geboðen æꝑ ꝥ gemoт rẏ; Gıꝼ he ðonne ꝑıhте ꝑẏꝑcan nẏlle. ne ða oꝼeꝑhẏꝑꝑnẏrre rẏllan. ðonne ꝑıðen ealle ða ẏlðeꝼтan men ðe то ðæꝑ bẏꝑıg hẏꝑen. ⁊ nımen ealle ꝥ he age. ⁊ ꝼеттen hıne on boꝑh; Gıꝼ he nẏт hꝑa hıne aboꝑgıge. hæꝼтen hıne ; Gıꝼ he nẏlle geþaꝼıan. læтan hıne licgan. buтan he oþþınðe; Gıꝼ hıne ðone hꝑa appecan ꝑılle. oþþe heoꝑa ænigne ꝼalæce. ðonne ꝼẏ he ꝼah ꝑıþ ðone cẏnг. ⁊ ꝑıþ ealle hır ꝼꝑeonð; Gıꝼ he ðonne oþþınðe. ⁊ hꝑa hıne ꝼeoꝑmıge. rẏ hır ꝑeꝑeꝼ rcẏlðıg. buтan he hıne laðıan ðuꝑꝑe be ðæꝼ ꝼlẏman ꝑeꝑe. ꝥ he hıne ꝼlẏmene nẏꝼте;

De iis qui pœnæ Ordalii veniam exorare voluerint.

Si quis eorum quæ ad Ordalium ſpectant quicquam exorare cupiverit, dati (ſi poterit) damni ab eo qui fuerit in judicio actor veniam impetrato, mulctam legis quin ſufferat exorari fas non eſto, niſi eam is (cujus interſit) volens remiſerit.

Be ðæm ðe ꝼoꝑ oꝑðale ðıngıað;

21. Gıꝼ hꝑa ðıngıe ꝼoꝑ oꝑðale. ðıngıe on ðæm ceaꝑgẏlðe ꝥ he mæge. naꝑıhт on ðæm ꝑıте. buтan ꝼe gẏꝼan ꝑılle ðe hıт то gebẏꝑıge;

De eo qui ſervum alienum intromiſerit

Nemo ſervum alienum, niſi impetrata ab eo cui priùs deſervierat

Be ðon ðe oþþeꝼ manneꝼ man unðeꝑꝼeh ð;

22. Ne unðeꝑꝼô nan man oþþeꝼ manneꝼ man. buтan ðæꝼ leaꝼe ðe he

æꝛ ꝓolȝode; Gif hit hꝑa ðô. aȝyfe he ðone man. ⁊ bete ðæꝛ cyngeꝛ oꝛꝑhyꝛnyꝛꝛe. ⁊ nan man ne ȝetæce hiꝛ ȝetyhtleðan men ꝓꝛam him. æꝛ he hæbbe ꝓihꝛ ȝepoꝛhte;

venia, in ſuam familiam admitti-to. Qui ſecus fecerit, ſervum reddito, & ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito: Nemo alium præterea criminis poſtulatum familia ſummoveto ſua, antequam is jus ſuum cuique tribuerit.

Be ðon ðe oꝛðaleꝛ ꝓeddiȝað;

De iis qui ſe Ordalii ſententiam ſubituros ſpondent.

23. Gif hꝑa oꝛðaleꝛ ꝓeddiȝe. ðonne cume he ðꝛim nihtum æꝛ to ðæm Mæꝛꝛepꝑeoꝛte ðe hit halȝian ꝛcyle. ⁊ ꝓete hine ꝛylfne mið hlafe. ⁊ ꝛealte. ⁊ pætepe. ⁊ pyꝛtum æꝛ he to ȝân ꝛcyle. ⁊ ȝeꝛtande hiꝛ mæꝛꝛan ðæꝑa ðꝛeoꝑa ðaȝe ylce. ⁊ ȝeoffꝛiȝe to. ⁊ ȝa to huꝛle ðy ðæȝe ðe he to ðæm oꝛðale ȝân ꝛcyle. ⁊ ꝛꝑyꝛniȝe ðone aþ. þ he ꝛy mið ꝓolcꝛihte unꝛcyldiȝ ðæne tyhtelan. æꝛ ðe he to ðæm oꝛðale ȝâ; ⁊ ȝif hit ꝛy pætep. þ he ȝeðuꝛe ðꝛeo healf elne on ðæm ꝓape; Gif hit ꝛy iren. ꝛyn ðꝛeo nihte æꝛ mon ða hanð on ðô; ⁊ oꝛȝa ylc man hiꝛ tyhtan mið ꝓoꝛe aþ. ꝛꝑa pe æꝛ cpæðon; ⁊ beo ðæꝑa ylc pæꝛtende on æȝþeꝛe hanð ðe ðæꝛ ꝛy. be Godeꝛ beboðe. ⁊ ðæꝛ biꝛceoꝛeꝛ; ⁊ ne beo ðæꝛ on napþꝑe healfa ma manna þonne xii; Gif ðonne ꝛe ȝetyhtleða man maꝛan ꝓeoꝛoð ꝛy ðonne xii ꝛum. ðonne ꝛy þ oꝛðale ꝓoꝛoðe. buton hi him ꝑꝛam ȝân ꝓille;

Be ðæm ðe ynfe byȝaþ;

24. Seðe ynfe byȝe on ȝepitnyꝛ-ꝛe. ⁊ hit eft mon teaman ꝛcyle. ðonne onfô ꝛe hiꝛ. þe he hit æꝛ æt bohte. ꝛy ꝛꝑa ðeoꝛe. ꝛꝑa fꝑeoh. hꝑeþeꝛ he ꝛy; And þ nân ceapiȝ ne ꝛy ꝛunnan ðaȝum; Gif hit hꝑa ðô. ðoliȝe ðæꝛ ceapȝyld. ⁊ ꝛylle xxx. ꝛcyll;

Be manꝛꝓoꝛum;

25. Seðe mænne aþ ꝛꝑeꝛiȝe. ⁊ hit him on open ꝓeoꝛþe. þ he næfne aþ fynþe ne ꝛy. ne binnan nanum ȝehalȝoðum lictune ne licȝe. ðeah he ȝefæꝛe. butan he hæbbe ðæꝛ biꝛceoꝛeꝛ

De rerum emptione.

Si quis teſtatò rem aliquam mercatus fuerit, quam alius deinceps quiſquam ſuam eſſe contenderit, eam venditor præſtet, atque in ſe recipiat, ſive is ſervus, ſive ingenuus fuerit. Die autem dominico nemo mercaturam facito: id quod ſi quis egerit, & ipſa merce, & 30. præterea ſolidis mulctator.

De pejerantibus.

Si quis falſum juraſſe convictus fuerit, ei poſtea non modò non creditor, verùm ſacra is etiam prohibetor ſepultura, niſi quidem illius in qua is degit diœceſis Epiſcopus, data ei in mandatis omnia

mode-

modeſtè confeciſſe illum ſignificarit. Epiſcopũ autẽ loci illius ſacerdos, num alter animo libenti corrigi ſeſe, atque emendari patietur, intra 30. dies certiorem facito: id quod ni fecerit, Epiſcopum penes pœnæ arbitrium eſto.

gepitnyſſre þe he on hiſ ſcipe ſý. ⁊ he hit ſþa gebete hæbbe. ſþa hiſ ſcþiſt him ſcþipe; ⁊ hiſ ſcþift hit gecýþe ðæn biſceop binnan ðþittigum niht-ta. hþæþeþ he to ðæn bote ſille; Gif he ſþa ne do. bete ſþa ſe biſceop hine ſoþgýfan ſille;

Porrò autem ſi præpoſitorum quiſquam mandata hæc noſtra exequi noluerit, aut in adminiſtratione ſua fuerit remiſſior, ſuæ in regem contumaciæ pœnas luito, atq; Rex ſeveriorem alium in hoc mu-
68 nere ſubſtituet. Mulctæ autem capiendæ munus ejus loci in quo degit præpoſitus Epiſcopo, imponimus. Si quis denique juſſa ac ſcita hæc noſtra contempſerit, pendito primo libras quinque, ſecundo proprii capitis æſtimationem dato, tertio ſi deliquerit, fortunis ſuis omnibus mulctatus noſtri omnium amicitia privator.

26. Gif minra genefena gehýlce ðiſ dôn nylle. oþþe læſſe ymb ſý þonne þe gecæden habbað. gýlde min ðefenhýnnýſſe. ⁊ ic finde oþeſne þe ſille. ⁊ ſe biſceope amanige þa ofenhýnnýſſe æt ðæm genefan þe on hiſ ſolgoðe ſý; Seþe of ðiſ geneonýſſe gâ. gýlde æt fiftumcýſſe v. punde. æt oþrum cýſſe hiſ feſ. æt ðriddan. þolige ealle ðæſ ðe he age. ⁊ una ealha fneondſcipeſ;

Decreta, actáq; ſunt hæc omnia in celebri Gratanleano concilio, cui Wulfhelmus interfuit Archiepiſcopus, & cum eo optimates ac ſapientes ab Æthelſtano evocati frequentiſſimi.

Ealle ðiſ pæſ gefetted on þam miclan ſýnoþ æt Gneatanleage; on ðam pæſ ſe ſefncebiſceop Wulfhelme mid eallum þæm æþelum mannum ⁊ piotan ðe Æþelſtan cýning gegaðrian;

69 EGo Æthelſtanus Rex, omnibus clarè ſignifico, me diligenter cauſam inquiſiviſſe, quamobrem non perinde ſervaretur pax noſtra, atque ipſe cupiebam, ac Gratanleę ſancitum fuerat: Atque à regni mei ſcientiſſimis hoc tuli reſponſum, Id nimia mea patientia, & ſcelerum impunitate accidiſſe. Nuper verò cum feſto natalis domini Exoniæ ſapientibus ſtipatus commorarer, omnes deprehendi quàm paratiſſimos, ſeipſos, conjuges, liberos, ac fortunas ſuas omnes in extremum offerre diſcrimen, ut iſti tandem pacis violatores, regno haud unquam redituri pellerentur: Ac ſi eorum aliquis poſtea in regno deprehenderetur, pariter ac qui eſt in furto manifeſtè deprehenſus plecteretur: Atq; ut ſi eorum, aut ſervorum ſuorum alicui, quiſquam in poſterum ſuppetias attulerit, aut ad eos quenquam allegarit, vita ac rebus

Ic Æþelſtan cýng cýþ. þ ic hæbbe geacſod þ upe fnýþ ir þýſſ gehealden ðonne me lyſt. oþþe hit æt Gneatanlæge gecæden pæne. ⁊ mine pitan ſecgaþ þ ic hit to long ſonbonen hæbbe; Nu hæbbe ic funden mid ðæm pitum ðe æt Eaxceaſtre mid me pæron to middum pintre. þ ða ealle ſýn geanre mid hine ſýlfum. ⁊ mid ýſſe. ⁊ mid piſe. ⁊ mid eallum ðingum to fæſtenne ðiden ðiden ic ðonne pille. butan hi ofeſ ðiſ geſpican pillan. on ða genaðe ðe heo næfne eft on eonða ne cumen; And gif hi mon æfne eft on ðæm eonða gemitte. þ hi ſýn ſþa ſcilðig. ſþa ſe þe æt hebbendna handa gefongen ſýn; And ſeðe hi feonmige. oþþe heona manna ænigne. oþþe ænigmon him to rende. ſý he ſcýldig hiſ ſýlfeſ. ⁊ ealleſ ðæſ ðe he age; ⁊ þ iſ ðonne ſoſ ðæm ðe ða aþaſ. ⁊ ða bon-

ȝaſ ſẏn. ⁊ ðа peð ealle oꝑeꝛ heꝑene. ⁊ abꝛocene ðe ðæſ ȝeſealð pæꝛon ; And ꝑe nẏten nanum oꝑꝑum þinȝum to ȝetꝛeoꝛiȝanne. butan hit ðiſ ſẏ;

Be ðon oꝑꝑeſ monneſ man unðeꝑꝑehþ.

1. And ſeðe oꝑꝑeſ manneſ man unðeꝑꝑô. ðe he ꝑoꝛ hiſ ẏſle him ꝑꝑom ðô. ⁊ him ȝeſtteoꝛan ne mæȝe hiſ ẏſleſ. ȝẏlðe hine ðæm ðe he æꝛ ꝑolȝoðe. ⁊ ȝeſẏlle ðæm cẏnȝ cxx. ſcẏll; Gif ſe hlaꝑoꝛð ðonne ꝓille þone monnið poh ꝑoꝛtôn. beꝛecce hine ðonne ȝif he mæȝe on ꝑolcȝemote; ⁊ ȝif he laþleaſ ſẏ. ſæte hꝓẏlcne hlaꝑoꝛðe on þa ȝeꝓitnẏſſe ſꝓelcne he ðonne ꝓille; ꝑoꝛ þon ic ꝓille þ ẏlc þæꝛa ðe laþleaſ beo. ꝑolȝiȝe ſꝓẏlcum hlaꝑoꝛðe ſꝓẏlce he ðonne ꝓẏlle; And ſꝓẏlce ȝeneꝑa ſꝓẏlce ðiſ ꝑoꝛȝẏmeleaꝛiȝe. ⁊ ẏmb beo nẏlle. ȝeſẏlle ðæm cẏnȝ hiſ oꝑeꝛhẏꝓnẏſſe. ȝif him mon onȝeꝛecce miðꝛ roþe. ⁊ he hine unȝeꝛeccan ne mæȝe; And ſꝓẏlc ȝeneꝑa ſꝓẏlce miðꝛceattaſ nime. ⁊ oꝑꝑeꝛ ꝓihte ðuꝛh þ alecȝe. ȝẏlðe ðæſ cẏnȝeſ oꝑeꝛhẏꝓnẏſſe. ⁊ ꝑeȝe æt ða unȝeꝓiꝛenu. ſꝓa ſꝓa ꝑe ȝecꝑæðen habbaþ; And ȝif hit ſẏ ðeȝn ðe hit ðô. ſẏ þ ẏlc; And nemne mon on ẏlceſ ȝeneꝑan monunȝe. ſꝓa ꝑeala manna ſꝓa mon ꝓite. þ unȝeleȝene ſẏn. þ beon to ȝeꝓitneſſe ȝehꝓẏlcne ſꝓꝓæce; And ſẏn heoꝛa aþaſ unȝelæȝenꝑa manna be ðæſ ꝑeoſ ꝓẏꝓþe butan cẏꝓe;

Be þon ðe ẏꝓꝑe beſꝓẏꝓiȝe.

2. Seðe beſꝓiꝓiȝe ẏꝓꝑe in on oꝑꝑeꝛ lanð. aſꝓẏꝓiȝe hit ut ſeðe þ lanð aȝe. ȝif he mæȝe; ȝif he ne mæȝe. ſtanðe þ ſꝓôꝛ ꝑoꝛ þone ꝑoꝛaþ. ȝif hꝓonne ðæꝛ inne teo;

ſuis omnibus privaretur. Hinc enim, neque aliunde oriri exiſtimamus, ut toties interpoſita violentur juramenta, deſerantur vades, ac denique dolo polluantur pignora.

De iis qui ſervos alienos in domum ſuam receperint.

Si quis ſervum alienum à domino ſceleris cauſa familia ſummotum, quemque is regere, atque in officio continere non potuit, in domum admiſerit ſuam, domino integram capitis ejus æſtimationem præſtato, & regi præterea 120. ſolidos numerato. Verum enim verò ſi herus cauſam quærat, quamobrem ſervum injuſtè perdat, atq; affligat, is (ſi poterit) in frequenti plebis concione crimen diluito, id quod ſi fecerit, ſe in eorum qui adfuerint cujuſcunque voluerit familiam conjicito: Benignè enim concedimus, ut qui ſe virum bonum atque innocentem præſtiterit, is cui hominum voluerit, deſerviat. Atque ſi præpoſitorum quiſquam hoc prætermiſſiſſe, aut gravatè obiviſſe, certioribus argumentis coarguatur, neque id inficiari poterit, meritas ſuæ in regem contumaciæ pœnas dependito: Aut ſi mercede accepta jus alienum funditùs everterit, tum ſuæ in regem contumaciæ pœnas perſolvito, tum ignominia (prout ante à nobis dictum eſt) afficitor. Idem juris eſto, Thanus idem ſi fecerit. Porrò autem præpoſitus ex iis qui in ditione ac poteſtate ſua fuerint, fideliſſimos quoſque eligito, eóſque controverſiarum omnium teſtes, ac ſpectatores conſtituito, atque (ut ipſa feret rei controverſiæ æſtimatio) fidorum hominum generatim, abſque omni cooptatione juramenta interponuntur. 70

De iis qui pecudem veſtigiis perſequuntur.

Si quis pecudem veſtigiis perſequutus, in terra aliena pedem fixiſſe deprehenderit, fundi dominus veſtigiis ſi poterit, (quoad in poſſeſſione aliena poſita invenerit) inſiſtito ſi non poterit, tum ſi quis poſtea pecudem ſuam eſſe confirmarit, ipſa veſtigiorum nota loco præjuramenti habetor.

Porrò

Porrò autem ſingulo quoque veneris die cantantor ab omnibus
71 Dei miniſtris in omni templo pſalmi quinquaginta, pro rege ipſo, omnibus amore eum proſequentibus,& aliis qui de eis bene promerentur quibuſcunque. Cuivis etjam, ſi quid ei criminis objiciatur (niſi id ipſis luſtrationis diebus perpetrarit) compenſare liceto, atque tum poſtea, ità utì antea, ſe res habeto.

3. And mon ſinge ylce fyligdæge æt ylcum mynſtre ealle da godcef deopaſ an fiftig ſealmaſ for done cyng. ⁊ for ealle da de pillen þ he pille. ⁊ for þa oþre. ſpa hi ſpa geearnigen ; And ylce man de pille mot gebeten ylce geftale pið done teonde. butan ylcum pite oþ gong dagaſ. ⁊ beo ſyþþan ſpa hit æſ pæſ;

Be pepum;

Dæſ cyninges pengylo ſie mid Englacynne on folcpihte dryttig dupend dpimſa. ⁊ dæra xv. M. ſien dæſ pæpeſ. ⁊ oþra xv. M. dæſ cynedomeſ ; Se pæpe belympaþ to dam mægþe dæſ cyneccynneſ. ⁊ þ cynebot to dam landleod;

Ærcebiſceopeſ ⁊ eorleſ pængilo bið xv. M. dpimſa ;

Biſceopeſ ⁊ ealdormanneſ viii. M;

Holdeſ ⁊ þehgepefaſ iiii. þupenda;

Merfeþegneſ. ⁊ pepolo degneſ ii. M. dpimſa;

Ceorleſ pepegilo bid. cclxvii. dpimſa be dam Denalaga ;

And Pealiſc monneſ pengilo. gif he beo to dam gepelegod. þ he hyneo. ⁊ eht age. ⁊ dam cyng gafolgyldan mæg. hit bid don ccxx. ſcill; Ac he ne biþ butan to healf hyda genyten. donne ſie hiſ pepe lxxx. ſcill; Gif he land næbbe. ac biþ fneoh. gylo mon lxx. ſcill ; Gif ceorl ſie gepelegod to dam. þ age v. hyda landeſ. ⁊ mon hine ofſlea. gyld hine mon mid ii. M. dpimſa ; And deah he begytad þ he hæbbe byſne. ⁊ helm. ⁊ ofepgyldene ſpeord. gif he dæt land næbbe. he bid ceonte ſpa deah ; ⁊ gif hiſ ſunu. ⁊ dæſ ſun ſunu þ begyten þ he ſpa micle landeſ habbad. ſien hiora æftepgengaſ dæſ ſid-

cun-

Porrò autem ſingulo quoque veneris die cantantor ab omnibus Dei miniſtris in omni templo pſalmi quinquaginta, pro rege ipſo, omnibus amore eum proſequentibus,& aliis qui de eis bene promerentur quibuſcunque. Cuivis etjam, ſi quid ei criminis objiciatur (niſi id ipſis luſtrationis diebus perpetrarit) compenſare liceto, atque tum poſtea, ità utì antea, ſe res habeto.

De ſingulorum capitum æſtimatione.

REgii capitis æſtimatio jure Anglorum communi, 30. Thrymſarum millibus conſtat: quorum millia quindecem capitis æſtimationis, reliqua regni nomine debentur: hæc ad gentem, illa ad cognatos pertinent.

Archiepiſcopus, aut ſatrapa quindecem Thrymſarum millibus æſtimator:

Epiſcopus,aut Senator,Thrymſarum millibus 8.

Belli imperator, aut ſummus præfectus 4. Thrymſarum millibus

Sacris initiatus, aut Thanus 2. Thrimſarum millibus æſtimator.

Paganum Dani 267. Thrymſis æſtimant.

Wallus ſi in eas opes creverit, ut familiam alat, fundum poſſideat, annuúmque regi cenſum pendat, 220. ſolidis valeto: Atque ſi dimidiatum tantummodo terræ hydam poſſederit, 80 ſolidis æſti-
72 mator: Quin ſi terram prorſus nullam habuerit, capitis tamen æſtimatio, (ſi quidem is fuerit ingenuus) 70. ſolidorum eſto. Paganus ſi adeò affluentibus ditetur bonis, ut terræ hydas quinque poſſideat, ejus vitæ pretium (ſi occidatur) duobus Thrymſarum millibus æſtimator: Sin prȩterea loricam, galeam, enſémque habuerit auratum, pro cuſtode pagano,(etſi fundum non poſſederit) habetor: Atq; ſi filii, aut nepotes ejus, eò divitiarum creverint, ut terræ hydas quinque poſſideant, eorum poſteri omnes eodem atque præpoſitus

cunda cynnes. ⁊ gyld dæm mon mid ii. M. þrimsa;

Ceorles þenegyld is cc. ⁊ vi. ⁊ lx. þrimsa; þ bið cc. scill. on Mercnalande. þegnes gyxfeald þam. þ is M. cc. scill; Cyninges anfeald þengyld bið gyx þegna þengyld. þ is þrytteg dusend sceattas. þ bið ealles cxx. punda; ⁊ sva micle bið se þengyld; Ac for dæs gicels cynebot bið to dirsum genumen est sva micle on cyneg yld; Dam þene habbað da mægas. ⁊ dam cynebot se landleod;

Tpelfhindes monnes að bið feorð gyx ceorlisca manna að as; for dæm de mon mot tpelfhindoneman geþeccan fullan þræce be gyx ceorlum. ⁊ his þengyld bið gyx ceorla þengyldra; Mærrepreostes ⁊ preosterlo degnes að. on Englalage bið gelic geedemod; And for dam seofon cynelicum endebyrdnyssum. dam se preost be Godes gyfa up astigeð. bið he dæs degnes rihtes gepeorþod;

paganus loco numerantor, ac singuli duo Thrymsarum millia valento.

Paganum Mercii 200. solidis æstimant, Thanum 1200. Unicam Mercii ac simplicem regii capitis æstimationem, cum Thanorum millibus sex æquare solent, id est 30. scatis: Tanti est etenim regii capitis æstimatio, tantundem etiam ad compensandam mortem solvi oportet. Atque capitis æstimatio cognatis regiis debetur, ipsa autem mortis compensatio populi est propria.

Tanti ejus qui 1200. solidis æstimatur valeto jusjurandum, quanti Paganorum sex: Etenim si ejus repetendæ essent occisi pœnæ, satis supérque darent pœnarum pagani seni: quapropter illius atque eorum omnium æstimatio una atq; eadem esto. Angli sacerdotis æque ac Thani jusjurandũ æstimant, nos etiam septem divinorum officiorum gratia ad quæ Dei beneficio tanquam gradibus effertur, Thani eum in loco numeremus.

Leges

¶ Leges Edmundi Regis.

EDMUNDUS regnare {coepit / desiit} anno salutis humanæ {940. / 946.}

73 EDmundus Rex ipso solenni Paschatis festo frequentem Londini tam Ecclesiasticorum quàm Laicorum cœtum celebravit, cui interfuerunt Oda, & Wulstanus archipræsul, plurimíque alii Episcopi, ut animorum suorum, & eorum omnium qui eis curę sunt, consuleretur saluti.

De vitæ castitate eorum qui sacris initiantur.

Inprimis qui sacris sunt initiati, atque ex quibus populus Dei virtutis exemplum petere debebit ad imitandum, castè (ut eorum feret ordininis ratio) sive viri, sive mulieres fuerint, vitam traducunto: Sin minus id fecerint, prout illorum se habent normæ plectuntor, omni scilicet sua possessione terrena mulctantor vivi, & (nisi mores in melius emendaverint) mortui sacra prohibentor sepultura.

De decimis, & censu Ecclesiastico, sive primitiis seminum.

Christianus quisque decimas, seminum primitias, nummúmque elemosinarum illum religiosè pendito, qui non solverit, anathema esto.

De homicidio.

Si quis hominis Christiani sanguinem effuderit, ad regium conspectum (etsi ei servierit) non admittitor, ni priùs id sceleris (juxta
74 ac fuerit ei ab Episcopo & sacerdote imperatum) compensarit.

De eo qui monialem stuprarit, & de adulterio.

Si quis monialem stuprarit, aut instar homicidæ compensato, aut sacra sepultura prohibetor. Idem

Ædmund cyning gesomnade mycelne synoð to Lundenbyrig. on ða halgan easterlicon tid. ægðer ge godcunda hada. ge woruldcunda; Ðær wæs Oda. ⁊ Wulfstan ærcebiscep. ⁊ manige oðre biscepas: smeagende ymbe heora sawla ared. ⁊ ðara ðe him underiheodde wæron;

Be gehadedra manna clænnysse;

1. ⁊ is ærest ⁊ ða halgan hadas þe Godes folc læran scyllan liffæst bysne: ⁊ hi heora clænnysse healdan be heora hade. swa wel hadest. swa mid hadest: swa hwæðer hit sy; Gif hi swa ne dôn. þonne syn hi ðæs synne ðe on ðæm canone cwæð. ⁊ is ⁊ hi ðolian woruld æhta. ⁊ gehalgodre legerstowe: buton hi gebetan;

Be teoðungum. ⁊ cynesceatum;

2. Teoðungum we bebeodað ælcum Cristenum men be his Cristendome. ⁊ cynesceat. ⁊ ælmessan; Gif hit hwa dôn nylle: sy he amansumod;

Be monslihte;

3. Gif hwa Cristenes mannes blôd ageote. ne cume he na on ðæs cyninges neawiste. gif he cyninges man sy. ær he on ðæðbote gâ. swa biscep him tæce. ⁊ his scrift him gestige;

Be nunna hæmede. ⁊ forlygene;

4. Se ðe mid nunnan hæme. gehalgodre legerstowe ne sy he synne. bu-

ꝺe he ȝebeꝺe ſꝑa ðe manſlaȝa; ⁊ þ ẏlce
þe cꝑæꝺon be æꝑbꝛẏce;

Be cẏꝑicena ȝebeꝺunȝe;

5. &ac þe cꝑæꝺon þ ælc biſcop ȝe-
beꝺe Eoꝺeſ hûſ on hiſ aȝnum. ⁊ eac
ðone cẏninȝ mẏnꝺȝiȝe. þ ealle Eo-
ꝺeſ cẏꝑicean ſẏn pel behoꝼene. ſꝑa uſ
mẏcel ðeaꝛꝼ iſ;

Be mânſꝑoꝛum ⁊ liblacum ;

6. Ða þe manſꝑeꝛiaþ. ⁊ liblac ꝓẏꝛ-
caþ. ſẏn hi â ſꝑam ælcum ȝoꝺeſ ꝺæle
aꝑoꝛꝼene. buꝺe hi to ꝓihꝺꝑe ꝺæꝺboꝺe
ȝecẏꝑꝑan ;

juris eſto ſi quis adulterio commiſſo conjugium violarit.

De fani inſtauratione.

Epiſcopus omnis ſuis ipſius ſumptibus domum Dei inſtaurato, regémque de reliquis ſacris ædibus (id quod valde eſt neceſſarium) compoſitè ornandis commoneto.

De pejerantibus, & iis qui barbara factitarint ſacrificia.

Qui pejerarint, aut barbara factitarint ſacrificia, divinis omnibus (ni ocyus reſipuerint, animúmque in melius emendarint) perpetuum arcentor.

EAꝺmunꝺ cẏninȝ cẏþ eallum ſol-
ce. ȝeẏlꝺum. ȝe ȝinȝum. ðe
on hiſ anꝑealꝺe ſẏnꝺ. þ ic ſmeaꝺe miꝺ
minꝑa ꝑiꝛena ȝeþeahꝛe ȝeȝoꝺꝑa haꝺa
ȝelæꝑeꝺꝑa. ſꝼneſꝛ hu ic mæhꝛe Cꝑi-
ſꝛenꝺomeſ mæſꝛ aꝑæꝑan; Ðonne
þuhꝛe uſ æꝑeſꝛ mæſꝛ þeaꝛꝼ. þ ꝑe uꝑe
ȝeſibꝛumnẏſſe ⁊ ȝeþꝑennẏſſe ſæſꝛ-
licoſꝛ uſ beꝛꝑeonan heoloan. ȝẏnꝺ
ealne minne anꝑealꝺe ; Me eȝleþ ſꝑi-
þe. ⁊ uſ eallum ða unꝑihꝛlican ⁊ me-
niȝꝼealꝺan ȝeſeohꝛe ðe beꝛꝑux uſ
ſẏlſum ſẏnꝺon. ðonne cꝑæꝺon ꝑe;

Be manſlihꝛe ;

1. Eiſ hꝑa heonon ꝓoꝛþ æniȝne man
oſſlea. þ he ꝑeȝe ſẏlſ ða ꝼæhþe ; Bu-
ꝛon he him miꝺ ꝼꝑeonꝺa ſẏlſꝛe bin-
nan ꝛþelſ monþum ꝓoꝛȝẏlꝺ be ꝼullan
ꝑeꝑe. ſẏ ſꝑa boꝑan ſꝑa he ſẏ ; Eiſ
hine ðonne ꝑeo mæȝþe ꝓoꝛlæꝛe. ⁊
him ꝓoꝛȝẏlꝺan nẏllon. ðonne ꝑille
ic. þ ealle ꝑeo mæȝþ ſẏ unꝼah buꝛan
ðæm handæꝺan. ⁊ hi him ſẏþþan ne
ꝺoþ meꝛe. ne munꝺe; Eiſ þonne ſẏþ-
þan hꝑẏlce hiſ maȝa hine ꝼeoꝑmie.
ðonne beo he ſcẏlꝺiȝ ealleſ ðæſ ðe
he aȝe ꝑiþ ðone cẏninȝ. ⁊ ꝑeȝe ða
ꝼehþe ꝑið ða mæȝþe. ꝓoꝛþæm he hine
ꝓoꝛꝛocan æꝑ ; Eiſ hꝑa ðonne on ðæꝑ
mæȝþ ꝑꝑæce ꝺô on æniȝum oþꝑum
men. buꝛan on ðæm ꝑihꝛhandꝺæꝺan.

EGo Edmundus Rex omnibus qui in ditione ac poteſtate mea ſunt, ſenibus ac juvenibus, clarè ſignifico, me à ſcientiſſimis regni mei in celebri tam Eccleſiaſticorum quàm laicorum frequentia ſtudioſè requiſiviſſe, quo tandem pacto Chriſtiana proveheretur fides. Atque nobis omnibus commodiſſimum viſum eſt, ut amorem ac mutuam inter omnes benevolentiam per omnem ditionem noſtram foveamus. Etenim nos omnes harum tædet injuſtarum inter nos pugnarum, & propterea ad hunc modum ſtatuimus.

De homicidio.

Si quis alium poſthac interfecerit, ſolus cum interfecti cognatis inimicitias capitales ſuſcipito, ni integram capitis ejus æſtimationem (cujuſcunque is fuerit conditionis) amicorum ope fretus intra duodecem menſes perſolverit. Sin eum cognati ejus pro derelicto habuerint, neq; verò quicquam pendere voluerint, ipſe inimicitias ſubito ſolus, ac illi pro inimicis non habentor: Ei tamen interim cognati ejus victum nè ſuppeditanto, néve cum eo pacem habento, id quod ſi quis eorum fecerit, fortunis ſuis omnibus regi mulctator, & qui priùs cognatum ſuum pro derelicto habuit, is jam cognatis interfecti pro inimico habetor. Atqui ſi alium quemcunque præter interfectorem ipſum cognatorum quiſquam ultus, perſecutúſq; 75

cutúsque fuerit, is fortunis ſuis omnibus mulctatus, regi & omnibus amore eum proſequentibus, pro inimico putandus eſt.

De eo qui alium oppugnarit in æde ſacra, aut oppido regio.

Si quis ad templum, oppidúmve regium confugerit, eúmque alius oppugnarit, damnóve affecerit, is (prout antea effati ſumus) tenetor.

De pugnæ & homicidii mulctis.

Nulla pugnæ, aut homicidii nomine irrogata remittitor mulcta.

De ſanguine effuſo.

Clarè autem ſignifico, non fore ei qui ſanguinem humanum effuderit ſuffugio domum meam, ni priùs Deo, ac cæſi cognatis cumu-
76 late ſatisfecerit, & præterea impleverit quodcunque ei fuerit ab Epiſcopo (in cujus id diœceſi acciderit) imperatum.

Gratias agit, quod eum in profligandis furibus adjuverint.

Maximas autem Deo, & vobis omnibus ago gratias, qui me auxilio veſtro in hac pacis quam nunc ad profligandos fures ſancivimus lege adjuviſtis, ac vehementer confido, eò vos propenſius nobis in poſterum opitulaturos, quò hujus decreti obſervatio magìs videbitur neceſſaria.

De pace rupta, & immunitate domus violata.

Præterea autem decrevimus, ut ſi quis pacem violarit, aliúmve domo ſua manentem oppugnarit, rebus ſuis omnibus mulctator, & regem penès vitæ necísque ejus arbitrium eſto.

De Inimicitiis.

Inimicitias capitales prudentum eſt extinguere. Primò igitur (id quod eſt jus omnium commune) arbiter ad interfecti cognatos præmittitor, eísque interfectorem compenſaturum ſignificato: tum præterea arbitri in manus ac poteſtatem dator homicida, ut pacate coram venire, ac de capitis æſtimatione ſolvenda ſpondere poſſit: ubi verò ad capitis æſtimationem perſolvendam fidejuſſores adhi-

ſý he ȝefah piþ þone cýninȝ. ⁊ piþ eallе hiſ fryndе. ⁊ ðolie ealle ðæſ ðe he aȝe ;

Be ðon ðe mon oþþerne on cýnicean ȝerece. oþþe on cýninȝeſ buruh ;

2. Gif hwa cýnican ȝerece. oþþe mine buruh. ⁊ hine man ðære rece. oþþe ýfliȝe. ða ðe þ don ryn ðæſ ýlcan rcýldiȝe ðe hiſ beforan cwæþ ;

Be fýhtwite. ⁊ manbote ;

3. And ic nýlle þ ænig fýhte wite. oþþe manbote forȝýfen ſý ;

Be bloodȝeote ;

4. Eac ic cýþe. þ ic nelle rocne hæbban ðon ðe manneſ blod ȝeate to minum hýneðe. ær he hæbbe ȝodcunde bote undergangen. ⁊ piþ ðæm mæȝþe ȝebete on bote beſangen. ⁊ to ælcum niht ȝeboȝen. rwa birceope him tæce ðe hit on hiſ rcipe ſý ;

Ðæncunȝe ðæm ðe piþ ðýfle fýlſtaþ ;

5. Ȝac ic ðance Gode. ⁊ eoſe eallum ðe me fýlſton ðæſ fryþeſ ðe we nu hæbbaþ æt ðæm ðýfle ȝeſette ; þonne ȝelife ic to eoſe. þ ȝe pillon fýlſtan to diſſum rwa micle bet. rwa ur iſ eallum manе ðearf þ hit ȝehealden ſý ;

Be mundbryce ⁊ hamrocne ;

6. Ȝac we cwæðon be mundbryce ⁊ hamrocnum. we ðe hit oferr þiſ dô. þ he ðolie ealleſ ðæſ ðe he aȝe. ⁊ ſý on cýninȝeſ dome hwæþer he life aȝe ;

Be fæhþe ;

7. Þitan rcýlon fæhþe ſettan ; ſeneſt æftер folcrihte rlaȝa rceal hiſ forſrpecan on hand ſýllan. ⁊ ſe forſrpeca magum þ ſe rlaȝa pille betan piþ mæȝþe. ðonne ſýþþan ȝebýneþ þ man ſýlle ðæſ rlaȝan forſrpæcan on hand. þ ſe rlaȝa mot mid ȝnýþ nýn. ⁊ ſýlf ſeneſ ſeoðian ; ðonne he ðæſ bewedde hæbbe. ðonne finde he

þæꝛto pæꝛhoꝛh; þõne þ ȝeoôn ꝛ ẏ. þonne ꝓæꝛe mon cynınȝeꝛ munde. oꝛ þæm dæȝe. on xxı. nihton. ȝylo mon healꝛꝓanȝ. ðæꝛ on xxı. nihton. manbote. ðæꝛ on xxı. niht. ðæꝛ ꝓeꝛeꝛ þ ꝓnumȝylde;

buerit, arbiter inter eos firmam pacem regiam in dies 21. conficito, quibus exactis, ea quæ est loco colli obstricti solutio fiat, deinceps ad diem 21. insequentem nummus nomine mortis compensandæ solvendus præstator, atq; ipsa deniq; capitis æstimationis pensio prima in proximum diem 21. transfertor.

Þu man mæden þeddian ꝛceal. ⁊ hꝑylce ꝛoꝛepaꝛd ðæꝛ aȝhon to beon;

Quomodo desponsanda virgo, & quibus ritibus procedendum sit.

1. Gif man mæðan oþþe þiꝼ þeddian þille. ⁊ hit ꝛꝓa hine ⁊ ꝓeondan ȝelicieȝe don ꝛ þiht þ ꝛe bꝑydȝuma æꝼteꝛ Godeꝛ þihte. ⁊ æꝼteꝛ ꝓoꝛolð ȝepẏꝛnum æneꝛt be hate ⁊ on þedde ꝛylle ðam man ðe hine ꝓoꝛ ꝛpecan ꝛyn þ he on ða þiꝼan hine ȝeoꝛniȝe ðe he hẏ æꝼteꝛ Godeꝛ þihte healdan þille ꝛꝓa pæꝛ hiꝛ þiꝼ ꝛceal ⁊ aboꝛȝian hiꝛ ꝓꝛinð;

SI quis virginem ducere aut fœminam voluerit, ipsâ & amicis suis consentientibus, debitum est, cùm ex jure Divino, tum ex humana institutione, ut sponsus primò, non solùm fidem prębeat de prælocutis perimplendis, sed unà etiam cautionem se eam ità cupere, ut secundum legem Dei eam habeat uxorem, & hoc etiam vadient amici ejus.

2. þæꝛt ðam ıꝛ to þitanne hꝑam þ ꝓoꝛteꝛ lean ȝebẏꝛiȝe. ðeddiȝe ꝛe bꝑðȝuma eꝼt ðæꝛ ⁊ hit aboꝛȝian hiꝛ ꝓꝛẏnð ðon ꝛẏþþan;

Tum habenda victus ratio, & sciendum est quis eos sustinuerit. Stipuletur hoc sponsus ipse, idémque pariter amici ejus.

3. Cẏðe ꝛe bꝑðȝuma hꝑæꝛ he hine ȝeune þið ðam ðe heo hiꝛ þillan ȝeceoꝛe ⁊ hꝑæꝛ he hine ȝeunne;

Edicat jam tum sponsus, qua bonorum parte uxorem donat, præter hanc quam ex ejus beneplacito ipsa priùs cooptaverit.

4. Giꝼ heo lenȝ ꝛẏ ðonne he ȝiꝼ hit ꝛꝓa ȝe ꝓoꝛ poꝛð. biþ ðon ıꝛ þiht þ heo ꝛẏ healꝼeꝛ opꝼeð þẏꝛðe. ⁊ ealleꝛ ȝiꝼ hẏ cilð ȝemæne habban. buꝛe heo æꝼt pæꝛ ceoꝛe;

Sin & ipsa eum supervixerit (quod siquidem eveniat) tunc justum est ut ipsa habeat dimidiam partem omnium bonorum, & si prolem inter se susceperint integritatem ipsam, donec transeat ad secundas nuptias.

5. Þẏmme he ealmið þeðde þ þ he be haꝛe. ⁊ aboꝛȝian ꝛꝓẏnð þ;

Sponsiones autem vir quas jam pactus est cautione interposita illibatas semper custodito, & amici sui eas vadianto.

6. Giꝼ hi ðonne ælceꝛ ðinȝeꝛ ꝛam mæle beon ðon ꝓon maȝaꝛ to ⁊ þedian heoꝛa maȝan to þiꝼe ⁊ to þihtliꝼe ðam ðe hine ȝẏnnde. ⁊ ꝓo to ðam boꝛȝe ꝛeðe ðæꝛ þedeꝛ þalðend ꝛẏ;

Si de omnibus jam inter ipsos convenit, spondeant consanguinei, suam consanguineam uxorem ei qui illam petiit, vitę etiam integram fore, satisdationémque accipiant de celebrandis nuptiis.

7. Giꝼ hẏ ðon ut oꝼ lande læðan þille on oþþeꝛ ðeȝeneꝛ land ðon bið hine pæð þ ꝓꝛẏnð ða ꝓoꝛ poꝛð þ hine man nan þoh to neðð. ⁊ ȝiꝼ heo ȝẏlt ȝepẏnce þ hi moton beon

Si maritus eam postea de territorio Thani (*seu Baronis*) quo jam nutrita est, eduxerit in alterius Thani territorium; cautione satisdatum sit amicis suis, quod exinde nemo ei inferet injuriam. Et si ipsa

ipſa (contra) mali quid patraverit, prompti ſint amici ejus, marito facere emendationem, ſi ipſa non habuerit unde compenſaverit.

bote nyhrt gif heo næfþ of hpam heo bete;

Nuptiali huic dationi Miſſalis aderit Sacerdos: is de jure, eorum conjunctionem Dei benedictione in omnem felicitatis plenitudinem promovebit.

8. Ƿet ðam giftan rceal Mæſſe preoſt beon. mid pihte ſe rceal mid Godes bletſunge heopa geſomnunge geðeþian on ealne geſund ſulneſſe;

Cautè etiam providendum eſt, ut intelligatur nullum inter eos eſſe conſanguinitatis vinculum, nè juſtè poſtea ſeparentur qui injuſtè primitus jungebantur.

9. Ƿel iſ eac to þenianne þ man pite þ hi ðuph mæig ſibbe to gleengæ næ beon. ðe læſ ðeman æfter tpæme þ mæn æfter oþoh to ſomne ge dyðon;

Leges Edgari Regis.

EDGARUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {959. / 975.}

ÐIr ir reo ȝeþæonyrre. ðe Eaðgar cyniȝ mið hir pitena ȝeþeahte ȝeþæð. ȝoð to lofe. ⁊ him rylfum to cynercipe. ⁊ eallum hir leoðrcip to ðearfe;

LEges quas Edgarus Rex frequenti senatu, ad Dei gloriam, regiæ majestatis ornamentum, ac reipub. utilitatem sancivit. 77

1. ÐAt rynðon ðonne æpert. þ Goder cyrican ryn rihter rynþe; ⁊ man aȝyfe ylce æle teoþunȝe to ðæm ealðan myntrte ðe reo hynnerre to hynþ; ⁊ ry ðonne rpa ȝeleart. æȝþer of ðeȝner inland. ȝe of neatland. rpa hir rulh ȝeȝa;

PRimum, Ecclesia Dei jura atque immunitates suas omnes habeto: decumas quisque primariæ (cui is fuerit subjectus) Ecclesiæ, ut ipsum quidem circumducitur aratrum, dato, sive id in prædiis Thanorum propriis, sive in terris villicorum fuerit.

Be cyricrceat;

De censu Ecclesiastico, sive primitiis seminum.

2. Gif hpa ðonne ðegna ry. ðe on hir boclande cyrican hæbbe ðe legerrtope on ry. ȝerylle he ðonne þriðan ðæl hir agenre teoþunȝe into hir cyrican. Gif hpa cyrican hæbbe ðe legerrtop on ne ry. ðonne ðô he of ðæm nyȝan ðælum hir ppeort þ þ he pille; And ȝâ ylc cyricrceat into ðæm ealðan myntter be ælcum þriȝan eorþe;

Thanus si in terra ex scripto possessa templum habuerit, circum quod fuerit destinatus sepulturæ locus, decumarum suarum trientem unam in id conferre ei integrum esto: Sin circa templum nullus fuerit designatus humationi locus; dato qui est fundi dominus sacerdoti novem partium reliquarum quantulum visum fuerit. Atq; ex omni quidem ingenuorum terra, ipsæ seminum primitiæ primariæ penduntor Ecclesiæ.

Be teoþunȝum;

De decimis.

3. And ry ælcre ȝeoȝuþe teoþunȝe ȝelært be Pentecorten; ⁊ ðæra eorþ þærtma be emnihte; And ælc cyricrceat ry ȝelærte be Martiner mærran. be refullan pite ðe reo ðomboc tæcð; ⁊ gif hpa ðonne ða teoðunȝe ȝelærtan nelle. rpa pe ȝecpæðen habbaþ. rane ðær cyninȝer ȝeneta to. ⁊ ðær birceoper. ⁊ ðær myntter Mærrepperort. ⁊ niman unþancer ðone teoþen ðæl to ðæm myntte ðe hit to ȝebyriȝe. ⁊ tæcan him to ðæm niȝoþon ðæle; ⁊ to ðele mon þa

Quisque fœtuum decimas omnes ante Pentecostem persolvito: terræ quidem fructuum decimas ante æquinoctium pendito: ipsas autem seminum primitias sub festum divi Martini reddito. Si quis non solverit, pœnas (ut judiciali libro proditum est) dato. Atque si quis decimas (ad eum quē diximus modum) dare noluerit, præpositus regius, illius loci Episcopus, & sacerdos conveniunto atque eo vel invito decimam Ecclesiæ cui debeatur partem, nona ei reliqua facta, reddunto: quod ad residuas octo partes attinet, quatuor dominus, 78

nus, quatuor Episcopus habeto. Id quod fiat, sive is fuerit minister regis, sive Thani alterius cujuscunque.

De denario in domos singulas impositо.

Denarius autem in domus singulas impositus, ante festum divi Petri redditor, qui tum non solverit, denarium illum ac alios præterea 30. ad Romam comportato, certáque literatum testificatione domum rediens se eò detulisse confirmato, ac Regi denique 120. solidos numerato. Si quis secundo non dederit, denarium illum ac prȩterea ter denos Romam deferat, regíque postquam redierit 200. solidos dependito: Sin tertio deliquerit, rebus suis omnibus exuitor.

De diebus festis, ac jejuniis.

Dies Sabbati ab ipsa diei Saturni hora pomeridiana tertia usq; in lunaris diei diluculum festus agitator, qui non celebrarit, pœnas in judiciali libro descriptas pendito. Cæteri autem dies perinde ut fuerint à sacerdote indicti, festi aguntor: institutа etiam quam religiosissime observantor jejunia.

Leges humanæ, atque politicæ.

POrrò autem has populo, quas 79 servet proponimus leges. Primum, publici juris beneficio quisque fruitor, eíque ex æquo & bono, (sive is dives, sive inops fuerit) jus redditor. In pœnis autem irrogandis ea adhibetor moderatio, ut ad divinam clementiam temperatæ, & hominibus tollerabiles esse videantur.

De iis qui apud regem questi fuerint, & de capitis æstimatione.

Nemo in lite regem appellato, nisi quidem domi justitiam consequi, aut impetrare non poterit. Sin summo jure domi urgeatur, ad regem, ut is onus aliqua ex parte allevet, provocato. Atque si culpæ pecuniaria irroganda est mulcta, ea non unquam capitis æstimationem superato.

eahtà ðælaſ on tpa. ⁊ ꝓô ſe hlaford to healfan. to healfan ſe birceop. ſý hit cyninges man. ſe hit ðegnes ⁊

Be ðon heorþ peninge;

4. And ſý ælc heorþ pening agýfen be Petres Mæſſe dæg. ⁊ ſeðe ðonne to ðæm andagan gelæſt næbbe. læde hine to Rome. ⁊ ðær to eacan xxx. pening a. ⁊ bring ðone ðonon ſpitelunga ꝥ he ðær ſpa mycle betæhte hæbbe; And ðonne he hâm cume. gýlde ðam cyng e huno tpelftig ſcill; ⁊ gif he hine eft to ſýllan nýlle. læde hine eft to Rome. ⁊ oþþe ſpýlce bete. ⁊ ðonne he hâm cume. gýlo ðæm cyng tpa huno ſcill; ſeo ðæm þriddan cýnne gif he ðonne gýt nelle. ðoligе ealles ðæs ðe he age;

Be ſneolſ dægum ⁊ fæſtenum;

5. Healde mon ælces runnan dæges ſneolſ. ſnam nontide ðæs fæſtennes dæges. oþþæs monan dæges lihting. be ðæm pite ðe dom boc tæcþ; ⁊ ælcne oþrene Mæſſe dæg ſpa he beboden heo; ⁊ mon beboden fæſten healde mid ælcre geornfulnýſſe;

Peopulðcund gepædnýſſe;

1. Ðis is ðonne ſeo peopulðcund gepædnýſſe. ðe ic pille ꝥ mon healde. ꝥ is ðonne. ꝥ ic pille ꝥ ælc man ſý folc rihtes pýrð. ge eahme. ge eadig. ⁊ him mon rihte domas deme; ⁊ ſý on ðære bote ſpylce forgýfenýſſe. ſpylce hit ſore God gebeorhlic ſý. ⁊ for peopulð abependlic

Be ðonne ðe mon cyng gefece. ⁊ be ðæm pene;

2. Ne gefece nân man ðone cyng for nanre ſpræce. butan he æt hâm rihtes pýrþ beon ne mote. oþþe rihte abiddan ne mæge; Gif ꝥ rihte to hefig ſý. fece ſýþþan ða lihting to ðæm cyng; And æt nanum bot pýrðum gýlte ne forpýrce mon mare ðonne hit pere;

Be

Be unþihtum ðome;

3. Se ðema reðe oþþum on þoh ge-ðeme gerylle ðæm cyng hund tpelf-tig þcill. to bote. butan he mid a ð gecyþan ðuþþe. þ he hit na þihtoþ ne cuþe; ⁊ ðoligeâ hiþ ðegnrcipeþ. butan he eft æt ðæm cyng gebicge. þpa he him geþaþian pille; ⁊ ⁊ amanige ðæþe þcyþbirceop ða bote to ðæþ cyngeþ handa;

Be ðon þe mon oþeþne þoþþecgaþ;

4. Seþe oþeþne mid poge þoþþec-gan pille. þ he aþoþ oþþe þeo. oþþe þeoþe. ðe pyþþa ry. gif ðonne þe o-ðeþ geunroþian mæge þ him mon an-recgan polde. ry he hiþ tungan rcyl-dig. butan he hine mid hiþ þeþe þoþ-gyldе;

Be gemotum;

5. Sece mon hundþeðe gemote. þpa hit æþ gereette pæf; ⁊ hæbbe mon þpi-þa on geaþ buþhgemote. ⁊ tpa rciþ-gemot; ⁊ ðæþ beo on ðæþ rcipe ge-mote birceop. ⁊ re ealdoþman. ⁊ þæþ æghwæþ tæcan ge Godeþ pihte. ge peo-pulo pihte;

Be boþgum;

6. Finde ælc mon þ he boþh hæbbe. ⁊ re boþh hine ðonne to ælcum pihte gelæde. ⁊ gehealde. ⁊ gif hpa þonne poh pyþce. ⁊ ût oþbeþrte. abeþe re boþh þ he abeþan rculde; Gif hit ðyþþe beo ⁊ gif he hine binnan tpelf monþum gelangian mæge. agyre hine to pihte. ⁊ hine mon agyre þ he æþ realde;

Be tyhtbyrigum;

7. Sede tyhtbyrig ry. ⁊ þolc un-getpipe. ⁊ þæt gemot þoþbuge. ðone rceapige mon oþ ðæm gemote ða þe him to pidan. ⁊ finde him ðonne gyt boþh gif he mæge; Gif he þonne ne mæge. gepylde mon hine. rpaþoþ mon mæge. rpa cpicne rpa deadne. ⁊ nime

De judice, qui iniquam tulerit ſententiam.

Judex ſi iniquam in aliquem fe-ret ſententiam, numerato regio eo nomine 120. ſolidos, niſi quidem jurejurando confirmare non vere-bitur, id errore atque inſcitia, non aliqua malitia ſua contigiſſe: Quin etiam munere movetor ſuo, ni de-nuo ejus à rege obeundi facultа-tem impetrarit: Atque mulctam hanc qui eſt illius diœceſis Epiſco-pus ad fiſcum regium deportato.

De eo qui verbis alium lacerarit.

Si quis alium rumoribus diſſi-patis improba voce lacerarit, quamobrem aut corpori ejus dam-num inferatur, aut de fortunis im-minuatur aliquid, tum ſi alter au-ditiones tanquam falſas refellere, & coarguere poterit, aut is lin-guam data capitis æſtimatione re-dimito, aut ei lingua præciditor.

De Comitiis. 8Φ

Centuriæ comitiis quiſque (ut ante præſcribitur) intereſto: Op-pidana ter quotannis habentor comitia: Celeberrimus autem ex omni Satrapia bis quotannis con-ventus agitor: cui quidem illius diœceſis Epiſcopus & Senator in-terſunto, quorum alter jura divina, alter humana populum edoceto.

De fidejuſſoribus.

Quiſque autem fidejuſſores, qui eum jus ſuum cuique tribuere quàm paratiſſimum præſtent, ad-hibeto: Atque ſi tum perpetrato facinore quis ſe in fugam conjece-rit, quod is ſufferre debuerat, fide-juſſoribus imponitor: Sin furtum admiſerit, eúmque ante bis ſenos exactos menſes comprehenderint, judicio is ſiſtitor, illi quod eo no-mine dederint recipiunto.

De eo qui fuerit ſæpius in crimen vocatus.

Si quis (cujus apud omnem po-pulum labefactata eſt fides) ſæpi-us fuerit incuſatus, adeóque comi-tiis omnibus abſtinuerit, eò curia-lium nonnulli iter faciunto, ejúsq; ſiſtendi vades (ſi quos habuerit) accipiunto: ſi non habuerit, ipſum ſive vivum, ſive mortuum prehen-dunto, ac res ejus omnes capiunto,

datóque

datóque querenti juſto rei precio, alteram bonorum partem fundi dominus, alteram centuriati habento: Atque ſi curialium quiſquam, ſive is alteri cognatus, ſive nulla cum eo ſanguinis neceſſitate conjunctus fuerit, iſtuc iter facere noluerit, regi 120. ſolid. dependito. Porrò qui fuerit in furto manifeſto, aut perfida domini proditione deprehenſus, quicquid tandem orarit, ut vita & communi ſpiritu fruatur, non exorato.

De nummo, & dimenſione.

Unus atque idem in omni ditione regia nummus eſto, eúmque nemo repudiato. Ea autem quæ Vintoniæ adſervatur, menſura eſto: lanæ quidem pondus dimidiata libra, nec pluris vendatur.

mon ealle þ he age. ⁊ gylde mon þa teonde hyr ceapgyldne angyldes. ⁊ ſô ſe land hlafonde to healfan. to healfá þ hundnigontigum; ⁊ gif afon oþþe mæge. oþþe fremde. ða naðe fonfrace. gylde ðæm cyng 120. ſcill; ⁊ gerece ſe æbena deof þ þ he gerece. oþþe reðe on hlafonde reafe gemet fý. þ hi næfne feorh ne gerecen;

Be mynetum. ⁊ gemetum;

8. Gâ ane mynet ofer ealne ðæs cyngdes anfealde. ⁊ ðane nân man ne fonfrace; ⁊ gemet ſpylce man on þintanceaftre healde; And ga ſe fæg puller to healfan punde. ⁊ hi nâ man na deonon ne ſylle;

Canones editi ſub EDGARO *Rege.*

Hæc quæ ſequuntur pertinent ad Conſtitutiones Eadgari Regis, de Ordinatorum vivendi formula.

DOcemus ut miniſtri Dei ardentiùs Deo ſerviant & miniſtrent, & pro omni Chriſtiano populo apud Deum intercedant; & ut eorum ſinguli ſuperioribus ſuis fideles ſint & obedientes; & in communi neceſſitate unanimes, auxiliúmque invicem præſtantes coram Deo & hominibus, & ut ſecularibus ſuis dominis firmi etiam ſint & fideles.

Docemus etiam, ut unuſquiſque alterum honore proſequatur, & ut juniores ſenioribus obedientiam religioſè præbeant & amorem: ſenioréſque juniores ſuos diligenter inſtruant.

Docemus etiam, ut ad Synodum unumquámq; annuò habeantur libri & veſtimenta ſervitio Dei congruentia: nec non atramentum & pergamena ad eorum conſtitutiones deſcribendas, triduanúſque inſuper commeatus.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet ad Synodum veniens, Clericum ſuum habeat, & manu-

Hep gebiſnaþ nu to Eadgafes gefæderes be gehadoda manna liffadunge;

1. Þæt læfað þ Godes deopas beon geornlice Gode þeowigende. ⁊ denigende. ⁊ for eal cniſten folc dingigende. ⁊ þ hi ealle beon a heora ealdre holde. ⁊ gehýfſume. ⁊ ealle anræde to gemænre þearfe. ⁊ þ ælc fý oþrum to fultume. ⁊ helpe. ge forgode ge for worulde. ⁊ þ hi beon heora worlo hlafordum eac holde ⁊ getrywe;

2. And þe læfað þ ealc puriſige ódenne. ⁊ hýran ðagingran geonge heora yldrum ⁊ luſtan. ⁊ læran ða yldran geonge heora ginguan;

3. And þe lefað þ hi to ælcon ſinoðe habba ælce geare becc ⁊ neaf to godcundre denunge. ⁊ blæc ⁊ boc fel to heora gefæderneſſum ⁊ ðreora daga hefte;

4 And þe læfað þ preoſta ge hpilc to ſioðe hæbbe hir cleric. ⁊ gefæderne

man to cnihte.⁊ nenige unpitan.oþþe oiriȝ luſige ac ſaſan ealle middeſæde ⁊ middoder ælmihtiger ege;

5. And ꝑe læraþ ꝥ ælc ꝑreoſt on ſinoþe giſ heon hpæt deriȝ ⁊ giſ him æniȝ man healice mirboden hæbbe. ⁊ ſor hi þonne ealle on ſpilce hit heom eallum ȝedon beo ⁊ ȝeſilſtan to ꝥ hit manȝebete ſpa birſop ge tæce;

6. And ꝑe læraþ ꝥ ꝑreoſta ge hpilc on ſinoþe ȝecyþe giſ he on hiſ ſcrift ſcire ænigne man pite god oferhire oþþe on heaſod leahtrum ỏfele beſealene þe he to bote ȝebiȝan ne mæge. oþþe ne ðunne ſon ſonlda ſole;

7. And ꝑe læraþ ꝥ nan ſacu ðe betpeox ꝑreoſtan ſỏ ne beo ȝeſcoten to ſonldomannaſome. ac ſeman ⁊ ſibbian heora aȝenne ȝeſeran oþþe ſceotan to ðam birſcope giſ man ðæt nỏde ſcule;

8. And ꝑe læraþ ꝥ æniȝ ꝑreoſt ſilf pilleſ ne ſoplæte ða ciricean. ðe he to ȝebletſod pæſ ac hæbbe him þa to pihte æpe;

9. And ꝑe læraþ ꝥ nan ꝑreoſta oþrum ne æt do æni þara þinga þe him to ȝebriȝe ne on hiſ mỏnſtre ne on hiſ ſcrifte ſcire. ne on hiſ ȝilderscipe. ne on æniȝ ðara ðinga ðe him to ȝebiriȝe ;

10. And ꝑe lærað ꝥ æniȝ pꝓ. ne unðeꝛ ſo oþreſ ſcolere buton ðæſ learе þe he ær ſoȝode;

11. And ꝑe læraþ ꝥ ꝑreoſta ȝehpilc to eacan lære. leornunȝe handcræft ȝeorne;

12. And ꝑe lærað ꝥ æniȝ ȝelæreð pꝓ. ne ſcændе þone ſam læreðan ac ȝebete hine giſ he bet cunne;

13. And ꝑe læraþ ꝥ æniȝ ſorþboren pꝓ. ne ſor ſeo ðone læſ boренan. giſ man hit ariht arneaþ ðonne ſỏn ealle men anra ȝebirða;

14. And ꝑe læraþ ꝥ ꝑreoſta ȝehpilc

paſtum ſuum ſeu fidelem in miniſtrum, neminem autem incognitum, aut ſtultitiæ deditum : & adveniant omnes in fidelitate & timore Dei omnipotentis.

Docemus etiam, ut ſi mali quid acciderit Sacerdoti, vel ei quis injuriam fecerit, Synodo referat, ſuſcipiántque omnes ut illatam omnibus, ferántque opem ut emendatio fiat pro arbitrio Epiſcopi.

Docemus etiam, ut Sacerdos faciat Synodo innoteſcere ſi quem in parochia ſua in Deum reperit contumacem, vel qui grave aliquod peccatum foveat, nec hunc valeat audéatq; ob metum ſecularium ad reformationem perducere.

Docemus etiam, ut inter Sacerdotes non ſint lites ſive jurgia nec ad arbitrium ſecularium deferantur; ſed vel à paribus ſuis ſint compoſita, vel (ſi opus fuerit) ad Epiſcopum promoventor.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos è propria ſua voluntate, Eccleſiam deſerat cui ſive conſecratus ſive benedictus fuerat : ſed habeat eam pro legitima conjuge.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos his ſe intromittat quę ad alium ſpectant Sacerdotem : ſi quidem nec in ſua Eccleſia, nec in ſua parochia, nec in ſuo ſodalitio ſeu fraternitate, nec in re alia quapiam ad eundem pertinente.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos alterius Scholaſticum ſubtrahat, ejus non impetrata venia ad quem priùs pertinuit.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet ad augendam ſcientiam opificium diſcat diligenter.

Docemus etiam, ut doctus quiſque Sacerdos ſemidoctum aliquem non reſpuat; ſed qua poterit operam det ut doctiorem reddat.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos claris ortus natalitiis inferioris ſtirpis Sacerdotem levi pendat : rectè enim ſentienti, omnes homines ſunt ejuſdem genituræ.

Docemus etiam, ut Sacerdos

quili-

quilibet bene ſe gerat, nec mercator ſit indebitè, nec mercaturæ.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet baptiſmum adminiſtret quàm citò requiſitus fuerit: & ut per paroechiam ſuam quoſque moneat ut infantes quoſlibet intra xxxvii. noctes curent baptizari, & ut nullus ab Epiſcopo confirmari, diu nimium detrectarit.

Docemus etiam, ut ſinguli Sacerdotes Chriſtianam religionem omni promoveant diligentia: nerviſque omnibus Gentilium deleant ſuperſtitiones: Prohibemus utique fictas ad libitum adorationes, necromantium, divinationes, incantationes, hominum cultus divinos & quæ præterea mortales adigunt in varios errores, & in ƿriđ ƿrlottum ⁊ on ellenum variarúmque aliarum arborum, ſaxorum, & rerum multiplicium phantaſmata quæ decipiunt multos quos non deberent.

Docemus etiam, ut Chriſtiana quiſque imbutus fide, liberos ſuos fide etiam imbuat Chriſtiana eoſdémque doceat Paƿep noſƿep et Cpeđon, *id eſt, Orationem Dominicam, & Symbolum Apoſtolicum.*

Docemus etiam, ut in feſtis diebus unuſquiſque abſtineat à Carminibus ſeu Canticis Gentilium, profanis, & à ludis diabolicis.

Docemus etiam, ut in die Solis quiſque abſtineat à mercatura & popularibus comitiis.

Docemus etiam, ut unuſquiſque abſtineat à fabuloſis & abſurdis lectionibus: quin & à cantilenis turpibus & blaſphemis.

Docemus etiam, ut quiſque abſtineat à contubernio pellicis, & legitimum amplectatur conjugium

Docemus etiam, ut quiſque diſcat Paƿep noſƿep ⁊ Cpeđon priuſquam in conſecrato ſepeliatur cœmiterio, vel idoneus cenſeatur Euchariſtiæ percipiendæ: propterea quod Chriſtiani non eſt dignus nomine qui hæc noluerit ediſcere, nec in baptiſmo ƿilige him ƿihƿlice. ⁊ ne beo nenig manġeƿe miđ unƿihƿe. ne ġiƿigende maƿƿeƿe.

15. Anđ ƿe læƿaþ þ ƿƿeoƿƿa ġehƿilc ƒulluhƿeƒ ƿiþige ƒona ƒƿa man hiƒ ġiƿne. ⁊ æġhƿaƿ on hiƒ ƒcƿiƿƿ ƒciƿe beođe þ ælc cilđ ƒý ġeƒullođ binnon xxx. vii. nihƿum. ⁊ þ æniġ man ƿo lanġe anbiƒcopođ ne ƿuƿþeȝ

16. Anđ ƿe læƿađ þ ƿƿeoƿƿa ġehƿilc Cpiƒƿendom ġeoƿnlice aƿæƿe ⁊ ælcne hæþendom miđ ealle ađƿærce. ⁊ ƒoƿbeođe ƿilƿeoƿþunga ⁊ licƿiġlunga. ⁊ hƿaƿa. ⁊ ġalđƿa. ⁊ man ƿeoƿþunga. ⁊ đa ġemeaƿe đe man đƿiƒ on miƿlicum ġeƿiġlungum. ⁊ on ƒniđ ƿplottum. ⁊ on ellenum. ⁊ eac on oþƿum miƿlicum ƿƿeoƿum. ⁊ on ƿƿanum ⁊ on manegum miƿƿlicum ġeđƿimeƿum. đem on đƿeoġađ ƒela đæƒ đe hi nane ƒceolđan;

17. Anđ ƿe læƿađ þ ælc cƿiƿƿen man hiƒ beaƿn ƿo cƿiƿƿendome ġeoƿnlice pæniġe. ⁊ him Paƿeƿ noƒƿeƿ ⁊ Cpeđon ƿæce;

18. Anđ ƿe læƿaþ þ man ġeƒƿice ƒneolƒ đaġum hæþenƿa leoþa. ⁊ ƿeoƒleƒ ġamena;

19. Anđ ƿe læƿaþ þ man ġeƒƿice ƿunnan đæġeƒ cýƿinge. ⁊ ƒolc ġ'moƿa;

20. Anđ ƿe læƿađ þ man ġeƒƿice hi ġelearƿa ƿæđa. ⁊ điƒlicƿa ġeƿæƿa. ⁊ biƒmoƿlicƿa eƿeƒunga;

21. Anđ ƿe læƿađ þ man ġeƒƿice ciƒeƒ ġemanna ⁊ luƿiġe ƿihƿ æƿe;

22. Anđ ƿe læƿađ þ ælc man leoƿniġe þ he cunne Paƿeƿ noƒƿeƿ ⁊ Cpeđon. be đam đe he ƿille on ġehalġođan leġeƿe licġan. oþþe huƒleƒ ƿýƿþe beon. ƒoƿ đam he ne biđ ƿel cƿiƿƿen þe þ ġeleoƿnian nele. ne he náh

mid þihte oþþeꝛ manneꝛ to onꝛonne æt ꝛulluhte ne æt birc. handa. ꝛeþe þ ne cann. æꝛ he hit ge leoꝛnige;

23. And ꝑe læꝛaþ þ ꝛꝛeolꝛ dagum ⁊ ꝛæꝛten dagum ænige ꝛlitne beo betweox mannum ealleꝛ to ꝛꝛiðe;

24. And ꝑe læꝛað þ man ꝛꝛeolꝛdagum. ⁊ ꝛæꝛten dagum ꝛoꝛga aþaꝛ. ⁊ oꝛðela;

25. And ꝑe læꝛaþ þ ælc ꝑeꝛ ꝛoꝛga hiꝛ ꝛit ꝛꝛeolꝛtiðum. ⁊ þihte ꝛæꝛten tiðum;

26. And ꝑe læꝛað þ ꝛꝛeoꝛtaꝛ cirican healðan mið ealne anꝛunþneꝛꝛe. to godcundne denunge ⁊ to clænan ðeoꝛðome. ⁊ to nanum oþþum þingum. ne hi ðaꝛ æniġ unnit inne. ne on neaweꝛte. neġeþaꝛian ne iðele ꝛꝛæce. ne iðele ðæde. ne unnit geoꝛnȳnc. ne æꝛꝛe æniġ iðel. ne binnan cirice tune ne æniġ hund ne cume. ne ꝛꝛȳn ðe ma ðæꝛ þe man healðan mæġe;

27. And ꝑe læꝛað þ man into cirican æniġ ðinge ne logige. þæꝛ þe þaꝛto unġedaꝛenlic ꝛȳ;

28. And ꝑe læꝛaþ þ man æt cȳꝛice pæccan ꝛꝛiþe geoꝛneoh ꝛȳ. ⁊ geoꝛne ġebiddе. ⁊ æniġe oꝛenc. ne æniġ unnit þaꝛne oꝛeoġe;

29. And ꝑe læꝛaþ þ man innan cirican æniġne man ne biꝛiġe. butе man wite þ he on liꝛe Godе to þam þel ġecweme. þ man ðuꝛh þ lætе. þ he ꝛȳ ðæꝛ leġeneꝛ ꝛȳnþe.

30. And ꝑe læꝛaþ þ ꝛꝛeoꝛt on æniġum huꝛe ne Mæꝛꝛiġe butоn on ġehalgoðne cirican butоn hit ꝛȳ ꝛoꝛ hꝛilceꝛ manneꝛ oꝛeꝛ ꝛeocneꝛꝛe;

31. And ꝑe læꝛaþ þ ꝛꝛeoꝛt huꝛu æꝛꝛe ne mæꝛꝛiġe butоn on uꝛan ġehalgoðon ꝑeaꝛoðe;

32. And ꝑe læꝛaþ þ ꝛꝛ. æꝛꝛe ne Mæꝛꝛiġe butоn bec. ac beo ꝛe canon. him ætꝛoꝛan eaġum beꝛeoto. ġiꝛ he ꝛille. ðilæꝛ ðe himmiꝛꝛe;

alios valeat è ſacro levare fonte, nec in confirmatione à manibus Epiſcopi ſuſcipere, ſi hæc priùs non calluerit.

Docemus etiam, ut feſtis diebus & in jejuniis nulla ſit inter homines ultra modum contentio.

Docemus etiam, ut feſtis diebus & in jejuniis, nulla habeatur aut juramentorum aut Ordalii (*hoc eſt, forenſium examinum*) adminiſtratio

Docemus etiam, ut feſtorum temporibus & ſtatis jejuniis, conjugatus quilibet ab uxore ſua ſe contineat.

Docemus etiam, ut Sacerdotes Eccleſias ſuas omni honorificentia cuſtodiant in divinum miniſterium, purúmque ſervitium, & in nihilum præterea: Nec illic hi permittant quid ſuperflui, nè vel intro, nè vel in proximo. Nullum illic vaniloquium, nihil factum indecorè. Non hîc inordinatæ compotationis locus, nec vanitatis unquam alicujus, nec Eccleſiæ cœmiterium canis intret, nec porcorum plures quē quis poſſit regere.

Docemus etiam, ut nemo quid in Eccleſia reponat, quod illic habeatur indecorum.

Docemus etiam, ut in Eccleſiarum encæniis unuſquiſque ſe modeſtum exhibeat, & orationi incumbat diligenter, non poculis, non luxui deditus.

Docemus etiam, ut nemo quempiam in Eccleſia ſepeliat, quem non conſtat ex vitæ probitate Deo placuiſſe, & ex eo judicetur hujuſmodi ſepulturâ dignus.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos Miſſam celebret in ulla domo quæ non ſit Eccleſia conſecrata, niſi ob extremam alicujus ægritudinem.

Docemus etiam, ut Sacerdos nè vel unquam Miſſam celebret præterquam ſuper altare conſecratum.

Docemus etiam, ut Sacerdos nunquam Miſſam celebret ſine libro: habeátque igitur ipſum Canonem coram oculis, ne alioquin impingat.

Docemus

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet Miſſam celebrans habeat [*veſtem quam dicunt*] corporalem ſubumlémque infra albam, ſuam, & Miſſalia omnia (prout decet)veſtimenta, debitè contexta.

Docemus etiam, ut unuſquiſq; Sacerdos ſolicitè curet ut librum probum habeat, ſaltem vel fideliter correctum.

Docemus etiam, ut nullus Miſſalis Sacerdos, Miſſam ſolus celebret, nè ſic deſideretur qui reſpondeat.

Docemus etiam, ut nemo non jejunus Euchariſtiam accipiat, niſi ob nimiam ægritudinem.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos Miſſam ſæpius in uno die celebret quam ter ad ſummum.

Docemus etiam, ut Sacerdos ſemper habeat præparatam (prout opus fuerit) Euchariſtiam, & hanc in puritate cuſtodiat, caveátque nè inveteraſcat. Sin diutius reſervata fuerit quàm oportuit & ut nauſeá pariat: comburetur tunc in puro igne, condantúrque cineres ſub altari & noxæ reus apud Deum componat.

Docemus etiam, ut nè vel unquam Sacerdos adeò temerarius ſit ut Miſſam celebret niſi omnia habeat ad Euchariſtiam pertinentia: ſcil. oblationem puram, vinum purum, & aquam puram. Væ illi qui Miſſam occeperit, iſtorum aliquo deſiderato, & væ illi qui turpe aliquid in hoc patraverit: ſimilis enim eſt Judæis illis qui acetum & fel commiſcuerunt, & per ludibrium poſtea Chriſto porrexerunt.

Docemus etiam, ut nè unquam dignus ſit Sacerdos Miſſam celebrare, qui ipſe Euchariſtiam non percepit: nec [in ſacris Ordinibus] alium conſecret, qui nunquam ipſemet conſecratus fuit.

Docemus etiam, ut quivis Calix quo quis Euchariſtiam conſecraverit, fuſilis ſit, & in ligneo nè omnino conſecrata.

Docemus etiam, ut omnia circa

33. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ælc ꝓꝛeoꝛꝛt hæbbe coꝛꝑoꝛalem ðonne he Mæꝛꝛiġe ⁊ ꝛubumlem undeꝛ hiꝛ alban. ⁊ eal Meꝛꝛe ꝑeaꝛ puꝛðlice behꝑoꝛꝑen;

34. And ꝑe læꝛað ꝥ ælc ꝓꝛeoꝛꝛt ġeoꝛꝛne ꝛiliġe ꝥ he Gode ⁊ huꝛu ꝓihte becc hæbbe;

35. And ꝑe læꝛaþ ꝥ æniġ Mæꝛꝛe ꝓꝛeoꝛꝛt ana ne mæꝛꝛiġe ꝥ he næbbe þone ꝥe him acꝑe ðe;

36. And ꝑe læꝛaþ ꝥ æniġ unꝛæꝛtende man huꝛleꝛ ne abiꝛiġe butun hiꝛ ꝛoꝛ oꝛeꝛꝛeocneꝛꝛe ꝛẏ;

37. And ꝑe læꝛað ꝥ æniġ ꝓꝛeoꝛꝛt aneꝛ ðaġeꝛ oꝛꝛtep ne mæꝛꝛiġe ðonne þꝛẏþa mæꝛꝛt þaꝛa ðinġa;

38. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝓꝛeoꝛꝛt hæbbe á ġeaꝛa huꝛl ðam ðe ðeaꝛꝛ ꝛẏ ⁊ ꝥ ġeoꝛꝛne on clænneꝛꝛe healde ⁊ ꝑaꝛiġe ꝥ hiꝛ na ꝛoꝛealdiġe ġiꝛ hiꝛ þonne ꝛoꝛhealden ꝛẏ. ꝥ hiꝛ man bꝛucan ne mæġe. þonne ꝛoꝛbæꝛnne hiꝛ man on clænum ꝛiꝛe ⁊ þa axꝛan undе ꝑeoꝛode ġebꝛinġe ⁊ bete ꝑið Ġod ġeoꝛꝛne ꝛeþe hiꝛ ꝛoꝛꝛimde;

39. And ꝑe læꝛað ꝥ næꝛꝛe ꝓꝛeoꝛte neġeþhꝛiꝛtlæce ꝥ he mæꝛꝛiġe butun he eal hæbbe ꝥ to huꝛle ġebiꝛiġe. ꝥ iꝛ clæne oꝛlete ⁊ clæne ꝓin. ⁊ clæne ꝑæteꝛ. ꝑa þam ðe mæꝛꝛian onġinð butun he ælc þaꝛa hæbbe. ⁊ ꝑa þam ꝑe ðaꝛ ꝛul þinġ to deð. þonne ġelice ðam ꝑe Judeaꝛ diden ða hi mænġdon eceð ⁊ ġeallan toġædeꝛe. ⁊ hiꝛ ꝛiþþan on hiꝛ biꝛmeꝛ Cꝛiꝛte ġebuden;

40. And ꝑe læꝛaþ ꝥ æꝛꝛe neġeꝑuꝛþe ꝥ ꝓꝛeoꝛte mæꝛꝛiġe. ⁊ ꝛilꝛ þæt huꝛl neġe ðicġe. ne man ġehalġod. næꝛꝛe eꝛt halġiġe;

41. And ꝑe læꝛað ꝥ ælc calic ġeġoten beo ðe man huꝛl on halġiġe· ⁊ on tꝛeopenum ne halġiġe man æniġ.

42. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ealle þa ðinġe. ðe

ðe peoꝛoðe neah beon. ⁊ to cirican gebirigan beon rpiþe clænlice ⁊ puriþlice. behporirene. ⁊ þar æniġ þinge neah ne cume. ac ġe loġe man þone haliġdom rpiþe arpuriþlice. ⁊ â rẏ bẏrnendе leoht on cirican ðonne man Mæſſan rinġe;

Altare & ad Eccleſiam pertinentia mundiſſima ſint & apprimè concinnata. [Indignum] nihil huc accedat, ſed quod ſanctum eſt honorificè reponatur, & ſemper in Eccleſia lumen ardeat dum Miſſa decantetur.

43. And pe læraþ þ man ne ꝓoriġime æniġ ġehalġod ðinġe. ne hæliġ pæt. ne realt. ne rtor. ne hlaf. ne æniġ ðinġe haliġer;

Docemus etiam, ut nemo negligat ſacratum aliquid: aquam ſcil. benedictam, ſal, thus, panem, & hujuſmodi cætera.

44. And pe læraþ þ æniġ pif man neah peoꝛoðe ne cume þa hpile þe man mæſſiġe;

Docemus etiam, ut altari mulier non appropinquet, dum Miſſa celebretur.

45. And pe læraþ þ man on nihtne timan tiða rinġe. ⁊ ppeorta ġehpilc ðonn hir tid rangˇ on cirican ġerece. ⁊ ðar mid Godes eġe hiġ ġeorne ġebiddan ⁊ ꝓor eal ꝓolc ðinġian;

Docemus etiam, ut quis ſtatis temporibus campanas pulſet, & ut omnis tunc Sacerdos cantum ſuum horarium in Eccleſia pſallat, Deum in timore invocet ſolicitè, & pro omni populo preces fundat.

46. And pe læraþ þ Mæſſe ppeorta. oþþe mẏnſter ppeorta æniġ ne cume. binnan cirican ðẏre. ne binnan peoh ſtealle. buton hir oꝛer ſlipe. ne hupu. æt þam peoꝛoðe þ he þær þenige buton þaſe pæðe;

Docemus etiam, ut nec Miſſalis Sacerdos nec Parochialis aliquis intra oſtium Eccleſiæ veniat, vel intra cancellos abſque ſuperiori ſuo indumento: nec ad altaris unquam miniſterium abſq; veſtitu [deſignato]

47. And pe læraþ þ æniġ ġehaðod man hir ſcaſe ne heliġe. ne hine mir eꝛerian læte. ne hir beaꝛ æniġe hpile hæbbe beþam ðe he pille Godes bletſunġe hæbban. ⁊ Sce'. Petres. ⁊ upe.

Docemus etiam, ut nemo in ſacris Ordinibus conſtitutus cæſariem alat, nec tonderi perperam ſe permittat, ſi Dei benedictionem ſperaverit, & S. Petri, & noſtram.

48. And pe læraþ þ ealle ppeorter æt ꝓneolꝛan ⁊ ætꝛæretenan an þæðe beon. ⁊ ealle on ane piran beoðan þ hi ꝓolc ne ðpelian;

Docemus etiam, ut in feſtivitatibus & jejuniis celebrandis Sacerdotes omnes ſint unanimes, eadémque uno & eodem modo indicent populo, nè hunc alioquin in errorem ducant.

49. And pe læraðˇ þ ælc færeten beo mid ælmeſſan ġepurðaðˇ. þ ir. þ ġepha on Godes eret ælmeſſan ġeorne ſille. ðonne biþ hir færeten Goðe ðe ġecꝛempe;

Docemus etiam, ut jejunium omne erogatis eleemoſynis fiat gratius, quiſquis enim ex devotione erga Deum ſolicitè elargitur eleemoſinas: jejunium ſuum (procul dubio) apud Deum reddit complacentius.

50. And pe læraþ þ ppeortar on ciric ðenunġum ealle ân ðreoġan ⁊ beon efen ꝓeorþe on ġearer fæce on eallum ciric ðenunġum;

Docemus etiam, ut Sacerdotes in Eccleſiæ miniſteriis unanimiter operam navent, & in omni Eccleſia conſimile ſtipendium annuum mereantur.

51. And pe læraþ þ ppeortar ġeoġuðe ġeornlice læran ⁊ to cnæftan

Docemus etiam, ut Sacerdotes ſedulò erudiant juventutem, & ad artificia ediſcenda eos pertrahant, futuros

futuros utpote in rem Eccleſiæ.

Docemus etiam, ut Sacerdotes in qualibet die Solis populo prædicent: præbeántque ſe exemplum bonæ vitæ.

Docemus etiam, ut nemo Chriſtianus, ullius generis ſanguinem comedat: *litura opprimit ſequentia.*

Docemus etiam, ut Sacerdotes populum inſtruant de his quæ de jure Deo ſunt reddenda: decimæ ſcilicet & res aliæ, inter quas & illa primùm quæ aratri dicitur eleemoſyna [aliàs Ciricſetum, & primitiæ ſeminum] intra XV. noctes à Paſchatis feſto: fœtuum decimæ ante Pentecoſten: fructuum terræ ante Omnium Sanctorum celebritatem: Numus Romanus [qui denarius S. Petri dicitur] ad feſtum vinculorum ejus: & Ciricſceatum, id eſt primitiæ ſeminum, ad Miſſę S. Martini celebrationem [id eſt, III. Iduum Novemb.] ſolvantur.

Docemus etiam, ut Sacerdotes ità diſtribuant populi eleemoſynas, ut & Deum reddant magis propitium, & populum ad eleemoſynas procliviorem.

Docemus etiam, ut Sacerdotes Pſalmos canant cùm datas diſtribuant eleemoſynas, hortentúrque pauperes, ut pro populo [qui has dabant] ſollicitè intercedant.

Docemus etiam, ut Sacerdotes ipſi ebrietatem caveant, aliíſque perhibeant ſtudioſiùs cavendam.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos aut Poeta ſit, aut ullatenus hiſtrio, ſive ut ſibi placeat, ſive ut aliis: ità autem ſe gerat, ut Ordini ſuo convenit, prudentem ſcil. & pro dignitate gravem.

Docemus etiam, ut Sacerdotes nè jurent, caveant: alióſque à jurando cohibeant.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos mulierum conſortium plus æquo diligat, ſed propriam ſuam uxorem diligito, id eſt, Eccleſiam.

Docemus etiam, ut nullus Sacerdos falſo adſtet teſtimonio, nec ſit furibus à conſiliis.

Docemus etiam, ut Sacerdos nunquam ſe Ordalio implicet [*præter debitum ſuum officium*] nec forenſibus juramentis.

ꝺeon ꝥ hi cipic ſultum hæbban;

52. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛtaꝛ ælcę ſunnan ꝺæġeꝛ ſolce boꝺiġan ⁊ á a ꝑel biꝛnian;

53. And ꝑe læꝛaþ ꝥ nan cꝛiſten man bloꝺ ne ꝥicġe nanej cynnyſ oi (*litura eſt.*)

54 And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ ꝑꝛeoꝛtaꝛ ſolc mynegian ꝺæꝛ ꝑe hiġ Gode tón ſculan. to ġeꝛihtan on teoþunġum ⁊ on oþꝛum þinġum. æꝛeꝛt ſulh ælmeſſan xv. niht on uꝛan ęaꝛtꝛon. ⁊ ġeoġuþe teoþunġe be Pentecoſten. ⁊ eoꝛþ peꝛtma be Omnium Sanctoꝛum. ⁊ Rom ꝑeoh be Peteꝛ Mæſſan. ⁊ cipic. ſceatæt Mantini Mæſſan.

55. And ꝑe læꝛaꝺ ꝺat ꝑꝛeoꝛtaꝛ ſꝛa ꝺælon ſolceſ ælmeſſan ꝥ hiġ æġþeꝛ ꝺon ġeġoꝺe ġlobian. ġe ſolc to ælmeſſan ġepænian;

56. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛtaꝛ ſealmaſ ſinġan þonne hi ꝺa ælmeſſan ꝺæ. lan. ⁊ þam ꝺæaꝛꝛan ġeoꝛne biꝺꝺan ꝥ hiġ ſoꝛ ꝥ ſolc ꝺinġian;

57. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ ꝑꝛeoꝛtaꝛ beoꝛġan piþ oꝛeꝛ ꝺꝛuncen. ⁊ hit ġeoꝛ. ne beléan oþꝛum mannum;

58. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġ ꝑꝛeoꝛt ne beo eala ſcoꝛ ne æniġe piſan ġliꝛiġe mið him ſylfum. oþꝛum mannum. ac beo ſꝛa hiſ haꝺe ġebiꝛaþ piſ ⁊ ſeoꝛþꝥull;

59. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛt piꝺ aþaſ beoꝛnġan him ġeoꝛne. ⁊ hiġ eac ſꝛiþe ſoꝛnbeoꝺan;

60. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġ ꝑꝛeoꝛt ne luſiġe piſmanna neaꝛyſte ealleſ to ſꝛiþe. ac luſiġe hiſ niht æꝛe ꝥ iſ hiſ ciꝛice;

61. And ꝑe læꝛaꝺ ꝥ æniġe ꝑꝛeoꝛt. ne ſtanꝺe on leaſne ġepitneſſe ne þeoꝛa ġepita beon;

62. And ꝑe læꝛaþ ꝥ ꝑꝛeoꝛt biꝛæce oꝛꝺel æꝛꝛe neġe æꝺe; 63. And

63. And þe læraþ þ þreoſt riþ ðegn ne láðige butan ðegnes foran aðe;

64. And þe læraþ þ þreoſt ne beo hunta ne hafecere. ne tæfle ac plegge on his bocum fra his haðe gebinaþ;

65. And þe læraþ þ ælc þreoſta ſcrife ⁊ dædbote tæce þam ðe him andette. ⁊ eac to bote filfte. ⁊ ſeoce man huſlige þonne heom þearf fi ⁊ hi eac ſmirige gif hi dær ginnan. ⁊ æfter foþ fiðe georne behreoſe. ⁊ nege ðarige ænig unnit æt ðæm lice. ac hit mið Godes ege firlice bebinge;

66. And þe læraþ þ þreoſta gehwilc ægþer hæbbe gefulluht ele gereocum ſmyrelſ. ⁊ eac geara fy to folcer gerihtum ⁊ Criſtendom fir þrige georne on æghwilce firan ⁊ ægþer do gepelhoðige gepelbirnige ðon geleanaþ him þ ælmihtig God fra him leofoſt bið;

67. And þe læraþ þ ælc þreoſt rite to cyþanne þonne he ſcirman ſecce. hwæt he on gebedum foran cynge ⁊ birſcop ge don hæbbe;

Docemus etiam, ut Sacerdos contrà Thanum in compurgatione non juret, niſi Thanus præjuraverit.

Docemus etiam, ut Sacerdos non ſit venator, nec accipitrarius, nec potator: ſed libris ſuis verſatus, prout ordini ſuo convenit.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet confeſſionem doceat & pœnitentiam, nec non ut peccata confitentes ſatisfactionem utique proſequantur. Ægrotis etiam (prout opus fuerit) Euchariſtiam præbeat, &(ſi deſideretur) unctionem: poſt obitum involucro ſedulò detur, & apud corpus nihil permittatur vanum, aut indecorum, ſed in timore Dei ſepelitor.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet oleum habeat, cùm ad baptiſandos infantes, tum ad ægrotos ungendos, & reliquum omnem apparatum publicis ſuis debitum miniſteriis, fidem Chriſtianam modis omnibus promoveto: hinc bene prædicando, illinc bene vivendo exemplum præbens. Tunc lucrabitur ut Omnipotens Deus ei ſit propitius.

Docemus etiam, ut Sacerdos quilibet chriſma repetens [ab Epiſcopo] non obliviſcatur enarrare, quid in orationibus ſuis pro Rege fecerit & Epiſcopo.

De Confeſſione.

1. QUando aliquis voluerit confeſſionem facere peccatorum ſuorum, viriliter agat, & non erubeſcat confiteri ſcelera & facinora ſe accuſando: quia inde venit indulgentia, & quia ſine confeſſione, nulla eſt venia. Confeſſio enim ſanat, confeſſio juſtificat.

Magna hîc lacuna ſive ſpatium ἄγραφον in Ms. codice, cui cætera aliàs inſerturus videbatur Scriba.

Præveniat hunc famulum tuum quæſo Domine miſericordia tua, ut omnes iniquitates ejus celeri indulgentia deleantur, per *Iheſum Chriſtum Dominum noſtrum.*
Exaudi quæſo, Domine, ſupplicum preces clamantium ad te, quæſo Domine.

2. Hoc

Hoc illi ſeriò cogitandum eſt qui hominum animabus Medicus conſtituitur, & eorum noverit actiones: Eas ſcilicet, rectè ut diſcriminet, rectámque teneat, in cenſura ſingulis imponenda, rationem. Utcunque res ſe habuerit, nè præjudicet peccatorem medicus, nec in deſperationem eum adigat. Cùm verò quis peccata ſua confiteri voluerit, exaudiet eum primò comiter quænam ſit hæc ſua intentio: & utrum velit & poſſit ea quæ patraverit, humiliter confiteri, &

2. Ðæt ꝛceal ȝeþencan ꝛeþe bið manna ꝛapla læce. ⁊ heoꝛa ðæda ȝepita. þ ȝeðal ⁊ þ ȝeꝛcað. hu he mannum heoꝛa ðæda ȝeꝛcꝛiꝼe. ⁊ ðeah hpæþꝛe ne ꝓoꝛðeme ne hiȝ oꝛmoðe ne ȝeðon ðonn ꝛe man him hiꝛ miꝛðæda. anðettan ꝓille. ȝe hiꝛe him æꝛeꝛt ȝeþilðelice. hiꝛ piꝛȝe ꝓaðꝛẏ. Giꝼ he ꝓille ⁊ cunne eaðmoðlice hiꝛ ðæda anðettan. ⁊ hiꝛ ȝiltaꝛ aꝛmeaȝan;

reatus ſuos quoſcunq; perſcrutari.

Interroga ipſum de ſui ipſius moribus: extorque ſcelera, & quæ fecit propone omnia: ſed hoc tecum ſemper recognoſcens, ut uno codémque modo nunquam judicabis divites & pauperes, liberos & ſervos, ſeniores & juvenes, firmos & infirmos, humiles & ſuperbos, fortes & debiles, ordinatos & ſeculares.

3. Acꝛa hine hiꝛ ꝓiꝛena. ⁊ atꝛeð him þa ȝiltaꝛ út. ⁊ aꝛet hiꝛ ðæða. ⁊ ȝeþenȝc ðu. þ ðu ne ꝛcealt næꝛꝛe ȝelice ðeman, ðam ꝓican. ⁊ ðam heanan. ðam ꝓneon. ⁊ ðam ðeoꝛan. ðam ealðan. ⁊ ðam ȝeonȝan. ðam halan. ⁊ ðam unhalan. ðam eaðmoðan. ⁊ ðam oꝼeꝛ moðan. ðam ꝛtꝛanȝan. ⁊ ðam unmaȝan. ðam ȝehaðoðum. ⁊ ðam lepeðum;

Judex prudens prudenter diſtinguet de facto: quod, *viz.* quomodo, ubi, & quando ſit perpetratum. Et quamvis nullo loco ſeu tempore licitum ſit peccatum: feſtis tamen diebus, & in jejunii temporibus, feſtiviſque locis, cautiùs quiſque ab hoc tenetur abſtinere. Quanto etiam quis potentior eſt, & majoris dignitatis, tanto graviùs pro peccatis coram Deo & hominibus corrigendus eſt: Forti enim atque debili non imponetur onus ſimile, nec infirmo quidem prout firmo, ſed prudenti inter iſtos moderamine diſtinguendum eſt.

Ælce ðæðe ꝛceal ȝeꝛcað piꝛ ðema piꝛlice to ꝛcaðan. hu heo ȝeðon ꝛẏ. ⁊ hpaꝓ. oþþe hpænne. niꝛ on ænigne timan unꝓiht aliꝼæð. ⁊ ðeah man ꝛceal ꝓneolꝛ tiðan ⁊ ꝼæꝛtentiðum. ⁊ on ꝓneolꝛꝛtopan. eac ꝛꝓa ȝeoꝓnlicoꝛt beoꝓȝan. ⁊ aꝛꝓa man bið mihtiȝꝓa oþþe maꝓan haðeꝛ. ꝛꝓa he ꝛceal ðeoꝓꝓoꝓ ꝓoꝓ Ꝺoðe. ⁊ ꝓoꝓ ꝓoꝓlðe. unꝓiht ȝebetan. ꝓoꝓ ðam þeꝛe maȝa ⁊ ꝛe unmaȝa ne maȝon naȝelice bẏꝓðene. aliebban ne ꝛe unhala ðam halum ȝelice. ⁊ ði man ꝛceal meðemian. ⁊ ȝe ꝛcáðlice to ꝛcáðan;

Poſt hæc aſſurgat humillimè [pœnitens] ad confeſſionem ſuam, & primò dicat, *Credo in Dominum Patrem altiſſimum, rerum omnium gubernatorem: & in Filium, & in Spiritum ſanctum: & credo eſſe vitam poſt mortem. Et credo me reſurrecturum in die judicii: & credo me per potentiam Dei & ipſius miſericordiam hiſce omnibus dignum fore.*

4. Æꝼteꝛ ðiꝛum aꝓiꝛe eaðmolice to hiꝛ ꝛcꝓiꝼte. ⁊ cpeþe ꝓonne æꝛeꝛt. Ic ȝe liꝼe on Ꝺꝓihtˊ. heahꝼæðeꝛ ealꝓa ðinȝa pealðenð. ⁊ on ꝓone Ꝺunu. ⁊ on ðone halȝan Gaꝛt. ⁊ ic ȝeliꝼe to liꝼe æꝼteꝛ ðeaþe. ⁊ ic ȝeliꝼe to aꝓiꝛenne on ðomeꝛ ðæȝe. ⁊ eal ðiꝛ ic ȝeliꝼe. ðuꝓh Ꝺoðeꝛ mæȝen. ⁊ hiꝛ miltꝛe to peoꝓꝓone;

Poſt hæc lugenti animo Confeſſionem ſuam, ſuo Confeſſario humillimè referat: & conquiniſcens dicat ſuppliciter in hunc modum.

5. ⁊ cpeþe ꝓonne mið ꝓeoꝛ ꝛiȝendum moðe ⁊ eaðmolice hiꝛ anðetneꝛꝛa to hiꝛ ꝛcꝓiꝼte onbuȝende eaðmolice. ⁊ ðuꝛ cpeþe;

Jc anðettes ælmihtigum Godes ⁊ minum rcriftes ðam gaſtlican læce ealle ða rynna. ðe me æfre þurh apirgeðe gaſtas on beſmitene purðon. oþþe on dæde. oþþe on ge þohte. oþþe þih þæfm'. oþþe þih pifm'. oþþe þiſ ænige geſceafte gecynelicra rynna. oþþe ungecyndelicra;

6. Jc andette gifernefre ætes. ge æftiðe. geofeftiðe. Jc andette ælce gitrunga. ⁊ æfeſt. ⁊ tælneſſa. ⁊ tpirfpræcneſſa. leaſunga. ⁊ unriht gelp. ⁊ idel poſtð. ⁊ unriht cyſta. ⁊ ælcne glængc. ðe to mineſ lichaman unræde æfre belumpe; Jc andette þ ic þæſ to oft rinna rihta. ⁊ rinna geðafa. ⁊ rinna gepita. ⁊ rinna laſteop;

7. Jc andette mineſ moðeſ moſtðoſt. ⁊ mæne aðaſ. ⁊ unribbe. ⁊ oferſ moðicneſſe. receleaſneſſa Goðeſ beboða. ic andette eal þ ic æfre mið eagum gereah. to gitrunge oþþe to tælneſſe. oþþe mið eaſum to unitte g'hirðe. oþþe mið minum muðe to unnyttе ge cp';

8. Jc andette ðe ealleſ mineſ lichamon rynna. foſt fel. ⁊ foſt flæſc. ⁊ foſt ban. ⁊ foſt rinuſan. ⁊ foſt ædðan. ⁊ foſt gnirlan. ⁊ foſt tungan. ⁊ foſt peleſaſ. ⁊ foſt goman. ⁊ foſt teð. ⁊ foſt feax. ⁊ foſt meaſh. ⁊ foſt æghæt hneſteſ oþþe heaſðeſ. pæteſ oþþe ðrigeſ. ic andette þ ic min fulluht fyſr geheold. ðon' ic minum Ðrihtene behete. ⁊ minne hað ðe ic rcolde Gode ⁊ hiſ halgum to loſe healðan. ⁊ me rilfum to eceſe hæle. ic hæbbe unmeðum lice gehealðan. ic andette þ ic mine tið ſangaſ oft agælde. ⁊ ic rfoſ mæne aþaſ. minſa hlafoſða liſe. ⁊ mineſ Ðrihtneſ naman ic nemnode on idelneſſe;

9. Ealleſ ic bidde mineſ Ðrihteneſ foſgifneſſe. þ me næfre deofol on aſtælan ne mæge. þ ic butan andetneſſe ⁊ betneſſe minſa rynna. rſa ic to dæge ealle andette. mine

Confiteor Deo omnipotenti & Confeſſario meo ſpirituali medico, omnia peccata quæ malorum ſpirituum inquinamento unquam perpetravi: ſive in facto, ſive in cogitatione: ſive cum maſculis, ſive cum fœminis: aliáve creatura, ſive ſecundùm naturam, ſive contra naturam.

Confiteor ingluviem ciborum & manè & veſperi. Confiteor omnimodam avaritiam, & invidiam, & detractationem, & bilingue vitium: Mendacitatem, & inanem jactantiam, & vaniloquium, prodigalitatem impiam, & cujuſque generis faſtum, qui effrænato huic corpori meo aliqualiter acciderit. Confiteor me frequentiùs fuiſſe peccati authorem, peccati fautorem, peccati conſcium, & peccati doctorem.

Confiteor animo meo perpetratum homicidium, perjuria, ſeditionem, ſuperbiam, & neglectum præceptorum Dei. Confiteor omnia quæ oculis unquam viderim vel concupiſcendo vel vituperando indebitè: etiam omnia quæ vel auribus audiverim vana & ſuperflua, vel ore meo locutus ſuerim.

Confiteor etiam corporis mei peccata omnia: cutis, carnis, oſſium, & nervorum: renum & cartilaginum: linguæ & labiorum: faucium, dentium, & cæſarei: medullæ, & rei cujuſque alterius quæ vel mollis eſt, vel dura; humida vel ſicca. Confiteor baptiſmum meum me pejus obſervaſſe quàm Domino meo ſum pollicitus, profeſſionemque qua tenebar in Dei & ſanctorum ſuorum laudem cuſtodire, & in meiipſius ſalutem æternam. Confiteor me horas meas canonicas ſæpiùs neglexiſſe, ſæpiùſque pejerans Domini vitam, & nomen ejus in vanum accepiſſe.

Rogo & obteſtor Dominum meum pro his omnibus remiſſionem, ut in me nunquam ex inſidiis prævaleat diabolus, nè fortè moriar abſque confeſſione, & peccatorum meorum emendatione, ſicut hodie confeſſus ſum omnia

omnia mea peccata coram Domino noſtro Salvatore Chriſto, qui cælum & terram moderatur, & coram ſacro iſto Altari, & Reliquiis iſtis; & coram Confeſſario meo & Domini Miſſali Sacerdote: & ſicut puram edidi & veracem confeſsionem, & prompti ſum animi corrigere omnia peccata mea, & qua poſsim ſedulitate, ea ſemper poſtea declinare.

Et tu Jeſu Chriſte Salvator mi, miſerere animæ meæ, & remitte precor, deletóque peccata mea, & tranſgreſsiones meas, quæ vel olim vel recentiùs unquam perpetravi; & ducas me in ſublime regnum tuum, ut illic verſer cum electis & ſanctis tuis abſque fine & in æternum. Nunc & te humiliter obſecro Sacerdos Domini, ut tu mihi teſtis ſis in die judicii, ut nullam in me poteſtatem habeat diabolus, & ut tu apud Dominum mihi ſis cauſidicus, ut peccata mea & tranſgreſsiones commiſſas corrigam, & ab ejuſmodi aliis committendis deſiſtam. Ad hoc præſtandum adjuvet me Dominus ille qui vivit & regnat abſque termino in æternum. Amen.

ſcýlda to ſopan Dnihtene hælendum Cnihte.ſe pealdeþ heofonaſ ⁊ eorþan. ⁊ beforan dirrum halgan peofode. ⁊ dirum peliquium. ⁊ beforan minum ſcriftе.⁊ Dnihtenerꝑæſſepneoſte. ⁊ eom on clænſe ⁊ on foþſe andetneſſe. ⁊ on godan pillan togebetene ealle mine rinna. ⁊ eft ſrilceſ geſpican. ðæſ ðe ic æfne mæge;

10. And þu hælend Cnihte ſý mýltriȝende mýnſe ſaple. ⁊ forgifende. ⁊ adilgýgende mine rinna ⁊ mine gilta. ðe ic rið oþþe æn æfne geſnemoðe. ⁊ gelæðe me to ðýnum uplican ſice. ꝑ ic mote ðaſ punian mid ðinum halgum. ⁊ gecorenum abuton ende. on ecneſſe; Nu ic biðde ðe eadmodlice Dnihtenes raceſð. ꝑ ðu ſý me to pitneſſe on domes dæge. ꝑ ðe deſol ne mage on me anpealgan ⁊ ꝑ ðu to Dnihtene beo min ðingeſne. ꝑ ic mote mýne rinna ⁊ mine gilteſ gebetan. ⁊ oþþeſ ſrilceſ geſpican. to þon mege ſultumige ſe Dnihten ſeþe leofað ⁊ ſixað. abuton ende on eceſſe. Amen;

Modus imponendi pœnitentiam.

SI quis ſenex vel juvenis, dives vel pauper, ſanus vel infirmus, alteriúſve alicujus ordinis invitus peccaverit: non ità accipiendum eſt tanquam voluntariè feciſſet, vel ex induſtria. Si quis etiam neceſſitate coactus mali quidpiam perpetraverit, ex hoc ipſo quòd neceſſitate coactus perpetravit, veniam potius & cenſuram mitiorem ſemper mereatur.

Cautè diſtinguendum eſt de quolibet facto, Dei atque hominum cauſa.

1. Ylce ⁊ geogube. pelan ⁊ ſaðlan. hale ⁊ unhale. ⁊ hade ſ'hpilene. ⁊ gif hpa hpæt ungepealdeſ miſdeð. ne bið ꝑ nagelic. ðam ðe pilleſ ⁊ gepealdeſ rilfpilleſ miſdeð. ⁊ eac ſeðe nýdpýrftabið ðæſ ðe he miſdeð. ſe bið gebeorgeſ ⁊ ðebetenan domeſ rýmle pýrþe ðe he nýd pýrhta pæſ ðæſ ðe he ponhte;

2. ælce dæde to ſcade man pæſlice forgode ⁊ for ſoſlde;

Hæc miniſteria obſervantur in partibus tranſmarinis.

Omnis Epiſcopus ſedem ſuam Epiſcopalem capeſcat in die illa Mercurii quę *Caput jejunii* appella-

Ðaſ þeoþaſ man healt begeondon ſæ. ꝑ if.

3. ælc birſcop biþ hiſ birſcop ſtole on ðone ſoðneſ dæg ðe ſe hatð ca-

puð jejunii. ðonne ælc ðaþa manna þe mið heaþoð leahtþe beþmiten bið on ðaþe þciþe. þceal ðon' him to cuman on dæg. ⁊ hiþ þinna him gecyþan. ⁊ he ðonne tæceð him dædbote ælcum begiltef mæþe. ða ðe ðæf þýnþe beoð. he afmðnað of ciniclicum ge-manan. ⁊ hi ðeah to heoþa agenþe ðeaþfe. hýnteð ⁊ tihteð. ⁊ he þþa ðon' be hiþ leafe ham hþýnfaðʒ

4. And eft on þone Thuþnef dæg æp Eaftþon. to ðaþe ylcan þtope eal-le gefomniað. ⁊ him ðon' fe biþcop ofep þingeð. ⁊ abfolutionem deð. ⁊ hi þþa ham hþýnfaþ. mið ðæf biþco-pef bletfunge þiþþan. ðiþ iþ ðuþ to healdenne eallum Cniftenum folce;

5. And ðeah hpæþne þceal fe fa-ceþð geopnlice þmeagan mið hpilcne on bniðonefþe. ⁊ mið hpilcefe fulfremedonefþe fe dædbeta gebet hæb-be. þ him getæht pæf. ⁊ þþa him fop-giefnefþe don;

6. Gif læfedeman ofenne þlihþ bu-ton gilte. fæfte vii. geaf. on hlafe ⁊ on pætefe. ⁊ ða iiii. þþa hiþ þcnift him tæce. ⁊ æft' ðafa vii. geafa bo-te. æfte geopnlice he neopfige. hiþ miðdæda. be ðam dæle ðe he mæge. fopþan hit iþ uncuð. hu andfenge hiþ bot pæfe mið Gode;

7. Se ðe ofenne of þlean pille. ⁊ ne mæg hiþ pillian ðuþh teon fæfte iii. geaf. an on hlafe ⁊ on pætefe. ⁊ tþa þþa hiþ þcnift hým tæce;

8. Gif læfedeman neadunga man þlihð. fæfte iii. geaf. an on hlafe ⁊ on pætefe. ⁊ tþa þþa hiþ þcnift him tæce. ⁊ befeopfige hiþ miðdæda æfne;

9. Gif hit bið þubðiacon. fæfte þix geaf;

Gif hit beo ðiacon. fæfte feofon geaf;

Gif hit beo Mæffe pfeoft. fæfte x. geaf. ⁊ biþcop xii. ⁊ feopfige æfne;

10. Gif hpa hiþ cilo þlihþ to deafe. tur, & tunc ad eum veniat unuſquiſque illius diœceſis qui capitali laborat crimine, & cùm hoc confeſſum fuerit, docebit eum Confeſſarius pœnitentiam juxta rationem cujuſlibet reatus ſui. Dignus verò ſi quis ſit ſententia graviori; ſeparabit eum ab Eccleſiaſtica communione, concedet tamen & hortabitur, ut negotia ſua neceſſaria exequatur, & ſic demum impetrata venia domum redeat.

Poſt hæc etiam in die Jovis Paſchatis feſtum præcedentis convocantur omnes utique ad eundem locum, decantánſque ſuper eos Epiſcopus hymnorum aliquid, abſolutionem eis cedit, & revertendi domum cum benedictione concedit veniam. Hoc ab omnibus Chriſtianis obſervandum eſt.

Veruntamen debet Sacerdos (*putà parochialis*) diligentius indagare, quali contritione, & quali inſuper perfectione vel plenitudine impoſitam ſibi pœnitentiam unuſquiſque perimpleverit, & ſecundùm hanc remiſſionem exhibere.

Si laicus alium ſine cauſa occiderit, pane & aqua ſeptem jejunet annos, & eorundem IIII. prout Confeſſarius ſuus inſtituerit. Emenſa verò ſeptennali illa pœnitentia, ſcelus tamen ſemper lugeat omni qua poterit induſtria, propterea quòd incognitum eſt hominibus, qualiter apud Deum valuit ejus pœnitentia.

Qui alterum voluerat occidiſſe, & implere nequierat deſiderium, annos tres jejunet, unum ſcil. pane & aqua, eorúmque duos prout Confeſſarius ſuus ipſi impoſuerit.

Si laicus alium invitus occiderit; tres annos jejunato, unum pane & aqua, & eorum duos ut Confeſſarius ejus indicaverit, & tranſgreſſiones ſuas ſemper deplorato.

Si fuerit Subdiaconus, jejunet ſex annos.

Si fuerit Diaconus, jejunet ſeptem annos.

Si fuerit Miſſalis Sacerdos, jejunet X. annos: & Epiſcopus XII. annos, & ſemper lugeat.

Si quis filium ſuum ità caſtiget, ut

ut inde moriatur, licèt contra voluntatem ſuam: jejunato V. annos pane & aqua, ut ſupra.

Si Epiſcopus, vel Miſſalis Sacerdos aliquem occiderit, amittat Ordinis ſui dignitatem, & pœnitentiam ſemper agat.

Si mulier infantem aut in utero ſuo necaverit, aut cum jam in lucē ediderit, ſive potione adhibitâ, ſive re alia quacunq; ejuſmodi: jejunato X. annos, III. vidilicet in pane & aqua, & VII. reliquos prout Confeſſarius ſuus per miſericordiā impoſuerit; factũq; ſemper defleat.

Si quis æht ſuum ſine cauſa in furore ſuo occiderit, III. annos jejunato.

Si uxorem ex impia aliqua zelotypia maritus verberarit, & illa inde moriatur inſons; jejunet tamen annos III. & ipſius nequitiam ſemper defleat.

Si quis ſeipſum ſponte interfecerit, ſive mucrone aliquo, ſive diabolica alia inſtigatione: nulli licitum eſt pro iſtiuſmodi Miſſam decantare, nec cum Pſalmodia corpus ejus terræ tradere, nec honeſta poſitum ſepultura, humo condere. Illud idem judicium in eum exequendum eſt, qui flagitii cauſa vitam tormentis finierit: latro ſiquidem, & homicidia, & domini ſui proditor.

Si quis XX. annos natus, ſe cum beſtia coinquinaverit, vel maſculus cum maſculo, jejunet annos XV. & ſi uxorem habeat, fuerítq; ipſe xl. annorum ætatis, & tale quid fecerit: abſtineat jam & jejunet totius vitæ ſpatio: nec præſumat donec moriturus ſit, corpus Domini ſuſcipere. Juvenis & inſipiens acriter flagellabuntur, qui ſimile quidpiam perpetraverint.

Quiſquis conjugium fregerit, ſive uxor, ſive maritus, III. dies in qualibet hebdomada, pane & aqua per ſeptennium jejunato.

Quiſquis uxorem ſuam repudiat, & aliam ducit, conjugium ſolvit. Non enim abjiciat quiſpiam

ungepealoeſ. pæſte v. geaſ. iii. on hlaſe ⁊ on pætepe. ut ſuppa;

11. Gif birсop oþþe mæſſe ppeoſt man ſlihð. ðolige hiſ haboeſ. ⁊ bete geopne æſſe;

12. Gif ſif hýſe cilo ſopmýſ þpige innan hiſe oþþe ſiþþan hit ſopþcume mið ðpæncum oþþe mið miſtlicum ðingum. pæſte x. geaſ. iii. on hlaſe ⁊ on pætepe. ⁊ ða vii. ſpa hiſe ſcpifð hýſe miloheoptlice tæce. ⁊ æſſe hit be peopſige;

13. Gif hpa hiſ æht oſſlihþ butan gilte ſop hiſ hatheoptneſſe. pæſte iii. geaſ;

14. Gif ſif hiſe man ſpingð ſop hpilcum liþþum anðan. ⁊ heo on ðam bið ðeað. ⁊ heo beo unſcildig. pæſte ſpa ðeah iii. geaſ. ⁊ peopſige hiſe miſðæda æſſe;

15. Gif man hine ſýlfne gepealoeſ oſ ſlihþ mið pæpne oþþe mið hpilcum ðeoſleſ on bpincge. niſna alifeð þ man ſopſpilcne man mæſſan ſýnge. ne mið ænigum realm ſange þ lic eopþah befæſte ne on clænan legepe ne licge bebipgeð ðonne ilcan ðom man ſceal ðon. ðam ðe ſop hiſ gilta pinunge hiſ lifealæt. ðæt bið þeof ⁊ mopþþýnhta. ⁊ hlaſopð ſpica;

16. Gif hpa hýne pið nýtenu bermýteth. oþþe pæpneðman pið oþepne. gif he bið xx. pintſa pæſte xv. pintep. ⁊ gif ſe man hiſ gemæccan habbe. ⁊ he beo xl. pintſa. ⁊ ſpilce þinge begæð gepſice ⁊ fæſte ða hpile ðe hiſ lif beo. ⁊ negebpiftlæce þ he. Ðpihtenes lichaman unðepfo. æp hiſ ende timan. Geongem' ⁊ anðgitleaſe. man ſceal ðeaple ſpingan ðe ſpilce ðinge begæð;

17. Se man ðe æpe bpýcð. pæſte. vii. geaſ. iii. ðagaſ on pucan. on hlaſe ⁊ on pætepe. ſý hit pif ſi hit þepe;

18. Seþe hiſ æpe ſopleð ⁊ nýmð oþep pif he bið æp bpica. ne ſilleman

nan ðaþa gepihta þe cpiſtenum mannum gebiþeð. ne ſop deaþe ne ſop liþe. ne hine man ne lecge miþ cpiſtenum mannum. ⁊ be piſe eal ſpa. ⁊ þa magaſ ðe æt ðam oihte pæpon þolian ðone ýlcan dom. butun him æp gecipran pillan. ⁊ geopne gebetan;

19. Seþe haſaþ æpe ⁊ eac ciſeſe. ne do him nan preoſt nane gepihta miþ cpiſtenum mannum. butun he to bote gecýpre. beo hym on anre gehealdan. beo hit æpe beo hit cýſeſ;

20. Gif ceorl pið oþþeſ pihte æpe hemð. oþþe pif pið oþþeſ pifeſ pihte gemæccan. fæſte. vii geap. ða iii. on hlafe ⁊ on pæteſe. ⁊ ða iiii. ſpa hiſ ſcriftſt him tæce ⁊ preoſtige hiſ miſdæda æfre;

21. Gif hpilc pif tpegen gebpoþra nýmð hire togemæccan. oðerne æftep oþrum. to doman hi. ⁊ beon hi on dædbote georne. ða hpile ðe hi libban ſpa heoro ſcriftſt him tæce. ⁊ æt heora forþfripe. do ſe ſacerd heom ða gepihta ſpa men cpiſtenum mannum deð. gif hi þ gehatað þ he lenge betan polden. gif hi lenge libban moſton;

22. Gif hpa on ſpilcum manfullum finſcipe ðuph punað oð hiſ life ende butun ælcere gerpicenerſe. ne cunne þe him nænne præd. gepencan buton hit if æt godes dome gelang. ne he to clænanne mot;

23. Gif hpilc pif bepeddod ſý. nýſ hit na alýfed. þ hpilc oðer man hine ðæſ bereafige. gif hit hpa do beo he amanſumod;

24. Gif hpa miþ hiſ ofercpæfte. pif oþþe mæden. neadinga nýmð. to unpiht hæmede. hire unpilleſ beo he amanſumod;

25. Gif hpa miþ hiſ loccum oþþeſ manneſ folgere fram him apæce for

(vitæ aut mortis intuitu) eorum quidpiam quæ jure debito ad Chriſtianos pertinent, nec ſepeliatur ille (qui hoc facit) inter Chriſtianos, & de uxore idem fiat. Propinqui etiam qui his aderant à conſilio, eadem plectantur ſententia, ni citiùs reſipiſcant, & diligenter emendent.

Si quis uxorem habeat, & etiam concubinam, nihil ei Chriſtianorum jurium præbeat Sacerdos aliquis, niſi pœnitens redeat ad emendationem: eadémque illi lex eſto, fuerítne fœmina ſive conjugata, ſive concubina.

Si conjugatus quiſpiam cum legitima alterius uxore adulterium patraverit, vel uxor ipſa cum legitimo alterius marito: jejunet utérq; VII. annos, III. nimirum, in pane & aqua, & IIII. reliquos prout docuerit Confeſſarius: lugeat autem tranſgreſſiones ſuas quoad mortem.

Si mulier aliqua duos ſibi accipiat fratres in conjugium, alterum ſcil. poſt alterum: judicio ſint obnoxii, & inſiſtant pœnitentiæ (uſquedum vixerint) ſolertiſſimè, prout inſtruxerit ipſorum Confeſſarius, & morientibus demum debita Chriſtianorum obſequia Sacerdos illis conferat: ſi & hoc promiſerint, ſe diutius acturos fuiſſe pœnitentiam, ſi diutius eis vivere contigiſſet.

Si quis in impii alicujus peccati exercitio, per totius vitæ ſuæ ſpatium manſerit abſque omni reſipiſcentia: neſcimus quid huic conſilii excogitemus, niſi quod ad Dei pertineat judicium, & abſolvi non poterit.

Si quæ mulier viro deſponſata ſit, non licet alteri hanc abducere: ſi quis hoc fecerit, ſit excommunicatus.

Si quis nuptam, aut virginem invitam dolo rapuerit ad illicitum concubitum, anathema ſit.

Si quis ſuis illecebris alterius pediſſequam ſtupri cauſa ſeducat, & cum eadem invita concumbat:

ſi

ſi ordinatus ſit, amittat ordinis dignitatem: ſin verò laicus, totius rei Chriſtianæ communione careat.

hæmeð þinge. ⁊ hiſe unþilleſ pið hi hæme. gif he bið gehaðoð man ðolige hiſ haðeſ. gif he beo læpeðe. beo he amanſumað ſþam eallum criſtenum ðingum;

Si quæ virgo deſponſata ſit, & ante nuptias conſummatas captiva fiat, vel ex alia occaſione ab illo cui deſpondebatur elongata: & contingat poſtea, ut ipſa in conſpectum ſponſi ſui veniat, data jam tum venia, poſſunt ii coire, propterea quòd hæc ab illo invita aberat.

26. Gif hpilc mæðen bepeðoð biþ. ⁊ unðeſ þam bið gehenge oþþe mið ſumon intinge aſiſtað þýſþ. ſþam ðam ðe heo bepeðoð pæſ. ⁊ hit æft gelýmpe þ heo on neapeſte becume. be leaſe hi moton to gæðene. ſoſ ðam heo pæſ hiſe unpilleſ ſþam him;

Si fœmina ordinem [religioſum] ſuſceperit, & poſtea ad mundanas rediens vanitates, familiæ ſuſceperit adminiſtrationem, cogitans apud ſe, ut è facultatibus ſuis Deo, à quo declinavit, ſatisfaciat: hoc omnino nihili eſt, ni peccatorum etiam declinet conſuetudinem, & ad Chriſtum rediat, vitam ſuam ſic inſtituat ut Confeſſarius ſuus docuerit, & tranſgreſsionem ſemper corrigat ſtudioſé.

27. Gif þif man gehaðoð bið. ⁊ heo ſiþþan to ponlolicne idelneſſe gecýpneð. ⁊ hiſ þæðene unðeſfeð ⁊ ðenge þ heo mið hiſe æhtan gebete. þ heo Gode abealh. nif þ naht ac ſoplæte ðone ſynſcipe. ⁊ ge ciſſe to Criſte. ⁊ libbe hiſe lif ſ þa hiſe ſcrift tæce. ⁊ bete þa miſdæde æfre ſriþe geornne;

Si Miſſalis Sacerdos, ſive Monachus hominem occiderit, Ordinis amittat dignitatem, & jejunet X. annos, ſcil. V. annos pane & aqua, & per alterum quinquennium III. dies in qualibet ſeptimana, in reliquis autem cibo fruatur, & donec vixerit crimen lugeat diligenter.

28. Gif Mæſſe Preoſt oþþe munucan manſlea. ðolige hiſ haðeſ. ⁊ fæſt x. geaſ. v. on hlafe ⁊ on pætere. ⁊ fif ðſi ðagaſ on pucan. ⁊ ða oþþe bruce hiſ meteſ. ⁊ neoſrige hiſ miſdæda æfre;

Diaconus VIII. annos pane & aqua, & reliq. . . ut ſuprá.

Diacon viii. on hlafe ⁊ on pætere. ⁊ ða oðre. cuſum;

Clericus VI. annos, unde IIII. pane & aqua.

Cleric vi. geaſ. iiii. on hlafe ⁊ on pætere.

Laicus V. annos, III. pane & aqua, ut ſuprá.

Læpeðe v. geaſ. iii. on hlafe ⁊ on pætere. ut ſupra;

Si quis Ordinatum occiderit, aut ſui ipſius proximum cognatum, dimittat terras ſuas, & facultates, & fiat ei ut Papa inſtituerit, & præterea ſemper defleat.

29. Gif hpa haðoðne man ſlea. oþþe hiſ agenne niht ſtanmæg foſ læte hiſ eaſð ⁊ hiſ æhta. ⁊ ðo him ſpa ſe papa piſſige. ⁊ neoſrige æfre;

Si Miſſalis Sacerdos, ſive Monachus laſcivum coitum concupiſcat, vel conjugium violaverit: jejunet X. annos, & ſemper defleat. Diaconus VII. Clericus VI. Laicus V. Ità fiat.

30. Gif Mæſſe preoſt oþþe munuc hæmeð ðingc oniht. oþþe æpe bryċ: fæſte x. geaſ. ⁊ neoſrige æfre. Diacon vii. Cleric vi. Læpeðeman v. ſpa be;

Si Miſſalis Sacerdos, ſive Monachus, vel Diaconus legitimam uxorem habuit priuſquam Ordinem induerat, & relicta ea ſa-

31. Gif Mæſſa preoſt oþþe munuc oþþe Diacon. niht pif hæfðe. æn he gehaðoð pære. ⁊ hi foplæte. ⁊ to haða

haɒe ꝼencge. ⁊ rıþþan ðuꝑh hæmeð ðıngc hı eꝼt unbeꝑꝼenge. ꝼæꝛte heoꝑa ælc ꝛꝑa beman ꝛlıhte. ⁊ ꝑeoꝛꝛıan ꝛꝛıþe ;

cros Ordines ingrediatur : poſtea tamen libidine pruriens, eam denuo clàm ſuſceperit: jejunet eorum quilibet tanquam pro homicidio, & lugeat inſuper vehementiús.

32. Gıꝼ Mæꝛꝛe ꝑꝑeoꝛt. oþþe munuc. oþþe Diacon. oþþe læpeɒe. oþþe clepıc. þıð municene hæme. ꝼæꝛte ælc ꝛꝑa hıꝛ haɒe to gebepıge ꝛꝑa be man ꝛlıhte. ⁊ æꝼꝑe he ꝛceal ꝼlæꝛc ꝼoꝛꝑgan. ⁊ ꝛeo municene x. geaꝛ. ꝛꝑa ꝛꝑa Mæꝛꝛepꝑeoꝛt ⁊ ꝑoꝛꝛıan æꝼꝑe ;

Si Miſſalis Sacerdos, vel Monachus, vel Diaconus, vel Laicus, vel Clericus cum Moniali fornicaverit, jejunet quilibet prout ordini ſuo convenit, tanquam pro homicidio, & quoad vixerit à carne abſtineat. Monialis autem X. annos, ſicuti & Sacerdos Miſſalis, & ſemper factum lugeat.

33. Gıꝼ hꝑa polɒe hæman þıð municene. ⁊ heo nolɒe. ꝼæꝛte 1. geaꝛ. ꝼoꝛ ðam unꝑıhtan þıllan. on hlaꝼe ⁊ on ꝼætepe ; Gıꝼ hꝑa polɒe hæman þıð oðꝛeꝛ ꝑıht æꝛe. ⁊ heo nolɒe. ꝼæꝛte 1. geaꝛ. ꝼoꝛ ðam unꝑıhtan þıllan. on hlaꝼe ⁊ on ꝼætepe ;

Si quis cum Moniali vellet rem habere, & ipſa abnuerit: jejunet ille propter impiam illam cogitationem annum I. pane & aqua. Si quis cum legitima alterius uxore rem habere vellet, & ipſa noluerit: jejunet ille propter impiam illam cogitationem annum I. pane & aqua.

34. Gıꝼ hꝑa polɒe hæman þıþ oþþeꝛ ꝑıht æꝛe. ⁊ heo nolɒe. ꝼæꝛte III. legnten on hlaꝼe ⁊ on ꝼætepe. an on ꝛumeꝑa. oðeꝛ on hæꝑꝼeꝛtа. ðꝑıɒɒe on þỳntꝑa ;

Si quis cum alterius legitima uxore vellet rem habere, & ipſa id noluerit, jejunet ille III. Quadrageſimas pane & aqua: primam ſcil. in æſtate, alteram in autumno, & tertiam in hyeme.

35. Gıꝼ hꝑa þılle þıþ þıꝼman unꝑıhtlıce hæman. ꝼæꝛte xl. ɒaga on hlaꝼe ⁊ on ꝼætepe ;

Si quis velit cum fœmina rem illicitam habere : jejunet xl. dies in pane & aqua.

36. Gıꝼ hꝑa oþepne æt hıꝛ ɒehtep ꝑeaꝼaþ bete þıþþa ꝼꝑỳnd. ⁊ ꝼæꝛte heoꝑa ægþep 1. geaꝛ on Þoɒnesɒæg ⁊ on Fꝛıgeɒæg. ⁊ on oþꝑan ɒagan bꝑucan heoꝑa metes buton ꝼlæꝛce. ⁊ nıme to ꝑıht æꝛe ;

Si quis alium cum filia deprehenderit, componat [reus] cum amaſia, & jejunet uterque per annum I. in diebus Mercurii & Veneris ; cæteris verò fruantur quovis cibo præter carnem, & legitimum amplectantur conjugium.

37. Gıꝼ hꝑa þıð nỳtenu hæme. ꝼæꝛte xv. geaꝛ. eahta on hlaꝼa ⁊ on ꝼætepe. ⁊ ða vıı. ælce geaꝛe ııı. xl. ⁊ on Þoɒnesɒæg. ⁊ on Fꝛıgeɒæg ða hꝑıle ðe he libbe. ⁊ ꝑeoꝛꝛıge æꝼꝑe þa mıꝛɒæɒe ;

Si quis cum beſtia coeat : jejunet XV. annos, ſcil. VIII. pane & aqua, & in VII. reliquis III. quadrageſimas quolibet anno : diebus etiam Mercurii & Veneris uſquedum vixerit, & defleat ſemper iniquitatem illam.

38. Gıꝼ hꝑa hıne ꝛỳlꝼne beꝛmıte. hıꝛ agenes þılleꝛ. ꝼæꝛte ııı. geaꝛ on ælcon. ııı. xl. ɒaga on hlaꝼe ⁊ on ꝼætepe. ⁊ ꝼoꝛga ꝼleꝛc ælce ɒæge buton ꝛunnan ɒæge ;

Si quis propria ſua voluntate ſeipſum polluat, jejunet III. annos, & in eorum quolibet xl. dies in pane & aqua, & abſtineat à carne in unaquaque, excepta die ſolis.

39. Gıꝼ hꝑa oþepne mıð þıcce cꝛæꝼte ꝼoꝛɒo. ꝼæꝛte vıı. geaꝛ. ııı. on hla-

Si quis alium veneficio interfecerit, jejunet VII. annos, *viz.* III. annos

annos pane & aqua, & in IIII. reliquis tres dies cujuſlibet ſeptimanæ pane & aquæ, & ſemper lugeat.

Si quis alicui morbum intulerit, jejunet III. annos, unum ſcil. pane & aqua. Sin verò ex inde moriatur, tunc jejunato VII. annos, ſicut hic aſſcriptum eſt, & peccata ſua ſemper lugeat.

Si quis veneficio utatur in alterius amore comparando, eíque ideò pharmacum miſceat, aut philtrum ad edendum vel bibendum, aut arte utatur necromantica: ſi laicus ſit, jejunet in ſingulis diebus Mercurii & Veneris per dimidium anni, pane & aqua: cæteris verò diebus cibo fruatur, excepta carne. Clericus I. annũ ut ſuprà, III. diebus in ſeptimana, pane & aqua. Diaconus III. annos, ut ſuprá. Miſſalis Sacerdos V. annos, eorúmque unum pane & aqua, & per cæteros IIII. unamquamque diem Veneris pane & aqua: ſed & in aliis diebus abſtineat à carnibus.

Si quis turpiter contra naturam, & contra bonam Dei creaturam aliqualiter ſe inquinaverit: lugeat id quam diu vixerit, quod perpetravit.

Si quis in ſomno infantulum ſuum ità compreſſerit ut moriatur, jejunet III. annos, unum eorum pane & aqua; & in duobus aliis III. dies in qualibet ſeptimana: Sin ex ebrietate acciderit, atrociùs vindicetor, ut Confeſſarius docuerit: delinquens autem ſemper lugeat.

Si infans infirmus [abſque baptiſmo] obierit Ethnicus, & hoc ex culpa Sacerdotis evenerit, amittat ille ordinationis gradum, & ſolicitè componat. Et ſi amicorum negligentia acciderit, jejunent illi III. annos, unum ſcil. pane & aqua, & per duos reliquos III. dies in hebdomada, & id ſemper lugeant.

Si quis Chriſtianum aliquem infideli vendiderit; indignus ſit ut aliquo fruatur Chriſtianorum beneficio, niſi è contrà eum denuo domum redemerit, quòd foris ven-

ꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða ꝼeopeꝛ ȝeaꝛ. III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ꝑeopꝛıȝe æꝼꝛe;

40. Gıꝼ hꝑa ðꝛıꝼe ꝼeocne on man. ꝼæꝛte III. ȝeaꝛ. an on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ȝıꝼ ꝼe man ꝼoꝛ ðaꝛe ꝼace ȝe ðeað bıð. þon ꝼæꝛte he VII. ȝeaꝛ. ꝼꝑa heꝛ aꝑꝑıten ıꝛ. ⁊ ꝑeopꝛıȝe hıꝛ mıꝛðæða æꝼꝛe;

41. Gıꝼ hꝑa ꝑıccıȝe ymbon oþþeꝛ luꝼu. ⁊ him ꝛılle on æte oþþe on ðꝛence oþþe on ȝalðaꝛ cꝛæꝼtum. ȝıꝼ hıt beo læꝑeðe man ꝼæꝛte healꝼ ȝeaꝛ. Þoðneꝛðaȝum ⁊ Ꝼꝛıȝeðaȝum on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða oþþe ðaȝaꝛ bꝛuce hıꝛ meteꝼ. buton ꝼlæꝛce. Cleꝛıc I. ȝeaꝛ ut ꝛupꝑ'. III. ðaȝaꝛ on ꝑucan on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. Ðıacon III. ȝeaꝛ ut ꝛup'. Mæꝛꝛe ꝑꝑeoꝛt V. ȝeaꝛ. þ an on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepa. ⁊ ða IIII. ælce Ꝼꝛıȝeðæȝ. on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ þa oðꝛe ðaȝaꝛ ꝼoꝛȝa ꝼlæꝛce;

42. Gıꝼ hꝑa ꝼullıce on unȝe cynðelıcum ðıngum onȝean Godeꝛ ȝeꝛceaꝼte ðuꝛh æniȝðıngc hıne ꝛẏlꝼne beꝛmıte. beꝑoꝛꝛıȝe þ æꝼꝛe ða hꝛıle þe he lıbbe. be ðam ðe ꝛeo ðæð ꝛẏ;

43. Gıꝼ hꝑa on ꝛlæꝑe hıꝛ beaꝑn oꝼ lıcȝe þ hıt ðeað ꝑuꝛþe. ꝼæꝛte III. ȝeaꝑ. an on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða tꝑa ȝeaꝑ III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. ⁊ ȝıꝼ hıt ðuꝛh ðꝛuncen ȝeꝑuꝛþe. bete ðeðeoꝑoꝑ ꝛꝑa hıꝛ ꝛcꝛıꝼt tæce. ⁊ beo ꝑeoꝑꝛıȝe hıt æꝼꝛe;

44. Gıꝼ untꝑum cılð hæþen ȝeꝑıte ⁊ hıt on ꝑꝑeoꝛte ȝelanȝ ꝛẏ. ðolıȝe hıꝛ haðeꝛ. ⁊ bete hıt ȝeoꝑne. ⁊ ȝıꝼ hıt ðuꝛh ꝼꝑeonða ȝıme lıꝛte ꝑuꝛþe. ꝼæꝛte III. ȝeaꝑ. án on hlaꝼe ⁊ on ꝑætepe. ⁊ ða tꝑa ȝeaꝑ III. ðaȝaꝛ on ꝑucan. ⁊ beꝑeoꝑꝛıan hıt æꝼꝛe;

45. Gıꝼ hꝑa cꝛıꝛtene man on hæðenðom ꝛılle. ꝛe ne bıð ꝑuꝛþe æniȝene mıð cꝛıꝛtenum ꝛolce. buton he hẏ bıcȝe eꝼt ham onȝean þ he ut ꝛealðe.

ȝ ȝif he þ ðon ne mæȝe. ȝeðæle þ
puþ ð. eal Ecclef ðancef. ȝ oþfynne a-
lyfe miþ oþþum puniþe. ȝ ðæne þonne
ȝefþeoȝe ȝ þaf to eacan betan þþeo
ȝeaf fullice. fþa fþa fcþifte tæce. ȝ
ȝif he feo nebbe. þ he man miþ alefan
mæȝe. bete ðe ðeoppof. ðæt if vii.
ȝeaf fulle. ȝ befeopfiȝe æfþe;

46. Gif hþa hine filfne fþiþe foþ-
þýnc on mænifealðan fynnan. ȝ he
æft ðam pille ȝefpican ȝeonlice
betan. ȝebuȝe to mýntafe ȝ ðeofiȝe
ðaf æfþe Gode ȝ mannum. fþa fþa
man him tæce oþþe of eaþe fealliȝe
fiðe ȝ oæð bote æfþe þa hpile ðe he
libbe. ȝ helpe hif fafle oþþe hupu on
eaþe be ðam ðeopeftan bete. ðe he
æfþe acunnan mæȝe fþa fþa man him
tæce ;

Be oæð Betan ;

1. On ðifum fcþifte. biþ fpiðe
foþþȝelanȝ fof fýn ȝoðef
manef nýð help. eal fþa on ȝoðan læ-
ce biþ feocef manef lacnunȝ ;

2. Lýftlice men aȝiltaþ oft ȝ un-
felðon. ðuph ðeoflef fcife. ȝ þ biþ
egef lic. þ ȝehaðoðem' fþa fpiþe piþ
God aȝilton. þ hi haþ foppýfcan;

3. And ðaf mot to bote ftiþlice
oæðbot á ðeah he haðef. ȝ beȝiltef
mæþe æftef canonðome. ȝ eac hit
man mot fecan be ðæf manef mih-
tum. ȝ be hif mæþe. ȝ be hif fýlfef
heoftan þeopfunȝ. Sumon ȝeaf bo-
te. fumon ma ȝeaþa. ȝ eft beȝiltef
mæþe. Sumon monþbote. fumon ma
monða. Sumon pucu bote. fumon
ma pucena. Sumon ðæȝ bote. ȝ fu-
mon ma ðaȝa. ȝ fumon ealle hif lif
ðaȝaf ;

4. Se læca ðe fceal fafe punða pel
ȝehælan. he mot habban ȝode fealfe

diderat. Et fi hoc non poterit, di-
ſtribuat pretium illud Dei omnino
gratia, captivúmque alium alio
pretio liberet, & liberatum dimit-
tat. Ad hoc præterea per triennium integrè ſatisfaciat, prout Confeſſarius ſuus deſignaverit. Et ſi deſint ei facultates, quibus captivum redimat, graveſcat ejus pœnitentia in annos VII. integros, & ſemper defleat.

Si quis multimodis peccatis ſeipſum valde labefactaverit, & hæc demum relinquere, & ſolicitè corrigere voluerit, declinet ocyus ad Monaſterium, ibidémque Deo ſemper & hominibus (prout docebitur) inſerviat: vel à patria diſcedat longè, & pœniteat ſemper donec vixerit; ſuccurrétque (ſaltem hîc in terra) animæ ſuæ profundiſſima emendatione quam invenire poſſet, ut docebitur.

De Satisfactione.

IN hoc confeſſionis genere valde conduxerit ad peccati expiationem Theologi alicujus auxilium: non minùs quàm in morbi curatione docti cujuſpiam Medici conſilium.

Sæpe peccant homines è propria ipſorum concupiſcentia, nec rarò per diaboli inſtigationem. Illud verò formidabile eſt, quòd Eccleſiaſtici toties in Deum peccantes Ordinis ſui amittunt dignitatem.

Ad hoc corrigendum opus eſt rigida pœnitentia: ſemper tamen juxta modum Ordinis & peccati, ut in Canonibus eſt ſancitum. Et debet quilibet hanc ambire totis ſuis viribus & conatu, intimi etiam cordis ipſius anxietate. Alii pœnitentiam ſubeant unius anni: alii plurium, ſed pro modo ſemper delictorum. Alii menſis unius; alii plurium menſium. Alii unius ſeptimanæ, alii plurium ſeptimanarum. Alii unius diei, & alii plurium dierum: & alii quidem omnium dierum totius vitæ ipſorum.

Oportet Medicum qui integrè ſanabit gravia vulnera, exquiſita habere medicamenta. Nulla autem

tem adeò gravia ſunt vulnera ut peccati illa : hæc enim vulnera adigunt in æternam mortem, ni confitendo, reſipiſcendo, & ſatisfaciendo ſanata extiterint.

to. ne ẏnðon nane ꝛpa ẏꝑele punða. ꝛpa ꝛinðon ꝛẏnpunða. ꝓopþam ðuꝑh ða ꝓopꝑẏꝑþ ꝛeman ecan ðeaþe. butoh he ðuꝑh anðetneꝛꝛe. ⁊ ðuꝑh ȝeꝛꝑicenerꝛe. ⁊ þuꝑh ðæðbote ȝehæleð puꝑþe;

Poſſunt igitur & vir & fœmina Medici eſſe, qui curent hæc vulnera. Primùm, fovendum eſt vulnus pio conſilio: deinde emulgenda ſanies venenoſa, quæ putreſcit interiùs: hoc eſt, ut confeſſione primùm ſe purget.

5. Ðon' mot ꝛe læca beon ꝑiꝑ ⁊ pæꝑ. ðe ða punða hælan ꝛceal. Ðuꝑh ȝoðe laꝑe man ꝛceal æꝑeꝛt hi lacnian. ⁊ mið ðam ȝeðon. þ man aꝛꝑipe þ at. toꝑ ut þ him on innan bið þ iꝛ þ he ȝeclænꝛiȝe hine ꝛilꝑne æꝑoꝛt. ðuꝑh anðetneꝛꝛe ;

Delebit unuſquiſque peccata ſua qui cum confeſſione, ſalutiferam amplectitur doctrinam : non minùs quàm lethalem ille morbum, qui ſalutarem percipit à Medico potionem.

6. Eal man ꝛceol aꝛꝑipan ꝛinna þuꝑh ȝoðe laꝑe mið anðetneꝛꝛe. eal ꝛꝑa man unlibban ðeð ðuꝑh ȝoðne ðꝑenc ;

Non poteſt Medicus quiſpiam morbo aut vulneri rectè mederi, donec exhauſta fuerit ſanies illa venenoſa quæ putreſcit interiùs: nec quis unquam pœnitentiam illum rectè doceat, qui confiteri renuit, nec ſine confeſſione peccatorum cedere abſolutionem: ſicuti ut nec rectè poſſet ſanari qui mortiferum quid exhauſerit, ni venenoſus ejus expellatur impetus.

7. Ne mæȝ æni læce pel lacnian. æꝑ ðæt attoꝑ ute ẏ. ne æni man eac ðæðbote pel tæcan ne mæȝ ænilæce pel lacnian. æꝑ þæt attoꝑ ute ẏ. ne æniman eac ðæðbote pel tæcan. ðam ðe anðettan nele. ne æniman ne mæȝ ẏnna buton anðetneꝛꝛe ne ȝebetan. ðe ma ðe ꝛe mæȝ. pel hal puꝑþan. ðe unlibban ȝeðꝑucen hæꝛð. buton he þ attoꝑ ꝛꝑiþe aꝛꝑipe;

Peractâ confeſſione poſſet quis per pœnitentiam, Dei miſericordiam citò conſequi, ſi hanc ex intimo ſuo corde fecerit, deplorétq; inſuper ſe à diabolo ſeductum, iniquitates ſuas perpetraſſe.

8. Æꝛt' anðetneꝛꝛe man mæȝ mið ðæðbote Ꝺoðeꝛ milðheoꝑtneꝛꝛe ꝑaþe ȝeeaꝑman. ȝiꝛ he mið innepeaꝑðꝑe heoꝑtan heoꝛe. þ he ꝑeoꝛꝛaþ. þ he þuꝑh ðeoꝛleꝛ ꝛcẏꝛe æȝꝑe ꝛꝑemoðe to unꝑihte;

Hujuſmodi etiam confeſſioni valde conducit prudens emendatio, ut curatio morbi bono Medico. De operibus etiam cujuſque poteſt [confeſſarius] ſecundùm Canones inquirere, & moderari juxta vires & facultates [confitentium] prout ſentiat cordis uniuſcujuſque compunctionem & ſolicitudinem.

9. On ðiꝛum ꝛcꝑiꝛte biþ eac ꝛꝑiþe ꝓopþȝelanȝ. ꝑiꝛlic ðæðbot eal ꝛꝑa on ȝoðum læce bið. þeaꝑꝓlic bꝑoceꝛ bot. ⁊ be manneꝛ ȝepẏnhtum hiꝛ man mot ꝛecan æꝛt'. canonðome. ⁊ eac meðemian be mihtum ⁊ be mæþe. ⁊ be ðam ðe man onȝit hiꝛ heoꝑtan ꝑeoꝛꝛunȝe. ⁊ hiꝛ ꝛilꝛeꝛ ȝeoꝑnꝛulneꝛꝛe;

PRofunda illa pœnitentia eſt, cùm laicus deponat arma, & peregrinetur longè latéque nudus pedes ; qui bis non pernoctatur loco uno : qui jejunat multùm, & vigilat: qui dies & noctes ardenter

10. Ðꝓoplic ðæðbot bið þ læꝛeoeman hiꝛ ꝑepna lecȝe. ⁊ ꝑeallisȝe bæꝑnꝛot ꝑiðe. ⁊ ne beo niht ðaꝑ oðꝑe. ⁊ ꝛæꝛte ꝛꝑiþe ⁊ ꝑaciȝe. ⁊ ȝebioðe ȝeoꝑne ðæȝeꝛ ⁊ nihteꝛ. ⁊ ꝑillen

peꝛıȝe. ⁊ ꝛꝑa æꝛcæꝑe beo. ꝧ ıꝑen ne cume on hæꝑe. ne on nægle;

11. Ne ꝧ he cume on peaꝑmon baþe. ne on ꝛoꝓtum beoꝺe. ne ꝓlæꝛceꝛ ne on bıꝺe. ne he æniȝeꝛ ꝺınȝeꝛ ꝺe ꝺꝑuncen oꝛ cume. ne he ınnan cıꝑıcan ne cume. ac ꝺeah haliȝe ꝛtoꝑa ȝeoꝑne ꝛece. ⁊ hıꝛ ȝilꝺaꝛ cýþe. ⁊ him ꝺınȝ þæꝺene bıꝺꝺe. ⁊ æniȝne man ne cýꝛꝛe æt ꝛýmle ꝛý hıꝛ ꝛýnna þeoꝓꝛıȝenꝺe ꝛꝓıþe

12. Reoplice ȝe ꝓæꝑꝺ ꝛeþe hıne ꝛýlꝓne ꝺuꝛ ꝓoꝑꝺ ꝓoꝑ ꝛcılȝaꝺ. ⁊ ȝe ꝛæli bıꝺ he ꝺeah. ȝıꝓ he na ne on ꝑacaꝺ. ꝧ he ꝓulbeꝛe. ꝓoꝑ ꝺam ne ꝑuꝑꝺ æniman on ꝑoꝑlꝺe ꝛꝑa ꝛꝓıþe ꝓoꝑꝛınȝoꝺ. ꝧ he þıꝺ Goꝺ ȝebeꝛan ne mæȝe. aȝınne he hıꝛ ȝeoꝑne;

13. Dæꝺbota ꝛınꝺ ȝeꝺıhte on mıꝛtlıce þıꝛan. ⁊ micel man mæȝ mıꝺ ælmeꝛꝛan alýꝛan;

14. Seþe ꝺaꝑa mıhta hæbbe. aꝑæꝑe cıꝑıcan Goꝺe to loꝛe. ⁊ ȝıꝓ hıne ꝺaꝑ to on haȝıȝe. ꝛılle ꝺaꝑ laꝺ to. ⁊ læte ꝺæꝑ teon ȝeonȝem to. ꝧ ꝺaꝑ ꝓoꝑ hıne maȝon ꝺeoꝑıan. ⁊ þæꝑ ꝺæȝhpamlıce Goꝺe maȝon ꝺenıan. ⁊ ȝoꝺıȝe eac Goꝺeꝛ cıꝑcan ȝehpaꝑ be ꝺam ꝺe hıne on haȝıȝe. ⁊ ȝoꝺıȝe ꝓolceꝛ ꝓæꝑ. mıꝺ bꝛıcȝum oꝓeꝑ ꝺeope pæteꝑu. ⁊ oꝓeꝑ ꝓule peȝaꝛ. ⁊ ꝺæle ȝoꝺeꝛ ꝺanceꝛ ȝeꝑne. ꝧ he hæbbe. ꝛꝑa ꝓoꝑꝺ ꝛꝑa hıne ꝓıꝑmeꝛt on haȝıȝe. ⁊ helpe eaꝑmꝑa manna ȝeoꝑne ꝑuꝺuꝑan. ⁊ ꝛteoꝑcılꝺan. ⁊ ælþeoꝺıȝꝑa manna. ꝑꝑeoȝe hıꝛ aȝene þeoꝑan. ⁊ aleꝛe æt oꝑꝑum mannum. heoꝑa þeoꝑan to ꝑꝑeote. ⁊ huꝑu eaꝑme ȝeheꝑȝoꝺem'. ⁊ ꝛeꝺe ꝺeaꝑꝑan. ⁊ ꝛcꝑıꝺe. huꝛıȝe. ⁊ ꝛıꝑıȝe. baꝺıȝe ⁊ beꝺꝺıȝe. ⁊ him ꝛılꝓum to þeaꝑꝓe. æȝhpaꝑ ȝeoꝑne. ȝebeꝺ þæꝺene beȝıte. on mæꝛꝛanȝum. ⁊ on Sealm ꝛanȝum. ⁊ hıne ꝛılꝓne on hıꝛ Oꝑıhteneꝛ eꝛt ꝺꝑeaȝe ꝛꝑıþe ꝺeaꝑle mıꝺ ꝓoꝑ hæꝓoneꝛꝛe. æteꝛ ⁊ þæteꝛ. ⁊ ȝehpılceꝛ. lıchamlıceꝛ luꝛteꝛ;

15. And ȝıt ꝛeþe ꝺon' læꝛꝛan ꝛpeꝺa hæbbe. ꝺo be hıꝛ mæꝺe ȝeoꝑne ꝧ he

orat: & ∴ non invitus ſemet conterit: & qui adeò eſt incultus, ut nec crines nec ungues ferro tetigit.

Qui nec balneum intrat calidum, nec cubile molle, nec carnem guſtat, nec quid è potibus, quod faciat ebrium: qui Eccleſiam non ingreditur, ſed tamen loca ſancta quærit fervidus, & peccata confeſſus ∴ interceſſionem rogat: qui neminem oſculatur, ſemper autem reatus ſuos acerrimè deplorat.

Propitius ſibi agit qui in hunc modum ſe præjudicat: & felix hic quidem licèt nihilo magìs invigilet, quàm ut plenè ſe corrigat. Nemo enim per terrarum orbem gravis adeò unquam peccator extitit, quin apud Deum componat, ſi hoc ardentiùs aggrediatur.

Peccatorum apud Deum compoſitiones fiant variis modis, & ad eorum ſolutionem plurimùm conducunt eleemoſynæ.

Cui ad hoc facultas ſuppetat, Eccleſias ædificet in laudem Dei: & ſi præterea valeat, adjiciat prædia, & introducat juvenes qui pro ipſo ſacrum præſtent ſervitium, & quotidie Deo celebrent miniſteria. Inſtauret etiam pro facultate ſua Eccleſiam Dei, & vias publicas: aquis inviis adjungat pontes, etiam & cœnoſis locis. Diſtribuat Dei gratiâ id quod habet, & maxima qua poſſit diligentia. Egenis aſſiduè ſubveniat, viduis, orphanis & peregrinis. Servum ſuum proprium manumittat, redimátque ab aliis ſuos ſervos manumittendos, pauperem præſertim bello captum: Inopéſque paſcat atque veſtiat, tectum, focum, balneum & grabatum eis præbeat: & in ſui ipſius neceſſitatem, ubique locorum comparat interceſſionem ex Miſſis & Pſalmis decantandis: & ſeipſum in devotione erga Dominum Deum ſuum caſtiget valde acriter, per abſtinentiam à cibo potúque, & ab aliis quibuſcunque corporis cupiditatibus.

Cuicunque autem minus ſuppetat facultatum, operam quam eni-

xius

xiùs poſſit dato ut in devotione erga Deum decimas reddat ex omnibus quæ poſſidet: examinet ſeipſum toties quoties poterit: & cum eleemoſynis ſuis crebro viſitet Eccleſias, & loca ſancta luminibus ſalutet. Et præbeat hoſpitium, edulium, & protectionem quibus opus fuerit, focum etiam & alimentum quodlibet, lectum,& balneum: & curet veſtiendum adjuvandúmq; pauperē quoad poterit.

Ex amore Dei ægros animo & ægrotos viſitet, mortuos ſepeliat: provolutus ſæpe in occulto ſuper genua, ſæpe ſuper terram proſtratus & extenſus, jejunet, vigilet, oret noctes atque dies ſolertiſſimè. Qui minoris adhuc poteſtatis eſt [ad hæc omnia perimplenda] faciat tamen quantum poterit,& enixius. Conterat jam labore corpus ſuum adverſus libidinem, ſi quando per mollitionem & libidinem diabolo complacuerit. Jejunando nunc peccatum corrigat, quod per ingluviem priùs perpetraverat. Evigilet etiam & laboret, ſi quando è contrario ſomnolentus fuerit & accediæ deditus, cùm ſic minimè debuiſſet: vel quòd aliàs ſupra modum evigilaſſet inutiliter. Affligat ſe frigore & rigenti balneo propter æſtum illum quo in libidinis uſquam rapiebatur vitium. Si ipſe alicubi injuſtè alium offenderit, ſatisfaciat ſolicitè: & ſi quis ipſum offenderit, pacatè ferat in quantum poterit, contra peccata illa quæ in ſemetipſo ex diaboli ſemine adoleverint. Et ſi quampiam de via ſeduxerit, ut ſibimetipſi lucri quidpiam inferret, reducat eum diligenter in rectam viam: hoc eſt quod volo. Si quempiam ad peccandum provocaverit, faciat illi quod eſt neceſſarium: reducat ſcilicet à peccatis, & conducat denuo in viam rectam. Qui alium à peccando ſolicitè dehortatur, ſuiipſius peccata leviora reddit.

Hoc idem judicium poteſt quiſq; Confeſſarii ſui conſilio ſibimet inferre, qui conſtanti animo ſua vult abrumpere peccata, eadémque corrigere. Diſtribuat ſcil. ob amoðon mæge. ðeoþiȝe on ȝoðeſ eꝛt. eal ꝥ he aȝe. ⁊ peȝe hine ſilꝑne. ſꝑa hine oꝛtoſt on haȝiȝe. ⁊ ſece mið hiſ ælmeſſan ciꝑican ȝelome. ⁊ haliȝe ſtopa mið hiſ leohte ȝeȝꝑete. ⁊ ȝiꝼ hiſ huſ hleop. ⁊ mete ⁊ munðe. ðam ðe ðæꝛ be ðuꝑꝼe. ⁊ ꝼiꝑ ⁊ ꝼoðoꝑ. ⁊ beð ⁊ bæð. ⁊ to ðo ſcꝑuð ⁊ ꝼilſte eaꝑmon ȝiꝼ he hꝑæt mæȝ;

16. Ȝenoſiȝe mið Gode ða ſaꝑiȝ mode. ⁊ ſeoce. ⁊ ðeaðe bebiꝑiȝe on Goðeſ eꝛt. ⁊ ſilꝼ he on ðiȝlum ȝecneoꝑiȝe ȝelome. ⁊ hine on eoꝑþan ſꝑiðe aþeniȝe oꝛt. ⁊ ȝelome. ⁊ ꝼæſte ⁊ ꝑaciȝe. ⁊ ȝebiðde hine ȝeoꝑne. ðæȝeſ ⁊ nihteſ. oꝛt ⁊ ȝelome. Anð ſeþe ȝiꝛ læſſan mihte hæbbe. ðo be hiſ mæþe ȝeoꝑne. ꝥ he ðon mæȝe. huꝑu ſꝑencan hiſ lichaman onȝean luſt. ȝiꝼ he æꝑ þuꝑh liþeꝑne. luſt ðeoꝼle ȝecpemðe. ꝼæſte nu onȝean. ꝥ ðe he æꝑ þuꝑh ꝼille unꝑihꝛ ȝeꝼꝑemoðe. paciȝe ⁊ ſꝑince ðaꝑ onȝean. ꝥ he oꝛt æꝑ beſlep. ⁊ ſlapoðe ðon' he na ne ſcolðe. oþþe on unnẏt pacoðe to ſꝑiþe. ðoliȝe cile. ⁊ cealð bæð. on ȝeanþa hliþe. ðe he þuꝑh ſẏn luſt. ahꝑaꝑ ȝeꝼꝑemoðe. ⁊ ȝiꝼ he abilhþe. ahꝑam on unꝑihꝛ. ahꝑaꝑ ȝepeolðe. ȝebete hiꝛ ȝeoꝑne. ⁊ ȝiꝼ him abulȝe æniman ȝebete. ſꝑiðe ȝeoꝑne. hꝑæt to bote mæȝe ongean ælcne ſẏnꝑæſ. ðe he ðuꝑh teoſleſ ſæð. æꝑ peaꝑþ apeaxen. ⁊ ȝiꝼ he oꝛ peȝe. to cacan him ſilꝼum æniȝne ȝebꝑohte. ȝebꝑinȝe hine ȝeoꝑne eꝛt on hiſ ꝑihꝛ peȝe. ðæt iſ ꝥ ic mæne. ȝiꝼ he æniȝne man on ſinne beſpeone. ðo him ſꝑa ðeaꝑſ iſ. ȝebꝑinȝe hine oꝛ ðam. ⁊ læde hine on hiſ ꝑihꝛ peȝe. ⁊ ælcne man ȝeoꝑne ſpane he oꝛ ſinnum. þonne beoð hiſ ſinna ſona ðe leohtſe;

17. Ðonne ðom ſe man mæȝ mið ſcꝑiftes ȝeþeahte him ſilꝼum ðeman ðe anꝑæðlice pile hiſ ſẏnna ȝeſpican. ⁊ hiſ ſinna ȝebetan. ðæle on Ȝoðeſ

eꝛꝛ. eal ꝥ he aȝe. ⁊ ꝓoꝛlæꝛe miꝺ eal-le eaꝛꝺ ⁊ eꝥel ⁊ ealle ðaꝛ poꝛlo luꝛu. ⁊ ðeoꝛiȝe hiꝛ Ꝺꝛihtene. ðæȝeꝛ ⁊ nihꝛeꝛ. ⁊ ꝛꝓænce hine ꝛilꝼne ꝛꝓa he ꝛꝓiꝺoꝛꝛ mæȝe onȝean hiꝛ ꝛilꝼeꝛ luꝛꝛ. ealle hiꝛ liꝼ ðaȝaꝛ. hꝓæꝛ mæȝ he maꝛe buꝛon ꝥ he ꝛihꝛe (ꝛo eacan him ꝛilꝼum) ælcne man ꝛo ꝛihꝛe ꝛꝓa he ȝeoꝛnoꝛꝛ mæȝe;

Heꝛ cÿꝥ on. hu ꝛeocman moꝛ hiꝛ ꝼæꝛꝛen aleꝛan;

18. Man mæȝ aneꝛ ðæȝeꝛ ꝼæꝛꝛen miꝺ anan pænig alÿꝛan. eac man mæȝ alÿꝛan aneꝛ ðæȝeꝛ ꝼæꝛꝛen miꝺ ꝛꝓam hunꝺ ꝛealma. ⁊ xx. ꝛealma. eac man mæȝ ꝛꝓelꝼ monꝺa ꝼæꝛꝛen alÿꝛan miꝺ xxx. ꝛcill. oꝥꝥe ænne man ȝeꝼꝛeoȝe ꝥe ꝼeoꝛ ꝓuꝛꝥ ꝛÿ. ⁊ ꝼoꝛ aneꝛ ðæȝeꝛ ꝼæꝛꝛene. ꝥ man ꝛinȝe ꝛix ꝛiꝥum beaꝛi ⁊ ꝛix ꝛiꝥum Paꝛeꝛ noꝛꝛeꝛ. anꝺ ꝼoꝛ aneꝛ ðæȝeꝛ ꝼæꝛꝛene ꝥ man cneoꝛiȝe. ⁊ ȝebiȝe ꝛixꝛiȝum ꝛiꝥum ꝛo eoꝛꝥan miꝺ Paꝛ. nꝛe'. eac man mæȝ aneꝛ ðæȝeꝛ ꝼæꝛꝛen alÿꝛan. ȝiꝼ he hine aꝥenaꝥ eal-lum limum ꝛo ȝoꝺe æꝛ hiꝛ ȝebeꝺum. ⁊ miꝺ ꝛoꝥꝥe ꝓeoꝓe. ⁊ miꝺ ꝓihꝛan ȝe-leaꝼan. ⁊ xv. ꝛiðum ꝛinȝe. miꝛeꝓeꝓe mei Ꝺꝛ'. ⁊ xv. ꝛiꝥum Paꝛ'. nꝛ'. ⁊ ðon' him biꝺ ealne ðæȝȝe ꝛealo hiꝛ ꝛinna lihꝛinȝe;

19. Ꝺeoꝼon ꝓinꝛꝓa ꝼæꝛꝛen. man mæȝ on ꝛꝓelꝼ monꝥum ȝebeꝛan. ȝiꝼ he ælce ðæȝe aꝛÿnȝeꝥ ꝛalꝛeꝓe ꝛealma. ⁊ oꝥeꝓꝓe on nihꝛ. ⁊ ꝼiꝼꝛiȝ on æꝼen. eac miꝺ anꝓe mæꝛꝛan man mæȝ alÿ-ꝛan. xii. ðaȝa ꝼæꝛꝛen. ⁊ miꝺ x. mæꝛꝛan man mæȝ ȝelihꝛan iiii. monꝥa ꝼæꝛꝛen. ⁊ miꝺ xxx. mæꝛꝛan man mæȝ ȝelih-ꝛan xii. monꝥa ꝼæꝛꝛen. ȝiꝼ he ꝓile miꝺ ꝛoꝥꝥe ȝoꝺeꝛ luꝼe. him ꝛilꝼum ꝥinȝi-an. ⁊ hiꝛ ꝛinna hiꝛ ꝛcꝓiꝼꝛe anꝺeꝛꝛan. ⁊ hi ꝛꝓa ȝebeꝛan ꝛꝓa he him ꝛæcð. ⁊ ȝeoꝓne æꝼꝓe ȝeꝛꝓican;

rem Dei omnia quæ habet, deſerat cum eiſdem, terras, patriam, & mundi hujus omnia deſiderabilia, & Domino ſuo noctes diéſque ſerviat, nitatúrque, omnibus quibus poteſt nervis, contra proprias ſuas cupiditates per totius vitæ ſuæ extenſionem. Quid huic denique reſtat? Siquidem, utalios exhortando ſibi aggreget in pietatis ſtudium, modis quibus poſſit exactiſſimis.

Hìc in ſequentibus dicetur, quonam modo ægrotus quis poſſet indictum jejunium redimere.

Quiſque poterit unius diei jejunium, unico denario redimere. Poteſt etiam unuſquiſque unius diei jejunium ducentis & xx. Pſalmis redimere. Poteſt etiam quiſque duodecim menſium jejunium xxx. ſolidis redimere: vel unum aliquem liberando tanti æſtimatum: & pro unius diei jejunio, decantet vir ille ſenis vicibus, *Beati:* & ſenis etiam vicibus, *Pater noſter.* Et pro unius diei jejunio, genuflectet homo ille, & ad terram ſe inclinet ſexaginta vicibus dicens *Pater noſter.* Poſſit etiam quis unius diei jejunium abſolvere, ſi in oratione ſemetipſum per omnia membra ſua Deo extendat, vera contritione & fide recta, & XV. vicibus cantet *Miſerere mei Deus:* & XV. etiam vicibus *Pater noſter.* Jam tum conceditur illi totius diei peccatorum allevatio.

Septenne jejunium poteſt quis in anno uno abſolvere. Si quotidie cantaverit Pſalterii Pſalmos, itidémque nocte, & quinquaginta veſpere: unica etiam Miſſa poteſt quis abſolvere XII. dierum jejunium: & cum X. Miſſis eximatur IIII. Menſium jejunium: & cum xxx. Miſſis poteſt quis eximere totius anni jejunium, ſi voluerit ex vero Dei amore pro ſeipſo intercedere, & peccata ſua ſuo confiteri Confeſſario, eadémque prout is edixerit emendare, & ſemper poſtea declinare.

Be

De Magnâtum pœnitentia.

HOc modo poteſt vir illuſtris, & amicis fretus, amicorum ope leniorem reddere ſuam pœnitentiam. Primùm in Dei nom ine, & Confeſſarii ſui teſtimonio, manifeſtet fidem ſuam rectam eſſe: & condonet omnibus qui in eum quid peccaverint: & faciat confeſſionem ſuam abſque omni omiſſione peccatorum; polliceatúrque reſipiſcentiam, & ſuſcipiat pœnitentiam cum multo gemitu.

Deponat tunc arma ſua & inutilia quæq; ꝑnca & accepta ſibi in manum ſcipione, vadat diligenter nudus pedes, laneis utatur vel cilicio, & non inter lectum, ſed in caſa jaceat. Faciat hoc dum VII. compleatur annorum numerus. Paret ſe per triduum hunc in modum: ſumátque ſibi in auxilium XII. ſocios: jejunent III. dies, pane & crudis oleribus & aqua: & acquirat præterea quaquà poterit [ad opus conſummandum] ſepties CXX. homines, qui jejunent ſinguli, illius gratia, totum triduum III. *viz.* quiſque dies. Sic accreſſcet horum jejuniorum numerus ad tot jejunia, quot ſunt dies in toto ſeptennio.

Cùm quis jejunaverit, diſtribuat fercula ſeu eduliorum præparationes, quibus ipſe frueretur, omnibus Dei pauperibus: & in tribus illis diebus ſui jejunii, ſeponat mundana quæcunque negotia, diéque & nocte quoties poterit, Eccleſiam petat, & eleemoſynario lumine ibidem vigilato ſolicité: & clamet ad Deum, peccatorúmque exoret remiſſionem, lugenti animo, & genibus innixus. Sæpe etiam ſe extendat ſuper ſignum crucis, nunc erectus, nunc in terram proſtratus. Diſcat etiam vir quiſque potens lachrymas ob oculis ſuis ſyncerè fundere, & peccata ſua deplorare. Paſcat etiam in triduo illo tot egenos quotquot prorſus valeat. Quarto autem die lavet omnes, cibóque donet, & pecunia. Quin & ipſe qui hanc agit pœnitentiam pedum eorum incumbat lotioni: celebrentúrque ea die pro eodem pœnitenti tot Miſſæ, quot ulla un-

Be mihtigum mannum;

1. Ður mæg mihtig man. ⁊ ꝑpeonð ꝑpeðig hiꝛ ðæðbote. mið ꝑpeonda ꝑultume. micclum gelihtan; ſæneꝛt on Godeꝛ naman. be hiꝛ ſcriptꝛeꝛ gepitneꝛꝛe. geꝛꝑuꝛeligꝛe ꝓihtne geleaꝛan. ⁊ gemiltꝛigꝛe eallum þam þe ꝓið hine agiltꝛon. ⁊ ðo hiꝛ andetneꝛꝛe unꝛoꝛꝑanðoðlice. ⁊ be hattꝛe geꝛꝑicneꝛꝛe. ⁊ undeꝛ ꝓo ðæðbote. mið micelꝛe geomꝑungꝛe.

2. Alecgꝛe þon' hiꝛ ꝓæpna. ⁊ iðæle ꝓænca. ⁊ nime ꝛtæꝛ him on hand. ⁊ ga bæꝛꝛoꝛ geoꝛne. ⁊ ðo ꝓillen tolíce l' hæꝛan. ⁊ ne cume on beðde. ac licgꝛe on ꝛletꝛe. ⁊ ðo ꝓ vii. geaꝛ getælu. beon binnon ðꝛim ðagum ðuꝛ geꝛaðde. ꝓó on mið ꝓultume. nime him to æneꝛt. xii. m'. ⁊ fæꝛtan. iii. ðagaꝛ be hlaꝛe. ⁊ be gꝛenum ꝓynꝛtum. ⁊ be pætene. ⁊ be gite ðaꝛ to eacan. ꝛꝑa hu ꝛꝑa he mæge. ꝛeptieꝛ. cxx. manna ꝓ fæꝛtan eac ꝓoꝛ hine. iii. ðagaꝛ. ðon' ꝓynꝓ ge fæꝛt ꝛꝑa fæla fæꝛtena ꝛꝑa bið ðaga on vii. geaꝛum;

3. Ðonne man fæꝛte. ðonne ðæle man ða ðenunga. ðe man bꝛucan ꝛceolde ealle Godeꝛ ꝓeaꝛꝛan. ⁊ ða ðꝛig ðagaꝛ ðe man fæꝛte ꝓoꝛlæteman ælce ꝓoꝛlo bỳꝛga ⁊ ðægeꝛ. ⁊ nihteꝛ ꝛꝑa man oꝛtoꝛt mæge. on ciꝛican gepunigꝛe. ⁊ mið ælmeꝛ leohte. ꝓacigan ðaꝛ geoꝛne. ⁊ to Gode cliꝛian. ⁊ ꝓoꝛgiꝛneꝛꝛe biddan mið gemniꝛendum mode. ⁊ cneoꝛian gelome on ꝓode tacne. hꝛilum upp. hꝛilum nỳþeꝛ aþeniꝛge. ⁊ cunniꝛge geoꝛne. maꝛge man oꝛ eaꝛgum teaꝛaꝛ gefæcan ⁊ ꝛinna beꝛeꝛan. ⁊ ꝓeðe man ða ðꝛi ðaꝛaꝛ ðeaꝛꝓena ꝛꝑa ꝓela ꝛꝑa man mæꝛt mæg. ⁊ on ðam ꝓeoꝛþan ðæg. baðiꝛge man ealle. ⁊ ꝓeoꝛmiꝛge ⁊ ꝓeoh ðæle. ⁊ ꝛilꝓ ꝛe ðæð beta beo. ymbe heoꝛa ꝓot ðꝛeal. ⁊ mæꝛꝛiꝛge man þỳ ðæge ꝓoꝛ hine. ꝛꝑa ꝓela mæꝛꝛan ꝛꝑa

man

man æfre begitan mæge. ⁊ æt ðare fiſe mærran ðóman him abſolutionem ⁊ ga he ðon' to huſle. buton he to ðam fiſe foſgylt fy. ꝑ he ðon' git ne mote. ⁊ be hate ðon' hu-ſu· ꝑ he á á ðanon foſþ gode fillan fyſcan ille. ⁊ ælces unſihtes ðuſh godes fultum fra foſð gefricān. fra he æfre fiſmeſt mæg. cri-ſtendom ſihtlice healdan. ⁊ ælcne hæ ðendom mid ealle apuſpan ; Ge ðanc ge ðeoraſ. foſo ⁊ feofc georne. ge ſihtan. ælc ſiht aſæſan. ⁊ unſiht aſillan. ðuſh godes fultum. fra he æfre geornoſt mæge. ⁊ to micle ðeaſre gedeð ꝑ he hit him fylfum refe ge læſt ꝑ he Gode behet ;

4. Ðiſ iſ mihtigeſ maneſ. ⁊ freo-ond fredigeſ dædbot lihtinge. ac án unmaga ne mæg fricle ge foſþian. ac ꝑ he mot on hine filfne hit fecan ðe geornoſ. ⁊ ꝑ bið eac ſihtaſt ꝑ ge-hra hiſ agene miſdæda. fiece on him filfum mid geornfulne bote ; Scriptum eſt enim, quia unuſquiſque onus ſuum portabit.

quam induſtria comparare quiſquam poterit : & Miſſarum earum tempore, exhibeatur illi abſolutio: & jam tum ſuſcipiat Euchariſtiam, niſi quod ex nimio reatu ſuo adeò impeditus ſit, ut hanc adhuc non accipiat. Spondeat tamen ſe in poſterum Dei (quantum poterit) ſemper operaturum voluntatem : omnémque injuſtitiam, auxiliante Deo, uſque vixerit declinaturum, ità ut perpetuò & præcipuè Chriſtianitatem rectè teneat, & gentiliſmum omnino explodat. Cogitate Miniſtri [Dei] verba & opera [ejus] ſolicitè corrigere, ut ſic juſtitiam omnem erigat, &, auxilio Dei, injuſtitiam quantum poterit ſemper deſtruat ſolertiſſimé : maximè neceſſarium eſt, ut is Deo id præſtiterit quod vel in minimis eſt pollicitus.

Hæc eſt Magnatum, & eorum qui amicorum fruuntur multitudine, pœnitentiæ allevatio : ſed non datur inopi ſic procedere. Oportet igitur à ſeipſo fortiùs hanc exigere: & illud quidem eſt ęquiſſimũ, ut unuſquiſque ſuas per ſe luat iniquitates, correctionémque ſubeat ſtudioſé. Scriptum eſt enim: *Quia unuſquiſque onus ſuum portabit.*

Leges Ethelredi Regis.

ETHELREDUS regnare {cœpit / deſiit} anno ſalutis humanæ {979. / 1016.

Ðir ir ða gefæðnyſſe. ðe æſelred cyning ⁊ hiſ witan gefæðdon. eallum folc to friþſbote. æt Pudeſtoce on Mýrcena land æfter engla lage ;

Be borgum ;

1. ꝑ ir. ꝑ ælc freoman getreore borh hæbbe. ꝑ re borh hine to ælcum rihte gehealde. gif he betýtlad pun-

SApientum concilium, quod Ethelredus Rex promovendæ pacis cauſa habuit Wodſtoci Merciæ, quæ legibus Anglorum gubernatur. 82

De fidejuſſoribus.

Ingenuus quiſque fidejuſſores, qui eum (ſi quando in crimen vocetur) jus ſuum cuique tribuere quàm paratiſſimum fore præſtent, fidiſ-

fidiſſimos adhibeto: Atque ſi quis crebræ accuſationis infamia notetur, triplicis Ordalii trutinam ſubito. Veruntamen ſi herus ejus contenderit, atque aſſeverarit, nec juſjurandum violaſſe eum, nec in judicio Ordalii (poſt coactum Bromdunæ concilium) cecidiſſe, ex eadem illa centuria Thanum fidelem unum & alterum herus evocato, qui unà cum illo jurejurando firment, nec fidem jurejurando obſtrictam fefelliſſe ſervum, nec furti nomine perſolviſſe quicquam, niſi quidem præpoſitum habuerit aliquem, qui id pro ſuo jure vel injuratus efficere poterit. Tum ſi juſjurandum dederint, accuſato detur eligendi optio, utrum ſimplicis Ordalii ſententiam ſubire, an juſjurandum (quod uni libræ & denariis triginta æquali proportione reſpondeat) in tribus centuriis
83 præſtare voluerit. Sin jurejurando fidem aſtringere noluerint, triplicis Ordalii quæſtionem accuſatus ingreditor: Atque ſi in reos referendus videbitur, duplum accuſanti præſtato, hero capitis æſtimationem pendito, atque ab omni in poſterum ſcelere nefario abſtinendi fidejuſſores adhibeto. Si quid ſecundo delictum fuerit, capitale eſto. Atqui ſi is Ordalii quæſtionem declinarit, ac ſeſe in fugam conjecerit, petenti juſtum rei precium, ac domino capitis æſtimationem (ſi modo is ea ſe dignum præſtiterit) fidejuſſores danto. Verum enim vero ſi domino objiciatur, poſt admiſſum maleficium conſilio ſervum aufugiſſe ſuo, adjunctis ſibi Thanis quinque omnem criminis ſuſpicionem diluito; id quod ſi fecerit, capitis æſtimatione ſe dignum præſtitit, ſi non fecerit, ipſam capitis æſtimationem Rex habeto, fur omni juris beneficio privator. Herus omnis propriam ipſius familiam in ſe recipito, ejúſque ſiſtendæ fidejuſſor eſto: Atque ſi famulorum quiſquam in crimen vocatus, ſeſe in fugam dederit, capitis ejus æſtimationem dominus regi numerato. Quin ſi domino crimini detur, eo autore & conſiliario fugam agitaſſe famulum, aſcitis ſibi Thanis quinque crimen eluito; id quod ſi non fecerit, capitis æſtimationem Regi quidem dependito, famulus omni juris patrocinio excludatur.

ðe; Gif he ðonne tyhtbyrig ry-
gang to ðæm ðneofealðan opðale;
Gif re hlafopðe ræcge. þ him naþor
ne byrrte. ne aþ. ne opðale ryþþan þ
gemot pær æt Bromðune. nime re
hlafopð him tpegen getneopa ðegen-
ar innan ðæm hunðrede. ⁊ frepian þ
him næfre að ne burrte. ne ðeof-
gyld ne gulde. butan he ðone gepæ-
fan hæbbe ðe ðær pyrþe ry ðe þ ðôn
mæge; Gif re að þonne forþe cume.
ceore re man ðonne ðe ðæp betyhtlað ry fra hpæþer fra he pille. fra an-
fealde opðale. fra punðer purþne að
innan ðæm ðrim hunðredan ofer
ðrittig penega; Gif hy ðonne að
ryllan ne ðurfon. gang to þæm þneo-
fealðan opðale; Gif he ðonne ful
purþe. æt ðæm forman cyrre bete
ðæm teonde tpygylde. ⁊ ðæm hlafor-
ðe hir pere. ⁊ rette getneope borgar
þ he ælcer yfle efte gerpice; And æt
ðæm oþran cyrre ne ry ðære nán o-
þre bote. butan þ heafod; Gif he
ðonne uthleape. ⁊ þ opðale forbuge.
gylð re borh ðæm teonde hir ceap-
gyld. ⁊ ðæm hlafopðe hir pere. ðe
hir piter purþe ry; And gif mon ðo-
ne hlafopð teo. þ he be hir næde uth-
leope. ⁊ æp unrihte porhte. nime him
fif ðegnar to. ⁊ beo him rylf fixta;
⁊ laðie hine ðær; And gif reo láð
forþ cume. beo he ðær pæper pyrþe;
And gif heo forþ ne cume. fô re cyng
to ðæm pere. ⁊ beo re ðeof utlah pið
eal folc; And hæbbe ælc hlafopð hir
hyneomen on hir agenon borge; Gif
he ðonne betyhtlað purþe. ⁊ he ut-
leape. gylð re hlafopðe ðær manner
pere ðæm cyng; And gif mon ðone
hlafopðe teo þ he be hir næde utleo-
pe. laðie hine mið fif ðegnum. ⁊ beo
him rylf fixta; Gif him reo láð
byrrte. gylde ðæm cynge hir pere.
⁊ fy re man utlah;

And gif mon ðone hlafopð teo. þ he be hir næde utleope. ⁊ ær unrihte porhte. nime him fif ðegnar to. ⁊ beo him rylf fixta; Gif him reo láð byrrte. gylde ðæm cynge hir pere. ⁊ fy re man utlah; eliminated, capitis æſtimationem Regi quidem dependito, famulus omni juris patrocinio excludatur.

2. And beo ꝛe cyning ælceꝛ ðæꝛa pi-
ta pyꝛðe. ðe ða men gepyꝛcean ðe
boclanð hæbben; ⁊ ne bete nân man
ꝼoꝛ nanꝛe tyhtlan butan hit ꝛy ðæꝛ
cyningeꝛ geneꝼan gepitnyꝛꝛe;

Be ðeoꝛmen ðe ꝼul pyꝛðe;

3. Gif ðeoꝛman ꝼulpyꝛðe æt ðæm
oꝛðale. meaꝛcie mon hine æt ðæm
ꝼoꝛman cyꝛꝛan. ⁊ æt ðæm oþꝛam
cyꝛꝛene ꝛy ðæꝛe nân bot buton þ
heaꝼoð;

Be ðon ðe mon ne ceapige buton
gepitnexꝛe;

4. And nân man ne tô naþoꝛ. ne ne
byegge. ne ne hꝛyꝛꝼe. buton he boꝛh
hæbbe. ⁊ gepitnyꝛꝛe; And gif hit hꝛa
tô. ꝼô ꝛe landhlaꝼoꝛðe to. ⁊ healð þ
oꝛꝼ. oð þ mon ꝛite hꝛa hit mið ꝛihte
age;

Be ðæm men ðe eallum ꝼolc
ungetꝛyꝛpe ꝛy;

5. Gif hꝛylc mon ꝛy ðe eallum ꝼol-
ce ungetꝛyꝛpe ꝛy. ꝼaꝛe ðæꝛ cyninges ge-
neꝼa to. ⁊ gebꝛinge hine undeꝛ boꝛ-
ge. þ hine mon to ꝛihte gelæðe þæm
ðe him onꝛpæcon; Gif he ðonne
boꝛh næbbe. ꝛlea mon hine. ⁊ hine on
ꝼul lecge; And gif hꝛa hine ꝼoꝛne
ꝼoꝛꝛtanðe. beon hi begen aneꝛ ꝛihteꝛ pyꝛðe;

And ꝛeþe ðiꝛ ꝼoꝛꝛitte. ⁊ hit ge-
ꝼoꝛðian nylle. ꝛꝛa uꝛe ealna cꝛiþe iꝛ.
ꝛylle þæm cyninge hund tꝛelꝼtig
ꝛcill;

Si quis eorum qui ex ſcripto terras occuparint, quicquam deliquerit, mulcta regi eſto. Nemo verò accuſationem (niſi quidem præſente præfecto regio) ulla compenſatione mitigato.

De ſervis reis. 84

Servus ſi ipſa Ordalii ſententia in reos referatur, primo inuſtus compungitor. Sin ſecundo Ordalii quæſtione examinatus, culpæ reus fiat, alia quam capitis pœna non eſto.

Ne quis ſine teſtimonio quicquam emat.

Bonorum (ſine fidejuſſione & teſtimonio) emptio, aut permutatio non eſto: Si quæ ſecus fiat, tum qui eſt fundi dominus rem illam (quoſque cujus fuerit compertum habeat) retineto.

De iis quorum apud omnem populum labefactata eſt fides.

Si quis ſit, cujus apud omnem populum infirmata eſt fides, ejus ſiſtendi (quotieſcunque in crimen vocetur) vades præpoſitus regius exigito, quos ſi non dederit, unà cum reis ac ſontibus loco profano ſepeliendus interficitor: atque ſi quis pro eò propugnarit, noxiæ pœna par eſto.

Juſſum ac ſcitum hoc noſtrum ſi quis neglexerit, aut pro ſua quiſque virili parte non obiverit, ex noſtra omnium ſententia Regi 120. ſolidos dependito.

Ðiꝛ ꝛynð ða ꝼniþ mal. ⁊ ða ꝼoꝛ-
ꝼoꝛð ðe Æþelꝛeð cyng. ⁊ ealle
hiꝛ pitan pið ðone heꝛe geðôn hab-
baþ. ðe Anlaꝼ. ⁊ Juꝛtin. ⁊ Guþmunð
Stegetan ꝛunu mið pæꝛon;

1. Ðæt æꝛoꝛt. þ poꝛulð ꝼnið
ꝛtanðe betweoxe Æþelꝛeðe cyninc. ⁊
eallum hiꝛ leoðꝛcipe. ⁊ eallum ðæm
heꝛe ðe ꝛe cyng þ ꝼeoh ꝛealðe. æꝼteꝛ
ðæm ꝼoꝛmalan ðe Sigeꝛic Aꝛcebi-
ꝛcop. ⁊ Æþelpeaꝛð ealðoꝛman. ⁊ Æl-
ꝼꝛic ealðoꝛman coꝛhton. ða hi abæ-
ðon æt þæm cyninge þ hy moꝛton ðam

FOedus, quod olim Ethelredus Rex cum exercitu Anlavi, Juſtini, & Guthmundi Stegeti filii ex ſapientum ſuorum conſilio feriit. 85

Inprimis mundanæ pacis fœdus Ethelredo regi, ac omni populo, cum exercitu illo cui pecuniam Rex erogavit, ſtabile, ratúmque eſto, ad formulam pactionis à Sigericio archiepiſcopo, Ætheluardo, Ælfrico Senatoribus factæ, cum primò impetrarunt à rege, ut illi terræ portiunculæ quam ſub eo gubernabant pacem eis pretio con-

conciliare liceret. Si quis igitur posthac navalis apparatus in Anglia prædam fecerit, hic nobis auxilium ferat exercitus, nósque ei (quamdiu in fide manserit) quæ ad commeatum suppeditent parabimus omnia: Atque si cum iis qui in Anglia fuerint prædati pacem fecerit extera Natio aliqua, nobis, atque exercitui cum ea inimicitiæ intercedunto.

De nave negotiali.

Mercatorum navigia, vel inimicorum quidem, quæcunque ex alto (nullis jactata tempestatibus) in portum aliquem invehentur, tranquilla pace fruuntor. Quin etiam si maris acta fluctibus, ad domicilium aliquod illustre, ac pacis beneficio donatum navis appulerit inimica, atque istuc nautæ confugerint, ipsi, ac res illorum omnes augusta pace potiuntor.

De populis fœderatis, & sociis.

Socii ac fœderati nostri omnes, per mare & terras, in portu, & extra quidem, pace fruuntor:
86 Atque si exercitus regionem aliquam adierit regi inimicam, & eò etiam loci eorum aliquis (cui est cum Ethelredo rege amicitia) advenerit, ipsi, navi, & rebus suis omnibus summa pax dator. Quin etiam si classem ad terram applicuerit, casulam pararit, aut tabernaculum posuerit, ipse tamen, ac bona ejus omnia in pace sunto. Sin res suas simul cum hominis inimici bonis in ædes comportarit, rebus mulctatus suis, ipse (si modo in publicum prodierit) pace, ac vita fruitor. Atqui si is sese in fugam dederit, aut repugnarit, aut se ipse non indicarit, atque occidatur, nihil quicquam propterea penditor.

De iis qui fuerint in navi bonis spoliati.

Si cui bonis spoliato de navi compertum fuerit, tum qui est Nauarchus damnum præstato, aut saltem adjunctis sibi aliis quatuor, juste ac legitime bona comparata esse (prout antea fuerat ab eo affirmatum) confirmato.

læppan fryþ gebicgean. ðe hi unðer cyngeſ hanð oþer hæfðon; ⁊ gif ænig ſciphere on Englalande herge. þ þe hæbban heora ealra fultum. ⁊ þe him ſculon mete findan. ða hwile ðe hý mið us beoþ; And ælc ðæra landa ðe ænigne fripiþige ðæra ðe Englaland herge. beo hit utlah wiþ us. ⁊ wiþ ealne here;

Be ceapſcýpum ;

2. And ælc ceapſcip fripiþ hæbbe. þe binnan muþan cuman. ðeah hit unfripiþ ſcip fý. gif hit unðrifen bið ; And ðeah hit geðrifen beo. ⁊ hit ætfleo to hwilcre fripiþbýnig. ⁊ ða men up ætberstan into ðære býnig. ðonne habban ða men fripiþ. ⁊ þ hý him mið bringað ;

Be ðær cýninger fripið mannum ;

3. Ælc agenra fripiþmanna fripið hæbbe. ge on land. ge on wætere. ge binnan muþan. ge butan ; Gif Æþelredes cýnges fripið man cume on unfripland. ⁊ re here ðær to cume. hæbbe fripið hir ſcip. ⁊ ealle hir æhta; Gif he hir ſcip uppe getogen hæbbe. oþþon hulc gewrihte. oþþe on getelo gelagen. þ he ðær fripið hæbbe. ⁊ ealle hir æhta ; Gif he hir æhta bene gemane ðara unfripið manna æhta into hûr. ðolie hir æhta. ⁊ hæbbe ýlf fripiþ. ⁊ feorh. gif he hine cýþe; Gif re fripiþman fleo. oþþe feohte. ⁊ nelle hine cýþan. gif hine mon ofslea licge orgýlde;

Be ðon ðe mon on ſcipe benearod fý;

4. Gif mon beo æt hir æhtan benearod. ⁊ he wite of hwilcum ſcipe. agýfe ſtiorer mon ða ehta. oþþon gang feorra rum to. ⁊ oþfrace. ⁊ beo him ýlf firta. þ he hit awiht name. ſwa hit ær gewurde wære;

Be monſlege;

5. Gif Æŋglirc man Denircne oſ-
ſleo. ſſniʒman ſſniʒne. ʒyldæ hine mid
xxv. pundum. oþþon mon ðone hand-
dædan aʒyfe; ⁊ ðo ſe Denirca ðone
Engliſcan ealle ſpa. ʒif he hine oſ-
ſleo; Gif &ŋglircman Denircne þpæl
oſſlea. ʒyldæ hine mid pundæ. ⁊ ſe De-
nirca &ŋglircne eal ſpa. ʒif he hine
oſſlea; Gif eahta mon beon oſſla-
ʒen. ðonne ir þ ſſniþ bnec. binnan by-
ſniʒ. oþþon hudon; binnan eahta man
bedeman þ ſullum pere;

De homicidio.

Liberæ conditionis Anglus Dacum ingenuum ſi interfecerit, dependito eo nomine 25. libras, ni ſe ultro dediderit homicida. Idem juris eſto, ſi Anglo Dacus mortem obtulerit. Servilis conditionis Dacum Anglus ſi morte affecerit, integram ſolvito libram: Dacus è diverſo ſi Anglum interfecerit, noxiæ pœna par eſto. Si quando viri occidantur octo, fœdus læſum cenſetor, ſive id in oppido, ſive extra quidem fiat: Sin fuerit occiſorum numerus octonario minor, pro eo ac fuerit ſingulorum æſtimatio, compenſatio ſequitor.

Be ſſniþbnec binnan byſniʒ; 87

6. Gif hit binnan byſniʒ ʒedon bið
ſeo ſſniþ bnæc. ſaſe ſeo burh ſaſu ſylf
do. ⁊ beʒyde ðe banan cucne. oþþe
ðeaðne. heora nyhtan maʒaſ heaſod
piþ heaſod; Gif hi nellan. ſaſe ſe Eal-
dorman do; Gif he nelle. ſaſe ſe cyniʒ
do; Gif he nelle. licʒe ſe aldorðôm
on unſſniþe;

De pace intra oppidum violata.

Si forte in oppido hæc fiat pacis violatio, homicidas oppidani ſive vivos, ſive mortuos comprehendunto, aut ſaltem eorum cognatione proximus viritim ad ſingula peremptorum capita reddunto: id quod ſi facere noluerint, Senator facito: hic ſi non confecerit, Rex manum porrigito: Rex denique ſi id non effecerit, à jure & neceſſitate fœderis regio illa remota, ſejunctáque eſto.

7. Æt eallum ſlyht. ⁊ æt ealne
ðæne hepgunge. ⁊ æt eallum ðæm
heapmum. ðe æp ðam ʒedôn pæne. æp
þ ſſnið ʒeſet pæne. mon eall on peʒe
læde. ⁊ nân man þ ne ſpæce. ne bote
ne bidde; And þ naþor ne hine. ne ſe
ne undepfon oþþeſ pealh. ne oþþeſ
ðeoſ. ne oþþeſ ʒeſân;

Cædes, bonorum direptiones, ac damno ante fœdus ictum data omnia remittuntor, neque vero propterea quicquam vindictæ, vel compenſationis nomine petatur. Nos denique aut exercitus, alterutrius ſervum, prædonem, aut inimicum utique non admittemus.

Be landeſ manneſ tyhte;

8. Gif mon recʒe on landeſ mann. þ
he oſſ ſtæle. oþþon manſloʒe. ⁊ hit
recʒe on ſceiþman. ⁊ ân landeſ man.
ðonne ne beo he nâneſ andſæceſ ſyſ-
þe; And ʒif heora menn ſlean ufe
æhta. ðonne beoþ hi udlaʒe. ʒe piþ
hy. ʒe pið uſ. ⁊ ne beo nanſe bote
peoſþe; Spa ⁊ tpentiʒ ðuſend pun-
da ʒoldeſ. ⁊ ſeolſſneſ. mon ʒefealde
ðæm hefe oſ Æŋglalande pið ſſniþe;

De terricola in crimen vocato.

Terricola ſi quando furti aut homicidii arguatur, adeóque id omni aſſeveratione pirata unus ac terricola quiſpiam alius affirmarint, nulla ei excuſationis dator venia. Porrò ſi eorum aliquis pecudes noſtras cæciderit, eum nos atque exercitus extorris in loco ac numero habebimus, nec ulla eſto compenſationis venia. Datis quidem exercitui auri & argenti viginti duobus millibus pondo, pacem Angli impetrarunt.

Be ðon ðe mon ʒeſô. ðe him
loſod pæſ;

De iis qui rem amiſſam recuperarint.

9. Gif hpa beſô þ him loſod pæſ.

Si quis alium penès deprehenderit,

derit, quod antea amiſerat, alter à quo ſit rem illam adeptus ind icato;
88 atq; ejus ſiſtendi qui rem in ſe recipiat, fidejuſſores adhibeto. Hic ſi ex alia ſatrapia cauſæ quenquam advocarit, idoneum ejus proferendi ſpatium habeto, eíque (cùm venerit) rem illam in manus dato, ut is omni eam (ſi poterit) lite ſolutam reddat: porrò ſi is rem in ſe receperit, ſolutus alter penès quem eſt deprehenſa, ac liber eſto, atque is cauſæ alium aliquem qui rem in ſe recipiat advocato. Tum ſi ultra ſatrapiam unam advocatus degerit, ejus proferendi unius ſeptimanæ ſpatium conceditor. Si trans duas ſatrapias degerit qui eſt advocatus, duarum hebdomadarum tempus habeto: Sin tribus diſtet ſatrapiis, trium ſeptimanarum tempus dator: Singulis denique ſatrapiis, hebdomata tribuuntor ſingula. In eum autem ubi res primùm eſt deprehenſa locum omnes adveniunto

De Advocatione.

Fuit quidem olim in more poſitum, ut is quem penès erat res deprehenſa, ter eum in locum cauſæ alios advocaret, deinceps verò iſtuc erat loci eundum, ubi advocatus degeret: Nunc demum ſapientibus æquius viſum eſt, ut eo in loco ubi eſt res comperta, ipſa etjam (quoad ſiſteretur) fiat advocatio: nè fortè homines minùs potentes dum ſua ipſorum propria quærunt, ipſa loci ac temporis longinquitate defatigentur, cùm interim injuſtè poſſidenti juſtius ſit labor imponendus, quàm jure petenti. Provideto autem qui rem ſuam compererit, ut is quem penès
89 eſt deprehenſa advocationis ritè faciundæ fidejuſſores adhibeat, ac caveto diligenter quicquam injuſte deprehendat, nè dum moliatur alteri negotium exhibere, operoſis ipſe, ac moleſtis negotiis implicetur. Si quis igitur fato functum aliquem, hæredes qui ipſum purgent non habentem, cauſæ advocarit, teſtibus (ſi poterit) juſtè illum advocaſſe planum facito, atque eiſdem omni ſe criminis ſuſpicione liberato: ac tum ſane mortuus culpæ reus tenetor, niſi quidem amicenne ꝑe ðe he hiꝛ æꝑ beꝼô. hꝑanon hiꝛ him come on hanð. ⁊ ꝛeꝛꝛe boꝑh ꝥ he bꝑingе hiꝼ ȝeꝛeaman in ꝥæꝑ hiꝛ beꝼꝑꝑæcen biꝥ ; Giꝼ he liꝼienðꝑe hanða ꝛeam ȝecenne. ⁊ ꝛý on oꝼeꝑe ꝛciꝑe ꝛeꝥe he ꝛo ꝛýmð. hæbbe ꝛꝑa langne ꝼýꝑꝛꝛ ꝛꝑa ðæꝑ ꝛo ȝebýꝑiȝe. ꝛeꝛꝛe on ða hanð ðe he hiꝛ him ꝛealðe. ⁊ biðde ꝥ he clænꝛie. ȝiꝼ he mæȝe ; Giꝼ he ꝛo ꝼeohꝛ. ðonne clænꝛ. noꝥ he ðone ꝥe hiꝛ æꝑ beꝼanȝen ꝥæꝛ ; Cenne he ꝛýꝥꝥan hꝑanan hiꝛ cume ; Giꝼ he cenne oꝼeꝑ an ꝛciꝑa. hæbbe ân pucena ꝼýꝑꝛꝛ ; Giꝼ he cenne oꝼeꝑ ꝛꝛa ꝛciꝑa. hæbbe ꝛꝛa pucena ꝼýꝑꝛꝛ ; Oꝼeꝑ eall ꝛꝑa ꝼela ꝛciꝑa. ꝛꝑa he cenne. hæbbe ꝛꝑa ꝼeala pucena ꝼýꝑꝛꝛ ; ⁊ cume hiꝛ mon æꝼꝑe ðæꝑ hiꝛ æꝑoꝛꝛ beꝼanȝen ꝥæꝑe ;

Be ꝛeamum ;

10. ꝶꝑilon ꝛꝛôð ꝥ mon ꝛceolðe ðꝑýꝑa ꝛýman ðæꝑ hiꝛ æꝑeꝛꝛ beꝼan. ȝen ꝥæꝑe. ⁊ ꝛýꝥꝥan ꝛýlȝean ꝛeame. ꝛꝑa hꝑæꝑ ꝛꝑa mon ꝛo cenðe ; Ða ȝeꝑæððon ꝑiꝛan. ꝥ hiꝛ beꝛeꝑe ꝑeꝑe ꝥ mon æꝼꝑe ꝛýmðe ðæꝑ hiꝛ æꝑoꝛꝛ beꝼanȝen ꝥæꝑe. ꝛꝑa lonȝ ꝥ mon ꝑiꝛꝛe ꝶꝑæꝑ hiꝛ æꝛꝛanðan polðe ; Ðýlæꝛ ðe mon unmihꝛiȝne man ꝛo ꝼeoꝑ. ⁊ ꝛo lanȝ ꝼoꝑ hiꝛ aȝenan ȝeꝼpencte ; Sꝑunce maꝑe ꝛeꝥe ꝥ unꝑihꝛ ȝeꝛꝛpeon on hiꝛ hanða ꝛꝛoðe. ⁊ læꝛꝛe ꝛe ꝥæꝑ aꝑihꝛ onꝛꝑꝥæce ; * Paꝑiȝe eac hine. ꝛeðe hiꝛ aȝen beꝼoꝥ. he ꝛo ælcon ꝛeame hæbbe ȝeꝛꝑýꝑne boꝑh. ⁊ beoꝑȝe ꝥ he apoh ne beꝼô. ðý læꝛ ðe hine mon ꝛꝑence. ꝛꝑa he oꝥeꝑne man ðohꝛe ; Giꝼ hꝑa ꝛo ðæðan ꝛýme. buꝛon he ýꝑꝛenoman hæbbe. ðe hiꝛ clænꝛie. ȝeꝛꝑuꝛelie mið ȝeꝑiꝛnýꝛꝛe. ȝiꝼ he mæȝe. ꝥ he ꝑihꝛ cenne ꝛeðe hiꝛ ꝛýme. ⁊ clænꝛniȝe hine ꝛýlꝼne mið ðæm ; Ðonne bið ꝛe ðeaða beꝛmiꝛen. buꝛon he ꝼꝑeonð hæbbe ðe hine mið ꝑihꝛe clæn-

* aliàs, paꝑiȝe & rectiùs quidem.

clænſnian ſpa he ſÿlf ſceolde. ȝif he mehte. oþþe lifeſ pæne ; ȝif he þonne ðæne ſpeondа hæfð ðe þ ðôn ðuſþon. ðonne bæſtſt ſe team. ſpa pel ſpa he lifeſ pæne. ⁊ ſÿlf andſæc ſoſhte ; ſtentſ ðonne ðeofſcÿldiȝ ſeðe hit on handa hæfþ ; Foſ ðæm â biþ andſæc ſpiþeſne ðonne onſaȝu ; &ac betpeox team ne cenþ. ac aȝnian pille. ne mæȝ mon þæſ pÿſnan. ȝif ȝetſnÿpe ȝepitneſſe him to aȝenonȝe nÿmð ; ſoſþæm aȝnunȝe bið neſ ðæm ðe hæfð. ðonne ðæm ðe æftef ſpſnæcþ ; cos habuerit, qui eum (perinde atq; ipſe ſuperſtes potuerat) legitimè culpa liberent. Si quos autem habuerit ejuſmodi qui id facere non vereantur, advocatio illa tam ſit nulla, quàm ſi is omnem criminis ſuſpicionem vivus diluiſſet. Atque is tum demum furti tenetor, qui rem illam in manibus habuerit : *Majoris enim eſt momenti ac ponderis inficiatio, quàm affirmatio.* Denique ſi quis advocationem intenderit, neque verò ultrà progredi voluerit, quin rem illius in bonis eſſe contenderit, id ei liberum eſto, ſi modò fideli teſtimonio rei dominium confirmarit. *Ipſa etenim poſſidenti rei proprietas, quàm petenti proprior eſſe intelligitur.*

Senatus-conſultum de Monticolis *WALLIÆ.*

☞ *Etſi (Lector candide) quo tempore factum ſit hoc de Monticolis Senatuſconſultum planè non reperimus, tamen cùm haud difficilis ſit conjectura tempeſtate Ethelredi regis fuiſſe perſcriptum, nos vetera ſecuti exemplaria, iſto in loco collocandum cenſuimus.*

Ðr ir reo ȝepæðnÿſſe ðe Anȝelcynneſ pitan. ⁊ ſealhþeoðe pæðboſan betpox Ðeunſetan ȝeſettan ; Onſultum, quod Angliæ ſapientes, & Wallię conſiliarii de Monticolis fecerunt. 90

De inveſtigatione pecoris furtim ſurrepti.

Be tpoðe ȝeftolenef ÿnſef ;

1. Gif mon tpoðe beðirfþ ſoſftolenef ÿnſef oſ ſtæþe on oþþe. ðonne befæſt þ mon ſpôſ landef mannum. oþþe mið meaſce ȝecÿþe þ mon pihte ðirſe ; ſô ſe ſÿþþan to þe þ land aȝe. ⁊ hæbbe him ða æſcan ; ⁊ ðæſ on ix. nihtum ȝÿlðe þ ÿnſe. oþþe to ðæm ðæȝe unðeſ peð lecȝe þ ſÿ ðæſ oſſef oþeſ healf peoſþ. ⁊ ðæſ on ix. nihton þ peð unðô mið pihtan ȝÿlðe ; Gif mon ſecȝe þ mon þ tpôð apoh ðirſe. ðonne mot ſeðe þ ÿnſe

SI quis pecudem ipſius veſtigiis à loco uno aliquo in alium fuerit perſecutus, ejus loci hominibus pecoris inveſtigandi onus imponito, aut accepta certa veſtigiorum nota, (ut eò rectà conſecutum eſſe appareat) fundi dominum adito, atque is tandem diſquiſitionem agito. Dominus autem intra dies novem juſtum pecudis precium præſtato, aut ſaltem pignori aliquid (quod ipſam pecudis æſtimationem dimidio ſuperet) ponito, idémque poſt dies novem facta ſolutione liberato. Verùm enimve-

10

ro si quispiam haud rectè eum pecudem vestigiis ipsius istuc loci persecutum contenderit, eò illum investigator deducito, atque ibidem viri sex (non cooptati quidem, fideles tamen) jurejurando affirment eum (prout juris consuetudo flagitat) terram illam adiisse, atque ipsius pecudis vestigia persecutum esse.

ahtþoðah to ſtæþe læðan. ⁊ ðæþ ſẏxa ſum ungecoþenþa ðe getþẏþe ſẏn ðone aðſẏl an. þ he mið ſolcþihte on þ landе ſþþece. ſþa hiſ oþſ ðæþ up eoðe ;⁊

De modo juris æqui Wallis & Anglis statuendi.

Semper autem ad nonum circiter diem accolarum alteruter alteri jus suum tribuito, sive id fuerit
91 in purgatione facienda, sive re alia quacunque de qua sit alteri cum altero controversia. In omni autem accusatione, nulla quidem inter Anglos & Wallos alia conceditor quam ex Ordalii sententia culpę liberatio, nisi id accusator permiserit. Alteruter autem (si quidem aliter jus suum consequi non poterit) ab altero pignora impunè auferto.

Be þihtes þeoþce betweox Þealum ⁊ Engłum ;⁊

2. Æſſe biþ ẏmb ix. niht gebẏſeþ: betweox ðæm ſtæþum þ mon oþſum niht ſẏſce. ge æt laðe. ge æt ælce ſþþæce þe him betweox biþ;⁊ Ne ſtent nân oþeþ lâð æt tẏhtlan. bute oþðal betweox Þealan ⁊ Engłan. bute mon ðaþian ſille ;⁊ Oþ æghþan ſtaþe on oþeþ man mot baðian. bute mon elleſ niht begẏtan mæge ;⁊

De pignore ablato.

Si quis accepta ab uno aliquo injuria, ab altero pignus abstulerit, tum pignus qui damnum dedit liberato, aut certè ex suo ipsius proprio quod tantidem valeat erogato: *ut qui volens alteri jus suum tribuere noluerat, saltem invitus tribuat.* Viri duodeni, jureconsulti, Angli sex, Wallíque totidem, Anglis ac Wallis jus dicunto: Qui si ex æquò & bono non judicarint, fortunis suis omnibus mulctantor, nisi quidem juris ignoratione se excusaverint.

Be baðum;⁊

3. Giþ bâð genumen ſẏ on monneſ oþþe. ſoþ oþþeſ monneſ ðinġnm. ðonne begẏte ða baðe hâm ſeðe heo ſoþ genumen ſẏ. oþþe oþ hiſ agenum ðone gehalðe ðe þ oþþe age ;⁊ Sceal ſẏþþan neðe niht þẏſcean. ſeþe æþ noldе ;⁊ xii. lahmen ſcẏlon niht tæcean Þealan ⁊ Ængłan. vi. Engłiſce. ⁊ vi. Þẏliſce;⁊ þolien ealleſ þæſ hẏ agon. gif hi poh tæcen. oþþe gelaðian hi þ hi bet ne cuþon ;⁊

De iis qui se purgare non possunt.

Anglus, Wallúsve furti postulatus, tametsi purgatione ceciderit, unica tamen ac simplex solutio sequitor, neque verò propterea mulctam, aut aliud præterea quicquam dependito.

Be ðone ðe lâð teoniе ;⁊

4 Ðeah æt ſtæl tẏhtlan láð teoniе Ængliſcan. oþþe Þẏliſcan. gyldе angẏldeſ þ he mið beleþ þæſ;⁊ Ðæſ oþþeſ gẏldeſ nân ðing. ne ðæſ piteſ ðe mâ;⁊

De homicidio.

Anglum Wallus si occiderit, æstimationis ejus partem tantummodo dimidiatam pendito: Idem juris esto si Wallum interfecerit Anglus. Etenim sive is fuerit familia generosa, sive humili & ob-
92 scura oriundus qui interficitur, eò loci dimidia tantummodo capitis æstimatio est interponenda.

Be manſlihte;⁊

5. Giſ Þealh Engliſne mon oſſlea. ne ðeanſ he hine hiðen oſeþ buton be healſan þeþe gẏldan. ne Engliſc Þẏliſcne geon oſeþ ðe ma. ſẏ he ðegen boren. ſẏ he ceorl boren. healſ þeþe ðæne ætſealþ;⁊

Be

Be ðon ðe Engliſce on Pỳliſc-
land faren;

*De Anglis in Walliam iter faci-
entibus.*

6. Nah naþer to faranne ne Pỳ-
liſcman on Engliſc land. ne Engliſc
on Pilifc ðe ma. butan gefettan
landmen hine fceal æt ftæþe unðer-
fon. ⁊ efter ðæm butan facne gebin-
gan; Gif fe land man ænigef facnef
gepita fỳ. ðonne fỳ he pitef fcỳldig.
buton he hine ðæne gepitnefſe gala-
ðie; Spa eac ælc ðe gepita fỳ. oþþe
gepỳnhta ðæm utlendiſc man in lan-
diſcan denie. geladie ðæne miðpiſte
be ðæf opfef peoþe. ⁊ fỳ cỳnea ð. ⁊
fedde hine belecge. ofga hif fþnæce
mid fonaþe; Gif ðæf lâð teonie. gỳl-
de tpỳgỳlde. ⁊ hlafonde hif pite;

En Angliam Walli nè proficiſcuntor neve Angli in Walliam iter faciunto, niſi quidem à loci illius accolis finitimis ad alteram excepti ripam, qui curent ut bona fide in patriam reducantur. Atque ſi accolarum quiſquam in judicium de dolo malo adducatur, neque poterit criminis ſuſpicionem teſtibus diluere, mulcta afficitor. Eodem modo ſi quis autor fuerit, ut indigenæ cuiquam ab advena noceatur, aut conſcius tanto facinori fuiſſe putabitur, pro ratione detrimenti jurejurando hominum ſelectorum omnem removeto ſceleratæ conſcientiæ ſuſpicionem. Et qui eum crimine petere voluerit, jurejurando priùs interpoſito crimen imponat: tum alter ſi purgatione ceciderit, actori duplum, dominóque mulctam præſtato.

Be ælcef nỳtenef peoþe. gif
hi lofiaþ;

De æſtimatione animalium quæ perierint.

7. Þoftmon fceal gỳldan mid xxx.
fcill. oþþe be ðæm ladian; mỳnan mid
xx. fcill. oþþe be ðæm. ⁊ pintefterteal
eal fpa; Pilo peoft mid xii. fcill. oþ-
þe be ðæm; Oxan mid xxx. penin̄ga;
Cù mid xxiiii. penin̄g; Spỳn mid viii.
penin̄g; Man mid pund; Sceap mid
fcill; Gât mid ii. penin̄g; oþþe un-
gefapene ðin̄g mon mot mid aðe
gepỳþþan. ⁊ fỳþþan be ðam gỳl-
dan;

Equus ſi perierit, 30. ſolid. penſator, aut ſaltem pro ratione æſtimationis purgatio criminis fiat: Equa, aut pullus annotinus, 20. ſol. valento, aut pro eo ac fuerit eorum æſtimatio, purgatio eſt adhibenda: Onager 12. ſolid. æſtimator, aut quanti valebit purgatio adhibetor. Bos 30. denariis taxator, vacca viginti quatuor, porcus octo denariis valeto: Homo quidem integra libra expenditor. Ovis uno ſolido, capra denariis duobus: Res quidem cæteræ non viſæ, jurejurando interpoſito æſtimantor, atque huic convenienter pretium dator.

Be opf ofer fteam befangenum;

De rebus ultra flumen deprehenſis. 93

8. Gif mon opf befo. ⁊ man ofer
fteam hit tỳman pille. ðonne fet-
te mon in bofh. oþþe unðef peð lec-
ge. þ feo fþnæce endе hæbbe; Sedе
hit him to teo. fỳlle fỳxa fum ðone
að. þ he hit him fpa to teo. fpa hit
him ðeoftfolen pæne. ⁊ fedе hit tỳ-
me fỳlle ana ðone aþe. þ he hit to
ðæne handa tỳme ðe him fealde; Gif
hit mon begeoðan fteam agnian
pille. ðonne fceall þ beon mid op-

Si quis rem ſuam alterum penès deprehenderit, atque is unum aliquem trans fluvium degentem cauſæ advocarit, tum quidem (ut liti tandem addatur finis) predibus aut pignore cavendum erit. Atque is qui deprehendit, jurejurando ſex hominum interpoſito, rem furto ſurreptam jure illum ſibi aſſumere, & vendicare confirmato. Qui verò advocarit, ritè ſe eum (à quo eſt rem illam adeptus) cauſæ advocare ſolus jurato. Verùm enimvero ſi quis trans profluentem degens

gens, ſuiipſius in bonis rem eſſe contenderit, Ordalii quæſtione id planum facito. Ad eundem modum Wallis jus ſuum Angli tribuunto.

ðale ; Gelice ðæm ſEnglıſc ſceal ſẏlıſcan ꝓıhte ſẏnſcean;

De Demetis & Monticolis.

Sanè quidem Demetia Monticolis paruit aliquando, videtur tamen potiùs ad occiduos Saxones pertinere. Eò etenim cenſum, pacísque obſides mittant oportet. Monticolas etiam (ſi modo id rex voluerit) obſides pacis dare convenit.

Be ſentſetum ⁊ Dunſetum;

9. Hꝑılon ſentſætte hẏnðon ınto Dunſætan. ac hıt ȝebẏneð ꝓıhtoꝓ ınto ſeſtſexan ; Ðẏðeꝓ hẏ ſcẏlon ȝaꝑol. ⁊ ȝẏrlaſ ſẏllan ; &ac Dunſætte beꝑẏrꝑan ȝıꝑ heom ſe cẏnınȝ an ꝑ mon huꝑu ꝑꝓıð ȝıſlaſ to heom lætte;

Leges Canuti Regis.

CANUTUS regnare {coepit / desiit} anno ſalutis humanæ {1016. / 1035.

CONſultum, quod Canutus Anglorum, Dacorum, & Norvegienſium Rex, ex ſapientum conſilio, ad Dei immortalis gloriam, Regiæ majeſtatis ornamentum, & Reipub. utilitatem, Natalitiis Domini noſtri Jeſu Chriſti diebus Vintoniæ ſancivit.

Ðıſ ıſ ſeo ȝeꝑæðneſ. ðe Cnut cẏnınȝ ealleſ Engla lanðeſ cẏnınȝe. ⁊ Ðena cẏnınȝ. ⁊ Noꝛꝑꝓıȝena cẏnınȝ. mıð hıſ ꝓıtena ȝeꝑeahte ȝeꝑeð. Goðe to loꝛe. ⁊ him ſẏlſum to cẏnerſcıꝑꝑe. ⁊ ꝓolc to ðeaꝛꝛe; ⁊ ꝑ ꝑæſ on ðæm halȝan mıðꝑınterꝑeſ tıð on ꝑınteanceaſtre ; ꝑ ıſ.

De Deo, Religione, & Rege debite colendis.

PRimum omnium, unum Deum ad omnes ſeculorum ætates auguſtè, ſanctéq; venerantor omnes: unam Chriſtianæ religionis regulam religioſiſſimè tenento. Canutum regem omni fidelitate & obſervantia proſequuntor.

1. Ðonne æꝓoſt. ꝑ hıo oſeꝓ ealle oꝑꝑe ꝑınȝe ænne ȝoðe æſte polðan luſıan. ⁊ ænne Cꝛıſtendome anꝓeðlıc healðan. ⁊ Cnut cẏnȝ luſıan. ⁊ ꝓuꝑꝑıan mıð ꝓıhtan ȝetꝛıꝑðan;

De pace Dei, Regis, & Eccleſiarum.

Templum Dei pia & æterna pace tueamur, ídque crebro frequentemus omnes, cùm ad animorum noſtrorum ſalutem, tum ad reliquorum acceſſionem, & emolumentum. Sacras ædes planè omnes Chriſti pax una comprehenſas habet, eam igitur magno in cultu atq; honore habere, Chriſtianos omnes par eſt. Pax etenim divina præ cæteris exoptanda, & retinenda eſt,

2. Ano Goðeſ cẏꝛıcan ȝꝛıꝑıan. ⁊ ſꝛıðıan. ⁊ ȝelomlıc ſecean. ſaꝓlum to hæle. ⁊ uſ ſẏlſum to ðeaꝛꝛe; ſElc cẏꝛıce ıſ mıð ꝓıhte on Cꝛıſteſ aȝanan ȝꝛẏꝑe. ⁊ ælc Cꝛıſteſ man ah mẏcele ðeaꝛꝛe. ꝑ he on ðam ȝꝛẏꝑe mẏcele mæꝑe ꝓıte; Foꝛ ðam goðeſ ȝꝛẏꝑ ıſ ealꝑa ȝꝛıꝑa ſelæſt to ȝeeaꝛnıanne. ⁊ ȝeoꝛnoſt to healðanne. ⁊ ðæꝛ

nihrt cyninger; Donne ir frið hinnan pagum. ⁊ christener cyninger handgrið frande eren unfemmed; And fede aþor fulbrece. Dolige landes. ⁊ liren. butan him fe cyninge gearian pille; ⁊ gif æfre ænig man heonon forþ Godes cyric grið fra abrece. þ he binnan cyric pagum manslaga feorhde. Donne ir þ bot lead. ⁊ ehte hir ælc dæda de Godes freond fy. butan þ gerfeorhe þ he dano ætberrte. ⁊ fra dere freoðscipe þ he hine dufh þ freores geunne pið fulre bote. ge pið God ge pið men; ⁊ þ ir þonne æfort. þ he hir agenne fer Cryrte ⁊ þam cyninge gerille. ⁊ mid dam hine fylfne inlagie to bote; ⁊ gif hit donne to bote gegâ. ⁊ fe cyninge þ gebafige. þonne bete man þ cyricgrið into dare cyrican. be cyninges fullan mundbrece. ⁊ dar myntrer clanfunge begyte. fra dær to gebyrige. ⁊ ægþer ge mægbote ge manbote fullic gebete. ⁊ pið Gode hufu dinge georne;

proximè verò & secundùm hanc, pacem servari regiam oportet. Pacem igitur Ecclesiæ Dei intra parietes suos, & Christiani regis traditam manu tranquillitatem maximè convenit ratam iri semper, atque inviolatam. Si quis itaque alterutram violarit, prædiis mulctatus morte afficitor, nisi quidem Rex sceleris pœnam condonaverit. Sin pacem Ecclesiæ Dei unquam posthac adeò violarit quisquam, ut intra fani parietes hominem trucidet, esto id quidem inexpiabile, atque in eum omnes amore Deum prosequentes infesti feruntor, ni isthinc priùs evolarit, atque ad ejusmodi aliquod Asylum confugerit, ut rex eum (cumulatè tum Deo tum hominibus data compensatione) vita frui patiatur: Id quod si fecerit, numerata Christo & Regi proprii capitis æstimatione, facito sibi ad compensationem aditum: Tum (si ad pactionem ventum fuerit, eámq; rex fieri patietur) integram (quæ est nomine pacis regiæ violatę) mulctam Ecclesiæ pendito, Templum de more purgari curato, cognatis atque cęsi domino quod æquum erit præstato, cum Deo deniq; in gratiam redire summa cum cura & diligentia studeto. 95

De mulcta pro dignitate Ecclesiæ conferenda.

3. And gif eller cyric grið abrocen fy. bete man georne beo þam de reo dæde rie. fy hit þurh feohtlac. fy hit durh nearlac. fy durh þ þe hit fy; Bete mon ærert þonne grið þrycce into dær cyrican. be þam de reo dæde fy. ⁊ be dam de dære cyrican mæþ fy; Ne fynd ealle cyrican na gelicre mæþe purulolice peorþe. þeah hig godcundlice habban halgunge gelice; þeafod cyricum grið þrycce ir æt botpyrþum þingum be cyninges munde. þ ir mid fif punդum on Englalage; ⁊ medemran mynrtres mid 120. rcill; ⁊ þ ir be cyninges rihte; ⁊ þonne gyt læran dær lytel deopdom fy. ⁊ legerrtor þer fy. mid 60.

Sin (cæde nulla perpetrata) pacem ecclesiæ minuerit quisquam, pro ratione delicti compensatio sequitor, sive is pugnarit, sive rapuerit, sive facinus aliud quodcunque admiserit. Primum tamen, pro ratione facinoris & Ecclesiæ dignitate, pacis violatæ mulcta erit Ecclesiæ præstanda. Neque verò una eadémq; est omnium templorum terrena dignitas, sint quanquam omnia ejusdem Divinæ consecrationis socia. In iis etenim quæ possint expiari criminibus, pacis in æde primaria quacunque violatæ pœna, regiæ pacis ruptæ mulctam exæquat, libras nimirum quinque, jure Anglorum: In secundaria autem & mediocri, pacis perturbatio centum & viginti solidis pensatur, mulcta scilicet regia:

In fano verò minore, ubi sacra minus sæpe peraguntur (cui sit tamen locus sepulturæ destina-

destinatus) sexaginta solidorum pœna esto. In fano denique campestri, ubi nullum fuerit cœmeterium, pacis perturbatori tricenum solidorum mulcta irrogator.

ꝛcill; ⁊ ꝼelocýꝛnice ðæꝛ legeꝛꝛꝺoꝛ ne ꝛý. mið ðꝛittigum ꝛcill;

De reverentia Sacerdotibus præstanda.

Christiana fide imbutos omnes maximopere convenit sanctimoniam, Ordines, Deóque consecrata loca religiosissimè in pace tueri, atque suam cuique ordini dignitatem tribuere. Sciat enim quisque
96 (qui scire saltem volet, aut poterit) magni esse ponderis & momenti quod sacerdoti faciundum est pro salute populi, si modò ritè Deo placere studuerit. Miri sunt etenim exorcismi, atque admirabiles illæ consecrationes, quibus in Baptisterio & Eucharistia sacrandis, hostis humani generis pellitur ac profligatur. Angeli siquidem circumfusi sacra custodiunt, & divina freti potentia sacerdoti (quoties ritè Deum coluerit) subveniunt: Id quod faciunt quidem omni tempore, cùm sacerdos Christum suppliciter ex animo rogarit, atque ab eo flagitarit quæ sunt populo ad vitam necessaria. Hi igitur propter Dei timorem pro sui ordinis dignitate ab aliis discernuntor.

4. Eallum Cꝛiꝛtenū mannum ġebýnaþ ꝛꝛiþe niht̄e. ⁊ hiġ haliꝺom. ⁊ haꝺaꝛ ⁊ ġehalġoꝺe Goꝺeꝛ hûꝛ. æꝼne ꝛꝛiþe ġeonne ġꝛiþian. ⁊ ꝼꝛiþian. ⁊ ⁊ hý haꝺa ġehꝛýlcne ꝓeonþian be mæꝺe; Foꝛ þam unꝺeꝛꝛtanꝺe ꝛeþe ꝓille. oþþe cunne. mýcel iꝛ ⁊ mæne ⁊ ꝛaceꝓ ah t̄o ꝺonne ꝼolce t̄o ðeaꝛꝼe. ġiꝼ he hiꝛ oꝛiht̄ne ġecꝓemaþ mið niht̄e; Micel iꝛ ꝛeo halꝛunġ. ⁊ mæne iꝛ ꝛeo halġunġ. ðe he ðeoꝛla aꝼýꝛꝛeþ. ⁊ on ꝼlæme ġebꝛinġeþ. ꝛꝛa oꝼt̄ ꝛꝛa he man ꝼulla ð. oþþe huꝛl halġaþ; ⁊ Enġlaꝛ ðæꝓ hꝓeaꝓꝼiaþ. ⁊ ꝓa ðæða bepeaꝓðeað. ⁊ ðuꝓh Goꝺeꝛ mih̄a ðam ꝛaceꝓðan ꝓýlꝛt̄aþ. ꝛꝛa oꝼt̄ ꝛꝛa hiġ Cꝛiꝛt̄e ðeniað mið niht̄e; ⁊ ꝛꝛa hi ðoð ꝛýmle. ꝛꝛa oꝼt̄ ꝛꝛa hiġ ġeonnlice inpeaꝓðne heonꝛtan clipiað t̄o Cꝛiꝛt̄e. ⁊ ꝼoꝓ ꝼolceꝛ neðe ðinġiað ġeonne; ⁊ hiġman ꝛceal ꝼoꝓ Goꝺeꝛ eġe mæþe on haðe ġecnaꝓan mið ġeꝛceaðe;

De purgatione Ordinatorum.

Si quis itaque sacerdotem ad certam aliquam religionis normam viventem in crimen vocarit, atque is nullius sibi sceleris conscius fuerit, Missam (si modò id facere non vereatur) celebrato, & Eucharistiæ perceptione unius calumniam omnem solus contundito: Sin trium fuerit accusatio, percepta (si modò ausus fuerit) Eucharistia, atque adjunctis sibi aliis ejusdem ordinis duobus, omnem cogitati sceleris suspicionem diluito. Diaconum ad certam religionis formulam viventem, si quis singulari calumnia criminis reum fecerit, assumptis ordinis ejusdem duobus aliis, Diaconus se crimine liberato. Criminatio sin fuerit tripla, admotis ordinis ejusdem viris senis se culpa exolvito. Plebeium sacerdotem, qui se ad nullam certam religionis regulam astrinxit, si

5. Anð ġiꝼ hiꝛ ġepeoꝓþe. ⁊ man mið ꝛihꝛlan ⁊ mið uncꝓæꝼꝛum ꝛeceꝓð belecġe ðe ꝓeġollice libbe. ⁊ he hine ꝛýlꝼne ꝓiꝛe ðæꝛ clænne. mæꝛꝛiġe ġiꝼ he ðuꝓꝓe. ⁊ laðiġe on ðam huꝛle ꝛýlꝼe hine ꝛýlꝼne aꝛ anꝼealoꝓe ꝛꝓꝓæce; ⁊ æꝛ ꝓhýꝼealoꝓe ꝛꝓꝓæce. laðiġe ġiꝼ he ðuꝓꝓe eac on ðam huꝛle mið ꝛꝓam hiꝛ ġehaðan; Giꝼ man ðeacon ꝛihꝛliġe ðe ꝓeġollice libbe anꝼealoꝓe ꝛꝓꝓæce. unne ꝛꝓeġen hiꝛ ġehaðan. ⁊ laðiġe hine mið ðam; ⁊ ġiꝼ man hine ꝛihꝛliġe ꝓhýꝼealoꝓe ꝛꝓꝓæce. nime ꝛix hiꝛ ġehaðan. ⁊ laðiġe hine ðam; ⁊ beo he ꝛýlꝼ ꝛeoꝼoða; Giꝼ man ꝼolciꝛne Mæꝛꝛe ꝓꝓeoꝛꝛ mið ꝛihꝛlan belecġe. ðe ꝓeġol liꝼ næbbe. laðiġe hine ꝛꝓa Diacon ðe ꝓeġol liꝼe

libbe ⁊ ⁊ gif man fneonolearne feo-
fodfegn mid tihtlan belecge. ðe að
fultúm næbbe. ga to confnæde. ⁊ ðæf
fonne æt gefafne f f God pille. bu-
ton he on hufle gelaðian mote ⁊ ⁊ gif
man gehadodne mid fæhfe belecge. ⁊
fecge f he fæfne dædbana. offe fæð-
bana. laðige mid hif magum ðe fæhf
moton mid befan. offe fofe betan ⁊
⁊ gif hi if mæglef. laðige hine mid
gefefan. offe on fæften fô gif he f
ðunfe. ⁊ ga to confnæde ⁊ ðæne æt
gefæne fra fra God næde ⁊ ⁊ ne ðeanf
ænig minftef munuc âhfeaf mid nih-
te fahf bote biddan. ne fæhfbote be-
tan ⁊ he ga of hif mægfla ge. fonne
he ge bŷhf to negollage ⁊ ⁊ gif Mæf-
fneoftæfne ahfef ftande on leafne
gefitnefte. offe on mænan að. offe
ðeofa gefita. offe gefŷnhta beo.
ðonne fŷ he afonfen of gehadodna
gemanam. ⁊ ðoligе ægfef gefefcifci-
ef. ge fneondfcifef. ge ægfilcef fe-
onð fcifef. buton he fið God ⁊ fið
men ðe ðeoflicon gebete. fra bifcop
him tæce ⁊ him bonh find e. f he fa-
non fonf æfne fwilcef gerfice ⁊ ⁊ gif
he hine gelaðian pille. gelaðiage ðon-
ne be dædemæfe. fra mid ðnifealð la-
ðe. fra be ðam ðe feo dæde fŷ ⁊

quis infimularit, perinde ut Diaconus ex præfcripto vivens is crimen purgato. Si eorum qui Aræ defervierent aliquis, amicis orbatus, adeóque qui fecum unà pariter jurent non habens, criminis fuerit poftulatus, panem execratione devotum comefto, atque de eo fiat 97
prout divina feret voluntas, nifi quidem licitum fuerit Euchariftiæ perceptione fe culpa liberare. Si quis facris initiatus capitales fufcepiffe inimicitias, atque adeò alicujus interficiendi autor, aut confiliarius fuiffe infimuletur, admotis fibi (quorum interfit vel fimultatem illam fuftinere, aut cædem compenfare) cognatis, crimen diluito. Cognatos autem fi nullos habuerit, vitę comites ac focios admoveto, aut jejunato, aut (fi opus effe videbitur) panem certis verbis devotum comefto, atque de eo fiat prout divinum feret judicium. Monachus verò fufceptarum inimicitiarum nomine jure non petat, néve pendito quicquam. Reliquit enim & abjecit quicquid fibi jure cognationis competebat, cùm primò fe ad formulam victurum eft profeffus. Sacrificus fi minimè fuerit in dicendis teftimoniis religiofus, fi pejerarit, faciendíve furti autor fuerit, aut confiliarius dignitate, muneris fui difpoliatus, omni tum focietate, tum amicitia, & honore privator, nifi quidem Deo & hominibus (pro eo ac fuerit ei ab Epifcopo imperatum) cumulatiffimè fatisfecerit. Satisdato tamen fe poftea ab iftiufmodi flagitiis temperaturum. Sin fe purgare voluerit, facito id quidem five excufatione tripla, five aliter prout ipfa feret facti ratio.

Exhortatio ad Eccleſiaſticos ut ſancte vivant.

6. And pe pillað. f ælcef hadef men geonne gebugan ælc to ðam nih t ðe him to geby nige; ⁊ hunubin-
ga godaf ðeofaf. bifcopaf ⁊ abbodaf. munecaf. ⁊ mynecena canonicaf. ⁊ nunnan to nihte gebugan. ⁊ negollice libban. ⁊ dægef ⁊ nihtef oft ⁊ gelome clipianne to Cnift. ⁊ fof eall cnif ten folc ðingian geonne ⁊ ⁊ ealle Godef ðeofaf pe biddað. ⁊ læfað. ⁊ hufu þinga facefdaf. f hig God hifan. ⁊ clænnifre lufian. ⁊ beongum

Porro autem præcipimus, ut uniufcujufq; ordinis fingulí, muneris atq; officii fui religionem diligenter, fanctéque teneant, fervi præfertim Dei, Epifcopi, cœnobiarchæ, monachi, moniales, canonici, ac veftales quæ ad officium pertinent curanto, ad formulam & præfcriptionem vitam dirigunto, Chriftum dies ac noctes fæpe & multum invocanto, atque eundem denique pro omni populo Chriftiano deprecantor. Dei verò miniftros omnes, præfertim facerdotes precamur, atque edocemus, utì

Deo

Deo pareant, caſtimoniam charam
98 habeant, iram ut vitent divinam, atque torrentes inferorum flammas effugiant. Sane quidem certò ſciunt non licere eis veneris cauſa fœminarum ſocietatem coire. Qui vero ſibi ab his temperarit, ac caſtitatem coluerit, divinam conſequitor miſerationem, atque ad terreni honoris cumulum pari cum Thano jure fruatur.

heom ẏlfum þið Godes ifne. ⁊ þiþ ðone þeallendan bryne ðe þealleþ on helle; full georne hi witan. þ hig nagon miþ rihte ðurh hæmeð þinge wifes gemanam; ⁊ reðe ðæs gerwican wille. ⁊ clænnerra healdan. habbe he Godes miltre. ⁊ to punlð purþwrixe. ẏ he þegen lage ẏnfe; ⁊ æghwilc cristen man for hir Oristnes ege unriht hæmeð georne forbuge. ⁊ godcunde lage rihtlice healden;

De conjugiis prohibitis.

Chriſtiana fide imbuti omnes propter Dei timorem illicitas carnis libidines coercento, ac juſſis divinæ legis obtemperanto. Porrò autem edocemus, precamur, atque per Dei immortalis nomen præcipimus, nè Chriſtiana fide tinctus quiſquam intra ſextum ſuæ cognationis gradum nuptias contrahat, néve cognati (quicum ei fuerat intra ſextum gradum neceſſitudo) viduam in matrimonium ducat, neque porrò ei (quam antea habuerat uxorem) aliquam conſanguinitate propinquam ſibi in matrimonio jungat. Suſceptricem ad ſacrum fontem, veſtalem virginem, aut repudiatam, in matrimonium Chriſtianus ne ducito. Denique qui Dei leges cura complexus fuerit, ſuámque ab æternis inferorum flammis animam prohibere ſtuduerit, ſcorta nè ſectator, uxorem quoad ea vixerit unicam, eámque legitimo nuptiarum fœdere conjunctam, nec plures habeto.

7. And we læraþ. ⁊ biddaþ. ⁊ on Godes naman beodað. þ ænig Cristen man binnan rix manna ribba wæce on hir agnan cynne æfre ne gewifige; Ne on hir mægef lafe. re rra neh rib wife; Ne on hir wifes geomagan. ðe he him rylf æf hæfde; Na on hir gefeðefan. ne on gehalgodre nunnan; Ne on ælæten ænig cristen man ne wifige æfre; Ne ænig forligru ahwæf ne begange; Ne na ma wifa ðonne ân habbe. ⁊ þ beo hir bewedde wif; Ac heo be ðære anre ða hwile ðe heo libbe. rewe wille godes lage gyman miþ rihte. ⁊ wiþ helle bryne beorgan hir rawle;

De decimis reddendis.

Quotannis quiſque Deo jura, juſtásque debitiones ritè perſolvito: arationis quidem elemoſynam ad decimum quintum à Paſchate diem pendito: fœtuum decimas ad Penticoſten ſolvito, terræ denique fructuum decimas reddito ad Feſtum omnium Sanctorum celebre. Verum enimvero ſi quis decumas ad eum quem diximus modum (ex decima nimirum arationis acra) dare noluerit, prepoſitus regius, Epiſcopus, fundi dominus, faníq; ſacerdos conveniunto, atque eo vel invito, decimam Eccleſiæ (cui quidem debetur) partem, nona ei

8. And gelærte man Godes genihta ægwilce geare rihtlice geornne; þæt ir fulhelmeſſe fiftene niht ofer Eastran. ⁊ gegoþe teoþunge be Pentecoſten. ⁊ eorþ wæſtma be ealra halgena mæſſan; ⁊ gif hwa þonne þa teoþunge gelæſtan nælle. rwa we gecweðan habbaþ. þ ir re teoþa æcer. eal rwa re fulh hit gegað. þonne fare to ðæs cyninges genere. ⁊ þar biſcopas. ⁊ ðæs landes rican. ⁊ ðæs mynſtres Mæſſe preoſt. ⁊ niman unþancer þonne teoþan dæl to ðam mynſtre ðe hit

to gebyrige. ⁊ teacan him to dam nigoþum dæle; ⁊ to dæle man da eahta dælar on tpa. ⁊ þô re landhlaforþo to healfum. ⁊ to healfâ re birecop. ryþ hit cyninger man. ryþ hit degner;

relicta, reddunto: Quod adreſi duas octo partes attinet, quatuor qui eſt fundi dominus, reliquas illius diœceſis Epiſcopus habeto. Id quod faciundum erit, ſive is fuerit miniſter regis, ſive nobilis alterius cujuſcunque.

De numo Romano.

9. And Romefeoh be Petrer Mærran; ⁊ frefe ofer donne dæg hit healde. agife dam birecope dane pening. ⁊ dæfto xxx. peninga. ⁊ dam cyninge 220. fcill;

Numus Romę debitus ad feſtum divi Petri redditor: qui tum non ſolverit, Epiſcopo denarium illum, alióſque præterea ter denos numerato, ac regi eo nomine ducenos dato & viginti ſolidos.

De primitiis ſeminum.

10. And cyricfceat to Martines Mærran; ⁊ frefe hine ofer done dæg healde. agife hine dam birecop. ⁊ forgilde hine endlifan fyþan. ⁊ dam cyninge 220. fcill;

Seminum primitiæ ad feſtum divi Martini penduntor: ſi quis dare diſtulerit, eas Epiſcopo undecies præſtato, ac regi ducenos & viginti ſolidos perſolvito.

De decimis ad Eccleſiam Thani pertinentibus.

11. Gif hpa þonne degen fy. de on hif boclande cyricean hæbbe de legerftor on fy. gefelle donne dridan dæl hif agene teoþunge into hif cyricean; Gif hpa cyricean hæbbe. de legerftor on ne fy. do he of dam nigon dælum hif fpeorte ꝑ ꝑ he pille; ⁊ ga ælc cyricfceat into da ealdan mynftre be ælcan frigean heorþe;

Thanus ſi in ſolo ex ſcripto poſſeſſo Templum habuerit, cui locus adjaceat ſepulturæ deſtinatus, decumarum ſuarum trientem in id conferre ei poteſtas eſto. Sin circa templum nullus fuerit deſignatus humationi locus, tum qui eſt fundi dominus dato ſacerdoti novem partium reliquarum quantulum ei viſum fuerit. Ex ſingulis ingenuorum focis cenſus Eccleſiaſticus templo reddatur primario.

De pecunia pro lucernis.

12. And leohtgerceot dripa on geara; Fftert on Eartep æfen healfpenig purh pexef æt ælcep hide. ⁊ eft to ealra halgena Mærran eal fra micel. ⁊ eft to dæm Sanctan Marian clænfunge eal fra;

Ter quotannis ad lucernas pecunia conferatur, feſto quidem Paſchatis in ſingulas terræ hydas ceræ obulus imponitor, ad feſtum omnium Sanctorum celebre tantundem redditor, ſimiliter fiat ad feſtum purificationis Divæ Mariæ.

De pecunia quæ dicitur ſymbolum animæ, & de ſepultura.

13. And raplfceât if nihtæft ꝑ man fymle gelefte â æt openum gfræfe; ⁊ gif man ænig lic of niht fcfyft fcine ellefhpæne lecge. gelæfte man þone rapelfceat fra deah into dam mynftre de hit to hyrde;

Porrò autem æquum eſt, ut effoſſo tumulo ipſa protinus numeretur pecunia ſepulcralis. Atque ſi quis extra ſuæ parœciæ fines mortuum humarit aliquem, ipſa nihiloſecius pecunia ſepulcralis Eccleſiæ (ad quam jure pertineat) redditor.

De

De Dei juribus, festis & jejuniis conservandis.

Jura atque officia divina omnia studiosè quisque (ità utì convenit) tuitor, ac conservato: dies festos ac jejunia summa cum cæremonia celebrato, diem dominicum ab ipsa Saturni diei hora pomeridiana tertia, in primam usque diei lunaris lucem festum agitato. Cæteras deniq; ferias (perinde ut fuerint à sacerdote indictæ) solennes agito.

14. And ealle Godes gerihta fyrdige man georne. eall fra hit deorf if; fpeolfa] fæftena healde man. ælces funnan dæges fpeolfunga fpam Sætepnes dæges none. of monan dæges lihtinge;] ælcne ofepne Mæffe dæg fra he bebodan beo;

De die Dominico.

Die quidem dominico mercata concelebrari, populíve conventus agi (nisi flagitante necessitate) planissimè vetamus: ipso præterea die sacrosancto à venatione, & opere terreno prorsus omni quisque abstineto.

15. And funnan dæga cypinge pe forbeodad eac eopnoftlice.] ælc folc gemot. buton hit for mycelre neodbearfe fy.] huntad fapa.] ealna populdlicra peorca on dam haldan dæge gerfrice man georne;

De jejuniis.

Instituta omnia sive quatuor temporum, sive quadragesimæ, sive alia quæcunque religiosissimè celebrantor jejunia. Ad singulos Divæ Mariæ, atque Apostolorum omnium dies festos (excepto unico Philippi & Jacobi, quo Paschatis gratia cibo non temperatur) jejunia sunto. Singulo quoque Veneris diei (nisi quidem festus agatur) jejunium esto. A Paschate verò usque ad Pentecosten, atque ab ipso Natali Jesu Christi die ad octavam usque ab Epiphania lucem, jejunia nemo observato, nisi quidem judicio ac voluntate fecerit sua, aut id ei fuerit à sacerdote imperatum.

16. And ꝥ man ælc bebodan fæften healde. fy hit ymbren fæften. fy hit lengten fæften. fy hit elles obre fæften. mid ealra geornfulneffe;] to Sc'am. Mariam mæffan ælcere.] to ælces Apoftoles mæffan fæften. buton Philippi] Jacobi. pe ne beodad nân fæften. for dam Saftenlican fpeolde;] ælces Fligdæges fæften. buton hit fpeolf fy;] ne dearf man fæften fpam Saftran od Pentecoften. buton hpa gerecnyfen fy. obbe he elles pille fæften.] of middan pintre ob octabas Epiphanie;

De temporibus justitii.

Porrò autem festis diebus omnibus, quatuor temporum jejuniis, quadragesima, cæteríque omnibus quibus ritè fuerit indictum jejunium diebus, omnis Ordalii, ac jurisjurandi jurisdictio intermittitor. Ab anniversario item Adventus Domini die festo, ad octavum usque ab Epiphania diem, atque à Septuagesima ad decimam quintam à Paschate lucem, justitium edicimus. Sanè quidem annua Divorum Edouardi, & Dunstani festa, religiosè ab Anglis decimo quinto KL. Aprilis, & decimo quarto KL. Junii celebranda sapientes instituerunt. His ergo festis solennibus,

17. And pe forbeodad ordal.] adar fpeolfdagum.] ymbren dagum.] lencten dagum.] piht fæften dagum;] fpam Adventum Domini of fe eahtopa dæg agân fy ofep tpelfta dæg;] fpam Septuagefima od fiftene niht ofep Saftran;] Sce'. Edpeardes mæffedæg pitan habbad gecopen. ꝥ man fpeolfian fceal ofep eal Engla land on 15. kl. Appil;] Sce'. Dunftanes mæffe dæg on 14. kl. Junii.] beo dam halgan tidum eal fra hit

pihf

ꝑihꝺ iꝛ. ealluꝫ cꝑiꝛꝺenuꝫ mannuꝫ ꝛÿb. ⁊ ꝛom ȝemene. ⁊ ælc �facn ꝺo ꝺpæ meꝺ; ⁊ ȝi�. hꝑa oþꝑum ꝛcÿle boꝛh. oþþe boꝺe æꝺ ꝑeoꝛꝺlicum ðinȝum. ȝelæꝛꝺ hiꝺ him ȝeoꝛne æꝛ. oððe æꝛꝺeꝛ;

Christiana fide tinctis omnibus (ità utì convenit) festa & tranquilla pax esto, omnísque procul absit fraus, & malitia. Atq; si quis alteri sive fidejussionis, sive compensationis nomine debuerit quicquam, aut ante hosce dies, aut continuò ponè retribuito.

Pia exhortatio ad confessionem & pœnitentiam.

18. Anꝺ ꝑe biꝺꝺaꝺ ꝼoꝛ Goꝺeꝛ luꝼan ꝥ ælc cꝑiꝛꝺen man unꝺeꝛꝛtanꝺe ȝeoꝛne hiꝛ aȝene ðæꝛꝼ; ꝼoꝛ ꝥam ealle ꝑe ꝛcullon anne ꝺiman ȝebÿꝺan. ꝥonne uꝛ pæꝑe leoꝼꝑe ꝥonne eall ꝥ on miꝺꝺan eaꝑꝺe iꝛ. ꝥ ꝑe apoꝛhꝺon ða hꝑile ꝥe ꝑe mihꝺon ȝeoꝛne Goꝺeꝛ ꝑillan ; Ac ðonne ꝑe ꝛculon anꝼealo leȝan habban. ðæꝛ ðe ꝑe on liꝼe æꝛ ȝeꝺoꝛhꝺon; ꝥâ ðam ðe æꝛ ȝeeaꝛnoꝺe helle ꝑiꝺe ; Ac uꝺon ꝛꝑiꝥe ȝeoꝛne ꝼꝑam ꝛÿnnan ȝeceoꝛꝛan. ⁊ uꝑe ælc hiꝛ miꝛꝺæꝺe uꝑum ꝛcꝑÿꝼꝺan ȝeoꝛnlic anꝺeꝺꝺan. ⁊ æꝼꝑe ȝeꝛꝼican. ⁊ ȝeoꝛnlice beꝺan; ⁊ ælc uꝑe oþꝑum beoꝺe. ꝥ ꝑe ꝑillan ꝥ man uꝛ beoꝺe; Ðiꝛ iꝛ ꝑihꝺlice ðôm. ⁊ ȝoꝺꝛiꝥe ȝecꝑeme. ⁊ ꝛe biꝺ ꝛꝑiꝥe ꝛælig ðe ꝥonne ðom ȝehealꝺ ; Foꝛ ꝥam Goꝺ ealmihꝺig uꝛ ealle ȝeꝺoꝛhꝺe. ⁊ eꝼꝺ ðeapum ceapum ȝebohꝺe. ꝥ iꝛ miꝺ aȝenam liꝼe. ꝥe he ꝼoꝛ uꝛ ꝛealðe;

Christiana fide imbutos omnes pro sui quem in Deum habent amoris magnitudine obtestamur, ut quæ sunt sibi ad salutem necessaria, cupidè animo & cogitatione comprehendant. Adveniet etenim tandem aliquando tempus, cùm divinæ paruisse voluntati(tum cum liberum dabatur spatium) multis partibus malimus, quam omnes omnium qui in terris degunt possedisse fortunas. Sanè quidem uniusmodi nobis omnibus (ut fuerint cujusque facta) decernetur stipendium : Tum denique væ miseris, qui vivi æterna inferorum supplicia promeruere. Quin igitur à delictis diligentius declinemus, ingenuè sacerdoti peccata quique fateamur, ab omnibus in posterum maleficiis abstineamus, admissa officiosè compensemus, eas denique aliis imponamus leges, quibus ipsi parere non gravaremur. Hoc etenim syncerum est judicium, Deóq; gratum & acceptum, veréque beatus est, quisquis ex formula judicarit. Rerum siquidem omnium author, præpotens deus, nos omnes creavit, atque ingenti redemit pretio, propriâ scilicet quam pro nobis eflavit animâ. 101

Ad Eucharistiam & probitatem.

19. Anꝺ æȝhꝑilc cꝑiꝛꝺen man ꝺô ꝑꝑa him ðeaꝑꝼ iꝛ; ȝime hiꝛ Cꝑiꝛꝺenꝺomeꝛ ȝeoꝛne; ⁊ ȝeaꝑꝑiȝe hine eac ꝺo huꝛel ȝanȝe. huꝑu ꝥꝑiꝑa on ȝeaꝑe. ȝe hꝑa hine ꝛÿlꝼne ðe hiꝛ aȝene ðeaꝑꝼe ꝑille unꝺeꝑꝛtanꝺan. ꝛꝑa ꝛꝑa him ðeaꝑꝼ ꝛÿ; ⁊ ꝑoꝑꝺ. ⁊ ꝑoꝑc. ꝼꝑeonꝺa ȝehꝑilc ꝼaꝺiȝe miꝺ ꝑihꝺe; ⁊ aꝺ. ⁊ ꝑeꝺ ꝑeaꝑlice healꝺe ; ⁊ æȝhꝑÿlc unꝑihꝺ apeoꝑꝑe man ȝeoꝑne oꝼ ꝥiꝛꝛum eaꝑꝺe. ꝥæꝛ ðe man ꝺone mæȝe; ⁊ luꝼiȝe man Goꝺeꝛ ꝑihꝺe henon ꝼoꝑꝥ ȝeoꝑne ꝼoꝑ-

Christiana fide imbutus quisque quæ sibi ad salutem conducunt efficito omnia, in Christianam fidem ac religionem omni cogitatione curáque incumbito, ac qui ea quæ sunt sibi ad salutem necessaria animo ac mente (ut quidem omnes velle debebunt) concipere voluerit, ter saltem quotannis ad Eucharistiæ perceptionem animum præparato, dicta factáque sua omnia (qui se gratiosum fore confidit) ritè dispensato, atque ordine disponito, jusjurandum datámque fidem religiosissimè servato, injustitiam pro sua quisque virili parte ditionis nostræ finibus omnem arceto, justitiam denique divinam dehinc dictis factísque studiose persequitor: Atque ità tandem

dem aliquando divinam omnes cumulatè consequemur miserationem.

ðef. ⁊ ðeða ; Ðonne peorþ ur eallum Godef milcre ðe gearfne ;

Ad fidelitatem erga Dominum.

Prætereà autem ipsi exequamur, quod aliis imperamus, semper quidem in dominum nostrum
102 animo firmo simus atque fideli, honorem ejus omnibus nervis ac facultatibus nostris tueamur, ejúsque pareamus voluntati. Quicquid enim erga dominum (ea duĉti fidelitate quæ est cum virtute & officio conjuncta) fecerimus, magno id nobis erit emolumento. Namque in hoc ipso Deus summus omnium rector, & dominus, egregie nobis fidelis erit. Maxime igitur interest, famulos domini ratione ut regant, & gubernent.

20. Uton ðôn eac fra gyt þe læran fillaþ. uton beon â unum hlaforde holð. ⁊ getrywe. ⁊ æfre eallum mihtum hir furþfriperf pæran. ⁊ hir fillan gepeorcan ; Forþam eall þ þe æfre for fiht hlafordð helðe ðoð: eall þe hit ðoþ ur fylfum to myclene þearfe ; Fordam ðam bið God holð; ⁊ eac ah hlafordð gehwylc. ðæf for micele ðearfe. þ he hir men rihtlice heolðe ;

Ad Deum ex intimis colendum & fidem.

Christiana fide imbutos omnes admonemus graviter, ut ex animo Deum amore, & perpetuo quodam judicio diligant, Christianam fidem religiosissime conservent, divinis doctoribus haud gravate pareant, Dei leges & doctrinam diligentissime perscrutentur, atque ad suam ipsorum utilitatem sæpe ac multum exquirant.

21. And ealle Cristene men þe læraþ frifre geornе. þ hig unpeardlic heortan æfre God lufian. ⁊ rihtne cristendom geornlic healdan. ⁊ godcundan larepan geornlice hyran. ⁊ Godef lâra. ⁊ laga fmeagan. ⁊ frywian oft. ⁊ gelome. hym fylfum to deaffum ;

Ut Orationem Dominicam & Symbolum calleant.

Hortamur insuper, ut Christianus quisque ità quidem discat, synceram ut saltem probè calleat fidem, atque orationem dominicam, & apostolorum symbolum perdiscat. Horum etiam altero Christiana fide tincti divinum implorant numen, altero puram, honestámq; de numine Dei profitentur opinionem. Ipse Christus orationem dominicam protulit primus, eámque discipulos edocuit. Divina autem precatio illa ex septem conflatur petitionibus, quas qui non simulatè, sed ex animo fatus fuerit, cum Deo ipso de iis omnibus quæ sunt ad vitam vel præsentem, vel consequentem necessaria, colloquitur. Verum enimvero qua tandem poterit ratione quisquam ex animo Deum precari immortalem, nisiquidem illi syncerè, ac candidè fidem habuerit? Et quidem qui hæc condiscere noluerit, nec ullam morte deletus

22. And þe læraþ. þ ælc cristen man geleornige þ he hupu cunne rihtne geleafan arihte underfandeð. ⁊ Pater noster. ⁊ Creda geleornian ; Forðam mið ðam oþrum fceal ælc cristen man hine to God gebiðan. ⁊ mið ðam oþrum gefputelian rihtne geleafan. Crist fealf fange Pater noster æfter. ⁊ þ gebedde hir leornunge cnihtum tæhte; ⁊ on ðam godcundan gebede fyndfeorfan gebeoda; Mið ðam fefe hit unpeardlice gefingþ. he gemenðaþ to Gode fylfum ymbe æfre ælce neode þe man be ðearf. aþor for ðirfum lyfe. oþþe for þam topeardum ; Ac hu mæg þonne æfre ænig man hine unpeardlice to Gode gebiðan. buton he on Gode habbe unpeardlice rihtten geleafan; Forþam he nah æfter forþfriþe

mid cnirne gemanan on gehalgadan nertan. obbe hen on life hurlef beon peorbe. ne he ne bib pel cnirtene. be þ geleornian nolde ; ne he nah mid nihte obbef manneg to onfonne æt fulluhte. ne æt birecopef handa de ma. æp he hit leornige þ he hit pel cunne;

cum Chriſtianis capiet tanquillæ quietis partem, nec vivus & ſuperſtes ad Euchariſtiam admittetur, nec ipſo denique viri Chriſtiani nomine dignus putabitur. Immo nec ei liceto officia & partes ad ſacrum fontem, vel coram Epiſcopo pro alio ſuſcipere, ni hęc priùs perdiſcat, & pulchre calleat. 103

Ut exitialia fugiant.

23. And pe læreb þ man pid healice fynna. ⁊ pib deofolice dæda fcylde fpybe georne on ægbpylcne timan; ⁊ bete fpibe georne be hif fcrifter gedeahte. fede duph deofles fcybe on fynna be fealle;

Hortamur etiam, ut exitialia crimina, ſceleráque atrocia, atque immania ſinguli ſemper ſtudioſè declinent: & ſi quid fortè impulſu diaboli delinquitur, id omne documento ſacerdotis reſarcitor.

Et inter hæc ſtuprum.

24. And pe læreb þ man pid fulne galfcype. ⁊ pid unrihte hæmed. ⁊ pib ægbpylcne æbbrece pærnige fymle;

Admonemus porrò, turpe ut ſtuprum, illicitam venerem, atque fœderis conjugalis violationem omne tempus ętatis devitēt ſinguli

Ut caveant ſibi de tremendo judicio.

25. And pe læreð eac georne manna gehpylcne. þ he Godef ege hæbbe fymle on hif gemynde. ⁊ dægef ⁊ nihtef forhtige for rinnum. dôm dæg ondræde. ⁊ for helle agrife. ⁊ æfre him gehende endef dægef pene;

Porrò autem docemus, ut in omnium ſemper animis Dei timor penitus inſideat, dies noctéſq; ſupplicia pro maleficiis metuant, diem judicii timeant, tetros inferorum cruciatus horreant, extremum denique vitæ diem inſtare quotidie atque imminere arbitrentur.

Ut Epiſcopi & Sacerdotes fidè obeant officia.

26. Birecopaf fyndon bydelaf. ⁊ Godef laga lareræf. ⁊ hig fcolan bodian. ⁊ birnian georne godcunde þearfe; gyme fede pylle for dam pac bib re hyno funden to heonde. de nele dam heonde þe healdan fceal mid hreame beperian. buton he elleg mæg. gif dæp hpylc þeodfceaþ fceaþian ongynne ð; Nif nân fpa ýfel fceaþa fpa if deofol fylf ; he bið a ymbe þ ân hu he on mannum faplum mærr geforcean mage; Donne moton da hyndaf beon fpybe pacofe. ⁊ geornlice clepiende de pið þonne deod fceaþan folce fceolan fcylðan; þ fyndon birecopaf. ⁊ Mærre ppeoftaf. þe godcunde heonda berapian. ⁊ berian

Sunto ſanè Epiſcopi, Dei præcones, ac divini juris interpretes, eorum eſt rerum divinarum commoda prædicare palàm, ſéque aliis exempla vivendi ad imitandum exponere, aures verò, animúmq; ad ea attendant qui velint. Malus ſiquidem eſt cuſtos qui creditum ſibi gregem voce ſaltem (ſi ultrà non detur) adverſus eum qui ſpoliaturus venit non defenderit. Unus autem omnium nocentiſſimus eſt diabolus, qui operoſè hoc unum molitur ſemper, ut mortalium animis ſtruat calamitatem. Quapropter paſtores vigilare, excubare, & proclamare oportebit, ut quæ populo ab his infenſis adverſariis impendent mala, eis prævisa atque præcauta ſint omnia. Paſtores vocamus, Epiſcopos, & Sacerdotes, quorum

quorum partes ſunt eruditione, atq; doctrina gregem domini ſpeculari, ac defendere, nè eum aliquando lupus furore & ſcelere inflammatus, mordicus laceret, atque dilaniet. Veruntamen ſi quis tum denique fuerit, cujus aures divinis præceptis, ac monitis non patuerint, ejus rei rationem cauſámque
104 Deo reddat atque exponat neceſſum eſt. Collaudetur nomen Domini in perpetuum, ei laus, gloria, & honos in omnes ſeculorum ætates. Amen.

ꝛcÿlan mið piꝛlican laꝑan. ꝧ ꝛe pôðꝼꝛeca peꝑepulꝼ to ꝛpiþe ne ꝛlÿte. ne to ꝼela ne abite oꝼ godcunðꝑe heaꝑðe; ⁊ ꝛeþe oꝼeꝑ hogigе ꝧ he Godeꝛ bodan hlÿꝛte. hæbbe him gemæne ꝧ pið God ꝛÿlꝼne; A ꝛÿ Ðodeꝛ nama ecelic gebletꝛoð. ⁊ loꝼ him. ⁊ puldoꝑ. ⁊ puꝑþminꝛ. ꝛÿmble æꝼꝑe to poꝑulo; Amen;

Hæc illa humana, atque politica ſunt jura; quæ ſapientum adhibito conſilio, per omnem Angliam obſervari præcipio.

Ðiꝛ iꝛ ðonne ꝛeo poꝑlocunde geꝑeðneꝛ. ðe ic pille mið minan piꝛtenan ꝑæde. ꝧ man healð oꝼeꝑ eall Engla land ;

De juſtitia efferenda.

Inprimis juſtæ leges ut efferantur, injuſtę deprimantur, volo. Iniquitatem atque jujuriam pro ſua quiſq; virili parte omnem è regno radicitus evulſam funditus extirpato, juſtitiámque extollito divinam. Ad poſterum verò inopes æquè atque divites digni qui jure fruantur legitimo putandi ſunt, atque utriſque ex æquo & bono jus reddendum.

1. Ðatꝛ iꝛ ꝑonne æꝑoꝛtꝛ ; ꝧ ic pille. ꝧ man ꝑihte laga upp aꝑæꝑe. ⁊ æghpÿlce unlaga geoꝑne aꝼÿlle. ⁊ ꝧ man apodige. ⁊ apÿꝛtꝛpaligе æghpÿlce unꝑihꝛ. ꝛpa mon geoꝑneꝼꝛ mæge oꝼ ðiꝛꝛum eaꝑð. ⁊ aꝑæꝑe up Godeꝛ ꝑihꝛ; ⁊ heonan ꝼoꝑþ læte manna gehpÿlcne geeaꝑme ge eadigene. ꝼolc ꝑihteꝛ pÿꝑþe. ⁊ him man ꝑihte ðo. meꝛ ðeme;

De miſericordia exhibenda in judicio.

Edocemus autem, ut ſi quis in re deliquerit aliqua, adeóque capitale aliquod crimen admiſerit, ea tamen in mulcta irroganda adhibetor moderatio, ut ad divinam clementiam temperata, hominibus tolerabilis eſſe videatur. Et quidem animo cogitet qui judicia exercet, ipſe quid petat cùm ad hunc modum loquatur: *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, &c.* Interdicimus autem nè Chriſtianus quiſquam ad mortem exiguę alicujus, & contemnendæ
105 rei cauſa mittatur: Quin potiùs miti & moderata ad reipublicæ utilitatem utendum erit animadverſione. Neque enim pro tantulo, opus manuum Domini, quódque ipſe ingenti redemit pretio, deperire ſinant.

2. And ꝑe læꝑaꝼ. ꝧ ꝑeah hꝑa aginꝛte. ⁊ hine ꝛÿlꝼne ðeope ꝼoꝑꝑÿnce. ðonne gefadige man ða ꝛtꝛeoꝑe. ꝛꝑa hiꝛ ꝼoꝑ Gode ꝛÿ gebeoꝑlice. ⁊ ꝼoꝑ poꝑulð abenendlice ; ⁊ geþence ꝛpiþe geoꝑne ꝛeðe ðomeꝛ gepealð age. hꝑæꝛ he ꝛÿlꝼ geoꝑne. ðonne he ðuꝛ cpeð. Et dimitte nos debita noſtra, ſicut & nos dimittimus. And ꝑe ꝼoꝑbeoðað. ꝧ man Cꝑiꝛtene men ꝼoꝑ ealleꝛ to lÿtthum huꝑu to ðeaþe ne ꝼoꝑ ꝑæðe ; Acelleꝛ gefæðe man ꝑꝑiþlice ꝛtꝛeoꝑa. ꝼolc to ðeaꝑꝼ ; ⁊ ne ꝼoꝑꝛꝑille man ꝼoꝑ litlum Godeꝛ handgepeoꝑce. ⁊ hiꝛ agenne ceap ðe he ðeoꝑ geboht;

De Christiano non vendendo extra Regnum.

3. And þe forbeodaþ. ⁊ man cyrten men ealles to þriþe of earoe ne rylle. ne on hæþenedome; ⁊ man ða rapla ne forfare. ðe Crist mid his agenum life gebohte;

Prohibemus autem, nè Christiana fide tinctus quispiam à regno procul amandetur, néve ad eos qui nondum Christo fidem adjunxerunt relegetur: nè eorum aliquando fiat animorum jactura, quos propria Christus vita redemit.

De sagis, fortilegis, &c. ejiciendis.

4. And þe beodaþ. ⁊ man earo geonne clænsian agynne on æghwylcan ende. ⁊ manfulna ðæda æghwæs gesprice; ⁊ gif þiccan. oþþe þiglenas. morþþitan. oþþe horcwenan ahwæs on lande þurhan agytene. sylle hi man geonne ut of þysan earde. oþþe on earde forþæme hig mid ealle. buton hi gebetan. ⁊ ðe deoporn gebetan; ⁊ þe beodaþ ⁊ þiþerwacan. ⁊ utlagan. Godes. ⁊ manna. of earde gewitan. buton hig gebugon. ⁊ ðe geonnon betan; ⁊ ðeofas. ⁊ ðeodsceaþan to timan forþysnan. buton hig gebicgan;

Præterea etiam præcipimus, ditio ut hæc nostra undiq; purgetur, atque à nefariis sceleribus usquequaque temperetur. Tum, si sagæ, ariolantes mulierculæ, tabificæ, meretrices fœdæ ac flagitiosæ sicubi in regno deprehendantur, à regni finibus relegantor, aut in regno (ni ab illa mente destiterint ocyus, morésque in melius commutarint) malè pereunto. Qui jus, legésque divinas, & humanas refugiunt (nisi quidem resipuerint, ac cumulatè compensarint) extorres agi jubemus. Fures denique, atque alii omnes populo summam per injuriam infesti, (nisi etiam ab alienis manus abstinuerint) brevi cladem expectanto.

De Gentilium superstitionibus abolendis.

5. Pe forbeodaþ eornostlice ælcne hæðenscype; Hæðenscype bið. ⁊ man idola weorþige. ⁊ ir. ⁊ man weorþige haþene Godas. ⁊ sunnan. oþþe monon. sune. oþþe flôdæter. syllas. oþþe stanas. oþþe æniges cynnes wudu treowa. oþþe siccan cræft lufige. oþþe morþweorc gefremme on ænige syran. oþþe on hlote. oþþe on synte. oþþe on sylcra gedymena ænig þing ðeowge;

Adorationem barbaram planissimè vetamus. Barbara est autem adoratio, sive quis idola (puta gentium divos) Solem, Lunam, Ignem, Profluentem, Fontes, Saxa, cujuscunque generis arbores, lignáve coluerit: Sive sagarum superstitiones observarit: sive magnam alicui cladem, ductis sortibus, ardentibúsve tædis attulerit: Sive denique falsis, & mendacibus visis mortalium mentes concitarit.

De homicidis, pejerantibus, & mœchantibus.

6. Manslagan. ⁊ manswornan. hâð brecan. ⁊ æwbrecan gebugan. ⁊ gebetan. oþþe of cyþe mid synnan gewitan;

Homicidæ, pejerantes, ordinum atque conjugalis fœderis violatores, ni ocyus ad se redierint, ac compensarint, unà cum hisce flagitiosis sceleribus patria exterminantor.

De cohibendis assentatoribus, &c.

7. Liccetas. ⁊ leogeras. wedwas. ⁊ wearwas Godes gewaman habban. buton hig gewyrcan. ⁊ ðe deoper gebe- offen-

Assentatores, mendaces, prædones, rapaces, (ni malo temperarint, cumulatéque satisfecerint) 106

offenſionem Dei graviſſimam incurrant. Si quem igitur de patria à nefariis ſceleribus expianda, de juſtitia extollenda, conculcandáq; iniquitate cura attingat ulla, is eniti & contendere debet quàm maximè poſſit, hæc omnia ut cohibeat, atque devitet.

tan; ⁊ ſeðe ꝑille eaꝑð ꝑihtlice clænſian. ⁊ unꝑiht aleȝan. ⁊ ꝑihtſpyrne luꝑian. ðonne mot he ȝeoꝑne ðillicer ſtyꝑan. ⁊ ðillic aſcunian ;

De Pace tuenda, & moneta corrigenda.

Porrò de pace tuenda, numóque corrigendo, curioſius exquiramus. Paci quidem ità erit conſulendum, habitatoribus & incolis nihil ut ea ſit optatius, furunculis autem nihil quicquam infenſius adverſetur. Quod ad monetam attinet, unus idémque bonus per omnem ditionem noſtram numus eſto, atque eundem nemo reſpuito. Sin quis numum corruperit, ei manus ſcelere violata præciditor, eámque prece vel precio redimi nefas eſto. Atqui ſi præpoſito crimini detur, bona ejus venia numos adulteraſſe alterum, purgatione is tripla ſe culpa liberato, & ſi in excuſatione afferenda ceciderit, pari cum adulteratore pœna afficitor.

8. Utan ȝac ealle ymb ꝑꝓymꝑerbote⁊ embe ꝑeorbote ſmeaȝan ſpiꝑe ȝeoꝑne ; ðra ymbe ꝑꝓymꝑerbote. ſpa ðam bunðan ſy ſelorꝳ. ⁊ ðam ꝑeoꝑon ſy laꝑorꝳ ; ⁊ ſpa ymb ꝑeorbote. ꝑ ane mynet ȝanȝe oꝑeꝑ ealle ðæꝳ ðeoðe. buton ælcon ꝑalſe ; ⁊ ꝑ nân man ne ꝑonſace ; ⁊ ſeðe oꝑeꝑ ðir ꝑalſe ſyꝓce. ðolıȝe ðæꝑa hanða ðe he ꝑ ꝑalſe mıð ꝑoꝑhte ; ⁊ he hıȝ mıð nannum ðıngum ne ȝebıcȝe. ne mıð ȝolðe. ne mıð ȝeolꝑꝑe ; ⁊ ȝıꝑ man ꝑonne ðone ȝeneꝑan teo. ꝑ he be hir leaꝑe ꝑ ꝑalſe ꝑoꝑhte. laðıȝe hine mıð ðꝑymꝑealðe laðe ; ⁊ ȝıꝑ ſeo lâð ðone beꝑſte. habbe ꝑonne ylcan ðôm ðe ſe ꝑe ꝑ ꝑalſ ꝑoꝑhte ;

De justo Pondere.

In demenſione & pondere nihil eſto iniquum: ab iniquitate vero deinceps quiſque temperato.

9. Anð ȝemettа ⁊ ȝeꝑyhta ꝑihta man ȝeoꝑne. ⁊ ælceſ unꝑihteſ heonon ꝑoꝑþ ȝeſꝑıce ;

De inſtauratione oppidorum & pontium.

Oppida, pontéſque poſthac inſtaurantor: præſidii fiat apparatus terreſtris, ac maritimus, quoties ejus muneris neceſſitas reipub. obvenerit.

10. Buꝑȝbote. ⁊ bꝑıcȝbote. heonon ꝑoꝑþ. ⁊ ſcıꝑ ꝑoꝑþunȝa. aȝinne man ȝeoꝑne ; ⁊ ꝑyꝑþunȝa eac ſpa â þõne ꝑeaꝑſ ſy ꝑoꝑ ȝemenelıcne neoðe

De cõnſiliis ad utilitatem Reipublicæ pertinentibus.

Nobis verò omni ope atque opera enitendum erit, qua potiſſimum ratione ea exquiramus conſilia, quæ ad reipub. pertinent utilitatem, pietatem confirment chriſtianam, atque omnem funditus injuſtitiam evertant. Ex iis enim id tandem regno obveniet emolumenti, iniquitas ut deprimatur, juſtitia verò in Dei atque hominum efferatur conſpectu.

11. Anð ſmeaȝa man ſymle on æȝhꝑælce ſyꝑan. hu man ſyꝑmeſt mæȝ ꝑæð aꝑeðıan ðeoðe to ðeaꝑꝓe. ⁊ ꝑıhtne cꝑıſtendom ſpyꝑoꝳt aꝑæꝑan. ⁊ æȝhꝑılce unlaȝa ȝeoꝑne aſyllan ; ꝓoꝑ ðam ðuꝑh ꝑ hıt ſceal on eaꝑð ȝoðıan to ahte ꝑ man unꝑıht alecȝe. ⁊ ꝑıhtꝑıſnerſſe luꝑıȝe ꝓoꝑ Ꝺoðe. ⁊ ꝓoꝑe ꝑuꝑulð ;

De autoritate Regis in violatione pacis, &c.

Hæc quidem omnia ab occiduis Saxonibus rex ſuo ſibi jure (ni

107

12. Ðiſ ſyndon ða ȝeꝑıht ðe ſe cyning ah oꝓeꝑ ealle men on ꝑeſtre-

axan; ꝧ hiꝛ munꝺbꝛẏce. ⁊ hamꝛocne. ꝛoꝛꝛtal. ⁊ ꝛẏnꝺoꝛiꝛe. buꝛon hꝛæne ꝛunꝺoꝛ ȝemæꝺꝛian ꝓille; ⁊ ȝiꝛ hꝛa ꝺonne ꝛꝛẏꝺlearan man healꝺe. oꝺꝺe ꝛeoꝛmiȝe. beꝛe ꝧ ꝛꝛa hiꝛ æꝛ laȝu ꝓæꝛ; ⁊ ꝛeꝺe unlaȝe aꝛæꝛe. oꝺꝺe unꝺome ȝeꝺeme heonon ꝛoꝛꝺ ꝛoꝛlæꝺꝺe. oꝺꝺe ꝛeoh ꝛanȝe. beo ꝛe ꝓiꝺ ꝺonne cẏniȝ hiꝛ ꝛeoꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ on Engla laȝa. buꝛon he miꝺ aꝺ cẏꝺan ꝺuꝛꝛe. ꝧ he hiꝛ nân ꝓihꝛoꝛ ne cuꝺe; ⁊ ꝺoliȝe â hiꝛ ꝺeȝenꝛcẏpeꝛ buꝛon he hine æꝛ ꝺam cẏniȝ ȝebicȝe. ⁊ ꝛꝛa he him ȝeꝺaꝛian ꝓẏlle; ⁊ on Denalaȝe lahꝛliꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ. buꝛon he hine ȝelaꝺiȝe. ꝧ he na beꝛ ne cuꝺe; ⁊ ꝛeꝺe ꝓihꝛe laȝe. ⁊ ꝓihꝛne ꝺôm ꝛoꝛꝛace. beo ꝛe ꝛcẏlꝺiȝ ꝓiꝺ ꝺonne ꝺe hiꝛ aȝe. ꝛꝛa ꝓiꝺ cẏniȝ cxx. ꝛcill. ⁊ ꝛꝛa ꝓiꝺ eoꝛl. lx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝺ hunꝺꝛeꝺ xxx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝺ ælc ꝺæꝛa. ȝiꝛ hiꝛ ꝛꝛa ȝeꝛeoꝛꝺeꝺ on Englalaȝe; ⁊ ꝛeꝺe on Denalaȝe ꝓihꝛe laȝe ꝓẏꝛꝺe. ȝilꝺe ꝛe lahꝛliꝛe;

is alium eo dignitatis ornamento dignum judicarit) vendicat pœnam violatæ pacis, atque irruptionis in domum, aditus quoque intercluſi, detrectatæque militiæ mulctam petit. Si quis porrò commiſſi maleficii cauſa, omni legis patrocinio fuerit excluſus, ejus in integrum reſtituendi regem penès arbitrium eſto: Atque ſi quæ ſcripto prædia poſſederit, mulcta regi ſunto, cui is cunque ſervierit. Item ſive quis fugitivo ſubminiſtrarit cibum, ſive eum in tectum admiſe-

rit ſuum, pendito regi eo nomine (niſi quidem imprudentiæ excuſationem attulerit) libras quinque.

13. Anꝺ in Mẏꝛcean eal ꝛꝛa heꝛ beꝛoꝛan ȝeꝓꝓẏꝺan ıꝛ oꝛeꝛ ealle men; Hæc eadem Rex in omni Mercia pro ſuis vendicat.

Rex mulctas pacis violatæ in regionibus Dacorum accipiat.

14. Anꝺ on Denalaȝa he ah ꝛẏhꝛpiꝛe. ⁊ ꝛẏnꝺoꝛiꝛe. ⁊ ȝnẏꝺe bꝛec ⁊ hamꝛocne. buꝛan he hꝛæne ꝛunꝺoꝛ ȝemæꝺꝛian ꝓille; ⁊ ȝiꝛ hꝛa ꝺonne ꝛnẏꝺleaꝛan man healꝺe. oꝺꝺe ꝛeoꝛmiȝe. beꝛe ꝧ ꝛꝛa hiꝛ æꝛ laȝu ꝓæꝛ; ⁊ ꝛeꝺe unlaȝe aꝛæꝛe. oꝺꝺe unꝺome ȝeꝺeme heonon ꝛoꝛꝺ ꝛoꝛlæꝺꝺe. oꝺꝺe ꝛeoh ꝛanȝe. beo ꝛe ꝓiꝺ ꝺonne cẏniȝ hiꝛ ꝛeoꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ on Englalaȝa. buꝛon he miꝺ aꝺ cẏꝺan ꝺuꝛꝛe. ꝧ he hiꝛ nân ꝓihꝛoꝛ ne cuꝺe; ⁊ ꝺoliȝe â hiꝛ ꝺeȝenꝛcẏpeꝛ buꝛon he hine æꝛ ꝺam cẏniȝ ȝebicȝe. ⁊ ꝛꝛa he him ȝeꝺaꝛian ꝓẏlle; ⁊ on Denalaȝe lahꝛliꝛeꝛ ꝛcẏlꝺiȝ. buꝛon he hine ȝelaꝺiȝe. ꝧ he na beꝛ ne cuꝺe; ⁊ ꝛeꝺe ꝓihꝛe laȝe. ⁊ ꝓihꝛne ꝺôm ꝛoꝛꝛace. beo ꝛe ꝛcẏlꝺiȝ ꝓiꝺ ꝺonne ꝺe hiꝛ aȝe. ꝛꝛa ꝓiꝺ cẏniȝ cxx. ꝛcill. ⁊ ꝛꝛa ꝓiꝺ eoꝛl. lx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝺ hunꝺꝛeꝺ xxx. ꝛcill. ꝛꝛa ꝓiꝺ ælc ꝺæꝛa. ȝiꝛ hiꝛ ꝛꝛa ȝeꝛeoꝛꝺeꝺ on Englalaȝe; ⁊ ꝛeꝺe on Denalaȝe ꝓihꝛe laȝe ꝓẏꝛꝺe. ȝilꝺe ꝛe lahꝛliꝛe;

In iis autem quæ jure Dacorum reguntur regionibus, dimicationis, & militiæ devitatæ, violatæ pacis, atque incurſionis in domum mulctæ regi ſunto, niſi quidem is jus ſuum alteri honoris cauſa ceſſerit. Sive autem quis deinceps pace regia excluſum aliquem occultarit, ac diſſimularit, ſive ei ſuppetias attulerit, perinde ut præſcribitur, compenſato. Si quis contra quam fas eſt leges adminiſtrarit, vel pro odio quod in alium habuerit judicarit perperam, aut denique nummarium ſe judicem præbuerit, proprii capitis æſtimatione Anglorum jure regi damnatur: niſi quidem legum id accidiſſe inſcitia, neque adeo juſtius eum potuiſſe jurejurando confirmare non verebitur: dignitate etiam ſummovetor ſua, niſi eandem (prout ſe feret voluntas regia) redimerit. Jure autem Dacorum violatæ legis mulcta eſt afficiendus, inſcientiæ excuſationem ſi non attulerit. Verùm enim vero ſi quis juri legitimo ſynceróque refragabitur judicio, iis (quorum interſit) mulcta eſto: Ad Regem ſi pertinuerit, dantor centum viginti ſolidi: Satrapæ ſi interfuerit, ſexageni penduntor: Ad centuriam ſi ſpectarit, triginta. Id quod jure quidem Anglorum faciundum eſt, ſi eorum omnium communiter intererit. Ex lege autem Dacorum, ſi quis juri legitimo reclamarit, violatę legis mulcta eſt afficiendus. 108

De pœna convitiatorum.

15. Anꝺ ꝛeꝧe oꝧeꝛne miꝺ ꝓoh ꝛoꝛ- Si quis alterum probri inſimularit,

larit, quamobrem corpori ejus damnum inferatur, aut de fortunis imminuatur aliquid, tum ſi alter auditiones illas tanquam falſas refellere & coarguere poterit, conviciatori lingua exciditor, ni is eandem integra capitis ęſtimatione data redemerit.

ꝛecgan pille. ꝥ he aꝥoꝛ oꝥꝥe ꝛeoh. oꝥꝥe ꝛeoꝛh. ꝥe pẏꝛꝛe ꝛẏ. gif ðonne ꝛe oꝥeꝛ ꝥ geunꝛoꝥian mæge. ꝥ him man on ꝛecgan polde. ꝛẏ hiꝛ ꝛungan ꝛcẏldiġ. butan he hine mid ꝛeꝛe ꝛopgilde ;

Nemo Regi de alterius injuriis queratur.

Nemo de injuriis alterius Regi queratur, niſi quidem in centuria juſtitiam conſequi & impetrare non poterit. Centuriæ autem comitiis quiſque (ut quidem par eſt) intereſto, aut ſaltem debito abſentiam luat ſupplicio.

16. And ne gefrece nân man ꝥone cẏning. butan he ne mote beon nanef ꝓihtef ꝑipꝥe innan hiꝛ hundꝛede ; ⁊ ꝛece man hundꝛedef gemote be ꝑite. eall ꝛpa hit ꝓiht iꝛ to ꝛeacan ;

De comitiis municipalibus.

Municipalia ter quotannis habentor comitia. Celeberrimus autem ex omni ſatrapia bis quotannis (aut etiam ſæpius) conventus agitator : cui quidem illius diœceſis Epiſcopus & Senator interſunto, quorum alter jura divina, alter humana populum edoceto.

17. And habbe mon ðꝛiꝑa on geaꝛa buꝛhgemot. ⁊ tꝛa ꝛcẏnegemot. butan hit oftoꝛ ꝛẏ ; ⁊ ðæꝛe beo on ðæꝛe ꝛcẏꝛe biꝛcop. ⁊ ꝛe ealdoꝛman. ⁊ ðæꝛ æġꝥeꝛ teacan ge godef ꝓiht. ge ꝛeoꝛulo ꝓiht ;

Nemo alium intra ſatrapem coerceat.

Nemo alium intra ſatrapiam, neve extra quidem ablatis pignoribus coerceto, ni priùs jus æquum ſibi fieri in centuria ter poſtularit. Sin is jam tertium flagitarit, neque verò jus ſuum obtinuerit, celebrem illam ex omni Satrapia coactam plebis concionem adito, eáque quartum ſtatuito diem, ſi nec tum quidem impetrarit, liberam ſui juris ubivis recuperandi licentiam aſſequitor.

18. And ne nime nân man nane name. ne innan ꝛcẏnan. ne ut oꝑ ꝛcẏꝛe. æꝛ man habbe ðꝛẏꝛa on hundꝛede hiꝛ ꝓihtef gebedan ; Gif he æt ðam ꝥꝛiðdan cẏꝛe nan ꝓiht nabbe. ðan ꝛaꝛe he æt ðam ꝛeoꝛꝥan ꝛẏꝥe to ꝛcẏꝛegemote ; ⁊ ꝛeo ꝛcẏꝛe him ꝛettꝛe ðonne ꝛeoꝛðan andagan ; Gif ꝛe ðonne beꝛꝛte. nime ðonne gelea ꝛe ge heonon ge ðanon. ꝥ he mote hentan æftef hiꝛ âgenan ;

Nemo liber in centuriem ſe conjiciat.

Præterea autem præcipimus, ut liberæ conditionis quiſque in centuriam, ac decemvirale aliquod collegium ſe conjiciat, ſi modo qui ſe purget atque ab alio capitis æſtimationem petat, ſe dignum haberi cupiverit: Neque enim aliter, annum ætate duodenum progreſſus (ſi forte injuria afficiatur) pari cum ingenuo jure fruatur. Sive enim is rei familiaris adminiſtrator, ſive famulos, fuerit in centuriam aſcribendus eſt aliquam, ejuſque ſiſtendi (quoties fuerit in crimen vocatus) fidejuſſores adhi-

19. And ꝑe ꝑillaꝥ. ꝥ ælc ꝛꝓeoman beo on hundꝛede. ⁊ on teoꝥungꝛe gebꝛoht. ðe laðepẏꝛꝥe beon ꝑille. oꝥꝥe ꝑeꝑef ꝥẏꝛꝥe. gif hine hꝛa aꝛẏlle oꝛeꝛ xii. ꝑintꝛa ; oꝥꝥe he ne beo æniġef ꝛꝓeoꝛihtef ꝥẏꝛꝥe. ꝛẏ he heoꝛꝥꝛæꝛt. ꝛẏ he ꝛolġeꝛe. ꝥ ælc ꝛẏ on hundꝛede. ⁊ on boꝛġhe gebꝛoht. ⁊ gehealde ꝛe boꝛh hine. ⁊ læde to ælce ꝓihte ; Manig ꝛtꝛecman pẏle. gif he mæġ ⁊ mot. ꝑeꝛian hiꝛ man ꝛꝓa hꝛæðeꝛ him ðincꝥ ꝥ he hine aꝑeꝛian mæge. ꝛꝓa ꝛoꝛ ꝛꝓiġne.

109

ne. ꝼꝑa ꝼoꝛ ðeoꝛne; Ac ꝑe nellaþ ȝeðaꝼian þ unꝛihte. ⁊ ꝑe ꝑÿllaþ. þ ælc man oꝼeꝛ tꝛelꝼ ꝑintꝛe ꝼÿlle ðonne að. þ he nelle ðeoꝛ beon. ne ðeoꝼeꝛ ȝepitu;

bendi: Nonnulli quidem potentes famulos ſuos (cum id poſſent, atque per leges liceat) protegere conantur, aliàs liberos, aliàs ſervos eſſe affirmantes. Nos verò iniquitatem illam haud laturi præcipimus, ut quiſque annos ad duodecem natus jurejurando fidem det, omni ſe in poſterum ætate, tum furto, tum furti ſocietate & conſcientia temperaturum.

De fidelibus & infidis in jurejurando.

20. Anð ꝼÿ ælc man ȝetꝛiꝑa man.þe tihtbÿꝼiȝ næꝛe. ⁊ naþoꝛ ne buꝛꝼte ne að. ne oꝑðal innan hiꝛ hunðꝑeð anꝼealoꝛe laðe ꝓÿnþe; ⁊ unȝetꝛiꝑe menceoꝛe man anꝼealoꝛe aþ on þꝑim hunðꝑeðe. ⁊ ðꝑÿꝼealðne að ꝼꝑa ꝑiðe ꝼꝑa hit to ðæꝛe bÿꝑiȝ hÿꝛe. oþþe ȝâ to ðam oꝑðale; ⁊ oꝼ ȝa man anꝼealðne laðe mið ðꝑÿꝼealðe ꝼoꝛnaþe; ⁊ ȝiꝼ ðeȝen hæbbe ȝetꝛÿꝛne man to ꝼoꝛ að ꝼoꝛ hine. þ ꝼꝑa ꝼÿ ; Giꝼ he næbbe. oꝼȝa ꝼÿlꝼ hiꝼ ꝼꝑꝑæce. ⁊ ne beo æꝼꝛe æniȝ ꝼoꝛnaþ ꝼoꝛȝÿꝼen;

Unicuique præterea fideli, qui crebræ accuſationis infamia minime fuerit notatus, neque verò in centuria jusjurandum violarit, aut Ordalii judicio ceciderit, ſingularis quidem excuſationis poteſtas erit faciunda. Infidus autem vel ad jusjurandum in tribus centuriis ſimplum, vel ad Sacramentum (pro eo ac fuerit illius curiæ mos & conſuetudo) triplum, vel ad ipſum denique Ordalium adigendus erit. Sane quidem purgatio ſimplex triplici præjuramento eſt conficienda. Ingenuus autem ſi quem habuerit fidum qui vice fungatur ſua, is præjurator eſto, ſi non habuerit, ipſe jusjurandum accomodato. Neque verò præjuramentum ullum unquam eſt prætereundum.

De Advocatis.

21. Anð ne beo æniȝ man æniȝeꝛ teameꝛ ꝑÿnþe. buton he ȝetꝛÿꝛe pitneꝛꝛe habbe. hꝑanan him come þ him man æt beꝼehþ; ⁊ ȝecÿþe ꝛe ȝepitneꝛꝛe. þ on Ðoðeꝛ heloe. ⁊ on hlaꝛoꝛðeꝛ. þ he him on ꝛoþꝛe ȝepitneꝛꝛe ꝛÿ. ꝼꝑa he hit eaȝum oꝼeꝛꝼeah. ⁊ eaꝛum oꝼeꝛ hÿꝛo. þ he hit mið ꝑihte beȝeate;

Porrò autem nemini fiat advocandi poteſtas, ni priùs ampliſſimis indicarit teſtimoniis, à quo ſit rem quæ illum penès eſt deprehenſa, adeptus. Teſtes verò pro ſua in Deum ac dominos obſerventia aſſeverent, ſe religioſiſſime dixiſſe teſtimonium, adeoque oculis atque auribus accepiſſe, jure eum optimo rem illam aſſecutum.

De rebus emendis ſine teſtimonio.

22. Anð nân man nân ðinȝe ne ȝebicȝe oꝼeꝛ ꝼeoꝛeꝛ peniȝ ꝼeoꝛþe. ne libbende. ne licȝende. buton man hæbbe ȝetꝛeoꝛe ȝepitneꝛꝛe ꝼeoꝛeꝛ mannа. ꝛÿ hit binnan bÿꝑiȝ. ꝛÿ hit up on landeꝛ; ⁊ ȝiꝼ hit man ðonne beꝼô. ⁊ he ðillice ȝepitneꝛꝛe næbbe. ne beo ðæꝛ nân team ; Ac aȝiꝼe man þ aȝen ꝼꝑiȝean hiꝼ aȝen. ⁊ þ æꝼtꝛeꝛ ȝÿlð. ⁊ ða pite ðam þe hit aȝe; ⁊ ȝiꝼ he pitneꝛꝛe hæbbe. ꝛꝑa hæꝛ beꝼoꝛan cꝛæðon iꝼ. ðan tÿme hit man ðꝑÿꝑa. æt

Nemo intra civitatem, neq; ruri quidem, quicquam ſive vivum, ſive mortuum, quod quatuor ſuperet denarios emito, niſi in eam rem quatuor fidorum hominum habeat teſtimonium. Atqui ſi quis teſtibus non adhibitis quicquam fuerit mercatus, idémque alter utì ſuum ipſius proprium vendicarit, emptori nulla fiat advocandi poteſtas, verùm is domino rem reddito, juſtúmque rei precium, præterea & mulctam (cui jure debetur) 110 perſolvito. Sin is teſtatò ad eum quem diximus modum fuerit mercatus

catus, tum quidem danda eſt ter advocandi venia, quarto autem (ni alius ſuo ſibi jure proprietatem aſſumpſerit) rei domino deferatur. Neq; verò nobis æquum videtur, ſive ut quis proprium quid & ſuum eſſe dicat, cùm ſint contra eum teſtimonia, adeóque per ſummam id fraudem & malitiam fictum manifeſtè appareat, ſive ut nondum plenè confecto ſemeſtri ſpatio, quod furtim ſurreptum fuerat ſibi vendicet.

ðam ꝓeoꝑꝑan cẏꝑꝑe ahnīȝe hıꝛ. oꝑꝑe aȝıꝓe ðam ꝑe hıꝛ aȝe; ⁊ uꝓ ne ꝑẏnȝcꝑ nân ꝑıhꝛ. ꝑ æniȝ man aȝnıan ꝓceole. ðæꝑ ȝepıꝛneꝓꝓe bıð. ⁊ man ȝecnapan can ꝑ ðæꝑ bꝛeȝðen bıð. ꝑ nan man hıꝛ nah ꝛo ȝeaȝnıanne ꝑaꝑoꝓꝛ ꝑınȝa æꝑ ꝓıx monꝑum. aꝓꝛeꝑ ðam ðe hıꝛ ꝓꝛolen ꝑæꝓ;

De infidis accuſatis.

Si quis crebræ accuſationis flagrarit ignominia, ejúſque apud omnem populum fuerit infirmata fides, atque adeò comitia ter ſubterfugerit, quarto quidem curialium nonnulli eò iter faciunto, atque tum demum ejus ſiſtendi vades (ſi poterit) admoveto: ſi non poterit, eum illi ſive vivum, ſive mortuum prehendunto, ac res ſuas omnes capiunto, datóque petenti juſto rei pretio, alteram bonorum reliquorum partem dominus, alteram centuria habeto. Atqui ſi curialium quiſquam, (ſive is alteri cognatus ſive nulla cum eo ſanguinis neceſſitate conjunctus fuerit) iſtuc ire noluerit, dato regi eo nomine centum viginti ſolidos. In furto autem manifeſto, & perfida dominorum proditione deprehenſi, ut quærant omnia, quomodo vitam conſervent non reperient.

23. Anꝺ ꝓeꝑe ꝛẏhꝛ bẏꝓıȝ ꝓẏ. ⁊ ꝑolce unȝeꝛꝓẏꝑe. ⁊ ðæꝓ ȝemoꝛ ꝑoꝑbuȝe ðꝓẏꝑa. ðonne ꝓcepıȝe man oꝑ ꝑeoꝑꝺam ȝemoꝛe. ða ðe him ꝛo ꝓıꝺan. ⁊ ꝑẏnꝺe ðone ȝẏꝛ boꝑh. ȝıꝑ he maȝe; Gıꝑ he ne maȝe. ðonne ȝeꝑẏlꝺe man hıne. ꝓꝑa hꝑæꝑeꝓ man maȝe. ꝓꝑa cucne. ꝓꝑa ꝺeaꝺne. ⁊ nıman eall ꝑ he aȝe; ⁊ ȝılꝺe man ða ꝛeonꝺe hıꝓ ceapȝẏlꝺ. ⁊ ꝑô ꝓe hlaꝑoꝓꝺ elleꝓ ꝛo healꝑum. ꝛo halꝑan ꝑ hunꝺꝓeꝺ; ⁊ ȝıꝑ aꝑoꝓ oꝑꝑe mæȝ. oꝑꝑe ꝓꝓemꝺe man ða ꝓaꝺe ꝑoꝓꝓace. ȝılꝺe ðam cẏnınȝ cxx. ꝓcıll; ⁊ ȝeꝓece ꝓe æbeꝓe ðeoꝑ ꝑ ꝑ he ȝeꝓece. oꝑꝑe ꝓeꝑe on hlaꝑoꝓꝺ ꝓeaꝓpe ȝemeꝛ ꝓẏ. ꝑ hınæꝓꝓe ꝑeoꝓh ne ȝeꝓece æꝛ openꝓe ðẏꝓꝑe;

De Calumniatoribus.

Si quis adhibitis è contrario litium calumniis, ſive ſeipſum, ſive famulum in crimen vocatum, in frequenti plebis conventu culpa liberare contenderit, is quidem fruſtrà ſuſcipiatur labor, quin prima (prout centuriatis videbitur æquum) procedat controverſia.

24. Anꝺ ꝛeꝺe on ȝemoꝛe mıꝺ pīðeꝓꝛıhꝛlan hıne ꝓẏlꝑne oꝑꝑe hıꝓ man peꝓıȝe. habbe ꝑ ealle ꝑoꝓ ꝓꝑecen. ⁊ ȝeanꝺꝓẏꝓꝺe ðam oꝑꝑan. ꝓꝑa hunꝺꝓeꝺ ꝓıhꝛe ðınce;

Quòd nemo plus triduo accipiatur hoſpitio.

Nemo alium hoſpitio (niſi quidem ab eo cui priùs deſervierat commendatum) plùs triduò accipito: Neque quis ſervum criminis poſtulatum familia ſummovero ſua, ni is prius omni ſe criminis ſuſpicione liberarit.

25. Anꝺ ꝑ nân man nenne man ne unꝺeꝓꝑo. na lenȝ ðonne ðꝓeo nıhꝛ. buꝛon ꝛe hıne beꝑæꝓꝛe ꝛeðe he æꝓ ꝑol ȝoꝺe; ⁊ nân man hıꝓ men ꝑꝓam hım ne ꝛæce. æꝓe he clæne ꝓẏ æꝛ ælcꝑe ꝓꝑꝓæce. ðe he æꝓ beclẏꝑeꝺ ꝑæꝓ;

De latronibus per incuriam dimiſſis.

Si quis latroni obviam dederit, cúmque nullo edito clamore abire permiſerit, quanticunque fuerit la-

26. Anꝺ ȝıꝑ hꝑa ðeoꝑ ȝemeꝛe. ⁊ hıne hıꝓ ðanceꝓ an ꝑȇȝ læꝛe buꝛon

hpeame. ȝebeꝛe be ðæꝛ ðeoꝛeꝛ peꝛne. oþþe hine mid ꝼullum * aðe ȝeladiȝe ꝥ he him nân ꝼacn mide nýꝛꝛte ; And ȝiꝼ hꝑa hꝑeame ȝehýꝛne. ⁊ hine ꝼoꝛꝛittte. ȝýlde ðæꝛ cýninȝeꝛ oꝼeꝛhýꝛneꝛꝛe. oþþe hine be ꝼullan ȝeladiȝe ;

* aliàs, laðe. *id est*, excusatione.

tronis vita æstimata extremum solvat denariolum, aut pleno perfectóque jurejurando de facinore se nihil habuisse cogniti confirmato. Sin quis proclamantem exaudierit, neque verò fuerit insecutus, suæ in regem contumaciæ (ni omnem criminis suspicionem diluerit) pœnas dato. 111

De infidis apud Centuriatos.

27. Gif hpylce man ꝛý ꝛꝑa untꝛuꝑe ðam hundꝑeðe. ⁊ ꝛꝑa tihtbýꝛiȝ. ⁊ hine ðonne þꝛý men æt ȝæðeꝑe teon. ðonne ne beo ðæꝑ nan oþꝑe. butan ꝥ he ȝanȝe to ðam ðꝛýꝼealðan oꝑðale ; Gif ꝛe hlaꝼoꝑd ðonne ꝛecȝe. ꝥ him naþoꝑ ne að ne oꝑðale ne buꝑꝛte. ꝛýþþan ꝥ ȝemot pæꝛ on ꝓinceaꝛtꝑe. nime ꝛe hlaꝼoꝑd him tꝑeȝen ȝetꝛýꝛe man to innan ðam hundꝑeðe. ⁊ ꝛꝑeꝑian ꝥ him næꝼꝑe að ne buꝑꝛte. ne oꝑðale. ne he ðeoꝼ ȝýlde ne ȝulde. butan he ðonne ȝeꝑeaꝼan hæbbe. ðe ðæꝛ pýꝑþe ꝛý. ðe ꝥ ðôn mæȝe ; Gif ꝛe að ðonne ꝼoꝑþ cume. ceoꝛe þe man ðe ðæꝑ betihtlað ꝛý. ꝛꝑa hꝑæþeꝑ he pille. ꝛꝑa anꝼealð oꝑðale. ꝛꝑa pundeꝛ ꝑeoꝑþne að innan ðam þꝑým hundꝑeðan oꝼeꝑ 30. peneȝa ; ⁊ ȝiꝼ hiȝ ðone að ꝛýllan ne duꝑꝑen. ȝanȝe he to þam ðꝛýꝼealðan oꝑðale ; ⁊ oꝼȝa man ꝥ ðꝛýꝼealð oꝑðale þuꝛ ; Nime ꝼiꝛe. ⁊ beo ꝛýlꝼ ꝛýxta ; ⁊ he ðonne ꝼul ꝑeoꝑþ æt ðam ꝼoꝑman cýꝑꝑe. betꝛe ðam teonde tꝛýȝýlde. ⁊ ðam hlaꝼoꝑd hiꝛ ꝑeꝑe. ðe ðæꝛ pýꝑþe ꝛý ; ⁊ ꝛettte ȝetꝛýꝛe boꝑȝaꝛ ꝥ he ælceꝛ ýꝼleꝛ eꝼt ȝeꝛꝼice ; ⁊ æt ðam oþꝑum cýꝑꝑe. ne ꝛý ðæꝑ nân oþeꝑ bôt. ȝiꝼ he ꝼull puꝑþe. butan ꝥ man ceoꝑꝼ him ða handa oꝼ. oþþa ða ꝼetꝛe. oþþe æȝþeꝑ be ðam ðe ꝛeo dæde ꝛý ; ⁊ ȝiꝼ hiꝛ ðonne ȝiꝛ maꝑe puꝑc ȝeꝑꝑohꝛ hæbbe. ðonne do man uꝛ hiꝛ eaȝan. ⁊ ceoꝑꝼan oꝼ hiꝛ naꝼe. ⁊ eaꝑan. ⁊ uꝼeꝑan lippe. oþþe hine hettian. ꝛꝑa hꝑýlce ðiꝛꝛa ꝛꝑa man pýle. oþþe ðône ȝeꝑæde. ða ðe ðæꝑto pæðen ꝛceolan. ꝛꝑa man mæȝ ꝛtý-

Si cujus apud Centuriatos labefactata sit fides, adeóque is crebræ fuerit accusationis infamia notatus, ut eum tres simul viri crimenentur, alia quam ex triplici Ordalio excusatio nulla est accipienda. Verum enimvero si herus ejus affirmarit, nec jusjurandum violasse servum, nec judicio Ordalii (post coactum Vintoniæ concilium) cecidisse, ex eadem illa centuria fidelem unum & alterum herus evocato, qui unà secum jurejurando confirment, nec fidem jurejurando obstrictam fefelliſſe servum, nec Ordalii sententia in reos relatum, nec furti nomine persolvisse quicquam, nisi quidem præsto fuerit præpositus aliquis, cujus in hac re satis habeat ponderis dicti autoritas. Tum si jusjurandum dederint, accusato fiat eligendi potestas, utrum simplicis Ordalii sententiam subire, an jusjurandum quod uni libræ & 30. denariis æquali proportione respondeat, in tribus centuriis præstare voluerit. Sin id illi jurejurando confirmare verebuntur, triplicis Ordalii quæstione reus examinator: Id autem ad hunc modum fieri oportebit: Actor viros qui præjurent quinque adhibeto, ipse sextus esto. Atque ubi primo accusatus in reos referatur, actori duplum dato, domino (si modo is ea se dignum præstiterit) integram pendito proprii capitis æstimationem, atque ab omni denique inposterum scelere nefario abstinendi fidejussores adhibeto. Sin secundo in reos referatur, nulla fiat compensandi potestas, verùm ei sive manus, sive pedes, sive utraque (si id postularit facinoris indignitas) præciduntor. Atqui si nec ità quidem destiterit, quin ad hæc plura adjunxerit maleficia, tum sane prout illorum (quorum

inter-

112 interſit) feret judicium, aut ei effodiuntur oculi, præcidatur naſus, amputantor auriculę, ſummum abſcindatur labrum, aut denique capillus cum pelle unà detrahitor, ut ità tandem caſtigentur improbi, animorum tamen utì proſpiciatur ſaluti. Sin is fuga elapſus, Ordalii quæſtionem declinarit, integrum actori rei precium, ac regi (ſive alteri qui ea ſe dignum præſtiterit cuiquam) capitis æſtimationem, fidejuſſores danto. Verùm enimvero ſi domino crimini detur, eo autore & conſiliario poſt admiſſum maleficium aufugiſſe famulum, adjunctis ſibi viris fidelibus quinque

ꝑan. ⁊ eac ðaꝑe ꝑaꝑle ȝebeoꝑȝan; Gıꝼ he ðonne ut leape. ⁊ ꝥ oꝑðal ꝼoꝑbuȝan. ȝẏlo ꝑe boꝑh ðam teonðe hıꝑ ceapȝẏloe. ⁊ ðam cẏnınȝe hıꝑ ꝑeꝑe. oþþe ðam ðe hıꝑ ꝑıtteꝑ ꝑuꝑþ ꝑẏ; ⁊ ȝıꝼ man ðonne hlaꝼoꝑðe teo. ꝥ he be hıꝑ ꝑæðe uthleope. ⁊ æꝑ unꝑıhteꝑ ꝑoꝑht. nıme hım ꝑıꝼ ȝetꝑıꝑe men to. ⁊ be hım ꝑẏlꝼ ꝑıxta. ⁊ laðıȝe hıne ðæꝑ; Gıꝼ ꝑe laðe ꝼoꝑþ cume. beo he ðæꝑ ꝑeneꝑ ꝑẏꝑþe; ⁊ ȝıꝼ hıt ꝼoꝑþ ne cẏme. ꝼô ꝑe cẏnınȝ to ðam ꝑeꝑe. ⁊ beo ꝑeo ꝑeoꝼ utlah ꝑıð ealꝼolc;

omnem criminis ſuſpicionem diluito: in quod ſi fecerit, ipſa capitis æſtimatione ſe dignum præſtitit; ſi non fecerit, capitis æſtimationem rex habeto, fur verò omni legis patrocinio excluſus ab omnibus habendus eſt.

De Hero propriæ familiæ fidejuſſore.

Herus omnis propriæ ipſius familiæ ſiſtendæ fidejuſſor eſto, & ſi famulorum quis in crimen vocetur, qua alter litem intenderit centuria, in eadem is (ut quidem par eſt) liti ſe offerat. Atqui ſi eorum aliquis criminis poſtulatus ſeſe in fugam conjecerit, capitis ejus æſtimationem herus regi numerato. Quin ſi hero crimini detur, eo autore & conſultore fugam agitaſſe famulum, aſcitis ſibi ingenuis quinque crimen eluito: Hic crimen ſi non purgarit, capitis æſtimationem regi quidem dependito, famulus omni legis commoditate privator.

28. Habbe ælc hlaꝼoꝑð hıꝑ hẏꝑðmen on hıꝑ aȝenan boꝑȝe; ⁊ ȝıꝼ hıne man æniȝeꝑ ðınȝeꝑ teo. anꝑꝼeꝑıȝe ınnan ðam hunðꝑeðe. ðæꝑe he on becleopaþ beo. ꝑꝼa hıt ꝑıhte laȝa ꝑẏ; ⁊ ȝıh he beteẏtlheð peoꝑþ. ⁊ he ut hleape. ȝẏloe ꝑe hlaꝼoꝑð ðæꝑ maneꝑ peꝑe ðam cẏnınȝ; ⁊ ȝıꝼ man ðonne hlaꝼoꝑð teo. ꝥ he be hıꝑ ꝑæðe uthleape. hlaðıðe hıne mıð ꝼıꝼ ðeȝnum. be hım ꝑẏlꝼ ꝑıxta; Gıꝼ hım ꝑeo laðe beꝑꝑt. ȝılðe ðam cẏnınȝ hıꝑ ꝑeꝑe. ⁊ ꝑẏ ꝑe man utlaȝe;

De ſervo Ordalii quæſtione examinato.

Servus ſi ipſa Ordalii ſententia in reos referatur, primò inuſtus compungitor, atque ſi ſecundo Ordalii quæſtione examinatus culpæ reus fiat, alia quam capitis pœna non eſto.

29. Gıꝼ ðeoꝑ man æt ðam oꝑðal ꝼul peoꝑþ. meaꝑcıȝe man hıne æt þam ꝼoꝑman cẏꝑꝑe. ⁊ æt þam oþþum cẏꝑꝑe ne ꝑẏ ðæꝑ nân bot buton ꝥ heaꝼoð;

Infidus vadem regium exigat.

Si cujus apud omnem populum labefactata eſt fides, ejus ſiſtendi quotieſcunque in crimen vocetur,
113 vades præpoſitus regius exigito: quos ſi non dederit, loco profano, & à religione remoto tumulandus interficitor: atque ſi quis pro eo propugnarit, noxiæ pœna par eſto: Juſſum verò ac placitum hoc noſtrum ſi præpoſitorum aliquis per

30. Gıꝼ hꝑẏlce man ꝑẏ. ðe ealum ꝼolce unȝetꝑẏꝑe ꝑẏ. ꝼaꝑe ðæꝑ cẏnınȝeꝑ ȝeneꝼa to. ⁊ ȝebꝑınȝan hıne unðeꝑ boꝑȝ. ꝥ hıne man to ꝑıhte læðe ðam ðe hım onꝑꝑæcon; Gıꝼ he þonne boꝑh næbbe. ꝑlea hıne man. ⁊ on ꝼulan lecȝe; ⁊ ȝıꝼ hıne hꝑa ꝼoꝑa ꝼoꝑꝑtanðe. beo hıȝ beȝen aneꝑ ꝑıhteꝑ

pýnþe; ⁊ ſe ðiſ ſonſittte. ⁊ hit ge-ſonþian nýlle. ſpa uþe ealſa cpiþe iſ-ſýlle ðam cýninʒ cxx. ſcill;

incuriam omiſerit, aut exequi aſſpernabitur, ex noſtra omnium ſententia regi centum & viginti ſolidos dependito.

De municipiis purgandis.

31. And ſtanð betpux buſʒum ane laʒu æt laðunʒe;

Criminis purgandi modus in omnibus municipiis unus idémque eſto.

De advenis & peregrinis cuſtodiendis.

32. Gif ſþeondleaſ man. oþþe ſeoſ-ſan cuman ſpa ʒeſpenceð peoſþe þuſh ſþeondleaſte. ⁊ he boſh næbbe æt ſþum tihtlan. þonne ʒebuʒa he henʒ-cen. ⁊ ðæſ abiðe. oþ ⁊ he ʒâ to Go-ðeſ oſðale. ⁊ ʒeſaſe ðæſ ⁊ he mæʒ; ſitoðlic ſeðe ſþeondleaſan ⁊ ſeoſ-ſan cumenan pýnſan ðôm ðemeþ þon-ne hiſ ʒeſeſan. he ðeſaþ him ſýlſum;

Sive quis amicis orbatus, ſive advena & peregrinus, tam fuerit ab amicis inops, ut non habeat qui eum fide ſuſtentent ſua, is (cùm primò fuerit in crimen vocatus) cuſtodiis (Ordalii quæſtione tandem examinandus) aſſervator. Atque de eo fiat prout divinum feret judicium. Non dubium eſt id quidem, quin qui amicis orbato, aut peregrino, non perinde æquum ſe præbuerit atque ſocio judicem, ſe ipſe lædat.

De pejerántium pœna.

33. Gif hpa mæne aþ on haliʒðome ſpeſniʒe. ⁊ he oſeſ ſtaleð ʒeſeoſ ðe. ðoliʒe ðæſa hanða. oþþe healſeſ pe-neſ; ⁊ ſý ʒemæne hlaſoſðe ⁊ biſcope. ⁊ ne beo he ðanon ſoſþ aðeſ pýnþe. buton he ſoſ Goð ðe ðeopoſ ʒebe-te; ⁊ him boſh ſinðe þ he æſne æſt ſpilceſ ʒeſpice;

Si quis ſacra tenens pejeraſſe convictus fuerit, ei manus præciditor, ni dimidiatam ſui capitis æſtimationem domino atque Epiſcopo dependerit: Neque verò deinceps qui juret dignus putandus eſt, niſi quidem Deo cumulatè ſatisfecerit, atque ab ejuſmodi in poſterum nefario ſcelere abſtinendi fidejuſſores admoverit.

De falſi teſtimonii accuſato.

34. And ʒif hpa on leaſne ʒepit-neſſe openlice ſtande. ⁊ he oſeſſteleð peoſþe. ne ſtande hiſ ʒepitneſſe ſiþþan ſoſ naht. ac ʒýlð ðam cýnin-ʒe. oþþe landoſican be healſſanʒe;

Si quis falſum palàm dixiſſe teſtimonium coarguatur, quod is ad poſterum pro teſtimonio dixerit, nullo eſt loco habendum, verum regi aut fundi domino eam quæ eſt loco colli obſtricti mulctam dependito.

Peccatum turpius eſt in diebus & locis ſacris, & majores magis ſunt plectendi.

35. Niſ on nanſe timan unſihт aleſeð. ⁊ ðeah man ſceal ſſeolſ ti-ðan. ⁊ on ſſeolſ ſtoſan ʒeoſnlicoſt beoſʒan; ⁊ â ſpa man bið mihtiʒna. oþþe maſan haðeſ. ſpa ſceal he ðeo-ſoſ ſoſ Goðe ⁊ ſoſ ſoſulð unſihт ʒebetan; ⁊ ʒoðcunðe bote ſece man ſýmle ʒeoſne be boc tale. ⁊ ſoſ po-ſulðcunðe bote ſece man be ſoſulð laʒe;

Quanquam nec ullo quidem tempore danda eſt injuſtitiæ venia, diebus tamen feſtis, atque à locis Deo conſecratis, maximè eſt prohibenda procul iniquitas. Sed quò quiſque eſt opibus affluentior, amplioríque dignitatis gradu locatus, eò debebit cumulatiùs Deo & ho- 114
minibus data diſſolvere, ac compenſare damna. Deo autem quomodo erit compenſandum ex ſcriptis præcepta petamus, hominibus utì fiat ſatìs, ipſa quidem jura tradunt humana.

De

De Minißtrum Altaris occidente.

Si quis eorum qui aræ deſervierint alicui mortem obtulerit, omni cum divini tum humani juris patrocinio excludatur: niſi quidem cum exilio cumulatè id ſceleris compenſarit, atque cæſi etiam cognatis ſatisfecerit, aut ſaltem (unà cum hominibus qui jurent idoneis) omnem criminis ſuſpicionem diluerit. Hanc verò quę Deo & hominibus debetur compenſationem intra ter denos (ídque cum fortunarum ſuarum omnium diſcrimine) diesaggreditor.

36. Gif hpa þeofoð ðegn afylle. ƿý he utlah þið God. ⁊ þið men. buton he ðuþh þnecƿiþ ðe ðeopon gebete. ⁊ eac þið ða mæg ðe; oþþe gelaðige hine mid þenelaðe. ⁊ binnan þnitigum nihtan agenne bote æg þeƿ ge þiþ God. ge þið men. be eallum ðam ðe he age;

Ut Rex ſit ordinatis alienigenis patronus.

Si quis Sacris initiatus, incoláve in iis quæ ad fortunas, vitámve ejus ſpectarint decipiatur, tum ei Rex (ni is aliunde habuerit) loco patroni, & cognatorum eſto. Fraudator verò regi (prout ipſa feret facti ratio) ſatisfacito, aut graves ſceleris admiſſi pœnas Rex ipſe repetito: Chriſtiana ſiquidem fide imbuti regis eſt, Deo iliatas graviter (pro facti ratione) ulciſci injurias.

37. Gif man haðoðne man. oþþe æl-ðeoðigne ðuþh æni þinge foþfæðe. æt feo. oþþe æt feore. ðonne ſceal him cyninge beon foþ mæg. ⁊ foþ mundboran. buton he elleſ oþeþne habbe; ⁊ bete man þam cyninge ƿa hit gebynige. oþþe he ða ðæða þnece ƿiðe ðeope; Cniſtenum cyninge gebyna ð ƿiðe nihte þ he Goðeſ æbylo þnece ƿiþe ðeope. be þam feo ðæða ƿý;

De Miniſtro Altaris homicida, &c.

Si eorum qui Aræ deſervierint aliquis hominem occiderit, aut inſigne aliquod perpetrarit flagitium, gradu & honore diſpoliatus, perinde atque ei papa circumſcripſerit habitandi locum exulato, ac cumulatè compenſato. Sin is crimen fuerit inficiatus, excuſatio tripla eſto. Atque ni hanc quæ Deo & hominibus debetur compenſationem intra ter denos aggrediatur dies, ab omni legis commoditate deſtitutus habetor.

38. Gif feofoð ðegen manſlaga ƿýnþe. oþþe elleſ to ƿiþe mân feonc gefeonce. ðonne þolige he æg þeſ ge-haðeſ. ge eþeleſ. ⁊ þnæcnige ƿa þiðe ƿa fe Papa him ſcniƿe; ⁊ ðæt bete geonne; ⁊ gif he laðian pille. laðige hine mid ðnyƿealðan; ⁊ buton he binnan þnittigum nihton bote anginne þið God ⁊ þiþ men. ðonne ƿý he utlah;

De Ordinatum vinciente aut verberante.

Si quis alium ſacris initiatum vinculis conſtrinxerit, verberibus, ignominia, dedecoréve affecerit, datum (prout æquum fuerit) damnum reſarcito, Epiſcopo (pro dignitate ordinis (Araæ expiandæ nomine mulctam præſtato, regi deniq;, ſive domino graves dignitatis læſæ pœnas dependito, aut ſaltem integra perfectáque excuſatione allata crimen diluito.

39. Gif hpa gehaðoðne man binde. oþþe beate. oþþe ƿþiþe gebyƿmiþige. bete þið hine ƿa ƿa hit þihte ƿý. ⁊ biſcope þeſoðbote be ðæn haðeſ mæþe. ⁊ ðæm hlaſono oþþe cyninge be fullan munðbnice. oþþe gelaðige hine ƿýlfne mid fullan laðe;

De Ordinato capitis reo.

Si quis ſacris inauguratus, rei capitalis obnoxius extiterit, comprehenditor, atque ut tandem E-

40. Gif gehaðoð man hine foncýnce mid ðeaþ ſcýlðe. gecýlðe man hine.

⁊ healde to biscopesdome be ðam reo dæde fÿ;

piscopo criminis admissi pœnas dependat, asservator.

De reo Confessarium petente.

41. Gif deabscyldig man scriftræce georne. ne sÿnne man him æfre; ⁊ gif him hpa sÿnne. bete þ pið cyninge mid hund tpentigum scyll. oþþe gelaðige hine. nime fif men. ⁊ beo he sÿlf sixta;

Si quis rei capitalis damnatus sua ingenuè sacerdote peccata confiteri cupiverit, id ei concedi-tor. Si quis autem denegarit, numerato regi centum viginti solidos, aut saltem adjunctis sibi viris quinque se culpa liberato.

De die Dominica & Festis observandis.

42. Gif man pealdan mæge. ne dÿde man næfre on sunnan dæges freolse ænige forsÿnhtne man. buton he sleo. oþþe seohte; Ac sÿlde man hine. ⁊ healde þ re freolsdæg agân sÿ; Gif freo man freolsdæg sÿnce. done gebete þ mid hif halsfange. ⁊ hu-su pif God bete hit georne. sra sra him man tæce; Deorman gif he seonce. dolige hif hÿde. oþþe hÿdgÿl-der. be dam reo dæd sÿ; Gif hlafordo hif þeopan freolsdæg nÿde to peor-ce. dolige dær deorman. ⁊ beo he sÿþþan folcfrÿg. ⁊ gilo lahslite se hlafordo mid Denum. pite mit Englum be dam de reo dæde sÿ. oþþe gelaðige;

Nemo(quoad ejus fieri poterit) cujuscunque sceleris admissi damnatus, (nisi quidem sese in fugam dederit, aut repugnarit) die dominico morti objicitor, quin comprehensus usque dum dies ille festus transierit, tenetor. Liber si die quocunque festo operis quicquam patrarit, ea quæ est loco colli obstricti mulcta compensato: Deo autem (prout ei fuerit imperatum) facito satís. Servus si opus fecerit, vapulato: aut pro facti ratione virgarum metum precio redimito. Herus si servo invito opus addixerit die quocunque festo, servo mulctator suo, servus deinceps liber esto. Herus præterea si in Dacis fuerit, violatæ legis pœnam dependito: Anglus (pro facti ratione) aut mulcta afficitor, aut crimen purgato.

De jejunium violante.

43. Gif frig man mihte fæsten abræce. gilde lahslite mid Denum. pite mid Englum. be dæm reo dæde sÿ; ÿfel bið þ man fæsten tide æn mæle ete. ⁊ gÿt sÿnne þ man mid flæscmete hine sylfne afÿle; Gif hit deorman gedô. dolige hif hÿde be dam þe reo dæde sÿ;

Liberæ conditionis Dacus si indictum cibo sumpto dissolverit jejunium, violati juris pœnas dato: Anglus pro ratione facinoris mulctator. Malum id quidem est, ante prandium jejunii instituti tempore quicquam cibi sumere, pejus tamen comesa carne seipsum fœdare. Servorum aliquis si id fecerit, verberibus (ut res flagitarit) afficitor.

Ut Quadragesima & Festa non temerentur.

44. Gif hpa openlic lencten bryce dunh feoht lac gepÿnce. oþþe dunh piflac. oþþe dunh peaflac. oþþe dunh ænig healice misdæde. sÿ þ tpÿbete. sra eac on heah freolse. be dam de reo dæde sÿ; ⁊ gif man ætsace. labige hine mid dryfealdre labe;

Sive quis dimicatione, matrimonio, rapina, sive alio quocunq; patrato facinore flagitioso, celebrandum Quadragesimæ violarit jejunium, compensatio in duplum augetor. Idem juris esto pro ratione facti, si horum aliquod festo celebri quocunque fuerit factitatum. Sin quis crimen purgare voluerit, 116 purgatio tripla est afferenda.

De

De Eccleſiæ debita vi detinente.

Dacus ſi cuiquam jura atq; debitiones divinas petenti, vi illata reſtiterit, ac repugnarit, legis violatę pœnam dependito: Anglus gravi afficitor mulcta, niſi quidem adjunctis ſibi viris undenis omni ſe culpa exolverit: Sin cuiquam vulnus impreſſerit, compenſato, gravem domino mulctam dependito, illi denique manus (ni eas ab Epiſcopo redemerit) præciduntor. Quin ſi cuiquam mortem obtulerit, omni tum juris commoditate privator, eúmque omnes juſtitiæ cultores clamore inſequuntor. Atqui ſi eum juri repugnantem, ſuâ culpâ morte occubuiſſe liquidò confirmetur, impunè eſto, neque vero propterea quicquam penditor.

45. Gif hpa mið þīge godcundpa gepihta forþýrne. gilde lahflite mið Denum. fulfite mið Englum; oþþe gelaðige hine. nime endlifan be fýlf tpelftan; Gif he man gepundige. gebete þ. ⁊ gilde fulfite ðam hlafopde. ⁊ æt bifcope þa handa alýfa. oþþe hig alætte; Gif he man afýlle. beo he utlah. ⁊ hif hentte mið heapme ælc ðapa ðe þiht pille; Gif he gepýrce þ man hine afýlle· ðuph þ ðe he ongean þiht gean býrde. gif man þ gefoðige. licge agilde;

De ſacrum ordinem violante.

Si quis ſacrum ordinem, atque vivendi formulam violarit, pro ipſa ordinis dignitate, ſive capitis æſtimatione, mulcta, legis violatæ pœna, ſive rebus ſuis omnibus, compenſato.

46. Gif hpa hâðbrýce gepeorce. gebete þ be ðæf habef mæþe. fpa be pefe. fpa be pite. fpa be lahflite. fpa be ealfe afe;

De adulterio.

Si quis jura violarit conjugalia, prout magìs minúſve peccarit, caſtigetur. Iniquum id quidem eſt, ut quis nuptiis alligatus, puellam vitiet aliquam, multo tamen iniquius cum uxore aliena rem habere, ſacríſve inauguratam conſtuprare.

47. Gif hpa æfbrýce gefýrce. gebete þ be ðam ðe feo ðæðe fý; ýfel æfbrýce þ æffærf man pið ænige hine forlicge. ⁊ mýcele fýrre pið ofepr æfe. oþþe pið gehaðod;

De inceſtuoſis.

Si quis ſtuprum inceſtum commiſerit, ſive capitis æſtimatione, ſive mulcta, ſive rerum ſuarum omnium amiſſione (pro ipſa familiæ amplitudine) compenſato. Neque vero una eadémque habenda eſt germanæ ſororis, atque remotioris cognatæ ſtupratæ ratio.

48. Gif hpa fýbleger gefýrce. gebete þ be fibbemæðe. fpa be pefe. fpa be pite. fpa be eolfa ehte; Ne bið na gelice. þ man fpurfor gehæme. ⁊ hit pæfe feof fibbe;

De viduam violante.

Qui viduam per vim ſtuprarit, proprii capitis æſtimatione compenſato: nec mitiori conditione ſit ſit qui virgini vim intulerit.

49. Gif hpa puðepan nýðe næme. gebete þ be pefe; Gif hpa meðen nýð næme. gebete þ be pefe;

De uxoris adulteræ pœna gravi.

Uxor ſi marito ſuperſtite cum alio quocunque corpus miſcuiſſe convincatur, dedecus atque inſignem omni in poſterum ætate infamiam ſubito; maritus res ejus omnes habeto, mulieri vero tum

50. Gif be cpýcum ceorle pif hig be oþrum pefe forligce. ⁊ hit open peorð. gepearþ heo to pefulð fcame fýþþan hipe fýlfne. ⁊ hæbbe fe þihte pefe eall þ hý eo ahte. ⁊ heo ðolige

ægþef

æʒþeꝛ ʒenoꝛu ʒe ðaeaꝛan ; ⁊ ʒiꝼ hiꝛ tihtle ꝛẏ. ⁊ lâo ꝼoꝛbeꝛꝛt. biꝛcop ðone ꝛealoe. ⁊ ꝛtiþlice oeme;

naſus, tum auriculæ præciduntor. 117 Sin pellicatus poſtuletur tantummodo, atque in excuſatione afferenda ceciderit, tum quidem ejus rei poteſtas Epiſcopo deferatur, atq; is litem æſtimato ſeveriſſimé.

De uxorato fornicante aut concubinam habente.

51. Giꝼ piꝼꝼæꝛt ꝛeꝛ hine ꝼoꝛliʒe be hiꝛ aʒenꝛe pẏlne. ðoliʒe ðæꝛe. ⁊ beꝛe ꝼoꝛ hine ꝛẏlꝛne pið Goð. ⁊ pið men; ⁊ ꝛeðe hæbbe ꝓihꝛ ꝼiꝼ. ⁊ eac ceaꝼeꝛe. ne oo him nân ꝓꝛeoꝛꝛt nân ðaꝓa ʒeꝓihta. ðe man Cꝓiꝛtenum men oôn ꝛceall. æꝓ he ʒeꝛꝓice. ⁊ ꝛꝓa oeoꝓe ʒebeꝛe. ꝛꝓa biꝛcop him tæce. ⁊ æꝼꝓe ꝛꝓilceꝛ ʒeꝛꝓice;

Si quis nuptiis allegatus, cum ſua ipſius ancilla concubuerit, ancilla mulctatus, Deo & hominibus facito ſatís. Si quis uxorem legitimo nuptiarum fœdere conjunctam ſimul & concubinam habuerit, ei ſacerdotum nullus Chriſtiani hominis jura concedito, niſi quidem illam prius repudiarit, cumulatè (perindè atq; ei fuerit ab Epiſcopo imperatum) compenſarit, atque ab ejuſmodi ad poſterum temperarit.

Ut alienigenæ libidinoſi ejiciantur.

52. Æl þeoðiʒe men ʒiꝼ hiʒ heoꝓa hæmeð ꝓihtan nilla ð. oꝼ lanð mið heoꝓa æhtum. ⁊ ꝛẏnnan ʒeꝓitan;

Alienigenæ illicitas carnis libidines ſi non cohibuerint, unà cum flagitiis & fortunis ſuis omnibus regno exterminantor.

Ut homicida in purgatione cadens Epiſcopo tradatur.

53. Giꝼ open moꝓþ ꝓeoꝓð ꝓ man ꝛẏ amẏꝓoꝓeoe. aʒiꝼe man ðaꝓa maʒum; ⁊ ʒiꝼ hiꝛ tihtle ꝛẏ. ⁊ æt laoe miꝛtioe. oeme ꝛe biꝛcop;

Si quis alium præmeditatùs trucidarit palàm, perempti cognatorum in poteſtatem dator: Sin cædis inſimuletur tantummodo, atq; in excuſatione afferenda ceciderit, Epiſcopum penes eſto ejus rei judicium.

De inſidiis adverſus Regem vel Dominum.

54. Giꝼ hꝓa emb cẏninʒe oꝓꝓe hlaꝼoꝓoe ꝛẏnꝓe. ꝛẏ he hiꝛ ꝼeoꝓeꝛ ꝛcẏldiʒ. ⁊ ealleꝛ ðæꝛ ðe he aʒe. buton he ʒâ to ðꝛẏꝼealoan oꝓoale;

Si quis ſaluti Regis, aut Domini ſui inſidias tetenderit, vita & rebus ſuis omnibus plectitor, niſi quidem triplicis Ordalii quęſtione crimen diluerit.

De violationĕ fide-juſſionis.

55. Giꝼ hꝓa cẏninʒeꝛ boꝓh abꝓece. ʒebeꝛe ꝓ miðꝼiꝼ punðum ; Giꝼ hꝓa aꝓcebiꝛcoꝓeꝛ boꝓh oꝓꝓe* æþelinʒeꝛ abꝓece. ʒebeꝛe ꝓ mið ðꝛẏm punðum; Giꝼ hꝓa leoðbiꝛcoꝓeꝛ. oꝓꝓe ealðoꝓmanneꝛ boꝓh abꝓece. ʒebeꝛe ꝓ mið tꝛam punðum;

* æþelinʒ. Sonat etiã *regni hæredem.*

Si quis fidejuſſionem regi oblatam violarit, compenſato libris quinque: Qui Archiepiſcopo, aut Satrapæ fidem datam fefellerit, tribus penſato libris: Qui denique Epiſcopo, aut Senatori oblatam violarit fidejuſſionem, duabus libris compenſato.

De dimicatione in regia.

56. Giꝼ hꝓa on cẏninʒeꝛ hiꝓeoe ꝼeohte. ðoliʒe ðæꝛ liꝼeꝛ. buton him ꝛe cẏninʒ ʒeaꝓian ꝓille;

Si quis in regia dimicarit, capitale eſto, niſi quidem Rex hoc illi crimen condonarit.

De eo qui alium armis injuſtè ſpoliarit.

57. Giꝼ man æt unlaʒum man be-

Si quis alium injuſtè armis ſpoliarit,

liarit,eam quæ eſt loco colli obſtricti mulctam dependito:eum vinclis ſi conſtrinxerit, dimidiatam capitis ejus æſtimationem perſolvito.

pæpnıge. ꝼoꝛgılðe hıne be halꝼꝼange; ⁊ gıꝼ hıne man gebınðe. ꝼoꝛgılðe be healꝼan pæne;

De militum rapinis.

118 Si quis in profectione militari pacem violarit, vita, aut ipſa vitæ æſtimatione mulctator: Si quid rapuerit, pro facti ratione compenſato.

58. Gıꝼ hpa on ꝼẏꝛðe gnıþbꝛece ꝼulꝼẏꝛnce. ðolıge lıꝼeꝼ. oþþe pepegılðeꝛ; Gıꝼ he ꝑan ꝼẏꝛnce. bæte be ðam ðe ꝼeo ðæðe ꝼẏ;

De eo qui domum alterius invaſerit.

Si quis alterius in domum invaſerit,pendito quidem regi jure Anglorum libras quinque: In Dacis ſi fuerit, eſto pro eorum conſuetudine compenſatio. Sin is vim faciens juſta morte ceciderit, nihil quicquam eo pendatur nomine.

59. Gıꝼ hpa hamꝼocne gepẏꝛnce. gebete mıð ꝼıꝼ punðum ðam cẏnıng on Engla lage. ⁊ on Denalage ꝼpa hıt æꝛ ꝼtoðe. ⁊ gıꝼ hıne man ðæꝛ alecge. lıtge agẏlðe;

De rapina.

Si quis alteri quicquam detraxerit, rem, juſtúmq; rei precium reddito, regi verò capitis æſtimationem dependito.

60. Gıꝼ hpa ꝑeaꝼlac gepẏnce. agıꝼe ⁊ ꝼoꝛgılðe. ⁊ beo hıꝛ ꝑeꝛeꝼ ꝼcẏlðıg pıþ ðone cẏnınge;

Quæ ſunt ſcelera inexpiabilia.

Sanè quidem tectorum exciſiones & incendia, apertæ compilationes, cædes manifeſtæ, dominorúmque proditiones, ſcelera ſunt jure humano inexpiabilia.

61. Þuꝛ bꝛec ⁊ bæꝑnet. ⁊ open ðẏꝛþ. ⁊ æbepemoꝛþ. ⁊ hlaꝼoꝛðꝼpice. æꝼtep peoꝑulð lage ıꝛ botleaꝼ;

De viis publicis reficiendis.

Qui penſionem ad oppida, pontéſve reficiendos denegarit, militiámve ſubterfugerit , dato is regi (Anglus ſi fuerit) centum viginti ſolidos: In Dacis vero pro eorum conſuetudine compenſato, aut ei nominantor viri quatuordecem, atque ex illis undecem quorum ſententiis ſe purget, ſeligito.

62. Gıꝼ hpa buꝑhbote. oþþe bꝛıcgbote. oþþe ꝼẏnðꝼape ꝼoꝛꝼıtte. gebete mıð hunðtpelꝼtıgum ꝼcẏll. ðam cẏnıng on Englalage; ⁊ on Denalage ꝼpa hıt æꝑ ꝼtôð. oþþe gelaðıge hıne. ⁊ namıge hım man xıiii. ⁊ begıte xı;

De fano reficiendo.

Ad fanum reficiendum opem ferre omnes quidem jure debebunt.

63. Þo cẏꝑıc bote ꝼceal eall ꝼolc ꝼẏlꝼtan mıð ꝑıhte;

De eo qui excommunicatum vel utlagatum cuſtodierit.

Si quis à jure & legibus divinis fugitivum aliquem cuſtodierit injuſtè, in lucem eum (ut juri ſe legitimo ſubjiciat) proferto, ei porrò cujus intererit compenſato, ac regi denique capitis ejus æſtimationē dependito. Sin quis alium juris divini aut humani patrocinio excluſum cuſtodierit ac tuebitur, in extremum ſe & res ſuas omnes diſcrimen adduxerit.

64. Gıꝼ hpa Goðeꝛ ꝼlıman hæbbe on unꝑıhte. agıꝼe hıne to ꝑıhte. ⁊ ꝼoꝛgılðe ðam ðe hıt gebẏꝛıge. ⁊ gılðe ðam cẏnıng hıne be peꝑegılðe; Gıꝼ hpa ameꝑꝛoðne. oþþe utlahne hæbbe. ⁊ healðe. plıhte hım ꝼẏlꝼum ⁊ ealne hıꝛ ape;

De miſericordia exhibenda.

65. And ȝif hpa pille ȝeopne ƿnam unpihte ȝecýppan eƿt to pihte. miltƿiȝe man ƿop Godeƿ eȝe. ƿpa man beƿt mæȝe ðam ƿpiþe ȝeopne;

Porrò autem ſi quis fuerit, qui vitiis omnibus rejectis & repudiatis, denuò virtutem juſtitiámque ſtudio perſequi voluerit, ei (quoad ejus fieri poterit) clementia, & miſericordia pro timore Dei tribuitor

Pii Regis miſericordia & juſtitia.

66. And utondôn ƿpa uƿ ðearf ir. helpan ãã ðam naþoƿt þe helpeƿ beƿt behoƿaþ; ðonne leƿe þe ðær lean ðæn uƿ leaƿaƿt býþ; Fop ðam â man ƿceal ðam unƿtpangum men ƿop Godeƿ luƿe. ⁊ hiƿ eȝe liþelicop ðeman. ⁊ ƿcýran ðam ƿtpangan. ƿop þam ðe ne mæȝ þe pitan fulȝeopne ƿe unmaȝa ðam maȝan ȝelice. ⁊ ðý þe ƿcýlon meðmian. ⁊ ȝeƿcaðelice to ðælan. ýlde ⁊ ȝeoȝoþe. pelan ⁊ pæðle. fneot ⁊ ðeopæt. hæle ⁊ unhæle; ⁊ æȝþeƿ man ƿceal ȝe on ȝoðcunðan ƿcpiƿtan. ȝe on populðcunðan ðoman. þæƿ þinȝe to ƿceaðan; ȝac on maniȝe ðæðe ðonne man bið nýðpýrhta. ðonne bið ƿe man ȝebeopȝeƿ ðe beƿt pýrþe. ðe he ƿop neode ðýde þ þ he ðýde; ⁊ ȝif hpa unȝepealdeƿ ȝeðeþ. ne bið þ eallum na ȝelice. ðe hiƿ ȝepealdeƿ ȝeðeð;

Nos verò (ut quidem par eſt) ut quiſque maximè opis indigeat, ità ei potiſſimum opitulemur. Ità enim (quo in loco maximè avemus) in eodem præmio tandem afficiemur. Semper namq; in judicio (pro noſtro in Deum amore & ſolicitudine) cum inope mitiùs, cum potente ſeverè agamus. Quandoquidem igitur diſſimiles eſſe impotentium, atque potentiorum vires compertum habemus, nos tum in divinis mulctis irrogandis, tum humano jure reddendo, à juventute ſenectutem, à copia inopiam, à libertate ſervitutem, atque ab infirmitate corporis, confirmatam valetudinem dijudicare, & diſtinguere oportebit. Sæpenumero autem peccant homines neceſſitate coacti, cum his etiam mitiùs erit agendum, quippe quibus faciundi fuerit impoſita neceſſitas. Neque verò ejus rei quam quis invitus, ac voluntarius fecerit, una eadémque habenda erit ratio. 119

De victu ex Regis prædiis.

67. Ðiƿ iƿ ðonne lihtinȝe. þe pille eallon ƿolce ȝebeopȝan. ðe hiȝ æp ðýƿƿon mið ȝeðeht pæpon ealleƿ to ƿpiþe; þ iƿ þonne æpoƿt þ ic bebeode eallum minum ȝepeƿan. þ hiȝ on minan aȝenan pihtlic tilian. ⁊ me mið ðam ƿeopmian; ⁊ þ him nan man ne þeapf to ƿeapme ƿultume nân ðinȝe ƿýllan. buton he ƿýlf pýlle; ⁊ ȝif hpa æftep pite cpaƿiȝe be hiƿ ƿepeƿ ƿcýldiȝ pið þonne cýniȝe;

OMnibus hanc porrò impartimus allevationem, ut quo priùs opprimebatur onere, populum liberemus. Inprimis præfectis meis omnibus mando, ut ex aratione & prædiis meis propriis, quæ mihi fuerint ad victum neceſſaria ſuppeditent, neque alius quiſquam victui noſtro adjumenta præſtare invitus cogatur. Atque ſi eorum aliquis hoc nomine mulctam petierit, is proprii capitis æſtimationem regi dependito.

De inteſtatò mortuis.

68. And ȝif hpa cpýðeleaƿe oƿ ðiƿƿum life ȝepite. ƿý hit ðuph hiƿ ȝýmeleaƿte. ƿý hit þuph ƿeaplicne ðeaþ. ðonne ne teo ƿe hlafopðe nâ mape on

Sive quis incuria, ſive morte repentina fuerit inteſtatò mortuus, dominus tamen nullam rerum ſuarum partem (præter eam quæ jure debetur Hereoti nomine) ſibi aſſumito.

ſumito. Verùm eas judicio ſuo uxori, liberis, & cognatione proximis, juſtè (pro ſuo cuique jure) diſtribuito.

hiſ æhte. butan hiſ ſihte hefegeate; Ac beo be hiſ dihte ſeo æhte gefcyfte ſpiþe ſihte. piſe. ⁊ cildan. ⁊ neh magon. ælcum be ðæm mæþe ðe him togebyrige;

De Hereotis.

Hereotum verò cujuſque ſit dignitati conſentaneum. Satrapæ (ut quidem par fuerit) equi octo, quorum quatuor ſint ephippiati, quatuor nudati ephippiis, galeę quatuor, loricæ totidem, haſtæ bis quaternæ, ſcutorúmque par numerus, quatuor enſes, auríque mancuſæ ducenæ. Thani regii qui loco fuerit primario, ſint hereotum quatuor equi, ephippiati duo, totidem ephippiis vacui, gladii bini, haſtę quatuor, ſcutorúmque par numerus, galea una, lorica una, auríque mancuſæ quinquagenæ: Inferioris Thani, equus unà cum ornamentis & telum, aut in occiduis Saxonibus ea quæ eſt loco colli obſtricti penſio: in Merciis & Orientalibus Anglis, librę duę: in Dacis, Thani regii (qui liberam habuerit juriſdictionem) ſint hereotum libræ quatuor. Atque ſi is regi fuerit familiarior, ſint hereotum equi bini, unus ephippiatus, nudus alter, gladius, haſtæ binæ, totidem ſcuta, atque auri mancuſæ quinquagenæ. Infimæ denique conditionis Thani, ſint hereotum libræ duæ.

69. And beon ða hefegeate ſpa hit mæþlic ſy; eorlef ſpa ðæm to gebyrige. þ rindon. eahta horſ. feopef gefadolode. ⁊ feopef ungefadolode. ⁊ feopef helmaſ. ⁊ iiii. byrnan. ⁊ ehta ſpefna. ⁊ eal ſpa fela ſcylda. ⁊ feopef ſpuno. ⁊ tpa hund mancuſ golder; And ſyþþan cyninges þegenef hefegeata þe him nihſte rindon. iiii horſ. tpa gefadolode. ⁊ tpa ungefadolode. ⁊ tpa ſpuno. ⁊ iiii. ſpefna. ⁊ ſpa feala ſcylda. ⁊ helm. ⁊ byrnan. ⁊ fiftig mancoſ golder; And meomena ðegna. horſ. ⁊ hiſ gefedan. ⁊ hiſ pæpen. oþþe halſfange on ſertſrexan; ⁊ on Myrcan tpa pund. ⁊ on Eaſt Engla tpa pund; ⁊ cyninges þegnef hefegeata inne mid Denum ðe hiſ ſocne hæbbe. iiii. pund; ⁊ gif he to ðam cyninge foſþon cyþþe hæbbe. tpa horſ. ân gefadelode. ⁊ oþef ungefadolode. ⁊ i. ſpuno. ⁊ tpa ſpefna. ⁊ tpa ſcylda. ⁊ fiftig mancoſ golder; ⁊ ſe ðe lærſe hæbbe ⁊ lærſe mage. ſy ii. pund;

Conjux incolat eandem ſedem quam maritus.

Porrò autem quam maritus ſine lite & controverſia ſedem incoluerit, eam conjux & proles ſine controverſia poſſidento: Sin quæ in illum lis fuerit illata viventem, eam hæredes ad ſe (perinde atque is vivus) accipiunto.

70. And þæt ſe bonda ſæt uncyd. ⁊ unbecnaſod. ſitte þ pif. ⁊ ða cild on ðam ylcan unbefacen; And gif ſe bonda æt he deað pæne. beclypeð pæne. ðonn andpindan ða yrfenamen. ſpa he ſylf ſceolde. þeah he lif hæfde;

Viduæ non nubant niſi poſt bis ſenos menſes.

Mulieres viduæ bis ſenos menſes viduos exigunto, atque tum demum cui velint nubant. Sin quæ ante annum nupſerit, dote mulctata fortunis omnibus à priore marito relictis privator: eáque omnia cognatione proximus habeto. Maritus proprii capitis æſtimationem regi (ſive cui Rex cunque dederit alteri) dependito. Ea denique etſi

71. And ſitte ælc pudupe pefleaf tpelfmonaþ; ceoſe ſiþþan þ heo ſylf pille; ⁊ gif heo binnan gearef fæce pefe geceoſe. ðonne ðoligе hio þane morgan gyfe. ⁊ ealra ðara eahta ðe heo ðurh eorþan fef hæfde; ⁊ fane þa nihſtan freond to ðam lande. ⁊ to ðam ehtan. ðe heo æt hæfde; ⁊ ſy he hiſ

hiꝛ peꝛeꝛ ꝛcẏlðiꝛg piþ ðone cẏniꝛg oþ-
þe piþ ðonne ðe he hiꝛ ꝛeniman hæb-
be; ⁊ ðeaþ heo nẏð numen ꝑeoꝛþ. ðo-
liꝛge ðaꝛa ehꝛa buꝛon heo ꝑꝛam ðam
ceoꝛle pille eꝛꝛ ham ongean. ⁊ næꝛꝛe
eꝛꝛ heo hiꝛ ne puꝛþe; And ne haðiꝛge
man næꝛꝛe puðepan ꝛo hꝛæðlic; And
ꝛelæꝛꝛa ælc puðupa ða heꝛeꝛeaꝛa binnan ꝛpelꝛ monþum. buꝛon
hiꝛe æꝛ ꝛo onhaꝛẏe piꝛeleaꝛ;

vi quidem rapta, (ni à marito non unquam reditura diſceſſerit) rebus ſuis omnibus mulctator. Mulieres autem viduæ non ſunt nimium feſtinanter ſacris initiandę. Hereotum viduæ (quæ ſaltem priùs dare non poterint) niſi poſt bis ſenos menſes reddere non coguntor. 121

Nemo nubat fœminam invitam.

72. And ne nẏðe man naþeꝛ piꝛ. ne
mæden ꝛo ðam ðe hẏꝛe ꝛẏlꝛne miꝛ-
liciе; ne piþ ꝛceaꝛꝛe ne ꝛẏlle. buꝛan
he hꝛæꝛ aᵹeneꝛ ðanceꝛ ᵹẏꝛan pille;

Puellam nemo aut fœminam alicui in nuptias invitam conjicito, néve pretio (niſi quidem alter animo libenti quid dederit) vendito.

De eo qui reliquerit telum pro foribus.

73. And ic pille ðeaþ ðe hꝑa hiꝛ
aᵹen ꝛpeꝑe ꝛeꝛꝛe ꝛo oþꝑeꝛ manneꝛ
huꝛeꝛ ðuꝑu. ⁊ he ðiðeꝑ inne æꝑenðe
hæbbe. oþþe ᵹiꝛ man oþꝑe pæꝑne ᵹe-
ðꝑeohlice lecᵹe ðæꝑ hiᵹ ꝛꝛẏlle mih-
ꝛon beon. ᵹiꝛ hiᵹ moꝛꝛon. ⁊ hꝑilc
man ðonn ꝥ pæꝑen ᵹelecce. ⁊ hꝑilcne
heaꝑme ðæꝑ mið ᵹepẏꝑnce. ðonn iꝛ ꝥ
ꝑihꝛ. ꝥ ꝛeðe ðone heaꝑm ᵹeꝑoꝑhꝛe.
ꝥ ꝛe ðone heaꝑme eac ᵹebeꝛe; And ꝛe
ðe ꝥ pæꝑen aᵹe. ᵹelaðiᵹe hine ᵹiꝛ he
ðuꝑꝑe. ꝥ hiꝛ næꝛꝑe næꝛ naþeꝑ ne hiꝛ
ᵹepẏlle. ne hiꝛ ᵹepealð. ne hiꝛ ꝑæð. ne
hiꝛ ᵹepiꝛneꝛ; ꝑone iꝛ ꝥ Ꝺoðeꝛ ꝑihꝛ ꝥ
he beo clene. ⁊ piꝛe ꝛe oþeꝑ þe ꝥ ꝑeoꝑ-
ce ᵹeꝑoꝑhꝛe. ꝥ ðe hiꝛ beꝛe ꝛꝑa ꝛꝑa laᵹe ꝛæce;

Sive quis ædes alterius negotii cauſa introiturus, haſtam pro foribus reliquerit ſuam, ſive telum aliud quodcunque in loco repoſuerit aliquo ità quidem commodo, ut nihil inde ſequeretur mali ſi loco non moverentur, atque his alter ad damnum alicui inferendum abutatur, juri videtur conſentaneum, oportere ab eo qui intulit reſarciri damnum. Confirmato autem qui eſt teli dominus, (ſi quidem id facere non vereatur) id neque volente illo, nec autore, nec conſiliario, neque ſciente factitatum eſſe: Atque ità ex jure quidem divino is culpa videtur liberandus, alter quod dedit detrimenti ſecundùm jus fáſq; compenſato.

Conjux quæ furata recipit furti non tenetur.

74. Ꝺiꝛ hꝑilce man ꝑoꝑꝛtolen ꝑin-
ᵹe hâm ꝛo hiꝛ coꝛam bꝑinᵹe. ⁊ he a-
ꝑaꝛoð ꝑuꝑþe. ꝑihꝛ iꝛ ꝥ he hæbbe ꝥ he
æꝛꝛeꝑ eoðe; ⁊ buꝛon hiꝛ unðeꝑ ðæꝛ
ꝑiꝛeꝛ cæᵹlocum ᵹebꝑohꝛ pæꝑe. ꝛẏð
heo clæne; ac ðæꝑe cæᵹen heo ꝛceal
peaꝑðian. ꝥ iꝛ hiꝑe hoꝑðeꝑn. ⁊ hẏꝑe
cẏꝛꝛe. ⁊ hẏꝑe *ꝛẏᵹe; Ꝺiꝛ hiꝛ unðeꝑ
ðiꝛꝛe æniᵹum ᵹebꝑohꝛ bẏð. ꝑonne
biþ heo ꝛcẏlðiᵹ; ⁊ ne mæᵹ nân piꝛ hiꝑe
bonðan ꝑoꝑbeoðan. ꝥ he ne moꝛe inꝛo
hiꝛ coꝛan ᵹelaþian ꝥ ꝥ he pille; Ꝺiꝛ
pæꝛ æꝑ ðẏꝛꝛan. ꝥ ꝥ cilo ðe læᵹ on

Si quis rem furto ſurreptam in tectum introduxiſſe ſuum convincatur, æquam ei tribui furti mercedem par eſt: Conjux verò (niſi quidem rem illam ſera clauſam tenuerit) furti non tenetor. Has verò fœmina claves cuſtodire debebit, penarii, ciſtæ veſtiariæ, & Scrinii ſui, atque ſi in his rem tenuerit occluſam, habetor furti conſcia. 122
Non poterit autem prohibere fœmina, quin conjux quid velit in domum inferat ſuam. Mos erat hiante hominum avaritia, parvulum in cunabulis (qui nondum cibum guſtarat) dormientem, huic faci-

* aliàs, ꝛeah.

facinori perinde putare conſcium, atque ſi is recta ſaperet. Id ego, aliáque nonnulla Deo moleſta & odioſa, planiſſime veto.

ðæm cnaðele. ðeah hit næfne metef ne abite. ƿ ða gyltfenaf letton efen fcyldige. ⁊ hit gepittig pæfe; Ac ic hit fonbeode heonon fonƿ eonnoftlice. ⁊ fƿilce manige. ðe Godðe fyndon laƿe;

De ſervo deſerente Dominum.

Sive quis in terreſtri, ſive navali pugna dominum aut cõmilitonem ſuum per ignaviam & pigritiam deſeruerit, vita & rebus ſuis omnibus mulctator, ejúſque res omnes, & quem illi priùs dederat fundum, dominus recipito. Sin quæ ex ſcripto prædia poſſederit, ea regi ſunto. Verùm enimvero ſi quis in exercitu, ſive in regno, ſive extra quidem pugnans, coram domino mortem oppetierit, ipſum condonator ac remittitor hereotum: atque in bona prædiáque paterna hæredes ejus ſuccedunto, eaque ſecundùm jus fáſque dividunto.

75. And fe man ƿe æftfleam fƿam hif hlafonðe. oƿƿe fƿam hif gefefan. fonf hif ynhƿe. fy hit on fcyfƿyndðe. fy hit on land fyndðe. ðolige eallef ðæf ðe he age. ⁊ hif agenef feoref; ⁊ fô fe hlafond to ðam ehtan ⁊ to hif land ðe he him æn fealðe; ⁊ gif he boclandhæbbe. ga ƿ ðam cyninge to handðe; ⁊ fe man ðe æt ðam fyndunge to fonan hif hlafond fealle. fy hit innan landðe. fy hit of landðe. beon ða hefegeata fongyfene; ⁊ fon ða ynfenuman to landðe. ⁊ to ehtan. ⁊ fcyftan hit fƿiƿe fnihte;

Qui terram lite tutam præſtiterit, eandem poſſidetor.

Qui terram in celebri illo ex omni ſatrapia conventu defenderit, atque ab omni lite tutam præſtiterit, eam & ipſe quoad vixerit ſine omni controverſia teneto, & cui hominum voluerit tranquillè poſt fata poſſidendam concedito.

76. And feðe land gepenoð hæbbe be fcyne gepitneffe. habbe he unbefacen on ðæge. ⁊ æftef ðæge to fyllene ðam ðe him leofaft fy;

De feris abigendis.

Præterea autem concedo, ut in propriis ipſius prędiis quiſque tam in agris quam in ſylvis excitet agitétque feras: meas autem nè venetur (iis præſertim in locis quos privilegio circumſcripſi meo) cum pœna præcipio.

77. And ic fille ƿ ælc man fy hif huntnoƿef fynƿe. on fuða. ⁊ on fealða on hif agenan; ⁊ fonga ælc man minne huntaƿ. lôc hƿæn ic hit gefƿiƿoð habben fille. be fullan fite;

De officiis Domino debitis.

Dona potionis honoraria, aliáque debita dominis officia, in ſuo ſemper ſtatu immutata manento.

78. And ðrincelean. ⁊ hlafondef fnihte gyfu. ftande æfne unapend;

De eo qui ad comitia proficiſcatur.

123 Si quis ad comitia proficiſcatur: ſive revertatur ab eiſdem, placidiſſima pace (niſi quidem furti fuerit manifeſtus) fruitor.

79. And ic fille ƿ ælc man fy gnyƿef fynƿ. to gemote. ⁊ fnom gemote. butonhe æbefe ðeof fy;

De harum legum violatore.

Si quis juſſa placitáque hæc à rege nunc quidem omnibus propoſita violarit, proprii capitis æſtimationem (ſive is Anglus, ſive

80. And feðe ðaf lage fynðe. ðe fe cyninge hæfƿ nu eallum mannum fongifen. Sy he Denifc. fy he Englifc.

beo he hiſ þeþe ſcýlðiȝ pið ðonne cýninȝc; ⁊ ȝiſ he hiт eꝼт þýnðe. ȝýlðe тþa hiſ þeþe; ⁊ ȝiſ he ðonne ſþa ðýnſтiȝ ſy. ꝼ he ðniðde ſýðe þýnðe. ðoliȝe ealleſ ðæſ ðe he aȝe;

Dacus fuerit) regi dependito: Secundo ſi quid delictum fuerit, in duplum pœna augetor: Sin tertio id factitare non verebitur, fortunis ſuis omnibus mulctator.

NU biðde ic ȝeonne. ⁊ on Goðeſ naman beoðe manna ȝehþýlcne. ꝼ he inpeaſðlice heoнтan buȝe тo hiſ Ðnihтne. ⁊ oꝼт ⁊ ȝelome ſmeaȝe ſþiðe ȝeonne hþæт him ſý тo ðonne. ⁊ hþæт тo ꝼoнȝanne; Eallum uſ iſ michel þeaнſ. ꝼ þe God luꝼian. ⁊ Goðeſ laȝa ſýlȝean. ⁊ ȝoðcunðan laнeþan ȝeonnlice hýнan; ꝼoн hý uſ ſceolon læðan ꝼoнþ. æт ðam ðome ðonne ȝoð ðemeþ manna ȝehþýlcum be æннan ȝeþýnhтon; And ȝeræliȝ biþ ða hýнðe. ðe ðonne ða heoнðe inтo Goðeſ nice. ⁊ тo heoꝼonlicne mýнþe bliðe moт læðan ꝼoн hiſ æннan ȝeþýnhтon; And þel ðaне heoнðe þe ȝeꝼolȝað ðam hýнðe. ðe hiȝ ðeoꝼlum æтþeneð. ⁊ God hý ȝeſтþýneþ; uтon ðonne ealle anmoðne heoнтan ȝeonne uнum Ðnihтne cþeman mið niht e. ⁊ henanꝼoнþ ſýmle ſcýlðan uſ ȝeonne niþ ðone haтan bнýne ðe þeallaþ on helle; And ðôn nu eac laнeoраſ. ⁊ ȝoðcunðe býðelaſ. ſþa hiт niht iſ. ⁊ ealна manna ðeaнſ iſ. boðian ȝelome ȝoðcunðe ðeaнſe. ⁊ eal ðe ȝeſcaðþiте hliſт him ȝeonne. ⁊ ȝoðcunðe laна тe hþa on ȝeþance healo ſniþ ꝼæſте. him ſilꝼu тo ðeaнſe; ⁊ manna ȝehþilce тo þýnþunȝe hiſ Ðnihтne ðô тo God e þæſ þe he mæȝe. ꝼoнðeſ. ⁊ ðæðe ȝleðlice æꝼне; ðonne bið uſ eallum Goðeſ milтſa ðe ȝeannþeна; aâ ſý Goðeſ nama ecelice ȝebleтſoð. ⁊ lôſ him. ⁊ puloon. ⁊ þýnþmýnт ſýmble æꝼне тo poнulðe; God ælmihтiȝ uſ eallum ȝemilтſiȝe ſþa hiſ þille ſý; Amen;

NUnc denique omnes obteſtor, ac ſingulis in Dei immortalis nomine præcipio, ut verè atque ex animo ad divinum convertantur numen, quidque faciendum fugiendúmve fuerit, ſumma cum cura & cæremonia perſcrutentur. Et quidem ſaluti noſtræ conducit maximè, Deum, utì amore proſequamur, ejus præcepta ac monita ut teneamus, atque ut divinis doctoribus dicto ſimus audientes. Hi etenim nos illo producturi ſunt in proſpectum die, quo dominus venturus eſt judicium in omnes ſecundum ea quæ vivi fecerint ut exerceat. Tum demum beatus ille quidem cuſtos, qui creditum ac commiſſum ſibi gregem in divinum regnum, cœleſtiáque ſuperorum gaudia, propter ea quæ in vita fecerit, deduxerit: Beatus item grex, illum ſequutus paſtorem, qui eum diabolo è manibus extorſerit, Deóque lucrifactum commendarit. Porrò autem omnes Deo placere ſtudeamus concordes, atque omni in poſterum ætate torrentes inferorum flammas devitemus. Divini juris interpretes, Deíque præcones (ut quidem ſui muneris eſt, atque omnibus ad ſalutem conducit maximè) prædicanto ſæpe rerum divinarum commoda: Sagaci autem & bona mente omnes, aures animúmque diligentèr attendant, Deíque monita (ad ſuam ipſorum utilitatem) animo habeant inſita ſemper atque infixa. 124
Singuli denique ad majorem Dei immortalis domini ſui amplitudinem, & gloriam, tum dictis, tum factis, piè gratéque, quoquo modo poterint, bene faciunto. Ita enim tandem aliquando cumulatè divinam omnes conſequemur miſerationem. Collaudetur nomen domini in perpetuum, ei laus, honos, & gloria, in omnes ſeculorum ætates. Deus rerum omnium præpotens, noſtri (prout ejus fuerit voluntas) omnium miſereatur. Amen.

Canones

¶ Canones *Ælfrici* ad *Wulfinum* Epiſcopum.

Epiſtola de Canonibus.

ÆLfricus humilis frater venerabili Epiſcopo Wulfino ſalutem in Domino. Obtemperavimus juſsioni tuæ libenti animo, ſed non auſi fuimus aliquid ſcribere de Epiſcopali gradu, quia veſtrum eſt ſcire quomodo vos oporteat optimis moribus exemplum omnibus fieri, & continuis admonitionibus ſubditos exhortari ad ſalutem, quæ in Chriſto Jeſu dico, tam quod ſæpius deberetis veſtris Clericis alloqui, & illorum negligentiam arguere, quia penè ſtatuta Canonum & ſanctæ Eccleſiæ religio vel doctrina eorum perverſitate deleta ſunt : Ideóque libera animam tuam, & dic eis quæ tenenda ſunt, Sacerdotibus & Miniſtris Chriſti, ne tu pereas pariter, ſi mutus habearis canis. Nos vero ſcriptitamus hanc Epiſtolam quæ Anglice ſequitur, quaſi ex tuo ore dictata ſit, & locutus eſſes ad Clericos tibi ſubditos, hoc modo incipiens :

DIco vobis Sacerdotibus ego ipſemet non feram negligentiam veſtram in veſtro miniſterio, ſed in veritate vobis annuntiabo, quid de Sacerdotibus conſtitutum eſt. Chriſtus ipſe nobis exemplum præbuit Chriſtianæ inſtitutionis, & puritatis vitę, ſeu caſtitatis. Omnes igitur qui in via ſua ſecum ambulaverint, mundana omnia reliquerunt, ne uxores reſpicientes: unde ipſemet in quodam Evangeliorum ſuorum ait : *Qui uxorem ſuam non odit, indignus eſt meus eſſe diſcipulus.*

1. IC ꝛecge eop ꝑꝛeoꝛꝛum. ꝥ ic ꝛẏlf nelle beꝑan eoꝑꝑe ȝẏmeleaꝛꝛe on eoꝑꝑum ꝥeoꝛdome. ac ic ꝛecȝe eoꝛ ꝛoꝥlice hu hiꝛ ȝeꝛeꝛ iꝛ be ꝑꝛeoꝛꝛum. Cꝛiꝛꝛ ꝛẏlf aꝛꝛealde cꝛiꝛꝛendom. ⁊ clænneꝛꝛe. ⁊ ealle ða deꝛeꝑndon on hiꝛ ꝛaꝑe mid him. ꝓonleꝛon ealle ꝓonulo ðinȝ ⁊ ꝑiꝛeꝛ neaꝑeꝛꝛe. ꝓonðon ðe he ꝛẏlf cꝛæð on ꝛumum hiꝛ ȝoðꝛꝑella. ꝛeðe hiꝛ ꝑiꝛ ne hatað. niꝛ he me ꝑẏnꝥe ꝥen;

2. Ða æꝛꝛ' Cꝛiꝛꝛeꝛ uꝑꝛiȝe eꝛꝛ no heoꝛena ꝑice. ⁊ æꝛꝛ' ȝeendunȝe hiꝛ aꝑꝑuꝑꝥa Apl'. ꝓeaꝑꝥ ꝛꝛa micel ehꝛnẏꝛ on midðan eaꝑðe aꝛꝛẏꝑoð. ꝥ man ne mihꝛe ȝeȝaðeꝑian Goðeꝛ ꝥeoꝛaꝛ ꝛo Sinoꝥe. ꝓonðam hæðenum cꝛelleꝑum ðe ceꝛꝛon heoꝑa ðeaꝥeꝛ. oð ꝥ Conꝛꝛantin' ꝛe Caꝛeꝑe ꝛo Cꝛiꝛꝛendome beah ꝛeðe ealne ẏmbhꝛẏꝑꝛꝛ on hiꝛ anꝛealde hæꝛde;

3. Ða ȝeȝaðeꝑode he Sinoꝥ on ꝥæne ceaꝛꝛꝛe Nicea. ðꝑeo hund biꝛcopa ⁊ eahꝛaꝛẏne biꝛceopaꝛ. oꝛ eallum leoðꝛciꝑum. ꝓoꝛ ðæꝛ ȝeleaꝛan ȝeꝛꝛẏmminȝe. ðæꝑ ꝑæꝑon ꝛꝛa mæꝑe biꝛcoꝑaꝛ. maneȝa on ðam Sinoðe ꝥ hi ꝑẏꝑcan mihꝛa ꝑunðꝑa. ⁊ ꝛꝛa ðẏðon. hi amanꝛommodon ðæꝑ ðone Mæꝛꝛe Pꝑeoꝛꝛ Aꝑꝑium. ꝓoꝛðon ðe he nolde ȝelẏꝛan ꝥ ðæꝛ liꝛiȝendan Goðeꝛ Sunu ꝑæꝑe ealꝛꝛa

Dico vobis Sacerdotibus ego ipſemet non feram negligentiam veſtram in veſtro miniſterio, ſed in veritate vobis annuntiabo, quid de Sacerdotibus conſtitutum eſt. Chriſtus ipſe nobis exemplum præbuit Chriſtianæ inſtitutionis, & puritatis vitę, ſeu caſtitatis. Omnes igitur qui in via ſua ſecum ambulaverint, mundana omnia reliquerunt, ne uxores reſpicientes: unde ipſemet in quodam Evangeliorum ſuorum ait : *Qui uxorem ſuam non odit, indignus eſt meus eſſe diſcipulus.*

Poſt Chriſti verò aſſcenſionem in regnum cœlorum, & poſt exceſſum venerabilium ejus Apoſtolorum, tanta excitata eſt in terrarum medio perſecutio, ut ad Synodum congregari nequibant Miniſtri Dei, propterea quod eorum vitis inſidiabantur gentes Ethnicæ, donec Conſtantinus Cæſar Imperium orbis aſſecutus, Chriſtianus fieret.

Tunc congregavit ille in Nicæa civitate 318. Epiſcopos ex omnibus nationibus ad confirmandam fidem Catholicam. Erant in hac Synodo multi Epiſcopi inſignibus clari miraculis, & hi Miſſalem quendam ſacerdotem Arium nomine, telo anathematis perſtrinxerunt, quòd non crederet filium Dei

mihtiȝ

mihtiġſpa ſe mepa pæpep iſ. þa ſopþemdon hi ealle ðone deoflef man ac he nolde ġefpiccan. æp ðon ðe him ſali ſe innoþ eal endemef ut. ða ða he eode tó ġanġe;

4. On ðam ðinoþe pæpon ġeſette ða halġan cýſc ðenunga. ⁊ ſe Mæſſe Cpeda. ⁊ manega oþſe ðinġ be Godef biġġendum. ⁊ be Godef ðeopum;

5. Hi ġecpedon ða ealle mid anpæðu ġeðance. þ napep ne Biſceop. ne Mæſſe Pꝛeoſt. ne Diacon. ne nan ꝓihт Canonic iſ næbbe on hiſ huſe nænne piſ man. butan hit ſý hiſ modop. oþþe ſſuſtop. þaðu. oþþe modþꝛie. ⁊ ſeþe elleſ tó þoliġe hiſ hadef;

6. Nu ðincþ eop þ iſ ſellic to ġehýþenne. ꝓop ðan ðe ġe habbaþ eopþ
c ⁊ ýþmðe ſpa onġe
an ġebꝓohт

ſpýlce hit man pleoh ne ſý þ ſe ꝓꝛeoſt lýbbe ſpa ſpa ceopl; Nu cpeð ġe þ ne maġon beon butan piſ manef ðenunġum. ⁊ hu mihton þa halġan ꝓepæf ða punian butan piſe; hi habbað eac nu ða mede heopa modef clænniſſe. A butan ende on ðam ecan liſe. nu cpeþað eſt Pꝛeoſtaſ þ Petpuſ hæfde piſ. full ſoð hi ſecġað. ꝓop ðan ðe he ſpa moſte ða on ðæpe ealdan æ. æp ðan ðe he to Cpiſte ġebuġe. ac he ꝓoplet hiſ piſ. ⁊ ealle populolican þinġ ſiþþan he to Cpiſte beah. ðe ða clænneſſe aſtealde;

7. On ðæpe ealdan æ moſte ſe biſcop niman him an clæne mæden. ⁊ piþ hí timan· on aſettum týman. ꝓopþon ðe þ an cýnn ſceolde. ⁊ ſýmle beon ðæſ hadef. ⁊ oſ nanne oþþe mæġþe. ne moſte beon beſceoſ. he ne moſte ſpa ðeah buton æne piſian. ne ðonne on pýdepum. ne on apoppum piſe. ac ſpa pe æp ſæðon. on ſumon mæðene. hi mihton ða pe pel habben piſ on

viventis in perpetuum æqualis eſſe potentiæ cum Patre ſuo glorioſo, ipſúmque igitur Sathanæ tradiderunt omnes, ſed is noluit reſipiſcere, uſque dum effuſa cum alvo inteſtina ſua in latrinam viderat.

In hac Synodo inſtituta, fuit ſanctæ Eccleſiæ Liturgia, & fidei Symbolum quo in Miſſa utimur, nonnulláque alia ad cultum & ſervitium Dei pertinentia.

Decreverunt jam tum omnes unanimi cogitatione, ut neque Epiſcopus, neque Sacerdos Miſſalis, neque Diaconus, nec qui verè eſt Canonicus, in domo ſua ſecum haberet aliquam mulierem, niſi matrem vel ſororem ſuam, amitam vel materteram ſuam: & qui aliter fecerit, ordine & gradu ſuo privaretur.

Conſiderate igitur digna hæc auditu, cùm enim habueritis Eccleſiæ veſtræ ſolicitudinem, è contrario . . . . adduct . .
. . . . . .
. . . . . .
quaſi periculoſum non eſſet, Sacerdotem vivere more conjugati. Sed dicetis eum haud poſſe carere muliebribus ſervitiis. Reſpondeo; Quonam pacto vitam tranſegerunt ſancti olim viri abſque fœmina vel uxore, qui in mercedem caſti ſui animi, vita nunc fruuntur ſempiterna? Ad hoc dicent Sacerdotes, Petrum habuiſſe uxorem: Verùm eſt, ſub lege enim veteri (dum in Chriſti adhuc non veniſſet clientelam) bene ei licuit: quamprimum autem factus eſt diſcipulus Chriſti, qui caſtitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit, & mundana omnia.

In lege veteri, Pontifici licuit uxorem ſibi ſumere puram virginem, & ex ea prolem ſuſcitare uſq; in tempus conſtitutum, propterea quòd ex una tantùm familia ad eundem ordinem, & non ex alia unquam conſanguinitate, cooptandus eſſet Pontifex. Nec tamen ei licuit pluries quam ſemel uxorem ducere, nec hanc viduam aut repudiatam, ſed, ut jamjam diximus, puram virginem. Bene tamen ſub iis ſeculis uxore frueren-
tur:

tur: neque enim Missam celebrabant, nec Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi administrabant, sed boves offerebant usque dum Christus ante passionem suam illud Sacramentum sanctificaverat, Missámque instituerat . . . modo per eum exist . . .

Constitutum etiam fuit in eadem Synodo, ut is qui viduam duxerat, aut repudiatam, aut ad secundas nuptias transierat, ad sacrum ordinem nunquam postea assumeretur nec consecraretur in Sacerdotem: sed is qui castæ unius uxoris maritus fuerat, ad castum Ordinem eligendus foret, juxta id quod Apostolus Paulus in Epistola sua scriptum tradidit.

Nulli liceat Sacerdoti iis interesse nuptiarum celebritatibus, in quibus aut secundæ vir uxori jungitur, aut secundo viro fœmina. nec vel iisdem benedicere, ut admonuit eum . . .

14. Acolitus ir gecpeden. Se de candele ofre tapor byrh to Godes denungum. donn' man godspel pæt. ofre donn' man halgad ꝥ hupel æt þæm peorode. na rpylce he to dpæfe da dimlican deorcna. ac ꝥ he gebicnige blirre mid dam leohte. Cpirte to appurhnyrre de ir upe leohte;

IIII. *Acolythus* dicitur qui candelam vel cereum accenſum fert, dum Evangelium legitur in Dei miniſterio, vel dum Sacerdos Sacramentum corporis Domini ad altare conſecrat: non ità tamen ad arcendum caliginoſas tenebras, ſed ad indicandum eo lumine beatitudinem, ad Chriſtum honorandum, qui eſt lumen noſtrum.

15. Subdiacon ir rohlice undepdiacon. rede da fatu byrh frorh to dam Diacone. ⁊ mid eadmodnyrre denad undep dam Diacone. æt dæm halgan peorode. mid dam hupel fatum;

V. *Subdiaconus*, verè undepdeacon, is eſt qui Diacono vaſa porrigit, & omni cum humilitate ad altare ſanctum eidem famulatur, vaſa ſubminiſtrans ad Sacramentum Corporis Domini noſtri pertinentia.

16. Diaconus ir den de henad ham Mærre preorte. ⁊ dam offrunge ret uppan ꝥ peorod. ⁊ Godspel eac pæt æt Godes denungum. Se mot fullian cild ⁊ ꝥ folc hurlian da rceolan on l . tum lbum dam hælende deopian. ⁊ ꝥ heofonlice lif healdan mid clænneſſe ⁊ eal o gende beon rpa rpa hit gedafenah dam hade. re racepd ꝥ bid pumgende butan diacone re hæfh done naman ⁊ næfd da denunge;

VI. *Diaconus* eſt qui Miſſali Sacerdoti eſt à miniſterio, oblationes ſuper altari ponit, & in divinorum celebratione Evangelium legit. Ei liceat baptizare, populóq; Cœnam Domini exhibere . . . . . Salvatori deſervire, & vitæ cœleſtis rationem in caſtitate colere, & omnia . . . . ſicut decet illum ordinem. Sacerdos qui verſatur abſque Diacono, nomen tenet, non miniſterium.

17. Preſbit' ir Mærre Preort ofre ealdpita. na ꝥ ælc ealdrÿ.ac ꝥ he ealdrÿ on pirdome. Se halgah Godes hupel. Spa rpa re hælend bebead. he rceal ꝥ folc lædan to geleafan mid bodunge. ⁊ mid clænum deapum. dam cpirtenum byrman. ⁊ hir lif ne rceal beon rpilce læpedna manna; Nir na mape betpeox Mærre Preorte ⁊ Birkope. butan ꝥ re birkop bid geret to hadigenne. ⁊ to birceopienne. ⁊ to gymenne Godes gepihta. forhdon de hit pæpe to mænig ealdmænigealdgir ælc Mærre Preort rpa dyde. ⁊ him habbah ænne had. deah re ofre rÿ punhon;

VII. *Presbyter* eſt Sacerdos Miſſalis, aut Senior, non à ſenectute, ſed quòd ſenili gaudet prudentia. Illius eſt corpus Domini in Sacramento conſecrare, eodem modo quo ſalvator ipſe inſtituit. Ejus eſt ut populum ducat ad fidem, cum & prædicando, tum & ſacra miniſteria caſtè exequendo, Chriſtianis ſe exemplum præbens, & vitam agens non pro more laicorum. Haud pluris intereſt inter Miſſalem Presbyterum & Epiſcopum, quàm quod Epiſcopus conſtitutus ſit ad ordinationes conferendas, & ad viſitandum, ſeu inſpiciendum, curandúmqe ea quæ ad Deum pertinent (Dei jura) quod nimiæ crederetur multitudini ſi omnis Presbyter hoc idem faceret. Ambo ſiquidem unum tenent eundémq; ordinem, quamvis dignior ſit illa pars Epiſcopi.

18. Nir nan had ge ret on cyrli- Non eſt alius Ordo conſtitutus in

in Ecclesiasticis ministeriis præter memoratos septem istos. Monachorum & Abbatum classes alterius sunt generis, & neque istis annumerantur, neque Ordinis alicujus nomen obtinent. Dicti autem Ordines sancti sunt, & perducunt Presbyterorum suorum animas ad beatitudinem, si purè teneantur.

Ad Presbyteros spectat & Ministros Dei omnes; ut Ecclesiam suam sancto colant obsequio, septem in ea horarios cantus psallant ut à Synodo constitutum est, *viz.* Uthsang. *id est*, Cantus antelucanus: Primsang. *id est*, Cantus matutinus: Undernsang. *id est*, Cantus tertianus, *vel ad horam diei tertiam*: Middæghsang *id est*, Cantus meridianus: Nonsang. Æfensang. *id est*, Cantus vespertinus: Niht [sang] *id est*, Cantus nocturnus, qui & septimus.

Tenentur hi etiam preces obnixiùs fundere, pro Rege & ipsorum Episcopo, etiam pro suis benefactoribus, & pro omni populo Christiano.

Habebit etiam Presbyter quilibet (priusquam ordinatus fuerit) arma ad opus spirituale pertinentia, videlicet codices sacros, i. Psalterium, Epistolarum librum, & librum Evangeliorum, librum Missalem, libros Canticorum, librum manualem seu Enchiridium, Gepim, passionalem, pœnitentialem, & lectionarium. Hæc ut habeat necessarium est, & curet Presbyter diligenter ut accuratè omnia sint correcta, & à scribarum vitiis liberata.

Habebit etiam Missalia vestimenta, ut Deo serviat prout decet, honorificé: nec sint ea mucida, nè vel aliquantulum . . . & altaris etiam pallia affabrè sint contexta. Calix ejus è pura una materia factus, putredini non obnoxia, & sic etiam patina. Corporale item nitidum, ut Christi convenit ministerio. Nemo quidpiam impune proferat quod non semper dignum fuerit apud Deum, ut ei serviat, cùm in prudentia, tum in puritate.

cum Deapum butan Dir seofon. spa spa se sindæg hige Uhtsang. ⁊ Primsang. Undernsang. ⁊ Middæghsang. Nonsang. ⁊ Æfensang. ⁊ Niht seofodan;

19. Nu gebynaþ Mæsse Preostum ⁊ eallum Godes Deopum þ hi healdon heora cyrcan mid halgum Deopdome. seofon tid sangas ge singon dæs inne. de him gerette sind. Spa spa se sinoð hige Uhtsang. ⁊ Primsang. Undernsang. ⁊ Middæghsang. Nonsang. ⁊ Æfensang. ⁊ Niht seofodan;

id est, Cantus nonalis, *vel ad horam nonam diei*:

20. And hí sceolon gebiddan geornlice forþone cyning ⁊ for heora biscop. ⁊ for da de him God dod. ⁊ for eal Cristen folc;

21. Se sceal habban eac da pæpna to dam gastlican peorce. æs dande. he beo gehadod. þ sind da halgan bec. Saltere ⁊ Pistol boc. godspel boc. ⁊ Mæsse boc. Sang bec. ⁊ hand boc. Gerim ⁊ Passionalem. Penitentionalem. ⁊ þæding boc. dis is þ nead pim. de Preost habban sceal. ⁊ bit he æt dam pæs þ hi beon pel gerihte;

22. Se sceal habban eac Mæsse preost af þ he mage anpunblice Gode sylfum denian. spa hit gedafenlic is. þ his speas ne beo horig. ne hunu to sigen. ⁊ his seofod sceatas beon pel hpostene; Beo his calic eac of clænum antimbre geporht. unfortotigendlic. ⁊ eal spa se disc. ⁊ clæne corporale. spa spa to Cristes denungum; Man ne mæg butan gerpince spilc þinge forþ bringã. ac þa beoþ on ecnysse apputhe mid Gode. þe him pel þemaþ mid pisdome. ⁊ clænesse;

23. Se Mæſſe Preoſt ſceal ſecgan on Sunnan dagum ⁊ Mæſſe dagum dæſ godſpelleſ andgit on Engliſc dam folce. ⁊ be dam Pat'. npe. ⁊ be dam Creodan eac ſpa he oftoſt mæge. þam mannum to onbynſnyſſe. þ hi cunnon geleaſan. ⁊ heora Criſtendom gehealdan ; Paſnige ſe laſeoſ pið þæt de ſe pitega cpæþ. Canes muti non poſſunt latrare, ða dumban hundaſ ne magon beoſcan; Pe ſceolan beoſcan ⁊ bodian dam læredum de laſde hi foſ laſ leaſte loſian ſceolon. Criſt cpæð on hiſ godſpelle beunſnotefum laſeofum. Cœcus ſi cœco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt: þ is. Gif ſe blinda mann bið odſeoſ blindan lattеoſ. donn befealleð him begen ón ſumne blindneſeaþ ; Blind bið ſe laſeoſ gif he ða boc laſe ne cann. ⁊ beſpicð ða læredan mid hiſ laſlearte ſpa. paſniað eoſ pið hiſ ſpage deaſſe agon ;

Presbyter etiam ſeu Miſſalis ſacerdos in diebus Solis & Miſſalibus, Evangelii ejus intellectum populo dicet Anglicè, & ipſorum etjam *Pater noſter* & *Credo* (*veſtigia teneo Saxonici exemplaris*) toties quoties poterit eos inſtruendos [adhibere] & ut Symbolum fidei memoriter diſcant, Chriſtianámq; ſuam teneant confeſſionem: monente hoc Domino, unà & Propheta inquiente: da dumban hundeſ ne magon beoſcan. id eſt, *Canes muti non poſſunt latrare.* Oportet nos latrare & exhortari laicos, nè fortè pro defectu inſtructionis perdamus eos. De inſipienti doctore ait Chriſtus in Evangelio, *Cœcus ſi cœco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.* Cœcus eſt doctor qui literas neſcit, & ignorantia ſua laicos & indoctos decipit. Caveatis in hoc igitur, prout opus fuerit.

24. Da halgan fædeſaſ gefetton eac þ men ſyllon heora teodunge into Godeſ cyſcan. ⁊ gange ſe ſaceſo to. ⁊ dæle hí on dreo. ænne dæl to cyſc bote. ⁊ oſeſne deaſſum. done dridan dam Godeſ deorum. de dæſe cyſcan begymað;

Sancti etiam Patres ſtatuerunt, ut Eccleſiæ Dei decimas ſuas quiq; conferant, tradantúrque eæ Sacerdoti, qui eaſdem in tres diſtribuat portiones: unam, ad Eccleſiæ reparationem: alteram, pauperibus erogandam, tertiam verò, Miniſtris Dei qui Eccleſiam ibi curant.

25. & hi gefetton þ mann ne ſceole Mæſſian binnan nanum huſe buton hit gehalgod ſy. buton foſ micelſe neode. odde gif man bið untſuman;

Conſtituerunt etiam, ut nemo Miſſam celebraret in domo non conſecrata, niſi urgente neceſſitate, vel quod quiſpiam ſit infirmus, & ad [*Eccleſiam proficiſci nequeat.*]

26. And gif ungefullod cild fæſlice bið gebſoht to dam Mæſſe Preoſt. þ he hit mot gefullian. ſona mid oftte þ hit ne ſpelte hæden;

Si puer non baptizatus liberè adducatur ad Presbyterum, [caveat ille] ut eundem protinus baptizet, nè fortè moriatur Ethnicus.

27. And þ nan ſpreoſt ne ſylle pið ſceattum ge denunge. ne naneſ dinges nebidde. naþoſ ne foſ fulluhte. ne foſ nanſe þenunge. ⁊ he ne beo þam gelic de Criſt ſylf adfæſde mid

Nullus Presbyter pro pecuniis vendat miniſterium ſuum, nec (pro eodem) quidpiam petat, neq; pro baptiſmo, neque pro alio aliquo miniſterio exequendo: nè ſit eorum ſimilis, quos de templo Chriſtus ipſe

ipse flagro expulit, quod mercaturam nequiter exercebant in eodem. Dei siquidem Ministri non jam faciant ministeria ut pecuniam indè sibi conferant, sed ut gloriam mereantur sempiternam.

ſpipe of ðam temple. ſoþþan ðe hi manȝoðon manfullice ðæþ inne. ne ðo nuſe Godeſ ðeopa Godeſ denunȝe foþ ſceattum. ac ðuþh ðæt to ði þ he ȝeeaþniȝe þ ece fulboþ;

Nullus itémque Presbyter ex quacunque lucri vel cupiditatis causa ab una Ecclesia ad aliam transeat, sed ad mortem usque in eodem hæreat, cui primitùs ordinatus fuit.

28. Ne nan Pheoft ne faþe foþ ænigþe ȝitfunȝe fþa mynſtþe to oþþum. ac æfþe þuþh funiȝe ðæþ he to ȝehaðoð fæſ. ða hpile ðe hiſ ðaȝaſ beoð;

Nullus Presbyter ex ineptia bibat plus quam decet, nec alium provocet ad bibendum ultra quod desiderat, nè fortè minimè compos fuerit, cùm vel infans baptizandus, vel moriturus quispiam viatico sit donandus: quod si non acciderit, haud tamen fiat ebrius, quia Dominus ministris suis interdixit ebrietatem.

29. Ne nan Pheoft ðuþh oýfiȝ ne ðpince unȝemetlice. ne nænne man ne neaðiȝe to micclum ȝeoþence. foþþan ðe he ſceal beon ȝeaþo. ȝif cild bið to fullifenne. oþþe man to huſliȝenne. þ he hæbbe hiſ ȝepitt. ⁊ ðeah hit fþa ne ȝetimiȝe. ne ſceal he beon ðþuncen. foþðan ðe upe Ðþihten foþbeað ðþuncennyſſe hiſ ðenum;

Presbyter nec sit mercator, nec mercaturæ cupidus, nec omisso Theologiæ studio se ad mundanas conferat sermocinationes, nec arma ferat, nec [causidicus sit]vel lites agat: nec in cœnopoliis bibat more secularium: juramentum etjam nè jurato; semper autem & simpliciter verum dicat absque mendacio, ut servi Dei docuerunt.

30. Ne þheoft ne beo manȝeþe. ne ȝitfiȝende maſſeþe. ne he ne foþlæte hiſ ȝoðcunðnyſſe. ne neto to poþulð fþþæcum. ne he pæpna ne þeþiȝe. ne ne þyſce ſace. ne he ne ðþince æt finn tunnum fþa fþa poþulð men ðoþ. ne he aðaſ ne fþeþiȝe. ac mið anfealðnyſſe fþþeȝelæþeð Godeſ ðeopa;

ce æfþe unleaflice fþa fþa

Distinctè etiam peccatoribus instituet pœnitentiam, unicuique scil. juxta meriti sui rationem, sicuti probabilius eam assequatur. Infirmis & ægrotis cœnam Domini ministrabit, dum tamen valeant hanc deglutire, semimortuo autem non porriget, quia Christus dicit, *homo manducat hoc Sacramentum.*

31. Þe ſceal eac mið ȝe ſceaðe þa ſinȝiȝendan ſcfyſan. ælcne be hiſ mæþe. fþa fþa he mæȝ acuman. ⁊ he ſceal huſlian unhale. ⁊ ſeoce. ða hpile ðe fe ſeoca mæȝ foſſfelȝan þ huſel. ⁊ he hit ne ſcealðon ȝif he ſamcucu bið ⁊ foþðan ðe Cþiſt cpæð. þ man æte þ huſel;

Habebit etiam Presbyter consecratum oleum duplex: hoc infantibus, id ægrotis paratum: & ægrotos semper unget jacentes. Quidam verò ægroti hoc nihili pendunt, & in ęgritudine sua se non concedunt ungi. Dicam quid de iis docuit Jacobus Domini Apostolus, qui credentibus ait: *Tristatur aliquis vestrum? oret æquo*

32. Se Pheoft ſceal eac habban ȝehalȝoðne ele on ſunðfon to cilðum. ⁊ on ſunðfon to ſeocum mannum. ⁊ ſmyþian ða ſeocan ſimle on leȝeþe; ſume ſeoce men foſſpanðiað þ hí nellað ȝeðafian þ hí man ſmyþiȝe. on heoſa untþumnyſſe; nu þylle þe ſecȝan hu fe Godeſ

Apoſtol Jacob be ðam tæhte. he cpæð to ðam ȝeleaffullum ðuſ. Triſtatur aliquis veſtrum ? oret æquo animo & pſallat: ȝif eopeſ hpilc bið ȝeunpotfoð he hine ȝebiddе mid emnum mode. ⁊ hiſ ðpihten hefiȝe; ȝif hpa bi þ ȝeuntpumoð betfux eop he ȝefecce him to ðære ȝelaþunge Mæſſe Pfoaftaſ. ⁊ hi him ofefinȝon. ⁊ him fore ȝebiddon. ⁊ hine fmýfion mid ele on ðpihtneſ naman. ⁊ ðæſ ȝeleafan ȝebeð ȝehælð ðone untpuman. ⁊ ðpihð hine apæfþ. ⁊ ȝýf he on fýnnum bið hí beoð him foſȝifene. andettað eop betfýnan eopre fýnna. ⁊ ȝebiddað foſ eop. eop betfýnan. þ ȝefeon ȝehealdene. ðuſ fpæc Jacob fe Apoſtol be ðæſeſ fmýrunge feoccpa manna. ac fe feocca fceal ȝeandettan mid innepeaſðne heoftan ȝif he ænigne ȝýlt unȝebet hæfð æf he hine fmýrige. fpa fpa fe Apoſtol hine. befopan tæhte. ⁊ hine ne mot nan man fmýfian buton he ðæſ biddе ⁊ hiſ andetnýſſe dó ; Gif he æf fýnfful pæfe. ⁊ ȝimeleaſ. he dó ðonne andetnýſſe ⁊ ȝefficenýſſe. ⁊ ælmýſſan æf hiſ ȝændunge. ⁊ he ne bið fopdemed to helle. ac he becýmð to Godeſ miltfunge ;

animo, & pſallat. Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra: & orate pro invicem, ut ſalvemini. Hæc loquutus eſt Jacobus de ungendis ægrotis. Ægrotus autem priuſquam inungatur, confitebitur ab intimo corde, ſi quid peccati commiſerit, pro quo dignam non contulerit ſatisfactionem, ſicut Apoſtolus hîc jam ſuprà eum monuit: & nemo eum præſumat ungere, niſi exoratus, & poſt peractam confeſſionem. Si antea peccator fuit & negligens, faciat jam demum confeſſionem, pœnitentiam, & eleemoſynam ante obitum ſuum, ut inferno non adjudicetur, ſed divina gaudeat miſerecordia.

33. Feoſeſ Sinoðaſ pæfon foſ ðam foðan ȝeleafan on ȝean ða ȝe ðpolmen þe ðýſlicef fpfæcon be ðære halȝan ðfýnnýſſe. ⁊ ðæſ hælendeſ mennifcnýſſe ; Se foſma pæſ on Nicea. fpa fpa fe ȝefýfn æf fedon. ⁊ fe oðeſ pæſ fiþþan on Conſtantinopoli. ofeſ healf hund bifcopa. haliȝe Godeſ men. Se ðfidda pæſ on Efefum. tpa hund bifcopa. ⁊ fe feoſþa pæſ on Calcedonia. fela hund bifcopa. ⁊ hi ealle pæfon anfæde him betýnan to ðære ȝefetnýſſe ðe man ȝefette on Nicea. ⁊ hi ȝebetton ȝehpæt ðe to bfocen pæſ of ðam. ðaſ feoſeſ Sinoþaſ fýnd to healdenne. fpa fpa þa feoſeſ Cfiftef bec on Cfiftef ȝelaþunge. manega finoðaſ pæfon fiþþan ȝehæfd. ac ðaſ feoſeſ fýndon fýfmifte fpa ðeah. foſðan ðe hi adpæfcton ða

Quatuor erant Synodi pro veræ fidei defenſione contra hæreticos blaſphemias eructantes in ſanctam Trinitatem, & Salvatoris noſtri humanam naturam. Prima Nicææ, ut hic antea memoravimus. Poſt eam altera Conſtantinopoli, è 150. Epiſcopis, ſanctis Dei ſervis. Tertia Epheſi fuit, è 200. Epiſcopis. Quarta verò Chalcedoni, ubi multæ aderant Epiſcoporum centuriæ, & hi omnes unanimi aſſenſu omnia confirmarunt quæ in Nicæna ſtatuebantur Synodo, & in quibus violata fuit, ea omnia refecêre. Quatuor iſtę Synodi adeò obſervandæ ſunt à Chriſti Eccleſia, ut quatuor Chriſti codices. Multæ ex illo tempore fuerunt Synodi, ſed hæ quatuor erant firmiſſimę.

Extin-

Extinxerunt enim iſtæ hæreticas illas doctrinas, quas adversùs Deum hæreticè poſuerunt hæretici, & conſtituerunt pariter Eccleſiaſticum miniſterium.

ꝺpollican lapa. ðe ðaȝe ꝺpolan ꝼunꝺon ꝺpollice onȝean Goꝺ. ⁊ hi eac ȝeſettꝺon ða cyꝼclican ðenunȝa;

Qua igitur audacia [O Sacerdotes] iſtorum omnium diſpexeritis conſtitutiones? Monachi enim unius hominis conſtitutiones tenent, ſancti videlicet Benedicti, & ſecundùm regulam ejus vivunt; quam ſi violaverint, corrigunt ſtatim omni cum humilitate, juxta Abbatis eorum ſententiam. Vos etiam habetis regulam: ſi vel eam legere volueritis, videretis quid ſit vobis conſtitutum. Vos autem mundanis delectamini collocutionibus, Vicecomites fieri, Præpoſiti, ſeu Ballivi, neglecta interea Eccleſia veſtra, & his unà conſtitutionibus.

34. Hu ꝺuꝼꝼeȝe nu ꝼoꝼꝼeon heoꝼa ealꝼa ȝeſetnẏꝼꝼa. ðonne munecaꝼ healꝺaꝺ aneꝼ manneꝼ ȝeſetnẏꝼꝼe þæꝼ halȝan beneꝺicteꝼ. ⁊ be hiꝼ ꝺihte lẏbbaꝺ. ⁊ ȝiꝼ hí þæꝼe hit to bꝼecaꝺ. hi hit ȝebetaþ eꝼt be heoꝼa abbuꝺeꝼ ꝺihte. mið ealꝼe eaðmonẏꝼꝼe; ȝe habbaꝺ eac ꝼeȝol ȝiꝼ ȝe hine þæꝺan ꝼolꝺon. on ðam ȝe mihton ȝeꝼeon hu hit ȝeſet iꝼ be eoꝼ. ac ȝe luꝼiaꝺ poꝼulo ꝼꝼþæca. ⁊ pẏllaꝺ beon ȝeneꝼan. ⁊ ꝼoꝼlætaꝺ eoꝼꝼe cẏꝼcan. ⁊ ðaꝼ ȝeſetnẏꝼꝼa mið ealle;

Volumus (ut conſtitutiones perhibent) vos voſmetipſos, prout Chriſtianos decet, citiùs expedire, Eccleſiæq; veſtræ ſedulo indulgere: in Eccleſia verò, nè vel fabulari liceat, aut loqui: orationis enim domus eſt, & Deo conſecrata in ſermonis ſpiritualis exercitationem; nec in ea quiſpiam bibat, aut indebitè edat: cùm ſit illis ſanctificata qui ibidem corpus Domini in fide manducaverint. Hæc quamvis turpia faciunt homines, bacchantes ſæpe, & uſque ad inſaniam bibentes in domo Dei, contumeliosè etiam & turpiter ludentes, quin & fœdis ſermonibus ipſam hanc domum contaminantes. Satius eis foret in lectis ſuis acquieſcere, quàm Deum iſtiuſmodi irritare

35. Þe pẏllaꝺ ꝼꝼa ðeah ꝼecȝan ða ȝeſetnẏꝼꝼa eoꝼ. þẏlæꝼ ðe þe ꝼẏlꝼe loꝼion ꝼoꝼþ mið eoꝼ. Cꝼiꝼtene men ꝼceolon ꝼecan cẏꝼcan ȝelome. ⁊ man ne motꝼꝼellian ne ꝼꝼþæca ꝺꝼiꝼan binnan Ðoꝺeꝼ cẏꝼcan. ꝼoꝼðan ðe heo iꝼ ȝebeꝺ huꝼ Goꝺe ȝehalȝoꝺ to ðam ȝaꝼtlicum ꝼꝼþæcum; Ne man ne ꝼceal ꝺꝼincan oþþe ꝺollice etan binnan Goꝺeꝼ huꝼe ðe iꝼ ȝehalȝoꝺ to ðam þ Goꝺeꝼ lichaman mið ȝeleaꝼan ðæþ ðicȝe. nu ꝺoꝺ men ꝼꝼa ðeah ꝺẏꝼlice ꝼoꝼ oꝼt þ hi pẏllaꝺ pacian. ⁊ puꝺlice ꝺꝼincan binnan Goꝺeꝼ huꝼe. ⁊ biꝼ moꝼlice pleȝan. ⁊ mið ȝe ȝaꝼ ꝼꝼþæcum Goꝺeꝼ huꝼ ȝeꝼẏllan. ac ðam þæne beteꝼe. þ hi on heoꝼa beꝺꝺe laȝon. ðonn' hi ȝeȝnemeꝺon----------

Hìc nonnulla deſunt, nec reparanda ſunt.

¶ Nè

☞ *Nè fortè existimes (Lector humanissime) ex cerebro meo depromptas esse, quas Guilielmo Regi jam nunc asscripturus sum Leges, fidémque abroges, aut facti mei consilium ignores, ego te paucis admonere volui: Primùm, me hoc in loco mea non dedisse, verùm aliena transcripsisse, Librarii, non Auctoris munere functum: Deinde, cùm duo inter se diversa harum legum circumferantur exemplaria, alterum perantiquum, alterum non ità sanè vetus, quod tamen plura complectatur, me diligenti factâ comparatione utraque conjunxisse, ità tamen ut quæ majusculis depicta sunt literis, veteris illius exempli sunt omnia; quæ minoribus verò describuntur caracteribus, ea recentiori sunt tribuenda. Variam denique è regione loci annotavi lectionem, verbáque nonnulla parùm Latina emendavi.* Vale.

¶ Leges Gulielmi Regis.

GULIELMUS regnare {coepit / desiit} anno salutis humanæ {1067. / 1087.}

¶ Decreta *GULIELMI Bastardi*, & Emendationes quas posuit in *ANGLIA*, quę olim vocabatur *BRITANNIA*.

HIc intimatur quid Gulielmus Rex Anglorum, cum Principibus suis constituit post conquisitionem Angliæ. Inprimis quidem super omnia unum Deum vellet per totum regnum suum venerari, unámque fidem Christi semper inviolatam custodiri, pacem & securitatem, *concordiam, judicium, & justitiam* inter Anglos & Normannos, *similiter inter Francigenas & Britones, Walliæ & Cornubiæ, & Pictos, & Scotas Albaniæ, similiter Francos, & insulicolas omnium Insularum, & Provinciarum quæ pertinent ad coronam, & dignitatem, & ad defensionem, & ad observationem, & ad honorem Regis, inter omnes sibi sujectos per universam Monarchiam Regni Britanniæ firmiter & inviolabiliter modis omnibus* observari. *Ità quòd nullus alii *forisfaciat in nullo super *forisfacturam nostram plenam.* Statuimus etiam, ut omnes liberi homines fide & sacramento affirment, quòd intra & extra universum regnum, *quod olim vocabatur regnum Britanniæ,* Wilhelmo Regi Domino suo fideles esse volunt, terras & honores suos omni fidelitate ubique servare, cum eo & contra inimicos *& alienigenas* defendere. Volumus autem & firmiter præcipimus, ut omnes homines quos nobiscum adduximus, aut post nos venerunt, sint *sub protectione, &* in pace nostra, *per universum regnum prædictum.* Et si quis de illis occisus fuerit, dominus ejus habeat intra quinque dies homicidam ejus, si potuerit: sin autem, incipiat persolvere nobis, xlvi. marcas argenti, quamdiu * substantia Domini illius perduraverit, ubi verò substantia Domini defecerit, totus * hundredus in quo occisio facta est communiter solvat quod remanet. Et omnis Francigena qui tempore Edwardi propinqui nostri fuit in Anglia, particeps consuetudinum Anglorum, quod dicunt anehlot. & an Scote. persolvatur secundum legem Anglorum. *Volumus & hoc firmiter præcipimus & concedimus, ut omnes liberi homines totius Monarchiæ regni nostri prædicti, habeant & teneant terras suas & possessiones suas bene,*

*i. damnum inferat.
*i. mulcta.
* bona, res.
* centuria.
Vulgò Scot & Lot.

ne, & in pace, liberas ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio, ità quod nihil ab eis exigatur vel capiatur, nisi servitium suum liberum, quod de jure nobis facere debent, & facere tenentur, & prout statutum est eis, & illis de nobis datum & concessum jure hæreditario in perpetuum per commune consilium totius regni nostri prædicti. Statuimus etiam & similiter præcipimus, ut omnes Civitates & Burgi, & Castella, & Hundreda, Wapentachia totius regni nostri prædicti singulis noctibus vigilentur, & custodiantur in girum, pro maleficis & inimicis, prout Vicecomites, & Aldermanni, & Præpositi, & Ballivi, & Ministri nostri melius per commune consilium ad utilitatem regni providebunt: & quod habeant per universum regnum mensuras fidelissimas, & signatas, & pondera fidelissima & signata, sicut boni Prædecessores statuerunt. Statuimus & firmiter præcipimus, ut omnes Comites, & Barones, & Milites, et servientes, & universi liberi homines totius Regni nostri prædicti habeant & teneant se semper bene in armis, & in equis, ut decet & oportet, & quod sint semper prompti & parati ad servitium suum integrum nobis explendum, & peragendum cum semper opus adfuerit, secundùm quod nobis debent de feodis & tenementis suis de jure facere, & sicut illis statuimus per commune consilium totius regni nostri prædicti, & illis dedimus & concessimus in feodis jure hæreditario. Hoc præceptum non sit violatum ullo modo super forisfacturam plenam. Statuimus etiam & firmiter præcipimus, ut omnes liberi homines totius regni prædicti sint fratres conjurati ad Monarchiam nestram & ad regnum nostrum pro viribus suis & facultatibus contra inimicos pro posse suo defendendum, & viriliter servandum, & pacem, & dignitatem nostram & coronæ nostræ integram observandam, & ad judicium rectum, & justitiam constanter modis omnibus pro pose suo sine dolo & sine dilatione faciendam. Hoc decretum factum est in civitate * Londra.

* *al* Claudia. *i.* Gloceſtria.

Interdicimus etiam ut nulla viva * pecunia vendantur, aut emantur nisi intra civitates, & hoc ante tres fideles testes, nec aliqua res * vendita sine fidejussore & warranto. Quod si quis aliter fecerit, solvat, & persolvat, & postea forisfacturam.

* *i.* pecudes.

* *al.* necessaria.

Item nullum mercatum vel forum sit, nec fieri permittatur, nisi in civitatibus regni nostri, & in burgis clausis, & muro vallatis, & castellis, & locis tutissimis, ubi consuetudines regni nostri, & jus nostrum commune et dignitates coronæ nostræ, quæ constitutæ sunt à bonis Prædecessoribus nostris deperire non possint, nec defraudari, nec violari, sed omnia ritè, et per judicium et justitiam fierì debent. Et ideò castella, et burgi, et civitates sunt et fundatæ et ædificatæ, scilicet, ad tuitionem gentium, et populorum regni, et ad defensionem regni, et idcirco observari debent cum omni libertate, et integritate, et ratione.

Decretum est etiam ibi, ut si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdro, furto, aut homicidio, aut Ran, quod dicitur aperta rapina quæ negari non poterit, Anglus se defendat per quod melius voluerit, aut judicio * ferri, aut duello. Si autem Anglus infirmus fuerit, inveniat alium qui pro eo faciat. Si quis eorum victus fuerit, emendet regi xl. solidos. Si autem Anglus Francigenam appellaverit, & probare voluerit judicio aut duello, volo tamen Francigenam purgare se sacramento non fracto.

* *intellige* candentis.

Hoc quoque præcipio, ut omnes habeant & teneant legem Regis Edwardi in omnibus rebus, adauctis his quæ constituimus ad utilitatem Anglorum.

Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero, sit in * plegio, ut plegius eum habeat ad justitiam si quid offenderit, & si quisquam evaserit talium, videant plegii ut solvant quod calumniatum est, & purgent se, quia in evaso nullam fraudem noverint. Requiratur hundredus, & * comitatus sicut antecessores statuerunt, & qui justè venire debent *et* noluerint, summoneantur semel, & si secundo non venerint, accipiatur bos unus; & si tertio, alius bos; & si quarto, reddatur de rebus hujus hominis quod calumniatum est, quod dicitur * ceapgyld, & insuper regi forisfactura.

* *i.* fidejussione.

* *i.* conventus ex omni satrapia.

* *aliàs,* opf-gyld. *quod idem est.*

Et prohibeo ut nullus vendat hominem extra patriam: *Si quis enim velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno comitatu, & quietum illum clamare debet à jugo servitutis suæ per manumissionem, & ostendat ei liberas portas, et vias, et tradat illi libera arma, scilicet, lanceam, et gladium; deinde liber homo efficitur.* Interdico etiam nè quis occidatur, vel sulpendatur pro aliqua culpa, sed eruantur oculi, & abscindantur testiculi, *vel pedes, vel manus, ità quod truncus vivus remaneat in signum proditionis, et nequitiæ suæ: secundùm enim quantitatem delicti debet pœna maleficis infligi.* Et ista præcepta *et statuta* non sint violata super forisfacturam nostram plenam.

Leges Edovardi Regis.

EDOVARDUS regnare {cœpit / desiit} anno salutis humanæ {1042. / 1066.}

Leges boni Regis EDOVARDI, *quas* GULIELMUS *Bastardus postea confirmavit.*

1. POst acquisitionem Angliæ, *præfatus* Rex *Angliæ* Gulielmus, quarto anno Regni sui, consilio * Baronum suorum fecit summoniri per universos Angliæ consulatus Anglos nobiles, sapientes, & sua lege eruditos, ut eorum leges, & jura, & consuetudines ab ipsis audiret. Electi igitur de singulis totius Patriæ comitatibus viri duodecim, jurejurando coram rege primum confirmaverunt, ut quoad possent recto tramite *incedentes*, nec ad dextram nec ad siniſtram divertentes, legum suarum & consuetudinum sancita patefacerent, nihil prætermittentes, nil addentes, nil prævaricando mutantes. A legibus igitur sanctæ matris Ecclesiæ sumentes exordium, quoniam per eam Rex & regnum solidum subsistendi habet fundamentum, leges, libertates, & paces ipsius concionati sunt, dicentes:

* *i.* Nobilium.

De clericis & possessionibus eorum.

2. Omnis * Clericus, & etiam scholares, & omnes eorum res & possessiones ubicunque fuerint, pacem Dei & sanctæ Ecclesiæ habeant.

* *al.* clerus.

De temporibus, & diebus pacis Regis.

3. Ab adventu domini usque ad octabis Epiphaniæ pax Dei & *sancta* Ecclesiæ per omne regnum. Similiter à septuagesima usque ad octabis Paschæ. Item ab Ascensione domini usque ad octabis Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor temporum. Item omnibus Sabbatis ab hora nona, *& tota die sequenti* usque ad diem Lunæ. Item vigiliis sanctæ Mariæ, sancti Michaelis, sancti Ioannis Baptistæ, Apostolorum omnium, & Sanctorum quorum solennitates à sacerdotibus Dominicis annunciantur diebus, & omnium Sanctorum in Kl. Novemb. semper ab hora nona vigiliarum, & subsequente solennitate. Item in parochiis in quibus dedicationis dies observatur. Item in perochiis Ecclesiarum ubi propria festivitas Sancti celebratur. Et si quis devotè ad celebrationem Sancti adveniat, pacem habeat eundo, & subsistendo, & redeundo. Item omnibus Christianis ad Ecclesiam causa orationis euntibus, pax in eundo, & redeundo sit eis. Similiter ad dedicationes, ad synodos, ad capitula venientibus, sive summoniti sint, sive per se quid agendum habuerint, sit summa pax. Etiam si excommunicatus aliquis absolvendi causa ad Episcopum confugerit, absolutus, eundo, & redeundo, pacem Dei & sanctæ Ecclesiæ habeat. Quod si aliquis ei forisfecerit, Episcopus inde justitiam faciat. Veruntamen si quis arrogans pro Episcopi justitia emendare noluerit, Episcopus regi notum faciat: Rex autem constringat malefactorem ut emendet cui forisfecit, scilicet, primum Episcopo, deinde sibi, & sic erunt duo gladii, & gladius gladium juvabit. 127

De justitia Ecclesiæ.

4. Ubicunque Regis justitia, vel cujuscunque sit, placita tenuerit, si missus Episcopi veniens illuc causam aperuerit sanctæ Ecclesiæ, ipsa primitus terminetur. Justum est enim ut ubique Deus præ cæteris honoretur.

De universis de Ecclesia tenentibus.

5. Quicunq; de Ecclesia aliquid tenuerit, vel in fundo Ecclesiæ mansionem habuerit,

* *aliàs* [illegible] do.

erit, extra curiam Eccleſiaſticam coactus non * placitabit quamvis forisfecerit, niſi (quod abſit) in curia Eccleſiaſtica de recto defecerit.

* *i.* litigabit.

De reis ad Eccleſiam fugientibus.

6. Quicunque reus vel noxius ad Eccleſiam cauſa præſidii confugerit, ex quo atrium Eccleſiæ tenuerit, à nemine inſequente nullatenus apprehendatur, niſi per pontificem aut miniſtrum ejus. Quod ſi fugiendo domum ſacerdotis vel curiam ejus intraverit, eandem ſecuritatem & pacem habeat quam & apud Eccleſiam, dum tamen domus ſacerdotis & curia ejus in * fundo Eccleſię conſiſtant. Hic ſi latro vel raptor eſt, quod male cepit (ſi ad manum eſt) reddat, & ſi illud penitus extirpaverit, & de ſuo proprio unde reddat habuerit, in integrum ei cui damnum intulit reſtituat. Quod ſi more ſolito latro taliter egerit, & forte fortuito ad Eccleſiam & ſacerdotum domos frequenter evaſerit, ablatione reſtituta, provinciam * forisjuret, nec redeat: Et ſi forte reditum fecerit, nullus eum hoſpitari præſumat, niſi à rege data licentia.

* *alias* feudo.

* *i.* juret ſe minime rediturum.

De fractione pacis Eccleſiæ.

7. Si quis vero ſanctæ pacem Eccleſiæ * violenter infregerit, Epiſcoporum eſt juſtitia. Quod ſi nocens ſententiam eorum diffugiendo, vel arroganter contemnendo deſpexerit, clamor de eo deferatur ad regem poſt xl. dies; & regis juſtitia mittat eum per vadimonium & plegios (ſi habere poterit) uſque dum Deo primitus, & Eccleſiæ poſtea ſatisfaciat. Quod ſi infra xxxi dies, ſive per amicos & notos, ſive per juſtitiam regis inveniri non poterit, * utlagabit eum Rex verbo oris ſui. Si vero poſtea repertus fuerit, & retineri poſſit, vivus regi reddatur, vel caput ejus, ſi ſe defenderit. Lupinum enim gerit caput, quod Anglice Pulſeyheoꝼoꝺ dicitur. Et hæc eſt lex communis & generalis de omnibus utlagatis.

* *alias* violaverit.

* *i.* omni legis patrocinio excludet.

De decimis Eccleſiæ reddendis, de ovibus & porcellis.

8. De *omni annona decima garba deo debita eſt, & ideo reddenda. Et ſi quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum: qui unam tantum vel duas habuerit, de ſingulis pullis ſingulos denarios: Similiter qui vaccas plures habuerit, decimum vitulum: qui unam vel duas, de vitulis ſingulis obolos ſingulos. Et qui caſeum fecerit, det Deo decimum: Si verò non fecerit, lac decimo die. Similiter agnum decimum, *vellus* decimum, caſeum decimum, butyrum decimum, porcellum decimum.

* *al.* omnium

In aliis conjunguntur hæc duo capita.

De Apibus.

128

De apibus verò ſimiliter decima commodi. Quin & de boſco, de prato, & aquis, & molendinis, parcis, vivariis, piſcariis, virgultis, & hortis, & negotiationibus, & omnibus rebus quas dederit dominus decima pars ei reddenda eſt, qui novem partes ſimul cum decima largitur. Qui eam detinuerit, per juſtitiam Epiſcopi & Regis (ſi neceſſe fuerit) ad redditionem arguatur. Hæc enim prædicavit Beatus Auguſtinus, & conceſſa ſunt à Rege, Baronibus, & populo. Sed poſtea inſtinctu diaboli multi eam detinuerunt, & ſacerdotes locupletes negligentes non curabant inire laborem ad perquirendas eas, eò quod ſufficienter habebant ſuæ neceſſaria vitę. Multis enim in locis modo ſunt tres vel quatuor Eccleſiæ, ubi tunc temporis una tantum erat, & ſic cœperunt minui.

De his qui ad judicium ferri vel aquæ judicati ſunt per juſtitiam Regis.

9. Die illo quo judicium fieri debet, veniat illuc miniſter Epiſcopi cum clericis ſuis, & ſimiliter juſtitia Regis cum legalibus hominibus provinciæ illius, qui videant & audiant ut æquè omnia fiant, & quos Dominus per miſericordiam ſuam, non per merita ſalvare voluerit, quieti ſint, & liberè recedant; & quos iniquitas culpæ non Dominus damnaverit, juſtitia Regis de ipſis juſtitiam faciat. Barones verò qui ſuam habent * curiam de ſuis hominibus, videant ut ſic de eis agant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, & Regem non offendant. Et ſi * placitum de hominibus

* *l.* jurisdictionem.
* *i.* lis.

bus aliorum Baronum oritur in curiis ſuis, adſit ad placitum regis juſtitia, quoniam
*aliàs fieri. abſque ea placitum * finiri non licet. Si quis Baronum juſtitiam non habet, in hundredo ubi placitum habitum fuerit, ad propinquiorem Eccleſiam ubi judicium Regis erit determinandum eſt, ſalvo jure Baronum illorum.

De Romeſcot.

10. Omnis qui habuerit xxx. denariatus vivæ pecuniæ in domo ſua, de ſuo proprio (Anglorum lege) dabit denarium Sancti Petri: Et lege Danorum dimidiam marcam. Iſte verò denarius debet ſummoniri in ſolennitate Apoſtolorum Petri & Pauli, & colligi ad feſtivitatem quę dicitur ad vincula, ità ut ultra illum diem non detineatur. Si quiſpiam detinuerit, ad juſtitiam Regis clamor deferatur, quoniam denarius hic Regis Elemoſyna; eſt juſtitia verò faciat denarium reddere, & forisfacturam Epiſcopi & Regis. Quod ſi quis plures domos habuerit, de illa ubi reſidens fuerit in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli denarium reddat.

De Danegeldo.

11. Danegeldi redditio propter pyratas primitus ſtatuta eſt. Patriam enim infeſtantes, vaſtationi ejus pro poſſe ſuo inſiſtebant. Ad eorum quidē inſolentiam reprimendam ſtatutum eſt Danegeldum annuatim reddi, ſcilicet 12. denarios ex *unaquaq; hida
*i. centum jugeribus, ſive acris. totius patriæ, ad conducendos eos qui piratarum irruptioni reſiſtendo obviarent. De hoc quoq; Danegeldo libera & quieta erat omnis Eccleſia & etiam omnis terra quę in proprio Dominio eccleſiæ erat ubicunq; jacebat, nihil prorſus in tali redditione perſolvens, quia magis in eccleſiæ confidebant orationibus, quam in armorum defenſionibus. Et hanc libertatem tenuit Anglorum eccleſia uſq; ad tempus Willielmi regis junioris, qui de Baronibus totius Angliæ auxilium petiit ad Normanniam retinendam de fratre ſuo Roberto Normannorum comite Jeruſalem proficiſcente. Conceſſum eſt ei, non lege ſtatutum neque firmatum, ſed habuit neceſsitatis cauſa ex unaquaque hida 4. ſolidos, eccleſia non excepta, quorum dum fieret collectio proclamabat ſancta Eccleſia libertatem ſuam repoſcens, ſed nihil profecit.

De pace Regis.

12. Pax Regis multiplex eſt, alia enim data manu ſua, quam Angli vocant, Cyninger honde realbe grỳþ. Alia die qua primum coronatus eſt, quæ dies tenet octo. In natali Domini dies octo, in Paſchate dies octo, in Pentecoſte dies 129
*i. literas regias. octo. Alia per * breve ſuum data eſt. Alia, quam habent quatuor * Chemini, Watlingſtrete, Foſſe, Hikenildſtrete, & Ermingſtrete, quorum duo in longitudinem
*i. viæ publicæ. regni, alii duo in latitudinem diſtenduntur. Alia, quam habent aquæ nominatorum fluviorum, quorum navigio de diverſis locis victualia deferuntur civitatibus vel burgis. Illa autem manus ſuæ pax, & dierum coronationis, & brevis, ſub judicio unius
*al. aſſultu. eſt forisfacturæ: Similiter quatuor cheminorum, & majorum aquarum de * aſſaltu. De opere verò ſi fiat, opus diſtruatur, & medietas emendationis dabitur. Quicunq; ſcienter infregerit eam xviii. hundreda in Danelaga, & corpus ejus in miſericordia regis. Lege Anglorum, Were ſuum, id eſt, pretium ſuę redemptionis, & Manbote de occiſis erga Dominos quorum homines fuerint interfecti. Manbote in Denelaga,
*i. compenſatio Domino perſolvenda pro homine occiſo. de villano & ſokeman xii. oras, de liberis autem hominibus, 3. marcas. *Manbote verò Anglorum lege, Regi & Archiepiſcopo tres marcas de hominibus eorum propriis: Sed epiſcopo ejuſdem comitatus, & conſuli, & dapifero regis, viginti ſolidos: Baronibus autem aliis decem ſolidos: Parentibus occiſi fiat emendatio, vel
* i. inimicitiæ. *guerra eorum portetur, unde Anglicè Proverbium habetur, Bigerpene of ryde. oþþe bæn; id eſt, eme lanceam à latere, aut fer. Pax autem quatuor
*al. aſſultu. cheminorum, & prædictarum aquarum ſub majori judicio continetur, quam ſuperiùs diximus de * aſſaltu. Si verò molendina, piſcaria, vel alia quælibet opera, ejus impedimentum facientia præparentur, opera ipſa protinus deſtruantur, & chemini &
*i. non prætermittatur. aquæ ut fuerant primitus reparentur, & forisfactura regis non * obliviſcatur. Chimini verò minores de civitate ad civitatem ducentes, & de burgis ad burgos, per quos mercata vehuntur, & cætera negotia fiunt, ſub lege comitatus ſunt. Si quippiam

operis

operis ad eorum perturbationem erigitur, solotenus deponatur, & Chemini * mox reparentur, & secundùm legem comitatus ejusdem erga comitem & vicecomitem emendetur. *Verùm quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britones temporibus Romanorum in regno isto Britanniæ vocabatur Consulatus. Et qui modo vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconsules vocabantur, ille verò dicebatur Viceconsul, qui consule absente ipsius vices supplebat in jure & in foro.* Similiter de aquis fiat minoribus, naves tamen portantibus cum iis rebus quæ necessariæ sunt burgis & civitatibus, saltem ligna & ejusmodi, cum lege minorum Cheminorum est & emendatio earum.

* *al.* more solito.

Divisiones Scirarum, & hundredorum.

13. Divisiones * Scyrarum regis proprie cum judicio quatuor Cheminorum regalium sunt. Divisiones hundredorum & Wapentachiorum comitibus, & vicecomitibus, cum judicio comitatus pertinent.

* *i.* Satrapiarum.

De thesauris.

14. Thesauri de terra domini Regis sunt, nisi in Ecclesia vel in cœmeterio inveniantur: Et licet ibi inveniantur, aurum regis est, & medietas argenti, & medietas Ecclesiæ ubi inventum fuerit, quæcunque ipsa fuerit vel dives, vel pauper.

Lex Murdrorum.

15. Si quispiam murdratus alicubi reperiebatur, querebatur apud villam ubi inveniebatur interfector illius. Qui si inveniri poterat, tradebatur justitiæ regis infra ipsos 8. dies interfectionis. Si verò inveniri non poterat, mensis & unius diei respectum habebant ad eum perquirendum. Quod si intra terminum non inveniebatur colligebantur in villa illa 46. marcæ. Quod si ad tantæ solutionem pecuniæ non sufficiebat, per hundredum colligebatur, quod in villa non poterat. Veruntamen quoniam omnino villa confundebatur, providerunt Barones quod per Hundredum colligerentur, & sigillo alicujus Baronis Comitatus sigillarentur, & ad Thesaurarium regis deportarentur, quas sigillatus ipse servaret per annum & diem unum: quod si infra hunc terminum possit * murdrator haberi, traderetur justitiæ Regis, & ipsi marcas
130 Thesaurio Regis commendatas rehaberent. Sin infra tempus annuum non posset teneri, parentes murdrati sex marcas haberent, Rex quadraginta: Si parentes deessent, dominus ejus reciperet: Si dominum non haberet, * felagus ejus, id est, fide cum eo ligatus: Si vero nihil istorum haberet, tunc Rex regni (sub cujus protectione & pace degunt universi) resumeret illas sex marcas cum suis quadraginta.

i. interfector.

i. socius & vitæ comes.

De inventione Murdri.

16. Murdra quidem inventa fuerunt & constituta in diebus Chnuti Dani Regis, qui post acquisitam Angliam & pacificatam rogatu Baronum Anglorum remisit in Daciam exercitum suum. Ipsi vero Barones extiterunt fidejussores erga Regem, quatenus quotquot in terra secum retineret, firmam pacem per omnia haberent. *Veruntamen si quis Anglorum aliquem eorum interfecerit*, si se super hoc defendere non posset judicio Dei, scilicet aqua, vel ferro, fieret de eo justitia. Si autem aufugeret, solveretur ut supra dictum est. Iste verò Chnutus præfatus Rex, & Sueinus Rex Danorum pater ejus, & Lachman Rex Sueorum, & Olanus Rex Norwegiæ, & Haroldus Harefote Rex Danorum filius Chnuti prædicti & * Elwinæ, & Hardocanutus Rex Danorum frater suus filius Chnuti prædicti & Emmæ sororis Roberti Normannorum Ducis, & matris ultimi Edwardi, multa jura, & dignitates, & terras, & insulas à corona regni hujus alienaverunt, & dilapidaverunt, & Dacis suis, & Norwegiensibus illas dederunt, qui regnum infestantes destruxerunt. Idcirco donationes, & alienationes eorum in irritum revocari debent, & in nihilum reduci, & omnino extirpari. Ità fecit bonus Rex Edwardus, facta eorum in quantum potuit revocavit, sed non potuit omnia revocare. Non habuit vim quod potuit regnum in pristinum statum reducere, & reformare: servavit sacramentum, fecit enim quod potuit. Temporibus vero Regum Danorum sepultum fuit jus in regno, leges & consuetudines simul sopitæ, temporibus illorum prava voluntas, vis, & violentia magis regnabant quàm judicium in terra.

* *al.* Elfgiva

De Regis officio, & de jure & appendiciis coronæ regni Brytanniæ.

17. Rex autem, quia vicarius ſummi regis eſt, ad hoc eſt conſtitutus, ut regnum terrenum, & populum domini, & ſuper omnia Sanctam veneretur Eccleſiam ejus, & regat, & ab injurioſis defendat, & maleficos ab ea evellat, *& deſtruat, & penitus diſperdat.* Quod niſi fecerit, nec nomen Regis in eo conſtabit, verùm teſtante papa Joanne nomen Regis perdit: Cui Pipinus & Carolus filius ejus * nec dum Reges ſed principes ſub rege Francorum ſtulto ſcripſerunt, quærentes ſi ità permanere deberent Francorum Reges ſolo regio nomine contenti, à quo reſponſum eſt, Illos decet vocari Reges qui vigilanter defendunt & regunt Eccleſiam Dei, & populum ejus; imitati Regem pſalmographum dicentem, Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam, &c. *Debet verò de jure Rex omnes terras & honores, omnes dignitates & jura & libertates coronæ regni hujus in integrum cum omni integritate & ſine diminutione obſervare, & defendere; diſperſa, & dilapidata, & amiſſa regni jura in priſtinum ſtatum & debitum viribus omnibus revocare. Univerſa verò terra & tota & inſulæ omnes uſque Norwegiam & uſque Daciam pertinent ad coronam regni ejus, & ſunt de appendiciis & dignitatibus Regis, & una eſt monarchia, & unum eſt regnum, & vocabatur quondam regnum Brytanniæ, modo autem vocatur Regnum Anglorum. Tales enim metas & fines ut prædictæ ſunt, conſtituit & impoſuit coronæ Regni dominus Eleutherius papa ſententia ſua anno ſexageſimo ſeptimo poſt paſſionem Chriſti, qui primo deſtinavit coronam benedictam Brytanniæ, & Chriſtianitatem Deo inſpirante Lucio Regi Brytonum. Debet etiam Rex omnia rite facere in regno, & per judicium procerum regni. Debet enim jus & juſtitia magis regnare in regno quam voluntas prava. Lex eſt ſemper quod jus facit, voluntas autem, violentia, & vis non eſt jus. Debet vero Rex Deum timere, ſuper omnia & diligere, & mandata ejus per totum regnum ſuum ſervare. Debet etiam Sanctam Eccleſiam regni ſui cum omni integritate & libertate juxta conſtitutiones patrum & prædeceſſorum ſervare, fovere, manutenere, regere, & contra inimicos defendere, ità ut Deus præ cæteris honoretur, & præ oculis ſemper habeatur. Debet etiam bonas leges, & conſuetudines approbatas erigere, pravas autem delere, & omnes à regno deponere. Debet judicium rectum in regno facere, & juſtitiam per conſilium procerum regni ſui tenere. Iſtà vero debet omnia Rex in propria perſona, inſpectis & tactis ſacroſanctis Evangeliis, & ſuper ſacras & ſanctas reliquias coram regno & ſacerdotio & clero jurare, antequam ab Archiepiſcopis et Epiſcopis regni coronetur. Tres enim Rex habere ſervos debet, ſcilicet luxuriam, avaritiam, et cupiditatem: quos ſi habuerit ſervos, benè et illuſtrè regnabit. Regno omnia debet præmeditare, et hoc regis eſt. Quia male cuncta miniſtrant impetus, juxta Evangelium, Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur.*

*alias nondum.

131

Epiſtola domini Elutherii Lucio Regi Britanniæ.

Anno * 169. *à paſſione Chriſti, dominus Elutherius Papa Lucio Regi Brytanniæ ſcripſit, ad petitionem Regis et procerum Regni Brytanniæ. Petiſtis à nobis Leges Romanas et Cæſaris vobis tranſmitti, quibus in regno Brytanniæ uti voluiſtis. Leges Romanas et Cæſaris ſemper reprobare poſſumus, legem Dei nequaquam. Suſcepiſtis enim nuper miſeratione divina in regno Brytanniæ legem et fidem Chriſti, habetis penès vos in regno utramque paginam, ex illis Dei gratia per conſilium regni veſtri ſume legem: et per illam Dei patientia veſtrum Reges Brytanniæ regnum. Vicarius vero Dei eſtis in regno juxta prophetam regem, Domini eſt terra et plenitudo ejus orbis terrarum, et univerſi qui inhabitant in eo: et rurſum juxta prophetam regem, Dilexiſti juſtitiam, et odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis: et rurſum juxta prophetam regem, Deus judicium tuum, etc. Non enim judicium neque juſtitiam Cæſaris, filii enim Regis gentes Chriſtianæ et populi regni ſunt, qui ſub veſtra protectione, et pace, et regno degant, et conſiſtant juxta Evangelium, Quemadmodum gallina congregat pullos ſub alis, etc. Gentes vero regni Brytanniæ et populi veſtri ſunt, et quos diviſos debetis in unum ad concordiam, et pacem, et ad fidem, et ad legem Chriſti, et ſanctam Eccleſiam congregare, revocare, fovere, manutenere, protegere, regere, et ab injurioſis, et malitioſis, & ab inimicis ſemper defendere. Væ regno cujus Rex puer eſt, et cujus principes mane comedunt. Non voco Regem propter parvam, et nimiam ætatem, ſed propter ſtultitiam et iniquitatem, et inſanitatem juxta prophetam Regem, Viri ſanguinum et doloſi non dimidicabunt*

*alias 156.

dicabunt dies ſuos, &c. per comeſtionem intelligimus gulam, per gulam luxuriam, per luxuriam omnia turpia & mala, juxta Salamonem regem, In malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Rex dicitur à regendo, non à regno: Rex eris dum bene Regis, quod niſi feceris, nomen Regis non in te conſtabit, & nomen regis perdes, quod abſit. Det vobis omnipotens Deus regnum Brytanniæ ſic regere, ut poſſitis cum eo regnare in æternum cujus vicarius eſtis in regno prædicto, qui cum Patre, & Filio, &c.

Miſericordia Regis & perdonatio.

18. Jam ſi quiſpiam * forisfactus popoſcerit Regis miſericordiam pro forisfacto ſuo timidus mortis vel membrorum perdendorum, poteſt Rex ei lege ſuæ dignitatis condonare ſi velit etiam mortem promeritam. Ipſe tamen malefactor rectum faciat in quantumcunque poterit quibus forisfecit, & tradat fidejuſſores de pace & legalitate tenenda: Si verò fidejuſſores defecerint, exulabitur à patria.

* *i.* rei capitalis reus.

De captivis.

19. Habet etiam Rex alterius modi poteſtatem miſericordiæ ſuper captivos. Ubicunque enim venerit in civitatem, vel burgum, vel caſtellum, vel villam, vel etjam in via, ſi captivus fuerit, poteſt eum ſolo verbo ſolvere à captione. Solutus tamen ſatisfaciat cui forisfecit. Murdrator verò, vel *traditor, vel hujuſmodi criminoſus quamvis rex eis condonaverit vitam & membra, ſecundùm legem nullatenus in patria remanebunt: Sed ſtatim jurabunt ſe ituros ad mare, infra terminum à juſtitia eis conſtitutum, & mox transfretaturos quàm citò habuerint navem & ventum. Quod ſi perjuri poſtea in terra remanſerint, quiſquis eos invenire poterit, faciat de eis
132 ſine judicio juſtitiam. Et ſi quis eos gratis detinuerit, pro una nocte ſola majori lege Anglorum vel Danorum emendabit, pro ſecunda duplici, pro tertia nocte ſocius ejus & compar malefactorum judicabitur. Si quidem tales habuerint uxores ſuas in patria ſubſiſtentes, & dixerit aliquis parentum murdrati eas nequitiæ fuiſſe participes, expurgent * ſe judicio Dei, quas ſi clementia Dei & innocentia ſua ſalvaverit, remaneant legales cum dotibus ſuis & maritagiis. Pueri verò qui ante malefactum fuerint nati vel generati, non erunt exleges pro malefacto poſt generationes eorum * peracto, nec perdant hæreditatem.

* *i.* prodi-tor.

* *i.* Ordalio

* *al.* perpe-trato.

De friborgis.

20. Præterea eſt quædam ſumma & maxima *ſecuritas* per quam omnes ſtatu firmiſſimo ſuſtinentur, videlicet, ut unuſquiſque ſtabiliat ſe ſub fidejuſſionis ſecuritate quam Angli vocant * ꝑneoborgeꝛ, ſoli tamen Eboracenſes dicunt eandem ꝛienmannaꝛala, quod ſonat Latinè, decem hominum numerum. Hæc ſecuritas hoc modo fiebat, ſcilicet, quod de omnibus villis totius regni ſub decennali fidejuſſione debebant eſſe univerſi: Ità quod ſi unus ex decem forisfecerit, novem ad rectum eum haberent: quod ſi aufugeret, daretur lege terminus ei xxxi. dierum: queſitus interim & inventus, ad juſtitiam regis adduceretur. Et de ſuo illico reſtauraret damnum quod fecerat. Et ſi ad hoc forisfaceret, de corpore ſuo juſtitia fieret. Sed ſi infra prædictum terminum inveniri non poſſet, quia in omni friborgo unus erat capitalis quem vocabant ꝑnihoꝛgeꝛheoꝛod, ipſe capitalis ſumeret duos de melioribus ſui friborgi, & de tribus friborgis ſibi propinquioribus acciperet de unoquoque capitalem & duos de melioribus uniuſcujuſque friborgi ſi poſſet habere, & ità ſe duodecimo exiſtente purgaret ſe & friborgum ſuum (ſi facere poſſet) de forisfacto & fuga ſupradicti malefactoris. Quod ſi facere non poſſet, ipſe cum friborgo ſuo damnum reſtauraret de proprio malefactoris quamdiu duraret, quo deficiente de ſuo & friborgi ſui perficeret, & erga juſtitiam emendaret, ſecundùm quod legaliter eis judicatum fuiſſet. Tandem verò ſacramentum quod non potuerunt adimplere per tres friborgos ſibi viciniores per ſeipſos jurarent, ſeſe nullatenus fore culpabiles, & ſi quando poſſent eum recuperare adducerent ad juſtitiam, aut juſtitiæ dicerent ubi eſſet.

* *i.* fidejuſſionem.

* *i.* fidejuſſorem primarium.

De

De Baronibus qui ſuas habent curias & conſuetudines.

21. Archiepiſcopi, Epiſcopi, Comites, Barones, *& omnes qui habuerint ſacham & ſocam, thol, theam, & infangthefe,* etiam milites ſuos, & proprios ſervientes, ſcilicet dapiferos, pincernas, camerarios, *piſtores* & cocos ſub ſuo friborgo habeant. Et item iſti ſuos armigeros, vel alios ſibi ſervientes ſub ſuo friborgo. Quod ſi cui forisfacerent, & clamor vicinorum de eis aſſurgeret, ipſi tenerent eos rectitudini in curia ſua: illi dico qui haberent ſacham & ſocam, thol, & theam, & infangthefe.

De Sacha.

22. Sacha eſt, quod ſi quilibet aliquem nominatim de aliquo calumniatus fuerit, & ille negaverit, forisfactura probationis vel negationis (ſi evenerit) ſua erit.

De Soca.

23. Soca eſt, quod ſi aliquis quærit aliquid in terra ſua, etiam furtum, ſua eſt juſtitia ſi inventum fuerit, an non.

De Thol.

24. Thol (quod nos dicimus tholonium) eſt, ſcilicet quod habeat libertatem vendendi & emendi in terra ſua.

De Theam.

* *i.* penès alium defendat.

25. Theam, quod ſi quiſpiam aliquid *interciet ſuper aliquem, & interciatus non poterit warrantum ſuum habere, erit forisfactura ſua, & juſtitia ſimiliter de calumniatore ſi defecerit.

De infangthefe.

26. Juſtitia cognoſcentis latronis ſua eſt, de homine ſuo ſi captus fuerit ſuper ter- 133
ram ſuam. Illi verò qui non habent has conſuetudines, coram juſtitia regia rectum faciant in Hundredis, vel in Wapentachiis, vel in Scyris.

De hoſpitibus.

* *i.* notus, vel ignotus

27. Si quis hoſpitaverit privatum, vel alienum, qui Anglicè *cuþ ⁊ uncuþ dicuntur, poterit eum noctibus habere duabus tanquam hoſpitem. Qui ſi forisfecerit, non incurrat Dominus damnum pro hoſpite, veruntamen ſi cui damnum illatum fuerit, & ad juſtitiam de eo clamorem fecerit, quod ipſius conſilio malum factum fuerit, cum duobus legalibus vicinis ſuis purgabit ſe ſacramento de conſilio, & de facto: quos niſi habuerit, damnum emendet, & forisfacturam. Quem ſi terria nocte hoſpitatus fuerit, & is alicui forisfecerit, habeat eum ad rectum tanquam de propria familia, quod Anglicè dicitur, *ꝺꝛa nıȝhꝛ ȝeſꝛ. þꝑıꝺ nıȝhꝛ aȝen hıne; Quem niſi poterit ad rectum habere, habebit terminum prædictum menſis & unius diei. Et ſi poterit inveniri malefactor, reſtauret damnum quod fecerat & emendationem ſi poterit, & de corpore ſi adjudicatum fuerit ei. Si verò malefactor non poterit damnum reſtaurare quod fecerat, hoſpes ſuus reſtaurabit, & forisfacturam: Et ſi juſtitia habet eum ſuſpectum, purgabit ſe judicio Hundredi vel Scyræ.

* *i.* duabus noctibus hoſpes, tertia familiaris habendus eſt.

De animalibus, *& alia re inventa.*

28. Si quis adduxerit animal in villam, vel apportaverit pecuniam, & dixerit ſe inveniſſe, priuſquam in domum introducat ſuam vel etiam alterius, ante Eccleſiã ducat, & coram ſacerdote eccleſiæ, & præpoſito villæ, & melioribus hominibus totum oſtendat inventum quicquid ſit: Præfectus villæ mox mittat ad quatuor villas propinquiores pro ſacerdotibus & præpoſitis villarum, qui adducant ſecum tres vel quatuor de melioribus hominibus de unaquaque villa, quibus congregatis oſtendatur totum inventum. Poſtea verò teſtimonio ipſorum præpoſitus (de cujus dominio inventor eſt) cuſtodiat inventum uſque in diem craſtinum. Die autem craſtino cum aliquantis vicinorum ſuorum qui viderunt inventum, ad Hundredi eat præfectum, in quo hundredo ſua villa eſt, & ipſi oſtendat totum. Et ſi homo alicujus domini ſit in cujus terra inventum eſt hoc, & dominus in cujus terra inventum eſt non habet conſuetudines

ſuetudines ſuas, ſcilicet ſake & ſoke, omnia tradat præfecto hundredi (ſi habere voluerit) cum bonis teſtibus. Sed ſi dominus habuerit conſuetudines ſuas, in curia domini rectum teneatur.

De Judæis.

29. Sciendum quoque quod omnes Judæi ubicunque in regno ſunt, ſub tutela & defenſione regis ligea debent eſſe, nec quilibet eorum alicui diviti ſe poteſt ſubdere ſine Regis licentia. Judæi enim & omnia ſua Regis ſunt. Quod ſi quiſpiam detinuerit eos, vel pecuniam eorum, perquirat rex ſi vult tanquam ſuum proprium.

De pace Regis.

30. Hi qui pacem Regis habent, vel manu, vel brevi, ei fideles exſiſtant. Ideóq; ſumma neceſſitas eis eſt, ut eam inviolabiliter cuſtodiant erga omnes, nec ob ſecuritatem pacis adeptam detineant rectitudines, vel ſervitia dominorum ſuorum, ſed nec vicinorum, quia non eſt dignus habere pacem, qui non diligit obſervare eam. Qui ſi nimis confidens in pace quam habet, per ſuperbiam alicui forisfecerit, damnum reſtauret, & iterum tantundem, quod Angli vocant Arthilthet. * aliàs, arthilthet.

De emendatione Pacis.

31. Pax data manu Regis & octo dierum quibus primum coronatus eſt, & pax prędictorum feſtorum, & pax per breve regis unum habent modum emendationis, & hoc judicio quod majus habetur in Scyra ubi pax fracta fuerit, verbi gratia, In Danelega per xviii. hundreda, qui numerus complet ſepties viginti libras, & quatuor: quoniam forisfacturam hundredi Dani, Norwegienſes viii. lib. habebant. Multiplicatis igitur octo per octodecem, faciunt centum & quadraginta quatuor. Et hoc non
134 ſine cauſa: De iſtis enim octo libris rex habebat centum ſolidos, & conſul comitatus quinquaginta qui tertium habebat denarium de forisfacturis: Decanus autem Epiſcopi in cujus decanatu pax fracta fuerat reliquos decem præter pacem regis, ſcilicet de pace data manu regis, & de primo coronatu, & de ſupradictis feſtis, Natalis, Paſchæ, Pentecoſtes.

Dè centurionibus & capitalibus friborgis.

32. Cùm autem contingeret quod quidam ſtulti & improbi gratìs & nimìs conſuetè erga vicinos ſuos forisfacerēt, cœperunt ſapientes adinvicem ſuper hoc habere conſilium, & ſtatuerunt juſtitiarios ſuper quoſque decem friborgos, quos Decanos poſſumus appellare, Anglicè verò * tienheofod dicti ſunt, i. caput de decem. Iſti inter villas & vicinos cauſas tractabant, & ſecundùm forisfacturas emendationes capiebant, & concordationes faciebant, videlicet, de paſcuis, pratis, meſſibus, & de litigationibus inter vicinos, & innumerabilibus hujuſmodi decertationibus quæ humanam fragilitatem infeſtant, & eam inceſſanter oppugnant. Cùm autem cauſæ majores erumpebant, referebantur ad ſuperiores eorum juſtitiarios quos ſupradicti ſapientes ſuper eos conſtituerant, ſcilicet ſuper decem decanos, quos poſſumus dicere centuriones, vel centenarios, eò quòd ſuper centum friborgos judicabunt. * *i.* decemvir.

De Hundredis & Wapentachiis.

* Ewerwickſhire, Nicolſhyre, Notinghamſhyre, Leyceſterſhire, Northamptonſhire, uſque ad Watlingſtrete, & octo milaria ultra Watlingſtrete ſub lege Anglorum ſunt. Et quod Angli vocant Hundredum, ſupradicti comitatus vocant Wapentachium: Et non ſine cauſa: Cùm quis enim accipiebat præfecturam Wapentachii, die ſtatuto in loco ubi conſueverant congregari, omnes majores natu contra eum conveniebant, & deſcendente eo de equo ſuo omnes aſſurgebant ei. Ipſe verò erecta lancea ſua ab omnibus ſecundùm morem fœdus accipiebat: Omnes enim quotquot veniſſent cum lanceis ſuis ipſius haſtam tangebant, & ità ſe confirmabant per contactum armorum, pace palàm conceſſa. Anglicè enim arma vocantur pæpnu, & taccape confirmare; quaſi armorum confirmatio, vel ut magìs expreſſè ſecundùm linguam Anglicam dicamus Wapentac, armorum tactus eſt; Pepnu enim ar- * *aliàs*, Warwickſhire.

ma ſonat, tac tactus eſt. Quamobrem poteſt cognoſci quod hac de cauſa totus ille conventus dicitur Wapentac,eò quòd per tactum armorum ſuorum ad invicem confœderati ſunt.

De trihingis & ledis.

34. Erant etiam & alię poteſtates ſuper Wapentachia, quas vocabant þrihingar quod erat tertia pars Provinciæ. Qui verò ſuper eas dominabantur, vocabantur ðrihingenefar, ad hos deferebantur cauſæ quæ non poterant definiri in Wapentachiis. Sícque quod Angli vocabant Hundredum,iſti Wapentachium: & quod Anglicè vocabant 3. vel 4. Hundreda, iſti vocabant ðrihinga. In quibuſdam verò Provinciis Anglicè vocabantur leð, quod iſti dicunt trihinge : quod autem in ðrihinge definiri non poterat, ferebatur in Scyram.

De Greve.

35. Greve quoque nomen eſt poteſtatis, Latinorum lingua nihil expreſſius ſonat quam præfectura, quoniam hoc vocabulum adeò multipliciter diſtenditur quod de Scyra, de Wapentachiis (quemadmodum etiam eſt leð) de hundredis, de burgis, etiam de villis Greve vocetur. In quo idem ſonare videtur, & ſignificare quod dominus. Videtur etiam quibuſdam Greve vocabulum, eſſe nomen compoſitum ex Anglico grið, & væ Latino. Grið enim pax eſt, Væ miſeria, ipſo domino atteſtante, qui dicat, Væ tibi Bethſaida, vę tibi Corozaim. Greve igitur ideo dicitur, quod jure debebat grið, id eſt, pacem ex illis facere qui patrię inferunt væ, id eſt, 135
miſeriam, vel malum. Teutonici etiam & Friſones,& Flandrenſes, conſules ſuos Mergreve, quaſi majores dominos, vel bonos pacificos vocare ſolent. Et ſicut modò vocantur. Greve qui ſuper alios præfecturas habent, ità apud Anglos antiquitus vocabantur ealdormen, quaſi ſeniores, non propter ſenectutem cùm quidem adoleſcentes eſſent, ſed propter ſapientiam. *Et ſimiliter olim apud Britones temporibus Romanorum in regno iſto Britanniæ vocabantur Senatores, qui poſtea temporibus Saxonum ut prædictum eſt, vocabántur Aldermanni, non propter ætatem, ſed propter ſapientiam & dignitatem, cùm quidem adoleſcentes eſſent, jurisperiti tamen, & ſuper hoc experti. Et ut verum fatear, habent etiam Aldermanni in civitatibus regni hujus in Ballivis ſuis, & in Burgis clauſis, & muro vallatis, & in caſtellis eandem dignitatem, & poteſtatem, & módum, qualem habent præpoſiti hundredorum & Wapentachiorum in Ballivis ſuis ſub vicecomite regis per univerſum regnum. Debent enim & leges, & libertates, & jura, & pacem regis, & juſtas conſuetudines regni, & antiquas à bonis prædeceſſoribus approbatas, inviolabiliter, & ſine dolo, & ſine dilatione, modis omnibus pro poſſe ſuo ſervare. Cùm aliquid verò inopinatum, vel dubium, vel malum, contra regnum, vel contra coronam Domini Regis, fortè in Ballivis ſuis ſubitò emerſerit, debent ſtatim pulſatis campanis quod Anglicè vocant* motbel *convocare omnes, & univerſos, quod Anglicè dicunt* folcmote, i. *vocatio & congregatio populorum, & gentium omnium, quia ibi omnes convenire debent, & univerſi qui ſub protectione & pace Domini regis degunt, & conſiſtunt in regno prædicto, & ibi providere debent indemnitatibus coronæ regni hujus per commune conſilium, & ibi providendum eſt ad inſolentiam malefactorum reprimendam ad utilitatem regni. Statutum eſt enim quod ibi debent populi omnes, & gentes univerſæ ſingulis annis, ſemel in anno ſcilicet convenire, ſcilicet in capite Kal. Maii, & ſe fide & ſacramento non* * *fracto ibi in unam & ſimul confœderare, & conſolidare ſicut conjurati fratres ad defendendum regnum contra alienigenas, & contra inimicos, unà cum Domino ſuo rege, & terras, & honores illius omni fidelitate cum eo ſervare, & quod illi ut domino ſuo regi intra & extra regnum univerſum Britanniæ fideles eſſe volunt. Ità debent facere omnes principes, & comites, & ſimul jurare coram epiſcopis regni in* folcmote, *& ſimiliter omnes proceres regni, & milites, & liberi homines univerſi totius regni Britanniæ facere debent in pleno* folcmote *fidelitatem domino regi ut prædictum eſt coram Epiſcopis regni. Hanc legem invenit Arthurus, qui quondam fuit inclytiſsimus Rex Brytonum, & ità conſolidavit, & confœderaverit regnum Britanniæ univerſum ſemper in unum. Hujus legis authoritate expulit Arthurus prædictus Saracenos, & inimicos à regno. Lex enim iſta diu ſopita fuit, et ſepulta, donec Edgarus rex Anglorum qui fuit avus Edwardi*

* i. *violato.*

regis

regis propinqui vestri illam excitavit, et erexit in lucem, et illam per totum regnum firmiter observari præcepit. Debent etiam universi liberi homines totius regni juxta facultates suas, et possessiones, et juxta catalla sua, et secundum feodum suum, et secundum tenementa sua, arma habere, et illa semper prompta conservare ad tuitionem regni, et servitium dominorum suorum, juxta præceptum Domini Regis explendum et peragendum. Non debent illa* invadiare, nec extra regnum vendere, sed hæredibus suis in extremis legare ad servitium tenementorum suorum dominis suis explendum cum opus adfuerit. Quod si qui eorum hæredes vel parentes non habuerint, dominus suus illa recipiet: Et si dominum non haberent, felagus suus (i. fide cum eo ligatus) si haberet, illa reciperet: Si verò nihil istorum haberet, tunc regni sub cujus protectione et pace degunt universi rex illa resumet. Universi verò prædicti singulis annis in crastino Purificationis Beatæ Mariæ debent omni excusatione remota arma sua per universum regnum ostendere, scilicet in civitatibus regni, et in burgis, et in castellis, et hundredis, et Wapentachiis regni, secundum eis quod statutum est, et adjudicatum, et juxta quod debent, et idcirco hoc fieri debet uno eodem die per universum regnum, ut prædictum est, nè aliquit possint arma sua familiaribus suis et notis accommodare, nec ipsi illa mutuo accipere, ac justitiam domini regis defraudare, et dominum regem et regnum offendere. Si qui eorum infirmi fuerint, vel aliis de causis in re-*

** i. res, facultates.*

** i. pignori ponere.*

gno occupati, vel urgentissimis negotiis extra regnum vel in regno detenti, inveniant alios pro semetipsis qui sufficienter hoc faciant: quod nisi fecerint, Vicecomites, et Aldermanni et Præpositi hundredorum, et Wapentachiorum, et cæteri Ballivi domini Regis illud domino regi graviter emendare debent. Hujus legis autoritate Æthelredus rex subito uno eodémque die per universum regnum Danos occidit. Barones verò qui suas consuetudines habent, & qui suam habent curiam, de suis hominibus videant, ut sic de eis agant, & omnia ritè faciant, quatenus erga dominum regem reatum non incurrant, nec coronam regni prædicti offendant.

136

De heretochiis, &c.

Erant & aliæ potestates & dignitates per Provincias, & patrias universas, & per singulos comitatus totius regni prædicti constitutæ, qui Heretoches apud Anglos vocabantur, scilicet Barones, Nobiles, & insignes sapientes, & fideles, & animosi, Latinè verò dicebantur Ductores exercitûs; apud Gallos, capitales Constabularii, vel Mareschalli exercitus. Illi verò ordinabant acies densissimas in præliis, & alas constituebant prout decuit, & prout melius eis visum fuit, ad honorem coronæ, & ad utilitatem regni. Isti vero viri eligebantur per commune consilium pro communi utilitate regni, per provincias & patrias universas, & per singulos comitatus in pleno folcmote, *sicut & Vicecomites Provinciarum & Comitatuum eligi debent: Ità quod in quolibet comitatu semper fuit unus Heretoch per electionem electus, ad conducendum exercitum comitatus sui juxta præceptum domini regis, ad honorem & utilitatem coronæ regni prædicti semper cum opus adfuerit in regno. Item qui fugiet à domino, vel socio suo pro timiditate belli, vel mortis, in conductione Heretochii sui in expeditione navali, vel terrestri, perdat omne quod suum est, & suam ipsius vitam, & manus mittat dominus ad terram quam ei antea dederat. Et si terram hæreditariam habeat, ipsa in manus regis transeat. Et qui in bello ante dominum suum cecidit, sit hoc in terra, sit alibi, sint ei relevationes condonatæ, & habeant hæredes ejus pecuniam & terram ejus sine aliqua diminutione, & rectè dividant inter se. Et qui terram acquietatam habet comitatus testimonio, habeat sine querela in die, & post diem ad dandum ei quem plus amabit. Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat omnis homo à venariis Regis, ubicunque pacem eis habere voluerit, super plenam Witam, id est, foris facturam. Et omnis homo pacem habeat eundo ad* gemotum, vel rediens de gemoto, nisi probatus fur fuerit: Et qui leges* apostabit, si fuerit Anglicus, vel Dacus, vel Waliscus, vel Albanicus, vel Insulicola, Weræ suæ reus sit apud regem, & si secundo id faciat, reddat bis Weram suam; & si quid addat tertio, reus sit omnium quæ habebit. Item aliud folkmote esse debet in quolibet comitatu, per Provincias & Patrias totius regni prædicti universas, scilicet in capite kal. Octob. ad providendum ibi quis erit vicecomes, & qui erunt eorum heretochii, & ad audiendum ibi justa eorum præcepta consilio & assensu procerum, & judicio folkesmote: Et ut* Wardæ justè & ritè observentur, & ut cautè deinceps incendiis sibi illic provideant, cùm ad propria redibunt. Ità vero bis folkemote singulis annis semper celebrari debet per annum per universos comitatus, & provincias, & patrias universas totius regni prædicti, pro pace, & stabilitate, & confirmatione regni, ut prædictum est, super plenam* Witam. Debet autem Scyremote bis, hundreda &*

** i. ad comitia.*

** i. violarit*

** i. vigiliæ, custodiæ.*

** i. mulctam*

wapentachia duodecies in anno congregari, & ſeptem diebus antea ſummoniri, niſi publicum commodum vel dominica regis neceſsitas terminum præveniat. Debet etiam in London quæ caput eſt regni & legum, ſemper curia domini regis ſingulis ſeptimanis die Lunæ Huſtingis ſedere, & teneri. Fundata enim erat olim & ædificata ad inſtar, & ad modum, & in memoriam veteris magnæ Trojæ, & uſque in hodiernum diem leges, & jura, & dignitates, libertates, regiáſque conſuetudines antiquæ magnæ Trojæ in ſe continet. In ea itaque ſuperſunt arduæ compota, & ambiguæ placitá coronæ, & curiæ domini regis totius regni prædicti, quæ hucuſque & conſuetudines ſuas una ſemper inviolabilitate conſervat, ubicunque ipſe rex fuerit, ſive in expeditione, ſive alibi, propter fatigationem gentium & populorum regni juxta veteres conſuetudines bonorum patrum, et prædeceſſorum, et omnium principum, et procerum, et ſapientum ſeniorum totius regni prædicti.

De illis qui poſſunt & debent de jure cohabitare, & remanere in regno Brytanniæ.

Brytones vero Armorici cum venerint, in regno iſto ſuſcipi debent, & in regno protegi, 137
ſicut probi cives. De corpore regni hujus exierunt quondam, de ſanguine Brytonum regni hujus. Guti vero ſimiliter cum veniunt ſuſcipi debent, & protegi in regno iſto ſicut conjurati fratres, ſicut propinqui & proprii cives regni hujus. Exierunt enim quondam de nobili ſanguine Anglorum, ſcilicet de Engracivitate, & Anglici de ſanguine illorum, & ſemper efficiuntur populus unus, & gens una. Ita conſtituit optimus Ina Rex Anglorum, qui electus fuit in regem per Angelum, & qui primò obtinuit monarchiam totius regni hujus poſt adventum Anglorum in Brytanniam. Primus enim fuit Rex coronatus Anglorum & Brytonum ſimul manentium in Britannia poſt adventum Saxonum Germaniæ, ſcilicet, poſt acceptam fidem à beato Gregorio per S. *Auguſtinum. Cœpit enim prædictus Ina in uxorem ſuam Gualam nomine, propter quam vocata eſt Wallia illa terra quæ quondam vocabatur Cambria. Bigamus enim fuit. Cepit autem cum ultima uxore ſua Cambriam, & Cornubiam, & Coronam benedictam Britanniæ, quæ fuerat ultimo Cadwaladro Regi Britanniæ. Et univerſi Angli qui tunc temporis extiterunt, uxores ſuas ceperunt de Brytonum genere, & Brytones uxores ſuas de illuſtri ſanguine & genere Anglorum, hoc eſt, de genere Saxonum. Hoc enim factum fuit per commune conſilium & aſſenſum omnium epiſcoporum, & principum, procerum, comitum, & omnium ſapientum ſeniorum, & populorum totius regni, & per præceptum Regis Inæ prædicti. Multi vero Angli ceperunt uxores ſuas de ſanguine & genere Anglorum Germaniæ, & quidam Angli ceperunt uxores ſuas de ſanguine & genere Scotorum, proceres vero Scotorum, & Scoti ferè omnes ceperunt uxores ſuas de optimo genere & ſanguine Anglorum Germaniæ, & ità fuerunt tunc temporis per univerſum regnum Brytanniæ duo in carne una. Et taliter conſtituit rectum conjugium, (& delevit fornicationem, & immunditiam à regno) & recta judicia pro ſtabilitate regni, & confirmatione populorum benigna ſedulitate. Et tali modo effecti fuerunt gens una, & populus per unus univerſum regnum Brytanniæ miſeratione divina. Deinde univerſi vocaverunt regnum Anglorum, quod antea vocatum fuit regnum Brytanniæ. Univerſi prædicti ſemper poſtea pro communi utilitate coronæ regni in ſimul & in unum viriliter contra Danos & Norwegienſes ſemper ſteterunt, & atrociſsimè unanimi voluntate contra inimicos pugnaverunt, & bella atrociſsima in regno geſſerunt. Erat enim prædictus Rex Ina optimus, largus, ſapiens, prudens, moderatus, ſtrenuus, juſtus, animoſus, & bellicoſus pro loco & tempore, & in divinis legibus, & in ſeculariibus inſtitutis, ſcriptis, & bonorum operum exhibitionibus irradiavit glorioſus, rexítque regnum, confœderavit, & conſolidavit, & in unum pacificavit ſapientia & prudentia magna, & ubi locus adfuit, vi & manu armata.*

☞ Qui vetus exemplar manu tranſcripſit, fatetur ſe hoc in loco deſcriptionem Brytanniæ (quod nihil non vulgare in ſe haberet) conſultò prætermiſiſſe.

De jure & appendiciis coronæ regni Brytanniæ.

Arthurus qui fuit quondam inclytiſsimus Rex Brytonum, vir magnus fuit & animoſus, & miles illuſtris, parum fuit ei regnum iſtud, non fuit animus ejus contentus regno Brytanniæ, ſubjugavit igitur ſibi ſtrenue Scanciam totam, quæ modo Norweia vocatur, & omnes inſulas ultra Scanciam, ſcilicet, Iſlandiam, & Grænlandiam, quæ ſunt de appendiciis Norweiæ, & Snechordam, & Hyberniam, & Gutlandiam, & Daciam, Scmelandiam,

Winlan-

Winlandiam, Curlandiam, Roe, Femelandiam, Wirelandiam, Flandriam, Cherrelam, Lappam, & omnes alias terras, et insulas orientalis oceani usque Russiam (In Lappa scilicet posuit orientalem metam regni Brytanniæ) et multas alias insulas ultra Scanciam, usquedum sub septentrione, quæ sunt de appendiciis Scanciæ, quæ modo Nerweia vocatur. Fuerunt gentes feræ, et indomitæ, et non habuerunt dilectionem Dei, nec proximi, quia ab aquilone pandetur omne malum. Fuerunt autem ibi Christiani occulte. Desiderantur nonnulla in exemplari.

Arthurus autem Christianus optimus fuit, et fecit eos baptizari, et unum Deum per totam Norweiam venerari, et unam fidem Christi semper inviolatam custodire, et suscipere. Ceperunt universi proceres Norweiæ uxores suas de nobile gente Brytonum tempore illo, unde Norwegienses dicunt se exiisse de gente, et sanguine regni hujus. Impetravit enim temporibus illis Arthurus Rex à domino Papa, et à curia Romana, quod confirmata sit Norweia in perpetuum coronæ Brytanniæ, in augmentum regni hujus, vocavitque illam dictus
138 *Arthurus, cameram Brytanniæ. Hæc vero de causa dicunt Norwegienses se debere in regno isto cohabitare, et dicunt se esse de corpore regni hujus, scilicet de corona Brytanniæ. Maluerunt enim manere in regno isto, quam in terra eorum propria. Terra enim eorum arida est, et montuosa, et sterilis, et non sunt ibi segetes nisi per loca: Ista vero opulenta est, et fertilis, et crescunt hic segetes, et cætera universa. Qua ex causa sæpius per vices gesta sunt bella atrocissima inter Anglos & Norwegienses, & interfecti sunt innumerabiles. Occupaverunt vero Norwegienses terras multas, & insulas regni hujus, quas adhunc detinent occupatas, nec potuerunt unquam postea penitus evelli. Tandem modo confœderati sunt nobis fide & sacramento, & per uxores suas quas postea ceperunt de sanguine nostro, et per affinitates, et per conjugia. Ita demum constituit, et eis concessit bonus Rex Edwardus propinquus noster (qui fuit optimus filius pacis) per commune consilium totius regni. Qua de causâ possint, et debent prædicti de cætero nobiscum cohabitare, et remanere in regno sicut conjurati fratres nostri.*

Lex *Noricorum*, & Danorum in Brytannia.

Erat etiam lex *Noricorum, &* Danorum, Norfolk, Suffolk, & Grantabridgeshyre, *De ira et insularum, scilicet, Carthenensium, Mannensium, Murctensium, et Orchadum et Inchegalensium, et Ordacensium, et de Gurth* quæ habebant in emendatione forisfacturæ ubi supradicti comitatus habuerunt xviii. hundreda, ista decem & dimidium, & hoc affinitate Saxonum, quia tunc temporis major emendatio forisfacturæ Saxonum fuit xliiii. lib. In omnibus aliis causis & forisfacturis eandem legem habebant cum supradictis Norwegiensibus. Quam cum Rex Wilhelmus audisset cum aliis sui regni legibus, maxime appretiatus est eam, & præcepit ut observaretur per totum regnum. Proferebat enim quod antecessores ejus, & omnium Baronum ferè Normannorum, Norwegienses extitissent, & quod de Norweia olim veniissent. Et hac autoritate leges eorum *cum profundiores et honestiores omnibus aliis essent*, præ cæteris regni sui legibus asserebat se debere sequi, & observare. Quippe cum aliarum legibus Nationum, Brytonum scilicet, Anglorum, Pictorum *et Scotorum* præponderassent. Quo audito, mox universi compatriotæ regni qui leges edixerant, tristes effecti, unanimiter deprecati sunt, quatenus permitteret sibi leges proprias, & consuetudines antiquas habere, in quibus vixerunt patres eorum, & ipsi in eis nati & nutriti sunt, quia durum valde foret sibi suscipere leges ignotas, & judicare de eis quas nesciebant. Rege vero ad flectendum ingrato existente, tandem eum prosecuti sunt deprecantes, quatenus per animam regis Edwardi, qui sibi post diem suum concesserat coronam & regnum, & cujus erant leges, nec aliorum extraneorum exaudiendo concederet eis sub legibus perseverare paternis. Unde consilio habito, precatu Baronum tandem acquievit. *Thomas vero Archiepiscopus Cantuariensis, et Mauritius Episcopus scripserunt propriis manibus omnia ista prædicta per præceptum prædicti Regis Wilhelmi.* Ex illo igitur die multa autoritate veneratæ, & per universum regnum corroboratæ, & observatæ sunt præ cæteris patriæ legibus leges Edwardi Regis sancti, quæ prius inventæ & constitutæ fuerunt tempore Regis Edgari avi sui. Verum post mortem ipsius dimissæ sunt annis circiter lxviii. Edwardus enim filius, ejus hæres, scilicet, de uxore legitima natus, regnavit annis quatuor, hebdomat. xvi. minus. Quo occiso innocente suæ dolo novercę, propter innocentem ejus vitam castam, & elemosynis plenam, interfectionem ejus immeritam pro martyrio reputaverunt,

eum & ſanctum habuerunt. Poſt ipſum Ældredus *unnaðe frater ejus regnum ſuſcepit, & regnavit in multis adverſitatibus & periculis xxxviii. annos. Poſt ipſum Ældredum Edmundus *ýrenſíðe filius ejus regnavit ferè novem menſibus, in quibus viriliter contra Regem Chnutum quinquies dimicavit. Ultimo verò bello peracto, concordes ad invicem effecti ſunt, regnúmque per medium diviſerunt: Et medietas Angliæ Chnuto, medietas altera ceſſit Edmundo, eo tenore, ut ſi quis eorum alterum ſuperviveret, regnum ſuperſtes totum poſſideret, nec interim alteruter coronaretur. Firmata igitur taliter (univerſis Angliæ primatibus aſſenſum præbentibus, inter ſe conventione, primo poſt menſe Edmundus ex hac luce (proh dolor) ſubtrahitur. Chnutus deinde ſuſcepit totum Angliæ principatum, regnavítque fere xviii. annos. Quo defuncto, Haraldus *Harefote* filius Chnuti & Elvinæ falſo penè ab omnibus putatus, ſucceſsit, & quinque annos regnavit. Poſt quem Hardicnutus filius Chnuti, & Emmæ ſororis * Roberti Normannorum Ducis, & matris regis ultimi Edwardi i. ſancti, regnavit duobus annis, hebdomatibus 12. minus: atq; ſic completi ſunt lxviii. anni in quibus leges prædictæ fuerunt penitus prętermiſſæ. Sed poſtquam Rex Edwardus venit ad regnum, conſilio Baronum Angliæ legem lxviii. annis ſopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit, confirmata verò vocata eſt lex Regis Edwardi, non quod ipſe primus adinveniſſet eam, ſed cùm prætermiſſa fuiſſet, & oblivioni penitus dedita à diebus avi ſui regis Edgari, qui xvii. annos regnavit, & qui primus ejus inventor fuiſſe dicitur, uſque ad ſua tempora, videlicet ut prædictum eſt lxviii. annos poſt dies ipſius Edgari, ipſe Edwardus quia juſta erat, & honeſta, à profundo abyſſo extraxit eam, & renovavit, & ut ſuam obſervandam contradidit. Iſte præfatus Edmundus ýrenſíðe habuit quendam filium Edwardum nomine, qui mox patre mortuo (timore Chnuti regis) aufugit ad regnum Rugorum, quod nos meliùs vocamus Ruſſiam. Quem rex terræ Maleſclotus nomine, ut cognovit quis eſſet, honeſtè retinuit. Qui de nobili progenie ibidem duxit uxorem, de qua natus eſt ei Edgarus Ethelinge, & Margareta quæ fuit poſtea regina Scotiæ, & * Chriſtina ſoror ejus. *Fuit autem Margareta prædicta generoſa valde, et optima, ſcilicet ex parte patris ex nobili genere et ſanguine regum Anglorum, et Britonum, ex parte verò matris ex genere et ſanguine regum Rugorum, ſanctiſſimis anteceſſoribus ſuis in bonis, et laudabilibus actibus conſimilis, præclara effulſit: erat enim de jure poſt deceſſum Edgari Athelinge fratris ſui, verus hæres ultimi regis Edwardi de corona totius regni prædicti, ſed inſtinctu, petitione, et voluntate boni Regis Edwardi propinqui noſtri, aliter mutatum eſt, qui coronam nobis totius regni prædicti dedit, et regnum prædictum nobis jurare fecit, qui peroptimè æquitatem, et ſcientiam, juſtitiam, probitatémque noſtram novit. Princeps verò Albaniæ duxit eam in uxòrem caſu fortuito. Picti enim à Picto duce vocantur, Scotti verò Albaniæ, à Scotto duce. Eſt enim Albania pars Monarchiæ regni hujus, quodolim vocabatur regnum Brytanniæ.* Cui Chriſtinæ Edwardus dedit terram, quam habuit poſtea Radulphus de * Limiſeia. Fuit enim prædicta Chriſtiana ſoror Edgari Ethelinge, propter quem miſit rex Edwardus avunculus ejus, & fecit eum venire ad ſe, qui poſtquam venit non multum vixit, & uxor illius in brevi temporis curriculo defuncta eſt. Rex verò Edwardus Edgarum filium eorum ſecum retinuit, & pro filio nutrivit. Et quia cogitavit ipſum hæredem facere, nominavit Ethelinge, quod nos Domicellum, i. damiſell: Sed nos indiſcretè de pluribus dicimus, quia Baronum filios vocamus Domicellos. Angli verò nullos niſi natos regum. Quod ſi expreſſius volumus dicere, in quadam regione Saxoniæ, Ling, imago dicitur, Athel Anglicè nobilis eſt, quæ conjuncta ſonant, nobilis imago. Unde etiam Occidentales Saxonici, ſcilicet Exceſtrenſes, habent in Proverbio ſummi deſpectus, hinderling, i. omni honeſtate dejecta, vel recedens imago. Rex autem Edwardus ut cognovit gentis ſuæ nequitiam, & præcipuè ſuperbiam filiorum Godwini, ſcilicet Haraldi, qui poſtea regnum invaſit, Toſti, Gurti, Leofwini, & aliorum fratrum ſuorum, comperit non poſſe fore ſtabile vel ratum quod propoſuerat de Edgaro Ethelinge, adoptavit Wilhelmum ducem Normannorum in regnum, Wilhelmum dico Nothum, i. Baſtardum, filium * Roberti avunculi ſui, videlicet fratris matris ſuæ, virum ſtrenuum, bellicoſum, & fortem, qui poſtea annuente Deo debellando ſupradictum Haraldum Godwini filium, regnum Anglorum victorioſè adeptus eſt.

* *i.* conſilii nops.

* *i.* ferreum latus.

* *al.* Ricardi

* *al.* Chriſtiana.

* *al.* Luneſi.

* *al.* Ricardi

139

De

140 *De latronibus.*

36. De latronibus interfectis pro latrocinio: Si quis post justitiam factã fecerit clamorem ad justitiarium quod injustè interfectus sit, & injustè jacet inter latrones, & dixerit quod velit hoc disrationari, det vadimodium suum, & inveniat plegios. Tunc detur ei mensis & unius diei terminus, ut tunc habeat parentes interfecti ex utraque parte generis, scilicet ex parte patris xii. & ex parte matris sex. Quod si isti decem & octo velint disrationari cum illo qui primitus clamorem fecerat, & vadimonium dederat, det unusquisque eorum suum vadium cum gladio, & postea inveniat plegios tales qui possunt reddere forisfacturam, i. Were suum, nisi possint disrationari quod dicunt. Tunc demum interfector suum det vadimonium, & inveniat plegios quod justè interfectus est, & merito jacet inter latrones secundum legem sicut latro: Et primum ostendat quo latrocinio, & qua ratione interfectus est. Quod si recognoverit quod vivus captus sit, nominet justitiarium, & judicem, & de vicinis testes legales. Qui si * warrantizaverint quod rectè facta sit justitia de ipso secundum latrocinium, quietus erit interfector illius. Ipsi verò qui clamorem fecerant, emendent sua vadimonia super judices, & testes. Et si disrationatum fuerit quod injustè sit interfectus, interfector dabit vadimonium justitiæ Episcopi, & fidejussores inveniet rectum persequendi. Deinde justitia Episcopi faciat invenire processionem cum sacerdote induto alba, & manipulo, & stola, & clericis in suppelliciis cum aqua benedicta, & cruce, præcedentibus candelabris, & thuribulo, cum igne, & incenso, & amici extrahant mortuum deferentes in feretrum, & portantes eum ad Ecclesiam. Ibi Missa pro defuncto celebrata, & cætero peracto officio, interrent eum ut decet Christianum. Ab ipso verò die in sexdecem diebus reddat interfector Episcopo tres forisfacturas, unam quia legalem pro latrone interfecerit, alteram quia fratrem suum pro latrone interravit, quod Angli dicunt * hir emne Cpirten. tertiam, eo quod vadimonium dedit ad disrationandum se, & non potuit.

* i. in se susceperint.

* i. fratrem in Christo.

De Usurariis.

37. Usurarios quoq; defendit Rex Edwardus, nè remaneret aliquis in toto regno suo: & si quis indè convictus esset, quod fœnus exigeret, omni substantia propria careret, & postea pro exlege haberetur. Hoc autem asserebat ipse rex se audisse in curia regis Francorum dum ibidem moraretur, quod usura radix omnium vitiorum esset.

De emptionibus sine fidejussoribus, quod Anglicè dicitur fastermannes.

38. Prohibitum erat etiam in eadẽ lege, nè quis emeret vivum animal, vel pannum usatum sine plegiis, & bonis testibus. Si esset opus aureum vel argenteum unde emptor dubitare possit, non emeret absque aurifabris, vel monetariis. Qui si vidissent quod esset de ecclesia, vel de thesauro, non emisset sine plegio: Si venditor careret plegiis, retineretur cum censu donec venisset dominus ejus, vel alter qui posset bene eum warrantizare. Si quis hominum aliter emeret, quod stultè emisset, citò perdet, & forisfacturam. Postea inquisissent justitia per * lagamannos, & per meliores homines de Burgo, vel de villa, vel de hundredo, ubi mansisset emptor, & de quali vita fuisset, & si unquam audissent eum calumniari de exlegalitate: quod si testarentur eum de bona vita, & legalitate, purgaret se judicio comitatus quod venditorem nesciret reum de hac venditione, nec de aliqua alia exlegalitate: & si sciret venditorem suum qui esset, vel ubi fuisset, diceret: Justitia verò quæreret eum ad faciendam de eo justitiam, qui si inveniri non possit, utlagaretur.

* i. legitimos viros.

De Emptoribus, & Machecariis.

39. Cùm autem dictum est, quod nullus hominum emeret absque plegiis animal vivum, clamaverunt machecarii de civitatibus & burgis, quos Angli vocant fleshmongers, quod unaquaque die oportebat eos animalia viva emere, occidere, & vendere: nam in occisione animalium erat vita eorum. Vociferabantur etiam cives, & * Burgenses, & populus pro consuetudinibus suis, eo quod circa festum Sancti Martini consueverant animalia in foro mercari sine plegio ad occisiones contra Natale Domini faciendas. Murmur etiam multus super hoc edicto erat in turba. Quare ut æstimo, si quæreretur ibi (ut fit in quibusdam congregationibus) placere redderetur; non placet: ibi etiam si adesses, audires fundere secreta divisos aure susurros, & clamores, & vociferationes, & murmurationes tumultuantium populorum. Et laudatum est regi quatenus consuetudines justas, & sapienter deductas non auferret eis, tamen in foro regio empto mercato suo cum testibus & cognitione vendentium.

* i. carnarii & lanii.

* i. oppidani.

¶ De Ducibus *Normannorum* in *Neuſtria*, quæ modò vocatur *NORMANNIA*.

PRimus Normanniæ Dux Rollo, qui etiam Robertus in Baptiſmo dictus, annos 30. regnavit, Wilhelmus filius 25. Richardus ſenior 53. Richardus ſecundus 30. Richardus tertius unum annum, Robertus frater ejus octo, Wilhelmus Baſtard comes 30. poſtea 22. annis fuit rex Anglorum. Richardus igitur ſenior habuit filiam nomine Emmam, quæ nupſit Ældredo Regi Anglorum, ex qua idem Rex genuit Edwardum & Aluredum. Tempore autem Richardi ſecundi, Ældredus Rex Danos in Anglia occidi fecit, ob quam rem Suenus Rex Danorum Angliam invaſit, & obtinuit; Ældredus verò cum uxore ſua & filiis profectus eſt in Normanniam ad Richardum ſecundum uxoris ſuæ fratrem, Normanniæ ducem. Suenus non multò poſt moritur, & in Daciam defertur tumulandus. Interea Ældredus cum uxore ad regnum ſuum revertitur, filiis ſuis cum avunculo demiſsis. Sueno tumulato, Chnutus filius magna cum claſſe (adductis ſecum Lachiman rege Suevorum, & Olavo rege Noricorum, qui apud Rothomagum baptizatus eſt) Thamiſiam intravit, & Ældredum Regem intra Londinum obſedit, qui obſeſſus infirmitate præventus moritur. Chnutus verò regno potitus, prædictam Emmam reginam accepit conjugem, ex qua genuit Hardecanutum regem Danorum, & filiam nomine Gunnildam, quæ nupſit Henrico imperatori Romanorum. Interea defuncto Richardo ſecundo, Richardus filius ejus ſucceſsit ei uno anno: quo mortuo Robertus filius ejus ſucceſsit. Qui cupiens Edwardum in regnum reſtituere, Anglorum cum claſſe pontum ingreſſus, vento inflante adverſo apud inſulam Gerneſwic diu detentus in Normanniam revertitur: Deinde Jeruſalem profectus, Wilhelmum filium ſuum parvulum reliquit hæredem. Expletóque voto, repatriando moritur apud urbem Niceam. Wilhelmo itaque Normanniam regente, Chnutus Rex Anglorum moritur, cui ſucceſsit filius ejus Haroldus Harefote ex concubina Elfgiva natus. Quod Edwardus indignè ferens, cum xl. navibus apud Hamptonam appulit, reſiſtentibúſque ſibi Anglis, capta præda Normanniam revertitur. Interea Aluredus frater ejus cum militibus plurimis in partem aliam ingreſſus, à Godewino comite hoſpitio ſuſceptus, dolo noctu captus, cum ſuis vinctus, atque Haraldo regi cum ſociis miſſus, oculis privatur ſociis interemptis. Haroldus * Harefote quoque non multo poſt moritur. Cui ſucceſsit Hardecanutus à Dacia regreſſus, ex Emma Edwardi matre progenitus, qui fratrem ſuum antegenitum Edwardum è Normannia evocans ſecum habitare fecit: qui infra duos annos defunctus, Edwardum reliquit hæredem. Hic bonus rex Edwardus regnavit annis xxii. Sed carens ſobole, Wilhelmo cognato ſuo Normannorum duci tranſmiſit Robertum Cantuarienſem Archiepiſcopum, & de regno ſuo eum hæredem inſtituit. Sed & comitem Haroldum poſt cum miſit, & de regno apud Rothomagum ei fidelitatem juravit. Defuncto itaque Edwardo, Haroldus regnum doloſè invaſit & ſeditioſè, & regnavit novem menſibus, & una cum magnis complicibus, & ſeductoribus, & ſociis ſuis legitimum hæredem boni Regis Edwardi à corona totius regni prædicti injuſtè, inique, & ſeditioſè exhæreditavit. Quod Wilhelmus audiens, forti cum claſſe apud Pevenſellum appulit, ibique caſtro ædificato, apud Haſtinges aliud condidit. Cui occurrens Haraldus cum Anglis, ſub hora diei tertia ſecundo Idus Octob. bellum intulit, in quo ipſe Haraldus in primo conflictu occubuit, bello tamen uſque ad noctem protracto. Richardus vero de Brionnia propinquus Roberti Normannorum Ducis, vir ſtrenuus, magnus, & animoſus, ipſum Haraldum percuſsit, & interfecit, ſociósque ſuos denſe circumſtantes una cum genere ſuo penitus viriliter ſtravit, fugavit, & occidit. Qui Haroldus fuit poſtea clàm quæſitus, & inventus per ſignum quod habuit in pede inter cadavera mortuorum, & ſepultus à clericis ſuis incultè in Capella de Waltham. Wilhelmus victor effectus in ſubſequenti Natali Domini, anno incarnationis Dominicæ 1066. Londini Rex Anglorum & totius regni hujus Britanniæ mox cum gaudio coronatur, regnavítque annis 22. Obiit Rothomagi, & ſepultus eſt apud Cadamarum in Abbatia S. Stephani quam conſtruxerat. Regia autem uxor ſua Matildis obiit Rothomagi, & ſepulta eſt apud Cadomum in Abbatia S. Trinitatis, quam ipſa conſtruxerat. Poſt quem regnavit Wilhelmus filius ejus, 13. annis. Cujus anno nono peregrinatio multarum gentium facta eſt in Jeruſalem contra Saracenos: quarto verò anno peregrinationis capta eſt Jeruſalem à Francis & regnavit in ea dux Lotharingiorum Godefridus anno tantum uno: cui ſucceſsit Baldwinus frater ejus annis 18. Anno verò 13. Wilhelmus rex Anglorum, & totius regni ſecundus, occiditur venando ſagitta in Anglia, & ſepultus eſt in Cathedrali Eccleſia Winton. Erat autem miles ſtrenuus, probus, animoſus, bellicoſus, & largus, ſed clerum odio habuit univerſum. Habuit & tenuit eccleſia totius hujus regni, & univerſum regnum prædictum libertatem ſuam cum omni integritate & honore uſque ad tempora iſtius Wilhelmi regis minoris, qui Rufus vocabatur, donec eodem à Baronibus totius regni hujus auxilium requirente, ad Normanniam retinendam de Roberto fratre ſuo, cognomento Curthoſe, Jeruſalem proficiſcente, conceſſum eſt ei, non lege ſtatutum tamen, neque lege firmatum, ſed hac neceſsitatis cauſa ex unaquaque hida ſibi dari iiii. ſolid. Eccleſia non excepta. Dum nec collectio cenſus fieret, proclamabat ſancta eccleſia ſuam repoſcens libertatem ſed nihil profuit. Iſte rex regnavit 13. annis, & Wiatoniæ ſepultus eſt.

* i. Levipes.

LEGES
WILLIELMI
CONQVESTORIS,
ET
HENRICI
FILII EJUS.

PRÆFATIO.

INtellecta Typographi mente & cura in excudendis de novo legibus Saxonicis à Willielmo Lambardo primùm anno M.D.LXVIII.editis,persuasi ei,ut & leges Willielmi.I. à clarissimo Seldeno in lucem emissas, itidémque etiam Henrici primi operi isti adjungeret, explorata tamen prius hac in re & audita omninò viri istius doctissimi sententia. Quo facto idem Typographus non multò post attulit mihi ex Bibliothèca Seldeniana quoddam legum memoratarum exemplar, ita ferè per omnia consonans cuipiam alteri, quod jam tum antea penes me erat, ut facilè, ex uno eodémq; fonte utrûmque manasse, dijudicarem: Et proinde cum in nonnullis illud à Manuscripto in archivis Scacharii asservato discrepare animadverterem, & verò etiam non ignorarem, vix uspiam extare aliquid magis authenticum, quàm quod inibi custoditur, profeci tantum amicorum quorundam industriâ, ut liceret nobis idipsum quod habebamus, cum Manuscripto illo conferre: adeóque ad illius fidem (quantum quidem assequi potuimus) tibi istud hîc post accuratam examinationem exhibemus; adjectis, ubi id commodè fieri videbatur,ex D. Seldeni & meo exemplari nonnullis diversarum lectionum locis. Non tamen hîc ausim asserere, hanc impressionem cum publico isto Manuscripto in omnibus ad amussim congruere, utpote qui prima lectione id vix ita exactè præstari posse deprehendi; sed sufficere posse puto, si bona fide dicam, omni studio & conatu id actum fuisse pro viribus, ne qua in parte, & vel verbulo saltem uno hoc ipsum ab illo dissideret.

Quod si quis miretur, quî fiat, ut causæ civiles his legibus tam parcè & rarò attingantur, equidem non possum ejus rei rationem aliam allegare, quàm quod istiusmodi lites tum temporis fuerunt in Curiis Baronum secundum loci consuetudinem agitatæ ac definitæ: neque ad Regem extitit appellatio, nisi ejus [a] *qui domi justitiam consequi non poterat.* Cæterùm,quibus modis pax publica conservanda sit (quod noviisse Reipub: imprimis interest) his legibus latè declaratur; ita quidem, ut facili negotio inde possit innotescere Lectori, prima hîc Normannici imperii fundamenta, quoad civilem politiam,fuisse jacta.

[a] Leg. Edgar. polit.cap.2. pag.63.

WILLIELMUS enim senior, quæsito bellicis expeditionibus regno, haud ignarus, non solis armis sine justitia firmari imperium, ad tria potissimum advertisse videtur animum; videlicet, 1. Vt prospiceretur Regno de necessariis ad bellum. 2. Vt satisfieret Gallis periculorum suorum & laborum sociis; ita tamen, ne Anglis ea occasione præberetur justa offensionis causa,qua reddi possent ad insurrectionem seu rebellionem paratiores. 3. Ne coloni, utpote sine quibus agricultura exerceri non poterat, penitus extirparentur. WILLIELMUS I.

Ad primum horum quod attinet, militiam ita disposuit,ut & exercitum satis numerosum haberet in omnes eventus paratum, & thesaurum pariter alendo istiusmodi exercitui sufficientem; in quo tamen postremo comparando I.

rando id egit ſedulò, ne à prædeceſſoribus ſuis Anglorum Regibus longe deviaret. De quo quidem Ordericus Vitalis, qui eo ſæculo vixit, *Regi ut*
b Lib. 4. p. 523. *fertur*, inquit, [b] *mille & ſexagintæ libræ Sterilenſis monetæ, ſolidíque triginta, & tres oboli, ex juſtis reditibus Angliæ per ſingulos dies redduntur; exceptis muneribus regiis, & reatuum redemptionibus, aliíſque multiplicibus negotiis quæ Regis ærarium quotidie adaugent. Rex Guilielmus omne regnum ſuum diligenter inveſtigavit, & omnes fiſcos ejus, ſicut tempore Edwardi Regis fuerant, veraciter deſcribi fecit. Terras autem militibus ita diſtribuit, & eorum ordines ita diſpoſuit, ut Angliæ regnum LX. millia militum indeſinenter haberet, & ad imperium Regis, prout ratio popoſcerit, celeriter exhiberet.* De hoc vide leg. 58. Atque hinc, ni fallor, apud nos erat Wardarum initium. Quantum autem argenti eo ſæculo libra Sterilenſis monetæ continuerit, hîc inquirere non eſt otium, uti & eſt extra præſens inſtitutum: Conſtat tamen, quod, ſi ad examen ſub poſterioribus regibus Sterlingorum ſive Eſterlingorum valor reducatur, multo majores fuerint reditus regis eo tempore, quam fuerunt poſtea regnante Henrico tertio.

II. Quantum ad ſecundum; Haud immemor Rex, quid primo ſtatim ingreſſu ſuo [c] Cantianis, quid [d] Abbati Sancti Albani promiſiſſet, 1. Legem Edwardi Regis omnibus reddidit, & eam quidem etiam aliqua ex parte mitigatam; de quo conſuli poteſt lex 63. Atque porrô, ut juſtitiam melius unicuique adminiſtraret, [e] *Anglicam locutionē ſategit ediſcere, &c. at à perceptione hujuſmodi durior ætas illum compeſcebat.* Neque ſane de hoc ipſo ullatenus conqueri Galli jure potuere. Quoad Normannos, (quibus, [f] expulſis Anglis, amplas terras omníſque generis dignitates diſtribuerat) cum illis, à Regis ſemper arbitrio in omnibus pendere (*quidam enim*, ut ait Tacitus, [g] *ſtatim, ut poſtquam Regum pertæſum, leges maluere*) fortè non arrideret, ipſemet de officio Regis ita ſententiam ſuam expoſuit, ut cognito eo in Gallia parum id illis placuerit; ita ſanè, ut inde ſcripſerint ad eum in hunc modum; * *ſi ita permanere deberent Francorum reges ſolo regio nomine contenti.* De bonis etiam cavebat leg. 55. ut eſſent libera *ab omni exactione injuſta*, & ab omni Tallagio. Securitati autem perſonarum providebat lege 58. (qua vero ex cauſa lex illa promulgata fuerit, explicat nobis author Dialogi de Scachario, [h] attributi Gervaſio Tilburienſi, & compoſiti quidem An. XXIII. Henrici ſecundi, ſed necdum in lucem emiſſi) licet ea non conveniat in mulctæ quantitate cum lege illa, quam nunc habemus: *In primitivo*, inquit, *regni ſtatu poſt conquiſitionem qui relicti fuerant de Anglicis * ſubactis in ſuſpectam & exoſam ſibi Normannorum gentem latenter ſonebant inſidias, & paſſim ipſos in nemoribus & locis remotis nacta opportunitate clanculò jugulabant. In quorum ultione cum reges & eorum miniſtri per aliquot annos exquiſitis tormentorum generibus * in Anglicos deſævirent; nec tamen ſic omninò deſiſterent, in hoc tandem devolutum eſt conſilium, ut Centuriata, quam Hundredum dicunt, in qua ſic interfectus Normannus inveniebatur, quod mortis ejus miniſter non extabat, nec per fugam, quis eſſet, patebat, in ſummam grandem argenti examinati fiſco condemnaretur; quædam ſcilicet in triginta ſex libras, quædam in quadraginta quatuor libras, ſecundum locorum diverſitatem & interfectionis frequentiam. Quod ideò factum dicunt, ut ſcilicet pœna generaliter inflicta præter-*

euntium

c Vide verbo *terra ex ſcripto* ex Thoma Spot.
d Matth. Pariſ. in vita Fretherici Abbatis, pag. 48.
e Order. Vit. p. 520.
f Ingulphus fol. 512. b.
g Annal. lib. 3.
* Supra cap. 17 pag. 142. & adde ex Hovedeno quod tamen nonnullis editionibus inter errata ejus reperies, *audientes autē, &c. Hanc definitivam ſententiā tam veraciter quam prudenter de Regis nomine à Willielmo notho Rege Angliæ prolatam* ei ſtulte ſcripſerūt, &c.
h Dialog. de Scachar. lib. 1. c. 10. in Cod. rubro.
* ſubjactis.
* etiam.

euntium indempnitàtem procuraret, & festinaret quisque tantum punire delictum, vel offerre judicio per quem tàm enormis jactura totam lædebat viciniam. Hoc autem in Normannorũ beneficium primitus institutum, in aliorum etiam commodum tractu temporis cessit, nisi certa haberent (ut idem author affirmat) servilis conditionis indicia.

III. Ad tertium quod attinet, ostendente haud dubiè ipsa rerum experientia quotidiana, milites illos, quibus larga manu terras Rex dederat (utpote quorum pleriq; forte erant ex Nobilioribus) planè ineptos esse & indispositos ad excolendas terras, idcircò ne aut terra jaceret inculta, aut Angli à Dominis suis quotidie exhausti absque spe lucri ararent, paritérq; etiam ut coloni per quos agricultura posset exerceri, servarentur indemnes, usus est ea arte, quã hîc subjiciam verbis prædicti authoris in loco præallegato: *Post regni*, inquit ille, *conquisitionem, post justum rebellium subversionem, cum rex ipse regisque proceres loca nova perlustrarent, facta est inquisitio diligens, qui fuerint, qui contra regem in bello dimicantes per fugam se salvaverint; hiis omnibus & hæredibus eorum, qui in bello occubuerunt, spes omnis terrarum & fundorum atque redituum, quos antè possederant, præclusa est. Magnum namque reputabant frui vitæ beneficio sub inimicis. Verum qui vocati ad bellum necdum convenerant, vel familiaribus seu quibuslibet necessariis occupati negotiis non interfuerant, cum tractu temporis devotis obsequiis gratiam Dominorum possedissent, sine spe successionis filii tantum pro voluntate tamen dominorum possidere cœperunt: Succedente verò tempore cum dominis suis odiosi passim à possessionibus pellerentur, nec esset qui ablata restitueret; communis Indigenarum ad regem pervenit querimonia, quasi sic omnibus exosi & rebus spoliati ad alienigenas transire cogerentur: Communicato tandem super hiis consilio decretum est, ut, quod à Dominis suis, exigentibus meritis interveniente pactione legitima poterant obtinere, illis inviolabili jure concederetur. Cæterum autem nomine successionis à temporibus subactæ gentis nihil sibi vindicarent; quod quidem quam discreta consideratione cautum sit, manifestum est; præsertim cum sic modis omnibus, ut sibi consulerent, de cætero studere tenerentur devotis obsequiis dominorũ suorum gratiam emercari. Sic igitur, quisquis de gente subacta fundos vel aliquid hujusmodi possidet, non quod ratione successionis debere sibi videbatur, adeptus est, sed quod solummodo meritis suis exigentibus vel aliqua pactione interveniente obtinuit.* His artibus tantã populo restituit pacem, [a] *ut puella auro onusta regnum Angliæ pertransire posset impunè.* Atq; hinc fortè initium servitii quod nos *Socagium* dicimus. Vide leg. 33.

a Hunting. lib. 6. fol. 212.

Refero hæc, non quod existimem, Willielmũ primum de omnium Anglorum terris ad voluntatem suam & pro libitu in modum absolutæ dominationis dispositasse: (*ipsis enim regni majoribus fundos & amplas possessiones reliquit,* ut idem author testatur: cujus plura exstant exempla in libro nuncupato *Domesday*; inter quæ non postremo loco numerandum est illud familiæ Sharnburnorum in agro Norfolciensi; [b] quippe cui ipse Guilielmus prædictus pro Tribunali sedens ex legibus terras suas, quas antea Warreno Gallo dederat, restituit; adeò ut etiam istæ fere ad nostra præsentia tempora usque in familia ea, uti accepi, remanserint. Adde, quod nec Aldredus Eboracensis eundem illum Willielmum in regem consecravit, nisi [c] *exacto prius coram omni populo jurejurando, quod se modestè erga subjectos ageret,*

Dialogus de Scach.
b Vide Camden in Icenis & D. Hen. Spelman in Glossario suo, verbo Drenches. Revisio D. Seldeni ad cap. 8. historiæ suæ de Decimis.
c Mals. de Pont. lib. 3. fol. 154. b. Floren. Wigor. Ann. 1066.

ageret, & æquo jure Anglos, quo Francos, tractaret. Vnde & *Gailielmus Pictaviensis* affirmat,[d] *nulli Gallo datum, quod Anglo cuiquam injustè fuerit ablatum.*) sed ut manifestius constet, quibus rationibus rex iste tandem in pacata & tranquilla hujus regni possessione fuerit confirmatus.

d p. 208.

WILLIELMUS II. Eadmer. l. 1. p. 13.

Mortuo Willielmo filius ejus fide sacramentóq; tam per se quàm per alios, quotquot parare in rem illam potuit, pollicitus Lanfranco, *justitiam, æquitatem & misericordiam se per totum regnum, si rex foret, in omni negotio servaturum*, hujus opera potitus est regno; Et initio quidem, cum Anglorum ope adhuc indigeret, [e] *leges exoptabiles, sive meliorem quam vellent eligere*, ut alius habet, eis concedere promisit: Verùm cum naturâ esset [f] *ita liberalis ut prodigus, ita magnanimus ut superbus, ita severus ut sævus* posteris diceretur, deprehensus est ad postremum tam infidelis legum & promissorum suorum custos, ut infœliciora his tempora rarò ullibi historiarum monumenta evolventi occurrant; [g] Namque & vel cervi regii furtum neganti non erubuit igniti ferri examen adhibere; &, cum thesauros paternos luxu perenni profudisset omninò ac dissipasset, rapinis cœpit prodigalitati suæ subsidium quærere: qua in re etiam ad corradendos undiq; nummos usus est opera Ranulphi Dunelmensis; is ab imis per regis benevolentiam ad summa provectus, in perversa illa negotiationis malitia, tàm regio quàm suo proprio nomine nihil non audens, [h] *Si quando Edictum regium processisset, ut nominatum tributum Anglia penderet, duplum adjiciebat, expilator divitum, exterminator pauperum, confiscator alienarum hæreditatum, juxta in simplices ut in rebelles furens*: hisce artibus *primò pecuniam, deinde ipsas terras auferebant: non pauperem tenuitas, non opulentum copia tuebatur.* Vnde *nullus* reputabatur *dives nisi nummularius*, qui quod habuit abscondere potuit. *Quicquid penè sancta servavit avorum parcitas, illorum grassatorum consumpsit aviditas*; &, ut fieri assolet, *majus odium assecutus est ab iis, quibus rex abstulit, quàm beneficium ab iis quibus contulit.* Ad publica hæc mala accedebat etiam privatæ familiæ insolentia; de qua testis quidam oculatus, [i] *Hunc morem*, inquit, *multitudo eorum, qui curiam ejus sequebantur, habebat, ut quæque pessundarent, diriperent, &, nulla eos cohibente disciplina, totam terram, per quam rex ibat, devastarent. Accedebat his aliud malum;* [k] *plurimi namque eorum sua malitiâ* * *debriati, dum reperta in hospitiis, quæ invadebant, penitus absumere non valebant, ea aut ad forum per eosdem ipsos quorum erant, pro suo lucro ferre ac vendere, aut supposito igne cremare, aut si potus esset, lotis exinde equorum suorum pedibus, residuum illius per terram effundere, aut certè aliquo alio modo disperdere solebant. Quæ verò in patresfamilias crudelia, quæ in uxores & filias eorum indecentia fecerint, reminisci pudet. Has ob causas quiqui præcognito regis adventu sua habitacula fugiebant, &c.* Hic tum erat rerum status; qui legum certè restaurationem non tàm appetebat, quàm importunè efflagitabat.

e Hunt. l. 7. fol. 213. b. Hoveden An. 1088. fol 264. b
f Mals. de reg. l. 4. fol. 69. a.
g Eadmer. l. 2. p. 48.
h Mals. de reg. l. 4. fol. 69. 70. & de Pont. fol. 158.
i Eadmer. l. 4. p. 94. 22.
* inebriati,

Successit Willielmo huic Henricus primus; de quo vaticinio quidam prædixerat, [a] *fœlicem fore Angliam si regnaret.* Hic Cleri populíque votis, insignitus fuit regni diademate Anno M.C. ad tantam antea penuriam vivente adhuc fratre quandoque redactus, [b] *ut uno tanto milite unóque Clerico cum tribus Armigeris contentus vixerit: Inde rex factus optimè scivit miseris & indigentibus compati, et ritus infirmorum expertus eis piè misereri.* Vnde & nihil

HENRICUS I.
a Mals. de reg. fol. 69.
b Orderic. Vital. s lib. p. 697. b. Vide p. 665. d.

nihil prius habuit quàm [c] *ut edicto ſtatim per Angliam miſſo injuſtitias à fratre & Ranulpho inſtitutas prohiberet.* Quin imò & *in ipſo conſecrationis ſuæ die, bonas & ſanctas* [d] *omni populo leges* (id eſt, ſecundum Matthæum Pariſienſem, conſuetudines antiquas, quæ floruerant in regno tempore ſancti regis Edwardi) *ſe ſervaturum, & omnes oppreſſiones & iniquitates, quæ ſub fratre ſuo emerſerant, in omni ſua dominatione tam in Eccleſiis quàm in ſecularibus negotiis prohibiturũ & ſubverſurum ſpoponderat; & hæc omnia jurisjurandi interjectione firmata ſub monumento literarum ſigilli ſui teſtimonio roboratarum per totum regnum divulgatum iri præceperat.* Atq; hæc eſt * Charta illa quæ in legum ab eo conditarum initio duobus capitulis continetur; ea ipſa lanè, quæ & jubente Rege in Abbatiis ſingulorum Comitatuum pro monumento fuit repoſita, & poſtmodum rurſus Anno M.CC.XIII. [e] producta, ut fertur, à Stephano Archiepiſcopo Cantuarienſi, ut per eam libertates jamdudum perditæ recuperarentur. Verè itaq; hæc dici poteſt baſis & fundamentũ ipſius Chartæ Magnæ, [f] *quæ ex parte maxima leges antiquas et regni conſuetudines continebat*, quámq; Henricus III. non confirmavit antequã [g] *per Milites duodecim, vel legales homines uniuſcujuſque Comitatus per Sacramentum inquiri feciſſet, quæ fuerant libertates in Anglia tempore Henrici avi ſui.* Alias autem eo tempore leges Henricus primus haud dubiè nullas promulgavit: nam etſi, quibus annis eas condiderit, non aũſim exactè determinare, conſtat tamen, uti ſuo loco obſervavimus *, poſtea demum has fuiſſe in Archiva relatas: Sanè poſt prælium Tenerchebraicum ſubacta Normannia circa annum M.C.VIII. * malis ſub quibus tempore fratris ſui regnum jacebat, mederi deſiderans, à ſua Curia cepit exordium, & *indicto Edicto omnibus qui aliquid eorum* (quæ ſupra attigimus) *feciſſe probari poterant, aut oculos erui, aut manus, vel pedes, vel alia membra conſtanti juſtitia ſtrenuus faciebat amputari. Quæ juſtitia in pluribus viſa cæteros integritatem ſui amantes ab aliorum læſione * detorrebat.* Atq; tunc etiam ſimul de adulterina moneta ſub gravibus pœnis caviſſe perhibetur: adeò ut non immerito fortè [h] hinc Leoninæ juſtitiæ nomen adeptus ſit.

Vnde veriſimile eſt, firmata, demum poſt hæc omnia, pace (*quippe*, ſi Tacito credimus, [i] *in turbas & diſcordias peſſimo cuique plurima vis; pax & quies bonis artibus indigent*) eum adjeciſſe primùm animum ad reformandum per leges regnum: quæ quidem leges, cum nimis graves viderentur Londinenſibus, Anno M.C.XLI. interpellarunt illi Imperatricem, [k] *ut eis Regis Edwardi leges obſervare liceret, quia optimæ erant, & non patris ſui Henrici, quia graves erant.* Ab eo autem tempore, niſi me fallit memoria, altum eſt ubique de his apud Hiſtoricos ſilentium; niſi fortè illud Matthæi Paris [l] huc referatur, quando, *ex ejuſdem*, inquit, *regis*, (ſcilicet Johannis) *parte præceptum eſt, quatenus leges Henrici avi ſui ab omnibus in regno cuſtodirentur.* Quod tamen an ad Henrici ſecundi tempora referendum ſit, aliorum eſto judicium; utpote ſub quo ſupra recitatæ leges Willielmi primi, ſive Edwardi Confeſſoris reſtituebantur. *Eodem anno*, inquit Hovedenus, [m] *Henricus rex Angliæ pater conſtituit Ranulphum de Glanvilla ſummum Iuſtitiarium totius Angliæ, cujus ſapientiâ conditæ ſunt leges ſubſcriptæ, quas Anglicanas vocamus.*

Cæterùm

[c] Mats de Hen. 1. fol 88.

[d] Eadmer. lib. 2. p. 55. Matth. Pariſ. Anno 1100. p. 55 lin. 30.

* Habetur ea Charta bis in libro Rubro fiſcali, poſterior habet hoc Lemma præfixum, *Carta R. H. trini fil. R. H. de libertatibus conceſſis Anglis, & habuit quilibet Comitatus talem.*

[e] Matth. Pariſ. Anno 1213. p. 240, lin. 10.

[f] Matth. Pariſ. Anno 1215. p. 254. lin 20.

[g] Matth. Pariſ. Anno 1222. p. 317. l. 7.

* p. 179. in margine.

* Eadmer. p. 94

* deterrebat.

[h] Hoveden Anno 1180. fol. 348. b. 4.

[i] Tacit. hiſt. 4.

[k] Continuat. Florent. Wigorn.

[l] Anno 1213. p. 239.

[m] M.C.LXXX. fol. 342. b.

Cæterùm leges istæ Edwardi, tantopere à posteris ejus commendatæ; inq; tanto apud eos honore habitæ, ut etiam Sacramento regio insertæ reperiantur, videntur redintegratæ post annum M.LII. quippe de quo anno Florentinus Wigornienſis, *Facta igitur*, inquit, *concordia* (puta, inter Godwinum & Regem) *paceq; firmata, omni populo rectam legem promiserunt, & omnes Normannos, qui leges iniquæ adinvenerant, & injusta judicia judicaverant, multáque consilia adversus Anglos dederant, exlegaverunt*: ita sanè, ut vel exinde satis apertè liqueat, leges ejus post illud tempus in lucem publicam fuisse emissas.

His initiis Anglorum cœpit formari Respublica, quæ deinceps * Anno M.CC.LXVII. post Statutum de Marlbridge magis stabilita & confirmata videtur. Post quod, si quis oculo minus alienato res nostras inspexerit, aut meæ ego patriæ fallor φιλαυτίᾳ, aut ultrò ille fatebitur, majores nostros fuisse viros, foris quidem virtutis eximiæ, (ut qui partem non infimam semper in rebus per omnem Europam gerendis sustinuerunt) domi verò, consilii & judicii exquisiti, utpote inter quos [n] *imperia legum*, ut cum Livio loquar, *potentiora quàm hominum* existimabantur, & justitiæ administratio exercebatur ea sinceritate, eóque judicio, ut ab ipso Papiniano *omnium* (uti habet Cuiacius) *qui sunt, qui erunt, quique fuerunt jurisperitissimo*, eam processisse credideris.

* Nota, Willielmus Rishanger, sive quisquis ille sit alius ad calcem M. Parisiensis affirmat Parliamentum illud habitum ann. M.cc.lxix contra ipsius legis textum.

n Livius lib. 2.

ROGER TWYSDEN.

X. Kal. Septembris

M. DC. XLIV.

LECTORI.

CVm *ex legibus* WILLIELMI PRIMI *nihil accuratius habeatur, quàm quod V. C. ac de Republicâ Literariâ, noſtrâque inprimis Britanniâ optime meritus* Johannes Seldenus *in notis ſuis* Eadmerianis *in capitula (quibus & Lemmata præfixit) exactiſſime diſtributum, tam Gallico, quo ſcriptæ erant idiomate, quàm Latino nobis exhibuit ex* Chronico Lichfeldenſi, *&* Ingulpho *teſte earum oculato, qui & Exemplar illarum Monaſterio ſuo attulit Anno Regni ejuſdem regis ultimo, operæ precium viſum eſt nobis eas ex eodem libro, ne quid deſiderare poſſis, tibi integras reddere.*

Dixi Anno Regis ultimo has leges Monaſterio ab Ingulpho *allatas; id quod ſic probari exiſtimo. Taxatio Angliæ vulgo dicta* Doomesday, *facta fuit* [a] *Anno* 1086. *Regni Regis prædicti vigeſimo; abſoluta forte non ante annum* 21[m]. *quo anno in* Normanniam *Rex profectus eſt, &* Galliæ *regnum circa menſem Auguſtum invaſit, pauloque poſt ibidem obiit. Conſtat autem* Ingulphum *poſt taxationem iſtam factam* [b] *adiiſſe Londonias &* [c] *in incorporatione (ut verbis ipſius utar) regalium illorum rotulorum illic adfuiſſe, & tam* [d] *Regi quam Concilio ſuo Monaſterii ſui rationes ibidem allegaſſe: quibus gratanter, uti ipſe ait, acceptis, copia Regii rotuli ei eſt conceſſa, cujus ſpecimen hiſtoriæ attexuit, eodemq; tempore leges haſce ſecum aſportavit. Quod quidem omne cum factum ſit Rege adhuc in Anglia commorante & poſt completum Rotulum, ad quem* [e] *Lectorem quandoque remittit, neceſſario mihi videtur, eveniſſe prædicto regni ejus* 21°. *& ultimo ante ingreſſum iter in* Normanniam. *Sed audiamus ex doctiſſimo* Seldeno Chronicon Lichfeldenſe *& poſtea* Ingulphum *ipſum.*

a *Codex ipſe Mſs. et Præfat. C. Seld. ad Eadmer. pag. 5.*
b fo. 516. lin. 19.
c fo. 517. b. 46.
d fo. 518. b. 23.
e fol. 516. b. 24.

Chronicon Lichfeldense.

Anno Guilielmus *Regni ſui quarto apud* Londonias *conſilio Baronum ſuorum fecit ſummoniri per univerſos* Angliæ *Comitatus, omnes Nobiles, Sapientes, & ſua Lege eruditos, ut eorum Leges & Conſuetudines audiret. Et licet idem Rex* Willielmus *Leges* Northfolkiæ *&* Suffolkiæ, Grantbrigiæ *&* Deiræ (*ubi quondam maxima pars* Danorum *&* Norwegenſium *inhabitabant*) *priùs magis approbaverat & eas per totum regnum obſervari præceperat, pro eo quod omnes anteceſſores ejus & ferè omnes Barones* Normanniæ, Norwegenſes *extitiſſent, & quòd de* Norwegia *olim veniſſent,* * *Sed poſteà, ad preces* Communitatis Anglorum, *Rex adquievit, qui deprecati ſunt, quatenus permitteret ſibi Leges proprias & Conſuetudines antiquas habere in quibus vixerant Patres eorum & ipſi in eis nati & nutriti ſunt, ſcilicet Leges Sancti Regis* Edvvardi. *Et ex illo die magna autoritate veneratæ, & per univerſum Regnum corroboratæ & conſervatæ ſunt, præ cæteris regni legibus, Leges Regis* Edvvardi. *Quæ quidem priùs inventæ & conſtitutæ fuerant tempore Regis* Edgari *Avi ſui. Veruntamen poſt mortem ipſius Regis* Edgari *uſque ad Coronationem Sancti Regis* Edvvardi, *quod tempus continet annos* LXVII. *prædictæ Leges ſopitæ ſunt & penitus prætermiſſæ; ſed poſtquam Rex* Edvvardus *in regno fuit ſublimatus, conſilio Baronum* Angliæ, *Legem* LXVII. *annis ſopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit, & confirmata vocata eſt Lex Sancti Regis* Edvvardi, *non quod ipſe prius adinveniſſet eam, ſed cum prætermiſſa fuiſſet & oblivioni penitus dedita à morte Avi ſui Regis* Edgari *qui prius Inventor ejus fuiſſe dicitur uſque ad ſua tempora, videlicet* LXVII. *annis. Vnde per præceptum Regis* Willielmi *electi ſunt de ſingulis totius* Angliæ *Comitatibus* XII. *viri ſapientiores, quibus jurejurando injunctum fuit coram Rege* Willielmo, *ut quoad poſſent, recto tramite neque ad dexteram neque ad ſiniſtram declinantes, legum ſuarum & conſuetudinum ſancita patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil prævaricando* * *mittentes.* Alderedus *autem* Eboracenſis *Archiepiſcopus qui Regem* Willielmvm *coronaverat, &* Hvgo Londonienſis *Epiſcopus, per præceptum Regis, ſcripſerunt, propriis manibus, omnia quæ prædicti Iurati dixerunt. A legibus namque Sanctæ Matris Eccleſiæ ſumentes exordium,* * *qui per eam Rex & Regnum ſolidum ſubſiſtendi habent fundamentum, Leges & libertates & pacem ipſius concionati ſunt dicentes, Omnis Clericus, &c. ut ſupra.*

* l. *mutantes.*

* l. *quia.*

Ingvlphvs.

Attuli eadem vice mecum Lundoniis *in meum Monaſterium Leges æquiſſimi Regis* Edvvardi, *quas Dominus meus inclytus Rex* Willielmvs *autenticas eſſe, & perpetuas per totum regnum* Angliæ * *inviolabiliterq; tenendas ſub pœnis graviſſimis proclamarat, & ſuis* * *Iuſtitiariis commendârat eodem idiomate quo editæ ſunt; ne per ignorantiam contingat nos vel noſtros aliquando, in noſtrum grave periculum contraire & offendere auſu temerario Regiam Majeſtatem, ac in ejus cenſuras rigidiſſimas improvidum pedem ferre contentas ſæpiùs in eiſdem, hoc modo.*

* *Ita Codex Ms.*
* *Iuſtitiis* in Ms.

Hæ ſunt Leges & Conſuetudines quas WILLIELMVS Rex conceſsit univerſo Populo *Angliæ* poſt ſubactam Terram. Eædem ſunt quas EDVVARDVS Rex, cognatus ejus, obſervavit ante eum.

Ces ſont les Leis & les Cuſtumes que li Reis WILLIAM *grantut a tut le Peuple de* Engleterre, *apres le Conqueſt de la Terre. Ice les meiſmes que le Reis* EDVVARD *ſun Coſin tint devant lui.*

I.

De *Aſylorum* jure & immunitate Eccleſiaſtica.

I.

Scilicet, Pax Sanctæ Eccleſiæ cujuſcunquè Forisfacturæ quis reus ſit hoc tempore. Et venire poteſt ad Sanctam Eccleſiam. Pacem habeat vitæ & Membri. Et ſi quis injècerit manum in id quod Mater Eccleſia poſtulaverit, ſive ſit Abbatia, ſive Eccleſia Religionis, reddat id quod abſtulerit, & centum ſolidos nomine Forisfacturæ. Et de Matrice Eccleſia Parochiali XX. *ſolidos. Et de Capella* X. *ſolidos. Et ſecundum pacem Regis in Legibus* Merciorum *centum ſolidis emendet ſimiliter de* Heinfare, *& de inſidiis præcogitatis.*

CO eſt a ſaveir, Pais a Saint Ygliſe; de quel forfait que home out fait en cel tens; e il pout venir a [a] Sainte Ygliſe; out pais de vie & de membre. E ſe alquons meiſt main en celui qui la Mere Ygliſe requireit, ſe ceo fuſt [b] u Abbeie, u Ygliſe de Religion, rendiſt [c] ce que il javereit pris, e cent ſolz de forfait, e de Mer Ygliſe de Paroiſſe XX. ſolz; e de Chappele X. ſolz, e que [d] enſyaint la pais le Rei en Merchenelae cent ſolz les amendes, altreſi de Heinfare e de aweit purpenſed.

Cum c. 1. 17, 18. 20. 36. ex ipſius Ingulphi anthographo nobis exhibuerit D. Hen. Spelman in conciliis à ſe nuper in lucem ed tis, viſum eſt ubi ab altero differunt hic in margine apponere, ſed in tranſlatione nihil mutavimus.
a *Saint.*
b *u Eveſque.*
c *ceo.*
d *enfraiant.*

II.

De Hominum Regis privilegio.

II.

Hæc placita ſpectant ad Coronam Regis. Et ſi qui male fecerint hominibus illius Ballivæ & de hoc ſit attinctus per Iuſtitiam Regis, Forisfactura ſit dupla illius quam alius quiſpiam Forisfecerit.

Icee plaiz * aſierent a la Coroune le Rei; & ſe alquens u quens uxuoſt * meſſeiſt as homes de ſa baillie, e de co ſuiſt atint de la juſtice lu Roi, forfait * ſuſt a duble de ce comme altre fuſt forfait.

* *aſierent.*
* *meiſfeiſt.*
* *ſuiſt.*

III.

De pacis publicæ violatoribus.

III.

Et qui in Danorum *Lege violaverit pacem Regis,* CXLIV. *libris emendet; Et Forisfacturæ Regis quæ ſpectant ad Vicecomitem* XL. *ſolidi in* Merciorum *lege, &* L. *ſolidi in Rege* Weſt-Saxonum. *Et de Libero homine qui habet* Sac *&* Soc *&* Tol *&* Tem *&* Infangentheof *& implacitatus fuerit, & ad Forisfacturã poſitus in Comitatu, pertinet Forisfactura ad opus Vicecomitis,* XL. *Oræ in Danorum Lege, & de alio homine qui ejuſmodi Libertatem non habet Oræ* XXXII. *De his* XXXII. *oris habebit Vicecomes ad uſum Regis oras Decem, & is qui eum implacitaverit habebit in remedium verſus eum oras* XII. *& Dominus cujus finibus manſerit* X. *Oras. Hæc eſt* Danorum *Lex.*

E que en Danelae fruiſſe la pais le Roi VII. vinz liverez e IIII. les amendes; e les forvaiz le Roi qui afierent al Veſcunte XL. ſolz en Merchenelae, e L. ſolz en Weſt-Sexelac. E * al frans hoem qui aveit Sac e Soc e Tol e Tem e Infangenetheof, ſe il eſt emplaide e ſeit mis en forfeit en le Counte, * aſiert il forfat a oes le Veſcunte, XL. ores en Denelae, e de altre home qui ceſt franchiſe non ad, XXXII. ores. De ces XXXII. Ores, arat li Veſcunte a oes le Roi X. ores, e cil qui li plait aurat de remied vers lui XII. ores, e le Seignur, en ki fin il maindra, X. Ores; co eſt en Denelac.

* *De.*
* *aſiert.*

Hæc

IV.

De Latrocinii reo, & fidejuſſore qui morum ejus periculum in ſe ſuſceperat.

Hæc eſt Conſuetudo in Merciorum *Lege; ſi quis appellatus fuerit de Latrocinio, ſeu de Furto, & plegiatus fuerit venire ad Iuſtitiam, & fugerit, Plegius ejus habebit* IV. *menſes & unum diem ad eum quærendum, & ſi poſſit eum invenire, juret ſe duodecima manu, quod tempore quo eum plegiavit Latro non fuerat, neque per eum eſſet quòd fugerit, nec eum prehendere poſſit. Tunc reddat Catallum, &* XX. *ſolidos pro Capite, &* IV. *denarios* al ceper, *& unum obolum* pur la beſche, *&* XL. *ſolidos Regi. In* Weſt-Saxonum *Lege* C. *ſolidos ad clamorem pro Capite, &* IV. *libras Regi. In Lege* Danorũ, *Forisfactura eſt* VIII. *libræ.* XX. *ſolidi pro Capite, &* VII. *libræ Regi. Et ſi is poteſt intra annum &* IIII. *dies invenire Latronem & eum aminare ad Iuſtitiam, redhibebunt ei viginti ſolidos quos acceperint, & fiat juſtitia de Latrone.*

V.

De Latronis prehenſione.

Si quis prehenderit Latronem abſq; ſecta & abſq; clamore, atq; eum ei cui damnum factum eſt dimiſerit, & venerit poſtea, rationi conveniens eſt ut det ille X. *ſolidos pro* **Hengwite**, *& finem faciat Iuſtitiæ* a la primereme deviſe *abſque licentia Iuſtitiæ, Foriſfactura eſt* XL. *ſolidi.*

VI.

De Animalium redemptione.

Is qui Averium replegiaverit, ſcil. aut Equum, aut Bovem, aut Vaccam, aut Porcum, aut Ovem, (quod **Foxfengen** *Anglicè dicitur)* cil qil cla *dabit* al Gros. s. *Præpoſito habere* **the Leſtuſſum** VIII. *denarios, nec tamen* ait meis quil ont cent al maille, *non dabit pluſquam* VIII. *denarios, & pro porco* IV. *denarios, & pro Ove denarium* I. e iſitres que vit *unicuiq;* IV. *denarios, nihilominus neque habebit nec dabit pluſquam* VIII. *denarios, & dabit vadios, & inveniet plègios ſe, ſi aliquis venerit ad probationem intra annum & diem ut Averium petat, ſalvum exhibiturum in curia id quod replegiaverit.*

Similiter

IV.

Coſt eſt la cuſtume en **Merchenelae**, ſe alquens eſt apeled de lareim, u de roberie, e ſeit plevi de venir a juſtice, e il ſeit fuie dedenz, ſon plege ſi avera de IIII. meis e I. jour de quer le, e ſi il le pot truver, ſi jurad ſe dudzime main, que al ure que ille plevi, Laron nel ſot, ne per lui ne ſeut eſt fui, ne aveir nel pot, dunc rendrad le chattel. e XX. ſolz pur la teſt, e IIII. den. al ceper, e une maille pur la beſche, e XL. ſolz al Rei. En **Weſt-Serenelae** cent ſolz al clamur pur la teſt, e IIII. liures al Rei. * Cent **Denelae**, le forfait VIII. liueres; les XX. ſolz pur la teſt, e les VII. liures al Rei. E ſil pot dedenz un an & * IIII. jurs trover le larun e amener a la juſtice, ſi li rendra les vint ſolz kis aurad ont e ſmert fainte la juſtice de Larun.

* *E en.*

* Forte *un* ſeu *un jurs.*

V.

Cil ky prendra Larun ſanz ſuite e ſanz cri que cil en leiſt a qui il aurad le damage fait & vienge pois apres, ſi eſt raiſun que il dunge X. ſolz de **Hengwite**, e fin face la juſtice ala primerme deviſe ſans le conge a la juſtice, ſi eſt forfait de XL. ſolz.

VI.

Cil ky aveir eſcut, u Chivals, u Buefs, u Vaches, u Porcs, u Berbz, que eſt **Foxfengen** Engleis apeled, cil qil cla durrad al gros s. al provoſt aveir **the Leſtuſſum** VIII. den. jatant ni ait meis quil ont cent al maille, ne durrad que VIII. den. e pur un Porc IIII. den. e pur un Berbz I. den. e iſitres que vit pur chaſcun IIII. den. ne jatant ni aurad ne durrad que oit. d'. e durra wage, e truverad plege, que ſi altre veinged a pref de denz lan e un jour pur laveir demander, quil i ait a droit en la Curt, celui de que il aveit eſcus.

Altreſi

VII.
De rebus fortè inventis.

Similiter de Averio Endirez *& alia re inventa. Oſtendatur tribus partibus Vicineti, ut teſtimonium habeat de inventione. Si aliquis veniat ad probationem ad rem clamandam, det vadios & inveniat plegios ſe, ſi alius quiſpiam clamaverit Averium, intra annum & diem ſalvum exhibiturum in Curia id quod invenerit.*

VII.

Altreſi de aver endirez e de altre treveure; ſeit muſtred de treis pars del veiſined, que il eit teſtemonie de la troveure, ſi alquens vienge a pref pur clamer la ioſe duiſt wage e troſſe pleges que ſe altre clamud laveir de denz lan e un jour qui il ait a droit en la curt, celui qui laverat troved.

VIII.
De Homicidio & Capitis æſtimatione, ſeu *Wera.*

Si quis alium occiderit, & ſit reus confitens, & emendare negaverit, det de ſuo **Manbote** *Domino pro libero homine* X. *ſolidos, & proſervo* XX. *ſolidos. Wera* Thani XX. *libræ in* Merciorum *Lege, & in* Weſt-Saxonum. *Et Wera Villani* C. *ſolidi in* Merciorum *lege, atque etiam in* Weſt-Saxonum.

VIII.

Si home occit altre, e il ſeit counſaunt e il denie faire les amendes, durrad de ſa **Manbote** al Seignor pur le franc home X. ſolz, e pur le ſerf XX. ſolz; la were del *Thein* XX. li.en **Merchenelae** e en **Weſt-Sexenelae**, e la wer del Vilain C. ſolz en **Merchenelae**, e euſement en **Weſt-Sexenelae.**

IX.
Quibus Capitis æſtimatio ſeu *Wera* ſolvenda.

Quod ad Weram attinet, primò reddat is qui eſt de halt *ſanguine Viduæ & Orphanis* X. *ſolidos, & quod ſupereſt Parentes & Orphani inter ſe dividant.*

IX.

De la were, primerament rendrat l'um de halt Sainc a la Vidue a as Orphanins X. ſolz, e le ſurplus Orphanins e les Parenz departent entr'els.

X.
Animalium aliquot valor, in Capitis æſtimatione cenſendâ.

In Wera reddere poterit quis Equum non Caſtratum pro XX. *ſolidis, & Taurum pro* X. *ſolidis, &* iter *pro* V. *ſolidis.*

X.

En la Were purra il rendra Chival qui ad la cuille pur XX. ſolz, e tor pur X. ſolz, e iter pur V. ſolz.

XI.
De percuſſore.

Si quis alium percuſſerit, & negaverit ultrà emendare, primò reddat ſun le chefe *& plagas, juret ſuper ſancta quod aliter non potuit facere, nec pro* haur ſi chier *nec fecit* deſarbote cho eſt de la dulor.

XI.

Si home fait plaie a altre e il denie otrei fair les amendes, primerement li rende ſun le chefe e li plaiez iurraz ſur ſentez quipur mes nel pot fair ne pur haur ſi chier nel fiſt deſarbote cho eſt de la dulor.

XII.
De vulnere indito.

Si plaga lui vient a vis deſeuvert al polz tote veie IIII. *denarios, & de omni oſſe quod quis traxerit ex plaga, oſſe toto viſo*

XII.

Si la plaie lui vient a vis deſeuuert al polz tote veie IIII. den & de tanz os cum hom trarad de la plaie al os tote veie IIII.

ſo IIII. *denarios. poſtea* acordement ſi li metir ad avant honours que ſi illiont, *id quod ei fecit ſi cor ſuum ei ſuggeſſerit, & conſilium ſuum ei donaverit, accipiat ab eo quod ei obtulerit.*

IIII. den. pois acordement ſi li metir ad avant honours qui ſi illiont co quil ad fait a lui ſe ſon queur li purportaſt e ſon conſeil li donaſt, prendreit de lui ce quil offre a lui.

XIII.
Membrorum præciſorum æſtimatio.

Si acciderit ut quis pugnum cujuſpiam abſciderit aut pedem, reddat ei medietatem Weræ ſecundum id quod eſt. Sed pro pollice reddat medietatem manus. Pro digito qui pollici proximus XV. *ſolidos, de ſolido Anglicano, hoc eſt,* quer *denarios. Pro digito longo* XVI. *ſolidos. Pro altero qui portat annulum* XVII. *ſolidos. Pro digito minimo* V. *ſolidos. Si unguem quis cuiquam præciderit,* V. *ſolidis de ſolido Anglicano emendet, & pro ungue digiti minimi,* IIII. *denariis.*

XIII.

Si co avent qui alquen colpe le poin a altre, u le pied, ſi li rendra demi were, ſu luc ceo q'il eſt, mez del pochier rendrad la meite de la mein del dei apres le polcier XV. ſolz de ſolt Engleis co eſt quer deners de lunc dei XVI. ſolz, del altre qui ported l'anel XVII. ſolz, del petit dei V. ſolz, del ungle ſi il colpe de caſcun V. ſolz de ſolt Engleis; al ungle de petit dei IIII. den.

XIV.
De Adulterio.

Qui deſponſatam alteri vitiaverit, foriſfaciat Weram ſuam Domino ſuo.

XIV.

Ki altrei eſpouſe purgiſt, ſi forfait la were vers ſun Seignour.

XV.
De Judice corrupto.

Etiam qui falſum tulerit judicium, Weram ſuam perdat, niſi tactis Sacroſanctis (Evangeliis) *probare poterit ſe melius judicare non potuiſſe.*

XV.

Altreſi qui faus jugement fait, pert ſa were ſi il ne pot prover ſor Saintz qui melz ne * ſot juger.

* l. pot.

XVI.
De purgatione illius qui Furti reus eſt.

Si quis alterum appellet de Latrocinio & is ſit liber homo, & habeat ond caverre *teſtimonium de legalitate purget ſe per plenum Sacramentum, & alter qui infamis ante fuerat* per ſerment nomed, *videlicet* XIV. *homines legales* per non *ſi is habere eos poterit ſe purget ſe duodecima manu, & ſi habere non poſit ſe defendat* per iuis *& Appellator jurabit* ſur lui jur ſet *homines* nomes *quod propter* haur *non fecit nec propter aliam cauſam quam quia jus ſuum perſequeretur.*

XVI.

Si home apeled altre de Larcin, & il ſot francz home, & il ait ond caverre teſtmonie de lealte ſen eſcoudirad per plein ſerment, & altre qui blaſmed ait eſted per ſerment nomed, co eſt a ſavoir, quacorte homes leals per non ſi il aver les pot ſi ſen eſcoudirad ſei dudzime main, & ſi aveir nes pot ſi ſe defende per iuis e li apeleur jurra ſur lui jur ſet homes nomes qui pur haur nel fiſt ne pur altre choſe ſi pur ſon dreit non purchacer.

XVII.
De eo qui Templum aut Domum fregerit.

Et ſi quis appellatus fuerit de fractione Monaſte-

XVII.

E ſi alcons eſt apelez de muſter fruiſſer,

Monaſterii aut Cubiculi, neque fuerit anteà infamis enarer *ſe purget per* XLII. *legales homines* nomes *ſe duodecima manu, & ſi aliàs infamiâ notatus fuerit, purget ſe* a treis dullis, *videlicet per* XLVIII. *homines legales* nomes *ſe trigeſima ſexta manu, & ſi illos habere nequierit eat* a le iviſe a treis dubles ſi coil douſt a treis *de pleno Sacramento, & ſi* il enarrer larcin emended, alt al ewe *Archiepiſcopus habebit de forisfactura* XL. *ſolidos in* Merciorum *Lege, & Epiſcopus* XX. *ſolidos, & Comes* XX. *ſolidos, & Baro* X. *ſolidos, & Villanus* XL. *denarios.*

XVIII.

De Denariis S. *Petri,* ſeu Vectigali Romano.

Liber homo qui habuerit averia campeſtria XXX. *denariis æſtimanda, dabit denarium* S. Petri. *Pro* IV. *denariis quos donaverit Dominus, quieti erunt Bordarii ejus & ejus* Boner, *& ejus Servientes.* Burgenſis *qui de propriis Catallis habet id quod dimidia Marca æſtimandum eſt, det denarium* S. Petri. *Qui in Lege* Danorum *eſt liber homo, & habet averia campeſtria quæ dimidia marcâ in argento æſtimantur, debet dare denarium S. Petro. Et per denarium quem donaverit Dominus, erunt quieti ii qui reſident in ſuo Dominico.*

XIX.

De muliere vi compreſſâ & pudicitiâ luctamine tentatâ.

Qui fœminam vi oppreſſerit, forisfacit membra ſua. Qui proſtraverit fœminam ad terram & ei vim inferat, multa ejus Domino eſt X. *ſolidi. Si verò eam compreſſerit, forisfacit membra.*

XX.

De iis qui vectigal *Romanum* ſeu *D. Petri* non pendunt.

Qui negaverit denarium S. Petri, eum pendat per juſtitiam S. Eccleſiæ & XXX. *denarios forisfacturæ. Et ſi de ea re eſt implacitatus per Iuſtitiam Regis, forisfaciat Epiſcopo* XXX. *denarios, & Regi* XL. *ſolidos.*

XXI.

De Oculo effoſſo.

Si quis alteri oculum effoderit infortunio quo-

fruiſſer, u de chambre, e il [a] ne eſted blamed enarer ſen [b] eſcoudit per * XLII. leals homes nomez ſei dudzime main, e ſil eit alre fiee eſted blamed, ſen [c] eſcoudied a treis dubles ceo a ſavoir per [d] XLVIII. homes leals nomes ſei trenteſiſte mein, e ſil aveir nes pot aut a la iviſe a treis dubles ſi coil douſt a treis [e] du blein ſerment, e ſil ad [f] enarer Larcin amended alt [g] al eweli Arceveſque averad de forfature XL. ſolz en Merchenlac, e lui Eveſtres XX. ſolz, e lui Quinz XX. ſolz, e le Baron X. ſolz, e li Vilain XL. [h] den.

a *Neit.*
* *al* XLIIII
b *eſcondit per* XIJ. *leals.*
c *eſcondied*
d *le* XXXVJ.
e *dublein.*
f *enarer'.*
g *al ewli Arceveſq;*
h *denir.*

XVIII.

Franc home qui ad aver champeſter trente deners vailaunt, deit doner le dener Seint *Pere.* le Seignur pur IIII. den. que il dour ad ſi erunt quites ſes Bordiers e ſes Boner & ſes Serjanz. Li Burgeis qui ad en ſonn propre chatel demi marc vailant, [i] deit dener Seint *Pere.* Qui en Denelæ francz home eſt e il averad demi marc en argent vailant de avor champeſtre, ſi [k] deurad dinier le doner Seint *Pere.* E per le dener qui li Seignur durrat ſi erent quietes ceals, qui meinent en [l] ſon demainer.

i *deit doner le dener Scint Pere*
k *durad daner le dener Scint Pere.*
l *de main.*

XIX.

Ki purgiſt femme per forze forfait ad les membres. ki abate femme a terre, pur faire lui force, la multe al Seignur X. ſolz. ſil la purgiſte, forfait eſt de membres.

XX.

Ki renent le dener Seint *Pere,* le dener [m] pendra per la juſtice de Seint Egliſe e XXX. den. forfait. e ſi il en eſt plaide de la [n] juſtice le Rei, le forfait al Eveſque XXX. den. e al Rei XL. ſolz.

m *rendra.*
n *juſtiſe.*

XXI.

Si alquns criene l'oil al altre per aventure

quocunque, emendet LXX. *ſolidis ſolidorum Anglicanorum. Et ſi* la purvele *reſtituatur, dimidium duntaxat reddatur.*

ture quel que ſeit, ſi amendrad LXX. ſolz del ſolz Engleis. e ſi la purvele i eſt remis, ſi ne rendra lui que la meite.

XXII.
De relevio *ſeu* εἰσδικῷ Comitis.

De Relevio Comitis, quod ad Regem pertinet, VIII. *Equi Ephippiati & frænis ornati,* IV. *Loricæ,&* IV. Hammes,& IV. *Scuta,&* IV. *Haſtæ,&* IV. *Enſes,* les altres IV. chaceurs *& Palfredi cum frænis & capiſtris.*

De releif al Cunte, que al Rei afiert VIII. chivalz ſelez, e enfrenez, les IIII. Halbers, e IIII. Hammes, e IIII. Eſcuz, e IIII. Launces, e IIII. Eſpes, les altres IIII. Chaceurs e Palfreis a frenis e a cheveſtres.

XXIII.
De Relevio Baronis.

De Relevio Baronis, IV. *Equi cum ſellis & frænis ornati, & Loricæ* II. *&* II. *Hammes & Scuta* II. *&* II. *Haſtæ &* II. *Enſes. &* les altres II. un chaceur *& unus Palfredus cum fræno & capiſtro.*

De releif a Barun, IIII. Chivalz enſeles e enfrenes, e II. Halbers, e II. Hammes, e II. Eſcus, e II. Launces, e II. Eſpes, e les altres II. un Chaceur, e un Palefrei a frenis e a cheveſtres.

XXIV.
De Vavaſoris relevio.

De Relevio Vavaſoris ad ligium ſuum Dominum. Quietus eſſe debet per Equum ſon peip *talem qualem habuerit tempore mortis ſuæ, & per Loricam ſuam, &* per ſon Haume, *& per ſcutum ſuum, & per haſtam ſuam, & per enſem ſuum. & ſi adeò fuerit inermis ut nec equum habuerit nec arma, per centum ſolidos.*

De releif a Vavaſour a ſon lige Signeur, deite eſtres quite per le Chival ſon peipe tel quil aveit a jour de ſa mort, e per ſon Halbert, e per ſon Haume, e per ſon Eſcud, e per ſa Launce, e per Seſpe. ſil fuſt des apeille, quil ne out ne Chival ne les armes, per C. ſolz.

XXV.
Adeo me cæcutire heic fateor, ut nec lemma adjicere poſſim.

De eivers deins aver kil *velit calumniare,* emblet, *& ille vult dare vadios & invenire plegios ad proſequendum appellum ſuum, tunc* liſcuverad *illi quod* il auverad entremenis nomer *warrantum ſuum ſi eum habuerit, & ſi non habuerit eum, nominabit ſuum* Heubelboth, *& teſtes ſuos, & habebit eos ad diem, & ad terminum ſi eos habeat aut eos habere poterit, &* li entreceur liuverad *in vadium ſe ſexta manu, & alter ponat in manum ſui warranti* va ſon Heubelboth, *& habeat ille teſtes quod* il lacharad al marthied in Rei, *& quod ille non* ſet *ſuum warrantum in plegio* vif ne mort coo jurad od *teſtes ſuos per plenum Sacramentum perdat catallum ſuum ſi is teſtimonium perhibeat quod* Heubelboth enpuſt, *& ſi non poterit habere*

De eivers deins aveir kil voldrad clamer emblet, e il volge doner wage e trouver plege a perſuir ſon appel, dunt li ſcuverad a celui quil auverad entremeins nomer ſon guarant ſul lad e ſi il nel ad dunt nomerad ſon Heubelboth e ſes teſtemonies e ait les a jur e a term, ſil les ad u ſil les pot aver, e li enterceur liveriad en guage ſei ſiſte main e li altre le metirad en la main ſon warrant va ſon Heubelboth & il ait teſtimonies que il lacharad al marthied in Rei e quil ne ſet ſon warrant en le plege vif ne mort, coo jurad od ſes teſtimonies per plein ſerment ſi perdra ſon Chatel ſi il teſtimonient qui il Heubelboth enpuſt, e ſil ne pot aveir guarant ne teſtimonie ſi perdrad & pur ſoldrad pert ſa werre vers

ſons

bere warrantum nec teſtem, perdat & pro ſoldrad *perdat Weram ſuam Domino ſuo. Hoc obtinet in* Merciorum *jure, & in* Danorum, *& in* Weſt-Saxonum. *Non vocabit Dominum ſuum ad Warrantum de hoc quod ponitur in vadio, &* ou *Danlae* meite en vele diſſi la *quod is ſit* derained, *& ſi poteſt probare quod hoc ſit de* ſa nurture, *per tres partes,* ſon vigued ſe il aver ad derained. *Nam poſt Sacramentum* li eſt jugied *inde non poteſt poſtea* lever *per judicium Angliæ.*

ſon Seignur, co eſt en **Werchenelae** e en **Denalae** e en **Weſt-Sexenelae.** Ne vocherad mei ſon Seignor waranticeo qui ſeit mis en guage e on **Denalae** meitre en vele diſſi la qui il ſeit derained e ſil pot prover qui ceo ſoit de ſa nurture per treis partz ſon vigued ſe il aver ad derained. kar puis lei ſerment li eſt jugied ne len pot pas puis lever per le jugement de Engleterre.

XXVI.
De ceturiæ mulctâ, ubi reus homicidii judicio non ſiſtitur.

XXVI.

De Murdre freceis occiſt, *& homines hundredi non prehendunt & minant ad Iuſtitiam infra* VIII. *dies ut oſtendat ob quam cauſam fecerit, reddant* le murdre XLVII. *Marcas.*

De murdre freceis occiſt, e les homes del hundred nel prengent e amenent a la Juſtice de denz les oit jours per muſtrer pur qui il la fait, ſin rendrunt le murdre XLVII. Mars.

XXVII.
De clientis actione verſus Dominum.

XXVII.

Si quis vult derainer *conventionem de terra ſua verſus Dominum ſuum per pares ſuos de tenura, ipſos quos appellaverit ut teſtes ſint* leſcuverad derainer. *Nam per extraneos non poteſt* dereiner.

Si home volt derainer covenant de terre ver ſon Seignor per ſes pers de la tenure meimes qui il apelerad a teſtimoines leſcuverad derainer. kar per eſtranges nel purra pas dereiner.

XXVIII.
De : : : : : : : : : : : :

XXVIII.

Qui placitat in Curia, cujuſcunque curia ſit, excepto ubi le cors le eſt eſti e home li mettid *ſuper eo quod dixerit, rem quam nolit confiteri, ſi non poteſt* derainer *per* II. *intelligentes homines qui interfuerunt placito & videntes quod non dixerit,* recovered a ſa parole.

Home qui plaide en Curt, a qui Curt qui co ſeit fors la ou le cors le eſt eſti e home li mettid ſur quil ait dit choſe qui il ne voille coiniſtre, ſe il ne pot derainer per II, entendable home del pleidant & veant qui il nel aurad dit, recovered a ſa parola.

XXIX.
De Colonorum Relevio.

XXIX.

De Relevio Villani. Melius animal quod habuerit id (ſive Equus ſit, ſive Bos, ſive Vacca) donabit Domino ſuo pro Relevio, & poſteà ſi ſerait cuz les Villain *in franco plegio.*

De relief a Vilain. le meillur aveir quil avera u Chival, u Buf, u Vache, donrad a ſon Seignor de Releif & puis ſi ſerait cuz les Vilains en franc plege.

XXX.
De viis publicis.

XXX.

De tribus viis, videlicet, **Wetlingſtreet** *&* **Ermingſtreet** *&* **Foſſe.** *Qui in aliqua harum viarum hominem itinerantem ſive occiderit*

De III. chemins co eſt a ſaveir, **Wetlingſtreet** & **Ermingſtreet** & **Fos**, ki en alcun de ces chemins oceit home qui

occiderit ſive inſilierit, is pacem Regis violat.

XXXI.

De Latrone, cum latrocinio ſeu ἐπαυλοφόρῳ, prehenſo.

Si latrocinium ſit inventum in cujuſcunque terra ſit & latro ſimul, Dominus terræ & Vxor ejus habebunt medietatem bonorum Latronis, & les chalieurs lor chatel ſe ille trovent & labor merted, *ſi repertum ſit intra* Sache & Soche *perdat Vxor & Dominus habebit.*

XXXII.

De : : : : : : : : :

De Srewarde *de unaquaque Hidarum Hundredi unus homo intra feſtum* S. Michaelis & S. Martini, & Wardreve *habebit* XXX. *hidas quietas pro labore ſuo, & ſi averia moriantur* perilot vel devient watter & *non poßit oſtendere nec clamorem nec vim quæ facta fuerit reddat averia.*

XXXIII.

De cõlonis & glebæ Aſcriptitiis.

Eos qui cuſtment *terram non debet quis moleſtare præterquam de eorum* diotre *cenſu. Nec licet* a ſeignurage *diſcedere Cultores de terra ſua, qu n rectum ſervitium ſuum facere poßint. Nativi qui diſcedunt à terra ſua non debent* cartre faut naivirie quere *quæ non faciunt rectum ſervitium quod ſpectat ad terram ſuam. Nativum qui diſcedit à terra unde eſt Nativus & venit ad alteram, nullus eum retineat nec catalla ejus, ſed redire cogatur ut faciat ſervitium ſuum tale quod ad eum ſpectat. ſi* les ſeignurages *non faciunt* altri gainnys *venire ad terram ſuam, Juſtitia id faciat.*

XXXIV.

Ne quis Domino ſuo debitas præſtationes ſubtrahat.

Nemo Domino ſuo ſubtrahat rectum ſervit ium ſuum, propter nullam remißi onem quam ei antea fecerit.

XXXV.

De Fœmina gravida quæ capitali ſupplicio damnatur.

Si morti damnata ſit aut membrorum mutilationi fœmina in utero geſtans, de ea non fiat juſtitia priuſquam parturierit.

XXXVI.

ſeit errant per le pais u aſalt, ſi enfreit la pais le Roi.

XXXI.

Si larecin eſt troved, en qui terre qui ceo ſeit & le Laron oveſque le Seignor de la terre, & la feme averunt la meited del aveir a Laron e les chaleiurs lor chatel ſe ille trovent e labor merted ſil eſt trove dedanz Sache & Soche, ſil perdra la femme & la Seignor laverad.

XXXII.

De Strewarde de cheſcon des hides de hundred un home de denz la feſte Seint *Michiell* & le Seint *Martin* & Wardreve ſi aurad XXX. hides quites per ſon travaile & ſi avers tres paſſent perilot vel denient watter e il ne puſſent muſtrer ne cri ne force qui lon fuſt faite ſi rendiſent laveir.

XXXIII.

Cil qui cuſtinent la terre ne deit l'um travailer ſe de lour diotre cenſe non ne leiſt a ſeignurage departir les cultiuurs de lur terre per tant cum il puſſent le dreit ſerviſe faire les naifs ki departet de ſa terre ne devient cartre faut naivirie quere qui il ne facent lur dreit ſervice que apend a lor terre. li naifs ki departet de ſa terre dunt il eſt nez e vent a autri terre nuls nel retenget ne li ne ſe chatels enz le facet venir arer a faire ſon ſerviſe tel cum a li apend, ſi les ſeinurages ne facent altri gainnys venir a lor terre la juſtiſe le facet.

XXXIV.

Nullui ne toille a ſon Senior ſun dreit ſerviſe pur nul relais qui il li ait fait en arere.

XXXV.

Si femme eſt jugee a mort u a defacum des membres ki ſeit enceintee, ne faced lum juſtice deſquele ſeit delivere.

XXXVI.

XXXVI.
De Inteſtatorum bonis.

Si quis inteſtatus obierit, liberi ejus hæreditatem æqualiter dividant.

XXXVII.
De adultera à patre deprehenſa.

Si pater deprehenderit filiam in adulterio in domo ſua ſeu in domo generi ſui, bene licebit ei oure (*lege forſan* occire, *occidere*) *adulterum.*

XXXVIII.
De jactu, velut ad legem Rhodiam.

Si quis eu puiſſuned *alterũ ſit occiſus aut per* manhablement eiſſille, *ego jecero res tuas de navi ob metum mortis, de hoc non potes me implacitare. Nam licet alteri damnum inferre ob mortis metum quando periculum evadere non poteſt, & ſi de hoc me* meſces *quod ob metum mortis* nel feiſſe de co meſpriorai *& ea quæ in navi reſtant dividantur in communi ſecundum Catalla, & ſi quis jecerit Catalla extra navim, quando neceſsitas non exegerit, ea reſtituat.*

XXXIX.
De judicio in ſocium abſentem.

Duo ſunt participes unius Crichet, *& unus eorum implacitatus fuerit abſque altero, qui negligentiâ ſuâ perdit; non inde debet damnum cedere alteri qui abſens fuit. Nam quod judicatum eſt inter eos non debet præjudicare iis qui abſentes fuerunt.*

XL.
De *Relevio* eorum qui clientes cenſum pendunt.

Eorum qui Fundum ſuum tenent ad Cenſum, ſit Rectum Relevium tantum quantum cenſus annuus eſt.

XLI.
De Judiciis.

Cautè proſpiciant ii quibus Cura incumbit judicia facere, ut judicent uti petunt quando dicunt demitte nobis debita noſtra, *& prohibemus ne homo Chriſtianus extra*

XXXVI.

Si home mort ſans deviſe, ſi departent les enfans l'erite entre ſei per [a] u wel. [a] *uwel.*

XXXVII.

Si le Pere truitet ſa file en anulterie en ſa maiſonn, u en la maiſonn ſon gentdre ben li lauſt oure lavultere.

XXXVIII.

Si home en puiſſuned altre ſeit occis u per manablement eiſſille Io jettai voz choſez de la nef per pour de mort & d'eo ne me poez enplaider, kar leiſt a faire damge a altre pur pour de mort quant parele ne pot eſchaper e ſi de come meſcez qui pur pour de mort nel feiſſe de co meſpriorai e les choſes qui ſunt remiſe en le nef ſeient departis en comune ſulun les chatels e ſi alcun jothed les chatels * fors de la nef ſenz buſun, ſil rendet. * *hors.*

XXXIX.

Dous ſunt perceners d'un crichet e eſt lun enplaide ſanz laltre, & per ſa folie ſi pert ne dit per co laltre eſtre perdant, ki preſent ne ſud, kar joſe juge entre eus ne fors juge pas les altres ki ne ſunt a preſent.

XL.

Cil qui tenent lur terre a cenſe, ſort lur droit releif a tant cum a cenſe eſt d'un an.

XLI.

Ententivement ſe purpenſent cil qui les jugementz unt a faire, qui ſi jugent cum deſirent quant il dient *dimitte nobis debita noſtra*, & nous * d'ſendum qui * *defendons.*

extra terram non vendat nen ſurchetut en paiſumne wart lum *quod homo animam ſuam non perdat quam Deus vita ſua redemit, qui injuriam* eſlevera, *aut falſum judicium* fra purcurruz ne pur hange u pur aveir *ſit in forisfactura Regis de* X L. *ſolidis.* ſil ne pot aleier *quod plus recti facere* nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. *Et ſi ſit in* Danorum *Lege ſit Forisfactura de* Lahſlite ſil alaierne ſe pot *quod melius facere non* ſolt *& quod rectam legem & rectum judicium recuſaverit, ſit Forisfactura erga illum cui jus hoc pertinuerit; ſi ſit erga Regem* VI *libræ, ſi ſit erga Comitem* XL. *ſolidi, ſi ſit in Hundredo* XXX. *ſolidi, & erga omnes* i cons *qui Curiam habent in Anglia* co eit *ad ſolidos Anglicanos. In* Danorum *Lege qui rectum judicium recuſaverit, ſit is in miſericordia de ſuo* Lahſlite *nec bene faciat querelã Regi de hoc quod quis ei defecerit in hundredo aut in Comitatu.*

lum Chriſtien* fors de la terre ne vende nen ſurchetut en paiſumne wart lum qui lum lamne ne perde qui du rechatat de ſa vie ki tort eſlevera u faus jugement fra purcurruz ne per hange u per aveir ſeit en * forſaunre le Rei d' XL. ſolz, ſil ne pot aleier qui plus dreit fair nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. e ſil eſt en Denelae ſeit forfait de Larlite, ſil alaier ne ſe pot qui il melz faire ne ſolt. e qui dreite lei e dreite jugement refuſerad ſeit forfait envers celi ki dreit, co eſt a aveir, Si co eſt envers li Rei VI. livers, ſi co eſt envers Cunte XL. ſolz. ſi co eſt en hundred XXX. ſolz. e envers touz i cons ki Curt unt en *Engle-terre* co eſt al ſolz *Engleis.* E en Denelae qui dreit jugement refuſerad ſait en la mercie de ſa Larlite e ne face bon plainte a Rei dici qui lun li ſeit de faili el hundred u el Conte.

* *hors.*

* *forſaiture.*

XLII.
De pignore, quod *Namium* vocant, capiendo.

XLII.

Non capiat quis Namium aliquod in Comitatu nec per vim uſque dum ter rectum petierit in Hundredo aut in Comitatu, & ſi ad tertiam vicem rectum non poteſt habere, eat ad Comitatum & Comitatus præfigat ei diem quartum & ſi cili de fait de ki il ſe claime dunt *prenge conge ut poſſit Namium capere* pur le ſon lum & pref.

Ne prenge hum nammil en Conte ne de fors d'ici quil eit tresfois demand dreit el Hundred u el Conte, e ſil a la tiers fiee ne pot dreit aver, alt a Conte e le Conte len a ſete le quart jura, e ſe cili de fait de ki il ſe claime dunt prenge conge qui il puſſe nam prendre pur le ſon lum e pref.

XLIII.
Ne quis rem aliquam emat ſine teſtibus.

XLIII.

Nemo emat quantum IIII. *denariis æſtimatur neque de re mortua neque de viva abſque teſtimonio* IV. *hominum aut de Burgo aut de Villa. Et ſi quis rem vendicat &* il vent *habeat teſtimonium; ſi nullum habeat Warrantum reſpondeat alteri Catallum ſuum & forisfacturam habeat qui habere debet, & ſi teſtimonium habeat ut jam diximus* voeſt *tribus vicibus & vice quarta* le dereinet & il le rende.

Ne nul achat le vailiant de IIII. den. de mort, vif, ſans teſtimonie ad IIII. hommes u de Burt, u de Vile; e le lum le chalange e il vent ait teſtimonie, ſi nad nul Warrant rende lum al un ſon chatel e le forfait ait ki aver le deit; e ſi teſtimonie ad ſicum nous eviz deſunes voeſt les treis foiz e a la quart feiz le dereinet u il le rende.

XLIV.
De : : : : : : : : : :

XLIV.

Prætereà rationi conſonum non videtur ut quis face pruvance ſur teſtimonie ki conuſent co que entre eſt, & que nul nel pruſt

Aus ne ſemble pais raiſon qui lum face pruvance ſur teſtimonie ki conuſſent co que entre eſt e qui nul nel pruſt

pruſt devant le terme VI. *menſium poſtquam* que laveir ſu emble.

XLV.
De vadimonio deſerto.

E al qui eſt redte e teſtimoniet deleaute & le plait tresfoiz *vicibus* eſchuit *& ad quartam vicem oſtendat ſummonitor de tribus defaltis, nihilominus* le mande *lum ut plegium inveniat & veniat ad jus, & ſi nolit, ſi non viderit hominem vivum aut mortuum, capiat quantum habet & reddat petenti catallum ſuum & Dominus habeat medietatem reſidui, & Hundredum medietatem. Et ſi nemo* parent nami ceſte juſtice deforcent ſeint forfeit envers le Rei de VI. lib. & quergent le larun nen ki poeſte il fait trove neit warrant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recover.

XLVI.
De Hoſpitibus.

Nemo alium recipiet ultra III. *noctes* ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

XLVII.
De famulis.

Nemo hominem ſuum à ſe diſcedere patiatur poſtquam rectatus fuerit.

XLVIII.
De : : : : : : : :

Et qui Latronem encontre e ſanz qui a acient li leit aler ſi la mend a la vailence de larun u ſe neſpurge per plener lei *quod Latro non ſit* e ki le cri orat e furſera la ſurſiſe li Rei amend ou ſen eſpurget.

XLIX.
De : : : : : : : : :

Quilibet etiam Dominus habeat ſervientem ſuum aut plegium ſuum qi, *ſi non rectatus fuerit, habeat ad rectum in Hundredo.*

L.
De : : : : : : : :

Si quis intra Hundredum incuſatus fuerit & IV. *homines* le retent, *ſe duodecima manu purget, & ſi* il ſent ſuiſt deduz la chalenge, *Dominus reddat Weram ſuam*, e ſi lun chalenge le Seignour que per le ſeut ſeit aler ſi ſe purget *duodecima manu, & ſi non poſſet, emendet verſus Regem & ſit utlagatus.*

pruſt devant le terme de VI. meis apres co qui laveir ſu emble.

XLV.

E al qui eſt redte e teſtimonie de deleaute e le plait tresfoiz eſchuit e al quart muſtrent li ſumenout de ſe treis defautes, uncore le mande lum qui il plege truſe e vienge a dreit, e ſil ne volt ſi ne viſt lum vif u mort ſi prenge lum quanque il ad e ſi rende lum al chalangeur ſun chatel e li Sire ait la meite del remenant, e le Hundred la meite. Et ſi nul parent nami ceſte juſtice deforcent ſeient forfeit envers li Rei de VI. lib. e quergent le larun nen en ki poeſte il ſeit trove neit warrant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recourer.

XLVI.

Nuls ne receit hom ultre III. nuis ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

XLVII.

Ne nuls ne lait ſun hum de li partir pus qui il eſt rete.

XLVIII.

E ki larun en contre e ſanz qui a ancient li leit aler ſi la mend a la vailance de larun u ſe neſpurge per plener lei qui il laron nel ſout, e ki le cri orat e ſurſera la Surſiſe li Rei amend u ſen eſpurget.

XLIX.

E chaſcun Seniour eit ſon Serjant u ſun plege qi ſi nel rete qui ait a dreit el Hundred.

L.

Si eſt aſcons qui blamet ſeit de dinz le Hundred IIII. humes le retent ſei XII main s'eſpurget. e ſi il ſeut ſuiſt deduz la chalenge li ſire rende ſun were, e ſi lun chalenge le Seignour qui per le ſeut ſeit ale ſi s'eſcuudie ſei VI. maine ſil ne pot envers li Rei lament e cil ſoit utlage.

Cum nullâ subsequentium Legũ Exemplar magis authenticum extat quã quod habetur in Codice rubro Scacharii, ubi tamen ab editis à clarissimo Seldeno aliquantulũ discrepant, cum eo has contulimus atque ad fidem illius libri tibi hic exhibemus.

Carta Regis WILLIELMI conquisitoris de quibusdam statutis.

WILLIELMVS *Rex* Anglorum, *Dux* Normannorum, *Omnibus hominibus suis* Francis *&* Anglis, *Salutem.*

LI.
De Religione & Pace publica.

Statuimus inprimis super omnia, unum Deum per totum Regnum nostrum venerari, unam fidem Christi semper inviolatam custodiri, pacem, & securitatem, & concordiam, judicium & justitiam inter Anglos *&* Normannos, Francos *&* Britones Walliæ *&* Cornubiæ, Pictos *&* Scotos Albaniæ, *Similiter inter* Francos *&* *Insulanos, Provincias & Patrias quæ pertinent ad Coronam & Dignitatem, defensionem & observationem, & honorem regni nostri, & inter omnes Nobis subjectos per universam Monarchiam regni* Britanniæ *firmiter & inviolabiliter observari. Ita quod nullus alii forisfaciat in ullo super forisfacturam nostram plenam.*

LII.
De fide & obsequio erga Regem.

Statuimus etiam ut omnes liberi homines fœdere & Sacramento affirment quod intra & extra universum regnum Angliæ (*quod olim vocabatur regnum* Britanniæ) WILLIELMO *Regi Domino suo fideles esse volunt, Terras & Honores illius omni fidelitate ubique servare cum eo, & contra inimicos & alienigenas defendere.*

LIII.
De *Normanni* seu *Francigenæ* cæde.

Volumus autem & firmiter præcipimus ut omnes homines, quos nobiscum adduximus aut post Nos venerint, sint sub protectione & in pace nostra per universum regnum prædictum, & si quis de illis occisus fuerit, Dominus ejus habeat intra V. *dies homicidam ejus si poterit, sin autem, incipiat persolvere Nobis* XLVI. *Marcas argenti quamdiu substantia Domini illius perduraverit. Vbi vero substantia domini defecerit, totus Hundredus in quo occisio facta est communiter solvat quod remanet.*

LIV.
De jure *Normannorum* qui, ante adventum GUILIELMI, cives fuerant *Anglicani.*

Et omnis Francigena qui tempore EDVVARDI *propinqui nostri fuit in* Anglia *particeps consuetudinum* Anglorum, *quod ipsi dicunt* Anhlote *&* Anscote, *persolvat secundum legem* Anglorum.

LV.
De Clientelari seu Feudorum jure, & Ingenuorum immunitate.

Volumus etiam ac firmiter præcipimus et concedimus ut omnes liberi homines totius Monarchiæ regni nostri prædicti habeant et teneant terras suas, et possessiones suas bene et in pace, liberè ab omni Exactione injusta, et ab omni Tallagio; Ita quod nihil ab eis exigatur vel capiatur nisi servicium suum liberum quod de jure nobis facere debent et facere tenentur; et prout statutum est eis et illis à Nobis datum et concessum jure hæreditario imperpetuum per Commune Consilium totius regni nostri prædicti.

De

LVI.
De nocturnis Cuſtodiis.

Statuimus etiam et firmiter præcipimus ut omnes Civitates, et Burgi, et Caſtella, et Hundredi, et Wapentachia, totius regni noſtri prædicti ſingulis noctibus vigilentur et cuſtodiantur in gyrum pro maleficis et inimicis, prout Vicecomes et Aldermanni, et præpoſiti et cæteri Ballivi et Miniſtri noſtri melius per Commune Conſilium ad utilitatem regni providebunt.

LVII.
De Menſuris & ponderibus.

Et quod habeant per univerſum regnum Menſuras fideliſſimas et ſignatas et pondera fideliſſima et ſignata, ſicut boni prædeceſſores ſtatuerunt.

LVIII.
De Clientum, ſeu *Vaſſallorum*, præſtationibus.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus ut omnes Comites, & Barones, & Milites, & Servientes, & univerſi liberi homines totius regni noſtri prædicti habeant & teneant ſe ſemper bene in armis & in equis ut decet & oportet, & quod ſint ſemper prompti & bene parati ad ſervicium ſuum integrum nobis explendum & peragendum cum ſemper opus adfuerit, ſecundum quod nobis debent de feodis & tenementis ſuis de jure facere, & ſicut illis ſtatuimus per Commune Conſilium totius regni noſtri prædicti, & illis dedimus & conceſſimus in feodo jure hæreditario. Hoc præceptum non ſit violatum ullo modo ſuper forisfacturam noſtram plenam.

*Dedimus. Et Mss. Scach.

LIX.
Vt Jura Regia illæſa ſervare pro viribus conentur ſubditi.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus ut omnes liberi homines totius regni noſtri prædicti ſint fratres conjurati ad Monarchiam noſtram & ad regnum noſtrum pro viribus ſuis & facultatibus contra inimicos pro poſſe ſuo defendendum & viriliter ſervandum, & Pacem & Dignitatem Coronæ noſtræ integram obſervandam, & ad judicium rectum & juſtitiam conſtanter omnibus modis pro poſſe ſuo ſine dolo & ſine dilatione faciendam. Hoc decretum ſancitum eſt in Civitate London.

LX.
Ne venditio & emptio fiat niſi coram teſtibus & in civitatibus.

Interdicimus etiam ut nulla viva pecunia vendatur aut ematur niſi intra Civitates & hoc ante tres fideles teſtes, nec aliquam rem vetitam ſine fidejuſſore & Warranto, quod ſi aliter fecerit ſolvat & perſolvat, & poſtea forisfacturam.

LXI.
De emporiis, & jure Urbium pagorumque notæ melioris.

Item nullum Mercatum vel Forum ſit nec fieri permittatnr niſi in Civitatibus regni noſtri, & in Burgis & Muro vallatis, & in caſtellis & in locis tutiſſimis ubi conſuetudines regni noſtri, & jus noſtrum commune & Dignitatis Coronæ noſtræ quæ conſtituta ſunt à bonis Prædeceſſoribus noſtris deperiri non poſſunt nec defraudari nec violari, ſed omnia rite & in aperto & per judicium et juſtitiam fieri debent. Et ideo Caſtella, et Burgi, et Civitates ſitæ ſunt et fundatæ et ædificatæ, ſcilicet, ad tuitionem Gentium et populorum regni, & ad defenſionem regni, et idcirco obſervari debent cum omni libertate et integritate et ratione.

De

LXII.
De purgatione forensi in judiciis publicis.

* Si *Fr.*

*Decretum est etiam ibi ut *si Francigena appellaverit* Anglum *de perjurio aut murdro, furto, homicidio,* Ran *quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non potest,* Anglus *se defendat per quod melius voluerit aut judicio Ferri aut Duello. Si autem* Anglus *infirmus fuerit, inveniat alium qui pro eo faciat. Si quis eorum victus fuerit emendet Regi* XL. *solid. Si autem* Anglus *Francigenam appellaverit et probare voluerit judicio aut duello, volo tunc Francigenam purgare se Sacramento * non fracto.*

* non ferro, apud *Hovedenum.*

LXIII.
Firmantur Leges EDWARDI Regis.

Hoc quoque præcipimus ut omnes habeant et teneant Leges Edwardi *Regis in omnibus rebus, adauctis hiis quas constituimus ad utilitatem* Anglorum.

LXIV.
De justitiæ publicæ fidejussoribus.

Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero sit in plegio ut plegius eum habeat ad justitiam si quid offenderit, et quisquam evaserit, talium videant plegii ut solvant quod calumniatum est, & purgent se quia in evaso nullam fraudem noverint. Requiratur Hundredus et Comitatus (sicut Antecessores statuerunt) et qui juste venire debent et noluerint, summoneantur semel; i t, si secundo non venerint, accipiatur unus Bos, et si tertio, alius Bos, et si quarto, reddatur de rebus hujus hominis quod calumpniatum est quod dicitur Ceapgel *et insuper Regis forisfactura.*

LXV.
De Servis & eorum manumissione.

Et prohibemus ut nullus vendat hominem extra Patriam. Si qui verò velit servum suum liberum facere tradet eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, quietum illum clamare debet à jugo servitutis suæ per manumissionem, et ostendat ei liberas vias et portas et tradat illi libera arma, scil. Lanceam, et Gladium, deinde liber homo efficitur.

LXVI.
De Servis.

Item si servi permanserint sine calumnia per annum et diem in Civitatibus nostris vel in Burgis in Muro vallatis vel in Castris nostris, à die illa liberi efficiuntur et liberi à jugo servitutis suæ sint imperpetuum.

LXVII.
De Suppliciorum modo.

* cruantur

*Interdicimus etiam ne quis occidatur vel suspendatur pro aliqua culpa sed * enervantur oculi et abscidantur pedes vel testiculi vel manus, Ita quod truncus remaneat vivus in signum proditionis et nequitiæ suæ. Secundum enim quantitatem delicti debet pœna maleficis infligi. Ista præcepta non sint violata super forisfacturam nostram plenam. Testibus &c.*

* Deest hoc Lemma in Mss. Scacchariі.

* Institutiones sive leges Regis WILLIELMI.

WILLIELMUS *Dei gratia Rex* Anglorum. *Omnibus ad quos scriptum hoc perveniat salutem, et amicitiam. Mando et præcipio per totam* Angliæ *nationem custodiri.*

De

LXVIII.
De Examine Forenſi.

Si Anglicus *homo compellet aliquem* Francigenam *per bellum de Furto vel Homicidio vel aliqua Re pro qua bellum fieri debeat vel judicium inter duos homines, habeat plenam licentiam faciendi. Et ſi* Anglicus *bellum nolit,* Francigena *compellatus adlegiet ſe in jurejurando contra eum per ſuos teſtes ſecundum Legem* Normanniæ.

LXIX.
De eodem.

Item ſi Francigena *compellat* Anglicum *per bellum de eiſdem rebus,* Anglicus *plena licentia defendat ſe per bellum vel per judicium ſi magis ei placeat. Et ſi untrũ ſit id eſt invalidus et nolit bellum vel non poſſet, quærat ſibi Legalem defenſorem.*

LXX.
De eodem.

Si Francigena *victus fuerit perſolvat Regi* LX. *Et ſi* Anglicus *nolit ſe defendere per bellum vel per teſtimonium, adlegiet ſemper Dei judicium.*

LXXI.
De examine forenſi.

De omnibus utlagariæ rebus Rex inſtituit ut Anglicus *ſe purget adjudicium. Et ſi* Anglicus *appellet* Francigenam *de utlegaria et hoc ſuper eum* * *inveritare velit, defendat ſe* Francigena *per bellum. Et ſi* Anglicus *non audeat eum probare per bellum, defendat ſe* Francigena *pleno juramento non in verborum obſervantiis.*

Leges Henrici Regis.

HENRICUS regnare {coepit / desiit} anno salutis humanæ {1100 / 1135}

De Libertate ECCLESIÆ,
ET
Totius ANGLIÆ observanda, Leges

Henrici Primi,
FILII CONQUESTORIS.

PROEMIUM.

HÆc sunt denique beata pacis ac libertatis exoptatæ gaudia quibus toti regno suo glorioſus Cæſar *Henricus* in Divinis legibus & ſecularibus *inſtitutis ſcriptis & bonorum operum exhibitionibus irradiat, moderatus, juſtus, fortis, prudens, quem Deus fœlicibus auſpiciis & ſalutari quavis corporis & animæ proſperitate cum conjuge ſua inclyta* MATILDE *ſecunda, & eorum liberis longis ſeculorum ſeculis, & æterna pace gentis noſtræ faciat imperare.*

CAP. I.
Epiſtola ejuſdem omnibus fidelibus ſuis.

* Nota Lector, quod in Codice rubro Scaccharii, duo reperiuntur hujus Chartæ exemplaria, quorum alterum his legibus præfixum eſt, (quod tibi hic fideliter exhibemus) alterum alio ejuſdem libri loco relatum cum hac inſcriptione, *Henricus Rex Anglorum Samſoni Epiſcopo, & Urſoni de Abecot, & omnibus Baronibus tam Francigenis quam Angligenis de Wirecestre ſcira ſalutem.* Sciatis, &c. Diſcrepantes poſterioris lectiones hic in margine adjecimus: quicquid autem hujuſcemodi ſignis [ ] incluſum reperies, id omne noveris in illo exemplari deeſſe: Hæc etiam Charta habetur apud Matthæum Paris, Annis 1100. & 1213.

HEnricus Dei gratia Rex Anglorum, Omnibus Baronibus & fidelibus ſuis, Francis, Anglis, ſalutem. Sciatis me Dei miſericordia & communi conſilio [& aſſenſu] Baronum Regni Angliæ ejuſdē regni Regē coronatū eſſe, & quia Regnū oppreſſum erat injuſtis exactionibus, Ego reſpectu Dei & amore quem erga vos [omnes] habeo, ſanctam Dei Eccleſiam, Inprimis, liberam facio, Ita quod nec vendam, nec ad firmam ponam, nec mortuo Archiepiſcopo * ſive Epiſcopo, * vel Abbate aliquid accipiam de Dominio Eccleſiæ, vel hominibus ejus, donec ſucceſſor in eam ingrediatur; & omnes malas conſuetudines quibus regnū Angliæ *opprimebatur inde aufero, quas malas conſuetudines ex parte *ſuppono. Si quis *Baronū* meorū, Comitum, ſive aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres ſuus non redimet terrā ſuam ſicut faciebat tempore fratris mei, ſed legitima, & juſta relevatione relevabit eam. Similiter & homines *Baronum meorum* legitima & * juſta relevatione relevabunt terras ſuas de Dominis ſuis: Et ſi quis Baronum * vel * hominum meorū filiam ſuam * nubitum tradere voluerit, ſive ſororem *ſive neptem ſive cognatam, mecum inde loquatur. Sed neq; ego aliquid de ſuo pro hac licentia accipiam, neq; ei defendam, quin eam det, excepto ſi eam jungere vellet inimico meo. Et ſi mortuo *Barone*, vel alio homine meo filia hæres remanſerit, illam dabo conſilio *Baronum meorum* cum terra ſua, & ſi mortuo marito uxor [ejus] remanſerit, & ſine liberis fuerit dotem * & maritationem ſuam habebit, & eam non dabo marito, niſi ſecundum velle ſuum. Si vero uxor cum liberis remanſerit dotem quidem & maritationem ſuam habebit dum [uxor] corpus ſuum legitime * ſervabit,

* *Inter lineas inſertum eſt, & deeſt in ſecundo exemplari, uti apud Matth. Pariſ. tam anno* 1100 *quā* 1213.
* ſeu.
* ſive.
* injuſtè.
* hic pono
* certa.
* meorum
* aliorum.
* nuptum.
* ſuam.
* ſuam.
* ſervaverit.

vabit, & eam non dabo nisi secundum velle suum, & terræ & liberorum custos erit sive uxor sive alius propinquorum qui justus esse debebit, & præcipio ut *Barones* mei similiter se contineant erga filios vel filias vel uxores hominum suorum. Monetagium commune quod capiebatur per Civitates & per Comitatus quod non fuit tempore EDWARDI Regis hoc ne amodo fiat omnino defendo. Si quis captus fuerit sive Monetarius sive alius cum falsa moneta, justitia recta inde fiat. Omnia placita & omnia debita quæ fratri meo debebantur condono, exceptis rectis firmis meis & exceptis illis quæ pacta erunt pro aliorum hæreditatibus vel pro eis rebus quæ justius aliis contingebant. Et si quis aliquid * pro hæreditate sua pepigerat, illud condono, & omnes relevationes quæ pro rectis * hæreditatibus pactæ erant: & si quis *Baronum* vel hominum meorum infirmabitur sicut ipse dabit vel dare disponet pecuniam suam ita datam esse concedo, quod si ipse præventus vel armis vel infirmitate pecuniam suam non dederit nec dare disposuerit, uxor sua sive liberi aut parentes, aut legitimi homines ejus eam pro anima ejus dividant sicut * eis melius visum fuerit. Si quis *Baronum* vel hominum meorum foriffecerit non dabit vadium in misericordia [totius] pecuniæ suæ sicut faciebat tempore patris mei * & fratris mei; Sed secundum modum forisfacti ita emendabit sicut emendasset retro à tempore patris mei [& fratris mei] in tempore aliorum Antecessorum meorum. Quod si perfidiæ vel sceleris convictus fuerit, sicut justum fuerit sic emendet.

* pro hæreditate sua aliquid * hæreditationibus

* melius eis.

* vel.

CAP. II.

De confirmatione legum Edwardi Regis.

MUrdra etiam retro ab illo die quo in Regem coronatus fui omnia condono, & ea quæ amodo facta fuerint justè * emendentur secundum LAGAM Regis EDWARDI, * Forestas communi consensu Baronum meorum in manu mea retinui sicut pater meus eas habuit. Militibus qui per loricas terras suas deserviunt terras dominicarum carucarum [suarum] quietas ab omnibus gildis & ab omni opere [proprio] dono meo concedo, [ut sicut benignitas mea propensior est in eis ita mihi fideles sint] ut sicut tam magno gravamine allevati sunt, ita equis & armis se bene instruant, ut apti & parati sint ad servicium meum, & ad defensionem Regni mei, * LAGAM Regis EDWARDI vobis reddo cum illis emendationibus quibus * eam pater meus emendavit * consilio Baronum suorum. Si quis aliquid de meo vel de rebus * alicujus post obitum WILLIELMI fratris mei cepit, totum cito * reddat absq; emendatione. * Testibus Archiepiscopis, Episcopis, Baronibus, Comitibus, Vicecomitibus & Optimatibus totius regni Angliæ apud Westm' quando coronatus fui.

* emendetur. * Forestes * pacé firmam in toto regno meo pono & teneri amodo præcipio. * pater meus eam emandavit * cum. * reddatur

* Posterior Charta sic concluditur: *Teste Mauricio Lond. Episcopo & Willielmo electo Winton' Episcopo, & Gerardo Hereford' Episcopo. & Henrico Comite, & Simone Comite, & Waltero Gifardo, & Roberto de Muntford, & Rogero Bigod, & Eudone Dapifero, & Roberto filio Hamonis, & Roberto Malet, apud Westmonasterium quando coronatus fui. Valete.*

Totum hoc deest in Mss. Scac. usque ad caput 3.

[HENRICUS *Dei gratia Rex Angliæ, Archiepiscopo Cantuariæ, & Episcopis, & Abbatibus, & Comitibus, & Baronibus, & Iusticiariis, & Vicecomitibus, & omnibus fidelibus suis Francis & Anglicis totius Angliæ, Salutem. Sciatis me concessisse civibus meis* London *tenend'* Middlesex *ad firmam pro* CCC. *libr' ad compotum ipsius & hæredibus suis de me & hæredibus meis, Ita quod ipsi Cives ponent Vicecom' qualem voluerint de seipsis & Iusticiar' qualem voluerint de seipsis ad custodiend' placita coronæ meæ & eadem placitanda, & nullus alius erit Iusticiarius super ipsos homines* London *& Cives non placitabunt extra muros Civitatis pro nullo placito & sint quieti de* eschot *& de* Danegildo, *& de* murdre, *& nullus eorum faciat bellum. Et si quis Civium de placitis Coronæ implacitatus fuerit per sacramentum quod judicatum fuerit in Civitate se disrationet homo* London *& infra muros Civitatis nullus hospitetur, neque de mea familia, neque de alia vi alicui hospicium liberetur. Et omnes homines* London *sint quieti & liberi, & omnes res eorum & per totam Angliam, & per portus maris de* theolonio *&* passagio *&* leftagio, *& omnibus aliis consuetudinibus & Ecclesiæ & Barones, & Cives teneant & habeant bene & in pace* socnas *suas cum omnibus consuetudinibus, ita quod hospites qui in soccis suis hospitantur, neque dent consuetudines suas, nisi illi cujus socca fuerit vel Ministro suo quem ibi posuerit. Et homo Londoniarum non judicetur in misericordia pecuniæ, nisi in sa* Were, *scilicet ad* C. *solid. Dico de placito quod ad pecuniam*

niam pertineat, & amplius non ſit miskenninga *in* huſtenge, *neq; in* falkeſmote, *neque in aliis placitis infra Civitatem &* Huſting *ſedeat ſemel in ebdomada, videlicet, die Lunæ, & terras ſuas, &* Wardemotum, *& debita Civibus meis, habere faciam infra civitatẽ & extra. Et de terris de quibus ad me clamaverint rectum eis tenebo lege Civitatis. Et ſi quis* thelonium *vel conſuetudinem à Civibus* London *ceperit, Cives* London *capiant de Burgo vel de Villa ubi thelonium vel conſuetudo capta fuit, quantum homo* London *pro* thelonio *deſit, & proinde de dampno ceperit. Et omnes debitores qui Civibus debita debent eis reddant vel in* London *ſe diſrationent quod non debent. Quod ſi reddere noluerint, neque ad diſrationandum venire, tunc Cives quibus debita ſua debent capiant in Civitatem namia ſua, vel de Comitatu in quo manet qui debitum debet. Et Cives habeant fugationes ſuas ad fugandum ſicut melius & plenius habuerunt anteceſſores eorum ſcilicet* ſiltre *&* Midleſex *&* Sureie. *Teſte Epiſcopo Winton' Rob. fil' Richer, & Hug' Bigot, & Alver' de Coneis, & Willielmo Albini, & Huberto Regis Camerar', & Willielmo de Montfichet, & Hagulfo de cani, & Ioh' Delet, & Rob. fil. Siwa: Dat' apud Weſtm'.*]

CAP. III.
De cauſarum protractione & diſtinctione vel diſcriptione.

OMnes cauſæ vera conſilii ratione diſcutiendæ ſunt à Judicibus & ſine perſonarum acceptatione, cum æqualitate diſcernendæ, vel ſi facultas admiſerit potius pace honeſtandæ: & licet ſanum ubique conſilium in ſuæ Majeſtatis luce viguerit, pro modo tamen concertantium informari lepida moralitate non nocuit, & conſilium forſitan dici poterit quicquid honeſtum & utile propoſitum quoquo modo promoverit.

Hic iterum invenimus Codicem Mss. Scacchario reſervatum.

CAP. IV.
De carcerali liberatione.

GEnera cauſarum tria ſunt, 1. Deliberativum, de faciendo & non faciendo: 2. Demonſtrativum, de laude & vituperio: 3. Judiciale, de pœna vel merito. Ut rationales & legales partes quatuor, Exordium provocans: Narratio explicans: Argumentum aſſerens: Concluſio compellens. Species quinque; honeſtum, commendatorium vel perſuaſorium, admirabile, alienatum, humile neglectum, anceps, dubium vel promiſcuum, obſcurum, difficile vel tardum in lege ſcripta, in moribus vel communi uſu pro lege ſuſcepto. Omne autem jus aut naturale cognatorum eſt, aut morale extraneorum, aut legale Civium. Sed ſive lex agenda præcipiat, levia permittat, hortatur maxima, vitanda prohibeat, debet eſſe manifeſta, juſta, honeſta, poſſibilis. In omni conditione, profeſſione & ordine, in omni genere & ſtatu cauſarum, in omni controverſia ſimplici vel compoſita, in omni jure naturali vel conſuetudinis, in omni contingenti vel remoto loco tempori proprio conveniens nullo privato commodo præcipuè deſerviens veritatis & juſtitiæ. Non miſerum pecuniæ querens argumentum purum vero ſit, & perſpicuâ brevitate decorum perorantis elogium inventione, diſpoſitione, elocutione, memoria, pronunciatione, perſuaſione naturali, ingenio, doctrina ſcientiæ, & aſſiduo uſu peritum. In omni diſcendi genere, qui magna ſalutari gravitate perornet, parva ſubtili lenitate deducat, media temperata moderatione delectet, *nec longioribus yperbatis ſenſum confundat, nec verbis inanibus ambages interſerat, qui directa locutione fatigatur congrua ſchematum junctura reficiat. Et ſi quid in dicendis aptum eſt & validum finis ſentiat, & principium reliquum diſſimulari vel præteriri nequeat, breviter ſit & tranſcurſim medietatibus interjectum.

*non

CAP. V.
De cauſarum proprietatibus.

IN cauſis omnibus Eccleſiaſticis & ſecularibus legaliter & ordine pertractandis, alii ſunt accuſatores, alii defenſores, alii teſtes, alii Judices. In omni diſcuſſione probitatis idonei nulláq; ſunt exactione permixti, demum cauſarum qualitas ſincera perſcrutatione penſanda & accuſantium intentio, teſtium modus, & judicum electio. Ne peregrina ſint Judicia vel à non ſuo Judice vel loco vel tempore celebrata

brata, nec in re dubia, vel abſente accuſato, dicta ſit ſententia notandum quod per omnia ſi accuſatus inducias competentes & reſpondendi vel defendendi licentiam legitimam habuit ne diſſaiſiatus, vel implegiatus, vel illegiatus, vel ſurreptione aliqua circumventus, aut fraude judicetur. Si in teſtibus & Judicibus & perſonis ſatisfactum ſit ei. Si Judicibus conſentiat, aut nocet, aut contradicat. Non ita penitus eſt in Eccleſiaſticis negotiis ſicut in ſecularibus. In ſecularibus poſtquam aliquis vocatus venerit, & in foro placitari cœperit non licet ante peractam cauſam etſi in
* si. juſtitiam convenerint, in Eccleſiaſticis vero dicta cauſa recedere. *Judicem ſuſpectum habuit vel ſe ſentiat pergravari: Judices ſane non debent eſſe, niſi quos impetitus elegerit. Nec prius audiatur vel judicetur quam ipſi eligantur, Et qui electis conſentire diſtulerit, nullus ei communicet, donec obtemperet. Quod ſi in Judicio inter partes oriatur diſſenſio de quibus certamen emerſerit vincat ſententia plurimorum. Sancitum eſt in cauſa fidei, vel Eccleſiaſtici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar ſit, nec jure diſſimilis, & nihil fiat abſque accuſatore. Nam Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Judam furem eſſe ſciebat. Sed quia non accuſatus, ideo non eſt * abrectus, & quicquid inter Apoſtolos egit pro dignitate officii ratum manſit. Sicut autem nec Clerici Laicos, ita nec Laici Clericos in ſuis accuſationibus vel infamationibus debent recipere accuſatores Clericorum, & teſtes legitimi ſint, & præſentes abſque ulla infamia, vel ſuſpicione, vel manifeſta macula ſint, quia recte Sacerdotes accuſare non poſſunt, qui Sacerdotes eſſe non poſſunt, nec ſui ſunt ordinis, nec oportet quemquam judicari vel dampnari priuſquam legitimos accuſatores habeat præſentes, locúmq; defendendi accipiat ad abluenda crimina. Placuit etiam quotiens Clericis ab accuſatoribus multa crimina objiciuntur & unum ex hiis de quo prius egerint probare non valuerint ad cætera non admittantur. Et non dampnetur Præſul niſi in LXXII. teſtibus, neque Præſul ſummus à quoquam judicetur. Presbyter Cardinalis niſi in XLIIII. teſtibus non dampnabitur, Diaconus Cardinalis niſi in XXVI. Subdiaconus & infra niſi in VII. Nec major in minorum impetitione diſpereat, & ibi ſemper cauſa agatur ubi crimen admittitur; pulſatus ante ſuum Judicem ſi voluerit cauſam ſuam dicat & non ante ſuum Judicem pulſatus ſi voluerit, taceat. Et ut pulſatis quotiens petierint inducię dentur. Et omnis qui crimen objicit ſcribat ſe probaturum, & ſi ante
* convictu Mss. Seld. & noſter. converſus perſequi noluerit * conjunctum eſt, non crimen habendum. Quod ſi decertare contendat ſi non probaverit quod objecit pœnam quam intulit ipſe patiatur. Apoſtolus inquit adverſus Presbyterum inſcriptionem non recipiendam abſque duobus vel tribus idoneis teſtibus, quanto magis de Epiſcopis, ſi hæc de Presbyteris vel cæteris fidelibus ſunt obſervanda? Si quis aliquem Clericorum in accuſatione fornicationis appetitus ſecundum Apoſtoli Pauli præceptum, Duo vel tria teſtimonia requirantur ab eo. Quod ſi non potuerit datis teſtimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accuſati, accuſator accipiat; & nemini de ſe confeſſo ſuper alienum crimen credatur. Confeſſio verò per metum vel per fraudem
* extorta Mss. Seld. & noſter. exorta non valet. Caveat Sacerdos ne de hiis qui ei confitentur peccata ſua alicui recitet, quod ei confeſſus eſt, non propinquis non extraneis, quod ſi fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pœniteat, & ſi quando Epiſcopus dicit aliquem ſibi fuiſſe confeſſum proprium crimen & ille neget, non putet Epiſcopus ad injuriam ſuam non pertinere, quod ſibi ſoli non creditur, & ſi ſcrupulo conſcientiæ ſuæ dicat ſe ei nolle communicare plerumque boni taceant & ſufferunt mala quæ noverunt, quia documentis deſeruntur, & Judicibus probare non poſſunt, quamvis enim vera ſint non tamen Judici ſunt credenda, niſi certis indiciis probentur. Nos vero à Communione nequaquam prohibere poſſumus, quamvis hæc prohibitio non ſit mortalis, ſed medicinalis, niſi vel ſponte confeſſum, vel judicio convictum. Hinc enim talis eſt nominabilis, ut ait Apoſtolus, qui confitetur, vel ordine judiciario convincitur. Quod ſi per judicium auferri non poteſt toleretur potius, ne quis perversè malos vitando ab Eccleſia diſcedens præcedat illos ad Jehennam: communio malorum non maculat aliquem perceptione Sacramentorum, ſed confeſſio factorum. Quiſquis in Eccleſia bene vixerit, nil ei præjudicant aliena peccata. De habitu & veſtitu nihil legimus imperatum divinitùs, quæ ad pompam ſunt, prohibentur. Et ſi rogeris potes in ſuperbo cultu habere cor humile (ut Heſter) Peccatores non ſolum Deus iratus, ſed etiam miſeratus evertit.

Ever-

Evertuntur autem duobus: * aut ſicut SODOMITAE, ut propeccatis ſi is ipſi homines puniantur: aut ſicut NINIVITAE, ut ipſa hominum peccata puniantur & deſtruantur. Omnes æquè diligendi ſunt, ſed cum omnibus prodeſſe non poteris, hiis potius conſulendum eſt, qui pro locorum, et temporum, et quarumlibet rerum oportunitatibus conſtrictius junguntur; tibi uterque reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat, non ita caveatur arrogantia ut veritas relinquatur. Qui ſacerdotem ante familiarem commonitionem apud ſuos Judices aliquando, vel apud ſeculares unquam accuſaverit, anathema ſit. Si Epiſcopus à fide deviaverit, & à ſubditis ſecretè commonitus incorrigibilis apparuerit, tunc ad ſummos Pontifices vel ſedem Apoſtolicam accuſetur, pro aliis actibus ſuis magis tolerandus eſt, quam corrigendus. Si quis Epiſcopus ſuper certis criminibus accuſetur, ab omnibus qui ſunt in provincia Epiſcopis, audiatur, nec dampnetur, vel judicetur priuſquam legitimos accuſatores preſentes habeat, & conprovinciales, non alienigenas, & à ſe electos Judices non refutet niſi ſit appellatum. Quod etiam liceat deſtinatis in ſupplicium. Appellantem autem & vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevantem, non debet afflictio, vel detentionis injuriari cuſtodia. Quidam ad replenda imperitorum machinamenta & ſuas rationes præparandas, & teſtes confirmandos, & conſilia quærenda annum & ſex menſes concedi mandaverunt: Quidam annum, in quo plurimi concordant, minus vero quam ſex menſes non repperi. Quod ſi Epiſcopi vel Clerici, vi vel timore ejecti, vel ſuis rebus expoliati fuerint prius eis omnia ſua legaliter reddantur, & tantum temporis ſpacium habeant quanto deſſaiſiati fuiſſe videbantur antequam ad judicium canonice vocentur. * GREGORIUS in decretis. Presbiter vel Diaconus, vel quilibet clericus à populo accuſatus ſi certi non fuerint teſtes illati criminis qui approbent veritatem, jusjurandum ſit in medio, & illum proferant teſtem de innocentiæ ſuæ puritate cui nuda & aperta ſunt omnia. Hoc etiam beatus SIXTUS Papa ſe feciſſe commemorat à quodam BASSO culpatus licet cum magna examinatione ſatis poſſet evadere ſuſpicionem & æmulationem fugiens, non eis qui noluerunt aut ſponte hoc elegerunt faciendi formã dans IERONIMUS ſuper IEREMIAM libro primo. Iuramentum debet habere comites, veritatem, juſtitiam et judicium. Si iſta defuerint, non juramentum ſed perjurium erit. Nam ſi quis per coactionem abjurare cogatur quod per multos annos quietè tenuerit, non jurante ſed cogente perjurium erit. Reum non facit niſi mens rea. Nemo ſe circumveniat aut ſeducat. Qui per lapidem falſum jurat, perjurus eſt, quacunque arte verborum juret aliquis, Deus ita accipit, ſicut ille, cui juratur, intelligit. Sed ſine dubitatione malum minus eſt per Deum falſum jurare veraciter, quam per Deum verũ jurare fallaciter. Quanto enim id per quod juratur magis ſanctũ eſt, tanto magis eſt penale perjurium. Qui exigit jurationem multum intereſt ſi ſcit illum falſum juraturum, vel neſcit ſive ſcit, & dicit jura, mihi jura mihi ut fides ſtet, non audeo dicere nõ eſſe peccatum, tamen humana temptatio eſt; ſi novit feciſſe & cogit jurare homicida eſt. Si ab alio provocatus fueris, ab illius malo eſt quod juras, non à tuo. Si quis jurat falſum te ſciente, ſi te non audierit utrum ſit procedendus, ſi proditus & periculum mortis incurrat, difficillima queſtio eſt cui plus noceat, illi cui juratur an ſacerdoti. Mihi videtur quod ille cui magis prodeſt vel obeſt veritatem jurare neceſſitate cogente non eſt peccatum. Non eſt ſervandum ſacramentum cum malum incautè pronunciatur. Iuramentum filii & filiæ neſciente patre & vota Monachi neſciente Abbate & juramenta pueri irrita ſunt.

* Hinc apparet leges haſce recognitas atque uti jam extant, poſt Henrici primi mortem (quæ incidit in Annum 1135.) in archiva relatas. Siquidem *Decreta* non ante annum 1151. à *Gratiano* monacho *Benedictino* in Monaſterio S. *Felicis Bononienſis* compilata fuere. *Baron. To.* 12. *n.* 6. *Mat. Weſt vide epiſt. D. Edwardi Coci ad Relationum ſuarum partem nonam.* Quod autem ex *Gregorio* & *Sixto* tertio hic citatur habetur in *Decretis* cauſ. 2. q. 5. cap. *Presbiter* & *Mandaſtis. 1. e.* cap. 5. & 10. Idem ſupra obſervari poteſt cap. *de Danegeldo*, ubi *Willielmi* ſecundi fit mentio. Quod a *Ranulpho Glanvil* An. 1180. forte adjectum, *cujus ſapientia conditæ ſunt leges ſubſcriptæ quas* Anglicanas vocamus, *Hoveden* fol. 342. b. 34.

CAP.

CAP. VI.

De tripartitione regni Angliæ in diversitate legum Comitatuum vel Provinciarum.

REgnum Angliæ trifariam dividitur in *Brittannos Brittaniæ*, in *Weſtſexam*, & *Mircenos*, & *Danorum* provinciam. Habet Archiepiſcopatus duos, Epiſcopatus XV. Comitatus XXXII. Ipſi verò Comitatus in Centurias & *Sipeſſocna* diſtinguuntur. *Centuriæ* vel *Hundreda* in *Decanias* vel *Decimas* & Dominiorum plegios. Legis etiam *Anglicæ* trina eſt partitio ad ſuperiorem modum. Alia enim *Weſtſaxiæ*, alia *Mircena*, alia *Denelaga* eſt. Præter tremendum Regiæ Majeſtatis *titiſlamus* Imperium quod præeſſe jugiter legimus ac ſalubriter celebramus advertendum. In multis autem differunt, ſed in multis conveniunt. Ipſorum etiam jura Comitatuum per Provincias plerunque diſſentiunt ſicut (videlicet) cupiditatis & maligna profeſſorum deteſtanda ſtudia graviora nocendi genera legalibus * ſtatutibus adjecerunt. Tanta quippe rerum perverſitas & malorum affluentia eſt ut definita legis veritas vel ſtabilis medicinæ providentia rarò poſſit inveniri: Sed ad majorem omnium confuſionem novus implacitationis modus exquiritur, nova nocendi fraus invenitur, tanquam parum noceat quicquid ante fuerit, & pluris eſſe judicetur, qui pluribus plus nocuerit. Illis tamen reverentiam & amorem *ſtigia* ſimulatione pollicemur quibus carere non poſſumus, quicquid noſtræ crudelitati pari congreſſione non reſpondet nobis natum non reputamus. Induimus animos tyrannorum, & hanc ob rabiem nobis induxere divitiæ, nemo quantum poteſt ſed ultra modis omnibus appetit inſanire, tot denique ſunt & tantis occupata ſollicitudinibus, tot circumductionibus involuta ſunt infortunia ſeculorum, ut vitandæ potius videantur exactiones, & incerta penitus alea placitorum.

Titulamus Mss. Seld. & noſter.

* *Statibus* Mss. Seld. & noſter.

CAP. VII.

De generalibus placitis Comitatuum quomodo vel quando fieri debeant.

SIcut antiqua fuerat inſtitutione formatum, ſalutari Regis imperio vera nuper eſt recordatione firmatum, generalia Comitatuum placita certis locis, & vicibus, & diffinito tempore per ſingulas Angliæ Provincias convenire debere, nec ullis ultra fatigationibus agitari niſi propria Regis neceſſitas, vel commune Regni commodum ſæpius adjiciat. Interſint autem *Epiſcopi*, *Comites*, *Vicedomini*, *Vicarii*, *Centenarii*, *Aldermani*, *Præfecti*, *Præpoſiti*, *Barones*, *Vavaſores*, *Tungrevii*, & cæteri terrarum Domini diligenter intendentes ne malorum impunitas, aut * gravionum pravitas, vel judicium ſubverſio ſolita miſeros laceratione conficiant, agantur itaque primo debita veræ Chriſtianitatis jura, ſecundo Regis placita; poſtremo cauſæ ſingulorum dignis ſatisfactionibus expleantur, & quoſcunque *Scyreſmot* diſcordantes inveniet, vel amore congreget, vel ſequeſtret judicio. Debet autem *Scyreſmot* & *Burgimotis Hundreda*, vel *Wapentachia* duodecies in anno congregari, & ſex diebus antea * ſubmotum niſi publicũ commodum vel * *efficiente* Regis dominica neceſſitas terminum præveniat; & ſi aliquid in Hundredis agendorum penuria judicum vel caſu aliquo tranſferendum ſit in duos, vel tres, vel amplius *Hundredas* reſpectetur juſto fine claudendum, & ſi quiſquam violenta recti deſtitutione vel detentione, in hundredis vel congruis agendorum locis cauſam ſuam ita turbaverit, ut ad Comitatus audientiam pertrahatur, perdat eam; & de cætero componat ſicut rectum ſit. Si quis Baronum Regis vel aliorum Comitatui ſecundum legem interfuerit, totam terram quam illic in Dominico ſuo habet acquietare poterit. Eodem modo eſt, *ſi Dapifer ejus legitime fuerit*, ſi uterque neceſſario deſit, Præpoſitus, & Sacerdos, & quatuor de melioribus Villæ aſſint pro omnibus qui nominatim non erunt ad placitum ſubmoniti. Idem in *Hundredo* decrevimus obſervandum, de locis & vicibus & * judicium obſervantiis de cauſis ſingulorum juſtis examinationibus audiendis; de Domini, & Dapiferi, vel Sacerdotis & Præpoſiti, & meliorum hominum præſentia.

* *gravio-rum.*

* *Submonitionem.* * *Efficiencie* Mss. noſt.

* *judicum* Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. VIII.
De Hundredis tenendis.

SPeciali tamen plenitudine si opus est bis in anno conveniant in *Hundredum* suum quicunq; liberi tam *Hudefest* quam *Folgarii* ad dinoscendum scilicet inter cætera si Decaniæ plenæ sint vel qui, quomodo, qua ratione recesserint, vel super accreverint; præsit autem singulis hominum novenis decimus, & toti simul *Hundredo* unus de melioribus, & vocetur *Aldremannus*, qui Dei leges & hominum jura vigilanti studeat observantia promovere.* Communis quippe commodi provida dispensatione statutum est, ut à duodecimo ætatis suæ anno & in *Hundredo* sit, & decima vel plegio liberali quisquis *Were* vel *Wite* vel jure liberi dignus curat æstimari, Conductitii vel solidarii vel stipendiarii duorum plegio teneantur. Et omnis Dominus secum tales habeat qui ei justiciabiles sint, tanquam eos si peccaverint ad rectum habiturus vel pro eis forsitan rationē redditurus. Dictum est de illis qui terram non habent, Si in alio Comitatu serviant & cognitionem suam visitent qui eos interagendum firmabit, eos ad publicum rectum ducat si ibi foriffaciant vel propter eos emendet. Nemo ignotum vel vagantem ultra triduum absque securitate detineat vel alterius hominem sine comendante vel plegiante recipiat, vel suum à se dimittat sine Prælati sui licentia, & vicinorum testimonio, quietum etiam in omnibus in quibus fuerit accusatus. Sed de hiis omnibus pleniorem suggerunt ventura notitiam sicut *Edwardi* beatissimi Principis extitisse temporibus certis indiciis & fida relatione cognovimus: Et siquidem professioni nostræ congruum præcedentium vel sequentium Capitula docuerint sine jure naturali, vel legali, vel morali gaudeant instituto, & hoc licet multa * compositorum varietate minus plene peregerim bonam saltem voluntatem ubique prætendo.

* Ms Seld. & nost. addit, *Quia nil à nullo exigi vel capi debet nisi de jure & ratione per legē terræ & justitiā & per judicium Curiæ, sine dolo, prout statutum est maxima consideratione Procerum & bonorū prædecessorum totius regni, & multa aggregatione servorum Dei et bonorum patrum, & sapientum totius Monarchiæ approbatum.* sed deest in Mss. Scach.

CAP. IX.
De qualitate Causarum.

QUalitas causarum multa est; emendabilium, & non emendabilium, & quæ solum pertinent ad jus regium. Omnes verò causæ simplices sunt aut conjunctæ, & in manifestatione consistunt, vel in accusatione. In contemplatione positorum aliæ per visum fiunt & auditum, aliæ per relationem, aliæ per æstimationem quæ magis ad violentam usurpationem improbis Prælatorum conjecturis inversantur. Quæ à legitimis causis omnibus & maxime Ecclesiasticis submoventur, & sive unus unum accuset, aut plures, vel plures unum, vel plures sint compellentes, & compellati aliquem statim in inculpationibus responderi oportet, aliqu' competenti termino, aliqu' nullo, & omnes habeant congruos pertractationum modos locis temporibus & personis assignatos, & omnis causa terminetur vel *Hundredo*, vel Comitatu, vel *Halimoto soccam* habentiū vel dominorum curiæ vel divisis pariū vel certis agendorum locis adjacens, ne cuilibet irrogatam injuriam * fomenta dilata vel amota multiplicent ne causarum habitudine vel aliqua recti destitutione jura pertranseat. Transeunt autem multis modis alia intrinsecis, alia extrinsecis accidentiis secundum industriam vel justitiam concertantium secundum *socam* Prælatorum quam quidam habent in suo de suis. Quidam de suis & extraneis sive in omnibus sive in quibusdam causis. Multa siquidem causarum differentia est, capite plectendarum, vel pecunia redimendarum, transeuntium, manentium vel utrumque spectantium & quæ solum pertinent ad jus Regium. Differt etiam an aliquis cum suo vel alterius homine causam agat, & si quid in actu vel in sola *tibla* consistat, & si quid bello vel lege sacramentali plena vel frangenti vel etiam judiciali repetatur. Aliud vero est si par parem accuset, vel major minorem, vel minor majorem. Permittantur etiam causarum actiones in locorum contingentiis, in tempore ex personis in accusationum modis personarum distinctio est in conditione, in sexu secundum professionem, & ordinem, secundum observatam legalitatem, quæ in agendis omnibus pensanda sunt Judicibus. Nemo autem stultus aut improbus debet esse Judex, sed Optimates quiq; secundum modum suum qui non personam sed opera dijudicent per legem Provinciæ. Regnum verò Angliæ tripartitum est in *Westsaxones*, & in *Mircenos* & *Dacorum*

* *circumpositorum* Mss. Seld. & noster.

* *formata.*

Dacorum Provinciam. Legis etiam *Anglicæ* trina eſt partitio, eſt ad eandem diſtantiam, ſuperſunt Regis placita Curiæ quæ uſus & conſuetudines ſuas una ſemper immobilitate conſervat ubique, *Soca* verò placitorum alia propriè pertinet ad fiſcum regium, & ſingulariter alia participatione, alia pertinet Vicecomitibus, & Miniſtris Regiis in firma ſua. Alia pertinet Baronibus *Socham* et *Sacham* habentibus.

CAP. X.
De jure Regis.

HÆc ſunt jura quæ Rex Angliæ ſolus & ſuper omnes homines habet in terra ſua commoda pacis & ſecuritatis inſtitutione retenta. Infractio pacis Regiæ per manū vel breve datæ *Denegildum* placitū breviū vel præceptorū ejus contemptorū de famulis ſuis ubicunq; occiſis vel injuriatis. Infidelitas & proditio quicunq; deſpectus vel maliloquiū de eo, caſtellatio trium *ſtannorum utlagaria*, furtū, morte impunitum, murdrum, falſaria monetæ ſuæ, incendium, *Hamſocna*, *Foreſtal*, *Fyrderinga*, *Flemenfirme*, præmeditatus aſſultus, *Roberia*, *Stretbreche*, præſumptio terræ, vel pecuniæ Regis, theſaurus inventus, naufragium, maris algarum, violentus concubitus, raptus Foreſtæ, relevationes Baronum ſuorum. Qui in domo vel familia Regis pugnabit. Qui in hoſtico pacem fregerit. Qui *Burghbotam*, vel *Brigbotam*, vel *firdefare* ſuperſederit. Qui excommunicatum vel Utlagam habet & tenet *Borghbrege*. Qui in bello campali vel navali fugerit injuſtum judicium defectus juſtitiæ, prævaricatio legis Regiæ, Omnes hereſtrete omnino Regis ſunt, & omnia *gwalſtowa*, i. occidendorum loca totaliter Regis ſunt in ſoca ſua & omnibus ordinatis & alienigenis, & pauperibus, & abjectis debet eſſe, Rex pro cognato & advocato ſi penitus alium non habent. Hæc ſunt Dominica placita Regis nec pertinent Vicecomitibus, vel Apparitoribus vel Miniſtris ejus ſine diffinitis prælocutionibus in firma ſua.

CAP. XI.
De placitis Eccleſiæ pertinentibus ad Regem.

SUnt alia quædam placita Chriſtianitatis in quibus Rex partem habet hoc modo. Si Rex patiatur ut qui in Eccleſia fecerit homicidium, ad emendationem veniat. Primo Epiſcopo & Regi precium Nativitatis ſuæ reddat, & ita ſe inlegiat. Deinde componat de pace Eccleſiæ quinq; libr', & reconciliationem Eccleſiæ quærat ſicut ad eam pertinebit, & cognationis, & donationis emendationem plene reſtituat. Si quis rectam decimam ſuperteneat, vadat Præpoſitus Regis & Epiſcopi, & terræ Domini cum Presbytero & ingratis auferant, & Eccleſiæ cui pertinebit reddant & novam partem relinquant ei qui decimam dare noluit. Reliquum in duas partes dividant, dimidium habeat Dominus, dimidium habeat Epiſcopus, ſit homo Regis vel alterius, *Romfeath* in Feſto Sancti Petri ad vincula debet reddi. Qui ſupra tenebit, reddat Epiſcopo denarium illum, & $\overline{XXX}$. denar' addat Regi $\overline{L}$. s. qui *cheriſceatum* tenebit ultra Feſtum Sancti Martini reddat eum Epiſcopo & undecies perſolvat & Regi $\overline{L}$. Sol. Qui uxoratus faciet adulterium habeat Rex ejus vel Dominus ſuperiorem, Epiſcopus inferiorem: Qui perjurium ſuper ſancta commiſerit, perdat manum ſuam vel dimidiam *weram* ſuam, & hoc commune ſit Domino ejus, & Epiſcopo. Qui falſum teſtimonium dicet, non admittatur deinceps in teſtimonium ſed reddat Regi vel terræ Domino *Helfeng'*. Qui ordinatum occiderit, vel malignaverit, emendet ei ſicut rectum ſit, & ipſi emendationem altaris ſecundum ordinis dignitatem Regi vel Domino plenam infractionem pacis, vel plena lada neget. Si quis mortis reus confeſſionem deſideret, nunquam negetur ei. Quod ſi quis faciat, emendet Regi $\overline{CXX}$. Sol. aut cum quinque juret quod hoc non feciſſet. Si liber Feſtis diebus operetur emendet ſuum *helfeng*, & ſaltem erga Dominum ſedulò componat. Si quis Dei rectitudines per vim teneat, ſolvat *laſhlite* cum *Dacis*, plenam *Witam* cū Anglis, aut neget cum * $\overline{XI}$. Si aliquem illuc vulneret, hoc emendat & reddat plenā *Witam*, & ab Epiſcopo manū ſuam redimat vel perdat eam. Si aliquē occidat, ſit *utlaga*, & proſequatur eum cum clamore omnis qui rectum vult. Si efficiat ut occidatur per hoc quod rectum contra reſiſtat, ſi hoc inveritetur inultus jaceat. Qui ordinis

* $\overline{XII}$. Mss. Seld. & noſter.

ordinis infracturam faciet, emendet hoc ſecundum ordinis dignitatem, *Wera*, *Wita*, * *Labilita*, & omni miſericordia. Sit omnis Vidua ſine marito duodecim menſibus, eligat poſtea quem velit, & ſi infra unius anni ſpacium capiat maritum, perdat Morgangifan' ſuam, & omnem pecuniam ſuam quam ex primo marito habebat, & ſit maritus ejus *were* ſuæ reus apud Regem, vel cui Rex conceſſerit. Si quis Dei fugitivum habeat injuſtè, reddat ei ad rectum & perſolvat ei cujus erit, & Regi emendet ſecundum *Legergildum*. Si quis excommunicatum habeat, vel *utlagam* & teneat; diſpereat ipſe & omnis venia ejus & omnis emendatio communiter emendetur Chriſto & Regi, ubicunq; recuſabitur lex Dei juſtè ſervari, ſecundũ dictionẽ Epiſcopi, & cogi oportebit per mundanam poteſtatẽ. Neceſſaria ſiquidem juſticia & diſtrictio ſecularis in divinis plerunque legibus & ſecularibus inſtitutis, quia plures aliter à ſuis pravitatibus revocari nequeunt, plures ad Dei cultum ac legalitatis obſervantiam inclinari nolunt, unde pro multa malorum infeſtatione commoda pacis diſpenſatione proviſum eſt, ut graviora placita magiſque punienda ſoli juſtitiæ vel miſericordiæ Principis addicantur, ut venia petentibus & pœna peccantibus abundantius habeatur. In cauſis autem emendabilibus Sanctorum miſeratione permiſſum eſt, ut terreni Domini audeant ex eorum licentia pecunialem emendationem capere ſecundum legem patriæ.

* *Laſlita* Mss. Seld. & noſt.

CAP. XII.

*Quæ placita * commendari debeant.*

* *emendari* Mss. Seld. & noſter.

EX hiis placitis quædam emendantur centum ſolid', quædam *werra*, quædam *wita*; quædam non poſſunt emendari, quæ ſunt *husbreche*, & *bernet*, & *openthifthe*, & *eberemorth*, & *lafordi°yike*, & infractio pacis Eccleſiæ vel manus Regis per homicidium. Hæc emendantur centum ſolid. *Grithbreche*, *Stretbreche*, *Forſtel*, *Burghbreche*, *Hamſokne*, *Flymenfirma*. Hæc emendantur Werra. Si ad emendationem veniat qui in Eccleſia fecerit homicidium perſolutio furti vel robariæ. Qui furem plegiatum amiſerit; Qui ei obviaverit, et gratis ſine vociferatione dimiſerit; Qui ei conſentiet in aliquo; homicidium *werra* ſolvatur, vel *werra lada* negetur; Si uxoratus homo fornicetur; Qui viduam duxerit ante unum annum; Qui in hoſtio, vel familia Regis pacem fregerit. Si ad emendandam venire poſſit, ſi Præpoſitus pro firmæ adjutorio *witam* exigat. Qui legem apoſtatabit Weræ ſuæ, ſit reus prima vice; ſi ſecundo fecerit, reddat bis *Weram* ſuam; qui tertio præſumat, perdat quicquid habet.

CAP. XIII.

Quæ placita mittunt homines in miſericordia Regis.

HÆc mittunt hominem in miſericordia Regis. *Infractio pacis* quam per manum ſuam dabit alicui. *Contemptus brevium ſuorum*, & quicquid ad propriam ejus perſonam vel mandatorum ſuorum contumeliatur injuriam de famulis ſuis in Civitate, vel in Caſtello, vel ubicunque occiſus infidelitas & proditio deſpectus de eo caſtellatio ſine licentia utlagaria, et qui eam faciet in jure regio ſit, et ſi *boclond* habeat, in manum Regis veniat furtum probatum et morte dignum. *Murdrum* XLVI. marc' reddatur, niſi malefactor infra ſeptem dies habeatur. Falſarii pugnum perdant, et nullo modo redimant. Qui injuſtè judicabit CXX. ſolid. reus ſit, et dignitatem judicandi perdat, niſi redimat erga Regem. Dominica * Captalia Regis celata pro furto habeantur, violentia virgini vel viduæ facta, Qui in domo Regis pugnabit vitæ ſuæ culpa ſit. Qui in hoſtio pacem fregerit vitam perdat * *weregildo* componat. Qui *burgbotam*, vel *brigbotam*, vel *firdfare* ſuperſederit CXX. ſolid. forisfecerit aut nominentur ei XII. & perquirat ex eis XI. ad negandum. Qui excommunicatum habet et manutenet vel utlagam qui Dei recta contratenendo fecerit homicidium. Qui in bello campali vel navali pro timiditate fugiet à Domino, vel à ſocio ſuo, perdat omne quod habet, et vitam ſuam, et manus mittat. Dominus ad pecuniam ſuam et terram quam ei dedit, et ſi bocland habet in jus Regium cadat.

* *Capitalia* Mss Seld. & noſter.

* *vel*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XIV.
De relevationibus.

SInt relevationes ſingulorum ſicut modus ſit. Comitis VIII. equi, quatuor ſellati & quatuor ſine ſella, et galeæ IIII. & loricæ IIII. cum VIII. lanceis, et totidem ſcutis et gladii IIII. et centum mancæ auri. Poſtea *Thayni* Regis qui ei proximus ſit, quatuor equi, duo ſellati, et duo inſellati, et duo gladii, et quatuor lanceæ, et totidem ſcuta et galea cum lorica, et L. mancæ auri & mediocris *Thayni* equus cum apparatu ſuo et arma ejus, et ſuum *halfhang* in *Weſtſexa*; in *Mircenis* duæ libræ, et *Thayni* juſtitiam habeat duo equi, unus cum ſella, alius citra: Regis relevatio cum *Dacis* qui ſocam ſuam habeant III. libr', & ſi apud Regem promotiorem juſtitiam habeat, duo equi, unum cum ſella, alium ſine ſella, unus gladius, et duæ lanceæ, et totidem ſcuta, et L. mancæ auri, et qui minus poteſt det duas libras; et ubi *bonda* manſerit ſine calumpnia, ſint uxor et pueri in eodem ſine querela, et ſi accuſatus fuerit dum vixerit in aliquo reſpondeant hæredes ejus ſicut ipſe faceret ſi viveret, et perſolvat omnis vidua relevationem ſuam intra duodecim menſes ſine forisfactura, ſi non poſſit antea.

CAP. XV.
*De * Denegildo.*

* *Danegildo* Mss. Seld. & noſter.

DAnagildum quod aliquando ringe manus dabatur, .i. XII. denar' de unaquaq; hyda per annum; ſi ad terminos non reddatur, *Wyta* emendetur.

CAP. XVI.
De pace Curiæ Regis.

* In Mss. Scac. *tria* aperte ſcribitur in linea, neq; deletur, & tamen *quatuor* ſuper inducitur *quatuor* Mss. Seld. & noſter.

NAm longe debet eſſe pax Regis à porta ſua ubi reſidens erit à quatuor partibus loci illius hoc eſt * quatuor miliaria, & tres quarentenæ, & novem acræ latitudine, et novem pedes, et novem palmæ, et novem grana ordei. * Multis ſane reſpectus eſſe debet, ac multa diligentia, ne quis pacem Regis infringat maxime in ejus vicinia.

CAP. XVII.
*De * placita Foreſtarum.*

* *multus* Mss. Seld. & noſter. * *placitis* Mss. Seld. & noſter.

PLacitum quoque *Foreſtarum* multiplici ſatis eſt incommoditate vallatum, de *Eſſartis*, de cæſione, de combuſtione, de venatione, de geſtatione arcus & jaculorum in Foreſta, de miſera Canum expeditatione. Si quis ad ſtabilitatem non venit. Si quis* *pecuram* ſuam recluſam dimiſerit de ædificiis in Foreſta. De ſummonitionibus ſuperceſſis. De obviatione alicujus in Foreſta cum canibus. De corio vel carne inventa.

CAP. XVIII.
De Lada.

FRancigena compellatus juret ſe ſexto, Anglicus liber triplici lada plane vel ſimplici exigenti vel judicio neget.

CAP. XIX.
Juſtitia Regis.

HÆc ſunt quæ ad Juſtitiam vel indulgentiam Regis et fiſcum cenſentur cum appenditiis ſuis, nec ſine diffinitis prælocutionibus pertinent Vicecomitibus vel Præpoſitis ejus in firma ſua ubicunque à quocunque, in quemcunque fiant ſive terra Dominica Regis, et ſocna ſit ſive ſit alterius omnium terrarum quas Rex in dominio ſuo habet, ſoknam pariter habet. Quarundam vero terrarum maneria dedit, ſed ſoknam ſibi retinuit ſingularem vel communem; quarundam terrarum maneria dedit, ſed *ſocnam* ſibi retinuit. Nec ſequitur *ſocna* Regis data maneria, ſed magis eſt ex perſonis.

CAP.

CAP. XX.
De Sokna & Tholet Theam.

PArticipantium quoque cauſarum partim in ſocna .i. in quæſtione ſua Rex habet, partim concedat aliis. Omnis autem ſocna ſimplex eſt habentibus aut conjuncta. In cuſtodia vero trina principaliter diſtincta ſub Præpoſitis maneriorum in minus adjacentibus *halimotis* ſub Prælatis Hundredorum et Burgorum ſub Vicecomitibus Archiepiſcopi, Epiſcopi, Comites, et aliæ poteſtates in terris proprii poteſtatis ſui, *ſacham* & *ſocham* habent, *thol* & *theam* & *infongentheaf*. In cæteris vero per emptionem, vel cambitionem, vel quoquo modo perquiſitis ſocham et ſacham habent. In cauſis omnibus & halimotis pertinentibus ſuper ſuos & in ſuo, & aliquando ſuper alterius homines, præſertim ſi in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint, & illic competentem emendationem habeant. Singulorum Baronum, Senatorum, & Clericorum, Laicorum, ubicunque terram habeant ſine *ſocna* Regis ſit vel non in capitalibus quæſtionibus ſocna eſt, ſicut à Knuti vel Edwardi legibus per ſucceſſiones poſteras hæreditaria dignitate ſucceſſit, niſi vel* propinquante vel aliqua meritorum dignitate Regis indulgentia quemcunque reſpexerit cujus amanda bonitas promovet potius non evertet libertatem.

Deeſt tit. in Mss. Scac. reſtituimus ex Mss. noſt. D. Seldeni liber habet tantum *De ſocna*.

* *propinquitate* legit Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXI.
De generibus Cauſarum.

SUnt etiam, ut diximus, quædam genera cauſarũ præmiſſa ſingularitate licentius expedita in quarum emendationibus Rex particulariter communicat ubicunque fiant in divinis vel ſecularibus ſuper Regios, et Eccleſiaſticos, et Baronum homines, et * acefalos, & pauperes, ſive *ſocham* totaliter habeat vel particulariter; ex quibus ſunt *adulterium*, *homicidium* in Eccleſia factum, Infractio pacis, vel ordinis, vel Chriſtianitatis, vel legalitatis, ſi cogi oporteat per mundanam poteſtatem ut rectum fiat.

* *accephalos* Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXII.
De Grithbriche & Hamſocna.

SÆpe etiam ex juſtitia placitantium cauſæ tranſeunt in jus aliorum ex * aggeratione rerum, ut qui nominant & * promittunt *Gritbreche*, vel *Hamſocnam*, vel eorum aliquid quod ſocham & ſacham eorum accedit ipſa nocendi cupiditate Præpoſiti dum ad Wytam caſtigatius poſſet inflecti deforciatione, recti *miſcravationem* præſumptis accuſationibus tarditate, ut qui in præfectura vel qualibet poteſtate conſtitutus ſæpe differt exigere dum licet quod ſæpe cum labore fruſtraq; proſequitur deſtitutus, tranſeunt autem in miſlocutione, *Miskenninge* quæ magis inhorruit in Londonia.

* *aggregatione* Mss. Seld. & noſter.
* *permittunt* Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXIII.
De Foreſtis.

SIquis *Blodwytam*, *Fintwytam*, *Legerwitam*, & hujuſmodi forisfaciat, & inde veniat ſine dividiatione vel calumpnia placitum Domini ſui eſt. Nemo etiam de cæſione nemoris in operati jure cogitur reſpondere per *Withercilam*, niſi Domino ſuo vel captus in eo. Idem dicimus de commiſſis Monacho, Monachæ, Sponſæ, Pueris, Servo, Ancillæ ſine legitima Prælatorum ſuorum licentia. De Monacho quem obedientiarium fecerint, reſpondeat Abbas ejus per omnia ſicut rectum ſit. Eorum etiam eſt conſecutio et reductio furum ſine calumpnia. Receptio quoque fugitivi ſecundum legem quæſiti quicquid referat præter furtum.

CAP. XXIV.
De Iudiciis fiſcalibus.

SUper Barones *Socham* ſuam habentes habet Judex fiſcalis juſtitiæ legis obſervantiam, & quicquid peccabitur in eorum perſonam. Nemo enim forisfacturam

ſui ipſius habuit, ſed fortaſſe Dominus ejus. Et qui furem ei promiſit vel roberiam, vel pacis fractionem, vel deinceps ſimilia accuſatum convincat, vel inde componat, & ſi forisfaciant emendent ſicut alii. Nullus enim *ſocnam* habet impunè peccandi. Si Præpoſitus Regius in terra *ſocam* habentium forisfactum prior ſciat, non tamen habeat niſi *ſocnam* illam excedat.

CAP. XXV.
De privilegiis Procerum Angliæ.

SI exurgat placitum inter homines alicujus Baronum *ſocnam* habentium, tractetur placitum in Curia Domini ſui de cauſa communi. Si eſt inter homines duorum Dominorum *ſocnam* habentium reſpondeat accuſatus in Curia Domini ſui de cauſa communi.

CAP. XXVI.
De Furtæ placito.

De furti placito Mss. Seld. & noſter.

DEfenſor aut Dominus de furto pulſatorum ſi ſemel aut amplius reſpectaverit erga vicinum diem vicinaliter & abſque juſtitiæ majoris authoritate condictam, curiam ſuam perdet; pulſator autem quos pulſaverit ad majorem audientiam protrahendi poteſtatem accipiet. Porro qui accuſantur præſertim pro capitalibus ſi diem ſic condictum ſubterfugiant reſpectatum, partem ſuam & ſi non mortuam faciunt tamen ægriorem. Planum eſt denique pro tali cauſa * conductum diem, nec ſemel quidem ſalva Curia *Vavaſſoris* licere reſpectari nec actionem hujus ſine Regiæ poteſtatis Miniſtro debere finiri quæ magis vitanda ſunt. Si quis de furto faiſiatus ſit, ſi lex inde jam judicata ſit, coram Regis * miniſterio cauſa fuerit.

* *condictũ* Mss. Seld. & noſter.

* *miniſtro* Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXVII.
De libertate Vavaſor.

HAbeant autem *Vavaſſores* qui liberas terras tenent placita quæ ad *Wytam* vel * *Veram* pertinent ſuper ſuos homines & in ſuo, & ſuper aliorum homines ſi in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint.

* *weram* Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXVIII.
*De æquo Iudicio * faciendum.*

* *faciendo* Mss. Seld. & noſter.

IN omnibus agendis inoffenſus eſſe debet Judicum affectus, non ſuſpectus; gravius enim lacerantur pauperes à pravis Judicibus quam à cruentis hoſtibus: & diligentia teſtium & perſonarum omnium digna Dei auribus perſcrutatione penſanda eſt ut idonea ſit, & cui ab adverſario jure contradici non poſſit; et ipſi coagentes frequenter interrogandi ſunt an amplius dicere velint, an inde judicari, quia multa per ſurreptionem eveniunt. Tanto enim majus eſt periculum judicantis quam ejus qui judicatur quanto ex verbis Domini judicium ſuper alios habitum nobis ſcimus reſervari, & licet infinita delinquentium multitudo modum miſerationis incommodet uno verbo * concludimur, *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.*

* *concluduntur* Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXIX.
Qui debent eſſe Iudices Regis.

REgis Judices Barones Comitatus qui liberas in eis terras habent, per quos debent cauſæ ſingulorum alterna proſecutione tractari; *Villani* verò, vel *Cocſeti*, vel *Perdingi*, vel qui ſunt viles vel inopes perſonæ non ſunt inter legum Judices numerandi, unde nec in Hundredo, vel Comitatu pecuniam ſuam vel dominorũ ſuorũ forisfaciunt. Si juſtitiam ſine judicio dimittant, ſed ſummonitis terrarum Dominis inforcietur placitum termino competenti ſi fuerint vel non fuerint antea ſummoniti cum * ſecuti jus æſtimatis, qui ad Hundredum ſubmonitus ſine aliqua & vera neceſſitatis cauſa venire noluerit, capiatur de ſuo XXX. denar' valens prima & ſecunda vice, & in Hundredi namium ſit per plegium vero dimittatur ad diem diſrationandi

* *ſecurius eſtimaſſet* Mss. Seld. *ſecuti jus eſtimaſſet* Mss. noſt.

nandi vel emendandi, & saisiatus placitet, & sic pro suo capitali, & non ducatur *namium* extra Hundredum. Qui ad Comitatum secundum legem summonitus venire noluerint viginti marc' culpa sit in * Wetsexa, & si de nominatis placitis implacitatus non erat termino congruo causæ suæ prosequendæ facultatem habeat. Si de nominatis placitis terminum non susceperat nisi competens **soinus* eum detineat. Si non venerit omnium reus sit, de quibus placitum nominatum susceperit. Sed opus est licet in placitis Judicibus qui aderunt respectare placitum ex * abundanti donec Senatores absentes interesse possint, vel ipsi judicium inquisierint, nec jure cogendi sunt ad jurandum quod nesciant judicium inde.

* *Westsexa* Mss. Seld. & noster.
* *Essoinus* Mss. Seld. & noster.
* *competenti* Mss. Seld. & noster.

CAP. XXX.
De libertate Procerum in placito Comitatuum.

SI quis Baro Comitatus contra Vicecomitem placitet, potest retinere suos homines à judicio tum maxime. Si tamen de eo teneant nisi de furto, vel de illis sit qui simul abjuravimus.

CAP. XXXI.
De capitalibus placitis.

IN summis & capitalibus placitis unus Hundredus vel Comitatus judicetur à duobus non unus duos judicet. Si inter Judices studia diversa sint, ut alii. Sic alii aliter fuisse contendant, vincat sententia meliorum, & cui justitia magis acquieverit interesse Comitatui debent Episcopi, Comites, & cæteræ potestates, qui Dei Leges & seculi negotia justa consideratione diffiniant. Recordationē Curiæ Regis nulli negare licet, alias licebit per intelligibiles homines placiti, & nemo de capitalibus placitis testimonio convincatur. Si quis Judices suspectos habeat, advocet aut contradicat. Unusquisq; per pares suos judicandus est, & ejusdem provinciæ, peregrina vero judicia modis omnibus submovemus, & quicquid adversus absentes in omni loco vel negotio, vel à non suis Judicibus agunt penitus evacuetur. In quibus locis utrumque eligitur judicium medietas ab eis quorum est negotium. Et ibi testes nominati & electi sunt habendi, nisi odium vel aliquid competens in nominatione proponatur cur haberi non possunt. In Wessexa duo modi testium sunt nominati & electi, electi & non nominati Judices constituti Advocati.

CAP. XXXII.
Ne aliquis judicet Dominum suum.

NEmo solus præsumat, vel ab aliquo cogatur judicium celebrare, nec summorum quispiam minorum * juditione dispereat, nemo Dominum suum judicet, vel judicium proferat super eum cujus ligius sit. Si etiam de Principis causa sit, Si Dominus placitet contra hominem suum potest in consilio suo Judices habitos informare si opus sit.

* *judicatione.*

CAP. XXXIII.
De placito tractando.

SI quis in Curia sua vel in quibuslibet agendorum locis placitum tractandum habeat convocet pares et vicinos suos ut inforciato judicio gratuitam, & cui contradici non possit, justitiam exhibeat. Defectus quippe justitiæ & violenta recti eorum destitutio est qui causas protrahunt in jus Regium vel jurisdictiones Dominorum. Injusto quoq; judicio contradici poterit *Wemminge* majori & sapientiori, præsertim si in redditione fuerit advocatum. Si vero sine calumpnia reperiatur, & deinceps causam illam quis reformare cupiat, non procedet in sceleribus ut opus sit Judicibus narrationes repetere Judici. Maxime si Dominus querimoniæ interfuerit, vel Dapifer, vel Minister ejus, vel congruum inde terminum tunc habuit. Si Dominus placitet contra hominem suum, respectare potest, et differre dum velit, quia non frangit nisi major justitia interfit erga parem, vel vicinum suum, vel alterius hominem

minem agens viderit ne pro recti penuria ſine judicio dimittat eũ tertio quia Curiã ſuam inde perderet,& placitum emendaret. De libro *Theodoſianæ* legis injuſte victus infra tres menſes reparet cauſam. Quod ſi neglexerit ſententia collata perſeveret Judices ſane non debent eſſe niſi quos impetitus elegerit. *Aug°* jurisforenſis eſt qui in impetitionibus mentitus eſt, non ei proſit quod impetravit. *Fero°*. Æquum judicium * ubi non perſona ſed opera conſiderantur.

Cod. Theod. lib. 11. tit. 31. *De Reparationibus Appellationum*: Leg. 1. & ſeq. *Auguſtinus. Ieronimus.*

* *eſt*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XXXIV.
De placito tractando in juſto judicio.

SI quis ira, vel odio, vel timore, vel amore, vel cupiditate, vel quoquo reſpectu *R. injuſtũ judicet, vel unlagã conſtituat centũ viginti ſol. culpa ſit et *d'gens cypes*, et omni judiciaria dignitate privetur, niſi ſe erga Regem redimat ſicut in ejus miſericordia erit. In *Denelaga lahſlutes* niſi ſuper ſancta jurare poterit quod melius & rectius neſcivit ſive in Comitatu, vel quovis placito Regis fiat de ſua, vel alterius cauſa, vel inter compares in Curiis, vel diviſis, vel locis ſuis, vel inter dominum & hominem ſuum, utique ſit interdum. Penſandum eſt etiamſi de pecunialibus, vel capite plectendis actionibus, & an ſcienter vel inſcienter hoc acciderit. Sæpe enim culpæ malum aggravat, & *weiræ* vel *wytæ*, vel *lahlitæ* diſcrimen infatuat. Si quis injuſtum judicet & affligat, *wera* componat. Qui juſtum judicium ordinabiliter habitum, & legitime redditum improbaverit, ſi Regis actio ſit *overſeuneſſe* judicetur, i. L. ſol. in *Weſtſaxa*. Si erga Comitem XL. ſol. erga Hundredum XXX. ſol. & V. denar Qui faciunt V. mancas ut ſolid. denar. XII. computetur, et deinceps in aliis æſtimetur ſicut eorum *overſeuneſſe* erit vadium affirmandi vel contradicendi judicium in redditione debet dari. Si quis in placito per * juſtitiam poſito ſui vel ſuorum cauſam injuſtis conterminationibus vel contrapoſitionibus difforciet, hanc perdat, et de cætero rectum faciat ſicut Hundredo vel Judicibus videbitur idoneum, & nemo apud Regem proclamationem faciat de aliquo qui ei ſecundum legem rectum offerat in Hundredo ſuo. Qui aliquem erga juſtitiam accuſabit & præſertim in quibus convictus vitæ jacturam vel honoris detrimentum pateretur & mendacium, denique pernoſcatur, linguam perdat, vel *weira* ſua redimat. Cum hoc autem ubique notandum ſit in domino & magiſtro maxime deteſtandum erit. Qui prævaricator vel everſor conſcriptæ legis extiterit *weræ* ſuæ culpa ſit prima vice, Dacus, Anglicus, quicunque ſit, ſecunda vice dupliciter, qui tertia vice præſumſerit quicquid habet perdat.

* In Mss. Scacch. *judicium* linea ſcribitur, & *juſtitiam* ſuper inſeritur, nec deletur *judicium*, vide tale ſupra notatum cap. 16.

CAP. XXXV.
De Overſeuneſſe Regis.

Overſeuneſſe Regis eſt in cauſis communibus viginti mancæ, quæ faciant L. ſolid. In Weſſexa Reginæ viginti mancæ, Epiſcopi decem mancæ, Comitis decem Thanii, vel Baronis quinq; *mancæ*. In cauſis Regiis *Gritbreche* C. ſol. *Strebreche* C. ſol. *Foreſtæl* C. ſol. *Hamſocne* C. ſol. *Borhbreche* C. ſol. & deinceps ſicut prædiximus emendabitur *Wyta*, *Wera*, juxta culpam potius quam perſonam.

CAP. XXXVI.
Qui perdant Overſeuneſſam.

DE illis qui nominatam *Overſeuneſſam* non habent, ſed in quibuſdam cauſis eam perdant honorabilius eſt ut ſi quid in eos vel in ſuos peccabitur armis hoc & honoribus pro modo ſingulorum emendetur. Nemo enim *Overſeuneſſam* ſui ipſius habet. Sed fortaſſe dominus ejus: amicitiæ tamen eſt non neceſſitatis, ut in quibus cauſis *Overſeuneſſam* ſuam quis amittit dignis ſatisfactionibus honoretur. Si talis eſt qui peccavit ut non ſit opus vel honor aliquid de ſuo excipere laudabilius eſt ut totum dimittatur ei, vel ſi ita procedat ut in eum vindicetur. Quod ſi juramentum pacationis exigitur juret ſicut præſens cauſa dictabit in circumſtantiis, vel paupertatis, vel qui aderunt obtentibus, quod ſi ille ſic eſſet pro hujus forisfacto, hoc reciperet, vel hoc modo dimitteret. Quod autem in paccationem hoc modo datur aliquando

quando competenter retineri poteſt,aliquando non poteſt. Si quis alii malefactum ſuum emendaverit, vel dampnum ſuum reſtituerit, & poſtmodum ex ejus amicitia conſequenda aliquid ei cum juramento pacis offerat, ad laudem eſt ei cui offertur ſi totum reddat, & non contumeliæ ſuæ ſuggeſtionem retineat. Satis enim eſſe debet ſi ex judicio *forisfactum* emendavit, & pro habenda dilatione ſeipſum ei quodammodo expoſuit ut & metuendus oſtendatur cui rectum fieri expediat,& ejus eſſe meriti cujus & amor proſit, & odium * officiat. Si vero contigerit ut pro emendatione & ſatisfactione auferatur aliquid, recipi debet,& retineri poteſt ex toto vel ex parte ſicut cauſa dictaverit.

* *efficiat.*

CAP. XXXVII.
De cæſione nemoris.

M*Vndbreche*,et *Blodwita*,et **Wudheth*,præter *Parcum* & *Foreſtam* communi emendatione componuntur Regi & Thainis,i. quinque mancæ. Si **Wudeheth*,i. nemoris cæſio in Parco Regis vel Foreſtæ fiat XX. mancæ emendetur, niſi prohibitio propenſior amplius exigat.

* *pudeheth*, Mss. Scac. * *pudeheth.*

CAP. XXXVIII.
De Scheldwite.

SI *Scyldwyta* extra Burgũ & Curiam fiat XXX. denar. emendetur Regi & Thainis, niſi de aliqua nominatim prohibitum ſit in quo Overſeuneſſæ forisfactum accrevit.

Scyldyta Mss. Scac.

CAP. XXXIX.
De forisfactura ſanguinis.

IN quibuſdam locis quid *Blodwytam*, i. *forisfacturam* ſanguinis fecit, ſolummodo reus eſt: In quibuſdam etiam qui patitur ut nec agens impunitate ſuperbiat, nec contumeliatus fœdis emendationibus aſſueſcat.

CAP. XL.
De fracturâ joncis.

SI *Pundbreche*, i. infractura Parci fiat in Curia Regis plena *wyta* ſit, alibi quinque *mancæ*. *Pundbreche* fit pluribus modis,emiſſione,evocatione, receptione,excuſſione, quæ tamen omnia ſecundum prælationem & ſubjectionem cauſantium multimode variantur. In omnibus enim cauſis diſtantia eſt loci, temporis, perſonæ, eventus.

CAP. XLI.
Quod uniuſquiſque Overſeuneſſam *debeat habere.*

VNuſquiſque Dominus plenam *Overſeuneſſam* ſuam habet ſecundum locum & modum culpæ de homine ſuo, & qui ſunt ejus ſuper terram ſuam. Quod ſi diverſos *Feodos* quis teneat *Overſeuneſſam* quæ ad Feodum attinet, & inde tenentibus & forisfacientibus faciat. Super alterius vero homines cum unuſquiſque Baro vel Thaynus recipiat quantum redderet ei. Si quis autem ubi forisfecerit retentus aut divadiatus ſit plene componat. Qui reſidens eſt ad domum ſuam ſummoniri debet de quolibet placito cum teſtibus,& ſi domi eſt eidem dicatur vel Dapifero,vel denique familiæ ſuæ liberè denuncietur. Si in eodem Comitatu ſit, inde ad ſeptem dies terminum habeat. Si in alio Scira ſit quindecim dierum terminus ponatur. Si in tertio Comitatu * tres ebdomadæ. Si in quarto, quatuor ebdomadæ, & ultra non procedit ubicunque fuerit in *Anglia*, niſi competens eum detineat * ſoinius. Si ultra mare eſt, ſex ebdomadas habeat, & unam diem ad acceſſum & receſſum maris, niſi vel occupatio ſervicii Regis, vel ipſius ægritudo, vel * intempeſtas, vel aliquid competens amplius reſpectet. Si quis plures manſiones de diverſis Dominis habeat, & ab aliquo eorum implacitetur, ſummoniri debet ad feodum, vel ad id

* *ſit,termi-nus*,Mss. Seld. & noſt.
* *ſonius*, Mss. Seld. & noſter.
* *tempeſtas* Mss. Seld. & noſter.

quod de eo tenet ubicunque sit non ad alterum. Si de uno Domino aliquis plures mansiones teneat ad quod Dominus maluerit summoniri eum competenter faciat. Qui plures mansiones habet in Comitatu, summoniri debet à Vicecomite ad quam earum residens erit cum familia sua, si sit etiam agendum de alia. Si de familia sit qui implacitatur ad rectum eum habeat in cujus familia est quando & ubi justum erit. Si à Domino, vel Rege, vel Prælato secundum legem sit monitus sive per breve, sive per nuntium. Lex enim est ut omnis Dominus secum tales habeat qui justiciabiles sint, & teneat familiam suam in plegio suo,& si accusetur in aliquo, respondeat in Hundredo suo ubi compellabitur sicut recta lex sit. Si accusetur & aufugiat,reddat dominus ejus Regi *Weram* illius hominis. Et si dominus accúsetur quod ejus consilio fugerit, allegiet secum quinque *Thainis*, & idem sit sextus. Si juramentum frangat ei, reddat *Weram* suam Regi, & qui fugit, *Vtlaga* sit. Si accusetur itaq; quamdiu cum eo est, non dimittat illum Dominus donec satisfaciat. Si jam recesserat juret si opus sit quod nichil in die audierat, nec ejus velle vel posse fuerat, nec ob hoc eum dimiserit, nec cum eo curvatus sit, sed legitimo testimonio dimisit eum, nam justum est ut inde pacem habeat erga omnem manum, & qui peccavit, luat. Quod si implacitatus in aliquo refragaverit retineat ipsum Dominus vel de suo quantum ad satisfaciendum sit. Justum siquidem est ut eum habeat ad emendandum cum quo fuit ad peccandum, ut si forisfecit alibi,rectum fiat ibi.

CAP. XLII.
De Summonitionibus.

QUi summonitionem Regis vel communis Domini Domino, vel cuilibet præferendā susceperit & dimisit,vel ex industria,vel ex * insscia emendet per judicium sicut erit dampnum vel *oversseunessam*, si ad id reducatur, & quietus inde sit qui summonebatur, & item ad rectum summoneatur. Si quis vero Dapiferum, vel quemlibet Ministrum ita rebus suis præfecerit,et hoc,ubi et sicut justum est,notificaverit, et Domino suo committet, ut quodammodo locum ejus habeat, et quod fecerit factum sit, & à Rege vel Justicia ejus, vel à communi utrorumque Domino de proprio ipsorum placito per eum submoneatur, & idem coram testibus susscepit ut negari non possit submonitus judicetur, sive dictum sit ab homine suo sive non, et si non venerit ad placitum rectum inde judicetur; unde si dampnum ei evenerit, loquatur inde cum homine suo. Si etiam venire non possit, & mittat nuncium ad dominum suum,mittet qui diligenter & fideliter renunciet præceptum illius.

* *insscitia* forte.

CAP. XLIII.
Ne quis implacitatus à Rege alicui respondeat.

NEmo à Rege implacitatus cogitur per legem alicui respondere, donec ei qui dominus omnium est satisfecerit. Sic potest ei * warrantus esse qui in servitio suo est. Si præpositus aut debitor Domini sui est, quod debet reddat, aut inde componat: Neque enim justum est ut hominis sui forisfactum Dominus luat, nec expectari convenit ut quis eum in suis præveniat; pensandum tamen est * ratione & consideratione hoc fiat ne fraudationis potius quam justæ repetitionis actio judicetur. Si quis à Domino suo sine licentia discedat, ut *leipa* emendetur & redire cogatur ut rectum per omnia. Qui igitur facit Advocatum contra Dominum suum per superbiam, perdat quod de eo tenet. Si quis hominem habeat qui ei nolit esse ad rectum, si quid de eo tenet post legitimam summonitionem saisiari faciat. Si quis diversos diversorum feodos teneat de eo quod ad eorum feudum pertinet cum singulis componat, & de rebus alterius alteri non intendat. Quantumcunque dominos aliquis habeat, vel quantumcunque de aliis teneat ei magis obnoxius est, et ejus residens esse debet cujus legius est. Si multis homagium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus sit,ille cujus residens & legius est, erga quoslibet alios jure potest eum plegiare, nec debet ei denegari. Qui *Manbotam* inde haberet, & cui ipse magis acquieverit qui furtum fecerit, qui proditor Domini sui fuerit quicunque ab eo in obviatione hostili, vel bello campali fugerit, vel victus erit, vel feloniam fecerit, terram suam forisfecit. Si Dominus terram suam vel feodum suum auferat homini suo

* *warrantatus*, Mss. Seld. & noster.

* *ut*, Mss. Seld. & noster.

ſuo unde eſt homo ſuus, vel ſi eum in mortali neceſſitate deſerat, ſupervacuæ foriſfacere poteſt Dominũ ſuum erga eum ; ſuſtinere tamen debet homo dominũ ſuũ, ſi faciat ei contumeliam vel injuriam ejuſmodi in *Wera* triginta dies in pace, unum annum et unum diem, & interim privatæ per compares, per vicinos, et per domeſticos, et extraneos, per legem * require eum de recto.

* *requireret*, Mss. *Seld.* & noſter.

CAP. XLIV.
De plegiis Dominorum ſuorum.

SI quis à Domino ſuo miſſus ſit in plegium, ut oſtendere poſſit quod ei ex ſponſione vel fidejuſſione illa dampnum venit, non cogitur ex lege de qua jus pecuniali in placitatione reſpondere ei donec totum reſtituat quod amiſerit pro eo. De contumelia vero Domini ſemper eſt homini ſuo reſpondendum prima vice etiam ſine alio compellante. Deinde qui Sacramentum vel qui legem abnegandi vult habere, quærat accuſantem.

CAP. XLV.
Multæ ſunt de inculpationibus.

MUltæ ſunt & multorum inculpationes in quibus non neceſſe eſt ſecundum legem reſponderi, ut quavis * copulatione ſimplici promptum eſt inveniri. Simplex enim et vacua compellatio eſt ubi ex neutra parte compellantis ſcilicet aut compellati teſtis eſt, nec cauſa * hujus quæ bello, vel judicio, vel lege ſacramentali, vel timore, vel amore mereatur promereri. Et ſi quis Monacho vel Monachæ, Servo vel Ancillæ, ſine Prælatorum ſuorum licentia aliquid committat ut negaverit, nil recipiat. Item ſi quis Sponſæ, vel Puero, vel Puellæ ſine permiſſu Domini ſui quamcunque commendationem, vel aliquam commutationem, vel traditionem fecerit, non opus eſt eos vel eorum Dominos reſpondere ſuper hiis, ſi complaceat abnegare quamdiu ſub virga ſunt ; et de nemore inoperato per *tihlam* nemo reſpondeat niſi ſit ibi captus, vel ſit homo ejus cujus eſt nemus. Et ſi quis diligiatus legalem hominem accuſet funeſtam dicimus vocem ejus.

* *compellatione*, Mss. *Seld.* & noſter.
* *hujuſmodi*, Mss. *Seld.* & noſter.

CAP. XLVI.
De implacitatis à Dominis.

SI quis à Domino ſuo, vel juſticia per ſuam, vel alterius ſuggeſtionem implacitetur ſubmoneatur ad ſeptem dies in eodem Comitatu, de nominatis vel innominatis placitis, & ſi lex Domino vadietur, differat cætera placita donec lex deducatur per Burgi legem, niſi de furto, vel capitalibus ſit in quibus ſtatim oportet reſponderi de quibuſcunque implacitetur aliquis, *furſt* & *fondung* habeat. Et nominentur ei placita, et inde ad ſeptem dies reſpondeat quod velit. Si autem hoc vel alio modo ventum erit ad placitum, ſive contra dominum, ſive contra alium, tacite ſe implacitari patiatur in omnibus vel quodlibet placitis ſuper eum. Et ſi quis de felonia compellatur, remaneat de cætero donec inde finiatur. In aliis quærat accuſatus conſilium, & habeat ab amicis et paribus ſuis, quod nulli jure debet defendi maxime eorum quos ſecum adduxerit, vel ad placitum ſuum rogaverit, & ſi in conſilio ſuo fiducialiter rerum veritatem fateatur, ut de placito vel de pace ſalubrius videatur. Bonum autem eſt ut cum alicujus in placito redditur cum emendatione dicendum prædicatur, ut ſi forte perorator, vel ſuper adjecerit * aliquo, vel omiſerit, emendari liceat ei. Sæpe enim fit ut in ſua cauſa quis mitius videat quam in alterius, et in ore alterius plerunque poterit emendari quod in ſuo non liceret.

* *aliquid*. Mss. Seld. & noſter.

CAP. XLVII.
De cauſis Criminalibus vel Capitalibus.

DE furto, & *murdro*, & proditione domini, vel *robaria*, & *utlagaria*, & *husbreche*, & *bernet*, & falſaria, & cauſis criminalibus vel capitalibus, nemo quærit conſilium, quin implacitatus ſtatim perneget ſine omni petitione conſilii cujuſcunque

Nationis vel conditionis sit, vel ejus affirmationem vel negationem defensor, aut dominus prosequatur competenti termino comprobandam.

CAP. XLVIII.

Quomodo possunt uti consilio.

IN aliis omnibus potest & debet quilibet uti consilio in consulendo, & consulte agere consilium est. Si quis enim à Justicia Regis inplacitatus ad consilium exierit, & ad inculpationem non responderit XX. marc' vel *Overseunesse* Regis culpa sit. Quum itaque aliquid habetur in inplacitationibus prætendendum in inculpationibus ostendatur, et ad consilium de implacitatione non exeat qui placitare non deliberat; auditum enim est qui se contradictione vel præoccupatione super inplacitationem exit ad consilium, intrat in placitum, et de quibus non responderit, concesserit. Si totus Comitatus, vel VII. Hundreda super aliquibus implacitetur, & ad aliquem specialiter, vel singulariter inculpatio dirigatur, petat ut ei Comitatum suum qui ejusdem esse dicitur, habere liceat, & cum eo respondeat, ut sicut omnium una est inculpatio, una emundatio vel emendatio sit, si eis alternatim verum de se testantibus, quia Francorum & Anglorum plenum est testimonium, ita sit. Si secus est eligantur de melioribus* juraturos, secundum rei meritum & causæ modum. Nec aliquis Baro solus de Hundredo, vel de eo placitet quod ad plures pertinet. Nec liceat Domini vel Justiciæ testibus aliquem sine contradictione vincere. Si quis in Comitatu, vel in quovis placito per justiciam dictum factum ne negetur per homines qui interfuerint, & per alterius domini testes agatur. Et de omni causa ubi plures fuisse dicuntur unum ad minus intelligibilem de placito rectum haberi erit. Et qui contra dominum partem confitetur, ceterum probabit. Qui nihil inculpationis recognoscit, totum si velit abnegabit, nec testes audientes vel videntes habendi sunt de eo quod si fuerit, sed quod accusatus fuisse contendit, et de cremento feodi debet habere testes ejusdem Domini, vel ex sua, vel ex parte Domini & Advocatus, de primo feodo habeantur V. libræ si non possunt alii & in diracionacione procedere debet feudatus testem suum ad bellum, vel aliam legem.

* *juraturi* Mss. nost.

CAP. XLIX.

Quibus causis statim respondere debet, quibus non.

QUædam causæ sunt quibus statim respondere tenetur, sicut dictum est, sed non statim placitare necessarie, quædã de quibus sine competenti summonitione non cogitur aliquis, vel cogitare, vel respondere & placitare oportet. Quædam in quibus non respondere oportet, tam in causis quam causatoribus. Pro statu vero causarum et esse temporum et modo implacitorum, vel inplacitantium unusquisque deliberet, tam ex præsentibus quam præteritis, an ei in præsentiarum sit, vel non sit placitandum. Melius autem aliquando erit secundum amicorum vel inimicorum præsentiam, vel abstinentiam differre placitum, & aliquem cum placitare possit dilatari. Si quis vero per legem de pluribus causis inplacitatus non respondet de omnibus omnium quas prætermiserit reus esse judicetur. Si de omnibus antea summonitus fuit, aut de omnibus ipsa die respondere, & rectum facere promisit. In quibus vero expedit debet ei si petierit consilium dari, & cum responderit, quæratur an amplius dicere velit, ne quis occasione potius quam ratione placitare videatur. Si ita amonitus aliquid prætermiserit, sibimet deputet si dampnum ei evenerit, & qui testes habeat nominandos, habet ante nominent. Raro enim prodest quicquid dicatur postquam judicium exiit, vel magis redditum est dum in respectatione erit potius addatur, si ante judicium opus est, & omnem recordationem Dominicæ Regis Curiæ non potest homo contradicere. Frequenter autem in divinis legibus interrogandum est, ne aliquid prætermissum forte remaneat, quod annecti conveniat. Induciæ enim modicæ ad quærendum, dandæ sunt ne quid agi propere à quacunque parte videatur quia multa per surreptionem eveniunt. Si plures alicujus homines simul implacitentur secundum quod causæ fuerint vel pactum inter eos, de omnibus una die simul vel de singulis sigillatim rectum faciat. Pactum enim * lege vincit & amor judicium.

* *legem* Mss. Seld. & noster.

judicium. In cauſis vero communibus tractandæ ſimul & * fruendæ ſunt querelæ de pluribus quæ lege ſacramentali vel judicio promoventur. In quibus vero bellum eſt ſingulariter fiant. Et ſi placitum ſit furti vel exactionis hujus & unus inculpatorum adducatur ad reddendum quod exigitur. Non reddent alii quia ex una culpa, non debet in hunc modum plures emendationes habere. Debet autem de convictis juſticia fieri.

* *finiendæ* Mſſ. Seld. & noſter.

CAP. L.

De ſuperſiſionibus placitis.

SI quis à Domino vel Prælato ſuo de nominatis placitis ſecundum legẽ placitatus ad diem condictum non venerit omnium placitorum, de quibus nominatim implacitabatur incurrit emendationes niſi competens aliquid reſpectaverit. Aliud enim eſt ſi quis à Domino ſuo ſubmoneatur ut illo vel illa die ſit ad eum, & placitum ei nominetur & aliter ſi ita expreſſe ſit mannitus ut ei placitum non nominetur. Si nominata placita, & non venerit *overſeuneſſa* juxta loci conſuetudinem ſit, & alius dies ponatur ei, & tunc explacitet ſe vel emendet, niſi competens *ſoinus* intercedat.

CAP. LI.

De ſummonitione Hundredi.

QUi ad Hundredum ſecundum legem ſummonitus non venerit, prima & ſecunda vice XXX. den' culpa ſit erga ipſum Hundredum, niſi *ſoinus* legalis eum detineat, tertia vice plena *wyta* ſit. Debent autem ut dictum eſt ad ſingulos menſes, i. per annum duodecies congregari Hundreda Comitatus bis ſi non ſit opus amplius, ut omnis homo rectum faciat alteri ad rectum terminum, & omnis cauſa finem habeat, et ſummoneatur Comitatus ſeptem dies antea. Et nulli ſine judicio vel licentia namiare liceat alium in ſuo vel alterius. Si Vicecomes injuſte aliquem *namiet* convictus * noxam cauſam ſuam perdat, & ſupplicitèr emendet, & Regi ſicut factum ſit. Nemo Juſticiæ vel Domino ſuo *namium* excutere præſumat, ſi juſte vel injuſte capiatur, ſed juſte repetat, *plegium* offerat & terminum ſatisfaciendi. Si Vicecomes *namium* capiat ad propinquiorem Regis Curiam dimittat nec vendat ipſa die. Qui *namium* excuſſit, reddat et *overſeuneſſa* ſit. Si plus peccat plus emendet. Si alicujus homines ſuper hiis accuſentur, ad rectum eos habeat Dominus ſuus. Et ſi alicujus præcepto *namium* excuſſerint qui in eos poteſtatem haberent, omnes ſimul unam forisfacturam reddant. Sicut acciderint, ſigillatim componant. Excutere *namium* eſt ſi quis viam tollat, & avertat retro *namium* ipſum.

* *noxa* Mſſ. Seld. & noſter.

CAP. LII.

De Propoſito placito Regis.

SI quis de placito proprio Regis inplacitetur à juſticia ejus cujuſcunque homo ſit non debet juſticiæ vadium recti denegare, ſi non fuerat antea ſubmonitus, nec ad hoc veniat. Debet per judicium recti vadimonium juſticiæ dare, & plegios etiam ſi opus ſit invenire. Si fuerat inde ſubmonitus legaliter, & dies emendationis poſitus, vel emendationis ipſa die oportebit eum ſi juſticia cogat reſpondere, vel perdere ſi Dominum ſuum habeat ſive non habeat. Si quis vadium recti juſticiæ denegaverit tertio interrogatus, *overſeuneſſæ* culpa ſit, & ex judicio licet retineri eum donec plegios inveniat, vel ſatisfaciat, maxime ſi judicatum ſit de *vadio*, ſi de capitalibus agatur in eo.

CAP. LIII.

De ſuperſeſſione Comitatus.

CLericus per conſilium Prælati ſui vadium dare debet cum dederit in accuſatione & omnis homo pacem habeat quam Rex ei dabit. Qui ſecundum legem ſubmonitus à Juſticia Regis ad Comitatum venire ſuperſederit, *overſeuneſſe* Regis, i. XX. marc' reus ſit in Weſſexa. Et ſi de nominatis & ſuſceptis placitis pulſabatur niſi competens aliquid intervenerit reus omnium judicetur. Si ſecus erat tamen XX. marc' emendet, & rectum faciat. Quod ſi *overſeuneſſam* dare & rectum facere renueret, mittantur qui de ſuo capiant, & eum ſi opus eſt per plegium ponant. Si neque ſic ſatisfecerit, totum quod habet amiſerit, & idem capiatur niſi plegios inveniat. Si repugnet & cogatur, occidatur. Si evaſerit, & aufugerit, pro *utlaga* reputetur. Qui eum interim ſuſceperit conſilio foverit juverit, *Were* ſuæ reus ſit, vel ſecundum inculpati natalitium perneget. Si quis implacitetur de eo unde per pleg' corporis & totius pecuniæ ſit, remaneat de omnibus aliis cauſis donec primi finis ſit, quia eſt quodam tenus in captione Regis nullus à Domino ſuo inplegiatus vel inlegiatus, vel injuſte diſſaiſiatus, ab eodem inplacitetur ante legitimam reſtitutionem. Si Dominus de *felonia*, vel fide mentita compellat hominem ſuum, non * reſpondet quibuſlibet inplacitationibus ejus donec quietus ſit. Et nemo diſſaiſiatus placitet niſi ipſam diſſaiſiationem agatur.* Et præterquam aliquis diſſaiſiatus legem vel rectum Domino ſuo vadiaverit & plegios ſi opus eſt addiderit ſaiſiatus eſſe debet.

* *reſpondeat*, Mss. Seld. & noſter.

* Agatur *& nemo diſſaiſiatus legem vel rectum domino ſuo* vadiaverit, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LIV.

* *De ceſſione ſociorum unius pecuniæ.*

* *De diſſenſu*, Mss. Seld. & noſter.

SI aliqui fuerint ita ſocii ut pecuniam ſuam poſuerunt in communi, & à ſocietate & communitate illa diſcedere voluerint, aufferant coram teſtibus quicquid habent in communi dividendum, ut ſi opus eſt ſuper Sancta jurent quod amplius non habeant & adquiſitionem & adquiſitum, ſicut rectum eſt & pactum fecerunt, dividant inter ſe. Si quis cum ſocio vel compari ſuo cauſam habuit, & inter eos ſuper hiis ex amore & teſtimonio convenerit. Si deinceps * uterque vel alterum, * vel alterum pœniteat, non poſſunt * tum per judicium ad placiti principium remeare, maxime ſi juſticia interfuit, ubi vero aliquis eorum optionem habet per juſticiam amicitiæ, vel lagæ & amicitiam eligit, ſtet hoc ita firmum ut ipſum judicium. Item, ſi juſto judicio inter eos actum ſit, nullatenus fieri debet ut quod judicio finitum eſt velut infectum repetatur. In quibuſdam vero cauſis nemo tenere cogatur, quod ſine juſtitia placitavit.

* *utrumq;* Mss. Seld. & noſter.

* Semel tantum voculæ *vel alterum* habentur in Mss. Seld. & noſt.

* *tamen.*

CAP. LV.

De privilegio Domini ſuper hominem ſuum.

OMni Domino licet ſummonire hominem ſuum ut ei ſit ad rectum in Curia ſua, & ſi reſidens eſt ad remotius Manerium ejuſdem honoris unde tenet ibit ad placitum ſi Dominus ſuus ſummoneat eum. Si Dominus ejus diverſos feodos teneat, non cogitur per legem homo unius honoris in alium ire placitum, niſi de alterius cauſa ſit ad quem Dominus ſuus ſummonuerit eum. Si homo de pluribus Dominis & honoribus teneat quantumcunq; de aliis habeat ei plus debet & ejus reſidens per judicium erit cujus homo ligius erit. Omnis homo fidem det Domino ſuo de vita, & membris ſuis, & terreno honore, & obſervatione conſilii ſui per honeſtum, & utile fide Dei, & terræ Principis ſalva, furtum vero, & proditionem, & murdrum, & quæ contra * Dominum ſunt & fidem Catholicam nulli præcipienda vel peragenda ſunt. Sed fides habeatur Dominis omnibus ſalva fide præcedentium, & magis ei cujus ligius eſt, & ejus licentia ſit, ſi quis ejus alium ſibi Dominum faciat.

* *Deum*, Mss. Seld.

CAP.

CAP. LVI.

De firma tenenda.

SI inter aliquem,& firmarium ſuum qui non etiam ſit homo ſuus de hiis preſertim quæ ad firmam pertinent controverſia oriatur. Si de taleis agatur. Si de ſupplecione in ipſo Manerio ſit, de cætero ſicut in cæteris. Si quis vero firmam in feudo teneat,& homagium inde fecerit ſive in eo manens ſit, vel non ſit,& eum diligit,ſatisfaciat Domino ſuo in Curia ſua, vel in Curia Domini de quo ipſum feodum eſt. Quærendum eſt autem in redditione Manerii à paſtoribus de animalibus,de * nummo, de modo à cæteris ſervientibus de officio ſuo. Si plena ſingula habeantur & ejuſdem valentiæ. De ſuppletionibus in hominibus in pecunia ſi deterioratum ſit Manerium in Domino vel hominibus, in paſcuis, in nemoribus. Si quis gablum auxerit, ſi quis tulerit, quid ſit in horreis, quid ſeminatum ſit. Si quis de Præpoſito conqueratur quod ei per injuriam aliquid abſtulerit in ipſo Manerio, vel in Curia Domini ſui audiatur, & tanquam Præpoſitus reſpondeat ſubditis ſuis. Si præpoſituram dimiſit & alterius Dominii ſit qui poſtea loquitur in hiis ſuper eum veniat in Hundredum ſuum. Si & ipſe quicquam repetat in ante ſubjectis ſicut erga alium fieret cauſa ſit. Si in præpoſitura non curvavit unicuique viro licet ſecundum legem præpoſituram non ſuſcipere,cuſtodiam non licet.

* *numero*, Mss. noſt.

CAP. LVII.

De querela vicinorum.

SI inter compares Vicinos utrinque ſint querelæ, conveniant ad diviſas terrarum, ſuarum, et qui prior querimoniam fecerit, prior rectum habeat. Et ſi alias ire oporteat, in Curiam Domini ſui eant: ſi unum Dominum habeant, & ſoca ſit ejus, & illic eos amicitia congreget aut ſequeſtret judicium. Si ſecus eſt in hundredum ſuum ſi opus eſt eant. Si inter eorum homines diſceptetur in Curiis ſuper accuſationibus alternatim ſibi rectum faciant in cauſis ſuis, niſi quis retentus, vel diviadiatus ſit, vel plegiatus pro culpa ſua ſit alibi ſecundum legem, & ibi ſemper cauſa agatur ubi crimen * admittitur; Si preſertim qui forisfecerit retineatur ibi. Si cum aliquo inventum ſit unde culpatus ſit, ibi neceſſe eſt cauſam tractari, & ibi purgetur vel ibi ſordidetur. Si quis in Curia ſua rectum de hominibus ſuis facturus ſit, nominentur ei qui implacitantur, & competenti teſtimonio ſatisfactionem habeant nec perdat Curiam nec *ſocnam* ſuam quamdiu non difforciaverit rectum. Inter homines aliorum Comitatuum obſervetur ut de *thĭhla* pariter veniant in Curias & Hundreta, vel congrua cauſarum loca, tamen ſi opus eſt datis plegiis rectū faciendi ſi convenerit ibi. Quod ſi de manifeſtis & confeſſis agatur ubi quis peccavit, ibi rectum faciat vel de ſuo ad valens forisfacti pro inborgo retineantur conſideratè ſcilicet, & coram teſtibus & ratione hoc non furore fiat, nec rieflatum reputetur,& juſticia repetentis in injuſticiam convertatur. Sæpe enim fit ut ad * compodia præceps & diſpendia dilabatur. Sæpe etiam contingit ut hoc modo depoſitum pro furto & rieflato,& quoquo modo defraudato poſtea fuerit intenciatū,& ad hoc deniq; comprobatum. Penſandum autem erit omni Domino ſive *ſocnam* ſive *ſacnam* habeat, ſive non habeat, ut ita ſuum hominem ubique manuteneat,ne dampnum pro defenſione vel pro dimiſione dedecus incurrat juxta cauſarum modum,& locum diffinitum, aliquando in diviſis vel in erthmiotis, aliquando ſuper ipſam tetram vicine, aliquando in Curia Domini, aliquando in Hundredo vel Hundredis, aliquando in Comitatu, vel *Burgimoto*, vel *Halimoto*, longum eſt enarrare ſingula, ſed planum eſt inveniri. Omnes enim cauſæ ſuos habent pertractationum modos, ſive in ſtatu quo cœpere permaneant, ſive in eo in alium pertranſeant. Cum Clerico qui uxorem habeat, & firmam teneat Laicorum & rebus extrinſecis ſeculariter deditus ſit ſingulariter eſt diſceptandum: de illis qui ad ſacros ordines pertinent,et eis qui ſacris ordinibus promoti ſunt coram Prelatis ſuis eſt agendum de omnibus inculpationibus maximis vel minoribus.

* *committitur*, Mss. Seld. & noſter.

* *compendia* Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. LVIII.

De homine vaganti.

ALiter de vagandi,ſi Dominum habeat,aliter ſi non habeat. Quod ſi fuerit & alicubi forisfaciat, oſtendatur Juſticiæ quæ præerit,& conſilio ejus agatur.

CAP. LIX.

De contramandatione placiti.

SI dies placiti ſit contramandatus ubi reſidens eſt cum quo agitur ipſi vel familiæ ejus liberæ, ſive ſuſcipiant, ſive non, nihil refert quoniam contramandatus judicetur, niſi cauſa ſit quæ contramandari non debeat, vel pactum interceſſerit quod legem contramandationis vicerit; cauſa vero contramandationis vicinaliter debet addi, & alius dies competens poni cum teſtibus, ſi non ſit contramandatus niſi erga eos qui frangunt cauſam ſuam, reus erit qui remanſerit niſi repentinæ infirmitatis, aut Domini neceſſitatis, aut exercitus, vel ſuorum cauſa hoſtium,vel juſticiæ Regis competens detentio liberavit, de quocunque placito emendabili deceptetur,ſi contramandatione, vel reſpectatione opus eſt hoc modo celebretur. Pridie ante ſolis occaſum ad domum ſuam ſi reſidens eſt cum quo agitur,& per bonum teſtimonium Vicinorum & aliquorum quos ſecum habeat qui placitum contramandet ipſi reſpectetur. Si domi eſt uxori, Dapifero, vel Præpoſito et familiæ ejus dicatur intelligibiliter, ſi idem abfuerit & hoc utrumq; tertio licet continue ſive interrupte. Si ejuſdem Comitatus ſit qui placitum induciat pridie ante Solis occaſum ad ſeptem dies terminum ponat ſicut præmiſimus. Si alterius Comitatus ſit duobus diebus ante placitum reſpectetur ad quindecim dies. Si de tertio Comitatu ſit, triduo reſpectetur ad tres ebdom'. Si de quarto Comitatu quatuor diebus ante prænunciet ad quatuor ebdom', & ultra non procedit ſi ſit in *Anglia*. Hæc ſecundum legem diximus: Qui pactum fecit aliter habeat quæ ad indiffinitum utrimque ſe habent diffinitis prælocutionibus egent. Omne placitum inter quoſlibet habitum, & ab eiſdem ſine juſticiæ majoris auctoritate, ſi opus eſt reſpectari poteſt exceptis capitalibus, ut ſi quis furtum inter manus habeat, vel murdrum, vel proditionum Domini, vel deinceps hujus quæ ſalvis coagentibus tanto libentius quanto feſtinantius optanda ſunt pertractari, de pecunia etiam quæ pro pace vel inimicitia vadiata eſt,teſtes protelari non debet, nec placitum de morte inimicorum niſi exercitus Regia neceſſitas impediat, vel infirmitatis, vel idoneæ veritatis aliquid occurrat, & tunc inter eos firma pax & diffinita plenáq; conſiſtat. In aliis etiam omnibus cauſis & hominibus, & in emendatione omni,vel emendatione reſpectari licet generaliter,& ſimpliciter omne placitum ab eis quorum eſt placitum, ſi ſit ab eis ſine juſticia poſitum, niſi forte ſit ſine contramandatione ſuſceptum,vel ſæpius aut aliter quam lex velit contramandatum. Et ubi reſidens eſt cum quo agitur, niſi ſit alibi conſtitutum, ſecundum quod prædiximus reſpectetur omne placitum, & per *Francigenam* & *Anglum*. Sive autem per amicos, ſive per inimicos placitum cuilibet reſpectetur. Si legitime agatur, reſpectatum judicatur, & omnis Dominus teneat familiam ſuam in plegio ſuo, & ſi accuſetur reſpondeat in Hundredo ubi compellabitur ſicut rectum ſit. Quod ſine legali ratione contramandationem renuit, licet ad locum placiti veniat, licet illic ad uſque expectet dum hora placitandi prætereat, & hujus expectationis teſtes circumquaq; convocet,et ita adverſarii ſui placitū eſſe fractūcontendant,non procedit quin diem qui poſitus expectari oporteat, & ſi eum omnes contramandant ſecundum legem conſtanter de capite placiti diſceptetur. * Si vero placitum ſine contramandatione ſit, vel adeo proceſſerit, ut ſæpius aut aliter quam rectum eſt contramandetur & non recipitur qui non venerit, amiſerit. Videndum autem ſummopere eſt ut ibi & ei cui dici debet contramandatio dicatur; dicenda vero eſt ſicut prædiximus ei cum quo agatur, ſi ita * projectus eſt in ætatem, & pro ſe loqui poſſit & ſui juris habeatur. Pueri autem ante quindecem annos plenos, nec cauſam proſequantur, nec in judicio reſideant, de rebus hæreditatis ſuæ interpellatus poſt quindecem annos defen-

* *Si vero placitum contra mãdationem mandatum eſſe conſtet de capite placiti diſceptetur* addit Mss. Seld.& noſt ſed deeſt in Mss. Scac. **provectus* Mss. Seld.

defensorem habeat, vel idem respondeat& calumpniam mittat in rebus suis ut nullus eas teneat uno anno & una die sine contradictione dum sanus sit & patria pax. De minoribus vero causis respondeant interim tutores eorum si forisfaciant aliis, vel alii forisfaciant ipsis. Et cui per justiciam placitum sit positum eidem respectetur. Qui autem respectabit,respectabit utrunque, accusanti scilicet & Justiciæ. Nullius contramandationem necesse est recipi. Si Dominus * placitat contra suum hominem de proprio placito suo, nisi forte Domini, si unum Dominum inde habeant,vel justiciæ si placitum aliquo modo pertineat ei,et omni Domino jure licet hominibus suis defendere,ne sibi faciant injuriam, de omnibus pertinentibus ad feodum suum & etiam alterius,et si guerram sibi faciant, et de aliis Dominis alios quoque feodos teneant, prohibeat si velit ne homines feodi sui vexentur ad defensionem feodi maxime contra hominem suum. Qui Dominum suum erga Regem vel quoslibet repetentes in capitalibus et criminalibus falso accusaverit de lingua sua componat. Qui de judicata & vadiata domino pecunia apud Justiciam falso conqueritur, & contradicit & molitur secundũ quod natus est,culpa sit erga Justiciam cui mentitus est pro falso clamore XX. marc' culpa sit. Qui bellum vadiaverit, & per judicium defecerit LX. sol. emendet. Omne autem bellum per emendationem & respectum capiti debet, addi vero poterit, non etiam demi aliquid eorum in quibus bellum consistet, & non fiat bellum sine capitali ad minus X. sol.nisi de furto vel * hujus nequitia compellatio sit, vel de pace Regis infracta, vel in illis in quibus est capitale mortis, vel et * omnia *tihla* vel compellatio sit ejus qui *socnam* & *sacam* suam plene habet de suis hominibus & in suo : Et si quis furem in eis qui mortis sunt,*probant sine Justicia dimittant, sit placitum ejus cujus *socna* erit. Defectus justiciæ ac violenta recti detentio primo secundo & tertio,secundum legem requisiti commune Regis placitum est super omnes, sive *socnam* suam habent, sive non habent , singulos conveniens aut veram per omnia Justiciã teneant, & sic in malefacientibus misericordiam censeant ne * forisbinnitum aut furem *handhalbendam* Francigenam vel Anglicum ultra duodecimum ætatis annum & octo denarios valens impunitum transeant. Intra hunc ætatis terminum et hoc furti pretium poterit ei aliquotiens per legis beneficium prima vice subveniri conditione, sexu, participatione eventu , furti qualitate. Omne autem furtum mobile, vel immobile, simplex aut multiplex, redimendum non est. Redimendorum alia membris alia pecunia. In omnibus vero furtis aut compellans est aut plures, servi vel liberi, divisim vel permixtim, fugitivi vel non fugitivi, unum Dominum habentes vel non. Si servus in redimendis in mobilibus intra octo denar' æstimatis furetur; Reddat Dominus repetenti capitale suum semel et verberetur et signetur ab eodem repetente prima vice. Si in mortificantibus *hand-halbenda* sit sicut liber moriatur. Si liber cum servo furetur, liber solus patiatur quicquid evenerit dampnationis vel redemptionis,servus Domino suo reddatur jure castigatus. Si plures servi furentur unus pro omnibus patiatur & is fit quem obtulerit. Si furtum redimendum sit, captale repetentis conjectent. Si plures furentur unam ovem aut porcum, aut deinceps aliquid majus aut morte puniendum simul omnes patiantur, sive furtum simplex sit aut multiplex. De fugitivis verò conductitiis et residentibus servis vel liberis secundum legem perquisitis institutum prima vice furatos reducendos & signandos esse. Si quis ex proclamatione quam apud Justiciam fecerit placitum suscipiat quod de furto vel * roboria, *Forstal, & Grithbreche, & Hamsocna*, & similibus apud Justiciam de aliquo clamorem faciat,aut inde eum convincat aut emendet.

* *placitet*, Mss. Seld. & noster.

* *hujusmodi.*

* *omnis.* Mss. Seld. & noster.

* *probatum* Mss. Seld. & noster.

* *forisbannitum*, Mss. Seld. & noster.

* *roboria* vel hujusmodi sit nullam inde sine licentia Justiciæ latentem vel patentem reconciliationẽ faciat, qui enim de furto & roboria &c. *Addit Mss. Seld. & nost. sed deest in Mss. Fiscali.*

CAP. LX.

De contramandatione placiti per Iusticiam suam.

SI quis positum per Justiciam placitum contramandare velit, contramandet utrunque, accusato scilicet & Justiciæ. Si accusato contramandet & Justiciam prætermittat, *Overseuness.* culpa sit. Si soli Justiciæ contramandet causam suam perdet. Si quis de placitandi suscepto in servicium Domini sui iturus sit, hoc faciat. Si coagentes sint homines unius Domini respectet, si velit inter eos terminum donec alius de servicio suo redeat. Si vicinus & compar sit ejus cum quo agitur, & alterius dominii contramandet placitum ad numerum Comitatuum secundum legem, & iterum & tertio si opus sit tanto, ut sit respectus in omnibus secundũ causam * respectanda sit, secundum quod coagentes homines vel tenentes ejus erunt, si placitum aliquo modo pertineat ad eum. Item juxta quod processerit, vel pactum fuerit si in eodem Comitatu maneat vel non. Diffinito autem inter aliquos longiori termino si contramandans remaneat, vel citius redeat. Si Vicecomes vel Præpositus aliquis de proprio placitó suo diem ponat alicui Baronum, & ad terminum condictum non veniat, condictus est, cum quo agebat, nisi competens eum necessitas detineat, si de capitalibus & de propriis placitis Regis sit.

**respectandam*, in Mss. nost.

CAP. LXI.

De placito alicujus Domini cum Præposito suo & sibi subjectis.

Deest titulus in Mss Scac. restituimus ex Mss. Seld. & nost.

SI Dominus * interpositum & sibi subditos placitum condicat qui sine legitima ratione remanserit nihilominus causam suam perdat, & *Overseuness* Domini emendet. Si Dominus Ministro suo præcipiat ut causam suam agat, & idem Minister ad diem non veniat, nec eum idoneum quid detineat quietum jure dicimus super quem causa erat, & Minister Domino suo suppleat si per eum quid amittat. Nullus Dominus de propria causa sua frangat placitum erga * Dominum suum, nisi secundum quod prædiximus major justicia exorta querimonia præsit eis. Si quis sit serviens Regis vel cujuslibet potestatis ministrator, & alium tamen Dominum habet cum singulis juste componat de hiis quæ ad eos pertinent. Si dominus conqueratur de homine suo in eis quæ pertinent ad potestatem regiam, & dies inde placitandi ponatur; Si non veniat Dominus quietus est homo ejus. Si quis forte causam habeat contra Dominum suum remanere post infirmitatis vel legis inoperationis vel * implacitationibus excessibus. Et si communis eorum dominus detineat eum, salvare potest diem ejus, sed sive antea sive postmodum, inplacitet alius aliquis eum et eundem vel alium diem ponat ei inde semper prærit Dominus cujus ligius est. De omnibus & quibuscunque sciendum quod causæ quas prædiximus ad excusationem sufficiunt & quaslibet inpugnationum * decersiones evertunt, hoc est vel infirmitatis, vel Domini necessitatis, vel contramandationis, vel Regis inplacitationis, vel inoperationis causa, & omnis Justicia potest respectare placitum sibi subditorum quod posuit donec eidem per competens interesse possit. Si vero non contradixit et paratum tamen fit ut coram eo debeat agi, qui non venerit amiserit & *Overseuness.* culpa sit, nisi *soinus* intercedat, & unicuique Domino licet indicare placitum hominum suorum si in eo est, sive posuit vel non posuit. De furto autem, vel de his quæ sunt mortis faciat secundum quod *socna* & *saca* ejus erit. Si quis Dapifer, vel Præpositus, vel Minister placitum Domini sui contramandet, ita se quicquid Dominus ejus dicat, si reddiderit & placitum adversarii fractum esse velit. Si quis per homines suos per eorum querimoniam placitum ipse posuit, & idem promiserit interesse nulli eorum quorum causa est sine prælocutione vel ejus licentia respectare, vel inde finire possit, & nemo jure possit irrecuperabiliter perdere, vel forisfacere placitum Domini sui: viderit itaque cum quo agetur si contracausator non veniat quem pro se mittat. Multi vero possunt emendare placitum Domini sui potius quam amittere, unde si quis etiam de propria causa tractaret quæ ad feodum suum disracionandum pertineret, & eam aliquo placitandi casu perderet, hoc sibi * Domino suo perdiderit, quod si Domino ejus videatur ut injuste quid actum sit potest ad placiti principium refermare, sive * suus homo susceperit, vel non susceperit inde judicium. Nemo enim potest de feudo Domini sui placitare sine eo, nec cogi debet rectum ejus *ferspeken* nec *ferspillan* de omnibus & quibuscunq; causis communibus vel emendabilibus inplacitetur aliquis si petierit debet habere terminum requirendi &

** inter Præpositum & sibi subditos placitum condicat.* Mss. Seld. & noster.

** hominem* Mss. Seld. & noster.

** implacitationes*, Mss. Seld. & nost.

** decertationes*, Mss. Seld. *detractatione*, Mss. nost.

** non Domino,*

** servus.*

& habendi Dominum ſuum ubicunque ſit ex competenti; modus enim in omnibus. Si quis *Romam*, vel *Ieruſalem*, vel in regiones longinquas * erit, habeat eum cui rerum ſuarum curam commiſerit. Si ſine Domino aut ſine termino placitare cogatur aliquis injuſtum eſt, & per judicium poterunt recapitulare placitum ejus & emendare. Quoniam autem aliquis inplacitatur ſine Domino ſuo, niſi de illis ſit in quibus ſtatim oporteat reſponderi ut de furto, de incendio, de murdro, de *hamſocna*, de capitalibus terminum quærat, ac reſpectum donec Dominum ſuum habeat ſecundum rectum, & iterum ſi opus eſt vadium det & plegios mittat. Capitales enim & criminales cauſæ ſuam ubique retinent maliciæ prerogativam. Et ſi ibi confitebitur vel ordine judiciario convincitur, jam condempnatus eſt. Negetur itaque ſtatim quod unquam ſane fateri licet, & inde judicium an in præſenti finiendum, an ad tantum differendum ſit, juxta legalitatẽ accuſantium & cauſæ ſtatum. Differt enim de infami, & ſaiſito, & de ſocietate compellato. Nulli, vel aliquando, vel alicubi neceſſe ſit de cauſis exactionalibus ſecundum quod prædiximus improviſe reſpondere, ſed habeant optimi quique legalem placitandi terminum & locum quamdiu rectum non difforciaverint. Et ſi quis inplacitetur de quibus ſubmonitus non fuerit, nec ad hoc venerit * tantum habeat legitimum, & nemo placitet diſſaiſiatus.

* *ierit*, Mss. Seld. & noſter.

* *terminum* Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXII.

De obſervatione temporis leges faciendi.

AB Adventu Domini uſque ad Octabas Epiphaniæ, & à Septuageſima uſque quindecim dies poſt Paſcham, & feſtis diebus, & quatuor temporum, & diebus quadrageſimalibus, & aliis legitimis jejuniis in diebus Veneris & Vigiliis ſingulorum Apoſtolorum non eſt tempus leges faciendi, i. vel jurandum pro fidelitate domini, vel concordia, vel bellum, vel ferri, vel aquæ, vel alias leges examinationis tractari. Sed ſit in omnibus vera pax, beata charitas, ad honorem Omnipotentis Dei, cujus ſapientia conditi ſumus, nativitate provecti, à morte redempti, conſolatione ſecuri, & qui debitor eſt, ante perſolvat vel induciet, donec dies iſti tranſeant gaudiis & honeſtis voluptatibus inſtituti. Et ſi quis malefactum inter manus habens alicubi retinetur, ibi purgetur vel ſordidetur. Si ſolum inculpatio ſit, plegiis ſi opus eſt datis ubi juſtum fuerit terminanda revertatur.

CAP. LXIII.

De implicitatione Iudicis fiſcalis.

IN cauſis ubi fiſcalis Judex aliquem inplacitet de *ſocna* ſua ſine alio accuſatore, ſive *Sagemanno*, ſive inveſtitura; ſi quis ſe tertio vicino ſuo purget, ſatis eſt propter juſticiæ reverentiam; in aliis præter Dominum nemo ſine teſtibus ſive competentibus, & cogentibus circumſtantiis in cæteris accuſationibus allegiandus eſt. Multæ enim ſunt & multorum inculpationes quo jure publico non procedunt, ſicut ſupra monuimus, ſed dum favorem & gratiam Dominorum catervatim ſequimur malitioſa ſemper cupiditate præpoſtera candida nigris, nigra candidis commutamus. Unde conſequenter, & ſane competenter evenit continuis miſeriarum paſſionibus ac variis infortuniorum caſibus noſmetipſos evertamus.

CAP. LXIV.

De Chriſtianâ conſuetudine locutionum ſecundum quod ſunt.

OMnis *tibla* tractetur ante juramentum plano vel obſervato ſæpius aut ſemel ſicut loci conſuetudo erit*. Omnia enim locorum conſuetudine, cauſarum actione, * modus cauſantium multipharie variantur; in quibuſdam locis juramenti, vel ante juramenti multa eſt diſtantia, ſicut inde latura & pluribus aliis. In *hamteſira* qui verborum jurat obſervantiis ſemel juret, & in eo lapſus vel elapſus judicetur. In quibuſdam locis quotiens velit juramentum repetat donec efficiat vel deficiat. Continget etenim ante-juramentum non dari non frangi per alterum fieri à re ipſa, à perſona,

* *Vel compellans præceſſerit juxta rei meritum et cauſæ modum*, addit Mss. Seld. & noſter. ſed deeſt in Mss. Scac.

* *modo*, Mss. Seld. & noſter.

perſona, prælatione, Natione, merito. Malorum autem infeſtinationibus & perjurantium conſpiratione diſpoſitum eſt frangens juramentum ut magis ei judicium ab accuſatis eligatur. Et unde accuſatus cum una decima ſe purgaret per electionem & ſortem, ſi ad judicium ferri calidi vadat. In quibus vero cauſis triplicem vero *ladam* haberet, ferat judicium tripodii, i. ſexaginta ſolid. in furto, & murdro, & proditione, & incendio & domus infractione, & eis quæ ad diffactionem pertinent, omnes fracto ſacramento jurent in *Weſtſexa*, exceptis *Thainis* & Presbyteris, & eis qui legalitatem ſuam in nullo diminuerunt. Hii de quacunque compellatione capitali vel communi plane jurabunt, congruo numero conſacramentalium & qualitate parium ſuorum retenta. Quia *Thaini* jusjurandum contra valet jusjurandum ſex villanorum. Et ſi occideretur, plene vindicaretur in ſex villanis. Et ſi emendaretur, ejus *weregildum* eſt ſex Villanorum *weregildum*: Miſſæ Presbyteri & ſecularis *Thaini* jusjurandum in *Anglorum* lege computatur æque carum *Francigenæ* quoque & Alienigenæ in verborum obſervantiis non frangunt. Si quis de homicidio accuſetur, & idem ſe purgare velit ſecundum natale ſuum, perneget quæ eſt *Werelada* ut qui ex parte patris erunt fracto juramento qui ex materna cognatione erunt plano ſe ſacramento juraturos advertat. Item ſi quis ſine judicio occidatur, & parentes ejus innoxiare velint quod innocens et ſine merito ſit occiſus prædicto modo faciant. Si quilibet rem in communi propitiare velint ſibi & utrumque ſunt teſtes & furtiva dicatur qui melius teſtimonium habebit probationi proprior ſit, & ſolus fracto juramento ſuam eſſe comprobet, & teſtes ejus plane confirment. Si ſecus eſt ſemper erit poſſidens proprior quam repetens, & habeat aut ille ſi poteſt * *Weninga* reſiſtat quæ ultra tertiam vicem non procedit, & nobis non videtur rectum ſecundum legem, * aut aliquis properare velit, compellatur ubi cognoſci poteſt quod & teſtis intereſt, ſaltem ante ſex menſes poſtquam furabitur. Quando quis jurare debeat ſolus quam cum pluribus in cauſa ſemper, & perſona juxta legalitatem, & modum concauſantium in omni ordine, & juxta precium capitalis *Wite*. Sacerdos qui regularem vitam ducat in ſimplici accuſatione ſolus, in triplici, cum duobus ordinis ſui juret; Diaconus in ſimplici compellatione cum duobus in triplici cum ſex Diaconibus ſe allegiet. Plebeius Sacerdos purget ſe ſicut regularis Diaconus. Presbyter ab Epiſcopo vel Archidiacono ſuo accuſatus, ſe ſexto juret Sacerdotum legitimorum ſicut ad miſſam paratorum. Et ſit omnis homo credibilis qui non fuit accuſationibus infamatus, & neutrum ejus fregerit vel juramentum vel *ordalium* in Hundredro ſimplici *lada* dignus. In credibili eligatur ſimplex *lada* in tribus Hundredis, & triplex *lada* tantum late ſicut ad ipſam Curiam obedietur, vel eat ad *ordalium*, & inducatur ſimplex *lada* ſimplici perjuramento triplex *lada* perjuratione. Et nullum unquam antejuramentum condonetur.

* *Weninga.*

* *ut*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXV.

De dimiſſione furis.

SI quis furem gratis dimittat, emendet ſecundum *weram* ipſius furis, aut plena *lada* perneget quod cum eo falſum neſcivit. Si quis audito clamore non exierit, reddat *overſeuneſſ*. Regis, aut plane ſe *ladiet*. Si quis adeo ſit incredibilis Hundredo & à tribus ſimul incuſetur, tunc nihil aliud interveniat quin ad triplex *ordalium* eat & eligat accuſatus alterutrum quod velit ſive ſimplex *ordalium*, ſive jusjurandum unius liberi in tribus Hundredis ſuper triginta denar', & ſi jurare præaudeant cum eo, eat ad triplex *ordalium*; & inducatur triplex *ordaliū* hoc modo, ſumat V. et ipſe * fit ſextus ſi Dominus compelletur quod ſuorum aliquis Prælatorum conſilio ſuo fugerit, & antea malum fecerit, & aſſumat ſecum quinque credibiles *Thainos*, & idem ſit ſextus, & inde ſe purget. Si quis amicis deſtitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat ut amicum non habeat in prima accuſatione ponatur in *Hengen*, & ibi ſuſtineat donec ad Dei judicium vadat.

* *ſit*, Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. LXVI.
De occisione Ministri Altaris.

SI quis *Minister altaris occidat, *Vtlaga* sit erga Deum & homines, nisi digna satisfactione pœniteat, & parentibus illius juste componat, vel *Werilada* perneget, & hoc infra triginta noctes incipiat apud Deum & homines super omne quod habeat. Si quis Minister Altaris hominem occidat, vel malis actibus supra modum differatur, ordine simul & dignitate privetur, & peregrinetur sicut ei Papa injunget, & opus emendet. Et si se purgare velit, tripliciter hoc faciat, & nisi infra triginta noctes hoc incipiat, erga Deum & homines *Vtlaga* sit. Si quis ordinatorum aliquem verberibus, vel vinculis, vel aliquatenus affligat, emendet ei sicut rectum sit, & Episcopo emendationem Altaris secundum dignitatem ordinis, Regi vel Domino plenam *Mundbreche*, vel plena *Laga* perneget. Si quis morti dampnatus profiteri desideret, nunquam negetur ei. Quod si quis ei deneget, emendet Regi centum viginti solid. vel cum sex juret quod hoc non feciſſet. Si quis Dei rectitudines per vim deforciat, emendet *Lahſliht* cum *Dacis* plenam *Wytam* cum *Anglis*, vel ita neget, assumat undecim, et idem sit duodecimus. Si quis *Burcbotam*, vel *Brigbotam*, vel *Firdfare* supersederit, emendet hoc erga Regē centum viginti sol. in Anglorū * *Laga*. In *Denelaga* sicut stetit antea, vel ita se allegiet nominentur ei XIIII. & adquirat ex eis undecim. In his vero secundum legem nominati consacramentales vicini habendi sunt, quia solus non potuit tantis efficienciis invisibilis affuisse. Si manupastum alicujus accusetur de furto solus Paterfamilias emendare potest, si velit fracta lege sine perjurante. Si quis furtum vel hujusmodi periculosa capitalium compellatione pulsetur secundum legem *Wessex* ante juramentum à compellante habeat, & alter se sexto decime sue purgetur. Sicut Accusator præcesserit secundum meritum concausantium, & causæ modum. Si quis à *Vicecomite* vel *Iusticia* Regis legitime implacitetur de furto, de incendio, de robaria, vel similibus, ad triplicem *Ladam* jure sit applicandus, tunc oportet ut die congruo triginta consacramentales habeat, quorum nullus in aliquo reculpandus sit, & cum quindecem ex eis quos Justicia selegerit sextusdecimus juret sicut eam dictabit. In *Mircenis* habendi sunt etiam in triplici *Lada* XXXV. Consacramentales in *Denelaga* XLVIII. electi, & sorte potius quam electione juraturi.

* *Ministrum.* Mss. post.

* *Lada.*

CAP. LXVII.
De homine infamato.

SIt omnis homo qui non fuerit accusationibus infamatus simplici *Lada* dignus, sicut prædiximus, in credibili eligatur simplex *Lada*, in tribus Hundredis. Triplex *Lada* tam late sicut ad ipsam Curiam obeditur, & de omnibus unde accusatus juraret, se sexto sit judicium XX. solid. In triplici *Lada* ferrum judiciale triplex sit, i. LX. solid. In causis quæ cotidie non cessant, par contra parem solus juret, inferior contra superiorem se altero vel tertio, contra Dominum se tertio vel sexto; in *Weminga* duo sunt contra unum & ejusdem dignitatis.

CAP. LXVIII.
De solutione liberi aut servi occisi.

SI quis liber aut servus occidatur natalis sui precio legitime componatur, nisi satisfactionis judicium dampnis corporalibus amplietur. Contingit enim qui aliquem occiderit vel plegiaverit suæ vitæ periculum vel membrorum detrimenta sustinebit. Alternantur enim omnia loco, ut si in Ecclesia, vel domo Regis, vel in expeditione, vel familia, vel Civitate, vel hujus perpetua pacis habitatione proveniat tempore. Si dies festus sit. Si Rex in hostico, vel in ipso sit Comitatu persona. Si serviens Regis sit, vel alterius Domini Præpositus, aut Minister, vel quo modo securam pacis tranquillitatem ferat sive per breve, sive per aliud. Et licet omnis Presbyter undecunq; oriundus, si Canonicam vel Regularem vitam ducat in seculari dignitate *Thaini* legem habeat. Si tamen occidatur, & hoc ad emendationem pertrahi liceat, secundum natale suum reddatur. Si de *Thainis* natus est, *Thaini Wera* reddatur.

Si de villainis ſimiliter conjectetur & tam in Clericis quam in Laicis obſervandũ ut ad patrem non ad matrem generatio dirigatur. Et nemo ſub ſervitute natus ante legitimam libertatẽ ſacris ordinibus admittatur. Si ordinatus aliquis occidatur, ſuper rectam *Weram* primus gradus emendatur una libra cum digna pœnitentia. In ſecundo gradu, reddantur duæ libræ pro infractura ordinis ſuper rectam *Weram* cum digna pœnitentia. In tertio gradu tres libræ. In quarto gradu quatuor libræ. In quinto gradu quinque libræ. In ſexto gradu ſex libræ. In ſeptimo gradu ſeptem libræ emendentur ſuper rectam *Weram* cum digna pœnitentia. Et ad ordinis infracturam de pace componatur juſte ſecundum factum. Et ordinis emendationis, una pars ſit Epiſcopi, alia Altaris, tercia Societatis. Qui occiderit Epiſcopum ſit in arbitrio Principis et Epiſcoporum. Qui Monachum vel Clericum, arma relinquat, & Deo ſerviat, & ſi caſu perpetravit, & nolens ſeptem annis pœniteat. Si volens fecit uſque ad exitum vitæ pœniteat.* Si Diaconus vel Presbyter homicidium fecerit, deponatur, & pœniteat ſecundum Epiſcopi ſui judicium. Qui patrem aut matrem caſu occiderit, quindecim annis pœniteat. Si voluntate uſque ad exitum vitæ. Qui ad homicidium conſenſerit ſeptem annis pœniteat, uno anno in pane & aqua. Si ſervus juſſu Domini ſui hominem occidat XL. dies pœniteat in pane & aqua, & tribus quadrageſimis cum legitimis feriis à carne & potu ſe abſtineat. Dominus ejus pœniteat quindecim annis. Qui hominem occiderit in publico bello, vel in defenſione domini ſui, tantundem pœniteat.

* *Qui ad homicid ũ conſenſerit pœniteat ſeptem annis, uno anno in pane et aqua.* Mss. Seld. & noſtro hic inſeritur quod in Mss. Scac. linea quarta ſequenti invenies.

CAP. LXIX.
De occiſione Anglici.

SI quis *Anglicus* ſine merito ſuo occidatur, ſecundum precium natalis ſui & loci conſuetudinem de *Wera* parentibus componatur, & *Wyta* & *Manbota* dominis ſicut juſtum eſt ad modum ipſius *Weræ*, de *Thythuiti* hominis *Wera*, debent reddi, ſecundum legem triginta ſolidi ad *Manbotam*, ideſt hodie V. *Mancæ* de *Twelfhindo*, id eſt, *thaino* CXX. ſolid. quæ faciant viginti *mancæ*.

CAP. LXX.
Conſuetudo Weſtſæx.

IN *Weſtſexa* quæ caput Regni eſt & legum *Twyhindi*, i. villani Wera eſt IV. libr. *Twelfhindi*, i. *thaini* XXV. libr. Si ſervus ſervum occidat domino reddantur XX. s. pro *manbota* parentibus interfecti ſervi XL. d. Si dominus occiſoris nec pro eo reddit, nec ſervus habet unde reddat, demittere poteſt eum dominus ut ſibi caveat niſi forte cavetur dum ſecum eſt. Quod ſi eveniat eum repetentibus, reddat, vel inde componat. Si liber ſervum occidat, ſimiliter reddat parentibus XL. d. & duas * *muſflas*, & unum billum mutilatum domino ſervi XX. ſol. pro *Manbota*, *Blodwytam*, vel *Fathwytam* ſicut acciderit. Si ſervus *Waliſcus* *Anglicum* hominem occidat, debet ille cujus ſervus eſt reddere eum Domino & parentibus, vel dare XL. ſol. pro vita ſua. Si hoc captale nolit pro eo dare, dimittat eum liberum, ſolvant poſtea parentes ejus *Weram* illam, ſi cognationem habeat liberam: ſi non habeat obſervent eum inimici, non cogitur liber cum ſervo *Neggildare*, niſi velit ei facionem facere; nec ſervus cum libero. Si *Anglicus* homo *Dacum* occidat, liber liberum perſolvat eum XXV. libr. vel ipſe malefactor reddatur, & tantundem reddat *Dacus* de *Anglico* ſi eum occidat. Si *Anglicus* *Dacum* ſervum occidat, reddat eum XX. ſol. & *Dacus* ſimiliter * *Anglicus* ſi eum occidat: Attamen perſolvantur plena *Wera*. Si ſe invicem occidant liberi, vel nativitate, vel caſu ſervi, unus pro alio jaceat. Si ſuperhabundat aliquis eorum in genitura, quærant parentes ejus *Weræ* vel vindictæ ſuper plus. Si unius dignitatis, & paritatis ſint in eo conſiſtat, ſi quis de ſervo liber factus occidatur, omne malum occiſoris pro nihilo reputatur. Si homicidium fecerit contra legem, quia ſcilicet rectum quod inde habiturus erat ſibi abſtulit, reddat vero quem occidit tanquam ab eo paſſus ſit. Qui pacem facit cum aliquo de vulnere vel malo quod inflixerit, diſtincte cum teſtibus & gratuita parentum ejus unanimitate finiat, utei ſcilicet ſic non requiratur * agentis vel ingentis quicquid poſtea contin- Sæpe etenim fatigatio ſecuta eſt deſuper natura quæ ſanitatem intempeſtam doloribus

* *muſflas*, Mss. Seld. & noſter.

* *Anglicum* Mss. Seld. & noſter.

* *agenitis vel ingenitis*, Mss. Seld. & noſter.

ribus obduxerit. Si mulier homicidium faciat in eam, vel in progeniem, vel parentes ejus vindicetur, vel inde componat non in virum ſuum, ſed clientelam innocentem. Sive autem ſponte aut non ſponte fiant hæc, nihilominus tamen emendetur. Quæ enim per inſcientiam* peccaminis per induſtriam corrigamus. Amicitiæ tamẽ & veniæ propius vel remotius erit, ſi meritum ejus qui occiſus eſt interfuit, & ſicut acciderit. Si mulier occidatur, ſicut *weregildum* ejus eſt reddatur ex parte patris ſicut obſervamus in aliis. Si pregnans occidatur, & puer in ea vivat, uterque plena *Wera* reddatur. Si nondum vivus ſit, dimidia *Wera* ſolvatur parentibus ex parte patris. De *Manbota* vero utrorumque vel alterius, Domino jure conveniat. Si infans occidat vel occidatur, ſive nomen habeat, ſive non habeat, plena *Wera* conjectetur. Mulieres quæ fornicantur, & partus ſuos extingunt, & eas quæ ſecum agunt ut utero conceptum excutiant, antequam * diffunctio uſque ad exitum vitæ removetur ab Eccleſia, nunc clementius diffunctus, decem annis pœniteat. Mulier ſi partum ſuum ante XL. dies ſponte perdiderit, quatuor annis pœniteat. Si poſtquam animatus eſt, ſeptem annis pœniteat. Mulier ſi duobus fratribus nupſerit * abiciatur uſque in die mortis. In extremis tamen propter humanitatem reconcilietur. Si quis pater mortuus fuerit, & filium vel filiam hæreditandam reliquerit, uſque ad XV. ætatis annos, nec cauſam proſequantur, nec judicium ſubeant, ſed ſub tutoribus & auctoribus ſint in parentum legitima cuſtodia ſeiſiti, ſicut pater eorum fuit in die mortis, & vitæ ſuæ, & nullus hæredipede ſuo propinquo vel extraneo periculoſa ſane cuſtodia committatur. Si quis ſine liberis deceſſerit, pater aut mater ejus in hæreditatem ſuccedant vel frater vel ſoror. Si pater & mater deſint, ſi nec hos habeat ſoror patris, vel matris, et deinceps in quintum geniculum, qui cum propinquiores in parentela fiunt, hæreditario jure ſuccedant, & dum virilis ſexus extiterit, & hæreditas ab inde ſit, fœmina non hæreditetur. Primum patris feudum primogenitus filius habeat. Emptiones verò vel deinceps acquiſitiones ſuas, det cui magis velit. Si *Bocland* habeat quam ei parentes dederint, non mittat eam extra cognationem ſuam, ſicut prædiximus. Si ſponſa virum ſuum ſupervixerit dotem & maritationem ſuam, cartarum inſtrumentis, vel teſtium exhibitionibus ei traditam perpetualiter habeat & *morganginam* ſuam, & tertiam partem de omni collaboratione ſua, præter veſtes & lectum ſuum, & ſi quis ex eis in Eleemoſinis vel in communi neceſſitate conſumpſerit, nihil inde recipiat. Si mulier abſq; liberis moriatur, parentes ejus cum marito ſuo partem ſuam dividant.

* *peccamus* Mss. Seld.

* *d ffuncõ*, Mss. Scac.

* *abjiciatur.*

CAP. LXXI.

De homicidio * *vel alium maleficum.*

* Deeſt verbum quoddam in Mss. Scac. Mss. Seld. & noſt. habet tantum *De homicidio.* **maleficio*, Mss. Seld, & noſter.

SI quis veneno, vel ſortilegio, vel in vultu actione, ſeu * malefico aliquo faciat homicidium ſive illi paratum ſit, alii nihil fecerit quin factum mortiferum, & nullo modo redimendum ſit. Reddatur utique qui fuerit hujuſmodi parentibus & amicis interfecti ut eorum miſericordiam & judicium ſentiat, quibus ipſe non pepercit ſi res in compellatione ſit & emundatione miſericordiæ veniat, Epiſcopi judicio reſervetur. Et ſi beneficio legis ad miſericordiam vel concordiam protrahatur, de *Wera* mortui plene ſatisfaciat, & *Wytam*, & *Manbotam*, & omnibus rite paccatis plegios legalitatis deinceps inveniat, triplex vero *lada* vel emundatio ſit ni hujuſmodi ſit. Si autem inſorticatus non fuerit mortuus, ſed cutis variationem vel probabilem corporis contrahat ægritudinem, emendetur ſapientum antiquis diffinitionibus ſicut acciderit.

CAP. LXXII.

Definicio homicidii.

HOmicidium fit multis modis, multáque diſtantia in eo eſt, in cauſa, & in perſonis. Aliquando autem fit per cupiditatem vel contentionem temporalium, fit etiam per ebrietatem, fit per juſſionem alicujus. Fit etiam pro defenſione & juſticia, de quibus ita meminit beatus *Auguſtinus* de ſermone Domini in monte. Si homicidium eſt occidere poteſt aliquando accidere ſine peccato. Nam Miles hoſtem, &

Judex

Judex nocentem, & cui forte invito, vel imprudenti telum manufugit, non mihi videntur peccare cum hominem occidat. Beatus *Ieronimus*, homicidas & ſacrilegos punire non effuſio ſanguinis, ſed miniſterium legum & ipſa lex dicit. Si dimiſeris virum dignum morte, anima tua erit pro anima ejus. Fit etiam homicidium caſu, conſilio. Aliter etiam eſt ſi Clericus vel Laicus, cum propinquis vel extraneis agant hoc vel patiantur, & alii plures modi ſunt qui maxime ad pœnitentes pertinebunt, quibus aptanda quidē eſt, & amica participatione providenda medicina ſecundū ætatem, & poſſibilitatem, & virtutē, & confeſſionem ſingulorum, in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in eleemoſynis, & beneficiencii modis. Qui non poteſt jejunando peccata curare, poteſt eleemoſyna redimere; eleemoſyna ſufficit ſine jejunio, jejunium non ſufficit ſine eleemoſyna. Jejunium cum eleemoſyna duplex bonum eſt, ſine eleemoſyna nullum bonum eſt. Unuſquiſque donum ſuum à Deo habeat, ne quærit pœnitentiæ ſpacium, ſed modum.

CAP. LXXIII.

De ordinatis homicidiis.

SI Epiſcopus homicidium faciat, deponatur, & pœniteat XII. annis, ſeptem annis in pane & aqua, & quinque jejunet tribus diebus in ebdomada, & aliis communi cibo utatur. Si Presbyter hominem occidat, vel Monachus, ordinem perdat, pœniteat & decem annis, ſex in pane & aqua, & quatuor jejunet in ebdomada tres dies, cæteris utatur cibo ſuo. Si Presbyter hominem vulneret, centum dies jejunet. Si Diaconus hominem occidat exordinetur, & ſeptem annis pœniteat, quatuor in pane & aqua, & tres jejunet tribus diebus in ebdomada, cæteris in communi cibo utatur. Si Clericus hominem occiderit, ſex annis pœniteat, quatuor in pane & aqua, duos annos tribus diebus in ebdomada. Si Laicus hominem occidat, quinque ann' pœniteat, tres in pane & aqua, & duobus annis tribus diebus jejunet in ebdomada. Si quis ordinatum occidat vel proximum ſuum, exeat de patria ſua, & *Romam* adeat, & *Papam*, & conſilium ejus faciat, de adulterio, vel fornicatione, vel Nunnæ concubitu ſimiliter pœniteat.

CAP. LXXIV.

De purgatione occiſorum.

SI parentes eorum purgare velint eos qui injuſte vel ſine judicio fuerint occiſi, liceat eis ſecundum legem priſtinam *werelada* pernegare. Si ad quatuor libras natus ſit cum octodecim ex patre ſint, ex matre quatuor. Si ad XIIII. libras cum XVI. Si bene juraverint atrium ei quærat qui occidit, & emendet ei per omnia, ſicut lex & conſuetudo loci ſit, & *Wera* parentibus, & *Manbota* Domino. Et qui culpam exigit de fure occiſo, eat ſe tertio, ut duo ſint de cognatione patris, tercius de cognatione matris, & juret quod in cognato ſuo nullum factum erat pro quo de vita forisfactus eſſet, & eant alii cum XII. & ſuperjurent ei in mundiciam quæ ante dicetur. Quod ſi parentes nolint illuc venire, conſtituto termino emendet unuſquiſque CXX. ſolid. qui ſuper hoc loquebatur. Si aliquis homo ex contentione aliqua, vel rebus repentinis occidatur, requirat eum Dominus ſuus per plegium, & pro mortuo plenam, & eam rectitudinem offerat quam pro vivo faceret, de quo rectum non diffor-ciaverit ſi ei denegetur, & interim amittatur, vel à beſtiis vel avibus devoretur, vel ab occiſoribus inhumetur, vel circumſepiatur. Hoc præter *Weram* judicio componatur.

CAP.

CAP. LXXV.

De occiſoribus Dominorum ſuorum.

SI quis Dominum ſuum occidat ſi capiatur nullo modo ſe redimat, ſed de comatione, vel ejus cautione, vel ita primo ſevera gentium animadverſione dampnetur ut diris tormentorum cruciatibus, & malæ mortis infortuniis, infœlicem prius animam exhalaſſe, quam finem doloribus excepiſſe videatur, et ſi poſſit fieri remiſſionis amplius apud inferos inveniſſe quã in terra reliquiſſe proteſtetur. In omnibus enim humanæ pravitatis exceſſibus medicinæ ſalutaris fomenta prolata ſunt præter traditionem Domini, & blaſphemiam Spiritus Sancti, i. habere cor impœnitens quod juxta Verbum Domini non remittetur alicui, vel in hoc ſeculo vel in futuro. Quiſquis itaque de morte Domini ſui per ſe vel ſuſceptam, vel ſuſpectam perſonam aliqua rerũ actione, vel ſub introductione tractabit vitæ ſuæ culpa ſit, & omnium quæ habebit. Et ſi placitum in accuſatione ſit *werelada* ſicut ipſe Dominus natus eſt abnegabit. Si quis hominem ſuum ſine culpa mortis occidat, parentibus ejus ſicut natus eſt nihilominus eum reddat quia videlicet ad ſerviendum, non ad occidendum ſervus erat. Et ſi Dominus in capite eſt Manbota remaneat. Qui ſervum ſuum occiderit ſuum peccatum eſt & dampnum. Si ipſo quo vulneratus eſt vel alio modo afflictus tanquam in manibus Domini ſui moriatur crudelius eſt & gravius ſicut in lege *Moyſi* ſcriptum eſt. Qui aliquem de parentibus ſuis occidet dignis apud Deum pœnitentiæ fructibus emendet, & in modo pœnitentiæ ſit. Si ſponte vel caſu perpetravit & occidat emendatio patrini ſicut manbota Domini, ſi pertineat ei utrumq; & aliorum infortunitate, quorum conſangùineus non cogatur eum reddere ſapientum, hoc judicio ſecundum genus componatur. Si *Francigena* qui parentes non habeat in murdro perimatur, habeat preciũ natalis ejus murdri non * abarnaverit Rex de Hundredo ubi invenietur XL. marcas argenti, niſi intra ſeptem dies reddatur malefactor Juſticiæ Regis, & talis de quo poſſit juſticia fieri, vel qui occiſum comprobet *Anglicum*, habeatur judicio ferri calidi, vel ſicut rerũ circumſtantiis fuerit approbatum. Ad patrem vero non ad matrem generationis conſideratio dirigatur, omnibus enim *Francigenis*, & alienigenis, debet eſſe Rex pro cognatione, & advocato ſi penitus alium non habent. Si ex parte patris parentes habeat qui occiditur & ex parte matris habeat quantum ad eum attinet, i. tertia pars *weregildi* ſui reddatur. Si quis hujuſmodi faciat homicidium, parentes ejus tamen *were* reddant, quantum pro ea reciperent ſi occideretur. Si ex parte patris parentes habeat, & ex parte matris non habeat, & hominem occiderit, reddant * pertinentes ei quantum de ejus interfectione reciperent, i. duas partes *Weregildi* ſui. Si quis autem paterna cognatione carens male pugnet ut hominem occidat. Si tunc cognationẽ maternã habeat, reddat ipſã tertiã partẽ *were* tertiam *congildones* pro tertia fugiat. Si nec maternã cognationẽ habeat, reddant *congildenes* dimidiam *weram*, pro dimidia fugiat vel componat. Si quis occidatur ejuſmodi ſecundum legem priſtinam, ſi parentela careat, reddatur dimidiũ Regi, dimidium *congildonibus*. Si quis moriens debitori teſtimonia traditionis vel venditionis aliqua fecerit, & filios vel filias non habuit, quicunque de parentibus ſuis in hæreditatem ſucceſſerit * omne debitum ejus juſte reſtituat, & omne factum ydoneare ſtudeat, vel culpam incurrat.

* *abarnavit*, Mss. Scac. *peroraverit*, Mss. Seld. & noſter.

* *parentes* Mss. Seld. & noſt.

* *vel cui* weregildũ *ejus ſi occiſus eſſet pertinebat*, addit Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXVI.

De precio cujuſlibet.

SI homo occidatur ſicut natus erit perſolvatur & rectum eſt ut homicida poſtquam *weregildum* vadiaverit, inveniat *were* plegios ſicut ad eam pertinebit, i. de *Thaino* debent *dari* XII. *were plegii*, octo de parte patris, & IV. de cognatione matris, & cum hoc factum erit, elevetur inter eos pax Regis in omni *weregildo*, & debet *halfang* primo reddi ſicut *were* modus erit. Omnis autem *wera* liberorum eſt aut ſervorum. Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii ſua vel alterius datione. Servi et ſi quæ ſunt aliæ ſpecies hujus quas tamen omnes * volu-

* *voluimus*, Mss. Seld. & noſter.

minis ſub uno ſervitutis membro conſtitui quem caſum ponimus appellari ut ita dictum ſit. Servi alii caſu, alii genitura, liberi alii *Thȳȳhindi*, alii *Syxhindi*, alii *Thȳelfhindi*. *Thyihindus* homo dicitur cujus *wera* eſt C̄C̄. ſol. qui faciunt quatuor libras. * *Tyelfhindus* eſt homo plene nobilis, & *Thainus* cujus *wera* eſt duodecies C̄. ſol. qui faciunt libr. V̄. cujus *halfang* ſunt C̄XX. ſol. qui faciunt hodie ſol. quinquaginta. Et non pertinet alii cognationi pecunia iſta niſi illis qui ſunt intra genu à die illa qua *wera* vadiata eſt in viceſimum unum diem, habet hoc *halfhangum* reddi. Inde in viceſimam unam noctem reddatur *Manbota* inde in viceſimam unam noctem * *Fȳthwyte* inde in viginti unam noctem ipſius *were* primum *gildum*, & ſic omnibus parentibus dominiſq; emendationibus iniciatis perſolvantur reliquum *were* infra terminum quem ſapientes inſtituant. Deinde liceat per amorem procedere ſi perfectam velint amicorum intrandi & exeundi licentiam habere. Eodem modo per omnia de *Cyrliſti* vel villani *wera* fieri ſecundum modum ſuum ſicut de duodecies centeno diximus. Age enim de aliquo ſecundum legem qui natus ſit ad quatuor libras, & quando vel quibus reddi debeat, vel quomodo diſtribui *hanlffange* ejus ſunt V̄. marc. quæ faciunt XXII. ſol. & V̄I. denar. Eſt autem verbum Anglicum quod Latine ſonat apprehenſio colli. Si quis ad IV̄. libr. perſolvandas occidatur, & ad id res veniat ut pretio natalis ejus componendus ſit, primo debent reddi XIĪ. ſol. & V̄I. den. & in *wera* numerari. Reddantur vero patri, vel filio, vel fratri, vel qui propinquior eſt de patre. Si prædictos parentes non habeat: ſi omnes iſtos habeat & ipſi dividant inter ſe à die qua *wera* vadiata eſt in X̄X̄I. diem ſine omni excuſatione & dilatione debet *halfhang* reddi ſicut permiſſimus, & hoc in diviſum habeant à cæteris. Inde ad X̄X̄I. diem reddatur ipſius *manbota* tunc ad XXI. diem *Fuytyhita* inde ad X̄X̄I. diem reddatur ipſius *were Frinigildum*, i. ſeptem ſol. & ſex denar. ad expletionem X̄X. ſol. inde componat, qui *weram* ſolvit terminū de X̄X̄. ſol. inde ponant terminum ſuum parentes mortui, de X̄L. ovibus quæ pro X̄X̄. s. computantur. Sint autem oves videntes & cornutæ, nulla parte diminutæ ultimo Termino reddatur, equus qui pro X̄X̄. ſol. numerandus eſt, hoc ſecundum legem & noſtram conſuetudinem diximus differentia tamē *weregildi* multa eſt in Cancia villanorū & Baronum.

* *Twelfhindus.*

* *Fythtyyte*, Mss. Scac.

CAP. LXXVII.

De ſolutione liberi vel ſervi.

SI quis de ſervo patre natus ſit & matre libera pro ſervo reddatur occiſus in ea parte quia ſemper de patre non à matre generationis ordo texitur. Si pater ſit liber & mater ancilla, pro libero reddatur occiſus, ſi ſit *Anglicus* vel non ſit, & nec interveniat cur remaneat; aliquando autē * erit ſicut dominus ejus voluerit, videtur autem matris ejus cujuſcunque taurus alluſerit. Si quis ſervus, vel natus, vel factus in libertatem tranſeat habeat Dominus ſuus *Manbotam* liberi.

* *matris eſt cujuſcunq*; addit Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXVIII.

De liberatione ſervi.

QUi ſervum ſuum liberat in Eccleſia, & mercato, vel Comitatu, vel Hundredo coram teſtibus & palam faciat, & liberas ei vias & portas conſcribat, apertas & lanceam, & gladium, vel quæ liberorum arma ſunt in manibus ei ponat. Si quis in ſervū tranſeat ſicut poſſeſſor eſt in *Halimoto*, vel *Hundredo*, vel vicinió corā teſtibus agatur, cū * excoluerit ut nec ille deinceps abneget, & de ſingulis diſcrete ſciatur cujus conditionis æſtimandi ſunt libere, ſcilicet an ſervilis quia multi potentes volunt ſi poſſunt defendere homines ſuos modo pro ſervo, modo pro libero ſicut interim factu facilius ſit. Sed legibus inter hoc dictum eſt, in ſignum vero tranſitionis hujus *billum*, vel *ſtrublum*, vel deinceps ad hunc modum ſervitutis arma ſuſcipiat in manus Domini mittat & caput. Si quis de ſervitute redeat in liberum in teſtem manumiſſionis cum teſtibus redditionis Domino ſuo X̄X̄X̄. denarios reddat, ſcilicet precium Corii ſui in ſignum quod ei dignus ſit in æternum. Si quis in occulto filium vel filiam genuerit & celaverit, ſi forte occidantur non eſt ei de *wera* reſpondendum poſt mortem quorum Pater non comparuit in vita. De inventis & pauperibus

* *excoluit*, Mss. Scac. videtur aliquid deeſſe voculæ in Mss Scac. in duobus aliis plane *excoluerit* ſcribitur.

peribus et abjectis positum est. Si quis eos occidat eumq; si parentes repetentes *wera*, *wyta*, *manbota*, sicut iustum accidentia fecerit persolvantur vel in *thaschis* vel hujus suggerendis de *blodstodiis* est institutum quos parentes sui divites ac domini multa sinunt in progenies egestate mendicos. Si pecuniam habebunt, sit domino cui prebendarii erant, si super terram ejus sit. Quæ omnia fortiora erunt si sine distributione, vel divisione, vel commissione, et prælocutione erant ibi. Si quis à nativitate surdus & mutus sit, ut sua vel alterius nequeat irrogata confiteri, emendet pater forisfacta sua. Insanos & ejusmodi maleficos debent parentes sui misericorditer custodire.

CAP. LXXIX.

De liberatione filioli vel matrini.

QUi aliquis filiolum vel patrinum occiderit erga eum, & parentes mortui * conjuctim reus sit, & crescat emendatio secundam *Weram* sicut *Manbota* secundum Dominum. Si filiolus Regis sit, per *Weram* emendetur Regi sicut cognationi. Si occisor ejusdem parentelæ sit, remaneat emendatio patrini sicut &*Wytam* Domini. Si quis Nuntium Regis eat, & breve ejus deferat, qui eum innocentem occiderit, in misericordia Regis erit. Et si commodum aliquod facere promiserat, hoc componat qui pacem Regis fregerit quam idem manu sua dabit alicui. Si capiatur de membris culpa sit. Si quis à Vicecomite vel * ita Ministro pacem Regis habeat, si infringatur in eo, *Gridbreche* sit, & centum sol. emendetur, si ad * emendandum venire liceat. Si quis in Ecclesia faciat homicidium, hoc emendare non possit, sed prosequatur eum omnis qui Deum diligit, nisi forsan eveniat ut per aliquod pacis confugium Rex ei vitam indulgeat dignis satisfactionibus apud * Deum, & homines sua prius inductione ut emendare liceat, postea *Wera* parentibus, *Manbota* Domino, *Wyta* cui proveniet, & emendetur infractio pacis Ecclesiæ, & reconciliatio perquiratur secundum dignitatem singulorum matris & capitalis Ecclesiæ *Gridbreche* est ad minus, sicut infractio pacis Regis, i. V. lib. in Anglorum lege, mediæ L. s. quæ est *Wyta* Regis, & adhuc minoris ubi parva parrochia est, & atrium cum sit XXV. sol. & Campestris Capellæ ubi non sit atrium, XII. solid. & VI. denar.

* *communiter.*

* *wyta*, Mss. Seld. & noster.

* Sic Mss. omnes: legendum puto *alio*.

* *emendandum*, Mss. Seld. & noster.

* *dominium.*

CAP. LXXX.

De homicidio in Curia Regis, exercitu, Burgo vel Castello.

IN Domo, vel in Curia, vel in Burgo, vel in Castello, vel exercitu, vel hostio Regis faciat aliquis homicidium, sit in misericordia Regis de pecunia vel membris. Si in via regia fiat assultus super aliquem *Forestel* est, & C. sol. emendetur Regi, si ibi calumpniam habeat, aut divadietur vel retineatur ibi malefactor, vel si est in *socna* Regis tanta vero debet esse ut inibi duo carri sibi possunt obviari, & bubulsi de longo stumbli sui possint assimulare, & XVI. Milites equitare possint armati de latere; & via regia dicitur quæ semper aperta est, quam nemo conclaudere potest, vel avertere cum * minis suis quæ ducit in Civitatem, vel Burgum, vel Castrum, vel portum Regium, & unaqueq; Civitas tot magistras vias quot magistras portas * habet ad theloneum & consuetudines insignitas *Forestel* est. Si quis ex transverso incurrat, vel in viam expectet & assalliat inimicum suum, si post eum expectet vel evocet ut ille revertatur in eum non est *Forestel*. Si se defendat *Stredbreche* C. sol. emendetur. *Stredbreche* est si quis viam frangat concludendo, vel avertendo, vel fodiendo in cujuscunque terra fiat homicidium qui *Socnam* et *Sacam* suam habeat. Si homicida divadietur ibi vel * cravetur * *Fitwytam* recipiat. Si plures * interficiunt cum Domino vel Præposito, vel * adhuc modum aliquo qui jus habeat in eos, si occisos, & locus unius Domini sint qui *Socnam* suam habeat *Manbotam* & * *Fitwytam*. Si * qui in domo vel in Curia Regis fecerit homicidium, vel *Homiplagium* de membris componat; & domum Regis hoc loco dicimus ubique in regione sua sit cujuscunque feudum vel mansio sit. Si quis tamen legitimos coactionis testes habeat, vel Dei judicium offerat quod * de defendente fecerit Dei rectum est ut emendare liceat. Item qui in domibus Archiepiscoporum, Episcoporum, vel Comitum fecerit homicidium vel homicedium, sicut causa fuerit membrorum vel pecunialis emendationis reus sit. Emendatio autem vel redemptio est juxta culpæ meritum & loci consuetudinem. Cum enim in omnibus grave sit, gravius tamen est de parente Domini occiso

* *ruinis*, Mss. Seld. *ramis* Mss. nost.

* *habeat.*

* *gravetur* Mss. Seld. & noster.

* *Fitpptã* Mss. Scat. *Fihtpitam* Mss. Seld. & noster.

* *interfucerunt*, Mss. Seld. & nost.

* *adhuc modo aliquo*, Mss. Seld. & noster.

* *Fitpptã Fihtwitam* Mss. Seld. & noster.

* *Si quis* Mss. nost.

* *se*, Mss. Seld. & noster.

ciſo de miniſtro ſuo, & ante eum gravius eſt hoc effectum & *Overſeuneſſa*, vel multa conſtituta, vel disfactio plectendum de Thainis & Baronibus, & qui ſunt hujuſmodi in *Overſeuneſſ.* conſiſtat, niſi amplius interveniat, ut addatur per pacis fractionem per *hamſocnam* & ſimilium, vel ſi ſit homo ejus cujus eſt domus qui fuerit interfectus, vel percuſſus, vel quoquo modo afflictus *Hamſocna* quod domus invaſionem Latine ſonat fit pluribus modis extrinſecus vel & intrinſecus accidenciis *Hamſocna* eſt. Si quis alium in ſua vel alterius domo cum *Haraido* aſſailiaverit, vel perſequatur ut portam, vel domum ſagittet, vel lapidet, vel colpum oſtenſibilem undecunque faciat *Hamſocnam* eſt vel *Hamfare*. Si quis præmeditate ad domum eat ubi ſuum hoſtem eſſe ſit, & ibi eum invadat. Si die vel nocte hac faciat & qui aliquem in molinum vel ovile fugientē proſequitur *Hamſocna* judicatur: Si in curia vel domo ſedicione orta, bellum etiam ſubſequatur & quivis alium fugientem in alium domum infuget, ſi ibi duo tecta ſunt, *Hamſocna* reputetur. In *Fith* vel in *Socna* eſt quod ab ipſis in domo ſunt contubernales agitur, hoc etiam ſicut præmiſimus *Wyta* emendabitur patrifamilias, ſi quæſtionem habeat quærentem vel quæſitam.

CAP. LXXXI.

De pace Regis danda in potatione.

IN omni potatione dacioni, vel empcioni, vel *gilde*, vel ad quidlibet in hunc modum præparati, primo pax Dei & Domini qui eos interconvenerint publica prænunciatione ponenda eſt & rogandum, ut ſi quis alium ibi quacunque devitet occaſione. Si placeat palam faciat, & rectum ei vadietur competenti termino peragendum, ſicut & ibi * piſtum erit. Si præſentem concordiam non admittunt, vel exeat, vel recedat cujus culpa claruerit ad odium. Si priuſquam pax ita poſita ſit à combibentibus in domo qua agatur, *Overſeuneſſa* eſt emendandum Domino domus vel cui proveniet, ſi curvatus & retentus ſit ibi, & ſit alterius dominii. Quidam villam & qui ſunt ejuſmodi *Leierwitam* & *Blodwitam*, & hujus minora forisfacta emerunt à Dominis ſuis vel quomodo meruerunt, de ſuis & in ſuos quorum *Fletgefoth*, vel *Overſeuneſſa*, eſt XXX. d. *Cothſeti*, quindecem den. ſervi VI. den. Si quis ad arma proſiliat, & domum exfrediet, nec tamen aliquem percutiat dimidio forisfacto culpa conſiſtat.

* *ibi juſtum* Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXXII.

De aliquibus inimicis ad invicem.

IN omni cauſa, ſi quis inimicum reſidentem habeat, non ante inpugnet eum quam ipſum ter, & per bonos teſtes de recto inquirat, & ei cujus homo eſt ſi opus eſt juſticiæ quæ præerit, oſtendat ſive de *Anglico* ſive de *Franco* cauſa conſiſtat. Si vagans homo ſit qui forisfecit, requiratur tum de recto ubi eum eſſe conſtabit, & conſilio, ac licentia ejus in cujus terra & ſocna invenietur fide, vel * ſacramento, vel fidejuſſoribus aſtrictus juſte ſatisfactioni præparetur. Quod ſi per omnia refragaverit, & id cauſæ, vel temporis, vel locorū, vel accidentium ſit, vel de ſuo aliquid, pro in borgo retineatur, ratione hoc et legitimis teſtibus fiat ne deterius aliquid inde contingat aliquid ſequatur, quæ diligentius advertenda ſunt, ſicut accuſatus credibilis erit, & accuſationibus vel detentionibus acquieverit, & ſicut ejus eſſe vel non ejus eſſe quod ita retinebitur innotuerit, et hiis omnibus habundanciori formidine refectum eſt, an de parentum, vel amicorum interfectione, vel dampnis corporalibus, vel pecunialibus actitetur, et ſi etiā is in cujus terra fuerit inventus rectum per omnia difforciabit. Non tamen in eos inconſulte quid agatur. Sed in manu ipſius curvetur, & Principi vel Miniſtro ſuo demonſtretur, et unicuique licet Domino ſuo ſine Wyta ſubvenire. Si quis aſſalliat eum, et in omnibus legittimis obedire præter in proditione, furto, murdro, et deinceps ſimilibus quæ nullo prorſus ingenio fieri conceſſa ſunt, et legibus infamantur ad eundem modum Dominus conſilio pariter, et auxilio debet, et modis omnibus poteſt ſine forisfacto homini ſuo, ſine oportunitatibus ſubvenire, et quotcunque Dominos habeat, vel quantumcunque de aliis teneat, ei plus debet cujus legius eſt honeſto, utili, et neceſſario ad facultatem et ſanitatem, ad animam et ejus reſidens eſſe debet, et in bello ſecum eſſe, et ejus Manbota eſt ſi occidatur. Et in quibuſdā poteſt dominus homini ſuo warantus eſſe ſi præcepto ſuo verberaverit, vel alio* modo contrectaverit aliquē qui pertineat vel non pertineat ad eū.

* *ſac.* Mss. Scac. *Sacramento*, Mss. Seld. & noſter.

* *contriſtaverit*, Mss. Seld. & noſter.

In

In quibuſdam vero non poterit, ſimiliter conceditur ut homo cum germano ſuo cognato communicet in omni neceſſario, ſimiliter pugnare poteſt homo contra eum quem cum deſponſata ſibi uxore poſt ſecundam & tertiam prohibitionem clauſis * hoſtiis, et ſub una coopertura inveniet ſive cum filia ſua quam de ſponſata genuerit, ſive cum ſorore ſua quæ * de ſponſa ſit, ſive ſub matre ſua quæ primo ſuo fuerit deſponſata, pecunialis autem emendatio legibus inventa eſt. Si deſponſata fœmina fornicetur, & *Cyrliſca*, vel *Syxhinda*, vel * *Twelfhinda* ſit, & corporalis diffractio perſi ſtentibus inſtituta. Penſandum autem eſt per viſum accuſantibus viſum concubitus propenſius advertendum, ut, ſcilicet ipſas coeuntium naturas * vident commiſceri.

* Leg. *aſſiis*
* *deſponſa.*
* *Tyelfhinda*, Mss. Scac. *Tpelfhind a* Mss. Seld. & noſt.
* *viderit*, Mss noſt.

CAP. LXXXIII.

Quod unicuique licet ſe defendere in quolibet negotio præterquam contra Dominum ſuum.

VNicuique licet ſe defendere, ſi quis eum aſſailiat in omni loco vel negotio excepto contra Dominum quem tolerandum, non occidend' jugiter ac ſalubriter frequentamus advertendum. Si quis juxta quod prædiximus in hoſtem ſuum incidat, vel vagipalante, vel alium qui juſte requiſitus rectum per omnia denegaverit. Si tamen ſe reddiderit & pacem ac miſericordiam vel invitus quæſierit non occidatur. Sed ad ſatisfactionem à repente cuſtodiatur $\overline{XXX}$. noctes, & parentibus & amicis ſuis ſæpius interim offeratur. Si pax in terra ſit, conſilio Principis & Miniſtrorũ ejus agatur in quibuſcunq; cauſis rectum difforciabitur legitimè perquiſitum. Qui rectum offerentem occiderit, vel afflixerit in aliquo, emendet *Wytam*, vel vulnus, vel denique ſicut egerit, & quicquid adverſus eum habeat forisfaciat, & qui ad aliquem quocunque modo perimit, videat, ne *Weilref* Dominis : ſi quis mortuum refabit armis, aut veſtibus, aut prorſus aliquibus, aut tumulatum, aut tumulandum. Et ſi quis corpus in terra, vel *noffo*, vel petra, ſub piramide, vel ſtructura qualibet poſitum ſceleratus infamationibus effodere, vel expoliare præſumpſerit, *Wargus* habeatur. Si quis in vindictam, vel in ſe defendendo occidat aliquem, nihil ſibi de mortui rebus aliquis uſurpet, non equum, non galeam, vel gladium, vel pecuniam prorſus aliquam. Sed ipſum corpus ſolito defunctorum more componat, caput ad occidens, pedes ad oriens verſum, ſuper clypeum ſi habeat, & lanciam ſuam figat & arma circummittat, & equum * adregniet, & ad proximam villam, & cui prius obviabit denunciet, et etiam *ſocnam* habenti quod probari, denique vel defendi poſſit contra parentes vel conſocios ejus. Si inter aliquos de rebus repentinis verborum * decacitate, vel eventus aliqua procacitate diſſenſio conſurgat ex quo aliquis eorum gladium ſcogilatum evaginat, non eſt etiam expectandum etiam ut percutiat.

* *adreginet*
* *dicacitate* Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXXXIV.

De verberatione.

IN quibuſdam, ſicut diximus, reus eſt qui verberat & qui verberatur, ut nec * maleficaciens impunitate ſuperbiat, nec contumeliatus fedis emendationibus inſoleſcat, ubi unus non vult, duo non certant, & omnis *unlaga* frater eſt alterius, et qui reſpondet ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ſimilis eſt ejus.

* *maleficiens*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXXXV.

Quod quivis liberaret eum qui in malis duxerit.

QUi ad dampnum vel malum aliquem duxerit, liberet eum advocatione, vel emendatione, vel participatione, non omnes omnibus ſuo poſſunt interventu ſuffragari. Quæ vero poſſunt vel non poſſunt, promptum eſt inveniri, à cauſa, à perſona. Capitales enim & criminales cauſæ ita Prælatis & ſubditis, & modis omnibus interdictæ ſunt, ut non ſolum auctor ipſe ſceleris puniendus ſit, ſed quicunque dando, recipiendo, referendo, vel cauſæ conſcius fuerit aut conſilio, vel conſentaneus in aliquo, ſimili pœnæ ſubjaceat, & nemo poſſit ſuper hiis alterius inde warantus eſſe. Qui ad occidendum aliquem innoxium *redbanna* vel *dedbanna* fuerit con-

victus, noxæ componat inde ſolus & cum aliis. Si ſervus cum liberis homicidium faciat, totum liberis imputetur, & item ſolus furatur, qui cum ſervo furatur ſi negetur *Werelanda* fiat.

CAP. LXXXVI.

Ne quis vindicetur de ſuo homine ſine lege.

OMni Domino liceat conqueri hominibus ſuis & amicis, ſi quis ei * malefaciant, ſed non percipere ſine lege vindictam, nec debet requiri à Domino, ſi homo ſuus miſſaciat ſine poſſe vel velle ſuo, maxime ſi nunquam deinceps ad eum redeat, et hoc in verum mittere poſſit, & ubi forte plures fuerint, & eorum quidam forisfacient, non eſt eis imputandum qui tenuerint viam ſuam, & recedent ab illis ſi per omnia ſe allegient, quod nec conſilium eorum vel auxilium ſit in forcia ipſa.

* *malifaciat*, Mss. Seld. & noſt.

CAP. LXXXVII.

De delicto ex armis accommodatis.

QUi ad occidendum aliquem arma ſua præſtiterit cum occiſore de occiſi perſolutione conferri debebit, & de ſua parte *Weregildi* conveniat ei. Qui gladium præſtiterit tertiam partem *Weregildi* reddat. Qui lanceam præſtiterit dimidiam. Qui commodaverit equum, totum reddat. In veritate tamen liceat arma ſua commodanti quod nulla mali ſuſpicione vel intentione commodaverit ſi poſſit et velit. Si quis ad * hoſtium alicujus lanceam ſuam ponat, dum ad loquendum, vel ad quod velit agendum introeat, vel quovis arma reclinet ubi quiete jacerent, ſi permitterentur & areptis armis hujuſmodi dampnum ingeratur, Juſtum eſt qui dampnum inde fecerit, dampnum illud emendet, et cujus arma fuerant ſi ita procedat emendet ſe, quod nec velle, nec poſſe, vel conſilium teſtimonium ejus extitit, & Dei rectum eſt ut pacem habeat & videat qui miſſecit ut per omnia ſecundum legem emendet. Obſervet autem ille cujus arma erant ut ea non recipiat antequam in omni calumpnia munda ſint. Si quælibet arma politori vel emundatori commiſſa ſint ad purgandum vel cuilibet ad ſervandum, & de ſubito arripiantur ad aliquid male agendum juſtum eſt cui abſoluta commiſſa ſunt, abſoluta reſtituat niſi forte cuſtodiam eorum diffinitis prælocutionibus abdicaret. Si etiam ipſe ſuper hiis accuſetur conſcientiæ, vel poſſibilitatis in aliquo perneget ſicut rectum ſit. Si quis occidatur * *in hlothe* reddat interfector *Weram* parentibus, et *Manbotam* Domino, & omnes qui interfuerunt * *Hlothotã* ſicut emendent * *Twihindeman* XXX.s. *Sixhinde* $\overline{XL}$.ſol. *Twylfhinde* $\overline{CXX}$.s. *Manbota* ſecundũ legẽ * à $\frac{a}{p}$ interfecti ſecundũ *Weram* potius accipiebatur, quã per *Overſeuneſſ'* domini vel perſonã. *Overſeuneſſ'* Regis, ut diximus, $\overline{xx}$. marc' Epiſcopi & Comitis $\overline{X}$.marc. Baronis vel Thaini $\overline{V}$. In Weſtſexa quæ caput Regni eſt & legum, ad quã recurrendũ eſt in omni diſſidentia contingentiũ. Si quis autẽ judicio ferri calidi, vel bello, vel teſtibus legitimis, vel conſacramentalibus adhibitis, vel idoneo legis examine monſtrare poſſit quod aſſalliatus fuerit, quod coactus & ſe defendente fecerit homicidium dignis ſatisfactionibus hoc monſtrare liceat, & rectum inde ſit, quia ſicut prædiximus, multis modis poteſt homo *Weram* ſuam forisfacere, ut per *Hamſocnam*, per homicidium in Eccleſia, per Dei rectum difforciatum, per furtum, per murdrum, per injuſtum aſſultum, vel homicidium, & deinceps ſimilium, de quibus *were* parentibus *Manbota* Domino, & *Wytam* juſtius remanet. Si chohors * aliquam occidat, & non ſciatur quis nominatim hoc fecerit, accuſentur quotquot ibi eſſe conſtiterit, & communiter *Weram* occiſi conjectent, & *Wytam*, & *Manbotam*, quali *Were* pertinebit. Qui in Collegio vel Societate fuerit ubi aliquis occidatur acquietet ſe quod eum non percuſſit, & ita quartam partem compoſitionis ejus ſolvat, ſive plures, ſive pauciores plagas, vel quotcunque vel qualeſcunque habeat vitæ retractatione, vel mortis ſimplicitate diſcretas. Si quis in Conventiculo aliquo convivii, vel potationis, vel hujuſmodi fuerit occiſus, defendant ſe, vel emendent quibus fuerit imputatum ſecundum legem *ſaligam*. Si in Convivio quatuor vel quinq; fuerint homines unus ex ipſis fuerit interfectus illi qui remanent, aut unum convictum

* *oſtium*.

* *Hlope*, Mss. Scac.
* *Hlotbotam*.
* *Tyindeman*.
* à *Papa* aut *perſona*

* *aliquem*.

* *bi'* Mss. Scac.

ctum reddant, aut omnes mortis illius compoſitioni conjectent quæ lex uſque uſq; ad ſeptem quæ fuerint in Convivio illo convenit obſervari: Si vero in convivio illo plus quam ſeptem fuerint, non omnes teneantur obnoxii. Si quibus fuerit imputatum, illi ſecundum legem componant. Si quis foris caſam ſive iter agens, ſive in agro poſitus, aut contubernio fuerit occiſus;& tres vel amplius*habuerint plagas tres de eodem contubernio qui convicti fuerint ſigillatim mortis illius compoſitionem * componant,& tres alii de ipſo Contubernio $\overline{XXX}$. ſol. unuſquiſque illorum culpabilis judicetur, & tres adhuc alii de ipſo contubernio ſinguli $\overline{XV}$. ſol. culpa judicetur.

* *habuerit*, Mss. noſt. *habuit*, Mss. Seld.
* *componat* Ms. Scac. & noſter. *componant* Mss. Seld.

CAP. LXXXVIII.

De commiſſione armorum quibus aliquis occiditur.

SI quis in arma cujuſquam irruat vel incidat ut inde moriatur, & ejus ſolius culpa compereat ita ſit; tamen ille cujus arma erant non indiſcrete ea ſuſcipiat. Tractandũ verò eſt in agendis * hujuſmodi de modo portationis vel poſitionis armorum de loco poſitionis, de eo qui poſuit,quid quomodo*contingerit.Si quis lanceã ferat ſuper humerum, & inde quis occidatur, reddatur precio nativitatis ſuæ ſine *Wyta*. Si acumen lanceæ ante oculos portitoris ſit *Weram* mortui reddat, & ſi impoſſibilitatis accuſetur in eo pernegare ſtudeat ſecundum pretium *Wytæ*, & ita remaneat. Si vero * culpis & acies lanceæ pari ſuſtentatione reſpondeant, ſine culpa ſit. Si quis in defenſione ſua lanceam, vel gladium, vel arma quælibet contra hoſtem ſuum extendat, & illa dira nocendi cupiditate cæcatus irruat, ſibi reputet quicquid habeat. Si quis alium fugiens ut ira decertantium, vel cauſa perſequentium ſæpius impetravit*præcipio vel aliquo moriatur;reddat eum qui injuſte*progabat,nec ſibi mortem intuliſſe, nec *egilde* meruiſſe videatur. Si quis in ludo ſagittandi, vel alicujus excercitii jaculo,vel hujuſmodi caſu aliquem occidat, reddat eum. Legis enim eſt, qui inſcienter peccat, ſcienter emendet, miſericordiæ tamen & amori tanto propior erga parentes eſſe debet, quanto genus humanum fortunæ ſervientis aſperitatibus lugubri miſeróque omni fletu novimus ægrotare. Si quis alterius puerum qui vel ei commiſſus ſit ad educandum vel docendum occidat, vel dormiens opprimat,nihilominus reddat, quam ſi virum adultum occidiſſet. Nemo ipſius ſuum infantem reddere cogatur, quem voluntarie non occidit, nec emendatione pecuniali, nec diffactione corporali. Qui aliquem rogaverit ut ſecum in opus ſuum eat, & interim occidatur à ſuis vel ejus inimicis, reddat eum cum hortatu et gratia in locum mortis venerit, & conſcientiæ vel conſenſus in aliquo ſe acquietet, ſi fuerit accuſatus & hoc *weralada*. Si autem invitare poſſit quod non rogatus cum eo venerit, ſi qui inimici ſui perimant qui nec ei conſanguinitate vel affinitate junctus ſit, juſtum eſt ut ſicut peccaverunt, luant & in eos vindicetur à parentibus et dominis, aut inde componant, quia non eſt ſuper vindicandum in hominibus vel ſervientibus alicujus. Et unicuique licet domino ſuo ſine *wyta* ſuccurrere, ſi quis aſſalliat eum, ſicut prædiximus. Reſpectus tamen habeatur in omnibus, ſi quis cum inimico ſuo reſtitit contra legem. Si alicui mortem vel vulnus inflixit, vel aliquid exitavit ut exigentibus meritis mors ſecuta videatur, non eſt in quibuſcunque parentibus, vel paternis, vel maternis occidentibus, vel occiſis indiſcrete judicandum. Quia in omni compoſitione homicidii duæ partes referuntur ad paternam cognationem, tertia ad maternam, & alia eſt *wera*, vel vindicta Thaini, alia villani, ſicut prædiximus. Qui ſecus fecerint,querant parentes mortui *were*, vel vindicem ſuper plus tam in generoſitate quam in propinquiori pertinentia. Scriptum eſt in legibus Regis *Edmundi*, Mihi valde diſplicent, et nobis omnibus injuſte, & multiplices*pungnæ quæ inter nos ipſos fuerint unde diximus. Si quis poſt hæc hominem occidat, ipſe ſibi portat homicidii *Faidiam*, niſi amicorum auxilio intra $\overline{XII}$. menſes perſolvat pleno *weregildo*, ſit natus ſicut ſit. Si eum tunc cognatio ſua deſiderat, & pro eo gildare nolit, tunc volo ut omnis illa cognatio ſit *infrangh*, præter ſolum malefactorem. Si ei deinceps nec victum det nec pacem. Si quis cognationis ejus poſtea firmet eum, reus ſit omnium quæ habebit erga Regem, et portet fractionem erga cognationem, quia eum antea reprobavit. Si ex alia cognatione quis vindictam faciat in alium aliquem præter in ipſum malefactorem ſit inimicus Regis & omnium amicorum ejus.

* *bi*ª Mss. Scac.
* *contigerit* Mss. Seld. & noſter.
* *cuſpis*, Mss. Seld. & noſter.
* *præcipitio* Mss. Seld. & noſter.
* *purgabit perfugabat* Mss. Seld. & noſter.
* *pugnæ*, Mss. Seld. & noſter.

Si quis propter *Faidiam*, vel cauſam aliquam de parentela ſe velit tollere & eam forijuraverit, & de ſocietate, & hæreditate, & tota illius ratione ſe ſeparet. Si poſtea aliquis de parentibus abjuratis moriatur vel occidatur, nihil ad eum de hæreditate vel compoſitione pertineat. Si autem ipſe moriatur vel occidatur hæreditas vel compoſitio filiis ſuis vel Dominis juſte proveniat, & nemo * forisfacit feodum ſuum niſi propter feloniam vel reditionem ſpontaneam, & nulli liceat foriſmittere hæreditatem ſuam de parentela ſua, datione vel venditione ſicut diximus, maxime ſi contradicat, et pecuniam ſuam velit in ea mittere. Et ſi quis in neceſſitate mortali, vel infirmitate, vel egeſtate ſupervacue deſerat patrem vel parentelam ſuam, & aliquis propinquus vel extraneus in tanto vitæ neceſſario ſuccurret ei, & hæreditet eum in fine cum teſtibus, & filium ſibi conſtituat de feodo vel alio conquiſito ſapientum, hoc intra hæredipetas judicio terminetur ſicut acciderit. Si quis de vulnere quod alicui fecerit componere velit, ita componat ut precium vulneris in precium *weræ* numeretur. Si homo mortuus inde ſit, et in omni *weregildo* melius eſt ut parentes homicidæ pacem ſimul faciant, quam ſingillatim, & ſi plures aliqui faciant homicidium quorum *crocca cowellet* ſi velint ſimul componant. Si volint reddat unuſquiſque pro ſe ſecundam, vel tertiam, vel quartam partem, vel ſecundum * quod fuerint *Were* & *Wyte* partes reſtituãt, cui proveniet prælatione, receſſione, retentione, vel curvatione de coacto ad homicidium *Wyta* juſte remanebit. De eo pariter qui ſe vindicabit. De contribulibus & parentibus remaneat emendatio patrini ſicut *Manbota* Domini & rectum neceſſe eſt fieri parentibus interfecti per juſticiam ſive poſſit vel non poſſit eum *Wera* tolerari.

* *forufaciat*, Mss. Seld. & noſter.

* *quotquot* Mss. Seld. & noſter.

CAP. LXXXIX.

Qui aliquid de propinquis occiderit.

SI quis de libertate ſua interpellatus fuerit & timens ne in ſervicium cadat aliquem de propinquis ſuis per quem in ſervicium cadere timet occiderit, ſcilicet patrem aut matrem, patruelem vel avunculum, vel quemlibet hujus propinquitatis perſonam, ipſe qui hoc fecerit, ſecundum legem *Saligam* moriatur, & agnitio ejus, & conſanguinitas in ſervicium cadat. Et ſi neget quod eum occiderit ad novem vomeres ignitos examinandus accedat. Si quis per cartam ingenuitatis à Domino ſuo legitimam eſt libertatem conſecutus, liber permaneat. Si vero aliquis eum injuſte cogat inſervire, & ille per cartam ingenuitatis ſuæ oſtendat & convincat adverſarium ipſe qui hoc attemptavit multam quæ in carta ſcripta eſt ſolvere cogatur. Si vero non compareat carta, ſed ab illo qui inſervire vult diffacta ſit *Weregildus* ejus componat duas partes illi qui inſervire voluerit terciam Regi, & iterum per preceptum Regis libertatẽ componat liber qui ſe vadii loco in alterius poteſtate commiſerit, & ibi conſtitutus * dampnum ſolvat, aut hominem in malo, aut in mallo productum dimittat, perdens ſimul debitum propter quod eum in vadio ſuſcepit. Et qui dampnum fecit demiſſus juxta qualitatem culpæ cogatur emendare. Si vero liberam fœminam habuit & filios interim dum in pignore eſt procreavit, liberi permaneant.

* *Dampnũ aliquod cuilibet fecerit in cũ quem in locum* vadii *ſuſcepit aut* dampnum ſolvat, aut, &c. addit Mss. Seld. & noſt. ſed deeſt in Mss. Scac.

CAP. XC.

Si quis volens aliquos inter ſe dim.

* Habetur *dum inter ſe* bis in Mss. Scac.

SI quis * dum inter ſe dimicantes dividere ſatagit ex induſtria vel incuria decertantium occidatur innocens, reddat eum qui occidit, quamvis rixam non incepit. Si quis arcu vel baliſta de ſubitanti vel pedico ad lupos, vel aliud capiendum poſito dampnum, vel malum aliquod recipiat, ſolvat qui poſuit, inde penſandum de eo cui hoc licuit an qui læſus eſt herbagium vel lignagium, vel cauſam aliquam in nemus habeat, unde jure debeat præmoneri. Si quis puteum vel ciſternam fodiat, vel factum diſclaudat, & aliquid incidat, ut mortem vel debilitatem incurrat, æque bonum reſtituat: mortuum vero vel debilem ad ſe recipiat. Quod ſi in ſepem animal impalaverit et ipſa ſepes mentionalis non fuerit, Dominus ſepis interfectionis ſeu debili-

debilitatis reus judicetur. Si autem virga deforis ſepem incaute miſſa ſit, et aliquid interfecerit ſecundum legem **Rituairorum* ſolvatur. Si autem demtus ſepem in virga inpalaverit non eſt ſolvendum. Si quis in ſepem vel in quodlibet periculum res alienas invitus inviaverit & ibidem interfectæ vel debilitatæ fuerint ſimiles reſtituat aut cum ſex juret quod hoc non feciſſet. Si * lignum communi opere aliquem occidat reddatur lignum interfecti parentibus vel infra X̄XX. noctes de terra educatur, vel habeat cujus eſt nemus. Idem de quolibet manufictile dicimus. Si homo taliter ſit interfectus, non ſolvatur niſi forte quis auctorē interfectionis in uſus proprios aſſumpſerit, & tunc abſque *fredo* culpa judicetur diſtantia vero ſit. Si quis eum ad opus ſuum rogaverit, et ſi ſponte advenerit. Et item ſi ad precium vel gratiam operetur. Et ſi quis caſu decidat, vel ab aliquo dejiciatur, differt etiam ſi commune ſit opus eorum domini, vel commune operantium, vel alicujus proprium. Si homo cadat ab arbore, vel quolibet mecannico ſuper aliquem, ut inde moriatur vel debilitetur, etiam certificare valeat quod amplius non potuit antiquis inſtitutionibus habeatur innoxius, vel ſi quis obſtinata mente contra omnium æſtimationem judicare vel *Weram* exigere præſumpſerit. *Si placet aſcendat & illum ſimiliter obruat. Si alicujus manus aberraverit, ut alium occidere nolens, alium perimat, nihilominus eum ſolvat. Qui aliquem exarmaverit injuſte *Haffangum* ejus emendet. Si ligaverit dimidiam Weram. Si quis injuſte exarmatus ab aliquo mortem vel malum interim incurrat, componat hoc qui eum exarmavit. Sunt etiam infortuniorum genera quamplurima caſu magis quam conſilio contingentia, & miſericordiæ potius quam judicio committenda. Legum enim eſt, qui inſcienter peccat, ſcienter emendet. Et qui **Brethtun ſepaldes, Betan ſepaldes*, et in quibus homo non poteſt legitime jurare quod per eum non fuerit aliquis vitæ remotior morti propinquior digne componat ſicut factum ſit ex quibus ſunt. Si quis alii miſſione in miſſatico cauſa mortis ſit. Si quis pro quolibet mittat & inveniendo occidatur. Si quis mortem incidat ab aliquo vocatus, ſi alicujus arma perimant aliquem ibidem poſita ab eo cujus erant. Si quis ea dejecerit, ſive occiſus, ſive alius & noceant, ſi quis vocatus an alicujus alicubi repoſita arma trans figatur. Si quis aliquem terreat vel impellat, ut equo vel aliunde cadens malum habeat. Si quis ad ſpectaculum fere vel inſani ductus aliquid patiatur ab eis. Si quis equum vel aliud cuiquam commendat, & inde malum ei veniat. Si alicujus equus ab aliquo ſtimulatus vel ſubcaudatus quemlibet percutiat, in hiis & ſimilibus, ubi homo aliud intendit, & aliud evenit ubi opus accuſatur, non voluntas venialem potius emendationem & honorificentiam Judices ſtatuant ſicut acciderit.

* *Rubuarimus*, Mss. Seld. & noſter.

* *Igavit*, Mss Scac. *lignum*, Mss. Seld. & noſt.

* *Si placeat* bis in Mss. Scac.

* & *Brechun yaldes bet Angeyealdes*, Mss. Seld. & noſter.

CAP. XCI.

De ſolutione murdri.

SI quis *Francigena*, vel *Normannus*, vel denique tranſmarinus occidatur, et tantis res calamitatibus involuta ſit, ut ad murdrum pertrahatur, & interfector ignoretur, vel denique fugiat, ut infra ſeptem dies juſticiæ Regis non reddatur ad quod juſtum fuerit perferendū XLVI. marc' argenti *perſolvatur, et ſint XL. marc' Regis, et ſex parentum interfecti. Si parentes ſecundum legem repetentes vel probantes non habeant, ſint illius qui murdrum abarnaverit, ubi autem inventum fuerit illic per legem requirendum eſt, et ejus perſolutionem vadiare debet Aldermannus Hundredri, & in ejus terra jacebit, diſcrete tamen in omnibus juxta quod acciderit. Si murdrum in domo, vel in Curia, vel clauſtura inveniatur, tum ad præmiſſam XLVI. marc' redditionem pervenietur promo quicquid in ipſo Manerio eſt in annona viridi, & ſicca in animalibus & in omnibus omnino primo vendatur uſque ad olera, & ſi ad XLVI. marc' abundat. Si etiam Manerium in quo murdrum invenietur de dominio, & firma Regis ſit, & Rex ita præceperit per totum Hundredum inde componendam erit. Si murdrum in campis patentibus, & paſſim acceſſibilibus inveniatur à toto Hundredo communiter non ſolum ab eo cujus terra eſt ſuppleatur. Si in diviſis accidat, utrumque pertranſeat. Si in via regia ſit, inde componat cui terra adjacebit.

* *perſolvantur*, Mss. Seld. & noſter.

CAP.

CAP. XCII.

De ſolutione murdri.

SI quis vulneratus in alium Hundredum eat, et ibi moriatur, & ad murdrum veniat, illinc perſolvatur. Si murdrum ab eo loco non fuerit inventum, alias deportetur referri cogatur cum *Overſeunesſa* ita ſolvatur. * Qui murdrum ſi capiatur debet *redei Juſticiæ Regis, et talis de quo juſticia fieri poſſit, vel videlicet occiſus aut diffactus, ubi fugiat aut repugnet, & aliter nequeat retineri, & hoc intra ſeptem dies à die qua prius inventum eſt. Si mortuus ſit interim naturali morte ſua oſtendant, & advocent ad tumulum ejus, ſi parentes vel amantes non habeat qui eum innoxare nolit, & emendetur de pecunia illius, et Hundredi ſicut fieret in vivente non habito. Si à parentibus murdriti ſit ante redditionem interfectus ut juſticiabilis reddi nequeat, vel ſi poſt ſeptem dies habeat, nihil ad ſolutionem conferat. Si ſciatur quis murdrum fecerit, & fugerit, habeat Hundred. pecuniam ejus, & ſi quis conſociorum ejus capietur, Juſticiæ præſentetur. Murdritus homo dicebatur antiquitus cujus interfector neſciebatur ubicumque, vel quomodocunque eſſet inventus nunc adjectum eſt. Licet ſciatur quis murdrum fecerit, ſi non habeatur intra ſeptem dies non procedit, nec ſolvatur murdro *Anglicus* ſed *Francigena*. Ex quo vero deeſt qui interfectum hominem comprobet *Anglicū* eſſe *Francigena* reputatur. Et licet malefactor Regem requirat, ut vitam et membra recipiat nihilominus murdrum ſolvatur ſicut diximus. Si murdrum inveniatur alicubi, conveniat ibi Hundretum cum *Propoſito, et vicinis, et ſive cognoſcatur ſive non, cuſtodiatur ſeptem diebus ſuper *Cletam* unam elevatus lignis nocte circum accenſis, & circumquaque nuncietur multa promiſſione munerum & dacione cumulandus ſi quis eos adjuvaret. Si intra terminum malefactor capi poſſit & Juſticiæ reddi, quietum ſit Hundredum. Si non poſſit, et deſit qui probet eum ex parte patris *Anglicum* ſit ad prædictum modum. Murdrum enim habetur ſi alienigena occidatur, & quis hoc fecerit ignoretur vel ad diem non reddetur. Si quis neget accuſatus triplici *lada* vel judicio LX. ſol. applicetur. Si quis Francigenam fugientem, vel more ſuo reſiſtentem ſolus vel cum aliis pro furto perimat ſtatim palam faciat. Et ſi certum hoc innotuerit, pacem ſuam habeat. Si Hundredum de aliquo probare velit quod Francigena murdrum quod non fuerit XII. melioribus hominibus Hundredi jurantibus hoc credatur. Si quis murdritus intra ſeptem dies inhumetur, & parentes ejus ſuſpecti videre velint eum, non diffodiatur ſine licentia Juſticiæ ſi infodit eum ante terminum componat inde ſecundum rectum. Si alicui jure non creditur quod ei pertineat jure creditur judicio probet, homicidium *Werelada* pernegetur ad purgandum vero vel reſpondendum ſuper his ſufficit compellatio parentum bello vel *antejuramento, vel per legalem perſonam, vel per publicam fuerit, vel iter unum ſimul habuerint, vel aliquid hujuſmodi, & quando & ubi ſimul fuerint, vel etiam receſſerint, et ſi iræ, vel odium, vel minæ interceſſerant: de confeſſo autem vel convicto faciendum eſt, ut reddatur parentibus interfecti miſericordiam eorum ſubiturus quibus nullam exhibuit. Si parentes non habeat, faciat inde Rex juſticiam ſuam. Si Hundredum compellat aliquem quod murdrum fecerit, & ille neget, expectetur de redditione murdri, donec inde finis ſit. Et ſi quis Baronum terram ſuam velit tollere de Hundredo ubi murdrum vadiaverit, vel Præpoſitus ſuus prius reddatur quod ſine calumpnia vadiatum eſt, & poſtea tranſeat inde ſi velit & poſſit, quæ omnia fortiora erunt. Si unquam antea inibi conjectaverit, vel conſuetudines alias Hundredi fecerit. Et eat ſubmonitio Regis ad Dapiferum vel Miniſtrum Manerii. Si Dominus deſit ut queat ei nuntiari. Qui murdrum aperte fecerit, ſive combuſſerit, vel decapitaverit, vel excoriaverit aliterve defecerit ne cognoſci valeat, ut dictum eſt reddatur parentibus interfecti. Et ſi compellatio ſit, et in emundatione miſeveniat judicet Epiſcopus.

* *qui murdrum fecerit ſi capiatur leg.* Mss. Seld. & noſter. * *reddi.*

* *Præpoſito* Mss. Seld. & noſter.

* *anjuramento*, Ms.

CAP.

CAP. XCIII.

* *De comendacione vulneris.*

SI vulnus eveniat alicui, ſine membri truncatione, vel debilitatione, vel diffactione in nudo, & manifeſto ut ante capillos ante manicam ſub genibus, dupliciter emendandus eſt. Supra id quod in capite ſub capillis, vel in membris ſub veſtibus in occulto fieret capitis vulnus emendetur. Si utrumque os perforatum ſit XXX ſol. Si exterius os percuſſum ſit XV. ſol. Si in capillis ſit vulnus longitudine unius unciæ V. den. i. uno ſol. componatur. Si ante * ceſarrem ſit vulnus unciam heñs longitudinis duobus ſol. i. decem den. emendetur. Si auris amputetur alicui XXX. ſol. emendetur ei. Si auditum inde perdat LX. ſol. emendetur. Si quis alii crepet oculum, ſolvat ei LXVI. ſol. & VI. den. & trientem unius deñ. Si oculus in capite remaneat ut tamen homo nihil inde videat tertia pars in eo emendationis conſiſtat. Dentes alii præciſores, alii canini, alii * malares. Præciſores dicuntur primi dentes hominis, quia omne quod accipit ipſi prius incidunt, ſequentes canini dicuntur quorum duo in dextra maxilla, duo ſunt in ſiniſtra, & dicuntur canini, quia ad ſimilitudinem caninorum dentium exiſtunt, & canis ex ipſis oſſa frangit ſicut homo, & quod priores præcindere non poſſunt, illis tradunt ut confringant, ultimi ſunt molares qui conſcifa à prioribus vel confracta à ſequentibus molunt, & inde maſſant, viri plures, fœminæ pauciores habent dentes. Qui primos* vel præciſores dentes excuſſerit alicui octo ſol. emendet. Qui caninos vel * thongooder excuſſerit quatuor ſol. culpa ſit. Molares excuſſi XV. ſol. conſtent. Ginginæ confractæ XV. ſol. emendetur. Mentum XII. ſol. gurgullio vel * throtebolla XII. ſol. de lingua ſicut de oculo componatur. Si quis in humero plagietur ut glutinum compagum effluat XXX. ſol. emendetur. Brachium fractum ſuper cubitum XV. ſol. emendetur. Si utrumq; os brachii fractum ſit, emendetur XXX. ſol. Pollex manus amputatus XXX. ſol. emendetur, unguis V. ſol. Index XV. ſol. unguis III. ſol. Medius vel* impudicus XII. ſol. unguis II. ſol. Annularis vel medicinalis XVII. ſol. unguis IV. ſol. Auricularis IX. ſol. conſtet unguis I. ſol. i. V. den. Si quis illibus plagietur habeat XXX. ſol. ad emendationem. Si tranſpunctus ſit ad utrumque os emendetur XX. ſol. Coxa transforata vel fracta XXX. ſol. emendetur. Crus perforatum alicui ſub genu XII. ſol. emendetur. Fractum XXX. ſol. Si major pedis articulus amputetur XX. ſol. conſtet. Secundus XV. ſol. tertius novem ſol. quartus ſex ſol. quintus quinque ſol. Si quis in genitalibus plagietur, ut procreandi perdat officium LXXX. ſol. culpa judicetur. Si homini ſit brachium cum manu penitus amputatum ſub cubito LXXX. ſol. emendetur. Omne vulnus ante capillos, & ante manicam, & ſub genu, dupliciter emendetur. Lumbi truncati LX. ſol. conſtent. Intus puncti XV. ſol. Tranſpuncti XXX. ſol. Si quis in humero plagietur emendetur LXXX. ſol. ſi homo vivat. Si quis alteri manum extra plagiaverit XX. ſol. emendet. Si dimidia manus* molaverit reddantur inde LX. ſol. Si quis alteri coſtam fregerit X. ſol. emendetur. Si cutis integra ſit: ſi cutis aperta ſit, & os extrahatur XV. ſol. comparetur. Si quis oculum, vel manum, vel pedem excuciat alicui parem emendationem faciat de ſingulis, i. LX. ſol. VII. d. & tertiam partem unius den. quæ eſt triens. Et ſi crus alicui excuſſum ſit ſub genu LXXX. ſol. culpa judicetur. Si quis alii ſcapulam truncaverit XX. ſol. mulctetur. Si quis intus plagietur ut os extrahatur ſint ad emendationem XV. ſol. Qui groſſos tibiarum nervos truncaverit alicui ſi medicamentum ſanitatis admittant XII. ſol. emendabit. Si homo claudicet pro vulneribus nervorum & ſanari non poſſit XXX. ſol. emendetur. Si graciles nervi truncentur VII. ſol. emendetur. Qui aliquem in collo plagiaverit ut incurvationem, vel inflexibilitatem, vel inde perpetuam contrahat ægritudinem, & tamen vivat ita contumeliatus C. ſol. emendetur, & quicquid in medicatura fuerit erogatum niſi ſapientum æſtimacio amplius judicaverit.

* *De emendatione vulneris*, Mss. Seld. & noſter.
* *disfractione*, Mss. Seld. *defractione* Mss. noſt.
* *ceſariem*, Mss. Seld. & noſter.
* *molares*, Mss. Seld. & noſter.
* bis *vel* in Mss. Scac.
* *þongood* Mss. Scac.
* *þrotebolla*, Mss. Scac.
* *in impudicus*, Mss. Scac.
* *amolaverit*, Mss. Seld. *violaverit*, Mss. noſt.

CAP.

CAP. XCIV.

De verberatione absque sanguinis effusione.

* *verberaverit*, Mss. Seld. & noster.

QUi aliquem ita *vulneraverit ut sanguinem ejus non effundat quotlibet ictus ei det tres solummodo ictus per legem emendet singulum quinque den. quod est in summa $\overline{xv}$. den. Domino ipsius verberati *overseuenessam* suam emendet. Si sint homines unius * hominis, vel si sit ibi retentus, vel divadiatus & curvatus & *Futhwitam* cui proveniet, sed non simul habenda est *Blodwita*, duæ scilicet emendæ de una culpa. Si quis partim confiteatur, & partim neget, emendet quantum recognoscit, & juret de reliquo solus vel amplius, sicut * fractum sit. Qui vulnus alicui faciet ac sanguinem, emendet hoc per uncias ad singulas $\overline{v}$. den. in cooperto. In nudo pro singulis unciis $\overline{x}$. den. & remaneat de cæteris ictibus, & *belundintis*, & *wita* Domini decidat, si sanguis exeat & ipsi coanguis non fit unius dominii, & sine cravatione sit. Differt autem in pluribus. Si homines unius Baronis pungnent cum sanguinẽ faciente vel non faciente, sive in præsenti, sive postea, quoniam cravetur, non remanet *wita* Domini. Si sint duorum Dominorum, & alius alium verberet cæcis ictibus & non cruentis, sive cravatus ibi sit, vel non convictus noxæ wytam emendabit Domino cujus hominem verberavit. Si sanguinem ei faciat & recedat sine cravatione & divadiatione *witam* Domini retulit, & non habebit eam Dominus * cum hominem vulneravit. Si autem retineatur, vel divadietur, vel implegietur ibi *blodwita* & *futhwita* poterit aggregari. Si plures unum aliquem vulnerent præcepto Domini sui & velit in quibus poterit warantus esse, solus emendet pro omnibus sicut malum fecerint, & unam *witam* cui rectum erit. Si eorum *crocca cowellet*, id est, si eorum olla non simul bulliat, & misfaciant singuli sigillatim componant. Si quis aliquem per capillos arripiat, tantum emendet quantum de uno colpo faceret, i. $\overline{v}$. den. de *Hergripa*. Si vulnus fiat alicui, & accusatus neget, se sexto juret sine perjuramento quia sanguis & vulnus ipsum *forade* prævenerint.

* *cujus*, Mss. Seld. & nost.

GLOS-

GLOSSARIUM.

ADvocare & *advocatio*, Saxonicè, ꝺýman ⁊ ꝺeam. *Eſt propriè* ꝺýman *propagare*, ꝺeam *ſoboles, & propagatio: per tranſlationem vero, alium patefacere, atque in medium proferre. Erat enim in more poſitum, ut ſi quis rem furto ſurreptam mercatus, eandem alteri vendidiſſet, atq; is porrò rem illam alteri cuiquam alienaſſet, idemq; feciſſent alii præterea plures, Domino tamen per leges licebat rem ſuam ubivis deprehenſam ſuo ſibi jure vendicare. Tum vero ejus (quem penès res erat deprehenſa) partes erant, venditorem proferre, cauſaq; illum advocare, ut is venditionem præſtaret, atque in ſe reciperet. Is demum cauſæ advocatus, alium citabat aliquem, atque ita alio alium advocante, in ipſum tandem furti autorem culpa tranſferebatur. Nos Gallicè* voucher algarrantie, *cujus eſt frequens in legibus mentio, appellamus,*

Voucher algarãtie.

Æſtimatio *capitis*, Saxonicè ꝑeꝑe *id eſt, precium hominis, vox à* ꝑeꝛ *quod hominem ſonat ductа; ego à Iuſtiniano* (*de perempti corporis æſtimatione verba faciente*) *edoctus, corporis, & capitis æſtimationem verti. Conjectura eſt, eaq; non levis, haud ita multis ſcatuiſſe priſca tempora ſceleribus, quippe quibus rapinæ, furto, cædi, plurimiſque aliis facinoribus mulctæ imponebantur pecuniariæ, cum his hac noſtra tempeſtate nos omnibus merito capitis pœnam irrogamus, quod quantis noſtris peccatis venerit, non poteſt ſine moleſtia cogitari. Inter alias, capitis erat æſtimationis mulcta, atquè ejus rei gratia æſtimabantur quiquè & à ſummo ad infimum capite cenſebantur ſinguli. Hinc enim alius* ꝺpelꝑhýnomon, *quaſi* ꝺpelꝑ hunꝺmon, *quòd capitis æſtimatio* 1200. *ſolidorum eſſet, dicebatur: alius* Sixhýnomon, *quia* 600. *alius* ꝺpihýnomon, *quod* 200. *valebat ſolidis, nominabatur. Rex Henricus qui id nomen habuit primus, literis publicis ſigno regio munitis, civem quemquè Londinenſem* 100. *ſolidis æſtimabat. Hanc capitis æſtimationem, ſcriptorum vulgus* Weram *nuncupat.*

ꝺpelꝑhýnomõ, &c.

Wera.

Amphora, Saxonicè ambeꝛ, *quaſi ampher,* ἀμφορεὺς *dictio Græca vaſis vinarii genus, & menſuram ſignificat: Sic dicta quòd duas habeat anſas, atque ex utroq; latere prehenſa feratur. Continet autem, ut tradunt nonnulli, ſextarios* 48. *Sextarius aliis unciarum eſt viginti, aliis viginti & quatuor, atque ita Amphora hæc noſtra ad id genus menſuræ quod nunc vulgò* [firkyn] *dicitur proximè accedit, neque vero omnis evanuit vetuſti illius nominis memoria.*

Arationis *eleemoſyna*, Saxonicè Sulhælmeꝛꝛ. Sulh, *vel potius* Sullow (*verbo paulùm immutato*) *plurimis in locis etiam nunc aratrum ſignificat:* ælmeꝛꝛ *notioris eſt ſignificationis vocabulũ, quam ut interprete indigeat ullo. Ego me legiſſe memini in vetuſtiſſimo quodam legum Ethelredi Regis libello, impoſitum tunc temporis in ſingula aratra denarium unum. Ea fortaſſis penſio eſt, quam illi* Sulhælmeꝛꝛ *appellabant.*

Sullow.

Capitales *inimicitiæ*, Saxonicè ꝓœþh, *nemen à* ꝓah *quod adverſarium ſonat exortum, atque à borealibus Anglis hac noſtra memoria uſurpatum. Illi verò dictione non ita multum à priori diſſidente,* ſewd, & Deadly fewd *appellant. Erant quidem inimicitiæ primis tẽporibus illis juſtæ, & caſi cognatis nonnunquam legitima fiebat (ſi id res poſceret) necem ulciſcendi, & domeſtici ſanguinis pœnas expetendi poteſtas. Ego (quam bellè, aliorum eſto judiciũ) eam agendi in judicio formulam, ſive actionem cognatione proximo conceſſam, quam vulgò* Appeal de mort *dicimus, hujus effrænati, ac præcipitis furoris in locum ſucceſſiſſe conjicio. Inimicitias capitales Carolus magnus in libello (cui nomen Capitulare inditũ)* ſaidam *appellat.*

Deadly fewd.

Appeal.

Centuria, *Saxonicè* hunꝺꝛeꝺ *à numero centum hominum appellationem habens. Aluredus Rex ubi cum Guthruno Daco fœdus inierat, prudentiſſimum illud olim à Ietrone Moyſi datum ſecutus conſilium, Angliam primus in Satrapias, Centurias, & Decurias partitus eſt: Satrapiam* Sc̄ýꝛe, *à* ꝛc̄ýꝑan, *quod partiri ſignificat, nominavit: Centuriam* hunꝺꝛeꝺ: *& Decuriam* ꝺeoþunʒ *ſive* ꝺienmanꝺale, *id eſt, Decemvirale collegium appellavit. Atque eiſdem nominibus vel hodie vocitantur. Ac ne quis ignoret, decuria ex decem viris conſtabat, quorum ſinguli uniuſcujuſque ſiſtendi fidejuſſores erant, & ſi quid eorum aliquis dediſſet damni, id omne reliqui reſarcire debebant. Atque hinc novem illi quidem* ꝓꝛeoboꝑh, *id eſt, ingenui fidejuſſores dicebantur; Nos in titulis curiarum* francos plegios *appellamus: Decimus ille* ꝺeoþunʒmon, *id eſt, decurio dictus eſt, quo nomine hac noſtra eſt tempeſtate occidentalibus Anglis notiſſimus. Eum tamen alii* ꝺienheoꝛoꝺ, *alii* ꝓꝛeoboꝑheꝛheoꝛoꝺ, *id eſt vadem primarium, & præcipuũ nuncupabant: Cantii etiamnũ* borſholder *corrupte pro* boꝑheꝛ ealꝺoꝛ, *id eſt, vadem primum, vocant. Centuria quidem ex denis erat Decuriis conflata, quemadmodum & centenarium numerum decies decem conficiunt. Hanc etiam Tranſtrentani alio nomine, verum nec in vulgus ignoto,* pæpenꝺac *appellabant. Sed revocetur unde eſt digreſſa oratio. Decrevit tum porro Aluredus, liberæ ut conditionis quiſque in Centuriam aſcriberetur aliquam, atq; in decemvirale aliquod conjiceretur collegium: De minoribus negotiis decuriones ut judicarent, ac ſi qua res eſſet difficilior, ad Centuriam deferrent: Difficillimas denique & maximi momenti lites Senator, & præpoſitus in frequenti illo ex omni Satrapia conventu cõponerent. Modus autem judicandi quis fuerit, Ethelredus Rex, legũ (quas frequenti apud Vatingũ ſenatu ſancivit) capite quarto, his ferè*

Viſus frãci plegii. Tithingman.

Borſholder. Hundred.

Wapẽtac.

Court lete Hundred. County court.

Jurie de 12.

verbis exponit. In ſingulis (inquit) Centuriis comitia ſunto, atq; liberæ cõditionis viri duodeni, ætate ſuperiores, unà cum præpoſito ſacra tenentes juranto, ſe adeò virum aliquem innocentem haud damnaturos, ſontemve abſoluturos. *Huic etiam non diſſimile eſt illud duodecem virorum judicium, quod in Angliâ Walliaque ſapientum conſulto, (quodque nos hodie* per medietatem linguæ *appellamus) Fol.* 91. *reperitur. Quæ cum ita ſint omnia, viri intelligentes judicent, quam diligenter omnia veterum monimenta perſcrutatus ſit Polydorus, qui lib. Anglic. hiſtor. nono, ex centum hominibus electos fuiſſe Decemviros, adeóque Gulielmum Regem terribile illud (ità enim loquitur) duodecem virorum judicium introduxiſſe contendit: verum danda erat homini juris neſcienti venia.*

per medietatem linguæ.

Colonus, *Saxonicè* ȝebuꝑe *Villicus ad certum cenſum ſingulis annis pendendum aſcriptus. Belgæ hac noſtra tempeſtate ruſticos* Bowres *appellant, quos nos hodiè contracto vocabulo pro* colonis, clownes *appellamus.*

Bowres. Clownes.

Compenſatio *mortis*, Saxonicè Manbote, Man *homo eſt*, boꝺe à beꝺꝺan *quod compenſare ſignificat ductum, compenſationẽ ſonat. Nonnulla quidem perempti corporis æſtimationis pars, cæſi domino compenſationis loco tributa eſt, eaque ſolutio* Manboꝺe *dicebatur.* Videas igitur quæ habentur in legibus Inæ, capit. 69.

Contubernalis, *Saxonicè* ȝeȝýlꝺa, *quæ vox à* ȝýlꝺan *quod ſolvere ſonat fluens, unà pariter ſolventem ſignificat. Ipſus eſt quem aliis in locis* ȝeꝼeꝑa *dicunt, id eſt, ſocium, & vitæ comitem. Erat enim ſuperiorum temporum conſuetudo, ut iſti (quos diximus) decemviri, pecuniam in unum conferrent, atq; interdum unà cum ſocio cædis conſcio ad perempti corporis æſtimationem explendam contribuebant, nonnunquam etiam illis compenſationis nomine æſtimationis pars ſoluta eſt aliqua. Hoc veteres contubernium* ȝýlꝺꝛcip *nominabant: atque ego hinc facile crediderim natum, quòd religioſorum aliquot ſocietates, & mechanicarũ artium ordines* ȝýlꝺeꝛ *dicantur.*

Gilde, & Gildhall.

Conventus *ex omni Satrapia*, Saxonicè ȝemoꝺe, à ȝemeꝺꝺan, *quod eſt convenire. Id aliàs* ꝑolcȝemoꝺe (*præpoſito* ꝑolc *quod populum ſignificat*) *aliàs* Scýꝑeȝemoꝺe (à Scýꝑe, *de quo anteà à nobis dictum eſt*) *nuncupatur. Ejus duo ſunt genera, quorum alterum hodie* le countiè court, *alterum* le turne del vicount, *vulgò appellatur. Priorem illum conventũ Edwardus Rex ſingulo quoque menſe, poſteriorẽ Edgarus bis quotannis celebrandum inſtituit. Londinenſes etiam nunc celebrem ex omni civitate conventum*, Folcmote *verbo paulùm contracto, dicunt. Legulei ſuos ad juris exercitationes obeundas congreſſus, vel hodie* Motes *appellant.*

County Turne. Folkmote. Mootes.

Cuſtos *paganus*, Saxonicè Siꝺcunꝺman *nomen à* Siꝺian, *quod eſt proficiſci, vel iter facere, exortum. Conjectare lubet eos eſſe, quos nunc Iureperiti* legales milites (*non dico equites auratos*) *appellant. Num autem hi fuerint, quos hodie Londinenſes* Sidemen *appellant, aliorum per me liberũ eſto judicium. Ego vero (ſi mihi itidem liceret libèrè id quod ſentio dicere) pronunciarẽ potius* Armiferos *eſſe, &* duces quoſdam paganos: *Eorũ etenim muneris erat, atq; officii, in profectione militari ſe præbere quam paratiſſimos.*

Liberi & legalès milites. Sideman.

Decuria, *Saxonicè* ꝺeoꝑunȝ, *verbum idem valens. Quæ fuerit Decuriæ Origo, ac forma, ſatis eſt anteà à nobis in dictione* Centuria *explicatũ. Hoc tantum ſubjiciã, Mirabiles illud unum Aluredi (vel potius Ietronis) conſiliũ allaturum Reipub. utilitatis fructus, ſi veræ Decuriæ ſolidam teneremus imaginem, nec amplius umbra uteremur. Verum hoc alii viderint, ego quæ reliqua ſunt perſequar.*

Tithing.

Demetæ, *Saxonicè* ꝑæntꝛæꝺaꝛ, ꝑenꝺ *Auſtralẽ ſonat* Walliæ *regionem*, ꝛæꝺa à ꝛiꝺꝺan (*quod eſt ſedem habere*) *fluit, atq; habitatorem ſignificat. Hinc igitur* monticolæ Dunꝛæꝺa, à Dun *quod mons eſt, dicuntur*: Sumerſetenſis *etiam Satrapiæ habitatores, à* Sumoꝛ (*quod ad auſtrum vergant*) Sumoꝛꝛæꝺaꝛ *appellantur. Sylveſter Giraldus in ſua Walliæ Topographia, Auſtralem Cambriæ regionẽ* Demetiã *nuncupat, habitatores Lelandus, atq; alii ferè omnes* Demetas *appellant. Neq; interim deſunt, qui Auſtrales Wallos in* Cornubia *locant, atq; ingẽti illo maris brachio (quod ab occidente terram intrans, ad dextram Cornubiam, ad lævã Walliã ablut) à borealibus Wallis disjunctos exiſtimãt.*

Somerſet. South-wales.

Hereotum, *Saxonicè* heꝛeȝaꝺ *vocabulũ ab* heꝛe (*quod exercitum ſonat*) *effictum, atq; armamenta, ſive belli inſtrumenta ſignificat. Conſtat ſanè* Hereotum *his primis temporibus nomine apparatus bellici dominis tributum, id quod etiã nunc aliquibus in locis obſervatur. Datur quidem & hodie paſſim* Hereotũ, *ſed longè ab hoc noſtro diverſum. Imò quod hac noſtra memoria Gallicè* relief *dicitur, veteris illius hereoti vim obtinet. Conjectura eſt igitur, Normannos victores Anglis victis, omniq; ſpoliatis armatura,* heriotum *remiſiſſe, atq; à miſeris pecuniam exegiſſe.*

Heryot. Relief.

Hyda *terræ*, Saxonicè Hýꝺelanꝺeȝ, *fundi menſura, quæ* Mathæo Pariſienſi, Johanni Lõdinenſi, *& veteribus benè multis tanta erat terræ portio, quanta unico per annum arari & coli poterat aratro.* Gervaſii Tilberienſis, *Henrici ſecundi Nepotis, quem legi, (inſcriptus* de Scaccario) *Dialogus, ex centum acris hydam conſtare exponit.* Acra *verò conſtat in longitudinẽ ex perticis (ut vocant) 40, in latitudinẽ 4. Ac perticæ longitudo eſt, 16. pedum & di. Illud interim verum eſt*, Eccleſiaſticæ Bedæ hiſtoriæ *interpretem, eam terræ portionem quam Latinus codex* familiam *vocat, Saxonicè* Hýꝺelanꝺeȝ, *plurimis in locis vertere. Beda autem idcirco familiam vocat, quòd ad familiam alendam ſufficiat, poſt eam alii* manentem, *alii* manſam *appellarunt. Tantum abeſt ut terræ* hyda *ex vicenis conſtet acris, quemadmodum Polydorus, atque alii eum ſequuti tradiderunt.*

Hyde.

Judicialis *liber*, Saxonicè ꝺombec; *frequens eſt in his legibus judicialis libri mentio, neque interim quis fuerit uſquam apparet. Bedas libro*

libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ 2. cap. 5. ait Ethelbertum Cantiæ Regem ſcripſiſſe idiomate Saxonico libellum cui nomen indidit Decreta judiciorum, *atque judicia illa vel ſua memoria tradit fuiſſe obſervata. Hic noſter etiam Aluredus in præfatione, fatetur ſe ex Ethelberto ſumpſiſſe nonnulla. Quid plura? Aſſerius Menevenſis olim Aluredo regi familiaris, prodit ipſum regem Saxonicis mandaſſe literis* judiciorum decreta, *verùm ad nos pervenire injuria temporum non permiſit.*

Saxones. Jus Dacorum, Occidentalium Saxonũ, & Merciorum, *Saxonicè* Denelaȝa, ꝑeꝛ-ꝛeaxnalaȝa, ⁊ Myꝛcnalaga. *Autor eſt Bedas, advolaſſe unà ab initio in Angliam treis Germaniæ populos:* Saxones *vel hodie notiſſimos:* Anglos, *gentem Saxoniæ vicinam, quorum Regionem Munſterus* Angriam *dici, & Saxonico Duci parere affirmat:* Et Jutas. *Ex* Jutis *orti ſunt Cantuarienſes, & qui* Vectem *inſulam colunt: Ex* Saxonibus *profecti ſunt hi, quos Orientales, Auſtrales, & Occidentales Saxones nuncupamus: Ab* Anglis *originem traxerunt Orientales Angli, Mercii, & Northumbri. Horum autem omnium ſedes, Heptarchiæ Tabula in hunc uſum depicta monſtrabit. Atque hic (quoniam Iutarum facta eſt mentio) admonendi ſumus, librariorum incuria falſo haberi in Latino codice* vitas *præpoſito v. pro* Jutas: *Nam liber Bedæ* Saxonicus ȝeaꝺ m *vertit, id eſt* Gottos, *quos* Jutas *& Jutones fuiſſe antiquitus dictos, Philippus Melanchthon, & Matthæus Weſtmonaſterienſis affirmant, Sed reliqua explicemus. Hii igitur ut erant moribus diverſi, patrias quique leges, atque inſtituta more majorum obſervabant: Præ cæteris autem, eorum qui Occidentalem & Mediterraneam regni regionem incolebant jura, & conſuetudines vigebant: Quorum illi quidem à ſitu vulgò* Occidentales Saxones, *hi* Mercii (*à fluvio* (*ut quidam vult*) Merſey *limitaneo, qui eſt in Satrapia Lancaſtrenſi*) *dicebantur; utriuſque autem populi lex uno interdum nomine* jus Anglorum *appellatur. Longo poſt demum tempore* Dacorum *gens ferociſſima in Angliam fertur, atque Anglos armis divexat, donec* Orientalem regni partem *ſubegiſſet. Atque horum etiam tandem conſuetudines enituerunt. Hinc igitur natum, ut juris* Occiduorum Saxonum, Merciorum, & Dacorum *crebrius in hoc libello verſata ſit mentio. Cæterum ne quis ſuſpicetur Gulielmum Normannum has leges penitus omnes ſuſtuliſſe, operæ precium duxi hoc loco commemorare, quæ fuerit plus quadringentis abhinc annis Henrici Wintonienſis epiſcopi, atque ejusdem Gulielmi regis ex Adela filia nepotis, hac de re opinio, atque ſententia.* Gervaſius *igitur* Tilberienſis *in ſuo (quem diximus de neceſſariis Scaccarii obſervantiis) dialogo, de libro illo quem vulgò* Domeſday *appellamus, verba faciens, hac habet*

Angli. *quæ ſequuntur.* Porro liber ille de quo quæris, Sigilli regii comes eſt individuus, hujus autem inſtitutionis cauſam ab Henrico quondam Wontonienſi epiſcopo ſic accepi. Cum inſignis ſubactor Angliæ Rex Wilhelmus, ejuſdem pontificis ſanguine propinquus, ulteriores Inſulæ fines ſuo ſubjugaſſet imperio, & rebellium mentes terribilium perdomuiſſet exemplis, Ne libero de cætero daretur erroris facultas, decrevit ſubjectum ſibi populum juri ſcripto, legibuſque ſubjicere. Propoſitis igitur legibus Anglicanis, ſecundum tripartitam earum diſtinctionem, hoc eſt, Merchenlage, Denelage, Weſtſexenlage, quaſdam reprobavit, quaſdam autem approbans, tranſmarinas * *Neuſtriæ* leges, quæ ad regni pacem tuendam efficaciſſimæ videbantur, adjecit. Deinde communicato conſilio, diſcretiſſimos à latere ſuo deſtinavit viros per regnum in Circuitu, à quibus totius terræ deſcriptio diligens facta eſt, tam in nemoribus, &c. *Hactenus Gervaſius.*

* id eſt, Normanniæ.

Lee, & Leemouth. Lea *fluvius*, Saxonicè Liȝa, *Priſci* Lui *vocabant, nunc* Lee *vulgus appellat. Is eſt, qui* Ware, Waltham, *&* Stratford *villas alluens, ſeptimo à* Londino *lapide in* Thameſim *diffunditur. Oſtium accolæ* Leemouth *nuncupant.*

Libra. Libra *Saxonice* punꝺe, *à pondo, quo nomine vel hodie appellatur. Libra his primis temporibus,* 48. *ſolidos valebat argenteos:*

Solidus. *Solidus vero, qui eſt apud nos pars libræ viceſima, denarios per id temporis continebat quinq;, nunc duodecem. Atque ita fit, ut libra ex* 240. *denariis conſtaret: quemadmodum etiam nunc conſtat. At tum quidem* 240. *denarii pondo unum gravitate exæquabant, id quod nunc* 720. *denarii, vix, aut omnino non aſſequuntur. Hujus autem rei monimenta certa extant, in denariis argenteis tempeſtate* Ethelredi *regis excuſis.*

Denarius.

Marca. Mancula, *&* Marca. *Saxonicè* Mancuſ ⁊ Meaȝc, *Numus, argenteos* 30. *valens denarios.*

Monticolæ, *Saxonicè*, Dunꝛetaȝ à Dun, *quod montem ſonat, &* ꝛæta, *de quo antea à nobis dictum eſt. Hos Walli hac noſtra tempeſtate* Gwer Blayny *appellant.*

Pillory. Mulcta *nomine colli obſtricti*, Saxonicè Healꝛꝛanȝe, *Vox ab* healꝛ *quod collũ ſonat, &* ꝛanȝ, *quod à* ȝeꝛon *ductum captum ſignificat, compoſita: atque ita* healꝛ-ꝛanȝ *ad verbum eſt*, collum obſtrictum. *Erat id temporis fortaſſe in more poſitum (uti nunc eſt)* Numellis *colla hominum conſtringere, quod genus vincli lignei leges noſtræ in piſtores latæ,* colliſtrigium *appellant: Nunc vulgo* pillorie *dicitur. Verſa eſt hæc tandem pœna in mulctam pecuniariam, at q; non deſunt qui decem fuiſſe ſolidorum affirmant.*

Mulcta *legis violatæ.* Saxonicè lahꝛliꝺe.

Verbum à lah & ꝛlıꝺe *compoſitum*, lah *legem ſignificat*, ꝛlıꝺe *à* Slıꝺꝺan *fluens*, *ruptum ſonat: atque hoc modo* lahꝛlıꝺe, *jus ruptum & violatum valet. Duo reperiuntur in his legibus mulctarum genera: alterum in lege ipſa præſcriptum atque expreſſum: alterum minime quidem in ſingulis legibus explicatum, notum tamen, & cujuſque perſonæ conſentaneum, atque id* lahꝛlıꝺe *appellatur. Ego etenim me legiſſe memini, legis violatæ mulctam* Thano *irrogatam fuiſſe Marcarum quinque:* homini fundū ex ſcripto poſſidenti, *trium:* pagano, *Orarum duodecem.* Thanus *autem, &* Ora *quid fuerit, loco dicemus apoſito.*

Mulcta.

Numus Romæ pendendus. Saxonicè Romeꝼeoh. *Occiduorum Saxonum Rex olim Inas Romam religionis ergô pergens, circiter annum ſalutis humanæ 720. Denarium domeſticatim pendendum papæ conceſſit. Atque hinc eſt, quòd illud vectigal alio interdum nomine* Rompenıȝ *dicebatur.*

Peter pence.

Ora, *vox à Saxonico* oꝛe *quod metallum ſignificat effictа. Ego in vetuſtiſſimo codice legi, ex quindecem* Oris *conſtare libram, cui tamen opinioni haud facile aſſentior, quippe qui* Oram *ex nomine æream fuiſſe conjicio, adeóq; tanti valuiſſe non exiſtimo.*

Ordalium, Saxonicè Oꝛꝺæl, *Dictio ab* oꝛ & ꝺæl *compoſita.* oꝛ *privativum eſt, quemadmodum apud Græcos* α, *apud Latinos,* in, *ut in dictione græca* αβλαβὴς, *Latina innoxius, videre licet:* ꝺæl *partem ſonat, atque hoc modo* Oꝛꝺæl (*ut verbum verbo reddam*) *expers eſt, id eſt, criminis expers. Erat etenim* Oꝛꝺæl *criminis purgandi modus, cujus duo fuerunt genera, alterum ignis, alterum aquæ ordalium dicebatur. Igneum illud ſolitum eſt hoc modo perfici. Reus aut perpaculis paſſibus incedens, ferrum nuda manu candens ferebat, aut nudo currens pede, ſuper ignitos quosdam gradiebatur vomeres. Ferrum illud unius erat interdum libræ, quod illi* ſimplex Ordalium, *pondo interdum tria, atq; hoc illi* triplex Oedalium *appellabant. Eum illi inſontem (incolumis ſi fortè evaſerat) pronunciabant; ſin igne peruſtum deprehenderent, damnabant criminis. Aquarii itidem duo fuerunt* Ordalii *genera: Aquæ nimirum frigidæ, & ferventis. Aut enim in aquam gelidam accuſatus immiſſus eſt totus, atque tum (ut eorum ferebat opinio vehemens) criminis purus infundo reſidebat, ſceleris verò conſcium aqua protinus à ſe rejicebat: Aut in aquam denique ebullientem, manum cubito tenus immergebant, atq; de reo & innocenti (quemadmodum à nobis ſuperius dictum eſt) decernebant. Viris tantummodo nobilibus, atq; ingenuis ignei illius Ordalii quæſtione facta eſt ſeſe purgandi poteſtas; Ruſtici vero & pagani in aqueum detruſi ſunt Ordalium. Operæ pretium erit, ad divulgandam illorum temporum Barbaram, & pleriſq; inauditam (ſuperſtitione dicam, an immanitatem?) aliquam ejus rei formulam, quam vel ad tempora Joannis regis Angliæ ſtetiſſe deprehendi, ex veteriſſimo codice excerptam inſcribere.*

Ordell.

Hic incipit corde Judicii, quo rei aut innoxii probantur ferro candenti. Poſt accuſationem legitime factam, & triduum in jejuniis & oratione conſumptum, Sacerdos veſtibus ſacris præter caſulam indutus, ferrum ante altare poſitum forcipe accipiat, & hymnum trium puerorum; videlicet, *Benedicite omnia opera* decantans, ad ignem deferat, & dicat hanc orationem ſuper locum ubi fiet ignis ad faciendum judicium. *Benedic domine Deus locum iſtum, ut ſit nobis in eo ſanitas, ſanctitas, caſtitas, virtus, & victoria, & ſanctimonia, humilitas, bonitas, lenitas, & plenitudo legis & obedientia Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto, hæc benedictio ſit ſuper hunc locum, & ſuper omnes inhabitantes in eo.*

¶ *Benedictio ſuper ignem.*

Domine deus, pater omnipotens, lumen indeficiens, exaudi nos, quia tu es conditor omnium luminum, Benedic Domine hoc lumen quod ante ſanctificatum eſt, qui illuminaſti omnem hominem vel mundum, ut ab eo lumine accendamur igne claritatis tuæ: Et ſicut igne illuminaſti Moyſem, ita nunc illumina corda noſtra & ſenſus noſtros, ut ad vitā æternā mereamur pervenire, per Chriſtū, &c. Qua finita, dicat Pater noſter, &c. Salvum fac ſervum, &c. Mitte ei auxilium Deus, &c. De Syon tuere eum, &c. Domine exaudi, &c. Dominus vobiſcum, &c.

Oratio.

Benedic Domine ſancte pater omnipotens Deus, per invocationem ſanctiſſimi nominis tui, & per adventum Filii tui, atque per donum Spiritus paracleti, ad manifeſtandum verum judicium tuum hoc genus metalli, ut ſit ſanctificatum, ut omni dæmonum falſitate procul remota, veritas veri judicii tui fidelibus tuis manifeſta fiat, per eundum Dominum, &c. *Poſt hoc ferrum in ignem mittatur, & aſpergatur aqua benedicta, & dum caleſcit Miſſam celebret. Cum vero ſacerdos Euchariſtiam ſumpſerit, hominem probandum (ſicut infra ſcriptum eſt) adjuret, atque communicare faciat.*

Officium Miſſæ.

Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum, &c.

Oratio.

Abſolve quæſumus Domine tui delicta famuli, ut à peccatorum ſuorum nexibus quæ pro ſua fragilitate contraxit, tua benignitate liberetur. Et in hoc judicio quoad meruit juſtitia tua præveniente, ad veritatis cenſuram pervenire mereatur, per Chriſtum dominum, &c. In illo tempore, cum egreſſus eſſet Jeſus, in via præcurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum dicens, Magiſter, boni quid faciam, ut vitam æternam percipiam? Jeſus autem dixit ei, Quid me dicis bonum &c.

Deinde

Deinde Secreta,&c.

Antequam vero communicetur, interroget eum ſacerdos cum adjuratione ſic. Adjuro te per Patrē, & Filium, & Spiritum ſanctum, & per veram Chriſtianitatem quam ſuſcepiſti, & per ſanctas reliquias quæ in iſta eccleſia ſunt; & per baptiſmum quo te ſacerdos regeneravit, ut non præſumes ullo modo communicare, neq; accedere ad altare, ſi hoc feciſti, aut conſenſiſti, &c. *Hic communicet ſacerdos illum, & dicat*, Corpus hoc, & ſanguis domini noſtri Jeſu Chriſti, ſit tibi ad probationem hodie. *Oratio.* Perceptis, domine deus noſter, ſacris muneribus, ſupplices deprecamur, ut hujus participatio ſacramenti à propriis nos reatibus expediat, & in famulo tuo veritatis ſententiam declaret, &c. *Deinde* Kyrieleſon, *& Letania, & Pſalmi, & tum Oremus.* Deus, qui per ignem ſigna magna oſtendens, Abraham puerum tuum de incendio Chaldeorum, quibuſdam pereuntibus eruiſti, Deus qui rubum ardere ante conſpectum Moyſis, & minime comburi permiſiſti, Deus qui incendio fornacis Chaldaicis pleriſque ſuccenſis, tres pueros tuos illæſos eduxiſti, Deus qui incendio ignis populum Sodomæ involvens, Loth famulum tuum cum ſuis ſalute donaſti, Deus qui in adventu ſancti Spiritus tui illuſtratione ignis fideles tuos ab infidelibus decreviſti, oſtende nobis in hoc pravitatis noſtræ examine virtutem ejuſdem Spiritus, &c. et per ignis hujus fervorem diſcernere fideles & infideles, ut à tactu ejus cujus inquiſitio agitur, conſcius exhorreſcat, & manus ejus comburatur, innocens vero penitus illæſus permaneat, &c. Deus, cujus noticiam nulla unquam ſecreta effugiunt, fidei noſtræ tua bonitate reſponde, & præſta ut quiſquis purgandi ſe gratia hoc ignitum tulerit ferrum, vel abſolvatur innocens, vel rei noxius detegatur, &c. *Deinde ſacerdos ſuper ferrum aquā benedictam ſpergat, & dicat.* Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper hoc ferrum, ad diſcernendum rectum judicium Dei. *Et mox accuſatus ad novem pedum menſuram ferrum perferat. Hujus denique manus ſub ſigillo triduum tegatur, & ſi ſanies crudeſcens in veſtigio ferri reperiatur, culpabilis ducatur: Sin autem mundus extiterit, laus deo referatur.*

Quandoquidem ex eodem fonte fluant (Amice lector) quæ de aqueo traduntur Ordalio, ſatis ſupero, hac de re dixiſſe videor; Nunc igitur ad id quod propoſitum erat revocetur oratio.

Churle. Paganus, *Saxon.* Ceorle, *ruſtici & pagani vel hodie* Carles & churles *appellantur. Erat apud veteres* Ceorle *infimæ quidem, at liberæ tamen conditionis homo, quemadmodum* Earle. Eorle, (*quem ego Satrapam verti*) *ſummæ, & ampliſſimæ.* Ceorl *is erat (ni longe fallor opinione) quem nuper juris peritiſſimus D. Fitzherbert in ſuo de natura Brevium libello,* Baſe tenant qui feſoit villein ſervice, mes ne fuit pas villein, *appellavit. Priſci etenim ſervilis conditionis hominem, non* ceorl, *ſed aliàs* ðeope, *aliàs* eyrne *nominabant.* Baſe tenant.

Panis *certis verbis devotus*, Saxonicè Corcnæð, *vocabulum à* Corc & næð, *compoſitum:* Corc execratum *ſonat*, næð, a neð, *id eſt neceſſitate ductum*, panem *ſignificat: atque ita* Corcnæð *panis eſt execratus. Moris erat panem certis quibusdam, deſtinatisque ſententiis conſecratum reo guſtandum offerre; habebant enim penitus inſitam opinionem, non poſſe quenquam mali conſcium panem hoc modo dedicatum glutire. Offam judicialem, alii dixerunt.* Offa judicialis.

Pondus *lanæ*, Saxonicè peger pullej, *nunc vulgo* a weight of wool. *Pondus lanæ aliàs plus, aliàs minus continet, certum eſt tamen* Salisberiæ, *& nonnullis aliis in locis, ex* 30. *conſtare libris.*

Præfectus, *vel præpoſitus*, Saxonicè ȝepeꝛa & Scỳꝛȝepeꝛa, & hihȝepeꝛa. *Vocabulum (ut ego conjectura auguror)* a ȝepeccan (*quod regere ſonat*) *ductum: ut ſit* ȝepeꝛa, *quaſi* ȝepecꝛa, *facilis eſt enim lapſus. Legum Allemannorum, & Baioariorum, (quiſquis is fuerit) interpres* ȝepeꝛa *hunc noſtrū* Grafionem *vertit; neq; interim me latet longe diverſam reperiri in legibus* Guilielmi *hujus vocis derivationem. Utcunque ſit, de hoc mihi dubium non eſt, eundem eſſe* ȝepeꝛa, *qui hac noſtra memoria vulgò* Reve (*abjecto* ȝe, *quod apud Saxones ſemper ferè ſuperfluum eſt*) *dicitur. Atque ita* Scỳꝛȝepeꝛe *is eſt, quem nos hodie* Shyrife, *vel potius* Shyre Reve *appellamus. Hinc illud manat* poꝛꝺȝepeꝛ, *nomen prætoris Londinenſis tempeſtate Guilielmi primi, atque illa Germanis in ore frequentiſſima*, Lurgreve, Margreve, *& Landeſgreve. Bini tum temporis in ſingulis Satrapiis viri authoritate valebant*, Ealdoꝛman, *quem ego* Senatorem *verti, & ſecundū eum hic noſter* præfectus. *Horum alterum Normanni poſtea* Comitem, *quod plerunque comitatui præficeretur, alterum* Vicecomitem *appellarunt. Erant denique & minuti quidam præpoſiti, quos nunc vulgò* Reves of manors *nominamus: Eorum hac noſtra ætate pleriſque in locis aut omnino nulla, aut certè tenuiſſima eſt exiſtimatio.* Shyrife. Vicount. Reve.

Pignerari, *id eſt, pignus auferre*, Saxonicè Nỳman, *vulgò* to diſtrein. *Inde* Nâm, *ablatio pignoris, vulgò* diſtreſſe: *Atq; hinc etiam vulgatiſſimum illud noſtrum* Wythernam. *Verum maximam mihi admirationem movet introducta nominis depravatio, quæ Wythernam* vetitum (*cum potius* iteratum *ſonat*) namium *dicit. Eſt enim apud Saxones* þỳþeꝛ, altera, & Nâm pignoris (*ut dixi*) ablatio: *atque ita Wythernam* altera *ſive* ſecunda *eſt* pignoris ablatio. *Accedit eodem verus & germanus vulgaris noſtri* Wythernam *uſus. Etenim ſi quis pecudem pigneratus, in aliam abegerit Satrapiam, is pignoribus ablatis coercendus eſt. His primis tēporibus vade, & pignore caveri ſolebat, hæc illi* peꝺ ⁊ boꝛh diſtreignor & diſtreſſe. Wythernā

Vades & salviplegii.

nos (qui aliquam ejus rei tenemus umbram) vadios & salvos plegios, *vulgo nominamus.*

Primitiæ *seminum* Saxonicè Cẏpicꝛceaᵹ, *ad verbum vectigal ecclesiasticum. Hic videntur justæ interpretationis loco verba ex veteri quodam legum libello desumpta, digna quæ subjiciantur. Ibi autem legitur ad hunc modum.* Chircheseed, ou Chirceomer, ou Chirceamber, fuit un certein de blee batu, que chescun home devoit al temps dez Brytons, & dez Engles, porter a lour esglise le jour Seint Marten. *Id si verum sit, constat falsò scribi* cẏpicꝛceaᵹ, pro cẏpicpæð; ꝛæð *etenim apud illos semen significat*, Sceaᵹ *vero (unde id quod vulgò* Shot) *pecuniam sive vectigal sonat.*

Purgatio *simplex*, Saxonicè anꝛealdðe laðe. *Varia fuit criminis purgandi ratio*, Pane *scilicet* Eucharistico, pane certis verbis devoto, Ordalii quæstione, & jurejurando. *Purgationis vero singularis & triplicis appellatio, Ordalii & juris jurandi propria est, & peculiaris. De simplici, & triplici quidem Ordalio superius à nobis dictum est: Jurejurando igitur* simplex *fit* purgatio, *cum reus adjunctis sibi duobus aliis interponit jusjurandum:* Triplex, *quoties cum aliis quinq; jurat unà. Accusato præterea aliter fiebat interdum per Sacramenti religionem criminis diluendi potestas, quod* pro ratione 12. aut plurium pauciorumve hydarum terræ dicebatur, *atq; id aliàs solus, aliàs cum aliis unà præstabat. Neq; est interim cuivis crimen quodque purgare concessum, verum pro delicti ratione, ipsa etiam purgandi augenda, minuendave fuit facultas, atq; ut cujusque fuerat capitis æstimatio, ita ei facta est crimina sive majora, sive minora purgandi copia. Pervaserat enim (uti nunc quidem) opinio per animos hominum, ut quò quis erat opibus affluentior, eò fuit majori fide, & in jurejurando religiosior. Hujus purgationis non omnis evanuit vetustate memoria, nam per hæc tempora de pecunia postulatus, debitum nonnunquam* duodecima (*quod aiunt*) manu *dissolvit.*

Juramentũ pro ratione hydarum.

Duodecima manus.

Satrapas, *Saxonicè* Eorle. *Erant quidem* Satrapæ *viri summæ fortunæ nobiles, qui cum plerunq; integram procurabant Satrapiam, (quem ego magistratum* Senatorem *dico) usu tandem evenit, ut ex Satrapiis suis singuli nomina sint sortiti. Hinc enim (sicut ego autumo) alius* Huntendonensis, *alius* Bedfordiensis, *alius* Leicestrensis Satrapas *primo est nuncupatus. Hos* Normanni *postea* comites, quod in multis capiendis (*ut non nemo suspicatur*) fisco regio socii, & comites, *id est, participes essent*, nominarunt.

Comites.

Scata, *vocabulum à Saxonico* Sceaᵹᵹa *effictum. Est autem* Sceaᵹᵹa *ingens argenti summa, quippe quæ argenti quinque millia contineat.*

Aldermã.

Senator, Saxonicè Ealðorman, *à senectute. Ipsus est qui alio interdum nomine* Scẏꝛeman *dicebatur:* Scẏꝛeman *autem virum cujus commissa est fidei Satrapia, significat. Is magistratus hac nostra memoria non nisi in periculis, & asperis temporibus est mandatus, atq; tum quidem* Lieutenantship *appellatur.*

Lieutenãt.

Solidus, Saxonicè Scẏlling. *Numus argenteus. Ex quinis (ut dictum est) constabat denariis.*

Shilling.

Terra ex Scripto, Saxonicè Bocland. *Fundum veteres aut ex scripto qui* Bocland, *aut sine scripto, qui* ꝛolcland *dicebatur, possidebant. Quæ fuit ex scripto possessio, commodiori erat conditione, hæreditaria, libera, atque immunis: fundus sine scripto, censum pensitabat annuum, atq; officiorum servitute quædam est obligatus. Priorem viri plerunq; nobiles, atq; ingenui, posteriorem rustici ferè & pagani possidebant. Illam nos vulgò* frehold, & per chartam, *hanc ad voluntatem Domini appellamus. Habebant etiam majores nostri & suas villas, quas à* ꝛeorman *(quod est cibum suppeditare)* ꝛeorme *appellabant, eamq; nos hodie nominationem retinemus. Dominis etenim quæ ad esum, potum, victumq; erant necessaria, villa submini*ſ*trabant. Hæreditatem vero temporibus illis non (quemadmodum apud nos) solus ætate maximus adibat, verum ad filios omnes æqualiter fundus lege veniebat, quod illi* lande ꝛcẏꝛtan *dixerũt, & Cantii hac nostra memoria eodem vocabulo* to shift land, *id est, hercisc*ẽ*re, & fundum partiri, appellant. Atq; hinc ego ausu tandem evenisse credo, ut terra illa* Gavelkyn, *quasi* ȝiꝛeealcẏn, *id est, omnibus cognatione proximis data, dicatur. Ac quoniam ex hoc sermone in memoriam* Cantianorum *incidimus, non erit opinor ab instituto nostro alienum commemorare, quid causa fuerit, quare ex omnibus Angliæ provinciis, una ferè Cantiorum regio veterem hanc terræ dividendæ consuetudinem servet, aliaq; nonnulla quæ erant in more majorum, etiamnum teneat. Caterùm quoniam minorem fidem faceret oratio mea, excitabo religiosum testem, Thom. Spottum, monachum olim Cantuariæ Augustinensem, qui in suo de Abbatibus Cœnobii libello, ad hunc modum loquitur.*

Freehold.

Ferme.

Gavelkynd.

Vixit Spottus regnãte Edovardo primo.

Anno 1066. *Wilhelmus Dux Normannorum* rerum potitus, versus castrum *Doveriæ* iter susce*pit*, ut illud cum cæteris Cantiæ partibus subjugaret. Stigandus itaque Archiepiscopus, & Abbas Egelsinus, quasi totius Cantiæ majores, & domini, animadvertentes ubi in Anglia antea nullus fuerat servus, jam omnes etiam Nobiles servituti Normannorum subditos, populum universum Cantianum congregarunt, quibus exposuerunt imminentia pericula, Normannorum insolentiam, & servilis conditionis angustiam. Qui cum decrevissent potius mori, quam servitutis jugum subire, statuitur Duci occurrere, & pro patriis legibus dimicare. Facti sunt Duces archiepiscopus & Abbas, dieque dicto universus populus apud *Swanescombe* convenit, latitantes in Sylvis adventum Ducis expectant, statuunt ramos arborum in manibus portantes præcludere undique

vias

vias Duci,& circumvenire. Postridiè Dux juxta *Swanescombe* transiens, seſe animadvertit circumseptum quasi nemore paulatim undiq; appropinquante, non sine consternatione. Cantiani vero statim abjectis ramis ad Buccinæ sonitum arma præferunt, Missique sunt ad Ducem Archiepiscopus & Abbas, qui hæc dixerunt. Ecce domine Dux populus Cantiæ tibi obviã procedit, te tanquam ligeum Dominum suum recepturi, ea conditione, ut populus universus Cantianus in perpetuum avita gaudeat libertate, avitisq; fruatur legibus, alioqui tibi è vestigio bellum indicunt, parati hic potius omnes occumbere, quam servitutis jugum pati, & ab avitis legibus recedere. Dux in arcto positus, petita non tam libẽter, quam sapienter concessit. Datis igitur utrinq; obsidibus, Cantiani lætos Normannos Rofeceſtriam deducunt, & comitatum Cantiæ, cum castro Doverensi eis tradunt. Sicq; antiqua libertas Anglorum, patriæq; leges in sola Cantia industria Stigandi & Egelsini usq; ad hæc tempora remanserũt. *Hactenus ille. Ego vero in hoc uno lectori verba dari facile non patiar, nam quod nondum id temporis servitutem introductam asserit, ego verè affirmare possum servos fuisse in Anglia complures: id quod vel me conticente leges ipsæ enunciabunt. Num vero in Cantianis tum tẽporis fuerint servilis conditionis homines, aut nunc sint, non affirmaverim; legi sanè, non fuisse unquam.*

Thanus, *Saxonice*, ðeȝn, à ðenian *ductũ, quod alicui ministrare, atq; ad voluntatem nutumq; ejus totum se accõmodare significat. Est tamen* Thanus, *ei qui servitutem servit è regione contrarius, is enim* ðeope, à ðeopian, *quod est servire, dicebatur.* Thani *autem appellatione,* viri *interdum* nobiles, *interdum* liberæ conditionis homines, *interdum* magistratus, *atq; sæpenumero* ministri *notantur. Atq; hinc est, quod coronatæ plumæ insignia principis, Saxonicis vocibus titulũ præferant* Ic Dien, *sed corrupte (pace fecialium dixerim) pro* Ic ðen, *transfixa prima parte literæ* D. *virgula ad hunc modũ,* Ð, *ut sit* Ic Ðen *quod idem sonat atq;* Ic ðeȝn, *id est, ego famulus, & minister sum: Hares namq; (ut inquit apostolus) dum puer est nihil differt à servo. Sed eã fortasse principes nostri inscriptionem à Belgis mutuati sunt. Illi enim etiam nunc pro* Ic ðen, Ic dien *loquuntur. Testis est Hector Boetius, rerum in Scotia gestarum Scriptor haud imperitus, Malcolmum Regem* Thanos *suos titulo Comitũ honestasse. Atq; ego non semel me legisse memini, eos esse qui post adventũ Normannorum* Virrones *&* Barones *dicebantur. Habebant enim* Thani *liberas quasdam jurisdictiones, quas vel hodie* courtz Barons *appellamus.*

Ic Dien.

Court Baron.

Thrimsa, *à* ðpeo, *quod tria sonat effectũ. Est igitur Thrimsatrium solidorum nummus.*

Turma, Saxonicè hloþe, *Vocabulũ à* hlyðe *quod tumultũ sonat deductum. Est quidẽ* hloþ *hominum manus ad rapinam parata, manipulus furum. Ego quod ad Romanam Turmã quæ ex 32. constabat militibus proximè accederet, turmã verti. Id si cui minus arriserit, cohortem dicat.* Rowte.

Via vetelingiana; *Saxonicè* pæðlinȝaȝðpeð. *Visum est interpretationis loco verba* Ranulfi Higden *subjicere, ea autem in suo (quod Polychronicon inscriptum est) opere, ad hunc modũ reperies.* Statuit Molmutius rex Brytonum 23. & primus eorum legifer, ut aratra, templa, viæq; ad Civitates ducentes, immunitate confugii gauderent. Verũ quia succedente tempore de viis, (cum non essent certis limitibus distinctæ) orta esset dissensio, Belinus rex, filius prædicti Molmutii, ad subducendum omne ambiguum, 4. regales vias omni privilegio munitas per insulam sterni fecit: *fossam* scilicet, *Watlingstrete, Ermingstrete,* & *Ikeneldstrete.* Et mox sequitur. Secunda via dicitur Watlingstretè; tendens ab Euro austro in Zephirum septemtrionalẽ. Incipit enim à Dovorio, trãsiens per medium Cantiæ ultra Thamesim juxta London (*hinc fortasse plateæ Londinẽsi nomen inditum Watlingstrete.*) inde per Sanctum Albanum, Dunstapliam, & per Lilburn usq; ad montem Wrekene, deinde transcendit *Sabrinam* fluvium, tendit ad Stretton, & inde per medium *Walliæ* usq; ad *Caerdigan*, & in mari Hybernico terminatur. *Hæc ille.* Watlingstrete.

Virgata terræ Saxonicè ȝyrdlandeȝ, *nunc vulgo* Yardland, *fundi mensura pro ratione loci diversa, nonnullis enim in locis ex 20, aliis ex 24, aliis ex. 30. constat acris.* Yard land.

Usa *Saxonicè* uſe, *Lelandus Isim appellat. Fluvius est in mediterranea Angliæ regione. Oritur prope* Stanes, *petitq; villas Buckingham, Newport, Bedford, Huntingdon, atquè* Granta *flumine auctus,* Lyn *oppidum alluit, ac tandem Oceano se committit.* Ouse fl.

Wallus Saxonicè pealh, *id est, exterus, vel peregrinus. Ita enim quadringentis ferè abhinc annis interpretatus est* Sylvester Gyraldus *in sua Walliæ Topographia.* Wallia (inquit) non à Wallone Duce, aut Wendoloena regina, sed à Barbarica potius nuncupatione nomen accepit. Saxones enim regno occupato Brytannico, quoniam lingua sua extraneum omnem pealh vocant, gentes has sibi extraneas *Wallenses* vocabant, & regionem *Walliam.* Hactenus Gyraldus. *Cæterum cum Brytannorum (qui post amissam patriam cædibus superfuerant) pars in Walliam, pars in Cornubiam se receperant; Saxones hos quidem* cornpealaȝ, *illos verò diverso nomine* Bryðpealaȝ *appellabant.* Welshmã.

Lectori.

LECTORI.

MOliente Typographo novam hujus operis editionem, rogabar, ut si quid haberem, adderem: Sed non occurrebat pro tempore, & quibus jam premor anguſtiis, quicquam præter verba quædam harum legum obſcura, in antiquo codice olim Monaſterii S^ti^ Auguſtini Cantuar. manu circa tempora *Edwardi* tertii exarato Gloſſata, et uti videbis aliqua ex parte interpretatione adhuc carentia; cui quidem defectui mederi pro viribus ſtuduiſſem, niſi doctorum conſortio jam deſtitutus, & librorum penuriâ laborans ei operi imparem me vidiſſem. Admonendus tamen es quòd deprehendi Characterem, þ, modò denotare *th*, modò verò *w*; ex inſcitia fortaſſe ſcriptoris non animadvertentis differentiam inter Saxonicum *p*, et þ: expreſſi igitur quod veriſimilius duxi, et codicis figuram in margine connotavi.

Verba

Verba Anglica obscura & Glossata excerpta de Legibus regum Angliæ, Videlicet *Cnuti, Aluredi, Inæ, Ethelstani, Eluredi, & Godrini, Edwardi, Edmundi, Ethelredi.*

A

A Ebere morder *apertum murdrum.*
Aegild *insolutus.*
Aesne *inops.*
* Agenfriga *liber in cujus* *invenitur.*
* Athteswan *servus porcarius.*
Aldermannus *Comes vel senior.*
Anfealp Tihtle *simplex accusatio. L. E.*
Angild.
Ath *juramentum.*

* Agēfrida, verus dominus, merus possessor. Spelm.
* Ahte span.
Ap.

B

Belflys *Timpani Vellus.*
Benripe *ad preces.*
Benryrden *alias* Benyrden *Araturæ pretium.*
Biscoppes Land *Terra Episcopalis.*
Berebrectus *Horrerarius.*
Bernet *incendium.*
Bockland *Terra Testamentalis.*
Bonda *Paterfamilias.*
Brede *figmentum.*
Bredguna *Sponsus.*
Briggebota *pontium emendatio.*
* Byswike.
Burck bota *civitatum emendatio.*
Butan Cwk *sine electione.*

*Byspike
Butācpk.

C

Cacepollus.
Ceapgyldun *solutio capitalis.*
Ceapgyld.
Ceapgildus *pretium pecoris.*
Ceapscip *Navis Institoris.*
Ceorli, Eder brech *Rustici sepis fractio.*
Ceorles *aut* Cheorles werdig *Rustici Curtellum. Si quis* Ceorlisses *mannes* fleot ge feoht. *Si quis in Rusticani hominis area domus pugnet.*
Clenebet *munda Caro.*
Cherliscus *vide homo.*
Cocsede *Cocarius.*
Corsned *panis conjuratus.*
Cynes domes *Regiæ Censuræ.*
Cynebote.
Cyrieseat *Ecclesiæ Census.*
Culh acer *Carucæ Acra.*

D

Descire Ath *jusjurandum electum Leg. Ethelst. nescio an non Legendum* Sescire.
Deorhege.
De Wele.

E

Elmesfeah *Elemosinæ pecunia.*
Ethbriche *sive* Ethbrith *Adulterium.*
Echmannus.

F

Feoth.
* Feothpum.
* Fyhtwyte *forisfacturæ pugnæ scribitur &* Fihtwyte.
Firdwyte *forisfactura expeditionis.*
Firderunga *apparatus expeditionis.*
Fispool *stagnum in quo sunt pisces.*
Fiscalmus *sive* Fiscaimus *Villanus.*
Flyman *fugitivus.*
Folgarus.
Fore ad *perjuratio.*
Forfang *præventio, anticipatio.*
Folegemot *Placita populi.*
Forspeoen *cassatum.*
Forestaler *prohibitio itineris.*
Fosterlean.
Fridgislas *pacis obses.*
Fridmannus *pacis homo.*
Frimgildum *prima reditio.*
* Frith gildum *Ild hall.*

* Feop-pum.
* Fiht-pyte.
* Fripgil-dū credo Guild-hall.

G

Gavelswan *porcarius ad censum.*
Gavel heard *Grex ad censum.*
Gavel leand *Carta censaria. Leg. El. & God.*
Gavel gilda *gabli redditio.*
Gayhund *canis qui nondum cepit leporem vel aliam bestiam.*
Gebures Geburus.
* Ge witnessa *testis.*
Gemota *placitum.*
Gerneat *Colonus vel villanus.*
*. Gerswim *herbagii portus.*
Gewirte *potest etiam legi* Gewirde.
Gridbretch *infractio pacis.*

Gavel-span.
* Gepit-nessa.
* Gers-pim.
* Ge-pirte.

H

Haderunga.
Hamsocna *invasio mansionis.*
Handgrid.
Hangildus *Leg. El. & God.*
Healsfang.
Heordfest *astro astrictus.*
Heafeward *capitis custodia.*
Her *Exercitus.*
Her Team *conductio exercitus.*
Heordpeny.
Heregeat *relevatio.*
Hingildus.
Hirnessa--Regis. *vid.* Overhirnessa.
Histinguinus *aut* Histinguium *biest vel hiest L. W.*
Hlaford sockna.
Hlothe *Cohors.*
Hony gavel *gablum mellis.*
Hluctres.
Hors warda *Equorum custodia.*
Hida, & Hyda.
Hordarius.
Horden *dispensa.*

Holdess.

Holdeſſ. *ſacramentum præpoſiti.*
Homo Twyhyndus, Twelfhyndus, Sexhyndus.
Homo Cherliſcus.
Hreat Croppum *Mantoli ſummitas.*
Husbruce *infractura domus.*
Hulſgonger Twelfhyndus *vel* husbanda.
*Hpeige. * Hweige.

I

Itmath *ſcribitur &* Ritmath.

K

Keninga.

L

Lada *purgatio.*
Lands ricus *Terræ dominus.*
Lahmen *Legis homines.*
Lanlegeran *canis qui.*
Land Ceopum.
Law Ceopum.
Lap Ceopum. Land man *homo patriæ.*
Lahſlite *duodecem horæ ſive* Oræ.
* Laverds-pike. * Laverdſwike *infidelitas erga dominum.*
Leap fulne *Seminale plenum.*
Leger ſtowa *poſitionis locus.*
Locherus *Apum Cuſtos.*
Lowbote *emenda pro morte hominis occiſi per cohortem.*

M

Manbote *emenda pro morte hominis.*
Manca *ſive* Manta auri *triginta denarii.*
Maſſer *Sacerdos.*
Meſſepegen, Meſſewegen *presbyter.*
Melda *manifeſtatio.*
Meſguy.
Mede feoh *Merces indicationis.*
Megbote *emenda pro morte hominis.*
Metegavel *Cibi gablum.*
Metecu *victus ſuæ vaccæ.*
Mecnam *ad perjurium dupliciter.*
Mircenelanda *Terra Mercenorum.*
Morgangyna *Dos.*
Munde *pax.*
Mundbrech *regiæ pacis fractio.*

O

*Cerviſiæ. Oalehus * *Serviſiæ domus.*
Oale gavel *Serviſiæ gablum.*
Oneop, Oneoth *genu.*
Onhlote *ſors.*
Onſhot.
Openpyeft. Openthyeft *apertum furtum.*
Ordalium *judicium, al' examen.*
Orodum *bladum conculcatum.*
Oryncelan *retributio potus.*
Overhirneſſa *Tranſgreſſio.*
Overſuneſſa *Deſpectus.*

R

Ran *aperta rapina quæ negari non poteſt.*
Renhund *Canis qui vigilat foris in pluvia.*
Refare *Opus * nithingi.*
Ritmath.
Romeferth *Romæ cenſus.*

S

* Nepingi. Sagæ *Mulieres magæ.*
Sagemannus *ille per quem ſcitur.*
Scipfordunga *apparatus navigii.*
Scyldwritta *ſaccum faciens.*
Scepe Terras *ovium corpora.*
Scire *Comitatus.*
Shire motus *ſive* Schiremotus *Conventus totius Comitatus.* Scyldpritta.
Shire ad *perjuratio.*
Siringia.
Sedere *Seminator.*
Seward *Cuſtodia maris.*
Sexhyndus *vide homo.*
Socna *Secta.*
Stretman *Potens vel fortis.*
Som wylne.
Stiwark *porcellus de ſue.*

T

Taynus *nobilis.* Stipark.
Teaghe *ciſta vel ſcrinium.*
That.
Thom.
Thrinne Tuelf *terræ duodecim.* par.
Thude weald *nemoris cuſtos.* pom.
Tihtla *ſive* Tihtle *accuſatio, compellatio.* prinne.
Tiht byſi *accuſationibus infamatus.* pude
Thrinne Tuelf *terræ duodecim.* peald.
Triplex lada *purgatio per tres.*
Twelfhyndus, Twyhyndus } *vide homo.* prinne.
Twigild *duplum gildum, duplex redditio.*
To wyve and to write live *in uxorem & rectam vitam.*
Tungravius.

V

Unabedento *non rogatus ad hoc.*
Unabohto *non conductus ad hoc.*
Unfridmannus *non habens pacem.*
Ungecorena *non electi.*
Ungeſegen *non vis.*
Ungeldum *inſolutus.*
Uncheaſeſath *ſacramentum ſine electione.*
Unlaga *non lex.*
Untrum *invalidus.*
Utlaga *ſine lege.*

VV

Wealth *qui gablum reddit.*
Webreaf *Mortuum.*
Wera *pretium nativitatis hominis.*
Weregildus *pretium natalis hominis.*
Wera lada.
Wildwearf.
Wither Tihtla *injuſta accuſatio.*
Witherſake *Apoſtata.*
Werhades, Wilf hade } *ordo conjugalis.*
Woruld Thegen *ſecularis* Tainus.
* Worfhwe *homicidium.* poruld pegen
* Wrinſa *et eſt ſolidus denariorum.*
Wyta *forisfactura.* * worfhpe.
* Wyte wendene *forisfacti ſervus.* * primſa
Wymele. * wytepēdene.
Wytten Creft *Ars incantionis.*
Wyncta.
Wynterſtall.
Wytword.

INDEX

INDEX LEGUM GVILIELMI I. ET HENRICI I.

DE Asylorum *jure & immunitate Ecclesiastica.* Fol. 159
De Hominum Regis privilegio. ibid.
De pacis publicæ violatoribus. ibid.
De Latrocinii reo, & fidejussore qui morum ejus periculum in se susceperat. 160
De Latronis prehensione. ibid.
De Animalium redemptione. ibid.
De rebus fortè inventis. 161
De Homicidio & Capitis æstimatione, seu Wera. ibid.
Quibus Capitis æstimatio, seu Wera *solvenda.* ibid.
Animalium aliquot valor, in Capitis æstimatione censendâ. ibid.
De percussore. ibid.
De vulnere indito. ibid.
Membrorum præcisorum æstimatio. 162
De Adulterio. ib.
De Iudice corrupto. ib.
De purgatione illius qui furti reus est. ib.
De eo qui Templum aut Domum fregerit. ib.
De Denariis S. Petri, *seu Vectigali Romano.* 163
De muliere vi compressâ & pudicitiâ luctamine tentatâ. ib.
De iis qui vectigal Romanum *seu D.* Petri *non pendunt.* ib.
De Oculo effosso. ib.
De relevio, seu ἐισδεικλικῷ *Comitis.* 164
De Relevio Baronis. ib.
De Vavasoris relevio. ib.
De cẽturiæ mulctâ, ubi reus homicidii judicio non sistitur. 165
De clientis actione versus dominum. ib.
De Colonorum relevio. ib.
De viis publicis. ib.
De Latrone, cum latrocinio seu ἐπαυτοφώρῳ, *prehenso.* 166
De colonis & glebæ Ascriptitiis. ib.
Ne quis domino suo debitas præstationes subtrahat ibid.
De Fœmina gravida quæ capitali supplicio damnatur. ib.
De Intestatorum bonis. 167
De adultera à patre deprehensa. ib.
De jactu, velut ad legem Rhodiam. ib.
De judicio in socium absentem. ib.
De Relevio *eorum qui clientes censum pendunt.* ibid.
De Iudiciis. ib.
De pignore, quod Namium *vocant, capiendo.* 168
Ne quis rem aliquam emat sine testibus. ib.
De vadimonio deserto. 169
De Hospitibus. ib.
De famulis. ib.

DE *Religione & Pace publica.* 170
De fide & obsequio erga Regem. ib.
De Normanni *seu* Francigenæ *cæde.* ib.
De jure Normannorum, *qui ante adventum* Guilielmi, *cives fuerant* Anglicani. ib.
De Clientelari seu Feudorum jure, & Ingenuorum immunitate. ib.
De nocturnis Custodiis. 171
De mensuris & ponderibus. ib.
De Clientum, seu Vassallorum, *præstationibus.* ibid.
Vt Iura Regia illæsa servare pro viribus conentur subditi. ib.
Ne venditio & emptio fiat nisi coram testibus & in civitatibus. ib.
De emporiis, & jure Vrbium pagorumque notæ melioris. ib.
De purgatione forensi in judiciis publicis. 172
Firmantur Leges Edwardi *Regis.* ib.
De justitiæ publicæ fidejussoribus. ib.
De Servis & eorum manumissione. ib.
De Servis. ib.
De Suppliciorum modo. ib.
De Examine Forensi. 173
De eodem. ib.
De eodem. ib.
De Examine Forensi. ib.

Index Legum HENRICI I.

EPistola *ejusdem omnibus fidelibus suis.* 175
De confirmatione legum Edwardi Regis. 176
De causarum protractione & distinctione vel descriptione. 177
De carcerali liberatione. ib.
De causarum proprietatibus. ib.
De tripartitione regni Angliæ in diversitate legum Comitatuum vel Provinciarum. 180
De generalibus placitis Comitatuum quomodo vel quando fieri debeant. ib.

Index Legum *Henrici I.*

De Hundredis tenendis. 181
De qualitate Causarum. ib.
De jure Regis. 182
De placitis Ecclesiæ pertinentibus ad Regem. ib.
Quæ placita commendari debeant. 183
Quæ placita mittunt homines in misericordia Regis. ib.
De relevationibus. 184
De Denegildo. ib.
De pace Curiæ Regis. ib.
De placita Forestarum. ib.
De Lada. ib.
Iustitia Regis. ib.
De Sokna & Tholet Theam. 185
De generibus Causarum. ib.
De Grithbriche & Hamsocna. ib.
De Forestis. ib.
De Iudiciis fiscalibus. ib.
De privilegiis Procerum Angliæ. 186
De furtæ placito. ib.
De libertate Vavasor. ib.
De æquo Iudicio faciendo. ib.
Qui debent esse Iudices Regis. ib.
De libertate Procerum in placito Comitatuum. 187
De capitalibus placitis. ib.
Ne aliquis judicet dominum suum. ib.
De placito tractando. ib.
De placito tractando in justo judicio. 188
De Overseunesse Regis. ib.
Qui perdant Overseunessam. ib.
De cæsione nemoris. 189
De Scheldwite. ib.
De forisfactura sanguinis. ib.
De fracturâ joncis. ib.
Quod unusquisque Overseunessam *debeat habere* ibid.
De Summonitionibus. 190
Ne quis implacitatus à Rege alicui respondeat. ib.
De plegiis dominorum suorum. 191
Multæ sunt de inculpationibus. ib.
De implacitatis à dominis. ib.
De causis Criminalibus vel Capitalibus. ib.
Quomodo possint uti consilio. 192
Quibus causis statim respondere debet, quibus non. ibid.
De supersisionibus placitis. 193
De summonitione Hundredi. ib.
De Proprio placito Regis. ib.
De supersessione Comitatus. 194
De cessione sociorum unius pecuniæ. ib.
De privilegio domini super hominem suum. ib.
De firma tenenda 195
De querela vicinorum. ib.
De homine vaganti. 196
De contramandatione placiti. ib.
De contramandatione placiti per Iusticiam suam. 198
De placito alicujus Domini cum Præposito suo & sibi subjectis. ib.
De observatione temporis leges faciendi. 199
De implacitatione Iudicis fiscalis. ib.
De Christianâ consuetudine locutionũ secundum quod sunt. ib.
De dimissione furis. 200
De occisione Ministri Altaris. 201
De homine infamato. ib.
De solutione liberi aut servi occisi. ib.
De occisione Anglici. 202
Consuetudo Westsex. ib.
*De homicidio vel * alium maleficum.* 203
Definitio homicidii. ib.
De ordinatis homicidiis. 204
De purgatione occisorum. ib.
De occisoribus dominorum suorum. 205
De precio cujuslibet. ib.
De solutione liberi vel servi. 206
De liberatione servi. ib.
De liberatione filioli vel patrini. 207
De homicidio in Curia Regis, exercitu, Burgo vel Castello. ib.
De pace Regis danda in præliis potatione. 208
De aliquibus inimicis ad invicem. ib.
Quod unicuique licet se defendere in quolibet negotio præterquam contra dominum suum. 209
De verberatione. ib.
Quod quivis liberaret eum quem in malis duxerit. ibid.
Ne quis vindicetur de suo homine sine lege. 210
De delicto ex armis accommodatis. ib.
De commissione armorum quibus aliquis occiditur. 211
Qui aliquid de propinquis occiderit. 212
Si quis volens aliquos inter se dim. ib.
De solutione murdri. 213
De solutione murdri. 214
De comendatione vulneris. 215
De verberatione absque sanguinis effusione. 216

¶ INDEX

¶ INDEX.

Abbatum classes, nomen ordinis non obtinent Pag.131. leg.18
Acceptio personarum condemnatur 107. 1. Vide 116. 35
Accusati sæpius quomodo plectendi 64.7. *Accusati infidi* 113. 23
Acolythi officium 130. 14
Adorationes fictæ prohibentur 67. 16. *Adoratio barbara vetita* 108. 5
Advenæ & peregrini custodiendi 116. 32
Advocatio 13. 74. 36. 4. 112. 21. 93.10. *quo loco facienda* 93.10. *Advocatio ex testimonio* 38.1
Adulterii supplicium 119. 47. & 162. 14. *adultera uxor gravi pœna afficienda* ibid. 50 *Adultera à patre deprehensa* 167.37
Ælfricus negligentiam sacerdotum severè arguit 127. 1
Æstimatio singulorum capitum 55. 56. & 161. 8. *Pagani* 6. 31. *Walli* 4. 2. *Ovis fœtæ* 11. 56. *Æstimatio primò præstanda* 13. 71. *Æstimatio animalium quæ perierint* 96. 7
Agellus Pagani circumsepiendus 7. 40
Ager compascuus, sive communis 8. 42
Alienigenæ libidinosi regno exterminandi 120. 52
Aluredus à Decalogo suas leges piè auspicatur 15. 1
Ancillam percutientis lex 17. 17
Anglus furti accusatus quomodo purgandus 9. 47. *Anglus in Walliam, itidem Wallus in Angliam proficisci prohibetur* 96.6. *Anglicè populus erat instruendus* 132. 23. *Angliæ tripartitio* 180. 6
Animalium redemptio 160. 6
Arationis eleemosyna 101. 8
Aratrum unum binos debet alere equites instructos 50. 16
Arborum cæsarum pœna 8. 43. & 44
Arius in Synodo Nicæna anathematizatus 127. 3
Armis quempiam spolians graves luat pœnas 120. 57. *Armorum deditio* 23. 1
Arthuri Regis encomia 148
Assentatores cohibendi 108. 7
Asylorum immunitas 159. 1

Baptismus à sacerdote administrandus, quàm citò requisitus fuerit 67. 15. *Baptizandi infantes intra* 37 *noctes* ibid.
Barbarus cultus 41. 2. *ad barbaros Christiani non relegandi* 108. 3
Barones quas habeant curias 144. 21
Belli apparatus 109. 10. & 146. 35
cum Bestia rem habens capite plectendus 19.31
Bovis cornu mutulantis, caudam præcidentis, & oculum effodientis pœna 11. 59. *de jugo bovum conducto* ibid. 61. *Bos petulcus, si mortuus fuerit quem petiverit, lapidator* 17. 21. *bovis, alterius bovem vulnerantis lex* 18.23. *Bovis cornupetæ lex* 28. 24

Calix è pura materia fieri debet 131. 22. *Calicis lignei usus in Eucharistia prohibetur* 69. 41
Calumniatores 113. 24
Candelarum nummum Dacus non solvens quomodo mulctandus, quomodo Anglus 42. 6
Canis si quem morsu lacerarit, dominus quomodo puniendus 28. 23
Cantilenæ turpes fugiendæ 67. 20
Cantuariæ septem monetarii assignantur 50. 14
Canutus Rex Anglorum, Dacorum, & Norvegiensium 98
Caro furtim subducta 4. 17
Castitas ordinatorum 57. 1
Castrorum instauratio 49. 13
Causarum protractio prohibetur 137. 3. *Causarum proprietas* ibid. 5. *qualitas* 181. 9. *Causarum genera* 185. 21. *Causæ criminales & capitales* 191. 47
Census Ecclesiasticus 62. 2
Centuriati fidei labefactatæ, non nisi ex Ordalio triplici excusandi 114. 27. *Centuriones* 145. 32
Christiani liberos Christiana religione imbuant 67. 17. *Christianus extra regnum non vendendus* 108. 3
Christianitatem promovere studet Rex Edmundus 58
Cibus fugitivo non subministrandus 40. 8. *Cibus pauperibus ex villis Regiis suppeditatus* 58
Clericorum negligentia ab Ælfrico vapulat 132.23. *conjugia Clericorum vehementer arguit Ælfricus* 127.1
Clientis actio versus dominum 165. 27. *Clientum præstatio* 171. 58. *Clientelare jus* 170. 55
Comitia quoties per annum celebranda 64. 5. *Comitia municipalia ter quotannis habenda* 111. 17
Compensatio mortis 12.69
à Concione plebis ter absens, contumaciæ in Regem pœnas luito 51. 20
Concubinam uxoratus habens quomodo puniendus 120. 51
Confessio peccatorum impensè urgetur 83. 7,8,9. *Exhortatio ad confessionem* 104. 18. *Confessario cavendum est nè confitentem in desperationem agat* 73. 2. *quâ methodo utendum est Confessario* ibid. 3. *Confessionis formula* ibid. 4, 5, 6, 7, &c. *Confessio peccatorum, rei capitalis damnato conceditur* 118. 41. *Confessionem Christianam, ut memoriter discant populi, hortari debent sacerdotes* 132. 23
Conjux eandem sedem cum marito incolat 123. 70. *Conjugatus adulterium perpetrans quomodo puniendus* 78. 20. *Conjugia intra cognationis sexum prohibita* 101.7
Consilia ad utilitatem reipublicæ pertinentia omnino exquirenda 109. 11
Controversiarum spectatores 54. 1

Conventui publico omnes intererunt 51. 2. *conventus oppidanus* 111. 17
Convitiatorum pœna 110. 15
Crimina exitialia fugienda 106. 23
Curiæ Regis pax 184. 16
Custodiæ nocturnæ observandæ 171. 56. *in custodiam missi quomodo sustentandi* 22. 1

Daci æstimatio 36. 2
Damnum inferens vineæ aut pascuæ alterius, sarciat 18. 26
Damnato rei capitalis concessum est peccata sacerdoti confiteri 42. 5. *Cum sceleris damnato pax non habenda* 40. 8
Danorum lex 149. *de Danegildo* 184. 15
Decalogus Saxonicè (excepto secundo præcepto) recitatus 15. 1. sed vide 16. 10.
Decimæ Deo dandæ 19. 38 *Decimas non solvens Dacus qualiter puniendus, qualiter & Anglus* 42. 6. *Decimarum solutio* 45. 1. & 57. 2. *Decimæ fœtuum ante Pentecosten solvendæ* 62. 3. *Decimæ quibus temporibus deponendæ* 7. 54. *Decimas qui renuit solvere, ei vel invito eripiendæ* 62. 3. *Decimæ ad ecclesiam Thani pertinentes* 102. 11. *Decimæ sacerdoti reddendæ* 132. 24. *in tres partes distribuendæ* 132. 24
Defensio in quolibet negotio, præterquam contra Dominum suum, fiat 209. 83
Delictum ex armis accommodatis 210. 87
Demetia aliquando monticolis paruit 97. 9
Denarius in domos singulas impositus (vulgò the tearth-penny*) ante festum S. Petri solvendus* 63. 4. *Denarius S. Petri* 163. 18. *qui denegarit qualiter mulctandus* 163. 20
Deus unus colendus 41. 13. *sic instituit Rex Canutus* 97. 1. 105. 21
Diaconi munus 130. 16
Dominica oratio ab omnibus perdiscenda 67. 21. 105. 22
Dominico die operantis supplicium 1. 3. & 43. 7. *Diei Dominici solicita observatio præcipitur* 43. 9. & 103. 15. *Die dominico nemo morti objiciatur* 118. 42
Domino struens insidias, vitâ & rebus suis omnibus plectendus 120. 54. *Domino officia quæ debentur* 125. 78
Donorum acceptio prohibetur 20. 46
Ducum Normannorum series 152
S. Dunstani festum celebrari ab Anglis instituere sapientes 103. 17

Ebrietas à sacerdotibus fugienda 71. 57. & 72. 64. 133. 29, 30.
Ecclesiæ pax intra parietes suos inviolatè servanda 41. 1. & 98. 2. *Ecclesiæ immunitati primò consulit R. Edgarus* 62. 1. *Ecclesiæ pacem æternam tueri, providebat R. Canutus* 97. 2. *Ecclesiæ pacis violatæ mulcta* 98. 3. *Ecclesiæ debita vi detinentis pœna* 119. 45. *Ecclesia una pro alia, lucri causâ non est derelinquenda* 133. 28. *Ecclesiæ placita ad regem pertinentia* 182. 11
Ecclesiastici ut sanctam vitam instituant, admonentur 100. 6. *Ecclesiastica immunitas* 159. 1.
Edgarus Rex leges ad gloriam Dei, suiipsius ornamentum, reipublicæ utilitatem sancivit 62
S. Edovardi festum ab Anglis religiosè observari sapientes instituerunt 103. 17
Eleemosynam altari Dacus non solvens quomodo puniendus, quomodo Anglus 43. 6. *Eleemosynæ ad peccatorum remissionem multùm conducunt* 84. 13
Emptionis jus 38. 1. & 52. 24. *Emptio sine advocatione non est præstanda* 38. 1. & 90. 4. & 112. 22. & 171. 60. *Emendum nihil extra oppidum viginti denariis carius* 49. 12. *Emptio nè fiat sine testibus* 168. 43. *de emporiis* 171. 61
Encænia modestè celebranda 68. 28
Episcopus quempiam occidens, ordinis dignitatem amittat 77. 11. *Episcopus & Presbyter unius ejusdémque ordinis* 130. 17
Epistola Apostolorum Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ populis directa 21. 49
Equus trans mare non mittendus 50. 18
Equam qui clepserit integro precio mulctandus 27. 16
Evangelii sensum populo reddat sacerdos 132. 23
Eucharisticus panis ab ingrediente Ordalium sumendus 52. 23. *Eucharistiæ percipiendæ idoneus censebatur, qui Dom. Orationem, & Symbolum Apostolicum calluerit* 67. 21. *Eucharistiam nemo non jejunus accipiat, nisi ob ægritudinem* 69. 36. *Ad Eucharistiam exhortatio* 104. 19
Ewerwickshire, in margine *aliàs* Warwickshire: *lege potiùs* Yorkshire 145. 33
Examen forense 173. 68
Excommunicatum custodiens quomodo plectendus 121. 64
Exorcistæ munus 129. 13

Fabulosæ lectiones abjiciendæ 67. 20
Famuli 169. 47
Fani immunitas 2. 5. *Fani instauratio ad Episcopum pertinet* 58. 5. *Fana omnium ope reficienda* 121. 63
Fastermannes quid 151. 8
Ferarum agendarum concessio 125. 77
Ferrum mutuò dantis (homicidii causâ) supplicium 27. 19
Festi dies 33. 39. *sobriè celebrandi* 67. 18. & *summa cum cæremonia* 103. 14. *sub pœna gravissima observandi* 118. 42. *festis diebus peccatum turpius perpetratur* 116. 35. *Festa non temeranda* 118. 44
Feudorum jus 170. 55
Fidejussionis violatæ pœna 23. 3. *de fidejussionibus* 64. 6. & 88. 1. *Fidejussor propriæ familiæ herus* 115. 28. *Fidejussionis violatio* 120. 55. *Fidejussores justitiæ publicæ* 172. 64
Fidelitas erga dominum commendatur 105. 20
Fides regi præstanda 170. 52
Filiam si quis dat, ancillarum more non oportet servire 16. 12

de Firmâ tenenda 197. 56
Foreſtarum placita 184. 57. *de Foreſtis* 185. 23
Fornicationis ſupplicium 25. 20
Foſſam aperiens, æſtimationem jumentorum eò decidentium præſtato 18. 22
de Friborgis 145. 32
Fugitivum admittentis pœna 6. 29
Furtum 2. 7. & 4. 17. *furti & furis pœna* 3. 15. & 4. 18. *de furibus prehendendis* 5. 26. *Furibus non eſt danda fugæ venia* 7. 36. *furti criminatio* 8. 47. *de furum præda intercepta* 9. 48. *de bonis furtim ereptis* 13. 74. *Fur noctu domum invadens, ſi percutiatur, homicidii pœna non eſt* 18. 25. *Furti incuſatus, ſi fidejuſſorem non habuerit, quomodo puniendus* 40. 6. *fur duodecim annos natus nullo modo ignoſcendus* 46. 1. *à furibus dona accipientes capitis æſtimatione mulctandi* 50. 17. *furtim ſurrepti pecoris inveſtigato* 94. 1. *furtum impudenter & palam perpetratum ſcelus inexpiabile* 121. 61. *furti reus quomodo mulctandus* 162. 76

Gentilium ſuperſtitio abolenda 108. 5
Glande querna ſine venia non depaſcatur 9. 50
Gravidam percutientis lex 17. 18. *gravida condemnata, priuſquam parturierit non punienda* 166. 35
Greve quid 146. 35
Grithbriche quid 185. 22

Habitandi locum mutantis lex 30. 33
Hamſocna 185. 22
Hereotorum lex 123. 69
de Heretochiis 147
Herus propriæ familiæ fidejuſſor 115. 28
Homicidium 6. 33. & 58. 1. & 203. 71, 72. *Homicidii, hominum turmâ perpetrati lex* 28. 26. *Homicida ad conſpectum Regium non admittendus* 57. 3. *de homicidii mulcta* 59. 3. & 92. 5. & 95. 5. & 108. 6. *homicida in purgatione cadens Epiſcopo tradendus* 120. 53. *homicidium in curia Regis, &c.* 207. 80
Horarum Canonicarum obſervationi conſulendum eſt Presbyteris 131. 19
Hoſpitio accipiatur nemo plus triduo 113. 25. *de Hoſpitibus* 169. 49
de Hundredis 145. 33. *tenendis* 181. 8.

Idololatria prohibetur 67. 16
Jejunia ſumma cum ceremoniâ celebranda 103. 14. *& religioſiſſimè* ibid. 16. & 63. 5. *Jejunia violatoris pœna* 118. 43. *Jejunium ſolvens quomodo puniendus* 43. 8. *Jejunium erogatis eleemoſynis fiat gratius* 70. 49
Ignem immittentis in ſegetem pœna 18. 27
Ignorantia Clericorum laicos decipit 132. 23
Imagines prohibentur 16. 10
Immunitas templi 23. 2. & 24. 5
Incendium tectorum ſcelus inexpiabile 121. 61
Inceſti ſupplicium 42. 4. & 119. 48.
Infangenthefe 144. 26
Infans baptizandus intra 30 dies 1. 2
Infidus vadem Regium exigat 115. 30
Ingenuorum immunitas 170. 55
Inimicitiæ quomodo componendæ 59. 7
de Injuriis alterius nemo Regi queratur 111. 16
Inteſtatorum bona liberis dividenda 167. 36
Invadens domum alterius quomodo mulctandus 121. 59
Judæi omnes in regno ſub Regis defenſione debent eſſe 145. 29
Judex iniquus qualiter puniendus 64. 3. *judices Regis qui debent eſſe* 186. 29. *Judicium juſtum præcipitur* 20. 43. & 38. *Judicium tremendum cavere debemus* 106. 25. *de judiciis* 167. 41. *Judicia fiſcalia* 185. 24
Jus æquum alteri denegantis pœna 39. 2. *jus pervertens quomodo puniendus* 40. 5. *jus dicendum, litéſque dirimendæ unoquoque menſe* 41. 11. *Jus æquum inter Anglos & Wallos ſtatutum* 95. 2. *Judicium æquum fiat* 187. 28. *Juris publici privilegium nemini prohibetur* 63. 1. *Judicialis liber* 38. *Judicii merces* 4. 17.
Jusjurandum per deos alienos prohibetur 20. 48. *Jusjurandum ſtudioſè & diligenter obſervandum* 22. 1. *Jusjurandum feſtis diebus, & jejuniis prohibetur* 43. 9. *fideles & infidi in jurejurando* 112. 20
Jurare interdicti ſacerdotes 71. 59
Juſtitia divina extollenda 107. 1. *Juſtitia Regis* 184. 19. *Juſtitii tempora* 103. 17
Juventus à ſacerdotibus ſedulò erudienda 70. 51

de Lada 184. 18
Laicus alium ſine cauſa occidens pane & aqua ſeptem annos jejunet 76. 6. *ſi invitus quempiam occiderit tres annos jejunato* ibid. 8.
Latro ἐπ' αὐτοφώρῳ apprehenſus 166. 31. *Latro æſtimatione capitis mulctatus* 13. 72. *Latrones dimittens pœnas luat latronibus debitas* 114. 26. *Latrocinii reus qualiter puniendus* 160. 4. *de latrone cæſo* 6. 34
Lectoris officium 129. 12
de Ledis 146. 34
Legem Chriſtus non venit violare 20. 49. *Leges juſtas efferri vult R. Canutus* 107. 1. *in Legum violatorem ſeverè animadvertendum* 125. 80
Liber in centuriam ſeipſum non conjiciat 111. 19. *Liberum qui clepſerit capitis pœnâ mulctatur* 17. 15
Liberatio carceralis 177. 4. *Liberatio ſervi* 206. 78. *filioli vel matrini* 207. 79
Liberi legitimi quomodo ſuſtentandi 7. 38
Libertate mulctatus ob furtum, farari ſi non ceſſarit, quomodo puniendus 40. 9
Libidinoſi alienigenæ regno exterminandi 120. 52
Libri ante ordinationem requiſiti 131. 21
Linguâ ignotâ populum non alloquendum 132. 23
Lites ad dies conductos dirimendæ 38. *Litis remiſsio* 28. 22
Liturgia Eccleſiæ in Synodo Nicæna inſtituta 128. 4

in Locis ſacris peccatum commiſſum magis plectendum 116. 35
Lucernæ pecunia ter quotannis conferenda 102. 12

M*Achecarii* 151. 39
Magni magis coram Deo corrigendi 75. 3. & 116. 35. & 122. 66.
Mandata remiſſe exequens, contumaciæ in Regem, pœnas luebat 53. 26
Manumiſsio ſervorum 172. 65
Maritus prædator uxorem conſciam non facit 11. 58
Mendacium prohibetur 20. 44. *Mendaces cohibendi* 108. 7
Menſuræ & pondera 171. 57
Mercatores quos ſecum è navi in terram eduxerint coram præpoſito Regio ſiſtant 29. 30
Meretrices à finibus regni relegandæ 43. 11
Militum rapinæ vitâ compenſandæ 121. 58
Miniſtri Regis homicidii incuſati lex 36. 3. *Miniſterium pro pecuniis non vendendum* 132. 27. *Miniſtri juniores ſenioribus obedientiam præbeant* 66. 2. *Miniſtrum altaris occidens, omni juris patrocinio excludendus* 117. 36. *Miniſter altaris homicida quomodo mulctandus* 117. 38. *Miniſtrorum Dei formula vivendi* 1
Miſſam in veteri lege non celebrabant 129. 7. *Miſſa in domo non conſecrata minùs celebranda* 132. 25. *Miſſa privata non permittenda, niſi ob extremam alicujus ægritudinem* 68. 30. *Miſſa non eſt celebranda à ſacerdote abſque libro* ibid. 23. *nec à ſolo ſacerdote* 69. 35. *Miſſæ inſtitutorem Chriſtum fuiſſe fingunt veteres* 129. 7
Miſericordia in judicio exhibenda 107. 2
Mœchantium pœna 168. 6
Monachorum claſſes ordinis nomen non obtinent 130. 18
Monetariorum ſtatutum 49. 14. *quot unicuiq; ditioni aſsignantur* ibid.
Moniales è cœnobio non educendæ 25. 8. *Monialem qui contraxerit quomodo puniendus* 27. 18. *Monialem ſtuprans ſacrâ ſepulturâ prohibetur* 57. 4. *cum Moniali ſiquis fornicaverit tanquam pro homicidio jejunet* 80. 32
Monticolæ Regi tributarii 97. 9
Morte plectendus exiguæ alicujus rei cauſâ, Chriſtianus non eſt 107. 2. *Mortuorum bona inteſtatò quomodo diſtribuenda* 122. 68
Mulierem vi comprimentis pœna 163. 19. *Mulierem viro deſponſatam abducens excommunicandus* 78. 23
Municipalia comitia ter quotannis celebranda 111. 17
Murdri ſolutio 213. 91

N*Amium quid* 168. 42
Navigia, nullis jactata tempeſtatibus, in portum aliquem invecta, pace tranquillâ fruuntor 91. 2
Nemoris cæſio 189. 37
Noricorum lex 149
Normannorum jus 170. 54
Numus unus idémque eſſe debet in omni ditione Regia 65. 8. & 109. 8. *Numus Romanus (ſive* Romeſcot) *quo tempore ſolvendus* 102. 9
Nuptiæ præſente Miſſali ſacerdote celebrandæ 61. 8. *Fœmina invita non eſt nubenda* 124. 72

O*Cciſorum purgatio* 204. 74. *de occiſoribus dominorum ſuorum* 205. 75. *Occidens hominem morte mulctandus* 16. 13. *Occidentis alium fortuitò lex* 26. 13. *Sibiipſi manus inferens ſepulturâ honeſtâ privandus* 77. 15. *Occidentis miniſtrum altaris pœna* 201. 66
Officia Domino debita 125. 78
Oleum conſecratum duplex habere debet Presbyter 133. 32
Oppida inſtauranda 109. 10
Ordalium feſtis diebus & legitimis jejuniis prohibetur 43. 9. & 68. 24. *Ordalii ſimplicis jus* 48. 7. *Ordalii pœnæ venia quomodo exoranda* 51. 21. *Ordalii ſententia quibus cæremoniis peragenda* 52. 23. *quo die Ordalium quis ingreditur, ab eo Euchariſticus panis eſt ſumendus* ibid.
Ordinatorum caſtitati ſolicitè proſpicit R. Edmundus 57. 1. *Ordinatorum vivendi formula* 65. 1. *Ordinibus ſacris conſtituti, cæſariem alere prohibentur* 70. 47. *Ordinatum occidens terras amittat, &c.* 79. 29. *Ordinatorum purgatio quomodo inſtituenda* 99. 5. *Ordinatis alienigenis Rex ſit patronus* 117. 37. *Ordinatum verberibus aut ignominiâ afficientis pœna* ibid. 39. *de Ordinato capitis reo* ibid. 40
Ordinis ſacri violatio qualiter mulctanda 119. 46. *Ordinatus homicida quomodo puniendus* 204. 73
Ordinationis collatio ad Epiſcopum pertinens diſtinguit eum à Presbytero 130. 17
Ordines ſeptem 129. 10. *ordines ſacri perducunt animas ad beatitudinem* 131. 18
Oſtiarii officium 129. 11
Overſeuneſſam perdens 188. 36. *de Overſeuneſſe Regis* ibid. 35. *Overſeuneſſam unuſquiſque debeat habere* 189. 41
Ovis matricis æſtimatio 11. 56

P*Aganus fundum poſsidens* 6. 31. *Paganus furti poſtulatus* 7. 37. *Pagani petitio* 9. 51. *Paganus immerens vinculis conſtrictus quomodo compenſandus* 30. 31
Pax regis inviolabiliter cuſtodienda 145. 30. *Pacis violatæ in urbe Regia ſupplicium* 31. 36. *Pacis publicæ violator quomodo plectendus* 159. 3. *Pacis emendatio* 145. 31. *de pace Regis in potatione danda* 208. 81. *Paci & tranquillitati R. Edovardus ſolicitè conſulebat* 39. 4. *idem fecit R. Æthelſtanus* 53. *Pax tuenda* 109. 8. *Pacis violator rebus ſuis omnibus mulctandus* 59. 6. *Pax divina præ cæteris exoptanda* 97. 2
Peccati vulnera graviora vulneribus corporis 83. 4.

33.4. *Peccantes ex necessitate cum iis mitius agendum* 122. 66
Pejerantium lex 39. 3. *pœna* 108. 6. & 116. 33. *sacrâ sepulturâ prohibentur* 52. 25. *divinis omnibus perpetuùm arcendi* 58. 6
Perjuriosæ fœminæ à finibus regni relegandæ 44. 11
Personarum acceptio condemnatur 107. 1
Permutationis bonorum jus 49. 10
Petrus sub Lege Veteri uxorem habuit 128. 6. *discipulus Christi factus uxorem dereliquit* ibid.
Pignus ablatum 95. 3
Placita generalia quando fieri debent 180. 7. *Placita quæ mittunt homines in misericordia regis* 183. 13. *Placitum furti* 186. 26. *de Placitis Capitalibus* 187. 31. *de Placito tractando* ibid. 33. & 188. 34. *Placiti contramandatio* 196. 59. 198. 60
Plegia dominorum suorum 191. 44
Pœnitentia peccatoribus à Presbytero instituenda 133. 31. *pœnitentiam imponendi modus* 75. 1. *Pœnitentia profunda quomodo injungitur* 83. 10. *quomodo magnatum* 87. 1. *Pœnitentia populo commendatur* 104. 18
Pondus justum 109. 9
Pontes instaurandi 109. 10. & 121. 62
Porci 9. 50
Prægnantem fœminam interficientis pœna 25. 9
Precium cujuslibet 205. 76
Presbyteri officium 130. 17. *Presbyter unius ejusdémque* ORDINIS *cum Episcopo* 130. 17. *Presbyter nè sit mercator* 133. 30
Primitiarum solutio 11. 62. *Primitiæ seminum* 62. 6. *ante festum S. Martini reddendæ* ibid. 3. & 102. 10
Procerum privilegia 186. 25. *Procerum libertas in placito comitatuum* 187. 30
Proditoris Domini pœna 23. 4. *Prodere dominum est scelus inexpiabile* 121. 61
Proprium penes alium deprehendens 48. 9
Publicæ viæ reficiendæ 121. 62
Pugnans coram Archiepiscopo quomodo puniendus 26. 15. *Præsente Senatore Regio* 31. 35. *Pugnantis in area Pagani pœna* ibid. 35. *de Pugna* 32. 38. *jus Pugnantis in ædc sacra, aut oppido Regio* 59. 2. *pugnare in domo Regia capitale est* 120. 56
Purgatio ordinatorum 99. 5. *Purgatio forensis in judiciis publicis* 172. 72
Purgatorium vetus ab hodierno multùm differt. vide epist. ad lector.

Quadragesimæ observatio non est temerandæ 118. 44

Rapina 3. 10. 121. 60. *Rapinæ militum vitæ æstimatione multandæ* 121. 58
Religio & pax publica tuendæ 170. 51
de Relevationibus 184. 14
de Relevio comitis 164. 22. *Baronis* 23. *Vavasoris* 24. *Colonorum* 165. 29. *eorum qui censum pendent* 167. 40
Rex in lite non appellandus 63. 2. *Regem omni fidelitate prosequendum esse instituit Rex Canutus* 97. 1. *Regis autoritas in violatione pacis* 110. 12. *Regis Canuti misericordia & justitia* 122. 66. *de victu Regis ex prædiis* ibid. *Regi insidias tendens vitâ & rebus omnibus plectendus* 120. 54. *Regis justitia* 184. 19. *Regia jura pro viribus à subditis servanda* 171. 59. *de jure Regis* 182. 10
Roffecestriæ tres monetarii assignantur 50. 14
Romæ numum (vulgò Romescot*) Dacus retinens quomodo puniendus, quomodo Anglus* 42. 6
Rumoris falsi autor, linguâ multandus 29. 28

Sabbati initium & finis 63. 5. *Sabbati die mercatura prohibetur* 67. 19
Saca quid 144. 22
Sacerdoti injuriam faciens pro arbitrio Episcopi tractandus 66. 5
Sacerdotum lites ad arbitrium secularium non referendæ 66. 7. *Sacerdos è propria sua voluntate ecclesiam nè deserat* 66. 8. *Sacerdoti permittitur manualis artis scientia* 66. 11. *Sacerdotis est Christianam religionem diligenter promovere* 47. 16. *Sacerdos bonæ vitæ exemplum se præbere debet* 71. 52. *Sacerdos nè implicet se Ordalio* 71. 62. *Bene prædicando, & bene vivendo Christianam fidem promovere debet* 72. 66. *Sacerdotibus reverentia præstanda,* 99. 4. *Sacerdotale munus magni ponderis est* ibid. *Sacerdotibus in veteri Lege nubere licebat, quia Missas non celebrabant, quàm ridiculum!* 129. 7. *Sacerdos pugnans quomodo puniendus* 27. 21
Sacrilegii pœna 24. 6
Sagæ à finibus regni relegandæ 44. 11. & 108. 4. *Sagæ mortem cuiquam inferentes capitis pœna est* 48. 6
Sanguinis forisfactura 189. 39. *Sanguinis effusio* 59. 4
intra Satrapiam nemo alium coerceat 111. 18
de Scheldwite 189. 38
Scutarii ex pelle ovina scuta fabricare prohibentur 50. 15
Sepulcralis pecunia effosso tumulo protinus numeranda 102. 13. *Sepeliendus in Ecclesia non est de cujus vitæ probitate non constat* 68. 29
Servi nè discedant sine venia 7. 39. *Servus Christianus quando manumittendus* 16. 11. *Servus alienus absque bona Domini venia in famulatum non est admittendus* 41. 10. *Servus domino insidias struens quomodo multandus* 47. 4. *Servum alienum intromittens si non reddiderit, contumaciæ in Regem pœnas dependito* 52. 22. *Servum alienum recipientis pœna* 54. 1. *de servis* 172. 66. *Servus ex Ordalii sententia reus* 90. 3. & 115. 29. *Servus dominum deserens vitâ & rebus omnibus multandus* 125. 75
Soca quid 144. 23
Socna 185. 20
Solutio liberi aut servi occisi 201. 68. 206. 77. *Solutio murdri* 213. 91. & 92

Sponſiones cuſtodiendæ 60. 5
Stuprum fugiendum 106. 24. *vi perpetratum quomodo mulctandum* 28. 25
Subdiaconi officium 130. 15
Subducti hominis inventio 10. 54
de Summonitionibus 190. 42. *de Summonitione hundredi* 51
Superſeſſio comitatûs 194. 53
Suppliciorum modus 172. 67
Symbolum Apoſtolicum ab omnibus perdiſcendum 67. 21. & 105. 22. *Symbolum animæ, ſive pecunia ſepulcralis* 102. 13. *Symbolum quo in Miſſa utebantur, in Synodo Nicæna inſtitutum* 128. 4
Synodus poſt Apoſtolorum tempora, uſque ad Conſtantinum Chriſtianum congregari nequibat 127. 2

TAliationis lex 17. 19
Templum aut domum frangens quomodo puniendus 162. 17
Terræ ex ſcripto poſſeſſæ lex 31. 37
Terricola in crimen vocatus, ſi reus, nulla excuſationis danda venia 92. 8
Teſtimonium falſum 3. 12. & 116. 34
Theam 144. 25
Thol quid 144. 24
Tonſura ovium in mediam æſtatem deferenda 12. 68
de Trihingis 146. 34
Turma prædatorum 3. 14

VAccam qui clepſerit integro precio mulctandus 27. 16
Vadimonii negatio 7. 41. *de Vadimonio deſerto* 169. 45
Vaſſallorum præſtatio 171. 58
Vavaſoris libertas 186. 27
Venditio nè fiat remotis teſtibus 171. 60
Veneficæ morte mulctandæ 19. 30. *Veneficio alium interficientis ſupplicium* 80. 39. *Veneficio utens in alterius amore comparando, quales luat pœnas* 81. 41
Veneris die unoquoque Pſalmi quinquaginta pro rege cantandi 55. 3
Verberatio 209. 84
Verbis alium laceranſi non redemerit ſeipſum, lingua ei præcidenda eſt 64. 4
Via publica reficiendæ 121. 62. *de viis publicis* 165. 30
Vicinorum querela 195. 57
Victus ſuppeditandi lex 13. 70
Viduam ſiquis violarit, capitis æſtimatione compenſatio fiat 119. 49
Violator legum acriter mulctandus 125. 80
Unitati Chriſtianæ religionis ſolicitè proſpexit R. Canutus 97. 1
Urbium jus, pagorúmque notæ melioris 171. 61
Uſuræ prohibitio 19. 35. *Uſurarius pro exlege habendus* 151. 37
de Vulneribus 33. 40
Uxorem repudians inter Chriſtianos non eſt ſepeliendus 78. 18. *Uxoratus fornicans quomodo puniendus* 120. 51

VWalli æſtimatio 4. 2. *de Wallo Regis equiſone* 6. 32. *de Wallo fundum poſſidente* 6. 31. *Walli ſervi ingenuum Anglum occidentis pœna* 13. 73
de Wapentachiis 145. 33
Wera (i. e. *æſtimatio capitis*) 161. 8. *quibus ſolvenda* ibid.
Weſtſax. Conſuetudo 202. 70

FINIS.

ERRATA.

DUm à prælo in excudendis hiſce legibus longius abfui, neque libri illius antiqui niſi ſolummodo in tranſcurſu copiam habere licuit, plures errores irrepſiſſe deprehendo, quos ubi in diſtinctionibus occurrunt ſciens lector per ſe facilè emendabit: reliquos qui graviores ſunt ſic corriget.

PAg. 171 ad cap. 58 in Marg. *dedimus & 9 in feodo & pore* in lineâ ante* conceſſimus. Pag. 175. 33 Francis & Anglis. 43 in Marg. *Baronibus* & fidelibus ſuis 176. 7 *debebantur* debentur 14 *dele* eam 24 *omnia, adde* * & in Marg. omnino 26 *mea* ſic *retinui* 34 poſt *obitum Willi. adde in Marg.* regis 35 *emendatione* & ſi quis inde aliquid retinuerit ille ſuper quem inventum fuerit graviter mihi emendabit *Teſtibus* 177 cap. 3 tit. deſcriptione 47 *Schematum adde* * & in Marg. Cematum, Mss. Scac. 57 *judicum*, in Marg. judicium, Mss. Scac. 178. 8. *recedere* licet ſi neceſſe fuerit. Si *Judicem* dele Si in Marg. 16 *nm* eſt *accuſatus* 35 *hæc* hoc *de presbyteris* 49 *indiciis* judiciis 179 22 videbantur videbuntur.

180. 5. *dele* Brytanniæ 37. *judicium* Judicum 41 *Burgemot* bis *Hund.* 49 *Dominico* Dominio 181. 15. dele *Dictum* lege locum 41 *Curiæ* curiis 56 *autem* enim 58 dele *vero* lege enim. 182. 14. *Stannorum* Scannorum *morte* mortis 39 *novam* nonam 183 *primo* priori 32 *poſſit* poterit 49 *hoſtio* hoſtico 184. 16. *fuerit* fuerat 23 *ringe* ſinge 57 *dele* ſingularem vel communem; quarundam terrarum maneria dedit ſed ſocnam ſibi retinuit 185. 7. *in minus* in viis 9 *poteſtatis* potentatus 17 *dignitate* dignitas 186. 4. *ſocam* ſocnam 24. *Miniſtro* miniſterio. Cap. 28 tit. *faciendum* faciendo & dele not. Marg. 50 *judices* ſunt *Barones* 52 *vel inopes* & inopes 55 *termino* teſtimonio 187. 1. *ducatur* hoc *namium* 24 *qui* quæ *Dei* 51 *protrahunt* protrahant 188 *privetur* privatur 19 *eulpæ* culpa 189 *comitatu* ſit *tres* 190. 7. *qui* ei *juſticiabiles* 14 *velle vel velle* nec *poſſe* 15 *curvatus* cravatus 19 *dele*, ut, leg. & etiam 25 *inſcia* inſcitia *& dele not. Marg.* 26. *deducatur* reducatur 41 *ſic poteſt* ſi poteſt 47 *omnia. Qui igitur facit* legend. omnia faciat. Qui ſibi facit 191. 24. *promereri* promoveri 49 *aliquo* aliquid *dele not. Marg.* 49. emendare 56 dele vel *reſtitue* & roboria 192 & etiam conſulte 14 implacitentur 21 Domino *ſi quis* ſi quid 23 & 28 *domini* dominii 27 *contendit* intendit 28 *advocatus* invocatus 29 *V libræ* quicunque liberi *diraciocinatione* feudi *procedere* 36 *ſunt* de *quibus* 37 *neceſſarie* neceſſe eſt 38 *dele* cogitare *& lege* placitare vel reſpondere ſine Conſilio vel in omni loco: Quædam de quibus reſpondere *& placitare* 39 *non* nec 40 *implacitorum* implacitatorum 43. *abſtinentiam* ablentiam 193 haberi 12 inplacitatus 15 *ſuo* ſic *ſubmoneatur* 27 *ut omnis & omnis* 31 *ſuppliciter* dupliciter. Cap. Lii. tit. *De* proprio *placito* 47 *vadimonium* vadium 194. 10. *tamen* cum 11 *dare &* daret 50 *fidem det* fidem debet.

195. 1. *dele* præſertim 20 *viro* vero 54 *dele* in *leg.* de *eo in alium* tranſeant 196. 1. *devagandi* devaganti 20 *liberavit* liberaverit 23 contramandet 56 agitur 197. 8 *juſticiæ* legem *ſi placitum* 9 pertinentiis 21 *habet & de ſuis* 25 habeant *ſive non* habeant 40 capitale *repetentis* ſimul 41 *plures* liberi *furentur* 198. 17. *de* placitis *capitalibus* 22 Overſeuneſſam 40 *contradixit* condixit 42 *indicare* judicare 44 *ita ſe ita* ſit 45 *reddiderit* redierit *adverſariis* ſui *fractum* 199. 3 *aut* teſtimonio *placitare* 11 *unquam* nunquam *&* ſit *inde judicium* 23 *uſq;* ad *quindecem* 24 *poſt* Paſcha 25 *jejunis & in diebus ſanctorum* ſingulorum. Cap. Lxiii. tit. implacitatione 40 vicinorum ſuorum 43 quæ jure 52 *ante juramentum*, ante juramento, & ſic ſæpe eodem cap. 58 *etenim* etiam 200. 1. *infeſtinationibus* infeſtationibus 2 *magis ei* magis dei 6 *eis* ea 10 *quia* qui 14 *dele & lege* vel 16 & 17 plane— advertant 35 *dele triplex leg.* ſimplex obeditur 36 *Lada* triplici *perjuratione* 48 *liberi* libræ 201 *laga* lada 18 *Firdfare* Fierfare 32 *conſacramentales* ſacramentales 50 *plegiaverit* plagiaverit 55 *ferat* præferat 202 37 *ſibi caveat* ſi caverat Mss. Scac. 57 *dele* ſic *leg.* &. contingat 203. 12. removet 13 diffunéium 15 *eſt* quia homicidia *ſeptem* 19 *auctoribus* actoribus 22 *pater* aut *mater* 24 qui cum quicunque 31 *ſi* quid *ex* 204. 1. *non* nec 2 *occidat* occidunt 12 *a Deo* adeo 25 *cæteris* in *communi* dele in 26 & 27 *aqua duos annos tribus aqua & duos* jejunet *tribus* 30 dele *Nunnæ leg.* nimio 48. 49. *vel* ſi ab *occiſoribus* 205. 2. *primo* fremo *ſevera* 24 perpetraverit & excidat *ſi* non *pertineat* 25 *infortunitate* inportunitate dele *non* leg. eſt cogatur 30 judicium 33 *parentes* non *habeat* 206. 17. perſolvendus 22 præmiſſimus 27 *parte* corporis *diminutæ* 53 *ſuſcipiat* & manus *in manus* 207. 7. *pater foris* pater ejus foris. Cap. Lxxix tit. *filioli* vel patrini 34 *hoſtio* hoſtico 37 dele *aut leg.* ut 38 *poſſunt* adinvicem obviare 48 *interficiunt* interfuerint *ſi qui* ſi quis *& dele not. Marg.* 52 *regis* vel locum *hoc loco* 208 9 Hamſocna *eſt hic erratur in diſtinctionibus* 10 *ſit* ſcit *hac* hoc *faciat* 14 *ab ipſis* qui *in domo.* Cap. Lxxxi. tit. *in* præliis *potatione* 20 præparata 28 *quomodo* quoquo modo 41 *vel de ſuo* ut de ſuo 42 *dele* aliquid— *dele* contingat 50 aſſaliet 55 *cujus* cui 209. 5. ſive cum matre quæ patri 9 viderint 29 ſceleratis infamationibus 31 *aliquis* aliquid 44 *quibuſdam* locis *ſicut.* Cap. Lxxxv. tit. *eum* quem *in malis* 210 25 colloquendum 35 *etiam* & 38 *XI.* Lx. ſol. 40 *Regis* eſt *ut diximus* 211. 5. a *contubernio* 18 *ſuæ ſine* ejus ſive 19 *impoſſib.* poſſibilitatis 24 ita *decertantium* 30 omnium *fletu* 51 *portat* portet 53 *deſiderat* deſerat 56 *fractionem* factionem 212 9 *parentelam* parentem 16 *volint* nolint 39 *libertatem* ipſam *componat* 213. 2. Ribuariorum 49 *tum* cum ad præmiſſam 50 *promo* primo 54 componendum 214 8 *overſeuneſſa* ibi *ſolvatur* 10 *dele* ubi *lege* niſi 17 capietur 28 *qui probet eum* qui per eum probet 29 ſi in alienigena 50 dele *ut queat* leg. vel nequeat 215. 41. *molaverit* avolaverit 45 Lxvi. ſol. & Vi. den. 216. 14. dele *cæteris* leg. cæcis *ictibus* 22 vulneraverit 29 *prævenerint* prævenerunt.

Nota, ſocham ſocam ſocnam aſſaliatum aſſailliatus & aſaliatus & nonnulla ſimilia indifferenter in Mss. ſcribuntur.

Vol 3